

Näköisjulkaisu: Nykysuomen sanakirja. Osa 3: L–N, 1954.

Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 67/3.
URN:ISBN 978-952-7359-06-8. ISSN 2323-3370.

Kotimaisten kielten keskus 2021.

https://www.kotus.fi/nykysuomensanakirja

NYKYSUOMEN SANAKIRJA

VALTION TOIMEKSIANNOSTA TEETTÄNYT

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA

KOLMAS OSA

L — N

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOO · HELSINKI

TOIMITUS

Päätoimittaja: fil. tri MATTI SADENIEMI.
Toimitussihteeri: fil. maist. JOUKO VESIKANSA.
Toimittajat: fil. maist. SIMO HÄMÄLÄINEN, fil. maist. ARVO KEINONEN, fil. maist. TAITO PIIROINEN, fil. maist. HANNES TEPPO †, fil. maist. JOUKO VAHE, fil. maist. JORMA VUORINIEMI.

NEUVOTTELUKUNTA

Puheenjohtaja: prof. E. A. SAARIMAA.
Jäsenet: prof. LAURI HAKULINEN, dos. AIMO TURUNEN.

Tämän osan alkuperäinen käsikirjoitus, joka on vuosilta 1945—47, on seuraavien toimittajien työtä: *Hilkka Heikinheimo, Simo Hämäläinen, A. J. Joki, Arvo Keinonen, T. O. Koilo, Pekka Mattila, Reino Peltola, Jussi Rainio, Jaakko Simojoki, Paavo Siro, Viljo Tervonen* ja *Jouko Vesikansa*. Ennen painatusta sen ovat tarkistaneet *Arvo Keinonen, Matti Sadeniemi* ja *Jouko Vesikansa*. Asia-artikkelien tarkistuksessa on käytetty erikoisalojen tuntijoita. Korjauslukua on toimituksen puolesta hoitanut pääasiallisesti *Jorma Vuoriniemi*.
Hakusanojen lukumäärä on noin 34.000.

Printed in Finland

Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa Porvoossa 1954

L

l [äl t. el, vartalo ällä-, ellä-]. **1.** kirjain, l-äänteen merkki. **2.** eräs kielen äänne: hammasäänteisiin kuuluva konsonantti. | Ääntymätavaltaan l on laideäänne eli lateraali. Heleä, tumma l. Hämäläinen l. **3.** lyhennyksissä. **a.** litra. | 5 l maitoa. **b.** luokka. **c.** eli. | Äes l. karhi. **d.** laudatur. | Sai kokeesta l:n. **4.** roomalaisena lukumerkkinä (L) = 50.

1. **la** *interj.* (myös: lal) (vars. leikki)lauluissa (säkeen lopussa) t. ilman sanoja laulettaessa tav. useasti peräkkäin toistettava rallatussana. | "Lalalaa", lauleli Liisa. Metsän puita tuuli tuudittaa / ja linnut laulelevat la la la la laa KL.

2. **la**[28] [lā] *s. mus.* **a.** ranskalaisilla ym. = a. **b.** sävelentapailussa käytetty duuriasteikon 6. asteen nimitys.

-la (etuvok. sanoissa -lä) denominaalinen johdin, jolla muodostetaan: **1.** paikkaa merkitseviä s:eja: appela, huvila, kahvila, kanala, kylpylä, manala, miehelä, pappila, ravintola; käymälä, myymälä, uimala. **2.** muunlaisia s:eja: kukkula, pykälä, pyörylä, räpylä, rakkula. **3.** a:eja: hankala, kamala, matala, nokkela, vetelä.

laa *interj.* (vars. leikki)laulujen säkeen lopukkeena käytetty täytesana; vrt. 1. la. | Hoi laari laari laa! Hoi laari laari laa! / kaikuu mun suloinen Suomeni maa! YRJÖ KOSKINEN.

laa|della[28*] *deskr.v.* liidellä-sanan yhteydessä. | [Sotka] liitelevi, l:televi KAL. Sillä aikaa liitelivät ja l:telivat hänen ajatuksensa LEINO.

laadin|ta[15*] *teonn.* < laatia. | Suunnitelman, tehtävän, lain l. Teoksen l:nassa noudatettavat ohjeet. — Työkalun l. — *Yhd.* lainl.

laadit|taa[2*] *fakt.v.* < laatia. | Yhdistykselle on l:ettu uudet säännöt. Ensin l:ettiin työsuunnitelma.

laaduittain *adv.* laatujen mukaan, laatujen perusteella. | Tavara luokitellaan l.

laaduittainen[63] *a.* laatujen mukainen. | Laskutoimituksen l. suorittaminen.

laadukas[66*] *a. harv.* = seur. 2. | L:ta tavaraa.

laadulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** laatua koskeva, laatuun kuuluva, kvalitatiivinen; us. par. laatu-, laadun. | L. tekijä, ominaisuus, muutos. Työn l. puoli. Koneen l:seen paremmuuteen perustuva työteho. — L:sesti [= laadultaan] erilainen, arvokas. Näyttely on l:sesti edustava. **2.** laatuisa, hyvä(laatuinen), kunnollinen, kelpo, kelvollinen, mukiinmenevä, laatuunkäypä, tyydyttävä. | Leppoisa ja l. mies. L. työkalu, tavara. Kaikki kävi varsin l:sesti. Kun on miniä mielellinen, niin on lanko l. SL.

laadun|selvitys *s. liik.* **-tarkkailu** *s. liik.*

laaduton[57] *kar.a.* < laatu. | L. luku. — *Harv.* -- vailla sointujen suloa / l:ta [= kelvotonta, huonoa] laululuni K.HEMMO.

laaduttaa[2*] *v. mat.* L. yhtälö 'kirjoittaa yhtälö muotoon, jossa suureet ovat jtak laatua'.

laa|eta[34*] *v. harv.* tulla laakea(mma)ksi. | -- savun nousu ohenee ja l:kenee SILL.

laahaaja[10] *tek.* < laahata. — *Maal.* par. laahuri.

laahaantu|a[1*] *v.* = laahautua. | Ankkuri l:i laivan perässä.

laahahissi *s. tekn.* nostolaite, jossa esine nostetaan laahaamalla sitä viistoa pintaa ylöspäin.

laahail|la[29] *frekv.v.* < laahata. | -- edestakaisin puistokäytäviä l:tuaan hän retkahti märälle penkille KARHUM.

laahai|n[56] *väl.* < laahata. — *Kansat.* maata pitkin laahattava, tav. oksista tehty alkeellinen (kuljetus)väline; vrt. purilaat. | L:mia voidaan käyttää esim. koottaessa luokoa upottavilta neva- ja rantaniityiltä.

laaha|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1. a.** (us. vaivalloisesti) vetää jtak pintaa pitkin. | L. rekeä, kuormaa. Maata pitkin l:ttavat purilaat. Vene l:ttiin vesille. Tukit l:taan ajotien varteen toisesta päästään rekeen sidottuina. L. köyttä jäljessään. Alus l:a ankkuria. L. jalkojaan. Rampa l:si sairasta jalkaansa perässään. Hän -- kiipeää edelläni ylös rappusia, l:ten helmojaan AHO. **b.** yl. kuljettaa vaivalloisesti (vetäen), us., vars. *leik.* raahata, retuuttaa, riepottaa. | L. matkalaukkua. Miestä l:ttiin vankilasta toiseen. Eräs tuttavani l:si minut asuntoonsa. Kalle l:ttiin -- reellä auton tykö SILL. **2.** viistää (jtak), hangata. | Maata l:ava köysi. Hameen helmat l:avat lattiaa. Kyyhkyset tepastelivat siivillään maata l:ten. Jarru l:a 'hankaa'. Kello, jossa on l:ava eli myötähampainen hakakäynti. Pojat l:sivat mäessä housuntakamuksensa riekaleiksi. Kyllä maailman tahko l:a [= kyllä maailma hioo, opettaa, nöyryyttää] SL. Harmaat pilvet repalehtavat yli korkean avaruuden l:ten ylhäisimpiä tuntureita PAULAH. **3.** ed:iin liittyen: edetä vaivalloisesti t. hitaasti, viivytellä, laahustaa. | Kulkea l:ten. L:ava käynti, laukka. Armeijan vasen siipi l:si oikean jäljessä. Miten monta päivää lie Raita l:nnut Napolin katuja HEPOR. Keskustelu alkoi l. Laulu, jossa on l:ava tempo. -- urkujen

l:avan, uikuttavan äänen vaimensi vähän väliä jyrinä LEHT.
laahaus|ankkuri *s. mer.* = ajoankkuri. **-kauha** *s. tekn.* laahattava kaivinkauha. **-kelk|ka** *s. tekn.* alusta, jolla jtak painavaa työvälinettä tms. siirretään laahaamalla toiseen paikkaan. | Pieni alus voidaan l:alla siirtää telakalle. **-köysi** *s.* Ilmapallon, ankkurin l. **-pinta** *s.*
laahaut|taa[2*] *fakt.v.* < laahata. | Tukit l:ettiin tien varteen.
laahau|tua[44] *pass.* ja *refl.v.* (*rinn.* laahaantua) < laahata. | Köysi l:tuu jäljessä. Auto l:tui junan mukana 200 metriä. — Us. edetä vaivalloisesti, raahautua. | Sairas l:tui ikkunan ääreen. Divisioona l:tui eteenpäin vielä pari tuntia. - - hän oli näiden vuosien aikana l:tunut eteenpäin sen ajatuksen varassa, että - - PEKKANEN. - - hetket l:tuivat ilottomina ja ilman vaihtelua aamusta iltaan KOSKENN.
laaho|a[1] *v. harv.* laahata; kahnustaa. | - - maata l:vat pilvet LEINO. [Korppi] l:o hoippuvin siivin loitommalle rantaa HAARLA.
laahuksellinen[63] *poss.a.* < laahus. | L. juhlapuku.
laahuri[5] *s. maal.* ohut, pitkäkarvainen t. -harjaksinen viivaussivellin.
laahu|s[64] *s.* naisten (vars. juhlapuvun) hameessa käyttämä, takana laahaava pidennys, laahusta, laahustin. | Hameen, puvun l. Maata viistävä l. Tanssiessaan nainen nostaa pitkän l:ksen käsivarrelleen.
laahus|ankkuri *s. mer.* = ajoankkuri. **-hame** *s.* Juhlapuvun l. **-harava** *s. maat.* hevosen vetämä pyörätön harava. **-luoti** *s. mer.* määrämittaisen köyden päässä oleva luoti, jolla aluksen kulkiessa tarkataan, että väylä on tarpeeksi syvä. **-nuot|ta** *s. kal.* aluksen mukana vaakasuorasti, tav. pitkin meren pohjaa laahattava laajasuinen nuotta, trooli. | Troolarihöyryt pyydystävät kalaa syvässä kulkevilla l:illa. **-puku** *s.*
laahusta[15] *s.* = laahus.
laahust|aa[2] *v.* **1.** *intr.* edetä t. kulkea (jalkojaan) laahaten, vaivalloisesti t. hitaasti, raahustaa, kahnustaa. | Vanhus, rampa l:aa tietä pitkin. Astua, kävellä l. L. jalan. Väsynyt joukko l:i matkaansa. Hevonen l:aa raskaan kuorman edessä. Varis lentää l:aa. Harmaat, poimukkaat pilvet l:ivat matalalla metsänlatvojen ja kyläaukeitten ylitse HAANPÄÄ. — *Kuv.* - - hyvä kun saan omankin elämäni tässä l:etuksi loppuun asti TALVIO. Kun ei pääse, niin puhuu; puhuu l:aen ja välillä kiihtyen SILL. Hetket l:avat eteenpäin. Kymmenen hitaasti l:avaa päivää ja yötä HEPOR. **2.** *tr.* tav:mmin laahata. | Maata l:ava hame. - - pieksun kannat alkoivat maata l. ALKIO.
laahustel|la[28] *frekv.v.* < ed. | - - l:eva elämä sittenkin oli saanut potkun takapuoleensa ja paransi vauhtiaan! R.RAUANHEIMO.
laahustin[56] *s.* = laahus. | Morsiuspuvun pitkä l. Neljä hovipoikaa oli kantamassa kuningattaren l:ta.
laaj|a[10] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* mitoiltaan, ulottuvuudeltaan suuri, mittava, avara; lavea. **1.** kahden (ääri)pisteen, viivan t. kappaleen välistä: leveä, leveällä oleva, leveälle ulottuva;)(kapea, kaita. | L. kulma. L:at länget, pihdit. L:at hartiat. Rintaman l:uus. Virta kävi l:emmaksi. Seisoa jalat l:alla. Lintu levitti siipensä l:alle. L. asteikko. L. ääni. Aallon, heilahduksen, värähdyksen l:uus (fys. fon.) 'huippu- ja lepovaiheen välinen etäisyys, amplitudi'. Sävelalueen l:uus (mus.) 'korkeimman ja matalimman sävelen väli'. — *Kuv.* L:asta näkökulmasta. Cervantes on edelläkävijänä avannut l:oja väyliä espanjalaiselle novellitaiteelle TARK. — *Absol.* 35° l. kulma. **2.** ulottuvuudesta tasossa kahteen suuntaan: **a.** pitkä ja leveä, lakea. | L. ala, pinta, taso. L. tori, suo, metsä, ulappa. L. näköala, maisema. L. pitäjä. L. lattia, seinä, pöytä. L. vati. L. suu. Puun l. latva. Kasvilla on l:at lehdet. L:alle haaraantuva vesistö. L:alle levinnyt kasvi, tapa. Valtakunnan alue oli l:immillaan. Joka taajaan kylvää, se l:aan leikkaa SL. — *Kuv.* L:alla pohjalla toimiva järjestö. Tutkija, joka liikkuu liian l:oilla vesillä. Hakeutua l:emmille laitumille 'etsiä parempia ansiomahdollisuuksia'. — *Absol.* 2 ha l. niitty. Kilometrin l:uudelta. **b.** liikkeistä: lavealle t. kauas ulottuva. | L. matka, kiertue. Liikkua l:oissa rajoissa. Tie kulkee l:assa kaaressa. Hän säesti puhettaan l:oin kädenliikkein. Jokaisella meistä lienee joku tuttava, joka kooltaan on suuri ja liikkeiltään l. AHO. **3.** tilavuudesta: tilava, väljä;)(ahdas. | L. tila. L. huone, astia. L:at keuhkot. L. viitta, huntu, hiha. L:at housut. L. [= suuriläpimittainen] putki. — *Absol.* Kappaleiden l:uus vaihtelee lämpötilan mukaan. **4.** yl. paljon, runsaasti jtak käsittävä t. sisältävä, suuressa määrässä t. suurella alalla esiintyvä t. vaikuttava;)(suppea, vähäinen. | L. teos, kirja. L. sävellys. Teatterilla on l. ohjelmisto. Aineiston l:uus. L. lapsiparvi, suku. Kansan l:at kerrokset. L:at piirit. Suorittaa jtak l:assa mitassa. L:at tiedot. L. oppineisuus, sivistys. L. omaisuus, valta, talous. Harjoittaa l:aa teollisuutta. Tavaralla on l. käyttö. Sanomalehdellä on l. levikki. L. vapaus, suvaitsevaisuus. L. itsehallinto. Hallituksella on l. ohjelma. Henkiseltä panokseltaan l. teos. L. ja monimutkainen riitajuttu. Asiasta saattaa olla l:at seuraukset. Sanan l:immassa merkityksessä. Asia otettiin esille koko l:uudessaan. Siinä l:uudessa kuin - - 'siinä määrin kuin - -'. Kysymystä on käsitelty l:asti. Termi on tässä käsitetty erittäin l:asti. Yksityiskohtien luetteleminen veisi liian l:alle. — *Absol.* 40 sivua l. runokokoelma. Vokaalin, tavun l:uus 'kesto(aste)'.
laaja|-alainen *a.* -alaisesti *adv.* -alaisuus *omin.* L. maatila, vesistö. L. asteikko. L. talous. Ilmiön, murteen l:alaisuus. **--alueinen** *a.* L. pitäjä. L. ilmiö. **-hihainen** *a.* L. pusero.
laajahko[2] *mod.a.* -sti *adv.* L. alue, pinta, suo. L. pitäjä, valtakunta. L. otsa. L. suku. L. teos, tutkielma. L. omaisuus, oppineisuus, ohjelma, levikki. Metsiä on paikoitellen l:sti. Toimenpidettä perusteltiin l:sti.
laaja|kangas *s.* leveä, kovera elokuvateatterin valkokangas. **-kantoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus

omin. laaja, laajalle vaikuttava, (vaikutukseltaan) suuri(suuntainen). | L. asia, ohjelma, kysymys. L. johtopäätös, merkitys, seuraus, vaikutus. L. yritys, toiminta. Aatteen poliittinen l:suus. **-katsei|nen** *a. kuv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = avarakatseinen. | L. tiedemies, liikemies. L. teos. L. politiikka, humanismi. Tutkimustyö on l:sesti suunniteltu. **-levikkinen** *a.* L. sanomalehti.

laajalta *adv.* tav:mmin seur.

laaj|alti *adv.* laajalla alalla, laajalta alalta; laajasti, suuressa määrin. | L. mäntyä kasvava kangas. L. levinnyt tapa. Maapallolla on vettä paljon l:emmalti kuin maata. Selitin asiaa l. Vihtori pyyhki hänen suutaan vuoteen lakanaan, joka jo muutenkin oli l. veressä SILL.

laaja|merkityksinen *a.* L. sana, käsite. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* = avaramielinen. | L. suvaitsevaisuus. Liiallinen l:syys. **-mittai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L. teos, ooppera. L. käyttö. Teollisuutta harjoitetaan l:sesti. **-muotoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L. sävellys.

laajan|lainen *a.* -laisesti *adv.* laajahko. | L. alue, pelto, suo. L. pitäjä. L. matka. L. teos, näytelmä. L. tehtävä, aineisto. Kysymystä on käsitelty l:laisesti. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* = ed.

laaja|näköinen *a.*, tav. *kuv.* -näköisesti *adv.* -näköisyys *omin.* = laaja-, avarakatseinen. | L. kunnallismies. L. katse, ymmärrys. Hänen lahjakkuuteensa yhtyi kauas tähtäävä l:näköisyys. **-oppinen** *a.* L. tutkija. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** *poss.* L. vene, nuotta. **2.** laaja, suurisuuntainen. | L. yritys, tutkimus, uudistus. L. kokemus. Esitystä haittaa sen liiallinen l:syys. — *Maat.* pinta-alayksikköä kohti vähän työvoimaa t. pääomaa käyttävä, ekstensiivinen;)(voimaperäinen, intensiivinen. | L. maatalous, viljelytapa. L. laiduntaminen. Metsätalous on yleensä l. elinkeino. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* L. kuvaus. Työ on suunniteltu l:sesti. - - meren hengessä kaikki on l:stä, suorasukaista, yksinkertaista, jykevätä ja pysyvätä AHO. **-pintainen** *a.* L. eristin. **-pohjainen** *a.* L. astia. — L. työ, hallitus. **-puhei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = seur. | L. mies. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* moni-, runsassanainen. | L. puhuja. L. esitys, esipuhe, keskustelu. Esittää l:sesti. Liikaa l:suutta on kartettava. **-suinen** *a.* L. pullo, nuotta. — *Kuv.* - - olet liiaksi l. [= avosuinen, kielevä, lörppä], haastaisit kaikelle maailmalle tietosi AHO. **-suuntai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* laaja, suurisuuntainen. | L. työ. L. ohjelma, teos, tutkimus. **-sydämi|nen** *a. kuv.* -sesti *adv.* -syys *omin.* avarasydäminen, suvaitsevainen, hyväntahtoinen, aulis tms. | Avarakatseinen ja l. persoonallisuus. L. suvaitsevaisuus. Uskonnollinen l:syys. **-tietoi|nen** *a.* -suus *omin.* Kaukonäköinen ja l. poliitikko.

laajenema[18] *s.* = laajentuma. | Virran, laakson l. Putken l.

laajenematon[57] *kielt.a.* < laajeta. | Lämmössä miltei l. metalli.

laajenemis|ilmiö *s.* Lämmön aiheuttama l. **-kerroin** *s. fys.* luku, joka ilmaisee, kuinka paljon pituus- t. tilavuusyksikön suuruinen määrä jtak ainetta laajenee lämpötilan kohotessa 1°:n verran, laajenemiskoeffisientti. | Jähmeän kappaleen, nesteen, kaasun l. Kuparin l. 18°:ssa on 0,000016. — *Yhd.* lämpö-, pituus-, tilavuusl. **-koeffisientti** *s. fys.* = ed. **-kyky** *s.* Metallin, kumin l. Liikkeen l. **-mahdollisuus** *s.* Kaupungin, liikenteen l. **-pyrkimys** *s.* Kaasun l. Valtakunnan l.

laajennella[28*] *frekv.v.* < laajentaa. | Pienet olivat vielä talon tiluksetkin, joita vasta toinen miespolvi koki l. PÄIVÄR.

laajennu|s[64] *s.* **1.** laajentaminen, laajentuminen (tämä us. par.). | Äänioikeuden l. Lämmön aiheuttama metallin l. Sydämen l. Käsitteen l. **2.** laajentunut t. laajennettu kohta t. osa, laajentuma (tämä us. par.). | Virran suvantomainen l. Putken, rungon, pilarin l. Laskimon, valtimon l. Lintujen kupu on ruokatorven l. Kirkon kylkiäiset sisustettiin kirkkohuoneen l:ksiksi. **3.** (teoksen, sävellyksen tms.) laajemmaksi muodostettu laitos t. muunnos. | Tutun aiheen runomuotoinen l. Sinfonia on usein muodoltaan sonaatin l.

laajennus|sauma *s. rak.* betonirakenteisiin lämmön aiheuttaman laajenemisen ja kutistumisen varalta tehtävä sauma. | Tiessä on poikittaiset l:saumat. **-suunnitelma** *s.* Maatilan l. Teollisuuden l. **-työ** *s.* Ratapihan, teollisuuslaitoksen l. Sairaalan l:t.

laajen|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* tehdä laajemmaksi. | L. aluetta, piiriä, tilaa. Rakennusta l:nettiin. Kauppias l:si liikettään. Saunanlöyly vaikuttaa verisuoniin l:tavasti. Pelon l:tamat silmät. L:nettu painos. — Tehdas l:si toimintaansa. Tiedot l:tavat näköpiiriämme. L. valtaa, oikeutta. Lain l:tava tulkinta.

laajentamis- = laajennus-.

laajentu|a[1*] *pass.v.* (< laajentaa) laajeta. | Valtakunta l:i itään. Sydämen l:minen. Kauhusta l:neet silmäterät. - - hänen l:nut, totinen katseensa oli aina suuntautunut jonnekin kauemmas SILL. — Sanan l:nut merkitys.

laajentum|a[13] *s.* laajentunut kohta t. osa, laajenema. | Virran järvimäinen l. Keuhkojen, valtimon l. Suonikohjut ovat verisuonten l:ia.

laajentumis- = laajenemis-.

laaje|ta[34] *v.* tulla laajemmaksi, laajentua. | Sydämen l:neminen. Kappaleet l:nevat lämmössä. Joukko l:ni nopeasti. - - yhä avarammaksi l:ni korvessa uusi niittu KIVI. Ja rinta l:ni ja silmät säteilivät sitä ajatellessa JOTUNI. — Näköpiiri l:nee. Toiminta, teollisuus l:nee. Sota oli l:nnut yleismaailmalliseksi. — Muuttumattomasta tilasta. | Putki l:nee suuhun päin.

laajuinen[63] *a.* gen:ssä olevan nominin määrittämänä: niin laaja kuin (määrittävä sana ilmaisee). | 2 m²:n l. ala. 300 sivun l. teos. Järvi on peninkulmien l. Sopivan l. levy. Juuri tämän l. huone. — *Yhd.* eri-, samanl.

laajuudelli|nen[63] *a.* laajuutta koskeva; tav. par. laajuus-, laajuuden. | Tavujen l:set suhteet.

laajuus *omin.* ks. laaja. **-suh|de** *s.*, vars. *kiel. mus.* Tavujen l:teet.

laa|ka[10*] **1.** *a.* -kuus[65] *omin.* vaakasuoraan tasainen t. vaakasuorasta tasosta vain vähän poikkeava, laakea; litteä. | L. pinta, laatta. L. katto, kukkula. Portaana on l. kivi. Vadalla on kalastettu l:oilta rannoilta. L. [= litteä, matala] kartio. Palloa ei pidä heittää toiselle liian l:kaa rataa. - - vankuu [yössä] merenselkä l. LEINO. **2.** *s.* **a.** isohko (vars. kivi)laatta, -levy; *harv.* yl. vaakasuora, tasainen pinta. | L:oilla katettu käytävä. Uunin arina on tasaisista l:oista. - - silenemistään silenee mustan kiiluva järven l. KIANTO. — *Yhd.* kivil. **b.** *urh.* pesäpallopelissä lyönti, josta pallo lentää vaakasuoraan suuntaan; täten lyöty pallo. | Pesäpallon peruslyönti on l. Iski lujan l:'an. Pallo lentää matalana l:kana.

laaka|-ammunta *s.* = laakatuli. **-filmi** *s. valok.* levyfilmi. **-juuri** *s.* vrt. seur. **-juuristo** *s. metsät.* lähellä maanpintaa vaakasuoraan levittäytyvä juuristo. **-jäkälä** *s. kasv.* Parmelia, lehtijäkäliä. | Yleinen l. (Parmelia physodes) on runsain männyn jäkälistä. **-kantinen** *a. mer.* L. alus 'jonka ylimmällä kannella ei ole laidasta laitaan ulottuvia kansirakenteita'. **-katto** *s.* vaakasuora tasakatto. **-kattoinen** *a.* L. talo. **-kierre** *s.* kierre pystytasossa siten, että lentokone pysyy melkein vaakalentoasennossa; vrt. syöksykierre. **-kiv|i** *s.* (tav. isohko) litteä, tasapintainen kivi. | L:illä päällystetty puistotie. L:istä tehty liesi. Aukko on suljettu l:ellä. **-kivinen** *a.* L. permanto. **-kuusi** *s. metsät.* kuusi, jonka oksat ovat vaakasuorassa tasossa ja muodostavat litteähkön laatan. **-laukau|s** *s. sot.* vrt. laakatuli;)(kaarilaukaus. | Suorasuuntausaseet ampuivat l:ksia. **-lyönti** *s. urh.* = laaka 2.b. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* < laaka 2.a. | L. kivi. Puun juuret ovat haaroittuneet l:sesti. **-ma|to** *s.* L:dot 'Plathelminthes, alhainen matojen luokka, joiden ruumis on litteä, niveletön t. moninivelinen'. Heisimadot ovat loisina eläviä l:toja. **-mäntä** *s. tekn.* mäntä, jonka halkaisija on suuri korkeuteen verraten; vrt. uppomäntä. **-oksa** *s.* **1.** *puut.* sellainen sahatavarassa esiintyvä oksa, jonka leikkauspinnan suurimman ja pienimmän läpimitan suhde on vähintään 2 1/2. **2.** *kasv.* par. laakaverso. **-ompelu** *s. käs.* laakapistoin tehty kirjonta. **-ovi** *s. puut.* tasapintainen (vaneri)ovi. **-painanta** *s. kirj.* laakapainoa käyttäen suoritettu painanta. **-paino** *s. kirj.* **1.** painomenetelmä, jossa painokehilön painavat osat ovat samassa t. miltei samassa tasossa kuin väriä antamattomat osat. | L:a käytettäessä väriä antamattomat osat kostutetaan vedellä, jolloin väri tarttuu vain kuiviin kohtiin. **2.** laakapainomenetelmää käyttävä laitos. **-painolaatta** *s.* **-painomenetelmä** *s.* Kivipaino on l., jossa kuva siirtyy painolevyltä suoraan paperiin. **-pallo** *s. urh.* = laaka 2.b.; vrt. kaaripallo. **-pihdit** *s. mon. tekn.* pihdit, joissa on (tav. nivelestä alkaen) toisiinsa pitkittäissuunnassa yhtyvät tasapintaiset leuat; *syn.* lattapihdit. **-pisto** *s. käs.* tiheästi vierekkäin ommeltuja pistoja, jotka muodostavat kirjontakuvion täyttävän laakean pinnan. | Suora, vino l. **-pohjainen** *a.* laakea-, tasapohjainen. | L. allas, laiva. **-puristin** *s. tekn.* laakeapintainen puristin. **-ruoti** *s. kasv.* leveä, ohut lehtiruoti, joka täyttää lehden tehtävän, fyllodi. **-sauma** *s. käs.* katesauma, jossa ei ole sisävaroja. **-sivellin** *s.* = lattasivellin.

laakatuli *s. sot.* tuli, jossa ammusten rata on laaka;)(kaarituli. | Laakatulta ampuva kenttäkanuuna. **-ase** *s. sot.* Kivääri ja konekivääri ovat l:ita.

laaka|tykki *s. sot. harv.* laakatulta ampuva tykki, kanuuna. **-verso** *s. kasv.* litteä, lehtivihreällinen, us. lehtilapaa muistuttava ja lehden tehtävän suorittava verso. | Parsan l:t.

laake|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* vrt. lakea. **1.** pinnasta: leveä, laaja, avara ja samalla (vaakasuoraan) tasainen t. (vaakasuorasta) tasosta suhteellisen vähän poikkeava; kappaleista, edellisen lisäksi: korkeus- t. syvyysulottuvuudeltaan matala, litteä. | L. maisema, aho, niitty, järvi. Pohjanmaan l. rannikko. Lakat kasvavat l:illa soilla. L. sammalpeite. L. pöytä, lattia. L. tai lieriöksi kierretty levy. Kaiken yllä lepäsi tumman harmaa taivas l:ana ja raskaana LINN. Lyyli hyräili yksin l:assa pirtissä SILL. — L. kivi, paasi. L. kallio, mäki, vaara. L:asti kaartuva holvi. L. katto. Sienen l. lakki. Mongolien l:at kasvot. Kuvapatsaan seinää vasten oleva l. sivu. L. koristeompelu. L. rakennus(tapa). Ammuksen l. [= laaka] rata. L. käyrä. — L. kuoppa, syvänne. L. suppilo. L. astia, lautanen, malja. L. allas. L. vene, laatikko. Kitaran l. kaikupohja. **2.** *harv.* luonteeltaan tasainen, lakea, lauhkea. | - - lammas on l. eläin, ei hän puske eikä potki KIVI.

laakeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* L. pinta, kallio. L. malja.

laakea|kattoinen *a.* L. vaja. **-lakinen** *a.* L. holvi. **-pintainen** *a.* L. kallio. **-pohjainen** *a.* L. allas.

1. **laaker|i**[5] *s. tekn.* kone-elin, jonka tehtävänä on tappien sekä niihin kuuluvien akselien, vipujen tm. kannattaminen t. tukeminen, niin että tapit voivat kiertyä aiheuttaen mahdollisimman pienen kitkan. | Kampiakselin, koneen, kellon, pyörän rummun l. L:in runko, pesä, kuori. L:in tappi. L:it kuumenevat, palavat. — *Kuv.* Tuomas pyörähti kuin l:eilla KARHUM. — *Yhd.* ala-, alus-, perus-, pää-, yläl.; akseli-, jalka-, kampi-, kannatus-, katto-, kaula-, liuku-, ohjaus-, riippu-, rumpu-, seinä-, silmä-, tuki-, vierintäl.; kuula-, pallo-, rengas-, rullal.; messinki-, pronssi-, puul.

2. **laaker|i**[5] *s.* **1.** Laurus, Välimeren maissa viljeltyjä, muualla koristekasveina käytettyjä ainavihantia, kiiltävä- ja nahkealehtisiä puukasveja. | L:in ryydinhajuisia lehtiä käytetään mausteena. Juhlasali oli l:ein koristettu. Voittajalle annettiin l:in oksista tehty seppele. **2.** *tav. mon.* laakeripensaan oksat t. lehdet, vars. niistä tehty seppele. | Voittajan, voiton l:it (myös kuv.). Vihittävät maisterit ovat saaneet l:insa. Seppelöidä l:eilla. — *Kuv.* maineesta, kiitoksesta, kunniasta. | Maineen, kunnian, menestyksen, voiton l(:it). Runoilijan l:it. N. haaveili näyttelijän l:eista. Saavuttaa, niit-

tää, leikata, korjata l:eita. Tieteellisessä työssä saavutetut l:it. - - te toiset käytte leikkaamaan kunnian l:ia KIVI. Ensimmäisen julkisen l:ini saavutin kuudesluokkalaisena KOSKENN. — *levätä laakereilla(an)* nauttia työllään ansaitsemastaan levosta, saavutuksistaan, työnsä tuloksista, voitoistaan; us.: olla joutilaana. | Voittaja lepäsi l:eillaan. Emme saa jäädä joutilaina lepäämään l:eillamme. Ja itse sielunpaimenen - - saa lempeä lauantaiehtoo heittäytymään l:eilleen KIANTO.

laakeri|holkki *s. tekn.* laakerien ympärillä oleva holkki; laakerina toimiva holkki. **-hylsy** *s. tekn.* = ed. **-häviö** *s. tekn.* laakerikitkan aiheuttama energianhäviö. **-kitka** *s. tekn.* laakerien ja niihin liittyvän akselintapin pyörimisestä aiheutuva kitka. **-kivi** *s. tekn.* laakerina toimiva t. laakeria kannattava kivi. | Sillan l.

laakerileh|to *s.* Kreikan l:dot.

laakerimetalli *s. tekn.* akselilaakerien kuorissa kitkan vähentämiseksi käytetty metalli(seos).

-laakerinen[63] *poss.a.* < 1. laakeri. | Nelil.

laakerinkuori *s. tekn.*, tav. *mon.* ne laakerin osat, joissa akselintappi pyörii.

laakerin|lehti *s.* L:lehtiä käytetään mausteena. L:lehdistä sidottu seppele. **-lehvä** *s.* **-marja** *s.* laakeripuun marja. **-marjaöljy** *s. farm.* laakeripuun hedelmistä puristettu rasvan ja haihtuvien öljyjen seos.

laakerinrunko *s. tekn.*

laakeri|pesä(ke) *s. tekn.* = akselipesä. **-pinta** *s. tekn.* akselilaakerin liukuvan osan pinta. **-pukki** *s. tekn.* pukin muotoinen laakerin jalusta. | Valssi pyörii kiinteiden l:en varassa.

laakeri|puu *s. kasv.* = 2. laakeri 1. | Kirkon kuori oli koristettu l:puilla. **-seppel|(e)** *s.* laakerin oksista sidottu seppele. | Sotapäällikön, voittajan, runoilijan l. L. päässä, ohimoilla. Kuoro sai konsertissaan useita l:eitä. Akateeminen l. 'promootiossa saatava seppele; (kuv.) akateeminen oppiarvo'. Franzén saavutti akateemisen l:een 17-vuotiaana.

laakeritappi *s. tekn.* = akselintappi.

1. **laakeroi|da**[18] *v. tekn.* **-nti**[4*] *teonn.* varustaa t. kiinnittää jhk laakereilla. | Pyörät on l:tu akseliin.

2. **laakeroi|da**[18] *v.* **-nti**[4*] *teonn.* seppelöidä laakereilla. | L:tu runoilija, poeta laureatus.

laaki[4] *s. ark.* **1.** isku, lyönti; kerta. | Ampui kaksi sutta yhdellä l:lla. - - täytyy ensi l:n oitis luonata SILL. **2.** halvaus. | Saada l. L:n lyömä.

laakio[3] *s. maant.* **1.** tasainen alue, jonka tasaisuus johtuu vaakasuorassa t. heikosti kaltevassa asennossa olevista kerroskivilajeista, kerroslaakio, taffeli. | Venäjän, Donetsin l. — *Yhd.* aavikko-, kerrosl. **2.** maisematieteessä: maanpinnan kohoama, jonka vaakasuora t. kalteva laki erottuu rinteistä selvässä kulmassa.

laakio|maa *s. maant.* laaja laakio, taffelimaa. | Itä-Euroopan, Brasilian l. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. ylätasanko. **-vuor|i** *s. maant.* tasalakinen, jyrkkäseinäinen vuori, pöytävuori, taffelivuori. | Kapmaan l:et.

laako|-ompelu *s. käs.* par. laakaompelu. **-pisto** *s. käs.* par. laakapisto.

laakso[1] *s.*; *murt.* lakso. **1.** suurehko, tav. pitkänomainen maanpinnan laskeuma, jota joko kaikilta tai ainakin kahdelta vastakkaiselta puolelta rajoittaa korkeammalla oleva maa; vrt. alanko, alanne, alho, allas, kanjoni, kuilu, kuru, noro, notko, painanne, rotko, syvänne. | Vuorten välinen l. Joen (uurtama) l. Kokemäenjoen, Jordanin, Reinin l. Syvä, matala, pitkä, kapea, jyrkkäseinäinen l. Umpinainen l. Vehmas, vihreä, metsäinen, valoisa, synkkä l. L:n seinämä, rinne, suu. L:n pohjalla virtaava puro. L:n rinteillä leviävät niityt. — *Yhd.* alku-, eroosio-, hauta-, kanjoni-, kattila-, pitkittäis-, poikittais-, poimu-, porras-, pyörö-, pää-, rotko-, ruuhi-, satula-, sortuma-, umpi-, vakol.; joki-, järvi-, kallio-, puro-, tunturi-, vuono-, vuoristol.; ruusul. **2.** laajentunutta käyttöä: yl. muuta alempana oleva t. alin kohta. | Aaltojen välinen l. 'aallon pohja'. Käyrän huiput ja l:t. Matalapaineen l. 'matalapaineen alue'. **3.** *kuv.* **1.** ryhmään liittyen. **a.** vars. *heng.* Murheen, surun, synnin, kyynelten, kurjuuden l. 'maailma, ajallinen elämä'. Päästä pois täältä murheen l:sta 'kuolla'. Ja vaikka vaeltaisin kuoleman varjon l:ssa, en minä pelkää mitään pahaa VT[V]. Hän orjan muotoon tullut on, / ilosta itkun l:hon HLV. — *Yhd.* kyynell. **b.** Kehityksen huiput ja l:t. Arkipäivän l:ista suurten tapahtumien huipuille. Urheilu oli painunut l:n pohjaan. - - hän [Aleksis Kivi] oli syntynyt l:ssa ja oli luotu l:ssa pysymään LEINO.

laaksohalla *s. metrl.* kylmän ilman kasautumisen laaksossa aiheuttama halla.

laaksoinen[63] *poss.a.* L. maisema, seutu. — *Yhd.* jyrkkä-, kapea-, matala-, syväl.

laakso|jakso *s.* **-jono** *s.* Järvien täyttämä l. **-järvi** *s.* Moreenin salpaama l. **-jäätikkö** *s. geol.* **-kohta** *s.* — *Kuv.* Edistyksen, toiminnan l.

laaksolainen[63] *s.* laakson asukas. | Isäni oli rikas l. L.ONERVA.

laakso|maa *s.* Vehmaat l:maat. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. painanne. **-maisema** *s.*

laaksonen[63] *dem.s.*

laaksonpohja *s.* — *Kuv.* Kehityksen l. Pula on jo sivuuttanut l:n.

laakso|paikka *s.* Järvet ovat usein syntyneet l:paikkoihin. **-painan|ne** *s. geol.* Selänteiden väliset l:teet. **-pato** *s.* laakson salpaava pato. **-penger** *s.* jokilaakson rinteessä esiintyvä pengermuodostuma. **-seutu** *s.* Viljava l.

laaksosto[2] *koll.s. geol.*

laakso|suo *s.* **-systeemi** *s. geol.* laaksosto. **-syvänne** *s.* **-tasanko** *s.* Kauhajoen l. **-tavu** *s. fon.* äännös, joka ulottuu huippuäänteen alusta seuraavan huippuäänteen alkuun. **-tuuli** *s. maant. metrl.* laaksosta päivisin auringon lämmön johdosta kohoavan ilman aiheuttama tuuli; vrt. vuorituuli. **-uoma** *s.* Mannerjään uurtama l.

laaksoutu|a[44] *v.* muodostua laaksoksi t. laaksoiseksi. | L:nut ylänkö.

1. **laama**[10] *s.* **1.** Lama glama, kotieläimenä, kantojuhtana ja villan tuottajana käytetty laamaeläin. **2.** ohut, nukitettu 4-niitinen villakangas, jota käytetään mm. vuoriksi ja nais-

ten takkeihin; (Suomessa) myös joustava, löyhä neulekudos.

2. **laama**[10] *s.* → 2. lama.

laamaeläin *s.* Lama, Etelä-Amerikan vuoristoissa eläviä kamelieläimiä.

laamalai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *s.* → lamalainen.

laamanni[4] *s. hist.* nimitys, jota on käytetty Pohjoismaissa oikeudenkäyttöä valvoneista, virka-asemaltaan eriasteisista (tav. laamanninoikeuden puheenjohtajina toimineista) virkamiehistä; *nyk.* ansioituneille tuomareille annettu arvonimi; sen saanut henkilö. | 1300-luvulla asetettiin maahamme oikeudenkäyttöä valvomaan erityinen luottamusmies, l. Venäläisten ison vihan aikana valtaamilleen alueille asettamia maaherroja nimitettiin laamanneiksi. **-kunta** *s. hist.* laamannin virkapiiri, lakikunta. | V. 1435 Suomi jaettiin kahteen l:an.

laamannin|käräjät *s. mon. hist.* laamanninoikeuden istunnot. **-oikeu|s** *s. hist.* Ruotsissa ja Suomessa ennen yleinen hovioikeuden ja kihlakunnanoikeuden välinen oikeusaste maalla. | L:det lakkautettiin Suomessa v. 1868. **-vero** *s. hist.* Ruotsissa ja Suomessa vanha henkilökohtainen vero, joka johtui velvollisuudesta ylläpitää laamannia. **-virka** *s. hist.*

laamannitar[54*] *s.* laamannin rouva.

laamapaita *s.* (puuvilla)trikoinen aluspaita.

laannuttaa[2*] *kaus.v.* < seur. | Herastuomari koettaa l. silmittömän kiivastuksensa kuohupäitä LEINONEN.

laantu|a[1*] *v.* tyyntyä, vaimentua, lientyä, heiketä, hiljetä. | Tuuli, myrsky l:u. L:vat mainingit. Taistelu, melske, hälinä l:u. Kiista, keskustelu l:u. Taudin raivo l:u. Kiihko, tuska, itku l:u. Kiihtymys l:i rauhaksi. - - ei hänen vastenmielisyytensä ottanut l:akseen SILL. - - ummehdukseksi l:nut puhtaiden vaatteiden tuoksu SEPPÄNEN.

laapis[64] *s. farm.* syövyttävänä ja antiseptisena iholääkkeenä ym. käytetty hopeanitraatti, helvetinkivi. **-kivi** *s. farm.* = ed., seur. **-kynä** *s. lääk.* hopeanitraattipuikko, laapispuikko. | Polttaa, syövyttää känsiä l:llä. **-liuos** *s. farm.* hopeanitraattiliuos. | Silmätippoina käytetään 2-prosenttista l:ta. **-puikko** *s. lääk.* = laapiskynä.

laapost|aa[2] *deskr.v.* laahustaa, laapustaa, laapottaa, kahnustaa. | - - alus l:i outoa ulappaa H.ASUNTA. **-el|la**[28] *frekv.v.* Sinkko l:i laitakaupunkiaan kohti R.RAUANHEIMO.

laapot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kävellä l. edestakaisin. **-|taa**[2*] *deskr.v.* = laapostaa. | Kulkea, kävellä l. [Varikset] lentää l:tivat pesilleen SILL.

laapot|ti[6*] *s. kans.* matala paulaton tuohi- t. niinivirsu. | Laahustaa l:it jalassa.

laappa[10*] *s. harv.* eläimen käpälä. | Karhun, oravan l.

laappi[4*] *s. kut.* puuvillaa koneellisesti puhdistettaessa saatu leveä, vuotamainen puuvillavanu.

laappi|a[17*] *deskr.v.* kävellä pitkin askelin, harppoa. | - - tuolla asti se vasta tulla l:i SILL.

laappi|kone *s. kut.* kone, joka valmistaa puuvillan laapiksi, lyöntikone. **-rulla** *s. kut.* rullalle kierretty laappi; rulla, jolle laappi kierretään.

laapust|aa[2] *deskr.v.* = laapostaa. | Kävellä l. Metkunen ja Karttunen l:avat ulos allapäin ALKIO. **-el|la**[28] *frekv.v.* Patnof mennä l:i pehmein vanhuksen askelin sisään omalle puolelleen E.ELENIUS.

laardi[4] *s. ruok.* sulatettu ja puhdistettu, vedetön, suolaton sian ihra. | Amerikkalaista l:a.

1. **laari**[4] *s.* (aitassa, kellarissa yms.) seinämillä erotettu säilytyspaikka, hinkalo, purnu. | Aitan, kellarin, varaston l. L:t ovat täynnä, tyhjinä. Vähän perunoita l:n pohjalla. Syksy täyttää l:t. Mitä ennen juhannusta sataa, sataa l:in SP. — *Yhd.* jauho-, jyvä-, kaura-, ohra-, peruna-, ruis-, viljal.

2. **laarit**[4] *s. mon. hist.* roomalaisilla: (perheen) suojelushenget.

1. **laasta**[10] *s. harv.* = lasta.

2. **laas|ta**[(24)] *v.* (vok.-vartaloiset muodot harv., yl. vain murteissa tavattavia) lakaista. | L. luudalla lattiaa. Pihamaa on puhtaaksi l:tu. — *Kuv.* Varas on l:sut jälkensä 'toiminut jättämättä jälkiä, hävittänyt jälkensä'.

laastari[5] *s. farm.* kiinteähkö, lämmössä pehmiävä, ihoon tarttuva lääke- t. kiinnitysvalmiste. | Parantava, suojaava l. Haava peitetään l:lla. — *Yhd.* hartsi-, kumi-, lyijy-, pikil.; kiinne-, sidel. **-lappu** *s.*

laastaroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* varustaa laastarilla. | Haava l:daan. — *Kuv.* Sillä te l:tte valheella, olette puoskareita kaikki tyynni VT.

laasti[4] *s. rak.* hiekasta, jstak sideaineesta ja vedestä valmistettu seos, jota käytetään muuraukseen ja rappaukseen, ruukki. | Hitaasti, nopeasti sitoutuva l. Vedessä kovettuva hydraulinen l. Sotkea l:a. L:n sideaineena käytetään tavallisimmin sementtiä. — *Yhd.* kalkki-, kipsi-, savi-, sementtil.; muuri-, rappausl. **-aine** *s.* **-hiekka** *s.* Hyvä l. ei saa sisältää savea eikä muita laastia vahingoittavia aineita. **-kauha** *s.* muurauskauha, -lasta. **-kaukalo** *s.* **-kerro|s** *s.* Seinä on peitetty l:ksella. **-mylly** *s.* laastinsekoituskone. **-pinta** *s.* laastitu pinta.

laastit|a[31] *v. rak. maal.* -us[64] *teonn.* peittää t. tasoittaa laastilla, rapata. | L. seinä. Pinta l:aan ennen maalaamista. L:us rapisee.

laa|ta[(35*)] *v.*, vars. *ylät.* (käyt. vain kons.-vartaloisia muotoja) = 1. lakata. | L:taan laulamasta. Sade, tuuli on l:nnut. Tuska on l:nnut. Taistelu oli l:nnut. On aika l. Työn l:ttua käytiin levolle. - - aika jo olis tämän tähden torelemasta l. KIVI. Korvalla sillan / l:nnut on ratasten rämy MANN. — *Harv.* - - itku ei Laukosta laka'a, / valitus Vesilahesta KANT.

laata|a[2*] *deskr.v.* maalailevasti liitää-verbin yhteydessä. | Lintu lentää, / liitää, l:a, / kiitää, kaataa KR.

laa|tia[17*] *v.* tehdä, valmistaa, rakentaa, saada aikaan; sommitella, järjestää; yleisk. harvemmin varsin. konkr. toiminnasta. | L. suunnitelma, ohjelma. L. laki, pöytäkirja, runo, tutkielma. L. asemakaava. Kuitit l:ditaan lomakkeisiin. Mietintö on l:dittu uuteen muotoon. — L. tupa, asumus, vene. Lintu l:tii pesän. Lehmille l:dittiin savu. Raudasta l:dittu vanne.

— *Harv.* Mieli l:tii [= tekee] tekemään jtak. Suru Suomen on suureksi l:tinut kerran LEINO. Te l:ditte [= asetatte] kauniisti sananne J.FINNE.

laatija[14] *tek.* < ed. | Pöytäkirjan, teoksen, vastauksen l. — *Yhd.* lainl.

laatik|ko[2*] *s.* **1. a.** kooltaan ja muodoltaan määrittämätön (tav. suorakulmainen), kannellinen t. kanneton, jnk säilyttämiseen t. lähettämiseen käytettävä puu-, pahvi- tm. säiliö t. suojus; vrt. astia, lipas, rasia, kotelo, koppa, arkku, kirstu. | Puinen, pahvinen, metallinen l. Laudoista naulattu l. Paperista taitettu l. Pieni, matala, leveä, kapea l. Pyöreä, metallipäällysteinen l. L:on pohja, laita, seinä. Tavarat pakataan l:koihin. Säilyttää, pitää jtak l:ossa. Siemenien idättäminen l:oissa. — Kirjoituspöydän, lipaston vedettävä l. Sängyn l. Tiilet lyödään l:koihin. **b.** laatikon täysi, laatikollinen. | L. tupakkaa, sikareja. **3** kg:n l. makeisia. Pari l:koa nastoja. **c.** *yhd.* Metalli-, pahvi-, pelti-, puu-, rautal.; ammus-, halko-, harppi-, hattu-, hedelmä-, hiekka-, kassa-, kenkä-, kirja-, kortisto-, kukka-, kynä-, lääke-, makeis-, marja-, naula-, patruuna-, posti-, raha-, roska-, siemen-, sikari-, tuhka-, tulitikku-, tupakka-, työkalu-, viulu-, väril.; heinä-, idätys-, istuin-, kanto-, keitto-, kuljetus-, ompelu-, pakkaus-, pakki-, säilytysl.; pöytä-, salal. **2.** *tekn.* jtak konetta, laitetta t. sen osaa ympäröivä laatikon tapainen suojus, kotelo, kammio, koppa. | Konekiväärin l. yhdistää varsinaisen konekiväärin kiinteät osat ja sulkee sisäänsä luistin ja lukon. Radiovastaanottimen l. Kutomakoneen syöstävää ympäröivä l. — *Yhd.* ilma-, kytkin-, muuntaja-, resonanssi-, vaihde-, vaihtol. **3.** *ruok.* (tav. peltinen t. alumiininen) paistoastia, vuoka; sellaisessa valmistettu ruokalaji, paistos. | Vanukas kypsytetään l:ossa. L. saa ruskeutua. Maalaispidoissa tarjottavat monet l:ot. — *Yhd.* juusto-, kaali-, kala-, kurkku-, lanttu-, lohi-, makaroni-, maksa-, peruna-, porkkana-, riisi-, sieni-, silakka-, sipulil.

laatikko|hinta *s.* laatikolta maksettava hinta. | Tulitikkujen l. **-hylly** *s.* laatikoita sisältävä hylly.

-laatikkoinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, kolmi-, monil.

laatikko|järjestelmä *s.* Myymälän, konttoripöydän l. Urkujen l. **-kamera** *s. valok.* laatikon muotoinen kamera, jossa objektiivin ja kuvaksen välimatka on kiinteä; vrt. paljekamera. **-lau|ta** *s. puut.* laatikkojen valmistamiseen soveltuva lauta(laji). | L:dat sahataan tarkoituksensa mukaan eripituisia. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L. säiliö, astia. L. rakennus. Suojus ympäröi akselia l:sesti. **--oja** *s. tekn. maat.* salaoja, jonka putki on laatikkomainen, lautaputkioja. **-pakkaus** *s. liik.* Hedelmien, tupakan l. **-puolukat** *s. mon. liik.* vientiä varten laatikkoihin pakatut puolukat. **-rivi** *s.* Varaston l:t. **-ruoka** *s. ruok.* laatikossa kypsytetty ruoka. **-sänky** *s.* laatikkomainen (us. kannellinen) sänky, sohvasänky. **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

laatikoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* panna laatikkoihin. | L. tavaraa, arkistoa.

laatikoittain *adv.* laatikko kerrallaan; useita laatikoita, laatikkomäärin. | Tavarat, joita myydään l. Hänellä on kirjoja l.

laatikolli|nen[63] **1.** *s.* laatikon täysi. | L. nauloja, kyniä. Suuri l. omenia. Osti neljä l:sta tupakkaa. **2.** *poss.a.* < laatikko. | L. kaappi, pöytä. L. reki.

laatoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** varustaa laatalla t. laatoilla. | L:ettu käytävä. **2.** *kirj.* kuvalaattojen valmistamisesta: klišeoida. | Kuva, piirros l:etaan.

laat|ta[10*] *s.* (tav. paksuhko) määräsuuruinen levy. | Metallinen, puinen, kivinen l. Savesta poltettu l. Neliömäinen, suorakaiteen muotoinen, pyöreä l. Sementtikaton l:at. Dominopelin nappulat eli l:at. Vaunun puskurien päässä on l:at. L:oilla peitetty lattia. L:oilla kivetty katu. Jää on halkeillut l:oiksi. Kiille saattaa esiintyä sälpäjuonteissa suurina l:toina. Asetakin kauluksessa olevat l:at. Kuvien painaminen tapahtuu metallisilla l:oilla eli klišeillä. — *Yhd.* asfaltti-, betoni-, graniitti-, kivi-, korkki-, kumi-, lasi-, marmori-, metalli-, puu-, rauta-, sementti-, teräs-, tiilil.; alus-, kate-, perus-, pohja-, sivu-, tuki-, yläl.; kaulus-, kuva-, lattia-, nimi-, numero-, paino-, seinäl.; mutterinl.

-laattainen[63] *poss.a.* Kivi-, metalli-, puul.; kapea-, leveä-, paksul.; yksi-, kaksi-, monil.

laatta|kiveys *s.* **-kivi** *s.* laakakivi. **-lattia** *s.* laatoilla päällystetty lattia. | WC:n ruudullinen l. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L. kivi, lohkare. L:sesti sijaitseva maakerros. **-palkki** *s. tekn. rak.* betonirakenteissa käytetty palkin ja sen puristuspuolella olevan laatan yhdistelmä. **-rauta** *s.* = lattarauta. **-seinä** *s.* laatoilla päällystetty seinä. **-sylinteri** *s. kirj.* = kehilösylinteri.

laattia[14] *s.*, vars. *murt.* lattia. | Pirtin l. on pesty SILL. Ja morsianta viedään ensimmäisenä l:lle CANTH.

laa|tu[1*] *s.* **1.** ne (olennaiset t. tilapäiset) ominaisuudet, jotka tekevät jnk siksi, mikä se on, t. jotka olennaisesti kuuluvat jhk; se, mikä antaa jllek sen olennaisen leiman t. on ominaista jllek (yleensä t. jssak tietyssä suhteessa); us. kvaliteetti, olemus, kokoomus, luonne. | Esineen, aineen, asian, ilmiön, tapahtuman l. Ihmisen ulkonainen eli ruumiillinen ja sisäinen eli henkinen l. Kirjailijan persoonallinen l. Osa on [näyttelijän] l:dulle vieras. Tavaran merkki takaa sen l:dun. L:dultaan hyvä, huono, kelvoton. L:dultaan alaarvoista tavaraa. Hoitotapa riippuu taudin l:dusta. Novelli on l:dultaan draamallisempi kuin romaani. Palkka vaihtelee työn l:dun mukaan. Erilaisista merkeistä ennustetaan tulevan kesän l:tua. Sodassa l. on yhtä tärkeä tekijä kuin lukumäärä. — *Fil.* Arvostelma on l:dultaan eli kvaliteetiltaan myönteinen, jos predikaatti omistetaan subjektille. — *Yhd.* hengen-, luonnon-, maan-, mielenl.; erikois-, kokonais-, yleisl.; kirjailija-, puhuja-, runoilija-, tutkijal.

2. (ala)laji, luokka, kategoria, ryhmä. | Ainoa, ensimmäinen l:tuaan. Teos edustaa omassa l:dussaan huomattavaa edistysaskelta. Olla jtak t. jnklaista l:tua 'olla jonkinlainen'. Asia on kiireellistä l:tua. Perustavaa l:tua oleva tutkimus. Kalleinta saatavissa olevaa l:tua. Tavaraa on useaa eri l:tua. Kaupaksi käymättömät l:dut. Kirjallisuuden eri l:dut. Laina on maksettava samana l:tuna, jona se on saatu. Retiisiä viljellään useita l:tuja. Aikainen (esim. vilja)l. — Vars. *maat.* on laatu tässä merk:ssä korvattu lajike-sanalla. — *Mat.* (tavaran, aineen tms.) mittayksikkö, esim. kilo, metri, vuosi, watti. | Muunna pienimmäksi l:duksi 2 v. 7 kk. 24 vrk. Sisällysjaossa on jaettavan ja jakajan oltava samaa l:tua. — *Yhd.* hiiva-, kala-, kangas-, kasvi-, kenkä-, lanka-, liha-, marja-, niitty-, olut-, pahvi-, paperi-, puu-, puuteri-, ruoka-, sukka-, tavara-, tee-, teräs-, tupakka-, voi-, öljyl.; erikois-, kauppa-, keski-, priima-, puutarha-, seka-, sekunda-, vakio-, valiol.; kevät-, syys-, talvil.

3. *harv.* tapa. | Alussa hän puhui hiukan entiseen l:tuun ALKIO.

4. *käydä laatuun* kelvata, sopia, olla mahdollinen t. mahdollista, käydä päinsä, menetellä, mennä mukiin. | L:tuun käypä mies. Väline, joka saa paremman puutteessa käydä l:tuun. Laiskotteleminen ei täällä käy l:tuun. Ei käy l:tuun, että saan odottaa. Suoritus käy l:tuun vanhalla tavalla. Hän käy l:tuun sun mieheksesi KIVI. — *Harv.* - - kaikki oli käynyt l:dullensa [= kohdalleen, kunnollisesti] HEPOR.

laatu- vars. uudehkojen yhdyss:ien alkuosana us. nimenomaan hyvää laatua ilmaisevana. **-arvo** *s.* arvo, joka jllak on sen laadun kannalta. | Tavaran, tuotteen l. Teoksen runolliset l:t. **-arvostelu** *s.* arvostelu laadun kannalta. | Voin l. **-ero, -eroav(ais)uus** *s.* laatuna, laadussa ilmenevä ero(avuus). | Havainnon ja mielikuvan ero näyttää olevan vain aste- eikä laatuero. **-huonekalu** *s.* ks. laatu-. | L:ja päivän hintoihin.

laatui|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** gen:n t. poss.-suff:n ohessa: tapainen, lainen. | Hänen l:sensa mies. Pekka on aina l:sensa. Puheena olevan l. tapaus. Halutun l:sta tavaraa. — Kirjoitetaan us. ◡ a:sen pron:n, lukus:n ja a:n kanssa: erään-, kaiken-, monen-, samansen-, toisen-, tämän-, useanl.; kahden-, yhdenl.; hyvän-, pahan-, perustavan-, ratkaisevan-, uuden-, vakavan-, vastaavanl. **2.** nom:n ohessa ◡. | Ainoa-, ainut-, heikko-, huono-, hyvä-, kestävä-, paha-, perustava-, puhdas-, vaikea-, vakaval.; keski-, seka-, tasa-, vakio-, valiol.; eri-, omal.; yksi-, kaksi-, monil.; erikois-, harvinais-, pysyväis-, tilapäis-, yksityis-. vleisl.

laatuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** sovelias, sopiva, mukava, mukiinmenevä, laatuunkäypä. | L. mies, elämä. L:at puheet. Varsin l. teko. - - ojentautui jo alussa vakavista varoituksista l:aksi vaimoksi TOPPILA. **2.** sävyisä, lupsakka, hauska. | Kohtelias, l. ja avulias isäntä. Puhella l:asti. Näinpä vanhus [= Hurtti ukko] leirivalkealla / laski l:asti juttujaan *MANN.

laatu|kahvi *s.* ks. laatu-. **-kangas** *s.* ks. laatu-. **-kasvu** *s.* *metsät.* arvon lisääntyminen mittayksiköltä (koon suurenemisesta aiheutuvan) laadun paranemisen johdosta. **-kello** *s.* laadultaan hyvä kello, tarkkuuskello. **-kilpailu** *s.* kilpailu, jossa paremmuusjärjestyksen ratkaisee (tavaran) laatu. | Kultamitali Suomen Messujen l:ssa. **-koe** *s.* koe, jolla tutkitaan (aineen, tavaran tms.) laatua. | Kauran, maidon l. **-kone** *s.* ks. laatu-.

laatukuva *s.*, vars. *kuvat.* taideteos (vars. maalaus), jonka aiheena on jokapäiväisen elämän kohtaus ja joka useimmiten kuvaa henkilöitä milloin eri maiden t. aikojen, milloin eri kansojen t. kansanluokkien tyyppeinä. | Historiallinen, hollantilainen l. Perhettä esittävä l. L:a muistuttava näytelmä. Hänen [Pakkalan] parhaat teoksensa - - liittyvät toisiinsa laajaksi sarjaksi laatukuvia TARK. **-maalari** *s.* **-maalaus** *s.*; *syn.* laatumaalaus. **-mai|nen** *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L. maalaus. L:sesti käsitelty muotokuva.

laatu|kysymys *s.* laatua koskeva kysymys. | Tavaran hinta- ja l. **-luku** *s.* *mat.* luku, joka ilmaisee tavaran, aineen, energian tms. määrän laadun osoittamina yksikköinä.)(paljas luku. | 8 kg, 220 volttia on l. **-luokittelu, -luokitus** *s.* laadun perusteella tapahtuva luokittelu, luokitus. | Puiden, nahkojen, tavaran l. **-luok|ka** *s.* laadun perusteella erotettava luokka. | Hedelmät on lajiteltu l:kien mukaan. Tuotteemme ovat omaa l:kaansa. **-maalaus** *s.* = laatukuvamaalaus. | Kansanelämää esittävä l. **-maksutapa** *s.* *liik.* *maat.* maksutapa, jossa hinta suoritetaan tavaran laadun mukaan. **-merkintä** *s.* *liik.* vrt. seur. **-merkki** *s.* *liik.* tavaran laatua osoittava merkki; vars. merkki, jonka valtion tarkastuslaitos leimaa erinäisiin vientitavaroihin osoitukseksi siitä, että ne ovat vientikelpoisia; myös: hyvä tavaralaatu. | L. takaa tuotteen laadun. Fyffes-banaanin sininen l. L:in oikeutetun voin on täytettävä eräitä ehtoja laadun, pakkauksen ym. suhteen. — Kello, tunnettua l:ä. **-mies** *s.* mukava, laatuunkäypä, lupsakka mies. | Se oli tämän nykyisen [kuninkaan] isä, kaikin puolin l. LEINONEN. **-mitta** *s.* tavaran laadun ilmaiseva mitta. | Viljan l:na käytetään sen painoa hl:aa kohti. **-muna** *s.* ks. laatu-. | Vientiin kelpaavat l:t. **-määräy|s** *s.* Tavaran on vastattava sen luokan l:ksiä, johon se kuuluu. **-nimitys** *s.* **-numero** *s.* **-ominaisuu|s** *s.* Tavaraa arvosteltaessa kysymykseen tulevat l:det. **-paino** *s.* tavaran suhteellinen paino. | Jonkin langan l. osoittaa, montako metriä sitä menee kiloon. **-puhdas** *a.* → puhdaslaatuinen, laadultaan puhdas. **-puu** *s.* ks. laatu-. **-sana** *s.* *kiel.* = adjektiivi. **-tapa** *s.* *kiel.* = partisiippi. **-tarkastus** *s.* laadun tarkastus. **-taso** *s.* Tavaran, tuotteen l. Korkea l. Kotimaisten vuotien l. on noussut. Vientijuuston l:a on parannettu. Armeijan l. **-tavara** *s.* ks. laatu-. | Myymme vain ensiluokkaista l:a. Merkki takaa l:n. **-teräs** *s.* *met.* laadultaan erittäin hyvä teräs(seos), ja-

loteräs. **-tuotanto** *s.* ks. laatu-. | Kotimainen teollisuus pyrkii l:on. **-tuot|e** *s.* ks. laatu-. | Kotimainen, englantilainen l. Tehtaamme hyviksi tunnetut l:teet. **-työ** *s.* ks. laatu-. | Tuotteemme ovat huolellista ja taattua l:tä.
laatuunkäy|pä *a.* -västi *adv.* (myös ⌒) mukiinmenevä, tyydyttävä, kohtalainen, laatuisa. | L. mies. Tarkoitukseensa varsin l. kone. N. soitti kappaleen erittäin l:västi. Sillä Venla, vaikka l. emäntä, oli hieman suulas ja riitaisa nainen KIVI.
laatu|vaatimus *s.* Suuret l:vaatimukset täyttävä kangas. Vientitavaralle asetetut ankarat l:vaatimukset. Asuntopulan aikana on asuntojen l:vaatimuksista tingittävä. **-valikoima** *s.* laatujen valikoima. | Monipuolinen l. tavaroita. **-valmiste** *s.* ks. laatu-. | Paras kotimainen l. **-vaunu** *s.* ks. laatu-. **-vik|a** *s.* Virheelliset kuivausmenetelmät voivat aiheuttaa puutavaraan l:oja. **-virhe** *s.*
laava[10] *s.* tulivuoren purkauksessa sulana ilmoille tuleva ja purkauksen jälkeen jähmettyvä kiviaine. | Hehkuva l. valuu pitkin tulivuoren rinnettä. Jähmettynyt l. — *Kuv.* Teissä on - - kohmettunut tunteen l. LARINK. — *Yhd.* levy-, lohkarel.
laavainen[63] *poss.* ja *ain.a.* L. kerrostuma.
laava|järvi *s. maant.* sulan laavan (tulivuoren kraatterin pohjalle) aiheuttama järven tapainen muodostuma. | Havaijin Kilauean kraatterin l. **-kenttä** *s. maant.* jähmettyneen laavan muodostama kenttä. **-kerro|s** *s.* Vesuviuksen purkaus hautasi Pompeijin l:ksen alle. **-kiv|i** *s.* laavasta jähmettynyt kivi. | Hohkakivi, huokoinen l. Basaltti on tummaa ja jokseenkin tiivistä l:eä. L:elle on ominaista porfyyrinen rakenne. **-kivilaji** *s. geol.* **-lasi** *s. geol.* kokonaan lasiksi jähmettynyt, kiiltävä ja kupuraisesti lohkeava laavakivi, obsidiaani. **-patja** *s. geol.* laavakerros. **-virta** *s.* L. valuu vuoren rinnettä.
laavu[1] *s.* (tav. nuotion ääreen) havuista tms. kyhätty yksilappeinen tilapäinen viistokatos tuulta ja sadetta vastaan, lakka. | Havuista seipäiden varaan rakennettu l. — *Yhd.* havul.
laberdaani[4] *s.* astioihin suolattu turska.
labiaali[4] *s. fon.* äänne, jonka aikaansaamiseksi huulet tekevät jonkin tunnusomaisen ääntöliikkeen (esim. *p, b, f, v, o, ö, u, y*); *syn.* huuliäänne. **-klusiili** *s. fon.* klusiili, jota äännettäessä huulet katkaisevat ilmavirran (*b, p*).
labiaalinen[63] *a. fon.* L. äänne, vokaali.
labiaalistu|a[1] *v. fon.* tulla labiaaliseksi. | *e* on läheisen huuliäänteen vaikutuksesta l:nut *ö*:ksi. Konsonantin l:minen.
laabiaalivokaali *s. fon.* vokaali, jolle on ominaista pyöreä huuliaukeama (*o, ö, u, y*); *syn.* huulivokaali, -ääntiö, pyöreäaukkoinen ääntiö.
labialisaatio[3] *s. fon.* labiaalistuminen.
labialisoitua[1*] *v. fon.* = labiaalistua.
labiili[6] *a.* -us[65] *omin.* horjuva, epävakaa, epävarma, muuttuva;)(stabiili. | Jos painopiste on tukipisteen yläpuolella, on kappaleen tasapainoasema l. Kun kappale tasapainoasemasta poikettuaan pyrkii yhä enemmän siitä poikkeamaan, sen tasapainoasemaa sanotaan epävakaaksi eli l:ksi. — Kieli on äänneainekseltaan jossakin määrin l. L:a on aine, joka kemialliselta kokoomukseltaan tai atomiryhmitykseltään helposti muuttuu.
labiliteetti[4*] *s.* labiilius.
labio|dentaali *s. fon.* = dentilabiaali. **-logia**[15] *s.* huuliltaluku, näkökuulo.
laboraattori[5] *s.* henkilö, joka suorittaa t. vars. johtaa laboratoriotöitä. | Yliopiston kemian laitoksen l. Laboratorion johtaja, l. ja assistentti.
laborantti[4*] *s.* henkilö, joka suorittaa laboratoriotöitä; us. vain käytännöllisten kemiallisten töiden suorittaja. | Tehtaan l. Valokuvausliikkeen l.
laboratorio[3] *s.* laitos, jossa tehdään kokeellisia tutkimuksia ja joka on varustettu tällaiseen työskentelyyn tarvittavilla kojeilla ja laitteilla. | Kemian, fysiikan l. Eläintieteellinen, lääketieteellinen l. Tehtaan l. — *Yhd.* tutkimus-, kenttäl. **-apulainen** *s.* **-huone** *s.* **-koe** *s.* **-koje** *s.* **-rakennus** *s.* **-tutkimus** *s.* **-työ** *s.*
laboroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* suorittaa käytännöllisiä luonnontieteellisiä (esim. kemian ja fysiikan) töitä.
labradori[4] *s. geol.* eräs plagioklaasimaasälpä.
labyrint|ti[4*] *s.* **1.** vars. antiikin mytologiassa: sokkeloinen rakennus t. rakennusten yhdistelmä, jonka risteileviin käytäviin ja huoneisiin helposti eksyy ja jossa tav. on vain yksi sisäänja uloskäytävä; edellisen tapainen käytävistö t. kuvio, sokkelo(rakennus, -käytävä, -kuvio). | Moiris-järven l. Katakombien l:it. Suurkaupungin katujen harhaannuttava l. Paperille piirretty l. — *Kuv.* Epäilysten, lakipykälien l. Asiaan perehtymätön liikkuu kielihistorian alalla kuin pimeässä l:issa. **2.** *anat.* sisäkorva, korvasokkelo.
labyrinttitiiviste *s. tekn.* = sokkelotiiviste.
1. **ladat|a**[35*] *v.* **1.** täyttää, ahtaa, panostaa. **a.** L. ase (panoksilla, ruudilla). Mies lataa panokset ruudilla, hauleilla. Edestä, suusta, takaa l:tava ase. L:tu pistooli 'pistooli, jonka piipussa on patruuna'. **b.** L. piippu (tupakalla). Siinä istuu, nysän toisen lataa KIVI. Pöytä oli l:tu herkkuja täyteen. L. filmi valokuvauskoneeseen. - - vapisevin hyppysin latasi [nuuskalla] mahtavan nenänsä KIANTO. He latasivat [= sekoittivat] vahvan sekauksen ja lähtivät SEPPÄNEN. **2.** *sähk.* **a.** kerätä sähköä jhk, tehdä sähköiseksi, varata (sähköllä). | L. akkumulaattori. Sähköllä l:tu kappale. Negatiivisesti l:tu [→ latautunut] elektroni. **b.** *kuv.* us. par. latautua. | Mieliala on jännityksen lataama. L. [= kerätä] voimiaan. Kiihkolla, vihalla l:tu mieli. - - sydän tulee l:uksi pahimmilla tunteillaan AHO. - - vihainen mies, joka on aina l:tuna katkeruudella ALKIO. - - siveellisillä neuvoilla täyteen l:tuna KIANTO. [Isä] menee ja siinä mennessään ikään kuin lataa itseään SILL. - - aikaan, joka on l:tu täyteen suurta vihaa ja suurta rakkautta IRIS UURTO.
2. **ladata**[35*] *v.* ajaa ladalla (pelto). | L. maa, pelto. Maa tasoitetaan lataamalla kylvöä varten. Sileäksi ladattu pelto.

lade[78*] *s. harv.* (hirsi- tms.) kerros, "varvi". | [Tervahaudan] ympärille kierrokselle, kolmeen suureen lateeseen ajettiin kolopuut PAULAH.

ladella[28*] *frekv.v.* < latoa. **1.** L. kirjoja pöydälle. Hän latelee noita somia valkeita paperikääröjä lasiselle lautaselle AHO. **2.** vars. puheesta: puhella, sanella, lasketella. | L. sanoja, kohteliaisuuksia, ilkeyksiä, sukkeluuksia, hävyttömyyksiä, viisauksia. L. läksyjä, kertomusta, tietoja. Omiasi latelet! L. joutavia, hölynpölyä. - - teidän kielenne latelee petosta VT. Elä tule minulle sellaisia höpsötyksiä latelemaan JOTUNI. Vuorenmaa lateli sanat perätysten niin kuin voitollinen pelaaja loppukorttinsa SILL.

ladelma[13] *s. kirj.* painamista varten valmiiksi ladottu kirjakkeiden, rivien t. näiden molempien ja täytevälineistön yhdistelmä, lados, latomus; vrt. kehilö. | Kirjan, lehden l. Tiheä, harva, selvä, kaunis l. Purkaa l. — *Yhd.* härkä-, kone-, käsil.

ladollinen[63] **1.** *poss.a.* < lato. **2.** *s.* ladon täysi. | L. heiniä.

ladon|ala *s.* ladollisen heiniä tuottava niityn ala. **-katto** *s.* - - kohentaisin samalla niitä peräniitun l:ja SILL. **-ovi** *s.*

ladonta[15*] *teonn.* < latoa. | Puutavaran, halkojen l. Tekstin virheellinen l. Tiivis, keskinkertainen, harva l. — *Yhd.* antiikva-, fraktuura-, kursiivil. **-tapa** *s.* Miilun, tekstin l. **-tekniikka** *s.* **-virhe** *s.* **-väline** *s.*

lados[64] *s. kirj.* = ladelma.

ladottaa[2*] *fakt.v.* < latoa. | Kirjoitus piti l. uudelleen.

ladut|on[57] *kar.a.* < latu. | L. taival, lumi. Panu miehineen pysyi poissa, lumeen peittyneiden, l:tomien korpiensa takana AHO.

lady[1] [leidi] *s.* englantilainen aatelisnainen; yl. hieno, sivistynyt nainen; käytetään tittelinä eräiden päärien ja muiden aatelismiesten puolisoiden ja tytärten nimien yhteydessä. | Käyttäytyä l:n tavoin. Hän on todellinen l. — L. Hamilton. L. Lydia.

1. **lae**[78*] *s. harv.* = 2. lakeinen.

2. **lae**[78*] *s. harv.* = 1. laki 2. | Ah, olisi hänen päänsä lakeelta parin kolmen kymmenen talven lumi poissa KIVI.

laellinen[63] *poss.a.* < 1. laki.

laes[67*] *s.* = 2. lakeinen. | Akselikin jo niittää kampailee toisten jäljessä lakeensa niin kuin muutkin KATAJA. **-puol|i** *s.* = ed. | Niittää, viedä l:ta. Erkki niitti edellä lyöden leveätä l:ta ALKIO.

laestadiolai|nen[63] [les-] *a.* ja *s.* **-suus**[65] *s.* = lestadiolainen.

laeta[34*] *v.* tulla t. muodostua lakea(mma)ksi. | Vaara lakenee leveäksi selänteeksi.

laeton[57] *kar.a.* < l. laki. | L. eteinen.

lafk|a[10] *s. ark.* **1.** pieni myymälä, myyntikoju. | Torille on pystytetty l:oja. **2.** us. *leik.* toiminimi, liike, yhtiö, firma; yl. yhtymä, laitos, virasto, yhdistys tms.; putiikki. | Hoitaa l:aansa. Huono l. Lyödä l. kiinni 'lopettaa toiminta'. Olen ollut tässä l:assa jo kuusi vuotta.

laguuni[6] *s. maant.* hiekkasärkän t. koralliriutan sulkema matala merenlahti; koralliriutan sisään jäänyt lampi. | Matala, tyyni l. Rannikko on täynnä laguuneja. L:en kaupunki 'Venetsia'. **-järvi** *s.* **-kaupunki** *s.* Venetsia, kaunis l. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. lahti, vuono. **-rannikko** *s.* **-saari** *s.*

lahdat|a[35*] *v. kans.* teurastaa. | L. sika, lehmä. Viedä elukoita l:tavaksi. — *Alat.* surmata, tappaa aseilla. | L. vihollisia, toisin ajattelevia. Hän lahtasi kymmenittäin jäniksiä.

lahdek|as[66*] *poss.a.* < lahti. | L. meri, vesiväylä. L:kaat rannat.

lahdek|e[78*] *s.* **1.** pienehkö t. leveäsuinen lahti, lahdelma, poukama. | Meren, järven l. Pieni, pitkä, hiekkarantainen, tyyni l. L:keen kainalo, pohja, suu. **2.** *kuv.* Metsän, suon l. Raja tekee l:keen etelään. Valkoinen väri pistää mustaan suurina l:keina. Syvät l:keet hiusten rajassa. Ontelo haarautuu kapeiksi l:keiksi.

lahdekkeinen[63] *poss.a.* < ed. | L. rannikko.

lahdelma[13] *s.* = lahdeke. **1.** Järven l. Kaunis, välkkyvä l. Ranta kaartuu l:ksi. **2.** *kuv.* Leikkaaja oli aukaissut syvän l:n viljavainioon. Tehtyä peltoa pisti jo parin tynnörin alainen l. korven sisään AHO. L:t hiusrajassa.

lahden|perukka *s.* Matala l. **-perä** *s.* **-pohja** *s.* lahdenperukka, -pohjukka. | Hiljainen l., jonne keskiselän mainingit eivät tunnu. **-pohjukka** *s.* **-poukama** *s.* Ruokoinen, suojainen l. Laiva ankkuroi l:an. **-suu** *s.* Soukka l. **-takai|nen** *a.* vars. Pohjan- t. Suomenlahden takainen: ruotsalainen t. virolainen. | L. naapuri. L:sia vieraita. L. jalkapallojoukkue.

lahdeton[57] *kar.a.* < lahti. | L. rannikko.

lahe[78*] *s. murt.* lahje.

lahe|a[21] *a.* **-us**[65] *omin.* pehmeäpintainen, hieno, sileä, lienteä. | L. villa, vesi, haravanvarsi. Tukka l. kuin silkki. L. iho, poski. - - kasvot l:at ja kuultavaiset niin kuin lumpeenkukka KALLAS. - - l. heinäkuinen aamuyö HAARLA. — L. ilma. — *Kuv.* - - äsken niin l. [= lauhkea] Mattilan isäntä H.JARTTI.

lahistu|a[1] *v. harv.* lahota. | [Omenapuun] toinen runko on l:nut SILL.

lahj|a[10] *s.* **1.** esine, omaisuuserä tms., jonka jku t. jk (us. huomion t. kiintymyksen osoituksena) vapaaehtoisesti ja korvausta t. vastiketta pyytämättä t. ottamatta luovuttaa jklle t. jllek, anti, annin. | Kaunis, pieni, suuri, runsas, tarpeellinen l. Antaa, pyytää, saada, tarjota l., jtak l:aksi. Tehdä, valmistaa, ostaa l., jtak l:aksi. Joulupukki jakaa l:oja. Ystävien l:ana juhlijalle annettiin kahvikalusto. Morsian antoi l:oja sulhasen omaisille. Joka syyttä suuttuu, se l:atta leppyy SL. — *Kuv.* Jumalan, Pyhän Hengen l:at. Rakkaus on taivaan l. Katso, lapset ovat Herran l. VT. — Elämän l:at. Tasan ei käy onnen l:at SL. Maa antaa l:ojaan. Luonto tuhlaa l:oja. — *Yhd.* kiinteistö-, kirja-, kukkas-, rahal.; testamenttil.; joulu-, syntymäpäivä-, uudenvuodenl.; erojais-, huomen-, hää-, kihlajais-, morsius-, ristiäis-, vihkil.; kumminl.; herran-, jumalan-, onnenl.; armo-, muistol.; uhril. **2.** *harv.* lahjus. | Virkamiehet alkoivat ottaa l:oja. - - enkä myöskään l:ain ja antimien tahi muun

syyn tähden toimi vastoin palvelusvelvollisuuksiani ja valaani AK. **3.** *lak.* myös: lahjoittaminen, lahjoitus. | Luovutussopimuksia on kolme: kauppa, vaihto ja l. Irtaimen l. **4. a.** ihmisen synnynnäinen kykyisyys jllak alalla, kyky, taito, talangi. | Ajattelun, kuvittelun, laulun, ennustamisen l. Hyvä muistin l. Omata kaukonäkijän l. Hänelle on annettu huumorin l. Hänellä on erikoinen l. johtaa nuorisoa. — *Yhd.* hengen-, järjenl.; huumorin-, juoksu(n)-, laulu(n)-, puhe(en)-, unenl.; kertojan-, näyttelijän-, opettajan-, puhujanl.; luonnonl. **b.** tav. *mon.* ed:een liittyen: lahjakkuus. | Huomattavat luontaiset l:at. Henkiset, kirjalliset, älylliset l:at. Luonnon l:at (myös ◡). L:oiltaan heikko, keskinkertainen. Kehittää l:ojaan. Tyttärellä ei ollut äitinsä l:oja.

lahja- yhd:ojen alkuosana vars.: **1.** lahjaksi annettu, saatu, tehty, tarkoitettu t. sopiva, esim. l:hevonen, -kirja, -tulo. **2.** lahjan sisältävä, esim. l:kori, -käärö, -paketti. **3.** lahjaa koskeva, esim. l:kirja, -kortti, -vero.

lahja|-asu *s.* Kirja on sidottu kauniiseen l:asuun. **-eläke** *s. lak.* Nauttia l:ttä. **-er|ä** *s.* Rahasto on koottu pienistä l:istä. **-esine** *s.* Palkinto- ja l:itä. Ryijy on arvokas l. **-hevo|nen** *s.* Ei l:sen suuhun katsota SP.

-lahjai|nen[63] *poss.a.* < lahja 4. | Heikko-, hidas-, huono-, hyvä-, loistava-, rikas-, suuri-, vähäl.

lahja|kakku *s.* Herkullinen l. **-kapine** *s.* **-kappale** *s.* Lehteä on levitetty ylimääräisinä l:inakin.

lahjak'as[66*] *a.* -kaasti *adv.* (-kuus *omin.* ks. erikseen) huomattavat luonnonlahjat t. taipumukset omaava, etevä, kyvykäs, pystyvä, taitava. | L. lapsi, puhuja. L. juoksija. Musiikillisesti l. Oppikouluun valittiin yleensä älyllisesti l:kaimmat. — *Ark. leik.* avarammin. | Hän on aika l. [= kova] ryyppymies. Mies kuorsasi l:kaasti.

lahja|kauppa *s.* muinainen kaupankäyntitapa, jolloin tavarat vaihdettiin lahjoina. **-kello** *s.* **-kirja** *s.* **1.** *lak.* asiakirja, jolla jku luovuttaa toiselle lahjaksi jtak ja joka sisältää lahjaan ehkä liittyvät ehdot, lahjoituskirja. **2.** lahjaksi annettu t. sopiva kirja. | Erinomainen l. pojille.

lahjakkaisuus[65] *s.* par. seur.

lahjakkuu|s[65] *omin.* < lahjakas. **1.** Jkn käytännöllinen, monipuolinen, musiikillinen, tieteellinen l. Syntyperäinen runollinen l. Kansan luontainen l. Hän on tarmollaan ja l:dellaan luonut nykyisen asemansa. — *Yhd.* erikois-, yleisl.; luonnonl. **2.** lahjakas ihminen. | A. on ilmeinen l., josta voimme vielä odottaa paljon. — *Yhd.* luonnonl.

lahja|kontti *s.* Joulupukin l. — *Kuv.* lahjuksia ottava henkilö. | - - lienee antanut sille, l:kontille, jotakin, että minulle niin sanoisi AHO. **-kor|i** *s.* Juhlassa jaettiin l:eja, joissa oli monenlaista hyvää. **-kortti** *s.* lahjan sijasta annettava ostokortti, joka oikeuttaa määräliikkeestä saamaan siihen merkityn summan arvosta tavaraa; myös kortti, jolla ilmoitetaan, että sen saajalle on lahjaksi ostettu t. tilattu jk teos, aikakauslehti tms. | 200 mk:n l. Kuvalehden l. **-koru** *s.* Kaunis l. **-kupon|ki** *s.* Kaikki l:git osallistuvat arvontaan. Lehden l. numeron l. **-käärö** *s.* Salaperäisen näköinen l. Sitoa joulupukin l:jä. **-miekka** *s.* Kuninkaan antama l.

lahjan|antaja *s.* lahjoittaja. **-ottaja** *s. vanh.* - - tuli syö l:n [= lahjusten ottajan] majat VT[v]. **-saaja** *s.* Toimittaa lahjakirja l:lle.

lahja|näytäntö *s.* (teatteri)näytäntö, jonka tulot luovutetaan jkn esiintyjän hyväksi, resetti. | Nuoren näyttelijättären l. **-pakett|i** *s.* Jokaiselle lapselle annettiin l. **-pakkau|s** *s.* Aistikas l. Paitoja l:ksina. **-palkinto** *s.* Jokaiselle asiamiehelle annetaan l:na 200 mk:n kirjat. **-palkkio** *s.* palkanlisä, joka erikoisissa tilaisuuksissa (jouluna, tilinpäätöksen yhteydessä tms.) annetaan tunnustukseksi hyvin suoritetusta työstä. — *Erik.* virkamiehen leskelle ja lapsille valtion varoista suoritettu kertakaikkinen rahamäärä, gratifikaatio. **-pöytä** *s.* pöytä, jolle jklle annetut lahjat on asetettu; lahjaksi annettu pöytä. | Salissa oli l. kukilla ja seppeleillä koristettuna *TARK. **-rah|a** *s.* Johtokunta käytti l:ojen korot taideteosten ostamiseen. **-rahasto** *s.* Seuran hallussa olevat l:t. **-säästökirja** *s.* Säästöpankki antaa jokaiselle vastasyntyneelle l:n. **-talletus** *s.* Säästökirjaan oli merkitty 100 mk:n l. **-tavara** *s.* **-teos** *s.* Kaunis l. **-tila** *s.* Aatelin l:t.

lahjat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < lahja 4. | L. lapsi, hevonen. Matemaattisesti l. Hän ei ole l., vaan laiska.

lahja|tulo *s.* Lähetysseuran l:tulot ovat kasvaneet. **-var|at** *s. mon.* Kirkko on rakennettu l:oilla. **-vero** *s. lak.* omaisuuden lahjana henkilöltä toiselle siirtyessä saajan maksettavaksi määrätty vero. **2.** *hist.* vars. keskiajalla alk. vapaaehtoisena lahjana t. kestityksenä valtiolle t. kirkolle suoritettu vero. **-verolaki** *s. lak.*

lah|je[78*] *s.*, us. *mon.* jalkaa ympäröivä housujen alaosa. | Leveät, kapeat l:keet. L:keet lakaisevat maata. Housut ovat l:keista rikki. — Ensi vuonna housujen l. kapenee. — *Yhd.* housun-, irtol.

lahjeke[78*] *s.* lahkeen suussa oleva reunake.

lahj|oa[1] *v.* -onta[15*] *teonn.* **1.** antaa lahjuksia, koettaa lahjalla vaikuttaa jkn mielipiteeseen. | Syytetty yritti l. todistajia. Kekrijuhlassa l:ottiin ennen haltijoita. — *Lak.* Aktiivinen l:ominen 'lahjusten antaminen t. tarjoaminen'. Passiivinen l:ominen 'lahjusten vastaanottaminen t. vaatiminen'. — *Kuv.* [Runoelma] ei l:o millään aatteella eikä syvillä tunnoilla TARK. **2.** *harv.* yl. antaa lahjoja, lahjoittaa. | - - purkkikasveja, joilla me - - ystäviämme jouluna l:omme AK. - - luonto ei ollut l:onut häntä kuitenkaan läheskään niin monipuolisilla lahjoilla ALKIO.

lahjoit|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kuningas l:teli kruunun tiloja aatelistolle. — *Harv.* Ei ennen minun isoni / - - / l:ellut [= lahjoilla hyvitellyt] lappalaista KAL.

lahjoit|taa[2*] *v.* antaa lahjaksi. | L. omaisuutensa, maatila, taideteos jklle. Kokoelmat l:et-

tiin yliopistolle. — Vars. *ylät.* antaa, suoda. | Heidän avioliittonsa aikana vaimo l:ti [= synnytti] hänelle viisi lasta. Luonto l:taa ihmiselle antimiaan. Ainoastaan katumus ja parannus - - [voi] l. sielulleni rauhan KIVI. — L. sydämensä jklle [rakkaudesta]. Kirsti tiesi, että jos Mauno olisi halunnut hänet, hän ei olisi voinut olla itseään hänelle l:tamatta [= hänelle antautumatta] HELVI HÄMÄLÄINEN.

lahjoittaja[16] *tek.* Tunnettu l. — *Yhd.* suurl. **-jäsen** *s.* Liittoon kuuluu 20 l:tä.

lahjoitu|s[64] *teonn.* **1.** lahjoittaminen. | Tehdä l. Panna l. täytäntöön. — Tav. **2.** lahjoitettu omaisuuserä, lahja(esine); vrt. donaatio. | Arvokas, huomattava l. Vastaanottaa l. Kuningas palkitsi sotureita antamalla heille l:ksina maatiloja. — *Yhd.* esine-, kirja-, maa-, taidel.; miljoona-, suurl.; palkinto-, testamenttil.

lahjoitus|alue *s.* = lahjoitusmaa. **-järjestelmä** *s.* 1600-luvun läänitys- ja l. **-kantatila** *s.* **-kirja** *s.* lahjakirja. | Kuningatar Kristiinan l. Järvikylän tilaan. **-kirjelmä** *s.* Lahjoittaja esittää l:ssä toivomuksensa varojen käytöstä.

lahjoitusmaa *s. hist.* vars. Ruotsin ja Venäjän vallan aikana aatelisille ja kaupungeille lahjoitettu maa, donaatio; erik. Viipurin läänissä Venäjän vallan aikana syntyneistä lahjoitusmaista. | Helsingin l:t. Vanhan Suomen, Karjalan kannaksen l:t. **-alue** *s.* Kannaksen entinen l. **-hovi** *s.* Lintulan l. **-järjestelmä** *s.* L. rappeutti Kannaksen yhteiskuntaelämää. **-kartano** *s.* **-olot** *s. mon.* Karjalan kannaksen l. **-talonpo|ika** *s.* Viipurin läänin l:jat. **-tila** *s.*

lahjoitus|määräys *s.* Korkovaroja jaetaan l:määräyksen mukaisesti. **-oikeu|s** *s. lak.* Rajoittaa l:tta. **-raha** *s.*, tav. *mon.* **-rahasto** *s.* lahjoitusvaroilla perustettu t. koottu rahasto. | Perustaa l. Yliopiston l:t. Maamme tunnetuimpia l:ja on Kordelinin säätiö. **-talonpoika** *s.* lahjoitusmaatalonpoika. **-tila** *s.* lahjoitusmaatila. | Suojärven l:t. Viipurin läänissä l:t olivat rälssin luontoisia. **-var|at** *s. mon.* L:oista annettiin useita apurahoja. L:oilla rakennettu sairaala.

lahjoma[13] *s. lak.* = lahjus. | L:n ottamisesta ilmiannettu virkamies.

lahjomat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jota ei voi lahjoa. | L. tuomari. Virkamiesten l:tomuus. — Tav. *kuv.* jonka toimintaan, arvosteluun, mielipiteeseen yms. ei voi vaikuttaa, päätöksessään, vakaumuksessaan yms. pysyvä; järkähtämätön, ehdoton, tinkimätön, objektiivinen, rehellinen. | L. arvostelija, esitaistelija, totuuden puoltaja. L. omatunto, oikeudentunto. L. kohtalo, kuolema. Antaa jstak l. arvostelu, todistus. Luonnon l. laki. Korkeimman l. tuomio. Kuvat, teot puhuvat l:onta kieltään. Tieteen päämäärä on l:toman totuuden selville saaminen. L:toman oikeudenmukainen. L:tomasti totuudessa pysyvä. [Lienenkö koskaan] nähnyt kaikki niin l:tomasti AHO. Omantunnon l:tomuus.

lahjomis|järjestelmä *s.* vrt. korruptio. | Häpeällinen l. **-yritys** *s.* Turha l.

lahjottavuus[65] *omin.* Virkakoneiston l. L. rehotti hallitusmiesten keskuudessa.

lahju|s[64] *s.* **1.** *vanh.* lahja. | Morsiamen tekemät l:kset. [Aapiskukko] l:ksilla muistaa AK. **2.** vars. *lak.* oikeudeton taloudellinen etu, joka annetaan t. tarjotaan virkamiehelle tms. jstak virkatoimesta, lahjoma. | Jakaa, ottaa, saada l:ksia. Salainen lahja lepyttää vihan ja poveen kätketty l. kiivaan kiukun VT.

lahkeenpi|din *s.* **1.** urheilu-, ratsastus- tms. housujen lahkeensuita kohoamasta estävä jalkapohjan alitse kulkeva kangas-, kumi- tm. nauha. **2.** lahkeen suuhun sitä kokoamaan asetettava pihtien t. renkaan muotoinen irrallinen pidin, esim. metallijousi. | Pyöräilijän l:timet.

-lahkei|nen[63] *poss.a.* < lahje. | Ahdas-, kapea-, leveä-, lyhyt-, pitkäl.; (myös s:sesti:) kaksi-, yksil.

lahko[1] *s.* kokonaisuudesta t. järjestelmästä erottuva suhteellisen itsenäinen ryhmä, alaosasto. **1. a.** vallitsevasta kirkkokunnasta opiltaan ja käsityksiltään eroava ryhmä. | Helluntailaisten l. Ahdas l:n henki. - - uskontomme ankarimman l:n mukaan olen elänyt fariseuksena UT. — *Yhd.* uskonl. **b.** *harv.* yl. mielipiteiltään tm. muista eroava ryhmä(kunta). | Se on sitä Jorman l:a AHO. "Riimuurarien" l. **2.** *vanh.* omistajaryhmä, työkunta, osuuskunta, yhtymä, (maata omistavia talollisia). | L:n sonni, kaski, mylly. — *Yhd.* mylly-, sauna-, tie(nteko)-, venel.; kinkeri-, luku-, pitol. **3.** *el. kasv.* heimoa laajempi ja luokkaa suppeampi ryhmä eläin- ja kasvijärjestelmissä; vrt. heimo, luokka, laji, suku, rotu yms. | Kovakuoriaisten, petoeläinten l. Kotelosienten, liljakukkaisten l. — *Yhd.* hyönteis-, lintu-, nilviäisl.; alal.

lahko|henki *s. usk.* Kirkon piirissä ilmenevä l. Taistella l:henkeä ja vääriä saarnaajia vastaan. **-henki|nen** *a.* -syys *omin.* L. kirja. **-kirk|ko** *s.* Amerikkalainen mormonien l. Itämaiset l:ot. **-kun|ta** *s.* **1.** = lahko 1. | Kristillinen, uskonnollinen l. Fariseusten l. Protestanttiset l:nat. Valtiokirkosta eronnut l. - - hän kuului vastoin kaikkia järjen lakeja isättömiksi nimitettyjen lasten laajaan l:taan HJ.NORTAMO. **2.** lahko 2. | L:nan mylly.

lahkolai|nen[63] *s.* **1.** jnk uskonlahkon jäsen, eriusko(la)inen, kerettiläinen, separatisti tms. **2.** *harv.* työ-, osuus- tms. kunnan jäsen; vrt. lahko 2. | L:sten yhteinen mylly.

lahkolais|henki *s.* Lapsia kasvatettiin ankarassa l:hengessä. **-julistus** *s.* **-kirkko** *s.* **-liik|e** *s.* Keskiajan l:keet. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* **-op|pi** *s.* lahkolaisuus. | Monenlaiset harhaja l:it. **-pappi** *s.* **-ryhmä** *s.* **-saarnaaja** *s.* **-suunta** *s.*

lahkolaisuu|s[65] *s.* lahko-oppi, eriusko(la)isuus, kerettiläisyys, separatismi, heresia. | Leimata jk l:deksi. Uskonnollinen l. ja fanatismi valtaa - - kansoja AHO.

lahko|laitos *s.* vanha kansanomainen osuustoiminnan muoto veneiden, myllyjen yms. yhteisten laitosten ylläpitämiseksi. **-liik|e** *s.* Pietistinen l. Venäjän hurmahenkiset l:keet.

lahkolli|nen[63] *a.* lahkolle ominainen, lahkolais-, lahko-;)(kirkollinen. | L. seurakuntakäsitys. Kristillisyys sai l:sen luonteen.
lahko|mainen[63] *kalt.a.* **-mieli** *s.* **-mielinen** *a.* -syys *omin.* **-mylly** *s. hist.* tiettyjen talojen muodostaman lahkon rakentama ja ylläpitämä mylly, osuus-, seuramylly.| Sukevankosken l. **--oppi** *s.* lahkolaisuus, heresia. **-suun|ta** *s.* Italian ja Ranskan erilaiset l:nat. **-uskoinen** *a.* ja *s.*
lahmaan|tua[1*] *pass.v.* (*rinn.* lahmautua) < seur. | Kulkekaa varovasti, ettei vilja l:nu.
lahma|ta[35] *v.* kulkiessaan polkea, sotkea, tallata jalkoihinsa, maahan jtak, vars. kasvavaa viljaa t. heinää. | L. heinää, viljaa. Karja l:si oraan jalkoihinsa. Lehmät ovat l:nneet ja tallanneet apilapeltoa. — *Kuv.* Monta kertaa on vihollinen l:nnut maan yli HAANPÄÄ. - - taaskin vähän l:amme amerikkalaisessa lehdistössä TIITUS.
lahmautua[44] *v.* = lahmaantua.
lahmu[1] *s.* kulunut, käyttökelvoton esine, kulu, hylky. | Arvoton, iänikuinen l. Hevosl.
lahna[10] *s.* Abramis brama, korkea- ja litteämuotoinen suolattoman ja vähäsuolaisen veden kala. | Leveä, mustaeväinen l. Iso l:n vonkale. Paistettua, suolattua l:a. — *Yhd.* kesä-, kirsi-, lehti-, toukol.; ukkol.; suola-, uunil. **-hyytelö** *s. ruok.* **-kanta** *s.* Vesistön l. on pienentynyt. **-katiska** *s. kal.* **-kylki** *s. eläinlääk.* hevonen, jonka rintakehä on litteä, sivuilta kokoon painunut. **-mainen**[63] *kalt.a.* Luppakorvasian runko on l.
lahnan|kukka *s. kans.* rentukka t. leskenlehti, jotka kukkivat lahnan kudun aikaan. **-ku|tu** *s.* L. alkaa, kun kataja savuaa. Olla l:dussa, l:dulla. **-parkki** *s.* = pasuri. **-pyynti** *s.* **-ruoho** *s.* Isoëtes, sanikkaisiin kuuluvia matalia makean veden pohjakasveja, joilla on lyhyt maanalainen varsi ja liereät lehdet tiheässä kimpussa. **-viljely** *s.*
lahna|onki *s.* **-ruoho** *s.* = lahnanruoho. **-rysä** *s.*
lahnaton[57] *kar.a.* L. järvi.
lahna|verkko *s.* isosilmäinen, lahnan pyyntiin käytetty riimuverkko. **-ve|si** *s.* Hyvä l. Etelä-Hämeen l:det.
laho[1] **1.** *a.* -us[65] *omin.* vars. suhteellisen lujasta elimellisestä aineesta (puusta, luusta, langasta ym.), joka on pieneliöiden vaikutuksesta tapahtuneen hitaan hajoamisen vuoksi tullut hauraaksi, pehmeäksi; mätä, mädännyt, perstaantunut, pilaantunut; maatunut, ränsistynyt, rappeutunut. | L. puu, oksa, kanto, pökkelö. L. reki, vene, veräjä. L:t portaat, räystäät. Lattia on hatara ja l. Vanha l. huone, tuulimylly. L. köysi, nuora. Nuotassa oli jo l:ja kohtia. L. maali, väri. L. hammas. - - kohta l:t luuni / he kirkon alta vievät koirilleen H.ASUNTA. — *Kuv.* L. äijän kääpä. Moni hyveellinen meistä on l. [= siveellisesti turmeltunut] sisältä JOTUNI. Yhteiskunta, valtio on l. Aika on todellakin mädäntyneempi ja l:mpi kuin - - olisi uskaltanut luulla AHO. **2.** *s.* **a.** laho puu. | Tien poikki kaatunut l. Juurikoita ja l:ja metsä täynnä. — *Kuv.* Kauan on l. kallellaan ennen kuin kaatuu [raihnaisesta, vanhasta ihmisestä] SL. — *Yhd.* kuusenl. **b.** laho kohta t. osa puussa, lahovika, lahouma; puun lahoamisilmiö. | Kova, pehmeä l. Tavallisimpia koivun l:a aiheuttavia sieniä on taulakääpä. L. leviää juuresta pitkin runkoa. Suojella puuta l:lta. — *Yhd.* juuri-, pinta-, sydänl.; tyvil.; puna-, sini-, valkol.; kuiva-, märkäl.
laho|a[1] *v. harv.* = lahota. | - - sisäinen visa estää sitä [Suomen kansaa] turmeltumasta ja l:masta AHO.
lahoamaton[57] *kielt.a.* < lahota. | Seinä on vielä kova ja l. L. rahkasuo.
lahoamis|aste *s.* Rahkaturpeen mutautumis- eli l. **-ilmiö** *s.* **-prosessi** *s.* Maanpinnassa tapahtuva mätänemis- ja l. **-tila** *s.* L:ssa oleva aita. **-vaara** *s.* Puisten eläinsuojien l. on suuri.
lahoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Kestäähän mies sen minkä l:set seinähirret SL. Ilta-auringon säteet värähtelivät ikkunan l:sella vuorilaudalla JOTUNI.
lahokan|to *s.* Toukat elävät l:noissa. Käkkyräpetäjä ja onttokylkisiä l:toja.
lahokas[66*] *s.* = hilleri.
laho|koivu *s.* **-kolo** *s.* Vanhoissa puissa on paljon l:ja. **-kuoriainen** *s.* Xylita buprestoides, havupuiden lahoamista aiheuttava kovakuoriainen.
lahon|arka *a.* -arkuus *omin.* laholle arka. | Kuusen l:arkuus. **-kestäv|ä** *a.* -yys *omin.* lahoamaton. | L:yyttä parantava aine.
laho-oks|a *s.* Puissa, laudoissa on paljon l:ia.
lahoontua[1*] *v.* = lahoutua.
laho|paikka *s.* Seinässä, puussa on muutama l. **-puu** *s.* Sinistä l:ta. Sammalpeitteinen l. Hän hajoaa kuin l., kuin koinsyömä vaate VT. - - saa nenäänsä tutun ummehtuneen l:n lemun SILL. **-pökkelö** *s.* Kaatumaisillaan oleva l. **-rasta|s** *s.* = laulurastas. | - - näkymätön l. sirautteli lehdettyvän koivikon sisässä AHO. - - öisin soitti huilu l:an H.ASUNTA. **-sien|i** *s. kasv.* lahoutumista aiheuttava tuhosieni. | Kääpä, lattiasieni ym. l:et. **-suojaus** *s.* puurakenteiden suojaaminen lahoamista vastaan.
laho|ta[38] *v.; harv.* lahoa. **1.** puusta, langasta, kankaasta, luusta yms.: muuttua sienten ja bakteerien vaikutuksesta lahoksi, hauraaksi, pehmeäksi, perstaantua, haurastua; maatua, mädätä. | Puu, oksa, aita, seinä, rakennus, silta, laiva, vene l:aa. Portaat l:avat. Kosteassa lattia l:si nopeasti. Navetta on l:amiselle altis. L:ava hökkeli. Pitkäaikainen vedessäolo jouduttaa nuotan l:amista. Kankaat l:sivat käsiin. Hampaat alkavat l. Ruumis l:aa haudassa. Miss' ihminen l:o, lieron on leikkimäpaikka LEINO. — Jää l:si sohjuksi. Takka täynnä punaisia tuhkaksi l:avia hiiliä. — *Kuv.* - - ei sun lempesi l:nne, / vaikka luut l:avatki AK. Yli l:avien puolueaitausten. Valtakunta oli sisäisesti l:amassa. — Laajentunutta kuv. käyttöä: mennä myttyyn, kuivua kokoon. | Juttu l:si tähän. Koko matka l:si siihen. Sääntöjen määräämä kokous l:si pian. **2.** luonnossa tapahtuvasta vähävalkuaisisten elimellisten aineiden, kasvi- ja eläinjäännösten yms. hitaasta (pääasiassa hapettumisen aiheuttamasta)

hajoamisesta: hajautua, maatua, mutautua, palaa. | Kasvien jäännökset l:avat turpeeksi. Hyvin l:nnut suo. Olki l:aa lannaksi.
lahot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Valita l:tomia puita.
lahot|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* (< lahota) tehdä lahoksi, aiheuttaa lahoa, perstaannuttaa, mädättää. | Kääpä l:taa puiden rungot ontoiksi. Bakteerit l:tavat pyydysten lankoja. Terva suojelee puuta veden ja ilman l:tavaa vaikutusta vastaan. Tuhka vaikuttaa kompostiin l:tavasti. — Kirkko on jo ajan l:tama. — Rukiinoljet l:etaan lannaksi.
lahottaj|a[16] *tek.* Tuhosienet ovat puiden pahimpia l:ia.
lahottajasieni *s.* = lahosieni.
lahottamiskyky *s.* Sienten l.
lahotuttaa[2*] *v.* par. lahottaa.
lahouma[13] *s.* = lahoutuma.
lahous[65] *omin.* ks. laho.
lahoutu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* lahoontua) vars. puusta: lahota. | Puu, seinä l:u. Hirret l:vat. Nopeasti l:vaa puuta. Pihkan ansiosta havupuu kestää kauan l:matta. L:neet ikkunan kehykset. Puun sydämen l:minen.
lahoutuma[13] *s.* lahoutumisen tulos, lahonnut kohta t. osa, lahovika.
laho|vika *s.* lahon aiheuttama vika, lahonnut kohta, laho, lahouma. | Koivu saa helposti l:vian. Oksien karsiminen aiheuttaa l:vikaa. L. tunkeutuu haavasta kasvavaan puuhun. Seinässä olevat l:viat on poistettava. **-vikai|nen** *a.* -suus *omin.* Sinistynyt l. puu. L:sta lautaa. Koivussa ja haavassa on l:suus yleistä.
lahtaaja[16] *tek. kans.* (< lahdata) teurastaja.
lahtari[5] *amm. kans.* teurastaja. | Lihan kauppaa harjoittava l. - - turvaa puukkoon kuin l. sikolätissä KARHUM. — Erik. *halv.* vapaussodan aikana punaisten vastustajistaan [= valkoisista, "porvareista"] käyttämä haukkumanimi; myös yl. suojeluskuntalaisista. | L:en kätyri. - - kunnialliselle punasotilaalle ei kelpaa l:n tähteet SILL. **-armeija** *s. halv.* Valkoinen l. **-kaarti** *s. halv.* valkokaarti; yl. suojeluskunta. | Kuulua l:in. Me tulemme näyttämään porvaristolle ja sen l:lle AHO. - - kirkolla riisui punakaarti tuon isäntien kaartin, jota se nimitti l:ksi SILL. **-kaartilainen** *s. halv.* valkokaartilainen; yl. suojeluskuntalainen.
lahtarin|liike *s. kans.* **-puukko** *s. kans.* Suuri l.
1. **laht|i**[8*] *s.* **1.** merestä t. järvestä rannikon sisään pistävä vesikieleke; vrt. lahdeke, lahdelma, poukama, kaartama, vuono, laguuni, haffi;)(niemi. | Järven, meren l. Avara, leveäsuinen, kapea, pitkä, matala, syvä l. Biskaijan, Meksikon, Riian l. Syvälle sisämaahan pistävä l. Tyyni, välkehtivä l. Lahden kainalo, perä, pohja, poukama, suu. Soudella lahdella. Laiva ankkuroi lahdelle. — *Kuv.* En lahden tyyntä soutamaan mä ainiaaksi luotu K.LEINO. — *Erik.* Pohjan- t. Suomenlahdesta. | Lahden takaiset heimolaisemme. Vieraita lahden takaa. Tuolla puolen l:ca ei ilmeisesti ymmärretä maamme nykyistä asemaa. — *Yhd.* koti-, satamal.; merenl.; Suomen-, Pohjanl.; umpil.; ruohikkol. **2.** *kuv.* Ilmanpainemaksimin alueelle pistävä minimin l. Laiskat lahden pohjassa, visut niemien nenässä [elopellolla] SL.
2. **lahti**[4*] *s. kans.* teurastus; teuras(eläin). | Tehdä l:a. Panna lehmä, sika l:in. Mikä nyt lahdiksi pannaan, kun sonni katosi KS. - - lahdiksemme olimme viime syksynä ruokkineet lehmän PÄIVÄR. — *Yhd.* sika-, syysl.
lahti|aika *s. kans.* teurastusaika. **-hevonen** *s. kans.* **-härkä** *s. kans.*
lahtimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* < 1. lahti. | Järven l. pohjoisosa. Joki laajenee suustaan l:sesti.
lahti|maisema *s. maant.* **-muodostuma** *s. maant.*
lahtinen[63] *poss.a.* < 1. lahti. | L. rannikko. — *Yhd.* moni-, runsasl.
lahtipäivä *s. kans.* teurastuspäivä.
lahti|rannikko *s. maant.* **-rikas** *a.* → lahdekas, runsaslahtinen. **-ve|si** *s.* Matalat l:det. Talvisin hauki elää l:sissä.
lahto[1*] *s. mets. kansat.* teerien ja vars. pyiden pyytämistä varten puuhun vaakasuoraan selkosinorteen asetettu, oksista taivutettu vanne, jonka sisään on viritetty ansasilmukka syötteineen.
lahto|nen[63] *dem.s. runok.* < lahti. | - - l:sen tyynehen kaarteeseen K.LEINO.
lahvi[4] *s. kans.* = klahvi. | Pöydän l:t. Piirongin l. Vääntää l:n taas lukkoon SILL. **-kaappi** *s.* **-piironki** *s.* **-pöytä** *s.*
lai[4] *s. murt.* laji; vain yks.-vartalo; lailla ks. erikseen. — - - kun [miehet] olivat itse mielestään "sopivassa l:ssa" [= sopivasti humalassa] ALKIO.
laicus[64] *s.* = laikus.
laidalli|nen[63] **1.** *poss.a.* < laita. **a.** vrt. laita I. 1—2. | L. reki, paistinpannu. L:set rattaat. **b.** *harv.* vars. kielt. yhteyksissä: hyväksyttävä, järjellinen, kunnon, laita; vrt. laita I.7. | Tuo ei enää ole l:sta menettelyä. **2.** *s. sot.* laidan täysi. | Laiva ampuu täyden l:sen 'kaikilla yhden laidan tykeillään'; vrt. laita I.2.b.
laida|s[64] *s.,* us. *mon.* astian tms. laitapuuksi otettu t. lohkaistu puutavara, laita-aines; myös: laitalauta, kimpi. | Lohkoa l:ksia. Ruuhen l. — *Yhd.* astianl:kset.
laidat|on[57] *kar.a.* < laita. | L. puoli, sivu. L:tomat rattaat. — L. erämaa, meri, ulappa. L:tomat korvet, suot. — *Kuv.* Riisto kasvoi lopulta l:tomaksi. Pohjaton ja l. saamattomuus.
laidatusten *adv. harv.* laidat kiinni toisissaan, rinnakkain, vierekkäin, vieretysten. | Veneet ovat l. Harvoin veiot vieretysten, emon lapset l. SL.
lai|de[78*] *s.* **1.** laita(puoli), laitama, kylki, reuna(puoli), sivu, syrjä. | Aluksen, piltuun l. Veneen l:teet. Astia on l:teita myöten täynnä. Laakson, notkon, kentän, pellon, suon, järven l. Kaupungin, kylän, torin l. Salin l:teilla oli väljempää PAKK. Vepsän alueen läntisillä l:teilla. Kauas näköpiirin l:teille. Harjun, kummun, tunturin l. Istuutua uunin l:teelle. — *lai|teillaan,* -teilleen (adv.) laidan tasalle täynnä. | - - vesiallas on l:teillaan mitä kirkkainta lähdevettä KARHUM. — *Yhd.* kankaan- t. kangas-, metsän-, mäen-, suonl.; ala-, poh-

joisl. 2. *kasv.* terä- t. verholehtien lapojen muodostama osa yhdislehtisessä teriössä t. verhiössä. | Huulimainen, kielimäinen l. Verhiön l. on 5-hampainen.

laide|aukeama, -aukko *s. fon.* = lateraaliaukeama, -aukko.

laidemmal|la, -ta, -le *komp.adv.* ja *prep.* = seur. | Tänne l:le [kaupunkia] ... ne köyhät pannaan LEHT.

laidem|pana, -paa, -maksi t. -ma(s) *komp.adv.* ja *prep.* (partit:n kera) lähempänä laitaa, reunempana. | Olla l. L. näyttävät talot uinuvan talviuntaan. Siirtyä l:maksi kylää.

laidem|pi[22] *komp.a.* lähempänä laitaa oleva. | [Alkoi] pirttien rakentaminen kylän l:mille liepeille AK.

laideäänne *s. fon.* = lateraali 2.

laidoit|taa[2*] *v.* kiinnittää laita, varustaa laidalla. | L. korvo. — Erik. *mer.* tehdä laudoista, lankuista t. metallilevyistä kaariin kiinnittämällä aluksen ulkokuori. | Jaala l:ettiin keväällä. Aluksen kaarittaminen ja l:taminen.

laidoitus[64] *s.* **1.** laidoittaminen. — Vars. **2.** *mer.* lankuista, laudoista t. metallilevyistä tehty aluksen ulkokuori. — *Yhd.* puu-, teräsl.; ulkol.

lai|dun[56*] *s.* luonnonvarainen t. erityisesti kunnostettu ja hoidettu maa-ala, jonka kasvillisuudesta karja itse ottaa ravintonsa, karjamaa, -haka, syöttömaa. | Hyvä, heikko, tyhjäksi syöty l. Luonnon, hoidettu, viljelty, pysyvä, yhteinen l. Karjan, lampaiden, porojen l. Laskea, viedä l:tumelle. Karja käy l:tumella. Siat kuljeksivat lähimetsissä l:tumella. Ottaa niitty l:tumeksi. Syöttää l:dunta. — *Kuv.* Siirtyä, hakeutua laajemmille, lihavammille, väljemmille l:tumille 'parempiin oloihin'. Koululaiset palaavat kesäisiltä l:tumiltaan 'lomalta'. Vanha tamma lähti paremmille l:tumille 'kuoli'. | Tiedäthän vain, ettet mene minun l:tumilleni --. Se kauniimpi [tyttö] on minun TALVIO. — *Yhd.* haka(maa)-, metsä-, niitty-, nurmi-, pelto-, rantal.; luonnon-, teko-, viljelysl.; apila-, jäkälä-, odelmal.; tarkkailu-, yhteisl.; kesä-, kevät-, syysl.; hevos-, karja(n)-, lammas-, lampaan-, lehmä(n)-, poro(n)-, sikal.

laidun|aika *s.* Pitkä l. **-ala, -alue** *s.* Kylän yhteinen l. **-eläin** *s.* Lammas on hyvä l. **-haka** *s.* **-karhi** *s.* laitumien, kaskimaiden ym. muokkaukseen käytetty karhi. **-kasv|i** *s.* Parhaita l:eja ovat timotei, puna- ja valkoapila. **-kausi** *s.* L. on meillä lyhyt. **-konsulentti** *s.* **-lihotus** *s.* Karjan l. **-lohko** *s.* laitumen lohko. **-maa** *s.* Varsojen l. Viljelys-, laidun- ja metsämaata. Hyväkasvuista l:ta. **-neuvonta** *s.* laitumien hoidon neuvonta. **-nurmi** *s.* Tiheä, matalakasvuinen l. **-oikeu|s** *s.* laiduntamisoikeus. | Mäkitupalaisen l. Vuokrasopimukseen ei sisälly l:tta. **-päivä** *s.* päivä, jona karja voi olla laitumella. | Viime vuonna oli 245 sisäruokintaja 120 l:ä. **-rehu** *s.* **-ruoho** *s.* **-ruokinta** *s.*)(navetta-, sisäruokinta. | Lypsykarjan l. Siirtyä l:an.

laidun|taa[8] *v.* **1.** *tr.* **a.** pitää eläintä t. eläimiä laitumella. | L. karjaa, hevosia, lampaita, vasikoita. Kylä l:taa hevosiaan saaressa. Yleistä on karjan l:taminen hakamailla. **b.** käyttää jtak aluetta laitumena. | L. nurmikoita, pientareita, pihoja, tienvarsia, äpärikköjä. Heinän odelma usein l:netaan. Metsämaan l:taminen. Niitty on jo keväällä l:nettu. **2.** *intr.* käydä t. olla laitumella. | L:tava lammaslauma. Tunturin rinteellä l:si porotokka.

laiduntalous *s.* Nykyaikainen l.

laiduntamis|aika *s.* **-alue** *s.* **-kausi** *s.* Lampaiden l. on meillä n. 6 kk. **-kelpoi|nen** *a.* L:sta ruohoa. **-kielto** *s.* **-ko|e** *s.* Rahkasuon l:keita. **-oikeu|s** *s.* oikeus laiduntamiseen, laidunoikeus. | Pysyvä l. L:den rajoittaminen. **-vapau|s** *s.* Supistaa l:tta.

laidun|tie *s.* **-tila** *s.* maatila, jonka karjan ruokinta on järjestetty mahdollisimman paljon laitumen varaan. **-viljely|(s)** *s.* L:n kannattavuus. **-yhdisty|s** *s.* Suomen l:kset.

laih|a[10] *a.* -uus[65] *omin.* yl.)(lihava. **1. a.** elävästä olennosta, jonka ruumiissa on (ravinnon niukkuuden vuoksi) vähän rasvaa (ja jolla on ohuet, pienet lihakset), luiseva. | L. ihminen, lapsi. Pitkä, l. mies. Luisevan l. L. kuivettunut äijä. Ryppyinen l. ämmä SILL. L:an salskea ylioppilas. Kovasti l., pelkkää luuta ja nahkaa. L:at kasvot, kädet, sääret. L. selkä, vartalo. L:at lihakset, lanteet. Epänormaali l:uus. L. hevonen, porsas. L. kaakki. Ja ne rumat ja l:at lehmät söivät ne seitsemän kaunista ja lihavaa lehmää VT. — L. kuin luuranko. L. kuin seiväs, tikku. On niin l., ettei päivä varjoansa ota SP. **b.** muusta muodoltaan hoikasta, kaidasta, kapeasta, ohuesta. | L. kuusen latva. [Rukiin] terä tyhjänä ja l:ana KATAJA. Piipuista kohosi l:oja savupatsaita ilmaan. — *Kirj.* kapeasta kirjasinlajista ja sillä painetusta tekstistä;)(lihava. | L:aa kursiivia. Latoa l:alla. — *Kuv.* L. kukkaro [rahan vähyydestä].

2. vähän rasvaa sisältävä, niukka-, vähärasvainen t. rasvaton;)(lihava, rasvainen. **a.** teurastetun eläimen lihasta. | L:aa naudan-, vasikanlihaa. Viipale l:aa kinkkua. L. kylkipala. Kilo l:aa, luutonta sianlihaa. Rasvainen liha on maukkaampaa kuin l. **b.** karjantuotteista t. niiden jalosteista, ruoasta yms. | L. juusto, kerma, maito. L. liharuoka, liemi, keitto. **c.** laajentunutta käyttöä: niukka; vrt. 3.d. | L. ateria, illallinen. L. muona, ravinto, elanto. Sota-ajan l:at annokset. Joutua l:emmille leiville. L. ruokapöytä.

3. (myös -asti *adv.*) jssak olennaisessa, tärkeässä suhteessa t. jltak olennaiselta, tärkeältä ominaisuudeltaan puutteellinen, köyhä, niukka, vähäinen;)(vahva, väkevä. **a.** maaperän laadusta: vähän ravintoa, ruokamultaa sisältävä, ohutmultainen, hiekkainen, huonokasvuinen, lannoittamaton. | L. pelto, hiekkamaa, kangasmaa, kivikkokangas, räme. L. ja vähämultainen. Kivinen ja l. Maan, pellon l:uus. L. ja hedelmää kantamaton peltosarka HAANPÄÄ. L. laidun. **b.** aineista t. ainekokoomuksista, jotka sisältävät niukalti t. joista puuttuu jtak olennaista, tärkeää ainetta. | L. betoni, laasti. L:at kaasut, öljyt. L. lakka, maali, öljyväri. L. seos, neste. Arkoja vaat-

teita voi liottaa l:assa lipeässä. Keittää l:aa kahvia, teetä. **c.** lukumääräisesti köyhä, niukka, tyhjä, harva, vähäinen. | L. irtaimisto. L. matkakassa, kokoelma. Haluatteko ruikuttaa itsellenne l:oja almuja *SILJO. L. saalis. Kantaa, tuottaa l. hedelmä. Kasvaa l:aa heinää, pensasta. L. kasvillisuus. L:at kilpailut. Osanotto oli l:aa. L. yleisömenestys. Joulun kirjamarkkinat näyttivät l:oilta. **d.** oloista, elämästä: köyhä, puutteellinen. | L:at vuodet. -- hän [ei] ollut l:oja päiviä nähnyt PÄIVÄR. Elon l:an se sois *MANN. **e.** kielestä, taidetuotteesta tms.: kuiva, vähän sanova, köyhä, puiseva, mehuton, väritön. | Käyttää l:oja sanoja. L., puiseva, ruotsinvoittoinen vanha kirjakieli. Kirjoittaa l:asti. L. kuvaus, kirjallinen kuva. Hänen [Holbergin] komediansa ovat l:oja TARK. Teos tekee l:an vaikutuksen, sen ajatussisällys on l. Sävellyksen sointi tuntuu l:alta. **f.** muusta abstr:sta: köyhä, mitätön, vähäarvoinen, tyhjä. | L. lohdutus, tulos. L. ilo. L:aa leikinlaskua. L. yksimielisyys. -- se oli sellaista hentoa l:aa itkua SILL. -- olen aina ollut l. uutisten saattaja KIVI. Ajatus on kovin l. Tulos osoittaa l:aa mielikuvitusta. L. henki. L. mieli lapsen päässä, vähän varsalla väkeä SL. Parempi l. sopu kuin lihava riita SL.

laihahko[2] *mod.a.* L. mies. L:a lihaa. L:a metsämaata. Aineisto näytti l:lta.

laiha|kasvoinen *a.* Pitkä, l. mies. **-kasvuinen** *a.* Kuiva, l. seutu. **-kaulainen** *a.* L., suurisilmäinen poikanen SILL.

laihalti *adv. harv.* niukalti, niukasti, vähän. | -- nälkäruoalla elätettynä [karja] antoi l. antimia G.SUOLAHTI.

laiha|luinen *a. kans.* laiha, luiseva. | L. tyttö, käsi. **-maitoinen** *a.* L. lehmärotu.

laihan|kalpea *a.* myös ⌒. | Tuo pienehkö teräväsilmäinen, l. mies ALKIO. **-lai|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* laihahko. | Vartaloltaan l. ja solakka. L:sta lihaa. Pellot ovat l:sia. L. lohdutus, kunnia, menestys. Tulokset olivat l:set. Näytelmän sisällys on l. **-näköi|nen** *a.* -sesti *adv.* tav. ⌒. | Kovin l. lehmä. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* laihahko. | Pitkä, l. nuorukainen. L:set kasvot. Keväthirven liha on l:sta. L:set hiekkamaat. L. lupaus.

laiha|poskinen *a.* L. poika. **-ruumiinen** *a.* L. lehmä. **-selkäinen** *a.* L. hevonen.

laihdut|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* -us[64] *teonn.* < laihtua. **1.** L:taa itseään voimistelemalla. Sairaus oli l:tanut vanhusta. Puutteen ja nälän l:tamia ihmisiä. Käyttää l:tavia lääkkeitä. **2.** Maata l:tava viljelystapa. Vanha, l:ettu aho. Pensaat raivataan pientareilta peltoa l:tamasta. Saven l:taminen, l:us hiekalla.

laihdutus|aine *s.* Tehokas, vaaraton, varma l. Hiekka saven l:aineena. **-hieronta** *s.* **-hoito** *s.* **-järjestelmä** *s.* **-keino** *s.* Vaarattomin l. on paastoaminen. Erilaisia l:ja. **-kuuri** *s. ark.* Ottaa l. Järjetön, äkillinen l. Neljän kilon l. **-lääke** *s.* **-menetelmä** *s.* **-pilleri** *s.*

laiheliini[4] *s. leik.* laihasta ihmisestä. | Pitkäkoipinen l. WILKUNA.

laihen|taa[8] *v.* tehdä lai(hemm)aksi, laihduttaa. | Sisäruokinnan l:tama lehmä. Savea l:netaan hiekalla.

laiho[1] *s.* vars. kasvava t. tuleentuva vilja (joskus heinä), halme; (rukiin) oras. | Rukiin, vehnän l. Vihanta, vihreä, kaunis, kultainen, tuuhea, tuleentuva l. Hallan panema l. L. nousee, heilimöi, tekee terää, on tähkällä, lakoutuu, on laossa, lainehtii. L:t ovat talvehtineet hyvin. Niittää l:a. -- koska huhdassamme seisoo valmiina teräinen l. KIVI. — *Kuv.* Toiveiden l. Kasvattaa l:a sivistyksen vainioilla. Et [vihamies] helppoa l:a niitä, / jos kärkkynet tänne yhä HELLAAKOSKI. — *Yhd.* rukiin-, ruis-, ohra(n)l.; viljal.; suvi-, syysl.

laihoi|nen[63] *poss.a.* L:set pellot AHO.

laihoisa[13] *poss.a.* -- l:t torpan pellot karjallaan syöttää TOPPILA.

laihok|as[66*] *poss.a.* -- uhkeat vainiot eessä, / viljavat, l:kaat *MANN.

laiholli|nen[63] *poss.a.* -- ahot korkeet näet, l:set halmeet KIVI.

laiho|maa *s.* **-pel|to** *s.* Lainehtiva, kellastuva l. Istahtaa l:lon pientarelle. **-vainio** *s.* Viljava l.

laihtu|a[1*] *v.* tulla laih(emm)aksi. **1.** elävistä olennoista. | L. ja kuihtua. Hän l:i useita kiloja. Lapsi on kovasti l:nut. Surusta, sairauden tähden l:nut. Nopea l:minen on epäterveellistä. Hevoset l:ivat aivan luurangoiksi. Hautova kana l:u. **2.** maaperästä. | Maat, pellot ovat l:neet. Kaskeamisesta l:nut maa. **3.** Puhelu l:i l:mistaan ja kävi kovin jokapäiväiseksi ALKIO. — Liikkeen tulot l:vat.

laihuus[65] *omin.* ks. laiha.

laikah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < laikahtaa. | Laineet l:televat. -- laulu jo l:teli pitkien pöytien ääressä KIANTO.

laikahduttaa[2*] *v.* = laikauttaa.

laikah|taa[2*] *v.* -dus[65] *teonn.* **1.** nesteestä: läikähtää. | Maitoa l:ti lattialle. Laineen l:dus. **2.** mielestä, tunteesta tms.: ailahtaa, liikahtaa, häilähtää, hulvahtaa, tulvahtaa. | Samassa tunsi hän hehkuvan laavavirran l:tavan läpi sisälmyksiensä LEINO. Usein l:taa mieleni -- ihan erikoisella tavalla *TARK. Minussa l:ti riemukas tunne. Runot l:tavat aurinkoisiksi laulelmiksi. **3.** *ylät.* äänestä, laulusta: kajahtaa. | -- halki laaksoin l:taa / niin kuin laulun säveleitä *MANN. -- joutsenten haikeat l:dukset KIANTO. **4.** *ylät.* -- joskus l:tavi [= rupeaa, puhkeaa] laulamaan LEINO. -- viulu laulamaan l:taa *MANN.

laikahutt|aa[2*] *v.* = laikauttaa. | [Tuuli] meren kuohuille kohotti, / lainehille l:i KAL.

laikalli|nen[63] *poss.a.* < laikka. | L. kangas. Kasvot ovat l:set.

laikauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* laikah(d)uttaa) < laikahtaa.

laik|ka[10*] *s.* **1.** = laikku. | Käsivarsiin ilmestyi ruskeita l:koja. L. sulamatonta lunta laakson pohjassa. Sinivalvattia kasvaa pienellä l:alla. Suot esiintyvät meillä l:koina. Ukko sylkäisi lattialle ruskean l:an. — *Yhd.* lumi-, pelto-, valol. **2.** *kans. harv.* lasta, säle, lastu, laikkare. | Koivuinen, leppäinen l. Veistää hirrestä iso l. Kaarnan l. Keräillä lastuja ja l:koja. Perunoita kaivettiin l:alla. Pakkaamisessa käyte-

tään koivuista suoraa l:kaa. — *Yhd.* sekoitusl.; päre-, teräsl. **3.** *tekn.* kiekkomainen esine, kiekko. | Tahkon, sorvin, jyrsinkoneen l. Puinen, rautainen, kova, pehmeä l. — *Yhd.* hioma-, kiillotus-, kiinnitys-, tahkoamis-, teroitusl.; sorvinl.; kierukka-, leuka-, lovi-, tasol.; kivi-, rauta-, smirgelil.

laikkai|nen[63] *poss.a.* **1.** < laikka 1. | Iho on l. — *Yhd.* iso-, musta-, punal. **2.** < laikka 3. — Moni-, yksil.

laikka|istukka *s. tekn.* Sorvin l. **-kytkin** *s. tekn.* **-levy** *s. tekn.*

laikkare[78] *s. kans.* = laikka 2. | Halkaistu l. Katto on tehty laudoista ja l:ista.

laikko[1*] *s. kans.* = laikku. **-kylkinen** *a.* L. lehmä.

laik|ku[1*] *s.* ympäristöstään värin puolesta erottuva pinnan kohta, laikka, läikkä, läiskä, pilkku, täplä, lauturna, pälvi. | Epämääräinen, hopeinen, valkoinen l. Kasvoissa punaisia l:kuja. Ihotautien oireita ovat kutina, näppylät, l:ut ym. Västäräkin päälaella on musta l. Perhosen siipien kirjavat l:ut. Saastuneen mukulan pintaan ilmaantuu tummia l:kuja. Laudassa on sinervä l. 'Täplät sulautuvat isoksi mustaksi l:uksi. Sammalta kasvaa erilaisina l:kuina. Pohjois-Suomen lehdot ovat pieninä l:kuina siellä täällä. — *Yhd.* heinä-, jäkälä-, kanerva-, lumi-, maa-, mätä-, niitty-, rasva-, rutto-, sammal-, soral.; kangas-, metsäl.; istutus-, viljelysl.; purppura-, väril.

laikku|a[1*] *v. harv.* **1.** roiskua laidan yli, maahan, läikkyä. | Juoskohon joki metinen, / simalampi l:kohon KAL. **2.** äänestä: kaikua, kajahdella. | - - laaja l:i Väinön laulu LEINO.

laikkui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* L:set kädet. L. iho. Koko kasvi, puun runko on l. Pinnan l:suus. — *Yhd.* kelta-, musta-, puna-, sini-, valkol.

laikku|pintainen *a.* L. lehti. **-tauti** *s. maat.* lehtiin t. varteen laikkuja synnyttävä kasvitauti. | Herneen, kurkun, mansikan, ohran l.

laikuittain *adv.* laikkuja siellä täällä, laikkuina, läiskittäin, täplittäin. | Karvat, hiukset lähtevät l. L. esiintyvä sammallaji. Tuhosieni leviää peltoon l. L. kuorittuja puita.

laikuittainen[63] *a.* laikuittain esiintyvä. | L. kasvipeite. L. hiusten lähtö. Piirtoheinän l. esiintyminen.

laikuk|as[66*] *poss.a.* < laikku. | L. kissa. Kasvot nukkumisesta l:kaina. L:asta krokotiilinnahkaa.

laikulli|nen[63] *poss.a.* < laikku. | L. koira. L. silkki. Mustan, valkoisen l. Lintujen munat ovat usein l:sia.

laikus[64] *s.* (myös: laicus) maallikko.

laikut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä laikkuiseksi. — *Metsät.* L. maan pinta poistamalla kuokalla tai muulla välineellä pintakasvillisuus paikka paikoin.

lailat|ella[28*] *deskr.v.* läikkyä, liplatella. | [Ääni] ei nyt jokena juokse, / - - / lammikkona l:tele KANT. Kultalaivalla l:telee / tyyneen, tummaan lahteen EINARI VUORELA.

lailla *adv.* (alk. yks. adess.) eräissä adverbiaali-ilmauksissa: tavalla, tavoin. **1.** gen:n ohessa. | Teki työtä miehen l. Hosua hullun l. Lentää linnun l. Koeta olla ihmisten l. 'kunnollisesti'. — Millä kumman l.? Jollakin lemmon l. **2.** a.-attr:n yhteydessä. | Mitä moninaisimmalla l. Isäntä hyvitteli kaikella l. Tehdä samalla, yhdellä, yhtä l. — *eri lailla* eri tavoin; (ark.) aika tavalla, kovasti. | Laivan rautaosat ovat eri l. magneettiset. Näytelmä vaikuttaa eri l. eri ihmisiin. — - - vinnillä oli kanuunan kuula eri l. möykännyt JÄRVENT. — *jolla(k)in lailla* jllak tavalla, jotenkuten. | - - hänen kanssaan voisi aina jollain l. tulla toimeen LINN. — *millä lailla* millä tavalla, miten, kuinka. | Millä l. olet ajatellut sen tehdä? — *(ei) millään lailla* (ei) mitenkään, millään tavalla; (ei) missään suhteessa, (ei) suinkaan, lainkaan, ollenkaan. | - - jollei tästä millään l. suoriudu, muuttaa sitten TALVIO. Päätös ei ollut millään l. maailmaa mullistava. Hän ei millään l. halua sotkeutua toisten asioihin. — *sillä lailla* siten, sillä tavalla, niin. | Sillä l. hämäläinen antaa! LINN. Sillä l. sitä pitää! Sillä l., että - -. — *tuolla lailla* tuolla tavalla, noin. | Ne ihmettelivät meidän menettelyämme: että nyt ilkeää tuolla l. SILL. — *tällä lailla* täten, näin, tällä tavalla. | Tee tällä l.! — *aika, koko, melko* ym. *lailla* paljon, suuresti, jokseenkin, melko(isen), verraten, suhteellisen paljon. | Aika l. väsynyt. Hän on koko l. häilyvä. Sarvikarjaa heillä on koko l. Kurssin ohjelmaa piti supistaa melko l. Matti oli ryypännyt kelpo l. KATAJA. Siellä on hyvällä l. sääskiä PÄLSI. **3.** *lailla(an* omalla tavallaan; tavallaan. | Hän seurasi sota-asioita omalla l:an. Kutakin l:nsa hulluttaa SL. L:an arvokas. Inkerin häärunosto on l:nsa paljoa rikkaampi kuin Itä-Karjalan. - - toivomme voivamme yksissä elää, jos ei lihavasti niin kumminkin l:mme PÄIVÄR.

lailli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*)(laiton. **1.** (voimassa olevan) lain vaatimukset täyttävä, lakiin perustuva, lakimääräinen, -sääteinen, lainmukainen, -voimainen, legaalinen, luvallinen, sallittu, oikea. | L. kauppakirja, testamentti. L. maksuväline. L:set mitat. L. toimenpide, vaatimus, päätös, määräys, tuomio. L:set perusteet, todisteet. L. oikeus jhk. L:sen vastuun uhalla. L:sella tavalla, l:sin keinoin. Kaikki tapahtui l:sessa järjestyksessä. Haastettu l:sesti oikeuteen. L:sesti suojattu tavaramerkki. L. elämä, yhteiskuntajärjestys. L. eli yksinkertainen takaus 'sitoumus maksaa velka siinä tapauksessa, ettei velallinen itse sitä voi'; vrt. omavelkainen takaus. — L. aika 'lailla noudatettavaksi määrätty, tav. ko. maan läpi kulkevaa 15:llä tasan jaollista pituusastetta vastaava keskiaurinkoaika'. Suomen l. aika on Greenwichistä 30° itään olevan meridiaanin keskiaurinkoaika. — *Erik.* **a.** henkilöistä ja viranomaisista, joilla on lain mukainen asema, toimi t. käskyvalta. | L. aviopuoliso, lapsi [= aviolapsi], perillinen. Omaisuuden l. haltija. L:set viranomaiset. L. tuomioistuin. L. hallitsija, valtiovalta. Hallituksen l:suus. Nousta l:sta esivaltaa vastaan. **b.** lain mukaisesta, tiettyjä oikeuksia tuottavasta iästä. | Tulla l:seen ikään

'täysi-ikäiseksi'. Kummien tuli olla l:sessa iässä ja katkismuksentaitoisia. **c.** lieventyneesti käytettynä: sääntöjen mukainen. | Kokouksen l:suus ja päätösvaltaisuus. L:sesti kokoon kutsuttu. L. lyönti [pesäpallopelissä]. L:set soinnut taiderunoudessa. **d.** luonnonlakien mukainen. | L. maailmanjärjestys. **2.** laajentuneessa merk:ssä: yleensä oikea, sallittu, luvallinen, säällinen, kunnollinen; tavallinen, normaali(nen). | Liikkua jssak täysin l:silla asioilla. Mennä l:seen aikaan nukkumaan. Lapsi syntyi ennen l:sta aikaa. Veistää vitsi aina l:sella paikalla. Joulu, jolloin ei päästy edes l:seen aattosaunaan. Onko tämä nyt enää l. talvi! Eihän se mikään l. laiva ole TALVIO.

laillist|aa[2] *v.* tehdä t. julistaa lailliseksi, antaa t. hankkia jllek lainvoima t. -suoja, kelpuuttaa, kelvoittaa, legalisoida, legitimoida. | L:ettu lääkäri. Aviottoman lapsen l:aminen 'saattaminen aviolapsen oikeuksiin t. asemaan'. L:ettu kirkko-, uskontokunta. L. laivauspaperit. L. kiinteistönkauppa lainhuudatuksella. L. avioliitto, -ero. Valtiopäivät saivat l:etut toimintamuotonsa.

laillistamat|on[57] *kielt.a.* L. saanto. L. yhdyselämä. Osakunta heräsi henkiin l:tomassa muodossa.

laillistamismaksu *s. liik.* Konossementtikappaleiden l.

laillistu|a[1] *pass.v.* < laillistaa. | Kauppa, jako, saanto, pantti l:u. Slovakian evankelinen kirkko l:i vasta v. 1922.

laillistus[64] *teonn.* < laillistaa. | Kaupan l. Lääkäri, joka on saanut laillistuksen. **-maksu** *s.* **-todistus** *s.*

laillistuttaa[2*] *kaus.v.* (< laillistua) = laillistaa.

laillisuus[65] *omin.* ks. **laillinen. -kanta** *s.* [Puolueen] tinkimätön l. **-mies** *s.* Horjumaton, jyrkkä l. **-näkökoh|ta** *s.* L:dat on asetettava kaiken muun yläpuolelle. **-periaate** *s.* Noudattaa l:tta. **-puolue** *s.* **-rintama** *s.* Kiukkuinen artikkeli, jossa hyökätään l:n kimppuun. **-taistelu** *s.* Vuosikymmeniä kestänyt l. muukalaista sortovaltaa vastaan.

laime|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* jtak olennaiselta ominaisuudeltaan **niukka**, voimakkuudeltaan, teholtaan, vaikutukseltaan jssak suhteessa heikko;)(voimakas, vahva, väkevä. **1. a.** nesteestä: jtak olennaista ainetta niukasti sisältävä, runsaasti vettä sisältävä, mieto, laiha, laimennettu, ohennettu. | L. liuos, rikkihappo, etikka, suolavesi, sprii. L:aa kahvia, teetä, lihalientä. **b.** mausta, hajusta: heikko, mieto. | L:asti tuoksuvaa hajuvettä. -- makea on Matin tupakka, ei liioin l. eikä liioin väkevä AHO. **c.** väristä, valosta: haalea, haljakka, valju, kelmeä. | Hopeapajujen l. vihreys. L:an taivaansininen seinä. L:an väristä keittoa. -- kasvot kellastuneet ja silmät l:an värittömät AHO. -- hän jäi tuijottamaan luonnottoman l:aan iltapäivän valaistukseen SILL. **2.** yl. intensiteetiltään heikko. **a.** tuulesta, tulesta yms. ilmiöistä: heikko, lievä, hiljainen. | L. tuuli, virta. Liemi keitetään l:alla tulella. **b.** toiminnasta, työstä: **vähäinen, hiljainen,** ponneton, veltto, raukea;)(voimakas, voimaperäinen, vilkas. | Työskentely oli l:aa. Kaupankäynti pysyi l:ana. Kysyntä on edelleen ollut l:aa. Osanotto kilpailuihin oli l:aa. — Veltto, l. käynti. **c.** tunteista, harrastuneisuudesta, mielenkiinnosta: haluton, innoton, penseä, välinpitämätön, yhtäkaikkinen;)(innokas, kiivas, kiihkeä. | L. kristitty. Olla l. jnk asian suhteen. Herätysliikkeen l:ampi suunta. L:us on pahuuden reservi KOSKENN. L. harrastus, mielenkiinto. Tunnereaktiot jäävät l:iksi. L. katse. Seisoa l:an näköisenä. Kieltää, sanoa jtak l:asti. -- l:asti torailevia ihmisiä SILL. **d.** kiinnostavuudesta, tunnelmasta, vaikuttavuudesta: tehoton, väritön, puiseva, lattea. | L. ja mitään sanomaton esitys. Mielenkiinnoton ja l. ottelu. Liian l. sanonta kauhistuttavasta asiasta. Kilpailut jättivät l:an yleisvaikutelman. Romaanin henkilöt ovat jääneet omituisen l:iksi. Jokapäiväiseltä ja l:alta vaikuttava sävelmä.

laimeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* L. liuos, väri. Silmien laaja, l. sini SILL. Esitys oli l:a. Vakuutella jtak l:sti.

laimean|lainen[63] *a.* laimeahko. | Peli, kysyntä oli l:laista. **-makuinen** *a.* myös ⌒. | L. marja. Ottelujen puolesta päivä oli l. **-puolei|nen** *a.* laimeahko. | Vaikutelma jää l:seksi. **-värinen** *a.* myös ⌒.

laimea|silmäinen *a.* L., kalvakka nuorimies. **-värinen** *a.* L. maalaus.

laimennel|la[28*] *frekv.v.* < laimentaa. | L. juomaansa. -- älkköön sanat suun | totuutta l:ko S.KORPELA.

laimennos[64] *s.* laimennettu neste t. seos. | Vahva l. Liuoksen l.

laimennus[64] *s.* **1.** laimentaminen. | Nesteen, seoksen l. **2.** = laimennos. | Hapon 50-kertainen l. **-aine** *s.* Tärpätti on tavallinen maalien l. **-aste** *s.* **-vesi** *s.* Hiokkeen, paperimassan l.

laimen|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* tehdä laimea(mma)ksi, laimistaa, miedontaa. | L. liuosta, seosta, mehua. Vedellä l:nettu etikka, suolahappo. Ikkunaverhoilla voi l. liian räikeää päivänvaloa. — *Kuv.* Vuosikymmenet eivät ole l:taneet teoksen tehoa. Penseys l:taa suurenkin innostuksen. Se vaikutti häneen itseensäkin l:tavasti SILL.

laimentamaton[57] *kielt.a.* L. mehu, sprii, rikkihappo.

laimentu|a[1*] *pass.v.* (< laimentaa) = seur. | Hiusten väri on l:nut. -- auringon yhä l:essa SILL. — Virta, pakkanen l:u. — *Kuv.* Sotatoimet, markkinat alkoivat l. Usko l:i vuosien kuluessa. -- silloin Lauri ikään kuin hiukan l:i AHO.

laime|ta[34] *v.* tulla laimea(mma)ksi, laimentua, laimistua. **1.** varsin. merk.: miedota, miedontua. | Liuos l:nee. Auringonpaisteessa l:nnut väri. Väsähtäneet, l:nneet silmät. **2.** yl. heiketä, laantua, vaimeta. | Myrsky tuntuu l:nevan. Salmi suurenee, virta l:nee AHO. Junan l:neva kohina. Itku l:ni vähitellen hiljaiseksi nyyhkytykseksi. Pakkasen valta alkoi l. TOPPILA. — Into, harrastus on l:nemassa. Teoksen lopussa tunnelma l:nee.

laimiin *adv. murt.* = seur. | Mutta eipä lyönyt hän sentähden l. maansakaan viljellystä KIVI. Jos jotain tästä l. lyödään LK.

laimin *adv.*: *lyödä laimin* (myös: laiminlyödä) olla pitämättä huolta t. välittämättä jstak, jättää velvollisuutensa jnk suhteen täyttämättä, jättää tekemättä jtak (velvollisuuksiin kuuluvaa); jättää käyttämättä jtak hyväkseen. | Lyödä l. lapsensa, vaimoaan. Lyödä l. asuaan, ulkomuotoaan. **Lyödä kotinsa l.** Lyödä l. tehtävänsä, työnsä, velvollisuutensa. Älä lyö l. hyvää tilaisuutta!

laimin lyödä *v.* lyödä laimin; ks. ed. | L:lyöty nuoriso. L:lyötynä ja sorrettuna kodissaan. L. vaimoansa. L. nukkuminen, viljan korjaaminen. -- l:löin yhden aterian PÄLSI. Kunnianteon l:lyöminen. L:lyöty etsikkoaika. **-lyöjä** *tek.* < ed. | Veroilmoituksen l:t. Velvollisuuden l. **-lyönt|i** *s.* laimin lyöminen. | Velvollisuuksien, tehtävien l. Maaseudun asunto-olojen parantamisessa on tapahtunut paljon l:ejä. Korjata omia l:ejään. **-lyöntirikos** *s. lak.* velvollisuuden laiminlyönti, josta on säädetty rangaistus.

laimiska[15] *s.* = seur.

laimisko[2] *s.* **1.** lätäkkö, lammikko. | Lumi suli l:ksi. **2.** suurehko läikkä, läiskä. | Vaatteissa on l:ja. [Aurinko] läikyttelee tuvan lattialle l:ita H.VÄLISALMI.

laimista|a[2] *v.* = laimentaa. | Lientä voi tuntuvasti l. — *Kuv.* Vuosien viipyminen saman lukukirjan parissa l:a oppilaat.

laimistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) laimeta. | L:nut viini. Jotta kahvi ei l:isi, se on paras säilyttää jauhamatta. — Tuuli l:u. — Katse oli l:nut nöyremmäksi. Puheentapa, joka ei ole l:nut. L. uskonnollisesti.

laimistutta|a[2*] *kaus.v.* (< ed.) = laimistaa. | L. mehua, seosta. — Teoksen sisällystä l:a se, että --.

laimu[1] *s.* laikka, läikkä, täplä, viiru, juomu, juova. | Nahassa olevat l:t.

lain *adv. runok.* lainkaan. | -- ei sillä kotoa, ei kansaa l. KOSKENN. Äänt' armiasta kuuneltu ei l. *KAILAS.

lain|a[10] *s.* **I.** esine tms., joka (korvauksetta) on luovutettu jkn (jnk) käytettäväksi ja joka saajan on käyttöoikeuden päätyttyä palautettava antajalle, lainattu esine; vrt. velka.

1. yleisessä merk:ssä. | Antaa, saada l. Palauttaa l. Tässä on l:asi takaisin. L. on säilytettävä vahingoittumattomana. L. ei ole lahja SP. — *lainana, lainaksi* (adv:n tavoin). Kirja, vene on jklla, jssak l:ana. Pidän sitä vain vähän aikaa l:ana. Pyytää jklta, antaa jklle rahaa l:aksi. Saanko kynääsi vähän l:aksi? -- saisikohan tästä vaimoväkeä siksi l:aksi, että pappiloissa pistäytyisi JOTUNI. -- muonamies asui hovin mökissä ja sai l:aksi [= viljeltäväkseen] palasen peltoa IRIS UURTO.

2. vars. rahalainasta, joka tav. annetaan takausta, panttia tms. vastaan ja josta useimmiten on suoritettava korvaukseksi korkoa, (velkakirja)velka, luotto; nimenomaan tässä merk:ssä I ja II ryhmän välinen raja horjuva. | L. viljelysmaan raivaamiseen, opintoja varten. Koroton l. Säästöpankkien l:at. Antaa, myöntää, ottaa, saada l. Arvopapereita vastaan annettu l. Asutusvaroista annetaan l:oja mm. maan hankkimiseksi. Venäjä sai Ranskasta suuria l:oja. L., josta on maksettava korkoa $7^{1}/_{2}$ %. Maksaa l. takaisin. Lyhentää l:aansa. Ennen pulavuosia meillä elettiin leveästi, otettiin l:aa ja rakennettiin komeita rakennuksia. — *Yhd.* kiinne-, kuoletus-, obligaatio-, pakko-, palkinto-, pantti-, takausl.; kassa-, pankkil.; dollari-, frangi-, puntal.; asutus-, avustus-, kato-, kodinperustamis-, kuoletus-, omakoti-, opinto-, puolustus-, rakennus-, viljelysl.

3. *kuv.* **a.** tyylikeino, ilmaustapa tms., jonka taiteilija, taidesuunta tms. on omaksunut toiselta; myös = sitaatti, lainaus. | Kansanrunoon jostakin toisesta runosta tullut l. Vergiliuksella on runsaasti l:oja kreikkalaisilta, varsinkin Homerokselta. Kohtia, jotka ovat selvästi l:aa Kiveltä. Vieraat l:at 1800-luvun rakennustaiteessa. — Pitkä l. "Hirvenhiihtäjistä". — *Yhd.* tyylil. **b.** kieliaines (sana, suffiksi, äänne, taivutusmuoto, merkitys tms.), joka jhk kieleen t. murteeseen on omaksuttu vieraasta kielestä t. murteesta. | Suulliset ja kirjalliset [= suoraan puheesta ja kirjallisuuden välityksellä omaksutut] l:at. Tavallisimpia l:oja ovat toisista kielistä saadut yksityiset sanat eli lainasanat. Lause-, merkitysopillinen l. Itämerensuomalaisten kielten balttilaiset l:at. — *Yhd.* erikois-, käännös-, merkitys-, sitaatti-, yleisl. **c.** pikakirjoituksessa käytetty ei-pikakirjoituksellinen t. jstak toisesta pikakirjoitusjärjestelmästä lainattu merkki t. merkintätapa (esim. =, +, %, C 'Celsius'). **d.** esine, tapa tms., jonka jk kansa tms. on omaksunut vieraalta taholta, vieraasta kulttuuripiiristä. | Kulttuurihistorialliset l:at. L:at esineellisen kansatieteen alalla. Kierrepyynnin suomalaiset ehkä saivat l:ana ruotsalaisilta. Selvitellä, mikä kulttuurissa on omapohjaista, mikä l:aa. **e.** *heng.* lahja, anti, vars. siten ajateltuna, että saaja on sen hoidosta, käytöstä vastuussa Jumalalle. | Lapset ovat l. Jumalalta. Rikkaus on taivaan l:aa. -- sydämesi, taivaan l., / oi, se olkoon puhdas aina IMMI HELLÉN.

II. (ei erotu selvästi ed. pääryhmästä) lainaus, lainaaminen; olotila joka syntyy, kun jtak lainataan t. on lainattuna; lainan antajan ja ottajan välinen sopimussuhde. | L:an esine, kohde. Määrä-, lyhytaikainen l. Kuukauden l. Uudistaa l. Kiitoksia l:asta! Tässä on sinulle vähän tupakkaa l:an maksuksi. — *lain|assa, -asta, -aan* (adv.) Kirja, vene, rahaa on l:assa jklla, jssak. Pitivät hevosta l:assa koko päivän. Ei housut l:assa parane SL. Sitä ei ole vielä saatu l:asta takaisin. Lehtoska pyysi pyykkinarua l:aan. Annoin kelkan Pekalle l:aan. Luvata jklle jtak l:aan. Minulta saat l:aan puuttuvan erän. — *Yhd.* kirja-, kuva-, työkalul.

laina- us. *liik.* lainaus-, lainattu.

laina|-aika *s.* Viiden vuoden l. L:ajan pituus saattaa vaihdella. **--aines** *s.* Tarinoissa on paljon kansainvälistä l:ta.

lainaaja[16] *tek.* < lainata. | Ei l:n rahat ole ikänä loppuneet SL. Samalle l:lle annetaan enintään kolme teosta kerrallaan. — *Yhd.* panttil.
lainaamis- = lainaus-.
lainaamo[2] *s.* lainasto.
laina|-anomus *s.* Kirjallinen l. Tehdä, jättää jhk l. **--asiakirja** *s.* = lainakirja 2. **-eh|to** *s.*, tav. *mon.* Lievät, ankarat l:dot. Hyväksyä l:dot. Huojentaa l:toja. **-erä** *s.* Suurehko l. **-esine** *s.* **-hakemus** *s.* Ratkaista l. **-hevo|nen** *s.* Maan muokkaus l:sella. L. ja oma piiska SP. **-höyhen|et** *s. mon.* Koreilla l:illä, loistaa l:issä, kulkea l:issä 'komeilla jllak, mikä ei ole omaa; vars. toisten ajatuksilla, aatteilla tms.'
lainail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < lainata. | He l:evat toisiltaan mitä tarvitsevat. Kirjastosta l:tiin ahkerasti. Toisten ajatusten siteeraaminen ja l:u.
laina|jyvästö *s.* kunnan, manttaalikunnan tms. yhteisön viljavarasto, josta lainataan (siemen)viljaa, laina-, pitäjänmakasiini, siemenjyvästö. **-kalu** *s.* L:a älköön laskettako pahenemaan LK. **-kassa** *s.* pienten tuottajain luottolaitos, osuuskassa. **-kausi** *s.* **-kerro|s(tuma)** *s.* Lainasanoissa voi erottaa useita eri l:ksia. Vanhempi balttilainen l. **-kirj|a** *s.* **1.** lainaksi annettu kirja. | Poika ahmii l:oja. **2.** (raha)lainasta tehty asiakirja, laina-asiakirja. **-kirjasto** *s.* kirjasto, josta lainataan kirjoja. | Kunnan, kaupungin l. Lapset käyvät ahkerasti l:ssa. **-konttori** *s. vanh.* Suomen Pankki perustettiin v. 1811 nimenä vaihto-, laina- ja talletuskonttori. **-kor|ko** *s.* lainan korko. | Maksamattomat l:ot. **-koru** *s.* L:t yllä. Sivistys on usein pelkkä l.
lainaksi|anto *s.* **-otto** *s.*
lainakulttuuri *s.*
lainalai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* lain säännösten sitoma t. rajoittama, niistä riippuva, niiden suojaama, laillinen, lainmukainen. | L. valtio, yhteiskunta, järjestys. L. vapaus. L. yritys, työ. Myydä l:sta tavaraa. Järjestys ja l:suus. — L. säännönmukaisuus. Ilmiöiden l:suus. Luonnossa vallitseva l:suus. Olla l:sesti jstak riippuvainen.
laina|lause *s.* Käyttää l:lauseita. **-makasiini** *s.* = lainajyvästö. **-maksu** *s.* Korot ja muut l:t. **-markkin|at** *s. mon.* rahanlainaussuhdanteet, rahalainojen kysyntä ja tarjonta. | Vapaat l. Valtio turvautui kotimaan l:oihin. **-muoto** *s.* Obligaatiot valtion l:na. — L:jen käyttö taiteissa. **-määrä** *s.* Koko l:stä on vielä jäljellä 50.000 mk.
lainan- vars. *liik.*; myös ⌒. **-antaja** *s.* Velallinen sitoutuu suorittamaan l:lle vuosikorkoa sopimuksen mukaan. Suomen kieli on ollut myös l:na. **-anto** *s.* Pankkien kotimainen l. **-antokorko** *s.* lainauskorko. **-hakija** *s.* Valtio l:na. **-kor|ko** *s.* Korkea, alhainen l. Maksamattomat l:ot. **-lyhenny|s** *s.* L:kseksi varattiin tarpeellinen summa. **-ottaja** *s.* lainansaaja. **-ot|to** *s.* L:on tarve on kasvanut. **-saaja** *s.* lainanottaja. | L:lta vaadittava vakuus. Tavallisesti on sivistyneemmän kansan kieli lainanantajana, sivistymättömämmän -saajana M. RAPOLA. **-saanti** *s.* L. on vaikeutunut. **-tarve** *s.* Yksityinen, valtion l.
laina|obligaatio *s.* Valtion liikkeeseen laskemat l:obligaatiot. **-paperi** *s.* lainasta tehty asiakirja, esim. velkakirja. **-peräinen** *a.* lainattu. | L. kulttuurisana. **-politiikka** *s.* lainauspolitiikka. **-pu|ku** *s.* Esiintyä l:vussa. **-pääoma** *s.* L:lla ostettu maatila. Pankkien l:n kasvu. **-pääte** *s. kiel.* **-rah|a** *s.*, tav. *mon.* L:oilla hankittu auto. **-rahasto** *s.* Osakunnan l. myöntää opintolainoja. **-saatava** *s.* Valtion l:t. **-san|a** *s. kiel.* jhk kieleen t. murteeseen vieraasta kielestä t. murteesta omaksuttu eli lainattu sana; vrt. laina 3.b. | Katsoen siihen, missä määrin vierasperäiset sanat ovat mukautuneet -- kielen omaan perinnäissanavarastoon, erotetaan tavallisesti seuraavat l:aryhmät: 1) sitaattilainat, sitaatit, 2) vieraat sanat ja 3) varsinaiset l:at IT. Vanhoja germaanisia l:oja kielessämme ovat mm. kauppa ja kuningas. Ns. sivistyssanat ovat kansainvälisiä l:oja. **-sanasto** *s. kiel.* vrt. ed. | Kielen l. **-sanatutkimus** *s. kiel.* **-sitoumu|s** *s.* Valtion lyhytaikaiset l:kset. **-sopimus** *s.* tav. = velkakirja. | Tehdä, kirjoittaa l.
lainasto[2] *s. puhek.* paikka, josta jtak lainataan, tav. = lainakirjasto, lainaamo. | Kantaa yhtenään kirjoja l:sta. — *Yhd.* kirja-, panttil. **-kirja** *s.* Ruskeakantinen l.
laina|suhde *s.*, tav. *mon.* Tutkia kielten l:suhteita. **-summ|a** *s.* Sijoittaa suuria l:ia ulkomaisille markkinoille.
1. **laina|ta**[35] *v.* **I.** ottaa t. saada jklta (jltak) laina, jtak lainaksi t. lainaan. **1.** yleisessä merk:ssä. | L. jklta kynää, kahvikuppeja, viljaa, polkupyörää, hevosta. L. kirjoja kirjastosta. L:tut vaatteet. Käydä l:amassa jtak naapurista. L:si Korpelasta veneen. Saanko vähän l. kuumemittarianne? Kiireisimpinä aikoina "l:ttiin" kylältä työntekijöitä. — L. tulta (tav. *kuv.* 'pistäytyä, käväistä jssak vieraissa pikipäin, sivumennen'). Tultako te vain tulittekin l:amaan! — *Iron.* ottaa omin lupinsa, varastaa, kehveltää, puhaltaa. | Sitä tunnettua henkilöä, joka l:si päällystakkini, --. **2.** vars. rahalainasta, josta yl. on suoritettava korkoa ja jonka takaisin maksamisesta annetaan erityinen vakuus, tehdä velkaa, saada luottoa. | L. henkivakuutusta, takausta vastaan. L. itselleen rakennus-, opintorahat. Halutaan l. 500.000 markkaa. Valtion oli l:ttava ulkomailta. **3.** *mat.* vähennyslaskussa: vähentää vähennettävän kymmeniä, satoja, tuhansia jne. osoittavasta numerosta ykkönen ja lisätä se kymmenkertaisena lähinnä pienempää yksikköä osoittavaan numeroon (kymmenistä ykkösiin, sadoista kymmeniin jne.). | Kuusi pois kolmesta — ei voi ottaa, täytyy l. **4.** *kuv.* vrt. laina I.3. **a.** Metsänhaltija, joka on l:nnut inhimillisiä piirteitä. Kuu l:a valonsa auringolta. Todellisuudesta l:ttu ihanne. L. maallisen rakkauden kuvaukseen väriä taivaallisesta rakkaudesta. **b.** omaksua ajatuksia, taidekeinoja tms. toisilta; us. myös *halv.* esittää toisten ajatuksia t. (tieteellisiä t. taiteellisia) aikaansaannoksia ominaan, plagioi-

da. | L. toisten tutkijain ajatuksia t. toisia tutkijoita. L. kielikuvia, lausekäänteitä. Toisista sävelaloista l:tut ainekset. L. aiheita antiikin rakennustaiteesta. — Loistaa l:tuilla ajatuksilla. Kertomus, joka vasta painettuna osoittautui eräistä ulkomaisista matkakirjoista suoraan l:tuksi. **c.** ed:een liittyen: esittää jkn puhetta t. kirjoitusta tav. tarkasti sana sanalta, kirjoituksessa lainausmerkeillä varustettuna sekä nimenomaan mainiten, kenen puhetta t. kirjoitusta esitetyt sanat ovat, esittää sitaattina, "lainausmerkeissä", siteerata. | L:ttu lause, kirjoitus. L. Kalevalaa, Sillanpäätä. Edelleen Uuno Kailasta l:takseni. L:an artikkelista vielä muutamia tärkeimpiä kohtia. Kirjoituksia lehdestämme l:ttaessa on lähde ehdottomasti mainittava. — Myös: Useimmat tutkielmani lukumäärät olen l:nnut N.N:ltä. Englantilaisista muotijulkaisuista l:tut kuvat. **d.** kieliaineksen omaksumisesta vieraasta kielestä t. murteesta omaan kieleen t. murteeseen. | Sellaiset germaaneilta l:amamme sanat kuin kuningas ja ruhtinas. Lääkkeiden nimitykset on l:ttu latinasta. **e.** esineiden, tapojen yms. omaksumisesta vieraasta kulttuurista omaan kulttuuriin. | Balttilaisilta l:tut maatalousmenetelmät. Foinikialaiset levittivät babylonialaisilta ja egyptiläisiltä l:amansa kulttuurin pääaineksia myös muualle vanhaan maailmaan.

II. antaa t. myöntää jklle (jllek) laina, jtak lainaksi t. lainaan. **1.** yleisessä merk:ssä. | L. jklle avain, avainta. L. jklle paperia, sateensuojaansa. L:si hevosen naapurilleen. Jos vain haluat, l:an kirjan lukeaksesi. Viitsitkö l. [= antaa] minulle tulta. Panttia ei saa l. muille. L:a lakkisi kylähän: jätä pääsi paljahaksi SL. Joka vaivaista armahtaa, se l:a Herralle VT. **2.** vars. takausta, panttia tms. vastaan annettavasta rahalainasta; antaa t. myöntää luottoa. | L:a minulle pari satasta! Ensiluokkaista vakuutta vastaan l:taan 10 milj. mk [ilm.]. L:si rahansa korkoa kasvamaan. Jos tahdot itsellesi vihamiehiä, l:a heille rahaa SL. **3.** *kuv.* vierasvoittoista käyttöä, tav. par. antaa, suoda, lahjoittaa. | L. apuaan, myötävaikutustaan jhk. L. huomiotaan jllek. Ei niille juuri huomiota ehditty l. -- ei kukaan viitsinyt l. korviaan vanhanpiian vaikeruksille KARHUM. — -- valkeet akkuna-pielet l:avat sille [talolle] lempeyden muodon KIVI. Jylhä luonto l:a kertomuksiin erikoisen paikallisvärityksen PÄLSI. -- se persoonallinen elämäntunnelma, joka kuin ilmakehä ympäröi tätä merkillistä teosta ja l:a sille ehkä sen suurimman viehätyksen KOSKENN. — *Heng.* Toivo luja mulle l:a, / vahvista mun uskoni VK[v]. -- murheen päivinän / hän yksin lohdutusta l:a SIIONIN KANNEL.

2. **laina|ta**[35] *v. murt.* (*rinn.* laino(t)a) niellä; nielaista tyhjää. | -- minun täytyi l. alas lämmintä maitoa AHO. Mr. Calvin rykäisi ja l:si AK.

laina|takki *s.* **-tapa** *s.* **-tavara** *s.* L:n palauttaminen. — Arvoitukset ovat suurelta osalta kansainvälistä l:a. -- l:ahan elämä onkin, sotilaan elämä eritoten LEINONEN. **-tie** *s.* L:tä saatu sana 'lainasana'. **-tili** *s.* Pankin l.

lainau|s[64] *teonn.* **1.** lainaaminen. | Puvun, hevosen, viljan, rahojen l. Kirjastosta tehtiin viime vuonna toista tuhatta l:sta. Jos omat varat eivät riitä, on turvauduttava l:kseen. Sanojen l:sta on tapahtunut myös suomesta muihin kieliin. — Elää l:ksilla ja vipeillä. — *Yhd.* anto-, otto-, panttil. **2.** sitaatti. | L. Kiven Nummisuutareista. Viljellä l:ksia puheessaan. Siivekäs sanakin on vain jonkinlainen l.

lainaus- us. *liik.* = laina-. **-aika** *s.* L. enintään kaksi kuukautta. L. on kulunut umpeen. — Sana, jonka l:na kielessä on ollut keskivokaaleja. **-arvo** *s.* arvo, mikä kiinteistöllä tms. voidaan lainan vakuutena katsoa olevan. | Kiinteistön, maatilan, metsän l. **-ehto** *s.*, tav. *mon.* **-kausi** *s.* **-kirja** *s.* **1.** kirja, johon lainaukset merkitään. | Kirjaston, säästöpankin l. **2.** = lainakirja 2. **-korko** *s.* Pankit alentaneet l:a. **-kortti** *s.* vars. lainakirjaston käyttäjällä oleva kortti, johon lainaukset merkitään. **-laitos** *s.* **-liike** *s.* Kirjaston, viljavaraston l. L:ttä harjoittava osuuskunta. Pankkien l. on huomattavasti kehittynyt. Talletus- ja l. **-luettelo** *s.* Yliopiston kirjaston l. **-maksu** *s.* **-merk|ki** *s.* välimerkki (" tai ' tai «), jota käytetään lainatun tekstijakson, sitaatin, molemmin puolin. | Panna l:kien väliin, l:keihin. Varustaa l:eillä. **-muoto** *s.* Kassakreditiivi l:na. **-osasto** *s.* Kirjaston l. **-politiikka** *s.* Valtion, kunnan l. Järkevä, määrätietoinen l. **-päivä** *s.* **-rahasto** *s.* Henkilökunnan l. L:n korkovarat. **-sali** *s.* Kirjaston avara l. **-tie** *s.* Sana, joka on tullut kieleen l:tä. **-tili** *s.* Pankin l. **-toiminta** *s.* Kuntain, pankkien l. Ulkomainen l. L:a harjoittava kirjasto. **-toimisto** *s.*

lainautu|a[44] *pass.v.* < 1. lainata. | Nimitys, sana, satu, tapa l:u. Ruotsista suomeen l:neet ilmaukset.

lainautumis|aika *s.* **-tie** *s.*

laina|vaate *s.*, us. *mon.* Mennä juhlaan l:vaatteissa. Paha on l:vaatteilla herrastaa SL. — *Kuv.* tav. = lainahöyhenet. **-vakuu|s** *s.* Lainansaajalta vaaditaan pätevät l:det. **-valtuu|det** *s. mon.* valtuudet lainan ottamiseen. | Hallitus ei epäröi käyttää uusia l:ksiaan. **-var|at** *s. mon.* Turvautua l:oihin. Elää l:oilla. Osti hevosen l:oilla. L. sijoitettiin tuottaviin yrityksiin. Yrityksen rahoitus tapahtuu l:oin. **-vekseli** *s.* **-vene** *s.* Järvitaipale kuljettiin l:ellä. **-vuosi** *s.* Ensimmäinen, viimeinen l.

laine[78] *s.* tav. = aalto; vrt. maininki, hyöky, hyrsky, tyrsky; vaahtopää, lakkapää; kare, viri, väre. **1.** vedessä, nesteessä. | Järven, lammen, meren, lahden l:et. Laivan l:et. Iso, lakkapää, vaahtopää, sininen l. L:en harja, selkä. L:et käyvät, loiskivat, liplattavat. L:et vyöryvät rantaan. Meri on l:issa. Tuuli nostattaa järven l:ille, l:isiin. Kuin lastu l:illa. Vene keinuu l:illa. Pursi halkoo, laiva kyntää l:ita. — L. laulaa, leikkii, väsyy. L:et tuutivat venettä. — *Kuv.* [Elämäni] heitän unohduksen l:isiin EINARI VUORELA. — *Yhd.* hyöky-, jättiläis-, rengas-, viril.; perä-, rantal.; myötä-, vastal. **2.** liikunnaltaan, levinnältään veden

lainetta muistuttava joukko, ilmiö tms. **a.** Veri nousi tummana l:ena hänen kasvoilleen. -- tahdissa tanssin l:en *JYLHÄ. Nyt se [västäräkki] lensi, tutuissa l:issa, ponnahduksen kohdalla aina virskahtaen SILL. Laulun l:et. Elämän, kulttuurin, taistelun l:et. Sodan l:et ulottuivat Suomeen asti. -- hiljaisena l:ena kävi kirkossa ihmetyksen sohina LEHT. — *Yhd.* lämpö-, sävel-, tuoksu-, valol. **b.** mielenliikkeistä, tunteista: ailahdus, läikähdys, väre, värähdys, puuska. | Ilon, lemmen, onnen, rakkauden, toivon l:et. Suuttumuksen, koston, vihan l. nousi hänen rinnassaan. Rinnassani läikähti lämmin l. -- kuumat l:et kävivät läpi hänen ruumiinsa TALVIO. Puoluekiihkon l:et kävivät yhä korkeammiksi. **3.** muodoltaan veden lainetta muistuttava esine, kuvio, poimu, kumpu, juova tms. | Hiusten pehmeät l:et. Tukka laskeutui l:ina olkapäille. Hiukset edestä l:illa. Lanteiden l:et. Pitsireunuksen l:et. Tiehen syntyy keväällä l:ita. Paperi, levy vetäytyy l:ille. Koivunpinnan l:et. — *Yhd.* kesto-, vesil.

laineelli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* (< ed.) laineikas, laineinen, lainehtiva. | **L.** järvenselkä. **L.**, ruskea tukka. **L.** paperi. Kalusto on l:sta koivua.

laineeton[57] *kar.a.* < laine. | Meri on l.

lainehammas *s. el.* pinnaltaan laineikas hammas;)(tasahammas.

lainehtia[17*] *v.* aaltoilla, aallota, aallehtia, laineilla. **1.** vedestä: synnyttää laineita, olla laineissa. | Vesi, lampi, meri l:ii. Ulappa l:ii sulana, vapaana. **2.** olla hulveisillaan, tulvillaan, tulvia, tulvehtia vettä tms. | Lattia l:ii vettä, maitoa. Pöydät l:ivat olutta. Silloin laki l:ii, kun on juomari tuomarina SL. — *Kuv.* Papereita l:iva pöytä. **3.** liikkua laineen t. laineiden tavoin. **a.** Povi, rinta l:ii. Väljä takki l:i pojan liikkuessa. L:iva väkijoukko. Maa järisi ja l:i allamme. Laiho, ruis, pelto l:ii. L:iva vainio. Savu, sumu l:ii mäkien välissä. Kuun valo l:i rinnettä ylös, alas. L:ivat soinnut, sävelet. Taistelu l:i harjanteella rajuna. L:iva viikinkielämä. **b.** tunteista, mielenliikkeistä: ailahdella, läikähdellä, vaihdella. | L:iva mieliala. Levottomuus l:i mielessä. Katselijoissa l:i innostus. Tunne l:ii hänen povessaan voimakkaana. **4.** muodosta: poimuilla, kumpuilla, kiemuroida. | Tummat, l:ivat suortuvat. Hatun alta l:iva tukka. L:ivaa maastoa. Koivun syiden l:iminen.

laineik|as[66*] *poss.a.* (< laine) laine(ell)inen. | -- sulle / meret laulavat l:kaat KAILAS. L. tukka.

laineik|ko[2*] *koll.s.* laineet, aallokko. | Levoton, korkea l. Laiva kulki hiljaisessa l:ossa. — *Kuv.* Taistelun l. — *Yhd.* myötä-, ristil.

laineil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* = lainehtia. | Vesi l:ee. Järven, meren l:u. L:evat laihot.

lainei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* (< laine) laineikas, laineellinen. | Vene kellui l:sella selällä. L. terä. Tukan l:suus. Koivun l:suus on suurinta tyvessä. — *Yhd.* pieni-, sinil.

laineit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä laineikkaaksi, aallottaa. | Siististi l:ettu tukka.

lainekoivu *s.* koivu(laji), jonka (puu)syyt mutkittelevat aaltomaisesti, loimukoivu; vrt. visakoivu. | Pöydän levy on kiillotettua l:a. **-levy** *s.* **-vaneri** *s.* L:sta tehty kaappi.

laine|liike *s.*, vars. *voim.* lainemaisesti suoritettu liike. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L:sia kuvioita. Liikkua l:sesti.

1. **lai|nen**[63] **1.** *a.* (-sesti *adv.*) jtak lajia oleva, jhk lajiin kuuluva, jnk lajinen, laatuinen, kaltainen, tapainen, vertainen, moinen, -mainen. Tav. gen:ssä olevan nominin määrittämänä, jonka kanssa sen us. katsotaan muodostavan yhd:n, ei kuit., mikäli ko. nominilla on määräys. | Yrjö Koskisen l. ihmisoikeuksien puoltaja. Kirjan, sukan, ruuhen l. (myös ◡). Poron l. (myös ◡) oiva vetojuhta. Öisen meren l. Nuoruus on haihtuvan henkäyksen l. Kuvan 85 l. mittauskoje. — Minun l:seni, sinun l:sesi, hänen l:sensa [jne.] (myös ◡). Rikkaitakin tyttöjä olisi ollut tulossa sinun l:sellesi. Ei ole tiloja täällä / sinunl:stesi levätä KAILAS. -- meidänl:sille miehille kalliita aarteita PÄLSI. Yksi l:sistamme. Hänenl:sensa (myös ⌒) hyvinvoipa isäntä. Matti on aina l:sensa. — Entisen-, nykyisenl. (myös ⌒). Hän on aivan entisenl. t. entisensä l. Seuraavanl. (myös ⌒). Aiotun-, kielletyn-, tietyn-, toivotunl. (myös ⌒). Ehdotetunl. sopimus. Sanotunl. käsitys. Viimeksi mainitun l:sia ilmiöitä. Astuimme siis sisään kertomani l:sesta portista. — *Erik.* lajien määrää ilmaisevan lukus:n yhteydessä. | Uskonnon kolmenl:set ainekset. Tarjoiltiin viidenl:sia viinejä. Meille syötettiin sen seitsemän l:set [= monenlaiset, jos jonkinlaiset] herkut. Kymmenenkin l:sia turmia koetettiin keksiä PÄIVÄR. **2.** nomininjohdin, joka — vielä itsenäisen sanan luonteisena — vain parissa tapauksessa on mukautunut vokaalisointuun: yhtäläinen, murt. tälläinen. **a.** merk:ltään ed. ryhmään liittyen eräiden yhdyspron:ien, -pronominaalien ja -lukus:ojen jälkiosana: erään-, jonkin-, kaiken-, monen-, muun-, saman-, toisenl.; sellainen, tuollainen; jonkal. — jollainen, minkäl. — millainen, tämänl. — tällainen (murt. tälläinen); yhtäläinen — yhdenl., kahtal. — kahdenl.; ks. näitä erikseen. Huom. myös eri-, sekal. **b.** muodostamassa moderatiivisia, kantasanan merk:tä lieventäviä a:eja: -puoleinen, -hko (-hkö); esim. ankaranl. 'melko, koko, aika, jokseenkin t. verraten ankara, ankaranpuoleinen, ankarahko'. | Ankaran-, helpon-, ikävän-, ison-, kireän-, kostean-, laihan-, makean-, pienen-, vaikean-, väkevänl.; paljon-, runsaan-, vähänl:sesti.

2. **-lainen**[63] (etuvok. sanoissa -läinen) nomininjohdin; vrt. -inen. **1.** muodostaa s:eja ja a:eja, jotka ilmaisevat kuuluvaisuutta kantasanan käsitteeseen. **a.** kantasanana paikkaa merkitsevä yleis- t. erisnimi: kaupunkilainen, kirkonkyläläinen, maalainen, paikkakuntalainen, saarelainen; ahvenanmaalainen, hollolalainen, hämäläinen, jyväskyläläinen, lahtelainen, mynämäkeläinen, ruotsalainen, ruoveteläinen, suomalainen, viipurilainen, newyorkilainen; huittislainen, nousiaislainen; ala-

vutelainen, varkautelainen, muhokselainen, nurmekselainen, rhodokselainen — rhodoslainen; korinttolainen, lesbolainen; askolainen, hölmöläinen, karjalainen, pirkkalainen (näissä oikeastaan -la + -inen: Askola + -inen). **b.** kantasanana jtak laitosta, liikettä, suuntaa tms. merkitsevä yleis- t. erisnimi: s:eja: apteekkilainen, koululainen, partiolainen, rautatieläinen, ristiretkeläinen, suojeluskuntalainen; elantolainen, helsinginsanomalainen, HJK:lainen; s:eja ja a:eja: helluntailainen, kokoomuslainen, oxfordilainen, vapaakirkkolainen; ikl:läinen, skdl:läinen. **c.** kantasanana henkilönnimi: buurilainen, flaamilainen; gaullelainen, marxilainen, renqvistiläinen, tannerilainen, tolstoilainen; einoleinolainen. **d.** kantasanana henkilöä tarkoittava yleis- t. erisnimi, vain mon:llisia s:eja: kirkkoherralaiset, pehtorilaiset, pormestarilaiset 'kirkkoherran [jne.] perhe t. väki'; liljalaiset, suursyväläiset 'Liljan, Suursyvän perhe t. väki' (mutta ei esim. jokelaiset, vaan Joet t. Joen perhe, väki; samoin Hämäläiset t. Hämäläisen perhe, väki). **2.** muodostaa muita s:eja. **a.** tekijännimiä: apulainen, karkulainen, kerjäläinen, käypäläinen, matkalainen, pakolainen, työläinen; käskyläinen, siirtolainen. **b.** muita s:eja, etup. henkilönnimiä: jälkeläinen, jättiläinen, mehiläinen, paholainen, raakalainen, sukulainen. **3.** *harv.* muodostaa eräitä muita a:eja: pitkulainen, soikulainen, täyteläinen.

lainhaku *s. lak.* kirjalliseen todisteeseen perustuvan saatavan maksettavaksi hakemista tarkoittava yksinkertainen menettely ulosotonhaltijan luona. | Panna l. vireille. Panna saatavansa l:un. **-asia** *s.* **-(asia)kirja** *s.* lainhakua varten tehty hakemuskirjelmä. **-menettely** *s.* **-teitse** *adv.* lainhakumenettelyä käyttäen, lainhakutietä. **-tie** *s.* Periä saatavansa l:tä 'lainhakuteitse'.

lainhuudatus *s. lak.* tuomioistuimessa t. tuomiokunnan arkistossa tapahtuva kiinteistön saannon (omistusoikeuden) toteaminen ja vahvistaminen, laillistus, huudatus. | Hakea l. saannolleen. **-aika** *s.* **-asia** *s.* **-pöytäkirja** *s.* **-velvollisuus** *s.* **-viranomainen** *s.*

lainhuuto *s. lak.* lainhuudatusasiassa annettu kiinteistön saannon (omistusoikeuden) turvaamista tarkoittava päätös, huuto. | V:n 1734 laki sääsi kolme l:a. Antaa, myöntää l. Jokaisen oma velvollisuus on hakea saannolleen l. **-hakemus** *s.* **-rekisteri** *s.* lainhuudatusviranomaisen lainhuudosta kiinteistöyksiköittäin pitämä luettelo.

lainhylky *a.* ja *s. harv.* lainsuojaton, henkipatto.

lainkaan *adv.* kielt. yhteyksissä: ensinkään, ollenkaan, yhtään, vähääkään, hiukkaakaan, hitustakaan, laisinkaan. | En näe l. En voinut l. syödä. Harjalautaa ei rakennuksessa ollut l. Se ei l. minua ihastuta. Ei l. hullumpi ajatus. | "Häiritsenkö?" — "Et l." Aikaisemmin tuskin l. käsitelty aihe. Tuletteko l.? Vain uusien menetelmien avulla se on l. ollut mahdollista. Kaskea kiellettiin l. polttamasta.

lain|kiertäminen *s.* tav. ~. **-kiivailij|a** *s. usk.* - - monta tuhatta juutalaista on tullut uskoon, ja he ovat kaikki l:oita UT. **-kirjain** *s.* tav. ~. **-koh|ta** *s. lak.* jk lain osa, pykälä, momentti tms., lainpaikka. | Po. l:taa on muutettu. Soveltaa ankarinta l:taa. Tuomita jnk l:dan mukaan. **-kunnioitus** *s.* tav. ~. | L. on höltynyt. **-kuuliai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* laille kuuliainen, lakia tunnollisesti noudattava, lojaali(nen); nuhteeton, moitteeton. | L. kansalainen, yhteiskunta. Totuttaa kansaa l:suuteen. [Suomen kansa] on muka l:sin, uskonnollisin, rehellisin kansa maailmassa AHO. **-käsky** *s.* Juhlallinen, jumalallinen l. Noudattaa l:jä. **-käyttäjä** *s.* vars. tuomari. | Toimia l:nä. L:n erehtymättömyys.

lainkäyttö *s. lak.* (viranomaisen suorittama) lain soveltaminen yksityisiin tapauksiin, tuomiovallan-, oikeudenkäyttö. | Hallinnollinen, kriminaalinen l. Joutuisa, tehokas, varma l. Harjoittaa, valvoa l:ä. L. tapahtuu kansan omalla kielellä. **-elin** *s.* tav. = tuomioistuin. **-oikeus** *s.* **-valta** *s.* tuomiovalta.

lainkäytöllinen *a.* lainkäyttöä koskeva, lainkäyttö-.

lain|käännös *s.* Ljungo Tuomaanpojan l. **-laadinta** *s.* Eduskunnan l. **-laatija** *s.* Etevä l. Eduskunta on meillä ylin l. L:n tarkoitus on ollut, että - -. **-lukija** *s.* **1.** *hist.* Ruotsi-Suomessa 1600-luvun lopulle asti tuomarinviran varsinaisen haltijan itselleen palkkaama viransijainen. | L. Hannu Jaakonpoika. Tuli 1620 Vehmaan l:ksi. — *Kuv.* yl. tuomari. | - - eikö oikeassa tuomarissa tulisikin olla yhtä paljon ihmistä, yhtä paljon ymmärtäjää kuin ankarailmeistä l:a A.POHJANPÄÄ. **2.** (tav. ~) lakitieteen opiskelija. | L:t vähentyneet yliopistossa. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* (myös ~) laillinen, legitiimi. | L. holhooja. L. perinnönjako, eläke, ylityökorvaus, tapaturmavakuutus. Virkatointen l:suus. Kaikki tapahtui l:sesti. Virkatalo on pidettävä l:sessa kunnossa. — Maailmassa vallitseva l. järjestys. Jumalallinen l:suus. L:sesti toisiinsa liittyvät aistimukset. **-muuto|s** *s. lak.* Viime vuonna hyväksytty l. Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen l:kseksi. **-määräy|s** *s. lak.* Ehdoton, tahdonvaltainen l. L:ksen mukaan.

lainoa[1] *v. murt.* = 2. lainata.

lainoit|taa[2*] *v. liik.* -us[64] *teonn.* **1.** ottaa lainaa jtak vakuutta vastaan, käyttää jtak lainan, velan vakuutena, pantata. | Tila on l:ettu miljoonasta markasta, puolesta arvostaan. Maita ei voi rajattomasti l. L. arvopaperinsa, henkivakuutuskirjansa. **2.** antaa lainaa vakuutta vastaan, rahoittaa myöntämällä lainaa t. lainoja. | Pankin, Aravan l:tama talo. Valtio l:taa rakennustoimintaa. Pankki, joka l:taa kultaa ja hopeaa aina 95 prosenttiin niiden arvosta. Myöntää l:us obligaatioita vastaan.

lainoitus|arvo *s. liik.* Arvopaperien l. **-prosentti** *s. liik.*

lain|omainen *a.* -omaisesti *adv.* -omaisuus *omin.* **1.** lain mukainen; loogillinen. | Luonnontiede etsii tosiasioiden l:omaista yhteyttä. Ajatus- ja ilmiömaailmassa vallitsee sama l. järjestys.

Muutosten l:omaisuus. **2.** *usk.* Raamatun sisältämiä käskyjä t. tiettyjä siveellisiä velvoituksia ja elämäntapaa koskevia sääntöjä tähdentävä. | Ankara, l. raamatullisuus. Vanhan testamentin uskonnossa vallitsee l. suhde Jumalan ja ihmisen välillä. Pietismin synkkyys ja l:omaisuus. **-opettaj|a** *s. usk.* henkilö, joka antoi opetusta juutalaisten lain tuntemuksessa, kirjanoppinut, rabbi; vrt. lainoppinut. | Fariseuksia ja l:ia UT. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* lainoppiin kuuluva, sitä koskeva, laki-, oikeustieteellinen, juridinen. | L. sivistys, tiedekunta, toimisto. L:set tiedot. Suorittaa l. virkatutkinto. L. asiakirja, lausunto, kysymys. Toimia l:sena avustajana. Laina ei l:sesti ole sama kuin velka. **-op|pi** *s.* lakitiede, oikeustiede, juridiikka; vrt. oikeusoppi. | L:in opettaja, ylioppilas. Antaa l:in opetusta. Perehtyä l:piin. Harjoittaa l:pia. — L:in kandidaatin tutkinto. **-oppin|ut** *a.* ja *s.* lakiin perehtynyt, tav. säädetyn lainopillisen tutkinnon suorittanut; tällainen henkilö, lakimies, oikeusoppinut, juristi. | L. asianajaja, kielenkääntäjä. Tuomiokapitulin l. sihteeri. Oikeusneuvoksiksi presidentti nimittää oikeamielisiä ja l:eita miehiä. L:eitten koukut KIVI. — Erik. *usk.* juutalainen lain tutkija, kirjanoppinut; vrt. lainopettaja. | Voi teitäkin, te l:eet, kun te sälytätte ihmisten päälle vaikeasti kannettavia taakkoja UT. **-orja** *s.*, vars. *heng.* vrt. seur. | Tekopyhät ja l:t. **-orjuus** *s.*, vars. *heng.* (myös: lakiorjuus) tiettyjen uskonnollisten ja siveellisten määräysten pikkutarkka noudattaminen.

lainota[33] *v. murt.* = 2. lainata.

lain|paikka *s.* = lainkohta. **-pykälä** *s.* lakipykälä. | Vanhentunut l. Tuomita jnk l:n nojalla. **-rikkoja** *s.* lakia rikkova, vastoin lakia toimiva henkilö; rikoksentekijä, rikollinen. | Alaikäinen, nuori, miespuolinen l. Saattaa l:t vastuuseen. — Erik. *usk.* - - jos et teekään huorin, mutta tapat, olet l. UT. **-rikkomus** *s.* lainvastainen teko, rikkomus, vähäinen rikos. **-saarna** *s. usk.* Jumalan lain, tahdon julistaminen; lakisaarna. | Orjuuttava l. **-saarnaaja** *s. usk.* Enemmän l. kuin evankeliumin julistaja. **-selittäjä** *s.* us. ⌒. **-selitys** *s.* **1.** *lak.* lainsäätäjän antama sitova ohje, miten hämärä ja eriävää tulkintaa aiheuttava laki on ymmärrettävä; vrt. laintulkinta, ennakkopäätös. **2.** *usk.* Mooseksen lain selitys. **-suoja** *s. lak.* oikeusjärjestyksen antama suoja, lainturva, oikeussuoja, -turva. | Kaikilla kansalaisilla on yhtäläinen l. **-suojat|on** *a.* ja *s.*, vars. *hist.* -tomuus *omin.* vailla lainsuojaa oleva; *syn. hist.* henkipatto, rauhaton. | Valtiopäivät julistivat Lutherin l:tomaksi. — L:tomia vahinkoeläimiä, kuten karhu ja susi. **-suomennos** *s.* Abraham Kollaniuksen l. **-suomentaja** *s.* Tunnettu l. Ljungo Tuomaanpoika. **-säädännölli|nen** *a. lak.* -sesti *adv.* L. kysymys, valtuutus. L:set toimenpiteet. Korjata epäkohtia l:stä tietä. **-säädäntä** *s. lak.* lakien säätäminen, so. se valtion toiminta, jolla valtiossa noudatettavat lait, sen oikeusjärjestys luodaan. | Eduskunnan harjoittama l. Kansa ottaa edustajainsa kautta osaa l:än.

lainsäädäntö *s. lak.* **1.** jnk yhdyskunnan, tav. valtion, piirissä voimassa olevat lainsäätäjäelimen laatimat lait, lainsäädännän tulokset, oikeusjärjestys. | Kunnallinen, paikallinen, sosiaalinen, taloudellinen, yleinen l. — *Yhd.* alkoholi-, asemakaava-, elinkeino-, kalastus-, rakennus-, työväensuojelu-, vakuutusl. **2.** = lainsäädäntä. **-aloite** *s.* esim. kansanedustajan lakialoite. **-elin** *s.* yhdyskunnan elin, jolla on oikeus säätää lakeja, meillä tasavallan presidentti ja eduskunta. **-järjestys** *s.* ne säännöt, joiden mukaan lakeja säädetään. **-kausi** *s.* (meillä kolmivuotis)kausi, joksi eduskunta kerrallaan valitaan; vrt. vaalikausi. **-laitos** *s.* lainsäädäntöelimenä toimiva laitos. **-neuvos** *s.* lainvalmistelukunnan jäsen. **-oikeus** *s.* lainsäädäntö(toimi)valta. **-teitse** *adv.* lainsäädäntötietä, siinä järjestyksessä kuin lain säätämisestä on voimassa. **-tie** *s.* L:tä [= lainsäädäntöteitse] syntynyt säännös. **-toimenpide** *s.* **-toim|i** *s.* Eduskunnan l:et. **-työ** *s.* Valtiopäiväin l. Kirkollinen l. **-valta** *s.* Eduskunnan, kansan, valtion l. Laaja, rajoitettu l. L:a käyttää eduskunta yhdessä tasavallan presidentin kanssa HALLITUSMUOTO.

lainsäännös *s. lak.* laissa oleva säännös. | Vanha roomalainen l.

lainsäätäjä *s. lak.* henkilö, elin, laitos tms., jolla yksin t. yhdessä toisten kanssa on oikeus säätää lakeja; vrt. lainsäädäntöelin. | Kuuluisa l. Itämainen, roomalainen l. L:n tarkoitus. Katolisen kirkon ylin l. on paavi. — *Kuv.* Omatunto, yksilön l. **-elin** *s.* **-kunta** *s.*

lainsäätämis- = lainsäädäntö-.

lain|taulu *s.* vars. niistä kahdesta kivitaulusta, joihin Mooseksen laki, so. Vanhan testamentin kymmenen käskyä oli kirjoitettu. | Israelilaiset säilyttivät l:tauluja liitonarkissa. **-tulkinta** *s. lak.* epäselvien t. moniymmärteisten lainkohtien oikean sisällyksen ja tarkoituksen selvittely; vrt. lainselitys. **-tulkintaoppi** *s. lak.* **-tuntemus** *s.* Virkamiehistö, joka edustaa l:ta. **-tunteva** *a.* lakia tunteva, lainsäädäntöön perehtynyt. | Oppinut ja l. mies. **-tuntija** *s.* laintunteva henkilö, lakimies, juristi. **-turva** *s. lak.* = lainsuoja.

lainuu[25] *s. murt.* lainaus.

lain|uudistus *s.* **-valmistelukun|ta** *s. lak.* oikeusministeriön toimisto, jonka pääasiallisena tehtävänä on laki- ja asetusehdotusten valmistelu. | L:nan ehdotus uudeksi avioliittolaiksi. **-valvoja** *s.* Suomen jouduttua Venäjän yhteyteen maahamme asetettiin ylimmäksi l:ksi prokuraattori. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* (myös ⌒) lain kanssa ristiriidassa oleva, laista poikkeava, laiton, illegaalinen;)(laillinen, lainmukainen. | L. teko, sopimus, työlakko, hallitusjärjestelmä. Tavarain l. maahantuonti. Syyte l:sesta menettelystä. L. väkijuomaliike. Menetellä, hankkia jtak l:sesti. Toiminnan l:suus. Tapahtui joukko l:suuksia. **-voima** *s. lak.* (viranomaisten antaman) ratkaisun t. päätöksen pätevyys t. pysyvyys, jota ei voida varsinaisin muutoksenhakukeinoin muuttaa; myös muun toimenpiteen pysyvyys sen johdosta, että sitä ei ole säädetyssä jär-

jestyksessä moitittu; vrt. oikeusvoima. | L:n saanut laki, päätös, toimenpide. Tuomio ei ole saa(vutta)nut l:a. **-voimai|nen** *poss.a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L. jako, päätös, sitoumus. Avioero, joka ei ole l. Ratkaistu l:sella tuomiolla. Testamentin, rakennusluvan l:suus. L:sesti pätevä.

laipalli|nen[63] *poss.a. tekn.* < laippa. | L. pyörä. Liitos tehdään l. L:set putket.

laipasto[2] *koll.s. tekn.* < laippa.

laipat|on[57] *kar.a. tekn.* < laippa. | L. pyörä. Lanka kootaan l:tomalle käämille.

laipio[3] *s.* **1.** väli-, sisäkatto, laki. | Pirtin, riihen l. Perunakuopan l. Navetan l. tehdään betonista. Tasainen, kaksitaitteinen l. Nokinen l. L:n rajassa. Uuni ulottuu l:on asti. Suoja on täynnä l:ta myöten. - - erakkomajan l:lla alkoivat hiiret rapista KIANTO. — *Yhd.* betoni-, lauta-, levy-, puu-, sementti-, tiilil.; keski-, pohja-, välil. **2.** *kans.* (pystypuihin vaakasuoraan kyntetyistä) hirsistä, laudoista tms. tehty seinä t. seinämä. | Porstuan seinänä oleva l. Tuvasta l:lla erotettu suoja. Pilttuun l. — *Mer.* aluksen runkoa vahvistava poikki- t. pituussuuntainen vedenpitävä t. tulenkestävä seinä; joskus: tällaisten seinäin rajoittama ilmatankki. — *Yhd.* perä-, poikki-, välil.

laipioaukko *s.*

laipioi|da[30] *v.* erottaa laipiolla (2), lankata. | L:tu huone. Eteisen peräosaan l:malla muodostettu keittiö.

-laipioinen[63] *poss.a.* Tasal.; betoni-, puul.

laipio|kansi *s. mer.* aluksen ylin kansi, johon vedenpitävät poikkilaipiot ulottuvat. **-lauta** *s.*

laipiolli|nen[63] *poss.a.* L. riihi.

laipio|luukku *s.* **-n|alainen, -n|kannatin** *s.* laipiota kannattava hirsi, kurkihirsi, kurkiainen. **-palkki** *s.* **-rakenne** *s.*

laipiot|on[57] *kar.a.* L. savupirtti.

laipoit|taa[2*] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* varustaa laipalla, tehdä jhk laippa. | L:ettu putki.

laip|pa[10*] *s. tekn.* eri tarkoituksiin käytetty laattamainen, tav. renkaan muotoinen osa t. kappale eril. laitteissa ja kojeissa. — *Erik.* putkien t. akselien päissä, eril. koneenosissa yms. oleva laattamainen rengas ruuveilla, niiteillä, pulteilla tms. kiinnittämistä varten; lieriön muotoista esinettä ympäröivä, pidäkkeenä, vahvikkeena tms. oleva laattamainen rengas; pyörässä sen raiteilla pysyttämiseksi oleva levike; rautabetonipalkista t. muototeräksestä ulkoneva laattamainen levike. | Akselin toinen pää taotaan l:aksi, josta akseli kytketään generaattoriin. Sylinterin, venttiilin l:at. Putkien päät liitetään l:oista toisiinsa. Filmirullan puolan päissä olevat l:at. Kattilaa ympäröivä l. estää sitä painumasta liian syvälle lieden reikään. Rautatie-, raitiotievaunun pyörien l:t. Lämpöpatterin säteilyä edistävät l:at. — *Yhd.* teräsl.; side-, tuki-, yhdistysl.; irtol.; putki- eli putken-, pyörä(n)l.

-laippainen[63] *poss.a. tekn.* Kapea-, leveäl.

laippa|kytkin *s.* kiinteä akselikytkin, jossa akselien päihin kiilatut t. taotut laipat on pulteilla yhdistetty toisiinsa. **-liitos** *s.* Teräsputkien l. **-palkki** *s. rak.* teräsbetonipalkki, jonka puristuspinta on levitetty laipoiksi, T-palkki. **-putki** *s. tekn.* molemmista päistään kiinteillä laipoilla varustettu putki. **-rengas** *s.* **-tiiviste** *s.* **-venttiili** *s.* = lautasventtiili.

laisin *adv.*, vars. *runok.* = seur. | - - kun nuor' on, ylioppilas, / ja puutetta ei l. *CAJ.

laisinkaan *adv.* = lainkaan. | Työ ei luistanut l. M. ei ollut l. halukas palaamaan. Varallisuuteen l. katsomatta. Onko minulla l. toivoa?

laisk|a[10] **1.** *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **a.** haluton työntekoon t. ponnistukseen, työtä t. ponnistusta vierova, mukavuutta rakastava, yrittämätön, saamaton, veltto, vetelä;)(ahkera, uuttera, työteliäs. | L. ja huolimaton. L. kuhnus, vetelys. L. oppilas, renki, työmies. L:at herrat. Sinä paha ja l. palvelija! UT. L. hevonen. L. töissään. L. tekemään jtak. L. vastaamaan kirjeisiin. Aivot käyvät l:oiksi työskentelemään. L:n pulskea, tav. ⌣. Tehdä jtak, kävellä l:asti. Puhua l:asti venytellen. [Lausui] muutamia l:asti naurahtavia sanoja SILL. Se on selvää l:uutta. Hedelmällinen l:uus 'taiteilijan tms. luova tauko. — *S:sesti* laiskuri, laiskimus, laiskiainen. | L:an kuorma, sylys (myös ⌣) 'hyvin t. liian iso kuorma, sylys'. L:an kipu (myös ⌣) 'työstä pidättyminen sairauden varjolla, tekosairaus, laiskuus'. L:an kipeä, par. ⌣. L:an mato, tav:mmin laiskamato. L:an suoni, ks. ⌣. Viettää l:an päiviä 'laiskotella, olla joutilaana'. Päästä l:an päiville. L. töitänsä lukee SL. Hiki l:an syödessä SL. — *Yhd.* emä-, pata-, umpil. **b.** lieventyneesti käytettynä: hidas, harvakseltaan tapahtuva, vitkainen, verkkainen. | Ajaa l:aa ravia. Ammunta oli l:aa. Lippu liehuu l:asti. Vene lipuu l:asti. Tuvasta kuului l:aa sananvaihtoa. **c.** *kuv.* Maa on l:ana 'viljelemättä, kesantona'. Kasken l:at [= palamattomat] paikat. L:ana [= hyödyttömästi, tyhjiltään] pyörivä juoksupyörä, myllynsiipi. L:aa [= tuottavaan yritykseen sijoittamatonta] rahaa. **2.** *s. puhek.* oppilaalle osaamattomuuden vuoksi uudelleen luettavaksi annetusta koulutehtävästä: laiskanläksy. | Saada l:aa. — *laisk|assa, -alla* (adv.) huonosti osatun läksyn lukemisesta ja uudelleen kuulustamisesta koulutuntien jälkeen. | Olla, istua l:assa, l:alla. Jäädä l:aan, l:alle. Pojat pääsivät l:asta vasta pimeän tultua.

laiskahko[2] *mod.a.* -sti *adv.* L. renkipoika. L. hevonen. Silmäillä l:sti lehtiä. Esittää l:a peliä.

laiskahtava[13] *a. (partis.)* laiskuuteen taipuva, laiskahko, laiskanlainen. | Hän on vähän l. L:a nuhjailua koko puuha.

laiskainkoulu *s. vanh.* = laiskankoulu.

laiskajaakko[83] *s. leik.* laiskuri, laiskimus, laiskiainen. | Suuri lurjus ja l. TIITUS. - - olemme laiska-jaakkoja ilman vertaa, viitsimme tuskin nostella enään tallukoitamme maasta KIVI.

laiskalai|nen[63] *s.* laiskaan (ks. laiska 2) jätetty oppilas. | - - vain l:set jäivät pulpetteihinsa SILL.

laiska|lukija[83] *s.* = laiskanlukija. | Liioinkin l:lukijoille oli hän [uusi rovasti] armoton KIVI. **-mato**[83] *s. kuv.* laiskuudesta. | Häntä vaivaa l. L. on heti karkotettava.

laiskan|kipeä *s.* -kipeys *omin.* sairauden varjolla laiskotteleva, tekosairas. | Ei ollut tuntiakaan poissa koulusta l:kipeyden vuoksi. **-kipu** *s.* myös ⌒; ks. laiska 1.a. **-koira** *s.* viivattoman paperin alla kirjoitettaessa käytettävä apuviivallinen paperilehti. **-koulu** *s. vanh.* (myös: laiskainkoulu) lukkarin laiskoille rippikoululaisille antamasta sisäluvun ja katkismuksen opetuksesta. **-koululainen** *s.* vrt. ed. **-kuorma** *s.* myös ⌒; ks. laiska 1. a.

laiskanlai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* laiskahko, laiskahtava, laiskanpuoleinen, laiskanpulsk(e)a, -läntä, -sitkeä. | L. oppilas. Vauhti oli l:sta. Hevonen juoksi l:sesti.

laiskan|linna *s.* iso, pehmustettu nojatuoli. | Muhkea, upottava l. Lekotella mukavasti l:linnassa. **-lukija** *s. vanh.* laiskankoululainen. **-läksy** *s.* oppilaalle osaamattomuuden vuoksi uudelleen luettavaksi annettu koululäksy; myös tämän läksyn lukemisesta koulutuntien jälkeen. | Opettaja antaa l:ä. Pojat olivat l:llä. **-läntä, -pulsk(e)a, -pulski** (murt.) *a.* laiskahko, laiskanlainen. | L. mies. Tähtiä kuin otavassa, / poikia on Jukolassa, / laiskanpulskeja jallii KIVI. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* Päivätyöläisten piikkohousujen nokiset takamustat l:sesti lepsahtelivat KARHUM. **-päiv|ä** *s.,* tav. *mon.* Viettää l:iä 'laiskotella, olla joutilaana'. -- olen kyllästynyt l:iin ja aion ruveta tekemään työtä TALVIO. **-sitkeä** *a.* (myös ⌒) laiskahko, laiskanlainen. | L. poika, hevonen. Soutaa l:sti. **-suon|i** *s. kuv.* Jkn l:ta pakottaa 'jkta laiskottaa'. **-virka** *s. kuv.* Joutava l. Hankkia itselleen hyväpalkkainen l.

laiskiai|nen[63] *s.* **1.** laiskuri, laiskimus. | Vanha, huolimaton l. Toisten työllä itseänsä lihottavat l:set. Astu vähän pikemmin, sinä l. KIVI. **2.** L:set 'Bradypodidae, Keski- ja Etelä-Amerikan troopillisten metsien puissa eläviä, erittäin hidasliikkeisiä vajaahampaisia nisäkkäitä'. Kaksi-, kolmivarpainen l.

laiskiintu|a[1*] *v.* laiskistua. | Hevonen laihtui ja l:i SILL.

laiskimus[64] *s.* laiskottelija, laiskuri, laiskiainen. | Joutilas, saamaton, välinpitämätön l. Siellä se l. vetelehtii.

laiskista|a[2] *v.* tehdä laisk(emm)aksi. | Kuumuus l:a ihmiset ja eläimet.

laiskistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Helpoissa töissä l:nut jätkä. Liikkeet l:ivat helteessä. Ajatuksen l:minen. Hevonen tahtoo l. liian paljosta ajosta.

laiskot|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* olla laiskana, olla tekemättä mitään, kuluttaa aikansa joutilaisuudessa, vetelehtiä, lorvailla. | Rengit l:televat töissään. Poika on l:ellut koko kesän. Hedelmätöntä l:telua. Syyttää jkta l:telusta. — Takakenttä [pesäpallo-ottelussa] l:teli.

laiskotta|a[2*] *v., 3. pers.* Minua l:a 'tunnen haluttomuutta työhön, työ ei minulle maistu'. Ankara helle pyrki l:maan. Poikia alkoi jo puolista päivin l.

laiskottelij|a[14] *tek.* < laiskotella. | Auttamaton l. Kirjailija ruoskii yläluokan l:oita.

laiskuri[5] *s.* laiska ihminen, laiskottelija, laiskimus, laiskiainen, vetelys, lorvi. | Kaduilla lorvaileva l. Emäntä moitti poikaa l:ksi. Mene, l., muurahaisen luo, katso sen menoa ja viisastu VTV.

laiskurila[14] *s.* (myös: Laiskurila) satumaa, jossa ihmiset työtä tekemättä saavat kaikenlaisia aineellisia nautintoja.

laisto[1] *s. murt.* (*rinn.* laisti[4], laista[10]) = **2.** lakeinen. | Leveä, kaunis l. Niittokone jättää tasaisen l:n.

lai|ta[10*] **I.** *s.* vrt. laide, laitama. **1.** astian tms. kylki, sivu, syrjä; myös: kyljen yläreuna. | Lautasen, kupin, kattilan, sangon, ammeen l. L:toja myöten täynnä. Läikkyä, kuohua, kiehua yli l:dan, l:tain. Laakerin voidekuppeja ei saa täyttää yli l:tojen. Kilautti lusikalla lasin l:taan. Kieli läppää kellon l:dasta l:taan. — Ruuhen, pilttuun, reen l. Hinkalon, miilun l:dat. Istua sänkynsä l:dalla. — *Kuv.* Kiukku purkautuu, kuohahtaa yli l:tojen. -- olemuksen täyttää l:tojen ylitse läikkyvä elämän riemu KARHUM. — *Yhd.* sisä-, ulkol.; irtol.; sängynl.

2. aluksen sivuseinä, kylki; myös: sivuseinän reuna, parras. | Laivan, veneen l. Aallot lyövät purren l:taan. Kurkistaa yli l:dan. Heittää, pudota yli l:dan 'veteen, mereen'. Mies yli l:dan! — *heittää* [tms.] *yli laidan* (kuv.) erottaa jku jstak, syrjäyttää, hylätä, jättää tykkänään huomiotta, "antaa potkut" tms. | Heittää entinen johtaja yli l:dan. Ministeri N.N. heitettiin kylmästi yli l:dan. Heitti yli l:dan koko uskonnon. Hintapolitiikka, joka viskaa kaikki tähänastiset laskelmat yli l:dan. — *Yhd.* sisä-, ulkol.; ala-, etu-, perä-, taka-, yläl.; myrskyl. — *Erik.* **a.** veneen laitalauta. | Emäpuuhun ensimmäisenä liittyvä l. L:dat saumataan limittäin. — *Yhd.* irto-, varal.; (veneestä sen laitalautojen lukumäärän mukaan:) kaksi-, kolmi-, nelil. **b.** *sot.* sota-aluksen (vars. purjealuksen) laidasta sen tykkejä ajatellen. | Ampua täydeltä l:dalta, koko l:dallaan. Ammuimme molemmilta l:doilta peräkkäin. Alus käänsi täyden l:tansa satamaa kohti ja aloitti ammunnan.

3. jnk muun (vars. liuskamaisen, litteän) esineen reuna, syrjä, sivu. | Lehden kärki, l. ja tyvi. Sahan hampaiden l:dat. Lomakkeen vasen l. L:dasta l:taan kirjoitettu paperiarkki. Repäisi liuskan sanomalehden l:dasta. Lakanan l:dat. Hatun leveät, alaspäin riippuvat l:dat 'lierit'. Penkin, pöydän l. Polkupyörän vanteen l:dan hankaus renkaaseen. Rungon l:doilta sahatut laudat. — *Kuv.* Pitää kiinni markan l:dasta 'olla kovin tarkka raha-asioissa, kitsastella'. — *Yhd.* lehtil.; ala-, yläl.

4. luonnonpaikan, maa-alueen, tien tms. reuna, syrjä, vieri, vierusta, ääri, raja, laitama, reunama. | Mäen, niityn, pellon, torin l. Pitäjän itäiset l:dat. Kentän l. oli täynnä yleisöä. Ahon, metsän l:dassa. Aivan kylän, kaupungin l:dalla, l:dassa. Maantien l:dassa. Tie päättyy suon l:taan. Korven l:taan rakennettu mökki. Laakson toiselle l:dalle levittäytynyt Palojoen kylä. Alhaalta jänkien l:doilta kuuluva karjankellojen ääni. Itämeren l:doilla asuvat kansat. Lämpimästi paistoi päi-

vä vaaran l:taan. Metsillä ei tuntunut olevan päätä eikä l:taa. -- soita ja korpia kaikkialla, jotka näyttävät ulottuvan maailman l:taan AHO. — *Urh.* jalkapallo-, jääpallo-, käsipallo- tm. kentän t. myös kentällä pelaavan joukkueen sivu. | Pelata oikealla, vasemmalla l:-dalla t. oikeaa, vasenta l:taa. P. keskitti l:-dalta ja K. teki pelin ensimmäisen maalin. — *Yhd.* korven-, metsän-, mäen-, pellon- yms. l.; etelä-, itä-, länsi-, pohjoisl.

5. asian (jk äärimmäinen) puoli. | Kosketella jtak asiaa vain sen **toiselta l:dalta.** -- rupatella ja puhua l:dasta l:taan kaiken maailman poudat ja sateet AHO. Julkisuudessa lienee tätä kysymystä, taikka paremmin sen yhtä l:taa, käsitellyt rohkeimmin -- L.KETTUNEN. Ja nyt puuhaan! Mistä l:dasta aloitetaan? KAUPPISH.

6. (asian) tila, laatu; asia, seikka. | Asian l. Taudin oikea l. Sairaan l. on huonosti. Niin on sen l. Toisin on l. pikateräksen. Samoin on l. muillakin aloilla. Kuinka on terveytesi l.? Kuinka on l:tasi? Olkoon tämän kertomuksen l. miten tahansa. Niin ei ole [asian] l. Kaiketi oli [asian] l. siten, että --. Todellisuudessa oli [asian] l. aivan päinvastoin. Jumala paratkoon! onhan [asian] l., ettemme tunne A:takaan KIVI. — Harvemmin. | Kenkien l. oli heikkoa. -- jos nuttumme l. olikin auttamaton H.ASUNTA. Pian kävi [asiain] l. niin huonoksi, että viljaa ei tahtonut enää riittää *E.A.SAARIMAA.

7. *onko* t. *ei ole laitaa* oikein, sopivaa, hyväksyttävää, järjellistä. | Onko tämä nyt enää l:taa! Ei ole l:taa, että ihmiset ajetaan huoneistaan kadulle. | Onkos tämä l:taa? Pinnata naamaansa kallista trahtööri-viinaa yöt ja päivät KIVI. Onkos l. nuoren tytön sinun iässäsi hajalla hapsin metsiä juosta LEINO. — *ei ole pois(sa) laidalta* (ark.) ei ole haitaksi, pahitteeksi, "pois tieltä". | Ei olisi ollenkaan pois l:dalta, jos hiukan lepäisit. Koska nyt on kesä, ei ole pois l:dalta puhua vähän kesämatkoista.

II. *a. taipum. kans.* attr:na (tav. ⌣): kelpo, kunnon, oiva. | L. mies. Tuo on l. puhetta. Hänen polkunsa eivät olleet l. polkuja. Se ei ole l. peliä.

laita|-alue *s.* Hämeen itäiset l:-alueet. **-hyökkäys** *s.*, vars. *urh.* jalkapallo-, jääpallo- ym. pelissä kentän laidalla tehty t. myös joukkueen laidan tekemä hyökkäys. **-hyökkääjä** *s. urh.* vrt. ed. | Vasen, oikea l.

laitai|nen[63] *a.* **1.** tuulesta: sivulta puhaltava. | Puhalsi l. tuuli. — Tav. *s:sesti* laita-, sivutuuli. | Luovia l:seen. -- laimeata l:sta kuljemme hiljalleen kotia kohti AHO. — *Yhd.* myötä-, vastal. **2.** *poss.* vain yhd:ojen jälkiosana. | Jyrkkä-, korkea-, matalal.; ehyt-, hammas-, nirha-, sahal.; kulta-, musta-, puna-, valkol.; (veneestä sen laitalautojen lukumäärän mukaan:) kaksi-, kolmi-, nelil.

laita|istukka *s. kasv.* sikiäimen laidalla sijaitseva istukka. **-kaar|i** *s.* Veneen l:et. **-ka|tu** *s.* laitakaupungin katu. | Kapea, jyrkkä, likainen l. Kuljeksia Sörnäisten l:tuja. L:dun lapsi.

-kaupun|ki *s.* kaupungin laitapuoli, -osa. | Asua l:gilla. L:gin asukkaat, lapset. Pahamaineinen l:gin kahvila. **-kaupunkilainen** *a.* ja *s.* **-kehy|s** *s.* Rautasänky, jossa on irrotettavat l:kset. **-kuk|ka** *s. kasv.* mykerön laidassa oleva kukka, jonka teriö tav. on kielimäinen. | Päivänkakkaran valkoiset l:at. **-kyl|ä** *s.* Pitäjän l. L:iltä tultiin veneellä kirkkoon. **-köli** *s. mer.* eräissä aluksissa ulkosivujen kummallakin puolella kuvun kohdalla syrjällään oleva muotorauta, jonka tarkoituksena on jarruttaa aluksen heilumista, sivuköli. **-lauta** *s.* Astian, arkun, veneen l. **-levy** *s.* Astian l. **-liisteet** *s. mon.* Ahkion, reen l. **-luomainen** *a. kasv.* kotahedelmästä: emilehtien laitoja myöten kärjestä tyveen avautuva.

laitam|a[13] *s.*, us. *mon.* laita-, sivupuoli, laita, laide, reuna, syrjä. | Astian, pytyn l:at. Voi tarttuu helposti kirnun l:iin. — Vars. paikallisuudesta. | Kylän, metsän, niityn, lahden l. Tie kulkee pellon l:aa, l:alla. Samoilla vaaran, korven l:ia. Kaupungin l:illa kallistelevat mökit. Vepsäläisasutuksen l:illa on runsaasti kaksikielisiä perheitä. — *Yhd.* sisä-, ulkol.

laita|maa *s.* Kaupungin l:maat. — *Kuv.* Tieteen l:mailla. **-mies** *s.* **1.** vars. *urh.* kentän laidalla pelaava mies jalkapallossa, jääpallossa yms. | Oikea, vasen l. **2.** *kans.* vrt. laita II. | Ei lautamies ole l. SL. **-myötäi|nen** *a.* tuulesta: vinosti aluksen kulkusuuntaan puhaltava, sivu-, hankamyötäinen, myötälaitainen, -hankainen. | L. tuuli, aallokko. — *S:sesti.* Vene laskettelee l:sessä hyvää vauhtia.

laitanta[15*] *teonn.* < laittaa. | -- rupesi purjeen l:an PAKK.

laita|osa *s.* Kaupungin, maakunnan, valtakunnan l. Hyökkäys Varsovan l:osia vastaan. Tien l:osat ovat epätasaiset. **-peli 1.** *s. urh.* jalkapallo-, jääpallo- tms. kentän laidassa tapahtuva peli. **2.** *kans.* ja *ark.* (myös ⌢) vrt. laita II. | Tuo ei ollut l:ä 'oikein, rehellistä menettelyä [tms.]'. Onko nyt enää l:ä, että oppilaat saavat mielensä mukaan mekastella. **-pitäjä** *s.* **1.** Savon, Kyrönmaan l:t. **2.** pitäjän laitaosa, -puoli. | -- pastorin piti lähteä sairaan luo kauas l:lle AHO. **-puol|i** *s.* laitaosa, laita, laitama. | Pitäjän, kaupungin l. Oulun l:ien väestö. Jossain joukon l:ella poreilee hieman, sieltä vie poliisi jonkun SILL. — *Kuv.* -- elit elämän l:la H.ASUNTA. **-puu** *s.* Astian, aluksen, veneen l. Tikkaiden l:t. — Metsän l:t kasvavat usein toispuolisia. **-reki** *s.* laidallinen (työ)reki, laitio. **-seu|tu** *s.* Suur-Sääksmäen l:dut.

laitatt|aa[2*] *fakt.v.* < laittaa. | L. kuntoon. L. puku, hame, huoneet. Oli hampaitaan l:amassa. Hän l:i illallisen, katatti pöydän verannalle AHO.

laita|tuki *s.* — Erik. *urh.* pelikentän laidalla pelaava tukimies. | Oikea, vasen l. **-tuli** *s.* **1.** *mer.* = sivuvalo. **2.** sota-aluksen (vars. purjealuksen) laidassa olevien tykkien tuli. **-tuul|i** *s.* sivulta puhaltava tuuli, sivutuuli, laitainen. | Navakka l. Kääntää l:een. Laiva tulee hyvää l:ta satamaan.

laitava[13] *a.* tav. aluksesta, veneestä: laaja, leveä, avara, tilava, varava. | L. vene. Laiva on iso ja tiloiltaan l.
laita|vasemmisto *s.*, tav. *leik.* äärimmäinen vasemmisto. **-vastai nen** *a.* tuulesta: vinosti aluksen kulkusuuntaa vastaan puhaltava, hanka-, sivuvastainen, vastalaitainen. | L. tuuli. — *S:sesti.* Purjehtia l:sta, l:seen. **-viiva** *s.* Veneen, maljan l.
lait|e[78*] *s.* **1.** yl. teelmä, teos, rakennelma, sommitelma, laitelma, valmiste. | Kukista sommiteltu l. Morsiamen päätä koristaa hiuksista palmikoitu l. Voi muovaillaan sieviksi l:teiksi. Jokainen juhla vaatii omat l:teensa. Vihollisen kaikki asemat ja l:teet tuhottiin. — *Yhd.* alttari-, hauta-, katto-, näyttämö-, pato-, porras-, puutarha-, siltal.; kukka-, köynnös-, punos-, tukkal.; kakku-, leivos-, voil. **2.** (teknillinen) koje, väline, "vehje", (työ)kalu, työase, apuneuvo, aparaatti, instrumentti; tav. *mon.* jhk koneeseen tms. kuuluva, us. rakenteeltaan monimutkainen kojeisto, laitteisto, mekanismi, aggregaatti; vrt. laitos, kone. | Teknilliset, mekaaniset l:teet. L. kaasujen poistamiseksi. Kutomiseen tarvittavat l:teet. Poraustorni l:teineen. Nykyaikainen radiovastaanotin on hieno l. — *Yhd.* kaivamis-, tarttumisl.; liikunta-, ruokintal.; hälytys-, jäähdytys-, kuivaus-, kuljetus-, lämmitys-, ohjaus-, sytytys-, tuuletus-, valaistusl.; keitto-, kuulo-, kylvö-, nosto-, siirto-, syöttö-, säätö-, vetol.; imu-, laukaisu-, lypsy-, pesu-, sulkul.; kastelu-, suojelu-, voitelul.; suoja-, turva-, vaihde-, viestil.; kaasu-, lämpö-, sähkö-, valol.; haka-, ikkuna-, jarru-, kello-, kytkin-, lennätin-, lukko-, mylly-, pora-, puhelin-, radio-, ruisku-, sarana-, vipul.; apu-, erikois-, keskus-, lisä-, sisä-, vara-, välil. **3.** par. laitos. | Kirjan suomalainen l. Teoksesta on tekeillä uusi, suppea l.
-laitei|nen[63] *poss.a.*, vars. *kasv.* < laide. | Hammas-, iso-, litteä-, suoral.
lait'ella[28*] *frekv.v.*, vars. *ark.* < 1. laittaa. | Ukko l:telee korvoa. Lapset l:telivat kukkaseppeleitä. Minä häntä varten rakentelin ja l:telin AHO. - - ottaa itsellensä ämmän ja l:telee lapsinulikkoja tähän mailmaan KIVI. — L. kuntoon, reilaan. L. piippuaan. Piikatyttö l:teli vuoteita kokoon. Äiti l:telee lapsensa peitettä. — L. hiuksiaan, kiharoitaan, itseään. Rimsuteltu ja l:eltu leninki CANTH. — Hän l:teli itsensä sisälle matalaan koppiin SILL.
laitelm|a[13] *s.* teelmä, kyhäelmä, muodostelma, rakennelma, sommitelma, tekele. | Kivikehää muistuttava l., joka lienee ammoinen pyhäkkö. Laulusta on useita l:ia. - - väkinäinen oli onneni l. JOTUNI.
laitimmai|nen[63] *sup.a.* lähinnä laitaa oleva, reunimmainen, äärimmäinen. | L. katu, talo. Pitäjän l. kylä. L:set vaot. Haravan l. pii. Sijoittautua l:seksi. — *Ark.* Anna olla l. [= viimeinen] kerta, kun - -.
laitio[3] *s.* laidallinen pitkä matkareki, laitareki, laituri, korja; myös: matkareen kori. | - - itse istuihe rekehen, / laskettihe l:hon KAL. - - kaksitoista hevosta, l:t täynnä eri asennoissa loikovia miehiä SILL. **-reki** *s.* Pohjalainen pitkä l.
laito[1*] *a. harv.* maastosta, vars. rannasta: matala, loiva. | L. ranta. Vesi on paennut - - jättäen jälkeensä sileätä, l:a paljakkaa M.RAPOLA. - - laaksomaat ovat - - l:ja ja lihavakasvuisia J.SAULI.
lait|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.*)(laillinen. **1.** lain kanssa ristiriitainen, lakiin perustumaton, lain-, oikeudenvastainen, illegaalinen, luvaton, väärä. | L. yhdistys. L. kalastusväline. L. kilpailu, kutsunta, vangitseminen, metsästys, yhdyselämä. L:tomin keinoin. L:tomasti verotettu. Harjoittaa l:tomuutta. Tapahtui kaikenlaisia l:tomuuksia. — *Erik.* **a.** henkilöistä ja viranomaisista, joiden toimivalta t. asema on lainvastainen. | L. tuomioistuin, hallitus. L. aviopari. Olipa hän naittanut l:tomankin tyttärensä TALVIO. **b.** lieventyneesti: sääntöjen vastainen. | L. kokous. L. päätös. L:tomalla (lyönnillä) [pesäpallopelissä] ei saa juosta. **c.** Jumalan lain vastainen. | L:tomuuden ihminen UT. Jokainen, joka tekee synnin, tekee myös l:tomuuden; ja synti on l:tomuus UT. **2.** laajentuneessa merk:ssä: yl. väärä, luvaton, sopimaton. | L. korvapuusti. Petollisuus ja l. omanvoitonpyynti. Pyrkiä sisään l:tomalla ajalla.
1. **laito|s**[64] *s.* **I.** tav. attr:n määrittämänä t. yhd:n jälkiosana.

1. teollisuudenharjoituspaikka, isohko, koneellinen työpaja, valmistamo, tehdas tms. | Hienomekaaninen l. Elintarviketuotantoa palvelevat l:kset. Ei ollut muita l:ksia kuin jauhomylly. L., joka on ollut käynnissä v:sta 1930. Palossa tuhoutui l:ksen koko koneisto. — *Yhd.* jäähdytys-, korjaus-, leikkuu-, pesu-, puhdistus-, teurastus-, valkaisu-, värjäysl.; kaasu-, kuvalaatta-, rauta-, sähköl.; mylly-, sahal.; tehdas-, teollisuus-, tuotanto-, voimal.

2. eril. toimintayhtymistä: pankki, vakuutusyhtiö tms. | Pankit ovat rahataloudellisia l:ksia. — *Yhd.* liike-, luotto-, pankki-, pantti-(lainaus)-, pörssi-, raha-, talletusl.; elinkorko-, henkivakuutus-, kansaneläke-, vakuutusl.

3. julkinen, asianmukaisesti varustettu huoneisto, rakennus t. rakennusryhmä, joka on tarkoitettu esim. terveydenhoitoa, huoltoa, rangaistusten toimeenpanoa t. opetusta varten, tav. toimivana elimenä, henkilökuntineen ym. | Yleinen, yksityinen l. Sosiaaliset l:kset. L., jossa annetaan sädehoitoa, kauneudenhoitoa. Joutua l:kseen hoidettavaksi. Tylsämielisten l. Lasten, tyttöjen l. Pahantapaisia poikia varten perustettu l. — *Puhek. ellipt.* synnytyslaitoksesta. | Äiti on vielä l:ksella. - - oli menossa hakemaan esikoistaan l:kselta KOJO. — *Yhd.* hieronta-, hoito-, sairaala-, synnytys-, toipumisl.; kylpy-, sauna-, uimal.; urheilu-, voimistelul.; armeliaisuus-, huolto-, köyhäinhoito-, lastenhuolto-, turval.; kasvatus-, ojennus-, pakkotyö-, rangaistusl.; koulu-, opetus-, oppil.; sivistys-, taidel.

4. asianmukaisesti varustettu paikka t. elin, joka on tarkoitettu jnk tieteenhaaran t. -alan

tutkimustyötä t. opetusta, vars. käytännöllistä harjoittelua varten, instituutti. | Fysiikan, kasvitieteen, kemian l. Anatominen, historiallis-kielitieteellinen, patologinen l. Yliopiston tieteelliset l:kset. Unkarilainen l. Suomalais-ugrilaisten kansojen historiaa, kieliä ja kulttuuria tutkiva l. — *Yhd.* koe-, maitotalous-, (meren-, murteen)tutkimusl.

5. jnk maan t. pienemmän yhteisön kaikkien samanalaisten, us. yhteiskunnallisten laitosten kokonaisuus, jnk määräalan kaikki (yhteiskunnalliset) elimet, sen koko "koneisto" kaikkine laitoksineen, välineineen ja toimihenkilöineen. | Valtion l:kset. Kunnalliset, kirkolliset l:kset. Lakia säätävä l. Kaupungilla on omat l:ksensa yhdysliikennettä, puhtaanapitoa, järjestystä yms. varten. — *Yhd.* apteekki-, kaivos-, kirjasto-, koulu-, pankki-, sairaalal.; kanava-, posti- ja lennätin-, puhelin-, rautatie-, tiel.; poliisi-, tullil.; liikenne-, lääkintä-, maanmittaus-, merenkulku-, palo-, puhtaanapito-, puolustus-, rajavartio-, sota-, vankeinhoitol.; kätilö-, luotsil.

6. tapojen, lain mukainen yhteiskunnallisen elämän muoto, yhteiskunnallinen järjestelmä, tapasysteemi, oikeussuhteiden kokonaisuus jllak yhteiskuntaelämän alalla, instituutio. | Sosiaalinen, poliittinen, historiallinen l. Avioliitto yhteiskunnallisena l:ksena. — *Yhd.* feodaali-, läänitys-, oikeus-, ruotujakol.; ammattikunta-, kartano-, kasti-, kilta-, käräjä-, luostari-, osakunta-, perhe-, suku-, valtio-, yhteiskuntal.; munkki-, orja-, palkollis-, ritari-, torpparil.

II. muuta, konkr. käyttöä. **1.** us. *leik.* laite, laitelma, teelmä, tekele, kapine, vehje, hökötys, rakkine. | Naisten l:ksia. Lasten vuodekori on sievä l. Ammus oli jykevä l. Koko l. pyrki hajoamaan käsiin. Pöytä notkuu emännän l:sten alla. - - mitä lienee niitä uusmuotisia herrain l:ksia AHO. Oli se mies tuo pappi. - - ihan väsyksiin raukaisi, eto l. JOTUNI. **2.** teknilliset laitteet, laitteisto, mekanismi; rakennelma, jossa on erityinen teknillinen laitteisto. — *Yhd.* lämpö-, nosto-, pato-, pumppu-, turbiini-, valssi-, vesijohtol. **3.** taiteellisen t. tieteellisen tuotteen moniste, toisinto, muunnelma, mukaelma t. sovitelma; vars. kirjallisen tuotteen, teoksen painos. | Ensimmäinen, korjattu, kuvitettu, täydellinen, suomenkielinen l. Kalevalan lyhennetty l. "Seitsemän veljeksen" englantilainen l. Teos, jota on kymmeniä l:ksia. Runo on säilynyt kolmena l:ksena. "Nuorena nukkunut" elokuvataan kahtena l:ksena. Käytettävä partituuri on typistetty l. — *Yhd.* alkuperäis-, kokoomal.; Kalevala--, virsikirjal.

III. melko *harv.* laittaminen, laitto. | Katon l. On l:ksen alaisena. Puku on vielä kesken l:ksen. Olisi sitä menty vähemmilläkin l:ksilla TALVIO.

2. **laito|s**[64] *s. harv.* moittiminen, moitos, moite. | Arvostelu ei suinkaan ole tarkoitettu l:kseksi. Moni l. kiitollinen, moni kiitos laitollinen SL.

laitos|hoito *s.* hoito sairaala-, kasvatus-, köyhäinhoito- tms. laitoksessa. | L:hoidon tarpeessa oleva. Sijoittaa jku l:hoitoon. **-huolto** *s.* vrt. ed. **-kirkko** *s. usk.* kirkko ulkonaisena laitoksena; ulkonaisia muotoja tähdentävä kirkko. | Kylmä, ulkonainen, virallinen l. Paavinkirkko on l. **-lapsi** *s.* lastenkodissa tms. laitoksessa kasvatettava lapsi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < l. laitos. | L. pakkovalta. L. kirkkojärjestelmä. Välttää kuolettavaa l:suutta. L:sesti hoidettu. **-mies** *s.* tehdaslaitoksen koneiden kuntoonpanija ja hoitaja; vrt. asentaja. | L., joka on tottunut jyrsinkoneen ja sen terien hoitoon. **-rakennus** *s.* **-ruoka** *s.* Laihahko l. **-työ** *s.*

1. **lait|taa**[10*] *v.* **1.** tehdä (jtak uutta), valmistaa. | L. vaatteita, luutia. L:toi pojalleen jousipyssyn. L. oma mökki. Päreistä l:ettu katto. L. ruokaa, olutta, lääkettä. Illalliseksi oli l:ettu parasta mitä talossa oli. L. pitoja, häitä. L. velkakirja. L. laulu jstak. Kylällä ovat minusta juttuja l:taneet. L. [= hankkia] lähtöä. L. [= tuottaa] itselleen ikävyyksiä. - - koivu rupesi - - lehteä l:tamaan AHO. Luonto jo l:tavi kesää LEINO. — *Erik.* siittämisestä, synnyttämisestä. | L. piialle lapsi. L. lapsia maailmaan. - - tulit tähän taloon isännälle kakaroita l:tamaan NUOLIV. **2.** tehdä jk jksik. **a.** panna kuntoon, kunnostaa, järjestää. | L. tavarat kuntoon. L. kuorma. L. vuode (kuntoon) 'sijata'. Apulainen on isännän huonetta l:tamassa 'siivoamassa'. L. maa, pelto kylvökuntoon. L. asiat selviksi. L. elämänsä mukavaksi. L:a nyt niin, että äitikin tulee mukaan! **b.** kaunistaa, somistaa, tehdä vaikuttavammaksi. | L. kotinsa sieväksi. L. pöytä koreaksi 'kattaa pöytään herkkuja'. L. itseään, tukkaansa. L:etut kasvot. Kovin l:etun näköistä 'tekemällä tehtyä, teennäistä'. **c.** korjata. | L. ehjäksi, entiselleen. Viedä kenkänsä l:ettavaksi. Paljon olisi l:tamista vanhassa talossa. Ei siitä enää tule kalua l:tamallakaan. **3.** saattaa jku menemään t. toimittaa jku jnnek, lähettää jtak jnnek (jkn mukana). | L. lapset kotiin, kouluun, maailmalle. L. pappi kuolevan tykö. L. jku asialle. L. jku hakemaan, tekemään jtak. L. kerjäläinen pois ovelta. — L. kutsu, tieto, sana jnnek. Herttua l:toi kirjeen Tukholmaan. L:toi hevosmiehen mukana ruokatarvikkeita kaupunkiin. — *laittaa itsensä, luunsa jstak* t. *jnnek* laittautua, lähteä, mennä, "korjata luunsa". | L:a itsesi nopeasti täältä! L:a luusi meidän pihastamme! L:atko itsesi kirkkoon siitä! — *Refl. taiv.* laittautua. | Isäntä l:aksen makuulle. Tästä ne vielä rettelöt ja monet hankaluudet l:akse AHO. **4.** *murt.* panna, asettaa. | L. ovi, ikkuna auki, kiinni. L. kädet lanteille, ristiin. L. nuora solmuun, suunsa suppuun, sänky kokoon. Paperi l:etaan kaksin kerroin. L. jnk päät yhteen. L. paikalleen, paikoilleen. L. kirja hyllyyn, pata tulelle, kuuseen kynttilöitä. L. takki ylleen, kengät jalkaan. Otsalle on l:ettava kylmä kääre. L. kirves varteen. L. liha suolaan, taikina nousemaan. L. lapset nukkumaan. — L. ilmoitus lehteen.

2. **lait|taa**[10*] *v. kans.* ja *vanh.* moittia, soimata, nuhdella. | Ei siinä ole mitään l:tamista t. l:tamisen sijaa. Ei yrittänyttä l:eta SL. L:tain

talonpoika itseänsä kiittää SL. -- eivät he taitaneet hänen puhettansa kansan edessä l. UTV.

1. **laittaja**[16] *tek.* < 1. laittaa. | Talon, tien, uudismaan l. Sähköjen l. Pyytää jkta l:ksi pitoihin. Kylmän ruoan l. saa paikan [ilm.]. — *Yhd.* ruoanl.

2. **laittaja**[16] *tek. kans.* ja *vanh.* < 2. laittaa. | Hyvä kiitetyn mieli, paha l:n kieli SL.

1. **laittamaton**[57] *kielt.a.* < 1. laittaa. | L. vuode, huone. — Se on l. paikka 'mahdoton tehdä t. korjata'.

2. **laittamat|on**[57] *kielt.a. kans.* ja *vanh.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< 2. laittaa) vars. moitteeton, nuhteeton. | Viettää l:onta elämää. Terve ja l. ruumis KALLAS. Maailman silmissä he saattoivat olla l:tomat TALVIO. L:tomasti haasteltu ja viisaasti KIVI.

laittau|tua[44] *refl.v.* < 1. laittaa. | L. levolle, matkalle, valmiiksi. L:tukaa heti matkoihinne! Olin l:tunut lähtemään yöjunasssa AHO. -- hän nousi ja l:si jotakin toimittamaan keittiön puolelle M.RAPOLA. — L. jkn eteen seisomaan. Mies l:tui väkisin seuraamme. L. puheisiin jkn kanssa. Naimi oli torpantytär hänkin, mutta oli l:tunut vähän paremmille osille SILL.

laitteisto[2] *koll.s.* < laite. | Sulkuportin, radiovastaanottimen l. — *Yhd.* merkinanto-, suojus-, sähköl.

laittelu[2] *teonn.* < laitella.

1. **lait|to**[1*] *teonn.* < 1. laittaa. | Illallisen, kahvin, ruoan, säilykkeiden l. Puvun, kapioiden l. Ryhtyä talon, oman kodin l:toon. Huoneiden, vuoteiden l. Lapset saavat auttaa joulukuusen l:ossa. — *Yhd.* kuntoonl.; ruoanl.

2. **laitto**[1*] *teonn. kans.* ja *vanh.* < 2. laittaa. | Ei hyvässä l:a SL.

3. **lait|to**[1*] *a. kansanr.* **1.** laaja, avara. | Tupa oli tehty Pohjolassa, / tupa l., pirtti suuri KAL. **2.** kurja, onneton, kovaosainen, polo(inen). | Jo nyt on poikani poloisen, / jopa, l:on, lapsueni / saanut päiville pahoille KAL. Läpi lauloin l:on mielen, / halki synkeän syämen *A.O.VÄISÄNEN.

laittomuus|aika *s.* laittomuuden aika; vars. *hist.* 1800- ja 1900-luvun vaihteen venäläistämis- ja sortokausi Suomessa, routa-, sortovuodet. **-järjestelmä** *s.*, vars. *hist.* **-kausi** *s.*, vars. *hist.* = laittomuusaika. **-tila** *s.*

laitto-ohje *s.* Uusien ruokalajien l:ita.

laituri[5] *s.* **1.** varsin. merk. **a.** rannasta ulkoneva t. sitä reunustava rakennelma, jonka viereen alukset kyljittäin voivat laskea; vrt. satama. | Anian, Kiviniemen l. L:n silta. Laiva saapuu, laskee l:in. Alus on l:ssa. L:ssa kelluva vene. Ajaa, jättää tavara l:lle. Seistä l:lla. — *Liik.* Vapaasti l:lla 'siten että myyjän on suoritettava kaikki tavaran kuljetuksesta aiheutuvat kustannukset ostajan satamalaiturille saakka'. — *Yhd.* arkku-, betoni-, kivi-, ponttoni-, puul.; koti-, ranta-, satama-, ulkol.; laiva-, moottori(vene)-, venel.; hiili-, kala-, lastausl. **b.** muuhun tarkoitukseen käytetyistä samantapaisista rakennelmista. | Saunarantaan vedenottoa varten rakennettu l. — *Yhd.* onki-, pesu-, pyykki-, uimal. **2.** *raut.* **a.** liikennepaikalla rautatieraiteen vieressä oleva koroke, jonka kohdalle (henkilö)vaunut pysäytetään, asemasilta, -laituri, peronki. | Odottaa l:lla junan tuloa. Juna saapuu 3:nteen l:in. — *Yhd.* asema-, pikajuna-, rautatiel.; henkilö-, maito-, matkustaja-, tavaral. **b.** miehitetty epäitsenäinen rautatien liikennepaikka, jossa ei ole sivuraidetta eikä junanlähettäjää ja joka erinäisin rajoituksin hoitaa mm. henkilöliikennettä. **3.** *kans.* matka-, laitareki, laitio. | -- valjastettaisiin Poku ison l:n eteen WILKUNA.

laituri|maksu *s. liik.* laiturilla (pitkähkön aikaa) olevasta tavarasta suoritettava maksu. **-muuri** *s.* laituria reunustava kivi- t. betonimuuri. **-paik|ka** *s.* Veneiden l:at. **-raide** *s. raut.* **1.** laivalaiturille johtava raide. **2.** asemalaiturin viereinen raide. **-rakennu|s** *s.* Makasiineja ym. l:ksia. **-tila** *s.* Tavaran vaatima l. **-työ** *s.* Suuria laituri- ja ruoppaustöitä. **-vaihde** *s. raut.* miehitetty epäitsenäinen rautatien liikennepaikka, jossa on sivuraide t. -raiteita mutta ei junanlähettäjää ja joka erinäisin rajoituksin hoitaa henkilöliikennettä sekä joko täydellistä tai vain vaunukuormaliikennettä. | Karhunpään l. Nurmeksen—Vaalan rataosalla. **-varsi** *s. mer.* = pistolaituri.

laituroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** aluksesta: laskea laituriin, olla laiturissa. | Eteläsatamaan l:vat alukset. "Bremen" ei myrskyn vuoksi voinut l. **2.** varustaa laitur(e)illa. | Ranta on l:tu 3 km:n pituudelta.

laiva[10] *s.* **I.** varsin. merk.

1. ison, puusta t. teräksestä rakennetun, nyk. purjeellisen (*mer.* vain 3—7-mastoisen) t. konekäyttöisen, ennen myös soudetun aluksen yleisnimitys; vrt. pursi, vene, haaksi. | Iso, kolmikantinen, panssaroitu l. Pitkän matkan l. 1000 tn:n vetoinen l. L:n runko, keula, kansi. L:n päällikkö, päällystö, miehistö. Rakentaa, veistää, varustaa l. Ohjata, luotsata l:a. Kääntää l:n kokka kotirantaa kohti. Astua, nousta l:an. Olla l:ssa. Matkustaa, saapua l:ssa t. l:lla. Poistua, karata l:sta. Lastata l., l:an. Purkaa lastia l:sta. Harjoittaa l:llaan puutavaran vientiä. L. on ankkurissa, laiturissa, satamassa. L. ottaa lastia t. lastaa. L. nostaa ankkurinsa, viilettää täysin purjein, mennä jyskyttää, halkoo aaltoja, keinuu, heittelehtii myrskyssä. L. saapuu rantaan, poikkeaa laituriin, ankkuroi. L:t, jotka kulkevat Suomen lipun alla. L. talvehtii. L. ajaa karille, uppoaa. Upottaa l. Ampua, pommittaa l:a. Saada osuma l:an. — *Liik.* Vapaasti l:ssa, ks. fob. — Kalevalassa us. veneestä. | Kenen on veno vesillä, / kenen l. lainehilla? KAL. — *Yhd.* puu-, rautal.; höyry-, kolmimasto-, moottori-, purje-, ratas-, siipi-, soutu-, turbiinil.; joki-, järvi-, (valta)meril.; paikallis-, rannikko-, saaristol.; rosvo-, vihollis-, viikinkil.; matkustaja-, siirtolais-, turisti-, vankil.; aarre-, ase-, hiili-, kahvi-, koksi-, silli-, vehnä-, viljal.; hinaaja-, huvi-, jäänmurtaja-, kalastus-, kauppa-, koulu-, kuljetus-, pelastus-, posti-, rahti-, sota-, taistelu-, tuki-, vuorol.;

emä-, majakka-, sairaalal.; linja-, lippu-, loisto-, saattue-, vuorol.; aave-, kummitusl.; kaarna-, korkki-, leikki-, votiivil.
2. ed:een liittyvää kuv. käyttöä. **a.** vertauksissa, sananparsissa yms.: *vuotava, uppoava laiva* yrityksestä tms., joka on epäonnistua, mennä nurin. | Pian uusi johtaja huomasikin astuneensa vuotavaan l:an. Paeta kuin rotta vuotavasta t. uppoavasta l:sta SP. — *polttaa laivansa* katkaista suhteensa jhk peruuttamattomasti, polttaa sillat takaansa. | Liittyi l:nsa poltettuaan uuteen puolueeseen. — *laiva on lastattu* eräs panttileikki. **b.** *kuv.* Aavikon l. 'yksikyttyräinen kameli, dromedaari'. Auringon l. 'aurinko'. Hopeankirkas kuun l. tuli esiin pilvistä TALVIO. - - yön tähtil:t liikkuvat KOSKENN. — Elämän l. - - hänen elämänsä l. [kulki] täysin purjein E.ELENIUS. Astua kuoleman l:an. - - Johanin l. liukui sen pienen matkan, mikä sillä oli kuljettavaa maallisen elämän merellä *A.SIMOJOKI. Laulujen l:an / laineet sun tuutikoot! *KAILAS. — *Yhd.* valtiol.; (tilap.:) seurakuntal.; haavel.
II. laajentunutta käyttöä. **1.** *yhd.* Ilmal. **2.** *rak.* kirkon osista, joihin pylväs- t. pilaririvit sen jakavat. | Kirkossa on kolme, viisi l:a. — *Yhd.* keski-, poikki-, pää-, risti-, sivul. **3.** *kirj.* = latomalaiva.

laivaaja[16] *tek.* < laivata. | Puutavaran l:t.

laivaamaton[57] *kielt.a.* < laivata. | L. puutavara.

laiva|-asema *s.* laivaradioasema. **-bussi** *s.*, vars. *puhek.* satamaan kulkeva linja-auto, jolta on yhteys matkustajalaivoihin. **-hylky** *s.* myös: laivanhylky. | Kumollaan ajelehtiva l. **-höyrykattila** *s.* **-höyrykone** *s.*

-laivainen[63] *poss.a.*, vars. *rak.* Kolmi-, viisil.; poikkil.

laiva|insinööri *s.* laivanrakennusinsinööri. **-juna** *s.*, vars. *puhek.* satamaan kulkeva matkustajajuna, jolta on yhteys matkustajalaivoihin. **-kalenteri** *s.* virallinen painettu luettelo kauppa-aluksista. **-kalusto** *s.* **-kanuuna** *s.* L. ampui tervehdyslaukauksia. **-karavaani** *s.* joukko peräkkäin kulkevia laivoja. **-kattila** *s.* laivahöyrykattila. **-keli** *s.* (ei *mer.*) - - tavarat olivat l:n aikana tulleet Helsingistä KARHUM. **-kello** *s.* **1.** aluksen merkinantokello. **2.** aluksessa käytetty aikaa osoittava (tarkkakäyntinen) kello. **-kirja** *s. mer.* alusta, sen lastia, miehistöä tms. koskevia asiakirjoja (kansallisuuskirja, mittakirja, miehistöluettelo, lastikirja tms.), joiden täytyy aina olla matkalla mukana. **-kissa** *s.* laivassa pidetty kissa. **-kokki** *s.* **-kompassi** *s.* **-kone** *s.* laivahöyrykone, laivamoottori. **-koneisto** *s.* **-konemestari** *s.* **-konttori** *s.* **-korppu** *s.* hyvin kuivattu leipä, jota käytetään muonitukseen merimatkoilla. **-kuljetus** *s.* kuljetus laivalla t. laivoilla, laivaus. **-kul|ku** *s.* laivaliike(nne), merenkulku. | L:kuun sopiva, sopimaton vesitie. L. Hakaniemen rannasta. L. alkaa. Kesäisin l:un aikaan. **-kulkuinen, -kulkukelpoinen** *a.* L. joki. **-kunta** *s. hist.* alueista, joihin Ruotsin ja osaksi myös Suomen rantamaakunnat keskiajalla oli jaettu ja joiden velvollisuutena oli merisodan sattuessa varustaa laiva ja soutajia, pursikunta. **-käyttö** *s.* L:ön tarkoitettu dieselmoottori. **-köy|si** *s.* L:sien punonta. Pollari l:den kiinnittämistä varten. **-laituri** *s.* **-lasti(llinen)** *s.* = laivanlasti(llinen). **-leiri** *s. hist.* Troijalaiset tunkeutuivat kreikkalaisten l:in. **-levy** *s.* laivanrakennukseen käytetty metallilevy. **-liike** *s.* = seur. | Välimeren l. Suomen ja Venäjän välinen l. Harjoittaa l:ttä. Vähävetisyys on haitannut l:ttä. **-liikenne** *s.* merenkulku, meriliikenne, laivaliike, -kulku. | Kansainvälinen l. Päijänteen l. yhä supistuu. **-liikennöitsijä** *s.* Sisävesien l:t. **-linja** *s.* Valtamerentakaiset l:t. Samalla l:lla liikennöivät alukset. — L:n edustaja. **-lippu** *s.* **1.** matkalippu laivamatkaa varten. | L. Kööpenhaminaan. L:jen hinnat. **2.** laivan kansallisuus- tms. lippu.

laivallinen[63] *s.* laivan täysi. | L. pakolaisia, kalleuksia.

laiva|luettelo *s.* painettu luettelo kauppa-aluksista. | Poistaa uponnut alus l:luettelosta. **-lyhty** *s.* **-lääkäri** *s.* isoissa sota- ja kauppa-aluksissa aluksen upseeristoon kuuluva lääkäri. **-löytö** *s. lak.* hylätty alus t. ilma-alus, laivahylky, laivaan kuulunut esine t. haaksirikkoinen ja kadonnut tavara, joka nostetaan pohjasta t. tavataan vedessä uiskentelevana t. rannalle ajautuneena. **-maksu** *s.* Jäämaksu, satamamaksut ym. valtiolle suoritettavat l:t. **-malli** *s.* **1.** laivatyyppi. | Nykyisin käytössä olevat l:t. **2.** laivassa käytettävä malli jtak esinettä. | Radiolähetin l:a. **-matka** *s.* L. Päijänteellä. Tunnin l. saaristoon. **-mato** *s.* Teredo navalis, kuuman ja lauhkean vyöhykkeen merissä elävä matomainen simpukka, joka kaivautuu puuhun tuottaen siten mm. laivoille ja laitureille suurta vahinkoa, laivatoukka, matosimpukka. **-meklari** *s.* = laivanselvittäjä. **-miehistö** *s.* **-mie|s** *s.* (tav. kauppa-)aluksessa palveleva päällystöön kuulumaton mies, kansimies, matruusi. | Laivuri ja l:het. **-moottori** *s.*

laivanankkuri *s.*

laivanaula *s.* = tamminaula.

laivan|hylky *s.* myös: laivahylky. | Puolipalanut l. **-isännistö** *s.* laivan isännistö; myös = seur. **-isännistöyhtiö** *s.* laivanvarustamo; vars. *lak.* sellainen laivanvarustusta harjoittava yhtiö, jossa kukin osakas tarvittaessa vastaa laivanvarustajan velvoituksista ainoastaan osuutensa mukaisessa suhteessa, isännistöyhtiö. **-isän|tä** *s.* laivanvarustaja; laivanisännistöyhtiön osakas. | L:nän vastuu. L:tänä voi olla yksityinen henkilö tai useat yhdessä, laivanisännistöyhtiö tai kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, taloudellinen tai aatteellinen yhdistys. **-kan|si** *s.* Seistä l:nella. Katsella aaltoja l:nelta. **-kapteeni** *s.* **-korjaus** *s.* Harjoittaa l:ta. **-kuva** *s.* Käteen tatuoitu l. **-kylk|i** *s.* Vene soutaa l:een. **-lasteittain** *adv.* Amerikasta tuotiin Espanjaan l. kultaa ja hopeaa. **-lasti** *s.* 10 l:a puutavaraa. **-lastilli|nen** *s.* Kaksi l:sta elintarvikkeita. **-masto** *s.* **-mit|ta** *s.* Suurimmat sallitut l:at A:n kanavassa ovat: - -. **-mittaaja, -mittaus** *s.* tav:mmin aluksenmittaaja, -mittaus. **-omistaja** *s.* **-palo** *s.* **-pohja** *s.* **-päällik|kö** *s.* Konossementti, lastia vastaanottaneen l:ön allekirjoittama asiakirja. **-pääl-**

lystö *s.* **-rakennu|s** *s.* Harjoittaa l:sta. L:ksessa 1500-luvulla tapahtunut voimakas kehitys. L:kseen sopivaa puuta.
laivanrakennus|aine *s.* Teräs l:aineena. **-ala** *s.* **-insinööri** *s.* **-mestari** *s.* **-oppi** *s.* **-puu** *s.* Hongan käyttö l:na. **-tai|to** *s.* L:don kehitys. Foinikialaiset omaksuivat l:don egyptiläisiltä. **-tarvike** *s.* **-tekniikka** *s.* **-teollisuus** *s.* **-todistus** *s.* *hist.* viranomaisen antama kirjallinen todistus, että alus oli asetuksenmukaisesti rakennettu, piilukirja. **-yhtiö** *s.*
laivan|rakentaja *s.* Pohjalaiset l:rakentajat. **-rakentamo** *s.* = laivanveistämö. **-runko** *s.* **-ruuma** *s.* **-selvittäjä** *s.* henkilö, joka suorittaa laivanselvitystä, laivansuorija, -välittäjä, laivameklari. **-selvitys** *s.* ammattimainen toiminta, johon kuuluu alusten tulo- ja lähtöselvityksen hoito, rahtaus- ja vakuutussopimusten välitys yms., laivansuorinta, klareeraus. | Huolintaa ja l:tä. **-selvitysliike** *s.* **-suorija** *s.* = laivanselvittäjä. **-suorinta** *s.* = laivanselvitys. **-varustaja** *s.* laivanvarustuksen harjoittaja (vars. henkilö), joka us. myös omistaa merenkulkuun käytettävän aluksen, laivanisäntä. | Suomalaiset l:t. L. Antti Wihuri. Maamme suurin l. on Suomen Höyrylaiva Osakeyhtiö.
laivanvarustaja|liike *s.* **-yhtiö** *s.*
laivan|varustamo *s.* laivanvarustusliike, -yhtiö. **-varuste** *s.* L:iden tukkuliike. **-varustus** *s.* ammattimainen toiminta, johon kuuluu alusten varustaminen ja miehittäminen sekä niiden käyttö (kauppa)merenkulkuun, so. ansiotarkoituksessa yleiseen liikenteeseen. | Harjoittaa l:ta.
laivanvarustus|elinkeino *s.* **-liike** *s.* Vanha kotimainen l. Harjoittaa l:ttä. **-tarvike** *s.* **-toiminta** *s.* **-yhtiö** *s.*
laivan|veistämö *s.* paikka t. tehdas, jossa rakennetaan ja korjataan aluksia, telakka, laivanrakentamo. | Antverpenin suurin l. **-välittäjä** *s.* = laivanselvittäjä.
laiva|onnettomuus *s.* 10 ihmishenkeä vaatinut l. Saimaalla. **-palvelija** *s.* Asetus merimiesten ja l:in tapaturmavakuutuksesta. **-palvelu|s** *s.* palvelus aluksessa. | Päästä, ottaa jku l:kseen. — *Sot.* Laivaston koulutuksessa muodostaa kesäajan l. tärkeimmän vaiheen. **-paper|i** *s.*, tav. *mon.* laivakirja. | L:eita ovat kansallisuustodistus, mittauskirja, merimiesluettelo, tarkastustodistus, lastiluettelo yms. **-pappi** *s.* aluksen pappi. **-pikajuna** *s.* vrt. laivajuna. **-piki** *s.* piki tm. valmiste, jota käytetään puualusten laita- ja kansilankkujen rakojen tiivisteeksi. **-po|ika** *s.* aloitteleva kansimies, merimiesalokas, jungmanni. | L:jasta kapteeniksi. L:jat kantta siistimässä. Karata l:ikana Amerikkaan. **-porta|at** *s. mon.* irtoportaat, joita laivaan noustaan ja siitä poistutaan. | Nousta l:ita. **-puu** *s.* laivanrakennuspuu. **-päiväkirja** *s.* aluksen päällikön pitämä t. hänen vastuullaan ja valvontansa alaisena merimatkan kestäessä pidetty päiväkirja, aluksen päiväkirja. **-päällystö** *s.* **-radio** *s.* **-radioasema** *s.* **-rah|ti** *s.* Korkeat, alhaiset l:dit. **-rahtikirja** *s.* *liik.* = konossementti. **-rakennus** *s.* → laivanrakennus. **-ran|ta** *s.* ranta, johon laivat saapuvat ja josta ne lähtevät; us. = satama. | Hyvä l. Kuopion l. Mennä l:taan jkta vastaan, saattamaan. Kiireistä lastaustyötä l:nassa. **-reitti** *s.* L. Tampereelta Virroille. L. jäätyy. **-rekisteri** *s.* = alusrekisteri. | Ilmoittaa, merkitä alus l:in. **-retki** *s.* Kesän viimeinen l. Tehdä l. **-rikko** *s.* tav:mmin haaksirikko. **-rotta** *s.* laivassa elävä rotta. — *Halv.* henkilöstä, joka on purjehtinut, matkustanut paljon merillä. | Senkin vanha l.!
laiva|s[64] *s.* laivanrakennusaine, -tarvike, laivapuu. | Mastopuita ja l:ksia. Veisti siitä pohjapuita, / lautoja epälukuisin / laulajalle l:ksiksi KAL.
laiva|saattue *s.* Ilmahyökkäys saksalaisten l:saattuetta vastaan. **-satama** *s.*
laivasill|a[63] *s. vaill.* eräästä lasten laululeikistä. | Olla l. Ruveta l:e.
laivasil|ta *s.* **1.** laivalaituri. | Kirkonkylän l. Vene on kiinni l:lassa. Seistä, odotella l:lalla. **2.** laivan maihinnoususilta. **3.** laivojen varaan rakennettu ponttonisilta. | Kserkses rakennutti l:lan Hellespontoksen yli.
laivasto[2] *s.* vrt. laivue. **1.** kaikki jhk määrätarkoitukseen käytettävät t. jnk valtion, laivanvarustajan tms. omistamat t. jstak maasta, kaupungista tms. kotoisin olevat alukset; sekä yhdistämättömänä sanana yksinään että yhd:ojen alkuosana vars. sotalaivastosta. | Suomen, vihollisen l. Venäjän Itämeren-l. Kaupungin, laivayhtiön, Wihurin l. Voimakas l. L:n komentaja. Palvella l:ssa. L. on ankkurissa. L. hallitsee merta. Hyökätä l:n kimppuun. — *Yhd.* höyry-, purjel.; avomeren-, meri-, rannikko-, saaristo-, sisävesil.; vihollisl.; kauppa-, kuljetus-, linja-, saatto-, sota-, taistelul. **2.** ks. lentolaivasto.
laivasto|asema *s. sot.* Malta on englantilaisten tärkein l. Välimerellä. **-asiamies, -attašea** *s.* **-harjoitu|s** *s.* USA:n l:kset Tyynellä merellä. **-hyökkäys** *s.* L. Valenciaan ja Barcelonaan suunnitteilla. **-kanuuna** *s.* = laivakanuuna. **-konferenssi** *s.* Washingtonin l. vuosina 1921—22. **-lippue** *s. sot.* = lippue 2. **-manööverit** *s. mon.* **-neuvottelu** *s.* Saksan ja Englannin l:t. **-n|päällikkö** *s.* **-n|rakennus** *s.* **-n|sininen** *a.* ja *s.* laivaston univormun sininen, tumman sininen. | L:sinistä kangasta. **--ohjelma** *s.* laivastonrakentamisohjelma. | Englanti toteuttaa l:ansa ripeästi. **--osasto** *s.* Vihollisen l:t. Puolenpäivän aikaan ankkuroi ensimmäinen l. Tokion lahteen. — Sotamuseon l. **-paraati** *s.* Suuri l. **-sopimus** *s.* Turkin ja Englannin välinen l. **-tukikohta** *s.* Espanjan Marokossa oleva l. Japanin hyökkäys Pearl Harbourin l:a vastaan 7. 12. 1941. **-tykki** *s.* = laivatykki. **-upseeri** *s.* **-vierailu** *s.* Englantilainen l. Tukholmassa. **-viranomai|nen** *s.* Neuvostoliiton l:set. **-voimat** *s. mon. sot.* aselaji, jonka taisteluyksiköt ovat laivoissa; vrt. merivoimat. **-yhdistys** *s.* Suomen l.
laivasul|ku *s.* Kanavan l:ut 'sulut'.
laiva|ta[35] *v.* **1.** luovuttaa lasti laivalle; lähettää, kuljettaa t. kuljetuttaa laivalla, laivoilla. | L. puuta ulkomaille. Tavara jäi l:amatta seu-

raavaan kesään. 2. (ei *liik.*) lastata laivaan. | Armeija l:ttiin ja kuljetettiin meren yli.
laiva|tarvike *s.*, tav. *mon.* **-teitse** *adv.* laivalla, laivoilla, meritse, vesitse. | Lähettää tavaraa l. Palata l. kaupunkiin. Koleran leviäminen l. **-telakka** *s.* Valtion, Turun, Hietalahden l. **-tie** *s.* laivareitti. | Sisä-Suomen l:t. **-toimisto** *s.* laivanselvitysliike. **-tokka** *s.* = laivatelakka. **-toukka** *s.* = laivamato. **-turbiini** *s.* **-tykistö** *s. sot.* Järeä l. **-tykki** *s. sot.* sota-aluksessa käytetty tykki, meritykki. | 16-tuumainen l. Kevyt l. L:en rannikkoasemiin suuntaama tuli. **-tyttö** *s.* laivassa palveleva aputyttö. **-tyyp|pi** *s.* Nykyaikaiset l:it. **-työ** *s.* Tehdä l:tä. Olla l:ssä. L:nä pidetään - - merimiehen toimensa vuoksi tai esimiehen määräyksestä aluksella ja myöskin muualla suorittamaa työtä LK.
laivau|s[64] *teonn.* < laivata. | Puutavaran l:kset. Myynnit on tehty ensi avoveden l:kseen. — *Yhd.* malmin-, puutavaran-, voinl.; kesä-, syys-, talvil.
laivaus|aika *s.* **-asiakirja** *s.* **-kau|si** *s.* Tavara toimitetaan ensi l:tena. **-konttori** *s.* Puutavarayhtiön l. **-kuiva** *a. puut.* markkinakelpoisesta puutavarasta, jonka vesipitoisuus on 20—27 %. | L. sahatavara. **-kustannukset** *s. mon.* **-liike** *s.* Laivaus- ja kuljetusliike. Harjoittaa l:ttä. **-matka** *s.* **-merk|ki** *s.* Konossementin l. Puutavaran l:it. **-määrä** *s.* Syyskuun l. **-paikka** *s.* Hanko meijerituotteiden l:na. **-paperi** *s.* laivausasiakirja. | Konossementit, faktuurat, vakuutustodistukset ym. l:t. **-piiri** *s.* Kemin l. **-päällikkö** *s.* Puutavarayhtiön l. **-satama** *s.* **-valmi|s** *a.* valmis laivattavaksi. | L:it tavarat.
laivautta|a[2*] *fakt.v.* < laivata. | Italian hallituksen Suomesta ostama ja l:ma insuliitti.
laiva|varvi *s. vanh.* telakka, laivanveistämö. **-veistämö** *s.* par. laivanveistämö. **-vene** *s.* aluksessa oleva, eri tarkoituksiin käytettävä (maihinnousu-, pelastus- tms.) vene. **-vintturi** *s.* **-vuoro** *s.* laivan kulkuvuoro. | Helsingistä on säännölliset l:t Itämeren tärkeimpiin satamiin. **-väk|i** *s.* alukseen pestattu henkilökunta laivanpäällikköä lukuun ottamatta. | L:een kuuluvat henkilöt. Koko l. hukkui. **-väylä** *s.* L. merkitään karttaan katkoviivalla. **-yhtey|s** *s.* Turun ja Hullin välinen suora l. Norjalla on säännölliset l:det Euroopan eri maihin. **-yhtiö** *s.* yhden t. useampia aluksia omistava, merenkulkua harjoittava yhtiö, laivanvarustusyhtiö.
laivue[78] *s.* 1. ryhmä (vars.) samantyyppisiä vesialuksia; *sot.* sotajaotuksen mukainen laivastoyksikkö, jota johtaa esiupseeri. | Kokonainen l. purjeveneitä. L:tta pommitetaan. — *Yhd.* joki-, rannikko-, saaristo-, sisävesil.; moottori-, purjevenel.; hylkeenpyynti-, kalastusl.; hävittäjä-, panssari-, risteilijä-, saatto-, sukellusvene-, torpedo-, tykkil. 2. *sot.* ilmavoimien taktillis-hallinnollinen, 2—4 lentuetta käsittävä yksikkö; vrt. lentue, lennosto. | 12 koneen l. Vihollisen l. lensi ylitsemme luoteissuuntaan. — *Yhd.* lentol.; hävittäjä-, pommitus-, tiedustelul.
laivueen|komentaja *s. sot.* **-päällikkö** *s. sot.*

laivuri[5] *s. mer.* henkilö, jolla saamansa pätevyyskirjan perusteella on oikeus toimia määräsuuruisten ja -tyyppisten kauppa-alusten päällikkönä rannikko- ja sitä suppeammassa liikenteessä; *yleisk.* yl. pienen aluksen päällikkö, kippari. | Sisävesialuksen l. Toiminut l:na Savon vesillä. L., joka aluksellaan kuljetti perunoita Virosta Suomeen. — *Yhd.* kauppa-, rahti-, rannikko-, sisävesil. **-koulu** *s.* Kotkan l.
laivurin|juttu *s.* merimiesjuttu. | Kertoa l:juttuja. **-kirja** *s.* laivurin toimeen oikeuttava pätevyystodistus. **-parta** *s.* laivureille us. ominainen leuanalusparta, kipparinparta. **-solmu** *s.* kiinteä silmukka, jolla voi kiinnittää esim. veneen paaluun. **-tutkinto** *s.*
lajeittain *adv.* lajien mukaan, laji lajilta. | Järjestää tavarat, kasvit l.
laji[1] *s.* 1. niiden yksilöiden, yksityisten esineiden t. käsitteiden ryhmä, jotka tiettyjen, jssak suhteessa olennaisten ominaisuuksiensa puolesta muodostavat jnk käsitteen piirissä oman kokonaisuutensa, luokka; vrt. laatu (vars. 2). | Kolmea l:a pikkuleipiä. Tavaraa on, valmistetaan useita lajeja. Kirjallisuuden l:t. A ja B ovat samaa l:a, kuuluvat samaan l:in. Seiväspadot voidaan jakaa kahteen l:in: jalattomiin ja jalallisiin. Vähäpätöisin kaupan lajeista on kulkukauppa. L:nsa ainoa edustaja. Ainoa l:aan t. l:ssaan. L:ssaan mestarillinen, uraa uurtava. Omassa l:ssaan merkittävä kirjailija. L:staan huonontunut jälkeläinen. — Harvemmin. | - - yhtiö on l:aan osakeyhtiö LK. - - tapauksia synkeintä l:a KIVI. Minä olen niin vanhaa l:a ja taitamaton ALKIO. - - vanhempi poika on kanssa vähän samaan l:in SILL. 2. *kasv.* ja *el.*, mutta myös *yleisk.* ryhmä luonnonvaraisia, keskenään lisääntyviä t. siihen pystyviä yksilöryhmiä, jotka ovat toisista samanlaisista ryhmistä fysiologisesti niin poikkeavia, ettei hedelmällinen risteytyminen niiden välillä ole mahdollinen. | L:en synty. L:n lisääminen, säilyttäminen. Rastaan sukuun kuuluvia lajeja on Suomessa seitsemän. 9.000 l:a käsittävä perhoskokoelma. Jumala teki metsäeläimet, kunkin l:nsa mukaan VT. — Ihmisistä. | - - naisen osuus l:n jatkumisessa on verrattomasti suurempi kuin miehen SILL. Lienen kaltoin kasvatellut / l:ani, lapsiani LEINO. 3. *yhd.* molempiin ed. ryhmiin liittyen. | Kirjallisuuden-, runouden-, taiteenl.; ase-, eläin-, hyönteis-, ihmis-, jauho-, juusto-, kala-, kasvi-, kirjain-, kivi-, kuusi-, leipä-, lintu-, maa-, näytelmä-, omena-, paperi-, pensas-, puu-, raha-, ruoka-, sieni-, sävel-, tupakka-, vihannes-, viini-, vilja-, ääni-, öljyl.; kilpailu-, kirjonta-, sävellys-, taide-, tutkimus-, tyyli-, työ-, urheilul.; ala-, erikois-, pää-, valtal.; (urh.) heitto-, hyppy-, juoksu-, kenttä-, kestävyys-, leipä-, lempil.
laji|ero *s.* - - voimistelun ja taidetanssin välillä ei ole l:eroa, vaan ainoastaan aste-ero AK. **-esine** *s. lak.* esine, joka on korvattavissa toisella samaa lajia olevalla esineellä;)(yksilöesine.
lajik|as[60*] *poss.a.* moni-, runsaslajinen. | Papi-

lio-suku kuuluu etelämaiden l:kaimpiin ja komeimpiin päiväperhosiin.
lajik|e[78*] *s.*, vars. *maat.* jalostustyön tuloksena jstak kasvilajista syntynyt viljelymuoto, alalaji; *syn.* (vanh.) laatu; vrt. jaloste. | Aikainen, satoisa l. Omenan eri l:keet. Keskinkertaisen myöhäisiä ja myöhäisiä kaural:keita ovat Esa, Veikko, Kultasade ja Tähti. — *Yhd.* kaura-, ohra-, omena-, peruna-, ruis-, vehnäl.
laji|koostumus *s.* Heinien ravintoarvo riippuu niiden l:koostumuksesta, kasvupaikasta, korjuuajasta sekä kuivaus- ja säilytystavasta. **-käsit|e** *s.* - - yleisiä käsitteitä eli l:teitä ei vastaa mikään tosiolevainen, vaan ne ovat vain abstraktisina ajatustuloksina tai, vielä jyrkemmin, ainoastaan paljaina sanoina, niminä olemassa IT. **-köyhä** *a.* par. vähä-, niukkalajinen. **-luettelo** *s.* Paperitehtaan l. **-luku** *s.* lajien lukumäärä. | Hyönteisten, ruohokasvien, bakteerien l. **-määrä** *s.* Kasviyksilöiden l.
laji|nen[63] *a.* **1.** gen:n t. poss.-suff:n ohessa: jtak lajia oleva, (jnk) laatuinen, kaltainen, tapainen, lainen. | Ensiksi mainitun l. Usean l:sia tuotteita. Hänen l:sensa luja mies. — Kirjoitetaan us. ◡ pron:n, lukus:n ja a:n kanssa: kaiken-, mainitun-, monen-, toisen-, tämän-, yhdenl. (tav:mmin -lainen t. -laatuinen). **2.** nom.-alkuisen yhd:n jälkiosana. | Eri-, halpa-, hyväl.; harva-, moni-, niukka-, runsas-, vähäl.
lajinim|i *s.* lajia osoittava nimi. | Eläinten ja kasvien tieteelliset suku- ja l:et.
lajin|määritys *s.* Kasvien l. **-nimi** *s.* = lajinimi. **-numero** *s.* **-omai|nen** *a.* luonteenomainen, ominainen, tunnusmerkillinen, karakteristinen. | L:simmat piirteet. Eräänlainen, tosin väljästi käsitettävä, realismi kuuluu nimenomaan romaanin l:seen olemukseen R.KOSKIMIES. **-selity|s** *s.* Hyönteisten, kasvien l:kset.
laji|numero *s.* Langan hienoutta ilmaistaan l:numeroilla 1, 1—2, 2 jne. **-ominaisuu|s** *s.* Puiden, hyönteisten l:det. Darwinin mielestä l:det muuntelevat enemmän kuin sukuominaisuudet. **-per|ä** *s. harv.* synty-, sukuperä, laji. | Se ompi sukua suurta, / laajoa l:eä KAL. [Jotunin näytelmän Tuomas Lukasson] on kaimansa, nummisuutari Topiaan rinnalle asetettuna, l:änsä rehevin suomalainen edustaja TARK. **-puhdas** *a.* par. puhdaslajinen. **-puhtaus** *s.* Viljan l. **-rikas** *a.* par. runsas-, monilajinen, lajikas. **-rikkaus** *s.* Eläimistön, puiden, puutarhan l. **-runsas** *a.* par. runsas-, monilajinen. **-runsaus** *s.* Linnuston, puutarhakasvien l. Kokoelmien l. **-ryhmä** *s.* Arktiset, pohjoiseurooppalaiset, keskieurooppalaiset ym. eläimistön l:t. **-sekamuoto** *s. biol.* kahden eri lajin risteytymä, esim. muuli.
lajisto[2] *koll.s.* Eläimistön, puutarhan l. Niukka ja yksitoikkoinen l.
lajite[78*] *s. geol.* ja maaperäopissa: kivennäismaasta erottuva, tiettyä raekokoa oleva osa, maalajite. — *Yhd.* hiekka-, hieta-, savil.
lajit|ella[28*] *v.* panna, erottaa t. jakaa eri ryhmiin lajien mukaan, eritellä, jaotella, luokitella, ryhmitellä, "sortteerata" | L:ellut herneet. Puutavaran l:teleminen. Hunajaa voidaan l. alkuperän, värin, sakeuden yms. mukaan. Rikkimalmi sisältää l:eltuna lähes 40 % rikkiä. Vaatteet l:ellaan ennen pesua. Oppinut l:telemaan ihmisiä. Työt on l:eltava kiireellisiin ja vähemmän kiireellisiin. — † (Hyvin) l:eltu [→ runsasvalikoimainen, monipuolinen] myymälä, varasto.
lajitelma[13] *s.* valikoima, sarja. | Monipuolinen, täydellinen l. L. työkaluja. Iso l. saippuatuotteita, seinäpapereita.
lajit|taa[2*] *v. harv.* -us[39] *teonn.* lajitella.
lajittelematon[57] *kielt.a.* < lajitella. | L. vilja, hiili, puutavara.
lajittelij|a[14] *tek.* < lajitella. **1.** Olla l:ana postitoimistossa, pakkaamossa. Tehtaan l:at ja kuormaajat. **2.** lajittelulaite t. -kone. | Yhdistetyn puimakoneen l. Kuitukimput ja tikut erotetaan l:oissa selluloosamassasta. — *Yhd.* apilan-, perunan-, sepelin-, siemenen-, viljanl.; keskipako-, rumpul.
lajittelu[2] *teonn.* < lajitella. | Tukkien, perunain, hedelmäsadon l. Postin l:a. — *Yhd.* viljanl. **-huone** *s.* Tehtaan l. **-jäte** *s.*, tav. *mon.* **-kirjakauppa** *s.* kirjakauppa, joka myy eri kustantajien kirjoja suoraan yleisölle. **-kone** *s.* Siemenviljan lajittelussa käytettävä l. **-laite** *s.* Kivenmurskaimen l. **-laitos** *s.* **-osasto** *s.* Postitoimiston, tehtaan l. **-paik|ka** *s.* Lauttausväylän l:at. **-peruste** *s.* **-pöy|tä** *s.* Levittää tavara l:dälle. **-seula** *s.* Perunain lajitteleminen l:lla. **-silta** *s.* Sahan l. **-tulo|s** *s.* Eri viljalajien l:kset. **-työ** *s.* Naisia l:ssä.
lajittu|a[1*] *v.*, yleisk. *harv.* erottua t. jakautua ryhmiin lajien mukaan, ryhmittyä lajeittain, luokittua. | Vaihdekolmisoinnut l:vat eri ryhmiin sen mukaan, mitä vaihdesäveliä niihin kuuluu I.KROHN. — Vars. *geol.* ja maaperäopissa. | L:neet maalajit 'maalajit, joissa eri raekokoa olevat lajitteet erottuvat toisistaan'. Hyvin l:nutta soraa.
lajittumaton[57] *kielt.a.*, vars. *geol.* ja maaperäopissa. | L. maalaji.
laji|tuntomerkki *s.* Käärmeillä varsinkin päälaella olevat sarveissuomut ja -kilvet ovat hyviä l:tuntomerkkejä. **-valikoima** *s.* Myymälän l.
lakaisematon[57] *kielt.a.* < lakaista. | L. lattia, katu.
lakaisija[14] *tek.* < seur. | Olinpa minä tuleva / - - / pirtin pienen pyyhkijäksi, / lattian l:ksi KAL. — *Yhd.* kadunl.
lakais|ta[24] *v.* -u[2] *teonn.; rinn.* laasta. **1.** puhdistaa vars. lattiaa t. maata luudalla, harjalla tms. | L. lattiaa, katua. L. rikat, roskat permannolta. L. murut pöydältä. Huoneiden l:u. — Eräissä vertauksellisissa sanonnoissa. | Uudet luudat l:evat, ks. luuta 2.b. [Henkilölle, joka moittii toista näkemättä omia vikojaan:] L:e ensin oman ovesi edusta [t. oma kynnyksesi] SP. **2.** *kuv.* käyttöä, jossa puhdistamisen, tyhjentämisen merk. on us. etualalla. **a.** ihmisistä. | L. rahat pöydältä laatikkoon. Käsi l:i lakin päästä. L. kangella jalat jkn alta. Puolustajat A. ja B. l:ivat [jalkapallo-ottelussa] maalin edustan puhtaaksi. **b.** tuulesta tms. | Tuulen l:emat lehdet. Myrsky l:i pilvet taivaalta. Pyry l:ee tien umpeen, jäljet näky-

mättömiin. — *Kuv.* Aika on l:sut jäljet umpeen. **c.** herkeämättä t. äkillisenä ryöpsähdyksenä ampuvista aseista, luoti-, ammussateesta. | L. hyökkääjät maahan. Konekiväärit l:evat katua. -- jo suomalaista kahdeksan ens' liekki l:ee *MANN. **d.** yl. hävittää, tuhota. | Sodan autioiksi l:emat rajamaakunnat. L. taantumus maasta. Vanhentuneet käsitykset on l:tava pois. -- vallankumous v. 1917 l:i Suomesta pois kenraalikuvernööri Seynin ja hänen järjestelmänsä IVALO. **3.** *kuv.* viistää, laahata, hipoa. | Maata l:evat hameenhelmat. Koiran häntä l:i lattiaa. -- maata l:i [hevosen] murheellisesti riippuva huuli KIVI. -- yksi siipi vettä viisti, / toinen taivasta l:i KAL. [Risteilijäin] leiritulet -- l:evat valoviuhkoillaan merta AHO.

lakaisu|luuta *s.* **-rikat** *s. mon.*

lakaisuttaa[2*] *fakt.v.* < lakaista.

lakan|a[18] *s.* **1.** (pumpulinen t. pellavainen) vuodevaate, joita vuoteessa tav. on kaksi, toinen (aluslakana) patjan suojana sen päällä ja toinen (päällyslakana) peitteen suojana sen alla, hursti, raiti. | Lasten l:at. Karkea l. Puhtaat, likaiset l:at. Levittää l. patjalle. Vaihtaa l:oita. Maata l:ain välissä 'vuoteessa'. Vetää l. korviinsa. — Kalpea, valkoinen kuin l. — *Kuv.* -- pihaan asti ulottui jo pakkasen valkoinen l. [= kuura] KARHUM. Iltapilven mentyä laskeutui kostea yösumu ja kietoi vuoren valkoiseen l:aansa *TARK. — *Yhd.* liina-, paperi-, pellava-, piikko-, pitsi-, puuvillal.; alus-, päällys-, vuodel. **2.** muihin tarkoituksiin käytettävistä isohkoista suorakulmaisista pumpuli- t. pellavavaatteista. — *Yhd.* kylpy-, sauna-, uimal.; ruumisl.

lakana|kangas *s.* **-n|pitsi** *s.* **-palttina** *s.* Puolipellavaista l:a. **-pari** *s.* **-pyykki** *s.*

lakanpunai|nen *a.* kirjelakan punainen. | L. teepöytä. Kattohaikaran nokka ja koivet ovat l:set.

lakastu|a[1] *v.* -neisuus[65] *omin.* **1.** kasveista: kuihtua, kuivua, nuutua, näivettyä. | Lehdet, kukat l:vat. L:nut heinä. L:nut pensas, puu. Taimet, jotka istutuksen jälkeen näyttävät l:neilta. **2.** *kuv.* kuihtua, hiutua, riutua. **a.** Ennen aikojaan vanhenneet, l:neet kasvot. Vaimo ojensi l:neen kätensä. Vanhuuden l:neisuus. Ihminen -- kasvaa kuin kukkanen ja l:u VT. **b.** Rakkaus, onni l:u. -- kolkosta ikävyydestä l:u miehen mieli KIVI. Arvot, jotka eivät koskaan lakastu. L:nut sivistys.

lakastumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* kuihtumaton. | L:tomat kukat. L. teriö. — Vars. *kuv.* L:tomat laakerit. Marttyyrien verestä nousi l. oras. Poskien l:tomat ruusut. — L. onni. L. arvo. Tieteen l:tomat saavutukset. L. runous.

lakastu|s[64] *s. harv.* lakastuminen, lakastuneisuus. | -- puiden latvoissa loimottaa jo l:ksen punakeltainen poltto L.ONERVA. -- ilman armoasi / tääll' on vaan l. VK[V].

lakastutta|a[2*] *kaus.v.* < lakastua. | Helteen l:mat kasvit. L:va syksy.

1. **lak|ata**[35*] *v.* (*rinn.*, vars. *ylät.* laata) tauota, herjetä. **1.** päättyä, loppua, ehtyä, tyrehtyä, tukahtua, sammua, vaimeta, katketa, keskeytyä. **a.** subj:na selvä teonn. | Laulu, huuto, hälinä l:kaa. Tukkien juoksu l:kaa. Kasvu l:kasi kokonaan. Vastustus l:kasi. Oli kuin hengitys olisi l:annut. **b.** subj:na jk muu s. | Takaus, vakuutus, oikeus l:kaa. L:annut velkasuhde. Sotatointen l:attua. Sotatila, jnk valta, itsenäisyys l:kaa. Myrsky, ukonilma l:kasi. Äänet l:kasivat. Huono tai kokonaan l:annut ruokahalu. -- pari vuotta takaisinpäin l:kasi näkö kokonaan KIANTO. Kielto on peruutettava, niin pian kuin harkitaan niiden asianhaarojen l:anneen, jotka ovat sen aiheuttaneet LK. Liike, laitos, yhdistys l:kaa 'lopettaa toimintansa, lakkaa toimimasta'. **2.** elat:ssa olevan, v:n merk:tä tarkemmin määrittävän s:sen adverbiaalin ohessa: päättää, lopettaa t. keskeyttää jk oma toiminta, tehdä loppu jstak. | L. juoksemasta, puhumasta. L. olemasta. Lehti l:kaa ilmestymästä. Ajoneuvoa l:attiin käyttämästä. L:kasi satamasta. Hän ei l:annut ihmettelemästä. L. työstä, leikistä. Älkää l:atko kilvoituksesta AK. — Harvemmin (jnk muun kuin teonn:n ohessa): luopua. | L. synnistä. L:kaa tekojumalisuudesta AK. — *Ellipt.* Tanssijat l:kasivat [tanssimasta]. Kellot l:kaavat [soimasta]. Silloin on paras l. [leikkimästä, leikistä], koska leikki korkeimmillaan SL. **3.** *lakkaamatta* (adv:n tavoin) yhtä mittaa, yhteen menoon, yhtenään, ehtimiseen, alinomaa, alati, taukoamatta, herkeämättä, loppumatta, keskeytyksettä. | Tehdä työtä, puhua, rukoilla l:kaamatta. Väkeä tuli l:kaamatta. Ovi käy l:kaamatta.

2. **lakat|a**[35*] *v.* **1.** päällystää t. kiillottaa lakalla, lakkavärillä, lakeerata. | Lattian lakkaaminen. L:ut huonekalut. Mustaksi l:tua valurautaa. Kestokiharat, punatut huulet ja l:ut kynnet. **2.** varustaa lakkasinetillä. | L:tu kirje. L. joululahjoja.

lake|a[21] *a.* **1.** vars. luonnonpaikoista: pitkälle ja leveälle ulottuva, tasainen ja us. myös autio, aava, avara, avoin, aukea, lavea, laaja, laakea; *harv.* yl. tasainen, sileä. | L. kenttä, tasanko, aho, niitty, ranta, metsämaa. L. ja puuton tunturi. L. paikka, jota mahtavat kuuset ympäröivät. L. järvenselkä. -- näillä väljillä vesillä, / l:'illa lainehilla KAL. -- l., syvä taivas, jolla vaelsi idästä länteen kulkeva valkea yksinäinen pilvi E.ELENIUS. — Salin l. lattia. Sunnuntai-l. tupa KIVI. -- istui pirtin oven edessä, l:alla porraskivellä AK. — *Erik.* maasta, josta puut, heinä t. vilja on katkaistu. | Panna metsäpalsta l:aksi. Ja oli viimein huhta ihan l., jyvät korjatut KIVI. — *S:sesti* lakea paikka, lakeus. | Laajat l:at. Pohjanmaan l:illa. Koko l., niin kauas kuin silmä kantoi, oli täynnä väkeä. Hän vei minut ulos l:alle VT[V]. **2.** vars. *murt.* lauhkea, lempeä, sävyisä, tyyni. | L. kuin lammas. Se hevonen ei ole korviaankaan luimuun koskaan vetänyt ... niin on l. KATAJA. Vanki seisoi siinä -- niin rauhallisena, niin l:ana IVALO. Pitää lähestyä joka päivä elämän Herraa l:alla, hiljaisella hengellä A.ORAVALA.

lakedaimonilainen[63] *a.* ja *s. hist.* spartalainen.

lakeeraaja[16] *tek.* < lakeerata.

lakeeraamaton[57] *kielt.a.* < seur.
lakeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* päällystää t. kiillottaa lakalla, lakata. | L:ttu pöytä, kaappi, purjevene. Juuri l:tut lattiat. Huonekalunahan l:aminen. Läpinäkyvä l:us.
lakeeri|kenkä *s.* kiiltonahkakenkä. **-nahka** *s.* kiiltonahka.
lakeija[14] *s.* livreepukuinen miespalvelija. | Syvään kumartava l. L:in punaiset takit vilahtelivat. Komea parivaljakko, jonka takana istuu l. — *Kuv.* nöyrä käskyläinen. | Saada kyllikseen jkn l:na olemisesta.
lakeikko[2*] *s. harv.* lakea paikka, lakeus. | Yhtenä ainoana viheriänä, tasaisena l:na kiiteli maisema silmien ohi IVALO.
1. **lakei|nen**[63] *s.* savupirtin tms. välikatossa eli laessa oleva aukko, josta savu lakeistorven kautta poistuu; joskus myös seinässä lähellä katonrajaa olevasta savuaukosta; lakeisaukko, räppänä, reppänä. | Savu menee, nousee l:sesta. - - katselin avoimesta saunani l:sesta Suomeni suloista suviyötä SILL.
2. **lakei|nen**[63] *s.* niittäjän edetessä hänen niitettäväkseen tullut viikatteen lyönnin levyinen ala, lae, laes(puoli), laisto, etu, eteys. | - - taitava niittomies jättää l:seensa selvät ja säännölliset sivallukset PÄLSI. Monta l:sta oli hän niittänyt väärävarrella SILL.
lakeis|aukko *s.* **-lauta** *s.* lauta, jolla lakeinen suljetaan. **-luukku** *s.* **-torv|i** *s.* lakeisesta katon läpi johtava savutorvi. | Savu nousee, kohoaa l:esta.
lakeri[5] *s. kans.* lakritsi. | Pojat, laulakaa - -, niin saatte l:a! PAKK.
1. **lakeu|s**[65] *omin.* < lakea. — Tav. *konkr.* lakea luonnonpaikka, kenttä, aukea, tasanko; *maant.* alue, jonka korkeuserot ovat pienemmät kuin 10 m. | Aava, silmänkantamaton, tasainen, luminen l. Etelä-Pohjanmaan viljava l. Laajana levisi katsojain eteen autio l. - - kiviaitain takana lainehtii tuleentuvien laihojen kahiseva l. LEHT. — *Erik.* Pohjanmaasta. | L:den pojat, kansa. — Aavasta, silmänkantamattomasta meren- t. järvenselästä; aava. | Meren, järven l. — *Yhd.* jää-, lumi-, ranta-, suol.; niitty-, pelto-, viljelysl.
2. **lakeus**[64] *s. murt.* = 2. lakeinen. | Keveästi kuin tyhjiltään hän [niittäjä] käveli, vaikka kaatoikin hirveän leveätä l:ta KARHUM.
1. **lak|i**[8*] *s.* **1.** väli-, sisäkatto (vars. sen alapinta), laipio. | Tuvan l. Korkea, matala, musta l. - - reppänä on liki l:ea KAL. Lamppu riippuu laesta. Paksu savu leijailee laessa. Ylhäällä laen rajassa. Vaja on täynnä l:ea myöten. **2.** ed:een liittyen: jtak tilaa ylhäältäpäin rajoittava pinta (joskus erik. sen ylin kohta). **a.** Kaaren, holvin, kupolin, uunin l. Luolan l. **b.** *kuv.* Taivaan sininen l. Pilvetön l. — *Yhd.* taivaanl. **c.** kita-, suulaki. | Jkn on l. puhki. Tarttukoon kieleni suuni l:een VT. **3.** huippu, ylin kohta, kupu, harja. **a.** vuoresta tms. | Harjun, mäen, vaaran l. Kallioinen, paljas, puuton, pyöreä, tasainen l. Lumen peittämä tunturin l. Vaaran laelta avautuu laaja näköala. Nousta, kiivetä vuoren laelle. — *Yhd.* kallion-, mäen-, vuorenl. **b.** muuta käyttöä. | Kiukaan, miilun l. Savupiipun l. Nousta kiven laelle. Poika istuu kuorman laella. - - päässä portahan punaisen, / laajan laiturin laella KAL. Hattus l:een sade rapsi *MANN. **c.** päälaki, kiire. | Paljas l. - - nosti päätänsä merestä, / l:eansa lainehista KAL.
2. **laki**[4*] *s.* **1.** valtiossa t. jllak siihen verrattavalla alueella voimassa oleva yleinen oikeusohje, oikeussäännös, -sääntö; nyk. meillä: eduskunnan myötävaikutuksella lainsäädäntöjärjestyksessä syntynyt oikeusohje; vrt. asetus. | Suomen, muinaisen Rooman lait. Voimassa olevat lait. L. aviopuolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista. Lain sanamuoto. Laatia, säätää, hyväksyä, vahvistaa l. Julkaista l. Hyväksyä ehdotus laiksi. Päätös saa lain voiman. L. tulee voimaan. Maksujen yleiset perusteet vahvistetaan lailla. Asia ratkaistiin sukunimestä annetun lain 14. §:n mukaan. — *Yhd.* rikos-, siviilil.; kirkko-, koulu-, yliopistol.; asutus-, kansaneläke-, kieli-, kielto-, korvaus-, lastensuojelu-, maanluovutus-, painovapaus-, palkkaus-, työaika-, verol.; torpparil.; erikois-, poikkeusl.

2. kaikki valtiossa tms. voimassa olevat yleiset oikeusohjeet (yhteen koottuina t. kokonaisuudeksi ajateltuina), lainsäädäntö, lakikokoelma, -kirja, oikeusjärjestys. | Kirjoitettu l. Suomen l. Vuoden 1734 l. Lain kirjain, henki. Lain määräykset. Laissa säädetty, määrätty, kielletty. Tehdä mitä l. säätää. L:in perustuva, perustumaton toimenpide. Noudattaa, totella l:a. Soveltaa, tulkita l:a. Kiertää, rikkoa l:a. Toimia, tuomita jku lain mukaan. Lain nimessä, avatkaa! Hakea lain voimalla saatavia. Tehdä jtak lain varjolla. Lain alainen yhteiskunta. Asettua lain ulko-, yläpuolelle. Suomen kansalaiset ovat yhdenvertaiset lain edessä HALLITUSMUOTO. - - l., ennen mua syntynyt, / myös jälkeheni jää *CAJ. — *Yhd.* kaupungin-, maakunta-, maan-, perustusl. — *Erik.* **a.** sananlaskuissa ja niiden luonteisissa ilmauksissa. | L. on niin kuin se luetaan. Hätä ei lue l:a. Aseiden keskellä vaikenevat lait. **b.** *kuv.* ilmauksissa. | Lain käsi(varsi), koura. Lain vasara AHO. - - sen tehköön lain ja oikeuden hulja KIVI. — *lukea lakia jklle* pitää nuhdesaarna jklle, nuhdella, torua jkta, antaa jklle perusteellinen ojennus. | Äiti luki l:a pojille.

3. ed. merk.-ryhmiin liittyvää laajentunutta käyttöä. **a.** lain määräys t. siihen perustuva tuomio. | Sama olkoon l., jos - - LK. Kyllä hänellekin vielä l. löydetään. L:nne tulee olemaan lyhyt. Sinulle siis luettiin l. lyhyeen HAANPÄÄ. **b.** lainoppi, juridiikka. | L:a tunteva mies. Lukea, opiskella l:a. **c.** tuomio-, oikeusistuin, oikeus. | Korkea l. ja oikeus. Haastaa, manata, vetää jku l:in. Mennä l:in. Huudattaa kiinteistö laissa.

4. *usk.* ihmisiin kohdistuvia vaatimuksia sisältävä Jumalan tahto; se osa Raamattua, jossa se on esitettynä, vars. Mooseksen kirjat; erik. kymmenet käskyt; myös: ihmisen velvollisuuksia ja Jumalan rangaistustuomiota tähdentävä kristinuskon puoli;)(evanke-

liumi. | Jumalan, Mooseksen l. Isien, vanhinten lait. Saarnata l:a. Eräs lain alla huokaileva vaimo. - - ihminen vanhurskautetaan uskon kautta, ilman lain tekoja UT. Vannoa Jumalan ja hänen pyhän l:nsa kautta LK. — *lain taulut* kivitaulut, joihin Jumalan kymmenen käskyä oli kaiverrettu. — *laki ja profeetat* Mooseksen ja profeettain kirjat; myös: koko Vanha testamentti. | - - Jumalan vanhurskaus, josta l. ja profeetat todistavat UT. - - kaikki, mitä te tahdotte ihmisten teille tekevän, tehkää myös te samoin heille; sillä tämä on l. ja profeetat UT.

5. kokemukseen, havaintoihin t. ajatteluun perustuva sääntö, jonka mukaan ilmiöt tapahtuvat, seuraavat toisiaan t. jota kehitys noudattaa, opinkappale, oppi, periaate, prinsiippi, normi. | Inhimillisen kehityksen lait. Historian, sodan lait. Taiteellisen sommittelun lait. Kauneus ja sen lait. Kaikki ovat katoavaisuuden lain alaisia. Elämän rautainen l. Yleinen l. on, että - -. — *Erik.* **a.** vars. *fys. kem. biol.* luonnonilmiöistä. | Luonnon l. Kerrannaisten painosuhteiden l. Energian häviämättömyyden, jatkavuuden l. Yhtyvien astioiden l. [Keksijänsä mukaan nimettyjä lakeja:] Arkhimedeen, Keplerin, Mendelin l. — *Yhd.* luonnonl.; gravitaatio-, induktio-, kaasu-, liike-, paino(voima)-, putoamisl.; kehitys-, perinnöllisyys- t. periytymisl. **b.** *tal.* Taloudelliset lait. Kysynnän ja tarjonnan l. Korkokanta noudattaa omia lakejaan. Suurten lukujen l. — *Yhd.* kurjistumis-, palkkal. **c.** *kiel.* yleinen sääntö, jonka mukaan kielen ilmiöt tietyissä olosuhteissa kehittyvät ja ilmenevät. — *Yhd.* äännel.; analogia-, assimilaatiol. **d.** vars. *fil.* Ajatuksen, mielikuvituksen lait. Yhtäläisyyden, vastakkaisuuden, sarjan l. Syyn ja vaikutuksen l. — *Yhd.* assosiaatio-, kausaalil.

6. yksityisen henkilön t. yhteisön toimintaa t. käytöstä ohjaava (velvoittava) tapa, sisäinen käsky t. periaate, elämän-, perusohje, peruste, ohjenuora. | Kirjoittamaton l. Korven, viidakon l. Käyttäytymisen, ritarillisuuden lait. Unohtaa moraalin lait. Rikkoa vieraanvaraisuuden lakeja vastaan. Omantunnon l. Rakkaus on ylin inhimillinen l. Kansan menestys olkoon hallitusmiesten ylin l. L. on Lapissa: auta / aina miestä matkalaista LEINO. — *Erik.* Minun sanani on l. Isän mielipide oli l., jota perheen oli toteltava. Tahtosi olkoon l. — *Yhd.* korpil.; kunnia-, pukeutumis-, siveysl.

laki|aloite *s. hall.* edustajan eduskunnassa tekemä aloite, joka sisältää lain muodossa olevan ehdotuksen lain säätämiseksi, muuttamiseksi t. kumoamiseksi; vrt. raha-asia-aloite, toivomusaloite. | L. tielain 78. §:n muuttamiseksi. Maalaisliiton taholta tehty l. **-asia** *s.* Siviililuonteiset l:t. L:t, perimiset, tiliasiat ym. hoidetaan huolellisesti [ilm.].

lakiasiain|osasto *s.* Keskusosuusliikkeen l. **-toimisto** *s.* Lakiasiain- ja kiinteistötoimisto.

lakiasäätävä *a.* myös ⁀. | L. neuvosto, kokous. Hallitsijan l. valta.

laki|ehdotus *s.* Antaa l. eduskunnan hyväksyttäväksi. **-esitys** *s.* hallituksen eduskunnalle antama esitys, joka sisältää lakiehdotuksen.

lakietäisyys *s. sot.* ballistiikassa: ammuksen (t. luodin) lentoradan lakipisteen vaakaetäisyys lähtöpisteestä.

laki|herra *s. kans.* lakimiehistä. | Helsinkiläisiä l:herroja. - - tääll' on tuomarit totiset, / l:herrat laaulliset KANT. **-juristi** *s. leik.* lakimies, juristi. | Emme tarkkaan tiedä, millainen käytäntö nykyisin on, eikä satu tässä olemaan l:akaan käsillä TIITUS.

lakijäätikkö *s. geol.* litteä, loivasti kilpimäinen jäätikkö, joka peittää tasahuippuisen t. loivasti kupumaisen vuoren lakea.

laki|kieli *s.* lakiasiain käsittelylle ominainen kielenkäyttö(tapa), siihen kuuluvat sanat ja lauseparret. | Laki- ja virkakieli. Mutkikas l. L:kielen sanasto. Tehdä rikos "pikaistuksissa", kuten l:kielessä sanotaan. **-kiivailija** *s. usk.* = lainkiivailija. **-kirja** *s.* teos, joka sisältää jnk tärkeän lain t. vars. useita samassa valtiossa t. jssak muussa julkisessa yhdyskunnassa voimassa olevia lakeja.

lakikivi *s. rak.* kaaren t. holvin ylin, viimeiseksi paikoilleen sovitettu päätekivi, lukkokivi.

laki|kokoelma *s.* Hammurabin, Justinianuksen l. Laki on - - presidentin allekirjoitettava ja asianomaisen ministerin varmennettava, jonka jälkeen se on valtioneuvoston julkaistava Suomen l:kokoelmassa HALLITUSMUOTO. **-komissio** *s.* tilapäisesti asetettu toimikunta, jonka tehtävänä on jnk laajahkon lainsäädännöllisen uudistuksen valmistelu; vrt. lainvalmistelukunta. | V. 1835 asetettu l. **-koonnos** *s.* eheäksi kokonaisuudeksi muokattu laki, kodifikaatio.

lakikorkeus *s.* ilmailussa: suurin lentokoneella saavutettava lentokorkeus; ballistiikassa: lakipisteen etäisyys putkivaakatasosta.

lakikunta *s. hist.* = laamannikunta.

lakikyhmy *s. anat.* päälaenluussa keskikohdalla oleva kohoama.

laki|kysymys *s.* Mutkikkaat l:kysymykset. **-käräjät** *s. mon.* Norjan suurkäräjien osasto, joka tavallaan vastaa kaksikamaristen eduskuntien ensimmäistä kamaria. **-käärö** *s.* Juutalainen rukousviitta yllään ja l. kädessään.

lakilau|ta *s.* välikaton, laen lauta. | Saunan l:dat.

lakilli|nen[63] **1.** *poss.a.* < lakki. | Lakittomia ja l:sia poikia. L:set sienilajit. **2.** *s.* lakin täysi. | En lähde, vaikka l:sen kultaa lupaisit.

lakimaa *s.* Aukeat suot, avokalliot, paljaat l:t, tunturit yms. joutomaat.

lakimies *s.* lainoppinut, juristi, tuomari. | Erinomainen, kunniallinen l. Suomalaiset lakimiehet. Olla lakimiehenä jnk liikkeen palveluksessa. Kaupunginhallituksen lainopillisena neuvonantajana on kaupungin l. **-jäsen** *s.* Tuomioistuimen l:et. **-kokous** *s.* **-komissio** *s.* L., joka syyskuussa 1920 antoi Kansainliiton neuvostolle lausunnon Ahvenanmaan kysymyksestä. **-kongressi** *s.* Pohjoismainen l. **-sormus** *s.* **-yhdistys** *s.*

lakimus[64] *s. kansat.* päälakea peittävä osa eräissä päähineissä. | Korvuslakin, sorokan l.

lakimääräi|nen *a. lak.* -sesti *adv.* -syys *omin.*

lain määräämä, lakiin perustuva, laillinen, lainmukainen, legaalinen. | L:set holhoojat. Yhdistyksen l. edustaja. L:set käräjät, valtiopäivät. L. osinkovero, panttioikeus, perintöosa. L. köyhäinhoito. Valtionavustusten antaminen l:sten perusteiden mukaan. - - kolmen kuukauden kuluessa on l:sesti keskusteltava Pietilän omaisuudesta SILL. — Epävirallista käyttöä. | Olemassaolon elementtien l:set suhteet. Metsiköiden sisäisessä rakennekehityksessä todettavat l:syydet.

lakimääräy|s *s.* lainsäännös. | Voimassa olevat l:kset. Rahaoloista annetut l:kset.

-lakinen[63] *poss.a.* < 1. laki. | Korkea-, laakea-, matala-, pyöreä-, tasa-, teräväl.; harmaa-, lumi-, paljas-, valkol.

lakin|lippa *s.* Kova l. L. silmillä. **-nauha** *s.* **-nosto** *s.* Kohtelias l. **-päällinen** *s.* **-reuhka** *s.* (myös: lakkireuhka) vanha, kulunut lakki. | L. takaraivolla. **-reuna** *s.* Viedä kätensä l:an. **-sisuste** *s.* **-tekijä** *s.*

lakio[3] *s.* heraldiikassa: vaakunan matala yläkenttä; vrt. tyviö.

laki|opinnot *s. mon.* juridiset opinnot. **-op|pi** *s. usk.* Vanhan testamentin perustuksella syntyi juutalainen teologia, joka - - jähmettyi kaavoihin ja muodostui l:iksi G.JOHANSSON. **-oppinut** *s.* par. lainoppinut. **-orjuu|s** *s. heng.* = lainorjuus.

1. **lakiosa** *s.* Tunturien l:t.

2. **lakiosa** *s. lak.* se perinnön osa, josta ei saa testamentilla määrätä.

laki|perusteinen *a. lak.* lakiin perustuva, lakimääräinen, laillinen, lainmukainen, legaalinen. | L. velvoite. **-peräinen** *a. lak.* par. ed.

lakipiste *s.* **1.** holvin, kaaren tms. **laen ylin** kohta. | Kalotin l. Holvin l. — *Täht.* taivaanlaen ylin kohta, luotiviivan ja taivaanpallon leikkauspiste katsojan yläpuolella, zeniitti. **2.** *fys.* huippu-, kulminaatiokohta, -piste, kulminaatio; vars. luodin t. ammuksen lentoradan ylin piste. | Saavuttaa l:ensä. Olla l:essään. — *Kuv.* - - sotataidon kehityskäyrä, joka oli saavuttanut ratansa l:en Napoleonissa, laskeutui jyrkästi vuosisadan aikana AK.

laki|pohjainen *a.* lakiperusteinen. | L. yhteiskuntajärjestys, oikeus. — Kaikki se, mikä esteettisissä ilmiöissä on rytmillistä, l:pohjaista. **-pykäl|ä** *s.* lain pykälä, pykälämerkillä erotettu lain osa. | Kaikki asetukset ja l:ät. Olla perillä l:istä. Noudattaa l:iä. — *Kuv.* [Don Quijote] tuntee - - kaikki ritarillisuuden l:ät ja täyttää ne elämässään pilkulleen TARK. **-pöy|tä** *s. kuv.* oikeudesta, tuomioistuimesta. | Joutua l:dän eteen vastaamaan teoistaan. **-saarna** *s. usk.* Jumalan ankaraa, vaativaa tahtoa tähdentävä saarna. | Ankara, jyrisevä l. Laestadiuksen l:t saivat Lapin ja Peräpohjolan kristikansan kauhistumaan entistä elämäänsä ja menoansa. **-sana** *s.* lakikielen sana, lakitermi. | Suomalaiset l:t. **-sanasto** *s.* lakikielen sanasto.

lakisauma *s. anat.* päälaenluita yhdistävä luusauma, nuolisauma.

lakisiteinen *a. harv.* lain sitoma, lainmukainen, -alainen. | Luonnonvoimien l. toiminta.

laki|suoja *s. sot.* suoja korkealta lento-osaston yläpuolelta uhkaavaa vaaraa vastaan. **-suojaus** *s. sot.* lentotehtävää suorittavan osaston ja sen lähisuojueiden suojaaminen korkealta osaston yläpuolelta uhkaavaa hyökkäystä vastaan. **-suojue** *s. sot.* tav. hävittäjäosasto, joka lentäen hieman takana ja korkealla jtak muuta lentotehtävää suorittavan osaston ja sen lähisuojueiden yläpuolella suojaa näitä sieltä käsin uhkaavilta vihollisen lentohyökkäyksiltä.

laki|suuntainen *a. usk.* -suuntaisuus *omin.* Jumalan tahtoa ja ihmisen velvollisuuksia tähdentävä, nomistinen. | Farisealaisuus oli olemukseltaan ankaraa l:suuntaisuutta. Toisella ja kolmannella vuosisadalla alkoi l. katsantokanta päästä katolisen kirkon piirissä valtaan. **-säädös** *s.* lainsäädös. **-säännö|s** *s.* lainsäännös. | Vanhat l:kset. Jatko-opetusta koskevat l:kset ovat erilaiset eri yhdyskuntaryhmissä. **-säätei|nen** *a. lak.* -sesti *adv.* -syys *omin.* laissa säädetty, lainmukainen. | L:set toimenpiteet. L. työväensuojelu. Ratkaista jk asia l:sesti. **-ta|pa** *s.* oikeustapa. | Hammurabin keräämät l:vat muodostavat ihmiskunnan vanhimman lakikokoelman. **-taulu** *s.*, vars. *usk.* = lain taulu. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* Ryhmän aloite hylättiin l:sistä syistä. **-teksti** *s.* Suomenkielinen l. Hämärän l:n selventäminen. **-teos** *s.* **-termi** *s.* lakisana. **-tie|de** *s.* tiede, jonka kohteena on oikeus tämän sanan laajimmassa merkityksessä, lainoppi, oikeustiede, juridiikka. | Oikeustiede on yleensä sama kuin l., joka esittää myös tavanomaista oikeutta ja yleisiä oikeusperiaatteita. Joskus käytetään l.-sanaa hieman ahtaammin niin, ettei siihen sisällytetä oikeusfilosofiaa eikä -politiikkaa, jotka kuitenkin luetaan oikeustieteeseen kuuluviksi ELPIÖ KAILA. L:teen kandidaatti, lisensiaatti, tohtori.

lakitiedetten- *vanh.* lakitieteen-.

lakitieteelli|nen *a.* -sesti *adv.* lainopillinen, oikeustieteellinen, juridinen. | L. teos. L:set opinnot, tutkinnot.

lakitieteen|lisensiaatti, -tohtori *s.* tav. ⌒.

lakit|on[57] *kar.a.* < lakki. | L. poika, herra. Seistä, kulkea l:tomin päin.

lakit|taa[2*] *v. harv.* panna jkn päähän t. antaa jklle lakki. | Juuri l:etut ylioppilaat.

laki|tupa *s. puhek.* oikeudenkäyntihuone; vars. *kuv.* oikeudenkäynnistä, käräjöimisestä: käräjätupa. | Tuoda vanki l:tupaan. Haastaa jku, viedä riita-asia l:tupaan. Uhata vastustajiaan l:tuvalla. Vähän l:tuvan penkiltä kunniaa saadaan SL. - - l:tupaa kamoon niinkuin helvettiä KIVI. **-tyyli** *s.* lakikielelle ominainen tyyli. **-uskonto** *s.* lakisuuntainen uskonto. | Fariseaalainen l. pyrki jokapäiväisellä, yhä kovennetulla palveluksella saavuttamaan vanhurskautta. **-valiokunta** *s. hall.* **1.** valtiopäivien lakimääräinen valiokunta, jonka tehtävänä on eduskunnan sinne lähettämien, yleisen lain säätämistä, muuttamista, selittämistä t. kumoamista koskevien ehdotusten valmisteleminen; vrt. perustuslakivaliokunta. **2.** Laki- ja talousvaliokunta 'eduskunnan ylimääräinen valiokunta, jonka

valmisteltavina ovat vars. kunnallislainsäädäntöä, metsästystä ja kalastusta, maanjakolainsäädäntöä ja vesioikeutta koskevat asiat'. **-vanhurskaus** *s. usk.* vanhurskaus, jonka ihminen kuvittelee saavuttavansa lain sääntöjä noudattamalla. **-voimainen** *a. lak.* lainvoimainen. | L. päätös, tuomio.

lakiään|ne *s. fon.* = palataali. | L:teitä ovat esim. *j, k, g* ja *ŋ*.

1. **lak|ka**[10*] *s.* **1.** eril. aineista (hartseista, öljyistä, asfaltista, selluloosaestereistä tm.) ja jstak liuotteesta (spriistä, eril. alkoholeista, tärpätistä, asetonista, bentsiinistä tm.) valmistettu kirkas liuos, jota tav. käytetään pintojen käsittelyyn ja joka kuivuttuaan muodostaa kovan, tav. kiiltävän ja kestävän kalvon; vrt. vernissa. | Väritön, vedenkestävä, nopeasti kuivuva l. Puusepän, suutarin l. Ns. haihtuvissa l:oissa on liuotteena jokin helposti haihtuva aine. L:alla sivelty pinta. Pöytä on vielä hyvässä l:assa 'pöydän lakkaus on vielä hyvä'. — *Yhd.* asfaltti-, hartsi-, kopaali-, krappi-, selluloosa-, sprii-, öljyl.; japaninl.; auto-, huonekalu-, kynsi-, lattia-, metalli-, nahka-, oksa-, puu-, rauta-, venel.; kumil.; sisä-, ulkol. **2.** hartsista ja tärpätistä sekä jstak väriaineesta valmistettu, kuumuudessa helposti sulava ja jäähtyessään nopeasti kovettuva massa, jota käytetään asiakirjojen, pakettien ym. sinetteihin, pullojen suun tiivistämiseen yms. | Tanko helakan punaista l:kaa. — *Yhd.* kirje-, pullo-, sinettil.

2. **lak|ka**[10*] *s.* **1. a.** havuista tms. tehty yksilappeinen tilapäinen viistokatos, tuulensuoja, laavu. | Metsämiesten havuista sateen ja tuulen suojaksi kyhäämä l. Eräät Siperian luonnonkansat asuvat l:oissa. **b.** rakennuksesta ulkoneva (etu)katos, röytä. | Riihen, aitan ovea suojaava l. Talon toinen räystäs ulkonee patsaiden varaan rakennetuksi l:aksi. **c.** rakennuksen laipion ja vesikaton välinen tila, ullakko, ylinen, vintti, parvi; vrt. luhti. | Kirkon, riihen, myllyn, navetan, tuvan l. Nousta pirtin l:kaan. Mennä l:kaan nukkumaan. **d.** kyyhkyslakka. | Kiinteä, liikkuva l. Kyyhkyset palaavat l:kaansa. **2.** *harv.* latva, harja, huippu. | Tuuhea hongan l. Kärpässienen l. 'lakki'. Vuoren l:alla asustivat hauskat -- jääkyyhkyset AK. — -- Iku-Turso, Äijön poika, / nosta päätäsi merestä, / l:koasi lainehesta! KAL.

3. **lak|ka**[10*] *s.* suomuurain, vars. sen kypsä "marja", hilla. | Muuraimet kypsyvät l:oiksi. Suo oli l:koja keltaisenaaan. Syödä l:koja. Olla l:assa 'lakkoja poimimassa'. Lähteä suolle l:kaan.

lakkaaja[16] *tek.* < 2. lakata. | Tottunut huonekalujen l.

1. **lakkaamat|on**[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* (< 1. lakata) herkeämätön, keskeytymätön, taukoamaton, loppumaton, alituinen, yhtämittainen. | L. ihmisvirta. L:tomia sotia. L. kohina. Sataa l:tomasti.

2. **lakkaamat|on**[57] *kielt.a.* (< 2. lakata) jota ei ole lakattu. | L:tomat huonekalut.

lakkaamatta *adv.* ks. 1. lakata 3.

lakkabentsiini *s. maal.* bentsiinin ja petrolin välitisle, jota käytetään mm. lakkojen liuotteena, raskasbentsiini.

lakkahillo *s.*

lakkainen[63] *poss.a.* < vars. 1. lakka 1. | L. sivellin. — *Yhd.* kirkasl.

lakka|kerros *s.* Esineen pintaa peittävä ohut l. **-kilpikirva** *s.* Coccus lacca, mm. fiikuksissa elävä itäintialainen kilpikirva, joista valmistetaan punaista lakkaa.

lakkalatva vars. *runok.* **1.** *s. harv.* tuuhea, tasainen latva. | -- pinjat, joiden l. oli kuin katto LEHT. **2.** *a.* tuuhea-, tasalatvainen, lakkapäinen. | L. honka. -- tuoksui metsät l:t LEINO.

lakka|maalaus *s.* Japanin korkealle kehittynyt l. Tarjotin koristellaan l:maalauksin. **-maali** *s.* maali, jossa on lakkaa. | L. muodostaa sillä maalattuun esineeseen kovan, kiiltävän pinnan. **-musta** *s. maal.* pähkinänkuoria, luumunkiviä yms. hiiltämällä valmistettu musta väriaine. **-nahka** *s.* = kiiltonahka. **-peite** *s.* Viulun punertava l. **-pinta** *s.* Himmeä, kulunut l.

lakkapunainen *a.* → lakanpunainen.

1. **lakkapuu** *s.* Rhus vernifera, itäaasialainen puu, jonka maitiaisnesteestä valmistetaan japaninlakkaa.

2. **lakkapuu** *s.* eteiskatosta kannattava puu. | Yli kynnyksen kysyvi, / lausui l:n takoa KAL.

lakka|päinen *a.* -päisyys *omin.* lakkapää. **1.** puusta: tuuhea-, tasalatvainen, lakkalatva. | L. honka. L:päisiä koivuja. L:päisyys on merkkinä puun pituuskasvun loppumisesta. **2.** aallosta: vaahto-, kuohupäinen, -harjainen. | L:päiset laineet. **-pä|ä** **1.** *s. harv.* **a.** puusta: tuuhea, tasainen latva, lakkalatva. **b.** aallosta: vaahtoinen, kuohuinen harja, vaahtoharja. | Kun lainehet l:in / käy meren selkää AK. **2.** *a.* lakkapäinen. **a.** puusta. | L. mänty. L:ät hongikot. **b.** aallosta. | L:ät laineet. Aalto nousee l:äksi. — *S:sesti.* Meri aaltoilee l:inä.

lakkapää|laine *s.* myös ⌒. | Isoja l:laineita. **-petäjä** *s.* myös ⌒. | Tuuli kaatoi l:n.

lakkar|i[5] *s. kans.* tasku. | Paksu lompakko l:issa. -- pistän molemmat kourani housuin l:eihin KIVI. — *Kuv.* Voitto on kuin l:issa. Lukkari on papin l. SL.

lakkarikello *s. kans.* taskukello.

lakka|sinetti *s.* Valtakirjan antajan l. Sulkea kirje l:sinetillä. **-sivellin** *s.*

lakkasuo *s.* Lähteä l:lle marjaan.

lakka|tanko *s.* tanko sinettilakkaa. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* Lakka- ja väriteollisuus. **-|työ** *s.* vars. lakalla päällystetty esine. | Kiinalaisia ja japanilaisia l:töitä.

lakkauksissa *adv. harv.* lakanneena. | Yhdistyksen toiminta on ajoittain ollut l.

lakkau|s[64] *teonn.* < 2. lakata. **1.** lakkaaminen. | Suorittaa huonekalujen, korkkimaton l. L:kseen tarvittavat aineet. — Postilähetyksen l. 'sinetöiminen lakalla'. — *Yhd.* sisä-, ulkol. **2.** lakkaamisen tulos, lakkapeite, -kalvo. | Esineen pintaa peittää ruskea l. Kulunut l. — *Harv.* -- laatikot ovat puodissa -- l:sten [= sinettien] takana TALVIO.

1. **lakkaut|taa**[2*] *kaus.v.* < 1. lakata. **1.** varsin. merk:ssä: lopettaa t. keskeyttää jnk toiminta, voimassaolo tms. | L. puolue, yhdistys. L.

virasto. L. sanomalehti 'kieltää ilmestymästä'. L. [= kumota] laki. — *Lak.* L:tava eli devolutiivinen vaikutus, seuraamus. 2. tav. par. lopettaa, keskeyttää, päättää. | L. maksunsa. Liikkeen oli l:ettava toimintansa. Laiva l:taa kulkuvuoronsa. Vesi välähtelee airon lehdessä - - kun hän l:taa soutunsa AHO.

2. **lakkaut|taa**[2*] *fakt.v.* < 2. lakata. | Huonekalut on uudestaan l:ettava.

lakkauttamis|päätös *s.* **-vaatimus** *s.*

1. **lakkautu|a**[44] *pass.v.* lakata, loppua, keskeytyä, päättyä. | Yhtiön, kuoron toiminta l:u. Liikenteen l:minen. L:neet lehden tilaukset.

2. **lakkautu|a**[44] *pass.v.* < 2. lakata. | Lakattaessa huonosti l:neet kohdat.

lakkautus[64] *teonn.* < 1. lakkauttaa. | Sanomalehden l. Maksujen l. **-palk|ka** *s.* lakkautetun t. toiseksi muutetun viran aikaisemmalle haltijalle määräedellytyksin maksettava palkka. | Asettaa jku, joutua l:alle. Olla l:alla. **-päätös** *s.*

lakka|vernissa *s. maal.* lakka, jossa on jtak kuivuvaa öljyä, öljy-, rasvalakka. **-väri** *s.* **1.** aniliinivärien vesiliuoksia ja eräitä metallisuolaliuoksia sekoittamalla saatuja öljyihin ja veteen liukenemattomia väriaineita; *syn.* pigmenttiväri, värilakka. **2.** = lakkamaali. | L:llä maalattu lattia.

lak|ki[4*] *s.* **1.** lieritön, us. lipallinen (tav. miesten, erikoistapauksissa, esim. virka-asuun kuuluvana myös naisten) päähine; vrt. hattu, myssy. | Pojan l. Nahkainen, samettinen l. Matala, lipaton, tupsupäinen l. Neljän tuulen l. 'lappalaismiesten päähine, jonka korkeahkosta tasalakisesta pesästä ulkonee neljä pitkää soppea'. L:in reuhka, risa. L:itta päin. Seistä l. kourassa. Panna, siepata l. päähänsä. Painaa l. korvilleen. L. päässä, silmillä. Ottaa l. päästä. Nostaa, kohottaa l:kiaan [tervehdykseksi]. Hurrasivat ja heittelivät l:kejaan. Pyöritellä neuvottomana l:kiaan. Kunniaa tehtäessä nostetaan oikea käsi l:in reunaan. — *Kuv.* Sille miehelle minä nostan l:kiani 'sitä miestä kunnioitan'. Tavoitella valkoista l:kia 'pyrkiä ylioppilaaksi'. — *Yhd.* kangas-, karva-, nahka-, paperi-, sametti-, turkis-, verkal.; lippa-, pata-, piippo-, tupsul.; valkol.; autoilijan-, kalastajan-, poliisin-, upseerinl.; lappalais-, merimies-, sotilas-, ylioppilasl.; arki-, kesä-, pyhä-, talvil.; hiihto-, uima-, urheilu-, virkal. **2.** *kuv.* lakkia muistuttavasta päällyksestä, suojuksesta t. jnk esineen osasta; vrt. hattu 3. | Kuhilaan l. Iso kivi, luminen l. päässä. — Vars. *kasv.* kantasienen itiöemän leveä latvaosa. | Sienen kanta ja l. Hepotatin l. on päältä punaruskea.

lakk|ia[17*] *v. murt.* = latkia. | Kissa l:i lämmintä maitoa AHO. - - juomahan Manalan maljat, / Tuonen tuopit l:imahan KAL.

lakkiaiset[63] *s. mon. koul.* uusien ylioppilaiden lakinsaantipäivänsä iltana pitämä juhla.

lakki|kangas *s.* **-kauppa** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* L. itiöemä.

lakki|nen[63] **1.** *dem.s.* Pikku tonttuja l:set päässään. — Vars. **2.** yhd:ojen jälkiosana. | Harmaa-, puna-, suippo-. valkol.

lakki|päinen *a.* jolla on lakki päässä. | L. poika. **-pä|ä** **1.** *a.* = ed. **2.** *s* ja *a. harv.* = lakkapää. | - - poikki Pohjolan vesien, / l:ien lainehien KAL.

lakki|reuhka, -risa *s.* vanha, kulunut lakki, lakin reuhka, risa, lakkikulu. | L. takaraivolla. **-sien|i** *s. kasv.* L:et 'Hymenomycetes, kantasienien lahko, joka käsittää ne kantaitiöiset, joiden itiölava on kehittynyt itiöemän pinnalle'. **-tehdas** *s.*

lak|ko[1*] *s.* **1.** työntekijäin tav. asianomaisen työntekijäjärjestön johdolla toimeenpanema työnseisaus, kun työntekijäin ja työnantajan t. -antajain välistä erimielisyyttä ei saada sovitetuksi pelkillä neuvotteluilla, työlakko; vrt. (työn)sulku. | Satamatyöläisten, tarjoilijain, virkamiesten l. Poliittinen, kansainvälinen l. Tehdä l. Ammattiyhdistys julisti l:on. Ryhtyä, ruveta l:koon. Olla l:ossa. Rikkoa, murtaa l. L. päättyy huomenna klo 12. — Italialainen l. 'lakko, jossa työntekijät jäävät työhön, mutta pyrkivät pitämään työn tehoa mahdollisimman heikkona'. — *Yhd.* leipuri-, maalari-, merimies-, rautatieläis-, virkamiesl.; hiili-, kirjapaino-, lastaus-, liikenne-, maatalous-, metalli-, ravintola-, rautatie-, satama-, teollisuusl.; istuma-, kannatus-, korpi-, miehitys-, myötätunto-, suur-, vastalause-, yleisl. **2.** muista ed:n tapaisista yhteiskuntailmiöistä. | Opiskelijain tekemä l. — *Yhd.* kutsunta-, luento-, osto-, vaali-, vero(nmaksu)l. **3.** pidättyminen jstak, toiminnasta t. käynnistä lakkaaminen, toimimattomana t. käyttämättömänä oleminen, epäkuntoon joutuminen. | Tupakkamiehen l. ei kestä kauan. Radio, kello teki l:on 'lakkasi toimimasta, käymästä'. Auto teki mäessä l:on. Suolisto on l:ossa 'ei toimi'. Olisin lukenut vielä, mutta silmäni tekivät l:on. — *Yhd.* juoma-, kahvi-, syömä-, tupakkal.

lakko|aalto *s. kuv.* Uusi l. uhkaa Ranskaa. **-alue** *s.* Levottomuuksia l:illa. **-avustu|s** *s.* lakkolaiselle maksettava avustus. **-ehto** *s. liik.* urakka- t. hankintasopimukseen mahdollisen lakon varalta liitetty ehto, lakkoklausuuli. **-hank|e** *s.* Veturimiesten l:keet.

lakkoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** tehdä lakko(ja), olla lakossa. | Myyjättäret l:evat. L:evia merimiehiä. **2.** toimia t. käydä huonosti, pysähdellä, konstailla, reistailla, vikuroida. | Moottori, haulikko l:ee. L:eva sydän. Muisti rupesi l:emaan.

lakkoilija[14] *tek.* < ed. | L:t tihutöissä.

lakko|julistus *s.* Seiniin kiinnitetyt l:julistukset. Totella ammattiliiton l:julistusta. **-kahakka** *s.* **-kassa** *s.* työntekijäjärjestön kassa, josta järjestön jäsenille lakon aikana maksetaan avustusta. **-kehotus** *s.* **-kiihottaja** *s.* **-kiihotus** *s.* **-klausuuli** *s. liik.* = lakkoehto. **-kokou|s** *s.* kokous, jossa tehdään lakkoa koskevia päätöksiä. | Poliisi hajotti l:ksen. **-komitea** *s.* lakkotoimikunta.

lakkolai|nen[63] *s.* lakossa oleva työntekijä, lakkoilija. | L:sten kokous. L:set palanneet töihinsä.

lakko|levottomuus *s.*, tav. *mon.* Pahoja l:levottomuuksia Italiassa. **-liik|e** *s.* Metallityöläisten

l. L:keen puhkeaminen, leviäminen. Yhtyä l:keeseen. Tukahduttaa l.

lakkoliitti[4] *s. geol.* sienen t. kakun muotoinen laaja magmamassa, joka sulana on puristunut maan kuoreen pääsemättä pinnalle saakka ja tällöin kohottanut yläpuolellaan olevia kivimassoja.

lakko|lupa *s.* asianomaisen keskusjärjestön tms. myöntämä lupa lakon aloittamiseen. **-mellakka** *s.* **--oikeus** *s.* **-puuha** *s.*, tav. *mon.* **-päätös** *s.* **-rettelö** *s.*, tav. *mon.* **-rikkuri** *s.* lakonrikkoja, (lakon)rikkuri. **-taistelu** *s.* L., joka päättyi työnantajain voittoon. **-tila** *s.* Liike on julistettu l:an. **-tilanne** *s.* Uhkaava l. **-toimikunta** *s.* lakkolaisten asettama, heitä lakkoa koskevissa kysymyksissä edustava toimikunta, lakkokomitea. **-työ** *s.* lakon aikana suoritettava, lakon rikkova työ. **-vaht|i** *s.* lakkovartion jäsen. | Asettaa l:eja. **-vakuutus** *s.* työnantajan lakon varalta ottama vakuutus. **-vapaus** *s.* Työläisille on taattava yhdistymis- ja l. **-vartio** *s.* lakkolaisten työpaikalle asettama vartio, jonka tehtävänä on estää lakkoon osallistumattomia ryhtymästä lakonalaisiin töihin.

lakla[10] *s. kansanr.* metsähanhi. — *Kuv.* -- kivenpuu käkenä kukkui, / l:na kiven lapatta KAL.

laklat|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | -- vesi l:teli tutusti kokassa HEPOR.

laklat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* kalkattaa, liplattaa, palpattaa, pälpättää. | Myllyn rattaat l:tavat. Laineet l:tivat veneen keulassa. Kuului hiljaista lehmänkellon l:usta. Hanhiparvi l:taa. [Eukkojen] silmät olivat sirrallaan ja kielet l:tivat KIANTO.

lakmus[64] *s. kem.* eräistä jäkälistä valmistettu sininen väriaine, jota käytetään mm. kemian töissä indikaattorina. **-koe** *s.* lakmuksella suoritettava koe, jonka tarkoituksena on todeta jnk aineen happamuus t. emäksisyys. **-liuos** *s.* lakmusvärin vesi- t. alkoholiliuos. | Punainen l. **-paperi** *s.* lakmusliuoksella värjätty imupaperi, jota käytetään kemiallisena indikaattorina. | Tutkia jtak l:lla. Happo värjää sinisen l:n punaiseksi. **-reaktio** *s.* lakmuksen kokeessa osoittama reaktio. | Neutraali l. **-väri** *s.*

lako[1*] **1.** *s.* sateen t. myrskyn maahan painama, lakoutunut vilja t. heinä; tav.: viljan t. heinän painuneisuus. | Myrsky tekee l:a. Myöhäinen kylvö kärsii laosta enemmän kuin aikainen. Ei l. lasta tapa [= lakoutuneestakin viljasta saadaan vielä sato] SL. — Vars. *laossa,* laosta, lakoon (adv.) maahan painuneena, painuksissa, lakoutuneena. | Vilja, ruis, ohramaa on laossa. Mennä, painua l:on. Sade lyö laihon l:on. Rakeet hakkasivat kaislikon l:on. Nousta laosta. — *Kuv.* -- sen sijaan, että innostuisivat ja koettaisivat ymmärtää ja meitä nuorempia neuvoa, aina ollaan alas painamassa, aina l:on lyömässä AHO. **2.** *a. harv.* lakoon mennyt, lakoutunut, lakoileva. | L. vilja. [Ihmisiä] kaatui kuin l:a laihoa synnintuntoon AHO.

lakoheinä *s.* lakoinen heinä.

lakoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < laota. | Vilja l:ee. Juoksivat niin, että vesakko l:i. — Ojan seinämien l:u. Kahden puolen l:evat laineet kokan edessä AHO.

lakoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* lakoutunut, laossa oleva. | L. ruis, laiho, sato. L. vainio, vehnäpelto.

lakonalai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* jota lakko koskee, lakkotilaan julistettu. | L. liike. Työmaa julistettiin l:seksi.

lakoni|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* puhetavasta: lyhyt ja ytimekäs, nasevan suppeasanainen. | L. vastaus, käsky. Sanonnan l. suppeus. Pukea ajatuksensa l:seen muotoon. Puhua miehekkään l:sesti.

lakonismi[4] *s.* lakonisuus, lakoninen ilmaus.

lakon|murtaja *s.* henkilö, joka työnantajan ulkoapäin palkkaamana ryhtyy tekemään lakonalaista työtä. | Sieltä täältä haalitut l:murtajat. **-rikkoj|a** *s.* henkilö, joka tekee t. ryhtyy tekemään lakonalaista työtä, (lakon)rikkuri; myös = ed. | Värvätä l:ia. Yhteenottoja lakkovahtien ja l:ien välillä. **-rikkuri** *s.* = ed. **-uhka** *s.* Palkkariidan synnyttämä l.

lakoontua[1*] *v.* = lakoutua.

lako|pellava *s.* lakoinen pellava. **-ruis** *s.* vrt. ed. **-sauma** *s. rak.* kahden kivikerroksen välinen vaakasuora sauma muurirakenteessa; vrt. pystysauma.

lakou|tua[44] *v.* (*rinn.* lakoontua) mennä t. painua lakoon, laota. | L:tunut vilja. Maatiaiskaurat ovat helposti l:tuvia. Hamppu ei l:du. — *Kuv.* [Ukko polvistui rukoukseen] kansan l:tuessa maahan hänen rinnalleen RAILO.

lako|varis *s. kans.* Akkoja oli pirtissä kuin l:variksia 'paljon'. **-vilja** *s.* lakoinen vilja.

lakritsa[15] *s.* = seur.

lakritsi[4] *s.* lakritsikasvin juuresta valmistettu musta aine, jota käytetään mm. rohdoksena ja makeisten valmistukseen; siitä valmistetuista makeisista. | L. vatsalääkkeenä. — Pussillinen l:a. Lapset imeskelevät l:a. **-jauhe** *s. farm.* ulostavasti vaikuttava lääkeseos, joka sisältää mm. lakritsijuurta, sennanlehteä ja rikkiä. **-juuri** *s. farm.* lakritsikasvin juuri, josta lakritsia valmistetaan. **-kasvi** *s.* Glycyrrhiza glabra, hernekasvien heimoon kuuluva ulkomainen ruoho t. matala pensas; vrt. lakritsi. **-pastilli** *s.* **-patukka** *s.* **-piippu** *s.* piipun muotoinen lakritsimakeinen. **-pulveri** *s.* lakritsijauhe. **-uute** *s.*

laksatiivi[4] *s.* ulostusaine. | Käyttää karvasvettä, lakritsijauhetta l:na.

lakseera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* lääkkeistä: ulostuttaa.

lakso[1] *s. vanh.* ja *murt.* laakso. | -- laulelin jokaisen l:n, / joka kummun kukkuelin KAL.

laktaami[6] *s. kem.* aminohappojen sisäinen anhydridi; vrt. laktoni.

laktaasi[6] *s.* nuorten nisäkkäiden suolistossa sekä eräissä pikkueliöissä esiintyvä maitosokeria hajottava entsyymi.

laktaatti[6*] *s. kem.* maitohapon suola.

laktalbumiini[4] *s. kem.* maidon albumiini.

lakto|basilli *s.* sauvamainen maitohappobakteeri. **-densimetri** *s.* maidon ominaispainon määrittämiseen käytetty uppovaaka. **-flaviini**[4]

s. = riboflaviini. **-geeninen**[63] *a.* L. hormoni 'maidoneritystä kiihdyttävä aivolisäkkeen hormoni, prolaktiini'.
laktoni[5] *s. kem.* oksihappojen sisäinen anhydridi eli esteri; vrt. laktaami.
laktoosi[6] *s. kem.* maitosokeri.
lal, lalla, lallallaa jne. *interj.* ks. 1. la.
lallat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Äiti l:telee lapselleen. — Humalaisten l:telua.
lallat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** laulaa jtak säveltä la la, lal lal tms. tavuja toistellen. | L. jtak pianon säestämänä. L. jtak renkutusta, lasten lauluja. Lal lal lal laa, l:taa tyttö tuttua säveltä. **2.** lepertää, lörpöttää, höpöttää. | Kieli alkaa jo l. viinan vaikutuksesta. Tyhjää l:usta, joka ei mihinkään tehoa AHO.
lalli[4] *s. harv.* = seur. — Tav. *yhd.* juoppol.
lallu[1], **-|kka**[15*], -|s[64] *s.* tav. pehmeästä, veltosta, saamattomasta henkilöstä: vätys, vetelys, nahjus, nuhjus. | Lihava, laiska l. L:kka ja jänishousu. Mokomakin hentomielinen l:s. L. sinä olet mieheksi. - - johtokunta kun oli sellainen lallu V.KOLKKALA.
1. **lama**[10] **1.** *s.,* vars. *tal.* lamaannus, lamatila, -kausi, depressio. | Taloudellinen l. Pörssin l. L. jatkuu. Keksiä keinoja l:n voittamiseksi. — *Yhd.* liike-, rakennusl. **2.** *lama|ssa,* -sta, -an (adv.) lama(ann)uksissa. **a.** *konkr.* maahan, alas, kokoon painettuna t. painuneena, painuksissa, laossa, lyyhyssä, lysyssä. | Pelto on l:ssa. Ruoho on l:ssa astujan jäljiltä. Sade on painanut hevosen karvat l:an. Rakennus on päässyt l:an. Lyyhistyä l:an. **b.** *abstr.* lannistuneena, nujertuneena, herpaantuneena, masennuksissa; osaksi tukahduksissa, laimentuneessa tilassa. | Ruumis ja sielu l:ssa. Hermot ovat l:ssa. Mieli oli syvästi l:ssa. Vastoinkäymiset löivät l:an hänen innostuksensa. — Seura on l:ssa. Työ, kauppa, liike-elämä on l:ssa. Markkinat ovat täydelleen l:ssa. Toiminta on mennyt, päässyt l:an. Koko Karjala julmasti lyötiin l:an KAILAS. **3.** *a. vanh.* voipunut, heikko, huono. | - - lehmä läävässä l:na, / sairahana sarvinauta KANT. — *S:sesti.* - - nuo herrat ei näy hevosta säästävän — pojankin l. ihan vaahdossa kuohuu AHO.
2. **lama**[10] [tav. lā-] *s.* lamalainen munkki. — *Yhd.* dalail.
lama-aika *s.* lamakausi. | Taloudellinen l.
lamaannu|s[64] *s.* lamassa oleminen, lamaantuneisuus, lamaus, lama(annus)tila, depressio. | Lihasten, hermojen l. Pistoksen aiheuttama l. Mielen, tahdon l. Moraalinen l. — Taloudellinen l. Liike-elämän l. Tiedot sodasta synnyttivät pörssissä voimakkaan l:ksen. — *lamaannu|ksissa,* -ksiin (adv.) lamaantuneena, lamassa. | Isän kuolema sai K:n aivan l:ksiin. Yhdistyksen toiminta on l:ksissa.
lamaannus|aika, -kausi *s.* Vuosia kestänyt teollisuuden l. **-tila** *s.* Hermoston, mielen l. Tehtaan toimintaa uhkaa l. Kehitys on joutunut l:an. Elää kansallisessa l:ssa.
lamaannutt|aa[2*] *kaus.v.* -avasti *adv.* (< seur.) lamata, lamauttaa. | Myrkky, joka l:aa lihakset. Sota l:i yritteliäisyyden. Keskinäiset riitaisuudet vaikuttavat toimintaan l:avasti.
lamaan|tua[1*] *v.* -tuneisuus[65] *omin.* (*rinn.* lamautua) mennä t. joutua lamaan, lamatilaan, herpaantua, lannistua, nujertua, masentua, (osaksi) tukahtua t. tyrehtyä, laimentua. | Jalat l:tuivat epämukavasta asennosta. Ruumiin vasen puoli on l:tunut 'halvaantunut'. Lihasten l:tuneisuus. Hermosto l:tuu. Mieli, tahto l:tuu. Hän ei helposti l:nu. Tuijotti eteensä kauhusta l:tuneena. Yritys l:tui varojen puutteesta. Elinkeinojen l:tuminen.
lamai|nen[63] *a. murt.* -sesti *adv.* voipunut, heikko, väsynyt, lamaantunut. | Vanha ja l. hevoskaakki. - - torkkui ja nuokkui kuin l. lammas KAUPPISH. Hän tunsi uutta voimaa virtaavan l:seen mieleensä IMMI HELLÉN.
lamakausi *s.* Taloudellinen, kirjallisuuden l. Yleismaailmallinen l.
lamalai nen[63] [tav. lā-] *a.* ja *s.* lamalaisuuteen kuuluva, sille ominainen, sen opin mukainen; lamalaisuuden tunnustaja. | L. hierarkia, pappi. L. tapa. Lhasa, l:sten pyhä kaupunki. **-suus**[65] *s.* Sisä-Aasian budhalaisuus.
lamamiilu *s.* miilu, jossa puut ovat pitkällään;)(pystymiilu.
lamantiini[4] *s.* Trichechus manatus, amerikkalainen manaatti.
lamarckismi[4] *s.* ranskalaisen Lamarckin esittämä polveutumisoppi.
lamasalvos *s.* puurakennustyylin muoto, jossa hirret erilaisin nurkkasalvoksin liitetään toisiinsa vaakasuorasti;)(pystysalvos.
lama ssa, -sta, -an *adv.* ks. 1. lama 2.
lama|ta[35] *v.* painaa t. saattaa lamaan. **1.** *konkr.* painaa maahan, alas t. kokoon, lytistää, lyyhistää; lahmata. | L. vilja, ruoho maahan. L. nokkosia jalkoihinsa. Lumi l:a metsän puita. - - marssi sinne, missä pilvet maata l:a [= viistävät] KIVI. Pois alta taikka l:taan! SP. **2.** vars. *abstr.* lamauttaa, lamaannuttaa. | Isku l:si käden. Myrkytyksen l:ama hermosto. L. jkn into. Kauhu l:si voimani. Häpeän tunne l:si hänet. L:ava pakkomielle. Sota on l:nnut viennin.
lamatila *s.* lamaannus(tila). | Taloudellinen l. Isonvihan aiheuttama l. Elää henkisessä l:ssa.
lamau|s[64] *s.* lamaantuminen, lamaannus. | Lihasten l. Outo l. valtasi mielen. Moraalinen l. — *lamau|ksissa,* -ksiin (adv.) lamaantuneena, lamassa, lamaannuksissa. | Lyödä l:ksiin. Ruumis, into, kauppa on l:ksissa. — *Yhd.* hermol.
lamaustila *s.* lama(annus)tila. | Taiteen l.
lamaut|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* -us[64] *teonn.* saattaa lamaan, lamatilaan, lamaantumaan, herpa(ann)uttaa, herpaista; (osaksi) tukahduttaa t. tyrehdyttää; lamaannuttaa, lamata. | L:tava isku. Myrkky, joka l:taa keskushermoston. Merivuokot l:tavat saaliinsa polttiaiselimillään. Käärmeen l:tava katse. Seisoi hyytävän pelon l:tamana. — L. jkn voimat, into, rohkeus. Tappion moraalisesti l:tava vaikutus. Ei ankara tautikaan pystynyt l:tamaan hänen elämänuskoaan. Sota l:ti kansainvälisen kaupan. Lakko l:tanut liikenteen. Taloudellisesti l:tava aika. — *Sot.* herpaannuttaa vihollisen elävän voiman toiminta. | Vihollispatterien tuhoaminen tai l:taminen.

lamauttamisammunta *s. sot.* tykistön t. muu ammunta, jolla määräajaksi pyritään herpaannuttamaan vihollisen toiminta.

lamautua[44] *v.* = lamaantua.

lamavuo|si *s.* Sotaa seuranneet l:det.

lamee[20] *s.* kangas, jonka loimissa t. kuteissa on metallilankoja, lameekangas. — *Yhd.* hopea-, kultal. **-kangas** *s.*

lamell|i[6] *s.* ohut levy, lehti, liuska, hile. | Helttasienten heltat eli l:it. Astian seinämiin l:eiksi kiteytynyt aine. Kartonki on valmistettu toisiinsa yhdistetyistä paperiarkeista eli l:eista. — *Tekn.* Pistorasian sulakkeena on joko l. tai tulppa. Nivelketjut on tehty tapeilla toisiinsa yhdistyvistä l:eista.

lamelli|jarru *s. tekn.* = levyjarru. **-kytkin** *s. tekn.* = levykytkin. **-talo** *s.* kaupunkitaloja, jotka on rivitetty toisistaan erilleen yhdensuuntaisesti vierekkäin, niin että ne toisiaan varjostamatta kaikki saavat auringonvaloa; *syn.* kaitiotalo.

laminaari|nen[63] *a. fys.* silojuoksuinen; vrt. turbulenttinen. | Nesteen liikettä sanotaan l:seksi, kun sen aineosaset pysyvät samassa tasossa ja nämä tasot liukuvat pyörteitä muodostamatta toistensa ohi.

lam|mas[66*] *s.* **1. a.** Ovis aries, yleinen kotieläin; vars. täysikasvuisesta naarasyksilöstä; *el.* Ovis, onttosarvisiin märehtijöihin kuuluvia nisäkkäitä; vrt. uuhi, pässi, jäärä, oinas, karitsa, vuona. | Suomalainen, itäfriisiläinen l. [rotuna]. Yksi hevonen, 5 lehmää ja 8 l:masta. Valkoinen, musta, pitkävillainen l. L. karitsoineen. L:paan villa, tali. L. kaluaa ruohoa, määkii. Hoitaa, pitää, paimentaa l:paita. L:paan keritseminen, teurastus. L. on hyvä eläin: ei pure eikä potki SL. — *Yhd.* rasvahäntä-, sarvil.; karakul-, maatiais-, merinol.; liha-, lihotus-, siitos-, teuras-, turkisl.; emä-, rotu-, urosl.; uhril.; kekri-, pääsiäisl. **b.** lampaan lihasta; lampaan nahasta turkiksena. | Paistettua, pariloitua l:masta. L:masta ja kaalia. Keittää, syödä l:masta. — Harmaata, mustaa, värjättyä l:masta. Turkki on kiharaa l:masta. — *Yhd.* kultal. **2.** vertauksellista ja kuv. käyttöä. **a.** vars. (liian) lempeästä, nöyrästä, hyvänahkaisesta t. arasta ihmisestä. | Kuuliainen, lauhkea, viaton, typerä kuin l. Juoksevat kuin l:paat karkuun. Sulloutuivat kuin l:paat hädissänsä yhteen. Puhuu niin kuin (keitetystä) l:paan päästä [= tyhmästi] SP. — Semmoinen raukkamainen l.! L:paan maidolla juotettu mies. -- on sillä Jussilalla silloin l:paan maksa, ellei tästä hyvitystä vaadi K.KAJANDER. Jokos tuli l:paalle miehen luonto! Kauppiaalla on sian sielu, l:paan aivot ja koiran omatunto SP. — *musta lammas* joukon tottelemattomin tms., eniten huolia, murhetta aiheuttava jäsen, surunlapsi, syntipukki, häpeäpilkku t. -tahra. | Perheen, puolueen musta l. Luokka, joka on koulussa musta l. — *susi lampaan, lammasten vaatteissa* ystävyyttä tms. teeskentelevä, todelliset huonot tarkoituksensa salaava henkilö, petollinen, salakavala teeskentelijä. | A. oli oikea susi l:paan vaatteissa. -- samanlaisia susia olivat tietysti herrat pohjan perillä kuin etelän seutuvilla --, vaikka liikkuivatkin l:masten vaatteissa? KIANTO. — *susi — lammas* vrt. ed. | Pitämättä sen enempää suden kuin lampaankaan [= kummankaan riitapuolen] puolta. [Huumori] jonka valossa ihmisten maailma ei näy sutten, vaan usein lauhkeiden pitkäkorvaisten ja joskus l:paidenkin laumana HOLLO. **b.** vars. *heng.* ihmisistä (vars. kristityistä, joskus israelilaisista) Jumalan, Kristuksen t. seurakunnan esimiehen ("paimenen") johtamiksi ajateltuina. | Kirkon kuuliaiset l:paat. Eksynyt l. Israelin huoneen kadonneet l:paat UT. | -- te ette usko, sillä te ette ole minun l:paitani. Minun l:paani kuulevat minun ääntäni, ja minä tunnen ne, ja ne seuraavat minua UT.

lammas|aitaus *s.* **-farmi** *s.* Iso l. **-haka** *s.* **-hoito** *s.* → lampaanhoito. **-huone** *s.* lammasnavetta, -läävä, -suoja, -pihatto, lampola. | Talli, navetta, l. ja sikolätti. — *Kuv. heng.* uskovain joukko, seurakunta, kristikansa. | Vaatimaton tehtäväni on ollut vain olla todellinen paimen sille l:elle, jonka Herra on minun heikon käteni alle asettanut LEINO. -- että yksi l., / yksi paimen olis myös! HLV. **-hyppy** *s. voim.* = lampaanhyppy. **-kaali** *s. ruok.* lampaanlihasta ja kaalista valmistettu ruokalaji. **-kanta** *s.* Kotimaisen l:mme lisääntyminen, jalostaminen. **-kapi** *s. eläinlääk.* lampaansyyhy. **-karja** *s.* **-karsina** *s.* L. navetan nurkassa. **-kartano** *s.* erityisesti lampaanhoitoa harjoittava tila. | Vuonna 1746 perustettiin Vaasaan suuri l. **-katra|s** *s.* Paimentaa l:sta. Susi l:an kimpussa. — *Kuv.* Juoksivat kuin säikähtynyt l. [Tuuli] ajaa tuiskulumet l:ina juoksemaan LEHT. **-keitto** *s.* Syötiin l:a. **-ketta** *s. murt.* lammasnavetta. **-koira** *s.* Englannin vanha l. 'pitkäkarvainen, vankka englantilainen paimenkoira'. **-kärpänen** *s.* Melophaga ovina, lampaassa loisiva siivetön kärpänen. **-laidun** *s.* **-laji** *s.* Kesyt l:t. **-laum|a** *s.* Ajaa, paimentaa l:aa. Sudet raadelleet l:oja. — *Kuv.* Pakenivat kuin l. Me kaikkihan nyt kuulumme tuon oikean paimenen [= Messiaan] l:aan KIVI. **-läävä** *s.* lammasnavetta. **-mai|nen**[63] *kalt.a.*, tav. *halv.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. lammas 2.a. | L. luonne, mies. Hänen silmissään on jotakin l:sta. Hymyili l:sesti, l:sen typerästi. Inhoan hänen l:suuttaan. **-muhennos** *s. ruok.*

lammasnahka *s.* lampaannahka. | L. peitteenä. Rukkaset ovat l:a. **-i|nen** *a.* L. lakki. L:set vällyt. — *Kuv.*, tav. *halv.* (myös -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*) lammasmainen. | Luonteeltaan l. Menetellä l:sesti. Velttoa l:suutta! **-lakki** *s.* Valkoinen l. **-turkki** *s.* Naisten, lasten l. Päällyksetön l. **-vällyt** *s. mon.*

lammas|navetta *s.* lammashuone, -läävä, -suoja, -pihatto, lampola. | Erillinen l. **-näyttely** *s.* Pienviljelijäin liiton järjestämä l. **-onn|i** *s.* Trullit pääsiäisyönä l:ea varastamassa. **-paimen** *s.* lampuri. | Kylän l:et. Unkarilainen l. **-paisti** *s. ruok.* lampaanpaisti. | Rasvaista l:a. **-pihatto** *s.* lammasnavetta. **-piika** *s.* lammaspaimenena oleva tyttö. | Talon tyttäret toimivat vuoroin l:na. **-raudat** *s. mon.* = keritsimet. **-rokko** *s.*

eläinlääk. eräs erittäin vaarallinen lampaiden tauti. **-rotu** *s.* Suomalainen l. **-sakset** *s. mon.* = keritsimet. **-siittola** *s.* **-suoja** *s.* lammasnavetta t. -karsina. **-talou|s** *s.* Kotimainen l. Harjoittaa l:tta. Liha, villa ja muut l:den tuotteet. **-tarha** *s.* lampaille aidattu tarha; tarha, jossa harjoitetaan lampaiden hoitoa. | Satapäinen l. Perustaa, rakentaa l. Karhu tihutöissä l:ssa. — *Kuv. heng.* Minulla [Jeesuksella] on myös muita lampaita, jotka eivät ole tästä l:sta [= opetuslasten joukkoa] UT. **-turkis** *s.*, tav. *mon.* L:ten arvo riippuu karvan muodosta. **-turkki** *s.* lampaannahkaturkki. | Naisten l. **-uhri** *s.*

lammen|pinta *s.* Tuulessa väreilevä l. **-ran|ta** *s.* Talo l:nalla. **-silmä** *s.* pienestä lammesta. | Suon keskellä päilyy kirkas l.

lamm|i[4(8)] *s. murt.* lampi. | -- kirkkaita l:eja KIVI.

lammik|ko[2*] *s.* **1.** pieni, veden (tav. tilapäisesti) täyttämä maanpinnan syvennys, pieni lampi, lampare, allikko; maahan tm. valuneen nesteen keräymä; lätäkkö, laimisko, rapakko. | Tielle sateesta syntyneet l:ot. Isoja l:koja. Älä kastele jalkojasi l:oissa! — Lapsi teki lattialle [virtsa]l:on. Pöydällä on l. maitoa. — *Kuv.* Häpeän l:oissa riuhtoo sieluni IRIS UURTO. — *Yhd.* kura-, sade-, vesil.; maito-, sylki-, veril. **2.** keinotekoinen vesiallas (luonnossa). | Lapsille puistoon tehty l. **Lohen kasvatus l:oissa.** — *Yhd.* puistol.; kahlaus-, kalanviljely-, koe-, koriste-, kutu-, kylpyl.; tekol.; kesä-, talvil.; suolal.; ankka-, kala-, karppi-, lohil.

lammikko|kala *s.* lammikossa kasvatettava kala. | Karppi l:kalana. L:kalojen ruokinta. **-ve|si** *s.* Kasteluun käytetään l:ttä. **-viljely** *s.* kalanviljely etup. keinotekoisissa vesialtaissa. | Harjoittaa l:ä. **-viljely|s** *s.* **1.** laitos, jossa harjoitetaan lammikkoviljelyä. | Maassamme on useita l:ksiä. **2.** = lammikkoviljely.

lammuska[15] *s.*, tav. *mon.* = lamuska.

lammuskaide *s. kansat.* malkakaton räystään reunalauta, joka estää malkoja luisumasta katolta.

lam|mut[73*] *dem.s. runok.* < lampi. | Yli tyynen l:puen soudeltiin / suvi-illalla immen kanssa LEINO.

lamo|a[1] *v. harv.* lojua, loikoa. | L:o sohvalla kaiket päivät. -- laiskoina l:ivat Sanan ääressä KOJO. Elä läävässä lepeä, / lamo lammaskarsinassa! KAL.

lamova[13] *a. (partis.)* vars. kasveista: maata pitkin kasvava. | L. pensas. Jos kysymyksessä on jokin l. lajike, on [marjapensaan] oksien alle hyvä asettaa tukia, etteivät marjat multaannu.

lampaala[14] *s. harv.* lampola. | L:ssa on pässeillä ja uuhilla eri karsinansa.

lampaan|harmaa *a. kans.* L. kangas, huivi. **-hoitaja** *s.* **-hoi|to** *s.* Harjoittaa l:toa. L:don kannattavuus. Elää l:dosta, l:dolla. **-hyppy** *s. voim.* (*rinn.* lammashyppy) hyppy, jossa vartalo lennon aikana pidetään suorana ja sääret vain polvista taivuksissa; vrt. kyykkyhyppy. | L. pukin yli. **-juusto** *s.* lampaanmaidosta tehty juusto. **-kello** *s.* Puinen, vaskinen l. **-keritsimet** *s. mon.* **-kyljys** *s. ruok.* **-kääpä** *s.* Polyporus ovinus, tärkein syötävä kääpälajimme. **-laidun** *s.* myös: lammaslaidun. **-lanta** *s.* **-la|pa** *s.* Suolattu l. Pani l:van eväskonttiinsa. **-latina** *s. leik.* mitään merkitsemätön, käsittämätön kieli, siansaksa. | Puhua l:a. **-liha** *s.* Keittää, syödä l:a. L:sta valmistettu ruokalaji. **-lihamuhennos** *s.* **-mai|to** *s.* L:dosta valmistettu juusto. **-musta** *a.* langasta, kankaasta: mustan lampaan villan värinen. | L. villalanka, raita.

lampaannahka *s.* myös: lammasnahka. | Muokata lampaannahkoja. Lampaannahasta valmistettu pergamentti. **-inen** *a.* myös: lammasnahkainen. | L. lakki, turkki. **-lakki** *s.* **-turkki** *s.* **-vällyt** *s. mon.*

lampaan|omistaja *s.* **-paisti** *s. ruok.* myös: lammaspaisti. **-papan|a** *s.* lampaan ulosteista. | Koota l:oita lannoitteeksi. **-pää** *s.* Halkaistu l. On l:ssä hyviäkin paikkoja [ei niin huonoa, ettei jotain hyvääkin; tyhmälläkin voi olla hyviä ajatuksia] SL. — *Kuv.* tomppeli, tyhmyri, taulapää. | -- eikö hän ymmärrä, että on uusi elämä talossa! Ah sitä l:tä! LEHT. **-rei|si** *s.* Savustettua l:ttä. **-rinta** *s. ruok.* Keitetty l. **-ruho** *s.* **-saparo** *s.* Sydän läpättää kuin l. **-satula** *s. ruok.* Paistettua l:a. **-sieni** *s.* = lampaankääpä. **-sork|ka** *s.* Keittää rasvaa l:ista. **-suol|i** *s.* L:esta valmistettu viulunkieli. **-syyhy** *s. eläinlääk.* lampaassa esiintyvä syyhy, lammaskapi. **-tali** *s.* **-talja** *s.* Tuore l. Heittäytyi l:lle pitkäkseen. **-tatti** *s.* = lampaankääpä. **-vill|a** *s.* Kotimaista l:aa. Ostaa l:oja. L:asta kehrätty lanka. **-vuona** *s.* **-vuo|ta** *s.* L:dasta valmistettu nahka. **-vällyt** *s. mon.* lampaannahkavällyt.

lampare[78] *s.* (*murt.* lampero[2]) pienehkö lampi, lammikko. | Matala, sammaltunut l. [Poikia] ongiskeli -- joenmutkien l:issa KARHUM.

lampetti[5*] *s.* seinään kiinnitettävä kynttilän (t. lampun) pidike, kynttiläkilpi. | Kirkon lampetit. Taulun, peilin molemmin puolin on l. — *Yhd.* seinäl. **-kynttilä** *s.*

lam|pi[8*] (*murt.* myös [4*]) *s.* pieni järvi; *maant.* veden täyttämä luonnon allas, jonka läpimitta on 10—200 m; vrt. lammikko, lähde. | Matala, syvä, kirkas, mutainen, musta l. Keinotekoinen l. Korpiemme sadat pienet l:met. L:men silmä 'lampi'. L:men laineet. L. vilkkuu puiden välistä. Pojat luistelevat l:mella, l:men jäällä. — *ummet ja lammet.* Jutella, valehdella, kysellä ummet ja l:met 'kaiken maailman asioita, joutavia, puuta heinää'. Puuhailee joutohetkinään ummet ja l:met. Soutaa ummet ja l:met 'kokea kaikki mahdollisuudet'. — *Yhd.* korpi-, metsä-, puisto-, salo-, suo-, vuoril.; muta-, teko-, umpil.; joutsen-, **kala-**, lumme-, ruutanal.

lampi|ahven *s.* Musta l. **-kotilo** *s.* Limnaea stagnalis, vars. suolattomassa, seisovassa vedessä elävä keuhkokotilo.

lampinen[63] **1.** *dem.s. harv.* Pikku l. **2.** *poss.a.* L. maasto.

lampi|polyyppi *s.* Hydra, rakenteeltaan erittäin yksinkertaisia suolattoman veden onteloeläimiä. **-ruutana** *s.* **-simpukka** *s.* = järvi-

simpukka. **-ve|si** *s.* Pestä pyykkiä l:dessä. Ruutanat elävät enimmäkseen l:sissä. **-vimpa** *s.* = toutain.
lampo- = lammas-. **-karsina** *s.*
lampola[14] *s.* lammasnavetta, -huone. | Navetan viereen rakennettu l.
lamponavetta *s.*
1. **lamp|pu**[1*] *s.* erimuotoisista ja -rakenteisista valaistus- (joskus lämmitys- t. kuumennus)-laitteista, joissa valo (lämpö) syntyy jnk palavan nesteen t. kaasun liekistä t. sähkövirran lämpövaikutuksesta; vrt. lyhty, soihtu, kynttilä. | Kirkas, heikko l. Katosta riippuva l. L. palaa, valaisee, sammuu. Sytyttää, sammuttaa l. Lukea, ommella l:un ääressä. — *Erik.* **1.** öljy- t. kaasulampusta. | Antiikin l:ut. L:un lasi, sydän. Täyttää l. öljyllä. Kiertää l. pienemmäksi. L. savuaa, käryää. Puhaltaa l. sammuksiin. Siihen aikaan kun isä l:un osti [= ennen vanhaan] [alk. AHO] SP. — Puhalluslampusta. | Kuumentaa, sulattaa, hitsata jtak l:ulla. **2.** sähkölampusta. | Himmeä, maitolasinen l. 50 watin l. L:un kanta. Kiertää l. paikoilleen. L. on höltynyt. L. on palanut 'lampun hehkulanka on palanut poikki'. — *Puhek.* radio-, elektroniputkisto. | Radion l:ut on uusittava. **3.** valaistuslaitteesta, jossa valaisevana osana tav. on sähkölamppu, sähkövalaistuslaite, -valaisin. | Salin, makuuhuoneen, kirjoituspöydän l. Vihreäkupuinen l. L:un varjostin, jalka, johto. **4.** *yhd.* Asetyleeni-, kaasu-, karbidi-, petroli-, sprii-, öljyl.; elohopea-, hehku-, kaari-, kvartsi-, kynttilä-, loiste-, putkil.; jalka-, katto-, käsi-, lattia-, piano-, pöytä-, riippu-, seinä-, taskul.; eteis-, hissi-, kaivos-, katu-, navetta-, ulkol.; ilta-, yöl.; kirjoitus-, luku-, mainos-, merkinanto-, työ-, vara-, varmuusl. **5.** *kuv.* Taivaan l:ut 'aurinko ja kuu'. Eteläisen kelmeällä reunal / päivän l. seisoo hymyten KIVI. Palaa taivaan l., kullankirkas kuu ELINA VAARA. — Jkn elämän l. [= elämä] on kirkkaimmillaan, sammuu. Uskon l. lakkaamatta / öljystäsi loistakoon VK.
2. **lamppu**[1*] *s. murt.* lampuoti.
lamppuharja *s.* lampunlasin puhdistamiseen käytetty harja.
-lamppuinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmi-, 5-l.
lamppu|johto *s.* sähkölampun johto. **-jännite** *s. sähk.* 110 voltin l. **-musta** *s.* = seur. **-noki** *s.* eräitä aineita liekillä polttamalla saatu hyvin musta nokiväri; us. = nokimusta, kimrööki. **-rivi** *s.* Kadun l. **-ryhmä** *s.* **-tehdas** *s.* **-|tuiju, -|tuikku** *s.* heikosti valaiseva pienehkö lamppu. | Saunan ikkunalla palaa kituuttaa läkkipeltinen l. L:tuikku valaisi hämärästi huonetta KARHUM. **-vastus** *s. sähk.* lampun t. lamppujen vastus. **-öljy** *s.* = paloöljy, petroli. | Puhdistaa jtak l:llä.
lampsi|a[17] *deskr.v.* kävellä (vars. veltosti, huolimattomasti, pitkin askelin), hampsia. | Mennä, kävellä l. Lähtivät l:maan kotiin. Alkakaahan l.!
lampun|istukka *s. sähk.* laite, johon sähkölamppu kannastaan kiinnitetään sähkövirtaan kytkettäessä, lampunpidin. **-jalka** *s.* Puinen, hopeinen l. **-kannatin** *s.* **-kanta** *s.* sähkölampun osa, josta se kiinnitetään istukkaan. **-kupu** *s.* Lasinen l. **-lasi** *s.* öljy-, karbidi- yms. lampuissa käytetty, tav. putkimainen lasi, jonka tehtävänä on mm. liekin suojaaminen ja vedon aikaansaaminen. | Mustunut l. L:n puhdistaminen. **-noki** *s.* = lamppunoki. **-pidin** *s. sähk.* = lampunistukka. **-sydän** *s.* nauha, jota myöten öljy kohoaa öljylampun säiliöstä polttimeen. | Kirkkaasti palava l. **-valo** *s.* Ikkunoista kajastaa heikkoa l:a. Tehdä jtak l:ssa. **-varjosti|n** *s.* Lasinen, kankainen l. Paperista tehty l. Laskostettu, kukikas l.
lampuo|ti[4*] *s.* itsenäisen tilan vuokraaja; *lak.* lampuotitilan vuokramies. | Kruunun l. L:din kynnys on liukas [= asema epävarma] SL.
lampuoti|laitos *s.* L:laitoksen varjopuolet. **-sopimus** *s.* Suullinen, kirjallinen l. **-tila** *s.* viljelykseen käytettäväksi aiottu manttaaliin pantu vuokratila, joka hallintansa puolesta on jnk toisen tilan, päätilan, alainen. **-vero** *s.* L:ista maksettiin vain pieni osa rahana.
lampur|i[5] *s.* **1.** lammaspaimen. | L:eina käytettiin poikia ja vanhuksia. - - Aabelista tuli l. VT. **2.** *hist.* lampaanhoidon neuvoja. | Turun läänin l. L:it vastasivat nykyisiä maatalousneuvojiamme. — *Yhd.* lääninl. **3.** *kans.* lampaita ahdisteleva koira. | L:in raatelema lammas. — *A:sesti.* L. koira.
lamputon[57] *kar.a.* < lamppu. | L. lyhty.
lamuska[15] *s.*, tav. *mon.* (*rinn.* lammuska) työreen levityskehys, jonka muodostaa kaksi reen kaustojen suuntaista, roukkujen yhdistämää laitapuuta.
1. **lana**[10] *s.* **1.** = lata. — *Yhd.* peltol. **2.** lataa muistuttava tientasoituslaite; *harv.* lumiaura, -reki. | Moniteräinen l. Traktorin, auton vetämä l. Tiet on pyryn jälkeen avattava l:lla. — *Yhd.* tiel.; auto-, hevos-, traktoril.
2. **lana**[10] *s. kal.* nieluton, suppilomainen pyydys, joka asetetaan suu vastavirtaan, niin että kala veden paineen ja pyydyksen ahtauden vuoksi pysyy siinä vangittuna; kookas rysä (lohipadossa). | Pyytää l:lla siikoja, lohia, ankeriaita.
lana|pato *s. kal.* jokeen rakennettu pato, joka ohjaa kalat lanaan, rysäpato. **-pyydys** *s. kal.*
lana|ta[35] *v.* **-us**[64] *teonn.* tasoittaa lanalla, ladata; *harv.* aurata. | Pellon l:us. Tien epätasaisuudet korjataan höyläämällä tai l:amalla.
landoo[31] *s.* hevos(t)en vedettävät keveät vaunut, joissa on eteen- ja taaksepäin laskettava kuomu, kaksi istuinta ja ajajan penkki.
langalli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* johon kuuluu lanka; jossa käytetään lankaa; joka toimitetaan langan välityksellä (ks. lanka 1.b);)(langaton; vrt. lankainen. | L. lennätin, puhelin, viestiväline. L. yhteys. L. sähkötys, puhelu. L. sanoma. Lähettää jtak l:sta tietä, l:sesti.
langan|hieno *a.* langanohut. | L. juuri. **-johtaja** *s. tekn.* par. langanohjain. **-jännitin** *s. tekn.* = langankiristin. **-kannatin** *s. tekn.* **1.** lankaa kannattava laite ompelu- tms. koneessa. **2.** *sähk.* sähkölampun osa, johon hehkulanka

kiinnitetään. **-katkaisin** *s. tekn.* Ompelukoneen l. Sähkömiehen l. **-kiristin** *s. tekn.* lankaa kiristävä laite kehruu- tms. koneissa, langanjännitin. **-muotoinen** *a.* tav. ⌒. | L. esine. **-ohjaaja** *s. tekn.* par. seur. **-ohjain** *s. tekn.* ompelu-, kehruu- tms. koneiden lankaa ohjaava laite. **-ohu|t** *a.* ohut kuin lanka. | L:ita säikeitä. L:et kulmakarvat. **-pätk|ä** *s.* Lattia on täynnä l:iä. — *Kuv.* Ei jättänyt perinnöksi l:ääkään 'ei mitään'. **-pä ä** *s.* **1.** Ompeleessa törröttää l:itä. Kiersi toisen l:än sormensa ympärille. — *Ark.* Kuka siellä l:ässä [= puhelimessa] puhuu? **2.** *kuv.* selvyyteen johtavasta seikasta: viite, ohje, johtolanka. | Jutun l. on yhä piilossa. Annan sinulle l:än, joka ehkä voi auttaa eteenpäin. **-tähte|et** *s. mon.* L:istä kudottu pannunmyssy. **-veto** *s. tekn.* metallilangan valmistus vetämällä raaka-ainetta ns. vetolevyn reikien läpi. **-vetämö** *s.* metallilankaa (vetämällä) valmistava tehdas.

langat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* jossa ei ole lankaa, joka tapahtuu ilman lankaa; us. = radio-;)(langallinen. | L. lennätin eli radiolennätin. L. puhelin. L. (lennätin)asema. L. sähkötys. Olla l:tomassa yhteydessä. Lähettää sanoma l:tomasti.

lan|geta[36*] *v.* **1.** elävistä olioista: mennä kumoon, nurin, kaatua. | L. kiveen, kynnykseen, hameeseensa. L. maahan, ojaan. L. polvilleen, pitkällensä, kasvoilleen, nenälleen. L. mäkeä laskiessaan. L:kesi ja taittoi jalkansa. On niin liukasta, että tahtoo l. — *Kuv.* Joka toiselle kuoppaa kaivaa, se itse siihen l:keaa SL [alk. VT]. - - joka luulee seisovansa, katsokoon, ettei l:kea UT. Sorea sotainen tauti: / äkin poika pois tulevi, / - - / laihtumatta l:keavi [= saa surmansa, kaatuu] KAL. — *langeta loveen* ks. lovi 2.b.

2. eräissä yhteyksissä: heittäytyä jhk. | L. maahan, tomuun jkn eteen. L. jkn jalkoihin. Rukoilla armoa kasvoilleen l:geten. L. jkn kaulaan. L:kesivat toistensa syliin. Tule ja l:kee sille povelle, jonka nojalla monet kerrat olet levännyt vienona poikasena! KIVI. — *Kuv.* Valtakunnat l:kesivat suuren valloittajan jalkoihin.

3. etup. *kirjall.* eräissä yhteyksissä: pudota, heittyä, laskeutua, sirottua, levittyä jnk ylle. | Ei aikaa ajan mentyä, vuotta lehden l:gettua SL. - - silloinpa l:kesi raskaasti alas Tuomaan pihlajainen kanki KIVI. Kaste l:keaa (maahan). Sade l:kesi virtanaan. Ja rankkasade l:kesi UT. Ensi lumi oli juuri l:gennut. - - pilvet riippuivat hajallisina lohkareina, ikään kuin l:keamaisillaan alas maan päälle TALVIO. — Tulen hohde l:kesi tytön kasvoille. Kuta korkeammalla aurinko on, sitä suoremmin sen säteet l:keavat. Huoneeseen l:keaa päivän punainen valo HAANPÄÄ. Hämärä l:keaa maille. Ilta joutuu ja varjot l:keavat. Pimeys l:kesi ylitsemme. - - synkkänä ilta / yli sankarihautojen l:kee LEINO. — Hiukset l:keavat [= laskeutuvat] pehmeästi hartioille. Purpurin loppupuolella l:keaa esirippu TALVIO. — *Kuv.* Opetus, sanan kylvö on l:gennut hyvään maaperään, tien oheen. Pimeys l:kesi sieluuni. Hänen nimensä ylle l:keaa ikävä varjo. Epäluulot l:kesivat N.N:ään. Koko teoksen ylle l:keaa huumorin kultainen hohde.

4. osua, sattua, kohdistua, tulla jnk osaksi; nämä tav. par. | Valo ei saa l. suoraan potilaan silmiin. Silmän verkkokalvoon l:keava kuva. Järvi, joka kokonaan l:keaa Satakunnan rajojen sisälle. Kuvioiden viivat l:keavat yhteen. — Tavulle l:keava paino. Tämä tapaus l:keaa vuosisatamme alkuun, alkupuolelle. — Mutta kun he heittivät arpaa, l:kesi arpa Joonalle VT. Päävoitto l:kesi arvonnassa numerolle - -. Valtiolle l:keavat maksut. Määräykset siitä, kenelle perintö l:keaa. Juhlan tulot l:kesivat orpojen hyväksi. Päätös l:kesi hänen hyväkseen. Osakseni on l:gennut suuri onni. Sinulle l:keaa asiassa suurin vastuu. Pääpaino l:keaakin tämän kysymyksen selvittämiseen. — Suomen kielessä preesens ja futuuri l:keavat yhteen. Äänet l:kesivat [par. menivät] (äänestyksessä) tasan. — Lasku, vekseli l:keaa [par. erääntyy, joutuu] maksettavaksi. Palkkio l:keaa [par. määräytyy, maksetaan] myytyjen kirjojen määrän mukaan. Tuomio l:keaa 'langetetaan, julistetaan'. Jk l:keaa luonnostaan 'on itsestään, ilman muuta selvää'. L:kesi [par. johtui] asian luonteesta, että - -.

5. ryhtyä t. antautua jhk vastoin tahtoaan t. sopivaisuutta, hairahtua, eksyä. **a.** yl. erehtyä, horjahtaa jhk. | L. epätoivoon, ylpeyteen, kaavamaisuuteen, typeryyksiin. Asiallisessa esityksessä ei pitäisi l. tunnelmointiin. Näin ikkunassa niin kauniin hatun, että l:kesin (ostamaan sen). L:kesi väheksymään mennyttä elämäänsä. L:kesi seikkailijaksi. — Vars. **b.** hairahtua siveellisesti, sortua, vajota. | L. kiusaukseen, houkutuksiin, syntiin, uskottomuuteen, juoppouteen, rikosten teille. Ikäväänsä haihduttaakseen hän oli l:gennut viinaan. Ei kestänyt kiusausta, vaan l:kesi. L. juomariksi, varkaaksi. L:gennut nainen. (S:sesti:) L:genneiden nostaminen. | - - te joudutte kaikkien kansojen vihattaviksi minun nimeni tähden. Ja silloin monet l:keavat pois UT.

6. *harv.* äänestä; par. sortua. | Äänikin oli l:gennut, kun yskä oli ennestään KATAJA. Ei siellä [taivaassa] ääni l:kee SIIONIN KANNEL.

langet|taa[2*] *kaus.v.* < ed. **1.** *harv.* vastaten kantav:n 1. ja 3. merk.-ryhmää: kaataa, heittää, levittää. | L. jku selälleen. Ei jäänyttä jätetä, langennutta l:eta SL. — Ilta on l:tanut varjonsa. **2.** vastaten kantav:n 5. merk.-ryhmää: hairahduttaa, eksyttää, saattaa sortumaan. | L. jku syntiin, rikokseen. Synti l:taa. Se kevytmielinen viettelijä on hänet l:tanut. Suo, ettei l:taisi / mua myötäkäyminen VK. 3. vars. *lak.* **a.** antaa, julistaa (tuomio, päätös). | L. tuomio. Käräjät l:tivat rangaistuksensa. — Hallituksen l:tama päätös kumottiin. Asiasta l:tamasi arvostelu. — L. syy, vastuu jklle, jkn niskoille. **b.** julistaa t. tuomita syylliseksi, aiheuttaa jkn syylliseksi tuomitseminen;)(vapauttaa. | L. jku rangaistukseen. L:tava tuomio, päätös. L:tava todistus, todistuskappale. Asiantuntijat antoivat l:tavan lausunnon.

langettaja[16] *tek.* Viina ihmisen l:na.
langettavatauti[84] *s. kans.* ja *vanh.* kaatumatauti. **-|nen** *a.* ja *s.* L. poika. L:sten parantola.
langetti[6*] *s. käs.* pykä(pisto). **-ompelu** *s.*
langetus[64] *teonn. harv.* < langettaa. | Tuomion l. - - päättäkää pikemmin olla panematta veljenne eteen loukkauskiveä tai l:ta [= lankeemuksen aihetta] UT.
langobardi[4] *s. hist.* **1.** L:t 'länsigermaaninen kansa, joka 500-luvulla asettui Pohjois-Italiaan'. **2.** langobardien kieli. | L:a puhuttiin vielä 700-luvulla. **-lainen**[63] *a.* L. herttuakunta.
langoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa langalla. | L. sukkula. Hehkulampun l:us.
langokset[64] *s. mon.* miehet, jotka ovat keskenään langot.
langonheinät *s. mon. kans.* luokoutuneet tm. korjuun aikana pilaantuneet heinät.
langusti[6] *s.* Palinurus vulgaris, Välimeressä ja Englannin rannikoilla elävä iso syötävä kymmenjalkainen äyriäiseläin.
lan|ka[10*] *s.* **1.** varsin. merk. **a.** kehruukuiduista (villasta, silkistä, hampusta tms.) tav. kehräämällä kierretty säie t. säikeistä yhteen kierretty punos; vastaavanlainen paperi-, muovi-, lasi- tms. tuote; vrt. rihma, nuora, nyöri, naru, punos, köysi; siima. | Villoista, karvoista, nokkosista, jänteistä valmistettu l. Lasista tehtyä l:kaa. Kerrattu, oikeakierteinen l. Heikko, epätasainen, ohut, karkea, paksu, valkoinen l. Köyden säikeissä on useita l:koja. L:gan kehrääminen. Pujottaa l. neulan silmään. L:goista tehty pyydys. Matto on kulunut pelkiksi l:goiksi. **b.** metallista vedetty t. leikattu, us. päällystetty säie; vrt. vanunki. | Hopeinen, metallinen, rautainen l. Vetää l:kaa, l:gaksi. Kaapeli, jossa on 20 l:kaa. Sähkölampun l. on poikki. Tuuli ulvoo puhelinpylvään l:goissa. — *Puhek.* Saada jku l:gan päähän 'puhelimeen'. L:gan toisessa päässä oli tuntematon ääni. Uutistoimiston [puhelin- ja lennätin]-l:gat olivat kuumina. **c.** *yhd.* Hopea-, karva-, kulta-, kupari-, lasi-, metalli-, nylon-, paperi-, pellava-, pumpuli-, rauta-, silkki-, teräs-, villal.; kampa-, karsta-, purkul.; helmi-, kiiltol.; rullal.; suutarinl.; harsima-, hitsaus-, kalastus-, kiristys-, koriste-, neuloma-, ompelu-, parsima-, side-, sytytys-, tuli-, vastus-, virkkuul.; aita-, käsityö-, lennätin-, luoti-, paketti-, puhelin-, purje-, sukka-, verkkol.; kone-, teollisuusl.; kude-, loimi-, sydänl.

2. *mets.* ansa, paula, permi, rihma. | Pyytää l:goilla jäniksiä, lintuja. Jänis menee, käy l:kaan. — *Kal. harv.* pitkäsiima. | Laskea, heittää, kokea l. Kalastaa l:galla. — *Yhd.* jäniksen-, jänisl.

3. avarampaa käyttöä. | Hämähäkin l:gat. Piimästä muodostuva pitkä l. Sitkeinä l:koina valuva kuola. Veti purukumin pitkäksi l:gaksi.

4. *kuv.,* us. *ylät.* Kohtalottarien monisäikeiset l:gat. Ajatus kehrää l:kojaan. - - puhtehilla syksyillan / lohdun l:gat kehrättäis LEINO. — Vars. **a.** *ajan, elämän lanka* (myös: elämänlanka) ajasta, elämästä niiden jatkuvuutta ajatellen. | Ajan l. juoksee. Niin hänen elämänsä l. katkesi 'hän kuoli'. Kuolema liittää salaa elämän värikkääseen kudelmaan tummat l:kansa HOLLO. - - aika mittailevi vielä sylihini ijäisestä l:gastansa KIVI. **b.** tapahtumien, kirjallisen tuotteen yhteydestä, juonesta, johtavasta t. läpikäyvästä ajatuksesta, periaatteesta, piirteestä tms. | Tapahtumia yhdistävä l. Kertomuksen l. juoksee keveästi. Päästä, saada l:gan päästä kiinni 'alkaa ymmärtää, päästä jäljille, oivaltaa; päästä alkuun, juoneen'. - - nää kertomani kenpäties / suo l:gan lauleluus *MANN. — *punainen lanka.* Romaanin, näytelmän punainen l. Raamatun punaisena l:kana on sanoma Jeesuksesta Kristuksesta. Seura, jonka toiminnan punaisena l:kana on ollut maaseudun sivistysolojen kohentaminen. — *Yhd.* johtol. **c.** Kaikki hallinnon l:gat ovat hänen käsissään. Otti keskustelun l:gat käsiinsä.
lanka|-aines *s.* **--aita** *s.* Yhdistetty riuku- ja l. **-este** *s.,* vars. *sot.* piikki- tms. langasta tehty este. | Kompastua l:eseen. **-heiluri** *s. fys.* heiluri, jonka muodostaa lankaan ripustettu pallo tms. esine.
lankai|nen[63] *ain.* ja *poss.a.* L. rysä. — *Yhd.* kulta-, metalli-, ohut-, rohdin-, villal.; kaksi-, monil.
lanka|juoksu *s. kut.* L. eli nasta syntyy, kun loimi on kuteen tai kude loimen päällä sitomattomana usean sidospisteen välin. **-järjestelmä** *s.,* vars. *kut.* Kankaan muodostaa vähintään kaksi l:ä, loimi ja kude. **-kauppa** *s.* **-kerros** *s.* Kaapelia ympäröi luja l. **-kerä** *s.* Sukankudin ja l. Kissa leikkii l:llä. — *Kuv.* Kummallista, mihin tyhjyyteen ovat vierineet muistojen l:t! KIANTO. **-kierro|s** *s.* Vyyhden, värttinän l:kset. **-kierukka** *s.* Hehkulampun l. **-kori** *s.* Pane kerä l:in! **-kunta** *s.* (itäsuomalaisten) naapuriasutusten muodostama, yhteisiä metsiä ja ulkoalueita omistava yhteisö, salokunta; vrt. jakokunta. **-käämi** *s.,* vars. *kut.* ja *sähk.* **-laatu, -laji** *s.* Vahva, huono l. **-lasi** *s.* lasilevy, jonka sisässä on metallilankaverkko. | Läpinäkymätöntä l:a. L:a käytetään mm. lattioissa ja katukäytävissä oleviin valoaukkoihin. **-lauantai** *s. kans.* pääsiäislauantai. **-laukaisin** *s. valok.* taipuisassa putkessa oleva teräspunos, jonka avulla valokuvauskoneen suljin voidaan laukaista tärähdystä aiheuttamatta. **-luku** *s.* Loimen, vyyhden l. Kaapelin l. Puhelinlinjan l:a on lisättävä.
lanka|mainen[63] *kalt.a.* L:maisia kuituja. L:maiseksi leikattu tupakka. **-mert|a** *s. kal.* Vitsa- ja l:oja. **-mit|ta** *s.,* vars. *tekn.* **1.** langan paksuusmitta. | Millimetreinä ilmaistut l:at. L:toja osoittava taulukko. **2.** langan paksuuden mittausväline. **-myymälä** *s.* **-nappi** *s.* langasta tehty nappi. | Kotitekoinen l. kestää hyvin mankelissa. **-naula** *s.* vars. rautalangasta kylmänä koneellisesti valmistettu naula; vrt. leikkonaula. | Pyöreä, kulmikas l. Tuuman l. **-nii|si** *s. kut.,* tav. *mon.* Metallisilmäiset l:det. **-nippu** *s.* **-numero** *s. kut.* langan paksuutta osoittava numero. | Kuteiden l:t vaihtelevat 20:n ja 30:n välillä. **-pallo** *s.* **-pihdit** *s. mon. tekn.* metallilangan taivuttamiseen, katkaisemiseen yms. käytettävät pihdit. **-pu-**

helin *s.*)(radiopuhelin. **-punos** *s.* **-puola** *s.* Kehruukoneen l:t. **-pyydy|s** *s. kal.* Verkkoja, rysiä ym. l:ksiä. **-radio** *s.* puhelinverkkoon kytketty radio(vastaanotin). **-ristikko** *s.* Tähtäimen, kaukoputken l. **-rulla** *s.* puinen (tav. koivuinen) rulla, jolle lanka (tehtaassa) kelataan; tällainen rulla lankoineen; rihmarulla. | L:sta tehty hyrrä. — Osti pari l:a. **-rullatehdas** *s.* **-rullateollisuus** *s.* **-ryhm|ä** *s.* **1.** Kankaan eriväristen l:ien muodostamat kuviot. **2.** *sot.* aitaesteen rakennusosaston työryhmä, jonka tehtäviin kuuluu lankojen vetäminen ja kiinnitys. **-saha** *s. tekn.* vrt. köysisaha. **-sakset** *s. mon. tekn.* metallilangan katkaisemiseen käytettävät sakset. **-seula** *s.* metallilangoista tehty seula. **-silmuk|ka** *s.* Kudelma muodostuu toisiinsa punoutuvista l:oista. **-suora** *a.* -sti *adv.* **1.** *käs.* kankaan lankojen (loimien t. kuteiden) suuntainen. | L. juova, taite kankaassa. Tilkun reuna leikataan l:ksi. Kaavat asetetaan kankaalle l:an, l:sti. **2.** suora kuin lanka, aivan suora, viivasuora. | L. tie, väylä. L. rintama. **-säi|e** *s.* Useista l:keistä punottu köysi.

1. **lankat|a**[35*] *v. ark.* erottaa lautaseinällä, laipioida. | L. komeroita ullakolle. Pirtistä l:tu huone.

2. **lankata**[35*] *v. ark.* kiillottaa (jalkineita).

lanka|tavara *s.* L:tavaroiden myynti. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* Kangas-, lanka- ja kutomateosten tukkukauppa. **-tiheys** *s.* Kankaan l. **-tulkki** *s. tekn.* metallilangan paksuuden mittaamiseen käytettävä tulkki; us. myös = levytulkki. **-tupsu** *s.* Uistimen koukkuja peittää punainen l. **-työ** *s.* Levy- ja l:tä suorittava konepaja. Pitsi, koristeellinen l.

lankautu|a[44] *v. murt.* laimeta, heiketä, tasaantua. | Into, työhalu l:u. Näkyyppä hänkin vanhetessaan l:van.

lanka|valmiste *s.* L:valmisteiden myynti. **-valssain, -valssi** *s. tekn.* metallilangan valmistuksessa käytettävä valssain. **-vastus** *s. sähk.* Sähkökeittimen l. **-verkko** *s.* Kalastus- tai metallilangasta tehty l. Kanatarhan l. **-vyyh|ti** *s.* Pieni, sotkuinen l. L:den värjääminen. Tyttö vaipui kasaan kuin l. **-yhtey|s** *s.* langallinen puhelin- t. lennätinyhteys. | Rakentaa l. Käyttää l:ksiä.

lankeamis|aika, -päivä *s.* par. erääntymisaika, -päivä. | Vekselin, velan, laskun l.

lankeemu|s[64] *s.* lankeaminen. **1.** *vanh.* kaatuminen, kukistuminen, sortuminen. | -- tuulet puhalsivat, ja sitä huonetta sysäsivät, joka kukistui, ja sen l. oli suuri UT[v]. Se humaus oli ollut hirmuinen, se [kirkon tapulin] l. niin suuri, että se oli kuulunut ympäri puolen hiippakuntaa KIANTO. — *Kuv.* häviö, turmio. | -- koska tämä ankara [Rooman] valta l:kseensa kallistui KIVI. -- vievät maaseudun asioita l:sta kohti ALKIO. [Jeesus] on pantu l:kseksi ja nousemukseksi monelle Israelissa UT. **2.** (siveellinen) hairahdus, erehdys, rikkomus, synti, harha-askel. | Siveellinen, esteettinen l. Suuri, syvä, järkyttävä l. Ihmiskunnan l. L:ksen tuska, häpeä. Vietellä, saattaa jku l:kseen. Aiheuttaa jkn l. Nousta l:ksesta, l:ksen tilasta. Surra l:staan. Ylpeys käy l:ksen edellä SL. — *Yhd.* syntiinl.

lankeil|la[28] *frekv.v.* < langeta. | Pakoon pyrkijät l:evat toistensa jalkoihin. Papit l:evat polvilleen. — Niin maailmasta, / saastuttavasta, / vieroittaa Herra l:evaa lasta S.KORPELA.

lanki[4*] *s. ark.* letku.

1. **lankkau|s**[64] *teonn. ark.* < 1. lankata. **1.** lankkaaminen. | Suorittaa l. **2.** (myöhemmin) laudoista tehty väliseinä t. sen erottama huone t. komero. | Erottaa l:ksella. — Pirtin nurkassa oli l. eläimiä varten. Hra Kenonen nousi ullakolle ja pysähtyi oman l:ksensa ovelle TIITUS.

2. **lankkaus**[64] *teonn. ark.* < 2. lankata. | Kenkien l.

lankki[4*] *s. ark.* kengänkiilloke, kenkävoide. **-harja** *s.* kenkäharja.

lank|ku[1*] *s.* paksu ja leveä lauta; *puut.* 2—3 3/4″ paksu ja vähintään 8″ leveä sahatavara; vrt. lauta, soiro, parru. | Höylättyjä l:kuja. Puron yli johtava l. Hyppeli lattialla niin, että (lattia)l:ut notkahtelivat. — *Yhd.* honka-, koivul.; ponttil.; alus-, kannatin-, kansi-, kehys-, lattia-, pinta-, pohja-, ponnahdus-, ponnistus-, porras-, telinel.

lankku|aita *s.* Puutarhaa ympäröi korkea l. **-karkko** *s.* **-kehy|s** *s.* Ovi, joka on tehty l:kseen naulatuista laudoista. **-käytävä** *s.* Navetan, asemasillan l:t. **-lattia** *s.* **-maalari** *s. kans.* ja *leik.* tavallinen maalari (taidemaalarin vastakohtana); myös *halv.* huonosta taidemaalarista. **-penkki** *s.* **-permanto** *s.* **-portti** *s.* Raudoitettu l. **-ran|ko** *s.* L:golle rakennettu lato. **-saha** *s. tekn.* vars. lankkujen sahaamiseen käytetty leveäteräinen kahden miehen halkaisusaha. **-seinä** *s.* Rapattu l. **-silta** *s.* **-tapuli** *s.* lankkukarkko. **-tavara** *s. puut.* L:n kuivausaika kuivaamossa on keskimäärin 5 vrk. **-tie** *s.* lankuista tehty tie. | L. työntörattaita varten. Suolle rakennettu l. **-toltti** *s. puut.* **-tukki** *s. puut.* lankkujen sahaukseen sopiva tukki.

lanko[1*] *s.* puolison veli t. sisaren (t. puolison sisaren) mies; *vanh.* ja *kans.* myös: pikkuserkku, sukulainen; vrt. kyty. | L:ni Pekka S. — [Toivoin] vävykseni Väinämöistä, / laulajata langokseni KAL. [Lemminkäinen lähtee] Luotolahan l:ihinsa, / Väinähän sisarihinsa KR. Ja hänen kylällisensä ja l:nsa [uudessa käännöksessä: sukulaisensa] kuulivat, että -- UT[v]. — *Yhd.* hevos-, kauppal. **-mie|s** *s.* (tuttavallisesti) = ed. | Mitäs l:helle kuuluu?

lankonki[6*] *s. ark.* vars. laiva-, maihinnousuportaat, käyntisilta, kalturi. | Asettaa l. laiturin ja vaunun väliin.

lankou|s[65] *s. lak.* henkilön (oman suvun) ja hänen puolisonsa suvun välinen suhde; vrt. sukulaisuus. | Läheinen, etenevä l. Olla l:dessa jkn kanssa. "Toinen l." tarkoittaa kahden sellaisen henkilön välistä suhdetta, joista toinen on toisen aviopuolison kanssa varsinaisessa eli "ensimmäisessä l:dessa". — *Yhd.* sivul.

lankoussuh|de *s.* Olla l:teessa jkhun, jkn kanssa, keskenään.

lankoutu|a[44] *v.* tulla jkn sukulaiseksi naimisen

johdosta. | L:kaa meidän kanssamme, antakaa te tyttäriänne meille, ja ottakaa te itsellenne meidän tyttäriämme VT.

lankun|kappale *s.* **-pala|(nen)** *s.* Lämmittää uunia l:silla. **-pätk|ä** *s.* L:istä tehty seinä. **-pää** *s.* tav. lankun päästä sahattu kappale; *puut.* = tasauspätkä.

lankutta|a[2*] *v.* varustaa t. vuorata lankuilla. | Maantiesillan puukannen l:minen. L. aluksen ruuma sisäpuolelta.

lankutus[64] *s.* **1.** lankuttaminen. **2.** lankuista tehty peite-, tuki- tms. rakenne. | Tervattu, vioittunut l. — *Yhd.* kansi-, pohja-, ponttil.

lannan|ajo *s.* **-hajottaja** *s.* **-hajotuskone** *s. maat.* **-hoito** *s. maat.* maan lannoittamiseen käytettävien ulosteiden ja muiden jätteiden talteen ottaminen ja säilytys. | Järkiperäistä l:a. Huono l. on maataloutemme perusvirheitä. **-levitin** *s.* Yksipyöräinen, käsin työnnettävä l. **-levityskone** *s.*

lannan|maa *s. murt.* Lapin asukkaiden kielessä: maata viljelevän kansan asuma-alue, so. muu Suomi Lapin vastakohtana, alamaa; vrt. lantalainen. | L:maan miehet. Olihan saatu varatuksi yhtä ja toista l:maan hyvyyttä PAULAH. **-mie|s** *s. murt.* lannanmaan mies, lantalainen. | L:hiä ja lappalaisia.

lannan|syöjä *s. el.* hyönteinen, joka ravinnokseen syö lantaa. **-veto** *s. maat.*

lan|ne[78*] *s.* **1.** tav. *mon.* varsin. merk. **a.** ihmisellä: lonkka, vars. sen ulkosivu; vrt. kuve, uuma, vyötärö, vyötäiset, nivuset. | Vasen l. Pyöreät, leveät l:teet. Seisoo kädet l:teilla. Kädet l:teille — vie! Keinuvat l:teet. Kulkea l:teitaan keikutellen. - - nousee, notkuu nuoret l:teet LEINO. **b.** vastaavasta eläinten ruumiinosasta. | Hevosen l:teet. Hopeaketun l:teilla on valkokärkisiä karvoja. **2.** *mer.* aluksen laidoituksen perimmäisen osan sisään- ja alaspäin suuntautuvan kaartuman perän kummallakin puolella muodostama kovertuma; aluksen laidan yläosa lähellä perää; *syn.* loorinki.

lanne|halvaus *s. eläinlääk.* takaraajain halvautumisen aiheuttava hevostauti, lonkkahalvaus. **-heitto** *s. urh.* painissa lonkan ja vyötäisten varassa suoritettu heitto; vrt. lonkkaheitto. **-hermo** *s. anat.* selkäytimestä lantion seuduille suuntautuva hermo. **-lihas** *s. anat.* Pieni, iso l. **-nikama** *s. anat.* L:t 'korkeammilla selkärankaisilla rinta- ja ristinikamien välillä olevat nikamat, joita ihmisellä on viisi'. **-osa** *s.* Selkärangan, hermorungon l. **-ote** *s. voim.* käsien (käden) asento lanteilla ranne ojennettuna, sormet edessä ja peukalo takana t. päinvastoin. | Vasen l. **-punos** *s. anat.* neljän ylimmän lannehermon juurien yhtymisestä syntynyt hermopunos. **-ristipunos** *s. anat.* lanne- ja ristihermon juurista muodostunut hermopunos. **-seu|tu** *s.* Munuaiset sijaitsevat l:dussa. L:tujen hieronta. **-suoliluulihas** *s. anat.* lannelihaksen ja suoliluulihaksen muodostama, vatsaontelon alaosan takaseinässä oleva lihas. **-vaate** *s.* vars. alkukantaisten kansain kuumassa ilmanalassa käyttämä lanteilta riippuva vaate, joka us. peittää vain vartalon etuosan, lanneverho. | Yllä vain kapea l. Kietaista l. vyötäisilleen. **-verho** *s.* = lannevaate. | Nahkainen, kaisloista valmistettu l. **-vyö** *s.* vyö, josta lähtee tav. haarojen välitse kulkeva kangas- tms. kaistale, lannevaate; *urh.* ja *lääk.* miehen sukupuolielimiä kannattava vastaavanlainen laite, suspensori, suspensoaari. | Tanssijattaren kapea silkkinen l. Pitää l:tä urheiluhousujen alla.

lannist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* saattaa jkn tahto, rohkeus, into, yritteliäisyys tms. häviämään t. heikkenemään, masentaa, nujertaa, kukistaa, musertaa, herpaannuttaa, lamauttaa; taltuttaa, tukahduttaa. | Vastoinkäymisten l:ama ihminen. Voitettu, mutta ei l:ettu. Ikävää, l:avaa työtä. L:i vastustajansa pelkällä katseellaan. L. jkn tahto, rohkeus, ylpeys, itserakkaus. Ei mikään voi l. hänen intoaan. Himojen l:aminen. Kuolinsanoma l:i hänen mielensä. L. lapsen itsepäisyys vitsalla. — Kristinuskoa ei saatu väkivalloin l:etuksi. L. vihollisen vastarinta. Sotaiset naapuriheimot voitettiin ja l:ettiin. — *Kuv.* luonnon t. luonnonvoimien saattamisesta ihmisen palvelukseen: taltuttaa, kesyttää. | Koski l:ettiin käyttämään tehtaita. L. korpi viljelyyn. - - me aallot laivoin l:imme LEINO.

lannistamat|on[57] *kielt.a.* tav. = lannistumaton. | L. rohkeus, puolustustahto. Uurastaa l:tomalla voimalla.

lannistu|a[1] *pass.v.* -neisuus[65] *omin.* (< lannistaa) masentua, murtua, luhistua tms. | Hän ei helposti l:nut. L. jkn sanoista, tylystä kohtelusta. Tappiosta l:matta. Mieli, rohkeus, into l:u. - - kun hyvää teemme, älkäämme l:ko, sillä me saamme ajan tullen niittää, jos emme väsy UT. — Vihollinen, vastarinta l:u. — *Kuv.* Ihmisen palvelukseen l:nut luonto. - - uomat uurtui / ja virrat vuolahat l:ivat K.LEINO.

lannistumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* masentumaton, herpaantumaton, kestävä, luja, sitkeä, itsepintainen. | L. mies, johtaja. L. tahto, tarmo, henki, usko, taisteluinto. L. luottamus tulevaisuuteen. Luonteen l:tomuus. Taistella l:tomasti jnk aatteen puolesta. — *Kuv.* Koski oli liian mahtava ja l. teollisuuden palvelukseen.

lannistu|s[64] *s.* lannistuminen, lannistuneisuus; herpaannus, lamaannus, masennus. | Ponnistusta seuraava l. Tuntea l:sta. — *lannistu|ksissa,* -ksiin (adv.) lannistuneena, lamassa, masennuksissa. | Olla l:ksissa. Joutua l:ksiin jkn kuoleman vuoksi. - - kärsimykseni ovat minut l:ksiin rutistaneet KILPI.

lannoit|e[78*] *s. maat.* maan lannoittamiseen käytetty aine(seos), joka sisältää kasvinravintoaineita, ravinteita, lannoitusaine. | Luonnollisin l. on lanta. Eläimellinen, kemiallinen l. Keinotekoiset l:teet. — *Yhd.* fosfaatti-, kali-, typpi-, väkil.; kukka-, pelto-, puutarhal.

lannoite|kauppa *s.* Lain säännöstelemä l. **-seos** *s. maat.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

lannoitin[56*] *s.* tav:mmin: lannoite.

lannoit|taa[2*] *v.* levittää t. sekoittaa (viljelys)-maahan kasvinravintoaineita sisältäviä aineita, lantaa tm. lannoitteita, sen kasvukyvyn ja tuoton parantamiseksi. | L. pelto(a), ruismaa(ta).

L:tava vesitys. Hampulle on l:ettava enemmän kuin pellavalle.

lannoittamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* L. maa.

lannoittu|a[1*] *pass.v.* < lannoittaa. | Tulvamaat l:vat veden tuomasta lietteestä.

lannoitus[64] *teonn.* < lannoittaa. | Maan, kasvien l. — *Yhd.* fosfori-, kali-, kalkki-, tuhka-, typpil.; kesä-, syysl.; jälki-, koe-, perus-, pinta-, pohja-, täydennysl. **-aine** *s.* lannoite. | Luonnollinen l. Kalanluista valmistettu l. **-arvo** *s.* Tuhkan, veden l. **-ko|e** *s.* koe, jolla kasveja maassa erilaisilla lannoituksilla kasvattamalla koetetaan selvittää eri kasvien ravinnontarvetta, eri lannoitteiden vaikutusta ja maan ravinteidentarvetta. | L:keita suoritetaan sekä astioissa että pellolla. **-kone** *s.* = lannanhajotuskone. **-menetelmä** *s.* **-oppi** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-tarve** *s.* Viljavuustutkimuksilla selvitetään maan l. **-taulukko** *s.* Lannoitus-, kylvö- ja satotaulukko. **-teho** *s.* Fosfaatin l. **-työ** *s.* Aloittaa l:t.

lannoke[78*] *s.* → lannoite.

lanoliini[4] *s.* puhdistettu (lampaan) villan rasva, jota käytetään vars. lääke- ja kosmeettisiin valmisteisiin. **-saippua** *s.* **-voide** *s.*

lanseerata[35] *v.* tehdä esitys jstak, esittää, saattaa esille, panna alulle t. liikkeelle, tehdä tunnetuksi. | L. uusi muoti. L. jk ajatus.

lansetti[5*] *s. lääk.* pieni, suippoteräinen veitsi, jota käytetään anatomisissa leikkelyissä ja kirurgisissa leikkauksissa, suikulaveitsi. | Lääkärin l. — *Yhd.* rokotusl. **-kaari** *s. rak.* kapea, lansettia muistuttava goottilainen huippukaari. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. ikkunan kaari.

lanssi[4] *s. metsät.* väliaikainen puutavaran varastopaikka, telama. | Puut ajetaan l:lle. **-paik|ka** *s.* Jokivarsien l:at.

1. lan|ta[10*] *s.* viljelysmaan lannoittamiseen käytetty, oljilla, turvepehkulla, havuilla tms. talteen otettu kotieläinten kiinteistä ulosteista eli sonnasta muodostunut lannoite; sonta, tade; yl. (isohkojen) eläinten kiinteistä ulosteista. | Hevosen, sian l. (myös ⌣). Hyvin palanut l. Kuorma l:taa. Luoda l. navetasta. L:nan vetäminen, levittäminen pellolle. Pitää maa hyvässä l:nassa. — Hirven l:taa. Männyn alla oli metson l:taa. Astua l:taan. — *Yhd.* eläimen- t. eläin-, hevos(en)-, ihmis-, kanan-, karjan-, lehmän-, linnun-, sianl.; karsina-, makki-, navetta-, talli-, tunkiol.; havu-, katto-, olki-, seka-, vihanta-, väkil.

2. lan|ta[10*] *s. murt.* Lapin asukkaiden kielessä = lannanmaa. | L:nan miehet. Lappalainen l:nan vaatteissa.

lanta-alusta *s.* Kasvilavan l.

lantaani[6] *s.* eräs harvinainen maametalli.

lantahanko *s.* talikko.

lantai|nen[63] *poss.a.* L. tie, reki. L:sta vettä.

lanta|kaivo *s.* Betoninen l. **-kammio** *s.* maanpinnan yläpuolelle rakennettu umpinainen lantasäiliö. | L:n lattian ja seinien tulee olla vedenpitävää ainetta. **-kas|a** *s.* Lehmän jättämä l. Astua l:aan. — Pellolle ajettuja l:oja. **-kellari** *s.* eläinsuojan lattian alle rakennettu lantasäiliö, johon lanta pudotetaan luukusta, kellarilantala. **-kokkare** *s.* **-kori** *s.* Kärryjen, reen l. **-kouru** *s.* kouru, jota myöten lanta (ja virtsa) ohjataan navetasta lantalaan. **-kuoriainen** *s.* Aphodius, lantaa syöviä pienehköjä lehtisarvisia kovakuoriaisia. **-kuorma** *s.* Ajoi l:n pellolle. **-käytävä** *s.* Sikalan l:t tehdään niin leveät, että niillä vapaasti voi liikkua ja työskennellä.

lantala[15] *s.* lantasäiliö, -suoja. | Katoton l. L. virtsakaivoineen. — *Yhd.* avo-, kellaril.

lantalaatikko *s.* Lannanlevityskoneen l.

lantalai|nen[63] *s. murt.* Lapin asukkaiden kielessä, us. *halv.* lannanmaan asukas, suomalainen;)(lappalainen. | Halveksittu l. - - isä oli aina tehnyt jyrkän eron lappalaisten ja l:sten kesken JÄRVENT.

lanta|lapio *s.* **-lava** *s.* **1.** lantapohjainen kasvilava. **2.** lantalaatikko, lantakori. **-luukku** *s.* Navetan l. **-läjä** *s.* Astua l:än. **-multa** *s.* lannasta muodostunut multa. | L. valmistetaan mieluiten mahdollisimman vähän kuivikkeita sisältävästä karjanlannasta. **-navetta** *s.* navetta, jossa eläimien alle kertyvä lanta peitetään kuivikkeilla ja luodaan ulos muutama kerta talven aikana t. vasta keväällä, sekasontanavetta; vrt. lattianavetta.

lantanidi[4] *s. kem.* L:t 'ryhmä harvinaisia maametalleja'.

lanta|patteri *s.* Talvella lanta ajetaan pellolle isoihin kasoihin eli l:pattereihin. **-peitta** *s. nahk.* lannasta valmistettu peittausliuos. **-pohja** *s.* L:lle rakennettu kasvilava. **-pohjainen** *a.* L. navetta. **-pöytä** *s.* kanalan orsien alle tehty lava, jolle lanta yöllä kerääntyy. **-rattaat** *s. mon.* Kaatokorilla varustetut l. **-reki** *s.* **-ruuma** *s.* käymälän, navetan tms. alla oleva lantasäiliö; vrt. lantakellari, lantakammio. **-suoja** *s.* vrt. seur. **-säiliö** *s.* lannan säilyttämistä ja hoitoa varten rakennettu säiliö, lantala. | Karjakartanon l. **-tadikko, -talikko** *s.* **-talous** *s.* Maatilan l. **-tunkio** *s.* Navetan taakse kasautunut l. **-varat** *s. mon.* Kotoiset l. on huolellisesti otettava talteen.

lantavesi *s.* L. syntyy kotieläinten virtsasta ja niistä aineista, jotka vesi tai virtsan ammoniakki on liuottanut kiinteästä lannasta. Laimennetun lantaveden käyttö kasvien kasteluun. **-kaivo** *s.* betonista tms. maan sisään rakennettu säiliö kotieläinten virtsan ja muun lantaveden talteen ottamiseksi, virtsakaivo. **-pumppu** *s.* pumppu, jolla lantavesikaivosta pumputaan lantavettä. **-tynnyri** *s.* Suihkunhajottimella varustettu l.

-lantei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < lanne. | Kapea-, leveä-, notkuva-, pitkäl.

lanterniini[4] *s.* valon t. raittiin ilman saamiseksi t. koristeena käytetty lyhtymäinen tornin t. kupolin pääterakennelma, kattolyhty.

lantio[3] *s.* luurankoisilla takaraajoja selkärankaan yhdistävä luusilta; sen seutu ruumiissa. | Ahdas, kapea, pitkä l. — *Mon. yleisk.* us. = lanteet. | Keinuvat l:t. Painaa kätensä jkn l:ille. Kaahlailen l:ita myöten märässä kevätlumessa KIANTO. — *Yhd.* iso-, pikkul. **-eli|n** *s.* Syöpää l:missä. L:nten hieronta.

-lantioi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Ahdas-, kapea-, leveäl.

lantio|kappale *s.* Ruhon l. **-lihas** *s. anat.* lantion lihas. **-liik|e** *s.* Tanssiin kuuluvat l:keet. **-liivi** *s.* Naisen l. **-luu** *s.* vrt. lonkkaluu. | L:n murtuma. **-nikama** *s.* tav:mmin lannenikama.
lantion|luu *s. anat.* L:luita ovat suoli-, istuin- ja häpyluu. **-pohja** *s. anat.* lantion ala-aukeaman lihakset ja siteet. **-seutu** *s.* Hieroa l:a. -- heilautan hiukkasen helmuksiani, l:a keikautan LEINONEN.
lantio|-ontelo *s. anat.* lantion luiden ja ristiluun muodostama ontelo. **--osa** *s.* Selkärangan l. **-pisto** *s. lääk.* = lumbaalipunktio. **-rengas** *s. anat.* luurengas, joka liittää reisiluun suoliluuhun. **-vaate** *s.* = lannevaate. **-varus** *s. anat.* lantio-onteloa ympäröivä luu- ja sidekehä. **-verho** *s.* = lanneverho. **-viiva** *s.* Tytön kauniin täyteläiset l:t. **-vyö** *s.* = lannevyö. | L:nä kolmiomainen esiliina.
lant|ti[4*] *s.* (us. vähäarvoinen) metalliraha, kolikko; väheksyen (pienestä) rahasta: ropo, äyri, penni, killinki. | Kymmenen pennin, markan l. Joi viimeisenkin l:tinsa. Ei ole monenkaan l:in arvoinen. — *Yhd.* kupari-, vaskil.
lantto[1*] **1.** *s. murt.* ympäristöään matalampi (tav. kostea) maaston kohta, loivareunainen painanne, laskeuma. | Saran alapäässä on paha l., jossa vesi painaa oraan. **2.** *a.* loivasti painunut t. hieman sisäänpäin kaartuva. | Lantot paikat pellossa. Heinäsirkka, jonka siiven etureuna on hiukan l. **-kantai|nen** *a. kasv.* vrt. lanttopäinen. | L:set lehdet. **-paikk|a** *s. murt.* Tasoittaa pellon l:oja. **-päi|nen** *a. biol.* päästään hieman kovertunut. | L. lehti, suomu. Kalan l. peräevä. L:set peitinsiivet.
lant|tu[1*] *s.* **1.** Brassica napus rapifera, koko maassamme yleinen kaalin sukuun kuuluva viljelyskasvi, jonka turpeaa juurta käytetään ravinnoksi, juurta ja myös varsia ja lehtiä karjanrehuksi; tämän kasvin juuri; räätikkä. | Lepaan, Mustialan l. [lajikkeita]. Viljellä l:tua. L:tujen istutus. — 10 kg l:tuja. Syödä l:tua. — *Ruok.* Täytetyt l:ut. Raastettua l:tua. Lihakeitto, jossa paitsi perunaa on l:tua ja porkkanaa. — *Yhd.* kasvitarha-, rehu-, ruokal. **2.** *ark.* pää. | Eikö l:tusi sätelle, leikkaa [= etkö hoksaa, ymmärrä] ?
lanttu|haudikas *s.* Maakuopassa kypsennettyjä l:haudikkaita. **-keitto** *s. ruok.* **-kukko** *s. ruok.* lantulla ja (sian)lihalla täytetty kukko; vrt. kukko 3. **-kuutio** *s. ruok.* L:t ruskeutetaan padassa. **-laatikko** *s.* keitetyistä ja survotuista lantuista vuoassa paistaen valmistettu ruokalaji, lanttupaistos. | Kinkkua ja l:a. **-maa** *s.* Kitkeä l:ta. **-muhennos** *s. ruok.* **-munk|ki** *s. ruok.*, tav. *mon.* L:it valmistetaan siten, että keitettyjen lanttuviipaleiden päälle asetetaan maustettua lanttusurvosta puolipallon muotoisiksi keoiksi, jotka sitten paistetaan. **-paistos** *s. ruok.* = lanttulaatikko. **-perhonen** *s.* Pieris napi, kaaliperhosen näköinen, mutta sitä pienempi päiväperhonen. **-pihvi** *s. ruok.* **-piirakka** *s. ruok.* lanttutäytteinen piirakka. **-puuro** *s. ruok.* lanttusurvokseen keitetty ruis-, t. ohrajauhopuuro. **-pää** *a. ark.* tyhmästä ihmisestä: puu-, taula-, jästipää. — *S:sesti.* Mokomakin l.! **-sose** *s. ruok.* **-survos** *s. ruok.* **-viljelys** *s.*
lantun|istuttaja *s.* Totinen kuin l. SP. **-siemen** *s.*
lanugo[1] [-ū·-] *s. anat.* ihmisen sikiön karvapeite, villakarva, utukarva.
laonkestäv|ä *a. maat.* **-yys** *omin.* lakoutumaton. | L. korsi. Viljan l:yys.
laossa *adv.* ks. lako 1.
lao|ta[38*] *v.* **1.** *intr.* **a.** mennä t. painua lakoon, lakoutua. | Vilja lakoaa sateessa. L:nnut laiho. Tankki mennä jyrräsi niin että metsä lakosi sen edessä. — *Kuv.* Sananku ulijat lakosivat maahan. **b.** luhistua, sortua. | Pino lakosi. Ojan seinät lakoavat. Kellari on l:nnut. **2.** *tr.* painaa t. saattaa lakoon, laottaa. | Sade lakosi ruista. Hirmumyrsky kulki yli maan ja lakosi metsän AHO. — *Kuv.* Ratsastajat lakosivat kansaa.
laotta|a[2*] *kaus.v.* < ed. | Sateen l:ma vilja.
lap *onom.adv.* ks. lip.
lapa[10*] *s.* **1.** (tav. isojen) nisäkkäiden (myös ihmisen) lapaluun seutu; joskus = lapaluu. | Lehmän, poron, lampaan, ketun l. Ulkonevat, pystyt lavat. Hevosen l. on lyöttynyt. — Ihmisestä. | Lapoja pakottaa. En hellitä; en, vaikka l:ni lähtis kylkiluita myöten KIVI. — *Ruok.* Palvattua sian l:a. — *Yhd.* lampaan-, lehmän-, poron- [jne.] l. (myös ⁀); pystyl. **2.** leveä ja litteä työkalun tm. esineen osa. **a.** Airon, melan, lapion, haravan, varstan, peräsimen l. Potkurin l. Rukin ja kehräpuun l. on se osa, johon kuontalo kiinnitetään. — *Yhd.* airon-, haravan- [jne.] l. (myös ⁀). **b.** *erik.* Kintaan, sukan l. 'terä'. — *Kasv.* Lehden l. 'lehtilapa'. Leinikin terälehdessä on kapea tyviosa eli kynsi ja leveä l. — *Fon.* Kielen l. 'kielen yläpinnan etumaisin, lähinnä kärkisaumaa oleva ääntymävyöhyke'. — *Puut.* = lapaliitos. | Suora ja vino l. ovat tavallisia paksujen puiden liitostapoja. — *Yhd.* hammasl. **3.** *ark.* kämmen, käsi, koura. | Lyödä, antaa l:a. | Viisitoistatuhatta olkoon! Tuossa l., eikä lotise! KARHUM.
lapaantua[1*] *v.* = lapautua.
-lapainen[63] *poss.a.* Leveä-, lyhyt-, notkea-, pitkäl.; kaksil.
lapa|jättiläinen *s. voim.* kierto-otteinen jättiläinen (rekillä). **-kappale** *s. ruok.* Lampaan l:et.
lapakko[2*] *s. kasv.* kukinnon keskusranka, josta kukkaperät lähtevät. — *Yhd.* kukka-, käpy-, tähkäl.; keskil.
-lapakkoinen[63] *poss.a. kasv.* Jäykkä-, mehevä-, paksu-, pitkä-, suora-, veltto l.
lapakoton[57] *kar.a. harv.* < lapakko. | L. kukinto.
lapa|lihas *s. anat.* eräiden lapaluuhun kiinnittyvien lihasten yhteisnimitys. | Ylempi ja alempi l. Hieroa l:lihaksia. **-liitos** *s. puut.* jatkoliitos, jossa liitettävien kappaleiden päät upotetaan limittäin toisiinsa, lapa. | Suora, vino, hammastettu l. **-lu|u** *s. anat.* selkärankaisten selkäpuolella oleva, tav. leveä, lapiomainen hartian luu. | L:un murtuma. — Läimäytti lehmää l:ille. [Ilmatar] nosti polvea merestä, / l:uta lainehesta KAL. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* L:sesti laajeneva nokka. **-ma|to** *s.* Dibothriocephalus latus, ihmisessä loisiva 2—9 m:n

pituinen heisimato, leveä heisimato, alve-(mato). | Jkta vaivaa l. Ajaa ulos l. — Isännällä oli jo entisten kokemustensa nojalla aihetta nimitellä asianajajia l:doiksi SILL. **-matolääke** *s.* **-muljaus** *s. voim.* heittäytyminen rekillä lapoja kääntäen kierto-otteiseen heiluntaan. **-narsku** *s.* = lapasotka.

lapa|nen[63] *s.* **1.** (villa)langasta kudottu käsine, jossa peukalolla on oma ja muilla sormilla yhteinen tilansa, tumppu, vantus; vrt. kinnas, rukkanen, sormikas. | Vasen l. Parsittu l. L:sen suu, peukalo. Kutoa, neuloa l:sta. — *Kuv.* Mies lysähti kokoon kuin märkä l. Olethan totinen kuin vanha l. CANTH. — *Yhd.* hiihto-, pumpuli-, talvi-, villal.; pesul. **2.** *kut.* kutomavirhe, joka syntyy, kun yhteen piinväliin vahingossa tulee kaksi- t. useampia loimilankoja. | Vartti vanhan kankaassa, lapsen kankaassa l. SL.

lapa|pahka *s. eläinlääk.* valjaiden synnyttämä ruhjekasvain työhevosen olkapäässä. **-pyörähdys** *s. voim.* rengasliike, jossa siirrytään oikoriipunnasta turma- t. taittoriipunnan kautta jälleen oikoriipuntaan. **-rusto** *s. anat.* Hevosen lapaluun harjaan liittyy paksu l. **-sorsa** *s.* Anas clypeata, sorsa, jolle on tunnusomaista kärkiosaansa kohden lusikkamaisesti levenevä musta nokka. **-sotka** *s.* Aythya marila, Lapin tunturijärvien matalilla ruohorannoilla pesivä sotka, lapanarsku, tunturisotka.

lapat|a[35*] *v. murt.* lappaa. **1.** *tr.* L. köyttä. Lappaavat nuottaa veneeseen. - - siitä [sarvesta] lappasi hän ulos pikanellia KIVI. **2.** *intr.* Astua l:tiin pitkin kangasta. Ihmisiä lappasi oven täydeltä.

lapatossu *s.* **1.** *kans.* lapikas. | Kotikana kaunis / - - / mielessänsä mietti / suutarille mennä, / l:t teettää AK. **2.** *leik.* (myös: Lapatossu) laiskasta ihmisestä. | Senkin l.

lapatta[15*] *s. kans.* tav. katto-orsiin kiinnitetty lauta, jonka reiästä käsikivien kiertopuu yläpäästään kulkee. | Käsikivien l. - - kivenpuu käkenä kukkui, / laklana kiven l. KAL.

lapautu|a[44] *v. kans.* ja *eläinlääk.; rinn.* lapaantua. | L:minen käsittää kansanomaisessa eläinlääkinnässä joukon tauteja, joissa hevonen ontuu etujalkaansa ja lapalihakset surkastuvat. Eläinlääkinnässä l:misella ymmärretään ontumista, joka johtuu lavassa tai lavan tienoilla olevista sairauksista. — *Kans.* myös yl. lamaantua, herpaantua, halvautua. | Lyömisestä l:nut käsi. Eräs saattajista oli ottanut selkäänsä kahdenkertaisen kuorman - - ja - - pahasti hän oli l:nut, ennen kuin oltiin Luvajärvellä I.K.INHA.

lap|e[78*] *s.* **1.** jnk litteän esineen t. esineenosan leveä sivu, lappea; lappeellaan ks. erikseen. | Airon, miekan, veitsen, viikatteen, kirveen l. Hiomakiven l:peet. Haravan (lavan) l. Taputteli lunta lapion l:peella. Läimäytti kätensä l:peella toista selkään. — *Yhd.* airon-, miekan- [jne.] l. **2.** luiska, vieru, vietto, rinne. | Ojan l:peet. Noustiin vaaran l:etta. - - sitten [näkyy maisemassa] järven pintaa ja sen takana loivasti kohoavaa metsän l:etta SILL. — *Yhd.* harjun-, mäenl. **3.** *rak.* taitteeton, tav. viisto kattopinta. | Loivat l:peet. Ikkuna katon l:peessa. Valmikatossa on neljä l:etta. — *Yhd.* katonl.; harja-, pääte-, räystäsl.

lapeaita *s.* aita, jossa aidakset ovat vaakasuorassa, orsi-, rehtoaita.

lap|ella[28*] *frekv.v.* < lappaa. | L:pele tiehesi! - - se hullu mies, ken tappeli, / mut viisas tieltä l:peli, / mink' ehti lapikkaat MANN.

lapidaarikirjoitus *s.* kivikirjoitus; roomalaisia kivikirjoituksia muistuttava monumentaalinen kirjoitus t. painettu teksti.

lapidaari|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tyyliltään kivikirjoitusta muistuttava, niukkasanaisen ytimekäs. | L. tyyli, lause, runo. L:sesti ilmaistu ajatus. **-tyyli** *s.* lapidaarinen tyyli. | Sananlaskujen l.

lapik|as[66*] *s.* saapas, jossa on kauto ja ylöspäin nokaksi kaartuva kärki, pieksu(saapas). | Ruskeat, pitkävartiset, yksipohjaiset l:kaat. L:kaan varret. Pitää l:kaita. — *Kuv.* Lyödä l:asta lattiaan [tanssimisesta]. — *Yhd.* hiihto-, varsil.

lapikas|jalka(inen) *a.* jolla on lapikkaat jalassa. | L. ukko. **-nahka** *s.* **-teollisuus** *s.* Saapas- ja l.

lapiko|ida[30] *v. harv.* astella (lapikkaat jalassa), patikoida, saapastella. | L. jalan jnnek. Lähtivät l:imaan, l:itsemaan naapurikylään. On siinä urakkaa painavan kontin kanssa, kun tällä kelillä pitkän matkan l:i KOJO.

lapilli[6] *s. geol.* L:t 'tulivuorenpurkauksissa ilmaan lentäneistä laavapisaroista herneen t. pavun kokoisiksi siruiksi jähmettynyt heittele'.

lapin- (us. myös Lapin ⌒) tav. = lappalais-. **-aihei|nen** *a.* L. maalaus, romaani. L:set lapaset. **-akka** *s.*, us. *halv.* lappalaisvaimo, -eukko. | Lyhyenläntä l. **-harakka** *s.* Lanius excubitor, iso lepinkäinen. **-hauta** *s. arkeol.* muinaisjäännöksenä tavattavien maakuoppien kansanomainen nimitys, jättiläishauta. **-juusto** *s.* poron maidosta valmistettu juusto. **-kansa** *s.* lappalaiset. | L:n kirjavat vaatteet. **-kauppa** *s. hist.* lappalaisten kanssa käyty kauppa. | Pirkkalaisten harjoittama l. **-kenkä** *s.* poronnahkainen jalkine, lappalaistossu; vrt. kallokas, nutukas, heinäkenkä. **-kieli** *s.* (tav. ⌒) lappi. | Suomen, Norjan l. **-kielinen** *a.* L. koulu, opetus. L. teos. **-kiuru** *s.* Eremophila, kiurujen heimoon kuuluvia lintuja; (ei *el.*) vars. meilläkin maan pohjoisosissa pesivä E. alpestris, tunturikiuru. **-koira** *s.* tav. Lapin pystykorva, lappalaiskoira. **-ko|ta** *s.* lappalaiskota. | L:dan eläjät. **-kyl|ä** *s.* lappalaiskylä, vars. lappalainen kyläkunta maa-alueineen; lappalaisten talvikylä. **-kävijä** *s.* vrt. seur. | Vanha, tottunut l. L:in majapaikka. — *Hist.* Karjalaisten l:in veroretket. **-käyn|ti** *s. hist.* vars. pirkkalaisten Lappiin tekemistä kauppa- ja verotusmatkoista. | Vasta Kustaa Vaasa lakkautti pirkkalaisten harjoittaman l:nin. **-lakki** *s.* lappalaislakki. | - - peski päällä ja l. korvilla JÄRVENT. **-lapsi** *s.* lappalaislapsi. **-mie|s** *s.* lappalaismies. | L:sten porot. - - l:het pysyivät erillään lantalaisten sanasodasta PAULAH. **-noit|a** *s.* lappalaisnoita. | Turvautua l:ien parannuskeinoi-

hin. **-pato** *s. arkeol.* ilmeisesti kalastuspadoksi joen t. salmen poikki rakennettu vanha kivipato, jossa on tav. 1 tai 2 aukkoa. **-po|ika** *s.* lappalaispoika. | -- korvan ohi viuhahti l:jan salanuoli HAARLA. **-puku** *s.* lappalaispuku. | Kirjava l. **-puukko** *s.* iso puukko, jolla lappalainen mm. kaapii lumen ja jään ahkion pohjasta ja halkoo poron sääriluut, leuku. **-pöllö** *s.* Strix nebulosa, isokokoinen, meillä harvinaisena Lapissa pesivä pöllö. **-raunio** *s. kans.* muinaisten hautaraunioiden (hiidenkiukaiden) ja vanhojen kalapirttien kiuasraunioiden nimitys. **-retk|i** *s.* Karjalaisten muinaiset l:et. **-sirkku** *s.* Calcarius lapponicus, pulmusen sukuinen varpuslintu.

lapintaa[8] *v.* kääntää lapin kieleen, lapiksi.

lapin|takka *s.* lappalaisten hirsituvan avotakka. **-takki** *s.* lappalaisten käyttämä, punaisin ja keltaisin verkakaistalein kirjailtu sarka- t. verkamekko. **-tavara** *s.* Poronnahkoja, poronlihaa, lohta ym. l:a. **-tiainen** *s.* Parus cinctus, maamme pohjois- ja itäosissa elävä tiainen. **-tiira** *s.* Sterna paradisaea, maassamme rannikoilla ja pohjoisosissa elävä kalatiira. **-torakka** *s.* Ectobia lapponica, eräs metsissämme yleinen torakka. **-tutkija** *s.* lappologi. | Uuttera norjalainen l. J. K. Qvigstad. **-tyttö** *s.* lappalaistyttö. **-ukko** *s.* lappalaisukko. **-vaimo** *s.* lappalaisvaimo. **-velho** *s.* Nehän kykenevät ... l:t, hukkumaan tuleen ja ajamaan näkymättömällä kivellä vettä myöten HAARLA. **-vero** *s. hist.* lappalaisten turkiksina, kaloina ym. luonnontuotteina suorittama vero; myöhemmin rahavero, jota Lapin kihlakunnan talot v:een 1925 saakka suorittivat tavallisten maaverojen asemesta. **-verottaja** *s. hist.* vrt. seur. **-verotus** *s. hist.* lappalaisten verottaminen. | Pirkkalaisten harjoittama l. -- karjalaiset harjoittivat erämaankäyntiä tai l:ta V. VOIONMAA. **-vouti** *s.*, vars. *hist.* Lapissa toimiva kruunun vouti; verotusta ja myös poronhoitoa sekä lappalaisten köyhäinhoitoa valvova viranomainen Ruotsissa. **-vuokko** *s.* Dryas octopetala, ruusukasvien heimoon kuuluva matala, isokukkainen, tiheitä kasvustoja muodostava monivuotinen varpukasvi. **-äijä** *s.* lappalaisäijä. | Ovela, vinosilmä l.

lapio[3] *s.* **1.** kaivu- ja luontitöissä käytetty (käsi)työase, jossa on tav. puinen varsi ja teräksinen (joskus puinen) lapa; vrt. kihveli. | Tasateräinen l. Kevyt, tylsä l. L:n varsi, lapa, terä, kädensija. L. olalla, vyöllä. Kaivaa, kääntää maata, luoda lunta l:lla. Leikata turvetta l:lla. Vielä muutama l:n heitto. Anna l:n heilua! — *Erik.* lapion täysi, lapiollinen. | Pari l:ta multaa. — *Kuv.* Papin l. [= kuolema] parantaa kaikki taudit SL. — *Yhd.* puu-, rautal.; kone-, käsil.; kenttä-, navetta-, puutarhal.; istutus-, kaivul.; oja-, salaojal.; hiekka-, hiili-, lanta-, lumi-, muta-, savi-, soral. **2.** paistettavan leivän, paistin tms. nostelemiseen ja kääntelemiseen t. valmiiden ruokien ja ruoasten paloittelemiseen ja nostamiseen käytettävistä lapiomaisista välineistä. | Paisti käännetään l:lla. Leikata kakkua l:lla. Kiidättää l:lla leipiä uuniin. — Pöydälle jääneet murut harjataan l:on. — *Yhd.* jauho-, juusto-, kakku-, leipä-, vilja-, voil.; rikkal.

lapio|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* nostaa t. luoda jtak lapiolla. | L. hiekkaa, savea, viljaa jstak, jhk. Lumi on l:itava pois. Hauta l:itiin umpeen. Tie l:idaan auki. Kinokseen l:itu polku. Ojan l:inti. Kummun reuna on l:itu jyrkäksi seinäksi. Portaiden l:inti [lumesta]. — *Kuv.* Jokainen l:i naamaansa minkä ehti [ark. ruoan hotkimisesta]. L. [= ansaita runsaasti] rahaa. Kauan oon meriä uinut, / l:innut lainehia KAL.

lapioimaton[57] *kielt.a.* L. tie.

lapioittain *adv.* lapiollinen kerrallaan; useita lapiollisia, lapiomäärin, -kaupalla. | Hiekan kantaminen l. Lattialla oli l. roskaa.

lapiokaupalla *adv.* = ed. | Ei rahaa kenelläkään l. ole.

lapiolli|nen[63] *s.* lapion täysi. | L. lunta, soraa. Iso, kevyt l. Vielä pari l:sta. -- vaivatta nousivat nyt raskaat saviset l:set ojan pohjasta KATAJA.

lapio|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* L. mela. L:maiset kourat. Myyrän l:maiset eturaajat. Kasvin l:maisesti kourut lehdet. **-mie|s** *s.* Olla l:henä sorakuopalla.

lapion|heitto *s.* Avasi tien muutamalla l:heitolla. **-muotoinen** *a.* tav. ^. | L. luu. **-pisto** *s.* L:n syvyydessä. Heittelee savea pienin l:in. **-terä** *s.* Ruostunut l. **-var|si** *s.* Katkaisi l:ren. Laiskuri, joka vain nojailee l:teen.

lapio|rullaäes *s. maat.* = lapioäes. **-terä** *s.* lapiomainen terä. | Äkeen l:t. **-turve** *s.* = pistoturve. **-|työ** *s.* Ojitus suoritetaan l:työnä tai oja-auralla. Lumen tulo aiheutti ylimääräisiä l:töitä. **-viljely** *s.* maan viljely sitä lapiolla muokaten. **-äes** *s. maat.* äes, jonka terät on kiinnitetty vinossa ajosuuntaan oleviin pyöriviin akseleihin, lapiorullaäes.

lapis[64] *s.* → laapis.

lapis|ta[41] *onom.v. harv.* [Ajetaan] l:evaa makkarasiltaa yli joen LEINONEN. -- hanurin painimet l:ivat kuuluvammin SILL. -- uutuuttaan l:eva [= rapiseva] joululehti SILL.

lapitar[54*] *s.* lappalaisnainen. | Koreapukuinen l.

laplat|taa[2*] *onom.v. harv.* -us[64] *teonn.* liplattaa. | Laineet l:tavat.

lap|pa[10*] *s. kansat.* vars. solki, helake. | L:oilla koristeltu helavyö. — *Yhd.* tina-, vaskil.

lap|paa[0*] *v.* **1.** *tr.* **a.** vetää t. syöttää köyttä, verkkoa tms., suoltaa, hilata. | L. köyttä. L. nuottaa, siimaa veneestä, veneeseen. Verkko l:ettiin järvestä. — *Kuv.* Veänkö vilusta virret, / l:an laulut pakkasesta KAL. **b.** ammentaa, mättää, ahtaa, sulloa, syytää, työntää. | L. vettä veneestä. L. taskustaan tavaroita. L. ruokaa lautaselleen. L:poi marjoja suuhunsa kourakaupalla. Tuuli alkoi l. savua lakeistorven kautta pihalle AHO. -- tiheään l:poi taivas suuria lumihiutaleita IVALO. — *Kuv.* -- huulet l:poivat sanoja IVALO. **2.** *intr.* suuren joukon yhtämittaisesta, katkeamattomana jonona tapahtuvasta liikkeestä: mennä t. tulla yhtenään, työntyä, suoltua, virrata, "painua", lappautua. | Väkeä l:paa kirkkoon. Miestä l:paa ovesta kuin köyttä. Eläimiä l:poi veräjän täy-

deltä. Koulupojat mennä l:poivat pitkin maantietä.

lappaantua[1*] *refl.v.* = lappautua.

lappaja[16] *tek.* < lappaa 1. | Nuotan l:t kiskovat köyttä avannolle.

lappakannu *s. kansat.* puinen kannellinen olutkannu.

lappalai|nen[63]; *syn.* saamelainen. **1.** *s.* L:set 'Fennoskandian pohjoisosissa hajallisina ryhminä asuva, kieleltään suomalais-ugrilainen kansanheimo'. Ruijan, Suomen, Venäjän l:set. Pienikasvuinen l. L:sten kota. L:sia porolaumoineen. — *Yhd.* kolttal.; joki-, järvi-, metsä-, tunturil.; kalastaja-, metsästäjä-, porol. **2.** *a.* -suus[65] *omin.* lappalaisiin kuuluva, lappalaisille ominainen, lappalaisten; us. tav:mmin lappalais-, lapin-. | L. tyttö. L. murre. L. puukko. L. pystykorva. Suvun l:suus.

lappalais- us. = lapin- **-aiheinen** *a.* L. romaani. **-alue** *s.* **-asutu|s** *s.* Muinaisen l:ksen rajat. **-eukko** *s.* **-heimo** *s.* **-koira** *s.* lapinkoira. **-kota** *s.* Siirrettävä, suippokärkinen l. L:a muistuttava teltta. **-kylä** *s.* lapinkylä. | L:t ovat olleet sukukyliä. **-käännös** *s. urh.* sukset jalassa paikalla suoritettava täyskäännös, jossa vasen suksi ensin viedään ylätietä kääntösuuntaan oikean toiselle puolelle ja oikea sen jälkeen käännetään vasemman rinnalle. **-lakki** *s.* lappalaisten päähine, vars. ns. neljän tuulen lakki. | Nelikulmainen l. **-lapsi** *s.* **-leiri** *s.* **-mallinen** *a.* L. puukko. **-mies** *s.* **-nainen** *s.* **-noita** *s.* **-perhe** *s.* **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* L. nimistö. L. taika, jumala. Ilmiön l:syys. **-poika** *s.* **-puku** *s.* lappalaisten kansallinen puku. | Helakasti koristeltu l. **-puukko** *s.* = lapinpuukko. **-rotuinen** *a.* L. koira. **-syntyinen** *a.* L. mies. **-talo** *s.* **-tietäj|ä** *s.* L:ien parannuskeinot.

lappalaistu|a[1] *v.* muuttua lappalaiseksi. | L:unut perhe.

lappalais|tyttö *s.* **-ukko** *s.* **-vaimo** *s.* **-väestö** *s.*

lappautu|a[44] *v.* (*rinn.* lappaantua) < lappaa. **1.** *pass.* Siimaa, ankkuriketjua l:u mereen. **2.** *refl.* = lappaa 2. | Tanssipareja l:u ovesta ulos, sisään. Laivasta l:u rantaan väkeä. Kyytimiehet alkoivat l. ulos pirtistä TOPPILA.

lappa|vyö *s. kansat.* lapoilla varustettu vyö, solki-, helavyö. | Eteläkarjalaisia l:vöitä.

lappea[21] **1.** *a.* latuskaisen, litteän esineen leveästä sivusta. | Äkeen terän l. sivu. Tähkylän l. puoli kääntyy lapakkoon päin. **2.** *s.* = lape. | Airon, viilan, veitsen l. Katon l. [Miekka] jonka kuu kärestä paistoi, / päivä paistoi l:sta KAL. Siellä rantakallion turvepeitteisessä l:ssa on - - pieni kalmismaa PAULAH.

lappeell|aan, -een *adv.* lape jtak alustaa vasten, jnk varassa; lape alaspäin; vrt. pystyssä, syrjällään. | Kirja, miekka on l. L:een asetetuista tiilistä muurattu seinä. Pani kätensä l:een pöydälle. Kampela ui l.

-lappeinen[63] *poss.a.* Jyrkkä-, kapea-, matalal.; kaksi-, nelil.

lappeittain *adv.* lape lapetta vasten, lape lappeessa t. lappeeseen; myös = lappeellaan. | Tiilet ovat l. Laudat lyödään l. ristiin.

lap|pi[1*] *s.* **1.** vars. *runok.* lappalainen. | L:pien porolaumat. Lauloi l. lapsellensa LARINK. **2.** lappalaisten puhuma suomalais-ugrilaiseen kielikuntaan kuuluva kieli, lapin kieli. | Puhua l:pia. Murtaa l:iksi. Sana, joka on säilynyt l:issa. — *Yhd.* etelä-, kanta-, pohjois-, tunturil.; kuolan-, norjan-, suomen-, turjanl.

lappio[3] *s. murt.* lape. | Toinen katon l. on luhistunut. L:llaan makaava paasi.

1. **lappo**[1*] *s.*, vars. *fys.* polveksi taivutettu putki t. letku, jota käytetään nesteen juoksuttamiseen astiasta toiseen, imujuoksutin, sifoni.

2. **lappo**[1*] *teonn. harv.* < lappaa. | Siiman, verkon l.

lap|poa[1*] *v. harv.* lappaa. | L:poo makaroneja suuhunsa. Mitä lapiolla l:otaan, se tikusta tippuu [ihmisen itaruudesta puhuen] SL.

lappologi[4] *s.* lappalaisten kulttuurin t. lapin kielen tutkija.

lappoputki *s. fys.* lappona toimiva putki. | L. yhdistää putkikaivot kokoojakaivoon.

lap|pu[1*] *s.* pienehkö, us. määrämuotoinen ja jhk määrätarkoitukseen käytettävä kappale paperia, kangasta, nahkaa tms., liuska, kaistale, suikale, lippu. **1.** L. paperia. Leikata arkista pieni l. Housunpaikaksi sopiva l. Lyödä uudet l:ut kengänkorkoihin. Lippu liinaa, l. lautaa, rahtu rautaa — sen saa ihminen mukaansa lähteissään [= kuollessaan] SP. — *Erik.* Musta l. [= silmälappu] toisella silmällä. On niin kylmää, että täytyy panna l:ut [= korvalaput] korville. — *Kuv.* Kulkea l:ut silmillä [henkisen t. aatteellisen näkökulman ahtaudesta yms.]. — *Yhd.* kangas-, nahka-, paperi-, piki-, puu-, villal.; korko-, korva-, olka-, pannu-, pata-, pesu-, ruoka-, silmäl. **2.** kirjoitusta tms. sisältävistä, us. varta vasten painatetuista ilmoitteista, kuiteista tms. | L., johon on merkitty tavaran hinta. Ostoluvan pyytäjän täytettävä l. Odottaa l. kourassa vuoroaan. Nyt hän saisi l:un [= todistuksen], jolla voisi hakea avustuskortin HELVI HÄMÄLÄINEN. — *lappu luukulla* vars. teatterin kassaluukulle t. myymälän oveen pannusta ilmoitteesta, että pääsyliput, jk tavara tms. on myyty loppuun t. että kassa t. myymälä on suljettu; us. myös *kuv.* jnk liikkeen tms. toiminnan lopettamisesta. | Teatterissa, konserttitoimistossa, kaupassa on l. luukulla. Panna l. luukulle. — *Yhd.* hinta-, ilmoitus-, kirje-, kuitti-, loma-, lupa-, nimi-, numero-, osoite-, panttil.

lappuketju *s. kut.* kutomakoneeseen asetettava, tav. pahvilapuista tehty nauha, jonka lappuihin on lävistetty kudottavan sidoksen kaavio.

lappu|nen[63] *dem.s.* Lyhyt kirje, vain l. Hakusanat kirjoitetaan l:sille. — *Yhd.* kirje-, paperil.; sata-, tuhatl.

lapsautt|aa[2*] *onom.v.* vars. kädellä lyömisestä: läimäyttää, läpsäyttää. | L. kättä jklle. Lyödä l:i poikaa takamuksille.

lapsek|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* = lapsel'inen. **1.** myös -kaasti *adv.* Nuori, l. tyttö, jolla on avoin, luottava katse. L. iloisuus ja uteliaisuus. Katsoa, soperrella l:kaasti. On maailman aarteet tomua vaan / rinnalla uskon l:kaan AK. — Iso mies ja noin l.! Oletpa tosiaan l., kun tuollaisia mielessäsi haudot. Kovin l. mieli-

pide. Naurettavaa l:kuutta. Miksi haastelet l:kaita? KIVI. **2.** *poss. harv.* L. perhe.

lapseksi|ottaja *s. lak.* henkilö, joka ottaa t. on ottanut ottolapsen. **-ottaminen, -otto** *s. lak.* oikeudellinen menettely, oikeustoimi, jolla jku ottaa jkn (tav. lapsen) ottolapsekseen, adoptio.

lapselli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* lapsekas. **1.** (myös -sesti *adv.*) lapselle ominainen, lapsimainen, lapsen kaltainen; infantiili(nen), naiivi. **a.** ilman erityistä arvostusta yl. lapsen, lapsimaisista ominaisuuksista t. myös hyväksyvästi: lapsenomainen, lapsen; (lapsimaisen) herkkä, avoin, välitön, teeskentelemätön, vilpitön, puhdas. | L:set kasvot, kädet. L:sen pieni suu. Pienokaisen l:set liikkeet. Tuon tuostakin kuulee heidän [koululaisten] heikkojen l:sten ääniensä yhtyvän rukoukseen AHO. — Sydämellisen l. L:sen välitön. L. ilo, ujous, kuuliaisuus, viattomuus, jumalanpelko. Raikas l:suus. Luottaa l:sesti jhk. **b.** tuomitsevasti, väheksyvästi: (lapsimaisen) yksinkertainen, alkeellinen, kehittymätön, typerä. | Olla l:sella kehitysasteella. L. puheissaan. Liian l. niin vaativaan tehtävään. N. on tullut vanhuuttaan jo vähän l:seksi. L. katsantotapa, taikausko. L:set puheet. On l:sta suuttua hupsujen puheista. **2.** *poss. harv.*, us. *leik.* jolla on lapsi(a). | L. perhe. Ei ole paimenen pyhistä eikä vaimon l:sen SL. -- mitäs nyt Jussi tuumii, kun l:seksi tuli? JOTUNI.

lapsen- us. = lasten-. **-elatusapu, -eläke** *s. lak.* elatusapu, jota avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isän on suoritettava tästä lapsesta, "lapsenruokko". **-hoitaja(tar)** *s.* **-hoito** *s.* L:a koskevia neuvoja. **-ilo** *s.* Pojan silmistä säteili puhdasta l:a. **-itku** *s.* Herätä hiljaiseen l:un. **-kamari** *s.* = lastenkamari. **-kaste** *s. usk.* = lapsikaste. **-kasvot** *s. mon.* Nauravat l. pilkistivät ovenraosta. Mies, jolla oli lempeät l. **-ken|kä** *s.* Pienet l:gät. — *Kuv.* eräisssä sanontatavoissa, jotka ilmaisevat jkn t. jnk olemista lapsen t. alkuasteella, "kapaloissa", jkn t. jnk kehittymättömyyttä, alkeellisuutta t. varttumista, kehittymistä tältä asteelta. | Poika, joka on t. astelee vielä l:gissä t. joka ei ole vielä kuluttanut l:kiään. L:gissä kävelevä kirjailija. Yritys, tutkimus on, kulkee vielä l:gissä. Kasvaa, astua, päästä, vapautua l:gistään. **-kiel|i** *s.* Puhua l:ellä, l:tä. Aikaihminen, ja lepertelee l:tä! Poikanen alkoi jokeltavalla l:ellään matkia merimieslauluja. -- l. suosii selittelysanontaa lyhyen, sattuvan ilmauksen asemesta L.HAKULINEN. — *Kuv.* Rakkauden l. **-kina** *s. lääk.* vastasyntyneen lapsen ruumista peittävä juustomainen valkoinen aine, juustolima. **-kori** *s.* pikkulapsen korivuode. | Pajuista tehty korkeajalkainen l. **-kä|si** *s.* Pehmeät l:det ojentuvat kehdosta äitiä kohti. **-laps|i** *s.* pojanpoika, pojantytär, tyttärenpoika t. tyttärentytär. | Vanhus l:ineen. Vainajaa jäivät lähinnä suremaan lapset ja l:et. — *Mon. kuv.* yl. jälkeläisistä; jälkipolvista; tav:mmin lastenlapset. | Sa polvi nouseva, touko tee, / kun kerran kätemme raukenee! / Te l:et, te korjatkaa, / kun teidän isänne kylmiks saa KOSKENN. **-leikki** *s.* = lastenleikki. | Poika on jo jättänyt l:nsä. — *Kuv.* Työsi on l:ä minun työhöni verrattuna. **-likka** *s. ark.* lapsentyttö. | Olla l:na kaupungissa. **-lusikallinen** *s.* lapsenlusikan täysi. | Lääkettä annetaan l. kahdesti päivässä. **-lusikka** *s.* lapsen ruokalusikka, tav. jälkiruokalusikan kokoa.

lapsen|maito *s.* = lastenmaito. **-miel|i** *s.* lapselle ominainen herkkä, avoin [tms.] mieli. | Herkkä, avoin, luottavainen, puhdas l. Säilyttää, kadottaa l:ensä. Saastuttaa jkn l. Kuvitella jtak l:essään. Hänen l:ensä nauttii kiusanteosta. Jumalaa lähestyvällä tulee olla nöyrä l. **-mieli|nen** *poss.a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* Olla l., l:sen luottavainen. Tulla l:seksi. L. usko, hartaus. Herttaista l:syyttä. Hän osaa olla l. olematta lapsellinen. — *S:sesti.* Jumala ilmaisee itsensä l:sille. **-murha** *s. lak.*, vars. äidin joko synnyttäessään tai heti sen jälkeen suorittama lapsensa tahallinen surmaaminen. **-murhaaja** *s.* **-nauru** *s.* Helkkyvä l. **-neiti** *s.* lastenhoitajatar. | L. saa paikan. **-oikeu|s** *s.* Pitää kiinni l:destaan. -- naurakoot [nuoremmat kouluto verit], se on heidän l:tensa LEHT. — *Usk.* ihmisen suhteesta Jumalaan. | Kristityn l. perustuu Jeesuksen uhrikuolemaan. Nyt mulla ompi täysi jo l., / on Isä Jeesuksessa sovitettu SIIONIN KANNEL. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* lapselle ominainen, lapsellinen, lapsekas, lapsen. | L:set silmät. Hänen kasvonsa tekevät l:sen vaikutuksen. L. luottamus, kuuliaisuus. L:sen rikas mielikuvitus. Kunnioittaa l:sesti vanhempiaan. Käyttää l:sta kieltä. Yksinkertainen l:suus. L:sen harras virsi. L. kirja. — *Kuv.* [Kivi on] tuonut -- l:sen miniatyyrimaalauksen runouteemme TARK. **-paita** *s.* **-perintö** *s. lak.* perintö, jonka kuollut lapsi on jättänyt jälkeensä. **-pihka** *s. lääk.* vastasyntyneen lapsen paksusuolessa oleva tummanvihreä, hajuton, puuromainen aine. **-pii|ka** *s. ark.* lapsentyttö, lastenhoitaja. | Iloinen, ikäloppu l. Pääsi l:aksi pappilaan. **-pää** *s.* Punaposkinen l. pistää esiin nyytistä. — Marmorinen l. **-päästäjä** *s.* vrt. seur. | Oppinut l. -- äiti, joka oli paljon käytetty l. SILL.

lapsenpäästö *s.* synnytysavun antaminen synnyttävälle äidille. **-laitos** *s. vanh.* synnytyslaitos. **-oppi** *s. vanh.* synnytysoppi.

lapsen|raiskaaja *s.* **-raiskaus** *s.* **-rattaat** *s. mon.* lastenrattaat. **-rie|pu** *s.* pikkulapsen vaatekappaleista. | Liinaiset l:vut. Kuivatella l:puja keittiössä. **-ruoka** *s.* **-ruokko** *s. kans.* lapseneläke. | Maksaa l:a. Kyllä sen aina kelpaa, joka pääsee talollisilta l:a riitelemään SILL. **-ruumi|s** *s.* Pieni, pullea l. Hänen hento l:insa värisi itkusta. — Mätänemistilassa oleva l. **-ryöstäjä** *s.* **-ryöstö** *s.* lapsen ryöstäminen; *lak.* viittätoista vuotta nuoremman henkilön luvaton valtaansa ottaminen ja pois vieminen t. erottaminen vanhemmasta t. muusta henkilöstä, jonka hoidossa ja vallassa lapsi on. | Mustalaisten suorittama l. Amerikkalaismallinen l. Helsingissä. **-saaja** *s.* synnyttäjä. **-saanti** *s.* Olla siinä iässä, jolloin l. ei enää ole mahdollista. **-sielu** *s.* Puhdas, herkkä l. L:n salaperäinen maailma. Tapaus syöpyi lähtemättömästi A:n l:un. — Topelius oli --

koskematon ja herkkä l. TARK. **-silm|ä** *s.* Kirkkaat, viattomat l:ät. L:ien syvä puhtaus. Tyttönen katselee ihmettelevin l:in. Vanhuksen l:iin ilmestyi veitikka. — [Aho] tuntuu voineen katsoa l:illä luontoa ja maailmaa KOSKENN. **-suhde** *s.*, vars. *usk.* ihmisen suhteesta Jumalaan. | Turvallinen l. Jumalaan. **-sydä|n** *s.* Puhdas, herkkä l. Hänen l:mensä kaipasi lohdutusta. **-synnyttäjä** *s.* L:lle myönnettävä loma. - - he vääntelevät itseänsä [Herran päivänä] niinkuin l. VTV. **-sänky** *s.* lastensänky. **-tajui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* lasten tajuttava, lasten käsityskyvyn mukainen, lastentajuinen. | L. leikki, kirja. L. esitystapa. Opettaa l:sesti. Kertomuksen l:suus. **-tau|ti** *s.* lastentauti. | Ankara l. - - minä olenkin vanha tervaskanto, johon eivät l:dit pysty TIITUS. — *Kuv.* Se [rakastuminen] oli ollut lievää l:tia M.MERENMAA. **-tuoli** *s.* Korkea l., jonka voi kääntää matalaksi pöydäksi ja istuimeksi. **-tyt|tö** *s.* lapsesta t. lapsista huolehtiva, tav. erityistä ammattikoulutusta saamaton palvelustyttö; vrt. lastenhoitaja. | Lähteä kaupunkiin l:öksi. L. viihdyttelee lasta. **-un|i** *s.* Nukkua viatonta l:ta. **-usko** *s.* lapselle ominainen usko. | Kirkas, yksinkertainen l. Säilyttää l:nsa. Vastoinkäymiset riistivät häneltä l:n. L. Jumalaan. **-vakuutus** *s.* lapselle otettu henkivakuutus. **-vaunut** *s. mon.* lastenvaunut. **-ään|i** *s.* Kirkas, korkea, hento l. Lukee heleällä l:ellään. Tuvasta kuuluu l:iä.

lapset|ella[28*] *v.* esiintyä lapsen tavoin, lapsellisesti. | Vanha ihminen rupesi l:telemaan.

lapset|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < lapsi. | L. nainen. Avioliitto oli l. L. perhe, talo. L:tomuuden kirous. Poikansa kuoleman jälkeen vanhukset jäivät l:tomiksi. Anna heille l. kohtu VTV.

lapsett|aa[2*] *v. yksipers.* Jkta l:aa 'jku on lapsellinen, käyttäytyy lapsellisesti'. Isoa miestä l:aa! Häntä l:i niin, että pani piirileikiksi. Vanhusta alkaa jo l.

lapseu|s[65] *s.* lapsen asema vanhempiensa suhteen; vrt. lapsuus. | Lähin sukulaisuussuhde on l. — *Usk.* ihmisen suhteesta Jumalaan. | Lain orjuus ja vapaa l. Jumalan l:den synnyttämä rauha. - - te olette saaneet l:den hengen UT.

laps|i[45] *s.* vrt. eri tyylilajeissa ja merk.-vivahduksissa käytettyjä synonyymisluonteisia sanoja: ipana, kakara, mukula, penikka, sikiö, tenava, vekara, vesa; imeväinen, vauva; lapsonen, lapsukainen, pienokainen; pallero, pirpana, tupukka, typykkä, tyllerö, taapero; jolppi, kloppi, lortti, nulikka, nulkki; maitoparta, piimäsuu, räkänokka, paitaressu, risahousu; esikoinen, kuopus, pahnanpohjimmainen; äpärä.

I. poika t. tyttö, so. henkilö, joka ei vielä ole saavuttanut sukupuolikypsyyttä; vrt. nuorukainen, neito, mies, nainen, aikuinen, täysiikäinen, täysikasvuinen, vanhus. | Äsken syntynyt, pieni, heikko, avuton, kookas, hyvin kehittynyt l. 7-vuotias l. Kaunis, kiltti, pahankurinen, hemmoteltu l. Orpo, koditon l. Talon, koulun, kylän l:et. Seimen l. 'Jeesus'. L:en pienet jalat. L:en mieli, ajatukset. L. jokeltelee. L:et leikkivät, huutavat, riitelevät. Ymmärtäähän sen l:ikin. Lasten kasvatus. Pitää l:et kurissa ja Herran nuhteessa. L:ilta pääsy kielletty. - - minun lasna lattialla / eessä polven pyöriessä KAL. L:ia papinkin lapset SL. Pane l. asialle, mene itse perässä SL. — L:en lusikka, paita jne. (myös ◡). Lasten kamari, lakana, saippua jne. (myös ◡). Lasten laulukirja. — Lapsuusiästä, lapsuudesta. | Taipumukset ilmenevät jo l:ena. L:esta saakka kivulloinen. Ennen l:empana ollessani. [Milloin saan] nähdä ett'en / lassa unta ma nähnyt vaan? YRJÖ KOSKINEN. — *lapset ja imeväiset* ks. imeväinen. — *Yhd.* ihmis-, neekeri-, suomalaisl.; helsinkiläis-, herras-, kaupunkilais-, maalais-, työläisl.; poika-, tyttöl.; kapalo-, kehto-, pikku-, pullo-, rinta-, syli-, tuttil.; koulu-, rippil.; opetusl.; ihanne-, ihme-, ongelmal.

— *Erik.* **1.** *kuv.* **a.** Ei hän ole enää eilispäivän l:ia 'ei enää nuori, ei enää uusi tulokas'. Olla, astua l:en kengissä, ks. lapsenkenkä. Se on lasten leikkiä 'helppoa, vaaratonta [tms.]'; ks. myös lapsen-, lastenleikki. Heittää l. (pellolle) pesuveden mukana 'syrjäyttää, hylätä t. tuomita vähemmän tärkeän ohella myös pääasia'. Rakkaalla l:ella [us. = asialla] on monta nimeä SL. **b.** aikaihmisistä, jotka jltak henkiseltä ominaisuudeltaan ovat lapsen tasolla t. lapsen kaltaisia. | Voimiltaan, mielikuvitukseltaan l. Olla liikeasioissa l. N.N. on iso l. Vanhus, joka on muuttunut uudelleen l:eksi. Katseessaan l:en välittömyyttä. Ihmisen korkeimmissakin henkisissä toiminnoissa ilmenee ikuista lasta. Veljet, älkää olko l:ia ymmärrykseltänne, vaan pahuudessa olkaa l:ia; mutta ymmärrykseltänne olkaa täysi-ikäisiä UT. **c.** uusista, suhteellisen nuorista, kehittymättömistä asioista. | Yritys, joka on vasta 10-vuotias l. Maamme on itsenäisenä valtiona vielä l. esim. Englantiin verrattuna. **2.** vars. *last.* nuorista, kehittymättömistä eläimistä (ja kasveista). | Mirri on vielä l. — *Yhd. tilap.* hirvi-, karhul.; sieni-, taimil.

II. poika t. tytär;)(isä, äiti, vanhemmat. | Äiti l:ineen. Isä ja l:et. Leena, Pekan ja Liisan l. Perheen ainoa l. Köyhien vanhempien, rikkaan talon l. Parempien ihmisten [= säätyläisten] l:et. Nuorin veljeni l:ista. Avioton l. Siittää, synnyttää, saada l. Vaimo odottaa lasta 'on raskaana'. Heille syntyi kolmas l. A:lla on nykyisestä miehestään, nykyisen miehensä kanssa kaksi lasta. Tehdä, laittaa [ark. = synnyttää] l. On tehnyt kaksi lasta vieraalle miehelle. Renki teki [ark. = siitti] piialle l:en. Rajoittaa lasten lukua. Kasvattaa, hoitaa, kouluttaa, kurittaa, laiminlyödä l:iansa. Rakastaa jtak kuin lastaan. Hyväili viuluaan kuin äiti lastansa. Raataa l:iensa hyväksi. L:et ovat Herran lahja SL [alk. VT]. L:issa köyhän rikkaus SL. — Ottaa jku l:ekseen 'otto-, kasvattilapsekseen'. — *Yhd.* avio-, huori-, lehto-, äpäräl.; orpol.; kasvatti-, löytö-, ottol.; lapsenl.

— *Erik.* **1.** vars. *mon. ylät.* (ensi polvea kaukaisempi) jälkeläinen; jälki-, tulevat polvet. | Aabrahamin, Israelin l. 'israelilainen, juutalainen'. Me Saarijärven Paavon l:et. L:emme

sadan tai parin sadan vuoden kuluttua. Vapauden, isänmaan ja lasten puolesta. - - tämä maa on meidän isäimme maa, jonka me, heidän l:ensa, olemme perinnöksi saaneet AK. **2.** ihmisen synnyin- t. kotiseutua, elämänympäristöä ajatellen: jnk kasvatti; asukas, asujain, eläjä. | Kaupungin, maaseudun, rajan l. Lämpimän etelän l:et. Saman kansan l:ia. He ovat molemmat Viipurin l:ia. Kadun, työläiskorttelien l:et. Kuolevainen ihminen, maan l. Ei ole päitten luvulta suuri / joukko lastesi, maani KAILAS. Laps' Suomen, älä vaihda pois / sun maatas ihanaa *CAJ. **3.** vars. *heng.* ihmisen henkisestä lapseudesta, lapsensuhteesta jhk: jnk oma. | Jumalan, perkeleen, maailman l. Ei Herra hylkää l:iaan. Pääsi kaipaamaansa Jumalan lasten lepoon. **4.** us. *ylät.* ihmisestä hänen tiettyjä ominaisuuksiaan t. tiettyä elämäntapaansa ajatellen. | Välitön luonnon l. Huoleton hetken l. Sokeat, yön l:et. Surun l:ia. Paavo parka, kovan onnen l. *CAJ. Aikansa, vuosisatansa l. Saman hengen l:ia. — Laulun l:et [esim. karjalaiset]. Taistelujen l. Kirkon kuuliainen l. — *Yhd.* murheen-, onnen-, surunl. **5.** muista kuin ihmisistä. **a.** vars. *last.* eläinten (ja kasvien) jälkeläisistä. | Apinan l:et. Varsa on hevosen l. Lampaan lasta sanotaan karitsaksi. — Ruukkukasvien l:et. **b.** *kuv.*, vars. *runok.* Yön laineet, ulapan l:et KOSKENN. Työn ja terveyden l., raikas nälkä. Harva taiteilija tietää, kauanko hänen henkensä l:et [= tuotteensa] elävät JOTUNI.

lapsi|aihe *s.* L. Suomen taiteessa. **-aiheinen** *a.* L. veistos. **-avioliit|to** *s.* eräiden kansojen keskuudessa tavallinen avioliitto, jossa puolisot t. toinen heistä ei ole saavuttanut sukupuolikypsyyttä. | Intian l:ot. **-avustus** *s.* alaikäisestä lapsesta huoltajalle maksettava avustus. **-baletti** *s.*

lapsihalvaus *s. lääk.* vaarallinen tartuntatauti, johon herkimmin sairastuvat lapset 1—4 v:n iässä ja joka us. aiheuttaa esim. raajojen lihasten osittaisen t. täydellisen halvaantumisen ja kuihtumisen. **-epidemia** *s.* **-tapaus** *s.* Todettu jälleen kaksi l:ta.

lapsi|-ikä *s.* lapsuusikä. | L:-iän leikit. **--ikäi|nen** *a.* lapsen iässä oleva; *lak.* nuorempi kuin 15-vuotias. — *S:sesti.* Älköön kukaan tehkö l:sen - - kanssa kauppaa LK. **-joukko** *s.* Torpan monipäinen l. Ajoi autolla l:on.

lapsikas[66*] *a. harv.* lapsekas. | - - l:pa olisin, jos huolisin sanoista tuommoisen miehen kuin sinä KIVI. L. äiti, perhe.

lapsi|kaste *s. usk.* kasteen suorittaminen kastettavien ollessa vielä kehittymättömiä lapsia;)(aikuiskaste. **-katra|s** *s.*, vars. *leik.* lapsijoukko. | Eloisa l. Äiti l:ineen. **-kul|ta** *s.* myös ⌒. | Rakas l:tani! Käy, l., lepäämään. Älkää, l:lat, mekastako niin kovasti! **-kuningas** *s.* **-kuoro** *s.* Kirkossa laulaa l. **-kuv|a** *s.* Maalannut tunnelmallisia l:ia. **-kuvau|s** *s.* Juhani Ahon herkät l:kset. **-kysymys** *s.* vars. kysymys lasten syntyvyydestä, lapsiluvun rajoittamisesta. | L. on vaikea yhteiskunnallinen pulma. **-lauma** *s.* Perheen l:n nuorin. Satapäinen, ilakoiva, nälkiintynyt l. Opettaja l. kintereillään. L. juoksi itkien äidin turviin. Vainajalta jäi suuri l. **-lisä** *s.* avustus, jota valtio maksaa määräikää nuoremmasta lapsesta sen huoltajalle, ensi sijassa äidille. **-lisälaki** *s.* **-lisämaksu** *s.* Työnantajan suoritettavat lapsilisä- ja kansaneläkemaksut. **-liuta** *s.* Meluava l. Mökin resuinen l. - - kivisellä tanterella leikitköön iloinen l. KIVI. **-lu|ku** *s.* Perheen l:vun rajoittaminen. Avustusta jaetaan l:vun mukaan. **-maailma** *s.* Helsingin l. L:n nero, sankari. Tunnettu l:n kuvaaja. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = lapsellinen 1. | L:set kasvot. L. tyttö. L. kirja. Hänessä on jotakin l:sen puhdasta. Iso mies ja noin l.! Tehdä jtak l:sesti. **-muija** *s. kans.* kätilö, lapsenpäästäjä, napamuija. | Männistönmuori, tämän kylän yhteinen l. KIVI.

lapsi|nen[63] **1.** *dem.s. harv.* lapsonen, lapsukainen. | Riviin, pojat, koreasti riviin, l:set KIVI. **2.** *poss.a.* yhd:ojen jälkiosana. | Yksi-, kaksi-, kolmi-, kymmen-, 12-l.; moni-, runsasl.; ensi-, toisl.

lapsi|näyttelijä *s.* Elokuvan l:näyttelijät. **-oikeus** *s.* → lapsenoikeus. **-onn|i** *s.* Hyvä l. Taikoa, rukoilla l:ea. Toivottaa nuorelle parille l:ea. **-orkesteri** *s.* orkesteri, jossa soittajina ovat lapset. **-os|a** *s.* N. esiintyi 8-vuotiaasta alkaen näytelmien l:issa. **-parka** *s.* myös ⌒. | Vilusta värisevä l. **-parv|i** *s.* Viisipäinen l. Kuolema vei l:esta nuorimman. Pihamaalla leikkii hälisevä l. **-perhe** *s.*)(lapseton perhe. | Kuusihenkinen l. Palvella l:essä. **-polv|i** *s.* Monen l:en opettaja. **-psykologi** *s.* **-psykologia** *s.* = lapsisielutiede. **-puol|i** *s.* lapsi suhteessa isä- t. äitipuoleensa, so. tav. äitinsä t. isänsä uuteen puolisoon, poika- t. tytärpuoli. | Kohdella huonosti l:taan. L. ei peri isä- eikä äitipuoltansa. — *Kuv.* jksta t. jstak nurjassa, epäoikeudenmukaisessa asemassa olevasta. | Olla, elää, pitää jkta l:en asemassa. Joutua, jäädä l:en asemaan. Kohdella jkta l:ena. Onnettaren l. Suomalais-ugrilaiset kansat, nuo historian l:et. **-rajoitu|s** *s.* lasten syntyvyyden rajoittaminen. | L:ksen psykologiset vaarat. **-rak|as** *a.* -kaus *omin.* lapsia rakastava. | L. vanhus. Turkkilaisia pidetään l:kaina. Uhrautuva l:kaus. **-raukk|a** *s.* myös ⌒. | Pieniä nälkäisiä l:oja. **-rik|as** *a.* -kaus *omin.* par. monilapsinen. **-romaani** *s.* romaani, jonka aihe on lasten maailmasta. **-ruk|ka** *s.* myös ⌒. | Pieni, sairas l. Voi l:at, ettehän te niin pitkää matkaa jaksa kävellä.

lapsi|sarja *s.* perheen lapset, lapsilauma, -katras. | L:sarjan nuorin. Suuren l:sarjan onnellinen isä. - - sinulla on uhkea l. SILL. **-saun|a** *s.* synnytystä varten lämmitetty sauna, synnytyssauna. | Maata l:assa. Mennä l:aan. — *Murt.* Käydä l:oissa 'käydä tervehtimässä synnyttänyttä naista'. **-sielu** *s.* → lapsensielu. **-sielutiede** *s.* lapsen henkistä kehitystä ja hänen sielunelämänsä erikoislaatua tutkiva sielutieteen osa, lapsipsykologia. | Kokeellinen l. **-sielutieteellinen** *a.* L. tutkimus. **-työ** *s.* vars. lasten keskuudessa, lasten hyväksi tehtävä työ. | Julkaisu, jonka tulot lankeavat l:n hyväksi. **-työvoima** *s.* Halpaa l:a. **-täh|ti** *s.* Englantilai-

sen elokuvan uudet l:det. **-uhri** *s.* Foinikialaisten l:t. **-vaimo** *s.* **1.** lapsensynnyttäjä, lapsivuoteessa oleva vaimo, lapsivuodevaimo. | Kuolemansairas l. L:n kylvettäminen, kirkottaminen. **2.** lapsen iässä oleva (joskus yl. hyvin nuori, lapsenomainen) aviovaimo. | Hänen nukkemainen l:nsa. **-vesi** *s. lääk.* ihmisen sikiövesi (joka synnytyksessä vuotaa ulos). **-vuo|de** *s.* **1.** synnytysvuode. | Seistä jkn l:teen ääressä. — Vars. **2.** *kuv.* synnytysvuoteessa olemisesta, synnyttämisestä. | Ensimmäinen l. Nousta, toipua l:teesta. - - takimmaisia hampaita oli [emännältä] poissa ja myös hiusten väri oli l:teissa laimentunut SILL. — *Lääk.* ahtaammassa merk:ssä: se synnytyksen jälkeinen aika, jonka kuluessa naisen synnytyselimiin synnytyksessä tulleet haavat paranevat; laajemmassa merk:ssä: se aika (tav. 6—8 viikkoa), jonka kuluessa naisen synnytyselimet saavat alkuperäisen muotonsa. | Lääkärinapu synnytyksen ja l:teen aikana.

lapsivuode|kuume *s. lääk.* vaarallinen haavakuume, joka johtuu siitä, että naisen sukupuolielimiin synnytyksessä tulleisiin haavoihin on joutunut märkäbakteereja, puerperaalikuume. | Kuolla l:kuumeeseen. **-vaimo** *s.* lapsivuoteessa oleva vaimo, lapsivaimo. | Hoitaa l:a. **-äiti** *s.* vrt. ed.

lapsi|vuoteinen *a. lääk.* lapsivuoteessa, lapsivuodetilassa oleva. | L. äiti. — *S:sesti.* L:vuoteisen hoito. **-vähennys** *s.* verotuksessa: elätettävänä olevien lapsien mukaan laskettu vähennys veronalaisista tuloista. **-väki** *s.* - - eikä taloihin jäänyt kuin l. ja joku vanha vaivainen AHO.

lapso|nen[63] *dem.s.,* vars. *runok.* lapsukainen. | Maan, tomun l. Äiti painaa l:sen rintaansa vasten. Mä olen köyhä l., / iloitsen kuitenkin HLV. — *Yhd.* ihmisl.

lapsukai|nen[63] *dem.s.* (< lapsi) lapsonen, lapsut. | Herttainen, sinisilmäinen l. Rakas l:seni. Syömään nyt, l:set. Poikahan on vielä aivan l. Oma lapsi l., toisen lapsi lastukainen SL.

lapsus[64] *s.* vars. puheessa t. kirjoituksessa sattunut erehdys, hairahdus, haksahdus, kömmähdys. | Pikku l. Kirjoittajalle on sattunut ilmeinen l.

lapsu|t[73] *dem.s. runok.* lapsukainen. | Jo nyt on poikani, poloisen, / jopa, laiton, l:eni / saanut päiville pahoille! KAL.

lapsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | [Ukko] läksi hyvillä mielin astua l:telemaan HAANPÄÄ.

lapsut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* pehmeästi kopisevasta äänestä: laputtaa, naputtaa, läpsyttää. | Laskukoneet l:tavat. Kävellä l. - - rouvan yöjalkineitten säännöllinen l:us SILL. Myöhään iltasilla l:ti käämirukin poljin KAUPPISH.

lapsuuden- us. = lapsuus-. **-|aika** *s.* Huoleton l. L:ajan rauha, muistot. Perintöä l:ajoilta. — *Kuv.* Ihmiskunnan l. Kansan l:ajan hengentuotteita. **-aikai|nen** *a.* us. ⌒. | L. ystävä. L:sia haaveita. **-ikä** *s.* L:än kuuluvia lauluja. — *Kuv.* Kansamme l. **-ko|ti** *s.* Lönnrotin l. Periä jtak l:distaan. Asettui l:tiinsa elämänsä ehtoota viettämään. **-kumppani** *s.* lapsuudentoveri. **-kuvaus** *s.* Omaelämäkerrallinen l. **-ma|a** *s.* Ikävöidä l:illeen. **-muistelma** *s.* **-muisto** *s.* Mieleen nousivat l:t. Elää l:issaan. Kirja on hänen l:jaan. **-päivä** *s.,* tav. *mon.* Kaukaiset, aurinkoiset l:t. **-tover|i** *s.* Olemme l:eita. **-tuttava** *s.* **-tuttu** *a.* ja *s.* L:ja maita. Muistella l:jansa. **-usko** *s.* Säilyttää l:nsa. **-ystävä** *s.* Meni naimisiin l:nsä kanssa.

lapsuu|s[65] *s.* ihmisen ensimmäinen ikäkausi syntymästä sukupuolikypsyyteen (joskus suppeammin poika- ja tyttöikään) saakka;)(nuoruus, miehuus, vanhuus; vrt. lapseus. | Kaunis, iloton l. L:den onnela. L:den koti (myös ⌣). Kaukainen l:den maa (myös kuv. lapsuudesta). L:den ystävät. Vietti l:tensa maalla. Jo varhaisessa l:dessa. L:desta asti. Astua l:den kynnyksen yli. Menettää l:tensa usko. — Lapsisielutieteessä puhutaan varhaisemmasta ja myöhäisemmästä l:desta, joiden rajana on suunnillen kuudennen ikävuoden loppu. — *Kuv.* Lyhyt on pikkulinnun l. Ihmiskunnan, sivistyksen l. Kirjapainotekniikan l:den aikana.

lapsuus- us. = lapsuuden-. **-|aika** *s.* Valoisa, huoleton l. L:ajan muistot. Jeesuksen l:ajasta on vain vähän tietoja. — *Kuv.* Rautateiden, elokuvan l. Historiankirjoituksen l:aikaa. **-aikai|nen** *a.* L:sia muistelmia. **-elämä** *s.* **-|ikä** *s.* Myöhempi l. L:iän taudit, leikit. — *Kuv.* Ihmiskunnan l. **-kau|si** *s.* L:den leikit. Eli l:tensa ulkomailla. **-ko|ti** *s.* L:din valoisa muisto. Perintö l:dista. Palata l:tiinsa. **-maailma** *s.* Mä poies mennehen polvekseen [= ainiaaksi] / näen l:n riemuineen CAJ. **-muistelma** *s.* **-muisto** *s.* Valokuva l:na. L:jen kultamaa. Vanhat l:t palautuivat mieleen. Ne nousevat l:t nuo, / ne aukee maailmat armaat LEINO. **-päiv|ä** *s.,* tav. *mon.* Suloiset, armaat l:ät. L:inäni 'lapsuudessani'. **-toveri** *s.* **-usko** *s.* Särkynyt l. **-vuo|si** *s.* Huolettomat l:det. L:sien leikit. — *Kuv.* Suomen taiteen l:det. **-ystävä** *s.* Unohtaa l:nsä.

lapualai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* — *Erik.* ns. lapuanliikkeen jäsen; myös Isänmaallisen kansanliikkeen jäsenistä, ikl:läisistä. | L:sten sanomalehdet. L:sten suorittamat kyydityksen. L:suuden vastustaja.

lapuanliik|e *s.* kommunisminvastainen kansanliike, joka alkoi Lapualla v. 1929 ja jonka seuraajana oli Isänmaallinen kansanliike. | L:keen johtaja. L. sai aikaan, että kommunistit poistettiin eduskunnasta.

laput|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Mennä l. Rupesivat l:telemaan kotia kohden. Ukko lähti soutaa l:telemaan AHO.

laput|taa[2*] *deskr.* ja *onom.v.* -us[64] *teonn.* **1.** mennä reippaasti, kovaa vauhtia, juosta. | Mennä l. Pojat alkoivat l. rantaan. Ala l.! L:a tiehesi, matkoihisi! - - tiellä l:ti hullun näköinen tyttölapsi SILL. — *Kuv.* Joka ei alistu määräyksiini, saa heti l. 'menköön tiehensä, saa potkut'. **2.** kaputtaa, koputtaa; kopista, kopsaa, läiskää. | Kuuluu myllyn l:usta. Silloin alkoi [rukin] poljin l. siltaan AHO. - - punaiset tohvelit jalassa l:taen hän kulki edellämme

KALLAS. — Yleisö l:ti [= läpytti, taputti, paukutti käsiään] kiihkeästi.
lardi[4] *s.* par. laardi.
larghetto[(1)] [-ge'-] *mus.* **1.** *adv.* jokseenkin hitaasti ja leveästi. **2.** *s.* täten esitettävä sävellys t. sävellyksen osa.
largo[(1)] *mus.* **1.** *adv.* hitaasti ja leveästi. **2.** *s.* täten esitettävä sävellys t. sävellyksen osa. | Sonaatin l. Händelin L.
lari[4] *s.* Hylobates lar, Taka-Intiassa elävä gibboni, jonka mustaa naamaa reunustaa valkoinen karvakehys.
larva[10] *s. murt.* latva. | Tuuli se taivutti koivun l:n KL.
laryngaali[4] *s. fon.* kurkunpäässä muodostuva äänne, jonka aikaansaamiseksi äänihuulet tekevät jnk tunnusomaisen ääntöliikkeen, kurkkuäänne. | Tavallisin l. on *h.* **-nen**[63] *a.* kurkunpäässä syntyvä, t. tapahtuva. | L. tremulantti. L. sulkeuma.
laryngo logia[15] *s. lääk.* kurkunpäätä ja sen tauteja tutkiva lääketieteen osa. **-skooppi**[4*] *s. lääk. fon.* tähystin, jota käytetään kurkun ja nielun tarkasteluun; us. = kurkkupeili.
lasaretti[4*] *s. vanh.* ja *ark.* sairaala. | Kaupungin l. Maata lasaretissa. Joutua l:iin. **-osasto** *s.* eräissä sairaaloissa: kirurginen ja yleinen äkillisten tautien osasto.
1. **laseera|ta**[35] *v. maal.* **-us**[64] *teonn.* maalata läpikuultavalla värillä, kuullottaa. | L. jtak. Suorittaa l:us. Kulunut l:us. — L:ava [= läpinäkyvä] väri.
2. **laseera|ta**[35] *v.* **-us**[64] *teonn.* par. glaseerata, lasittaa. | Saviastioiden l:aminen.
laseerausväri *s.* kuultoväri, lasuuriväri. | Pinta sivellään l:llä.
laseittain *adv.* lasillinen kerrallaan; lasillisittain, lasikaupalla. | Mehua l. Kaatoi sisäänsä l. viinaa.
lasi[4] *s.* **I.** *ain.* kivennäisaineiden (etup. silikaattien) sulatteen jäähtyessä syntyvä kova, amorfinen, tav. läpinäkyvä massa. | Sula, kova l. Väritön, sininen, himmeä l. Vulkaaninen l. Böömiläinen l. 'kalilasi'. Ranskalainen l. 'natron(kalkki)lasi'. Puristettu, valettu, valssattu, vedetty, opalisoitu, hiottu l. Läpinäkyvä, hauras kuin l. L:n valmistus. Puhaltaa l:a 'antaa puhalluspilliin puhaltamalla pillin alapäässä olevalle lasimassalle määrämuoto'. Maalata l:lle. Tehdä jtak l:sta. Kuuluu särkyvän l:n helinää. — *Yhd.* kali-, kalkki-, kvartsi-, luu-, lyijy-, natron(kalkki)-, piil.; jää-, kristalli-, maito-, opaali-, savul.; ikkuna-, levy-, pullol.
II. lasisista esineistä. **1.** lasista jtak määrätarkoitusta varten tehty, tav. nelikulmainen levy. | Ikkunan, peilin l. Taimilavan l:t. Ovessa on paksu, aaltoinen l. L:en kiinnitys puitteisiin. Kaapista särkyi l:t. Viljellä jtak l:n alla. — *Yhd.* ikkuna(n)-, ovi-, peili(n)l.; suoja-, tuulil. **2.** tav. pyöreistä t. pyöreähköistä, erityisesti hiotuista, jhk erikoiskäyttöön tarkoitetuista lasi- (joskus myös selluloidi- tms.) levyistä. | Kellon, kompassin l. Silmälasien toinen l. — *Yhd.* kellonl.; poltto-, suurennusl. **3.** muista eril. lasiesineistä, vars. -astioista. | Öljylampun l. Termospullon l. Lihan säilöminen laseihin. — *Koll.* Posliinia ja l:a. Myytävänä vanhaa l:a. — *Erik.* **a.** juomalasi. | Jalallinen, korkea, paksu l. Juoda jtak l:sta. L:ssa on maitoa, teetä. Kutsui palvelijan l:a kilistämällä. — Myös: lasin täysi, lasillinen. | L. maitoa, vettä. Joi kolmatta l:a yhteen mittaan. **b.** viini-, ryyppy- [tms.] lasi, pikari, malja. | Vihreät kristalliset l:t. — Vars. lasin sisällystä, lasista nautittavaa alkoholia ajatellen, myös yl. alkoholin käyttöä tarkoittavissa sanonnoissa. | Maistella, kallistella laseja. Kilistää l:a jkn kanssa. Kohottaa l:nsa jkn kunniaksi. Tarttui l:insa ja piti puheen. L:t pohjaan! — Auttamaton l:n ystävä. Viettää aikansa l:n ääressä. Hukuttaa surunsa l:iin. Kurkistaa l:iin. Ei se poika l:in sylje 'ei kieltäydy alkoholista, on hanakka ryyppäämään'. On ottanut l:n liikaa. Jätti l:n ja kortit. **c.** *yhd.* Lampunl.; tiima-, tuntil.; juoma-, ryyppyl.; grogi-, konjakki-, likööri-, lääke-, maito-, mehu-, olut-, tee-, vesi-, viinil.; pöytä-, talousl.; dekantteri-, keitin-, kellol.; koe-, mitta-, näytel.
III. esineistä, joiden olennaisin osa on lasia. **a.** *kans.* ikkuna. | Mökin pienet l:t. Kukkapenkki l:n alla. Istua l:n ääressä. Katsella l:sta ulos. Sulje l.! Lumi nietosti l:t umpeen. Lens lintunen mökkini l:lle LEINO. **b.** *mon.* silmälasit. | Kultasankaiset l:t. Panna l:t nenälleen. Käyttää laseja. Ei näe laseitta. Virkkulan l:en takana välähti pahanenteisesti KARHUM. — *Kuv.* Katsella tulevaisuutta mustien, ruusunpunaisten l:en läpi. — *Yhd.* silmäl:t; aurinko-, lento-, luku-, pöly-, suojal:t. **c.** kuumelasi, -mittari. | L. kainalossa. L. näytti neljääkymmentä astetta.
IV. *mer.* merkki, joka laivakellolla annetaan joka täysi- ja puolitunti kunkin 4-tuntisen vahdin aikana. | L:t ilmoittaa lasivahti tai perää pitävä merimies. Toista l:a lyötäessä. Oli juuri lyöty kahdeksan l:a. — Nimitys l. periytyy niiltä ajoilta, jolloin aika mitattiin puolen tunnin hiekkalasilla.
lasiaine *s.* Sulaa l:tta.
lasiai|nen[63] *s. anat.* silmän takaontelon täyttävä kirkas hyytelömäinen massa. **-sneste** *s.*
lasi|aitaus *s.* Terassin l. **-akkuna** *s.* = lasiikkuna. **-ankerias** *s. el.* ankerias ollessaan 5—10 cm pitkä, liereä ja läpikuultava. **-astia** *s.* Lasi- ja posliiniastioita. **-astiasto** *s.* **-batisti** *s. kut.* merseroitu, rikkihapolla käsitelty, valkaistu t. värjätty, erittäin ohuista langoista kudottu läpikuultava batisti, jota käytetään naisten käsitöihin, kauluksiin ym. | Ommella l:lle. **-eristin** *s. sähk.* **-esine** *s.* Juomalasit ym. l:et. Kuumaa l:ttä ei saa panna kylmään veteen. **-harja** *s.* harja, jonka muodostaa yhteen kiedottu kimppu ohuita lasilankoja. | Kultasepän l. **-heijastin** *s.* Valonheittimen hopeoitu l. **-helm|i** *s.* Pieni, arvoton l. L:istä tehty kaulanauha. Sormuksessa oleva l. Punaiset l:et kaulassa. — [Miehet istuivat] silmät liikkumattomina kuin l:et häneen tuijottaen AHO. **-hely** *s.* Koristautua halvoin l:in. **-hiekka** *s.* lasiteollisuuden raaka-aineena käytetty hiekka, kvartsihiekka. **-hiomo** *s.* → la-

sinhiomo. **-hylly** *s.* Lääkekaapin, kylpyhuoneen l:t. **-hytti** *s. hist.* ks. hytti 3. **--ikkuna** *s.* Kuusiruutuinen l. Eteisen, liikkeen l. **-jauhe** *s.* L:tta sisältävä raapekumi. L:tta käytetään mm. hiekkapaperin valmistukseen, kankaiden koristelemiseen ja esineiden kiillottamiseen. **-jauho** *s.* par. ed. **-kaap|pi** *s.* vrt. lasikko. | Museon, kelloliikkeen l:it. Työntöovellinen l. — *Leik.* -- sinua pidän niin hyvänä, niin hyvänä, ettei voi ajatellakaan. Pistän vaikka l:piin, jos tahdot CANTH. Mammanpoika, jota on koko ikänsä pidetty l:issa. **-kalusto** *s.* Myytävänä posliini- ja l:ja. **-kan|gas** *s.* lasilangasta kudottu kangas. | L:kaasta tehty iltapuku. **-kannellinen** *a.* lasikantinen. **-kannu** *s.* **-kansi** *s.* Tölkin, myymäläpöydän l. **-kantinen** *a.* L. hyönteislaatikko. **-kappale** *s.* **-karahvi** *s.* **-kat|to** *s.* Valokuvaamon, tehtaan, kasvihuoneen l. L:osta tulvii valoa. **-kattoinen** *a.* L. ullakkokamari. L. kasvihuone. **-kauppa** *s.* Lasi- ja kehyskauppa.

lasike[78*] *s.* selluloidista tms. läpinäkyvästä aineesta valmistettu, vars. kelloissa käytetty tekolasi. | Antakaa kiinnittää kelloonne särkymätön l.

lasi|kello *s.* **1.** lasikupu. | Näytekappale asetetaan ilmanpitävän l:kellon alle. **2.** lasinen tiuku tms. | -- l:kellot soivat vaahteroissa P.MUSTAPÄÄ. -- kuului kuin olisi hienon hieno l. helissyt WALTARI. **-kerros** *s.* Saviesineen pintaa peittävä läpinäkyvä l. **-kiilto** *s.*, vars. *min.* kiilto, joka syntyy valonsäteiden heijastuessa lasin, veden tms. pinnasta. | Kvartsilla on hiukan rasvamainen l. **-kiiltoinen** *a.*, vars. *min.* Mineraalin l. murtopinta. **-kil|pi** *s.* L:vessä oleva liikkeen nimi. **-kirk|as** *a.* = lasinkirkas. | Perhosen l:kaat siivet. Vesi on l:asta. **-kitti** *s.* kitti, jonka avulla lasi kiinnitetään puitteisiinsa, ikkunakitti. **-kivi** *s.* Sormus, jossa on l.

lasik|ko[2*] *s.* lasilaatikko t. -kaappi, johon esineitä asetetaan näytteille, vitriini. | Museon, myymälän l:ot. L., jossa on näytteillä vanhoja käsikirjoituksia.

lasi|korkki *s.* = lasitulppa. **-koru** *s.* Arvottomia l:ja. **-kov|a** *a.* **-uus** *omin.* = lasinkova. | L. pinta. L:aksi karkaistu teräs. **-kruunu** *s.* Katossa riippuu komea l. **-kuisti (kko)** *s.* kuisti(kko), jossa on isot lasi-ikkunat. | Avo-, umpi- ja l:t. Huvilan, ravintolan l. Seurue kokoontui l:lle. **-kulho** *s.* **-kuppi** *s.* **-ku|pu** *s.* Ilmanpitävä l. Sähkölampun l. Säilyttää jtak l:vun alla. **-kupukello** *s.* lasikuvussa oleva kello. | Kaapilla tikuttaa arvokas l. **-kupukka** *s.* = lasikupu. **-kuula** *s.* lasipallo. **-kärki** *s.* Täytekynän l. **-laatik|ko** *s.* vrt. lasikko. | L:olla varustettu myymäläpöytä. **-laatta** *s.* Valettu l. **-laji** *s.* Helposti sulava, tumma l. **-lamppu** *s.* vars. lasillinen öljylamppu. **-lanka** *s.* erityisesti valmistetusta lasimassasta kelaamalla vedetty, us. niin sitkeä ja taipuisa lanka, että sitä voidaan käyttää kutomiseen. **-lautanen** *s.* **-lav|a** *s.* lasikatteinen kasvilava. | Puutarhan l:at. Viljellä jtak l:oissa. **-levy** *s.* **-lieriö** *s.* Ontto l. **-liike** *s.* lasitusliike, lasinleikkaamo, lasittamo. | Kehystys- ja l.

lasilli|nen[63] **1.** *poss.a.*)(lasiton. | L. ikkuna. **2.** *s.* lasin täysi. | L. vettä. Joi kolme l:sta yhteen menoon.

lasi|maalaus *s.* lasille tehty maalaus; vars. erivärisistä lasikappaleista mosaiikkimaisesti kokoonpantu, tav. ikkunaan sijoitettu kuva, jonka värit täysin tehotakseen vaativat lasin läpi takaapäin tulevaa valoa; vrt. lasimosaiikki. | Tuomiokirkon l:maalaukset. — Myös lasimaalaustaiteesta. | Juho Rissasen toiminta l:maalauksen alalla. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L. kivi. L. massa, pinta. L. kiilto. L:sen kova, kirkas. L:sesti tuijottavat silmät. — Korkea, l:sen hauras ääni. **-malja** *s.* **-maljakko** *s.* **-massa** *s.* Sulaa l:a. L:sta käsin muovailtuja esineitä. **-mestari** *s.* lasinleikkaaja; aikaisemmin myös lasinvalmistajista, -puhaltajista. | Pitäjän l. L:n timantti. — L:n silli (ruok.) 'mausteilla ja vihanneksilla höystetyssä etikkaliemessä paloina tarjottu silli'. — *Leik.* Onkos isäsi l.? [sanotaan esim. valon edessä olevalle henkilölle, kun tahdotaan hänen väistyvän syrjään]. **-mie|s** *s.* lasialalla työskentelevä mies; lasinleikkaaja. **-mosaiikki** *s.* erivärisistä lasikappaleista kokoonpantu mosaiikki; myös pienistä kappaleista tehdystä lasimaalauksesta. **-n|alainen** *a. maat.* L. [= lavoissa ja kasvihuoneissa tapahtuva] viljely. **-nappi** *s.*

lasi|nen[63] **1.** *ain.* ja (etup. yhd:ojen jälkiosana) *poss.a.* L. astia, eristin, koriste, tulppa. Ajaa l:sissa vaunuissa. Siinä on päärakennus l:sine eteisineen AHO. — *Yhd.* kirkas-, ohut-, vihreäl. **2.** lasimainen. | Ruumiin l:set silmät. L:sen jäykkä ilme. Helähti l:sen hauras lyönti.

lasin|hauras *a.* hauras kuin lasi. | L. luusto. — L:hauraita onnen unelmia. **-hioja** *amm.* **-hiomo** *s.* Lasitehtaan l. **-hionta** *s.* L. tapahtuu nopeasti pyörivillä metallikiekoilla. **-jalostus** *s.* **-kappale** *s.* Polki jalkansa terävään l:eseen. **-kehruu** *s.* lasin kehrääminen langaksi. **-kehys** *s.* kehys, johon lasi kiinnitetään. | Kellon l. **-kiilto** *s.* **-kiiltoinen, -kiiltävä** *a.* L. pinta. **-kirk|as** *a.* (myös: lasikirkas) kirkas kuin lasi. | L. jää, taivas. L:kaat silmät. **-kova** *a.* (myös: lasikova) kova kuin lasi. | L. aine, viila. **-leikkaaja** *amm.* Hyvin suositeltu l. hakee työtä [ilm.]. **-leikkaamo** *s.* lasinleikkaus-, lasitus-, lasiliike. | Antakaa l:mme korjata ikkunanne. **-leikkau|s** *s.* Timantin käyttö l:ksessa. **-leikkausliike** *s.* lasinleikkaamo. **-leikkuu** *s.* = lasinleikkaus. **-leikkuuveitsi** *s.* = lasiveitsi. **-maalaus** *s.* Lasin- ja posliininmaalauksessa käytetyt värit. **-pal|a(nen)** *s.* Kirjavia l:oja. Astua l:aan, l:aseen. **-puhallus** *s.* lasiesineiden valmistaminen sulasta lasimassasta puhaltamalla. | Koneellinen l. **-puhalluspilli** *s.* lasinpuhalluksessa käytetty 1—1,5 m pitkä ja 3 cm paksu rautaputki. **-puhaltaja** *amm.* **-puhaltamo** *s.* **-puit|e** *s.*, tav. *mon.* = ikkunankehys. | L:teet asetetaan ikkunan kehässä oleviin vakoihin. **-sileä** *a.* sileä kuin lasi. | Jään l. pinta. **-sirpale** *s.* **-siru** *s.* Silmään lentänyt l. **-sulatusuuni** *s.* **-tuotanto** *s.* Tehtaan l.

lasinuppi *s.* **-|nen** *a.* L:sia neuloja.

lasin|valmistaja *s.* **-valmistu|s** *s.* Harjoittaa l:sta. L:kseen käytettyä hiekkaa.

lasi|osa *s.* Lamppujen l:osat valmistetaan omassa tehtaassamme. **-ov|i** *s.* tav. ovi, jossa on lasi-ikkuna. | Myymälän l. Kaapin l:et. **-ovinen** *a.* L. kaappi. **-paino** *s.* kuvien ja piirrosten painaminen lasilaatoilla. **-pala|(nen)** *s.* Silottaa puun pintaa l:lla. L:nen puhkaisi pyörän renkaan. **-palatsi** *s.* palatsi t. yl. suuri rakennus, jossa on tavallista enemmän (isoja) ikkunoita. | Mannerheimintien l. **-pallo** *s.* Ontto, vedellä täytetty l. Silmät kuin l:t. **-paperi** *s.* vars. puun silottamiseen käytetty luja paperi, johon on liimattu lasijauhetta; vrt. hiekkapaperi. **-peil|i** *s.* Metalli- ja l:ejä. **-pilli** *s.* Lämpömittarin l. Lääkkeen imeminen l:llä. **-pin|ta** *s.* **1.** Hiottu, himmennetty l. Varustaa jk l:nalla. **2.** lasimainen pinta. | Emaljin l. Hangelle muodostui kova l. **-prisma** *s.* = lasisärmiö. **-puikko** *s.* **-pullo** *s.* Savi- ja l:ja. **-purk|ki** *s.* lasitölkki. | Kannellinen l. Säilyttää jtak l:issa. **-purnukka** *s.* Leveäsuinen l. **-putki** *s.* **-pyyhe** *s.* pyyhe, johon lasiastiota kuivataan. **-päinen** *a.* L. [= lasinuppinen] neula. **-pää** *s.* Sateenvarjon varsi, jossa on l. **-pöytä** *s.* **-ruisku** *s.* Lääkärin l. **-ruukki** *s. vanh.* lasitehdas. **-ruu|tu** *s.* Ikkunan, kuistin, taimilavan l:dut. Ovessa on maalattu l. **-saippua** *s.* lasin puhdistukseen käytetty saippua. **-sauva** *s.* **-seinä** *s.* Huoneiden välinen l. **-seinäinen** *a.* L. kaappi, huone. **-seppä** *s.* tav:mmin lasinleikkaaja, lasimestari. **-siipi** *s. el.* eräiden lasisiipisten nimissä. | Haavan l. — *Yhd.* hyttys-, vattul. **-siipi|nen** *s.* L:set 'Sesiidae, pistiäisiä muistuttavia perhosia, joilla on suurimmaksi osaksi lasinkirkkaat, suomuttomat siivet'. **-silm|ä** *s.* **1.** lasinen tekosilmä. | Täytetyn linnun l:ät. Hänen vasen silmänsä on l. — *Kuv.* Niiden [junien] tuliset l:ät tuijottavat viekkaina ja vaanivina LEMPI JÄÄSKELÄINEN. **2.** *mon.* par. silmälasit. | - - silmät loistivat l:äin takaa AHO. **-silmäinen** *a.* L. invalidi. **-sirpale** *s.* **-siru** *s.* Haavoitti jalkansa l:issa.

lasisto[2] *koll.s.* sarja lasiesineitä, vars. eri juomia tarjottaessa käytettyjä laseja.

lasi|sulate *s.* helposti sulava lasimassa, josta valmistetaan tekojalokiviä (strassi) t. jota käytetään keraamisten t. metalliesineiden päällystämiseen (lasite, emalji). | L:sulatteesta valmistettuja helmiä. L:sulatteella päällystetty metalliesine. **-suodatin** *s.* **-suojus** *s.* Taimilavan l. **-suppilo** *s.* **-sylinteri** *s.* **-sähkö** *s. fys. vanh.* positiivinen sähkö. **-säiliö** *s.* **-särmiö** *s.* lasiprisma. | L. hajottaa sen läpi kulkevan auringonvalon kirjoksi. **-tai|de** *s.* Kotimaisen l:teemme kehittäjiä. **-talo** *s.* talo, jossa on vieri vieressä ikkunoita. | Uudentyylinen l. **-tan|ko** *s.* Suorittaa l:golla sähkökokeita. **-tavara** *s.* Hiottua, böömiläistä l:a. L:in kauppa.

lasit|e[78*] *s.* lasitusaine, lasisulate; lasitus. | Esine kastetaan sulaan l:teeseen. Kannun l. on rikki. — *Yhd.* fajanssi-, posliinil.

lasi|tehdas *s.* Nuutajärven l. **-tehtailija** *s.* **-teollisuus** *s.* Kotimainen l. **-teo|s** *s.* lasiesine, -tuote, -valmiste, -tavara. | Kauniita l:ksia. **-tiili** *s.* lasista valettu täysinäinen t. ontto tiili. | L:stä muurattu valoaukko. **-timantti** *s.* lasiveitsen timantti.

lasiton[57] *kar.a.* L. ikkuna. L. öljytuikku.

lasit|taa[2*] *v.* **1.** varustaa (ikkuna)laseilla. | Kasvihuoneen l:taminen. **2.** aikaansaada vars. posliini- ja savitavaroihin (tav. lasisulatteella päällystämällä) lasitus (2. b), glaseerata; vrt. emaljoida. | L. posliinia, kaakeleita. L:ettuja tiiliä. L:etusta savesta valmistettuja korkokuvia.

lasittain *adv.* par. laseittain.

lasittaja[16] *amm.* ikkunalasien kiinnittäjä, lasinleikkaaja, lasimestari. | L:in ammattikunta.

lasittamaton[57] *kielt.a.* L. posliini, tiili.

lasittamo[2] *s.* lasitusliike.

lasittu|a[1*] *pass.v.* (< lasittaa 2) tulla t. muuttua lasiksi, lasiseksi t. lasimaiseksi, lasiutua. | L:va aine. L:nut pinta. Posliini l:u täysin vain kovassa kuumuudessa. Jääksi l:neet järvet alkavat lainehtia VALENTIN. — Sairaan, ruumiin l:neet silmät. L:nut katse, ilme.

lasi|tulppa *s.* Pullon, karahvin l. **-tulppainen** *a.* L. pullo. **-tuot|e** *s.* lasiesine, -teos, -valmiste, -tavara. | L:teiden myynti.

lasitu|s[64] *s.* **1.** lasittaminen. **a.** Suoritamme asiantuntevasti ikkunoiden l:sta. **b.** Saviesineiden l. **2.** teon tuloksesta. **a.** (ikkuna)lasit (paikoilleen asetettuina). | Asuinhuoneissa on tavallisesti kaksinkertainen l. Kasvihuoneen l. on särkynyt. **b.** posliini- ja savitavaroihin lasittamalla tehty läpinäkyvä t. värillinen kova ja kiiltävä pinta, joka tekee ne mekaanisia ja kemiallisia vaikutuksia kestäviksi, lasite, glasyyri. | Kahvikuppien, tiilien l. Suojaava l. Himmeä, värillinen, keltainen, halkeillut l. Varustaa l:ksella.

lasitus|aine *s.* Keraamisen teollisuuden l:aineet. Värillistä, lyijypitoista l:ainetta. **-liike** *s.* lasinleikkaamo, lasittamo. **-maalaus** *s.* emaljimaalaus, emaljointi. **-massa** *s.* **-naul|a** *s.* Ruudut kiinnitetään ikkunankehykseen l:oilla. **-poltto** *s.* Tiilien l. **-tekniikka** *s.* **-väri** *s.* Keraamisen teollisuuden l:t.

lasi|työ *s.* Kehystys- ja l:työt. — Liikkeemme myy keramiikka- ja l:töitä. **-työläinen, -työntekijä** *amm.* **-tölkki** *s.* **-upokas** *s.*

lasiutu|a[1*] *v.* = lasittua. | Mentiin l:nutta [reen] raidetta pitkin KARHUM.

lasi|uuni *s. tekn.* lasin valmistuksessa käytetty suurta kuumuutta kestävä sulatusuuni. **-vahti** *s. mer.* vahti, joka ilmoittaa lasit (ks. lasi IV). **-vakuutus** *s.* vahinkovakuutus, jonka tarkoituksena on korvata lasin särkymisestä t. muusta sen arvon vähenemisestä johtuva vahinko. **-valmiste** *s.* lasiteos, -tuote, -esine, -tavara. | Tulenkestäviä, kaiverrettuja l:ita. **-varjostin** *s.* Lampun l. **-va|ti** *s.* Tarjota jtak l:deilta. **-vaunut** *s. mon.* vaunut, joissa on isot lasi-ikkunat. | Kuninkaan l. **-vehnä** *s.* Triticum durum, Välimeren ja Mustanmeren maissa etup. makaronin valmistusta varten viljelty vehnälaji, jolla on kovat, lasimaisen kirkkaat jyvät, makaronivehnä. **-veitsi** *s.* lasin leikkaamiseen käytetty väline, jossa on varteen sovitettu lasinleikkaajan timantti, karaistu teräskiekko t. jk muu kova terä. **-veranta** *s.* veranta, jossa on isot lasi-ikkunat. **-villa** *s.* hienointa kehrättyä lasilankaa, joka näöltään muistuttaa villaa t. puuvillaa. | L:a käytetään mm. kemiallisena suodattimena sekä lämmön ja äänen eristämiseen.

-villaeristys *s.* **-vilpola** *s.* lasiveranta. | Talon l:sta avautuva näköala. **-väri** *s.* lasimassan t. lasiesineen värjäyksessä käytetty väriaine.

lask|ea[18] *v.* **A.** *tr.* **I.** alaspäin suuntautuvasta liikkeestä;)(nostaa. **1.** saattaa jk ylhäältä alempaan paikkaan t. asemaan, siirtää alas(päin); joskus: pudottaa. | L. lippu puolitankoon. L. purjeet, esirippu, ikkunankaihdin. L. nostosilta. L. housut nilkkoihin. Sängyssä on l:ettavat laidat. Aallot nostavat ja l:evat venettä. — L. [= luoda, painaa] katseensa maahan. — *Erik.* L. ankkuri. L. verkko (veteen). Oltiin pitkääsiimaa l:emassa. L. kaapelia. L. ruumis, arkku hautaan. Lentokoneesta l:ettiin laskuvarjosotilaita. — *Refl. taiv.* Varis l:ihe aidalle. L:eiksen istumaan. **2.** ed:een läheisesti liittyvää käyttöä; liike alaspäin suhteellisen pieni: panna, asettaa, jättää (alas). | L. jtak kädestään, käsistään. L:i kirjan polvilleen. L. astia pöydälle. L. kukkia, seppele haudalle. Vartiomies ei saa l. kivääriä luotaan. L. kätensä oven kahvaan, jkn olalle, vyötärölle. L. jalkansa astuimelle. L. päänsä pielukselle. Lintu l:ee siipensä kokoon. — *Kuv.* L. matkasauvansa 'päättää vaelluksensa; kuolla'. L. aseensa 'luopua vastarinnasta, antautua'. L. päänsä ikuiseen lepoon 'kuolla'. L. jk asia jkn sydämelle 'kehottaa jkta vakavasti ottamaan huomioon, huolekseen [tms.] jk asia'. L. syy jkn niskoille. **3.** erikoistunutta käyttöä. **a.** eräissä yhteyksissä: päällystää katua tms. jllak, sijoittaa t. rakentaa maan pintaan tms. | Kadun, pihamaan l:eminen. Kuumana l:ettu asfalttitie. L. katu nupukivillä t. -kivistä. Betonilla l:ettu lattia. Miinakentän l:eminen. Raitiotiekiskojen l:eminen. Rakennuksen perustan, peruskiven l:eminen. Joko sait sanoja kuulla, / - - / miten [veneen] laita l:etahan KAL. — *Kuv.* L. perusta, pohja jllek yritykselle, opinnoilleen. **b.** eräissä yhteyksissä: saattaa jnk alaiseksi, alistaa, kukistaa, nujertaa. | L. jk valtansa alle, valtaansa. Kansa l:ettiin orjuuden ikeen alle. L. jk veronalaiseksi, verolle. [Tsaari oli] lahjoituskirjalla l:enut koko Turjanmaan pohjoisen rannan, maat ja vedet, luostarin omiksi IVALO. **4.** alentaa. **a.** vähentää jnk korkeustasoa, madaltaa. | Järven (pinnan) l:eminen. **b.** hinnasta yms.: pienentää, halventaa, huojentaa. | L. hintoja.

II. sallia t. antaa jnk tehdä jtak t. jnk tapahtua: päästää. **1.** päästää jk jstak t. jnnek. | L. irti, vapaaksi. L. hevonen valjaista. L. lehmät navetasta, laitumelle. L. jku sisään, ulos. L. vapaalle jalalle, karkuun, menemään. L. lintu lentoon. Isä ei l:enut lapsia elokuviin. L. henkilökunta lomalle. L. jku puheilleen, ehtoolliselle, ripille. Hevonen ei l:enut lähelleenkään. — *Kuv.* L. käsistään hyvä tilaisuus. Älä l:e tätä asiaa mielestäsi! **2.** esinesubj:n ohella joskus: päästää lävitseen, läpäistä. | Seula l:ee roskiakin läpi. Pelti l:ee savua. Ikkuna l:i vain niukasti valoa huoneeseen. **3.** päästää jk jhk tilaan. | L. jk sekaisin, rappiolle. L. köysi kierteelle, mutkalle. Älä l:e tulta sammumaan! Pelto on l:ettu heinittymään. — L. vihansa valloilleen.

III. ed. pääryhmiin liittyen aktiivisemmasta, tahallisesta toiminnasta. **1.** siirtää jtak jstak t. jhk. | L. joukkoja maihin (laivoista). L. tukkeja koskeen. L. laiva telakalta, vesille. — Myös: L. [= ohjata, suunnata] laiva, vene rantaan, maihin. **2.** saattaa liikkeeseen, markkinoille. | L. seteleitä, postimerkkejä liikkeeseen, liikkeelle. L. teos julkisuuteen, markkinoille, kirjakauppaan. — L. liikkeelle huhu. **3.** valuttaa, vuodattaa, juoksuttaa. | L. vettä hanasta. L. olutta tuoppiin. L. maito siivilän, separaattorin läpi. L. verta haavasta, mahlaa koivusta. Kuivaksi, kuiviin l:ettu järvi. Suuri osa maata l:ettiin veden alle. — Sairas ei voi l. virtsaa, vettä. Lapsi l:ee [= virtsaa, ulostaa] alleen, sänkyyn. Älä l:e housuihisi! Kala l:ee mätiä. Sudenkorento munia l:emassa 'munimassa'. — Kymijoki l:ee vetensä Suomenlahteen. **4.** ampumisesta. | L. luoti otsaansa. L:i pistoolinsa tyhjäksi. Vieraiden kunniaksi l:ettiin raketteja. Ammun vanhan Väinämöisen, / l:en laulajan ikuisen KAL. — Harvemmin: iskeä, sivaltaa. | L:i virkkua vitsalla, / helähytti helmisvyöllä KAL. **5.** puheesta tms.: antaa tulla, laskettaa, suoltaa, syytää. | L. puhetta, valheita, pilaa, luikuria. L. leikkiä jstak, jkn kustannuksella. L:ee ruotsia että paukkuu. L:i ulkoa pitkän pätkän Kalevalaa. Vieläkö l:et tuollaisia suustasi! - - jos kahteen kertaan l:in [= luin] läpi [opittavan], niin en sanaankaan takertunut AHO. — **Harvemmin:** L. [= panna] leikiksi, nauruksi, lauluksi. Silloin oli sotaherrakin l:enut leikiksi KAUPPISH. — Myös yksityisen sukkeluuden tms. lausumisesta. | L. sukkeluus, kirous, hätävalhe. **b.** esineiden käsittelystä eril. kojeilla t. koneilla. | L. [= hioa] kirves tahkossa, tahkolla. L. [= leikata] tukka millin koneella. Laudat l:etaan [= sahataan] määräpaksuisia. Kolminkertaiseksi l:ettu [= kierretty, kehrätty] rihma.

IV. 1. laskutoimitusten suorittamisesta, luvunlaskusta. **a.** esineiden tms. (luku)määrän selville ottamisesta, määrittämisestä yksitellen luettelemalla: lukea. | L. läsnäolijat. L. rahojaan. Äänten l:eminen [vaalissa]. Kassa on l:ematta. Loman lähestyessä l:ettiin päiviä. Lentokoneesta l:ettiin toistakymmentä osumaa. L:in kellon lyövän seitsemän. Ne voi sormin l. 'niitä on vain muutama, varsin vähän'. L:etut [par. harvat tms.] ovat ne hetket, jolloin - -. — Myös numeroiden luettelemisesta yhtäjaksoisena sarjana. | L. kymmeneen. L:en kolmeen, ja sitten pamahtaa! — L. tahtia (soittaessaan). — *Kuv.* Istua, olla tiilenpäitä l:emassa 'vankilassa'. — *Erik.* yhteislukumäärän arvioimisesta t. ilmaisemisesta. | Karkurien lukumäärä l:ettiin useaksi sadaksi. Tuhansiksi on l:ettava niiden luku, jotka - -. Kaupunki, jonka väkiluku l:etaan 500.000:ksi, jossa l:etaan olevan 500.000 asukasta. **b.** ajan, järjestyksen tms. määrittämisestä jtak alkuna, lähtökohtana pitäen, lukea. | Kaksi kuukautta tästä päivästä l:ettuna, l:ien. Uusi vuosi l:etaan alkavaksi tammikuun 1. päivästä. Kolmas vasemmalta l:ien. Pituuspiirit l:etaan tavallisesti Greenwichistä itään

ja länteen. Tapaus, josta maan itsenäisyyden l:etaan alkavan (ks. myös A.IV.2.a). Sukulaisuuden l:eminen isän suvun mukaan. **c.** tunnettuja suureita (lukuja) käyttäen määrittää t. löytää toisia suureita (lukuja), suorittaa matemaattisia tehtäviä. | Opetella l:emaan. L. päässä, sormilla, helmitaululla, paperilla. L. yhteen. L:e paljonko on 19×45. L. jnk määrä, pituus, paino, kustannukset. L. tähden rata. L. jnk arvo rahana. Rahti l:etaan bruttopainosta. Velalle l:etaan 5 % korkoa, 5 %:n korko. Aika on l:ettava sekunnilleen, sekunnin tarkkuudella. Aikalaskuissa l:etaan kuukausi 30 päiväksi. Suolaa on l:ettava n. 6 g päivässä lammasta kohti. **2. a.** arvioida, laskelmoida, harkita. | L. voimansa oikein, väärin. L. mahdollisuuksiaan. L:in ehtiväni illaksi kotiin. Työn l:etaan kestävän 3 viikkoa. L:i väärin luottaessaan tovereihinsa. Tunteeton, kylmästi l:eva mies. — Par. perustaa, luottaa. | Hänen apuunsa ei kannata l. Pojat l:ivat siihen, ettei äiti huomaa mitään. - - ei tarvinnut kenenkään käskyistä tahi kielloista l. mitään lukua [= lainkaan välittää, piitata] PÄIVÄR. **b.** katsoa jhk kuuluvaksi, sisällyttää jhk, katsoa jksik, pitää jnak, lukea. | Mukaan, pois l:ettuna, l:ien. Koko aika jouluviikkoja (mukaan) l:ematta. L. jk jhk kuuluvaksi. Islanti l:etaan Eurooppaan kuuluvaksi. Kasvain, joka voidaan l. hyvänlaatuisiin. L. jk jkn eduksi, hyväksi, häpeäksi, syyksi. Se l:etaan hänelle pahaksi viaksi. Johtajan maltillisuuden ansioksi on l:ettava, että - -. Virkavuosiksi l:ettava aika. Tapaus l:ettiin puhtaaksi tapaturmaksi. Heitoksi l:etaan myös yritys, jossa kilpailija pudottaa kiekon.

B. *intr.*, us. = laskeutua. **I.** liikkeestä. **1.** liikkua t. siirtyä alempaan paikkaan t. asemaan; joskus: painua. **a.** Vene nousi ja l:i aallokossa. Esirippu l:ee. Aurinko, kuu l:ee 'painuu taivaanrannan alapuolelle'. Kuu oli l:emaisillaan. — Vars. elollisista olioista tav:mmin laskeutua. | Lentäjä, lentokone l:ee (maahan). Sorsat l:ivat lahdelle. Savu l:ee maahan. Hämärä l:i yli maan. — L. polvilleen, levolle. — *Kuv.* Hänen tähtensä l:ee 'asemansa, maineensa heikkenee'. Venäjän-retken jälkeen Napoleonin tähti alkoi jyrkästi l. Elämä l:ee iltaansa. **b.** liukua kelkalla, suksilla tms. alaspäin jtak viettävää kulkutietä t. pintaa, vars. mäkeä, ahdetta, laskettaa. | L. kelkalla, suksilla. L. mäkeä. L. liukua. Hiihtäjät l:ivat pyrynä jäälle. L:i istuallaan kaidepuuta pitkin. — L. koskea veneellä, tukilla. L:ettiin veneellä jokea pitkin. **2. a.** hevosen tms. juoksusta, hevosella tms. ajamisesta: juosta t. ajaa kovaa vauhtia, päästää, laskettaa. | Hevonen l:ee laukkaa. Lähe nyt, laukki, l:emahan KAL. L:ettiin moottoripyörällä niin että räikyi. **b.** laivan, veneen t. laivalla, veneellä kulkemisesta. | L:ettiin täyttä vauhtia myötätuuleen. - - sieltä l:ettuamme merelle purjehdimme Kypron suojaan UT. Taavi l:i likemmäksi maata ja ojensi Miinalle melan TALVIO. — *Erik.* Laiva l:ee [= saapuu, kiinnitetään] laituriin, maihin, ankkuriin.

II. 1. tien, maaston yms. korkeussuhteiden muuttumisesta: suuntautua alaspäin, viettää, laskeutua. | Tie alkoi l. Jyrkästi l:eva rinne. Maasto l:ee länteen mentäessä. Tie l:ee laaksoon. — L:eva käyrä. Ammuksen lentoradan l:eva haara 'lakipisteen ja iskupisteen välinen lentoradan osa'. **2.** joista, vesistöistä, tiehyistä: päättyä, purkautua, avautua. | Kokemäenjoki l:ee Pohjanlahteen. Valtaojaan l:eva sivuoja. Päijänteeseen l:ee pohjoisesta kolme yhtynyttä reittiä. Sappitiehyt l:ee pohjukaissuoleen.

III. korkeuden, korkeustason vähenemisestä: aleta, alentua, madaltua, painua. **1.** Järven pinta, vesi l:ee. Seinä on l:enut. Taikina, ajos l:ee. Lämpömittari [= lämpömittarin elohopeat. spriipatsas] l:ee. Ilmapuntari näytti l:evan. — Tähän liittyen. | Lämpötila l:i nollan alapuolelle. Kuume l:ee. **2.** säveltasosta. | Hälytyssireenin vuoroin nouseva, vuoroin l:eva ääni. L:eva sävelkulku. Laulun loppupuolella kuoron säveltaso l:i pahasti. — *Fon.* L:eva diftongi.

IV. vähetä määrältään, arvoltaan, voimaltaan tms.; heiketä laadultaan; us. par. vähetä, heiketä, huonota. | Väkiluku, tuotanto l:ee. Indeksi on l:enut pisteen. Hinta, tavaran arvo l:ee. Palkat ovat edelleen l:emassa. Osakkeet l:ivat [= osakkeiden kurssi laski] romahdusmaisesti. Ruis [= rukiin hinta] on l:enut markan kilolta. Verenpaine l:ee. — Tunnelma, mieliala l:ee. Luontoni alkoi l. Näytelmä, esitys l:ee loppua kohden. Vanhempien kunnioitus on l:emassa.

laskeentua[1*] *v.* par. laskeutua.

laskehti|a[17*] *v.* laskeutua, painua. | Rakennus l:i. Tiiviiksi l:nut maa. Kalkki l:i pullon pohjalle. Aurinko l:i jo nummen taakse KARHUM.

laskele[78] *s. liik.* lyhyt (esim. pienistä eristä t. lähetyksen osista kirjoitettu) lasku t. laskelma, nootta.

laskelm|a[13] *s.* kalkyyli. **1.** lyhyt numerollinen selvitys jstak asiasta. | Matemaattinen l. Tarkka, likimääräinen l. Oheisessa l:assa selvitetään maamme asukaslukua. Liikkeen taloudellista tilaa osoittava l. **2.** harkittu suunnitelma, arvio. | Varovaiset, itsekkäät, puoluepoliittiset l:at. Tehdä, laatia l:ia jstak. Jättää jk l:issaan huomioon ottamatta. Erehtyä l:issaan. Kaikki sujui l:ien mukaan. Tapaus sekoitti kaikki l:at. L:at pettävät, eivät pidä paikkaansa. **3.** *yhd.* Etu-, hyöty-, puolue-, tulevaisuudenl.; arvio-, ennakko-, tarkistus-, yleisl.; hakkaus-, hinta-, kannattavuus-, kestävyys-, korko-, kustannus-, lujuus-, omaisuus-, piste-, tappiol.

laskelmalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* laskelmiin perustuva, suunnitelmallinen; laskelmoiva. | L. puhe. L. kohteliaisuus. L:sen varovainen luonne. L:sta itsensä korottamista. Työskennellä l:sesti. Taloudellinen l:suus.

laskelmaperuste *s.* Sadon arvioinnissa käytetyt l:et.

laskelmoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* harkita tarkasti, kaikki mahdolliset tekijät huomioon ottaen, miten jssak (työssä, tilanteessa tms.) tarkoituksenmukaisimmin on meneteltävä, tehdä laskelm(i)a, laskea, arvioida, suunnitella, kalkyloi-

da. | L. kustannuksia. L. mahdollisuuksiaan. L:tiin, että --. L:va luonne. Ovelasti l:va kauppias. L:vaa puolueellisuutta. Erinomaisesti l:tu propaganda. Varovaista l:ntia.

laskem|a[13] *s.* laskeminen, lasku. | [Veto] pitenee jokaiselta airoparin l:alta KILPI. -- jotta tiedettäisiin auringon noususta sen l:ille asti, että paitsi minua [Herraa] ei ole yhtäkään VT.

laskemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt. harv.* Kesäyön l. aurinko. **2.** *pass.* Laskettu ja l. maito. Liikkeeseen l:tomat postimerkit. L:tomat korot. Vielä l. voitto. — *Erik.* **a.** runsaslukuinen, lukematon, suunnaton, ääretön. | L:tomia vuosia. L. joukko. L:toman suuri määrä. Monet kuolevat, l:toman monet kuolevat vielä sinun jumalasi tähden WALTARI. — Oli kulunut vain l. [= hyvin lyhyt] tuokio HAARLA. **b.** par. aavistamaton, arvaamaton, odottamaton, yllätyksellinen. | Ennakolta, edeltäpäin l. L:tomat tekijät. L:tomista seikoista riippuvainen. G:n l. ulkopolitiikka. — Luonteeltaan l. Tämä emäntä oli joskus, varsinkin tällaisissa asioissa, hieman l. ALKIO.

laskemis|menetelmä *s.* laskumenetelmä. **-peruste** *s.* laskuperuste. **-tapa** *s.* laskutapa.

laskennolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* laskentoon kuuluva, laskennon avulla tapahtuva, laskento-, lasku-, laskuopillinen, aritmeettinen. | Nopeuden l. määrittäminen. Kirjanpidollisia ja muita l:sia tehtäviä. Tehtävä on ratkaistava sekä l:sesti että piirtämällä.

laskennon|opettaja *s.* **-opetus** *s.*

laskenta[15*] *teonn.* < laskea, vars. A.IV.1. | Kustannusten, keskiarvon, äänten l. Laskennan tulos, luotettavuus. Suorittaa, panna toimeen väestön l. — *Yhd.* palkan-, väe(stö)nl.; kustannus-, liike-, liikenne-, tarkistus-, tilasto-, todennäköisyys-, työttömyys-, vaalil.; differenssi-, differentiaali-, integraali-, variaatiol. **-osasto** *s.* Liikkeen l. **-tauluk|ko** *s.* Maanteiden liikennettä osoittavat l:ot. **-toim|i** *s. liik.* Teollisuusliikkeen l:en perusteet.

laskento[2*] *s.* laskuoppi, aritmetiikka. | Harjoitella l:a. Laskennon opettaja. Sai laskennosta kuutosen. — *Yhd.* kauppa-, kirjainl. **-kirja** *s.* laskennon oppikirja. | Kansakoulun l. **-tun|ti** *s.* I luokan l:nit.

laskeskel|la[28] *frekv.v.* < laskea, vars. A.IV. | L. menojaan. L:ee aikansa kuluksi nappejaan. — L:tiin, milloin ollaan perillä. L:en, ettei sinne kannata mennä.

lasket|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. *(1.)* Ajaa l. L. täyttä laukkaa, täysin purjein. L. hevosella, suksilla, veneellä. L. meren selkää. *(2.)* L. valheita, leikkipuheita. L. jtak ulkoa. L:telee lauluja. L:telet omiasi! L:telee ranskaa kuin vettä. -- l:teli suustansa totuuden järkähtämätöntä kieltä kuin apostoli itse KIVI. Sinä l:telet [= puhut joutavia] AHO. *(3.)* [Miehet] l:telivat vihollista kohti laukauksen toisensa perästä JÄRVENT. -- jopa taisi tammen kaata, / -- / satalatvan l. KAL.

lasket|taa[2*] *v.* **1.** ajaa t. mennä (jllak) kovaa vauhtia, huristaa, porhaltaa, pyyhältää, viilettää. | Ajaa, mennä l. L. hevosella, autolla, kelkalla, moottoriveneellä. L. minkä kavioista lähtee. L. mäkeä, tuttua latua. L:ti menemään. Hevonen l:taa ohi. -- ratsujoukko, joka täydessä laukassa l:taa rantaa kohden IVALO. — Ed:een liittyen: -- tie l:taa jyrkästi alas sydänmaan ojauomaan SILL. **2.** vars. yhtäjaksoisesta puheesta tms.: päästää, päästellä, ladella, syytää, suoltaa, laskea. | L. Kalevalaa ulkoa. L:ti latinaa kuin hyllyltä. "Pappi, lukkari, talonpoika, kuppari", l:taa poika nappejaan lukien. L:ti valheen. Laiva l:ti törähdyksen. -- heleätä itkua l:ti pieni Venla KIVI. **3.** lyödä, iskeä, sivaltaa; heittää, paiskata, ampua. | L. jkta leukaan. L:a tuolilla päähän! Veti miekalla meryttä, / alta laian l:tavi KAL. — L:ti kivellä ikkunaan. Niin he poimivat kiviä l:taaksensa häntä UT[V]. — L:ettiin pari laukausta vihollisalusta kohti. Joko sanotte asian tai l:an läpitsenne TALVIO. **4.** *fakt.* antaa laskea, lasketuttaa. | L. hevoset hakaan. L:ti jalastaan pahaa verta. Kuka voisikaan täysin välinpitämättömänä l. itseänsä alas Pyhäkoskea! KIANTO. — L. oppilaillaan kotilaskuja.

lasketutt|aa[2*] *fakt.v.* < laskea. | L:i itsensä kaivokseen.

laskeum|a[13] *s.* laskeutuma. **1.** laskeutunut kohta, painuma, vajoama; *geol.* siirrosten ympäröimä vajonnut maankuoren osa. | Penkereen, maanpinnan l. L:ia ovat mm. hauta ja laakso. — *Yhd.* avo-, hauta-, umpil. **2.** laskeutuminen, painuminen; määrä, jonka jk on laskeutunut. | Muurin l. oli paikoin 1/2 metriä. — *Lääk.* **a.** elimen asennonmuutos, jossa se on laskeutunut normaalia alemmaksi. | Kohdun, mahalaukun l. **b.** = laskeutumisarvo.

laskeut|taa[2*] *v.* seestää neste antamalla sakan tm. saostuman laskeutua. | Lakkaväri on ennen käyttöä l:ettava.

laskeu|tua[44] *v.* **1.** liikkeestä: liikkua t. siirtyä alemmaksi, alempaan paikkaan t. asemaan. **a.** *refl.* L. portaita, rinnettä. L. kellariin, kaivokseen. L. vuorelta. L. rattailta, pyörältä, satulasta. L. vuoteelle. L. pitkälleen, levolle, istumaan, polvilleen. — Lentäjä, lentokone l:tuu (kentälle). Varis l:si puuhun. [Lintu] ei laskeu järvelle AHO. — *Kuv.* Esitelmänpitäjä l:tui kuulijain tasolle. **b.** *pass.* painua, laskea. | Hissi, esirippu l:tuu. Liput l:tuivat kunniantekoon. Käsi l:tui hervottomana. Savu l:tuu maahan. Pöydälle l:tunut tomu. Sakka oli l:tunut pohjalle. Veri l:tui jalkoihin. Kaste, hämärä l:tuu. -- koska aurinko jo kauan aikaa oli l:nut KIVI. — *Kuv.* Hänen tähtensä oli l:tumassa 'asemansa, maineensa heikkenemässä'. Sydämelle l:tui raskas paino. Rauha l:tuu mieleen. -- joulu l:tui ja levisi meidän asumukseen SILL. **2. a.** tiestä, maastosta yms.: suuntautua alaspäin, viettää. | Ullakolta l:tuvat portaat. Tie l:tui laaksoon. Jyrkästi l:tuva rinne. Vuoristo l:tuu portaittain tasangolle. Pihamaa l:tuu etelään, etelää kohti. **b.** riippuvasta vaatteesta yms. | Vartalon mukaan l:tuva puku. Kauniina laskoksina l:tuva verho. Hiukset l:tuvat pehmeästi hartioille. **3.** korkeuden vähenemisestä. **a.** aleta, alentua, madaltua, painua, laskehtia. | Paise l:tuu. Taikina saa hiukan l. Kinokset ovat l:tuneet. Hirsiraken-

nus l:tuu aina jonkin verran. — Lämpömittari [= lämpömittarin elohopea- t. spriipatsas] l:tuu. — Tähän liittyen: Lämpötila l:tuu. **b.** säveltasosta tav:mmin laskea. | Laulun aikana kuoron säveltaso hiukan l:tui. **4.** vähetä määrältään, arvoltaan, voimaltaan tms.; heiketä laadultaan; tav:mmin laskea. | Paino, paine l:tuu. Hinnat ovat l:tuneet. — Tunnelma, ihastus, rohkeus l:tuu. Mieli l:tui raskaaksi. Suvun arvovalta on l:tumassa.

laskeutuma[13] *s.* = laskeuma. | Mahalaukun l.

laskeutumis|arvo *s. lääk.* veren laskeutumisreaktion tulos, (veren)laskeuma. **-nopeus** *s.* Lentokoneen l. Liejuhiukkasten l. **-paikka** *s.* Lentäjän on valittava edullinen l. **-reaktio** *s. lääk.* punasolujen laskeutuminen verinesteessä; koe, jolla punasolujen laskeutumisnopeus todetaan, Westergrenin koe, "senkka".

laskevai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* laskeva, laskelmoiva, kylmän harkitseva. | Naisellinen l:suus. Marjatta oli niin kylmä ja l. E.KIVIJÄRVI.

laski[4] *s. ark.* talousjätteet, rikat, likavesi yms. | Sangollinen l:a.

laskiai|nen[63] *s.* **1.** katolisen kirkon kevätpaaston alkajaisjuhla; meillä nykyisin laskiaistiistaista. | L:sen aikana. Viettää, juhlia l:sta. Ajettiin l:sta. On joulu köyhälläkin, l. laihallakin SL. **2.** *mon. yhd.* Lipunl:set.

laskiais|aika *s.* -|**ajelu**, -|**ajo** *s.* Lähteä l:ajelulle, l:ajoon. L:ajon tarkoituksena oli alkuaan edistää pellavan ja hampun menestystä. **-hupailu** *s.* **-ilta** *s.* **-ilveily** *s.* vrt. laskiaisnäytelmä. **-juhla** *s.* vrt. karnevaali. **-markkinat** *s. mon.* **-mä|ki** *s.* Lapsia l:essä 'laskiaisena mäkeä laskemassa'. **-näytelmä** *s.* laskiaisena esitettävä (vallaton) näytelmä. | Keskiajan l:t. **-pulla** *s.* laskiaisena tav. kuuman maidon t. laskiaisvellin kanssa syötävä vehnäspyörykkä. **-pyörykkä** *s. ruok.* = ed. **-päivä** *s.* **-retki** *s.* **-rokka** *s.* **-ruoka** *s.* Hernemuhennos ja siansorkat l:na. **-sauna** *s.* **-sunnuntai** *s.* paaston edellinen sunnuntai, viideskymmenes päivä ennen pääsiäistä, quinquagesima. **-tanssit** *s. mon.* Iloiset l. **-tiistai** *s.* laskiaissunnuntain jälkeinen tiistai, laskiainen. **-viikko** *s.* laskiaissunnuntain jälkeinen viikko. **-villa** *s.* laskiaisen aikaan keritty villa. -|**yö** *s.* Noidat kulkivat l:öinä ryöstämässä talon lammas- ja lehmäonnea.

laskija[14] *tek.* < laskea. | Lipun, seppeleen l. Tottunut putkien l. Kadun, lattian l. Rohkea mäkien l. Koskivene laskijoineen. Sukkeluuksien l. Puhelujen l. (henkilö t. koje). — *Yhd.* juoman-, lattian-, miinan-, seppeleenl.; kosken-, mäenl.; leikin-, pilanl.; kierroksen-, puhelunl. **-laite** *s.* Puoliautomaattinen l.

laskimo[2] *s. anat.* verisuoni, jota myöten veri virtaa sydämeen päin. | Pään l:t. Munuaisista lähtevä, tuleva l. — *Yhd.* kaula-, keuhko-, ontto-, pinta-, porttil. **-kivi** *s. lääk.* laskimoon muodostunut kivimäinen muodostuma, joka yleensä sisältää kalkkiutuneen verihyytymän. **-kohju** *s. lääk.* suonikohju. **-n|laajentuma** *s.* **1.** *anat.* alemmilla selkärankaisilla sydämeen tulevien laskimoiden yhtymäkohdassaan muodostama laajentuma. **2.** *lääk.* sairaalloinen laskimon laajentuma. | Tavallisimpia l:laajentumia ovat peräpukamat ja alaraajojen suonikohjut. **-n|sisäinen** *a.* -sisäisesti *adv.* L. ruiske. L:sisäisesti annettava nukutusaine. **-suoni** *s. anat.* laskimo. **-tulehdus** *s. lääk.* laskimon seinämän tulehduksellinen muutos, jonka yhteydessä laskimo veren hyytyessä tukkeutuu. **-veri** *s. anat.* laskimoissa virtaava veri. | L. on tummempaa kuin valtimoveri. **-vuoto** *s. lääk.* verenvuoto laskimon haavasta.

laskin[56] *s.* **1.** laskemisväline. **2.** *kal.* laskuavanto. **-avanto** *s. kal.* laskuavanto, laskin. **-liina** *s.* liinoja, joilla ruumisarkku lasketaan hautaan.

laski|sanko, -ämpäri *s. ark.* likasanko.

laskoksi|nen[63] *poss.a.* < laskos. | L. hame. Lehti, jossa on l:set laidat. -- *Yhd.* leveä-, pyöreä-, runsas-, tiheäl.

lasko|s[64] *s.* **1.** kankaassa, paperissa tms. oleva (pyöreähkö) käännekohta, poimu; vrt. taite. | Leveä, kapea, syvä, terävä l. Hameen, verhon, tohtorinhatun, harmonikan palkeiden l:kset. Tehdä, ommella l. Taittaa, poimutella l:ksiin, l:ksille. Takki, jonka leveä selkäkappale on koottu l:ksiin. Riippua l:ksissa. Kangas laskeutuu pehmein l:ksin. — Pöytäliina asetetaan l:ksille. — *Kuv.* -- maan kietoo sumu raskain, harmain l:ksin E.TIKKANEN. — *Yhd.* koriste-, olka-, peitin-, vastal. **2.** ihosta: kurttu, kure, poimu, ryppy. | Kasvot ovat l:ksilla, l:ksissa. Silmien väliin ilmestyi syvä l. -- hänen otsansa l:kset olivat yhtä monet kuin uurteet suupielissä TALVIO. **3.** *tekn.* kadun, tien, luiskapintojen tms. kivinen, puinen tm. päällyste. | Kadun, aallonmurtajan l. Kivinen l. — *Yhd.* asfaltti-, betonil. **4.** *kal.* joukko samalla kertaa t. samaan paikkaan laskettuja pyydyksiä. | Kahden verkon l.

laskossauma *s. käs.* sauma, joka muodostaa laskoksen.

laskost|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* panna laskoksille (ks. laskos 1); vrt. taittaa. | L:ettu kangas, hame. L. ikkunaverhot. Kauluksen l:us. L:ettu paperivuoka. — L. purje kokoon.

laskoste[78] *s.* laskostamisen tulos, laskos. | L:in koristettu hame.

laskostel|la[28] *frekv.v.* < laskostaa. | Koneella l:tu hame.

laskostu|a[1] *pass.v.* < laskostaa. | Pehmeästi l:vaa kangasta. Reunoiltaan l:neen peltilevyn suoristaminen.

1. **lasku**[1] *s.* **I.** laskeminen, laskenta. **1.** < laskea A.I—III. | Verkon, ankkurin l. Alus suorittaa kaapelin l:a. Seppeleiden l. Kadun, betonikerroksen, miinakentän l. Toimittaa järven l. — Lehmien laitumelle l. Tukkien l. Katseltiin laivan vesille l:a. Oluen l. tynnyristä. Veren l. Pidättää virtsan l:a. — Leikin, pilan l. — *Yhd.* lipun-, miinan-, verkonl.; järvenl.; maihin-, vesillel.; tukin-, veden-, verenl.; leikin-, pilanl.; sananl. **2.** < laskea A.IV. **a.** Rahojen, pisteiden, äänestystulosten l. L:ni mukaan heitä oli kymmenen. Tahdin l. Liikesarjan suorittaminen l:n mukaan. — *Yhd.* kierrosten-, väe(stö)n-, ääntenl.; pistel. **b.** Alennuksen, koron l. L. neliöjuurilla. L:n tulos. Tehdä virhe l:ssa. — *Yhd.* luvunl.; jako-, kerto-, vähennys-, yh-

teenl.; päätös-, todennäköisyysl.; alennus-, diskontto-, korko-, kustannus-, lujuus-, prosentti-, tarkistusl. **c.** *kuv.*, tav. *mon.* laskelma, arvio, suunnitelma. | Ottaa jtak huomioon l:issaan. Erehtyä l:issaan. Se on kokonaan jätettävä pois l:ista. Sotkea jkn l:t. Tehdä jkn l:t tyhjäksi. L:jeni mukaan.

II. laskeminen, laskeutuminen. **1.** < laskea B. I ja II. | Lentokoneen l. epäonnistui. Aurinko tekee, lähenee l:aan. Aurinko on l:llaan t. l:ssaan, painuu l:lleen t. l:unsa. Auringon noususta sen l:un. — L. [rekillä] polviriipuntaan. Levolle l:n aikaan. — Mäen, kosken l. Teki komean l:n suksillaan. Ennen mereen l:aan joki tekee ison mutkan. — Viemäri, jonka l. [= kaltevuus, vietto] on 20 cm sadalla metrillä. — *Kuv.* Hänen elämänsä oli ainaista nousua ja l:a. — *Yhd.* auringon-, päivänl.; hätä-, koe-, pakko-, veteenl.; välil.; kosken-, mäenl.; maahan-, maihinl. **2.** < laskea B. III ja IV. | Veden nousun ja l:n vaihtelut. — Lukumäärä osoittaa l:a. Lämmön l. Hintojen, palkkojen l. Yritykset markan l:n pysähdyttämiseksi. Kahvi on l:un päin. — *Yhd.* lämmön-, paineenl.; arvon-, hinnanl.

III. 1. laskeva paikka t. kohta jssak, laskupaikka. | Käyrän loivat nousut ja l:t. Tien l:t. Latu tekee jyrkän l:n. **2.** järven tms. laskukohta, luusua; lasku-uoma. | Järven l. on sen luoteispäässä. Neva, Laatokan l. Kuivina aikoina lampi oli ilman l:a. Avata uusi l. **3.** *run.* runojalan painoton osa;)(nousu. | L:ssa oleva tavu. **4.** laskuopillinen tehtävä, laskutehtävä. | Vaikea l. Oppilaat saavat l:ja kotona suorittaakseen. — *Yhd.* koe-, kotil. **5.** etup. *liik.* asiakirja, jolla sen antaja vaatii suoritusta saatavastaan; vrt. laskelma, laskele. | Kirjoittaa jstak l. Esittää, lähettää, kuitata l. Maksaa, suorittaa l. Maksaa l:n mukaan. Ostaa jtak l:un 'niin että ostos laskutetaan myöhemmin, luotolla'. L:unne ja vastuullanne lähetämme --. Liike suorittaa töitä sekä l:un että urakalla. — *Kuv.* Tehdä jtak omaan l:unsa 'omissa nimissään, omalla vastuullaan; omaksi ansiokseen, hyödykseen'. Hoitaa liikettä perillisten l:un 'perillisten nimissä, valtuuttamana'. Matkustaa valtion l:un 'niin että valtio suorittaa kustannukset'. Teko on pantava, merkittävä A:n lapsellisuuden l:un 'tilille, aiheuttamaksi'. Minulla on vanhoja l:ja [= (riita-) asioita, kalavelkoja] hänen kanssaan selvitettävänä. — *Yhd.* hotelli-, ravintola-, räätälinl.; kaasu-, korjaus-, maito-, matka-, puhelin-, rakennus-, sähkö-, vesil.

2. **lasku**[1] *s. murt.* leili, lekkeri. — *Yhd.* maito-, olut-, piimäl.

lasku|aalto *s.* Nousu- ja l. 'luode ja vuoksi'. — *Kuv.* Tuotannon nousua seurasi jyrkkä l. **-aika** *s.* Lipun l. Auringon l. — Elettiin taloudellista l:a. **-apulai|nen** *s.* Olla l:sena virastossa. **-asteikko** *s.* Palkkojen korotuksessa noudatetaan uutta l:a. **-aukko** *s.* Jyvälaarin pohjassa oleva l. Ruokatorven l:a sanotaan mahansuuksi. — *Maat.* tav. puinen torvi, jonka kautta vesi johdetaan salaojista kuivatuskanavaan. **-avanto** *s. kal.* nuotan tms. pyydyksen laskemiseksi tehty avanto, laskin(avanto). **-erehdys** *s.* Kirjanpitäjän l. **-esimerk|ki** *s.* L:in ratkaiseminen. Oppilaat saivat kotitehtäväksi viisi l:kiä. **-haara** *s.* Joen läntinen l. **-hana** *s.* Kirnun, tynnyrin, kaasusäiliön l. Kattila tyhjennetään l:sta. **-harjoitu|s** *s.* L:ksia kansakouluja varten. **-havittelija** *s. liik.* vrt. seur. **-havittelu** *s. liik.* hintojen t. rahan arvon laskuun perustuva pörssihavittelu. **-heilahdu|s** *s. liik.* Pörssin l:kset. **-humala** *s.* laskussa oleva, heikkenevä humalatila;)(nousuhumala. | Olla l:ssa. L. oli miehet jo saavuttanut, väsytti kumpaakin TOPPILA. **-huuto** *s.* huutokaupan huudoista, joilla huutajat tekevät yhä alempia (urakka)tarjouksia t. myyjä yhä alentaa vaatimaansa hintaa;)(nostohuuto. **-hyppäys** *s. voim.* hyppäys laskuvauhdilla rekiltä alas.

-laskuinen[63] *poss.a.* Heikko-, huono-, hyvä-, jyrkkä-, loival.; likil.

lasku|jarru *s.* Hissin l. **-joellinen** *a.* L. järvi, alue. **-joeton** *a.* L. järvi. Kuolleen meren l. laakso. **-joh|to** *s.* meno-, viemärijohto. | Lämpöpatterin nousu- ja l:dot. **-johtoinen** *a. fil.* deduktiivinen. **-joki** *s.* joki, jota myöten vesi virtaa järvestä tms. | Järven, vesistön l. **-jäljennös** *s. liik.* par. laskun jäljennös. **-kaav|a** *s.* L:ojen perusteella suoritetaan numeeriset laskut jonkin tuloksen saamiseksi. **-kaavake** *s.* par. laskulomake. **-kamari** *s. hist.* valtion talousviraston (kamarin) tilintarkastusosasto. **-kanava** *s.* meno-, poistokanava. | Turbiineista vesi juoksee pois l:a myöten. **-kansi** *s.* kaapin, lipaston tms. etuosan sulkeva, alareunastaan saranoitu kansi, joka avattaessa voidaan kääntää vaakasuoraksi alustaksi, "klahvi". | Lipaston l. **-kau|si** *s.* Sodanjälkeinen l. Taloudellinen, kulttuurin, kansallisen elämän l. Elää l:tta. Teollisuus on joutunut l:teen. **-kenttä** *s.* Lentäjä etsii l:ä. **-kippi** *s. voim.* oiko- t. vapaanojasta t. hyppyvauhdista lyhintä tietä oiko- t. vapaanojaan tehtävä kippi. **-kirj|a** *s.* Kansakoulun l. Kaupunginkirjat olivat virkakirjoja, l:oja, verokirjoja ym. **-koh|ta** *s.* Joen l. — Tien l. Puheen nousu- ja l:dat. **-koje** *s.* L., joka merkitsee pyörän kierrosluvun. **-kone** *s.* **1. a.** kone, jolla suoritetaan laskutoimituksia. | L:ita on mm. yhteenlasku- sekä kerto- ja jakolaskukoneita. — *Kuv.* Tunteeton kuin l. **b.** par. laskukoje. **2.** *kut.* pellavankehruukone, tasauskone. **-konepaperi** *s.* **-konjunktuuri** *s. tal.* = laskusuhdanne. | Taloudellinen l. — *Kuv.* Poliittinen l. **-korkeus** *s.* Vesistön, joen l. **-kouru** *s.* Sula rauta lasketaan l:a pitkin muotteihin. **-kulma** *s.* Lento-onnettomuus johtui siitä, että koneen l. oli liian pieni. **-kunto** *s.* **1.** Miinojen asettaminen l:on. **2.** vars. *urh.* heikkenevä, laskeva (kilpailu)kunto. | Maalivahti osoitti ilmeistä l:a. **-kyky** *s.* Nopea ja tarkka l. **-kyn|ä** *s.* Kirjoitus- ja l:iä. **-lait|e** *s.* **1.**)(nostolaite. | Miinan, kaapelin, pelastusveneen l:teet. **2. a.** laskutoimituksien apuna käytettävä laite. | Helmitauluja ja muita l:teita. **b.** Automaattinen l. merkitsee koneen kierrosluvut. **-la|ki** *s. mat.* Reaalilukuja koskevat l:it. **-lauseke** *s.*, vars. *mat.* **-lauta** *s.* **1.** helmitaulu tms. laskettaessa käytettävä apuväli-

ne. 2. laskukansi, -levy. | Kaapin l. **-levy** *s.* laskettava levy; vrt. laskukansi. | Pöydän reunaan saranoitu l. **-liik|e** *s.* Männän nousu- ja l:keet. **-lomak|e** *s.* Kirje- ja l:keita. **-luukku** *s.* **1.** vrt. laskukansi. | Ikkuna, jonka edessä on l. **2.** luukku, josta jtak (esim. vettä) lasketaan. | Padon l.

lasku|menetelmä *s.*, vars. *mat.* Varma, likimääräinen, graafinen l. **-mestari** *s.*, us. *leik.* taitava luvunlaskija. | Sinähän olet oikea l. **-mies** *s.* **1.** koskenlaskija. | Tarkkasilmäinen, rohkea l. Laskettiin koski ilman l:tä. **2.** luvunlaskija. | Tottunut l. **-mäki** *s.* Hiihtäjien l. — *Raut.* kaltevaan maastoon rakennettu raide, jota myöten järjestettävät vaunut lasketaan omalla painollaan määräraiteelle. **-nopeus** *s.* Lentokoneen l. Autogirolla on pieni l. **-oja** *s.* Järven l. Rautatien alitse kulkeva l. — *Maat.* niskaojasta valtaojaan johtava oja, johto-oja. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* laskuoppiin kuuluva, laskuopin mukainen, aritmeettinen. | L. esimerkki. L:sia tehtäviä. Ratkaista tehtävä l:sesti. **-op|pi** *s.* numeroilla merkittyjä suureita käsittelevä matematiikan osa, laskento, aritmetiikka; vastaava oppiaine, oppikirja. | L:in opetus. Sai kuutosen l:ista. Kansakoulun l. **-ovi** *s.* Kaapin l. 'laskukansi'. Kellariin johtaa permannossa oleva l. **-paik|ka** *s.* **1.** Verkon l. Lintu etsii l:kaa. Joen l:alla on vesijättöä. — *Erik.* tilapäinen lentokenttä, johon lentokoneet voivat laskeutua pakkotapauksissa t. satunnaisia lentotehtäviä varten. **2.** Tien nousuja l:at. **-parkitus** *s. nahk.* parkitus(menetelmä) jossa ammeeseen ladotaan vuorotellen nahaksia ja parkiksia ja se lopuksi täytetään vedellä. **-peruste** *s.* Indeksiä määritettäessä käytetyt l:et. Varma, riittämätön l. Ottaa jk l:eksi. **-por|ras** *s.*, tav. *mon.* irtonaiset t. yläpäästään aluksen partaaseen kiinnitetyt portaat, jotka voidaan laskea aluksesta välittämään yhteyttä laiturille t. veneeseen. | Laskea l:taat. Nousta l:taita laivaan. Me ajamme hirmuista vauhtia "S.M.S. Posenin" l:taan viereen AHO. **-puomi** *s.*, vars. *raut.* nostettava ja tien poikki vaakasuoraan kallistamalla laskettava tiepuomi. **-puro** *s.* vrt. laskujoki. | Lammen, suon l. **-putki** *s.* Kylpyammeen, viemärin l. Veden, höyryn l. Salaojan päähän tehdään puinen l. — *Lääk.* haavaan asetettava kumi-, lasi- t. metalliputki, jota myöten märkä t. haavaneste johdetaan ulos, dreeni. **-pää** *s.* Jklla on hyvä, huono l. 'jku on hyvä, huono laskemaan'. **-ra|ta** *s.* Lentokentän lähtö- ja l:dat. **-rei|kä** *s.*, vars. *tekn.* Masuunissa on l:ät sekä sulaa metallia että kuonaa varten. **-reitti** *s.* vrt. laskujoki. | Vesistön l.

lasku|sana *s. kiel.* = lukusana. **-sil|ta** *s.* **1.** saranain varassa nostettava ja vaakasuoraan kallistamalla laskettava silta; vrt. nostosilta. | Linnan vallihaudan yli johtava l. Roomalaiset käyttivät laivoissaan l:oja, joita pitkin hyökättiin vallattavaan laivaan. **2.** silta, jota myöten jtak lasketaan (ja nostetaan). | Tukit vyörytettiin kaltevaa l:aa pitkin veteen. **-suhdan|ne** *s. tal.*, tav. *mon.* laskukauden t. -suunnan aikana vallitseva suhdanne, laskukonjunktuuri. | Sota-ajan nousu- ja l:teet. Käyttää hyväkseen kansainvälisiä l:teita. **-suoritus** *s.* merkityn laskutoimituksen suorittaminen. | L:ten tarkistaminen. **-suu** *s.* Joen l. **-suunta** *s.* **1.** Vesireitin l. **2.** Hinnat osoittavat l:a. Syntyvyydessä on havaittavissa voimakas l. Kansantaiteessa ilmenevä l. — Erik. *tal.* kehitys, jolle on ominaista kysynnän pienenemінen ja hintojen aleneminen, baisse. | Talouselämän, teollisuuden l. Jyrkkä l. vallalla pörssissä, puutavaramarkkinoilla. **-sään|tö** *s.* Murtolukuja koskevat l:nöt. **-taidot|on** *a.* -tomuus *omin.* L. lapsi. **-tai|to** *s.* vars. luvunlaskutaito. | Hyvä l. L:don mestari. Opettaa jklle l:toa. **-taitoi|nen** *a.* -suus *omin.* L. tyttö saa paikan [ilm.]. **-ta|pa** *s.* vars. luvunlaskusta puhuen. | Neljä l:paa: yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolasku. Yksinkertainen, varma l. Käyttää tilastollista l:paa. Kilpailijain pisteet lasketaan uuden l:van mukaan. **-taulu** *s.* Entisajan koulupoikien l:t. **-tavu** *s. run.* runojalan laskussa oleva tavu. **-tehtäv|ä** *s.* Algebran l:iä. Mittausopillinen l. L:än ratkaiseminen. **-teline** *s.* lentokoneen osa, joka kannattaa konetta sen ollessa maassa t. vedessä. | Sisään vedettävä l. L:eseen asennetaan talveksi kellukkeiden tilalle sukset. **-tendenssi** *s. tal.* vrt. laskusuhdanne. | Hintatason, maailmantalouden l. **-tie** *s.* Vesistön l. **-tiehy|t** *s. anat.* tiehyt, jota pitkin erite poistuu rauhasesta. | Utareen l:et. Sisäeritysrauhasilla ei ole l:itä. **-tikku** *s.* laskuviivoitin. **-toimitu|s** *s.* Jakolasku on kertolaskulle vastakkainen l. L:ksen tulos. **-toimitusmerkki** *s. mat.* laskutapaa osoittava merkki, esim. +.

laskut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* tav. laskujoeton. | L. järvi, lampi. — *Yhd.* välil.

laskutorv|i *s.* Vesi virtaa ulos pumpun l:ea myöten. Seinään kiinnitetty vesisäiliö l:ineen.

laskut|taa[2*] *v. liik.* kirjoittaa t. esittää lasku (jstak jllek), velkoa laskulla, fakturoida. **1.** henkilöobj:n ohella. | L. jkta jstak. Myyjä l:taa ostajaa. Pakkauksesta l:etaan erikseen. Sähkölaitos l:ti kilowattitunnilta 14 mk. **2.** asiaobj:n ohella. | L. tavara, työ. Suoritus 2. 6. l:tamastanne lähetyksestä.

laskuttaja[16] *tek. liik.* laskutuksesta huolehtiva henkilö. | Kokenut l. saa paikan [ilm.].

laskutus[64] *teonn. liik.* < laskuttaa. | Tavaran, lähetyksen l. Toimittaa, suorittaa l. **-arvo** *s. liik.* Tuotannon vuosittainen l. on 200 miljoonaa. **-kone** *s.* laskutusten suorittamiseen käytetty konttorikone. | Laskutus- ja kirjanpitokoneita. **-työ** *s.* L:hön tottunut neiti.

lasku|tuuli *s. metrl.* vuoristossa ylhäältä laaksoon puhaltava tuuli. **-työ** *s.* Kirjoitus- ja l:t. **--uoma** *s.* Järven, joen l. Matala l. Lammen maanalainen l.

laskuvarjo *s.* ilmailussa käytetty puolipallon t. neliön muotoinen leijalaite, jonka varassa lentäjä pudottautuu t. kuorma tms. lasketaan maahan ilmassa olevasta lentokoneesta. | Kiinnittää l. L:lla varustettu valoraketti. Pelastautua l:n avulla. L. ei ehtinyt avautua. **-divisioona** *s. sot.* **-hyppy** *s.* L:jen harjoittelu. **-hyppääjä** *s.* Taitava, koulutettu l. **-joukot** *s.*

mon. sot. **-jääkär|i** *s. sot.* laskuvarjosotilas. | Amerikkalaisia l:eitä. **-mies** *s.* laskuvarjosotilas. **-partio** *s. sot.* Vihollisen l:t tuhotöissä. **-raket|ti** *s.* L:it valaisivat koko kaupungin. **-sotilas** *s. sot.*

lasku|vauhti *s. voim.* vauhti, joka syntyy, kun ruumiin annetaan omalla painollaan laskeutua telineeltä alas t. asennosta toiseen. **-venttiili** *s. tekn.* Höyry, vesi poistuu l:n kautta. **-ve|si** *s.* vars. pakovesi, luode;)(nousuvesi. | L:den aika. **-viemäri** *s.* viemäri, laskujohto. **-vih|ko** *s.* Sinikantinen l. Oppilaiden l:ot. **-viivoitin** *s.* numerolaskujen suorittamista helpottava, yleensä logaritmiasteikolla ja lukemislaitteella varustettu viivoitin, laskutikku. **-virhe** *s.* **1.** Kassanhoitajan tekemä l. — Poliittinen, kohtalokas l. **2.** Lento-onnettomuuden syynä oli l. **-väylä** *s.* vrt. laskujoki. | Järven l. **-yksikkö** *s. tal.* Raha on l., jonka mukaan arvot lasketaan. Meillä rahalla on kaksi l:ä: markka ja penni.

lasso[1] *s.* vars. eläinten (hevosten, porojen, nautojen) kiinni ottamiseen käytetty pitkä silmukkapäinen nahkahihna t. nuora, suopunki, lämsä. | L:a käyttävät varsinkin Keski- ja Etelä-Amerikan karjanpaimenet. Heittää l:a. Vangita eläin l:lla. Katuryöstäjät käyttivät aseenaan l:a. **-köysi** *s.* **-mies** *s.* lasson käyttäjä. **-n|heitto** *s.* Harjoitella l:heittoa.

last|a[10] *s.* kiinteästä aineesta (tav. puusta t. metallista) jtak määrätarkoitusta varten tehty pienehkö, ohut, us. tasapintainen lista t. levy; myös: lapiomainen väline; vrt. lastain. | Puinen, rautainen l. Levittää kittiä, laastia l:alla. Kiertää lankaa l:alle. Verkon kudonnassa käytetty l. eli kalvoin. Satulan rungon l:at. — Erik. *lääk.* erimuotoisia välineitä, joilla vars. loukkaantunutta t. tulehtunutta jäsentä tuetaan. | Suora, kulman muotoinen, iitteä, kourumainen l. Panna, sitoa käsi, sormi, olkapää l:aan, l:oihin. Hätätilassa voidaan l:oina käyttää keppejä, puunoksia, päreitä tms. — *Yhd.* kipsi-, metalli-, pahvi-, puu-, teräsl.; muuraus-, voil.; käsi-, olkapää-, polvi-, reisi-, sormil.; rintal.

lastaaja[16] *tek.* < lastata. | Työskennellä satamassa l:na.

lastaamaton[57] *kielt.a.* L:ta puutavaraa.

lastain[56] *s. lääk. maal.* lastan t. veitsen tapainen lasi- t. metalliväline, jolla käsitellään lääke- t. väriaineita t. (lääk.) painetaan syrjään esim. jk näkymistä estävä elin; *syn.* spaatteli. — *Yhd.* lasi-, metalli-, puul.; salval.

-lastainen[63] *poss.a.* Harja-, sileäl.

lasta|kudonta *s. kut.* vrt. lastakudos. **-kudontainen** *a. kut.* **-kudos** *s. kut.* kudos, jota kudottaessa loimia kuvion aikaansaamiseksi nostetaan (poimitaan) niiden väliin asetetulla lastalla. **-mai|nen** *kalt.a.* -sesti *adv.* **-sido|s** *s. lääk.* Luunmurtumia hoidettaessa käytetään l:ksia.

lasta|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* panna, ahtaa t. latoa lasti(a) jhk, täyttää lastilla, kuormata;)(purkaa. | L. laiva(a) puutavaralla, puutavara(a) laivaan. Täyteen l:ttu auto. Laivan l:us. Kahvisäkeillä l:ttu juhta. Raahata tavaroitaan kuin l:ttu kameli. — *Erik.* kuljetusneuvon ollessa subj:na: ottaa lastia. | Alus l:a satamassa. 2 000 tonnia l:ava laiva. — *Kuv.* L. tavaroita selkäreppuun. Täyteen l:ttu pöytä. — Korusanoilla l:ttu puhe.

lastattavuus[65] *s.* lastauskyky, kuormattavuus.

lastaus|aika *s.* vars. aika, jonka kuluessa laivaajan on rahtisopimuksen perusteella luovutettava tavara alukseen lastattavaksi t. vastaanottajan se purettaessa vastaanotettava; vrt. seisonta-aika. **-kustannukset** *s. mon.* Pienet l. **-kyky** *s.* kuormauskyky, lastattavuus, vetoisuus. | Laiva, jonka l. on 2 000 tonnia kuollutta painoa. **-lait|e** *s.* Nostokurjet ym. l:teet. **-laituri** *s.* Sataman, aseman l. **-liik|e** *s.* L:keen omistaja. Lastaus- ja purkausliikettä harjoittava toiminimi. **-miehistö** *s.* **-paikka** *s.* Laivan, rautatievaunujen l. Puutavaran l. **-profiili** *s. raut.* kohtisuorasti rautatieraidetta vastaan asetetun poikkipinnan rajaviiva, jonka sisäpuolella vaunun kuorman tulee olla, jotta vaunu voisi vaaratta kulkea koskematta siltoihin t. rakennuksiin, ulottuma. **-raide** *s.* kuormausraide. **-satama** *s.* **-silta** *s.* kuormaussilta. **-työ** *s.* **-työläinen** *s.*

lastauttaa[29] *fakt.v.* < lastata.

lastauttaja[16] *tek. liik.* henkilö t. liike, joka huolehtii alusten lastaamisesta.

lastautu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < lastata. | Sotaväki l:u junaan.

lasteittain *adv.* lasti kerrallaan; lastimäärin. | Lähetys tapahtuu l.

lasten|hoitaja(tar) *s.* Tottunut l. saa paikan [ilm.]. **-hoi|to** *s.* Terveysopin vaatimusten mukainen l. L:don neuvonta-asema. **-hoitokurssi** *s.* 12 kuukautta kestävä l. **-hoitola** *s.* **-hoitolaitos** *s.* **-hoitotyö** *s.* **-huol|to** *s.* L. on tärkeä yhteiskunnallisen huoltotyön haara. Kunnallinen l. L:lon tarkastaja. **-huoltola** *s.* **-huoltolaito|s** *s.* Lastensairaalat, lastenkodit ym. l:kset. **-huoltotyö** *s.* **-huone** *s.* **-jauho** *s.*, tav. *mon.* tav. tiivistettyä maitoa ja jtak jauhoa sisältävä ravintovalmiste, josta keitettyä lientä käytetään pienten lasten ruokkimiseen. **-juhla** *s.* **-jumalanpalvelus** *s.* lasten käsityskantaa vastaava jumalanpalvelustilaisuus. **-kamari** *s.* lastenhuone. — *Kuv. leik.* Poliittinen, kirjallinen l. 'alkeellinen, naiivi poliittinen t. kirjallinen elämä'. **-kaste** *s. usk.* = lapsikaste. **-kasvattaja** *s.* Opettajat ja muut l:t. **-kasvatus** *s.* **-kenkä** *s.* **-kertomus** *s.* lapsille tarkoitettu kertomus. **-kiel|i** *s.* Koira on l:essä hauva, kissa kisu ja lehmä ammu. **-kirja** *s.* lapsille tarkoitettu t. sopiva kirja. **-kirjailija** *s.* vrt. seur. **-kirjallisuus** *s.* lapsille tarkoitettu kirjallisuus. **-kirjasto** *s.* lapsia varten tarkoitettu kirjasto. **-koti** *s.* laitos, johon otetaan täysihoitoon omaa kotia vailla olevia t. kodin ulkopuolella hoitoa ja kasvatusta tarvitsevia lapsia. | Kunnallinen l. Pelastusarmeijan l. **-koulu** *s.* Kunnallinen, seurakunnallinen, yksityinen l. V. 1639 perustettiin Savonlinnaan l. eli pedagogio. **-kutsut** *s. mon.* **-kärryt** *s. mon.* lastenrattaat. **-lapse|t** *s. mon.* Lapset ja l. — *Kuv.* yl. jälkeläisistä, jälkipolvista. | Sun armos halki aikain riittää, / sua l:mmekin kiittää VK. **-laulu** *s.* L:ja ja hokemia. Kehto- ja l:ja. **-lehti** *s.* lap-

sille tarkoitettu (us. kuvitettu) aikakauslehti. | L. "Pääskynen". Uskonnollinen l. **-leik|ki** *s.* L:eissä jäljitellään usein todellisen elämän toimia. — *Kuv.* Entisten aikojen sodat olivat l:kiä nykyisten rinnalla. **-lelu** *s.* **-lip|pu** *s.* lapsille tarkoitettu (tav. muita halvempi) matka- t. pääsylippu. | Matkustaa l:ulla. L:puja ei myydä iltanäytäntöön. **-loru** *s.* L:t ja hokemat. Jätä l:t, äiti! KALLAS. **-lääkäri** *s.* lasten hoitoon erikoistunut lääkäri, pediatri.

lasten|maito *s.* (pikku)lapsille tarkoitettu erityisen puhdas ja ravintopitoinen maito. **-murha** *s.* Beetlehemin l. **-neiti** *s.* lastenhoitajatar. **-näytelmä** *s.* Topeliuksen l. "Totuuden helmi". **-näytäntö** *s.* **-ohjelma** *s.* lapsille tarkoitettu (teatterin, juhlan, radion tms.) ohjelma. **-opettaj|a** *s.* Seurakunnan palkkaama l. Entiseen aikaan toimivat lukkarit l:ina. **-opetus** *s.* **-osasto** *s.* Sairaalan, kirjaston l. **-parantola** *s.* heikkoja, vars. risatautisia t. tuberkuloottisia lapsia varten perustettu parantola. **-pukimo** *s.* **-päivä** *s.*, us. *mon.* Ensi sunnuntaina vietetään l:ä järjestämällä lasten hoitoa käsitteleviä esitelmiä, lastenjuhlia ym. Viikon kestävät l:t. **-rattaat** *s. mon.* rattaat, joissa pikkulapsia kuljetetaan ulkosalla, lastenkärryt. **-runo** *s.* **-saippua** *s.* (pikku)lasten iholle sopiva mieto hienosaippua. **-sairaala** *s.* sairaala, jossa hoidetaan 15:tä vuotta nuorempia lapsia. | Helsingin yliopiston l. **-sa|tu** *s.* Z. Topeliuksen l:dut. L:tujen prinssit ja prinsessat, haltiat ja noidat. **-seimi** *s.* päivähoitola, johon arkipäiviksi otetaan hoidettavaksi ja kasvatettavaksi (tav. kolmea vuotta nuorempia) pikkulapsia; vrt. lastenkoti, lastentarha. **-siirtola** *s.* kaupunkien t. muiden asutuskeskusten (tav. varattomille t. heikoille) lapsille (kesä)lomien ajaksi maaseudulle järjestetty oleskelupaikka. **-soitin** *s.* *mus.* Huuliharppu on suosittu l. **-sukka** *s.*

lastensuojelu *s.* yhteiskunnallinen huolto- ja kasvatustyö, jota kodin ja koulun ulkopuolella suoritetaan lasten hyväksi. | Ehkäisevä, pelastava l. **-järjestö** *s.* **-laitos** *s.* **-laki** *s.* V:n 1936 l. **-lautakun|ta** *s.* lastensuojelua varten asetettu kunnan lautakunta. | Tampereen l. Huoltolautakunnan lastenhuoltoa koskevat tehtävät voidaan antaa l:nalle. **-liitto** *s.* **-n|tarkastaja** *s.* **-toiminta** *s.* Pelastusarmeijan l. **-toimisto** *s.* Sosiaaliministeriön l. **-tutkinto** *s.* Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa suoritettu l. **-työ** *s.* Ottaa osaa l:hön. **-työntekijä** *s.* **-viranomainen** *s.* **-yhdistys** *s.*

lasten|sänky *s.* **-tajui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* lapsentajuinen. | L. kertomus, näytelmä. Esittää l:sesti. **-talo** *s.* erilaisia lastenhuoltolaitoksia sisältävä talo.

lastentarha *s.* 3—7-vuotiaiden lasten kasvatustyötä harjoittava, varsinaista koulua edeltävä laitos, leikkikoulu; myös tällaisesta kasvatustyömuodosta. | Yksityinen, kaupungin, Pelastusarmeijan l. L:n tarkoitus on lähinnä leikin avulla kehittää lasten kykyjä. **-|ikä** *s.* L:iässä olevat lapset. **-n|opettaja(tar)** *s.* vars. erityisen lastentarhanopettajaseminaarin kurssin suorittanut, lastentarhassa opettajana toimiva naishenkilö. **-työ** *s.*

lasten|tarina *s.* **-tau|ti** *s.* erityisesti lapsuusiälle ominainen tauti. | Riisitauti, hinkuyskä, tuhkarokko ym. l:dit. L:tien erikoislääkäri. — *Kuv.* [Itsemurha-ajatus] on l., jonka voitettuaan ihminen on entistään terveempi J.FINNE. **-tautioppi** *s.*; *syn.* pediatriikka. **-tautiosasto** *s.* Sairaalan l. **-tun|ti** *s.* vars. yleisradion ohjelmassa lasten kuultavaksi tarkoitettu n. tunnin pituinen jakso. | Jokaviikkoinen l. Kuunnella l:tia. L. lähetetään Kuopiosta. Esiintyä l:nilla. **-vaaka** *s.* pikkulasten punnitsemiseen tarkoitettu vaaka. **-vaatteet** *s. mon.* **-valvoja** *s.* toimihenkilö, joka kunnassa valvoo avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten ja heidän äitiensä oikeuksia ja etuja. **-vaunu|t** *s. mon.* (pienehköt) vaunut, joissa pikkulapsia kuljetetaan ulkona t. makuutetaan. | Työntää l:ja. **-viikko** *s.* Syyskuun puolivälissä vietetään l:a, jolloin järjestetään lastenjuhlia, lasten kasvatusta koskevia esitelmiä yms. **-virsi** *s.* L. "Oi Jumala et hylkää pientä lasta".

lasti[1] *s.* tavara- t. ainemäärä, toisinaan myös eläin- t. ihmisjoukko, jota jssak kuljetusneuvossa kulloinkin kuljetetaan, kuorma. | Laivan, veneen, auton, junan l. Suuri, pieni, korkea, kevyt, raskas, täysi l. 5000 tonnin l. Ottaa, panna, täydentää, keventää, purkaa l:a. Laiva, jonka l:na on puutavaraa ja viljaa. Olla l:ssa(an) 'olla (täyteen) lastattuna jtak'. Vene upposi liian täydessä l:ssa. Tavara myydään uivana l:na. — *Kuv.* Muttinen juonut on Helsingin-matkalla itsensä l:in [= juovuksiin] LEHT. — *Erik.* mittana: se määrä jtak tavaraa t. ainetta, joka kerrallaan mahtuu kuljetusneuvoon, kuljetusneuvon täysi, lastillinen. | Laivan l. kahvia, tervaa. Saatiin kokonainen l. kaloja. — *Yhd.* ase-, hedelmä-, hiekka-, hiili-, ihmis-, kahvi-, kala-, kupari-, malmi-, peruna-, puu(tavara)-, puuvilla-, suola-, vilja-, voil.; auto(n)-, laiva(n)-, vaunu(n)-, vene(en)l.; kansi-, paino-, ruumal.; meno-, paluul. **-alus** *s. mer.* kauppa-alus, jota käytetään tavaroiden kuljettamiseen, hinaamiseen, jäänmurtamiseen, pelastukseen t. pyyntiin; suppeammassa merk:ssä: tavaroiden kuljetukseen käytetty kauppaalus; lastilaiva, rahtialus, -laiva; vrt. matkustaja-alus. **-auto** *s.* kuorma-auto. **-höyryalus, -höyrylaiva** *s. mer.* lastialuksena käytetty höyryalus. **-kaupalla** *adv.* lasteittain, lastimäärin. | Tavaraa tuli l. **-kirja** *s. mer.* = lastiluettelo.

lastikka[15*] *s.* kureliivin etukappaleen reunaan kiinnittimeksi sijoitettu joustava teräslista, planšetti.

lasti|kuitti *s. mer.* aluksen päällikön t. perämiehen antama (väliaikainen) kirjallinen tunnuste siitä, että tietyt tavarat on vastaanotettu alukseen lastattavaksi, perämiehenkuitti; vrt. konossementti. **-laiva** *s. mer.* = lastialus. | 6000 tonnin l. **-linja** *s. mer.* = lastiviiva.

lastillinen[63] **1.** *s.* lastin täysi. | Täysi l. tavaraa. — *Yhd.* auto(n)-, laiva(n)-, vene(en)l. **2.** *poss.a.* lastattu, lastissa oleva. | L. vene.

lasti|luettelo *s. mer.* aluksen päällikön toimesta laadittava määrämuotoinen ilmoitus, joka sisältää tiedot aluksen laadusta, nimestä ja vetoisuudesta sekä lastista konossementtien mu-

kaan luetteloituna, lastikirja, manifesti. **-luuk|ku** *s. mer.* aluksen kannessa oleva luukku, jonka kautta tavarat lastataan ruumaan. | L:un aukko, kansi. **-merkki** *s. mer.* aluksen ulkokyljessä olevia merkkejä, jotka osoittavat, kuinka syvälle aluksen saa lastata eri vuodenaikoina ja eri vyöhykkeissä. **-määrä** *s.* L. vaihtelee laivan koon mukaan. — *lastimäärin* (adv.) lastikaupalla, lasteittain. | Kalaa saatiin l:in.

lastinki[6*], **-kangas** *s. kut.* pomsi- t. toimikassidoksinen tiheäksi kudottu kampalankakangas. | Lastinkia käytetään huonekalukankaiksi, naisten kenkiin, liiveihin, kaulanauhoiksi ym.

lastin|otto *s.* **-purku** *s.*

lasti|perämies *s. mer.* lastausta ja lastia valvova perämies. **-portti** *s. mer.* aluksen kyljessä vars. puutavaran lastaamista varten oleva nelikulmainen, suljettava aukko. **-proomu** *s. mer.* lastia kuljettava proomu; vars. proomu, jolla tavaraa siirretään maista jhk alukseen t. päinvastoin. **-puomi** *s. mer.* mastoon kiinnitetty kääntyvä nostopuomi, jonka avulla tavaraa lastataan alukseen ja puretaan siitä. **-ruuma** *s. mer.* aluksessa lastille varattu kannenalainen tila t. osasto. | Tavara lastataan nostokurkien avulla l:an. Salamatkustaja oli piiloutunut laivan l:an. **-tila** *s. mer.* **1.** aluksessa lastille varattu tila. | Laivan l. on n. 125.000 kuutiojalkaa. **2.** tila, jossa alus on lastin kulloisenkin asettelun johdosta. | Laivan painopiste vaihtelee eri l:oissa. **-vene** *s.* lastia kuljettava vene. **-vesiviiva** *s. mer.* vesiviiva, johon asti alus täydessä lastissa ollessaan uppoaa. **-viiva** *s. mer.* aluksen kyljessä lastimerkin yhteydessä oleva viiva, joka osoittaa suurimman syvyyden, mihin aluksen kulloinkin saa lastata, lastilinja. **-vinssi, -vintturi** *s. mer.* alusta lastattaessa ja lastia purettaessa käytetty vintturi.

lastoit|taa[2*] *v.*, vars. *lääk.* -us[64] *teonn.* varustaa jk lastalla t. lastoilla, panna t. sitoa jk lastoihin. | L. jalka, käsi, sormi. Olkapään l:us.

lastu[1] *s.* **1.** teräaseella jnk jähmeän esineen t. aineen (tav. puun t. metallin) pinnasta vuoltu ohut, tav. pitkänomainen ja jossakin määrin kiverä palanen; vrt. päre, sälö. | Pieni, ohut, kapea, leveä, pitkä l. Käyrä, kupera, kierteinen l. Kevyt, kuiva l. Veistää, vuolla, höylätä l:ja. L:t sinkoilevat, lentelevät veistettäessä. Kerätä l:ja sytykkeiksi. — L:ista valmistettu kori. L:lla täytetty patja. — Metallia sorvattaessa syntyneet l:t. Vuolla (lastalla) voista l:ja. Kvassia esiintyy kaupassa l:ina. — Kevyt kuin l. Vene heittelehti kuin l. laineilla. Ei l. puusta kauas lennä [= lapset perivät vanhempien ominaisuudet, tulevat vanhempiinsa] SL. — *Yhd.* höylän-, kirveen-, kutterin-, poran-, sorvin-, viilanl.; hopea-, kupari-, manteli-, metalli-, puu(n)-, rauta-, saippua-, teräsl. **2.** *kuv.* kirjallisuus-, harv. musiikkituotteesta: lyhyt (etup. tunnelma)kuvaus, sirpale, palanen, pikkupala. | Juhani Ahon l:t, lyhyitä pakinantapaisia kertoelmia ja kuvauksia. Isänmaallinen, kulttuurihistoriallinen l. — *Yhd.* eläin-, maisema-, tunnelmal.

lastua[20] *s. murt.* lastukko. | Mitenkä paljon on rankoja vedetty l:lle? KAUPPISH.

lastuamaton[57] *kielt.a.* < lastuta. | L. pinta.

lastuamis|asento *s.* Terän l. **-kyky** *s.* Työkalun, sorvin l. **-nopeus** *s.* Höyläkoneella on suuri l. **-työ** *s.*

lastu|aukko *s.* höylässä terän edessä oleva aukko, jonka kautta irtautuva lastu poistuu, höylän silmä, kita. **-hattu** *s.* lastupunoksesta valmistettu hattu.

lastuilla[29] *frekv.v.* < lastuta. | Takkirautaa voidaan teräaseilla helposti l.

lastuinen[63] *poss.a.* L. lattia.

lastukas[66*] *s.* lastukko, lastukasa, lastuinen paikka. | Tuon saunan edessä oli l., siinä oli pienitty saunapuita SILL.

lastu|kasa *s.* Höyläpenkin vieressä on l. L. puuvajan seinämällä. **-kiehkura** *s.* Höylän silmästä pursuvat l:t.

lastuk|ko[2*] *s.* lastuinen paikka, lastukas; vars. halonhakkuupaikka, rante. | Puuvajan edessä oleva l. L:koja tonkimalla löytää onkimatoja. -- halkopinojen kupeella l:on alla vain vielä jäätikkö vähän kylmyyttä huokui AHO.

lastu|kokoelma *s.* Juhani Ahon kuudes l. **-kori** *s.* lastuista punottu kori. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* L. lista. — *Kuv.* L:sesti sommiteltu kuvaus.

lastunen[63] *dem.s.* Laineilla kiikkuva l.

lastun|imuri *s. tekn.* keskipakopuhallin, jota käytetään imemään höyläämisen, sorvaamisen yms. yhteydessä syntyneitä lastuja. **-murskain** *s. tekn.* selluloosatehtaissa lastujen pienentämiseen käytetty kone.

lastu|rasia *s.* lastuista valmistettu rasia. **-säiliö** *s.* Selluloosatehtaan l.

lastu|ta[39] *v.* -nta[15*] *teonn.* vars. koneista: vuolla jstak lastuja. | Jyrsin l:aa metallia. Sileäksi l:ttu pinta. Kovaa metallia on vaikea l.

lastu|tyyli *s.* Juhani Ahon l. **-|työ** *s.* työ, jossa aineksena käytetään lastuja. | Tuohi- ja l:töitä. **-täyte** *s.* Patja, jossa on l.

lastuu[25] *s.* tav:mmin lastaus. | Tavaran l.

lastu-ura *s. tekn.* jyrsimen tms. ura, johon irtautuneet lastut kerääntyvät ja jota myöten ne poistuvat.

lastuus[64] *s. harv.* se hakattavan puun kohta, josta lastut irtautuvat kirveen iskuista, hakkuulovi. | L:ta ei pidä hakata tarpeettoman suurta. Jo alkoi l. syvetä; alettiin kaatamista toivoa MERIL.

lastuvilla *s.* ohuita, kapeita höylänlastuja, joita käytetään pakkaukseen ja täyteaineeksi. | Hedelmät on pakattu l:an, lastuvilloihin. L:lla täytetty patja. **-kone** *s.* lastuvillaa valmistava höyläkone. **-puu** *s.* L:na käytetään varsinkin haapaa. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

lasuuri[6] *s.* kuultovärimaalaus; kuultoväri. **-kivi** *s.* eräs sodaliitin sukuinen kauniin sininen mineraali (puolijalokivi), latsuriitti. **-väri** *s.* kuultoväri.

lata[10*] *s. maat.* maanpinnan tasoittamiseen ja murentamiseen käytetty vedettävä työväline, joka on valmistettu kahdesta t. useammasta toisiinsa kiinnitetystä, tav. alapuolelta raudalla kiskotetusta lankusta, lana; vrt. äes,

jyrä. | Ajaa (pelto) ladalla. Hevonen vetää l:a, jolla ajomies seisoo. — *Yhd.* hirsi-, puul.

1. **lataaja**[16] *tek.* < 1. ladata. | Pyssyn, piipun, panoksen l. Pariston, sähkön l. — *Yhd.* tuulil.

2. **lataaja**[16] *tek.* < 2. ladata.

1. **lataamaton**[57] *kielt.a.* < 1. ladata. | L. ase, piippu. L. kamera. L. akkumulaattori.

2. **lataamaton**[57] *kielt.a.* < 2. ladata. | L. pelto, maa.

lataamo[2] *s.* työpaja, laitos tms., jossa jtak ladataan. | Paristojen l. — *Yhd.* ammusl.

lataant- = lataut-.

1. **latailla**[29] *frekv.v.* < 1. ladata. | Vieras alkoi l. piippuaan.

2. **latailla**[29] *frekv.v.* < 2. ladata. | L. peltoa.

lataja|s[64] *s. harv.* (ladottu) rivi, latomus. | -- näemme pitkän l:ksen vierekkäin asetettuja lihavia mujeita LINN.

latasin[56] *väl.* puinen t. metallinen puikko, jolla lataus t. panos työnnetään reikään t. suustaladattavan aseen piippuun, latauspuikko.

-latauksinen[63] *poss.a.* < 1. lataus. | Heikko-, koval.

1. **latau|s**[64] *teonn.* (< 1. ladata) lataaminen; lataustila, latautuneisuus; se, jolla jk ladataan t. on ladattu. **1.** Aseen, piipun l. Suorittaa l. Laatikkokamera avautuu takaa l:sta varten. Kivääri on l:ksessa 'ladattuna'. Pyssyn tehoa voi muuttaa panoksen l:sta [= räjähdysaineen määrää] vaihtamalla. Äijälä roiskautti uuden l:ksensa [= syljen] parin sylen päähän KARHUM. — *Yhd.* kone-, käsin-, tehdasl.; edestä-, suu-, takaal.; dynamiitti-, kaasu-, ruuti-, räjähdysl. **2.** *sähk.* varaaminen; varaus. | Akkumulaattorin l. sähköllä. Paristo on täydessä l:ksessa 'täyteen ladattuna, varattuna'. Ukkospilven l. purkautuu salamana. Positiivinen, negatiivinen l. Samanmerkkinen, vastakkainen l. — *Yhd.* sähköl. **3.** *kuv.* Voimien, tarmon, tietojen l. Poliittinen l. purkautui väkivaltaisesti. Lyyli tytön mielessä oli siinäkin ollut pingottunut l., sitten oli äkkiä, odottamatta saapunut kirvoittava voima SILL. — *Yhd.* energia-, tunne-, voimal.

2. **lataus**[64] *teonn.* < 2. ladata. | Pellon, maan l.

lataus|aika *s.* Pariston l. — *Sot.* aika-ammunnassa ammuksen aikautushetkestä aseen laukaisuhetkeen kuluva aika. **-asema** *s. sähk.* paristojen yms. lataamista suorittava laitos. **-asen|to** *s.* Tykki l:nossa. Virrankääntäjän l. **-dynamo** *s. sähk.* lataamiseen käytetty dynamo, latausgeneraattori. | Auton l. pitää akkumulaattorin kunnossa. **-ennakko** *s. sot.* se ennakkona huomioon otettava matka, jonka maalin lasketaan kulkevan lataamiseen kuluvana aikana. **-generaattori** *s. sähk.* = latausdynamo. **-johto** *s. sähk.* **-jännite** *s. sähk.* latautuvan pariston napajännite. **-kone** *s.* Ammuksen, akkumulaattorin l. **-laite** *s.* Panosten, pariston l. **-panos** *s.* aseen t. ammuksen lataamiseen käytettävä räjähdysainepanos. **-puikko** *s.* latasin. **-silta** *s. sot.* silta t. levy, jolta t. jonka avulla ammus työnnetään aseen putkeen t. piippuun. **-tiheys** *s. sot.* räjähdysainepanoksen painon ja tilavuuden suhde. **-tikku** *s.* latasin. **-tila** *s.* Pariston l. **-varmistin** *s. sot.* pistoolissa laite, jonka vaikutuksesta liipaisinta painettaessa ainoastaan yksi patruuna pääsee laukeamaan. **-virta** *s. sähk.* jnk esineen (pariston tms.) lataamiseen tarvittava t. sopiva sähkövirta. | Pariston l. saadaan usein suoraan sähköverkosta.

1. **latauttaa**[2*] *fakt.v.* < 1. ladata. | L. akku lataamossa.

2. **latauttaa**[2*] *fakt.v.* < 2. ladata. | L. pelto.

latautu|a[44] *pass.v.* < 1. ladata. | Konekivääri l:u automaattisesti. Paristo on täyteen l:nut. Sylinteriin l:nut [= kertynyt] kaasumäärä. — *Kuv.* Voimaa l:u jäseniin. Mieleen l:nut kiukku purkautuu. Kokoussalin ilmassa oli l:nutta jännitystä. Vahvalla tunnevoimaisuudella l:nut ilmaisu.

latautuma[13] *s.* latautunut kohta t. tila. | Voimien l. -- muodostuu niin suuri [ukkos]l., joka ei pohjavesien suuntautumisista välitä KARHUM.

latautumat|on[57] *kielt.a.* L. akkumulaattori. — [Maaseudun] pitkät ulkonaisen liikkumattomuuden kaudet tosin aikaansaavat henkisesti l:tomassa alakuloisuuden paineen M.RAPOLA.

lateksi[4] *s.* maitiaisneste, vars. kumimaito.

latelija[14] *tek.* < ladella. | Sukkeluuksien, typeryyksien l.

latelu[2] *teonn.* < ladella. | Läksyn koneellinen l. Harrastaa kohteliaisuuksien l:a.

latenssi[6] *s.* latentti tila, latenttisuus. **-aika** *s.* **1.** *lääk.* aika, jonka kuluessa elimistössä olevat taudinaiheuttajat eivät aikaansaa todettavia taudinoireita. **2.** *fysiol. psyk.* aika, joka kuluu ärsytyshetkestä reaktion esiintymishetkeen. **-vaihe** *s. lääk.* oireeton taudinvaihe, piilevyysvaihe.

latentti[6*], **-|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* jota ei voi havaita, piilevä. | L. tauti, ominaisuus. Valotetussa mutta kehittämättömässä paperissa kuva on l:na. Höyryn l. lämpö.

lateraali[4] **1.** *s. fon.* äänne, joka syntyy ilmavirran kulkiessa kielen laiteiden yli, laideäänne, sivuaukkoäänne. **2.** *a.* lateraalinen. **-aukeama, -aukko** *s. fon.* aukko, joka lateraaleja äännettäessä muodostuu kielen kummallekin laidalle, laideaukeama, -aukko.

lateraali|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* sivulla oleva, sivu-, laita-; vars. *anat.* keskiviivasta sivulla t. kaukana oleva; *psyk.* eräiden ruumiinjäsenten parillisuudesta: toiminnaltaan asymmetrinen. | Kätisyys, jalkaisuus ja silmäisyys ovat l:suuden muotoja.

lateraali|osa *s. anat.* Silmän l. **-puoli** *s. anat.* Raajan l. 'ulkosivu'.

lateraani|kokous, -synodi *s. hist.* Lateraanikirkossa Roomassa pidetty kirkolliskokous.

lateriitti[4*] *s. geol.* kuumankosteille seuduille luonteenomainen, punaisen t. ruskean värinen hienojakoinen kallioperän rapautumistulos, joka sisältää vesipitoisia rauta- ja aluminiumoksideja.

latifundium[7] *s.* vars. Rooman valtakunnan oloista: hyvin suuri maatila, jättiläismaatila.

latiivi[6] *s. kiel.* eräs partikkeleissa esiintyvä nominien tulosija, esim. ulos, kauas, taa, lähemmä. **-nen**[63] *a.* L. partikkeli.

latik|ka[15*] *deskr.s.* **1.** *ark.* puhe- t. kirjoitusjakso, luettelo, "rämpsy". | Luetella, ladella ulkoa pitkät l:at. **2.** *kans.* litteästä, leveästä esineestä, vars. kovakuoriaisesta: latukka, litukka, lätykkä. | [Kilpikonna] leveänä harmaana l:kana maata kelletteli veden pinnalla PAULAH.

latina[14] *s.* **1.** indoeurooppalaisen kielikunnan italiseen haaraan kuuluva kieli, jota puhuttiin muinaisessa Rooman valtakunnassa ja jota myöhemmin on käytetty vars. katolisen kirkon ja tieteen kielenä. | Klassillinen, keskiajan l. Hyvää, huonoa l:a. Lukea, opiskella l:a. L. on vieläkin esim. apteekkikielenä ja koulujen ja yliopistojen oppiaineena. L:sta ovat peräisin useimmat nykykielten sivistyssanat. — *Kuv.* käsittämättömästä t. vaikeatajuisesta asiasta; vrt. heprea. | Se asia on minulle täyttä l:a. - - on hyvin laajalle levinnyt semmoinen käsitys, että ne [Mannisen runot] muka ovat suureksi osaksi "l:a" TARK. — *Yhd.* kansan-, muinais-, munkki-, myöhäis-, rahvaanl.; lampaanl. **2.** vars. *kans.* antiikva. | L:lla kirjoitettu teksti. - - kirjaimet ovat kuitenkin l:a LEHT.

latinai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* latinalainen. **1.** latinankielinen. | L. kirjoitus, teos, lause. L. runous. Eläimen, kasvin l. nimi. **2.** antiikvalla kirjoitettu t. painettu. | L. kirjaimisto.

latinaisperäi|nen *a.* -syys *omin.* latinalaisperäinen.

latinaist|aa[2] *v.* latinalaistaa. | L:ettu nimi, sana. **-u|a**[1] *pass.v.* latinalaistua. | Kieli on l:nut. L:nut äänneasu.

latinakoulu *s.* aikaisemmin eräs alkeiskoulumuoto, jossa latina oli pääaineena; nykyisin tav. oppikoulu, jonka opetusohjelmassa latinalla on tärkeä sija, vars. klassillinen lyseo. | Vanha l. Myöhemmin l:t muutettiin triviaalikouluiksi tai lyseoiksi. Ciceron puheita luetaan vieläkin l:issa.

latinakoululainen *s.* latinakoulun oppilas.

latinalai|nen[63] **1.** *s.* muinaisen Latiumin asukas; myös yl. (muinais)roomalainen. | Tiberin suulla asuivat l:set. **2.** *a.* -suus[65] *omin.* **a.** latinankielinen, latinan kielen mukainen. | L. teos. L. runo, sitaatti. L. kirjallisuus. Eläimen, kasvin l. nimi. Roomalaiskatolisen kirkon l:set messut. — *Yhd.* muinais-, myöhäisl. **b.** roomalaiskatolinen; romaaninen. | L. kirkko. L. maa, kansa 'maa t. kansa, jonka (virallisena) kielenä on jk romaaninen kieli'. L. Amerikka 'romaanisia kieliä puhuva Amerikka, so. Etelä- ja Keski-Amerikka ynnä Meksiko'. L:set [seura]tanssit 'latinalaisesta Amerikasta peräisin olevat tanssit', esim. rumba, samba. L. keisarikunta. — L. risti 'suorakulmainen risti, jonka alempi pystysuora haarake on muita pitempi'. L. purje 'latinalaispurje'. **c.** roomalaisten käyttämillä kirjoituskirjaimilla, antiikvalla, kirjoitettu t. painettu, antiikva-; vrt. kyrillinen. | L. kirjaimisto. L:set kirjaimet. L. oikeinkirjoitus, teksti. — L. [= roomalainen] numero.

latinalais|peräinen *a.* latinan kielestä peräisin oleva. | L. sana, äänneasu. **-purje** *s. mer.* iso kolmion muotoinen raakapurje, jonka raa'an keulanpuoleinen nokka on kiinni keulakanessa, perimmäinen ylhäällä. **--suomalainen** *a.* L. sanakirja.

latinalaist|aa[2] *v.* tehdä latinalaiseksi, latinankieliseksi t. latinan kielen mukaiseksi, latinaistaa. | L:ettu sukunimi. **-u|a**[1] *pass.v.* latinaistua. | Väestö, kieli l:u.

latinan|kieli *s.* tav. ⌒. **-kielinen** *a.* L. teksti, kirjallisuus. **-kirjoitu|s** *s.*, us. *mon.* Sain kuutosen l:ksista. **-opettaja** *s.*

latinan|taa[8] *v.* kääntää latinaksi. | Uusi testamentti l:nettuna.

latinantunti *s.*

latinismi[4] *s.* latinalle ominainen sana t. sanontatapa, joka latinan vaikutuksesta esiintyy jssak muussa kielessä.

latinisoida[18] *v.* = latinoida.

latinisti[4] *s.* latinan kielen tuntija t. tutkija.

latin|ki[6*] *s. ark.* ampuma-aseen panos. | Pyssyn l. Panna ase l:kiin 'ladata'. Kivääri on l:gissa 'ladattuna'. Aina olkoon l:gissa jonkun luikku KIVI.

latinoi|da[18] *v.* (*rinn.* latinisoida) tehdä latinan kielen mukaiseksi, antaa jllek latinalainen leima, latinalaistaa. | *us*-loppuiset l:dut sukunimet.

latist|aa[2] *v.* tehdä lattea(mma)ksi, litistää. | Leivottavat leivät l:etaan painelemalla. — *Kuv.* Liiallinen tyylillinen vapaus, joka monesti on l:ava E.A.SAARIMAA.

latistu|a[1] *pass.v.* < ed. | - - laukku l:i niin, ettei siellä ollut enää muuta kuin heliseviä pullon sirpaleita PÄIVÄR.

latitudi[4] *s. maant. täht.* leveys(aste). — *Harv.* yl. asteikko, laajuus. | Rangaistusten l. **-järjestelmä** *s. lak.* järjestelmä, jossa laki määrää vain rangaistuksen ala- ja ylärajan.

latjata[35] *v.* vars. *kans.* latoa, lastata (runsaasti), mättää. | L. tavaraa pöydälle. L. kalat laatikkoihin. Vuotia ja ruhonpuolikkaita l:an ahkiojonoon HAARLA.

latk|ia[17] *v.* (*murt.* lakkia) vars. eläimistä: juoda jtak (nopeasti) kielellä suuhunsa lipoen, litkiä. | Kissa l:ii (kielellään) maitoa. Koira l:i vettä lätäköstä. — Ihmisestä us. *halv.*: juoda, ryyppiä, "imeä". | L. olutta, viinaa. Akat l:ivat kahvia. Sitä [olutta] ne miehet nyt l:ivat ALKIO.

latku[1] *s.* **1.** *kans.* (talkkuna)jauhoista kylmään piimään tehty vellimäinen seos. **2.** *halv.* laiha, huono liemi t. juoma, litku, luiru. | Velli oli vetistä, laihaa l:a.

latmist|aa[2] *deskr.v.* nopeasta kävelemisestä, juoksemisesta. | Mennä, juosta l. Pojat l:ivat pitkin pihaa. - - lähtee sinne kotia kohti l:amaan LASSILA.

lato[1*] *s.* heinien, puimattoman viljan, kuivikkeiden tms. säilyttämiseen käytetty vaja, suoja. | Hirsinen, laudoista rakennettu l. Olkikattoinen l. Suuri, läpiajettava l. Harmaa l. Ladon suu 'oviaukko'. Korjata heinä l:ihin. Elot on ajettu riihen vieressä olevaan l:on. Parempi kuorma ladossa kuin kaksi ulkona SL. — *Yhd.* hirsil.; heinä-, olki-, rehul.; navetta-, niitty-, piha-, puima-, ranta-, riihil.

lato|a[1*] *v.* asettaa esineitä jhk järjestelmällisesti päällekkäin t. vieretysten, panna kokoon t.

riviin, pinota. **1.** obj:na sana, joka ilmaisee mitä jhk ladotaan. | L. tavaroita päällekkäin, riviin, järjestykseen. L. kirjoja, lautasia pöydälle. L. halkoja pinoon. Päreet ladotaan limittäin katolle. Tupakat on ladottu rasioihin. L. silakat tynnyriin. Vuokaan ladotaan kerroksittain perunalohkoja ja silakoita. — *Kuv.* [Heiskanen rupesi] l:maan suustansa kauheita sanoja KIVI. - - niin kuin jotain vuosikymmenien l:maa taakkaa olisi näinä öinä ruvettu purkamaan hänen päältänsä SILL. Katso, minä ladon asiani tutkittavaksi VT[v]. **2.** obj:na sana, joka ilmaisee, mihin jtak ladotaan t. mitä latomalla tehdään. | L. seinää tiilistä, aitaa aidaksista. L. tervahautaa. Huolellisesti ladottu lautakarkko. Kivistä ladottu uunin arina. Poika l:i palikoista korkean tornin. **3.** *kirj.* asetella kirjakkeita sellaiseen järjestykseen, että niillä voidaan painaa ko. teksti; myös vastaavasti latomakoneen käyttelystä. | L. kirjakkeet hakaan. L. tekstiä. L. monotyyppi-, linotyyppikoneella. Sanomalehti oli jo valmiiksi ladottu. Tiheään ladottu sivu.

latoja[10] *tek.* Tiilten, halkojen l. Pinon, lautakarkon l. — Vars. *amm. kirj.* Kirjapainon l. Ammattitaitoinen sanomalehden l. — *Yhd.* kone-, käsinl.; linotyyppi-, monotyyppil.

latojan|oppi *s. kirj.* **-oppila|s** *s. kirj.* Pääsi l:aksi kirjapainoon.

latokartano *s. hist.* kuninkaan- ja rälssikarjataloista käytetty nimitys. | Kuninkaan, kruunun l. Ruissalo oli aikoinaan maaherran l:na. Viikin l.

latomahaka *s. kirj.* suorakulmainen, yhdeltä sivultaan avonaisen laatikon tapainen kanneton metallikehys, johon kirjakkeet käsin ladottaessa poimitaan.

latomainen[63] *kalt.a.* L. rakennus.

latoma|kone *s. kirj.* kone, jonka avulla suoritetaan latomista. | Kokonaisia rivejä latova ja valava l. eli linotyyppikone. **-laiva** *s. kirj.* suorakulmainen, kolmelta sivulta reunallinen metallilevy, johon ladelma siirretään latomahaasta t. -koneesta. **-linja, -viivake** *s. kirj.* kapea metallilista, jonka avulla kirjakerivejä käsitellään latomahaassa t. jota käytetään tekstissä esiintyvien (esim. kappaleita t. palstoja erottavien) viivojen painamiseen. **-virhe** *s.* Korjata l:et.

lato|meri *s. kuv.* laaja viljelysaukea, jolla on paljon latoja. | Pohjanmaan silmänkantamaton l. **-mie|s** *s.* henkilö, joka heinänteossa on ladossa ottamassa vastaan (ja polkemassa) sinne tuotavia heiniä. | L:hillä on tavallisesti kiire ja kuumat oltavat. - - niin kuin olisi yksin l:henä suunnattoman suuressa heinäladossa SILL.

latomis|aika *s.* Kirjan, sanomalehden l. **-kilpailu** *s.* Kirjapainojen välinen l. **-tapa** *s.* **-työ** *s.* Kaikenlaiseen l:hön sopiva latomakone.

latomo[2] *s. kirj.* kirjapainon työhuone, jossa latominen suoritetaan. | Pääkirjoitus on jo l:ssa 'ladottavana'. — *Yhd.* kone-, käsil.; lehti-, siviilil.; linotyyppi-, monotyyppil.

latomu|s[64] *s.* latomisen tulos, ladottu asetelma. | Kivistä, laudoista tehty l. Silakkanelikon tasainen l. Miilun l:ksen tulee olla tiivis. — *Kirj.* ladelma, lados. | Kirjan, lehden l. Tiheä, harva, kaunis l. — *Yhd.* kivi-, tiilil.

lato|pääsky(nen) *s.* haarapääsky(nen). **-rakennus** *s.* **-tanss|it** *s. mon.* ladossa (us. ilman virallista lupaa) pidetyt tanssit. | Tappelu l:eissa.

latou|s[64] *s. kirj.* ladelma, lados; *harv.* latominen, ladonta. | L:ksen leveys. Purkaa l. Suorittaa l.

latoutu|a[44] *pass.v.* < latoa. | Päällekkäin l:neita jäälauttoja. Väylän laitamille on l:nut tukkikasoja. — *Kirj.* Monotyyppikoneissa valetut kirjakkeet l:vat valmiisiin riveihin.

latriini[6] *s.* käymälä; ihmisen ulosteet.

latsuliitti[4*] *s. geol.* kvartsiittien ym. liuskakivien juonteissa harvinaisena esiintyvä sininen monokliininen mineraali.

latsuriitti[4*] *s.* lasuurikivi.

latt|a[10*] *s.* **1.** *harv.* lista, (kapea) laatta. | Lautakarkon lautojen väliin asetetaan l:oja. Alkoi vinhaan soida seinäkellon l. LARINK. — *Yhd.* jousil. **2.** *maanm.* litteä vaaitustanko. | L. on 4 m pitkä, senttimetrijakoinen tanko.

latta|jalka = latuska-, lättäjalka. **1.** *s.* Paha l. **2.** *a.* = seur. **-jalkainen** *a.* **-jousi** *s. tekn.* useasta päällekkäin asetetusta metallilaatasta kokoonpantu jousi, lehti-, levyjousi. **-kantainen** *a.* litteä-, tasakantainen. | L. ruuvi. **-kierre** *s. tekn.* poikkileikkaukseltaan suorakaiteen muotoinen kierre, litteä kierre. **-nenä** *s.* lättänenä. **-pihdit** *s. mon. tekn.* = laakapihdit. **-rauta** *s.* = lattateräs. **-sivellin** *s. maal.* litteä sivellin, tasoitin, laakasivellin, mutlari. **-teräs** *s. met.* litteä kankiteräs. **-viila** *s.* litteä viila.

latte|a[21] *a.* **-us**[65] *omin.* **1.** litteä, latuska(inen), (pinnasta us.:) tasainen, matala, laakea. | L. kivi, levy. L. puukonterä, mela. L. tai lieriömäinen viila. L:aksi taottua lyijyä. L. rasia, laatikko. Kaakun l:us johtuu hiivan puutteesta. L. sormus. L. ja leveä nenä. L. rinta. L. [= matalarintainen ja tasapohjainen] jalka. Vartalo l. kuin lauta. L. päälaki. — L. [= ikävän tasainen] maisema. L. [= vailla valon ja varjon vaihteluja oleva, tummuusarvoiltaan samansävyinen] valokuva. **2.** *kuv.* ikävä, arkipäiväinen, banaali, mitäänsanomaton, laimea, väritön, mauton. | Henkisesti l. ihminen. Mielikuvituksen l:us. L. taide. L. romaani, sävellys. L., kulunut lausetapa. L. ja avuton esitys. Tulostasoltaan l:at kilpailut. L. arkipäivän elämä. Saarna jätti varsin l:an vaikutelman. Murteisiin verrattuna yleiskieli on yleensä väritöntä ja l:aa.

latteahko[1] *mod.a.* L. kivi, nenä. — L. runo.

lattea|kärkinen *a.* L. keihäs. **-pohjainen** *a.* L. vene. **-rintainen** *a.*

latti|a[14] *s.* huone- tms. tilaa alhaaltapäin rajoittava tav. vaakasuora rakenne t. pinta, permanto; vrt. silta. | Rakennuksen l. Tuvan, salin, keittiön, käytävän, navetan, tallin, riihen l. Teatterin näyttämöä kohti viettävä l. Rautatievaunun, auton l. Alkeellisena l:ana on usein tiukaksi poljettu maa. Laudoista tehty l. Kivilaatoilla laskettu l. Korkkimatolla päällystetty, maalattu l. Tasainen, sileä kuin l. L:an pinta. L:an alus, täyte. Lakaista, pestä,

kiillottaa l:aa. L. on täynnä roskia. Seistä l:alla, keskellä l:aa. Pudota tuolilta l:alle. Kaatua l:aan 'pitkin pituuttaan lattialle'. [Nyrkkeilijä] A. iskettiin l:aan, kävi l:assa. Takoa keppiä l:aan. Mittailla (askelillaan) l:aa 'kävellä edestakaisin lattialla'. L. on täynnä tanssivia pareja. Koko nuorten joukko oli pian l:alla 'tanssimassa'. Huone on uusittu l:asta kattoon. Ei piika kaadu (t. putoa) korkealta: luudan päältä l:alle [= ei joudu kärsimään suurtakaan arvon alennusta] SP. Mieheltä meni luonto l:aan 'laski rohkeus, meni sisu'. — *Yhd.* betoni-, kivi-, kumi-, laatta-, lanta-, lauta-, linoli-, maa-, marmori-, multa-, parketti-, puu-, savi-, sementti-, säle-, tiilil.; tanssil.; keski-, välil.

lattia|-aine *s.* L:-aineena käytetään yleisimmin puuta. **--ala** *s.* Huoneiston l. Flyygeli vaatii runsaasti l:a. **--auk|ko** *s.* L:osta päästiin kellariin. **-harja** *s.* lattian puhdistamiseen käytetty harja. | Varrellinen, varreton l. Lakaista, pestä lattiaa l:lla.

-lattiainen[63] *poss.a.* Betoni-, kivi-, lauta-, marmori-, multa-, parketti-, puu-, savi-, sementti-, tiilil.

lattia|kello *s.* lattialla seisova kello, us. kaappikello. **-laatta** *s.* Kivinen, sementtinen l. **-lakka** *s.* puu- t. linolilattian suojaksi käytetty lakka. **-lamppu** *s.* lattialla seisova lamppu, jalkalamppu. **-lankku** *s.* **-laudoitus** *s.* Tuvan l. **-lauta** *s.* **-levy** *s. rak.* L. linolista. **-lista** *s. rak.* jalkalista.

lattialli|nen[63] **1.** *poss.a.* L. lammashuone. **2.** *s.* lattian täysi. | On puitu jo kaksi l:sta. — L. tanssijoita.

lattia|luukku *s.* Kellariin vievä l. **-maalau|s** *s.* Sali, jossa on l:ksia. **-maali** *s.* Nopeasti kovettuvaa l:a. **-massa** *s.* lattian päällystämiseen käytetty massa. **-matto** *s.* Persialainen, ryijykudontainen l. **-mosaiikki** *s.* **-n|alainen** *a.* Rakennuksen l. tila. **-n|alus(ta)** *s.* **-navetta** *s. maat.* navetta, jossa on puusta, sementistä tms. tehty lattia; vrt. lantanavetta.

lattian|kiilloke *s.* **-kiillotin** *s.* **-kiillottaja** *s.* **-kiillotuskone** *s.* **-niska** *s. rak.* lattialautojen aluspuu, lattiavasa, -vuoli. **-peite** *s.* lattianpäällyste. **-pesu** *s.* **-päällyste** *s.* Kumi, linoleumi l:enä. **-raja** *s.* seinän ja lattian yhtymäkohta. | Tauluja ei pidä ripustaa aivan l:an. **-rako** *s.* L:ihin kertyy kaikenlaista likaa. Tuijotella l:ihin. **-täyte** *s.* lattiatäyte.

lattia|palkki *s.* Tuvan maalaamattomat l:palkit. L:palkit kolisevat, narahtelevat. Kengät kapsavat l:palkkeja vasten. **-parru** *s.* lattiaa kannattava parru. **-pin|ta** *s.* Huoneen, huoneiston l. Laaja, pieni l. L:taa 5 m² henkilöä kohti. Matto, joka peittää melkein koko l:nan. L:nasta kohoava koroke. **-pinta-ala** *s.* Huoneisto, jonka l. on 58 m². **-pyyhe** *s.* **-rakenne** *s.* Luja l. **-riepu** *s.* lattian puhdistamiseen käytetty riepu. **-ryijy** *s.* Seinä- ja l:t. **-sieni** *s.* puutalojen maata lähellä olevissa osissa kasvava lahosieni, vars. Merulius lacrymans. | L. lahottaa puun juustomaiseksi, kuivana murenevaksi massaksi. **-siivilä** *s.* lattiassa olevaa viemäriaukon suuta peittävä siivilä. | Saunan l. **-taso** *s.* L:sta kohoava porras. **-tiili** *s.* **-tila** *s.* Huone, jossa on runsaasti vapaata l:a.

lattiaton[57] *kar.a.* L. navetta, ullakko.

lattia|tyyny *s.* lattialla pidettävä tyyny. | Uunin edessä on l. **-täyt|e** *s.* L:teenä käytetään kuivaa sahanpurua tai sammalia. **-vaha** *s.* lattian vahaamiseen ja kiillottamiseen käytetty vaha. **-valaistus** *s.* lattiassa olevasta valonlähteestä tuleva valaistus. **-vasa** *s. rak.* = lattianniska. **-veto** *s.* lattian raoista, ovien alta tms. käyvä veto. **-vuoli** *s. rak.* = lattianniska.

latturi[5] *s. harv.* perätön, joutava puhe, "palturi", "luikuri", "lööperi". | - - ettei kukaan osannut aavistaa Eenokin laskevan l:a KAUPPISH.

latu[1*] *s.* **1.** jälki t. ura, jonka tav. kaksi rinnakkain liukuvaa suksea (harv. ahkio) jättää lumeen. | Suksen, suksien l. Jyrkkä, suora, mutkainen l. Liukas, upottava l. Ladun pohja on jäätynyt. L. pujottelee puiden lomassa, vie mäelle. L. houkuttelee suksille. Hiihtää l:a (pitkin). Hiihtää, avata, aukaista l. Poiketa, eksyä ladulta. Lähteä ladulle, olla ladulla 'lähteä hiihtämään, olla hiihtämässä'. Pyry tuiskutti ladun umpeen. L. veti, että korvissa humisi KARHUM. — *Yhd.* pulkan-, suksenl.; metsä-, murtomaal.; hiihto-, kilpal. **2.** laajentuneessa merk:ssä: yl. ura, rata, kulkutie, reitti. | Polut muodostuvat ihmisten tai eläinten usein liikkuessa samoja l:ja. Palauttaa sahan terä ladulleen. - - riemuitsee niin kuin sankari l:ansa juostessaan VT[V]. **3.** *kuv.* Ladun aukaisija, avaaja 'uranuurtaja, tienraivaaja, edelläkävijä'. Hiihtää, avata, aukoa (uusi) l., (uutta) l:a, uusia l:ja 'olla uranuurtajana, tienraivaajana, edelläkävijänä'. Tutkijana N.N. on hiihtänyt ladun, jota toiset voivat seurata. - - la'un hiihin laulajoille KAL. Auttaa alkavaa ladulle. Ajatus, mielikuvitus hiihtelee, luistaa, kulkee omia l:jaan. Elämä, työ kulkee, sujuu tasaista, vanhaa, totuttua, tuttua, säännöllistä l:aan. Kehitys suuntautui uusille laduille. Poliittinen elämä vakautui kansanvaltaisille laduille. Mutta pianpa alkoi kaikki kääntyä luontevasti ladulleen KOJO. Jaarittelu näytti kulkevan tavallista l:ansa HAARLA.

latukka[15*] *deskr.s.* litteästä ja leveästä esineestä; vrt. litukka, lätykkä. | Nenä sellainen l. Lahnan l.

latu|osasto *s. sot.* hiihtävän joukon etenemisen helpottamiseksi latu(j)a avaamaan määrätty osasto. **-partio** *s. sot.* vrt. ed.

laturi[5] *amm.* henkilö, joka (esim. kiviä räjäytettäessä) asettaa räjäytyspanoksen poranreikään, lataaja.

latuska[15*] **1.** *a.* = latuskainen. | L. esine. L. kivi, helmi. - - olkoonpa maa pyöreä tai l. LEINONEN. **2.** *s.* **a.** *deskr.* litteästä esineestä. | Suksen l:t. **b.** litteän palmikon muotoinen punos, plattinki. | Viisisäikeinen l. Pyöreä, ranskalainen l.

latuskai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* litteä, lattea, laakea. | L. kivi, leipä. Kampela on l. kuin pannukakku. Sorsalintujen l. nokka. Laajat kaviot kehittyvät helposti l:siksi. Ostjakin leveät, l:set kasvot. L. sivellin.

latuska|jalka; *syn.* latta-, lättäjalka. **1.** *s.* jal-

ka, jonka pohja on tasainen, vailla sisäsyrjässä normaalisti olevaa holvia. | Synnynnäinen l. Liian matalat korot voivat edistää l:jalan kehittymistä. **2.** *a.* = seur. | L. lapsi. **-jalkai|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. ed. | L:suus johtuu usein sopimattomista jalkineista. **-kavio** *s. eläinlääk.* kavio, jonka antura on tasapohjainen ja samassa tasossa reunan kanssa, lautakavio. | L:n seinät ovat tavallista viistommat ja säde suuri. **-kavioi nen** *a.* -suus *omin.* vrt. ed. **-nenä** *s.* ja *a.* = lättänenä.

latv|a^{10} *s.* **1.** kasvin, tav:mmin puun ylin osa, rungon yläpää oksineen. | Koivun l. Männyn tuuhea l. Kotkan pesä korkealla hongan l:assa. Kiivetä l:aan asti. Laskeva aurinko kultasi puiden l:at. - - kelmeänä kohosi kuu metsän l:oista ylös KIVI. — Heinän, horsman l. Voikukan mykerö on vanan l:assa. Ruistähkäin l:oissa paloi vielä punainen valo SILL. — *Yhd.* heinän-, kuusen-, metsän-, männyn-, puunl.; kukka-, tupsul.; puna-, sinil. **2.** yl. jnk pitkänomaisen esineen t. muodostuman uloin t. äärimmäinen osa, kärki, huippu, pää. | Sauvan, seipään l. Ongenvavan l. Kähertyneet hiusten l:at. Palmikon, hännän, sulan l. Langan l. Paperitötterön l. Ruokaa on pöydän l:alla '(ala)päässä'. - - käytävän päässä pöydän l:alla seisoi Panu AHO. Niemekkeen keskusta ja l. oli hakattu aukeaksi SILL. — *Erik.* **a.** hampaan terä. | Hampaan juuri, kanta ja l. **b.** *leik.* Mies on vähän l:asta laho 'ei aivan täysijärkinen'. **3.** tav. *mon.* joen t. vesistön alkupää, alkuhaarat, yläjuoksu. | Sallajoen monihaaraiset l:at alkavat Sallantunturien ylängöltä. Alavuden seudut Lapuanjoen l:oilla. Uitto alkaa vesistön l:oilta.

latva|-artisokka *s.* = Cynara scolymus, meillä harvoin viljelty vihanneskasvi, koppiloartisokka; sen vihanneksina käytetyt marrot ja kehtosuomut. **-haara** *s.* Puun, kauranröyhyn l:t. — Iijoen idempi l.

latvain^{56} *s. harv.* = latvakasvain.

-latvainen^{63} *poss.a.* Haara-, harva-, huono-, kato-, korkea-, kuiva-, laaja-, leveä-, pieni-, pyöreä-, suippo-, tasa-, tiheä-, tupsu-, tuuheal.; kaksi-, monil.

latva|joki *s.* Luirojoki on Kemijoen kolmesta l:joesta keskimmäinen. **-juoksu** *s.* Joen, vesistön l. **-järv|i** *s.* vesistön latvoilla oleva järvi. | Reitin l:et. **-kappale** *s.* Puunrungon l. **-kasvain** *s. kasv. metsät.* puun latvan vuosikasvain, latvain. **-kaulain** *s. metsät.* = varsikaulain. **-kerkkä** *s.* Männyn, kuusen l. **-kruunu** *s. kuv.* puun latvuksesta, latvalehvistä t. -oksista. | Talojen takaa näkyvä ikilehmuksen l. SILL. **-kuiva** *a.* → kuivalatvainen. **-kukinto** *s. kasv.* Rantakukan l. **-kuk|ka** *s. kasv.* Maarianheinän kukinnon l:at ovat 2-neuvoisia, alemmat hedekukkia. **-laho** *s. metsät.* **-leh|ti** *s.* Kasvin l:det. **-lehvistö** *s.* **-lehvä** *s.* **-leikkaus** *s. metsät.* puun latvan katkaisukohta t. -pinta. **-läpimitta** *s. metsät. puut.* Tukin l. Ratapölkyn l. on 225—250 mm. **-maa** *s.* Vuoksen vesistön l:t. **-merkki** *s. maanm.* kolmiomittauksessa puunlatvaan kiinnitetty tähtäysmerkki. **-metso** *s. mets.* huurremetso. **-mitta** *s. metsät.* puun läpimitta yhden tukin mitan (esim. 18 jalan t. 6 m:n) korkeudelta. | Puun l. otetaan latvakaulaimella. **-mätä** *s. kasv.* eräs tomaateissa esiintyvä tauti. **-oksa** *s.* Puun l:t. **-osa** *s.* Kasvin, puun l. Ongenvavan l. Hiusten, palmikon l. Hampaan l. Joen, vesistön l. **-paksuus** *s. metsät.* Tukkipuun l. **-pikikärsäkäs** *s.* Pissodes piniphilus, pikikärsäkäs, jonka toukka elää männyn latvaosassa kaarnan alla. **-puoli** *s.* Hongan, heinän l. Tukin, seipään l. Vesistön l. **-purje** *s. mer.* haarukkapurjeen yläpuolella oleva kolmion t. trapetsin muotoinen purje, joka nostetaaan maston huippuun, jalustetaan haarukan kärkeen ja halssataan sen tyveen, huippupurje. **-puro** *s.* Joen pienet l:t. **-pää** *s.* Hirren kapeampi l. Pellavankuitujen l:t. **-pölkky** *s.* Puun kapeahko l. **-reit|ti** *s.* Saarijärven reitti on Kymijoen l:eistä läntisin. **-seu|tu** *s.* Pohjanmaan jokien l:dut. **-silmu** *s. kasv.* varren t. oksan päässä oleva silmu. **-tert|tu** *s. kasv.* Kannusruohon l:uissa sijaitsevat kukat.

latvat|on^{57} *kar.a.* L:tomaksi katkaistu näre.

latva|tukki *s. metsät.* Kaadettu puu jaetaan tyvi-, keski- ja l:tukiksi. **-tuli** *s.* metsäpalossa puiden latvoissa roihuava ja nopeasti leviävä tuli; vrt. kulo, maatuli. **-tupsu** *s.* Männyn l. Palmikon l. **-tähkä** *s.* **-verso** *s.* Hedelmäpuun l:t. **-ve|si** *s.,* tav. *mon.* Joen l:det. Uitot ovat alkaneet l:sissä. **-vesistö** *s.* **-viuhko** *s. kasv.* Paimenmataran runsaskukkainen l. **-väylä** *s.* Vesistön l.

latvem|pana, -paa, -ma(ksi), -mas *komp.adv.* ylempänä t. ulompana latvassa. | L. runko kapenee.

latvia^{14} *s.* latvialaisten kieli, latvian kieli, lätti. | L. kuuluu balttilaisiin kieliin.

latvialai|nen^{63} *a.* ja *s.* -suus^{65} *omin; syn.* lättiläinen.

latvialaist|aa^{2} *v.* tehdä latvialaiseksi, antaa jllek latvialainen muoto, lättiläistää. **-ua**^{1} *pass.v.* < ed.

latviantaa^{8} *v.* kääntää latviaksi.

latviatar^{54*} *s.* latvialaisnainen.

latvik|ko^{2*} *koll.s.* < latva. | Järvi välkkyy l:on lomista.

latvimmai|nen^{63} *sup.a.* ylimpänä t. uloimpana (latvassa) oleva. | Puun l:set oksat. Kasvin varren l. nivelväli. - - helvetin liekkien l:sia suikaleita SILL.

latvo|a^{1} *v.* -nta^{15*} *teonn.* katkoa (kasveista, vars. puista) latva t. harv. oksien päitä; joskus yhdenkin kasvin katkaisemisesta. | Kaskeksi kaadetut puut l:taan. Lehdeksien teko l:malla. L. pensasaitaa. Taimien l:nta.

-latvuksinen^{63} *poss.a.* < seur. | Harva-, kapea-, laaja-, leveä-, tuuheal.

latvu|s^{64} *s.* **1.** puun tms. latvaoksisto t. -lehvistö; *metsät.* kasvavan puun oksisto t. lehvistö kokonaisuudessaan t. kaadetusta puusta hakkuujätteenä metsään jäävä osa. | Männyn tuuhea l. Omenapuun haarainen l. Palmujen l:sten muodostama vihreä katos. Usein l:kset jäävät hakkuun jäljeltä maahan mätänemään. — Horsman l. Tillin l:ksia käytetään mausteena. — *Yhd.* **koivun-, kuusen-,**

männyn-, puunl. **2.** joskus: muiden pitkänomaisten esineiden t. muodostumien uloin osa, pää, kärkiosa, latva. | Hiusten kähertyneet l:kset. Hamppupivon l. **3.** joen t. vesistön latvaseutu. | Syrjäänejä asuu Vytšegdan ja Petšoran l:ksilla.

latvus|katos *s.* Sademetsän tiheä l. **-kerro|s** *s.* Metsässä saattaa puiden pituuden mukaan olla useita l:ksia. **-luokitus** *s. metsät.* metsikön puiden luokitus niiden erilaisen kehitysasteen ja latvuksen laadun mukaan.

latvusto[2] *koll.s.* < latvus. | Metsän tiheä l. Suuren tammen laaja l. Virran korkeitten rantojen l:t olivat jo työntyneet pimeyteen SEPPÄNEN.

latvus|verso *s.* Pääverso ja eri tahoille suuntautuvia l:versoja. **-yhteys** *s. metsät.* L. on olemassa puiden muodostaessa kutakuinkin yhtenäisen latvuskatoksen.

lauaista[21*] *v.* → laukaista.

lauantai[27] *s.* viikon viimeinen eli seitsemäs päivä. | L. on sunnuntain aatto. L:na, kesäkuun 2. p:nä. Kylpeä joka l. Hiljainen l., erik. 'pääsiäislauantai'. — *Yhd.* kevät-, talvil.; helluntai-, pääsiäisl. **-aamu** *s.* **-ehtoo** *s.* L:n rauha. L:na saunan jälkeen. **--il|ta** *s.* Rauhallinen l. Lämmin kesäinen l. L:lan sauna. Uurastaa maanantaiaamusta l:taan. **--iltaisin** *adv.* Kirkonkellot soivat l. **--iltapäivä** *s.* **-makkara** *s. ruok.* massaltaan tasainen, vaalea, siasta ja nuoresta raavaasta valmistettu lihamakkara.

lauantai|nen[63] *a.* lauantaina tapahtuva t. tapahtunut, pidettävä tms., lauantai-. | L. kylpy, matka. — Palaan vielä l:seen keskusteluumme. L. sanomalehti.

lauantai|päivä *s.* **-sauna** *s.* L:n jälkeinen miellyttävä raukeus. **-siivous** *s.* Jokaviikkoinen l.

lauantaisin *adv.* joka lauantai t. useana lauantaina. | Laiva käy täällä vain l. L. liike on auki klo 9—14.

lauantaitunnelma *s.* Rauhallinen l.

lauantaki[4*] *s. kans.* lauantai.

laudak|ko[2*] *s.* päälletysten vaakasuoraan asetetuista laudoista tehty (kirjojen, astioiden tms.) säilytysteline, hyllykkö. | Asettaa kirjat l:olle t. l:koon. Astiat ovat l:olla t. l:ossa. — *Yhd.* astia-, kirjal.; seinäl.

laudan|kappale *s.* Lyhyt, leveä, paksu, ohut l. L:kappaleista naulattu laatikko. **-pala(nen)** *s.* **-pätk|ä** *s.* Kuivia l:iä polttopuiksi. L:istä tehty linnunpönttö. **-pä|ä** *s.* Lautoja katkottaessa jää l:itä. — *Mon. puut.* sahatavara, jonka paksuus on vähemmän kuin 2", leveys vähintään 5" ja pituus ½—5½". | L:ät saavat olla vajaasärmäisiä.

laudatur[7] [-dā-] *s.* (*lyh.* l) ylioppilas- t. korkeakoulututkinnon, kokeen tms. ylin hyväksyvä arvosana; korkeakouluissa jnk aineen laajin oppikurssi, sitä vastaava tutkinto. | Sai äidinkielen kokeessa l:in. Lukea, suorittaa jnk aineen l. **--arvosana** *s.* **-kirjoitus** *s.* = laudaturtutkielma. **-kurssi** *s.* **-tentti** *s.* **-tutkielma** *s.* jnk aineen laudatur-arvosanaa varten laadittava kirjallinen tutkielma. **-työ** *s.* jnk aineen laudatur-arvosanaa varten tehtävä työ, tav. kirjallinen tutkielma. **-ylioppilas** *s.* ylioppilas, joka ylioppilastutkinnossa on saanut yleisarvosanan laudatur.

lau|de[78*] *s.*, tav. *mon.* **1.** saunassa: löylyn ottamiseksi permantoa korkeammalle tehty (us. hyllymäinen, joskus esim. portaittain nouseva) istuin- ja makuulava, lavo, parvi. | Saunan l:teet. Istua, loikoa, hikoilla l:teilla. Nousta l:teille. Hän heittihe selälleen l:teille ja nosti lyhyet, pölkkyiset jalkansa kattoon kiinni AHO. Äkäinen löyly karkotti kylpijät l:teilta. — Harvemmin: Myllyn l:teet 'jauhinkiviä ympäröivä laidallinen puulava'. — *Yhd.* saunanl.; mallasl. **2.** *harv.* (hevosen) lautaset. | - - hevosia l:teille taputtelin KALLAS.

laudoit|taa[2*] *v.* varustaa t. peittää laudoilla. | L. lattia, seinä, katto. Ulkoa l:ettu [= laudoilla vuorattu] rakennus. L:ettu ovi. Tammella l:ettu huone. Aluksen kansi on l:ettu.

laudoittamaton[57] *kielt.a.* L. rakennus, lattia.

laudoitu|s[64] *s.* **1.** laudoittaminen. | Suorittaa l. **2.** laudoista tehty peite- t. tukirakenne. | Seinän vaakasuora, pystysuora l. Ikkunoiden alareunaan ulottuva l. Päreet naulataan l:kseen. Laivan kannen, sillan l. Betonia valettaessa käytetään apuna l:sta. — *Yhd.* kansi-, katto-, lattia-, nurkka-, seinäl.; alus-, muotti-, pohja-, ruode-, sisä-, sivu-, suoja-, ulko-, vuoril.; loma-, pontti-, pysty-, sauma-, vinol.; koivu-, mänty-, tammil.

laudoitustyö *s.* Rakennuksen, seinän, lattian l.

laudu|s[64] *s. kal.* nuotan t. verkon koho. | Puinen, tuohinen l. Kaarnasta tehty l. On päiviä kuin nuotan l:ksia SL. — *Yhd.* kaarna-, korkki-, puu-, tuohil.; nuotanl.

laudusta|a[2] *v. kal.* **1.** *tr.* varustaa (nuotta t. verkko) lauduksilla. **2.** *intr.* nuotasta t. verkosta: olla vedessä niin, että yläreuna lauduksineen on veden pinnalla. | Nuotta, verkko l:a.

lau|eta[36* (34*)] *v.* päästä (äkkiä) jstak jännitys-, pingotus-, latautuneisuus-, patoutuneisuus- tms. tilasta, irrota, avautua, kirvota, hervota, herpaantua, hellitä, purkautua, vapautua; vrt. laukaista. **1.** *konkr.* **a.** Jousi, ase l:keaa. Kivääri l:keaa pamahtaen liipaisinta painettaessa. Itsestään l:keava miina. Viritetty loukku oli l:ennut. Valokuvauskoneen itsestään l:keava sulkija. Valjaat l:keavat 'avautuvat'. Kahleet l:kenivat 'kirposivat'. Tukkiruuhka l:kesi 'avautui, selvisi'. Liitokset l:kesivat. Solmu l:kesi 'avautui'. Päästää ristityt kätensä l:keamaan. Klusiileissa puhe-elinten kosketus l:keaa. Tungos l:kesi hetkeksi IVALO. - - kaikki Herramme Kaikkivaltiaan tahdon jälkeen l:kesi niin kuin solmu, joka aukaistaan KALLAS. **b.** *kuv.* Kielenkannat, -kantimet l:keavat 'puhe alkaa luistaa'. Isännältä l:kesi kirous. Rosinan kieli l:keaa vähitellen LEHT. - - kunnes hän lopulta l:keaa valtavaan itkuun SILL. **2.** *abstr.* Kiihko, into, ponnistus l:keaa. Poliittisen jännityksen l:keaminen. Jkn luonto, sisu l:keaa 'rohkeus pettää, herpaantuu t. sisu purkautuu'. Vihainen ilme l:kesi hymyksi. Lumous, mielenkiinto l:keaa. Jokin tytön rinnassa tuntui l:enneen. Kuume l:kesi [= laski, hellitti] yhtäkkiä. Näytelmän

vire ei hetkeksikään l:kea. Ei [oikeuden päätös] l:kea [= kumoudu], asetus on selvä AHO. Hiljaisuus, joka koko ajan oli vallinnut, l:kesi PAKKALA. -- silloin se viimeinen villitys l:kesi [= pääsi valloilleen] KOJO.

1. **lauh|a**[10] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** = lauhkea 1. | L. ilma, sää. L. talvi. L. ilta, yö. L. sade. L:at kevättuulet. Kesäyön l. henkäys. -- tuulet niin l:asti tuoksuu LEINO. **2.** *maat.* maan laadusta: neutraali;)(hapan. | L. maa. L:aa, kuohkeaa metsämultaa. **3.** vars. *runok.* = lauhkea 2. | L. mieli(ala), tunnelma. L. kuin lammas. L. ilme. Mieleni kävisi jo l:emmaksi LINN. Hänen l:oille kasvoilleen puhkesi liikutus TALVIO. Kivun otti se kosketus l. / kuumalta otsaltain KAILAS.

2. **lauha**[10] *s.* Deschampsia, mätästäviä, kapealehtisiä, pienitähkyläisiä, röyhykukintoisia heinäkasveja. | Piennar kasvaa l:a. Ei l:a laariin panna SP. — *Yhd.* ahde-, merenranta-, nurmi-, tunturil.

lauhaluontoinen *a.* lauhkealuontoinen. | L. hevonen.

lauha|mätäs *s.* Niitty on täynnä l:mättäitä. **-niitty** *s.* etup. lauhaa kasvava niitty.

lauhde[78*] *s. tekn.* = lauhdos.

lauhdevesi *s. tekn.* vesi, joka syntyy höyryn jäähtyessään tiivistyessä (lauhduttimissa, höyryjohdoissa, kuivauskoneissa tms.), lauhdos, lauhde. | Syöttää l. takaisin höyrykattilaan. Poistaa l. sylintereistä. **-johto** *s.* johto, jota myöten lauhdevesi poistuu. **-pumppu** *s.* lauhdeveden poistava pumppu.

lauhdos[64] *s. tekn.* neste, joka syntyy höyryn t. kaasun jäähtyessään tiivistyessä, lauhde.

lauhduk|e[78*] *s.* **1.** mieltä, vihaa tms. lauhduttava seikka. | Poika koetti vihellellä mielensä l:keeksi. **2.** *tekn. harv.* = lauhdos.

lauhdutel|la[28*] *frekv.v.* < lauhduttaa. | -- kuohahtanutta luontoansa l:len ALKIO.

lauhdut|in[56*] *väl.*, vars. *tekn.* laite, jossa höyryä t. kaasuja tiivistetään jäähdyttämällä nesteeksi, kondensaattori, kondensori. | Höyrykoneen, -turbiinin l. L:timen läpi kulkenut höyry voidaan käyttää höyrykattilan syöttämiseen. — *Yhd.* höyry-, laippa-, pinta-, suihkul.

lauhdut|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* (< lauhtua) tehdä lauh(emm)aksi, lauhkea(mma)ksi. **1.** ilmastosta: vaikuttaa lämpöä tasoittavasti, tav. tehdä lämpimämmäksi, harv. viileämmäksi; leudontaa. | Läheinen meri l:taa talvea. Vesistöjen l:tava vaikutus ilmastoon. Kesäkuumuutta l:tavat vilpoiset merituulet. **2.** lientää, lievittää, pehmentää. **a.** ruumiillisesta tilasta. | L. kipuja, tuskaa. Voide l:ti kovettuneen ihon. Haude l:taa turvottumaa. **b.** mielentilasta: lepyttää, tyynnyttää, rauhoittaa. | L. jkta. L. jkn vihaa, suuttumusta, kiukkua. Hän koetti l. kiivasta luontoaan. -- kun itku oli vähän karvasta mieltäni l:tanut AHO. Hukkuva toivo l:ti hänen viime sanojaan HAARLA. **3.** *tekn.* tiivistää höyry t. kaasu jäähdyttämällä nesteeksi, nesteyttää, kondensoida. | L. höyry vedeksi.

lauhduttaja[16] *tek.* < ed. **1.** Maltti vihan l:na. **2.** *tekn.* laitteista par. lauhdutin. **-kone** *s. tekn.* par. lauhdutuskone.

lauhduttimeton[57] *kar.a. tekn.* < lauhdutin. | L. höyrykone.

lauhdutus[64] *teonn.*, vars. *tekn.* < lauhduttaa. | Höyryn, kaasun l. L. tapahtuu lauhduttimessa veden avulla. — *Yhd.* pinta-, suihkul. **-häviö** *s.* energian häviö, joka syntyy höyryä t. kaasua lauhdutettaessa. **-kone** *s.* höyrykone t. -turbiini, jossa on lauhdutin. **-laite** *s.* lauhdutin. **-paine** *s.* turbiineissa höyryn paine, jossa höyry tiivistyy nesteeksi eli lauhtuu. **-turbiini** *s.* höyryturbiini, jossa on lauhdutin. **-vesi** *s.* höyryn t. kaasun lauhduttamiseen (lauhduttimissa) käytetty jäähdytysvesi.

lauhea[21] *a. harv.* lauha, lauhkea. | L. ilmasto. -- maailmassa oli l. kevät KILPI.

lauhenta|a[8] *v.* tehdä lauh(emm)aksi, lauhkea(mma)ksi, lauhduttaa. | Meren läheisyys l:a ilmastoa. Minä koen l. ja lieventää isäsi mieltä PÄIVÄR.

1. **lauhe|ta**[34] *v.* tulla lauh(emm)aksi, lauhtua. | Ilmat l:nevat.

2. **lauh|eta**[34*] *v.* tulla lauhkea(mma)ksi, lauhtua. | Talvi l:kenee.

lauhka[10] *a. harv.* = seur. | -- se kun on niin l. mies LEHT. Tunkiko sydämeensä lapsellisuus ja l. haikeus HAANPÄÄ.

lauhke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.*; vrt. lauha. **1.** ilma(sto)sta, säästä: ei kylmä eikä kuuma, lämpimähkö, leuto, leppeä, lienteä; haalea. | L. ilma, sää. L. talvi, päivä. L. [= lauhkeailmastoinen] maa. L. tuuli hivelee ihoa. -- auringon l:assa paisteessa LEHT. -- kaatoi l:aa [= haaleaa] vettä pannusta kahvikuppiin KARHUM. — *Metrl. maant.* L. ilmasto. Eteläinen, pohjoinen l. vyöhyke. **2. a.** luonteesta, mielentilasta: lempeä, leppoisa, sävyisä, sopuisa, ystävällinen, rauhallinen, tyyni;)(kiivas, ankara, kova, tyly, äkäinen. | L. luonne. Matti on l. mies. L. hevonen, koira, härkä. L. kuin lammas. Antti oli l. poika, isällisen myhäilevä KIANTO. Mieli kepeni ja l:ana tuli hän takaisin JOTUNI. -- teki kotona l:asti ja nurkumatta äidillensä apua SILL. **b.** ed:een liittyvää käyttöä. | L. katse. L:at silmät, kasvot. Puhua l:alla äänellä. Leppyneenä M. haasteli jo paljon l:ammin. L. tunnelma. — Öljylampun l. [= rauhallinen, tasainen] valo. -- l:an onnellisuuden mainingit SILL. -- Hatinen nukkui elämänsä l:impaan uneen SEPPÄNEN. **3.** *murt.* tuntoaistilla havaittavasta ominaisuudesta: pehmeä, pehmeän tuntuinen, lahea, lienteä;)(kova, jäykkä, karkea. | L:aa kuin villa. L:aksi parkittu nahka. Järvivesi on l:aa, pehmeää, kaivovesi taas kovaa. L. [= pehmeäsavuinen] tupakka. -- puhalteli Geflevaakunan l:ita sauhuja KIANTO. -- hänen sanansa ovat öljyä l:ammat VT.

lauhkea|ilmastoinen *a.* L. seutu. **-luonteinen, -luontoinen** *a.* L. ihminen, hevonen.

lauhoittu|a[1*] *v. maat.* ruveta kasvamaan lauhaa. | Niitty on pahasti l:nut.

lauhtu|a[1*] *v.* tulla lauh(emm)aksi, lauhkea(mma)ksi; vrt. lauheta. **1.** ilma(sto)sta, säästä. **a.** pakkasesta: leudontua. | Ilma, sää l:u. Pakkanen on l:maan päin. Talvet ovat viime vuosina l:neet. — *Yksipers.* Ulkona on l:nut. **b.**

harv. kuumuudesta: viilentyä. | Helle on l:nut. - - kuuman suvipäivän l:essa illaksi SILL. **2.** mielentilasta: leppyä, tyyntyä, rauhoittua. | Isä l:i pojalleen. S. ei ottanut l:akseen. Nopeasti l:va luonne. Kesti kauan, ennen kuin kiihtyneet mielet l:ivat. Kiihko, vimma, uhma, kiukku, viha, suuttumus, katkeruus l:u. Alkujännitys l:i. Sinä panit kaiken kiivastuksesi pois ja lauhduit vihasi hehkusta VT. **3.** yl. heiketä, hiljetä, vähetä, tyyntyä, laantua, lientyä, vaimentua, tasaantua, asettua. | Tuuli l:i illaksi. Myrsky näyttää l:van. Tuskat l:ivat hiukan. Valo l:i illemmalla. Maton värit ovat l:neet 'haalistuneet, kauhtuneet'. Jylhyys katoaa maisemasta, kivisten louhikkojen kovuus l:u AHO. Hän jätti minut, kuin l:neen [= kuihtuneen] kukkasen heitti pois HEPOR. **4.** *murt.* konkr. esineistä: pehmetä, tulla taipuisaksi, joustavaksi. | Nahka l:u voideltaessa. **5.** *tekn.* höyrystä: tiivistyä jäähtyessään nesteeksi, nesteytyä, kondensoitua. | Höyry l:u vedeksi.

lauhtumaton[57] *kielt.a.* < ed. | L. höyry.

lauhtumishäviö *s. tekn.* energian häviö, joka syntyy höyryn t. kaasun lauhtuessa.

laukaisematon[57] *kielt.a.* < laukaista. | L. ase, panos.

laukaisija[14] *tek.* < laukaista. **1.** Toimia tykin, aseen l:na. N. N. on tarmokas laitahyökkääjä ja ylen vaarallinen l. [jalkapallossa]. **2.** välineestä par. seur.

laukaisin[56] *väl.* < seur. | Tykin, valokuvauskoneen, laskuvarjon l. — *Yhd.* itsel.

laukais|ta[24] *v.* päästää t. saattaa laukeamaan, (äkkiä) päästää jk jännityksestä, pingotuksesta, latautuneesta t. patoutuneesta tilasta; vrt. laueta. **1.** *konkr.* **a.** L. (jännitetty) jousi, (viritetty, panostettu) ase. L. räjähdyspanos. L. kohti, ilmaan. Tähtää ja l:e! L. loukku, ketunraudat. L. valokuvauskone(en suljin). L. [= näpätä] kuva kameralla. Laskuvarjon l:eminen 'avaaminen'. — L. [= selvittää, avata] tukkiruuhka. L. [= tuhota, selvittää] vihollismotti. **b.** *kuv.* L. [= potkaista] pallo maaliin. Hevonen l:i [= potkaisi, pamautti] kaviollaan reen laitaan. - - lasin täyden joi hän pohjaan, / voimalla sen pöytään laukas *CAJ. — Puheesta: sanoa äkkiä, paukauttaa. | L. sana, kysymys, vastaus. "Hei!" l:ivat pojat kuin pyssyn suusta. L. odottamaton syytös, yllättävä vaatimus. Se on katala valhe! l:i veli KIANTO. **2.** *abstr.* L. patoutunut energia. L. jännitys, kiihko. Tieto l:i pingottuneen odotuksen. L. kouristus. Ja hyvä viski on todellakin erinomaista l:emaan liiaksi pingottuneita ajatuksia PEKKANEN. **3.** *intr. harv.* ampaista, syöksyä. | Kissa l:i katolle.

laukaisu[2] *teonn.* (< ed.) laukaiseminen, laukaus. | Pyssyn, valokuvauskoneen l. Katkaisimen automaattinen l. Nopea l. kohti maalia. — *Yhd.* kauko-, sivu-, vinol. **-aika** *s sot.* aika siitä hetkestä, jolloin laukaisija on päättänyt laukaista, siihen hetkeen, jolloin ammus on lähtöpisteessä. **-aine** *s.* (räjähdysaineen) sytytysaine. **-asento** *s.* Tykin l. **-harjoitu|s** *s.* Tähtäys- ja l:ksia. **-hetki** *s.* Aseen, valokuvauskoneen, laskuvarjon l. **-komen|to** *s.* Tykinjohtaja antoi l:non. **-koneisto** *s.* Kiväärin l:n olennaisin osa on iskuri. **-laite** *s.* Aseen, valokuvauskoneen, magneeton l. **-magneetti** *s. sähk.* kytkimissä, katkaisijoissa yms.: sähkövirran katkaisemiseen ja avaamiseen käytetty magneetti. **-nuora** *s.* Tykin, laskuvarjon l. **-piste** *s. sot.* ilmatorjunnassa piste, jossa maali on laukaisuhetkellä; vrt. maalipiste. **-tilaisuu|s** *s.* [Jalkapallo-]ottelussa tarjoutui runsaasti erinomaisia l:ksia.

laukaisut|taa[2*] *fakt.v.* < laukaista. | Tykinjohtaja l:ti tykin.

laukaisu|valmis *a.* valmis laukaisemaan t. laukaistavaksi. | Keskushyökkääjä odottaa l:valmiina syöttöä. — Pitää ase l:valmiina. Aina l. kamera. **-vipu** *s.* Käsikranaatin, valokuvauskoneen l. **-virta** *s. sähk.* sähkövirta, jonka avulla kytkin, katkaisin tms. avataan t. suljetaan.

laukama[13] *s. harv.* lautuma, laikka, isohko täplä (ihossa).

laukanvaihto *s.* ratsastuksessa: oikean laukan vaihtaminen vasempaan t. päinvastoin. | L. hypyssä. Harjoittaa hevosta l:on.

lauk|ata[35*] *v.* **1.** nelijalkaisista eläimistä: juosta laukkaa, nelistää; vrt. käydä, astua, ravata. | Hevonen, poro, koira, kettu l:kaa. Vasikat l:kaavat laitumella. Jänis metsässä l:kaa. Juosta l:aten. **2.** vars. *leik.* ihmisestä: juosta, liikkua kiireesti. | Lähteä l:kaamaan. Alahan l.! Pekka l:kasi polkkaa pitkin lattiaa. — L. asioillaan. Nuori aviomies l:kaa ympäri kaupunkia, ja mikä pahempaa, sangen kirjavassa seurassa KOSKENN.

laukau|s[64] *s.* **1.** (*sot. lyh.* ls) panostetun ja viritetyn aseen laukaiseminen, laukeaminen ja sen seuraus, so. ammuksen lähtö aseesta ja siitä johtuva pamahtava ääni, us. myös ammuksen lento ja osuminen kohteeseen; joskus: vain laukeamisen aiheuttama ääni, paukaus, pamaus; *sot.* taisteluvälinetäydennyksestä puhuttaessa myös: yhden laukauksen ampumiseen tarvittavat ampumatarvikkeet (ruuti- ja nallipussit t. patruuna). | Pyssyn, tykin l. (myös ◡). 25 l:ksen sarja. Ampua l. Suunnata l. kohteeseen. Heittää l. 'laukaista nopeasti lyhyen ajan näkyvissä olevaan kohteeseen'. L. kuuluu, kajahtaa, pamahtaa, paukahtaa. Kova, heikko, vaimennettu l. Terävät l:kset repivät ilmaa. Tarkka, hyvin tähdätty, tappava l. Lyhyt, pitkä [= (liian) lähelle, kauas kantava] l. Suora [= suorasuuntaus-], kaareva l. Konepistoolin tulinopeus on 700—800 l:sta minuutissa. L. osuu, sattuu, menee ohi. L. meni liiaksi oikealle, alas, ylös. Vaihtaa l:ksia (jkn kanssa) 'ampua ja saada tulta vastaansa'. Laivastot poistuivat l:stakaan vaihtamatta. — *Kuv.* Onnistunut valokuvauskoneen l. Pakkasen terävä l. 'pamaus, paukaus'. Propagandayritykset jäivät tyhjiksi l:ksiksi 'tehottomiksi'. — *Yhd.* kiväärin-, pistoolin-, pyssyn-, tykinl.; heitto-, kaari-, kauko-, laaka-, lähi-, ohi-, sivul.; harjoitus-, hälytys-, hätä-, kilpailu-, koe-, kunnia-, lähtö-, merkki-, terveh-dys-, varoitusl.; armonl.; harha-, mestari-, vahingon- t. vahinko-, virhel.; haja-, kakkos-,

kaksois-, yhteis-, ykkös-, yksittäisl.; kameral. 2. *urh.* jalkapallossa: potku. | Keskushyökkääjä pamautti lujan l:ksen suoraan maaliin. — *Yhd.* ilma-, kauko-, kierre-, lähi-, maa-, maali-, nurkkal.

laukaussarja *s.* Lyhyt, pitkä l. Konekiväärin kuiva l.

laukaustenvaih|to *s.* vastapuolten välinen ammunta. | L:toa Saksan ja Puolan rajalla. Syntyi tunnin kestänyt l. Joutua l:toon, olla l:dossa jkn kanssa. Poliisin ja varkaiden välinen l.

laukeama[13] *s. fon.* artikuloivien ääntöelinten irtautuminen kosketuksesta klusiileja muodostettaessa, eksploosio.

laukeamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus *omin.* < laueta. | L. kivääri, kranaatti. Elokuva, joka pitää katsojan l:tomassa jännityksessä.

laukeil|la[28] *frekv.v.* < laueta. | Räjähdyspanokset l:evat. -- raamattu, joka on vähän siteistään l:lut PÄIVÄR. -- vempeleitten kaaret l:ivat jännityksistään SEPPÄNEN.

1. **lauk|ka**[10*] *s.* vrt. laukata. **1.** nelijalkaisista eläimistä. **a.** juoksu(tapa), jossa kaikki jalat hypyn tapaan ovat hetkittäin yhtä aikaa irti alustasta; vrt. käynti, astunta, hölkkä, juoksu, ravi, neli, kiito(laukka). | Hevonen, hirvi, poro, koira juoksee l:kaa. Ori porhalsi täyttä l:kaa. Ajaa, laske(tta)a l:kaa, l:alla. Koiravaljakko tulisessa l:assa. — Ratsastuksessa. | Ratsastaa l:kaa. Lyhyt, koottu, lisätty l. Oikea, vasen l. 'laukka, jossa oikeat, vasemmat jalat ovat edellä'. Väärä l., 'laukka, jossa hevonen juoksee oikeaa laukkaa ratsastajan halutessa vasenta t. päinvastoin'. Vaihtaa l:kaa 'vaihtaa oikea laukka vasempaan t. päinvastoin'. — *Yhd.* harjoitus-, kenttä-, kiito-, risti-, vastal. **b.** yksityinen laukka-askel; (pitkä) hyppy, loikka(us). | Hevosen juoksu hylättiin liikojen l:kojen vuoksi. Jänis hyppi pitkin l:oin. Loikkasi [kettu] pitkän l:an kiveltä AHO. **c.** ratsastuksessa laukkakilpailuista. | Talin l. Sileä l. — *Yhd.* metsästys-, risu-, sekaestel. **d.** vars. *leik.* ihmisestä: nopea, harppova juoksu. | Pojat vilistivät täyttä l:kaa pakoon.

2. **lauk|ka**[10*] *s.* Allium, kaksi- t. monivuotisia, litteä- t. liereä-, us. onttolehtisiä liljakasveja, joille on ominaista kirpeä tuoksu; us. = sipuli. | L:an lehtiä ja maanalaisia versoja käytetään mausteena. — *Yhd.* hieta-, kynsi-, nurmi-, puna-, purjo-, ruohol.

3. **lauk|ka**[10*] *s. ruok.* lihan, kalan tms. säilyttämiseen käytetty suolavesi. | Säilyttää lihaa, kalaa l:assa. — *Yhd.* suolal.

laukkaaja[10] *tek.* < laukata.

laukka|-askel *s.* Juoksija pinkoo l:-askelin. — *Voim.* nopeasti sivulle hypäten otettu askel, jossa us. lyödään jalkoja ilmassa yhteen. | Kahdeksan l:-askelta oikealle. **-hyppy** *s.* ratsastuksessa: hevosen laukassa suorittama t. sen tapainen hyppy. | Croupade on hevosen paikallaan suorittama l.

laukkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < laukata. | [Koira] alkoi taas l. edestakaisin pihamaata pitkin AHO. -- ajatus aran omantunnon ahdistamana l:i kuin pelästynyt lammas pienen rakkikoiran edessä HILJA VALTONEN.

laukkakilpailu *s. urh.,* us. *mon.* Suuret l:t Talin laukkaradalla.

laukkaneilikka *s.* = ruohoneilikka.

laukkara|ta *s. urh.* L:daksi soveltuu parhaiten lyhyeksi leikattu nurmikko.

laukka|rustokas *s.* Marasmius scorodonius, vaalean punaruskea helttasieni, jota sen sipulintuoksun vuoksi käytetään liha- ja kalaruokien mausteena. **-sieni** *s.* = neilikkarustokas.

laukkaut|taa[2*] *fakt.* ja *kaus.v.* (*rinn.* laukkuuttaa) < laukata. | L. hevosta. -- tullihurttia kahdella hevosella l:ti [= ajoi laukkaa] perässä KATAJA.

lauk|ki[4*] *s.* **1.** hevosen päässä otsasta nenänvarteen ulottuva leveä valkoinen juova; vrt. läsi, piirto, tähti, pilkku. **2.** hevonen (harv. lehmä), jolla on laukki päässä; joskus yl. hevonen. | -- juostessa hyvän hevosen, / hyvän l:in laukatessa KAL.

laukki|päinen, -pää *a.* hevosesta: jolla on laukki päässä. | L. ruuna.

laukko|a[1*] *v.* laukata. | Hevonen, poro l:o. -- oli pannut sarvipäät kiireen vilkkaa l:maan kotimökin tarhaan IVALO. Isäntärukka lähti l:maan kirkkomaata kohden PAULAH.

lauk|ku[1*] *s.* **1.** muodoltaan, kooltaan (tav. pienehkö) ja ainekseltaan (tav. kankainen t. nahkainen) vaihteleva, us. kannettava, avonainen t. jllak tavalla avattava ja suljettava, tav. eril. esineiden kuljettamiseen tarkoitettu säiliö; vrt. säkki, pussi, reppu, kassi, salkku. | Kankainen, nahkainen l. Pyöreä, nelikulmainen, litteä, pullea l. Läpällinen, lukollinen l. Postinkantajan, rahastajan, lääkärin, kulkukauppiaan l. Valokuvauskoneen l. 'kantokotelo'. Olalta hihnassa riippuva l. Kantaa l:kua kädessään, selässään. Kulkea l. kainalossa. Seinällä riippuu harjojen säilyttämistä varten l. Panna tavarat l:kuun. Säilyttää, kuljettaa tavaroita l:ussa. L. on pullollaan tavaraa. — *Yhd.* kangas-, nahka-, paperi-, silkkil.; lääkärinl.; eväs-, kampa-, kartta-, kirja-, käsityö-, leipä-, lääke-, nenäliina-, nuotti-, ostos-, patruuna-, posti-, työkalul.; koulu-, lääkintä-, matka-, teatteri-, toril.; käsi-, satulal.; kantol.; mahal.; karval. **2.** *murt.* läpi, reikä; kuoppa. | Ei haukku l:kua tee SL. Mutta mitä sanot sinä, Lauri pokko, siellä savil:ussa? KIVI. — *Erik.* suljettava aukko aidassa, veräjä. | -- ajakoon perässä l:ulle saakka K.KAJANDER. — *Yhd.* leipäl. **3.** Rhinanthus, naamakukkaisiin kuuluvia keltakukkaisia kasveja, joiden verhiö on litteän ja pyöreän laukun tapainen.

laukku|housut *s. mon.* luukkuhousut. | Pikkupojan l. -- en saanut itse l:housujeni liivinnappeja kiinni SILL. **-kauppa** *s.* laukkukauppiaiden harjoittama kauppa. | Harjoittaa, käydä l:a. **-kauppia|s** *s.* (aikaisemmin vars. itäkarjalainen) kiertelevä kauppias, joka kuljettaa myytävät tavarat mukanaan laukussa. | Kuljeskeleva l. L:at myivät kankaita, savitavaroita ja kaikenlaista rihkamaa.

laukkulainen[63], **laukkuri**[5] *s.* = ed.

laukku|ryssä *s.,* us. *halv.* Suomessa kiertelevä itäkarjalainen laukkukauppias, reppuri. | Kylästä kylään kuljeksiva l. L. levitteli tavaroitaan.

-**tuoli** *s. murt.* reikätuoli. | Siitä kantoi hän pöytyrin l:lle, käskien lapset syömään KIVI.

laukkuu[25] *teonn. harv.* (< laukata) laukka, laukkaaminen.

laukkuuttaa[2*] *v.* = laukkauttaa.

lau|koa[1*] *frekv.v.* < laukaista. | Miehet l:koivat aseitaan. L:oin loukkuja. L. umpimähkään kuvia kameralla. — Keskushyökkääjä l:koi onnistuneita laukauksia. L. kirouksia, totuuksia.

laukoil|la[29] *frekv.v.* < ed. | - - l:tiin pyssyjä ja hurrattiin JÄRVENT.

laukotta|a[2*] *kaus.v. murt.* (< laukkoa) laukkauttaa; laukata. | L. poroja. Monta kertaa poikain piti - - kiipaista karkuun, kun Jussi sattui huomaamaan ja julmana lähti heitä l:maan PAULAH. - - pitkin tunturien ylhäistä selkää mennä l:a taivaan valkoinen sotakansa [= pilvet] PAULAH.

laukulli|nen[63] **1.** *s.* laukun täysi. | Monta l:sta tavaraa. **2.** *poss.a.* L. satula.

laul|aa[9] *v.* **1.** ihmisestä. **a.** varsin. merk.: synnyttää äänielimillään tav. rytmillisessä järjestyksessä toisiaan seuraavia, yl. sanoihin liittyviä säveliä, esittää äänellään jtak sävelmää; vrt. hyräillä, hymistä, livertää, lurittaa, rallattaa, lallattaa, loilottaa, hoilottaa, veisata. | L. kauniisti, puhtaasti, väärin, hiljaa, ilman sanoja. L. korkealla, matalalla äänellä. L. tenoria. L. hyräillen. L. heläyttää, kajauttaa. L. hoilottaa, rallattaa, renkuttaa, kimittää. L. kuorossa. L. pianon säestyksellä. L. laulu(a), virttä, hymniä, aariaa. Juhlan lopuksi l:ettiin yhteisesti Maamme. Oopperan "Rigoletton" ensiillassa l:aa herttuan osan K. Konsertissaan S. l:oi monipuolisen ja vaikean ohjelman. L. Sibeliusta 'Sibeliuksen lauluja'. L. lasta nukkumaan. A. l:oi itsensä yleisön sydämiin. Kuoro l:aa äänilevyihin. Minä veisaan armosta ja oikeudesta; sinun ylistystäsi, Herra, minä l:an VT. — *laul|ava* (a.) -avasti (adv.) -avuus[65] (omin.) us.: laulua muistuttava, melodinen. | Puhua l:avalla äänellä, l:avasti. Ruotsalaisten l:ava puhetapa. L:ava [= melodinen] musiikki. Sellon täyteläinen, l:ava ääni. Soittaa l:avasti. Runon l:ava poljento. **b.** *kuv.*, vars. *halv.* puhumisesta (t. kirjoittamisesta) = hölistä, juoruta, julistaa tms. | Kylällä l:etaan, että - -. Ukko l:oi aina samaa virttään. Hittojako minä siitä, mitä maailma l:aa. Koko lehdistö l:oi diktaattorin ylistystä. - - yleinen mielipide l:aa vain talonpoikien kunniaa KOSKENN. **c.** *kuv.*, vars. *ylät.* ylistää lauluissa t. runoissa (t. harv. suorasanaisesti) jtak, runoilla jstak. | Runoilija, joka l:aa isänmaastaan ja kansastaan. Kaupunki, jonka ylistystä runoniekat ovat l:aneet. Ei yksikään aikaisempi ruotsinkielinen runoilija ole l:anut Suomen luonnosta niin soivin ja keveästi keinuvin säkein kuin Topelius TARK. **d.** vars. *kansanr.* (laulamalla) loitsia, taikoa. | Väinämöinen l:oi Joukahaisen suohon. Itse loihe loitsimahan, / laikahtihe l:amahan KAL.

2. (laulu)lintujen ääntelemisestä: livertää, visertää, piipittää, piiskuttaa, sirkuttaa, viheltää, kiekua, joikua tms.; vrt. kuhertaa, tirskuttaa, räkättää, vaakkua, kaakattaa, kotkottaa. | Linnut l:avat. Leivonen, satakieli, lehtokerttu l:aa. Rastas l:aa lurittaa. Joutsen l:aa eli joikuu. — Myös: Hyttynen, sirkka l:aa. — *Kuv.* Äänellään lintukin l:aa SL. Ei kukko käskien l:a [esim. lapsesta, joka ei pyydettäessä näytä taitoaan] SL. Mitä emo l:aa, sitä poika visertää [= mitä isot edellä, sitä pienet perässä] SL. Ei hänelle kunnian kukko l:a [= ei hänelle hyvää koidu, paha hänet perii] SP.

3. tav. *kuv.* elottomien esineiden enemmän t. vähemmän laulun tapaisen äänen aiheuttamisesta; vrt. soida. | Kieli, suu l:aa 'käy'. Viulu, sello, huilu l:aa. Kello, tiuku l:aa. Aseet, tykit l:avat. Konekiväärit l:oivat kuivasti. Rukki l:aa 'hyrisee, surisee'. Viikate, saha l:aa. - - keskellä selkää souti venhe, sen hangat l:oivat AHO. Reen jalakset l:avat. Jää l:oi [= ulvoi, vonkui] luistelijain alla. Touvit, köydet l:avat tuulessa. Koski, puro, meri l:aa 'kohisee'. Laineet l:oivat ikuista lauluaan. Tuuli l:aa [= humisee, kohisee] puiden latvoissa. Metsä l:aa. Veri l:aa [= kohisee] suonissa. Lasketettiin hevosella että maailma l:oi.

4. *kans.* auringonpaisteesta: raukaista paahteellaan; muuttaa jnk makua (t. harv. väriä). | - - tuntuu rupeavan päivä l:amaan MERIL. Päivä l:aa maidon. - - saatais voipullat ja muut päivän l:ettaviksi KOJO.

laulah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. riemuissaan. Iloisena l:telivat piikatytötkin Ahrolassa SILL.

laulah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* Lapsi l:taa. L. ilosta. Lintu l:ti pienen sävelen. Lyhyt l:dus.

laulaja[10] *tek.*, myös *amm.* < laulaa. | Laulun, virren, runon l. Etevä, lahjakas l. L. Aapo Similä. — Kotiseudun l. Runeberg oli positiivisten elämänihanteiden l. 'runoilija, ylistäjä'. — Lehtokerttu, väsymätön l. Poissa kaikki l:t [= laululinnut] on puiston KOSKENN. — *Yhd.* mies-, naisl.; ritari-, ylioppilasl.; kahvila-, katu-, konsertti-, kupletti-, lied--, ooppera-, revyyl.; esi-, kuoro-, kvartetti-, soolo-, yksinl.; kansan-, mestari-, taidel.; barytoni-, basso-, sopraano-, tenoril.; runonl.

laulajais|et[63] *s. mon.* laulutilaisuus, (vars. kuoro)konsertti. | Hengelliset l. kirkossa. Järjestää, pitää l. Peipposet pitivät metsikössä l:iaan.

laulaja|joukko *s.* Kuoron 50-henkinen l. -**miel|i** *s.* Kuoro, jossa on oikeaa l:tä. -**nei|to** *s.* Ritvalan l:dot.

laulajankyhmy *s. lääk.* virheellisestä laulutavasta t. rasittumisesta äänihuuliin syntynyt kyhmy.

laulaja|poika *s.* Heleä-ääninen l. Minä se olen se l. / ja mulla on laulun ääni KL. -**suku** *s.* Šemeikkain l.

laulajatar[54*] *s.*, myös *amm.* naislaulaja. | Kuuluisa, etevä l. L. Aune Antti. — *Yhd.* kahvila-, katu-, konsertti-, lied--, ooppera-, revyyl.; altto-, sopraanol.

laulaja|toveri *s.* -**veikko** *s.* Huoleton l.

laulajisto[1] *koll.s.* laulajajoukko, laulajat. | Kuoron l.

laulamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Seurakuntalaisia moititaan l:tomuudesta.
laulanta[15*] *teonn.* (< laulaa) laulaminen, laulu. | Virren, hymnien l. Aloittaa l. Kaikki yhtyivät l:an. — *Yhd.* runonl.
laulan|to[2*] *s.*, vars. *vanh.* = ed. | - - kovin korkealla liikkui naisten l. TOPPILA. Arvosana l:nossa.
laulat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. lapsia, runonlaulajia.
laulat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* < laulaa. **1.** *fakt.* L. lapsia, kuoroa, runonlaulajaa. L. marssia, virttä. [Laulunopettaja] l:taa oppilaalla harjoituksia. L. konekivääriä. Ja nyt syksyllä on oltava liikkeellä, viulua l:tamassa KAUPPISH. **2.** *kaus., 3. pers.* Hyvä mieli l:taa. Yksi ryyppy ei vielä oikein l:tanut. Poikia rupesi l:tamaan. - - minua tänään niin l:taa ja tanssittaa TALVIO. - - onpa se reisu mieleinen, kun niin aikaisin l:taa SILL.
laulattaja[16] *tek.* Ahkera runonlaulajien l.
laulavainen[63] *a.*, vars. *runok.* laulava. | - - olen lapsi l. LEINO.
lauleksi|a[17] *frekv.v.* *harv.* (< laulaa) laulella, lauleskella. | - - olet hämyssä l:nut P.MUSTAPÄÄ.
laulelija[14] *tek.* < seur. | Peipponen, huoleton l.
laulel|la[28] *frekv.v.* (< laulaa) lauleskella, lauleksia. | L. lystikseen. L. lemmenlauluja. Rastas l. lurittaa. Nälkä l:i suolissa HILJA VALTONEN.
laulelm|a[13] *s.* (tav. pieni) laulu t. runo. | Pieni, kevyt, leikillinen l. Hengellinen l. E:n kynästä on lähtenyt useita välittömiä l:ia. - - jalon kansan kuntoa l:at / yli aaltojen kuljettais ERKKO.
laulelmisto[1] *koll.s.* < ed.
laulelo[2] *s.*, vars. *runok.* **1.** laulelu. | - - kaukaisten latvavesien l:a KIANTO. - - ja ilman ääret kutsui l:on A.KIVIMAA. **2.** laulelma, laulu. | - - ei riemukkaat / soi l:t latvojen alta *MANN.
laulelu[2] *teonn.* < laulella. | Lasten heleä-ääninen l. Pikkulintujen l. - - uinuos äitisi l:un LEINO.
lauleskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< laulaa) laulella, lauleksia. | L. huvikseen. Lapset l:evat. Yksin istun ja l:en KL.
laulu[1] *s.* **I.** ihmisestä. **1.** varsin. merk. **a.** laulaminen, laulamalla esitetty musiikki. | L. on sävelellisesti elävöitettyä puhetta IT. L. ja soitto. Kaunis, hiljainen, puhdas l. Melodinen l. Yksi-, kaksi-, moniääninen l. Laulajattaren, kuoron, poikien l. Virren, psalmien l. L. kaikuu, helisee. Aloittaa l. Pistää, panna l:ksi, puhjeta l:un 'ruveta laulamaan'. Esittää l:a. Opettaa, harjoittaa l:a. Johtaa l:a. L:n opettaja (myös ◡). Kuunnella l:a. Lyhyestä l. kaunis SL. — *Erik.* (vars. esittävä) laulumusiikki taidemuotona, laulutaide. | L:n historia, kehitys. — *Yhd.* (ks. myös c-kohtaa) kilpa-, yhteisl.; kuviol.; runonl. **b.** jnk sävelmän ja siihen liittyvien sanojen muodostama laulamalla esitetty t. esitettävä kokonaisuus; laulusävellys; vrt. virsi. | Lyhyt, helppo, vaikea l. Iloinen, vakava, surullinen l. Hengellinen, isänmaallinen l. Tuttu, outo l. L:n sanat, sävelmä. Selim Palmgrenin l. "Kielo". Sibelius on säveltänyt l:ja Runebergin sanoihin. Laulaa, esittää l. Sanaton l. 'laulua muistuttava melodinen soitinsävellys'. — *Yhd.* kansan-, lasten-, merimies-, neekeri-, sotilas-, ylioppilasl.; kansallis-, maakuntal.; juoma-, kehruu-, lemmen-, lähtö-, rakkaus-, sota-, taistelu-, työ-, uhri-, valitus-, voitto-, ylistysl.; aamu-, ilta-, joulu-, kevät-, talvil.; hauta-, hää-, katu-, kehto-, koulu-, leikki-, lippu-, paimen-, partio-, piiri(leikki)-, pöytä-, reki-, venel.; marssi-, tanssi-, valssil.; alku-, loppul.; mielil.; orkesteril. **c.** *yhd.* a- ja b-kohtaan liittyen. | Kaksin-, kirkko-, koraali-, kuoro-, kvartetti-, psalmi-, soolo-, taide-, virsi-, vuoro-, yksinl.
2. a. laulettavaksi tarkoitettu t. sopiva runo; joskus yl. (vars. lyyrillinen) runo. | Kantelettaren l:t. Mannisen l. "Joutsenet". — *Erik.* jnk kertovan runoelman osista. | Eepoksen kymmenes l. **b.** *puhek.*, us. *leik.* puhe, puheen aihe, (puhuttu) asia, juttu. | Vanha tuttu l. elinkustannusten kalleudesta. Nyt on l. toinen kuin ennen. Siinä sen l:n loppu. Kun l. tuo ei loppunut, Sven maltin menettää *CAJ. "Ei edes tsaarin aikana ollut tämmöistä sortoja pakkovaltaa", se on tätä nykyä kaiken l:n alku ja loppu AHO. **c.** *ark.* perätön puhe, juttu, valhe. | Tuo nyt on l:a! Vilppo ei juo viinaa, se on l:a KAUPPISH. **d.** Varsovan l. (ark.) 'salakuljetettu puolalainen sprii'.
II. (laulu)lintujen ja eräiden muiden eläinten ääntelystä: liverrys, viserrys, piipitys, piiskutus, sirkutus tms. | Linnun l. Kottaraisen, leivosen, pajulinnun, rastaan l. Kukon l. 'kiekuminen'. Nousta ennen kukon l:a. Kanan l., piian nauru, niitä ei tarvita talossa SL. — Sirkan l. Ei hyttysen l. taivaaseen kuulu SL. — *Yhd.* kukon-, linnunl.; (kuv.) joutsenl.
III. tav. *kuv.*, vars. *runok.* elottomien esineiden aiheuttamasta enemmän t. vähemmän laulua muistuttavasta äänestä. | Viulun, huilun l. - - haitarin l. villi H.ASUNTA. Rukin, viikatteen l. Airojen l. 'airon hankain soudettaessa synnyttämä ääni'. Koneen, moottorien tunteeton l. Tykkien juhlallinen l. Meren ikuinen l. Kosken, aaltojen, laineen l. Iltatuulen hiljainen l. - - lumen l. jalasten alla KAILAS.
laulu|aika *s.* Käen l. loppuu ohran kypsyessä. **-aineisto** *s.* Monipuolista l:a sisältävä kokoelma. **-alue** *s.* alue, joka kansanlaulujen t. -runojen puolesta muodostaa jssak suhteessa oman kokonaisuutensa, runoalue; alue, jolla jtak kansanlaulua t. -runoa lauletaan. | [Runo] tavataan karjalaisella l:ella. **-duetto** *s. mus.* kahden henkilön esitettävä laulu. **-elin** *s.* äänielin. | Lauluäänen puute johtuu usein luontaisesta l:ten heikkoudesta. **-emo** *s. harv.* kansanrunoja esittävä (vars. virolainen) vaimo. **-esity|s** *s.* Kuoron l:kset. Ohjelmassa on mm. oopperalaulaja N.N:n l:ksiä. **-harjoitu|s** *s.* Kuoron, seurakunnan l., l:kset. Kukkopoikien huvittavat l:kset. **-harrastu|s** *s.* Konsertti on kauniina todistuksena koulun l:ksista. **-hupailu** *s.* Harmiton yksinäytöksinen l. **-ilottelu** *s.* 3-näytöksinen l. **-il|ta** *s.* iltatilaisuus, jonka ohjelmana on (etupäässä) laulua. | Hen-

gellinen l. tänään Vanhassa kirkossa [ilm.]. Laulajatar N. pitää vielä toisen l:lan tiistaina.
lauluinen[63] *poss.a.* Jäi jäljelle l. lehto AHO. — Tav. *yhd.* runsasl.; yksi-, kaksi-, monil.
lauluinto *s.* Kuoron l. ei ole vähääkään herpaantunut.
lauluisa[13] *a.* laulukas, runsaslauluinen. | -- kauas metsään, vihreälle mättäälle l:an lehtoon HEPOR.
laulu joutsen *s.* (iso) joutsen. **-juhl|a** *s.*, tav. *mon.* laulu- ja soittotilaisuus, johon tav. kokoontuu useita laulu- ja soittokuntia eri seuduilta suorittamaan yhteistä ohjelmaa. | Kirkollinen, maakunnallinen l. Maamme ensimmäiset yleiset laulu- ja soittojuhlat pidettiin Jyväskylässä v. 1884. L:issa esiintyy useita kuoroja. Saapua l:ille. **-julkaisu** *s.* **-kappale** *s.* **1.** laulusävellys, -numero. | Harjoitteluun sopivia helppoja l:ita. Illan ohjelmassa oli muutamia l:ita. **2.** laulunäytelmä. | Teatteri esittää kevyttä l:tta.
lauluk as[66*] *a.* lauluista runsas, runsaslauluinen. | Laatokan l:kaat rantamat.
laulu kaskas *s.* L:kaskaat 'Cicadidae, kaskaita, joiden koiraat synnyttävät ruumiinsa alapinnassa olevan monimutkaisen elimistön avulla "laulavan" äänen'. **-kausi** *s.* Laululintujen l. rajoittuu yleensä alkukesään. **-kelpoinen** *a.* laulettavaksi kelpaava. | L. sävellys. **-kerho** *s.* Nuorisoseuran l. **-kiel|i** *s.* Italiaa käytetään paljon l:enä. Sannan sointuva, liverrykseen taipuisa l. oli livertänyt tuhannet polskat ALKIO. **-kilpailu** *s.* Väinämöisen ja Joukahaisen l. Ottaa osaa laulujuhlien l:ihin. **-kirja** *s.* Koulun, kansanopiston, ylioppilaan l. Hengellinen l. Veisata l:sta. **-kirjallisuu|s** *s. mus.* kirjoitetut t. painetut laulusävellykset. | Hengellinen l. Yrjö Kilpinen on rikastanut suomalaista l:tta. **-ko|e** *s.* Kuoroon otetaan jäsenet l:keen perusteella. **-kohtau|s** *s.* Näytelmän, musiikkielokuvan l:kset. **-kokoelma** *s.* Hengellinen, lasten lauluja sisältävä l. Psalttari on muinaisheprealainen l. **-konsertti** *s.* **-korva** *s.* kyky laulaa sävelet oikein ja tarkasti; vrt. musiikki-, sävelkorva. | Jklla on l(:a), ei ole l:a. Hyvä, tarkka, huono, heikko l. **-koulu** *s. mus.* **1.** laulun opettamiseen tarkoitettu oppilaitos. | Keskiajan kirkolliset l:t. **2. a.** järjestelmällinen laulun opetuksen oppikurssi; tällaisen sisältävä oppikirja. | Italialaisen Tosin l. **b.** jk laulun opetuksen suunta t. laulutapa ja sen kannattajat, koulukunta laulun (opetuksen) alalla. | Italialainen, saksalainen l. **-kulttuuri** *s. mus.* Heikki Klemetti suoritti arvokkaan työn suomalaisen l:n hyväksi. **-kunta** *s.*, vars. *vanh.* = seur. | Akateeminen l. Kaksinkertainen kvartetti on l., jossa kussakin äänessä on kaksi laulajaa. **-kuoro** *s.* laulua esittävä kuoro, laulukunta. | Koulun, oopperan l. Hengellinen l. 50-päinen l. Yksi-, moni-, 4-ääninen l. Kuulua, liittyä l:on. **-kvartetti** *s.* **-kyky** *s.* **-lahj|a** *s.*, tav. *mon.* laulutaitona ilmenevä lahjakkuus; vrt. laulunlahja. | Kehittää l:ojaan. **-lava** *s.* laulajia varten rakennettu koroke. | Juhlakentän, konserttisalin l. **-leikk|i** *s.* leikki, jossa liikunnan t. liikkeiden säestykseksi lauletaan laulua. | Piirileikit ovat l:ejä. "Simosilla" on tunnettu kosinta-aiheinen l. **-lin tu(nen)** *s.* laulutaitoinen (varpus)lintu; joskus yl. varpuslintu. | Leivonen, peippo, laulurastas, satakieli, lehtokerttu ym. l:nut. L:nun liverrys, viserrys. — *Kuv.* laulajattaresta. | Alma Fohström oli ensimmäisiä kuuluisia l:tujamme.
laululli nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** laulua koskeva, lauluun kuuluva, lauluna ilmenevä; tav. par. laulu-, laulun. | L. harrastus, taipumus. L:set lahjat. Jumalanpalveluksen l. puoli. — L:sesti hyvä esitys. **2.** laulua muistuttava, laulunomainen, laulun tapaan (musiikillisesti) soiva t. sointuva, laulava, melodinen; helppo laulaa, laulettavaksi sopiva. | Sävelen l. sävy. Sävellyksen l. kaikuisuus. Erittäin l. sävellys. Runon hersyvä l:suus. Taideballadin l:suus periytyy italialaisesta tanssilaulusta. **3.** *harv.* laulukas. | - - l:seksi on uudestaan käynyt iloitseva kiveliö KATAJA.
laulu luokka *s.* Musiikkiopiston l. **-lyriikka** *s. mus.* lyyrilliset laulusävellykset. | Suomalaista l:a. **-ma|a** *s.*, tav. *mon.* alue sieltä tallennettua kansanrunoutta ajatellen. | Rikas, köyhä l. Karjalan l:at. Karjalan puolelle päästyään Lönnrot tuli oikeille l:ille. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Sarjasävellyksen hidas l. keskiosa. **-matka** *s.* Kuoron l. **-miel i** *s.* Laulajissa oli oikeaa l:tä. **-mies** *s.* Hyvä, huono l. Kanttori oli l. Jumalan armosta. **-muo to** *s.* Koraali on eräs kirkollinen l. — Erik. *mus.* 3- (harv. 2-)taitteisesta sikermästä; *syn.* liedmuoto. | 3-taitteisen l:don taitteista äärimmäiset ovat pääasiallisesti samankaltaisia ja keskimmäinen muodostaa niiden vastakohdan. **-muotoinen** *a. mus.* L. sävellys. **-musiik|ki** *s.* laulamalla esitettävä musiikki, vokaalimusiikki. | Yksinlaulut, kuorosävellykset, oopperat ym. l. Suomen, Saksan l. Melodia on l:in peruselementti.
laulunen[63] *dem.s.* Pieni l.
laulun|harrastaja *s.* **-hyrinä** *s.* Kuului hiljaista l:ä.
laulu|niekka *s.* laulaja; laulujen t. runojen tekijä. | Pekka on kylän l. Heinäsirkka, niityn l. Tässä linnut asuu, l:niekat pienet KIVI. — Terve sulle, suuri l. [= Petőfi] A.V.KOSKIMIES. **-nimi** *s. mus.* sanoitta (esim. asteikkoja t. harjoituksia) laulettaessa käytetty sävelen nimi, tapailunimi; vrt. nuottinimi. | Do, re, mi jne. ovat l:ä.
laulun|johtaja *s.* laulua (omalla laulullaan, kädenliikkeillä tms.) johtava henkilö. | Kanttori on seurakunnan l. Kuoron, kerhon l. L. antaa äänen. **-katkelma** *s.* **-lahj|a** *s.* laulukyky, -taito, laulullinen lahjakkuus; vrt. laululahja. | Synnynnäiset l:at. Hänelle ei ole annettu l:aa. Kehittää l:ojaan. **-luritus** *s.* Laulurastaan l. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* laulua muistuttava, laulun tapainen, laulumainen; melodinen. | Sävellyksen l. hidas osa. Italian kielen l:suus. **-opettaja** *s.* Oppikoulun l. Toimia yksityisenä l:na. **-opetus** *s.* Kansakoulun, yksityinen l. Antaa, hoitaa l:ta. **-pätkä** *s.* Lyhyt, pieni, sievä l. **-renkutus** *s.* Tieltä kuuluu l:ta. **-sävel** *s.* = seur. | Hyräillä l:tä. Alem-

pana kylässä luikahtaa joku tyttölapsi l:en SILL. -sävelmä s. -tekijä s.

laulu numero s. Ohjelman l:numerot. **-nuotti** s. **-näyt|e** s. L:teitä kansanmusiikista. **-näytelmä** s. (us. kevyehkö) aiheeltaan kansanomainen t. porvarillinen näytelmä, johon on sijoitettu useita lauluja; vrt. ooppera, operetti. | Hauska, reipas, unkarilaisaiheinen l. **-näyttämö** s. musiikkinäytelmiä esittävä teatteri, vars. ooppera. | Väinö Sola oli kansallisen l:mme kannattavia voimia. [Laulajatar] on vieraillut useilla Euroopan l:illä.

laulunääni s. tav:mmin lauluääni (1). | Ääni on lahja Herralta, liioinkin l. KIVI. Hänellä se on l. ehkä parempi kuin Lejallakin LEHT.

laulu|ohjelma s. Tilaisuuden l:ohjelmasta mainittakoon N. N:n esittämät kansanlaulut. **-ohjelmisto** s. **-opetus** s. par. laulunopetus. **-opin|-not** s. *mon.* Jatkanut l:tojaan S:n johdolla. **-opisto** s. **-oppilas** s. **-osa** s. Laulunäytelmän, oopperan, oratorion l:t. **-paikk|a** s. Kansanrunojen toisinnot vaihtelevat l:ojen mukaan. **-pedagogi** s. laulun opettaja. **-puu** s. kasvava puu, jossa linnuilla on tapana laulaa. | Linnun l. — *Kuv.* [Charlotta Lönnqvistin] vieraanvaraisuus merkitsi runoilijalle [= Kivelle] l:ta seitsemän vuoden aikana KOSKENN. **-rasta|s** s. Turdus ericetorum, kuusikoissa yleinen kaunisääninen rastas, hauki-, korpi-, kyntö-, laho-, yörastas. | L. laulaa, visertää. Kuusen latvasta kuului l:an lavertelu. Yön lyhyen ovat l:at - - vihellelleet AHO. **-rikas** a. par. lauluisa, laulukas, runsaslauluinen, lauluista rikas. **-runo(elma)** s. lyyrillinen runo(elma); vrt. kertova runo(elma). **-runoilija** s. lyyrillinen runoilija, lyyrikko. | Kreikkalainen l. Pindaros. **-runou|s** s. lyyrillinen runous, lyriikka; vrt. kertomarunous. | Kanteletar sisältää etupäässä l:tta. **-sali** s. Koulun l. **-sarja** s. Kilpisen l. "Tunturilauluja". [Kukko] alkaa toista l:ansa SILL. **-seppo, -seppä** s. *harv.* laulujen t. runojen tekijä, runoilija. **-seura** s., vars. *vanh.* laulukuoro. | Maaseudun lukuisat l:t. Kuulua l:an. **-sikermä** s. Runebergin l. "Pikku kohtalo".

laulusill|a[63] s. *vaill.* Olla l. 'laulaa t. laulella jkn t. joidenkuiden kanssa'. Ruveta, ryhtyä l:e.

laulu|solisti s. laulusoolon esittäjä. | Orkesterin, kuoron l. Konsertin l. **-soolo** s. laulaen esitetty soolo.

laulusto[2] *koll.s.* (jnk alueen, kansan tms.) laulut. | Suomen kansan runsas l.

laulu|sulka s. kanalinnun koiraan pitkistä ja koristeellisista pyrstösulista. | Kukon komeat l:sulat. **-suoritu|s** s. Tenorin mainiot l:kset. **-sävel** s. Peippo heläytti kirkkaan l:en. Puhdas l:kään ei ole aivan vieras nuorelle Koskenniemelle VILJANEN. — Kaunis, tuttu l. 'laulusävelmä'. **-sävelly|s** s. **1.** yksinlauluna esitettävä sävellys; vrt. kuorosävellys. | Sibeliuksen l:kset. Hengellinen l. **2.** yl. laulamalla esitettävä sävellys; vrt. soitin-, orkesterisävellys. | Moniääninen l. Kantaatti on l. **-sävelmä** s. Viehättävä, suomalainen, uudenaikainen l. Laulu- ja tanssisävelmät. **-säveltäjä** s. yksinlaulujen säveltäjä. | Schubert on tunnettu varsinkin l:nä. **-tai|de** s. Hengellinen, vakava l. Suomalaisen l:teen edustajat. **-taidoton** a. L. lintu. **-taiteilija** s. Oopperan l:t. **-tai|to** s. Hyvä l. Näyttää, kehittää l:toaan. Kuhankeittäjä on kuuluisa l:dostaan. **-taitoinen** a. L. näyttelijä, lintu. **-taituri** s. Satakieli on oikea l. **-tanssi** s. laulun säestämä tanssi. **-ta|pa** s. Laulajattaren, kuoron l. Oikea, virheellinen l. Italialainen, saksalainen l. Kansanrunojen l. Runoilijan sanonta erosi ajan l:vasta. **-tekniikka** s. **-teos** s. **-tervehdy|s** s. jklle laulamalla suoritettu kunnian-, kiitollisuuden- tms. osoitus; serenadi. | Käydä l:ksellä. YL l:ksellä Lönnrotin patsaalla. Lasten l. tasavallan presidentille. **-tilaisuus** s. Hengellinen l.

laulut|on[57] *kar.a.* L. syksyinen metsä. L:tomana, sydän sanattomana kuljin kyläraitilla edelleen LEHT.

laulu|toveri s. **-tun|ti** s. Koulun l. Olla l:nilla. Ottaa, pitää l:teja. **-tuotanto** s. Sibeliuksen l. **-tuul|i** s. Olla mainiolla l:ella. Parin ryypyn jälkeen miehet tulivat l:elle. **-tyyli** s. Italialainen l. Schumannin l. Kirjoittaa runoja l:in. **-tähti** s. etevä ja suosittu laulaja. | Oopperassa esiintyy uusi l. **-uutuus** s. **-valssi** s. valssi, johon on laulettavat sanat. **-varasto** s. Kuoron l. 'ohjelmisto'. **-veik|ko** s. laulaja(toveri). | Iloinen l. Laulakaamme, l:ot, / täyttä rintaa joka mies! A.V.KOSKIMIES. **-vihko** s. Koululaisen l. Painettu l. **-vire** s. Kuoro oli mainiossa l:essä. **-voim|at** s. *mon.* laulamaan kykenevät henkilöt, (kykenevä) laulajisto. | Oopperassa on runsaasti hyviä l:ia. **-yhdistys** s. Akateeminen l. **-yhtye** s. Viisimiehinen l. **-ään|i** s. **1.** kyky synnyttää säveliä laulamalla; laulamiseen sopiva ääni. | Jklla on, jklta puuttuu l. Hyvä, huono l. Kaunis, heleä, kova, kirkas, korkea, matala l. Ruma l. kuin variksella. L:en puute on useimmiten synnynnäinen. **2.** laulamalla synnytetty ääni. | L. syntyy ilman virratessa äänihuulten lomitse. Rastas heläytti muutamia l:iä. Kuulla l:iä. **3.** *harv.* jnk sävellyksen laulettavaksi tarkoitettu osa, laulettava melodia. | Kantaatin luontevasti kirjoitetut l:et.

laum|a[10] s. vrt. joukko, katras, liuma, liuta, parvi, ryhmä, rykelmä. **1.** toisiaan lähellä olevien t. keskenään yhteen kuuluvien, tav. elollisten olioiden järjestymätön joukko. | Pieni, vähäinen, suuri l. Hajanainen, sekava l. Katselijoiden, kerjäläisten l. L. lapsia, vieraita. L. lampaita, poroja, pääskysiä. Talossa on palvelijoita kokonainen l. Johtajaton joukko on pelkkä l. L. kasvaa, pienenee, hajaantuu. Elää, kulkea l:assa, l:oissa, l:oina. Kilpailijat lähtivät matkaan yhtenä l:ana 'rykelmänä'. Viholliset pakenivat päättömänä l:ana 'sekasorron vallassa'. Paimen kaitsee l:aansa. — *Kuv.* Herran, Jumalan l. 'uskovaiset'. **2.** vars. *mon.* epälukuinen, suuri joukko, paljous. | Hunnien l:at vyöryivät yli Euroopan. **3.** us. *halv.* siitä, mikä edustaa (tav. yksilöllistä kantaa vailla olevaa) suurta enemmistöä, yleistä mielipidettä tms., suuri yleisö, massa;)(yksilö. | Tahdoton l. Elokuvasta on tullut suurten

l:ojen huvitus. Kulkea, ulvoa l:an mukana 'olla samaa mieltä enemmistön kanssa'. - - neron syntyperäinen kammo kaikkea l:aa kohtaan KOSKENN. **4.** *yhd.* Hanhi-, hevos-, kana-, koira-, lammas-, poro-, sika-, susi-, sääski-, varisl.; ihmis-, kerjäläis-, lapsi-, mies-, poika-, rosvo-, tyttö-, työläis-, vihollis-, äänestäjäl.; sotal.

lauma|eläin *s.* laumoittain elävä eläin. | Antilooppi on l. — *Kuv.* Ihminen on l. 'ajattelee ja toimii enemmistön tavoin'. **-henki** *s., tav. halv.* (suuren) joukon keskuudessa vallitseva yhteinen ajatustapa. | Yksilöllisyyden hävittävä l. **-henkinen** *a., tav. halv.* suuren joukon t. enemmistön tavoin ajatteleva, epäitsenäinen. | L. ihminen. **-ihminen** *s., tav. halv.* laumahenkinen, epäitsenäinen ihminen, joukkoihminen. | Persoonaton l. **-liike** *s., tav. halv.* henkinen virtaus, jonka kannattajina ovat (tav. epäitsenäisesti ajattelevat ja toimivat) suuret ihmisjoukot; vrt. joukkoliike. | Uskonnollinen, yhteiskunnallinen l. **-olento** *s.* Lampaat ovat l:ja. **-vaisto** *s.* vaisto, joka saa eläimet ja ihmiset pysyttelemään joukossa; joukkoon kuuluville yksilöille yhteinen vaisto. | Alkukantainen l. Kansallissosialistinen sotilaskasvatus oli omiansa l:jen kehittämiseen.

laumoittain *adv.* **1.** laumassa, laumana, laumoina. | Sopulit elävät l. **2.** laumamäärin, suurin laumoin. | Kansaa vaelsi juhlaan l. Poroja kuoli l. Rannalla vilisi l. salakoita.

laumoittu|a[1*] *v.* kokoontua t. liittyä laumaksi. | Porot l:vat kiima-ajan alkaessa.

launi[4] *s. kal. mets.* kalastettaessa, harv. metsästettäessä käytetty, päistään terävä puinen t. luinen syöttipuikko, joka keskeltä kiinnitetään kannatuslankaan.

laupeuden|sisar *s.* tav. jhk kristilliseen järjestöön kuuluva, laupeudentyötä (vars. sairaiden hoitoa) harjoittava nainen; joskus yl. sairaanhoitaja. | Katolisia l:sisaria vastaavat meillä seurakuntasisaret. **-teko** *s.* **-toiminta** *s.* Harjoittaa kristillistä l:a. **-työ** *s.* Sairaiden hoitaminen, köyhien auttaminen, kodittomien lasten huoltaminen ym. l:t. Kristillinen l. Harjoittaa, tehdä l:tä.

laupeudet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < seur. | Sillä tuomio on l. sille, joka ei ole laupeutta tehnyt UT.

laupeu|s[65] *omin.*, vars. *usk.* (*vanh.* laupius) < seur. | Osoittaa l:tta jklle, jkta kohtaan. Harjoittaa l:tta. Tehdä l:den töitä (myös ⌣). Jumalan käsittämätön l. Herra suuressa l:dessaan armahtaa katuvaa syntistä. - - teen l:den [= osoitan laupeutta] tuhansille, jotka minua rakastavat VT. Autuaita ovat laupiaat, sillä he saavat l:den UT. - - jonkinlainen hyvää suopa l. silmissä AHO.

laupia|s[66] *a.* -asti *adv.* **1.** rakastavan ja anteeksiantavan lempeä, lempeästi auttava, hyväsydäminen, säälivä, armias, armollinen, armahtava, armelias. | L. Herra Jumala. Herra on armahtavainen ja l., pitkämielinen ja suuri armossa VT. Jalomielinen ja l. ihminen. L. samarialainen (myös *kuv.* avun tarpeessa olevia lähimmäisiään auliisti auttava henkilö). Jumalan l. varjelus. — Huudahduksissa. | L. (luoja), miten palelsi! Voi l.! L. taivas, mikä sinun on? **2.** us. *halv.* lempeä, hyväluontoinen, lauhkea, säyseä, sävyisä. | L. kuin lammas. Puhua l:alla äänellä. Katsoo l:asti. Alistunut, miltei l. ilme AHO. - - parkittu mies l:ana istuu tuolinsa etupienoilla KILPI. L:an näköinen vasikka LEINONEN. - - edellisehtoon l. kajo SILL.

laupio[3] *s. murt.* laipio.

laupius[65] *omin. vanh.* = laupeus. | - - ei kotiudu l. ihmissukuun KOSKENN.

lauriinihappo *s.* kiteinen rasvahappo, jota on glyseroliesterinä mm. laakerinmarja- ja kookospähkinäöljyssä.

lausah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. arvosteluja. [Pojat] omituisella hartaudella l:telivat erittäin syvämietteisiä ajatuksia SILL.

lausah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < lausua. | L. sana, pari. L. jk ajatus, mietelmä, kohteliaisuus. Lyhyt l:dus. "Ohoh"! l:ti Pekka.

lausas[66] *a. murt.* lauska. | L. puu, kuusi.

lause[78] *s.* **1.** *yleisk.* ajatuksen kielellinen ilmaus, vars. yhtenäisen ajatuksen ilmaisevien (puhuttujen t. kirjoitettujen) sanojen jakso, jollainen kirjoituksessa tav. aloitetaan isolla kirjaimella ja päätetään pisteellä, lausuma, lauselma, virke. | Lyhyt, suppea, pitkä l. Yksinkertainen, ytimekäs, mutkikas, hankala, monisanainen l. Lentävä l. 'kiteytynyt sanonta, joka tav. perustuu jkn (kuuluisan) henkilön lausumaan'. Sanoa, lukea, kirjoittaa muutamia l:ita. Puhua selvin l:in. Puhujan l. katkeaa, jää kesken. Sanovi sanalla tuolla, / lausui tuolla l:hella KAL. - - lentelit l:et ja kiukkuiset kompasanat heidän välillänsä KIVI. Pikku l:ita vaihdeltiin, hiukan tähtäileviä ja kaksimielisiä sanoja sanottiin SILL. — *Yhd.* ennus-, kiitos-, miete-, moite-, ohje-, tervehdysl.; isku-, mieli-, muisto-, ohjelma-, tunnus-, vaali-, valio-, ydinl.; raamatunl. **2.** *kiel.* sen sieluntoiminnan kieli-ilmaus, jossa mielle yhdistetään toiseen; vrt. virke. | L:elta ei vaadita mitään muodollista ominaisuutta, vaan l:ita ovat esim. "Ota!", "Isä tulee", "Tänään sataa", "Anteeksi!" Tavallisin l. on ns. täydellinen l., jossa on l:en pääjäsenet subjekti ja predikaatti tai ainakin predikaatti; vaillinainen on l., josta predikaatti tai kumpikin pääjäsen puuttuu. Virkkeessä on niin monta l:tta, kuin siinä on predikaatteja. Yksinäinen l. eli yksinäisl. 'lause, joka yksinään muodostaa virkkeen'. Yhdistetty l. eli yhdysl. 'virke, jossa on useampia kuin yksi predikaatti, lauseyhdistys'. Rinnasteiset l:et. Alistava eli hallitseva on l., jota toinen täydentää, alisteinen taas sellainen, joka itse täydentää toista. Lainattu l. 'lause, joka esittää asian jkn toisen sanomana t. ajattelemana'. — *Yhd.* ehto-, huudahdus-, kehotus-, kysymys-, käsky-, myönnytys- t. myöntö-, toivomus-, väitel.; yhdys-, yksinäisl.; esi-, jälki-, välil.; johtol.; ali-, pää-, sivu-, ylil.; adverbiaali-, attribuutti-, määräys-, objekti-, subjektil.; finaali-, kausaali-, konditionaali-, konsessiivi-, temporaalil.; että--, jos--, kun-l.; esimerkkil.

3. vain *yhd.* useita (1. kohdassa mainittuja) lauseita käsittävä puhutun t. kirjoitetun kielen jakso, lausuma, lauselma, lausunto. | Alku-, esi-, johdanto-, loppul.; (epä)luottamus-, ponsi-, puolto-, vastal. 4. *lak. vanh.* lausunto. | Oikeudelle kuulukoon - - valituksesta asianhaarain mukaan l:ensa antaa LK. 5. *mus.* → lauseke.

lausea[21] *a. harv.* lauhkea, hyväluontoinen. | - - vieraan olennossa oli jotakin naismaisen l:a TOPPILA.

lause|aksentti *s. kiel.* lausepaino. **-analyysi** *s. kiel.* lauseenjäsennys. **-asema** *s. kiel.* sanan asema lauseessa. | Sanan äänneasu saattaa l:n perusteella vaihdella.

lauseen|alkuinen *a. kiel.* lauseen alussa oleva. | L. sana. **-jäsen** *s. kiel.* lauseen jokainen (yhden t. useamman sanan muodostama) osa siinä tehtävässä, joka sillä lauseessa on. | L:istä tärkeimmät ovat subjekti ja predikaatti. **-jäsennys** *s. kiel.* lauseen erittely jäseniinsä, lauseanalyysi. **-katkelm|a** *s.* Vähäisiä l:ia. **-os|a** *s.* 1. Erotin puheesta vain yksityisiä l:ia. 2. *kiel.* lauseenjäsen. | Subjekti ja predikaatti ovat lauseen pääjäsenet, muut l:at ovat määräyksiä. **-rakenne** *s. kiel.* **-vastik|e** *s. kiel.* epäitsenäinen lauseenosa, jossa predikaattia vastaavana osana on verbin infinitiivi- t. partisiippimuoto ja joka merkitykseltään vastaa sivulausetta. | L:keita ovat esim. partisiippi-, temporaali- ja finaalirakenne. **-vastine** *s. kiel.* = ed.

lause|foneettinen *a. kiel.* 1. lauseasemasta johtuva. | L. ilmiö, äänteenmuutos. 2. lausefonetiikkaa koskeva t. siihen kuuluva, lausefonetiikan. | L. havainto, tutkimus. **-fonetiikka** *s. kiel.* lauseen sisäisiä ja lauseiden välisiä foneettisia ilmiöitä sekä lauseasemasta johtuvia äänteenmuutoksia tutkiva tieteenhaara.

-lauseinen[63] *poss.a.* Kankea-, lyhyt-, pitkä-, selväl.; monil.

lauseisto[2] *koll.s.*

lausejakso *s.* Pitkä, vaikeatajuinen l.

lausek|e[78*] *s.* 1. *harv.* lyhyt lause, lausuma, lauselma. | Käyttää puheessaan yllättäviä käänteitä ja lyhyitä l:keita. 2. *mus.* kolmen t. useamman säkeen muodostama rytmillinen ja melodinen kokonaisuus, periodi. | Jonomainen, parillinen l. Kahden säeparin muodostama l. L:keen kauniisti pyöristyvä loppu. 3. *mat.* laskutoimitusten merkitty tulos, so. suureita t. funktioita sisältävä matemaattinen ilmaus, jossa on merkittynä mikä laskutoimitus t. operaatio (laskutoimituksia t. operaatioita) niihin on sovellettava; *syn.* ekspressio. | L. 2(a+b). Yhtälö on kahden luvun tai l:keen merkitty yhtäsuuruus. Kokonainen, rationaalinen l. — *Yhd.* juuri-, kokonais-, murtol. 4. *liik. harv.* = klausuuli.

lauseke|muoto *s. mus.* Tavallisin l. on 4-säkeinen, kahteen säepariin jakautuva. **-rakenne** *s. mus.* Sävellyksen l.

-lausekkeinen[63] *poss.a.* < lauseke. | Yksi-, kaksil.

lause|korko *s. kiel.* korko, joka sanoilla on lauseessa toisiinsa verrattuina; vrt. sanakorko. **-kuvio** *s.* Käyttää esityksessään l:ita. Annominaatio on l., jossa kaksi saman substantiivin eri sijamuotoa liittyy toisiinsa (esim. "lyökäme käsi kätehen"). **-kään|ne** *s.*, vars. *mon.* sanontatapa, lausetapa, puheenparsi. | Retorinen, taiteellinen l. Yllättävä l. Puhua rohkein, kansanomaisin l:tein.

lauselm|a[13] *s.* lausuma, lause, virke; lausuttu (t. kirjoitettu) ajatelma, mietelmä, arvostelma, määritelmä tms. | Suorasanainen, runopukuinen l. Lyhyt, suppea l. Syvällinen l. Tulokset voimme esittää seuraavana l:ana: - -. Kuuluisuuksien l:ia käytetään usein sitaatteina. Arkioloissa hän käytti sen [Raamatun] l:ia sattuvina puheenparsina LINN. — *Yhd.* alku-, ehto-, kysymys-, käänteis-, loppu-, mieli-, miete-, perus-, ponsi-, päätös-, väitösl.

lause|lyhenne *s.* pikakirjoituksessa: lyhenne, jonka merkitys selviää lauseyhteydestä ja jona voi olla päätteen-, vartalon- t. sananheitto. **-lyhennys** *s. kiel. vanh.* lauseenvastike. **-melodia** *s. kiel.* lauseen melodinen kulku. **-muodostus** *s.* lause(id)en muodostus. **-muoto** *s.* Kömpelö, vierasperäinen l. **-opilli|nen** *a. kiel.* -sesti *adv.* lauseoppiin kuuluva t. sitä koskeva, syntaktinen. | L. erikoisuus, virhe. L. tutkimus. L:sesti toisiaan lähellä olevat kielet. **-oppi** *s. kiel.* se kieliopin osa, joka käsittelee lauseen rakennetta ja osia, syntaksi; vrt. äänne-, sana-, muoto-oppi. **-paino** *s. kiel.* paino, joka sanoilla on lauseessa toisiinsa verrattuina, loogillinen paino, lauseaksentti; vrt. sanapaino. | L. vastaa sanan ilmaiseman käsitteen, toiminnan tms. kulloistakin tärkeyttä puhujan kannalta. **-painolli|nen** *a. kiel.* -suus *omin.* L. sana, asema. **-painot|on** *a. kiel.* -tomuus *omin.* Sidesanat ovat tavallisesti l:tomia. **-parsi** *s.* jhk vakiintuneeseen muotoon kiteytynyt sanonta, sanontatapa, puheenparsi. | L. "aika on rahaa". Tavallinen, yleinen, kulunut l. Kohtelias l. **-parsisto** *koll s.* **-poljento** *s.* lauseiden poljento, lauserytmi. | Raamatun juhlallinen l. **-raken|ne** *s.*, vars. *kiel.* lause(id)en rakenne. | Kielen, murteen, kirjailijan l. Virheetön, selvä, sujuva, mutkikas l. Venäjä on vaikuttanut karjalan kielen l:teeseen. **-rakennelma** *s.*, vars. *kiel.* Huolitellusti sommiteltu l. **-rytmi** *s.* lausepoljento. **-tapa** *s.* sanonta, sanontatapa, lause-, puheenparsi. | Tavallinen, omintakeinen, ilmeikäs l. Arkityylinen, ruotsinvoittoinen l. Käyttää jtak l:a. **-tyyli** *s.* Ahon ilmeikäs l. **-tyyppi** *s.* Yleisin l. on sellainen, jossa subjekti ja predikaatti ovat ilmipantuina. **-yhdisty|s** *s. kiel.* kahden t. useamman lauseen muodostama yhdistys, yhdyslause, virke. | Alisteinen, rinnasteinen l. L:ksen eri osat erotetaan toisistaan tavallisimmin pilkulla. **-yhtey|s** *s. kiel.* L:destä irrallaan oleva puhuttelusana. Sanan merkitys selviää parhaiten l:destä.

laus|ia[17] *v. vanh. runok.* lausua. | - - niin tietäjät tiesi ja laulajat l:i LEINO.

lauska[10] *a. murt.* vars. puusta: helposti halkeava, lausas. | Haapa on l:a puuta.

lausu|a[1] *v.* 1. ilmaista jtak (tav. lyhyesti) puhuttua t. kirjoitettua kieltä ilmaisuvälineenä

käyttäen, ilmaista sanoin, antaa toisten kuulla t. saada tietää jtak, sanoa, virkkaa, mainita, esittää **a.** henkilösubj:n ohella. | L. jtak ääneen, sanoin. L. sanottavansa kuuluvalla äänellä. L. ajatuksensa, mielipiteensä. L. arvostelu, mietelmä, tuomio, väite. L. totuus, kohteliaisuus, hävyttömyys, sukkeluus. L. kiitoksensa, tunnustuksensa, paheksumisensa. Lausu luku 4296! Teoreema voidaan l. kaavana: --. "Hyvästi!" l:i Matti. Vieras poistui sanaakaan l:matta. L. [= toivottaa] jku tervetulleeksi. Kokous l:i toivomuksenaan, että --. Eräässä teoksessaan N.N. l:u: --. Seuran syntysanat l:ttiin Kuopiossa pidetyssä kokouksessa. -- kaikki l:ivat hänestä hyvän todistuksen UT. — *lausua ilmi, julki.* En voi olla l:matta ilmi ihailuani. **b.** asiasubj:n ohella. | Suu, kieli l:u. Kieleni l:u mitä sydämeni kuiskaa KIVI. Lainkohta ei lausu [= mainitse, esitä] asiasta mitään. Asetus l:u selvästi periaatteen, että --. Suhdeluku l:u [= ilmaisee], montako pienempää yksikköä tarvitaan yhden suuremman yksikön muodostamiseen. — *Yhd.* julkil. **2.** ääntää, artikuloida. | L. äänne, sana, lause. L. selvästi, epäselvästi. Liisa ei osaa vielä l. *r*-äännettä. Englannin kieli on suomalaisesta vaikeaa l. Lausu nimet oikein! **3.** esittää taiteellisesti runoa (t. proosaa), resitoida, deklamoida. | L. runo(a). L. ulkoa, kirjasta. L. hyvin, huonosti, ilmeikkäästi. Kansanlaulut taiteellisesti l:ttuina.

lausuil|la[20] *frekv.v.* < ed. | L:ee harvakseen mietteitään. L. näytelmän vuorosanoja. Ellös l:ko näin koreasti, muoriseni KIVI. -- siekailemattomaan tapaansa l:i arvostelujaan ihmisistä WILKUNA.

lausuja[10] *tek.* Yhdistyksen syntysanojen l. — Vars. lausunnan (2) esittäjä, lausuntataiteilija. | Runon l. Koulun paras l. Lausuja N.N. — *Yhd.* runonl.

lausujatar[54*] *s.* naispuolinen lausuntataiteilija.

lausum|a[13] *s.* se mikä lausutaan, so. jtak asiaa koskevan ajatuksen t. ajatussarjan kielellinen ilmaus, yhden t. useamman lauseen muodostama kokonaisuus, lause, lauselma, lausunto. | Sisällykseltään l. saattaa olla arvostelma, mietelmä, johtopäätös, huomautus, kysymys tms. Tyhjentävä, perusteellinen l. Ajatukseltaan epäselvä l. Suopea, jyrkkä, pilkallinen l. Jkn henkilön, kokouksen, puolueen l. Mietinnöstä poistettiin tätä asiaa koskeva l. Šekin varmennukseksi merkitään sana "varmennetaan" tai jokin muu vastaava l. — *Yhd.* julki-, päätösl.

lausumatap|a *s.* sanonta(tapa). | Kansankieli rikastaa alinomaa kirjakielen l:oja. -- runollinen l., jossa sanaleikki sai ylivallan KIANTO.

lausumaton[57] *kielt.a.* L. ajatus, epäilys. Tuntea sanoin l:ta kiitollisuutta.

lausumis|harjoitus *s.* **-ta|pa** *s.* Äänteen, sanan l. Meillä on omaksuttu l., jonka mukaan latinan kirjoitettu **c** äännetään k:ksi. *a+b* voidaan ilmaista l:valla *a plus b.* — Pateettinen l.

lausunnalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** lausumalla tapahtuva. | L. esitys. **2.** lausuntaan kuuluva t. sitä koskeva, lausunnan vaatima; us. par. lausunnan, lausunta-. | Esitelmän l. puoli. L. koulutus. L:sesti [= lausunnan kannalta, puolesta] oivallinen esitys. **3.** lausunnan tapainen, -omainen, lausuntaa muistuttava, resitoiva. | Liturgian l. lukeminen. Vuoropuhelun l. luonne. L:sesti käsitelty lauluosa.

lausunnanopettaja *s.*

lausunnonantaja *s.*

lausun|ta[15*] *teonn.* < lausua. **1.** ääntäminen, artikulointi. | Äänteen, sanojen l. Tekstin selvä l. **2.** runo(je)n t. us. myös suorasanaisen kirjallisen tuotteen taiteellinen esittäminen; suullinen esitys(taito t. -taide), kaunoluku, deklamaatio. | Runon l. Ohjelmassa on mm. näyttelijä N:n l:taa. Harrastaa, opiskella l:taa. L:nan opettaja (myös ◡). — *Yhd.* joukko-, kuoro-, taidel.; runonl.

lausunta|esitys *s.* Taiteilija N.N:n l. **-harjoitus** *s.* **-harrastus** *s.* **-ilta** *s.* illaksi järjestetty taidelausuntatilaisuus. | Pitää l. Ella Erosen draamallinen l. **-kerho** *s.* **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* Nuorten l:t. **-kuoro** *s.* lausuntaa esittävä kuoro. | Kansakoululaisten l. **-kurssit** *s. mon.* **-mestari** *s.* **-mestaruus** *s.* Akateeminen l. **-numero** *s.* L:ksi sopiva runo. Esittää l:ita. **-ohjelma** *s.* **-ohjelmisto** *s.* Runo, joka kuuluu useiden taiteilijain l:on. **-taide** *s.* esittävä taide, jonka harjoittaja etup. äänen keinoilla tulkitsee taidekirjallisuuden tuotteita. **-taiteilija-(tar)** *s.* lausuntataiteen harjoittaja, lausuja(tar). **-taito** *s.* Kehittää l:aan. **-tapa** *s.* **1.** ääntämistapa. | Äänteen, sanan l. **2.** runojen tms. esittämistapa. | Runon l. Lausujan l. **3.** *harv.* sanontatapa. | Ytimekäs, tavallinen l. **-tehtävä** *s.* Harjoitteleville annettavat l:t. Kiitollinen, sopiva l. **-tunt|i** *s.* lausunnan oppitunti. | Ottaa, pitää l:eja.

lausun|to[2*] *s.* **1.** mielipiteen ilmaisu, jolla tav. ei ole velvoittavan tahdonilmaisun luonnetta; vrt. selitys, arvostelu, mietintö, päätös. | Asiantuntijan, viranomaisen, lääkärin, todistajan l. Komitean l. Suulliset, kirjalliset l:not. Hyvä, moittiva, hylkäävä l. Antaa l:to(nsa) jstak asiasta. Pyytää jkn t. jklta l:to(a) jstak. Eduskunnan valiokunnat antavat useimmiten l:tonsa mietinnön nimisinä. — *Yhd.* ennakko-, loppul.; haastattelu-, (sanoma)lehti-, paheksumis-, tarkastusl.; asiantuntijan-, lääkärin-, todistajanl. **2.** *vanh.* lausunta. | Juhlan ohjelmassa oli mm. laulua ja l:toa.

lausunto|-oikeus *s.* oikeus antaa lausunto. | Helmikuun manifestin mukaan Suomen valtiopäivillä piti olla vain l. sellaisten lakien säätämisessä, jotka olivat tarkoitetut keisarikuntaa varten. **-vapau|s** *s.* kansalaisten oikeus vapaasti ilmaista ajatuksensa ja mielipiteensä suullisesti t. kirjallisessa esityksessä, sananvapaus. | L:teen sen laajemmassa merkityksessä luetaan myös painovapaus. Suomessa l. turvattiin 1906 annetulla perustuslainvoimaisella laillа.

laususkell|a[28] *frekv.v.* (< lausua) lausuilla. | L. runoa, mietelmiä. [Ranskalaisia sanoja] ei hän suinkaan l:ut koketeeratakseen LEHT.

lausut|taa[2*] *fakt.v.* < lausua. **1.** L. oppilailla

runoa. 2. *mus.* -us[64] *teonn.* soveltaa musiikki oikealla tavalla tekstiin. | L:uksen tarkoituksena on sävelten rytmin ja melodiikan muodostaminen mahdollisimman lähelle sävellettävien sanojen luonnollista ja loogillista lausumista. Hyvin l:ettu laulu, sävellys.

lau|ta[10*] *s.* **1.** (tav. konesahassa tehty) leveyttään huomattavasti pitempi ohuehko puulevy; *puut.* sahattu puutavara, jonka paksuus on 1/2—1 3/4" ja leveys vähintään 3"; vrt. päre, paanu, kimpi, rima, riuku, soiro, lankku. | Kapea, leveä, ohut, paksu, lyhyt, pitkä l. Kolmen metrin pituinen, tuuman paksuinen l. 50 metriä tuuman [= tuuman paksuista] l:taa. Sileä, karkea, höylätty, höyläämätön l. Ruoditettu l. Puhdas, puolipuhdas [= täysi-, vajaasärmäinen] l. Suora, kiero l. L:dan pää, reuna, särmä. L:dan pätkä, kappale (myös ◡). Veneen l:dat. Ojan yli johtava l. L:doista rakennettu, l:doilla vuorattu talo. L:doista tehty aita, katto, ovi. Lattia on l:taa, l:dasta, l:doista. Sahata, syrjätä, särmätä l:toja. — *Erik.* **a.** hyppylauta (2). | Hypätä l:taa. **b.** hylly(lauta). | Mäkelä, tuolla l:dalla näette seitsemän aapiaista KIVI. **c.** ruumislauta. | Ruumis, vainaja makaa l:dalla. Nostaa jku l:dalle. -- pesty, puettu ja l:dalle oikaistu LINN. Terve oli kun läksin ja nyt jo l:dalla [= vainajana] JOTUNI. Eukko kun tuota otti ja oikaisihe l:dalle [= kuoli] HEPOR. **d.** ruumisarkun lauta. | Toinen l:doissa [= kuolleena arkussa], toinen raudoissa SP. -- väliin neljän l:dan / käyn kerran nukkumaan KOSKENN. -- tietäjä, joka saapi vaikka l:tojakin potkaisemaan [= kuolemaan] KAUPPISH. **e.** *yhd.* Koivu-, kuusi-, mänty-, tammil.; pinta-, sydänl.; hylky-, jäte-, pontti-, raaka-, rimal.; harja-, kansi-, katto-, kynnys-, lattia-, nurkka-, ovi-, permanto-, pääty-, räystäs-, seinä-, varpe-, vuoril.; astia-, astuin-, hyppy-, istuin-, keinu-, ponnahdus-, ponnistusl.; leipä-, ruumisl.; pisara-, tuulil.; ala-, alus-, etu-, jalka-, kannatus-, laita-, perä-, pohja-, poikki-, päällys-, pääte-, rinta-, selkä-, side-, sivu-, syrjä-, tuki-, väli-, yläl.; hylly-, laatikko-, venel.

2. lautapelin puinen t. esim. pahvinen pelialusta. | Šakki-, tammipelin l. Lähetit liikkuvat l:dalla [šakkipelissä] vinoittain. Pelata l:taa 'lautapeliä'. — *lyödä jku* t. *jk laudalta* (kuv.) "lyödä pois pelistä", olla parempi, syrjäyttää parempana, voittaa. | Löi l:dalta kilpailijat. Kotimaiset tuotteet pystyvät lyömään l:dalta ulkomaiset. -- aina minä -- yhden penikan l:dalta lyön AHO. — *Yhd.* šakki-, tammil.

3. *harv.* pöytä(levy). | Lyödä kintaat, rukkaset l:taan 'luopua yrityksestä, tehdä vararikko'.

4. yhd:ojen jälkiosana eril. laudasta valmistetuista esineistä t. myös esineistä, joissa jk olennainen osa on laudasta t. laudoista: kaulaus-, leikkuu-, piirustus-, pyynti-, silitysl.; mallil.; harjus-, harri-, käpälä-, lintul.; potkul.

5. ks. silmälauta.

lauta|-aine *s.* Vuoraukseen tarvittavat l:-aineet. **--aita** *s.* Pihaa ympäröi korkea l. **--alusta** *s.* **-hyppy** *s. urh.* ponnahduslaudalta suoritettu uimahyppy.

lautainen[63] *ain.* ja *poss.a.* L. vaja, katto, lattia. — *Yhd.* harva-, leveä-, tiheäl.; yksi-, kaksil.

lauta|jalka *s.* **1.** myös *a.* = latuskajalka. **2.** *puut.* Pohjois-Amerikassa käytetty sahatavaran mittayksikkö: 1/12 kuutiojalkaa. **-kansi** *s.* **-karkko** *s.* lautatapuli. **-kasa** *s.* **-katos** *s.* Avonainen l. **-kat|to** *s.* Rakennuksen, huoneen l. L:on laudat asetetaan lomittain harjalta räystäälle. **-kattoinen** *a.* L. aitta. **-kavio** *s.* = latuskakavio. **-kehikko** *s.* Betoni valetaan l:on. **-kehys** *s.* Oven l. **-kerros** *s.* **-koju** *s.* Harva, viheliäinen l.

lautakun|ta *s.* **1.** jtak (kunnallista, taloudellista, terveydenhoito- tms.) tehtävää varten valittu t. määrätty, useiden henkilöiden muodostama elin. | Kuusimiehinen l. Kunnallinen l. Valtion l:nat. Työväen asiain l. L:nan puheenjohtaja, sihteeri, jäsenet. — *Yhd.* arvostelu-, asutus-, holhous-, huolto-, kalastus-, kieli-, kiinteistö-, kirjasto-, kurinpito-, lastensuojelu-, majoitus-, metsänhoito-, musiikki-, palkinto-, raittius-, satama-, sovittelu-, terveydenhoito-, tie-, tutkinto-, urheilu-, vaali-, verotus-, vuokral.; kunnallisl.; keskusl. **2.** erik. kihlakunnanoikeudessa (aik. muissakin oikeusasteissa) tuomarin avuksi asetettu, paikallisolosuhteita tunteva ja kansan oikeuskäsitystä edustava maallikkojäsenistö, lautamiehistö. | Jos koko l. yksimielisesti on toista mieltä kuin tuomari, tulee l:nan mielipide oikeuden päätökseksi.

lauta|kuorma *s.* **-laatikko** *s.* **-lattia** *s.* Huoneessa on l. **-lava** *s.* **-levy** *s.* **-luuk|ku** *s.* Ikkunat voitiin ulkoapäin peittää l:uilla. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. tytönvartalo. **-maja** *s.* **-miehistö** *koll.s.* < seur.

lautamie|s *s.* kihlakunnanoikeuden lautakunnan jäsen. | Toimia l:henä. Valita l:heksi.

lauta|nen[63] *s.* **1.** matala, pyöreä (posliininen, fajanssinen, puinen, metallinen tms.) syömäastia; vrt. vati, kulho, malja. | Pieni l. Matala, syvä l. Tyhjä, täysi l. Syödä l:selta. Ottaa, panna ruokaa l:selle. Voi tuodaan pöytään l:sella. Vaihtaa puhtaat l:set. Silmät suuret ja pyöreät kuin l:set. Litteä kuin l. — *Yhd.* emalji-, fajanssi-, hopea-, lasi-, posliini-, puu-, tinal.; hedelmä-, jälkiruoka-, kakku-, kala-, leikkele-, leipä-, leivos-, liemi-, paisti-, puuro-, voil.; öylättil.; alus-, pikku-, seinäl. **2.** ed:tä muistuttavista pyöreistä, tav. lievästi kuperan levyn muotoisista esineistä. | Talousvaa'an l. 'kuppi'. Lentävä l. [uusiksi ilma-aseiksi t. -aluksiksi väitetyistä nopeakulkuisista taivaalla havaituista valo- ja ääni-ilmiöistä]. — *Erik.* **a.** *tekn.* (höyrykoneen t. moottorin) venttiiliä sulkeva levymäinen osa, venttiililautanen, -kartio. **b.** *maat.* lautas-äkeen kupera, teräväreunaista lautasta muistuttava muokkaava osa. **c.** *mon. mus.* = levyt. | L:sia vastakkain lyötäessä syntyy voimakkuudeltaan vaihteleva sähisevä ääni. — *Yhd.* lyömäl:set. **d.** *urh.* pesäpallopelissä: syöttölautanen. | Jos pallo ei putoa l:selle, syöttö on väärä. — *Yhd.* syöttöl. **3.** vars.

hevosesta, harvemmin lehmästä, lampaasta t. siasta: lantiosta hännän juureen ulottuva takaruumiin (kaareva) yläkuve. | Lyhyt, kapea, taaksepäin kalteva, pysty l. Taputtaa l:selle. Läimäytteli ruunaa ohjasperillä l:sille. Pääsiäisnoidat leikkelivät nahkapaloja lehmien l:sista. **4.** *harv.* pieni lauta. | Suu veti revon ritahan, / kieli kärpän l:sehen [= pyydyslautaan, satimeen] KAL.

lauta|oja *s.* lautaputkellinen salaoja. **-ovi** *s.* yl. laudoista tehty ovi; *rak.* yhteen kerrokseen vierekkäin asetetuista laudoista tehty ovi; vrt. peiliovi, laudoitettu ovi. **-parakk|i** *s.* Sotilaiden majoittaminen l:eihin. **-pel|i** *s.* peli, jota pelataan siirtämällä nappuloita jnk alustan ruutuja t. muita kuvioita pitkin. | L:ejä ovat tammipeli, šakki, halma ym. Pelata l:iä. **-permanto** *s.* **-piha** *s.* tav:mmin lautatarha. **-pino** *s.* **-pohja** *s.* Sängyn l. Auman l. **-portti** *s.* **-putki** *s.* Salaojan l. **-päinen** *a.*, vars. *ark.* tyhmä, puu-, pölkkypäinen. | Oletko sinä ihan l.! **-pää** *a.* - - en ole se, joka pistää jotain hampaan koloon ja kävelee kuin l. härkä [= härkä, jonka otsaan on kiinnitetty lauta, ettei se näkisi puskea t. hypätä aidan yli] KIVI. — *Ark.* = lautapäinen. — *S:sesti.* Samanlainen l. kuin veljensäkin KATAJA. **-rakennus** *s.* Hatara, kylmä l. **-risti** *s.* Vaatimaton l. haudalla. **-ristikko** *s.* Katon l. **-saha** *s.* lautojen sahaamiseen käytetty saha.

lautasaura *s. maat.* aura, jonka maata leikkaavana teränä on pyöreä, teräväsärmäinen, vinottain ajosuuntaa vastaan pyörivä teräslevy.

lauta|seinä *s.* Ohut, moninkertainen, tiivis l. Huone jaettiin l:seinällä kahtia. **-seinäinen** *a.* L. rakennus, huone.

lautaselli|nen[63] *s.* lautasen täysi. | L. ruokaa, marjoja. Pekka pisteli suuhunsa velliä suuren l:sen.

lautashylly *s.*

lauta|siipi *s.* Tuulimyllyn l. **-silta** *s.*

-lautasinen[63] *poss.a.* < lautanen 3. | Kapea-, leveäl.

lautas|jää *s.* (irrallisina) pyöreähköinä levyinä esiintyvä jää. **-kasa** *s.* Pesemätön l. **-kyhmy** *s.* hevosen hännän tyven etupuolella oleva kohoama. **-liha|s** *s.* vrt. lautanen 3. | Hevosen l:kset.

lautasliina *s.* pieni kangas- t. paperiliina, jollaisia aterioitaessa käytetään suun (ja käsien) pyyhkimiseen ja vaatteiden suojelemiseen, salvetti, servietti. | Paperinen l. Jokaisen lautasen vieressä on sievästi taitettu l. Pyyhkiä suutaan l:lla. **-laukku** *s.* kangas- (t. paperi)-suojus, jossa lautasliina(t) käytön välillä pidetään. | Kirjottu l. **-rengas** *s.* rengas, jossa rullalle käärittyä kankaista lautasliinaa käytön välillä pidetään. | Hopeinen, puinen l.

lautas|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* < lautanen 1. | L. malja. **-murskain** *s. tekn.* murskauskone, jonka rouhivat osat ovat lautasen tapaiset. **-putki** *s. sähk.* hehkulampun jalustasta sisään johtava, ulommasta päästään lautasmaisesti kovertuva lasiputki, jonka läpi hehkulangat kulkevat. **-pyörä** *s. tekn.* **1.** = kruunupyörä. **2.** auton tasauspyörästön iso käyttöpyörä. **-siipi** *s. maat.* lautasauran siipi. **-tahko** *s. tekn.* tahko, jonka kiekko muistuttaa kuperaa lautasta.

lauta|suoja *s.* **-suojus** *s.* L. varjelee konetta kastumasta.

lautas|venttiili *s. tekn.* venttiili, jonka sulkulevy on litteä, kiekkomainen; *syn.* laippaventtiili. **-äes** *s. maat.* äes, jonka muokkaavina osina ovat kahteen akseliin kiinnitetyt hiukan kuperat, teräväreunaiset, pyöreät teräslevyt.

lautasänky *s.* Natiseva l.

1. **laut|ata**[35*] *v.* **1. a.** kuljettaa vesitse lautalla. | L. ihmisiä, kulkuneuvoja salmen yli. **b.** puutavarasta: kuljettaa vesitse lauttana t. lauttoina; vrt. uittaa. | L. puutavaraa, tukkeja. L:taamiseen sopiva vesistö. **2.** koota (tukkeja tms.) uitettavaksi lautaksi. | Tukit ovat valmiiksi l:attuina uittoa odottamassa.

2. **laut|ata**[35*] *v. murt.* reestä: luisua sivusuuntaan, liirtää. | - - reki l:tasi ja kuormat pyrkivät alituisesti kaatumaan ALKIO.

lauta|taapeli *s.* par. lautatapuli. **-talo** *s.* **-tapuli** *s.* laudoista niiden varastoimista ja kuivaamista varten huolellisesti kerroksittain ladottu pino, lautakarkko.

lautatarha *s.* sahatavaran kuivaamiseen ja varastoimiseen käytetty alue, us. sahatavaroineen. | Sahan, sataman l. L:n hoitaja. **-kuiva** *a. puut.* sahatavarasta: lautatarhassa kuivattu, vajaa-, ulkokuiva. **-kuiva(t)us** *s. puut.* (sahatavaran) kuivaaminen lautatarhassa, ulkokuiva(t)us.

lauta|tavara *s.* laudoiksi sahattu puutavara; vrt. sahatavara. | Kuiva, puolikuiva, oksaton l. **-teline** *s.* L. astioita varten. **-toltti** *s.* toltti lautoja. **-vaja** *s.* **-varasto** *s.* **-vuoraus** *s.* Seinän, oven l. **-vyö** *s. kansat.* vyö, jollaisten kutominen suoritetaan neliömäisillä, kulmistaan rei'itetyillä pikku laudoilla.

lauteet[78*] *s. mon.* ks. laude.

lautsa[10] *s.*, vars. *runok. murt.* lavitsa. | Anna virsi viisahalle, / laulu l:n istujalle! KAL. Haukotteli haikeasti, / tuosta l:lle laseikse LEINO.

1. **laut|ta**[10*] *s.* **1.** lankuista, tukeista, tynnyreistä tms. koottu kelluva laite, jollaisia käytetään vesikuljetusvälineenä, työskentelypaikkana vesillä yms. | Puunrungoista kyhätty l. Kellukkeiden varaan rakennettu l. Sukeltajan, helmenpyytäjän l. Meloa, sauvoa l:taa. Kuljettaa tavaroita l:alla. Haaksirikkoiset pelastuivat hylyn kappaleista kootulle l:alle. — *Yhd.* hirsil.; pelastus-, pyykki-, työl. **2.** tieliikennettä välittävä lautta, lossi; tav. keulasta ja perästä samanlainen, henkilöiden ja kulkuneuvojen kuljetukseen tarkoitettu konealus. | Soudettava, köyden varassa vedettävä l. Moottorilla käyvä l. Auto ajetaan l:alle. Hankalan l:an tilalle saatiin silta. — *Yhd.* liikennel.; höyry-, luopa-, moottori-, riippu-, soutu-, vetol.; (maan)tiel.; junal. **3.** vesitse kuljetettavaksi jllak tavoin yhdistetty puutavaraerä; vrt. suma, pyräs. | Puomilla ympäröity l. Niputettu, köytetty l. Uittaa, hinata l:taa. Hinaaja-alus vetää l:taa. — *Yhd.* propsi-, tukkil.; kehä-, nippu-, risti-, sikari-, suomusl. **4.** veden pinnalla kelluva suurehko levymäinen kappale t. joukko

jtak ainetta. | Jää halkeili l:oiksi. Edellisenkesäiset kaislat ajelehtivat l:toina järven selällä. — *Yhd.* jääl.

2. **laut|ta**[10*] *s. kansanr.* portto, huora. | - - poltan porton poikinensa, / kansan l:an lapsinensa KANT.

lautta- us. = lossi-.

lauttaaja[18] *tek.* (< lautata) lauttausta suorittava henkilö, lautan kuljettaja, lautturi, lossimies; vrt. uittaja. | Puutavaran l. L. kuljetti matkueen salmen yli.

lauttaamaton[57] *kielt.a.* < lautata. | L. puutavara.

lautta|jää *s. geol.* arktisissa seuduissa matalia merenlahtia täyttävä t. mannerta reunustava jää(tikkö), joka osaksi ulottuu maapohjaan, osaksi ui vedessä, shelfjää. **-köysi** *s.* köysi, jonka varassa lauttaa kuljetetaan, lossiköysi. **-liikenne** *s.* Salmen yli on vilkas l. **-mainen**[63] *kalt. a.* Vedessä kelluva l. rykelmä. **-mie|s** *s.* lautan kuljettaja, lautturi, lossimies, lossinhoitaja. | L. vetää, sauvoo lauttaa. - - l:het varppasivat uusia lauttoja selältä IVALO. **-paikka** *s.* paikka, jossa vesistö ylitetään lautalla. **-pussi** *s. sot.* lauttana t. lautan kellukkeena käytettävä pussi, joka täytetään jllak veden pinnalla helposti pysyvällä aineella (oljilla, oksilla tms.). **-raha** *s.* lautan käyttämisestä suoritettava maksu, lossiraha. **-silta** *s.* uiva, tav. kellukkeiden varaan rakennettu silta; vrt. ponttoni-, arkku-, riippusilta. | Veneiden varaan rakennettu l. **-tavara** *s. puut.* lauttaustavara.

lauttaus[64] *teonn.* < lautata. — *Erik. puut.* puutavaran kuljettaminen (tav. virtaamatonta t. heikosti virtaavaa) vesitietä lauttoina, kiintouitto; vrt. uitto. | Puutavaran l. Suorittaa, harjoittaa l:ta.

lauttaus- vars. *puut.* us. par. uitto-. **-kustannukset** *s. mon.* **-lait|e** *s.* Ympäryspuomit, vaijerit ym. l:teet. **-paikka** *s.* lauttapaikka. **-työ** *s.* Kesän uitto- ja l:t. **-väylä** *s.* vrt. uittoväylä. | L:ksi sopiva vesistö. Puutavara on ajettu l:n varteen. **-yhdisty|s** *s.* uittoyhdistys. | Väylässä lauttausta harjoittavat muodostavat l:ksen, joka huolehtii yhteisuitosta. Kymin l.

lautta|vene *s.* lautan tavoin liikennettä joen t. salmen yli välittävä vene. **-väylä** *s.* L. on pidettävä auki, kun jää ei vielä kanna ajoneuvoja. **-yhteys** *s.* Ruotsin ja Tanskan välinen l.

lautti[4*] *s. harv.* kasvitarhan multapenkki. | - - pari l:a rehotti punajuurikasta ja porkkanaa HAARLA.

lautturi[5] *s.* **1.** lautan kuljettaja, lautta-, lossimies. | Volgan l:t. L. kuljettaa matkamiehet virran yli. — Kharon, Tuonelan l. **2.** *harv.* lattialle tehdystä usean hengen tilapäisestä makuusijasta. | Miehet makasivat l:ssa pitkin lattiaa JÄRVENT.

lautu|a[1*] *v. harv.*, vars. *runok.* laajeta, levetä, lisääntyä. | Kasvoi kuuset kukkalatvat, / l:i lakkapäät petäjät KAL. - - laulu lasten kaunotukkain / seestyy, l:u, sädehtii LEINO. Ei ole ihmisen saastainen kynnenjälki pystynyt heittämään tänne [korpeen] l:vaa sijaansa HAANPÄÄ.

lautum|a[13] *s.* = laikku, läikkä; tahra; vrt. pilkku, täplä. | Epämääräinen pyöreä l. Musta, valkoinen, sinertävä l. Tulirokkoisen ihoon ilmestyy punaisia l:ia. Peltopyyn koiraan vatsapuolella on hevosenkengän muotoinen ruskea l. - - saarten välit virtaisten salmien paikoilla sulan l:ia täynnä KOJO.

lauvantai[27] *s. par.* lauantai.

lava[10] *s.* **1.** eril. tarkoituksiin käytetyistä, tav. puisista, koholla olevista tasapintaisista, isohkoista alustoista. | Laudoista, hirsistä tehty l. 4 m pitkä ja 2 m leveä l. Kaivon kantena on yksinkertainen l. Betonin sekoittaminen tapahtuu puisella l:lla. Lastaamisen helpottamiseksi on rakennettu tukien varassa olevia lavoja. Lappalaisilla on patsaan päähän rakennettu l. aittana. Latana käytetään alta raudoitettua puista l:a. — *Erik.* **a.** esitys-, näyttämö- tms. lava. | Kuoro seisoo l:lla valmiina aloittamaan. Lukiessa se [näytelmä] ehkä saattaakin jollain tavoin vedota mielikuvitukseen, mutta l:lle sitä olisi nykyaikana melkein mahdoton ajatella TARK. **b.** saunan lauteet, lavo. | Nousta l:lle. - - saunan l:lla kivussansa lepäsi KALLAS. **c.** istuin- t. makuulavitsa. | Pian istui hän kahleet jaloissa l:llansa KIVI. **d.** eril. ajoneuvojen kuormalavasta. | Työ-, käsirattaiden l. Irtonainen reen l. Kuorma-auton l. **e.** *yhd.* Lauta-, puul.; lastaus-, lähtö-, makuu-, mestaus-, paini-, tähystysl.; konsertti-, laulu-, näyttämö-, puhe-, soitto-, tanssil.; katsoja-, puhujal.; auton-, kärrynl.; irto-, kääntöl.; imu-, itiöl. **2.** kasvilava. | Lämmin, kylmä [= lämpöalustainen, lämpöalustaton] l. Kasvattaa, hyötää kasveja l:ssa. — *Yhd.* hyöde-, idätys-, koe-, lanta-, lämpöl.; kaali-, kasvi-, kukka-, kurkku-, taimil.

lavaikkuna *s.* kasvilavan katteena oleva ikkuna.

-lavainen[63] *poss.a.* Kapea-, leveä-, lyhytl.

lava|kehys *s.* kasvilavaa ympäröivä (puu)kehys. | Laudoista tehty, irrallinen l. **-kurkku** *s.* kasvilavassa kasvatettu kurkku; vrt. avomaan kurkku. | Valkoinen, vihreä l. **-kärry|t** *s. mon.* vrt. lava 1.d. | 2-pyöräiset l. L:jä käytetään työkärryinä. **-laite** *s.* Rattaiden l. **-lanta** *s.* kasvilavan lämpöalustana käytetty palanut lanta. **-lasi** *s.* kasvilavan lasi.

1. **lavallinen**[63] *poss.a.* < lapa. | L. lehti.

2. **lavallinen**[63] *poss.a.* < lava. | L. reki.

lava|matto *s.* kasvilavan peitteenä käytetty (olki)matto. **-multa** *s.* kasvilavassa käytetty multa.

lavanalusta *s. kansat.* = karsina 2.

lavankärki *s.* hevosella lapaluun ja olkaluun nivelkuopan ylä- ja etupuolella oleva lapaluun kyhmy.

lavan|ne[78*] *s.* melan tapainen sekoitus- t. hämmennyslasta. | Hämmentää vierrettä l:teella.

lavantauti *s. lääk.* erityisen bakteerin aiheuttama, korkeana kuumeena, päänsärkynä, ripulina ym. ilmenevä vaarallinen tartuntatauti, (suoli)tyyfus. | Sairastaa l(:a). Kuolla l:in. L. esiintyy tavallisesti epidemiana. — *Yhd.* pikkul. **-bakteeri** *s.* lavantautia aiheuttava bakteeri. **-basilli** *s.* **-epidemia** *s.* Kaupungissa raivoaa vaarallinen l. **-|nen** *a.* ja *s.* lavantautia sairastava. | L:set on viipymättä siirrettävä sairaalaan. **-potilas** *s.* **-rokotus** *s.* lavantautia vastaan suoritettu rokotus. **-sairaala** *s.*

-**sairas** *s.* -**tapaus** *s.* -**tartunta** *s.* L. leviää usein veden mukana.

lava|punkki *s.* Uropoda obnoxia, kilpipunkkien heimoon kuuluva 1 mm pitkä, kastanjanruskea punkki, joka vioittaa lavassa kasvavia taimia. -**ratta|at** *s. mon.* vrt. lava 1.d. | L:ita käytetään työrattaina.

lavast|aa[2] *v.* suorittaa kulissien (us. myös puvuston, valaistuksen ym.) järjestelyt, jotka ovat tarpeen näytelmän, baletin tms. esittämiseksi näyttämöllä t. elokuvan (t. jnk sen kohtauksen) valokuvaamiseksi; asettaa näyttämölle. | L. näytelmä, baletti, elokuva. Loisteliaasti l:ettu operetti. — *Kuv.* Taitavasti l:ettu poliittinen oikeusjuttu. - - traagillinen kohtaus, joka oli l:ettu aivan alleni kadun syvänteeseen M. RAPOLA.

lavastaj|a[16] *tek.* Näytelmän, elokuvan l. Teatterin l. — *Kuv.* Natsit olivat poliittisia yllätyksiä valmistellessaan taitavia l:ia.

lavastukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* lavastusta koskeva, siihen kuuluva t. sille ominainen. | L:sesti ansiokas [näytelmän] esitys.

lavastus[64] *s.* näytelmän tms. lavastaminen, lavastamiseen käytetyt kulissit (us. myös puvut, valaistus ym.), näyttämölleasetus, -pano. | Näytelmän, oopperan, elokuvan l. Värikäs, loistelias l. Suunnitella, valmistaa l. — *Kuv.* Välikohtauksen l. oli liian läpinäkyvä. -**taide** *s.* -**taiteilija** *s.*

lavatarha *s.* Kasvitarhan yhteydessä oleva l.

lavateera[10] *s. kasv.* poppeliruusu.

1. **lavaton**[57] *kar.a.* < lapa. | L. lehti.

2. **lavat|on**[57] *kar.a.* < lava. | L:tomat rattaat.

lavaviljely *s.* lavassa harjoitettu kasvien viljely. | Kurkun l.

lave|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* = laaja. *(1.)* Sillä se portti on avara ja tie l., joka vie kadotukseen UT. L:an tien kulkija 'maallinen, suruton, autuuttaan ajattelematon ihminen'. - - siitä olisi polku poikennut l:alta ja lattealta ladulta syville, rauhallisille, kotoisille maille SILL. *(2. a.)* L. ala. L. lattia, seinä. L. suo, metsä, erämaajärvi. L. näköala, maisema. L. maailma. Se on pitempi kuin maa ja l:ampi kuin meri VT. - - lumet jo olivat sulaneet l:ihin pälviin KIANTO. — Kasvin juuret ulottuvat l:alle. L:alle levinnyt tapa. *(b.)* L:at rajat. L. kädenliike. *(3.)* L. viitta, hiha. *(4.)* L. suku, ystäväpiiri. L. teos, julkaisu. Kirjailijan l. tuotanto. L:at tiedot. L. tutkimus. L. oikeusasia, keskustelu. Tapa, jolla on l. käyttö. Tehtävä on liian l. Sanan l:assa merkityksessä. Puhua, kertoa l:asti. Minulla on täällä l:at tuumat CANTH.

laveahko[1] *mod.a.* L. alue, suo. L. teos.

lavea|lti, -lta *adv.* laajalti. | Afrikka on l:lti autiomaata. L:lti tunnettu tapa. - - keskustelemme asiaa vähän l:mmalta ja syvemmältä KIVI.

lavea|pohjainen *a.* L. vene. -**puheinen** *a.* = seur. | L. henkilö. -**sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* moni-, runsassanainen, laajasanainen. | L. esitys. Liiallinen l:suus. Selittää l:sesti. -**suinen** *a.* L. pullo. — *Halv.* Oi on vanha Väinämöinen, / laulaja l. [= suurisuinen] KAL.

laveerata[35] *v.* tasapintaisesti sivellintä käyttäen peittää t. varjostaa piirustus vedellä ohennetulla väriliuoksella, jossa väriaineena tav. on tušša t. myös seepiaa; vesivärimaalauksessa joskus: maalata ohuella värillä t. ohentaa siveltyä väriä vedellä.

laveeraus[64] *s.* laveeraaminen; laveeraamalla tehty, yksivärinen ja enintään vain valöörinvaihteluja (eikä värivaikutuksia) tavoitteleva piirustus.

lavemangi[4] *s. lääk.* peräruiske.

lavendeli[4] *s.* par. laventeli.

lavennella[28*] *frekv.v.* < laventaa.

lavennus[64] *s.* laventaminen; laveampi kohta, laajentuma. | Huoneen l. Putken suussa on huomattava l.

laven|taa[8] *v.* tehdä lavea(mma)ksi, laajentaa, avartaa. | L. väylä, putki. L. pinta-alaa. L:nettu käytävä, rakennus. 5-luokkainen koulu l:nettiin 8-luokkaiseksi. L. näköpiiriään, käsitystään. L:nettu määräämisvalta. Nuo suuret, laajat näköalat ne l:tavat rinnan AHO. — Erik. *mat.* kertoa murtoluvun osoittaja ja nimittäjä (t. juuren indeksi ja juurrettavan eksponentti) samalla nollasta eroavalla luvulla;)(supistaa. | L. murtoluku 2:lla.

laventaja[16] *tek.;* erik. *mat.* luku, jolla laventaminen suoritetaan.

laventeli[4] *s.* Lavandula, vars. Välimeren maissa kasvavia huulikukkaiskasveja; tav. kielenkäytössä: Lavandula spica, tähkälaventeli, 20—60 cm korkea varpumainen, sinikukkainen ruoho, jonka kukista tislataan hajuvesi- ja saippuateollisuudessa käytettyä öljyä. | L:n kukka, tuoksu. -**sprii** *s. lääk.* laventeliöljyn ja alkoholin seos. -**öljy** *s. lääk.* laventelin kukista tislattu aromaattisen hajuinen öljy.

laventu|a[1*] *pass.v.* < laventaa. | Esitys l:i suhteettomaksi. - - hallitsi seitsemälle mäelle l:nutta sukukylää HAARLA.

laveri[5] *s.* **1.** makuulava, -lavitsa. | Puinen, lautainen l. Tukkikämpän l. Maata, loikoa l:lla. - - retkahti hän selälleen pilkkopimeän arestihuoneen paljaalle l:lle KIANTO. — *Yhd.* makuul. **2.** *mon. murt.* lamuska.

laver|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** ihmisestä: olla äänessä, suulaasti puhella, rupatella, lörpötellä. | L. kaikenlaista, turhia, omiaan. Tyttö l:teli ummet ja lammet. Jätä joutavat l:telut! - - sytytti paperossin pöydältä ja alkoi l. asioistaan AHO. - - kyllä te siitä [rakkaudesta] l. osaatte vaikka päiväkausia LINN. **2.** eräiden lintujen laulusta. | Laulurastas l:teli kuusen latvassa. Lehtokertun soinnukas l:telu.

laver|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* tav:mmin ed. | L. joutavia, liikoja. - - ei turhia l:ruksia kärsitä, vaan lopetetaan löpinä lyhyeen AHO.

lavertaja[16] *tek.* - - suupaltti, kerskaaja ja l. LARINK.

lavertelija[14] *tek.* < laverrella. | Kielevä, suulas l. Mitähän tuo l. oikein tahtoo sanoa? UT.

lave|ta[34] *v.* laventua. | - - hänen ajatuspiirinsä yhä l:nee JÄRN.

lavetti[6*] *s. sot.* **1.** raskaiden tuliaseiden (tykkien, mörssärien, haupitsien) tuliputkea kannattava alusrakenne; us. myös raskaan kone-

kiväärin jalusta. | Tykin, konekiväärin l. Jäykkä, joustava l. L. tekee mahdolliseksi aseen suuntaamisen ja ottaa vastaan takatyönnön. — *Yhd.* haara-, jousto-, kaksois-, ristil.; tykinl. **2.** *harv.* (auton, rattaiden tms.) kuormalava; lamuska. | Kuorma-auton l. — *Yhd.* halkol.

-lavettinen[63] *poss.a.* Joustava-, jäykkäl.

lavi[4] *s. kans.* eläimen (vars. lehmän) kaulapanta; joskus muukin pannan t. luokin tapainen rengas, silmus. | Vitsaksesta väännetty, nahkainen l. Jo ommeltu on / l:t kaulaan kelloineen LEHT. — Valmiit linnunrihmat lintumies panee riippumaan pienen hevosluokin kaltaiseen l:in AHTI RYTKÖNEN.

lavia[14] *a. murt. runok.* lavea.

laviini[6] *s.* lumivyöry. — *Kuv.* Kuin vyörynä l:n / tuli miehiä armeijaan H.ASUNTA.

lavitsa[15] *s.* penkki, istuin- t. makuulava. | Leveä, kapea, pitkä l. Irtonainen, seinään kiinnitetty l. Pirtin seiniä kiertävät l:t. Istua, maata l:lla. Ikkunan ääressä oli pöytä ja "l.", joksi tuolia sanottiin RAILO. — *Yhd.* puul.; istuin-, makuul.; perä-, pöytä-, seinäl.

lavo[1] *s.* **1.** saunan lauteet, parvi. | Istua, maata, hikoilla l:lla. Nousta, kiivetä l:lle. Lapsille uskotellaan, että vastasyntyneet löydetään saunan l:n alta. — *Yhd.* saunanl. **2.** *harv.* yl. lava. | Kärryjen l:lla ei ollut tämän taivaallista, ei heinän piikkiä PÄIVÄR. - - siellä näyttämön l:lla hengittivät kuumat itämaat WALTARI. — *Yhd.* mallasl.

lavoaari[4] *s.* käsien- ja kasvojenpesuallas. | L. saattaa olla joko irtonainen pesukaappi tai -pöytä taikka kiintonainen, vesijohdon yhteydessä oleva. Marmorinen, posliininen l. Kylpyhuoneen l.

lee[26] *s. mer.* aluksen suojanpuoli;)(tuulenpuoli.

leegio[3] *s.* par. legio.

leesio[3] *s. lääk.* loukkaantuminen, loukkaantuma, vamma.

leeviläi|nen[63] **1.** *s.* muinais-Israelin oloista: Leevin heimoon kuuluva juutalainen, alempiarvoinen pappi, temppelivirkailija, leviitta. | Ainoastaan l:set toimittakoot palvelusta ilmestysmajassa VT. **2.** *a. harv.* L:set papit VT.

leffa[10] *s. puhek.* elokuvateatteri, elokuvat, "levari". | Mennä l:an.

legaalinen[63] *a. lak.* laillinen, lainmukainen, lakimääräinen, -perusteinen;)(illegaalinen. | L. järjestö. L. panttioikeus, teko.

legaat|ti[6*] *s.* **1.** henkilöistä. **a.** suurlähettilään arvoinen lähettiläs, vars. paavin lähettiläs. | Paavin l:it ja nuntiot. **b.** *hist.* Rooman valtakunnan oloista: senaatin valitsema ylipäällikön apulainen, alipäällikkö; (myöhemmin) keisarin provinssiin nimittämä käskynhaltija. | Pompeiuksen l. Gabinus. **2.** *lak.* erityisjälkisäädös, jälkisäädöslahjoitus.

legalisoi|da[18] *v. lak.* -nti[4*] *teonn.* tehdä t. julistaa lailliseksi, laillistaa. | L. todistus.

legaliteetti[4*] *s. lak.* laillisuus, lainmukaisuus.

legato[2] [tav.: gā·-] *mus.*)(staccato. **1.** *adv.* sitoen, yhdistäen. **2.** *s.* musiikin esittämistapa, jossa peräkkäiset sävelet t. säveljaksot esitetään toisiinsa yhdistäen. | Kaunis l. laulussa. Pianistin tasainen l. **-kaari** *s. mus.* legatoa nuottikirjoituksessa osoittava kaari.

legeer|ata[35] *v.*, **-inki**[64] *s.* = lejeerata, lejeerinki.

legenda[15] *s.* **1.** jkn pyhimyksen (t. yl. pyhän henkilön) elämästä t. jstak sen tapahtumasta kertova tarina, pyhimystarina; vrt. myytti, miraakkeli. | Katoliset l:t. L:t Neitsyt Mariasta. Pyhän Eerikin l. Erään myöhemmän l:n mukaan profeetta Jeremia kivitettiin Egyptissä. — *Mus.* eräänlaisesta eepillis-lyyrillisestä sävellyksestä. — *Yhd.* joulu-, pyhimysl. **2.** *kuv.* epäluotettava, epätodellinen t. kaunisteltu kertomus t. väite, satu, tarina. | L. kertoo, että N.N. sitten hylkäsi vaimonsa. L. nykyaikaisen sodan silmänräpäyksellisestä lyhyydestä. Ei kannata luottaa l:an, että K:lla olisi huono loppukiri. - - se on l. se suomalaisten tuomarien kehuttu laillisuus AHO. **3.** metallirahojen kirjoitus. **4.** karttaan liittyvä selittävä teksti.

legendaari|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* legendaan, legendakirjallisuuteen kuuluva t. sitä koskeva, legenda-, legendanomainen, legendamainen. | L:set piirteet. L. kertomus. Kaupungin l. perustaja. Kiven l:sta kuulakkuutta säteilevä näytelmä "Yö ja päivä". — *Kuv.* tarumainen, ennenkuulumaton. | Vapaussoturien l. urheus. Tukholman olympialaisten 5000 m:n juoksu on saanut l:sen hohteen.

legenda|kirjallisuus *s.* Keskiajan rikas l. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* L. kansanruno, romaani. Kertomuksen l:set piirteet. **-n|omainen** *a.* legendalle ominainen, legendamainen. | L. henkilöhahmo. L. maailmanlopun kuvaus. **-näytelmä** *s.* **-runo** *s.* Piispa Henrikin surmavirsi, suomalainen l. **-runous** *s.*

leghorn[7] *s. puhek.* leghornkanoista. **-kana** *s. maat.* leghornrotuinen kana. **-rotu** *s. maat.* maassamme yleinen, tav. valkoinen kanarotu.

legio[3] [tav.: lē-] *s.* suuri, lukematon joukko; vrt. legioona. | L. vieraita, tehtäviä. Niitä on koko l. Vastauksia tuli l.

legionääri[4] *s.* legioonalainen.

legioona[13] *s.* **1.** *hist.* roomalaisten sotajoukon osa, johon alkuaan kuului 4.200 jalkaväkisotilasta ja 300 ratsumiestä. | Caesarin l:t. **2.** ulkomaiden oloista: muista, tav. vapaaehtoisista, jhk määrätarkoitukseen perustetuista (sotilas)joukoista. | Muurmannin l. 'Suomen vapaussodan aikana Muurmannin radan tienoilla työskennelleistä suomalaisista metsä- ym. työläisistä sekä Suomesta paenneista punaisista koostunut joukko'. Itävallassa perustetut puolalaiset l:t. — *Yhd.* kunnia-, muukalaisl. **3.** tav:mmin legio. | Heitä on l. L. kärpäsiä.

legioonalai|nen[63] *s.* legioonaan kuuluva henkilö (ei juuri roomalaisista puhuen). | Muurmannin l:set.

legitimaatio[3] *s. lak.* legitimointi, laillistus, kelpuutus. **-paperi** *s. lak.* laillistus-, kelpuutuspaperi.

legitimis|mi[4] *s.* laillisuuden kannattaminen, vars. valtiollinen katsantokanta, jonka mukaan jnk valtakunnan kruunu on palautettava entiselle hallitsijalle t. hallitsijasuvulle. **-ti**[4] *s.* vars. val-

tiollisen legitimismin kannattaja. | Ranskan, Espanjan, Unkarin l:t.

legitimiteetti[4]* *s.* laillisuus, laillinen oikeutus; aviollinen syntyperä; vars. hallitsijan t. vallantavoittelijan laillinen oikeus kruunuun. **-periaate** *s.* laillisuusperiaate; vars. periaate, jonka mukaan vain perinnöllisillä ruhtinassuvuilla on oikeus kruunuun; vrt. kansallisuusperiaate.

legitimoi|da[18] *v. lak.* -nti[4]* *teonn.* laillistaa, vahvistaa, kelpuuttaa, tehdä oikeusvoimaiseksi, antaa laillinen oikeus; tunnustaa t. julistaa lapsi aviolapseksi. | Konossementin haltijan l:nti. — *legitimoida itsensä* todistaa olevansa se henkilö, joksi itseään väittää, todistaa identtisyytensä. | - - Jumalan sanansaattajain oli l:tava itsensä ihmeteoin A.J.PIETILÄ.

leguaani[4] *s.* L:t 'Iguanidae, Amerikassa ym. eläviä sisiliskoja, joilla us. on omituisen muotoiset selkäharjat ja kaulapussit'.

legumiini[4] *s.* palkokasveissa, kaurassa ym. esiintyviä globuliinin kaltaisia valkuaisaineita.

lehah|della[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Puistossa l:televat kyyhkyset. Liput l:televat. Tuuli l:telee lämpimästi. Tyttö, jonka tunteet l:telivat sinne tänne. - - vuorosanat l:televat ja vaipuvat alas kuin voimattomat lentoyritykset TARK.

lehah|taa[2]* *deskr.v.* -dus[64] (harv. lehaus[64]) *teonn.* äkillisestä ja kevyestä, vähä-äänisestä liikkeestä t. olotilan muutoksesta, hulmahtaa; syn:n luonteisesti eri merk.-vivahduksissa käytettyjä v:ejä: lekahtaa, lemahtaa, levahtaa, leuhahtaa, leyhähtää, löyhähtää. **1.** silmin nähtävästä liikkeestä: lennähtää, pelmahtaa, pyrähtää, kahahtaa. | Lintu l:taa lentoon. Joelle l:ti kaksi joutsenta. L. ovesta sisään. Eteemme l:ti nuori tyttö valkoisessa harsopuvussa. Pitkä laahus l:ti korkealle ilmaan. Hiukset l:tavat hajalleen, valloilleen. Ei l:tanut lehvä, ei liikahtanut oksa TALVIO. — *Kuv.* Mielikuvitus l:taa lentoon. **2.** ilman t. ilmassa tapahtuvien liikkeiden aiheuttamista tunto- t. hajuaistimuksista: hulvahtaa, tulvahtaa, tuulahtaa. | Aamutuuli l:ti vastaamme, ikkunasta sisään. Lämmin l:dus. Sieraimiin l:tava haju. Mereltä l:ti vastaan raitis, suolainen tuoksu. — *Kuv.* Kodin hellyys l:ti vastaan joka paikassa. Teos, jonka sivuilta l:taa menneiden aikojen tunnelma. Pirttirakennus ja pihamaa ja niiden luoma kotoisuus l:ti yhtäkkiä tytön tajuntaan SILL. **3.** erinäisistä olotilan muutoksista: puhjeta, syttyä tms. | Puut l:tavat lehteen. Lastut l:tivat liekkiin. Huone l:ti valoisaksi. Kasvot, korvat l:tavat [= karahtavat] punaisiksi, kuumiksi. Poskille oli l:tanut helakka puna. Hänen silmissään l:ti palamaan loukattu ylpeys. Mieli l:taa lämpimäksi.

lehaja|a[40] *v. vaill.* hulmuta, leyhyä, leiskua. | Liput l:vat. Tuli l. liedessä.

lehautt|aa[2]* *kaus.v.* < lehahtaa. | Tuuli l:i suortuvan esiin päähineen alta. [Kuume] l:i kasvosi punaan, huulesi kuiviksi HEPOR. — *Intr.* kepeästä liikkumisesta. | L. siivet levällään korkeuteen. Utuna ulos menisin, / - - / liekkinä l:aisin KANT.

lehdek|äs[66]* *poss.a.* -kyys[65] *omin.* (< lehti) lehdellinen, lehtevä. | L:käät oksat. L:käämmät kaura- ja ohralajikkeet. Nuoren koivikon l. vehmaus.

lehdelli|nen[63] *poss.a.* (< lehti) jossa on lehti t. lehtiä, lehdekäs; vrt. lehtinen, lehtevä. | L. varsi. L. maksasammal. L:senä kukkiva pensas.

lehden|alku *s.* Ensimmäiset vaaleanvihreät l:alut. **-läh|tö** *s.* lehtien variseminen, lehtisato. | L:dön aikaan. **-muotoi|nen** *a.* myös ⌒. | L:set koristeet. **-myyjä** *s.* sanoma- ja aikakauslehtien myyjä (kadulla, junassa tm.). **-taitto** *s.* **1.** lehdesten taitto, lehdestys. **2.** sanoma- tms. lehden taittaminen.

lehde|s[64] *s.* **1.** *mon.* lehtipuusta taitetut hienot oksat, joita lehtineen kuivattuina käytetään vars. lampaiden ruoaksi; vrt. lehvä, kerppu. | Taittaa, kerätä, hakata l:ksiä. Syöttää l:ksiä lampaille. — Pirtti koristettiin l:ksillä. — *Yhd.* haavan-, koivun-, lepänl:kset. **2.** Käydä, olla l:ksessä 'lehdeksiä ottamassa, tekemässä, lehdestämässä'. Mennä l:kseen.

lehdes|kerppu *s.* **-metsä** *s.* metsä, josta lehdeksiä otetaan. — *Erik.* Mennä l:än 'ottamaan lehdeksiä'. **-puu** *s.* puu, josta lehdeksiä otetaan. | Koivu l:na.

lehdest|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* taittaa puusta lehdeksiä. | L:ämällä pilattu puu.

lehdet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < lehti. | L. kasvi, puu. L. puisto. Toukka syö oksan l:tömäksi. Myöhemmin syksyllä, l:tömään aikaan. — *Harv.* - - ajan oloon alkoi l. [= sanomalehdetön] talo tuntua tyhjältä LINN.

lehdik|ko[2]*, **-|kö**[2]* *koll.s.* puiden (ja pensaiden) lehdet, lehvikko, lehvistö; lehtimetsä, lehto; vrt. seur. | Varjoisa, kellastunut l. Saari on puutarhamaista l:köä. Linnut laulavat l:ossa.

lehdistö[2] *koll.s.* vrt. ed. **1.** kasvi(e)n, vars. puun (puiden) lehdet, lehvistö, lehvästö, lehvikko, lehvikkö. | Runko, oksat ja l. Koivun, omenapuun l. Yksinäinen oksa l:ineen. Vihreä, kellastunut l. L:ä vioittava punkki. **2.** aikakaus- t. vars. sanomalehdet, sanomalehdistö. | Suomenkielinen, demokraattinen l. Maalaisliiton l. Väittelyt l:n palstoilla. L. kirjoittaa, että - -. *Yhd.* aikakaus-, sanomal.; ammatti-, sotilas-, urheilul.; maaseutu-, puoluel.

lehditty|ä[1]* *pass v.* puhjeta lehteen, saada lehtiä. | Puiden l:minen. Yhä tuuheammiksi l:vät koivut. L:nyt lehto.

lehdittäin *adv.* lehti kerrallaan, lehtinä. | Karttoja on saatavana myös l.

lehdit|tää[2]* *v.* varustaa (koristaa) lehdillä, sirottaa jhk lehtiä, lehvittää. | L:etty lattia, tupa. — *Kuv.* Romaanin rikkaasti haaroitettu ja l:etty päärunko.

lehdok|ki[5]* *s.* Platanthera, kämmekkäkasveja, joilla on vaaleat, tuoksuvat kukat. | Valkoinen l. L:it tuoksuvat. — *Yhd.* kelta-, valkol.

lehdyke[78]* *s.* tav:mmin seur.

lehdyk|kä[15]* *s.* pieni lehti, lehtimäinen muodostuma t. esine. | Nuoren koivun l:ät. L:ät koristeina. Avaimenreikää ympäröivä sydämenmuotoinen l. — Vars. *kasv.* pientä lehteä muistuttava, us. ruodillinen, nivelellä yhteiseen

lehtiruotiin kiinnittyvä osa, joihin kerrannainen lehti jakautuu. — *El.* L:öiksi jakautuneet kidukset. — *Yhd.* (kasv.) päätyl.
-lehdykkäinen[63] *poss.a.* Kapea-, leveä-, liuska-, puikeal.; kolmi-, viisi-, monil.
lehevä[13] *a. harv.* lehtevä, lehväinen. | L:t oksat.
lehikäi|nen[63] *s. ruok.* **1.** hyvin ohut leivonnainen, jollaisia paistetaan lehikäisrautojen välissä. | Paistaa l:siä. **2.** *kans.* isolla (kaalin)-lehdellä paistettu rieska.
lehikäisrauta *s. ruok.*, us. *mon.* pihtimäinen t. pyöreä varreton väline, jonka kuvioitujen lapojen välissä lehikäisiä paistetaan.
lehmi- = lehmä-. **-haka** *s.* **-karja** *s.* **-kuja** *s. kans.* = karjakuja.
lehmilloinen[63] *s. murt.* lehmänanti, lehmällinen. | - - on siinä sitten jotakin, kun on l. ja perunat omasta kohden SILL.
lehmi|navetta *s.* **-paimen** *s.* **-savu** *s.* lastuista, turpeesta tms. tehty savuava tuli, joita vars. Itä-Suomessa kesäiltaisin lypsypaikan lähellä poltetaan sääskien ym. hyönteisten karkottamiseksi. | L. kytee, suitsuaa. **-tarha** *s.* Olla lypsyllä l:ssa.
lehmuksenkukka *s.* tav. ⌒. **-tee** *s. lääk.* kuivatuista lehmuksenkukista keitetty, hikoamista edistävä juoma.
lehmu|s[64] *s.* Tilia, lehtipuita, joilla on pyöreähkön herttamaiset lehdet ja pienet, kellanvalkoiset, moniheteiset kukat; vars. maassamme luonnonvaraisena kasvava T. cordata, metsälehmus eli niinipuu, t. puistopuuna käytetty T. platyphylla, isolehtinen lehmus. | Pahkainen, tuuhea l. L:kset tuoksuvat. L:sten alla.
lehmus|kiitäjä *s.* Smerinthus tiliae, kiitäjä, jonka toukka elää etup. lehmuksessa. **-kuja** *s.* Tuuhea, varjoisa l. **-metsä** *s.* **-puu** *s.*
lehm|ä[11] *s.* **1.** täysikasvuinen naarasnauta; vrt. sonni, härkä; vasikka, sänkiäinen, hieho eli hehko, nuorukainen, mulli(kka), lypsävä; kirjo, mustikki, punikki, nupo, nuti(pää), kyyttö-(selkä), nupo-, punakyyttö; ammu. | 1 hevonen ja 5 l:ää. Kirjava, lihava l. Runsaslypsyinen, ehtynyt, maho l. L:än nännit, sarvet. L. märehtii. L. ammuu, mylvii, ynisee. L. poikii, lypsää hyvin, on ummessa. Pitää, hoitaa, ruokkia, lypsää l:iä. Päästää l:ät laitumelle. L:ien astutus. Ei l. sarvestaan lypsä SL. Parempi l. lypsää kuin tappaa SL. — *Maat.* (eri lehmäroduista). Maatiaisrotuinen l. Itä-Suomen l. Punainen tanskalainen l. — *Yhd.* ayrshire-, maatiaisl.; käyttö-, lypsy-, pito-, siitos-, teuras-, tuottol.; maho-, martol.; myötäjäis-, ostol. — *Erik.* **a.** lehmän tavoin lypsettävistä, lehmänä pidettävistä eläimistä (t. joskus esineistä). | Vuohi, köyhän l. Poro on lappalaisille hevosena ja l:änä. Kirvat ovat muurahaisten l:iä. — *Yhd.* käpyl. **b.** *kuv.* eril. vertauksissa ja sanonnoissa. | Pullea kuin l:än maha. Juosta kuin l. [vars. naisista] 'kömpelösti, löntystäen'. Maata [laiskasti, veltosti] kuin l. nevassa. Katsoa, töllistellä kuin l. uutta konttia t. uutta veräjää 'katsoa hämmästyneenä, hölmistyneenä, silmät suurina'. Heilua kahden puolen kuin l:än häntä. Kasvaa alaspäin kuin l:än häntä SP. — Jklla on oma l. ojassa 'omat edut kysymyksessä, vaarassa'. — Kömpelöstä, laiskasta, veltosta tms. ihmisestä; myös haukkumasanana. | Kuuletko, senkin l.! Nouse nyt jo, l., sängystä! Herjetä, heittäytyä l:äksi 'heittäytyä veltoksi, lakata yrittämästä parastaan, lehmääntyä'. Ensimmäiset 50 metriä T. pinkaisi täyttä vauhtia, mutta sitten hän heittäytyi l:äksi. **c.** *lehm|issä,* -iin 'lehmiä paimentamassa, paimenessa, karjassa'. | Olla l:issä. Mennä l:iin. **2.** muiden isokokoisten kavioeläinten, vars. märehtijäin täysikasvuisesta naaraasta. | Hirvilauman urokset ja l:ät. — *Yhd.* hirvi-, porol. **3.** *tekn.* tav. pyöreillä puilla liikkuva isojen kivenlohkareiden kuljetusväline.
lehmäinen[63] *a.* **1.** L. vasikka 'lehmävasikka'. **2.** *poss. yhd.* Yksi-, kolmi-, kymmen-, satal.
lehmä|kanta *s.* Maamme l. **-kanttura** *s. halv.* myös: lehmän kanttura; ks. kanttura 2.b. | Laiha l. **-karja** *s.* **-kaup|pa** *s.*, vars. *kuv.* poliittinen vaihtokauppa, jossa toinen puoli (puolue) tekee myönnytyksiä toiselle saadakseen tältä vastapalveluksia jllak toisella alalla, kompromissi. | Poliittiset l:at. Hieroa l:poja. **-lauma** *s.*
lehmälli|nen[63] **1.** *poss.a.* L. torppari. **2.** *s. kans.* lehmänanti, lehmilloinen. | Saada kyllikseen l:stä, l:sen puolta.
lehmä|luku *s.* Talon, kylän l. L. kasvaa. **-n|anti** *s.* lehmänmaidosta ja sen jalosteista, karjananti, lehmällinen, lehmilloinen. | Talossa on hyvä l. L:antia ei riittänyt edes puuron kostukkeeksi. **-navetta** *s.*
lehmä|nen[63] *dem.s.* Tsee tsee, l:seni!
lehmän|haude *s.* Sekoitella l:haudetta. **-hoito** *s.* **-häntä** *s.* **-jälk|i** *s.* vars. lehmän ulostekasoista. | Astua kenkänsä l:een. **-karv|a** *s.* L:oista tehty matto. **-kauppa** *s.*; *kuv.* = lehmäkauppa. **-kello** *s.* Peltinen, puinen l. L:t kalkattavat. **-kielo** *s.* (tav. ⌒) = kielo. **-käännös** *s. mer.* purjealuksen (luovittaessa) myötätuulen kautta tekemä käännös. — *Kuv.* Hallituksen tekemä l. **-lanta** *s.* **-laukki** *s.* hevosen päässä otsasta poskille ulottuva leveä valkoinen alue. **-liha** *s.* us. = raavaanliha. **-lypsy** *s.* **-lämmin** *a.* juuri lypsetystä, jäähdyttämättömästä maidosta. | L:tä maitoa. **-mai|to** *s.*; yl. sanaa käyt. vain milloin laji on erityisesti ilmaistava; muuten = maito. | Lehmän- tai vuohenmaitoa. Äidinmaidon korvaaminen l:dolla. **-nahka** *s.* **-nim|i** *s.* L:et Omena, Rusina ja Mansikki. **-omistaja** *s.* **-ostaja** *s.* — Puheet kuin (rahattomalla) l:lla [= suurelliset, mahtailevat] SP. **-papu** *s.* troopillisia viljelyskasveja; vars. niiden rehuksi yms. käytettävistä siemenistä; *syn.* karjan-, kiinanpapu. **-pito** *s.* L. kiellettiin kaupunkilaisilta. **-polku** *s.*; myös *kuv.* huonosta, mutkittelevasta polusta. | Kesämökille johtaa kivinen ja kantoinen l. **-pää** *s.* **-raato** *s.* **-rehu** *s.* **-rokko** *s. eläinlääk.* lehmissä esiintyvä rokko, vasikanrokko. **-ruoka** *s.* **-sarv|i** *s.* L:esta tehty torvi. **-silmä** *s.* — *Kuv.* - - jolloin Mantan suuret l:t hiukan harittaen katselevat hämärtyvään avaruuteen SILL. **-sorkka** *s.* **-tatti** *s.* Boletus bovinus, syötävä tatti, jolla on ihonvärinen, tahmeahko lakki. **-virtsa** *s.** **-vuota** *s.*

lehmä|onni *s.* Noidat l:onnen varastajina. **-paimen** *s.* **-puu** *s.* = maitopuu. **-rivi** *s.* Navetassa on kaksi l:ä. **-rokko** *s. eläinlääk.* par. lehmänrokko. **-ro|tu** *s.* Kotimainen l. Hollannin l:dut. **-suku** *s.* Hyvä l.
lehmät|ön[57] *kar.a.* **-tömyys**[65] *omin.* L. mökki, pienviljelmä. Mistäs voi l:tömälle! SL.
lehmävasikka *s.*
lehmäänty|ä[1*] *v. kuv.* heittäytyä "lehmäksi", veltoksi, lakata yrittämästä parastaan. | - - akat ovat l:neet siihen paikkaan, yksi seisoo, toinen nojaa, kolmas on heittänyt työaseen kokonaan KARHUM.
lehot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Alhaalla ketoaukeamalla l:telee kaksi perhosta SILL.
lehot|taa[2*] *v.* **-us**[64] *teonn.* rehottaa, kukoistaa; hulmahdella, liekehtiä. | L:tava lehto. | Katsokaa vain meidän rouvaa. Sehän l:taa kuin morsianna HEPOR. — Tuli palaa l:ti iloisesti takassa.
lehteil|lä[28] *v.* **-y**[2] *teonn.* käännellä (kirjan tms.) lehtiä, selailla. | L. kirjaa, vihkoa.
1. **lehteri**[5] *s.* kirkon t. jnk muun isohkon (kokous)huoneen parveke. | Kirkon, yliopiston l. L:n kaide. Eduskunnan l. täyttyi uteliaasta yleisöstä. — *Yhd.* kuori-, urkul.; katsoja-, kuulija-, yleisöl.
2. **lehteri**[5] *s. mer.* proomu.
3. **lehteri**[5] *s. puut.* pieni, kahdelta vastakkaiselta puolen veistetty kuusi- t. mäntypuu, joita käytetään mm. katonkannattimina. | L:en vienti maastamme.
lehterinkaide *s.*
lehteri|paikka *s.* **-yleisö** *s.* Eduskunnan l.
lehtev|ä[13] *a.* **-yys**[65] *omin.* runsaslehtinen, lehdekäs, lehväkäs, rehevä, tuuhea; vrt. lehdellinen, lehtinen. | L. kasvi, koivu, saarni. L:ät oksat. L. puutarha, rinne, ranta, laakso, maisema.
leh|ti[8*] *s.* **I.** siemenkasvien, sanikkaisten ja monien sammalten peruselimiä, jotka kasvavat varresta; vars. vihreistä varsilehdistä, joiden tehtävänä on hiilihapon yhteyttäminen ja liian veden haihduttaminen. | Juuri, varsi ja l:det. Isot, neulasmaiset l:det. Vihreät, keltaiset, kuivat l:det. Haavan, pinaatin, oraiden, puiden l:det. L:den kanta, ruoti, lapa, suonet, laita. L:det puhkeavat, lepattavat, suhisevat, kellastuvat, lakastuvat, putoavat, varisevat, lentelevät. Ei l:tikään liikahda. Puu pudottaa, uusii l:tensä. L:det kahisevat maassa. — *Yhd.* apilan-, haavan-, kaalin-, laakerin-, lumpeen-, palmun-, raparperin-, ruusun-, salaatin-, tammen-, tupakan-, viikunanl.; tee(n)l.; ala-, alus-, suojus-, tyvi-, varsil.; kevät-, syysl. — *Erik.* **1.** *kasv.* Yksinkertainen, kerrannainen l. Sulkasuoninen, sahalaitainen, liuskainen, parihalkoinen, -jakoinen l. Sormilehtinen, päätöparinen l. Vuorottaiset l:det. L:tiä ovat myös oat ja kukkal:det. — *Yhd* kellus-, kärhi-, ora-, uposl.; alkio-, itiö-, sirkkal.; kehä-, siitosl.; emi-, hede-, terä-, verhol. **2.** tupakanlehdistä. | Hiostettua Havannan l:teä. Kessua myytävänä leikkaamattomina l:tinä. - - pyhäsiltä pesällistä kaksi / poltti l:teä hän venäläistä KIVI. — *Yhd.* ryssän-, venäjänl. **3.** lehdeksistä. | Olla l:tiä tekemässä. L:tiä varattiin talveksi kuusikin tuhatta kerppua. — Olla lehdessä 'lehdeksiä ottamassa, lehdestämässä, lehdeksessä'. **4.** *koll.* Koivu tekee, työntää l:teä. Ennen kuin l. puhkeaa. L:den pudottua puista. Lepät hakataan l:den aikana. — Olla (täydessä) l:dessä. Koivut rehottavat juuri puhjenneessa l:dessään. Tulla, käydä, päästä, puhjeta l:teen. Kaataa puu l:teen 'sen ollessa täydessä lehdessä'. Syksyllä täyteen l:teen satanut lumi. — *Kuv.* - - l:teen käynyt lyhyt onneni KATAJA. **5.** *yhd.* eril. kasvien nimissä. | Lesken-, yökönl.; karva-, keiho-, poimu-, sahal. **6.** koristekuviona. | Koristaa l:dillä. Ommella, veistää jhk l:tiä. — *Yhd.* koristel.; kolmi-, neli-, viisil. **7.** parissa erikoisilmauksessa. | Vaeltava l. 'Phyllium, siivellisiä, erehdyttävästi vihreitä t. kellastuneita puiden lehtiä muistuttavia kummitussirkkoja'. Putoava l. 'taitolentoliike, jossa lentokone syöksyy vuorotellen molemmille puolille aloitetussa syöksykierteessä alaspäin'. **8.** *kuv.* Keveä kuin l. Vavista kuin (haavan) l. On kuin l. tuulessa 'vailla kiinnekohtaa, turvaton, kuin lastu laineilla'. Hän oli kuin kuihtunut l. - - hän turhaan, kuiva l., / jäi oksaan värisemään JYLHÄ. Ei l. puusta etäälle putoa [lapset tulevat vanhempiinsa] SL. — *jäädä, jättää jku lehdellä soittamaan* ilman jtak, osattomaksi jstak, "nuolemaan näppejänsä".
II. 1. jhk määrätarkoitukseen käytettyjä suorakulmaisia, vars. (paino)tekstiä tms. sisältäviä paperiliuskoja. | Suomen tiekartta 30 l:tenä. Soittaa (suoraan) l:destä 'nuoteista (vars. valmistautumatta)'. — *Erik.* pelikorteista. | Neljän kuninkaan l:det. Joka miehellä oli l:det kädessään. L:det läiskähtelevät. Pelata viittä l:teä. — *Yhd.* kartta-, malli-, piirustusl.; onnenl. **2.** kirjan tms. lehdistä. **a.** Kirjan, almanakan, vihkon l:det. Käännellä l:tiä. Repäistä l. kirjasta. Nenä kiinni kirjojen l:dissä. Muistikirjan l:dillä. Sellaista tapahtuu vain salapoliisiromaanien l:dillä. — *Yhd.* kirjanl.; alku-, sisä-, loppul.; esi-, kansi-, nimi-, päällys-, tittelil.; irto-, lisä-, täydennys-, välil. **b.** *kuv.* Historian l:dillä 'historiassa, aikakirjoissa'. Nimi, joka säilyy historian l:dillä. Kirjoittamaton, tyhjä l. [jstak tuntemattomasta, vielä tapahtumattomasta]. Aloittaa jssak uusi l. 'vaihe, jakso'. Valoisa l. Suomen historiassa. Kirkkohistorian synkimpiä l:tiä. Kaunein l. hänen elämässään. — Nuoret kasvot ovat usein kuin kirja täynnä tyhjiä, värillisiä l:tiä. Elämä vasta kirjoittaa l:det täyteen TALVIO. - - jok' aatos armainen, / mi salaa kirjoitettiin / vain l:tiin sydämen, / on työtä jumalten L.ONERVA. — *lehti kääntyy* olosuhteiden, tilanteen muuttumisesta. | Historian l. on kääntymässä. Vuoden 1785 vaiheilla l. kääntyi. Kun l. kääntyi, N N. vaihtoi puoluetta. **3.** aikakaus- t. sanomalehti, sanoma. | Pääkaupungin l:det. Pirteä l. L., jolla on laaja levikki. Lukea, selailla l:teä. Kirjoitella l:tiin. Tästä pitää kirjoittaa l:teen. L:dessä kerrotaan, että - -. Hänen nimensä on tavan takaa l:dissä. L:tiemme palstoilla. — *Yhd.* kansan-, lasten-, naisten-, työväenl.; koululais-, sotilasl.,

ajanviete-, kulttuuri-, kuva-, sanoma-, uutisl.; ammatti-, elokuva-, karjanhoito-, kauppa-, muoti-, musiikki-, radio-, raittius-, urheilul.; käsky-, mainos-, ohjelmal.; kokoomus-, kommunisti-, oikeisto-, porvaris-, sosialisti-, vasemmistol.; järjestö-, jäsen-, koulu-, seura-, seurakuntal.; kylä-, maakunta-, maaseutu-, paikallis-, pitäjän-, pääkaupunginl.; aikakaus-, joulu-, kuukaus-, sunnuntai-, viikkol.; aamu-, ilta(päivä)-, päiväl.; erikois-, lento-, lisä-, suurl.; katu-, roska-, skandaalil.

III. **1.** vars. hyvin ohut levy, liuska jtak ainetta. **a.** metalleista, mineraaleista. | 25 l:teä lehtikultaa. Takoa kulta ohuiksi l:diksi. Kiille lohkeaa ohuiksi l:diksi tai suomuiksi. Kiteisiä, helposti veteen liukenevia l:tiä. — *Yhd.* alumiini-, hopea-, kulta-, lyijy-, messinki-, tinal. **b.** muuta käyttöä. | Voista lusikalla vuollut l:det. — *Yhd.* liima-, liivatel. **2.** litteästä, levymäisestä osasta eril. esineissä. | Jousen l:det 'pitkiä ja kapeita teräslaattoja, jollaisista esim. rattaiden jouset pannaan kokoon'. Airon l. 'lapa'. Nuoli, jonka l:teen on sidottu töyhtö höyheniä. Lusikan l. 'yläpää';)(pesä. Avaimen pääosat ovat l., varsi ja pää. Käsisahan l. 'terä'. Poran litteä l. Niittokoneen kynnet ja teräl:det. — *Mus.* ohut, herkästi värähtelevä levy puupuhaltimissa. | Klarinetin, saksofonin l. — *Yhd.* avaimen-, jousenl. **3.** eräistä ihmisen ja eläinten levy- t. liuskamaisista ruumiinosista. | Kämmenen l. 'lapa'. Korvan l., tav:mmin korvalehti. Harjan l. on leghornkanoilla takaa kauniisti pyöreä. Keuhkopussissa on kaksi l:teä, seinänmyötäinen ja sisuskalvo. Sydänpussin sisempi ja ulompi l. Satakerran l:det. — *Yhd.* kidus-, korval.

lehti|aihe *s.* Silmun sisässä olevat l:aiheet. — Ryijyjen l:aiheet. **-ala** *s.* sanoma-, aikakauslehtiala. | Toimia l:lla. **-alumiini** *s. met.* ks. lehtimetalli. **-arpi** *s. kasv.* se kasvin varren kohta, josta varissut lehti on irtautunut. **-asento** *s. kasv.* kasvin lehtien sijaintiasento varressa. | Hajallinen, kierteinen, säteittäinen, vastakkainen, vuoroittainen l. **-begonia** *s.* isojen, kauniiden lehtiensä vuoksi huonekasvina pidetty begonia. **-hammas** *s. kasv.* sahalaitaisen lehden hampaista. **-han|ka** *s. kasv.* varren ja siitä lähtevän lehtiruodin kulmaus. | Kukat yksittäin l:goissa. **-hankai|nen** *a. kasv.* lehtihangassa oleva. | L:set kukat. Kukat l:sissa viuhkoissa. **-holvi** *s. kuv.* Kirkkomaa lepäsi hiljaisena ja rauhallisena - - suurten tammien l:n alla *A.SIMOJOKI. **-home** *s.* kasvien lehdissä esiintyviä tauteja, joiden aiheuttajina ovat Peronosporaceae-heimoon kuuluvat leväsienet; esim. perunarutto ja sipulin lehtihome. **-hopea** *s.* ks. lehtimetalli. | Metallin päällystäminen l:lla. **-huoko|nen** *s. kasv.* kasvin ilmahuokonen. | Kasvit ottavat hapen ilmasta lähinnä l:sten kautta. **-ilmoitu|s** *s.* tav. sanomalehti-ilmoitus. | Ostaa jtak l:ksen perusteella. **-jako** *s.* Kartaston l:a osoittava yleissilmäyskartta. **-jalkai|nen** *s. el.* L:set 'Phyllopoda, äyriäiseläinten toinen lahko'. **-jousi** *s. tekn.* = lattajousi. **-julkaisu** *s.* **-juurikas** *s.* juurikkaan muunnos, jolla on kuiva juuri, mutta isot, syötävät lehdet ja lehtiruodit; *syn.* mangoldi. **-jäkälä** *s. kasv.* jäkäliä, joilla on lehtimäinen sekovarsi. **-kaali** *s.* kaali, jolla on kerää muodostamattomat isot, möyheät lehdet. **-kaktus** *s.* Epiphyllum, kaktus, jolla on litteä, lehtimäinen varsi. **-kanta** *s. kasv.* ruotia hiukan paksumpi lehden osa, joka kiinnittää lehden varteen. **-karik|e** *s.* Koivumetsän l:keet. **-kasa** *s.*

lehtikasv|i *s.* **1.** kookkaiden, kirjavien t. muulla tavoin huomiota herättävien lehtiensä vuoksi kasvatettava koriste- t. huonekasvi;)(kukkakasvi. **2.** keittiökasvi, jonka lehtiä käytetään talouteen. | Kaaleja, pinaattia, salaattia, purjosipulia ym. l:eja. **3.** *maat.* palko- ja juurikasveista sekä perunasta;)(viljakasvi. **4.** *kasv.* L:ien pääryhmä 'Cormophyta, siemenkasvit, sammalet ja sanikkaiset'.

lehti|katos *s.* Satavuotiaiden lehmusten muodostama l. **-katsaus** *s.* Sanomalehden l., "Muut lehdet"-osasto. **-kelta** *s. biol.* lehtivihreän sisältämä keltainen väriaine, ksantofylli. **-kemp|pi** *s.* L:it 'Psyllidae, lehtikirvoja muistuttavia nivelkärsäisiä hyönteisiä, lehtikirput'. **-kerppu** *s.* L:ja lampaille. **-kerro|s** *s.* Metsien l:kset. **-kiehkura** *s.* Koristeena l. **-kimppu** *s.* **-kirjoitus** *s.* sanoma- t. aikakauslehtikirjoitus. **-kirppu** *s.* = lehtikemppi. **-kirva** *s.* kasveilla eläviä muutaman mm:n pituisia, siivellisiä t. siivettömiä kirvoja, lehtitäi. **-koriste** *s.* Ommella, veistää jhk l:ita. **-kui|tu** *s.* kasvien lehdistä saatavia, patjojen täytteeksi yms. käytettäviä kuituja. | Meriheinä, manilahamppu ja muut l:dut. **-kuja, -kujanne** *s.* lehtipuukuja(nne). | Kartanoon johtava l. **-kul|ta** *s.* erittäin ohueksi taottu, kalvomainen kultalevy; myös esim. kuparin ja sinkin seoksesta taotuista jäljitellyistä kultalevyistä. | Metallien kultaaminen l:lalla. L:taa käytetään kirjankansien kultaukseen. **-kuoriai|nen** *s.* L:set 'Chrysomelidae, pieniä t. keskikokoisia, us. koreanvärisiä, metallinkiiltoisia kovakuoriaisia, jotka syövät kasvien lehtiä'; *syn.* lehtitertut. | Haavan, lepän l. **-kuusi** *s.* Larix, pohjoisen lauhkean vyöhykkeen kesävihantia, kookkaita havupuita; vars. Suomessakin puistopuuna yleinen L. decidua, eurooppalainen lehtikuusi. **-kuvio** *s.* Maton, pitsin l:t. **-köynnö|s** *s.* Koristaa jk l:ksillä. **-lahna** *s. kal.* keskikokoinen lahna, jonka sanotaan kutevan rukiin tähkiessä, kesä-, tähkälahna; vrt. kirsi-, touko- eli särkilahna ja hedelmä- eli ukonlahna. **-laita** *s. kasv.* lehden laita. | Ehyt, liuskainen l. **-lapa** *s. kasv.* lehden levymäinen, muodoltaan vaihteleva pääosa. **-latomo** *s. kirj.* sanomalehtilatomo. **-lausunto** *s.* sanomalehtilausunto. | Ulkomaisia l:ja uudesta hallituksestamme. **-leik|e** *s.* sanoma- t. aikakauslehtileike. | Runsaiden kuvien ja l:keiden elävöittämä teos. **-liha** *s.* tav:mmin lehtimalto. **-liuska** *s. kasv.* liuskaisen lehden liuska. **-luuta** *s.* tuoreista lehvistä tehty luuta. **-maailma** *s.* sanoma- ja aikakauslehtimaailma. **-maha** *s.* märehtijöillä: satakerta. **-maj|a** *s.* nuorista koivuista tm. puista pystytetty maja; tiheään istutettujen pensaiden ympäröimä oleskelupaikka puutarhassa, esim.

syreenimaja. | Varjoisa l. **Pystyttää** l. Istua puutarhan l:assa. -- mitä juhannus on ilman l:oja? TALVIO. **-majanjuhla** *s. raam.* muinaisisraelilaisten viinin- ja hedelmänkorjuun aikaan viettämä syysjuhla, jolloin he seitsemän päivää asuivat myrtin, palmupuun yms. lehvistä tehdyissä lehtimajoissa. **-malto** *s. kasv.* lehtilavan päällyskettojen välinen pehmeä solukko. **-mato** *s.* lehdillä elävistä toukista. **-metalli** *s.* erittäin ohueksi taottu, kalvomainen metallilevy: lehtialumiini, -hopea, -kulta, -tina jne.

lehtimetsä *s.* lehtipuumetsä. | Tuuhea l. Tuoreen l:n tuoksu. — *Erik.* Olla l:ssä 'lehdestämässä, lehdeksessä, lehdessä'. **-alue** *s.* **-inen** *a.* L. mäki, niemi, saari. **-vyöhyke** *s.* Itä-Venäjän l.

lehti|mies *s.* sanoma- t. aikakauslehtimies, toimittaja, journalisti, "neekeri". | Ruotsalaisia l:miehiä vierailulla Suomessa. N. N. on kertonut l:miehille, että --. **-miina** *s. el.* käytäviä, joita lehtimiinaajat nakertavat lehtiin. **-miinaaja** *s. el.* hyönteisiä, joiden toukat elävät lehtien sisällä niiden solukoita ravinnokseen käyttäen; vrt. ed. **-multa** *s.* lehtipuiden ja pensaiden lehdistä maatumalla muodostunut kuohkea, erittäin ravintopitoinen multa. **-muoto** *s.* lehden muoto. | L:jen piirtäminen koulussa. **-myyjä** *s. par.* lehdenmyyjä. **-myymälä** *s.* sanoma- ja aikakauslehtimyymälä. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* L. jäkälä, levä. Kaktuksen l. varsi. Tuntosarvien l:sesti laajentuneet nivelet. L:set poimut, kidukset. L. veitsi. L:sen ohuita voileipiä. **-mänty** *s.* araukaaria. **-neekeri** *s. leik.* (sanoma)lehtimies, lehtinikkari.

lehti|nen[63] **1.** *dem.s.* vrt. lehdyke, lehdykkä. **a.** < lehti I. | Vienossa tuulessa värisevät l:set. -- savuna pihalle saisit, / l:senä lenteleisit KAL. **b.** < lehti II. | L:siksi leikattu paperi. Pari päiväkirjan l:stä. Haluan omistaa tälle asialle vielä l:sen 'pari lehteä'. — Pikkukirjoja ja l:siä. Liivin kielen näytteitä sisältävä l. — *Yhd.* esittely-, ilmoitus-, kiihotus-, nuotti-, ohje-, ohjelma-, selostus-, tiedonantol.; lento-, lisä-, taitel. **c.** < lehti III. | Valkoisina l:sinä kiteytyvä aine. Takoa ohuiksi l:siksi. Vuolla voista ohuita l:siä. — *Yhd.* kide-, metallil. **d.** = lehtiäinen. **2.** *poss.a.* **a.** (< lehti I) lehdellinen, lehdekäs, lehtevä. | L. kukanvarsi, oksa. Vain latvastaan l. kasvi. Pesi siitä pitkät pöyät / -- / luutasella l:sellä KAL. Siel l. kauhtana ain / on hartioil unisen koivun KIVI. -- Majamäki, jonka l:sempien rinteiden yli aurinko -- kurkisteli KILPI. — **Vars.** *yhd.* kaksi-, kolmi-, neli-, kymmen-, tuhatl.; monil.; harva-, niukka-, tiheä-, tuuheal.; iso-, karhea-, kiiltävä-, leveä-, mehevä-, nahkea-, ohut-, paksu-, pieni-, pyöreäl.; kelta-, vihreäl.; (kasv.) pari-, sormi-, yhdisl.; hamppu-, heisi-, jalava-, paju-, pihlajal. **b.** *yhd.* < lehti II: Neli-, 16-, satal.; ohut-, paksul. **c.** < lehti III. | Hyvin valmistettu voitaikina on l:stä ja mureaa.

lehti|nikkari *s. leik.* ja *halv.* sanomalehden toimittaja, sanomalehtimies, "neekeri"; pakinoitsija, petiittinikkari, alakerturi. **-nunna** *s.* Liparis dispar, eräs lehtimetsissä suurta tuhoa tekevä ulkomainen kehrääjäperhonen. **-nysty** *s. anat.* kielen pinnalla olevia nystyjä. **-ornamentti** *s.* **-paino** *s.* sanomalehtipaino. **-peite** *s.* Maata kattava keltainen l. **-persilja** *s.* persilja(rotu), jonka lehtiä käytetään ruokien mausteeksi ja koristeeksi; vrt. juuripersilja. **-peräinen** *a.* L. eli lehtipäinen koukku 'ongenkoukku, jossa on lehtimäinen kiinnitysperä'. **-pesä** *s.* mehiläispesä, jonka kennokehykset on asetettu kirjanlehtien tavoin kohtisuoraan pesänsuuta kohti. **-pistiäi|nen** *s.* L:set 'Tenthredinidae, vahingollisia tuholaispistiäisiä, joiden toukat syövät lehtiä, havuja yms.' **-poika** *s.* **1.** poika, joka kadunkulmauksissa, junassa tm. myy lehtiä, sanomalehtipoika. **2.** kesäkuussa syntynyt jäniksenpoika, kesäpoika; vrt. hanki-, sänkipoika. **-puhelu** *s.* tavallisen yksityispuhelun tavoin toimitettava, mutta sitä halvempi puhelu, jollaisia sanomalehdille ja uutistoimistoille myönnetään uutisten välittämiseksi. **-pui|nen** *a.* L. metsä. L:set sahatukit. **-pu|ku** *s. kuv.* Puut täydessä l:vussaan. Varistaa l:kunsa. **-punkki** *s.* Tetranychus telarius, täysikasvuisena n. puoli mm pitkä, vihreä t. punertava punkki, joita elää suurin joukoin kasvien lehtien alapinnalla. **-purje** *s.* veneeseen purjeeksi asetettu pieni lehtipuu. | -- suvannot soudan, kosket sauvon, selät l:essa viilettelen AHO.

lehtipuu *s.* vrt. havupuu. **1.** puu (t. pensas), jolla on litteät, syksyllä varisevat lehdet. | Jalot l:t, tammi, saarni, jalava, vaahtera ja lehmus. **2.** lehtipuun puuaines. | L. huonekaluteollisuuden raaka-aineena. **-alue** *s.* **-kuja, -kujanne** *s.* **-metsä** *s.* **-tukki** *s.* **-valtainen** *a.* L. metsä. **-vyöhyke** *s.*

lehti|päinen *a.* = lehtiperäinen. **-reuna** *s. kasv.* tav:mmin lehtilaita. **-ruoti** *s. kasv.* lehtilapaa kannattava ohut lehden osa, jonka lehtikanta kiinnittää varteen. **-ruusuk|e** *s.* Voikukan l:keen keskeltä kohoava "kukkaan" päättyvä varsi. **-ruuti** *s.* lehtisinä oleva ruuti. **-ryhmä** *s.* **-saha** *s.* hyvin kapeateräinen jännesaha, jolla sahataan koristeita ja kuvioita ohuista puu- (vaneri-) t. metallilevyistä, koriste-, kuviosaha. **-sahaus** *s.* vrt. ed. **-salaatti** *s.* ruokasalaatti, jonka lehdet eivät muodosta kupua; *ruok.* ruokasalaatti ruokalajina t. ruokien koristeena. | Kanaa ja l:a. **-sammakko** *s.* Hyla arborea, puissa elävä ulkomainen sammakko. **-sammal** *s. kasv.* L:et 'Musci, sammalkasvien luokka, jonka sammalissa voi selvästi erottaa varren ja lehdet'. **-sarana** *s. tekn.* ovissa ja ikkunoissa käytetty sarana, jonka alemman puolikkaan lehti upotetaan oven t. ikkunan kehään ja ylemmän puolikkaan lehti sen selkään. **-sarvi|nen** *s. el.* L:set 'Scarabaeidae, kovakuoriaisia, joiden tuntosarvien viimeiset nivelet ovat lehtimäisesti laajentuneet'. L:siin kuuluvat mm. sittiäinen, turilas ja kultakuoriainen. **-sa|to** *s.* **1.** lehtien määräaikainen variseminen, lehdenlähtö. | Syksyllä l:don jälkeen. **2.** lehtien vuoksi viljellyistä kasveista lehtinä saatu sato. | Salaatin ensimmäinen, toinen l. **-selleri** *s.* selleri, jonka valkaistuja lehtiä, lehtiruoteja ja -tuppia käytetään ravinnoksi.

-selostus *s.* sanoma- t. aikakauslehtiselostus. | L:ten mukaan. **-sensuuri** *s.* sanoma- ja aikakauslehtisensuuri. **-seppel(e)** *s.* L. kutreillaan. **-silmu** *s.* silmu, josta kehittyy lehtiä. | Koivun, omenapuun l:t. L:t puhkeavat. **-solu** *s.* *biol.* **-suon|i** *s.* lehden suoni, johtojänne. | Haaraiset l:et. **-sähke, -sähkösanoma** *s.* alennetusta maksusta välitettävä sähkösanoma, joka sisältää sanomalehdissä julkaistavaksi tarkoitettua uutisainesta.

lehti|terttu *s.* = lehtikuoriainen. **-tieto** *s.* sanoma- t. aikakauslehtitieto. | L:jen mukaan. **-tilau|s** *s.* sanoma- t. aikakauslehtitilaus. | Hankkia l:ksia. Uudistakaa ajoissa l:ksenne! **-tina** *s.* ohueksi taottu tinalevy, jollaisia käytetään sekä eril. esineiden päällystämiseen että elintarvikkeiden (teen, juuston yms.) kääreenä, tinapaperi, stannioli. **-tupakka** *s.* tupakka tupakkakasvin lehtinä. **-tuppi** *s.* *kasv.* vars. heinäkasvien lehtikannan muodostama tuppi, joka ympäröi vartta. **-työ** *s.* sanomalehti-, aikakauslehtityö. **-täi** *s.* = lehtikirva. **-uistin** *s.* *kal.* lehden muotoinen uistin. **-uuti|nen** *s.* sanomalehtiuutinen. | Kuten l:set ovat kertoneet - -. **-vaip|pa** *s.* *kuv.* Pihlaja syksyisessä l:assaan. **-varsi** *s.* lehdellinen varsi; *kasv.* kasvin kasvullinen osa, jossa voi selvästi erottaa varren, lehdet ja juuret;)(sekovarsi. **-varti|nen** *a.* ja *s.* *kasv.* L:sia ovat siemenkasvit ja sanikkaiset. **-verho** *s.* *kuv.* Puiden l. **-vihannes** *s.*, tav. *mon.* kaalista, pinaatista, salaatista ym. vihanneksista, joiden lehtiä käytetään ravinnoksi;)(juures. **-vihko** *s.* vars. kerpuista. **-vihreä** *s.*, vars. *kasv.* kasvien (ja myös eräiden kasvi- ja eläinkunnan rajalla olevien eliöiden) vihreä väriaine, klorofylli. **-vihreähiukkanen** *s.* *kasv.* **-vihreälli|nen** *a.* *kasv.* L:set solut, kasvit. **-vihreätön** *a.* *kasv.* L. mädänsyöjä. **-viuhka** *s.* **-vuo|de** *s.* Retkeläiset paneutuivat pehmeille l:teilleen. **-yhtiö** *s.* sanoma- t. aikakauslehteä t. -lehtiä kustantava yhtiö. **-yritys** *s.* sanoma- t. aikakauslehtiyritys.

lehti|ä[17*] *v.* vars. puista: olla lehdessä, täynnä lehtiä; puhjeta lehteen, lehdittyä; lehviä. | Kukkii ennen l:mistään. L:vien koivujen tuoksu. Jo Karjalan kunnailla l:i puu, / jo Karjalan koivikot tuuhettuu V.JUVA. — *Kuv.* - - aitoharrastus on elimistö, se kasvaa, haarautuu, l:i ja kukkii kuin itsestään HOLLO.

lehtiäinen[63] *s.* metallihakasen silmukkamainen vastakappale, johon hakanen kiinnitetään, lehtinen, silmus.

lehtiö[3] *s.* nippu jhk määrätarkoitukseen (kirjoittamiseen, piirtämiseen tm.) käytettäviä, yhdestä sivusta toisiinsa kiinnitettyjä, tav. helposti irrotettavia paperilehtiä, blokki. | Pahvikantinen l. Kirjoittaa jtak l:önsä. — *Yhd.* kirjepaperi-, kuitti-, lasku-, reseptil.; ilmoitus-, kirjoitus-, luonnos-, muisti-, piirustusl.

leh|to[1*] *s.* **1.** reheväpohjainen metsikkö, jossa kasvaa etup. lehtipuita. | Rehevä, vehmas l. Varjoisa l. Pappilan l. Pakanoiden pyhät l:dot. Lempeitä laaksoin l:toja / ja lintuin laulupuistoja / - - / en unhoittaa voi milloinkaan ERKKO. — *Kuv.* Tuonen l., öinen l.! / Siell' on hieno hietakehto, / sinnepä lapseni saatan KIVI. — *Yhd.* haapa-, koivu-, pähkinä-, saarni-, tammi-, tuomil.; saniaisl.; banaani-, palmu-, poppeli-, sypressi-, viikunal.; ranta-, uhril. **2.** *mon.* *murt.* lehdekset. | Olla l:toja katkomassa. Koristaa l:doilla.

lehtoi|nen[63], **-|sa**[13] *poss.a.* -suus[65] *omin.* L. niemi, ranta, mäenrinne. L:set viljelysmaat.

lehto|kasvi *s.* **-kerttu** *s.* Sylvia borin, eräs yleinen kerttulintu. **-keskus** *s.* *maant.* alueita, joihin eräät kasvupaikkojensa suhteen vaateliaat lehtokasvit maassamme keskittyvät. | Pirkkalan l. **-koivu** *s.* **-korpi** *s.* *maant.* soistuva lehtometsä; saniaislehto. **-kuja** *s.* = lehtikuja. | Kartanon kaunis l. **-kurppa** *s.* Scolopax rusticola, lyhytjalkainen, pitkänokkainen, ruskean, mustan ja harmaan kirjava kahlaajalintu. **-lapsi** *s.* avioton lapsi, äpärä, huorilapsi. **-ma|a** *s.* lehto; vars. *maant.* tuore, lihava, multava metsämaa, jonka pintakasvillisuus on rehevä ja runsaslajinen. | L:illa pesivät linnut. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* L:set metsät. **-mets|ä** *s.* Suomen metsät — suometsiä lukuun ottamatta — jaetaan l:iin ja tuoreisiin ja kuiviin kangasmetsiin. **-niitty** *s.* rehevä niitty, missä kasvaa myös puita ja pensaita. **-poika** *s.* vrt. lehtolapsi. **-polku** *s.* **-pöllö** *s.* Strix aluco, eräs suurehko pöllö, kissa-, yöpöllö.

lehtoraatti[4*] *s.* lehtorinvirka. | Saksan kielen l. Hoitaa l:a.

lehto|ranta *s.* **-rantainen** *a.* L. salmi, niemi.

lehtori[5] *s.* oppikoulujen ja seminaarien useimpien vakinaisten opettajien sekä ammattikoulujen, korkeakoulujen ja yliopistojen eräiden opettajien virkanimenä. | Oppikoulun nuorempi, vanhempi l. Suomen ja historian, matematiikan l. Helsingin yliopiston saksan kielen l. — *Yhd.* korkeakoulun-, lyseon-, seminaarin-, yliopistonl.; historian-, kielten-, musiikinl.

lehtorinne *s.* Rehevä l.

lehtorin|rouva *s.* **-virka** *s.*

lehtorska[15] *s.* *ark.* lehtorinrouva.

lehtosittain *adv.* *käs.* kansanomaisesta kirjontatavasta, jossa geometrinen kuvio t. kuvion osa täytetään yhdensuuntaisin laakapistoin. | Ommella l.

lehvik|ko[2*], **-|kö**[2*] *koll.s.* puiden (ja pensaiden), harvemmin yksityisen puun (t. pensaan) lehvät, lehdikko, lehdikkö, lehdistö; vrt. seur. | Hautausmaan l. Vihreä, rehevä, varjoisa l. L:kö kuvastuu veteen. Tuuli suhisee l:ossa. Kuin lintu l:össä puun / ma laulan *MANN.

lehvistö[2] *koll.s.* puun (t. pensaan) t. puiden (ja pensaiden) lehvät, lehvästö, lehdistö; vrt. ed. | Koivun, omenapuun l. Puiston, rinteen l. Nuori, vehmas, tuuhea l.

lehvit|tää[2*] *v.* *harv.* lehdittää. | L:etty sauna.

lehvi|ä[17] *v.* *harv.* lehtiä. | Vaahterat l:vät. - - taas l:i lehdot K.LEINO.

lehv|ä[11] *s.* **1.** tuore, lehtevä lehtipuun (t. -pensaan) oksa. | Koivun, pihlajan, tuomen l:ät. Puu työntää l:iä. Taittaa l. Koristaa jk l:illä. Voittajat seppelöitiin öljypuun l:in. - - vanhurskaat viheriöitsevät niin kuin l. VT. — *Koll.* lehvät, lehvästö. | Haavan tuntee harvasta l:ästä. Nuoren l:än tuoksu. — *Yhd.* koivun-, laakerin-, palmun-, tammen-, öljypuunl.; ju-

hannus-, rauhanl. 2. harvemmin: havu. | Kuusen tuuheat l:ät. — *Yhd.* havun-, kuusenl. 3. *tilap.* lehti. | Lumpeen l:ät. Ruusun teräl:ät. L:än viskoo, / l:än kiskoo / neito kukast' [= päivänkakkarasta] yhtenään CAJ.

lehväi|nen[63] *poss.a.* Koivujen l:set latvat. L. lepikko. — *Yhd.* tuuheal.

lehvä|katos, -|katto *s. kuv.* Sademetsän tiheä l. Puistokujan l:katoksen alla.

lehväk|äs[66*] *poss.a.* L. oksa. -- lehdon pyökit l:käät *MANN.

lehvämaja *s.* lehtimaja.

lehvä|nen[63] *dem.s.* -- linnut puissa liikkuu, l:sillä kiikkuu *MANN.

lehvästö[2] *koll.s.* Puistokäytävän tiheä l.

lehvätön[57] *kar.a.* L. oksa.

lehvävuo|de *s.* Levätä l:teella.

leija[10] *s.* tuulen paineen vaikutuksesta ilmaan kohoava leikki- t. kokeilulaite, jonka perusmuotona on painopisteen läheisyyteen kiinnitetystä langasta pidettävä, puuristikkoon liimattu nelikulmainen paperi- t. kangaskappale. | L. lentää, kohoaa korkeuteen. Lennättää l:a. — *Yhd.* laatikko-, paperil. **--asema** *s.* ilmatieteellinen havaintoasema, jossa havaintojen tekoon käytetään leijoja.

leijail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* liikkua ilmassa, harvemmin vedessä t. yl. nesteessä leijan tavoin, keveysti, leijua, leijata, lennellä, liidellä, liihotella. | L. siivet levällään. Haukka, perhonen l:ee. Paperi l:i tuulen mukana. Ilmassa l:evat siemenhaivenet. Lumihiutaleet l:evat taivaalta. L:evat pilvet. Savu, pöly l:ee. — Vedessä l:evat hiukkaset. — *Kuv.* L:eva tanssijatar. Tarjoilija l:i tarjotin kädessään. Valkoisella seinällä l:ee punertava rusko TALVIO. — Ilmassa l:ee suloinen lämmin. Huoneessa l:eva tuoksu. Romaanin yllä l:eva sadun hohde. Katkera pettymyksen tunne l:i ympäri huonetta. Mielikuvituksen l:u.

leijamai|nen[63] *kalt.a.* Hypätessään siipiorava pingottaa lentonahkansa l:seksi liitimeksi.

leija|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* tav:mmin leijailla, leijua. | Pääskyt, perhoset l:avat. Kellastuneet lehdet l:sivat pihan yllä. Sävelet l:avat. Angervoiden tuoksu l:a niityllä.

leijon|a[16] *s.* **1.** Felis leo, luonnonvaraisena Afrikassa ja Länsi-Aasiassa elävä iso, voimakas kissansukuinen petoeläin, jalopeura. | L., eläinten kuningas. Somalin, Intian l. L:ien luola. L:at karjuvat aavikolla. — *Yhd.* luola-, sirkusl. — *Kuv.* leijonalla eläinten keskuudessa olevaa arvoasemaa t. sen voimakkuutta, rohkeutta tms. ajatellen: **a.** eril. vertauksissa ja lauseparsissa. | Voimakas, uljas kuin l. -- urhoollisinkin, jolla on sydän kuin l:alla VT. Toinen oli lauhkea kuin lammas, toisella oli l:an taisteluhalu. Parempi on olla elävä koira kuin kuollut l. (alk. VT). — *leijonan kynsi* tav:mmin ⌣. — *leijonan osa, osuus* tav:mmin ⌣. — *leijonan* t. *leijonien luola* vars. paikasta, jonne meneminen vaatii rohkeutta, kylmäverisyyttä. | Meni palkankorotuspyyntöineen suoraan l:an luolaan. — *herättää leijona* t. *leijona herää jkssa* ärsyttää, suututtaa jkta, saattaa jku vimmoihinsa; ärsyttyä jne. | Sydämessämme on herännyt l., joka murahtelee uhkaavasti väärintekijöille. **b.** etevästä, huomiota herättävästä henkilöstä, vars. miehestä, joka esiintyy seurapiirissä käytökseltään t. vaatetukseltaan muita hienompana, ensimmäisenä, "kukkona": maailmanmies, keikari. | Pohjolan l., Kustaa II Aadolf. Kirjailijamaailman l. Kaikkialle tervetullut seuraelämän l. Näytellä l:aa. -- hänestä tuli pian l. Helsingin modernissa seuraelämässä, mies, jolle kaikki ovet ja sydämet olivat selkoselällään LEINO. — *Yhd.* katu-, muoti-, salonkil. **2.** leijonaa esittävästä esineestä t. kuvasta. | Siivekäs l. Sfinksillä on l:an ruumis ja naisen pää. **3.** ed:een liittyen leijonasta heraldisena kuvana, vars. Suomen vaakunaeläimenä. | Valtiolipussamme oleva l. Postimerkin, sotilasnapin l. Saada kolmas l. kauluslaattaansa 'saada ylennys kenraaliksi'. Suomen L:an ritarikunta. — *Kuv.* Suomen valtiovallasta, -mahdista, Suomesta suhteessa muihin valtioihin. | Suomen l. nostaa päätään. Suomen l. lyö, iskee. Sua, Suomen L., tervehdän: / miten säilässäs aurinko palaa! KOSKENN. — *Yhd.* vaakunal. **4.** *yhd.* eräiden muiden eläinten nimessä: meri-, muurahaisl. **5.** *erisn. täht.* = Jalopeura.

leijona|häkki *s.* Eläintarhan l. **-kokardi** *s. sot.* Päällystön ja alipäällystön päähineessä on l. **-lippu** *s.* vars. Suomen valtio- ja sotalipusta, jossa sinisen ristin keskellä on Suomen leijonallinen vaakuna; myös vähän aikaa käytännössä olleesta Suomen lipusta, jossa oli keltainen leijona punaisella pohjalla. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* L:sen rohkea. **-merkki** *s.* vars. Suomen postimerkeistä, joissa on leijonan kuva. — Muuta käyttöä. | Kotimaisen työn l. **-nap|pi** *s.* Sotilaiden l:it.

leijonan|harja *s.*, vars. *kuv.* tuuheasta (miehen) tukasta. | N.N. ravisti muhkeaa l:harjaansa. **-kesyttäjä** *s.* **-kita** *s.* **1.** vars. *kuv.* Haukata jtak k:ansa. — Tav. **2.** Antirrhinum, naamakukkaisia kasveja, joiden teriön torvi on laajentunut pussimaiseksi; *syn.* jalopeurankita; vars. koristekasvina viljelty Antirrhinum majus, iso leijonankita. **-kuva** *s.* Kultainen l. **-kyn|si** *s.*, vars. *kuv.* kyvykkyydestä, lahjakkuudesta, jota jku osoittaa jnk tehtävän suorittamisessa. | Näyttää l:tensä kilpailussa, tutkijana. Näytelmästä näkyy, pistää esiin tekijän l. **-käpälä** *s.* — *Kuv.* = ed. | Näyttää l:nsä. **-luola** *s.* — *Kuv.* ks. leijona 1.a. **-metsästys** *s.* **-miel|i** *s. kuv.* rohkea, uljas mieli. | Siinä vaaditaan kovaa sydäntä ja l:tä. **-nahka** *s.* **-os|a, -os|uus** *s. kuv.* suurin, paras osa jstak, jonka jku (jk) väkevämmän, mahtavamman oikeudella valtaa, ottaa itselleen. | Ottaa l. tuloista itselleen. Amerikka vei l:an palkinnoista. **-pentu** *s.* **-päinen** *a.* L. vaakunakotka. **-pää** *s.* Tammikaappia koristavat l:t. **-talja** *s.* — Jatkaa l:a ketunnahalla [= käyttää viekkautta, missä rohkeus ei riitä] SP.

leijonavaakuna *s.* Suomen l.

leiju|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* leijailla, leijata. | Ilmassa l:va untuva. Lehdet l:vat tuulessa. Usva, savu l:u. — *Kuv.* Joutsen l:u aalloilla. Keveästi l:va tyttö. Sävelet l:vat. Huoneessa l:u

tupankankatkua. Uhkaavan suursodan varjo l:i Euroopan yllä.

leikamoi|da[18] *v. harv.* leikkiä, ilakoida, huvitella. | L. päivänpaisteessa. Ilossahan muut elävät, / leikissähän l:vat KANT.

leikari[5] *s.* **1.** keskiajan oloista: vaeltava soittaja ja laulaja, ilveilijä. | Kiertelevät teinit ja l:t. L:en laulut. Saako leikar leikin lyöä, / piipari ilon piteä KANT. — *Kuv.* -- naisten liehijät, l:t lemmenseikkain *MANN. **2.** vars. *kal.* pyörivä laite, jollaista käytetään esim. uistimessa estämään siimaa kiertymästä, pyöry. | Uistimen l. L:lla varustettu heittosiima. Lippunuoran l.

leik|ata[35*] *v.* -kaavasti *adv.* **I.** käsitellä jtak esinettä jllak teräaseella (vars. veitsellä, saksilla) t. erikoiskoneella, niin että se menee poikki, halki t. kappaleiksi taikka että siitä irtoaa kappale t. kappaleita; viiltää, katkaista, halkaista, pieniä tms. Obj. ilmaisee tav. esineen, jota t. josta jtak t. joka jstak leikataan. **1.** henkilösubj:n ohella. | L. veitsellä, saksilla, keritsimillä, leikkuukoneessa. L. poikki, kahtia, halki, irti, rikki. L. lyhyeksi, hienoksi. L. palasiin t. palasiksi, viipaleisiin t. viipaleiksi. L. tukka, kynnet, omena, leipää, paistia, kangasta, paperia. L. oksa puusta, kuva sanomalehdestä. L:attu naula 'leikkonaula'. L:attu tupakka. Kuusiaidan l:kaaminen. L. heinänsilppua. L. jhk reikä, käteen haava. L. [haava] sormeensa. — L. lasia timanttiveitsellä. L. saippua langalla kahtia. — *Kuv.* L. kepillä tuulta. Niin sakea ilma, että sitä voi vaikka veitsellä l. L. [tav:mmin: niittää] laakereita. — *leikata siivet jltak, jklta,* hillitä jnk, jkn lennokkuutta, suunnitelmia tms. | L. mielikuvitukselta, suunnitelmilta siivet. Täten kaikilta kapinanhaluisilta l:attiin siivet. — Vars. jnk äänen lakkaamisesta: *kuin leikattuna, leikaten* kerta kaikkiaan, tykkänään. | Puhe katkesi kuin (poikki) l:attuna. Valitus taukosi kuin (veitsellä) l:aten. — *Erik.* **a.** *lääk.* suorittaa leikkaus; ks. leikkaus 1.a. | L. kasvain, umpisuoli. Jalan, mahalaukun l:kaaminen. Potilas on l:attava. **b.** kuohita, salvaa, pulkita, kastreerata. | Oinas, l:attu pässi. Varsa l:ataan 1—2-vuotiaana. **c.** leikata kypsynyttä viljaa sirpillä (t. leikkuukoneella), us. = korjata; vrt. niittää. | L. ohraa, eloa. Sadon l:kaaminen. Vilja joutuu, on kypsä l:attavaksi. Pelto on l:attu. — *Kuv.* Jotka kyynelin kylvävät, ne riemuiten l:kaavat VT. **d.** veistää puuhun tms. kuvioita; myös koriste-esineiden t. taideteosten veistämisestä. | L. puuhun lehtikoristeita, ornamentteja. Koristeellisesti l:attu lipas. L. nimikirjaimensa, vuosiluku seinään. L. kaarnasta eläimiä. Luusta l:atut muistoesineet. — *Kuv.* L:attiin vuosi(luku) [= oli vuosi] 1917. **e.** *vaat.* leikata pukuun tarvittavat kappaleet kankaasta, suorittaa puvun leikkaukset. | L. puku. Takki on moitteettomasti l:attu 'kuosiltaan moitteeton'. Pystyyn l:atut taskut. **f.** leikata maata; tehdä leikkaus (2.c). | L. maata lapiolla, auralla. L. turpeet kuutioiksi. Tietä tehtäessä mäkiä on l:attava ja notkoja täytettävä.

2. esinesubj:n ohella. | Veitsi, miekka l:kaa. Sakset l:kaavat huonosti. Sahan pitää l. omalla painollaan. Terä tunkeutuu puuhun l:kaavasti. Aura l:kaa maata. — Köysi l:kaa olkapäätä. Hanki l:kasi hirven jalkoja. — *Kuv.* Laivan keula l:kaa aaltoja, merta. — *Tekn.* Laakeri leikkaa 'juuttuu esim. saatuaan käydä kuumana, leikkautuu kiinni'. Moottori, kone l:kaa [moottorista, koneesta, jonka laakeri t. mäntä "leikkaa"].

II. laajentunutta käyttöä. **1.** jakaa jk alue kahteen t. useampaan osaan, erottaa. | Talon maat l:attiin kahtia. Raja l:kaa heimon kahteen osaan. — Joet l:kaavat tasankoa. **2.** viivoista, teistä tms., jotka kulkevat toistensa, jnk toisen viivan tms. taikka jnk alueen poikki. | L. suorakulmaisesti, vinosti toisensa. Suorat, kadut l:kaavat toisensa. Rautatie ei l:kaa missään H:n pitäjän aluetta. Iso höyrylaiva l:kasi suuntamme oikealta. Pallo l:kaa maaliviivan. Faustin ja Margaretan elämänradat l:kaavat toisiaan KOSKENN. — Kulkuneuvon käännöksestä. | Auto l:kaa tarkasti käänteen. — Myös pinnoista, alueista. | Ympyrät l:kaavat toisensa. Toisiaan l:kaavat tutkimusalat. **3.** ed:een liittyen matkanteosta. | L. matka nopeasti. 200 m l:attiin ajassa 22,5. **4.** valojuovasta, valonsäteistä. | Valokeila l:kasi pimeyttä. Auringon kultaiset säteet l:kaavat ilmaa. **5.** (kesken hiljaisuutta kuuluvasta) terävästä, voimakkaasta äänestä. | Vihellys l:kasi avaruutta. Voimakas huuto l:kaa ilman. **6.** *erik.* L:attu [= huonommalla aineella sekoitettu] konjakki, viini.

III. *kuv.* lähinnä I ryhmään liittyen. **1.** ruumiillisen tuskan, kivun aiheuttamisesta: viiltää, vihloa. | Melu l:kaa korvia. Päätä l:kaava ankara kipu. **2.** sielullisen tuskan aiheuttamisesta: haavoittaa, loukata, järkyttää. | L. jkn mieltä, sydäntä. L:kaavat sanat. Tapaus l:kasi Yrjön omaatuntoa. Minua l:kaa, kun --. **3.** häväistä, halventaa, herjata, loukata. | L. jkn kunniaa. -- kaikin tavoin [hän] on koettanut l. virkaveljeni hyvää nimeä KIVI. **4.** sukkeluuden t. jnk nasevan ilmauksen käytöstä: laskea, veistää, sorvata. | L. vitsi. L. sukkeluuksia ihmisheikkouksista. L. naseva vertaus. N. on nokkela l:kaamaan. Kevyesti, virkistävän l:kaavasti pulppuileva satiiri. — Myös (kirjallisista) taideluomuksista. | Jokapäiväisestä elämästä l:attu kertomus. [Novelli] on hämmästyttävän rohkeasti ja tuoreeltaan l:attu palanen elämää yhteiskunnan alimmasta kerroksesta TARK. [Näyttelijätär] l:kasi herkullisen juoruakkatyypin. **5.** us. *ark.* ajatus-, oivalluskyvystä, järjestä: olla terävä, juosta, luistaa. | Järki l:kaa. Terävästi l:kaava ajatuksenjuoksu. Eikö sinulla l:kaa [= etkö ymmärrä, oivalla]?

leik|e[78*] *s.* leikkauksen tulos, jstak esineestä leikattu kappale; vrt. leikkele, leikkaus. | Nahkatehtaan vuotal:keet. Metallilaatoista rahoja lyötäessä syntyvät l:keet. — *Erik.* **1.** sanoma- t. aikakauslehdestä leikattu kirjoitus tms., leikelmä. | L:keitä urheilutapahtumista. Koota l:keitä. — *Yhd.* (sanoma)lehtil. **2.** *nahk.* ken-

gän päällisosiin käytettäväksi leikattu nahkakappale. **3.** *maat.* vars. kotieläinten rehuksi käytettävistä sokerijuurikkaan lastuista, liuskeista, joista sokeri on uutettu. — *Yhd.* (sokeri)juurikasl. **4.** *ruok.* isohko, ohut, rasvassa paistettu lihaviipale. | Oskarin l. — *Yhd.* härän-, vasikanl.; wieninl. **5.** *geom.* segmentti; numismatiikassa: suoran viivan mitalin pinnasta erottama osa.

leike|kirja *s.* kansio, johon (sanoma)lehtileikkeitä kiinnitetään. **-kirjonta** *s. käs.* kirjonta(tapa), jossa kuvioiden välissä oleva pohjakangas leikataan työn valmistuttua pois. **-kokoelma** *s.* kokoelma (sanoma)lehtileikkeitä. | Kirjailijan l.

leik|ellä[28*] *frekv.v.* < leikata. | L. jtak kuutioiksi. L. matonkuteita. L:eltyjä papuja. Noidat l:kelivät karvoja eläimistä. Pensasaitojen l:keleminen. Rikkaasti l:ellyt huonekalut. — Vuonojen l:kelemä rannikko. Harjanteet l:kelevät seudun moniksi paloiksi. — L. vitsejä. L:kelipä hänen sydäntänsä, että hän oli viimeinen mies KIVI.

leikelmä[13] *s.* tav. = leike 1.

leikik|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* tav:mmin leikillinen, leikkisä. | L. vanha ukko. L. kirje. Sanoa jtak l:käästi.

leikilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* leikinlaskuun taipuva, leikkiä laskeva, pilaileva, sukkela, lystikäs, hauska, hilpeä, huvittava, mukava; vrt. leikkisä. | L. mies. Savolaisille ominainen l:syys. L. katse. Käyttäytyä l:sen rajusti. L. puhe, nimitys, sanansutkaus. L:set lausekäänteet. Jutella l:sesti. - - laajasuinen, leveän l. kynäniekka AHO.

leikillis|sävyinen *a.* L. kutsumanimi. L. kertomus. **-vivahtei|nen** *a.* L. runo. L:sten lainasanojen käyttö tyylikeinona.

leikin|asia *s.* us. ⌒. | Ei ole (mikään) l. 'ei ole leikkiä t. helppoa, ottaa kovalle, on tiukat paikat'. Ei ole l. ajaa partaansa tylsällä veitsellä. **-johtaja** *s.* **-laskij|a** *s.* vrt. seur. | Hyvä, leppoisa, sukkela, älykäs l. Lapatossu, Suomen suurimpia l:oita. **-lasku** *s.* leikin laskeminen, pilailu, kaskuilu, vitsailu; leikki-, kokkapuhe, pila, kasku, sukkeluus, sutkaus. | Hilpeä, räiskähtelevä, älykäs l. Olla l:n kohteena. — Höystää puhettaan l:illa. Naurattaa toisia l:illaan. **-lyöjä** *s.* leikkijä. **-lyönti** *s.* leikin lyöminen, leikkiminen. | Reipasta l:ä. **-omai|nen** *a.* L:sta ajankuluketta. **-päin, -päiten** *adv.* ilman vakavaa tarkoitusta, leikillä(än), piloilla(an), pilanpäin, -päiten, kurillaan, muuten vain, ilman aikojaan. | Sanoa jtak l. Poikkesimme l. tien varrella olevaan taloon. **-sekai|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | L:set sanat. **-teko** *s.* Kevyt, viaton l. — Vars. helposta, vaivattomasta työstä: leikinasia. | Matka oli l:a. Elämä ei ole l:a. **-tunteva** *a.* (myös ⌒) leikillinen, leikkisä. | L:t kansanmiehet.

leikintä[15*] *teonn.* < leikkiä. | Lasten l. | Mielikuvituksen rohkeaa l:ä.

leikinymmärtävä *a.* (myös ⌒) leikillinen, leikkisä. | L. mies.

leikiskel|lä[28] *frekv.v.* tav:mmin leikitellä. | Lapset l:evät hietakasassa.

leikisti *adv. last.* leikittäessä, leikissä;)(oikeasti. | Minä olen l. isä.

leikit|ellä[28*] *v. intr.* -televästi *adv.* **-tely** *teonn.* = leikkiä, jota kuit. käytetään myös tr:sesti ja joka varsinaisessa merk:ssä on leikitellä-v:ä yleisempi. | Lapset, kissanpojat l:televät. L. pallolla. L:telyn halu. — Laajentunutta käyttöä. | Tehdä jtak l:ellen. L. aseilla, uhkarohkeudella, suurimmilla arvoilla. L. loppusoinnuilla. Erottinen l:tely. Ei lain kanssa l:ellä SL. Hänen kanssaan ei ole l:telemistä. "Ei parta pahoille kasva", sanoi Martti l:televästi. — Hymy l:telee suupielissä. Oikullisesti l:televä mielikuvitus. Valojen ja varjojen l:tely. Auringonsäteet l:televät huoneen katossa. Ihminen, jolla sattuma l:telee kuin ilmassa lentävällä lehdellä.

leikitsijä[14] *tek.* (< seur.) leikkijä.

leikit|ä[31] *v. intr. harv.* leikkiä, leikitellä. | - - kivisellä tanterella l:köön iloinen lapsiliutas KIVI. Pikkuiset kissanpoikaset / pihalla l:sit, iloiset JYLHÄ. — Laajentunutta käyttöä. | - - kainosti l:si lempi huulillansa KIVI. Maailma täällä iloitsee / ja hekumassa l:see VK. — Tav. vain *leikiten.* Lapset hyppelevät l:en. Tehdä jtak (kuin) l:en 'kevyesti, helposti'. Työ käy (kuin) l:en. Ei suomalaista l:en voiteta.

leikit|ön[57] *kar.a.* < leikki. | - - pohjolan l:tömän talvisen taivaan alla HAANPÄÄ.

leikkaaja[10] *tek.* < leikata. **1.** henkilöistä. | Hiusten l. Olla pukimossa l:na. Elokuvan ohjaaja, kuvaaja, äänittäjät ja l. Vilja odottaa l:ansa. — *Yhd.* elon-, lasin-, puunl. **2.** välineistä tav:mmin leikkain, leikkuri. | Juurikasvien l:t. Kierteiden l. — *Maat.* Pientaren l. 'auraan kiinnitettävä laite, joka leikkaa ojan reunan tasaiseksi'. — *Yhd.* kierteen-, naatinl. **3.** *geom.* suora, joka leikkaa käyrän viivan t. pinnan, sekantti. | Suorakulmainen l.

leikkaamat|on[57] *kielt.a.* < leikata. | L. tukka. L:tomat paperiarkit. L. elo, pelto. Jäärä, l. [= kuohitsematon] uroslammas.

leikkaamo[2] *s.* työhuone t. verstas, jossa jtak leikataan. | Pukutehtaan l. Elokuvayhtiön l. — *Yhd.* lasinl.

leikkaantua[1*] *v.* = leikkautua.

leikkaavasti *adv.* ks. leikata.

leikkailla[29] *frekv.v.* < leikata. | L. viljaa. — L. vitsejään.

leikkai|n[56] *väl.* (< leikata) leikkuri. | Kalvinporassa on irrotettavat l:met. — *Yhd.* kierre-, oksa-, tiilil.

leikkale[78] *s.* leike, leikkele. | Lajitellut tarvepuu-l:et. Kuudesta l:esta tehty nahkapallo. — *Geom.* sektori.

leikkaukselli|nen[63] *a.*, vars. *lääk.* -sesti *adv.* Märkäpesäkkeen l. avaaminen 'avaaminen leikkaamalla'.

leikkau|s[64] **1.** leikkaaminen; vrt. leikkuu. | Paperin, kangaskappaleiden, kynsien l. Hedelmäpuiden l. Mäen, pellonpientaren l. Katkaista jk parilla l:ksella. — *Yhd.* lasin-, maan-, puun-, tukanl. — *Erik.* **a.** *lääk.* toimenpide, jonka tarkoituksena on sairaalloisesti muuttuneiden kudosten poistaminen, märkäpesäkkeen avaaminen, väkivallan johdosta erilleen

joutuneiden kudosten yhdistäminen tms., kirurginen operaatio. | Umpilisäkkeen l. Vaikea l. Suorittaa jklle kosmeettinen l. — *Yhd.* ruumiinl.; aivo-, hermo-, kohtu-, korva-, paise-, sappikivi-, vatsal.; kauneus-, muovaus-, nuorennus-, poisto-, radikaali-, sterilisaatiol. **b.** Elokuvan l. 'elokuvaan tarvittavien filminauhojen leikkaaminen kuvatusta materiaalista ja niiden liittäminen kokonaisuudeksi, montaaši'. **c.** *mat.* Kultainen l., ks. kultainen 3. c. **d.** *kuv.* Tehdä l. jkn varoihin. — Vars. ratkaisevasta, syvälle käyvästä teosta, "tempaus", "veto". | Tehdä hyvä, hieno, onnistunut l. Kihlauksen purkaminen oli tuskaton l. Parannuksen aikaansaaminen asunto-oloihin vaatii syvän l:ksen. **2.** leikkaamisen tulos, leikattu osa t. kohta jssak; vrt. leike, leikkele. | Avaimen lehdessä olevat l:kset. — Vars. **a.** puuhun tms. veistetty koriste t. kuvio, leikkauskoriste, veistos. | L:ksin koristettu sohva. — *Yhd.* koriste-, korko-, lehtil.; norsunluu-, puul. **b.** *vaat.* kuosin mukaan leikatut puvun muodot, kuosi. | L:kseltaan yksinkertainen puku. Uutuuksiemme rohkea l. ja hauskat värit. **c.** tietä tm. tarkoitusta varten mäen t. vuoren rinteeseen, kallioon t. sen läpi kaivamalla t. louhimalla leikattu kohta. — *Yhd.* harju-, kallio-, maa-, rata-, rautatiel. **d.** jhk suuntaan halkaistun t. halkaistuksi ajatellun kappaleen (esim. koneen t. sen osan) halkaisukohdassa näkyvät rajapiirteet t. vars. niistä piirretty kuva, leikkauskuva, -kuvio, -piirros, -piirustus, profiili. | Aseen, kaasuttimen, kytkinlaitteen l. Kirkon l. Kourulista, kovera, l:ksessa ¹/₄-ympyränkehää lähenevä rakennusten päätösmuoto. — *Yhd.* halki-, läpi-, pitkittäis- eli pituus-, poikittais- eli poikki-, sivu-, viistol. **3.** kohta, jossa viivat, tiet tms. leikkaavat toisiaan. | Puistokatujen l:kseen sijoitettu patsas.

leikkaus- us. = leikkuu-. **-ala** *s.* Potilaan l. puhdistetaan jodilla. **-alusta** *s.* **-haava** *s.* **-hoito** *s.* *lääk.*)(konservatiivinen, säilyttävä hoito. | Syöpä vaatii perusteellista l:a. **-huone** *s.* Sairaalan l. **-jännitys** *s.* *fys.* leikkausvoiman vaikutuksesta kappaleessa syntyvä jännitys, tangentiaalijännitys;)(normaalijännitys. **-koh|ta** *s.* L:dat liimataan yhteen. Viivojen, katujen l. **-koje** *s.* **-kone** *s.* Paperi-, kenkätehtaan l:et Sähkökäyttöisellä l:ella mies kerittsee 8 tunnissa 125 lammasta. **-koriste** *s.* (koriste)leikkaus, veistos. | Huonekalujen, saarnastuolin l:et. — Kenkien reikä- ja l:et. **-kulma** *s.* Suorien l. — *Tekn.* = leikkuukulma. — *Sot.* kahden tähtäysviivan välinen kulma leikkausmittauksessa t. kaksisuuntaisessa tulenjohdossa. **-kuv|a** *s.* **1.** = leikkaus 2.d. | Voimalaitoksen l. L. koneen rakenteesta. **2.** *harv.* (koriste)leikkaus, veistos, leikkauskoriste. | L:in koristeltu sauva. **-kuvio** *s.* = ed. **-kyky** *s.* Sahanterän l. **-lauta** *s.* tav:mmin leikkuulauta. **-lujuus** *s.* *fys.* kappaleen kyky kestää leikkausvoiman vaikutusta. **-mittaus** *s.* *sot.* kahden mittausaseman (tulenjohto- t. tähystyspaikan) ja maalin muodostaman kolmion ratkaiseminen mittaustasolla, leikkausmittarilla t. laskemalla. **-muoto** *s.* Tiilen l. Kirkko, jonka l. on basilikamainen. **-oppi** *s.* *lääk.* **-osasto** *s.* Sairaalan l. — Pukutehtaan l. **-piirros, -piirustus** *s.* = leikkaus 2.d. **-pin|ta** *s.* Puun, metallin, saven l. Ojan l. — *Lääk.* L:nan puhdistaminen. **-piste** *s.*, vars. *mat.* Suorien, käyrien l. AB-janan ja sen keskinormaalin l. O. — Rautateiden l. — Šakkipelissä: ruutu, jossa pelinappula katkaisee t. voi katkaista upseerin linjan. **-pöy|tä** *s.* Räätälin l. L., jolla kankitiilet leikataan. — Vars. *lääk.* Joutua l:dälle 'leikattavaksi'. **-rasitus** *s.* *fys.* leikkausvoiman kappaleeseen synnyttämä rasitus. **-reuna** *s.* Kankaan l. **-sakset** *s.* *mon.* **-sali** *s.* Sairaalan l. **-syrjä** *s.* **-taito** *s.* Hyvää l:a vaativa ompelutyö. **-taso** *s.* Jakaa jk esine pystysuoralla l:lla kahteen samankaltaiseen osaan. **-terä** *s.* Höylän, poran l. **-|työ** *s.* Huonekalutehtaan l:työt. Kaivukone, jota tienrakennuksessa käytetään l:töihin. **-veitsi** *s.* tav:mmin leikkuuveitsi. **-viiva** *s.* Puvun l:t. Tasojen l. **-voima** *s.* *fys.* kappaletta kuormitettaessa syntyvän kimmovoiman leikkauspintaa pitkin vaikuttava komponentti, tangentiaalivoima;)(normaalivoima. **-väline** *s.* leikkain, leikkuri.

leikkauttaa[2*] *fakt.v.* (*rinn.* leikkuuttaa) < leikata. | L. tukkansa.

leikkautu|a[44] *pass v.* < leikata. | L. poikki. Paperiarkki l:u taittokoneessa. Kierteen l:minen työkappaleeseen. Lähes 30 m:n syvyyteen l:nut rotko. Kärrynpyörien ura l:i ruohoon. Niku-Mattilassa l:i kaksi elämänvirtaa jyrkästi vastakkain U.KARRI. — Melun läpi l:u kimakka vihellys. Rakkaus l:i armotta poikki. — *Erik.* **1.** hahmosta, ääriviivoista, jotka erottuvat jyrkästi taustasta, piirtyä. | Rakennus l:u selvästi metsää vasten. Kevätiltaisin l:u niiden [pihlajan ja kiven] yhteiskuva jyrkkänä taivaanlakeen SILL. Lujat leukaperät -- ja laihat poskiluut l:vat terävinä puukonvetoina näkyviin HAARLA. **2.** *tekn.* vrt. leikata I. 2. | Moottori l:i kiinni jo 10 minuutin kuluttua.

leikkele[78] *s.* leikkelyn tuloksista, jstak esineestä leikellyistä kappaleista; vrt. leike, leikkaus. | Tupakan l:et. Viiltää perunasta l:itä. Suurentamalla pienen l:en ihoa näemme sen eri kerrostumat. — *Erik.* **1.** *ruok.* voileipäpöydässä kylmänä tarjottavia, tav. viipaleiksi leikattuja ruokalajeja; joskus = leike (4); vrt. eines. | Makkaraa, suolakalaa, juustoa ym. l:itä. Voileipää ja l:itä. L:eksi suolattu liha. — *Yhd.* kala-, lihal. **2.** tav:mmin leike (1), leikelmä. — *Yhd.* (sanoma)lehtil. **3.** filateliassa: kirjekuoresta, kortista tms. leikattu kappale, jossa postimerkki t. -merkit ovat. | Säilyttää postimerkkejä l:inä. — *Yhd.* kirje-, kuori-, postiosoitusl.

leikkele asetti *s.* *ruok.* leikkelelautanen. **-haarukka** *s.* pieni, tav. kaksihaarainen haarukka, jolla leikkeleitä aterioitaessa otetaan leikkelelautasilta. **-kokoelma** *s.* tav:mmin leikekokoelma. **-kone** *s.* kone, jolla leikkeleitä vars. lihamyymälässä leikataan. **-lautanen** *s.* *ruok.* pieni lautanen, jolta leikkeleitä ruoka-, vars. voileipäpöydässä tarjotaan. **-liha** *s.* *ruok.* leikkeleiksi käytettävä suola- tms. liha. **-liike, -myymälä** *s.* Liha- ja l. **-ruoka** *s.* **-tarjo-**

tin *s. ruok.* ravintolassa tilauksesta tarjottava valikoima erilaisia leikkeleitä. **-tehdas** *s.* Makkara- ja l. **-tuote** *s.* Liha- ja l:teet.

leikkelijä[14] *tek.* < leikellä. | Tunnettu siluettikuvien l. Emil Cedercreutz.

leikkely[2] *teonn.* < leikellä. | Vihannesten l. Eläinruumiin anatominen l. **-harjoitu|s** *s.*, vars. *lääk.* Anatomiset l:kset. **-kone** *s.* Sokerijuurikkaat pienennetään l:essa. **-paperi** *s.* Värillistä l:a kansakouluja varten. **-sakset** *s. mon.*

leik|ki[4*] *s.* **1.** lasten toiminta t. (suppeammin) us. määräsääntöjä noudattava toimintamuoto, jolla ei ole muuta tarkoitusta kuin se mielihyvä, jonka tämä toiminta aiheuttaa; eläinten poikasien kisailu; myös aikuisten (nuorten) vastaavista ajanvietteistä; kisa, joskus myös peli. | Työ ja l. Panna l:iksi 'ruveta leikkimään'. Lyödä l:kiä 'leikkiä (v.)'. Kuluttaa päivänsä l:issä. — Lasten l:it. Mitä l:kiä leikitään? Saanko minäkin tulla mukaan l:kiin? — Työ sujuu, luistaa kuin l. Kaikki kävi kuin l. — *Yhd.* kansan-, lastenl.; arvaus-, heitto-, juoksu-, kilpa-, onkimis-, palloilu-, taistelul.; kortti-, nukke-, numero-, pallo-, tulitikkul.; intiaani-, rosvo-, salapoliisi-, sokko-, tonttul.; juna-, laiva-, mylly-, sotal.; maasto-, sisä-, ulko(ilma)-, vesil.; joulu-, juhannus-, kesä-, kevät-, talvil.; ajanviete-, ketteryys-, laulu-, pantti-, piiri-, seura-, urheilul. **2.** laajentunutta käyttöä. **a.** helposta, vaivattomasta t. välinpitämättömästä, yliolkaisesta, kevytmielisestä tms. toiminnasta, menettelystä t. suhtautumisesta jhk. | Työ oli hänestä l:kiä. Entisajan sodat olivat lasten l:kiä nykyisiin verrattuna. Pellon raivaaminen ei ole l:kiä. Tämä ei ole mikään l:in asia. Tässä ei ole l:in sijaa. Tästä on l. kaukana. Lyödä asia l:iksi. Ottaa asia l:in kannalta. — *Yhd.* lemmenl. **b.** leikinlasku, pilailu, vitsailu; leikki-, kokkapuhe, sukkeluus, pila; huumori. | Pieni, viaton l. Silkkaa l:kiä. L:kiä ja vakavaa. Puhua l:kiä. Laskea l:kiä jksta, jkn kustannuksella. Pistää l:iksi. Kääntää puhe, asia l:iksi. Ymmärtää l:kiä. Pidin sanojasi pelkkänä l:kinä. Ethän l:istä suutu! Mutta l. syrjään, sikseen [kevyemmästä puheesta, leikinlaskusta vakavampaan siirryttäessä]. — *Yhd.* sanal.; hevosen-, koiran-, koninl. **c.** eufemistisesti: voimia kysyvä, ankara, vaarallinen toiminta, touhu, melske, ottelu, taistelu. | Sodan l. Tämä vasta on miesten l:kiä. Siitä nousi ankara l. Sekaantua l:kiin. Tykistö yhtyi l:kiin 'taisteluun'. L:in ollessa kuumimmillaan. Luopua l:istä. Selvitä, päästä l:istä ehjin nahoin. Ennen kuin l:istä lakattiin, oli kolme karhua hangella. L. loppui lyhyeen. Kova l. on tämä elämä ja maailma KIVI. Joka l:kiin ryhtyy, se l:in kestäköön SL. — *Yhd.* veril. **d.** *kuv.* luonnonilmiöistä, esineistä ja asioista. | Aaltojen, revontulten, varjojen l. Tulen l. kuivissa puissa. Valonheittimien l. Viivojen ja värien l. Päivänsäteet lyövät l:kiä. Vihaiset viimat pitivät ilkeää l:kiään. — Mielikuvituksen l. Kohtalon, sattuman l. — *Yhd.* valo-, varjo-, viiva-, väril.; ajatusl.

3. adv.-ilmauksia. — *leikillä(än)* a) helposti, vaivatta, leikiten. | Sitä ei juuri l:illä suorita. Hän oppi (kuin) l:illä. b) = leikinpäin, -päiten. | Puoliksi l:illä. Tehdä jtak l:illä(än). Älä l:illäkään tähtää aseella lähimmäistäsi! Sanoa jtak l:illä(än). Puhutko l:illäsi vai tosissasi? — *leikin* (kielt. yhteyksissä; harv.) = ed. | Ei leipää l:in syödä SL. -- ei l:in saatu häntä hämminkiin *MANN. Julma neuvo. — Jota emme l:in seuraa KIVI. — *leikin päin, päiten* par. ◡. — *leikin vuoksi* leikillä(än), leikinpäin. | Poiketa l:in vuoksi jkta tapaamaan. L:in vuoksi minä siitä vain mainitsin.

leikki- huom. erik. yhd.-tyypit: leikkiauto 'auton mallinen, esim. nuorasta vedettävä leikkiväline tai puulaatikko, pari nurin käännettyä tuolia tms., mikä lasten leikkiessä on autona'; leikkihäät, -sota 'häitä, sotaa jäljittelevä leikki, hää-, sotaleikki'. **-auto** *s.* **-eläin** *s.* Kumiset l:met. **-esine** *s.* **-halu** *s.* Lasten leikki- ja toimintahalu. **-hevonen** *s.* **-huone** *s.* leikkikamari. | Lasten makuuhuone on tavallisesti myös heidän l:enaan. **--ikä** *s.* lasten kouluikää edeltävä kehityskausi, suunnilleen ikävuodet 2 (3)—6, jolloin he käyttävät aikansa etup. leikkimiseen. **--ikäinen** *a.* L:set lapset. **-juna** *s.* Sähköllä kulkeva l.

leikkijä[14] *tek.* L:t asettuvat riviin.

leikkikalu *s.* (varta vasten valmistettuja) esineitä, joilla lapset leikkivät, lelu, "paija". | Lasten l:t. Pallo, nukke, keppihevonen ym. l:t. Pieni kuin l. — *Kuv.* esineistä, henkilöistä, joita jk suurempi voima t. jku (toinen) henkilö käsittelee, kohtelee mielensä mukaan. | Pitää jkta l:naan. Laiva oli vain l. myrskyn kourissa. Naissydämet olivat hänelle vain l:ja. [Esko on] joka irvihampaan l. KIVI. Hän on omien tunteittensa tahdoton l. KOSKENN. **-ikkuna** *s.* Tavaratalon l. **-kaappi** *s.* **-kauppa**, **-liike**, **-myymälä** *s.* **-tehdas** *s.*

leikki|kamari *s.* leikkihuone. **-kehä** *s.* nelikulmainen aitausmainen, tav. kokoonpantava kehä, jossa lapsi saa ryömiä ja taaperrella, juoksukehys. **-kent|tä** *s.* Lapsuuden l:ät. — Vars. varta vasten järjestetty, us. hiekkalaatikoilla, keinulaudoilla yms. varustettu kenttä, joilla leikki-ikäiset lapset saavat leikkiä. | Kaupungin leikki- ja urheilukentät. **-kieli** *s.* vars. lasten käyttämä salakieli, jossa tavallisen kielen sanat tietyin muuntamismenetelmin tehdään salakieleen perehtymättömälle käsittämättömiksi; esim. kontinkieli. **-kirja** *s.* kirja, jossa neuvotaan erilaisia leikkejä. **-koppi** *s.* = leikkimaja. **-koulu** *s.* lastentarha. **-kumppani** *s.* Lapsuudenaikaiset l:t. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* kurssit, joilla esim. opettajia opetetaan johtamaan leikkejä. **-laiva** *s.* Poikien l:t. **-lapio** *s.* **-laulu** *s.* laulu, jota lapset jtak leikkiä leikkiessään laulavat. **-lehmä** *s.* Kävyistä tehdyt l:t. **-linna** *s.* **-loru**, **-luku** *s.* hokema t. runonpätkä, joita lapset lukevat vars. määrätessään, kuka esim. piilosilla t. hippasilla oltaessa ensinnä jää hakijaksi t. hipaksi. | Tamperelainen l. "Entten tentten teelikka mentten". **-maailma** *s.* Lasten l. **-maja** *s.* vars. pikkutyt-

töjen leikkipaikaksi rakennettu maja, leikkikoppi, -mökki, -tupa.
leikkimis|halu *s.* leikkihalu. **-ikä** *s.* leikki-ikä.
leikki|muoto *s.* Vanhat, kansanomaiset l:muodot. **-mökki** *s.* leikkimaja.
leikki|nen[63] *a.* tav:mmin leikkisä, leikillinen. | Yhtä iloinen ja l. kuin ennenkin. Olla l:sellä tuulella.
leikki|nukke *s.* **-nurkka, -nurkkaus** *s.* Lasten l. makuuhuoneessa. **-ottelu** *s.* **-paik|ka** *s.* Lapsuuteni l:at. Poikien mieluisimpia l:koja oli läheinen kallio. Lapsilla tulisi olla kotona rauhoitettu l:kansa. **-palikka** *s.* **-pallo** *s.* Kuminen l. — Vars. *kuv.* = leikkikalu. | Olla hallitusmiesten l:na. Kohtalon, sattuman l. **-peli** *s.* **1.** Lasten l:t. Jalkapallon opettaminen l:n muodossa. **2.** = leikki 2.a. | Pesäkarhujen nitistämistä Kitunen piti vain l:nä. Ei ole l:ä nostaa verkkoja kovassa myrskyssä. **3.** = leikki 2.b. | Älä suutu! L:ä se vain oli. **-pistooli** *s.* vars. vaaraton pelotuspistooli, nallipyssy. **-puhe** *s.* leikinlasku, leikki, pilailu, vitsailu; kokkapuhe, pila, sukkeluus. | Harmitonta l:tta. Se oli pelkkää l:tta. Isä löi koko asian l:eksi. — Sopimattomat l:et jkn kustannuksella. Höystää keskustelua l:illa. **-puku** *s.* Yksinkertainen, tukeva l. **-pyssy** *s.* **-rattaat** *s. mon.* **-runo** *s.* leikillinen runo, lastenruno. **-sali** *s.* Lastenkodin l. **-san|a** *s.* pila-, kompasana, pila, sukkeluus, vitsi. | Oikeaan osunut l. Viskellä l:oja toisilleen.
leikkisill|ä[63] *s. vaill.* Olla l. 'leikkiä'. Ruveta l:e.
leikki|sisar, -sisko *s.*, etup. *vanh.* ja vanhempien henkilöiden lapsuudesta puhuen: leikkitoverina oleva tyttö. **-sota** *s.* Poikien l. — *Kuv.* Poliittinen l.
leikkis|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** mielellään leikkivä, leikittelevä. | L:ät lapset. L. kissan-, karhunpoikanen. Vesipisaroiden l. valahteleminen. **2.** leikinlaskuun taipuva, leikkiä laskeva, pilaileva, sukkela, leikillinen. | L., hyväntuulinen ukko. L:yyteen taipuva luonne. L. hymy. Olla l:ällä tuulella. L. puhe, juttelu. Sanoa jtak l:ästi, l:ään tapaansa. Runon sävy on kauttaaltaan l. — *Mus.* Scherzando, l:ästi, kevyesti liikehtien.
leikki|talo *s.* leikkimaja. **-tanhu|t** *s.* Entisillä l:illani. **-tan|ner** *s.* Lapsuuden kultaiset l:tere(e)t. **-tavara** *s.* leikkikalu, lelu. **-toiminta** *s.* **-torvi** *s.* **-toveri** *s.* Uskollinen l:ni. Koira l:na. **-tupa** *s.* leikkimaja. **-tuul|i** *s.* Olla l:ella 'halukas laskemaan leikkiä, pilailu-, pilantekotuulella'. **-täti** *s.* lastenkaitsija; vrt. puistotäti. **-veikko, -veli** *s.*, etup. *vanh.* ja vanhempien henkilöiden lapsuudesta puhuen: leikkitoverina oleva poika. **-veri|nen** *a. harv.* -syys *omin.* leikillinen, leikkisä, sukkela, lystikäs, humoristinen. | Vielä ei ole Suomen kansa l:syyttään menettänyt. **-vietti** *s.* **-vuo|si** *s.* Lapsuuden kultaiset l:det. **-väline** *s.* vrt. leikkikalu. | Pallo, kivet l:inä. Antaa lapselle kynä ja paperia l:iksi.
leik|kiä[17*] *v.* vrt. leikitä. **1.** vars. lasten leikkitoiminnasta: lyödä leikkiä, kisata; joskus myös: pelata. | L. nukella, puupalikoilla. Kissa l:kii lankakerällä. L. jtak leikkiä. L. hippasta, sokkoa, hippasilla, sokkosilla. L. kauppiasta, palokuntalaisia, hevosta. L. kotia, koulua. L:kien hyppelee orava puusta puuhun. — Työ sujuu (kuin) l:kien. Hän oppi kielen kuin l:kien. **2.** laajentunutta käyttöä. **a.** huvitella tekemällä jtak, tehdä jtak huvikseen t. vars. välinpitämättömästi, uhmaten, ajattelemattomasti t. kevytmielisesti. | L. loppusoinnuilla. L. [kirjoittaessaan] liiallisilla kiemuroilla. — L. ampuma-aseella. L. tulella [myös kuv. arkaluonteisista, vakavista tms. asioista]. L. sydämillä, jkn rakkaudella, tunteilla. L. vakavilla asioilla, kuolemalla, jkn kohtalolla. Hän, ensi rakkauteni kohde, vain l:ki kanssani. **b.** *harv.* laskea leikkiä, pilailla, vitsailla, leikitellä. | L:kivä äly, henkevyys, satiiri. Huumori, joka l:kivällä tavalla käsittelee ihmisheikkouksia. **c.** tahallisesti jäljitellä jkta t. jtak, teeskennellä, "näytellä". | L. lasta, suurmaailman naista. L. kuusitoistavuotiasta, neroa, miljonääriä. Taitaa olla sittenkin parasta l. sovintoa vastaiseksi Klaus Flemingin kanssa IVALO. **d.** *kuv.* luonnonilmiöistä, esineistä ja asioista. | Laineet, revontulet l:kivät. Aurinko l:kii järven pinnalla. Varjot l:kivät seinillä. Kasvoilla l:kivä onnekas hymy. Mielikuvitus sai vapaasti l. Kummallisesti koti vain l:kii ajatuksissani.
leikko[1*] *s.* lepakko. — *Yhd.* yöl.
leikko|a[1*] *frekv.v.* (< leikata) leikellä, leikkailla. | L. paperia, puusta oksia. Syvät laaksot l:vat ylänköä. - - pilviä l:i kurki H.ASUNTA.
leikko|kukka *s.* leikattu, tav. maljakossa pidettävä kukka, irtokukka;)(ruukkukukka. | Kimppu l:kukkia. **-naula** *s. tekn.* teräslevykaistaleesta leikattu naula, jonka toiseen päähän on samalla puserrettu kanta, leikattu naula; vrt. lankanaula. **-papu** *s. ruok.* ohuiksi suikaleiksi leikattuja papuja; myös täten käytettävistä papulajikkeista. **-porsas** *s.* salvettu porsas, salvuporsas. **-tukka 1.** *s.* naisilla: leikattu tukka;)(pitkä tukka; vrt. polkkatukka. | Tasapitkä, käherretty, permanentattu l. **2.** *a.* = seur. | L. pikkutyttö. **-tukkainen** *a.* L. nainen.
leikkuri[5] *s.* **1.** henkilöistä tav:mmin leikkaaja. | Vaatetusliikkeen l. Päällisten l. kenkätehtaassa. **2.** leikkausväline, leikkain, vars. itsetoimiva leikkauskone. | Kaksiteräinen l. Niitti katkaistaan l:lla sopivan pituiseksi. — *Yhd.* kone-, käsil.; putken-, reunan-, ruohonl.; arkki-, juurikas-, vihannesl.; pituus-, poikki-, vinol. **3.** *yhd. el.* Luumul.
leikkuu[25] *teonn.* (< leikata I) vrt. leikkaus. **1.** Kankaan, perunanvarsien l. Kierteiden l. L:seen sopivin terän asento. — *Yhd.* hiusten-, lasin-, tukanl.; kone-, sarjal. — Vars. **2.** elonleikkuu, elonkorjuu; vrt. niitto. | L:n aikana. Pian alkaa l. Olla l:ssa, l:lla. Onko teillä vielä paljon l:ta jäljellä? Jo meillä on l:t leikattu. — *Yhd.* elon-, kauran-, ohran-, rukiin-, vehnänl.
leikkuu|aika *s.* Oli kiireisin l. — *Kuv.* - - Jumala oli säästänyt minua, että minä oikiaksi l:ajaksi tuuleentuisin KALLAS. **-haava** *s. lääk.* Veitsen aiheuttama l. **-juhla** *s.*, vars. *raam.* elonkorjuu-, elojuhla. | Ja vietä l., kun leik-

kaat uutiset viljastasi VT. **-kaava** *s.* Puvun l. **-kestävyys** *s. tekn.* Työkalun l. **-kone** *s.* erilaisista koneista, joilla t. joissa jtak leikataan, leikkauskone. | Juurikasvien, anturanahan l. Viljan leikkaaminen l:ella. Paperiarkit leikataan kirjapainossa l:ella sopivan kokoisiksi. — *Yhd.* elon-, hiustenl. **-kulma** *s. tekn.* se kulma, jonka teräaseen leikkaavan terän etumainen pinta (rinta) muodostaa leikatun pinnan (liikesuunnan) kanssa. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* L:t ompelijoille. **-kyky** *s.*, vars. *tekn.* Terän, veitsen, viilan l. Tahkon kovuus ja l. **-laite** *s.* Silppukoneen l. Elonleikkuukoneessa l. on yleensä koneen oikealla puolella. **-lauta** *s.* lauta t. vaneri- tms. laatta, jonka päällä leipää tms. leikataan, leipälauta. **-leveys** *s.* leikkauksen leveys. **-mie|s** *s.* elonleikkaaja. | L:hiä sirppeineen. — *Kuv.* Kristus kylvö- ja l:henä. **-nopeus** *s.* Höyläkoneen, sorvin l. **-oppi** *s.* Räätälien l. **-oppilas** *s.* Ompelu- ja l. saa paikan pukimossa. **-paine** *s. tekn.* Terän l. **-pel|to** *s.* elopelto. | Mennä l:lolle. **-pin|ta** *s.* **1.** leikattu pinta. | Sileä, tasainen l. Maksan l. on rasvankiiltävä. **2.** leikkuuterän leikkaava pinta, leikkuuterä. | Poran l:nat. Työkalut tahkotaan teräviksi l:naltaan. **-pituus** *s.* leikkauksen pituus. **-puimuri** *s. maat.* elonleikkuukone, joka leikatessaan myös pui viljan, itsepuiva leikkuukone. **-pöytä** *s.* Peltisepän l. Tiilikoneen l. **-rauta** *s.* erilaisista leikkuuvälineistä, joiden terä on rautaa. **-reuna** *s.* Kankaan l. 'leikattu reuna'. — Terän l. 'leikkaava reuna, leikkuusärmä'. **-syvyys** *s.* leikkauksen syvyys. **-särmä** *s. tekn.* leikkuureuna. | Terän, jyrsimen, poran l. **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* L. ompelija. **-talkoot** *s. mon.* elotalkoot. **-terä** *s.* Höylän, poran l.

leikkuutta|a[2*] *v.* = leikkauttaa. | L. tukkansa. -- sitä umpisuoltaanhan se lähti l:maan KIANTO.

leikkuu|työ *s.* **-työkalu** *s.* **-vastus** *s. tekn.* paine leikkaavaa terää vasten. **-veitsi** *s.* Iso l. Lääkärin l. **-väk|i** *s.* elonkorjuuväki, eloväki. | L:eä ruispellolla. **-väline** *s.*

leikut|ella[28*], **-|taa**[2*] *v.* tav:mmin liekutella, liekuttaa. | L. kehtoa. [Hiljainen maininki] l:teli vähän keveää venhettä AHO.

leil|i[4] *s.* puu- t. nahka-astia, jossa juomaa (piimää, viinaa tms.) säilytetään t. vars. kannetaan etäisille työmaille, lekkeri. | Pulleamahainen l. Kantaa piimää l:issä. Ryypätä l:istä. — *Kuv.* Kaataa, laskea uutta viiniä vanhoihin l:eihin [alk. UT] 'soveltaa jhk vanhaan järjestelmään tms. (epäitsenäisesti) jtak uutta'. — *Yhd.* juoma-, nahka-, puul.; maito-, piimä-, vesi-, viinal.

leililli|nen[63] *s.* leilin täysi. | Puoli l:stä piimää.

leima[10] *s.* **1.** jhk esineeseen lyöty, puristettu, poltettu t. vars. leimasimella painettu, harv. paperille valmiiksi painettuna liimattava, omistajaa, alkuperää, kelpoisuutta tms. osoittava merkki. | Kulta- ja hopeaesineiden, juuston l:t. Postilähetysten, passin l:t. Kiinteistön luovutuskirjan l. L:na käytetty vaakuna. Lyödä, painaa, puristaa jhk l. Varustaa asiakirja l:lla [myös = leimamerkeillä]. Kuittiveron kanto tapahtuu tavallisesti l:lla. — *Yhd.* lakka-, poltto-, puristus-, väril.; kirje-, kulta-, lihal.; kassa-, posti-, tullil.; hotellin-, tehtaan-, tekijänl.; aitous-, arvo-, laatu-, nimi-, pitoisuus-, punnitus-, tarkastus-, tulopäiväl.; (metsät.) juuri-, runko-, tyvil. **2.** *kuv.* **a.** olennaisesta, luonteenomaisesta vaikutuksesta, joka jklla t. jllak asialla, tapahtumalla tms. on jhk, merkki, jälki; jnk jllek antamista luonteenomaisista, kuvaavista piirteistä, ilmenemismuodosta. | Painaa tuotteisiinsa oman henkensä l. Sota lyö l:n koko elämään. Vakavuus painoi l:nsa keskusteluumme. — Olla jssak l:a antavana. Mainosvalot antavat l:nsa iltaiselle kaupunkikuvalle. Leikkaamattomat kynnet antavat ulkoasulle epäsiistin l:n. **b.** jklle t. jllek ominaisista, luonteenomaisista, tunnusmerkillisistä, kuvaavista piirteistä, ilmenemis-, ulkomuodosta, hahmosta: luonne, sävy, vivahdus. | Jylhyyden, orjuuden, tilapäisyyden l. Mannermainen, persoonallinen, poliittinen, tieteellinen, vanhanaikainen l. Jyväskylällä oli silloin vielä pikkukaupungin l. Venäjän olot olivat saaneet itämaisen l:n. -- tapahtumalle on annettu valtiollinen l. AHO.

leimaa-antava *a.* myös ⌢ ja leimanantava. | L:t piirteet. L. murreominaisuus. L:a koko teokselle on, että --.

leimaaja[16] *tek.* < leimata. — *Yhd.* kullan-, metsän-, tarkastusl.

leimaamat|on[57] *kielt.a.* < leimata. | L. postimerkki. L:tomien puiden kaataminen.

leimaamispäivä *s.* Matkalippu, joka on voimassa ainoastaan l:n.

leimah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< leimahtaa) leimuta. | Liekit, salamat l:televat. Pimeässä l:telee värikkäitä mainosvaloja. — *Kuv.* Silmät l:televat. L:televa luonne. Ajatuksen, lemmen l:telu. -- ilme oli sulkeutunut, mutta sanoista l:teli joskus odottamaton tuimuus IRIS UURTO.

leimahdus[64] *s.* = 2. leimaus. **-piste** *s. kem. tekn.* (alin) lämpötila, jossa poltto- t. voiteluaineesta nouseva kaasu leimahtaa palamaan, kun lähelle tulee liekki. | Ns. kaasu- ja dieselöljyjen l. on 270—300° C.

leimahduttaa[2*] *v.* = 2. leimauttaa.

leimah|taa[2*] *mom.v.* < leimuta. **1.** tulesta: syttyä t. yltyä äkkiä suureen liekkiin, palamaan voimakkaasti, hulmahtaa; myös sähkön purkauksista. | L. tuleen, liekkeihin. Nuotion l:taessa. Kynttilä l:taa ennen sammumistaan. Kuiva pärekatto l:ti palamaan. — Salamat, revontulet l:tavat. Pohjoinen taivaanranta l:ti valoisaksi. — *Yksipers.* Taivaalla l:taa. **2.** *kuv.* Miekat l:tavat 'välähtävät'. Silmät l:tavat 'välähtävät, iskevät tulta'. Katseesta l:ti uhka. Puna l:taa [= lehahtaa, karahtaa] kasvoille. Hän l:ti tulipunaiseksi. — Vars. *abstr.* syttyä, puhjeta, alkaa; päästä vauhtiin t. valloilleen, yltyä, kiihtyä. | Riita, kapina l:taa liekkiin. Pian l:ti ilmisota. Täyteen paloon l:dettuaan hyökkäys jatkui rajuna. Uudelleen l:tanut tauti. Rakkaus, viha l:taa tuleen, ilmi liekkiin. Vihaksi l:tanut ylpeys. Mieleen l:tanut ajatus. -- yht'äkkiä

l:taa muutamasta kirkon kolkasta kiihkeä riemuhuuto AHO.

leimahtamispiste *s.* = leimahduspiste.

-leimainen[63] *poss.a.* Puna-, sini-, valkol.; (vars. postimerkeistä) ruma-, selväl.

leima|kasvi *s. maant.* jnk seudun t. alueen valtakasvi, joka samalla painaa leimansa koko maisemaan, tyyppikasvi. | Kuusi, palmu l:kasvina. Kuloaukioiden l. on maitohorsma. **-kirves** *s. metsät.* kaadettavien puiden t. valmiin puutavaran merkitsemiseen käytetty kirves, jonka hamara on varustettu kirjain-, numerotm. merkillä. **-konttori** *s.* Suomen l. 'virasto, jonka tehtävänä on valmistuttaa leima-, veroja postimerkkejä, postisäästäpankin kuittikuponkeja, huvipääsylippuja yms.'.

leimalli|nen[63] *poss.a.* **1.** < leima 1. | L:set [= leimatut] postimerkit. Lyödyt rahat ovat l:sia metallipalasia, joilla on tietty paino ja metallipitoisuus. **2.** leimaa-antava, luonteenomainen, tunnusmerkillinen, kuvaava. | Suvun jäsenille on l:sta vartalon jykevyys.

leima|maksu *s.* leimausmaksu, leimavero. **-merk|ki** *s.* **1.** leima (1). | Toiminimen l. L:illä varustetut puut. — Vars. **2.** erihintaisia merkkejä, joita leimaveroa kannettaessa kiinnitetään asiakirjoihin, karttamerkki. | Kauppakirjan varustaminen l:eillä.

leimanantav|a *a.* myös: leimaa-antava. | L:at pääpiirteet. L. kasvi 'leimakasvi'. Viljapellot, jotka ovat l:ia koko maisemalle.

leima|paperi *s.* leimamerkillä t. -merkeillä varustettu paperi. **-pilkka** *s. metsät.* **-side** *s.* banderolli, vyöte.

leimasin[56] *väl.* < leimata. | Painaa leima leimasimella. — *Kirj.* patriisi. — *Yhd.* kumi-, metalli-, polttol.; puutavaral.; kassa-, kuittaus-, päiväysl.; nimi-, numerol. **-muste** *s.* **-tehdas** *s.* **-tyyny** *s.* = värityyny. **-väri** *s.* Sinistä, punaista l:ä.

leimasuostunta(vero) *s. vanh.* leimamerkkeinä kannettu suostuntavero.

leima|ta[35] *v.* **1.** painaa, lyödä, puristaa t. polttaa jhk leima. | L. kuitti, passi, matkalippu. L:tut postimerkit. Rahan, kulta- ja hopeaesineiden l:aminen. L. [= kruunata, vaata] mitta-astioita. Hakattavien puiden l:aminen. Hyväksytty ja l:ttu liha. — *Erik.* varustaa jk asiakirja leimamerkillä t. -merkeillä, leimoittaa. | L. velkakirja, obligaatioita. **2.** *kuv.* **a.** L. jk kuoleman merkillä. -- suuria miehiä, jotka ovat ainiaaksi nimensä l:nneet kansamme historiaan J.FINNE. **b.** sanoa jkta t. jtak vars. halv. t. tuomiten (julkisesti) jksik, pitää jkta t. jtak jnak, tuomita, merkitä polttoraudalla t. -merkillä. | L. jku haihattelijaksi, kavaltajaksi, fascistiksi. L. jku uskonnon viholliseksi. Hänet on ainiaaksi l:ttu. L. toisen käsitys vääräksi. L. jk teko rikolliseksi. **c.** olla luonteenomainen, tunnusmerkillinen, kuvaava jllek, luonnehtia, karakterisoida jtak, painaa, lyödä t. antaa leima(nsa). | Olla jnk tyylin l:ama. Isänmaallisen hengen l:ama toiminta. Suurta osaa Koskenniemen lyriikasta l:a selväpiirteinen pessimismi.

1. **leimaus**[64] *teonn.* < ed. | Passin l. Puiden, metallin l. — *Yhd.* polttol.; myynti-, teurastusl.

2. **leimau|s**[64] *teonn.* (*rinn.* leimahdus) < leimahtaa. | Tulen, salaman l. Ampuma-aseiden l:kset. Miekan l. Silmistä välähtävä l. Toivon, vihan, kiukun l. Kiivas kuin tuli ja l. Hyökätä kuin l. vihollisen kimppuun. Hänelle selvisi salaman l:ksena koko asia. — Joskus voimasanana. | Kirkas tuli ja l.! KIVI. Ja l. sentään! ALKIO. — *Yhd.* salaman-, tulenl.; neronl.

leimaus|aika *s.* Metsien l. **-kone** *s.* Postiosoitusten l. **-luettelo** *s. metsät.* luettelo kaadettavaksi leimatuista puista. **-maksu** *s.* leimavero, -maksu. **-pakko** *s.* Diplomaattipassien l. **-tutkinto** *s.* tutkinto, joka kultasepänliikkeen harjoittajan on suoritettava saadakseen oikeuden leimata kultaa. **-työ** *s.* L:t metsissä suoritetaan kesäaikana.

1. **leimautella**[28*] *frekv.v.* < 1. leimauttaa. | L. metsiä.

2. **leimaut|ella**[28*] *frekv.v.* < 2. leimauttaa. | Ukkonen l:telee. L. silmiään uhkaavasti. [Topelius] osaa l. ja väläytellä ajatuksia, hän keksii hauskoja, nerokkaita käänteitä K.S.LAURILA.

1. **leimaut|taa**[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < leimata. | L. jäsenkorttinsa, passinsa. Matkalippu on l:ettava lähtöasemalla. L. metallirahaa. L. metsää.

2. **leimautt|aa**[2*] *kaus.v.* (*rinn.* leimah(d)uttaa) < leimahtaa. | L. jk tuleen. Kerttu -- l:i Saaraan kysyvän silmäyksen MERIL. -- hän l:aa tulisen syytöksen yliopiston rehtoria ja sihteeriä vastaan AK.

leimautu|a[44] *pass.v.* < leimata. | Selvästi l:nut lyyrikko. -- katseeseen on l:nut semmoinen surumielinen vakavuus LINN.

leima|vero *s.* vero, jota suoritetaan kiinnittämällä eräisiin asiakirjoihin määrähintaiset leimamerkit. **-verolaki** *s.* **-väri** *s.* us. = leimasinväri.

leimikko[2*] *s. metsät.* hakattavaksi leimattu metsäalue. — *Yhd.* koivu-, tukki(puu)l.

leimoitta|a[2*] *v.* varustaa asiakirja leimamerkillä t. -merkeillä, leimata. | Kauppakirjan l:minen.

leimu[1] *s.*, vars. *runok.* leimuaminen, loimu, palo, tuli. | Salaman, iltaruskon l. -- alla tähtien ja pohjan l:n *MANN. — *Kuv.* Katseen l. Ihastuksen l. silmissä. Nuoruuden l. Intohimon, lemmen, ilon l.

leimu|a[1] *v.* tav:mmin leimuta. | Salamain l:essa. L:va katse. -- taitaisiko lemmen liekki / l. mua kohtaan povestas? KIVI. Meill' on l:va lemmen ja vihan lies KOSKENN.

leimuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < leimuta. | Liekit, halot l:evat takassa. — Kansan keskuudessa l:eva kapinanhenki.

leimukukka *s.* Phlox, avomaan koristekasveja, joilla on helakanväriset, us. kirjavan juovikkaat kukat, juovikka, floksi.

leimu|ta[39] *v.* **1.** palaa voimakkain liekein, liekehtiä, lieskua, leiskua, loimuta, roihuta, hulmuta. | Liekit l:avat. Tuli l:aa. Tupa l:si tulessa. Salamat, revontulet l:avat. Ukonilma l:aa. Taivas l:aa täydessä tähdessä AHO. Aurinko punertui ja sai laajan ympäristönsäkin l:amaan SILL. **2.** *kuv.* Posket l:avat 'ovat pu-

naiset, kuumottavat'. Silmät l:avat [= säihkyvät, salamoivat] vihasta, ilosta. Katsella jtak silmät l:ten. Sodan l:tessa 'riehuessa, raivotessa'. — Vars. tunteista ja niiden purkauksista: olla innoissaan, kiihdyksissä, hehkua, kuohua, riehua. | Hän l:si vihasta. Rakkaus, viha l:aa. Vapaudenkaipuu l:si voimakkaana. Syttynyt on sota julma, / vihan liekki l:aa A.OKSANEN. — *leimuava* intomielinen, kiihkeä, tulinen. | L:ava isänmaanystävä. L:ava innostus, into(himo), viha. Puhua l:avin sanoin. L:ava runo. L:ava kirjoitus jkn puolesta, jtak vastaan. L:ava vastalause.

leini[4] *s.* yhteisnimitys, jota käyt. monista, suureksi osaksi kylmyydestä ja kosteudesta johtuvista taudeista ja taudinoireista, reuma(tismi); vrt. kihti, luuvalo. | L. vaivaa, jäytää, syö, runtelee. Jklla on l., l:ä selässä, jaloissa. L:n kangistamat, jäykistämät raajat. Hyvä lääke l:ä vastaan. — *Yhd.* hermo-, jalka-, lihas-, nivell.

leinikki[5*] *s.* (*rinn.* leinikkö) Ranunculus, maassamme yleisiä, us. vaatimattoman näköisiä ruohokasveja, joilla tav. on keltaiset terälehdet. | Keltaiset leinikit. — *Yhd.* (kasv.) aho-, joki-, lehto-, niitty-, vesil.; kevät-, mukula-, ruusu-, suikero-, tulil. **-kasvi** *s.*, vars. *kasv.* L:t 'Ranunculaceae, eräs kaksisirkkaisheimo'.

leinikkö[2*] *s.* (nyk. ei *kasv.*) = leinikki. | - - niin, l:kin: kuinka ihastuttavan solakka se on varreltaan ja lämpimän keltainen kukiltaan SILL.

leini|nen[63] *poss.a.* L:set raajat.

leinin|lyömä, -syömä *a.* (myös ⌒) = ed. | Vanha l. eukko.

leino[1] *a. runok.* suruisa, murheellinen, onneton. | Saanut en, kurja, kunniata, / l., lempeä tavannut KAL. Lie lauluni l. ollut / ja ääneni soinnuton LEINO.

leinä[11] *runok.* **1.** *s.* suru, murhe. | Älä liiku liinakolla: / liinakkosi l:t tuopi *A.O.VÄISÄNEN. **2.** *a.* = leino. | - - l. lapseni itkee liekussaan *MANN.

leipi- = leipä-. **-lapio** *s.* **-varras** *s.*

leipo|a[1*] *v.* **1.** tehdä leipää, kakkua, pikkuleipiä tms.: valmistaa taikina (alustaa, vastata), muotoilla siitä leivonnaiset (t. panna taikina vuokaan) sekä kypsentää ne (paistaa); us. myös vain taikinan muotoilusta. | L. leipää, rinkilä, piparkakkuja. Kotona leivottu kakku. L. vehnänen maitoon. L. taikina limpuiksi, pitkoiksi. Kookospähkinän käyttö hienoihin l:misiin. - - tuo keski-ikäinen nainen on l:nut ja kypsyttänyt sangen monta ruistynnyriä SILL. Niin useasti vieras leipäänne / on kiven l:nut VILJANEN. — Laajentunutta käyttöä. | Palloiksi leivottu lääkejauhelma. Paistaa kalaa saveen leivottuna. **2.** *kuv.* **a.** käsitellä jtak kovakouraisesti, hakata, mukiloida, piestä; pehmittää, möyhiä tms. | L. jkta pampulla. L. jkn selkää. L. maata jalallaan. - - sitten l:i hän kirveellä petäjää, niin että lastut sinkoilivat LASSILA. **b.** muuta käyttöä. | L. [= sepittää] runo. L. [= muokata, tehdä] elokuva uudelleen. Maailmanennätysten l:minen. — Vars.: tehdä (vaivalloisesti, tekemällä) jksta jk t. jku jksik. | L. jksta ylioppilas, upseeri t. jku ylioppilaaksi, upseeriksi. Vasta leivottu pappi, ministeri, sulhasmies. Kursseilla luvataan l. parissa kuukaudessa pätevä konttoristi. Suomen mestariksi leivottiin N. N.

leipoja[13] *tek.* vrt. leipuri. | Sotkea kuin l. taikinaa. Hyvä l. saa kilosta jauhoja enemmän leipää kuin huono. Tulepa minulle, tyttö, / - - / mesileivän l:ksi KAL.

leipoma|jauho *s.* **-kone** *s.* Yhdistetty taikinanpaloittelu- ja l. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* **-liina** *s.* leivinliina. **-ohje** *s.* L:ita perheenemännille. **-pulveri** *s.* leivinjauhe. **-päivä** *s.* **-pöytä** *s.* leivinpöytä. **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* L. palvelija. **-tuote** *s.* **-tupa** *s.* leivintupa.

leipomis- = leipoma-, leivin-.

leipomo[2] *s.* **1.** laitos, jossa valmistetaan leipää ja muita leivonnaisia (tav. myytäväksi), leipurinliike. | Koneellinen l. Elannon l. Pitää l:a. — *Yhd.* höyry-, kenttä-, koti-, rinkilä-, sokeril. **2.** *kuv.* vrt. leipoa 2. b. — *Yhd.* ylioppilasl.

leipomo|hiiva *s.* **-liike** *s.* Leipomo- ja kondiittorinliike. **-n|uuni** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* **-työ** *s.* **-työläinen** *s.*

leipomu|s[64] *s.* **1.** leipominen, leivonta, leipomatyöt, -puuhat. | Talossa on tänään l. 'leivotaan tänään'. Lopettaa l:ksensa. Pirtti, jota l:sten vuoksi lämmitetään kesälläkin. **2.** kaikki kerralla leivottavat leivät tm. leivonnaiset. | L:ksen paistaminen. Koko l. epäonnistui. Jauhoja on vain pariksi l:kseksi, pari l:sta. L. riitti toiseen vuoteen asti. **3.** tav. *mon.* leivonnaisista. | Parhaat l:kset valmistatte parhaista vehnäjauhoista. L:sten maustaminen. Puuhata l:stensa ääressä. Tarjota l:ksiaan maistiaisiksi. — *Yhd.* joulu-, syysl:kset.

leipoutu|a[44] *pass.v.* < leipoa. | Hyvin l:via vehnäjauhoja. — Laiha kalkki l:u maaperään helposti sementtimäisiksi möhkäleiksi.

leipoutumiskyky *s.* Jauhojen l. 'kyky muodostua hyvin nousevaksi taikinaksi, josta saadaan suhteellisen suuri tilavuusmäärä hyvämuotoista leipää'.

leippo[1*] *s.* **1.** *murt.* jääteli, -lautta. **2.** *kal.* kalapadon säleikkö.

leipuri[5] *amm.* (< leipoa) vrt. leipoja. | Ammattitaitoinen l. — Ostaa jtak l:sta 'leipurinliikkeestä, leipomosta'. — *Yhd.* ammatti-, koti-, sokeril. **-mestari** *s.*

leipurin|ammatti *s.* **-kisälli** *s.* **-liike** *s.* leipomo. **-oppi** *s.* Päästä, mennä l:in. **-oppilas** *s.* **-puoti** *s.* nyk. tav:mmin leipurinliike. **-sälli** *s.* leipurinkisälli. **-työ** *s.* Kondiittori, joka tekee myös l:tä.

lei|pä[11*] *s.*; varsin. merk:ssä sekä *esin.* että *koll.s.* **1.** jauhoista, nesteestä (tav. vedestä) ym. valmistettujen, ravinnoksi käytettävien leipomatuotteiden yleisnimenä; vrt. kakku, limppu, rieska, rievä, vehnänen, sämpylä, kyrsä, käntty. | Rukiinen, ohrainen l. Musta l., tav. 'ruisleipä'. Valkoinen l. 'vehnäleipä'. Hapan, happamaton, hapanimelä l. Selvää l:pää. Pehmeä, kova, kuiva l. Tuore, huonosti noussut, likilaskuinen, vanha, homehtunut l. Pala(nen), puolikas l:pää. L:vän kannikka. Leipoa, pais-

taa l:pää. Leipoa jauhot l:väksi. Panna l:vät uuniin. Leikata l:pää. Syödä, haukata, purra l:pää. L:västä syönti aloitetaan SL. Koria kotoinen l., / jos [= vaikka] on täynnä tähkäpäitä KANT. — *Yhd.* graham-, kaura-, lese-, ohra-, ruis-, seka-, vehnäl.; hiiva-, mauste-, mesi-, veril.; jäkälä-, olki-, pettul.; hapan-, lämmin-, lämpimäis-, mure-, näkki-, reikäl.; aamiais-, ruokal.; arki-, joulu-, kesä-, pääsiäisl.; eväs-, kirkko-, laiva-, toukol.; hätä-, kilo-, kortti-, maalais-, ostol.; ranskanl.; hevosen-, koiranl.; (kasvinnimenä) ketunl.

2. *erik.* **a.** leipäviipaleista. | L., voi ja maito [ravintola-annoksina]. Levittää voita l:välle. — *Yhd.* voil. **b.** vehnäsestä, kakuista, pikkuleivistä yms. leivonnaisista. | Kahvia ja l:pää. Ottakaa nyt toki l:pää myös, joka lajia! — *Yhd.* nisu-, vehnäl.; kahvi-, teel.; (vars. eril. leivonnaisten nimenä:) anis-, hunaja-, kaneli-, kaura-, kookos-, korintti-, pähkinä-, rusina-, sokeri-, suklaal.; paahto-, pelti-, vuokal.; pikku-, tippal.; berliinin-, pariisin-, wieninl. **c.** ehtoollisleivästä, öylätistä; vrt. 6. | Siunattu l. L:vän murtaminen. - - joka kelvottomasti syö tätä l:pää tai juo Herran maljan, hän on oleva vikapää Herran ruumiiseen ja vereen UT. **d.** eril. yhteyksissä: *happamaton leipä* (usk.) israelilaisten nautittavaksi säädetystä pääsiäisleivästä. | Ja saman kuukauden viidentenätoista päivänä on happamattoman l:vän juhla Herran kunniaksi; syökää happamatonta l:pää seitsemän päivää VT. — *makean leivän päivät* (VT[v] = happamattoman leivän juhla) hyvät päivät, huoleton, ihana elämä. | Muistella menneitä makean l:vän päiviä. - - kun myös kansakoululle oli perustettu kirjasto, niin oli hänellä ollut makean l:vän päivät V.KOLKKALA. — *vesi ja leipä* kovennetusta vapausrangaistuksesta, jolloin vangille annetaan ravinnoksi vain vettä ja leipää. | Tuomita jku vedelle ja l:välle. Istua vedellä ja l:vällä. Jos rikos on törkeä - - saapi rangaistusta koventaa: - - vedellä ja l:vällä korkeintaan kahdeksikymmeneksi vuorokaudeksi LK. Viekää minut linnaan, kytkekää rautoihin, pankaa syömään vettä l:pää, lyökää kaula poikki TALVIO. **e.** vertauksissa ja kuv. sananparsissa. | Suu kuin seitsemän l:vän uuni 'erittäin suuri, ammollaan'. Käydä jhk kiinni kuin l:pään 'tarttua, ryhtyä jhk hanakasti, rivakasti'. N. kävi asiaansa kuin nälkäinen l:pään. Mennä kuin voi kuumalle l:välle 'erittäin hyvin kaupaksi, yleisöön [tms.], "kuin kuumille kiville"'. Antaa jklle (esim. lukijalle, oppilailleen) kiviä l:vän asemesta 'jtak arvotonta odotetun, halutun arvokkaan asemesta'. Nyt teidät perii t. otti ohrainen l. 'teidän käy huonosti, teidät perii hukka'. Saat syödä vielä monta l:pää [= varttua kauan, monta vuotta], ennen kuin tulet isoksi mieheksi.

3. yl. ruoka, ravinto, elanto. | Jokapäiväinen l. Kala l:vän jatkona. Huoli huomisesta l:västä. Pysyä l:vässä ja saada vaatetta ylleen. Työ joutuu l:vän voimalla. Otsasi hiessä sinun pitää syömän l:päsi VT. - - ihminen ei elä ainoastaan l:västä VT. - - niin kauan kuin minä elän, on sinulla aina l. ja vuode Hovilassa LEINO. Suruton l:pänsä [nim. oravan] on käpy ja kuusen parta lämmin peittonsa KIVI.

4. toimeentulo, elatus, ylläpito, ansiot. | Jokapäiväinen l. Niukka, laiha, leveä, varma l. Huoleton l. koko elämän ajaksi. Oma l. ja oma koti. Työtä ja l:pää. Taistelu l:västä. Ansaita itse l:pänsä. Ansaita l:pänsä opettajana, virkauralla. Saada l:pänsä pellosta. Hakea l:pänsä mereltä. Lujasta oli l. otettava. Päästä l:pään kiinni, paremmille l:ville. Pysyä l:vässä. Tehdä jtak l:pänsä hyväksi. Leventää l:päänsä. Anastaa, viedä l. jklta, jkn suusta. Uhata jkn l:pää. Ei asianajajalta l. lopu. Toisen kuolo, toisen l. SL. Seppä syöpi selvän l:vän, auranpainaja paremman SL. - - - - virka nousee, l. paisuu, kunniata koituupi A.OKSANEN. - - jompikumpi elämän kahdesta perusteesta, l. tai rakkaus SILL. | Mitä jokapäiväinen l. on? Kaikki, mitä kuuluu ruumiin ravintoon ja tarpeisiin, kuten ruoka, juoma, vaatteet, kengät, koti, kontu, pelto, karja, raha, tavara, hurskas puoliso, hurskaat lapset, hurskaat palvelijat, hurskas ja uskollinen esivalta, hyvä hallitus, hyvät ilmat, rauha, terveys, hyvät tavat, hyvä maine, hyvät ystävät, uskolliset naapurit ja muu senkaltainen KATEK. — *Erik.* **a.** jkn huollettavana olemisesta. | Saada l:pänsä jklta. Syödä jkn l:pää. — Vars. sisäpaikallissijoissa. | Olla vanhempiensa, N.N:n l:vässä t. l:vissä. Ei ole hyvä vitkastella, kun on toisen l:vässä. Pitää jkta l:vissään. Mestari otti kisällin l:piinsä. — *Yhd.* armol. **b.** avioliitosta, yhteiselämästä. | Jakaa l. [= mennä naimisiin] jkn kanssa. — Vars. sisäpaikallissijoissa. | Olla samoissa, yksissä l:vissä 'olla naimisissa, elää yhdessä'. Ruveta yksiin l:piin jkn kanssa. - - kertoa kylällä, että Tyynelän Matti ja Tyynelän Manta ovat eri l:vissä TALVIO. En minä vähällä Hottisen l:västä lähtisi JOTUNI. **c.** *kruunun leipä* valtion viroista ja toimista, asevelvollisuuden suorittamisesta, vankilassa olosta. | Kruunun laiha l. Olla kruunun l:vissä. Päästä käsiksi kruunun l:pään. Olla kelletellä linnassa kruunun l:vissä. — *lyö leiville* kannattaa, maksaa vaivan. | Se työ löi pulskasti l:ville. — Vars. kielteisesti. | Talonpito ei lyönyt l:ville. - - puusuutarin virka ei lyö l:ville KIVI.

5. muista jokapäiväiseen elämään kuuluvista asioista, olivatpa ne sitten mieluisia t. vastenmielisiä. | Tulinen touhu kuului äidin jokapäiväiseen l:pään. - - sitä sorttia jokapäiväistä l:pää [= kuritusta] saan - - kotonani nauttia vallan runsin KIVI. - - suru oli l:pänä Suomen LEINO. - - Herra antaa teille hädän l:pää ja ahdistuksen vettä VT. - - he syövät l:pänään jumalattomuutta, juovat viininään väkivallan tekoja VT. | Oi Kauneus - -! Oot sielun l. meidän pöydällämme / ja juhlaviini elon murheeseen KOSKENN.

6. *usk.* Jumalan sanasta ja vars. Kristuksesta; vrt. 2.c. | Elämän, taivaan l. | Minä olen se elävä l., joka on tullut alas taivaasta. Jos joku syö tätä l:pää, hän elää iankaikki-

sesti UT. Koska l. on yksi, niin me monet olemme yksi ruumis; sillä me olemme kaikki tuosta yhdestä l:västä osalliset UT. Sinä [Kristus] kallis elämän l., ravitse minua iankaikkiseen elämään AK. Hän [Herra] ruokkii taivaan l:vällä, / ja elämän myös vedellä / hän sielun virvoittaapi VK.

leipä|aine *s.* Saada perheelleen l:ainetta. Perunoiden käyttäminen l:aineeksi. **-ait|ta** *s.* — *Kuv.* Maaseudun l:at. **-annos** *s.* Päivän l. **-homma** *s. ark.* leipätyö. **-huol|i** *s.*, tav. *mon.* huoli toimeentulosta. | Alituiset, jokapäiväiset l:et. L:et painavat. Pian l:et turmelivat Maijan onnen. Päästä l:ista. Elää vapaana l:ista. **-höyry** *s. leik.* ihmisen omasta työvoimasta, ihmisvoimasta. | Puiden sahaaminen l:llä. - - parasta on panna l. purjeitten lisäksi J.SAULI.

leipäi|nen[63], **-|sä**[13] *a. leik.* tuottoisa, vauras, hyvinvoipa, leiväkäs. | L. toimi. - - Hännilässä oli useita taloja, l:siä ja heinäisiä KARHUM.

leipä|jauhe(lma) *s. ruok.* hienoksi jauhettu leipä, korpunmurut. | Sillit voidellaan munalla, kieritellään l:jauhelmassa ja paistetaan. **-jauho** *s.*, tav. *mon.* Ruisjauhot ovat tärkein l:mme. **-jono** *s.* Sodanaikaiset l:t. **-juusto** *s. ruok.* suorakaiteen muotoinen edaminjuusto; vars. *kans.* juoksutinta käyttäen valmistettu, tulenloisteessa paistettu ohut pohjalais-keskisuomalainen juusto. **-kahvi** *s.* kahvi ja leipä. | Tilata l:t. **-kakku** *s.* leipä, limppu. **-kampa** *s. ruok.* kampamainen väline, jolla leipään ennen paistamista tehdään reikiä. **-kannik|ka** *s.* myös: leivänkannikka. | Kuiva, viimeinen l. Ei ollut l:kaakaan lapsille annettavaksi. Tapella l:asta. **-kauppa** *s.* Maito- ja l. **-kauppias** *s.* **-keitto** *s. ruok.* kuivista leivänpalasista ja marjamehusta tms. veteen tehty keitto; *kans.* vars. kuumaan maitoon leivänpalasista tehty (lasten) ruoka, leipämaito, -ressu. **-kilo** *s.* **-kirjake** *s. kirj.* kirjakkeista, joiden keilinmitta on 6—12 pistettä ja joita käytetään tavallisiin kirjaja sanomalehtitöihin;)(otsikko-, tilapäistyökirjake. **-kori** *s.* L. ja voilautanen. **-kort|ti** *s.* ostokortti, jota vastaan elintarvikkeiden ollessa säännösteltyinä saa ostaa leipää ja muita viljatuotteita. — *Leik.* vars. vapaussodan ajoista. | Antaa jklle l. 'ampua, ampumalla tappaa jku'. Kasarmin seinustalle vaan ja l. ottaan SILL. **-kulta** *s. leik.* leivästä. | Siinä talossa ei l:a koskaan ole puuttunut. **-kuoriainen** *s.* = leipäpukki. **-kuponki** *s.* leipäkortin kuponki. **-kuutio** *s. ruok.* Hernesosekeittoa paahdettujen l:iden kera. **-kyrsä** *s.* myös: leivänkyrsä. | Eväänä l. ja suolakalaa. - - nuo konnat, jotka l:ä kärkkyen minua pilkkaavat, kiristelevät minulle hampaitansa VT. **-kysymy|s** *s.* toimeentulo-, ansiokysymys. | Jokapäiväinen l. Varsinainen l:ksemme, ammattitaidon kohottaminen.

leipä|laatikko *s.* **1.** leivänsäilytyslaatikko. **2.** *ruok.* leivästä tehty laatikkoruoka, leipävanukas, -paistos. **-laatu** *s.* **-laj|i** *s.* **1.** Erilaiset pehmeät l:it. **2.** *kuv.* vars. urheilulajista, johon jku on erikoistunut t. jossa jku saavuttaa parhaat tuloksensa. | Pitkien matkojen juoksut olivat ennen olympiankisoissa suomalaisten l:eja. **-lapio** *s.* pyöreähkölapainen puulapio, jolla leipiä pannaan uuniin ja otetaan sieltä; vrt. piakka. **-laukku** *s.* Sotilaan l. Panna l. selkäänsä. — *Alat.* = leipäläpi. | Pidä l:s kiinni! **-lauta** *s.* lauta, jonka päällä leivät ennen paistamista nostatetaan; lauta-alusta, jolla leipää leikataan, leikkuulauta. **-lautanen** *s.* **-läp|i** *s. leik.*, vars. *alat.* suu, "kita". | Pidä l:es pienempänä! Tuki ajoissa l:esi! **-maa** *s.* **1.** pellosta. | Kymmenen tynnyrin l. Raivata, muokata l:ta. **2.** viljaa runsaasti tuottavasta, vauraasta maasta. | Merentakaiset, rikkaat l:t. **-maito** *s. kans.* = leipäkeitto. **-matka** *s. urh.* jkn leipälajina oleva juoksu- tms. matka. | N.N:n l. on 800 m. **-murhe** *s.* leipähuoli. **-mur u(nen)** *s.* myös: leivänmuru(nen). | Kerätä l:ut pöydältä. Herranhan lahja lapset on, / hält' on myös l:u [= toimeentulo] VK[v]. **-myl|ly** *s. leik.* suu. | Pojan l. jauhoi. **-myymälä** *s.* Leipä- ja maitomyymälä. **-mänty** *s.* = sembra.

leipä nen[63] *dem s.* Pieniä, litteitä l:siä. Parempi paikka vaatteessa kuin rikka l:sessä SL.

leipä opinnot *s. mon.* ammattiopinnot. **-or|si** *s.* leipävartaita kannattava orsi. — *Kuv.* Alentaa, korottaa jkn l:tta 'edistää, vaikeuttaa jkn toimeentuloa'. **-paikka** *s.* työpaikka, "leipäpuu". | Saada uusi l. **-paistos** *s. ruok.* **-pal|a(nen)** *s.* myös: leivänpala(nen). | Kuivia l:sia. Antaa jklle l. käteen. — *Kuv.* = leipä **3, 4.** | Ainainen taistelu l:asta. Kerjätä l:aa. Riistää viimeinen l. jklta, jkn suusta. **-palk|ka** *s.* ruokapalkka. | Tehdä jtak l:alla. **-pappi** *s. halv.* pappi, joka hoitaa pappistointaan vain ansiotarkoituksessa, tuntematta siihen todellista kutsumusta. **-pelti** *s.* **-pukki** *s.* Sitodrepa panicea, 3 mm pitkä, ruskea, karvapeitteinen kovakuoriainen, joka sekä täysimuotoisena että valkoisena toukkana syö vanhaa leipää, leipäkuoriainen. **-pula** *s.* **-puru** *s.* pureksittua leipää, jota vars. entisaikaan annettiin pikkulapsille syödä, puppu. **-pussi** *s.* **-puu** *s.* **1.** intialais-malaijilaisia puukasveja, vars. Arctocarpus incisa, yleinen l., jonka kookkaita epähedelmiä syödään leivän tavoin paistettuina. — Johanneksen l. 'Ceratonia siliqua, Välimeren maissa kasvava puu, jonka palkoja, "johanneksenleipää", käytetään mm. karjan ja köyhän väestön ravintona'. — *Yhd.* apinanl. **2.** *kuv.* työpaikasta, toimesta, ansio-, tulolähteestä, "vihreä oksa". | Hakea, löytää itselleen l. Jklla on tukeva l:n oksa. Teki aatteesta itselleen l:n. **-puuro** *s. ruok.* leivänkannikoista ja marjamehusta tms. veteen keitetty puuro.

leipäre[78] *s. kans.* yhden leivän leipomiseen käytetty taikinamöykky, puolitekoinen, nouseva leipä, leipäys. | - - pyöreä ja pullea naama, juuri kuin limpunl. PÄIVÄR.

leipä reikä *s. leik.*, vars. *alat.* = leipäläpi. **-ressu** *s. kans.* leipämaito, leipäkeitto; myös esim. kuivuneista leivänpalasista liottamalla ja voissa paistamalla tehty ruokalaji. **-su|si** *s. halv.* jalkavaimo; joskus myös vastaavanlaisesta mieshenkilöstä. | Sillähän kuuluu olevan vihitty akka ja kuinka monta l:tta lieneekään entisillä asuinpaikoillaan KARHUM. - - asuu siinä vaan l:tensa kanssa eikä sille voi mitään

papit eikä leviitat. Mukuloita vaan tulee SILL. — *Kuv.* Ruotsalaisten l:tenaan pitämä vasemmisto. **-säkki** *s.* L., voipytty ja muita eväsvaroja. L. selässään. — *Leik.* vatsasta. | Otetaan l. viereen ja vedetään pienet nokkaunet! **-taikina** *s.* **-taistelu** *s.* taistelu toimeentulosta, olemassaolotaistelu. | Jokapäiväinen, ankara l. [Keskellä] l:jen kiivasta tuoksinaa on tuhansia, jotka - - janoavat elämän vettä AK. **-tavar|a** *s.* L:oita ovat jauhotaikinasta leipomalla valmistetut ravintoaineet. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-toi|mi** *s.* ansiotoimi. | Hakea itselleen l:nta. **-|työ** *s.* ansiotyö. | Jokapäiväinen l. Sanomalehtimiehen l. Tehdä jtak l:töikseen. Harrastaa l:työnsä ohella aatteellista toimintaa. N. hoiti tointaan vain l:työnä, tuntematta siihen erityistä harrastusta. **-uuni** *s.* leivinuuni. **-vanukas** *s. ruok.* leivänpalasista ym. tehty vanukas. **-vara** *s.* Niukat l:t. **-var|ras** *s.* varras, jossa reikäleipiä kuivatetaan ja säilytetään; vrt. leipäorsi. — *Kuv.* toimeentulosta. | L. on korkeammalla kuin ennen 'toimeentulo vaikeampaa'. Nostaa, kohottaa, alentaa jkn l:rasta. Ei rakkaus l:taita katsele SL. **-vati** *s.* **-veitsi** *s.* **-viipale** *s.* myös: leivänviipale. | Ohut, paksu l. Paahdetut l:et. **-vilja** *s.* vilja, josta valmistetaan leipää. | Ruis on tärkein l:mme. L:n tuottaminen ulkomailta. **-virka** *s.* ansiovirka. | Lääkärintoimi oli varmasti soveliain l., minkä kansalliseepoksemme kokooja saattoi valita A.ANTTILA. **-vuoka** *s. ruok.*

leipäys[64] *s. kans.* = leipäre.

leir|i[4] *s.* **1.** paikka, johon jk sotaväen t. sotilaallisen järjestön osasto t. joukko kuljeskelevia, matkalla olevia t. kaukana kotipaikaltaan jtak ulkotyötä tekeviä, joihinkin kursseihin osaa ottavia tms. henkilöitä tav. pitkähköksi aikaa on asettunut ulko- t. esim. parakkimajoitukseen; vars. tällainen paikka kaikkine telttoineen, parakkeineen, aitauksineen yms. varustuksineen. | Roomalaisten, vihollisen, 4:nnen tarkkampujapataljoonan, partiolaisten l. Parolan l. Luja, linnoitettu l. L:n portti. Pystyttää, rakentaa l. Urheiluopistossa olympiaehdokkaille pidettävä l. Olla l:illä. Lähteä, tulla l:ille. Palata l:iltä. Kustaa Aadolfin joukot viettivät talven 1631—32 l:issä Reinin seuduilla. Asettua l:iin. — Jo aamuvarhaisesta koko l. [= kaikki leiriläiset] oli liikkeellä. — *Yhd.* intiaani-, lappalais-, mustalais-, roomalaisl.; sotilas-, vanki-, vihollisl.; kalastaja-, paimentolais-, pakolaisl.; nuoriso-, partiolais-, poika-, tyttöl.; linna-, parakki-, telttal.; partio-, sotal.; harjoitus-, hiihto-, koulutus-, työ-, urheilu-, valmennus-, virkistysl.; eristys-, keskitysl.; kesä-, talvi-, yöl. **2.** *kuv.* erimielisistä, toisiaan vastustavista ryhmistä, puolueista yms. | Vapaamielisten, heränneiden, katolilaisten l. Väinö Tannerin ja hänen kannattajainsa l. TPS:n [urheiluseuran] l. Toisilleen vastakkaiset, vihamieliset l:it. Me kuulumme eri l:eihin. Jakaa kansa, jakaantua kahteen l:iin. Monet sosialisteista liittyivät kommunistien l:iin. Vastustajien l:issä vallitsi paljon puhuva äänettömyys. — *Yhd.* marxilais-, ruotsalais-, suomalaisl.

leiri|aika *s.* Tykistörykmentin komentajan tehtävät l:aikana. **-alue** *s.* Sotaväen l. **-elämä** *s.* Terveellinen l. Viettää l:ä koskemattomassa korvessa. **-harjoitus** *s.*, tav. *mon.*

leiriintyä[1*] *v.* = leiriytyä.

leiri|kausi *s.* Kaksiviikkoinen l. **-keittiö** *s.* **-kenttä** *s.* Parolan l. **-kokous** *s.* **-kunta** *s.* — *Kuv.* Niin olivat he routavuosien kohdatessa aivan kuin itsestään liukuneet kumpikin eri l:ansa: Mikko myöntyväisyyspuolueeseen, Olli passiivisen vastarinnan kannattajiin LEINO. **-kylä** *s.* Olympiavieraiden l. **-lakki** *s.* Partiopojan kalottimainen l.

leiriläi|nen[63] *s.* leirissä, leirillä olija. | L:sten keskeinen juhla.

leirinjohtaja *s.* Toimia l:na.

leiri|nuotio *s.* Sotilaiden, partiolaisten l. Paistaa lihaa l:nuotiolla. **-n|vartija** *s.* **-paik|ka** *s.* Vihollisen, mustalaisten l. L:aksi valittiin metsäinen kukkula. **-puku** *s.* **-päivä** *s.* Ensimmäinen l. tummuu illaksi. — *Mon.* Rannikkotykistön l:t. Jalkapalloilijoille pidettävät l:t. **-toiminta** *s.* Retkeilyjä ja l:a. **-tul|i** *s.* Intiaanien, pohjankävijäin l:et. L:et syttyvät. Muisteltiin menneitä l:en ääressä. **-valkea** *s.* = ed. **-varuste** *s.* Täydelliset l:et. **-väki** *s.*

leiriytymis|kielto *s.* **-paikka** *s.*

leiriyty|ä[1*] *v.* (*rinn.* leiriintyä) asettua leiriin. | L:neet viholliset, matkamiehet. L. kaupungin edustalle, järven rannalle. Hyökkäys l:neiden kimppuun. — *Kuv.* erimielisistä, toisiaan vastustavista ryhmistä, puolueista yms. | Kuulijat l:ivät kahtia. Oopperan asioista valettiin kannuja, ja selvää l:mistäkin oli havaittavissa.

leisk|aa[9] *v. harv.* = leiskata. | Liehu liekki, l:a lempi LEINO. Hän - - tunsi tukkansa l:avan takana AHO.

leiskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) leiskua. | Liekit, tykkien putkivalot l:televat. Silmät l:televat vihasta. — Aallot l:televat. L:televa palmikko niskassa. [Juopuneet häävieraat] kirkuivat ja l:telivat mielipuolen tavalla ALKIO. Ampukaat, että huone jyskyy ja sydän rinnassa l:telee! KIVI.

leiska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* (< leiskua) leimahtaa, lehahtaa, hulmahtaa, ponnahtaa tms. | Tuli, liekki l:htaa. Salaman l:(hd)us. Silmissä l:htaa. — Tukka l:hti silmille. Äkkiä l:hti esiin iloinen pääskynen. L. hevosen selkään. Uljaat hevoset silloin korkealle l:htivat vankkurien edessä KIVI. Heti l:hta kaihtimen lieve syrjään KIANTO. — *Urh.* hyvistä, komeakaarisista hyppy- ja heittosuorituksista. | L. riman yli. 75 metrin l:us [mäenlaskuhyppy]. H. aloitti heittosarjansa mainiolla l:uksella.

leiska|ta[35] *v.* (*rinn.* leiskaa) tav:mmin leiskua. | Liekit l:avat. Silmät l:sivat villeinä. Piiritanssia l:ava humalainen.

leiskautella[28*] *frekv.v.* < seur. | L. mäessä pitkiä hyppyjä.

leiskautt|aa[2*] *kaus.v.* < leiskahtaa. | L. häntäänsä, tukkaansa. L. itsensä satulaan. — *Urh.* L. [pituushypyssä] 749 senttiä. O. l:i seipään varassa 4,15. Viimeisellä heitollaan Vainio l:i oman ennätyksensä.

leiskot|taa[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* leiskua, leiskahdella. | -- taivaan ahjon l:us KALLAS. -- ja liesi / kuin hornan kita tultaan l:taa CAJ.
leisku|a[1] *v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* **1.** leimuta, liekehtiä, lieskua, loimuta, hulmuta. | Takkavalkea, nuotio l:u. Kynttilän liekki l:u edestakaisin ikkunasta käyvässä vedossa. Raketit, salamat l:vat. Vastapäiseltä vaaralta l:ivat komeasti tykkien suutulet. — Laajentuneesti: välkkyä, säihkyä, salamoida. | Miekat l:vat. Silmät l:ivat vihasta. **2.** liehua, heilua, huiskua, hulmuta; hyppiä, peuhata, teuhata, touhuta. | Tukka l:u. Hevosten harjat l:vat. Kulkuset helisivät, vällyt l:ivat TALVIO. -- keinut l:i puoleen pilvien H.ASUNTA. — L. tasajalkaa. L. piirileikissä, tanssin pyörteessä. -- lopeta, velikulta, tämä leikki ja l:na KIVI. Heinäaikana oli Laikan Otto l:nut kotitalonsa heinäniityillä varhaisesta aamusta myöhäiseen iltaan K.HALME. **3.** *kuv.* vars. tunteista ja niiden purkauksista: olla innoissaan, kiihdyksissä, leimuta, hehkua, kuohua, riehua. | L:va runoilijaluonne. Himot l:vat. Ilon, suuttumuksen l:nta. Ajatukset l:vat sinne tänne M.MERENMAA. Intohimoksi ei politiikka hänellä koskaan muodostunut, vain pinnalla se l:i AK.
leiskuta[39] *v. harv.* = ed.
leiskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. häntäänsä. Varikset l:televat siipiään. — Ruuna lähti mennä l:telemaan.
leiskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < vars. leiskua 2. | L. lippua. Hevonen l:taa harjaansa. L. lasta kätkyessä. L. venettä puoleen ja toiseen. — *Intr.* Hyppiä, mennä, tanssia l.
leivin- = leipomà-, leipomis-. **-huone** *s.* **-jauhe** *s.* hiivan asemesta leipomisessa käytetty kemiallinen kohotusaine, leivinpulveri, hiivajauhe, -pulveri. | Teelusikallinen l:tta. **-lauta** *s.* Keittiöpöydän esiinvedettävä l. **-pelti** *s.* pelti, jolla leivonnaisia uunissa kypsytetään. **-pulveri** *s.* = leivinjauhe. **-pyörä** *s.* varrellinen metallikiekko, jolla kaulitusta (pikkuleipä)taikinasta leikataan pykäläreunaisia paloja. **-päivä** *s.* **-pöy|tä** *s.* Taikina leivotaan leiviksi l:dällä. **-tupa** *s.* Maatalon l. **-uuni** *s.* Paistin- ja l. Iso l. ovinurkassa. Pihalle tehty l. Kuivata jtak l:ssa. Huone oli ahdas ja kuuma kuin l. Suu auki kuin l. SP.
leiviskä[15] *s.* **1.** painomittana. **a.** Pohjoismaissa, Itämerenmaakunnissa ja Pohjois-Saksassa ennen käytetty painomitta: 20 naulaa (8,5 kg). | Kuusi vanhaa l:ä. Maamme vuotuinen pellavantuotanto laskettiin 1840-luvulla 100.000 l:ksi. Sinun silakoita l. laukkuusi saaman pitää KIVI. **b.** (*lyh.* lv) metrijärjestelmässä: 10 kg; tav. vain laskutehtävissä käytetty mitta. | 10 metristä l:ä. Kuinka monta kiloa on 78 l:ä? **c.** *raam.* VTV:ssa = miina (982.4 g); UT:ssa = talentti (21,25—53,12 kg). | Oikea vaaka, oikea l., oikea vakka, oikea kannu olkoon teillä VTV. Ja suuria rakeita, l:n painoisia, satoi taivaasta ihmisten päälle UT. **2.** *raam.* (ed. merk.-ryhmään liittyen) isona rahamittana. | -- hän kutsui palvelijansa ja uskoi heille omaisuutensa; yhdelle hän antoi viisi l:ä, toiselle kaksi ja kolmannelle yhden UT. **3.** *kuv.* lahjakkuus, lahjat, taipumukset, kyky, talentti; us. myös: (jklle annettu) tehtävä, velvollisuus. | Kullakin on oma l:nsä. Laestadius oli saanut erityiseksi l:kseen parannussaarnaajan lahjan. Käyttää l:nsä oikein. Hoitaa l:(ä)nsä hyvin, uskollisesti. Kätkeä l:nsä maahan. Meidän on vielä kerran tehtävä tili maallisesta l:stämme. — Palkintotuomarin l. Osuustoiminnallinen l. Maa on l., joka on annettu kansalle. -- kansa ottaa l:t pois niiltä, jotka eivät hoida niitä kunnollisesti AK.
leiviskäi|nen[63] *a.* leiviskän painoinen. | -- järvien rantahietikoilla lekotteli l:set hauet KARHUM. — *Yhd.* kymmen-, satal.
leiviskoittäin *adv.* leiviskä kerrallaan, monta leiviskää, leiviskämäärin. | L. voita, kaloja.
leivo[1] *s.*, vars. *runok.* leivonen, kiuru. | Miks l. lennät Suomehen / sä varhain kevähällä A.RAHKONEN. Riemujen l:t lemmestäin / jo laittavat laulunpäitä LEINO.
leivoin[56*] *s. kans.* taikinakaukalo.
leivonen[63] *s.* etup. aukeilla mailla eläviä, vaatimattoman värisiä, laulutaitoisia varpuslintuja; vars. Alauda arvensis, n. 20 cm pitkä, kirjava lintu, joka livertelee kohotessaan kaarroksia tehden korkealle ilmaan; *syn.* kiuru. | L. livertää. Iloinen kuin l. — *Yhd.* aro-, metsä-, pelto-, tunturi-, töyhtöl.
leivonnai|nen[63] *s.* leipomatuote; vars. vehnäleivästä, pikkuleivistä, kakuista yms. | Vienankarjalaisia l:sia. Hienoja, tuoreita, maukkaita l:sia. Kahvia ja l:sia. Kookoshiutaleiden käyttö l:siin. — *Yhd.* arki-, joulu-, kahvi-, teel.
leivonta[15*] *teonn.* < leipoa. | Pikkuleipien l. **-kelpoisuus** *s.* Jauhojen l. **-koe** *s.* jauhojen leipoutumiskyvyn määrittämiseksi suoritettava koe. **-ominaisuu|s** *s.* Eri vehnälajikkeiden l:det.
leivo|s[64] *s.* määrälaatuisia, tav. kappaleittain ostettavia ja kahvin kera lusikalla t. haarukalla syötäviä leivonnaisia; vrt. torttu. | Tuulihattu, bébé, tippaleipä ym. l:kset. Aleksanterin l. Kermavaahdolla täytetyt l:kset. Kahvia ja l:ksia. — *Yhd.* kaura-, vehnäl.; hillo-, kerma-, kookos-, manteli-, omena-, sokeri-, voil.; kääre-, muro-, perunal.; kahvi-, teel.
leivoskel|la[28] *frekv.v.* < leipoa. | Tytöt l:evat savikakkuja.
leivos|lapio *s.* Uushopeinen l. **-pihdit** *s. mon.* **-pulveri** *s.* tav:mmin leivinjauhe. **-rasia** *s.* Taitettava l. **-vati** *s.* Jalallinen l. **-vuoka** *s.*
leivot|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < leipoa. **1.** L. leipiä, ristiäiskakku. **2.** *kuv.* pehmittää, piestä, höyhentää, löylyttää. | -- minä l:an sen katalan, minä en huoli vaikka henki menisi! PAKK. Mutta sepä vasta l:us; ja olisinpa tullut siinä höyhennetyksi ilman Simeonia KIVI.
leiväk|äs[66*] *a. leik.* vauras, hyvinvoipa, leipäinen, leipäisä. | L:käämmät maat. -- tässä l. rouva nöyrään anomukseen vastasi valittavalla äänellä: eihän sitä lapsiraukka ole meillä sinulle mitään antaa PAKK.
leivän|apu *s.* **1.** köyhänapu, leipä, leipäpala. | Pyytää l:apua. **2.** leivänjatko, -lisä. | Kasvattaa perunaa l:avuksi. -- eikä tule l. raatamatta HAARLA. **-haku** *s.*, vars. *kuv.* ansiotyö. | Lähteä vieraille maille l:un. **-hinta** *s.* **-jatko** *s.*

leivänlisä. | L:na käytettiin tähkistä jauhettuja tamppuja. Kalan pyytäminen l:ksi. **-kannik|ka** *s.* myös: leipäkannikka. | Kuivat l:at. Jyrsiä l:kaa. L:oista keitetty puuro. — *Kuv.* = leipä 3, 4. | Taistelu l:asta. Kaventaa jkn l:kaa. **-kanta** *s.* = leivänkannikka. **-kappale** *s.* **-kasvattaja** *s.* maanviljelijöistä. | Maamme l:t. **-kimpale** *s.* Iso l. kourassaan. **-kulutus** *s.* Työläisperheen l. **-kuori** *s.* Kuivuneita l:a. **-kyrs|ä** *s.* myös: leipäkyrsä. | L:iä ja suolakalaa. **-lisä** *s.* = leivänjatko. **-muren(a)** *s.* = leivänmuru. **-murtaminen** *s.* *usk.* (myös ⌢) vanhimman kristillisen seurakunnan ehtoollisenvietosta käytetty nimitys. **-muru|(nen)** *s.* myös: leipämuru(nen). | Ruokapöydälle kertyneet l:(se)t. En ole koko päivänä pannut l:akaan suuhuni. — *Kuv.* = leipä 3, 4. | Ansaita l:nsa käsitöitä tekemällä. Hyvä jos l:nsa sillä palkalla sai. **-myyjä** *s.* **-paahdin** *s.* Sähköllä toimiva l. **-paistaja** *s.* **-pal|a(nen)** *s.* myös: leipäpala(nen). | Kovat, homehtuneet l:a(se)t. L. menee väärään kurkkuun. Antaa hevoselle l:oja. — *Kuv.* tav:mmin leipäpala. | - - hänen, joka luulee nyt tempaavansa l:an suustani, hänen pitää viimein niittämän kirousta otsansa hiestä KIVI. **-puol|i** *s.* L:ta [= leipää] ei ollut saatavana hinnalla eikä millään. **-puolikas** *s.* L. eväänä. **-puute** *s.* Kaupungeissa sodan aikana vallinnut l. **-syöjä** *s.* Hanakka l. — *Kuv.* toisten elätettävänä olevasta henkilöstä, vars. lapsesta, joka ei vielä tee työtä. | Onpahan perheessä taas yksi l. vähemmän. **-syönti** *s.* **-tarve** *s.* **-te|ko** *s.* Emäntä oli parhaillaan l:ossa. **-valmistus** *s.* **-viipale** *s.* myös: leipäviipale.

leivä|s[64] *s.*, vars. *mon.* leipäaine, vars. leipäjauhot. | Viljellä, jauhattaa viljaa l:ksiksi, l:kseksi. Olkien käyttö l:ksiksi. L:kset ovat aivan lopussa. — *Yhd.* hätäl.

leivät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < leipä. | L. ateria. — *Erik.* joka ei anna t. vars. jolla ei ole toimeentuloa, työtön, puutteenalainen. | L. mökki, Lappi. L. virkamies, työläinen, irtolainen. Koditon ja l. Joutua l:tömäksi. Vaimo ja lapset jäivät l:tömiksi. L:tömyys ahdistaa. — Joutua l:tömän pöydän ääreen 'oikeuteen'. — *S:sesti.* Leipää l:tömille.

lejeer-; *rinn.* legeer-.

lejeeraamaton[57] *kielt.a.* *met.* (< seur.) seostamaton. | L. työkaluteräs.

lejeerat|a[35] *v.* *met.* seostaa. | L:ut teräkset. Rahakultaan l:aan tavallisesti 10 % kuparia.

lejeeraus[64] *s.* *met.* seostaminen; (metalli)seos, lejeerinki. — *Yhd.* kupari-, nikkeli-, rautal.

lejeerautu|a[44] *pass.v.* *met.* (< lejeerata) seostua. | Kulta l:u helposti muihin metalleihin.

lejeerin|ki[4*] *s.* *met.* (metalli)seos, seoste, lejeeraus. | L., jossa on 25 % nikkeliä. Alumiinin l:git. Kuparia käytetään tavallisesti l:keinä, jotka kuparin lisäksi sisältävät esim. tinaa (pronssi), sinkkiä (messinki) tai nikkeliä ja sinkkiä (uushopea). — *Yhd.* hopea-, kromi-, kulta-, kupari-, lyijy-, nikkeli-, rauta-, sinkki-, volframl.

leka[10(*)] *s.* *ark.* moukari, väkivasara. | Iskeä, lyödä l:lla. Heiluttaa l:a. — *Urh.* moukari. | Sinkauttaa l:nsa 50 metrin rajaviivan toiselle puolelle.

lekah|della[28*] *frekv.v.* (< seur.) lekkua. | Ursula l:teli kuin kynttilän liekki HEPOR.

lekaht|aa[2*] *mom.v.* < lekkua. — *Murt.* Hän l:aa istumaan vuoteessa LEMPI JÄÄSKELÄINEN. Mustalaisakalla oikein sydän l:i [mielihyvästä] TIITUS.

leka|(h)uttaa[2*] *kaus.v.* < ed. — *Murt.* Hauki l:utti isoa pyrstöään KS. L:hutti [= liikautti] liipaisinta, / ampui nuolen ensimäisen KAL.

lekkeri[5] *s.* = leili. | L:ssä läikkyvä viina. Ryypätä l:stä. Ei mammona anna maata eikä l. levätä SL. On meillä oloista koissa / leppäisessä l:ssä / tapin tammisen takana KAL. — *Yhd.* piimä-, viinal.

lekkerillinen[63] *s.* lekkerin täysi. | L. olutta.

lekkeripeli *s.* *leik.* Mennä l:ksi 'menettää asiallinen sävynsä, mennä mutinaksi, hulinaksi, piirileikiksi'. Koko kokous oli mennä l:ksi.

lek|ko[1*] *s.* *kans.* loimu, roihu. | Rätisevät tuohukset - - jäivät palamaan kiihkeinä, punaisina l:koina pimeyteen SEPPÄNEN. [Liekit levisivät] mäntyihin ja koivuihin; hui! siitäpä vasta tuli l.! *TARK. - - lopuksi [juusto] tulen l:olla paistettiin PAULAH.

lekko|a[1*] *v.* *kans.* leimuta, loimuta. | Pian l:i lämmittävä rakovalkea J.KUKKONEN. - - taivas l:i punassa poutaista päivää luvaten HEPOR.

lekku[1*] *s.* *kans.* lekkeri. | Vieläkö sun l:s on tyhjänä, Aatami? ALKIO. — *Yhd.* viinal.

lekku|a[1*] *deskr.v.* **1.** *murt.* hyppiä, hypähdellä, heilua, heilahdella. | Hyppii ja l:u kuin mieltä vailla. [Pikiöljypullo] l:i somasti nahkaraksin varassa housunnapissa JÄRVENT. - - kärryt tärskyivät ja l:ivat TIITUS. L. kuin kellon heiluri PAKK. **2.** myös *yleisk.* ed:een liittyen vars liekistä, tulesta, valosta: lepattaa, häilähdellä. | Kynttilän l:va liekki. L:va nuotio. [Hiiltyvässä uunissa] l:u vielä keltaisia liekkejä LEHT. Lavalla - - l:u pieni tuli jonkinlaisessa astiassa LEHT. Voimakkuudeltaan vaihteleva, l:va valo väsyttää ja ärsyttää silmiä.

lekoo [-kō·] *interj.* *ark.* anna (antakaa) mennä! | Ei muuta kuin: l., vene vesille! AK.

lekot|ella[28*] *deskr.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** maata, istua t. yl. olla mukavasti ja joutilaana: makailla, loikoa, lojua, istuskella; oleilla, oleksia. **a.** ylimalkaisesti käytettynä. | Maata, istua, olla l. L. pitkällään. L. sohvalla, nojatuolissa. L. täysihoitolassa. L. joutilaana, laiskana. Huoleton, mukava l:telu. Kelpasi siellä l. Saimme syödä ja l. koko päivän. — *Harv.* esineistä, paikoista. | Säkki l:teli rattailla. Sunnuntailevossa l:televa erämaankylä. — Vars. **b.** auringossa, tulen hohteessa olemisesta: paistattaa päivää, lämmitellä. | L. päivänpaisteessa, auringossa. L. hiekkarannalla. L. ja nauttia kesästä. L. takkavalkean loisteessa. Auringossa l:televa kissa, kala. — *Kuv.* L. kansansuosion päivänpaisteessa. Niinpä Kuikan sitten kelpasi kesät elää ja l. - - kirkonkylän rouvain armon paisteessa, söi ja joi KARHUM. **2.** < lekottaa 2. | Aurinko, päivä (paistaa) l:telee. Palaa l. Kynttilän l:televa liekki, valo.

lekot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** vars. esi-

neistä, luonnonpaikoista: olla paikallaan, tyynenä, rauhallisena. | - - puhtaat pyykkivaatteet, jotka tuolilla olivat l:taneet vetämistä odottaen HEPOR. Purtemme seista l:taa - - ankkurissaan [tyynen] lahden kainalossa AHO. Järvi l:ti tyynenä KAUPPISH. Kirkonkylä - - l:ti siinä lahdenpohjassa päivänpaisteessa E. JAAKKOLA. Siinä akkunan alla - - l:ti hyötyisiä voikukkia PÄIVÄR. — Henkilöistä tav:mmin lekotella. | Istua l. Lapset l:tavat auringonpaisteessa. 2. auringosta: paistaa lämpimästi, hellittää; tulesta: lepattaa, lekuttaa, lekkua. | Lämpimästi, leppeästi l:tava päivä. Aurinko l:taa portaille, mäenrinteeseen. Lojua aamuauringon l:uksessa. — Palaa l:taa. Nuotion l:us. Kynttilä, pärevalkea l:taa.

leksikaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sanakirjaan t. sanastoon kuuluva t. sitä koskeva, sanakirjallinen, sanakirja-, sanastollinen, sanasto-. | L. teos, tutkimus. Kielen l. puoli.

leksik|ko[2*] *s.* sanakirja. | Lönnrotin l. - - parempi tahi, niin kuin se minun l:ossani kuuluu, iäisempi minä heräisi eloon sydämessäni LEINO.

leksiko|grafi[4] *s.* sanakirjan tekijä. **-grafia**[15] *s.* sanakirjatyö.

leksot|ella[28*] *deskr.v.* -telu[2] *teonn.* L. [= loksutella] leukojaan. Lähti juosta l:telemaan [= lönköttelemään, hölköttelemään] KIANTO. — Vars. puhua joutavia, lörpötellä, leukailla. | Mitä sinä oikein l:telet! Savolaisen vuolas l:telu. - - onko tarkoitukses vakaa, vai leksoitteletko mieletöntä leikkiä? KIVI.

leksot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* Älä l:a [= loksuta] leukojasi turhanpäiten! J.FINNE. Järvi maata l:ti [= lekotti] Maanselän kupeessa E. ILMARI.

lektyyri[5] *s. ark.* lukeminen, luettava; vars. ajanvietelehdistä. | Kaikenlaista l:ä.

lekut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. siipiään. — Lentää l. Haukka l:telee paikallaan. Perhoset l:televat. Lippu l:telee laivan perässä. — Palaa l. L:televa tuli, liekki.

lekut|taa[2*] *v. murt.* -us[64] *teonn.* **1.** *kaus.* < lekkua. | L. lasta polvellaan. Västäräkki l:taa pyrstöään. Kalasääski l:taa harvakseen siipiänsä. - - virta kantaa l:taa pumpulipaaleja AHO. **2.** *intr.* lepattaa. | Lippu l:taa tuulessa. Hilpeästi l:tava hevosen harja. — Vars. lintujen, perhosten lentämisestä. | Varis lentää l:taa. Perhonen l:ti ikkunan ohi. — *Erik.* lepattavalla, hypähtelevällä liekillä palamisesta. | Palaa l. Liekki, tuli, kynttilä l:taa. Pienen tuikun heikko l:us.

lelli[4], **-|kki**[5*] *s.,* us. *halv.* suosikki, lemmikki, vars. lempi-, mielilapsi, hemmoteltu lapsi. | Vanhempiensa, opettajan l. Äiti ei nähnyt l:kkinsä vikoja. Eljas oli oikea tyttöjen l.

lelli|lapsi *s.,* us. *halv.* vrt. seur. **-poika** *s.* us. *halv.* lemmikkipoika; mammanpoika. | Äidin l. Arka l., jota koulutoverit halveksivat. — *Kuv.* [Keihäänheittäjä] Matti Järvinen, Suomen kansan l.

lellit|ellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* pitää jkta lelli(kki)-nään, hellitellä, hemmotella. | L. lapsiaan, jkta oppilasta. L:televä, vitsaa välttävä kasvatus.

Koiran l:tely. — *Kuv.* Elämä ei ole häntä liiaksi l:ellyt.

lell|iä[17] *v.* = ed. | Lasten liiallinen l:iminen. — *Kuv.* -- aina ei Onnetar l:i AK.

lellott|aa[2*] *deskr.v.* = kellettää. | Voisilmä l:aa keskellä puurolautasta. Koti tässä hyvä, ei muuta kuin olla l. CANTH.

lellu|a[1] *deskr.v.* hyllyä, lyllyä, hetkua, hytkyä. | Maa l:u. L:va nojatuoli. Lihava, l:va akka. Kävellä lanteet l:en.

lellukka[15*] *deskr.s.* vars. lihavasta (nais)ihmisestä: lyllerö, tyllerö, pullukka. | Piian l. [Emäntä] oli pieni ja lihava l., jonka suusta ei kukaan ollut kuullut pahaa sanaa JOTUNI.

lelu[1] *s.* leikkikalu, "paija". | Lasten l:t. Maijalla oli paljon kauniita l:ja. Napoleonin sota-aseet näyttävät meistä pelkiltä l:ilta. — *Kuv.* Kourissa kohtalon oot, ah, l. särkyvä vain KOSKENN. — *Yhd.* kumi-, muovi-, puu-, tinal.; eläinl. **-kauppa** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* L. esine. **-paja** *s.* Joulupukin l. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

lemah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) lemuta. | Vehnäsen haju l:telee nenään. Silliltä ja sipulilta l:televa puoti. Puhkeava lehti jo hiirenkorvalla l:teli AHO. Suvi meni, kohta l:telivat riihten savut SILL.

lemah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** (< lemuta) hajahtaa, haiskahtaa, tuoksahtaa, lehahtaa, löyh(k)ähtää. | Jk haju l:taa nenään, vastaan. Padasta l:taa paistin tuoksu. Hajuveden l:dus. L. hyvältä t. hyvälle. L. leivältä t. leivälle. L. viinalta, hielle. Eläimestä l:ti makean etovana lämpöisen maidon ja tervarasvan tuoksu SILL. **2.** = lehahtaa. | Tuli l:taa liekkiin. Vastaan l:ti lämmin ilma. Kun sa ollet hanhikarja, / - - / niin sä lentohon l:a KAL. Ääni lempeä l:ti: / "Kuka lietkin, käy sisälle!" LEINO. — *Kuv.* - - mikä ennen on kytenyt sydämen pohjassa, l:taa silloin voimalliseksi tuleksi KIVI.

lemmek|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* lemmenkaihoinen, -janoinen, (eroottista) rakkautta tunteva t. sitä osoittava, rakastava(inen), armas, hellä. | L. nainen, leski. Tehdä jku taioilla l:kääksi. L:käät silmät. - - l., kostean kirkkaasti tuikahtava katse RAILO. L. tunteenpurkaus. Puisto, jossa rakastavaiset l:käästi istuskelevat. Kuiskia l:käitä sanoja. — *Harv.* - - mut takasin l:kään heimonsa luoksi / hän kiirehtii uljaasti kulkemaan taas KIVI.

lemmelli|nen[63] *a. harv.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = ed. | Nuoret kisailivat l:sinä.

lemmen- = rakkaus-, rakkauden. **-aari|a** *s.* Laulaa l:oita. **-asi|a** *s.* N:n sekavat l:at. L:oissa näyttää kaikki olevan mahdollista. **-elämä** *s.* erotiikka. **-haave** *s.,* tav. *mon.* Sairaat l:et. - - herättää nuori rakastaja l:ista proosalliseen todellisuuteen KOSKENN. **-halu** *s.* **-halui|nen** *a.* -sesti *adv.* L:set tytöt. **-houre** *s.,* tav. *mon.* Keväiset l:et. **-hurma** *s.* Se l., joka johtaa aviosuhteeseen, ei ole semmoisenaan pysyväinen SILL. **-huuma** *s.* **-ilo** *s.* L:t, jotka helposti muuttuvat murheiksi. **-janoi|nen** *a.* lemmenhaluinen, -kaihoinen, -kipeä, -sairas. | L. ikäneito. L:set silmät. Hän oli vain leikkikalu omien l:sten alkuvaistojensa käsissä LEINO.

-jumala(tar) *s.* **-juoma** *s.* juoma, jonka tarkoituksena on herättää nauttijassaan eroottinen viehtymys jkta määrähenkilöä kohtaan. **-juoni** *s.* **-juttu** *s.* H:lla oli ollut nuoresta iästään huolimatta jo monta l:a. **-ka|de** *a.* **-teus** *s.* mustasukkainen. | L:teudesta tehty tappo. **-kaiho** *s.* L:n innoittama runo. **-kaihoi|nen** *a.* -sesti *adv.* Katsella jkta l:sesti. **-kaipuinen** *a.* L. tyttö. **-kaipuu** *s.* Polttava l. **-kaupp|a** *s.* Ravintoloissa l:oja tekevät kevytkenkäiset naiset. **-kiel|i** *s.* -- se katala oli likistäynyt likelle ja puhunut niin tulista, intohimoista l:tä KATAJA. **-kiihko** *s.* **-kipeä** *a.* lemmenhaluinen, -kaihoinen, -janoinen, -sairas. | -- l. sydämeni vain sykkii entistä kiivaammin KIANTO. **-kirje** *s.* rakkauskirje. | Kirjoittaa hehkuvia l:itä. **-kisa** *s.* lemmenleikki. | Nuorten l. Teerien l. **-kohtau|s** *s.* Rakastavaisten l. Yllättää jku l:ksesta. Näytelmän, elokuvan l:kset. **-kuherrus** *s.* **-kuhertelu** *s.* **-kuk|ka** *s.* eril. ruohokasvien kans. nimitys; vars. lemmikki. | Silmät siniset kuin l:at. — *Kuv.* rakkaudesta. | L:kien puhjetessa.

lemmen|laulaja *s.* lemmenlaulujen sepittäjä. **-laulu** *s.* rakkauslaulu, -runo, lemmenruno. | Kaihoisa l. Horatiuksen, Heinen l:t. Laulaa, sepittää l:ja. — Lintujen l:t. **-leik|ki** *s.* hakkailu, flirtti, lemmenkisa. | Viaton, kevytkenkäinen, vaarallinen l. Siitä [tuttavuudesta] oli -- kehittynyt l. ja kihlaus IVALO. Oli menty l:eissä vähän liian pitkälle ... ja Rusilta odotti lasta JÄRVENT. — Sorsat kirkuvat l:issään. **-liekki** *s. kuv.* Heti leimahti l. heidän välillään. **-liitto** *s.* Kevyt, salainen l. — Avioliitosta. | Laillinen l. Solmia l. **-lirkutus** *s.* **-luritu|s** *s.* Jonninjoutavat l:kset. **-lyriikka** *s.* rakkauslyriikka. **-nostatus, -nosto** *s.* jkn saattaminen taikoja ja loitsuja käyttämällä sellaiseksi, että hän herättää rakkautta muissa. | L. oli muinaissuomalaisten mielestä välttämätöntä, ellei neito saanut sulhasia. **-omena** *s. vanh.* tomaatti. **-onn|i** *s.* Jäädä osattomaksi l:esta. **-palo** *s. kuv.* He syttyivät heti ensi näkemältä l:on. **-paul|a** *s. kuv.* Joutua jkn l:oihin. **-riemu** *s.* **-runo** *s.* rakkausruno. | Koskenniemen l:t. Muinaissuomalainen l. "Jos mun tuttuni tulisi". **-runoilija** *s.* rakkausrunoilija. **-runous** *s.* rakkausrunous. **-sairas** *a.* lemmenhaluinen, -kaihoinen, -janoinen, -kipeä. | L. nuorukainen. L. sydän. **-san|a** *s.* Kiihkeät l:at. Kuiskia l:oja jkn korvaan. **-satu** *s.* Mirjan ja Alpon l. Surra lyhyen l:nsa päättymistä. **-seik|ka** *s.* Nuorten mielessään hautomat l:at. **-seikkailu** *s.* Romanttinen l. Elokuvan l:t. **-suh|de** *s.* Olla l:teissa jkn kanssa. Heidän välilleen syntyi l. L. katkeaa. **-suru** *s.* Juoda l:ssaan. **-tai|ka** *s.* lemmennostossa käytetty taika. | Juhannusöiset l:at. **-tarina** *s.* Viehättävä, romanttinen, surullinen, kevyt l. Schubertin l. Rikkaan talon tyttären ja torpan pojan l. **-tau|ti** *s. kuv.* vars. epätoivoisesta rakkaudesta. | Parantua l:distaan. **-tuli** *s.* Sydämessäni syttyi l. **-tun|ne** *s.* Intohimoinen l. Heräävät l:teet. **-tunnustu|s** *s.* Kuumat l:kset. **-tusk|a** *s.* Polttava l. Vääntelehtiä l:issa. **-unelma** *s.* **-vala** *s.* Rikkoa l:nsa. **-|yö** *s.* Elokuinen l. Ja kesken l:öiden hekkuman / sa tunteva oot kuolon yön KOSKENN.

lemmesty|ä[1] *v. harv.* (*rinn.* lemmistyä) ihastua eroottisesti, rakastua. | L:nyt impi KIVI. -- Pheidon oli l:nyt hänen vartalonsa kauneuteen ja hänen äänensä kärsivään suloon LEHT. -- yhden [tytön] hän on jo heti huomenvirren aikana havainnut ja tuntenut l:neen sykähdyksen käyvän läpi olemuksensa SILL.

lemmet|är[34*] *s.* lemmenjumalatar. | Morsiuskamarissa pienet l:täret leijailivat — hilpeinä, vallattoman veitikkamaisina LINN.

lemmet|ön[57] *kar.a.*, vars. *runok.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< lempi) rakkaudeton, kylmä, kova(sydäminen), armoton. | L. sydän. Saada osakseen l:tömyyttä. -- itse l., lemmestä laulan ma, / itse tunnoton, viritän tunteita LEINO. L. olit, nuoruuteni, niin jäisen kylmä ja jäisen jäykkä KATAJA.

lemmikinsini|nen *a.* L:set silmät.

lemmik|ki[5*] *s.* **1.** suosikki, mielikki; vars. lempi-, mielilapsi, lellikki. | Isän ja äidin l. Perheen pieni l. Sulavakäytöksinen nuori mies, kaikkien naisten l. Pikku prinsessat olivat koko valtakunnan l:kejä. — *Kuv.* Onnen, onnetarten l. **2.** *kasv.* Myosotis, matalahkoja ruohokasveja, joilla on kiemurassa siniset, harv. muunväriset kukat. | Siniset l:it. Tehdä seppele l:eistä. — *Yhd.* hieta-, metsä-, mäki-, pelto-, ranta-, suol.

lemmikki- us. = lempi-, mieli-, **-eläin** *s.* **-hevonen** *s.* **-koira** *s.* **-lapsi** *s.* **-poika** *s.*

Lemminkäinen[63] *erisn.* samannimisen Kalevalan sankarin mukaan kevytmielisestä naisten hurmaajasta, viettelijästä: naistenvalloittaja, Don Juan. | Oikea, todellinen L. Hän on meidän kylän L.

lemmintä[15*] *teonn.* < lempiä.

lemmiskel|lä[28] *v.*, vars. *ark.* -y[2] *teonn.* = lempiä 2. | Nauttia ja l. Rakastuneet parit l:evät iltaisin puistossa.

lemmistyä[1] *v. harv.* = lemmestyä.

lemmit|ellä[28*] *v. harv.* -tely[2] *teonn.* hellitellä. | L:elkää, kukat pienet, köyhän lasta kaitaa A.V.KOSKIMIES.

lemmitty[2*] *s. (partis.)* rakastettu, **rakas, armas**, mielitietty, kulta; rakastajatar, hempukka. | Salainen l. Nuoruuteni l. Eerik XIV:n l. Taipui l:nsä kaikkiin oikkuihin. Unohtaa l:nsä. Viherjällä nurmella istui eräs nuorukainen, syleillen l:änsä, nuorta neitoa KIVI. — *Kuv.* Luonto on aina paras l:ni ollut KIANTO. — *Yhd.* ensil.; lapsuuden-, nuoruudenl.

lemmityi|nen[63] *dem.s.* < ed. | Pikku l:seni.

lemmosti *adv.* lemmon paljon, kovaa tms., hitosti, hemmetisti, perhanasti. | Haukkua l. Olen katunut l.

lemonadi[4] *s.* par. limonaati.

lempe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* us. leppeä, vieno. **1.** ihmisestä, hänen ominaisuuksistaan ja teoistaan: hellä, suopea, ystävällinen, sävyseä, hyvä;)(ankara, kova, tyly; kiivas, äkeä. | L. äiti, opettaja, tuomari. L. ja hiljainen nainen. Naisellisen l. L. kuin karitsa. Luonteen l:ys. L:ät ilmeet, silmät. L. ääni. Olla l. jklle t. jkta kohtaan. Katsella, hymyillä l:ästi. Sa-

noa jtak l:ästi. Voitettuja kohdeltiin l:ästi. L. arvostelu, kuri. L:ät kasvatuskeinot. Elleivät l:ät keinot auta, niin - -. [Emäntä ei] oikein l:ästä kädestä tarjonnut kahviakaan mokomille herroille KAUPPISH. **2.** vars. luonnonpaikoista ja -ilmiöistä: suloinen, herttainen, armas, lauha, lauhkea, leuto;)(kolkko, kalsea, karu, synkkä. | L. laakso, lahdelma, järvimaisema. L:itä laaksoin lehtoja ERKKO. L. taivas. L:ät tähdet. Päivä paistaa l:ästi. L. tuuli, lumisade. L. ilma. L. ilta, yö, suvi. Puiden l. suhina. Kevätpurot solisevat l:ästi. — Kynttilän l. loiste.

lempeä|kasvoinen *a.* L. nuori nainen. **-katseinen** *a.* L. vanhus. **-käti|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* Kohdella jkta l:sesti. **-luont|einen, -luont|oinen** *a.* Pehmeä ja l. ihminen. Olen l:oinen, en voi edes lyödä toista L.ONERVA. **-mielinen** *a.* **-silmäinen** *a.* Vaalea, l. kaunotar. **-ääni|nen** *a.* Papin l:set sanat.

lem|pi[8*] *s.* **1.** vars. *runok.* erootinen rakkaus. | Ensi l. Nuori, puhdas l. L:men liekki, tuli, hurma. L. herää, syttyy, hehkuu. Joutua l:men pauloihin. Kuiskia jkn korvaan l:men mielettömiä sanoja. Kerjätä l:peä. L:peä nostatettiin taikakeinoilla. Mutta yhä voimakkaammaksi paisui hänen l:pensä, yöt olivat yhä unettomammat ja päivät pitkät ja pilviset KATAJA. — Harvemmin yl. rakkaudesta. | Hänen l:pensä sorrettuun äidinkieleen leimahti ilmi tuleen. - - viel' l:pemme saa hehkullaan / sun [= maamme] toivos, riemus nousemaan *CAJ. — *A:sesti.* Hyvä oli siellä ollakseni, / l. liehaellakseni KAL. — *Yhd.* vastal. **2.** vars. *ark.* aistillinen rakkaus, rakastelu, lemmiskely, sukupuoliyhteyden harjoittaminen. | Kielletty l. Puistokujien iltal. KARHUM. L:men kaupitsijat 'ilotytöt'. Pitää pientä l:men peliä. | Onko siis ihme, että viina ja l. meille ovat niin tärkeitä tekijöitä? Täytyyhän meilläkin olla huvimme E.JAAKKOLA. **3.** *lemmessä* (ark.) interj:n tavoin vahvistussanana: ihmeessä, toki, kaikin mokomin, herran tähden. | Älä l:messä putoa! Olisin l:messä tullut, jos vain olisin päässyt. — Harvemmin: hyvällä, suosiolla. | Hän uudisti nimikirjoituksensa aivan l:messä, lainasi vielä korkorahatkin. Sano l:messä, millä asioilla kuljeskelet, eli piru vie, siitä tulee toiset rapinat KARHUM.

lempi- jklle erityisen rakas, muita rakkaampi, mieluisampi, jkta erityisesti miellyttävä, lemmikki-, suosikki-, mieli-. **-aate** *s.* Ajaa l:ttaan, raittiusasiaa. Uno Cygnaeuksen l., että kansakoulun tuli pohjakouluna yhdistää kaikkien eri kansanluokkien lapset. **-aihe** *s.* Kirjailijan l. **-aine** *s.* Hänen l:itaan koulussa olivat historia ja luonnontieteet. **-ajatus** *s.* **-eläi|n** *s.* Koira l:menä. **-harrastu|s** *s.* Poikien l:kset: urheilu ja postimerkkien keräily. **-juoma** *s.* Kahvi on suomalaisen l.

lempijä[14] *tek.* Mokomakin tyttöjen l.! - - ei joka l. pääse samoille osin *MANN.

lempi|kappale *s.* Soittaa l:kappalettaan. **-kirja** *s.* **-kirjailija** *s.* Nuorison l:t. **-kukka** *s.* L:ni on kielo. **-lapsi** *s.* lemmikki, suosikki, mielikki, lellikki. | Vanhempiensa l. — *Kuv.* Koko kansan l. Onnen, historian l. Naantalin luostari oli Maunu Tavastin l. Luonnonhistoria oli Linnén ajan l. **-laulu** *s.* **-lintu** *s.* Käki, kansanrunoutemme l. — *Kuv.* lemmitty, mielitietty. | Nuortenmiesten l. Onpa tietty tietyssäni, / mesimarja mielessäni, / l. liitossani KANT. **-nim|i** *s.* hellittely-, hyväily-, mairittelunimi; myös haukkumanimestä. | Opettajien l:et. Äiti puhutteli lasta rakkaimmilla l:illä: kultani, omani, lintuni, sydänkäpyni. **-oppilas** *s.* **-paikk|a** *s.* Lapsen, onkimiesten l. Vanhat kaskiahot ovat turilaantoukkien l:oja. **-poika** *s.* vrt. lelli-, mammanpoika. | Vanhempiensa l. Joosef, Jaakobin l. **-runo** *s.* **-runoilija** *s.* Nuorison l. Kaarlo Sarkia. **-ruoka** *s.* Lammaskaali, Vihtorin l. Havupuiden siemenet ovat käpylintujen l:a. **-sana** *s.* Koululaisten l. "kiva". **-säveltäjä** *s.* L:ni Chopin. **-tuuma** *s.* Toteuttaa l:nsa. **-tyttö** *s.* **-tytär** *s.* Äidin l. **-työ** *s.* N.N:n l:nä oli kasvattaa hevosia. **-urheilu** *s.* Suomalaisten l. pesäpallo. **-vaimo** *s.* Sulttaanin l. **-vieras** *s.* Enpäs liene l., / kun ei tuotane olutta KAL. **-virsi** *s.* Vainajan l. "Oi Herra, ilo suuri".

lempiväi|nen[63] *a.* ja *s.* lempivä, rakastunut. | L:sten salainen kirjeenvaihto. Ei siellä kujerrusta puuttunut, / ei hellää hymyilyä, nuorta kisaa, / mi kuuluu kahden l:sen onneen, / kun muit' ei näy *JYLHÄ.

lempi|väri *s.* Ajan l:värit olivat vihertävän harmaa ja vaalean sinivihreä. **-ystävä** *s.*

lem|piä[17*] *v.* ks. myös lemmitty. **1.** vars. *runok.* rakastaa, armastaa; nimenomaan erootisesta rakkaudesta. | L:min sua! Olla naisten l:pimä. Teeskennellä l:pivänsä. — Harvemmin yl. rakastamisesta. | Kaikkien l:pimä toveri. Ma l:min kieltä ja kansaa sen [synnyinmaan] AK. **2.** vars. *ark.* aistillisesta rakkaudesta: rakastella, armastella, lemmiskellä, olla sukupuoliyhteydessä. | L. porttikäytävässä. Yhdessä nurkassa juotiin, toisessa l:mittiin ja kolmannessa lyötiin korttia. — Eläimistä. | Koirat l:pivät. Tarhassa tekee kukko - - kauniin kaarroksen kanan edessä, mutta kana ei ole nyt l:pivällä tuulella E.JAAKKOLA.

lem|po[1*] *s.* **1.** paha olento, paholainen. | Korppi, l:mon lintu. Ei vanha viatta kuole, akka l:mon ampumatta SL. Painu maihis, mainen l.! KR. — Käyttöä, jossa alkuperäinen merk. on hämärtynyt. | Nyt on l. irti 'asiat huonosti, paha merrassa'. Ole hiljaa taikka kohta sataa eläviä l:poja 'käy huonosti, on leikki poissa'. Tällä ilmalla ei l:pokaan lähde järvelle. **2.** lievähkönä voima- ja vahvistussanana: hiisi, hitto, peijakas, juutas, kehno, kirottu. | L. vie, vieköön! L. soi, soikoon! Kas l:poa! L. sitä miestä! Tuhatta l:poa, tuoss' ovat pojat! KIVI. — Etkö sinä l. ymmärrä! Mihin l:poon se paperi katosi? Mitä l:mon peliä tämä on! L:mon hyvä, viisas.

lemppari[5] *s.* *murt.* = ed. 2. | Voi l. sentään ALKIO. - - mitä l:a sinunkin sinne piti tuppautua? KIANTO.

lempsat|ti[6*] *s.* *murt.* = lempo 2. | Voi l.! PAKK. Se on l:in emävale! KIANTO.

lemu[1] *s.* (väkevä) haju, joko epämiellyttävä (= löyhkä, haisu) tai myös miellyttävä (= tuok-

su). | Voimakas, väkevä l. Iljettävä, ummehtunut l. Karjatarhan l. Kessun, mädänneen l. Hien, puuterin ja hajuveden ellottava l. Kuoleman l. — Ihana, juovuttava l. Tuomen, syreeninkukkien, angervoiden l. Kuivuneiden heinien l. Leivän, paistin l. Kahvin kutkuttava l. täytti huoneen. Kevään l. — *Kuv.* Huonon maineen l. HEPOR. — *Yhd.* apilan-, kahvin-, lääkkeen- jne. l.

-lemuinen[63] *poss.a.* Hyvän-, oudonl. (myös ⁀); väkeväl.

lemu|ta[39] *v.* levittää lemua ympärilleen, hajuta (voimakkaasti, väkevästi), joko epämiellyttävältä (= löyhkätä, haista) tai myös miellyttävältä (= tuoksua). | Roskatunkio l:aa. L. inhottavasti. L. pahalta t. pahalle. L. silliltä, tupakalta, lialle. Ilmassa l:si palaneen metsän käry. — Apila, suopursu, tuomi l:aa. Jasmiinit l:sivat puutarhassa. L. hyvältä t. hyvälle. L. ruusulta, likööriltä, saunavihdalle. — *Kuv.* Haudataan koko tämä l:ava [= epäilyttävä, saastainen] juttu.

lengoll|aan, -een *adv.* **1.** lenkona, luokkina, luokilla, mutkalla. | Orsi on l. vaatteiden painosta. Puu on kasvanut l:een. Sääret ovat niin paljon l., että sika välistä juoksisi KARHUM. **2.** Ovi on l. 'puoleksi avoinna, longallaan'.

lengot|ella[28*], -|taa[2*] *v.* lenkona kaartua, olla lengollaan. | Tien yli l:tava koivu. Seistä l:taa hajalla reisin. Kävellä l. [Ikkuna on] nostettu l:telemaan huonosti paikoilleen NUOLIV.

leninismi[4] *s.* Leninin kehittämä marxilaisuuden bolševistinen muoto.

leninki[5*] *s.*, vars. *puhek.* naisen (tytön) puku, joka pääasiallisesti on yhtä kappaletta; vrt. hame. | Villainen l. Musta, vaalean sininen, kukallinen l. Pukeutua l:in. Riisua l:nsä. — *Yhd.* kretonki-, puuvilla-, sametti-, silkki-, villal.; kesä-, kevät-, syysl.; hää-, juhla-, koti-, rippil. **-kan|gas** *s.* Harmaa l. Suuri valikoima l:kaita. **-liike** *s.* **-ompelija(tar)** *s.* **-tehdas** *s.*

lenk|ata[35*] *v. ark.* ontua, nilkuttaa. | L:kaava invalidi. Mennä l.

lenkittä|ä[2*] *v.*, vars. *ark.* varustaa lenkeillä. | Puomien l:minen.

lenkkajalka *a. ark.* ontuva, nilkku. — *S:sesti.* Surkuteltava l.

lenk|ki[4*] *s.*, vars. *ark.* **1.** silmukka, silmus, rengas, raksi, (ketjun) nivel. | Saappaan, hiihtosauvan l. Nappien kiinnikkeiksi virkatut l:it. Vitsasta väännetty l. Veräjän l. Ankkuriketjun l:it. Kiinnittää jk l:illä t. l:kiin. Riippua l:istä. — L. halpaamakkaraa. — *Yhd.* köysi-, nahka-, nuora-, näre-, rauta-, vitsal.; kiinnitys-, side-, veto-, yhdysl.; makkaral. **2.** vars. *urh.* isohko kävely-, juoksu- tms. kierros, vars. (maastossa) harjoituksen, kuntoutumisen vuoksi t. yl. vain virkistykseksi suoritettu kävely- t. juoksukierros. | 10 km:n l. Oulunkylän l. Tehdä l. Lähteä l:ille. Olla l:illä. — Jänis teki l:kejä kilometrikaupalla. — *Yhd.* harjoitus-, hiihto-, juoksu-, pyöräilyl.; maantie-, maasto-, metsäl.

lenkkimakkara *s.* eril. ruokiin käytetty, massaltaan teemakkaran tapainen "lenkkeinä" myytävä makkara; vrt. halpa-, suomimakkara.

lenkku[1*] *s. murt.* lenkki.

len|ko[1*] **1.** *a.* -kous[65] *omin.* luokille, mutkalle taipunut t. kasvanut, kaareva, käyrä, kiero, (luonnon)väärä. | L. puu. Haapa on herkkä vetäytymään l:goksi. Parrua sanotaan suoraksi, ellei siinä ole l:koutta enempää kuin 1¹/₄ % koko pituudesta. — L:got [= väärät, länki]-sääret. Jalka oli katkennut säärestä ja parantunut l:goksi. **2.** *s.* **a.** puun mutka, koukistuma, konkelo. | - - Tapiolan tarkka vaimo / - - / loihe koivun konkelolle, / lepän l:golle levahti KAL. **b.** tien mutka, koukku, (jyrkkä) kaarre, polveke. | Tie tekee suuren l:gon etelään. Vain yhdessä kohden se [polku] heittää pahankurisen l:gon vasemmalle M.RAPOLA. **c.** *kiel. ehd.* slangi.

lenkoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** puusta: vetäytyä kieroon, kieroilla, käyristellä. | Puun l:emisesta johtuva suksen käyryys. Useasta kappaleesta liimattu höylän tukki ei l:e. **2.** tiestä tms.: mutkitella, koukistella, polveilla. | Tie l:ee jylhien vaarojen rinteitä.

lenko|kinttuinen *a.* = hajakinttuinen. | L. hevonen. **-säär|i** = länkisääri. **1.** *s.* väärä sääri. | Riisitautisen l:et. **2.** = seur. | L. ukko. - - kaksi l:tä koivuista toppatuolia HEPOR. — *S:sesti.* Senkin l.! **-säärinen** *a.* väärä-, länkisäärinen. | L. merikarhu.

lenkouma[13] *s. kut.* kaari, jonka lanka rengasja kellokehräkoneilla kehrättäessä keskipakovoiman johdosta muodostaa langanohjaimen ja puolan väliin.

lenkoutu|a[44] *v.* kasvaa t. taipua lengoksi, lengolleen. | Puut, joita jää painaa, l:vat suuremman paineen puolelle.

lenkut|ella[28*], -|taa[2*] *deskr.v.* -telu[2], -us[64] *teonn.* ontua, lenkata; lonkutella, lönkytellä, lonkuttaa, lönkyttää. | Mennä l. Nestori [ontuva ukko] - - koetti l:ella tutuilla teillä ja mitenkuten pitää varjoa vieressään SILL.

len|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lentää. | Kyyhkyset, lepakot l:televät. Kärpänen l:telee ikkunassa. Lehdet l:televät. Ilmassa l:telee papereita. Lastut, sirpaleet l:televät. Tiestä l:telee jäisiä tieroja. Silloin alkoi kiviä l. peräämme. Nuori Hornkin l:teli yhä vain perhosena Anna Flemingin ympärillä IVALO. — Kompasanat l:telivät. Ajatukset, mietteet l:televät. Niin l:telee täällä ristiin rastiin rakkauden henki KIVI.

len|nin[56*] *väl.*, yl. *mon.* (< lentää) tav. = siipi. | Linnun, perhosen l:timet. Kovakuoriaisilla toimivat vain takasiivet l:timinä. Nousta l:timille. Levittää l:timensä. — *Kuv.* Laulun l:timet. Aatteen, haaveiden, lemmen l:timet. - - vapautumisen tunne, halu kohota omille l:timilleen HEPOR.

lennin|lihas *s. el.* Yöleikon l:lihakset. **-pinta** *s.* Siiven l. **-räpylä** *s. el.* Yöleikon iho on venynyt etu- ja takaraajojen väliseksi l:ksi. **-sii|pi** *s. el.* Kovakuoriaisen kalvomaiset l:vet.

lennok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* vauhdikas; vrt. siivekäs. **1.** kepeä, joustava, sulava. | L. juoksu. Pyrähtää l:kaasti juoksuun. [Voimistelijan] l:kaat ja puhdastyyliset liikkeet. **2.** *abstr.* ja *kuv.* vilkas, vauhdikas, innokas,

intomielinen, korkealentoinen. | L. mielikuvitus. L. puhuja. L. kynä. L:kaat sanat. L. lause, esitys, runo, marssi. Novellin l:kaimmat kohdat. Antaa ajatuksilleen l. muoto. Puhua, kirjoittaa, kuvata jtak l:kaasti. Siveltimen käytön l:kuus.

lennokki[5*] *s.* pieni lentokonemainen askartelu- ja leikkiväline; vrt. liidokki. | L:en rakentaminen. Pojat lennättävät lennokkeja. Saavuttaa ennätys lennokillaan. — *Yhd.* moottori-, pienoisl. **-kerho** *s.* **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.*

lennosto[2] *s. sot.* tehtävän ja kaluston mukaisesti vain tiettyyn lentotoimintaan tarkoitettu lentojoukkojen osa; vrt. lentue, laivue. — *Yhd.* hävittäjä-, kuljetus-, pommitus-, tiedustelul.

lennot|on[57] *a.*, vars. *abstr.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* laimea, lattea, vaihteluton, kuiva (kiskoinen), innoton, puiseva;)(lennokas. | L. esitys. L. näytelmä, sävellys. Väritön ja l. virsi. Puhua l:tomasti.

lennäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Kyyhkyset, perhoset l:televät. Lastuja l:telee permannolle. Muurilta l:teli kiviä ja keihäitä vihollisen niskaan. Mielikuvitus l:telee.

lennäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[61] *teonn.* < lentää. **1.** varsin. merk:ssä. | Tikka l:ti puuhun. Pienen linnun pyrähtävä l:dys. **2.** tahattomasti sinkoutua, viskautua, paiskautua, tuiskahtaa. | L. maahan. Kynä l:ti kädestä. Hattu l:ti päästä. Lepikon takaa l:tänyt nuoli. Kipinät l:tivät taivaalle. Ovi l:tää auki. **3.** vars. henkilöistä: pyrähtää, syöksähtää, kapsahtaa, karahtaa. | L. sisälle, jkn kaulaan. Äiti l:ti kahvinkeittoon. Siihen l:tää pikku Liisakin. Tyttöparvi l:tää hajalleen. Vihollisen ratsuväki l:ti meitä kohti. **4.** muuta käyttöä. | -- kasvoille l:ti ystävällinen hymy RAILO. Lievä puna l:tää [= lehahtaa, karahtaa] nuorukaisen kulmille LINN. -- Barbara l:ti punaiseksi kuin puolukka kedolla KALLAS. — Jk ajatus, muisto l:tää mieleen. -- mieli äkkiä l:ti ihmeellisen köykäiseksi TALVIO.

lennähyttä|ä[2*] *kaus.v.* (*rinn.* lennähdyttää[2*]) < ed. | L. puut pesään. Lohi l:ä itsensä ilmaan AHO. [Silmät] l:vät pari voitollista katsetta HAARLA. -- heti olin valmis l:mään kirouksenі PAKK.

lennäntä[15*] *teonn. harv.* < lentää.

lennät|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lennättää. | Tuuli l:telee lehtiä, lunta. Oluthaarikoita l:eltiin edestakaisin täytettäväksi ja tyhjennettäväksi. Kohtalo l:telee meitä ihmisiä mielensä mukaan. — Sähkeet, joita lehtien edustajat l:televät kaikista maailman ääristä.

lennät|in[56*] *väl.* < lennättää. **1.** *harv.* Lintua myöten l:timet [= siivet], lammasta myöten saparo SL. **2.** laite, jolla metallijohtoa kulkevaa sähkövirtaa t. sähkömagneettisia aaltoja käyttäen välitetään sovituilla merkeillä tietoja paikasta toiseen, so. lähetin ja vastaanotin; *syn.* telegrafi. | Langaton l. Optinen l. — *Yhd.* kirjoitus-, kuva-, merkki-, äänil.; kipinä-, neula-, sähköl.

lennätin- vrt. ed. 2. **-asema** *s.* **-avain** *s.* sähkötys-, morseavain. **-hallinto** *s.* vrt. seur. **-hallitus** *s.* Posti- ja lennätinlaitosta johtaa posti- ja l., jossa on mm. posti-, lennätinteknillinen ja lennätinliikenneosasto. **-johto** *s.* **-järjestelmä** *s.* Morsen l. **-kaapeli** *s.* **-kone** *s.* Kenttälennätin, sotilastarkoituksiin soveltuva l. L:en yksitoikkoinen naputus. **-konttori** *s.* konttori, joka lähettää ja ottaa vastaan lennätin-, vars. sähkösanomia. **-kuva** *s.* kuvalennättimellä lähetetty kuva. **-laite** *s.* **-laitos** *s.* Posti- ja l. **-lanka** *s.* **-liikenne** *s.* Kansainvälinen l. **-linja** *s.* **-mekaanikko** *s.* **-merkki** *s.* **-osoite** *s.* sähkösanomaosoite. **-pylväs** *s.* pylväitä, joihin lennätinjohdot kiinnitetään. **-reviisori** *s.* Posti- ja lennätinkonttorin ensimmäinen l. **-salaisuus** *s.* Kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuus on loukkaamaton HALLITUSMUOTO. **-sanoma** *s.* us. sähkösanoma. **-sään|tö** *s.* säännökset, joita on noudatettava (Suomen sisäisessä) lennätinliikenteessä. | L:nön mukaisesti evättävä sähkösanoma. **-tekniikka** *s.* Kaukokirjoituskoneen käyttö perustuu nykyaikaiseen l:an. **-teknikko** *s.* **-tie|to** *s.* lennättimellä lähetetty tieto, us. sähketieto. | L:dot kertovat, että --. **-toimipaikk|a** *s.* Sähkösanoma voidaan Suomessa antaa kaikkiin posti- ja lennätinlaitoksen l:oihin. **-toimisto** *s.* = ed. **-verkko** *s.* Suomen lennätinlaitoksen l. **-virkailija** *s.* **-virkamies** *s.* **-yhtey|s** *s.* Suomen ja Ruotsin väliset l:det.

lennättäjä[10] *tek.* Lennokkien l:t.

lennättäy|tyä[44] *refl.v.* < seur. | L. hyppylaudalta ilmaan. Yht'äkkiä l:si portista ulos nuori tyttö IVALO.

lennät|tää[2*] *fakt.* ja *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < lentää. **1.** varsin. merk:ssä (< lentää I). | L. linnunpoikaa, leppäkerttua. Pojat l:tävät lennokkejaan. Helikopteri l:ti yleisöä kisapaikan yläpuolella. Lasten l:yksiin käytetty lentokone. **2.** muusta ilmassa t. ilman halki, harv. nesteessä (vedessä) tapahtuvasta liikkeestä. **a.** esineistä, joita tuuli kuljettaa. | Tuuli l:tää lehtiä. Tuulen l:tämä hiekka. Voikukka l:tää siemenensä kauas ympäristöön. — *Kuv.* Elämän pyörremyrsky l:ti hänet lopuksi Amerikkaan. **b.** heittää, viskata, paiskata, singota, sinkauttaa. | L. palloa, keihästä. L:ti likaiset vaatteensa nurkkaan. L. sukset jalastaan. L. jku lattialle, vasten seinää, mereen. Voimakas korvapuusti l:ti pojan nurin. — L. kipinöitä. Tykin l:tämät ammukset. Kaasun räjähdys l:tää männän ylös. **c.** räjäyttää ilmaan. | Asettaa pommi l:ettävän kiven alle. Miina l:ti aluksen ilmaan. Kapinalliset l:tivät tehtaan hajalle. **3.** laajemmin nopeasta konkr. liikkeestä. **a.** kuljettaa nopeasti, kiidättää. | L. jkta käsipuolesta. L. morsianta tanssissa. Mikä sinut nyt tänne l:ti! Tuo ajatus l:ti hänet vauhdilla tupaan ALKIO. — Auto l:ti meidät asemalle. — *Intr.* kiitää, kiiruhtaa, karata, rientää, joutua. | L. pakoon, kohti kaupunkia. Pian siihen l:ti äitikin. Hän mennä l:ti jo keittiötupaan WILKUNA. Jo l:ti tienmutkan takaa esiin hevonen ALKIO. Sa suksi, kiidä, l:ä jo järven jäistä pintaa KOSKENN. **b.** noutaa, viedä t. toimittaa jtak nopeasti, pikipäin. | L. ruokaa pöytään. Emäntä l:ti meille kahvia. L. kirje postilaatikkoon. L:äpäs tämä isälle! L. sana [= lähettää jku viemään sana] jklle. **c.** *erik.*

lähettää tieto(ja), esim. sähke, lennättimellä, sähköttää. | Langaton l:ys. Amerikasta l:etyt tiedot. Kirjeenvaihtajamme l:tää, että - -. **4.** nopeasta abstr. liikkeestä t. tapahtumasta. **a.** L. silmästään vihainen leimaus. [Tytön] silmä l:ti Olaville salaisen kiitoksen LINN. **b.** puheesta. | L. kysymys, sukkeluuksia. Vaan jospa se on sen tehnytkin! l:ti Marja AHO. — Puheen nopeaa leviämistä ajatellen. | L. huhu liikkeelle. **c.** ajatuksesta, mielikuvituksesta tms. | Ajatukset, joita kiihtyneet tunteet l:tävät. Näky l:ti mieleeni vanhat muistot.

lense|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* lauha, lauhkea, leppeä, lempeä, vieno. **1.** vars. ilmasta: leuto, lienteä, lämmin. | L. ilma. L. etelä-, yötuuli. L. syksy. Oli l. maaliskuun päivä. L:än lämmin sauna. **2.** *harv.* hellä, ystävällinen, säyseä, sävyisä. | Olla l:ällä mielellä. - - kuinka l. on äänenne nyt KIVI. Kuului l:itä lauselmia KIANTO.

lensmanni[4] *s. kans.* (*rinn.* länsmanni) nimismies, vallesmanni. | - - papin ja l:n edessä JÄRVENT.

lentelijä[14] *tek.* < lennellä.

lentely[2] *teonn.* < lennellä. | Hyttysten l. illansuussa.

lentiselli[4] *s. kasv.* korkkihuokonen.

lentiäi|nen[63] *s.* (pieni) lentävä eläin, vars. hyönteinen. | Sääsket ja muut l:set.

1. **len|to**[1*] *teonn.* < lentää. **1. a.** linnuista yms. | Pääskysen, perhosen, turilaan l. Lepakoiden äänetön l. Lähteä, lehahtaa, pyrähtää, kohota l:toon. Päästä, pyrkiä l:toon. Ampua lintu l:nosta. Västäräkki sieppaa hyönteisiä l:nosta. Loppua, päättyä lyhyeen kuin kanan l. SP. — *Yhd.* hää-, kosinta-, parittelul.; (mets.) aamu-, ilta-, kevät-, syysl.; (kuv.) kanan-, kotkanl. **b.** lentokoneesta yms. | Edestakainen l. Tukholmaan. Vihollisen l:not rintamalla. Suorittaa l:toja. Laivue valmistautuu l:toon. Pommikone tarvitsee kolmen tunnin l:nolla n. 750 litraa polttoainetta. — *Yhd.* laivue-, muodostelma-, ryhmä-, yksinl.; matkustaja-, sairas-, siviili-, sotilasl.; harjoitus-, huvi-, hää-, koe-, koulu-, liikenne-, posti-, taistelu-, tiedustelu-, valokuvaus-, viesti-, yhteysl.; kaarto-, liito-, liuku-, luisu-, matala-, nousu-, purje-, sokko-, syöksy-, taito-, vaakal.; kauko-, korkeus-, ohi-, ylil.; päivä-, yöl.; kuoleman-, surmanl.

2. muusta ilmassa t. ilman halki tapahtuvasta liikkeestä. | Lehtien l. Pilven l. taivaalla. Tähden l. Kipinäin l. Keihään, moukarin l. Singota, viskata jk l:toon. Ottaa pallo l:nosta kiinni. Loikata l:nossa aidan yli. Keinu on l:nossa. — *Voim.* Hypyn tavalliset osat ovat: vauhti, ponnistus, l. ja alastulo. Jotta hyppyyn saataisiin enemmän l:toa [= lennokkuutta, vauhtia], ponnahduslautaa siirretään kauemmaksi. — *Yhd.* tähdenl.; ilma-, mäkil.

3. laajemmin nopeasta konkr. liikkeestä. | Karkelon kuumeinen l. — Katseen l. Neulan, sukkulan, kynän l. — *Erik.* alituinen (ja turhanpäiväinen) meno, juoksu, hyppy. | Turha l. Olla aina l:nossa. - - l:non ajat olivat häneltä jo ohitse KILPI. — *lennossa, (täyttä) lentoa* kovaa vauhtia, nopeasti, kiireen vilkkaa. | Tulla, mennä l:nossa, täyttä l:toa. Hiihtäjät nousivat l:nossa ylämäen. Ratsastaa l:nossa t. l:toa 'laukkaa'. Hevoset karauttivat l:nossa yli sillan. Ilmoita l:nossa, jos jotakin tapahtuu! Sormet hyppelivät l:nossa koskettimilla.

4. nopeasta abstr. liikkeestä, tapahtumasta. **a.** puheesta sinänsä. | Sanat lähtivät l:toon. [Shakespeare] näyttää tavoittaneen sanat ikään kuin l:nosta ripeihin, väläyksellisiin vuorosanoihinsa TARK. **b.** ajatuksesta, mielikuvituksesta yms.; us. myös taideluomista: lennokkuus, vauhdikkuus, intomielisyys, korkealentoisuus. | Hengen l. Ajatuksen vapaa l. Mielikuvitus kohoaa, lehahtaa, pääsee l:toon. Toiveiden rohkea l. Aatteiden l. Puheen, runon l. Runollinen l. Korkealle kohoava isänmaallinen l. **c.** ajasta. | Ajan, vuosien vinha l. Tunnit kuluivat l:nossa. **d.** *kans.* eräs kotieläimissä esiintyvä äkillinen, kova tauti.

2. **lento** *adv. mus.* hitaasti.

lento- vrt. ilma-, ilmailu-.

lento|aika *s.* Vesilintujen l. Apolloperhosen, kuusenneulapistiäisen l. Pommikoneen l. Ammuksen l. **-ambulanssi** *s.* **-ammunta** *s. sot.* lentokoneesta suoritettu tulitus. **-ase** *s. sot.*, vars. *koll.* aselaji, jonka tehtävänä on ilmasodan käynti, ilma-ase, ilmavoimat. | L:en hyökkäysvoima. Venäläisten l. vilkkaassa toiminnassa. L. on tuhonnut useita tehdaslaitoksia. **-asema** *s.* = ilmailuasema. | Santahaminan l. **-asento** *s.* L:on täytetty pöllö. Luodin, keihään l. Mäenlaskijan l. **-aukko** *s.* Mehiläispesän l. **-bentsiini** *s.* lentokonebentsiini. **-divisioona** *s. sot.* **-eli|n** *s.* Siivet, eläinten l:met. **-emäntä** *s.* liikennelentokoneen tarjoilun yms. hoitaja. **-ennätys** *s.* Uusi l. matkalla Lontoosta Kapkaupunkiin. **-esity|s** *s.* Lentonäytännön l:kset. **-eskaaderi** *s. sot.* ulkomailla: 2—3 laivuetta käsittävä lento-osasto. **-halli** *s.* lentokonehalli, -suoja, hangaari. **-harjoitu|s** *s.* Sai surmansa l:ksissa. **-heilahdus** *s. voim.* heilahdus eteenpäin, jolla siirrytään jhk nojaan t. istuntaan t. "lennetään" alas telineeltä.

lentohiekka *s.* hiekka, jota tuuli kuljettaa ja kasaa. | Viljelykseen kelpaamaton l. Hautautua l:an. — *Kuv.* [On toisia kirjoja] jotka kuin valtavat vuorenkukkulat nostavat päänsä vuosisatojen lentohiekasta KOSKENN. **-kenttä** *s.* **-kinos** *s.; syn.* dyyni, hiekkakinos. **-kumpu** *s.*

lento|hietikko *s.* lentohiekan muodostama hietikko. | Tanskan l:hietikot. Mäntymetsää kasvava l. **-hyppy** *s.* Liito-orava tekee l:jä puusta puuhun. **-hyökkäy|s** *s. sot.* lentojoukkojen suorittama hyökkäys maassa t. vesillä olevaa kohdetta vastaan, ilmahyökkäys. | L. kaupunkiin t. kaupunkia vastaan. Yöllinen l. Laivasto joutui l:ksen kohteeksi. Hävittäjiemme l. pommituslaivuetta vastaan. **-ilma** *s.* lentosää. | Hyvä, kirkas l.

-lentoinen[63] *poss.a.* Hidas-, hyvä-, nopea-, pitkä-, raskasl.; (kuv.) korkea-, rohkeal.

lento|joukot *s. mon. sot.* L:joukkojen tukikohta. **-jätkä** *s.* työmaalta toiselle kuljeksiva (Lapin) jätkä. | - - kaksi l:ä, jotka Suomen saloja idässä ja pohjoisessa samoiltuaan - - olivat kyllästyneet entiseen elämäntapaansa AK. **-kala** *s.* val-

tamerien kaloja, jotka vedenpinnasta ponnahdettuaan voivat isojen rintaeviensä kannattamina liitää ilmassa pitkiäkin matkoja. **-kalusto** *s.*, vars. *sot.* kalusto, jolla lentäminen suoritetaan, erityyppiset lentokoneet. **-kana** *s.* Pterocles, arokanoja muistuttavia ulkomaisia lintuja. **-kapteeni** *s.* ansioituneelle siviililentäjälle Suomessa annettu arvonimi; sen saanut henkilö. **-kartta** *s.* = ilmailukartta. **-kau|si** *s.* Ilmapostilähetykset kuljetetaan l:den aikana lentokoneella Helsingistä Tukholmaan. **-kenttä** *s.* tasainen maalentokoneiden nousu- ja laskeutumisalue, jolla on kiitoradat, tarpeelliset rakennukset, valaistuslaitteet ym. | Malmin, Turun l. **-kilometri** *s.* **-kilpailu** *s.* **-kirja|nen** *s.* vrt. lentolehti(nen). | Poliittiset l:set. Kirjoittaa l:sia jnk puolesta, jtak vastaan. L:sten levittäminen. **-kirje** *s.* lentopostissa lähetettävä kirje.

lentokone *s.* (us. ellipt. vain kone) ilmaa raskaampi ilma-alus, jonka kantavan rakenteen muodostavat koneen runkoon kiinnitetyt liikkumattomat kantotasot l. siivet; vrt. autogiro, helikopteri, ilmalaiva. | Moottoriton eli liitol. Vihollisen l:et. L:en ohjaaja. L. surisee, nousee ilmaan, lentää, laskee, syöksyy. Matkustaa, saapua kotimaahan l:ella. L:en käyttö tähystystehtäviin. Pudottaa l. 'ampua lentokone alas'. Viisi vihollisen l:tta tuhottu. — *Yhd.* liito-, moottori-, purje-, reaktiol.; maa-, vesil.; matkustaja-, sotilas-, turisti-, vihollis-, yksityisl.; hävittäjä-, kuljetus-, liikenne-, pommitus-, posti-, taistelu-, tiedustelu-, urheilu-, vuorol. **-bentsiini** *s.*

lentokoneen|ohjaaja *s.* tav. ⌒. **-rakennus** *s.* **-rakentaja** *s.*

lentokone|halli *s.* lentohalli, lentokonesuoja, hangaari. **-malli** *s.* **-mekaanikko** *s.* **-metalli** *s.* **-moottori** *s.* lentomoottori. **-pommi** *s. sot.* lentopommi. **-suoja** *s.* lentokoneiden tilapäinen suojarakennelma. **-tappio** *s. sot.* Vihollisen l:t. **-tehdas** *s.* **-tekniik|ka** *s.* L:an viimeaikainen kehitys. **-teollisuus** *s.* **-tykki** *s. sot.* 20 mm:n l. **-tyyppi** *s.* **-vaneri** *s.*

lento|korkeus *s.* Tiedustelukoneiden edullisin l. on yleensä 1000—1500 m. **-koulu** *s.* koulu, jossa koulutetaan lentäjiä. **-koulutus** *s.* **-kuljetus** *s.* = ilmakuljetus. | Sairaiden, postin l. **-kuva** *s.* **1.** lentävästä ilma-aluksesta käsin otettu maastoa esittävä valokuva, lentovalokuva, ilma(valo)-kuva. | Ilmavoimien l:t. L. kaupungista, satamasta. **2.** lentävän linnun hahmokuva. | Kanahaukan l. **-kyky** *s.* Pääskysen l. Kovakuoriaisia, joilla ei ole l:ä. Keihään l. on sitä parempi, mitä jäykempi sen varsi on. **-kykyi|nen** *a.* Kottaraisen poikaset ovat kesäkuun puolivälissä l:siä. **-kyvyt|ön** *a.* L:tömät linnunpoikaset. Pingviini on l. lintu. Kiiltomadon l. naaras. **-laiva** *s.* vars. kuvitellusta ilmassa lentävästä laivasta; vrt. ilmalaiva. **-laivue** *s. sot.* = laivue 2. | Vihollisen l. lähestyy kaupunkia. **-leh|ti(nen)** *s.* vähäinen painotuote (yksi lehti t. vihko), joka tav. käsittelee jtak ajankohtaista kysymystä; lentokirjanen; myös: esittely-, mainoslehtinen; *syn.* brošyyri. | Valtiolliset, uskonnolliset l:det, l:tiset. Pienviljelijäin rakennuskysymyksiä, l. n:o 6. **-liha|s** *s.* Lintujen, lepakon l:kset. **-liik|e** *s.* Linnun l:keet. — *Erik.* lentokoneen ilmassa tekemistä liikkeistä, joilla on erityiset nimensä, esim. kierukka, sivuluisu. — *Yhd.* taito-, taistelul. **-liikenne** *s.* = ilmaliikenne. | Suomen ja Ruotsin välinen l. **-linja** *s.* Helsingin—Kemin l. **-lip|pu** *s.* Juna-, laiva- ja l:ut. **-lisko** *s.* L:t 'Pterosauria, jura- ja liitukaudella eläneitä, sukupuuttoon kuolleita matelijoita, jotka olivat lepakkojen tavoin ilmaelämään mukautuneita'. **-lisä** *s. sot.* ilmavoimien lentävälle henkilökunnalle kuukausittain ammatin vaarallisuuden johdosta maksettu erikoispalkkio. **-lyönti** *s. urh.* verkkopallossa: lyönti, jolla pallo palautetaan suoraan lennosta sen kosketta maassa.

lento|majakka *s.* lentoliikennettä ohjaava majakka, ilmailumajakka. **-matk|a** *s.* ilmamatka. | Mehiläisten l:at. Lepakon poikanen riippuu l:oillakin emostaan. L. Helsingistä Jyväskylään. Vihollinen on l:an päässä A:n kaupungista. Pallon l. — Mielikuvituksen l:at. **-merkki** *s.* **1.** ilmavoimissa täydellisen lentäjäntutkinnon suorittaneelle annettu rintamerkki. **2.** lentopostimerkki. **-mestari** *s. sot.* alipäällystöön kuuluva ilmavoimien sotilasmestari. **-miljonääri** *s. leik.* lentäjästä, joka on lentänyt vähintään 1.000.000 km. **-moottori** *s.* lentokoneen moottori. lentokonemoottori. **-muisku** *s. ark.* lentosuukko. | Heittää l. jklle. **-muodostelma** *s.* kahden t. useamman lentokoneen lentäessään muodostama ryhmä, tietynlainen kuvio sekä pysty- että vaakatasoon projisioituna. **-muurahainen** *s.* siivekäs muurahainen. **-nahka** *s. el.* Lepakon l. **-neuvo** *s.* tav. siivistä. | Linnun l:t. **-no|ki** *s.* Ustilago, nokisieniä, joiden itiöt kulkevat tuulen mukana viljakasvien tähkiin. | Ohran, vehnän l. L:en saastuttama vilja. **-nopeus** *s.* Pääskysen, kirjekyyhkysen l. Huonekärpäsen l. on noin 2 m sekunnissa. Lentokoneen l. Luodin, ammuksen l. **-näyt|äntö**, **-näyt|ös** *s.* Yleisöä jäällä l:östä seuraamassa. **--ominaisuu|s** *s.* Lentokoneen l:det.

lentoon|ammunta *s. mets.* ja *urh.* linnun ampuminen lennosta; vars. ampumaurheilussa: ampuminen ilmaan heitettyihin savikiekkoihin, savikiekkoammunta. | L:ammunnan maailmanmestaruus. **-ampuja** *s. mets.* ja *urh.* **-lähtö** *s.* myös ⌒. | Metson l. Lentokoneen l.

lento|-onnettomuus *s.* Järkyttävä l.: kone törmäsi vuorenseinään. Saada surmansa l:-onnettomuudessa. **--opetus** *s.* **--orava** *s.* = liito-orava. **--osasto** *s.* vahvuudeltaan epämääräinen ilmavoimien osasto. **-paik|ka** *s.* Neidonkorennon l:at. Matkustajain saapuminen l:alle. — Tilata l. 'matkalippu lentokoneeseen'. **-paino** *s.* lentokoneen suurin lennolla sallittu paino. **-pallo** *s. urh.* **1.** = ilmapallo 2. **2.** eräs pallopeli, jossa palloa lennätetään käsin verkon yli kenttäpuoliskolta toiselle. **-pinta** *s.* Siiven l. **-pommi** *s. sot.* ilma-aluksesta pudotettava pommi, ilma-, lentokonepommi. | Vihollisen l:t. Tuhansia l:en uhreja Lontoossa. **-pommitu|s** *s. sot* ilmapommitus. | Voimakas, hirvittävä l. Kaupunkia vastaan kohdistettu l. L:ksen aiheuttamat tuhot. Sai surmansa l:ksessa. **-pon-**

nahdus *s. voim.* nojapuuliike, jolla reisi-istunnasta toisella aisalla hypätään toisen aisan yli kääntyen alas, reisiponnahdus.
lentoposti *s.* ilmateitse (tav. lentokoneella) kuljetettava posti, ilmaposti. | L. Amerikkaan. Lähettää kirje l:ssa. Saada l:a. **-linja** *s.* Kansainväliset l:t. **-lähetys** *s.* **-merkki** *s.* **-paperi** *s.* lentopostilähetyksissä käytetty kevyt kirjepaperi.
lento|postitse *adv.* lentopostin välityksellä, lentopostissa. | Lähettää kirje l. **-pusu** *s. ark.* lentosuukko. **-rata** *s.* Meteorin l. Luodin, ammuksen l. Keihään l. **-reikä** *s.* Mehiläispesän l. **-reitti** *s.* Helsingin-Turun-Maarianhaminan l. **-retk|i** *s.* Mehiläisen l:et. Ilmapallon ensimmäinen l. — *Kuv.* Mielikuvituksen l:et. **-rykmentti** *s. sot.* ilmavoimien joukko-osasto. **-rynnäkkö** *s. sot.* lentäjän matalalta, pienin pommein t. tulittamalla maa- t. merimaalia vastaan suorittama hyökkäys. **-sammakko** *s.* Polypedates, Aasiassa ja Madagaskarissa puissa ja pensaissa eläviä sammakoita, joiden varpaiden välinen räpylä toimii liitopurjeena eläimen hypätessä. **-satama** *s.* vesilentokoneita varten tarkoitettu, vars. lentoliikenteessä käytetty lentoasema. **-sotakoulu** *s. sot.* (Suomessa) ilmavoimien lentävää henkilöstöä valmistava koulu. **-sotamies** *s. sot.* ilmavoimissa varusmiehenä palveleva sotamies. **-sulka** *s.* Siipien l:at. **-suojaus** *s. sot.* omalla lentotoiminnalla suoritettu vihollisen ilmatoiminnalta suojaaminen. **-suudelma, -suukko** *s.* omalle kädelle (sormien kämmenpuolelle) painettu suudelma, joka "heitetään" jklle toiselle, "lentomuisku", "lentopusu". **-suunta** *s.* Kurkien l. Lentokoneiden lukumäärä, l. ja -korkeus. Meteorin l. Pallon l. **-sää** *s.* lentoilma. | Huono l. ehkäisi ilmatoiminnan.
lento|taidoton *s.* L:taidottomat eläimet. **-taistelu** *s. sot.* tav:mmin ilmataistelu. **-tai|to** *s.* Lintujen l. Sudenkorennoilla on yleensä erinomainen l. Katsaus l:don kehitykseen. **-taitoi|nen** *a.* Lepakot ovat l:sia nisäkkäitä. **-taituri** *s.* Haukka on verraton l. **-tapa** *s.* Eri lintujen l. **-taso** *s. vanh.* lentokone. | Ilma-aluksella tarkoitetaan sellaisia l:ja - -, joita voidaan käyttää kulkuneuvoina LK. **-teitse** *adv.* lentäen, lentokoneella, ilmateitse. | Postin kuljetus l. **-tekniikka** *s.* Ilmailutekniikka jakaantuu rakennetekniikkaan - - sekä l:an, joka käsittelee ilma-alusten ohjaamista IT. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* L:set kysymykset. **-tie** *s.* lentolinja, -reitti. — Matkustaa l:tä 'lentoteitse'. **-tiedustelu** *s.*, vars. *sot.* lentojoukkojen ilmasta käsin suorittama tiedustelu, ilmatiedustelu. | L:ja ja pommitusretkiä. **-toiminta** *s. sot.* lentokoneiden toiminta, ilmatoiminta. | Vihollisen l. vilkastunut. Sumu haittaa l:a. **-tuhka** *s.* palamiskaasujen mukana (savukanavissa) kulkeutuva kevyt tuhka. **-tukialus** *s. sot.* alus, jonka lentokannelle voidaan ottaa joukko lentokoneita, (lentokoneiden) emälaiva, hangaarilaiva. **-tukikoh|ta** *s. sot.* ilma-alusten tukikohta. | Italialaisten Dodekanesian saarille perustamat l:dat. Pommittaa vihollisen l:tia. **-tun|ti** *s.* Lentomerkin saantiin vaadittavat l:nit. **-turvallisuus** *s.* L. on vuosi vuodelta parantunut. **-täh|ti** *s.* meteori; vrt. tähdenlento. | Joskus piirsi kiitävä l. tummalle taivaalle tulisen tiensä AK. — *Kuv.* L:det urheilumme taivaalla. **-tähystys** *s.*, vars. *sot.* lentokoneesta suoritettu tähystys. **-upseeri** *s. sot.* ilmavoimissa palveleva upseeri. **-urheilu** *s.* **-valokuva** *s.* = lentokuva 1. **-valokuvaus** *s.* lentokoneesta suoritettu (yl. maaston) valokuvaaminen, ilmavalokuvaus. **-varikko** *s. sot.* **-vauhti** *s.* lentonopeus. **-vaurio** *s.* lentokoneelle sattunut lievä onnettomuus. **-vene** *s.* vesilentokone, jossa ei ole erityistä laskutelinettä, vaan joka kelluu vedessä runkonsa varassa. **-voima** *s.* Siipien l. Ponnahduksen antama l. Pallon l. — *Mon. sot.* tav:mmin ilmavoimat. **-väline** *s.* Raketti l:enä. **-yhtey|s** *s.* lentoliikenne-, ilmaliikenneyhteys. | Suomen l:det ulkomaille. **-yhtiö** *s.* lentoliikennettä harjoittava yhtiö. **-yksikkö** *s. sot.* **-yrity|s** *s.* Linnunpoikasten l:kset.
lentsu[1] *s. ark.* influenssa, "flunssa". | Saada l. Maata l:ssa.
lentue[78] *s. sot.* ilmavoimien pienin taktillinen yksikkö; vrt. lennosto, laivue (2). | Vihollisen l. lähestyy. — *Yhd.* pommitus-, tiedustelul.
lenturi[5] *s. harv.* lentäjä; lentokone.
lentäjä[16] *tek.* **1.** Kana on huono l. Sinä uupunut l. vierellä tieni, / suvipeltoon pudonnut leivonen KOSKENN. — Palvelustyttö - - oli semmoinen l., että kun Laila meni kaupungille, juoksi hän milloin minnekin, töistään ja toimistaan huolimatta KATAJA. — Vars. **2.** lentokoneen ohjaaja; ilmavoimissa palveleva, vars. lentävään henkilökuntaan kuuluva sotilas. | Amerikkalainen l. Charles Lindbergh. Lentokone tuhoutui ja l:t saivat surmansa. — *Yhd.* aktiivi-, nais-, sotilas-, vihollisl.; rintamal.; napaseutul.; hävittäjä-, liikenne-, pommitus-, posti-, taistelu-, tiedustelu-, tulenjohto-, tykistö-, urheilu-, valokuvaus-, valvonta-, yhteysl.; korkeus-, matala-, nopeus-, purjel.
lentäjä|kapteeni *s.* **-luutnantti** *s.* **-n|puku** *s.* **-n|-tutkinto** *s.* **-upseeri** *s.*
lentäväi|nen[63] *a.* lentävä. | L:set linnut. — Vars. *s:sesti.* Pienet l:set. - - kaikenlaiset linnut, kaikenlaiset l:set, kaikenlaiset siivelliset VT[V].
lentä|ä[8] *v.* **I.** liikkua ilman halki siivillä t. esineeseen itseensä kuuluvan mekaanisen laitteen voimalla. **1.** linnuista, hyönteisistä ym. siivellisistä eläimistä; myös niiden tavoin ilmassa liikkuvista t. liikkuviksi kuvitelluista olioista. | Varis, sorsa, perhonen, lepakko l:ä. Kevyesti l:vä lokki. Enkeli l:ä. L. kohauttaa, liihottaa, lepattaa, laahustaa. L. ilmaan, puusta puuhun, maata pitkin. L. pitkiä matkoja. L. päänsä seinään. — Noidat l:vät. L. luudalla, taikamatolla. Louhi, Pohjolan emäntä, / - - / levahutti l:mähän KAL. — *Erik.* **a.** partis.-muotoisena eräiden eläinten nimissä. | L:vä kettu 'Pteropus giganteus'. | L:vä koira eli kalonki 'Pteropus calaeno'. L:vä pussiorava 'Petaurus sciureus'. L:vä sammakko 'lentosammakko'. L:vä lisko 'lentolisko'. L:vä lohikäärme, ks. lohikäärme 2. **b.** *kuv.* L. pois pesästä 'jättää vanhempiensa koti, lähteä maailmalle'. L. liian

korkealle, korkeammalle kuin siivet kantavat 'pyrkiä korkeammalle, pitemmälle kuin on kykyä, mahdollisuuksia, "kurkottaa kuuseen" '. — *lentää kukasta kukkaan* miehestä: vaihtaa usein mielitiettyä, "leikkiä sydämillä". | Todellinen Don Juan, joka l:ä kukasta kukkaan. — *lentää jkn silmille* käyttäytyä nenäkkäästi, röyhkeästi jkta (us. vanhempaa, arvokkaampaa henkilöä) kohtaan, "hypätä jkn nenälle, nokalle". | L. vanhempiensa silmille. Ei niiden sellaisten köyhäin - - sovi antaa silmille l., niitä pitää vähä nöyryyttää ja opettaa ALKIO. **2.** lentokoneesta, ilmalaivasta yms.; niissä matkustavista henkilöistä. | Lentokone l:ä. L:vät hyökkäysvälineet, hävittäjä- ja pommituskoneet. L:vä linnoitus 'eräs iso amerikkalainen pommituskonetyyppi'. — Tehdä matka l:en. L. Turusta Tukholmaan. Lähettiläs N. N. l:nyt Moskovaan. Yli l:mämme alueet. — *Tr.*, jolloin lentokonetta tms. merkitsevä sana on obj:na. | N. lensi uuden [lento]koneen Suomeen.

II. muusta ilmassa t. ilman halki (harv. nesteessä, vedessä) tapahtuvasta liikkeestä. **1.** liikkua tuulen, ilman mukana: leijua, leijata, liitää; us. myös äkillisemmistä, nopeammista liikkeistä. | Tuulessa l:vät lehdet. Siemenhöytyvät l:vät. Lumi, pöly l:ä. Hattu lensi päästä. **2.** tulla heitetyksi, paiskatuksi, paiskautua, viskautua, sinkoutua, kimmota; myös paineen tms. aiheuttamasta, tav. äkillisestä, nopeasta liikkeestä. | Lakit l:vät ilmaan. Ikkunaan lensi iso kivi. — Tähti l:ä. Kipinät, lastut, sirpaleet l:vät. Luodit, ammukset l:vät. Korkki lensi pullon suusta. Nappi lensi takista. Koneisto on suljettu koteloon, ettei öljy pääse l:mään pitkin seiniä. — *Leik.* tulla erotetuksi, saada potkut. | Päätoimittaja lensi. **3.** sinkoutua ilmaan kappaleiksi, murskaksi hajoten. | L. hajalle, säpäleiksi. Lasi lensi kilahtaen rikki. Lauloi vanha Väinämöinen: / - - / kalliot kaheksi lenti, / kivet rannoilla rakoili KAL. — Vars. räjähtää. | Ruutikellari lensi ilmaan. Laiva ajoi miinaan ja lensi miehistöineen ilmaan. **4.** us. *ark.* (liittyen merk.-ryhmään II. 2) ihmisestä, eläimistä ja kulkuneuvoista: kaatua t. pudota, kellahtaa, suistua, syöksyä. | L. pitkäkseen, nenälleen, istualleen. Olin l. selälleni hämmästyksestä. L. maahan, kivikkoon. L. suin päin veteen. L. rattailta, pyörän selästä. Hevonen lensi nurin niskoin. Auto lensi ojaan.

III. laajemmin nopeasta konkr. liikkeestä. **1.** ihmisestä, eläimistä, kulkuneuvoista: tulla t. mennä nopeasti, kiitää, kiiruhtaa, rientää. | L. täyttä juoksua, ravia. L. minkä kintuista pääsee. L. kuin päätön kana. L. eteiseen, ovesta pihalle. L. jkn kaulaan, syliin, tukkaan. L. jtak katsomaan, toimittamaan. L. suksilla järven selkää. Mistä sinä nyt siihen lensit? Ori lensi kuin noiduttu. Vaunut l:vät. Auto, vene l:ä täyttä vauhtia. — *Erik.* = juosta. **a.** noutaa, viedä, toimittaa jtak nopeasti, pikipäin, tav:mmin lennättää. | Lennäpä, Mimmi, vähän ruokaa pöytään! **b.** käydä usein, tavan takaa jssak, hypätä, laukata. | L. tanssiaisista toisiin. L. kaiket yöt. L. miesten perässä. **2.** *lentävä* 1. ryhmään liittyen. a) L:vä juna 'erikoisen nopea pikajuna'. L:vä tamperelainen 'Tampereen ja Helsingin välillä kulkenut erittäin nopea pikajuna'. L:vä hollantilainen 'tarunomainen valtameren laivuri, joka on tuomittu harhailemaan kummituslaivallaan koskaan maihin pääsemättä'. b) vars. sotaväen- ja poliisiosastoista, jotka ratsain, moottoroituina t. myös muuten voidaan äkkiä lähettää alueelta toiselle esim. paikallisia voimia vahvistamaan. | L:vä osasto, kolonna. L:vä ambulanssi. L:vä poliisi, komennuskunta. — *S:sesti.* L:vät tulevat! — *Harv.* L:vä kirjeenvaihtaja, lääkäri. c) *urh.* L:vä lähtö 'juoksu- tms. kilpailun lähtö, jossa kilpailijat ylittävät lähtöviivan vauhdissa'. **3.** ruumiinosista, elottomista esineistä. | Voimakas käsi lensi niskaani. Sydämeni oli l. kurkkuun. Kaikkien katse lensi oveen. — Neula, sukkula l:ä. Kynä l:ä paperilla. Pyssynperä lensi poskelle. Salpa lensi auki. Lippu l:ä salkoon. — *Kuv.* Kilometripatsaat lensivät ohitsemme. **4.** II ryhmään liittyen: avautua äkkiä, revähtää. | Ovi, ikkuna l:ä auki, selälleen. Suu lensi auki. Silmät l:vät selälleen, suuriksi, pyöreiksi.

IV. nopeasta abstr. liikkeestä t. tapahtumasta. **1.** puheesta. | Kommat, sukkeluudet l:vät. Parvi haukkumasanoja lensi vastaamme. — Vars. puheen nopeaa leviämistä ajatellen. | Huhu l:ä. Hänen nimensä lensi suusta suuhun. — *lentävä* siivekäs. | L:vä lause, ajatelma. L:väksi muuttunut sanonta "Suomi — tuhansien järvien maa". **2.** ajatuksesta, mielikuvituksesta tms. | Ajatus, mielikuvitus l:ä. Ajatukset l:vät entisyyteen. Silloin lensi mieleeni: lähden mukaan! Haaveet l:vät. **3.** ajasta: kulua nopeasti, kiitää, rientää, paeta. | L:vä tuokio. Lyhyt ja l:vä hetki. Silmänräpäykset l:vät. Aika kuluu l:en, l:mällä. Aika rientää l:vin siivin. **4.** lehahtaa, karahtaa tms. | Veri l:ä poskille. Kasvot l:vät punaisiksi. Hän lensi tulipunaiseksi. L. kalpeaksi, valkoiseksi. Piia lensi jääkylmäksi raivosta ELSA SOINI. **5.** muuta käyttöä. | Mikä sinuun oikein on l:nyt [= mennyt] ! Mikä siihen Laihaseen lensi, tuliko se sairaaksi, vai hulluksiko se tuli? IVALO. — L:vä keuhkotauti (lääk.) 'nopeasti heikentävä keuhkotauti, kiitävä, nelistävä keuhkotauti'.

leopardi[4] *s.* Felis pardus, Afrikassa ja Aasiassa elävä iso kissan sukuinen petoeläin, jolla tav. on keltainen, mustatäpläinen turkki; *syn.* pantteri. **-n nahka** *s.*

lepaja|a[40] *v. vaill.* (vain vahvan prees.-vartalon muotoja) lepattaa. | Takin liepeet l:vat. Purjeiden l:minen.

lepak|ko[2*] *s.* **1.** L:ot eli siipijalkaiset 'Chiroptera, lentotaitoisia nisäkkäitä, joiden iho on eturaajojen ja lyhyiden takaraajojen ja hännän välissä levinnyt lentoräpyläksi'. Maassamme elää l:koja seitsemän lajia, joista tunnetuimmat ovat pohjanlepakko, Eptesicus nilssoni, ja korvayökkö, Plecotus auritus. L:ot lentelevät. 2. *kuv. halv.* kevytkenkäisestä, öisin liikkuvasta henkilöstä, vars. naisesta. | Mon' on leskenä l., harmaapäänä haureellinen SL. - - postitäti jatkoi moraalista poliisitutkintoaan, missä Airi l.

viimekin yönä oli hurvelehtinut KIANTO. — Muuta käyttöä. | Kuin tuo l. [Aapeli] nyt mönsträsi [= särki, rikkoi] minun ehta-posliinisen sokerirasiani KIVI.

lepat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Perhonen lentää l:ellen. Takin helma l:teli väljänä tuulessa. Päreen l:televa valo. — [Mieli] lentää l:teli kauniina kesäpäivänä perhosen tavoin painotta ja päämäärättä ELSA SOINI.

lepat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** lipusta, lehdistä ym.: liikkua tuulessa t. ilmavirrassa nopeasti edestakaisin. | Lippu l:taa. Purje l:ti höllänä. Kuivumaan ripustetut vaatteet l:tavat tuulessa. Housunlahkeet l:tavat. L. kuin haavanlehti. **2.** epätasaisesti, hypähtelevästi palavasta liekistä: lekuttaa, lekkua, häilähdellä. | Sammumaisillaan l:tava tuli. Kynttilä, lyhty l:taa. Nuotion l:tavassa valossa. **3.** harvoin, epätasaisin siivenlyönnein lentämisestä. | Neidonkorennot l:tavat. Heinäsorsa l:ti levotonna edestakaisin pitkin saaren rantaa IVALO. — *Tr.* Perhonen l:taa siipiään. **4.** *kuv.* L:tava elämänkipinä. Sydämen eteisl:us 'epätasainen, kiihtynyt sykintä'. Levottomasti l:tava lauluääni. — L:tavat tunteet. Saada vahvistusta l:tavalle uskolleen. - - hävetkööt ne, joiden aivoissa sellaiset ajatukset l:tavat SILL.

lepere[78] *s.* = leve. | Äitikään ei sinä päivänä monta l:ttä kehrännyt AHO. — Lunta sataa isoina l:inä. - - piipun suusta pullahtaa villava savu, joka - - laskeutuu l:enä pitkin meren pintaa AHO.

leper|rellä[28*] *onom.v.* -tely[2] *teonn.* **1.** pienen lapsen ääntelystä t. puheesta ja sen matkimisesta: jokeltaa, soperrella. | L:televä lapsi. Äiti l:telee pienokaiselleen. L. koiralle. **2.** puhua mielin kielin, mairitella, kujerrella, liverrellä, lirkuttaa. | L. armaasti jklle. Rakastavaisten l:tely. Mies, joka ei l:tele. [Suu] voi l. lempeästi, mutta l:telyn takana voivat piillä vihaiset ja kovat uhkaukset LEINO. — Joskus: laverrella, lörpötellä. | - - Juha ei osannut pitää suutaan kiinni, vaan l:teli salaisuuden maailmalle TALVIO. **3.** muuta käyttöä. | Tanskalaisten pehmeästi l:televä kieli. Räystäspääskysten l:televät liverrykset K.HALME. Saunanpesässä l:teli tuli SILL.

leper|tää[6] *onom.v.* -rys[64] *teonn.* tav:mmin ed.

lepikko[2*] *koll.s.* (*rinn.* lepikkö) leppämetsikkö, lepistö. | Lehtevä, lempeä l. — *Yhd.* rantal. **-inen**[63] *poss.a.* L. ranta. **-lehto** *s.* **-ranta** *s.*

lepik|kö[2*] *s.* = lepikko. | - - aamuinen loimo se kirkastaisi / l:ön heleän harjan LARINK.

lepinko[2*] *s. vanh.* = lepintö.

lepinkäi|nen[63] *s.* L:set 'Laniidae, varpuslintuja, jotka ovat levinneet koko Vanhaan maailmaan ja Pohjois-Amerikkaan'. L:siä elää Suomessa kaksi lajia: Lanius excubitor, iso l. eli lapinharakka, ja Lanius collurio, pikkul.

lepintö[2*] *s. vanh.* myötäjäiset. **-lehmä** *s. vanh.* myötäjäislehmä.

lepistö[2] *s.* = lepikko.

lepo[1*] *s.* **1.** ihmisestä: tila, jossa työ t. muu rasitus on keskeytettynä voimien palautumiseksi t. karttumiseksi. | Päivä on työtä, yö l:a varten. Aterian jälkeen mennään lyhyelle levolle. Sairaalle määrättiin muutaman viikon l. Ehdoton l. vuoteessa. Lomalla oli tilaisuus virkistymiseen ja l:on. Äiti ei suo koskaan l:a itselleen. Työskentely puutarhassa on hänelle l:a toimistotyön jälkeen. Pidetään l:a hetken aikaa! Osasto taistelussa ja levossa. L. on työn äiti SP. Ei l. nuoressa hukaan mene SP. [Illallisen] päälle tulisesti vihdottuaan oikeni mies kuin mies muutaman tunnin syvään l:on SILL. — *levolla,* levolta, levolle (tav. adv:n tapaan) makuulla, nukkumassa. | Olla levolla. Mennä, ruveta, päästä, asettua, panna levolle. Nousta levolta. — *Kuv.* - - luonto tyyntyy l:hon, / maa jo himmeneepi J.MUSTAKALLIO. Vähäinenkin tuuli on jo paneutunut levolle AHO. — *Yhd.* aamiais-, kahvi-, puolis-, päivällis-, ruokal.; marssil.; asel.; kesä-, pyhä-, sunnuntai-, talvi-, yöl.; vuodel. **2.** *erik.* **a.** varsinaisen elämäntyön, toimen, viran päättymisen jälkeen alkava aika. | Vetäytyä vanhuuden l:on. Nauttia viisaan l:a. **b.** *ylät.* kuolemasta, kuolemanjälkeisestä tilasta, hautauksesta. | Päästä vanhurskasten l:on. Rakas hyvä äitimme pääsi toivomaansa l:on [kuolinilm.]. Laskea päänsä iankaikkiseen l:on. Saattaa vainaja viimeiseen l:on. Vainaja siunataan haudan l:on. **3.** henkisemmässä mielessä: rauha, mielenrauha, -tyyneys, tasapaino, levollisuus, sopusointu;)(levottomuus, rauhattomuus. | Jumala antaa sydämeen rauhan ja levon. Hakea mielelleen l:a ja viihdytystä. - - löydätte levon sielullenne UT. Ajatus ei antanut tytölle yön l:a eikä päivän rauhaa. Sairaan hermosto palaa jälleen l:on ja tasapainoon. Antiikin taiteelle ominainen monumentaalinen l. — Vetäytyä maaseudun l:on. Ja suuri rauha vallitsi kaikkialla, hiljainen l. ja onni KATAJA. — *Yhd.* hermol. **4.** tila, jossa jnk liike, toiminta, (koneiden) käynti on keskeytyneenä, lakanneena; lepotila. | Maankuori ei ole koskaan täysin levossa. Levossa oleva tulivuori. Meri on levossa, kun sen pinta ei aaltoile. Höyrykattilan hoito levossa ja käynnissä. Peltoja pidetään vuoroin kasvussa, vuoroin levossa. Sairaan elimen saattaminen täydelliseen l:on. Levossa oleva keuhkotaudin pesäke. Sydän lyö ja hengitysliikkeet jatkuvat ruumiin ollessa täydessä levossa. — *Fys.* Levossa [)(liikkeessä] oleva kappale. — *Voim. sot.* vars. komentosanana: lepoasento. | Komentaa 'l.' Seisokaa levossa! **5.** *murt.* karjan lepo-, makailupaikka. | L:ja raivattiin metsiin nähtävästi sen tähden, että niille saatiin ajaa metsissä käyvä karja yöksi AK.

lepo- tav. merk.-ryhmiin 1 ja 4 liittyviä yhd:oja. **-|aika** *s.* Työ-, ruoka- ja l:ajat. Parin viikon l. Pellon kasvu- ja l. **-asema** *s.* Kappaleen l. Kielen l. — Rintamalinjan takana olevat l:t. **-asen|to** *s.* Istua, maata, olla l:nossa. Nousta l:nosta. Mukava l. Perhonen siivet l:nossa. Puhe-elimien, pallean l. Moottorin, laitteen, vaa'an, terän, jousen, vivun l. — *Voim. sot.* asento, jossa perusasennolle ominainen säärien, vartalon, niskan ja käsien jännitystila on lauenneena ja jossa jalka on siirrettynä etuviistoon t. sivulle niin, että ruumiin paino jää toisen jalan t. molempien jalkojen varaan. |

Ottaa, tehdä l. Komentaa l. **-aste** *s. biol.* eräiden kasvien ja eläinten kehitysaste (itiö, kotelo), jossa ei ole huomattavissa ulkonaisia elinilmiöitä ja joka säilyttää lajin talven t. kuivan ajan yli. | Toukan l. Sienien l. **-hetk|i** *s.* Työntekijöille on annettava yksi vähintään tunnin kestävä l. Viettää l:eä. **-itiö** *s. biol.* paksuseinäinen ja epäsuotuisia olosuhteita hyvin kestävä itiö, joka ei idä heti kypsymisen jälkeen, vaan kehittyy vasta tietyn lepoajan kuluttua. | Bakteerien, sienien, levien l. **-jännite** *s. sähk.* levossa oleva pariston napajännite. **-kammio** *s. kuv.* hauta. | Vainajan viimeinen l. -- l:in / on halavan himmeän alla KIVI. **-kausi** *s.* Kasvien' kasvu- ja l. Ruusujen kukinta- ja l. Urheilija pitää harjoitus- ja kilpailuaikanaan n. viikon kestäviä l:a. Tulivuoren l. **-kitka** *s. fys.* levossa olevien kappaleiden kosketuskohdassa vaikuttava voima, joka vastustaa kappaleen saattamista liikkeeseen;)(liikekitka. **-kiv|i** *s.* -- oli siinä kahden puolen polkua l:et, missä aina niitylle -- mennessä ja sieltä palatessa oli tapana levähtää KATAJA. **-kohta** *s.* Häärunot ovat Kalevalan toiminnassa sopivana l:na. Andanteosa on sävellyksen l. **-koti** *s.* tav. rauhallisella (luonnonkauniilla) paikalla oleva täysihoitola, jossa sairaat, toipilaat, lomanviettäjät yms. voivat levätä ja virkistyä. | Sairaanhoitajien, työläisnaisten l. **-merkki** *s. mus.* fermaatti. **-paik|ka** *s.* Matkamiehet etsivät sopivan l:an. Virkistys- ja l. — Vainajan viimeinen l. 'hauta'. **-pin|ta** *s. tekn.* pinta, johon jk nojaa, jonka varassa jk on, "lepää". | Kivimuurin vaakasuoria saumapintoja sanotaan l:noiksi eli makuupinnoiksi. **-päiv|ä** *s.* **1.** sunnuntai, pyhä, pyhäpäivä, sapatti. | Muista pyhittää l. KATEK. Jumala siunasi viikon seitsemännen päivän ja nimitti sen l:äksi. -- l:än rauha oli jo aamusta varhain laskeutunut sekä taloon että maisemaan AHO. **2.** yl. päivä, jona levätään. | Sotilaat saivat viettää muutamia l:iä rintaman takana. Vanhuuden l:ät. **-sij|a** *s.* nukkumasija, vuode; makuu-, levähdyspaikka. | Saimme talosta ruokaa ja rauhallisen l:an. Nurkassa on palvelijattaren vaatimaton l. Karhu menee talveksi l:allensa. Suuri puu jätettiin lintujen l:aksi. — *Kuv.* Aurinko painuu l:oilleen. — Viimeinen l. 'hauta'.

leposohva *s.* istuimena ja vuoteena käytetty selkänojaton, pehmustettu sohva, jossa us. on kiinteä päänalainen; "seslonki". | Leveä, matala, mukava l. Maata, loikoa, ottaa lyhyet unet l:lla. **-n|peite** *s.* Villainen, kotikutoinen, kuviollinen l.

lepo|sointu *s. mus.* kolmisointu, jonka pohjasävelenä on leposävel. **-sävel** *s. mus.* perussäveltä puhtaan kvintin alempana t. kvartin ylempänä oleva sävel, aladominantti. **-tasanne, -taso** *s.* portaisiin tehty astinpinnan laajennus, porrastasanne, -taso, podesti; *rak.* kerroksen korkeudella t. kerrosten (puoli)välissä oleva porrastaso, kerros-, välitaso. **-tau|ko** *s.* Puolen tunnin, päivän l. Niittomiehet pitivät lyhyen l:on. **-tila** *s.* lepo (4). | Kappaleen liikeja l. Äänihuulet l:ssa. Kasvi on talven l:ssa. Saattaa sairas keuhko l:an. **-tunti, -tuokio** *s.* L. työn lomassa. **-tuoli** *s.* mukava, tav. pehmustettu nojatuoli. | L:ssa makaava toipilas. **-varmistus** *s. sot. vanh.* lepäävän joukon varmistus. **-virta** *s. sähk.* lennätin-, hälytys- tms. laitteissa silloin kulkeva virta, kun laite ei ole toiminnassa. **-vuo|de** *s. harv.* **1.** leposohva. | Itämainen l. Ruokaillessaan kreikkalaiset makasivat l:teilla nojaten vasempaan kyynärpäähänsä. **2.** vuode. | Vaimo teki minulle huonon l:teen. **-vuoro** *s.* Sotilaan, merimiehen l. Olla l:ssa. **-vuosi** *s.* Urheilijan pitämä l. Uskolliselle palvelijalle toivotamme rauhallisia l:a. — *Erik.* muinaisisraelilaisten joka seitsemäs vuosi viettämä aika, jolloin maata ei saanut kylvää, velat oli annettava anteeksi ja orjat oli vapautettava, sapattivuosi.

leppe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* lempeä, leppoisa, leppoinen. **1.** tuulesta, säästä yms.: (miellyttävän) leuto, lauha, lämmin; tuulesta tav. samalla: hiljainen, vieno. | Hiljainen, l. tuuli. Järven l:ät laineet. L. ja tyyni ilta. Kesäyön hivelevä l:ys. Päivä paistaa l:ästi. Saunan l. löyly. Tuule, tuuli, l:ämmin, missä köyhä raataa A.V.KOSKIMIES. **2.** ihmisestä, hänen luonteenominaisuuksistaan, suhtautumisestaan toisiin: hyväntahtoinen, ystävällinen, herttainen, säyseä, sävyisä. | L. kuin karitsa. Vanhuksen l:ät kasvot. Hymyillä, puhua, nauraa l:ästi. Puhutella jkta l:ästi. L. huumori. Olla l:ällä tuulella. Hyvä [on] arkaa ajaa, l:ätä lennätellä SL. L. vastaus taltuttaa kiukun, mutta loukkaava sana nostaa vihan VT. **3.** tunnelmasta, vaikutelmasta yms.: miellyttävän rauhallinen, viihtyisä, miellyttävä, herttainen. | L. tunnelma, olo. Illan l. rauha. L. raukeus valtasi mielen. Sisä-Suomen l:ät lehtomaisemat. -- kodinnurkka, missä l. ympäristö liitti ihmissielut lähelle toisiaan PÄLSI.

leppoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed. | L. tuuli, kevätilta. L:sesti paistava aurinko. -- katuvieri näytti niin l:sen lämpimältä KAUPPISH. — Rovastin l. olemus. Puhua, keskustella l:sesti. L. myhäily, huumori. — L. takkavalkea TOPPILA.

leppois|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* = leppeä. *(1.)* L. tuuli, sää. L. heinäkuun ilta. L:at löylyt. — L. kevätsade. Putoili l:asti lunta AHO. Joki virtaa milloin vinhana koskena, milloin l:ana suvantona. *(2.)* L. mies, luonne. L:at kasvot. L. hymy, muhoilu, katse. Isännän l. juttelu. L. leikinlasku, huumori. Puhutella jkta l:asti. *(3.)* L. tunnelma. Saunan jälkeinen l. olo. Mielen täytti l. rauha. L. muisto. Kynttilät loivat pöytään l:aa hohdettaan. Toivotamme vieraallemme l:aa elämän iltapuhdetta. L. kodintuntu SILL. Pistetään palamaan, onpa tässä l:aa iltaa KARHUM. Vehmas, l. maisema. — L:at [= pehmeät, mukavat] vaatekengät AHO.

leppyi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** vars. *heng.* lempeä, sovinnollinen, armollinen. | Taivaallisen isän l:set kasvot. Jumala katsoo l:sesti uhrin puoleen. -- sä että olet l. / armoas kerjääville VK. — Puheistani isä ei tullut sen l:semmäksi. **2.** *harv.* leppeä, leppoisa. | Käyden maat l:semmät SL.

leppyis|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* ihmisestä:

lempeä, leppeä. | Sydämeni on sula ja l. kaikkia ihmisiä kohtaan PÄIVÄR.

leppymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* L. vihassaan. L. vihamies, vastustaja, vihollinen. L. viha, taistelu, sota. Vihata l:tömästi.

leppy|ä[1*] *v.* lakata tuntemasta vihaa, suuttumusta, muuttua jälleen ystävälliseksi, sopuisaksi, lauhtua, heltyä. | L. jklle, jkhun. Miten saisin hänet l:mään? Niin pitkävihainen, ettei lepy koskaan. Joka syyttä suuttuu, se lahjatta l:y SL. Niin Herra l:i maalle, ja vitsaus taukosi Israelista VT.

lepp|ä[11*] *s.* **1. a.** Alnus, koivukasvien heimoon kuuluvia puita t. pensaita. | L:ää kasvaa Suomessa kaksi lajia: harmaal. ja terval. Joen rannalla kasvaa l:iä. Pellonojat työntävät l:ää. Hakata l:iä polttopuiksi. — *Yhd.* harmaa-, hikiäis-, rauta-, terva-, valkol.; rantal. **b.** lepän puuaines. | Kuivuttuaan l. on punertavaa puuta. Lepästä tehty pytty. **2.** *kans.* veri. | - - nuorten karhuntappajain [piti] kahmalostaan ryyppiä karhun "l:ää" (verta), sillä se karkaisi luontoa K.KROHN. Aina jatkui leikki julma, miesten l. juoksi LEINO.

leppä|halko *s.* **-i|nen**[63] *ain.a.* L. sauva. L:siä halkoja. On meillä oloista koissa / l:sessä lekkerissä KAL. **-kalikka** *s.* **-kemppi** *s.* Psylla alni, lehtikemppi, jonka toukka aikaansaa lepän lehdissä yleiset valkoiset hahtuvaläiskät, ns. lepän piimän. **-keppi** *s.* **-kerppu** *s.* Taitella l:ja. **-kerttu** *s.* **1.** *kans.* ja *yleisk.* leppäpirkko. | Punainen, mustatäpläinen l. Lennä, lennä, l., / ison kiven juureen KR. **2.** *kans.* leppälintu. | L. laski lyhyttä viehkeää liritystään PAKK. - - katso, juhlii luonto Suomen, / laulaa lemmen l.! LEINO. **-lehto** *s.* Kuusikkoa seurasi hyötyvä, kaskesta kohonnut l. AHO. **-liina** *s. kut.* kansankankurien luoma nelivartinen kudos, johon on yhdistetty palttinaa ja kuderipsiä. **-lin|tu** *s.* Phoenicurus phoenicurus, rastaiden heimoon kuuluva pieni varpuslintu, kautta maamme tunnettu laulaja. | L:nun tuntee ruskeanpunaisesta pyrstöstä. **-metsä** *s.* **-pehko** *s.* leppäpensas. **-pensaikko** *s.* **-pensas** *s.* **-pirk|ko** *s.*; *syn.* *kans.* ja *yleisk.* leppäkerttu, -terttu. | L:ot 'Coccinellidae, pieniä kuperaruumiisia, us. puolipallon muotoisia, värikkäitä, täplikkäitä t. juovaisia kovakuoriaisia'. **-puinen** *a.* L. pytty. **-pu|u** *s.* Kasvava l. L:usta tehty vaneri. Keppi on l:uta. Lämmittää l:illa. **-pölkky** *s.* **-rousku** *s.* Lactarius deliciosus, oranssinkeltainen syötävä rousku, leppäsieni. **-sieni** *s.* = ed. **-terttu** *s.* **1.** *kans.* ja *yleisk.* leppäpirkko. **2.** *kans.* leppälintu. **-valtainen** *a.* L. me'sä 'metsä, jossa leppä on vallitsevana puulajina'. **-vaneri** *s.* **-vesakko** *s.*

lepra[10] *s.* leprabasillin aiheuttama vaikea pitkäaikainen tartuntatauti, (s)pitaali. — *Yhd.* hermo-, kyhmyl. **-basilli** *s.* **-sairaala** *s.* **-tauti** *s.* **-tautinen** *a.* ja *s.*

lepsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Hameenhelmojen l:telu.

lepsahta|a[2*] *mom.v.* < lepsua. | L. istualleen, istumaan. Helma l:a joka askelella.

lepsu[1] *a. ark.* vars. ihmisestä: vetelä, veltto, saamaton, nahjusmainen. | Kyllä on l. mies! — *S:sesti.* Mokoma l.!

lepsu|a[1] *deskr.v.* heilua velttona. | Leuan alla l:i tyhjä nahka kuivahtaneiden kaulajänteiden varassa SILL.

lepsukka[15*] *deskr.s.* veltto, nahjusmainen olento.

lepsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Hampaat kalisten lähti hän sitten [kävellä] l:telemaan kotimökkiä kohti LEINONEN.

lepsutt|aa[2*] *deskr.v.* **1.** kävelemisestä. | Paljain jaloin l:ava lapsi. **2. a.** *intr.* heilua, lepsahdella. | Hänen lapintakkinsa helma l:i arvokkaasti JÄRVENT. **b.** *tr.* heiluttaa. | Korviaan l:ava koira.

leptiitti[6*] *s.* hienorakeinen t. tiivis metamorfinen kiteisliuskeinen kivi, jossa on vaaleana aineksena kvartsia ja maasälpää. **-muodostuma** *s.*

leptomi[6] *s. kasv.* johtojänteen siiviläosa; vrt. hadromi.

leptosomi[4] *s.* leptosominen henkilö, asteenikko; vrt. atleetikko, pyknikko. **-|nen**[63] *a.* asteeninen. | L:set henkilöt ovat kapeaharteisia, litteärintaisia ja hentoluisia. L. ruumiinrakenne. **-tyyppi** *s.*

leput|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Rannassa olevien jahtien mastoissa l:teli se [tuuli] pussiviirien häntää PAKK.

leput|taa[2*] *v. murt.* -us[64] *teonn.* **1.** *tr.* heiluttaa, värisyttää. | Tuuli l:taa puiden lehtiä. **2.** *intr.* lepattaa, lipattaa. | Tuulenhenki, niin mieto, että ei saanut puitten lehtiä l:tamaan PAKK.

lepuu[25] *teonn. harv.* lepääminen, lepo.

lepuutella[28*] *frekv.v.* < seur. | L. hermojaan, jalkojaan.

lepuut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < levätä. | Muutaman tunnin ajon jälkeen l:imme hevosiamme. L. jalkojaan, jäseniään, kättään. Lintu l:taa siipiään. Lihasten l:us uinnissa. L. maata 'antaa maan olla kesantona'. — L. hermojaan. L. mieltänsä. L. katsettaan jssak. L:tavaa musiikkia.

lepyt|ellä[28*] *frekv.v.* -televästi *adv.* -tely[2] *teonn.* < lepyttää. | Jumalia l:eltiin uhreilla. L:ellen lehmä lypsää [= hyvyydellä, ystävällisyydellä pääsee toiveidensa perille] SL. Puhua l:televästi.

lepyt|in[56*] *väl.* < seur. | Luostari lähetti kaikki rahansa vihollisen l:timiksi. Jumala vaati ihmisuhrin l:timekseen.

lepyt|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* -ys[64] *teonn.* (< leppyä) saada t. saattaa leppymään, lauhduttaa, tyynnyttää. | En saa häntä millään l:etyksi. Jumalien l:ys uhreilla. L. haltija, vainaja. - - ken poistaa kuolon kauhean, / l:tää vihan Jumalan? VKV. - - ihastutti saaren immet, / kaikki lesketki l:ti KAL.

lepytys|juhla *s.* Manalaisten, jumalien l. **-rukous** *s.* **-uhri** *s.* Jumalien, vainajien vaatimat l:t.

lepäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < levätä. | Kesken matkan jäätiin pappilaan l:emään. Kalle oikaisi sänkyyn l:emään. Hylkeet l:evät jäälautoilla. Satamassa l:evät veneet.

lepän|kanto *s.* **-kuor|i** *s.* L:esta saatiin mustaa väriä. **-lehti** *s.* **-oksa** *s.* **-urpu** *s.* **-varpu** *s.*

lepäämätön[57] *kielt.a.* < levätä.

lerkki|ä[17*] *v.* latkia. | -- maidollakin mairittelin, / ei hän [kissa] l:nyt SAMULI S.
lerkku[1*] *s. kans.* (seinäkellon) heiluri. | Seinäkello tuolla katsoo leveänaamaisena, tylyn näköisenä... niin verkkaan heilahtelee sen l:kin... LEHT.
lerkku|a[1*] *v.* riippua, roikkua, heilua (riipuksissa). | Tupakka l:u hampaissa. -- tuollahan l:i hänen päänsä alhaalla etujalkain välissä KIVI. -- heiluri l:i tasaisesti, laiskanverkkaan HAANPÄÄ.
lerpahta|a[2*] *mom.v.* mennä lerpalleen. | Alahuuli oli l:nut alas.
lerpall|a, -e *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) hervottomana, rentona riippuen. | Nolon näköisenä ja huulet l. Alahuuli jää l:een. Hevonen seisoo allapäin, huuli l:aan. Pää, korvat, kieli, häntä l:aan. Kasvin lehdet ovat l:aan. Hatun reuna, purjeet l:aan. [Jänis] kapsahtaa takajaloilleen istumaan, pitkät korvat pystyssä ja etujalat hassusti l:aan AHO.
lerpassa *s. vaill.*, us. *adv.* = ed. | -- huulet sanoin kuvaamattomassa l. SILL.
lerpatta|a[2*] *v.* olla lerpallaan. | Huuli l:a velttona. L:vat korvat. Lehdet l:vat kuumuudesta. Liput l:vat pitkin salkoa.
lerppa|hattu *s.* lerppalierinen hattu. **-huuli 1.** *s.* Pollen l. **2.** *a.*, us. *s:sesti* = seur. **-huulinen** *a.* **-lierinen** *a.* L. hattu.
lerppu|a[1*] *v.* lerpattaa. | -- liikauttaa l:vaa alahuultaan LEHT.
lerput|ella[28*] *deskr.v.* hitaasta, veltosta kävelystä t. juoksusta. | Lähti astua, juosta l:telemaan. Käveltiin l:eltiin ja kannettiin vuoroin säkkiä KARHUM.
lerva[10] *s.* maaperäopissa: veteen laskeutunut orgaaninen aines.
lervi[4] *s. murt.* lärvi.
lerviä[17] *v. murt.* lörpötellä.
lesbolainen[63] *a.* ja *s.* L. lyriikka. L. rakkaus 'naisten homoseksuaalisuus'.
lese|et[78] *s. mon.* ennen rouhimista ja jauhamista jyvistä irrotetut kuoriosat, joihin on jäänyt kerros siemenen ulommaisia solukoita. | Rukiista saadaan n. 65 % varsinaisia jauhoja, 5—10 % jälkijauhoja ja 22—25 % l:itä. — *Yhd.* kauran-, ohran-, rukiin-, vehnänl.; manteli-, ruisl.
lese|jauhot *s. mon.* leseistä jauhetut jauhot. **-leipä** *s.* lesemättömistä jauhoista valmistettu leipä.
lesemät|ön[57] *kielt.a.* < lestä. | Jyvät jauhetaan l:töminä 'kuorineen'. Karkeat eli l:tömät [= kuorineen jauhetusta viljasta valmistetut] jauhot.
lesitiini[4] *s. kem.* koliinia, fosforihappoa, glyserolia ja rasvahappoja sisältäviä typpipitoisia rasvoihin (lipideihin) luettavia yhdisteitä. | L:ä tavataan runsaasti mm. aivo- ja hermokudoksessa.
lesi|ä[17] *v.* = lestä. | Ohrain l:minen. L:tyt ruisjauhot.
lesiäi|nen[63] *s.* L:set 'Ptinidae, pieniä kovakuoriaisia, joiden toukat ja täysimuotoiset yksilöt tekevät tuhoa ruoka- ja vaatevarastoissa'.
lesken|eläke *s.* Isän kuoltua perhe eli l:eläkkeen varassa. **-juoksu** *s.* leskisillä olo. **-lehti** *s.* Tussilago farfara, mykerökukkaisiin kuuluva keltakukkainen kasvi, jolla keväällä kukkimisaikana on suomuinen kukkavana ja myöhemmin isot herttamaiset lehdet.
leskeys[65] *s.* leskenä olo. | Pitkä l. Mies tunsi itsensä kovin yksinäiseksi leskeytensä aikana. **-aika** *s.* **-vuosi** *s.*
lesk|i[8] *s.* **1.** puolison kuoltua eloon jäänyt aviomies t. -vaimo. | Jäädä l:eksi. L:et ja orvot. Varakas l. Elävän l. (puhek.) 'eronnut t. puolisonsa jättämä aviovaimo t. -mies'. Amerikan l. (puhek.) 'vaimo, jonka mies on mennyt Amerikkaan'. L:en ropo [alk. UT] 'pieni, vaatimaton, mutta hyvästä sydämestä annettu lahja'. Keveät on l:en kengät miestä toista toivoessa SL. — *Yhd.* ajurin-, kauppiaan-, merimiehen-, papin-, poliisin-, sepän-, suutarinl.; sotal.; kesäl. **2. a.** Juosta l:eä 'olla leskisillä'. **b.** kiinniottaja leskisillä oltaessa.
leski|akka *s.* **-emäntä** *s.* Talon vanha l. **--ihminen** *s.* **--isäntä** *s.* **-kassa** *s.* Virkamiesten leskija orpokassa. **-keisarinna** *s.* **-kuningatar** *s.* **-mie|s** *s.* Pysyä l:henä. Keski-ikäinen, varakas l. haluaa kirjeenvaihtoon. **-rouva** *s.*
leskis|illä[63] *s. vaill.* Olla l. 'leikkiä kiinniottoleikkiä, jossa leikkijät lähtevät pari kerrallaan juoksemaan ja yksi leikkijöistä, leski, koettaa juoksemalla tavoittaa toisen heistä parikseen ja parittomaksi jäänyt joutuu vuorostaan kiinniottajaksi'. Ruveta l:ille. Juosta l:tä 'olla leskisillä'.
leski|ukko *s.* **-vaimo** *s.* **-vakuutus** *s.* Leski- ja orpovakuutuksella tahdotaan vähävaraisen perheenhuoltajan kuoltua turvata hänen perheensä toimeentulo. **-äiti** *s.*
lespa|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* puheviasta: sammaltaa.
lestadiolai|nen[63] [tav.: -tā-] *s.* ja *a.* lestadiolaisuuden kannattaja; lestadiolaisuutta koskeva, lestadiolaisuuteen kuuluva; vrt. hihhuli(lainen). | Pohjois-Suomen ja -Ruotsin l:set. L:sten seurat, kokous. — L. herätysliike, suunta, uskonkäsitys.
lestadiolaisuu|s[65] [tav.: -tā-] *s.* Laestadiuksen alkuunpanema uskonnollinen herätysliike, joka on levinnyt vars. Pohjois-Suomeen ja Pohjois-Ruotsin suomalaisseuduille. | L:den piirissä on useita erillisiä oppisuuntia.
lesti[4] *s.* **1.** jalan muotoinen, tav. puusta tehty esine, jonka päälle kenkä ommellaan t. jota käytetään esim. kengän muodon säilyttämiseen. | Pieksun, puolikengän l. Panna kengät l:lle venymään. Kengät, joita ei käytetä, on parasta pitää l:llä. -- naskali ja pikilanka kourassa hän [suutari] viimein kuoleekin l:nsä niskaan KIVI. Ei kaikkia kenkiä yhdellä l:llä tehdä [= eivät kaikki ihmiset ole samanlaisia] SL. Suutari pysyköön l:ssään [= jokainen tehköön mihin pystyy, pitäköön huolen omista asioistaan] SP. — *Yhd.* kengän-, tallukanl. **2.** vars. *tekn.* laajentuneessa merk:ssä. | Levy taivutetaan kuumana l:n päällä. — Parsittaessa sukkaa on hyvä käyttää jonkinlaista l:ä.
lesti|pari *s.* Suutarilla on monta puista l:paria.

-pussi *s.* **-säk|ki** *s.* Suutari otti l:in selkäänsä ja lähti toiseen taloon. **-tehdas** *s.*
lestittää[2*] *v.* panna [kenkä] lestille.
lesty[1] *a.* (*partis.* < lestä) kuorittu, seulottu, puhdistettu;)(lesemätön. | Hienoja jauhoja saadaan vain l:istä jyvistä. L:t jauhot. — *S:sesti.* L:t 'lestyjauhot'. — *Yhd.* ohra-, ruis-, vehnäl:t. **-jauhot** *s. mon.* jyvän sisäosasta jauhetut jauhot; seulotut, hienot jauhot.
les|tä[24] *v.* kuoria jyviä; puhdistaa, seuloa jauhoja; lesiä. | Jyvien l:eminen. - - pantiin olvet, leivät l:tiin LEINO.
letargi|a[15] *s.* sairaalloinen horrostila. | Kuumeja aivotautien aiheuttamat l:at. **-nen**[63] *a.* L. uni, horrostila.
leteri[5] *s. ark.* rivi, jono, lauma, liuta, sarja. | Pitkä, iso l. lapsia.
letit|tää[2*] *v.*, vars. *puhek.* **-ys**[64] *teonn.* palmikoida.
letkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tuppi l:teli Mikon askelten tahdissa. - - punainen rusetti l:teli [puhujan] leuan alla ... KIANTO. Polvien l:telu.
letkah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< letkua) notkahtaa t. heilahtaa rennosti. | Polvet l:tivat, ja mies kaatui maahan. Siiman l:dus.
letkakääsy|t *s. mon. murt.* linjaalikiesit. | - - katsellen rekiä ja rattaita ja nahkapeitturin l:jä KIVI.
letkau|s[64] *s.* **1.** *harv.* letkahdus. | Piiskan l. — Tav. **2.** pahansuopa pistopuhe, -sana, ilkeämielinen t. pilkallinen huomautus t. lausuma. | Ilkeä, pilkallinen, loukkaava, törkeä l. Savolainen laskee sutkauksia ja l:ksia. Tuollaiseen l:kseen ei kannata vastata.
letkaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. saamattomia oppilaitaan.
letkaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < letkahtaa. **1.** L. polviaan. Ohjasperillään hän silloin tällöin l:ti ontuvaa hevosta TALVIO. — Tav. **2.** esittää letkaus (2); vrt. pilkata, ivata, solvata. | Kirjailija l:taa teoksessaan maan oikeuslaitosta. Tarkastaja l:ti, että oppilaat osasivat enemmän kuin opettaja.
letkavarsi *s. murt.* letkuvarsi.
letku[1] *s.* kankainen, kuminen, metallinen tms. taipuisa putki. | Hampusta ja puuvillasta kudottuja l:ja käytetään paloruiskuissa tai muuten johtamaan vettä. Huuhtelukannun, pölynimurin, pyöränpumpun l. Ohut, paksu l. — *Yhd.* hamppu-, kumi-, metalli-, puuvillal.; hengitys-, höyry-, imu-, kastelu-, vesi-, öljyl.; palol.; pumpun-, ruiskunl.
letku|a[1] *deskr.v.* notkua, hetkua, hetkahdella, letkahdella. | - - antakaat polvenne l. [tanssissa] KIVI. - - raskaan painon alla pieni ajoneuvo l:i ja huojui ALKIO.
letkuauto *s.* Palokunnan l.
-letkuinen[63] *poss.a.* Lyhyt-, pitkäl.
letku|johto *s.* Moottoriruiskun l. **-kannu** *s.* huuhtelukannu. **-kela** *s.* L., jolle sopii 60 metriä paloletkua. **-kytkin** *s.* Junan jarrujohdot yhdistetään toisiinsa ja veturiin välillä olevien l:ten avulla. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. kuitu, solu, kudelma. **-n|liitin** *s.* **-piippu** *s.* **-ruokin|ta** *s. lääk.* L:nassa viedään letku nenän tai suun kautta potilaan mahalaukkuun ja juokseva ruoka johdetaan tätä tietä mahaan. **-suihku** *s.* Kylpyamme, jossa on l.
letkuton[57] *kar.a.* L. käsipumppu.
letku|torni *s.* Palokunnan l. **-varsi** **1.** *s.* Piipun l. 'pitkä, taipuisa varsi'. **2.** *a.* = seur. | Vaarin l. piippu. — *S:sesti.* Sellainen oikea l. [= letkuvartinen piippu] se piti sieltä nyt ostaa JOTUNI. **-vartinen** *a.* L. piippu.
letti[4*] *s.*, vars. *puhek.* palmikko. | Tukka on letillä. Kaksi paksua l:ä niskassa. — *Yhd.* vehnäsl. **-nauha** *s.* hiuspalmikon siteenä käytetty nauha, palmikkonauha. **-päinen, -pää** *a.* L. tyttö.
let|to[1*] **1.** *s.* **a.** aukea, märkä, hyllyvä suo, joka kasvaa etupäässä ruskosammalta ja ruohoa; vrt. neva, räme, korpi. | L:toja esiintyy kalkkipitoisilla seuduilla. Puuton l. — *Yhd.* maadunta-, muta-, rimpil. **b.** *murt.* rannikon lähellä oleva pieni, kallioinen saari; kari. | Hylkeet nousevat kiima-aikana l:oille. — *Yhd.* kallio-, karil. **2.** *a. harv.* kostea, vetelä, hyllyvä, lettoinen. | Joutsenet tekevät pesänsä hyvin l:olle paikalle. Talon alla on l. lampi.
lettoinen[63] *poss.a.* < ed. 1. a. | L. seutu.
letto|korpi *s.* leton ja korven välimuoto. **-maa** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* L. suo, niitty. **-niitty** *s.* Neva- ja l:jen pääkasveina ovat sarat. **-räme** *s.* leton ja rämeen välimuoto. **-sammal** *s.* letolla kasvava sammal(laji). **-sara** *s.* Carex heleonastes, letoilla yleinen sara. **-suo** *s.* = letto 1.
lettu[1*] *s. ark.* = lätty.
letuk|ka[15*] *s.* **1.** *halv.* nuoresta tytöstä t. kevytmielisestä naisesta: hepsakka, heilakka; hempukka, naikkonen. | Tytön, piian l. Senkin l.! Kaikenlaisia l:oita sitä vaimoksi otetaan! Moisia meill' onko l:oita, / jotka vieras kohta viekoittaa *MANN. — *Yhd.* piika-, tyttöl. **2.** *ark. leik.* Chevrolet-merkkisestä autosta. | Ajaa l:alla.
letustel|la[28] *deskr.v.* vätystellä, vetelehtiä; löntystellä. | Hän ei puhunut paljoa, mutta l:i laiskana HAARLA. - - huokasi Akustiina astua l:len tuvan puolelle KAUPPISH.
leuallinen[63] *poss.a.* < leuka.
leuanalus *s.* Rusakkojäniksellä on valkoinen l. **-hihna** *s.* Kypärän l. **-nauha** *s.* Naisten olkihatun l. **-parta** *s.* **-rauhanen** *s.* = seur. **-sylkirauhanen** *s. anat.* leuan alla oleva sylkirauhanen.
leuan|alusta *s.* leuanalus. **-kärki** *s.* **-lukko** *s. lääk.* puremalihasten kouristus, suunsulku. **-nosto** *s. puhek.* tangosta riippuen suoritettu käsinkohonta, jossa leuka kohotetaan tangon tasalle. | Pojat kilpailevat tikapuilla l:ssa. **-puolisko** *s. anat.* Nisäkkäillä on tavallisesti yksi kulmahammas kussakin l:ssa. **-pää** *s.* leuankärki. **-raot|in** *s. lääk.* leukapihdit. | Jos potilaan hengitys nukutuksessa on estynyt, täytyy hänen suunsa avata l:timella.
leuaton[57] *kar.a.* < leuka. | Suikulaisen l. suuaukko.
leudon|taa[8] *v.* tehdä leudo(mma)ksi, lauhduttaa, lauhentaa. | Meri viilentää kesän ja l:taa talven. Lämmin merivirta l:taa rantoja. — *Kuv.*

-- l:sivat nykyhetkensä onnea pehmeällä surumielisyydellä SILL.
leudontua[1*] *pass.v.* (< ed.) = seur.
leu|dota[31*] *v.* tulla leudo(mma)ksi, lauhtua. | Ilma l:tonee. Viime aikoina sää on l:donnut. — *Kuv.* -- hänen vihansa l:tonee [= lauhtuu, lientyy] AHO.
leuhah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Västäräkki lentää l:teli.
leuhaht|aa[2*] *v.* lehahtaa, hulmahtaa. | Varis lentää l:i katolle. Kumarsi niin, että tukka l:i. Ovesta l:i voimakas lääkkeen tuoksu.
leuhautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | Tuuli l:i miesten takinliepeitä. Paronitar l:aa auki ison silkkiviuhkansa. — Jo astui kohin kotia, / lepikköä l:i [= asteli kevyesti] KAL.
leuhk|a[10] **1.** *a. puhek.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* kehahteleva, rehentelevä, ylpeilevä, tyhmän ylpeä; hassu, houkka, hullu. | Tosi l. mies. L. luonteeltaan, käytökseltään. -- kaikki nuoruuden hassutukset ja l:uudet KIANTO. — *S:sesti.* Tuommoinen l. se oli jo poikasenakin. Jos puolet puheesta todeksi otti, niin liikaa otti KARHUM. Niin he elelivät, kaksi l:a, kunnes tauti nujersi Päärhällin vuoteeseen HAANPÄÄ. **2.** *s. murt.* piilu.
leuhk|aa[2] *v. murt.* leuhahdella, liehahdella. | -- juoksivat niin, että tukat l:ivat TIITUS.
leuhkais|ta[24] *mom.v.* **1.** (< leuhkia) kehaista. | Kuuluu l:seen suurista rahoistaan. **2.** *deskr.* kevyen touhukkaasta kävelemisestä, juoksemisesta yms. | Juosta l. liepeet levällään. Oikein omasta halustaan puhellen hän kävellä l:i nuoren pastorin kupeella KAUPPISH.
leuhki|a[17] *v. puhek.* kehuskella, rehennellä, ylvästellä, puhua suuria itsestään. | A. l:i hyvillä liikeyrityksillään. Älä leuhki! En halua l., sanon vain totuuden. L. ummet ja lammet.
leuhot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | -- maiseman ylitse l:televa varislintu HAANPÄÄ.
leuhot|taa[2*] *deskr.v.* kiireisestä, touhukkaasta liikkeestä. | Juosta l:ti että takinliepeet hulmusivat. Mennä l. Lumi pöllysi, kun poika hiihtää l:ti. Suuri, musta lintu -- lentää l:taa pitkin joen uomaa TOPPILA. Kuule, minä en oikein pidä, että se Lempi l:taa [= kulkee, huomiota herättäen seurustelee] tuon Oulan kanssa JÄRVENT. — Pystyssä l:tava [= hulmuava] tukka. Parta l:taa tuulessa.
leuhto|a[1*] *v.* tuulesta: leppoisasti puhallella, leyhähdellä; vrt. liehtoa. | -- tuulikin, joka hiljaa l:i suven puolelta, tuntui lämpimästi hivelevän ihoa IVALO. — *Murt.* hulmuta, liehua. | -- takin liepeet l:ivat mennessä KAUPPISH.
leuhu|a[1] *v.* liehua, hulmuta, leyhyä. | -- musta, pitkä tukka tuulessa l:en TOPPILA.
leuhut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Tuuli l:telee pojan tukkaa.
leuhutta|a[2*] *kaus.v.* (< leuhua) liehuttaa, hulmuttaa, leyhyttää. | Tuuli l:a nuoralla olevia vaatteita.
leuk|a[10*] *s.* **1.** ihmisen ja muiden selkärankaisten toisiaan vasten liikkuvista pään osista, joista toinen (yläl.) rajoittaa suuaukkoa ylä-, toinen (alal.) alapuolelta ja joissa on hampaita t. vastaavia muodostumia puremista varten; *el.* myös vastaavista alempien eläinten muodostumista (suuosista t. raajoista). **a.** ihmisestä; *yks.* tav. = alaleuka. | Pyöreä, terävä, kulmikas, leveä, voimakas, tarmokas, naisellinen l. Sileä, ajeltu l. Pitkä parta leuassa. Rusetti leuan alla. Elli on niin lihonut, että hänellä on kaksi l:aa 'kaksoisleuka'. L. tutisee, tärisee, vavahtelee, järähtelee (itkusta, mielenliikutuksesta). Lyödä, iskeä, antaa jkta l:aan. Saat [iskun] l:aasi, jos vielä virnistelet! Haukotteli että leuat olivat mennä sijoiltaan. Leuat loksahtavat auki (hämmästyksestä). L. lyö t. leuat lyövät loukkua (vilusta, pelosta). — *Ark.* eräissä vars. puhumista merkitsevissä sanonnoissa. | Aukoa, levitellä, repiä l:ojaan (alat.) 'puhua äänekkäästi, mahtavasti, levennellen'. A. sai pyyhkiä l:aansa 'jäi ilman, nuolemaan näppejään'. -- jättäkäät tämä l:ain nalkutus [= kinastelu, riita] KIVI. Etkö sinä riivattu voi hillitä l:ojasi [= olla vaiti] KIVI. **b.** eläimistä: *yks.* tav. = alaleuka. | Kuoputtaa koiraa leuan alta. Krokotiili avaa pitkät l:ansa. Lohen leuat. Niveljalkaisten leuat ovat muuttuneita raajoja. **c.** *yhd.* Ala-, väli-, yläl.; raatelu-, tarttumal.; kaksoisl.; koukku-, käykkä-, väkäl.; koiranl. **2.** *kuv.*, tav. *mon.* leukamaisista, "kitaa" rajoittavista esineen, vars. työkalun (tarttuma-, puristus- yms.) osista. | Pihtien, hohtimien, ruuvipuristimen, jakoavaimen leuat. Saksien leuat. Kiinteät, liikkuvat leuat. Kone repii levyt hammaslaitaisilla leuoillaan. Nuotan leuat 'poven suuaukon ylä- ja alasyrjä'. — *Yhd.* kierre-, kiinnitys-, puristus-, purul(euat); irto-, puu-, teräsl(euat).
leuka|haiven *s.*, tav. *mon.* Tuomari pöydän päässä pyyhkäisi olutvaahtoa punertavista l:haivenistaan HAARLA. **-hammas** *s. el.* leuassa oleva hammas; vrt. ihohammas. **-helt|ta** *s.* Kanalla on harjaheltta päälaella ja parilliset l:at kummallakin puolella alaleuan alla. **-hermo** *s. anat.* **-hihna** *s.* leuan alitse kulkeva hihna, leuanalushihna. | Kypärän l. Suitsien l.
leukail|la[29] *v. ark.* -u[2] *teonn.* laskea kokka-, kompapuheita, virnistellä, leksotella, ivailla, naljailla. | Pojat l:evat tyttöasioista. Älä l:e! Irvihampaiden l:u.
-leukainen[63] *poss.a.* Jämerä-, jäykkä-, koukku-, kova-, leveä-, litteä-, luja-, ohut-, pitkä-, pyöreä-, suippo-, suuri-, terävä-, vahval.; kaksil.; partal.; puu-, rauta-, teräsl.
leuka|isku *s.* nyrkkeilyssä: isku leukaan. **-istukka** *s. tekn.* Sorvin l. **-ja|lka** *s. el.*, tav. *mon.* niveljalkaisten suuosien takana olevista raajoista, joita käytetään ravinnon otossa. **-kaar|i** *s. el.* etumaisin kalojen nielukaarista; vrt. kiduskaari. | Rustokalojen hampaallinen l. Liskoilla l:en luut ovat lujasti liittyneet toisiinsa. **-karv|a** *s.*, tav. *mon.* Haroo hämillään l:ojaan. — Hirven l:at ovat yhdessä kohdassa pitemmät kuin muualla ja muodostavat partamaisen tupsun. **-koukku** *s.* nyrkkeilyssä: leukaan osunut koukku(lyönti). **-kulma** *s. anat.* ihmisellä alaleuanluun rungon ja haaran korvan alapuolella muodostama kulma. **-kuoppa** *s.*

alaleuassa oleva kuoppa. **-kyhmy** *s. anat.* ihmisen alaleuan kärjessä oleva ulkonema. **-laikka** *s. tekn.* liikkuvilla leuoilla varustettu laikka, johon työkappale kiinnitetään sorvissa. **-lap|pu** *s.* pikkulapsen leuan alla pidetty suojavaate. — *Kuv.* Pääskyset mustin haarahelmatakein, punaisin l:uin HAANPÄÄ. **-lihas** *s.* **-lisko** *s.* Pareiosaurus, sukupuuttoon kuollut muinaiskauden matelija. **-lokero** *s. anat.* yläleuassa molemmilla puolilla oleva ontelo. **-lu|u** *s.* L:ita on ihmisellä kaksi: alaleuanluu ja yläleuanluu. Hevosen, lampaan l. Väinämöinen teki kanteleen hauen l:usta. Simson löi aasin l:ulla tuhat miestä. **-murskain** *s. tekn.* murskain, jossa murskaavina osina on leuat. **-nauha** *s.* leuan alitse kulkeva nauha, leuanalusnauha. | Pikkutyttöjen hatuissa on usein l. **-nivel** *s. anat.* nivel, jolla alaleuka niveltyy ohimoluuhun.

leuka|osa *s.* Kasvojen l. — Rysän l. **-pari** *s.* Hyönteisillä on kolme l:a. Näissä pihdeissä on kaksi l:a, toinen leikkaamista, toinen puristamista varten. **-parta** *s.* Tumma, tuuhea, pitkä, kihara l. Sivellä l:ansa. — Vuohen l. **-per|ä** *s., tav. mon.* = seur. | Lujat, jykevät, leveät l:ät. Iskeä jkta l:iin. Puree hampaansa yhteen niin että l:ät pullistuvat. Hevosen, sian l:ät. Muistatteko, - - kuinka Kolistimen Antti sai tästä kämmenestä tuonne vasten l:ää? KIVI. **-piel|i** *s., tav. mon.* leukanivelen ja leukakulman seutu, leukaperät; joskus: leuat, suu. | Partaiset l:et. Setä hieroskeli hämmästyneenä l:iään. Unohti piipun l:iinsä. Miehillä on rasvatut l:et 'hyvät puheenlahjat'. Lohen l:et. Heti virsikäs Vipunen / avoi suunsa suuremmaksi, / l:ensä levitti KAL. — *Yks.* leuanpuolisko. | Ihmisellä on kussakin l:essä 8 hammasta. **-pihdit** *s. mon. lääk.* leuanraotin. **-pussi** *s. el.* Pelikaanilla on venyvä l., jossa se kuljettaa ruokaa. Oravan l:t. **-puu** *s. puut.* hammaspuu, hevonen. **-rihma** *s. el.* hyönteisten alaleuoista ulkoneva nivelikäs lisäke. | Skorpionin l:t ovat muodostuneet saksiin päättyviksi tarttumaelimiksi. **-riipunta** *s. voim.* koukkuriipunta, jossa leuka ulottuu tangolle ja osa ruumiinpainoa tulee leuan varaan. **-sarana** *s.* leukanivel. | - - haukotteli niin, että l:t natisivat TALVIO. **-side** *s.* Halkaistusta vaatteesta tehty l. Kauneudenhoidossa käytetään erityistä l:ttä kaksoisleuan poistamiseksi. **-tupsu** *s.* pienestä leukaparrasta. | [Sarkkila] nykii pientä, jo harmahtavaa l:aan M.MERENMAA.

leukav|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** *harv.* suuri-, voimakasleukainen. | L., paksuniskainen miehen köriläs. — Tav. **2.** leukaileva, puheissaan rehentelevä, mahtaileva. | Oletpa l. noin nuoreksi mieheksi. Meikäläiset olivat tavattoman l:ia voitostaan. Puhua l:ia. L:uudestaan tunnettu mies.

leuka|valtimo *s. anat.* **-vill|a** *s.* Lampaan l. — *Ark. mon.* leukaparrasta. | Kolmannen kerran haroi käsi l:oja NUOLIV.

leukemia[15] *s. lääk.* valkosolujen ja niitä muodostavien elinten tauti. | L:t ovat parantumattomia, melko harvoin esiintyviä sairauksia.

leukku[1*] *s. murt.* = leuku.

leukodermia[15] *s. lääk.* ihon väriaineen puutteesta johtuva ihon valkotäpläisyys.

leukoija[10] *s.* Matthiola, ristikukkaiskasveja, joista useita lajeja viljellään koristekasveina kauniiden, tuoksuvien kukkiensa vuoksi. | Yksivuotinen, kaksivuotinen l.

leukooma[12] *s. lääk.* tautien t. loukkaantuman seurauksena syntynyt valkoinen arpi (esim. silmän sarveiskalvossa), valkoarpi.

leukoplasti[4] *s. kasv.* L:t 'lehtien valkohiukkaset'.

leukosaf|iiri *s. min.* valkoinen t. melkein valkoinen safiiri.

leukosiini[4] *s.* viljansiementen alkioissa esiintyvä albumiini.

leuko|sytoosi[6] *s. lääk.* valkosolujen liikarunsaus. **-syytti**[4*] *s.* valkoinen verisolu, valkosolu. **-yhdiste** *s. kem.* väriaineita valmistettaessa t. valmiita väriaineita pelkistettäessä saatuväritön orgaaninen yhdiste.

leuku[1] *s. murt.* (*rinn.* leukku) lapinpuukko.

leunansalpietari *s.* eräs typpipitoinen väkilannoite.

leusiini[6] *s.* eräs aminohappo.

leusiitti[6*] *geol.* tuhkanharmaa t. punertava kaliumaluminiumsilikaattimineraali.

leu|to[1*] *a.* -dosti *adv.* -tous[65] *omin.* ilman lämpötilasta: lauhkea, lauha, lenseä, leppeä, lämpimähkö. | L. ilma, sää, ilmasto. Kovien pakkasten jälkeen tuli l:dompaa. L. ilta, kesäyö. Meren rannalla talvet ovat l:dot, mutta kesät viileät. L. tuuli. Tuulee l:dosti. — *Kuv.* tyyni, rauhallinen, lempeä, leppoisa. | On niin l. olla. L. katse. - - pehmoisten aaltojen l:toa lipinää KIANTO.

leuto|ilmastoinen *a.* L. seutu, laakso. **-talvinen** *a.*

levaani[6] *s.* kasveissa tavattava liukoinen polysakkaridi.

levaht|aa[2*] *deskr.v.* lehahtaa. | Lintu l:aa lentoon. Ovi l:i auki. L. punaiseksi.

levanttilai|nen[63] **1.** *s.* Levantin asukas, Levantista kotoisin oleva henkilö; *erik.* Levantissa syntynyt eurooppalaisen miehen ja itämaisen naisen jälkeläinen. | Marseillen asukkaista on osa l:sia. **2.** *a.* L. puuvilla, öljy.

levari[5] *s. ark.* elokuvat. | Mennä l:in.

leve[78*] *s.* hahtuva, lepere. **1.** *kut.* Karstoilla tehdyt lepeet. Koneiden valmistamat lepeet. — *Yhd.* puuvilla-, villal. **2.** möyheä erä jtak pehmeää, kevyttä ainetta. | Heinät nostetaan seipääseen laajoina lepeinä. Äiti suki harmentuvia hiuksiansa, joista lähti kampaan suuria lepeitä HAARLA. - - eikä näy pienintäkään pilven l:ttä J.REIJONEN. [Lumesta lennähtää] muuan l. niin pehmeästi AK.

leveil|lä[28] *v.* = levennellä 2. | Kasvoilla l:i hävytön nauru. Älä l:e [= rehentele]!

leveillä(än *adv. murt.* levällään, leveänä. | Tässä he nyt taas istuvat pöllöttävät, rintapielet l. KIVI.

leven|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < leventää. **1.** *tr. harv.* A. l:telee kapeita hartioitaan. — *Refl. taiv.* - - yhdessä kulmassa l:telihen heloilla koristetun flyygelin vieressä pietarilainen - - divaani LEHT. — Tav. **2.** *intr.* olla leveä; olla pöyhkeä, korskea, ylpeä, mahtailla, rehennellä, kerskailla, pöyhistellä; esiintyä rehvak-

kaasti. | - - myöhemmin syyspuoleen, kun tupakka jo l:teli rehevänä ja mehevänä E.JAAKKOLA. - - ja niin kuin yksin metsä mittaamaton / sun ympärilläs valtas l:teli KOSKENN. — L. rahoillaan, rikkauksillaan. Renki-Kalle l:telee uusissa saappaissaan. Jukolan Juhanin l:televät puheet. Laulu päättyi lyhyeen kuin köyhän l:tely.

levennys[64] *s.* leventäminen; levennetty t. leveämpi kohta. | Kadun, joen, kanavan l. Tiehen on tehty kahden metrin l. Verkon l.

leventy|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) levetä. | Suvannoksi l:nyt joki.

leven|tää[8] *v.* tehdä leveä(mmä)ksi, laajentaa; vrt. levittää. | Kylätien l:täminen. Joki l:tää väylänsä pieneksi suvantojärveksi. Jos saha juuttuu puuhun, l:netään sahausaukkoa kiilalla. Tapa, joka on l:tänyt sivistyneistön ja kansan välistä juopaa. Verkko kudotaan kaventamalla tai l:tämällä. — *Kuv.* Poika yritti l. vanhempiensa leipää 'parantaa vanhempiensa toimeentuloa'.

leveranssi[4] *s. liik.* = hankinta 2. **-aika** *s.* **-kauppa** *s.* **-puu** *s.*

leveroi|da[18] *v. liik.* -nti[4*] *teonn.* hankkia (1.b), toimittaa.

leve|tä[34(30)] *v.* tulla leveä(mmä)ksi, leventyä, laajeta; vrt. levitä. | Joki l:nee lammeksi. Kasvun kiihtyessä vuosilustot l:nevät. Yhteiskuntaluokkien välinen juopa l:nee. Suutansa kohti l:nevä torvi. Polku on l:nnyt tieksi. Railo l:ni päivä päivältä. Leivät l:nevät [= laajenevat, leviävät] uunissa. Tästäpä l:nivät Laurin silmät KIVI. - - leukojen l:ämättä KAL. — *Kuv.* enentyä, paisua, kasvaa, parata. | Ei tästä leipä l:ne. Elämä l:ni l:nemistään E.KIVIJÄRVI.

levey|s[65] *omin.* (< leveä) jnk ulottuvuus sivusuuntaan. | Tien, joen, ojan, järven l. Lattian l. Radan, rintaman l. Laivan suurin l. Hartiain l. Kasvojen l. otsan kohdalta. Kankaan, verkon l. Sopiva, riittävä l. L:deltään kolme metriä. Kangasta on neljää eri l:ttä. Maalata koko siveltimen l:deltä. Metsät ulottuvat peninkulmien l:deltä sisämaahan päin. Taisteluaseman syvyys ja l. Katso, kämmenen l:deksi sinä teit minun päiväni VT. — *Yhd.* jalan-, käden-, kämmenen-, sormenl.; keski-, maksimi-, minimi-, sisä-, ulkol.; pinta-, pohja-, raidel.; pinnan-, pohjan-, raiteenl.; kaide-, porrasl.; saranl. — *Erik.* **1.** latitudi. **a.** *maant.* jnk paikan kulmamittoina ilmaistu etäisyys päiväntasaajasta, maantieteellinen leveys. | Paikka, jonka asema on 6 astetta itäistä pituutta ja 57 astetta pohjoista l:ttä. **b.** *täht.* tähden kulmaetäisyys ekliptikasta. **2.** *kuv.* vars. esteettisessä kielenkäytössä: täyteläisyys, mehevyys. | Eepillinen l. Kuvauksen jyhkeä l. Sävellys, jossa on sekä plastillisuutta että l:ttä.

leveys|aste *s. maant.* **1.** (mielivaltaisesta maanpinnan pisteestä laskettu) asteen suuruinen väli meridiaania. | L:asteet saadaan siten, että päiväntasaajan ja navan välinen kaari jaetaan 90:een yhtä suureen osaan. **2.** jnk (pituuspiirin) paikan sijainti (etäisyys päiväntasaajasta) leveysasteina ilmaistuna, maantieteellinen leveys, latitudi. | L:asteen määritys. Kasvi, joka viihtyy meidänkin l:asteillamme. **-ero(tus)** *s.* Pää- ja sivukadun suuri l. Kahden paikkakunnan välinen l. 'leveyspiirien välinen aste-ero'. **-hajonta** *s. sot.* = sivuhajonta. **-liitos** *s. rak.* liitos, jolla lautoja tms. liitetään toisiinsa sivusuunnassa. **-mit|ta** *s.* Puutavaran vakiintuneet l:at. Rakennuksen, sillan l. **-piiri** *s.* **1.** *maant.* päiväntasaajan suuntainen piiri, jolla olevien paikkojen etäisyys päiväntasaajasta on sama, paralleelipiiri; vrt. meridiaani, pituuspiiri. | Helsingin l. on pituudeltaan puolet päiväntasaajasta. Suurin osa Suomea on 60:nnen l:n pohjoispuolella. **2.** *täht.* taivaanpallon isoympyrä, jonka ajatellaan kulkevan ekliptikan navan läpi ja leikkaavan ekliptikan kohtisuorasti, leveysympyrä. **-suhde** *s.* Lipun värien l. on 5—8. **-suunta** *s.* Kappaleen koko on määrätty pituus-, leveys- ja korkeussuuntaan. Puolustusasema jakaantuu tukikohtiin sekä leveys- että syvyyssuunnassa. **-tuli** *s. sot.* sarjatuli, jota ammuttaessa luotisuihkua siirretään maalin reunasta toiseen. **-ulottuma** *s. sot.* ulottuma leveyssuuntaan. | L:t on ilmoitettava oikealta vasemmalle. **-viiva** *s.* karttaan merkitty leveyspiiri. **-ympyrä** *s. täht.* leveyspiiri.

leve|ä[21] *a.* -ästi *adv.*; leveys, leveällä ks. erikseen;)(kapea.

1. ulottuvuudeltaan sivu- t. poikkisuuntaan (suhteellisen) suuri. | L. katu, salmi. L. nauha, vyö. L. rako, kuilu. L:ät portaat. L. rintama. L. sänky, penkki. L. selkä. L:ät hartiat, kasvot. L. suu, otsa. L. ja litteä nenä. Lahna on l. toisiin kaloihin verrattuna. L. heisimato. L. taltta. Kasvi, jolla on l:ät lehdet. L:ät housunlahkeet. Kulki turkki l:änä. Suuri, l. käsiala. Sillä se portti on avara ja se tie l., joka vie kadotukseen UT[V]. — Suu l:ässä naurussa, hymyssä, irvistyksessä. Nauraa, hymyillä l:ästi 'suu leveänä'. Pitää l:ää suuta (ark.) 'puhua suuriäänisesti, mahtailevasti'. L. haara-asento 'jossa jalat ovat leveällä'. Teki kädellään l:än liikkeen. Maalata l:in siveltimenvedoin (myös kuv. kuvata t. esittää jtak leveästi; ks. 4.c). — *Kuv.* Ei ole virkamiehen leipä l. 'toimeentulo hyvä'. Muutti Amerikkaan l:ämmän leivän toivossa. — *Absol.* Viisi senttimetriä l. nauha. Kaksi kilometriä l. järvi. — *Yhd.* keski-, puoli-, tasa-, täysil.

2. ed:een liittyvää erikoistuneempaa käyttöä. **a.** ihmisestä: tanakka, lihava, tukeva, rehevä. | Emännän l. olemus. Mutta samalla tuli mamma l:änä kaikessa komeudessaan salista . . . KIANTO. **b.** ääntämyksestä, jossa suuaukko on leveänä ja vokaalit ja diftongit ääntyvät avoimina; us. yl. huomattavan murteellisesta ääntämyksestä. | Ääntää l:ästi. Puhui l:intä savoaan. — *Fon.* L. [= illabiaalinen] vokaali. **c.** *kuv.* Jk on yhtä pitkää kuin l:ääkin 'joutavaa, tehotonta, vailla merkitystä, ei johda mihinkään, ei vie puusta pitkään'.

3. joskus: laaja, tilava, avara. | L. hame. Onhan tässä meillä l:ät tilat elellä. Muuttaa l:ämpään asuntoon. Hänen sivistyksellään on l. pohja.

4. *kuv.* **a.** ihmisen tavoista, eleistä yms.: suurellinen, mahtaileva, rempseä, komea, tuhlaileva. | Viettää l:ää elämää, elää l:ästi. L:ät elämäntavat. Olla l:ällä tuulella. Venäläisen l. luonne. Matkustettiin kerrankin oikein l:ästi. Hän oli l:ätä miestä kertoessaan siitä [keksimästään keinosta] illalla Kustaalle H.ASUNTA. **b.** puheen sisällyksestä: hiomaton, karkea, mehevä. | L:ät sanansutkaukset, kokkapuheet. Kertoa l:itä juttuja. L. rekilaulu. Kalle on l. suustaan 'rempseäpuheinen, mahtaileva'. **c.** esteettisessä kielenkäytössä: rehevä, mehevä, täyteläinen, suurpiirteinen;)(ohut, kuiva. | Rembrandtin myöhäiskauden taiturimaisen l. tekniikka. Sillanpään l. kertomatyyli. L:än maalaileva sanonta. Kiven l. huumori. Romaanin l. eepillinen rakenne. L:ästi käsitelty aihe. — Orkesterin l. sointi. L:ästi laulava melodiikka.

leveä|harteinen, -hartiainen *a.* Komeavartaloinen, l. urheilijatyyppi. **-hattuinen** *a.* L. pitkätukkainen taiteilija. **-hihainen** *a.* L. takki.

leveähkö[1] *mod.a.* L. niemimaa. L. otsa, nenä. L:t sukset.

leveä|jalkainen *a.* L. pöytälamppu. L:jalkaiset kiskot. **-juovai|nen** *a.* L:set oviverhot. **-kalloi|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* = lyhytkalloinen. **-kantainen** *a.* L. naula. L. lehti. **-kasvoinen** *a.* L. piikatyttö. **-katuinen** *a.* L. suurkaupunki. **-kaulainen** *a.* L. pullo. **-kärki|nen** *a.* L:set kengät. L. lehti. **-lahkei|nen** *a.* L:set housut. **-laippainen** *a.* *tekn.* L. rautapalkkisilta. **-lanteinen** *a.* L. nainen. **-lapai|nen** *a.* L:set lehdet. L. harava. **-latvainen, -latvuksinen** *a.* L. mänty. **-lehtinen** *a.* L. kasvi. L. maksaruoho. **-leukai|nen** *a.* L. mies. L:set pihdit. **-lierinen** *a.* L. hattu. **-liuskainen** *a.* L. lehti, lehdykkä.

leveä|llä, -lle *adv.* leveänä; levällään. | Seisoa jalat l. 'haara-asennossa'. Vetää suunsa l:lle 'leveäksi'. Siipien asentoa voidaan säätää l:mmälle. — Asia on päässyt jo liian l:lle 'laajalle'.

leveälti *adv.* leveällä alalla, leveältä alalta, leveästi, laajalti. | Saaren ja mantereen välillä on l. ahtojäätä. Siiven reuna on l. keltainen. Väylä on l. auki. Rannikot joutuivat l. tulvaveden peittoon. Metsää niin l. kuin silmä kantaa. — *pitkälti* ja *leveälti* laajalti, seikkaperäisesti, pitkään, paljon. | Puhua, kertoa pitkälti ja l. Olen lukenut tästä pitkälti ja l.

leveältä *adv.* tav:mmin ed.

leveä|luinen *a.* **-naamainen** *a.* **-nenäi|nen** *a.* L. ihmistyyppi. L:set apinat 'länsiapinat'. **-n|lainen**[63] *a.* leveähkö. **-nokkainen** *a.* **-n|puoleinen** *a.* leveähkö. **-otsainen** *a.* L. sonni. **-peräinen** *a.* L. vene. **-piirteinen** *a.* vrt. leveä 4.c. | L. maalaus, esitys. L. tyyli. **-pohjainen** *a.* L. purjealus. L. oja. **-poskinen** *a.* L. tyttö. **-puheinen** *a.* suurisuinen, mahtaileva; leveästi ääntävä. | L. mies, joka aina kehuu itseään. L. maalaisukko. **-pyrstöinen** *a.* **-päinen** *a.* Lyhyt- ja l. karjarotu. L. keppi. — Antropologiassa (myös *s.*) = lyhytkalloinen. **-raitai|nen** *a.* L:sta kangasta. **-raiteinen** *a.* L. rautatie. **-reunainen** *a.* **-rintainen** *a.* L. mies. L. juoksijahevonen. **-selkäinen** *a.* L. painija. L. alasin. **-siipinen** *a.* L. perhonen. L. potkuri. **-sui|nen** *a.* L. sarvikuono on norsujen jälkeen suurin nykyisistä maanisäkkäistä. Leveänenäistä ja l:sta väkeä. L. pullo. L:set lapaset. — *El.* *s:sesti.* L:set 'rustokalat'. — *Kuv.* Älä ole niin l. 'suurisuinen, mahtaileva'. **-teräinen** *a.* L. miekka, keihäs, kuokka, saha. **-tyvinen** *a.* L. sarvi, nokka. L. lehti. **-varti|nen** *a.* L:set saappaat.

leviit|ta[15*] *s.* = leeviläinen. | Papit ja l:at [vars. halv. papeista].

levik|e[78*] *s.* **1.** leveyden lisäämiseksi jhk esineeseen tav. jäljestäpäin liitetty osa. | Kattolistojen l:keet. Traktorin pyörät varustetaan kannatuspinnan suurentamiseksi l:keillä. Maamyyrän kämmenien l:keenä on peukalon puolella sirppiluu. — Vars. *käs.* = kiila **3. 2.** *kasv.* Siemeniä, hedelmiä, itiöitä, irtautuvia versonosia yms., joiden avulla kasvit leviävät, sanotaan l:keiksi.

levik|ki[6*] *s.* (vars. lehtien ja kirjojen, joskus myös myyntiartikkelien) levinneisyys, leviämismäärä. | Sanomalehden päivittäinen l. Laaja, suuri, pieni l. L. kasvaa, nousee. Teos sai suuren l:in. Lehden l. on 50.000 kpl. Niittokone ja hevosharava ovat saaneet maassamme suuren l:in. — Harvemmin. | Nimen laaja l. Uusien viljelytapojen, menetelmien l. Pronssikauden hautojen l.

levikkialue *s.* Lehden l.

-levikkinen[63] *poss.a.* Pieni, suuril.

levikkipäällikkö *s.* Helsingin Sanomain l.

levinneisyy|s[65] *s.* laajuus t. määrä, johon jk on paikallisesti, käytössä tm. levinnyt, jossa jtak tavataan, levintä; vrt. levikki. | Kasvin, eläimen l. Keuhkotaudin, juoppouden l. Sanan, tarinan, tavan l. Uskomus, jonka l. on laaja. Maantieteellinen l. Tuotteita, jotka ovat saavuttaneet suuren l:den.

levinneisyys|ala, -alue *s.* Lehmuksen l. *Suvisanan* l:alue. **-kartta** *s.* levinneisyyttä osoittava kartta. | Kasvin, kansanrunon l. **-suh|de** *s.* Metsätyyppien l:teet. **-tieto** *s.*

levintä[15*] *s.* **1.** leviäminen. | Eläimen, kasvin l. Asutuksen l. — *Yhd.* (kasv.) eläin-, syömä-, tarttuma-, tuuli-, vesil. **2.** levinneisyys. | Balttilaisten lainasanojen l. itämerensuomalaisiin kieliin. **-ala, -alue** *s.* levinneisyysala, -alue.

leviraatti[4*] *s.* eri kansoilla esiintyvä tapa, jonka mukaan naimattoman miehen tulee naida (lapsettoman) veljensä leski. | L. oli tärkeä siksi, että suku säilyi ja että sukuperintö ei joutunut vieraille.

levisiitti[4*] *s.* eräs syövyttävä arseenipitoinen taistelukaasu.

levit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < levittää. | L. heiniä kuivumaan. Tuuli l:telee siemeniä. L:teli vaatteensa pitkin huonetta. Juttua on l:elty ympäri kaupunkia. — L. pyykkejä nuoralle. L. siipiään. L:telee avuttoman näköisenä käsiään. Mitä siinä suotta leukojasi l:telet CANTH. — *Refl.* *taiv.* Huhu l:teleiksen naapuripitäjään. Kaupunki l:telihen jalkojemme juuressa.

levitin[56*] *väl.* < levittää. | Lannan, asfaltin l. Öljylampuissa on liekin l. — Erik. *kut.* laite,

joka pitää kankaan leveänä kangaspuissa, pingotin. — *Yhd.* lannan-, soranl.; ketju-, tasol.

levitty|ä[1*] *pass.v.* (< levittää) levitä, levittäytyä. | -- lumoava ihmiskuvien rikkaus l:y silmiemme eteen VILJANEN.

levittäj|ä[16] *tek.* **1.** Apostolit uuden opin l:inä. Syöpäläiset ovat usein tautien l:iä. Radio tietojen l:änä. Kulttuurin, kirjallisuuden l. **2.** välineistä tav:mmin levitin.

levittämis|keino *s.* Painotuotteiden, uintiharrastuksen l:keinot. **-tapa** *s.* Lannan l. Sanomalehden l.

levittämät|ön[57] *kielt.a.* Sateenvarjo levällään ja l:tömänä.

levittäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Jätkäjoukko l:i uittotöihin jokivarsille. Pataljoona l:y taisteluryhmitykseen. — Joskus pass. merk:tä läheten. | Tulvavesi l:y yli vainioiden. Hämärä l:i hitaasti maan päälle PEKKANEN. — Silmän kantamattomiin l:vä [= leviävä] lakeus.

levit|tää[2*] *kaus.v.* < levitä. **1.** hajottaa t. panna jtak kerroksena, osina, pieninä erinä tms. laajalle alalle t. jllek pinnalle. **a.** L. lantaa pellolle. L. heinät kuivumaan. Siemenet l:etään mahdollisimman tasaisesti vakoon. L. kuivikkeita lehmien alle. L:tää pelikortit pöydälle. Tuuli l:ti roskat ympäri pihamaata. Vaatteet hujan hajan pitkin huonetta l:ettyinä. **b.** L. voita leivälle. Voide on l:ettävä koko tulehtuneelle iholle. Kuorrutus l:etään tasaisesti kakun pinnalle.

2. ulottaa laajalle alalle. | Kuusi l:tää juurensa laajalle. Vaahtera l:tää lehvistönsä haudan ylle. -- latvan työnti taivahalle, / -- / lehvät ilmoille l:ti KAL. — *Refl. taiv.* Lännessä l:täiksen [= leviää] laaja tasanko. -- riihilakan edustalla l:täiksen laaja, ruskeankeltaiseksi paahtunut lastukko HAARLA.

3. siirtää, kuljettaa, lähettää, toimittaa [tms.] jtak (tav. jstak keskuspaikasta) laaj(emm)alle alalle. **a.** L. tautia, tartuntaa. Kärpäset l:tävät mukanaan bakteereja. Kukat l:tävät tuoksuaan. Kynttilä l:tää valoa huoneeseen. Kuollut l:ti ympärilleen ääretöntä väkevää hiljaisuutta SILL. — *Refl. taiv.* Asutus l:täiksen itään päin. Taivaalle l:tihen ensimmäinen aamunkajo. **b.** toimittaa t. saattaa jtak useiden t. yhä useampien osaksi, saataville, tietoon tms., yhä laajemmalle alalle. | L. kirjasia, lehteä. Raamatun l:täminen. — L. uutisia, tietoja. Kristinuskon l:täminen pakanain keskuuteen. L. oppejaan. L. jtak aatetta, harrastusta. Koulut l:tävät valistusta. L. juoruja, juttuja, puheita, huhuja, valheita. — Vihollinen l:ti hävitystä ja kuolemaa. **c.** vaikutuksesta, toiminnasta yms.: ulottaa laajalle t. yhä laajemmalle alueelle; vrt. 5. | Rurikin seuraajat l:tivät valtaansa etelään. Pankki, joka on l:tänyt toimintansa yli koko maan.

4. a. avata t. purkaa poimuista, laskoksista tms., päästää auki, levälleen. | L. sateenvarjo, viuhka (auki, levälleen). L. pelikortit kädessään viuhkaksi. L. siipensä, pyrstönsä. L. purjeet. L. verkot, pyykkivaatteet kuivumaan. L. liina pöydälle, matto lattialle. L:ti sanomalehden alleen. L. loimi hevosen selkään. **b.** avata jk aukko, väli tms. levälleen, selälleen, suureksi. | L. silmänsä suuriksi. Älä liiaksi l:ä leukojasi (ark.) 'älä mahtaile, älä pidä niin suurta ääntä'. -- avoi suunsa suuremmaksi, / leukapielensä l:ti KAL. — L. [= ojentaa sivulle, levälleen] käsivartensa, kätensä. L. sylinsä. L. [= siirtää, viedä toisistaan erilleen] säärensä. Sormet haralleen l:ettyinä. — Sahan l:täminen 'harittaminen'.

5. tehdä leveä(mmä)ksi, leventää, laajentaa. | Tien, kadun l:täminen. Hihaa on l:etty kiilalla. Lisälevyillä l:ettävä pöytä. Rakennuksen pohjaa on l:ettävä. Rintaman l:täminen. [Valtakunta] ryhtyi l:tämään aluettaan itään päin. Kyllä sukka suuta antaa ja rakkaus vällyjä l:tää SL. — Siten saattoi Könönen ryhtyä liikkeitänsä l:tämään [= laajentamaan] LEHT. — *Refl. taiv.* [Rouva] tuli arvokkaana, l:tihe [= istuutui leveästi] sohvaan HEPOR.

levity|s[64] *teonn.* < ed. | Soran, lannan l. Lehtien, kirjojen, tuotteiden l. — Jalkojen, kätten l. — Tien, kadun l. Kankaan l.

levitys|kone *s.* Lannoitteiden, asfaltin l. **-palkkio** *s.* [Sanomalehden] l. on 15 % vähintään kymmenen kappaleen tilauksesta. **-tapa** *s.* **-työ** *s.* Lehden, aatteen l. Kadunl:t.

levityt|tää[2*] *fakt.v.* < levittää. | L. luvattomia painotuotteita. Minä l:än verkkoni sinun ylitsesi VT.

levi|tä[37] *v.* vrt. levetä. **1.** siirtyä, kulkeutua [tms.] (tav. eri suuntiin jstak keskus- t. lähtökohdasta) laaj(emm)alle alalle; esiintyä, tulla käyttöön, tunnetuksi tms. yhä laajemmalla alueella; tulla esiintymis-, käyttö-, vaikutus- tms. alueeltaan laajemmaksi; saada uutta alaa. **a.** Muste l:ää huokoisella paperilla. Värin tulee l. tasaisesti koko pinnalle. — Niitylle alkoi l. usvaa. Pilvipeite l:si yli taivaan. Jääkauden jääpeite l:si yhä etelämmäs. Tuli l:ää. Taistelu l:si naapurikaistalle. Huoneeseen l:si ilkeä katku. Taivaalle alkoi l. aamunkajo. Lampuista l:si häikäisevää valoa. Ääniaallot l:ävät äänilähteestä joka suuntaan. — Poskille l:si kirkas puna. Kuolemankalpeus l:si hänen kasvoilleen. Hiljaisuus l:si huoneesta huoneeseen. Joulun rauha tuntui l:nneen koko maailman ylle. -- hiljalleen l:si hänen tajuunsa käsitys siitä, mitä kärryissä oli SILL. **b.** Tauti, tartunta l:ää henkilöstä toiseen, paikkakunnalta toiselle. Tieto, juoru l:ää. Kaupungille l:si huhu, ettei --. Hänen maineensa l:si ympäri maailmaa. Aatteiden l:äminen. Urheiluharrastus on l:ämässä. Osuuskauppaliikkeen l:äminen maasta toiseen. Kristinuskon l:äminen. Kapina, sota l:ää. — Murteen, sanan l:äminen. Runoaihe, joka on meille l:nnyt lännestä. **c.** Asutuksen l:äminen. Suku, joka on l:nnyt laajalti Pohjanmaalle. Ja sinun jälkeläistesi paljous on oleva kuin maan tomu, ja sinä l:ät länteen ja itään, pohjoiseen ja etelään VT. — *Erik.* Rotta eli isorotta on l:nnyt koko maapallolle. Mansikka l:ää rönsyjensä avulla. **d.** Auratyyppi, joka on l:nnyt etupäässä Länsi-Suomeen. Tämä uutuus ei vielä ole sanottavasti l:nnyt käytäntöön. —

Erik. painotuotteiden levikistä. | Sanomalehti, joka l:ää kymmentuhantisina painoksina. Maan enimmin l:ävä kuvalehti. Romaani, joka l:si tuhansiin koteihin. **e.** joskus: hajaantua eri puolille, eri suuntiin. | Pakolaiset l:sivät ympäri maakuntaa. Ohjepuomi estää tukkeja l:ämästä rantamaille.

2. ulottua laajalle alalle, olla leveänä, aueta, avautua. | Silmän kantamattomiin l:ävä lakeus. Kaakossa l:ää laajoja soita. Ruohokenttä l:si pehmeänä kuin sametti. Katseemme eteen l:si vauras kylä.

3. tulla leveä(mmä)ksi, levetä, laajeta. **a.** Suu l:ää nauruun. Silmät hämmästyksestä l:nneinä. Leivät l:ävät uunissa. Tuore tiili l:ää kuljetettaessa helposti alaosastaan. Köydet estävät kuormaa l:ämästä. Railo l:si päivä päivältä. — Reunasta l:ävä [= levitettävä, leveämmäksi avattava] sänky. **b.** Toista päätään kohti l:ävä lauta. Joki l:ää suistoksi. **c.** joskus: siirtyä leveämmälle, kauemmas toisistaan; avautua. | Kaplaat on raudoitettava, jotta jalakset eivät pääse l:ämään. - - selästä haljennut pyjama l:si raolleen IRIS UURTO.

leviämis|ala, -alue *s.* tav. = levinneisyysala, -alue. | Puun l. Kansanrunon l. **-eli n** *s.* Kasvien l:met. **-historia** *s.* Paikannimien l. **-keskus** *s.* Tartunnan l. **-mahdollisuu|s** *s.* Tulen l. Sanomalehden l:det. **-raja** *s.* Kasvilajin l:t. **-suunta** *s.* Aaltoliikkeen l. **-tapa** *s.* **-vaara** *s.* Tarttuvien tautien l.

levolle|lähtö, -meno *s.* myös ⌒.

levolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* rauhallinen, tyyni, vakaa, tasainen, tasapainoinen. **1.** mielentilasta, luonteenlaadusta. | Olla l. jnk suhteen. Pysyä järkkymättömän l:sena. Kuunnella, puhua l:sesti. Voimme l:sesti suhtautua edessä oleviin vaikeuksiin. Vakaa ja l. ihminen. L. luonteeltaan. L. mieli. Koeta saavuttaa entinen l:suutesi! Oli hyvä ja l. olla. Karja märehti l:sena lehmisavun ympärillä. **2.** *kuv.* tasainen, häiriötön; verkkainen. | L:sesti palava valo. Virran l. juoksu. L:sesti etenevä sävelmä. **3.** elämästä, olosuhteista. | Viettää säännöllistä ja l:sta elämää. **4.** vars. esteettisessä kielenkäytössä: vaikutukseltaan rauhallinen, sopusuhtainen, tasapainoinen. | Palatsin l:set suhteet. Suuret, l:set seinäpinnat.

levon|a'ika *s.* **-hetki** *s.* **-tarve** *s.* **-tunne** *s.*

levot|ella[28*] *v. murt.* -telu[2] *teonn.* lepäillä. | Tuolla se on uunilla l:telemassa KAUPPISH.

levot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* (-tomuus ks. erikseen) rauhaton. **1. a.** mielentilasta: huolestunut, hermostunut, tasapainoton, kiihtynyt, hätäinen. | Olla l. [= huolissaan] jstak, jnk tähden, jkn puolesta. Liikkua l:tomana paikasta paikkaan. Heittelehtiä l:onna vuoteessa. Mieli, omatunto on l. L:tomat ajatukset. Hevonen kuopii l:tomana maata. — L. katse, ilme. Pälyili l:tomasti ympärilleen. **b.** luonteenlaadusta, olemuksesta: tasapainoton, hermostunut, häilähtelevä, paikallaan pysymätön, vakiintumaton. | L. lapsi L. luonne. Runoilijan l. henki sai rauhan. Jklla on l. veri. - - koko olennossa oli jotain l:onta, nytkähtelevää IRIS UURTO. **c.** esiintymisellään, käyttäytymisellään, liikehtimisellään tms. häiriötä, epäjärjestystä t. levottomuuksia aiheuttava. | Oppilaat olivat l:tomia ja meluavia. Mielisairaalan l:tomien potilaiden osasto. Yhteiskunnan l:tomat ainekset. **d.** *ark.* Puhua l:tomia 'sopimattomia, mahdottomia, hulluja'. Siellähän oli hurja tappelu, ja ilman sitä naista olisi tainnut tulla l:tomia [= kummia, kauheita asioita] SILL. **2.** *kuv.* paikallaan pysymätön, (alituisesti, sinne tänne) liikkuva, häilähtelevä, epävakainen. | Ilmapuntari on l. Kompassi tulee magneetin lähellä l:tomaksi. L:tomasti palava tuli. Revontulet roihusivat l:tomina. Meri on l. 'myrskyinen, aaltoileva'. L. on virta ja vierivä laine LEINO. **3.** elämästä, olosuhteista: vakiintumaton, epävakainen, epävarma, häiriytynyt. | Kulkurin l. elämä. Sotainen ja l. aika. L:tomat olot. Balkan on aina ollut Euroopan l:tomin kolkka. — Potilas vietti l:toman yön. L. [)(tasainen, syvä] uni. Nukkua l:tomasti. **4.** vars. esteettisessä kielenkäytössä: kirjavuudellaan, räikeydellään, epäsuhtaisuudellaan tms. kiusallisen t. häiritsevän vaikutuksen tekevä. | Taulun l:tomat värit. Kirjavaa, l:onta kangasta. L:tomalta vaikuttava julkisivu. Valon ja varjojen l. jaottelu. Teksti vaikuttaa l:tomalta.

levotta|a[2*] *v. murt.* rauhoittaa, tyynnyttää. | - - uni oli mieltäni l:nut ja virkistänyt PÄIVÄR.

levottomuu|s[65] *omin.* < levoton. **1.** Mielen l. Sisäinen l. Murrosiälle ominainen psyykillinen ja fyysillinen l. Taudin leviäminen antaa aihetta l:teen. — Olojen l. Poliittinen l. jatkuu. — Rakennuksen ääriviivojen l. Värien l. Rytmin, melodian l. **2.** vars. *mon.* mellakka, kahakka, epäjärjestys. | Sotajoukossa syntyi l:ksia. Pahoja l:ksia puhjennut Palestiinassa. L:ksien johdosta julistettiin piiritystila. — *Yhd.* alkuasukas-, talonpoikais-, työläisl:det; lakko-, työ-, työttömyysl:det.

levottu|a[1*] *pass.v. murt.* (< levottaa) tyyntyä, rauhoittua. | - - minä soisin, että - - siitä hieman l:isit KIVI.

levuloosi[4] *s. kem.* hedelmäsokeri.

levy[1] *s.* **1.** muodoltaan ja kooltaan vaihteleva, ohut, laakea kappale; vrt. laatta, lamelli, pelti. | Taikina kaulitaan ohueksi l:ksi. Suklaata l:inä ja nappeina. Laatikossa on 120 l:ä ikkunalasia. Pyöreä, kulmikas, soikea l. Keskeltä hieman kupera l. L., jonka pinta on aaltomainen. Yöpöydän marmorinen l. Kilpikonnan l:t ovat sarveisainetta. Bakteerit voivat olla l:iksi yhtyneinä. L:iksi kiteytyvä aine. — Lammasta kerittäessä koetetaan villa saada pysymään laajana l:nä. Villa karstataan l:iksi eli lepeiksi. — *Tekn.* us. erik. metallilevystä, pellistä. | L:jä valmistetaan valssaamalla. Tekniikassa sanotaan l:ä ohueksi, kun sen paksuus on pienempi kuin 5 mm, ja järeäksi, kun sen paksuus on suurempi kuin 5 mm. Tinattua, galvanoitua, ruostumatonta l:ä. L:n leikkaaminen, taivuttaminen, juottaminen. Hopeaa myydään kankina ja l:inä. Faradayn l. 'Faradayn keksimä yksinkertainen sähkökoje'. Franklinin l. 'molemmin puolin tinapaperilla päällystetty lasilevy'. — *Yhd.* alumiini-, jää-,

kalkki-, kipsi-, kivi-, koivu-, korkki-, kuitu-, kulta-, kumi-, kupari-, lasi-, lyijy-, messinki-, metalli-, nahka-, pahvi-, panssari-, paperi-, puu-, rauta-, sinkki-, suklaa-, teräs-, tuohi-, vaneril.; eristys-, kannatus-, ohjaus-, piirustus-, puristus-, suojusl.; isku-, jarru-, kaavin-, keitto-, tiiviste-, tuki-, työntöl.; aste-, jako-, numerol.; tuntol.; aalto-, poimu-, rengas-, seula-, ympyräl.; pöytäl.; alus-, pohja-, päällysl.; villal.; lihas-, luu-, nikama-, nivel-, rusto-, sarveisl.; imul. **2.** *erik.* **a.** valokuvauslevy. | Herkkä, pankromaattinen, ortokromaattinen l. Napata, ottaa, ikuistaa jk l:lle. **b.** gramofoni-, äänilevy. | Soittaa l:jä. Panna l. soimaan. Soittaa, puhua, ottaa l:yn, l:lle. Soittaa l:istä, l:iltä. — *Kuv.* Sinulla on taas sama l. soimassa 'puhut, jauhat yhä samaa asiaa'. Vaihda jo l:ä [= puhu jo muustakin]! — *Yhd.* konsertti-, musiikki-, taide-, tanssi-, uutuusl. **c.** *mon. mus.* lyömäsoitin, johon kuuluu kaksi lautasen muotoista metallilevyä, (lyömä)lautaset. | L:jen sointi on räikeänlaisesti sähisevä.

levy|albumi *s.* kansio, jossa pidetään äänilevyjä. **-astia** *s.* metallilevystä tehty astia, peltiastia. **-epiteeli** *s. anat.* levysoluista muodostunut epiteelisolukko. **-filmi** *s. valok.*; *syn.* laakafilmi; vrt. rullafilmi. **-höylä** *s. tekn.* höyläkone, jolla höylätään karkeiden metallilevyjen reunat.

levyinen[63] *a.* **1.** gen:ssä olevan nominin määrittämänä: niin leveä kuin määrittävä sana ilmaisee. | Metrin, 90 cm:n, kadun, kämmenen, sormen l. Sopivan l. — *Yhd.* eri-, normaali-, tasal.; monen-, samanl.; (kut.) kaksi-, yksil. **2.** *ain.* yhd:oissa. | Metalli-, panssari-, rauta-, teräsl.

levy|istukka *s. tekn.* Sorvin l. **-jarru** *s. tekn.* kitkajarru, jossa kitka syntyy useiden toisiinsa hankaavien metallilevyjen välissä, lamellijarru. **-jousi** *s. tekn.* = lattajousi. **-kaappi** *s.* äänilevyjen säilytyskaappi. **-kaistale** *s.* **-kannat|in** *s. tekn.* Sillan l:timet. **-kat|to** *s.* (metalli)levyillä katettu katto. | Galvanoitu l. Mustaksi maalattu l.

levyk|e[78*] *s.* plaketti. | Seura on lyöttänyt l:keen insinööri H:n kunniaksi. — *Yhd.* hopea-, palkintol.

levy|kehys *s.* levyistä tehty kehys. | Veturin, nosturin l. **-kiekko** *s.* Pyörösahan l. Gramofonin l. 'levylautanen'. **-kiille** *s. mon.* L:ttä saadaan isoina levyinä lohkeavasta vaaleasta kiilteestä, muskoviitista. **-kokoelma** *s.* Konserttimusiikkia sisältävä l. L:an kuuluu tuhatkunta varjokuvalevyä. **-kondensaattori** *s. sähk.* kondensaattori, jossa sähköä varaavina osina on yksi t. useampia levyjä. **-kone** *s.* Huopaa valmistetaan levy- tai valssikoneissa. — *Erik.* valokuvauskone, jossa käytetään levyjä. **-kultau|s** *s.* L:ksessa kiinnitetään ohut kultalehti liimalla tai vernissalla esineen pintaan. **-kytkin** *s. tekn.* kitkakytkin, jossa kitka syntyy toisiaan vasten painuvien metallilevyjen välissä, lamellikytkin. **-köli** *s.* aluksen pohjaan niitattu pituussuuntainen levyjono. **-lasi** *s.* levy(i)nä oleva lasi. **-lautanen** *s.* kiekkomainen, pyörivä alusta, jolle soitettava äänilevy gramofonissa t. levysoittimessa asetetaan. **-liitos** *s. met.* **-luettelo** *s.* äänilevyluettelo. **-manometri** *s. fys.* metallimanometri, jossa painetta mittaavana osana on paineen johdosta pullistuva poimutettu teräslevy; vrt. putkimanametri. **-mitta** *s.* = levytulkki. **-mylly** *s.* rouhemylly, jossa murskaavina osina on teräksiset levyt.

levymäi|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Litteä, l. solu. L. kide. L. kiekko. L. lihas. Rahkasammalten l. alkeisrihma. L:sesti laajentunut.

levy|nen[63] *dem.s.* Metallipöly on muodostunut pienistä l:sistä. Helistin on pantu kokoon metallisista, helähtävistä l:sistä.

levyn|kaistale *s.* **-kappale** *s.* **-leikkuri** *s.* **-muotoinen** *a.* myös ⌒. **-pala(nen)** *s.* **-reuna** *s.* **-suikale** *s.* **-vaihtaja, -vaihtolaite** *s.* Gramofoni, jossa on automaattinen l.

levy|opastin *s. raut.* Päivällä käytettävä l. on punainen tai vihreä pyöreä levy. **-paja** *s.* Konepajan tako- ja l. **-palk|ki** *s. tekn.* L:eista rakennettu silta. **-pari** *s. sähk.* 2000 l:a käsittävä paristo. **-parketti** *s.* Tavallisimmat parkettilajit ovat l. ja lautaparketti. **-pastööri** *s.* pastööri, jossa maito kuumenee metallilevyjen välissä. **-pinkka** *s.* **-puristi|n** *s.*, vars. *kut.* Kankaat oiotaan hydraulisessa l:messa. **-putki** *s.* metallilevystä valmistettu putki. **-pyörä** *s.* vars. autonpyörä, jossa puolien asemesta on yhtenäinen metallilevy, umpipyörä. **-rauta** *s.* = levyteräs. **-ruuti** *s.* eräs laji savutonta ruutia. **-saks|et** *s. mon.* ohuen metallilevyn leikkaamiseen käytetyt sakset, peltisakset. **-seinä** *s.* **-seppä** *s.* henkilö, joka ammatikseen valmistaa ja korjaa peltikattoja sekä eril. peltisiä käyttöesineitä, vars. keittiö- ja talousastioita, peltiseppä.

levysepän|liike *s.* **-paja** *s.* **-työ** *s.*

levy|seula *s.* L. tehdään tavallisesti sinkki- tai teräslevystä. **-silta** *s.* terässilta, jonka runko on tehty yhteen niitatuista levyistä, täysipalkkinen silta; vrt. ristikkosilta. **-soitin** *s.* radioon yhdistettävä t. kiinteästi yhdistetty gramofonimainen äänilevynsoittolaite, josta radion kaiutin toistaa äänen. **-solu** *s. anat.* levymäinen solu.

levystö[2] *koll.s.* vars. äänilevyistä. | Yleisradion l.

levy|suikale *s.* **-suklaa** *s.* **-suojus** *s.* L. estää hammaspyöriä pölyttymästä. **-sylinteri** *s.* metallilevystä tehty sylinteri.

levyt[73] *a. harv.* = leveä. | - - pää l., nenä nykerä KAL.

levy|takomo *s.* **-teelmä** *s. tekn.* L:t ovat nelikulmaisia, taottuja, valssattuja, valettuja tai levyistä leikattuja laattoja. **-tehdas** *s.* **-teo|s** *s.* Ruostumattomasta teräksestä valmistetut l:kset. **-teräs** *s.* levy(i)nä oleva teräs. | 14 mm:n paksuista l:tä. **-torvi** *s.* metallilevystä tehty torvi.

levyt|tää[2*] *v.* **1.** *harv.* varustaa, päällystää levy(i)llä. | Seinä on l:etty molemmin puolin. **2.** tallentaa, ottaa äänilevyyn t. -levyihin; vrt. nauhoittaa, äänittää. | Messuhallin juhla l:ettiin. Kansansoittajain esityksien l:täminen.

levy|tulkki *s.* tulkki, jolla mitataan levyn paksuutta, levymitta, lankatulkki. **-tuohi** *s.* kat-

tojen, ropeiden tms. valmistamiseen suurina levyinä kiskottu tuohi.
levytys[64] *teonn.* < levyttää. | Laivan kannen l. — L. on yleisimpiä äänentallennusmenetelmiä. **-lait|e** *s.* Yleisradion l:teet. **-menetelmä** *s.* **-teknikko** *s.*
levy|työ *s.* Levy- ja putkityöt. L:töihin kuuluu metallilevyn leikkaaminen, taivuttaminen ja juottaminen. **-vaippa** *s.* Kamiinan ympärillä on tilava l. **-valmiste** *s.* Räystäät, vesikourut ym. l:et. **-valssi(laitos)** *s. tekn.* levyjä valmistava valssi(laitos). **-varasto** *s.* **-virhe** *s.* filateliassa: postimerkkejä painettaessa levyn virheellisyyden johdosta kunkin arkin samaan merkkiin tullut virhe.
levyy|s[65] *omin. murt.* leveys. | [Tuomas] oikein on kuuluisa hartioittensa l:den tähden KIVI.
lev|ä[11] *s.* **1.** L:ät 'Algae, kooltaan ja rakenteeltaan vaihtelevia sekovartisia kasveja'. Toiset l:ät ovat mikroskooppisen pieniä, yksisoluisia, toiset jopa 200 metrin mittaisia, juuren-, varren- ja lehdentapaisia osia käsittäviä. L:ät lisääntyvät joko suvuttomasti tai suvullisesti. — *Yhd.* puna-, rusko-, sini-, viherl.; jako-, kalkki-, marja-, meri-, pallo-, pii-, rakko-, rihma-, yhtymäl. **2.** *murt.* sammalpeitteinen suon silmäke. | [Usva] kokoontui suomailta, vuorten kallioisista rotkoista ja pohjattomilta l:iltä KATAJA.
levähdellä[28*] *frekv.v.* < 1. levähtää.
levähdys[64] *teonn.* < 1. levähtää. | Lyhyt l. työn lomassa. **-aika** *s.* **-hetki** *s.* **-kohta** *s.* Sävelmän, kuvauksen l. Tyyni l. keskellä rajujen seikkailujen tulvaa. **-merkki** *s. mus.* fermaatti. **-paikka** *s.* Seuraava l. on K:n majatalo. — *Kuv.* - - Herran pöytä [on] kallis l. köyhälle syntiselle AK. **-tauko** *s.*
1. **levähdytt|ää**[2*] *kaus.v.* (*rinn.* levähyttää, *harv.* leväyttää) (< 1. levähtää) lepuuttaa. | L. hevostaan, jalkojaan. Silloin jokainen l:i sieluaan ja ruumistaan niin mukavasti kuin suinkin IVALO.
2. **levähdyttää**[2*] *v.* tav:mmin (2.) leväyttää.
levähtämät|ön[57] *kielt.a.* < seur. | L:tömänä en jaksa jatkaa matkaa. L. tarmo, vireys.
1. **leväht|ä|ä**[2*] *mom.v.* (< levätä) viettää pieni lepohetki, levätä vähän aikaa, huoahtaa, hengähtää. | Miehet istuivat kivelle l:mään. Teimme työtä koko päivän l:mättä. Mennään l:mään. — *Kuv.* Joki l:ä suvantopaikoissa.
2. **leväht|ää**[2*] *mom.v.* avautua äkkiä, ponnahtaa auki, levälleen, leveäksi. | Pirtin ovi l:i auki. Saavin vanteet ovat l:äneet hajalleen. Huivi l:i auki laskoksistaan. — Hurmaava maisema l:i [= levisi, aukeni] eteemme.
1. **levähyt-** = 1. levähdyt-.
2. **levähyt-** = 2. leväyt-.
levä|joukko *s.* Meressä uiskentelevat l:joukot. **-kala** *s.* Phyllopteryx eques, Australian rannoilla elävä, leviä muistuttava kala, josta lähtee nauhamaisia lisäkkeitä. **-kasvi** *s.* **-kasvillisuus** *s.*
leväkkö[2*] *s.* Scheuchzeria, Juncaginaceae-heimoon kuuluvia kasveja.
levälieju *s. geol.* autoktonisista leväjäännöksistä syntynyt lieju.
levääll|ä(än, -e(en *adv.* leveänä, leveällä alalla; hajallaan, hajotettuna; avattuna, levitettynä, (aivan, leveälti) auki. | Heinät ovat l. Lapsella on kaikki lelut l. lattialla. Hajottaa l:een. Maija hieraisee voin l:een leipänsä päälle. — Sateensuoja, purje on l. Lippu hulmahtaa l:een. Äiti pani märät vaatteemme l:een kuivumaan. Siivet l. Kirja on l. pöydällä. Vuode on l. Ovet avattiin l:een. Aukaista suunsa, silmänsä l:een. Ojentaa jalkansa l:een pöydän alle. Kädet, syli l.
levä|massa *s.* **-niitty** *s.* Rusko- ja punalevät muodostavat merien rannoilla suuria l:jä.
leväperäi|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* veltto, saamaton, välinpitämätön, huolimaton. | L. henkilö ei huolehdi aikanaan tehtävistänsä. Asian l. hoito. Pojan kasvatus on ollut l:stä. L. opetus. Suhtautua l:sesti asioihin. Osoittaa l:syyttä virkansa hoidossa.
leväperä|ssä, -än *adv. murt.* hoidotta, hunningolla, oman onnensa nojassa. | - - ei jätä l:än sitä, mihin kerran ryhtyy AHO.
levä|rihma *s.* Yksinkertainen solujen muodostama l. **-sien|i** *s.* L:et 'Phycomycetes, sieniä, jotka ulkomuotonsa ja lisääntymistapansa puolesta us. muistuttavat yksinkertaisimpia leviä'. **-solu** *s.* Jäkälien sekovarsi on rakentunut sienirihmoista ja lehtivihreää sisältävistä l:ista.
levät|ti[5*] *s.* tav. puolipitkä, hihaton viitta. | Upseerin l. Kolme muskettisoturia avarissa l:eissään.
levä|tä[40*] *v.* **1.** varsin. merk.: olla työskentelemättä t. muuten itseään rasittamatta voimien palautumiseksi työnteon tm. rasituksen jälkeen t. lomassa, (koettaa) saada virkistystä työnteon tm. rasituksen jälkeen t. lomassa; huoahtaa, hengähtää, maata, nukkua. | L. työn, raadannan, ponnistuksen jälkeen. Ei jaksanut kävellä, piti välillä l. Täydellisimmin ihminen lepää unessa. Potilaan on ehdottomasti l:ttävä. Herättyäni tunsin itseni l:nneeksi. Osasto siirrettiin rintaman taakse lepäämään. [Jumala] lepäsi seitsemäntenä päivänä kaikesta työstänsä VT. Annoimme hevosen l. muutaman tunnin. Kanat lepäävät orrellaan. — Antaa jalkojensa l. kävelyn jälkeen. Rakennus, jonka sopusuhtaisia linjoja katsoessaan silmä lepää. — En lepää [= hellitä, luovu], ennen kuin saan asiasta selvän. — L. laakereilla(an) (kuv.), ks. 2. laakeri. — *Erik.* **a.** joskus: maata, olla makuulla, nukkua. | Kehdossaan lepäävä lapsi. L. yönsä rauhassa. Paneutua, mennä lepäämään. Kaikki lepäsivät sikeässä unessa. - - hän lepää viattomuuden rauhallista unta KIVI. **b.** haudan levosta, kuoleman unesta. | L. haudassa, maan povessa, mullassa, nurmen alla. Lepää rauhassa! Kalevalan laulajat lepäävät jo viimeistä untaan.
2. *kuv.* ed:een liittyen: olla levossa (vrt. lepo 4), käyttämättömänä, toimimattomana, kehittymättä, sillään tms. | Pelto lepää ollessaan kesantona. Talvella useimmat kaktukset lepäävät 'eivät kuki eivätkä edisty kasvussaan'. Sienen lepäävä [= lepo]aste. Ruoan-

sulatuselinten on saatava välillä l. Viulu sai l. pitkät ajat ja joutui lopulta kokonaan syrjään. Kun taikina on alustettu, sen annetaan l. [= seistä] tunnin aika. — Tuuli nukkuu ja aallot lepäävät. — *Erik.* jäädä toistaiseksi, silleen, odottaa. | Tänään on juhla, työt saavat l. Jätti opintonsa lepäämään. Asia, suunnitelma, kysymys saa l. Runoaihe, joka sai jäädä lepäämään useaksi vuodeksi. Lakiesitys jätetään, pannaan, jää lepäämään (yli vaalien) 'seuraavissa vaaleissa valittavan eduskunnan uudelleen käsiteltäväksi'.

3. vars. *kirjall.* epäsuomalaisesti ilmaisemassa jnk päällä, jnk varassa t. liikkumattomana olemista; käyttö suositeltavaa vain milloin sen voi katsoa luontevasti liittyvän 1. ja 2. kohtaan. **a.** jnk päällä, jnk varassa olemisesta. | Tytön käsi lepäsi pojan olalla. Kantele lepää soittajan polvilla. Neljän pilarin varassa lepäävä kupoli. Ruumiin paino lepää oikealla jalalla. Pian lepäsi nurkkakivillä jykeviä hirsiä KIVI. — *Kuv.* Tutkimus lepää vankalla tieteellisellä pohjalla. Lepääkö siis kaikki [Eskon naimapuuhat] tällä perustalla? KIVI. Suuri vastuu lepäsi hänen hartioillaan. Kirous lepäsi kartanon yllä. -- kirkkauden ja Jumalan Henki lepää teidän päällänne UT. Miksi Kohtalon käsi lepää niin raskaana muutamain luotujen yllä? LEINONEN. **b.** liikkumattomana olemisesta. | Kädet lepäävät helmassa. Tyynenä lepää järven pinta. Edessämme lepäsi tunturimaisema. Usva lepäsi koko seudun yllä. Talvi-illan rauha lepää maan yllä. — Kasvoilla lepäsi mietteliäs hymy. Antaa katseensa l. [= olla kiintyneenä, viipyä] jssak. -- unelmani kiertävät sinua, ajatukseni lepäävät sinussa IRIS UURTO.

leväytellä[28*] *frekv v.* (*rinn.* levähytellä) (< 2. leväyttää) levitellä. | L. käsiään.

1. leväyttä|ä[2*] *v.* tav:mmin (1.) levähdyttää. | Parasta l. selkäänsä aikanansa KILPI. -- menin muutamaan taloon jalkojani l:mään PÄIVÄR.

2. leväytt|ää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* leväh(d)yttää) (< 2. levähtää) avata levälleen, leveäksi. | L. kirja, sanomalehti auki. L:ti takkinsa. Äiti l:ää kätensä. L. ovi, akkuna selälleen. Tyttö l:i silmänsä suureksi hämmästyksestä.

leyhiä[17] *v. harv.* leyhyä.

leyhkeä[21] *a. murt.* -sti *adv.* lauhkea, leppeä,

leyhk|iä[17] *v. harv.* leyhyä. | -- rataskuorma, josta l:ii vastaleivotun rukiisen leivän haju SILL.

leyhkyä[1] *v. harv.* leyhyä.

leyhkä[11] *s.* (tav. vieno) tuuli, tuulahdus, henkäys, lehahdus. | Kesäillan l. Kevyt tuulen l. Mereltä tulviva lämmin l. -- juhannuskoivujen l:n [= tuoksun] sulautuessa saunan lemuun SILL. — *Yhd.* tuulenl.

leyhkäy|s[64] *s.* leyhähdys. | Vaari tuntee lämpimän hivelevän l:ksen ihollaan KARHUM.

leyhkä|ä[2] *v. harv.* leyhyä, leyhkiä. | Ja yötuuli l:ä ihan hiljaa *L.HIRVENSALO.

leyhyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. **1.** *tr.* L. viuhkalla. Kotka l:telee siipiään. Tuuli l:telee kiharoita. **2.** *intr.* a. Tuulla l:teli etelästä. -- hiljaa tuulonen humisi, / l:teli lännen henki AHO. **b.** Lentää l. 'lentää siipiään leyhytellen'. Lintu l:telee aivan lähelle. -- neiti asteli ahoa, / lepikköä l:teli KAL.

leyhyt|tää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* löyhyttää) < seur. **1.** *tr.* huiskuttaa jtak esinettä, niin että syntyy ilmavirta. | L. viuhkaa, viuhkalla. L. nenäliinalla viileyttä kasvoilleen. L:imme koivunoksalla sääsket kauemmaksi. — Tuulesta, ilmavirrasta: heiluttaa kevyesti, liehuttaa. | Tuulenhenki l:tää ikkunaverhoja, hiuksia. Tuuli l:ti savun hajalle. **2.** *intr. harv.* tuulesta: leyhyä. | -- mäntynummi, jolta tuuli lämpöisenä l:täen lensi LEHT.

leyhy|ä[1] *v.* -ntä[15*] *teonn.*; *rinn.* löyhyä. **1.** ilmasta, tuoksuista yms.: virrata, tulvehtia. | Suven tuoksut l:vät ikkunasta sisään. Keittiöstä l:y ruoan tuoksu. Hänen ympärillään l:y tyvenen kesäyön kaihoisa tuntu SILL. [Raskas ja tuoksuva ilma] l:i ympärillä niin kuin hivelevä usva KILPI. — Tuulesta: puhaltaa kevyesti, henkiä, huokua. | Tuuli l:y niin hiljaa, etteivät lehdetkään liiku. Tuulen l:ntä. Ulkoa l:y lämmin henkäys. **2.** ilmavirrassa, tuulessa hulmuta, liehua, heilua. | Verhot l:vät tuulessa. Tyttö juoksi vastaan hiukset l:en. -- vielä l:y rauhan palmulehvä LEINO.

leyhäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Vieno tuuli l:telee leppoisasti. -- Nikkilän puheessa l:teli lämpöä PAKK.

leyhä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* (*rinn.* löyhähtää) < leyhyä. | Apiloista l:hti makea tuoksu. Lämmin ilma l:htää ovesta vastaamme. Kesätuulen lempeä l:hdys. Uudin l:hti ikkunasta ulos.

leyhäytt|ää[2*] *kaus.v.* < ed. | Tuuli l:ää hiukset hajalleen. Ilmavirta l:i kukkien tuoksua sieraimiimme. — *Deskr.* Löipä löylyn l:i, / tupsahutti tuoksuvaisen AHO.

liaani[6] *s.* kiipijäkasvi. | Tropiikin puuvartiset kiipijäkasvit eli varsinaiset l:t. — *Kuv.* Hän on l., vailla omaa tahtoa.

lian|arka *a.* (myös ⁀) helposti likaantuva. **-keräävä, -kokooja** *s. tekn.* Polttoainesäiliön alla oleva l. **-sietävä** *a.* (myös ⁀) jossa lika ei helposti näy. | L. väri.

lia|ta[35*] *v.* tehdä likaiseksi, tahrata, tahria (likaan), ryvettää. | L. pukunsa, kätensä, kasvonsa. Pojat likasivat lattian märillä kengillään. Kanat ovat l:nneet pihamaan. — *Kuv.* L. oma pesänsä 'halventaa t. saattaa huonoon huutoon ryhmä t. yhteisö, johon itsekin kuuluu'. L. suunsa rivouksia puhumalla. L. nimensä, maineensa, kunniansa.

libelli[6] *s. tekn.* vesivaaka.

liberaali[4] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* = seur. | L. politiikka. — Tav. *s:sesti* (vars. valtiollisen, poliittisen, yhteiskunnallisen) liberalismin kannattaja t. edustaja. | L:t ja konservatiivit. L:en ajamat valtiolliset uudistukset. L:en voitto vaaleissa. — *Yhd.* kulttuuril.

liberaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vapaamielinen. | Yhteiskunnallisilta, poliittisilta, uskonnollisilta mielipiteiltään l. henkilö. L. ajatussuunta, aate.

liberalismi[4] *s.* vapaamielisyys, liberaalisuus. |

L. elämänkatsomuksena. Taloudellinen, valtiollinen, yhteiskunnallinen, uskonnollinen l. — *Yhd.* kulttuuril.
liberalisti[4] *s.* liberalismin kannattaja. — *Yhd.* kulttuuril.
liberalistinen[63] *a.* liberalismin mukainen, liberaalinen, vapaamielinen.
liberaliteetti[4*] *s.* liberaalisuus, vapaamielisyys.
libertiini[4] *s.* **1.** elostelija, irstailija. **2.** *hist.* eräiden uskonlahkojen jäsenten nimitys.
libido[1] *s.* halu, himo, (vars. sukupuoli)vietti; psykoanalyysin terminä: yl. viettienergia.
libraatio[3] *s.* *täht.* L:lla eli heilahtelulla tarkoitetaan sitä, että Kuun reunoilla voidaan ajoittain nähdä vähäinen osa sen toisen puolen reuna-alueista, vaikka Kuu kääntääkin aina saman puolen Maahan päin.
libretisti[4] *s.* *mus.* libreton laatija.
libret|to[2*] *s.* *mus.* oopperan, oratorion tms. sävellyksen teksti. | Oopperan l.
libristi[6] *s.* kirjakauppa-alalla toimiva henkilö, kirjakauppa-apulainen.
lie [-e'] *v.* *vaill.*, vars. *runok.* = lienee, (ei) liene. | Mikä l. ollut kulkuri. L:kö tuo muita kummempi. Niin musta, niin synkkä yö syksyinen l. KRAMSU. Lienet vartonut minua, en l. ennen ennättänyt LEINO. — *Harv.* muissa pers:issa. | Liet kenen majoissa maannut? LEINO.
lie|ata[35*] [lĩa-] *v.* pitää lieassa; panna liekaan. | L:kaaminen on sopiva laiduntamistapa, jos esim. lampaita on vain 2—3. Hevosensa he l:kasivat kedoille WILKUNA.
lied[7] [lĩd] *s.* *mus.* lyyrillistä tunnelmaa ilmentävä laulusävellys. | Saksalainen l. Tunnetuimpia l:ien säveltäjiä ovat Schubert ja Schumann. Konsertin ohjelmaan kuuluu osasto Kilpisen l:ejä.
liedellinen[63] *poss.a.* < liesi. | L. uuni.
lieden|haltija *s.* *myt.* **-sija** *s.* Arkeologien löytämät l:t.
liedetön[57] *kar.a.* < liesi. | L. uuni.
lied-|ilta *s.* *mus.* Barytonilaulaja N.N:n l. **-laulaja** *s.* **-laulajatar** *s.* **-muoto** *s.* *mus.* = laulumuoto. **-säveltäjä** *s.*
liehah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lippu, tukka l:telee tuulessa. Iloisesti loimoitti valkia, päre pihdissä l:teli KIVI.
lieha|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* (< liehua) heilahtaa, hulmahtaa, lehahtaa, leyhähtää. | Hameen helmat l:htavat tuulessa. Näkyi vain valkoisen huivin l:hdus. Tuli l:htaa liekkeihin. - - kun iltasen l:us lännestä käy KIVI. Mutta heti iloinen tyytyväisyys l:hti yli kasvojen ALKIO.
liehak|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* = seur.
liehakka[15*] *a.* liehittelevä, makeileva, mielistelevä, imarteleva. | L., koreapuheinen mies.
liehak|ko[2*] *s.* liehakoiva henkilö, liehittelijä, liehakoitsija, makeilija, mielistelijä, imartelija. | Tuollaiseen l:koon ei voi luottaa. Ruotsin kuningas Maunu L. Ja sitten niin syytön ja viaton. . . tekopyhä l. ja kehuja ja kiittäjä AHO. — - - tytön l:oita [= heilakoita] lyhyissä hameissa KILPI.
liehako|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* pyrkiä jkn suosioon esiintymällä t. puhumalla mielistelevästi, liehitellä, liehiä, mielistellä, makeilla, madella, nöyristellä, pokkuroida, hännystellä. | Vastenmielisen l:iva puhetapa. L:ivat sanat. [Taiteilija] koettaa l:innilla voittaa yleisön suosion. Synnin ja maailman mielistely ja l:iminen. Senaatti l:i presidenttiä. Koirasmetsot kokoontuvat soitimelle l:imaan naaraita. Mies, joka lähimmäistään l:itsee, virittää verkon hänen askeleilleen VT. - - meitä lähenee oikein rasvojen hajussa ja liehuvissa krooseissa tuollainen l:itseva lunttu KIVI.
liehakoitsija[14] *tek.* < ed.
liehautt|aa[2*] *kaus.v.* (< liehahtaa) lehauttaa, leyhäyttää. | [Tuulenpuuska] l:i lippua kerran kaksi ALKIO.
liehdin[56*] *s.* tav:mmin lietsoin.
liehijä[14] *tek.* - - naisten l:t, leikarit lemmenseikkain *MANN.
liehit|ellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* pyrkiä (vars. naisten) suosioon ylen kohteliaasti käyttäytymällä, kohteliaisuuksia sanomalla, mielistellä, imarrella, hakkailla, kurtiseerata, liehiä; myös = liehakoida. | Maijasta on tullut jo niin iso tyttö, että miehet alkavat l. häntä. L:televän kohtelias käyttäytyminen. L:ellen punoi Pirkko pienet käsivartensa perämiehen kaulaan LARINK. — Pyrkiä l:telyllä esimiehensä suosioon. Puoluepomot l:televät joukkoja. Koira l:telee isäntäänsä.
liehittelijä[14] *tek.* < ed.
liehi|ä[17] *v.*, melko *harv.* -ntä[15*] *teonn.* liehitellä. | Herroja l:vä mökin poika. [Prinssi] l:i Eevaa JOTUNI. Kurjaa on koirana lyöjäänsä l. H. ASUNTA.
liehka[10] *s.* *vaill.* *kans.* vars. sisäpaikallissijoissa. **1.** Olla l:ssa 'menossa, juoksussa'. Tyttö on iltakaudet l:ssa. Lähteä l:an 'lähteä tiehensä, pakoon, käpälämäkeen'. Ottaa l. 'lähteä tiehensä, pakoon'. **2.** Sitä pitäisi olla pikku l:ssa [= humalassa], sittenhän tuo [kosinta] menisi jonakin J. REIJONEN.
liehkais|ta[24] *deskr.v.* *kans.* -u[2] *teonn.* kiireisestä, touhukkaasta liikkumisesta. | Kävellä l. hikipäin. Oli siinä emännillä l:emista, kun piti kymmeniä vieraita ruokkia.
liehtari[5] *s.* **1.** *kans.* opas, saattaja, tiennäyttäjä. | Saimme luotsin l:ksi. - - l:na miehen tiellä / hienohelma hyppelee KIVI. **2.** henkilöstä, joka häärien liikkuu paikasta paikkaan; asiamies. | Puolueen l:t kulkevat talosta taloon. - - eikä niitten eläkkeestä tiennyt kukaan muu kuin tuo mäkitupalainen, joka lienee kulkenut l:na siinä välissä SILL.
lieh|toa[1*] *v.* -donta[15*] *teonn.* **1.** vars. *kans.*, us. myös *kirjall.* lietsoa. **a.** Seppä l:too pajassaan. — *Kuv.* - - kovin l:toivat heidän rintansa palkeet KIVI. - - hän l:toi lauluhun tulta LEINO. - - mielikuvitus l:too hurjia aikeita SILL. **b.** - - pohjonen l:toi voimakkaasti tähtikimmeltävän taivaan alla KIVI. **2.** *deskr.* kulkea nopeasti, liehua, häärätä, hyöriä. | - - sinne [hartauskokoukseen] akkoja kirjavana l:too mennä KIVI. Keittiössä oli piika vain ja l:toi kuni siivillä PAKK. - - enää vain Riku ja Milja l:toivat [= tanssivat] palkeilla kahden KILPI.
liehu|a[1] *v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* **1.** hulmuta, leis-

kua. | Lippu l:u tuulessa. Lippujen l:nta. Hevonen juoksee harja l:en. Tukka l:u tuulessa. Hatussa l:va töyhtö. L:va harso, viitta. Pyykit l:ivat nuoralla. Tuli l:u takassa. - - laulain voitonvirttä palmuin l:nassa KIVI. — *Kuv.* Ajatukset l:vat sinne tänne. Nouse lempi l:mahan [= roihuamaan, palamaan], / kunnia kupisemahan KR. — *Harv.* tuulesta: puhaltaa, lietsoa, tohahdella, tuulahdella. | L:u illan tuuli liepee KIVI. Mutta eräänä päivänä alkaa l. lauha eteläinen KATAJA. **2.** liikkua alituiseen paikkaa vaihtaen, touhukkaasti, häärätä, hyöriä, puuhata, riehua, heilua. | Perhosten l:nta. Nuoret l:vat tanssissa. Miehiä l:u kaunottaren ympärillä. Antti l:i joukossa ylimpänä. Puoluepukarit l:vat vaahto suussa. Väki l:u heinätöissä. Mutta minä panin miehet sinne kirveineen l:maan ja toiset kantoja juurimaan AHO.

liehuk|e[78*] *s.* tav. pukuun suhteellisen irralleen kiinnitetty, vapaasti liehumaan pääsevä kangassuikale, nauha tms. | Pitseillä ja l:keilla koristettu silkkipuku. Lippu, jossa on kapeita, kullanvärisiä l:keita.

liehu|parta = liuhuparta. **1.** *s.* liehuva parta. | Pitkä l. heiluu pukin leuassa. **2.** *a.* = seur. | L. ukko. — *S:sesti.* - - luotsi, meren karhentama l. M.MERENMAA. **-partainen** *a.* **-reuna** *s.* liehuva reunus, vars. volangi. | Hameen helmassa on l.

liehut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tuuli l:telee lippua, hiuksia. L. liinaa. Koira l:telee häntäänsä.

liehut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < liehua 1. | Tytöt l:tivat liinojaan hyvästiksi. Tuuli l:taa lippua. Akkunasta l:ettiin valkoista lippua antautumisen merkiksi.

liehuva|kiharainen *a.* **-liepeinen** *a.* L. silkkipuku. **-nauhainen** *a.*

lieju[1] *s.* **1.** *geol.* ja maaperäopissa: esim. järvien pohjassa ja soiden pohjakerroksissa oleva hienojakoinen maalaji, joka on syntynyt kirkasvetisissä vesistöissä etup. paikalleen jääneistä, pohjaan laskeutuneista kasvi- ja eläinkunnan jäännöksistä (levistä, äyriäisistä, eläinten ulosteista yms.); vrt. mura, liete. — *Yhd.* jäte-, kalkki-, muta-, plankton-, savi-, simpukka-, turvel.; järvi-, pohja-, ranta-, tulval. **2.** yl. sade- t. muun veden vellimäiseksi pehmentämä savimaa; vrt. kura, **loka**, **rapa**. | Tiet ovat l:na pitkien sateiden jälkeen. Joenrantapellot ovat tulvan aikana muuttuneet l:ksi. L:un juuttunut auto, hyökkäysvaunu. Saappaat ovat l:ssa. — *Kuv.* kurjuudesta, huonosta, paheellisesta elämästä. | Ma sinut nostanut olen l:stas *CAJ. - - Jumala ei ollut antanut heille sielunvoimaa kiskoutua ylös l:sta KIANTO.

liejui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* L. kivennäismaa. L. järvenpohja. L. tie, pihamaa. Alavat, l:set rannat. Joen vesi on l:sta. Teiden l:suuden vuoksi on liikenne pysähtynyt.

lieju|kana *s.* L:kanat (heimona) 'Rallidae, matalajalkaisia kahlaajalintuja, joiden nokka on sivulta litteä'. L. (sukuna) 'Gallinula, vars. G. chloropus, Suomessakin harvinaisena elävä kahlaajalintu'. **-kasvi** *s.* **-kerros, -kerrostuma** *s.*

liejukko[2*] *s.* liejuinen paikka. | Upottava, pehmeä, märkä l. Hedelmällinen l. Savensekainen l. L:jen kasvillisuus. — *Yhd.* rantal.

lieju|lähde *s. geol.* liejua purkava lähde, liejuvulkaani. **-maa** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* L. savi, maanpinta. L. sakka. **-pohja** *s.* **-pohjainen** *a.* L. järvi. **-ranta** *s.* **-rantainen** *a.* **-savi** *s.* liejunsekainen savi.

liejuuntu|a[1*] *v.* tulla liejuiseksi, muuttua liejuksi. | Tien, juoksuradan l:minen. Järvi l:u. Jokivesi on l:nut.

lieju|velli *s.* Tiet ovat muuttuneet l:velliksi. **-virt|a** *s.* Lumen sulaessa vuoren huipulla syntyy suuria l:oja. **-vulkaani** *s.* = liejulähde.

lie|ka[10*] [vok.-vartalo: lĭa-] *s.* nuora, köysi t. vitjat, joilla eläin sidotaan laitumelle syömään. | Panna, viedä hevonen, lehmä l:kaan. Pitää l:assa. — *Kuv.* [Herra joskus] sallii Saatanan ja hänen trenkiensä juosta niin pitkälle kuin l:kaa piisaa KALLAS.

liekaaminen[63] *teonn.* ks. lieata.

lieka|ketju *s.* **-köysi** *s.* **-nuora** *s.* Vasikka tempoo l:ansa. — *Kuv.* [Hän] piti tuon toiveen jonkinlaisen l:n päässä SILL. **-paalu, -pylväs, -vaaja** *s.*

liekehtimispiste *s. tekn.* = leimahduspiste.

liekeh|tiä[17*] *v.* -dintä[15*] *teonn.* liekitä, liekkiä. **1. a.** tulesta: palaa niin että syntyy (tav. iso ja häilähtelevä) liekki t. liekkejä, olla liekeissä, loimuta, hulmuta. | Tuli, nuotio, kynttilä palaa l:tien. Risut l:tivät iloisesti. Tasaisesti l:tivä metsäpalo. Koko kaupunki l:ti pommituksen jälkeen. L:tivi Lappi laaja, / tietäjät sotia käyvät LEINO. **b.** muista valoilmiöistä: hehkua liekkien tavoin, loimuta, loimottaa, sädehtiä, välkkyä. | Revontulet l:tivät taivaalla. Tähdet l:tivät levottomina. Iltataivas l:ti punaisena. Ikkunat l:tivät illan kajossa. Auringossa l:tivä kypärä. **2.** *kuv.* katseesta, tunteista, väreistä yms.: leimuta, loimuta. | Silmät l:tivät innostuksesta, uhmaa. Silmissä l:tii kiukku. L:tivä katse. Posket l:tivät kuumeesta, jännityksestä. Poskilla l:tivä puna. L:tivä ilo. Rakkaus, viha l:tii jkn rinnassa. Innostuksen tuli l:ti korkeana. Voimakkaana l:tivä kansallistunne. — L:tivän punainen kukka. Ja punertavat kutrit l:tivät ohimoilla SILL. [Rukiin oraan] l:tivä vehreys SILL. - - sen valmut vielä l:tivät tultaan ELINA VAARA.

liekehtä|ä[2*] *v. runok.* = ed. | - - kun sydämissä l:ä / viel' elon innostukset S.KORPELA.

liekillinen[63] *poss.a.* < liekki. | L. palaminen.

liekinheit|in *s. sot.* taisteluväline, jolla voidaan suihkuttaa palavaa kaasua t. nestettä kymmenien metrien päähän, liekkiruisku. | Korsujen valtaamiseen käytettiin l:timiä.

liekitin[56*] *s. tekn. harv.* poltin.

lieki|tä[31] *v.*, vars. *vanh.* -ntä[15*] *teonn.* = liekehtiä. | L:tsevä tuli. Kylä l:tsee tulimerenä. L:tsevät revontulet. Niit' usein öisin kuuntelin / pärehen l:nnässä *CAJ. Auringon l:ntä ruskoksi himmentyy LEHT. — *Kuv.* Viha l:tsi hänen silmissään.

liekitön[57] *kar.a.* < liekki. | L. tuli, palaminen. L. ruuti.

liekiö[3] *s.* = liekkiö.
liekiöi|dä[30] *v.* Kivellä: meluta, juoksennella, peuhata, telmiä. | - - tulisijan ympärillä l:tsi kiltti Venla äitinsä kanssa.
liek|ki[4*] *s.* **1.** palamisessa syntyvä lämpöä ja tav. myös valoa säteilevä kaasuseos, jolla us. on selvähköt ääriviivat; vrt. lieska, loimu, tuli. | Kynttilän l:issä on sisinnä tumma kerros, sitten valaiseva osa, vaippa, ja uloinna väritön ja kuumin osa, huntu. Kaasut, jotka eivät sisällä tai muodosta jähmeitä sulamattomia hiukkasia, palavat valaisemattomalla l:illä. Lampun l. Himmeä, kirkas, suitseva, savuava, nokeava, epätasainen l. Öljylamppu palaa pitkällä l:illä. Esineiden steriloiminen l:issä. Kuumentaa l:issä. Alttari oli koristettu elävin l:ein 'palavilla kynttilöillä'. - - ja l:it [= kynttilöiden liekit] loistavat joulupuista, / kun joulu on! A.NOPONEN. Kaasuliesi, jossa on neljä l:kiä 'poltinta'. — *Mon.* sanonnoissa, jotka tarkoittavat vars. jtak suurehkoa tulta, tulipaloa, nuotiota tms. | Leimahtaa, hulmahtaa l:keihin. Olla l:eissä. L:it loimuavat, hulmuavat. Koko rakennus on jo l:kien vallassa. L:it nuolevat seiniä. Joutua l:kien saaliiksi. Saada surmansa l:eissä. Pelastua l:eistä. — *Yhd.* kaasu-, natrium-, sprii-, sähköl.; keitto-, pisto-, säästöl.; hapetus-, puhallusl.; kynttilän-, tulenl.; avo-, ilmil.; suul. **2.** *kuv.* Lemmen, koston, innostuksen, isänmaallisuuden l. L. [= rakkaus] syttyy nuorten rinnassa. Elämän l. sammuu. Kaukainen, riutuva toivon l. KIVI. Kapina puhkesi uuteen l:kiin. Syttynyt on sota julma, / vihan l. leimuaa A.OKSANEN. Nyt l. sodan verisen / levisi pitkin maata KRAMSU.
liekki|koe *s. kem.* liekkireaktioon perustuva koe. **-mer|i** *s. kuv.* Kaupunki roihusi l:enä 'oli kauttaaltaan tulessa'. **-mäinen**[63] *kalt.a.*
-liekkinen[63] *poss.a.* Avo-, lyhyt-, pitkäl.; kaksi-, kolmil.
liekki|patsas *s.* Valtavat l:patsaat kohoavat palavista öljysäiliöistä. **-reaktio** *s. kem.* värittömän liekin värjäytyminen liekin kuumuudessa höyrystyvien aineiden vaikutuksesta. **-ruisku** *s.* = liekinheitin. **-tuli** *s.* liekkinä palava tuli. **-tyyli** *s. kuvat.* ranskalaisen gotiikan myöhempi vaihe 1400- ja 1500-luvulla, jolloin käytettiin tulenliekkiä (t. kalanrakkoa) muistuttavia ruusustokuvioita. **-valo** *s.*
liekki|ä[17*] *v. harv.* = liekehtiä. | L:vä nuotio. Revontulet l:vät. — *Kuv.* Vihasta l:vät silmät. - - vain kerran se l:vi rintasi lies LEINO.
liekkiö[3] *s.*; *rinn.* liekiö. **1.** *myt.* metsässä esiintyvä mytologinen olento. | L. esiintyy virvatulen muodossa tai vain huutaen. L. käsitetään toisinaan metsään haudatuksi lapseksi. **2.** yl. kielenkäytössä: nopsaliikkeinen, vallaton, riehakas (vars. nuori) henkilö. | - - unohda, mitä lausuin äsken - - minä vallaton l. KIVI.
liek|ku[1*] *s.* **1.** keinu, kiikku. | Inkerissä nimitettiin kyläkeinua l:uksi. **2.** kehto, kätkyt. | Lapsi itkee l:ussa. Heiluttaa l:kua.
liekku|a[1*] *v.* **1.** kätkyen t. keinun liikkeestä: keinua, kiikkua. | Kehto l:u lattialla. Pääsiäisliekuilla liekuttiin vain pääsiäispyhinä. L:i lapsi kätkyessä, / lapsi l:i, tukka löyhki KAL. **2.** muusta edestakaisesta liikkeestä: keinua, heilua, huojua, hulmuta, liehua. | Lehvät l:vat tuulessa. Vene l:u laineilla. - - silta l:i lehmuksinen, / tupa kuusinen kumahti KAL. Kiharat kuin loimottavat liekit / hänen ohauksil l:vat KIVI. - - l:i lämmin ortten alla LEINO.
liekku|laulu *s.* keinulaulu. | Inkeriläiset l:laulut. **-virsi** *s.* = ed.
lieko[1*] [vok.-vartalo: lieo- t. lïo-] *s.* **1.** Lycopodium, ainavihantia liekokasveja, joilla on pienten neula- t. suomumaisten lehtien peittämä hankahaarainen varsi. | Suikertava l. — *Yhd.* katin-, ketun-, riiden-, variksenl.; keltal. **2.** suossa t. veden pohjassa oleva puu, hako. | L:jen perkaaminen suopellosta. Rannoilla oli ristiin rastiin veteen kaatuneita l:ja.
liekoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* L. suo. Turpeen, turvesuon l:suus.
lieko|kasvi *s.* L:kasvit 'Lycopodiaceae, itiökasveja, joilla on pitkä, tiheälehtinen, hankahaarainen varsi'. Muinaisten geologisten aikojen suuret l:kasvit. **-puu** *s.* **1.** vrt. lieko 1. | Kivihiilikauden suuret lieko-, korte- ja saniaispuut. **2.** = lieko 2. | Suosta nostetut l:t.
liekut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. lasta, kehtoa. Tuuitteli tuttuansa, / l:teli lempeänsä KAL.
liekut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < liekkua. **1.** keinuttaa, kiikuttaa, tuudittaa. | L. kehtoa. L. lasta uneen. Vauvan l:us oli isoista siskoista ikävää työtä. **2.** keinuttaa, huojuttaa, heiluttaa, hulmuttaa, liehuttaa. | Aallot l:tavat venettä. Pohdinta l:tamalla akanat erotetaan jyvistä. Tuuli l:taa nuotion liekkejä. Koira l:taa häntäänsä. **3.** *intr. harv.* liekkua, lekkua. | Ja on kuin lamput ne linnoissa / niin heikosti l:taisi LEINO.
liemen[55] *s. kans.* karitsan ensimmäinen villa, lapsen ensimmäiset hiukset, pojan ensimmäiset partahaivenet. | Pehmeää kuin karitsan l. Jopa on hiisi hiukset vienyt, lempo l:et kerinnyt SL. **-villa** *s.*
liem|i[35] *s.* **1. a.** lihasta, kalasta t. vihanneksista veteen keitetty nestemäinen ruokalaji, josta kiinteät ainekset on siivilöity pois; vrt. keitto, velli. | L. kuuluu päivällisruokalajeihin. Ensin tarjotaan alkupalat tai voileipiä, sitten l. Kirkas, suurustettu, ruskeutettu l. — *Yhd.* herkku-, juures-, kaali-, kala-, kana-, kasvis-, liha-, luu-, nokkos-, peruna-, pinaatti-, sieni-, tomaattil.; jälkil.; kaura-, mallas-, vehnäl. **b.** keitossa oleva neste. | Liha-, herne-, kaalikeiton l. En tahdo enää lihaa enkä perunoita, pelkkää lientä vain. Ei ne kalat, mutta se l. SP. **2.** neste, jossa ruokaa valmistetaan t. säilytetään, johon jtak sekoitetaan, jota käytetään ruoan valmistukseen tms.; *tekn.* liuos. | Paistia valellaan l:ellänsä. Suolakurkkujen l. on valmistettu vedestä ja suolasta. Vesi ja sokeri keitetään kirkkaaksi l:eksi. Marjahillon l. Leivoksille levitetään suklaasta, kermasta ja sokerista keitetty l. Taikinaa tehtäessä käytetään l:enä tavallisimmin vettä, maitoa, piimää, heraa tai kaljaa. — Vuotien parkituksessa käytettävät l:et. — *Yhd.* etikka-, sokeri-, suolal.; huuhde-, keitin-, höyste-, pais-

tol.; kalkki-, parkitus-, savi-, sementti-, tärkkelys-, värjäysl. **3. a.** *kiert.* viinasta, harv. muista juomista t. nesteistä. | Kirouksen, synnin l. Lasit ovat täynnä vesikirkasta lientä. — -- tirautti ja löräytti, kastoi korppua ja ryyppäsi voiman lientä [= kahvia] KARHUM. — Lisää lientä [= vettä] kiukaalle, pojat! — *Yhd.* ilo-, tulil. **b.** *kuv.* Kyllä olette l:en keittäneet [= saaneet pahaa, sotkua, hullua aikaan]! En pane lusikkaani tähän l:een 'en sotkeudu tähän asiaan'. Olla l:essä 'pahassa pulassa, vaikeuksissa, pinteessä'. Joutua l:een. -- monessa l:essä olemme jo keitetyt [= monessa tukalassa tilanteessa olleet] KIVI. Kengät ovat l:enä 'aivan hajalla, risoina'.

liemi|aine, -aines *s.* **-astia** *s.* **-juureks|et** *s. mon. ruok.* L:ia ovat porkkana, pasternakka, selleri ja purjo. Kuivatut l. **-kal|a** *s.* liemiaineksena käytetty kala. | Pienet kalat ovat erinomaisia l:oja. **-kattila** *s.* **-kauha** *s.* kauha, jota käytetään liemiruokien ammentamiseen.

liemikko[2*] *s. ruok.* liemiastia, -kulho.

liemi|kulho *s.* kulho, jota käytetään liemiruokien tarjoilemiseen pöydässä. **-kuppi** *s.* Kaksikorvainen l. **-kuutio** *s.* tiivistetyistä liemiaineksista valmistettu pieni kappale, joista kuumaan veteen liuottamalla saadaan valmista lientä. **-lautanen** *s.* **-lusikka** *s.* **-malja** *s.* liemikulho. **-ruok|a** *s.* lusikalla (t. joskus kupista juomalla) syötävä lämmin nestemäinen ruoka(laji). | L:iin luetaan varsinaiset liemet ja keitot.

liene|e *v. vaill.* käyt. olla-v:n akt. potentiaalin prees:nä ja kaikkien v:ien potentiaalin perf:n apuv:nä. | Markku l:e jo tähän aikaan kotona. L:tte jo perillä, kun minä lähden täältä. Vatjan kansa l:e jo hävinnyt. Varmaa l:e, että --. Kuinka l:ekin, mutta en usko puhettasi. En tiedä, mihin he l:vät menneet. L:t kuullut tästä asiasta. Eipä liene moista ennen nähty.

lien|ne[78*] *s.* ohut, tasainen pilvikerros. | Taivas vetäytyy l:teeseen. Etelälle näkyy l:nettä kasvattavan KATAJA.

lien|nellä[28*] *frekv.v.* < lientää. **1.** Hän rauhoitteli ja l:teli leikiksi koko asiaa KARHUM. **2.** mennä ohueen pilveen, hankkia sadetta. | Etelän taivas l:telee.

liennyttää[2*] *kaus.v.* (< lientyä) = lientää.

liente|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** leuto, lauha, leppeä, leppoisa. | L. suviyö, tuuli. L:ästi puhaltava etelätuuli. L. pakkanen. — Puhua l:ällä äänellä. **2.** miellyttävän lievä, laimea, mieto. | L. valo, tuoksu. Glyseroli tekee saippuan aralle iholle l:äksi. -- silmien loimu oli muuttunut l:äksi kiilloksi SILL. — Taivas on mennyt l:ään [= ohueen, kevyeen] pilveen H.ASUNTA. **3.** pehmeä. | L:ää kuin untuva. Villan l:yden tuntee koettelemalla. Keitetty vesi tuntuu l:ältä. -- kuinka l:ät ja silitystä tarvitsevat sinun hiuksesi ovat! KILPI.

lienty|ä[1*] *pass.v.* < seur. **1.** lieventyä, helpottua, vaimeta, heiketä, pehmetä, lauhtua. | Helle l:i iltaan mennessä. Lämpö, pakkanen l:y. Tulen voima on l:nyt. — Ristiriidat l:vät. Tuska, viha, katkeruus l:y. Äänen ankaruus l:i. Paha tuuli l:y. — Katse, ilme l:y. Kasvot l:ivät hymyyn. **2.** mennä lienteeseen, (ohueen) pilveen, pilvistyä, verhoutua. | Taivas oli l:nyt pilveen. — *Kuv.* -- voi seestyä l:nyt onnen koi LEINO.

lientä|ä[8] *v.* **1.** vars. *runok.* lieventää, lievittää, vähentää, helpottaa, liennyttää. | L. tuskaa, surua. L. toisen vaivoja, puutetta. Huumori on l:mässä näytelmän synkkää perustunnelmaa. Aikapa murheen liensi *MANN. **2.** peittää lienteeseen, (ohueen) pilveen, verhota. | Ja idästä nouseva pilvi on / -- / mi taivahan l:vi myrskysäin LEINO.

liepeellinen[63] *poss.a.* < lieve. | L. takki.

liepeetön[57] *kar.a.* < lieve.

-liepeinen[63] *poss.a.* < lieve. | Häilyvä-, pitkäl.

liepeitse *postp.* (gen:n kera) jnk ääri-, reuna-alueen, "liepeiden" kautta. | Tie menee järven l. -- kiipesimme -- laajahkojen peltovainioiden l. keskuskylään KIANTO.

liepe|ä[21] *a. murt.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* lauhkea, lempeä, leppeä, vieno. | Mutta pian muuttui l:äksi peljätty herra KIVI. [Ruis] lainehti kesän l:ässä tuulessa MERIL. Vaan l:än [= miedon, heikon] puolikuppisenpa sinä teet KATAJA.

liepottaa[2*] *v. harv.* = lieputtaa. | -- havu-oksan rauhan-viiri / päällänsä liepoittaa KIVI.

liepsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | -- silkkiriepu l:teli kaulassa KIANTO.

liepsa|htaa[2*] *deskr.v.* -(hd)us[64] *teonn.* kiepahtaa, kiepsahtaa, pyörähtää, hypähtää, heilahtaa. | Harakka l:htaa aidalta maahan. Manta l:hti kiireesti ulos. Jooseppipa -- l:htaa ihan nokan alle ja naukaisee KIANTO. [Varpuset] lentää l:htivat vuorotellen KAUPPISH. Liina valkea nurkalla l:hti EINARI VUORELA.

liepsautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | Virta l:aa veneen pyörteeseen. Emäntä l:i kahvin pöytään.

liepukka[15*] *s. kans.* lieve, lipukka. | Takissa kaksi pitkää l:a takana.

lieput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

lieput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *tr.* liehuttaa, heiluttaa. | Tuuli l:taa uudinta, kynttilän liekkiä. Koira l:ti häntäänsä. **2.** *intr.* liehua, heilua. | Hulmuava ja l:tava valkea PÄIVÄR.

liera[10] *s. murt.* liero.

lierellinen[63] *poss.a.* = lierillinen.

lieretön[57] *kar.a.* = lieritön.

liereä[21] *a.* tav. leveyttään pitemmistä kappaleista: poikkileikkaukseltaan pyöreä (harv. soikea), lieriömäinen, sylinterimäinen. | L. tanko, putki. L. rasia. Sienessä on l. kanta eli jalka ja leveä lakki. L. lihas. Matojen l. ruumis. Käärme ei ole aivan l.

liereähkö[1] *mod.a.* Sudenkorennon takaruumis on l., tyvestä kärkeen päin suippeneva.

liereä|ruumiinen *a.* Nahkiainen on melkein tasapaksu, l. **-selkäi|nen** *a. kasv.* L. ulkohelve. L:set kaleet.

lieri[4(32)] *s.* ulkoneva hatun reuna; vrt. **lippa.** | Leveät, kapeat l:t. L:t on käännetty ylöspäin. Naisten hattujen l. on tänä keväänä hyvin laaja. **-hattu** *s.* Kapeareunainen l. Muinaiskreikkalaiset miehet käyttivät sateella ja matkoilla l:a.

lierillinen[63] *poss.a.*; *rinn.* lierellinen.

-lierinen[63] *poss.a.* Iso-, kapea-, leveäl.
lieritt|ää[2*] *v.* pyörittää liereäksi. | Plastillisen saven l:äminen ohueksi nauhaksi. Hän kääräisi hyppysellisen tupakkia silkkipaperiin, l:i siitä itselleen paperossin IVALO.
lieritön[57] *kar.a.*; *rinn.* lieretön. | L. päähine.
lieriö[3] *s.* *geom.* ääretön pinta, joka muodostuu suoran liikkuessa umpinaista t. avointa ohjauskäyrää pitkin suuntansa säilyttäen, lieriöpinta; myös äärellinen kappale, joka syntyy siten, että umpinaisen lieriöpinnan rajoittama avaruuden osa leikataan kahdella keskenään yhdensuuntaisella tasolla; us. erik. suorasta ympyrälieriöstä; *syn.* sylinteri. | L:n pohja eli asema. L:n vaippa. L:n tilavuus. Suora, vino l. — *Yhd.* ympyräl. **2.** *yl.* pitkähkö, tav. tasapaksu kappale, jonka poikkileikkauskuvio on ympyrä t. soikio; *tekn.* sylinteri, tela, valssi. | Metallinen, ontto l. Pesimäpönttönä on ontosta puusta tehty l., jonka molemmat päät on tukittu. Akselin varassa pyörivä l. Paperikoneissa käytetään laimennusveden poistamiseen useita l:itä. Soittajien esityksiä otettiin parlografin l:ille. — *Yhd.* lasi-, metalli-, nahka-, paperi-, posliini-, puu-, savi-, teräs-, tuohi-, vahal.; fonografi-, parlografil.
lieriö|epiteeli *s.* *anat.* pyöreähköistä, lieriömäisistä soluista koostunut epiteelisolukko. **-hammaspyör|ä** *s.* *tekn.* L:iä käytetään yhdensuuntaisten akselien välillä. **-jyrsin** *s.* *tekn.* lieriömäinen jyrsin. **-kattila** *s.* *tekn.* lieriömäinen höyrykattila. | Veturin l. **-kela** *s.* *rad.* lieriön muotoon käämitty kela. **-ketto** *s.* *kasv.* juuren keskuslieriön uloin kerros, josta juuren haarat syntyvät, perisykli. **-luo|ti** *s.* *sot.* L:din edut palloluotiin verrattuna ovat kiistämättömät. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* L. lasi. L:seksi sorvattu puukappale. L. tanko. L. solu. L. toukka.
lieriönmuotoinen *a.* tav. ⁀. | L. puutynnyri. L. putki, lämpömittari.
lieriö|pato *s.* *tekn.* pato, jossa luukkujen tilalla on liikuteltavat teräslevylieriöt, valssipato. | Voimalaitoksen l. **-pin|ta** *s.* Akselin, tapin l. L:nan höyläämineen. **-projektio** *s.* *maant.* karttaprojektio, jonka kuvapintana on maapalloa sivuavan t. leikkaavan lieriön tasoksi levitetty vaippapinta. **-pyörä, -ratas** *s.* *tekn.* = lieriöhammaspyörä. **-saha** *s.* *tekn.* konesaha, jonka teränä on ontto teräslieriö. | L:lla sahataan lieriöpintaisia kimpiä. **-siipi** *s.* *maat.* auransiipi, jonka pinta on lieriö.
liero[1] *s.* onkimato. | Panna uusi l. onkeen. Miss' ihminen lahoo, l:n on leikkimäpaikka LEINO. — *Kuv.* kavalasta, kierosta, "luikertelevasta" henkilöstä. | Sellainen l. ja lapamato, haisunäätä SIMO PENTTILÄ. — *Yhd.* onkil. **-mainen**[63] *kalt.a.* — *Kuv.* L. mies.
lieru|a[1] *deskr.v.* liikkua kiemurrellen. | Kissan häntä l:u.
lieruil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | L:eva mato.
lierut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Koira l:telee häntäänsä.
lierutt|aa[2*] *kaus.v.* < lierua. | Penikkakoira siellä vain jokaisen ääressä häntää l:i ja palaa kerjäsi RAILO.
liesa[10] *s.* *rak.* alus-, jalkahirsi; *murt.* permannon tms. niskahirsi. | Seinän l. asetetaan ensimmäisenä kivijalalle.
liesi[40] *s.* **1.** tulisija, jossa valmistetaan ruokaa, hella. | Primitiiviset kansat tekevät lieden laakakivistä ja savesta. Kivikautinen l. Tiilikivistä muurattu l. Tehtaassa valmistettu metallinen l. Uudenaikainen l., jossa on pari kolme keittoreikää, uunit ja kuumavesisäiliö. Panna tuli lieteen. Pata kiehuu liedellä. Lämmitellä lieden ääressä. — *Kuv.* - - järki on mennyt ja tummunut tuntehen l. LEINO. — Kodista. | Kaivata kodin lämmintä liettä. - - onhan oma koti, oma l. niin rakas, - - vaikkapa se onkin vain tuommoinen turpeista rakennettu mökki PÄIVÄR. [Eino Leinolla] ei ole perhettä, ei liettä L.ONERVA. — *Yhd.* halko-, kaasu-, puu-, sähköl.; keitto-, talousl.; säästöl.; keittiö(n)-, ravintola(n)l.; kotil. **2.** *murt.* uuninsuun edessä oleva syvennys, johon hiilet vedetään uunista, piisi. | Lieden hiillos. Ottaa tuhkaa liedestä. Emäntä pudotti leivän lieteen.
liesi|kiveys *s.* *arkeol.* Pronssikauden asuinpaikalta on kaivettu muutamia l:kiveyksiä. **-kiv|i** *s.* Kodan keskellä olevat l:et. **-kupu** *s.* lieden yläpuolella oleva höyrykupu. **-laite** *s.* **-levy** *s.* (tav. keittoreiällinen) lieden päällyslevy, hellalevy. **-rengas** *s.* hellanrengas. **-tul|i** *s.* L. oli alkuperäisin valaistuskeino. Lämmitellä l:en ääressä. — *Kuv.* kodista. | Kaivata kodin pyhää, lämmintä l:ta. **-uuni** *s.* Kun alkuaan erillinen liesi siirrettiin tupaan uunin yhteyteen, syntyi liesi- eli takkauuni. **-valkea** *s.* liesituli.
liesk|a[10] *s.* iso, epätasaisesti palava liekki. | L. leimuaa uunin suusta. L:at nuoleskelevat seiniä. Hulmahtaa l:oihin. Roihuavat l:at tunkeutuvat palavan rakennuksen ikkunoista. Helvetin tuliset l:at. Hiilloksen sininen l. leikki punaisella pohjalla uunissa LINN. — *Kuv.* L:oiksi leimahteleva vallankumous. Silmissä palaa uhman, vihan, koston l. Innostuksen, haltioitumisen l. Siis palakaamme l:oin leimuvin LEINO. — *Yhd.* tulenl.
lieskaht|aa[2*] *mom.v.* < lieskata. | Tuli l:i ikkunasta. — *Kuv.* - - silmistä l:i tuo omituinen paha - - katse AHO.
lieskakivi *s.* *kansat.* uuninsuun yläpuolella oleva kivikieleke, joka estää liekkiä nousemasta kovin ylös.
lieska|ta[35] *v.* loimuta, leimuta, liekehtiä. | Tuli l:a takassa. Korkealle l:avat tulipatsaat. — *Kuv.* - - ja l:ten hehkun ja palan J.FINNE. Talvitie tuijotti häneen alta kulmain, silmät l:ten RAILO.
lieska|torvi *s.* *tekn.* eräiden veturinkattiloiden tulistimessa torvi, jonka sisällä on joukko tulistusputkia. **-uuni** *s.* *tekn.* metallien yms. kuumennukseen ja sulatukseen käytetty uuni, jossa tulipesästä tuleva lieska kuumentaa t. sulattaa kappaleet.
liesku|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* leiskua. **1.** loimuta, leimuta. | Isot liekit l:vat ympärillä. — *Kuv.* Sisään astui mies, jonka silmissä l:i synkkä tuli LINN. **2.** liehua. | Hatut heiluivat ja liinat l:vat. L:u Mirdja edestakaisin lattialla L.ONERVA.
liesma[10] *s.* *mer.* purjeen reunoihin vahvistukseksi ommeltu köysi, reunusköysi, palleköysi,

liikki. — *Yhd.* ala-, jalusl. **-lanka** *s.* lanka, jolla liesma ommellaan.

liestyttää[2*] *kaus.v.* (< seur.) = liestää.

liesty|ä[1] *v.* punoksesta, kudoksesta: purkautua, rispaantua, löyhtyä. | Köydenpää sidotaan rihmalla, jottei se pääsisi l:mään. Lanka l:y. Karkea kangas l:y helposti leikkauskohdasta. L:misen estämiseksi saumat luotellaan. Tee tiukka solmu, ettei pääse l:mään 'aukeamaan, löyhtymään'. — Tukka l:y palmikolta. Sikarin pää on l:nyt. — *Kuv.* Ystävyytemme on ruvennut l:mään. - - uudet liitot [ovat] myöskin l:neet AHO.

liestä|ä[2] *v.* punoksesta, kudoksesta: saada liestymään, löyhtymään, purkautumaan, purkaa kierteistä; poistaa kierteisyys langasta; liestyttää. | Köyden, langan, punoksen l:minen. — *Kuv.* Päätöstä on vaikea l. jäljestäpäin.

1. **liesu**[1] *s. vaill. puhek.; rinn.* lietsu. | Olla l:ssa 'menossa, juoksussa, liikkeellä'. Tyttö on iltakaudet l:ssa. Lähteä l:un. Mutta rauhallisesti hän vain lähetti paperit taas l:un [= menemään], vaihteen vuoksi tosin tällä kertaa P:n kunnanvaltuuston puheenjohtajalle TIITUS.

2. **liesu**[1] *s. kasv.* Allosorus crispus, Pohjois-Suomessa ja Ahvenanmaalla harvinaisena kasvava saniainen.

liesu|ta[39] *v. puhek.* (*rinn.* lietsuta) olla liesussa. | L:aa kaiket päivät ympäri kylää.

liet|e[78*] *s.* vrt. lieju, muta. **1. a.** nesteessä olevat hyvin pienet kiinteät hiukkaset, jotka tekevät nesteen sameaksi; jauhomaisen aineen ja nesteen samea seos. | Jordanin vesi on kellertävän sameaa runsaista l:teistä. Sateen jälkeen ojat ovat täynnä vetelää l:että. Kaivon pohjalle kerääntynyt l. — *Tekn.* Kalkista ja vedestä tehty l. L., jonka vesipitoisuus on 36 %. **b.** veden (jokien, tulvan tms.) mukana kulkeutuneista ja pohjaan laskeutuneista hienojakoisista aineksista syntynyt maakerros, lietemaa, liettymä. | L:teen mataloittama satama. Joen tuoma hedelmällinen l. **c.** *yhd.* Hiekka-, kivennäis-, savil.; grafiitti-, hiili-, kalkki-, malmi-, rautal.; joki-, meri-, ranta-, tulval.; pohjal. **2.** *harv.* heinää kasvava vesiperäinen maa; vesijättömaa. | - - suurimmilla suon selillä, / leve'illä l:tehillä KAL.

liete|aines *s.* Virran kuljettamat l:ainekset. **-allas** *s. tekn.* Rummun edessä on 10—15 cm:n syvyinen l., johon veden mukana kulkeva liete painuu. Tiilitehtaan l. **-hiekka** *s.* **-kaivo** *s. maat.* L:ja käytetään salaojien yhteydessä putkiverkon liettymisen ehkäisemiseksi. **-kerros** *s.* **-kerrostuma** *s.* **-maa** *s.* Joen suistossa oleva l. Merenrannikon l:t 'vesijättömaat'. **-maali** *s.* vesimaali, lieteväri. | L:a käytetään höyläämättömien pintojen maalaamiseen. **-mäinen**[63] *kalt.a.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-pohja** *s.* **-rannikko** *s.* **-ranta** *s.* **-rantainen** *a.* **-saari** *s.* Joen uoma on suupuolella täynnä l:a. **-säiliö** *s. tekn.* Viemäriverkon l:t. **-särkkä** *s.* **-tasanko** *s.* **-väri** *s.* lietemaali.

lieto[1*] *a.*, vars. *runok.* liedosti *adv.* **1.** kevyt, pehmeä, lempeä, vieno, leuto. | Sillä nähdäänpä täällä myös unta liedompaa kevään lunta KIVI. Niin l:na lehtojen helke soi LEINO. Mutta kun ilta viileni ja liedot tähdet syttyivät KIANTO. - - aaltojen liedosti loiskuttaessa mustia rantalouhia vastaan KIANTO. Tuota tuuli tuuitteli, / ilma l. liikutteli KAL. **2.** vars. *kansanr.* **a.** ilmasta, vedestä: häilyvä, huljuva. | - - mennyt l:hon merehen, / alle aavojen syvien KAL. **b.** luonteesta: kevytmielinen, epävakainen, huikentelevainen. | L. Lemminkäinen KAL. Näin kuohun mä aikani koskena / ja lemminpä l:na hetken ERKKO.

lietse[78], **lietsin**[56] *s. kansanr.* palje.

lietso[1] *s. tekn.* keskipakopumppuna toimiva laite, joka synnyttää ilmavirran ja johtaa sen edelleen, tuhotin. | L:a käytetään esim. puimakoneissa ja viskureissa. — *Yhd.* olkil.

lietso|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.; rinn.* liehtoa. **1.** puhaltaa palkeilla ilmaa hiiliin t. tuleen palamisen kiihdyttämiseksi; *tekn.* ilmavirran, vedon aikaansaamisesta erilaisilla lietsoimilla, puhalluskoneilla. | Seppä l:o pajassaan. - - otti orjat l:mahan, / väkipuolet vääntämähän KAL. Hänet kuluttaa tuli, joka palaa l:matta VT. — *Kuv.* Kansallishengen l:nta. L. tyytymättömyyttä väestöön. Puoluejohtajien l:ma viha. L. kilpailumieltä, uutta aatetta. L:ttiin sotaa. **2.** tav. *kuv.* tuulesta: puhaltaa, leyhyä, pohottaa. | Tuuli l:o salmessa. Myrsky l:o täysin palkein. — Läntinen l:o poutaa. Tuuli ei pääse l:maan mistään viileyttä.

lietsoi|n[56] *väl. tekn.* kone, jolla puhalletaan palamiseen tarvittava ilma sulatusuuneihin, ahjoihin tm., puhallin, puhalluskone; vrt. palje. | L:men synnyttämä veto. — *Yhd.* imu-, keskipako-, painel.

lietsoja[16] *tek.* Sepällä on l. apunaan. — *Kuv.* Eripuraisuuden, kapinan, sodan, aatteen l.

lietsu[1] *s. vaill. puhek.* = 1. liesu.

lietsuta[39] *v. puhek.* = liesuta.

lietteetön[57] *kar.a.* < liete. | L. tulva, maaperä.

liettei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < liete. | L. ranta. L. lammikko. L:stä vettä. Laivaväylää on puhdistettava l:syyden vuoksi.

lietto[1*] *teonn.* (< liettää) liettäminen. **-astia** *s.*

liettua[20] *s.* liettualaisten kieli, liettuan kieli.

liettualai|nen[63] *a.* ja *s.* L. maisema. L:sten asuma-alat.

liettymä[13] *s.* liettymisen tulos, liettymällä syntynyt kerros t. seos; liete, lietemaa. | L:in poistaminen joen pohjasta. — Rikkimaito on amorfisen rikin vedessä tai miedoissa suolaliuoksissa syntynyt l.

lietty|ä[1*] *pass.v.* < liettää. **1.** sekoittua veteen lietteeksi; muuttua veden t. muun nesteen vaikutuksesta lietteeksi, lietteiseksi. | Savihiukkaset pysyvät kauan veteen l:neinä, ennen kuin ne laskeutuvat pohjaan. Tärkkelys l:y kuumassa vedessä liisteriksi. Liimamaalia valmistettaessa sekoitetaan liitu ensin veteen l:mään. — Tie on l:nyt pehmeäksi. Savimaan pinta helposti l:y ja kuivettuu kovaksi. **2.** maatua, mataloitua, tukkeutua lietteestä. | Järven, joen l:minen. Virtaava vesi estää l:misen. Juoksevassa savessa voivat salaojat helposti l.

liettämis|allas *s.* **-koje** *s.* **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* **-pullo** *s.*

liettä|ä[2*] *v.* **1.** erottaa hieno t. kevyt jauhe karkeammista t. raskaammista osista sekoittamalla veteen, huuhtoa; sekoittaa veteen t. muuhun nesteeseen lietteeksi; vedestä t. muusta nesteestä: liottaa lietteeksi, lietteiseksi, pehmeäksi. | Kaoliini puhdistetaan l:mällä. Saven l:minen veteen. Kevyet kivennäiset erotetaan tinasta vedellä l:mällä. Sadevesi l:ä lentokentän käyttökelvottomaksi. Sateet ovat l:neet pellon pinnan niin kovaksi, että siemen on tukehtunut. **2.** kuljettaa ja kerrostaa lietettä, madaltaa t. tukkia lietteellä. | Jokien l:mää maata. Tulva on l:nyt kanavat umpeen.

1. **lieve**[78*] *s.* **1.** us. *mon.* takin, hameen tms. vaatekappaleen alareuna, -osa, helma, helmus. | Takin, puseron, viitan l. Hameen liepeet lakaisivat maata. Nutun liepeet levällään. Kokosi liepeensä ja lähti käpälämäkeen. Lapset kieppuvat äitinsä (hameen) liepeissä. — *Kuv.* Pietismi ja sen liepeissä kulkevat ajatussuunnat. Saipas tyttö viimeinkin taasen järkeään liepeestä kiinni LEINONEN. -- siniharmaa vedenkalvo katosi harmaan auteren liepeihin KOSKENN. — *Yhd.* hameen-, paidan-, takin-, vaatteenl(iepeet). **2.** yl. vaatteen tms. reuna(osa), reunus. | Lakanan, pöytäliinan l. -- liikahti vuoteellaan, syrjäytti vällyn l:ttä IVALO. -- käsi nousee ja laskeutuu, koettaa pysähtyä lakin liepeeseen... AHO. Tuuli pieksi huivin l:ttä niskassa PAKK. — Pilven l. — *Erik.* **a.** *nahk.* Vuodan, nahan liepeet 'selkämän sivuilla olevat vatsa-, kuve- ja koipiosat'. **b.** *anat.* Suolil. **3.** us. *mon.* yl. reuna-alue, reuna, laita, laitama, laide, lähistö, lähitienoot. | Kaupungin, kylän liepeet. Murrealueen itäinen l. -- hän astui alaisin puolin, / vaaran l:ttä vasenta KAL. Ja hän ajoi takaisin pappilaan pitkin maantien l:ttä KIANTO. — Vars. mon. ulkopaikallissijoissa postp:n tapaan: lähellä, lähistöllä, lähitienoilla, ympärillä. | Kylän suurimmat rakennukset ovat kirkon liepeillä. Mökin liepeille on raivattu peltotilkku. Kaupunki on syntynyt luostarin liepeille. Venäläiset joukot Berliinin liepeillä. Kattila saa kiehua hellan liepeillä 'reunalla'. Kirjailijakunnan liepeille pesiytyneet diletantit.

2. **lieve**[78] *s. kansanr.* tarunomainen lintu; vrt. vaakalintu. | -- kantavalla kaarnehella, / lentävällä l:hellä KAL.

lieveilmiö *s.* Lapuanliike ja sen l:t.

lieven|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lieventää. | L. toisen kipuja. Koettaa l. kiivaita sanojaan. L. jkn liioittelevaa kuvausta.

lievennys[64] *teonn.* **1.** < lieventää. | Tuskien, vaivojen, rangaistuksen l. Anoa l:tä raskaaseen verotaakkaan. **2.** < lieventyä. | Kristinusko toi l:tä orjien kohtaloon. **-aine** *s.* **-keino** *s.*

lieventy|ä[1*] *pass.v.* (< lieventää) tulla liev(emm)äksi, lievetä, lievittyä, lientyä. | Kipu, tuska, särky, pakotus l:y. Suru, murhe l:y. Katkera mieli, katse l:y. Puolueriidat ovat l:neet. Yhteiskunnallisten epäkohtien l:minen.

lieventäjä[16] *tek.* Morfiini tuskien l:nä.

lieventämis|keino *s.* **-toimenpide** *s.* **-yritys** *s.*

lieven|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* tehdä liev(emm)äksi, vähentää jnk ankaruutta, jyrkkyyttä, voimaa, tehoa tms. **1.** epämiellyttävistä tuntoaistimuksista, tunteista, mielialoista: helpottaa, huojentaa, keventää, vaimentaa, lievittää, lientää. | L. kipuja. Särkyä l:tävä lääke. Yskää l:täviä makeisia. Lämpöhoito vaikuttaa tuskia l:tävästi. L. surua, katkeruutta. Daavid l:si soitollaan Saulin synkkyyttä. **2.** vaikeista ulkonaisista olosuhteista, rangaistuksista yms.: helpottaa, huojentaa. | Yhteiskunnallisten epäkohtien l:täminen. L. työttömyyttä, pulaa. L. veroja, verotaakkaa. L. määräyksiä, säännöstelyä. L. kansan kärsimyksiä, puutetta, yhteisiä vaikeuksia. L. jkn kovaa kohtaloa. — Kuolemanrangaistus l:nettiin elinkautiseksi vankeudeksi. L:tävät [)(raskauttavat] asianhaarat 'tosiseikat, joiden perusteella rikoksentekijälle on tuomittava tavallista lievempi rangaistus'. **3.** epämiellyttävistä t. haitallisista ominaisuuksista t. vaikutuksista. | Puku, jonka tummuutta l:tää valkoinen kaulus. Yhtäkään puuta ei ollut l:tämässä paikan yksitoikkoisuutta. Maan happamuutta voidaan l. erilaisilla aineilla. Kaarteen jyrkkyyttä on l:netty. Jouset l:tävät töytäyksen voimakkuutta. Myrkyn vaikutusta l:tävät aineet. -- mutta hyvä tie jollakin tavoin l:si tuota huonouden sävyä SILL. **4.** mielipiteistä, arvostelusta, ajatussuunnista yms.: tehdä vähemmän jyrkäksi; joskus: tasoittaa, silottaa. | L. väitettään, arvosteluaan. Puhuja ehätti l:tämään sanojaan. Lausunnon l:netty muoto. **5.** *harv.* laimentaa, miedontaa. | L. liuosta vedellä. Viinaa myytiin l:tämättä.

lievetak|ki *s.* edestä ja takaa pitkäliepeinen takki; toisinaan: hännystakin tapainen takki; pitkätakki, sortuuk(k)i, bonšuuri, diplomaatintakki, redingote. | Elias Lönnrot pitkässä mustassa l:issaan. Ruotsi-Suomen armeijan sotilailla oli l., jonka helmat oli edestä käännetty ylöspäin. Kulki kurki arvokkaana suolla, / päällä harmaa, vanha l. L.POHJANPÄÄ.

lieve|tä[34] *v.* = lieventyä. | Tuska, murhe l:nee. Martta, sinä myös sydämesi l. [= heltyä] anna! KIVI.

lievik|e[78*] *s.* lievittävä aine t. asia; lievennys, lievitys. | Lääkkeestä sain l:että kipuihin. Hakea l:että sairauteensa. Murheen, surun l. Ottivat viinaryypyn pelkonsa l:keeksi.

lievit|e[78*] *s. harv.* = ed. | Mutta lähetinpä lukkarille vallan uhkeita terveisiä sappeni l:teeksi KIVI.

lievit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lievittää. | L. tuskia, vaivoja. L. puheitaan, sanojaan.

lievitty|ä[1*] *pass.v.* (< lievittää) = lieventyä. | Vaiva, suru l:y. Pula-aika on l:nyt. Sade ei ottanut l:äkseen 'heiketäkseen'.

lievittäjä[16] *tek.*

lievit|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* = lieventää, vars. 1 ja 2. | Lääke vaikuttaa l:tävästi. L. kipua, surua, kaipausta. Puutteen, sodan kauhujen l:täminen. -- kuristus näytti hiukan l:tävän [= hellittävän] otettaan E.KIVIJÄRVI.

lievitys[64] *teonn.* = lievennys. **1.** < lievittää. | Tuskan, murheen l. Hankkia l:tä tiedonjanoonsa. -- löytävät lohdutuksensa uskossa

Jumalaan ja siten saavat - - l:tä kurjaan kohtaloonsa PAKK. **2.** < lievittyä. | Niin minä olen tästä rukouksessa Herralle puhunut, eikä siitä ole l:tä ollut KALLAS. **-aine** *s.*

lievi|tä[37], **lievi|ä**[17] *v. murt.* = lieventyä, lievetä. | - - Eeron äkeä mieli oli vähän l:nnyt KIVI. Tunnon vaivat l:i esivallan meitä rangaistessa KIVI.

lievo[1] *s. kansanr.* = 2. lieve.

liev|ä[11] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** ihmisen tahdonilmauksista ja suhtautumisesta toisiin: lempeä, maltillinen, kohtuullinen, helppo tms.;)(ankara, tiukka, jyrkkä. | L. rangaistus. Suhteellisen l:ät ehdot. Arvostella, moittia l:ästi. L. kirous, voimasana. Hänen käytöksensä on l:ästi sanottuna omituista. Se on l:immin sanoen tarpeetonta. **2.** muista ilmiöistä: pieni, vähäinen, hienoinen, heikko. | L. halvaus, kuume. L:immät taudintapaukset. Tuntea l:ää nälkää. L. puna poskilla. Hymyillä l:ästi. Paistaa l:ässä uuninlämmössä. Panna l:ään suolaan. L. tuuli. L. pakkanen, halla. L:ästi kumpuileva maasto. L:ää murtomaata. L:ää geminoitumista havaittavissa. Turkismarkkinoilla l:ää nousua. L:ästi haavoittunut. — *Lak.* L. [ )(törkeä] tuottamus, pahoinpitely. **3.** langasta: löyhään kierretty. | L:äksi kerrattua villalankaa. - - laskekame lanka l., / lanka l. ja lahia KANT.

lievähkö[2] *mod.a.* -sti *adv.* L:ä kuumetta. Bakteerien aikaansaama l. käyminen. L. lämpö. — L. lanka.

lieväkierteinen *a.* L. lanka, köysi.

lievän|lainen[63], **-puoleinen** *a.* = lievähkö.

lifta|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* ajaa peukalokyydillä.

ligamentti[4*] *s. anat.* kimppu sidekudosta, joka yhdistää luita vars. nivelten seuduissa, (nivel)-side.

ligatuuri[4] *s.* **1.** kirjake t. kirjoitusmerkki, johon on yhdistetty kaksi kirjainmerkkiä, esim. æ. **2.** *lääk.* vuotavan verisuonen sitominen esim. leikkauksessa; siihen käytetty sidelanka. **3.** *mus.* **a.** synkoopin harjoitusmenetelmä kontrapunktiopetuksessa. **b.** usean nuotin sidonta samalle tavulle vanhassa koraali- ja mensuraalinuottikirjoituksessa.

ligniini[6] *s. kem.* puutuneiden kasvisolujen pääaineksia, jota on tukiaineena solunseinämissä ja soluväleissä, puuaine. **-aine** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.*

ligniitti[6*] *s. geol.* ruskohiililajeja, joissa puun alkuperäinen rakenne on paljain silmin nähtävissä.

ligroiini[4] *s.* kiviöljystä saatu väritön, tulenarka neste, kevyt bentsiini.

liguuri[6] *s. hist.* L:t 'tuntematonta alkuperää oleva kansa, joka Rooman vallan aikana asui Pohjois-Italiassa'.

liha[10] *s.* **I.** ihon, nahan alla oleva pehmeä lihaskudos. **1.** tav. kielenkäytössä useimmiten: ravinnoksi käytettävä nisäkkäiden t. lintujen (harv. kalojen t. äyriäisten) lihaskudos (ahtaammassa merk:ssä, luiden ja nahan vastakohtana, vain varsinainen, laajemmassa merk:ssä myös luita, rasvaa ja jänteitä sisältävä lihasmassa). | L. on tärkeimpiä ravintoaineita. L:n huomattavimmat aineosat, valkuaisaineet ja rasva. L. ja kala. L., luut ja nahka. L:ssa oli paljon jänteitä ja luita. Lehmän, lampaan, vasikan, sian, kanan, metson l. Lohen, ravun l. Vaalea, tumma, hienosyinen, sitkeä, pehmeä, rasvainen, laiha l. Keitetty, paistettu, suolattu, savustettu, palvattu, kuivattu l. Panna l:a suolaan. L:n kypsentäminen. Leikata, paloitella l:a. Syödä l:a. Ostaa l:a. L:n tuotto, kulutus. L. pilaantuu, haisee. Karhu on päässyt l:n makuun. — Metsänriistasta. | Kyllä korvessa l:a liikkuu. Tässä ollaan - - niin kauan kuin metsässä tuoretta l:a löytyy KIVI. — *Yhd.* kanan-, kaniinin-, lampaan-, lehmän-, naudan-, poron-, raavaan-, sian-, vasikanl.; ihmis-, lammasl.; kuve-, kylki-, niska-, selkä-, sivul.; jauhe-, keitto-, leikkele-, liemi-, paisti-, pihvi-, säilykel.; piparjuuri-, suola-, tillil.

2. ihmisen (joskus myös eläimen) lihaskudos. | Haavasta näkyy verestävä l. Paleltuminen voi aiheuttaa kylmänkyhmyjä ja kuollutta l:a. — Akan kasvoissa on nyt harmaata elotonta l:a ja kaksi laimeata silmää SILL. - - kasvoistakin l. niin kulunut, ettei ollut muuta jäljellä kuin suuret silmät KATAJA. — *Yhd.* hammas-, ien-, poskil. — *Erik.* **a.** Kaduilla malekoivat naiset kaupittelevat l:ansa. **b.** *usk.* ehtoollisessa läsnä olevasta Kristuksen ruumiista. | - - ellette syö Ihmisen Pojan l:a ja juo hänen vertansa UT. - - leipä, jonka minä annan, on minun l:ni UT.

3. ed. merk.-ryhmiin liittyviä sanontoja. **a.** *puhek.* teurastamisesta. | Tehdä, lyödä, panna l:ksi t. lihoiksi. Eläjät salolle pakosaunoihin, tavarat metsään piiloon, karja lihoiksi AK. — L:a me olisimme teistä tehneet . . . l:a! JÄRVENT. **b.** *puhek.* lihavuudesta, ravitsemustilasta. | Olla hyvässä, pulskassa, parhaassa, sopivassa l:ssa. Hyvässä l:ssa oleva tytön pullukka. Kovassa työssä menettää kyllä liiat l:nsa. Juoksuttaa l:t hevosestaan. Tamma on työl:ssa. Lehmän sanotaan lypsävän lihoistaan, kun se laihtuu maitoa tuottaessaan. - - lihoihinsa pakahtumaisillaan oleva [= ylen lihava] tamma lönköttelee kunnantalon pihamaalle SILL. **c.** vars. *kirjall.* Olla l:a ja verta 'elävä, todellinen ihminen'. Hän ei ole aave, vaan l:a ja verta. — Suomalaisuus oli hänelle l:a ja verta 'elävä todellisuus'. **d.** vars. *ylät.* sukulais-, heimolaissuhteesta. | Olemme samaa l:a ja verta. Jälkeläiseni, l. minun l:stani ja veri minun verestäni. Ja muistakaa, että minä olen teidän luutanne ja l:anne VT. Ja tämä - - ajaa oman l:nsa ja verensä [= poikansa] uudestaan ja uudestaan ovestaan ulos! LEINONEN. Ei tieä emo poloinen, / - - / missä liikkuvi l:nsa, / vierevi oma verensä KAL.

II. vars. *raam. heng.* **1.** ihmisen olemuksen fyysinen, ruumiillinen, pahaan, aistillisuuteen, syntiin taipuva puoli; synnin turmelema ihmisruumis; alhainen, synnillinen ihmisluonto, synnillisyys;)(henki. | Saatana, maailma ja oma l. L:n heikkoudet, houkutukset. Julistaa l:n evankeliumia. L:n kuolettaminen. Pitää l:nsa kurissa. L:ansa kiduttava askeetti.

-- l:n himo, silmäin pyyntö ja elämän korskeus UT. -- henki tosin on altis, mutta l. on heikko UT. **2.** vars. Kristuksen elämästä ihmisenä maan päällä. | Reinkarnaatio eli jälleen l:an tuleminen. Jeesus tuli l:ksi Pyhästä Hengestä ja Neitsyt Mariasta. Jeesuksen vaeltaessa maan päällä l:nsa päivinä. Ja Sana tuli l:ksi ja asui meidän keskellämme UT. **3.** *koll.* luodut olennot, luomakunta. | Ja kaikista eläimistä, kaikesta l:sta, sinun on vietävä arkkiin kaksi kutakin lajia VT. Minun suuni lausukoon Herran ylistystä, ja kaikki l. kiittäköön hänen pyhää nimeänsä VT. Kaikki l. on kuin ruoho VT. **4.** -- ja ne kaksi [mies ja vaimo] tulevat yhdeksi l:ksi [= yhdeksi, samaksi olennoksi] UT.

III. hedelmien, marjojen yms. mehevästä osasta, par. malto. | Omenan, mansikan, kurkun l.

liha|-aines *s.* Ravinnon l:-ainekset. **--aitta** *s.* Talossa on erikseen vilja-, liha- ja kala-aitta. — *Kuv.* Metsä l:na. **--anno|s** *s.* Ravintolan l:kset. **-ekstrakti** *s.*, vars. *ruok.* lihauute. **-eläin** *s.* lihaa tuottava eläin, teuraseläin. | Lammas on edullinen villa- ja l. **-haarukka** *s.* = paistihaarukka. **-hakkelus** *s. ruok.* **-hyytelö** *s. ruok.* **-höystö** *s. ruok.* kuutioiksi leikatuista lihantähteistä ja perunoista valmistettu ruokalaji.

lihai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* jossa on lihaa; joskus: lihava. | Nilviäisten l. jalka. Kinkun l:simmat paikat. Selkäpaistin l:sin osa eli ulkoseläke. L. kieli. Leveät, l:set kasvot. L:suutensa vuoksi epämiellyttävän näköinen. — Omenan paksu l. [par. malto]kerros. — *Yhd.* hyvä-, kiinteä-, kova-, makea-, maukas-, murea-, paksu-, pehmeä-, puna-, tumma-, vähäl.

liha|jaloste *s. ruok.* **-jauhe** *s.* = seur. **-jauho** *s. ruok.*, tav. *mon.* kuivatusta lihasta t. lihajätteistä valmistettu jauho. **-kana** *s.* teuraskana. **-kappale** *s.* **-karja** *s.* teuraskarja;)(lypsykarja. | L:lle on ominaista voimakas lihomistaipumus.

lihak|as[66*] *a.* (paksu-, runsas)lihainen, lihava. | L:kaat huulet, kasvot, kädet. Lyhyt, l. kaula. L. nenä. L. sika, juottovasikka. L. kinkku.

liha|kastike *s. ruok.* **-kaup|pa** *s.* Harjoittaa l:paa. Ostaa jtak l:asta. **-kauppias** *s.* **-kavio** *s.* martokavio. **-keitto** *s. ruok.* suurustettu keitto, jossa on lihankappaleita, perunaa, porkkanaa ym. vihanneksia t. kokkareita. | Talkooväelle tarjottiin tukevaa l:a. **-kiintiö** *s.* **-kilo** *s.* **-kimpale** *s.* **-kirves** *s.* lihan paloittelemiseen käytetty leveäteräinen kirves. **-kokkare** *s. ruok.* = lihapyörykkä 1. **-kortti** *s.* vrt. leipäkortti. **-korvo** *s.*

lihaksekas[66*] *a.* = lihaksikas.

lihaksensisäi|nen *a. lääk.* -sesti *adv.* L. [= lihakseen annettu] ruiske. Injektio suoritetaan l:sesti, par. lihakseen.

lihakset|on[57] *kar.a.* < lihas. | L., veltto ruumis. L:tomat käsivarret.

lihaksik|as[66*] *a.* jossa on lihaksia; jolla t. jossa on voimakkaat, kehittyneet lihakset. | L. imuelin, ruokatorvi. Pallea on l. väliseinä, joka erottaa vatsa- ja rintaontelon toisistaan. Juoksijahevosella on l:kaat jalat. Urheilijan l. vartalo.

lihaksi|nen[63] *poss.a.* (< lihas) = ed. | Jäntevät, l:set sääret. Kehittynyt, l. ruumis. — *Yhd.* heikko-, herkkä-, jäntevä-, kimmoisa-, ohut-, sitkeä-, tanakka-, vahva-, vankka-, voimakasl.

lihaksisto[1] *koll.s.* (*rinn.* lihasto) < lihas. | Ihmisen, kalan l. Pään, sydämen, selän l. Ruumiimme liikkeisiin tarvittava voima on l:ssa. Hyvin kehittynyt, voimakas, heikko l. — *Yhd.* iho-, kieli-, kurkku-, maha-, reisi-, selkä-, sydän-, vatsal.; koukistaja-, ojentaja-, puremal.; sivu-, takal.; rengasl.

lihaksi|tulemus *s.* (vars. jumaluuden) ruumiillistuma, henkilöitymä, persoonoituma, inkarnaatio. | Jumalan l. — *Kuv.* Ritari peloton ja nuhteeton, hyveiden ja jalouden l. **-tulo** *s.* lihaksi tuleminen, inkarnaatio. | Anno 1343 Meidän Herramme l:n jälkeen KALLAS.

liha|kukko *s. ruok.* lihatäytteinen kukko; vrt. kukko 3. **-kuorma** *s.* **-kuorukka** *s. ruok.* **-kuponki** *s.* lihakortin kuponki. **-kuutio** *s. ruok.* Paistetut l:t. **-kynsi** *s. lääk.* kynsi, jonka reuna on kasvanut ihon sisään. **-kärpä|nen** *s.* kärpäsiä, jotka munivat lihaan. | Harmaa l. Sininen l. eli raatokärpänen. **-kääryle** *s. ruok.* L:en sisään pannaan esim. kappale silavaa. **-laatikko** *s.* **1.** lihankuljetuslaatikko. **2.** *ruok.* **-laatu** *s.* **-laji** *s.* **-lammas** *s.* teuraslammas. **-lau|ta** *s.* Nuijia lihaa l:dan päällä. **-leikkele** *s. ruok.*

lihaliemi *s. ruok.* lihasta ja luista kiehuvassa vedessä uuttamalla valmistettu liemi. | Kirkas, suurustettu l. Lihalientä ja pasteijoita. **-kuutio** *s.* lihauutteesta puristettu kuutio, joista kuumaan veteen liuottamalla saadaan lihalientä.

lihalii|ke *s.* lihakauppa, -myymälä.

lihalli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** ruumiillinen, ruumiissa oleva; materiaalinen, mainen. | Meidän ulkonainen, l. olemuksemme. Ihmisen l. ruumis. Nähdä l:sin silmin. Pitää l:sta [= ruumiillista, sukupuoli]yhteyttä jkn kanssa. Ihmiskunta on l:sena ilmiönäkin kaikkiin suuntiin katkeamaton ykseys SILL. **2.** ihmisen pahasta, syntisestä lihasta lähtöisin oleva (vrt. liha II. 1); aistillinen, maallinen, syntinen, synnillinen, irstas, rietas. | L. himo, halu, mieli. L. nautinto, irstaus, synti. L. rakkaus. Rakkaus on usein pelkkää l:suutta. L:set teot. Elää jumalattomuudessa ja l:sessa menossa. **3.** sukulaisuussuhteista: todellista sukua oleva, verisukulaisuussuhteessa oleva, "oikea", "todellinen", luonnollinen. | L. veli, sisar, tytär, poika. L:set vanhemmat. L. serkkuni.

liha|mainen[63] *kalt.a.* **-makkara** *s. ruok.* vrt. maksa-, ryyni-, verimakkara. **-markkinat** *s. mon.* **-massa** *s.* Makkaran täyttäminen jauhetulla l:lla. — Ruumis muuttuu raukaisevassa löylyssä pehmeäksi l:ksi. **-mato** *s.* lihakärpäsen toukka. **-mehu** *s. ruok.* runsaasti valkuaista ym. ravintoa sisältävä lihassyyneste, joka tav. erotetaan puristamalla, liha(s)neste. **-muhennos** *s. ruok.* lihasta, perunoista ja juureksista tehty muhennos. **-mureke** *s. ruok.* jau-

helihasta tehty paistos. **-muru** *s.* [Syötettihin] liioilla l:illa KAL. **-mylly** *s.* lihanjauhamiskone. — *Kuv.* Sodan l. alkaisi pian jauhaa HAANPÄÄ. **-myrkytys** *s. lääk.* pilaantuneessa lihassa, kalassa t. näistä valmistetuissa säilykkeissä elävien bakteerien muodostaman myrkyn aiheuttama myrkytys. **-myymälä** *s.* Liha- ja leikkelemyymälä. **-möhkäle** *s.* Suuri, rasvainen l. **-neste** *s.* = lihamehu.

lihan|hakkuukone *s.* **-hankinta** *s.* **-himo** *s.* (tav. ⁀) aistillinen himo; vrt. liha II. 1. | Tyydyttää l:jaan. Taistella l:ja vastaan. Syntiset l:t. **-hinta** *s.* **-jalostamo** *s.*

lihanjalostus *s.* **-laitos** *s.* **-liike** *s.* **-tehdas** *s.* **-tuote** *s.*

lihan|jäädyttämö *s.* **-jäähdyttämö** *s.* **-kappale** *s.* **-kidutu|s** *s.* tav. uskonnollisessa tarkoituksessa harjoitettu oman ruumiin kiduttaminen ruoskimalla, paastoamalla tms. | Hindut koettavat ankarilla l:ksilla irrottua ruumiin ja aineen kahleista. **-kulutus** *s.* **-kuritus** *s.* vrt. lihankidutus. **-käyttö** *s.* **-myyjä** *s.* **-pala(nen)** *s.* **-punainen** *a.* L. maasälpä. **-puol|i** *s.* liha(ruoka). | Matti nylkee nuotion valossa ja miettii, että jo tuli l:ta ensi talveksi KATAJA. **-syöj|ä** *s.* lihaa syövä eläin (myös ihmisestä). | Petoeläimet ovat l:iä. Ihmistä voidaan pitää l:ien ja kasvinsyöjien välillä olevana. L:ät, kasvinsyöjät ja kaikkiruokaiset. — *A:sesti.* L:ät eläimet, kasvit. **-syönti** *s.* **-tarkastaja** *s.* L:n tulee olla eläinlääkärinammatin harjoittamiseen oikeutettu eläinlääkäri. **-tarkastamo** *s.* laitos, jossa viralliset tarkastajat tutkivat myytäväksi tarkoitetun lihan ja leimaavat sen. | Kunnallinen, valtion l. Helsingin kaupungin l.

lihantarkastus *s.* ihmisravinnoksi tarkoitettujen lihatavarain virallinen tarkastus. **-asema** *s.* **-laitos** *s.* lihantarkastamo. **-laki** *s.* **-pakko** *s.*

lihan|tuonti *s.* **-tuotanto** *s.* **-tuottaja** *s.*

lihanuija *s.* Ennen paistamista lihapalat pehmitetään l:lla.

lihan|vienti *s.* **-värinen** *a.* myös ⁀.

liha|osa *s.* Kinkun l. **-paistos** *s. ruok.* Liha- ja makaronipaistos. **-pala(nen)** *s.* **-pallero** *s. ruok.* jauhelihasta paistettu pallero, lihapyörykkä. | L:ita ja makaronia. **-pasteija** *s. ruok.* lihatäytteinen pasteija. **-pat|a** *s.* L. kiehuu tulella. — *Raam.* [Egyptin maassa] istuimme l:ain ääressä ja leipää oli kyllin syödäksemme! VT. — *Kuv.* (Egyptin lihapatojen mukaan) rikkaudesta, yltäkylläisyydestä, huolettomasta elämästä. | Elää, istua l:ojen ääressä. Päästä l:ojen ääreen. **-perunat** *s. mon. kans.* lihakeitto. | -- maistuivathan ne Jopellekin l. TOPPILA. **-piirakka, -piiras** *s. ruok.* lihatäytteinen piirakka, piiras. **-pisto** *s. kans.* = lihatikku. **-pulla** *s.* par. lihapallero, -pyörykkä. **-puol|i** *s.*, vars. *nahk.* vuodan, nahan sisäpuoli;)(martiopuoli. — *Ruok.* Kalat suolataan l:et vastakkain. **-pyyh|e** *s.* Liha pestään kuumaan veteen kastetulla l:keellä. **-pyörykkä** *s. ruok.* **1.** lihaliemessä t. vedessä keitetty pieni lihakokkare, frikadelli; kvenelli. **2.** = lihapallero. **-ravinto** *s.* **-riekale** *s.* **-rokka** *s. ruok. kans.* -- l., jossa oli palvattua raavas- ja sianlihaa ja herneitä ja joka ohrajauhoilla suurustettiin AHTI RYTKÖNEN. **-rotu** *s.* kotieläinrotu, joka kasvaa ja lihoo nopeasti, tuottaa hyvää lihaa. **-ruoka** *s.*

liha|s[64] *s.* elimiä, jotka muodonmuutoksillaan saavat aikaan eri ruumiinosien liikkeet. | Ihmisen, linnun, kalan, hyönteisen l:kset. L:kset ovat lihaskudosta, jota ympäröi sidekudoskalvo. L:ksen runko, alkupää ja jänne. Juovikkaat eli poikkijuovaiset, juovattomat eli sileät l:kset. Leveä, kapea, liereä, levymäinen, kolmipäinen, kaksirunkoinen l. Pään, sydämen, säären, vatsan l:kset. Luuston l:kset ovat tavallisesti kummastakin päästään luustossa kiinni. L:ksilla on kyky supistua. Jännittää l:ksiaan. — *Yhd.* hartia-, iho-, jalka-, kainalo-, kasvo-, kaula-, kämmen-, lanne-, lantio-, leuka-, olka-, pohje-, reisi-, rinta-, selkä-, silmä-, sydän-, vatsal.; hengitys-, hymy-, istuin-, istuma-, lento-, liikunta-, nauru-, purema-, puru-, sulkul.; kiertäjä-, koukistaja-, loitontaja-, lähentäjä-, ojentaja-, taivuttajal.; epäkäs-, etu-, perä-, takal.; kehä-, rengasl.; hauisl.

lihas|aine *s. anat.* Lihassolut erittävät l:ainetta, joka muodostuu pitkäksi lisäkkeeksi solun viereen. **-aisti** *s. fysiol.* lihasten suorittamien liikkeiden laadun, laajuuden, nopeuden ja niihin käytetyn voiman aistimuksia välittävä aisti, lihastunto, liikunta-aisti, kinesteettinen aisti. **-aistimus** *s.* **-atrofia** *s. lääk.* lihaksen surkastuminen. **-haava** *s.* lihaksessa oleva haava. **-halvau|s** *s. lääk.* Lapsihalvauksessa esiintyvät l:kset. **-harjoitus** *s.* Uinti on tehokasta l:ta. **-heikkous** *s.* lihasten heikkous. **-herkkyys** *s.* Jalkojen l. on juoksijalle välttämätöntä. **-jän|ne** *s. anat.* Lihakset kiinnittyvät luihin l:teillä tai jännekalvoilla. **-jännity|s** *s.* Ääntöelinten l. Kädet on soittaessa pidettävä vapaina l:ksestä. **-jänteys** *s.* **-jäykkyys** *s.* Liikarasituksesta johtuva l. **-kalvo** *s. anat.* lihassyykimppua ympäröivä kalvo. **-kasvain** *s. lääk.* lihaskudoskasvain. **-kerros** *s.* Suoliston, ruokatorven, sydämen l. **-kimp|pu** *s. anat.* Lihassyyt yhtyvät sidekudoksen ympäröimiksi l:uiksi. — *Kuv.* voimakas-, jäntevälihaksisesta henkilöstä. | Vahva painonnostaja, oikea l. **-ki|pu** *s.* Verisuonten kalkkiutumisen aiheuttamat l:vut. **-kohju** *s. lääk.* lihaksen peitinkalvossa olevan repeämän kautta esille pullistunut lihaksen osa. **-kouristus** *s.* Suonenveto on paikallista l:ta. **-kudos** *s. anat.* lihaksen muodostava kudos, lihassolukko. **-kudoskasvain** *s. lääk.* lihaskudoksesta kehittyvä hyvänlaatuinen kasvain, myooma. **-leini** *s. lääk.* lihasreumatismi. **-levy** *s.* Pallea on ylöspäin kupera l. **-liike** *s.* lihasten avulla suoritettu liike. **-maha** *s. el.* Lintujen ruoansulatuskanavan vahvaseinäinen osa, missä ravinnon pääasiallinen hienontaminen tapahtuu, kivipiira. **-massa** *s.* Antiikin painijat olivat usein suhteettomia lihas- ja rasvamassoja. **-neste** *s.* = lihamehu. **-nykäys** *s. lääk.* yksityisen lihassäikeen t. lihaskimpun äkillinen supistuminen.

lihasoppa *s. ark.* lihakeitto.

lihas|osa *s.* Lihaksen varsinainen l. Sydämen l:osat. **-pari** *s.* **-ponnistu|s** *s.* L:ksia vaativa

työ. **-reumatismi** *s. lääk.* lihaksissa esiintyvä reumatismi, lihasleini. **-revehtymä** *s.* L. voi sattua lihaksen pahasti venähtäessä. **-runko** *s. anat.* lihaksen paksuhko keskiosa. **-ryhmä** *s.* **-seinämä** *s.* Mahalaukun l. **-solu** *s. anat.* pitkiä, lieriömäisiä, kummastakin päästään suippenevia, supistumiskykyisiä soluja, joista lihaskudos rakentuu. **-solukko** *s. anat.* = lihaskudos. **-syy** *s. anat.* lihassolujen muodostama syy. **-säi|e** *s. anat.* lihassyyn säiemäinen rakenneosanen, lihaskudoksen alkusäie. | Lihaskimput ovat muodostuneet hienon hienoista l:keistä. **-särky** *s.*

lihasto[2] *koll.s.* = lihaksisto.

lihas|toiminta *s.* **-toukka** *s.* kaloissa elävä heisimadon väliaste, valkeahko, ohuen kotelon ympäröimä toukka. **-tulehdus** *s. lääk.* lihaksen tulehdus. **-tunto** *s.* = lihasaisti. **-työ** *s.* lihasten suorittama työ; ruumiillinen työ. **-valkuainen** *s.* lihassa oleva valkuainen. **-vamma** *s.* **-venähtymä** *s.* **-vika** *s.* **-voima** *s.* Ihminen kykenee tekemään työtä l:nsa avulla. **-värinä** *s.* **-väsymys** *s.*

lihasyöt|ti *s.* Rapujen pyynti l:illä.

lihasäilyke *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

liha|ta[35] *v.* **1.** *kans.* teurastaa; paloitella teurastettu eläin. | Talossa on l:ttu tänä syksynä kolme lehmää. - - miehet nylkivät ja l:sivat karhun Martin neuvojen mukaisesti AK. **2.** *nahk.* poistaa lihariekaleet nahaksesta.

liha|talous *s.* **-tavara** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tiinu** *s.* **-tikku** *s. kans.* kynnen juuressa olevan nahan särö, lihapisto.

lihat|on[57] *kar.a.* L. ruoka. L:tomaksi kalvettu luu. Teuraseläimen raajain l:tomat osat. — L. päivä.

liha|tuote *s.* Makkarat, lihasäilykkeet ja muut l:tuotteet. **-täyte** *s.* Piirakka, jossa on l. **-täytteinen** *a.*

lihaus[64] *teonn.*, vars. *nahk.* < lihata.

liha|utare *s. maat.* tyhjänäkin täydeltä ja kimmoiselta tuntuva utare; vrt. maitoutare. **-uute** *s.*, vars. *ruok.* lihasta t. lihajätteistä valmistettu uute, lihaekstrakti.

lihav|a[13] *a.* -uus[65] *omin.* yl.)(laiha. **1.** elävästä olennosta, jonka ruumiissa on runsaasti rasvaa (ja jonka lihakset ovat paksut), paksu, pullea, pyöreä, pyylevä, pulska, tukeva, hyvin syötetty. | L. ihminen, tyttö, poika, lapsi. L. emäntä, kokki. L. hevonen, sonni, lehmä. L. lyllerö. L. selkä, niska. L:at käsivarret. L. ja punakka. Taipumus l:uuteen. Pakahtua l:uuteensa. Läähättää l:uuttaan. L:uutensa vuoksi isoäidin on vaikea liikkua. L:ille sopiva korsetti. L. kuin tynnyri, säkki, pallo. L. kuin syöttiläs, ruustinna. Akka oli l., jopa oikein lelluva ALKIO. — *Kuv.* L. lompakko, kukkaro. Nuuskatupakka valmistetaan l:ista tupakan lehdistä. Kuin lumouksella nousevat joen äyräälle korkeat, l:at haasiat LEHT. — Parempi laiha sopu kuin l. riita SL. **2.** *kirj.* (myös -asti *adv.*) ed:een liittyen "paksusta" kirjasinlajista ja sillä painetusta tekstistä;)(laiha. | L:alla ladottu, painettu. L. teksti, viiva. L:asti painettu. — *Yhd.* koko-, puolil. **3.** ruoka-aineista, ruoasta: runsaasti rasvaa sisältävä, rasvainen;)(rasvaton, laiha. | L., rasvainen ruoka. L:aa lampaanrintaa. Aamumaito on laihinta, päivämaito l:inta. L:aa juustoa. Valita l:immat [= parhaat, rasvaisimmat] palat itselleen. - - sianlihaa, peloittavan l:aa, syötiin KIVI. **4.** maaperästä: rehevä, hedelmällinen, vahva, väkevä, tuottoisa. | L. saviperäinen maa. L. kasvupaikka, jokilaakso. Siemenet kylvetään l:aan multaan. Ystävälläni oli viinitarha l:alla vuorenrinteellä VT. Jumala antakoon sinulle taivaan kastetta ja maan l:uutta VT. — *Kuv.* Pyrkiä, päästä, siirtyä l:ammille laitumille 'parempiin oloihin, ansioihin'. **5.** vars. *tekn.* L. [= puhtaasta kalkkikivestä poltettu] kalkki. L. [= runsaasti savea sisältävä] valuhiekka. L. [= runsaasti sementtiä sisältävä] betoni. L. [= palaessaan tahmeaa jätettä muodostava] kivihiili. L. [= rasvainen] lakka, väri. L. seos. **6.** *kuv.* runsas, tuottava, edullinen, hyvä. | L. ateria. Pitkästä aikaa saatiin l. vuosi. Päästä l:ille päiville 'vauraaseen, huolettomaan elämään'. Ei ole korven asukkaalla liian l:at päivät. L. saalis. Vetää l. apaja. L. kassa. L:t tulot. L. palkka. L. [= tuottava, runsastuloinen] virkapaikka. Kalakanta on pysynyt l:ana 'runsaana'.

lihavahko[1] *mod.a.* L. vanha herrasmies. L. naishenkilö. Antiikva on jykevä ja l. kirjasinlaji. L. maa, savi.

lihavalmiste *s.*

lihavamultainen *a.* L. kasvupaikka.

lihavan|lainen[63] *a.* lihavahko. | Lyhytkaulainen, l. ukko. **-läntä** *a.* lihavahko. | Matalahko, l. mies. **-puoleinen** *a.* lihavahko. | L. rouvasihminen. L. hevonen. L. neva, laakso.

liha|varasto *s.* **-vati** *s.* **-veitsi** *s.* **-velli** *s. kans.* lihasta ja perunoista tehty lihakeitto. | - - iltaseksi keitettiin l. lampaanpäistä PAULAH. **-viipale** *s.*

lihavoitta|a[2*] *v.* tehdä lihava(mma)ksi, lihottaa. | Rasvan l:va vaikutus.

lihavoitua[1*] *v.* tulla lihava(mma)ksi, lihoa.

lihavuor|i *s. kuv.* Aitassa oli kokonaisia l:ia. — Suuresta, lihavasta ihmisestä. | Jäntevä Santeri painoi nyt hengästyneen l:en hartioista permantoon NUOLIV.

lihavuusaste *s.* Eläimet erotetaan l:en ja lihan laadun mukaan eri hintaluokkiin. — *Kirj.* Kirjasinten l:et.

lihdat|a[35*] *v.* erottaa lihdalla päistäret loukutetuista pellavista t. hampuista, lipsuta. | Liottaa, loukuttaa ja l. pellavat. L:tu pellava.

liho|a[1] *v.* (*rinn.* lihota) tulla lihava(mma)ksi;)(laihtua. **1.** elävästä olennosta: pulskistua, pyöristyä, saada lisäpainoa. | Hyvällä ruoalla l:o. L:o niin, että pitää nappeja siirtää. L. liikaa. Viime kuussa l:in kaksi kiloa. Karja l:o laitumella. Ei hevonen tiellä liho. Sika l:o ohrasuuruksella. Ei maailmalla liho, mutta viisastuu SP. — *Kuv.* Kukkaro, kassa l:o. **2.** maaperästä. | Maa l:o lehtikuusien alla ja alkaa kasvaa runsaasti ruohoa.

lihomis|kyky *s.* Teuraseläimelle on tärkeintä hyvä l. **-kykyinen** *a.* **-taipumus** *s.*

liho|ta[38] *v.* tav:mmin lihoa. | Poika on l:nnut.

Kasvoi härkä Karjalassa, / sonni Suomessa l:si KAL.

lihotella[28*] *frekv.v.* < seur.

lihot|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* < lihoa. **1.** vars. teuras-, kotieläimistä, mutta myös ihmisestä. | Sian, jouluporsaan l:taminen. Hyvin l:ettu hanhi, kana. Mies l:taa hevostaan. Kantavaa lehmää koetetaan l. — Sairaan, lapsen l:taminen. Sokeri, olut on l:tavaa. L:tavasti vaikuttava ruoka. — *Kuv.* L. itseään toisen työllä 'hyötyä toisen työstä'. L. omaa kukkaroaan 'kerätä rahaa itselleen'. - - lakatkaa [maalaiset] l:tamasta [= syöttämästä, hyödyttämästä] kaupuntilaisia KIANTO. **2.** Joen tulvavesi l:ti maata. Puu l:taa kasvupaikkaansa.

lihottamaton[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* L. teuraseläin. **2.** *akt.* L. ravinto, ruokavalio.

lihotus[64] *teonn.*, vars. *maat.* < lihottaa. | Teuraseläimen, vasikan l. Lihotuksella saadaan lihan ja rasvan määrä nousemaan. **-aika** *s.* **-aine** *s.* **-eläin** *s.* **-hoito** *s. lääk.* hoito, johon kuuluu runsas, ravitseva ruoka ja täydellinen lepo. **-häk|ki** *s. maat.* Lihotusaikana siipikarjaa pidetään erityisessä l:issä. **-karja** *s.* **-kausi** *s.* **-ko|e** *s. maat.* L:keessa seurataan eläimen painon lisääntymistä, määritetään rehunkulutus teuraskiloa kohti yms. seikat. **-kukko** *s.* syöttökukko. **-kuuri** *s. ark.* **-lammas** *s.* **-porsas** *s.* juotto-, syöttöporsas. **-rehu** *s.* L:ksi sopivat rehut, joiden ravintoaineet helposti muuttuvat rasvaksi. **-ruokin|ta** *s.* L:nassa olevat eläimet. Sikojen l. **-sika** *s.* syöttösika. **-vasikka** *s.* juotto-, syöttövasikka.

lihta[10*] *s.* koje, jolla loukutetuista pellavista t. hampuista erotetaan päistäret; *syn.* lipsu. | Rautaleukainen l. Konevoimalla käypä l. L. on kevyempi kuin loukku. — *Yhd.* käsil.; hamppu-, pellaval. **-pyörä** *s.* lihtauskoneen pyörä, jonka terät erottavat päistäret kuiduista.

lihtaus[64] *teonn.* < lihdata. | Pellavien l. Koneellinen l. — *Yhd.* kone-, käsinl. **-kone** *s.* Pellavien loukutus- ja l.

liiaksi *adv.* liian paljon, liian suuressa määrin; vrt. liian, liika. **1.** v:n ohella: liikaa. | Syödä, juoda l. L. kypsennetty leipä. Kiehuttaa ruokaa l. L. kehitetty negatiivi. Hän on lukenut paljon, ehkä l:kin. **2.** a:n t. adv:n ohella tav:mmin liian, liika. | Vähän l. aikaisin. Hän on hieman l. hienostunut. L. kauas jäit sinä pakenijasta H.ASUNTA. Että sellainen oikea elävä lapsi tuli, se oli ikään kuin l. täyttä totta SILL. — Laatua, astetta tms. ilmaisemaan käytetyn s:n ohella. | [Runoilija] oli l. aikansa lapsi. N. oli l. virkamies vastustamaan esimiestään. Hattu on l. takaraivolla. **3.** s:n partit:n ohella: liikaa. | Onko sinulla l. työtä? Äidillä on pojastaan huolta aivan l.

liialli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* normaalia, kohtuullista, tarpeen vaatimaa runsaampi, suurempi, voimakkaampi, liian runsas, suuri, voimakas tms., liikanainen, liika. | Pelto on l:sen veden vaivaama. L:sella ajolla rasitettu hevonen. Ruokaa ei saa maustaa l:sesti. L. työtaakka, rasitus. L. hikoileminen. Iho suojelee ruumista l:selta kylmyydeltä ja kuumuudelta. Talo ei ole l:sella väljyydellä pilattu. Alkusoinnun l. käyttö. L:sesti koristeltu kahvipöytä. Tai oli se niin kuin käpälän heristys ja hienoinen murahdus l:selle [= liian rohkealle] lähentelijälle SILL. — *Erik.* **a.** kohtuuton, yletön, liian pitkälle menevä. | Tällaista vaatimusta on pidettävä l:sena. Hyve on keskitie kahden l:suuden välillä. Varoa, välttää l:suuksia. Mennä l:suuksiin. **b.** tav:mmin liika (I.3). | Käännöksestä on karsittu l:set muukalaisuudet. Heitä nuo l:set lavertelut! **c.** liioiteltu. | Puheet seudun köyhyydestä eivät ole l:sia. L. kohteliaisuus. Suomen kansanrunous suosii l:suuksia 'liioittelua, hyperbolaa'.

liialti *adv.* tav:mmin liiaksi, liikaa.

liian *adv.* a:n ja adv:n ohessa ilmaisemassa ominaisuuden haitallisen t. tarpeettoman suurta määrää: enemmän kuin tarpeeksi, enemmän kuin on asianmukaista, soveliasta, kohtuullista, siedettävää, toivottavaa tms., haitallisen, epäedullisen, kohtuuttoman. | L. pienet kengät. L. ankarat ehdot. Olet l. nuori ymmärtääksesi tämän. L. kova pähkinä purtavaksi. Asia on aivan l. vakava voidaksemme laskea siitä leikkiä. L. alttiina auringolle. L. monta kertaa. Tapauksen kertominen veisi l. pitkälle. Mennä jssak suhteessa l. pitkälle. Älä pyöritä l. nopeasti! Älä jännitä jousta l. kireälle! L. paljon. L. usein, myöhään, kaukana. — *Harv.* laatua, astetta tms. ilmaisemaan käytetyn s:n ohessa. | - - te olitte silloin l. lapsi ymmärtääksenne TALVIO. — *liiankin.* Tämä on riittävän, ehkä l:kin suuri. Hän on suvaitsevainen, ehkä l:kin suvaitsevainen. Tämä on l:kin totta. Muistan tämän l:kin hyvin.

liiaten|kin *adv.* (kielt. yhteyksissä tav. -kaan) varsinkin, etenkin, eritoten, nimenomaan. | L. itäsuomalaisille on d:n ääntäminen vaikeaa. Kertoi Kalevalan urhoista, l. Väinämöisestä. L. sen jälkeen, kun rahani ovat loppuneet, minun on mahdoton auttaa sinua. Hiihätä hikehen miestä, / Lemminkäistä l:ki! KAL. Sellaista on ihmispoloisen elämänjuoksu, Iso-Aatin l. KARHUM. Matkanteko kävi hankalaksi, l. kun sää muuttui sateiseksi. - - mielipidettä vastaan ei ole mitään muistuttamista, l. koska - - L.KETTUNEN.

lii|dellä[28*] *frekv.v.* < liitää. | Haukka, pääskynen l:telee ilmassa. Kaupungin yläpuolella l:televät lentokoneet. Sumu l:teli tuulen mukana pitkin veden pintaa. — L. lattialla tanssin pyörteissä. — Luistelijat l:televät jäällä. — *Kuv.* Hänen katseensa l:teli pitkin kenttää. Ajatukset l:televät sinne tänne. Puhuja l:telee runouden maailmoissa.

lii|din[56*] *väl.* (< liitää) liitoväline. | Liito-orava levittää etu- ja takaraajojen välisen lentonahan leijamaiseksi l:timeksi. Pähkylä, jonka reunassa on kalvomainen l.

liidokki[6*] *s.* moottoriton lennokki.

liidun|pala(nen) *s.* **-pätkä** *s.* **-valk|ea, -valk|oinen** *a.* L. katto. Maalata l:eaksi. L:oiseksi puuteroidut kasvot. Kasvot valahtivat l:oisiksi.

1. **liidut|a**[39*] *v.* sivellä liitua jhk, tehdä liituiseksi. | Pojat liitusivat karttakepin. L:ut [= liitumaalilla sivellyt] ikkunat. Opettaja lii-

tusi [= tahri liidulla] kätensä kirjoittaessaan tauluun. Tiet olivat valkoiset kuin l:ut. — *Kirj.* L:tu paperi, tav:mmin liitupaperi. — *Kuv.* Tyttö on liidunnut [= puuteroinut] kasvonsa valkoisiksi.

2. **liiduta**[30]* *v. murt.* lie(t)suta. | Tyttö liituaa alituiseen ympäri kylää.

liidäntä[15]* *teonn. harv.* (< liitää) liito.

liidät|ellä[28]* *frekv.v.* < seur. | Pojat l:televät tyttöjään karusellissa. — *Intr.* -- saan joskus toivon siivillä / lähemmäs l. VK[V].

liidätt|ää[2]* *kaus.v.* (< liitää) lennättää; kiidättää. | Tuuli l:ää lunta pitkin peltoja. — Tyttö l:i [haki kiireesti] jauhovakan aitasta. — *Intr.* Miehet l:ivät [= kiiruhtivat, ajaa karauttivat] hevosilla kaupunkiin.

liiemma- = liiemmä-.

liiemmin *adv.* kielt. yhteyksissä: liioin, juuri, sanottavasti. | Asian tähän puoleen ei ole l. kiinnitetty huomiota. — *Harv.* L. [= enemmän] ei äiti toinen / lasta laulatellut LEINO.

liiemmäksi *adv.* (*rinn.* liiemmaksi) = seur. | Lunta on tullut jo l:kin. Köyhien oloista ei ole l. huolehdittu. -- se, mitä meillä on l., on annettu meille Jumalan armosta AK.

liiemmält|i, -|ä *adv.* (*rinn.* liiemmalt|i, -a) liikaa, liian paljon; kielt. yhteyksissä: liiemmin, sanottavasti. | Kaupungissa on ruokatavaroita l:ikin. Kirjan puutteisiin emme halua l:i pysähtyä. [Alina] alkoi kehua Katria l:i Viljamin mielestä NUOLIV. Silloin tällöin, kun oli olutta tai viinaa l:ä maistanut AHO.

lii|etä[34]* *v., 3. pers.* riittää, olla liikaa, jäädä yli oman tarpeen, käytön. | Viljaa l:keni talosta myytäväksikin. Peltoon ei l:ennyt lantaa. Eikö teiltä l:kene mitään köyhäin jouluksi? Nyt ei minulta l:kene aikaa. Rahani eivät l:kene huvituksiin. Mattilassa l:kenee voinokare työmiehillekin. Tavaraa on l:kenemään asti. Älyä kuinka l:ennyt lie äijält' itseltään / jaella lapsijoukolleen *MANN. — *liikenevä* käytettävänä oleva, vapaa, liika-, jouto-. | L:kenevät rahat, varat. On säästettävä jokainen l:kenevä penni. Uhrata l:kenevä aika hyviin harrastuksiin.

liiga[10] *s.* liitto, yhdistys; kopla, joukkue. | Historiassa nimitetään l:ksi monia valtioiden välisiä tai saman aatesuunnan kannattajien muodostamia liittoja. V. 1609 katoliset muodostivat pyhän l:n. Katolinen l. Paavi, Espanjan kuningas ja Venetsia tekivät l:n karkottaakseen ranskalaiset Italiasta. — Salakuljettajien l. — *Urh.* vars. Englannissa: jalkapallo- (t. kriketti)joukkueet, jotka sarjoina ottelevat keskenään mestaruudesta | Englannin l:n I divisioona 'ylin sarja'. — *Yhd.* sotilasl.; varasl.; jalkapallol. **-joukkue** *s. urh.* **-ottelu** *s. urh.*

liihot|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) kevyestä, äänettömästä, tavallisimmin ilmassa, ilmavirran mukana tapahtuvasta liikkeestä: lennellä, liidellä. | Linnut l:televat taivaan sinessä. Perhonen l:telee kukasta kukkaan. Pilvet l:televat taivaalla. Enkelien l:telu. — L. tanssissa. Primaballerina l:telee sirosti näyttämölle. — *Kuv.* Ajatukset l:televat. [Santeri] Ivalo hylkää -- kaiken ilmassa l:televan kuvittelun ja mystiikan TARK. Ja minun ylläni l:telee Bathseban kuva KILPI.

liihott|a|a[2]* *v.* tav:mmin ed. | Parvi lintuja l:a ilmassa. Lentää l. — L. tanssin pyörteissä. — *Kuv.* Mielikuvani l:vat omia teitään.

lii|ka[10]*; liiaksi, liian, liikaa, liioin ks. erikseen.

I. *a.* **1.** määrältään, kooltaan, vaikutukseltaan t. muulta olennaiselta ominaisuudeltaan normaalia, kohtuullista runsaampi, suurempi, voimakkaampi, kohtuuden rajat ylittävä, liiallinen. | Vääntää l. vesi pyykkivaatteista. Keitto on pilattu l:alla suolalla. L:alla työllä rasitettu. Nuoruuden l. tarmo. L:an intosi takia et onnistu yrityksessäsi. Kahden markan voittoa kilolta ei voi pitää l:kana. Veikon juopottelu tuntuu jo aivan l:alta 'kohtuuttomalta'. Köyhyys tuo toran talohon, riidan l. rikkauskin SL. — Kielt. yhteyksissä. | Ei ole enää l:koja [= kovin pitkiä] aikoja junan lähtöön. Erämaassa eivät l:at ihmiset häiritse 'on harvoja häiritsemässä'. Ei ole l:alla kauneudella pilattu 'ei ole varsin kaunis'. — *Harv.* predikatiivina. | Sun ostan, jos l. [= liian suuri] ei hintas lie LEINO. — *Komp.* Yrittää jtak l:emmän kerran 'kerta liikaa; liian, turhan monta kertaa'. Nyt sinä Sakarias taas olet ottanut l:emman naukun [= naukun liikaa] KIANTO. — *liikoja* (s:sesti) tav. adv:n tavoin. | Toivoa, kuvitella, puhua, lausua, vaatia l:koja 'liikaa, liian paljon'. Häneen ei ole l:koja luottamista. L:koja hätäilemättä. Ei kuulu mitään l:koja 'liian kummia, erityistä'. Panna l:koja 'omiaan'. — *Kansanr.* luonnoton, epätavallinen. | -- sinne mä, kana, katosin, / lintu, kuolin l:an surman KAL. Tuutunen paloi tulessa, / lapsen tappoi l. tauti KANT. **2.** ylimääräinen, liikenevä, joutilas. | L:an viljan myyntimahdollisuudet. Pankki sijoittaa l:at rahansa tuotantolaitoksiin. Säästää jokainen markka. -- piti vierahan varoja, / l:koja lihamuruja KAL. **3.** haitallinen, häiritsevä, turha, tarpeeton, asiaankuulumaton. | Teimme aivan l:an mutkan. Huoneessa ei ole yhtään l:kaa huonekalua. Pojat heittivät l:at vaatteet yltänsä. Vaatekappaleesta leikataan l:at reunat pois. L. väki ulos! — -- Ville katsahti minuun juuri kuin olisin ollut l. [= asiaankuulumaton, syrjäinen] heidän puhettaan kuuntelemaan KAUPPISH.

II. *adv.* a:n ja adv:n ohessa: liian. | L. rasvaista ruokaa. L. kova pähkinä purtavaksi. Tulee l. kalliiksi. L. suuri annos. L. myöhään, aikaisin. L. paljon, vähän. Älä mene l. likelle!

III. *s.* **1.** se mikä jssak t. jklla on liikaa, turhaan, tarpeettomasti, yli (oman) tarpeen. | L. leikataan, sahataan, lohkaistaan reunasta, päästä pois. L. katkaistaan hohtimilla. Anna l. minulle! Heitä l. menemään! -- kaikki nuo panivat lahjansa l:astaan, mutta tämä [köyhä leski] pani puutteestaan UT. **2.** *kans.* kasvannainen, kuhmu, pahka, pahkura. | Käteen on kasvanut kova l. L. oli ihon värinen kuhlu, joka liikkui nahan alla silmälaudoissa tai muuallakin ihossa PAULAH. — *Yhd.* luul.; puunl. **3.** *kans. myt.* yliluonnollisesta. | Nyt

on l:an liikeaika / ja pahan pakenoaika KAL. -- eivät mitkään l:at eivätkä näkymättömät uskaltaneet tulla lähimaille PAULAH. Eihän se mikään laillinen laiva ole — l. se on ja kyöpeli TALVIO.

liikaa *adv.* **1.** v:n määräyksenä: liian paljon, liian suuressa määrin, liian kovasti, liiaksi. | Maa kastuu l. Leipä ei saa paistua l. Työskennellä, harjoitella, hosua, juoda, nukkua, lihoa l. Toisten mielestä hän on rikastunut l:kin. Olen odottanut jo l:kin 'liiankin kauan'. **2.** s:n t. s:sesti käytetyn sanan (partit:n) ohella määrästä: liian paljon, yli määrän. | Koulussa on l. oppilaita. Osanottajia oli l:kin. Onko sinulla l. työtä? Sain l. (rahaa) takaisin. — Tässä on kymmenen markkaa l. Otti lasillisen l. Kahdessakin on puolet, puoli l. Metri l. Paljon l. — Liika on aina l. On l. [= liioiteltua] sanoa, että --. Tämä on jo sentään l. [= tämä menee liian pitkälle, tätä ei voi sietää]! Poika tunsi olevansa huoneessa l., mutta ei älynnyt lähteä pois.

liika|-aine *s.* Metallinvalussa muotin raoista pursunnut l. Kemiallisen yhdisteen l:aineet 'lisä-, sivuaineet'. **--annostus** *s.* Lääkkeen l. **--anto** *s.* Setelien l. **--asutus** *s.* Useissa Euroopan maissa on l:ta. Huoneiden l. **-eritys** *s. lääk.* Mahahapon, kilpirauhasen l. **-hakkuu** *s. metsät.* L:lla pilattu metsä. **-happoi|nen** *a. lääk.* -suus *omin.* Mahan l:suus on ilmaus mahalaukun toiminnan ärtymisestä.

liikah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < liikahtaa. | Maija l:telee levottomana tuolillaan. Uutimet l:televat avoimessa ikkunassa. Västäräkin pyrstö l:teli edestakaisin. Maankuoren l:telut. — Tunteet l:televat sydämessä. Ajatukset l:televat.

liikahdut- = liikaut-.

liikaherkk|ä *a.*, vars. *psyk. lääk.* -yys *omin.* Sielullisesti l. Heikkohermoisuudesta johtuva l:yys 'idiosynkrasia'. Suvussa piilevä l:yys. L:yydestä johtuvat [= allergiset] sairaudet. Jodimyrkytys aiheutuu synnynnäisestä l:yydestä.

liika|hienostus *s.* L:hienostusta hipova muodonmestaruus. **-hikoilu** *s. lääk.* L. voi esiintyä useiden tautien oireena.

liikah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < liikkua. | L. levottomasti. Kuvaa otettaessa ei saa l. Seisoa, istua l:tamatta. Jussi ei l:tanutkaan paikaltaan. Vain vaivoin saimme auton l:tamaan. Lihasten, sormien l:dus. Kompassin neulan l:dus. Veden sileä pinta ei l:tanutkaan 'värähtänytkään'. Suu l:ti [= vetäytyi] hymyyn. Kun hän l:ti lehossa / tahi astahti aholla KAL. — *Kuv.* tunteesta, mielialoista: ailahtaa, värähtää, sykähtää. | Mieli l:taa. Tunteen l:dus. Rinnassa l:taa lämpöisesti. Mikä saisi sinun sydämesi l:tamaan? — Isän vanha veri l:ti 'isä suuttui, kuohahti, innostui'.

liikahtamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Maata, istua l:onna. Uutimet riippuvat l:tomina ikkunassa. Veden kalvo on aivan l. Kylmenevän ruumiin l:tomuus. — *Kuv.* L. murhemieli. Oli l:toman äänetöntä. L. vanhoillisuus.

liikahut- = liikaut-.

liika|höyry *s.* **-ilma** *s.* **-jännity|s** *s.* Jousen, nivelen l. L:ksestä johtuva unettomuus. Aivojen l. **-kansoitu|s** *s.* L:ksesta johtuva työttömyys. **-karvaisuus** *s. lääk.* epätavallisen runsas karvankasvu. **-kasvu** *s.* Väestön, asukasluvun l. — Vars. *lääk.* hypertrofia. | Lihaksen, kudoksen, nielurisojen, pääkopan l. **-kosteus** *s.* Ilman, pellon l. **-kuivuus** *s.* **-kulttuuri** *s.* = liikasivistys. **-kulutus** *s.* Metsien l. **-kuormitus** *s.* Koneen, akselin l. **-kuumennus** *s.* **-kuumuus** *s.* **-kyps|ä** *a.* -yys *omin.* L:ät marjat. Jyvän l:yys. — *Kuv.* L. taide. **-liha** *s.* L. [= liikalihavuus] on varsalle haitaksi. — *Lääk.* Haavaan saattaa kasvaa punertavaa l:a, jyväiskudosta, joka pursuaa yli reunojen. **-lihav|a** *a.* -uus *omin.* L. nainen, lapsi. Ruumiillisen työn tekijöiden joukossa on harvoin l:ia. L:uus on ylensyömisen seuraus tai se on perinnöllistä. **-lihominen** *s.* **-luu** *s. lääk.* Vioittuneen nivelen sisäpuolella on l:ta. **-läm|pö** *s.* L:mön poistaminen moottorista. **-maa** *s.* Ojankaivusta jäänyt l. hajotetaan pellolle. Aatelisten l. oli luovutettava talonpojille. — *Maanm.* isossajaossa valtiolle erotettu osa kylän tiluksista. **-maito** *s.* **-maksu** *s.* L:n palauttaminen. **-määrä** *s.* Ilman kosteuden l.

liikanai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* liiallinen, liika. | L. väestö. L. lihavuus. Runon pahin vika on sen l. pituus. Kansanelämän l. ihannointi. L. lukeminen väsyttää silmiä. L:sta rahan liikkeelle laskemista sanotaan inflaatioksi. — Ryhtyä l:siin [= turhiin, tarpeettomiin] varotoimenpiteisiin. — Sinulla on l:set [= kohtuuttomat] vaatimukset. Katsoa l:sesti omaa etuaan. Mennä l:suuteen 'liiallisuuteen'.

liika|nimi *s.* = lisänimi. | Useilla historian henkilöillä on jokin l., esim. Suuri, Pyhä, Väkevä, Valloittaja, Ladonlukko. Pitäjän lukkari sai l:nimen Holottaja. Oppilaiden opettajille antamat l:nimet. Roomalaisen miehen nimeen kuului etu- ja sukunimen lisäksi suvun haaran nimi sekä joskus myös l. — *Kans.* sukunimi. | Hänen [= Herrojen-Eevan] oikea l:nimensä on Helander KIVI. **-paine** *s.* **-paino** *s.* Lähetyksessä on l:a 50 g. **-painoinen** *a.* L. postilähetys. **-ponnistu|s** *s.* L:ksen ja nälän aiheuttama väsymys. **-pyyn|ti** *s.* Järven kalakanta on pienentynyt l:nin vuoksi. **-pääoma** *s.* **-rasittun|ut** *a.* -eisuus *omin.* Virkistyspaikka l:eille ja väsyneille. Hermostuneisuus ja l:eisuus. **-rasitu|s** *s.* Koneen, moottorin, rakenteen l. Metsän l. Koiran l. — Vars. *lääk. psyk.* Hermoston l. Henkinen l. L:sta aiheuttava työ. Sairastua, kuolla l:kseen. **-rasva** *s.* **-rasvaisuus** *s.* Ihon, hiusten l. **-ravitsemu|s** *s.* Tuberkuloosin hoidossa pyritään l:kseen, jotta potilas saataisiin lihomaan. **-runsaus** *s.* Veren, valkosolujen l. Rahan, kassavarojen, tuotannon l. **-ruokinta** *s.* Kotieläinten l. **-san|a** *s.* liikanainen, tarpeeton sana; liian voimakas sana. | Puheenvuoron käyttäjä innostui l:oihin. **-sanaisuus** *s.* tyyliopissa: pleonasmi. **-sivistyn|yt** *a.* Sellaisissa l:eissä maissa kuin --. **-sivisty|s** *s.* Turmeltunut l. L:ksen veltostama kansa. **-syönti** *s.* ylensyöminen.

liik|ata[35*] *v.* ontua, nilkuttaa. | Poika loukkasi polvensa ja lähti l:kaamaan kotiin päin. Kolmella jalalla l:kaava hevonen. L. toista jalkaansa.

liika|tarjonta *s.* Puutavaran, tuotteiden l. **-toiminta** *s.*, vars. *lääk.* Rauhasten l. **-tunteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* sentimentaalinen, tunteileva, herkkätunteinen, hentomielinen. | Kesäillan hämärässä rakastavaiset tulivat l:siksi. Paimenrunouden l:suus. Sairaalloinen l:suus. **-tuntoisuus** *s. lääk.* tuntoaistin liikaherkkyys. **-tuotan|to** *s.* Tavaran l:nosta puhutaan silloin, kun ei ole tuotantoa vastaavaa tavaran tarvetta. Eräillä henkisen työn aloilla on työvoiman l:toa. **-usko** *s.* vrt. taikausko. | L:lla ymmärretään uskomuksia, jotka eivät kuulu vallitsevaan uskontoon ja joihin ei yleisesti luoteta.

liikaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | L. jalkojaan. Tuuli l:telee verhoja.

liikaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* liikah(d)uttaa) < liikahtaa. | En voi l:taakaan jalkaani. Hevonen l:ti korviaan. Kalalokki lentää pitkät matkat siipiään l:tamatta. Ei päätään kääntänyt, ei silmäänsä l:tanut.

liika|vakuutus *s.* L. syntyy, kun esine vakuutetaan todellista arvoaan suuremmasta määrästä. **-valotus** *s. valok.* **-varasto** *s.* L. myydään alennuksella. **-var|at** *s. mon.* Pankki harkitsee l:ojensa sijoittamista. **-var|vas** *s.* sopimattomien jalkineiden puristuksesta aiheutunut orvaskeden kasvannainen varpaissa t. jalkapohjassa. | L:paan hoito, poistaminen. Arat, kipeät l:paat. — *Kuv. leik.* Astua jkn l:paille 'loukata, suututtaa, ärsyttää jkta'. **-veloitus** *s.* **-verisyys** *s. lääk.* ruumiin verimäärän liikarunsaus. **-verotus** *s.* **-ve|si** s. L:den johtaminen metsämaalta, tiluksilta. Voimalaitoksen yläpuolella on järvi, johon l. kootaan säästöön. Vääntää l. pyykkivaatteista. **-vetisyys** *s.* **-voima** *s.* Nuorison l. purkautuu leikeissä, kisoissa ja kilpailuissa. **-väestö** *s.* Suurvaltojen suunnitelmat l:nsä sijoittamiseksi. Kaupungeissa on l:ä, mutta maaseudulla työvoiman puutetta. **-väk|i** *s.* Suurperheet lähettivät l:ensä uudisasukkaiksi erämaihin. L. ajettiin ulos. **-väsymys** *s.* **-ärtyisyys** *s.* Hermoston, ihon l.

liik|e[78*] *s.* **I.** paikan, aseman t. asennon muuttaminen t. muutos;)(paikallaanolo, liikkumattomuus, lepo. **1.** jatkuvaksi tapahtumiseksi ajateltuna: liikkuminen, liikunta, liikkeessä olo; koneista joskus: käynti. | L. on pisteen tai kappaleen aseman muuttumista jonkin järjestelmän suhteen. Tasainen, muuttuva, kiihtyvä, hidastuva, nykivä, epätasainen l. Suoraviivainen, jaksollinen l. Pyörivä, huojuva l. Männän, heilurin edestakainen l. Myllynsiipien, koneen rattaiden, potkurin l. Auringon radallaan suorittama l. Virtaavan veden l. Pyörät saavat l:keensä akselista. L. pysähtyy, lakkaa. Kirveen l. pysähteli ehtimiseen KAUPPISH. — *Erik.* **a.** elollisista olennoista; us. liikehdintä; hyörinä, puuha, touhu. | Talosta ei näkynyt minkäänlaista l:että. Juhlapaikalla oli vilkasta l:että. Väkijoukossa syntyi l:että. L:että ja touhua kuin muurahaispesässä. — *Sot.* Tulen ja l:keen vuorovaikutus. **b.** paikallissijojen käyttöä; vars. ulkopaikallissijoissa tav. adv:n tavoin. | Olla l:keessä 'liikkua'. L:keessä oleva kappale. Koko rattaisto on pyörivässä l:keessä. Vilkas, aina l:keessä oleva eläin. Hänen kielensä on l:keessä [= käy] yhtä päätä. Koko itärintama oli l:keessä 'liikehti'. Pitää kehtoa hiljaisessa l:keessä. Panna heiluri l:keeseen 'liikkumaan'. Tapahtuma pani mielikuvituksen vilkkaaseen l:keeseen 'toimintaan'. — L:keessä [= markkinoilla, yleisön käytössä keskuspankin ulkopuolella] oleva setelistö. Laskea uudet postimerkit, uusi tuote l:keeseen 'markkinoille, kauppaan'. — Olla l:keellä 'liikkumassa, kulkemassa, kulussa'. Talossa ollaan varhain l:keellä 'jalkeilla, töissä'. Kadulla ei näkynyt ketään l:keellä. Potilas jaksaa jo olla hiukan l:keelläkin 'jalkeilla'. Mattilasta oltiin l:keellä kahdella hevosella. Koko kaupunki oli l:keellä 'ulkona kävelemässä, jtak katselemassa'. Oli l:keellä [= liikkui, kierteli, kerrottiin] erilaisia huhuja, juttuja. Kulkutauteja on tänä syksynä ollut l:keellä tavallista vähemmän. Lähteä l:keelle 'kulkemaan, liikkumaan'. Autoa ei saatu millään l:keelle. Moottori on pantu l:keelle 'käyntiin'. L:keelle paneva voima. Panna arpakapula l:keelle 'kiertämään'. Viina saattoi miesten veret l:keelle. — L:keellä [= liikkeessä] oleva setelistö. Laskea uusi tuote l:keelle 'liikkeeseen'. — *Kuv.* Panna l:keelle [= ottaa käytäntöön, avukseen] koko taitonsa, kaikki voimansa. Tyttö pani l:keelle koko viehätysvoimansa. Kalevala antoi l:keelle panevan sysäyksen suomenkieliselle kirjallisuudelle. Pani päämääränsä päästäkseen l:keelle taivaat ja maat. **c.** *yhd.* ks. myös I. 3. | Aalto-, edestakais-, heiluri-, keskeis-, pitkittäis-, poikittais-, putoamis-, putous-, pyörimis-, rotaatio-, värähdysl.

2. rajalliseksi, yksityiseksi tapahtumaksi ajateltuna: (yksityinen) liiketapahtuma, liikkumisen yksityinen vaihe, liikunto. | Tanssijattaren, painijan l:keet. Lihavan ihmisen kankeat l:keet. Kävelemään opettelevan lapsen epävarmat l:keet. Sokean haparoivat l:keet. Asetta ladattaessa suoritettavat l:keet. Kaurin sulavat l:keet. Kauniit, notkeat, rajut, reippaat l:keet. Rivakka, nopea, liukas, kömpelö l:keissään. Työskennellä ripein l:kein. — Jalan, käden, sormien, pään, vartalon l:keet. Tehdä l:keitä käsillään. Teki l:keen lähteäkseen. Tempaisi nopealla l:keellä hatun päästään. Nosti siroin l:kein kätensä tervehdykseen. Lihasten l:keet. Rintakehän l:keet hengitettäessä. Mahalaukun l:keet. Koneen rattaiden l:keet. — *Erik.* **a.** *voim.* kaksi- t. useampivaiheinen liikeyhdistelmä t. -sarja. | L. suoritetaan vaiheittain. Telineillä suoritettavat l:keet. Vaikea, helppo l. Pakollinen, vapaa, valinnainen l. — *Yhd.* voimistelul.; nojapuu-, permanto-, rekki-, rengas-, sauva-, teline-, vapaal. **b.** *sot.* us. manööveri. | Armeijan, pataljoonan l:keet. Laivaston, aluksen l:keet. Pitää silmällä vihollisen l:keitä. — *Yhd.* (ks. myös I. 3) sota-, taistelul.; rynnäkkö-, saarto-, tiedustelul.

c. *kuv.* Sielun, mielen, tunteen, älyn l:keet. Sisäiset, sielulliset l:keet. — *Yhd.* mielen-, sielunl. 3. *yhd.* Hakkaus-, heilahdus-, heitto-, hengitys-, hieroma-, hiihto-, hyppy-, hyökkäys-, kierto-, kirjoitus-, kohonta-, kävely-, käynti-, kääntö-, lataus-, lento-, luistelu-, melonta-, niitto-, peräytymis-, pyöritys-, soutu-, tanssi-, tasapaino-, työntö-, uinti-, verryttely-, veto-, väistöl.; jalka-, käsi-, lantio-, lihas-, ranne-, vatsal.; jalan-, kielen-, käden-, pään-, sormen-, suunl.; refleksil.

II. tav:mmin (ja par.) liikenne. | Satamassa on kesäisin vilkas l. Sodan takia on kansainvälinen l. pysähtynyt.

III. 1. kauppa, liiketoiminta. | Harjoittaa l:että. Pankin, vakuutusyhtiön viimevuotinen l. — *Yhd.* (ks. myös III. 3) lainaus-, postisiirto-, pörssi-, talletus-, vekselil. **2.** kauppa(liike), liikeyritys, myymälä. | Pääkadun varrella sijaitseva l. Iso, hyvin varustettu l. Sähköalan l:keet. L:keen omistaja, hoitaja. L. on muuttanut. L:keiden aukioloaika. L. menestyy hyvin. Laajentaa l:että. Lopettaa l. — *Yhd.* (ks. myös III. 3) hattu-, hedelmä-, kehys-, kello-, kone-, käsine-, leikkele-, muoti-, piano-, puku-, radio-, soitin-, sähköl.; käherrys-, pesu-, silitys-, valokuvausl.; urheilul.; pikku-, suurl.; erikois-, haara-, jäsen-, keskus-, pää-, sisar-, sivu-, tytärl. **3.** *yhd.* 1. ja 2. kohtaan liittyen. | Elinkeino-, kauppal.; agentuuri-, huolinta-, kuljetus-, kustannus-, maalaus-, ompelu-, rahtaus-, rakennus-, tuonti-, vaatetus-, vakuutus-, vienti-, välitysl.; alkoholi-, huonekalu-, jalkine-, kahvi-, käsityö-, postimerkki-, puutavara-, raha-, siemen-, siirtomaatavara-, turkis-, viljal.; hotelli-, kahvila-, kirjapaino-, meijeri-, pankki-, ravintolal.; osuus-, yksityisl.; tukku-, vähittäisl.

IV. jnk aatteen t. pyrkimyksen ajaminen, aatesuunta, -virtaus. | Suomalaisuuden l. Työväen l. Henkinen, kansallinen, uskonnollinen, valtiollinen, poliittinen l. Kommunistinen, sosiaalidemokraattinen l. Evankelinen, metodistinen, pietistinen, vapaakirkollinen l. Vallankumouksellinen, saksalaisvastainen, turaanilainen l. Lapuan l:keen miehet. — *Yhd.* helluntai-, herännäis-, herätys-, hurmos-, lahkolais-, lestadiolaisl.; itsenäisyys-, jumalattomuus-, kansallisuus-, suomalaisuusl.; kapina-, kumous-, lakko-, palkkal.; jääkäri-, kansanopisto-, naisasia-, nuorisoseura-, partio-, raittius-, sivistys-, uudistus-, vapausl.; kansan-, nuorison-, työväenl.

liike- alkuisista yhd:oista useimmat liittyvät liike-sanan III merk.-ryhmään.

liike|aika *s.* **1.** Keskellä päivää on kaupungin vilkkain l. 'liikenteen aika'. Nyt on liian l. [= liikkuma-aika] / ja pahan pakenoaika KAL. **2.** liikkeen aukioloaika. | L. on klo 9—17, lauantaisin 9—16. **-aistimus** *s. fysiol.* oman ruumiinliikkeen synnyttämä aistimus. **-akseli** *s.* akseli, jonka ympäri liike tapahtuu. | Pyörivässä liikkeessä oleva kappale pyrkii etääntymään l:sta. **-ala** *s.* Työskennellä l:lla. **-apulainen** *s.* kauppaliikkeessä (*lak.* myös konttori- t. varastoliikkeessä) toisen palveluksessa työskentelevä henkilö, kauppa-apulainen; us. erik. myymäläapulainen, myyjä.

liikeapulais|iltakoulu *s.* iltakoulu, jossa annetaan opetusta toimessa oleville liikeapulaisille. **-iltakurssit** *s. mon.* vrt. ed. **-järjestö** *s.* Sosialistinen kansainvälinen l. **-koulu** *s.* liikeapulaisia valmistava kaksivuotinen iltakoulu. **-kunta** *s.* Maamme l. **-laki** *s.* liikeapulaisten työoloja järjestävä laki. **-liitto** *s.* **-luokka** *s.* Maamme l:an kuuluu useita kymmeniä tuhansia työntekijöitä. — Turun kaupungin kauppakoulun l. **-väki** *s.* **-yhdistys** *s.*

liike|arvo *s. liik.* vars. maan t. maatilan kauppa-arvo. **-asema** *s.* Rakennuksella on edullinen l. — Kappaleen lepo- ja l. **-asi|a** *s.* Järjestää l:oitaan. Toimittaa, hoitaa l:oita. Sekaantua hämäräperäisiin l:oihin. **--elämä** *s.* Kauppa- ja l. Kaupungin l. on huomattavasti elpynyt. **--energia** *s. fys.* kappaleen kyky liikkeensä johdosta tehdä työtä, kineettinen energia, elävä voima, liiketarmo. **-haar|a** *s.* Eri l:ojansa varten yhtymä on perustanut erikoismyymälöitä. Kauppapankin vakinaiset l:at. **-harjoittelu** *s.* harjoittelu (kauppa)liikkeessä. | Todistus kolmen kuukauden l:sta.

liikeh|dellä^{28*} *frekv.v. harv.* -tely^{2} *teonn.* < liikehtiä. | Kuin elohopea hän tuvan lattialla l:teli KARHUM.

liike|hermo *s. anat.* keskipakoinen hermo, joka välittää käskyjä keskushermostosta tahdonalaisiin lihaksiin, motorinen, liikuntahermo; vrt. tuntohermo. | Kasvojen, silmän l. **-homm|a** *s. puhek.*, us. *mon.* Ansaita rahaa hämäräperäisillä l:illa.

liikehtimis|kyky *s.* **-tapa** *s.*

liikeh|tiä^{17*} *v.* -dintä^{15*} *teonn.* liikkua. **1.** elävistä olennoista. **a.** tehdä liikkeitä, muuttaa jatkuvasti t. toistuvasti paikkaa t. asentoa; vars. ihmisestä us.: käydä, astua. | Lapsi l:tii kätkyessä. L. [= siirrellä jalkojaan, kävellä edestakaisin tms.] hermostuneena. Yleisö rupesi rauhattomasti l:timään tuoleillaan. Ukko alkoi l. lähteäkseen pois. Hevonen l:tii [= tempoo, kuopii tms.] levottomana. — Askareissaan l:tivä emäntä. Näyttelijän vapaa, luonteva l:timinen. Tanssijattaren siro l:dintä. Notkeasti ja varmasti l:tivä urheilija. **b.** olla liikkeessä, siirtyä paikasta paikkaan, samoilla. | Kerjäläislaumat l:tivät pitkin maata. Rosvojoukkio l:tii tihutöissään. Vihollisjoukkoja l:tii rajan lähellä. Rintaman takana on vilkasta l:timistä. Sotalaivojen l:timiset. — Kalat l:tivät rantavesissä. Kasvit l:tivät [= vaeltavat, siirtyvät] uusille kasvupaikoille. **c.** us. *kuv.* etujaan, jtak aatetta tms. ajavista, tiettyyn päämäärään pyrkivistä joukoista: esiintyä uhkaavasti, levottomasti, mieltänsä osoittaen. | Palkkojen vuoksi on syntynyt l:timistä työväestössä. Yhteiskunnanvastaiset l:timiset. Tyytymättömät kansanainekset rupeavat l:timään. Aseellinen l:timinen. **2.** esineistä, asioista. **a.** Vesimassat l:tivät tuulen mukana. Jäätikön l:dintä. Maa l:tii sulaessaan. — *liikehtivä* (a) vars. taiteesta: liikkuva, eloisa, vilkas. | L:tivä sävelkulku. L:tivä sommittelu. Kalevalan kuvaamistapa on l:tivää ja väreile-

vää. **b.** Hitaasti l:tivät ajatukset. Sielun l:timiset. Mitä mielessäsi l:tii?

liike|huolet *s. mon.* **-huone** *s.* **1.** tav. *vanh.* kauppaliike, -huone, toiminimi. | Perustaa l. L:ella on haaraliikkeitä monessa maassa. **2.** Siisti ja valoisa l. vuokrattavana. **-huoneisto** *s.* Liike- ja asuinhuoneistot. **-ihminen** *s.* Kylmästi harkitseva, selväjärkinen l. **-ilmiö** *s.* L:itä tutkiva mekaniikan osa on kinetiikka. Kasvien l:t. **-ilmoitu|s** *s.* Sanomalehtien l:kset. **-jakso** *s. voim.* useita tahteja t. osia käsittävä liikkeen jakso. **-juuri** *s. anat.* vrt. liikehermo. | Selkäydinhermo alkaa kahdella juurella, joista etumainen on l., takimmainen tuntojuuri. **-järjestelmä** *s.* **1.** Kapitalistinen, yksityistaloudellinen l. **2.** Puhekieli on l., joka ääntä tuottavalta osaltaan on erittäin hienostunut ja herkkä. **-järjestely** *s.* par. liikkeenjärjestely. **-järjestö** *s.* **-kannall|a** *s. vaill.* **1.** liikkeellä. | Emäntä on jo aamuvarhaisesta ollut l. 'liikkeellä, puuhassa, töissään'. Minusta ei ole tänään ollenkaan l:e 'liikkumaan, jalkeille'. Kuningasvierailu sai koko kaupungin l:e. **2.** *sot.* sotavoimista. | Panna, saattaa, asettaa l:e 'saattaa sotakannalle, sotavalmiuteen, mobilisoida'. Ranska voi asettaa l:e 4,5 milj. miestä. — *Kuv.* Kirkko on pannut kaikki voimansa l:e raittiustyön tekemiseksi.

liikekannallepano *s. sot.* (*lyh.* lkp.) valtakunnan sotavoimien asettaminen sotakannalle, sotavalmiuteen, mobilisaatio. | Täydellinen, osittainen l. Julistaa yleinen l. L:n toimittaminen. — Teollisuuden l. 'sodan vaatimusten mukaan organisoiminen'. **-julistus** *s.* **-keskus** *s.* **-kuulutus** *s.* **-käsky** *s.* **-määräys** *s.* Sotilaspassiin on liitetty l., jossa määrätään, mihin asevelvollisen on liikekannallepanon sattuessa saavuttava palvelukseen. **--osasto** *s.* Yleisesikunnan järjestely- ja l. **-suunnitelma** *s.* **-toimisto** *s.*

liike|katu *s.* katu, jolla on vilkas liikenne t. jonka varrella on runsaasti (kauppa)liikkeitä. **-kelpoinen** *a.* liikennekelpoinen. **-kesku|s** *s.* **1.** liike-elämän, kaupan, liikenteen keskus. | Maamme teollisuus- ja l:kset. Pääkaupungin tärkeimmät l:kset. **2.** *fysiol.* tahdonalaisten lihasten liikkeitä säätelevä aivokeskus. | Kielen lihasten l. **-keskusta** *s.* = ed. 1. **-kiel|i** *s.* liike-elämän kieli. | L:en sanakirja. — Tällä hetkellä on englanti tärkein kansainvälinen l. **-kilpi** *s.* liikkeen nimi- t. mainoskilpi. **-kirja** *s.*, us. *mon.* liikkeenharjoittajan liiketoimistaan. ja liikkeensä taloudellisesta tilasta pitämä kirja. **-kirjanpito** *s.* **-kirje** *s.* Lyhyt, asiallinen l. **-kirjeenvaihto** *s.* **-kitka** *s. fys.* liikkeen kestäessä vaikuttava kitka;)(lepokitka. **-kokemus** *s.* liike-elämässä saatu kokemus. | Paikanhakijain monipuolista l:ta pidetään huomattavana ansiona. **-komponent|ti** *s. fys.* L:eilla tarkoitetaan niitä alkuperäisiä liikkeitä, joista yhdistetty liike on muodostunut. **-koneisto** *s.* **1.** Pumpun, kylvökoneen l. **2.** Elannon suuri l. **-konttori** *s.* **-kortteli** *s.* Kaupungin asuntoja l:t. **-kortti** *s.* mainostarkoituksessa painettu liikkeen nimikortti, jossa lyhyesti esitellään liikkeen toimiala. **-kulma** *s. sot.* ampumaopissa: maalin suuntatason ja liikesuuntatason välinen kulma. **-kulut** *s. mon.* liikekustannukset. **-kumppani** *s.* Käytyään kauppaopiston poika rupesi isänsä l:ksi. **-kumppanuus** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* liiketoiminnan aiheuttamat kustannukset. **-kyky** *s.* **1.** liikuntakyky. **2.** liikemieskyky. **-käyt|tö** *s.* Konttorikoneita virasto- ja l:töön. — Kauppakamari antaa lausuntoja l:öistä [= liikemenetelmistä], liiketavoista ja liikesanoista. **-laito|s** *s.* liiketoimintaa harjoittava laitos. | Teollisuus-, luotto- ja l:kset. **-laji** *s.* **-la|ki** *s.* Newtonin keksimät l:it. Taivaankappaleiden l:it. **-lama** *s.* liike-elämän lamaannus(tila). | L:n aiheuttama työttömyys. **-laskenta** *s.* liikkeen t. liiketoiminnan kustannusten ja tulojen laskenta. **-laskentaoppi** *s. tal.* **-luettelo** *s.* **1.** Kauppa- ja l. **2.** voimisteluliikkeitä sisältävä luettelo. **-luotto** *s.* liiketoiminnan harjoittamiseksi saatu luotto. | Maatalouden l. **-maailma** *s.* **-mainonta** *s.* **-matk|a** *s.* Tehdä l:oja ulkomaille. **-menetelmä** *s.* liike-elämässä käytännössä oleva menetelmä. **-merkki** *s.* SOK:n l. Tämä maailmankuulu l. on takeena tavaran laadusta.

liikemies *s.* liikealalla toimiva, vars. itsenäisessä t. johtavassa asemassa oleva henkilö. | Taitava, rohkea, kylmästi laskelmoiva l. Lihava, punakka l. — *Yhd.* pikku-, suurl. **-järjestö** *s.* **-kasvatus** *s.* **-kokemus** *s.* **-koulutus** *s.* **-kunta** *s.* **-kyky** *s.* **-mäi|nen** *kalt.a.* -sesti *adv.* L. periaate. Toimia l:sesti. **-ominaisuus** *s.* **-piir|i** *s.*, tav. *mon.* Maamme l:it. L:eissä suurta huomiota herättänyt vararikko. **-silmä** *s.* Jklla on hyvä, terävä l. **-sivistys** *s.* **-suku** *s.* **-taipumus** *s.*, tav. *mon.* **-taito** *s.* **-toiminta** *s.* **-ura** *s.* **-vaisto** *s.* **-yhdistys** *s.*

liike|moraali *s.* Oikea, terve, alhainen, häikäilemätön l. L:moraalin kannalta epäilyttävä keinottelu. **-muo|to** *s.* **1.** Osuuskunta on kansanvaltainen l. Pankin l:dot. **2.** Voimisteluohjelmaan kuului kuusi l:toa. **-mäi|nen**[63] *kalt. a.* -sesti *adv.* Maatalouden l. harjoittaminen. **-nainen** *s.* vrt. liikemies. **-nero** *s.* Synnynnäinen, oikea l. **-nerous** *s.* Amerikkalaisten tarmo ja l. **-neuvo** *s.* kulkuneuvo. **-neuvosto** *s.* = työpaikkaneuvosto. | Meillä l:a vastaavat tuotantokomiteat. **-nimi** *s.* liikkeen käyttämä nimi, toiminimi. | Osuuskaupan l. on "Pyrintö".

liiken|ne[78*] *s.* henkilöiden ja tavaroiden (laajemmassa merk:ssä myös tietojen) kuljetus paikasta toiseen; jtak kulkuväylää pitkin tapahtuva kulkuneuvojen ja jalankulkijoiden liikunta. | Nykyaikaista henkilö- ja tavaral:nettä hoitavat autot, junat, laivat ja lentokoneet, tietol:nettä taas posti, puhelin, lennätin ja radio. — Vilkas, suuri, hiljainen l. Kaupungin sisäinen l. Valtamerentakainen l. Oikeanpuoleinen l. Yksi-, kaksisuuntainen l. L. kasvaa, paisuu, hiljenee. L:teen säännöstely, järjestely. Kaupungeissa poliisit ohjaavat l:nettä. Pysäyttää l. Sillalla on sallittu vain kevyt l. Tiellä on raskas l. Tie, rautatie, silta, kanava on avattu l:teelle. Uusi linja-auto on asetettu l:teeseen. Helsingin—Tukholman l:nettä välittävä lentokone. — *Yhd.* ilma-, joki-, järvi-, kanava-, katu-, lento-, maa-, maantie-,

meri-, raja-, rannikko-, rautatie-, tie-, vesil.; auto-, hevos-, höyrylautta-, juna-, karavaani-, laiva-, polkupyörä-, raitiovaunu-, venel.; joulu-, päivä-, sunnuntai-, talvi-, yöl.; kauko-, kauttakulku-, matkailu-, paikallis-, pika-, tilapäis-, yhdysl.; henkilö-, matkailija-, matkustaja-, siirtolais-, tavaral.; lennätin-, posti-, puhelin-, radio-, tietol.

liikenne|aika *s.* Satarman l. **-alue** *s.* Kaupungin l. [Laivayhtiön] l:eseen kuuluu lähinnä Itämeren piiri. **-asema** *s.* Tanskalla on edullinen l. **-aukio** *s.* Ajoliikenteen ja pysäköinnin helpottamiseksi järjestetään vilkasliikenteisille paikoille (teiden risteyksiin, rautatieasemien edustalle yms.) erityisiä l:ita. **-este** *s.* Maaston aiheuttamat l:et. **-henkilökunta** *s.* Raitiotieyhtiön l. **-häiriö** *s.* Lumi aiheuttanut suuria l:itä. **-ilmailu** *s.* **-jakso** *s. raut.* Valtion rautatiet jaetaan liikenteen välitöntä hoitoa varten l:ihin. **-järjestelmä** *s.* **-järjestys** *s.* **-järjestyssääntö** *s.* yleistä liikennettä järjestävät määräykset. **-kartta** *s.* **-ka|tu** *s.* Kaupungin tärkeimmät l:dut. **-kausi** *s.* Satamien l. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* L. joki. Satama pidetään l:sena jäänmurtajan avulla. **-keskus** *s.* **-komppania** *s. sot.* yksikkö, joka sodan aikana pitää alueellaan huolta liikenteen ohjauksesta ja tarvittaessa valvonnasta, suorittaa teiden kunnon tarkastuksia yms. **-kone** *s.* liikennelentokone. **-konstaapeli** *s.* vrt. liikennepoliisi. **-kulttuuri** *s.* L:in kuuluu liikennesääntöjen noudattaminen ja käyttäytyminen hyvien tapojen mukaan, niin että liikenne sujuu kitkattomasti, kulkuteiden ja -välineiden kunnossa pitäminen yms. **-kunto** *s.* Tie on saatu l:on. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-kuri** *s.* Varsinkin vilkkailla paikoilla on noudatettava l:a. **-kustannukset** *s. mon.* **-kyky** *s.* Tien, rautatien l. **-kysymys** *s.* Pohjois-Suomen l:ten ratkaiseminen. **-laito|s** *s.* liikennettä harjoittava laitos. | Tavallisimmin joudumme valtion l:ksista käyttämään rautateitä ja postia. Helsingin kaupungin l. **-laji** *s.* **-lasken|ta** *s.* L:nassa selvitetään tieverkon eri osilla vallitsevan liikenteen määrä ja jakaantuminen eri liikenneyksiköiden (autojen, hevosajoneuvojen ym.) osalle. **-lautta** *s.* **-lento** *s.* Kansainvälistä l:a palveleva radioverkko. **-lentokone** *s.* Liikenne- ja sotilaslentokoneet. Pariisin—Lontoon l. **-linja** *s.* Atlantin l:t. **-lu|pa** *s.* Joka aikoo harjoittaa ammattimaista henkilö- ja tavaraliikennettä, on velvollinen hankkimaan viranomaisilta l:van. **-maantiede** *s.* maantieteen haara, joka tutkii liikenneteiden maantieteellistä levinneisyyttä, liikenteen luonnetta, laajuutta, kehitystä ja kehitysmahdollisuuksia. **-mahdollisuus** *s.* **-majakka** *s.* valomerkkejä antava katuliikenteen ohjauslaite. **-maksu** *s.* **1.** kaupunkien ja eräiden kauppalain taksan mukaan tavaraliikenteestä kantama maksu. **2.** Helsingin raitioteiden l:ja korotetaan jälleen. **-merkitys** *s.* Maantien suuri l. **-merkki** *s.* liikenteen ohjaamiseksi ja liikenneturvallisuuden lisäämiseksi kadun t. tien varrelle asetettu merkki. **-muodostelma** *s. sot.* liikenteen ohjauksesta huolehtivista yksiköistä. **-muoto** *s.* **-määrä** *s.* Sataman, puhelinkeskuksen l. **-määräys** *s.* **-neuvo** *s.* kulkuneuvo. **-ohjesääntö** *s.* liikennejärjestyssääntö. | Rautateiden l. Helsingin kaupungin l.

liikenne|olot *s. mon.* **-onnettomuus** *s.* **-opetus** *s.* L:ta annetaan nykyään jo kansakoulussa. **-oppi** *s.* talousmaantieteeseen kuuluva oppi liikenteestä ja sen kehityksestä. **-osasto** *s.* Valtionrautateiden l. käsittelee varsinaisia liikenne- ja kuljetusasioita sekä asemapalvelus-, tiedustelu- ym. asioita. Raitiotieyhtiön l. **-paik|ka** *s.* Asemat, pysäkit, laiturivaihteet ja muut rautatien l:at. Kaupungin vilkkain l. Kirkonkylä on pitäjän suurin l. **-partio** *s. sot.* liikennettä valvomaan asetettu partio. **-piir|i** *s.* Maaseutuliikennettä varten maa on jaettu l:eihin. **-poliisi** *s.* liikennettä ohjaava ja valvova poliisi. | L:n merkinannot. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* **-politiikka** *s.* **-pulma** *s.* **-päällik|kö** *s.* Yksityisrautateiden l:öt. Liikennepiirin l. **-reitti** *s.* **-rikkomus** *s.* **-ruuhka** *s.* **-solmu** *s.* Seinäjoki on tärkeä l. Etelä-Pohjanmaalla. Kaupungin l:t. **-suhteet** *s. mon.* **-suunnitelma** *s.* **-suunta** *s.* **-sään|tö** *s.* Maantieliikennettä koskevat l:nöt. **-taksa** *s.* Valtion vahvistama l. 'kuljetusmaksut'. **-taloudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-talous** *s.* **-tap|a** *s.* Ilmaliikenne on nykyajan tärkeimpiä l:oja. **-tapaturma** *s.* **-tarkastaja** *s. raut.* liikennejakson päällikkö. **-tarve** *s.* Lapin, syrjäisten seutujen l. **-taulukko** *s. sot.* kuljetusten säännöstelyn ja liikenteen ohjauksen jllak tiellä osoittava taulukko. **-tekniikka** *s.* **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-tie** *s.* **-tilasto** *s.* **-toimi** *s.* **-toiminta** *s.* Liikenne- ja kuljetustoiminta. **-toimisto** *s.* Liikenneosaston l. Sataman l. **-tulot** *s. mon.* Valtion rautateiden l. **-turvallisuu|s** *s.* L:den kannalta vaarallinen tienristeys. Kaupungin l:den parantaminen. **-työläinen** *s.* **-vahinko** *s.* **-vaikeu|s** *s.* Lumisade aiheutti suuria l:ksia. **-vakuutus** *s.* = kuljetusvakuutus. **-valo** *s.* liikennettä (tav. automaattisesti) ohjaava ja säännöstelevä merkkivalo. | Kadun kulmassa on l:t. **-vaurio** *s.* **-verkko** *s.* **-viik|ko** *s.* L:on tarkoituksena on kiinnittää yleisön huomiota liikennekulttuurin ja liikenneturvallisuuden kehittämiseen, liikenneonnettomuuksien välttämiseen yms. **-voitto** *s.* Rautateiden l. **-vuoro** *s.* Höyrylaivan l:t. **-väline** *s.* kulkuneuvo. **-väylä** *s.* Maantiet, rautatiet, vesistöt ym. l:t. **-yhtey|s** *s.* Kylästä on hyvät l:det joka suuntaan. **-yhtiö** *s.* liikennettä harjoittava yhtiö. **-yksikkö** *s.* yksikkö, jolla mitataan kuljetusliikenteen suuruutta. **-yrity|s** *s.* Yksityiset l:kset.

liikennö|idä[30] *v.* -inti[1*] *teonn.* **1.** kulkuneuvosta: olla (ammattimaisessa) liikenteessä. | Kaupungin ja sen ympäristön välillä l:ivät paikallisjunat. Valtion rautateillä l:i v. 1935 740 veturia. Alus l:i Helsingin ja Tukholman välillä. Sisävesiä l:ivä laiva. **2.** liiken'een (ammattimaisesta) harjoittajasta: pitää, harjoittaa liikennettä. | Linjaa l:i amerikkalainen lentoyhtiö. Mattila l:i Oulun ja Raahen väliä [autollaan]. Harjoittaa l:intiä. **3.** liikennetiellä, -reitillä kulkemisesta, ajamisesta kulkuneuvoilla. | Paljon l:ity tie. Rautatie ei ole vielä

l:itävässä kunnossa. Vilkkaasti l:ity paikka. Tietä l:idään vain yhteen suuntaan. Satamaa voidaan l. talvella vain jäänmurtajan avulla. Radan l:inti.

liikennöijä[11] *tek.* liikennöitsijä.

liikennöimis|kyky *s.* Tien, sataman, kanavan l. **-kykyinen** *a.* **-lupa** *s.* Viranomaisten antama l.

liikennöitsijä[14] *tek.* < liikennöidä. | Valtion rautateiden l:t. Polkupyöräilijä on nopea ja vähän tilaa vaativa l. — *Erik.* liikennettä ammatikseen harjoittava henkilö. — *Yhd.* lento-, linja-auto-, maantiel.

liikenopeus *s.* liikkeen nopeus, liikkumisnopeus. | Kappaleen l.

liikenteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* liikennettä koskeva, liikenteestä johtuva, liikenteen, liikenne-. | L. keskus. Paikkakunnalla on huomattava l. merkitys. L:sistä syistä rautatie määrättiin kulkemaan idempää. Seudun l:set edut. L. asema. L:sesti tärkeä.

-liikenteinen[63] *poss.a.* Pieni-, raskas-, runsas-, suuri-, vilkas-, vähäl.

liike|olot *s. mon.* **1.** liike-elämässä vallitsevat olosuhteet, suhdanteet, konjunktuurit. **2.** liikenneolot. **-opillinen** *a.* vrt. liikeoppi. **-opin|not** *s. mon.* Harjoittaa l:toja kauppakorkeakoulussa. **-oppi** *s.* **1.** *fys.* mekaniikan osa, joka käsittelee kappaleiden liikkeitä. | Geometrinen l. eli kinematiikka. Nesteiden ja kaasujen l. **2.** *tal.* liiketoimintaa selvittelevä oppi. | Maatalouden, metsätalouden l. Kansainvälinen l. **-organisaatio** *s.* liikkeen, liiketoiminnan organisaatio. **-osasto** *s.* Metsähallituksen l. hoitaa valtion metsien liiketoimintaa. **-paik|ka** *s.* paikka liike-elämän t. liikenteen kannalta. | Talo sijaitsee hyvällä, edullisella, huonolla l:alla. — Tav.: liike-elämän kannalta edullinen t. vilkasliikenteinen paikka. | L:kaan syntynyt kylä. Kaupungin l:at. Asemien, teiden ym. l:kojen lähellä. **-painatus** *s.* mainoslehtisten yms. liikealalla tarvittavien painotuotteiden painatus. **-palatsi** *s.* Tavaratalojen, vakuutusyhtiöiden komeat l:t. **-paljous** *s. fys.* liikkeessä olevan kappaleen massan ja nopeuden tulo, liikesuure. **-pankki** *s.* pankki, joka yleisön tarjoamilla varoilla harjoittaa vekselien diskonttausta ym. lyhytaikaista lainanantoa, talletus-, kauppapankki. | Liike- ja säästöpankit. **-periaat|e** *s.*, us. *mon.* Terveet, rehelliset, oikeat, häikäilemättömät l:teet. Johtavana l:teenamme on asiakkaiden etu. **-piiri** *s.* Käsityöläisen l. [= asiakaspiiri] ei ole suuri. Maailma on nykyisin yhtenäinen l. — *Mon.* Kaupungin l:t 'liikemiespiirit'. **-politiikka** *s.* Puutavarayhtymän kauppa- ja l. **-pula** *s. tal.* liike-elämän yleinen äkillinen häiriytyminen, kriisi. | L:n tavallisimmat seuraukset ovat hintojen romahtaminen, työttömyyden kasvu ja liikeyritysten vararikkoutuminen. **-pääoma** *s. tal.* liikeyrityksen käynnissä pitämiseksi tarvittava pääoma, käyttöpääoma; vrt. peruspääoma. **-rakennus** *s.* liikehuoneistoja sisältävä rakennus. **-rata** *s. fys.* Kappaleen l. — *Voim.* Heilutuksen, kipin l. **-salaisuu|s** *s.* Elinkeinonharjoittajan ammatti- ja l:det. L:ksien kavaltaminen. **-sana** *s.* liikealan sanastoon kuuluva sana. **-sanakirja** *s.* liikealan sanakirja. **-sanasto** *s.* liikealan sanasto. **-sarja** *s. voim.* Nojapuilla suoritettu l. **-sivistys** *s.* L:tä omaava mieshenkilö saa paikan. **-suh|de** *s.*, us. *mon.* Vilkkaat, kansainväliset l:teet. Ryhtyä l:teisiin ulkomaisen toiminimen kanssa. Pitkäaikainen l. tukkukauppiaan kanssa. **-suku** *s. voim.* Voimisteluliikkeet jaetaan fysiologisen vaikutuksensa tai luonteensa mukaan l:ihin. **-suunnikas** *s. fys.* graafisesti esitetyt liikekomponentit sivuina piirretty suunnikas. **-suunnitelma** *s. sot.* **-suunta** *s.* Lentokoneen l. Aallon, ilman, maan, maalin l. Mäntä muuttaa l:ansa. **-suuntakulma** *s. sot.* ampumaopissa: nollasuunnan ja liikesuunnan välinen kulma. **-suuntataso** *s. sot.* ampumaopissa: maalin reitin sivuajan kautta käyvä pystytaso. **-suure** *s. fys.* = liikepaljous. **-taito** *s.* Kauppiaan l. **-taitoinen** *a.* **-talo** *s.* Pääkadun varrella olevat l:t, joissa on kauppoja ym. liikehuoneistoja. **-taloudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. seur.

liiketalous *s. tal.* **1.** talous, joka työskentelee ansiohsaantia varten; yksityistalous, liikeyritys; vrt. kansan-, valtiontalous. **2.** = liiketaloustiede. **-oppi** *s.* = seur. **-tiede** *s.* taloustieteen haara, jonka tutkimusten kohteena ovat liiketaloudet, niiden olemus ja edellytykset, järjestely ja suhteet.

liike|tapa *s.* **1.** us. = kauppatapa, kutyymi, (kauppa)usanssi. | Toiminimen noudattamat l:tavat. Kansainvälinen l. Häikäilemättömät, epärehelliset l:tavat. **2.** *harv.* liikkumistapa. | Tähtien l:tavat. **-tapahtuma** *s.* **1.** (kauppa)liikkeen toiminnassa sattuva tapahtuma. **2.** Fysikaalinen l. **-tarmo** *s. fys.* liike-energia. **-tekniikka** *s.* **1.** Konttori- ja l. **2.** Uinnin l. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-temp|pu** *s.* Salakuljettajien l:ut. **-termi** *s.* Fob, cif ym. l:t. **-tie** *s.* liikennetie, -reitti. **-tiede** *s. metsät.* Metsätalouden l. tutkii metsätaloutta yksityis- eli liiketalouden kannalta. **-tila** *s.*, vars. *fys.*)(lepotila. | Kappaleen tasainen l. Nesteen, molekyylien l. Jatkaa l:a. — Veri on jatkuvassa l:ssa. — *Kuv.* käymistila, levottomuus. | Loppumattomassa l:ssa oleva aikakausi. Tunne-elämä on joutunut l:an. Sielu on l:ssa. **-tilasto** *s. tal.* jnk liikkeen toiminnasta tietyltä ajalta tehty tilasto; liikkeistä tehty tilasto. | Osuusmeijerien, osuuskassojen l. Teollisuuslaitoksen l. Maatalouden l. **-tilastolli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-toim|i** *s.* liiketoiminta; liikeasia, "afääri". | L:en harjoittaminen. Hyvin menestyvä l. Tehtailijan l. Pankin l:et. L:iin tottunut henkilö. Salamyhkäinen, luvaton l. **-toiminta** *s.* ansiotarkoituksessa harjoitettu taloudellinen toiminta (vars. kauppa ja teollisuus). | Pankin, valtion, osuuskauppain l. Harjoittaa l:a. **-toimisto** *s.* Kauppaliikkeiden ja l:jen aukioloaika. **-toveri** *s.* yhtiötoveri, osapuoli, kumppani. | Puutavarakauppias etsii l:a [ilm.]. **-toveruus** *s.* **-tulos** *s.* Yhtiön viimevuotinen l. Maa- ja metsätalouden l. **-tuttav|a** *s.* henkilö, liike, toiminimi tms., jonka kanssa jku (henkilö, liike tms.) on liikesuhteissa, kauppatuttava; asiakas, ostaja, "kundi". | Liikkeemme toivottaa l:illeen hyvää joulua. **-tuttavuus** *s.*

-työ *s.* Konttori- ja l. -**työläinen** *s.* = seur. -**työntekijä** *s.* Suomen l:in liitto. -**ura** *s.* liikemiesura.

liikevaihto *s.* liiketoiminnan rahallinen suuruus (esim. kuukaudessa, vuodessa). | Osuuskaupan l. oli viime vuonna 150 milj. Pankin l. -**vero** *s.* (*lyh.* lvv.) välillinen (meillä tav. hintaan t. korvaukseen sisältyvä) vero, joka liikkeen tietyissä tapauksissa on määräajoin suoritettava valtiolle määräprosenttina myydyn tavaran hinnasta t. palvelussuorituksen korvauksesta. | Hinta l:ineen 250 mk. L:n alainen myynti. L:n tuotto. -**verotus** *s.* vrt. ed.

liike|vara *s.* **1.** liikkumisvara. | Käsijarrun varren l. **2.** *mon.* Pankin käyttämät l:varat. -**varasto** *s.* Voimistelun l. -**vastu|s** *s. fys.* Kitkan ym. l:ksien takia kappaleen liike hidastuu. -**veksel|i** *s. liik.* Vekseleitä on alkuperänsä ja luonteensa mukaan kolmea lajia: l:eitä, apuvekseleitä ja luottovekseleitä. -**voima** *s.* liikkeelle paneva, liikkeessä pitävä voima; käyttövoima. | Koneen l:na on höyry. Purjealus käyttää l:naan tuulta. — *Kuv.* Usko Jumalan armoon on kristityn elämän l. Vallankumouksen l. -**voitto** *s.* liikeyrityksen puhdas tuotto. -**väki** *s.* Konttoristit, kauppa-apulaiset ja muu l. -**väline** *s.* kulkuneuvo, liikenneväline. -**väylä** *s.* liikenneväylä. -**yhdistelmä** *s. voim.* -**yhtey|s** *s.* **1.** kauppasuhteet, yhteys liike-elämän alalla. | Ulkomaiset toiminimet haluavat l:ksiä Suomeen. L:ksien solmiminen. Hankkia uusia l:ksiä. Vilkas l. **2.** liikenneyhteys. | Laajentuva tieverkko on parantanut l:ksiä. -**yhtiö** *s.* L:istä tavallisin on osakeyhtiö. -**yhtymä** *s.* Tehdas- ja l. -**yhtälö** *s. fys.* yhtälö, joka kuvaa, millä tavoin liikkeessä olevan massapisteen t. massapistejärjestelmän asema ajan mukana muuttuu. -**yrity|s** *s.* taloudellinen toiminta, jonka tarkoituksena on pääomaa käyttämällä hankkia liikevoittoa; vars. juridinen henkilö, joka harjoittaa tällaista toimintaa; yritys, liike. | Teollinen, kaupallinen l. Maatalouden alalla esiintyvät l:kset. Yksityinen, julkinen l. Valtion, kunnan l:kset. Tuottava, huono l. -**yrityslaskenta** *s.* liikeyritysten tilastollinen laskenta. -**ystävyys** *s.* -**ystäv|ä** *s.* liiketuttava. | Toiminimellä on lukuisia l:iä kautta maan. Pankin ulkomaiset l:ät. -**ärsyk|e** *s. fysiol.* Liikehermot vievät l:keen lihaksiin.

liikkeelle|lasku *s.* Lainan, obligaatioiden, setelien l. -**lähtö** *s.* Levossa olevan kappaleen l. Junan l. Joukko-osaston l. alkaa. -**paneva** *a.* myös ~. | L. voima. — *Kuv.* Historian, kehityksen l. voima. -**pano** *s.* Koneen l.

liikkeell|ä, -e *adv.* ks. liike I.1.b.

liikkeen|edustaja *s.* kauppaedustaja, -matkustaja. -**harjoittaja** *s.* liikemies, yrittäjä. -**hoidolli|nen** *a.* liikkeen hoitoa koskeva, siihen kuuluva. | L:set neuvot. L:set menettelytavat. L. epäkohta. -**hoitaja** *s.* L. hakee paikkaa. -**hoito** *s.* L:on kuuluu liikkeen organisaatio, ostot, myynnit yms. -**hoito-op|pi** *s. tal.* L:issa tarkastellaan asioita yksityisen liikkeen kannalta, selvitetään sen hoitoa, järjestelyä, mainontaa yms. toimintaa. — *Harv.* = liiketalousoppi. -**johtaja** *s.* -**johto** *s.* -**omistaja** *s.* -**pito** *s.*

liikkeeseen|anto *s.* Obligaatioiden, osakkeiden l. -**lasku** *s.*

liikkeessäolo *s.* Säännöllinen l. [= liikunta] edistää ruokahalua. — Setelistön l.

-**liikkei|nen**[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < liike I. | Herkkä-, hidas-, joustava-, kankea-, ketterä-, kevyt-, kömpelö-, liukas-, nopea-, raskas-, rivakka-, terävä-, velttol.

liikki[1*] *s. mer.* = liesma.

liikkiö[3] *s.* kinkku. | Sian l. - - sääli säkkihin evästä, / l. sianlihoa, / karpio kananmunia KANT.

liikku|a[1*] *v.* (liikkuva ks. myös erikseen). **I.** muuttaa (kerran t. jatkuvasti) paikkaansa, asemaansa t. asentoansa, siirtyä (kerran t. toistuvasti) toiseen paikkaan, asemaan t. asentoon, suorittaa liike, liikettä t. liikkeitä, olla liikkeessä, liikkeellä;)(olla paikallaan, levossa. | Kiveä on työläs saada l:maan. Jotteivät kärryt rupea l:maan, asetetaan pyörän alle kiila. Roudan vaikutuksesta rakennus saattaa l. Oli niin tyyntä, ettei lehtikään l:nut. Jäät alkavat l. — Ikkuna l:u [= kääntyy] saranoiden varassa. Ovi l:i naristen. Äiti heilauttaa kätkyen l:maan 'heilumaan, keinumaan'. Heiluri l:u edestakaisin. Pyörä l:u akselinsa ympäri eli pyörii. Koneen rattaat alkoivat l. 'pyöriä'. Hohtimien leuat l:vat toisiaan vasten. — Soittajan sormet l:vat koskettimilla. Sukkapuikot l:vat kutojan käsissä. Rintakehä l:u hengitettäessä. Notkeasti l:i hiihtäjän jalka. Hevosen korvat l:vat levottomasti. Huulet l:ivat, mutta sanaakaan ei kuulunut. - - suu l:i, järisi parta KAL. Niin kauan kuin peukaloni l:u (kans.) 'niin kauan kuin pysyn hengissä, voimissa'. — Seoksen annetaan seistä l:matta. Keväällä mahlan l:essa 'virratessa'. — Vene l:u virran mukana. Kiertotähdet l:vat auringon ympäri. Sumu l:u pitkin lammen pintaa. Matalapaine alkaa hitaasti l. itään päin. Metsässä on l:nut [= kulkenut] kulovalkea. — *Kuv.* vrt. II.2.c. | Myös minun kivikova sydämeni l:u, niin kuin kivikin, koska sitä liikutetaan KIVI. Mutta näytti minusta joskus, että järki sillä on l:nut ... [= hänen järkensä ei ole paikallaan, hän on tullut hulluksi] KATAJA.

II. ed:een liittyvää erikoistunutta käyttöä. **1.** elollisten olentojen omatahtoisesta liikkumisesta. | Istua, tuijottaa l:matta 'hievahtamatta'. Makasi l:matta kuin kuollut. — Joku l:u [= kävelee, hiipii tms.] eteisessä. Vanhus ei enää pääse l:maan 'kävelemään'. Tunnin aikana oppilaat eivät saa l. paikoiltaan. L:kaa hiljaa! Pimeässä on liikuttava varovasti. L. kevyesti, sirosti, kömpelösti. Kadulla l:minen klo 21:n jälkeen kielletään. Hitaasti l:va [= etenevä, kulkeva] hautajaissaatto. Hän ei liiku [= poistu] kotoa minnekään. Ei ole l:nut omaa kyläänsä kauempana. -- elä liiku liinasetta, / elä kengättä kehaja KAL. — L. jalan, polkupyörällä, autolla, veneellä. Vesillä l:va linnustaja. L. askareissaan, asioillaan. Aamupuuhissa l:va emäntä. Itse l:i hän aitat ja navetat JOTUNI. — Sammakko l:u hyppimällä, käärme kiemurtelemalla. Maassa l:va muurahainen. — *Erik.* a. kulkea, kuljeskella, vaeltaa, kierrellä paikasta paikkaan, matkata, matkus-

taa. | L. vaalimatkoilla, työnhaussa, jtak kaupalla, kerjuulla. Millä asioilla liikut täällä päin? Pitäjällä l:essaan pappi tutustuu seurakuntalaisiinsa. Runonkeruussa l:va tutkija. Lapissa l:essa saattaa kohdata karhunkin. Maailmalla l:nut [= kierrellyt, matkustellut] mies. Tuntureilla l:va porolauma. -- jos on pätevä aihe olettaa sellaisen eläimen paikkakunnalla oleilevan tai l:van LK. **b.** L. [= esiintyä, seurustella] ylhäisissä piireissä. **c.** *kuv.* vrt. II. 2. b. | L. fonetiikan, biologian alalla 'tutkia, harrastaa fonetiikkaa, biologiaa'. Runoilija, joka on l:nut myös proosan alalla 'kirjoittanut myös proosaa'. — L. ihanteiden korkeassa maailmassa. Tutkimus, jossa liikutaan toden ja epätoden rajoilla.

2. *abstr.* ja *kuv.* **a.** Paikkakunnalla l:u vaarallinen kulkutauti. Maassa l:i [= kierteli, kerrottiin] kaikenlaisia huhuja. Lehdistössä on l:nut uutisia hintojen laskusta. Markkinoilla l:u nykyään runsaasti ala-arvoista tavaraa. Rahaa l:u [= on liikkeessä, markkinoilla] runsaasti. — Kirkossa l:u voimallinen herätys. Nykyaikana l:u monenlaisia henkisiä virtauksia. Kaunokirjallisuus kuvastaa, mitä ajassa l:u. **b.** Romaani, jonka tapahtumat l:vat perhepiirissä. Keskustelu l:i politiikassa 'käsitteli, kosketteli politiikkaa'. Väittely l:i [= kävi, tapahtui] asiallisella pohjalla. Todistelu l:u kehässä. Arvostelu l:i kauttaaltaan matalalla tasolla 'oli kauttaaltaan matalatasoista'. A:n tutkimukset l:vat etupäässä kielifilosofian alalla. Kirkkotieto on kirkkohistorian ja käytännöllisen teologian rajamailla l:va tiede. Historian aihepiirissä l:va elokuva. **c.** ajatuksista, tunteista, mielenliikkeistä. | Päässäni l:i outoja ajatuksia. Kiihkeät tunteet l:ivat hänen rinnassaan. Hänen mielialansa l:u [= vaihtelee] äärimmäisyydestä toiseen. Mieliala l:i ihastuksen ja närkästyksen välimailla. **d.** Kenkien hinnat ovat tänä syksynä l:neet 2.000 mk:n tienoilla 'olleet keskimäärin 2.000 mk'. Seuran talousarvio l:u miljoonissa 'on miljoonia markkoja'. **e.** Hitaasti, juhlallisessa rytmissä l:va [= kulkeva] sävelmä. Laulusävellys, joka l:u liian korkealla 'on säveltasoltaan liian korkea'.

liikkuja[16] *tek.* Hevosella, jalan l. Merellä l. Tiellä ei näy ainoatakaan l:a. — *Yhd.* ikil.

liikkuma- ks. myös liikkumis-, liikunta-.

liikkuma|-ala *s.* Liekaan pannun lehmän l. Myymälässä on liian vähän l:-alaa. — Muinaishämäläisten laajat l:-alat. — *Kuv.* Kirjailijan l. Tutkija, jolla on laajat l:-alat. Näyttelijän l. on laajentunut. Runouden sisäinen l. Mielikuvituksen väljät l:-alat. Ajatusten vapaa l. Sävelen l. **--alue** *s.* **-kun|to** *s.* Ruumis on herkässä l:nossa. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-raja** *s.* Tuotteiden toimituksessa on l., niin että myyjällä on oikeus toimittaa 10 % enemmän tai vähemmän sovitusta tavaramäärästä. **-suunta** *s.* **-tila** *s.* Huoneessa on liian vähän l:a. — *Kuv.* Taiteellisen vapauden l. Suunnitelma antaa l:a myös uusille aloitteille.

liikkumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* paikallaan pysyvä, kiinteä, vakava; levollinen, tyyni, rauhallinen. | Ampua l:tomaan maaliin. Puiden päät on kiinnitetty l:tomasti. Sähkövalo on l:onta. Ruispelto oli aivan l. L:toman tyyni veden pinta. — Seisoa, maata l:onna. L. kuin kuvapatsas. L:tomat [= ilmeettömät] kasvot. L:toman jäykkä asento. — L. [= kiinteä] kirkollinen juhlapäivä. — *Kuv.* Luonnossa on l. rauha. Talven l:tomuus. L:tomat olot. Paikkakunnan henkinen l:tomuus.

liikkuma|vapaus *s.* tav:mmin liikkumisvapaus. **-vara** *s.*, vars. *kuv.* liikuntavara. | Siemenkaupassa on sekä puhtautta että itävyyttä varten muutamien prosenttien l.

liikkumis|aika *s.* **-ala** *s.* liikkuma-ala. **-alue** *s.* Eränkävijäin l. **-kielto** *s.* Kello 21:n jälkeen on kaupungissa voimassa l. **-kyky** *s.* **-kykyinen** *a.* **-mahdollisuus** *s.* **-nopeus** *s.* Kulkuneuvon l. Molekyylien l. **-suunta** *s.* **-ta|pa** *s.* Joustava, sulava, kaunis l. Käärmeen, kalan l. Polven l. — *Sot.* L:vat ovat käynti, juoksu, hiivintä, syöksy, konttaaminen ja mateleminen. **-tie** *s.* **-tila** *s.* liikkumatila. **-vaikeus** *s.* **-vapau|s** *s.* Kansalaisen l:teen kuuluu oikeus vapaasti valita oleskelu- ja asuinpaikka ja esteettömästi siirtyä paikasta toiseen. Sotajoukon l. — *Kuv.* Mielikuvituksen l. Komedia suo kirjailijalle melkoisen l:den. **-vara** *s.*, vars. *tekn.* liikuntavara. | Metallilaattaa kiinnitettäessä on reunoihin jätettävä l:a, koska lämmön vaihtelut aiheuttavat laatan koon muutoksia.

liikkuv|a[13] *a.* *(partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* liikkeessä, liikkeellä oleva, liikkumaan pääsevä; laitteista ja koneista us. = liikuteltava, siirrettävä;)(paikallaan pysyvä, kiinteä, liikkumaton. | Ampua l:aan maaliin. Olla l:alla jalalla, kannalla 'liikkeessä, liikkeellä, liikekannalla, ilman vakinaista olinpaikkaa'. L:at [= liuku]portaat. L. silta, höyryvasara. Kone, jonka osat on yhdistetty l:asti. Rautatien l. kalusto 'veturit, vaunut ym. kiskoilla kulkeva kalusto'. L. väkipyörä 'väkipyörä, jonka akselikin on liikkuva'. L. nivel. Ranteen, lantion l:uus. L. maksa, munuainen, perna (lääk.) 'jonka kiinnityskalvot ovat höltyneet'. — L. tulenjohto, patteri. Ilma-, rannikkopuolustuksen kiinteät ja l:at voimat. L. [= liikunta]sota. — L. poliisi 'jonka sijoituspaikka vaihtelee kulloisenkin tarpeen mukaan'. L. [= asuinpaikkaa vaihtava] väestö, asutus. Paimentolaisten l. elintapa. — L:at [= eri vuosina eri vuodenpäivinä vietettävät;)(kiinteät] kirkkojuhlat. — *Tal.* L. [= helposti omistajaa vaihtava, helposti rahaksi muuttuva t. muutettava] omaisuus, pääoma. — *Kiel.* L. eli vapaa paino 'paino, joka ei ole sitoutuneena määrätavuun'. — *Mus.* L:asti 'con moto'. — *Kuv.* L. äly. Ihmishengen l:uus.

liikkuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = ed.; ei käytetä termin tapaan. | Suuret, l:set sieraimet. Karjalaiset ovat l:sta väkeä. — *Kuv.* Luonteeltaan l. 'vilkas, vaihteleva, häilyvä'. Henkisesti l. Mielikuvituksen l:suus.

liikkuvaälyi|nen *a.* -syys *omin.* Valpas ja l. kriitikko.

liikuks|ia[17] *frekv.v.* liikuskella. | Viiliina l:i hellan tienoilla L.LESKINEN.

liikunnalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* lii-

kuntaa koskeva, liikunnan alalle kuuluva, liikunta-. | L. harjoitus, toiminta. Voimisteluliike on l. kokonaisuus. L:sesti vaativa tanssiesitys.

liikunnantarve *s.* tav. ⁀.

liikun|ta[15*] *teonn.* (< liikkua) liikkuminen, liike (I. 1). **1.** esineistä; tav:mmin liike. | Maankuoren l. Veden tasainen l. Jäiden l. Pisteen l. ympyrän kehällä. Männän edestakainen l. Hyökkäysvaunujen l. Viulunsoittajan käsivarren ja ranteen l. Pallean l. — Olla l:nassa 'liikkeessä'. Lakata l:nasta. Saada l:tansa jstak. — Tav. **2.** elävistä olennoista, vars. ihmisestä; *erik.* ulkoilusta, reippailusta, voimistelusta. | Järveltä näkyy l:taa 'liikettä, liikkumista'. Näyttelijän, tanssitaiteilijan l. 'liikkeet, liikehdintä'. Ruumiin vapaa l. — L. raittiissa ilmassa. Voimakas, reipas l. Harrastaa l:taa. L:nan puute, tarve. Lasten tulee saada tarpeeksi l:taa. — *Kuv.* Hengen vapaa l. Mielikuvituksen l. Sielullinen l. — *Yhd.* ruumiinl.; lihasl.; heilahdus-, kiertol.; harjoitus-, urheilul.

liikunta|-aisti, --aistimus *s.* = lihasaisti, -aistimus. **--ala** *s.* = liikkuma-ala. **--alue** *s.* **-elimistö** *s.* Lihakset ja luut l:nä. **-eli|n** *s. anat. el.* elin, jonka avulla olio liikkuu t. joka välillisesti t. välittömästi liikuttaa ruumista t. sen osaa. | L:minä toimivat tavallisesti raajat. Luusto ja nivelet ovat passiivisia l:miä. Nivelmatojen, hyönteisten l:met. — Harv. *tekn.* Koneen l:met. **-halu** *s.* **-harjoitu|s** *s. voim.* ruumiin kunnon kehittämiseksi ja mielen virkistämiseksi suoritettu voimistelu- t. urheiluharjoitus, leikki tms., jonka suorituksessa pyritään ottamaan huomioon myös sielulliset tekijät. | Naiset suorittavat l:ksia useimmiten musiikin säestyksellä. Lasten leikki- ja l:ksia. **-harrastus** *s.* Voimistelu-, urheilu- ja l. **-hermo** *s. anat.* = liikehermo. **-hoito** *s. lääk.* erilaisia liikuntamuotoja käyttävä hoitomenetelmä, jolla tahdotaan parantaa jstak syystä toimintakyvyttömiä liikuntaelimiä. **-häiriö** *s.* Tapaturman, taudin aiheuttama l. **-kasvatuksellinen** *a.*

liikuntakasvatus *s.* urheilu, voimistelu, reippailu ja urheiluleikit kasvatuksellisessa mielessä. **-järjestö** *s.* **-kurssit** *s. mon.* **-liitto** *s.* Suomen Naisten L. **-muoto** *s.* **-opisto** *s.* Varalan l. Tampereella. **-työ** *s.*

liikunta|koneisto *s.* Höyrypumpun, laivan l. — *Kuv.* Ihmisruumiin l. 'liikuntaelimet'. **-koulu** *s.* koulu, jonka tehtävänä on antaa (naisten) rytmillisen ja tanssillisen voimistelun opetusta; koulukunta t. suunta naisten rytmillisen ja tanssillisen voimistelun alalla. **-koulutus** *s.* Naisten l. **-kulttuuri** *s.* kaikki ne harrastukset, joiden tarkoituksena on ihmisen ruumiillisen kunnon kehittäminen; vrt. liikuntakasvatus. **-kyky** *s.* liikkumiskyky. | Ruumiin l. Menettää puhe- ja l:nsä. Taistelevien joukkojen l. Solun, itiön, bakteerin l. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* L. sairas, vanki. Armeijan l:tömyys. Joutua, tulla l:tömäksi. L. toukka. L. tuma, sukusolu. L:tömäksi pommitettu sotalaiva. **-leik|ki** *s.* Pesäpallo ym. reippaat l:it. Sisällä suoritetaan vähemmän tilaa vaativia l:kejä. **-mahdollisuus** *s.* **-muisti** *s. psyk.* muistityyppi, joka parhaiten säilyttää liikeaistimukset, motorinen t. kinesteettinen muisti. **-muoto** *s.* L:ihin luetaan ruumiillinen työ, leikki, urheilu ja voimistelu. **-nopeus** *s.* liikkumisnopeus. **-opisto** *s.* liikuntakasvatusopisto. **-piiri** *s.* liikkuma-ala. | Eläinten l. ulottuu korkealle ilmaan ja valtamerien syvyyteen. **-rata** *s.* liikerata. **-saum|a** *s. rak.* Suuriin betonirakenteisiin tehdään laajenemisesta ja kutistumisesta aiheutuvien halkeamien estämiseksi l:oja n. 15—30 metrin päähän toisistaan. **-sota** *s.* sodankäynti(tapa), jolle on ominaista sotatoimien suoritus laajalla syvyysalalla sekä nopeasti vaihtelevat tilanteet;)(asemasota. **-suunta** *s.* liike-, liikkumissuunta. | Laivan, auton l. Pilven, jäätikön l. **-säde** *s.* Sukellusveneen l. **-tai|de** *s.* liikunta, jolla on taiteellinen ilmaisuvoima; tanssitaide. | Nykyajan l:teen ilmaisuasteikko on vapaampi ja rikkaampi kuin klassillisen baletin. **-taito** *s.* **-tapa** *s.* **-tehtävä** *s.* Ihmisen eturaajoilla ei ole l:ä. **-tila** *s.* **1.** liikkuma-ala. | Ahdas l. **2.** par. liiketila. **-toimin|ta** *s.* **1.** liikkuminen, ruumiin liikkumistoiminta. | Ihmisruumiin l. on kokonaan jalkojen varassa. **2.** liikuntaharrastus, toiminta liikuntakulttuurin hyväksi. | Ylioppilaiden l. L:nan synty, elpyminen. **-urheilu** *s.* Varsinaista eli l:a ovat ne urheilulajit (esim. juoksut, heitot, hypyt), joissa suorituksen teho olennaisesti riippuu urheilijan itse kehittämästä liikevoimasta tai liikkeiden hallinnasta. **-vaikeus** *s.* **-vaisto** *s.* **-vapau|s** *s.* liikkumisvapaus. | Kansalaisten liikunta- ja toimintavapaus. — *Kuv.* Laki suo viranomaisille suuren l:den. **-vara** *s. tekn.*; *syn.* holkkuma, välys. | Laakerin, jarrun polkimen l. **-vastus** *s. fys. tekn.* = liikevastus. **-voimistelu** *s.* voimistelu, jossa jatkuvalla liikunnalla pyritään lihasten monipuoliseen käyttöön. **-väline** *s.* **1.** = kulkuneuvo. **2.** Veneen l:inä ovat airot. **3.** *voim.* Hyppynuora, pallo ym. l:et.

liikun|to[2*] *s.* **1.** liike, liiketapahtuma. | Maankuoren l:not. **2.** par. liikunta.

liikuskel|la[28*] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< liikkua) elävistä olennoista, vars. ihmisestä. | Ukko l:ee pihalla askareissaan. Rakennusmiehet l:evat telineillään. L. luvatta rajaseudulla. Metsästäjien l:u erämaassa. Karjan l:u.

liikut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. *(1.a.)* Palkkia l:ellaan teräsköysien avulla. Kuka on l:ellut tavaroitani? Suuren armeijan l:teleminen. Piano on raskas l. Kevyt, helposti l:eltava pöytä. Vankka mies l:telee [= nostelee, kantaa] jauhosäkkiä kuin höyhenpussia. Mutta minulla on sellainen luonto, etten voi l. [= varastaa] toisen tavarata KAUPPISH. *(b.)* Tuuli l:telee oksia. L. kätkyttä. L. leukojaan, käsiään. L. silmiään. Tuijotin tulehen kauan, / l:telin lieden puita LEINO. — Hämmentää, sekoittaa, vatkata tms. | Kuivumassa olevia jyviä on l:eltava. L. kauhalla puuropataa. Seosta on l:eltava, ettei se pääse jähmettymään. — *Kuv.* käyttää, käytellä, käsitellä. | Nummisuutarien Martta oli tottunut l:telemaan patukkaa. Poika osaa jo l. kirvestä.

Huolimaton tulen l:telu. Liikemiehet l:televat suuria rahasummia. L. laajaa tutkimusaineistoa.

liikut|taa[2*] *kaus.v.* < liikkua. **1.** panna t. saada liikkumaan, liikkeeseen, liikkeelle. **a.** siirtää paikaltaan, toiseen paikkaan. | L. paikaltaan. Kattolamppua voidaan l. ylös ja alas. Rajapyykin l:taminen [= paikaltaan siirtäminen] on rangaistava teko. Asteikkoa pitkin l:ettava osoitin. Routa on l:tanut perustuksia. Muista, ettet l:a mitään 'siirrä mitään, koske mihinkään'. Ei voinut jäsentäkään l. Harvoin tuuli isoa kiveä l:taa SP. — Minä en niin pienen rahan tähden l:a [= ota liikkeelle, valjasta] hevostani KATAJA. **b.** heiluttaa, pyörittää, liekuttaa, huljuttaa tms. | Hevonen l:taa korviaan. L. siipiään. Pyörää l:etaan kammesta. L. kätkyttä, lasta. Pyykkejä l:etaan [= huljutetaan] vedessä. L. [= hämmentää] puuropataa. **2.** *kuv.*, yl. vain 3. pers. **a.** hellyttää, saada heltymään; vaikuttaa sääliä, myötätuntoa herättävästi, aiheuttaa mielenliikutusta. | Mieltäni, sydäntäni l:taa ystävän kurjuus. Tämä l:taa minua syvästi. Lapsen avuttomuus l:ti meitä. Kertomus, joka ei voi olla l:tamatta. L. kyyneliin saakka. — *liikut|tava* (a.) -tavasti (adv.) tunteisiin vetoava, (erittäin) tunteellinen, surullinen. | L:tava kirje, tapaus. L:tava näytelmä. Kirjoittaa, puhua l:tavasti. — *liikut|ettu* (a. ark.) hiukan humalassa, hiprakassa oleva, "maistanut"; muuten → liikuttunut. | Olla l:etussa tilassa. Ei, en minä juovuksissa, mutta saatoin nyt vähän l:ettu olla ALKIO. Mattikin oli - - l:ettu maistamastaan viinasta SILL. **b.** vars. kielt. yhteyksissä: koskea jkta, kuulua jklle. | Asia ei l:a meitä vähääkään. Mitä se sinua l:taa, mitä minä teen. Ei l:a syrjäisiä! Se on oma asiani eikä l:a ketään. - - istuu kuin ei koko maailma häntä l:taisi LEHT.

liikuttaja[16] *tek.* **-liha|s** *s. anat.* Ruumiin varsinaiset l:kset. Korvan l.

liikuttamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* L. kivi. L:onta maata. **2.** *akt.* Sivullisia l. asia.

liikuttava[13] *a. (partis.)* -sti *adv.* ks. liikuttaa 2.a.

liikuttu|a[1*] *pass.v.* tulla hellämieliseksi, tunteelliseksi, haikeaksi, joutua liikutuksen valtaan, heltyä. | L. kyyneliin asti. Surulliset uutiset saivat minut l:maan. Sydän, mieli l:u. — *liikuttunut* (a.) Tulla l:neeksi. Syvästi l:nut. Puhua l:neella äänellä. Isä syleili poikaansa l:neena.

liikutu|s[64] *s.* **1.** *harv.* liikuttaminen. | Jooseppi, keskeyttämättä padan l:sta, kumartaa syvään KIVI. Ja se lonkkien l., se oli turkasen tulista... HAARLA. — Tav. **2.** hellyyden, kiitollisuuden, haikeuden tms. sävyinen herkkä tunnetila, liikuttunut mielentila, liikuttuneisuus, heltymys. | Äkillinen, voimakas, hetkellinen l. Olla l:ksen vallassa. Joutua l:ksen valtaan. Salata, kätkeä, voittaa l:ksensa. L:ksen kyynel. Ääni värisee l:ksesta. Puhjeta itkuun l:ksesta. - - kävipä äkisti - - l:ksen humaus yli naisväen puolen kirkkoa KIVI. — *Erik.* vars. lestadiolaisuuden piirissä tavattavista voimakkaista uskonnollisista mielenjärkytyksistä, joille ovat ominaisia rajut huudahdukset, iloa tulkitsevat liikehtimiset ja hypyt. | Hurmosilmiöt ja l:kset. Armon l:kset. — *liikutu|ksissa,* -ksiin (adv.) liikutuksen vallassa, liikuttuneena. | Mieli on l:ksissa, käy l:ksiin. Seuraväki joutui puheen johdosta l:ksiin.

liila[10] *s.* → lila.

liima[10] *s.* tav:immin eläinjätteistä (luista, vuodanjätteistä) valmistettu aine, jota käytetään puu-, pahvi-, paperi- ym. pintojen toisiinsa kiinnittämiseen; vrt. kumi, liisteri, sitku. | Juokseva, nestemäinen l. Kylmä [= kylmänä käytettävä] l. Levyiksi kuivattu l. Puhdas, liukenematon l. Pitävää l:a. Postimerkeissä on l. valmiina. Keittää l:a. Kärpäspaperit on sivelty l:lla. Liuottaa l:a kuumaan veteen. L. hyytyy jäähtyessään. — *Yhd.* kala-, kaseiini-, kasvi-, kumi-, luu-, nahkal.; paperi-, puu-, vaneril.; kylmäl.; puusepänl.; toukkal. **--aine** *s.*

liimaamaton[57] *kielt.a.* < liimata. | L. valokuva, postimerkki. L. vaneri, paperi, kangas.

liimaantua[1*] *v.* = liimautua.

liima-astia *s.*

liimail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < liimata. | L. valokuvia kansioon. Seinät on l:tu täyteen mainosjulisteita.

liimai|nen[63] *poss.a.* Postimerkin l. puoli. L. ikkuna-, kärpäspaperi. Vesi tuntuu l:selta. — *Yhd.* heikko-, vahval.

liima|jauhe *s.* **-kangas** *s.* liimapitoisella vedellä kyllästetty kangas. **-kattila** *s.*

liimake[78] *s.* par. liimasin.

liima|kerros *s.* **-kitti** *s. maal.* liimasta ja liidusta (joskus myös kipsistä) tehty kitti. **-laatta** *s.* **-laatu, -laji** *s.* **-lappu** *s.* **1.** Hillotölkin kylkeen kiinnitetään l., johon on merkitty hillon laji ja valmistusaika. **2.** Nahkaliiman raaka-aineena käytetään l:ja, joita saadaan nahkateollisuuden jäteaineina. **-lauta** *s.* **1.** *puut.* ohuista levyistä yhteen liimattu lauta. **2.** *maat.* kirppakärryjen t. -reen liimalla sivelty lauta, johon tuhohyönteiset tarttuvat. **-levy** *s.* **-liuos** *s.* **-maalaus** *s.* maalaaminen liimamaalilla. **-maali** *s.* vesimaali, johon on sekoitettu liimaa. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. seos, aine. **-massa** *s.* **-muotti** *s. tekn.* kipsinvalannassa käytetty liimasta valmistettu muotti. **-n|keitto** *s.* **-pannu** *s.* L:ssa on kaksi sisäkkäistä kattilaa, joista ulommassa on vettä pohjaanpalamisen estämiseksi ja sisemmässä keitetään liima. **-paperi** *s.* liimapintainen paperi. | Sisäikkunoiden raot peitetään l:lla. Kuivatut kasvit kiinnitetään l:n suikaleilla. — *Erik.* tahmeapintaisesta kärpäspaperista. | Kärpäset pörisevät katosta riippuvassa l:ssa. **-pata** *s.* vrt. liimapannu. **-pihti** *s. puut.* = liimauspihti. **-pinta** *s.* Ikkunapaperin l. **-pintainen** *a.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-pullo** *s.* **-puoli** *s.* Postimerkin l. **-puristin** *s. puut.* par. liimauspuristin. **-putki** *s.* **-rengas** *s.* liimalla sivelty (paperi)kaistale, jollainen kääritään puun rungon ympärille pyydystämään tuhohyönteisiä ja estämään niitä kiipeämästä latvukseen, liimavyö. **-saippua** *s.* runsaasti vettä sisältävä natronsaippua; vrt. ydinsaippua. | Suopa on pehmeää l:a. **-sauma** *s. puut.* liimalla täytetty sauma. **-seos** *s.*

liimasin[56] *s.* liimapaperikappale, jollaisilla vars. postimerkit kiinnitetään kansioon.
liimasivellin *s.*
liima|ta[35] *v.* **1.** kiinnittää liimalla, liittää yhteen liimaa käyttämällä. | L. postimerkki kirjeeseen. L. kirjekuori kiinni. Tytöt harrastavat kiiltokuvien l:amista. L. mainoksia seinään. L. pahviarkkeja yhteen. Ohuista viiluista l:ttu koivuvaneri. — *Kuv.* tartuttaa kiinni. | Hiki l:a hiussuortuvia otsaan. Sade on l:nnut lehtiä katukäytävään. — Ei mitään sivistystä voida ihmiseen l. ulkopuolisesti E.N.SETÄLÄ. **2.** liimoittaa. | Ennen kuin seinäpaperit kiinnitetään seinään, ne l:taan liisterillä. Postimerkit ovat valmiiksi l:ttuja. — *Erik.* Paperiteollisuudessa l:amisella tarkoitetaan liima-aineiden lisäämistä paperiseokseen. L:ttu paperi.
liima|tahra *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*
liimat on[57] *kar.a.* L. paperi, kirjekuori, postimerkki. — *Maat.* Vesihöyryssä keitetyt ns. l:tomat luujauhot vaikuttavat lannoitusaineina nopeammin kuin muut luujauhot.
liimau|s[64] *teonn.* **1.** liimaaminen. | Vanerin l. Asiatytön tehtäviin kuuluu postimerkkien l. Paperin l:kseen käytetään tavallisesti arabikumia. Kankaan l. alustaansa. — *Erik.* Paperimassan l. **2.** liimattu kohta, sauma t. liitos. | Tiivis l. L. on tarttunut hyvin. L. aukeaa. Päästä, aueta l:ksista.
liimaus|aine *s.* **-kohta** *s.* **-kone** *s.* Postimerkkiarkit liimoitetaan l:essa. **-menetelmä** *s.* **-pihti** *s. puut.*, myös *mon.* paksuja ja leveitä kappaleita yhteen liimattaessa käytetty liimauspuristin. **-puristin** *s. puut.* puristin, jolla liimatut osat puristetaan liiman kuivumisajaksi vastakkain. **-tapa** *s.*
liimauttaa[2*] *fakt.v.* < liimata.
liimautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* liimaantua) < liimata. **1.** tarttua liiman vaikutuksesta; takertua liimaan. | Kosteassa kirjekuoret l:vat kiinni. Saumat ovat l:neet tiukkaan. Kärpäset l:vat liimapaperiin. — Vars. *kuv.* Hiukset l:vat ohimoihin. Märät vaatteet l:ivat ihoon. Suomut ovat l:neet kalamiehen käsiin. Kieli kitalakeen l:neena. Mies on kuin l:nut ratsunsa selkään. — Katse l:u jhk. **2.** vrt. liimata 2. | Paperimassan l:minen. Paperin l:minen ja värjäytyminen.
liima|valmiste *s.* **-ve|si** *s.* Värin kestävyyttä lisätään l:dellä. Villalangat vahvistetaan l:teen kastamalla. **-vyö** *s.* = liimarengas. **-vär|i** *s. maal.* vesimaaliväri, jossa liituun ja värimultaan on sideaineeksi sekoitettu eläin- t. kasviliimaa. | L:ejä käytetään huoneiden sisämaalauksiin.
liimoitta|a[2*] *v.* sivellä liimalla, varustaa liimakerroksella. | Paperiarkkien, postimerkkien l:minen.
liin|a[10] *s.* **1.** muodoltaan ja kooltaan vaihtelevista jhk määrätarkoitukseen käytetyistä kangaskappaleista. **a.** eril. pukimia; vars. pää-, hartia- t. kaulahuivi, esiliina. | Valkoinen, musta, punainen, kirjava, pehmeä l. Sitoa l. päähänsä. Ottaa l. päästä. Panna l. kaulaan, hartioille. Huiskuttaa l:allaan. Heiluttaa l:aansa. L:at liehuvat. Heilahda korkeelle, keinu, / ja liehukoon impeni l. / illalla lempeäl KIVI. — *Yhd.* hartia-, kaula-, pääl.; esi-, vyötäröl.; silkki-, villal.; arki-, kirkkol. **b.** tav. *mon.* kuolleen käärin-, kantoliinat. | L:oihin kääritty ruumis. — Arkku lasketaan hautaan l:ojen varassa. Kantajat tunnustelivat l:ojaan, arkku nousi mustien pukkien päältä SILL. — *Yhd.* kanto-, käärin-, paaril:at. **c.** pöytä- tms. liina; myös muunaineisista kuin kankaisista. | Pellavainen, silkkinen, muovinen l. Pyöreä l. Valkoinen, sinikuvioinen l. Pitsireunainen l. Levittää, panna l. pöydälle. Vesikannu peitetään pienellä l:alla. Alttarilla käytetään erivärisiä l:oja kirkkopyhien mukaan. — *Erik.* ehtoollispöydästä (2), ehtoollisesta (2), ehtoollisellakäynnistä. | Käydä l:alla. Montako l:aa [= pöydällistä] oli ehtoollisella? Niin siis seisoivat rippikoulutoverukset niin kuin kerta ennen muinoin l:an edessä KILPI. — *Yhd.* pöytäl.; damasti-, muovi-, paperi-, pellava-, pitsi-, silkkil.; aamiais-, kahvi-, lounas-, päivällisl.; kaita-, lautasl.; alttari-, ehtoollis-, kalkkil. **d.** pyyhe, pyyhkimis-, tomu- tms. liina. | L., johon kuivataan kädet. Pölyjen pyyhkiminen l:alla. Lypsäjällä on puhdas l., johon utareet pyyhitään. — *Yhd.* käsi-, lasi-, pyyhe-, veitsil.; nenäl.; pöly-, tomul.; leipoma-, lypsy-, mankelil.; tyyny-, vuodel. **2.** liinakangas. | Valkaistu ja valkaisematon l. Hollannin l. L:asta tehty lakana. **3. a.** *mer.* nuora (toisinaan erikoispunontaa). | L:at ovat 6-, 9- tai 12-lankaisia. — *Yhd.* lippu-, loki-, luotausl. **b.** *kal.* pitkäsiima; harv. = havas. | Petsamossa pyydystettiin turskaa l:alla, jossa oli 3 000—4 000 koukkua. — Rysän l:at. **4.** *kans.* pellava; hamppu. | Pellossa kasvaa l:aa. Onko l:an kylväjätä, / kylväjätä, kyntäjätä KAL. Kehrätä, loukuttaa l:oja. Huonosti loukutettuja l:oja nuo pappilan l:at, kun [kehrätessä] niin pahasti pölisevät AHO.
liina- us. = pellava-.
liina|harja **1.** *s.* rautiaalla hevosella: valkoinen (t. vaalea) harja. **2.** *a.* = seur. | L. hevonen. — *S:sesti.* Lähe nyt, laukki, laskemahan, / l., liikkumahan! KAL. — *Harv.* vaaleatukkaisesta henkilöstä. | L. savolaistyttö. **-harjainen** *a.* liinakko. | L. hevonen. — *Harv.* L. poika SILL. **-housut** *s. mon.*
liinahtava[13] *a.* rautiaan hevosen harjasta: vaalea; vastaavasti myös hevosesta.
liinahäntä *s.* ja *a.* vrt. liinaharja. | Pikku lintu l. läpi seinän lentelee [= neula ja lanka] ARV. **-inen** *a.* vrt. liinaharjainen, liinakko. | L. hevonen.
liinainen[63] *a.* **1.** *ain.* L. housu-, paitakangas. L. köysi. Lämmin paita l:ki / oman äitin ompelema KANT. **2.** Hevosen l. harja 'liinaharja'. **3.** *poss.* (< liina 1. a) yhd:ojen jälkiosana. | Musta-, puna-, valkol.
liina|kangas *s.* tav. = pellavakangas; toisinaan myös muu kangaslaji, esim. valkoinen lakana- t. muu puuvillakangas. **-kankai|nen** *a.* L. pusero, paita. L:set lakanat.
liinakko[2*] *a.* ja *s.* liinaharjainen ja -häntäinen (rautias hevonen), liinaharja. | Virkulla on l. harja. L. tamma, varsa. Isäntä ajaa liina-

kollaan. **-harja** *s.* ja *a.* = liinaharja. **-harjainen** *a.* **--ori** *s.* **-tamma** *s.* **-varsa** *s.*
liina|kutomo *s.* pellavakutomo. **-kääre** *s.* pellavakääre. **-lakana** *s.* pellavalakana. **-lanka** *s.* pellavalanka. **-lump|pu** *s.*, tav. *mon.* pellavalumppu. | Paperin valmistaminen l:uista.
liinanen[63] *dem.s.* Sitoa l. päähänsä. Jos pöytään katetaan kahdet lautaset päällekkäin, niiden väliin pannaan l.
liinan|kutoja *s.* pellavankutoja. | Vaatturien, l:kutojain ja värjärien ammattikunta. **-siemen** *s.* *kans.* pellavan, hampun siemen. **-valkoinen** *a.* L. tukka. **-värinen** *a.* myös ⌒.
liina|paita *s.* pellavapaita. | Karkea, kotikutoinen l. **-paperi** *s.* pellavalumpuista tehty paperi. **-puku** *s.* pellavapuku. **-päinen** *a.* jolla on liina, huivi päässä. | L. mummo. **-riepu** *s.* pellavariepu. **-rihma** *s.* pellavalanka. **-side** *s.*, vars. *lääk.* pellavakankainen side. **-suk|ka** *s.* Silkki-, villa- ja l:at. **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-tilkku** *s.*
liinat|on[57] *kar.a.* L. pöytä. Vaimot istuvat l:tomin päin.
liina|tukka 1. *s.* vaalea, pellavan värinen tukka. | Pehmeä l. L. keskeltä jakauksella AHO. **2.** *a.* = seur. | L. tyttö. — *S:sesti.* Apunaan heillä oli pieni -- l., joka keräsi kalat sillalta AHO. **-tukkainen** *a.* Punaposkinen, l. maalaistyttö.
liinavaat|e *s.* pellavavaate, -kangas. | Neliniitinen l. Hienosta l:teesta valmistettu paita. — *Erik. mon.* lakanat, tyyny- ja pyyheliinat sekä us. myös alusvaatteet; vrt. pitovaatteet. | Alivuokralainen, jolla on omat l:teet. Ommella, nimikoida l:teita. Miehet tulevat l:teissaan saunasta.
liinavaate|huone *s.* Hotellin l. **-hylly** *s.* **-kaappi** *s.* **-kangas** *s.* **-kauppa, -liike** *s.* **-myymälä** *s.* **-neulomo** *s.* **-ompelija** *amm.* **-ompelu** *s.* Tytöille opetetaan kankaan kutomista ja l:a. **-säiliö** *s.* **-varasto** *s.* Hotellin, parantolan l. L:n hoitaja.
liinaöljy *s.* pellava-, pellavansiemenöljy. **-vernissa** *s.*
liinukka[15*] *s. murt.* = liinakko. | -- nätti harja tuolla liinukalla AK. **-varsa** *s.*
liioin *adv.* **1.** *kielt.* yhteydessä. **a.** sanontaa lieventävänä: juuri, sanottavasti, hevin. | Ammatti, joka ei l. lyö leiville. -- Annikille onnea anoi, kumarsi lattiaan, vaikkei ollut toivoa l., että Jumala kuulisi AHO. Muuten olkoon meidän kesken sanottu, ettemme me teistä kirvesmiehistä l. [= juuri, kovinkaan paljon] pidä LINN. Lippoa uitetaan -- mahdollisimman liki pohjaa tähän l. kuitenkaan satuttamatta U.T.SIRELIUS. — Vars. **b.** liitettäessä (us. rinnastettaessa) ed. esitykseen jtak kielt. lausetta t. lauseenosaa: myöskään; us. rinnastusliitteisen kieltov:n kera korvattavissa sanoilla "sen enempää kuin", "yhtä vähän kuin". | Ei hyvä eikä l. huono. Ei ollut aikaa eikä l. halua lähteä. Omenapuita ei ollut leikattu eikä l. ruiskutettu kasvinsuojeluaineella. Suomen kansa on pieni eikä se l. voi kerskua lukuisista sukulaisista. Aasiassa on huonoja puolia, joita ei l. saa jättää huomiotta. **2.** *harv.* myönt. yhteydessä: liikaa, liiaksi. | -- jos ma, lapsi, l. lauloin KAL. -- ja Vilhoa neitonen Vellamon / se katsellut kauan ja l. on A.OKSANEN. Ken l. on toisen olkahan nojassa, / hän saattaa helposti virua ojassa KOSKENN. — Joskus myös kielt. yhteydessä. | Ja makea on Matin tupakka, ei l. laimea eikä l. väkevä AHO. **3.** *liioinkin* varsinkin, etenkin, liiatenkin. | Kyllä onnistumme, l. jos kaikin voimin yritämme. Ääni on lahja Herralta, l:kin laulun-ääni KIVI. Mut ei kevät kestä, ei kukkeus jää, / Lotan jäänyt ei l:kaan *MANN.
liioit|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* pitää (kuvitella) jtak t. esittää jk liian suurena, tärkeänä tms., yliarvioida, suurennella, paisutella, mennä liiallisuuksiin. | L. jnk merkitystä. Vaikeuksien l:telu. Aliina l:teli tunteitansa JOTUNI. — L. puheessaan. Puhua, kertoa l:ellen. L:telematta voi sanoa, että --. En luule l:televani, kun sanon --. — *Erik.* **a.** eri taiteenhaaroista puhuen. | Runollinen l:telu. L:telu eli hyperbola. — Vars. *liioit|televa, liioit|eltu* (a.) -televasti, -ellusti (adv.) paisutteleva, paisuteltu; (run.) hyperbolinen. | L:televa tyyli. Kuvata, esittää jtak l:televasti. Barokin l:ellut muodot. **b.** *lak.* Hätävarjeluksen l:telu 'hätävarjelus, jossa on käytetty väkivaltaa enemmän kuin hätä vaatii ja joka sen vuoksi on rangaistava'.
liioittelemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < ed. | L. esitystapa. L:toman asiallinen.
liioittelija[14] *tek.* < liioitella. | -- joku l. innostui myöntämään, että se [maailma] oli melkein yhtä ihana kuin Kolilta katsottuna KERSTI BERGROTH.
liipaisi|n[56] *s.* **1.** ampuma-aseiden laukaisukoneistoon kuuluva vipu, jota painettaessa viritetty ase laukeaa. | Kiväärin, pistoolin l. L:men jousi. Painaa l:nta. Sormi l:mella. Lekahutti l:nta, / ampui nuolen ensimäisen KAL. **2.** *tekn.* edellisen tapaisesta osasta eril. laitteissa ja koneissa. | Ketunraudat, joissa on polkul. Ruuvitaltan säppilaitteen toiminta järjestetään varren sivussa olevaa l:nta siirtämällä.
liipaisin|jousi *s.* liipaisimen jousi. **-kaari** *s.* liipaisinta ampuma-aseessa suojaava metallikaari. **-laite** *s.*
liipais|ta[24] *v.* -u[2] *teonn.* laukaista ase liipaisimesta. | Ampuja nostaa kiväärin poskelleen ja l:ee. Rauhallinen, nykäyksetön l:u. Konetuliaseilla voidaan ampua useita laukauksia samalla l:emisella.
liip|ata[35*] *v. murt.* **1.** -paus[64] *teonn.* teroittaa, hioa teräväksi. | L. viikatetta. — *liipattu* (ark.) sulava-, liukaskäytöksinen, makeileva, epäluotettava. | L:attu mies. Hän on liian l:attu, että hänestä voisi päästä selville. **2.** *likeltä, liki liippasi* (kans.) likeltä piti, oli vähällä. | Johan liki l:pasi, ettei niin tapahtunut KIVI.
liipot|ella[28*] *frekv.v.* < liipottaa. | Höyhen, lehti l:telee ilmassa. Kaarne lensi l:teli, vesi siivistä sirisi [= vene ja airot] ARV. Tuulimyllyjen l:televat siivet AK.
liipotin[56*] *s.* taskukellon käynnin säädin, ba-

lanssi; vrt. heiluri 1. — *Yhd.* kompensaatio-, tasausl. **-jousi** *s.* **-kello** *s.*

liipotta|a[2*] *deskr.v.* Perhoset l:vat. -- naurava harakka lentää l:in HAAHTI.

liippa[10*] *s. murt.* tav:immin viikatteen teroittamiseen käytetty hiomakivi, kovasin, siera.

liip|pi[4*] *s. kal.* (isohko) verkkohaavi, jota käytetään pikkukalojen, vars. täkykalojen pyyntiin; vrt. lippo, lippi. | Tonavalla pyydystetään kaloja suurilla l:eillä, jotka on kiinnitetty veneen perään.

liira[10] *s.* Italian rahayksikkö.

liirtää[8] *v.* esim. reen jalasten sivuittaisesta liukumisesta: luisua, liitää.

liirumlaarumi[5] *s. leik.* tyhjänpäiväisestä, jonninjoutavasta. | Puhua l:a. Heitä pois mielestäsi tuollaiset l:t.

liiseet[78*] *s. mon.* par. leseet.

liis|iä[17] *v. murt.* laukaista, päästää laukeamaan (pyydys). | L. ansa. [Kesy jänis] loikkasi aina loukkujen yli ja l:i langat AHO. — *Kuv.* L. puheitaan 'perua, tinkiä puheistaan'.

liiska|na, -ksi *adv.* mäsänä. | Minä tahdon tuon miehen lyödä l:ksi J.FINNE. -- poljeskelee ne [torakat] l:ksi, jotka karisevat lattialle HAANPÄÄ.

liista[10] *s.* par. lista, liiste.

liistak|e[78*] *s.* liiste, kaista. | Ahkio on veneen muotoinen ohuista l:keista tehty reki. Kasvit kiinnitetään paperille pienillä l:keillä. Hihan suut päärmätään kangasl:keella. — *Yhd.* paperi-, puul.; pysty-, sivul. — *Erik.* **a.** *geol.* ohut, levymäinen kidemuodostuma. | Ohut, kapea l. Yhteen kasvaneet l:keet. **b.** *el.* Linnun sulan höytysäteissä on molemmin puolin pieniä l:keita, joissa olevilla väkäsillä höytysäteet kiinnittyvät toisiinsa.

liistari[5] *s.* par. liisteri.

liistaroida[30] *v.* par. liisteröidä.

liista|ta[35] *v.*, vars. *kut.* -us[64] *teonn.* liisteröidä, liimata. | Loimen l:us.

liiste[78] *s.* **1.** halkaisemalla (kiskomalla), veistämällä t. sahaamalla puusta saatu verraten ohut ja kapea sälö, kaista. | L:istä tehty katiska, häkki. Liistekaton l:et. Kalojen savustaminen l:illä. — *Yhd.* paju-, puu-, pärel.; (katiskan) nielu-, pesä-, selkä-, sivul(:et). **2.** *mon.* irtonainen reen pohja (ja laidat), joka (jotka) on tehty liisteistä yhteen nitomalla. | Työreen l:et. -- miehet nököttävät l:illä kelsiturkeissaan HAANPÄÄ. — *Kuv.* Kalakukon l:et 'kalakukon pohja, joka jää jäljelle, kun päällyskuori ja sisus on syöty'. — *Yhd.* heinä-, laita-, pohjal:et; varpul:et.

liiste|katiska *s.* **-katto** *s.* liisteistä tehty katto, jonka alustana on tuohilevyt. **-reki** *s.*

liisteri[5] *s.* tärkkelyksen kolloidinen vesiliuos, so. vehnä-, peruna- tm. jauhoista keittämällä valmistettu liima-aine, jota käytetään lankojen ja kankaiden liisteröimiseen, seinäpaperien kiinnittämiseen, kirjansidonnassa jne., sitku, sitkos. | Keittää l:ä. Kiinnittää l:llä. L:llä jäykistetty palttina. — *Kuv.* vars. sisäpaikallissijoissa: kiipeli, pula, tukala tilanne t. paikka. | Joutua, tarttua l:in. Olla pahassa l:ssä. Päästä l:stä. — *Yhd.* maissi-, peruna-, vehnäjauhol.; liima-, tärkkelysl. **-aine** *s.* **-astia** *s.* **-kerros** *s.* **-kone** *s. kut.* kone, jossa langat liisteröidään. **-liuos** *s.* **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -syys[65] *omin.* L. massa, liuos. **-seos** *s.* **-valmiste** *s.*

liisteröi|dä[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* sivellä, levittää liisteriä jhk, kiinnittää liisterillä (t. liimalla). | Seinäpaperien l:minen. Tytöt l:vät kiiltokuvia muistokirjoihinsa. Ovenraot l:dään umpeen 'peitetään liimapaperilla'. — *Kut.* Lankojen l:minen 'käsittely vehnäjauholiisterillä, jotta ne tulisivat kestävämmiksi kudonnan ajaksi'; *syn.* sitkostaminen.

liisteröity|ä[1*] *pass.v.* **1.** muuttua liisteriksi, liisterimäiseksi. | Keitettäessä ruoassa oleva tärkkelys l:y. Inuliini liukenee kuumaan veteen l:mättä. L:neet tärkkelysjyväset. **2.** < liisteröidä.

liistiä[17] *v.* = listiä.

liit|e[78*] *s.* **1.** jhk liitetty, liittyvä kappale t. osa. **a.** jhk asiakirjaan, teokseen tms. todisteeksi, selvennykseksi t. täydennykseksi liitetty asiapaperi (todistus, kirjelmä, kuitti tms.) t. painotuote. | Pöytäkirjan l:teet. Anomuksessa on kolme l:että. Kirjelmän l:teenä on työnantajan todistus. Tutkielman lopussa on l:teinä muutamia taulukkoja. Tekstikirja, l:teenä sanasto. Sanomalehden sunnuntainumeron l. — *Yhd.* kartta-, kuva-, nuotti-, taide-, väril.; erikois-, irtol.; joulu-, sunnuntai-, viikkol. **b.** *kiel.* epäitsenäinen kielenosa, jolla ainoastaan itsenäisen kielenosan yhteydessä on jk merkitys, liitännäinen, affiksi. | Suomen kielen possessiivisuffiksit ovat l:teitä, jotka esiintyvät vahvan vokaalivartalon jäljessä. — *Yhd.* alku-, esi-, jälkil.; kysymys-, omistusl. **2.** tav:mmin liitin, liitoskappale. | Liitoksien vahvistamiseksi käytetään usein l:teitä, jotka ovat puuta tai rautaa. — *Kuv.* -- ensin hävitän nyt l:teen [= siteet] minun ja Hermanin huoneen välillä KIVI. — *Yhd.* hammas-, putki-, rauta-, rengasl. **3.** liitos-, liitekohta, sauma; *tekn.* par. liitos. | Laudoituksen hiukan ravistuneet l:teet SILL. [Puuastioiden] vanteet ovat varisseet tipotiehensä ja l:teet irvistelevät TALVIO. — *Kuv.* -- Aapeli tuntee koko maailman sen johdosta järkkyvän l:teissään KOSKENN. Oksasen sepitelmä on Maamme-lauluun verrattuna -- l:teiltään jäyhempää, runollisessa suhteessa paljon köyhempää TARK.

liite|aine *s.* Muurin rakentamisessa käytetty l. **-kartta** *s.* Kirjan lopussa oleva l. **-kattila** *s. tekn.* erillisistä osista eli elementeistä koottu keskuslämmityskattila. **-kirja** *s. lak.* vrt. liite 1.a. **-koh|ta** *s.* liitoskohta, liitos. | Nivelten l. Hirsien l. rakennuksen nurkassa. Levyjen l. Herneenpalko aukeaa l:dastaan. — *Kuv.* kosketus-, yhtymäkohta. | Kirkon juhlilla on l:tia pakanuuden ajan juhlien kanssa. **-kuv|a** *s.* Kirjassa on värillisiä l:ia. **-lehti** *s.* Teokseen kuuluva erillinen l. **-leima** *s. lak.* leimamerkki t. -merkit, joilla (asiakirja)liite eräissä tapauksissa on varustettava.

liit|ellä[28*] *frekv.v.* < liittää. | Kirjailija on l:ellyt yhteen eri aiheita. L:teli lihat lihoihin, / luut on luihin luikahutti KAL.

liitely[2] *teonn.* < liidellä. | Liito-oravan ilma-

hypyt eivät ole lentoa, vaan l:ä. Siementen l:ä edistävät haivenet. — Mielikuvituksen vapaa l.
liite|oksastus *s.* oksastus(tapa), jossa jalo-oksa liitetään vinosti poikkileikatun perusrungon jatkoksi. **-osa** *s.* Putken l. **-partikkeli** *s. kiel.* epäitsenäinen, liitteenä esiintyvä partikkeli, liitännäispartikkeli, esim. -han, -kin, -pa. **-peräinen** *a. kasv.* L. keski-istukka 'keski-istukka, joka on yhteen kasvaneiden emilehtien välisessä kulmassa'. **-rau|ta** *s.* Kiskojen l:dat 'raudat, joilla kiskojen päät liitetään toisiinsa'.
liiteri[5] *s.*, us. *ark.* vaja, jossa säilytetään polttopuita t. työkaluja, ajoneuvoja yms.; talon alustassa oleva polttopuusäiliö. | Hakea puita l:stä. Talvireet pannaan kesäksi l:in. — *Yhd.* halko-, puul.; kalusto-, kärry-, reki-, työkalu-, vaunu-, venel. **-rakennus** *s.*
liite|sauma *s.* Lautojen l. Herneenpalon l. **-taulu** *s.* Teoksessa on n. 100 kuvaa ja 3 l:a.
liit|in[56*] *väl.* < liittää. **1.** liitoskappale. | Putkien, letkujen l:timet. Telineiden avattavat l:timet. — *Yhd.* hihnan-, letkunl.; jatko-, pika-, ruuvi-, välil. **2.** pinne, puristin. | Paperiarkkien yläkulmaan kiinnitetty l. pitää ne koossa.
liitinki[5*] *s. kans.* linninki. — *Yhd.* hihan-, housunl.
liito[1*] *teonn.* < liitää. | Pääskysen, lennokkien l. Siipikalvo ja haivenet edistävät tuulen mukana leviävien hedelmien ja siementen l:a. Hevosen hyppy esteen yli jaetaan ponnistukseen, l:on ja alastuloon. — *Kuv.* Ajatusten, mielikuvituksen l. **-eli|n** *s.* Räpylä saattaa joskus, esim. lentosammakolla, toimia l:menä. Hedelmien ja siementen l:met. **-kone** *s.* liitolentokone.
liitokseton[57] *kar.a.* < liitos. | L. kaapeli, levy. L. kokonaisuus, us. 'kokonaisuus, jossa liitokset eivät erotu'.
-liitoksinen[63] *poss.a.* Höllä-, luja-, löyhä-, vahval.
liito|kyky *s.* Lennokin l. **-lait|e** *s.* Lentokoneita edeltäneet l:teet.
liitolen|to *s.* lento liitolentokoneella; vrt. purje-, liukulento. | L., jossa tarvittava voima saadaan ilman liikkeistä, on mahdotonta täysin tyynellä ilmalla. Harrastaa l:toa. — *Harv.* muuta käyttöä. | - - kauan ei viivy, kun niitä [kottaraisia] saapuu l:nossa kokonainen liuta SILL.
liitolento|harrastus *s.* **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-kone** *s.* yksinkertainen moottoriton lentokone, jota käytetään etup. ilmailun alkeisharjoitteluun, liitokone, -taso; vrt. purjelentokone. **-koulu** *s.* **-koulutus** *s.* **-kurssit** *s. mon.* **-näytös** *s.* **-urheilu** *s.*
liito|lentäjä *s.* liitolentokoneella lentäjä. **-matka** *s.* Lennokin l.
liiton|arkki *s. usk.* muinaisisraelilaisten pyhä arkku, jossa säilytettiin kymmenen käskyä sisältäviä laintauluja. **-maja** *s. usk.* = ilmestysmaja. **-merkki** *s. raam.* Jumalan ja ihmisten välisen liiton merkki. | Sateenkaari l:nä. **-rikkoja** *s. usk.* **-uhri** *s. usk.* - - Jeesuksen kuolema on l., jolla uusi liitto on pyhitetty ERKKI KAILA.
liito|-orava *s.* Sciuropterus russicus, oravan sukuinen jyrsijä, joka hyppiessään käyttää etu- ja takaraajoja yhdistävää karvapeitteistä ihopoimua liitimenä; myös: lento-, siipiorava. **-ravi** *s.* ratsastuksessa: ravi, jossa jokaista jalkojen työntöä seuraa pitkä liitovaihe. **-vaihe** *s.* Ratsastuksessa nimitetään l:eksi sitä vaihetta, jolloin hevosen mikään jalka ei koske maahan.
liito|s[64] *s.* **1.** kohta, jossa samaan kokonaisuuteen (esineeseen) kuuluvat, tav. samaa ainetta olevat kappaleet liittyvät (on liitetty) toisiinsa, liite-, liittymäkohta, sauma; toisiinsa liittyvien (liitettyjen) kappaleiden liiteosat; myös liittämistavasta. **a.** Putken, konehihnan l. Rautatiekiskojen l. Seinäpinnan l:kset. Sitomalla, liimaamalla, juottamalla, niiteillä, puusaranoilla tehty l. Pulteilla vahvistettu l. Hirsisalvoksen l. eli varaus. Puurakenteissa käytettyjä l:ksia ovat mm. lapa, huullos, pyällys, pontti ja sinkkaus. Kiinteä, aukaistava l. Sileä, luja, vahva, tiivis, vedenpitävä l. L:ksen kiristäminen, tilkitseminen. Vene natisee l:ksissaan. L:ksistaan avautunut. — Sillan liitos (kansanr.) 'permantopalkkien päiden yhtymäkohta, permannon sauma, keskiosa'. Kalevatar, kaunis neiti, / - - / liikkui sillan l:ksella KAL. — *Anat.* Luiden l. — *Yhd.* hirsi-, muuri-, puu-, rautal.; haka-, hammas-, jatko-, kiila-, kulma-, kynsi-, niitti-, nivel-, nurkka-, poikki-, pultti-, pyrstö-, risti-, sarana-, sinkkaus-, tappi-, vaiel.; (anat.) häpy-, luu-, rustol. **b.** *kuv.* Romaanin l:kset. Kalevala on l:ksiltaan löyhä. Yhteiskunnan l:kset höltyvät, natisevat. Britannian imperiumin l:kset ovat alkaneet rakoilla. - - kokonainen, pienimmissäkin l:ksissaan valmiiksi valettu luonne AHO. [Jumalan sana] erottaa sielun ja hengen, l:kset sekä ytimet UT[V]. **2.** liittäminen, liittyminen. | Kiskojen huolellinen l. Luiden liikkuva l. tapahtuu nivelen välityksellä. — *Erik.* alueiden kunnallishallinnollinen yhteen liittäminen, tav. maalaiskunnan jnk alueen liittäminen kaupunkiin. | Kulosaaren, Lauttasaaren ja Munkkiniemen l. Helsinkiin. Kaupungin asukasluku lisääntyi l:ksen johdosta 25.000 henkeä. — *Yhd.* alue-, esikaupunkil.
liitos|aine *s.* Toisiinsa juotettavien metallikappaleiden l., juote. **-alue** *s.* vrt. liitos 2, erik. | Lahden uudet l:et. **-kappale** *s.* Putkien l. **-koh|ta** *s.* liitos, sauma. | Kengän päällisen ja pohjan l. Kiskojen l. Seinäpahvien l:dat. Tiivis, vedenpitävä, höllä, väljä l. L. on vahvistettu rautapulteilla. **-muo|to** *s.* Puun eri l:dot. **-osa** *s.* Ratakiskojen l:t. — Kaupungin alueen l:t. **-paikka** *s.* liitoskohta. **-pin|ta** *s.* Ennen juottamista on l:nat puhdistettava. **-putki** *s.* **-rusto** *s. anat.* sikiökaudelta periytyvät pitkien luiden rustokerrokset, joiden kasvutoiminnan vaikutuksesta luut kasvavat pituutta, saumarusto. **-ruuvi** *s.* **-sauma** *s.* Korkkimattolattian l:t.
liitosta|a[2] *v.* liittää liitoksella. | Vuoliaisten l:minen.
liitos|tapa *s.* Hirsi-, tiiliseinän l:tavat. Juottaminen, niittaus ym. metalliesineiden l:tavat. **-tappi** *s.* **-työ** *s.*
liitotaso *s.* **1.** liitolentokone. **2.** Hepokatin siivet toimivat pikemminkin l:ina kuin lentiminä.
liitteet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* < liite. | Romaa-

ni, jossa yksityiskohdat l:tömästi [= saumattomasti] mukautuvat kokonaisuuteen.
-liitteinen[63] *poss.a.* < liite. **1.** vars. *tekn. rak.* Höllä-, luja-, tiivis-, vahva-, väljäl.; pyrstö-, risti-, ruuvi-, tappil. **2.** *kiel.* Etu-, omistusl.

liit|to[1*] *s.* **1.** sopimus, jonka toisistaan riippumattomat osapuolet tekevät yhteistoiminnasta, us. jnk yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, ja joka toisaalta asettaa osapuolille tiettyjä velvollisuuksia; tällaiseen sopimukseen perustuva suhde. | Ystävysten keskinen l. Caesarin ja Pompeiuksen l. Luja, kestävä l. Tehdä, solmia l. A. teki B:n kanssa l:on C:tä vastaan. Olla l:ossa jkn kanssa. Sanoa irti, purkaa, rikkoa l. L:on uudistaminen. — *Yhd.* kolmi-, neli-, sala-, ystävyyden-, ystävyysl. — *Erik.* **a.** itsenäisten valtioiden puolustusta, hyökkäystä, kauppaa tms. varten tekemästä liitosta. | Ruotsin ja Venäjän l. V. 1879 solmittiin Saksan—Itävallan l., johon v. 1881 myös Italia yhtyi. Vuoden 600 tienoilta olivat useimmat Peloponnesoksen valtiot Spartan l:ossa. Aseellinen l. — *Yhd.* puolueettomuus-, puolustus-, tullil. **b.** avioliitosta. | Solmia elämän kestävä l. jkn kanssa. Onnellinen l. Jumala siunatkoon l:toanne! — Myös yleisemmin. | Rakkauden l. - - saipa isä tiedon nuorten salaisesta l:osta KIVI. — *Yhd.* avio-, lemmen-, naimisl. **c.** *usk.* Jumalan ja ihmisten välisestä liitosta; vrt. testamentti. | Vanha l. 'Jumalan ja Israelin kansan liitto'. Vanhan l:on aika. Uusi l. 'Jeesuksen perustama Jumalan ja koko ihmiskunnan välinen yhteys'. - - tämä on minun vereni, l:on veri, joka monen edestä vuodatetaan syntien anteeksi antamiseksi UT. Sua, Pyhä Henki, kiitän myös / - - / kun kautta pyhän kastehen / mun otit l:toon uutehen VK. — *Yhd.* armo-, kasteenl. **d.** väljemmin yhteistyöpäätöksestä, yhteistyöstä. | Suutari oli l:ossa herrojen kanssa. Olla l:ossa näkymättömien voimien kanssa. - - kaikki niin Suomen kuin Ruotsinkin puolella olivat yhdessä l:ossa rajavartijoita vastaan KATAJA. Tehkäämme, veljet, ankara l. ja heittäkäämme pois kaikki synnin eljet, kaikki viha, riita ja vaino KIVI. Aleksis Kiven Kullervo on syntynyt kansanrunon traagillisen kohtalotarinan ja runoilijan oman nuoruudenpessimismin l:osta KOSKENN. — *Kans.* yl. sopimus, päätös. | Tehtiin l.: Samppa lähtee Amerikkaan heti kun saa passit; asiasta ei puhuta kenellekään luotua sanaa ALKIO. [Pojat] tekivät l:on keskenään vuoden päästä yhtyä samalla paikalla KS. - - laati l:on noustaksensa / ennen kuuta, kukkoaki KAL.

2. liittymä, liittouturna, yhtymä. **a.** saman aatteen kannattajien, saman alan edustajien, samaa asiaa ajavien seurojen, yhdistysten tms. muodostama laaja yhtymä, (keskus)järjestö. | Koko maan käsittävä, kansainvälinen l. Siipikarjanhoitajain, vaatturien, sanomalehtimiesten, urheilijain l. Maatalousväen muodostamat l:ot. Suomen Nuorison L. Maalaiskuntien L. Osuuskauppojen, näyttämöiden l. Suomalaisuuden L. L:on jäsenet, toimisto. Perustaa, lakkauttaa jk l. L. kokoontuu joka kolmas vuosi. Päätösvaltaa l:ossa käyttää liittovaltuusto. — *Yhd.* kauppias-, kirjailija-, lääkäri-, nais-, nuoriso-, pappis-, rintamamies-, työnantaja-, upseeri-, urkuri-, vaatturil.; maalaisl.; toveri-, veljesl.; lastensuojelu-, meijeri-, raittius-, sivistys-, teollisuus-, uima-, urheilul.; maakuntal.; maailmanl.; toivonl. **b.** valtioiden muodostama liittoutuma; vrt. 1.a. | Sosialististen Neuvostotasavaltojen L. Vuonna 1866 Lyypekki yhtyi Pohjois-Saksan l:toon. — *Yhd.* valtiol. **c.** *kiel.* kahden t. useamman sanan yhdessä muodostama lauseenjäsen (t. lause). | Lauseopillinen l. Myös genetiivimuotoisen isännimen ja yksilönimen l:oista on kehittynyt suomalaisia sukunimiä (esim. Matinolli) IT. — *Yhd.* sanal.

3. *erik.* **a.** *murt.* sovittu t. tietty aika, määräaika. | Jo nyt on l:tosi likellä, / kovin läsnä lähtöaika KAL. Nousi ennen l:toansa, / ennen ehtoaikoansa KAL. — *siihen, samaan liittoon* sillä, samalla hetkellä, siihen paikkaan. | Siihen l:toon joutui Annastiinakin ja alkoi kysellä KAUPPISH. - - mutta siihen samaan l:toon oli heidän suunnalleen juossut Villen Veikko HEPOR. **b.** *kansanr.* - - tuo tänne toet sanomat, / varmat l:ot [= mitä varmasti, järkähtämättömästi on määrätty t. säädetty] liikahuta [arvan sanoissa] KAL. **c.** *harv.* liitos, sauma. | Kaaritettua venosen, / liitettyä laian l:ot / uupui kolmea sanoa KAL.

liitto|akseli *s. mat.* sellainen hyperbelin akseli, joka ei yhdistä huippuja, imaginaariakseli. **-alue** *s.* Yhdysvaltoihin kuuluu 48 valtiota, yksi territorio ja l. **-alusmaa** *s.* dominio. **-arkku** *s. usk.* tav:mmin liitonarkki. **-halkaisija** *s. mat.* Kartioleikkauksen l:t puolittavat toistensa suuntaiset jänteet. **-hallitu|s** *s.* Suomen Konemestariliiton l. Järjestön hallintoa hoitaa liittovaltuuston valitsema l. — Itävallan l:ksen muodostavat liittokansleri, varakansleri ja ministerit. **-johtokunta** *s.* SVUL:n, Suomen Painiliiton l. **-joukkue** *s. urh.* TUL:n l. **-juhlat** *s. mon.* Kuoroliiton l. **-kansleri** *s.* Sveitsissä l. on liittokanslian esimies, Itävallassa pääministeri. **-kanslia** *s.* Sveitsin l. **-kirja** *s.* liittosopimuksen sisältävä asiakirja. | Anjalan miesten kirjoittama l. Langatonta lennätintä koskeva kansainvälinen l. **-kokou|s** *s.* Itävallan, Sveitsin l. 'lakiasäätävä valtioelin'. Napoleonin sotien jälkeen syntyneen Saksan liiton yhteiset asiat päätettiin Frankfurtin l:ksessa. Suomen Faktoriliiton l. **-kumppani** *s.* Saksa ja sen l:t. **-kun|ta** *s.* valtioiden muodostama liitto, liittoutuma. | Napoleonia vastaan tehdyt l:nat. Pohjois-Saksan, Reinin l. Ensimmäisessä maailmansodassa oli kaksi l:taa vastakkain, keskusvallat ja ympärysvallat. Ateenan johtama l.

liittolai|nen[63] *s.* liiton osapuoli t. jäsen, liittokumppani; puoluelainen. | Kustaa Aadolfin l:set 30-vuotisessa sodassa. Ranska ja sen l:set. Saksa ja Itävalta-Unkari olivat l:sia ensimmäisessä maailmansodassa. Rooma teki Italian voitetut kansat l:sikseen. — Yleisemmin: jkn kannattaja, puolenpitäjä, (läheinen) ystävä, kumppani. | Pekka ja hänen l:sensa. - - tuon sällin l:sia seuraili huudellen ja härnäillen

SILL. — *Kuv.* Koira on metsästäjän uskollinen l. Puhtaus ja aurinko ovat parhaat l:set keuhkotautia vastaan. Pimeys oli partiolla hyvänä l:sena. Juhanin omat housut olivat tässä herraansa vastaan ja rupesivat l:siksi Timolle [putosivat kesken painia] KIVI. — *Yhd.* sala-, sotal.

liittolais|armeija *s.* **-joukko** *s.* L:jen ylipäällikkö. **-kansa** *s.* Rooman l:t. **-kaupunki** *s.* **-maa** *s.* Saksan l:t ensimmäisessä maailmansodassa. **-sota** *s. hist.* useista Kreikan ja Rooman sodista. **-suh|de** *s.* Muinaiset karjalaiset olivat jonkinlaisessa l:teessa Novgorodiin.

liittolaisuu|s[65] *s.* liitossa, liittolaisena olo. | Byzantion, Khios, Rhodos ym. julistautuivat irti Ateenan l:desta.

liittolais|valta *s.*, tav. *mon.* vars. ensimmäisen maailmansodan ympärysvalloista. **-valtio** *s.* Englanti ja sen l:t.

liitto|luku *s. mat.* = konjugaattiluku. **-maa** *s.* jhk liittoon kuuluva maa, liittolaismaa. | Itävaltaan kuului yhdeksän itsenäistä l:ta. **-muoto** *s. kiel.* yhdistetty verbinmuoto, so. sanaliitto, jonka muodostavat verbin infiniittimuoto ja apuverbi. | Kaikkien tapaluokkien perfektin ja pluskvamperfektin muodot ovat suomessa l:ja, esim. olen sanonut, lienee tultu. L:ja ovat myös verbin kieltomuodot, esim. ette sano. **-muotoinen** *a. kiel.* L. tempus 'liittotempus'. **-neuvosto** *s.* Sveitsin liittovaltion hallitusvirasto; Saksan osavaltioiden edustajien 1867—1919 muodostama valtakunnan ylin hallitusvirasto; eräiden eri alojen liittojen liittokokousta alempi, mutta toimeenpanoelintä ylempi elin, jonka ratkaistavaksi yl. on jätetty eräitä tärkeitä liittoa koskevia asioita. **-parlamentti** *s.* eräiden liittovaltioiden kansanedustuslaitos. | Kanadan, Australian l. **-presidentti** *s.* liittotasavallan (Sveitsin, Itävallan ym.) presidentti. **-päivät** *s. mon.* Länsi-Saksan valtiopäivät; myös eri alojen liittojen liittokokouksesta. **-sana** *s. kiel.* sanaliitto, joka muodostaa kiinteän kokonaisuuden ja vastaa merkitykseltään yksinäistä sanaa, esim. Juhani Aho, Suomen Pankki, ei kukaan, sen tähden että. **-sopimus** *s.* Englannin ja Japanin l., joka allekirjoitettiin v. 1902. Aseellinen l. **-suh|de** *s.* Italian ja Itävalta-Unkarin l. L:teessa olevat valtiot. — Kasteessa perustettu ihmisen ja Jumalan välinen l. **-syntyinen** *a. kiel.* sanaliiton muodostama. | L. sana, esim. huhtikuu. L. preesens ja imperfekti kuuluvat lukea-verbistä: olen lukeva, olin lukeva. **-tasavalta** *s.* tasavaltainen liittovaltio. | Sveitsin, Itävallan, Brasilian l. **-tempus** *s. kiel.* sanaliiton muodostama aikaluokka. | Suomessa on kaksi l:ta, perfekti ja pluskvamperfekti, esim. olen sanonut, olin sanonut. **-toveri** *s.* liittokumppani.

liittouma[13] *s.* = liittoutuma; *kiel.* sanaliitto.

liittoutu|a[44] *v.* tehdä liitto jkn, jnk kanssa, ryhtyä liittoon, sopia yhteistoiminnasta. | L:neet valtiot. Englannin ja Ranskan l:minen. - - Joosafat, Juudan kuningas, l:i Ahasjan, Israelin kuninkaan, kanssa VT. Paikkakunnan työnantajien l:minen. Noitien uskottiin l:neen pirun kanssa. — *liittoutuneet* (s. mon.) ensimmäisen maailmansodan ympärysvallat; akselivaltojen vastustajat toisen maailmansodan aikana. | L:neiden sotavoimat. L:neet solmivat rauhan Saksan kanssa Versailles'ssa 28. 6. 1919. L:neiden valvontakomissio, joka 1944—47 huolehti Suomessa välirauhansopimuksen ehtojen täytäntöönpanosta. — Väljemmin yhteistyöpäätöksestä, yhteistyöstä. | He - - puolustivat kotona toisiaan sanattomasti l:neina IRIS UURTO. - - koko suku on l:nut tekemään minusta agronomin AGAPETUS.

liittoutum|a[13] *s.* (*rinn.* liittouma) liitto (2, vars. b), liittokunta. | Valtioiden väliset l:at. Amerikan, Englannin ja Ranskan muodostama l. Protestanttiset kirkot ovat pyrkineet solmimaan l:ia. Oikeistopuolueiden l. Rikollinen l. — *Yhd.* puolue-, valtiol.

liittoutumat|on[57] *kielt.a.* L:tomat valtiot.

liittoutumis|politiikka *s.* liittopolitiikka. **-vapaus** *s.* valtiollisella, yhteiskunnallisella t. ammatillisella alalla oikeus vapaasti liittyä yhteen etujen valvomista tm. tarkoitusta varten.

liitto|valta *s.*, tav. *mon.* = liittolaisvalta. **-valtainen** *a.* federatiivinen. **-valtakunta** *s.* = seur. **-valtio** *s.* periaatteellisesti yhdenvertaisten osavaltioiden muodostama suvereeninen valtio, federatiivinen valtio. | Kanadan, Etelä-Afrikan, Sveitsin l. Pohjois-Amerikan Yhdysvallat on l., jonka osavaltiot ovat sisäisissä asioissaan täysin riippumattomia, mutta jossa koko valtakuntaa koskevia asioita hoitavat kongressi ja presidentti. **-valtuusto** *s.* jnk liiton päätösvaltaa käyttävä elin. | Kuntain liiton, mielisairaalan l. **-vero** *s.* liiton jäsenten t. jäsenyhdistysten suorittama jäsenmaksu.

liittymis|ilmoitus *s.* L:ilmoitukset on jätettävä seuran sihteerille. **-johto** *s. tekn.* Puhelimen ja keskuksen välinen l. L. yhdistää kulutusryhmän, esim. talon, kaasunjakeluverkkoon. **-koht|a** *s.* liite-, liitoskohta. | Varren ja terän l. — *Kuv.* Herran Hengellä on l:ia elämässämme P.VIRKKUNEN. **-maksu** *s.* Seuran uusilta jäseniltä perimä l. L., joka on suoritettava liitettäessä puhelin puhelinverkkoon.

liittym|ä[13] *s.* **1.** liitos, liitoskohta. | Seinähirsien l. Luiden l. — *Fon.* tapa, jolla vokaali liittyy seuraavaan äänteeseen t. soinnillinen konsonantti seuraavaan soinnittomaan konsonanttiin. | Luja, höllä l. **2.** liitto, liittoutuma, yhtymä. | Teollisuusyritysten l. — *Yhd.* yhteenl. **3.** *harv.* se mikä liittyy t. on liittynyt jhk. | Puhelinkeskukseen tulevat suorat l:ät ja niihin yhdistetyt sivupuhelimet.

-liittymäi|nen[63] *poss.a. fon.* -syys[65] *omin.* Höllä-, lujal.

liittymäkoht|a *s.* liite-, liitos-, liittymiskohta. | Kattolevyjen l. Sienen lakin ja kannan l. — *Kuv.* kosketus-, yhtymäkohta. | Norjalaisen ja suomalaisen luonteessa väitetään olevan monta l:aa. Läntisellä talotyypillämme on l:ia Pohjanlahden länsipuolella. - - kuinka vähän Kivellä oikeastaan oli l:ia oman aikansa suomenkieliseen kirjallisuuteen TARK.

liittymät|ön[57] *kielt.a.* Tukkukauppiaiden liittoon l. osuuskauppajärjestö. Kerhon harrastuspiiriin l:tömät asiat.

liitty|ä[1*] *v.* käyt. sekä akt:sena että pass:sena ja toisaalta tilan muutosta, toisaalta pysyvää tilaa ilmaisevana; merk.-ryhmät eivät eroa jyrkästi toisistaan; vrt. liittää.

1. *konkr.* **a.** muodostua, sulautua t. yhtyä kokonaisuudeksi, muodostaa yhtenäinen kokonaisuus. | Lentueet l:vät laivueiksi. Pilvet l:vät suuriksi möhkäleiksi. Maakunnat l:ivät yhden kuninkaan hallitsemaksi valtakunnaksi. Heteiden ponnet l:vät torveksi. - - kukkulat ja - - taivaanranta l:vät [= sulautuvat] yhteen KATAJA. — *Kem.* L:minen 'kemiallinen reaktio, jossa kaksi alkuainetta t. yhdistettä liittyy toisiinsa'. **b.** olla kiinni jssak, kiinteässä yhteydessä jnk kanssa, yhtyä, kytkeytyä, kiinnittyä; vrt. seur. | Rengas l:y renkaaseen. Luut l:vät saumattomasti toisiinsa. Luustoon l:vät lihakset. Kalalla ei ole kaulaa, vaan pää l:y suoraan vartaloon. Kromosomien l:minen. **c.** (läheten toisaalta käyttöryhmää 1.b, toisaalta ryhmää 2.d) toistensa yhteyteen kuuluvista suhteellisen itsenäisistä esineistä ja asioista. | Teokseen l:y irtokartta. Kirjelmään l:y pari todistusta. Kertomukseen l:vä runo. Kirkkoon l:y puinen kellotorni. Papin asuntoon ei liity viljelysmaita. Uuden läksyn on liityttävä ennen opittuun. Sijapäätteet l:vät sananvartaloon.

2. *abstr.* **a.** yl. vain ihmisistä: tulla mukaan jhk, yhtyä jhk joukkoon, liittyä jäseneksi jhk; liittoutua, tehdä liitto, sopimus jkn kanssa. | L. seuraan. L. jhk yhdistykseen, osakuntaan. L. vapaaehtoisesti armeijaan. L. sopimukseen. Maan, valtakunnan l:minen kansainvälisiin järjestöihin. L. toisiinsa ystävyyden siteillä. Sentähden mies luopukoon isästänsä ja äidistänsä ja l:köön vaimoonsa VT. Kukka l:vi kukkahan, / rukka l:vi rukkahan, / mihinkä liityn ma Mirjam rukka LEINO. — Laajentunutta käyttöä. | L. jkn matkaan. L. jhk puuhaan, työhön. L. [= puuttua] puheeseen. **b.** ed. käytöstä erikoistuneena: ruveta kannattamaan t. kannattaa jkta t. jtak, yhtyä jhk käsitykseen, ajatustapaan t. suuntaan. | Porvaristo l:i kuninkaaseen sisäpoliittisissa kysymyksissä. Uskonnon alalla Locke l:i deisteihin. L. jkn kantaan, muiden käsitykseen. L. kirkon tunnustukseen. Setälään l:en [= nojautuen, yhtyen] voimme väittää, että - -. **c.** jnk ominaisuuden, samankaltaisuuden, sukulaisuuden puolesta kuulua jhk suurempaan kokonaisuuteen, ryhmään t. lajiin. | Luontonsa perusteella Itä-Karjala l:y Fennoskandiaan. Hyönteiset l:vät läheisesti tuhatjalkaisiin. Runoja, jotka l:vät sisällykseltään kansanrunouteen. Maanlain suomennos l:y Agricolan käyttämään kielimuotoon. Merkitysryhmät l:vät läheisesti toisiinsa. Maamme historia l:y osalta hyvinkin kiinteästi Ruotsin historiaan. — Mutta perheeseen l:ivät [= kuuluivat] likeisesti kotieläimetkin KIANTO. **d.** kuulua jhk, jnk asian yhteyteen; esiintyä jnk ohella, yhteydessä; vrt. 1. c. | Jumalien palvontaan l:i salaperäisiä menoja. Tautiin l:y väsymystä ja unettomuutta. Sotapäällikkö, jonka nimeen l:y monenlaisia kertomuksia. Tarinat l:vät tiettyyn henkilöön tai paikkaan. Suomalaisuusliikkeen kehitys l:y olennaisena osana kulttuurihistoriaamme.

liittämis|tapa *s.* Puukappaleiden, metallilevyjen l. -|**työ** *s.* L:töihin kuuluvat esim. saumaaminen, niittaaminen ja juottaminen.

liittäy|tyä[44] *v.*, tav. *refl.* liittyä. | [Hän] l:tyi - - nopeasti seuraamme AHO. L:tään yhteen ja ollaan yksissä PÄIVÄR. Suo, että sinuun l:mme VK.

liit|tää[2*] *v.* yhdistää. **1.** *konkr.* saattaa eri kappaleet, esineet (kappaleita, esineitä) kiinni toisiinsa, kiinteään yhteyteen keskenään; myös: pitää toisissaan kiinni, toistensa yhteydessä. | L. nauloilla, liimalla, ompelemalla. L. laudat toisiinsa. Osat l:etään reunoistaan, päistään yhteen. Pikajunaan l:etty ravintolavaunu. L. talo vesijohtoverkkoon. L. kätensä yhteen, ristiin [rukoillakseen]. — Laudoista poikkipienoilla l:etty levy. Kahdesta kappaleesta kokoon l:etty vanne. Kivihiilijauhe l:etään puristamalla briketeiksi. — Hirsiä toisiinsa l:tävä kisko. Rautatie l:tää kaupungin mereen. — *Erik.* **a.** oheistaa; sijoittaa jhk kokoelmaan. | Hakemukseen l:ettävät todistukset. Mukaan on l:ettävä ilmoittautumismaksu. Milloin perinnönjako on toimitettu, on jakokirja l:ettävä perukirjan oheen LK. — L. teos kirjastoon. Olemme ottaneet vastaan lähetyksenne ja l:täneet sen arkistoomme. L:etään asiakirjoihin. **b.** *harv.* Veti viinestä vasaman, / - - / tuon on juonelle [= jousen varren uurteeseen] asetti, / l:ti liinajäntehelle KAL. Ampui tuo sama hätä minunkin lävitseni silloin, kun l:ti sänkyyn läsimään [= sairastamaan] SEPPÄNEN.

2. *abstr.* **a.** saattaa hallinnollisesti toistensa yhteyteen, yhdistää samaan hallintaan. | Osa Karjalaa l:ettiin Venäjään. Elimäki l:ettiin 1748 anneksina Loviisan kirkkoherrakuntaan. Rooma l:ti yhteyteensä kaikki silloiset sivistyskansat. Divisioonaan voidaan tilapäisesti l. irrallisia joukko-osastoja. **b.** ihmisten välisistä ystävyys-, rakkaus- ym. suhteista. | Samanlaiset olosuhteet l:tävät ihmiset toisiinsa. Rakkauden toisiinsa l:tämät. L. kohtalonsa jkn kohtaloon, us. 'mennä naimisiin jkn kanssa'. - - että me nyt tällä hetkellä tähän kokoontuneet olemme, l:tämään yhteen kahta sielua KIVI. **c.** muuta käyttöä. | L. jkn nimi jhk tapahtumaan. Raamatun tarun Baabelin tornista perimätieto l:tää Borsippan temppelitornin raunioon. Kalastusoikeus sisävesissä on l:etty maanomistukseen. L. mielikuvia yhteen. Kaikki, kaikki / iloissansa / - - / voiton virteen äänens l:tää VK[v]. Niin voit sanat l., / että oikein kiittää / osaan Jumalaa VK. — *Kiel.* Agglutinoivat eli l:tävät kielet 'kielet, joissa kieliopilliset suhteet ilmaistaan liittämällä sananvartaloihin affikseja itse vartaloiden pysyessä muuttumattomina'.

lii|tu[1*] *s.* **1.** kalkkikuoristen pikkueliöiden, vars. huokoseläinten kuorista rakentunut valkoinen, multamaisesti mureneva kalkkikivi. | Kemialliselta kokoomukseltaan l. on kalsiumkarbonaattia. L:tua on laajoilla alueilla Englannin kanaalin molemmin puolin, Luoteis-Saksassa,

Tanskassa ja Skoonen lounaisosissa. L:dun käyttö teollisuuden raaka-aineena. Hampaiden puhdistaminen l:dulla. 2. kirjoitus-, piirustuspuikko, joita valmistetaan jauhamalla kalkkikiveä ja liettämällä jauhe; myös muista samantapaisista "liiduista", vars. räätälinliidusta. | Laatikollinen l:tuja. Kirjoittaa, piirtää l:dulla (mustaan) tauluun. Leikattavat kappaleet merkitään kankaaseen l:dulla. L. tahrii kädet. Kädet, vaatteet l:dussa 'liidun tahrimat'. Valkoinen, kalpea kuin l. — *Yhd.* kirjoitus-, merkki-, piirustusl.; pastelli-, puna-, sini-, väril.; koulu-, taulul.; räätälinl.

liitu|aika *s.* = liitukausi. **-aine** *s.* **-alue** *s.* Tanskan l.

liitui|nen[63] *poss.a.* L:set kädet. L. takinhelma, vesi.

liitu|jauhe *s.* eri tarkoituksiin, vars. sinkki- ja tinaesineiden kiillottamiseen käytetty jauhemainen liitu. | L:jauhetta käytetään vesiväreihin ja kitin valmistukseen. Kotieläimille annetaan l:jauhetta, jotta ne eivät kärsisi kivennäisaineiden puutetta. Puhdistaa, kiillottaa l:jauheella. **-jauho** *s.* = ed. **-kalk|ki** *s.*, melko *harv.* = liitu 1. | Palestiinan l:ista muodostuneet ylätasangot. **-kallio** *s.* Rügenin jyrkät, valkoisina hohtavat l:t. **-kau|si** *s. geol.* mesotsooisen maailmankauden nuorin ajanjakso, jolloin liitusysteemiin kuuluvat muodostumat ovat syntyneet. | L:den muodostumat. **-kauti|nen** *a.* liitukauteen kuuluva, siltä peräisin oleva. | L. kalkki-, hiekkakivi. L:set kerrostumat. **-kerro|s** *s.* Ylätasankoa peittää l. — L:ksella päällystetty paperi. **-kerrostuma** *s. geol.* **-kivi** *s.* liitu (1), kappale liitua. **-maali** *s.* lietetystä liitujauheesta valmistettu maali. **-muodostuma** *s. geol.* **-pala(nen)** *s.* **-paperi** *s.* molemmilta t. vain toiselta puolen ohuella liitukerroksella päällystetty sileäpintainen painopaperi. **-piippu** *s.* piippu, jonka koppa on tehty liitukivestä. **-piirros** *s.* väriliidulla t. -liiduilla tehty piirros; vrt. pastelli. | Monivärinen l. Henkilöä esittävä l. **-piirustus** *s.* vrt. ed. **-systeemi** *s. geol.* mesotsooisen sarjan ylin systeemi, liitukaudella syntyneet kerrostumat. **-tehdas** *s.* **-törmä** *s.* Englannin kanaalin ranta on alavaa l:ä ja täynnä matalikkoja. **-ve|si** *s.* liitujauheen ja veden seos. | L:dellä valkaistu katto. Ikkunat sivellään kesän ajaksi l:dellä. **-viiv|a** *s.* liidulla piirretty viiva. | Kangas leikataan l:oja pitkin. **-vuori** *s.* **-vär|i** *s.* **1.** liitumaali. | Rapattujen seinien maalaaminen l:illä. **2.** *mon.* väriliiduista. | L:eillä väritetty piirustus

liityn|tä[15*] *teonn.* < liittyä. | Valtiosopimus, johon ulkopuolisten valtioiden l. on sallittu. - - lieneepä joku Ahon pikkukertomuksista syntynyt aivan elimellisestä l:nästä Kiven tarjoamiin aiheisiin TARK.

liitäjä[10] *tek.* Niin kuin ne perhot on lauluni, / l:t kukissa pihan LEHT.

liitännäi|nen[63] **1.** *s.* jhk liitetty (vieras) kappale t. osa, lisä. | Pukuun alun perin kuulumattomat l:set. Monet [kansanrunot ovat] - - sekaantuneet vieraina l:sinä muihin virsiin UNO HARVA. — *Kiel.* tav:mmin liite (1. b). **2.** *a. harv.* jhk liitetty, lisänä oleva. | L:set osat.

liitännäispartikkeli *s. kiel.* = liitepartikkeli.

liitäntä[15*] *teonn.* < liittää. | Kiskojen l. Hirsien l. toisiinsa salvomalla. — Vars. *sähk.* Johtojen l. toisiinsa. **-johto** *s. sähk.* johto, jolla (pöytä- tms.) valaisin t. jk sähkökoje kytketään pistorasiaan. | Keittolevyn, radion l. **-koje** *s. sähk.* etuvastus tm. vastaava stabilisoiva laite, jolla purkauslamppu kytketään virtaan. **-laki** *s. mat.* = assosiaatiolaki 2.

liitättää[2*] *fakt.v.* < liittää. | L. korot pääomaan.

liitä|ä[4] *v.* **1.** vars. linnusta, joka lentää siipiään sanottavasti liikuttamatta; vrt. leijata, leijailla. | Kanahaukka l:ä korkealla ilmassa. Tulee sade, kun pääskyset l:vät pitkin veden pintaa. — Ratsu l:ä esteen yli. — *Erik.* Purjelento on l:mistä. **2.** yl. kevyestä, nopeasta liikkeestä: kiitää, pyyhältää, lentää. | Suksi l:ä hangella. Pyöräilijäjoukko liiti ohitsemme. Neidot l:vät kavaljeerien käsivarsilla [tanssissa]. — *Kuv.* Hetket l:vät pois. Katse l:ä kaukaisuuteen. - - ajatukset l:vät ajassa taaksepäin AHO. **3.** esim. reen jalasten sivuittaisesta liukumisesta: liirtää, luisua. | Reki liisi niin, että olimme joutua ojaan.

liiva[10] *s. murt.* **1.** rantahiekka. | - - tuolla l:lla, meren rannalla E.ELENIUS. — *Yhd.* pohja-, rantal. **2.** sohju, lieju. | Kaali kiehui kaiken päivän, liha l:ksi likosi SL. - - tarpoi nuotan tappuroiksi, / kalat l:ksi litsotti KAL.

liivakko[2*] *s.* par. liivate.

liivari[5] *s. mer.* = halkaisija 2.c. **-puomi** *s.* = halkaisijapuomi. **-purje** *s.* = halkaisija 2 c.

liivate[78*] *s.* puhdas, väritön, ohuina levyinä myytävä eläinliima, jota käytetään vars. ruokataloudessa hyydykkeenä, gelatiini, šelatiini. **-kalvo** *s. valok.* Valokuvauslevyjen ja -filmien l. **-leh|ti** *s. ruok.* ohut levy liivatetta. | Jälkiruoka hyydytetään l:dillä. **-liuos** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* L. aine. Seos hyytyy l:seksi. **-silkki** *s.* tekosilkki, jota valmistetaan liimasta kaliumbikromaatin ja eräiden muiden kemikaalien avulla.

liiveri[5] *s. murt.* liiteri.

1. **liiv|i**[4] *s.*, us. *mon.* **1. a.** pukuun kuuluva (miehellä takin alla, naisella muiden pukimien päällä pidettävä) lyhyehkö, hihaton, tav:immin edestä napitettava vaatekappale. | Silkkiset, samettiset l:it. Harmaat l:it. Useimmiten l:it ovat samasta kankaasta kuin takki ja housut. L:eissä on neljä taskua. Panna peukalonsa l:in aukkoihin. — Kansallispuvun avokaulainen l. Naisten l:it ovat usein kirkkaan värisiä ja niissä voi myös olla kuviointia. — *Yhd.* nahka-, sametti-, sarka-, turkki-, villal(:it); frakkil(:it); korkki-, pelastusl(:it). **b.** *kuv.*, vars. *leik.* Vetää jtak l:eihinsä t. l:iinsä 'syödä, juoda'. - - antakaa virrata l:iinne tämän punaisen juoman LEINONEN. - - kun minä nyt olisinkin Alastalon l:eissä [= asemassa, sijassa] KILPI. — Vaikka l:istä hihat menisi [= käyköön kuinka tahansa, vaikka mitä tulisi] SP. **2.** naisten vartalonmukainen aluspukine, jonka tarkoituksena on tukea vartaloa ja johon sukkanauhat kiinnittyvät; lasten pukine, jonka nappeihin housut ja sukkanauhat kiin-

nitetään; vrt. kureliivi, korsetti. | Pitkä, kireä l. L:in kovikkeet, ns. luut ja metallipuikot. L. on osaksi tehty kumikankaasta, mikä tekee sen joustavaksi. — *Yhd.* alus-, kumi-, kure-, tuki-, äitiysl(:it); lantio-, rinta-, vyötäröl(:it).
2. liivi[4] *s.* liiviläisten kieli.
liivi|alushame *s.* liivinsuojuksen ja alushameen yhdistelmä. **-hame** *s.* L. ja pusero on suosittu nuorten tyttöjen pukuyhdistelmä. **-housu|t** *s. mon.* liiveihin kiinnitettävät pikkupoikien ja -tyttöjen housut. | Koltin ja vyötäröhousujen välillä oli l:jen aika, jolloin poikaa sanottiin kyörtiksi tai lempeämmin klopiksi SILL. **-kangas** *s.*
liiviläi|nen[63] *a.* ja *s.* -syys[65] *omin.* L:set 'itämerensuomalainen kansa, jonka jäljellä oleva sirpale asuu Kuurinmaan rannikon luoteiskolkassa Latviassa'. L. talo, kalmisto. L:syytensä säilyttänyt kylä. — *Harv.* = liivinmaalainen.
liiviläis|alue *s.* -asutus *s.* **-kylä** *s.* **-väestö** *s.*
liivin|kielinen *a.* L. Uusi testamentti. **-maalai|nen** *a.* ja *s.* L. aatelismies, sotilas. Taistelu l:sia ja puolalaisia vastaan.
liivin|nappi *s.* **-suojus(tin)** *s.* naisten alusvaate, joka pannaan liivin päälle, jottei se näkyisi puvun läpi. **-tasku** *s.* Kello tikittää l:ssa. Aviomies, joka pitää sormustaan l:ssa. **-taskukoko** *s.* tavallista pienempi koko. | L:a oleva sanakirja. **-vuori** *s.*
liivi|ompelija *s.* **-rau|ta** *s. murt.,* us. *mon.* vyötäisille kiinnitetyt kahleet. | L:toihin pantu murhamies. [Vangin] kaulassa helisi vielä murretun l:dan rengas SEPPÄNEN. **-räätäli** *s.*
liivisillä|(än *adv.* vars. miehistä: ilman takkia, vain liivit paidan päällä. | Olimme l:mme. Miehet istuvat l. lämpimässä pirtissä.
liivit[4] *s. mon.* ks. 1. liivi.
liivitön[57] *kar.a.* < 1. liivi.
lika[10*] *s.* **1.** jnk esineen pintaan tarttunut, kertynyt, harvemmin jhk aineeseen sekaantunut vieras aine, joka tekee sen epäpuhtaaksi; vrt. saasta, loka, kura, rapa, törky, tahra. | Vaatteissa on l:a. Lattialla oli l:a kasoittain. Seinät ovat lian peitossa, mustat liasta. Mies oli liassa [= likainen] yltä ja päältä. Kouriin pinttynyt l. Kärpäsen l. 'kärpäsen uloste(et)'. Tahria l:an. Puhdistaa jk liasta. Pestä l. jstak. Rypeä liassa kuin sika. Maantie näkyy olevan lialla [= likainen, lokainen] AHO. — Jos maito siivilöidään vanun läpi, jää mahdollinen l. siihen. **2.** *kuv.* vars. siveellisestä turmeltuneisuudesta, alennustilasta, häpeästä; vrt. saasta. | Vaeltaa, rypeä liassa. Niin tukala on pääseminen pahan nimen liasta KIVI. - - unohtaakseni kaiken lian, mikä sieluuni ja mieleeni vuoden mittaan taas lie tarttunut SILL.
lika-aine *s.* Puhdistamattomassa vedessä olevat l:et.
likaaja[16] *tek.* < liata. | Oman pesänsä l.
likaan|tua[1*] *pass.v.* (*rinn.* likautua) < liata; vrt. saastua, tahriutua. | Lattia l:tuu. L:tuneet kädet. Esiliina suojelee vaatteita l:tumasta. Vanhat l:tuneet hanget hupenivat hiljaa ja huomaamatta TALVIO.
likai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* epäpuhdas, saastainen;)(puhdas. **1.** *konkr.* töhryinen, suttuinen, lokainen, tahrainen, ryvettynyt, epäsiisti, siivoton, puhdistamaton, pesemätön. | L:set kädet, kasvot, vaatteet. L. astia. L. pöytä, lattia, piha. Huoneessa oli hirvittävän l:sta. Itämaille ominainen l:suus. Sateet liottivat tien l:seksi. - - aavistat takkuisen rukiinoraan ja elottoman l:sen kesannon SILL. L. vesi. Liuoksesta poistetaan l:suudet [= lika-aineet] siivilöimällä. Nuohous on l:sta työtä. L. ammatti. — *Erik.*väristä: harmaa, samea. | Sataa tuhuttaa harmaalta, l:selta syystaivaalta AHO. L:sen harmaa, vihreä, keltainen. Kasvi, jolla on l:sen valkoiset kukat. **2.** *abstr.* siveellisesti ala-arvoinen t. epäilyttävä, sopimaton, säädytön, rietas, rivo, ruma, hävettävä. | L. juttu, vitsi. L:set ja kaksimieliset sanat. Väärennykset ja muut l:set teot. Ajaa l:sia asioita. Rikastua l:sella tavalla. L. mielikuvitus. L:set ajatukset. - - miksi tällainen tulva l:sia syytöksiä? JOTUNI. — *Liik.* L. konossementti 'konossementti, johon on tehty sen kaupattavuuden kannalta epäedullinen merkintä'.
likaisen|harmaa, -ruskea *a.* tav. ⌒. **-värinen** *a.* myös ⌒.
lika|johto *s.* likaviemäri. | Keittiön l. **-jät|e** *s.* L:teet poistuvat viemäriä pitkin. **-kaivo** *s.* kaivo, johon likavesi (käymälästä, keittiöstä tms.) johdetaan. | Tyhjentää, puhdistaa l. **-kerro|s** *s.* Seinät olivat paksun l:ksen peitossa. **-kuoppa** *s.* Haiseva l. **-kärpänen** *s.* Eristalis, kärpäsiä, joiden toukat elävät likavedessä t. muissa kosteissa ja likaisissa paikoissa. **-läiskä** *s.* Seinäpaperien l:t. **-lätäkkö** *s.* Navetan takana on haiseva l. **-pilkku** *s.* Hameessa on l:ja. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Maidon l:suus. **-rapakko** *s.* **-sanko** *s.* likaveden, jätteiden yms. pois kuljettamiseen käytetty sanko. | Kantaa l. ulos. **-suojus** *s.* lokasuojus. | Auton, polkupyörän l. **-tahra** *s.* Puvussa, seinässä on l. **-titteli** *s. kirj.* = suojanimiö. **-tunkio** *s.*
likautua[44] *v.* = likaantua.
likavaatteet *s. mon.* likaiset, pestävät vaatteet.
likavaate|kori *s.* **-vasu** *s.*
likave|si *s.* likainen vesi, jätevesi. | L:den täyttämä kuoppa. L:sien kaatopaikka. L:den puhdistuslaitos.
likavesi|astia *s.* **-kaivo** *s.* **-sanko** *s.*
likaviemäri *s.* likaveden poistamiseen tarkoitettu viemäri, lokaviemäri, kloaakki. | Maanalainen l. **-johto** *s.* **-verkko** *s.*
likaämpäri *s.* likasanko.
likei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* = läheinen. *(1.)* L. kaupunki, talo. Varas pakeni l:seen metsään. Hyönteiset voivat yleensä nähdä vain verraten l:siä esineitä. Pekka hyppäsi l:simpään puuhun. L. [= likellä asuva] naapuri. *(2.)* L. menneisyys. Selvän käsityksen saamiseksi tapahtuman aika on vielä liian l. Asia selvinnee l:simmässä tulevaisuudessa. *(3.)* L. sukulainen, ystävä. L:sin esimieheni. L. suhde, yhteys, vuorovaikutus. Ruotsin historia liittyy l:sesti omaamme. Tapaukset kuuluvat l:sesti yhteen. L. mahdollisuus. — *S:sesti.* Vain l:set [nim. omaiset, ystävät] olivat läsnä. Hän salasi asian l:simmiltäänkin.
likeisyy|s[65] *omin.* (< ed.) = läheisyys. *(1.)* Me-

ren l. vaikuttaa ilmastoon lauhduttavasti. — Ajankohdan l. Sukulaisuussuhteen l. *(2.)* Hän asuu aivan tässä l:dessä. Istuuduin takan l:teen.

likekkäin *adv.* = lähekkäin. | Sijaitsevat, ovat l. Seisoimme aivan l. Taimia ei saa istuttaa liian l.

likekkäi|nen[38] *a.* = lähekkäinen. | L:set talot. Hyönteisten vatsapuolella kulkee kaksi l:stä hermoa.

like|llä, -ltä, -lle *adv., postp.* (gen:n t. partit:n kera), *prep.* (partit:n kera) = lähellä. *(1.)* Asun tässä aivan l. Kansaa tuli l:ltä ja kaukaa. Tarkastaa jtak l:ltä. Älä tule liian l:lle! — L. tietä t. tien l. Koira painautui l:lle minua t. l:lleni. Kaljut päät pakkautuvat niin l:lle toisiaan kuin suinkin AHO. *(II.)* Aika, hetki on l. Oli tultu jo l:lle joulua. *(III.)* Viron kieli on aika l. suomea. Ei hän ainakaan varsin l:ltä sukua ole. L. on mahdollisuus, ajatus, että --. L:ltä piti, etten huutanut 'olin vähällä huutaa'. — *likelle* määrästä, melko harv.: liki, lähes, melkein. | Huoneessa oli l:lle 100 henkeä. Koulun oppilasmäärä kohoaa l:lle 400:aa t. 400:n l:lle.

likemmin *komp.adv.* = lähemmin. — Us. par. tarkemmin. | Puhutaan asiasta l. huomenna. Jutun siihen puoleen tämän l. puuttumatta.

likemmä [-ä'] *komp.adv.* ja *prep., postp.* [partit:n kera) = lähemmä(ksi), likemmäksi. | Astu l.! He siirtyivät l. toisiaan. Käy vanhat l. hautaa, / ja lapsoset varttuvat HAAHTI. -- he olivat siirtäneet hääpäivää l. TALVIO. — *Erik.* L. [par. lähes] sata kilometriä.

likemmäksi *komp.adv.* ks. likempänä.

likemmä|llä, -ltä, -lle *komp.adv.* ja *prep.* (partit:n kera) *harv.* < likellä. | Älä tule enää l:lle! -- minä melkein pelkään heihin l:ltä tutustua AHO.

likemmäs *komp.adv.* ja *prep., postp.* (partit:n kera) = lähemmäs, likemmä. | Odotetaan kunnes se tulee l. -- olisin siirtynyt sohvalla Eenokkia l. KILPI. — *Erik.* Kirkossa on tilaa l. [par. lähes] 3000 hengelle.

likem|pi[22] *komp.a.* (*sup.* likin) = lähempi, läheisempi, likeisempi. *(1.)* Pujahti likimpään piiloon. L:mät [= likempänä asuvat] naapurit. Jäi Lapualle taattoni, mies likin lippuaan *MANN. *(2.)* Asia selviää likimpinä [= lähinnä seuraavina] tunteina. *(3.)* Ketään l:pää sukulaista ei ollut. Puuttuu l:piä [= tarkempia, parempia] tietoja. L:mät määräykset. Kielelle vieraat äänteet korvataan usein likimmillä omilla vastineilla.

likem|pänä, -pää, -mäksi *komp.adv.* ja *postp., prep.* (partit:n kera) (*sup.* likimpänä) = lähempänä. *(1.)* L. kaupunkia. Käy l:mäksi! Äänet kuuluivat yhä l:pää. *(2.)* Määräpäivä tuli yhä l:mäksi. *(3.)* Tämä asia oli hänen sydäntään likimpänä. Yleiskieli on aina jonkin verran l. kansanmurteita kuin varsinainen kirjakieli M.RAPOLA. -- onpa Jaana paljon l. perintöä kuin poikamme, Esko KIVI.

likeniini[5] *s.* jäkälätärkkelys.

liken|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* (< liketä) = lähennellä. | Tuotannon suuruus l:telee jo sodanedellisiä määriä. -- ettei tuollaiset köyhät rotat saisi sisartasi liiaksi l. CANTH.

likeno|logi[4] *s.* jäkäläin tutkija t. tuntija. **-logia**[15] *s.* oppi jäkälistä.

likenty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) = lähentyä. | Kansojen keskinen l:minen.

likentä|ä[8] *v.* = lähentää. | Hän kulkee seinäviertä ikkunan alle ja l:ä kasvonsa ruutuun TALVIO. Yhteiset vastoinkäymiset l:vät ihmisiä toisiinsa.

likettyvi|llä, -ltä, -lle *adv.* ja *postp.* (gen:n kera) = lähettyvillä, likellä. | Talon pitäisi olla tässä l. Lehmät löytyivät aivan veräjän l:ltä. Siirrä tuoli tähän pöydän l:lle.

likety|ksin, -|sten *adv.*, melko *harv.* lähekkäin, lähetyksin, lähetysten, likekkäin. | Ovat, seisovat l. Hed-Ullan kulmakarvat vetäytyivät aivan l:sten TALVIO.

like|tä[34] *v.* (kons.-vartaloiset muodot harv.) = lähetä, lähestyä, lähentyä, likentyä. | L:nin ovea. Tyttö l:ni portaille asti. Rajuilma on l:nemässä. Kuuluu l:neviä ääniä. -- enpä juuri vähällä hinnalla nyt tahtoisi l. sitä kuuluisaa suutarin Marttaa KIVI. — Ilta l:nee KIVI.

liki 1. *a. taipum.* lähellä, likellä oleva, läheinen, likeinen, lähin, likin. **a.** *harv.* erilleen kirjoitettuna, etup. vain yhd:ojen attr:na. | L. vuosisatoina. **b.** yhd:ojen alkuosana = lähi-. | L:naapuri, -seutu, -työ; l:mailla; l:aika, -tulevaisuus; l:arvo, -sukuinen; l:määrin. **2.** *prep.*, harvemmin *postp.* (partit:n kera, runok. harv. gen:n, ei kuit. poss.-suff:n kera) lähellä, likellä; lähelle, likelle. | Kylä on l. merta. Mittauskohta sijaitsee l. maanpintaa. Istuimme l. ikkunaa. Taistelu käytiin l. jokea. Jklla on länget l. olkapäitä 'jkn asiat ovat ahtaalla'. -- outo olla naapurina / -- / l. tuiman linnanherran LEINO. Ilossamme, surussamme / on hän meitä l. aivan KOSKENN. — Älä tule minua liian l. Lampaat tunkeutuivat l. toisiaan. Orret on asetettu l. kattoa. Kirsti vei kirjan l. kynttilää HELVI HÄMÄLÄINEN. — Muuta kuin paikallista käyttöä. | Kirkko on rakennettu l. vuotta 1720. Sairas on kuolemaa l. -- hyvän proosakirjailijan tyylille on ominaista, että se kulkee niin l. runoutta kuin suinkin KOSKENN. **3.** *adv.* **1.** paikasta: likellä, likelle. | Kylä on tässä aivan l. On aivan l., aavistan, / se seinä kahden maailman HELLAAKOSKI. Hevonen ei laske l:kään. Kyllä nälkäinen l. astuu SP. — *liki pitää* t. *piti* (ettei tee t. tehnyt jtak) 'on, oli vähällä (tehdä jtak)'. | Pitipä l., etten pillahtanut itkuun. -- l. liippasi, ettei iskenyt minua otsikkoon KIVI. **2.** (kielt. yhteyksissä likikään) lähes, melkein, miltei. | Osanottajia oli l. 200. L. kolmikiloinen hauki. Pekka on minua l. vuotta nuorempi. Valvoin l. puoliyöhön. — Eivät l:kään kaikki. Näin hyvin ei käy l:kään aina. Toiveeni eivät l:kään toteutuneet. Ei ole l:kään yhdentekevää, mitä tehdään.

liki|arvo *s.*, vars. *mat.* tarkkaa arvoa likellä oleva arvo. | L. 4 desimaalin tarkkuudella. Huoneen tilavuuden l:arvoksi mitattiin 36 m³. Tarkkojen arvojen puuttuessa on usein tyydyttävä l:arvoihin. Irrationaaliluvut voidaan l:-

arvoja käyttäen määrittää kuinka tarkasti tahansa. **-arvoi|nen** *a.*, vars. *mat.* -sesti *adv.* likimääräinen. | L. luku. L:sesti ilmaistu tulos. Summa oli l:sesti oikea. **-laskui|nen** *a.* leivonnaisista: huonosti kohonnut ja paistettaessa liian tiiviiksi laskeutunut. | L. leipä. Kakusta tuli l:sta. **-mai|lla,** -lta, -lle. **1.** *adv.* ja *postp.* (gen:n kera) = lähimailla. | Ihmisasuntoa ei ollut l:llakaan. Lämpötila laski nollan l:lle. [Ruunakin] pysähtyy käskemättä siihen l:lle LEINONEN. **2.** *likimaille* likimain, lähimaille. | Tuotanto ei ole l:llekaan tyydyttävä. **-main** *adv.* = lähimain, lähes. | L. yhtä suuret. L. samanlainen kuin ennenkin. L. tasainen. L. oikea vastaus. Lukumäärä voitiin arvioida vain l. - - l. hengettömiä olentoja SILL. — *ei likimainkaan.* Ei l:kaan tyydyttävä. Rahat eivät riittäneet l:kaan. **-mainen** *a.* likimääräinen, lähimainen. | Siitä meillä on vain l. käsitys.

likimmit|en, -täin *adv.* = lähimmiten, lähes, likimain. | Tulos oli l. sama kuin ennenkin.

likimmäinen[63] *sup.a.* = lähimmäinen. | L. talo, kylä, naapuri. L. omainen.

likim|pänä, -pää, -mäksi *sup.adv.* ja *postp., prep.* ks. likempänä.

liki|määrin *adv.* likimääräisesti, likimain, suunnilleen. | Tulos voidaan l. laskea yhtälöstä - -. Summaa ei tiedetä l:määrinkään. Paino l. 8 kiloa. L. yhtä korkeat. Kuu kiertää l. ympyrässä maapalloa. **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* likipitäinen, likimainen, approksimatiivinen. **1.** lähellä oikeaa, todellista t. tarkkaa oleva; jokseenkin oikea, todellinen t. tarkka. | L. arvo, luku, paino, aika, hinta. L. tulos. L. sato 3.000 hl. Valoksen l. muoto. L:sesti oikea summa. Sääntö pitää paikkansa vain l:sesti. **2.** lähes oikean, todellisen t. tarkan tuloksen antava, sellaiseen tulokseen viepä, sellaiseen vievästi suoritettu. | L. arviointi, laskelma, ratkaisu. L. kaava, mitta. Arvioida, laskea, punnita l:sesti. Asiasta ei saatu l:stäkään käsitystä.

likin[59] *sup.a.* ks. likempi.

likinaapuri *s.* = lähinaapuri.

liki|nen[63] *a. murt.* likeinen. | L:sten naapurien kanssa pitää aina olla ihmisiksi ALKIO.

likinnä *sup.adv.* ja *postp., prep.* (partit:n kera) lähinnä. *(1.)* L. asuva naapuri. Taloa l. oli suuri kuusi. Tavaraa ympäröi l. voipaperi. Jokainen on itseään l. *(2.)* L. seuraava. L. paras, kallein, vaikein. *(3.)* Vainajaa kaipaavat l. lapset. Myyjä on l. yleisön palvelija. Tehtävä, joka kuuluu l. fonetiikan piiriin.

liki|näköinen *a.* -näköisesti *adv.* vain likelle, lyhyen matkaa näkevä, myooppinen; vrt. lyhytnäköinen;)(pitkänäköinen. | L:näköisessä silmässä valonsäteet yhtyvät verkkokalvon edessä. L. henkilö. L. tarvitsee koverat silmälasit. Tirkistellä l:näköisesti. — L. kamera 'kamera, jolla voi ottaa kuvia läheltä'. — *Kuv.* Ilman lentoasetta ovat maajoukot l:näköisiä. — *Erik.* turhantarkka, ylen yksityiskohtainen, pikkumainen;)(suurpiirteinen. | Silotteleva ja l. maalaustyyli. L. seikkaperäisyys. Rehellinen liioittelеminenkin on - - parempaa kuin l. ja nolon huolellinen varovaisuus T.VAASKIVI. **-näköisyys** *omin.* (< ed.) myopia. | L. johtuu tavallisimmin silmän akselin liiasta pituudesta. — *Kuv.* Henkinen l. 'turhantarkkuus, askartelu pikkuasioiden parissa'. **-piste** *s.* optiikassa: lähin teräväksi piirtyvä piste tarkennustason ollessa tietyllä etäisyydellä;)(kaukopiste. **-pitäen, -pitäin** *adv.* suunnilleen, lähes, melkein, likimain, likimäärin. | L. sama, yhtä suuri. L. oikea tulos. Tuotanto on l. 400 litraa. Teos on l. painokunnossa. Liikuttui l. kyyneliin. **-pitäi|nen** *a.* -sesti *adv.* likimääräinen, likimainen. | L. tulos, arvio. - - on voitu lausua edes l:siä arveluja TARK. **-seu|tu** *s.* = lähiseutu. | L:duilla oli nähty susia.

likistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< likistää) puristella, puserrella, rutistella; halailla. | L. käsiään. L. tyttöjä. - - minäpä olen se painajainen - -, joka sinua öisillä l:en KIVI.

likistin[56] *väl.* (< likistää) eril. koneissa ja laitteissa osa, joka puristaa esim. kaksi kappaletta vastakkain, puristin. | Niittauskoneen l.

likisty|s[64] *teonn.* (< likistää) puristus, puserrus. | Käsien l. Naulan l. Vähäisetkin l:kset vioittavat hedelmämaltoa. — Vars. sisäpaikallissijoissa olotilasta. | Mies oli pahassa l:ksessä kuorman ja seinän välissä. Päästä l:ksestä, l:ksistä. Joutua l:kseen. Jalka jäi l:ksiin oven rakoon.

likistyt|tää[2*] *kaus.v.* < seur. | Älä l:ä varpaitani kiven alle.

likisty|ä[1] *pass.v.* (< likistää) puristua, rutistua, rusentua. | Sormi l:i oven rakoon. Mies l:i kaatuvan puun alle. Kylä on l:nyt talorykelmäksi. [Rovasti lausuu] meistä niin ihanan toivoituksen, että sydän l:y sitä muistellessa KIVI.

likistäyty|ä[4] *refl.v.* < seur. | Säikähtäneinä lapset l:ivät yhteen. - - olisi halunnut hyväillä ja halata, l. lähekkäin KALLAS.

likist|ää[2] *v.* puristaa, pusertaa, painaa. | L. jku seinää vasten. L. jkn kättä. Lapset l:ivät nenänsä vasten ikkunaa. Ennen niittausta levyt l:etään yhteen. Maata l:etään jyräämällä. Putken pää on l:etty kiinni. — Kenkä l:ää. Kalliot l:ävät virran kapeaksi koskeksi. — *Erik.* halata voimakkaasti. | L. jkta (kaulasta, vyötäisistä). Sinä klasia kilistit ja likkoja l:it KIVI. Sulhanen l:i tyttöä vyötäisistä, painoi häntä vastaansa TALVIO.

liki|sukuinen *a.* = lähisukuinen. | L. eläinlaji. **-tieno|o** *s.* = lähitienoo. | Asun tässä l:illa.

likitse *adv., prep.* (partit:n kera) ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera) lähitse, läheltä, likeltä. | - - iso lintu lentää leuhkasi ihan l. TOPPILA.

likitysten *adv.*, melko *harv.* = liketysten.

likityö *s.* työ, jossa työn kohde on tekijää lähellä, lähityö. | Kirjoittaminen, ompeleminen ym. l. L:ssä monet käyttävät silmälaseja.

likka[10*] *s. ark. kans.* tyttö. | Korea, nätti, mukava l. Naapurin l. - - semmonen rotevan puoleinen l. SILL. - - maakunnan koreimmat likat RAILO. Tässä onkin sellainen l., että - -. Likistellä likkoja. — *Yhd.* lapsen-, palvelus-, piikal. **-lapsi** *s. ark. kans.* tyttölapsi. | L. köyhän lapsi, vuohi vaivaisen eläin SL.

liko[1*] *s.* neste t. liuos, johon jtak pannaan likoamaan; liuos ja siinä likoamassa oleva aine

t. esine(et) yhdessä. | Nahkoja liotetaan erilaisissa lioissa. Suolainen l. L. liinoja. — Sisäpaikallissijoissa us. adv:n tapaan. | Olla, pitää liossa 'likoamassa jssak nesteessä'. Pyykki on liossa kylmässä vedessä. Panna l:on 'likoamaan'. Ottaa, nostaa liosta 'likoamasta'. Pellavat nostettiin liosta. — *Kuv.* Panna rahaa, omaisuutta l:on 'sijoittaa (jhk yritykseen, us. voiton tai tappion uhalla), uhrata jhk, riskeerata'. Panin l:on tuhat markkaa. Hän panee l:on perintörahansa, viimeisetkin TALVIO. Liossa on sievoinen summa. Pani hakupaperit l:on 'haki paikkaa, lähetti hakupaperit'. — *Yhd.* hamppu-, liina-, pellaval.

liko|amme *s. tekn.* Panimon l:ammeet. **-eläi|n** *s.*, tav. *mon.; syn.* infusori. | L:met - -, epämääräinen alkueläinten nimitys, jolla tarkoitetaan joko siima- ja ripsieläimiä tai tavallisimmin vain viimeksi mainittuja IT. **-kala** *s. ruok. harv.* lipeäkala. **-kuhnuri** *s.* L:t 'Tardigrada, mikroskooppisen pieniä niveljalkaisia'. **-mato** *s.* nahkiaisen toukka. **-mär kä** *a.* aivan, kauttaaltaan märkä, läpimärkä. | L:ät vaatteet, kengät, hiukset. Heräsi hiestä l:känä. Sade kasteli maan l:äksi. **-puu** *s.* liossa olevien pellavien t. hamppujen päälle asetettu puu.

likotta|a[2*] *v. kans.* olla jkn "lapsenlikkana", hoitaa, vartioida. | L. lasta. - - en minä ole häntä l:nut SEPPÄNEN.

likove si *s.* jnk liottamiseen käytetty vesi. | Vuotien l:dessä käytetään mm. rikkinatriumia.

liktori[5] *s. hist.* muinaisessa Roomassa aluksi kuninkaiden, myöhemmin ylimpien virkamiesten edellä kirvestä ja vitsakimppua kantanut palvelija. | Konsulin arvon merkkeihin kuului 12 l:a.

likvida[15] *s. kiel.* ennen *l, r, m* ja *n*, nyk. vain *l* ja *r* äänteistä käytetty yhteisnimitys.

likvidaatio[3] *s.* selvitys, lopputili, suoritus(tila).

likvidi[5], **-|nen**[63] *a. liik.* -(sy)ys[65] *omin.* rahasta: helposti käytettävissä, nopeasti saatavissa oleva; muunlaisista varoista: helposti rahaksi muutettava; liikkeestä tms.: nopeasti maksamaan, helposti sitoumuksensa täyttämään pystyvä, maksuvalmis. | L:t varat. L. sijoitus. Liikkeen l:syys.

likviditeetti[4*] *s. liik.* mahdollisuus (kyllin nopeasti) suorittaa sitoumukset käytettävissä olevilla varoilla, likvidisyys, maksuvalmius. **-periaat e** *s.* L:teen mukaan pankin täytyy aina kyetä suorittamaan takaisin talletuksensa ja muut eräytyvät sitoumuksensa.

likvido ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** vars. *liik.* tehdä selväksi, suorittaa, tehdä loppuselvitys, -suoritus, maksaa loppuun. | L. saatavat, velat. **2.** yl. selvittää loppuun, tehdä selvä; tehdä olemattomaksi, hävittää, lopettaa. | Rintaman paikallinen sisäänmurto l:itiin vastaiskulla. Vastarintaliikkeen täydellinen l:inti. Diktaattori l:i poliittiset vastustajansa. — Kolontsov on l:inut [= tappanut] apureitaan paljon lievempienkin epäluulojen perusteella SIMO PENTTILÄ

likööri[5] *s.* tav. vahvasti sokeripitoinen, 16—40 painoprosenttia alkoholia sisältävä väkijuoma, joka on maustettu erilaisilla eteerisillä öljyillä, mausteilla tms. | Makea l. Kahvia ja l:ä. — *Yhd.* kirsikka-, mesimarja-, muurainl.; munkkil. **-lasi** *s.* **-pullo** *s.* **-tehdas** *s.*

lila[10] [us. lī-] *s.* vaalean sinipunerva väri. | L:n värinen iltapuku, postimerkki.

lilj a[10] *s.* **1.** Lilium, koristekasveina yleisiä sipulillisia liljakasveja, joissa on kapeat lehdet ja komeat suppilo- t. kellomaiset kukat; jokapäiväisessä kielenkäytössä us. = L. candidum, valkea lilja; joskus muistakin liljakasvien näköisistä kasveista. | Valkoisia l:oja. L:aa käytetään viattomuuden, puhtauden, naiskauneuden yms. vertauskuvana. Niin kuin l. orjantappurain keskellä, niin on minun armaani neitosten keskellä VT. Maria, laakson l., joka kuuta katselet KOSKENN. — *Yhd.* kuun-, miekka-, myrkky-, päivä-, rusko-, sini-, tiikeri-, valkol.; pääsiäisl. **2.** liljan kukkaa muistuttava tyylitelty koristekuvio. | L. on jo varhain esiintynyt koristeaiheena esim. verhoissa, tapeteissa ja vaakunoissa. Heraldinen, goottilainen l. Ranskan l. — *Yhd.* partiol.

lilja|kasvi *s.* L:kasvit 'Liliaceae, yksisirkkaisheimo, johon kuuluu monivuotisia ruohoja, joilla on juurakko t. sipuli, sekä myös pensaita ja puita'. L:kasveja ovat mm. hyasintti, ruohosipuli ja tulppaani. **-kukkai nen** *s. kasv.*, tav. *mon.* L:set 'Liliflorae, eräs yksisirkkaisten lahko'. **-lippu** *s. hist.* Ranskan kuninkaiden aikoinaan käyttämä valkoinen lippu, johon on siroteltu kultaisia heraldisia liljoja. **-mai nen**[63] *kalt.a.* L. kasvi, kukka. - - lumivalkeat kasvot olivat l:set HEPOR. **-maito** *s.* eräiden kosmeettisten voiteiden mainosnimenä.

liljan kukka *s.* Puhdas kuin l. Oi kuule, l. [= rakastettu], kuin harppu Salomon / sun kunniatas kesäyössä soittaa! KOSKENN. **-valkoinen** *a.* valkoinen kuin lilja. | L. iho, käsi.

1. **lilli**[4] *harv.* **1.** *s.* - - suuret hauit halkiaisi, / sären l:t [= poikaset] liukeneisi KANT. — Etup. *yhd.* pikkul. **2.** *a.* kiltti. | On se l. poika tuo Tommo - -. Ei juo eikä tappele eikä välitä naisväestä KOJO.

2. **lilli**[4] *s. murt. harv.* vasta lypsetty lehmänmaito. | L:n eli lypsymaidon asemasta lupasi Leja hänelle voileivän LEHT.

lilli nen[63] *a. harv.* kiltti. | - - paneepa silloin mamma itsekin suunsa koreaan, l:seen nipistykseen KIVI.

lillipoika *s. harv.* lellipoika. | Eero onkin lukkarin l. KIVI.

lilliputt|i[4*] *s.* erikoisen pienikasvuinen olento t. esine, peukaloinen, kääpiö. | Gulliver l:ien maassa. Hippiäinen on lintumaailman l:eja. Nykyajan huoneistot ovat l:eja entisaikaisiin verrattuina.

lillittä|ä[2*] *v. harv.* juomisesta. | Juoda l. - - kuuluu l:neen mammia kuin mikä kotivasikka KIANTO.

lilli|ä[17] *v. harv.* kellua. | Perunat olivat niin voimattomia, jotta veden päällä l:vät PAULAH.

lillukka[15*] *s.* Rubus saxatilis, ruusukasvien heimoon kuuluva ruohokasvi, jolla on rönsyilevä varsi, 3-sormiset lehdet, valkoiset kukat ja hedelminä punaiset, kerrannaiset luumarjat.

1. **lima**[10] *s.* (vars. jnk elimistön erittämä) neste-

mäinen, sitkeähkö, tav. liukas aine. | Väritön, läpikuultava l. Tahmea l. Yskiessä erittyy henkitorvesta ja keuhkoista l:a. Mateen pinta on niljakkaan l:n peittämä. Kihokin lehdet kimaltelevat l:stä. Rantakivillä on vihreää l:a. Pikkulapsille syötetään kaurasta keitettyä l:a. — *Yhd.* alku-, juusto-, kasvi-, kaura-, pellavansiemen-, siemen-, solu-, ysköslima.

2\. **lim|a**[10] *s.* **1.** *kasv.* Ruppia, vitakasvien heimoon kuuluvia erittäin kapealehtisiä vesikasveja. **2.** *murt.*, tav. *mon.* kelluspalpakko, vars. sen lehdet. | Ellin silmä kulki [veden] pohjaa pitkin, näki l:oja, hakoja ja kiviä AHO.

lima-aine *s.* Pellavansiemenet sisältävät l:ita.

limaani[6] *s.* *maant.* lahdeksi levinnyt joen suu Mustan- ja Asovan meren rannikolla.

limaantua[1*] *v.* = limautua.

lima|erite *s.* Silkkiperhosen toukan l. hyytyy ulkoilmassa hienoksi, kovaksi rihmaksi. **-home** *s.* Fusarium aurantiacum, vars. kurkkukasveja turmeleva homeen tapaisena limana esiintyvä tuhosieni.

limai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* L. erite, neste. Sienen l. lakki. L. levä, etana. L. ja liukas kivi. -- limainen sylki valui alas tyynylle CANTH. Laiturit olivat l:set mustasta sulavasta jäätiköstä AHO.

limakala *s.* Lumpenus lampretaeformis, arktisissa merissä yleinen 30—40 cm pitkä piikkieväinen, taloudellisesti arvoton kala; *mon.* Blenniidae, eräs kalaheimo.

limakalvo *s.* *anat.* ohut, limaa erittävä kalvo, jollainen verhoaa ruoansulatuskanavan, hengitysteiden ym. ruumiin putkimaisten elinten ja sen onteloiden sisäseiniä. | Suun, nielun, henkitorven, sukupuolielinten l. L:n tulehdus 'katarri'. **-ma|to** *s.* L:dot 'Strongylidae, mm. kotieläimissä loisivia, us. rihmamaisia sukkulamatoja'. **-poimu** *s.* Pehmeän suulaen takareunasta lähtee kaksi kaarimaista l:a, kitakaaret.

lima|kasvain *s.* *lääk.* limakudoksen muodostama kasvain, myksooma. **-kasvi** *s.* *kasv.* = limasieni. **-kerros** *s.* Sienen lakkia peittävä l.

1\. **limakko**[2*] *s.* *kasv.* limasieni; vars. sen pelkkää solulimaa oleva ketoton aste, plasmodi.

2\. **limakko**[2*] *s.* *murt.* kelluspalpakoita kasvava paikka vedessä, limojen ryhmä; vrt. 2. lima 2. | Vene ajautui l:on. -- sydänmaan jokeen, joka kasvaa l:a, lumpeita, hauenkukkia ja ahvenheinää AHO.

lima|kotilo *s.* Limnaea stagnalis, mutapohjaisissa vesissä yleinen keuhkokotilo, jolla on likaisen ruskeanharmaa kuori. **-kudos** *s.* *anat.* sidekudos(laji), jossa on runsaasti limapitoista solunväliainetta. **-käyminen** *s.* käymisilmiö, jonka tuloksena on runsas limamaisten aineiden muodostus. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. aine, erite, neste. L. kudos.

liman|eritys *s.* L. yskässä. **-vuoto** *s.*

lima|pintainen *a.* L. sieni, kala. **-pisar|a** *s.* Yskiessä sinkoilee ilmaan pieniä l:oita. **-pitoinen** *a.* L. aine, solu **-puss|i** *s.* *anat.* pieni, ohutseinäinen, liman täyttämä pussi, jollaisten tarkoituksena on helpottaa kudosten välistä liukumista; limasäkki. | L:eja on varsinkin jänteiden ympärillä. **-pöhö(tauti)** *s.* *lääk.* myksödeema. **-rauha|nen** *s.* *anat.* limaa erittävä rauhanen. | Limakalvossa on runsaasti l:sia. **-sade** *s.* L. syntyy, kun pyörremyrskyt tai tulivuorten purkaukset ovat nostattaneet ilmaan pölyä tai tuhkaa, joka sitten sekoittuu sadeveteen. **-sien|i** *s.* vrt. 1. limakko. | L:et 'Myxomycetes, kasvien ja eläinten rajamailla olevia monisoluisia eliöitä, joiden solujen väliin ei synny kettoja ja jotka lisääntyvät itiöistä'. Tunnetuimpia l:iä on paranvoi. L:iä esiintyy yleensä varjoisissa, kosteissa ja lämpimissä paikoissa kasvinjäännösten seassa.

limaska[15] *s.* **1.** Lemna, pieniä vesikasveja, joiden varsi ja lehdet muodostavat yhdessä veden pinnalla kelluvan levyn, jonka alapinnasta riippuu rihmamaisia juuria. **2.** *harv.* limainen aine, lima, lieju, sohjo tms. | Mätänevien kasvien inhottavaa l:a. **-i|nen**[63] *poss.a.* limainen, niljakas. | L. made, rantakivi. -- sammakoita, saastaisia, l:sia olennoita AHO.

limask i[6] *s.* *kans.* anturanasta. | Kengän pohja täynnä l:eja.

lima|solu *s.* limaa muodostava solu. **-säkki** *s.* *anat.* = limapussi.

lima|ta[35] *v.* tahria limaan. | Lahna l:a onkijan kädet.

limatuppi *s.* *anat.* eräitä jänteitä (esim. kädessä ja jalassa) ympäröivä, liman täyttämän rakomaisen ontelon muodostava suojus.

limaut|taa[2*] *v.* tehdä limaiseksi, limaksi, limoittaa. | Paperia valmistettaessa kuituseos l:etaan.

limautu|a[44] *v.* (*rinn.* limaantua) tulla limaiseksi, limaksi, limoittua. | Pellavan siementen pinta l:u vedessä. Sienet l:vat mädätessään.

limbus[64] *s.* *täht.* tähtitieteellisissä kojeissa olevan ympyrän asteisiin ja sen alaosiin jaettu reuna.

limerikki[4*] *s.* viisisäkeinen, järkevää sisällystä vailla oleva pilaruno, jonka ensimmäinen säe tav. loppuu paikannimeen.

limes[64] [lī-] *s.* *mat.* (*lyh.* lim.) raja-arvo.

limetti[5*] *s.* hapan sitruuna, eräs sitruunan alalaji.

limi[4] *s.* rako, väli; kahden esineen yhtymäkohta, jossa jk toisen osa peittää osan toisesta. | -- lankkujen väliin ei mahdu, ei l:in eikä lomiin hiirikään haukottelemaan KILPI. -- päitä kaaren päätellessä, / liitellessänsä l:ä [= liitoksia] KAL. — *Yl.* vain sisäpaikallissijoissa *limi|ssä*, -in (kahdesta t. useammasta esineestä:) limittäin, limikkäin, limityksin. | Kattopäreet ovat l:ssä. Silakat on ladottu l:in.

limiitti[6*] *s.*, vars. *liik.* rajamäärä, -arvo, -hinta. | Suomesta Venäjälle tullitta vietäville tavaroille asetettiin 1830-luvulla l., jota ei saanut ylittää. **-hinta** *s.* *liik.* rajahinta. | Ylin, alin l.

limikkäin *adv.* = limittäin. | Olla, sijaita l. Päreet, kattotiilet asetetaan l. Muurattaessa tiilet tavallisesti ladotaan l. Otto ja Ingrid järjestivät taas hautaa, laitellen havuja l. AHO.

limi|laitainen *a.* veneestä: limisaumainen. **-liitos** *s.* limisauma. **-pisto** *s.* *käs.* = tikkipisto. | Ommella l:in. Ompelukone ompelee aina l:ja. **-sauma** *s.* *tekn.* sauma, jossa liitettävät kohdat ovat limittäin, limiliitos. | Metallilevyjä niitattaessa käytetään useimmiten l:a. **-saumainen**

a. vrt. tasasaumainen. | L. alus, laidoitus. **-saumata** *v. tekn.* liittää yhteen limisaumaa käyttäen. **-suomuinen** *a. kasv.* jossa suomut ovat limittäin. | L. kehto.
limitaatio[3] *s.* rajoitus, supistus.
limitatiivinen[63] *a.* rajoittava, rajoitettu.
limittyä[1*] *pass.v. harv.* < limittää. | - - puheessamme on joukko peräkkäisiä toisiinsa l:viä äänteitä A.PENTTILÄ.
limittäin *adv.* kahden t. useamman litteän esineen keskinäisestä sijainnista: siten, että jk toisen osa peittää osan toista, osaksi päällekkäin, limissä, limikkäin, limitysten, limityksin. | Kalan suomut ovat l. Kattopäreet asetetaan l. Tiilet muurataan l. Vadille l. kehään ladottuja viipaleita. Puut kaadettiin l.
limittäinen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** limittäin oleva. | L:set suomut. L:set päreet, laudat. Tiilet ovat l:sissä kerroksissa. L:sesti toisiaan peittävät levyt. **2.** limittäin tapahtuva, limittäin asetettava. | L. asettelu, muuraustapa. Paperiarkkien l. syöttö alistuskoneessa.
limittää[2*] *v.* asettaa t. liittää limittäin. | L. lautoja, levyjä. Kivet on l:etty toisiinsa vaakasuorin juoksusaumoin.
limityksin *adv.* = limittäin.
limitys[64] *s.* **1.** limittäminen. **2.** se osa, jonka kaksi limittäin olevaa esinettä peittää toisistaan. | Päreiden l. katossa n. 30 cm. **3.** vars. muurattaessa: tiilien t. kivien limittäinen asettelu(tapa), siten asetetut tiilet t. kivet; *syn.* sitomus. | L:ksessä ylempi kivi peittää alempana olevien välisen sauman. Säännöllinen l. Puolalainen eli goottilainen l. — *Yhd.* tiilil.; juoksu-, koru-, munkki-, pysty-, risti-, side-, vuorol.
limitysten *adv.* = limittäin. | Laudat asetetaan l.
limnigrafi[4] *s.* itsetoimiva vedenkorkeuden mittari, mareografi.
limninen[63] *a. geol.* maakerrostumista: veden pohjalle kerrostunut. | L:set sedimentit eli järvikerrostumat.
limnologi[4] *s.* limnologian tutkija t. tuntija. **-logia**[15] *s.* järvitutkimus, oppi sisävesistä. **-loginen**[63] *a.* L. laitos, tutkimus.
limo[1] irralleen katkaistu nuori lehtipuu; vars. juhannuskoivu. | Koivun, lepän l. (myös ◡). Lehtevimmät l:t sidottiin kerpuiksi. Oksimattomista pensaista, l:ista ja näreistä tehdyt salaojat. Piha koristettiin juhannukseksi l:illa. Sillä aikaa olivat veljekset Kalle ja Juha haassa noutamassa l:ja TALVIO. — *Yhd.* juhannusl.
limoittaa[2*] *v. harv.* limauttaa. | Paperimassan l:minen.
limoittua[1*] *v. harv.* limautua. | Tärkkelys l:u kuumassa vedessä.
limonaati[4] *s.* vedestä ja hedelmäesansseista sekä makeutus- ja väriaineesta valmistettu hiilihappoinen, kuohuva virvoitusjuoma. | Punainen, vihreä l. Pullo l:a. Leivoksia ja l:a. Juoda, tarjoilla l:a. — *Yhd.* appelsiini-, mansikka-, sitruuna-, vadelmal. **-kori** *s.* **-lasi** *s.* **-pullo** *s.* **-tehdas** *s.*
limoneeni[4] *s.* sitruunanhajuinen neste, jota käytetään hajusteena vars. saippuoihin. | L:a on mm. kuusen havuissa ja kävyissä.
limoni[5] *s. harv.* sitruuna.
limoniitti[4*] *s.* ruskea rautamalmi. | L. esiintyy meillä järvi- ja suomalmina.
limppu[1*] *s.* **1.** *tav.* paksu, pyöreä t. pitkänomainen (hapan)leipä; joskus: paksu imelä leipä; *murt.* litteä, us. happamaton leipä. | Hapan, hapanimelä l. Paistaa l:pua. Taikina leivotaan l:uiksi. — *Yhd.* hapan-, mauste-, peruna-, piimä-, vehnäl.; joulul.; ryssänl. **2.** *urh. leik.* kiekko. | Heittää l:pua.
limsiö[3] *s.* harmaa t. musta tiivis kvartsi, piikivi. | L:tä tavataan myhkyröinä liidussa. L:itä käytettiin tuluksiin.
limunaati[4] *s. ark. murt.* = limonaati. | - - ostimme ravinnoksemme perin, perin kelvotonta hiivaleipää ja ryypättäväksi l:a SILL.
linalooli[4] [-o-o-] *s.* eräs hajusteena käytetty kielontuoksuinen neste.
lindeeni[6] *s. urh.* painissa: ylisyöksy. | A. suoritti komean l:n.
lineaarinen[63] *a.* -sesti *adv.* (suoran) viivan t. (suorien) viivojen muodostama, (suora)viivainen, viivallinen, viiva-. | L. koriste, ornamentiikka. L. [= pituus]mitta. Esineen l. [= pituussuuntaan tapahtuva] laajeneminen. — Vars. *mat.* suureiden suhteista, joita graafisesti esittää suora viiva; lausekkeista: muuttujien suhteen ensimmäistä astetta oleva. | L. lauseke, yhtälö. L. funktio, interpolaatio. Keskenään l:sesti muuttuvat suureet.
lineaaritaktiikka *s. hist.* vars. 1700-luvulla käytännössä ollut taistelutaktiikka, jolle oli ominaista, että kaikki joukko-osastot taistelivat yhden t. useamman rivin muodostamana ohuena, leveänä linjana, linjataktiikka. | Fredrik Suuri kehitti l:an suorastaan taituruudeksi.
lingota[38*] *v.* **1.** heittää lingolla. | L. kiviä. Ja Daavid pisti kätensä reppuunsa ja otti sieltä kiven, l:kosi ja satutti filistealaista otsaan VT. **2.** yl. heittää, sinkauttaa, singota, viskata, nakata. | Mies l:kosi kirveen menemään. Katapultti l:koaa lentokoneen ilmaan. Oietessaan kasvin kuiva korsi l:koaa siemenet usean metrin päähän. - - sun muutoin yhdellä potkauksella tästä mökkiisi l:koon KIVI. — *Abstr.* ja *kuv.* L. sanoja, ajatuksia. Minna Canth l:kosi voimakkaita syytöksiä yhteiskuntaa vastaan. Hän kohotti päänsä ja l:kosi kylmän, itsekylläisen katseen LEINO. **3.** erottaa j(ta)k aine(tta), vars. neste(ttä) jstak jllak keskipakovoimaan perustuvalla laitteella, sentrifugoida. | L. hunajaa [erilleen kennokakuista]. Vaatteet kuivataan l:koamalla keskipakokoneessa. Tekosilkkikuiduista l:gotaan liika happo erilleen. **4.** *intr. harv.* sinkoutua. | Kiljuset päästivät nuoran käsistään, ja silloin he kaikki l:kosivat ilman halki J.FINNE.
lingottaa[2*] *v. harv.* sinkauttaa, lingota. | L:i tohvelin kauas jalastaan.
lingvaali[4] *s. kiel.* konsonantti, joka muodostetaan kielen avulla, kieliäänne.
lingvisti[6] *s.* kielitieteilijä, kielentutkija.
lingvistiikka[15*] *s.* kielitiede, kielentutkimus.

lingvisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kielitieteellinen. | Puhtaasti l. tutkimus.

liniment|ti[4*] *s. farm.* (*rinn.* linjamentti) ulkonaisesti käytetty juokseva t. kiinteä, lämmössä helposti sulava lääke, jonka perusaineena on tav. rasva t. saippua t. nämä molemmat. | Reumatismin hoitoon käytetään erilaisia l:tejä. Voidella ihoa l:illä. — *Yhd.* ammoniakki-, kamferi-, kloroformi-, saippual.

linj|a[10] *s.* Merk.-ryhmät eivät aina selvästi toisistaan erotettavissa.

I. viiva, juova, ura. **1.** *harv.* Paperille piirretty suora l. Lastattaessa laiva saa upota vain tiettyyn l:aan asti. Kumitankoa taivutettaessa säilyttää yksi sen sisällä oleva l. alkuperäisen pituutensa. Valkea, hiukseton l. juoksi hänen otsaltansa niskaan alas KIVI. — *Yhd.* lasti-, vesil.

2. *kirj. harv.* viivake. — *Yhd.* latomal.

3. jllak tavalla maahan t. karttaan merkitty, jtak aluetta rajoittava, jtak suuntaa osoittava tms. (us. suora) viiva t. ura. | Rajaa osoittaa pyykitetty l. Uuden maantien l. kulkee A:n kautta. Paaluttaa, viitoittaa l. Käydä l. 'kulkea suunniteltua linjaa pitkin ja merkitä sen sijainti'. - - talvitien reikä aukeana l:ana lähti kylään päin KATAJA. — *Yhd.* apu-, asema-, koe-, kompassi-, mitta-, oja-, perus-, poikki-, raja-, tarkastus-, tukil. — *Erik.* **a.** eril. ulkopeleissä pelialueen rajasta. | Pallo lensi yli l:an. **b.** metsään (rajaksi) hakattu suora puuton ura. | Kapea, leveä l. L. kulkee mäen poikki. Avata, hakata, vetää l. Kulkea pitkin l:aa, yli l:an. - - siellä on l:at auki ja träkit pystyssä SILL. — *Kuv.* - - köntiipä avaamaan hänelle l:aakin ahtaalle sullottujen istuskelijain välitse LEHT. — *Yhd.* palo-, selkäl. **c.** *metsät.* metsän linja-arvioinnissa käytetty kapea tasalevyinen metsäkaistale, -vyöhyke. | Metsän arvioiminen toimitetaan usein säännöllisten välimatkojen päässä toisistaan olevilla, keskenään yhdensuuntaisilla l:oilla. 10 m:n levyinen l. — *Yhd.* koel.

4. kulkusuunta, -tie. | Rajat kulkevat toisia l:oja kuin ennen sotaa. Laiva kiersi l:alle [= kulkusuunnassa eteen] sattuvan luodon. Pois l:alta! — *Yhd.* ampuma-, näkö-, ohjaus-, tähtäysl.

5. *mer. ark.* päiväntasaaja. | Laiva kulki poikki l:an.

6. us. *mon.* jllek leimaa antavat ulkonaiset ääriviivat, peruspiirteet; joskus läheten merk:tä: muoto, muodot; puvusta: kuosi, leikkaus. | Maiseman pehmeät l:at. Laivan l:at. Gotiikan ylöspäin pyrkivät l:at. Pitää huolta l:oistaan 'vartalonsa muodoista' [yl. naisista puhuen]. Ei syö, vaan "ajattelee l:ojaan". Solakka l. Iltapuvun vyötärön muodikas l. Pukujen l. ei ole viimevuotisesta paljoakaan muuttunut.

II. kahden t. useamman peräkkäisen t. rinnakkaisen pisteen, paikan tms. muodostama todellinen t. ajateltu (us. suora) yhteys, rivi, jono, sarja, ketju.

1. ilmauksissa, jotka osoittavat, että kaksi t. useampia esineitä on sellaisessa keskinäisessä asemassa, että niiden voidaan ajatella (tav. katsojasta käsin) olevan samalla (suoralla) viivalla t. muodostavan joiltakin osiltaan (suoran) viivan. | Taulujen yläreunat ovat l:assa. Tietä reunustavat puut olivat kauniisti l:assa. Rakennus on poissa l:asta. Naulat lyödään riviin samaan l:aan. Aluksen paikka voidaan määrittää mittaamalla kahden l:assa olevan esineen ja kolmannen esineen välinen vaakasuuntainen kulma. — *Yhd.* katu-, rakennusl.

2. vars. *sot.* **a.** *hist.* taistelujärjestyksessä rinnakkaisten miesten t. taisteluyksikköjen rivi; vrt. lineaaritaktiikka. | Pataljoona oli hyökkäystä varten asetettu 4 rivin syvyiseen l:aan. Tykistö sijoitettiin l:aan jalkaväen tasalle. **b.** vars. *mon.* taistelurintamaan sijoittuneen miehistön, varustusten, taisteluhautojen, pesäkkeiden yms. yhteenkuuluva rinnakkainen rivi t. yhteys, rintamalinja; us. läheten merk:tä: asemat, rintama. | Maginot'n l. Venäläiset oikaisivat l:ojaan. L:at kestävät, murtuvat. Saksalaisten l:at murskattu Mohilevin luona. Päästä l:ojen läpi. Haavoittuneet jäivät l:ojen väliin. — *Kuv.* Työskennellä l:oilla 'aktiivisessa, toteuttavassa toiminnassa'. - - suomalaisuusrintama perääntyi niiltä l:oilta, joille Snellman sen kerran oli johtanut KOSKENN. — ***kautta linjan, pitkin linjaa*** kauttaaltaan, joka kohdassa, kaikkien kohdalta, kaikissa suhteissa. | Oppositio perääntyi kautta l:an. Palkkoja olisi nostettava pitkin l:aa. Teatterin ohjelmisto oli kautta l:an korkeatasoista. — *Yhd.* linnoitus-, puolustus-, rintama-, taistelu-, tuki-, tuli-, vartio-, viivytysl.; etul.; Mannerheimin-l. **c.** laivasto-osaston rivimäinen kulkumuodostelma: jono, rintama t. viistouma. | Laivastot lähestyivät toisiaan l:assa. Koko l. avasi tulen.

3. yl. kahden t. useamman paikan väli. | Puolustus keskitettiin Viipurista Käkisalmeen ulottuvalle l:alle. Arkeologiset löydöt ryhmittyvät l:alle Teuva—Kauhajoki—Kurikka—Ilmajoki. Ja rajaksenne itään päin määrätkää l. Enanista Sefaniin VT. — *Yhd.* järvi-, maasto-, vesil.

4. ed:een liittyen: kahden t. useamman paikan välinen säännöllisesti käytetty liikennet tiedotusreitti, -yhteys ja siihen kuuluvat laitteet (rautatie, autot, alukset, puhelin- t. sähköjohdot pylväineen tms.); joskus liikenne- t. tiedotusyhteyttä ylläpitävä laitos, yhtiö tms. | Helsingin—Lahden [auto]l. 6. l:an raitiovaunut. Suomen Höyrylaiva Oy:n Hullin l. Ruotsin Amerikan-l:an upeat höyrylaivat. L:an pääteasema. Liikennöidä jllak l:alla, jtak l:aa. Juna on l:alla 'kahden liikennepaikan välillä'. Lentoliikenteelle on avattu uusia l:oja. — L. [= puhelinyhteys] on poikki. L:alla on jokin vika. Sähkövirran teho siirretään muuntoasemille nelilankaista l:aa pitkin. - - te kurtiseeraatte ja kuuntelette salaa muita l:oja LEHT. — *Yhd.* auto-, laiva-, lennätin-, lento-, liikenne-, omnibus-, posti-, puhelin-, raitiotie-, rautatie-, sähköl.; kauko-, kaupunki-, pika-, siviili-, sotilas-, yhteysl.

5. šakkipelissä: ruutujen (suoraan t. viistoon) muodostama rivi. | Avoin l. Sulkea l. Mustan torni avaa valkoisen lähetille l:an b8—h2. — *Yhd.* h--, kuningas-, kuningatar-, lähetti-, torni-, upseeril.

6. eräissä joukkuepeleissä: jtak yhteistä tehtävää (us. rivissä) suorittavien pelaajien ryhmä, ketju. — *Yhd.* hyökkäys-, puolustus-, tukimiesl.

III. muuta, erikoistunutta abstr. käyttöä. **1. a.** suvun haara. | Suvun mies-, naispuolinen l. **b.** kasvien (harv. eläinten) jalostuksessa: yhden siemenen (harv. yhden eläinyksilön) jälkeläissarja. | Maatiaisvehnästä saatu kestävä l. Kehittää, ottaa l. Puhdas l. 'yhden itsesiittoisen yksilön jälkeläiset'. — *Yhd.* herne-, kaural.; sukul.

2. koulun, kurssin tms. osa(sto) t. suunta, joka opetusaineiden, opetusajan pituuden tms. suhteen muista eroten muodostaa oman (itsenäisen) kokonaisuutensa. | Lyseon klassillinen l. Ammattikoulun yleinen l. Matematiikan l. Kurssi jakaantui kolmen l:aan. — *Yhd.* kieli-, latina-, reaali-, sotilas-, talous-, tykistö-, viestil.; erikois-, ilta-, rinnakkaisl.

3. jhk päämäärään pyrkivä t. vievä kehitys t. toiminta, suunta, suuntaviiva(t), suuntaus; kehityksen t. toiminnan alue; menettelytapa, periaate, mielipidesuunta (us. kannattajineen) tms. | Hallituksen l. ulkopolitiikassa. Sekä näytelmän suuret l:at että sen yksityiskohdat. Tutkimus, joka noudattelee perinnäistä l:aa. Oli kuin elämä olisi kulkeva näin hautaan asti, samaa suoraa l:aa PAKK. — Toiminta pysyttelee isänmaallisella l:alla. Opetus liikkui liian kapealla l:alla. Teuraskarjan kauppa on kehittymässä osuustoiminnan l:alle. Kehitys suuntautui oikeille l:oille. Nuoria on autettava elämässä selville l:oille. Tavallisilta l:oilta poikkeava elokuva. Traagillisella l:alla on Jotunin korkein saavutus murhenäytelmä "Olen syyllinen" TARK. Hänen elämässään ei ole mitään selvää l:aa. — *Yhd.* kehitysl.

4. vars. *mus.* (kirjoitetun t. esitetyn, vars. laulu)musiikin melodian (ja tyylin) yhtenäisyys; (yhtenäinen, tasainen, rauhallinen) melodian kulku, melodia; linjakkuus. | Sävellyksestä puuttuu l:aa. Melodinen l. Esiintyjän laulullinen l. soi kiinteänä.

5. *vanh.* mittana: aik. 1/12 tuumaa = 2,06 mm (merk. '''); myöh. 1/10 desimaalituumaa = 2,97 mm. | Venäläinen l. on 2,54 mm. Kymmenen l:an öljylamppu 'lamppu, jonka lasin läpimitta on 10 linjaa'. Kolmen l:an kivääri.

linjaali[6] *s.* **1.** *vanh.* viivoitin. | L:n avulla vedetty viiva. **2.** vars. *ark.* ajoneuvojen jousi. **3.** *tekn.* metallipiena eräissä laitteissa. | Asetinlaitteiden l:t. **-rattaat** *s. mon.* jouselliset rattaat. | Keinuvat l. Eikä ne pienet l. / keikutella kestä KL.

linjaalit|on[57] *kar.a.* L:tomat, tärisevät maitorattaat.

linja-armeija *s. sot.* = linjaväki.

linja-|arvio, -arvioiminen, -arviointi *s. metsät.* metsän arvio(iminen), joka toimitetaan tasaisten välimatkojen päässä yhdensuuntaisilla kaistaleilla, linjoilla.

linja-auto *s.* jllak linjalla määrävuoroin liikennöivä, matkustajia kuljettava auto, linjavaunu, linjuri, omnibus, bussi. | Helsingin—Haminan l. Ajaa, matkustaa l:ssa, l:lla. **-asema** *s.*

linja-autoilija *s.* linja-autoliikennöitsijä.

linja-auto|liikenne *s.* **-liikennöitsijä** *s.* **-lippu** *s.* **-maksu** *s.* **-matka** *s.* L. Tampereelta Lahteen. Huvila on puolen tunnin l:n päässä kaupungista. **-n|kuljettaja** *s.* Tottunut l. **-pysäkki** *s.* **-reitti** *s.* **-yhteys** *s.* Kirkonkylästä on jokapäiväinen l. kaupunkiin.

linja|erotin *s. sähk.* suurjännitelinjalla johtojen erottamiseen käytetty erotin. **-hallinto** *s.* Sekä rautatiehallituksen että posti- ja lennätinhallituksen alaisena toimii l., joiden tehtävänä on huolehtia rautatie- sekä posti- ja lennätinliikenteen käytöstä. **-haut|a** *s.* (tav. maksuton) yhteis-, rivihauta, yleinen hauta. | -- unohtuneet l:ojen ruohottuneisiin jonoihin SILL. **-häiriö** *s. sähk.* **-häviö** *s. sähk.* häviö, joka sähkövirralle aiheutuu linjalla.

-linjainen[63] *poss.a.* Kaunis-, pehmeä-, puhdas-, suoral.; 10-l.

linja|jako *s.* koulun t. kurssin jako eri linjoihin. | Useiden oppikoulujen lukioasteella on l. **-jakoi|nen** *a.* -suus *omin.* L. lyseo. Oppikoulun l:set yläluokat. **-johdin** *s. sähk.* **-joukot** *s. mon. sot.* = linjaväki. **-jännite** *s. sähk.* 3.000 voltin l.

linjak|as[66*] *a.*, vars. *mus.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* yhtenäinen, kiinteä, tasaisesti etenevä; yhtenäisen, levollisen melodinen. | L. aaria. Laulaa l:kaasti. Laulajan äänen kiinteä l:kuus. — Romaani, josta puuttuu l:kuutta.

linja|keppi *s.* linjamerkiksi maahan pystytetty keppi. | Ojan suuntaa osoittavat l:kepit. Ihmisen elämänjuoksu kun ei ole l:kepeillä merkitty LEINONEN. **-kirjuri** *s. raut.* vrt. linjavirkailija. **-kuormaus** *s. raut.* linjalla, so. liikennepaikkojen välillä tapahtuva kuormaus t. purkaminen. **-laituri** *s. raut.* kahden aseman välinen sivuraiteeton kuormauspaikka. **-laiva** *s.* **1.** *sot.* 1600-luvulta alkaen käytetyistä suurista, tav. kolmikantisista, tykeillä varustetuista purjesotalaivoista; nyk. merk:ssä tav:mmin taistelulaiva. **2.** jllak linjalla määrävuoroin liikennöivä, tav. suuri (matkustaja)laiva. | L. Queen Mary. L:n salonki. **-laivasto** *s.* linjalaivojen muodostama laivaston osa. **-lastaus** *s. raut.* linjakuormaus. **-liikenne** *s.* jllak liikennelinjalla t. yl. liikennelinjoilla määrävuoroin tapahtuva liikenne. | Aikataulun mukainen l. Suomen valtamerentakainen l. **-linnoitus** *s. sotahist.* linnoituslinjan linnoitus. **-loisto** *s. mer.* loisto, joka joutuessaan ohjattavasta aluksesta katsoen toisen loiston kanssa samalle suoralle linjalle osoittaa väylän suunnan. **-luotsi** *s. mer.* koti- ja ulkomaan välillä linjaliikennettä harjoittavaan alukseen purjehduskaudeksi otettu luotsi, pitkäluotsi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L. varustus. L:sesti suoraan kulkeva tie.

linjamentti[4*] *s. farm.* = linimentti.

linja|merkki *s.* linjassa oleva t. jtak linjaa osoittava merkki. | Laivareitti on merkitty l:mer-

keillä. Raitiovaunun l. **-mies** *s. urh.* eril. ulkopeleissä: rajamies, rajatuomari. **-mittaus** *s. maanm.* linjojen avulla (vars. metsämaastossa) tapahtuva maanmittaus.

linjan|hakkuu *s.* linjan auki hakkaaminen. **-väli** *s.* linjojen väli.

linja|paalu *s. maanm.* linjamerkiksi pystytetty paalu. **-pataljoona** *s. sot.* linjajoukkoihin kuuluva pataljoona. **-pylväs** *s.* sähkö- t. puhelinlinjan pylväs. **-rykmentti** *s. sot.* **1.** linjajoukkoihin kuuluva rykmentti;)(nostoväkirykmentti. **2.** aik. eräissä maissa: muu kuin kaartinrykmentti. **-sei|väs** *s. maanm.* linjamerkiksi pystytetty seiväs. | Linja viitoitetaan l:päin.

linjasto[2] *koll.s.* Kartoitettavan alueen l.

linja|suojastus *s. raut.* liikennepaikkojen välinen turvalaitejärjestelmä, jolla estetään kahden t. useamman junan yhtaikainen pääsy samalle suojavälille. **-suora** *a.* -sti *adv.* aivan suora, viivasuora. | L. viiva, ura, oja, rivi. Kulkea l:an. L:na ampui näreillä viitoitettu tie yli jään KIANTO. Köysi jatkui l:na korkeutta kohti JÄRVENT. **-sähköttäjä** *s. raut.* vrt. **linja-virkailija.**

linja|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* osoittaa t. merkitä linja, linjoittaa. | L. nuoran avulla. Metsänpuoleisen ojan hän olisi voinut l. ja kaivaa suoraksi KARHUM.

linja|taktiikka *s. sotahist.* = lineaaritaktiikka. | Roomalaisten l. oli ylivoimainen vanhaan falangitaktiikkaan verrattuna. **-tarkastaja** *s.* posti- ja lennätinlaitoksen virkamiehiä; vrt. linja II.4. **-tuomari** *s. urh.* rajatuomari. **-vahvistin** *s. rad.* ohjelmalinjalta tulevaa lähetystä lähettimeen siirrettäessä käytetty vahvistin. **-vaihde** *s. raut.* linjalla oleva miehittämätön vaihde. **-valinta** *s.* kasvinjalostuksessa yhden siemenen jälkeläissarjaan eli linjaan perustuva valinta; vrt. risteytys. **-valo** *s. mer.* vrt. linjaloisto **-vaunu** *s.* linja-auto. | Matkustaa l:ssa. **-verkko** *s.* linjojen muodostama verkko. | Kartoitettavan alueen l. Raitioteiden l. **-vi|ka** *s.* vika puhelin- t. sähkölinjassa. | Puhelinyhteys on poikki l:an takia **-virkailija** *s. raut.* rautatien liikennevirkailija, jonka virantoimituspaikka vaihtelee kulloisenkin tarpeen mukaan. **-väki** *s. sot.* vakinainen väki ja reservi, linja-armeija, linjajoukot;)(nostoväki.

linjoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* merkitä linja(t) jhk, varustaa linjoilla, linjata. | Kartoitettava alue l:etaan. Seipäillä l:ettu tie. — *Kuv.* [Laulaja] A. l:taa tasaisesti 'laulaa linjakkaasti'.

linjoittain *adv.* linja kerrallaan; linjojen avulla, linjojen mukaan.

linjoittainen[63] *a.* vrt. ed. | Metsän l. arvioiminen.

linjuri[5] *s.* linja-auto. | Ajaa l:ssa.

link|ata[35*] *v. harv.* ontua, nilkuttaa, linkuttaa. | Hän l:kaa juoksujalkaa välikynnykselle KARHUM.

link|ku[1*] *s.* **1.** yksinkertainen oven t. portin sulkulaite; tav. oven t. portin pieleen keskeltä kiinnitetty puu- t. metallipiena, joka voidaan kiertää niin, että sen pää estää ovea t. porttia aukeamasta; joskus toisesta päästään oveen kiinnitetty puu- t. metallipiena, joka voidaan kääntää vastaavalla kohdalla pielessä olevaan koukkuun t. loveen; harvemmin: haka, säppi; vrt. salpa, lukko. | Oven, portin l. Panna ovi l:kuun. Avata ovi l:usta. Ovi oli l:ussa, vaan ei lukossa AHO. Seuraten Eeron neuvoa, kiersivät he l:un ovelta pois KIVI. Oli vielä avattava ja suljettava se veräjä, jonka l:un liikkeet Silja niin hyvin tunsi SILL. — *Yhd.* puul. **2.** muista, linkkua muistuttavista haka-, sulku- tms. laitteista. | Hammasrattaan kiertymistä estävä l. **3.** *link|ussa,* -kuun (adv.) esineistä, jotka jstak kohdasta taipuvat t. niveltyvät kahdelta vierekkäiseltä osaltaan vastakkain. | Linkkuveitsi on l:ussa 'kokoon käännettynä'. Jalat menivät maahan pudotessa l:kuun. — *Harv.* - - tosin löivät jalkasi hiukan l:kua LEHT.

linkku|lukko *s.* lukko, jossa salpa kiertyy linkun tavoin tapin ympäri. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Kääntyä, taipua l:sesti. **-tuoli** *s.* tuoli, joka voidaan kääntää linkkuun. **-varsta** *s. maat.* varsta, jossa lattiaa tapaava osa on yhdistetty varteen tapilla t. nahkahihnalla, niin että osat menevät linkkuun; *syn.* riusa. **-veits|i** *s.* taskuveitsi, jonka terä kääntyy kädensijaa vasten, tav. sen sisään, kääntö-, kääntöpää-, saranaveitsi. | Pieni, taskussa pidettävä l. L., jossa on kaksi terää ja korkkiruuvi. Avata l. 'kääntää terä kädensijan jatkeeksi'. L:en käyttö kynänteroittimena.

lin|ko[1*] *s.* **1.** heittoase, jolla singotaan kiviä, kuulia tms.; vars. sellainen, jossa heitettävän esineen sijoituspaikkana olevan nahkakaistaleen kummastakin päästä lähtee nuora ja jota pyörittämällä esine singotaan lentoon; myös joustava tanko tms., jolla sen päähän kiinnitetty esine singotaan ilmaan. | Heittää, singota l:golla. Pyörittää l:koa. L. kuului vanhalla ajalla sotilaan aseistukseen. Daavid voitti Goljatin l:golla ja kivellä. **2.** vars. *hist.* jnk joustimen voimaan perustuva (sota-aseena käytetty) katapultin tapainen heittokone. | Muureja vastaan singottiin l:golla raskaita kivenjärkäleitä. **3.** keskipakovoimaan perustuva laite, jota käytetään jnk aineen, vars. nesteen erottamiseen jstak, sentrifugi. | Hunaja erotetaan kennokakuista l:golla. Kuivata vaatteita l:golla. — *Yhd.* hunaja-, kuivausl.

linkohunaja *s.* linkoamalla kennokakuista erotettu hunaja.

linkoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < lingota. | L. kiviä. - - minä l:in itseäni [noitalingolla] mihin tahdoin KIVI.

linko|kivi *s.* lingolla singottava kivi. | Sileä l. **-mie|s** *s.* lingon käyttäjä, linkooja. | Taitava l. Ja l:het piirittivät kaupungin ja ampuivat sitä VT.

linkooja[10] *tek.* < lingota. | Kiven l. — Hunajan l. 'hunajalingon käyttäjä'.

linkopallo *s. urh.* suurehko pallo, johon on heittämistä varten kiinnitetty silmukka.

linkoutu|a[44] *pass.* ja *refl.v.* < lingota. | Hunaja l:u erilleen sentrifugissa. Kovien kotahedelmien auetessa siemenet l:vat parinkin metrin päähän. - - sammaleisista salvoksista l:u esiin miesparvi LEINONEN. - - salavihaiset katseet l:i-

vat häneen, niin kuin lymykätköstä nuolet KALLAS.

1. **linkut|taa**[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** liikkua t. käydä epätasaisesti, epäsäännöllisesti, lenkuttaa, nilkuttaa, ontua. | Kävellä, juosta l. L. vaivalloisesti eteenpäin. Kello käydä l:taa. [Mylly] kitisi ja l:ti PAULAH. **2.** *harv.* vilkuttaa, heiluttaa. | - - kuiskutti siihen taas Nikodemus sormellaan l:taen LASSILA. - - l:ti vasenta silmäänsä oikean silmän ummistuessa HEPOR.

2. **linkut|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** pianon tms. huonosta soittamisesta: kilkuttaa, rimputtaa. | L. pianoa. - - osasin l. eri soittokaluilla kaikki taitamani sävelet KIANTO. **2.** *harv.* soimisesta. | Kello soida l:taa.

linn|a[10] *s.* **1.** vihollisen hyökkäyksen varalta väestön suojaksi ja puolustuspaikaksi (entisaikaan) rakennettu varustettu paikka; linnoitettu asuinpaikka, rakennus t. rakennusryhmä; linnoitus. | Esihistoriallinen, keskiaikainen l. Turun, Viipurin l. Aatelisten lujat l:at. Kivestä rakennettu l. Muurien, vallihaudan ympäröimä l. L:an piha, torni, käytävät, portti. L:an rauniot. L:an päällikkö, herra, isäntä. Satujen lumottu l. — *Kuv.* Kotini on l:ani SP. Koulusta tuli valon ja edistyksen vahva l. Herra, minun kallioni, l:ani ja pelastajani! VT. Jumala ompi l:amme VK. — *Yhd.* aatelis-, muinais-, ritaril.; kivi-, lumi-, mäki-, paalu-, vaunu-, vesi-, vuoril.; maa-, maakuntal.; kehä-, keskus-, pyörö-, pää-, sisäl.; puolustus-, raja-, sotal.; (kuv.) hiekka-, ilma-, pilvi-, satu-, taikal.; laiskanl. **2.** yl. suuri, komea, vars. hallitsijan, jkn aatelisen, mahtihenkilön tms. asuinrakennus, palatsi, hovi. | Kuninkaan, keisarin, presidentin l. Vuorineuvos N:n l. Valtioneuvoston l. Talo komea kuin l. Joulu saapuu sekä rikkaiden l:oihin että köyhien mökkeihin. - - minä l:asta luolaan muutin KIVI. — *Yhd.* aatelis-, keisarin-, kuninkaanl.; huvi-, kesä-, metsästysl. **3.** vars. *ark.* vankila; vapausrangaistus. | Tuomita l:aan. Istua l:assa. Vaasan l. — Saada, tuomita l:aa. Siitä tulee l:aa. - - ukko istui l:aa, taisi istua elinkautista KIANTO. **4.** eräs tav. mailoilla ja palikoilla pelattava ulkopeli; siinä käytetty palikkarakenne. | Pelata l:aa. Pantiin l:aa ja ruvettiin lyömään linnapallia PAKK.

linna|-alue *s. hist.* alue, joka kuuluu jnk linnan valta- t. hallintopiiriin. | Maassamme oli jo v. 1308 kolme suurta l:-aluetta: Turun, Hämeen ja Viipurin. **-elämä** *s.* Keskiajan l. **-hallinto** *s. hist.* hallinto, jossa keskuspaikkoina ovat linnat. **-järjestelmä** *s.* Puolustusta tukeva l. **-kartano** *s.* linnamainen kartano, linna. | Porvoon kaupunki syntyi Porvoon l:n viereen. **-kaupunki** *s.* kaupunki, jossa on linna t. joka on syntynyt linnan yhteyteen. | Vanha l. Turku. **-kausi** *s. hist.* linnahallinnon kausi.

linnak|e[78*] *s. sot.* tukikohta t. asema, joka on varustettu toimimaan itsenäisesti joko yksin tai yhdessä toisten samanlaisten kanssa, linnoituksen osa, pieni linnoitus. | Rannikon puolustukseksi on rakennettu l:keita. Maanalainen l. Linnoituksen l:keet vaiennettiin pommittamalla. — *Yhd.* kenttä-, rannikkol.; betoni-, hirsi-, kalliol.; keskus-, ulkol.; umpil. **2.** *hist.* laivan kastelli.

linnake|ketju *s.* **-linja** *s.* **-vyöhyk|e** *s.* Sotasatama on mantereen puolelta vahvan l:keen suojaama.

linnakirkko *s. hist.* vanhemmalla keskiajalla Pohjoismaissa yleinen kirkko(tyyppi), joka samalla oli asukkaiden turvapaikkana vaaran uhatessa.

linnakkeisto[1] *koll.s. sot.* jnk sataman t. rannikon osan puolustamiseksi rakennettujen, keskenään yhteistoimintaan ja -johtoon soveltuvien linnakkeiden yhdistelmä; myös: linnakkeistoon kuuluva, noin patteriston suuruinen rannikkotykistöyksikkö.

linna|kreivi *s. hist.* tuomiovaltaa käyttävä linnan t. linnoitetun kaupungin päällikkö; myöh. suuren kaupungin ylin virkamies. **-kylä** *s. hist.* linnan yhteyteen syntynyt kylä. | Savonlinna syntyi Olavinlinnan yhteyteen l:nä.

linnalai|nen[63] *s.* linnassa olija, linnan asukas. | L:set kestivät uljaasti piirityksen.

linnaleiri *s. hist.* sotaväen rauhanaikainen majoitus (linnoihin, kuninkaankartanoihin sekä pappien, rälssimiesten ym. luo) Ruotsi-Suomessa 1500-luvulla. | L. tuli sotamiesten kansalta kantamien suostuntaverojen takia varsin rasittavaksi ja oli nuijasodan tärkeimpiä syitä. **-rasitus** *s.* **-velvollisuus** *s.*

linna|lääni *s. hist.* keskiajalla ja uuden ajan alussa Ruotsi-Suomessa hallintoalue, jonka keskuksena oli jk linna ja ylimpänä hallintomiehenä linnan päällikkö. | Turun, Käkisalmen l. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L. palatsi, asuinrakennus. Kirkko teki l:sen vaikutuksen. **-majuri** *s. hist.* linnoituksen t. suuremman linnueen komentajan kanslian esimies. **-mäki** *s.*, vars. *arkeol.* linnaksi varustettu mäki; mäki, jolle linna on rakennettu. | Pakanuuden aikainen l.

linnan|emäntä *s.* **-haltija** *s.* Turun ja Viipurin l. Bertil Eerikinpoika. **-herra** *s.* = seur. | Mahtava, vihattu l. **-isäntä** *s.* linnan omistaja t. päällikkö, linnanherra. | L. oli myös linnaläänin päämies. **-kappeli** *s.* **-kirjuri** *s.* **-kirkko** *s.* **-komentaja** *s.* **-muuri** *s.* linnaa ympäröivä muuri. **-neiti** *s.* **-neito** *s.* linnanherran tytär. | Urhea ritari ja uskollinen l. **-oikeus** *s.* = linnaoikeus. **-pappi** *s.* **-piha** *s.* Ulompi eli iso l. Sisempi eli pieni l. L:an johtava porttiholvi. **-portti** *s.* Nostosillan sulkema l. **-puisto** *s.* Versailles'n l. **-päällikkö** *s.* Viipurin l. Knut Posse. **-rakennusapu** *s. hist.* eräs suostunnan luonteinen henkilövero 1700-luvulla. **-raunio** *s.*, tav. *mon.* Vanhat, romanttiset l:t. **-rouva** *s.* linnanherran puoliso. | Keskiaikainen l. **-sali** *s.* Juhlallinen l. **-torni** *s.* Pyöreä, nelikulmainen l. Vangit heitettiin pimeään l:in. **-tupa** *s.* linnan (palvelus)väen yhteinen kokoontumis- ja oleskeluhuone. **-vahti** *s.* **-valli** *s.* **-vouti** *s.*, etup. *hist.* linnassa toimiva, vars. veronkannosta huolehtiva hallintoviranomainen; hallitsijan käskynhaltija; myöh. us. linnan taloudesta ja ulkonaisesta kunnosta huolehtiva henkilö. | Linnanisännän apuna oli l. Tasavallan presidentin l. **-väki** *s.*

linna|oikeus *s. hist.* aik. Ruotsin valtakunnassa tuomioistuin, joissa aatelisilla tilanomistajilla oli pitkälle menevä tuomiovalta alustalaistensa suhteen. | L:oikeudet lakkautettiin v. 1692. **-rakennus** *s.* Iso, kivinen, mahtava l. **-rangaistus** *s. ark.* vapausrangaistus. **-rauha** *s.* **1.** *hist.* kuninkaan sekä hänen linnansa ja oleskelupaikkakuntansa keskiajalla ja myöhemminkin nauttima oikeusturva. **2.** *kuv.* esim. valtiollisten puolueiden sopimus toistaiseksi lopettaa riitaisuudet; siihen perustuva olotila. | Puolueet tekivät sodan ajaksi l:n. Taloudellinen l. Yliopiston kielikysymyksessä saatiin aikaan jonkinlainen l. **-saari** *s.* saari, johon on rakennettu linna. **-tuomio** *s. ark.* vapausrangaistus. | 6 kk:n l. Saada l. **-tyyli** *s.* L:in rakennettu Kansallismuseo. **-tyyppi** *s.* Pyöreätorninen l. **-vankeu|s** *s.* Karkotustuomio muutettiin l:deksi. **-vuori** *s.* vuori, jolle on rakennettu linna; vars. *arkeol.* esihistoriallinen linna. | Rooman l. Capitolium. L:a on maassamme kymmenittäin. **-vyöhyke** *s.* Kauppateitä suojeleva l. **-väki** *s.* **1.** linnan asukkaat, linnanväki. **2.** linnaan t. linnoihin sijoitettu sotaväki, varusväki, -kunta. | Viaporin l.

linni[1] *s. ruok.* = blinii.

linnin|ki[6*] *s. käs.* vaatekappaleen (esim. kaula-aukon, hihansuiden, hameen t. housujen vyötärön) vahvikereunus; joskus: kauluri, kaulus(ta), vyötärö. | Hameen, housujen l. 'vyötärö'. Hihansuiden l:git. — *Yhd.* helma-, hihansuu-, vyö(tärö)l.

linnoit|taa[2*] *v.* rakentaa jhk kiinteitä puolustuslaitteita: linnoituksia, linnakkeita, eril. aseiden asemia, yhteysrakenteita, esteitä yms. | L:tamiseen kuuluvat toimenpiteet, joiden tarkoituksena on maaston tarjoaman suojan lisääminen sekä aseiden ja henkilöstön toimintamahdollisuuksien parantaminen taistelutehtävän suorittamista varten. L. jk alue, puolustusasema, raja, rannikko. Vahvasti l:ettu kaupunki. — *Yhd.* kanta-, kenttä-, pikal.

linnoittaja[16] *tek.*

linnoittamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* L. raja, kaupunki. Ahvenanmaan l:tomuutta koskeva sopimus.

linnoittamis|suunnitelma *s.* **-työ** *s.*

linnoittautu|a[44] *refl.v. sot.* varustautua pitämään asemansa rakentamalla siihen linnoituslaitteita. | Armeija l:i lujasti maastoon. Kapinalliset olivat l:neet kaupungintaloon. — *Kuv.* - - ruotsinkieliset l:vat omiin leireihinsä KOSKENN. Niiden käräjien jälkeen Jaskarin äijä l:i taloonsa entistä lujempaan SILL.

linnoittu|a[1*] *v.* šakkipelissä: suorittaa linnoitus, tornittaa. | Musta l:u kuningatarsiivelle. L:minen ei ole luvallista šakattaessa.

linnoituksellinen[63] *a.* linnoitusta t. linnoituksia koskeva; tav. par. linnoitus-, linnoituksen t. linnoitusten. | L. tilanne, par. linnoitustilanne.

linnoitu|s[64] *s.* **1.** vars. *sot.* puolustusta varten erityisin laittein ja rakentein varustettu tav. pienehkö alue; vrt. linna, linnake. | Luja, valloittamaton l. Viaporin l. Nykyaikainen l. on valtava järjestelmä maastoon sijoitettuja linnoituslaitteita. L:ksen vallit, muurit. L:ksen päällikkö, miehistö. Puolustaa l:sta. L. puolustautuu, kestää, antautuu. Hyökätä l:sta vastaan. Piirittää l:sta. Valloittaa l. — *Kuv.* Nykyaikainen taistelulaiva on uiva l. Lentävä l. 'eräs amerikkalainen pommikonetyyppi'. Venäjän keisarin hovi, taantumuksen l. — *Yhd.* kanta-, kenttä-, maa-, meri-, raja-, rannikkol.; hirsi-, kallio-, kivi-, paalul.; (hist.) pää-, sulkul. **2.** šakkipelissä: kuninkaan ja tornin yhtaikainen siirto siten, että kuningas siirtyy alkuasennostaan kaksi ruutua sivulle ja senpuoleinen torni kuninkaan toiselle puolelle lähimpään ruutuun, tornitus, rokadi. | Lyhyt [= kuninkaan puoleisella sivustalla tapahtuva] l. Pitkä [= kuningattaren puoleisella sivustalla tapahtuva] l. Tehdä, suorittaa l.

linnoitus|alue *s.* **1.** linnoitettu t. linnoitettava alue. | Suomenlinnan l. **2.** se osa linnoitusta ympäröivää maastoa, jolla omistus- ja vars. rakentamisoikeudet ovat linnoituksen taistelutehon säilyttämiseksi erityisten lakien ja rajoitusten alaisia, linnoitusesplanadi. **-esplanadi** *s.* = ed. 2. **-insinööri** *s.* **-joukot** *s. mon. sot.* linnoitukseen sijoitetut t. linnoittamista suorittavat joukot. **-järjestelmä** *s.* Uuspreussilainen l. Maan laaja l. **-kaupunki** *s.* linnoitettu kaupunki. | Viipurin l. **-ketju** *s.* Rajaa suojaa yhtenäinen l. **-laite** *s. sot.* tietyn puolustustehtävän suorittamista edistävä rakennelma, esim. taisteluhauta, piikkilankaeste, tulenjohtokorsu. **-laitos** *s.* **-linja** *s.* Ranskan itärajalle rakennettu l. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. rakennus(ryhmä), kaupunki. **-muuri** *s.* Kaupunkia ympäröi 15 m:n korkuinen l. **-op|pi** *s. sot.* oppi linnoituksista ja linnoittamisesta. | L:in asiantuntija. **-patteri** *s.* **-rakennus** *s.* **-saar|i** *s.* Suomenlinnan l:et. **-sota** *s.* linnoitusten turvin ja niitä vastaan käyty sota; vrt. asema-, liikuntasota. **-suunnitelma** *s.* **-tai|to** *s.* linnoittamistaito. | Jo roomalaisten keskuudessa l. oli korkealla tasolla. L:don opettaja. **-tapa** *s.* **-tekniikka** *s.* Nykyajan kehittynyt l. **-tiede** *s.* **-toimi** *s.* Johtaa l:a. **-toimisto** *s.* Päämajan l. **-tykistö** *s. sot.* linnoitukseen kuuluva tykistö; us. kenttätykistön vastakohtana. **-|työ** *s.* Rajalla suoritettiin laajoja l:töitä. **-upseeri** *s.* Taitava l. **-valli** *s.* Kaupunkia ympäröivä l. **-vyö** *s.* **-vyöhyk|e** *s.* Viholliset tunkeutuivat l:keeseen. L:keen ensimmäinen linja on murrettu. **-väki** *s.* linnoitusjoukot.

linnoitutt|aa[2*] *fakt.v.* < linnoittaa. | Wallenstein l:i vahvan aseman n. 6 km:n päähän Kustaa Aadolfin leiristä.

linnue[78] *s.* linnaan sijoitettu sotaväki, linnan varusväki, linnaväki. | L. pakotettiin antautumaan. Linnoituksen sisäpuolelle rakennettiin l:elle tilavat asunnot IVALO.

linnun|ampuja *s.* - - tunnettu l. ja hylkeentappaja, Saukkosaaren Matti Korsu AHO. **-ansa** *s. mets.* **-herne** *s.* Lathyrus, pystyvartisia, punertava- t. sinipunakukkaisia nätkelmiä. | Syyläinen l. **-häkki** *s.* **-höyhen** *s.* **-jal|ka** *s.* **1.** varsin. merk. | L:an jälkiä. **2.** *kasv.* Ornithopus, punertava- t. kellertäväkukkaisia pehmeäkarvaisia hernekasveja, serradella. **-kaali** *s.* Lapsana, keltateriöisiä mykeröukkaiskasveja,

vars. L. communis, yleinen linnunkaali, pelloilla, puutarhoissa ym. tavallinen rikkaruoho. **-kasvot** *s. mon. kuv.* pienistä, kapeista, teräväpiirteisistä kasvoista. | Kasvot vain olivat aikuisen: harmaat, kuivettuneet, pienet l. HELVI HÄMÄLÄINEN. **-kiel|i** *s.* **1.** L:et olivat roomalaisten herkkua. **2.** lintujen puhumaksi kuviteltu kieli. **3.** *tekn.* = seur. **-kieliviila** *s. tekn.* kärkeään kohti kapeneva viila, jonka poikkileikkaus on mykiömäinen. **-kirsikka** *s.* Prunus avium, kirsikkapuu, jonka luumarjat ovat imeliä; sen luumarja; *syn.* imelä kirsikka. **-kuv|a** *s.* Koristettu l:in. L:ia eli bulvaaneja käytetään houkuttimina eräitä lintuja pyydystettäessä. **-lanta** *s.* L. on hyvää kukille. **-laulu** *s.* L. soi, helisee. Ilma on l:a täynnä, suurta ja pientä ääntä, viserrystä ja piipitystä LINN. **-lauluinen** *a.* L. lehto. **-laulupuu** *s.* Keskelle kaskea jätettiin l. **-lento** *s.* **-liha** *s.* Paistettua, keitettyä l:a. **-liverry|s** *s.* Metsä helisee l:ksestä. **-loukku** *s. mets.* Polulle rakennettu l. **-luu** *s.* Kevyet l:t. **-maito** *s.* **1.** *kasv.* Ornithogalum, valkokukkaisia sipulillisia liljakasveja, joista eräitä lajeja viljellään puutarha- ja huonekasveina. **2.** *kans.*, us. *leik.* jstak kuvitellusta, olemattomasta herkusta; joskus yl. jstak mahdottomasta, jota ei voi saada; myös viinasta. | [Saksojen maalla] nieltiinkin hopeakannusta l:a LEINONEN. Nytkin jo syötiin yksin l:a siansarvisilla lusikoilla, mitähän sitten häissä SEPPÄNEN. **-metsästys** *s.* L. ei ole sallittua kaikkina vuoden aikoina. **-mun|a** *s.* L:ien keräilijä. Kalevalassa kerrotaan maailma luodun l:asta. **-muotoinen** *a.* myös ⌒. | L. koru. **-nahk|a** *s.* L:oja käytetään joskus vaatteisiin, etenkin koristamistarkoituksessa. **-nim|i** *s.* Suomalaiset l:et. **-nokka** *s.*

linnun|paisti *s.* = lintupaisti. | - - elääkö hän siitä l:paistin kärystä TALVIO. **-pelät|in** *s.* lintujen karkottamiseksi kasvitarhaan, pellolle tms. asetettu, us. seipäistä ja vanhoista vaatteista ihmistä muistuttavaksi tehty laite. | L. seisoo pellolla. L:timen tuulessa lepattavat rääsyt. — *Kuv.* oudon näköisestä, rumasta vaatekappaleesta, kummallisesti pukeutuneesta ihmisestä tms. | Mikä l. sinulla on päässäsi? Ei tuollaisen l:timen kanssa kehtaa ravintolassa istua. **-pelätti** *s.* = ed. | - - muistuttaen tamineiltaan ja usein eleiltäänkin l:ä SILL. **-pesä** *s.* **1.** varsin. merk. | Jouhista, sammalista, oksista tehty l. Korkealla puussa on l. Asunto pieni ja sievä kuin l. **2.** *kasv.* = pesäjuuri. **3.** *ruok.* linnunpesää muistuttava leivos, voilaite tm. **4.** *voim.* = pesäriipunta. **-piimä** *s. kans.* = linnunmaito 2. | Kaikkea rahalla saa paitsi Jumalan armoa ja l:ä SP. [Runoniekat] juovat ainoastaan l:ä LINN. **-poika|(nen)** *s.* Pieni, avuton l. Säikähtynyt kuin pesästä pudonnut l. - - avaa suunsa selälleen kuin l:nen AHO. **-pyydy|s** *s. mets.* Kokea l:ksiä. **-pyydystäjä** *s.* **-pyynti** *s.* **-pyytäjä** *s.* lintujen pyydystäjä. | L:n loukut ja satimet. **-pää** *s.* **-pönttö** *s.* lintujen pesimäpönttö. **-ra|ta** *s.* *(erisn.)* lukuisien tähtien sekä kaasu- ja pölyaineen muodostama himmeävaloinen vyöhyke taivaankannella; linnunrata-, tähtikunta. | L:dan navat. L. kimalteli kuin valkea silkkivyö AK. Hän l:dan / näki timanttikäätynä kimaltavan KAILAS. **-ratajärjestelmä, -ratakunta** *s. täht.* = tähtikunta. | Meidän oma l:mme on ns. kierteissumu. **-rihma** *s. mets.* lintujenpyyntirihma. **-ruoho** *s.* Polygala, Polygalaceae-heimoon kuuluvia, yl. sinikukkaisia monivuotisia ruohoja. **-ruoka** *s.* Siemenet l:na. **-siemen** *s.* lintujen ruoaksi käytettäviä siemeniä. **-sii|pi** *s.* Pöytä lakaistaan l:vellä puhtaaksi. **-silm|ä** *s.* **1.** L:ällä [= ylhäältä päin] nähty maisema. Silloin hän katsoi minua peljästyneenä kuin paulaan sattunut lintu niillä säikkyväisillä l:illänsä KALLAS. **2.** *kasv.* Chrysosplenium, matalia, hentoja kivirikkokasveja, joilla on pienet, kellertävät, terättömät kukat. **3.** *käs.* yksinäinen, pienellä pistolla kiinnitetty ketjupisto. **-sul|ka** *s.* L:in somistettu hattu. **-suojelu** *s.* lintujensuojelu. **-suosija** *s. kasv.* kasvi, jonka pölytys tapahtuu lintujen välittämänä. **-teitse** *adv.* = linnuntietä. **-tie** *s.* kahden paikan lyhin väli. — Vars. *linnuntietä* (adv.) lyhintä, suorinta (tav. vain ajateltavissa olevaa) tietä. | Väliä on l. noin 400 km. Kaupunki sijaitsee l. 250 km:n päässä rannikolta. **-täkkä** *s. kans.* kevätahavassa kuivattu linnun (rinta)liha. **-ään|i** *s.* Matkia l:iä. Tuhat pientä l:tä liversi pilvessä KAILAS.

linnusta|a[2] *v.* pyydystää lintuja. | Käydä, olla l:massa.

linnustaj|a[18] *tek.* Taitava l. Setterit ovat hyviä l:ia. Sillä hän pelastaa sinut l:an paulasta, turmelevasta rutosta VT.

linnustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < linnustaa. | - - olen l:lut aina elokuun keskipaikoilta melkein tähän asti KIVI.

linnusto[2] *koll.s.* jllak alueella elävät t. määräryhmään kuuluvat linnut kokonaisuutena, lintulajit. | Metsän, suon l. Afrikan monimuotoinen l. — *Yhd.* meri-, metsä-, talvi-, vesil.

linnustus[64] *teonn.* < linnustaa. | Vesilintujen l. Harjoittaa l:ta. **-kausi** *s.* L. alkaa, loppuu. **-retki** *s.* Tehdä l:ä.

linnut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < lintu. | L. seutu, metsä, järvi.

linoksyyni[4] *s.* kiinteä, kimmoinen aine, joksi ns. kuivuvat öljyt muuttuvat ilman hapen vaikutuksesta.

linoleikkaus *s.* = linolileikkaus.

linoleum[7], **-matto** *s.* = linoli(matto).

linoli[6] *s.* = linolimatto. | L:lla päällystetty lattia. L:n leikkaaminen. **-happo** *s. kem.* pellavaöljyhappo. **-laat|ta** *s.* L:taan leikattu kuva. Painaa l:alla. **-lattia** *s.* linolimatolla päällystetty lattia. **-leikkaus** *s.* graafinen menetelmä, jota käyttäen kuva leikataan linoliin ja painetaan sillä paperiin, kankaaseen tm.; siten tehty kuva t. kuvio; myös vastaavasta grafiikan alasta. **-mat|to** *s.* lattian, harvemmin seinän tm. peitteeksi käytetty levy, jota valmistetaan kiinnittämällä karkean juuttikankaan pintaan korkki- t. puujauhoista, vernissasta, hartseista ja väriaineista tehty 2—10 mm paksu kerros; *syn.* korkkimatto, linoli, linoleum(matto). | Rulla l:toa. Lattia päällystetään l:oila. Yksivärinen, kuviollinen l. **-paino** *s.* linolileik-

kausta käyttävä paino. **-pinta** *s.* Lattian l. **-tehdas** *s.*
linonki[6*] *s. kut.* aik. hieno, valkaistu pellavakangas; nyk. tav. sileä, ohut, jäykähkö puuvillakangas.
linotyyppi[4*] *s. kirj.* = seur.; vrt. monotyyppi. **-kone** *s.* kiinteitä kirjakerivejä valava latomakone. **-ladelma** *s.* kiinteärivinen ladelma. **-latoja** *s.*
linssi[4] *s.* **1.** vars. optisissa välineissä ja kojeissa käytetty, valonsäteitä kokoava t. hajottava läpinäkyvä (lasi-, kristalli)kappale, jota rajoittaa kaksi pallopintaa t. pallopinta ja taso; *syn.* mykiö; vrt. suurennus-, pienennyslasi. | Lasinen, kristallinen, muovinen l. Kupera, kovera l. Suurentava, pienentävä l. [Valonsäteitä] kokoava, hajottava l. Akromaattinen l. Silmälasien, kaukoputken, valokuvauskoneen l:t. L:n polttoväli, polttopiste. Erilaiset l:t taittavat valoa eri tavoin. L:n hionta. — *Yhd.* hajottaja-, kokooja-, ulkol.; lasil. **2.** *anat.* silmässä kehäkalvon takana oleva kaksoiskuperan linssin muotoinen valoa taittava osa, mykiö. | Silmän l. — *Yhd.* silmäl. **3.** *geol.* kuperan linssin muotoinen muodostuma toisen sisässä. | Linsseinä esiintyvää rikkikiisua. — *Yhd.* malmil. **4.** kylvövirvilä; vars. sen siemenistä.
linssi järjestelmä *s.* linssistö. **-kotelo** *s. anat.* silmän mykiötä ympäröivä kalvo. **-laite** *s.* Valokuvauskoneen l.
linssillinen[63] *poss.a.* L. aukko.
linssi|mäinen[63] *kalt.a.* mykiömäinen. | L. levy, solu, kerrostuma. **-paperi** *s.* mikroskoopin linssien puhdistukseen käytetty erikoisen hieno ja pehmeä silkkipaperi. **-ryhmä** *s.* Mikroskoopin l.
linssistö[2] *koll.s.* linssit, linssijärjestelmä, -ryhmä. | Kaukoputken, valokuvauskoneen l.
linssitön[57] *kar.a.* Alkeellinen l. kamera.
linssiyhdistelmä *s.* Kauko-objektiivi on etäisten esineiden kuvaamisessa käytetty l.
lint|assa, -alla(an), -taan, -alle(en) *adv.* jalkineista t. niiden koroista: kieroon vääntyneenä, astuttuna, läntässä, lysyssä. | Kengät, korot ovat l., l:allaan. Laahustaa tohvelit l:allaan. L:taan menneet, astutut saappaat. - - saappaat makasivat maassa korot l:allaan HAARLA. — *Harv.* - - kaikkia muita kurjempi on hiireläisten mökki. Harmaampi se on ja lahompi kuin muut ja l:allaan ja läntällään KOJO.
lint|ata[35*] *deskr.v.* lyömisestä t. heittämällä jhk satuttamisesta. | L. kivellä jkta päähän. - - l:taisin sinua niin korvalle, että se sois vielä huomennakin NUOLIV.
linterit[5] *s. mon. kut.* tavallisella kehruukoneistolla kehrättäväksi kelpaamattomat, lyhyet puuvillan kuidut, jotka loukutettaessa jäävät siemeniin.
lint|ti[4*] *s. murt.* leveä silkkinauha. | Hiukset l:ein sidottuina.
linttikivi *s. murt.* litteä, sileä kivi. | Heitellä voileipiä l:llä.
lin|tu[1*] *s.* **1.** selkärankaisia, tasalämpöisiä, munivia eläimiä, joiden eturaajat ovat muodostuneet lentimiksi ja joiden ruumis on yl. höyhenpeitteinen. **a.** Varpuset, rastaat, peipposet ym. l:nut. Iso, pitkäsiipinen, lyhytnokkainen, musta l. Kesy l. L:nun höyhenet, sulat. L:nun nokka, siivet, pyrstö, jalat, varpaat. L:nun kupu. L:nun muna, poika(nen). L:nun pesä. L. lentää, liitää. L. pyrähti lentoon. Hautova l. L:nut laulavat. L:nun viserrys, liverrys. Pyydystää l:tuja ansoilla, loukuilla. Metsästää, ampua l:tuja. Keittää, paistaa, syödä l:tua. Täytetty l. - - vallitkaa meren kalat ja taivaan l:nut VT. — *Yhd.* kana-, kyyhkys-, lokki-, rastas-, sorsa-, varis-, varpusl.; käpy-, leppä-, nurmi-, paarma-, tynnyri-, uunil.; aro-, maa-, meri-, metsä-, vesil.; kesä-, päivä-, talvi-, yöl.; haaska-, häkki-, kierto-, koti-, laulu-, muutto-, paikka-, peto-, pikku-, riista-, vahinko-, villil.; emo-, koiras-, naaras-, poikal.; koriste-, kultal.; satu-, vaakal. **b.** eril. vertauksissa ja sanonnoissa. | Vapaa, iloinen, huoleton kuin taivaan l. Kuin häkkiin teljetty, suljettu l. 'vailla vapautta'. Jku syö kuin l. 'niukasti'. Hänestä ei tiedä, onko hän kala vai l. 'mikä hän on miehiään'. Äänellänsä l:tukin laulaa SL. Höyhenistään l. tunnetaan SL. — *Kuv.* ihmisestä. | Harvinainen l. 'harvinaisuus, harvinainen ilmestys'. Edith Södergran, ruotsinkielisen kirjallisuutemme outo l. Pahan ilman l. 'onnettomuuksien, ikävyyksien aiheuttaja t. enne, ennustaja'. Vai sellainen l. hän on! - - tahdon tarkan tiedon mistä ja mikä l. sinä olet KIVI. Helli on - - semmoinen maailman l. ja jo pahassa huudossakin PAKK. Pienet l:nut ovat laulaneet [= on kuiskittu, kerrottu] että - -. — Joskus hyväilevästi lapsesta t. rakastetusta. | Oma l:tuni! — *Yhd.* houkutus-, ilo-, lempil. **2.** *kuv.* lentokoneesta. | Kolme hopeanhohtoista l:tua kaareili kaupungin yllä. — *Yhd.* metalli-, teräsl.
lintu|aihe *s.* L:aihein koristettu astiasto. **-aiheinen** *a.* L. kudos, maalaus. **-emo** *s.* L. hautoo pesässään. **-heimo** *s. el.* Sorsat, sorsalintujen lahkoon kuuluva l. **-häkki** *s.* häkki, jossa (laulu)lintuja t. -lintua pidetään huoneessa, linnunhäkki. | Katosta riippuva l. Mökki oli pieni kuin l.
lintui|nen[63] **1.** *poss.a.* lintuisa. | Erittäin l. järvi. — Vars. *yhd.* runsas-, vähäl. **2.** *s. vanh. runok.* lintunen. | Tuossahan minun molemmat l:seni KIVI.
lintuisa[13] *poss.a.* runsaslintuinen. | L:t riistamaat.
lintujah|ti *s.* Olla l:dissa.
lintujensuojelu *s.* lintujen, vars. hyödyllisten pikku- ja riistalintujen suojeleminen ja sitä tarkoittavat toimenpiteet. **-alue** *s.* **-laki** *s.* **-yhdistys** *s.*
lintu|järvi *s.* Äyräpäänjärvi, tunnettu l. **-kanta** *s.* Seudun l. on arveluttavasti vähentynyt. **-kastike** *s. ruok.* Ruskea, sakea l. **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s.* **-keitto** *s. ruok.* **-kirja** *s.* **-koira** *s. mets.* lintujen metsästykseen käytetty koira. | Suomen pystykorva eli haukkuva l. **-kokoelma** *s.* kokoelma täytettyjä lintuja. | Koulun l. **-kolera** *s.* = kanakolera. **-ko|to** *s.* tarunomainen, kääpiöiden asumaksi kuviteltu (onnen)maa, johon muuttolintujenkin us. uskotaan

talveksi lentävän. | Onnen saari, kaukainen l. — *Kuv.* - - heittäkäämme pois kaikki synnin eljet, kaikki viha, riita ja vaino täällä l:dossa [= Impivaarassa] KIVI. **-kotolai nen** *s. myt.* lintukodon asukas, (taivaan)ääreläinen, kääpiö. | - - houreessa näkevät he alati ympärillänsä jotain pientä kansaa, l:sia KIVI. Oli siinä miehiä pitkiä kuin honkia ja lyhyitä kuin l:sia LEHT. **-kuoro** *s.* Ja yöhön tulvii l:n ääni SARKIA. **-kuva** *s.* Ferdinand v. Wrightin tunnetut l:t. **-kuvio** *s.* L:in koristettu arkku. **-laji** *s.* Maamme l:t. **-lammikko** *s.* Eläintarhan l. **-lauta** *s.* pikkulintujen ruokkimista varten esim. ikkunan ulkopuolelle seinään asetettu lauta. **-lisko** *s.* Iguanodon, eräs jurakauden lisko. **-lukko** *s.* muodoltaan lintua muistuttava, eril. vitjoissa käytetty lukkolaite. | Puomisiteen l. **-maailma** *s.* Hippiäiset, l:n kääpiöt. Jäämeren runsas l. **-maalari** *s.* L. Matti Karppanen. **-maalau s** *s.* Wrightin veljesten l:kset. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* L. eläin. L. esine. L:sen teräväpiirteiset kasvot. L. äännähdys. **-malja** *s.* = hanhikko. **-metsä** *s.* Riistainen l. Käydä, kuljeskella l:ssä 'pyydystämässä lintuja'. **-mies** *s.* lintujen metsästäjä, linnustaja. **-muhennos** *s. ruok.* **-myymälä** *s.* Kauppahallin l:t.

lintu nen[63] *dem.s.* Pienet l:set. L. lehosta lauloi, / pieni lintu pensahasta KAL. — Us. hyväilynimityksenä lapsesta, rakastetusta tms. | Äidin pieni l. Minne mielit, l:seni? LEINO. Otsoseni, l:seni, / mesikämmen, kääröseni KAL. — *Yhd.* laulul.

lintu niidet *s. mon. kut.* niidet, joita käytetään lintuniisikankaan kudonnassa. **-niisikangas** *s. kut.* harsokangas, jossa erityisten niisirakenteiden avulla osa loimilangoista on järjestetty kiertymään viereisten loimilankojen yli t. ympäri. **-niisisidos** *s. kut.* vrt. ed. **-paisti** *s.* Herkullinen l. **-pari** *s.* L. rakentaa pesää. **-parv|i** *s.* L. pyrähti lentoon. Suuret l:et kiitävät syksyisin etelään. **-perspektiivi** *s.*; tav. vain iness:ssä ja elat:ssa: (viistoon) ylhäältä päin (katsottuna). | Katsella jtak l:stä. Kuvassa näemme kylän l:ssä, l:stä. — *Geom.* L. on deskriptiivisen geometrian projektioita. **-pyssy** *s.* Haulikko l:nä. **-pönttö** *s.* = linnunpönttö. **-rutto** *s.* viruksen aiheuttama erittäin tuhoisa siipikarjan tauti, kanarutto. **-saalis** *s.* **-suojelu** *s.* par. lintujensuojelu. **-taulu** *s.* Matti Karppasen l:t. **-tiede** *s.* lintuja käsittelevä eläintieteen haara, ornitologia. **-tieteellinen** *a.* L. yhdistys. L. havaintoasema, tutkimus. **-tieteilijä** *s.* lintutieteen harjoittaja, ornitologi. **-täi** *s.* vars. kanojen höyhenissä ulkoloisena elävä väive. **-verkko** *s.* lintujen pyydystämiseen käytetty verkko. **-vuor|i** *s.* tav. korkea, jyrkkä merenrantakallio, jolla pesii yhdyskunnittain lokkeja, ruokkeja ym. lintuja. | L:ia tavataan varsinkin Pohjois-Jäämeressä ja Atlantin pohjoisosissa. **-yhdyskun|ta** *s.* Lintuvuorten valtavat l:nat.

liossa ks. liko.

lio|ta[38*] *v.* jatkuvasta vedessä (nesteessä) olemisesta ja tav. myös sillä kyllästymisestä; vars.: olla jtak tiettyä tarkoitusta (pehmenemistä, puhdistumista tms.) varten nesteeseen pantuna, olla liossa. | Herneet saavat ennen keittämistä l. vedessä. Ohraryynien likoaminen [pehmeiksi] tapahtuu nopeammin lämpimässä kuin kylmässä vedessä. Liian suolainen liha pannaan likoamaan. Pellavat ovat likoamassa. Kuivunut öljymaali likoaa helposti, kun sitä kastelee väkevällä lipeäkiviliuoksella. Puhtaiksi l:nneet astiat. Vaatteista on l:nnut enin lika. - - poikani matalat jalkineet likosivat mäskiksi KIANTO. Tie, jota hän ajoi, oli musta ja l:nnut IVALO.

liot ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < liottaa. | Sieniä l:ellaan vedessä 8—10 tuntia. L. jalkojaan pesuvadissa. — *Kuv.* - - muuttaen yhdestä lysti-paikasta toiseen häärahoja l:ellen [= kulutellen] KIVI.

liot in[56*] *s. farm.* liotusaine. | Vesiuutteen l:timena käytetään vettä tai laimeaa veden ja spriin seosta.

liot|taa[2*] *kaus.v.* (< liota) vrt. huuhtoa, viruttaa. **1.** henkilösubj:n ohella: pitää, antaa olla jatkuvasti nesteessä (vedessä) ja tav. siten kyllästää, pehmentää, irrottaa jstak jtak ainetta, puhdistaa tms., pitää liossa. | L. likaisia käsiään. Suolasieniä on ennen käyttöä l:ettava vedessä. Kalat huuhdotaan l:tamatta niitä. Nahka menettää liiasta l:tamisesta kiiltonsa. Pellavan kuidut erotetaan l:tamalla. Pehmeiksi l:etut herneet. Kuumassa vedessä taipuisaksi l:ettu vitsas. L. astiat puhtaiksi. Vaatteista l:etaan lika lämpimällä vedellä. Kemiallinen l:taminen. **2.** asiasubj:n ohella: kyllästää, pehmentää, puhdistaa tms. | Vesi l:taa pellavista kuidut erilleen. Sateen l:tamat vaatteet, tiet. Tulvan l:tama pelto.

liottamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole liotettu. | L. lipeäkala.

liottamis- = liotus-.

liottamo[2] *s.* huone, tehtaan osasto tms., jossa jtak liotetaan. | Nahkimon l.

liottu a[1*] *pass.v. harv.* liota. | Märäksi l:nut turkki. Saunan tuoksu muka l:i pois ihosta SEPPÄNEN.

liotus[64] *teonn.* < liottaa. | Lipeäkalan, vaatteiden, nahkojen l. Pellavan l. vedessä, nurmikolla. Kemiallinen l. — *Yhd.* hanki-, höyry-, kaste-, keto-, nurmi-, vesil.; alku-, loppul. **-aine** *s.* liotin. | Vesi on tavallisin l. **-allas** *s.* **-amme** *s.* **-laitos** *s.* Pellavien l. **-vesi** *s.* Herneiden, kalan, pellavan l.

liotuttaa[2*] *fakt.v.* < liottaa.

lip *onom.adv.* kevyesti läiskävästä äänestä, vars. yhteydessä: lip lap. | Kämmenet sanoivat: lip lap, lip lap.

lipa[10*] *s. harv.* kieli. | - - liikkuuko sinun l:si? KS.

lipaasi[6] *s.* rasvoja ja yksinkertaisia estereitä hydrolyyttisesti hajottava entsyymi. | Ruoansulatuksessa l:lla on tärkeä tehtävä. — *Yhd.* haima-, lihas-, maha-, maksal.

lipais ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < lipoa. **1.** pyyhkäistä, hipaista kielellä; joskus: ryypätä, siemaista, haukata nopeasti. | L. kielellä huuliaan, suupieliään. L. kieltään 'nuolaista kielellä huuliaan'. Kielen l:u. Koira l:i kielellään vettä ojasta. Kettu syödä l:i koko paistin.

-- suostui l:emaan puoli kupillista "marjaviiniä" KIANTO. — Liekki l:i uunin suuta. Sitten l:ee Taavetti peukalolla suutaan M.MERENMAA. 2. *murt.* livahtaa. | -- niin karkuun tyttö l:i ALKIO.

lipajaa *prees.* ks. lipistä.

lipak|ka[15]* *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* liukas, livakka, lipsakka, sujakka; lipevä. | L:at sukset. -- koko näppärä ja l. miehen jalli KIANTO. -- l:an näköisinä puhelivat ja naureskelivat PAKK.

lipak|ko[2]* *s.* ja *a.* *harv.* liukas, lipakka (olento, esine). | Älä nyt siinä tirsku, lemmon l. ALKIO. Sukset, -- pienet kotitekoiset "l:ot" KOSKENN.

lipallinen[63] *poss.a.* < lippa. | L. lakki.

lipare[78] *s. murt.* lappunen, tilkku, liuska.

lipariitti[4]* *s.* kemialliselta kokoomukseltaan graniittia vastaava vulkaaninen kivi(laji). **-nen**[63] *a.* Kvartsiporfyyri on vanha l. kivilaji.

lip|as[66]* *s.* **1.** pieni kannellinen, tav. puinen t. metallinen säilytyslaatikko; vrt. rasia, vakka, arkku, kirstu. | Puinen, hopeinen, pahvinen l. Leikkauksin koristettu l. L:paan kansi, lukko, avain. Avata, sulkea l. Säilyttää rahaa, koruja, ompelutarvikkeita l:paassa. — *Kuv.* Avata sanainen l. 'ruveta puhumaan (vuolaasti, monisanaisesti)'. -- minä unteni l:paan auki lyön KOSKENN. — *Yhd.* aarre-, kirje-, koru-, matka-, ompelu-, raha-, säästöl.; hopea-, kulta-, metalli-, pahvi-, puul. **2.** *sot.* patruunalipas. | (Kone)pistoolin l. Täyttää l. — *Yhd.* laatikko-, panos-, patruuna-, putki-, rumpu-, varal. **3.** *kal.* havaspyydyksiä kudottaessa pitkin ainaa silmien kiinnityssolmujen merkkinä siirrettävä, kaksin kerroin taitettu tuohi- t. nahkalappu.•

lipaslaukku *s. sot.* Konepistoolimiehen l.

lipasta|a[2] *s. sot.* työntää (patruunat) lippaaseen. | Pikakiväärin patruunain l:minen.

lipasto[2] *s.* auki vedettäviä laatikoita sisältävä, tav. matalahko säilöhuonekalu, "piironki"; vrt. kaappi. | Kustavilainen l. Kaareva-, suoraviivainen l. L:n kansi, laatikot. L:lla on valokuvia ja koriste-esineitä. — *Yhd.* kirjoitus-, rokokoo-, vinol.

lip|ata[35] *deskr.v.* nopeasta, luistavasta kävelemisestä ja juoksemisesta: kipata, kipittää, lipittää. | Kulkea, kävellä, juosta l. Alahan l.! -- l:pasin usein Tilajoen mökille Veertin luokse LEHT. Pikku Eemeli juosta l:pasi paljain säärin tanssimäelle HAANPÄÄ.

lipat|ella[28]* *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < lipattaa. | Laineet l:televat. [Kalat] l:telivat hetken pinnalla AHO.

lipaton[57] *kar.a.* < lippa. | L. lakki.

lipat|taa[2]* *deskr.v.* -us[64] *teonn.* vars. pienehköjen laineiden liikkeestä ja äänestä, liplattaa; myös yleisemmin: olla nopeassa edestakaisessa liikkeessä, väreillä, väristä, lepattaa, läpättää. | Pienten laineiden l:us veneen pohjaa vasten. Haavan lehdet l:tavat tuulessa. [Uistin] ei saa l. ja heittää kuperkeikkojansa vedessä liian nopeasti AHO. -- riepu rusettina kaulassa l:taa KIANTO.

lipeinen[63] *poss.a.* (< lipeä, live) = lipeäinen. | L. aine. Liian l. pesuvesi.

lip|ellä[28]* *frekv.v.* *harv.* lippiä. | -- l:pele velliä kiltisti makoos KIVI. L:eltiin tervakset veteen KARHUM.

1. **liperi**[5] *s.*, tav. *mon.* kaksi papin virkapuvun kaulukseen edessä liittyvää (valkoista) kangaskaistaletta. | Papin l:t. L:t kaulassa.

2. **liperi**[5] *s.* Levisticum, isoja, kaljuja, keltakukkaisia putkikasveja. — *Yhd.* rohtol.

liper|rellä[28]* *v.* *harv.* leperrellä, liverrellä. | [Nainen] l:teli ja laperteli ja olisi pitänyt hyvänä HEPOR.

lipet|ellä[28]* *deskr.v.* *murt.* puhua liukkaasti, us. perättömiä. | "Mies kun matikka", sanotaan miehestä, joka liukkaasti puhua l:telee AHTI RYTKÖNEN.

lipet|ti[5]* *s.* *vaill.*, vars. *ark.* eräissä lausetavoissa: *lipettiin* tiehensä, pois, pakoon, "käpälämäkeen". | Nyt on aika lähteä l:tiin. Koko joukko ajettiin l:tiin. Ei, l:tiin tästä kaupungista täytyi LEHT. -- l:tiin tuli niillä [rosvoilla] liukas lähtö TOPPILA. — *ottaa lipetti* lähteä pakoon, tiehensä. | -- [oli] viskannut setelin pöydälle ja ottanut l:in KIANTO. -- ottipa liukkaan l:in JÄRVENT. — *laskea lipettiä* puhua perättömiä, valehdella. | Äläpäs laske l:tiä! -- San Ransiskon sussuista l:tiä lykkäsi KIANTO.

lipev|ä[10] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* (*rinn.* lipeä) ihmisestä t. puheesta: liukas(kielinen), ovela, makeileva, imarteleva. | Suulas ja l. akka. Haastella l:ästi. Hänellä on l. kieli. -- tekeydytte niin l:iksi PAKK. -- l:ällä puheella ja liukkailla lupauksilla [ukko] houkutteli kirkkoherralta pussiinsa jyviä KIANTO.

lipeväkielinen *a.* Kohtelias ja l. kauppias.

lipeyttää[2]* *v.* tehdä lipeäksi. | L. puuntuhkaa.

lipe|ä[21] **1.** *s.* emäksien t. suolojen alkalinen liuos. | Tavallisin l. saadaan liuottamalla veteen tuhkaa, soodaa tai lipeäkiveä. Väkevä, mieto l. L:än käyttö vaatteiden pesuun. — *Yhd.* hartsi-, jäte-, kali-, musta-, natron-, saippua-, sooda-, tuhka-, valkol. **2.** *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* tav:mmin lipevä. | -- hänen puheensa ovat öljyä l:ämmät VT[V]. -- puheli l:ästi vilkassilmäinen loisen vaimo LINN.

lipeäaine *s.* Sooda, potaska ym. l:et.

lipeäinen[63] *poss.a.* (*rinn.* lipeinen) us. = alkalinen. | L. aine. Liian l. vesi.

lipeäkala *s. ruok.* kapakala, vars. vedessä ja lipeässä liotettuna; siitä keittämällä saatu ruokalaji, liko-, livekala. | L. jouluruokana. L:na on turska tavallisin. L:a ja valkokastiketta. — *Ark.* Puhua l:n äänellä [tav. vastenmielisen kimeä-äänisestä miehestä]. **-laatikko** *s.* **-paistos** *s.*

lipeä|kielinen *a.* liukas-, lipeväkielinen, kielevä, suulas. | L. eukko, veitikka. -- kierä ja l. Niemiskä oli pannut asian alulle SILL. **-kiv|i** *s.* vars. lipeän valmistukseen käytetty, valkoisina kappaleina, tankoina t. hiutaleina oleva syövyttävä aine, natriumhydroksidi, kaustinen sooda, syöpä natron. | L:eä veteen liuottamalla saadaan lipeää.

lipeäkivi|liuos *s.* veden ja lipeäkiven liuos. | Väkevä l. **-tölkki** *s.*

lipeä|käsittely *s.* lipeällä käsittely. | Korsirehu-

jen l. **-liima** *s.* **-liuos** *s.* Mieto, väkevä, 20-prosenttinen l. **-myrkytys** *s. lääk.* lipeän nauttimisesta aiheutunut myrkytys. **-mäinen**^{63} *kalt.a.;* us. *syn.* alkalinen, kaustinen, emäksinen, syövyttävä. | L. aine, liuos. Heikosti l. maku. **-olkirehu** *s. maat.* lipeällä käsitelty olkirehu. | Olkien ravintoarvoa parannetaan tekemällä niistä l:a. **-pa|ta** *s.* Pyykki kiehuu l:dassa. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* L. liuos. L:suuden tutkiminen. **-sammio** *s.* **-suola** *s.* tuhkasuola. **-säiliö** *s.* Sulfaattiselluloosatehtaan l. **-ve|si** *s.* Väkevä, mieto l. Pestä pyykkiä l:dellä.

lipeöi|dä^{30} *v. ruok.* -nti^{4*} *teonn.* käsitellä lipeällä. | Kuivattu kala pehmennetään l:mällä. L:tyä turskaa.

lipeöittää^{2*} *v.* tehdä lipeäiseksi. | Lannoitteena käytetyt liian suuret tuhkamäärät voivat l. maan.

lipeöity|ä^{1*} *v.* tulla lipeäiseksi. | Tasaisesti l:nyttä joulukalaa.

lipidi^{6} *s.* L:t 'elävissä soluissa esiintyvät rasvaliuottimiin liukenevat aineet, jotka eivät liukene veteen'.

lipilaar|i^{4} *s.* ja *a. kans. halv.* -isti *adv.* lavertelija, tyhjänpuhuja, suupaltti; epäitsenäinen, mielipiteitään vaihtava tuulenpieksäjä. | Joutava l. - - mitä tämä l. tahtoo sanoa? UT^{V}. He eivät olleet mitään tuommoisia l:eja, jotka tuulta pieksäin puhuvat kaiken maailman asioista PÄIVÄR. - - puhuvat ristiin ja riivatun l:isti TOPPILA. — *Leik.* liberaali. | - - sellainen edistykseläinen kaikertelija ja l. R.RAUANHEIMO.

lipi|stä^{41} *onom.v.* -nä^{14} *teonn.* (pienten) laineiden, tuulessa värisevien lehtien ym. edestakaisen liikkeen synnyttämästä äänestä. | Laineet l:sevät. Haavanlehdet lipajavat tuulessa. - - kuin l:nä lehdon tuulen / tai loiske etäisen aallon LEINO. Muikut l:sivät nuotan perässä. — [Rottien] pitkät, karvattomat hännät lipajavat lattialla LEINONEN.

lipit|ellä^{28*} *frekv.v.* -tely^{2} *teonn.* < seur. | Juosta l. - - sitten soutaa l:telemään taas Oulujärven laajoja selkiä PAKK. Väreilevä vesi juosta l:teli hiljalleen KARHUM. L. lusikalla velliä suuhunsa.

lipitt|ää^{2*} *deskr.v.* **1.** liikkua nopeasti, kiireisin askelin, kipittää, lipata, laputtaa. | Mennä, juosta l. L. pakoon. Lapset l:ävät kouluun. Äänetönnä hiihtää l:i poika AHO. - - muikut ne niin sulisivat ja l:ivät nuotan perässä PÄIVÄR. **2.** ammentaa nopeasti lusikalla tms. | L. lientä suuhunsa. - - alkoi tuohiliuhalla l. [vettä] kasvien juurille KAUPPISH. - - pieni kieli mukavasti l:i JÄRVENT.

liplat|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < seur. | Laineet l:televat veneen laitaan.

liplat|taa^{2*} *onom.v.* -us^{64} *teonn.* pienten laineiden äänestä. | Laineet l:tavat rantakiviä vasten. Veden l:us. — *Kuv.* lirkuttaa, lirputtaa. | "Kyllä, herra, äkinhän minä sen sanon", l:ti vaimo HEPOR.

lipo|a^{1*} *v.* **1.** L. kieltään 'nuoleksia kielellään suupieliänsä t. huuliansa, liikutella kieltään suusta ulkona'. Herkkujen näkeminen sai pojat l:maan kieltään. Älä livo kieltäsi! L. [= nuoleksia, hivellä kielellä] huuliaan, suupieliään. Vieraat l:ivat hyvillään huuliansa. L:o kielellä viiksiään. Kissa alkoi l. kynsiään. [Karhu] l:i kielellään punaisia karpaloita mättäiltä KIANTO. — *Kuv.* Liekit l:ivat ahneesti puiden latvoja. **2.** *harv.* lipittää. | L. lusikalla keittoa lautaselta.

lipofiili^{4}, **-nen**^{63} *a. kem.* rasvoihin liukeneva, rasvoja suosiva, rasvahakuinen.

lipoidi^{4} *s. kem.* kasvi- ja eläinkudoksissa esiintyviä rakenteeltaan rasvoja muistuttavia yhdisteitä. **-aine** *s.* = ed.

lipoidinen^{63} *a. kem.* rasvoja muistuttava, rasvamainen, rasva-.

lipok|as^{66*} *s.* (nauhoilla kiinnitettävä) matala nahkakenkä; vrt. lipponen. | Kulkea l:kaissa. - - yllään väljä, lyhythihainen mekko ja jalassa l:kaat AHO.

lipollinen^{63} *s.* lipon täysi. | L. kuoreita.

lipooma^{13} *s. lääk.* hyvänlaatuinen rasvakudoskasvain.

lipostel|la^{28} *v.* -u^{2} *teonn.* maistella (kieltään lipoen). | Sinä l:et [punssia] kuin kärpänen maitoa KIANTO.

lip|ota^{38*} *v.* ammentaa t. pyydystää lipolla, haavia. | L. kuoreita. Lohen, siian l:poaminen.

lipot|ella^{28*} *frekv.v.* < seur. **1.** vrt. lipottaa 1. | Kävellä, juosta l. Vene soutaa l:telee pitkin tyyntä järvenpintaa. **2.** lipatella, liplatella. | - - kesän herttaisen tuulen synnyttämä l:televa väreaallokko MERIL. **3.** puhumisesta: lipetellä. | - - valehdella l:teli Rehkonen PÄIVÄR.

lipot|taa^{2*} *deskr.v. harv.* **1.** helpon näköisestä, luistavasta liikkumisesta, etenemisestä. | Kettu juosta l:taa. Jokainen vene oli jo menossa, soutaa l:ti kosken alle PAKK. **2.** vipottaa. | Huivin nurkka l:taa leuan alla. Vapun hieno alahuuli l:ti limissä toisen päällä MERIL.

lippa^{10*} *s.* **1.** (miehen) lakin etureunasta ulkoneva, kasvoja varjostava kova, tav. kaarevareunainen liuska; joskus samantapainen otsalle kiinnitettävä irtoliuska. | Lakin l. suojaa silmiä auringolta. Nahkainen, kankainen l. Verkkopalloilijoiden irtonainen l. Tervehdittäessä sotilaallisesti oikea käsi viedään lakin l:an. — *Yhd.* kangas-, nahka-, pahvi-, tuohil.; lakinl. **2.** *murt.* = 2. lakka 1 b. | Riihen l. **3.** *harv.* = läppä 1. | Taskun l. **4.** *kal.* lusikkauistin; vars. uistimen lipukkamainen viehe. | Hopean, kullan värinen l. - - perhoonpas se [kala] sittenkin otti eikä l:an ... AHO. **5.** *metsät.* puuta kaadettaessa sen kantoon t. tyvipäähän syntyvä loveamis- ja sahauspinnan välinen harju. | Tyveen ei saisi jäädä l:a.

lippaalli|nen^{63} **1.** *poss.a.* < lipas. **2.** *s.* lippaan täysi. | L. koruja. Ryhmä ampui pikakivääreillä pari l:sta.

lippail|la^{29} *frekv.v.* < lipata. | - - astua l:i vilkkaasti eteenpäin KAUPPISH.

-lippainen^{63} *poss.a.* Iso-, kiiltävä-, pieni-, suoral.; kangas-, nahka-, pahvil.

lippais|ta^{24} *mom.v.* < lipata. | Poika kävellä l:ee. Ukko oli niin hullu, että päästi ketun pussista, ja kettupa lähti kananpojat suussa pakoon juosta l:emaan LEHT.

lippa|lakki *s.* lipallinen lakki. | Kankainen, nahkainen l. Autonkuljettajan, rautatieläisen l.

-lakkinen *a.* jolla on lippalakki päässä. | L. mies.
lippar|i[5] *s.* **1.** *deskr.* vilkas, nopeakäänteinen olento, veitikka, velikulta. | Viekas miehen l. Aika l. tytökseen LINN. - - se l. [= koira] pakeni häntä koipien välissä KIANTO. **2.** *aik.* Itämeren- ja Pohjoismaissa käytetty pieni, voimakasrakenteinen maatiaisrotuinen (juoksija)-hevonen. | Hakkapeliitat niittivät mainetta pienillä l:eillaan. **3.** *harv.* oluen ja viinan sekoitus. | Tuoppi olutta ja kaksi korttelia viinaa l:iksi on kohtuullinen mitta KIVI.
lippauistin *s. kal.* = lusikkauistin.
lip|pi[4*] *s.* vrt. lippo, liippi. **1.** tuohesta matalaksi suppiloksi kierretty tav. varrellinen, pieni juoma- t. ammennusastia, liutti. | Juoda l:illä vettä lähteestä. — *Yhd.* juoma-, tuohil. **2.** *murt.* ulpukan lehti.
lippi|ä[17*] *v. harv.* **1.** ammentaa lipillä, juoda lipistä. | L. vettä lähteestä. **2.** maistella, lipittää. | Tilaan pullon punaviiniä, sitä l:en kaihoilen itsekseni SILL.
lip|po[1*] *s.*, vars. *kal.* haavi, liippi; vrt. lippi. | Kalastajan l. L:on pesä, vanne, varsi, perä. Kalat nostetaan l:olla veneeseen. Pyydystää hyönteisiä l:olla. - - ahtaitten aikojen vuoksi [ei] riittänyt muuta kuin penni [kirkon] l:poon ALKIO. — *Yhd.* harsol.; kala-, kuore-, kärpäs-, lohi-, siikal.; pato-, ranta-, venel.
lippo|a[1*] *v. harv.* = lipota. | Pyytää kalaa l:malla.
lippo|kalastus *s.* lipolla kalastus. **-lak|ki** *s.* suippo-, hiippalakki. | Tonttujen l:it. **-mies** *s. kal.* lipon käyttäjä.
lippo|nen[63] *s.* (nauhoilla kiinnitettävä) tav. nokallinen matala kenkä; vrt. lipokas. | Maalaissuutarin tekemät l:set. Kevyet l:set jalassa. - - kannat vain vilahtelivat lonksavista l:sista JOTUNI.
lippo|pato *s. kal.* pato, josta kalat pyydystetään lipolla. **-pyynti** *s.* lipolla pyynti.
lip|pu[1*] *s.* **1.** määrämuotoinen, -värinen ja -kuvioinen vaate, jollaisia tankoon tms. kiinnitettynä käytetään valtion, eri joukko-osastojen, järjestöjen ym. tunnuksena rakennuksissa, aluksissa, kulkueissa, juhlissa jne.; myös sellaisen (esim. paperinen) pienoisjäljennös. | Valtakunnan l. Suomen sinivalkoinen l. Juhannus, Suomen l:un päivä. Rykmentin, koulun, osakunnan, purjehdusseuran l. Tasavallan presidentin, sotapäällikön, amiraalin l. Villakankainen, silkillä kirjailtu l. Nelikulmainen, kolmikielekkeinen l. Merirosvojen musta l. L. liehuu, hulmuaa. Kulkue marssii l:ut liehuen. Nostaa l. (salkoon, tankoon). Laskea, vetää alas l. L. on surun merkkinä puolisalossa, puolitangossa. Kantaa l:pua. Tehdä l:ulla kunniaa. Linnake nosti antautumisen merkiksi valkoisen l:un. Sotalaiva laski l:punsa [antautumisen merkiksi]. Purjehtia jnk (valtion) l:un alla t. jllak l:ulla 'käyttäen tunnuksenaan jtak lippua'. Laiva purjehti puolueettomalla [= puolueettoman maan] l:ulla. Voiton [= voiton kunniaksi nostetut] l:ut liehuvat tänään koko maassa. Lapset heiluttelivat käsissään pieniä l:puja. — Kokoontua, koota miehiä l:pujen alle 'armeijaan, sotapalvelukseen'. Italialla 900.000 miestä l:pujen alla. Vannoa uskollisuutta l:ulle. Komennuskunnasta, laivasta tai l:usta, johon kuulun, en luovu SOTILASVALA. — *Kuv.* us. = tunnus. | Sosialismin l:un alle kokoontunut työväki. Uuden suunnan kannattajat ryhmittyivät l:punsa juurelle. Vapauden l. Kapinan, vallankumouksen l:ut liehuvat. Kantaa, pitää aatteen l:pua korkealla. [Säveltäjä] A. on kunniakkaasti kantanut suomalaisen säveltaiteen l:pua. Viedä l:punsa voittoon. Pysyä uskollisena l:ulleen. Pettää l:punsa. - - olkoon nimes l:punamme, / uskovilla kaikilla VK. — *Yhd.* amiraalin-, heimo-, järjestö-, juhla-, kansallis-, karanteeni-, kauppa-, komento-, kulkue-, leiri-, luotsi-, partio-, posti-, sota-, taistelu-, tullil.; hakaristi-, leijona-, lilja-, punaristi-, siniristi-, tähtil.; normaali-, pienois-, pöytä-, silkkil.; voitonl.

2. jnak (esim. rajan, alueen) merkkinä käytetty, us. jonkinlaiseen varteen kiinnitetty pienehkö kangas- (harv. paperi)kaistale, -liuska; merkkilippu. | Kilpailurata on merkitty värillisin l:uin. Asemamiehen punainen l. Morsemerkkejä voidaan antaa myös l:uilla. — *Yhd.* ennätys-, kulma-, käsi-, kääntö-, merkinanto-, merkki-, rajal.

3. a. pienehkö, muodoltaan vaihteleva pala paperia, kangasta, nahkaa tms., lappu. | Paperiarkin kulmasta repäisty l. Puhdas, tyhjä l. Kirjoittaa jtak l:ulle. Housunpaikaksi sopiva l. — *Yhd.* kangas-, nahka-, paperil. **b.** vakiokokoinen ja -muotoinen, tav. painettu paperiliuska, jollaisia käytetään eril. tarkoituksiin jnk merkkinä, todisteena tms.; vrt. kortti, vars. 3, 4. | Teokset on luetteloitu eri l:uille. Pullon kylkeen liimataan [nimi]l. Myydä, ostaa [matka-, pääsy]l:puja. Yksinkertainen, edestakainen [matka]l. Matkustaa toisen luokan l:ulla. Äänestää avoimin, umpil:uin. — *Yhd.* lähetys-, maksu-, meno-, myynti-, osto-, paluu-, pääsy-, tarkkailu-, tilaus-, äänestysl.; arpa-, hinta-, kasvi-, korko-, kuitti-, loma-, lupa-, matka-, matkatavara-, nimi-, numero-, osoite-, pantti-, ruoka-, sana-, tavara-, vaali-, vero-, viitel.; auto-, elokuva-, juna-, konsertti-, laituri-, laiva-, lentokone-, paikka-, raitio(tie)-, rautatie-, silta-, teatteril.; alennus-, kausi-, kerta-, kuukausi-, lisä-, sarja-, vapaa-, viikko-, vuosil.; koululais-, lasten-, perhe-, seura-, seurue-, sotilas-, työläis-, upseeril.; koko-, puolil.; umpil.

4. *harv.* pulverien yms. pakkauksena käytetty kotelomaiseksi taitettu paperiliuska; sellaiseen pakattu pulverierä. | Kaksi l:a aspiriinia. — *Yhd.* pulveri-, väril.
lippu|aliupseeri *s. sot.* lipunkantajana (paraateissa t. muissa juhlatilaisuuksissa) toimiva aliupseeri. **-alus** *s. sot.* = lippulaiva. | Amiraali Nelsonin l. "Victory".
lippue[78] *s. sot.* **1.** *hist.* lippukunta. — *Yhd.* ratsumiesl. **2.** nyk. laivaston joukko-osasto, johon kuuluu 2—6 laivuetta t. erillisiä viirikköitä sekä tarpeelliset esikunta- ja huoltoyksiköt. — *Yhd.* laivastol.
-lippuinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksil.

lippujenmyynti s. (myös ⁀) tav:mmin lipunmyynti.

lippu|jono s. tav. pääsy- t. matkalippuja jonottavien ihmisten jono. **-joukkue** s. *sot.* lippusaattueena toimiva joukkue. **-juhl|a** s. tav. valtakunnan lipun kunnioittamiseksi järjestetty juhla. | L:ia kautta maan juhannuksena. Armeijan l., kesäkuun 4. päivä. — Konemestariyhdistyksen l. **-junkkari** s. arvoltaan korkeimpia aliupseereja Ruotsin armeijassa. **-kangas** s. **-kapteeni** s. *sot.* ulkomaiden oloista: merivoimien ylipäällikön t. erillisen laivaston esikuntapäällikkö. **-karkur|i** s. -uus *omin.* sotilaskarkuri. **-kassa** s. paikka, jossa matka- t. pääsylippuja myydään. | Aseman l. L. avataan tuntia ennen konsertin alkua. **-komppania** s. *sot.* lippusaattueena toimiva komppania. **-kuja** s. lippujen muodostama kuja. | Juhlakentälle johtava l. **-kulkue** s. kulkue, jossa kannetaan lippuja. | Värikäs l. **-kulttuuri** s. vrt. kulttuuri 3. | L:mme on viime aikoina huomattavasti kehittynyt. **-kunta** s. **1.** *sotahist.* sotaväenosasto, jolla on oma lippu; Ruotsin vallan aikana aik. suunnilleen pataljoonaa, myöh. komppaniaa t. eskadroonaa vastannut yksikkö; *syn.* lippue. | 200—600 miestä käsittävä l. jakaantui tavallisesti viiteen kvarteeriin ja nämä ruotuihin. Daanin leirin l. leiriytyköön pohjoiseen päin osastoittain VT. — *Kuv.* kannattajajoukko. | [Aho] liittyy etumaisimpana miehenä nuorten l:an TARK. **2.** partiojärjestössä: partiolaisten (paikallinen) yhteenliittymä, jolla on oma lippu.

lippu|laiva s. *sot.* alus, jossa laivaston t. laivasto-osaston päällikkö vakinaisesti on ja jonka mastossa on päällikön lippu t. viiri. | Eskaaderin komentajan l. **-lan|ka** s. *mets.* pyydystettävän eläimen saartamiseen käytetty pitkä lanka, jossa on värillisiä (tav. punaisia) kangaslappuja, lippusiima. | Kettuja pyydystetään paljon l:galla. **-laulu** s. jllek lipulle omistettu laulu; us. samalla sen järjestön tms. tunnuslaulu, jolle lippu kuuluu. **-lause** s. tunnus-, vaalilause. **-liina** s. = lippunuora. **-linna** s. useiden lippujen (esim. kulkueessa, juhlassa) muodostama ryhmä. **-luettelo** s. luettelon sisältävä lipusto. **-luuk|ku** s. luukku, jolta matka- t. pääsylippuja myydään. | Avata, sulkea l. Seisoa, jonottaa l:ulla. **-luutnantti** s. *sot.* ulkomaiden oloista: laivasto-osaston komentajan esikuntapäällikkö t. adjutantti aluksissa oltaessa. **-mainen**^{63} *kalt.a.* L. levy. **-mer|i** s. *kuv.* Koko kaupunki oli värikkäänä l:enä. **-merkki** s. lipulla annettava merkki. **-mies** s. **1.** lipunkantaja. | Olympiajoukkueen l. **2.** merkkilipun käyttäjä. | L. heilauttaa lippuaan. **3.** *sot.* muutamien maiden laivastossa: lippupäällikkö; amiraali. **-myymälä** s. lippukassa. | Teatterin l.

lippunen^{63} *dem.s.* — *Yhd.* kirje-, paperil.

lippu|nuora s. nuora, johon kiinnitettynä lippu nostetaan salkoon ja lasketaan siitä. **-päällikkö** s. *sot.* laivasto(-osasto)n päällikkönä toimiva upseeri, jolla on oikeus käyttää omaa lippua. **-rivi(stö)** s. lippujen rivi(stö). | Juhlakenttää reunustava l. **-ryhmä** s. **-saattue** s. *sot.* osasto, joka on asetettu paraatissa t. muussa juhlatilaisuudessa saattamaan ja suojaamaan valtakunnan t. joukko-osaston lippua. **-sal|ko** s. alapäästään maahan, rakennukseen tm. kiinnitetty salko, johon lippu sitä käytettäessä nostetaan nuoralla, lipputanko. | Lippu on, liehuu l:ossa. Nostaa lippu l:koon. **-signaali** s. **1.** merkkilipulla annettava signaali. **2.** lippusoitto. **-siima** s. *mets.* = lippulanka. **-soitto** s. torvella soitettu merkki lipun nostamiseksi t. laskemiseksi; soitto, jonka soittokunta esittää joukko-osaston lippua sen säilytyspaikasta tuotaessa t. sinne vietäessä. **-solmu** s. tav. = jalussolmu. **-suitset** s. *mon.* suitset, joihin on liitetty hevosen silmien kohdalle sitä taakse ja sivuille katselemasta estävät nahkalaput. **-tan|ko** s. lippusalko; tanko, johon kannettava lippu on kiinnitetty. | L:gon kullattu kärki. Naulata lippu l:koon. **-tervehdys** s. lipulla tervehtiminen. | L. laivojen kesken tapahtuu siten, että lippu lasketaan hetkiseksi alas ja nostetaan uudestaan. **-tilau|s** s. (pääsy-, matka)lippujen tilaus. | L:ksia ei oteta vastaan puhelimitse. **-todistus** s. *mer.* asiakirja, joka osoittaa, minkä maan lippua laivalla on oikeus käyttää. **--upseer|i** s. *sot.* **1.** lipun vartijana oleva upseeri. | L:eja on kaksi, yksi lipun kummallakin puolella. **2.** *harv.* lippuluutnantti. **-vala** s. lipulle t. lipun ääressä vannottava vala; us. = sotilasvala. **-vartio** s. paraatissa t. muussa juhlatilaisuudessa lippua saattava vartio; (vars. kunnia)vartio, jolla on mukanaan lippu. | L:on kuuluu kaksi lippu-upseeria ja lipunkantaja. Osakunnan l. **-vihko** s. matka-, pääsy- tms. lippuja sisältävä vihko. **-äänestys** s. paperilipuilla suoritettava äänestys.

lipruilla^{29} *v. harv.* makeilla, liehakoida. | L. jklle.

lipsa|a^{10} *onom.v. harv.* lipistä. | Laineet l:vat veneen laitaan.

lipsah|della^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < lipsahtaa. | Pelaajien jalat l:telivat märällä ruohikolla. Suksien l:telu taaksepäin. -- puheessa l:teli aivan nykykansan puheen käänteitä SILL.

lipsahdut- tav:mmin lipsaut-.

lipsa|htaa^{2*} *mom.v.* -(hd)us^{64} *teonn.* (< lipsua) luiskahtaa, vars. vahingossa. | Jalka l:htaa jäätiköllä. Kirves l:htaa polveen. Vasara l:hti kädestä. Lukko l:hti kiinni. Varomaton sana l:hti huuliltani. Pieni muistin l:hdus 'hairahdus'. — Viikko l:hti loppuun.

lipsahtelemat|on^{57} *kielt.a.* -tomuus^{65} *omin.* < lipsahdella. | L:tomat sukset.

lipsahut- tav:mmin lipsaut-.

lipsak|ka^{15*} *a. harv.* liukas, lipakka. | L:at sukset. — L. mies.

lipsaut|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < seur. | L. sormiaan.

lipsaut|taa^{2*} *kaus.v.* -us^{64} *teonn.* (*rinn.* lipsah(d)uttaa) < lipsahtaa. | L. kielensä ulos suusta. Lyödä l. [= livauttaa] jkta sormille. L. saksilla lanka poikki. L. [= napsauttaa] sormiaan. "Tuolla se on pakarikamarissa", sanoa l:ti nuori sisar SILL.

lipse[78] *s. harv.* lipinä. | Sitä touhua ja pienen jalan l:ttä KARHUM.

lipsi|ä[17] *deskr.v.* **1.** nopeasta, liukkaasta kävelemisestä. | Kävellä, mennä l. Alahan l. [mene pois, painu hiiteen]! [Iikan täytyi] l. loppumatka paljain jaloin KOJO. **2.** *harv.* nopeasti ammentaa, lipittää. | -- hän alkoi kaivaa kevein lapiopistoin kuin voikauhalla l:en KARHUM.

lipsu[1] *s. kans.* lihta.

lipsu|a[1] *v.* **1.** luiskahdella (taaksepäin). | Sukset l:vat. **2.** (edestakaisesta) liikkumisesta ja sen aiheuttamasta äänestä. | Käärmeen kieli l:u puolelta toiselle. Pienet varpaat l:ivat KARHUM. -- sakset l:ivat ja kampa huiski M.RAPOLA.

lipsuta[39] *v. kans.* lihdata. | L. pellavia.

lipsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. sormiaan, kieltään. Liipaisinta ei pidä turhaan l. -- jos vielä alatte l. leukojanne, niin tapahtuu hirveitä LEINONEN. — Juosta, kävellä l. Juonas taas -- saappaan kärjellä tahtia lyödä l:teli KOJO.

lipsut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < lipsua. | L. kieltään, sormiaan. L. saksia. L. raudalla piitä. — Juosta l. -- kuului paljaiden jalkojen l:us lattiapalkkeja vasten JÄRVENT.

lipu[1*] *s. harv.* luisto. | Liukas l. -- kun l. on kehno, niin se [vetokelkka] tyhjiltäänkin rasittaa ruumista KIANTO.

lipu|a[1*] *v.* (tav. hiljaa) liukua, solua. | Laiva l:u pitkin veden pintaa. Vene l:i hiljalleen virtaa alas. Laineet l:vat rantaan. Reki l:u tietä pitkin. Sukset l:vat hangella. Kurkiaura l:i kohti etelää. Maisemat l:vat editsemme valkokankaalla. Peite oli l:nut pois päältäni. Lapsi l:i penkiltä lattialle. -- väki lähti vähitellen l:maan pitkissä parvissa jokitörmää myöten kirkkoon IVALO. Katse l:i tarkkaavana miehestä mieheen. Tilaisuus l:i käsistä. Ajatus l:i menneisiin. Aika l:u, auringon pitkäsivuinen valoneliö lahoavilla lattiapalkeilla venyy yhä kapeammaksi HAANPÄÄ.

lipuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Kesäkuun lämpimät laineet l:ivat Turun satamassa LEINONEN.

lipuk|e[78*] *s.* jhk määrätarkoitukseen käytettävä, vars. liimalla kiinnitettävä paperilappunen. | Kirjattuun kirjeeseen ei saa kiinnittää muita l:keita kuin postitointa koskevia. Pullon kylkeen liimattava l. 'etiketti, esite'. — *Yhd.* kenttäposti-, nimi-, osoite-, tarkastus-, tilausl.

lipuk|ka[15*] *s.* **1.** *deskr.* pienestä litteästä esineestä. | Lusikkauistimen l. Lahnat olivat pieniä l:oita. **2.** *harv.* kieleke, läppä. | Liimata kirjekuoren l. kiinni.

lipulli|nen[63] **1.** *s. sotahist.* (vars. ratsuväen) lippukunta; vrt. lipusto 2. | Kustaa Vaasan aikana l:seen kuului 300 ratsumiestä. Akseli Kurjen l. — *Yhd.* aatelis-, ratsul. **2.** *poss.a.* < lippu. | L. rakennus, vartio.

lipun|hinta *s.* Menomatkasta tavallinen l., paluumatkasta 50 %:n alennus. **-kantaja** *s.* lippua kantava henkilö; *sot.* lippua kantava aliupseeri, lippualiupseeri. | Kulkueen, joukkueen l. — *Kuv.* edelläkävijä, suunnannäyttäjä, esitaistelija, johtaja. | Aatteen, puolueen l. Matisse oli ekspressionismin l. Yliopisto, kansallisen sivistyksen l. **-laskiaiset** *s. mon.* vrt. lipunnostajaiset. | Merenkävijäin purjehduskauden lopettajaiset ja l. **-lasku** *s.* lipun (juhlallinen) laskeminen salosta. | Iltahartaus ja l. **-myyjä** *s.* vrt. seur. | Aseman l. **-myynti** *s.* matka- t. pääsylippujen myyminen. | L. alkaa tuntia ennen esityksen alkua. **-nostajaiset** *s. mon.* jnk leirin tm. avajaisiin, purjehduskauden alkajaisiin tms. liittyvä lipunnostotilaisuus. | Leirin avaus ja l. **-nosto** *s.* lipun (juhlallinen) nostaminen salkoon. | Kilpailut aloitettiin l:lla.

lipusto[2] *s.* **1.** *koll.* **a.** < lippu 1, 2. | Merkinantojärjestelmän l. **b.** < lippu 3. | Hakemistona oleva l. **2.** *sotahist.* (jalkaväen) lippukunta; vrt. lipullinen 1. | Kustaa Vaasan aikana n. 500 miestä käsittäneen l:n tilalle tuli Kustaa II Aadolfin aikana komppania. — *Yhd.* aatelis-, järjestysl.

liputella[28*] *frekv.v.* < liputtaa. | L. kieltään. -- vastarannalla alkoivat jo l. aallot omituisella viehättävällä äänellä, joka oli kuin puheen sorinaa PAKK.

liputon[57] *kar.a.* < lippu. | L. rakennus. — L. matkustaja.

1. liput|taa[2*] *v.* **1.** *intr.* panna lippu t. lippuja näkyviin (tav. salkoon), pitää lippu t. lippuja näkyvissä (salossa). | Juhlapäivinä on tapana l. Talo, kaupunki l:taa. L. puolitangossa. — *Leik.* pyykkien kuivattamisesta ulkona. | Naapurissa l:etaan tänään. **2.** *tr.* **a.** koristaa (tav. salkoon vedetyllä) lipulla t. lipuilla. | Juhlatalo, laiva, kaupunki on l:ettu. **b.** antaa merkkejä, viestittää (merkki)lipulla t. -lipuilla. | Laivat l:tivat toisilleen tervehdyksen. **3.** *tr.* merkitä (muistiinpano)lippuihin, varustaa (muistiinpano)lipuilla. | Kertynyt sana-aineisto on l:ettava.

2. liput|taa[2*] *deskr.v.* **1. a.** *intr.* nopeasti heilua, lepattaa. | Käärmeen kieli l:taa. Koiran töpöhäntä alkoi l. Purjeet l:tavat tuulessa. **b.** *tr.* heiluttaa nopeasti edestakaisin, värisyttää. | L. kieltään. Koira l:ti töpöään. **2.** kävellä t. juosta nopein askelin, laputtaa. | Kävellä, juosta l. Alahan l. tiehesi! Paimenpoikain parvi l:taa Pyydysmäen pihaan ALKIO. **3.** *harv.* puhumisesta; vrt. lirputtaa, läpättää. | Älä l:a, kultani, ettei leukasi putoa CANTH.

liputus[64] *teonn.* < 1. liputtaa. | Talon, laivan l. Yleinen l. Toimittaa l. — *Yhd.* juhla-, surul. **-päivä** *s.* päivä, jolloin on tapana liputtaa. | Yleinen, virallinen l.

lirah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < lirahtaa. | Aukeilla paikoilla l:teli jo hankien alla hiuksenhienoja ourupuroja LEINONEN.

lirahdus[64] *s.* = liraus.

lirahduttaa[2*] *v.* = lirauttaa.

liraht|aa[2*] *mom.v.* < liristä. | Pullosta l:i vettä maahan. Pojalta oli l:anut housuihin.

lirahuttaa[2*] *v.* = lirauttaa.

lirau|s[64] *teonn.* (*rinn. harv.* lirahdus) < lirahtaa. **1.** nesteestä: lirahtaminen; pieni (jstak valahtava) nestemäärä; vrt. loraus. | Pieni l. pullosta. Otanpa siitä [ämpäristä] pienen l:ksen KIVI. **2.** (vars. lintujen) äänestä: lyhyt

heleä äännähdys; vrt. luraus. | Pensaikosta kuului lehtokertun l. — *Yhd.* loppul.

liraut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | - - Henteri l:teli kiukaalle joitakin vesiruippeita, pieniä kuin syljet SEPPÄNEN. — Pikkukuovit lentelevät omituisesti l:ellen [äännellen]. Harmonikan soittajakin l:teli - - edestakaisin notkistaakseen sormiaan KOJO.

lirautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* lirah(d)uttaa) < lirahtaa. **1.** valahduttaa tilkka nestettä; vrt. lorauttaa. | L. kermaa kahviin. Pekka l:i pullosta hiukan miestä väkevämpää. Itkeä l. **2.** äännähtää hiljaa ja heleästi; vrt. lurauttaa. | Rastas l:i siron sävelensä. Laulaa l.

liri[4] *s. puhek.* Lapselta pääsi l. [= virtsa] housuihin. Mennä l:lle.

liriin *adv. murt.* tiehensä, pakoon, "lipettiin". | Kaikki l., kaikki! KIVI.

liri|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* pienehkön nestemäärän virtaamisesta ja sen aiheuttamasta hiljaisesta äänestä, lirittää; vrt. holista, jolista, solista, lorista, kohista. | Puron hiljainen l:nä. Vesi l:see ojan pohjalla. Kohiseva koski kuivui l:seväksi puroksi. Pöydälle kaatunut kalja l:si lattialle.

lirit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Puro (juosta) l:telee. — Laulaa, soittaa l. "Oo-on sitä vaikka missä toki leipää!" l:teli Helmi LASSILA.

lirit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** = liristä. | Kivien lomassa l:tää puro. - - vesi hiljaa juosta l:ti ojan reunoja alas JÄRVENT. **2.** vars. linnuista: ääntää heleästi (ja hiljaisesti); vrt. lurittaa, sirittää. | Lehtokerttu laulella l:tää. Leivon l:ys. - - pienen pöytäkellon soittaa l:täessä LEHT. - - tiu'ut ja kulkuset yht'äkkiä lakkasivat l:tämästä AHO.

lirkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pääskyset l:televat. — L. jklle. L. lemmestä. L. lasta syömään. Joutavaa l:telua! - - taputteli käsiään. l:teli ja teki tuhansia konsteja Annille [lapselle] CANTH. — Soutaa l. JOTUNI. - - navetan loukossa hän lypsää l:teli parista lehmästään maidon HAANPÄÄ.

lirkut|taa[2*] *v.* **1.** *harv.* linnuista: sirkuttaa. | Pikkulintu l:taa. **2.** puhua mielin kielin, puheellaan mielistellä, makeilla, lirputtaa; joskus: puhua joutavia, laverrella. | L. makeasti jklle. Kyllähän sinä osaat l. Liisa l:ti isältään uuden puvun. Älä turhia l:a! **3.** *harv.* muusta toiminnasta. | Juosta l. KILPI.

lirkutu|s[64] *teonn.* < ed. | Leivon l. — Kuunnella naisten l:ksia. Heidän välillään on ollut sellaista pientä l:sta. — *Yhd.* lemmenl.

liro[1] *s.* Tringa glareola, Lapissa ja Pohjois-Suomessa yleinen viklojen sukuinen pieni kahlaajalintu.

lirpukka[15*] *deskr.s.* tytöstä t. nuoresta naisesta: heilakka, heitukka. | - - ma lemmin tytön l:a *MANN.

lirput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Naisten l:telu. [Mies] l:teli Leenalle saattaen eukon ihastuksesta hytisemään LEINONEN. — Juosta l. KIANTO.

lirput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** = lirkuttaa 2. | L. makeillen jklle. En viitsi kuunnella tuollaista l:usta. **2.** *harv.* lieputtaa, liputtaa. | Koira l:ti lyhyttä häntäänsä.

liru[1] *s. halv.* laiha, huono juoma, litku, latku. | Vedensekaista kirnupiimän l:a.

lirunlaru[1] *s. halv.* tyhjänpäiväinen puhe, loruilu, hölynpöly. | Puhe oli tyhjää l:a. Oikea runo eikä mikään l.

lirusilmä(inen) *a. kans.* naurava-, veikeäsilmäinen. | L. tyttö.

lirut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** valuttaa t. kaataa hitaasti jtak nestettä jhk (niin että syntyy lirisevä ääni); vrt. lirauttaa. | L. vettä ahdassuisesta pullosta. - - l:ti kullankeltaista nestettä lasiin KIANTO. **2.** us. *halv.* joutavasta, pitkäveteisestä puheesta, laulusta t. soitosta. | Puhua, laulaa l. Soittelee kaiken maailman l:uksia.

lis. *lyh.* lisensiaatti. | Fil.lis. Lääket.lis.

lisah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Märät jalkineet l:telivat katua vasten.

lisah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* litsahtaa, läjähtää, läsähtää. | Jalka l:taa märkään saveen. - - portti l:ti kiinni heidän jälkeensä TALVIO.

lise[78] *s. ehd.* aksidenssi (1).

liseeni[6] *s. rak.* litteä, vähän ulkoneva kapiteeliton pilasteri.

lisensiaatin|kirja *s.* lisensiaatintutkinnon suorittamisesta annettava todistus. **-tutkin|to** *s.* kandidaatin- ja tohtorintutkinnon välinen tutkinto korkeakoulussa, vars. yliopistossa. | L:-toon vaaditaan filosofisessa tiedekunnassa ylin arvosana kahdessa oppiaineessa, osanotto seminaariharjoituksiin ja suppeahko tieteellinen tutkimus, jota ei tarvitse painattaa. Suorittaa l. teologisessa, lainopillisessa tiedekunnassa.

lisensiaat|ti[4] *s.* (*lyh.* lis.) lisensiaatintutkinnon suorittanut henkilö; vrt. kandidaatti, tohtori. | Filosofian, lakitieteen, lääketieteen, maatalous- ja metsätieteiden, odontologian, teologian l. L:in arvo, tutkinto.

lisens(i)oida[18] *v.* myöntää lisenssi.

lisenssi[6] *s.* asianomaisen antama lupa, joka myöntää (erikois- t. yksin)oikeuden jhk tav. muuten kiellettyyn; sellaisen luvan sisältävä todistus t. asiakirja. | Tavaran vientiin, tuontiin, valmistamiseen oikeuttava l. Radiovastaanottimen hallussapitoon oikeuttava l. Myöntää, saada, lunastaa l. Ostaa l:llä. — *Yhd.* radio-, tuonti-, valmistus-, valuutta-, vientil. **-anomus** *s.* **-hakemus** *s.* **-järjestelmä** *s.* Tuontia, vientiä säännöstelevä l. **-maksu** *s.* lisenssistä suoritettava maksu. **-pakko** *s.* velvollisuus hankkia lisenssi (esim. maahan tuotaville tavaroille). **-toimikunta** *s.* **-toimisto** *s.*

lis|iä[17] *v. murt.* lisääntyä. | Piti tässä lähteä maidon hakuun, kun Kustille l:i yöllä väkeä H.LOUNAJA.

lisko[1] *s.* **1.** L:t 'Lacertilia, tav. neliraajaisia matelijoita, joiden ruumis on pitkä, kaita ja suomupeitteinen'. Vaskikäärme on raajaton l. L.-nimitystä käytetään myös sukupuuttoon kuolleista muinaisajan matelijoista. — *Yhd.* hirmu-, joutsen-, jättiläis-, kala-, käärme-, lento-, lintu-, vesil. **2.** hernekasvin vielä lit-

teä palko. | Herneen, pavun puolikypsät l:t. — *Yhd.* herneenl.

lisko|eläin *s.* Jurakausi oli suurten l:eläinten valtakautta. **-lintu** *s.* jurakaudella eläneitä alkukantaisia lintuja. **-mainen**[63] *kalt.a.* Krokotiili on l. eläin.

lisku[1] *s. mets.* loukku, jossa on vain yksi kansipuu; vrt. sadin. | Polulle viritetty l.

list|a[10] *s.* **1.** kaita, pitkähkö, ainakin yhdeltä puoleltaan tasopintainen kappale t. muodoste (tav. puuta, mutta myös metallia, kipsiä, paperia tms.), piena; vrt. liuska, lasta, säle, suikale, kaista. | Suora, kaareva l. Poikkileikkaukseltaan suorakulmainen, puoliympyrän muotoinen l. Pöydän reunaa kiertävä l. Saumaa kattava l. Seinän ja katon rajassa oleva l. L:ojen jaottelema kattopinta. Rakennuksen päätyä koristaa vaakasuoraan muurattu l. Napit on kiinnitetty erityisesti vahvistettuun l:aan. Paperi leikataan kapeiksi l:oiksi. — *Yhd.* alus-, poikki-, pääte-, reuna-, reunus-, sivul.; katto-, lattia-, nurkka-, ovi-, verhol.; eristys-, kate-, kehys-, koriste-, rako-, rappaus-, tiivistysl.; jalka-, rintal.; kouru-, uurrel.; hopea-, kangas-, kulta-, metalli-, paperi-, puu-, teräsl. **2.** jhk määrätarkoitukseen paperiliuskalle t. -liuskoille kirjoitettu t. painettu henkilöiden, asiain tms. luettelo; sellaista luetteloa varten tehty lomake. | Vieraiden, urheilukilpailun osanottajien l. Nimeni oli hyväksyttyjen l:assa. Kerätä rahaa, lahjoituksia [keräys]l:oilla. Merkitä nimensä l:aan. Äänestää oikeiston [ehdokas]l:aa. Ostettavien tavaroiden l. 15 asiaa kokouksen [esitys]l:alla. — *musta lista* kartettavien henkilöiden t. toiminimien luettelo. | Joutua mustalle l:alle t. mustaan l:aan. Suomalaiset toiminimet poistettu mustalta l:alta Amerikassa. — *Yhd.* asia-, ehdokas-, hinta-, kurssi-, matkustaja-, ministeri-, muisti-, nimi-, osoite-, palkinto-, palkka-, päivä-, ruoka-, viinil.; esittely-, esitys-, keräys-, lähetys-, protesti-, puutel.

listahöylä *s.* uurteisten listojen höyläämiseen käytetty höylä.

-listainen[63] *poss.a.* Ohut-, paksul.

listak|e[78*] *s.* (tav. kapea, ohut) lista. | Kattopinta on jaettu uurteisilla l:keilla neliöiksi.

lista|kehys *s.* Ovea koristava l. **-keräys** *s.* rahan t. tavaran kerääminen listalla t. listoilla, joihin antajat merkitsevät nimensä ja antamansa summan tms. **-koriste** *s.* Oven l:et. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. kohoama.

listaton[57] *kar.a.* L. räystäs.

listavaali *s.* vaali, jossa valitsijan on annettava äänensä etukäteen laadittuun ja hyväksyttyyn ehdokasluetteloon l. -listaan merkittyjen ehdokkaiden hyväksi.

liste[78] *s. murt.* liiste.

listijä[14] *tek.* Nauriiden l.

listin[56] *väl.* < seur.

listi|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* leikata juurikasveista naatit erilleen. | L. nauriita, porkkanoita. Naatit l:tään pois. Keskisato oli n. 29.000 kg l:ttyjä ja puhdistettuja juurikkaita ha:lta. — *Kuv.* L. jklta pää.

-listo[1] (etuvok. sanoissa -listö) denominaalinen johdin, jolla muodostetaan: **1.** koll. s:eja: kurjalisto, köyhälistö. **2.** paikkaa merkitseviä s:eja: takalisto.

listoit|taa[2*] *v.* varustaa listalla t. listoilla. | L. katto. L:ettu paneeli, sementtilattia.

listoitu|s[64] *s.* **1.** listoittaminen. | Suorittaa oven l. **2.** listojen muodostama (koriste-, vahviketms.) rakenne. | Räystästä kiertävä l. Rakennus punainen, l:kset valkoiset. — *Yhd.* metalli-, puul.; katto-, räystäs-, seinäl.; pitkittäis-, poikkil.

lisuke[78*] *s. ark.* lisä. | Hankkia ruoan l:tta.

lis|ä[11] *s.*; lisäksi, lisää ks. erikseen. **1.** se, mikä jssak suhteessa enentää, suurentaa, täydentää, vahvistaa [tms.] jtak, lisäys, lisäke;)(poisto, vähennys. | Kala on arvokas ravinnon l. Suuri, pieni, tarpeeton l. Oljet muun rehun l:änä. Munia käytetään l:änä useihin ruokiin. Kirkon sivuille rakennettiin puolipyöreät l:ät. Kirjastoa on täydennetty runsailla l:illä. Kaupunkien väestö saa alituiseen l:iä maaseudulta. Kalliin ajan, kalliin paikan l. Yrjö Kilpinen on lauluissaan antanut pysyvän l:än Suomen musiikkikirjallisuuteen. Haluamme tuoda yhteiseen yritykseen oman pienen l:ämme. L:änä rikka rokassa SP. Ei l. pahaa tee SP. — *Puhek.* L:än kanssa, us. 'lisäten, liioitellen'. Asiasta kerrottiin oikein l:än kanssa. — *Yhd.* leivän-, lämmön-, palkan-, ruoan-, voimanl.; erikois-, ikä-, kalliinajan-, kalliinpaikan-, perhe-, rajaseutul. **2.** *kiel.* = attribuutti.

lisä-alkuiset yhd:t ilmaisevat yl. jtak jnk lisänä olevaa t. lisäksi tulevaa, jtak täydentävää, jnk ohella esiintyvää; us.)(perus-, pää-, vakio-.

lisä|aihe *s.* L:aiheena tapahtumaan, eripuraisuuteen oli - -. **-aika** *s.* Anoa l:a pätevyytensä täydentämiseksi. **-aine** *s.* Kromia käytetään l:ena erikoisteräksessä. Kurssiohjelmaan otettiin l:eksi kirjanpito. **-aineisto** *s.* L:a tutkimusta varten. **-alue** *s.* Kaupunkiin liitettiin uusia l:ita. **-anno|s** *s.* Lapset saivat ison l:ksen jäätelöä. **-ansio** *s.* Hankkia l:ita. **-apu** *s.* Laitos saa l:a kunnalta. **-artikkeli** *s.* Vähittäisliikkeitä tunteva edustaja haluaa hyvän l:n [ilm.]. **-arvo** *s.* Teokselle antaa l:a sen kuvitus. — Vars. *tal.* Marxin mukaan se työläisen työllään luoma arvo, josta hän ei pääse nauttimaan palkkaa, vaan joka joutuu liikevoittoina yrittäjille. **-asetus** *s.* 8. 5. 1931 annettu l. **-avustu|s** *s.* Koulu sai valtiolta 250.000 mk:n l:ksen. **-budjetti** *s.* lisämenoarvio. **-edustaja** *s.* Kokouksen varsinaiset ja l:t. **-edustu|s** *s.* Helsinkiläinen toiminimi haluaa l:ksia. **-ehdokas** *s.* **-ehdotus** *s.* **-ehto** *s.* **-eläke** *s.* Työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeeseen kansaneläkelain mukaan liittyvä l. **-erä** *s.* 750 mk:n l. **-esimerkk|i** *s.* Esittää, luetella l:ejä jstak. **-|etu** *s.* Käteissuoritukseen liittyvät l:edut. **-hankin|ta** *s.* Osakkeiden l. Puolustuslaitoksen l:nat. **-hermo** *s. anat.* päännyökkääjä- ja epäkäslihasta hermottava aivohermo. **-hinta** *s.* Erikoistilauksesta suoritettava l. **-huomautu|s** *s.* L:ksia asian johdosta. **-huone** *s.* **-hyvitys** *s.* Antaa, suorittaa l:tä. **-hyöty** *s.*

-häviö *s.* Vaihtovirtageneraattorissa esiintyvä energian l.

lisäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < lisätä. | L. puita uuniin. L. kertomukseen omiaan. L. ja suurennella asioita. Eukko kyllä antoi haukkumiset l:len takaisin.

lisäilma *s.* Tulipesään, kaasuttimeen johdettava l. **-venttiili** *s.* Kaasuttimen l.

lisä|istuin *s.* **-jo|ki** *s. maant.* = sivujoki. | Pääjoki ja l:et. Kemijoen l. Ounasjoki. **-joukko** *s.*, tav. *mon.* Kapinalliset saivat l:ja. L:ja matkalla rintamalle. **-jun|a** *s.* Jouluksi asetetaan liikenteeseen l:ia. **-juur|i** *s. kasv.* juuri, joita lähtee varren tyvestä useita jokseenkin yhtä paksuja, sivujuuri; vrt. pääjuuri, juurihaara. | Leinikin juurakko ja l:et. **-juuristo** *s. kasv.* vrt. ed. | Yksisirkkaisten l. **-jäsen** *s.* **1.** Johtokunnan, komitean l. **2.** *kiel.* = apujäsen **2.** **-kappale** *s.* **-kasvu** *s.* Kansan l. Metsän, rahaston vuotuinen l. Koon, hinnan l. **-kate** *s. tal. liik.* **-kauppa** *s. liik.* kauppatoimi, jossa ostaja t. myyjä saa sovitun määräerän lisäksi samaan hintaan ostaa t. myydä toisen t. useamman samansuuruisen erän.

lisäk|e[78*] *s.* lisä. **1.** jhk lisänä liittyvä muodostuma t. muodoste. | Umpisuolen matomainen l. Useiden toukkien ihossa on piikkejä, sukasia ym. l:keitä. Käsialan koukerot ja muut tarpeettomat l:keet. Muurinharjan l:keet, sakarat. Turbiinin siipeen valettu hammasmainen l. Siirto on merkittävä itse šekkiin tai siihen kiinnitettyyn l:keeseen. Näytelmän loppukäänne on myöhemmin kirjoitettu l. Siirtomaita pidettiin emämaan toisarvoisina l:keinä. — *Yhd.* aivo-, kartio-, korppi-, kyynär-, käpy-, luu-, miekka-, nasta-, nielu-, nukka-, olka-, poskil.; irto-, pääte-, umpil. **2.** jnk lisänä käytetty aine, lisäaine, jatko. | Sikuri, vilja ym. kahvin l:keet. Liemiruokien ohella tarjotaan usein joitakin l:keitä. Sementtiin sekoitetaan hiekkaa, soraa, sepeliä tms. l:keitä. Olkiselluloosaa on l:keenä eräissä paperilaaduissa. — *Yhd.* kahvin-, värinl.

lisä|kehto *s. kasv.* mykerön varsinaisen kehdon ulkopuolella oleva(t) ylälehtikiehkura(t). **-kehä** *s. kasv.* varsinaisen kehän sisäpuolella oleva lehti- t. suomukiehkura. **-kiinnitys** *s. lak.* Maatilaan on otettu l. **-kiintiö** *s.* Englanti myöntänyt l:n voillemme. **-kilpirauha|nen** *s. anat.* L:set, neljä kilpirauhasen takana olevaa pientä rauhasta. **-kives** *s. anat.* kiveksen takapinnassa oleva elin, jossa siementiehyet yhtyvät siemenjohtimeksi, sivukives.

lisäkkeelli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < lisäke. | Heteet l:siä.

lisäkkeet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < lisäke. | L:tömät kehtosuomut.

-lisäkkei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < lisäke. | Runsasl.

lisä|koje *s.* **-kokemus** *s.* Hankkia l:ta jltak alalta. **-korvaus** *s.* Ylityöstä l. **-koulutus** *s.*

lisäksi 1. *postp.* gen:n kera. **a.** vars. määrästä (merk:ltään lähellä s:a lisä): lisänä jhk. | Sai palkan l. 1000 mk. Ei ilmennyt mitään uutta sen l., mitä jo tiedettiin. Aikaisemmin mainitun l. tulee, että - -. **b.** (jnk) ohella, paitsi (jtak). | Kuumeen l. **potilasta vaivasi** päänsärky. Jumalanpalvelusten l. kokoonnuttiin seuroihin. Mies tuli sokeaksi kaiken muun surkeuden l. Aika kävi pitkäksi, ja kaiken l. alkoi sataa. **2.** *adv.* **a.** vars. määrästä: lisänä jhk, lisää. | N. sai kaksi osuutta l. Tähän tulee l. ylimääräinen voitto. L. tuli se seikka, että - -. Uutela puolestaan toi puita l. LINN. **b.** sitä paitsi, sen lisäksi, edelleen, vielä. | L. hän on varaton. On l. huomattava, että - -. Eteisestä pääsee l. keittiöön ja ruokasaliin. Jos työssä l. käytetään uusia menetelmiä, tulos on erinomainen. Tämä tapahtui l. aikana, jolloin porvarillinen lehdistö oli mykkänä.

lisä|kulu *s.*, us. *mon.* Muutosta aiheutuvat l:kulut. **-kuorma** *s.* Panna jhk l:a. **-kuormitus** *s.* Radan l. **-kustannu|s** *s.*, us. *mon.* Aiheuttaa l:ksia. Ilman mitään l:ksia. **-kuulustelu** *s.* **-kuva** *s.* us. jnk toisen elokuvan lisäksi esitettävä lyhyehkö uutis-, matkailu-, piirros- tms. elokuva, täyte-, lyhyt(elo)kuva. **-kuvio** *s.* heraldiikassa: kuvio t. merkki, jolla on jk erikoismerkitys, mutta joka ei välttämättä kuulu vaakunaan. **-käsittely** *s.* Pinta ei kaipaa l:ä. **-laina** *s.* **-lai|ta** *s.* Veneen lisä- eli varalaidat. Rautatievaunun irrotettavat l:dat. **-lait|e** *s.* Koneen l:teet. Kuuluvuutta voidaan parantaa eräillä l:teilla. **-lasti** *s.* Laiva otti Kotkasta l:a. **-leh|ti** *s.* **1.** asiakirjaan, lehtiöön tms. tarpeen mukaan liitettävä erillinen lehti. | Ansioluettelon, postimerkkikansion l. **2.** sanomalehden jnk huomattavan tapauksen johdosta julkaisema erikseen myytävä lehtinen, "sähkösanoma"; sanomalehden erillinen liite. | L. sodan puhkeamisesta. Yleisö suorastaan ryösti l:det myyjiltä. Jouluksi jaetaan tilaajille 4-sivuinen l. **-lippu** *s.* Matkalippu ja pikajunan l. **-luettelo** *s.* Uutuuksien l. Kirjaston l. **-maa** *s.* Pientilallisille jaettiin l:ta. **-maininta** *s.* Selventävä l.

lisämaksu *s.* L. pikajunassa matkustamisesta. Yksityishuoneesta menevä l. Kirjatun kirjeen l. Rajoitettu l. Muutos tehdään l:tta. **-lippu** *s.* Raitiotien l.

lisämaksullinen *a.* L. Punaisen Ristin postimerkki.

lisämaksut|on *a.* -tomasti *adv.* L. kotiinkuljetus.

lisämaksuvelvollisuu|s *s. liik.* osuuskunnan, yhtiön tms. jäsenten velvollisuus suorittaa tarvittaessa lisämaksuja. | Rajaton l. Rajoitettu l. (lyh. rl.). Ilman l:tta (lyh. il.).

lisä|maku *s.* vrt. sivumaku. | Keitossa oli outo l. **-matka** *s.* Tasoitusajossa on ennen palkittujen hevosten juostava l. **-meno** *s.*, us. *mon.* Korjausten aiheuttama l. Vältä turhia l:ja! — Rituaaliin liittyy eräitä l:ja. **-menoarvio** *s.* menoarvioon varainhoitokauden aikana tehty lisäys, lisäbudjetti. | Valtion l. Kolmas l. **-merkintä** *s.* Luetteloon tehty l. — Osakkeiden l. **-merkin|tö** *s.* Käsikirjoitukseen tehdyt l:nöt. **-merkity|s** *s.* vrt. sivumerkitys. | Sanojen saamat l:kset. Toimenpiteelle antaa l:stä se seikka, että - -. **-merk|ki** *s.* Äänteen pituus on osoitettu erityisellä l:illä. Paraatipukuun kuuluu eräitä l:kejä. **-miehistö** *s.* **-mie|s** *s.* Työ-

hön otettiin l:hiä. **-munuai|nen** *s. anat.* vatsaontelon takaosassa kummankin munuaisen yläpään kohdalla oleva rauhasmainen elin. | L:set erittävät tärkeää hormonia, adrenaliinia. **-määre** *s. kiel.* = attribuutti 1. **-määrä** *s.* Viljaa ostettiin 10.000 tonnin l. **-määräraha** *s.* Tarkoitukseen myönnettiin 2 miljoonan markan l. **-määräy|s** *s.* **1.** Asiasta on l:ksiä sivulla 49. Antaa, saada l:ksiä. **2.** *kiel.* = attribuutti 1. **-nim|i** *s.* jstak asianomaisen (henkilön) ominaisuudesta, teosta tms. johtuva nimi, jota käytetään varsinaisen t. oikean nimen ohella, liika-, korkonimi; vrt. haukkuma-, lempinimi. | Fredrik II on saanut l:en Suuri. Julianus, l:eltä Luopio. Kunnioitusta, halveksimista osoittava l. **-nimitys** *s.* Tarkemmin määrittelevä l. **-ohje** *s.* **-oire** *s.* Ripuli on useaan tautiin liittyvä l. **-opetus** *s.* Jatko-opetus on kansakoulun käyneelle nuorisolle annettavaa l:ta. **-opinto** *s.* **-opiskelu** *s.* **-oppi** *s.* Saada, hankkia l:a. Parturinoppilas haluaa l:in [ilm.]. **-os|a** *s.* Koneen, laitteen l:at. Erillisiä l:ia. Hakuteoksen l. **-osto** *s.* **-paikk|a** *s.* Sairaalaan on järjestetty l:oja. Vasemmisto sai vaaleissa kaksi l:aa.

lisäpainama *s.* postimerkkeihin niiden varsinaisen painamisen jälkeen painettu lisämerkintö. **-inen** *poss.a.* L. postimerkki. **-merkki** *s.* postimerkki, jossa on lisäpainama.

lisä|paino *s.* Heiluriin liitettävä l. Kuormaan tuli l:painoa. **-painos** *s.* Teoksesta oli otettava l. **-palkinto** *s.* **-palkka** *s.* Ylityöstä l. Lakkolaiset vaativat l:a. **-palkkio** *s.* Ylitunneista maksettava l. **-panos** *s.* **1.** *sot.* kranaatinheittimessä ammuksen pyrstön siipien väliin sijoitettava räjähdyspanos. **2.** [Runoilija] A:n arvokas l. suomalaiseen lyriikkaan. **-patentti** *s. lak.* jtak patenttia täydentävä patentti; vrt. pääpatentti. **-perustelu** *s.* Väite, joka ei kaipaa l:ja. **-piir|re** *s.* Muutamia l:teitä N:n henkilökuvaan. Juttua on höystetty huvittavin l:tein. **-pääoma** *s.* Työhön tarvittava l. Yhtiö joutui hankkimaan l:a. **-pöyt|ä** *s.* Ravintolaan on järjestetty l:iä. **-rah|ti** *s.* Laivanvarustajat ottavat usein tavallisen rahdin lisäksi erityisen l:din, ns. primagen. **-rakennus** *s.* **-rangaistu|s** *s.*, vars. *lak.* rangaistus, jota voidaan käyttää vain jnk toisen rangaistuksen, ns. päärangaistuksen ohella. | L:ksia ovat Suomen oikeuden mukaan mm. kansalaisluottamuksen menettäminen ja todistajaksi kelpaamattomuus. **-rasitus** *s.* **-ravinto** *s.* Tutkintovangin oikeus hankkia l:a. — *Erik.* Imeväisen l. 'pullo- t. rintamaidon lisäksi ensimmäisenä ikävuotena annettava ravinto'. **-rehu** *s.* Lehdekset ovat hyvää l:a. **-ruok|a** *s.* Liemien kanssa tarjotaan erilaisia l:ia. Sienimuhennos paistin l:ana.

lisä|sana *s.* Muutamia selventäviä l:sanoja. **-seikka** *s.*

lisäseisonta|-aika *s. mer.* aika, jonka rahdinottaja tarpeen vaatiessa varsinaisen seisonta-ajan lisäksi on erityisestä korvauksesta velvollinen pitämään aluksensa valmiina lastausta t. purkamista varten. **-päivä** *s. mer.*, tav. *mon.* vrt. ed.

lisä|selitys *s.* Asia ei kaivanne l:selityksiä. **-selvitys** *s.* Onnettomuuteen ei ole saatu l:tä. Asian käsittely siirrettiin l:ten hankkimiseksi. **-sopimus** *s.* Kauppasopimukseen liittyvä l. **-sorkka** *s. el.* = kyntynen 2. **-summ|a** *s.* Puolustusmenot vaativat suuria l:ia. Yhtiön vakuutuskanta l:ineen oli 700 milj. markkaa. **-suoj|a** *s.* Navetta tarpeellisine l:ineen. **-suoritus** *s.* **-syy** *s.* L:nä tapahtumaan oli, että --. **-ta|e** *s.* Tuotteiden suuri kysyntä on l:keena niiden laadusta. **-tarve** *s.* Määräraha l:tta varten. **-tarvik|e** *s.* Napit ym. puvun l:keet. Konekiväärin l:keet. **-taut|i** *s. lääk.; syn.* komplikaatio. | Tuhkarokkoon liittyy usein l:eja. **-tehtävä** *s.* **-tekijä** *s.* Asiaan vaikuttavat l:t. **-teriö** *s. kasv.* varsinaisen teriön sisäpuolella oleva lehti- t. suomukiehkura. **-tieto** *s.* Hankkia, antaa l:ja. Onnettomuudesta ei ole saatu tarkempia l:ja. **-til|a** *s.* L:aa saatiin vähentämällä huonekaluja. Koululle valmistui l:oja. **-todiste** *s.* Vaatia, esittää l:ita. **-toimenpi|de** *s.* Asia vaatii l:teitä. **-torv|i** *s. fon.* äänihuulten yläpuolella oleva ääntöelimistön yläosa, yläkajetto. **-tuk|i** *s.* Pylväiden väliin on asetettu l:ia. — Teoria saa voimakasta l:ea paikannimistöstä. **-tulli** *s.* **-tulo** *s.* Kotitöistä kertyy sievoinen l. Valtio tarvitsee l:ja. **-tun|ti** *s.* Äidinkielelle haluttiin varattavaksi l:teja. L:neista suoritetaan eri palkkio. **-tuot|e** *s.* Tervan valmistuksessa syntyvät l:teet: tärpätti, puuhappo ym. **-tutkimu|s** *s.* Asian selvittämiseksi ovat l:kset tarpeen. **-työ** *s.* Aiheuttaa l:tä. **-työvoima** *s.* Työmaalle oli palkattava l:a.

lisä|tä[35] *v.* -ävästi *adv.*)(vähentää. **1.** obj. ilmaisee, mihin jtak tulee lisäksi: enentää, kartuttaa, suurentaa, laajentaa tms. | L. paljoutta, (luku)määrää. L. omaisuuttaan, maitaan, karjaansa. Kokoelmia on l:tty. Tehdas l:si tuotantoaan. Perunan multaaminen vaikuttaa satoa l:ävästi. Varuskuntaa on l:tty 4.000 miehellä. Jäsenluku l:ttiin yhdeksäksi. L. palkkaa. Hintaa l:ttiin 2 mk. Ja minä teen liittoni meidän välillemme, minun ja sinun, ja l:än sinut ylen runsaasti VT. — L:tty keskushallitus, kirkkovaltuusto. Kolmas, selityksin l:tty painos. L:tty arvo, pääoma. — L. painoa, korkeutta. Pituutta l:tään 4 m. L. nopeutta, voimaa. L. höyryä, kaasua, löylyä. L. tietojaan, valtaansa. L. pelkoa, vihaa, kunnioitusta. Puute l:si tyytymättömyyttä. Taulut l:ävät huoneen viihtyisyyttä. Huolellinen hoito l:ä työkalun ikää. Radan kuormitusta ei enää voida l. L:tty [par. esim. tehostettu] puolustusvalmius. **2.** obj. ilmaisee, mikä tulee jhk lisäksi: panna, tehdä, sanoa [tms.] lisäksi t. lisänä jhk. | L. jauhoja puuroon, suolaa keittoon. Sokeria l:tään maun mukaan. Vettä l:tään niin paljon, että seoksesta tulee juoksevaa. L. puita pesään. Taloon on l:tty kaksi kerrosta. Hintaan l:ttiin 8 mk. L. korko pääomaan. Lakiin on l:ttävä uusi pykälä. "Tervetuloa!" l:si emäntä. Kahden luvun erotus on luku, joka l:ttynä jälkimmäiseen tai jälkimmäisellä antaa summaksi edellisen. Älkää l:tkö mitään siihen, mitä minä teille mää-

rään VT. - - l:si ytimekkyyttä ja pontta puheelle AHO.
lisä|vaatimus s. **-vahvistus** s. **-vaikeu|s** s. L:tena on vielä se, että - -. **-vaiva** s. Siitä tuli vain turhaa l:a. **-vakuu|s** s. Lainan l:tena on henkivakuutus. **-vakuutus** s. Henkivakuutukseen sairauden, pysyvän työkyvyttömyyden varalta yhdistetty l. **-valaistus** s. Työpöydän lähelle järjestetty l. A:n tutkimukset ovat antaneet runsaasti l:ta koululaitoksemme historiaan. **-valaisu** s. Moni yksityiskohta kaipaa vielä l:a. **-valo** s. Tutkimus luo l:a moniin hämäriin kohtiin. **-valtapuu** s. *metsät.* vallitsevan latvuskerroksen puu, mutta heikommin kehittynyt kuin päävaltapuu; *syn.* toveripuu, vasallipuu. **-var|at** s. *mon.* Tarkoitukseen pyydettiin l:oja. **-varmuu|s** s. Laite, joka antaa koneen käytölle l:tta. **-varuste** s. **-varvas** s. *el.* Sorkassa on tavallisesti kaksi edessä olevaa isoa varvasta ja kaksi niiden takana ylempänä olevaa l:ta. **-vauhti** s. Antaa mäessä sauvoilla l:a suksilleen. — Toiminta on saanut l:a. **-verhiö** s. *kasv.* varsinaisen verhiön ulkopuolella oleva verhiömäinen ylälehtikiehkura. **-vero** s. Määräaikaisen veronmaksun laiminlyömisestä aiheutuva l. Naimattomien suoritettava l., "vanhanpojan vero". **-verotu|s** s. Talousarvion vajaus peitetään l:ksella. **-ve|si** s. Turbiini tarvitsee l:ttä. — Kymijoen l:sistä on Mäntyharjun reitti suurin. **-vihko** s. Sanakirjan, luettelon l. **-virike** s. Antaa l:ttä jllek tapahtumalle. **-voim|a** s. Tehdas tarvitsee l:aa. Rintamaa vahvistettiin melkoisilla l:illa. **-väk|i** s. Vihollinen oli saanut l:eä. **-väri** s. Pöydän pinta tarvitsee l:ä. — Ulkomaiset osanottajat antoivat kilpailuille l:ä. **-yllyke** s. Innostukseni sai kirjoista l:ttä.
lisäy|s[64] s. lisääminen; lisääntyminen, kasvu; lisäämisen t. lisääntymisen tulos, lisä, lisäke;)(vähennys, poisto. | Kasvien l. siemenistä. Soodan l. veteen. Kalakanta on osoittanut l:stä. Asukasluvun, tuotannon, palkan, hinnan, arvon, painon, lämmön, voiman l. Suuri, pieni l. Naapurissa odotetaan perheen l:stä. Tuonnissa on tapahtunut 20 %:n l. Menoarvioon tehtiin l:ksiä. L:ksiä ja oikaisuja. Suunnitelma hyväksyttiin pienin l:ksin. — *Mat.* suure, jonka verran muuttujan arvoa muutetaan, muutos. | Positiivinen, negatiivinen l. — *Yhd.* ikä-, kokonais-, vuosil.; alueen-, arvon-, hinnan-, koron-, lämmön-, painon-, perheen-, tehon-, tuotannon-, työn-, veron-, väen-, väestönl.
lisäys|ehdotus s. Muutos- ja l:ehdotukset. **-viljely** s. *maat.* viljely, jonka tarkoituksena on lisätä jtak kasvilajiketta, uutta jalostetta.
lisäytyä[44] *pass.v.* = lisääntyä.
lisää *adv.* aikaisemman, entisen lisäksi; enemmän. | Hankkia, saada, antaa l. jtak. Osti maata l. Haluatko l. teetä? Eikö kukaan maksa l.? Tingin hinnasta vielä 10 mk l. Väkeä tuli lakkaamatta l.
lisääjä[16] *tek.* < lisätä. | Kalkki sadon l:nä. Hyvä hoito on tärkeä työkalun iän l.
lisäämis|keino s. **-mahdollisuu|s** s. On ilmaantunut yhä uusia puun käytön l:ksia. **-tapa** s. Kylväminen on yleisin kasvien l.
lisään *adv.* → lisää.
lisäännys[64] *teonn.* < lisääntyä. | Väestön, tuotannon, painon l.
lisääntymis|aika s. Salamanteri oleskelee vedessä vain l:aikanaan. **-eli|n** s. *biol.* Koiraalla ja naaraalla on erilaiset l:met. Kasveilla on monenlaisia l:miä: hede- ja emilehtiä, itiöitä, itusilmuja, mukuloita, sipuleja ym. Suvuttomat l:met. **-kyky** s. Bakteerien l. on tavattoman suuri. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* Kärpäset ovat erittäin l:siä. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* L. yksilö, kansa. **-mahdollisuu|s** s. Viennillämme on paljon l:ksia. **-solu** s. *biol.* eläimen t. kasvin solu, josta kehittyy uusi saman lajin yksilö. | Eri sukupuolten l:t, siittiö- ja munasolut. **-ta|pa** s. Eläinten, kasvien l:vat. Suvullinen, suvuton l. Bakteerien ainoa l. on suvuton jakautuminen.
lisääntymä[13] s. se, minkä jk on lisääntynyt, lisääntymisen tulos, lisä, lisäys.
lisääntyvyys[65] *omin.* vrt. lisääntyä. | Karjan l.
lisääntyväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* lisääntyvä. | Kansan l:syys. Kirvojen suunnaton l:syys.
lisään|tyä[1,4] *pass.v.* (*rinn.* lisäytyä) < lisätä;)(vähentyä, vähetä. **1.** vars. lukumäärästä: tulla lukuisammaksi. | Perhe, suku, kansa l:tyy. Lapsiparvi l:tyi kuudeksi. Pakolaisten luku l:tyi päivä päivältä. Suot l:tyvät pohjoiseen mentäessä. Taudintapaukset ovat huolestuttavasti l:tyneet. — *Erik.* uusien eliöiden synnyttämisestä. | Suvullinen, suvuton, kasvullinen, neitseellinen l:tyminen. Peruna l:tyy mukuloista. Kärpäset l:tyvät nopeasti. Olkaa hedelmälliset ja l:tykää ja täyttäkää maa VT. 2. yl. enentyä, karttua, kasvaa, laajentua, suurentua. | Pelto on l:tynyt. Alue l:tyi 2 km². Vesi joessa ei juuri l:ny. Omaisuus l:tyy. Tulot, menot, verot l:tyvät. Tuotanto on l:tynyt 40.000 tonniin t. tonniksi. Liikenne, tuonti l:tyy. Vienti on l:tynyt 22 %. Koko, tilavuus, paino l:tyy. Arvo, hinta l:tyy. Nopeus l:tyy. Vaikeudet l:tyvät. Harrastus, mielenkiinto, jännitys l:tyy. Siveettömyys on arveluttavasti l:tynyt. Onpa hänelle jo ikää l:tynyt. Luonto on niin kuin nuori tyttö, jonka hehkeät sulot ihan silmin nähden l:tyvät SILL.
lisä-ään|i s. Sointuun liitetty l. Kirkon vaaleissa saa jokainen 40 vuotta täyttänyt äänivaltainen yhden l:en. Maalaisliitto sai joukon l:iä.
litania[15] s. **1.** *usk.* tiettyinä kirkollisina juhlapäivinä tav. laulaen (alk. papin t. esilaulajan ja seurakunnan vuoroveisuuna) esitettävä juhlallinen kirkkorukous. 2. *ark.* puheesta: yksitoikkoinen vuodatus. | Eukko esitti pitkän l:n kurjuudestaan.
lit|issä, -tiin *adv. ark.* litistettynä, litistyneenä, lytyssä. | Kotelo on l. - - lasia vastaan l:tiin painettuja kasvoja IVALO.
litistellä[28] *frekv.v.* < litistää. | L. marjoja lusikalla.
litistymä[13] s. litistynyt, litteä kohta. | Jos hylsyssä on l. tai poimu, sitä ei saa ladata uudelleen. — *Täht.* taivaankappaleen ekvaattori- ja napasäteen erotus jaettuna ekvaattorisäteellä.
litisty|s[64] *teonn.* < litistää. | Rautalangan l. va-

saralla. — Sisäpaikallissijoissa olotilasta. | Joutui l:ksiin auton ja seinän väliin.
litisty|ä[1] *pass.v.* (< litistää) likistyä, puristua, rutistua. | L. muodottomaksi. Sammakko l:i pyörien alle. Sellainen tungos, että olin l. kuoliaaksi. Jyvät l:vät valssissa. Putki l:y taivutettaessa. L:nyttä [= likilaskuista] leipää.
liti|stä[24] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* vrt. lotista, lätistä. | Märkä maa l:see saappaiden alla. Sateen l:nä ikkunoissa. — [Kengät] l:sivät vettä LEHT.
litistäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Tyttö l:i sohvalle isän ja äidin väliin.
litist|ää[2*] *v.* painaa litteäksi, latistaa, puristaa, rusentaa. | Taikinapyörykät l:etään. L:ettyjä kauraryynejä. Putken l:etty pää. L:etyn pallon muotoinen. L:i nenänsä ruutua vastaan. — L:i sormensa mankelissa. — *Kuv.* Matalan taivaan raskaus se häntäkin painaa, l:ää ajatukset alleen AHO.
litium[7] *s. kem.* eräs alkalimetalli.
1. **litka**[10] *s. metsät.* n. 30—35 m pitkä, kahden puomin väliin ahdettu kapeahko tukkilautta.
2. **litka** *s.* ks. litkat.
litkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Savi l:teli jalkojen alla.
litkah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < litkua. | Kuulat lumpsahtivat milloin veteen, milloin l:tivat vuoren kylkeen WILKUNA.
litkaista[24] *mom.v.* < litkiä. | Juoda l.
litk|at[10] *s. mon. kans.* harjakaiset, ryypyt. | Kauppojen päälle juotiin l. | Matti kutsui minut ja Maljasen, vanhat kuomat, l:oille. Ja ryypättiinhän tuota ... LEHT.
litki|ä[17] *v.* vars. eläimistä: latkia. | Kissa l:i maitoa, velliä. — Us. *halv.* ihmisistä. | Juoda l. L. viinaa, kahvia.
litku[1] *s. halv.* vars. laiha, huono juoma. | Onko tämä l. muka kahvia! Nyt on saatava oikeaa viiniä tuon vetisen l:n teräksi LEINONEN.
litku|a[1] *deskr.v.* Sadeaikoina se [savi] l:i ja letkui ja tarttui kenkiin AK.
lito|grafi[4] *s. kirj.* kivenpiirtäjä. **-grafia**[15] *s. kirj.* kivipaino, kivipainotaide; kivipiirros, -painos. **-grafi|nen**[63] *a. kirj.* -sesti *adv.* kivipainoon kuuluva, sitä koskeva, sen avulla valmistettu, kivipaino-. | L. menetelmä. L. väri, tušši. L. laitos. Monistaa l:sesti. **-grafoi|da**[18] *v. kirj.* -nti[4*] *teonn.* esittää litografisesti, piirtää kiveen. | Tekstin l:tu jäljennös. L:dut nuottilehdet.
3. **litsata**[35] *v. puut.* liittää litsiliitoksella.
litoponi[4], **-valkoinen** *s. kem. maal.* sinkkisulfidia ja bariumsulfaattia sisältävä kivennäisväri.
litoraali|nen[63] *a.*, vars. *biol.* -sesti *adv.* rannikolla oleva, rannikkoa koskeva, rannikko-; vrt. pelaginen. | L. eläin. L. kasvillisuus. L. alue. **-vyöhyk|e** *s.*, vars. *biol.* merenrannan korkeimman nousuvesi- ja matalimman pakovesirajan välinen vyöhyke. | L:keen eläimistö.
litorina [-rī-] *geol.* **--aika, -kausi** *s.* se jääkauden jälkeinen aika, jolloin Litorina-sukuisia kotiloja on elänyt Itämeren sisäosissa sekä Suomen- ja Pohjanlahdessa ja jolloin jääkauden jälkeinen ilmasto on ollut suotuisin. **-kauti|nen** *a.* L:set kerrostumat. **-meri** *s.* ancylusjärveä seurannut Itämeren kehitysvaihe. **-savi** *s.* litorinamereen laskeutunut savi.
litosfääri[4] *s. geol.* maapallon kivikuori; vrt. atmosfääri.
litotes[7] [litotēs] *s.* puhetaidon ja tyyliopin kuvio, jossa asia ilmaistaan kieltämällä sen vastakohta, esim. ei huonosti = hyvin.
litra[10] *s.* **1.** (*lyh.* l) vetomitta: yhden vesikilon tilavuus +4 ° C:n lämpötilassa (n. 1 kuutiodesimetri). | L:n (vetoinen) astia. 5 l:n kannu. L. vettä, marjoja, omenoita. L. kaasua. Puoli, kaksi l:a maitoa. Luumut maksavat sata markkaa l. Maksoi 10 mk l:sta, l:lta. — *Yhd.* happi-, kaasu-, maito-, marja-, peruna-, vesi-, viinal.; myynti-, valmistusl. **2.** litranmitta (astia). | Peltinen l. L:n pohja, korva. L. vuotaa.
litra|hinta *s.* Maidon l. Ostaa puolukoita l:hinnan mukaan. Omenat myytiin sadan markan l:hintaan. **-ilmakehä** *s. fys.* energiamäärä, joka tarvitaan puristamaan yhden ilmakehän paineessa oleva kaasumäärä litraa pienempään tilavuuteen, kuin missä se ennen oli.
-litrainen[63] *poss.a.* Kolmi-, kymmen-, satal.
litrakaup|pa *s.* litroittain tapahtuva kauppa. | Marjojen l. — Vars. *litrakaupalla* litroittain, litramäärin. | Syödä, juoda jtak l:alla.
litrallinen[63] *s.* litran täysi. | L. vettä, maitoa, mansikoita.
litra|määrä *s.* Maitolähetyksen l. Joi lääkkeitä l:määrin. **-n|mitta** *s.* Tarkistettu l. **-paino** *s.* Hiekan l. **-prosentti** *s.* alkoholimäärän mitta: nesteen väkevyys prosentteina kerrottuna litramäärää ilmaisevalla luvulla.
litroittain *adv.* litra kerrallaan, useita litroja, litrakaupalla. | Myydä jtak l. Pilaantuneita marjoja oli l.
litsa[10] *s. mer.* köydestä, puusta t. raudasta tehty silmukka, jolla purje kiinnitetään mastoon, tankoon t. muuhun johtimeen.
litsah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | - - juurikkaista l:telee esiin ruskeata mäihää KARHUM. **-|taa**[2*] *onom.v.* Sylki l:ti kiveen.
1. **litsat|a**[35] *deskr.v.* survoa, litistää; sulloa, ahtaa. | L. puolukoita lautaselle. L. keitetyt perunat soseeksi. — L. säkki heiniä täyteen. Täyteen l:tu linja-auto.
2. **litsa|ta**[35] *v. mer.* kiinnittää litsalla. | Purjeen l:aminen.
3. **litsata**[35] *v. puut.* liittää litsiliitoksella.
litsaut|taa[2*] *kaus.v.* < litsahtaa. | Ollaan, oljennellaan, l:etaan [peli]kortti silloin, toinen tällöin HAARLA.
litsi[4] *s. puut.* eräänlainen liitosta varten laudan päähän tehty lovi. **-liitos** *s.* puuliitos, jota käytetään vars. lautoja kulmittain yhteen liitettäessä.
lit|ta[10*] *s. murt.* hippa (2). | Juosta, leikkiä, lyödä l:taa. — Joutua l:aksi.
littera[15] *s.* **1.** (*lyh.* litt.) numerosarjan, esineen tms. merkitsemiseen käytetty kirjain. | Setelin l. ja numero. Lomakkeeseen on merkittävä [junan] vaunun l. tai numero. **2.** *sot. puhek.* luottokuljetuslippu. | Sai loman ja l:n Ouluun. — *Mon.* "potkut", lähtö. | Sai l:t UK:sta [upseerikoulusta].

litteraatti[4*] *s.* kirjailija; kirjallisuuden harrastaja. | Vähäverinen l.

litteroi|da[18] *v.* -nti[4] *teonn.* varustaa litteralla. | Vaunujen l:minen.

litterääri|i[6], **-i nen**[63] *a.*, us. hieman *halv.* kirjallinen, kaunokirjallinen. | Runo on hieman l. Paperilta tuoksahtavia, l:ejä ilmauksia.

litte|ä[21] *a.* -ys[65] *omin.* leveähkö, mutta korkeudeltaan t. paksuudeltaan vähäinen, laakea, lattea, latuska(inen), litistynyt. | L. kuin lautanen. L. kivi, leipä, nauris. L. viila, sivellin. L:äksi veistetty hirsi. L. mandoliini. L. päähine. Istui hattuni l:äksi. Herneen palot olivat vielä l:itä. Painoi nenänsä l:äksi ikkunaruutuun. Miehet painautuivat l:iksi maata vastaan. L. [= (melko) tasainen, laakea] pohja. — *Tekn.* L:ät [= poikkileikkaukseltaan suorakaiteen muotoiset] kierteet. — *Kuv.* Romaanin l:ät ilmaukset.

litteähkö[1] *mod.a.* L. putki, pallo. Saukon l. häntä.

litteä|kantainen *a.* L. ruuvi, naula. **-kierteinen** *a. tekn.* vrt. litteä, tekn. | L. ruuvi. **-kärkinen** *a.* L. neula, nokka. **-leukai|nen** *a.* L:set pihdit. **-nenäi|nen** *a.* L:set apinat 'länsiapinat'. **-pohjainen** *a.* L. vene. **-päinen** *a.* L. kala. L. tanko. **-rauta**[83] *s. met.* lattateräs. **-rintainen** *a.* Luiseva ja l. nainen. **-ruumiinen** *a.* Juotikas, l. nivelmato. **-teräs**[83] *s. met.* lattateräs.

litu[1*] *s. kasv.* kahdesta emilehdestä muodostunut aukeava, kuivaseinäinen hedelmä.

lituk|ka[15*] *s.* **1.** Cardamine, ristikukkaisten heimoon kuuluvia valko- t. sinipunakukkaisia ruohoja; *syn.* luhtakaali. — *Yhd.* aho-, niitty-, purol. **2.** *murt.* litteästä oliosta. | Lahnan l. — *Erik.* ohukkaista. | Paistaa l:oita.

litumainen[63] *kalt.a. kasv.* L. hedelmä, kota.

liturgi[6] *s.* liturgian suorittaja, jumalanpalveluksen johtaja, alttaripappi. | Toimia l:na.

liturgia[15] *s.* julkiset jumalanpalvelustoimitukset; jumalanpalveluskaava; kirkkokäsikirjassa määrätty jumalanpalveluksen osa, alttaripalvelus;)(saarna; vrt. rituaali. | Toimittaa l. Ennen saarnaa ja sen jälkeen on l., johon sisältyy etupäässä rukouksia, laulukappaleita ja raamatunlukua. — Juhana III:n l., ns. Punainen kirja. — *Yhd.* kaste-, kirkko-, päätösl.

liturgiikka[10*] *s.* oppi jumalanpalvelusmuodoista.

liturgi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* liturgiaan kuuluva, sitä koskeva, liturgian mukainen. | L. kaava. L. rukous, tervehdys, laulu. L. puku. L. taide, kirjallisuus. L:sesti kaunis tilaisuus. L. jumalanpalvelus 'jossa ei ole saarnaa t. sen sijasta pidetään vain lyhyt hartauspuhe'. L. kieli 'kirkon jumalanpalveluksissaan käyttämä kieli, jota seurakunnan jäsenet eivät puhu'. L. riita, tav. 'Juhana III:n liturgiallaan v. 1576 Ruotsi-Suomessa aiheuttama kirkollinen riita'. L:sia, so. paramenteissa eli kirkollisissa taidekäsitöissä käytettyjä värejä ovat valkoinen, punainen, vihreä, violetti ja musta.

lituruoho *s.* Arabidopsis, hentokasvuisia ristikukkaisia ruohoja.

lituskai|nen[63] *a.* litteä, latuskainen. | L:set kasvot. L. kivi. - - olkoon maailma ymmyrkäinen tai l. LEINONEN.

lit|ussa, -tuun *adv. ark.* litissä. | Löi putken pään l:tuun. — *Kuv.* Nyt se meni hänestä kuin l:tuun koko asia AHO.

litvii|ki[6], **-|kki**[6*] *s. kans.* palkka, maksun suoritus, tilinteko. | Saada l. Maksan sen ensi l:kistä. Mennä l:kille. - - tämä [siivosti vietetty] juhannus tuli ansiopuolelle viimeisellä l:killä KARHUM.

liudennusmerkki *s. fon.* liudennusta osoittava merkki, suomalais-ugrilaisessa transskriptiossa kirjaimen päälle t. oikeaan yläkulmaan asetettu suora pilkku.

liuden|taa[8] *v. fon.* -nus[64] *teonn.; syn.* palataalistaa, palatalisoida, muljeerata; **vrt. seur.** | Konsonantin l:nus.

liudentu|a[1*] *pass.v. fon.; syn.* palataalistua, palatalisoitua, muljeerautua. | L:nut konsonantti 'konsonantti, jota äännettäessä kielen selän etuosa kohoaa likipitäen j:n vaatimaan asentoon'.

liuen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* saattaa liukenemaan, liuottaa. | L. kumia bentsiinissä. Potaska l:netaan lämpimään veteen. Älä turhaan l:na saippuaa! Rautaa l:tavat hapot.

liu|eta[34*] *v.* hajota nesteeseen, siihen kuitenkaan kemiallisesti yhtymättä, liuota. | Sokeri l:kenee ["sulaa"] veteen. Kupari l:kenee typpihappoon. Vaatteista l:ennut lika. Kipsi on huonosti l:kenevaa. Öljy ei l:kene veteen. — *Kuv.* Siihen yritykseen l:kenee sievoinen summa. - - olemukseni ikään kuin sulaa, l:kenee tähän huikaisevaan lämpimään äärettömyyteen IRIS UURTO.

liuha[10] *s. murt.* lippi, äyskäri. | Tuohinen l. Ammentaa l:lla vettä (lähteestä).

liuhaparta *s.* ja *a.* = liuhuparta.

liuhta[10*] *s. murt.* huiska, jollaista käytetään esim. kaskenpoltossa veden vihmomiseen ja jyvien puhdistuksessa tuultamiseen.

liuh|toa[1*] *v. murt.* **1.** viuhtoa, huitoa. | Mennä l. **2.** puhdistaa huiskalla. | Hyvin l:dottu tupa.

liuhu|parta us. *halv.* **1.** *s.* ohuesta, liehuvasta parrasta. | Siveli l:partaansa. **2.** *a.* = seur. | - - se puna-silmä, l. Tervakosken Tuomas KIVI. — *S:sesti.* Aja tiehensä se l.! **-partainen** *a.* L. karjalainen.

liukah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Jalat l:telivat tämän tästä.

liukah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< liukua) liukastua, luiskahtaa, lipsahtaa; livahtaa. | Jalka l:taa. L. nenälleen. L:din niljaisella tiellä. Sormi l:ti liipaisimelta. - - minun jalkani olivat vähällä kompastua, askeleeni olivat aivan l. VT. — *Kuv.* [Aamu] oli l:tanut lähelle puolta päivää IVALO.

liuk|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kaus[65] *omin.* **1.** livettävä(n sileä), luistava; niljainen. | L. jää. L. polku, tie. L:kaat lattiat. Sateesta l. katto. L:kaat kengät. L. reki. L. ankerias. Saippuan l:kaus. L. lima. Hioa jnk pinta l:kaaksi. Olla kuin kissa l:kaalla jäällä 'epävarmassa, tukalassa asemassa'. Sukset luistavat l:kaasti. L. keli. — *Kuv.* Raha tekee nivelet l:kaiksi. Politiikan l:kaat polut. - - hänen [porton] suunsa on öljyä l:kaampi VT. **2.** nopea, vilkas, vikkelä. | L. liikkeiltään. L:asta menoa. L.

järki, ajatuksenjuoksu. Juttu luisti yhä l:kaammin. Nyt l:kaasti matkaan! Sai l:kaan lähdön 'äkkilähdön'. Mehiläinen, l. lintu KAL. [Pohjan tytär] aina joutuisa jalalta / sekä l. liikunnolta KAL. Hän tähtäsi pienine, l:kaine silmineen Hannaa KATAJA. **3.** ed:iin liittyen: ovela, viekas, lipevä, mielistelevä. | L. hovimies, kauppamatkustaja. L. kuin ankerias. L. valhe. L:asta diplomatiaa. Olla l. puheissaan, käyttäytymisessään. L. oli heidän [israelilaisten] sydämensä; nyt he saavat siitä kärsiä VT.

liukas|kielinen *a.* -kielisesti *adv.* -kielisyys *omin.* L. kauppias. L:kielisempää akkaa en tunne. Esitellä l:kielisesti asiaansa. **-liikkeinen** *a.* L. saukko. **-pintainen** *a.*

liukasta|a[2] *v.* tehdä liukkaa(mma)ksi, liukastuttaa. | Sateen l:mat portaat.

liukastelija[14] *tek.* < seur. 2. | Mokomakin kieroilija ja l.

liukastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* **1.** luiskahdella. | Jalat l:evat iljanteisella tiellä. Kengitys estää hevosta l:emasta. **2.** esiintyä liukkaana (3), liehitellä, mielistellä. | Nuori vaimo Antsilla on, joka herrojen edessä l:ee! KALLAS.

liukastu|a[1] *v.* **1.** livetä, luiskahtaa, liukahtaa. | L. jäällä, lattialla. L:i banaaninkuoreen. Tyttö l:i kalliolta veteen. L:in polveni verille. Kadun hiekoitus estää l:mista. **2.** tulla liukkaa(mma)ksi. | L:neet tiet.

liukastusaine *s.* Talkkia ja muuta l:tta.

liukastutta|a[2*] *v.* **1.** panna liukastumaan. | Oli satanut l:vaa lunta. **2.** liukastaa. | Kahvikulta l:a kielenkannan.

liukenemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < liueta. | Veteen, vedessä l. aine. L. sakka laskeutuu pohjalle. L:tomasta lasista tehty pullo.

liukenemis|ilmiö *s.* **-lämpö** *s. fys.* massayksikön suuruisen ainemäärän liukenemiseen kuluva lämpömäärä. **-paine** *s. fys.* aineen pyrkimys liueta nesteeseen.

liukenev|a[13] *a. (partis.)* -uus[65] *omin.* Aineen l:uus on huono.

liukku[1*] *s.* onttoon puuhun tehty linnunpesän tila; vrt. uuttu. | Tikan, telkän l.

liukoimet[56*] *s. mon. harv.* = liukuimet. | Sukset voi'in voitimella, / liukomet sian lihalla KANT.

liukoi|nen[63] *a.,* vars. *kem.* -suus[65] *omin.* liukeneva. | Veteen l. aine. Suolan l:suus. Sylki saattaa tärkkelyksen l:seen muotoon. — *Yhd.* helppo-, huono-, vaikeal.; eetteri-, rasva-, vesil.

liuku[1*] *s.* **1.** liu'unta, liukuma; paikka, jossa liu'utaan. | Pitkä l. Laskea l:a mäessä, jäällä. Jäällä oli reenl. mitä ihanin LEINONEN. Kaatui liu'ussa. **2.** *tekn.* liukuva koneen t. laitteen osa, esim. liukukappale, liukukytkin.

liuku|a[1*] *v.* **1.** liikkua vars. painovoiman t. jatkavuuden vaikutuksesta kiinteästi pitkin sileää, vars. liukasta t. kaltevaa pintaa, luisua, luistaa, lipua. | L. suksilla, kelkalla, luistimilla. L. mäkeä alas. Keli oli mainio, reki l:i kuin itsestään. Kynän kärki l:u äänettömästi paperilla. Sylinterissä edestakaisin l:va mäntä. Sormen annetaan l. pitkin soittimen kieltä. — Vapa l:i kädestä veteen. Silkkiliina l:i alas hartioilta. **2.** ed:een liittyen: liikkua tasaisesti, kevyesti, äänettömästi; joskus: **lipua, solua.** | Juna l:i asemalle. Laiva l:u kohti laituria. Lintu l:u siivet levällään. Lentokoneen annetaan tavallisimmin l. [= lentää liukulennossa] parhaassa liukukulmassa. Kädet l:vat pianon koskettimilla. Valssin tahdissa l:via tanssipareja. L:i pitkin seinäviertä kuin varjo. L:va juoksutyyli. — Kulkevan junan ohi l:vat maisemat. — *Kuv.* Pehmeästi l:va rytmi. **3.** *abstr.* siirtyä vähitellen, kuin huomaamatta. | Puhuja antoi katseensa l. kuulijasta toiseen. Valta l:i hallitsijan käsistä. Keskustelu l:i politiikkaan. - - marraskuu oli l:nut loppupuoleen KARHUM. — L:va palkka-asteikko [palkkaustavasta, jossa palkka muuttuu yleisen hintatason vaihtelujen mukaan]. L:va [= viljan hinnan mukaan määrättävä] viljatulli. — *Mus.* vars. laulettaessa siirtyä sävelestä alempaan t. ylempään asteittain välisävelten kautta, käyttää liu'untaa. | Laulaa l:en.

liuku|alus *s.* aivan veden pinnassa peräosansa varassa liukuva pikamoottori, vesitaso, hydroplaani. **-alusta** *s.* **1.** alusta, jolla jk liukuu. **2.** liukuva alusta. | Kokoonpantavat koneet siirtyvät tehtaassa l:lla työntekijän luota toisen luo. **-asento** *s.* liukumisasento. | Uimarin l. **-hankaus** *s.* liukukitka. **-harja** *s. sähk.* = harja (4.b), liukukosketin. **-hihna** *s. tekn.* = kuljetushihna. | Pullot siirtyvät l:a myöten korkitus-koneeseen.

liukuil|la[29] *frekv.v.* < liukua. | Mutta Elli hiihtää - -, l:ee heinäteitä ja läpi avattujen veräjien AHO.

liukuimet[56*] *s. mon. harv.* liukumisvälineet, sukset. | - - tekipä Otso äidilleenkin oivalliset l. AK.

liukuja[16] *tek.* Suksilla, kelkalla l.

liuku|kaarto *s.* kaarto liukulennossa. **-kappale** *s. tekn.* jnk koneen t. laitteen osana oleva jtak toista osaa pitkin t. vasten liukuva kappale. | Uraa pitkin liikkuva l. Höyrykoneen ristikappaleen l. **-kenkä** *s. tekn.* = ed. **-kierre** *s.* kierre liukulennossa. **-kiila** *s. tekn.* uppokiila, joka sallii kiinnitettävän koneenosan liikkua pitkin akselia. **-kisko** *s. tekn.* kisko, jota pitkin jk liukuu, juoksukisko. | Työntöoven l. Rekinpylväitä voi helposti siirrellä katossa olevia l:ja myöten. **-kitka** *s. tekn.* kitka, joka syntyy kappaleen liukuessa jtak pintaa pitkin, liukumiskitka. | Reen jalasten synnyttämä l. Pyörä muuttaa l:n vierimiskitkaksi. **-kosketin** *s. sähk.* jousen tms. muodostama jtak pintaa, sähköjohtoa tms. pitkin liukuva kosketin; (liuku)harja. | Raitiovaunun l. Siirtää l:ta. **-kulma** *s.* kulma, jonka lentokoneen suunta liukulennossa muodostaa vaakasuoran tason kanssa. **-kytki|n** *s. tekn.* liukuva kytkin. | Eräissä soittoinduktoreissa on akseli yhdistetty hammasrattaaseensa l:mellä. **-laakeri** *s. tekn.* laakeri, jossa liikkuva osa liukuu välittömästi kiinteää vasten; vrt. kuula-, rulla-, vierintälaakeri. | L:en asemesta on alettu yleisesti käyttää kuulalaakereita. **-laite** *s.* liukuva laite t. laite, jota pitkin jk liukuu. | Konekivväärin piippua ja lukkoa yhdistävä l. **-len|to** *s.* ala-

viistoon suuntautuva lento, jossa vauhdin ylläpitäjänä on kappaleen paino; vars. sellainen lentokoneen lento; vrt. liitolento. | L:nossa lentokoneen moottori on pysäytettynä tai asetettuna niin pienelle kierrosluvulle, että kone jatkuvasti menettää lentokorkeuttaan. Pääskyset kiitävät l:nossa värähtämättömin siivin. **-luukku** *s.* liukuva luukku; vrt. kääntöluukku.

liukum|a[13] *s.* liu'uttu matka. | Työntöjen väliset l:at hiihdossa. — *Mus.* liu'unta. | L:ia käyttävä laulutapa.

liukuma|kehys *s.* kehys, jossa jk liukuu. | Konekiväärin vaippa toimii piipun l:kehyksenä. **-pinta** *s.* liukupinta. **-suksi** *s.* vrt. potkusuksi. | Lyly, vasemman jalan pitkä l.

liukumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* L. solmu. L:tomat autonrenkaat.

liukumis|kitka *s.* liukukitka. | L. muutetaan usein vähemmän voimaa kuluttavaksi vierimiskitkaksi. **-kyky** *s.* Uimarin l. **-nopeus** *s.* **-vaara** *s.* Lumiketjut vähentävät auton l:a.

liuku|nopeus *s.* liukumisnopeus. **-ovi** *s.* kiskoa, uraa tms. pitkin liukuva ovi, työntöovi. **-paino** *s.* = juoksupaino. **-pin|ta** *s.* pinta, joka liukuu jtak vasten t. jota pitkin jk liukuu. | Tasainen, sileä l. Voideltu, öljytty l. Suksen, ahkion, luistin, ristikappaleen l. Saranan l:nat. **-pisto** *s. urh.* miekkailussa: pisto, jossa oman aseen kosketus vastustajan aseeseen säilyy koko piston ajan. **-portaat** *s. mon.* portaat, joiden askelmat erityisen koneiston avulla liikkuvat lakkaamatta, rullaportaat. | Tavaratalon l. **-rata** *s.* määrätarkoitusta palveleva viettävä (liukas) rata, jota pitkin esineet liukuvat omalla painollaan. | Kourumainen l. Merikylpylän l. Säkit siirtyvät l:a pitkin myllystä suoraan vaunuihin. **-rengas** *s. sähk.* vaihtovirtageneraattorin t. -moottorin akselilla pyörivä sähkövirtaa roottoriin t. sieltä pois johtava rengas, jonka ulkopinta on kosketuksessa ulkovirtapiiriin johtavaan liukukoskettimeen. **-rengasmoottori** *s. sähk.* induktiomoottori, jossa on liukurenkaat; vrt. oikosulkumoottori. | Kolmivaiheinen l. **-rull|a** *s.* rulla, jonka varassa jk liukuu. | Kaapelin l. Tukit soluvat pitkin l:ia. **-sukellus** *s. urh.* sukellus, jossa ruumis alkusysäyksen jälkeen liukuu jokseenkin vaakasuoraan lähellä veden pintaa. **-suunta** *s.* Lentokoneen l. **-tela** *s.* tela, jonka varassa jk liukuu; liukuva tela. **-tiukkuus** *s. tekn.* Väljä, ahdas l. Laakerin ja tapin välinen l. **-työ** *s. tal.* joukkotuotannon työntekojärjestelmä, jossa valmistustehtävä jaetaan peräkkäin viipymättä, ilman välivarastoja suoritettaviin osatöihin; vrt. sarjatyö. | L:ssä työkappaleet siirtyvät eri valmiusasteissaan tasaisena virtana työntekijältä tai koneelta toiselle. **-vastus** *s.* **1.** liukumista ehkäisevä laite. | Autonrenkaaseen kiinnitetty l. **2.** *sähk.* vastuslaite, jolla voidaan säätökosketinta siirtämällä saavuttaa vastuksen kaikki arvot. **-vene** *s.* liukualus.

liuma[10] *s. harv.* lauma, liuta. | - - l. lyseolaisia kävi äsken meidän ohitsemme CANTH.

liuonnainen[63] *s.* jstak jhk liukenemalla t. liuottamalla syntynyt aine. | Metallisuolojen l.

liuo|s[64] *s.* jähmeän, nestemäisen t. kaasumaisen aineen ja nestemäisen t. harv. jähmeän liuotteen tasa-aineinen seos. | Sokerin ja veden l. Nestemäinen, kolloidinen, kiinteä l. Paksu, sakea, ohut, kirkas l. Laimea, mieto, väkevä l. Kyllästetty, tyydytetty l. L:sta laimennettiin vedellä. — *Yhd.* aluna-, karboli-, kumi-, lakmus-, lipeä-, lysoli-, saippua-, sokeri-, sooda-, suola-, suopa-, väril.; alkoholi-, vesil.; käyttö-, puretus-, ravinto-, varastol.

liuos|astia *s.* **-vesi** *s.* liuotusvesi.

liu|ota[38*] *v.* = liueta. | Suola l:koaa veteen. Polttoöljyyn l:onneet vieraat aineet erotetaan tislaamalla.

liuote[78*] *s.* tav. neste, johon jk liukenee t. liuotetaan, liuotusaine, liuotin. | Yleisin l. on vesi. Bentsiini on hyvä rasvan l. Haihtuva l. Nitroglyseriini liukenee useimpiin orgaanisiin liuotteisiin. **-aine** *s.* = ed.

liuot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < liuottaa.

liuoteteollisuus *s.* liuotteita tuottava teollisuus.

liuotin[56*] *s.* = liuote.

liuot|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* -us[64] *teonn.* < liuota. **1.** saattaa liukenemaan, liuentaa. **a.** henkilösubj:n ohella. | L. sokeri veteen. Tabletti l:etaan lasilliseen vettä. Kumin l:us bentsiiniin. **b.** asiasubj:n ohella. | Vesi saattaa l. kiinteitä aineita, nesteitä ja kaasuja. Rasvatahrat on helppo l. pois bentsiinillä. L:tava yskänlääke. Vaseliini vaikuttaa l:tavasti rasvoihin. Litra vettä l:taa itseensä huoneenlämpötilassa n. 450 l kloorivetykaasua. **2.** → liottaa.

liuottaja[16] *tek.* — Erik. *tekn.* sulfaattiselluloosatehtaan soodaosaston sekoitussäiliö, jossa mustalipeän poltossa muodostunut natriumkarbonaatti-sulfidisulate liuotetaan veteen raakaeli viherlipeäksi.

liuottamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* Kuivaa, l:onta hartsia. **2.** *akt.* Metallin pintaa l. kiillotusaine.

liuottamiskyky *s.* Kuuman veden suuri l.

-liuotteinen[63] *a.* jhk liuotettava t. liuotettu. | Rasva-, öljyl.

liuottua[1*] *pass.v. harv.* (< liuottaa) liueta, liuota.

liuotus|aine *s.* liuote. | Alkoholia käytetään monien lääkkeiden l:aineena. Haihtuva l. **-astia** *s.* **-kyky** *s.* Saippuan l. **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* Syövytys on kemiallinen tai galvaaninen l. **-neste** *s.* **-vesi** *s.*

liurut|taa[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* lieruttaa, lieputtaa. | Koira l:ti häntäänsä.

liusk|a[10] *s.* kaista, kaistale, suikale. **1.** kapeahko, ohut kappale t. osa jtak. | L. paperia, pahvia, kangasta. Tuohen, nahan l. Pitkä, kapea l. Hedelmän kuori irrotetaan l:oina. Esitelmä on kirjoitettu l:oihin. Leikata, repiä l:oihin, l:oiksi. Takin helma oli repeytynyt riippuviin l:oihin. — *Erik.* **a.** *kasv.* syvien lovien erottamista lehden osista. | Niittyleinikin lehden l:at. **b.** *anat.* lohkoa pienempi sidekudoksen erottama rauhaskudoksen osa. | Maksa on muodostunut lukemattomista, n. 2 mm:n pituisista ja 1 mm:n paksuisista l:oista. **c.** *yhd.* Kangas-, kivi-, kumi-, metalli-, nahka-, pahvi-, paperi-, pelti-, tuohil.; ala-, etu-, kanta-, keski-, kärkil.; kiinnitys-, tarttumal.; konekirjoitus-, korrehtuuril.

2. melko *harv.* kapeahko ala jtak pintaa. | L. peltoa. Taivasta näkyi vain kapea l. Käyräviivainen kuvio on mittausta varten viivoitettu suoriin l:oihin. — *Yhd.* niitty-, peltol.
liuskahampainen *a. kasv.* lehdestä, jossa hampaat ovat liuskamaisia. | L. lehti, lehdykkä.
liuskaht|aa[2*] *mom.v. harv.* luiskahtaa, lipsahtaa. | Kirves l:i jalkaan.
liuskai|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Sauramon l:set lehdet. Syvään, matalasti, toiskertaan l. lehti. L. verhiö. Nokkosperhosen l:set siivet. Suomen järvien muodolle on ominaista l:suus. — *Yhd.* hapsi-, harva-, hieno-, kapea-, matala-, pitkä-, pyöreä-, sormi-, suikea-, suippo-, syväl.; kaksi-, kolmi-, monil.; paril.
liuska|jalka *s. el.* räpyläjalka, jossa kutakin etuvarvasta ympäröi erillinen liuskamainen räpylä. | Silkkiuikun l. **-jalkainen** *a. el.* L. vesilintu. **-kiv|i** *s.* liuske(kivi), kappale liusketta. | L:eä käytetään mm. kattamiseen. L:illä laskettu lattia.
liuskakivi|katto *s.* **-laatta** *s.* **-lattia** *s.* **-nen** *a.* L. katto, uuni.
liuskale[78] *s.* = liuskare. | L. paperia, kangasta. Kapea, ohut l. — *Yhd.* kangas-, nahka-, paperi-, pelti-, tuohil.
liuska|lehtinen *a. kasv.* jonka lehdet ovat liuskaiset. | L. kasvi, pensas. L. peippi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* L. palanen, levy, suomu. L:set tuntosarvet. **-meduusa** *s.* vrt. purjemeduusa. | L:t 'Scyphozoa, polttiaiseläimiä, joiden meduusa-asteen kellon reuna on liuskainen, purjepalteeton'; vars. niiden meduusa-asteesta. **-perhonen** *s.* Polygonia C-album, punakeltainen, mustatäpläinen päiväperhonen, jonka siipien reunaliuskat ovat pitkät.
liuskare[78] *s.* (*rinn.* liuskale) (pieni) liuska, kaistale, suikale, lipare. | L. paperia, kangasta. Appelsiinin kuoret leikataan kapeiksi l:iksi. — *Yhd.* kangas-, kivi-, nahka-, paperi-, pelti-, tuohil.
liuska|reunainen *a.* Nokkosperhosen l. siipi. **-ruuti** *s.* liuskamaisina kappaleina oleva ruuti. **-sarvi|nen** *s.* L:set 'Lamellicornia, eräs kovakuoriaisryhmä, jonka lajien tuntosarvien kärkinivelet ovat liuskamaisesti leveät'. **-savi** *s.* = liuskesavi.
liuskat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Esikon l:tomat lehdet.
liuskaäänestys *s. hist.* = ostrakismi.
liuske[78] *s.* **1.** *geol.* kivilaji, jolla on selvästi liuskeinen rakenne, liuskakivi. | L:et ovat yleensä kiteisiä, mutta levyiksi halkeilevia kerrostuneitakin kivilajeja sanotaan usein l:iksi. Harmaa, musta, vihreä l. L:tta käytetään kattamiseen, kovasimiksi ym. Asbestista ja sementistä tehty keinotekoinen l. — *Yhd.* grafiitti-, kalkki-, kiille-, kloriitti-, kvartsiitti-, sarvivälke-, savi-, talkki-, öljyl.; kattol. **2.** *harv.* yl. litteä muodostuma, levy, liuska. | Maapähkinän puristustähteitä esiintyy kaupassa paitsi kakkuina myös l:ina.
liuske|alue *s. geol.* alue, jolla esiintyy runsaasti liusketta. | Tampereen seudun l. **--esiintymä** *s. geol.*
liuskei|nen[63] *a.*, vars. *geol.* -suus[65] *omin.* helposti levyiksi halkeileva, ohuista levyistä t. pitkähköistä samansuuntaisista osista rakentunut. | L. kivilaji. Gneissin l. rakenne. Kallioperän l:suuden suunta saattaa olla toinen kuin kerroksellisuuden. — *Yhd.* karkea-, selväl.
liuske|jakso *s. geol.* Laatokan tienoilta Lappiin ulottuva karjalainen l. **-kallio** *s.* **-katto** *s.* L. voidaan tehdä joko luonnon- tai keinotekoisesta liuskeesta. **-kivi** *s.* selväliuskeinen ja liuskeisuuden suuntaan helposti halkeileva kivilaji. | Hienorakeinen, sedimenttisyntyinen l. L:ä ovat mm. saviliuske, fyliitti ja kiilleliuske. **-laat|ta** *s.* Lattia on l:oista. **-levy** *s.* **-louhos** *s.* **-muodostuma** *s.* Pohjois-Pohjanmaan l:t. **-musta** *s.* maalivärinä käytetty hienoksi jauhettu musta saviliuske. **-pinta** *s.* pinta, jota pitkin liuske halkeaa t. on haljennut. | Sileä l. **-savi** *s. geol.* pehmeä, ohuiksi levyiksi halkeileva savikivi. **-suunta** *s.* Kiven l.
liuskeutu|a[44] *v. geol.* tulla liuskeiseksi. | Gneissi on oikeastaan l:nutta graniittia.
liuske|valkoinen *s.* (vars. ohuiksi levyiksi puristettu) lyijyvalkoinen. **-vuor|i** *s.* Reinin l:et. **-vyöhyke** *s.* Karjalan l. Kankaanpäästä Päijänteelle ulottuva l. **-öljy** *s.* öljyliuskeista kuivatislauksella saatu kivennäisöljy.
liuskio[3] *s. harv.* liuske.
liusko|a[1] *v. harv.* halkoa, liuskoittaa. | Vedet l:vat aluetta moneen suuntaan.
liuskoitta|a[2*] *v.* tehdä liuskaiseksi, jakaa liuskoihin. | Niemien l:ma järvi.
liuskoittain *adv.* liuska kerrallaan, liuskoina. | Kuvio mitataan l.
liuskoittu|a[1*] *pass.v.* (< liuskoittaa) tulla liuskaiseksi, jakautua liuskoihin. | L:nut [par. liuskainen] lehti.
liu|ta[10*] *s.*, vars. *ark.* joukko, lauma, parvi. | L. poikia, lampaita. Iso l. lapsia. Vieraita saapui aika l. - - olipa heitä [naisia] aina jälessäni ääretön l. KIVI. - - säikähdytti jostakin lentoon l:dan variksia KAILAS. — *Harv.* muista kuin elollisista olennoista. | Miehellä oli esitettävänään pitkä l. valituksia. — *Yhd.* lapsi-, mies-, poikal.
liutti[4*] *s. harv.* lippi (1).
liu'unta[15*] *teonn.* < liukua. | Suksen l. hangella. — Laulajatar käyttää häiritsevän runsaasti l:a.
liu'ut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. suksiaan.
liu'ut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< liukua) saattaa liukumaan, antaa liukua. | Säkit l:etaan laivaan liukurataa myöten. Soittaja l:taa sormeaan pitkin sellon kieltä.
liuvari[5] *s. kans.* veijari, viekastelija. | Mies on aika l. Kettu l. petti karhun.
livah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < livahtaa. | Miehiä l:teli ovesta pihalle. Kivirauniossa l:televa kärppä. - - minuutit l:televat LEINONEN.
livahdut- tav:mmin livaut-.
livah|taa[2*] *v.* -dus[64] *teonn.* nopeasta, liukkaasta liikkeestä: pujahtaa, sujahtaa, luikahtaa, lipsahtaa, solahtaa. | L. ovesta ulos, sisään. L. pakoon, karkuun, piiloon, tiehensä. Varas l:ti pimeän turviin. Salakuljettajat pääsivät l:-

tamaan rajan yli. Kissa l:ti oven raosta pihalle. Salamana l:taa kärppä koloonsa. Vene l:ti teloilta veteen. Karamelli l:ti vahingossa kurkusta alas. -- tyttö l:ti notkeasti hänen käsistään KOSKENN. — *Kuv.* Salaisuus l:ti huomaamatta huuliltani. Pekalta l:taa valhe. "Ohoh!" l:ti tytöltä. Puhe l:taa naapureihin. Katse l:ti vältellen ohi. Ajatus oli l:tanut menneisiin. Esitykseen on l:tanut muutama epätarkkuus. Tilaisuus l:ti käsistäni. Päivä l:ti huomaamatta illaksi. Pian l:ti loppuunsa syyslukukausi KIANTO. Mieli l:ti muuanne... AHO. Tuo viimeinen seikka -- on kyllä käväissyt vain l:tamalla mielessä LEINONEN.

livahut- = livaut-.

livak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* liukas, lipakka, sujakka. | L:at sukset. L. keli. Saipa l:an lähdön!

livaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Jumala -- l:telee oikein makeita iskuja sonninsuoroisella piiskallansa KIVI.

livaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* livah(d)uttaa) < livahtaa. **1.** lyödä nopeasti, läimäyttää, sivaltaa, huitaista. | L. jkta korvalle. L:ti miekalla pään poikki. **2.** vetäistä, sujauttaa. | -- tyttö l:ti itsensä kourista pois KARHUM. -- l:ti puukon tupesta WALTARI. **3.** katsoa vilauttaa, vilkaista. | -- l:in kerran silmääni KIVI. Katsovat joskus, l:tavat kuin varkain LEINONEN. **4.** puheesta: päästää livahtamaan suustaan, sanoa nopeasti, liukkaasti. | Sanoa l. "Kyllä!" l:ti tyttö. Hän l:taa helposti valheenkin.

live[78*] *s. harv.* = lipeä. | Väkevä, mieto l. **-kala** *s.* lipeäkala. **-kivi** *s.* lipeäkivi.

liveri[5] *s.* = livree. **-pukuinen** *a.* L. kamaripalvelija.

liver|re[78*] *s. mus.* melodinen koristus(keino), jossa sävel nopeasti vaihtelee joko ylemmän tai alemman sivusävelensä kanssa, trilli. | Laulaa, soittaa l.

liver|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < livertää. | Pääskynen, leivonen l:telee. Laulajattaren l:tely. Tyttö l:telee sulhaselleen. Joutavaa l:telyä ja lavertelua. [Mamsselli] l:telee kuin pääskynen päiväisellä katolla KIVI. -- viulut vinkuvat ja sellot veisaavat ja oboet puhaltavat ja piccolot l:televät LEHT.

liverry|s[64] *teonn.* < livertää. **1.** Leivon, satakielen l. Laulurastaan l. helisee kuusikossa. — En viitsi kuunnella turhia l:ksiä. Hieno hillitty polkan l. virtailee SILL. **2.** *mus.* par. liverre, trilli.

livertelijä[14] *tek.* < liverrellä.

livertäjä[18] *tek.* Lehtokerttu on väsymätön l. Maijapa on oikea l.

liver|tää[8] *onom.v.* lintujen heleästä, vaihtelevasta ääntelystä; vrt. visertää, lurittaa. | Leivonen, satakieli, laulurastas l:tää. Lehtokerttu heläyttelee l:täviä säveliään. -- tuhansilta oksilta ja ilman korkeuksista l:tää tuhatkielinen säestys SILL. — *Kuv.* ihmisten, vars. naisten ja lasten korkeaäänisestä, iloisesta laulusta t. puheesta; myös naisten suulaasta, turhasta, mielistelevästä puhumisesta, lavertelemisesta. | Lapsi laulaa l:tää. "Voi, kiitos!" l:si Liisa ujona. Kylläpäs nyt kieli l:tää! Ole l:tämättä joutavia!

1. **livett|ää**[2*] *kaus.v., 3. pers.* (< livetä) saattaa lipeämään. | Tie l:ää jalan alla, jalkaa. L:ävä polku, iljanne. Niljaiset, l:ävät rantakivet. Hän koetti juosta, mutta märkä lumi l:i KARHUM. Askeltas jää l:ää, / kuilut on ympäri syvät SARKIA. — *Yksipers.* Kylläpäs tässä l:ää. Tahtoi tamman kengättömiä takajalkoja vähän kaljamassa törmässä l. AHO. — Melko *harv.* -- jalka l:ää ja minä lasken luisua vyötäisiäni myöten mereen AHO. -- kaviot alkoivat l. kanervatörmänteessä SEPPÄNEN.

2. **livet|tää**[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** tehdä lipeäksi, lipeyttää. | L:ettyä tuhkaa. **2.** *tekn.* liottaa. | L. puuta höyryssä.

livetä[36*] *v.* luiskahtaa, luistaa. | Jalka lipeää jäätiköllä. Lipesin ja kaaduin. Kynnet lipesivät puun kyljestä.

livistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < livistää. | Pojat juosta l:ivät pihamaalla.

livist|ää[2] *v.* liikkua (vars. juosta) nopeasti ja liukkaasti; vars. lähteä nopeasti pakoon, tiehensä. | Pojat juosta l:ivät minkä kintuista irti saivat. Alahan l. kotiisi! Pekka l:i nopeasti nurkan taitse. L. tiehensä, pakoon. Varas pääsi l:ämään. Nyt l:etään! Älä yritäkään l.! Kissa l:i katolle. Kalat ovat l:äneet katiskan aukosta karkuun. -- häntä oikosena se [kissa] l:ää suoraan kotiin SILL. Tietysti sieltä [taskusta] oli kello heti ensi päivänä l:änyt! LEINONEN.

livohka[10] *s. vaill. ark.* — *lähteä livohkaan, ottaa livohka* lähteä pakoon, matkoihinsa, lähteä lipettiin, ottaa lipetti. | Vihollinen lähti l:an. Sitten tämä poika ottaa l:n tästä talosta I.TURJA.

livree[20] *s.* miespalvelijan univormumainen virkapuku, liveri. | Hovi-, vahtimestarin, lakeijan l. Punoksin koristeltu, kultanappinen l. **-pukuinen** *a.* L. lakeija.

lk. *lyh.* luokka. | I A-lk. II lk:n ravintola, vaunu. IV lk:n vapaudenristi. 2. lk:n vapaudenmitali.

LK *lyh.* lääketieteen kandidaatti.

lkp. *lyh. sot.* liikekannallepano. | Joukkojen nopea kokoontuminen on lkp:n sattuessa tärkeää. **--kuulutus** *s. sot.* **--määräys** *s. sot.*

LKT *lyh.* lääketieteen ja kirurgian tohtori.

LL *lyh.* lääketieteen lisensiaatti.

-llinen[63] denominaalinen nomininjohdin, jolla muodostetaan: **1.** a:eja. **a.** paikkaa ilmaisevia (vars. kansanrunoissa): merellinen, mäellinen, saarellinen. **b.** aikaa ilmaisevia: aamullinen, hetkellinen, kesällinen, päivällinen, talvellinen, yöllinen. **c.** possessiivisia: aseellinen, elollinen, hampaallinen, kannellinen, kädellinen, onnellinen, perheellinen, pilkullinen, varrellinen, velallinen, viallinen, värillinen. **d.** merk:ltään abstr:sia: aatteellinen, aineellinen, hengellinen, isällinen, inhimillinen, jumalallinen, kansallinen, kielellinen, kirjallinen, kunnallinen, maallinen, naisellinen, pirullinen, suullinen, säädyllinen, taivaallinen, teollinen, uskonnollinen, valtiollinen, vanhoillinen, ystävällinen. — *Huom.* b- ja c-ryhmän a:ien asemesta käytetään vastaavia -inen-johdannaisia.

milloin ne ovat yhd:n jälkiosana (esim. hampaallinen: moni-, hyvähampainen, illallinen: eilisiltainen, merkityksellinen: suurimerkityksinen; kuit. yhd:n johdannaisissa: pääpainollinen, valokuvauksellinen). 2. s:eja. **a.** 1. b- ja c-ryhmän a:ihin läheisesti liittyviä: ehtoollinen, illallinen, itsellinen, palkollinen, sivullinen, talollinen, vihollinen. **b.** mittaa ilmaisevia, jnk täyttä osoittavia: hyppysellinen, kourallinen, kuormallinen, lapiollinen, lusikallinen.

ln *lyh. mat.* luonnollinen logaritmi.

loata[35*] *v. harv.* tahria lokaan, liata. | - - ovat loukanneet ja loanneet yleistä äänioikeutta AHO. [Nimi] lokasi nyt vuorostaan sen [huoneen] HELVI ERJAKKA.

lobeelia[15] *s.* Lobelia, Lobeliaceae-heimoon kuuluvia ruohoja; tav. kielenkäytössä = L. erinus, sini-, tarhalobeelia, elvikki.

lobeliini[4] *s.* Lobelia inflata -kasvin sisältämä lääkeaineena käytetty alkaloidi.

log *lyh.* logaritmi.

logaritmi[4] *s. mat.* (merkityissä laskutoimituksissa *lyh.* log) eksponentti, jonka osoittamaan potenssiin luku (kantaluku, us. 10) on korotettava, jotta saataisiin annettu luku. | Luonnollinen eli Neperin l. 'logaritmi, jonka kantalukuna on Neperin luku e (likiarvo 2,72)'. Yhtälössä $a^x = b$ sanotaan lukua x luvun b l:ksi, kun kantalukuna on a, ja se merkitään $x = \log_a b$. **-funktio** *s.* Eksponenttifunktiosta $y = a^x$ saadaan l. $x = \log_a y$. **-järjestelmä** *s.* samankantaisten logaritmien muodostama lukujoukko. | 8:n logaritmi siinä l:ssä, jonka kantalukuna on 2, on 3. Briggsin l. **-kierukka** *s.* kierukka, joka leikkaa navasta lähtevät säteet samassa kulmassa, logaritminen spiraali. **-käyrä** *s.* logaritmifunktiota $y = \log_a x$ kuvaava käyrä. **-lasku** *s.* Suorittaa l:ja.

logaritmi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* logaritmifunktion mukainen, sen avulla suoritettava. | L. asteikko, potentiaali, laskuviivoitin, spiraali. Derivoida l:sesti.

logaritmi|oppi *s.* logaritmeja käsittelevä matematiikan osa. **-taulu(kko)** *s.* lukujen ja trigonometristen funktioiden valmiiksi laskettuja logaritmeja sisältävä taulu(kko). **-taulusto** *s.*

loggertti[6*] *s. mer.* 1—3-mastoinen, loggerttipurjein takiloitu vene. **-purje** *s. mer.* veneissä käytetty vinoneliön muotoinen alaspäin levenevä raakapurje, joka kiinnitetään mastoon niin, että n. 1/3 tulee keulan puolelle.

loggia[15] [loddž(i)a] *s. rak.* **1.** katettu, yhdeltä sivultaan avonainen ja pylväiden reunustama käytävä, joka (us. parvekkeena) kulkee pitkin rakennuksen seinustaa; myös vastaavanlainen erillinen rakennelma. **2.** *harv.* yhdeltä t. useammalta puoleltaan avonainen, rakennuksen seinästä ulkonematon katettu syvenne (vars. yläkerroksessa); vrt. parveke.

logiik|ka[15*] *s.* **1.** *fil.* oppi oikeasta päättelemisestä; ahtaammassa merk:ssä: oppi päättelemisen muodoista ja laeista, muodollinen logiikka; laajemmassa merk:ssä: oppi siitä, voidaanko ja miten saavuttaa luotettavaa tietoa, tieto-oppi. | Psykologia tutkii, miten ajatteleminen todella tapahtuu, l. esittää, millaista ajattelemisen pitää olla johtaakseen tosiin tai todennäköisiin tuloksiin. Muodollinen, symbolinen l. **2.** kyky ajatella oikein, selvästi, johdonmukaisesti, järkevästi; loogillinen, johdonmukainen, selvä ajattelu. | Käytä nyt hiukan l:kaa! Hänen l:kansa ei tunnu varsin vakuuttavalta. Voi sitä naisen l:kaa! **3.** *kuv.* johdonmukaisuus, johdonmukainen kehityskulku, loogillisuus. | Historian, tapausten l. Tosiasiain ankara l. - - säälimättömällä l:alla täyttyy Gretchenin kohtalo KOSKENN.

logismi[6] *s.* maailmankatsomus, jonka mukaan olevaisuus on olemukseltaan looginen, kuvastuu loogisissa suhteissa.

logistiikka[10*] *s. fil.* muodollisen logiikan haara, joka käsittelee logiikan kysymyksiä matemaattisesti käyttämällä algebran merkkejä ja metodeja, algebrallinen, eksaktinen, matemaattinen, symbolinen logiikka, looginen kalkyyli.

logistikko[2*] *s. fil.* logistiikan tutkija t. harrastaja.

logistinen[63] *a.* logistiikkaa koskeva, logistiikan mukainen, logistiikan. | L. merkintä, teoria.

logo|nomi[4] *s.* Puheopiston korkeakoululinjan kurssin suorittanut henkilö. **-pedia**[15] *s.* lääketieteen haara, joka tutkii puhe- ja ääntöhäiriöitä ja pyrkii löytämään niiden parannustapoja.

lohduk|e[78*] *s.* lohduttava seikka, lohdutus. | Etsiä, hakea l:etta suruunsa. Tehdä jtak mielen l:keeksi.

lohdulli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* lohtua, lohdutusta tuottava, lohduttava, ilahduttava. | L. asia, sanoma, tieto. Tulevaisuus näyttää l:selta. Asiassa on l:nenkin puolensa. Ankara totuus on parempi kuin l. valhe. On l:sta tietää, että Jumala on meitä lähellä. Pieni l. toivonkipinä. Tilasto ei anna kovinkaan l:sta kuvaa tilanteesta. Puhua l:sesti. L. auringonvalo ikään kuin viittoi kaupunkiin päin SILL.

lohdut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < lohduttaa. | L. surevaa, itkevää. "Olisi voinut käydä pahemminkin", l:teli Pekka. Lapsi ei välittänyt l:teluista. — *Refl. taiv.* Emäntä l:telihen sillä, että - -.

lohdut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < lohtu. **1.** lohtua tuottamaton, ikävä, masentava, toivoton, synkkä. | L. näky, maisema. L., yksitoikkoinen erämaa. Suo levisi harmaana ja l:tomana. Kaupungin kivikatujen l:tomuus. L:toman ruma rakennus. L. tulos, johtopäätös. Tulevaisuus näyttää l:tomalta. Teoksen antama kuva on l. On yhtäkkiä siinä rannalla - - sanomattoman l:onta, kolkkoa ja arkista AHO. **2.** jota ei voi lohduttaa. | L. suru. Itkeä l:tomasti. - - sinun vuokses on sieluni l. SARKIA.

lohdut|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* tuottaa t. antaa lohtua, lievittää jkn surua, pahaa mieltä, ikävää t. sisäistä hätää. | L. surevaa, itkevää. Puhua l:tavasti. Ystävällisyytenne on l:tanut meitä surussamme. Saapui l:tava tieto. Pelastuksen l:tava sanoma. L:tava sielunhoito. Mies l:taa nyt itseään alkoholilla. - - oli l:tanut sieluansa piskuisella ruokaryypyllä KIANTO.

lohduttaja[16] *tek.* Sureva kaipaa l:a. - - kaukana on minusta l., joka virvoittaisi minun sieluani VT. Huumori vapauttajana ja l:na.
lohduttau|tua[44] *refl.v.* < lohduttaa. | L:duin ajattelemalla, että olisi voinut käydä huonomminkin. Ilmarinen koetti l. takomalla morsiamen kullasta. Loviisa hieman l:tui hetkiseksi ALKIO.
lohduttavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* lohduttava. | Olisi niin l:sta ajatella tuolla kaukana jotain korkeampaa olomuotoa CANTH.
lohduttu|a[1*] *poss.v. harv.* (< lohduttaa) saada lohtua; tyyntyä, rauhoittua. | Lapsi l:i vähitellen.
lohdutu|s[64] *s.* lohtu, lohduttaminen, viihdytys. | Etsiä, hakea l:sta suruun, ikävään. Saada l:sta. Monet löytävät l:ksen Jumalan sanasta. Eivät auttaneet isän, eivät äidin l:kset. Ystävien tuki on ollut meille suurena l:ksena. Puhella l:ksen sanoja. Laiha [= pieni, mitätön, olematon] l. - - sanoja, jotka l:ksen suloisena öljynä tippuivat lesken surevaiseen sydämeen LEINONEN.
lohdutus|kilpailu *s. urh.* varsinaisessa kilpailussa palkinnotta jääneille t. huonosti sijoittuneille järjestetty ylimääräinen kilpailu. **-kirje** *s.* lohduttava, lohduttamiskirje. **-maali** *s. urh.* eri pallopeleissä: hävinneen joukkueen ainoa maali. **-palkinto** *s.*, vars. *urh.* palkinto, joka annetaan varsinaisista palkinnoista osattomaksi jääneelle. **-piste** *s. urh.* vrt. lohdutusmaali. **-puhe** *s.* lohduttava puhe. | Papin l. sureville omaisille. **-sana** *s.* Jeesuksen jäähyväis- ja l:t. **-sarja** *s. urh.* vrt. lohdutuskilpailu. **-voitto** *s.* Nyrkkeilymaaottelu hävittiin 6—1, vain kääpiösarjassa l. Arpajaisten l.
lohen|istutus *s.* **-kalastaja** *s.* Oulujoen l:t. **-kalastamo** *s.* Valtion omistama l. **-kalastus** *s.* Perämeren l. on päättymäisillään. **-kutu** *s.* L. on jo ohi. **-mullo|(nen)** *s.* Onkia l:ja purosta. **-mäti** *s.* **-onginta** *s.* L., urheilukalastajien mielityö. **-onkija** *s.* Juhani Aho oli taitava l. **-poika|nen** *s.* Kemijokeen istutettiin 3 miljoonaa l:sta. **-punainen** *a.* ja *s.* L. kukka, iltapuku.
lohenpyrstö *s.* **1.** L:n muotoinen liitos, uurre. **2.** *rak.* puuliitoksissa: lohenpyrstön muotoiseksi veistetty t. sahattu hirren t. laudan pää tms., joka pyrstöliitoksessa upotetaan liitosparissa olevaan vastaavaan loveen; myös: (lohen)-pyrstöliitos. | Hakata l:lle. **-inen** *a. rak.* L. liitos, upotus. **-liitos** *s. rak.* pyrstöliitos. **-nurkka** *s. rak.* nurkka, jossa on käytetty (lohen)-pyrstöliitosta.
lohen|pyydys *s. kal.* **-pyyn|ti** *s.* Harjoittaa l:tiä. L:nin aika. **-pyytäjä** *s.* Tottunut l. **-sukuinen** *a.* myös ⌒. | L. kala. **-suolaamo** *s.* **-viljely** *s.* vrt. kalanviljely. **-viljelylaitos** *s* **-väri** *s.* lohenpunainen. **-värinen** *a.* lohenpunainen.
lohest|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* pyydystää lohia. | Matkailumaja on täynnä l:avia englantilaisia. Käydä l:amassa.
lohestaja[16] *tek.* Innokas l.
loheta[36*] *v.* → lohjeta.
lohet on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < lohi. | L. järvi.

loh|i[33] *s.* Salmo, pienisuomuisia, täplikkäitä petokaloja; *el.* lajina: S. salar, merilohi, joka varttuneena elää talvet merissä, mutta nousee kesällä jokiin kutemaan. | L. on komein kalamme. L:en sukuun kuuluvat mm. l., taimen ja nieriä. Laatokan l. Kuuluisa Oulun l. L. hypähtää koskessa. Suolattua, savustettua l:ta. L:en herkullinen, punainen liha. Pappi herroista parahin, l. kaikista kaloista SL. — *Yhd.* järvi-, kuningas-, meri-, puna-, purol.; kesä-, kevät-, koiras-, koukku-, naaras-, nousu-, talvil.; savu-, suolal.; suutarinl.
lohi|apaja *s.* Laillisesti merkitty l. Hyvä l. **-arkku** *s. kal.* vrt. kala-arkku. **-hyytelö** *s. ruok.* **-jo|ki** *s.* joki, jossa lohi kutee. | Pohjois-Suomen l:et. **-kal|a** *s.* lohensukuinen kala, lohi. | Ostaa, pyydystää l:aa. — *El.* L:at 'Salmonidae, luukalojen heimo, jolle on ominaista selkä- ja pyrstöevän välinen rasvaevä'. L:oihin luetaan lohen, siian, harjuksen, kuoreen ja villakuoreen suvut. **-kanta** *s.* Järven l. Lisätä, hävittää l:a. **-keitto** *s. ruok.* **-koski** *s.* koski, jossa on lohia. | Huopanankoski on hyvä l. Vuokrata l. **-koukku** *s. kal.* lohen pyydystämiseen käytetty koukku. **-kymmenykset** *s. mon. hist.* lohenkalastuksesta suoritetut kymmenykset. | Papiston l.
lohikäärme *s.; rinn.* louhikäärme. **1.** siivekäs liskomainen taruolento. | Seitsenpäinen, tulta syöksevä l. L:en siivet, pyrstö, pitkät kynnet. L:en hirvittävä katse, myrkyllinen hengitys. L:en päätä esittävä tuuliviiri. Aarretta, prinsessaa vartioiva l. Pyhä Yrjänä ja l. L. oli Kiinan keisarikunnan tunnus. L:en veri. — *Kuv.* Täti vartioi tyttöä kuin l. Senkin akka, vanha l.! - - suuri l., se vanha käärme, jota perkeleeksi ja saatanaksi kutsutaan UT. **2.** Lentävä l. 'Draco volans, Jaavassa elävä pieni liskoeläin'. **3.** *erisn. täht.* lähellä pohjoista taivaannapaa oleva kiemurainen tähdistö.
lohikäärmeenveri *s.* erilaisten väri- (aik. myös lääke)aineena käytettyjen tumman punaisten hartsien nimitys.
lohikäärme|keula *s.* lohikäärmeen pään muotoiseksi veistetty viikinkilaivan keula. **-laiva** *s.* viikinkilaiva, jonka keula on veistetty lohikäärmeen pään ja perä us. sen pyrstön muotoiseksi. **-solki** *s. arkeol.* lohikäärmeen muotoinen solki.
lohi|laatikko *s. ruok.* **-laji** *s.* Merilohi, taimen, nieriä ym. l:t. **-merta** *s. kal.*
lohinen[63] *poss.a.* L. joki. Kun ollet l. luoto / tai muu kalainen karja KAL. — *Yhd.* runsas-, vähäl.
lohi nuotta *s. kal.* **-onki** *s. kal.* Hieno rullallinen l. **-pato** *s.* lohien pyydystämiseksi tehty kalastuspato. | Kokea l:a. **-perho** *s. kal.* lohiongessa (t. uistimessa) syöttinä käytetty (tav. teko)perho. **-piirakka** *s. ruok.* **-pitoinen** *a.* par. lohinen. **-porras** *s.*, us. *mon.* lohen nousua varten rakennettu kalaporras. **-rysä** *s. kal.* **-saalis** *s.* Hyvä, huono l. **-säilyke** *s.* **-uistin** *s. kal.* **-vapa** *s. kal.* lohiongen vapa. **-verkko** *s. kal.* **-vesi** *s.* Hyvä, huono l. Yksityisten vuokraama l. **-viipale** *s.* Voileivällä on l. **-voileipä** *s.* **-vouti** *s. hist.* henkilö, joka jllak alueella val-

voi kruunun lohenkalastusta ja kantoi sille tulevat lohiverot. **-vuoka** *s. ruok.*

loh|jeta[36*] *v.* **1.** subj:na jtak (kiinteää) kokonaisuutta merkitsevä sana: menettää jk osa, jakautua, erottua osiin, lohkoihin, kappaleisiin; haljeta. | Hauras aine l:keaa helposti. Kivi l:kesi lyötäessä kappaleiksi. Suksi on l:jennut kannasta. Etuhampaani l:kesi. Lohkohedelmän l:keaminen hedelmyksiin. — Valtakunta l:kesi useaksi pikkuvaltioksi. **2.** subj:na jnk (kiinteän) kokonaisuuden osaa merkitsevä sana: erota, irtautua, irrota jstak yhteydestä. | Lautasesta l:kesi laita, kupista korva. Kirveen terästä l:kesi suuri pala. Maali l:keaa ovesta levyinä. L:keava yskä 'yskä, jossa irrottuu limaa'. Aminohappomolekyylien muuntuessa sokeriksi l:keaa typpi pois. — Ilmajoesta l:jennut Seinäjoen pitäjä. — *Abstr.* ja *kuv.* Odontologia on kirurgiasta l:jennut tieteenhaara. Ei häneltä rahaa siihen tarkoitukseen l:kea. Kyllä tuosta pellosta vielä leipä l:keaa. Liisalta ei kunnon vastausta l:kea. Mutta ei yhtään penniä teille l:kea Suontaustasta TALVIO. - - äijän ja emännän kuoltua l:kee Pietilästä silti vielä samanlainen osuus SILL.

lohkaisemat|on[57] *kielt.a.* jota ei ole lohkaistu. | Kiinnitys olkoon luvallinen kiinteän omaisuuden l:tomaankin osaan.

lohkais|ta[24] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* vrt. lohjeta. **1.** obj:na jk (kiinteää) kokonaisuutta merkitsevä sana: jakaa t. erottaa jk osiin, lohkoihin, kappaleisiin; paloittaa, halkaista. | L. kivi kappaleiksi. Kallio l:tiin räjäyttämällä kahteen osaan. Halko l:taan kirveellä kahtia. Maatila on l:tu kolmeksi pienemmäksi tilaksi. — Heraldiikassa: jakaa (kilpi) viistoon t. vastaviistoon. **2.** obj:na jnk (kiinteän) kokonaisuuden osaa merkitsevä sana: erottaa t. irrottaa jstak yhteydestä. | Kivestä l:taan taltalla palanen. L:in leivästä aika kimpaleen. Kirveellä l:emalla irrotettu kimpi. Ysköksiä l:evasti vaikuttava lääke. L. katalyyttien avulla etyylialkoholista vettä. Mies pellolla oli l:sut ison aukon rukiiseen AHO. - - päätetään matkueesta l. miesjoukko vihollista torjumaan IVALO. — *Maanm.* vrt. lohkoa. | Metsästä l:tiin joka talolle oma palsta. — Sääksmäestä aikoinaan l:tu Akaan pitäjä. Puolasta l:tiin Liettualle Memelin alue. — *Abstr.* ja *kuv.* [Juoksija] A. l:i ennätyksestä [= paransi ennätystä] kokonaista 6 sekuntia. - - valtio saa luvan l. miljoonia hätäaputöihin I.TURJA. [Kyynelet] l:ivat tuskan povestani VILJANEN.

lohkaisupinta *s.* Kiven l.

lohkare[78] *s.* vars. kivestä, harv. muusta kiinteästä aineesta: suurehko kappale, möhkäle, järkäle; *geol.* irtomaalajin ainesosa, jonka halkaisija on vähintään 20 cm. | Järeä l. Kiven, kivihiilen l. L. jäätä. L:iksi pirstoutunut kallio. Seistä kallion l:ella. Kivennäismaiden ainekset jaetaan useihin suuruusryhmiin: l:isiin, kiviin, soraan, hiekkaan jne. - - tervasta pikiä, kiiltävänmustia l:ita KIVI. — *Kuv.* - - pilvet riippuivat hajallisina l:ina TALVIO. - - tekijä on vähentänyt teoksensa arvokkuutta aimo l:en käyttämällä - - tyylittömyyksiä H.TEPPO. — *Yhd.* graniitti-, jää-, kivi-, malmi-, marmoril.; irto-, siirtol.; kallion-, kivenl.

lohkare-etsintä *s. geol.* irtolohkareiden perusteella tapahtuva kaivannaisten etsintä.

lohkareinen[63] *poss.a.* L. sora, laava. — *Yhd.* pieni-, suuril.

lohkeam|a[13] *s.* lohjennut kohta. | Pöydässä on ruma l. Lattiakivissä ei saa olla l:ia eikä pintavikoja. — *Kuv.* - - tuntui kuitenkin mielessä varsin kiusaava l. SEPPÄNEN.

lohkeamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* L. emalji, lautanen. — L. yskä.

lohkeamis|pinta *s.* Graniitin l. **-suunta** *s.* Kiven l. **-vaara** *s.* Hampaan l.

lohkeavai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* lohkeava. | Kiven, puun l:suus.

lohkeavuus[65] *omin.* < lohkeava. | Kiilteen, kiteiden l. Hyvä, huono l.

lohkeil|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < lohjeta. *(1.)* Kivi, jää, kirveenterä l:ee. Hauras, helposti l:eva aine. L:leet hampaat. Kallio on l:lut paasiksi. Kiille l:ee helposti levyiksi. Useat mineraalit l:evat tasaisin pinnoin. Lautasen reuna on l:lut loville. Rappaus näyttää monin paikoin l:leen. *(2.)* Jään reunasta l:ee lauttoja. Vuoresta on l:lut suuria järkäleitä. — *Kuv.* Ikävä mieliala aivan kuin l:i paloina ja polkeutui jalkoihin PAKK.

lohko[1(*)] *s.* **I. 1.** jstak lohkaistu t. lohjennut osa, kappale, pala. | Omena leikataan neljään l:on. Kahdeksi l:ksi halkaistu puu. Kivi räjäytettiin l:ihin. Lohkohedelmän yksityinen l. Keittoon lisätään nauriin l:ja ja viipaleita. - - siemenperunoita halottaessa jääneitä iduttomia l:ja SILL. — *Yhd.* muna-, nauris-, omena-, perunal.; omenan-, perunanl. **2.** jstak yhteydestä jllak tavalla erottuva t. rajoittuva osa. **a.** *geom.* sektori; segmentti. **b.** muodoltaan vaihteleva rajallinen maa-ala, -palsta, -kappale. | Suorakaiteen muotoinen l. Talon tilukset olivat useina erillisinä l:ina. Ohraksi kylvetty pellon l. Kierto jaetaan kasvijärjestyksen mukaan l:ihin. Metsä on jaettu hakkausta varten leveähköihin l:ihin. — *Yhd.* metsä-, niitty-, peltol.; hoito-, kesanto-, talous-, vuosil. **c.** *geol. maant.* siirroksien rajoittama maanpinnan ala. | Vajoama on ympäristöään alemma painunut l. L:iksi pirstoutunut ylätasanko. **d.** *anat.* jnk elimen (vars. rauhasen) jllak tavalla rajoitettavissa oleva osa. | Keuhkon, aivojen l. Maksan oikea ja vasen l. — *Yhd.* aivo-, niska-, ohimo-, otsal.; ala-, etu-, taka-, yläl.; hajul. **e.** *sot. vanh.* jllek yksilölle puolustusta varten määrätty leveys-, joskus myös syvyyssuuntaan rajoitettu toiminta-alue; nyk. kaista. **f.** *urh.* jltak määräalueelta olevien keskenään mestaruudesta ottelevien pelijoukkueiden ryhmä; vastaava alue. | Suursarjan itäinen ja läntinen l. Kymenlaakson piirin pohjoinen l. — *Yhd.* itä-, länsil. **II.** *ruok.* lohkoiksi paloitelluista perunoista, nauriista tms. valmistettu ruokalaji. — *Yhd.* hapan-, imeläl.

loh|koa[1(*)] *frekv.v.* vrt. lohkaista. **1.** jakaa t. osittaa jatkuvasti (useaan osaan) t. useaan ker-

taan, pilkkoa, paloitella, halkoa. | L. palasiin, palasiksi, lohkoiksi. L. kiviä, jäätä. Pieniksi l:(k)otut perunat. Lanttu l:(k)otaan kuutioiksi. Pakkanen, jää ja vesi l:kovat lakkaamatta vuoriamme. — Obj. ilmaisee, mitä jstak lohkotaan. | L. kalliosta lohkareita, harkkoja. Haavasta l:(k)otut aidakset. Marmorilaatasta on l:(k)ottu kulmat pois. Eikä Ivalossa suinkaan l:komalla vuoleksittu kultaa, - - pieninä hitusina vain - - saatiin sitä kovalla työllä ja vaivalla kokoon PAULAH. — *Kuv.* puhua liioitellen, mahdottomia, sukkeluuksia. | Kylläpä äijä taas l:koo! - - olivat savottakämpillä tottuneet l:komaan sangen karkeasti AK. Nauraa jkn l:komisille. **2.** *maanm.* erottaa tilasta määräalue(ita) itsenäiseksi tilaksi; vrt. halkoa, palstoittaa. | L:komalla muodostettu tila saa oman rekisterinumeron ja manttaalin. Tilusten l:kominen.

lohko|hakkaus *s. metsät.* lohkoittainen uudistushakkaus. **-harsinta** *s. metsät.* lohkoittainen harsintahakkaus, suojuspuuhakkaus. **-hedelmys** *s. kasv.* lohkohedelmän yksityinen lohko. **-hedelmä** *s. kasv.* kuiva, aukeamaton hedelmä, joka kypsyttyään lohkeaa kahteen t. useampaan l-siemeniseen lohkoon, (lohko)hedelmykseen. | 2-, 4-lohkoinen l. Mataran l.

lohkoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < lohkoa. | L. kiviä, jäätä. — *Kuv.* Fräntilä on parhaillaan juttelunjuonessa, l:ee LEINONEN.

lohkoi|nen[63] *poss.a.* lohkoihin jakautunut t. jakautuva; lohkeillut. | Nautaeläinten l:set munuaiset. - - mies silmäsi kaivantoon, joka särmikkäänä, l:sena puhkoutui kallioon PEKKANEN. — Heraldiikassa: Kilpi on l., kun se on lohkaistu ylhäältä oikealta alas vasemmalle. — *Yhd.* 2-, 4-, monil.

lohkoittain *adv.* lohko kerrallaan, lohkoina. | Metsän hakkaus l.

lohkoittainen[63] *a.* lohkoittain tapahtuva. | L. metsänhakkaus.

lohko|jako *s.* jako lohkoihin; vars. *maanm. hist.* maanjako, jonka mukaan tilukset jaettiin taloille epäsäännöllisinä lohkoina. | Kiertoviljelyn, laidunten l. **-keuhkokuume, -keuhkotulehdus** *s. lääk.* keuhkokuume, jossa tulehdus käsittää kokonaisen keuhkonlohkon, krupöösi(nen) keuhkokuume. **-kivi** *s.* lohkaisemalla irrotettu t. lohkeamalla irronnut kivi(lohkare). | L:stä tehty kivijalka. **-kunta** *s. maanm.* tav. jakokuntaa laajempi saman jakotoimituksen alaiset tilat ja tilukset käsittävä kokonaisuus; talot, jotka yhteisesti omistavat jnk yhteisen rajapiirin sisäpuolella olevat maat. **-linja** *s. metsät.* lohkojen välille avattu linja. **-luku** *s.* lohkojen luku. | Peltokierron l. **-maa** *s. geol. maant.* siirrosten tms. lohkoiksi jakama maa. | Rumelian l.

lohkomat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* jota ei ole lohkottu. | Perunat lisätään keittoon l:tomina. L. tila.

lohkomis|ehdotus *s. maanm.* Maanmittarin laatima l. **-kirja** *s. maanm.* lohkomisen yhteydessä laadittava asiakirja, joka osoittaa, miten lohkominen on toimituksen osakkaiden kesken suoritettu. **-päätös** *s. maanm.* jnk alueen lohkomisen vahvistava maaherran päätös. | Kappale l:tä on annettava kummallekin asianosaiselle. **-toimitus** *s. maanm.*

lohko|pinta *s.*, vars. *min.* tasainen pinta, jota pitkin jk, esim. kide t. mineraali, lohkeaa t. on lohjennut. | Maasälvän l. **-sarja** *s. urh.* jhk lohkoon kuuluvien pelijoukkueiden sarja; näiden välisten mestaruusottelujen sarja. **-suunta** *s. min.* suunta, johon kide t. mineraali lohkeaa t. on lohjennut. | Kvartsilla ei ole selvää l:a. **-taltta** *s. tekn.* (vars. metallin) lohkomiseen soveltuva tav. varrellinen taltta, varsitaltta. **-til|a** *s. maanm.* lohkomalla erotettu tila. | Vuoden 1926 asetus muutti kaikki palstatilat l:oiksi. **-tilallinen** *s.*

lohkoutu|a[44] *pass.v.* jakautua lohkoihin; lohjeta. | L:nut ylätasanko.

lohkovuoristo *s. maant.* murtumien, siirrosten ja taipeiden synnyttämä vuoristo; vrt. poimuvuoristo. | Halkeamien ja järkkymien muovaama Pamirin l.

lohna[11] *s. murt.* kaarevakylkinen ja -pohjainen ajelureki.

loh|tu[1*] *s.* se mikä lieventää surua, pahaa mieltä, ikävää, sisäistä hätää, huolta tms., lohdutus, viihdytys. | Etsiä, kaivata, saada, löytää l:tua. Tuottaa, antaa l:tua. Jumalan sanan suoma l. Lausua surevalle l:dun sanoja. Rukouskaan ei tuonut l:tua mieleni ahdistukseen. Lapsi oli vanhuksen ainoa l. Jäädä ilman l:tua ja rakkautta. - - nolon säälin ja tyynnyttävän l:dun tunteet SILL.

lohtua[1*] *v. harv.* saada lohtua. | - - missä sun mielesi l. voi? A.V.KOSKIMIES.

lohtuisa[13] *a.* lohtua tuo(tta)va, lohduttava, lohdullinen. | L. tieto, sanoma.

loih|de[78*] *s. kans.* tav. värillinen sängyn, pöydän tms. peite. | Eteläpohjalaiset l:teet.

loih|tia[17*] *v.* -dinta[15*] *teonn.* vrt. loitsia. **1.** *harv.* taikoa, noitua, loitsia. | Sadun l:dittu [= taiottu, lumottu] prinsessa. - - ettemme hänen nimensä kautta toivota pahaa, vanno, l:di, valehtele emmekä petä KATEK. — Tav. **2.** *kuv.* (ihmeen tavoin, taianomaisesti) saada aikaan t. tuottaa, tuoda ilmoille, näkyviin t. kuultaviin. | Saarnaaja l:ti kuulijainsa silmien eteen taivaan ihanuudet. Taiteilija l:tii soittimestaan ihmeellisiä säveliä. Keskelle erämaata hän on l:tinut suurenmoisen puutarhan. Taitavilla käsillään hän l:tii savesta viehättäviä taideteoksia. Keittiön tuoksut l:tivat mieleen kuvia herkkuja notkuvista pöydistä. Kevät l:ti karun seudun upeaksi kukkakentäksi. Mutta keväinen, paahtava helle oli sitten muutamissa päivissä l:tinut vapaaksi meren IVALO. Pahimmat kauhunkuvat, mitä mielikuvitukseni l:tii SILL.

loihtija[14] *tek.* loitsija. | Mahtava velho ja l.

loihtiutu|a[1*] *pass.v.* (< loihtia) taianomaisesti ilmestyä, ilmaantua, sukeutua, kehkeytyä. | Kirjan lehdiltä l:i esiin koko itämaiden loisto. Mieleen l:vat lapsuuden kultaiset muistot.

loihtu[1*] *s.* **1.** lumo(us), taika. | Satumetsä oli täynnä salaperäistä l:a. - - sun huulillas mi hurma, l. *MANN. **2.** vars. *vanh.* loitsu. | Lukea l:ja. - - kiehtova kuin noidan kirja, / väkevä

kuin velhon l. LEINO. - - soi taaskin hänen korvissaan vanha l. HAARLA.

loihtui|nen[63] *poss.a.* = seur. | - - tuli suurten tähtien ohjaa / yön loistohon l:seen MANN.

loihtuisa[13] *a.* taianomainen, tenhoisa, lumoava, lumottu. | Kesäyön l. tenho. Kauneuden taika vetää vastustamattomasti ihmisen l:an piiriinsä HOLLO. - - oli saattanut nähdä vain l:n näyn M.MERENMAA.

loihtu|luku, -runo, -sana, -taito *s.*, vars. *vanh.*

loihu|ta[39] *v. harv.* hulmuta. | [Ampuja kantaa] takajaloista saalistaan, jonka ympärillä koirat nyt äänettöminä l:avat AHO.

loik|aa[2*] *onom.v.* moikua, mäikyä. | Kirkon kellot l:avat. Sai selkäänsä että l:i.

loikah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < loikata. | Koira l:taa aidan yli. Sammakon l:dus.

loikare[78] *deskr.s.* kookkaasta oliosta. | Pojan l. Romuluinen akan l. Komea lahnan l. - - kehotuksen älähdys oli osoitettu nuorelle miehen l:elle KILPI.

loikareht|aa[2*], **-ia**[17*] *deskr.v. harv.* pitkänomaisten, rentojen olioiden t. esineiden kiemurtelevasta liikkumisesta. | Siellä [käärme] jo taasen l:aa kaukaisimmissa mutkissa LEINONEN. Jaloissa l:iva koira.

loik|ata[35*] *v.* **1.** tehdä pitkä hyppy, ponnahtaa pitkä askel, harpata. | L. ojan, aidan yli. L. ikkunasta ulos. Karkuri oli l:annut tieltä metsään. Sammakko l:kasi veteen. Lohi l:kasi korkealle ilmaan AHO. - - roiskahtaen l:kasi musta laine poikki kokan KIANTO. — *Erik.* kolmiloikkauksesta. | A. l:kasi uuden ennätyksen. — *Kuv.* L. [= karata] vihollisen puolelle. [Urheilija] l:kasi [= siirtyi] toiseen seuraan. **2.** loikkia. | - - pitkiä laukkoja tehden - - l:kasi hän [kettu] aukean yli näreikön suojaan AHO. - - l:kasin kapsäkkeineni pitkin kujia KIANTO.

loiker|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Iso, valtava joki - - l:teli jyrkkien törmiensä välitse PÄIVÄR.

loiker|taa[6] *v. harv.* -rus[64] *teonn.* luikertaa. | Käärme l:si pihaan. - - silloin l:taa hän liukkaana ankerjana pois KIVI.

loikiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < loikkia. | Juoksijat l:evat verrytellen ympäri radan.

1. **loik|ka**[11*] *s.* pitkä askel, hyppy, harppaus, loikkaus; loikkiminen. | Tehdä pitkä l. Kolmiloikan ensimmäinen l. Harppailla pitkin l:in. Jänis ponnahti komean l:an. — *Yhd.* kolmi-, tasa-, vuorol.

2. **loikka**[11*] *s. harv.* maininki. | L., mikä suurilla selillä käy vielä kauan myrskyn jälkeen PAKK.

3. **loik|ka**[11*] *s. murt.*, vars. *halv.* heila, kulta. | Vanhan l:an erokirjat / ei taskussa paljon paina KL. — Vanha l. 'eräs kansantanhu, johon kuuluu laulu "Vanha loikka"'.

loikkaaja[10] *tek.* < loikata. — *Yhd.* kolmil.

loikkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < loikata. | Hypähdellä ja l. Aamiaisen syönnin jälkeen tulla l:i räätäli KAUPPISH.

loikkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < loikata. | - - jäniksenpoika juoksee yhä, vasta mäen alla metsään l:ten KARHUM.

loikkar|i[5] *s.* loikkaaja. | Terve menoa, lemmon l. [= lohi]! KIANTO. — *Kuv. leik.* henkilöstä, joka siirtyy luvattomasti valtion rajan yli, jstak seurasta, puolueesta tms. toiseen, yliloikkari. | L:eita siirtynyt Tšekkoslovakiasta Saksaan. Puolueen l:it. — *Yhd.* ovi-, raja-, ylil.

loikkaroi|da[30] *v. harv.* -nti[4*] *teonn.* loikkia, loikiskella. | Mitä me täällä l:mme ihmisten pilkkana? E.JAAKKOLA.

loikkau|s[64] *teonn.* (< loikata) pitkä askel, loikka, harppaus, hyppäys. | Tehdä l. Astua, harppoa, juosta pitkin l:ksin. Harppasi portaat parilla l:ksella. Kolmiloikkauksessa on toinen l. pyrittävä saamaan ensimmäisen pituiseksi. Jänis ponkaisi aimo l:ksen. Lohen komea l. — *Kuv.* Madeirasta on vielä pitkä l. Kapkaupunkiin. Valtion menot ovat tehneet huiman l:ksen ylöspäin. — *Yhd.* kolmil.; raja-, sivul.

loik|kia[17*] *frekv.v.* -inta[15*] *teonn.* (< loikata) loikkailla, harppoa, harppailla. | L:in portaita ylös. Lähteä l:kimaan pakoon. N. l:ki rauhallisena toisten kannoilla. [Korkeushyppääjä] K. on usein l:kinut yli 190:n. Sammakko l:ki takaisin lammikkoon. Orava l:kii oksalta oksalle. Hirven oli hän nähnyt järven poikki l:kivan AHO. — *Kuv.* Pakolaisia l:kinut [= siirtynyt salaa, luvatta] jälleen rajan yli.

loikko[1*] *s.* Cystopteris, matalahkoja, hentoja, harvalehtisiä saniaisia. | Hauras l.

loi|koa[1*] *v.* olla pitkällään, maata, lojua. | L. vuoteessa, sohvalla, nurmella. L. pitkällään, selällään. L:oin nojatuolissa jalat suorina. Portaiden edessä l:kova koira. Nousevan taimiston seassa l:koi siellä honkia ristikkäin KATAJA.

loikoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | L. sohvalla, maassa. Pekka l:ee penkillä ruokalepoaan. Paulus-Jouni l:i puoleksi istuallaan kodan perällä JÄRVENT.

loikoja[10] *tek.* Penkillä, rannalla l.

loiku|a[1*] *v. harv.* mankua, naukua, vonkua. | Siihen tuli Lillukin ja l:i päätänsä kipeäksi PÄIVÄR.

loikuri[5] *s. harv.* joutava, perätön puhe, luikuri, palturi. | Laskea l:a 'puhua perättömiä'. Mutta se puhe on l:a HAARLA.

loikuttaa[2*] *deskr.v. harv.* takoa, pieksää, hakata. | L. jkta kepillä selkään. Hakata l. puita.

loilot|ella[28*] *frekv.v.* **-telu**[2] *teonn.* < seur. | Laulaa l.

loilot|taa[2*] *v.* laulaa (holtittomasti) kovaäänisesti, puoliksi huutaen (us. ilman sanoja), hoilottaa, hoilata. | Laulaa l. Humalaiset remuavat huutaen ja l:taen. L:ettiin polkan säveltä. - - Antres puhaltaa porin-marsia, toiset l:tavat KIVI. Puhuvat ja porisevat, laulavat ja l:tavat AHO. - - l:taen kuin huilulla ikään TOPPILA.

loilottaja[10] *tek.*

loilotus[64] *teonn.* < loilottaa. | Tanssipaikalta kuuluu hanurinsoittoa ja l:ta. Humalaisten l. Laulun l. Joleassa yössä kaikui hevosten ravi ja ukkojen l. SEPPÄNEN.

loilu[1] *s.* loilotus. | - - suruton ja paatunut maailmanlapsi huikahutti perin lihallisen l:n LEINONEN.

loima[11] *s. harv.* huolema.

loimah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. |

Tuli, nuotio l:telee. Liekit l:telivat korkealle. Revontulten l:telu. — *Kuv.* Silmät l:televat. - - katseesta l:televat elämänpalon viimeiset riutuvat lieskat SILL.

loimah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< loimuta) leimahtaa; välähtää, välkähtää. | Tuli, valo l:taa. Rakennus l:ti ilmiliekkiin. Hiillos l:taa vielä kerran hehkuvaksi. - - sähkövalot l:tivat ympärilläni KIANTO. - - uhkaavassa etelässä taisi l. joku äänetön salama SILL. — *Kuv.* Silmien l:dus. Katseessa, katseesta l:ti viha. - - äkisti l:ti heidän vihansa tuimaan tuleen KIVI.

loimen|päästölaite *s. kut.* Kutomakoneen l. **-syöttölaite** *s. kut.* **-vartija** *s. kut.* laite, joka pysäyttää kutomakoneen, jos jk loimilanka katkeaa.

loim|i[37] *s.* **1.** kankaan tms. kudoksen pitkittäissuuntainen lanka; myös *koll.*; vrt. kude. | Mattokankaan l:et. Villainen l. Tiheä, harva l. Pellavaiseen l:een t. pellavaisiin l:iin kudottu kangas. Sängynpeite voidaan kutoa samaan l:een pöytäliinan kanssa. Pujottaa l:et niisiin. Kääriä l. tukille. L:en tiheys n. 20 lankaa senttimetrillä. — *Kuv.* Elämän kankaan yksitoikkoiset l:et. - - ikkunan liekkien paahtaman kautta / juoksee auringon kultaiset l:et LEHT. - - onnemme l:et AHO. — *Yhd.* pellava-, puuvilla-, villal.; kankaan-, matonl. **2.** hevosen selkään pantava peite. | Pakkasella on ulkona seisovan hevosen selkään pantava lämmittävä l. Kesällä l. suojaa hevosta kärpäsiltä ja pölyltä. — *antaa loimeen, saada loimeensa* antaa selkään, köniin; saada selkäänsä, köniinsä (myös kuv.). | Annoin veijarille aika tavalla l:een. [Väittelijä] sai vastustajaltaan hyvästi l:eensa. Silloin sai l:eensa ukko kuin ukko KARHUM. — *Yhd.* hevos(en)l.

loimi|järjestelmä *s. kut.* Yksinkertaisissa kankaissa on vain yksi l. **-kuviollinen** *a. kut.* L. kangas, sidos. **-lan|ka** *s.* Kankaan, ryijyn l:gat. — Erik. *kut.* loimeksi sopiva lujakierteinen puuvillalanka.

-loiminen[63] *poss.a.* — *Yhd.* pellava-, puuvillal.; harva-, tiheäl.

loimi|pintainen *a. kut.* jossa loimi muodostaa pintakerroksen. | L. kangas, sidos. **-rait|a** *s.* Kankaassa on vihreitä l:oja. **-ripsi** *s. kut.* loimipintainen ripsi, poikkiripsi. **-sametti** *s. kut.* sametti, jossa loimet muodostavat nukan, plyysi. **-silkki** *s. kut.* lujakierteinen raakasilkkilanka, organsiini.

loimitt|aa[2*] *v.* peittää (hevonen) loimella. | Yrjö alkoi riisua hevosta valjaista, päästi sen piehtaroimaan ja l:i sen KATAJA.

loimi|tukki *s. kut.* kangaspuissa ja kutomakoneessa oleva pyörivä tukki, jolle loimet kääritään. **-valtainen** *a. kut.* jossa loimi on oikealla puolella vallitsevana. **-villa** *s. kans.* pitkä lampaanvilla. **-villainen** *a.* **-vyö** *s.* vyö, jolla loimi sidotaan hevosen selkään.

loimo[1] *s.* = loimu. | Tulen, revontulten l. Lämmitellä nuotion l:ssa. - - päivän l. / länteen kallistui KIVI. Suuren tähden tasainen eloton l. SILL. — *Kuv.* Sodan verinen l. Silmistä hohti vihan l. - - lahjoita hänelle takasin hänen järkensä ihanainen l. KIVI. - - uusia aatteita, jotka hetkiseksi loivat monelle outoa l:a meidän harmaisiin oloihimme AHO.

loimo|ta[38] *v. harv.* = loimuta. | - - kunnian kukkuloilla l:avat tähdet PÄIVÄR.

loimot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pystyvalkea - - l:telee leppoisassa kaaressa ympäri tuvan KARHUM.

loimot|taa[2*] *v.* loimuta. | Liekit, lieskat l:tavat. Koko kylä l:ti tulimerenä. Läntinen taivas l:ti punaisena. Aurinko l:taa tulipallona. L:tava päre valkaisi huonetta KIVI. - - revontulet liekehtivät ja l:tavat AHO. — *Kuv.* Hänen poskensa l:it [= hehkuivat, kuumottivat] niinkuin tulen liekki KIVI. Silloin l:tivat myös Jaanan silmät LEINO.

loimotus[64] *teonn.* (< ed.) = seur. | Takkavalkean, tulipalon, revontulten l. Ilta-auringon raskaanpunainen l. SEPPÄNEN. — *Kuv.* - - poskilla punainen palo ja silmissä haalea, pelottava l. SILL.

loimu[1] *s.* loimuaminen, loimotus, loimo, leimu, hehku, palo. | Tulen, liekkien l. Päreen, takkavalkean l. Tulipalon l. valaisi koko seudun. Iltaruskon, revontulten l. Lämmitellä nuotion l:ssa. — *Kuv.* Sodan verinen l. loi laajalle kajastettaan. Silmistä liekehti vihan l. - - ei tuo tunne hänessä ollut muuta kuin sellaista l:a, että hän voi tytön jättää LEHT.

loimuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < loimuta. | Liekit l:ivat ja räiskyivät.

loimui|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* väreiltään aaltomaisesti vivahteleva, loimukas, laineikas. | L. puunpinta, kirjankansi.

loimuk|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* = ed. | L:asta vaneria.

loimukoivu *s.* = lainekoivu. | Pöydän levy on kaunista l:a. **-inen** *a.* L. kalusto.

loimulli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* loimuinen, loimukas. | L. puu.

loimu|ta[39] *v.* palaa voimakkain liekein, liekehtiä, loimottaa, leimuta, leiskua, roihuta, hulmuta; loistaa, hehkua, hohtaa voimakkaalla valolla t. voimakkain värein. | Liekit l:avat. Tuli l:aa. Päre, nuotio l:aa. Iloisesti l:ava takkavalkea. Talo l:si liekeissä. Salamat, revontulet l:avat. Punaisena l:ava iltarusko. Länsiluoteen taivas l:si taas SILL. - - luonto l:si Suomenmaan värejä: taivaan sineä ja hangen valkeutta HAANPÄÄ. — *Kuv.* Viha, innostus l:aa. Sodan l:tessa. Hänen suurissa, ruskeissa silmissään l:aa villi vihan palo LINN.

loimut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä loimuiseksi. | L:ettu pinta.

loi|nen[63] *s.* **1.** maaseudun tilattomaan väestöön kuuluva, omaa asuntoa vailla oleva henkilö, joka (us. korvauksetta t. vain hyvin pienestä korvauksesta) asuu toisen luona, koturi, kesti, huonemies. | Asua, olla l:sena. Elää l:sena toisten nurkissa. - - olen nyt ollut Huttulassa l:sina AHO. - - varsinkin koturin, l:sen, askel tahtoo olla tiellä SILL. Oven suussa l:sen lehmä, perässä perehen lehmä SL. — *Kuv.* L:sina se on vesi veneessä SL. **2.** loiseläin t. -kasvi, parasiitti. | L. ja sen isäntä. Heisimato elää l:sena ihmisen suolistossa. Muutamat eläimet ovat l:sina koko elämänsä, toiset

vain jollakin kehitysasteellaan. Syyhyn aiheuttaja on ihoon pesiytynyt l., syyhypunkki. Humalavierasta tavataan apilan, nokkosen ym. l:sena. Useimmat bakteerit elävät l:sina. — *Kuv.* Elää yhteiskunnan hyödyttömänä l:sena. — *Yhd.* eläin-, hyönteis-, kasvil.; iho-, mädännäis-, päällys-, sisä-, suoli(sto)-, ulkol.; ajoittais-, puoli-, pysyväis-, täysil.

-loinen[63] denominaalinen a:n johdin; liittyy gen:iin, jonka *n* assimiloituu johtimen alku-*l*:n kanssa: kivulloinen, sairaalloinen, vaivalloinen.

loinpuut *s. mon. kut.* luomapuut. | -- pyörivät he vinhasti ympäri kuin l. pyörii KIVI.

lointe|et[78*] *s. mon. harv.* pahansuovan ihmisen t. olennon aiheuttama taiallinen paha, onnettomuus, kirot. | Metsämiehen varauskeinot kateita, l:ita, silmänteitä ym. vastaan.

loira[11] *s. harv.* lukon kieli t. salpa.

loirah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < loiruta. | -- käärme l:ti kiven alle KAUPPISH.

loiru|ta[39] *deskr.v.* luikertaa, luiruta. | Käärme l:aa maata pitkin.

lois|akka *s.* Talossa asuu köyhä l. **-ampiainen** *s.* = loispistiäinen. **-ankerias** *s.* Myxine glutinosa, Euroopan pohjoisrannikoilla yleinen pieni punerva ympyräsuinen, joka elää puoliloisena kaloissa. **-eliö** *s.* vrt. loinen 2. | Useat bakteerit ovat l:itä. **-eläi|n** *s.* eläin, joka elää jnk toisen eläimen pinnalla t. sisässä ja saa siitä ravintonsa. | Heisimato, täi ym. l:met. — *Kuv.* Vallan vaiheilla on aina omat l:mensä. **-eläjä** *s.* Ruotivaivainen, köyhä l. — *Kuv.* Työtä tekevien kustannuksella elävät hyödyttömät l:t. **-elämä** *s.* Viettää l:ä. L:än mukautunut eläin, kasvi. — *Kuv.* Elää yhteiskunnalle hyödytöntä l:ä.

loisenloi|nen *s. el. kasv.* Monet loispistiäiset ovat l:sia.

lois|eukko *s.* **-hyöntei|nen** *s. el.* jnk eläimen (vars. toisen hyönteisen) loisena elävä hyönteinen. | Loispistiäiset ym. l:set. Täi on pieni siivetön l.

loisi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* elää loisena, viettää loiselämää. | L:va eläin, kasvi. Sukkulamato l:i suolistossa. Heinä- ja viljalajeissa l:va keltaruoste. Hedelmäpuiden rungolla l:i useita sienilajeja.

loisio[3] *s. harv.* loinen.

loisisto[2] *koll.s.* loiset. | Merikalojen runsas l.

loisk|aa[2] *onom.v.* loiskia, loiskua. | -- kylmän pohjatuulen laine l:aa AHO. -- vaahto varppehille l:aa LEINO.

loiskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < 1. loiskahtaa. | Laineet l:televat rantakiviin. Maininki vain silloin tällöin l:telee kaukaisia kareja vastaan AHO.

loiskahdu|s[64] *teonn.* (*rinn.* loiskaus) < 1. loiskahtaa. | Laineen l. rantakalliota vasten. Hyppäävän kalan, airon l. -- sitten kuului uimahuoneelta vain l:ksia, huutoja ja hihkumista AHO.

loiskahdut- tav:mmin loiskaut-.

1. **loiskah|taa**[2*] *mom.v.* (< loiskaa) vrt. läiskähtää, läikähtää, roiskahtaa, polskahtaa, pärskähtää. | Laine l:taa veneen laitaan. Aalto l:ti korkealle. Veneeseen l:ti vettä. Öljyä l:ti astiasta maahan. Mela l:taa silloin tällöin. Matalikossa l:taa hauki. Sanko l:ti kaivoon. Pudota l:din laiturilta järveen. Hän seisoi hetkisen tuijottain, / ja vesi l:ti kerran vain H. ASUNTA. -- vaikka kipontäysi kylmää vettä niskaan l:taisi KARHUM. — *Yksipers.* Kaislikossa l:ti joskus.

2. **loiskahta|a**[2*] *mom.v.*, vars. *murt.* (< 2. loiskata) loikahtaa, hypähtää. | Pois pojat uunilta l:a LEHT.

loiskahut- = loiskaut-.

loiskais|ta[24] *mom.v.*, vars. *murt.* < 2. loiskata. | L:i hän rattailta alas KIVI. -- l:i tähän saviammeeseen KARHUM.

loiskasv|i *s.* kasvi, joka ottaa ravintonsa elävistä kasveista t. eläimistä. | Useimmat bakteerit ja monet sienet ovat l:eja. Suomukka on varsinkin pähkinäpensaan juurilla elävä l. Lois- ja isäntäkasvi. — *Kuv.* -- paljon on kielemme nisuvainiosta rikkaruohoja nyhdetty ja l:eja häädetty L.HAKULINEN.

1. **loiska|ta**[35] *v. harv.* = 1. loiskauttaa. | -- Miina l:si tunkiolle sen lopunkin maitotilkan, joka -- oli kiuluun jäänyt SILL.

2. **loiska|ta**[35] *v.*, vars. *murt.* loikata, hypätä. | -- taitaisinpa l. tuon kuusen kärkeen KIVI. -- ilmaan l:ava, hopealle välähtävä taimen KIANTO.

1. **loiskau|s**[64] *teonn.* = loiskahdus. | Laineen, veden l. Kuului kova l. miehen pudotessa mereen. Hauen l. kaislikossa. -- isävainajan tuttu tupakkasyljen l. ALKIO.

2. **loiskaus**[64] *teonn.*, vars. *murt.* (< 2. loiskata) hyppäys, loikkaus. | Tämä naiminen -- on -- l. onnettomaan kirnuun KIVI.

loiskaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

1. **loiskaut|taa**[2*] *kaus.v.* (*rinn.* loiskah(d)uttaa) < 1. loiskahtaa. | Tuuli l:ti vettä veneeseen. L:in vahingossa maidon kannusta maahan. Sylkäistä l.

2. **loiskautt|aa**[2*] *kaus.v.*, vars. *murt.* < 2. loiskahtaa. | Hypätä l. N. l:i [pituushypyssä] 750 senttiä. -- pimeydestä hypätä l:i tavattoman suuri kissa WILKUNA.

loiske[78] *onom.s.* loiskiminen, loiskin(t)a; vrt. solina, liplatus, lipinä, läiske, polske, pärske. | Aaltojen, veden l. Laineiden l. rantakiviä vasten. Maininkien rauhallinen l. Kuuluu airojen l:tta. — *Yhd.* aironl.

loiskeil|la[28] *frekv.v. harv.*, vars. *murt.* (< 2. loiskia) hypellä, loikiskella. | Minä, minä opetan poikia nenälleni l:emaan KIVI. -- saattoivat jänikset l. pitkin sen ainoata katua HAARLA.

loiskepenger *s.* veden halki kulkevan tienpenkereen reunaan veden pinnan korkeudelle t. hiukan sen alapuolelle rakennettu, aaltojen voimaa heikentävä vaakasuora penger.

1. **loisk|ia**[17] *frekv.v.* (< loiskaa) -ina[14], -inta[15*] *teonn.* **1.** aaltoilevan t. muuten edestakaisin liikkuvan suurehkon nestemäärän, vars. laineiden äänestä; vrt. solista, lipistä, liplattaa, lotista, läiskiä, roiskia. | Laineet l:ivat rantaan. Suuret aallot l:ivat, pienet laineet liplattavat. Korkeina l:ivat hyrskyt. Hiljaa l:ivat mainingit. Vesi l:i aluksen

kylkiin. Öljy l:ii tynnyreissä niitä liikuteltaessa. Lumisohju l:ii jalan alla. Laineiden hiljainen l:ina. Kuulkaa korpeimme kuiskintaa, / jylhien järvien l:intaa! KIANTO. **2.** liikkua vedessä veden loisketta aiheuttaen; vrt. polskia, polskaa, molskia. | Veneen pohjalla vedessä l:ii kaloja. Ruohikossa l:iva hauki. Uida l. - - kuusi aironlehteä l:imassa vinhassa tahdissa KIANTO. **3.** *tr.* loiskuttaa, loiskutella. | L. vettä lattialle. Tuuli l:ii laineita rantaa vastaan.

2. loisk|ia[17] *frekv.v.*, vars. *murt.* -ina[14], -inta[15*] *teonn.* < 2. loiskata. **1.** hyppiä, loikkia. | - - laula koska minä tanssin, l:in niinkuin pässi, l:in aina kattoon asti KIVI. - - haltioissaan hyppivät ja l:ivat JÄRN. **2.** liehua, hulmuta, leiskua, lekkua. | - - keltaset kiharat kulmilla l:ii KIVI. - - tuhatkertaisia tulenlieskoja, nuo, jotka l:ivat KARHUM.

loiskimalainen *s.* Psithyrus, kimalaisia, joiden toukat elävät loisina tavallisten kimalaisten pesissä.

loiskis *onom.interj.* vars. jnk esineen putoamisesta veteen; vrt. molskis, mäiskis, polskis, roiskis, räiskis. | L.! sanko putosi kaivoon. L.! siinä makasin lätäkössä. L.! pojat sukelsivat. — *Harv.* ryyppäämisestä: kippis, terve! | L.! Saakaamme tästä, sydämeni veljet KIVI. Otapas tuoppisi sen tytön silmien palavuudeksi! L.! LEINONEN.

loiskotilo *s.* L:t 'Entoconchidae, piikkinahkaisissa loisivia pussimaisia kuorettomia kotiloita'.

loisku|a[1] *v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* **1.** *onom.* loiskia, loiskaa. | Aallot l:vat. Laineiden l:nta. Vesi l:i aluksen kylkiin. Askelet l:vat lokaisella tiellä. Lohet l:vat yhä edelleen tuossa vedenpinnalla AHO. Saapui syksyn sadeilmat, vesivirrat l:i LEINO. **2.** *harv.* leiskua. | Liekit l:vat.

loisku|ta[39] *v. harv.* = ed. | Lauluna sen kosket kuohuu, / järven aallot l:aa P.J.HANNIKAINEN.

loiskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. vettä käsillään, melalla. Uijat l:telivat vettä toistensa päälle. Lapset l:televat vedessä. - - virran vesi pölkkyjä vastaan l:teli AHO.

loiskut|taa[2] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < loiskua. **1.** *tr.* panna loiskumaan; räiskyttää, roiskuttaa, läiskyttää. | L. vettä jkn päälle. Lapset l:tivat jaloillaan vettä. Auto l:ti lokaa kulkijoiden vaatteille. **2.** *intr.* loiskua, loiskia. | Alhaalla rannassa l:taa lievä aallokko laiturien patsaissa SILL.

lois|kärpänen *s.* L:kärpäset 'Larvaevoridae, kärpäsiä, joiden toukat elävät toisten hyönteisten t. muiden eläinten loisina'. **-mato** *s.* ihmisen t. jnk eläimen ruumiissa (vars. ruoansulatuskanavassa) loisiva mato. | Heisi-, kiho- ja sukkulamadot ovat tavallisia l:ja. L:jen poistaminen matolääkkeillä. **-mehiläinen** *s.* mehiläisiä, joiden toukat loisivat tavallisten mehiläisten pesissä. **-mie|s** *s.* Tilaton l. Asua, elää l:henä. **-perhe** *s.* Talossa asuu kaksi l:ttä. **-pistiäi|nen** *s.*; *syn.* loisampiainen. | L:set ovat kätköpistiäisiä, joiden toukat elävät loisina hyönteisten, hämähäkkieläinten tai tuhatjalkaisten toukissa. Varsinaiset l:set, Ichneumonidae. Kirvan, torakan l. **-sieni** *s.* loisena elävä sieni. | Haavan l:stä on arinakääpä tuhoisin.

loist|aa[2] *v.* **1. a.** (vars. kirkkaasta) valosta, valoa säteilevistä esineistä: säteillä, sädehtiä, hohtaa, paistaa. | Valo l:aa pimeydessä. Taivaalla l:aa aurinko. Kirkkaana l:ava kuu. Tähdet, revontulet l:avat. Lamppu l:i punervana. — Melko harv. obj:n ohella. | Vihreää valoa l:ava merkkilyhty. **b.** valoa voimakkaasti heijastavista, kiiltävistä, kirkkaista esineistä: hohtaa, kiiltää, kimmeltää, välkkyä, säihkyä, sädehtiä. | Jalokivet l:avat ja kimaltelevat. Järven pinta l:aa kuin peili. L. kullalta, kullalle. Huulten välistä l:ivat valkoiset hampaat. **c.** heleistä t. voimakkaista väreistä, voimakkaasti näkyvistä esineistä yms.: hohtaa, paistaa. | Syksyinen metsä l:aa kymmenin värivivahtein. Tunturit l:ivat kuin tulessa. Niitty l:aa täynnä kukkia. Tuoreuttaan l:avat värit. Uutuuttaan l:avat kengät. Koko huone l:i puhtauttaan. Huivin sisältä l:i vain punainen nenä. - - tuolla l:aa lukkarin punainen puustelli kuin liekehtivä perkelten pesä! KIVI. Ensimmäinen, mikä ahtaassa töllissä l:i silmiini, oli punainen hame LEHT. **d.** silmistä, katseesta, kasvoista yms.: säteillä, sädehtiä, säihkyä, hohtaa. | Silmät ilosta, onnesta l:aen. Naama l:aa kuin täysikuu. — Katseesta l:aa ilo. Kasvoista l:i hellyys. Hän tuli vastaan onnesta ja ylpeydestä l:aen. Pekka oli mainiolla tuulella, hän ihan l:i. - - taas aimo nauruss' ukon naama l:aa *MANN. **2.** *kuv.* herättää huomiota erinomaisuudellaan (edustavalla ulkomuodollaan, -asullaan, etevyydellään, taidoillaan, tiedoillaan tms.), olla etevä, mainio, loistava. | L. kauneudellaan, upeilla puvuillaan. L. älyllään, taidoillaan, ahkeruudellaan, arvonimellään. Koko seurueen keskipisteenä l:i neiti N. L. seuraelämässä. L. oppitunnilla, tutkinnossa, kilpailussa. A. ei suinkaan l:anut kouluaikanaan. Nimi, joka on kauan l:ava historian lehdillä. — Antaa älykkyytensä, oppineisuutensa l. — L. poissaolollaan 'olla poissa'. — *Iron.* L. tyhmyydellään, kykenemättömyydellään.

loistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.*

loistau|ti *s.* loiseläinten aiheuttama tauti. | Syyhy ym. l:dit.

loistav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** hohtava, välkkyvä, kiiltävä, kirkas; heleä, helakka. | L. valo. Järven l. pinta. L:an kirkas. L:iksi kiillotetut hopeat. — Taulun l:at värit. L:an punainen puku. L:an valkoiset hampaat. — L. katse. Kuumeisen l:at silmät. **2. a.** ulkonaisesti erittäin komea, upea, hieno, muhkea, loistelias. | L. seurue. Pukeutua l:an komeasti. L:asti sisustettu asunto. Herttua ylläpiti l:aa hovia. L:at juhlat. Hänet haudattiin l:in menoin. **b.** yl. erinomainen, suurenmoinen, verraton, mainio, hieno, oiva. | L. seuramies, puhuja. Historian l:immat nimet. L. arvonimi, sukuperä. Mahtavuuden ajan l. historia. L. virkaura. Mies, jota odottaa l. tulevaisuus. — L:at luonnonlahjat. Entistä l:ampi tyyli. L:an kaunopuheinen esitystapa. L. puhe. A. lauloi l:ammin kuin kos-

kaan ennen. — L. ruokahalu, terveys. Olla l:alla tuulella, l:assa kunnossa. Asiat ovat l:alla kannalla. L. menestys, voitto, saavutus. Kirja sai l:at arvostelut. Suoritti tutkinnon l:in arvosanoin. Suoriutua l:asti. L. liikeyritys. Teki l:at kaupat. Moottori kävi l:asti.

loistavai|nen[63] *a.*, vars. *runok.* -suus[65] *omin.* loistava. | Ja silmin l:sin / hän katseli ikkunaa JYLHÄ. Kesäillan aurinko se on niin l. KL.

loistavalahjainen *a.* erittäin lahjakas, etevä. | L. säveltäjä, taidemaalari.

loistavan|keltainen, -punainen *a.* tav. ⌒. **-värinen** *a.* myös ⌒.

loistava|pukuinen *a.* L. nainen, husaariupseeri. Käkien heimoon kuuluu monta l:pukuista lajia. **-tyylinen** *a.* L. esitys, kuvaus, teos. L. kirjailija, pakinoitsija.

loiste[78] *s.* hohde, hohto, kimmellys, välke, paiste, valo, kiilto. **1.** Lampun, katulyhdyn l. Kynttiläin lempeä l. Kuun kelmeä l. Lämmitellä takkavalkean l:essa. Aamuaurinko loi kullan l:en korpikuusten ylle. — Jalokiven kylmä l. Silmäin hellä l. Silmiin ilmestyi hilpeä l. Silmämme vihainen isku ystävyyden l:eksi muuttukoon! KIVI. - - äidin suurissa silmissä näkyi hartauden l:tta SILL. — *Yhd.* auringon-, valonl. **2.** *kuv.* Kunnian, maineen, mahtavuuden, rikkauden l. Jumalan valtasuuruuden l. Runous on tapahtumaan valanut lumoavaa l:tta. **-aine** *s. sähk.* aine, jolla elohopeahöyryn ultraviolettisäteily voidaan muuttaa näkyväksi säteilyksi ja jota sen vuoksi käytetään parantamaan valolähteen valotehokkuutta ja valon väriä; *syn.* luminofori.

loisteeton[57] *kar.a.* < loiste. | Himmeä, l. katse.

loisteho *s. sähk.* teho, joka tarvitaan sähkövoiman siirrossa vastuksien aiheuttamien magneettisten kenttien synnyttämiseen, watiton teho, reaktiiviteho;)(pätöteho.

loistei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* hohtava, loistava. | L:set lumihiutaleet. — *Yhd.* helmen-, purppuran-, vihreänl.

loistelamppu *s. sähk.* putkimainen, elohopeahöyryä sisältävä pienjännitteinen purkauslamppu, jonka valotehokkuutta on lisätty loisteaineilla.

loistelia|s[66] *a.* -asti *adv.* -isuus[65] *omin.* upea, uhkea, komea, ylellinen, loistava. | L. iltapuku, univormu. L. asunto, huvittelupaikka. Viettää l:sta elämää. L:asti koristeltu kappeli. L. hyönteismaailma. L:an komea, värikäs. — L. kertomataito, kuvaus, tyyli. L:at sanankäänteet.

loistel|la[28] *frekv.v.* < loistaa. *(1.)* Aurinko l:ee. Hanget l:ivat silmiä huikaisten. Jää l:i auringon säteissä. Puhtaan valkeat paidanhihat l:ivat upeassa leveydessään ALKIO. *(2.)* L. taidoillaan, tiedoillaan, rahoillaan. Hän l:i upeassa asussaan. - - ulkonaisella runotaituruudellaan l:evia tuotteita TARK.

loiste|valaisin *s.* vrt. loistelamppu. **-valo** *s.* loistelampun valo.

loisto[1] *s.* **1.** loiste, hohto, hohde, kimallus, kiilto, kirkasvärisyys, värikkyys. | Auringon ihana l. Tähtitaivas kaikessa l:ssaan. Lasin kristallimainen l. Kevätkukkien kirjava l. - - silmäin l. himmeni KATAJA. Oli hopean välkettä ja timanttien l:a hangella KARHUM. — *Yhd.* kukka(s)-, kulta-, tähti-, väril. **2.** upeus, uhkeus, komeus, ylellisyys, ylväys, mahtavuus, kukoistus. | Hovin satumainen l. Juhlamenojen komeus ja l. Elää ylellisyydessä ja l:ssa. Olla kiintynyt ulkonaiseen l:on. Jumalan pyhyyden l. Muinaisen sankariajan l. Vailla ylhäisen suvun ja maineikkaan nimen l:a. Muistomerkki kaupungin entisen l:n päiviltä. Juhlille antoivat l:a eteväin taiteilijain esitykset. Teoksessa on uskonnollinen tunne kohonnut koristeelliseen l:on. 1700-luvulla tämä taiteenhaara puhkesi suurimpaan l:onsa. — *Iron.* Keinottelu rehottaa täydessä l:ssaan. Petos paljastui kaikessa l:ssaan. — *Yhd.* juhla-, kuva-, nimi-, sankaril. **3.** *mer.* (us. tornimainen) merimerkki, joka erikoisvalollaan varoittaa ja ohjaa merenkulkijoita, (vars. pieni, itsetoimiva) majakka, loistotorni; myös ilmat. katuliikenteen ohjaamiseksi tarkoitettu valomerkkilaite. | Merenkulun turvaamiseksi tarvittavat l:t, majakat ja muut laitteet. Kiinteä l. Kiintovaloinen l. — *Yhd.* johto-, linjal.; vaihto-, vilkku-, välkkyl.; liikennel. **4.** *a:sesti* (tav. ◡) ks. loisto- 2. | L. tyttö, jalkapalloilija. L. elokuva.

loisto- yhd:ojen alkuosana ilmaisemassa: **1.** valaisevaa, loistavaa; esim. l:**alus**, **-kiillotus**, **-poiju**, **-väri**. **2. a.** upeaa, komeaa, ylellistä; esim. l:auto, -huvila, -painos. **b.** vars. *puhek.* melkein mihin s:iin tahansa liittyneenä erinomaista, verratonta, etevää, mainiota; esim. l:aika, -keli, -kohta, -mies, -näyte, -tilaisuus; jälkiosakin tällöin tav. painollinen: lo·istopo·ika. **-|aika** *s.* Renessanssi oli kuvataiteiden l:aikaa. Laulajatar oli l:aikojensa vireessä. — Paavo Nurmi voitti juoksun l:ajassa. **-ajatus** *s.*, vars. *puhek.* L. ottaa auto! **-alu|s** *s.* **1.** *mer.* = majakka-alus. **2.** Hän on upealla l:ksellaan kiertänyt kaikki maailman meret. — Myrskyssä "Habanera" oli todella l. **-asu** *s.* Vainaja puettiin etruskien kuninkaan l:un. — Nahkaselkäisessä l:ssa teos maksaa 1500 mk. **-asuinen** *a.* L. kuukausijulkaisu. **-asunto** *s.* **-ateria** *s.* Söin oikean l:n. **-auto** *s.* Hienot l:t sujahtelevat kaduilla. **-elämä** *s.* Joutilasta l:ä viettävä yläluokka. **-esimerkki** *s.* Tapaus, joka on l. nykyisestä virastokankeudesta. **-esine** *s.* Hyödytön mutta komea l. **-hotelli** *s.* Linna on nykyisin l:na. **-huone** *s.* Muhkeasti sisustettu l. **-huoneisto** *s.* Nykyaikainen l. **-huonekalu** *s.* Barokkityylinen l. **-huvil|a** *s.* Tien ja meren välinen rantakaistale oli täynnä l:oita. **-hytt|i** *s.* Laivassa on l:ejä erikoishintoihin.

loistoi|nen[63] *a.*, vars. *runok.* = loistava. | Tuo hälle kruunu l. HLV. - - ja niiden neuvot maaksi maatuu, / jos olkoot kuinka l:set A.OKSANEN. - - silloin, kun hieroglyfikirjoitus saavutti l:simman aikansa M.HAAVIO. — *Yhd.* fosfori-, metalli-, väril.

loistois|a[13] *a.* = loistava. | Päivän l. aurinko JÄRN. L. juhla. Rakastaa l:aa, ylellistä elämää. Ludvig XIV:n l. hallituskausi. L:in suomalaisista balladeista on "Elinan surma". - - huhdassa kiikkuili laiho l. ja uhkea, jonka vertaista tuskin oli nähty KIVI.

loisto|julkaisu *s.* Maalaustaidettamme sanoin ja

uhkein kuvin esittelevä l. **-juna** *s.* L. ylellisine salonkivaunuineen. **-kappale** *s.* Kokoelman arvokkain l. oli ylenpalttisen runsain puuleikkauksin koristettu kehto. Laulajatar esitti lopuksi vanhan l:ensa. — Oikea l. mieheksi.

loistok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* = loistava, loistoisa, loistoinen. | -- olet itse tähti l.*MANN. L. kattokruunu. L:kaat, kaikissa kirjon vivahteissa hohtavat värit. — L. ulkonainen esiintyminen. Bysantin historian l:kain aika. Tekotavaltaan l. novelli. L. puhe. Runon sankari on l. miekanmittelijä.

loisto|kausi *s.* paras kukoistuskausi, suuruuden-, mahtavuudenaika, parhaat päivät. | Hellenismin, kuvanveistotaiteen, vapaakaupan l. Purjelaivain l. Espanjan historian l. Miniatyyrimaalaus eli l:kauttaan. Laulajattarella oli l:kautensa jo takanaan. **-keli** *s.* Kelpaa tällaisella l:llä hiihdellä. **-kiillotu|s** *s.*, vars. *met.* Työn alkuastetta kutsutaan kiillotukseksi, loppukirkastusta l:kseksi. **-kiilto** *s.*, vars. *met.* Lopullisin hienoin kiilto, l. **-koht|a** *s.* huippukohta, kohokohta, huipentuma. | Juhlain, näytelmän l. Harvan ihmisen elämässä on tällaisia l:ia. **-kun|to** *s.* Huvila on l:nossa. Jälleen l:toonsa päässyt maailmanmestarimme. **-kuntoi|nen** *s.* L. auto myytävänä. L:selle Nurmelle oli voitto lasten leikkiä. **-laito|s** *s.* Moottoriveneemme ei enää ollut mikään l. — Teos julkaistiin äskettäin uutena l:ksena. **-laiva** *s.* **1.** *mer.* majakka-alus. **2.** upea matkustaja-alus t. huvipursi. | L:lla maapallon ympäri. **-malli** *s.* Kello on hienoa l:a. **-menestys** *s.* Vierailevalla kuorolla oli l. **-mies** *s.*, vars. *puhek.* Ystävämme Antti on l.

loiston|halu *s.* Esiintymisessä ilmeni turhamaisuus ja l. **-haluinen** *a.* L. hoviylimystö.

loistonumero *s.* Jäähyväiskonsertissaan taiteilija soittaa useita l:itaan.

loisto|näyte *s.* Maljakko on l. aikansa taideteollisuuden tasosta. **--os|a** *s.* Adolf Lindforsin l:ia olivat mm. "Saiturin", "Luulosairaan" ja "Tartuffen" nimiosat. **-paino|s** *s.* Kalevala Gallen-Kallelan somistamana l:ksena. **-peli** *s.* Toisella puoliajalla joukkueemme intoutui l:in. **-puku** *s.* **-päiv|ä** *s.*, vars. *mon.* Hansakaupunkien menneet l:ät. Painijaveteraanimme oli lähes l:iensä kunnossa. **-rakennu|s** *s.* Perikleen aikana Ateena kaunistettiin l:ksilla. **-rasta|s** *s.* L:at 'Pittidae, Intiassa ja Afrikassa eläviä rastaiden näköisiä, koreanvärisiä varpuslintuja'. **-saavutu|s** *s.* Karjalaisen kivikauden l:ksia ovat ns. eläimenpääaseet. **-sal|i** *s.* Versailles on täynnä komeita l:eja. **-suoritus** *s.* Viisi halkokuutiometriä päivässä on l. työhön tottumattomalta. **-teos** *s.* Liitupaperille painettu, kuvitettu l. **-tilaisuus** *s.* L. liikojen setelien sijoitukseen.

loistot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* L. sinervä liekki. Sameat, l:tomat silmät.

loisto|torni *s. mer.* tornin muotoinen loisto, majakka. **-tulo|s** *s.* Keihäänheittäjämme eivät pystyneet entisiin l:ksiinsa. **-tuul|i** *s.* Johtaja oli oikein l:ella.

loistoukka *s. el.* loisena elävä toukka. | L. koteloituu kuolleen isäntätoukan ruumiin pinnalle.

loisto|vastaanotin *s.* upeasta radiovastaanottimesta. **-vaunu** *s.* Amerikkalaisen pikajunan l:t. Näyttelyssä oli autoja halvoista kansanautoista upeihin l:ihin saakka. — *Mon.* Neljän hevosen vetämät kuninkaan l:t. **-ve|to** *s.*, vars. *urh.* = seur. | Ruotsin joukkue oli l:dossa. Päästä l:toon. **-vire** *s.*, vars. *urh.* Mestarimme on l:essä. **-väri** *s.* pimeässä loistava väri, valoväri.

lois|ukko *s.* **-vaari** *s.* **-vaimo** *s.* **-vastus** *s. sähk.* vaihtovirtajohtopiirissä esiintyvän itseinduktion ja kapasiteetin muodostama vaihtovirranvastus, reaktanssi. **-virta** *s. sähk.* sähkövoiman siirrossa vastuksien aiheuttamien magneettisten kenttien synnyttämiseen tarvittava sähkövirta, watiton virta, reaktiivivirta;)(pätövirta. **-väestö** *s.* Maaseudun tilaton l. **-väki** *s.* L. majaili tavallisimmin tuvassa, missä talon oma isäntäväki söi ja askaroi. **-äyriäinen** *s.*

loito|lla, -lta, -lle *adv.* kaukana, etäällä. **1.** paikasta. | L. kotiseudultaan, kaupungin hälinästä. L. toisistaan. Pysy l. minusta! Kirpeä haju pitää koiperhoset l. Vähän l:mmalla oli lehtimaja. Väkeä oli l:lta syrjäkylistäkin. Tunsin hänet jo l:lta. Katse kantaa l:lle yli metsäin. Siirry l:mmalle! Viiva on vedettävä tarpeeksi l:lle reunasta. **2.** *harv.* ajasta. | Se aika on jo l. takana. **3.** tav. l. ryhmään liittyen muista suhteista. | Turkit pitävät kylmän l. Olkoon sellainen ajatuskin minusta l. Pysy l. [= erossa] viinasta! Ruotsalaisuuden ylivalta piti suomen kielen l. kouluista. - - muut ihmiset - - jäävät vähitellen runoilijan tajunnasta l:mmalle SILL.

loitommas *komp.adv.* ks. loitos.

loitom|pana, -paa, -ma(ksi) *komp.adv.* kauempana. **1.** paikasta. | L. maantiestä oli talo. Katsele sinä täältä l:paa! Sysin häntä l:ma. **2.** *harv.* ajasta. | - - kuta l:maksi puoliyön tuolle puolelle istutaan AHO.

loiton|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* siirtää t. saattaa etäämmälle, kauemmaksi, etäännyttää. **1.** paikasta. | Linssiä voidaan tarpeen mukaan l. tai lähentää. Laivaa juuri l:nettiin laiturista. **2.** muista suhteista; us. = vieroittaa, vieraannuttaa, erottaa. | Tämä seikka l:si minut varsinaisesta aiheestani. L. jku vanhoista ystävistä, Jumalasta, entisistä elämänmuodoista. Veljeni hän on minusta l:tanut; tuttavani ovat minusta aivan vieraantuneet VT.

loitontaja[16] *tek.* — Vars. *anat.* = seur. | Lantionivelen l:t ja lähentäjät. **-liha|s** *s. anat.* Sisäpuolella reiden yläosassa on lähentäjä- ja ulkopuolella l:ksia. Pikkusormen l.

loiton|tua[1*] *pass.v.* (< loitontaa) loitota. (*1.*) Huuto tuntui l:tuvan. Suomalais-ugrilaiset kansat l:tuivat kauas alkuperäisiltä asuinsijoiltaan. (*2.*) Lainasana on usein merkitykseltään l:tunut alkuperäisestä sanasta. L:nuin henkisesti lapsuuskotini ympäristöstä.

loitos *adv.* loitolle, kauas. **1.** paikasta. | Tuijottaa jonnekin l. Joutua l. toinen toisestaan. Lähteä l. kotikunnailtaan. Siirryin hiukan loitommas. Kirves kirposi l. luotani. Kaiku kiiri l. joka taholle. Maine levisi l. maan rajojen ulkopuolellekin. L. kuului airon loiske, / kauas

hankojen hamina KAL. 2. *harv.* ajasta. | Oi loistaos l. aikojen taa A.V.KOSKIMIES.
loit|ota[31*] *v.* siirtyä t. joutua etäämmälle, kauemmaksi, etääntyä, loitontua. **1.** paikasta. | L:tonin hänestä pari askelta. Vene l:toni kauas selälle. Haukku vuoroin lähenee, vuoroin l:tonee. Oli l:ottu rintamailta syrjäseuduille. **2.** muista suhteista; us. = vieraantua, erota. | L. lapsuutensa uskosta, vanhoista perinnäistavoista, ystävistään. Puhuttu kieli l:toni yhä enemmän kirjoitetusta kielestä. Sodan aikana l:ottiin kauas demokratian ihanteista. Tutkimus ei ole vielä päässyt l:tonemaan pitkällekään tietoisen sielunelämän rajojen ulkopuolelle.
loits|ea[13] *v. harv.* = seur. | Eipä kuollutta kukaan eloon l:e LEINO.
loits|ia[17] *v.* -inta[15*] *teonn.* vrt. loihtia. **1.** lukea loitsuja, aiheuttaa, tuottaa, aikaansaada loitsuja lukemalla jtak. | L:iessaan noita lankeaa loveen. L:imisen perustana on luottamus sanan voimaan. Kun talosta puuttui härkä, ukko l:i sen koskesta. Loihe siitä l:imahan, / sai itse sanelemahan. / Luki synnyt syitä myöten KAL. **2.** *harv.* loihtia 2. | Työt sujuivat kuin l:imalla.
loitsija[14] *tek.* Kuuluisa tietäjä ja l.
loitsimis|taito *s.* Lapin tietäjät eivät vielä ole unohtaneet l:taitoaan. **-väline** *s.* L:enä suomalais-ugrilaisilla kansoilla oli noitarumpu.
loitsu[1] *s.* tiettyyn kaavaan vakiintunut suorasanainen t. runomittainen luku, jota käyttämällä ihminen yliluonnollisella tavalla koettaa pakottaa luonnolliset ja yliluonnolliset voimat ja olennot palvelemaan itseänsä t. mukautumaan tarkoitusperiinsä, manaus, loihtu, luku, sanat. | Lukea l:ja. Suomalaiset l:t voidaan jakaa rukousl:ihin, kertoviin eli vertausl:ihin, manauksiin ja syntyl:ihin. — *Yhd.* laulu-, legenda-, manaus-, rukous-, synty-, vertausl.; lemmennosto-, niukahdus-, parannus-, verensulkul.; kateen-, käärmeenl. **-laulu** *s.* Obinugrilaisten l:t. **-lu|ku** *s.* Myöhemmin loitsulaulu vaihtui sanelemalla esitetyksi l:vuksi. **-rukou|s** *s.* Ukko eli ukkonen esiintyy l:ksissa ylijumalan yksinomaisena nimenä. **-runo** *s.* Suomalaisissa l:issa on pakanuudenaikaisia uskomuksia ja katolista legenda-ainesta. **-runou|s** *s.* Syntyloitsut eli -sanat ovat suomalaiselle l:delle ominaisia. **-sanat** *s. mon.* Veren sulkemiseen tarpeelliset l. **-taito** *s.* loitsimistaito. **-taitoi|nen** *a.* L:sella ihmisellä uskottiin olevan suuri voima hallussaan.
loittiin *s. vaill. murt.* tav. poss.-suff:llisena. | Saada l:sa 'selkäänsä'. - - tarvitsisinpa l:i aika lailla KIVI.
loit|to[1*] **1.** *a.*, vars. *runok.* kaukainen, etäinen. **a.** paikasta. | [Mökeissä], l:ommissakin, heidän matkansa huomattiin LINN. - - himmeästi hohtivat - - l:ot ilmanrannat LEHT. Veljeni, määrä on l.: / kuoleman luoksi! KAILAS. **b.** *harv.* ajasta. | Siirtyy aatos aikaan l:toon. R.KAINULAINEN. **2.** *s.* **a.** *kirj.* suurten aukkojen täyttämiseen käytetty, tav. lyijystä t. raudasta valettu ladelman täyteväline; vrt. suluke, välike, ohuke. | L:toja käytetään esim. silloin, kun vajaa sivu on täytettävä koko sivun mittaiseksi. — *Yhd.* lyijy-, puul.; keski-, sivul. **b.** *murt.* eräistä riihen parsista. — *Yhd.* pesäl.
loittoinen[63] *a. harv.* kaukainen, etäinen. | Suomen *liiva*-sanalla on l. vastine syrjäänin kielessä.
loittoutu|a[44] *pass.* ja *refl.v.* loitota. | Eräänä päivänä oli karja l:nut tavallista edemmä erämaahan AHO.
loiv|a[11] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.*)(jyrkkä. **1. a.** vähitellen nouseva t. laskeva, vaakasuorasta vähän poikkeava. | L. mäki, rinne, penger. Pitkä ja l. koski. L:at portaat. L. katto. L. aalto, maininki. L. nousu, lasku. Tie viettää l:asti laaksoon. L:asti kumpuileva maasto. Rannikon suuri l:uus. **b.** mutkasta, kulmasta yms.: vähän kääntyvä t. kaartuva, tylppä. | L. käänne, mutka, käännös. L:asti mutkitteleva polku. Joki tekee l:an kaarteen vasemmalle. **2.** *valok.* L. valokuva 'valokuva, jossa on useita toisistaan vähän poikkeavia tummuusarvoja'.
loivahko[2] *mod.a.* -sti *adv.* L. rinne.
loiva|kaarteinen *a.* Uusi l. autotie. **-kaartoinen** *a.* L. mäkimaa, vuoristo. **-kumpuinen** *a.* L. alanko, metsämaa. **-luiskainen** *a.* L. penger. **-nousuinen** *a.* L. rannikko, katto. — L. ruuvikierre. **-piirtei|nen** *a.* L:set vuorenhuiput. L. tunturiylänkö. **-reunainen** *a.* L. oja. L. paistinpannu. **-rinteinen** *a.*
loiven|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä loivemmaksi. | Rapautuminen on l:tanut kalliorinnettä.
loiventu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) tulla loivemmaksi, loiveta. | Maasto alkaa l. Laineet jo l:ivat.
loive|ta[34] *v.* = ed. | Rantaäyräs l:nee äkisti.
lojaali[6] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** lakia noudattava, lainkuuliainen, lailliselle esivallalle uskollinen; laajentuneessa merk:ssä: (oikeudelliset t. moraaliset) velvollisuutensa jkta kohtaan täyttävä, velvollisuudentuntoinen, uskollinen, luotettava, vilpitön, rehti, korrekti;)(epälojaali, illojaali. | L. kansalainen. Pysyä l:na laillisellc esivallalle. Hallitsijalle l:t joukot. — Olla l. puoluettaan, tovereitaan kohtaan. Täyttää l:sti velvollisuutensa. Menetellä, esiintyä l:sti. L. kaupallinen kilpailu. **2. a.** *puhek.* hyväntahtoinen, suopea, suvaitseva. | Olla l:lla tuulella. [Koira] heilautti häntäänsä l:sti I.TURJA. **b.** *ark.* leppoisa, mukava, lupsakka. | L. kaveri. Siinä tosiaan oli l. virkamies ja hupaisa vallesmanni KARHUM. -|**nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed. | L:sina pysyneet joukot. Hallitus saattoi luottaa kansan l:suuteen. — Toisinaan päätoimittaja oli "l:sellakin" tuulella V.KOLKKALA.
lojaht|aa[2*] *deskr.v.* vars. pitkän olennon t. esineen t. suuren nestemäärän kaatumisesta: rojahtaa; myös voimakkaasti kajahtavasta iskusta. | L. pitkälleen. Maito kaatua l:i maahan. Löi että l:i.
lojaliteetti[4*] *s.* lainkuuliaisuus, uskollisuus, lojaalisuus. | Kehotus l:in valtiovaltaa kohtaan.
lojauttaa[2*] *kaus.v.* < lojahtaa. | L. löylyä kiukaalle.
lojott|aa[2*] *deskr.v.* **1.** maata, lojua, retkottaa velttona. | Maata, istua l. Lännen ja luoteen puolella l:i - - suuri Karpalosuo MERIL. **2.** ta-

saisesta, yhtä mittaa tapahtuvasta toiminnasta, verkkaisesta liikkeestä yms. | -- ruvettiin kohti kulkkua itkeä l:amaan PÄIVÄR. Kävellä l:ivat tavallista lehmän käyntiä KIANTO. Rantasillan kuvetta saa nyt vain antaa [veneen] mennä l. PAKK.

loju|a[1] *v.* loikoa, maata; olla velttona, laiskana, toimettomana, vetelehtiä, venyä; olla huolimattomasti jhk jätettynä, käyttämättömänä, joutilaana, tarpeettomana. | L. pitkällään, selällään. Heittäytyä l:maan. L. vuoteessa, nojatuolissa, riippumatossa. — L. laiskana päivät päästään. Komppania l:i kasarmissa lähtöä odotellen. — Kirves on jätetty l:maan lastujen sekaan. Kirjat l:ivat hyllyllä. Hirret l:vat maassa mätänemässä. Laiva l:u tyhjänä satamassa. -- liputkin uuden koulurakennuksen katolla l:ivat pitkin vartta ALKIO.

lojuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Väsähtäneinä l:ivat miehet pihassa.

loju|ta[39] *v. harv.* hoilottaa, loilottaa. | Laulaa l. -- mennessään l:si jotakin muka kasakkain laulua PAKK.

loka[11*] *s.* rapa, kura. | Tiellä on l:a nilkkoihin. Ryvettyä l:an. Ajaa niin että l. roiskuu. Tuli huoneeseen saappaat loassa. — *Kuv.* Häpeän, synnin l. Rypeä irstaisuuden loassa. Polkea, tallata, painaa, raastaa, vetää, tahria l:an [= häväistä] jkn maine, kunniallinen nimi. Kirjoituksessa heitetään l:a syyttömän miehen kasvoille. Saastainen l. senkaltainen totuus KIVI. Hänen kynästään oli lähtenyt sekä runouden helmiä että l:a TALVIO. Hän, joka tomusta nostaa alhaisen, korottaa loasta köyhän VT. — *Yhd.* katul.

lokaaja[10] *tek. mer.* < lokata.

lokaali[6] *s. puhek.* huoneisto, asunto.

lokaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* paikallinen, paikallis-. | L. puudutus. — Vars. *kiel.* paikkaa ilmaiseva. | L. johdin, adverbi.

lokai|nen[63] *poss.a.* kurainen, rapainen. | L. polku, maantie. L. syksy. L:set kengät. — *Kuv.* Maailma vietteli hänet l:sille poluilleen.

loka kaivo *s.* likakaivo. **-kuinen** *a.* Kolea l. tuuli. **-kuu** *s.* vuoden kymmenes kuukausi. | Sateinen l:n lauantai. Viime l:ssa. L. on lammasten surma SL. L:n vallankumous 'vuoden 1917 bolševikkikumous Venäjällä'.

lokali|saatio[3] *s.* lokalisoiminen, lokalisoituminen; sijainti. | Eri sieluntoimintojen keskusten l. aivoissa. L:saation mukaan tauti aiheuttaa lihasjäykkyyttä ym. **-soi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* paikallistaa, paikantaa, sijoittaa. | Frenologian mukaan eri sielun toiminnot ovat aivoissa tarkalleen l:tavissa. **-soitu|a**[1*] *pass.v.* paikallistua, sijoittua. | Tulehdus, joka l:u tavallisesti selkäytimeen.

lokao[3] *s.* = kiinanvihreä 2.

lokasuojus *s.* suojus, joka estää loan roiskumisen pyöräajoneuvon pyörästä, kura-, likasuojus. | Auton, moottoripyörän, polkupyörän l. — *Yhd.* etu-, takal.

loka|ta[35] *v. mer.* -us[64] *teonn.* **1.** mitata käsilokilla aluksen nopeus. | L:amiseen tarvitaan kolme henkilöä: kelaaja, lokaaja ja ajanottaja. **2.** rangaista merimiestä jstak rikkomuksesta.

lokatiivi[4] *s. kiel.* eräissä kielissä sijamuoto, joka ilmaisee paikkaa missä (t. aikaa jolloin) tekeminen tapahtuu.

lokat|taa[2*] *deskr.v.* vavista, tutista, loksua. | Hampaani lotisi, polveni l:ti MERIL. Lopuksi oli hän istunut läpimärkänä l:tavin leuoin LEINO. — -- venheen kokka säesti laineisiin l:taen: tee se, tee se! AHO.

lokave|si *s.* loansekainen vesi, likavesi. | Viemäri l:ttä varten. Bakteereja kulkeutuu sadeja l:den mukana kaivoihin.

lokaviemäri *s.* likaviemäri. | L:n löyhkä. **-laitos** *s.* **-putki** *s.* **-verkko** *s.*

lokavirta *s.* Koko katu oli valtaisana l:na. — *Kuv.* Elämän, synnin l. Syytää solvauksia l:na.

lokero[2] *s.* väliseinien jstak tilasta (hyllystä, kaapista, laatikosta, ontelosta tms.) erottama pienempi osa, soppi, loukko, kolo, ontelo. | Kaapin, lipaston, vesipyörän l. Hylly on jaettu l:ihin. Laatikossa on kutakin pulloa varten oma l:nsa. Kirjakkeet ovat kastissa l:issaan. Lompakossa on eri l:t seteleitä ja pikkurahoja varten. Seinässä oli arvopapereita varten suljettava l. — Siemenkodan, paksunsuolen l:t. Emilehtien reunat jakavat sikiäimen useaan l:on. Märkivä nenän l:iden tulehdus. — *Kuv.* Asunto oli viheliäinen l. Jossakin se on muistin hämärissä l:issa. Säännöstelymääräysten monimutkaiset loukot ja l:t. — *Yhd.* holvi-, seinäl.; posti-, säästöl.; jäähdytys-, säilytys-, talle(tus)l.; sala-, suojal.; raha-, seteli-, siemenl.; haju-, kuulol.; muistil.

lokeroinen[63] *poss.a.* Laatikon kansi on l. — *Anat.* L. veriviemäri 'eräs aivokalvon veriviemäri'. — *Yhd.* kaksi-, viisi-, monil.

lokero|kaappi *s.* Arkistoihin sopiva l. **-side** *s. kasv.* ponnen puoliskoja toisiinsa yhdistävä palhon jatke.

lokerosto[2] *koll.s.* Nenän l.

loki[4] *s. mer.* koje aluksen nopeuden mittaamiseksi. | Lukea l:a. Mekaaninen l. — *Yhd.* käsil. **-kello** *s.* = lokilasi. **-kirja** *s.* aluksen päiväkirja. **-lasi** *s.* lokiin kuuluva hiekkakello, lokikello. **-levy** *s.* lokiliinan päähän kiinnitetty ympyrän sektorin muotoinen, lokattaessa veteen heitettävä levy. **-liina** *s.* käsi- t. laahuslokiin kuuluva nuora, lokinuora. | Käsilokin l. on jaettu solmuilla yhtä pitkiin osiin, ja aluksen nopeus lasketaan kelalta määräajassa juosseiden solmujen luvun mukaan. **-nuora** *s.* = ed.

lok|ki[4*] *s.* Larus, valkoisen sekä harmaan, mustan t. ruskean kirjavia, tav. räikeä-äänisiä, rannoilla eläviä lintuja; *syn. kans.* (kala)-kaija, kajava. | Sataman kirkuvat l:it. L:it kaartelevat laivan ympärillä. — Vene kiitää laineilla kevyenä kuin l. — *Yhd.* harmaa-, iso-, kala-, meri-, nauru-, pikku-, selkäl.; valkol.

lokki|laji *s.* **-lin|tu** *s.* Valkorintaisten l:tujen ääni. — Vars. *el.* L:nut 'Lariformes, lintulahko, johon kuuluvat lokkien, tiirojen ja kihujen alaheimot'. **-parvi** *s.*

lokohinta *s. liik.* tavaran hinta lokokaupassa.

lokoisa[13] *a. puhek.* -sti *adv.* miellyttävä, leppoisa, lupsakka. | L:t oltavat. L. ja miellyttävä kesä. Se oli l:a hommaa. L. mies puheissaan.

lokokauppa *s. liik.* tavaran sijaintipaikalla tapahtuva kauppa; kauppa, jossa myyjä ei huolehdi tavaran kuljetuksesta ostajan paikkakunnalle; paikkakauppa.
lokomobiili[4] *s. tekn.* pyörille asennettu ja siirreltävä, tav. höyryllä käypä voimakone; joskus myös: kiinteästi asennettu höyrykattilan ja -koneen yhdistelmä.
lokomotiivi[4] *s.* (höyry)veturi.
lokotta|a[2*] *deskr.v.* rauhallisena, huolettomana oleilla, elellä t. tehdä jtak. | Olla, istua l. Varis lentää l:a. -- juoda l:a vehnäskahvia KAUPPISH.
loksa|a[2*] *onom.v.* holkkumisen, toisiaan vasten lyövien esineiden yms. synnyttämästä pehmeästä äänestä: loksua, loksahdella, lonksaa. | Kone käydä l:a kuin ikäloppu mankeli. Väljät, l:vat tekohampaat. Hevosten kaviot l:vat kuin vetisellä, kierällä jäällä AHO.
loksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < loksahtaa. | Ikkunaluukut l:televat auki ja kiinni. Leuat l:televät. Lattiapalkkien l:telu.
loksahdut- tav:mmin loksaut-.
loksa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < loksaa. | Suu l:hti auki. Leuat l:htavat yhteen. Ketunraudat l:htivat kinttuihin. Lukko l:htaa kiinni. Säikähdin niin että polvet l:htivat. Kuului l:hdus — sellainen, joka syntyy kivääriä ladattaessa.
loksahut- = loksaut-.
loksaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. leukojaan.
loksauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* loksah(d)uttaa) < loksahtaa. | L. suunsa kiinni, hampaansa yhteen. L. leukojaan.
loksodromi[4] *s. maant. mer.* käyrä, joka leikkaa pyörähdyspinnan meridiaanit samassa vinossa kulmassa. | Maapallon l:t ilmaisevat radan purjehdittaessa koko ajan samaan suuntaan.
loksotta|a[2*] *v.* = loksuttaa. | Kaviot l:vat. -- sydän alkoi kiivaammin l. ALKIO.
loksu|a[1] *onom.v.* -nta[15*] *teonn.* = loksaa. | Hampaat l:vat. Väljentyneet kuulalaakerit alkavat l. Isot, l:vat saappaat jalassa.
loksut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. leukojaan. — Hevonen juosta l:telee.
loksut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < loksua. | L. hampaitaan, suutaan. Kaappikello käydä l:taa. Soidinlennollaan uros päästelee l:tavia ääniä. — On siinä akoilla leukain l:usta 'paljon puhuttavaa, haukkumista'.
lollardi[6] *s. hist.* L:t 'alk. eräs Alankomaissa v:n 1300 paikkeilla esiintynyt, kerettiläisenä vainottu uskonnollinen liike; myös eräistä muista keskiaikaisista kirkon vainoamista harhaoppisista, vars. Englannissa Wiclifin kannattajista'.
lollot|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* laulaa t. itkeä kovalla, epäsointuisella äänellä, hoilata, jollottaa, kollottaa. | Laulaa, itkeä l.
lom|a[11] *s.* **1.** vars. yks:n sisäpaikallissijat us. postp:n luonteisesti käytettyjä. **a.** paikasta: esineiden välinen tyhjä tila, väli, aukko, kolo, rako. | Rattaan hampaiden l:at. Sahassa oli pitkä hampaaton l. Pinojen väliin on jätettävä vähän l:aa. Pohjavesi täyttää maankuoren pintaosan l:at ja raot. Kivet on huolellisesti pantava toistensa l:iin. Leikkasin heinän pensaiden l:ista. Paljas iho paistoi repaleiden l:issa. Uipi päivän, uipi toisen / lohiluotojen l:ia KAL. — Kahden kallion l:assa. Päivä pilkahti pilvien l:asta. Tiuskaista hampaittensa l:asta. Katsella silmäripsiensä l:asta. Siell' on arkku arkun päällä, / lipas lippahan l:assa KAL. Lyökämme käsi kätehen, / sormet sormien l:ahan KAL. Hymyillä kyynelten l:asta. Sovittaa puheensa l:aan [= joukkoon, sekaan] ilkeyksiä. Panna omiaan (puheensa) l:aan. — *Yhd.* hammasl. **b.** ajasta: väliaika, tauko. | Hän ei pitänyt käyntiensä välillä pitkiä l:ia. Luentojen l:issa on käytännöllisiä harjoituksia. Taas piti puhuja hetken l:aa KATAJA. — Sateen l:assa paistoi päivä. Tehdä jtak muun työn l:assa. Sopotti jotakin nyyhkytysten l:assa. Esitelmäin l:assa oli musiikkiesityksiä. Sai muutaman sanan sanotuksi tuskien l:asta. Syönnin ja juonnin l:alla sitten tanssivat KAUPPISH. — *lomassa, lomasta, lomaan* joskus adv:sesti: väliin, välillä, välistä, joskus. | L:aan muisteltiin menneitä. Ryyppäsi aina l:aan pullosta. L:assa ehdin käydä kotonakin. Aina l:asta sitä [autoa] sai lykätä mäen päälle AK. — *Yhd.* tulil. **2.** työntekijälle työstä, oppilaalle oppilaitoksesta [jne.] annettu vapaa-aika. | Olla l:alla. Päästä, päästää l:alle. Ottaa, saada, pitää, viettää l:aa. Koko vuoden yhtäjaksoisesti työssä olleelle työntekijälle on annettava palkallista l:aa kaksitoista päivää. — *Yhd.* ilta-, joulu-, kesä-, pääsiäis-, sunnuntai-, talvil.; vuosil.; hiihto-, kuntoisuus-, sairas-, toipumis-, urheilu-, virkistysl.; koti-, virkal.; kahvi-, ruokailul.; aamiais-, päivällisl.
loma|-aika *s.* Välillä tuskat antoivat hänelle pienen l:-ajan. Laki työntekijäin vapaa- ja l:-ajoista. **--anomu|s** *s.* L:kset on osoitettava joukko-osaston komentajalle. **-|etu** *s.* Valtion viran- ja toimenhaltijain l:edut. **-hetk|i** *s.* Oppituntien väliset l:et. Kaikki l:ensä hän käytti opiskeluun.
lomaht|aa[2*] *deskr.v.* romahtaa; leimahtaa. | Seiväs l:i poikki. [Seinä] l:i viimein liekkiin KIVI.
lomailija[14] *tek.* (< seur.) lomanviettäjä, lomalainen. | L:in suosima täysihoitola.
lomail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* viettää lomaa, olla lomalla. | L. maaseudun rauhassa. Ei ole aikaa l:uun.
lomak|e[78*] *s.* **1.** paperiliuska, johon on painettu (t. kirjoitettu) lyhyet viitteet, mihin kohtaan mikin tarvittava merkintä on tehtävä, ja vastaaville paikoille varattu tyhjää tilaa näitä merkintöjä varten; *syn.* blanketti. | Täyttää l. Tavalliselle l:keelle laadittu lasku. Tilatkaa teos oheisella l:keella! — *Yhd.* hakemus-, ilmoittautumis-, kuitti-, kysely-, lasku-, sähkö-, tilasto-, tilaus-, todistus-, vekseli-, veroilmoitusl. **2.** par. kaava (3.a).
lomake|varasto *s.* **-vihko** *s.*
loma|kielto *s.* Rötösten takia tuli koko komppanialle l. **-kirja** *s. sot.* kirja, johon lomat merkitään. | Komppanian l.
lomakkain *adv.* = lomittain.
loma|korvaus *s.* pitämättä jääneen t. jätetyn

vuosi- tms. loman korvaus rahana. **-koti** *s.* (tav. jnk yhteisön ylläpitämä) lomanviettäjiä varten tarkoitettu lepo- ja virkistyspaikka. | Perheenäitien l. **-kurssit** *s. mon.* loman aikana järjestetyt oppi- tms. kurssit. | Yliopistolliset l. **-kuukau|si** *s.* Heinäkuuta pidetään yleensä parhaana l:tena. **-kylä** *s.* (tav. jnk yhteisön ylläpitämä) useita asumuksia käsittävä lomanviettopaikka. | Virkamiesliiton l.

lomalai|nen[63] *s.* lomanviettäjä. | L:silla on ollut riittämiin kauniita hellepäiviä.

loma|laudoitus *s. rak.* seinä- t. kattolaudoitus, jossa laudat ovat päällekkäin kahdessa kerroksessa siten, että alemman kerroksen lautojen väliin on jätetty lomat ja nämä peitetty päällimmäisen kerroksen laudoilla. **-lauta** *s. rak.* lomalaudoituksessa päällimmäisen kerroksen lauta. **-lip|pu** *s.* = lomatodistus. | Vaadittaessa tulee sotilashenkilön l:ulla viranomaiselle todistaa henkilöllisyytensä.

lomalle|lähtijä *s.* Vääpeli suorittaa l:lähtijäin vaatteiden ja varusteiden tarkastuksen. **-lähtö** *s.*

loma|lukeminen *s.* Oppilaille määrättiin kirjallisuutta l:lukemiseksi. **-maja** *s.* Pieni yhden huoneen l. **-matka** *s.* Tehdä lyhyt l. ulkomaille.

loman|vietto *s.* Kuvia presidenttiparin l:vietosta Kultarannassa. **-viettopaikka** *s.* Kylpylä on hienoston suosima l. **-viettäj|ä** *s.* Luonnonihana ympäristö houkuttelee hotelliin tuhansittain l:iä.

loma|oikeus *s.* Kaikilla liikkeen työntekijöillä on samat l:oikeudet. **-osoite** *s.* lomanaikainen osoite. **-paik|ka** *s.* **1.** tyhjä tila, väli, aukko, loma. | Kirjoitettaessa on jätettävä l:at myöhempiä lisäyksiä varten. **2.** lomanviettopaikka, -seutu. | Lomatodistuksesta on ilmettävä lomaaika ja l. **-päivä** *s.* Nopeasti kuluivat ihanat l:t. **-retkeily** *s.* **-siirtola** *s.* = kesäsiirtola. **-sijainen** *s.* **-sävel** *s. mus.* hajasäveliä, jotka asteittain (koko- t. puolisävelaskelin) samaan suuntaan kulkien yhdistävät kaksi sointuun kuuluvaa eritasoista säveltä. **-todistus** *s.*, vars. *sot.* lomalle pääsevälle annettu todistus lomaajasta ja -paikasta.

lomatusten *adv.* = lomittain.

loma|työ *s.* Näperrellä sieviä puuesineitä l:töinään.

lomaut|taa[2*] *v.*, vars. *sot.* -us[64] *teonn.* päästää lomalle. | Vanhemmasta ikäluokasta puolet l:etaan.

lomaviikko *s.* Runnilla viettämäni l. on unohtumaton.

lombardi[6] *s.* **1.** *hist.* Keskiajalla sanottiin lombardeiksi Pohjois-Italiasta muihin Euroopan maihin siirtyneitä, rahanvaihtajina ja pankkiireina toimivia liikemiehiä. **2.** *liik. harv.* panttilainauslaitos, panttipankki. **-laina** *s. liik.* helposti rahaksi muutettavaa käteistä panttia, esim. jaloja metalleja t. arvopapereita vastaan myönnetty laina.

lomikkain *adv.* = lomittain. | Rattaiden hampaat sopivat tarkalleen l. Hirret ovat nurkissa l.

lomi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* loksua, romista. | L:sevat rattaat.

lomistu|a[1] *v. tekn.* Hammaspyörät l:vat [= hammastuvat] toisiinsa.

lomitse *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella) välitse, välistä. | Soutaa saarten ja luotojen l. Pilvien l. paistaa kuu. Murahti hampaiden l. Katsoa asiaa sormien l., tav:mmin: läpi sormien.

lomitta|a[2*] *v.*, tav. vain partis. lomittava. | L:va [= vakinaisten hoitajien loman aikana tointa hoitava] sairaanhoitaja.

lomittain *adv.* toinen toisensa välissä t. väliin, lomikkain, lomakkain, lomitusten, lomatusten, lomituksin; joskus: limittäin. | Asettaa, mennä l. Eri rivit ovat l. toistensa välissä. Seuraavat kerrokset ommellaan niin, että pistot tulevat l. edellisen kerroksen pistojen suhteen. Päreet naulataan niin, että sivut tulevat l. Hevoset pannaan l. poikkipäin vaunuun, päät ulospäin. — Työt on osattava toimittaa sopivasti l.

lomittai|nen[63] *a.* lomittain oleva. | L:set rivit.

lomittaja[10] *tek.* vakinaisen toimenhaltijan loman aikana tointa hoitava henkilö.

lomituksin *adv.* = lomittain.

lomitusten *adv.* = lomittain. | Panna sormet l.

lommist|aa[2] *v.* tehdä kuopalliseksi, lommo(ll)iseksi. | L:ettu metallilevy.

lommistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) lommoutua. | Auton likasuojat l:ivat.

lommo[1] *s.* levyssä tms. oleva painuma, kuoppa. | Kattilan kyljessä on isoja l:ja. — *lommo|lla,* -lle, -illa, -ille (us. adv:n tapaan, joskus poss.-suff:llisena) kuopalla, kuopilla. | Olla l:lla. Painaa, painua l:lle. Pahoille l:ille rutistunut pelti. Imi piippua posket l:llaan.

lommoil|la[29] *frekv.v.* painua kuopalle t. kuopille, olla kuopalla t. kuopilla, kupristella. | Hyvin kiinnitettynä pahvi ei l:e. Pelti oli l:lutta.

lommoinen[63] *poss.a.* L. peltipytty.

lommollinen[63] *poss.a.* = ed.

lommoutu|a[44] *v.* mennä lommo(i)lle. | Kannu oli pahasti l:nut.

lompak|ko[2*] *s.* tav. nahkainen, kirjan tavoin kokoon taitettava, sisältä monilokeroinen kukkaro, jossa pidetään vars. setelirahaa; us. *kuv.* raha-, käyttövaroista. | Paksu, laiha l. L. pullottaa povitaskussa. Ottaa l. povestaan. Elää papan l:on turvin. Osta jos l:kosi kestää! Sellainen matka vaatii pullean l:on. Miehen arvo ei riipu l:on lihavuudesta. — *Yhd.* nahkal.; rahal.

lompolo[2] *s. murt.* (*rinn.* lompalo[2]) Pohjois-Suomessa: joen laajentuma, pieni järvi, jonka läpi joki juoksee t. jonka kapea salmi yhdistää suurempaan järveen. | [Tukit menivät] jokea pitkin toisiin järviin ja joen l:ihin KATAJA.

lompsa[11] *s. ark.* lompakko. | L:ssani ei ollut pennin pyörylää.

longah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | - - leukansa l:teli vihan kiukusta KIVI. Joen jää l:teli pakkasessa. Tuulimyllyt jyräsivät ja l:telivat WILKUNA.

longaht|aa[2*] *mom.v.* äkkiä aueta t. vääntyä longalleen. | Suu l:i auki. Lauta l:aa irti. - - rusahti venhe ja varpelaidat l:ivat AHO.

longall|aan, -een *adv.* (*rinn.* longollaan) asennostaan vinoon, kallelleen, raolleen, auki tms. vääntyneenä. | Toinen ovenpuolisko jäi l:een pihtipieltä vasten. Kaatunut petäjä rojotti l. maassa. - - haudalla on nyt vain sammaltunut kivi lystikkäästi l. SILL. Töllötti leuat l.
longer|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Joki, käärme l:telee.
longer|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* kiemurtaa, luikertaa. | Puun juuret l:sivat pitkälti näkyvissä.
longistaa[2] *v.* kangeta, vääntää, kiskoa, nostaa [tms.] raolleen, auki, irti, longalleen, longottaa. | L. rakoa suuremmaksi. [Hän] koettaa koivuisella kangella l. sitä [ratakiskoa] ylös maasta AHO.
longistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Kansi rusahtaa, l:u ja aukeaa AHO.
longitudi[4] *s. maant. täht.* pituus(aste).
longitudinaalinen[63] *a.*, vars. *fys. anat.* pitkittäinen. | L. akseli, aaltoliike.
longobardi[4] *s.* = langobardi.
longoll|aan, -een *adv.* = longallaan. | Kansi on l. Ovi jäi l:ensa. Siinä oli iso kivi kallion nokalla somasti l. TOPPILA.
longotella[28*] *frekv.v.* < seur. | L. leukojaan.
longot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** longistaa. | L. kivi maasta. L. turvetta kuokalla. L. ovea, laatikon kantta. L. suutaan, leukojaan. Kyllä hammas haavan saapi, / lihan luusta l:taapi KR. **2.** olla longallaan. | Ovi l:ti raollaan. - - kuin kamoittavat peikot täällä kalliot ja vuoret päällämme l:taa KIVI.
longööri[6] *s.* pitkäveteisyydellään ikävystyttävä kirjan, näytelmän, musiikkikappaleen tms. osa.
lonk|a[11*] *s.* (vars. *runok.*; yl. vain jälkiosana yhd:ssa pilvenlonka) paksu pilvenmöhkäle, vars. tumma ukkospilvi. | Jo yleni alppien ylle mustanpuhuvia l:ia LEHT. Iätä iästä pilvi, / nosta l. luotehesta KAL. — *Yhd.* pilvenl.
lonkallaan *adv. murt.* = longallaan. | - - sääret l. meni ja tervehti vierasta JOTUNI.
lonkan|seutu *s.* Mennä viipotti l:seutua ketkutellen. **-vetäjä** *s. ark.* makailija, veltto laiskottelija. | Upseerikoulussa Masa oli tunnettu tyypillisenä l:nä.
lonkare[78] *s. harv.* = lonka. | Savu leijaili paksuna l:ena katossa. — *Yhd.* pilvenl.
lonk|ata[35*] *v.* kulkea ontuen, nilkuttaa, lenkata. | Mennä l:kasi kepin avulla.
lonkero[2] *s.* useiden alkukantaisten eläinten tunto-, pyydystys- tms. elimenä toimiva pitkä ja hoikka, herkästi liikkuva ruumiin lisäke; kasvin pitkä, rento verso, rönsy, juuri, oksa tms.; us. muustakin niiden kaltaisesta. | Mustekalan, käärmetähden, sulkakorallin l:t. Melonin, perunan, villiviinin l:t. Uusia mansikantaimia saa l:ista eli rönsyistä. Helma takertui oksan l:on. — *Kuv.* Usva levitti l:itaan pitkin maata. Kavaluuden iljettävät l:t. Seura paljastui maanpetoksellisen toiminnan l:ksi. Puolueen l:t ulottuvat kaukaisiin maakyliin asti. — *Yhd.* pyynti-, tuntol.
lonkeroi|nen[63] *poss.a.* Kummalliset, l:set juuret. — *Yhd.* lyhyt-, pitkäl.; viisi-, kymmen-, monil.
lonkero|jalkainen *a. el.* — *S:sesti.* L:jalkaiset 'Brachiopoda, eläinluokka, johon kuuluu simpukan näköisiä, alustaansa kiinnittyviä merieläimiä, joilla suun kahden puolen on spiraalikierteiset värekarvalliset lonkerot'. **-kurkku** *s. puhek.* eräiden pitkien, sileäpintaisten kurkkulajikkeiden nimitys. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* L:set kurkut.
lonkeroton[57] *kar.a.* L. mansikkalaji.
lonk|ka[11*] *s.* **1.** kummankin lonkkaluun seutu ihmisellä; myös = lanne; vrt. kuve. | Vasen l. Kolautti l:kansa pöydän kulmaan. L:kia pakottaa. L:alla killui suuri puukko. Hyllyvät l:at. Hameenhelmat l:ille nostettuina. — *Urh.* Heittää, vetää l:alta 'suorittaa painissa lonkkaheitto'. — *Ark.* Vetää l:kaa 'olla makuulla, maata'. **2.** vastaavasta eläinten ruumiinosasta; *el.* myös: hyönteisen raajain ylin nivelosa. | Lehmän l. — Kovakuoriaisten l. on lyhyt, usein pallomainen.
lonkkaa[2*] *v.* lonkkua.
lonkka|halvaus *s. eläinlääk.* = lannehalvaus. **-heitto** *s. urh.* painissa lonkan varassa suoritettu heitto; vrt. lanneheitto. **-hermo** *s. anat.* Alaraajojen ja koko ruumiin suurin hermo on reiden takasivulla oleva lonkka- eli iskiashermo. **-hermosär|ky** *s. lääk.* iskias. | Hieronnasta on usein apua l:yssä. **-kyhmy** *s. anat.* suoliluun siiven yläreunan uloin kyhmy, sarvena. **-laskimo** *s. anat.* Sisempi, ulompi, yhteinen l. **-liha|s** *s.* Lonkkahalvauksessa hevosen l:kset turpoavat. **-luu** *s. anat.* lantiossa kummallakin puolella oleva suuri, yläosastaan lantion sivuseinämän muodostavaksi luulevyksi laajeneva luu. | Kumpikin l. on muodostunut kolmesta yhteen kasvaneesta luusta: suoli-, häpy- ja istuinluusta. **-maljakko** *s. anat.* lonkkanivelen nivelkuoppa lantiossa; joskus myös lantiovaruksesta. **-nivel** *s. anat.*; *syn.* reisinivel. | L:essä niveltää reisiluun pyöreä yläpää lonkkaluussa olevaa lonkkamaljakkoa vastaan. **-puoli** *a.* eläimestä, jolla on lonkkaluun ulomman kyhmyn murtumisen aiheuttama lonkkavika; *syn.* vinolonkka. | L. hevonen, lehmä. **-sär|ky** *s.* L:yn tavallisin syy on lonkkahermon tulehtuminen. **-valtimo** *s. anat.* Sisempi, ulompi, yhteinen l. **-vika** *s.*
lonkku|a[1*] *onom.v.* **1.** lonksua, lonksahdella, lonkkaa. | Porstuan siltapalkit l:ivat askeleitteni alla AHO. **2.** ronkkua, koikkua. | Korppi l:i kolkosti.
lonksa|a[2] *v.* = lonksua. | [Kätkyt] l:a ja jyrisee kuin puimakone KIANTO. - - kannat vain vilahtelivat l:vista lipposista JOTUNI.
lonksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.
lonksaht|aa[2*] *mom.v.* < lonksaa. | Leukaluut l:avat. Ovi l:i auki.
lonksauttaa[2*] *kaus.v.* < ed. | L. ovi lukkoon.
lonksu|a[1] *onom.v.* vars. paikaltaan irtautuvasta ja taas paikalleen menevästä esineestä, väljästi kiinnitetystä rattaasta, koneenosasta tms. ja sen synnyttämästä äänestä: holkkua, hölskyä; lonkkua, loksua, lonksaa. | Suuret saappaat l:ivat jalassa. Vankkurit lähenivät l:en.
lonksut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < ed. | Ajaa l. Tuulessa l:tava ikkunaluukku.
lonkut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. (*1.*) [Mullikka]

l:teli veräjäpuita AHO. [Tuuli] kuulosti ulkohuoneitten ovia l:televan TOPPILA. — Korppi l:telee rumalla äänellään. (2.) Hevonen juosta l:teli kotiin päin.

lonkut|taa[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* < lonkkua. **1. a.** loukuttaa, lonksuttaa, rynkyttää, kolkuttaa. | Tuuli l:taa ikkunaluukkua. Tavarajuna mennä l:taa. **b.** äännellä lonkkuen, koikkuen, louskuttaa. | L. kuin korppi. Kuului rakkien l:usta. **2.** lönkyttää, nilkuttaa. | Lähti sanattomana l:tamaan tiehensä.

lonno[1] *s. murt.* viistoon asetettu aluspuu, jota myöten esim. hirsiä vieritetään saivokselle, tela, kalju; nostokanki, vipu. | -- kiirittelivät l:ja myöden hirsiä ylös rakennolle KIVI.

lonti|a[17*] *deskr.v.* astella kömpelösti, hitaasti, laiskasti, löntystää. | Mennä, tulla l. [Ruuna] l:i kuin märkä täi KARHUM.

lont|to[1*] *murt.* **1.** *s.* kuoppa, lommo; lantto. | -- poskille ilmestyi turmiota tuottavan näköinen l. ALKIO. — *lontollaan, lontossa* (adv.) kuopalla. | Imeä piippua posket l:ollaan, l:ossa. **2. a.** kuopallinen, kovera. | Himokkaasti liikahtelivat l:ot posket HAANPÄÄ.

loogikko[2*] *s.*, vars. *fil.* logiikan tutkija.

loogilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** järjen vaatimusten mukainen, järjen t. ajatuksen kannalta oikea, johdonmukainen, selkeä, asiallinen, looginen. | L. ajattelu, päätteleminen. L. johdonmukaisuus. L. todistus, seuraus, lopputulos. L:sesti perusteltu väite. Lauseen l. [= ajatuksen mukainen, ajatuksen kannalta oikea] painotus. Ratkaisun ehdoton l:suus. **2.** tav:mmin seur. 1.

loogi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** logiikan muodoin kuvattavissa oleva, logiikkaan kuuluva t. pohjautuva. | Aristoteleen l:set teokset. L. empirismi. L. kalkyyli. L. virhe. **2.** = loogillinen 1. | L. ajattelu. L. seuraus.

loordi[4] *s.* → lordi.

loorinki[6*] *s. mer.* = lanne 2.

looši[4] *s.* **1.** aitio. | Johtajalla on teatterissa oma l:nsa. — *Yhd.* oopperal. **2.** vapaamuurarien ja eräiden muidenkin vastaavaan tapaan järjestyneiden veljestöjen osasto; joskus myös tällaisen osaston kokoushuone(isto). — *Yhd.* suurl.

loota[11(*)] *s. murt. puhek.* laatikko.

lootus[64] *s.* eräiden etelämaisten kasvien, vars. parin Niilissä kasvavan erittäin komeakukkaisen lummelajin (Nymphaea lotus ja Nymphaea coerulea) nimi. | Hohtavan puhtaana kuin valkoinen l. **-kukka** *s.* lootuksen kukka; lootus.

lopaht|aa[2*] *mom.v. ark.* < loppua. | Kahvi l:i kesken. Siihen se juttu l:i. Voimani l:ivat tyyten. — *Puhek.* Loppusuoran alkaessa kilpaveikko l:i [= väsyi, "katkesi", "sammui"] kokonaan.

lop|ata[35*] *deskr.v.* lopsauttaa. | Isäntä ja emäntä l:pasivat heti kätensä ristiin PÄIVÄR. -- löi l:pasi sillä [aapisella] Aukustia otsaan PAKK.

lopen *adv.* **1.** eräiden vars. huonompaan suuntaan käyvää ruumiin t. sielun tilan muutosta ilmaisevien v:ien (vars. niiden akt. 2. partis:n) ohella: perin pohjin, aivan kokonaan, peräti, perin, tyystin. | Nääntyä, näännyttää, väsyä, väsyttää l. L. uupunut, väsynyt. L. nälkiintynyt, tuskastunut. — Unohtaa, unohtua l. Tervanpoltto oli l. hävittänyt metsät. **2.** vars. kielteistä ominaisuutta ilmaisevien a:ien ja adv:ien ohella: perin, hyvin, sangen. | L. kurja, köyhä, nälkäinen, vanha. L. ahnas. L. kuiva, pieni. L. vähän. Älkää l. kauan viipykö. — Olen l. lopussa 'lopen väsynyt'.

lopet|e[78*] *s.* pikakirjoituksessa: sanan loppuäänneryhmä, joka ei ole identtinen varsinaisen päätteen eikä johtimen kanssa. | L:teessa -llisuus voidaan i jättää merkitsemättä.

lopet|ella[28*] *frekv.v.* < seur. **1.** olla jnk teon, toiminnan, suorituksen loppuvaiheessa, olla suorittamassa loppuun, saattamassa päätökseen jtak. | L. lypsyä, rakennustöitä, rukiinleikkuuta, syöntiään. L. kirjettä, lukujaan. L. kolmatta kuppiaan, lautasta. **2.** L:telin [= tapoin] pistoolilla onnettomuudessa pahimmin loukkaantuneita eläinparkoja.

lopet|taa[2*] *v.* us. = päättää, keskeyttää, lakkauttaa. **1.** suorittaa jnk työn t. toiminnan viimeinen vaihe, tehdä jk valmiiksi, saattaa t. suorittaa jk loppuun, päätökseen. | Komitea l:tanee työnsä ensi viikolla. Lähteä ohrankylvöä l:tamaan. Äiti istui ompelustaan l:tamassa. Eilen l:ettu palttina oli vielä paikoillaan puissa. Olin juuri l:tanut aamiaiseni. -- istui pöytänsä ääressä ja l:ti parranajoaan LINN. Kouluopinnot l:ettuaan hän tuli yliopistoon. — L. kirje, puhe, kertomus. L:ti kirjoituksensa kehottamalla yksimielisyyteen. L. [= kirjoittaa t. lukea loppuun] kirja. L:an esitykseni tähän. Tilaisuus l:ettiin virteen, virrellä. "Ehkäpä vielä paranetkin", l:ti [= sanoi lopuksi] äiti. — L. päivä rukouksella. Vuosi l:ettiin toiveikkain mielin. L:ti uransa maaherrana. Aloitti juoksupojasta ja l:ti tehtailijana 'tuli lopulta tehtailijaksi t. kuoli tehtailijana'. **2. a.** tehdä loppu jstak työstä, toiminnasta, jnk jatkuvuudesta, jättää jnk suorittaminen, ylläpitäminen tms., luopua jstak, keskeyttää, lakkauttaa. | L. työ kesken. Työt l:etaan kello 16. L. laulunsa, lorunsa, sanatulvansa. L:ti puheensa kesken lauseen. Tuollaiset puheet on l:ettava lyhyeen. Poliisi l:ti hulinat alkuunsa. — L. toimintansa. Kannattamattomana lehmänpito l:ettiin. L. liikkeensä. L. säästötili pankissa. L. kirjeenvaihto, luotonanto. L. suhteensa entisiin tovereihin. L. huonot elämäntavat. — Eduskunta on toistaiseksi l:tanut istuntonsa. Vanha järjestelmä aiotaan l. ja siirtyä uuteen. Kruununvoudin virat l:ettiin v. 1945. — Kuolema l:ti vihdoin potilaan kärsimykset. Keuhkotauti l:ti nuoren elämän. Niin päivänsä l:ti [= kuoli] roteva mies KIVI. **b.** joskus: käyttää loppuun. | L:ettiin avattu viinipullo. Korppikotkat l:tivat sen mitä sakaaleilta oli jäänyt. **3.** ed:een liittyen: surmata, tappaa. | Eläin oli l:ettava. Syöpä l:ti hänet. L. itsensä 'tehdä itsemurha'. **4.** olla jnk loppuna, päätteenä, viimeisenä jssak, päättää. | Torni, jonka l:taa ristiin päättyvä huippu. Tavua l:tava konsonantti. Ohjelman l:ti kuvaelma.

lopettaja[10] *tek.*

lopettajais|et[63] *s. mon.* lopettamistilaisuus, -juh-

lallisuudet, -menot;)(alkajaiset. | Koulun, lukukauden, kurssien, kokouksen l. Elonleikkuun l. Lukuset päätettiin erikoisilla l:illa. — *lopettajaisiksi* lopuksi. | Alkajaisiksi ja l:iksi oli yhteislaulua. L:iksi nuoret ja vanhatkin pyörähtelivät.

lopettajais|illanvietto *s.* **-juhla** *s.* Kurssien, kevätkauden l. **-jumalanpalvelus** *s.* Valtiopäiväin l. **-puhe** *s.* Juhlien l:en piti rovasti. **-päivä** *s.* Palkinnot jaetaan vasta l:nä. **-päivälliset** *s. mon.* L. olivat teatteriravintolassa. **-sanat** *s. mon.* Kokouksen l. lausui puheenjohtaja. **-tilaisuus** *s.*

lopettamismerk|ki *s.* Erotuomari puhalsi l:in.

lopetu|s[64] *s.* **1.** lopettaminen. | Hänellä oli edessään koulun l. **2.** osa, muodoste tms., jolla jk lopetetaan t. johon jk loppuu, pääte, päätös. | Ripsureunaa käytetään usein l:ksena hienoissa kankaissa. Uusinnassa kellotapuli sai nykyisen suipon l:ksensa 'huippunsa'.

lopetut|taa[2*] *fakt.v.* < lopettaa. | L:in työt kello kahdelta.

lopi|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* lopottaa, löpistä, lörpöttää; lotista. | Älä liikoja l:se. Akkain l:naa koko juttu. Rannalta kuului l:naa, kuin pari poikaa olisi juossut kengät vettä hulveillaan KARHUM.

lopotella[28*] *frekv.v.* < seur. | Puhua l.

lopot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* jatkuvasta, yksitoikkoisesta puheesta. | Puhua l. Lukea l:ti läksynsä ulkoa. **2.** *deskr. murt.* leveän esineen sijainnista. | - - irtain lakkari riippua l:ti oikean ronkan päällä PÄIVÄR. Suuri kuparisolki l:ti kaulassa MERIL.

loppakorva *s.* ja *a.* = luppakorva. **-inen** *a.* = luppakorvainen. | L. koira.

1. **loppi**[4*] *s. ark. kans.* = kloppi. | Pojan l. (myös ◡). — *Yhd.* poikal.

2. **lop|pi**[4*] *s. ark. kans.* savukkeen irtoimuke, holkki. | L:issa kärysi pölkkytupakka.

3. **loppi**[5*] *s. murt.* soppi, loukko, nurkka, perukka.

loppiai|nen[63] *s.* **1.** jouluajan viimeinen juhlapäivä, tammikuun 6:s, jota länsimaisessa kirkossa vietetään Kristuksen itämaan tietäjille eli kolmelle kuninkaalle ilmestymisen muistoksi, epifania(juhla). | Joulu loppuu l:sna, Knuutin päivänä kumminkin SP. **2.** *mon. kans.* lopettajaiset. | Viljanpuinnin l:set. Viettää viikon l:sia saaressa. - - muutamia isäntiä jäi vielä - - kinkerin l:sia maistelemaan KAUPPISH. — *loppiaisiksi* lopuksi. | L:siksi vielä kerran varoitan sinne menemästä.

loppiais|aatto *s.* **-aika** *s.* kirkkovuoden juhla-aika, johon kuuluu loppiainen ja viisi sen jälkeistä sunnuntaita. **-juhla** *s.* L:a protestanttinen kirkko viettää myös lähetysjuhlana. **-pyhä** *s.* **-päivä** *s.* **-virsi** *s.*

loppitupakka *s. kans.* holkkitupakka. | L:a imeskelevä ajomies.

loppo|nen[63] *s. murt.* huonoista t. liian suurista kengistä. | Nuokin Rallen l:set pitäisi saada paikatuiksi PAKK.

lop|pu[1*]; lopuksi, lopulta ks. erikseen.

A. *s.* tav.)(alku. Merk.-ryhmät eivät aina selvästi eroa toisistaan.

I. se mihin jk loppuu. **1. a.** paikallisesta jatkuvuudesta t. järjestyksestä: loppumiskohta, (loppu)pää, -raja, päätekohta. | Tien, tangon l. Köyden l:puun tehdään solmu. Tekstin, rivin l. Ympyrällä ei ole alkua eikä l:pua. Kirjeen l:ussa on aina allekirjoitus. Virkkeen l:puun pannaan piste. Lukea kirja l:puun. Kirjoitus on valhetta alusta l:puun. Poikaa hutkittiin selän l:puun 'takamuksiin'. — *Harv.* Saat mennä vaikka maailman l:puun. - - nuo kolme tilaa kylän l:ussa IVALO. **b.** ajallisesta jatkuvuudesta t. järjestyksestä: loppumisaika, -hetki. | Ennen kuukauden l:pua. Vuoden l:puun mennessä. Kesä on ehtinyt l:puunsa. Yö lähenee l:puaan. Juhlan l:ussa sattui ikävä välikohtaus. Elämän, leikin, riidan l. Sodan, taistelun l. Männän iskun l. Palveli tunnollisesti uransa l:puun. Pysyä uskollisena l:puun saakka. - - ilon l:uksi muori kompastui ALKIO. Selvisin tilanteesta aivan viime l:ussa 'viime tingassa'. **c.** ed:iin liittyen. | Kertomuksen, sadun l. Laulaa laulu l:puun. Kuuntelin saarnan l:puun asti. Tarinasta ei ollut tulla l:pua ollenkaan. Elokuvassa oli onnellinen l. Juttu sai nolon l:un 'loppui nolosti'. Idyllistä tuli lyhyt l. 'idylli loppui lyhyeen'. Se oli sen lorun l. Työ on saatettava l:puun. Vei yrityksen hyvään l:puun. Matkan l. **2.** erikoistuneesti jnk olemassaolon, elämän tms. päättymisestä: häviö, tuho, perikato. | L. on edessä. Tämä on l:un alkua. Maailman l. Se oli mahtavan Novgorodin l. — Vars. kuolemasta. | Juopon kurja l. Luulin jo l:puni tulevan. Odottaa tyynesti l:puaan. Saada tuskaton l. Herra, opeta minua ajattelemaan l:puani, ja mikä minun päivieni mitta on VT. Jumalass' on juoksun määrä, / Luojassa l:un asetus KAL. — Etup. *heng.* maailmanlopusta, viimeisestä tuomiosta. | L:un aika, ajat. — *Yhd.* maailmanl.

II. loppumiskohtaa t. päättymishetkeä edeltävä, viimeinen osa t. jakso jtak. **1.** yks. paikallissijat, ulkoiset joskus mon:ssakin, us. postp:n, prep:n t. adv:n luonteisesti (myös komparoituina) käytettyjä. **a.** paikallisesti: loppuosa, -pää. | Tien l. muuttui epätasaiseksi. Hakemisto on kirjan l:ussa. A. veti l:un [= loppumatkan] rajusti kirien. — Ratkaisu tapahtuu romaanin l:ulla. L:ummalla kirjan tyyli selkenee. **b.** ajallisesti: loppuaika, -puoli, -vaihe. | Vietti l:un elämäänsä maanpaossa. Vanhan ajan l. Nopeus on alussa kiihtyvä, l:ussa hidastuva. — Kuukauden, vuoden, ensimmäisen kymmenensä l:ulla. L:ulla ikäänsä, matkaa, vuotta 1940. Keskiajan, viime vuoden l:ulle (asti, saakka). 1700-luvun l:ulla. Vuoden l:uille ehdittäessä. — L:ummalla kesää. Työ jätettiin l:ummalle vuotta. Säästä voimia l:ummalle! **c.** *erik.* — *Kiel.* sanan taivuttamattomalle t. taivutetulle muodolle tunnusmerkillinen loppuosa; vrt. pääte, johdin. | Tämän adverbityypin l:puna on - -. — *Mus.* lopuke, kadenssi. | Autenttinen, plagaalinen l. Täydellinen, epätäydellinen l. — *Yhd.* sanan-, vartalonl.; koko-, perus-, puoli-, sivu-, täysil.

2. a. us. *mon.* jstak jäljellä oleva osa, muu osa,

jäännös, jäte, tähde. | Leivän l. on kaapissa. Särvittiin joulusahdin l:pu(j)a. Menetin l:unkin rahoistani. Tuhat markkaa käteisellä ja l(:ut) kuukauden kuluttua. Viljeltyä maata oli 26 ha ja l(:ut) hyvää metsää. 10 % tinaa ja l. kuparia. Rohkeuteni l:pukin oli tiessään. Pysy poissa l:ut ikääsi! Meidän tarvitsi vain tilata, ja liike huolehti l:usta 'muusta'. — En huoli toisten l:uista. Haaskoja ne toiset [naiset], muiden l:puja ALLI VALLI. -- puolilaho halkopinon l. SILL. **b.** käyttökelvottomaksi, piloille, loppuun kuluneesta esineestä: kulu, rani, rämä. | -- elleivät kivet sitä [venettä] matkan juoksuissa l:uksi kolhisi E.ILMARI. — Vars. *yhd.* kirves-, reki-, säkkil.; ikäl.

III. eril. ed:iin liittyviä, us. adv:n luonteisia käyttötapoja. — *alku ja loppu* ks. alku 4. — *ei alkua eikä loppua* ks. alku 4. — *olla loppu* → lopussa. — *tehdä loppu jstak* lopettaa; tuhota, saattaa perikatoon; tappaa, surmata; tehdä käyttökelvottomaksi. | Tehdä l. vallattomuudesta, rikollisesta toiminnasta. Siitä luulosta teen pikaisen l:un. Tauti teki hänestä, hänen elämästään l:un. Yhdellä laukauksella tein karhusta l:un. Tällainen vauhti tekee minusta l:un 'uuvuttaa perin pohjin'. Ainainen kulutus teki vaatteista pian l:un. — *tehdä loppua(an)* olla loppumaisillaan; olla kuolemaisillaan. | Leipä alkaa tehdä l:pua. Kynttilä tekee l:puaan. Sairas tekee jo l:pua. — *olla lopussa* a) olla loppuun käytetty, kulunut tms., olla loppunut. | Liha, suola on l:ussa. Kellosta on veto l:ussa. Kaikki mahdollisuuteni olivat l:ussa. Kärsivällisyyteni alkoi olla l:ussa. — Leikki, matka, näytelmä on l:ussa. Julkinen toiminta oli l:ussa. Välimme ovat l:ussa. Kaikki on l:ussa. -- asuttu maailma näyttää Kontojärven ympärillä olevan l:ussa AHO. b) erik.: olla lopen rasittunut tms. | Olen kokonaan l:ussa. Hermoni ovat aivan l:ussa. — *loppuun* a) valmiiksi, päätökseen, perille. | Saada, saattaa, suorittaa työ l:puun. Käsitellä, ajaa asia l:puun. Suunnitelma on saatettu l:puun. — Syreenit olivat jo kukkineet l:puun 'päättäneet kukintansa'. b) olemattomiin, tyhjiin, kokonaan. | Juoda, syödä jk l:puun. Myydä varasto l:puun. Tyhjentää, vuotaa l:puun. Kulua, kuluttaa, käyttää l:puun. L:puun palanut kynttilä, savuke. Raivosi vihansa l:puun. c) käyttökelvottomaksi. | L:puun käytetyt saappaat. L:puun kulunut kirves. L:puun ajettu hevoskaakki. d) perin pohjin uuvuksiin, väsyksiin, kyllästyksiin tms. | Uupua, uuvuttaa, väsyä, nääntyä, kiduttaa, masentaa l:puun. Surra itsensä l:puun. — *lop|u(i)lla(an)*, -u(i)lle(en) a) loppupuolella, loppumaisillaan, melkein lopussa, melkein kokonaan. | Kesä alkoi olla l:u(i)llaan. Vuosi, yö, puheiden sarja on l:u(i)llaan. Työ on jo l:uillaan. Kynttilät olivat palaneet l:ulleen. L:uilleen kuluneet koneenosat. -- heinät olivat l:ulla nekin KATAJA. b) Rasittaa, väsyä l:u(i)lleen 'perin pohjin'. Sairas on jo l:uillansa 'kuolemaisillaan; viimeisillään'. -- työ oli uuvuttanut sen [tamman] l:uilleen WALTARI. — *lopulle(en), lopuilleen* a) lopullisesti, tarkoin. | Asiaa ei ole vielä l:illeen tutkittu. b) määristä: lähes, melkein. | Osanottajia oli l:ulle t. l:uilleen kaksisataa. Olihan hän palvellut maakuntaa l:ulle parikymmentä vuotta JÄRVENT. — *kaiken lopuksi, hyväksi lopuksi, siunatuksi lopuksi, lopun* t. *loppujen lopuksi* t. *lopulla, loru(je)n lopuksi* a) aivan lopuksi, vihdoin viimein, lopulta. | Kaiken l:uksi tuli halla ja vei viimeisetkin. Siunatuksi l:uksi sentään onnistuin. Luet ja luet ja hyväksi l:uksi et osaa mitään. Ennen kaikkea ja kaiken l:uksi: älä ota ensimmäistä ryyppyä! Huonosti kävi l:pujen l:uksi. Lähti kuin lähtikin l:pujen l:ulta. b) pohjimmaltaan, lopultakin, sittenkin. | On l:pujen l:uksi aivan yhdentekevää, onko --. Vilppi ei lorujen l:uksi kannata.

B. *a.* jäljellä oleva, jäljelle jäänyt; muu (osa); vrt. A.II.2.a. | L. maito piimitettiin. L:ut tavarat, puut, jauhot. Kopisteli kengistään l:ut lumet. Ajettiin l:puja heiniä latoon. L:uilla rahoilla ostan solmion. Jäi ulkomaille l:uksi iäkseen. Menetti l:unkin terveytensä. — Miehistä useat olivat haavoittuneet, l:ut olivat nälissään ja uupuneita.

loppu- alkuiset yhd:t ilmaisevat mm.: **1.** paikan, ajan t. järjestyksen suhteen lopussa, jälkipäässä olevaa, loppuun kuuluvaa; esim. l:jakso, -osa, -puoli, -pää; l:huomautus, -kirjain, -käsittely, -lause, -rukous, -tavu, -äänne. **2.** perusosan ilmaiseman käsitteen loppuosaa t. perusosan ilmaisemasta käsitteestä jäljellä olevaa; esim. l:aika, -elämä, -matka, -talvi; l:omaisuus, -raha, -varasto. **3.** jnk toiminta-, tapahtuma-, kehitys- tms. sarjan viimeistä, ratkaisevaa vaihetta t. lopullista tulosta, työn viimeistelyvaihetta; esim. l:asento. -erä, -kamppailu, -ottelu, -taistelu; l:lausunto, -päätelmä, -selvitys, -tilitys, -tuomio, -tuote; l:kiillotus, -kuivaus, -kypsennys.

lop|pua[1*] *v.* **1.** tulla käytetyksi loppuun, kulua, huveta, hävitä, ehtyä, haihtua [tms.] loppuun, olemattomiin, kokonaan. | Ruoka, suola, vesi l:puu. Rahat l:puivat kesken. Jkn into, kärsivällisyys, rohkeus l:puu. Ei työ tekemällä l:u. Mäen antama vauhti l:pui lyhyeen. Häneltä l:pui luonto 'petti rohkeus, sisu'. Kellosta loppui veto. **2.** päättyä, lakata, tauota. **a.** paikasta. | Katu l:puu satamaan. Missä kaupunki l:puu ja maaseutu alkaa. Maailman luultiin l:puvan Gibraltarin salmeen. **b.** ajasta. | Päivä, vuosi, odotusaika l:puu. Lukukausi oli l:pumaisillaan. Lapsen elämä l:pui aamuyöstä. **c.** työstä, toiminnasta, kehityksestä yms. | Koulu, heinänteko l:puu. Sade, tuuli l:puu. Verenvuoto on saatava l:pumaan. Niin l:puivat aateliston etuoikeudet. Vallattomuus l:pui alkuunsa. Nauru l:pui lyhyeen. Sellainen ei l:u hyvään. Näytelmä l:puu kaksiin häihin. Riita l:pui tappeluun. Konsonanttiin l:puva sana. Kerran ransistuu ja l:puu tämä maailmakin KIVI. — *loppumatta* (adv:n tavoin) lakkaamatta, taukoamatta, yhtä mittaa. | Väkeä tuli l:pumatta. Kertoi l:pumatta kokemiaan. Hän on hyvä, armias, / l:pumatta laupias VK[v]. **3.** kuolla. | Yöllä hän jo l:pui SILL. -- kun se vaimo tuohon vierelleni

-- halvaukseen l:pui JOTUNI. -- vaimot rukoilivat polvillaan siinä l:puvan vierellä TOPPILA.

loppu|aika *s.* Hallituskauden, sodan, ulkomailla olon l. Hänen elämänsä l:ajat. L:aikoinaan äiti usein lauloi sitä virttä. L. käytetään uuden tehtävän valmistukseen. — Vars. *heng.* maailmanlopun aika. | L:ajan ilmestykset. Ihmisen poika on tuleva l:ajan maailmantuomariksi. — *Urh.* 5.000 metrillä oli toisenkin miehen l. erinomainen. **-akordi** *s. mus.* Sävellyksen l. **-arvo** *s.* Pääomain l:t korkoa korolle vuotuisesti laskettaessa saadaan taulukosta. Luku kasvaa l:on 1. Valonvoimakkuuden l:t. **-arvonta** *s.* Kaikki arvat ottavat osaa l:an. **-arvostelu** *s.* Virheisiin puututaan vasta l:ssa. L:na voidaan sanoa, että --. **-asem|a** *s.* Kappaleen alku- ja l:an korkeuserotus. Šakkipelin l. Loppu-*k* on eräissä murteissa säilynyt varsinkin l:issa. **-asento** *s.* Voimisteluliikkeen l. Kampea kierretään hitaasti l:on saakka. **-aspiraatio** *s. fon.* suomen kielessä tav. kadonneen loppu-*k*:n erilaisissa lausefoneettisissa asemissa erilaisena esiintyvä jatkaja (esim. otaᵖ pois, päreᵏkori); *syn.* loppuhenkonen, jäännösliittymä, -lopuke. **-aste** *s.* Kehityksen, työn l:ella. Mykeneläisen taiteen l:tta edustava maljakko. **-elämä** *s.* Hänen l:änsä ei tarkemmin tunneta. **-erä** *s.* **1.** Kauppasumman, velan l. **2.** *urh.* kilpailun t. ottelun lopullinen, ratkaiseva erä, johon pääsevät aikaisempien erien parhaat, loppukilpailu, -ottelu, finaali; vrt. alku-, koe-, välierä. **-hakkaus** *s. metsät.* hakkaus, jossa metsästä kaadetaan muut paitsi sen uudistamisen kannalta tarpeelliset puut, uudistushakkaus. **-hartaus** *s.* Kokouksen l. **-heitto** *s. kiel.* sanan loppuvokaalin kato eli heittyminen, apokopea; vrt. elisio. **-heittoinen** *poss.a.* < ed. | L. inessiivimuoto. **-heittomuoto** *s. kiel.* Lounaismurteissa on sellaisiakin l:ja kuin tul, ol, men, näk. **-helähdy|s** *s.* Näyttämöltä kuuluivat tanssijattaren tamburiinin l:kset. — *Kuv.* Viimeinen säkeistö on kuin kirkas l., johon runo hiljalleen sammuu. **-henkonen** *s. fon.* loppuaspiraatio. **-hetk|i** *s.* Liikkeen alku- ja l. Hänen l:ensä olivat tuskattomat. **-hinta** *s.* Käteistä maksetaan 20.000 mk, l. viikon kuluttua. Virallisesti määrätty l. **-huipennus** *s.* Runon, konserton l. **-huomautu|s** *s.* Kirjeeseen liitetty l. L:ksessaan kirjoittaja viittaa sota-ajan tutkimukselle tuottamiin vaikeuksiin. **-hyökkäy|s** *s.* Vastustaja kokosi voimansa raivoisaan l:kseen. **-|ikä** *s.* Viettää l:ikänsä maaseudulla. Jäi l:iäkseen rammaksi. Oleskeli l:iällään paljon ulkomailla. L:iälleen ehtinyt, hakkuuta odottava metsä. **-il|ta** *s.* L:lan vietin vanhan ystäväni kotona.

-loppui|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* Heikko-, jyrkkä-, loival.; konsonantti-, vokaalil.; k--, nen-l. **2.** jnk lopussa oleva. | Sanan-, tavunl.

loppu|isku *s.* **1.** Nuijamiesten marssi saa voimakkaan taistelulaulun sävyn säkeistöjen ponnekkaista l:iskuista "Pelätkää, pelätkää!", "Vaviskaa, vaviskaa!" **2.** lopullinen, ratkaiseva isku. | Annoin haavoittuneelle eläinparalle l:iskun. Vihollinen valmistautui ratkaisevaan l:iskuun. **-jakso** *s.* Kivikauden, kansainvaellusten ajan, matkan l. Romaanin, runon l. Tietoja on vain vuoden l:lta. **-juhla** *s.* lopettajaisjuhla. | Palkintojen jako ja l. ovat huomenna. **-juoksu** *s.* Oulujoen l. 'alajuoksu'. — *Kuv.* Hänen elämänsä l. oli rauhallinen. **-kadenssi** *s. mus.* **-kamppailu** *s.* L. maailmanherruudesta. Vaalitaistelun l. Maaottelun l:na oli ruotsalaisviesti. — -- tuo pieni hengittäjä alkoi painua l:unsa [= kuolinkamppailuunsa] SILL. **-kaneetti** *s. leik.* loppuhuomautus, peräkaneetti. | Arvostelun ilkeämielinen l. **-kappale** *s.* Tangon l. tehdään lujasta koivusta. Kirjoituksen l:issa on esitettynä asian ydin. — L:enaan orkesteri soitti Porilaisten marssin. **-karsin|ta** *s.*, vars. *urh.*, us. *mon.* ratkaiseva karsintakilpailu. | L:noissa kolme kilpailijaa selviytyi edustusjoukkueeseen. **-katastrofi** *s.* Maailmansodan l. **-katsaus** *s.* kirjallisen t. suullisen esityksen lopussa oleva kokoava katsaus esityksen sisällykseen. | L. kolmikymmenvuotisen sodan syihin. **-katselmu|s** *s.* L:ksessa kone havaittiin tarkoitustaan vastaavaksi. Rykmentin komentaja suoritti joukkojen l:ksen. **-kau|si** *s.* Pakanuuden ajan, barokin, julkisen toiminnan l. Isonvihan raskas l. Teoksesta kuvastelee kirjailijan l:den pessimismi. **-kehitys** *s.* Ei ole vaikea arvata tapahtumien l:tä. **-kerto** *s. mus. run.* kertosäe, kertauma, refrengi. | Psalmien säkeistöt päättyvät useasti l:ihin. — 'Kärsimys on pyhä asia' toistuu l:na kautta koko teoksen. **-kesä** *s.* kesän loppupuoli. | L:n lämpimät. Menen vasta l:ksi maalle. L:stä säät olivat sateisia. **-kevä|t** *s.* kevään loppupuoli. | L. oli niukkasateista. L:ästä taas oli koleahkoa.

loppu|kierros *s.*, vars. *urh.* L:kierroksella Nurmi yhä lisäsi etumatkaansa. **-kiillotus** *s. tekn.* Pinnan l. suoritetaan koneellisesti. **-kilometr|i** *s.* Hiihtoradan l:eillä oli jyrkkä, rasittava nousu. **-kilpailu** *s. urh.* viimeinen, ratkaiseva kilpailuvuoro, johon pääsevät aikaisempien kilpailuvuorojen parhaat, finaali; vrt. loppuerä. **-kiri** *s.* L:ssä N. jätti kilpailijansa kuin seisomaan. Säästää voimiaan l:ä varten. — *Kuv.* Tutkintolukujen l. Emännillä on joulukiireiden l. käsissä. **-kirjai|n** *s.* **1.** tavua, sanaa, lausetta lopettava kirjain. | Sanan l. on epäselvästi kirjoitettu. **2.** *mon.* aakkoston lopussa oleva kirjain. | Muuttuvia suureita merkitään algebrassa kirjaimiston l:milla x:llä, y:llä ja z:lla. **-kirjoitu|s** *s.* Julkaisun l. L:ksessa lyhyesti viitataan tekijän saamaan aineelliseen tukeen. **-ko|e** *s.* L:keessa hyväksyttiin vain n. 60 % kirjoittajista. **-kohta** *s.* Rautatien, kanavan l. Esityksen kolme l:a. Vuotta 1800 voidaan pitää hänen vaikutuksensa l:na. **-kohtaus** *s.* Näytelmän traagillinen l. **-konsonantti** *s. kiel.* sanaa t. tavua lopettava konsonantti. **-kuivaus** *s.* L. suoritetaan riihessä. **-kuoro** *s. mus.* kuoron esittämä t. kuoron esitettäväksi sävelletty osa laajemman sävelteoksen lopussa. | Bachin Johannes-passion l. Beethovenin 9:nnen sinfonian l. **-kurssi** *s. liik.* Pörssin eiliset l:t. **-kuu** *s.* **1.** (kalenteri- t. lunaari)kuukauden loppupuoli, *liik.* 21. p:stä alkaen. | Rahapula on kiusananі l:ssa. Kala syö paremmin alku- ja

l:sta kuin täydenkuun aikana. 2. *harv.* viimeisen neljänneksen aikaisesta kuusta. | Viime yönä näkyi kapea l. SILL. **-kuukau|si** *s.* **1.** tav. *mon.* jnk ajanjakson, toiminnan tms. viimeinen t. loppupään kuukausi. | Vuoden, sodan, raskaudenajan l:det. **2.** *harv.* kuukauden loppupuoli, loppukuu. | Oli jo l. käsillä. **-kuva** *s.* kirjan, runon tms. lopussa oleva kuva t. somistekuvio, loppuvinjetti. **-kymmen** *s.*, tav. *mon.* Vuosisadan l:et. 1800-luvun kaksi l:tä. **-kypsenny|s** *s. tekn.* Nahan l:kseen on käytettävä laatuparkiksia. **-käsittely** *s.* Raakatupakan l. Asian l. eduskunnassa. **-kään|ne** *s.* L:teessä N. on vielä kymmenkunta metriä kilpailijoistaan jäljessä. Romaanin juonen yllättävä l.

loppu|lasku *s.* **1.** vrt. laskea I.2. | Kitkan vaikutus on l:laskussa otettava huomioon. **2.** vrt. lasku III.5. | L. oli yli 1000 mk. L. on maksettava 15. 10. — *Kuv.* loppuselvittely. | Iloista iltaa seuraavat l:laskut eukon kanssa kotona. **3.** vrt. lasku III.1. | Käyrässä on jyrkkä kohoama ennen l:laskua. **-laulu** *s.* L:na esitettiin Genetzin "Herää Suomi". **-lause** *s.* kirjallisen t. suullisen esityksen viimeinen lause; kirjallisen t. suullisen esityksen lopussa oleva kokoava katsaus esityksen sisällykseen, loppukatsaus, loppusanat, päätäntö. | "Asia on sillä hyvä", urahti isäntä l:eksi. Joka säkeistössä toistuu sama l. Teokseen liittyy 5-sivuinen l. Kirjoituksen alku- ja l. **-lausun|to** *s.* Syyttäjän ja puolustusasianajajan l:not. L:tonaan arvostelija esittää, että --. **-leh|ti** *s.* Ongelma selviää vasta kirjan l:dillä. **-liit|e** *s.* **1.** teoksen t. kirjoituksen lopussa oleva liite t. lisähuomautus. | Painamattomat lähteet mainitaan 3. l:teessä. **2.** *kiel.* jälkiliite, suffiksi. **-liturgia** *s.* Päiväjumalanpalvelukseen kuuluu alkuliturgia, saarna ja l. **-litviik(k)i** *s. kans.* lopputili, loppuselvitys. **-lu|ku** *s.* **1.** Romaanin l. Tutkimuksen laaja l. L:vussa tekijä esittää oman kantansa. **2.** lopullista arvoa t. määrää osoittava luku. | Ulkomaankaupan l:vut viime vuodelta. **3.** *mon.* loppuopinnot. | Sairastumisen vuoksi l:kuni pitkittyivät. **-lyhenne** *s.* pikakirjoituksessa: ainakin kaksi sananvartalon peräkkäistä loppuäännettä sisältävä, sanan pääsointia kuvaava lyhenne. **-lyhennys** *s.* **1. a.** *kiel. harv.* sanan lopussa esim. loppuheiton vuoksi tapahtunut lyhentyminen. | Paikallissijoissa on l:ten lisäksi tapahtunut analoginen sisäheitto. **b.** pikakirjoituksessa: loppulyhenne. **2.** lainan, velan tms. viimeinen lyhennys(erä). **-lypsy** *s.* L. on suoritettava huolellisesti, jotta jokainen maitopisara saadaan utareista pois. **-lämpö** *s.* Miiluhiillossa l. on korkeampi kuin uunihiillossa. **-lämpötila** *s.* Seoksen l. on 100°. **-maali** *s.* päämäärä, määräpaikka; *urh.* kilpailun loppukohta, päättymispaikka. | 50 km:n hiihdon lähtömaali oli mäen päällä, l. mäen alla. **-maito** *s.* **1.** jäännös-, tähdemaito, maidonloppu, -tähde. | L. kaadetaan vuokaan leipäkerrosten päälle. **2.** *maat.* lypsettäessä lopuksi tuleva, rasvaisin maito. **-marssi** *s.* Tilaisuus päättyi soittokunnan esittämään l:in. **-matka** *s.* L:n ajoimme autolla.

loppumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[66] *omin.* loputon; tyhjentymätön, ehtymätön; lakkaamaton, keskeytymätön, päättymätön, taukoamaton; rajaton, ääretön; alinomainen, alituinen, ainainen, vakituinen. | L. varasto tavaraa. L. leipä iäksi. — L:tomat lakeudet, salot, taipaleet. Aro tuntui l:tomalta. — L. sadesää, pakkanen. L. jano, tuska. L. ahneus. L:tomat kiireet. L. sanatulva. Napoleonin l:tomat sodat. Iäisyyden l:tomuus. Ylellinen elämä nieli l:tomasti [= äärettömästi, määrättömästi] varoja. Hoki l:tomasti yhtä ja samaa. — L:toman hyvä, lempeä, ruma. — *loppumattomiin* (adv.) Rikkautta l:tomiin. Riidan aiheita oli l:tomiin. Jatkaa, jaaritella l:tomiin. Jne. l:tomiin. Niin on oleva l:tomiin.

loppu|merkki *s.* lopettamista t. loppumista osoittava merkki. | Erotuomari vihelsi l:merkin. L:merkkinä on kaksi lyhyttä soittoa. Lauseen l:merkkejä ovat pilkku, puolipiste ja piste. **-metr|i** *s.* Kamppailu voitosta oli ankara l:eille saakka. **-minuut|ti** *s.* Tasoitusmaali tuli vasta pelin l:eilla.

loppumis|aika *s.* Kokouksen l. **-hetki** *s.* Työajan l. **-päivä** *s.* Vuokrasuhteen l.

loppu|muokkaus *s.* Nahan, pellon l. **-muoto** *s.* Kaavan yleinen l. on --. **-määrä** *s.* **1.** lopullinen t. jäljelle jäänyt määrä. | Vientikiintiön l. on toimitettava kahden kuukauden kuluessa. **2.** päämäärä, tavoite. | Onni on elämän l. Opintojen l:nä oli ylioppilastutkinto. **-nopeus** *s.* Putoavan kappaleen, ammuksen l. Meikäläisiltä juoksijoilta puuttui l. **-noteerau|s** *s.* Pörssin tämän päivän viralliset l:kset. **-nousu** *s.* Parin kilometrin pituinen l. vei hiihtäjiltä voimat. — *Kuv.* Viimeiset säkeet antavat runolle vaikuttavan l:n. **-numero** *s.* Luvun l:t. Tehtaan vuosituotannon l:t. — "Suomettaren" l:t v:lta 1856. — Konsertin l:na esitettiin Mozartin Jupiter-sinfonia. **-nykäy|s** *s.* Liike päättyy voimakkaaseen vartalolla suoritettuun l:kseen. **-näytö|s** *s.* Näytelmän l. — *Kuv.* Juttu sai oikeudellisen l:ksen. **-osa** *s.* Ohutsuolen l. Kirjeen, lausunnon, runon l. Elokuun l. L. hintaa t. hinnasta, valtionavusta. 10 % alkoholia, l. vettä. **-ottelu** *s.*, vars. *urh.* vrt. loppuerä, -kilpailu. | Selviytyi l:un. L. maailmanmestaruudesta.

loppu|paine *s. tekn.* Höyryn l. ei saa olla suurempi kuin yksi ilmakehä. **-painoinen** *a. kiel.* L. diftongi. **-painos** *s.* Teoksen l. **-peli** *s.* ratkaiseva loppuosa pelissä (vars. šakissa). **-pinnisty|s** *s.* N.N. voitti juoksun rajulla l:ksellään. **-piste** *s.* **1.** loppu-, pääte-, päättymiskohta; virkkeen lopettava piste. | Janan alku- ja l. Tien, matkan l. — *Kuv.* Elämän l. Tapahtumat ovat kehittymässä l:eseensä. — *panna jhk* t. *jllek loppupiste* lopettaa, päättää. | Vähän ennen kuolemaansa kirjailija ehti panna l:en romaaniinsa. Valtuuston päätöksellä pantiin tälle keinottelulle l. **2.** *urh.* lopullisesta pistemäärästä. | L:issä tuli joukkueemme toiseksi. **-pitkä 1.** *a.* ja *s. run.* anapesti(nen). **2.** *s. mus.* = loppusupiste. **-pon|si** *s.* L:tenaan puhuja esitti, että --. Alustus päättyi seuraaviin l:siin: --. Runon l:tena on toteamus kaiken katoavaisuudesta. **-puhe** *s.* Kokouksen l. **-puol|i**

s. Teoksen, näytelmän, työn l. Kuukauden, vuosisadan, keskiajan l. L:ella kesää. Päivä oli l:illaan. **-puolisko** *s.* jälkimmäinen puolisko. | Vuosikymmenen alku- ja l. Historiallinen kertomus 1100-luvun l:lta. **-pysty(paini)** *s. urh.* kilpailuajan lopussa suoritettava pystypaini. **-pyöristy|s** *s.* Runo päättyy sopusointuiseen l:kseen. **-päiv|ä** *s.* **1.** jnk ajanjakson, tapahtuman lopussa oleva t. viimeinen päivä. | Viikon, vuoden l:ät. Vasta elämänsä l:inä. Kuukauden viimeinen päivä on määräajan l. **2.** päivän loppupuoli. | Koko l:än oli poutaa. **-pää** *s.* Köyden, vyyhden, kankaan, tien, ojan, rivin l. Jättäytyä jonon l:hän. Vaunu oli junan l:ssä. Kertomuksen, luettelon l. Matkan, aikakauden l. Kehityskulun l. on jo näkyvissä. — *Kuv.* Hän on luokallaan l:n miehiä 'huonoimpia'. **-päätelm|ä** *s.* lopullinen päätelmä, johtopäätös. | Tulin siihen l:ään, että - -. L:änä voi sanoa, että - -. Tehdä virheellisiä l:iä. **-päätö|s** *s.* lopullinen päätös; lopullinen johtopäätös, loppupäätelmä; loppu, lopputulos, loppuratkaisu. | Kokouksen l:kseksi tuli, että silta rakennetaan. — Tutkimuksissa on tultu seuraaviin l:ksiin. Linnan iästä ei voida tehdä tarkkaa l:stä. — Työ on saatettu tyydyttävään l:kseen. Sotaretken surkea l. **-rah|a** *s.* L:oilla ostettiin kesähattu. **-ratkaisu** *s.* lopullinen ratkaisu, lopputulos, lopullinen päätös. | Onnellinen, koomillinen l. Näytelmässä l. tapahtuu ennenaikaisesti. Riita sai yllättävän l:n. Maailmansodan l. Asia on johtokunnassa esillä l:a varten. **-riuhtaisu** *s.* N.N. voitti 100 m:n juoksun l:llaan. **-rivi** *s.* **1.** lopussa oleva, viimeinen rivi. | Romaanin, luvun l:t. **2.** rivin loppuosa. **-rukous** *s.* Hartaushetken, jumalanpalveluksen l. **-runo** *s.* Kokoelmassa on l. paras. **-rynnisty|s** *s.* L:ksessä eivät N.N:n voimat riittäneet voittoon. Vaalitoiminnan l.

loppu|saavutus *s.* **-san|a** *s.*, tav. *mon.* **1.** lopussa oleva, viimeinen sana. | Kiitosvirren mahtavat l:at. Amen on rukoukseen ja saarnaan liitettävä l. **2.** ratkaiseva sana, lopullinen arvostelu; päättäjäis-, lopettajaispuhe; loppu-, jälkilause. | Sanoa painavat l:ansa asiasta. L. arvostelijoilleni. L:ana kilpailuista on sanottava, että - -. Tilaisuus päättyi N.N:n l:oihin. Teoksensa l:assa tekijä ilmoittaa myös toisen osan olevan valmiina. **-selvittely** *s.* Asian oikeudellinen l. Kapinan l:t. Mestaruuskilpailujen kireät l:t. **-selvitys** *s.* Näytelmän l., jossa rakastavaiset saavat toisensa. L. tapahtui oikeuden edessä. — *Lak.* jnk oikeussuhteen lakkaamisen jälkeen tapahtuva taloudellinen tms. selvittely. | Konkurssipesän, pankin omaisuuden l. **-sijoitus** *s.* lopullinen sijoitus. | Kilpailijoiden l. oli odotuksenmukainen. **-silaus** *s.*, us. *kuv.* lopullinen silotus, lopullinen viimeistely. | Näytelmä oli jo miltei valmiiksi harjoitettu, puuttui vain l. **-sileä** *s. urh. ark.* loppusuora. **-silitys** *s.* L. suoritetaan erityisellä hiomalaitteella. **-silotus** *s.* **-siunau|s** *s.* Jumalanpalvelus päättyy l:kseen ja virrenveisuuseen. **-sivu** *s.* **1.** Kirjan, aikakauslehden l. Jännitys laukeaa vasta romaanin l:illa. **2.** *urh.* = loppusuora. **-soinnullinen** *poss.a.* < loppusointu. | L. runo, runous. **-soinnuton** *kar. a.* < loppusointu. | L. jambinen runomitta. **-soinnut|telu, -soinnutu|s** *s.* loppusointujen käyttö; (runon) loppusoinnut. | L. noudattaa kaavaa ababcc. L:ukseltaan taidokas runo. **-soin|tu** *s. run.* kahden t. useamman säkeen lopputavujen äänneasun yhtäläisyys viimeisestä nousussa olevasta vokaalista lähtien (esim. *mieli — nieli,* sata*maan — saan*); *syn.* riimi; vrt. puolisointu, alkusointu. | Yksitavuinen eli miespuolinen, kaksitavuinen eli naispuolinen, kolmitavuinen eli daktyylinen l. **-sointuinen** *a.* = loppusoinnullinen. **-sointupar|i** *s.* Runoilijalla on ehtymätön kyky keksiä uusia l:eja. **-soit|to** *s.* **1.** *mus.* vars. urku-, joskus muihinkin sävellyksiin t. kokonaiseen konserttiohjelmaan kuuluva lyhyt, päätökseksi esitettävä sävellys. | Koraalin, oopperan l. **2.** vars. hengellisissä tilaisuuksissa lopuksi esitetty lyhyt urkutms. soitinsävellys; jumalanpalveluksen jälkeinen kirkonkellojen soitto. | Ohjelmassa on alkusoitto, virsi, lyhyt saarna, rukous ja l. Jumalanpalveluksen l:on suntio soitti pikku kellolla. **3.** automatisoimattomassa puhelinliikenteessä keskukseen annettava puhelun päättymismerkki. | Päätoimittaja kilautti kiukkuisesti l:on. **-somiste** *s.* loppuvinjetti.

loppu|summa *s.* **1.** lopullinen summa, lopullinen määrä. | Laskun, tilinpäätöksen, kustannusten l. Taseiden, tulojen ja menojen l:summat. — *Kuv.* lopullinen johtopäätös, lopputulos. | Runsaiden kokemusteni l:summana voin sanoa, että - -. L:summaksi tuli, että N.N. erosi virasta. **2.** loppuerä (rahasummasta). | L. on maksettava kuukauden kuluttua. **-suora** *s. urh.* viimeinen ennen maaliintuloa juostava juoksuradan suora sivu; vrt. maalisuora. | L:n alkaessa kaikki kilpailijat olivat vielä yhdessä rykelmässä. **-suoritu|s** *s.* **1.** Työn valmisteluvaihe ja l. Valmistautua l:ksiin opinnoissaan. + ja —-merkkiset luvut lasketaan erikseen yhteen ja l. tehdään saaduilla summilla. **2.** *par.* loppuselvitys. | Kapinan verinen l. Epäselväin asiain l. siirtyi seuraavaan päivään. — *Lak.* velvoiteoikeudellisissa suhteissa olevien henkilöiden t. yhteisöjen välien lopullinen selvitys sekä sellaiseen selvitykseen perustuva maksu, jonka velkaan jäänyt suorittaa saamamiehelleen; vrt. loppuselvitys. | Yhtiön asiain l. Vaatia konkurssipesältä l:sta. Velkasumman l. Toimittaa l. **-supiste** *s. mus.* iskuala, jossa iskuton sävel on 3 kertaa niin pitkä kuin iskusävel; *syn.* loppupitkä. **-syksy** *s.* syksyn loppupuoli. | L:n sateiset säät. Jo l:llä jouduin vuoteenomaksi. **-sysäy|s** *s.* Sytyttimen toiminta perustuu kahteen sysäykseen: alku- ja l:kseen. — *Kuv.* lopullinen, ratkaiseva aihe t. syy t. vaikutin. | Vähäpätöinen rajaselkkaus antoi l:ksen välien katkeamiseen. **-sä|e** *s.* Runon l. Kaikki yhtyivät laulun l:keisiin. **-säkeistö** *s.* Virren l. **-sävel** *s.* Sävelmän, säkeen, iskualan l. **-säännös** *s.* Lain, asetuksen l.

loppu|tahti *s.* Sävelmän l:tahdit. **-taistelu** *s.* **1.** viimeinen t. ratkaiseva taistelu. | Sodan l:t. Hindenburg itse johti l:ita. Romaani pakanuuden ja kristinuskon l:sta Suomessa. **2.** taiste-

lun loppuosa. | L. suoritettiin pimeyden vallitessa. **-tai|val**, -pale *s.* Matkan, tien l. L:paleen kuljimme nopeammin. L:valta en osaa neuvoa. L:paleellaan joki on koskinen. — *Kuv.* L. on työssä usein kaikkein vaikein. Elämän l. **-talv|i** *s.* talven loppupuoli. | L. oli kiireistä aikaa. Kaikki työt jäivät l:een. L:esta pääsin jälleen kuntoon. **-tapahtuma** *s.* Jeesuksen elämän l:t. **-tarkastu|s** *s.* viimeinen, lopullinen tarkastus. | Vastavalmistuneen rakennuksen l. Oriveden—Jämsänkosken radan l. Käsikirjoituksen l. L:ksessa todettiin laitteen hyvin vastaavan tarkoitustaan. **-tarkoitu|s** *s.* lopullinen tarkoitus. | Elämän l. Hänen toimintansa, pyrkimystensä l. Kaikella on tietty l:ksensa. **-tavu** *s.* Sanan l. Venyttää puhuessaan l:ja. **-tehtävä** *s.* Myyntitoiminnan l:t. Selvitysmiesten l:t. — *Erik.* šakkipelissä: keinotekoinen, ratkaistavaksi laadittu loppupeli. **-tentt|i** *s.* viimeinen tentti. | Suomen kielen laudaturin l. Lukea l:ejään. Jäljellä on vielä yksi l. **-tila** *s.* Liikkeessä olevan massapisteen alku- ja l. Sairauden l. **-tilanne** *s.* Pelin l. **-tili** *s.* **1.** taloudellinen tms. loppuselvitys. | Toimitsijamiesten konkurssipesästä laatima l. Selvitysmiesten on annettava kokoukselle l. toimistaan. **2.** työsuhteen päättyessä maksettu viimeinen palkka. | Työt lopetettiin ja työläisille annettiin l. Sain l:n kouraani ja jouduin lähtemään. **3.** *kuv.* Suorittaa l:ä elämästään. Hän teki l:t selväksi vastustajainsa kanssa. **-tilitys** *s.* Arpajaisten l. Antaa l. hallussaan olevista seuran varoista. — *Kuv.* Sotaisen selkkauksen l. Joutui oikeuteen tekemään l:tä rötöksistään.

loppu|toimitus *s.* Jumalanpalveluksen liturginen l. Viimeinen kokouspäivä on varattu pöytäkirjain tarkastusta ja muita l:toimituksia varten. **-toivotu|s** *s.* Saarnatoimitus päättyy Uudesta testamentista otettuun l:kseen. **-toteamus** *s.* **-tulo|s** *s.* Johtaa, viedä, saattaa asia, työ jhk l:kseen. Tulla, päästä, johtua jhk l:kseen, joihinkin l:ksiin. Keskustelun l:kseksi tuli, että - -. Tutkimuksen l. osoitti malmin olevan rautapitoista. Ponnistuksista ei ollut mitään l:ksia. — *Mat.* Likiarvot on valittava niin, että l:kseen saadaan 4 oikeaa merkitsevää numeroa. — *Kem. tekn.* Reaktion l:ksia ovat kloorivety ja natriumsulfaatti. Tärkkelyksestä ja sokerista saadaan tällä menetelmällä l:kseksi rypälesokeria. — *Liik.* Kuukauden l. oli ennätyksellinen. Vuoden l:ksesta ilmeni, että tuotanto oli laskenut 20 %. — *Urh.* 50 km:n hiihdon l:kset. Voittajaehdokas jäi l:ksellaan kolmanneksi. **-tun|ti** *s.* (koulu)tunnin loppupuoli. | L. on käytettävä kirjoitusharjoituksiin. **-tuomio** *s.* Pitkällisen tutkintavankeuden vuoksi l:ta lievennetään. Historia antaa asiasta varmaan aivan toisen l:n. — *Heng.* viimeisestä tuomiosta. | Kristinuskon käsitys l:sta särkyisi, jos se olisi vain ehdollinen. **-tuot|e** *s.*, vars. *kem. tekn.* lopullinen tuote. | Uraanimalmin lyijy on radioaktiivisen hajaantumisen l. Konvertteriin jää l:teena sulaa raakakuparia. **-tutkinto** *s.* viimeinen, lopullinen tutkinto; päästötutkinto. | Oli vielä jäljellä suomen kielen laudaturin l. Kotitalousopiston, seminaarin l. — *Erik.* korkeakouluissa suoritettavista oppiarvo- ja virkatutkinnoista. | Akateeminen l. Virkaan vaaditaan yliopistossa suoritettu l. Sähköinsinöörin l. teknillisessä korkeakoulussa. **-|työ** *s.* työstä jäljellä oleva osa; työn viimeinen vaihe, viimeistelytyö. | L. saa jäädä ensi viikkoon. Riihityksen l:työt. L:töissä tarvittava kiillotuskivi.

loppuun- alkuiset yhdysv:t nominaalimuotoineen yl. par. ⌒; esim. l:ajaa, -suorittaa par. ajaa, suorittaa loppuun, l:kulunut, -käytetty tav:mmin loppuun kulunut, käytetty.

loppuun|myydä *v. liik.* myydä loppuun, muuttaa jk tavaravarasto t. tavaraerä kokonaisuudessaan rahaksi. | L:myymme koko varastomme alennettuun hintaan. Teoksen ensimmäinen painos on l:myyty. Taiteilija sai esiintyä l:myydylle [= viimeistä paikkaa myöten myydylle] katsomolle. **-myynti** *s. liik.* us. alennettuun hintaan tapahtuva koko varaston t. jnk tavaraerän rahaksimuutto. | Suuri lasitavarain l. — *Yhd.* konkurssil.

loppu|vaihe *s.* Sodan, taistelun, kilpailun, tutkimustyön, taudin l. Hänen elämänsä l:vaiheet. Vuosisadan l:vaiheilla. Tauti on tuskallisessa l:vaiheessaan. **-vaikutelma** *s.* Teos jättää myönteisen l:n. Juhlista jäi laimea l. L:nani voin sanoa, että - -. **-vaikutus** *s.* Näytelmän l. oli kohottava. **-valmistelu** *s.* Hyökkäyksen l:t. **-valssi** *s.* tanssitilaisuuden päättävä valssi, viimeinen valssi. **-varasto** *s.* L. myytiin päivässä. **-ve|to** *s.* **1.** Keihäänheitossa suorittaa käsi l:don vasta kun vartalolla suoritettava veto on päättynyt. - - tuo kauhea hornansaha [= koriseva ääni] lapsen kurkussa oli joutumaisillaan kiihkeihin l:toihinsa SILL. **2.** *kuv.* vauhdin lisääminen t. tulosten parantaminen kilpailun lopussa, työntahdin parantaminen työn lähetessä loppuaan, viimeinen voimanponnistus. | N. voitti kilpailun raisulla l:dollaan. Arpojen myynnissä on l. meneillään. Oli loistava l. sinun puoleltasi tuo viimeinen vastaus. **3.** kellosta. | Kello jätättää l:dossaan. **-vihellys** *s.* pelin loppumerkiksi puhallettu vihellys. | Juuri ennen l:tä sai joukkueemme vielä maalin. **-viik|ko** *s.* **1.** viikon loppupuoli. | Asian ratkaisu siirtyi l:koon. L:olla lähden matkaan. **2.** jnk ajanjakson, toiminnan tms. viimeinen, loppupuolen viikko. | Huhtikuun l. Vuoden kesäkauden l:koina. **-viiva** *s.* Nimikirjoitus päättyy koukeroiseen l:an. — *Kirj.* esim. luvun loppuun tekstin alle sijoitettu lyhyt viiva. **-vinjet|ti** *s.* Teos on alku- ja l:ein somistettu. **-vir|si** *s.* Jumalanpalvelus päättyy l:teen. — *Kuv.* Veisata l:ttään t. l:siään 'olla loppumaisillaan, viimeisillään, kuolemaisillaan'. Vanha mylly veisaa jo l:siään. **-vokaali** *s. kiel.* Sanan l. **-vokaaliton** *kar.a.* L. muoto. **-vuo|si** *s.* **1.** vuoden loppupuoli. | L. oli hinta- ja palkkamarkkinoilla rauhallisempi. Tietoja on vain l:delta 1915. **2.** tav. *mon.* jnk ajanjakson, toiminnan tms. viimeinen, loppupuolen vuosi. | Kaarle XI:n hallituskauden l. Hänen elämänsä l:det. 90-luvun l:sista lähtien. **-vuosikymmen** *s.* vrt. ed. 2. | Viime vuosisadan l:et.

-yhtälö *s. mat.* yhtälöstä t. yhtälöryhmästä sievennyksen ja eliminoinnin tuloksena saatu yhtälö. | Lujuuslaskun l. **-yö** *s.* yön loppupuoli. | Vasta l:stä vaivuin uneen. **-äänne** *s. kiel.* Sanan, vartalon l. **-ääntiö** *s. kiel.* loppuvokaali.

lops *onom.interj.* lopsahtavasta äänestä. | L., l. ääntelivät märät virsut miehen astuessa sateen liottamaa tietä.

lopsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | [Hevosen] kaviot l:telivat saviseen tiehen WILKUNA.

lopsa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* **1.** *onom.* kumeasti, pehmeästi paukahtavasta äänestä; vrt. loksahtaa, läpsähtää. | Kirja l:hti kiinni. Löi kätensä yhteen että l:hti. **2.** *deskr.* muista ilmiöistä kuin äänestä: painua kasaan, romahtaa tms. | Lakki oli l:htanut silmille. Hänen elämänuskonsa l:hti tyyten.

lopsautta|a[2*] *kaus.v.* < ed. | L. kätensä yhteen. Pani leivälleen voita oikein l:malla 'runsaasti'. -- lapsetkin l:vat kättä vieraalle AHTI RYTKÖNEN.

lopsi|a[17] *deskr.v.* **1.** veltosta, lopsahtelevin askelin tapahtuvasta kulkemisesta. | Astua, kävellä l. **2.** syömisestä. | Pojat ja vanhempi tyttö syödä l:vat samasta kupista isänsä kanssa KIANTO.

lopsis *onom.interj.* lopsahtavasta äänestä. | L., l. panivat pojan saappaat.

lopuke[78*] *s.* **1.** *mus.* säkeen t. säeryhmän päätös, kadenssi. | Autenttinen, plagaalinen l. **2.** *fon.* äänihuulten asennosta riippuva vokaaliloppuisen äännejakson päättymä. | Vieno, luja l. — *Yhd.* henkäys-, jäännösl. **-sävel** *s. mus.*

lopuksi *adv.* vrt. lopulta. **1.** ajasta ja järjestyksestä: lopettajaisiksi, päätökseksi, viimeiseksi; viimein, lopulta. | L. vielä eräs seikka. -- lausui puhuja l. — Edellä ukko, sitten akka ja l. kaikki kakarat. L. sain hänet lähtemään. Mitenkähän siinä l. käy? Asiassa mentiin l. niin pitkälle, että --. **2.** us. jälkiliitteellä -kin (kielt. yhteyksissä -kaan, -kään) vahvistettuna: pohjimmiltaan, viime kädessä, sittenkin, joka tapauksessa. | Opetuksen teho perustuu siis l. opettajan persoonallisuuteen. Tuonti voidaan l:kin maksaa vain viennillä. Poikkeuksia ei l:kaan ole paljon.

lopulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jnk loppuna, lopputuloksena oleva, (kaikkein) viimeinen, perimmäinen, äärimmäinen; viimeinen ja ratkaiseva, enää muuttamaton, muuttumaton, peruuttamaton, pysyvä, valmis, ehdoton, "pitävä"; definitiivinen, loppu-. | Luonnos ja l. tuote. Sopimuksen l. sanamuoto. L. viimeistely. Kappaleen l:set mitat. Tavaran l. hinta. L. arvosana. L. päämäärä, tulos, saavutus, ratkaisu. L. tarkastus, äänestys. Mikä on elämän l. tarkoitus? Saavuttaa l. voitto. L. ansio supistui varsin vähiin. Armonaika ennen l:sta tuhoa. L:sen iskun liikeyritykselle antoi sota. Väliajoilla tauti saattaa helpottaa, mutta l:sta paranemista ei tapahdu. Ero oli l., peruuttamaton. Jätti kotimaansa l:sesti ja ainaiseksi. Elämä oli auttamattomasti ja l:sesti pilalla. — L:seksi voittajaksi selviytyi A. Taimen siirtäminen l:seen kasvupaikkaansa. Menot maksetaan etukäteen kunnan varoista, mutta l:sesti ne suorittaa valtio. — L. päätös, sopimus. Tuomio julistettiin l:seksi. L:sessa rauhanteossa rajat jäivät ennalleen. L. vastaus, mielipide. En ole vielä sanonut l:sta sanaani. Tulkinta, joka tuskin on l. Asia päätettiin l:sesti vasta eilen. Mikä on asiassa l. totuus? L:sta varmuutta syyllisestä ei saatane koskaan. — Pieni mestariteos, vammaton ja l. Runoilijan pyrkimys täydellisyyteen ja l:suuteen. Työkappaleet sahataan l:sen suuruisiksi.

lopulta *adv.* us. -kin (kielt. yhteyksissä -kaan, -kään) -liitteellä vahvistettu ja ilmaisee tällöin erityisen painokkaasti puhujan subjektiivista suhtautumista sanomaansa. Merk.-ryhmät eivät aina selvästi eroa toisistaan. **1.** ajasta ja järjestyksestä: vihdoin, (vihdoin) viimein, (loppujen) lopuksi. | Kolkutin yhä kovemmin ja l. minkä jaksoin. L. ukko suuttui [vrt. L:kin ukko suuttui]. Totuus tuli l. ilmi [vrt. Totuus tuli l:kin ilmi]. Pojan kävi l. huonosti [vrt. Pojan kävi l:kin huonosti]. L. en tiennyt, mitä tehdä [vrt. L:kaan en tiennyt, mitä tehdä; vrt. myös seur. ryhmän esimerkkeihin]. Hän ei siis l:kaan tullut. Mitä l. sijoituspaikkaan tulee, niin --. **2.** loppujen lopuksi, pohjimmiltaan, sittenkin, itse asiassa, oikeastaan, joka tapauksessa. | Kukapa ne naiset l. tarkoin tuntee. Mihin l. oikein pyrit? L. tarkoitamme kumpikin samaa. Ehkei se l. olekaan oikein. Kyseessä ovat l:kin vain kunnianarkuussyyt. Se ei l:kaan merkitse mitään. Hän ei l:kaan ollut asiasta oikein selvillä.

lopuska[15] *s. murt.* loppu, jäännös, jäte. | Otan itse mitä tarvitsen ja l:t annan sinulle.

loput|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* loppumaton, lakkaamaton, keskeytymätön, päättymätön; ehtymätön, tyhjentymätön, rajaton, ääretön; alinomainen, alituinen, ainainen, vakituinen; merk:een liittyy us. harmillisen, tuskastuttavan vivahdus. | L. jono, metsä, tie. L. avaruus. L. syksyn tuuli, talvinen harmaus. L. kuin iankaikkisuus. L:tomat aarteet, rikkaudet. L. määrä kaskuja. L. murhe, tuska, kurjuus. L. kiire. L. riitely. L. hermoille käypä melu. L. kärsivällisyys, hyvyys. Pimeys tuntui l:tomalta. Jankuttaa samaa l:tomasti. Todisteita on l:tomasti 'suunnattoman paljon'. Olen siitä l:tomasti kärsinyt. L:toman [= suunnattoman, tavattoman, verrattoman] pitkä, rikas, hyvä, kaunis. Olen l:toman pahoillani. — *loputtomiin* (adv.) lakkaamatta, herkeämättä, alinomaa, yhä uudelleen, ikuisesti. | Jankuttaa samaa l:tomiin. Housut eivät kestä l:tomiin. Luetteloa voisi jatkaa l:tomiin. Asia lykkäytyy ihan l:tomiin. Kalaa on lammessa l:tomiin 'tavattoman runsaasti'.

lorah|della[28*] *frekv.v.* < lorahtaa. | Vesi l:teli iloisesti purossa.

lorahdus[64] *teonn.* (< lorahtaa) tav:mmin loraus.

lorahdut- tav:mmin loraut-.

loraht|aa[2*] *mom.v.* (< lorista) vars. juoksevasta nesteestä: valahtaa. | Hatunlieristä l:i

vettä niskaani. — [Käärme] l:aa lattialle nälkäisenä suutaan aukoen AHO. — *Kuv.* -- viikko lopulle l:i AK.

lorahut- tav:mmin loraut-.

lorau|s[64] *teonn.* (< lorahtaa) tav. kerrallaan esim. kaadettaessa holahtavasta neste-erästä. | Kaadoin aimo l:ksen. Annahan vieläkin l. sitä ilolientä! — Ja muori itki pienen l:ksen HJ. NORTAMO.

loraut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | L:teli maitoa vellipataan.

lorautt|aa[2*] *kaus.v.* < lorahtaa. | L. kermaa kahvin sekaan. L:i kuppiin rommia.

lordi[4] [us. lŏr-] *s.* nimitys, jota käytetään Englannin parlamentin ylähuoneen jäsenistä; myös eräiden ylhäisaatelin miehisten jäsenten nimissä ja eräiden korkeiden virkamiesten virkanimissä. | L:en huone 'ylähuone'. Tittelinä sanaa l. käytetään vaihtoehtoisesti kaikista pääreistä paitsi herttuoista (esim. "l. Landsdowne" tai "Landsdownen markiisi") ja poikkeuksetta paroneista (esim. "l. Hastings"). Marlborough'n herttuan nuorempi poika l. Randolph Spencer-Churchill. Salaisen sinetin l. — *Yhd.* meril. **-kansleri** *s.* Englannissa oikeuslaitoksen ylin, muiden maiden oikeusministeriä vastaava päällikkö ja samalla ylähuoneen puhemies. **-presidentti** *s.* Englannin ylimpiä valtionvirkamiehiä, salaisen neuvoston puheenjohtaja.

lori[4] *s.* **1.** intialaisia puoliapinoita. **2.** australialaisia papukaijoja.

lori|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* esim. hanasta juoksevan veden äänestä; vrt. liristä, lotista, solista. | Katuojassa l:seva vesi. Puron, suihkulähteen l:na. -- seinän takana l:si putken nokasta viinaa TOPPILA. — *Kuv.* yksitoikkoisesta t. joutavasta puheesta: loruta, löpistä, lörpöttää. | Hän puhui ja l:si sitä ja tätä, yhtenä hyrinänä PÄIVÄR. Turhia l:set, akkojen kummitusjuttuja, miehinen mies TOPPILA.

loritella[28*] *frekv.v.* < seur.

lorit|taa[2*] *onom.v. harv.* -us[64] *teonn.* lorottaa.

lorkki[4*] *deskr.s. murt.* lortti. | Iso miehen l.

lornjet|ti[4*] *s.* varrelliset silmälasit. | Nosti l:in silmilleen.

loro[1] *s. harv.* pieni, jstak lorahtava nestemäärä, ohut nestejuova. | [Kaatunut] piimäkin [oli] l:ina partaita hakemassa pöydän pielillä KILPI. — *Erik.* -- ja koska krouvari on sen oikein ehtinyt sekoittamaan peräl:ksi [= viinakeitoksen loppuliemeksi] KIVI. — *Yhd.* veri-, vesil.

lorotella[28*] *frekv.v.* < seur.

lorot|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* laskea nestettä t. (nesteestä:) virrata niin että lorisee. | Ruuna l:taa joka mäen alla, vaikkei olisikaan l:tamista — soh! AHO. Sataa l:taa. — *Kuv.* Puhua l:taa. Elämä sai mennä l:taa, miten meni HEPOR.

lortti[4*] *deskr.s.* vetelys, nahjus, laiskimus, tyhjäntoimittaja. | Vetelä pojan l.

loru[1] *s.* **1.** luettava t. laulettava, näppäräsanainen mutta us. ajatukseton, etenkin lasten viljelemä kansanrunouden tuote, hoku, hokema. | Lasten l. "Olin ennen onnimanni". — *Yhd.* arpa-, leikkil.; lastenl. **2.** tyhjä, turha, joutava, paikkansapitämätön puhe, pöty, valhe; lavertelu, lörpötys; juttu. | Laskettelee l:ja 'puhuu pötyä'. Älä puhu l:ja! L:a! Luottaa ämmien l:ihin. -- ei meidän tarvitse helvettiä uskoa, se on jonkinjoutavaa l:a AK. Muistatko mitä enemmin, / vain jo loppuivat l:si? KAL. -- vain odotamme toisen l:n loppua päästäksemme itse alkamaan omaamme AHO. — L:(je)n lopuksi 'lopulta, loppujen lopuksi; itse asiassa, pohjimmaltaan'. -- kaiken l:n lopuksi joutuivat keskenään tukkanuottasille LEINO. Mahtaako se l:jen lopuksi sittenkään kannattaa?

loru|a[1] *v. harv.* valua, norua, vuotaa (loristen). | -- kun suka verin valuvi, / harja hurmehin l:vi KAL. -- kaikki l:u vettä ... LEHT.

loruilija[14] *tek.* < seur.

loruil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < loruta. | Älä l:e turhia! L:i kuin humalainen ainakin. L:laan Kiesuksista ja lupaillaan sen seitsemät hyvänteot HAARLA. — L. kätkyen ääressä lapselleen. Tämä Jahanna se oli pienelle Joosepille laulanut ja l:lut selvää Kalevalaa SILL.

loru|juttu *s.* joutava juttu, valhe, huhu. **-kirja** *s. kans.* joutava, turhanpäiväinen, vars. maallinen kirja. | Eliina ehkä lukee jotakin "l:a", jonka on ottanut lainastosta RAILO. **-laulu** *s.* rekilaulu, rallatus; pilkkalaulu. **-puhe** *s.* pötypuhe.

loru|ta[39] *v.* puhua loruja, joutavia, loruilla, laverrella, lörpöttää, höpistä; jaaritella, pakista. | Akat alkoivat l. joutavia. Ole l:amatta! Hänestä l:taan kaikenlaista. Ei hän jaksa puotipojista aina kuulla l:ttavan LEHT.

lorvailija[14] *tek.* < seur.

lorvail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* (*rinn.* lurvailla) oleilla jouten, laiskana, kuljeksia joutilaana, laiskotella, vetelehtiä, maleksia, lorvehtia, lorvia. | Missä olet l:lut koko päivän? -- he viivästelivät, melkein l:ivat HEPOR. — *Urh.* juosta hitaasti, laiskasti. | N.N. tyytyi l:emaan koko alkumatkan.

lorvehtia[17*] *v.* = ed.

lorv|i[4] *deskr.s. ark.* lorvailija, laiskimus, vetelys, tyhjäntoimittaja. | Pojan l. Laiskureita, l:eja kaikki tyynni! Roistoille ja l:eille saa tehdä mitä tahtoo.

lorvia[17] *v.* = lorvailla.

losa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* loksahtaa, läjähtää. | Loukku laueta l:htaa. -- hän iski märän housumyttynsä siltaan että l:hti PAKK.

losautta|a[2*] *kaus.v.* < ed. | -- juuri sairaan kohdalta l:a kattolautoja I.K.INHA.

loska[11] *s. harv.* märkä lumi, hyhmä, sohju.

loskaht|aa[2*] *onom.v.* = loksahtaa. | Hampaat l:ivat.

loskai|nen[63] *poss.a.* L:set kadut.

loskakeli *s.* Tällaisella l:llä emme voi lähteä.

loskata[35] *v. harv.* -- ettei siellä nähnyt vierusmiestään, jotta olisi voitu edes suuta l. [= rupatella] ja kompia laskea HAARLA.

loskomärk|ä *a. harv.* likomärkä. | -- tulemme kylläkin tallustamaan rämeitä ja helluvia hetteitä, ja l:inä viettämään yömme karhunsammaleisella vuoteella KIVI.

loskutt|aa[2*] *onom.v.* loukuttaa, lonksuttaa, koli-

suttaa. | Tuuli l:i ovea. Permannon korkealle jääneet oksakohdat l:avat kovasti kehtoa SILL.
loso[1] *s.* pahasti vuotava vene, korvo, soikko tms. | - - ikäloppu venel., sataan kertaan paikkailtu pikikylki M.MERENMAA.
losott aa[2*] *deskr.v.* runsaasta veden laskemisesta t. tulosta. | - - taivas l:aa [sadetta] torvenaan KIANTO. Satoi oikein l:amalla.
lossahta a[2*] *onom.v.* lopsahtaa, mätkähtää, läjähtää. | [Taikina] l:a takaisin kaukaloon M. RAPOLA.
1. **lossat|a**[35] *v. mer.* -us[64] *teonn.* par. purkaa (lastia aluksesta). | Siellä [satamassa] lastattiin ja l:tiin IVALO.
2. **lossa|ta**[35] *v. kans.* -us[64] *teonn.* kuljettaa lossilla, lautata. | Auto l:ttiin salmen yli.
3. **lossa|ta**[35] *v. ark.* teeskennellä (olevansa jku), tekeytyä jksik. | He l:sivat olevansa puolueettomia katselijoita. ”Marjatta l:a!” huusi Penttikin halveksivasti AK.
losserokala *s.* Ostracion, kuuman t. subtrooppisen alueen merissä eläviä jäykkäleukaisiin kuuluvia luukaloja.
1. **lossi**[4] *s.* lautta t. myös muu vesikulkuneuvo, jota käytetään tieliikenteessä sillan asemesta ja joka tavallisimmin liikkuu ketjujen t. teräsköysien varassa, lauttavene, maantielautta. | Hännilänsalmen l. Kuljettaa l:lla. Auto laskeutui l:lle. — *Yhd.* maantiel.
2. **lossi**[4] *s.* = klossi.
lossiksi *adv. puhek.* Heittää, jättää, lyödä l. 'jättää sikseen, hellittää'. - - l. menee, ellei ole täysi höyry päällä AK.
lossi|köysi *s.* lauttaköysi. **-liikenne** *s.* **-maksu** *s.* **-mies** *s.* lossin kuljettaja, lauttamies, lautturi, lossinhoitaja.
lossinhoitaja *s.* Toimia l:na.
lossi|paikka *s.* Oravakiven l:paikalle on saatu silta. **-raha** *s.* lauttaraha. **-ranta** *s.* **-vene** *s.* lauttavene. **-väylä** *s.* lauttaväylä.
lota[11*] *s. el.* villakuore. | Turskaparvet tulevat aavalta lodan mukana.
lotais|ta[24] *mom.v. harv.* **1.** sipaista. | - - pursto merta pyyhätteli, / nokka luotoja l:i KAL. **2.** nielaista, hotkaista. | - - kettu l:i juuston vatsaansa KS.
lotik ka[15*] *s. murt.* **1.** *deskr.* leveästä, litteästä esineestä. | - - valoi siihen tinasta ison napin kokoisen, ruusuisen l:an [rintaneulaksi] PÄIVÄR. **2.** leikkipuhe, perätön juttu, loru, lööperi. | Laskea, lasketella l:kaa 'jutella joutavia, puhua perättömiä'.
lotin|a[14] *s.* **1.** lotiseminen, lotiseva ääni. | Sateen l. Vesi pitää kengissä l:aansa. - - laineitten l. / partaita vasten / lohduttomasti nyt lyö JYLHÄ. — Alkoi kuulua pellavaloukkujen l:aa. Pihan toiselta puolen - - kuului - - reen aisojen l. KAUPPISH. — *Kuv.* Taukoamaton puheen l. Mutta kertokaa tosia, eikä l:oita LEINONEN. **2.** *ark.*, vars. *sot. alat.* sianlihakastike. | Samaa, vanhaa tympeää l:aa päivälliseksi WALTARI.
lotisko[2] *deskr.s. murt.* kehnosta esineestä: rotisko, rottelo, rämä. | Veneen, sängyn l. Nyt oli vain yhdet sukset, huonot l:t nekin KAUPPISH.
lotis|ta[41] *v.* **1.** *onom.* **a.** virtaavasta t. hölskyvästä nesteestä: lätistä, läiskyä, loiskua. | Vesi l:i saapasvarsien suista. Sade valuu l:ten. Räystäät l:evat. L:evan märkä tie. - - lika l:ee kantapäissä AHO. **b.** *kuv.* höpistä, lörpötellä. | Älä l:e joutavia! **2. a.** lonkkua, lo(n)ksua. | L:evat työkärryt. Liitoksissaan l:eva puusänky. Porstuan l:evia siltapalkkeja pitkin AHO. **b.** vavista, tutista, täristä. | Leuat vilusta l:ten. Vaan eiköhän siellä miehillä housut [pelosta] lotaja PAKK. Tuossa lapa [= käsi], eikä l:e! KARHUM.
lotj|a[11] *s.* **1.** hinattava t. soudettava lastialus, proomu; lastin kuljetukseen sisävesillä käytetty proomun tapainen purje- t. moottorialus. | Hinaajain vetämät l:at. Sisävesillä oli alettu harjoittaa purjehdusta l:illa. — *Kuv. halv.* isokokoisesta, tav. huonossa kunnossa olevasta veneestä, sängystä yms. | Suurissa veneen l:issa - - soutavat he [tukkilaiset] pois HAANPÄÄ. — *Yhd.* halko-, jauho-, puutavaral.; höyry-, moottori-, purjel. **2.** *sotahist.* pieni, matalakulkuinen tykistön soutualus.
lotja|jono *s.* Hinaaja kiskoo l:jonoa perässään. **-kuljetus** *s.* **-liikenne** *s.* **-mies** *s.* **-silta** *s.* lotjien varaan rakennettu silta.
lotjat a[35] *v.* kuljettaa lotjalla; lastata lotjaan. | L:tavat koivupropsit.
lotkah|della[28*] *frekv.v.* < lotkahtaa. | Lautta lotisee ja l:telee. Polvien alapuolella l:telivat - - väljät ja tupsuilla koristetut saappaat LEHT.
lotkahdut- tav:mmin lotkaut-.
lotka|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* veltosta, rennosta putoamisesta, solahtamisesta, notkahtamisesta. | - - alas maahan l:hti mies kuin tyhjä säkki KIVI. L:hti kuin luu koiran kurkusta. Polvet l:htivat kerran, pari.
lotkahut- tav:mmin lotkaut-.
lotka|ssa, -an, -lla(an), -lle(en) *adv.* (*rinn.* lotkossa) riipuksissa, velttona, lurpassa, lerpallaan. | Purjeet riippuvat l:llaan. Kukan varsi painui auringossa l:an. - - korvat l. kuultelee, lähestyisikö vainoojansa vielä KIVI.
lotkaut taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn. harv.* lotkah(d)uttaa) < lotkahtaa. — *Kuv.* Eivät l:-taneet korvaansakaan 'ottaneet kuullakseenkaan, välittäneet mitään'.
lotki|a[17] *v. harv.* hotkia. | Koira l:i ruokaa astiastaan.
lotko|ssa, -on, -lla(an), -lle(en) *adv.* = lotkassa. | Perunan varret ovat l. Korvat menivät l:on.
lotma[11], -**|nne**[78*] *s. murt.* notko, notkelma. | - - niiden kunnasten l:ssa oli järvi A.OKSANEN. Karu louhikkomaa syvin l:ntein AK.
1. **lot|ta**[11*] *s.* lottajärjestön jäsen. | L:at viestitystoimissa. — *Yhd.* huolto-, kanslia-, lääkintä-, muonitusl.
2. **lotta**[11*] *s. puhek.* eräänlainen hedelmäjälkiruoka. — *Yhd.* mustikka-, omenal.
lotta|järjestö *s.* v. 1919—44 suojeluskuntain rinnalla toiminut naisjärjestö, Lotta Svärd. **-kanttiini** *s.* **-lupaus** *s.*
lottana[15] *deskr.s. harv.* leveästä, tav. litteästä olennosta t. esineestä. | Lahnan l. — *Yhd.* saapasl.

lotta|puku *s.* lottien käyttämä harmaa puku. **-työ** *s.* Ottaa osaa l:hön.

lotto[1*] *s.* eräs alk. italialainen seurapeli.

lotus[64] *s.* → lootus.

lou|de[78*] *s.* **1.** tunturilappalaisten iso, karkeakankainen (t. tuohinen) kesäkodan kate. | -- hurstin ostivat tuntureita kiertävät porolappalaiset kesäkotiensa l:teiksi, katevaatteiksi PAULAH. **2.** isohko kangassuojus, telttakangas, joka leiriydyttäessä pystytetään tuulen t. lumen suojaksi. | Katselemme l:teen alta, lämpöisestä suojastamme, kuinka maa tulen ulkopuolella valkenee A.E.JÄRVINEN. — *Yhd.* kattol. **3.** *harv.* vanha vaatekaistale, esim. kuormanpeitto.

lou|e[78*] *s. kans.* iso lokkilintu, vars. harmaa- t. kalalokki. | Selännettä lentää leyhytteli l., -- valkoiset siivet välkkyen auringon säteissä PAKK. Kun kajavat ja l:keet lentävät maalla, -- tulee "tormi" PAULAH.

louhe[78] *s.* louhinnan tuote; louhittu kivi t. kallio; louhikko. | Graniitin l:tta.

louh|i[32] *s.* louhu. **1.** iso kivi, kivenjärkäle, paasi. | Laski l:ien lomitse / noita kuohuja kovia KAL. Tuolla metsän sisässä -- on sammalpeitteinen l., jolla istuu pieni paimenpoika PAKK. Hän harppaili l:elta l:elle KIANTO. -- paaet paukkui, l:et loukkui LEINO. **2.** louhikko. | Ketut piiloutuvat l:een.

louhi|a[17] *v.* **1.** irrottaa kallioperästä kappaleita (poraamalla, kiilaamalla, räjäyttämällä). **a.** obj. ilmaisee mistä jtak louhitaan. | L. vuorta, kalliota, marmoria. **b.** obj. ilmaisee mitä jstak louhitaan. | L. graniittia, marmoria vuoresta. Malmia on niin runsaasti, että sitä kannattaa l. Kivihiilen l:minen. **c.** obj. ilmaisee louhimisen tuloksen: tehdä louhimalla. | Kallioon l:ttu kaivo. Vuoreen l:tut haudat. Tunneli l:taan kahdessa osassa. **2.** *harv.* kalvaa, jäytää, jyrsiä, kaivaa. | Veitsen pää l:i kättäni. Ovatko hiiret tukkasi l:neet? HJ.NORTAMO. — *Kuv.* Sydäntäni l:i; mutta en sua tahdo pettää KIVI.

louhija[14] *tek.* Kivihiilen l. Suurin rautamalmin l. on valtio. — *Yhd.* graniitin-, hiilen-, marmorinl.

louhik|ko[2*] *s.* paikka, joka on täynnä isoja, tav. särmikkäitä kiviä, louhisto, louhe, kivikko, (kivi)rakka; *geol.* ja maaperäopissa: maa(laji), jonka pääasiallisena aineksena ovat lohkareet. | Maasto oli vaikeakulkuista l:koa. Sisä-Suomen suurikiviset l:ot. L:ossa pesivä kettu. — *Yhd.* kivil.; rantal.

louhikko|aavikko *s.* **-harjanne** *s.*

louhikkoinen[63] *poss.a.* iso- ja teräväkivinen, louhuinen, kivikkoinen. | L. maasto, rinne, ranta, tunturin laki.

louhikko|maa *s.* **-ranta** *s.* **-saari** *s.* **-vaara** *s.*

louhi|kärme, -|käärme *s.*, vars. *vanh.* = lohikäärme. | -- l:kärmeet rynnistellen taisteleevat KIVI. -- kammosi syntiä sekä noituutta, niin kuin l:käärmeen kähyä KALLAS.

louhimis|kustannukset *s. mon.* **-paikka** *s.* **-ruuti** *s.* kiviruuti. **-tapa** *s.* **-tekniikka** *s.* **-työ** *s.*

louhimo[2] *s.* tav. maan pinnalla oleva paikka, josta louhitaan malmia t. kivennäisiä, tehdasmainen louhintapaikka, louhos; louhintaa harjoittava liikeyritys; vrt. kaivos. | Virumaan lakeuksille on syntynyt lukuisia l:ita. Kivenlouhintaa avoimista l:ista ei tavallisesti lueta vuorityöhön. — *Yhd.* avol.; asbestin-, graniitin-, kalkkikiven-, marmorin-, rikin-, ruskohiilen-, vuolukivenl. (myös nom.-alkuisina).

louhi|nen[63] *a.* louhikkoinen, louhuinen. | L. harju, koski, saari. Jyrkkiä l:sia kallioita. L:sten vaarojen rinteet. -- notko, jonka takaa taas kohosi l. katajikkokumpu WILKUNA.

louhin|ta[15*] *teonn.* < louhia. **1.** Kiven, vuorimalmin, tunnelin, kaivoskuilun l. Kaivosyhtiö aloitti kivihiilen l:nan. — *Yhd.* hiilen-, kallion-, kiven-, tunnelinl.; kiila-, pilari-, pinta-, syväl.; koel. **2.** *met.* metallin leikkaaminen taltalla.

louhinta|kelpoinen *a.* **-menetelmä** *s.* **-paikka** *s.* **-työ** *s.*

louhiranta *s.* louhikkoinen ranta.

louhisto[2] *s.* = louhikko. | Tuoll' olen vuorellas sen l:t kapuellut CAJ.

louhitta|a[2*] *fakt.v.* < louhia. | Yhtiö aikoi ruveta l:maan graniittia.

louhivene *s. mer.* eräs purjevenetyyppi.

louho|s[64] *s.* **1.** louhimispaikka, louhimo. | Pyterlahden l:ksesta saadaan graniittia. — *Yhd.* graniitti-, kalkkikivi-, kivi-, marmori-, rikkil.; avol. **2.** louhinnan tuote, louhimalla saatu jalostamaton raaka-aine, louhe. | Yleensä tinamalmin l. on mustaa.

louhos|alue *s.* **-kivi** *s.* louhimalla kalliosta irrotettu särmikäs kivi. **-paikka** *s.*

louh|taa[2*] *v.* **1.** *harv.* murentaa, kalvaa, järsiä. | Purra l. naurista. -- syömähän, kaluamahan, / puremahan, l:tamahan KAL. **2.** vars. *tekn.* liuottaa, liuentaa, sulattaa; *kem.* saattaa jk tavallisiin liuotteisiin liukenematon aine sellaisen käsittelyn alaiseksi, että sen johdosta kaikki t. melkein kaikki aineosat tulevat veteen liukeneviksi. | L:dettu kaakao on vain näennäisesti liukenevaa. Raakafosfaattien käsittelemistä rikkihapolla sanotaan l:tamiseksi.

louhu[1] *s.* louhi. **1.** louhikko, kivikko. | Sillä maa, jota tie kulki, oli yhtä ainoata rauniota, vaivalloista l:a AHO. Kahden puolen äkkirinne, / -- / rotkot, l:t yhtä jataa *MANN. **2.** iso kivi, kivenjärkäle, paasi. | Siell' on paasi pöytäsenä, / l. lautsana lavea AK.

louhui|nen[63] *poss.a.* louhikkoinen. | Kiivettiin vuoren l:sta jyrkännettä. L:sia puron uomia. L:sen vuoren laella, korkean kiven päällä AHO.

loukahta|a[2*] *v. runok.* **1.** törmätä, iskeä, töytäistä. | -- ja kosken pohjasta paatosen / hän [Vellamon neito] äkkiä pintaan nostaa, / johon vene Vilhelmin l:a A.OKSANEN. **2.** äkkiä kohdata, sattua. | -- tuho sielläki tulisi, / kova loppu l:isi KAL.

louk|as[66*] *s.* **1.** *mets.* = loukku 2. | Kontioitakin pyydettiin l:kaalla. -- oli tehnyt l:kaan, joka on niin kuin pellavasloukku KS. — *Yhd.* jousi-, jäniksen-, ketun-, teerenl. **2.** loukko, nurkka, soppi, kulmaus, kolkka. | Päätyy makaamaan erääseen huoneeseen l:kaaseen KIVI. -- sillä ei tämä ole l:kaassa [= syrjäsopessa] tapahtunut UT[V]. — *Yhd.* uuninl.

louk|ata[35*] *v.* **1.** *konkr.* satuttaa, kolhaista jk

jäsenensä t. ruumiinsa kohta jhk t. haavoittaa [tms.] jtak jäsentään niin, että aiheutuu fyysillistä vahinkoa, ruumiinvamma; vahingoittaa, vioittaa. | L:kasin varpaani verille. L:kasi otsansa kaapin kulmaan. Kaatumatautinen l:kaa usein itsensä. He kantavat sinua käsillänsä, ettet jalkaasi kiveen l:kaisi VT. — *Harv.* elottomista esineistä: vahingoittaa, vioittaa. | On varottava l:kaamasta kokoelman esineitä. **2.** *abstr.* **a.** käyttäytyä t. toimia jkn kunniaa t. arvoa alentavasti, jkn kunnialle t. arvolle käyvästi; menetellä (toista kohtaan) niin, että se herättää toisessa pahastumista, närkästymistä; menetellä toisen tunteiden, vakaumuksen tms. vastaisesti, haavoittaa. | L. jkta puheellaan, käytöksellään. L. jkta tahallaan, tahtomattaan. L. jkta karkeasti, törkeästi, verisesti, sydämeen asti. Anteeksi, tarkoitukseni ei ollut l.! L:kaava sanonta, letkaus, kielenkäyttö, pila. L:attu aviomies. Sellainen on Jumalan l:kaamista. L:atun kosto. Solvauksesta rangaistaan myös sitä, joka toista l:atakseen soimaa tätä jo sovitetusta rikoksesta. - - onneton se, joka teitä huoneessani l:kaa KIVI. — L. jkn mieltä, tunteita. L. jkn kunniaa, ylpeyttä. L. jkn nimeä, muistoa. **b.** menetellä t. toimia jnk vastaisesti, olla vastoin jtak, ristiriidassa jnk kanssa, vahingoittaa, rikkoa, polkea. | L. jkn oikeutta. Kenenkään etua l:kaamatta. Vieraat lentokoneet l:anneet maan puolueettomuutta (lentämällä rajan yli). L. lakia, määräyksiä, sopimusta, sääntöjä. Puhelinsalaisuuden l:kaaminen. Taide ei saa l. moraalia. Säädyllisyyttä l:kaava teko. Sukupuolisiveyttä l:kaava rikos. Yleistä oikeuskäsitystä l:kaava teko. Ei ole hyvä l. perinnäisiä tapoja. — Kirjassa on paljon suorastaan järkeä l:kaavaa. Asiallisuuden vaatimuksia l:kaamatta. **c.** vaikuttaa häiritsevästi, epämiellyttävästi, häiritä. | Silmää l:kaava väriyhdistelmä. Sanapainon polkeminen l:kaa korvaa. Esityksen epäjärjestelmällisyys ei tässä tapauksessa l:kaa.

loukero[2] *s. harv.* loukko, sopukka. | [Ahdilta anotaan saalista] kalaisista kaartehista, / lohisista l:ista KAL. - - kun pääsisi johonkin maailman soppeen, korven l:on tai vuoren vinkaloon PÄIVÄR. - - vetäydymme me johonkin laivan monista l:ista AHO.

loukkaaja[16] *tek.* < loukata 2. | Haastoi l:nsa oikeuteen. Kotirauhan l.

loukkaamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[66] *omin.* **1.** *pass.* jota ei saa loukata t. *(harv.)* ole loukattu, koskematon. | Kunnia on pidettävä l:tomana. Jumalallinen järjestys on pyhä ja l. Vanhoja perinnäistapoja ympäröi l:tamuuden sädekehä. - - minä myös ahkeroitsen, että minulla aina olisi l. [= puhdas] omatunto UT. — *Lak.* oikeusjärjestyksen suojaama, erityistä oikeusturvaa nauttiva. | L. diplomaatti, alue. Tribuunit julistettiin l:tomiksi. Kirjesalaisuus on l. L:tomuudella tarkoitetaan tavallisesti valtion elimille tai julkisessa asemassa oleville henkilöille taattua erityistä suojaa. Tuomarin, valtiomuodon, kotirauhan l:tomuus. **2.** *akt.* joka ei loukkaa. | Harmiton, ketään l. esitys.

loukkaannuksissa *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) loukkaantuneena (ks. seur. 2.a). | Oli arvostelusta syvästi l:an.

loukkaan|tua[1*] *pass.v.; rinn.* loukkautua (ei kuit. merk:ssä 2. b). **1.** *konkr.* loukata itsensä, satuttaa itsensä, saada vamma, haavoittua, vahingoittua, vaurioitua, vioittua. | Hän l:tui pahasti. Kyynärpääni l:tui kaatuessani. L:nuttuaan hän joutui makaamaan sairaalassa. Onnettomuudessa l:tui useita henkilöitä. Kaikki l:tumiset vaativat asiantuntevaa hoitoa. — Melko *harv.* muista kuin ihmisestä ja eläimistä. | Tautiset ja l:tuneet perunat erotetaan. Hentoja taimia uhkaa l:tumisen vaara. Urkuja korjattaessa on varottava, ettei viritys l:nu. **2.** *abstr.* **a.** panna pahakseen, "ottaa itseensä", pahastua, närkästyä. | Herjaus, josta l:tuisi kuka tahansa. Hän ei kielloista pahoin l:tunut. L:nuimme kunniamme puolesta. Asiakas lähti l:tuneena pois. - - en huolinut siitä l. [että nauroivat] AHO. Ah, Heikki, älä l:nu minuun JÄRN. Ulrikki oli tunnossaan l:tunut heille KATAJA. **b.** *heng.,* vars. *vanh.* huomata (t. luulla huomaavansa) jkssa t. jssak jtak, jota ei voi hyväksyä t. ymmärtää, t. jtak paheksuttavaa t. vastenmielistä (ja luopua jksta t. jstak sen takia), pahentua; joutua horjumaan uskossaan t. uskollisuudessaan jkta t. jtak kohtaan, langeta epäuskoon ja luopumukseen. | Vaikka kaikki l:tuisivat sinuun, niin minä en koskaan l:nu UT. Autuas on se, joka ei l:nu Herran Jeesuksen parannusvaatimukseen AK. - - kun tulee ahdistus tai vaino sanan tähden, niin hän heti l:tuu UT. - - oppikoon olemaan l:tumatta kurjuuteensa AK.

loukkaantum|a[13] *s.* (*rinn.* loukkau(tu)ma) loukkaantumisesta aiheutunut vamma, vioittuma t. vaurio. | Luunmurtuma tai muu l. Tehokas lääke l:iin. Pienikin l. tekee juurikasvien talvisäilytyksen epävarmaksi.

loukkaantumat|on[57] *kielt.a.* Säilyä onnettomuudessa l:tomana.

loukkaantuvai|nen[63] *a.* -suus[64] *omin.* helposti loukkaantuva, loukkaantumaan herkkä. | Kovin l. ihminen.

loukkauma[13] *s.* = loukkaantuma.

loukkau|s[64] *teonn.* < loukata. **1.** vamman aiheuttava kolahdus, isku tms. ulkopuolinen syy; harv. tästä johtuva vamma, loukkaantuma; vrt. loukata 1. | Tärähdys tai muu ulkonainen l. voi aiheuttaa tulehduksen. Kalvo suojelee solua ravintohiukkasten aiheuttamia l:ksia vastaan. Luvuilla parannettiin mm. puun tai kiven l:sta. - - rangaistakoon jokainen, joka häneen teki kuolettavan l:ksen LK. **2. a.** toisen kunnialle t. arvolle käypä lausuma t. teko, solvaus, herjaus, häväistys; vrt. loukata 2. a. | Törkeä, verinen l. L. jkta kohtaan. Hän käsitti sanani henkilökohtaiseksi l:kseksi. Poika nieli kärsimänsä l:kset. - - l. oli käynyt niin syvältä tuon ylpeähenkisen talollisen sydämyksiin SILL. — *Yhd.* kunnianl. **b.** jnk vastainen, jtak loukkaava teko t. menettely, rikkomus (jtak vastaan); vrt. loukata 2. b. | Lain, puolueettomuuden, sopimuksen l. Pyhyyden l. L. hyviä tapoja vastaan. Tapahtui törkeä oi-

keuden l. Hovioikeus tuomitsee valtakunnan vapautta vastaan tehdyt l:kset. Menettelyä on pidettävä l:ksena moraalia vastaan. Tämä menettely -- on Suomen alueellisen koskemattomuuden ja kansamme itsenäisyyden l. AHO. — *Yhd.* oikeuden-, puolueettomuuden-, rajan-, sopimuksenl. **c.** häiritseminen, häiriö, järkytys; vrt. loukata 2. c. | Kylmät kylvyt ovat vanhenevalle ruumiille raju normaalitilan l. **d.** *heng.* pahennus; vrt. loukkaantua 2. b. | Suntio varokoon, ettei ole l:kseksi epävakaalla käytöksellään. Risti ja sijaiskärsimys ovat heille l:kseksi. -- että te Kristuksen päivään saakka olisitte puhtaat ettekä kenellekään l:kseksi UT.

loukkaus|kivi *s. kuv.* vaikeuksia tuottava, pahennusta aiheuttava, koetukselle paneva seikka; kompastuskivi; vrt. koetinkivi. | Ja hän [Herra Sebaot] on oleva pyhäkkö, hän l. ja kompastuksen kallio VT. Sakramentit saivat protestanttisessa kirkossa väistyä, ne kun olivat järjen l:kiviä. Mutta tuo sinun jäykkyytesi -- on juuri se l., johon olet kompastunut PÄIVÄR. Heti kohta, "Mehiläisen" ensimmäisen vuosikerran ensimmäisessä numerossa ajoi Lönnrot l:kivelle AHO. -- tuntuu siltä -- kuin äidin rikokset l:kivinä peittäisivät koko hänen elämäntiensä TALVIO. **-sana** *s.* loukkaava sana. **-vamma** *s.* tapaturmavamma. **-vuo|si** *s. harv.* huonotuloinen vuosi, osittainen katovuosi. | Lääni kärsi lyhyenä ajanjaksona neljätoista kertaa l:den.

loukkautua[44] *v.* ks. loukkaantua.

loukkautuma[13] *s.* = loukkaantuma.

loukkautumus[64] *s. harv.* loukkaantuminen, loukkaantuneisuus. | Minä tahtoisin nähdä, -- mikä kauhistus ja siveellinen l. kuvastuisi hänen kasvoillaan AHO.

louk|ko[1*] *s.* Merk.-ryhmien ero ei ole aivan selvä. **1.** nurkka, soppi, sopukka, lokero. | Pirtin, uunin, kaapin l. Uunin ja oviseinän välissä on l. puita varten. Käsikiviä säilytettiin aitan l:ossa. Hävetä l:ossa. -- tajuttomana makasi sängyn l:ossa ALKIO. Tässä vanhassa talossa oli paljon l:koja ja komeroita, jotka tarjosivat lapsille tilaisuuden leikkeihin KOSKENN. — *Kuv.* Zola paljastaa säälimättä todellisuuden pimeimmätkin l:ot. [Naiset] ovat viskanneet viuhkansa l:koon [= pois, menemään] AHO. — *Yhd.* aitan-, pirtin-, uuninl.; ikkuna-, karsinal.; puu-, roju-, romul. **2.** *us. halv.* kolkka, perukka, kulmakunta, syrjäseutu. | Pitäjän l. Se paikkakunta on ummehtunut pikku l. Sittenpä tietänet, kun joka l:on koluat. En minä ole salaa puhunut pimeässä maan l:ossa VT[V]. — *Yhd.* metsäl. **3.** kolo, aukko; onkalo, luola. | Vuoren l. Ison kiven l. Pimeitä vinkaloita ja l:koja. Mörkö tuntui istuvan joka louhen l:ossa. [Sisilisko] pujahti muurin l:koon LEHT. Myyrän l. oli lähellä peukaloisen piilopaikkaa *TARK. — *Kuv.* Mutta monta tuhon l:koa voi mies täällä kohdata aatoksiensa retkillä KIVI. **4.** par. loukku 2.

louk|koa[1*] *frekv.v. harv.* < loukata. | Täällä on niin pimeä, etten näe vähääkään eteeni ja l:on itseni palasiksi PÄIVÄR. -- ettei Hilman tarvitse pimeässä hapuilla eikä vanhan viikuksen lehtiä l. SILL.

loukkokaappi *s. murt.* nurkkakaappi.

louk|ku[1*] *s.* **1.** pellavan, hampun ym. kehruukasvien käsittelyssä käytetty koje, jolla korren puumainen aine, ns. luut, muserretaan rikki ja täten irrotetaan kuiduista. | Vanhanaikaisen l:un kiinteässä emäpuussa on kolme ja liikkuvassa kannessa kaksi hammasta. L:kuja on kahden suuruisia: raskas rouhintal. ja pienempi lihta eli lipsu. Puurullilla varustetut uudenaikaiset l:ut käyvät käsi-, hevostai sähkövoimalla. — *lyödä loukkua* kalista, kolista; täristä, tutista. | Hampaat, leuat, sääret lyövät l:kua. Salmelan polvet l:kua löivät CANTH. Rappuja laskeutuessani heilahtaa yhtäkkiä koko talo, ovet lyövät l:kua AHO. — *Yhd.* hamppu-, pellaval.; kone-, käsil.; puul.; kansi-, levy-, rulla-, saha-, valssi-, vetol. **2.** *mets.* pyydys, jonka pääosana on koholle viritetty yksi- t. useampipuinen "kansi", joka pudotessaan surmaa eläimen, loukas; vrt. sadin, rita, kaha, lisku. | L:ussa on tavallisesti kansipuita vastaava määrä kynnyspuita. Lintu käy l:kuun. Karhu oli saatu l:ulla. Mutta aitaanpa jätettiin sopivia läpiä ja reikiä, joihin rakettiin raskaita l:kuja monen jäniksen kuolemaksi KIVI. — *Kuv.* Hän lankesi paholaisen virittämään l:kuun. Joutuipa mies l:kuun 'pahaan pinteeseen'. -- sillä hän oli päätähavin langennut rakkauden l:kuun KALLAS. Hyvä oli, että roistonalku joutui ajoissa l:kuun TOPPILA. — *Yhd.* ahman-, hiiren-, jäniksen-, karhun-, kärpän-, rotanl.; jousi-, kaha-, vesil.; kärpäsl.; kuolemanl.; miina-, sukellusvenel.; aaltol. **3.** *harv.* = loukko 3. | Vuoren l. **4.** *murt.* hirteen t. lautaan veistetty kolo t. ura esim. salvaimissa. | Seinähirteen tehdään viistokylkinen l.

loukku|a[1*] *onom.v.* kalista, kolista, kolkkaa, lonkkua. | Hampaat l:vat -- vuoret l:i, paaet paukkui KAL. -- hän kuuli askelia porstuan l:villa laudoilla AHO.

loukku|kangaspuut *s. mon. kansat.* runko-osiltaan pellavaloukkua muistuttavat vanhanaikaiset kangaspuut, pelsimet. **-pyynti** *s. mets.* loukulla tapahtuva riistanpyynti. **-saha** *s. tekn.* puutyöhön käytettävä käsisaha, jonka ohut terä on jännitetty puisen kehyksen keskelle.

loukut|a[39*] *v. harv.* = seur. | [Pellava] pian luista luistettihin, / loteasti l:tihin KAL.

loukut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** käsitellä pellavia, hamppuja tms. loukulla. | Liottamisen jälkeen pellava l:etaan. L:uksen tarkoituksena on irrottaa päistäret kuiduista. L:ettu pellavakimppu. L:tamista suoritetaan nykyisin myös koneellisesti. **2.** lonkuttaa, lonksuttaa, kolkuttaa, kolisuttaa; lonkkua, kolista, kolkkaa; lonksua, täristä, tutista. | Tyttö l:taa kehtoa epätasaisella lattialla. Myrsky l:ti tapulin luukkuja JÄRVENT. — Kangaspuut l:tivat melkein joka tuvassa. [Pieni poika] juosta kipitti l:tavin leuoin HAANPÄÄ. — *Kuv. ark.* L. leukojaan [puheesta]. Eikä hänellä taas ollut halua -- ruveta kuuntelemaan vaimon l:uk-

sia E.JAAKKOLA. Koira haukkua l:taa 'louskuttaa, luskuttaa'.
loukuttaj|a[16] *tek.* < ed. | Lihtaajien ja l:ien hikinen iho oli paksunaan -- tomua NUOLIV.
loukutuskone *s. kut.* Käsin pyöritettävä l. Pellavatehtaan iso l.
louna[11] *s.*, melko *harv.*; vrt. lounas. **1.** keskipäivä, puolipäivä. | L. tuli, kolmatt' ei vain kuulu *CAJ. **2.** päivällinen, puolinen, lounas. | Syötiin tukeva l. **3.** = lounas 1.a. | Kun aurinko on l:a lähennyt J.REIJONEN.
lounaanpuoleinen *a.* myös ⌒. | L. tuuli.
lounai|nen[63] **1.** *s.* **a.** = lounas 1.a. | Tuuli puhaltaa l:sesta. Kirkon suunta oli l:sesta koilliseen. L:sta kohti. — *Yhd.* etelä-, länsil. **b.** lounaistuuli. | -- ja l. liehtoi ihanasti KIVI. -- lanteensa lainehtivat kuin Laukeaman vedet l:sella JÄRVENT. **2.** *a.* lounaassa t. lounaaseen päin oleva, lounaasta tuleva, lounais-. | L. raja, rantamaa, seinä, taivas. Maamme l. saaristo. L. tuuli. Hitaasti eteni laaja lautta pitkin l:sen vesistön selkiä SILL. — *Yhd.* etelä-, länsil.
lounais- lounaassa, lounaispuolella t. lounaaseen päin oleva, lounaasta tuleva. **-hämäläi|nen** *a.* ja *s.* -syys *omin.* L:set murteet. **-kolk|ka** *s.* Maamme l:an väestö. **-kulma** *s.* Vesistön l. **-kärki** *s.* Alaskan niemimaan pitkä l. **-monsuuni** *s. maant.* lounaasta puhaltava monsuunituuli. **-murre** *s.*, tav. *mon.* vars. suomen kielen länsimurteisiin kuuluvista Turun ja Porin läänin eteläosissa puhutuista murteista. **-murteinen** *a.* lounaismurteisiin kuuluva, niille ominainen. **-myrsky** *s.* **-nurkka(us)** *s.* Saaren l. **-osa** *s.* Kaupungin l. **-puol|i** *s.* Maamme l:ella. **-rannikko** *s.* **-ranta** *s.* **-reuna** *s.* **-rinne** *s.* **-suomalai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* Hän on l. L. heimo. Agricolan kielen l:suus. **-suomi** *s.* suomen kielen lounaismurteista. **-tuul|i** *s.* lounaasta puhaltava tuuli, lounainen. | Purjevene viiletti l:essa.
louna|s[66] *s.* vrt. louna. **1. a.** etelän ja lännen keskivälissä oleva ilmansuunta, lounainen, länsietelä. | Tuuli käy l:asta. Suomi rajoittuu l:assa Itämereen. Lähti l:sta kohti. L:an ranta 'lounainen horisontti'. Lonkui päivä l:hasen, / kiertyi keski-illoillensa KAL. -- taivaan aurinko, matkalla l:asta länttä kohti SILL. — *Yhd.* etelä-, länsil. **b.** lounaistuuli. | Lauha l. henkii. -- yhä virkenevä l. on jo kuivannut verkot AHO. **2.** puolipäivän maissa syöty ateria, päivällinen, puolinen; tav. etenkin kaupunkilaisoloissa n. klo 13 syöty ateria, aamiaipäivällinen, englantilainen lounas, lunch. | Mennä l:alle. Tarjota l. L:aseen kuuluu melkein samat ruoat kuin päivälliseenkin. -- lohisiksi l:hiksi, / iltaruoiksi isoiksi KAL. — *Yhd.* sunnuntail.; jäähyväis-, liike-, perhe-, päättäjäis-, toveril.; pikal.
lounas|aika *s.* lounasaterian aika. **-huone** *s.* Hotellin l. **-kutsut** *s. mon.* Ministerin l. **-liina** *s.* Pöydälle levitettiin kirjava l. **-paikka** *s.* Suosittu l. **-puku** *s.* miesten aamupäiväpuku, johon kuuluu musta lyhyt takki ja juovikkaat housut. **-pöy|tä** *s.* Nauttia l:dän antimia. **-ruoka** *s.*
lounast|aa[2] *s.* syödä lounasta. | L:imme ravintolassa.
lounas|tauko *s.* Kokous jatkui lyhyen l:tauon jälkeen. **-tun|ti** *s.* Käyn l:nilla kotona. **-tuul|i** *s.* lounaistuuli. | -- lämpiminä l:en päivinä AHO. **-vieras** *s.*
lounat[74] *s. murt.* lounas. *(1. a.)* Laiva luovi l:ta kohti. *(b.)* Lenseä l. puhaltaa KIANTO. *(2.)* -- emmekä pyydelleet l:ta tässä hotellissa KIANTO.
lounatuul|i *s.* lounaistuuli. | -- terve, lämpimät l:et LEINO.
louska|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* loksahtaa, losahtaa. | Leuat l:htivat kiinni.
louskautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | L:i oven kiinni.
louske[78] *s.* loksahtelu. | Kavioiden l. Kuului hurttien murinaa ja hampaiden l:tta.
lousku|a[1] *onom.v.* -nta[15*] *teonn.* loksua, lonksua, losahdella. | Kalossit, jäsenet l:vat. -- hampaaton leuka l:u *MANN. -- ja Saatanan ansaraudat / yhä l:vat siellä JYLHÄ.
louskut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Pedot l:telivat kamalia leukojansa.
louskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < louskua. | L. hampaitaan, leukojaan. L. kahta lautaa vastakkain. Kone [kutoa] l:taa kangasta. Koira haukkua l:taa. — *Kuv. ark.* Mitäs siinä l:at [= nalkutat, haukuskelet], vai käykö kateeksi?
lout|ti[4*] *s. harv.* alanko, alava ja tasainen maa, ruohokenttä; vars. kylän yhteismaa, josta otettiin savea. | Hän huuteli huikeasti, ja -- riihi lakealla l:illa kaikui KIVI.
louve[78*] *s.* → loue.
loveenlankeaminen *s.* tav. ⌒; ks. lovi 2.b.
lovelli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < lovi. | L. veitsi on teroitettava. Kaaliperhosen toukka syö lehtien laidat l:siksi. Tärisevä kaira tekee l:sen reiän.
love|ta[36] *v.* tehdä lovi(a), lovistaa, lovittaa, pyältää, pykälöidä. | Rohkan piit tehdään usein samasta puusta l:amalla. L:ttu hirren pää. Lautaan l:ttu pykälä. L:amalla tehty nurkkaliitos. Ratapölkkyjen l:aminen. L. matkalippu. Porot merkitään l:amalla korvat. — *Kuv.* [Saat] minunkin voirahojani l., ellei omasi riitä KARHUM.
loveton[57] *kar.a.* < lovi. | L. partaveitsen terä.
loveu|s[64] *s.* lovistus, lovitus. **1.** loveaminen. **2.** loveamalla tehty kolo, uurre tms. | Puuta kaadettaessa hakataan runkoon kirveellä l. L:ksen ja sahauksen yhtymäkohtaan tukkia kaadettaessa jäänyt "räiskä" poistetaan. Metallisauvaan tehty l. — *Yhd.* tyvil.
lov|i[8] *s.* **1.** esineen pinnassa t. reunassa oleva (tav. pienehkö) syvennys, kolo, kuoppa, pykälä. | Syvä, matala, terävä l. Hampaaseen syntynyt l. Veitsen terään lohjennut l. Hakata, leikata, sahata jhk l., l:ia. Leikkasi kakkuun ison l:en. Toukka on syönyt lehden reunaan l:en. Postimerkin reunan hampaat ja l:et. Pyörän hammas uppoaa toisen pyörän vastaavaan l:een. Porot merkitään leikkaamalla niiden korvaan l:ia. Tuossa oven edessä, jossa on syvä l. lattiassa, ovat sukupolvet seisoneet AHO. Jouni teki suuren l:en viilipyttyyn JÄRVENT. — Kellon kuoret ovat l:ella. Syville

l:ille kolhiutunut terä. L:ille leikattu paperinreuna. — *Kuv.* Tänä talvena on isketty aika l. Suomen metsävaroihin. Menoerä, joka teki pahan l:en kukkaroon. — *Yhd.* hammasl.; salvain-, sinkkausl.; tähtäinl.; kärkil. **2.** sisäpaikallissijoissa adv:n tavoin. **a.** *harv.* salassa, piilossa olemisesta. | - - sain sanat salasta ilmi, / julki luottehet l:esta KAL. **b.** Langeta l:een [vars. alkukantaisten kansojen noidista yms.] 'joutua t. saattaa itsensä hurmos-, tainnostilaan, jossa sielun luullaan poistuvan ruumiista'; *kuv.* ylenmääräisestä ihastumisesta, haltioitumisesta yms. L:een langennut šamaani. Noita kyseli asiaa haltijoilta l:essa [= loveen langenneena] ollessaan. Teos, jonka edessä arvostelu suorastaan lankesi l:een. — Nouse, luontoni, l:esta, / haon alta haltijani KR. Yhtäkkiä nousi äijän luonto l:esta [= hän sai rohkeutta, terästäytyi] ALKIO.

lovinen[63] *poss.a.* L. pinta, puukon terä, lehti. — *Yhd.* syvä-, tiheäl.; viisil.

lovi|päinen *a.* L. pyrstöevä, litu. Taviokuurnan pyrstö on l. **-reunainen** *a.* L. kaalinlehti. **-sol|a** *s. maant.* Vuorijonon matalia kohtia sanotaan l:iksi.

lovist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä lovi(a), loveta. | L. lauta, ratapölkky, junalippu. Kesäsydännä isommat puut l:etaan, mutta ei kaadeta.

lovit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = ed. | Kirveellä l:ettu hirsi. Sahan hampaiden kaltainen l:us.

-lti [-i'] adverbinjohdin, jolla a:eista muodostetaan määrää ilmaisevia adv:eja: kosolti, laajalti, lavealti, niukalti, ohuelti, pitkälti, viljalti (niiden asemesta käyt. us. myös vastaavien kantasanojen yks. abl:a).

luaslauta *s. kansat.* vanhan suomalaisen savuuunin (kiukaan) kehälauta. | - - kiukoa meren kivistä, / l. lumpehista KANT.

lubrikaattori[5] *s. tekn.* eräitä koneiden voitelulaitteita. | L:t syöttävät öljyn koneeseen tavallisesti höyryn avulla.

lude[78*] *s.* nivelkärsäisten lahkoon kuuluvia litteäruumiisia hyönteisiä, joilla on pistävä imukärsä; vars. Cimex lectularius, asuinhuoneissa syöpäläisenä elävä siivetön lude eli lutikka. | Punaisen ruskea l. L. puree, mee verta. Luteiden hävittäminen. Luteen haju. Sängyssä kuhisi luteita. — *Yhd.* keto-, lehto-, lumi-, metsä-, niitty-, nurmi-, tarha-, vesil.; apila-, kaali-, lanttu-, marja-, omenal.

lueettinen[63] *a. lääk.* kuppainen, syfiliittinen.

lueksi|a[17] *frekv.v.* lueskella. **1.** L. lehteä. L. ennen nukkumaan menoa. Mitä kirjaa se Kunilla tässä kuului äsken l:van? KIANTO. **2.** harvemmin: opiskella. | - - oli tammikuusta kesäkuuhun Turussa l:massa TARK. - - jos hän panisi töpinäksi ja alkaisi l.? KARHUM.

luenno|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* pitää luento(ja), tav. korkeakoulussa, opistossa tms. | Yrjö Aukusti Wallin l:i dosentiksi tultuaan yliopistossa itämaisia kieliä. Tältä alalta ei opistossa ole l:itu vuosikausiin. Hänen l:imisensa on varsin mukaansatempaavaa. — *Kuv.* Savolaistuttavamme saattaa l. [= jaaritella] kaiket päivät.

luennoija[11] *tek.* = luennoitsija.

luennoimis|kieli *s.* L:kielenä on suomi. **-velvollisuu|s** *s.* Professorille on myönnetty vapautus l:desta.

luennoitsija[11] *tek.; rinn.* luennoija. **1.** luennon t. luentojen pitäjä. | Yliopistossa vieraileva l. **2.** henkilö, joka ammatikseen pitää luentoja jltak määräalalta. | Tilaisuudessa esiintyy l. N.N.

luen|ta[15*] *teonn.* < lukea. **1.** lukeminen, luku. | Huoneesta kuului l:taa. Harrastaa Raamatun l:taa. — Sähkömittarin l. suoritetaan neljästi vuodessa. — *Yhd.* raamatunl.; mittarinl. **2.** suorasanaisen kirjallisen tuotteen taiteellinen esittäminen, kaunoluku. | Näyttelijä N.N. esittää tilaisuudessa l:taa. Harrastaa, opiskella, opettaa l:taa.

luen|to[2*] *s.* etenkin korkeakouluopetuksessa ja vapaassa kansansivistystoiminnassa pidettäviä, laajempaan sarjaan kuuluvia esitelmiä; tilaisuus, jossa sellainen pidetään. | Historian, hallinto-oikeuden, fysiologian l. Yleistajuinen l. Pitää l. Kuunnella l:toja. Seurata estetiikan ja taidehistorian l:toja. Käy l:noilla pari kertaa viikossa. — *Yhd.* anatomian-, kirjallisuudenl.; seminaari-, yliopistol.; alkajais-, avajais-, johdanto-, koe-, vierailul.

luento|aine *s.* Fonetiikka yliopiston l:aineena. **-jakso** *s.* L. uskontopsykologian alalta. **-kiel|i** *s.* Suomi hyväksyttiin l:eksi. **-kurss|i** *s.* **1.** Lapin kielen l. **2.** tav. *mon.* Kansan valistamiseksi järjestetään l:eja. Sahatyönjohtajien l:it. **-lautakunta** *s.* Valtion l. johtaa kansantajuistieteellistä luentotoimintaa. **-matka** *s.* **-muistiinpano** *s.* Monistettuja l:ja myytävänä. **--ohjelma** *s.* Yliopiston vahvistettu l. **-päiv|ä** *s.* **1.** Dosentti N.N:n l. on keskiviikko. **2.** tav. *mon.* Maanviljelysseuran järjestämät l:ät. Olla l:illä. **-sali** *s.* auditorio. | Yliopiston suuri l. — Cygnaeuksen l:t olivat täydemmät kuin kenenkään toisen yliopistonopettajan KOSKENN. **-sarja** *s.* Professori N.N. pitää tällä lukukaudella l:n valtio-opista. **-tilaisuu|s** *s.* Järjestää l:ksia alan ammattimiehille. **-toiminta** *s.* Yhdistys harjoittaa kansantajuista l:a. **-tunti** *s.* Opiston johtajan l. Kurssi sisältää 50 l:a. **-velvollisuus** *s.* luennoimisvelvollisuus. **-vihko** *s.*

lues[64] *s. lääk.* kuppatauti, syfilis.

lueskelija[11] *tek.* < seur.

lueskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< lukea) lueksia. **1.** lukea, tav. vähän kerrallaan, silloin tällöin, hiljallensa. | L. sanomalehteä. L:ee kirjaa sieltä täältä selaillen. Olen viime aikoina l:lut Goetheä. - - kävelin - - l:len hautakirjoituksia AHO. Kovin ahkerasti olet ruvennut l:emaan LINN. **2.** opiskella (vars. hiljalleen), harjoittaa opintoja, lukuja. | L. yliopistossa. L. matematiikkaa. Tuli Helsinkiin l:emaan. - - l:ee paraikaa vaivaista kandidaattiansa KIANTO. **3.** *harv.* laskeskella (yhteen). | - - l:i paperirahoja lauantaisin kunnan säästöpankissa KARHUM.

luet|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* **1.** mainita t. esittää useita yhteen kuuluvia esineitä t. asioita peräkkäin. | L. esimerkkejä, eri tapauksia. L:tele Jaakobin pojat! Niitä on liian paljon l:eltavaksi. Pahoja töitäs l. mielit? KIVI. Kaikkeen siihen, mitä tohtori Luther katkismuksessaan

l:telee jokapäiväiseen leipään kuuluvaksi SILL. 2. *vanh.* laatia luettelo jstak, luetteloida. | Kuolinpesän l:teleminen. Kaikki omaisuus - - pitää kirjaan l:eltaman LK.

luetelma[13] *s.* luettelo. | Laatia l. havaituista väärinkäytöksistä.

luet|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* (< lukea) panna lukemaan, antaa lukea. **I. 1.** vrt. lukea I. a. asiaobj:n ohella. | L. kirje jklla. L. raamatunhistoriaa, satuja, suomen kielen lauseoppia. Kalevalan l:taminen. L. ulkoa, sisältä. Moni kurssin kohta on sivuutettava vain kertaalleen l:tamalla. - - vannotan teitä Herran kautta, että l:atte tämän kirjeen kaikille veljille UT. **b.** henkilöobj:n ohella; us. tutkia jkn lukutaitoa antamalla hänen lukea; kuulustella jkn tietoja (vars. kristinopin taitoa kinkereillä). | L. lapsia. Lukkari kovin l:ti, / kirkkoherra kiinteästi KANT. - - mökkiläiset l:ettiin järjestään, mutta talokkaita valikoiden ALKIO. **2.** vrt. lukea I.1.b. **a.** antaa loitsia. | L:athan itsekin nuolesi Panulla AHO. **b.** siunauttaa. | - - ja saivat vielä hautasijankin l:etussa maassa AK. Eihän sillä [pastorilla] voi l. hautaa pumpulipaalin yli! AHO. **II.** laskettaa; vrt. lukea II. | L. metsänsä. - - kruunu l:taa joka puun KATAJA.

luettaj|a[16] *tek.* < ed., vars. I.1.b. | L:ina kinkereillä olivat tavallisesti rovasti, kanttori ja suntio. Hän oli tunnettu sävyisäksi l:aksi.

luettavuu|s[65] *s.* kirjoitusmerkkien, tekstin, kirjallisen tuotteen ulkomuodon t. esitystavan selvyys t. nautittavuus lukemisen kannalta, luettuna. | Merkkien, kirjainten, käsialan, teoksen l. Kirjaimien l:tta häiritsevät koristukset. Kirja on tullut luettelomaiseksi ja siten menettänyt esteettistä l:ttaan.

luettelemus[64] *s. lak. vanh.* luettelointi; *harv.* luettelo. | Kunnan kassojen l.

luettelo[2] *s.* kirjoitettu t. painettu, tav. jllak tavoin yhteen kuuluvien henkilöiden, esineiden, asioiden, tapahtumien tms. luetelma; vrt. lista, katalogi, rekisteri, indeksi, inventaari(o), diaari, matrikkeli. | Pitkä, yksityiskohtainen, kronologinen l. Kuvien, kuulutusten, rippilasten, muuttaneiden, työttömien, kuolleiden l. Koulun oppilaiden l. L. mitoista ja painoista. Inventaari sisältää l:n pesän varoista. Postimerkin arvon saa selville mm. Zummsteinin l:sta. Laatia, tehdä l. jstak. Pitää l:a. Kirjoittaa, merkitä, panna, ottaa l:on t. l:ihin. Poistaa l:sta. Hänen nimensä on yhdistyksen l:ssa. Lokakuun 5. päivänä 1822 Snellman kirjoitettiin Turun yliopiston l:on. Vakinaisen väen l:ihin merkityt upseerit. Varastoista on pidettävä tarkkoja l:ja. — *vapaa luettelo* luettelo tavaroista, joita ei saa julistaa sotakieltotavaraksi. — *musta luettelo* tav:mmin musta lista. — *valkoinen luettelo* työlakosta vapaiden työpaikkojen luettelo. — *Yhd.* asukas-, avustaja-, henki-, henkilö-, jäsen-, lääkäri-, matkustaja-, miehistö-, oppilasl.; ammatti-, asia-, esine-, kirja-, laiva-, nimi-, ohje-, osoite-, puhelin-, sisällys-, yhdistysl.; korjaus-, lyhennys-, lähde-, painovirhel.; ansio-, rikos-, syntil.; jako-, kanto-, kutsunta-, palkkaus-, peru-, rästi-, taksoitus-, tappio-, vaali-, vero-, voitto-, äänestysl.; hinta-, irtaimisto-, kalusto-, liike-, myynti-, omaisuus-, tavara-, varastol.; ennätys-, osanottaja-, palkinto-, tulosl.; aakkos-, lisä-, yleisl.; kortisto-, kortti-, lippul. **2.** *erik.* se suurten puhelinkeskuksien osasto, jossa pidetään luetteloa puhelimen haltijoista ja joka vastaa yleisön numerontiedusteluihin. | L:on pyrkiessään tilaajan on kierrettävä numerot 012 tai 013.

luettelohin|ta *s. liik.* hinta- t. tavaraluettelossa mainittu hinta. | Tehtaiden l:nat. Tavarat myydään alle l:nan.

luetteloi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* laatia luettelo jstak, panna, merkitä, kirjoittaa luetteloon t. luetteloihin, merkitä t. viedä kirjoihin. | L. kirjasto, toisinnot, maan asukkaat, velat. Oppivelvollisten lasten l:nti. Ilmoittaa tulonsa l:tavaksi. Varatuomari N. N. määrättiin l:maan pesän varat ja velat. L:va tyyli.

luetteloija[11] *tek.* = luetteloitsija.

luetteloimis|maksu *s.* luetteloon merkitsemisestä suoritettava maksu. **-työ** *s.* Alueen kasviston l:n suorittaja. Kokoelmien, käsikirjoitusten, taivaankappaleiden l.

luetteloitsija[14] *tek.*; *rinn.* luetteloija. | Lähdekirjallisuuden l.

luettelo|järjestys *s.* Noudattaa aakkosellista l:järjestystä. **-kortti** *s.* kortti, joka sisältyy t. on tarkoitettu käytettäväksi luettelon sisältävään kortistoon. | Kirjaston luettelo sisältää lähes 60.000 l:a.

luettelomai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L. esitys, selostus, luonnos. Aiheen käsittelytapa on kuiva ja l. Teos on kirjoitettu l:sesti. [Tekijän] yksityiskohtaisuus on kuitenkin kaukana - - kuolleesta l:sesta pikkupiirteisyydestä KOSKENN.

luettelo|numero *s.* Tilattaessa on mainittava tavaran l. **-teo|s** *s.* luettelon t. luetteloja sisältävä teos. | Taidekokoelmia esittelevä l. "Suomalainen kirjallisuus"-nimisen l:ksen lisäosa.

luetut|taa[2*] *fakt.v.* = luettaa. | L:ti itselleen Raamattua. Pitäjäläiset l:tivat papilla yksityisiä tiedonantojaankin. — L:an [= arvioitan] metsäni.

luffa[11] *s.* **1.** Luffa, Afrikan ja Aasian troopillisissa osissa kasvavia ja vars. Amerikassa viljeltyjä kurkkukasveja, joiden hedelmien seinämissä on tiheä niinikuituverkko. **2.** ed. kasvin hedelmän kuivattu, kurkun muotoinen niinikuituverkko, josta valmistetaan pesimiä ym., luffasieni. **-sieni** *s.* = ed. 2.

lugino[2] *s. rak.* rautakuonan t. koksimurskan ja kipsin, liiman ja veden seosmassa, josta valmistetaan esim. väliseinien rakentamiseen käytettyjä levyjä. **-levy** *s.* luginomassasta tehty levy. **-massa** *s.*

1. **luha**[11] *s. kut.* kangaspuiden t. kutomakoneen liikkuva osa, johon kaide eli pirta asetetaan. | Tavallisissa kangaspuissa l. riippuu ylhäällä olevasta tuesta, uudemmissa l:n tuki on alhaalla. Kutomakoneen l:t. Kude liitetään kankaaseen l:n iskulla, l:a heilauttamalla. — *Yhd.* pysty-, riippu-, suoral.; heittol.; nauhal.

2. **luha**[11] *s. murt.* luuva.

luhdik|ka[15*] *s. murt.* mesimarja, mesikka. | Ojas-

sa kasvaa l:kaa. Poimi mättään vierestä muutaman l:an.

luhdillinen[63]. **1.** *poss.a.* < luhti. | L. aitta, talli. **2.** *s. harv.* luhdin täysi. | L. kapioita.

luhdin|portaat *s. mon.* - - vanha aika viipyy niiden kuisteissa ja ykspuisissa l:portaissa SILL. **-sola** *s.* luhtirakennuksen etuseinän yläosasta ulkoneva käytävä, jonka seinä erottaa itse luhdista, luhdin rinta.

luhditon[57] *kar.a.* < luhti. | L. aittarakennus.

luhist|aa[2] *v.* **1.** painaa t. sortaa kasaan, saattaa luhistumaan; ruhjoa, murskata, musertaa. | Hölmöläiset l:ivat koko pirttinsä muka lisää valoa saadakseen. Hyökyaalto on l:anut kaksi kylää. Neiti Smarin istui hartiat syvälle kumarassa kuin l:avan painon alla PAKK. — *Kuv.* Vallankumous l:i tsaarin-Venäjän sotilasmahdin.

luhistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) painua kasaan, sortua, romahtaa, lyyhistyä, lätistyä. | Rakennus, silta, seinä l:u. L:maisillaan oleva portti. Talot paloivat, katot l:ivat. Pelättiin koko kirkon l:van. L:nut ojan reuna. Uunissa olivat puut jo kekäleiksi l:neet AHO. - - kangaskumpareella oli ränstynyt, l:va mökki HAANPÄÄ. - - l:neet saapasvarret vedettiin suoriksi SEPPÄNEN. — Ulla ihan l:i kokoon PAKK. — *Kuv.* ja *abstr.* murtua, sortua, raueta tyhjiin, mennä myttyyn. | Yritykset l:ivat. Vihollisen vastarinta l:i. Taistelusuunnitelma l:i kokoon. Harhakuvitelmat l:vat. Kapitalistisen talousjärjestelmän l:minen. Ruumiillinen ja henkinen l:minen. - - työmme tulokset näyttivät l:van raunioiksi AHO. - - hermosto tahtoo itsepäisistä ponnistuksista huolimatta l. ja voimat loppua ALKIO.

luhistuma[13] *s.* **1.** luhistunut kohta, sortuma. | Valtaojan l:t on ajoissa korjattava. **2.** luhistuminen. | Rakennustyömaalla sattunut uhkaava l.

luhistuttaa[2*] *kaus.v.* (< luhistua) luhistaa.

luhnitt|aa[2*] *deskr.v.* hitaasta liikkumisesta. | Kävellä l. Oli alkanut sataa lunta, harmaista pilvistä l:i sitä hitaasti, äänettömästi ja raskaasti AK.

luho|na, -ksi *adv. harv.* murskana, mäsänä. | - - kusta luu l:ksi mennyt, / siihen luuta luikahuta KAL. - - hakkasi hyvän ruunan miltei l:ksi LEINONEN.

luh|ta[11*] *s.* **1.** vesiperäinen t. keväisin tulvan valtaan jäävä rantaniitty; alava, vetinen niitty; luonnonniitty. | Laakea, vetelä l. Oltiin heinänteossa l:dalla. — *Yhd.* joki-, järvi-, ranta-, suol.; jäkki-, saral. **2.** *murt.* saraheinä. | - - korpi, joka työnsi polvenkorkuista l:taa KATAJA.

luhta|heinä *s.* luhdalla kasvava heinä; sara. | Ladot täynnä apilasta, pielekset pullollaan l:heinää AHO. **-huitti** *s.* Porzana porzana, lieju-kanojen heimoon kuuluva meillä harvinainen lintu, kaislarääkkä.

luhtai|nen[63] *poss.a.* L. niitty. | - - kalat lyövät leikkiään l:silla rannoilla AHO.

luhta|kaali *s.* = litukka 1. **-lato** *s.* luhtaniityllä oleva lato. **-niitty** *s.* = luhta 1. | Kostea l. **-rant|a** *s.* L:ojen reunustama lahti. **-rantainen** *a.* L. joki, lampi.

luh|ti[4*] *s.; rinn. murt.* lutti. **1.** kaksikerroksisen ulkorakennuksen (tav. aitan t. tallin) välikatoton, us. ns. rinnalla eli solalla varustettu, yksi- t. useampihuoneinen yläkerros; tässä yläkerroksessa oleva, vaatevarastona t. (tav. nuorten naisten) makuupaikkana käytetty huone. | Aitan, tallin l. Nukkua l:dissa. Inkeri ihana neito / istui l:tinsa solassa KR. — *Kuv.* Poveni paisuu ja nostaa minut ylös korkeuden l:tiin KIVI. — *Yhd.* aitan-, tallinl.; heinä-, vaatel.; naisten-, renkienl. **2.** *harv.* ullakko, lakka, parvi. | Tuvan l.

luhti|aitta *s.* Tanhuaa reunustaa rivi l:aittoja. Missä lie kähminyt l:aitan yläparvilla HAARLA. **-rakennu|s** *s.* Erillinen l. Monihuoneiset l:kset.

luh|toa[1*] *v. harv.* ruhjoa, murskata, musertaa. | Jos rikkoisin tään liiton, mua taivas rankase, / ja l:do luuni tuhkaks' ja tuuleen viskele! A.OKSANEN. — *Kuv.* Söi l:toi ahnaasti puolet KS.

lui|della[28*] *v. harv.* liukua. | Soutelevat, l:televat KAL.

luihaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | - - katsoa l:teli vihaisesti heidän jälkeensä TOPPILA.

luihautt|aa[2*] *v.* katsahtaa vihaisesti, epäluuloisesti, luimauttaa. | Katsoa l. alta kulmain. L:i myrkyllisen katseen. Mies kääntyy, silmätä l:aa rääkyjää TOPPILA.

luihkais|ta[24] *mom.v. harv.* < seur. | - - l:ee kerran huikealla äänellä peloittaakseen Häntyriä seuduilta pois KIVI. - - l:e riemu rinnastasi ulos! KIVI.

luihka|ta[35] *v.,* melko *harv.* huutaa (kovalla äänellä), kiljua, kirkua, parkua, luikata, huikata. | Ja koska l:an, silloin vetäkäät KIVI. - - sonni korvissaan kun tunsi kivun tuiman, / raivoin l:si se *MANN.

luihu[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** kavala, salakavala, petollinen, vilpillinen, katala, kiero. | L. luonne, eläin. Liukas ja l. luonteeltaan. L. katse. L:n näköinen mies. L:t silmät. L:a menettelyä, petturuutta. Pälyilee l:na ympärilleen. Katsahtaa, luimistella l:sti. Kissa luiskahti l:sti syrjään. Silmistä kuvastui l:us ja raivo. L:n arka mies. - - l:n kavalluksen salajuonta / ma sodin vastaan *CAJ. Kun uhkaa tappava orjantyö / se l:t luopiot maahan lyö H. ASUNTA. **2.** harvemmin, us. ed:een merk:een sekautuneena: mielistelevä, makeileva, mateleva, liukasteleva, liehakoiva, liehittelevä, mielinkielinen, viekas. | Ylivoiman edessä hän painui l:ksi, vapisevaksi raukaksi. Jalkojen nuoleskelija, l. heittiö. Kuin palmu pyhälle perheelle kumartaa l. kyyppari hänelle LEHT.

luihuil|la[29] *v.* esiintyä luihusti. | Salakauppiaat l:evat nurkkajuurissa "tuntemattomina miehinä". - - siitä [koirasta] oli tullut oikea kulkuri, l:eva, salavihainen ja arka KALLAS.

luihu|katseinen *a.* L. pakoilija, kavaltaja. **-silmäinen** *a.* L. lurjus.

luikah|della[28*] *frekv.v.* < luikahtaa. **1.** *harv.* L:teli ja lauleskeli humalapäissään. **2.** [Pikkukalojen] varjot l:telivat hirren poikki AHO.

luikahdut- tav:mmin luikaut-.

luika|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < luikata. **1.** *harv.* < luikata 1. | Alempana kylässä l:htaa joku tyttölapsi laulunsävelen SILL. [Kuovi] lauloi pitkiä, villejä l:uksiaan HAARLA. — Tav. **2. a.** pujahtaa, puikahtaa, iivahtaa, luikaista, solahtaa, suljahtaa. | Kissa l:hti ovenraosta. Käärme l:htaa kivenkoloon. Pojat l:htivat liukkaasti tiehensä. Solmu pääsi l:htamaan reiästä läpi. Kaihtimien lomasta huoneeseen l:htanut auringonsäde. — *Kuv.* Miehiltä l:hti luonto kaulaan. Mutta pitkäksi tulisi näitä tähän [paperille] l:htaneita aatteita -- laajemmin selitellä AHO. Monta keväistä hetkeä oli jo l:htanut iltaa kohden SEPPÄNEN. **b.** luiskahtaa, lipsahtaa. | Liukkaat sukset l:htivat hänen altaan. Oliko pojan hyljekeihäs -- l:htanut? LARINK.

luikahut- tav:mmin luikaut-.

luikais|ta[24] *mom.v.* = luikahtaa 2.a. | L:i veteen kuin ankerias. Pojat l:ivat pihalle.

luikare[78] *deskr.s.* pitkästä, ohuesta olennosta, esineestä t. muodostumasta. | Ankeriaan l. Pitkä l. [= kapea kaista] niittyä. Päre oli jo -- pitkinä hiilen l:ina lattialle pudota risahdellut A.OKSANEN.

luikari[5] *deskr.s. harv.* veijari, veitikka, lurjus. | Viekas l. Liukas ja vastenmielinen l.

luik|ata[35*] *v.* **1.** *onom.* **a.** huutaa sointuvalla äänellä, matkan päähän, kutsua huutamalla, huikata. | Huutaa l. L:kasi kauempana oleville tovereilleen. L:kaa lapset sisään! L:kasi lehmilleen. **b.** kovaäänisestä laulusta: hoilata, loilottaa. | L. rekilaulua. **c.** torveen puhaltamisesta, toitottamisesta. | L:kasi tuohitorvellaan. **2.** *harv.* luikkia, livahtaa, pujahtaa. | L:kasin vaistomaisesti lipettiin. **3.** *harv.* siemaista, kulauttaa. | -- veen lipillä l:koavi / märän mättähän nenästä KAL.

luikaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | [Akat] hallelujaa l:telivat pirtin karsinassa KIANTO. -- kuullut lukkarin kirkonperällä l:televan PAULAH.

luikautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* luikah(d)uttaa) < luikahtaa. *(1.)* Laulaa l. Tulkaa jo syömään! l:i emäntä alas rantaan. *(2.)* Laskea l:i mäen. — L. ryypyt suuhunsa.

luikero[2] *deskr.s. harv.* luikerteleva olento t. esine; viekastelija, vilpistelijä. | Pieni hauen l. Akka on aika l.

luikeroi|da[30] *v. harv.* = seur. | -- l:vat rönsyt lumpeen / niin kuin kellertävät käärmeet SARKIA.

luiker|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Käärme, ankerias, mato l:telee. Poika l:teli väkijoukon läpi. L:televat ruumiinliikkeet. Tulenkielekkeet l:televat kuivaa kanervikkoa myöten. Polku l:telee halki korven. Saariston läpi l:televat salmet. — *Kuv.* L. ylhäisten suosioon. L. vapaaksi rangaistuksesta. Antoi l:televan vastauksen. Selvä peli, ei mitään l:telua! Hän oli l:rellut katuloasta hänen ensimmäiseksi suosikikseen *SILJO.

luiker|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* **1.** *intr.* kiemurrella, koukertaa, suikertaa, pujotella. **a.** liikkeestä, etenemisestä. | Käärme l:taa. Näki miehen salaa l:tavan aittaan. -- tuolta näkyy kaksi koiraakin tulla l:tavan KS. — *Kuv.* Mieleen l:si ikävä. Ohi l:si lieroina vuosia sata KAILAS. Olisipa ihme, jos -- kirje ei l:taisi perille KIANTO. Noiden pariimme l:taneiden valheveljien tähden UT. **b.** pitkänomaisten esineiden, luonnonpaikkojen yms. sijainnista. | Männyn juuret l:tavat pitkin maata. Puro l:si syvässä uomassa. Vie sinne polku pieni / yli kanervan l:tain KOSKENN. **2.** *tr. harv.* kiemurtaa, kiertää. | Kala ui ruumistaan tai pyrstöään l:tamalla

luikertelija[14] *tek.* < luikerrella. | Hän on kavala l.

luik|ka[11*] *s.* **1.** pienikokoisia kaislalajeja. | L:at ovat yleisiä kosteilla paikoilla. — *Yhd.* hapsi-, suol. **2.** *murt.* joutsen, luikko. | Lumi l:an siiven alla, talvi joutsenen takana SL.

luikkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < luikata. *(1.)* Joku l:i kovalla äänellä. Kurkiparvi l:ee lentäessään. Miehet l:evat hyviä neuvojaan. *(2.)* [Sirkkunen] l:ee pitkissä kaarissa ilman läpi AHO.

luikkari[5] *s.* = luikari. | -- apajassahan olette, l:t KIVI.

luikkau|s[64] *teonn.* < luikata 1. | Kuului iloisia ääniä ja vallattomia l:ksia.

luik|kia[17] *v.* **1.** kiirehtiä (salavihkaa, peloissaan, häpeissään) tiehensä, pötkiä, puikkia, pujahtaa, livahtaa, livistää, hiipaista, hiipiä. | L. karkuun, matkoihinsa. Rosvo l:kii salavihkaa pakosalle. Kissa lähti nolona l:kimaan piiloon. Vieras l:ki ravintolasta maksamatta. Salakuljettajat harrastavat rajan poikki l:kimista. [Kalat] lipattelivat hetken pinnalla ja l:kivat sitten pyrstö vettä pärskyttäen takaisin kätköihinsä AHO. Poika l:ki [= hiiviskeli] joutoaikoinaan torilla. — *Kuv.* Työntekijät koettivat l. noudattamasta määräyksiä. Koetan l. läpi [kieliopinnoista] niin vähällä kuin mahdollista AHO. **2.** liukua, solua. | Suksi l:kii lumella. -- ensin soudettiin tyyni, pyhäinen ilta, l:ittiin pieniä järviä ja kaitaisia niittyrantaisia jokia AHO. **3.** *harv.* luimistella, vilkuilla, pälyillä. | -- Jussi l:ki tukkansa sisästä varkain, milloin toista, kulloin toista ALKIO.

luik|ko[1*] *s. harv.* **1.** joutsen. | Lumi l:on siiven alla SL. **2.** = seur. 1.

luikku[1*] *s.* **1.** alkeellinen soitin, kahdesta puukappaleesta liitetty torvi, jonka ympäri on kääritty tuohta, paimentorvi. | Puhaltaa l:un. L:jen iloiset luritukset. **2.** pyssy (luodikko) metsästys- ja taisteluaseena. | Mies ojensi l:nsa ja ampui. Laukaisi l:nsa. — *Yhd.* tulil. **3.** *puut.* puomiaitaus, johon lajitellaan yhteisuitossa kulkeneet saman omistajan puut t. yhtä paksut ja samalla asetteella sahattavat tukit. **4.** *kuv.* luikkari, veijari. | Viimein tulee hännän huippu, / pikku Eero, liukas l., / Jukolan tiuskea rakki KIVI.

luikoset[63] *s. mon. puhek.* Antaa pitkät l. jllek 'olla piittaamatta jstak'.

luiku[1*] *s.,* vars. *ark.* **1.** liuku, liu'unta. | Jussi potkaisi suksensa nopeaan l:un. Laskea l:a. Ottaa pitkiä l:ja 'liukua pitkälti'. **2.** hyvä vauhti. | Laskettivat aika l:a kotia kohti. Lähti livistämään kovaa l:a.

luiku|a[1*] *v. ark.* liukua. | L. käsipuuta alas. L. myötävirtaan. Keveästi l:vat sukset. Hei, liukuen, l:en kulku käy, / ei tunnu jälkeä jäällä MANN.

luikuil|la[29] *s.* **1.** *frekv.* (< ed.) liukuilla. | -- minä l:in [kanootilla] keveästi eteenpäin KIANTO. **2.** *murt.* liikkua ihmisiä kartellen t. epäluuloisesti ympärilleen vilkuillen. | Koira l:ee kylän takapihoilla. Maija näytti -- l:evalta ja epäröivältä PÄIVÄR.

luikuri[5] *s.* **1.** ohjattava yksijalaksinen mäkikelkka, jolla vars. pienet pojat laskevat mäkeä. **2.** *ark.* turha, joutava puhe, valhe, loikuri, palturi. | Paljasta l:a. Taidat laskea l:a. **3.** ed:een liittyen: valehtelija, pilantekijä; vilpistelijä. | Mutta Ville poika, tämä l. ja visukinttu ja hyvin hyötänyt ammattivalehtelijan pentu KARHUM. **4.** *ark.* Antaa (pitkät) l:t jllek 'olla piittaamatta, välittämättä jstak'. **5.** *murt.* rahaton, pennitön henkilö. | Jäin aivan l:ksi.

luikut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Soutaa, uida, ajella, hiihtää l. Hauki uida l:teli rantakaislikkoon. -- lunta korjan l., / vitiä re'en vilata KAL. — Laulaa l. lasta nukuksiin. Huusin itään ja länteen -- houkuttelin, l:telin, mutta et vastannut AHO.

luikut|taa[2*] *v.* **1.** *deskr.* -us[64] *teonn.* liukkaasta, vaivattomasta toiminnasta; liukua. | Lumi peittää laaksot, vuoret, / hyv' on meidän [hiihtää] l. SUONIO. **2.** *onom.* luikata, luskuttaa tms. | Tuohitorven l:us. Äläs, poika, liikoja l:a [= soita suutasi]! HAARLA. Käyös, akka, katsomahan, / mitä haukkuvi halikka, / linnan luppa l:tavi KAL.

luima|htaa[2*] *deskr.v.* -(hd)us[64] *teonn.* luikahtaa, pujahtaa, puikahtaa. | Kissa l:htaa oven raosta.

luimahut- tav:mmin luimaut-.

luimaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | L:teli vihaisesti puhujaan.

luimaut|taa[2*] *kaus.v.* < luimahtaa. **1.** katsahtaa vihaisesti, epäluuloisesti, luihauttaa. | Katsoa l:ti. L:ti tulijaan ärtyneen katseen. -- loi l:ti patruunaan katseen, terävän kuin naskalinnenän, mutta ei vastannut LEINONEN. **2.** luimistaa (korviaan). | Hevonen vain l:ti korviaan, kun sai ruoskaa.

luim|ia[17] *v.* **1.** luimautella, luimistella. | -- ajatteli Pukkila ja l:i sivulleen KILPI. **2.** sivallella, huimia, hutkia. | L. hevosta ruoskalla.

luimist|aa[2] *v.* **1.** hevosesta t. koirasta: painaa korvansa luimuun. | Hevonen l:aa korviaan. Tamma l:i ja yritti näykätä. Koira l:i korviaan ja aikoi puikahtaa penkin alle piiloon. **2.** katsoa, kurkistaa salaa; katsoa kyräten, alta kulmain, vihaisesti; katsoa luimauttaa. | -- välillä katsoi hän l:aen kätköstänsä ulos KIVI.

luimistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. *(1.)* Ruuna vain l:i (korviaan) ruoskasta välittämättä. Ei sen l:ua tarvitse pelätä. Älä siinä taas l:e, Rusko! AHO. *(2.)* L. sivuilleen, ympärilleen, alta kulmain. Ei tässä l:u auta. Vähät hänen l:uistaan! Pojat l:evat, mutta kukaan ei uskalla ensimmäisenä asettaan kohottaa WILKUNA.

luimu|ssa, -un *adv.* vars. vihaisen hevosen, pelkäävän t. mielistelevän koiran korvista: painettuna taaksepäin pitkin päätä, niuhossa. | Hevonen seisoo, vetää, syö korvat l., l. korvin. Tamma painoi korvansa l:un ja paransi vauhtia. Jänis juoksi pakoon korvat l. Kiljahtaen juoksi koira sängyn alle, korvat l. ALKIO. — *Kuv.* Korvat l. [= nolona] täytyy painua ohitse M.RAPOLA.

lui|nen[63] *a.* **1.** *ain.* luusta tehty, luu-. | L. neula, puukonpää, tuppi, nappi, koriste. Pähkinän l. kuori. Simpukan l. kotelo. **2.** *poss.* luiseva, vahvaluinen; (runsaasti) luuta t. luita sisältävä. | L:set nyrkit, kädet, raajat. Kookas ja l. ukko. Kuoleman l:set kasvot. L:sta keittoa, lihaa. -- vanha emäntä, joka l:silla sormillaan puristi suurta virsikirjaa AHO. — *Kuv.* kova, ankara. | Esityksen l. kiinteys. -- harvoin köyhä lemmen saa, vaan usein l:sta kieltä A.V.KOSKIMIES. — *Yhd.* heikko-, hento-, hieno-, järeä-, kaita-, leveä-, ohut-, terävä-, vankkal.; romul.

luiraht|aa[2*] *mom.v.* < luiruta. | Käärme l:i piiloon.

luiru[1] *deskr.s. ark.* **1.** huonosta, laihasta kahvista tm. juomasta: litku, latku. | Kahvin l:a. Mustaa, kylmää, huonoa l:a. **2.** pienestä kalasta tms. | Ongella saatiin vain pieniä l:ja.

luiru|ta[39] *deskr.v.* liikkua kiemurrellen, lierua. | Mato mennä l:aa ruohikossa.

luirut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. *(1.)* Soittaa l:telee urkuja. *(2.)* Ella meni l:ellen pitkää vartaloansa ALKIO.

luirut|taa[2*] *v. kans.* -us[64] *teonn.* **1.** *onom.* torven, urkujen tms. soittamisesta: lurittaa. | Kuuluu torven l:usta. **2.** *deskr.* liikkeestä: lieruttaa. | Häntäänsä l:tava koira.

luisev|a[10] *a.* -uus[65] *omin.* laiha t. yl. sellainen, jonka luuston rakenne pistää silmään. | Pitkä ja l. vanhapiika. L:at kasvot. Ennen täyteläinen vartalo oli nyt laiha ja l. L:at kourat. L:an laiha. Hänen tammansa oli laiha ja l. kuin hamppuloukku SILL.

luisevahko[1] *mod.a.*

luisevakasvoinen *a.* Vanhahko, l. mies.

luiska[11] **1.** *a.* kalteva, luisu, viettävä. | L. pinta, reuna, katto. L:t hartiat. Terä on tahkottu liian l:ksi. **2.** *s.* **a.** vars. ojaa, kaivantoa, maaleikkausta, pengertä tms. rajoittava kalteva pinta. | Ojan, maantien, ratapenkereen l:t. Jyrkkä, loiva l. Jyrkästi viettävälle l:lle tehty hyppyri. Leikkausten l:t tasoitetaan ja vahvistetaan. — *Yhd.* etu-, sisä-, sivu-, takal.; oja-, penger-, ranta-, rata-, tiel. **b.** *tekn.* pinnan kaltevuus. | L. ilmaistaan tavallisesti murtolukuna. **c.** *murt.* kovasin.

luiskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < luiskahtaa. | Jalat pyrkivät l:telemaan jäisellä tiellä. Sukset l:televat 'lipsuvat'.

luiskahdut- tav:mmin luiskaut-.

luiskah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** päästä äkkiä luistamaan (ja irtoamaan jstak), lipsahtaa, nuljahtaa; livetä, liukastua. | Jalkani l:ti ja kompastuin. L:ti liukkaalta laiturilta veteen. L:ti parketilla ja oli kaatua. Menetti tasapainonsa ja l:ti rotkoon. — L. paikaltaan,

sijoiltaan, irti. Rukin nyöri l:taa paikaltaan. Poran terä l:ti syrjään. L. jkn otteesta, käsistä. Puukko l:ti kädestäni. Käsi l:taa miekan kahvasta. L:ti käsistä kuin made. Mato pääsi l:tamaan koukusta. Kirveenterä l:ti varresta. Huivi oli l:tanut niskaan. Esiin l:tanut peräsuoli, kohtu. Sijoiltaan l:tanut käsi, polvilumpio. Kynsi l:ti sormesta irti. — *Kuv.* Erehdyksessä (kieleltä) l:tanut sana. Salaisuus l:ti huuliltani. Keskustelu l:taa politiikkaan. Valta, omaisuus l:taa käsistä. Päästi hyvän tilaisuuden l:tamaan ohi. - - l:tanut taas aika lailla oikealle, lähemmäksi porvareita ALKIO. **2.** livahtaa, luikahtaa, pujahtaa, solahtaa. | Kissa l:ti ovenraosta pihalle. - - emäntä l:tikin sisälle kuistin ovesta SILL. - - aivan sait mutkia juosta, jos [tykin kuulien] raoista ehjin nahoin l:dit LEINONEN. — *Kuv.* L:ti pitkä tuokio. Päivä oli huomaamatta l:tanut iltaan. - - itsetiedostuksen ei onnistu kokonaan l. tosiseikkojen ohi EINO KAILA.

luiskahut- tav:mmin luiskaut-.

-luiskainen[63] *poss.a.* Jyrkkä-, loival.

luiskapint|a *s.* Ratapenkereen l. Maaleikkausten l:ojen päällystys.

luiskat|a[35] *v.* **1.** tehdä luiskaksi; viistota. | Yhteen hitsattavien levyjen reunat l:aan. Puukiilan pää l:tiin kahden puolen. **2.** *murt.* teroittaa viikatetta luiskalla hioen.

luiskaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* luiskah(d)uttaa) < luiskahtaa. | Varo, ettet l:a itseäsi alas! - - niljakkaat töyrämät l:tivat hyökkääjät takaisin LEINONEN.

luiskaveitsi *s.* oja-auran luiskaa muodostava terä.

luiskea[21] *a.* hevosesta: sirovartinen ja sileäkarvainen. | - - kaksi l:ta varsaa KIVI.

luisku[1] *s. kansanr.* huora, portto, lutka. | Kyllä kulta iltasella, huora, l. huomenella SL.

luist|aa[2] *v.*; luistava ks. myös erikseen. **A.** *intr.* **I. 1.** liukua, luisua, lipua, solua. | Vene l:aa teloilta veteen. Nuoran annetaan l. peukalon ja etusormen välistä. Tukit l:avat [= soluvat, lipuvat] alas virtaa. Puuro ei tahdo l. alas kurkusta. — *Kuv.* Katse l:aa vaaran rinnettä ylös. Siitä l:i silmä Suomen puolelle KATAJA. — *Erik.* **a.** liukkauden takia päästä siirtymään pois paikaltaan, irtautumaan jstak, menettää jalansijansa, tms.; luisua; joskus: livetä, luiskahtaa. | Reki l:aa ojaan. Tuoli kallistui ja lapsi l:i lattialle. Jalkani l:i jäätiköllä. Tuki ei pitänyt, vaan alkoi l. Hokki estää hevosenkenkää l:amasta. Lakki oli l:anut niskaan. L:i käsistä kuin made. Hihna ei saa l. Solmu, joka ei l:a 'pääse höltymään t. kiristymään t. liikkumaan paikaltaan'. Sormet l:ivat otteesta. — *Kuv.* Omaisuus, saalis, tilaisuus, valta l:aa jkn käsistä. Tunsi pohjan l:avan suunnitelmiensa alta. Keskustelu l:i menneisiin. **b.** suksen, reen tms. liukumisesta. | Lunta on jo niin paljon, että reki l:aa. L. hyvin, huonosti. Sukset l:ivat kevyesti. — Kynä l:aa paperilla. **c.** *harv.* suksilla, luistimilla tms. liukumisesta. | - - suksillaan hän notkoon l:i LARINK. **2.** *kuv.* ed:een liittyen työstä, toiminnasta yms.: sujua. | Juttu, puhe, tarina l:aa. Työnteko ei ottanut l:aakseen. Lukeminen l:i kuin rasvattu. HPS ei saanut peliään l:amaan. Asiat l:ivat mainiosti. Neuvottelut l:ivat hankauksitta. — Leinon säkeet l:avat kevyesti ja vaivattomasti. Aika l:aa hupaisesti hyvän kirjan ääressä. Ajatus katkeili, ei tahtonut l. **3.** *harv.* puun kuoresta tms.: lähteä kiskottaessa irti, irtautua, irrota. | Tuohi, parkki l:aa hyvin, huonosti. **4.** tav. *kuv.* luikahtaa, livahtaa, pujahtaa; livistää, luikkia. | Tyttö l:i ovesta ulos. Se lurjus on l:anut Amerikkaan. - - l:a paikalla tiehesi tästä talosta AHO. — Hän antoi tammansa l. [= juosta] minkä kavioista irkeni LEINONEN. **II.** olla kalteva, luisu, viettää. | Ranta l:aa järveen. Pihamaa l:aa kaivolle päin.

B. *tr.* **1.** *murt.* irrottaa, kiskoa (tuohta tms.). | L. tuohta, parkkia. [Pellavat] pian luista l:ettihin KAL. **2.** *kans., 3.pers.* kolottaa jäseniä; tav:mmin luistella (2). | Selkää, säärtä l:aa.

luistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* L:tomat sukset. Pitävä, l. solmu. Jää on l:onta.

luistat|taa[2*] *kaus.v. harv.* < luistaa. | - - eikä lattiat l:a [= livetä] jalkaa AHO. - - rasvaa lylynpohjan l:tamiseksi HAARLA.

luistav|a[10] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* vrt. luistaa. **1.** us. liukas. | L:at sukset. Pikakirjoituskynän pitää olla l. L:at sukkapuikot. L. keli. — L. [= höltymään t. kiristymään t. liikkumaan pääsevä, juokseva] solmu, silmukka. — *Kuv.* N.N:n l. kynä [kirjoitustavasta]. **2.** sujuva, juokseva, kangertelematon. | L. kieli. Näytelmän l. vuoropuhelu. L. kirjoitus-, esitystapa. — L. juoksutyyli, askel. Pianistin l. tekniikka.

luiste|et[78] *s. mon. murt.* karjan ja hevosen syömättä jättämät rehun jäännökset, suuteet. | Lampaille keräillään l:ita.

luistelija[11] *tek.* < *seur.* — *Yhd.* kauno-, kilpa-, pikal.

luistel|la[28] *v.* **1.** vars. liukua luistimilla; liukua, liikkua kevyesti, luistavasti. | Poika meni jäälle l:emaan. L. kilpaa, huvikseen. Vesikiitäjä l:ee tyyntä järven pintaa. — *Kuv.* [Kynä] ei tahdo tahdikkaasti / enää l. etemmäs KIANTO. **2.** *kans., 3.pers.* kolotella jäseniä; karmia. | Ruumista selkää, käsivarsia l:ee. Se [itku] oli niin hillimätöntä ja sydämestä lähtevää, että oikein selkäpiitä l:i PÄIVÄR.

luistelu[2] *teonn.* < ed. | L. on reipasta urheilua. Harrastaa l:a. — *Yhd.* kauno-, kilpa-, kuvio-, pikal.; paril. **-kau|si** *s.* Amerikan l. kestää lokakuusta vappuun. L:den alkajaiset. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* 10.000 m:n l. Ottaa osaa l:ihin. **-matka** *s.* **-mestari** *s.* **-mestaruu|s** *s.* Suomen l. Voitti Euroopan l:den. **-puku** *s.* Vartalonmyötäinen l. **-taito** *s.* Jääpallo vaatii hyvää l:a.

luisteluttaa[2*] *fakt.v.* < luistella. | Kelin huonouden vuoksi kilpailijoita ei voitu l. pitkää matkaa.

luistelutulo|s *s.* L:kset olivat erinomaisia.

luisti[4] *s. tekn.* kaasun paineella toimivan koneen luistava osa, joka säätää kaasun tulon sylinteriin vuoroon männän etu- ja takapuolelle; myös eräiden mekaanisten laitteiden liukuvasta osasta (liukukappaleesta, ratsastajasta). |

Höyrykoneen, paineilmakoneen l. Pikakiväärin, konekiväärin l. — Keskiöharpin l:t. Syvyystulkin kaksileukainen l. — *Yhd.* hammas-, mäntä-, tasol. **-kaappi** *s.* kaasun paineella toimivan koneen osa, jonka sisässä luisti liikkuu. **-lait|e** *s.* Höyrykoneen l. L:teen liikkuvat osat. **-moottori** *s.* polttomoottori, jossa kaasun tulon sylinteriin säätää luisti; vrt. venttiilimoottori.

luisti|n[56] *s.*, tav. *mon.* kengän pohjaan kiinnitettävä t. kiinnitetty liukumisväline, jonka pääosana on jalan alla pituussuuntaan pystyasennossa oleva alareunastaan teroitettu (nyk. teräs)lista. | Panna l:met jalkaan. Terävät, tylsät l:met. Kiitää l:milla jäätä pitkin. — *Yhd.* teräs-, vaskil.; rullal.; jääkiekko-, jääpallo-, kauno-, pikal.

luistin- us. = luistelu. **-jää** *s.* Lokakuussa oli jo hyvä l. Mennä l:lle. **-keli** *s.* Hyvä, raskas l. **-ken|kä** *s.* Varta vasten tehdyt l:gät. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-liitto** *s.* Kansainvälinen hiihto- ja l. **-lupa** *s.* Koulusta saatiin l. **-rata** *s.* Järven jäälle tehty l. Jäädytetty l. **-retki** *s.* **-urheilu** *s.*

luisti|ohjaus *s. tekn.* kaasun ohjaaminen sylinteriin luistin välityksellä; vrt. venttiiliohjaus. **-pinta** *s. tekn.* pinta, jota pitkin luisti liikkuu. **-tanko** *s. tekn.* tanko, joka välittää kampiakselin liikkeen suoraan t. luistivarren välityksellä luistiin. **-varsi** *s. tekn.* varsi, joka välittää kampiakselin liikkeen suoraan t. luistitangon välityksellä luistiin. **-venttiili** *s. tekn.* venttiilinä toimiva luisti.

luisto[1] *s.* luistavuus, lipu. | Reen, suksen, luistimen l. Voide vain pilasi suksien l:n. Keväisillä hangilla l. on erinomainen. Hiihtäjän menossa ei ollut l:a.

-luistoinen[63] *poss.a.* Huono-, nopeal.

luisu[1] **I.** *a.* -sti *adv.* kalteva, viettävä. | L. otsa. L:t olkapäät. L. katto, rinne, pelto. L. asento. Tie laskee l:sti notkoon. Astian l. reuna. **II.** *s.* **1.** *konkr.* **a.** viettävä, kalteva pinta; luiska, rinne. | Loiva, jyrkkä l. Rantatörmän, ratavallin l. — *Yhd.* kallio-, reuna-, rinnel. **b.** pinnan kaltevuus. **c.** sileä, jäinen kohta, esim. lasten liukumapaikkana, liuku. | Lumeton l., jossa pojat seisoviltaan liukuvat. Leikkikentän l. Pojat laskivat mäessä l:a. — *Kuv.* - - jalka livettää ja minä lasken l:a vyötäisiäni myöten mereen AHO. **2.** *abstr.* **a.** luisunta, liu'unta. | Potkaista sukset l:un. Suksien l. taaksepäin. — *Kuv.* - - ammatti oli jo alkanut l:nsa alaspäin V.VOIONMAA. **b.** *mer.* jättö.

luisu|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** liukua (paikoiltaan, irti jstak), luistaa. | L. rinnettä alas. Kiskoa pitkin l:va laite. Alus l:u teloilta veteen. Reki l:i ojaan. Kuorma alkoi l. taaksepäin. Piikki estää tikapuita l:masta. Askel tahtoi l. iljanteella. Kirja l:i kädestä. Käsiin hangataan magnesiumjauhetta l:misen ehkäisemiseksi. Sisäelimet saattavat l. sijoiltaan. Lentokone pyrki l:maan suunnastaan sivulle päin. Öljyyntynyt hihna ei toimi tehokkaasti, vaan tahtoo l. pyörän yli kulkiessaan. — *Kuv.* Omaisuus, valta, tilaisuus l:u jkn käsistä. Aloite l:i vastapuolen käsiin. Päivät l:ivat tyhjinä käsistä JOTUNI. Tunsi lastensa vähitellen l:van luotaan. L. rikoksen poluille. L. yhteiskunnallisesti alemmaksi. Liike on l:nut yhä enemmän vasemmalle. Keskustelu l:i sivuseikkoihin. **2.** *harv.* olla luisu, kalteva, viettää. | - - suu kuin kalan, niin vinosti l:u alaleuka kaulaa kohti LEHT. — Vars. *luisuva* (*a.*) kalteva. | L:va katto, lava. - - tulivat aukealle, hienosti l:valle kankaalle IVALO. — *Kuv.* Joutua l:valle pinnalle. Varoitan vieläkin päästämästä asioita yksityisen koston ja ryöstön l:valle pinnalle TALVIO.

luisu|katto *s.* = pulpettikatto. **-kattoinen** *a.* **-kavio** *s. eläinlääk.* = vinokavio. **-kisko** *s.* = liukukisko. | Tykin putki luisuu ammuttaessa taaksepäin kehdon l:ja pitkin. Pistoolin rungon l. **-lento** *s.* lento, jossa lentokone luisuu sivuittain alaspäin.

luisumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Venymätön ja l. hihna. Solmun l:tomuus on ehdoton vaatimus.

luisupin|ta *s.* **1.** *tekn.* = liukupinta. | Koneen, laitteen l. Tykin jarrulaitteen l:nat. **2.** *geol.* = haarniskapinta.

luisut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < luisua. | L. tuolia lattiaa pitkin. Kuljettaa l:tamalla. Jyrkkä peltikatto l:ti lumen alas. Liejuinen savi l:ti 'livetti'.

luj|a[11] *a.* -asti *adv.* tav. = vahva;)(heikko; lujaa, lujassa, lujalla, lujilla, lujuus ks. myös erikseen.

1. esineistä, aineista. **a.** ulkonaista rasitusta (kulutusta, painetta, iskuja tms.) kestävä, kulumaton, murtumaton, pitävä tms.;)(heikko, huono, murtuva, pettävä yms. | L:aa kangasta, lankaa, paperia, puuta, metallia. L. jää. L. aita, silta, katto. L:ia ja kauniita huonekaluja. L:aa kuin teräs, kallio. L:alle perustalle rakennettu talo. L:at kahleet. L. side, liitos. Sitoa l:aan solmuun. L:aa, haalistumatonta väriä. Jk on l:aa iskua, repeämistä, halkeamista vastaan. Jk on l:aa rakennetta, tekoa. Kiinnittää, sitoa l:asti. Olla l:asti kiinni jssak. Puri hampaansa l:asti yhteen. Laiva juuttui l:asti karille. Pidellä l:asti kiinni. Istua l:asti satulassa (myös kuv.). L:asti lukkojen takana — L. linnoitus. L:asti varustettu tukikohta. Vihollinen asettui l:asti asemiin. — *Fon.* L. [)(höllä] liittymä. L. aluke, lopuke. — *Kuv.* L. taloudellinen pohja. Päätelmät ovat l:alla pohjalla. Saada l. jalansija. Aatteen l:in linnoitus. — *Yhd.* kallion-, raudan-, teräksen-, vuorenl. **b.** joskus: rakenteeltaan kiinteä, tiivis, kova, tiukka, kompakti. | L:aa taikinaa, savea. L:aksi tallattua maata. Järvessä on l. pohja.

2. abstr. käsitteistä ja suhteista: kestävä, vankka, vakaa, varma, horjumaton, vankkumaton, voimakas;)(heikko, epävarma, horjuva. | L. ja yhtenäinen valtio. L. taloudellinen asema. L. hallitus, valtiomuoto. L. yhteiskuntajärjestys. L. liitto, järjestö. L. toveruus, yhteisymmärrys. L:at perhesiteet. Tuntea l:aa yhteenkuuluvuutta. Kiintyivät l:asti toisiinsa. - - l:aksi kasvanut isän ja tyttären väli nyt oli häiriintynyt SILL. - - l:empi kuin kuolema on rakkaus JOTUNI. — Vars. *lak.* pätevä, pitävä, voimassa pysyvä, peruutumaton, kumoutuma-

ton, muuttumaton. | Ellei tyytymättömyyttä ilmoiteta --, pysyköön päätös tahi määräys l:ana LK. Kauppa pysyi l:ana. -- torpankirjat kuuluivat olevan l:at ja pätevät KATAJA.

3. a. fyysillisesti kestävä, vahva, voimakas, "kova". | L. työihminen, hiihtäjä. L. mutta kömpelö mies. L. vetohevonen. L. urheilujoukkue. — L. terveys. L:at hermot. — Tarttua vastustajaansa, työhön l:in kourin (myös kuv.). Lyödä l:alla kädellä. Talouselämää ohjasi l. käsi. Käyttää kasvatuksessa l:aa kättä. **b.** ihmisen luonteesta, tahdosta, tahdonilmaisuista: voimakas-, lujatahtoinen t. -luonteinen; kannassaan, mielipiteessään, päätöksessään tms. pysyvä, myöntymätön, taipumaton, tinkimätön, määrätietoinen; sellaista osoittava t. todistava; joskus: tiukka, kova, jyrkkä, ankara. | L. ja päättäväinen luonne. -- minä olen vissi ja l., vissi ja l. kuin kirveen silmä KIVI. Maija on l. ihminen, vaikka onkin hiljainen A.JÄRVILUOMA. Pysyä l:ana uskossaan, päätöksessään, aikeissaan. Olla l:ana omansa puolesta. Isä oli pojille l:ana 'oli ankarana, tiukkana, piti poikia lujilla'. — L. katse. Katsoi l:asti ja pelottomasti. -- enemmän l:at kuin nöyrät kasvojen piirteet ALKIO. L. esiintyminen. Sanoa l:at sanat. L. komento, käsky, kielto. L. kuri. — Päättää, uskoa l:asti. Turvata l:asti Jumalaan. — L. tahto, sisu. L. usko, toivo, luottamus, vakaumus. Teki l:an päätöksen. — *S:sesti.* Panna l. l:aa vastaan.

4. voimaltaan, teholtaan, intensiteetiltään suuri, voimakas. **a.** tehokas, intensiivinen, ponteva, kova, ankara. | L. isku, työntö, veto, paine, puristus. Lyödä, painaa l:asti. Paukautti oven l:asti kiinni. Vedä l:emmin, l:emmasti! Tehdä l:aa vastarintaa. Hyvä kilpailukunto edellyttää l:aa harjoittelua. Upotti surunsa l:aan työhön. Työskennellä, ponnistella l:asti. Kokosi säästöjä l:alla aherruksella. Pelata l:aa peliä. — L. tuuli. Myrsky riehui l:immillaan. L. pakkanen. Otti l:at löylyt. **b.** voimaa vaativa, voimia kysyvä, rasittava, raskas, ankara, kova. | Kyntäminen on l:aa työtä. L. harjoituspäivä. Edessä on l. viikko. Liian l. urakka heikolle miehelle. L. kilpailu, taistelu. — Siinä on l:at paikat [= paljon vaikeuksia, kestämistä], ennen kuin työ on tehty. — *S:sesti.* Siemen on tänä keväänä l:an takana 'vaikeasti saatavissa'. Saada toimeentulonsa l:an takaa. **c.** liikkeestä: nopea, vauhdikas, kiivas, vinha, kova;)(hidas, verkkainen, hiljainen. | L. meno, kyyti. Kehitys kulkee l:aa vauhtia. Hiihtää l:asti. **d.** äänestä: kuuluva, voimakas, kova;)(heikko, hiljainen, vaimea, vaisu. | Puhua l:alla äänellä. Vastasi l:asti ja selvästi. **e.** ravinnosta joskus: voimakas, ravitseva, tukeva; vrt. seur. | -- härjänliha on l:aa muonaa KIVI.

5. suuri, runsas, kova. | Söi l:an aamiaisen. Raskas työ vaatii l:aa syömistä. Hevosella on l. kuorma. Liian l:assa lastissa oleva vene. — Maksaa l. hinta, l:at lunnaat. Sai rahoilleen l:an koron. Ansaita l:asti. Mätkäytettiin l:asti veroa. — Juosta l:ia [= hyviä] tuloksia, aikoja.

luj|aa *adv.* kovaa, kovasti, lujasti;)(hiljaa. **1.** äänestä, ääntämisestä: kovalla äänellä, kuuluvasti, voimakkaasti. | Keskustella, puhua, laulaa, huutaa l. Puhukaa l:empaa! Kello soi liian l. **2.** liikkeestä: kovaa vauhtia, vauhdikkaasti, nopeasti. | Kulkea, juosta, ajaa l. Nyt mennään ja l.! Älä kävele niin l.! Pyörittää tahkoa liian l. **3.** kosketuksesta tms.: tuntuvasti, voimakkaasti. | Älä purista niin l.! Paina l:empaa! Iskin pääni l. seinään.

luja|hermoinen *a.* L. kilpailija, soturi. **-iskuinen** *a.* L. nyrkkeilijä. **-kiertei|nen** *a.* L:stä lankaa. **-kourai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kova-, rajuotteinen, kovakourainen;)(helläkätinen. | L. seppä, sotakarhu. Käsitellä jtak laitetta l:sesti. — L. poliisi. Kohdella jkta l:sesti. **-kuntoinen** *a.* L. jalkapallojoukkue. **-käti|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* vahvakätinen; *kuv.* voimakas, tiukka, määrätietoinen. | Koskiveneen ohjaaja seisoi tarkkasilmäisenä ja l:senä. — Valtiota johti tarkkakatseinen ja l. mies. Äiti ohjaa lastaan hellästi ja kuitenkin l:sesti.

lujall|a, -e *adv.* tiukalla, kireällä; vrt. lujassa. **1.** *konkr.* Pitää ohjakset l. Vetää köysi l:e. Sitoa, puristaa l:e. Kiristää l:e. Puristuu l:e kuin ruuvipihti. **2.** *abstr.* ahtaalla, tiukalla, kovilla, lujilla, kiipelissä, pulassa, pinteessä. | Hän on asiasta vielä l. 'häneltä vaaditaan ankaraa tilintekoa'. Pitää jkta l. Panna, ottaa jku l:e. L:e ottaa [= on vaikeuksia], ennen kuin tästä pulasta selvitään. Mies olikin l. akkain käsissä ALKIO. — *Harv.* Raha tulee yhä lujemmalle 'vaikeammin saataviin'.

luja|luonteinen *a.* -luonteisuus *omin.* L. hallitsija. **-luontoi|nen** *a.* -suus *omin.* L. mies. **-lyöntinen** *a.* L. tennismestari. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* Timo, l. veljeni, mitä sanot? KIVI.

lujan|lainen *a.* -laisesti *adv.* L. isku. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* Juoksi l:sesti.

luja|olkinen *a.* L. ruislajike. **-ottei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L. kasvattaja, päällikkö. L. toiminta, toimenpide. Yrityksen johdolta vaaditaan l:suutta. **-piirtei|nen** *a.* L. mies. L:set kasvot. L. muotokuva. **-rakentei|nen** *a.* -suus *omin.* L. kone, soitin, auto. L. talo, silta, linnoitus. L. hevonen. L. painija. L. kuitu. L. solu. L. yhteiskunta, valtio.

luja|ssa, -sta, -an *adv.* tiukasti, lujasti jssak kiinni, vaikeasti irrotettavissa; tiiviisti yhteen, ahtaaseen sullottuna t. sulloutuneena; tiukassa; vrt. lujalla. | L. kuin piki ja terva. Naula on seinässä l. Puukko on tupessa l. Iskeä seiväs maahan l:an. L:an ahdettu riihi. Pakata matkalaukku l:an. Solmia l:an. — *Kuv.* Taikuus on kansassa l. kuin synti. Hänessä on vanha aatami l. Paina se mieleesi ja l:an! L:an piintynyt tapa. Raha, työ on l. 'vaikeasti saatavissa'. Nyt onkin leipä l. On otettava toimeentulonsa l:sta.

luja|tahtoinen *a.* Itsenäinen ja l. mies. L. kansa. **-tekoi|nen** *a.* L. kone, vene. L:set kengät. L:sia huonekaluja. L. ihminen. L:set kasvot. L. vartalo. — *Kuv.* Mikonkin l. äijänluonto heltyy pakostakin SILL. **-vauhti|nen** *a.*, vars. *urh.* L.

kilpailu, ottelu. Maalivahti sai torjua l:sia palloja. L. kävelyharjoitus. L. nyrkkeilijä. **-ääni|nen** *a.* -sesti *adv.* L. käsky.

lujen|taa[5] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä lujemmaksi; vrt. lujittaa. **1.** tehdä kestävämmäksi, vahvistaa; tav:mmin lujittaa. **a.** *konkr.* Siltaa l:nettiin hirsillä. Pakkanen l:taa jäätä. **b.** *abstr.* L. hallitsijan valtaa. L. luonnetta, jkn uskoa. **2.** tehdä voimakkaammaksi, koventaa, tehostaa, lisätä. **a.** tehdä ankarammaksi, tiukentaa. | Harjoituksia on l:nettava. L. kuria, valvontaa. **b.** nopeudesta: kiihdyttää. | L. vauhtia. **c.** äänestä. | L. ääntään.

lujentua[1] *pass.v.* (< ed.) = seur.

luje|ta[34] *v.* tulla lujemmaksi, lujentua; vrt. lujittua. **1.** tulla kestävämmäksi, vahveta, vahvistua, lujittua. **a.** *konkr.* Kuivuessaan puu vain l:nee. Jäät l:nivat nopeasti. Talven pohja l:ni yhä. **b.** *abstr.* Usko, toivo l:nee. - - siitä luontosi l:ni AHO. **2.** tulla voimakkaammaksi, voimistua, tehostua, koveta. **a.** us. tulla ankarammaksi, tiuketa. | Kuri, järjestys l:nee. Ehdot, vaatimukset l:nevat. Tuuli l:ni yhä. Peli l:ni loppupuolella. — Epäluuloni yhä l:nivat 'kasvoivat, vahvistuivat'. — *Erik.* L. [= kimpaantua, tulistua, koveta] jklle. Äidin piti ihan l., kun ei muuten toteltu. **b.** nopeudesta: kiihtyä. | Vauhti pyrki yhä l:nemaan. **c.** äänestä. | Ääni, huuto l:nee.

lujik|e[78*] *s.* vahvike, vahviste, lujite. | Puukon tupen metallinen l. Betonin sekaan pannaan rautaa l:keeksi. Kiertää köyttä aisan l:keeksi. — *Kuv.* Sanoin sen hänelle uskon l:keeksi.

lujill|a, -e *adv.* ahtaalla, tiukalla, kovilla, lujalla, kiipelissä, pulassa, pinteessä. | Olemme tästä jutusta vielä l. Panna, ottaa jku l:e. Pitää jkta l. kuulustelussa, tentissä. L:e otti [= vaikeaa oli], mutta selvä tuli.

lujite[78*] *s.* = lujike.

lujit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Muuria täytyi silloin tällöin l.

lujit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** tehdä luj(emm)aksi, kestäv(ämm)äksi, vahv(emm)aksi, vahvistaa; vrt. lujentaa. **a.** *konkr.* L. pyörät raudoilla. Vanteilla l:ettu astia. Terästä l:etaan muita aineita lisäämällä. Tukisolukko l:taa kasvia. **b.** *abstr.* L. valtaansa, asemaansa. Paavi pyrkii kirkon vallan l:tamiseen. L. puolustusta. Kaikki raittiusrintamaa l:tamaan! Yhteiskuntaa l:tavat pyrkimykset. Luonnetta l:tava kasvatus. L. jkta kärsimyksissä, vastoinkäymisissä. L. uskoa, itseluottamusta, ystävyyttä. Perhesiteiden, kauppasuhteiden l:taminen. **2.** *harv.* asettaa, vetää [tms.] lujemmalle, kiinnittää tiukemmin, kiristää, tiukentaa. | L. hevosen valjaita. L. vyötään, sidettä, solmua. Eukko - - l:ti huiviaan RAILO.

lujittaja[10] *tek.* Valtakunnan rakentaja ja l.

lujittamaton[57] *kielt.a*

lujittu|a[1*] *pass.v.* < lujittaa. | Muurauslaasti tarvitsee aikaa l:akseen. Tien pinta l:u. Takomisessa l:neet käsivarret. Sarka l:u vanutettaessa. — Kuninkaan valta l:u l:mistaan. Demokratian asema l:i yhä. Usko, toivo, ystävyys, rakkaus l:u. Tahto, itseluottamus l:u. Epäilykset l:vat vakaumukseksi. Mielikuva l:u muistissa. L. yleiseksi tavaksi. - - niin siihen l:i paikalleen seisomaan lattialle, ettei häntä siitä olisi saanut mikään liikkumaan AHO.

lujuinen[63] *a.* tav. gen:ssä olevan nominin määrittämänä: niin luja kuin (määräyssana ilmaisee). | Kiven, raudan, nahan l. — Saman l. (tav. ◡).

lujuu|s[65] *omin.* < luja. | Kankaan, nahan, puun, metallin, jään l. Värin l. Mekaaninen l. L. iskua, kulumista vastaan. — Hallituksen l. Taloudellisen, poliittisen aseman l. Puolustuksen l:tta lisäävät toimenpiteet. Uskoi omistusoikeuden l:teen. — Luonteen, tahdon l. Osoittaa l:tta ja malttia. Voitti vastukset ahkeruudella ja l:della. Opettajan l. oppilaitaan kohtaan. Uskon l. — Harjoituksen, työn l. Vauhdin l. 'nopeus'. Äänen l. 'voimakkuus'. — *Yhd.* kulumis-, leikkaus-, murto-, puristus-, taivutus-, vetol.; keski-, minimil.; luonteen-, mielen-, tahdonl.

lujuus|koe *s.* metallin tms. lujuuden määrittämiseksi suoritettava koe. **-laskelma** *s.* Insinööri tekee l:t. **-lasku** *s.* Laivan, turbiinin l:t. **-ominaisuu|s** *s.* L:ksiltaan teräkseen verrattavaa ainetta. **-oppi** *s.* L. tutkii rakenneaineissa ulkoisten voimien vaikutuksesta tapahtuvia muutoksia. **-raja** *s.* Vaikuttava voima ei saa ylittää kappaleen l:a. Teräksen l:t. **-tutkimus** *s.* Puurakenteiden, metallien l. **-vaatimu|s** *s.* Rakenteen on täytettävä säännön mukaiset l:kset.

lukaali[6] *s. ark.* lokaali, huoneisto. | Seitsemän huoneen ja keittiön l.

lukais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Joko l:it kirjeen? L. uutinen sanomalehdestä. L:i sivun sieltä, toisen täältä. Päällikkö l:i lähetin tuoman viestin. — *Harv.* Ajatteli l. tuomariksi.

luke|a[13*] *v.* **I.** muuttaa (vars. nähtyjä) kirjoitustm. merkkejä vastaavaksi miellesisällykseksi t. äännöshahmoiksi, joko vain ajatuksissaan taikka ääneen; myös ulkoa opitun toistamisesta.

1. varsinaisesta tekstin lukemisesta. | Lapsi osaa l. ja kirjoittaa. L. suoraan, tavaamalla. L. sisältä 'kirjasta, paperista tms.' L. hiljaa, itsekseen, ääneen. Hän l:e sujuvasti, hitaasti, oikein, väärin. Hänen käsialaansa ei pysty l:maan. Vaikeasti luettavaa kirjoitusta, tekstiä. Osaa l. ruotsia, venäläistä tekstiä. L. tarkasti, harppoen, hutiloiden. — L. kirjaa, kirjettä, sanomalehteä. L. korjausvedos. L. ohjeet ilmoitustaulusta. L. rakkausrunoja, novelleja. Iltaisin luen huvikseni romaaneja. L. Kiveä, Sillanpäätä. Luen Ahon "Panua". Runoutta l:va yleisö. Maamme l:va [= kirjallisuutta lukeva, harrastava] yleisö. Paljon luettu teos, kirjailija. Hätä ei lue lakia SL. — *luettava* (s:sesti) lukeminen (2). | Virkistävää luettavaa. Nuorisolle turmiollista luettavaa 'kirjallisuutta'. Minulla ei nyt ole mitään luettavaa.

2. *erik.* **a.** ääneen lukemisesta, esittämisestä. | Tyttö l:e äidilleen Seitsemää veljestä, sanomalehteä. Luin hänelle kirjeesi. Tekijä luki käsikirjoitustaan ensin tuttavilleen. Poika l. paukutteli uutista lehdestä. — L. julki. Radiossa luettiin säätiedotus. Päiväkäsky lue-

taan joukoille. L. avioliittokuulutukset. Sihteeri luki kokouksen pöytäkirjan. Tuomari l:e päätöksen, tuomion. — L. juhlassa runo, kertomus. L. ilmeikkäästi, nuotilla, yksitoikkoisesti. L:e kuin tuomiota. L. ulkoa, ulkomuistista 'ilman kirjaa, paperia tms.' **b.** siunauksen, loitsun yms. lausumisesta. | L. iltarukous. L. ruokaluku. Lukivat hädissään rukouksia. Pappi luki siunauksensa. Luki hirmuisen kirouksensa. — L. hauta 'siunata hautaan'. L. hauta mereen. Eihän tosin pappi suostunut l:maan sille LEINONEN. — L. loitsua. Virsi lauletaan, loitsu luetaan. Parantaa l:malla. Taikuri keitti lääkkeen ja luki siihen parannusluvun. — *lukea laki(a) jklle* nuhdella, läksyttää, pitää yllä kuria, järjestystä, määräillä, komentaa. | L. laki(a) alaisilleen. No eikö tällainen miesjoukko pysty l:maan lakia muutamalle retkulle? KARHUM. **c.** kirjoitetun t. painetun tekstin, sanan tms. äänteellisestä tulkitsemisesta, lukutavasta. | Miten luetaan lauseke $(a^2—b^2) : (a+b)$? — *Erik.* väärin kirjoitetun t. painetun tekstin tulkitsemisesta (oikein), kirjoitus- t. painovirheiden oikaisemisesta. | Teksti on turmeltunut ja luettava: - -. Martin *Wiolaiset* sanaa ei voi l. muuten kuin *vuojolaiset* E.N.SETÄLÄ. *Suorituksia* (lue [= on korjattuna oleva, pitää olla]: *suosituksia*). — Ilmaisemassa tulkintaa t. merkitystä, jonka esim. siteeraaja haluaa jllek sanalle antaa. | Edistysmielinen (lue: vasemmistolainen) osuuskauppaliike. — Joskus: lausua, ääntää. | Kirjoitetaan *fire*, luetaan *faiə*. **d.** saada tietoonsa t. ottaa selville lukemalla. | Luin tapauksesta sanomalehdestä. Lue mitä konsertista sanotaan. Raamatusta luemme, että - -. **e.** lukea oppiakseen. | L. hyvin läksynsä. L. läksyt ulkoa 'niin että muistaa ne sanasta sanaan'. L. kurssi moneen kertaan. L. lopputenttejä, ehtojaan. Saada tietonsa l:malla eikä kokemuksesta. Kansanmieheksi paljon l:nut mies. — *Kuv.* - - kyllä se [hän] on siksi kirjansa l:nut [osaa kaikki temput, koukut] KATAJA. **f.** harjoittaa opintoja, opiskella. | L. yliopistossa, ammattikoulussa. L. ylioppilaaksi, lääkäriksi, papiksi, insinööriksi. L. historiaa, kieliä, matematiikkaa. Hän on l:nut jo monta vuotta. Latinaa l:nut oppii helposti myös ranskaa. **g.** *yksipers. kans.* olla jssak kirjoitettuna, luettavissa. | Kirjassa l:e, että - -. Ovessa luki: Pääsy kielletty. - - marmoritaulu, jossa ruotsin ja suomen kielellä luki - - SILL.

3. a. muiden merkkien "lukemisesta", so. tarkkaamisesta ja tajuamisesta. | L. nuotteja. L. karttaa. L. kartasta korkeussuhteet. L. [= tarkastaa] ilmapuntari, kuumelasi. Mittarin l:minen. **b.** *kuv.* tulkita, selittää; havaita jstak jtak. | L. kuin piru Raamattua. Laki on niin kuin luetaan, asia on niin kuin ajetaan SL. L. luontoa kuin avointa kirjaa. Povari, ennustaja l:e kohtaloita kädestä, korteista. L. tähdistä mennyttä ja tulevaa. L. jkn olemuksesta hänen vaiheensa. L. katseesta, kasvoista ystävyyttä, vihaa, pelkoa, kunnioitusta, ylenkatsetta. L. jkn ajatukset. L. tuomionsa toisen silmistä. Sokea l:e huulten liikkeistä. L. rivien välistä. - - hänen teoksistansa saattaa paremminkin l. hänen runollista elämänfilosofiaansa TARK. - - nukkuvan ihmisen kasvoista voi l. yhtä ja toista SILL.

II. laskea. **1.** vars. lukumäärän laskemisesta. **a.** L. rahoja, ihmisiä. L. metsää, arvopuita. Luin kellon lyövän viisi. L. yksin kappalein, summassa. Kuusi päätä yksin lukien. Vieraat olivat sormin luettavissa. Päämme hiuksetkin ovat luetut. Syö se susi luetunkin lampaan SL. Laiskahan töitään l:e SL. — Erik. *luettu* rajallisesta, vähäisestä määrästä. | Sairaan päivät ovat luetut. Hän saa käyttää saunaa vain luetut kerrat. Hänellä on luetut polttopuut. — *Kuv.* Joutua tiilenpäitä l:maan 'joutua vankilaan'. **b.** Kehätuomari l:e kymmeneen. L. juoksijoille lähtömerkiksi kolmeen. Koeta l. sataan, niin rauhoitut! **c.** L. rahat, hinta kouraan. Isäntä luki rengille palkan käteen. - - lue kohta siitä [= rahoistasi] vaivaisille puolet KIVI. Roimala luki pöytään riittävän käsirahan SILL. — *Kuv.* L. lyhyt tili 'antaa lähtöpassit, erottaa'. - - l:akseen hänen selkäänsä - - maksun hänen kaikista kolttosistaan KS.

2. jstak alkaen, harv. jllak tavalla laskemisesta. | Kolme viikkoa huomisesta lukien. Maasta, meren pinnasta, Helsingistä, päiväntasaajasta lukien. Oikealta lukien toinen. Leveyspiirit luetaan päiväntasaajasta napoihin päin. Siitä tapauksesta luetaan liikkeen alku. — Linnuntietä lukien viisi virstaa. L. korkoa 5 %:n mukaan.

3. katsoa jhk kuuluvaksi, sisällyttää jhk, katsoa jksik, pitää jnak. | Mukaan, pois lukien, luettuna. Talossa on väkeä kymmenen henkeä palvelijat mukaan luettuina. Valitusaikaa on kuukausi päätöksen antopäivää l:matta. Rangaistuksesta on luettava pois jo sovitettu osa. Paavo Nurmi luetaan urheilun suurmiehiin. Pitäjä luetaan Savoon. Linnankosken luemme romantikkoihin. Turkikset on luettava ylellisyystavaroihin, ylellisyystavaroiksi. L. jk jllek ansioksi, viaksi, tappioksi. Se luettiin virkavirheeksi, pelkäksi sattumaksi. L. jkn syyksi. L. raskauttavaksi asianhaaraksi. Saada l. jk hyväkseen. L. jstak alkavaksi, jhk päättyväksi. L. omaisuudeksi velkasaatavatkin. Sitä en lukisikaan liiaksi KIVI. L:netko sen hyväksi vaiko pahaksi KAUPPISH. Älköön herrani l:ko minulle pahaa tekoani VT.

lukem|a[13] *s.* **1.** lukeminen. | Ensi l:alta kirja tuntuu vaikeatajuiselta. Parilla l:alla asia selviää. **2.** mittakojetta tarkastamalla välittömästi saatu havaintoarvo. | Suuntakehän, kompassin, lämpömittarin l. Lasketaan l:ien keskiarvo. Ottaa, katsoa, antaa l. suunnistamisessa, tykkejä suunnattaessa. — *Yhd.* merkitsemis-, perusl.; kompassil.; aika-, korkeus-, pituusl.

lukemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* joka ei osaa lukea, lukutaidoton; joka ei ole lukenut;)(lukeva, lukenut, oppinut. | L. lapsi. L. ja sivistymätön mies. Kirjaa, latinaa, ohjeita l. **2.** *pass.* jota ei ole luettu; jota ei voi lukea. **a.** Kirja lojuu l:tomana työpöydällä. Poltti kirjeen l:tomana. Kirjoitus on tuhraan-

tunut l:tomaksi. **b.** -tomasti *adv.* lukumäärästä: tavattoman runsaslukuinen, epälukuinen, ääretön, rajaton, loppumaton. | L:tomia kertoja. L. paljous, joukko. L:tomat kuin taivaan tähdet. Lisääntyä l:tomiin.

lukemi|nen[63] *teonn.* < lukea. **1.** Ääneen l. Ulkoa l. Kirjan, mittarien, kartan l. Ajatusten l. Rahojen, metsän l. — *Erik.* valtiopäivä-, kokouskielessä: käsittely. | Lakiehdotus hylättiin toisessa l:sessa. Talousarvion kolmas l. alkaa huomenna. **2.** se mitä luetaan, luettava. | Sopivaa l:sta lapsille. Sanomalehtiä ja muuta l:sta. Tässä kirjassa on l:sta pitkäksi aikaa. — *Yhd.* ajanviete-, ilta-, joulu-, koti-, matka-, mielil.

lukemis- tav. = luku-. **-harjoitu|s** *s.* Kansakoulun l:kset. Kartan l. **-lait|e** *s.* mekaanisissa kojeissa laite, joka itsetoimivasti laskee yhteen ja osoittaa havaintoarvot. | L:teella varustettu mittauskoje. **-taito** *s.* **-tapa** *s.* **-tarkkuus** *s.* Millimetripaperilla on l. 0,25 mm.

lukemisto[1] *s.* lukukirjana, viihdelukemisena tms. käytettävä kokoelma lyhyehköjä kirjallisuuden tuotteita (vars. kappaleita t. näytteitä jnk alan kirjallisuudesta, eri kirjallisuuden lajeista tms.); krestomatia. | Äidinkielen l. L. uudempaa suomalaista kirjallisuutta. Maantieteellinen kuvasto ja l. — *Yhd.* ajanviete-, jännitys-, kotiseutul.; joulu-, perhel.

luken|ut[77] *a.* *(partis.)* -eisuus[65] *omin.* paljon lukenut, opillista sivistystä saanut, oppinut. | L. mies. L:utta väkeä. Väitöskirja osoittaa tekijän laajaa l:eisuutta. Tutkimus on ahkeruuden ja l:eisuuden tuote.

lukeutu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* pitää itseään jhk kuuluvana, jnak; kuulua jhk. | Hän l:u sosialisteihin, porvariksi. Puolet väestöstä l:u katolisuuteeen. Proosakirjailijana hän l:u realisteihin. Hiihto l:u suosituimpiin urheilulajeihin. Miten mahtaisi se l. synnniksi KAUPPISH.

lukija[14] *tek.* < lukea. | Hyvä, huono l. Ahkera Raamatun l. Teoksen kriitillinen l. — Historian, saksan l:t 'opiskelijat'. — Sähkömittarin l. — Rahojen, metsän l. Kierrosten l. 'lukemislaite'. — *Erik.* erään Ruotsin pietistishenkisen uskonnollisen suunnan edustajista. — *Yhd.* oikaisul.; lainl.; mittarinl.; ajatustenl.; iskunl. **-kunta** *s.* Juhani Aholla oli laaja l. Kiitollinen, harras l. Sanomalehden tilaaja- ja l. **-piiri** *s.* Teos sai laajan l:n. Kotimainen l.

lukijat|ar[54*] *s.* naislukija. | "Kotilieden" l:taret.

lukin|kalvo *s.* *anat.* pehmeän ja kovan aivokalvon välissä oleva kalvo, lukinverkkokalvo. **-pää** *s.* Murex, suolaisessa vedessä eläviä kotiloita, piikkikotilo. **-seitt|i** *s.* hämähäkinseitti. | Kasteesta kimaltelevia l:ejä. **-verkko** *s.* hämähäkinverkko. | Hauraamp' on l:akin, oi Onnetar, lankas KOSKENN. **-verkkokalvo** *s.* *anat.* = lukinkalvo.

lukio[3] *s.* oppikoulun vanhimman muodon suomenkielinen nimitys; *syn.* kymnaasi; nyk. yliopistoon johtava oppikoulun 3-vuotinen yläaste. | Turun l. Siirtyä keskikoulusta l:on. — *Yhd.* reaalil.; poika-, tyttöl. **-aste** *s.* Keskikoulu- ja l. Latinan opiskelu on supistettu l:elle. **-lainen**[63] *s.* lukion, lukioasteeen oppilas; vrt. teini. **-luok|ka** *s.* lukioasteen luokka. | Lyseon l:at. L:kien oppilaat.

luki|ta[31] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** sulkea lukolla, panna lukkoon, lukota; vrt. salvata. | L. ovi, kaappi, laatikko, salkku. L. munalukolla. L. aittaan, kaappiin. Istua, säilyttää jtak l:tussa paikassa, l:ttujen ovien takana. Käsirautojen l:tseminen. — *Kuv.* Raamattu on hänelle l:ttu kirja. L. korvansa, sydämensä jltak. L. arvostelijoiden suut. -- umpinaiseksi, tiiviisti l:tuksi luonteeksi TARK. **2.** laajentuneessa merk:ssä. **a.** sulkea jllak muulla sulkulaitteella kuin varsin. lukolla. | L. salvalla. L. ikkunat haalla. L. kangella karhunpesän suu. — L. sinetillä ovi, kirje. — L. sähkösanoma šifferillä. **b.** kiinnittää lujasti, liikkumattomasti. | L. jakolevy jhk asentoon. L. harpin haarat liikkumattomiksi. L:tseva kytkinjärjestelmä. Perusasentoon l:ttu rautatien vaihde. Mutterin l:tsemiseen voidaan käyttää vastamutteria. Ratsun kulkua ei saa estää l:tsemalla sen päätä ja kaulaa ohjaksilla. Kova puristus l:tsee kiilan rakoon.

lukitsematon[57] *kielt.a.* < ed. | L. ovi, huone, laatikko, vene.

lukitsemislait|e *s.* Uudenaikaiset varmuus- ja l:teet. Sähköllä toimivat vaihteen l:teet. Potkurin l.

lukittu|a[1*] *v.* mennä lukkoon, lukkoutua. | Vaihde l:u määräasentoon. Rele l:u toiminta-asentoonsa. Silmukat liukuvat hakaan ja l:vat siihen.

lukitus[64] *s.*, vars. *raut.* vaihteen lukitseminen t. lukittuna olo; vrt. suojastus. | Vaihteen l. Avata l. — *Yhd.* kontrolli-, varmuusl. **-laite** *s.*, vars. *raut.*

lukkari[5] *s.* **1.** alkuaan kellonsoittaja, sittemmin seurakunnan toimihenkilö, jolla on eri aikoina ollut erilaisia tehtäviä, mm. suntion, kellonsoittajan ja kanttorin tehtävät; nyk. vars. *puhek.* = kanttori. | L:n virkatalo. Pitäjän l. L:n vaali. Papiksi pääsee lukemalla, mutta l:ksi täytyy syntyä SL. — *Yhd.* unil. **2.** *urh.* pesäpallossa pelaaja, joka syöttää palloa vastapuolen lyöjille ja toimii etupäässä kotipesällä. **3.** *kans.* kangaspuiden kangastukki.

lukkarikoulu *s.* Lukkari- ja urkurikoulu (vanh.) 'kirkkomusiikkiopisto'.

lukkarila[14] *s.* lukkarin koti t. virkatalo, kanttorila.

lukkarin|kapat *s.* *mon.* lukkarille luontoissuorituksena kapoittain maksettu palkka. **-koulu** *s.* koulu, jota aikaisemmin pitäjän lukkari piti opettaen sisälukua ja kristinopin alkeita. | Huonopäisimmät pantiin rippikoulusta l:un. -- istui kuin l:ssa kuumassa tuvassa ovilavitsalla NUOLIV. **-penk|ki** *s.* Suntio asetteli numeroita l:in edessä olevalle taululle. **-rakkau|s** *s.* *leik.* erityinen, puolueellinen, jllak tavoin liiallinen mieltymys. | Tuntea l:tta jtak kohtaan. Hänessä on vanhaa l:tta viipurilaisia kohtaan. Sosialistien l. sosialisoimispyrkimyksiä kohtaan. **-virka** *s.* **-virkatalo** *s.*

lukkari-urkuri *s.*, vars. *vanh.* kanttori-urkuri. | N:n seurakunnan l:n virka.

lukkaro[2] *s.* *kansat.* liereämuotoisten esineiden,

esim. sauvojen ja haravanvarsien vuolemiseen ja silittelyyn käytetty vanha höylämäinen työkalu, puinen t. sarvinen kouru, johon sovitetaan puukon terä.

luk|ki[1*] *s.* **1.** L:it 'Opilionida, hyvin pitkäjalkaisia hämähäkkieläimiä'; *yleisk.* us. yl. hämähäkeistä. | L. kutoo verkkonsa polun poikki. — *Yhd.* meri-, ristil. **2.** *kansanr. tilap.* koirasta. | Jopa haukkui hallikoira, / linnan l. luskutteli KAL.

luk|ko[1*] *s.* **I.** varsin. s:sta käyttöä. **1.** avaimella (t. esim. jnk kirjainyhdistelmän avulla) avattava mekaaninen sulkulaite. | Oven, kaapin, laatikon, veneen, auton, pyörän l. Puinen, teräksinen l. Oveen upotettu, irrallinen, riippuva l. L:on kieli, salpa, jousi. L:on kahva, painike. Ruostunut, joustava l. Avasi jalkarautojen l:on. Pistää, jättää, unohtaa avain l:koon. Avain käy l:koon. Voidella l:koa. — Säilyttää l:on takana 'lukitussa paikassa'. Pane rahasi l:on taakse. Olla l:kojen takana, us. 'vankilassa'. Joutui l:kojen taakse. - - vaaran vaskisen sisästä, / yheksän l:on takoa KAL. — *Yhd.* puu-, rauta-, teräsl.; riippu-, sisä-, ulko-, upotusl.; haka-, kaksois-, kieli-, kirjain-, muna-, numero-, salpa-, varmuusl.; oven-, portinl.; salal.; noidanl. **2.** muista mekaanisista kiinnitys-, kytkin- t. sulkulaitteista. | Rintaneulan, virsikirjan l. Savukekotelon, käsilaukun l. Hihnan, vetoketjun, ranneketjun l. Puomin l. Ketjujen päät yhdistetään l:olla. Aisan l. 'saverikko'. Simpukan kuorten l. — *Yhd.* kiinnitysl.; hihnanl.; lintul.· **3.** *tekn.* neste- ja kaasujohtojen sulkulaite, joka estää kaasujen pääsyä tilasta toiseen. — *Yhd.* neste-, vesil.; hajul. **4.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** ampuma-aseen laukaisulaite. | Kiväärin, pistoolin, tykin l. Vaihtaa konekivääriin uusi l. Haupitsin l. juuttui kiinni. L:ot auki! Avata, sulkea, purkaa l. — *Yhd.* isku-, kierre-, kiila-, nalli-, pii-, ratasl.; varal. **b.** lelu, jonka avaaminen vaatii jtak näppärää ratkaisua. — *Yhd.* siperian-, vanginl. **c.** *rak.* muuratun holvin ylimmät ja viimeiset kivet. **d.** kirjanpidossa: tilikirjan aukeaman tyhjien rivien yli vedetty vinoviiva. **e.** *urh.* painiote, jolla jk vastustajan jäsen sidotaan toimettomaksi. | Pahassa l:ossa pää ja käsivarsi sidottuina. — *Yhd.* käsi-, käsivarsi-, polvi-, rannel. **f.** harjujen välinen jyrkkäreunainen syvänne. | Kraatterisuppiloita muistuttavia l:koja. **g.** *kuv.* Kimmahda ei kielten l. LEINO. Elämän syvimmät salaisuudet - - ovat hänelle seitsemän l:on takana KOSKENN. — Kylän, pitäjän l. 'voittamaton henkilö'. - - Jussi taitaa olla tämän pitäjän l. A.JÄRVILUOMA. Hän oli puolustuksen l:kona koko ottelun ajan. — Strategisesti tärkeistä asemista, linnoituksista yms. | Viipuri on aina ollut Karjalan l. Gibraltar on Välimeren l. Olavinlinna, Savon l.

II. sisäpaikallissijoissa adv:na. **1.** lukittuna olemisesta, lukituksi tulemisesta, saattamisesta. | Ovi, kaappi, polkupyörä, auto on l:ossa. Pitää aitta, kellari, laatikko l:ossa. Panna l:koon. Kiertää, vääntää [avaimella] l:koon. Paukauttaa, napsauttaa kansi l:koon. Ovi meni, painui l:koon. **2.** *kuv.* Kun Elli kuuli puheet - -, oli kuin olisi jotain mennyt hänessä l:koon AHO. - - hän oli heti vaiti ja l:ossa KALLAS. - - panee omantuntonsa l:koon KIANTO. — *Erik.* **a.** tukossa, kiinni olemisesta, tukkoon menemisestä, saattamisesta. | Korvat ovat l:ossa 'lumpeuksissa'. Oli niin kova pauke, että korvat menivät l:koon. Pidä suusi l:ossa! - - iskenpä l:koon tuon kirotun kitas KIVI. Leukas l:koon, lunttu KIANTO. - - jo on emännän suu l:ossa ja silmissä leimahtelee KATAJA. **b.** Sukeltaa l:koon ' ettei vesi roiskahda'. Heittää kivi [veteen] l:koon. - - kuin nielevä häränsilmä olisi sen [avunhuudon] umpeuttanut l:koon HAARLA. **c.** jnk asian, työn tms. päätökseen, onnelliseen loppuun, valmiiksi, ratkaistuksi, onnistumaan saamisesta t. saattamisesta. | Panna, lyödä aika, hinta, sopimus l:koon. Se asia on jo l:ossa 'ratkaistu, päätetty, selvä'. Puheenjohtaja nuiji asioita l:koon. Talousarvio saatiin l:koon ilman uusia veroja. Saada neuvottelut l:koon. Arvio ei käy l:koon 'ei päde, pidä, ei täsmää'. Kaikki paukahtaa kuin l:koon vaan! KIVI. - - käväisisi vain pappilassa [vihillä] ja niin olisi asia l:ossa TOPPILA.

lukkoamaton[57] *kielt.a.* (< lukota) lukitsematon. | L. ovi, kaappi, aitta, pyörä.

-lukkoinen[63] *poss.a.* Metalli-, puu-, teräsl.; nalli-, piil.; kaksi-, kolmil.

lukko|kivi *s. rak.* = lakikivi. | Holvin l. **-lait|e** *s.* Kassakaapin monimutkainen l. Kansanomaiset salpa- ja l:teet. Avaimellinen, automaattinen l. Hihnoja yhdistävä l. Kiväärin l:teeseen kuuluu lukon kehys, lukko ja liipaisinlaite. **-levy** *s. tekn.* levy, johon lukon t. muun laitteen koneisto sovitetaan ja joka tav. peittää koneiston näkyvistä; määrämuotoinen levy, joka lukitsee jnk liikkuvan mekanismin. | Lukon l. Sorvin l. Kytkin- ja siirtolaitteet on yhdistetty l:yn. Piilukkopyssyn l. **-luu** *s. el.* luukaloilla rintaevää pääkalloon yhdistävä luu. **-mutteri** *s.* ruuvin päähän toisen mutterin ulkopuolelle kierretty mutteri, joka estää edellistä itsestään löyhtymästä, vastamutteri. | Kiristys- ja l. Säätöruuvin l. **-neula** *s.* = hakaneula. | Kiinnittää l:lla. Pitää l:a napin sijasta. **-ruuvi** *s.* lukossa käytettävä ruuvi; ruuvi, jolla jk liikkuva mekanismi voidaan lukita. | Harpin l. Mutterin l. **-sep|pä** *s.* L:än ammatti. L:än työkalut. **-tehdas** *s.*

lukkoutu|a[44] *v.* < lukota. **1.** *refl. harv.* sulkeutua lukon taakse, lukittuun huoneeseen. | Hän l:i huoneeseensa lepäämään. **2.** *pass.* mennä lukkoon. | Radion virityslaite l:u ja ohjelma kuuluu puhtaasti. — Kallio on l:nut(ta) 'vaikeasti louhittavissa'.

lukollinen[63] *poss.a.* lukolla varustettu. | L. kaappi, laatikko, vene.

lukon|jousi *s.* **-kieli** *s.* lukon salvan ulos työntyvä osa, joka varsinaisesti sulkee oven tms. | Ovi avautuu itsestäänkin, kun l. on liian lyhyt. **-palautin** *s. sot.* Pikakiväärin l. **-runko** *s.* lukon runko-osa, vars. aseiden lukoissa. **-tappi** *s. sot.* kiväärin lukon osa, johon tarttuen lukko avataan ja suljetaan.

luk|ota[38*] *v.*, melko *harv.* panna lukkoon, lukita, kiinnittää lujasti. | L. ovi, huone, vene. Tappi l:otaan reikään kahdella kiilalla.

lukoton[57] *kar.a.* < lukko. | L. ovi, huone, aitta. L. tykki, kivääri.

lukratiivinen[63] *a.* voittoa tuottava, tuottoisa, kannattava. | L. vesioikeus.

luksaatio[3] *s. lääk.* nivelen sijoiltaanmeno.

luksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | - - lihapalat katosivat hurtan l:televiin leukoihin PAKK.

luksah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* loksahtaa. | Polvi l:ti paikoiltaan. — Koiran haukunnasta: louskahtaa. | - - kartanohurtan laiska l:dus kaikui laakson tummuudesta HAANPÄÄ.

luksaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < ed. | Koira l:ti leukojaan.

luksi[4] *s. tekn.* (*rinn.* lux) (*lyh.* lx) valaistusvoimakkuuden yksikkönä: normaalikynttilän voimaisen valonlähteen valaistusvoimakkuus metrin päässä, metrikynttilä.

luksut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Koira l:teli leukojaan, suutaan. Haukkua l. Aina haukkui linnan hakki, / linnan lukki l:teli KAL.

luksut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* loksuttaa, louskuttaa. | L. hampaitaan, leukojaan, suutaan. Haukkua l. Kiukkuisesti l:taen hurtta hyökkäsi kohti.

luku[1*] *s.* **I.** lukeminen. **1.** vrt. lukea I. | Tavaamalla, suoraan, ulkoa l. Opettaa l:a ja kirjoitusta. Kirjeen, romaanin l. Kirjallisuuden, runouden l. Korrehtuurin l. Radiossa alkaa uutisten l. Päiväkäskyn, päivän tekstin, tuomion l. Hänen l:nsa on liian ilmeetöntä. Jatkaa l:aan. Keskeyttää l:nsa. — Ei siinä rukousten l. auta. Loitsujen l. parannuskeinona. Pappi suoritti haudan luvun. — Läksyjen, tenttien l. Kielten, historian, lain l. 'opiskelu'. Lääkäriksi l. [= opiskelu] on kallista. — Kartan l. on suoritettava huolellisesti. Mittarin, kompassin l. Kädestä, korteista l. Ajatusten l. — *Kuv.* Mutta nyt siitä tulkoon l. laulun perästä, elämä toisenmoinen KIVI. — *Yhd.* aamu-, iltal.; kauno-, kuoro-, oikaisu-, sisä-, ulko-, vuorol. — *Erik.* **a.** *mon.* opiskelu, opinnot. | Aloittaa akateemiset l:nsa. Häneltä eivät luvut luista. Joutui varojen puutteessa lopettamaan l:nsa. — *Yhd.* koulu-, yliopistoluvut. **b.** tav. *mon.* kinkereistä, lukusista. | Pastori oli viime vuonna luvuissa oikein heitä nuhdellut TALVIO. — *Yhd.* kylän-, piispanluvut.

2. laskeminen. **a.** numeroiden luettelemisesta. | Sataan l. - - l. meni minunkin mielestäni vähän väärään: "yksi, neljä, kolme, viisi" KAUPPISH. — *Sot. voim.* Komentaa, ottaa, toimittaa l. [rivistössä lukumäärän selville saamiseksi]. Liikkeet suoritetaan luvun mukaan eli vaiheittain. — *Urh.* nyrkkeilyssä. | Ottaa täysi l. 'olla kanveesille vaipuneena niin kauan, että kehätuomari ehtii laskea kymmeneen (ja hävitä ottelu)'. Otti luvun yhdeksään. **b.** lukumäärän laskemisesta. | Rahojen, tukkipuiden, metsän l. Myyjän pois jääminen ei estä puiden l:a varastopaikalla.

II. 1. a. luettavat sanat, teksti. | Taulussa oli seuraava l.: - -. Pappi luki l:nsa, ja hautaa alettiin luoda umpeen. — *Erik.* loitsu, loitsuluku. | Lukea l:ja ja loitsuja. Parantaa luvuilla. Metsälle lähtiessä luettiin asiaan kuuluvat luvut. — *Yhd.* kaste-, vihkil.; leikkil.; loitsu-, parannusl.; karhun-, karjan-, käärmeen-, raudanl. **b.** kirjan, lakitekstin tms. laajahko, oman kokonaisuutensa muodostava jakso. | Teoksen ensimmäinen, 10:s, viimeinen l. Luukkaan evankeliumin kuudes l. Avioliittolain 4. luvun 12. pykälä. — *Kuv.* Tämä asia ansaitsisi oman l:nsa 'oman tarkemman käsittelynsä, erikoishuomion'. Fredrik Paciuksen elämäntyö muodostaa kauniin luvun Suomen musiikin historiassa. — *Yhd.* alku-, loppul.

2. a. lukumäärä. | Suunnaton l. ihmisiä, vuosia. Värähdysten, kierrosten l. Seuran jäsenten l. on toista tuhatta. Luvultaan epämääräinen joukko. Suuresta luvustaan huolimatta heikko kansa. Päätösvaltainen l. jäseniä. Laskea talojen, vierailujen l. — *Yhd.* aste-, asukas-, hevos-, jäsen-, kappale-, kierros-, kilo-, lapsi-, metri-, mies-, piiru-, sivu-, väki-, värähdysl. **b.** matemaattinen luku, lukusuure. | Luvut yhdestä kahteenkymmeneen. Positiivinen, negatiivinen, jaollinen, jaoton, kokonainen, parillinen, pariton l. Paljas l. Samannimiset luvut. Algebralliset luvut. Tilastolliset luvut. Luvun logaritmi. L:ja merkitään numeroilla, algebrassa myös kirjaimilla. Luvuin laskematon määrä. Pyörein luvuin tuhat miestä. Pyöristää l. täysiksi sadoiksi. Tuotanto osoittaa yhä kasvavia l:ja. — Kolme ja yhdeksän ovat olleet pyhiä l:ja. Onnen, onnettomuuden l. — Laskea l:a 'suorittaa laskutoimituksia'. — *Yhd.* alku-, desimaali-, irrationaali-, järjestys-, kanta-, kardinaali-, kokonais-, kompleksi-, kymmenys-, käänteis-, laatu-, murto-, ordinaali-, perus-, reaali-, vastal.; kerta-, keski-, suhde-, tasal.; kompassi-, kovuus-, kuolleisuus-, pohjois-, pohjoisneula-, sato-, tilavuus-, tuonti-, tuotto-, työttömyys-, venymisl. **c.** ajanlaskussa. | 1500-l. 1680-luvulla. 1700-luvun loppupuolen tiede ja taide. — *Erik.* Vanha l. 'juliaanisen kalenterin mukainen ajanlasku'. Uusi l. 'gregoriaanisen kalenterin mukainen ajanlasku'. Kesäkuun toisena päivänä vanhaa, uutta l:a. — *Yhd.* kymmen-, sata-, tuhatl.; vuosil. **d.** *kiel.* verbien ja nominien kaikkien samaa lukusuhdetta ilmaisevien taivutusmuotojen sarja, numerus. | Kieliopillinen l. Suomen kielen nominiparadigmassa on 15 sijaa ja kaksi l:a: yksikkö ja monikko. Subjekti ja predikaatti ovat samassa luvussa.

3. eril. käyttötapoja; vrt. lähinnä II.2.a ja b. — *pitää luku(a) jstak* a) pitää selvillä jnk lukumäärä. | Määräysten rikkojista on enää mahdoton pitää l:a. Piti tarkan luvun saatavistaan. b) ottaa huomioon, välittää. | Hänen puheistaan ei kannata pitää l:a. Menetellä keinoista l:a pitämättä. Pidettiin tarkkaa l:a [= huolta] siitä, että omaisuus säilyi perheessä. - - en voi sitä auttaa enkä kovin l:akaan pidä KIVI. — *tehdä luku(a) jstak* tehdä tili(ä), antaa selvitys jstak. | Tee l. toimistasi!

Pojat pantiin tekemään l:a kepposistaan. — *jstak ei ole lukua* jstak ei ole väliä, jk ei ole tärkeää. | Mitäpä minusta on l:a! Mitä pienistä puutteistamme l:a KOSKENN. — *luvussa, luvusta, lukuun* (us. adv:n t. postp:n tapaan). Hän pitää tavaransa tarkoin luvussa 'pitää huolen tavarainsa lukumäärästä, pitää selvillä tavarainsa lukumäärän'. Loma-ajat jätetään pois luvusta 'loma-aikoja ei lasketa mukaan, loma-ajat jätetään huomioon ottamatta'. Verotuksessa otetaan l:un [= huomioon] pienetkin sivutulot. Ottaa kaikki mahdollisuudet l:un. Hänen puheitaan ei maksa [= kannata] ottaa l:un. — Ostaa, myydä jkn l:un 'laskuun, tiliin'. Teettää töitä yhtiönsä l:un. Rahaa ei lyötetä yksityisen l:un. Panna rötöksensä toisen l:un. Se meni ajattelemattomuuden l:un. — Alettiin jo pelätä, ettei hänkään enää olisi elävien luvussa [= elävien joukossa, elossa] TALVIO. Ja Moab hävitetään kansojen luvusta VT. Ja sinä tulisit tyhmäin l:un Israelissa VT[V]. — *jtak lukuun ottamatta* (myös ◡) jtak mukaan laskematta, huomioon ottamatta, paitsi jtak, jnk lisäksi. | Palkka on ikälisiä l:un ottamatta n. 42.000 mk. Muutamaa poikkeusta ehkä l:un ottamatta. Kaikki osanottajat l:un ottamatta kahta.

luku|aika *s.* Kirjan, läksyn, mittarin l. Iltaisin jää oppilaille vähän l:aikaa. Koulujen l. on pitkä lomiin verrattuna. — Joskus: opiskeluaika. | Jo l:aikanaan hän ansaitsi työllään. Suuri osa l:aikaa kului huvitteluun. **-aine** *s.*)(harjoitusaine. | Historia, luonnonoppi, matematiikka, kielet ym. koulun l:et. L:iden opettajat. **-ala** *s.* Antautua l:lle. **-alue** *s. mat.* sellainen ääretön lukujoukko, jonka luvuista saadaan tiettyjä laskutoimituksia käyttämällä vain samaan joukkoon kuuluvia lukuja; *syn.* luvusto. **-arvo** *s. mat.* paljas luku, joka ilmaisee, montako kappaletta ilmoitettua laatua olevaa mittayksikköä ao. suureeseen sisältyy, mittaluku. | Sijoittaa l:t kirjainmerkkien sijaan. Pituuden, painon l. **-draama** *s.* ensi sijassa luettavaksi sopiva t. tarkoitettu näytelmä, lukunäytelmä. | Ivalon "Kustaa Eerikinpoika" on pikemminkin luku- kuin näyttämödraama. **-etäisyy|s** *s.* etäisyys, jonka päässä luettava on lukijan silmästä. | Oikea l. on n. 30 cm. **-halu** *s.* Lapsella on kova, huono l. Saada l. heräämään. Ruokkia, kiihottaa l:a hyvällä kirjallisuudella. **-halui|nen** *a.* L:sia varten on tarjolla kirjastoja. **-halut|on** *a.* -tomuus *omin.* L. oppilas. L:onta yleisöä. **-harjoitu|s** *s.* L:ksiin sopivia tekstejä. Pitää lapsille l:ksia. **-harrastus** *s.* Kansan l. Herättää, pitää yllä l:ta. Oppilaiden l:ten tutkiminen. **-heimo** *s. mat.* kymmenjärjestelmässä kuuden peräkkäisen lukuluokan muodostama jakso. | Sadattuhannet kuuluvat ykkösten l:on. Miljoonien, biljoonien l. **-hetk|i** *s.* Rauhallinen l. päivätyön päätteeksi. Yhteinen l. perhepiirissä. — *Erik.* hartaushetki. | Perheen isä piti lyhyen l:en joka ilta. **-homma** *s. puhek.*, tav. *mon.* L:t veivät melkein koko kesälomani. **-huone** *s.* Kirjaston, hotellin, oppilaskodin l. Kylän, pitäjän l. Rauhallinen l. siistille opiskelijalle. **-ilt|a** *s.* Järjestää perheelle, nuorisolle yhteisiä l:oja.

lukui|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** *harv.* itsenäisenä sanana, tav:mmin lukuisa. | Kääntyi l:sten henkilöiden puoleen. L:semmissa tapauksissa. Kouluja alettiin perustaa l:semmin kuin ennen. **2.** yhd:n jälkiosana. **a.** Epä-, harva-, moni-, määrä-, niukka-, pieni-, runsas-, suuri-, vähäl.; mies-, väkil.; kolmi-, kymmen-, monikymmen-, neljännes-, sata-, seitsen-, tasa-, tuhat-, yksil. **b.** lukutaidosta, luettavuudesta. | Heikko-, huono-, selväl.; helppo-, raskas-, vaikeal.

luku|into *s.* L. vei hänet opintielle. **-intoinen** *a.*

lukuis|a[10] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* lukumäärältään suuri, runsaslukuinen, runsas. | L. joukko, seurue, kuulijakunta, virkakunta, väestö. L. määrä, ryhmä. Lapsilauma kasvoi yhä l:ammaksi. L:in puolue. Sisämaassa hallat ovat l:ampia loppukesällä. Asiasta ovat kirjoittaneet l:at tutkijat. L:ien esimerkkien valossa. Sisämaan l:at järvet. L:at syyt, seikat. L:immat samojedeista ovat jurakit. Vieraita, yleisöä oli l:asti. Kerhoja on perustettu l:asti. Aate saa yhä l:ammin kannattajia. Lasten, yleisön, väen, kansan l:uus. Harrastusten, rikosten, esimerkkien l:uus. — *Mat.* L:uus 'frekvenssi todennäköisyyslaskussa'.

luku|jakso *s.* Raamatun luku- ja jaejaksot. Järjestää kirjallisuutta l:jaksoiksi. Sähkömittarien luvussa on l. viisi viikkoa. **-jono** *s. mat.* määrälain mukaan saatava päättyvä t. päättymätön jono lukuja. **-joukko** *s. mat.* vrt. joukko l. **-järjestelmä** *s. mat.* järjestelmä, jolla rajallista määrää numeroita t. niihin verrattavia merkkejä käyttämällä voidaan ilmaista miten suuria t. pieniä lukuja tahansa. | L:n laadun määrää kantaluku. Tavallisin l. on kymmen- eli desimaalijärjestelmä. Triadisen l:n kantalukuna on 3. Luonnonkansojen l:t. **-järjesty|s** *s.* järjestys, jonka mukaan jtak luetaan; vars. järjestys, jonka mukaan työskentely oppilaitoksessa viikoittain tapahtuu. | Noudattaa järkevää, johdonmukaista l:stä. Kansa-, oppikoulun l. IV luokan l. Viikon l. Tiistain l:ksessä on viimeinen tunti laulua. — *Erik.* viikon oppitunnit luetteleva taulukko; myös sellaiseksi tarkoitetusta lomakkeesta. | Kirjoittaa itselleen l. Kirjakaupat jakavat l:ksiä ilmaiseksi. **-kammio** *s.* Tiedemiehen, ylioppilaan l. Sulkeutua l:onsa. Luostarien ahtaissa l:issa. **-kappale** *s.* vars. oppikirjan kappale t. luku, jota ei ole tarkoitettu läksyn tavoin opittavaksi. | L:et on erityisesti merkitty. Pienin kirjaimin painettu l. Historiallinen l. Lukukirja sisältää suorasanaisia ja runomuotoisia l:ita. Evankeliumikirjan l:et, joita kunakin pyhänä kirkossa luetaan ja selitetään. **-kau|si** *s.* yhdenjaksoinen osa (meillä: puolisko) oppilaitosten lukuvuotta. | Loma-ajat jakavat koulujen lukuvuoden kahteen l:teen. Opiskeli yliopistossa vain kaksi l:tta. — *Yhd.* kevät-, syysl. **-kausimaksu** *s.* Oppilaitoksen, yliopiston l. Sai vapautuksen l:sta. **-kausitodistus** *s.* lukukauden päätyttyä oppilaitoksesta annettava todistus. | Saada hyvä l. **-kau-**

sittain *adv.* joka lukukausi, kunakin lukukautena; lukukausi kerrallaan. | L. suoritettavat terveystarkastukset. **-kerho** *s.* Luku- ja keskustelukerho. L:n kasvattava merkitys. **-kinker|i** *s.*, tav. *mon.* = kinkeri. | L:eillä [t. l:eissä] pappi kuulustelee seurakuntalaisia. Mutta mykkänä hän myöskin seisoi l:illä KIVI. **-kirja** *s.* suorasanaisia ja runomittaisia lukukappaleita sisältävä yhtenäinen kokoelma, jollaista käytetään äidinkielen opetuksessa, mutta myös historian, uskonnon ym. aineiden varsinaisten oppikirjojen ohella ja täydennyksenä. | Kansakoulun l. Isänmaallinen l. Maataloudellinen l. "Nuori maamies". Historian l. Niinä aikoina, jolloin Raamattu oli kansamme ainoana l:na. **-kirjasto** *s.* kirjasto, jossa yleisö saa käydä lukemassa kirjoja, mutta josta niitä ei lainata. **-kolmikko** *s. mat.* kolmen luvun yhdelmä. **-koulu** *s.* Koulun muuttuminen yksipuolisesta l:sta myös toiminnankouluksi. Kylän l:ssa oli hän käynyt aina kahdeksanvuotiaasta ALKIO. **-kunta** *s. mat.* lukujoukko, joka sisältää lukujensa summan, erotuksen, tulon ja osamäärän, jossa jakaja ei ole nolla. **-lahko** *s.*, vars. *kans.* = kinkerikunta, -piiri. | Kirkollinen jako l:ihin. **-lamppu** *s.* Yöpöydän l. Luku- ja työlamppu. Kattolampun lisäksi erityinen l. **-lasit** *s. mon.* luettaessa käytettävät silmälasit. | Pitkä-, likinäköisen l. Piti hankkia erityiset l.

lukullinen[63] *a.* herkullinen, ylellinen. | L. ateria.

luku|luokka *s. mat.* Ykköset, kymmenet, sadat jne. ovat kymmenjärjestelmän l:luokkia. **-merk|ki** *s.* **1.** *mat.* luvun kirjoittamiseen käytetty merkki. | L:keinä käytetään numeroita, kirjaimia ja eräitä kuvioita. Perusluku ilmaistaan yhdellä l:illä. Äärettömän suuren l. on ∞. **2.** merkki, joka osoittaa, mihin saakka jtak on luettu, laskettu; kirjoituksessa välimerkki. | Paperiveitsi l:kinä kirjan välissä. — Kankaalla olivat puiden kyljet täynnä l:kejä. — Pilkut ja pisteet ovat välttämättömiä l:kejä. **3.** kirkonkirjoissa yms. aikoinaan käytetyistä lukutaitoa osoittavista merkeistä. | Hyvät l:it kirkonkirjoissa. **-mie|s** *s.* **1.** lukija, vars. hyvä, ahkera kirjojen lukija; opiskelija, opilliselle uralle antautunut henkilö. | Kaikkein heikoimpia l:hiä papit pitivät jalkapuussakin. Isäntä oli ahkera l. — Ei minusta olisi tullut l:stä. Valita l:hen ura. Pojasta toivottiin l:stä. **2.** laskija, tavaran lukija. | Tukkiyhtiön l. Mitta- ja l:sten palkat. L:het kulkevat metsässä edellä ja muistiinpanijat perässä. — *Hist.* keskiaikainen veronkantomies; neljänneskuntamies. | L:het kokosivat verot ja toimittivat ne määräpaikkaan. Maarian verokunnan l. **-mitta** *s.* = kappalemitta. **-määrä** *s.* luvun mukaan ilmaistu t. lukuun perustuva paljous, luku, määrä. | Miesten, kannattajien, tavarain, aseiden l. Rikosten, tappioiden, virheiden, kierrosten, värähdysten l. Joukkojen kunto on tärkeämpi kuin l. L:ltään suuri, pieni, heikompi, ylivoimainen. Tusina l:n yksikkönä on jäämässä pois käytännöstä. — *Yhd.* kokonais-, yhteisl. **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* lukumäärään perustuva, lukumäärän mukaan ilmaistu. | L. ja laadullinen ylivoima, vahvuus. L. heikommuus. L. laskelma. Puolueen l. voima supistui vähiin. Painissa on kaupungeilla l. yliote. L:sesti vahva, heikko, suuri, pieni. Palkkajoukot muodostivat l:sesti armeijan pääosan. **-nurkka(us)** *s.* Viihtyisä l. mukavine tuoleineen. **-nuttu** *s.* Virkattu l. Silkkinen naisten l. **-näytelmä** *s.* = lukudraama. **-ohjelm|a** *s.* lukusuunnitelma. | Oppi-, ammattikoulun l. Ottaa jk aine koulun l:aan. — Kirjallisuuden l:ia eri tasoilla olevia ihmisiä varten. "Rautatien" pitäisi kuulua jokaisen l:aan.

luku|paikka *s.* Koululaisen rauhoitettu l. Lapsen leikki- ja l. Kirjaston parikymmentä l:-paikkaa. L:paikkaan [= lukusten pitopaikkaan] kastettavaksi tuodut lapset. **-pari** *s. mat.* kahden luvun yhdelmä. **-piiri** *s.* **1.** = kinkeripiiri. **2.** kirjallisuutta harrastavien henkilöiden muodostama piiri. | Saksan kielen l. Luentaa on harrastettu l:en muodossa. **-puikko** *s.* lukemaan opettelevan kirjainten ja rivien seuraamisessa apunaan käyttämä puikko, luku-, aapistikku. **-pulpetti** *s.* vars. katolisissa kirkoissa ym. käytetyistä pulpeteista, joista seurakunnalle luetaan jumalansanaa. **-puuh|a** *s.*, tav. *mon.* Yhäkö olet l:issa? Lopetti l:at ja rupesi maanviljelijäksi. L:assa on puolellamme Jumalan asetus ja laki KIVI. **-pää** *s.* Jklla on hyvä l. 'on hyväoppinen, helposti oppiva'. **-pöy|tä** *s.* Oma l. lukulamppuineen. Kouluissa käytetään pulpettien sijasta myös l:tiä ja tuoleja. Kirjastossa on yleisölle l:tiä. Teos, joka kuuluu valveutuneiden kansalaisten l:dälle. **-rah|a** *s.*, tav. *mon.* opiskelurahat. | Ansaita l:ansa tunteja antamalla. Säästää lapsilleen l:oja. Tuhlasi l:at huvituksiin. **-rauha** *s.* Häiritä jkn l:a. Antaa jklle l. Ei saa hälinältä l:a. **-ren|gas** *s.* **1.** ryhmä henkilöitä, joiden yhteisesti ostamat kirjat kiertävät vuorotellen kullakin luettavana, kirjarengas. **2.** *mat.* lukujoukko, joka sisältää lukujensa summan, erotuksen ja tulon. **-sal|i** *s.* sali, jossa on lehtiä ja kirjoja yleisön luettavissa. | Kaupunginkirjaston tieteellinen l. Merimieslähetyksen l. **-sana** *s. kiel.* sana, joka ilmaisee lukua t. järjestystä, laskusana, numeraali. | Kardinaalinen, ordinaalinen l. Epämääräiset eli indefiniittiset l:t. **-sarja** *s.* L. 1—20. Ääretön l. Tilastolliset l:t. Väestön lisäystä kuvastavat l:t.

lukus|et[63] *s. mon.* (luku)kinkeri(t), kylänluvut, lukusijat. | Käydä l:issa, l:illa. Oman kinkeripiirin l.

luku|seteli *s.* lukukinkerien t. kiertokoulun todistus, josta näkyi lukutaito ja asianomaiselle annetut läksyt. **-seura** *s.* kirjallisuuden harrastusta ja yhdessä lukemista varten perustettu seura, lukuyhdistys. | Naisten, työläisten l. Ompelu- ja l. **-sij|at** *s. mon.* (luku)kinkeri(t), lukuset. | Sai l:oilla kolme ristiä. L. kuulutettiin Pekkalaan. **-suh|de** *s.* Sukupuolten välinen l. Astronomisten suureiden l:teet. Samaa l:detta [yksikköä t. monikkoa] ilmaisevat sanojen taivutusmuodot. **-suora** *s. mat.* suora, jonka pisteet on asetettu vastaamaan reaalilukuja. **-suunnitelma** *s.* opetus-, opiskelusuunni-

telma. | Koulun, luokan, kurssin l. **-suure** *s. mat.* L:et ja avaruussuureet. L:ita merkitään numeroilla, poikkeustapauksissa kirjaimilla. **-taidot|on** *a.* -tomuus *omin.* L. henkilö, analfabeetti. L. väestö. **-tai|to** *s.* Luku- ja kirjoitustaito. Edistää kansan l:toa. L:don aakkoset. **-taitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Luku- ja kirjoitustaitoinen henkilö. **-ta|pa** *s.* Hutiloiva, perusteellinen, huolellinen l. Ruotsinvoittoinen l. Yksitoikkoinen, ilmeikäs l. — *Erik.* vanhojen käsikirjoitusten yms. eri kohtien tulkinnasta. | Eri käsikirjoitusten edustamat l:vat. Reson (toisten l:pojen mukaan Hesjon ja Esrom). **-teoria** *s. mat.* oppi kokonaislukujen ominaisuuksista. **-tie** *s.* opillinen ura, lukumiehen ura. | Valita l. Antautua, lähteä, joutua l:lle. Jklla on taipumuksia, edellytyksiä l:lle. **-tik|ku** *s.* = lukupuikko. | Lapselle näytettiin l:ulla kirjain kerrallaan. **-touk|ka** *s. kuv. leik.* henkilö (vars. koululainen, opiskelija t. tutkija), jonka harrastus kohdistuu yksipuolisesti lukemiseen ja kirjoihin, kirjatoukka. | Kalpea ja näivettynyt l. Epänaisellinen l. L:atkin on saatava ulkoilemaan. **-toveri** *s.* Vanha koulu- ja l. Lapsella pitäisi aina olla joku leikki- ja l. — *Erik.* opiskelutoveri. | Entiset l:t tervehtivät iloisina toisiaan. Hän on luku- ja sotatoverini. **-tun|ti** *s.* Luokkahuoneen ilmanvaihto l:nin aikana. Koulun l:nit jakaantuvat aamu- ja iltapäivälle. **-tupa** *s.* vrt. lukusali. | Pitäjän l. **-työ** *s.* L. on henkisesti rasittavaa.

lukuunottamatta tav. ⌒; ks. luku II.3.

luku|-ura *s.* opillinen ura, lukumiehen ura. **-velka** *s.* koulunkäyntiä t. opiskelua varten otettu velka. **-virhe** *s.* Oppilaiden l:et. L:estä aiheutunut väärä tulkinta. — Sellaiset l:et kuin borden-muodon käsittäminen yksiköksi. **-vuoro** *s.* vuoro lukea kuulustelussa, vuoroon luettaessa tm. **-vuo|si** *s.* oppilaitoksen vuotuinen työskentelyaika. | L:den avajaiset, päättäjäiset. Tulevan l:den ohjelma. Opiskeli yliopistossa pari l:tta. **-vuosittain** *adv.* joka lukuvuosi, kunakin lukuvuotena; lukuvuosi kerrallaan. | L. pidettävät koulujen tarkastukset. L. annettava kansakoulun jatko-opetus. **-yhdistys** *s.* kirjallisuuden harrastusta ym. henkisiä pyrintöjä varten perustettu yhdistys, joka toimi nykyajan nuorisoseuran tapaan. | Ylioppilaiden, muurarien l. **-yksik|kö** *s. mat.* 1, 10, 100 jne. ovat l:öitä.

lulla[11] *s. kans.* kehto, kätkyt, tuutu. | Liekuttaa l:a. — Kehtolaulussa: 'Tuuti, tuuti l.! Aa tuuti l:a.

lullata[35] *v. kans.* tuudittaa, liekuttaa. | L. lasta. L. lapsi nukuksiin.

lumbaalipunktio *s. lääk.* onton neulan pistäminen lannenikamien välistä selkäydinkanavaan näytteen ottamiseksi selkäydinnesteestä t. puudutus- t. lääkeaineiden ruiskuttamiseksi, lantiopisto.

lume[78] *s.* **1.** jstak epätodellisesta, harhauttavasta, näennäisestä, pettävästä. | Kaikki oli vain l:tta, liian kaunista ollakseen totta. - - eivät ole - - todellisuutta, vaan pelkkiä kuvia, näkyä ja l:tta K.S.LAURILA. — Erik. *silmän lume* (myös ◡), *silmäin lume* jstak näennäisestä, jstak mikä on tarkoitettu tois(t)en harhauttamiseksi, näyttämään paremmalta kuin on. | Hänen ystävällisyytensä oli vain silmän l:tta. Lupaus annettiin vain silmäin l:eksi. Sanoa, tehdä jtak toisten silmäin l:iksi. — *Yhd.* silmänl. **2.** *harv.* = lumo. | - - pitkäliepeisten pappien l:issa IVALO. - - havahtui kostonsa l:ista AK.

lumeentua[1*] *v.* = lumeutua.

lumekas[66*] *a.* runsasluminen. | L. talvi.

lumen[7] [lū-] *s.* **1.** *fys.* (*lyh.* Lm) valovirran yksikkö: valomäärä, joka sekunnissa osuu neliömetrin alalle pallonpintaa, jonka säde on metri, kun pallon keskipisteessä on normaalikynttilän voimainen valonlähde. — *Yhd.* dekal. **2.** *anat.* aukko, ontelo, esim. valoaukko, verisuonen t. solun ontelo.

lumen|ajo *s.* L. kaduilta. **-alainen** *a.* myös ⌒. | L. kolo, puro. L. kanto kaatoi reen. **-kaatopaikka** *s.* L. on kaupungin laidassa. **-luoja** *s.* **-luonti** *s.* **-läh|tö** *s.* L:dön aika keväällä. L:dön aikaiset tulvat. **-murto** *s. metsät.* lumen ja huurteen painollaan aikaansaamasta tuhosta. | L:a kestää kuusi paremmin kuin mänty. L:jen runtelema puu. — Myös: lumenmurron vioittama puu. | Runsaasti l:ja ja piiskalatvoja. **-raja** *s.* = lumiraja. **-sekai|nen** *a.* myös ⌒. | L. sade. Sataa l:sta vettä. **-sulatin** *s.* **-syvyys** *s.* **-tuho** *s.* = lumituho. **-tulo** Aikainen, myöhäinen l. Sataa, mutta l. on vähäistä. L. oli lakannut ja ilma kirkastui jälleen. Runsas l. haittasi liikennettä. **-viipymä** *s.* paikka, missä lumi pysyy kauan sulamatta (vars. Lapissa).

lumero[2] *s. murt.* numero.

lumeta[36] *v.* peittää t. suojata lumella. | L. tietä, seinävieriä. L. avanto jäätymistä vastaan.

lumet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < lumi. | L. talvi, aika. Pitää pihamaa, portaat l:tomina. L. katu, jää, metsä. Teiden l:tomuus.

lumettu|a[1*] *v.* peittyä lumeen, tulla lumiseksi, lumeutua, lumittua. | Umpeen l:nut tie. L:neita halkoja. L:nut kulkija, ratsastaja.

lumeutu|a[44] *v.* (*rinn.* lumeentua) = ed. | L:ivat pahasti tuiskussa.

lumi[35] *s.* **1.** ilman vesihöyrystä pakkasessa suoraan tiivistyneet jääkiteet; vrt. jää, rae, huurre, kuura. | Keväinen, syksyinen, talvinen l. Kuivaa, kosteaa, nuoskaa lunta. Nuorta, uutta, vanhaa lunta. Ensi lumen, l:en aikana. Vähän lumen aikaan. Ajaa jäniksiä syksyn ensi l:lla. L. tuli aikaisin syksyllä. Lunta tulee, sataa, pyryttää. Viskoo, heittelee lunta. Tuiskuttaa lumen kinoksiin. L. satoi isoina hiutaleina. L. tupruaa sakeina pilvinä. L. kattaa maata. L. hohtaa, häikäisee silmiä. Lumen kimaltelu auringossa. L. narisee, kitisee reen jalaksissa. L. lähtee aikaisin. Lumet sulavat. Aurinko, vesisade sulattaa lumen, lumet. Yltäänsä lumessa 'lumisena'. Vaatteet, tie, halot lumessa, lumen peitossa. Valkoisena lumesta. Puhdistaa lumesta. Peittyä, hautautua lumeen. Kahlata syvässä lumessa. Luoda, ajaa lunta. Aurata, polkea tie lumeen. Tehdä lumesta ukkoja. Lumen tuhot metsissä, puutarhoissa. Ikuisen lumen ja jään raja. Viipyä l:in ja pakkasiin 'talveen asti'. Ei ole näkynyt näillä l:lla, tällä

lumella 'tänä talvena'. Monen talven lumet ovat sen jälkeen sulaneet 'siitä on jo kauan'. Mieli sulaa kuin l. keväisessä auringossa. Puhdas kuin pulmunen lumella SP. Uusi l. on vanhan surma SL. — *Kuv.* Tuomien, koiranputkien l. 'valkoiset kukat'. Saada lunta hiuksiinsa [hiusten harmaantumisesta]. Vanhuuden, vuosien l. Ah, olisi hänen päänsä lakeelta parin kolmen kymmenen talven l. poissa, niin Herran poika! KIVI. Mitä menneentalvisista l:sta 'vanhasta, unohdetusta asiasta'. -- seuloit unhon lunta LEINO. — *Yhd.* herne-, höyty-, rael.; hyhmä-, irto-, kinos-, nuoska-, pakkas-, sohju-, suoja-, vitil.; pyry-, tuiskul.; pinta-, pohjal.; joulu-, kevät-, syys-, talvil.; ikil. **2.** vars. *yhd.* jstak lunta muistuttavasta aineesta. | Hiilihappo-, kukka(s)l.; (ruok.) omena-, puolukka-, sitruunal.

lumi|aava *s.* silmänkantamaton, aukea luminen lakeus. | Yli määrätönten l:aavain / lepää kuni tuonen raskas rauha H.VÄLISALMI. **-aavik|ko** *s.* Aaltoileva l. Napamaiden, vuoristojen l:ot. Siperian l:oiden myrskyt. **-ait|a** *s.* **1.** aita, joka tehdään estämään maata pitkin juoksevaa lunta kinostumasta tielle, rautatielle tms. **2.** lumesta tehty aita. | Lapset tekevät l:oja. **-aura** *s.* tav. kiilan muotoinen laite, jolla lumi poistetaan tieltä tms., lumireki. | Hevosvetoinen, autoon kiinnitetty l. Puinen, rautainen l. Yksisiipinen l. — L:n tapainen kiila. Raivasi kuin l. tietä tungoksen läpi. Kurkien l:n muotoiset parvet. — *Kuv.* Kustaa Aadolf nimitti Åke Tottia "l:kseen". — *Urh.* suksien lumiauran tapainen jarrutusasento. | Asettaa sukset l:ksi. Jarruttaa l:lla. **-erämaa** *s.* Harhailla rannattomassa l:ssa. **-este** *s.*, tav. *mon.* Myöhästyä l:iden vuoksi. L:et häiritsevät liikennettä. **-hahtuva** *s.* Ihailla pehmeiden l:in putoilemista. **-han|ki** *s.* Kovettunut l. Kieriskellä saunan jälkeen l:gessa. Lensin päistikkaa l:keen. L:kien hohde. **-hattu** *s. kuv.* Pehmeä l. kannon päässä. **-hiu|de** *s.* Kuivia, kevyitä l:teita. L:teiden karkelo. **-hiutale** *s.* Viskelee suuria l:ita. L:et tanssivat ilmassa. **-home** *s.* Fusarium nivale-sienen kuroma-aste, joka tuhoaa syksyisin ja keväisin lumen peitossa olevia laihoja ja ruohoja. | L:tta torjutaan siementen peittauksella. **-huip|pu** *s.* luminen huippu. | Alppien, vuorten l:ut. Häikäisevä, hohtava l. **-huippuinen** *a.* L. tunturi, vuoristo. **-jänis** *s. el.* tavallinen jänis, metsäjänis. **-jää** *s. metrl.* korkeiden vuoristojen ja napaseutujen vuodesta vuoteen lisääntyvä ja vähitellen rakeiseksi kovettuva lumimassa; *syn.* firn.

lumi|kariste *s.* Phacidium infestans -sienen männyissä aiheuttama tauti. **-keli** *s.* Talven ensimmäinen l. Metsäajot suoritetaan l:llä. L:n aikaan liikutaan hiihtäen ja reellä ajaen. **-kello** *s.* Galanthus, narsissikasveihin kuuluvia pieniä sipulikasveja; vars. G. nivalis, meilläkin viljelty valkokukkainen, aikaisin keväällä kukkiva koristekasvi. | Istuttaa haudalle l:ja. **-ken|kä** *s.* tiettömillä, runsaslumisilla seuduilla käytetty leveä, pyöreähkö jalanalunen, joka estää jalkaa uppoamasta, karpponen. | L:gässä kulkeva metsästäjä, intiaani, lappalainen. **-kent|tä** *s.* Laaja, tasainen, hohtava l. Rannaton lumi- ja jääkenttä. Alppien l:illä. Kiitää valkoisten l:tien halki. **-kerros** *s.* Maata peittävä l. **-ketjut** *s. mon.* auton tm. renkaisiin liukumista estämään kiinnitetyt ketjut. **-ki|de** *s.* Tähtimäinen l. Hangella säihkyvät l:teet. **-kino|s** *s.* Pyrytti tielle paksuja l:ksia. **-kirppu** *s.* Entomobrya nivalis, hyppyhäntäisiin kuuluva siivetön hyönteinen, jota joskus on lumihangella suurin joukoin.

lumikko[2*] *s.* Mustela nivalis, näädän heimoon kuuluva pieni, talvella kokonaan valkoinen petoeläin, nirppa.

lumi|kokkare *s.* Hevosen kavioista sinkoili l:kokkareita. **-kuoppa** *s.* Kaivaa l. suojaksi tuulta vastaan. Nuotion sulattama l. **-kuorm|a** *s.* Vedättää kaduilta suuria l:ia. — *Rak.* lumen kuormitus kattopinnan neliömetriä kohti. | Turun ja Porin läänissä on l. vaakasuoralla pinnalla 100—150 kg/m². **-kuuro** *s.* lunta satava kuuro. **-laikk|a, -laikk|u** *s.* Tunturin rinteillä oli vielä isoja l:uja. **-lakeu|s** *s.* Ääretön, rannaton, hohtava l. Pohjolan l:ksilla. **-lakinen** *a.* L. vuorenhuippu, kukkula. **-lapio** *s.* Haapainen, peltinen l. **-lauta** *s.* reen keulassa oleva lauta, joka estää lunta tunkeutumasta rekeen. **-linko** *s.* lumenpoistokone, jossa nopeasti pyörivä siipipyörä sinkoaa lumen sivulle. **-linn|a** *s.* Lapset rakentelevat pihamaalle l:oja ja lumiukkoja. **-lyhty** *s.* lasten pienistä lumipalloista rakentama ylöspäin suippeneva kupu, jonka sisään pannaan kynttilä palamaan. **-läik|kä** *s.* Aurinko sulattaa viimeiset l:ät pelloilta. **-maisem|a** *s.* Maalata meri- ja l:ia. **-maj|a** *s.* Eskimon l. Rakentaa l. — Lapset tekevät l:oja 'lumilinnoja'. **-marja(pensas)** *s.* Symphoricarpus racemosus, kuusamakasveihin kuuluva punertavakukkainen, valkomarjainen koristepensas. **-mas|sa** *s.*, tav. *mon.* Vuorilta vyöryvät l:at. Hautautui l:ojen alle. **-mato** *s.* pehmeäsiipisten kovakuoriaisten (Malacodermata) musta, sametinkarvainen toukka, joita joskus keväisin näkee ryömimässä hangella. **-matto** *s. kuv.* Valkoinen l. peittää tienoon. **-mittari** *s.* **1.** *metrl.* lumenpaljouden mittari. **2.** Cheimatobia boreata, eräs mittariperhonen. **-myrsky** *s.* Hirveä l. riehunut Siperiassa. Vuoriston l:t. Tuisku kehittyi todelliseksi l:ksi. Menehtyä l:n kouriin.

luminaali[4] *s.* valkoinen, kiteinen, karvaanmakuinen jauhe, jota käytetään mm. unilääkkeenä.

lumi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *ain.* Talvi kietoo luonnon l:seen vaippaansa. L. matto verhoaa maata. Kannon päässä on l. lakki. **2.** *poss.* lumettunut, lumessa oleva, lumikerroksen peittämä. | L. tie, katu, piha. Liukastui l:silla portailla. L. maisema. Harhailla l:sessa metsässä, erämaassa. L:sia halkoja. L:set vaatteet, kengät. L:sen pohjolan asukas. — *Yhd.* niukka-, runsas-, vähäl.; ohut-, paksu-, pehmeä-, syväl.

luminietos *s.* = lumikinos.

luminisenssi[4] *s. fys.* valoilmiö, jonka aiheuttajana ei ole korkea lämpötila; *syn.* valostus. | Radioaktiivisen säteilyn aiheuttama l.

luminofori[1] *s. sähk.* loisteaine.

luminoli[1] *s.* eräs orgaaninen yhdiste, jonka liuos hapettuessaan loistaa pimeässä.

lumi|paakku *s.* L:paakkuja sinkoilee hevosen kavioista. Puun oksalta putoaa iso l. **-pallo** *s.* **1.** vars. käsissä suojalumesta puristettu pallo, myös suojalumesta maassa kierittelemällä saatu t. kierimällä syntynyt iso pallo. | Heitellä, tehdä, puristella l:ja. Kova, pehmeä l. Pyörittää, kierittää l:ja. Kasvaa vierivän l:n lailla. **2.** eräiden viljelyskasvilajikkeiden (kukkakaalin, mukulasellerin ym.) nimenä. **-pallosill|a** *s. vaill.* Olla l. 'leikkiä lumisotaa'. Lapset rupesivat pihalla l:e. **-peit|e** *s.* L. on paksuimmillaan maaliskuussa. Oksat taipuvat vahvan l:teen painosta. Pellot vapautuvat l:teestään. **-peittei|nen, -peittoi|nen** *a.* L. vuori, pelto, puu, kanto. Vuorten l:set huiput. Matka l:sen seudun halki. **-pilv|i** *s.* Taivaan peittävät harmaat l:et. Tuuli kiidättää sakeita l:iä maata pitkin. - - l:enä pölysi hän [jänis] ennen tehtyä jälkeään AHO. **-pisara** *s.* Leucojum, narsissikasveihin kuuluvia sipulikasveja, joista muutamia viljellään meilläkin koristekasveina. **-pu|ku** *s.* **1.** vars. *sot.* valkoinen suojapuku, jota käytetään talvella lumen aikana. **2.** *kuv.* Metsä on valkoisessa l:vussa. **-pukuinen** *a.* L. upseeri, osasto. — L. metsä. **-purku** *s. harv.* lumipyry; *murt.* myös: kinos. | Kova l. tukkesi tiet umpeen. **-pyry** *s. metrl.* tuulisella säällä sattuva lumisade; *yleisk.* myös yl. lumisateesta. | L:n tukkima tie. Ponnistella kovassa l:ssä. **-pälv|i** *s.* luminen läiskä, lumilaikku. | Vuoren rinteillä hohtelee vielä l:iä. - - kalpea kukka / l:estä nostavi pään LEINO. **-rae** *s. metrl.* ohuen jääkuoren peittämä lumipallero, läpimitaltaan 2—5 mm. **-raja** *s.* raja, jonka kylmemmällä puolella osa talven lumesta jää kesällä sulamatta. | L:n yläpuolella, pohjoispuolella. Kasvi, joka menestyy l:an asti. Vuoren huippu kohoaa l:n yli. Alppien l. **-reki** *s.* **1.** = lumiaura. **2.** lumenajoreki. **-rikas** *a.* → runsasluminen, lumekas. **-ryöp|py** *s.* Tuuli kiidätti puuskittain sakeita l:pyjä. Sai räystäältä l:yn niskaansa. **-räntä** *s.* Märkä l. pieksi kasvoja. Sataa, roiskii, tuhuttaa l:ä. Satoi vuoroin vettä ja l:ä. **-sa|de** *s.* Vesi tuli alas l:teena. Syksyn ensimmäinen l. Pakkasessa ja l:teessa.

lumisill|a[63] *s. vaill.* lumisotasilla. | Lapset ovat ulkona l. Ruveta, lähteä l:e.

lumi|sohjo *s.* Pihalla, tiellä on märkää l:sohjoa. Kahlata l:sohjossa. **-sohjoinen** *a.* L. tie, katu, piha, jää. **-sohju** *s.* = lumisohjo. | Kävellä porskutella likaisessa l:ssa. Jäällä on paksulti l:a. **-sohjui|nen** *a.* L:sta vettä. Vaeltaa l:sta tietä. **-sokea** *a.* vrt. seur. | Kirkkailla keväthangilla voi tulla l:ksi. **-sokeus** *s.* lumikentistä heijastuneen kirkkaan auringonvalon aiheuttama silmän sidekalvon tulehdus. **-sota** *s.* lasten lumipalloilla käymä leikkisota. **-sotasill|a** *s. vaill.* Olla l. 'käydä lumisotaa, olla lumisilla'. Lähteä, ruveta l:e. **-suhte|et** *s. mon.* Suotuisat, epäsuotuisat l. Metsäajojen onnistuminen riippuu talven l:ista. **-sukka** *s.* jalkaa lumelta suojaava säärys. **-suoju|s** *s.* **1.** lunta vastaan tehty suojus, lumiaita. | Radan, tien l. **2.** lumesta tehty suojus. | Metsästäjät olivat kätkössä l:ksiensa takana. **-taakk|a** *s.* Puiden oksat taipuvat raskaiden l:ojen painosta. **-talv|i** *s.* (runsas)luminen talvi. | Entisajan l:et. Pohjolan l. **-tan|ner** *s.* Kova, laaja l. Tallata, polkea l:tereksi. **-tie** *s.* L:llä kitka on suurempi kuin jäätiellä.

lumit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* heitellä lumipalloilla, lumella. | L. toisiaan. Lapset l:tivat koiraa.

lumittua[1*] *v.* = lumettua.

lumi|tuho *s. metsät.* puihin kasaantuvan lumen aiheuttama tuho. | Kuusi on kestävä l:tuhoja vastaan. **-tuisku** *s. metrl.* sää, jonka vallitessa lumi nousee tuulen vaikutuksesta maasta ja ajelehtii, niin että näkyvyys on pienempi kuin 1 km; *yleisk.* myös yl. lumipyrystä t. -sateesta. | Ankara, sakea l. L. lakaisee jäljet umpeen. **-tunturi** *s.* luminen tunturi. | L:en huiput. **-|työ** *s.* Maanteillä oli miehiä l:töissä. **-tähti** *s. kuv.* lumikiteistä. | L:ä hohti hangilla. **-ukko** *s.* Lapset tekivät pihalle l:ja ja lumilinnoja. Tuli valkoisena kuin l. **-vaip|pa** *s.* **1.** *kuv.* Talvi verhoaa luonnon hohtavaan l:paan. Paksun, pehmeän l:an peitossa. **2.** *sot.* valkokankainen vaippa, jota talvella käytetään naamioimistarkoituksiin. **-valke|a** *a.* = seur. | Vaikka teidän syntinne ovat veriruskeat, tulevat ne l:iksi VT. **-valkoi|nen** *a.* valkoinen kuin lumi. | Pestä l:seksi. L. liina, purje. L. kukka. L. joutsen, jänis. Kasvot l:sina. **-valli** *s.* Korkeat l:t tien kahden puolen. Sotilaat taistelivat l:en suojassa. Rakentaa, luoda l. **-ve|si** *s.* lumesta sulanut t. sulatettu vesi. | L:ttä pesuvetenä. **-vuor|i** *s.* **1.** luminen vuori. | Persian l:et. L:en huiput **2.** *kuv.* suunnaton lumikasa, -kinos. | Kaikkialla näkyi vain kinoksia ja toinen toistaan mahtavampia l:ia. — *Ruok.* munanvalkuaisesta, sokerista ja kermahyytelöstä tehty jäätelötäytteinen kartiomainen jälkiruokakakku. **-vyöhyke** *s.* Tunturien lumirajan yläpuolella oleva kylmä l. **-vyöry** *s.* lumimassan syöksyminen vuoriston rinnettä alas; rinnettä alas syöksyvä, vyöryessään kasvava lumimassa, laviini. | L. hautasi alleen kymmeniä ihmisiä. Katolta uhkaava l. — *Kuv.* Lisääntyä l:n lailla. Kustannukset kasvoivat l:n tavoin. - - hedelmällinen aate on täten vierinyt l:nä eteenpäin M HAAVIO.

lum|me[78*] *s.* Nymphaea, vesikasveja, joilla on pitkäruotiset, kelluvat lehdet ja isot, pitkäperäiset kukat. | Valkoinen l. Pohjolan l. L:peen kukka. L:peisiin luetaan kasvitieteessä myös keltakukkaiset upukat eli ulpukat. — *Yhd.* jättiläis-, kulta-, valkol.

lummees|sa, -een *adv.* = lummessa.

lumme|kukka *s.* lumpeen kukka. **-lam|pi** *s.* lumpeita kasvava lampi. | - - katiskalla kalat pyysi / l:mesta läheltä AHO.

lum|messa, -peen *adv.* korvatorven t. korvakäytävän tukkeutumisesta: lummeessa, lumpeuksissa, "lukossa". | Korvat ovat l., menevät l:peen.

lumo[1] *s.*, us. *mon.* **1.** taikavoima, noitakeinoin aikaansaatu vaikutus, taika, lumous. | Tehokkaita l:ja pahoja henkiä vastaan. Vapautua noitien l:ista. Oli kuin l:issa. Lieneekö mitkä l:t käyneet? AHO. **2.** lumous, viehätys(voima), tenho, hurma. | Nuoren naisen vastustamaton

l. Metsän, kesäyön, kauneuden l. Lappi on monelle l:jen maa. — Mon. sisäpaikallissijoissa adv:n luonteisesti. | Olla jnk l:issa 'lumoama(na)'. Pitää l:issaan. Vapautua jnk l:ista. Aate tempasi hänet l:ihinsa. Antautui laulun l:ihin. Kesäinen luonto otti hänet l:ihinsa. Hän oli vielä romantiikan l:issa. Kielitiede sai miehen l:ihinsa.

lumoava[13] *a. (partis.)* -sti *adv.* ihastuttava, kiehtova, tenhoisa, hurmaava. | L. kaunotar. L. maisema, idylli. L:n kaunis. Hymyillä, katsoa, laulaa l:sti. Tuntea l:a kammoa.

lumolaulu *s.* Seireenien l. - - tukkii korvansa päästäkseen tuota [lemmittynsä] l:a kuulemasta TARK.

lumooja[16] *tek.* < lumota. | Taitava noita ja l. Kuunnella l:n ääntä. — *Yhd.* käärmeenl.

lumoojatar[54*] *s.* Vastustamaton l. Tytöstä kehittyy oikea l.

lumopiiri *s.* Vapautua jnk l:stä. Joutua Lapin, maiseman, jnk aatteen l:in.

lumo|ta[38] *v.* **1.** taikakeinoin t. loitsujen avulla saada toimimaan tahtonsa mukaan, estää toimimasta, saada näyttämään todellisuudesta poikkeavalta tms.; taikoa, loihtia. | Katsoi, seisoi kuin l:ttuna. Sadun l:tussa puutarhassa. Eksyneen silmissä kaikki näyttää kuin l:tulta. L. käärme, karhu. L. koira haukkumasta. - - velloo verta keitto kuuma, / aivot loihtii, aistit l:o LEINO. Lahjat lainkin l:ovat SL. **2.** vastustamattomasti, salaperäisesti hurmata, vetää puoleensa, tenhota, kiehtoa t. viehättää. | Mestari naisia, joukkoja l:amaan. Kaunotar l:si nuorukaisen uhkeudellaan. L. kaunopuheisuudellaan kuulijansa. Antaa turhien haaveiden l. itsensä. Pohjolan kesäyö l:aa etelän lapsen. Millä heidät [naiset] l:nnetkin, mutta aina heitä saat AHO.

lumou|s[64] *s.* **1.** lumo. **a.** taikakeinoin aikaansaatu vaikutus t. tila, taika; vrt. lumota 1. | Noidan l. laukesi. Taiottu prinssi pääsi l:ksestaan. - - papin silmänteiden l:ksia vastaan ei hän [Panu] taitanut ainoatakaan [taikaa] AHO. **b.** tenho(voima), hurma, viehätys; vrt. lumota 2. | Hänen persoonallisuutensa l. Pohjolan kesäöiden salaperäinen l. Lapsuusajan l. Tanssi taukosi ja l. haihtui. Päästä, vapautua, tempautua, repäistä itsensä l:ksesta, l:ksista. L:kseen asti ihastunut jhk. | Niin kuin huoneessa olisi hiipinyt l. Ei sanaa, ei värähdystä kenenkään kasvoilla LINN. **2.** *harv.* lumoaminen. | - - myrkkyliskoja, joihin ei l. tehoa VT. — *Yhd.* käärmeenl.

lumousvoima *s.* lumovoima. | Kauneuden, kertomuksen l. Salaperäinen, naisellinen l. Hyvä vaikuttaa häneen samalla l:lla kuin kauniskin AHO.

lumou|tua[44] *pass.v.* < lumota. | Kuunnella, katsella jtak l:tuneena. L. jstak, jhk. Metsän eläimetkin l:tuivat Väinämöisen soitosta.

lumovoima *s.* lumousvoima. | Hänen persoonallisuutensa salaperäinen l.

lumpeen|kukka *s.* Valkoiset l:kukat lammen pinnalla. **-leh|ti** *s.* Virrassa keinuva l. L:den muotoinen.

lumpeik|ko[2*] *s.* lumpeita kasvava kohta vedessä. | Uida, soutaa tiheässä l:ossa. Laskea pyydys l:on reunaan.

lumpeinen[63] *poss.a.* < lumme. | L. lahdenpoukama.

lumpeuksi|ssa, -sta, -in *adv.* lummessa. | Korvat ovat l., menevät l:in.

lumpeutt|aa[2*] *v.* saattaa lumpeen. | Pauke l:i korvat. Korvia l:ava meteli, jyrinä.

lumpeutu|a[44] *pass.v.* < ed. | L:neet korvat herkistyivät vähitellen.

lumpio[3] *s. anat.* polvinivelen etuosassa oleva pyöreä luu. — *Yhd.* polvil.

lump|pu[1*] *s.* **1.** tav. *mon.* käytettyjä kankaita (vars. vaatteita) ja lankoja, joita käytetään paperin ja lumppuvillan valmistukseen. | L:pujen kerääjä. Tallettaa l:ut. L:uista valmistetaan hienoimpia paperilajeja. — *Halv.* huonoista, resuisista vaatteista. | Käyttää ikivanhoja l:puja. Esiintyä l:uissa. Ei tuollaisia l:puja viitsi panna ylleen. — *Yhd.* pellava-, puuvilla-, seka-, villal. **2.** *halv.* vars. huonomaineisesta naisesta: lunttu, lutka.

lumppuhuopa *s.* lumpuista tehty huopa. | Kyllästetty l. kattohuopana.

lumppui|nen[63] *a.* **1.** lumppupitoinen, lumpuista valmistettu. | L:set sukat, vaatteet. **2.** lumpuksi kulunut. | Vanunut, l. sängynpeite.

lumppu|kasa *s.* Vain l. vuoteena nurkassa. **-kaup|pa** *s.* Harjoittaa l:paa. Elää l:alla. **-kauppias** *s.* kauppias, joka ostaa ja myy edelleen lumppuja, lumppuri. **-kuitu** *s.* lumpuista saatu kuitu (paperin valmistuksessa). **-lanka** *s.* lumpuista tehty lanka. **-liike** *s.* lumppukauppa. **-massa** *s.* L:a käytetään paperin raaka-aineena. **-pahvi** *s.* lumppuhuopa. **-paperi** *s.* lumpuista tehty paperi. | Virallinen paperi on puhdasta l:a. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* L:sta paperia. L:set jätteet. L:suutensa vuoksi sitkeää paperia.

lumppuri[5] *s.* kiertelevä lumppujen ym. jätteiden keräilijä, lumppukauppias, rättiläinen. | L:n ammatti. Pois tieltä, l., risamikko! / huus runoniekalle esteetikko H.ASUNTA.

lumppu|susi *s. kut.* lumppuvillan valmistuksessa käytetty repimiskone. **-villa** *s.* villalumppuja hienontamalla saatu villa, teko-, nypösvilla, šodi.

lumpsaht|aa[2*] *onom.v.* veteen putoamisen, kannen kiinni paukahtamisen yms. äänestä. | Suohon portaaksi pantu puu l:i jalan alla kokonaan veteen. Kirstun kansi l:aa kiinni.

lumpsautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | L:i kannen kiinni.

lumpsis *onom.interj.* vars. veteen putoamisen äänestä. | L. poika putosi järveen.

lumpun|kerääjä *s.* **-keräys** *s.*

1. **lumpust|aa**[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** keräillä t. kierrellä ostelemassa lumppuja. **2.** *ark.* parantolakielessä: flirttailla, hakkailla.

2. **lumpust|aa**[2] *dekr.v.* -us[64] *teonn.* luntustaa, löntystää.

lunaarinen[63] *a.* kuuta koskeva, kuun aiheuttama, kuuhun jssak suhteessa oleva. | L. eli synodinen kuukausi.

lunaatio[3] *s.* kuun synodinen kiertoaika, lunaarinen kuukausi, kahden perättäisen uudenkuun tarkka väliaika, 29,53 vuorokautta.

lunast|aa[2] *v.* **1.** saada korvausta vastaan omak-

seen, hankkia haltuunsa maksamalla t. suorittamalla korvaus; ostaa, maksaa. | L. käteisellä. L. vapaaksi, omakseen. L. pantti, vekseli. L. matkalippu. L. lähetys postista. Tilatut pääsyliput on l:ettava hyvissä ajoin. Velkasitoumukset l:etaan määräaikana. Tilan hallintaoikeus on l:ettu sukuun. Pankki on velvollinen l:amaan setelinsä niiden nimellisarvosta. Valtio l:aa yksityiseltä rautatien rakentamiseen tarvittavan alueen. Vuokra-alueen l:amisesta annettu laki. Torppa l:ettiin itsenäiseksi. Työpäivät voi rahallakin l. 'korvata'. — L:i muut osakkaat yrityksestä eroon. Velkojat voitiin l. irti. — L. henkensä rahalla. L. vankeudesta. L. itsensä vapaaksi. — *Kuv.* -- maa oli ikään kuin pyhä, suurella vaivalla ja hiellä l:ettu LINN. Me emme tavallisesti ajattele, kuinka kalliilla taiteilija itse saa useinkin l. sen hengenriemun ja kauneusnäkemyksen, mikä meitä ihastuttaa valmiissa taideteoksessa TARK. — *Yhd.* pakkol. **2.** täyttää (lupaus). | Nuori polvi l:i lupauksensa. Suuret odotukset hän on l:anut loistavasti. N.N. oli jo ehtinyt l. ne toiveet, joita hän oli antanut. **3.** *usk.* pelastaa, vapahtaa, vapauttaa, päästää (vapaaksi), hankkia anteeksianto t. sovitus. | Jeesus on uhrikuolemallaan l:anut ihmiskunnan. L:ettu sielu. L:ava voima. -- joka l:aa sinun henkesi tuonelasta VT. Mikä suloinen tunne onkaan tieto siitä, että olen l:ettu AHO.

lunastaja[10] *tek.* **1.** Vekselin hyväksyjä eli l. Maatila siirtyy l:n omaksi. — *Yhd.* sukuunl. **2.** vars. *usk.* (myös: Lunastaja) Vapahtaja. | Vapautetut sielut kiittivät L:ansa. Jeesus Kristus on täydellinen L. -- Herra, sinun l:si VT.

lunastamat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** L. pantti, osake, pääsylippu. L:onta tavaraa. L:tomat perimisasiakirjat palautetaan. Kuningas surmautti l:tomat panttivangit. **2.** *usk.* Langennut ja l. ihmiskunta.

lunastamis- ks. lunastus-.

lunastel|la[28] *frekv.v.* < lunastaa. | L:ee vekselinsä pois parissa vuodessa. Pankit l:evat toistensa šekkejä.

lunasti|n[56] *s.* lunastusväline, -keino, -maksu, -raha; lunnas. | Mitä sinulla olisi l:meksi, jos pääsisit pälkäästä? Uhrasi korunsa oman henkensä l:meksi. -- kun oli seppo Ilmarisen / -- / luvannut l:meksi, / oman päänsä päästimeksi KAL. Viskaisimmeko nahkamme l:meksi heitä [koiria], jotka niin monet kerrat ovat pelastaneet henkemme petoin murhaavista kynsistä? KIVI.

lunastu|s[64] *s.* **1.** vrt. lunastaa 1, 2. **a.** lunastaminen; *lak.* lakiin perustuva toimenpide, jolla hankitaan esineeseen (tav. omistus)oikeus maksamalla siitä määräkorvaus. | Pantin l. Vuokraalueen l. itsenäiseksi tilaksi. Pöytäkirjan, kuitin l. Toimituskirjain l:ksesta säädetään asetuksessa. Varastetun esineen omistaja saa takaisin l:ksetta. Pääsylipun, osanottomerkin l. — *Yhd.* pakkol.; sukuunl. **b.** lunastamisesta suoritettava korvaus, lunastusmaksu, -hinta, -raha. | Ritarimerkin diplomista on suoritettava ritarikunnan hallituksen vahvistama l. Oikeuden pöytäkirjojen l:kset ym. erikoismaksut. Päätös annetaan l:ksetta. **2.** *usk.* pelastus (synnistä, kuolemasta ja kadotuksesta), vapahdus, vapautus, sovitus. | L:ksen päivä. Jumala on valmistanut kansalleen l:ksen Kristuksessa.

lunastus|armo *s. heng.* Kristuksen l:armon rikkaus. **-arvo** *s.* Lainan takaisinmaksu- eli l. **-eh|to** *s.* Asianosaiset sopivat keskenään l:doista. **-hin|ta** *s.* **1.** Uudistilan l. maksetaan valtiolle. — L:nan maksamalla vanhemmat saivat poikansa takaisin. **2.** *heng.* Jeesus antoi l:naksi henkensä. **-kanne** *s. lak.* kanne, jolla vaaditaan lunastettavan esineen luovuttamista kantajalle. **-kuolema** *s. heng.* Kristus sovitti l:llaan maailman synnit. **-kurssi** *s. liik.* Lainan emissio- ja l. **-laki** *s. lak.* laki vuokraalueiden lunastamisesta. **-maksu** *s.* Asiakirjan l. **-menettely** *s. lak.* lunastamisessa noudatettava menettely, lunastus. | L:n loppuun saattaminen. **-oikeus** *s. lak.* Vuokramaan, pantin l. Perillisen l. perintökaaren mukaan. **-oppi** *s. usk.* kristinuskon keskeinen oppi, jonka mukaan Jeesus Kristus on uhrikuolemallaan pelastanut ihmiskunnan, pelastusoppi. **-päivä** *s.* **1.** *lak.* Vekselin erääntymis- eli l. **2.** *heng.* L:n aamunkoitto. **-raha** *s.* lunastusmaksu, -hinta. **-summa** *s.* lunastettavasta esineestä t. oikeudesta maksettava rahamäärä. | Uudistilan l. **-tarjous** *s. lak.* tarjous t. kehotus lunastusoikeuden käyttämiseen. **-toimi** *s. vanh.* **1.** *lak.* lunastustoimenpide, lunastustoimitus. | L:ia älköön -- jatkettako LK. **2.** *heng.* lunastustyö, -tehtävä, -toiminta. | Kristus vihittiin kasteessa l:eensa. **-toiminta** *s.* V. 1919 alkanut vuokraalueiden l. **-toimitu|s** *s. lak.* Vuokra-alueiden l:kset. **-työ** *s. heng.* Kristuksen l. Risti on l:n symboli. **-uskonto** *s.* L. esiintyy puhtaimmassa muodossaan Lutherilla. **-vaatimu|s** *s. lak.* esineen t. oikeuden omistajalle t. haltijalle esitetty vaatimus luovuttaa esine lunastusoikeuden haltijalle. | Kun vuokra-alueen haltija on tehnyt l:ksen LK. **-velvollisuus** *s. lak.* Voi olla säädetty pelkkä l. ilman vastaavaa oikeutta. **-veri** *s. heng.* Jeesuksen l.

lunastuttaa[2*] *fakt.v.* < lunastaa.

lunch[7] [lanš] *s.* lounas(ateria). | L. syödään englantilaisen tavan mukaan klo 13:n ja 15:n välillä. Kutsua l:ille.

lunch-coat[7] [lanškout] *s.* lounaspuku. | L:in juovikkaat housut.

lunki[4*] *a. ark.* rauhallinen, tyyni, hätäilemätön. | L. viestimies. Kun se Julli pahus aina osasi pysyä yhtä l:na WILKUNA.

lunkku[1*] *s. murt.* luukku.

lunksah|della[28*] *frekv.v.* (< seur.) lonksahdella, hölskyä. | Vesi l:telee tynnyrissä. **-taa**[2*] *onom. v.* lonksahtaa.

lunna|s[66] *s.*, tav. *mon.* **1. a.** raha- tms. korvaus, joka suoritetaan jkn t. jnk lunastamiseksi (esim. vapauttamiseksi vankeudesta t. rangaistuksesta), lunastushinta, -raha, -maksu, lunastin. | Vangin l:at. Ottaa vastaan l:ita. Kreivi tarjosi suuren summan l:iksi hengestään. Kosijan oli muinoin maksettava naisen suvulle l:at. Ruotsi-Suomen tuli suorittaa Tanskalle raskaat Elfsborgin l:at. -- sinut yl-

lättää tuho, josta et l:illa pääse VT. Panenpa parahan makson, / annan l:hat lujimmat KAL. — *Kuv.* Isänmaan vapauden l:at. Jeesuksen veri on maailman kaikkien syntien l. Mies olen köyhä: / kalliit on laulujen l:at LEINO. — *Yhd.* morsiamen- t. morsiusl. **b.** ed:stä laajentuneena: maksu, hinta. | -- ottanut mukaansa ne vaskiplootut siltä varalta, ettei kaurojen ja juottovasikan hinta sattuisi sen [Raamatun] l:iksi riittämään WILKUNA. -- itku joka naurun l. LEINO. Jäänyt jää! Se elon l. MANN. **2.** *harv.* tunnus, tunnussana, -lause, lunnassana. | Olihan heillä sama l.: Maata, vapautta, oikeutta! ESTER STAHLBERG.

lunnas|hinta *s.* **-raha** *s.* Panttivangeista saadut l:t. **-sana** *s. harv.* tunnussana, -lause.

lunni[4] *s.* Fratercula arctica, vars. arktisella alueella elävä ruokkien heimoon kuuluva lintu.

1. **lunt|ata**[35] *v.*, vars. *koul.* -taus[64] *teonn.* käyttää luvattomasti "lunttaa" t. oppikirjaa läksyjen kuulustelussa t. kirjallisissa kokeissa; käyttää vilppiä. | Oppilas julkesi l. tunnilla. Poika koetti selvitä kokeesta l:taamalla. Joutua kiinni l:tauksesta. — Ed:stä laajentuneena: Seisoi haudan ääressä [puhetta pitämässä] ja l:tasi silinterinsä pohjasta.

2. **lunt|ata**[35] *deskr.v. kans.* **1.** luntustaa, laahustaa. | Mennä l. L:tasin koko aamun ulkona. -- sitäkö täytistä sinä siellä joka ilta l:taat KAUPPISH. **2.** sulloa, lyödä täyteen. | -- l:tasi piippuunsa kessuhakkuja PAULAH.

luntio[3] *s. kans.* **1.** kohtalo, toistuva sattuma. | Vielä vanhanakin minä lankean kiusaukseen — joskus. Se kai on meidän talon l. E.JAAKKOLA. **2.** taikavoima. | Siilä kontiolla oli semmoinen "soma l.", että se pani painajaisen ihmiseen PAULAH.

luntreijari[5] *s. kans.* salakuljettaja. | Purjehdinhan minä siellä kotipuolessa muutamia vuosia l:na ja ansaitsin hyvin E.ELENIUS.

luntreija|ta[35] *v. kans.* -us[64] *teonn.* salakuljettaa, harjoittaa salakuljetusta. | Hyvin oli l:us onnistunutkin. -- oli juotettu tulliherrat hutikkaan -- ja sitten l:ttu koko yö KATAJA.

lunt|ta[11*] *s. ark.* **1.** vanha, kulunut, huonokuntoinen t. hyvin suuri t. paksu kirja. | Otti hyllyltä ikälopun l:an luettavakseen. **2.** paksuhko paperipinkka, esim. puheen t. jnk teoksen käsikirjoitus. | Aika l. sanomalehtiä. — *Yhd.* asiakirja-, käsikirjoitusl. **3.** *koul.* (*rinn.* luntti, lunttu) (kirjallisissa) kokeissa tms. apuna käytetty luvaton, us. käsin kirjoitettu paperilappu. | L. joutui opettajan käsiin.

lunttaaja[10] *tek.* < 1. luntata.

lunttalappu *s.* Hänellä on l:a -- housunpellitkin pongollaan KARHUM.

1. **luntti**[4*] *s.* lurjus; vintiö, veijari. | Aika l., nurkissa vetelehtivä riiviö. Tytön l.

2. **luntti**[4*] *s.* = luntta 3. | Aikoi selviytyä kokeista luntin avulla. — Avarammin: Etkö sitten osaa puhua mitään ilman luntteja? H.JARTTI. **-lappu** *s.*

1. **lunt|tu**[1*] *s.* **1.** muinoin tuliaseissa käytetty, us. tankoon kiinnitetty irtosytytin, joka tav. valmistettiin kyllästetystä, hitaasti palavasta hamppulangasta. | L:ulla sytytettiin sankkiruuti asetta laukaistaessa. Miehet sytyttelivät l:tujaan. **2.** naisen haukkumanimityksenä; us. suorastaan: yleinen nainen, lutka, huora, portto. | Huonomaineinen l. -- sinä l., sinä aasintamman varsa KIVI. -- tuollainen liehakoitseva l. KIVI. | Te riettaat l:ut! Te jokamiehen sussut! *LARINK. No ei se Vormiston l. mukuloineen niin kaukana ole SILL. — *Yhd.* akka-, mustalais-, piika-, tyttöl.

2. **lunttu**[1*] *s.* = luntta 3.

lunttuluk|ko *s.* luntulla sytytettävä tuliaseen lukko. | Sateessa ja tuulessa huonosti toimivan l:on sijaan tuli ns. rataslukko.

luntust|aa[2] *deskr.v.* löntystää, tallustaa, laahustaa, lönkyttää. | Astua, kävellä, juosta, mennä l. Karhu l:i metsään. Ukko l:aa ohitse laahustavaan tapaansa.

luntustella[28*] *frekv.v.* < ed.

luo [luo'] = luokse. *(1. postp. prep.)* Ei käytetä poss.-suff:llisena (tällöin luokse). *(a.)* Seisahtua pöydän, uunin l. Istuutui oven l. Lapsi juoksi äitinsä l. Kiväärien l. asetutaan käskystä "Kivääreille!" Asutus keskittyi aluksi linnojen ja markkinapaikkojen l. *(b.)* Mennä jkn l. vierailulle. Olla majoitettuna, sijoitettuna jkn l. Palata vanhempiensa l. Tie Kristuksen l. Kutsua lääkäri sairaan l. Viedä tamma oriin l. 'astutettavaksi'. — *Harv.* partit:n kera. | Marssi päälle, Pohjan poika, / vihollista varsin l. A.OKSANEN. *(c.)* Lähettää palava rukouksensa Herran l. -- kuinka kauas ihmiskunta loittoneekin ajassa näistä runoluomista, palaa se aina niiden l. KOSKENN. *(2. adv.)* Tule l.! "Päivää!" sanon minä ja hiihdän l. LINN. Äiti vastaa [palanneen pojan tervehdykseen] askareensa ohesta, kumpikaan ei mene l. SILL. — Loitsuilla tahdotaan vetää hyviä voimia l. Nykyisyys työntyy usein l. karuna ja kylmänä *HOLLO.

luoda[21] *v.* **I.** tieten tahtoen aiheuttaa jnk olemassaolo, saada aikaan, tuottaa, tehdä, koostaa, laatia, valmistaa, muodostaa, synnyttää, aiheuttaa jtak uutta.

1. yliluonnollisella tavalla tehdä (tyhjästä) jtak; vars. siitä toiminnasta, mitä monoteistisen Jumalan t. jnk muun jumaluuden ajatellaan harjoittaneen tehdessään maailmankaikkeuden ja sen kaikki oliot ja ilmiöt. | Ihminen tekee, Jumala luo. Alussa loi Jumala taivaan ja maan VT. Ja Jumala loi ihmisen omaksi kuvaksensa, Jumalan kuvaksi hän hänet loi; mieheksi ja naiseksi hän loi heidät VT. Jumala on luovasti elävä olento. [Veden emo] luopi luotoja merehen, / kasvatti salakaria KAL. Ei Jumala ole kiirettä luonut SP. — Pyhä Henki luo ihmisiin uuden elämän. Jumalan pelastava tahto luo ikuisia arvoja. Jumala, luo minuun puhdas sydän VT. — Maailma ja kaikki luodut. -- eikä mikään muu luotu voi meitä erottaa Jumalan rakkaudesta UT. Kylmä ja korskea Zeus, luotujes kerjuri oot! KOSKENN. — Maailman, ihmisen luominen. Jo koitti kuudes päivä luomisen KOSKENN.

2. yleisemmin, osaksi ed:stä johdettuna. **a.** tuottaa, saada aikaan, keksiä jtak uutta tieteellisen t. taiteellisen toiminnan avulla. |

Luova nero, persoonallisuus, taiteilija. Luova tiede, ajattelu. Luova ja esittävä taide. Tehdä luovaa henkistä työtä. Darwinin luoma polveutumisoppi. Bach on luonut mahtavia passioita. L. romaani, näytelmä. Pelkällä taitamisella ei luoda taidetta. Mielikuvituksen luoma maailma. Tuntea luomisen onnea. Kaikki taiteellinen työ edellyttää "hedelmällistä toimettomuutta" eli ns. luovaa taukoa. -- kirjailijan, joka on enimmän vapauttanut hänessä [Goethessä] luovia voimia KOSKENN. **b.** saada aikaan, tuottaa, tehdä, synnyttää jtak (tav. työn, ponnistuksen tuloksena t. joskus mahtikeinoin, vaikutusvallalla). | L. kulttuuria, kirjasto, viihtyisä koti, puutarha. L. historiaa. L. itselleen nimi. L. maineensa, onnensa. Luonto luo yhä uusia muotoja. Neptuuniset eli vesien luomat maalajit. On luotu tyhjästä suuriakin omaisuuksia. Kansamme voi vielä l. lujan, yksimielisen isänmaan. Yrittää l. ihanneyhteiskuntaa. Miekalla luotu valtakunta. — L. jllek pohja, edellytykset, takeet. L. luottamusta, uskoa jhk. Luon todellisuuden omista toiveistani AHO. **c.** aiheuttaa, saada aikaan, tuoda muassaan, antaa. | L. vaihtelua, väriä, eloisuutta jhk. Rakkaus luo kauneutta, rikkaus usein kopeutta ja uhmaa. Kaunis musiikki loi tilaisuuteen aidon juhlatunnelman. Armo luo syntiselle lohtua. -- jalkojen ja pään verhona auringon luoma rusketus SILL. **d.** muodostaa, muuntaa, tehdä jksik aivan toiseksi, uuden muotoiseksi. | Alkemistit yrittivät taikakeinoin l. kuonan kullaksi. Vain ankara järkytys voi l. ihmisluonnon uudeksi.

3. *refl. taiv.* **a.** muuttua, muodostua, syntyä. | -- ja näre nousee kuuseksi silmissäni, leppä luopihe tammeksi, kataja kohotaikse hongaksi AHO. Se kiirettä oli, mikä siitä loihe [= syntyi] IVALO. **b.** ruveta, ryhtyä; asettua. | Itse loihe laulamahan, / sai itse sanelemahan KAL. -- loihe lausumaan paistavin ilmein KIANTO. — Loime raukka lumpehelle: lumme lumpsahti merehen SL.

4. a. sanonnassa *olla (kuin) luotu* jksik, jhk, jklle, jtak varten, 'olla jksik, jhk, jklle määrätty, erityisesti omiaan, muodostettu t. syntynyt'. | Hän on luotu sinulle vaimoksi. Kuin luotu sille paikalle. On (kuin) luotu maatöihin. He ovat luodut ikuiseen onneen. Kuin julkisuutta varten luotu. -- leipä on luotu meille syötäväksi KIVI. Raha on luotu pyörimään JOTUNI. Hän oli muuten kuin luotu kirjalliseksi aiheeksi SILL. **b.** Ei sanonut luotua sanaa 'sanaakaan'.

II. perusmerk:stä 'heittää' johtuvaa monivivahteista käyttöä.

1. melko *harv.* yl. heittää. | Lemminkäinen loi rikat maahan ja joi käärmeoluen. -- ja aallon luomat luuni ne peitä santahan KANT. — L. naurista 'nyhtää ja heitellä kasaan'.

2. heitellä t. työnnellä lapiolla tms., lapioida, äyskäröidä, ammentaa, ajaa. **a.** obj. ilmaisee käsiteltävän aineen. | L. lunta katolta, tieltä. L. viljaa säkkeihin. Lapiolla luotavat maalajit. L. lanta navetasta. Multa luodaan kasvin juurilta. L. vettä veneestä. **b.** obj. ilmaisee tuloksen. | Katuvierelle luotu lumikasa. Linnoituksen ympärille luotiin maavalli. Hauta luotiin umpeen. L. tie auki. Asia menee kuin luotua latua 'luistaa mainiosti'. L. ojaa. -- hauta alle vaahteraisen luo LEINONEN. — L. navettaa 'luoda lantaa navetasta'. -- Pekka oli vienyt piiat navettapihaa luomaan TALVIO.

3. heittää t. jättää pois yltään jtak, poistaa t. pudottaa yltään, kirvoittaa, pudottaa; vaihtaa nahkaa, höyheniä. **a.** *konkr.* Käärme, toukka luo nahkansa. Rapu luo kuorensa. Poro luo talvikarvansa kesä- ja heinäkuussa. Kala luo suomuksensa. Kyyhkynen luo höyhenensä. Puu on luonut kuorensa, kaarnansa. Puut -- olivat luoneet [= pudottaneet] lehtensä maahan TALVIO. Vedet luovat jäänsä, kahleensa. Autio pusta aikaa keväällä l. kuolinvaippaansa. — *Kuv.* Olen kuin irtautunut jostakin, luonut yltäni jotakin AHO. Jo jäänsä loi / sun allas toivo arka HELLAAKOSKI. **b.** *abstr.* kirvoittaa, torjua, työntää pois, karkottaa luotaan. | L. orjuus, sorto yltään. Ken sua kieltävi, sortaa, syö, / luotasi luo tahi maahan lyö! A.JÄNNES. Ihmeteltävän nöyrästi loi syytetty luotaan tuon loukkaavan viittauksen AK.

4. eläimistä: synnyttää, poikia ennen aikojaan, murteuttaa, murteutua. | Tamma loi varsansa. Sopimaton ravintokin aiheuttaa luomista. -- heidän lehmänsä helposti poikii eikä luo vasikkaansa VT[V].

5. a. valosta, varjosta: heittää, levittää t. valaa valoa t. varjoa. | Aurinko luo säteensä maahan. Kuu on luonut lattialle kuvajaisen. Lamppu luo sinistä valoa. Nuotio luo punertavaa hohdetta ympärilleen. Kuusi loi hangelle synkän, pitkän varjon. Kuun Maan pinnalle luoma varjo aiheuttaa auringonpimennyksen. -- länteen laskeva päivä loi varjoja ja toisiin kohtiin valopaikkoja AHO. Revontulta sen talvinen taivas luo A.V.KOSKIMIES. — *Kuv.* Tutkimus on vielä luova valoa tähän ongelmaan. [Topelius] loi romanttista sadun ja seikkailun hohdetta Suomen kansan menneisyyden polulle historiallisissa romaaneissaan TARK. **b.** katseesta, silmistä: kääntää, kohdistaa, suunnata, kohottaa jhk, jtak kohti. | L. katse maahan. L. pikainen syrjäsilmäys. Kuunteli silmät puhujaan luotuina. Mutta veljekset loivat tuskin silmänsä kohden tätä kiihkellystä KIVI. Silmäns' ihmeissään / luo ukko nuotastansa *CAJ. Mä silmät luon ylös taivaaseen / ja yhteen käteni liitän VK. — *Kuv.* Tutkija luo katseensa muinaisuuden hämärään. L. katsaus, yleissilmäys jhk. Luotakoon aluksi lyhyt yleiskatsaus maan luonnonrikkauksiin.

6. muuta, harv:mpaa käyttöä. | L. auki 'avata' (esim. silmät, syli). Kukat luovat jo auki umppujaan. -- niin tulikin vastahan syksy / ja sylinsä auki loi LEINO.

III. ed. ryhmään liittyvästä perusmerk:stä 'tehdä heittämällä' johtuvaa *tekn.* käyttöä: **1.** L. kangasta 'juoksuttaa kankaan loimilangat kehiltä luomapuille, jolloin määräytyy kudottavan kankaan pituus ja leveys'. Ennen vanhaan kangas luotiin tappien varaan sei-

nälle. L. suoraan kerinpuilta. **2.** L. sukkaa, lapasta tms. 'kutomaan t. virkkaamaan ryhdyttäessä tehdä langasta sukkapuikolle, virkkuuneulalle tms. tarvittava määrä silmukoita'. Kaikki neuletyöt aloitetaan luomalla silmukoita. Silmiä luotaessa lanka kierretään vasemman käden peukalon ja sormien ympärille. **3.** L. verkkoa, nuottaa, havasta '+ehdä verkon ensimmäisen kerroksen silmukat'. — Myös: kutoa verkkoa. | Ukko loi talvikaudet nuottaa.

luodat|a[35*] *v.* **1.** etup. *mer.* käsiluodilla, konet. kaikuluotaimella mitata veden syvyys t. tutkia pohjan laatua t. veden virtaussuuntaa; *syn. harv.* pohjastaa, luotia. | Laiva pysähtyi luotaamaan syvyyttä. Valtamerien suurin tähän mennessä l:tu syvyys on runsaasti 10.000 m. L:tavissa oleva vesistö. Karikossa on edettävä hitaasti, metri metriltä l:en. — *Kuv.* Runoilija, joka luotaa syvältä ihmissielun salaisuuksia. Historian tutkija voi l. kauas menneisyyteen. Syvälle t. syvältä luotaava teos, tutkimus. **2.** tutkia luotilangalla, onko jk pystysuorassa asennossa. | Muurari oli luotaamassa seinää.

1. **luo|de**[78*] *s.* **1.** lännen ja pohjoisen keskivälissä oleva ilmansuunta, luoteinen, länsipohja, -pohjoinen. | Tuuli puhaltaa l:teesta. Kulkea l:detta kohti, l:teeseen päin. L:teen kulmalla näkyi uhkaavia ukkospilviä. Päivän vähitellen rauetessa on l:teen puolella taivaalla karttuvaa kultaa SILL. Kesäehtoina, kun l. hulmuaa [iltaruskosta] LEHT. — *Yhd.* länsi-, pohjoisl. **2.** luodetuuli, luoteinen. | Kaakko vie kalat merestä, itäkaakko kattilasta, l. vie lusikastakin SL.

2. **luo|de**[78*] *s.* veden jaksoittainen aleneminen merenrannikoilla, pako-, laskuvesi; laskuveden aika;)(vuoksi. | L. pakenee kohisten kohti ulappaa. Vuoksen ja l:teen, ns. vuorovesiilmiön, aiheuttaa kuun ja auringon vetovoima. — *Kuv.* Ihmiselämän, taistelun vuokset ja l:teet. [Kirjeet] kertovat jälkimaailmalle tämän [rakkaus]suhteen vuoksista ja l:teista KOSKENN.

3. **luo|de**[78*] *s. harv.*, tav. *mon.* = luote. | Meni Käpryhuuli vain vesikivelle ja siinä jyhkeitä l:teitaan lasketteli PAULAH.

luodeaika *s.* luoteen eli laskuveden aika.

luode|myrsky *s.* luoteesta puhaltava myrsky. **-puol|i** *s.* luoteispuoli. | Järven l:ella kohoaa jyrkkä vuori. **-tuuli** *s.* luoteesta puhaltava tuuli, luoteistuuli, luoteinen. | Kylmä l. puhaltaa.

luode|vesi *s.* = 2. luode. | L:veden loitottua jäi rannikolle runsaasti äyriäisiä. **-virtau|s** *s.* luode- eli laskuveden virtaus. | L:ksen aikana on ankkuroitava kauemmaksi rannikosta.

luodikko[2*] *s.* metsästysaseena käytetty luoteja ampuva ase. | Järeä, isokaliberinen l. Ladata l. Vanhankansan metsämiesten tavallisin ase oli piilukkoinen l. — *Yhd.* metsästysl.

luodin|kantama *s.* matka, jonka luoti aseen suusta lähdettyään lentää, pyssynkantama. | Tulla l:kantamalle, l:kantaman päähän. L:kantaman matkan päähän seisahduttiin IVALO. **-kestävä** *a.* myös ⌒. | L. kilpi, panssarilevy, lentokone. **-ra|ta** *s.* tuliaseesta ammutun luodin ilmassa kulkema rata, lentorata. | Kaareva, pyyhkäisevä, laaka l. L:dan korkeus, lakipiste. **-reik|ä** *s.* Panssarivaunussa oli kymmeniä l:iä.

luoditon[57] *kar.a.* < luoti. | L. panos.

luoho[1] *s.* Apera, yksivuotisia heinäkasveja.

luoja[11] *tek.* < luoda. **1.** perusmerk.: monoteistinen Jumala t. muu jumaluus, jonka uskotaan tyhjästä luoneen jtak; kirjoitetaan tav. isolla alkukirjaimella, vars. milloin sanonnassa on usk. merkitystuntua. **a.** L:n työt. L:n antamat lahjat. Luottaa l:ansa. L. on säätänyt kaikkeuden lait. Minä uskon Isään Jumalaan, kaikkivaltiaaseen, taivaan ja maan L:an KATEK. Jumalall' on onnen ohjat, / L:lla lykyn avaimet SL. - - kaikki olemme L:n luontokappaleita KIVI. **b.** eril. vakiintuneissa yhteyksissä. | L. olkoon meille armollinen! Kiitä l:asi, että niin vähällä pääsit. L:n [= Luojalle] kiitos, ettei pahemmin käynyt. L. tietää, että en valehtele. Olipa l:n onni, että tulit! Sepä oli l:n lykky! Joka l:n [= jok'ikinen] päivä. — On l:ssa [= Luojan vallassa, epävarmaa], miten tässä käy. **c.** huudahduksissa, siunauksissa, päivittelyissä yms. | Voi hyvä l. sentään! L., miten kaunista! Älä l:n nimessä tee sitä! Ole l:n tähden hiljaa! L. ties, miten tästä selvitään! Ei se, L. nähköön, mitään erinomaista ole. Nyt se, l:n kiitos [myös ◡], loppui. **2.** henkilö t. olio, joka luo t. on luonut jtak. | Rakennuksen, taideteoksen, laitoksen, järjestön, järjestelmän l. Mikael Agricola, suomen kirjakielen l. Maan taloudellisen kukoistuksen l. Lea, mun onneni l.! KIVI. — Jääkausi maanpinnan muotojen l:na. Rautatie, nykyajan suurliikenteen l. **3.** henkilö, joka (lapiolla tms.) heittää t. kaivaa jtak; vrt. luoda II. 1—2. | Lumen l. Lannan l. Taitava ja nopea ojan l. **4.** *kut.* vrt. luoda III. | Kankaan, verkon l.

luojankiitos *interj.* tav. ⌒; ks. luoja 1. c.

luojanluoma *s. kans.* (us. myös ⌒) luotu olento, tav. ihminen. | - - lienevätkö kaikki l:t samanlaisia KALLAS. Silmää hiveli tuo sopusuhtainen l. LEHT. Voi sinua, l.!

luokallejäänti *s.* myös ⌒.

luokaltapääsy *s.* myös ⌒.

luokan|kaitsija *s.* = seur. **-valvoja** *s.* opettaja, joka opetustehtävänsä ohella hoitaa jtak koululuokkaa koskevia asioita, valvoo sen järjestystä ja kuria, kirjoittaa todistukset jne., luokan esimies. | L. merkitsee oppilaiden nimet päiväkirjan alkuun.

luokat|on[57] *kar.a.* < luokka. | Sosialismi pyrkii l:tomaan yhteiskuntajärjestykseen. — L. [= mihinkään tulosten perusteella määrättävään luokkaan kuulumaton] urheilija.

luokillinen[63] *poss.a.* < luokki. | L. rysä.

luokistu|a[1] *v. harv.* painua t. taipua luokille, luokiksi. | - - kuuran ja lumen painosta l:neiden lehtipuiden alla AHO.

luokit|ella[28*] *frekv.v.* < luokittaa. (*1.*) L. metsämaat, sahatavara, tieverkko. Linné l:teli eläin- ja kasvimaailman. Ryijyt l:ellaan kuvioidensa mukaan ryhmiin. (*2.*) Kysymyksessä on rajatapaus, jota on vaikea l. Teos on

l:eltava klassilliseen kirjallisuuteen kuuluvaksi.

luokit|on[57] *kar.a.* < luokki. | Troikan sivuhevoset ovat l:tomat. Rysän suu voi olla l:onkin.

luokit|taa[2*] *v.* luokitella, klassifioida. **1.** erottaa t. jakaa jk kokonaisuus arvon t. joidenkin tuntomerkkien perusteella luokkiin t. ryhmiin, ryhmitellä, jaotella. | Metsät l:etaan tuottonsa perusteella muutamiin pääluokkiin. Laatunsa mukaan langat l:etaan kolmeen ryhmään. Kielten l:taminen eri kielikuntiin. **2.** sijoittaa jk esine, ilmiö tms. siihen luokkaan t. ryhmään, johon se kuuluu. | Erikoisteräs, joka voidaan l. parhaiden joukkoon kuuluvaksi. — *Erik.* L. alus, laiva 'virallisesti hyväksyä määräluokkaan kuuluvaksi'.

luokittain *adv.* luokkina, luokka kerrallaan, luokkien mukaan, kutakin luokkaa kohti. | Koulussa opetus tapahtuu l. Verotus voi olla määrätty l., erisuuruiseksi eri yhteiskuntaluokille. Kirjat olivat hyllyillä l. järjestettyinä. Veneet purjehtivat kilpailussa l.

luokittainen[63] *a.* luokittain tapahtuva, luokkien mukainen.

luokittaja[14] *tek.*

luokittamat|on[57] *kielt.a.* L:tomat laivat. L:onta viljelysmaata.

luokittelemat|on[57] *kielt.a.* < luokitella. | L. puutavara. L:tomia metsiä ei maassamme enää juuri ole.

luokittelija[14] *tek.* < luokitella. | Tavaravaraston, kirjaston l. — *Erik.* laite, joka erottaa hienon aineen karkeammasta haluttua raesuuruusrajaa myöten.

luokittelu[2] *teonn.* (< luokitella) luokitus. | Maalajien, metsien, liikkeen varaston l. Ravintola- ja kahvilaliikkeiden l. — Laivojen l. — *Yhd.* arvo-, hinta-, hyvyys-, laatul.; korkeus-, suuruusl.; verotusl.; puutavaranl. **-asteikko** *s.* Metsämaiden l. **-järjestelmä** *s.* Kirjaston l. **-peruste** *s.* Puutavaran l:et. Kasvikokoelman järjestelyssä on noudatettu asiallisia l:ita.

luokittu|a[1*] *pass.v.* (< luokittaa) järjestyä t. ryhmittyä luokiksi. | Kaupunkien porvarit l:ivat ammattiensa mukaan. Sanakirjat l:vat tarkoituksensa perusteella eri ryhmiin. Seudun väestön yhteiskunnallinen l:minen.

luokitu|s[64] *s.* luokittaminen; luokittamisen tulos, tapa miten jk on luokitettu; luokittelu, klassifikaatio. | Mineraalien, puutavaran l. Metsien l. voidaan suorittaa kasvupaikkojen mukaan. Aateliston l. kolmeen ryhmään on käytössä eri maissa. — *Yhd.* arvo-, hinta-, hyvyys-, laatul.; niitty-, suol.; tavara-, varallisuusl.; rotul.; hyvyys-, satoisuusl.; puutavaranl.; ala-, pääl.

luokitus|järjestelmä *s.* Sormenjälkien l. **-laitos** *s. mer.* (yksityinen) laitos, jossa alus katsastetaan ja luokitetaan kuuluvaksi määräluokkaan. | Bureau Veritas on Euroopan vanhin l. **-peruste** *s.* Maalajien, metsien, niittyjen, kirjakokoelmien l:et. **-tapa** *s.* Laatuun perustuva l. **-taulu|(kko)** *s.* Puutavaran l:kossa jaetaan jalostetut tuotteet moniin ryhmiin. **-todistus** *s. mer.* todistus, josta ilmenee, missä luokituslaitoksessa alus on luokitettu ja mihin luokkaan se laitoksen sääntöjen mukaan kuuluu. | Alusta ei tarvitse tarkastaa niin kauan kuin l. on voimassa. **-yhtiö** *s. mer.* vrt. luokituslaitos.

luok|ka[11*] *s.* **I.** (*lyh.* us. lk.) joukko, ryhmä, osasto, jaosto t. laji olioita, jotka joidenkin ominaisuuksien t. tunnusmerkkien perusteella kuuluvat yhteen.

1. ryhmä ihmisiä, jotka syntyperänsä, yhteiskunnallisen asemansa, varallisuussuhteidensa tms. perusteella muodostavat kokonaisuuden, kansan-, yhteiskuntaluokka; vrt. kasti, sääty. | Yhteiskunnan ylemmät, alemmat l:at. Hallitseva ja palveleva l. Sivistynyt l. Varakas, omistava, vähätuloinen l. Etuoikeutetut l:at. — *Yhd.* ihmis-, kansan-, herras-, väestö-, yhteiskuntal.; aatelis-, ala-, itsellis-, kapitalisti-, kauppias-, keski-, maanviljelijä-, orja-, porvari(s)-, sotilas-, säätyläis-, talonpoikais-, työläis-, työväen-, ylimys-, yläl.; sääty-, varallisuusl.

2. a. osasto t. aste, jollaisiin koulu tm. oppilaitos jakautuu oppilaiden iän, tietojen, kypsyyden yms. t. joskus oppiaineen perusteella; sellaiseen kuuluvat, yhdessä opetettavat oppilaat. | Kansakoulussa on kahdeksan l:kaa. Oppikoulun ensimmäinen, kuudes l. Yksi opettaja hoiti kaikkien neljän l:an opetusta. Kävi neljä l:kaa lyseota. L:an valvoja, järjestäjä. Paras oppilas l:allaan. Pekka on kolmannella l:alla, käy kolmatta l:kaa. Päästä l:alta (ylemmälle). Pyrkiä V l:alle. Jäädä (toiseksi lukuvuodeksi) l:alle(en). Olla, istua kaksi vuotta samalla l:alla. Pojat pääsivät aina "vuosi ja l." — Suuri, pieni l. Ahkera, kuriton l. Koulun paras l. L. meluaa. Oppilaalle annettiin varoitus l:an edessä. Tapaus herätti l:assa hilpeyttä. — *Erik.* koulun oppitunnilla tapahtuvasta työskentelystä. | L:alla ja kotona kirjoitetut aineet. Opettaja tuli l:alle kiihtyneenä. — *Yhd.* (kansa)koulul.; rinnakkaisl.; poika-, tyttöl.; ala-, keski-, yläl.; jatko-, lukiol.; hospitanttil.; apul.; kieli-, laulu-, matematiikka-, reaalil.; kuvanveisto-, maalaus-, piirustusl.; ooppera-, pianol.; A--, B-l. **b.** vars. *puhek.* luokkahuone. | Rehtori astui l:kaan. Joukko poikia ryntäsi l:asta käytävään. Tunti pidetään II l:assa. Ensimmäisen kerroksen l:at ovat muita tilavammat. — *Yhd.* käsityö-, piirustusl.

3. osasto, ryhmä, aste, laji t. tyyppi henkilöitä, eläimiä, kasveja, esineitä tms. arvon, laadun t. ominaisuuksien mukaan ryhmitel-täessä; kategoria. | Virkamiesten arvojärjestys jakautuu lukuisiin l:kiin. Toisen l:an liikennetarkastaja, koneenkäyttäjä. Nostoväen II l. Kuritushuonevangit erotetaan kolmeen l:kaan. Siat jaetaan silavan paksuuden mukaan kolmeen l:kaan. Metsämaita voi niiden arvon mukaan erottaa useita l:kia. Jätepuiden l:kaan luetaan mm. kannot ja oksat. Topaasi on toisen l:an jalokivi. Ensimmäisen l:an postiasema. Kolmannen l:an olutta. — *Yhd.* ihmis-, ikä-, vuosil.; elinkeino-, palkka(us)-, vakuutus-, vero(tus)l.; hinta-, hoito-, ruokinta-, tuottol.; koe-, pakkol.; arvo-, laatu-,

muoto-, paino-, paksuus-, pää-, suuruusl.; sanal.; aika-, taivutus-, tapal.

— *Erik.* **a.** rautateiden ja laivojen eriarvoisista ja -hintaisista matkustajaosastoista. | Matkustajajunissa on meillä käytännössä kolme l:kaa. Matkustaa toisessa l:assa. Kolmannen l:an (matka)lippu. Ensi l:an makuuvaunuosasto. — *Yhd.* matkustaja-, siirtolais-, turistil. **b.** hotellien, ravintoloiden yms. laadusta puhuttaessa. | Ensi l:an matkustajakoti. Kolmannen l:an kahvila. — *Yhd.* keskil. **c.** ritarikuntien, ritari-, kunnia-, ansio- tms. merkkien arvoasteena. | SL:n I l:an komentaja. Vapaudenristin III l:an nauha. Ritarimerkin kaikkia l:kia voidaan antaa myös miekan kera. — *Yhd.* komentaja-, ritari-, suurristil. **d.** *biol.* lahkoa lähinnä ylempi ryhmä eläin- ja kasvijärjestelmissä. | Linnén järjestelmän mukaiset l:at ja lahkot. Koppisiemenisten kasvien l. kuuluu siemenkasvien pääryhmään. Selkärankaisten pääjaksossa erotetaan korkeimpana l:kana nisäkkäät. Lintujen l. on nuorin selkärankaisista. — *Yhd.* mato-, sanikkais-, sienil. **e.** *mer.* ryhmä, johon kauppa-alus rakenteensa, lujuutensa ja yleisen merikelpoisuutensa perusteella kuuluu. **f.** ryhmiä, joihin kilpailijat jakautuvat ikänsä, suorituskykynsä yms. seikkojen perusteella. | Juoksijat oli jaettu kolmeen l:kaan. Ikämiesten, juniorien l. — Koirat kilpailevat kolmena eri l:kana. Ajokoira sai palkinnon avoimessa l:assa. — Haiveneiden l. — *Yhd.* kilpailu-, näyttelyl.; painol.; ikämies-, juniori-, mestari-, valiol.; ampuma-, kivääri-, pistoolil. **h.** ryhmiin a—f liittyvää abstr:mpaa käyttöä. | Haluaa vielä lukeutua kassapäiden l:kaan 'neitosiin'. Hylje on alentunut vahinkoeläinten l:kaan. Ihmisten olennon ja'an minä kolmeen l:kaan, jotka ovat maa, helvetti ja taivas KIVI. — Jnk arvoa, laatua, merkitsevyyttä tarkoittavissa ilmauksissa. | Hän oli l:kaa parempi kuin hänen kilpaveikkonsa. Teos on korkeaa kansainvälistä l:kaa. Saavutus oli aivan toista l:kaa kuin entiset. Hänellä on leikinlaskuun aivan ensi l:an taipumukset. Sotilaallisena tekijänä maa oli vajonnut kolmannen l:an valtioksi. Asiaa pidetään kolmannen l:an kysymyksenä 'varsin merkityksettömänä'. [Koskenniemen] "Nuori Goethe" on korkean l:an kirjallinen saavutus TARK. — Esitys oli aivan omaa l:kaansa 'ainoalaatuinen, verraton'. Sillä Hämeenkyrö on kumminkin omaa l:kaansa SILL. — *Yhd.* erikois-, huippu-, valiol.

II. = luokki.

luokka|-ammunta *s.*, us. *mon.* tilaisuus, jossa voidaan suorittaa eri ampumaluokkien vaatimuksia. **--ampuja** *s.* jnk ampumaluokan vaatimukset suorittanut ampuja. **-diktatuuri** *s.* jnk yhteiskuntaluokan käsissä oleva diktatuuri. **-ennakkoluulo** *s.* jnk yhteiskuntaluokan keskuudessa erityisesti vallitseva ennakkoluulo. | Pyrkiä murtamaan l:ja. **-ero** *s.* (vars. ⌒ yhteiskunta)luokkien välinen arvoero. | Nykyaika pyrkii hävittämään yhteiskunnasta l:t. Koulussa vallitsi ylä- ja alaluokkalaisten kesken selvä l. Hotellien l. Hevosilla oli huomattava l. **-eroav(ais)uus, -erotus** *s.* = ed. **-|etu** *s.*, tav. *mon.* jnk yhteiskuntaluokan (yksipuolisesti ajamat) edut. | Taloudelliset l:edut. L:edut yhdistävät ihmisiä toisiinsa. Valvoa l:etujaan. **-etuoikeu|s** *s.*, tav. *mon.* Suomessa on ollut suhteellisen vähän l:ksista johtuvaa kurjuutta. L:ksien poistaminen. **-henk|i** *s.* jssak koulut. yhteiskuntaluokassa vallitseva yhteenkuuluvuuden ja kunniantunto. | Nuorten kunniantunto ilmenee kouluyhteiskunnassa ns. l:enä. Aatelistossa vallitseva voimakas l. Työtä tekevien väestönkerrosten l. Lietsoa l:eä. **-huone** *s.* Koulun avara l.

luokkai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* (gen:n t. poss.-suff:n kera t. tav. nom.- t. gen.-alkuisen yhd:n jälkiosana) jtak luokkaa oleva, jhk luokkaan kuuluva, laatuinen, lajinen, kaltainen. | Hänen l:stansa kirjailijaa ei ole monellakaan maalla. — *Yhd.* yksi-, kolmi-, seitsen-, kymmenl.; ensi-, tois-, kolmasl.; erikois-, keski-, korkea-, runsas-, täysil.; eri-, monil.; saman-, sen-, tämänl.

luokkainväli|nen *a.* (myös ⌒) luokkienvälinen. | Koulun l:set urheilukilpailut. Palkkataistelu tuntuu muodostuvan yhteiskunnassamme l:-seksi kiistakapulaksi.

luokka|itsekkyys *s.* Puoluekiihotuksella koetetaan ihmisiin kasvattaa l:itsekkyyttä. **-ja|ko** *s.* jako luokkiin, luokitus. | Metsämaiden laadun mukainen l. Aatelissäädyn sisäinen l. poistettiin. Ampumaurheilijain l. — *Erik.* jakautuminen t. jakautuneisuus eri yhteiskuntaluokiksi. | Luonnonkansojenkin keskuudessa on havaittavissa selvä l. Orjuus toi mukanaan ensimmäisen l:on. **-jakoi|nen** *a.* luokkiin jaettu t. jakautunut. | Muinaisten itämaiden l:set yhteiskunnat. **-järjestelmä** *s.* Nykyisin vallalla oleva koulujen l. **-ko|e** *s.* **1.** koulussa tm. oppilaitoksessa luokalla suoritettu koe. | Matematiikan l. **2.** *urh.* koe, joka toimeenpannaan jhk kilpailuluokkaan pääsemistä varten. | Kaksintaisteluammunnan l:keet. **-kokou|s** *s.* kouluIuokan (tav. entisten) oppilaiden kokous. | V:n 1933 ylioppilaat kerääntyneinä kouluunsa l:kseen. **-kumppani** *s.* luokkatoveri. **-kurssi** *s.* koululuokan oppikurssi, vuosikurssi. **-kuva** *s.* jnk luokan oppilaita esittävä (valo)kuva. | VII luokan l.

-luokkalai|nen[63] *s.* (ja *a.*) jnk luokan oppilas. | Ala-, keski-, yläl.; alempi-, ylempil.; ensi-, tois-, kolmas-, kahdeksasl.

luokka|laki *s.* jtak yhteiskuntaluokkaa vastaan suunnattu (t. suunnatuksi otaksuttu) laki; laki, joka suosii (t. jonka luullaan suosivan) jtak erityistä yhteiskuntaluokkaa. | Porvariston laatimat l:lait. L:lakien muodostamat esteet on poistettava. **-lehti** *s.* koululuokan keskuudessaan toimittama (tav. käsinkirjoitettu) lehti. **-matkustaja** *s.* henkilö, joka matkustaa laivan varsinaisissa matkustajaluokissa (eikä esim. siirtolaisluokassa t. kansimatkustajana). **-merk|ki** *s.* **1.** koululuokan (tav:immin keskikoulun viimeisen luokan) oppilaiden keskuudessaan suunnittelema ja käyttämä tunnusmerkki. | Rinnassa kannettava l. **2.** jtak luokkaa, ryhmää, osastoa osoittava (tunnus)merkki. |

Suurta kirjastoa järjestettäessä käytetään l:-keinä numeroita. — *Urh.* jnk urheilualan luokkavaatimuksien suorittamisesta annettu merkki. | Hiihtomerkkiä on kahta astetta, harrastelijamerkki ja l. Kivääriammunnan mestariluokan l. **-numero** *s.* luokkaa, lajia osoittava numero. | Kiväärin l. Teoksen paikan kirjastossa osoittaa siihen merkittävä l. **-opettaja** *s.* opettaja, joka (kansakoulussa) hoitaa jnk luokan kaikkien t. useimpien aineiden opetuksen;)(aine(en)-, erikoisopettaja. **-opetu|s** *s.* luokalla t. luokittain tapahtuva opetus. | L:ksen lisäksi on syytä tehdä retkeilyjä luontoon. Työkoulu pyrkii l:ksen sijasta tehostamaan yksilöllistä opetusta. Apukouluun siirretään lapset, jotka eivät pysty seuraamaan l:sta. **-politiikka** *s.* politiikka, joka yksipuolisesti ajaa jnk yhteiskuntaluokan etuja. | Porvariston l. **-puolue** *s.* puolue, joka selvästi edustaa jtak yhteiskuntaluokkaa. | Maalaisliittoa on sanottu selväpiirteiseksi l:eksi. **-pyy|de** *s.*, tav. *mon.* pyrkimys ajaa yksipuolisesti oman yhteiskuntaluokkansa etuja. | Itsekkäät l:teet. Puolue asettaa omat l:teensä koko maan etujen edelle. **-raj|a** *s.* luokkien välinen raja t. eroavuus. | L:at selviksi! [Arvid Järnefelt on] yli yhteiskunnallisten l:ojen -- viitoittanut -- tietä kansainvälisyyteen ja yleisinhimillisyyteen TARK. **-retki** *s.* koululuokan tekemä retki. **-sormus** *s.* sormus luokkamerkkinä. **-sor|to** *s.* jhk yhteiskuntaluokkaan kohdistuva sorto. | Työväki sai kestää raskasta l:toa. L:rosta aiheutunut kurjuus. **-sota** *s.* **1.** = luokkataistelu. **2.** eri yhteiskuntaluokkien välinen aseellinen yhteenotto; vrt. sisällis-, kansalaissota. | V:n 1918 kansalaissotaa voidaan pitää l:na. **-suh|de** *s.* (yhteiskunta)luokkien välinen suhde. | Vallitseviin l:teisiin perustuva kansanvalta.

luokkataistelu *s.* yhteiskunnan eri luokkien välinen valtataistelu; *erik.* taistelu, jonka sosialismi on julistanut työnantajia ja kapitalismia vastaan. | Sanan "l." otti käytäntöön Karl Marx v. 1848. Kansainvälinen valtiollinen l. Sortajien ja sorrettujen välinen l. L:un järjestynyt köyhälistö. **-henki** *s.* Vallankumouksellinen l. **-op|pi** *s.* Marxin l. L:in ajaja.

luokka|taulu *s.* par. luokantaulu (myös ⌒). **-tietoi|nen** *a.* -sesti *adv.* vars. työläisluokan valveutuneista jäsenistä. | L. työläinen, nuoriso. L:sesti ajatteleva. Työväestön on herättävä l:-seksi. **-tietoisuu|s** *s.* Työläismassat alkoivat havahtua l:teen. Proletariaatin l. **-tover|i** *s.* **1.** saman koululuokan oppilaista. | Koulun ala-asteilla olimme l:it. Oli ikävä jäädä jälkeen l:eistani. **2.** *harv.* samaan yhteiskuntaluokkaan (tav. työläisluokkaan) kuuluvista henkilöistä. | Herrasta ei tule tässä maailmassa työmiehen l:ia ALKIO. **-toverukset** *s. mon.* **-toveruus** *s.* Koulun l. on usein vankka yhdysside läpi elämän. — Tilallisten ja tilattomien l. **-tun|ne** *s.* jnk yhteiskuntaluokan jäsenten keskuudessa vallitseva yhteenkuuluvuuden tunne, luokka-, säätytietoisuus, luokkahenki. | Voimakas l. L:teen yhdistävä voima. **-tun|ti** *s.* Seitsemän veljeksen käsittelyyn tarvitaan ainakin 30 l:tia. L:-nit ovat alkaneet.

luokkau|tua[44] *v. murt.* kaartua erilleen, erkaantua, häipyä joukosta. | Kun Kasperi oli kerran l:nut pois sisarensa ja Lukulan Iikan parista, rupesi hän hakemaan huvitustansa toisilta aloilta PÄIVÄR.

luokka|vaali *s.*, us. *mon.* yhteiskuntaluokittain suoritettava vaali; etenkin sellaiset (valtiolliset) vaalit, joissa tulojen t. ammatin mukaan ryhmittyneet äänestäjät saavat täyttää luvultaan määrätyt edustajanpaikat. **-vaatimu|s** *s.* jhk luokkaan pääsemistä varten määrätty (vähimmäis)vaatimus. **1.** *mer.* Melkein kaikki alukset rakennetaan nykyisin ensimmäisten l:ksien mukaan. **2.** vars. *urh.* Hiihtomerkin l:ksien suorittaminen. Partiolaisten l:kset. **-vaisto** *s.*, us. myös *mon.* | L:t heräävät. Talonpoika on havahtunut noudattamaan omaa l:aan. **-val|ta** *s.* jnk yhteiskuntaluokan käsissä oleva t. harjoittama valta. | Aateliston l. Diktatuuri merkitsee useimmiten myös l:taa. Suunta, jonka päämääränä on l:lan hävittäminen. **-valtio** *s.* valtio, jossa valtaa käytellään yksinomaan t. pääasiallisesti jnk kansanluokan etujen mukaisesti ja toisten luokkien vahingoksi. **-vastakkaisuus** *s.* = seur. **-vastakoh|ta** *s.* yhteiskuntaluokkien välinen vastakohta. | Jyrkkien l:tien maa. L:dat kärjistyvät. Tasoittaa l:tia. Suurkaupungin räikeät l:dat. **-vero** *s.* yhteiskunnallisen t. taloudellisen aseman mukaan arvion perusteella luokiksi jaetuilta verovelvollisilta kannettu vero. | Saman yhteiskuntaluokan jäsenet maksavat l:a yhtä paljon. Ns. käräjäkapat muodostuivat ajan mittaan jonkinlaiseksi l:ksi. **-viha** *s.* yhteiskuntaluokkien välinen viha; vars. alemman yhteiskuntaluokan ylempää kohtaan tuntema viha. | Lietsoa, ylyttää, kylvää l:a. Marxin opin mukainen l. -- hänen katseeseensa oli täysin sopeutumaton tuo surkean tuttu suomalaisen l:n välähdys ... SILL. **-voima** *s.* Köyhälistö pyrkii vahvistamaan l:ansa. **-väl|i** *s.* Metsän arvioinnissa käytetään 2 cm:n l:eihin jaettua mittakaulainta. **-yhteiskun|ta** *s.* luokkiin jakautunut yhteiskunta. | Säätylaitoksen hävittyä alkoi l:nan aika. Nykyisen l:nan sijalle haluavat sosialistit ja kommunistit luoda luokattoman ihanneyhteiskunnan. **-ylpey|s** *s.* L. esti aatelistoa lähestymästä alempaa kansaa. L:den määräämät säännökset.

luok|ki[4*] *s.; rinn.* luokka. **1.** länkivaljaiden osana hevosen niskassa käytetty sitkeästä lehtipuusta (nyk. joskus myös teräksestä) taivuttamalla tehty kaari, jolla länget rahkeiden välityksellä joustavasti kytketään ajoneuvon aisoihin, vemmel. | Lehmuksinen, pihlajainen, koivuinen l. L:in sakarat. L:in taivuttaminen eli painaminen. -- ilman l:in lekkumatta, / vempelen värisemättä KAL. — *Yhd.* valjasl.; kaaril.; koivu-, metalli-, niini-, puu-, teräs-, tuomil. **2.** *kal.* **a.** rysän suukaari. | Rysän l. taivutetaan paksuhkosta oksasta. **b.** vapakkopyydyksen kaarimainen siiman pohjallinen. | Kuusen tai katajan oksasta painetulle l:ille kiedotaan se osa siimaa, jota ei lasketa veteen. **3.** ed:iä laajemmin muodosta: kaari. | Koivun runko on taipunut l:iksi lumen pai-

nosta. Vapa vääntyi l:ille ison kalan käytyä koukkuun. L:in muotoon taivutettu putki. - - l:kina huojuvat hongat AHO. — *Kuv.* Kissa köyristi selkänsä l:iksi. Kalle kiittää ja kumartuu ihan l:iksi TALVIO. Rintama taisteli suurena l:kina. — Heittää t. nakata l:kia (esim. käärmeistä) 'syöksähdellä, kimpoilla kaarena'.

luokkienvälinen *a.* (myös ⌒) luokkainvälinen.

luokki|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* luokin muotoinen. | L:maiseksi taipunut koivu. L. lynkkysuoli. **-puu** *s.* **1.** luokiksi käytetty t. sopiva puu. | Tuomi on sopiva l:ksi. **2.** = luokki. | - - tiu'ut lauloi l:ssa *A.O.VÄISÄNEN. **-valja|at** *s. mon.* luokilliset länkivaljaat; vrt. silavaljaat. | Vienankarjalaiset, itäsuomalaiset l. L:iden käyttöalue.

luoko[1*] *s.* niitetty, viikatteen t. niittokoneen jäljiltä maassa oleva t. kuivumaan levitetty heinä (t. elo). | Kaataa heinä luo'olle, luo'oksi. Niitos saa hetkisen kuivahtaa l:na paikoillaan. Levitellä l:a kuivumaan. Pyyhkäistä l. haravalla kokoon. Hänellä on nyt l:na isot alat sekä entisiä rukoja että tänään niitettyä SILL. — Olla luo'olla 'olla heinässä, vars. haravamiehenä'. Mennä luo'olle. — *Kuv.* 'Taistelussa kaatui miestä kuin l:a. Yhä murhan enkeli l:a lyö A.V.KOSKIMIES. — *luokonaan* (adv.) Lattia oli l:naan [= täpö täynnä, vieri vieressä] makaavia miehiä. Metsää kaatui myrskyssä ihan l:naan. — - - siinä talossa otetaan sitä työn poikaa suorastaan niskasta kiinni, niin että sen pitää lähteä ihan l:naan [= liukkaasti, solkenaan] LASSILA.

luoko|harava *s. maat.* haravakone, joka piikkikelan avulla kokoaa kaadetun heinän koneen sivulle. **-ilma** *s.* luokosää. **-päivä** *s.* heinäntekopäivä, luo'on kuivauspäivä. | Hyvä, lämmin l. - - kun tulee jokin kaunis l., mennään yhdessä heinää tekemään AHO. **-sää** *s.* (hyvä) heinäntekosää. | Kuiva l.

luokoutu|a[44] *v. kans.* heinistä: pilaantua luo'olla ollessaan. | Huonoja, l:neita heiniä.

luokse [-e'] (*vanh.* luoksi) luo, tykö; vrt. luona, luota. **1.** *postp.*, harv. (runok. ja ylät.) *prep.* gen:n t. poss.-suff:n ohella. **a.** varsin. merk:ssä: lähelle, lähettyville, likelle, liki, viereen, ääreen. | Jäädä seisomaan portin l. Viheltää koira l:en. Tules vähän tänne l:ni! Peura janoissansa / rientää - - / l. lähtehen SIIONIN VIRRET. - - näkyy leppeän rauhallisena, melkeinpä l:en kutsuvana Mettäläkin, harmaa laakean läntistynyt asumus SILL. **b.** laajentunutta käyttöä; vrt. luona 1.b. | Tule joskus l:ni juttusille! Ottaa lapsi l:en. Muuttaa setänsä l. Mennä lääkärin, papin l. - - vai minä miehiä l:ni laskisin, vieraita vonkaleita JOTUNI. Toimimiesten asettaminen ulosotonhaltijan l. LK. — Mennä isiensä l. 'kuolla'. Sai kutsun Jumalan l. 'kuoli'. **c.** *abstr. kuv.* Lähetän - - palavat rukoukseni sinun l:si KATAJA. Runoilija ei aja takaa vaikutelmia, ne tulevat hänen l:en KOSKENN. **2.** *adv.* lähelle, lähettyville jne. | Viheltää ajuri l. Pysähtyi aivan l. — L. pääsemätön, tav:mmin ⌣.

luoksepääsemät|ön *kielt.a.* -tömyys *omin.* **1.** paikasta: jonka luokse on mahdotonta t. vaikeaa päästä, jota ei voi lähestyä; johon on mahdotonta t. vaikeaa päästä käsiksi. | L. kallionkieleke, tunturi. L., äkkijyrkkä vuorenrinne. L. viidakko. L. koneenosa. Arabian l:tömyyttä lisää sen väestön uskonkiihkoinen luonne. — *Kuv.* - - jos tahdotte välttää maineen temppelin l:tömälle huipulle johtavan tien vaikeuksia *HOLLO. **2.** ed:een liittyvää *abstr.* käyttöä. | Madonnankuvan l. taivaallinen kuninkuus. Ruhtinaan l. juhlallisuus. - - arvokkuus on lujaa, l:öntä ja suljettua Y.HIRN. **3.** henkilöistä: sulkeutunut, umpimielinen, eristäytynyt, kuoreensa vetäytynyt, seuraa vierova, luotaan työntävä. | Juro ja l. henkilö. Hänessä on jotakin l:öntä. Hän tuntui puhtaalta, ujolta, l:tömältä TALVIO.

luoksepäästäv|ä *a.* (*partis.*) -yys *omin.* vrt. ed. **1.** paikasta: jonka luokse t. johon käsiksi pääsee. | Suomi on asemaltaan helposti l. maa. Työläästi l. suo. Tuli riehui vaikeasti l:issä paikoissa ullakolla. Vesijohdon tulee olla täysin l. **2.** harvemmin henkilöistä: lähestyttävä. | Vaikeasti l. persoonallisuus. "Jussi" teki Papin Pojasta ikään kuin kotoisemman, l:ämmän olemuksen [= olennon] KIANTO.

luoksepääsy *s.* us. par. pääsy, käsiksi pääsy, puheille pääsy tms. | Kaikkiin koneen osiin on helppo l., par. esim.: Koneen kaikkiin osiin pääsee helposti käsiksi.

luoksi *postp.*, *prep.* ja *adv. vanh.* = luokse. | Astutaanpas likan l. KIVI. - - lähtevi kohin kotia / l. armahan emonsa KAL. Luonto luodun l. tuopi, veri vierehen vetääpi SL.

luol|a[11] *s.* **1.** luonnon muodostama t. keinotekoisesti koverrettu suurehko, tav. holvimainen kallion t. vuoren onkalo t. kolo. | Maanalainen l. Luontainen, keinotekoinen l. Veden syövyttämä, kalliorinteen luhistumisesta syntynyt l. L:an aukko, suu, perä, katto. L:at alkukantaisina asuntoina. Useat eläimet pesivät l:issa. Kuolleet haudattiin l:iin. Ketun, mäyrän, leijonan l. Rosvojen, salakuljettajien l. Hornan l. Susien l:assa ei karitsa menesty KIVI. Ketuilla on l:at ja taivaan linnuilla pesät, mutta Ihmisen Pojalla ei ole, mihin hän päänsä kallistaisi UT. — *Kuv.* Joutua jalopeurain, lohikäärmeen l:aan 'vaaralliseen paikkaan, suden suuhun'. Ei syökse Keimo tytärtänsä susien l:aan [= vihamiessen pesään] KIVI. — *Yhd.* kallio-, rotko-, tippukivil.; vuorenl.; luonnonl.; jalopeuran-, ketun-, leijonan-, sudenl. **2.** *kuv.*, tav. *halv.* pienestä, ahtaasta, likaisesta t. muuten takapajuisesta asunnosta, huoneesta t. huoneistosta. | Kellarikerroksissa sijaitsevia, kosteita, ummehtuneita l:ia. Asuu kamalassa l:assa. - - minä linnasta l:aan muutin KIVI. Eikä minua enää viedä ainakaan elävänä sen paholaisakan l:aan [= noidan mökkiin]! PAKK. — *Yhd.* oopiumi-, pelil.

luola|-asukas *s.* = luolaihminen. **--asumu|s** *s.* Belgian kivikautiset l:kset. Yhdysvaltain lounaisosissa on runsaasti intiaanien ikivanhoja l:ksia. **--asun|to** *s.* Luonnon muovaamat l:not ovat olleet ihmisten ensimmäisiä suojapaikkoja.

-eläi|n *s.* Pimeydessä elävät l:met ovat väriltään vaaleahkoja. -haut|a *s.* hautana käytetty luola. | Egyptin l:ojen seinäpiirrokset. -hyeena *s.* Hyaena spelaea, paleoliittisella ajalla elänyt, nykyisiä lähisukulaisiaan kookkaampi hyeena. -ihmi|nen *s.* luolia asumuksenaan käyttänyt esihistoriallinen ihminen, luola-asukas, troglodyytti. — *Kuv.* Hän on henkisesti miltei l:sen tasolla. -karhu *s.* Ursus spelaeus, paleoliittisella ajalla elänyt, nykyisiä isompi karhu, jonka luita on löydetty luolista. | Jääkauden aikainen l. — Syöksyä korvesta kuin l. LEINO. -koira *s.* luolissa asuvien eläinten, esim. kettujen ja mäyrien pyyntiin soveltuva koira. | L. tunkeutuu luoliin tai kivien alle ja ajaa otuksen ammuttavaksi. Kettuterrieri on voittamaton l. -käytävä *s.* luolamainen maanalainen käytävä. | Pariisin metron nihkeät l:t. -leijona *s.* Felis spelaea, paleoliittisella ajalla elänyt isokokoinen leijona. -luostari *s.* luolaan rakennettu luostari. | Budhalainen l. Petserin l. Kaakkois-Virossa. -maalau|s *s.* paleoliittisen ajan asuinluolan seinämässä oleva pintamaalaus t. ääriviivapiirros. | L:kset ovat useimmiten eläinaiheisia. -mai|nen[63] *kalt.a.* L. kellari. L:seksi hakattu kalliohauta. -temppeli *s.* luonnon muodostamaan t. hakattuun luolaan rakennettu temppeli, kalliotemppeli. | L:en varsinainen kotimaa on Intia.

luolikko[2*] *s. harv.* kivilouhikko. | Vuorien huipuille ja kalliorotkoihin on paikoitellen muodostunut lohkareröykkiöitä, l:ja. Ilves pakeni l:on.

luom|a[11] *s.* **1. a.** luomistyön tulos, luomus, teos, tuote; vrt. luoda I. | Suurisuuntainen, valtava, mestarillinen l. Mielikuvituksen, ihmisneron, Jumalan l. Kaunis Luojan l. Samporunosto eepillisenä l:ana. Gotiikan suurenmoisimpiin l:iin kuuluu Kölnin tuomiokirkko. Tartuffe ja Harpagon ovat olleet [näyttelijä] Uuno Laakson huomatuimpia l:ia. [Taiteilija] painaa henkensä leiman omiin l:iinsa KOSKENN. — *Yhd.* henkilö-, kirkko-, kulttuuri-, näyttämö-, rakennus-, runo-, taidel.; suurl.; jumalan-, luojanl. **b.** verkon luonnos, aloitus, ensimmäinen silmukkarivi; vrt. luoda III.3. | Tekee ensimmäisiä silmiä verkon l:aan. **c.** rakennuksen ensimmäinen hirsikerros. **2.** etup. *murt.* jokea pienempi, mutta ojaa suurempi virtaavan veden uoma, puro; joen t. sen haaran lisäjoki. | L:an leveys on 5—20 m. Pieni erämaan l. Pojat laskevat mäkeä l:an töyräällä. - - tummat l:at luikertelivat - - metsänkomeroissa PAULAH. **3.** apaja, apajapaikka. | Laskea nuotta l:alle. Samalla l:alla voidaan yhtenä yönä vetää kymmeniäkin apajia. Susiapajaakin nimitetään Varsinais-Suomessa l:aksi. — *Yhd.* nuottal.; kala-, silakkal.; ranta-, selkäl. **4.** = luomi 2. | - - piikaisella vasemman rinnan alla oli ruskea l. niin kuin piskuisen yöperhosen siipi KALLAS.

-luomainen[63] *a. kasv.* kuivien hedelmien aukeamis- ja siementen levittämistapaa ilmaisevissa yhd:oissa: Hammas-, kansi-, laita-, reikäl.

luoma|kone *s. kut.* kone, joka suorittaa kankaan luomisen. | L:koneena on yleensä vaakasuora luomiskehä. -kun|ta *s.* kaikki luodut; koko luotu (vars. elollinen) maailma; luonto. | Koko l. virkoaa eloon. Ihminen on ottanut itselleen l:nan herran ylvään nimen. Nainen, l:nan kruunu. Mut l:nan kesken Sydän vain / se kokoo kaikkeuden itsehensä KOSKENN. Ympärillä kävi l. yhä upeammaksi SILL. -lasta *s. kut.* ohut reiällinen lasta, jonka läpi langat kangasta luotaessa johdetaan luomapuille. -ohje *s. kut.* ohje, jonka mukaan kankaan luominen suoritetaan. -puut *s. mon.* (harv. *yks.*) *kut.* kankaan luomiseen käytetty, lattialla pystyakselin ympäri pyörivä kelan tapainen iso puukehikko, loinpuut. -sanat *s. mon. myt. harv.* syntysanat, syntyloitsu. | Käärmeen l. -tauti *s.* tarttuva kotieläintauti, joka voi aiheuttaa keskenpoikimisen, luomistauti. -tautinen *a.* L. lehmä, karja.

luomaton[57] *kielt.a.* < luoda. **1.** *pass.* L. on Isä, l. on Poika, l. on Pyhä Henki AK. **2.** *akt.* Varjoa l. harso.

luomavarjo *s. kuvat. harv.* = heittovarjo.

luomet|on[57] *kar.a.* < seur. | - - silmät välkehtivät - - [pitaalisen] l:tomissa, kulmakarvattomissa mätäonteloissa L.ONERVA.

luom|i[26] *s.* **1.** silmää reunustava ja suojaava liikkuva ihopoimu, silmäluomi. | Sulkea, avata l:ensa. L:et ummistuivat uneen. Ummessa l:in. L:ien rako. Kyynel herahti l:en alta. — Ei juuri l:ea liikautettu sodan risahduksille [= ei välitetty sodan risahduksista] HAANPÄÄ. — *Kuv.* - - kun mahla puun suoniin kihahtaa ja lehti l:ensa aukaisee AHO. - - painuvan päivän l. oli hekumallisesti raollaan SILL. — *Yhd.* silmäl.; ala-, yläl.; vilkkul. **2.** *rinn.* luoma. **a.** pienehkö, pysyvä, tavallisimmin ruskea, ympäristöstään hiukan kohoava ihotäplä; *syn.* syntymämerkki. | Pieni, punertava l. L:et poistetaan joko leikkaamalla tai sähkön avulla. Kasvot l:ia täynnä. **b.** suurehko, vaalea, rajoiltaan ja muodoltaan epämääräinen täplä hevosen vartalossa.

1. **luominen**[63] *teonn.* ks. luoda.

2. **luominen**[63] *poss.a.* < luomi. | L. selkä, poski. — *Yhd.* raskasl.

luomi|rakkula *s. lääk.* noin herneen kokoinen silmäluomen ruston krooninen kasvain. -rako *s. anat.* silmäluomien välinen rako.

luomis|aika *s.* luomisen aika. | Maailman l. Kalevalan l:aikana. -ajatus *s.* L. Uudessa testamentissa. -halu *s.* Runoilijan voimakas l. Lapsen luontaisen l:n ilmenemismuodot. Kansan taloudellista l:a on kannustettava. -hetk|i *s.* Kirjailijan hedelmällisimmät l:et. -historia *s.* Raamatun mukainen esitys maailman luomisesta. | L:a esitettäessä otetaan huomioon luonnontieteiden nykyinen kanta. -hurma *s.* Taiteilijan l. -ilo *s.* Säveltäjän tuntema l. -in|to *s.* Tiedemiehen l. L:non rikkaat hetket. -intoinen *a.* -järjesty|s *s. usk.* L:kset ovat ne jumalalliset järjestykset, jotka jo alkuperäisessä luomisessa asetettiin inhimillisen elämän puitteiksi ja joissa Jumalan luomistyö jatkuu. -kaipuu *s.* - - runo on - - l:n riemukas dityrambi VILJANEN. -kau|si *s.* **1.** *usk.* maailman luomisen kausi t. jakso Raamatun mukaan.

2. Hedelmällinen, intensiivinen, kiihkeä, kiinteä l. Elää keskellä parasta tieteellistä l:ttaan. **-kertomu|s** *s.* kertomus maailman luomisesta. | Raamatun l. Babylonialainen l. Luonnonkansojen omaperäiset l:kset. **-kyky** *s.* Ihmisen henkinen l. Taiteellinen, itsenäinen, mestarillinen l. **-kykyinen** *a.* L. mielikuvitus, persoonallisuus. **-oppi** *s.* oppi maailman luomisesta. | Kristinuskon, kirkon l. **-pak|ko** *s.* Taiteilijan sisäisen l:on purkaus. **-prosessi** *s.* Runoilijan l. Kielellinen l. **-päivä** *s. usk.* Raamatun luomiskertomuksen päivä, ajanjakso. | Jumalan kuusi l:ä. Kirkkaana kuin l:n ensi aurinko kohosi päivän kultainen kehrä JOTUNI. **-riemu** *s.* L:n ihmeelliset hetket. Luonnon oikullinen l. **-runo** *s.* maailman luomista t. syntyä kuvaileva runo. | Kalevala alkaa l:lla. **-sana** *s.* Jumalan mahtava l.: Tulkoon valkeus! **-silmukka** *s. käs.* kudontaa aloitettaessa tehtävä silmukka. | Lapasta kudottaessa tehdään 34 l:a. **-tahto** *s.* Jumalan pyhä l. **-ta|pa** *s.* **1.** Taiteilijan l. **2.** *kut. käs.* Kangasta, sukkaa aloitettaessa käytetyt erilaiset l:vat. **-tapahtuma** *s.* **1.** Aikojen alussa maailmankaikkeus syntyi jumalallisen l:n tietä. Raamatun esittämä l:in järjestys. **2.** Taiteen l. Runouden l:ssa on jotakin ihmeen kaltaista. **-tarkoitus** *s.* Jumalan alkuperäinen l. **-taru** *s.* taru maailman luomisesta t. synnystä. | L:t ovat kansojen uskonnollisrunollisia luomismyyttejä. Muinaisbabylonialainen, altailainen l. Kalevalan l. **-tarve** *s.* Runollinen l. Lahjakkaassa yksilössä piilevä l. M.RAPOLA. **-tauti** *s.* = luomatauti. **-tautinen** *a.* L. nauta. **-te|ko** *s.* Jumalan suuret l:ot.

luomisto[2] *s. harv.* luomisen tulos, luomakunta. | Jumalan suuri l. Koko l. iloitsee.

luomis|toimi *s.* Jumalan l:toimesta syntyivät taivaat ja maat. Itse l. on iankaikkinen. **-toiminta** *s.* Henkinen, taiteellinen l. **-tusk|a** *s.* Taiteilijan l. Oli juuri l:issaan. **-työ** *s.* Jumalan l:n kruunu. Inhimillinen, henkinen, tieteellinen, taiteellinen l. Runoilijan l:n ahjo. Osallistua uudissanojen l:hön. L:n innoittaja. **-vietti** *s.* Ihmisen ihmeellinen l. Lapsen voimakas l. **-voima** *s.* Jumalainen l. Luonnon, kevään l. L:a uhkuva maa. Kansamme henkinen l. Eino Leino ylitti taiteelliselta l:ltaan tavalliset mitat. On l:nsa huipulla. L. herpautuu. **-voimai|nen** *a.* L:sen sanan mahti.

luomi|tuki *s. anat.* silmäluomen sisällä oleva sidekudosvahvike. **-tulehdus** *s. lääk.* silmäluomiin pieniä rakkoja, rupia ja hilseilyä aiheuttava tulehdus.

luomu|s[64] *s.* luomisen, luomistyön tulos, luoma. **1.** Jumalan luoma olento, olio, luontokappale. | Luojan l. Ihana luonnon l. Jokaisen l:ksen on oltava Herralle kuuliainen. — *uusi luomus* (heng.) a) Jumalan uudistama, uskoon tullut ihminen. | - - jos joku on Kristuksessa, niin hän on uusi l. UT. b) uudeksi muodostuminen, uudesti syntyminen. | [Ihmisolennossa] voi tapahtua uusi l., joka toteutuu Kristuksessa A.J.PIETILÄ. — *Yhd.* jumalanl.; ihmisl. **2.** ihmiskäden t. -hengen aikaansaannos, teos t. tuote (vars. taiteen t. tieteen alalla). | Kyläsepän, taiteilijan, tiedemiehen, ajattelijan l. Hengen, mielikuvituksen l. Persoonallinen, omaperäinen, vaikuttava, suurenmoinen l. Intian rakennustaiteen ihania l:ksia. Valtio, inhimillisen kulttuurin korkea l. — *Yhd.* näyttämö-, rakennus-, taidel.; mestaril.

luona tav. = tykönä; vrt. luo, luokse, luota. **1.** *postp.*, harv. (runok. ja ylät.) *prep.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella). **a.** varsin. merk:ssä: lähellä, lähettyvillä, likellä, vieressä, ääressä. | Pöydän, oven, ikkunan l. Istua takkavalkean l. Portin, sillan l. Kylän l. Saari Helsingin l. Abukirin l. käyty meritaistelu. **b.** laajentuneesti: jkn asunnossa t. työ-, toimipaikassa, jkn edessä, tekemisissä jkn kanssa, läheisissä suhteissa jkhun, jkn palveluksessa, hoivassa, huollettavana tms. | Pekka oli eilen l:ni. Olla neuvottelussa jkn l. Toverukset kokoontuivat N:n l. Yksityinen tutkinto professorin l. Hoitaa potilaita l:an. Palvella jkn l. Aloitti liikemiesuransa kauppias P:n l. Käydä lääkärin l. [tutkittavana, hoidettavana]. Käydä papin l. [vihillä, lasta kastattamassa tms.]. Olla jkn l. neulomaopissa. Kaksi nuorinta tytärtä oli vielä isän l. L. Jumalan. - - kasvoi koissa korkeassa / l. armahan emonsa KAL. — Käyttää lehmää sonnin l. 'astutettavana'. **c.** *vanh.* par. mukana, hallussa. | Amuletti oli hänellä aina l:an. Piti lainaamaansa kirjaa l:an pari kuukautta. **2.** *adv.* lähellä, lähettyvillä jne. | Silloin, l. ken on, jää kuuntelemaan *MANN. - - heill' on kultansa kotona, / aina l. armahansa KAL.

luona|ta[35] *v. ark.* luonnistaa, onnistaa, luonnistua, onnistua. | Työ l:a hyvin. Pyyntimiestä ei oikein l:nnut. - - urakat oikeastaan parhaita ovat, kun hyvin l:a SILL.

luon|ne[78*] *s.* vrt. luonto. **1.** ihmisistä, joskus eläimistä. **a.** yksilön sielullinen omalaatuisuus, yksilön viettien, taipumusten, tunteiden ja tahtotoimintojen määräämä (sekä tav. harrastusten, ympäristövaikutuksen, kasvatuksen yms. kehittämä) sielunelämän perusominaisuuksien kokonaisuus, karakteri; *psyk.* yksilön käyttäytymisen jatkuvien peruspiirteiden erikoislaatuinen kokonaisuus, joka erottaa yksilön muista; laajemmassa merk:ssä (erotukseksi persoonallisuudesta): yksilön kaikkien (kehittyneiden ja kehittymättä jääneiden) luontumusten kokonaisuus; suppeammassa merk:ssä (erotukseksi temperamentista): yksilön omalaatuisuus hänen toimintaansa ja tahtoaan ajatellen. | Synnynnäinen, hankittu l. Alakuloinen, haihatteleva, hyvä, iloinen, jalo, kiivas, levoton, pehmeä, pintapuolinen, raskas, siveellinen, suora, synkkä, syvällinen, tasainen, vaikea, vakava, ylevä l. L:teen lujuus. L:teeltaan rehellinen, johdonmukainen. Hamletin arvoituksellinen l. Hämäläisten juro, umpimielinen l. Sitä ei tehdä hänen l:teellaan. L. muuttuu. L:teen muodostuminen, kehitys, kasvattaminen. L:netta turmeleva vaikutus. — Bernhardilaiskoiran säyseä l. — *Erik.* positiivisesti arvostavana: (us. erik. siveellisesti) luja, arvokas luonne. | Jklla on, jklta puuttuu l:netta. **b.** henkilöstä hänen tietynlaista, tav. positiivista luonnettaan ajatellen, sielunraken-

teeltaan jssak suhteessa omalaatuisesta henkilöstä. | Voimakkaat l:teet. Hän on luja l. Linnankoski oli harvinaisen tarmokas, aktiivinen l. A. on niitä l:teita, jotka eivät hevin avaudu vieraille. Hiljaisena l:teena hän viihtyi parhaiten kotona. Todellisia saavutuksia on vain suurilla l:teilla JOTUNI. — M:n näytelmien l:teet ovat yksipuolisia, mutta taiteellisen vakavasti hahmoteltuja. c. *yhd.* tav., b-ryhmään liittyen aina nom.-alkuisina: ihmis-, mies-, naisl.; etsijä-, johtaja-, keksijä-, kiipijä-, kilpailija-, käskijä-, runoilija-, seikkailija-, taistelija-, tutkija-, uneksija-, urheilijal.; erakko-, kauppias-, kulkuri-, orja-, sankaril.; hämäläis-, sukulaisl.; a-ryhmään liittyen gen.-alkuisina: filosofin-, romantikon-, taiteilijan-, tutkijanl.; kansanl.

2. jnk esineen t. asian perusolemus, -laatu, sen yleiset t. olennaiset, tunnusmerkilliset ominaisuudet, piirteet; sävy. | Valon sisin l. Aineen kemiallinen l. Puun l:teeseen sopeutuvat huonekalun muodot. L:teeltaan krooninen tulehdus. Järjestö, jolla on selvä poliittinen l. Sananlaskujen l. Kalevalan runojen historiallinen l. Keskustelu sai kokonaan tieteellisen l:teen. Sopimuksen l:teelle vieras seikka. Hahmotella Suomen maatalouden l:netta. Valistusajan, rokokoon l. Pääsiäisjuhlan alkuperäinen l. Kaikki kulttuuri on pohjimmaiselta l:teeltaan henkistä. L:teeltaan satunnainen ilmiö. — *Yhd.* erikois-, erityis-, ominais-, perus-, tilapäis-, yksityis-, yleisl.; porvaris-, talonpoikaisl.; erämaan-, kasvin-, kulkutaudinl.; adverbin-, verbinl.

luonne-ero *s.* Hämäläisten ja savolaisten välinen l.

luonneh|tia[17*] *v.* -dinta[109] *teonn.* karakterisoida. **1.** esittää t. kuvata jkn t. jnk luonteenomaiset piirteet, tunnusmerkit t. ominaisuudet, kuvata jkn t. jnk erikoislaatu; kuvata, kuvailla, esittää. | L. jkta, jtak. Kirjailija, joka l:tii henkilönsä kansanomaisin keinoin. Lönnrot l:ti osuvasti Kantelettaren runojen laadun. Puheessa l:dittiin lyhyesti seuran tarkoitus. Suomen kansa Runebergin l:timana. Omintakeisesti, sattuvasti l:dittu hahmo. Älykkäästi l:tiva muotokuvamaalari. Näytelmäosan teknillinen l:timinen. [Näyttelijättären] Maria Stuart oli l:dinnaltaan ansiokas. — Lehti l:tii aloitteen tyhmyydeksi 'esittää, pitää tyhmyytenä'. **2.** olla jllek luonteenomaista, olennaista, tunnusmerkillistä, kuvaavaa. | Huumori l:tii näitä herttaisia kertomuksia. Kramsun runoutta l:tii synkkä elämänkatsomus. Suomi on haja-asutuksen l:timaa maata. L:tiva piirre. Joulua l:tivat tavat. Elämä saa tuon - - sydäntalvisen sävyn, jota l:tivat parkkumivaatteet, tallukkaat, lannan ja puitten ajot SILL.

luonnehtij|a[14] *tek.* Taitava erilaisten tyyppien l. Kivettymäin merkitys maakerrostumien iän l:oina.

luonnehtimis|kyky *s.* Teknilliseen taitamiseen yhtynyt verraton l. Taiteilijan l:kyvyn kehittyminen. L:kyvyltään varma muotokuvamaalari. **-kykyinen** *a.* L. näyttelijä. **-tai|to** *s.* Maalarin terävä l. ilmenee selvästi hänen tauluistaan. Osa salli näyttelijän lyyrillisen l:don päästä oikeuksiinsa. **-voima** *s.* Runoilijan väkevä l.

luonne|komedia *s.* vrt. luonnenäytelmä. | "Nummisuutarit" on rehevä l. Ulkokultaisuutta ruoskivat Molièren suuret l:komediat. **-komiikka** *s.* kirjallisen tuotteen henkilöiden luonteessa esiintyvä komiikka. | Kiljanderin näytelmät sisältävät paljon l:a ja sukkelia käänteitä. **-koomikko** *s.* vrt. ed. | Näyttelijä N.N., etevä l. **-kuva** *s.* Teoksen ilmielävät l:t. Kristuksen, Napoleonin, Vilhelm II:n l. Snellmanin l:n ääriviivoja. - - sisäinen l. on tavoitettu varmasti ja rotevasti TARK. **-kuvaus** *s.* par. luonteenkuvaus.

luon|nella[28*] *v. kansanr.*, vain *refl. taiv.* mennä t. tulla jnk luo, lähestyä. | Jopa luoksi l:telihe, / lähemmäksi laittelihe KAL. - - l:teleivat luokse venhon LEINO.

luonne|nukke *s.* jtak ihmistyyppiä esittävä nukke. **-näytelmä** *s.* näytelmä, jossa pääpaino on luonteen kuvauksella; vrt. juoninäytelmä. | Shakespearen "Hamlet" on tyypillinen l. **-näyttelijä(tär)** *s.* luonneosia esittävä näyttelijä(tär). | Eläytymiskykyinen, lahjakas l. **-oppi** *s. psyk.* karakterologia. **-os|a** *s.* näytelmän henkilöosa, josta esitettävän henkilön luonne ja luonteen kehitys käy selvästi ilmi. | Koomillinen, traagillinen l. Ibsenin näytelmien suuret l:at. Nykyaikaisten l:ien tulkitsija. **-piirrelm|ä** *s.* Kirjallinen l. Teoksessa on runsaasti loistavia l:iä. **-sävy** *s.* Itäsuomalaiselle l:lle ominainen välittömyys. Sävellyksen tonaalinen l. **-tanssi** *s.* tanssi, joka luonnehtii jtak sieluntilaa t. kansallista t. yhteiskunnallista piirrettä. | Japanin vanhat kansalliset l:t. **-tehtävä** *s.* vrt. luonneosa. **-tutkielma** *s.* jnk luonnetta esittävä tutkielma, vars. kirjallinen t. näyttämöesitys, maalaus t. veistos. | Ahon mestarillinen l. L:na oivallinen muotokuva. Näyttelijän osuva l. **-tyypp|i** *s.* **1.** Ihmiset jaetaan luonteidensa omalaatuisuuden perusteella eri l:eihin. Harvat yksilöt ovat aivan selviä l:ejä. **2.** Romaanissa on joukko oivallisia l:ejä. Kaikki henkilöhahmot ovat sattuvasti piirrettyjä l:ejä. **-vikai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* psykopaatti(nen).

luonnik|as[66*] *a.*, vars. *puhek.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* luonnostaan sopiva, sovelias, käypä, luonteva, onnistunut; mukava. | L., käteen hyvin soveltuva työkalu. Sanalla on suomalaisen korvaan l. äänneasu. Kaikki kävi l:kaasti. Puvun l:kuus. - - se on hyvätekoinen l. reki SILL.

luonnist|aa[2] *v.* **1.** *yksipers.* onnistaa. | Minua l:i hyvin. On se erinomaista [= merkillistä], kuinka toisia l:aa ... SILL. Teidän liikettänne kuului kovasti l:aneen JOTUNI. Ei tuolla luonnolla, poika parka, maailmassa l:a! J.SAULI. **2.** asiasubj:n ohella: luonnistua. | Kaikki näyttää l:avan hyvin. Perunanviljely l:i mainiosti. Uisteleminen l:aa parhaiten aamuin ja illoin. Ranskan puhuminen ei oikein l:anut. Kapeissa hameissa ei l:a kunnolla kävellä. **3.** *harv.* tehdä luontevaksi; saattaa tolalleen. | Nyt hän

tahtoo l. asian. Se kipenä - - se on l:anut mailman juoksun KIVI.

luonnistu|a[1] *v.*, tav. hiukan *ark.* asiasubj:n ohella; onnistua, menestyä, sujua, käydä (laatuun), luonnistaa. | Kolmas yritys lopulta l:i. Pyynti l:i hyvin. Työ ei ota l:akseen. - - tarkasti kuullellen asiain l:mista KIVI. - - millä kummalla se tuo Käkriäinen saa aina potattinsa niin l:maan LEHT.

luonnok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* **1.** *myt.* henkilöstä (esim. tietäjästä), jolla on sellaiset sielulliset ominaisuudet, että hän pystyy haltioitumaan, jolla on "luontoa", voimakas "luonto"; väekäs, "väkevä". | Noidan oppipojasta tuli yhtä l. kuin hänen opettajansa. L. ihminen, johon paha silmä ei pystynyt. **2.** ed:een liittyen: sisukas, tarmokas, terhakka. | L. mieli. L. ori. Vielä ikämiehenäkin oli ukko niin l., että yksinään pani kenkään pahankurisen hevosen PAULAH.

luonnolli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* Merk.-ryhmät eivät aina selvästi eroa toisistaan.

1. luonnon mukainen, luontoon perustuva; synnynnäinen, peritty. | L. ympäristö. L. taipumus, lahjakkuus. L:set tunteet, ominaisuudet, olosuhteet. L. kuolema, rangaistus, synnytys. Puun l. taipuvuus. L:sen sukupuolivietin tyydyttäminen. L. unen tulo. L:set hoitotoimenpiteet, parannustavat. L. väestönlisäys. L. ilmanvaihto tapahtuu seinänrakojen ym. aukkojen kautta. Talvi on kasvien l. lepoaika. Ruoka poistuu l:sta tietä. Muotokuva on l:sta kokoa. Puutarha on suunniteltu l:seen maisematyyliin. Kielten l. sukulaisuus. Eläin- ja kasvimaailmassa vallitsee l. valinta. Ihmisen l. oikeustajunta.

2. teeskentelemätön, koruton, yksinkertainen, koristelematon; vilpitön, luonteva; turmeltumaton. | L. ja miellyttävä käytös. L. iloisuus. L. ääni, puhetapa, tyyli. Hänessä on l:sta suloa. Hän vaikuttaa aivan l:selta. L., naiivi nuori tyttö. Lapsen viaton, l. suoruus. Työnjohtajan esiintyminen oli hillittyä ja l:sta. — Sydänmaan asukkaan l:suus. Elias Lönnrotin vapaa l:suus. L:suuden tavoittelu.

3. luontoa koskeva, luonnossa oleva, luonnossa esiintyvä, fyysillinen, aineellinen, ei ihmisen tekemä; aito, todellinen, oikea; us. par. luonnon-, luontainen. | L. vesiväylä, raja, satama. L. väriaine, kumi, jää, kristalli, magneetti. L:set valkuaisaineet, voirasvat. L:sen kaakaon ravintoarvo. Suomen l:set maakunnat. L:set rajat seuraavat jotakin maanpinnan muodoissa esiintyvää linjaa. L. eli "raaka" vesivoima. Maan l. viljavuus. Keijukaisia ei tavallinen ihminen saata l:silla silmillään nähdä. - - miehen kaltainen, joka katselee kuvastimessa l:sia kasvojaan UT. — *Biol.* L. järjestelmä pyrkii ilmaisemaan eliöiden sukulaisuussuhteita. Alkuaineiden l. eli jaksoittainen järjestelmä. — *Lak.* L. eli fyysillinen henkilö ja juridinen eli yhteisöhenkilö oikeussubjekteina. — *Yhd.* epä-, ylil.

4. henkilön, esineen t. asian luontoon kuuluva t. luonnosta johtuva, luontainen, normaali, itsestään selvä, välitön. odotettavissa oleva, helposti ymmärrettävä. | L. muoto. L. kehitys, kuluminen, seuraus. L. selitys, ratkaisu, vaatimus. Koira on jäniksen l. vihollinen. Sodan l. liikkuvuus. L:set edellytykset, syyt, oikeudet. Kappaleen l. liike. L. logaritmi. L:sin eli yleisintä kokemusta vastaava tapa. Suomen l:sin elinkeino on maatalous. Mikään ei ole sen l:sempaa. Maailman l:sin asia. Oli l:sta, että hän menetteli niin.

luonnollisesti *adv.* **1.** vrt. ed. | Matala ranta liittää järven l. ympärillä leviävään tasankoon. Marssittaessa käsivarret liikkuvat l. Lapset on syytä kasvattaa l. L. kuivattu puu on keinotekoisesti kuivattua parempi. L. kuollut eläin. Synnytys tapahtui aivan l. Asia on varsin l. selitettävissä. Kieli on päässyt l. kehittymään. — Puhua, keskustella, esiintyä, käyttäytyä l. Vastasi l. kaikkiin kysymyksiin. **2.** tietysti, tietenkin [painotetaan myös lu·onnolli·sesti t. lu·onnollise·sti]. | Teollisuuden tuotteet jakautuvat l. eri kansanluokkien kesken. Viallinen sulake on l:kin käyttökelvoton. En l:kaan voinut lähteä kesken ohjelman. | "Tuletko mukaan?" — "L."

luonnollist|aa[2] *v. harv.* tehdä, saattaa t. muovata luonnolliseksi. | Hän l:i puhetapaansa ja käyttäytymistään.

luonnon|aarre *s.* **1.** harvinaislaatuinen luonnonesine t. seutu. | L:aarrettamme kangasvuokkoa ei saa hävittää sukupuuttoon. Kuusamo on maassamme ainutlaatuinen l. **2.** = luonnonrikkaus. | Maan runsaat l:aarteet. **-aihe** *s.* luonnosta saatu aihe. | L:in rikkaasti koristeltu maljakko. Suomalaisten muinaisrunojen l:et. **-aihei|nen** *a.* Rokokootyylille ovat ominaisia l:set kuviot. **-aine** *s.* luonnossa esiintyvä aine;)(tekoaine. | Metallit, kivihiili ja suola ovat l:ita. Kotimaiset l:et. **-alue** *s.* **1.** Maapallo jakautuu ilmastovyöhykkeittäin l:isiin. **2.** Viljelysmaita ympäröivä l. **-an|nin** *s.*, tav. *mon.* myös ⌒. | Kaukaisten maiden runsaat l:timet. Metsämarjatkin ovat arvokkaita l:timia. Maanviljelijä maksoi veronsa l:timina. **-asfaltti** *s.*)(tekoasfaltti. **-aste** *s.* Syrjäisen seudun kasvisto on vielä aivan l:ella. L:ella elävä alkuasukasheimo. **-edellyty|s** *s.* Maatalouden harjoittamiselle välttämättömät l:kset. Suomalaisen hengenelämän l:ksien pohtiminen. **-elinkeino** *s.* Metsästystä ja kalastusta nimitetään toisinaan l:iksi. **-elämy|s** *s.* [Runoilija] koki valtavan l:ksen. **-elämä** *s.* Intiaanit viettivät vapaata l:ä. L:ä kuvaileva runoelma. **-esine** *s.* elolliseen t. elottomaan luontoon kuuluva esine t. olio. | Kokoelmaan kuuluu mineraaleja, kasveja, hyönteisiä ym. l:itä. L:istä valmistettuja lääkkeitä. L:iden palvontaa harjoittava alkukantainen kansa. Maa ja vesi l:iksi käsitettyinä. **-este** *s.* luontainen maastoeste. | Hyvän l:en hyökkäysvaunuille muodostavat etenkin äkkijyrkät rinteet. Voittamattomia l:itä. -|**etu** *s.* Maan l:edut. Tampereen huomattaviin l:etuihin kuuluu Tammerkoski. **-filosofi** *s.* luonnonfilosofian tutkija t. harrastaja. | Joonialainen l. Thales. Goethe oli romanttinen l. **-filosofia** *s.* luonnontieteisiin liittyvä ja nojautuva filosofian osa, joka pyrkii muodostamaan tie-

tomme luonnosta yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja joka tutkii luonnontieteellisen ajattelun peruskäsitteitä. | Muinaiskreikkalainen, nykyaikainen, panteistinen l. Mietiskelyyn perustuva luonnontiede on l:a. **-filosofi|nen** *a.* vrt. ed. | L. ajattelu. L. runoelma. Haaveellisia l:sia mietelmiä.

luonnon|haaveilu *s.* Rousseaulainen l. **-haltij|a** *s. myt.* luonnonesineissä elävä haltija. | L:oita ovat mm. metsän, meren ja kosken haltija. Muinaissuomalaisten, japanilaisten l:at. L:ain palvonta. **-harmaa** *a.* L. lampaanvilla. L:t taloryhmät. **-harrastu|s** *s.* Koululaisten l:ksen herättäminen. **-hartsi** *s.*)(tekohartsi. **-havainto** *s.* Terävien l:jen tekijä. Taideteoksesta ilmenevä omintakeinen, tuore l. **-heinä** *s.*)(kylvöheinä. | L:ä kasvava hakamaa. **-helm|a** *s.* tav. ⌒; ks. luonto 1. | Lähteä l:aan. Lepohetki l:assa. - - harhailtiin l:oissa ja tehtiin reippaita kalaretkiä KIANTO. **-helmi** *s.* **1.** luontainen, aito, oikea helmi;)(tekohelmi. | Simpukan sisältä löytyi ihana l. **2.** *kuv.* L:stämme maineikkain on Imatra. **-hen|ki** *s.* **1.** = luonnonhaltija. | Maassa, vedessä ja ilmassa asustavat l:get. Vainajanhengestä on voinut kehittyä l. **2.** luonto personoituna. | Suuren l:gen kosketus. **-hiekka** *s.* Valumuotin valmistukseen käytetään puhdistettua l:a. **-historia** *s.* vars. oppikouluissa käytännössä oleva biologisten aineiden, eläin- ja kasviopin, yhteisnimitys; luonnonhistorian oppikirja. | L:n tunti. L:n ja maantieteen vanhempi lehtori. **-historiallinen** *a.* vrt. ed. | Suomen l. alue. **-hunaja** *s.* mehiläishunaja;)(tekohunaja. **-hurma** *s.* **-idylli** *s.* **-ihailija** *s.* **-ihailu** *s.* Antautua l:n valtaan. L:a huokuva runoelma. **-ihan|a** *a.* -uus *omin.* luonnoltaan ihana. | L. seutu, paikka, näköala. L. Ruoveden reitti. **-ihme** *s.* L:istään kuulu Yellowstonen kansallispuisto Yhdysvalloissa. Kokemäenjoen vesistössä on historiallisellakin ajalla sattunut merkillisiä l:itä. **-ihmi|nen** *s.* **1.** sivistystä saamaton ihminen; luonnonkansoille ominaisella kehitystasolla oleva t. alkukantaisiin kansoihin kuuluva ihminen; mieleltään t. olemukseltaan alkukantainen, teeskentelemätön ihminen. | Eskimo on aito l. Kivikauden ajan l:set. Viettää l:sen elämää. **2.** *harv.* luonnon parissa viihtyvä ihminen, ulkoilmaihminen. | Hänen [Kiven] henkilönsä eivät ole niin sanoakseni ahtaita tupaihmisiä, vaan vapaita metsän- ja l:siä TARK. **-ilmiö** *s.* Salama, sade, sateenkaari, maanjäristys ym. l:t. Päivän ja yön vaihtelu on rytmillinen l. **-juhla** *s.* Juhannus on alkuaan ollut l. **-jumal|a** *s.* jumalana palvottu luonnonesine t. -voima; jumaluus, jonka ajatellaan vallitsevan luontoa t. sen osaa. | Kreikkalaisten suuret l:at Zeus ja Poseidon. L:ista on taivaanjumala suurin. L:ille omistetut uhrimenot. **-juoksija** *s. urh.* juoksija, joka ei ole saanut urheilukoulutusta. **-jäljittely** *s.* Naturalistisen suunnan suosima l. **-järjestelmä** *s.* **-järjesty|s** *s.* luonnossa vallitseva järjestys, luonnonlaki, luonnonlakien mukaiset olosuhteet. | Jumalan säätämä l. L. järkkyy. Orjuus ei suinkaan perustu l:kseen. **-jä|ä** *s.*)(tekojää. | L:än varastointi. L:illä viileänä pidettävä kellari.

luonnon|kaasu *s.* = maakaasu. | Palavat l:kaasut. Maasta virtaavaa l:kaasua. **-kaipuu** *s.* Suomalaisen mielessä väkevänä elävä l. **-kans|a** *s.* kansa, joka elää luonnontilassa t. suhteellisen alkukantaisella, alhaisella sivistystasolla, luonnosta suuressa määrin riippuvaisena;)(kulttuuri-, sivistyskansa. | L:an toimintaa säätelevät etupäässä vietit ja vaistot, tavat ja tottumukset. L:ojen kulttuurien tutkimus. **-kappale** *s.* = luonnonesine. **-kasvi** *s.* luonnonvarainen kasvi; vrt. viljely(s)kasvi. **-kaun|is** *a.* -eus *omin.* luonnoltaan kaunis. | L. alue, rannikko, saari. Kangasalan harjut ovat kuuluja l:eudestaan. Lapsillakin on jonkinlaista l:euden tajua. Retkikunta tutustui seudun l:euksiin. **-kehy|s** *s. kuv.* - - idyllisiin l:ksiin on sovitettu romanttinen rakkaudentarina TARK. **-kihara 1.** *a.* luonnostaan kihara. | L. tukka. L:t kutrit. **2.** *s.*)(tekokihara. | Liisalla on l:t. **-kirja** *s. kuv.* (myös ⌒) luonnosta. | Tutkia suurta l:a. L:ansa hän luki monesti paremmin kuin painettua sanaa PAULAH. **-kiv|i** *s.,* vars. *rak.* luonnosta sellaisenaan saatu, tav. muokkaamaton kivi;)(tekokivi (esim. tiili). | L:ien käyttö uunien rakennusaineena. Kirkon aita on muurattu l:istä. Muistomerkin pääosan muodostaa koruton, kookas l. Louhittua l:eä. **-kivi|nen** *a.* L. kirkko. L:set portaat. **-kova** *a. tekn.* Terästä, joka karkaisemattakin on kyllin kovaa, sanotaan l:ksi eli itsekarkenevaksi. **-kuk|ka** *s.* luonnonvaraisena kasvava kukka. | Pitopöytä oli l:illa koristeltu. **-kumi** *s.* L. ei ole yhtä kestävää kuin tekokumi. **-kuv|a** *s.* **1.** luontoa esittävä kuva. | L:ia Lapista. — *Kuv.* sanataiteellisesta kuvauksesta. | Kantelettaren raikkaat kesäiset l:at. **2.** kappale (kaunista) luontoa ikään kuin kuvaksi käsitettynä, maisema, luonnonnäkymä. | Sveitsi tarjoaa matkailijalle mitä ihanimpia l:ia. **-kuvaaja** *s.* Juhani Aho on l:na vertaansa vailla. **-kuvailu** *s.* **-kuvau|s** *s.* Romaanissa on l:kseen kiinnitetty suurta huomiota. Impressionismi kehitti ulkoilmamaalauksen l:kseksi. — Kirjan ihastuttavat l:kset. **-kylvö** *s. metsät.* metsämaan luontainen siementyminen puunsiemenillä, luonnonsiemennys. **-käsitys** *s.* Panteistinen, romanttinen, kokemusperäinen l. Hänen maalauksensa ilmaisevat herkkää l:tä.

luonnon|laatu *s.* **1.** Suomi on l:laatunsa puolesta maatalousmaa. Hän tunsi hyvin Peräpohjolan l:laadun. **2.** luonteenlaatu, luonne. | Iloinen, rauhallinen, suora, ystävällinen, avulias, uppiniskainen l. L:laadultaan äkkipikainen ja kiihkeä. — - - suomalaisilla saunatyypeillä on oma l:laatunsa PÄLSI. **-lahj|a** *s.,* tav. *mon.* synnynnäinen taipumus t. kyky jllek toiminta-alalle. | Etevät, hyvät l:at. Herättää huomiota terävillä l:oillaan. **-lahjakkuu|s** *s.* synnynnäinen, luontainen lahjakkuus. | L:tta edellyttävä ala. — [Pianisti] A. on ilmeinen l. **-lai|dun** *s. maat.* luonnonvarainen laidunmaa;)(viljely(s)laidun. | L:tumina käytetään metsä- ja hakamaita, rantaniittyjä ja vaarojen rinteitä. **-la|ki** *s.* luonnon ilmiöissä t. tapah-

tumissa aina samanlaisena toistuva säännönmukaisuus; sääntö t. kaava, joka ilmaisee luonnon ilmiöissä t. tapahtumissa havaittavat säännöllisyydet eli muuttumattomat suhteet. | Energian häviämättömyyden laki on yleisiä l:keja. Järkkymättömät l:it. **-laps|i** *s.* ihminen, joka elää alkukantaisella (kehitys)-tasolla, lähellä luontoa; henkilö, jolla on turmeltumaton, aito, teeskentelemätön luonne, mielenlaatu t. elämänkatsomus. | Etelä-Amerikan metsäintiaanit ovat vielä villejä l:ia. L. karttaa säännöllistä uurastusta. L:en välittömyys. "Seitsemän veljeksen" Juhani on yksinkertainen aito l. **-laulaja** *s.* **1.** *mus.* laulaja, jolla on huomattavat luonnonlahjat, mutta jolta puuttuu laulutekniIlinen koulutus. **2. a.** (lahjakas) runoilija (vars. lyyrikko), joka on vailla taiteellista koulutusta. | Kansanomainen, välitön l. [Aleksis Kivi on] puoleksi - - l., puoleksi sivistyksen rieskaa imenyt runoniekka AK. **b.** runoilija, joka ottaa aiheensa etupäässä luonnosta. | L:n sielua koskettavat erilaiset luonnon vaikutelmat väkevästi. **-linnoitu|s** *s.* luonnon muodostama linnoitus. | Pyynikin harju muodostaa Tampereen laitamalle mahtavan l:ksen. **-lyriik|ka** *s.* lyyrillinen runous, jolle on ominaista (intoutunut t. haaveellinen) luonnon kuvaus. | Sillanpään esikoisteos herätti huomiota l:allaan. **-lyyrikko** *s.* vrt. ed. | Einari Vuorela on tyypillinen l. **-läh|de** *s.* L:teestä pulppuava vesi. — *Kuv.* Maan köyhiä l:teitä ei sovi kuluttaa loppuun. **-läm|min** *a.* Kylpylän altaassa on l:mintä, hiilihappoista vettä. Samojedi syö metsänotuksen lihan heti l:pimänä. **-lääke** *s.* luonnosta saatu, sellaisenaan käytettävä t. yksinkertaisin menetelmin valmistettava lääkeaine. **-lääkintä** *s.* = luonnonparannus. **-lääkäri** *s.* luonnonparannusmenetelmää käyttävä, tav. lääketieteellistä koulutusta vailla oleva parantaja t. lääkäri. | Saksalainen l. Sebastian Kneipp.

luonnon|maa *s.* **1.** luonnontilassa oleva maa-(alue). | Aivan koskemattomia l:maita meillä ei juuri enää ole. **2.** *rak.*)(täytemaa. **-maalailu** *s.* maalaileva luonnonkuvailu. | Teoksessa esiintyy komeita l:ja. **-maalau|s** *s.*, tav. *kuv.* vrt. ed. | Runo alkaa pienellä l:ksella. **-maisema** *s. maant.* koskematon, luonnontilassa oleva maisema;)(teko-, viljelys-, kulttuurimaisema. **-mehu** *s.* luonnontuotteista saatu marja- tms. mehu. **-merk|ki** *s.* Ilmansuuntien määrittäminen l:kien, esim. auringon ja tähtien aseman avulla. Aluetta rajoittavat l:it, niemenkärjet, kalliot ja luodot. Maamies seuraa l:kejä, esim. lumentulopäivää ja muuttolintujen saapumista. **-metsikkö** *s.* vrt. seur. **-metsä** *s.* luonnonvarainen metsä;)(kulttuurimetsä. | Alkuperäinen, koskematon, raivaamaton l. **-mitt|a** *s.* Selviä l:oja ovat alkuaan olleet esim. jalka, kyynärä ja syli. **-muisto, -muisto|merkki** *s.* erikoisuutensa vuoksi huomattava luonnonmuodostuma. | Esim. hiidenkirnut, harvinaiset eläin- ja kasvilajit sekä omalaatuiset maisemat ovat l:merkkejä. L:jen suojeleminen ja rauhoittaminen. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L. kasviryhmä. L. aihe, maalaus, runoelma, esitystapa. L. terveydenhoito, kasvatus. L:set elintavat. Linnunjen pesäpönttöjen on oltava mahdollisimman l:sia. L. eli naturalistinen taide. L:sesti kuvattua todellisuutta. **-mullistu|s** *s.* Maanjäristykset, tulivuorenpurkaukset ym. tuhoisat l:kset. — *Kuv.* Maareformi tapahtui l:ksen tavoin. **-muodostu|ma, -muodostu|s** *s.* Luolat, hiidenkirnut ja muut oudot l:mat. Malmiesiintymätkin ovat l:mia. Omituiset l:kset synnyttävät usein kansantarinoita. **-muo|to** *s.* Koristeelliset l:dot kuvataiteen aiheina. **-musta** *a.* L. lampaanvilla. **-mystiikka** *s.* Alkukantainen, haaveellinen l. Kansan keskuudessa elävä l. **-myytilli|nen** *a.* vrt. seur. | L. olento. Sammon l. selitys. Muinaissuomalaiset l:set runot. **-myyt|ti** *s.* taru, joka esittää jnk luonnontapahtuman t. -ilmiön yliluonnollisten voimien toiminnan seuraukseksi; myytti, jossa luonnonvoimat t. -esineet henkilöidään; *syn.* luonnontaru. | L:it ovat suomensukuisilla kansoilla harvinaisia.

luonnon|nero *s.* Sibelius on yksilöllinen l. **-niitty** *s.* luonnontilassa oleva, vars. ilman ihmisen myötävaikutusta syntynyt, ojittamaton, luonnonheinää kasvava niitty. | Lakea, turveperäinen l. Vesijättömaat ovat todellisia l:jä. **-nimi** *s.* luonnonpaikkaa ilmaiseva erisnimi; vrt. kulttuuri-, asutus-, paikan-, henkilönnimi. | Vesistöjen, peltojen ym. l:ä. **-nimistö** *s.* vrt. ed. **-normaali(nen)** *a. metsät.* myös ⌒. | L. männikkö. **-nurm|i** *s.* luonnonvarainen nurmi. | L:et eivät maassamme alkuaan olleet kenenkään yksityisomaisuutta. **-nähtävyy|s** *s.* Suomen l:ksistä kuuluisimpia on Koli. **-näkemy|s** *s.* Romanttinen, runollinen l. Välitöntä l:stä tavoitteleva maalaus. Runoilijan l:ksille on ominaista - -. **-nä|ky** *s.* Valtavat l:yt innoittivat taiteilijaa. Mieli painui synkäksi kolkkojen l:kyjen edessä. **-näytelmä** *s.* Ukkosilma tarjosi katseltavaksi mahtavan l:n. **-oikeus** *s. lak.* = luontaisoikeus. **-oikku** *s.* tavallisesta luonnonjärjestyksestä poikkeava olio, esine t. ilmiö. | Harvinainen, outo, merkillinen l. Kuuluisa l. Siamin kaksoset. Mistäpä hän - - olisi ymmärtänyt sielujen tavallisia l:ja, sairaalloisuuksia? LEHT. **-oja** *s.*)(kaivettu oja. | Vainioiden halki juokseva mutkikas l. **-olen|to** *s.* **1.** Ihminen on kehittynyt l:nosta kulttuuriolennoksi. **2.** *myt.* luonnonhaltija. | Keijukaiset, menninkäiset ym. l:not. **-olo|t** *s. mon.* luonnonsuhteet. | Maan, seudun l. Edulliset, ankarat l. L:jen vaikutus kulttuureihin. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jnk luontoon t. olemukseen kuuluva, luonnonmukainen, luonnollinen, luontainen, luonnon-. | L. luola, ravinto, kyky. L:set rajat, lahjat, elintavat. L:sia parannuskeinoja. Hän osasi kertoa vapaasti ja l:sesti. Maisemien l:suus. **-opilli|nen** *a.* vrt. seur. | L:set kartat. **-op|pi** *s.* elottoman luonnon ilmiöitä tutkivien luonnontieteen haarojen, so. fysiikan, kemian sekä ilma- ja tähtitieteen yhteisnimitys; luonnonopin oppikirja. | L:in opetus oppikouluissa. L:in sali. L:in ja luonnonhistorian välille ei voida vetää jyrkkää rajaa.

luonnon|paikka *s.* Kaunis l. L:paikkojen nimiä. **-pak|ko** *s.* luonnon järjestykseen ja lainmukai-

suuteen perustuva välttämättömyys; tapahtumien, asioiden tms. luonteesta johtuva ehdoton pakko, loogillinen välttämättömyys. | Yksilöiden ja kansojen on osattava mukautua l:koon. Se tapahtui kuin l:osta. **-palvoja** *s.* vrt. seur. **-palvonta** *s.* **1.** *myt.* alkukantainen uskonnonmuoto, jossa palvominen kohdistuu luonnonesineisiin t. -ilmiöihin; luonnonvoimien t. -jumalien palvonta. | Suomalais-ugrilaisten kansojen l. **2.** harras luonnonihailu. | Juhani Ahon l. - - on pikkupoika karannut alas sillalle, joka on hänen tiedottoman l:nsa alttari SILL. **-paperi** *s. tekn.* kaoliinilla päällystämätön paperi;)(liitupaperi. **-parannus** *s. lääk.* sairauksien parantaminen potilaan omassa elimistössä tapahtuvien prosessien avulla, ilman lääke- t. leikkaushoitoa, luontaisparannus. **-parantaja** *s.* luonnonparannusta harjoittava, tav. lääketieteellistä koulutusta vailla oleva henkilö. | Maailmankuulu l. Kuhne. **-parantola** *s.* laitos, jossa harjoitetaan luonnonparannusta, luontaisparantola, -hoitola. | Kirvun kuuluisa l. **-pelaaja** *s.* vars. šakissa: teoreettista koulutusta saamaton pelaaja. **-puisto** *s.* laajahko valtion t. yksityisen omistama, tav. tieteellistä tutkimusta varten eristetty luonnontilainen luonnonsuojelualue, yleinen suojelualue; vrt. kansallispuisto. **-puro** *s.* L:n perkaaminen. **-puu** *s.* luonnonvarainen puu. | Tammea tavataan maamme eteläosissa l:na. Asuntoa ympäröivät kauniit l:t.

luonnon|raikas *a.* -raikkaasti *adv.* -raikkaus *omin.* L. tyttölapsi, olemus. L. tunnelma, sana, runo, kertomus, tyyli, huumori. Kansanrunouden l. aarteisto. - - tuon mahtavan ranskalaisen humoristin [Rabelais'n] l. henki TARK. Kirjasta henkivä turmeltumaton l:raikkaus. **-raiskaus** *s.* Ansionhalusta tapahtuva l. **-rai-t|is** *a.* = luonnonraikas. | - - seutu, jossa suomen kieli kaikuu puhtaimpana ja l:tiimpana E.N.SETÄLÄ. **-raj|a** *s.* luonnon muodostama, luontainen raja. | Valtakunnalla on miltei joka puolella selvät l:at. Vesistöt l:oina. **-rakkaus** *s.* rakkaus luontoon. | Harras, isiltä periytynyt l. **-rauha** *s.* luonnossa vallitseva rauha. | Syvä, häiriintymätön l. - - metsä, joka oli saanut versoa melkoisessa l:ssa LEHT. **-rikas** *a.* luonnon puolesta rikas. | L. maa, alue. **-rikkau|s** *s.* Maan l:desta johtuva teollisuuden nousu. L:ksien hyväksikäyttö. Metsät, tärkeimmät l:temme. **-runoilija** *s.* **1.** erikoiskoulutusta vailla oleva runoilija, kansanrunoilija;)(taiderunoilija. | - - l., jolla oli vaistomainen viettymys lauluun, mutta ei koulutettua aistia TARK. **2.** luontoa kuvaileva runoilija. | Lemmen- ja l. **-runou|s** *s.* **1.**)(taiderunous. | Kansanmiesten sepittämää l:tta. **2.** luontoa kuvaava runous. | Sillanpään l:den ainutlaatuisuus. **-ruskea** *a.* L. käärepaperi, nahka. L. väri. **-satama** *s.* luonnon muodostama, luontainen satama. | Turvallinen, tuulensuojainen l. Euroopan rannikoiden oivalliset l:t. **-selitys** *s.* Mekaaninen, teleologinen l. **-sementti** *s.* savipitoisesta kalkista valmistettu sementti;)(portlandsementti. **-siemennys** *s. metsät.* = luonnonkylvö. **-silkki** *s.* silkkiperhosen koteloista saatu silkki, oikea silkki. | L. on tavallisesti väriltään kellertävää. **-silkki|nen** *a.* L:set sukat. **-silt|a** *s.* Saaristot muodostavat toisinaan meren yli johtavia l:oja. **-sora** *s.* Puhdas, seulottu l. L:n käyttö betonin valmistukseen. **-suhteet** *s. mon.* luonnossa vallitsevat olosuhteet, luonnonolot. | Hyvät, epäedulliset l.

luonnonsuojelu *s.* alkuperäisen luonnon suojaaminen erikoistoimenpitein ihmisen hävittävältä ja muuttavalta vaikutukselta. | L:n alaan kuuluu myös luonnonesineiden, mm. harvinaisten kasvien ja eläinten, säilyttäminen sukupuuttoon kuolemasta. **-aate** *s.* **-alue** *s.* luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettu alue, suojelualue (2); vrt. luonnonpuisto, kansallispuisto. **-laki** *s.* luonnonsuojelua koskeva laki. | L:in nojalla ovat maassamme mm. lepakot, siili ja liito-orava rauhoitettuja. **-liike** *s.* **-n|-valvoja** *s.* luonnonsuojelulain noudattamista valvova viranomainen. **-toimenpi|de** *s.* Visentti on onnistuttu l:tein pelastamaan häviämästä sukupuuttoon. **-työ** *s.* **-yhdistys** *s.*

luonnon|sävel *s.* **1.** *mus.* äänireiättömällä puhallussoittimella syntyvä sävel; puhallussoittimen kaikuputken pituutta muuttamatta aikaansaatu sävel. | L:sävelet vastaavat soittimen matalimman sävelen yläsäveliä. **2.** luonnonääni. | [Aleksis Kivi] hallitsee kaikkia l:säveleitä hiljaisimmasta mahtavimpaan TARK. **-taipumu|s** *s.* luontainen taipumus. | Tavat eivät ole perittyjä l:ksia. **-taiteilija** *s.* erikoiskoulutusta vailla oleva taiteilija. **-taju(nta)** *s.* luonnon (ja sen kauneuden) tajuaminen. | Syvä, terve, raikas, herkkä, voimakas l. Taiteilijan synnynnäinen, kehittynyt l. **-taloudellinen** *a.* vrt. seur. **-talou|s** *s.* **1.** (tav. ⁀) luonnossa vallitseva "taloudellinen" järjestys. | Veden höyrystymislämmöllä on l:dessa erittäin suuri merkitys. Jokaisella elollisella olennolla on tehtävänsä l:dessa. **2.** *tal.* luontoistalous. | Meilläkin on maatalous alkanut yhä enemmän muuttua l:desta rahataloudeksi. **-tapahtuma** *s.* **-taru** *s.* = luonnonmyytti. | Kosmillinen l. Kalevalan runoja pidettiin varhemmin l:ina. **-tarulli|nen** *a.* luonnonmyytillinen. | Kansanrunojen l:set selitysyritykset.

luonnon|tiede *s.* luontoa tutkivien tieteiden yhteisnimitys. | L:tieteisiin kuuluvat fysiikka, kemia, tähtitiede, meteorologia, geologia, mineralogia ja biologian eri haarat. Opiskella, lukea, tutkia l:tieteitä. Eksaktiset l:tieteet. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* luonnontieteitä koskeva, luonnontieteiden mukainen. | L. tutkimustyö, retki, museo. L. koulukunta, maailmankatsomus. L. alue, maakunta. L:sesti asennoitunut psykologian suunta. **-tieteilijä** *s.* luonnontieteiden tutkija. **-tie|to** *s.* **1.** luonnontieteellisten oppiaineiden yhteisnimitys; luonnontiedon oppikirja. | L:don osat ovat eläin- ja kasvioppi, fysiikka ja kemia sekä yleinen biologia. Kansakoulun l. **2.** luonnontuntemus, -tietämys. | Kansanomaista l:toa. **-tietous** *s.* vrt. ed. 2. **-tila** *s.* luonnonvarainen, vapaa, alkukantainen olotila. | Villi, rehevä, täydellinen l. L:ssa oleva alue, metsä, koski, eläinlaji, kasvi. Niitty on jäänyt aivan l:an. **Pa-**

lanen l:sta otettua turvetta. [Lönnrot] ohjasi rehevässä l:ssa versoneet itämurteet hedelmöittämään -- kirjakieltämme M.RAPOLA. — *Erik.* alkukantaisen ihmisen t. kansan kehittymätön, korkeampaa kulttuuria vailla oleva olotila. | L:ssa eläviä villikansoja. Rousseau halusi palauttaa ihmisen alkuperäiseen l:an. **-tilai nen** *a.* -sesti *adv.* luonnontilassa oleva t. elävä. | L. suo, kasvupaikka, alue. Metsät kasvoivat oman onnensa nojassa l:sina. **-totuu|s** *s.* Koristeellinen tyylisuunta ei tavoittele l:tta. **-tun|ne** *s.* Välitön, elävä, runollinen, raikas, syvä, panteistinen l. Taulu, josta henkii voimakas l. Herkän l:teen sanelemia lyyrillisiä runoja. **-tunnelm|a** *s.* Raikas, jylhä, salaperäinen, lyyrillinen, voimakas l. Kuvata, tulkita l:ia. Hälinä häiritsi pahasti l:aa. Kotoisia l:ia heijastelevat laulut. **-tuntemu|s** *s.* Hänellä on laaja ja tarkka l. L:ksemme rajat. **-tuntija** *s.* Syvällinen l. **-tuntu** *s.* Maalaus, jossa on aitoa l:a. **-tuore** *a.* -us *omin.* **1.** L. puu, kukka. Sieniä ei sovi syödä liian l:ina. **2.** L. henkinen voima, vaisto, mielikuvitus, kansankieli. L:ita vertauksia ja kielikuvia. **-tuot|e** *s.* luonnon itsensä tuottama, luonnossa (vars. sellaisenaan) tavattava aine t. esine;)(synteettinen, tehdas-, tekotuote. | Mineraalit, malmit ja puutavara ovat hyödyllisiä l:teita. Verot voitiin maksaa l:teina, esim. voina, jyvinä tai turkiksina. **-tutkija** *s.* Goethe ei ollut eksaktinen l., vaan luonnonfilosofi. L:in kongressi. **-tutkimu|s** *s.* elollisen t. elottoman luonnon tieteellinen tutkimus; luonnontiede. | Mielenkiinto l:sta kohtaan. L:ksen historia. **-uskonto** *s. usk.* alkukantainen uskonnonmuoto, jossa palvonta kohdistuu luonnon esineisiin t. ilmiöihin. | Baalin palvonta oli uhri- ja l:a. — *Erik.* Goethen panteistinen l.

luonnon|vaisto *s.* Alkukantainen ihminen toimi pelkkien l:vaistojen varassa. **-varai|nen** *a.* -sesti *adv.* luonnon varassa elävä, "villi" (vars. kasvi- ja eläinlajeista);)(viljelty, kesytetty. | L. apila, metsä, turkiseläin, kana. L. ravintoaine. L:set kansat, olot. L:sia harvinaisuuksia. Talon ympäristö on l:sessa tilassa. — L. (= erikoiskoulutusta saamaton, vaistonvarainen) näyttelijätär. **-varasto** *s.* Metsät, Suomen puuteollisuuden l:t. **-var|at** *s. mon.* Kivihiili, rauta ym. l. Omiin l:oihin perustuva teollisuus. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* luonnoton, epäluonnollinen; perverssi. | Outo ja l. L. olento, ilmiö. L. sukupuolivietti. L:set elämäntavat. Syntyvyyden l. rajoittaminen. Kieliopin harrastaminen on oppilaille l:sta. Kaavamaisuutta ja l:suutta. **-ve|si** *s.* Suoraan lähteestä saatua raikasta l:ttä. — *Mon.* Kalanpoikasia kasvatetaan sekä l:sissä että kasvatuslammikoissa. **-viet|ti** *s.* Aistilliset l:it. L:tien hillitseminen. **-viini** *s.* puhtaista luonnontuotteista valmistettu viini. **-vika** *s.* synnynnäinen ruumiin t. sielun vika. | Arkuus on minussa l., jota ei ole helppo voittaa *LARINK. **-villa** *s.*)(tekovilla. **-voi** *s.*)(tekovoi, margariini. **-voim|a** *s.* **1.** Myrsky, ukkonen ym. Raivoavat l:at. Tuntui siltä, kuin kaikki l:at olisivat olleet irti. Taistelu l:ia vastaan. Koskien l:an alistaminen ihmisen palvelukseen. — *Vanh.* niistä "voimista", joiden luultiin aiheuttavan maan vetovoiman, sähkön, magnetismin yms. ilmiöt. **2.** ihmisen sisäisistä rajuista ja jalostamattomista voimista: väkevä intohimo, alkuvoima. | Sokea l. Suomalaisten sisu alkuperäisenä, tuoreena l:ana. Sukupuoliasia on tiettävästi johtava l. inhimillisen elämäntaistelun riennossa SILL. Kehitysvuosina tapahtuva l:ien rynnistys. **3.** luonnossa asuvaksi kuviteltu henkivoima; luonnonhenki, -haltija. **-voimai|nen** *a.* Kosken l. teho. — L:sen raikasta kertomarunoutta. **-välttämättömyys** *s.* = luonnonpakko. | Sibeliuksen astuminen julkisuuteen oli kuin henkistä ja valtiollista murrosta seurannut l. **-vär|i** *s.* **1.** jnk esineen t. aineen alkuperäinen, luonnollinen väri. | Kalusto on l:iä, so. värjäämätön. Koneissa käytetään etupäässä valuraudan l:iä muistuttavia tummia väripeitteitä. **2.** luonnonmukainen, luontoa jäljittelevä väri. | L:eillä painettuja maisemakortteja. **3.** luonnosta, so. kasveista tms. saatu väriaine. | L:eillä ruskeaksi värjätty kangas. **-värinen** *a.* L., värjäämätön nahka, puuvillalanka. **-väärä** *a.* luonnostaan väärä, vääräksi kasvanut. | L. puu. L:t reenjalakset. — L:t sääret. — *Kuv.* Tietysti kyydinnauttijan velvollisuus oli vastata, ja väljästi se tapahtui, kun hänelle oli siunattu hyvät l:t leuat [= oli "hyvä suustaan", leveäpuheinen] KARHUM. **-ympäristö** *s.* Kauniissa l:ssä oleva koulutalo. **-ystävä** *s.* A. on suuri l. Teoksen sivuilla puhuu todellinen l. **-ään|i** *s.* Lintujen liverrys, puiden humina ym. l:et. **-ääni|nen** *a. kiel.* luonnonääntä jäljittelevä t. kuvaava, onomatopoieettinen. | L:set sanat.

luonno|s[64] *s.* jnk esineen hahmottelu-, suunnitteluasteella oleva muotoutuma, hahmotelma, kaavaus. **1.** taideteoksen, kirjallisen työn tms. us. pikaisesti tehty hahmotelma, skitsi, konsepti. | Alttaritaulun, patsaan, asemakaavan l. L. jhk maalaukseen. "Nummisuutarien" ensimmäinen l. Puheen, saarnan l. Sopimuksen, ohjesäännön l. Laatia, piirtää, kirjoittaa l. — *Yhd.* kipsi-, lyijykynä-, piirustus-, savil.; patsas-, sopimusl.; kirjeen-, ohjelman-, puheen-, suunnitelmanl. **2.** vrt. luoda III. | Kankaan l. 'kehiltä luomapuille juoksutetut loimilangat'. Sukan [tms.] l. 'kutomaan t. virkkaamaan ryhdyttäessä sukkapuikoille t. virkkuuneulalle tehdyt silmukat'. Verkon l. 'ensimmäiset, luomalla tehdyt silmukat, joihin itse verkko kudotaan, suoli'. Tuohikontin l. 'tuohisiisnoista ristiin kudottu pohjalaatta, josta kontin teko aloitetaan'.

luonnos|aste *s.* L:asteelle jäänyt muotokuva. **-ehdotu|s** *s.* Rakennuksen l. L:ksia seuran jäsenmerkiksi. **-kilpailu** *s.* Sankaripatsaan l. **-kirja** *s.* skitsikirja. | Taiteilijan l. L., jossa on kovat kannet ja kynänpidin. **-lehtiö** *s.* skitsilehtiö. | Joustinselkäinen l. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L. esitys. Maalata l:sesti. L:sen tuore etsaus. **-piirustu|s** *s.* Kirkon l:kset.

luonnost|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* piirtää, tehdä luon-

nos t. luonnoksia. | Rakennuksen l:us. Piirustuslautaa ja hakaviivainta ei l:ettaessa käytetä. — *Kuv.* hahmotella. | Uuden kasvatusohjelman voimme l. muutamin vedoin.

luonnostaja[16] *tek.*

luonnostelija[14] *tek.* < seur.

luonnostel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < luonnostaa. | Romaanin, näytelmän l:u. [Maalari] ei tyytynyt yksin l:emaan, vaan pyrki tekemään maalauksensa valmiiksi ulkoilmassa. Uudelleen l:lut säännöt. — Koskenniemen l:emat runoilijakuvat. Ajatukset, joita tässä olen koettanut l.

luonnostelma[13] *s.* luonnostelun tulos, luonnos, hahmotelma.

luonnosvihko *s.* Oppilaiden piirustustunnilla käyttämä l.

luonnot|ar[34*] *s.* luonnon haltijatar, hengetär; *kansanr.* vars. loitsuissa jonkinlainen luonnon tytär t. vaimo. | Taru kolmesta l:taresta. — *Kuv.* henkilöidystä luonnosta. | Melkein yhtäjaksoista yötä oli koko tämä joulukuu, ja l. nukkui raskaassa unessa KIANTO.

luonnot|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* epäluonnollinen, luonnonvastainen. **1.** luonnonmukaisuudesta, luonnon järjestyksestä poikkeava, epänormaali, abnormi, perverssi, väärä. | Avanne, l. putkimainen kanava. L. sukupuolivietti. L. laihuus, pienuus. L:toman pitkät koivet. Vartalo joutuu l:tomaan asentoon. Luun katkeamisen oireita ovat l. liikkuvuus ja ratiseminen. Lapsen l. ruokinta. Lihoa l:tomasti. Vaikuttaa l:tomalta, jos valkotukkaisella on mustaksi värjätyt kulmakarvat. - - olikin hiukan l:onta, että tuo kolmissakymmenissä oleva maailmankiertäjä noin lähenteli vasta ripille päässyttä tyttölasta SILL. **2.** yl. tavallisuudesta poikkeava, epätavallinen, suhteeton, kohtuuton, järjenvastainen, järjetön, tolkuton, omituinen, teennäinen. | Mittasuhteiltaan l. rakennus. L. valtakunnanraja. Viime vuosisadan l:tomat kieliolot. L:toman suuret verot. L:toman nopea kuluminen. Jumalanpalvelus kesti l:toman kauan. Painottaa sanoja l:tomasti. Käyttää teennäisiä ja l:tomia vertauksia. Eksyä l:tomuuksiin.

luonnuttaa[2*] *kaus.v.* < luontua. | Muflonilampaita on koetettu l. useihin Keski-Euroopan maihin.

luonta *postp.* ja *adv. murt.* luota.

luontai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* luonnollinen (ei tehty, ihmisen aikaansaama), luonnonmukainen, -omainen, luonnon; synnynnäinen, synty-, alkuperäinen, peritty, aito, oikea. | L. luola, vesiväylä, satama, metsä. Joen poikki l:sia kivikkoja hyväksi käyttäen rakennetut lohipadot. Puun l. väri. Vehnäjauhot, joiden l. tuhkapitoisuus on vähintään 2,4 %. Kasvien leviäminen l:sesti. Taimiston l. kehitys. Saaristolaisten l:set elinkeinot ovat kalastus ja merenkulku. Puuteollisuudelle on Suomessa l:set edellytykset. L:set lahjat, taipumukset. L. arkuus, tiedonhalu. L. vastenmielisyys jtak kohtaan. L. puhuja, kertoja. Lastuissa Aho on tavannut olemuksensa l:simman ilmaisumuodon. — Vars. luonnontuotteista puhuen;)(keinotekoinen, teko-. | L. sooda, salpietari, hunaja. Nafta ja muut l:set kivennäisöljyt. L:set rasvat. L. voi;)(margariini.

luontais|etu *s.* par. luontoisetu. **-hoitaja, -hoito** *s.* luonnonparannusta käyttävä hoitaja, hoito. **-hoitola** *s.* luonnonparantola. **-järjestelmä** *s. biol.* luonnollinen (eläin-, kasvi)järjestelmä. **-lahj|a** *s.* Kehittää l:ojaan. **-oikeudelli|nen** *a. lak.* L:set opit, käsitykset. L. koulukunta. **-oikeus** *s. lak.* kaikille kansoille kaikkina aikoina pätevä oikeus, joka perustuu yksinomaan ihmisjärkeen, luonnonoikeus; myös: 17. ja 18. vuosisadalla vallinnut käsitys tästä oikeudesta;)(positiivinen oikeus. **-palkka, -palkkaus** *s.* par. luontoispalkka, -palkkaus. **-parannus, -parantola** *s.* = luonnonparannus, -parantola. **-suoritus** *s.* par. luontoissuoritus. **-taloudellinen** *a.* par. luontoistaloudellinen. **-talous** *s.* par. luontoistalous. **-vero** *s.* par. luontoisvero.

luontea[21] *a. harv.* = luonteva.

luonteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* luonnetta koskeva t. siihen kuuluva, tav. par. luonteen; *harv.* luonteenomainen.

luonteen|heikkous *s.* Suomalaisten l:heikkoudet. L:heikkoutena ilmenevä huikentelevaisuus. **-kasvatus** *s.* **-kehitys** *s.* Lapsen l. **-kuva** *s.* = luonnekuva. | Elias Lönnrotin l. **-kuvaaja** *s.* **-kuvau|s** *s.* Romaanin päähenkilöiden l. L:kseltaan verraton näytelmä. Eloisa, terävä l. **-laatu** *s.* luonnon-, mielenlaatu, luonteensävy, luonne, temperamentti. | Kehitysikäisten poikien l. Tasainen, vilkas, kiivas, leimahteleva, häikäilemätön l. Eloisa l. teki P:sta aina taisteluvalmiin poliitikon. **-lujuu|s** *s.* Teko, joka vaati l:tta. **-muutos** *s.* Jalomielisyyden aiheuttama l. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jnk luonnetta erityisesti kuvaava, jtak luonnehtiva, jllek tunnusomainen, -merkillinen, kuvaava, ominainen, olennainen, erikoinen, karakteristinen, tyypillinen. | L:set piirteet. Karstimaille l. kapea ja syvä umpilaakso. Erittäin l:sena Lapin eläinmaailmalle on vanhastaan pidetty sopulia. Hämäläismurteiden l:suudet. Rahamarkkinoille on ollut l:sta lisääntyvä rahanrunsaus. - - sinne johti rintamailta l. kiemurteleva salotie SILL. **-ominaisuu|s** *s.* Perinnölliset l:det. Juuri tällä l:dellaan P. on saavuttanut yleisön suosion. **-piir|re** *s.* Isäni l:teet. Omituinen l. hänessä on, että - -. Aikakauden yleiset l:teet. Huumori antaa "Seitsemälle veljekselle" sen olennaisimman l:teen. **-sävy** *s.* = luonteenlaatu. **-vika** *s.* Vilpillisyys l:na.

luonteet|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** heikko-, hölläluonteinen. | Ryhditön, l. nahjus. Osoitti mitä surkeinta l:tomuutta. **2.** tyylistä yms.: epäyksilöllinen, lattea. | L:onta proosaa.

luonteik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* karakteristisen osuva, karakteristinen, luonteva, elävä. | L. muotokuva A:sta. Näyttelijä, joka esittää osansa l:kaasti. Hänelle ominainen l. sulous.

luontei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (< luonne) gen:n t. poss.-suff:n määrittä-

mänä ja yhd:n jälkiosana. **1.** henkilöistä. | Hänen l:sensa nainen. — *Yhd.* (vars. *puhek.* us. *rinn.* -luontoinen) arka-, heikko-, hidas-, hieno-, ilo-, juro-, kiivas-, luja-, pehmeä-, raaka-, rohkea-, siivo-, vilkas-, virkeä-, voimakasl. **2.** esineistä ja asioista: us. = laatuinen; us. *rinn.* luontoinen. | Aavikon l:set seudut. Pronssin l. lejeerinki. Komennon l. käsky. Adverbin l:sesti käytetty substantiivi. Sen, tämän, saman l. Virallisen l. Edellämainitun l. tapaus. — *Yhd.* (gen.-alkuiset myös ⌒) hyökkäyksen-, kaupan-, kokeilun-, lahjan-, ohjelman-, pakinan-, sopimuksen-, säätiönl.; ennätys-, puolustus-, sopimus-, ukkosl.; kausi-, perintö-, sesonkil.; hyvän-, perustavan-, saman-, toisen-, uudenl.; arka-, paha-, vaikea-, vakaval.; etnologis-, filosofis-, julkis-, käytännöllis-, lyyrillis-, paikallis-, poliittis-, sotilaallis-, teoreettis-, tieteellis-, tilapäis-, valtiollis-, virallis-, yksityis-, yleisl.

luonteist|aa[2] *v. harv.* luonnehtia, karakterisoida. | Romaanin kansanomaisin keinoin l:etut henkilöt. Kolme kuvaa, jotka l:avat yliopiston historian kolmea aikakautta.

luontev|a[10] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* itsestään t. helposti luontuva, pakoton, luonnollinen, luonteikas;)(väkinäinen. | Istua l:assa asennossa. -- kaulahuivi oli hänellä hyvin l:asti solmittu AHO. [Muori] on hiukan huonovointinen, mutta sekin on pikemmin l:aa kuin erikoista SILL. L. nimitys, tienpaikka. Selitys, joka tuntuu varsin l:alta. Kasvatuksesta keskustelu siirtyi l:asti kouluoloihin. — *Erik.* **a.** työvälineistä, työstä, menetelmistä; us. sopiva, kätevä, mukava. | L. työkalu. Työ sujui l:asti kuin ennen tehneeltä. Nämä tehtävät saattaa l:immin jakaa neljään ryhmään. Olivat ne niin keveät ja l:at tuollaiset jalkineet KIANTO. **b.** käyttäytymisestä, suullisesta t. kirjallisesta esitystavasta: teeskentelemätön, sulava, sujuva, luonnollinen, yksinkertainen;)(teennäinen. | L. esiintyminen, käytös-, seurustelutapa. L. kielenkäyttö, sanonta. Puhua, lukea, kirjoittaa l:asti. Romaani alkaa l:asti. Maalauksen sommittelu on eloisa ja l.

luon|ti[4*] *teonn.* < luoda. | Taiteellisen l:nin lahja. — Lumen, lannan l. Ojien, kaivannon l. Ystävällinen silmän l. Silmä oli Panuilla terävä ja sen l. niin voimakas, että kerrottiin sitä rohkeimpainkin vavahdelleen AHO. — *Yhd.* lannan-, lumen-, ojanl.; karvan-, nahanl.; silmänl.

luon|to[1*] *s.* **I. 1.** ihmistä ympäröivä maailma kaikkine siihen kuuluvine olioineen ja esineineen, semmoisina kuin ne on "luotu", so. kun ihminen ei ole niitä muovaillut, ulkomaailma, luomakunta; joskus = maaseutu. | Elävä l. 'eläimet ja kasvit'. Eloton l. Suomen, Pohjanmaan l. Karu, koskematon, rehevä l. Talvinen l. L:non kasvot, temppeli. Ihminen, l:non herra. L:non tuhannet äänet. Veden kiertokulku l:nossa. L. on käynyt kukkaan. Koko l. ikään kuin pidätti hengitystään. Syystuntua l:nossa. Elää l:non helmassa, väärentämättömän l:non keskellä. Ulos l:toon! Lähteä l:toon retkeilemään. Tehdä havaintoja ympäröivästä l:nosta. — *Yhd.* koski-, meri-, saaristo-, vuoristol. — *Erik.* **a.** luonnossa sellaisenaan esiintyvistä, luonnosta saatavista esineistä ja aineista sellaisten vastakohtana, jotka ihminen valmistaa, keinotekoisesti tuottaa. | L:non tuotteet. L:non silkki, helmet, väriaineet, kupari, kautsu. Hunaja on hyvä l:non lääke. Sokerin esiintyminen l:nossa. **b.** *luonnossa* → luonnontuotteina, luontoissuorituksina. | Maksaa palkka, vero l:nossa.

2. kaiken ihmisen aikaansaaman, keinotekoisen, kulttuurin vastakohtana. **a.** elävä, oikea elämä, todellisuus. | Harvat ovat mäyrän l:nossa nähneet. Toinen tauluista on maalattu l:non [= elävän mallin] mukaan. **b.** luonnonmukainen, teennäisestä vapaa elämä, luonnonmukaisuus, teeskentelemättömyys, luontevuus. | Turmeltumaton l:non lapsi. Olla l:non tilassa. Palata l:toon. Ajan tunnussana oli l., jolla tarkoitettiin kaiken teennäisen ja sievistelevän vastakohtaa.

3. luomakunnassa, maailmassa vallitseva luova voima, säännönmukaisuus, luonnonjärjestys, luonnonlait. | Kaikkivoipa l. L:non järjestys, lait, tarkoituksenmukaisuus. L:non pakosta, välttämättömyydellä. L:non jklle antamat lahjat. Maa, jota l. on suuresti suosinut. L. omana lääkärinään. Kuinka taitava taikuri onkaan L., kun se kietoo nuoren olemuksen lemmen pauloihin! HOLLO. Täydentää l:non työtä. Tutustua l:non salaisuuksiin.

II. 1. ihmisistä, harvemmin eläimistä; vrt. luonne. **a.** ihmisen sisäinen rakenne yleensä, vars. alempi sielunelämä, ihmisen animaaliset t. ihmiselle lajina tyypilliset tarpeet. | Se on inhimillisen l:non mukaista. Koko l:toni nousee sitä vastaan. Puolukkahillo oli ainoa, mitä hänen l:tonsa otti vastaan. — Eläimistä. | Suden, petoeläimen l. L. se on joka tikanpojan puuhun vetää [kuv. ihmisistä] SL. — *Yhd.* ihmisl. **b.** yksilön perinnöllisten sielunominaisuuksien kokonaisuus hankittujen ominaisuuksien vastakohtana, yksilön sielunrakenteen synnynnäiset, tav. hänestä itsestään riippumattomat perusominaisuudet. | Hellä, hyvä, iloinen, paha, pehmeä, rautainen, tasainen, ylpeä l. L:noltaan umpimielinen. Pitää hurja l:tonsa kurissa. Minulla on sellainen l., etten voi kylliksi keskittyä. Ei minun l:nollani varasteta. Tottumus on toinen l. SL. Kuluneen, paperisen tai kirjallisen ilmauksen pitkälle menevä välttäminen näyttää olevan Pälsissä l:toa A.PENTTILÄ. **c.** itsetunto, ryhti, rohkeus, uskallus, sisu, sappi, kiukku. | L. kuin leijonalla. Rohkaista, karaista l:toaan. Purra l:toaan, l:tonsa (kans.) 'rohkaista t. kovettaa mielensä, sisuuntua, ryhdistäytyä, terästäytyä'. Jkn l. alkaa nousta, asettua. Säikäyttää l. jklta. Ottaa l. pois vastapuolueen puhujilta. Jklta menee l. Jo loppui l. Pekaltakin. Saada l:tonsa takaisin. Meillä ei ollut l:toa palata. L:nolle kävi, kun pojat yhtä mittaa virnuilivat. — Eläimistä. | Pässi rohkaisi l:tonsa. **d.** (tietäjän, taikurin) hengenvoima. | Taikuri nostaa l:toaan. [Mitä kovempi l. tietäjällä] oli, sitä helpommin hän innoittelul-

laan, manauksillaan tai loitsuillaan sai taudin karkotetuksi I.MANNINEN.

2. esineistä t. asioista puhuen tav:mmin luonne. | Kesällä ei ole enää kesän l:toa. Kielen l. Suomalaisuusliike on sisimmältä l:noltaan kansanvaltainen. Asian l:toon katsoen. Asian, menetelmän l:nosta johtuu, että --. — *Lak.* Maan l., ks ◡.

3. *luonnosta(an* (adv.) luonnonmukaisesti, luontoon perustuen, luontaisesti, synnynnäisesti, syntyään, alun perin, alkuperäisesti; luonnollisesti, ilman muuta. | L:nostaan rehevä-kasvuista maata. Koira on l:nostaan lihansyöjä. Hänen toinen silmänsä on l:nostaan toista isompi. A:lla on l:nostaan suuret lahjat. Ihminen on l:nostaan heikko. Papeille kuuluu l:nostaan suurin osa oppikoulujen uskonnonopettajien paikoista. Lankeaa l:nostaan [= on itsestään selvää], että --.

luontoemo *s.* luonto henkilöitynä, luontoäiti. | L:n helmassa. L. on siroitellut viljelyskelpoiset maat sinne tänne pälviksi taikka pannut ne kapeiksi juoviksi laaksojen rinteille AK.

luontoi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (< luonto II) gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä ja yhd:n jälkiosana. **1.** henkilöistä; vrt. luonto II.1, vars. b, c. | Isänsä l. 'luonteinen'. — *Yhd.* (liittyen vars. luonto-sanan merk.-ryhmään II 1.c, muuten tav:mmin -luonteinen) arka-, hurja-, hyvä-, ilo-, karu-, kiihkeä, kova-, lauhkea-, pehmeä-, pika-, raaka-, raju-, rohkeal. **2.** *lak.* vrt. maanluonto. | Sääntöperintötilan l. sukutila. — *Yhd.* kruununl.; perintö-, rälssil. **3.** esineistä ja asioista tav:mmin luonteinen (2).

luontois|etu *s.* palkkaukseen rahapalkan ohella t. vastikkeena kuuluvasta edusta, kuten viljelysmaasta, asunnosta, ravinnosta, siivouksesta tms. | Rahapalkka ja l:edut. Kokonaispalkka l:etuineen. L:etuina liikkeen puolesta huoneen ja keittiön asunto. **-palkka, -palkkaus** *s.* luontoisetuina, luonnontuotteina suoritettava palkka, palkkaus;)(rahapalkka, -palkkaus. **-suoritu|s** *s.* luonnontuotteina t. työnä tapahtuva suoritus, hyvitys t. maksu. | Maksaa veronsa l:ksina. **-taloudellinen** *a.* Torpparijärjestelmä, suuri l. laitos. **-talous** *s.* talousmuoto, jossa ei käytetä rahaa, ts. omavarais- t. vaihtokauppatalous, luonnontalous;)(raha-, luottotalous. **-tulo** *s.* luontoisetuina, luonnontuotteina saatu tulo. **-tuote** *s.* tav:mmin luonnontuote. **-vero** *s.* luonnontuotteina t. työnä suoritettu vero.

luonto|kappale *s.* vars. eläimistä, us. myös ihmisestä: (luotu) olento. | Ihminen ja l:kappaleet. Järjetön l. Kohdella raa'asti l:kappaleita. -- menin vielä muurahaispesään ja annoin l:kappalten hakata ruumistani JOTUNI. Muistakaamme toki: kaikki olemme saman Luojan l:-kappaleita KIVI. Se on tuo ihminen koko villitty l., milloin siksi rupeaa KARHUM. **-nimi** *s.* = luonnonnimi. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* synnynnäinen, synty-, alkuperäinen, luontainen, luonnollinen, luonnonmukainen, aito. | L:set vaistot, taipumukset. L. nerous. Usko ihmisen l:seen hyvyyteen. L:set yhteisöt perhe, heimo ja kansa. L:set parannustavat. Peltojen l:sesti järjestetty vesitys. Liettäminen on l:-sin ja täydellisin saven puhdistus- ja muokkaustapa. **-suhteet** *s. mon.* par. luonnonsuhteet. **-äiti** *s.* = luontoemo.

luon|tua[1*] *v.* us. = kuontua. **1.** taipua, mukautua, keveltyä, muovautua. | Notkeaksi l:tunut jalaspuu. Kenkä l:tuu jalan mukaiseksi vasta jonkin aikaa käytössä oltuaan. -- naikkonen, jonka puku l:tui ruumiin mukaan ja lantio liikehti joustavasti SILL. Tekosilkki saa silitettäessä menettämänsä kiillon takaisin, kunhan kangas l:tuu. **2.** soveltua, sopeutua, sopia. | Varsi, johon käsi l:tuu mukavasti. Kasvimaaksi l:tuva mäki. Suurempiinkin tehtäviin l:tuva soitin. Runomitta, joka hyvin l:tuu kiihkeään kuvaukseen. Tekijän käyttämä metodi ei oikein l:nu tehtävään. **3.** kehittyä, kehkeytyä, sukeutua, muotoutua, muodostua, juontua. | Teos alkoi l. lopulliseen muotoon. Elämä on l:tunut eri puolilla maanosaamme erilaiseksi. Juttu l:tui tähän tapaan. Perillä l:tui -- nuorten ja onnellisten parien seurustelu piankin niin, että Arvid ja Helka enimmäkseen olivat yhdessä ja samoin Selma ja Hannu SILL. Rantaa lähestyessä veneet ovat l:tuneet rauhallisen näköiseksi jonoksi HAARLA. **4.** käydä päinsä t. laatuun, menestyä, onnistua, sujua, luistaa, luonnistua. | Hymy ei tahtonut l. Miten aikeesi l:tuvat? Kaikki näytti l:tuvan hyvin. Straussin "Serenadi" l:tui esittäjältä jo paremmin. Asia ei l:nu, ota l:tuakseen. Työ ei enää l:tunut yhtä helposti kuin aikaisemmin.

luontumu|s[64] *s. psyk.* synnynnäinen kyky, synnynnäiset taipumukset, luonnonlahjat; vrt. viehtymys. | Yksilölliset l:kset. P:llä ei ollut paljonkaan l:a virka-asiain hoitoon.

luopalautta *s. sot.* virran yli kuljettaessa käytetty lautta, joka kiinnitetään köydellä ylävirran puolelle, esim. veden yli jännitettyyn köyteen, niin että veden virtausta voidaan käyttää liikkeelle panevana voimana, heilurilautta.

luopio[3] *s.* henkilö, joka eetillisesti tuomittavalla tavalla, petollisesti, katalasti on luopunut jksta t. jstak poliittisesta, uskonnollisesta tms. yhteisöstä t. joka on hylännyt entiset aatteensa, petturi; renegaatti. | Puolueen, kirkon l:t. Kurja l. Oman kansallisuutensa häpäisijät, l:t, jotka nyt tekeytyvät ruotsalaisiksi. — *Yhd.* uskonl.

luopu|a[1*] *v.* erosijan, vars. elat:n ohella.

1. *vanh.* mennä t. joutua erilleen, eroon jstak, jkn luota, lähteä, poistua, poiketa. | L. oikealta tieltä (myös kuv.). -- muistan sen yön, jona rakkailta rannoilta luovuin KALLIO. -- en mä luullut l:vani, / uskonut eroavani / tämän linnan liepeheltä KAL. Voi, lampaas on luotasi l:-neet pois SIIONIN KANNEL. Koska siis tapahtui, että me -- heistä luovuimme, menimme me kohdastansa Koohon UT[v].

2. a. antaa t. jättää jku t. jk konkr. esine (vapaaehtoisesti) pois, hallustaan, jkn toisen huomaan, haltuun, erota. | L. lapsistaan. Minun oli raskasta l. hänestä. -- mies l:koon

isästänsä ja äidistänsä ja liittyköön vaimoonsa VT. Hänen oli pitänyt ottaa Yrjö syliinsä, josta se ei sitten l:nut lattialle siunaamaksi hetkeksikään PAKK. — L. jstak korusta, aseistaan, talosta. Tästä kirjasta en ikänä luovu. Ennen minä voin l. toisesta silmästäni kuin viulustani KAUPPISH. Suomen oli luovuttava Petsamosta. — *Erik.* jättää t. poistaa käytännöstä, lakata käyttämästä. | Aitoja vähennettiin ja tuohikatosta luovuttiin. Rautasuoloista, joita ennen käytettiin värien tummentamiseen, on nykyään suurimmaksi osaksi luovuttu. **b.** ed:een liittyen; vrt. 4. | L. vapaaehtoisesti elämästä. L:i maailmasta ja meni luostariin. **3.** perääntyä, väistyä. **a.** jättää virkansa, toimensa, asemansa (vapaaehtoisesti), lakata hoitamasta virkaansa t. tointansa, sanoutua irti asemastaan, erota. | L. virastaan, puolueen johdosta, jnk jäsenyydestä. L. hallituksesta, vallasta. Pakottaa kuningas l:maan kruunusta. **b.** jättää, heittää jk teko, työ, asia (vapaaehtoisesti) silleen, kesken; jättää käytännöstä; lakata tekemästä, noudattamasta, tavoittelemasta, vaatimasta jtak. | L. tehtävästä, taistelusta, radan rakentamisesta, jstak puuhasta. L. aikeesta, suunnitelmistaan. L. jstak järjestelmästä, työtavasta. L. jstak mielipiteestä. L. entisistä tavoistaan, tupakanpoltosta, huikentelevasta elämästä. - - sanoa sellaiset sanat, että Liisa l:u komentelemasta PAKK. — Virallisessa käytössä. | L. kanteesta. L. oikeudenkäynnin nostamisesta. L. vaatimuksestaan jhk, perintöoikeudestaan. - - ellei velkoja luovu osattomaksi konkurssipesästä LK. — Ilman v:n merk:tä täsmentävää adverbiaalia. | Jatkatko yritystä vai luovutko jo? Menetettyään lähettinsä valkoinen l:i [šakkipelissä].

4. katkaista suhteensa, välinsä jkhun t. jhk vars. eetillisesti tuomittavalla tavalla, petollisesti, katalasti, lakata kannattamasta jkta t. jtak, erota, vieraantua jksta t. jstak, hylätä, pettää jku t. jk. | Gallialaiset l:ivat Roomasta. Useat protestanttiset ruhtinaat l:ivat Ruotsista. L. puolueestaan, suvustansa. L. johtajastaan. Ystävät l:ivat hänestä. L. Herrasta, Jumalasta. Herra tuomitsee l:neen kansansa. L. uskosta, (harv.) vieraaseen uskoon. L. häpeällisesti aatteistaan. Komennuskunnasta, laivasta tai lipusta, johon kuulun, en luovu [sotilasvala]. Jos mies häijyydestä ja ynseydestä l:u ja karkaa vaimostansa - -, niin älköön hänellä olko oikeutta hallita pesäosaansa LK.

5. a. irrota, hellitä, lähteä. | Kovin sähköistä paperia on vaikea saada l:maan painokoneesta. Hapen l:minen rautaoksidista. - - vilutauti l:i hänestä UTV. - - unettomuus, joka ei l:nut kirjallisuuden lukemisella eikä unilääkkeilläkään LEHT. Mutta äskeiset ikävät ajatukset eivät l:neet hänestä KATAJA. — *Harv.* Silloin l:isi muka tuhansia myötäjäisiksi PÄIVÄR. **b.** *kans.* väristä: muuttua, kauhtua, virttyä. | Kotona värjätyistä langoista kudottu kangas pyrkii l:maan.

luopumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Armaasta l. Toistensa l:tomat toverit. Koira, ihmisen l. seuralainen.

luopumu|s[64] *s.*, vars. *ylät.* luopuminen. | Kruunusta l. Napoleonin ensimmäinen l. vuonna 1814. Sydämen l. Jumalasta. L. kirkosta. - - yksinkertaiset tappaa heidän oma l:ksensa VT. Jos maata annetaan omaksi vastaisen naimiskaupan ehdolla - -, olkoon l. mitätön LK.

luopuri[5] *s. harv.* luopio. | - - onneksi eivät suuret aatteet riipu horjuvista kannattajistaan, ne menevät eteenpäin niistä huolimatta, jättäen l:t jälkeensä CANTH. - - leimattu l:n ja petturin kauhistuttavalla poltinmerkillä SASU PUNANEN.

luopääsemätön [luopp-] *a.* tav:mmin luoksepääsemätön.

luori[1] *s. murt.* lantakouru. | Navetan l.

luostari[5] *s.* vars. katolisista, mutta myös muista, esim. budhalaisista oloista: laitos (rakennus t. rakennusryhmä kirkkoineen, asuin- ja talousrakennuksineen, puutarhoineen), jossa munkit t. nunnat sääntöjään noudattaen elävät ulkomaailmasta eristäytyneinä; vrt. monasteri. | Kreikkalaiskatolinen l. Naantalin, Valamon, Solovetskin, Clunyn l. L:en koulut. L:n esimies, munkit, nunnat. L:n yksinäisyys. Mennä, vetäytyä l:in. Sulkea jku l:in. — *Yhd.* munkki-, nunna-, sekal.; benediktiini-, birgittalais-, budhalais-, dominikaani-, fransiskaani-, jakobiittil.; emä-, tytärl. **-elämä** *s.* **-holvi** *s. rak.* toisiaan leikkaavista tynnyriholveista siten syntynyt holvi, että holvipinnat ovat seinäin lakea kohti kaartuvina jatkoina. **-kammio** *s.* Tutkia Raamattua yksinäisessä l:ssaan. **-kaupunki** *s.* kaupunki, jossa on luostari; luostarin ympärille syntynyt kaupunki. | Naantalin l. **-kirk|ko** *s.* L:on kellot soivat. **-koulu** *s.* luostarin yhteydessä toimiva koulu. | Keskiaikaiset l:t. Turun luostari- ja katedraalikoulu. Suomalaistytöt, jotka opiskelevat kieliä l:ssa Belgiassa. **-kunta** *s.* Birgitan l.

luostarilainen[63] *s. harv.* luostarin asukas, munkki t. nunna.

luostari|laitos *s.* Itämainen l. L:laitoksen tarkoituksena on tarjota tilaisuus erityisten sääntöjen mukaiseen elämään erillään maailmasta. **-lupau|s** *s.* Munkiksi ja nunnaksi aikovan piti ensin noviisina läpikäydä yksivuotinen koeaika, ja sen jälkeen hän sai tehdä l:ksen: ettei hän koskaan lähtisi luostarista ja että hän noudattaisi munkkilaisuushyveitä. **-mai|-nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* L. koulu. L. eristyneisyys, hiljaisuus. Viettää l:sen yksinkertaista elämää.

luostarin|johtaja *s.* **-kirkko** *s.* **-muuri** *s.* Etsiä sielulleen rauhaa l:en sisältä. **-portti** *s.* **-puutarha** *s.* **-raunio** *s.*, tav. *mon.* Vanhat l:t.

luostari|rakennus *s.* Keskiaikainen l. **-saar|i** *s.* Laatokan l:et, Valamo ja Konevitsa. **-sisar** *s.* vrt. luostariveli. **-sääntö** *s.* Benedictus Nursialaisen l. Ankaria l:jä noudattavat munkit. **-veli** *s.* munkki t. miesnoviisi (suhteessa luostarin muihin munkkeihin ja noviiseihin); myös: maallikkoveli. | Suomen ensimmäinen tunnettu kirjailija on Naantalin l. Jöns Budde. **-väki** *s.* **-yhdyskunta** *s.*

luota tav. = tyköä; vrt. luo, luokse, luona. **1.** *postp.*, harv. (runok. ja ylät.) *prep.* (gen:n t.

poss.-suff:n kera). a. varsin. merk:ssä: läheltä, lähettyviltä, likeltä, vierestä, äärestä. | Lähteä jkn l. Poistua pöydän l. Lykätä lautanen l:an. Sysäsi juopon l:an. Oven l. kuului tuttavallinen ääni. Rakennus siirrettiin sillan l. ylös mäelle. L:an tuli polttaa SL. Alta kuoren leipä kypsä, luun l. liha makea SL. Ei lisä l:an lykkää (ark.) 'ole pahitteeksi, haitaksi'. b. laajentunutta käyttöä; vrt. luona 1.b. | Tulla vierailulta jkn l. Tulla papin l. [vihiltä, kasteelta tms.]. Palata lääkärin l. Karkottaa ystävänsä töykeällä käytöksellä l:an. Torjua avunpyytäjä l:an 'olla auttamatta'. Oi, Herra Jeesus, älä heitä meitä l:si! Rakkaamme N.N. poistui l:mme [= kuoli] 17. pnä lokakuuta. Teit oikein, ystävä ainoo, / kun l:ni läksit pois LEINO. Tuoltapa aina armot käyvät, / - - / l. Luojan kaikkivallan KAL. c. *vanh.* käsistä, hallusta, pois. | Laskea aseet kesken taistelua l:an. - - että [laivan] päällysmies enemmästä vahingosta pelastuaksensa antaa jotakin [tavaraa] l:nsa LK. d. *abstr. kuv.* Karkottaa pahat halut l:an. Mielenliikutukset l:an torjuva luonne. Turmeltumaton luonne torjuu - - l:an kaiken ajatuksen sukuvietin viimeisestä tarkoituksesta AK. — Luotaan työntävä, ks. ⌣. 2. *adv.* läheltä, lähettyviltä jne. | - - kävi l. katsomahan, / likeltä tähyämähän KAL. Jos vain olit poissa l., / oli päiväni pitkä niin *MANN. - - jos yksikin niistä [yksityiskohdista] ei soinnu muiden kanssa yhteen, häiriytyy kokonaisuus ja karkottaa l. AHO.

luotaaja[16] *tek.* < luodata.

luotaantyöntävä *a.* -sti *adv.* vastenmielinen, tympäisevä, inhottava. | L:n näköinen. Tehdä l. vaikutus. Vaikuttaa jkhun l:sti.

luotail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < luodata. | L. meren syvyyttä. — *Kuv.* L. elämää, elämänongelmia. L. syntejänsä.

luotai|n[56] *väl.* (< luodata) luotausväline, -koje. | Käsiluotaus tapahtuu l:mella, 3—4 kg:n painoisella kartiomaisella lyijykappaleella, joka riippuu luotiliinassa. — *Yhd.* kaiku-, radiol.

luotau|s[64] *teonn.* < luodata. | L. käsiluodilla. Ultra-akustinen, kaikuun perustuva l. — *Kuv.* Yksityistapausten l:sta. Psykologisen l:ksen syvyys. [Sillanpään romaanin] "Hurskaan kurjuuden" sosiaalinen l. kansansielun hämäriin syvyyksiin KOSKENN. — *Yhd.* kaiku-, syväl.

luotaus|koje *s. mer.* luotain. | Thomsonin l., jolla syvyyttä ei mitata lasketun nuoran pituudesta, vaan pohjassa vallitsevasta vedenpaineesta. **-kone** *s. mer.* mekaanisesti toimiva luotain. **-liina, -nuora** *s. mer.* = luotiliina. **-väline** *s.*

luotauttaa[2*] *fakt.v.* < luodata. | [Aluksen] päällikön tulee, jos ankkuroimispaikka on tuntematon, l. aluksen ympäristössä tarvittava ala SO.

luot|e[78*] *s.* loitsu-, mahtisana. | Lapin noitain l:teet. Päästää pahan l:teista. Ei sanat salahan joua / eikä l:tehet lovehen KAL. - - lujin on lempi l:tehista LEINO.

luotei|nen[63] 1. *a.* luoteessa oleva t. elävä, luoteeseen päin suuntautuva t. luoteesta tuleva, luoteesta peräisin oleva, luoteis-, luode-. | L. ilmansuunta. L. raja-alue, kaupunginosa. Vuoren l:set rinteet. Joen kulkusuunta on aluksi pohjoinen, sitten jonkin matkaa l. Tuuli muuttui l:seksi. 2. *s.* = 1. luode. a. L:sessa läikkyvä järvi. Joki juoksee l:sta kohti. - - eräänä sunnuntai-iltana, koska aurinko kallistui l:seen KIVI. b. luoteistuuli. | Puhalla, pohjatuuli, lennä, l.! LEHT. - - autiolta saarettomalta selältä loiskii kolean l:sen laine AHO.

luoteis|kolkka *s.* Enontekiön l. **-kulma** *s.* Kirkon l. Pohjois-Venäjän kauppa keskittyi sen l:an, Novgorodiin. **-kärki** *s.* Saaren l. **-myrsky** *s.* luodemyrsky. | Satamaa l:iltä suojaava aallonmurtaja. **-osa** *s.* Keski-Euroopan l:t. **-puol|i** *s.* Tasangon l. Lappajärven l:ella. **-puolinen** *a.* Järven luoteis- ja pohjoispuoliset alueet. **-raja** *s.* Maan l. **-rannikko** *s.* **-ranta** *s.* Saaren, joen, Kallaveden l. **-reuna** *s.* Tasangon l. **-rin|ne** *s.* Altain l:teillä. **-suunta** *s.* **-tuul|i** *s.* luodetuuli. | Kylmät pohjois- ja l:et. Purjehtia l:ella. **-väylä** *s.* meritie Atlantilta Pohjois-Amerikan pohjoispuolitse Beringin salmeen; vrt. koillisväylä. | L:n purjehti ensimmäisen kerran norjalainen Amundsen v. 1906.

luot|ella[28*] *v. käs.* ommella t. vahvistaa luotospistoin. | Kankaan reunan l:teleminen. Punaisella l:ellut lapsenrievut. — *Yhd.* ylil.

luotettav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* johon voi luottaa: uskollinen, rehellinen, taattu, varma, todenmukainen, uskottava, tarkka tms. | L. mies, kauppias, ystävä. Oppilaiden l:uus. Poliittisesti l. Täyttää tehtävänsä l:asti. — L. koje. Moottori toimii l:asti. — L. tieto, uutinen, selitys, käännös. L:uudeltaan kyseenalainen asiakirja. Täysin l:asta lähteestä olemme saaneet tietää, että - -. Näyttää jtak l:asti toteen.

luotettavaisuus[65] *s.* par. luotettavuus.

luotet|tu[2*] *a. (partis.)* johon luotetaan t. on totuttu luottamaan. | L. mies. Paavinvallan l:uin tuki. — *S:sesti.* - - kertoa asioistani, kuin ystävälle, l:ulle IRIS UURTO.

luoti[4*] *s.* 1. käsituliaseista ja konekivääreistä ammuttava, kaliberiltaan 20 mm:ä pienempi kappale, kuula; vrt. ammus. | Pistoolin, kiväärin l. Räjähtävä l. Luodin rata. Luodit singahtavat, vinkuvat, viheltävät, ujeltavat. Ampua l. kalloonsa. Saada surmansa sala-ampujan luodista. Lopulta hirven kaatoi metsästäjän l. — *Kuv.* Juosta, kiitää kuin l. Pallo kimposi l:na kentälle. — *Yhd.* kiväärin-, pyssyn-, revolverinl.; kärki-, lieriö-, lyijy-, täyte-, vaippal.; hirvi-, hyljel.; surmanl. 2. vars. *mer.* luotaukseen käytetty, erityiseen nuoraan (luotiliinaan) kiinnitetty kartiomainen lyijykappale; myös tämän lyijykappaleen ja luotiliinan yhteisesti muodostamasta luotaimesta. | Syväluotauksessa käytetään 8—12 kg:n l:a. Heittää, laskea l. mereen. L. osoittaa syvää vettä. — *Yhd.* laahus-, pohjal. 3. *tekn.* ripustusnuoraan (luotilankaan) yläpäästään kiinnitetty (teräväkärkinen) metallipaino, jota rakennus-, muuraus- yms. töissä käytetään pystysuunnan tarkistukseen; myös tästä painosta ja ripustusnuorasta yhteisesti. | Ikkunain ja ovien kehykset on muurattava tarkasti l:in 'pystysuoraan'. 4. seinäkelloa (luotikelloa) käyttävä,

ketjusta t. nuorasta riippuva paino, "puntti". | Koulun kello seisoo, sen molemmat luodit on pantu ikkunalle, lyömäl. ja käymäl. AHO. **5.** *rak.* paalutusjuntan vetoköydestä riippuva paino, järkäle. | 600 kg:n l. — *Yhd.* junttal. **6.** vanhanmallisen, onton silitysraudan (luotisilitysraudan, luotiraudan) sisässä käytetty, silitystä varten erikseen kuumennettava metalli- tms. kappale. **7.** mittayksikkönä. **a.** vanha painomitta: 1/32 naulaa (= 13,3 g); apteekkipainona 1/2 unssia (= 14,85 g); hopea- ja kultapainona 13,2 g hopeaa, 13,9 g kultaa. | 4 naulaa 8 l:a hopeaa. Kirjeestä, joka painoi enintään $1\frac{1}{2}$ l:a, meni postimaksua 5 kopeekkaa. - - tunnusta, että on sinussa pari l:a vähemmin voimaa kuin minussa KIVI. Järkeä ei teihin saa l:akaan JOTUNI. **b.** hopeaseoksen hopeapitoisuuden mitta, joka tarkoittaa seoksen 1/16:aa. | Täysiluotiseksi sanotaan 12 l:n hopeaa.

luoti|a[17*] *frekv.v.*, vars. *kuv.* < luodata. | L. kansan sielua, sisintä olemusta. Ns. primitivismi on l:nut entistä syvemmälle luonnonkansojen taide-elämään.

luoti|kello *s.* seinäkello, jota käyttää ketjusta t. nuorasta riippuva luoti. | Seinällä raksutteleva l. **-kukkaro** *s.* Metsämiehen l. **-lan|ka** *s.*, vars. *tekn.* pystysuunnan tarkistukseen käytetty lanka, jonka sen alapäähän kiinnitetty luoti saattaa pystyasentoon; harvemmin *mer.* luotiliina. — *Kuv.* Katso, minä [Jumala] olen laskenut l:gan kansani Israelin keskelle VT. **-lauta** *s.* *tekn.* lauta t. vaakasuunnan tarkistusta varten esim. A:n muotoiseksi tehty laite, johon luotilanka on kiinnitetty. **-liina** *s.* *mer.* käsiluodin nuora t. luotauskoneen teräsliina, jonka päässä on luoti, luotausliina, luoti-, luotausnuora, -rihma. | Käsiluodin l:an on veden syvyyttä osoittavat mitat merkitty solmuilla. **-linja** *s.* = luotiviiva.

luotin[56*] *s.* **1.** *maat.* sahran kynsien väliin tarvittaessa kiinnitettävä (rauta)lasta, joka kääntää maan jommallekummalle puolen, luotti. | Sahran, aatran l. **2.** *harv.* äyskäri, viskain.

luotinauha *s.* luotilanka.

-luotinen[63] *poss.a.* < luoti 7.b. | 9--, 12-l.; täysil.

luoti|nuora *s.* *tekn.* luotilanka; *mer.* luotiliina. **-piippu** *s.* Kolmipiippuisessa haulikossa, kolmipiipussa, on rinnakkain kaksi haulipiippua ja niiden alla keskellä rihlattu l. **-puntari** *s.* vanhanaikainen puntari, joka ilmaisee painon luoteina. **-pyssy** *s.* luodikko. | Kansanomainen, rihlaton l. **-rauta** *s.* = luotisilitysrauta. **-rihma** *s.* luotilanka, -liina. — *Kuv.* Lähimmäisen lyhyt l. ei useinkaan ulotu hämäläisen sielun pohjaan. Emme muista nähneemme l:a syvemmälle laskettavan ihmissielun mittaamattomiin onkaloihin kuin mitä Axel Ahlberg teki parhaalla näyttelijätuulellaan AK. **-sa|de** *s.* *kuv.* kuulasade, luotituisku. | Vihollisen murhaava, tuhoisa l. L:teessa kaatui 20 miestä. Hyökkäyskolonnat yrittivät edetä kiivaasta l:teesta huolimatta. **-silitysrauta** *s.* vanhanmallinen, ontto silitysrauta, jonka sisässä on silitystä varten erikseen kuumennettava luoti; *syn.* luotirauta. **-suihku** *s.* Konekiväärin l. Usealla kiväärillä samaa maalia yhtaikaisesti ammuttaessa syntyvä l. Suunnata l. vihollisen etulinjaan. **-suora** **1.** *a.* -sti *adv.* **a.** pystysuora. | L:t jyrkänteet. L:ssa oleva pylväs. L:an ylöspäin vaikuttava voima. Kivi putosi l:sti maahan. **b.** suora kuin luodin lentorata, viivasuora. | L. maantie. Hiukset l:lla jakauksella. Edetä l:an. **2.** *s.* luotiviiva. | Kuorman painopisteen kautta kulkeva l. Terä on siirtynyt sivulle l:sta.

luotiton[57] *kar.a.* *kasv.* < luotti. | L. emilehti.

luoti|tuisku *s.* *kuv.* luoti-, kuulasade. | Ankara, kiivas l. Vaimentaa l:tuiskullaan vihollisen hyökkäys. **-viiva** *s.* suora viiva, joka on kohtisuorassa vaakasuoraa pintaa vastaan, luotisuora, -linja, pystysuora, -viiva, vertikaali. | Ruumiin painopisteen kautta kulkeva l. Painovoima, maan l:n suuntaan vaikuttava vetovoima. **-viivanpoikkeama** *s.* geodesiassa: kulma, jonka todellinen luotiviiva maanpinnan jssak pisteessä muodostaa saman pisteen kautta kulkevan vertausellipsoidin normaalin kanssa.

luo|to[1*] *s.* pienehkö, autio (puuton) saari, iso kari. | Alaston, kallioinen l. L., jossa kasvaa vain pari tuulen tuivertamaa mäntyä. Saariston tuhannet l:dot ja karit. Alus ajautui l:dolle. - - jopa [pursi] joutuvi karille, / puuttui l:tohon lujasti KAL. — *Yhd.* meri-, selkäl.; heinikko-, kallio-, kivikkol.; ahven-, haahka-, hylje-, lokkil.

luotoinen[63] *poss.a.* L. ranta. — *Yhd.* monil.

luotoksittain *adv.* *käs.* kansanomaisesta kirjontatavasta, jossa loimen ja kuteen suuntaiset etupistot muodostavat kuviot. | Ommella l.

luotolai|nen[63] *s.* **1.** luodon asukas, saaristolainen. | Ahavan puremat l:set. L:sia silakan pyynnissä. **2.** Arenaria interpres, kurmitsain eli rantakahlaajien heimoon kuuluva kahlaajalintu, joka pesii mm. Ahvenanmaan ulkosaaristossa, karikukko.

luoton- *liik.* **-antaj|a** *s.* Pankit l:ina. **-anto** *s.* Vakuutuslaitosten l. **-antopolitiikka** *s.* Varovainen l. **-kysyntä** *s.* L. pankissa ollut laimeaa. **-nauttija** *s.* **-ottaja** *s.* **-otto** *s.* Valtion runsas l. **-saaja** *s.* L:n maksukyvyttömyys. **-saanti** *s.* L. oli vaikeaa. **-saantimahdollisuu|s** *s.* Kiristyneet l:det. **-tarjonta** *s.* **-tarve** *s.* Maanomistajien, teollisuuden l. **-tarvitsija** *s.* **-välitys** *s.* Säästöpankkien l.

luotos[64] *s.* *käs.* luottelemisen tulos, luottelemalla tehty ommel. — *Yhd.* reunal. **-pisto** *s.* liestyvän kankaan reunojen vahvistamiseen käytettyjä pistoja, joita ommeltaessa neula pistetään kankaan läpi aina samalta puolelta, niin että lanka kulkee vinosti kankaan reunan yli, yliluomispisto.

luototon[57] *kar.a.* *liik.* < luotto. | L. šekkitili.

luotot|taa[2*] *v.* *liik.* -us[64] *teonn.* avata luotto, akkreditoida. | Olemme l:taneet Teille A:n liikkeessä 100.000 markkaa.

luotsa|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *mer.* ohjata luotsina alusta; joskus yleisemmin: ohjata alusta varovasti tuntematonta t. vaarallista kulkuväylää pitkin. | L. laiva satamaan, satamasta. L:simme veneen tyrskyjen läpi suojaiseen ankkuripaikkaan. Hoitaa l:usta. **2.** *kuv.* yl. oh-

jata, opastaa, johtaa, saattaa, taluttaa. | L. ulkomaalaisia. L. jku asemalle, torin poikki, tungoksen läpi. L. vieraat saliin. — Harvemmin *abstr.* L. jku läpi vaikeuksien. Liike on saavuttanut toimitusjohtaja T:n l:tessa suuret mittasuhteet.

luotsaus- *mer.* **-alue** *s.* alue, jolla luotsihenkilökunnan on tunnettava kulkuväylät, satamat ja ankkuripaikat yms. voidakseen luotsata aluksen sumussa ja pimeässä sekä viittojen puutteessa. **-maksu** *s.* luotsauksesta suoritettava maksu, luotsausraha. **-matka** *s.* Alukset saavat luotsin majakka-alus "Raumasta", josta l. Rauman satamaan on 13 mailia. **-raha** *s.* = luotsausmaksu. **-taksa** *s.* vahvistettu taksa, jonka mukaan luotsausmaksu suoritetaan.

luotsi[1] *s.* **1.** *mer.* henkilö, jonka velvollisuutena on vars. aluksien luotsaaminen tietyillä (rannikko)vesillä. | Valtion l. Ottaa l. laivaan. L. ohjaa aluksen satamaan, satamasta. — *Yhd.* linja-, satama-, sisävesil. **2.** *kuv.* yl. ohjaaja, opas. | Olla matkailijoiden l:na. Luotettava l. eetterimeressä on yleisradioasemataulukko.

luotsi|alus *s.* luotsien kuljetukseen t. muuhun luotsipalvelukseen tarkoitettu alus, luotsivene. **-asema** *s.* kulkuväylän suulla t. varrella oleva paikka, josta alukset saavat valtion luotsin, luotsipaikka. | Paraisten l. **-henkilökunta** *s.* **-kala** *s.* Naucrates ductor, Välimeressä elävä kirjava, piikkieväinen kala. **-kutteri** *s.* luotsiveneenä käytetty kutteri. **-laitos** *s.* Suomen l. kuuluu merenkulkuhallituksen alaisuuteen. **-lippu** *s.* lippu, jonka luotsia pyytävä alus kohottaa keulamastoonsa. **-maksu** *s.* luotsausmaksu. **-oppilas** *s.* **-osasto** *s.* *hall.* Merenkulkuhallituksen luotsi- ja majakkaosasto. **-paikka** *s.* luotsiasema. **-pakko** *s.* säädetty velvollisuus käyttää luotsia. | L. perustuu 1922 annettuun säännökseen, että kaikissa kauppa-aluksissa ja ulkomaiden sota-aluksissa on Suomen kulkuvesillä käytettävä valtion luotsia. **-piiri** *s.* alue, joihin Suomi on luotsaustehtävien ja merenkulun turvalaitteiden valvontaa varten jaettu. | Turun, Päijänteen l. L:n tarkastusalus. **-piiripäällikkö** *s.* luotsipiirin esimies. **-raha** *s.* luotsausmaksu. **-tupa** *s.* luotsien vartiorakennus. **-vanhin** *s.* luotsiaseman esimies. **-vene** *s.* alus, jota luotsit käyttävät luotsiasemille ja luotsia tarvitseville aluksille kulkiessaan.

luotta[11*] *s.* *tekn.* lauta t. levy, jonka reuna muodostaa jnk kuvion t. kappaleen ääriviivan t. johon on tehty määräkuvioiden (kirjainten, numeroiden) muotoisia reikiä ja jota käyttäen jk kuvio t. kappale voidaan leikata, sorvata, maalata tm., leikkuukaava, malli-, kaavauslauta, kaavalevy, kaavain, malli, malline, šabloni. — *Yhd.* maalaus-, piirustus-, sorvausl.

1. **luot|taa**[2*] *v.* **1.** -tavasti *adv.* (luotettava, luotettu ks. myös erikseen) pitää jkta t. jtak (jssak suhteessa) varmana, taattuna, olla epäilemättä jkta t. jtak; uskoa jkhun t. jhk; turvautua, perustaa, panna toivonsa jkhun t. jhk. | L. Jumalaan, ystäviin, opettajaansa, itseensä. L. jkhun liikeasioissa, hädässä. L. jkhun kuin kallioon. Minuun saat l. Ei herroihin ole l:tamista. — L. aseisiin, armeijaan. L. moottoriinsa. L. jalkoihinsa (esim. juostessaan), muistiinsa, jkn voimiin. Kauniisiin silmiin ei aina ole l:tamista. L:an auttavaan käteesi. L. jkn apuun, onneensa. L. jkn ystävyyteen. L. jkn uskollisuuteen, vilpittömyyteen. L. jkn arvosteluun, lupaukseen, sanoihin. Älä l:a akkojen loruihin! Siihen voi ehdottomasti l. Saat l., etten hiisku asiasta kenellekään. L. saavansa tukea jklta. — Lapsuuden l:tava usko. L:tava puhetapa. Saada osakseen kuluttajapiirien l:tava tunnustus. Painautua l:tavasti jkta vastaan. Turvautua l:tavasti Jumalaan. **2.** *murt.* **a.** kelvata, välttää, menetellä. | Vielä nämä [kirjat] meijän iän l:taisi KIANTO. [Kun] vielä pari kertaa välillä uudistettiin [nahkojen] vellisively, niin alkoi jo l. PAULAH. **b.** luonnistua, onnistua. | - - on nähnyt, ettei hänellä l:a isännyys MERIL.

2. **luot|taa**[2*] *v.* **1.** *harv.* Vaka vanha Väinämöinen / l:ti [= laski, ohjasi] purren luotoselle, / ravahutti rantasehen KAL. **2.** *käs.* = luotella. | Kankaan l:ettu reuna.

luottamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < vars. 1. luottaa 1. | Onneensa l. L:tomuus Jumalaan. Hymähtää l:tomana jkn puheille.

luottamukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** luottava(inen). | L. usko jhk. Voitte l:sesti kääntyä puoleemme. — Vars. **2.** (keskinäisessä) luottamuksessa tapahtuva, (keskinäistä) luottamusta edellyttävä; us.: kahdenkeskinen, salassa pidettävä. | L. keskustelu. Päästä jkn kanssa l:sen puheen alkuun. L. suhde jkhun, jhk. L:set suhteet A:n ja B:n välillä. — L:set tiedot. Kertoa suunnitelmistaan l:sesti. L:sesti [= näin meidän kesken] sanottuna.

luottamuksenosoitu|s *s.* Vasta valittu puheenjohtaja kiitti l:ksesta.

luottamu|s[64] *s.* luottaminen, luottavaisuus. | Ehdoton, lannistumaton, sokea l. jkhun, jhk. Sopu ja keskinäinen l. Panna l:ksensa jkhun, jhk. Herättää l:sta. Saavuttaa, voittaa jkn l. Nauttia jkn l:sta. Hallitus, joka ei nauti t. jolla ei ole eduskunnan l:sta. Rikkoa, pettää jkn l. Odottaa uutta aikaa toivossa ja l:ksessa. Tehdä jtak siinä vakavassa l:ksessa, että - -. — *luottamuksella* par. luottamuksellisesti, luottavasti. | Kääntykää l:ksella liikkeemme puoleen. — *Yhd.* epä-, kansalaisl.

luottamus|asema *s.* N.N. on saavuttanut kaupungissa täydellisen l:aseman. **-asi|a** *s.* Puhella salaisuuksia ja l:oita. **-henkilö** *s.* vrt. luottamusmies. | Puolueen, ylioppilasosakunnan l:t. **-kysymy|s** *s.* **1.** Tavaran puhtaudesta ei ole mitään mainittu, joten kauppa on täydellinen l. — Vars. **2.** *hall.* kysymys, jonka ratkaisemisen määrätavalla hallitus asettaa toimintansa jatkamisen ehdoksi, kabinettikysymys. | Ministeri T. teki tulitikkuveron poistamisesta l:ksen. **-lause** *s.* julkilausuma, jolla jku t. jotkut henkilöt ilmoittavat toiselle t. toisille henkilöille, joiden toimintaan he voivat t. arvelevat voivansa vaikuttaa, että he hyväksyvät näiden toimenpiteet ja antavat näille kanna-

tuksensa; *hall.* eduskunnan joko nimenomaisesti tai epäsuorasti antama julkilausuma, että hallitus nauttii sen luottamusta;)(epäluottamuslause. **-mie|s** *s.* henkilö, jolle on annettu jk toimeksiantajan luottamusta edellyttävä tehtävä; luottamusviran t. -toimen haltija. | Kuninkaan, urakoitsijan l. Työntekijäin l. Valita keskuudestaan l. Toimia jnk teollisuusyrityksen l:henä. Maalaiskunnissa eri toimia hoitavat enimmäkseen l:het sivutoimenaan. — *Yhd.* pääl. **-neuvosto** *s.* luottamusmiesten muodostama neuvosto. | Suomen Lääkäriliiton, Euroopan puutavaranvientijärjestön l. **-pula** *s. tal.* yleinen luottamuksen puute. | Kansainvälinen l. Talouspula, joka maataloudessa esiintyy hinta-, menekki- ja l:na. **-suh|de** *s.* luottamuksellinen suhde. | Äidin ja pojan välinen l. Kirkkoherra A. oli mitä läheisimmässä l:teessa seurakuntaansa. **-|tehtävä, -|toimi, -|virka** *s.* jklle luotettavalle, erityistä luottamusta nauttivalle henkilölle annettu, vars. julkinen (palkaton) tehtävä, toimi, virka. | Ollut useissa kunnallisissa l:tehtävissä. Köyhäinhoitolautakunnan jäsenyys on l:toimi, josta ei yleensä ole oikeutta kieltäytyä. V:n 1772 hallitusmuodon mukainen l:virka, johon valtionpäämies itse nimitti ja josta hän myös voi harkintansa mukaan erottaa. L:virkaan nimitetylle annetaan ns. avoin kirje.

luottautu|a[44] *refl.v. harv.* < 1. luottaa. | - - Helvistä tuli nyt Simolle uskottu, jolle hän l:i huolineen ja toiveineen V.KOLKKALA. L:kaa liikkeeseen, joka on Suomen Kelloseppäliiton jäsen! AK.

luottavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* luottava; hyväuskoinen. | Jumalaan, itseensä l. Liiallinen ihmisiin l:suus. Lapsen l. mieli. Ylläpitää l:sta mielialaa. Ystävällinen, l. seurustelutapa. Puhua l:sella äänellä. Katsoa l:sena, l:sesti tulevaisuuteen. Kääntyä l:sesti jkn puoleen. Meiltä voitte l:sesti tehdä ostoksenne.

luotti[14*] *s.* **1.** = luotin 1. **2.** *kasv.* emin tahmeaja nystyräpintainen, pensselimäinen t. sulkamaisesti haarainen latvaosa, jonka tehtävänä on siitepölyn vastaanottaminen. | Emin osat ovat sikiäin, vartalo ja l.

-luottinen[63] *poss.a. kasv.* Kaksi-, kolmi-, kuusil.

luot|to[1*] *s.* **1.** *liik.* se luottamus, jonka perusteella jku henkilö, liike tms. voi saada jtak velaksi; myös: velaksi antaminen, laina, velka; *syn.* krediitti. | Avoin, henkilökohtainen, lyhytaikainen l. Jklla on, ei ole l:toa. Myöntää, antaa l:toa. Saada pankilta l:toa kiinnitystä vastaan. Suomi saanee Yhdysvalloilta 10 milj. dollarin l:on. Jäätyneet l:ot. Nauttia rajatonta l:toa. Käyttää l:toa opiskeluun, talon ostoon. Myydä, ostaa l:olla 'velaksi'. — *Kuv.* Menettää kansan silmissä moraalinen l:tonsa. — *Yhd.* pankkil.; kassakreditiivi-, konttokurantti-, šekki-, vekselil.; kiinnitysl.; arvopaperi-, henkilö-, irtaimisto-, kiinteistö-, metsä-, reaali-, tavaral.; kauppa-, maatalous-, rakennus-, teollisuus-, varustusl. **2.** *vanh.* yl. luottamus. | Heillä ei ollut vähääkään l:toa toisiinsa.

luotto- tav. *liik.* **-aika** *s.* 6 kuukauden l. **-anomus** *s.* **-apu** *s.* Yhdysvaltain Euroopalle antama l. **-asiakirja** *s.* **-eh|to** *s.* Edulliset, ankarat l:dot.

luottoisa[13] *a. harv.* luottava(inen), luottamuksellinen. | L. katse tulevaisuuteen.

luotto|järjestelmä *s.* Koko l. on kehittymässä epäterveeseen suuntaan. **-kauppa** *s.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Luotonottajan l:suus. **-kirje** *s.* asiakirja, jolla sen asettaja (tav. pankki) valtuuttaa sen haltijan nostamaan jkn kolmannen henkilön tililtä (tav. jstak toisesta pankista t. eri pankeista) rahaa jhk määräsummaan asti t. myös (luottokirjeen ollessa "avoin") rajoituksetta; *syn.* kreditiivi, harvemmin akkreditiivi. **-kuljetu|s** *s.* velaksi tapahtuva henkilöiden t. tavaran kuljetus. | Valtion rautateillä saavat l:sta käyttää valtio ja kunnat. Sotaväen l:kset. **-kuljetuslippu** *s.* Sotaväen l. eli "littera". **-laito|s** *s.* Pankit l:ksina. **-liike** *s.* Harjoittaa l:ttä. Kansainvälinen l. lamassa. **-lippu** *s.* = luottokuljetuslippu. **-markkin|at** *s. mon.* Raha- ja l. Kiristymisen oireita l:oilla. **-mie|s** *s. harv.* luottamusmies. | Tuon tuostakin lähetti metsänhoitaja jonkun l:histään Käkiniemeen, milloin mitäkin mittaamaan tai arvioimaan KIANTO. **-muo|to** *s.* Kiinteät lainat, kuoletuslainat, kiinteäkorkoiset obligaatiot ym. l:dot. **-myynti** *s.* luotolla, velaksi tapahtuva myynti. **-määrä** *s.* Hankintojen koko l. nousi 25,1 milj. kruunuun. **--olo|t** *s. mon.* Nykyiset l:mme. **--osuuskunta** *s.* osuuskunta, jonka tarkoituksena on helpottaa jäsentensä luotonsaantia. **-paperi** *s.* velkasitoumus, -paperi; vars. vekseli t. jk muu juokseva velkakirja. **-poliitti|nen** *a.* Hallituksen l:set toimenpiteet. **-politiikka** *s.* Valtion aktiivinen l. **-pula** *s.* Maatalouden l. L. kiristynyt. **-rakenne** *s.* eri tarkoituksia varten myönnettyjen ja muuten erilaisten luottojen muodostama kokonaisuus. **-reservi** *s.* Pankin l:t. **-sitoumus** *s.* **-sopimus** *s.* Englannin ja Venäjän välinen l. **-suh|de** *s.* Kaksi henkilöä, jotka ovat l:teessa toisiinsa. **-takuu** *s.* **-taloudellinen** *a.* Maan raha- ja l. tila. **-talou|s** *s.* Pankin l. Nykyajan talousrakennetta on tahdottu luonnehtia l:deksi entisaikain raha- ja luontoistalouden vastakohtana. **-tappio** *s.* Tukkuliikkeiden l:t. L:n vaara. **-tiedonanto** *s.* **-tiedustelu** *s.* vrt. seur. | Ottaa l:illa selkoa asiakkaidensa maksukyvystä. **-tieto** *s.* liikkeiden ja henkilöiden taloudellista asemaa koskevista tiedoista. | L:ja liikemiehille. **-tietopalvelu** *s.* **-tietotoimisto** *s.* **-tili** *s.* Lainaajalle avattu l. **-toimi** *s.* **-toiminta** *s.* Pankkien l. **-vaikeu|s** *s.*, tav. *mon.* Rakennustoiminta l:ksissa. **-vakuutus** *s.* vakuutus, jossa vakuutuksenantaja sitoutuu vastaamaan joko jo myönnetyn tai sopimuksessa mainitulla tavalla vakuutusajan kuluessa syntyneen velan suorittamisesta. **-vakuutusyhtiö** *s.* **-vanki** *s.* vanki, jolle hyvän käytöksen ja työsuoritusten vuoksi on annettu eräitä vapauksia. **-väline** *s.* Maksu- ja l:et. Vekseli, liike-elämässä eniten käytetty l. **-yhdistys** *s.* yhdistys, jonka tarkoituksena on helpottaa jäsentensä luotonsaantia.

luotui|nen[63] *a. kans.*: *ei luotuista sanaa* ei luotua sanaa, ei sanaakaan. | - - hän ei lausunut l:sta sanaa PÄIVÄR. - - ei l:sta sanaa vaihdettu PAKK.

luova[11] *s. kansat.* lappalaisten käyttämä patsaiden varaan rakennettu säilytys- ja lihankuivauslava.

luovail|la[29] *v. mer.* -u[2] *teonn.* (< seur.) = luovia. | L:eva laiva. — *Kuv.* Parvittain l:evat särjenpoikaset. Päättävästi, taitavasti l:len hän [= raihnas vaari] pääsee permannon ylitse ikkunapenkin ääreen KARHUM.

luova|ta[35] *v. mer.* -us[61] *teonn.* tav:mmin luovia. | L. liki tuulta. — *Kuv.* Ehkä vielä jollakin lailla l:an itseni pulasta.

luovi[4] *s. mer.* kahden käännöksen välinen matka luovittaessa, "kryssi". | Alus teki l:n, pari nopeaa l:a. L. l:lta lähenee "Vellamo".

luovi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** *mer.* pyrkiä purjealuksella oikean- ja vasemmanpuoleisia käännöksiä tehden vastatuuleen, "kryssätä". | L. vastatuulta, laitavastaiseen. L. salmessa, satamaan. Ulapalla l:vat kilpapurjehtijat. — Ed:een liittyen lentämisestä. | L. liitolentokoneella. **2.** *kuv.* **a.** *konkr.* kulkea mutkitellen, jtak väistellen. | L. kapakasta kotiinsa. L. takapihalle, hautausmaan poikki. L. lumikinosten välissä mutkittelevia polkuja pitkin. L. ihmisvilinässä, autojen välitse. Kanakoira etsii lintuja l:malla vasten tuulta. Harakka l:i tanhuvilta pelloille päin, pitkä pyrstö seuraa perässä niin kuin jokin huonosti kiinnitetty lisäke SILL. **b.** *abstr.* koettaa välttää jtak epämiellyttävää, vaarallista, koettaa selviytyä jstak, yrittää yhtä ja toista, kiertää ja kaartaa, soutaa ja huovata. | L. salakarien ohi, välitse. L. suurpolitiikan ristiaallokossa. Oli l:ttava raha-asioissa. Ei tässä asiassa l:minen auta. Täytyi tyynnytellä ja sesetellä, l. ja neuvotella KARHUM. | - - tässä on taidolla l:ttava. Teidän on hoviin mentävä, selitettävä kantanne, suostuttava mihin voitte IVALO. - - pitkän l:nnan jälkeen [kirjoittaja] itsekin ilmoittaa, että - - J.JAAKKOLA.

luovija[14] *tek.*

luovisivu *s. mer.* luovimalla purjehdittava kilpapurjehdusradan sivu.

luovunta[15*] *teonn.* < luopua.

luovut|taa[2*] *v.* luopua jstak. **1.** antaa, jättää jtak (virallisesti, julkisesti) pois, jkn t. jnk omaksi. | L. talo pojalleen. L. maata viljelijöille. L. vekseli, velkakirja toiselle. Omaisuuden l:taminen velkojille, velkojien tyydyttämiseksi. L. viljaa yleiseen kulutukseen. Voitot l:etaan vain arpaseteleitä vastaan. — Vihollisellе l:etut alueet. Osa Karjalaa oli rauhanteossa l:ettava Neuvostoliitolle. — *Erik.* L:etun [= Suomen Neuvostoliitolle rauhanteoissa 1940 ja 1944 luovuttaman] alueen kunnat, väestö. — *Kuv.* L. sydämensä jklle. **2.** antaa, jättää, uskoa jtak jkn t. jnk käyttöön, hoitoon, huoleksi tms. **a.** konkr. obj:n ohella. | L. yleiseen, vieraiden käyttöön. L. talo vuokralle, asuttavaksi, kokouksen pitoon, esitelmöitsijälle. Tätä lupatodistusta ei saa l. toiselle. L. ori astutukseen. Palstan reunimmainen penkki l:ettiin koristekasveille. — L. varusteensa takaisin. Eläinlääkintävääpeli l:taa lääkeaineet ja sidostarvikkeet joukko-osastoille. Laki rikoksentekijäin l:tamisesta. Ruotsi l:tanut Saksan sotilaskarkurit liittoutuneille. **b.** abstr. obj:n ohella. | L. ylijohto käsistään. L. puheenjohtajan paikka jklle. L. puheenvuoro jklle. L. jklle oikeus jhk, tehdä jtak. L. asia jkn hoidettavaksi. Paloviinan valmistus l:ettiin sekä maalla että kaupungeissa erityisille henkilöille. **3.** luopua (kesken) ottelusta, antaa voitto toiselle ottelua loppuun jatkamatta t. lainkaan ottelematta. | L. peli. — Vars. ilman obj:a. | A. l:ti heti ensimmäisessä erässä. Kyynärpäänsä loukattuaan A. l:ti. [Šakista puhuen:] Musta katsoi parhaaksi l. **4.** saattaa t. päästää irtoamaan, heltiämään hallustaan, itsestään, antaa. | Vaunu l:taa tiilet vipua laskettaessa. Tavallista niittokonettakin voidaan käyttää elonleikkuuseen, jos siihen asetetaan laitteet, jotka l:tavat elot joko valmiina lyhteinä tai helposti sidottavana karheena. Itse l:tava (myös ◡) elonleikkuukone, hevosharava. — Yhdiste, joka l:taa happea, klooria, vetyä. Maksasolut l:tavat rypälesokerin vereen. Tuulen l:tama kosteus. L. lämpöä, energiaa. Akkumulaattorin l:tama virta. **5.** *vanh.* saada luopumaan jstak, käännyttää, taivuttaa. | [Mieli] jot' oikeast' ei l., / ei väärän puoleen horjuttaa / voi vilpin viehätykset A.OKSANEN. Usein koetti Tiina itkemälläkin kapteenia l. väkevien nauttimisesta PÄIVÄR. L:a silmäni turhuutta katselemasta VT[V]. - - sydämiin usko paina, / synnistä l:a VK.

luovuttaja[10] *tek.* Esineen, vekselin l. Taisteluvälineitä takaisin luovutettaessa vastaanottaja on velvollinen heti antamaan kuitin l:lle. Ruunikiveä käytetään mm. hapen l:na tulitikkujen valmistukseen. — *Yhd.* maanl.

luovuttamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* L:tomat tilat. Kaupungin yhteinen l. omaisuus. L:tomat oikeudet. Ylin valta kuuluu l:tomasti kansalle.

luovuttautu|a[44] *refl.v.* < luovuttaa. | Marsalkka Pétain l:i Sveitsin rajalla Ranskan viranomaisille.

luovuttamis- = luovutus-.

luovutu|s[64] *teonn.* < luovuttaa. | Omaisuuden l:kset. Tilan, maan l. Panttioikeuden l. Tavara on tarkastettava l:ksen jälkeen. Lipun naulaaminen, vihkiminen ja l. Rikollisen l. toisen valtion viranomaisille. — Vars. *urh.* L. nyrkkeilyottelussa. L:kselta haiskahtava tappio. — *Yhd.* alueen-, kiinteistön-, maan-, perinnönl.; pakkol.

luovutus|aika *s.* Kiinteistön l. **-eh|to** *s.* Tilan l:dot. **-hin|ta** *s.* Maataloustuotteiden l:nat. **-kirja** *s.* asiakirja, jolla jku t. jk luovuttaa toiselle jtak. | Tilan l. L:an, jonka tulee olla luovuttajan, vastaanottajan ja kahden todistajan allekirjoittama, on kirjoitettava kaikki ehdot, joilla luovuttaminen tapahtuu. **-laite** *s.* Elonleikkuukoneen l. **-merkki** *s.* Tukkeihin luovutettaessa lyötävä l. **-mittaus** *s.* Puutavaran l. **-paikka** *s.* Tavaran l. **-pak|ko** *s.* L:on alaiset tilat. **-paperi** *s.* luovutuskirja. **-puhe** *s.* Li-

pun luovutti rva N.N. pitäen seuraavan l:en. **-pyyntö** *s.* Vieraalle valtiolle esitetty rikollisia koskeva l. **-päivä** *s.* **-pöytä** *s.* **1.** *kirj.* pöytä, jolle valmiiksi painetut arkit painokoneessa joutuvat. **2.** *maat.* elonleikkuukoneessa oleva ympyränneljänneksen muotoinen levy, jolle vilja katketessaan kaatuu ja kerääntyy sitomaeriksi. **-sopimus** *s.* **-tilaisuus** *s.* Tavaran, kiinteistön l. Lipun l. **-vaatimus** *s.* **-velvolli|nen** *a.* L:set maanomistajat. **-velvollisuus** *s.* Maataloustuotteiden l. **-vero** *s.* Huutokauppahinta ja säädetty l. suoritettava käteisellä. — Myös omaisuudenluovutusverosta. **-voit|to** *s.*, vars. *urh.* ottelusta luopuneesta, luovuttaneesta vastustajasta saavutettu voitto. | A. sai l:on B:stä.

lupa[11*] *s.* **1.** jklle t. jllek annettu suostumus, oikeus, valta tehdä jtak. | Viranomaisten l. L. tehdä jtak, tupakoida, kalastaa, harjoittaa kauppaa, kutsua vieraita. Pyytää, hankkia l. jhk. Kysyä l. jklta. L:a kysymättä. Hakea l. ministeriöltä. Myöntää, evätä l. Antaa l. tehdä jtak. Saada l. myllyn perustamiseen. Jäsenellä on l. liittää mietintöön vastalauseensa. Sillalla ei ole l. onkia. Minulla ei ole l:a siihen. Seurueella oli l. vain kahteen hirveen. Samanlainen l. oli Herralan metsäpalstaankin KATAJA. — Tehdä jtak vanhempiensa, lääkärin luvalla. Tekijän luvalla suomennettu. Lain suomalla, laillisella luvalla. Suorittaa tutkintonsa erityisellä luvalla. Tehdä jtak omin luvin, omin lupinsa 'kenenkään lupaamatta, luvatta'. Tehdä jtak (vanhempiensa) luvatta, ilman (asianomaista) l:a. — *Yhd.* ampuma-, arpajais-, aseenkanto-, asumis-, esittämis-, iltama-, julkaisu-, kalastus-, kilpailu-, kuuntelu-, lakko-, liikennöimis-, maihinnousu-, matka-, matkustus-, metsästys-, oleskelu-, osto-, paino-, poistumis-, rahankeräys-, rakennus-, saarna-, tanssi-, toimi-, tuonti-, vientil.; erikoisl. **2.** ed:een liittyvää laajentunutta käyttöä: *on lupa tehdä jtak* saa, sopii, voi, käy laatuun, päinsä. | On l. epäillä. L. kysyä, vaikkei varaa ostaa SP. Tätä on jo l. sanoa epäonneksi. - - jos tästä on l. tehdä yleisiä päätelmiä. — *saa luvan tehdä jtak.* a) kohteliaassa kysymyksessä, pyynnössä tms.; us. par. muuten. | Mitä saa luvan olla [= mitä haluatte]? Saanko luvan esittäytyä. - - jos saan luvan kysyä. b) välttämättömyyttä, pakkoa ilmaisemassa. | Siihen saimme luvan tyytyä 'meidän oli tyytyminen'. Saat nyt vain luvan kiltisti totella. | Mutta kuinka voi elää naimisissa, jos ei rakasta? — Saa luvan voida AHO. — *luvalla sanoen* jtak suorahkoa, siekailematonta ilmausta lieventämässä, kohteliaasti anteeksi pyydettäessä. | Luvalla sanoen Te tuskin näytätte koulutyttöä vanhemmalta. Mielenosoitus päättyi luvalla sanoen jokseenkin nolosti. Näin ollen minä en — luvalla sanoen — voi suhtautua hra P:n huomautuksiin oikein vakavasti. **3.** *luvassa,* lupaan 'luvattuna'. | Apurahoja on runsaasti luvassa. Lapsille on luvassa uusi kelkka. Lauri oli jo saanut l:an päivämiehet. Vihdoin saimme huonekalujamme varten l:an pienen rautatiemakasiinin KIANTO. — Laajentuneessa merk:ssä: odotettavissa; vrt. luvata 2. | Näyttää olevan luvassa parempaa säätä. **4.** vars. koululaisille koulusta annettu (ylimääräinen) vapaa-aika; vrt. loma. | Tunnin l. Tänään on koululla l., l:a. — *Yhd.* kuukausil.

lupa-aika *s.* L:naan retkeilevät koululaiset.

lupaaja[10] *tek.* < luvata.

lupaamaton[57] *kielt.a.* < luvata. | Kevätkin siellä usein on kalsea, epätoivoinen, l. KIANTO.

lupa-anomus *s.*

lupaava[13] *a. (partis.)* -sti *adv.* joka lupaa t. josta voi toivoa paljon, toiveita antava, hyväenteinen. | L. nuorukainen, oppilas, näyttelijätär. L:t tähkäpäät. L. silmäys. A:n l. sotilasura. Olla l:ssa alussa. Alkaa l:sti. Tätä l:a nousua seurasi äkillinen lamakausi. Leikkuupäivä valkeni l:na. Näyttää, tuntua l:lta.

lupahakemus *s.* L. ammattimaisen moottoriajoneuvoliikenteen harjoittamiseen.

lupailija[14] *tek.* < seur. | Paha paljon l., hyvä puheensa pitäjä SL.

lupail|la[29] *frekv.v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* < luvata. | L. ja l. L. paljon, senkin seitsemät hyvät. Houkutella kannattajia suuria rikkauksia l:emalla. Puolalle l:tiin sisäistä itsehallintoa. Tihkusade l:i kalaa. Tuuli alkoi henkäillä l:evasti.

lupa|kirja *s.* asiakirja, jolla myönnetään lupa jhk; us. lupatodistus. | Kuninkaan, poliisiviranomaisen, holhoojan l. L. sahan perustamiseen, liikkeen harjoittamiseksi. **-kortti** *s.* Valokuvalla varustettu l., joka oikeuttaa pääsemään tehtaan alueelle. **-lippu** *s.* Esikunnan antama l.

lupall|a(an), -e(en) *adv.* vars. hännästä, korvista: hervottomana, rentona, riipuksissa, lupassa, lurpallaan, lerpallaan. | Häntä l:aan. Hevoset seisovat pää riipuksissa, korvat l:a. — Silmistä: luomi melkein kiinni painuneena, puoliummessa. | Toinen silmä l:aan. Pilkistää taivaallekin, joka häikäisee ja nukuttavasti panee vetämään luomet l:een LFHT.

lupa|maksu *s.* Radionkuuntelusta suoritettava l. **-paperi** *s.* lupakirja. **-päivä** *s.* Lähteä sorsajahtiin heti ensimmäisenä l:nä 'rauhoitusajan loppumisen jälkeisenä päivänä'. — Vrt. lupa 4. | Koululaisten l:t. **-päätös** *s.* luvan myöntämisestä tehty päätös. | Aluksen hankkimista koskeva l. Hirvenmetsästykseen ei saa ryhtyä, ennen kuin l. on esitetty paikkakunnan nimismiehelle.

lupassa, luppaan *adv.* lupallaan. | - - huonosti nukutun yön jälkeen pakkasi lyömään silmiä luppaan S.-V.PEKKOLA.

lupatodistus *s.* Poliisiviranomaisen antama l.

lupauksellinen[63] *poss.a.* (< seur.) lupaava. | L. ensi-ilta.

lupau|s[64] *teonn.* (< luvata) vakuutus t. sitoumus, jolla jku lupaa (tehdä, antaa tms.) jtak, lupautuu jhk (tekemään, antamaan tms. jtak); vrt. lupa; us. (jnk järjestön tms. jäseniltään vaatima) tiettyä sanamuotoa noudattava vakuutus. | Uskollisuuden, vaitiolon, naimattomuuden, ehdottoman raittiuden l. L. avusta, lainasta. L. tehdä jtak. Ystävällinen l. Suuret, tyhjät l:kset. Antaa l. Ottaa jklta l.,

että --. Pitää, täyttää, lunastaa l:ksensa. Rikkoa l:ksensa. Houkutella jkta kauniilla l:ksilla. Uskoa jkn l:ksiin. Parempi pieni anti kuin suuri l. SL. — *Kuv.* vrt. luvata 2. | Ensikonsertti, joka oli enemmän kuin l. A. ei ole enää pelkkä l., vaan kypsä taiteilija. Kirjailija, joka on lunastanut l:ksensa. Elämä on täynnä l:ksia. Tapaus, joka näyttää olevan l:ksena paremmasta tulevaisuudesta. Ei antanut kohtalo aivan hyviä l:ksia itse suvunkaan tulevaisuudesta SILL. — *Heng.* L:ksen, l:sten maa 'Kanaanin maa, Palestiina, luvattu maa'. -- te, veljet, olette l:ksen lapsia, niin kuin Iisak oli UT. — *Yhd.* lotta-, munkki-, nasiiri-, nunnal.; luostari-, partio-, suojeluskuntal.; avun-, kuuliaisuudenl.; avio-, köyhyys-, naimattomuus-, raittius-, vaitiolol.

lupautu|a[44] *refl.v.* < luvata; vrt. sitoutua. | L. saattajaksi, palkintolautakunnan puheenjohtajaksi. L. työhön jhk taloon. L. tekemään jtak. — *Erik.* kihlautumisesta, avioliitosta. | L. toisilleen. Anni oli l:nut miehelle, jota hän ei rakastanut.

lupiini[6] *s.* Lupinus, ulkomaisia hernekasveja, ruohoja ja pensaita, joista useita lajeja viljellään meilläkin koristekasveina, sudenpapu. — *Yhd.* kelta-, koriste-, sini-, valkol.

lupikka[15*] *s.* Sesleria, heinäkasveja, joista Suomessa kasvaa vain monivuotinen, mätästävä, matala sinilupikka, S. coerulea.

lupitta|a[2*] *deskr.v.* Ukko lähti meloa l:maan [= melomaan verkkaisesti, meloskelemaan] AHO. [Opettaja] halusi puhua l. [= rupatella, turista] — lörpöttää vain ilmoista ja vuodentuloista M.MERENMAA.

luppa|korva **1.** *s.* (eläimen) korva, joka on lupallaan, riipuksissa. | Suomalaisella maatiaissialla on suuret, silmien päälle painuvat l:korvat. **2.** *a.* = seur. | L. hevonen, sika, rakki. — *S:sesti:* -- mitä haukkui hallikoira, / l. luikutteli KAL. Noin ne luuli l:korvat, / ajatteli arpinaamat KANT. **-korvainen** *a.* L. emakko, angorakaniini. **-korvasika** *s. maat.* Länsisuomalainen l. **-silm|ä** *murt.* **1.** *s.* raskas-, turpealuominen silmä. | [Ukko loi] l:istään terävän, läpitunkevan katseen LEINO. **2.** *a.* = seur. | Ovenvartija, laiha, kippuranenäinen, l. ukko LEINO. **-silmäinen** *a.* -- pieni, korkeaotsainen, l. mies LEINO.

luppi[1*] *s.* = 1. luuppi. | -- kelloseppä Laineen Jumala -- oli varmaan hiljainen kelloseppä, joka l. silmässä varovasti tutki ihmissydänten hauraita, särkyviä koneistoja WALTARI.

luppo[1*] *s. murt.* **1.** naava. | Kaksi poroa seisoi kujalla -- l:ja syödä nopostellen KATAJA. **2.** = seur. | Miehet viettivät l:a. -- käsissä oli pitkäjäykkinen lepo, oikea lupon makuu HAANPÄÄ. **-aika** *s. murt.* jouto-, työtön aika, joutilaisuus. | Täällä majaili l:a viettävää kaukopartioväkeä HAANPÄÄ.

luppoil|la[29] *v. murt.* kuljeksia, maleksia joutilaana, työtä hakien t. odotellen. | Kaikki nurkat olivat täynnään rahattomia, l:evia jätkiä E ILMARI.

luppo|inen[63] *poss.a. murt.* (< luppo 1) naavainen. | L. kuusi. **-jäkälä** *s.* Alectoria, eräitä naavaa muodostavia jäkäliä. **-kuusi** *s. murt.* ja *metsät.* runsaasti naavaa kasvava kuusi, joita Lapissa kaadetaan porojen hätäravinnoksi.

lupsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kuusista pudota l:telee lunta maahan. Nukutti niin että silmät pyrkivät l:telemaan.

lupsa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* pehmeän, vaimean äänen synnyttävästä liikkeestä. | Ovi l:htaa kiinni, lukkoon. Silmät l:htavat kiinni. Pää l:hti rinnalle. Valkea l:htaa sammuksiin. [Reita näki jumalankuvan] horjahtavan taapäin ja kaatuvan pehmeällä l:uksella lumeen AHO.

lupsak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* rauhallisen hyvänsävyinen, -tahtoinen, sydämellinen, herttainen, leppoisa, lokoisa, joviaalinen. | Iloinen ja l. L. ja leikkisä. L. ukko, savolainen. Niin l. mies, että ilokseen tekee toiselle palveluksen. L. seuranpitäjä. L. puhetaito, pakinatyyli. — *Murt.* yl. pehmeä, lauhkea, leppoisa. | Tuuhealehtinen, l. luuta. L:at kesäkengät. L:at löylyt. Tupakka, josta lähtee l:at savut.

lupsaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. silmäluomiaan.

lupsaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < lupsahtaa. | L. ovi kiinni, lukkoon. L. korkea hattu päähänsä. L. pullonkorkki auki.

lupsi|a[17] *deskr.v.* Kävellä l. verkalleen. Itsekin rupesi eno verkalleen meloa l:maan KAUPPISH.

lupsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | L. suutaan, huuliaan. -- sytytti [piippunsa] ja polttaa l:teli KOJO.

lupsut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* imemisen yms. aiheuttamasta äänestä. | L. piippuaan. -- polttaa paperossia ja l:taa suutaan LEHT. [Lehmät] nuolla l:tivat mummon kuvetta MERIL.

lupus[64] *s. lääk.* ihotuberkuloosi, ihohurtta.

lupussa, luppuun *adv.* lupallaan, lupassa. | Korvat l.

luputtaa[2*] *onom.v.* lupsuttaa. | Imeä l.

lura|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < lurista. | Pitkä l:us [= loraus] kahvikannusta. Kolme kellon kolkahdusta, / pari papin sanaa, / muutama lukkarin l:hdus: / niin täältä maailmasta mennään SL.

luraut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < ed. | Laulaa l. L:ti huuliharpulla sävelen pätkän. Kuin tilauksesta erehtyi lehtokerttukin l:tamaan lyhyen laulunpätkän jossakin läheisyydessä M.RAPOLA.

lurifaksi[4] *s. leik.* veijari, lurjus. | -- tuo lurjus, tuo vanha l. LEINO. -- te l:t, mikä velvollisuutenne? KIVI.

lurikoi|da[30], -**|tella**[28*] *onom.v.* lurista, lurittaa, luritella. | Leppätorvet l:vat AHO. -- hanuri lauloi, rallatti ja l:tteli kiehtovaa, nopeatahtista säveltä K.VÄÄNÄNEN. [Virren] l:tteleva sävel soveltui kehtolauluksi lapsille KAUPPISH.

luri|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* esim. puron synnyttämästä t. sitä muistuttavasta äänestä; vrt. liristä, loristä; lurittaa. | Puro l:see. Hanurin l:na. -- silloin laski taiteilija harpustaan pienen moduloivan alkul:nan SILL.

lurit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Laulaa l. Lehtokertun l:telu. L. pillillä, hui-

lulla. Hanuri l:telee. Ensi viulu l:telee kuin keväinen kiuru. Ei tässä turhia l.

luritta|a[2*] *onom.v.* vars. hilpeästä, vaihtelevasta, nopeakuvioisesta (sanattomasta) laulusta t. sitä muistuttavasta soittimen äänestä; livertää, lirittää, lurista. | Laulaa l. Lukkari l:a. L:va vihellys. Linnut l:vat huomenvirttään. L. pillillä, huilulla. Jossakin l:a hanuri. Viulut l:vat, sellot kohahtelevat, vaskipuhaltimet helisevät KARHUM.

luritu|s[64] *teonn.* < ed. | Kiurun, laulurastaan, saksofonin l. — *Kuv.* Käydä asiaan suoraan ilman turhia l:ksia. Ei hempeämielinen l. / saa olla miehen työnä KIVIMAA. — *Yhd.* laulun-, lemmenl.

lurju|s[64] *s.* konna, kelmi, roisto, roikale, ryökäle, vintiö. | Pojan l. L. mieheksi. Senkin l:kset! Se hirttämätön l. Tuo l. on taas puhunut perättömiä. Suuri l. ja hunsvotti KIVI. - - älä koskaan luota l:kseen, / hän vannoo l:ksen valan *MANN. — *Yhd.* poikal.

lurjusmai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* L:sia miehiä. Käyttäytyä l:sesti.

lurjustelija[14] *tek.* < seur.

lurjustel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* vetelehtiä t. yl. käyttäytyä lurjuksen tavoin, lurjusmaisesti. | L. kylällä, kapakassa. Velttous ja l:u.

lurkki[4*] *s. ark.* lurjus. | Suuri l. Aikaa sitten se l. olisi Kakolaan joutanut KIANTO.

lurpall|a(an), -e(en) *adv.* lupallaan, lerpallaan. | Korvat l. Viikset alaspäin l.

lurp|assa, -paan *adv.* = ed. | Hevonen seisoo pää l.

lurtti[4*] *s. ark.* lurjus, lurkki, lortti. | Oikea l. mieheksi. Joku l. on jättänyt veräjän auki.

lurvail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* tav:mmin lorvailla. | Miksi l:et sitten kylissä ja kylien krouveissa öitä ja päiviä? KIVI.

lusa[11] *s.* tuohen, petun yms. kiskontaan käytetty lastamainen työväline, luta, nyljin.

lusah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur., vars. 2. | Kirveeniskujen l:telu.

lusa|htaa[2*] *v.* -(hd)us[64] *teonn.* **1.** tav:mmin lysähtää. | L. kokoon. Hartiat l:htavat kumaraan. L:hti parahtaen maahan. L:htamaisillaan oleva lato. Estää kattoa pönkittämällä l:htamasta. — *Kuv.* - - jotakin, mikä oli ukolle perin kallista ja välttämätöntä, oli l:htanut mäsäksi HAANPÄÄ. **2.** *onom.* losahtaa. | Kirves uppoaa l:htaen puuhun. Kuuluu l:us ja toinen — samanlainen kuin lihakaupassa, kun - - kirves sattuu luuhun E.ELENIUS.

luserni[6] *s.* = sinimailanen.

lusi|a[17] *v. alat.* olla vankilassa. | L. linnassa. Joutua l:maan. Sai l. viisi vuotta.

lusikalli|nen[63] *s.* lusikan täysi. | Vajaa l. L. suolaa, kalanmaksaöljyä. Pari kolme l:sta.

lusikan|pesä *s.* **-varsi** *s.*

lusik|ka[15*] *s.* **1.** ruokailuväline, jonka osat ovat varsi ja kovera pesä; vrt. kapusta, kauha. | Veitsi, haarukka ja l. Puoli tusinaa l:oita. Puinen, alumiininen, hopeinen l. L:an varsi, pesä. Syödä, hämmentää kahvia l:alla. Nuolla l:-kansa. Veistää l:oita. — *Yhd.* alumiini-, hopea-, luu-, metalli-, puu-, sarvi-, tinal.; kummi-, lapsenl.; jälkiruoka-, jäätelö-, kastike-, liemi-, lääke-, makeis-, muna-, puuro-, ruoka-, sinappi-, sokeri-, suola-, tee-, toti-, velli-, voil.; maistin-, mitta-, ruokailul. — *Erik.* **a.** lusikka (urheilu)palkintona. | Saada ensimmäinen l:kansa. Jäädä l:atta. — *Yhd.* palkintol. **b.** lusikan täysi, lusikallinen vars. jtak ravintoainetta. | 2—3 l:kaa sokeria. **2.** ed. ryhmään liittyen eril. kuv. sananparsissa. — *panna, pistää lusikkansa jhk keittoon, liemeen* [tms.] puuttua, sekaantua, sotkeutua jhk asiaan. | Kuka käski panna l:kansa toisen keittoon! Siihen puuroon ei ole hyvä l:kaansa pistää. | "Tuleepa tästä [naimapuuhasta] kuitenkin soppa." — "Siihen en pistä l:kaani minä" KIVI. — *tehdä jklle lepästä lusikka* syödä kaikki jklta poissa olevalta. — *näyttää jklle, mistä puusta lusikka tehdään, tulee* näyttää jklle taitamattomalle, miten jk työ on tehtävä tms. | Ja kyllä me niille peijakkaan keppiherroille [= savolaisille] näytämme mistä puusta l. tulee! Vielä minä laitan yhden talon kuntoon ja näytän kuinka hämäläinen pajupehkot pientareilta hätistää! LINN. — *ottaa lusikka koreaan* (t. *kauniiseen*) *käteen* olla kiltisti, vastaan hangoittelematta, totella. **3.** eril. lusikkaa muistuttavista esineistä. **a.** Muurarin, valajan l. L., jolla piippua puhdistetaan. Räjäytettävän kannon alle kaivetaan kuoppa erityisellä l:alla, jonka varren pituus on 120 cm ja kauhan suuruus 60×100 mm. — *Maat.* Lusikkapyörän l:at. — *Yhd.* korva-, muuraus-, pihkal. **b.** *puhek.* auton kaasupolkimesta. | Painaa l. pohjaan. — *Kuv.*, vars. *urh.*: *panna, painaa lusikka pohjaan* kiihdyttää vauhtinsa t. voimansa äärimmilleen, ponnistaa kaikki voimansa, ottaa kaikkensa irti, "panna täysi höyry päälle". | Takasuoralla A. painoi l:an pohjaan. Vasemmisto on painanut l:an pohjaan. **c.** *kal.* lusikan pesää muistuttava lusikkauistimen metalliviehe.

lusikka|haukka, -häkki, -kaha, -kalkku *s.* seinäteline, jossa puulusikoita maalaisoloissa entisaikaan säilytettiin. **-kotelo** *s.* Kultasepänliikkeiden l:t. **-laatikko** *s.* **-lääke** *s.* lusikasta nautittava lääke. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Kaniinin l:set korvat. Siemensiipi ympäröi siementä l:sesti. **-pora** *s. tekn.* pora, jossa on lusikan muotoinen puolipyöreä kouruterä. **-pyörä** *s. tekn.* alkeellisen vesivoimalaitoksen siipipyörä, jonka siivet ovat lusikan puolikkaan muotoisia; *maat.* kylvökoneen syöttöpyörä, johon kiinnitetyt lusikat nostavat jyvät syöttökammion pohjalta siemenjohtotorveen. **-ruoka** *s.* lusikalla syötävä ruoka (keitto, puuro tms.). **-terä** *s. tekn.* lusikkamainen poran terä. **-uistin** *s. kal.* uistin, jossa on lusikan pesää muistuttava metalliviehe, "lusikka". **-vesi** *s. kans.* typpihappo, sievesi.

lusikoida[30] *v.* syödä t. ammentaa lusikalla. | L. velliä, puuroa. Valmiiksi keitetty mämmi l:an tuokkosiin.

lusikoittain *adv.* lusikallinen kerrallaan, useita lusikallisia, lusikkamäärin. | Sokeri lisätään l. seokseen.

luska[10 (11)] *s. murt.* lusikka.

luske[78] *onom.s.* lusahtelu. | Kirveen l. Kankaan-

kudonnan l. -- luien l., päien pauke, / kova hammasten kolina KAL.
luskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Jopa haukkui hallikoira, / linnan lukki l:teli KAL.
luskut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* vars. koiran haukunnasta. | Koiran iloinen l:us. — *Kuv.* Toisilleen l:tavat puolueet.
lusta[11] *s.* kivilajeissa se suunta, johon kivi louhittaessa halkeaa. — *Yhd.* poikki-, pysty-, pääl.
luste[78] *s.* Lolium-, Bromus- ja Brachypodiumsukuihin kuuluvista heinäkasveista käytetty nimitys. | -- ihmisten nukkuessa hänen vihamiehensä tuli ja kylvi l:tta nisun sekaan UT. — *Yhd.* aro-, lehto-, pellava-, viljal.
lusti[4] *s.* ja *a.* *murt.* lysti.
lusto[1] *s.* **1.** puun kuoren ja nilakerroksen alle vuosittain muodostunut uusi puukerros, vuosirengas. | Kunkin l:n sisempi, kasvukauden alussa syntynyt osa, kevätpuu, on tavallisesti vaaleampaa ja hohkaisempaa kuin myöhemmällä kasvukaudella syntynyt osa, kesäpuu. Laskea puun ikä katkaisupinnan rengasmaisista l:ista. — Muuta käyttöä. | Sokerijuurikkaan löyhässä mallossa vaihtelevat vaalean punaiset ja valkoiset l:t. — *Yhd.* vuosil. **2.** *geol.* kerrostuneen maalajin, esim. jääkautisen savikon, vuodessa muodostunut kerros. | Kussakin l:ssa voidaan erottaa vaalea hiesu- ja tumma saviosa.
-lustoinen[63] *poss.a.* Hieno-, kapea-, leveäl.
lusto|kuoriainen *s.* Xyleborus dispar, eräiden lehtipuiden, mm. omena- ym. hedelmäpuiden, oksissa ja rungoissa elävä kaarnakuoriainen. **-savi** *s.* kerroksellinen savi.
lusu|na, -ksi *adv.* pirstoina, murskana, mäsänä. | Lyödä jkn luut l:ksi. Lukot sormin luksutteli, / salvat kuokalla kohotti: / jo lukot l. vieri, / ovet vahvat aukieli KAL.
luta[11*] *s.* *kans.* puu- t. luuase, jolla tuohta kiskotaan, lusa, nyljin; varpu t. tikku, jolla tuokkosen kulmat on kiinnitetty, lutavarpu, säylä. **-varpu** *s.*
luteen|myrkky *s.* **-purema** *s.*
luteiini[4] *s.* *fysiol.* keltarauhasen erittämä hormoni.
luteinen[63] *poss.a.* < lude. | L. sänky.
luterikunta *s.* *vanh.* evankelis-luterilainen maailma.
luterilai|nen[63] **1.** *a.* Lutherin perustamaan protestanttiseen uskonsuuntaan, luterilaisuuteen, evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluva, sitä kannattava, sen hengelle ominainen t. sen mukainen, luterinuskoinen. | L. kirkko, seurakunta. Suomen l. evankeliumiyhdistys. L. väestö. L. oppi. -- perheen isä [tarvitsee] kyllä kaiken l:sen vakaumuksensa pitääkseen epätoivon loitolla SILL. **2.** *s.* Lutherin, luterilaisuuden kannattaja, evankelis-luterilaisen kirkon jäsen, luterilainen protestantti. | Amerikan l:set. Enemmistö väestöstä l:sia.
luterilaist|aa[2] *v.* tehdä luterilaiseksi. | Väestön l:aminen. **-ua**[1] *pass.v.*
luterilaisuu|s[65] *s.* evankelis-luterilainen kristinuskon muoto. | L:den voittokulku.
luterinen[63] *a.* tav:mmin luterilainen.
luterinusko *s.* luterilaisuus. **-i|nen** *a.* ja *s.* luterilainen. | L:set asukkaat.
lutikan|myrkky *s.* **-purema** *s.*
lutik|ka[15*] *s.,* vars. *puhek.* lude. | Punainen, haiseva l. Vanha puusänky, jossa kuhisee l:oita.
lutist|aa[2] *v.* saattaa luttuun, lytistää, litistää. | -- hän olisi voinut rutistaa ja l. jokaisen heistä sormensa päällä niin kuin he rutistivat imevän sääsken PAKK. -- kauppaherrat l:avat suunsa mykiksi HAARLA. **-u|a**[1] *pass.v.* L:nut paperirulla. -- messinkisankaiset silmälasit sisäänpäin l:neella nenällään LEINO.
lutka[11] *s.* *halv.* huora, portto, luuska. | Miesten l. Häpeämätön l.
luto[1*] *a.* *kans.* ontto. | L. puupölkky.
lutti[4*] *s.* *murt.* luhti.
lutukka[15*] *s.* Capsella, ristikukkaisia ruohoja, joiden terälehdet ovat valkoiset ja lidut kolmiomaiset, vars. rikkaruohona yleinen C. bursa pastoris, tavallinen lutukka.
lutu|s[64] *deskr.s.* löntys, köntys, kuhnus, töllerö, hönttänä. | -- pelkäsivät piikojansa, / luulivat l:ksiansa, / -- / pahasti piteleväni KAL.
lutussa, luttuun *adv.* kokoon painuneena, lytyssä, lysyssä. | Tohvelinkannat l. Auton kurasiivet olivat l. -- lyyhistyi luttuun kuin märkä rukkanen IVALO.
lutviutu|a[1*] *v.* *ark.* selviytyä, selvitä, järjestyä, luontua, alkaa luistaa. | Asiat l:ivat hyvin. Kyllä se siitä l:u. Kaikki l:i ihan itsestään.
luu[20] *s.* **1.** yksityinen osa, joista ihmisen ym. selkärankaisten luusto on muodostunut. | Ihmisen, hevosen, kalan l:t. Kuolleiden luita. Pääkallon, jalkapöydän, sormien l:t. Ihmisen alaraajassa on 31 l:ta. Eturaaja kiinnittyy vartaloon hartian luiden välityksellä. L:t rutisevat. Paljaat l:t törröttivät haavasta. Ei lämmin luita riko SL. — *Anat.* Pitkät, lyhyet, litteät l:t. — *Yhd.* kalan-, linnunl.; jalkapöydän-, päälaen-, suulaen-, yläleuanl.; häntä-, kavio-, kita-, kylki-, kyynär-, kämmen-, lapa-, leuka-, lonkka-, naama-, nenä-, nilkka-, niska-, olka-, otsa-, rinta-, siipi-, sormi-, sääril.; kehräs-, kolmio-, korppi-, putki-, risti-, solis-, värttinäl.
2. ed. ryhmään liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** ihmisten t. eläinten (vars. koirien) ravinnoksi tarkoitetussa lihassa oleva luu t. luun kappale. | Paistin l:t. Tehdä luista keittoa. Antaa koiralle l. L:ssa maku, ei lihassa SL. — *Kuv.* Jkllе menee l. kurkkuun [= ei kykene vastaamaan tms., "menee jauhot suuhun"] SP. L. [= huonoin osa, tähteet] jää jakajan kouraan SL. Älä luule l:ta lihaksi! SP. — *Yhd.* paistin-, soppal.; koiranl. **b.** *mon.* kuolleen ruumiista sen lahottua jäljelle jääneistä luista; us. = maalliset jäännökset. | Esi-isien l:t. Henrik Pyhän l:t. Kalisevat l:t. L:t vaalenevat, maatuvat, lahoavat. Paikka, missä hänen l:nsa lepäävät. Urheiden sotilaidemme Karjalan korpiin sirotellut l:t. Vannoa jtak isiensä luiden nimessä. Ja Joosef vannotti Israelin poikia sanoen: "Kun Jumala pitää huolen teistä, viekää silloin minun l:ni täältä" VT. **c.** eräissä sanonnoissa. — *luu ja liha.*. Olla muutakin kuin l:ta ja lihaa 'olla elävä, todellinen ihminen, lihaa ja verta'.

— Vars. sukulais-, heimolaissuhteesta puhuen. | Te olette minun veljiäni, minun l:tani ja lihaani VT. — *luu(t) ja nahka.* Syödä jk luineen nahkoineen 'kokonaan, kaikkineen, nahkoineen karvoineen'. — Vars. jkn laihuudesta puhuen. | A:sta ei ole jäljellä muuta kuin l:t ja nahka. Hän on vain l:ta ja nahkaa. Laihtua l:ksi ja nahaksi. — *luut ja ytimet* ihmisen koko ruumiista, olemuksesta; ihmisen sisimmästä. | Tuuli tunkeutuu läpi luiden ja ytimien. Sanat tunkeutuvat, pureutuvat luihin ja ytimiin. **d.** *mon. kuv.*, vars. *ark.* ihmisen koko ruumiillisesta olemuksesta. | Vilu vapisuttaa luita. Antaa takkavalkean lämmittää luitaan. Vaivata, rasittaa, säästää luitaan. Ei viitsi luitaan liikuttaa. Korjaa l:si täältä [= mene pois, painu hiiteen]! Korjata l:nsa jstak hyvän sään aikana. Laittaa l:nsa [= mennä, matkustaa] kaupunkiin. Tuntea vetoa, väsymystä luissaan. Tunsin luissani, että olin tehnyt työtä. Karistaa väsymys luistaan. Lujasti se tauti on hänen luihinsa tarttunutkin. - - paranna minut, Herra, sillä minun l:ni ovat peljästyneet ja minun sieluni on kovin peljästynyt VT. — Vars. *sot. puhek.* Vetää luita kasaan, lyödä l:nsa kasaan 'tehdä asento'.

3. luu aineena. | Kovaa, lujaa kuin l. Galaliitti, "keinotekoinen l.". Veitsen kahva on l:ta, l:sta. Yhtä l:ta vuohensarvi [t. pukinsarvi] SL. [esim. sisaruksista heidän henkisten ominaisuuksiensa samankaltaisuutta ajatellen]. — *Yhd.* hammasl.; kilpikonnan-, norsun-, valaanl.

4. luusta tehdyistä esineistä. | Piipun l. 'luinen imuke'. — *Yhd.* hankaus-, kääntö-, taittol.

5. luumaisista esineistä. **a.** luumarjan kova, siementä ympäröivä sisäkerros, "kivi". | Luumun, kirsikan l. Kahvipuun kirsikkamaisen hedelmän l:t, "kahvipavut". **b.** *mon.* pellavan tms. varren puumaisista osista; päistäret. | Pellavan l:t rikotaan loukulla. **c.** vars. naisten liiveissä käytettyjä kalanluisia t. metallisia kovikkeita. | Liivin l:t.

luu|aine *s.* Kalkki- ja fosforisuoloista muodostunut l. **-ase** *s.* Kivikautiset l:et.

luudan|tekijä *s.* Köyhä l. **-te|ko** *s.* Elättää itseään l:olla. **-tynkä** *s.* **-varpu** *s.* **-varsi** *s.*

luuda|s[61] *s.*, tav. *mon.* varpuja, joista luutia tehdään. | Lehtipuista taitetut l:kset. Hakea l:ksia. Kyllä siitä metsästä l:sta lähtee. — Olla, käydä l:ksessa 'luudaksia ottamassa, tekemässä'. Lähteä l:kseen. Oli neiti luuaksessa, / vastaksia taittamassa KANT.

luudutta|a[2*] *kaus.v.* < luutua. | - - samalla tunsi hän nuoren, väkevän voiman virtaavan lävitseen ja l:van hänet yhdeksi luuksi TALVIO.

luuesine *s.* Arkeologiset l:et.

luuhaht|aa[2*] *v. harv.* luuhistua, lyyhähtää, lysähtää. | - - Kari l:aa maahan kuin irtaunut purje AHO.

luu|hammas *s.* **-harppuun|a** *s.* Hylkeenpyynti l:oilla. **-hauki** *s.* Lepidosteus osseus, hauen näköinen, toista metriä pitkä amerikkalainen kala. **-helmi** *s.* L:stä tehty kaulakoriste. **-hiili** *s.* luista vähäilmaisessa tilassa kuumennettaessa saatu hiili, luumusta.

luuhistaa[2] *v.* saattaa luuhistumaan, lyyhistää.

luuhistu|a[1] *v.* luhistua, lyyhistyä, lysähtää. | L:nut rakennus. - - putosivat katot, l:ivat seinät AHO. Yhtäkkiä herpoo minussa kaikki pinnistys ja minä l:n kokoon kuin vyyhti AHO.

luuhka[11] *s.* vanha, huono lakki, reuhka. | Vanha, repaleinen l. Leveä lippalakin l.

luuhohka *s. anat.* luun huokoinen, sienimäinen sisäaine.

luuhott|aa[2*] *deskr.v.* kyyhöttää, kyhjöttää. | Istua l. alla päin. - - pientaren rannassa l:i hevonen auroineen, pää riipuksissa AHO. Huone oli leveä ja matala, katto l:i orsiensa päällä kuin musta sadepilvi syksyllä AHO. - - oksat l:ivat maata kohti lumen painosta LEHT.

luu|huone *s. vanh.* ruumishuone. **-jauho** *s.*, us. *mon.* eläinten luista valmistettu, lannoitteena käytetty jauhe. | L:ja on neljää lajia: raakoja, höyryllä keitettyjä, bentsiinillä keitettyjä ja poltettuja. **-jauhomylly** *s.* **-jauhotehdas** *s.* **-kaar|i** *s.* Silmäkuoppia varjostavat l:et. **-kala** *s.* L:t 'Teleostei, kalalahko, johon sampea ja nahkiaisia lukuun ottamatta kaikki meikäläiset kalat kuuluvat'. **-kalvo** *s. anat.* luuta peittävä ohut mutta kiinteä ja sitkeä kalvo, jossa luuta kasvattavat verisuonet kulkevat. **-kalvontulehdus** *s. lääk.* **-kampa** *s.* luinen kampa. **-kappale** *s.* **-kasa** *s.* Putosi l:ksi murskautuen. — *Kuv.* Porvari Nyylunnin kartanolla seisoo se l. [= hevoskaakki], ruskea nahka päällä KIVI. **-kasvain** *s. lääk.* luukudoksesta kehittynyt kasvain, osteooma. **-kausi** *s. arkeol.* nimitys, jota joskus käytetään magdaleena-ajasta ja myös Pohjois-Euroopan ancyluskaudesta. **-keitto** *s. ruok.* luista, perunoista ja juureksista valmistettu keitto. **-kil|pi** *s. el.* Kilpikonnain ihopanssaria tukevat l:vet ovat muodostuneet verinahasta.

luuk|ku[1*] *s.* Merk.-ryhmät us. vaikeasti toisistaan erotettavissa. **1.** pienehkö ovi, ovimainen levy tms., jolla jk aukko suljetaan. | Kellarin, uunin l. Kellotapulin valkoiset l:ut. L:uilla varustetut ikkunat. Sulkea aukko l:ulla. Sulkea, avata l. — *Erik.* = housunluukku. | Avata l:kunsa. — *Yhd.* kellarin-, ruuman-, ullakon-, uuninl.; ikkunanl.; lauta-, pelti-, puul.; lasku-, läppä-, työntöl.; peite-, sulkul.; suul.; housunl. **2.** jssak esineessä jtak määrätarkoitusta varten oleva, tav. suljettava (nelikulmainen) aukko. | Kellarin, lastiruuman, uunin l. Ullakolle pääsee myös l:un kautta. Riihen l:usta tupruava savu. L. on auki. Avata, sulkea l. — *Erik.* seinässä t. ovessa oleva tms. aukko, jonka kautta yleisö virastoissa yms. suorittaa asioita, ostaa matka- t. pääsylippuja, antaa ja ottaa vastaan postia, tms. | L:un takana hymyilevä lipunmyyjä. Seistä, jonottaa l:ulla. — *lappu luukulla* ks. lappu 2. — *Yhd.* kellarin-, ullakon-, uuninl.; lattia-, pato-, pohja-, seinäl.; kissanl.; heinä-, hiili-, ilma-, kirje-, lanta-, lasti-, löyly-, noki-, savu-, tuhkal.; ilmanvaihto-, kulku-, käynti-, nuohous-, palo-, poisto-, tirkistys-, tuuletus-, tyhjennys-, tähtäys-, täyttö-, vetol.; kassa-, lippu-, myyntil.-, postil.

luukku|aukko *s.* **-housuinen** *a.* L. pojan nallikka. **-housut** *s. mon.* vars. lasten käyttämät

napeilla liiviin kiinnitettävät, sivuilta avattavat (luukulliset) housut, laukkuhousut. **-ikkuna** *s.* lasiton, (tav. työntö)luukulla suljettava ikkuna. | Savupirtin l. **-lait|e** *s.* Patoaukon l:teet. **-pato** *s.* pato, jonka aukko t. aukot suljetaan luukulla.

luu|kohoama *s.* Silmäkulmilla paksut l:kohoamat. **-koppa** *s.* Aivoja ympäröivä l. **-koriste** *s.* **-koukku** *s.* **-kova** *a.* luunkova. | L:t sormet. Siemenen miltei l. sisäkerros. **-kudos** *s.* *anat.* luun muodostava kudos, luusolukko.

luukullinen[63] *poss.a.* < luukku. | L. valoaukko.

luukuton[57] *kar.a.* < luukku.

luu|kyhmy *s.* *anat.* Sarvimainen l. **-kärki** *s.* Nuolen l. **-kärkinen** *a.* L. vasama. **-laiha** *a.* niin laiha, että luut näkyvät. | L. hevonen. **-lasi** *s.* luutuhkalla himmennetty maitolasi.

luulemma *adv.* *harv.* (= luulen ma) luulemani, otaksumani mukaan, kuten luulen. | Hän on l. täällä. Se, joka saa sen maan, ei l. tule katumaan kauppojaan *AHO.

luulet|ella[28*] *v.* *murt.* -telu[2] *teonn.* luulotella. | He l:telivat näet, että rikasten ei sovi naida muita kuin rikkaita PÄIVÄR. - - suistunut l:ellun korkeasta asemastaan kuin ruostunut peltikukko viiritangon päästä K.HALME.

luulevai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka jatkuvasti luulee pahaa toisista, epäilee toisia, epäileväinen, epäluuloinen. | Arka ja l. Luonteeltaan l. ja synkkä hallitsija. L. vaimonsa suhteen. Miltei mielipuolisuudeksi kehittynyt l:suus. Sävyisä sydän on ruumiin elämä, mutta l:suus on mätä luissa VT.

luu|levy *s.* Krokotiilin ruumista peittävät l:levyt ja sarveiskilvet. Silata l:levyillä. **-lii|ka** *s.* *eläinlääk.* luukasvain, patti. | Hevosen sääriluiden sisäpuolelle kasvavat l:at johtuvat luukalvon tulehduksesta. **-liima** *s.* luista valmistettu liima. **-liitos** *s.* *anat.* luiden välinen liitos, jossa luukudos liittää luut toisiinsa; vrt. rusto-, sideliitos.

luulija[14] *tek.* < seur. | Yksi synti varkahalla, yksitoista l:lla SL.

luul|la[25] *v.* (luultava ks. erikseen) olla jssak luulossa, pitää jtak jnak, pitää jtak uskottavana, todennäköisenä, olettaa, otaksua, arvella, kuvitella, uskoa. | L. koiraa sudeksi. L. jkta maaherraksi, ystäväkseen. Erehtyä l:emaan vierasta isäkseen. Hupsuksi minua kaikki l:isivat, jos tuollaisen ylleni pukisin. L. leikkiä todeksi. L:in tehtävää vaikeammaksikin. Parempi kuin l:tiinkaan. Ei se niin kamalaa ole kuin l:laan. — L:tu rikollinen. L:tu sairaus, vääryys. Kissa hyppäsi l:emansa hiiren niskaan. — L. turhia. L. pahaa jksta. L. liikoja itsestään. Mitä sinä minusta oikein l:et? — En l:e, vaan tiedän. Niin sitä outo l:isi. L:en, että hän tulee t. hänen tulevan. Lapset l:evat, että haikara on heidät tuonut. Emme l:e voivamme suostua ehdotukseen. L:ee olevansa hieno. Mikä sinä l:et olevasi? Älä l:e! — *luullakseni* kuten luulen, oletan, luuloni, kuulemani mukaan, luultavasti. | A. on l:lakseni matkoilla. L:lakseni paketti tulee vasta huomenna. — *luulla jkta jkhun* epäillä jkta rakkaussuhteesta jkhun, olla jklle mustasukkainen jkn takia. | [Mieheni] l:ee minua erääseen konttoripalvelijaan JOTUNI. - - luulevaisuuden henki on vallannut miehen ja hän l:ee vaimoansa, vaikka tämä ei ole saastuttanut itseänsä VT.

luullinen[63] *poss.a.* L. kinkku.

luulo[1] *s.* subjektiivinen, us. epävarma t. erheellinen käsitys jstak, arvelu, olettamus, otaksuma, kuvitelma, usko; harhakäsitys. | Omituinen, väärä l. Monin paikoin yleinen l., että käki loppukesällä muuttuu haukaksi. L:ni on, ettei K. enää parane. Olla jssak l:ssa. Olen tullut siihen l:on, että - -. Tuo on pelkkää l:a. L:ni mukaan. Vastoin kaikkien l:a. L. ei ole tiedon vertainen [t. väärti] SL. L. on valheen naapuri SL. — Vanhan kansan l:t. Piintyneet, väärät, sairaalloiset l:t. Hänellä on suuret l:t itsestään. Ottaa (turhat, liiat) l:t pois jklta. Heti ensimmäisellä kierroksella Ranskan mailerit ottivat l:t pois meidän miehiltämme. — *Yhd.* kansanl.; ennakko-, epä-, harhal.

luulo|kuva *s.* *harv.* Sairaiden aivojen kummalliset l:kuvat. **-sairas** *a.* ja *s.* henkilöstä, joka potee luulosairautta, luulotautinen. | Hysteerinen, l. nainen. **-sairaus, -tauti** *s.* sairaalloinen oman ruumiin tautien luulottelu ja etsiskely, hypokondria. **-tautinen** *a.* ja *s.* luulosairas.

luulot|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* **1.** olla jatkuvasti jssak erheellisessä käsityksessä, luulossa, elättää mielessään jtak luuloa, kuvailla mielessään, kuvitella. | L:eltu tauti, rikos. Kiromantia, l:eltu taito ennustaa käden kämmenpuolen uurteista ja rakenteesta. L. liikoja voimistaan. L. itseään hyväksi kielenkäyttäjäksi. L. olevansa rikas, synnitön. L:telu, että pilsneri olisi terveellisempää juomaa kuin puhdas kaivovesi. — *Lak.* L:eltu rikos 'imaginaaririkos'. **2.** koettaa saada jku vastoin todellisuutta uskomaan jtak, uskotella. | L. toisille olevansa suurta sukua. Fariseukset l:telivat Jeesukselle, että Herodes väijyi hänen henkeään.

luulottelija[14] *tek.* < ed. | Olen hullutteliija, ainainen l., parantumaton haaveilija ja unien näkijä AHO.

luulousko *s.* *usk.* opinkappaleiden tuntemiseen ja hyväksymiseen perustuva tietopuolinen usko, jota ao. pitää todellisena uskona. | Suruton l.

luultav|a[13] *a.* *(partis.)* -asti *adv.* oletettava, otaksuttava, uskottava, todennäköinen. | L:aa on, että - -. On hyvin l:aa, hyvin vähän l:aa, että - -. Ellen ehdi ajoissa, kuten on hyvin l:aa, sinun täytynee itse hoitaa asia. - - saattaa katsoa l:aksi, että lappalaiset alkuaan ovat olleet eriheimoista väkeä E.N.SETÄLÄ. L:asti palaamme jo huomenna. Sana *teeri* — *tetri* on l:immin suomalaista alkuperää.

luu|luistin *s.* Luistelua harjoitettiin Pohjois-Euroopassa l:luistimia käyttäen jo vanhalla ja keskiajalla. **-lusikka** *s.* **-löy|tö** *s.* Esihistorialliset l:döt. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* L:sta ainetta. L:sen kova. **-marj|a** *s.* *kasv.* marjan kaltainen hedelmä, jonka seinän sisäkerros on luumainen, kova. | Kirsikan l. Vadelma ja suomuurain ovat kerrannaisia l:oja. **-marjai|nen** *a.* L:set hedelmäkasvit.

luumu[1] *s.* luumupuun t. sen ja kriikunapuun jnk sekasiinnöksen syötävä hedelmä, väskynä, veskuna; luumupuu. | Tuoreet, kuivatut l:t. L:n kivi. — Lohjan l., tavallisin Suomessa viljelty l. — *Yhd.* kelta-, puna-, sinil.; munal. **-hillo** *s. ruok.* **-hilloke** *s. ruok.* **-kakku** *s. ruok.* **-keitto** *s. ruok.* Riisipuuroa ja l:a. **-kiisseli** *s. ruok.* **-kirva** *s.* Hyalopterus arundinis, luumupuussa elävä lehtikirva. **-kohokas** *s. ruok.* **-kärsäkäs** *s.* = luumuleikkuri. **-laatikko** *s.* **-lajike** *s.* **-leikkuri** *s.* Rhynchites cupreus, eräs luumu- ja omenapuita vioittava pieni kovakuoriainen, luumukärsäkäs. **-mainen**[33] *kalt.a.* Taatelipalmun l. hedelmä, taateli.

luumun|kivi *s.* **-sininen** *a.* **-viljely(s)** *s.* **-värinen** *a.* L. samettipuku.

luumu|punkki *s.* Eriophyes similis, luumupuussa elävä punkki, luumun äkämäpunkki. **-puu** *s.* Prunus domestica, hedelmäpuu, jonka suurehkoja luumarjoja, luumuja, käytetään taloudessa sekä tuoreina että kuivattuina. **-puuro** *s. ruok.* **-salaatti** *s. ruok.* etikkaliemeen säilötyistä luumuista valmistettu salaatti.

luumusta *s.* luuhiili.

luumu|tarha *s.* **-torttu** *s. ruok.* **-vanukas** *s. ruok.* vars. Englannissa jouluruokana tavallinen vehnäjauhoista, munuaisrasvasta, munista, rusinoista, korinteista ja eril. mausteista valmistettu vanukas.

luu|mylly *s.* **1.** luujauhomylly. **2.** kone, jolla siipikarjan ruokkimiseen käytettävät luut rouhitaan hienoksi. **-mätä** *s. lääk.* luun kuoleutuminen ja sen yhteydessä syntyvä märkiminen, luuytimen tulehdus. **-nap|pi** *s.* luinen nappi. — *Kuv.* sormella annetusta näpsäyksestä. | Antaa jklle l. otsaan, kädelle. Tarvitsisit pienen l:in. **-neula** *s.* Alkukantainen l.

luun|hauraus *s. lääk.* luiden tavallista herkempi murtuvuus. | Synnynnäinen l. **-kappale** *s.* **-katkeama** *s. lääk.* luunmurtuma. **-keltainen** *a.* **-kova** *a.* (myös: luukova) kova kuin luu. | L. kasvain. **-murtum|a** *s. lääk.* väkivallasta, kaatumisesta tms., harvemmin sairaudesta johtunut murtuma luussa, luunkatkeama, -taittuma. | Saada vaikea l. päähänsä. L:ien hoito. **-pala** *s.* **-pehmeneminen, -pehmenemistauti** *s. lääk.* pitkällinen tauti, jossa luut pehmenevät ja käyristyvät, us. hyvinkin epämuotoisiksi. **-pää** *s. anat.* Pitkissä luissa on liereä, ontto luunvarsi ja sen kummassakin päässä paksumpi l. **-siirto** *s. lääk.* leikkaustoimenpide, jossa saman t. toisen henkilön t. eläimen luuta siirretään korvaamaan puuttuvaa osaa jstak luusta. **-sirpale** *s.* **-siru** *s.* **-solmu** *s. kans.* nivel, nikama. | Väristä viimeistä l:aan myöten. Pelätä niin että joka l. vapisee. L:t olivat jokaiselta kääntämältä naksaneet HAARLA. - - niin laihana, että voi joka l:n lukea HAANPÄÄ. **-taittuma** *s. lääk.* luunmurtuma. **-tulehdus** *s. lääk.* luun kuorikerroksen tulehdus. **-valkoi|nen** *a.* Lattia hohti l:sena. **-varsi** *s. anat.* vrt. luunpää. **-vika** *s.* - - voimalliset jäsenet, joita ei lapsena l. eikä myöhemmin leini ole jäytänyt KALLAS. **-väri|nen** *a.* myös ~. | L:set kasvot. L. huonekalusto.

luu|nystyrä *s.* **-ontelo** *s. anat.* Nenäontelon viereinen l. **-oppi** *s.* oppi luista ja luustosta, osteologia. **-osa** *s.* Kussakin kylkiluussa on kaksi osaa: luu- ja rusto-osa. **-pala(nen)** *s.* **-panssari** *s.* Kilpikonnan l. **-pat|ti** *s.* L:it hevosen jaloissa. **-pihdit** *s. mon. lääk.* luunsirujen poistamiseen yms. käytetyt pihdit. **-piirro|s** *s.* luuhun tehty piirros. | Lappalaisten l:kset. **-posliini** *s. tekn.* kaoliinista, kvartsista ja luutuhkasta valmistettu posliini.

1. **luup|pi**[4*] *s. vanh.* (*rinn.* luppi) vars. kelloseppän käyttämä suurennuslasi. | Kelloseppä pani l:in silmälleen ja tarkasteli koneistoa.

2. **luuppi**[4*] *s. ark.* purjevene, pursi.

luu|puikko *s.* Kynsienhoidossa käytetty l. **-putki** *s.* **-päinen** *a.* L. veitsi. **-pää 1.** *s.* Keppi, jossa on l. **2.** *a.* luupäinen.

luurail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < luurata. | L. ja kyttäillä. - - ympäri l:ee rienaaja ja virittää syöttejä ja kaivaa kuoppia HAANPÄÄ.

luu|rakenne *s.* Kanan l. Vankka, jykevä l. **-rangot|on** *kar.a.* L:tomat eläimet. — *El.* tav. = selkärangaton.

luuran|ko *s.* **1.** ihmisen t. eläimen luusto luonnonmukaisessa järjestyksessä olevana kokonaisuutena. | Ihmisruumiin tukena on l., jossa on enemmän kuin 200 luuta AK. Koiran l. — Muurahaisten paljaaksi kaluama l. Kas kun tuli hetken päästä irvistävä l. ukon nuotiolle KIVI. — Erittäin laihasta, kurjasta olennosta. | Laiha kuin l. Melkein l:goksi laihtunut. Hän on kuin elävä l. **2.** *kuv.* Pystyyn kuolleina l:koina törröttävät kelot. Tulen mustaama hyökkäysvaunun l. Kivitalojen l:got katsoivat kulkijaan tyhjin, nokisin ikkuna-aukoin. — Vars. jnk tukirakennelma, runko, kehys, tärkeimmät, koossa pitävät osat. | Veneen, lentokoneen siiven l. Heiniä odottavia haasioiden l:koja. — Näytelmän, tutkimuksen l. Tosiasioiden l:koon liittyvä kuvaileva kertomus.

luuranko|inen *poss.a.* — Tav. *s:sesti:* L:set = selkärankaiset. **-lihas** *s. anat.* jhk luurangon osaan kiinnittyvä lihas; vrt. iholihas. **-mai|nen** *kalt.a.* L:seksi laihtunut. **-mies** *s. kuv.* henkilöidystä kuolemasta (luurangoksi kuvattuna). | Mustaviittainen l. viikate kädessään. **-takki** *s.* ratsumiehen asetakista, jossa on kylkiluita muistuttavat nauhakoristeet.

luurasva *s.* luiden sisältämä rasva. | L:a saadaan eläinten luita keittämällä, höyryttämällä tai uuttamalla.

luura|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* väijyä, vaania, kärkkyä, kytätä. | L. nurkan takaa. L. jklta rahoja.

luurengas *s.*

luuri[4] *s. ark.* puhelimen kuuloke, kuulotorvi.

luu|rouhe *s.* L:rouhetta kanoille. **-rusto** *s. anat.* **-ryynit** *s. mon.* luurouhe, jota käytetään vars. siipikarjan ruokkimiseen. **-sankai|nen** *a.* L:set silmälasit. **-sauma** *s. anat.* luuliitos. | Päälaenluita yhdistävä l. **-seinä(mä)** *s. anat.* Nenäontelon l. **-siru** *s.* L:jen poistaminen lihaksesta.

luuska[11] *s.*, us. *halv.* **1.** laiha ja huono, loppuun kulunut hevonen, kaakki, koni, kopukka. | Mustalaisen l. Kuorman edessä oli surkea l., jonka kylkiluut pullottivat kuin tynnyrin vanteet. — Muista eläimistä. | Vanha koiran l. L:ksi laih-

tunut poro. - - kevaällinen kissanpoika rääkkää l:ksi imemäänsä emoa SILL. — *Yhd.* hevosl. **2.** huora, portto, lutka.

luu|solmu *s. kans.* = luunsolmu. | - - selkärangan l:solmut [pistivät] ohkaisen paidan läpi näkyviin KATAJA. Kyllikki tunsi joka l:solmunsa vapisevan LINN. **-solu** *s. anat.* soluja, jotka yhdessä solunväliaineen kanssa muodostavat luukudoksen. **-solukko** *s. anat.* luukudos. **-soppa** *s. ark.* luukeitto.

luusto[1] *koll.s.* **1.** korkeampien selkärankaisten luutunut tukiranka, joka antaa ruumiille tukea, tarjoaa lihaksille kiinnityskohtia ja suojelee useita tärkeitä elimiä, kaikki luut; vrt. luuranko. | Ihmisen, linnun l. Jalan, peukalon, pään l. L:on luetaan sanan laajimmassa merkityksessä sekä luut että rustot. — *Kuv.* Tilastollisten numerotietojen kuiva l. Tapoja voimme sanoa yhteiskunnan l:ksi. [Holbergin komedioissa] näkyy kaikkialla juonen kova l., mutta niistä puuttuu - - vivahteleva ilmehikkyys TARK. — *Yhd.* ihol. **2.** *kansanr.* (luu)haarniska. | Mies on l:ssa lujempi, / rautapaiassa parempi, / teräsvyössä tenhoisampi KAL.

-luustoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Heikko-, hento-, vahva-, vankkal.

luusto|tauti *s.* **-vika** *s.*

luusua[20] *s. murt. maant.* järvestä alkavan joen lähtökohta, järven laskukohta, joen niska. | Niila soutaa l:a kohti, sinne mistä joki lähtee järvestä etelää kohti A.E.JÄRVINEN.

luu|suomu *s.* Kalan ruumista peittävät l:suomut. **-sälö** *s.*

luut|a[11*] *s.* **1.** lakaisuväline, joka (t. jonka pääosa) alkuperäisessä muodossaan on tehty varpuja, lehdeksiä tms. tyvipäästä huiskamaiseksi kimpuksi sitomalla. | Pitkävartinen l. Taitella koivunoksia luudaksi. Tehdä, sitoa l. Myydä l:ia. Lakaista luudalla. Antaa jklle luudasta 'selkään'. — Pudota luudan päältä lattialle [kuv. menettää arvonsa, asemansa tms., mikä ei ennenkään ole ollut kovin kehuttava] SP. Jos nuoret, köyhät naiset joutuivat yksinäisen lapsen äidiksi, ei siinä ollut monen mielestä mitään erikoista, olihan se vain kaatumista "luudan päältä lattialle" KAUPPISH. — *Kuv.* vars. luudalla tapahtuvaa lakaisemista, puhdistamista ajatellen. | Tuulten luudat. Syksyn l. pyyhkäisee yli maan. Lain ja kurituksen l. - - minä lakaisen sen [Baabelin] pois hävityksen luudalla, sanoo Herra Sebaot VT. — *uudet luudat* uusista johtohenkilöistä, virtauksista tms., jotka syrjäyttävät, poistavat aikaisemmat. | Uudet luudat lakaisevat hyvin SL. Olisi saatava uusia l:ia lakaisemaan virastojamme. — *Yhd.* harjas-, kataja-, köysi-, lehdes-, leppä-, varpu-, varsil.; lakaisu-, sammutusl.; lattia-, piha-, riihi-, uunil.; kylänl.

luuta|-akka *s.* luutia tekevä t. kaupusteleva vanha nainen. **-mainen**[63] *kalt.a.* L. pensas. Ahraimen muodostaa l. kimppu rautapiikkejä.

luuta|nen[63] *dem.s.* - - laajat lattiat lakaisi / vastasella varpaisella, / l:sella lehtisellä KAL.

luu|tappi *s.* Sarvien ulkokerroksena on ontto sarveistuppi, joka ympäröi otsaluusta ulkonevaa l:tappia eli tohloa. **-tauti** *s.* Luu- ja niveltaudit. **-teo|s** *s.* Esihistorialliset l:kset. **-terva** *s.* typpipitoisista eläintenjätteistä saatu paksu, musta, pahanhajuinen öljy.

luut|ia[17*] *v.* lakaista, puhdistaa luudalla. | L. rikkoja. Uunin l:iminen. — *Kuv.* - - kotimatkalla l:i pohjoinen lunta niskaamme HEPOR.

luutnantti[6*] *s.* (*lyh.* ltn.) Suomen puolustusvoimissa arvoltaan vänrikkiä (kornettia, aliluutnanttia) lähinnä ylempi upseeri. | L. Järvinen. Kyllä, herra l. — *Yhd.* meriväenl.; lentäjä-, lääkintä-, musiikki-, tykistöl.; jääkäril.; ali-, ylil.; eversti-, kapteeni-, kenraalil.; reservil.

luut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* L. paisti. Ei l:onta lihaa SL. — L:tomat luumut.

1. **luut|tu**[1*] *s.* näppäiltävä kielisoitin, jonka kaikukoppa on kupera ja matala sekä kaula yläosastaan sivulle kaartuva, niin että bassokielet ovat otelaudan sivussa. | L., 1600-luvun mielisoitin. Soittaa, näppäillä l:tua. Laulaa l:un säestyksellä.

2. **luuttu**[1*] *s. ark.* lattia-, pesuriepu. **-riepu** *s.*

luuttusävellys *s. mus.*

luutu|a[1*] *v.* muuttua luuksi. | L:neet kaviorustot. Ruumiin tukisolukko kokonaan l:nut. Hampaiden l:minen. Kyynärluuhun vahvasti l:nut [= kiinni kasvanut] värttinäluu. — *Kuv.* jäykistyä, kangistua, kovettua, kivettyä. | Kasvot l:vat tuskasta. Tottumusten l:neet jäännökset.

luu|tuberkuloosi *s. lääk.* **-tuhka** *s.* luusta poltettaessa, ilmassa hehkutettaessa jäljelle jäävä, etup. kalsiumfosfaattia sisältävä tuhka.

luutum|a[13] *s.* luutumisen tulos, luutunut, luutumalla syntynyt muodostuma. | Hevosen kinnernivelen sisäpuolelle muodostunut l., patti. Kalojen suomut ovat verinahan l:ia.

luutunsoittaja *s.*

luut|uta[39*] *v. ark.* pestä lattiaa tms. luutulla, pesurievulla. | Lattian, portaiden l:tuaminen.

luutyö *s.* Lappalaisten l:t.

luuva[11] *s.* (*murt.* luva, luha) riihen yhteydessä (Länsi-Suomessa) oleva erityinen puimahuone.

luu|valo *s.* = kihti. | Sairastaa l:valoa. L:valon vaivaama. Itsepintainen l. piti häntä vuoteessa suurimman osan päivästä. **-valoi|nen** *a.* L. ukko. Kankeat, l:set jäsenet. **-vamma** *s.* **-varsi** *s.* **1.** Mustekynän, piipun l. **2.** *anat.* par. luunvarsi. **-vartinen** *a.* L. piippu.

luuvartti[6*] *s. mer.* aluksen tuulenpuoli.

luu|veistos *s.* Eläinaiheisia l:veistoksia. **-vi|ka** *s.* Lihasten heikkouden aiheuttamat l:at. **-välilihas** *s. anat.* kämmenluiden välissä ja syvimmällä jalkaterässä sijaitsevia lihaksia. **-y|din** *s.* runsasrasvainen, punainen t. keltainen aine, joka täyttää pitkien luiden keskusontelon ja luuhohkan huokoset. | L:timen tulehdus 'luumätä'. Syödä l:dintä herkkunaan. **-öljy** *s.* luurasvasta valmistettu, mm. voiteluaineena käytetty öljy.

luva[11] *s. murt.* luuva.

luvalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* johon on lupa t. oikeus, sallittu. | L:sta tavaraa. L:set keinot, painiotteet. Alin l. vesiraja. Suurin l. nopeus. L:sella tavalla. Oleskella jssak l:sesti. Se on, ei ole l:sta. Viipyä poissa kauemmin kuin

on l:sta. Suomenkieliset väitöskirjat tulivat Helsingin yliopistossa l:siksi v. 1858. Kansa eksyi pois lain ja l:suuden tieltä IVALO.

luvallistaa[2] *v.* tehdä luvalliseksi.

luvan|anto *s.* **-haku** *s.* **-pyyntö** *s.* **-saaja** *s.* **-saanti** *s.*

luvanta[15*] *s. lak.* yksipuolinen oikeustoimi, joka sisältää sitovan lupauksen, sitoutuminen, velvoittautuminen; vrt. sopimus.

luva|ta[35*] *v.*; lupaava ks. myös erikseen. **1.** henkilösubj:n ohella. **a.** sanoa t. vakuuttaa antavansa jklle, tekevänsä [jne.] jtak, suostua t. sitoutua antamaan jklle, tekemään [jne.] jtak, sanoa t. taata että jku tulee saamaan jtak, että jk tulee tapahtumaan, antaa lupaus, sanansa jstak. | L. varmasti, pyhästi. L. jklle rahaa, uusi puku, asunto, apunsa. A. lupasi samaan kauppaan valjaatkin. Kuningas lupasi Pekalle prinsessan ja puolet valtakuntaa. L. hevonen lainaan. Kiinniottajalle l:taan 10.000 markan palkkio. Siinä on lupaamani kello. L. työläisille lepohetki. L. liikoja, turhia. L. yhdeksän hyvää ja kahdeksan kaunista [= kaikkea hyvää, vaikka mitä] SP. Annettu l:ttu lahja [= lupaus ei ole rikottavissa] SL. — L. kuuliaisuutta, uskollisuutta, ystävyyttä. L. synnit anteeksi. — L. tehdä t. tekevänsä jtak. L. lähteä, pitää huolta jstak. Lupasi koettaa parhaansa. Lupasi maksaa kulut. En voi l. pääseväni. "Saatanhan tulla", lupasi Liisa. Vielä minusta kuulette, sen lupaan. Lupaan, etten enää erehdy. — *luvattu maa* alkuaan raam. Kanaanin maa, Palestiina, lupauksen t. lupausten maa; *kuv.* maasta, seudusta, joka jssak suhteessa on otollinen, jossa jk elää, kukoistaa, on korkealla tasolla. | Israelilaisten matka l:ttuun maahan. Saksa, filosofien l:ttu maa. Yhdysvalloissa, öljyteollisuuden l:tussa maassa. Karjala, runon ja laulun l:ttu maa. Hirvien l:tut oleskelupaikat. Janakkala on herraskartanoiden l:ttu pitäjä. Kesällä, murtovarkaiden l:ttuna aikana. **b.** antaa jklle lupa t. suostumus tehdä jtak. | L. jkn tehdä jtak. Isä ei l:nnut meidän lähteä. Äiti on l:nnut, että saamme kutsua vieraita. L. lapset matkalle, mummoa katsomaan. Poika l:ttiin oppikouluun. Olen l:nnut hänen asua täällä kuin kotonansa JOTUNI. **2.** asiasubj:n ohella (joskus *kuv.*): antaa aihetta odottaa t. toivoa jtak, antaa toiveita jhk, ennustaa, tietää jtak (hyvää), olla lupauksena jstak. | Teos antaa enemmän kuin mitä se lupaa. Monet ammatit lupaavat paremman toimeentulon. Parannuksia, jotka lupaavat hyvää. Hyvää lupaavat enteet. Iltarusko lupaa poutaa. Kesä lupaa tulla aikaisin. Kolmannesta Hartolan-juhannuksestamme lupaa tulla kauniimpi ja lämpimämpi kuin edelliset. - - soiton jatkumisesta ei lupaa [= tahdo, ole] tulla mitään LEHT. — Elämä hymyää ja lupaa. Kevät, joka lupaa ja lupaa.

luvat|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jolla t. vars. johon ei ole lupaa, joka ei ole sallittua; kielletty. | L. hirvenmetsästäjä. L:tomat kalastusvälineet. L:tomat keinot. L. rakkaussuhde. L. väkijuomien valmistus. Olla l:tomasti kotoa poissa. Pitää kokousta l:tomasti. Kulkea l:tomilla teillä (us. kuv.). Kalastaa l:tomilla vesillä (us. kuv.). Metsästys l:tomana aikana. — L:tomista paikoista [säädyllisyyttä ajatellen] ratkenneet housut. — *luvattoman* heikentyneessä merk:ssä us.: liian, kohtuuttoman, sopimattoman. | L:toman iso, heikko. L:toman paljon virheitä.

luvulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* lukua, lukumäärää koskeva, lukumääräinen, numerollinen. | L. enemmyys. L:sesti kolmannella sijalla oleva ryhmä.

luvunlasku *s.*, vars. *vanh.* laskeminen, laskento. | Opettaa jklle l:a. L:n esimerkkikirja. **-taito** *s.*

luvusto[2] *s. mat.* = lukualue.

luvut|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* lukematon, suunnaton. | L. määrä, joukko ihmisiä. L:tomasti kuvapatsaita.

lux[7] *s.* = luksi.

lv *lyh.* leiviskä.

lvv. *lyh.* liikevaihtovero.

ly. *lyh.* **1.** *tekn.* lämpöyksikkö, kalori. **2.** *sot.* lykkäys.

lyddiitti[6*] *s.* räjähdysaineena käytetty pikriinihappo.

lyh. lyhennys, lyhenne, lyhennettynä.

lyh|de[78*] *s.* **1.** kimppu, joiksi vilja leikattaessa sidotaan erityisellä olkisiteellä t. korsisuortuvalla, sido(i)n, sitoma, jalallinen; vrt. kuhilas. | Sitoa l:teitä. Sitoa viljaa l:teiksi, l:teisiin, l:teille. Nostella l:teitä riihen parsille. Ihmisten ruumiita makaa maassa - - niin kuin l:teitä leikkaajan jäljessä VT. — *Yhd.* kaura-, ohra-, ruis-, vehnäl.; hattu-, jalkal.; joulul. **2.** *murt.* (olki)kupo. — *Yhd.* olkil. **3.** yl. sidottu kimppu joitakin kasveja, kasvinvarsia. | Pellavanvarsien, siemenheinän sitominen l:teiksi. — *Yhd.* hamppu-, pellaval.

lyhdyllinen[63] *poss.a.* < lyhty. | L. polkupyörä.

lyhdyn|kannatin, -pidin *s.* Polkupyörän l. **-sytyttäjä** *s.* Katuja kiertävä l. **-valo** *s.* Lepattavassa l:ssa.

lyhempi[22] *komp.a.* ks. lyhä.

lyhenemätön[57] *kielt.a.* (< lyhetä) lyhentymätön.

lyhen|ne[78*] *s.*, vars. *sot.* ja pikakirjoituksessa = lyhennys 2.b. | Sotilaskielen, pikakirjoituksessa käytetyt l:teet. Pakollinen, mielivaltainen, muistinvarainen l. [pikakirjoituksessa]. — *Yhd.* nimen-, sananl.; alku-, keski-, loppu-, pakko-, sointil.

lyhenne|kanta *s.* pikakirjoituksessa: sanan vartaloa vastaava lyhennemerkki, johon taivutuspäätteet, johtimet ym. liitetään. **-kieli** *s.*, vars. *sot.* viestityskieli, jossa viestin sisällys kokonaan t. osaksi esitetään määrälyhenteillä, lyhennyskieli.

lyhen|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lyhentää. | Marjapensaan haarojen l:tely. Teoksen l:nelty laitos.

lyhennelmä[13] *s.* vars. jnk kirjallisen tuotteen lyhennetty laitos. | Kouluopetusta varten tarkoitettu Kalevalan l. L. Tšaikovskin pianokonsertosta.

lyhenne|luettelo *s.* **-merk|ki** *s.* Pikakirjoituksessa käytetyt l:it. **-oppi** *s.* Pikakirjoitusjärjestelmän l. **-sanasto** *s.*, vars. *sot.* Viestiliikenteen l.

lyhen|nin[56*] *väl.* < lyhentää. | Lampunjohtopunoksen l. — *Harv.* - - alkoi pölläytellä savuja hetkiensä pituuden l:timiksi U.SEPPÄNEN.

lyhenny|s[64] *s.* **1.** lyhentäminen; lyhentyminen. | Köyden l. kimpuksi. Väite, että työajan l. vähentäisi työttömyyttä, on kokonaan pohjaa vailla. — Vars. *liik.* Lainan, velan l. — *Kuvat.* Perspektiivinen l. Esittää ihminen l:ksessä, esim. alhaalta ylöspäin katsottuna. **2.** lyhentämisen tulos; vars. kirjallinen tuote, sana tms., joka on lyhennetty, lyhennelmä. **a.** Kurssikirjojen l:kset. Sellaiset Kiven runoissa esiintyvät l:kset kuin viherjäisel ja kiharamm'. — Vars. **b.** jstak sanasta t. sanayhtymästä lyhyyden vuoksi kirjoituksessa joko yleensä tai sovinnaisesti vain esim. jssak teoksessa käytetty kirjain t. kirjainyhtymä; us. myös puheessa käytetty, jstak sanayhtymästä lyhentämällä muodostettu keinotekoinen sana; vastaava merkki pikakirjoituksessa; lyhenne. | Markan l. on mk, pennin p. L:sten luettelo. Hinnastossa käytetyt l:kset: m = musta, p = punainen, si = sininen, se = sekaväri. USA, Yhdysvaltain englanninkielisen nimen virallinen l. — *Yhd.* kirjainl.; nimen-, sanan-, tekstinl. **3.** osa t. määrä, joka jstak lyhennetään t. lyhentyy. | Puristamisen aiheuttama l. eli puristuma. Tehdä l:ksiä jhk teokseen. Palvelusajasta myönnetty kahden kuukauden l. — Vars. *liik.* velkapääoman osamaksu, lyhennysmaksu, kuoletus. | Velan vuotuiset korot ja l:kset. Kauppahinnan l:kseksi annettu käsiraha. Uusittaessa vekselistä on tapana aina vaatia l:stä, esim. neljännes vekselin summasta. - - maksajan [on] pidätettävä osingosta osingon saajan tulo- ja omaisuusveron l:kseksi kahdeksan sadalta L.K. — *Yhd.* lainan-, velan-, veronl.

lyhennys|erä *s. liik.* Suorittaa hinta kuukautisin l:erin. **-kieli** *s.* = lyhennekieli. **-luettelo** *s.* kirjoituksessa käytettyjen lyhennysten luettelo, lyhenneluettelo. | Teoksen alussa oleva l. **-maksu** *s. liik.* Lainan, vekselin l:t. **-merkintä** *s.* STT, Suomen Tietotoimiston l. **-merkki** *s.* Kilogramman l. on kg (pisteettä). **-muoto** *s.* Iisakin l. Iikka. **-ote** *s.* L. esitelmästä, pöytäkirjasta. **-sanasto** *s.* = lyhennesanasto. **-solmu** *s.* solmu, jolla köysi voidaan lyhentää halutun pituiseksi.

lyhentymä[13] *s.* lyhennys. **1.** lyhenemisen tulos, vars. sana tms., joka on lyhentynyt, lyhennysmuoto. | Johdin *-tar, -tär* on tytär-sanan l. **2.** osa t. määrä, joka jstak on lyhentynyt. | Jousen l., jonka asteikon avulla voi määrittää, riippuu kappaleen painosta.

lyhentymätön[57] *kielt.a.* Sanan l. muoto.

lyhenty|ä[14*] *pass.v.* (< lyhentää) = lyhetä; sanaa ei yl. käytetä ajasta puhuttaessa. | Lihas paksunee l:essään. Hän oli kuin l:nyt vuosien varrella. Askelet l:ivät. Matka ei l:nyt juuri ollenkaan. — *Kiel.* L:nyt geminaatta, diftongi.

lyhentämät|ön[57] *kielt.a.* L:tömiä halkoja. L:tömät kynnet, sarvet. Kalevalan l. painos. Saada palkkansa l:tömänä. L. työaika. L. rangaistus.

lyhen|tää[42] *v.* vähentää jnk pituutta, tehdä lyhyemmäksi;)(pidentää. **1.** paikallisesta ulottuvuudesta. | L. kynsiään. L. hame, hihoja, housunkannattimia. Köyden l:täminen. Laatikko, jota voidaan pidentää ja l. L. askeltaan. L. jtak väliä. Pian lenti matkan pitkän, / välehen välit l:ti KAL. — *Erik.* **a.** kirjallisesta tuotteesta: supistaa. | Oppikirjan l:netty laitos. Kertomus on otettu kokoelmaan hieman l:nettynä. **b.** käyttää lyhennystä (ks. lyhennys 2.b) jstak sanasta. | Filosofian maisteri, l:nettynä fil maist. Sanoja l:nettäessä niiden loppuun pannaan tavallisesti piste. **2.** vars. *liik.* pienentää velkapääomaa osamaksulla, kuolettaa; pidättää t. vähentää osa jklle tulevasta rahatm. määrästä, saatavasta tms. | Lainan, vekselin, verojen l:täminen. L. velkaansa 1000 mk:lla, 1000 mk. — *Kuv.* En saanut - - kiitollisuudenvelkaani l:netyksi AHO. **3.** ajasta ja eril. tapahtumista, olotiloista. **a.** L. työ-, kuivumisaikaa. L. lomaa viikolla. Huono hoito l:tää jalkineiden ikää. Suru pojan rikoksesta l:si isän elämää. Sentähden tahtoi hän l. viheliäiset päivänsä KIVI. Yötään täytyi emännän l. entistä enemmän ja ruokaansa vähentää PAKK. — *Erik.* ajankulusta, viihdytyksestä. | L. aikaa keskustelulla, pelaamalla. L:si pitkiä sairauspäiviään lukemalla. **b.** L. valmistusmenetelmää. Oikeudenkäynnin l:täminen.

1\. **lyhe|tä**[34] *v.* tulla lyhyemmäksi. **1.** paikallisesta ulottuvuudesta: lyhentyä. | Käytettäessä l:nevä kynä. Liekki, varjo l:nee. Kynttilä on l:nnyt jalustan tasalle. Etäisyys l:nee. Askelet l:nevät l:nemistään. — Matka, taival l:nee. - - reki vieri, tie l:ni KAL. **2.** vrt. lyhentää 2. | Velka l:ni viime vuonna 10.000 markkaa. **3.** ajasta. | Päivät l:nevät. Valmistusaika l:ni puoleen.

2\. **lyhet|ä**[42] *v. vanh.* lyhentää. | Parempi pitkää l. kuin lyhyttä jatkaa SL. Mutta sen minä sanon, rakkaat veljet, aika on l:ty VT[V].

lyhimmiten *sup.adv.* vars. suullisesta t. kirjallisesta esityksestä: mahdollisimman lyhyesti, pääpiirteittäin, sivuseikkoihin puuttumatta, kaikessa lyhykäisyydessä. | Kertoa, esittää jk l. Tästä teemme l. selkoa seuraavassa luvussa.

lyhimmittäin *sup.adv.* = ed. | Asian kulku on l. sanottuna tällainen.

lyhin[59] *sup.a.* ks. lyhä.

lyhist- *harv.* = lyyhist-.

lyhkäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (*rinn.* lyhykäinen) lyhyt. | L. mies. L:set jalat. L. takki, hame. L. matka, pysähdys. L. hetki, ihmisikä. Loppua l:seen. Selostaa jtak l:sesti.

lyhköi|nen[63] *a. murt.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = ed.

lyhteellinen[63] *s.* lyhteen verta. | L. kauraa, olkia.

lyhteensitoja *s.*

lyhteittäin *adv.* lyhde kerrallaan, lyhteinä. | Vilja syötetään l. puimakoneeseen.

lyh|ty[1*] *s.* **1.** kiinteä t. liikuteltava valaisin, jossa valonlähde (lamppu, kynttilä tms.) on pitimessä, jota ympäröi metalli- t. puukehys ja siihen kiinnitetyt lasi-, aiemmin myös sarvi- tms. seinät; myös muista sentapaisista, vars. kulkuneuvoissa käytetyistä valaisimista. | Ravintolan, tallin, majakan l. Vaihteen l. Auton, lai-

van, lentokoneen l:dyt. Kirkas l. Sytyttää, ripustaa l. jhk. L. palaa, lepattaa, tuikkii, vilkuttaa levottomasti. Tehdä jtak, kompuroida l:dyn valossa. Hakea jtak l:dyllä, l. kädessä [us. kuv.: tarkasti, hakemalla, silmä kourassa]. Sellaista miestä ei löydy l:dylläkään. Te etsitte l:dyn kanssa [par. lyhdyllä, lyhty kädessä] paholaisia sieltä, missä niitä ei ole KARHUM. — *Kuv.* Kiiltomadot sytyttävät jo l:tyjään. Yön l:dyt 'kuu ja tähdet'. Kuun l. Yön suuri l. vaelsi äänetönnä pitkin sinitaivaan kantta *TARK. Elämän l. sammuu. Nyt vain olkoon oppaanamme / sanan l. loistoinen! SIIONIN KANNEL. — *Yhd.* kaasu-, karbidi-, kynttilä-, sähköl.; lumi-, paperil.; katto-, katu-, kirkko-, laiva-, majakka-, navetta-, reki-, tallil.; käsi-, taskul.; etu-, perä-, sivu-, takal.; merkki-, myrsky-, palo-, vilkkul.; seis-l.; taikal. **2.** *el.* useilla merikroteilla kuonon kärjessä t. selkäevän ensimmäisessä ruodossa oleva lyhtymäinen valoelin, joka houkuttelee saalista kalan ulottuville. — Aristoteleen l. 'merisiilin viisi terävää kalkkihammasta, joita monimutkaiset kalkkikannattimet ja lihakset liikuttavat'. **3.** eräissä kansanomaisissa esineissä. **a.** tuuli- ja vesimyllyjen osa, joka hammasrattaan pyörittämänä vuorostaan pyörittää ylempää jauhinkiveä kannattavaa pystyakselia. | Hammasratas ulvoi, l. lauloi, kivi vihelsi, koko rakennus alkoi tutista ja reutoa AHO. **b.** olkihimmelin lyhtymäinen, us. 12 tasapitkästä oljenkappaleesta muodostettu monitahokkaan muotoinen osa. **4.** *rak.* = kattolyhty. | L:tyyn päättyvä kupoli, torni. — *Yhd.* harja-, katto-, valol.

lyhty|kala *s.* merikrotteja, joilla on kuonon kärjessä t. selkäevän ensimmäisessä ruodossa erityinen valoelin, lyhty. **-laite** *s.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* **-patsas** *s.* tav:mmin seur. **-pylvä|s** *s.* pylväs, jossa on katulyhty; myös katuvalaisinpylväs yleensä. | L:iden rivi. Koira haistelee l:stä. **-rivi** *s.* Kadun, sataman l. **-tolppa** *s.* *ark.* lyhtypylväs. | L:an kiinnitetty ilmoitus. Hänet pitäisi hirttää ensimmäiseen l:an! SP. **-valo** *s.* Auton l:t.

lyhyeen *adv.* **1.** ajallisesti jnk jatkumisesta: vain vähän aikaa jatkuneena, jatkuttuaan; pian, nopeasti, äkkiä. | Päättyä l. Tuollaiset puheet on lopetettava l. Loppui l. kuin kanan lento SP. L. on leikki lysti SL. **2.** vars. tapaa ilmaisten: lyhyesti. | Hengittää l. 'lyhyin hengenvedoin'. Vokaalit voivat ääntyä l. [= lyhyinä] tai pitkään. Vastasi l. Torkahdettiin l. 'vähäksi aikaa'. Rovasti alkoi keinua l. keinutuolissaan AHO.

lyhyehkö[1] *mod.a.* -sti *adv.* < lyhyt. | L. tukka. L. kiikari. Tehtiin l:jä retkiä. L:n aikaa. L. hoito. L:jä seisauksia lukuun ottamatta tehdas toimi aina vuoteen 1825 saakka. Historiikki l:sti esitettynä.

lyhyelti *adv.* **1.** paikallisesti (väli)matkasta: lyhyen matkaa, vähän matkaa. | Järvi- ja jokiteitä on l. Lennähtää l. Lehdet l. johteisia. **2.** ajasta: lyhyen aikaa, vähän aikaa. | Aikaa on jouluun l. Voi viipyä pitemmälti tai lyhyemmälti, asianhaarain mukaan KOSKENN.

lyhyeltä *adv.* tav:mmin ed.

lyhyemmyy|s[65] *komp.omin.* (myös: lyhemmyys) < lyhyt. | Sanakirjalle on "Nykyisen kirjasuomen sanakirjan" asemesta l:den vuoksi annettu nimeksi "Nykysuomen sanakirja".

lyhyen|jäntevä, -jäntterä *a.* myös ⌒. | L. talonpoika. **-lai|nen**[63] *a.* lyhyehkö. | L. vartalo, häntä, keihäs. L. teos, näytelmä, kirje. Työaika jäi l:seksi. **-län|tä**[11*] *a.* vars. ihmisestä: lyhyehkö, lyhyenlainen, -puoleinen, pienen-, vähäläntä. | L., tukeva nainen. L:nät jalat. — Harvemmin. | L. köydenpätkä. L. runo. L. sinfonia. **-puoleinen** *a.* lyhyehkö. | L. kasvi, liekki, matka. **-tanakka-, vanttera** *a.* myös ⌒. | L. isäntä.

lyhyimmit|en, -täin *sup.adv.* = lyhimmiten, lyhimmittäin. | Tehdä jstak l. selkoa. Tapaus oli l. seuraava.

lyhyinen[63] *a.*, vars. *runok.* lyhyt. | Hivus on pitkä piikasilla, hivus pitkä, mieli l. SL. - - niin l. on yhdess'-olo! *MANN. Päiv' on l., / mutta pitkä tie *O.VUORINEN. On armonaika l., / suo, Herra, että muistan sen VK.

lyhykäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* lyhyt, lyhkäinen. | L. Tuonen tytti KAL. L. paita KIVI. Seisoi siinä l:siä mäntyjä sammaleisessa puvussa KIVI. — L. aika, hetki, päivä. Elämän l:syys. — Vars. suullisesta t. kirjallisesta esityksestä. | L. puhe, katsaus, tutkielma, oppikirja. Kantaja tehköön kannekirjansa, l:sen ja selvän LK. Esittää, tehdä selkoa jstak l:sesti, kaikessa l:syydessä. Tätä on syytä vielä l:sesti tarkastaa. Pyörien hammaslukuja merkitään l:syyden vuoksi numeroilla I, II, III ja IV.

lyhy|t[73] *a.* -esti *adv.* -ys[65] *omin.* (taiv.-vartalo murt. ja runok. myös lyhve-; komp.- ja sup.-muodot korvataan us. yleisk. muutoin käyttämättömän lyhä-a:n muodoilla lyhempi, lyhin) lyhkäinen, lyhykäinen, *runok.* lyhyinen;)(pitkä.

1. paikallisesta ulottuvuudesta: pituussuuntaan, pituudeltaan pieni. **a.** olioista, esineistä. | L. tyttö, mies. L. ja lihava. L:en (myös ⌣) jäntevä, vanttera. L:et sääret. L. kallo, tukka. Lihansyöjien suoli on l:empi kuin kasvinsyöjien. L. paita, kenkä, veitsi, höylä, köysi. L:et halot. L. harju, niemi. L:empi sivu. Liian l. Hihna on l:enä. Leikata l:eksi. Kaataa puu l:een kantoon. Lehti on litteä, l:esti 2-liuskainen. L. jono, rivi. L. maa (korttipelissä) 'johon kuuluvia kortteja pelaajalla on vain vähän'. — *tulla* [tms.] *päätään lyhyemmäksi* joutua mestatuksi, surmatuksi, menettää päänsä. | Useat kapinallisista tehtiin päätään l:emmäksi. — *lyhy|ellä,* -elle (adv.) lyhyenä. | Liekaköysi on liian l:ellä. Kiertää siimaa l:emmälle. — *Erik.* L:et aallot [vars. radioaalloista, joilla on lyhyt aallonpituus]. L. tonni [painomitta: 907,2 kg]. — *Kuv.* Vetää l:empi korsi, ks. korsi. Katso, ei Herran käsi ole liian l. auttamaan VT. **b.** etäisyydestä, liikkeestä. | L. etäisyys, polttoväli. Käveli l:en matkan. Ampua l:eltä matkalta. L. isku. Soutaa, maalata l:in vedoin. L:et askelet. Astua l:esti. Valheella on l:et jäljet SL. L. [= kotimaan satamien välinen] rannikkoliikenne. — Šakkipelissä: L. linnoitus, tornitus, ks. linnoitus 2. — Ratsastuksessa: L. käynti, laukka, ravi. — *Urh.* L:et mat-

kat [eri urheilualoilla] 'pikamatkat'. L:et aidat '110 m:n aitajuoksu'. **c.** heikosta ajatuskyvystä, järjestä t. muistista. | L. ymmärrys, järki, äly. Se ei mahtunut l:een järkeeni. Pitkä tukka, l. mieli SL. — Hyvä muisti, mutta l. SP. **d.** nestemäisistä tm. aineista, jotka vähän kerrallaan valutettaessa eivät muodosta yhtenäistä lankaa, vaan 'katkeavat', venymätön. | L. piimä. L. öljy, vaseliini, väri. Leseaineet tekevät taikinan l:eksi.

2. ajasta ja eril. tapahtumista, olotiloista: vähän (aikaa) kestävä t. jatkuva, pian kuluva, tapahtuva t. suoritettava, pikainen, äkillinen, nopea. **a.** ajasta. | L. aika. L:eksi ajaksi. L:en ajan kuluttua. L:in väliajoin. L. hetki. L. talvipäivä, kesä. Kesäyön l:ys. Helmikuu on muita kuukausia l:empi. L. kukoistuskausi. L. elämä. — Vars. *heng.* Minun aikani [= elämäni] on l. Saada muistutus ajan [= elämän] l:ydestä. **b.** muuta käyttöä. | L. oppikurssi. L. kosketus, käsittely, liottaminen, taistelu. L. nauru. Konepistoolin l. ja terävä sarja. L. kärsivällisyys, ystävyys. Onnen l:ys. Hengittää, yskiä l:esti. — *Kiel.* L. äänne, diftongi, tavu. I infinitiivin l:empi muoto.

3. ed:een liittyen suullisesta ja kirjallisesta esityksestä: vähä-, niukkasanainen, niukka, suppea. **a.** puheesta, kirjoituksesta. | L. lause, vastaus. L:et kuulumiset. L:et perustelut. L. ja ytimekäs sanonta. L. kirje-, pakinatyyli. Olla puheissaan l. L:estä virsi kaunis SL. L:yden vuoksi mainittakoon vain, että - -. Puhua, vastata, kirjoittaa l:esti. L:esti sanoen. Koetan supistaa sanottavani mahdollisimman l:een. Sivuseikat voi kuitata varsin l:ellä. — *lyhyesti* lyhyesti sanottuna, sanalla sanoen. | Neutralisoinnin periaate on l:esti seuraava. Hän on iloinen, suora, reipas ja avulias, l:esti: hyvä toveri. **b.** kirjallisesta tuotteesta, taideteoksesta. | L. pakina, novelli, romaani. L. katekismus. L:empi laitos teosta. L. sinfonia.

4. *erik.* asiasta, joka lopetetaan äkkiä, kertakaikkisesti, tykkänään: mutkaton, suorasukainen. | Saada l. loppu. Ilolla on elämässä usein l. loppu. Tehdä jstak l. loppu. Sanoa, jättää jklle l:et hyvästit. Lukea jklle l. tili 'erottaa jku toimesta, antaa potkut tms.' Oikeudenkäynti olkoon l. kaikille pettureille.

5. *sen pitkää, tämän lyhyttä* a) (murt.) jonkin, pitkän aikaa. | - - tuossa [he] olivat odottaneet sen pitkää, tämän l:ttä PÄIVÄR. b) yhtä ja toista, minkä mitäkin. | Kertoilla sen pitkää, tämän l:ttä.

lyhyt- alkuisten poss.-a:ien komparaatiossa, milloin se muodostetaan komparoimalla alkuosa, käyt. komp:ssa lyhyempi-alkuisten muotojen asemesta myös lyhempi-alkuisia, sup:ssa lyhyin-alkuisten asemesta tav:mmin lyhin-alkuisia (lyhytaikainen, lyhyempi- t. lyhempiaikainen, lyhyin- t. tav:mmin lyhinaikainen).

lyhytaalto[83] *s.*, vars. *rad.* par. ⌒; ks. lyhyt 1.a, erik. **-alue** *s. rad.* Vastaanottimen l. **-asema** *s. rad.* lyhytaaltoinen radioasema.

lyhytaaltoi|nen *a.* L:set valonsäteet. L:set hiukset.

lyhytaalto|lähetin *s. rad.* **-lähety|s** *s. rad.* Kuunnella l:ksiä. **-vastaanotin** *s. rad.* **-yhteys** *s. rad.*

lyhyt|aikainen *a.* -aikaisesti *adv.* -aikaisuus *omin.* L. vieras, ystävä. L. hallitus. L. sade. L. eli akuuttinen tauti. Ilon, onnen l:aikaisuus. L. laina, luotto, vakuutus. L. käsittely, toiminta. Saattaa jku l:aikaisesti tajuttomaksi. - - kukat tuoksuvat l:aikaista tuoksuaan AHO. **-alkuinen** *a.*, vars. *fon.* L. geminaatta. **-askelinen** *a.* L. kävely. **-elokuva**[83], **-filmi**[83] *s.* lyhyt, tav. elokuvanäytännössä ennen varsinaista "koko illan" elokuvaa esitettävä elokuva, lyhyt-, lisäkuva. | L. Salpausselän kisoista. **-haarai|nen** *a.* L:set sarvet. **-hameinen** *a.* L. tyttö. **-hihainen** *a.* L. paita, pusero. **-häntäinen** *a.* L. koira, lammas, hevonen. **-ikäi|nen** *a.* -syys *omin.* L. kasvi. L. aikakauslehti, yhdistys. Puvun l:syys. Kaarle Suurenkin maailmanvalta oli l. **-iskuinen** *a.* L. konevasara. **-jaksoi|nen** *a.* L. värähdysliike. Koiran nalkutus kuului uneliaana, tarmottoman l:sena. **-jalaksinen** *a.* L. reki. **-jalka**[83] *a.* tav:mmin seur. | Pyöreä, l. akka. Hiiri metsähän menevi, / l. lynsyttävi KANT. **-jalkainen** *a.* L. mies, mäyräkoira, toukka. L. tuoli. **-juurinen** *a.* **-jännittei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* L. toiminta 'toiminta ajallisesti hyvin läheistä päämäärää silmällä pitäen'. **-järki|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* yksinkertainen, tyhmä. | L. kunnanhoidokki. **-kalloi|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* antropologiassa: brakykefaali(nen), leveäpäinen. | Suomalaiset ovat l:sia. **-kantaan** *adv.* puheesta: lyhyesti, yksikantaan. | Vastata l. **-karvainen** *a.* L. hevonen, koira. L. lehtiruoti. **-kasvui|nen** *a.* -suus *omin.* L. mies, puu. — Antropologiassa rodusta, jonka miesten keskipituus on pienempi kuin 160 cm. **-kaulainen** *a.* L. henkilö, lintu. L. pullo. **-kieli**[83] *s. sot.* ilmoitusten, käskyjen yms. viestityksen helpottamiseksi käytetty kutakin kertaa varten erikseen sovittu koodikieli. **-korti|nen** *a.* L:semmat ohralajikkeet. — *Metsät.* L. neva 'kuivahko neva, jossa on matalahko saraheinäkasvillisuus'. **-korvainen** *a.* L. eläin. **-kuituinen** *a.* L. puuvilla. **-kuonoinen** *a.* L. koira. **-kuva**[83] *s.* lyhytelokuva. | Päätä huimaava l. "Vaarallisia ammatteja". **-kärkinen** *a.* L. lehti. **-kätinen** *a.* **-lauseinen** *a.* L. kirjoitustyyli. **-lehtinen** *a.* L. kasvi. **-liuskainen** *a.* L. lehti. **-läntä**[11*] *a.* tav:mmin lyhyenläntä. **-maitoinen** *a.* lehmästä, joka on pitkään ummessa ennen kantamista. **-matkai|nen** *a.* L. vieras. L:set kuljetukset. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* yksinkertainen, ajattelematon, lyhyt-, vähäjärkinen, tyhmä. | L. ihminen. Kuinka l:sesti haasteltu! KIVI. **-mittai|nen** *a.* -suus *omin.* L:set savolaiset. **-muistinen** *a.* huono-, heikkomuistinen, muistamaton. | L. poika. **-nivelinen** *a.* L. ketju. **-nokkai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L. lintu. — *Kuv.* helposti loukkaantuva, kärkäs panemaan pahakseen. | Itserakas, ylen l. nuorukainen. **-nukkainen** *a.* L. ryijy. **-näköi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** tav:mmin likinäköinen. **2.** *kuv.* joka ottaa ratkaisuissaan t. toiminnassaan huomioon vain hetkelliset edut todellisen, ajan mittaan runsaampana saavutettavan hyödyn

kustannuksella; joka ei ajattele, näe "nenäänsä pitemmälle"; harkitsematon, epäviisas;)(kaukonäköinen, -katseinen. | L. johtopäätös, toimenpide. Valtion l. talouspolitiikka. Puoluejohtajien l:syys. | Me olemme l:siä, me ihmiset. Emme aina ymmärrä kaikkivaltiaan tarkoituksia CANTH.

lyhyt|oksainen *a.* L. puu. **-olkinen** *a.* L. ruislajike. **-otai|nen** *a.*, vars. *kasv.* Lehdet, lidut, kaleet l:set. **-parsi**[83] *s. maat.* (navetassa) parsi, joka on niin lyhyt, että lehmän on sekä seistessään että maatessaan pidettävä päätään pöydän kohdalla. **-peräi|nen** *a.*, vars. *kasv.* Kukat, tähkät l:set. **-piikki|nen** *a.* L:set juoksukengät. L. äes. **-pitkä**[83] *a.* ja *s. run.* jambinen, jambi. | L. runojalka, -mitta. **-puheinen** *s.* lyhytsanainen. | Haluan olla l. ja sanoa suoraan, että --. **-putkinen** *a.* L. tykki. **-pyrstöi|nen** *a.* L. äyriäinen, varpuslintu. Kana on kukkoa l:sempi. **-päinen** *a.* L. hevonen, lohi. L. veitsi. **-raajai|nen** *a.* L:set japanilaiset. L. sarvikuono. **-runkoi|nen** *a.* L. tunturikoivu, sulkapalmu. L:set siat. L. kuorma-auto. **-ruotinen** *a.* L. lehti. **-ruumii|nen** *a.* L:set vesilinnut, matelijat. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vähä-, harvapuheinen, -sanainen, juro; vähin, muutamin sanoin tapahtuva t. esitetty, suppea, niukka, lyhyt. | L. hämäläinen, puhuja. Ole l. puhelimessa! Koetan olla mahdollisimman l. — L. esitys, rukous, neuvottelu. Ytimekäs l:suus. Selittää jtak l:sesti. Lausua vieraat l:sesti tervetulleiksi. **-sarvikarja** *s. maat.* lyhytsarvirotuinen karja. **-sarvi|nen** *a.* L. lehmä, pässi. L:set hyönteiset. L. alasin. **-sarvirotu** *s. maat.* lyhytsarvinen englantilainen karjarotu, jota pidetään vars. teuraskarjana. **-selkäinen** *a.* L. hevonen. **-siipi|nen** *a.* L. lintu. — *S:sesti.* L:set 'Staphylinidae, kovakuoriaisia, joilla on niin lyhyet peitinsiivet, että suuri osa takaruumista jää suojattomaksi'. **-suippui|nen** *a. kasv.* L:set lehdet. **-sulku**[83] *s. sähk.* → oikosulku. **-syi|nen** *a.* L:set kuidut. **-syöttöpeli** *s. urh.* jalkapallotaktiikka, jossa käytetään lähinnä lyhyitä syöttöjä. | Pelata tyypillistä l:ä. **-säärinen** *a.* L. lapsi. L. kahlaajalintu. **-tavar|a**[83] *s. liik.* sellaisista pienistä käyttö- ja ylellisyystavaroista käytetty nimitys, joita tav. ei punnita eikä mitata, vaan joita myydään kappaleittain t. tusinoittain. | L:oita ovat esim. neulat, napit, halvat korut ja laukut. **-tavaraliike** *s.* Kangas- ja l. **-tavuinen** *a.* L. sana. **-teräinen** *a.* L. veitsi. **-torvinen** *a.*, vars. *kasv.* L. teriö. **-tukkainen** *a.* L. tyttö. **-turkkinen** *a.* L. upseeri. **-vartaloinen** *a.* **-varti|nen** *a.* L. pellava, puu. L. piippu, sirppi, lapio, lattiaharja. L:set kengät. **-villainen** *a.* L. lammas. **-vokaali|nen** *a. kiel.* -suus *omin.* L. tavu, vartalo.

lyh|ä[11] *a.* = lyhyt; posit:ssa yl. vain *murt.;* komp.- ja sup.-muotoja lyhempi, lyhin ja niiden johdannaisia lyhemmin, lyhimmin (adv.), lyhemmyys[65], lyhimmyys[65] (omin.) käyt. sen sijaan tav. myös *yleisk.* lyhyt-a:n vastaavien muotojen asemesta. | Niin aattelin, mutta sen aatoksen / oli siittänyt järki l. KAILAS. — Päätä l:empi kuin muut. L:in sisarussarjasta. L:empi, l:in tie. Solmia nuora l:emmälle. L:empi kirjanpidon kurssi. Hengitys on käynyt l:emmäksi. L:emmässä ajassa kuin tavallisesti. Päivä on l:immillään. Toimintakauden l:emmyys edellisiin verrattuna. Raitiotievaunu eli l:emmin sanottuna raitiovaunu. Supistaa jk l:impäänsä. — *Kuv.* Vetää l:empi korsi, ks. korsi. Tulla, tehdä päätään l:emmäksi, ks. lyhyt 1. a.

lyijy[1] *s.* **1.** sinertävän harmaa, raskas mutta pehmeä epäjalo metalli. | Tavallinen eli pehmeä l. 'lyijy, joka sisältää vähintään 99,9 % puhdasta lyijyä'. Kova l. (myös ◡) 'lyijyn ja jnk muun metallin, vars. antimonin seos'. Valettu, valssattu, tinattu l. Valaa jtak l:stä. L:llä päällystetyt kaapelit. — *Kuv.* vars. lyijyn raskautta, jähmeyttä ajatellen. | Painava, raskas kuin l. Käsivarret olivat kuin l:ä kovasta työstä. Raukaiseva väsymys painuu l:nä Yrjön jalkoihin KARHUM. Kasvot kuin l:yn valetut, rypyttömät ja täyteläiset HEPOR. -- kuin l. hyytävä se [tuska] täyttää valtimoni VILJANEN. -- l:nä maannut veri liikahtaa ja syöksyy suhisten eteenpäin LINN. Ateenalaiset ovat elohopeaa, spartalaiset l:ä AK. — *Yhd.* harkko-, kova-, suomul.; aktinium-, radium-, toriuml.; haulil. **2.** lyijyisistä esineistä. **a.** ongen t. uistimen siiman lyijyinen paino, lyijypaino. | Koukku, l. ja koho. **b.** vars. *ark.* ampuma-aseiden luodeista t. hauleista. | Saada l:ä nahkaansa, ruumiiseensa, kalloonsa. Antaa jklle l:ä otsaan. Konekiväärit syytivät l:ä vastapäiselle rannalle. -- jos he olisivat meidät nähneet, niin varmaankin olisivat jo l:llä tervehtineet ALKIO. **c.** *mon.* (ikkunan) lyijykehykset, -puitteet; lyijypuut, jakolistat. | -- akkunaruudut salissa olivat helisseet l:issään KILPI. **3.** lyijykynässä ytimenä oleva grafiitin ja saven sekoituksesta puserrettu puikko. | L. katkeaa. Kynästä on l. poikki. — *Yhd.* irtol.

lyijy|akku, -akkumulaattori *s. sähk.* akkumulaattori, jonka pääosina ovat laimennettuun rikkihappoon upotetut lyijylaatat. **-arsenaatti** *s.* ortoarseenihapon lyijysuola, joka käytetään tuhohyönteisten torjuntaan. **-asetaatti** *s. kem.* = lyijysokeri. **-astia** *s.* Fluorivety syövyttää lasia ja posliinia, joten sitä on säilytettävä l:ssa. **-dioksidi** *s. kem.* neljänarvoisen lyijyn oksidi, lyijy(su)peroksidi. **-etikka** *s. kem.* lyijysokerin vesiliuos, johon on liuotettu lyijyoksidia; vrt. lyijyvesi. **-hapettuma, -happeuma** *s. kem.* lyijyoksidi. **-hark|ko** *s.* — Jalat tuntuivat raskailta kuin l:ot. **-hartsi** *s. vanh.* grafiitti. **-hauli** *s.* **-hohde** *s. min.* tavallisin lyijymalmimineraali, lyijyn ja rikin yhdiste, joka us. hopeapitoisena on samalla tärkeimpiä hopeamalmeja, galeniitti. **-höyry** *s.* lyijymalmia sulatettaessa syntyvä myrkyllinen höyry.

lyijyi|nen[63] *a.* **1.** *ain.* L. astia. Kaapelin l. päällyskerros. **2.** lyijynvärinen, -karvainen, lyijynharmaa. | L:set laineet LEINO. L:set sadepilvet TALVIO. Aamun l. valo KILPI.

lyijy|kaapeli *s.* lyijypäällysteinen kaapeli. **-kaivo|s** *s.* Yhdysvaltojen l:kset. **-kamari, -kammio** *s.* **1.** *hist.* lyijykattoinen vankikammio Venetsian dogen palatsissa. **2.** *tekn.* sisäpuolelta lyijylevyllä vuorattu kammio, jossa rikkihappoa valmistetaan rikkidioksidia hapet-

tamalla. **-kappale** *s.* Ongensiimassa painona oleva l. **-karbonaatti** *s. kem.* hiilihapon lyijysuola; vrt. lyijyvalkoinen.

lyijyk|e[78*] *s.* lyijyinen sinetti, joita käytetään vaunujen, tavarakääreiden, mittarien tms. sinetöimiseen, lyijysinetti, -leima, plombi. | Virallinen l. Suomen Turkiseläinten Kasvattajain Liiton l. Sulkea, sinetöidä jk l:keellä.

lyijykehys *s., tav. mon.* ikkunoissa entisaikaan käytetty lyijyinen kehys, lyijypuitteet.

lyijykepihdit *s. mon.* pihdit, joilla lyijykkeet kiinnitetään ja joilla samalla puristetaan niihin leima.

lyijy|kerros *s.* Kaapelin l. **-kloridi** *s. kem.* kloorivetyhapon lyijysuola. **-koliikki** *s. lääk.* lyijymyrkytyksen aiheuttama vatsakipukohtaus. **-kromaatti** *s.* Väriaineena l. käy kromikellan nimellä. **-kuul|a** *s.* Falkonetin l:at. Leikkiä pienillä l:illa. **-kyl|py** *s. met.* Teräs jäähdytetään l:vyssä.

lyijykynä *s.* kynä, jossa jäljen tekevänä osana on (tavallisissa kynissä puuvarren sisässä) etup. grafiittia sisältävä puikko, "lyijy". | L., kumi ja paperia. Kirjoittaa, piirtää l:llä. L:llä vedetty paksu viiva. L:n teroittaminen. Pureskella l:nsä päätä. L:n vahvuinen, paksuinen. **-kataja** *s.* Juniperus virginiana, Yhdysvaltain itäosissa kasvava havupuu; sen puuaines, jota käytetään vars. lyijykynien ja sikarilaatikoiden valmistukseen. **-kirjoitus** *s.* **-merkin|tä** *s.* Sivujen reunoihin tehdyt l:nät. **-n|pätkä** *s.* **-n|teroitin** *s.* **-piirros** *s.* Edelfeltin l. Aleksis Kivestä. **-piirustus** *s.* **-tehdas** *s.* **-viiva** *s.*

lyijy|köli *s.* **-laastari** *s. farm.* rasvahappojen lyijysuolojen seos, jota käytetään perusosana mm. kiinnitys- ja elohopealaastarissa. **-laat|ta** *s.* Akkumulaattorin l:at. **-lanka** *s.* **-lasi** *s.* kvartsihiekasta, lyijystä ja potaskasta valmistettu pehmeä, helposti sulava ja voimakkaasti valoa taittava lasi, jota käytetään esim. linsseihin ja josta valmistetaan myös jalokivien, helmien yms. jäljitelmiä, kristallilasi. **-lasite, -lasitus** *s. tekn.* melko helposti sulava kalikalkkilyijylasi, jolla fajanssi-, majolika- ja savitavaroita lasitetaan. **-lehti** *s.* hyvin ohut lyijylevy. **-leima** *s.* = lyijyke. | Lihariistan merkintä on toimitettava niin, että eläimen jalkaan kinnerjänteen alitse pistettyyn metallilankaan kiinnitetään maatalousministeriön vahvistama l. LK. **-lejeerinki** *s.* lyijyseos. **-levy** *s.* Rikkihappotehtaan lyijykammio on sisältä vuorattu l:llä. **-lukko** *s.* tav:mmin lyijyke, lyijyleima, -sinetti. **-luoti** *s.* **-löydös** *s.* **-löytö** *s.* **-malmi** *s.* Yleisin l. on lyijyhohde. Keltainen, punainen, valkoinen l. **-myrkytys** *s. lääk.* lyijysuolojen aiheuttama myrkytys. | L. aiheutuu varsinkin lyijypitoisten aineiden (esim. väriaineiden) nauttimisesta tai niiden pitkäaikaisesta säännöllisestä käsittelystä tai oleskelusta niitä sisältävässä ilmassa. **-mäinen**[63] *kalt.a.* L. aine. Jalkoja painoi l. lamaannus. **-möhkäle** *s.* **-mönjä** *s.* punainen lyijyoksidi, jota käytetään vars. pohja- ja suojavärinä ruostetta vastaan. **-n|harmaa** *a.* L. mineraali. L. kovakuoriainen, etana. L. meri. L:harmaat sadepilvet. **-nitraatti** *s. kem.* typpihapon lyijysuola.

lyijyn|karvainen *a.* lyijynvärinen. | Kasvoiltaan l. L. paju. Meren l. pinta. L. taivas. **-pala(nen)** *s.* **-raska|s** *a.* **-asti** *adv.* raskas kuin lyijy. | L:at pilvet. Meren pinta lepää l:ana. Lapio tuntui l:alta. L:at jäsenet. L. väsymys, uni. L:ana painava murhe. -- l:asti kohisevat / meren aallot A.KIVIMAA. **-sekainen** *a.* myös ⌒. | L. tina. **-sininen** *a.* L. pilvi. **-sulattimo, -sulatto** *s.* **-tuotanto** *s.* **-värinen** *a.* myös ⌒. | Linnun l. nokka. L. taivas.

lyijy|oksidi *s. kem.* lyijyn ja hapen yhdiste. **-paino** *s.* Verkon, sukeltajan l:t. Harteilla oli kuin l. Legalismin l. ei kytke jalkojamme AK. **-pala(nen)** *s.* **-paperi** *s.* **1.** = lyijylehti. | L. teepakkausten kääreenä. **2.** *kem.* lyijyasetaatilla imeytetty liimaton paperi, jota käytetään rikkivedyn kvalitatiiviseen toteamiseen. **-patukka** *s.* **-peite** *s.* Sähkökaapelien l. **-peroksidi** *s. kem.* = lyijydioksidi. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* L. metalliseos, piilasi, kaasu. Vähäinen l:suus parantaa messingin leikattavuutta. **-puitteet** *s. mon.* = lyijykehykset. **-puittei|nen** *a.* L:set ikkunat. **-punt|ti** *s. ark.* Jalat painoivat kuin l:it. **-putki** *s.* **-puu** *s.* (ikkunan) jakolista. **-päällys, -päällyste** *s.* Kaapelin l. **-päällysteinen** *a.* L. johdin. **-pöly** *s.* **-rikaste** *s. met.* **-saippua** *s. kem.* rasvahappoinen lyijyoksidi. **-salva** *s. farm.* kellertävä salva, joka sisältää 1 osan lyijyetikkaa ja 9 osaa perussalvaa. **-seo|s** *s.; syn.* lyijyrejeerinki, kovalyijy. | Yleisimmin käytettyjä l:ksia ovat mm. kansimetalli, kirjasinmetalli, erilaiset laakerimetallit, pehmeät juotteet ja valkometallit. **-sieni** *s. tekn.* kemiallisesti valmistettu huokoinen lyijy. **-sinet|ti** *s.* = lyijyke. | Sulkea l:illä. **-sokeri** *s. kem.* etikkahapon lyijysuola, lyijyasetaatti. **-sulate** *s. met.* **-sulfaatti** *s. kem.* rikkihapon lyijysuola. **-sulfidi** *s. kem.* rikin ja lyijyn yhdiste. **-suola** *s. kem.* **-superoksidi** *s. kem.* = lyijydioksidi. **-tanko** *s.* **-tomu** *s.* Myrkyllinen l., jota syntyy mm. latomoissa.

lyijyt|tää[53*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** varustaa t. sulkea lyijykkeellä, plombittaa, plombeerata. | Tavaravaunujen, siemensäkkien l:ys. **2.** päällystää lyijyllä, lyijytä. | L:etty rautalevy, eristysputki. Sisä- ja ulkopuolelta l:etty säiliö.

lyijy|tuhka *s. tekn.* tuhkamainen oksidi, jota syntyy lyijyn pinnalle, kun se sulana joutuu kosketukseen ilman kanssa. **-tulppa** *s. tekn.* Höyrykattilan l., jonka tarkoituksena on estää kattilaa kiehumasta kuiviin.

lyijyt|ä[39] *v.* päällystää lyijyllä, lyijyttää. | L:ty rautalevy. L:ty palosanko, vesiallas.

lyijytäytekynä *s.* irtolyijyinen lyijykynä.

lyijytön[57] *kar.a.* L. mineraali, juote, lasi. Ruoka-astiain tinaustinan pitää olla l:tä lyijymyrkytyksen estämiseksi.

lyijyvaippa *s.* Kaapelin l. **-inen** *poss.a.* L. kaapeli. **-johdin** *s.*

lyijy|valkoinen *s.* valkoinen lyijyväri, kemiallliselta kokoomukseltaan emäksistä lyijykarbonaattia. | L. käy kaupassa mm. nimillä kremsinvalkoinen, liuskevalkoinen ja hampurinvalkoinen. Maalata l:valkoisella. L:valkoista ei sen myrkyllisyyden vuoksi käytetä sisämaalaukseen. **-valkoisväri** *s.* **-vasara** *s.* **-ve|si** *s.*

vedellä ja spriillä vahvasti laimennettu lyijyetikka, jota käytetään kääreisiin ajettumia, tulehduksia, ruhjevammoja yms. haudottaessa. | Hautoa l:della. **-vesikääre** *s. lääk.* **-väri** *s.* lyijypitoinen väriaine. | Lyijyvalkoinen, -mönjä ym. l:t. **--yhdiste** *s. kem.*

lykellä[28*] *frekv.v.* (< lykätä) lykkiä. | L. venettä sauvoimella. — Vars. hiihtämisestä. | L. sivakoillaan. Aapo lykkeli kotia kohti.

lykkiellä[28] *v.* = ed.

lykkijä[14] *tek.* Mainio lylynl. 'hiihtäjä'. Jos lie syy:ä l:ssä, niin on lykittävässäkin [syyttäjässä yhtä hyvin kuin syytetyssä] SL.

lyk|kiä[17*] *frekv.v.* -intä[15*] *teonn.* (< lykätä) lykellä, lykkäillä. | L. ja tyrkkiä tovereitaan. L. kelkkaa. L. keksillä tukkeja. Puut l:kivät vihantia lehtiä. — Hiihtämisestä. | L. suksiaan. Olla lylyä l:kimässä. L. kilpaa, kotia kohti.

lykky[1*] *s.*, yl. vain *ark.* t. *kans.* menestys, onni (2). | Hyvä, huono, kova l. Mainio l. oravanpyynnissä. Koettaa l:ään. Luottaa l:ynsä. Toivottaa jklle l:ä. L. pilautuu. — Eräissä sananparsissa ja sananlaskuissa myös *yleisk.* | L:ä matkalle! Hyvää l:ä nyt vain! Oli luojan l., että saavuit. Jumalall' on onnen ohjat, Luojalla lykyn avaimet SL. Matala on köyhän mahti, lyhykäinen orjan l. SL. — *hyvässä lykyssä* (myös epäsuotuisista, epäedullisista asioista) jos hyvin käy, jos (niin) sattuu, hyvässä tapauksessa, hyvinkin, vielä, ehkä, kenties. | Hyvässä lykyssä saat työstä pari tuhatta. Suomalaiset voivat hyvässä lykyssä voittaakin Tanskan joukkueen. Hyvässä lykyssä menetän vielä virkani. — *Yhd.* jänis-, kala-, metsästys-, onki-, pyyntil.

lykkyy[25] *teonn. harv.* < lykätä.

lykkäil|lä[29] *frekv.v.* (< lykätä) lykellä, lykkiä. | L. kelkkaa. L:i tuloaan viikosta viikkoon.

lykkäys[64] *teonn.* < lykätä. **1.** *harv.* työntäminen, työntö. | Veneen l. Yhden vaaksan l. — Tav. **2.** jnk toimenpiteen, jnk asian käsittelyn siirtäminen tuonnemmaksi, jnk määräajan pidennys, prolongaatio; *liik.* vars. maksuajan pidennys, moratorio. | Ratkaisun l. Hankinta-ajan l. Jutun l. seuraaviin käräjiin. Neljän päivän, vuoden l. Anoa, pyytää l:tä velkojen maksussa. Myöntää l:tä. Asia ei salli päivänkään l:tä. — *Sot.* (*lyh.* ly.) Saada l:tä asevelvollisuuden suorittamisesta.

lykkäys|aika *s.* Velan maksussa myönnetty l. L:ajan päätyttyä. **-anomus** *s.* **-määräys** *s. sot.* **-pyyntö** *s.* **-päätös** *s.* **-vaatimus** *s.*

lykkäyty|ä[44] *pass.v.* (*rinn.* lykkääntyä) < lykätä. **1.** *harv.* paikasta. | L. sivulle, kauas. Tukki l:i virran uomaan. — Tav. **2.** ajasta. | Asia, riitajuttu l:y. Teoksen painatus l:y. Päätöksen antaminen l:i seuraavaan päivään. Opinnot ovat l:neet epämääräiseen tulevaisuuteen.

lykkäämätön[57] *kielt.a.* < lykätä. | Tapahtunut ratkaisu oli l. välttämättömyys.

lykkääntyä[1*] *v.* = lykkäytyä.

lykylli|nen[63] *poss.a. ark. kans.* (< lykky) onnellinen, hyväonninen, onnekas. | L. kalaverkko.

lykyt|ön[57] *kar.a. ark. kans.* (< lykky) onneton, huono-onninen. | Niin on lykky lykyllisen / kuin keväinen päivännousu, / niin on lykky l:tömän / kuin syksyinen yö pimeä KR.

lykästy|ä[1] *pass.v. ark. kans.* onnistua, luonnistua. | [Kankaan] värikin oli hyvästi l:nyt NUOLIV.

lykäst|ää[2] *v. ark., 3.pers.* luonnistaa. **1.** = ed. | Karja l:ää hyvin. Kuinka matkasi l:i? Eipä elämä l:änytkään. Ainahan se homma Annalta l:i. — Tav. **2.** *yksipers.* onnistaa, onnestaa, käydä hyvin. | Kerran köyhääkin l:ää. Minua l:i hyvin kaupoissa. Jos hyvinkin sattuisi l:ämään. Jos hyvin l:ää, lähden matkalle.

lykä|tä[35*] *v.* **1.** työntää, tuupata, tyrkätä, töykätä, sysätä;)(vetää, kiskoa. | L. jku syrjään, jkta eteenpäin. L. kärryjä, kelkkaa. L. vene vesille. Tuuli lykkää laivaa. L:ttävä puuluukku. Kokoon l:ttävä sänky. L. kengät jalasta. Lykkäsi puukon syrjään vasemmalla kädellään. L. lunta lapiolla. Jussi istui siinä missä istui, jos löit tai lykkäsit [= teitpä mitä tahansa] SILL. Ei lisä luotaan lykkää [= ole pahitteeksi, haitaksi] SP. — Hiihtämisestä. | L. lylyä. Otti sukset porstuasta ja lykkäsi kiivaasti menemään KATAJA. — Väljempää käyttöä. | L. raha jkn kouraan. - - postilaitos lykkää meille lippuja, joissa ei ole suomen sanaa AHO. **2.** *kuv.*, vars. *ark.*, us. *yksipers.* tuottaa t. aiheuttaa jtak voimaperäisesti, runsaasti, työntää, puskea. | Kasvi lykkää juuria, vartta, uusia lehtiä. Pelto lykkää heinää, rikkaruohoja. Oletpa sinä l:nnyt pituutta. L. pölyä, savua. L. hirveä haju. Aikamoisen sumun lykkäsi TALVIO. Kyllä se porun, kiireen lykkäsi. Herra Jumala, jos tähän vielä vieraita lykkää CANTH. - - minä jo lykkään [= teen] katumusta CANTH. — Vars. kirjoituksesta, puheesta. | L. artikkeli lehteen. L. kirje kaikessa kiireessä. L. pötyä, valheita. — *Erik.* Jopa (nyt) myrkyn lykkäsi [= jopa kävi huonosti, ohraisesti] SP. **3.** 1. merk.-ryhmään liittyvää paikallisluonteista abstr. käyttöä. | L. [= siirtää, vierittää] syy jnk niskoille. Lykkää ajatukset mielestään *MANN. - - ahneuden, himon, vihan ja panetuksen hän l:tköön luotaan AK. — Vars. siirtää, antaa jk asia jkn (jnk) toisen tehtäväksi, huolehdittavaksi. | L. asia jkn ratkaistavaksi, tutkittavaksi. Kaikki vaikeimmat tehtävät hän lykkäsi minulle. L. riitansa oikeuteen. **4.** siirtää, jättää jk asia, tehtävä myöhempään ajankohtaan, tuonnemmaksi. | L. lähtöä, jnk ostoa, ratkaisua. L. koulunkäyntiään vuodella. Teoksen painatus täytyi l. toistaiseksi. L. asia jatkokuulustelua varten. Juttu l:ttiin seuraaviin käräjiin. — *Lak.* Lykkäävä eli suspensiivinen ehto 'ehto, jonka täyttyessä oikeustoimi vasta tulee lopullisesti voimaan'.

lyller|tää[9] *deskr.v.* lyhyen, lihavan ihmisen kävelystä, liikkumisesta. | Astua, juosta, tulla l. Tyttö l:si tiehensä. Siunatussa tilassa l:tävä rouva. Emäntä kantaa l:tää jauhoja aitasta.

lyllerö[2] *deskr.s.* lyhyestä ja lihavasta ihmisestä: tyllerö, pallero, pallukka, pullukka, typykkä. | Pieni, pyöreä, lihava, pehmeä l. Pojan, tytön l. — Karhu näyttää kömpelöltä l:ltä.

lylleröidä[30] *deskr.v.* tav:mmin lyllertää.

lylleröinen[63] *a.* lyhyt ja lihava, palleroinen. | L. pikkulapsi, muori. Lyhyt akka l., / pää tasainen talleroinen, / kaiken kansan syöttelevi [= auma] ARV.
lyllykkä[15*] *deskr.s.* = lyllerö. | Pyöreä piian l.
lylly|ä[1] *deskr.v.* hyllyä, lellua, hetkua. | L:vät rinnat. Astua l:vin liikkein. L:ivät melat lylyiset, / hangat piukki pihlajaiset KAL.
lyly[1] *s.* **1.** kova, tummahko puuaine, jollaista (havu)puissa syntyy vars. kallistuneen rungon ja oksien alapuolelle, janhus. | Kuusen, männyn l. L. alentaa sahapuun arvoa. Kirvesvarsi koivun l:ä. **2.** *kansat.* epäparisten suksien vasemman jalan pitkä, olkaallinen, lylystä eli janhuksesta tehty liukumasuksi; vrt. kalhu, sivakka, potasma. | -- läksi l:n lykkimähän, / kalhun kannan potkimahan KAL. -- liukkaasti liukui l. lumella, sivakat sihahtelivat kinoksien päällitse ja savu näytti suihkivan sauvojen nenistä IVALO. — Myös yl. suksista. | Koko Helsinki l:ä lykkimässä.
lylyi|nen[63] *poss.* ja *ain.a.* < ed. 1. | L. kuusi. Lyllyivät melat l:set, / hangat piukki pihlajaiset KAL.
lyly|mänty *s.* Luonnonväärä l. **-n|lykkijä, -n|lykkääjä** *s.* hiihtäjästä. | Maamme parhaat l:lykkijät. **-puu** *s.* janhuspuu.
lymfa[11] *s.* *anat.* imuneste. **-attinen**[63] *a.* *anat.* imunesteeseen t. -rauhasiin kuuluva t. niitä koskeva. | L. kudos 'imukudos'. **-rauhanen** *s.* *anat.* imusolmuke, -rauhanen. **-suoni** *s.* *anat.* imusuoni.
lymfosyytti[1*] *s.* *anat.* imusolu.
lymy[1] *s.*, melko *harv.* piilo, kätkö. | Metsä monine l:ineen. Halkopinot tarjosivat lapsille sopivia l:jä. — Vars. sisäpaikallissijoissa. | Olla, maata l:ssä. Ampua riistaa l:stä. Mennä, pujahtaa l:yn.
lymyil|lä[29] *frekv.v.* (< lymytä) piileskellä. | L:evät pakolaiset. L. jnk takana, muiden joukossa. Koettaa löytää l:eviä velallisia. Rannattomien soiden hetteissä - - l:i säälimätön, hyytävä halla AK. Jokaisessa piili salainen hyvämieli, l:i ajatus: Ei ollut vielä minun vuoroni HAANPÄÄ.
lymy|loukko *s.* **-paikk|a** *s.* Rosvojen, rakastuneiden l. Seinänraot tarjoavat torakoille l:oja.
lymysill|ä *s.* *vaill.* piilosilla. | Olla l. Ruveta l:e.
lymy|tä[39] *v.*, vars. *kirjall.* **1.** olla piilossa, kätkössä, piillä, piileksiä, piileskellä. | L. piilossa, loukossa. Koiraa l:ävä jänis. Pari vihollissotilasta, jotka koivikossa l:ten ampuivat ryhmää. — *Kuv.* Kaikkialla l:ävät vaarat. Mitä erilaisimpien tautimuotojen takana voi l. tuberkuloosi. **2.** piiloutua, kätkeytyä. | L. piiloon, metsään. Lapset l:sivät äitinsä turviin. Linnut l:ävät vaaran uhatessa. Ja mies vaimoineen l:si Herran Jumalan kasvojen edestä paratiisin puiden sekaan VT. — *Kuv.* -- kuhunka, ihmisen lapsi, kuolemalta l:yt? KALLAS. -- poveen tappava tuska l:y KAILAS.
lym|yä[1] *v.* *harv.* lymytä. | -- Jesus l:yi, ja läksi ulos temppelistä UT[v]. Kuin petoparveen pystypää / käy mies, ei väistä, l:y MANN.
lynetti[5*] *s.* *rak.* tav. oven t. ikkunan päälle pääholvista, kupolista tms. puoliympyrän t. huippukaaren muotoon erotettu pinta. **-maalau|s** *s.* *kuvat.* Helsingin yliopiston kirjaston vertauskuvalliset l:kset.
lynk|ata[35*] *v.* -kaus[64] *teonn.* L:kaus 'kansanjoukon ilman laillista tutkintaa omavaltaisesti toimeenpanema kuolemanrangaistus'. Neekeri l:attu Tennesseessä. L:attiin 1919 tammikuun mellakoiden aikana Berliinissä. Hurjistunut väkijoukko aikoi l. murhaajan.
lynkky[1*] *s.* *murt.* (puun) koukistuma, mutka, lenko, konkelo. | -- siihen polulle oli [puunjuuri] l:nsä nostanut aivan kuin tarkoituksella varomattomien kulkijain paulaksi ALKIO. **-suoli** *s.* *anat.* umpisuolen ja peräsuolen välinen paksusuolen osa.
lynkkä[11*] *a.* = lynkä. | -- suku l., heimo länkkä LEINO.
lynkkäis|tä[24] *v.* lynkätä. | -- tietä pitkin [laahusteli] kaksi kurjaa olentoa. Edellä l:evä mies oli silmäpuoli ja kyssäselkä WILKUNA. Karhu pyörähti ympäri ja lähti sitten kolmella jalalla l:emään pakoon AK.
lynkyt|ellä[28*], **-|tää**[2*] *deskr.v.* lönkytellä, lönkötellä, löntystellä. | Astua, juosta l. Ville l:teli laiskasti jäljessä.
lynkä[11*] *a.* *harv.*; *rinn.* lynkkä. **1.** maahan päin taipunut, kumara, käyrä, väärä. | -- tuolla katti tuomittihin / -- / l:än leppään, / kuivaan kuuseen KANT. **2.** ontuva, nilkku. | Hyv' on olla [vaimona] hympyrällä, / lysti lyngällä eleä — / -- / ei sitä sotahan vieä KANT.
lynkämöisill|ä (än, -e(en *adv.* = seur.
lynkäpäisill|ä (än, -e(en *adv.* pää käsien varassa kyynärpäät polviin, pöytään tms. tuettuina. | Istua l. polviensa varassa, pöytää vasten. Olla l. ikkunassa. Maata, lojua l. Nousta l:een.
lynkätä[35*] *v.* *harv.* ontua, nilkuttaa, lynkkäistä. | Kävellä l.
lypsikk|i[5*] *s.* *kans.* lypsylehmä, lypsykäs. | Kutsua l:ejään.
lypsin- = lypsy-. **-astia** *s.* **-jakkara** *s.* **-kiulu** *s.* Täysinäinen l. kädessä. **-sanko** *s.*
lypsy[1] *s.* lypsäminen. **1.** vrt. lypsää 1. | Lehmien säännöllinen l. Kovakätinen l. L:yn tottunut talousapulainen. Olla l:llä 'lypsämässä lehmiä'. Mennä l:lle. Palata l:ltä. — *Erik.* Mädin l. — *Yhd.* kone-, käsinl.; koe-, puristus-, venytysl.; jälki-, loppu-, pääl.; aamu-, ilta-, päiväl. **2.** vrt. lypsää 2. | Lehmien pieni l. Vähentää l:ään. Olla hyvässä, runsaassa l:ssä. Hyvään l:yn päässeet lehmät. — *Yhd.* kesä-, talvi-, vuosil.; keskil.
lypsy|aika *s.* Joutua l:ajaksi kotiin. Lehmät poi'itetaan useasti keväällä, jotta niiden paras l. sattuu kesäksi. **-asti|a** *s.* Piikoja l:oineen. Pestä l:oita. **-eläi|n** *s.* Kotoiset l:memme lehmä, vuohi ja poro.
-lypsyinen[63] *poss.a.* < lypsy 2. | Heikko-, herkkä-, huono-, hyvä-, pitkä-, runsas-, vähäl.; kiinteäl.
lypsy|jakkara *s.* Kolmijalkainen l. **-karja** *s.* vrt. siitos-, teuraskarja. **-kausi** *s.* lypsyeläimen poikimisen ja ehtymisen välinen aika. **-ker|ta** *s.* Lehmästä l:ralla saatu maito. **-kilpailu** *s.* **-kiulu** *s.* **-kone** *s.* lehmien lypsämiseen käytetty kone, jossa erityiset imukupit puristavat ja imevät maidon utareista. **-kyky** *s.* Lehmän l.

lypsyk|äs[66*] *s. kans.* lypsylehmä, lypsikki. | Sopii noin komeaan navettaan l:käitä lisätä. — *Kuv.* Maailmaa on muuallakin, missä voi mies vapaana elää, tarvitsematta olla toisen l:käänä IVALO.

lypsy|lehmä *s.* Friisiläinen l. Talossa on 65 l:lehmää. — *Kuv.* Kirvat, muurahaisten l:lehmät. — Vars. taloudellista hyötymistä, riistämistä ajatellen. | Siirtomaat l:lehminä. Joutua jkn l:lehmäksi. Valtio pitää naimattomia kansalaisia erityisinä l:lehminään. **-liina** *s. maat.* kangaskappale, jolla pöly ja lika puhdistetaan lehmän utareista ja vetimistä lypsämään ryhdyttäessä. **-lämmin, -lämpöinen** *a.* lypsyn jäljeltä lämmin. | L. maito. **-maito** *s.* vasta lypsetty, lypsylämmin maito. **-matka** *s.* Takamaille tehdyt l:t. **-määrä** *s.* Lehmän päivittäinen l. **-paikka** *s.* **-poro** *s.* **-puku** *s.* Lypsäjällä pitäisi olla erityinen, helposti pestävä l. **-puuh|a** *s.* Olla l:issa.

lypsyri[5] *s. kans.* lypsylehmä.

lypsy|rotu *s.* lypsylehmä-, lypsykarjarotu. **-sanko** *s.* **-taito** *s.* Talon tytär, jolla ei ole l:a. **-taitoinen** *a.* L. apulainen. **-ta|pa** *s.* Tärkeimmät l:vat, venytyslypsy ja puristuslypsy. **-tarha** *s.* Lehmät l:ssa. **-tyyppi** *s. maat.* lypsyeläimelle (-lehmälle) ominainen ruumiinmuoto: pitkä ja avorakenteinen ruumis, hyvin kehittyneet utareet, suuret vetimet ja selväpiirteiset lihakset. **-tyyppinen** *a. maat.* L. karja. **-vuohi** *s.* **-ämpäri** *s.*

lypsäjä[16] *tek.* Lehmät ammuvat l:änsä. Hyvä l. lypsää käsin 8—10 lehmää tunnissa. — Karjan paras l. "Kaunikki".

lypsämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* L. lehmä 'joka ei lypsä t. jota ei ole lypsetty'.

lypsät|tää[2*] *fakt.* ja *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < seur. | L. lehmänsä vierailla. — Lehmien l:täminen kautta vuoden. L:tävä rehu. Maukasta l:tävää ruohoa SILL. Lepo lehmän l:tääpi, pitkä matka maidon tuopi SL.

lyps|ää[2] *v.* -äntä[15*] *teonn. harv.* **1.** tyhjentää lehmän, vuohen tms. utareista niihin kokoontunut(ta) maito(a). | L. käsin, koneella. L. lehmiä, poroja. L. utare tyhjäksi. Vasta l:etty maito. Joka tyynni l:ää, se rasvaisen syö SL. — Naisen nisäin tyhjentämisestä. | Rinta on joka aterian jälkeen tyhjennettävä joko käsin varovasti l:ämällä tai maitopumpulla. — *Kuv.* **a.** Muurahaiset syövät kirvojen makeita ulosteita, joita ne l:ävät tuntosarvillaan. — *Kal.* mädin ja maidin poistamisesta elävästä kalasta. | Hauen l:äminen. Lohien elättäminen mädin ja maidin l:ämistä varten. **b.** Puunjalostusteollisuuden häikäilemätön l:äminen. L. jkltä rahat. L. tietoja jklta. L. salaisuus esille. - - kyllä se [mies] siitä voiton l:ää SILL. **2.** erittää maitoa. | Lehmä, joka l:ää hyvin, huonosti. L. laihaa maitoa. Taikoa karja l:ämään verta. Karjanhoitajat sanovat lehmän l:ävän lihoistaan, kun se laihtuu maitoa tuottaessaan. Ei lehmä sarvistaan l:ä [lehmää täytyy myös ruokkia] SL. — *lypsävä* (s:sesti) lypsävä lehmä, lypsylehmä. | 12 l:ävää ja muutama mullikka. Ja neiti Tiirikka asettui itse vartioimaan l:äviä, jotka oli laskettu apilan orelvalle SILL.

lyriik|ka[15*] *s.* **1.** se runouden päälaji, joka välittömimmin ilmaisee tunnetta, lyyrillinen, laulu-, tunnelmarunous. | Puhdas, persoonallinen l. Runebergin l. L:an tuotteet. — *Yhd.* kansanl.; keskeis-, miete-, rakkaus-, taide-, tunne(lma)l.; kuoleman-, lemmenl.; luonnonl. **2.** lyyrillisyys, tunnelmallisuus. | Melartinin pikkusävellysten l. - - luonnon viehkeintä l:kaa, vihannuutta ja vetten välkettä H.KLEMETTI.

lyseo[3] *s.* yliopistoon johtava (valtion) oppikoulu; *yleisk.* tav. poikakouluista. | Suomenkielinen, klassillinen l. Tampereen l. L:n oppilaat. Mennä l:on. Olla l:n IV luokalla. — *Yhd.* valtion-, yksityisl.; tyttö-, yhteisl.; maanviljelys-, normaali-, reaalil. **-aika** *s.* Tutustuin A:han jo l:nani.

lyseolainen[63] *s.* lyseon oppilas. | L. Pentti Pitkänen.

lyseon|kurssi *s.* Suorittanut l:kurssin. **-lehtori** *s.* **-opettaja** *s.* **-rehtori** *s.*

lyseo|rakennus *s.* **-vuo|si** *s.* Kahdeksan l:tta.

lysiini[6] *s.* **1.** *kem.* valkuaisaineissa rakenneosana olevia aminohappoja. **2.** *fysiol.* immunisoitaessa syntyneitä veriheran vasta-aineita, joilla on kyky liuottaa immunisoimiseen käytettyjä soluja t. bakteereja.

lysmisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | L. [= lysähtää] polvilleen. — *Met.* L:nyt terä.

lysmist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* saattaa lysyyn; vars. *met.* lyödä kokoon, tyssätä. | Niitinpään l:ys. Yhteen liitettävien tankojen päät l:etään ennen hitsausta.

lysmy|ä[1] *v.*, vars. *runok.* lysmistyä, lytistyä, lysähtää. | L:i polvet ponnettoman LEINO. - - lyttyyn l:neet kesäsaappaat HAARLA. - - tahtoi tammi kallistua, / l. rutimoraita KAL.

lysoformi[4] *s.* nestemäinen formaliinipitoinen kalisaippua, jota käytetään desinfioimisaineena taloudessa ja eläinlääkinnässä.

lysoli[5] *s.* punertavan ruskea, voimakashajuinen, raakaa kresolia ja kalisaippuaa sisältävä öljymäinen neste, jota veteen sekoitettuna käytetään yleisenä desinfioimisaineena vars. kotitaloudessa. | Sekoittaa l:a pesuveteen. Huoneessa tuntuu l:n haju. **-liuos** *s.* 2 %:n l. **-pullo** *s.* **-ve|si** *s.* vesi, johon on sekoitettu lysolia. | Lehmän utareiden peseminen l:dellä.

lysteri[5] *s.* **1. a.** kangas, jonka loimet ovat puuvilla- ja kuteet alpakka- t. mohäärilankaa, kiiltokangas. **b.** värillisillä kuteilla kudottu yksivärinen kaksiniitinen puuvillakangas. **2.** hienoin lasilaji. **3.** savitavaroiden pinnalle valmistettu ohut metallipeite, metallilysteri.

lyst|i[4] us. *ark.* **1.** *s.* **a.** huvi, hauskutus, ratto, ajankulu. | Koirasta on paljon l:iä. Kyllä siitä l:iä riitti. Silloin vasta l. alkoi. Lyhyeen se l. loppui. Hetken l. ja elämänikuinen harmi SL. — *pitää lystiä* pitää hauskaa, huvitella, ilotella, lystäillä. | Pitää l:iä jkn kustannuksella. Pojat olivat l:iä pitämässä. Pidimme A:n kanssa monta l:iä. — *ajaa lystiä* olla huviajelulla, ajella huvikseen. | Lähteä l:iä ajamaan. — *lystikse(en, lystin vuoksi* huvikseen, huvin vuoksi, aikansa kuluksi, leikillään, leikinpäin. | Tehdä jtak l:ikseen, l:in vuoksi. Ei nyt järvelle l:ikseen mene. Sirkka lauloi l:iksensä, /

oman intonsa ilossa KALLIO. — *lystin päiten* par. ◡. — *(on) yks(i) lysti* (myös: yhtä lysti) on yhden- t. samantekevää, ei ole väliä. | Minulle on yks l., mitä hän tekee. Ellet saavu, [on] yksi l. **b.** *mon.* ed:een läheisesti liittyen: huvitilaisuus, huvit. | Kestit ja l:it. Panna l:it pystyyn. Palata l:eistä. — *Yhd.* harjakais-, lähtiäis-, sunnuntail:it. **c.** voimia kysyvästä, ankarasta, vaarallisesta tms. toiminnasta: "leikki". | Painikuninkaamme V.K. oli pitkästä aikaa l:issä mukana. Olipa siinä l:issä tiukat paikat. Taisi saada linnaa siitä l:istä. — Vars. jnk kalleutta, hintaa ajatellen. | Koulunkäynti on kallista l:iä. Siitä tulee kallis l. Koko l. maksoi tuhat markkaa. Se l. maksoi meille rahat ja kukkarot. **d.** *murt.* halu, mieliteko. | Oma l. leikkiin, oma tahto tanssimahan SL. - - sillonpa sain l:in ankaraan sotilasammattiin KIVI. — *Yhd.* ruokal. **2.** *a.* -isti *adv.* hauska, huvittava, hupaisa, rattoisa, mukava, lystikäs. | L. poika, mummo. L:ejä seuramiehiä. Olla tavallista l:immällä tuulella. L. juttu, laulu, leikki. Mitä l:eintä luettavaa. Puhua l:isti. Koitti l:it ajat. Se vasta oli l:iä. Meillä oli oikein l:iä. Ei mikään ole l:impää kuin ravustaminen. Siell' on lapsen l. olla, / Tuonen herran vainiolla / kaitsea Tuonelan karjaa KIVI.

lystik|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* hauska, huvittava, hupaisa, rattoisa, mukava; hassun-, hullunkurinen, koomillinen. | L. veitikka, laivuri. L:käältä näyttävä koira. Huulet l:käässä hymyssä. Peukalot l:käästi koukussa. L:käitä kujeita. L. sanansutkaus, kasku. Jutella l:käästi. L. tilanne. Elämäni l:käin hetki. Sepä oli l:ästä.

lystilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* tav:mmin ed. | L:sen pullea ulkomuoto. L. kumarrus. L. kirje, kertomus. L. laulu suuresta tupakan puutteesta. Nähdä kaikki l:sessä valossa.

lystimäinen[63] *a. harv.* lystikäs, lystillinen.

lystin|ajo *s.* **-pito** *s.* L. toisten kustannuksella. Käyttää rahaa l:on. **-pitäjä** *s.* Parantumaton velikulta ja l. **-päiten** *adv.* huvikseen, lystikseen. | Poikkesin l. nonstopiin.

lystitt|ää[2*] *v. ark.* hauskuttaa, huvittaa. | Sekös poikia l:i. — *Yksipers.* Aina sinua l:ää.

lystäil|lä[29] *v. ark.* -y[2] *teonn.* pitää lystiä, hauskaa, huvitella, ilotella. | He l:ivät aamuun asti. L:evä orava. Lähteä l:emään. Pieni, viaton l:y.

lystä|tä[35] *v. ark.* **1.** haluta, mieliä, suvaita, viitsiä. | Minä l:än vähän koetella hänen kuuluisaa mahtiansa KIVI. - - kahvit niille, jotka l:ävät tulla hörppäisemään KARHUM. — Vars. päälauseen sisällystä rajoittavassa komp., kond. t. rel. sivulauseessa. | Tee niin kuin l:ät. Ottakaa niin paljon kuin l:ätte. Sai olla niin kuin itse l:si. Yritä jos l:ät. Teen mitä l:än. En usko, sanokoon mitä l:ä. Lähdimme milloin l:simme. **2.** haluttaa, huvittaa, miellyttää, olla mieleen. **a.** *yksipers.* Minua ei l:ä lähteä. Tulkoon ketä l:ä. Lyö, jos [sinua] l:ä, kyllä köyhä kestää SP. **b.** *murt.* asiasubj:n ohella. | Ei l:nyt odottaminen ajan pitkään. Eipä l:nyt [= eivät maistuneet] meidän talviset eväät MERIL.

lysy|ssä, -yn *adv.* kokoon painuneena t. lyötynä, lyyhistyneenä, lytyssä, kasassa, mytyssä. | Hartiat l. Seistä l. - - hevoset kulkevat korvat l. TALVIO. Painua, vaipua l:yn. Kattila meni l:yn. Painaa, lyödä, hakata jk l:yn. Niitin toinen puoli vasaroidaan l:yn. L:yn astutut kengät. — *Kuv.* - - kun [hän] näki Kantolan vihanvääntelset juonteet - -, meni luonto l:yn LEINONEN.

lysähdyttää[2*] *v.* = lysäyttää.

lysähtyä[1*] *v.* tav:mmin seur.

lysä|htää[2*] *v.* -(hd)ys[64] *teonn.* (*harv.* lyysähtää[2*]), painua kokoon, kaatua äkkiä ja pehmeästi, hervottomana, hervahtaa, retkahtaa, lyyhistyä, lyyhähtää, lyykähtää, lyykistyä, nyykistyä. | L. kokoon, kasaan, läjään. L. polvilleen, istumaan. L. pyörtyneenä, kuolleena maahan. L. lattialle, tuolille. L:hti penkille kuin märkä kinnas. Hevonen l:hti tien sivuun. L:htäneet hartiat. Aidat ovat l:htäneet kasaan. — *Kuv.* L:htänyt into, uhma. Kun maailma - - eliminoidaan ihmiseltä pois, l:htää hänen sisäinen rakenteensa kokoon JOTUNI. - - tämän isännän aikana oli talon vauraus l:htänyt kokoon SILL.

lysäyttää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* lysähdyttää) < ed.

lytisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Veitsen l:nyt terä. Painaa kasvojaan ikkunaan, niin että nenä l:y.

lytist|ää[2] *v.* saattaa lyttyyn, lutistaa, litistää. | Älä l:ä hattuani! - - pieksettihin, pyntättihin, / lyötihin, l:ettihin KANT.

lytyssä, lyttyyn *adv.* kokoon painuneena t. lyötynä, lyyhistyneenä, lysyssä, kasassa, mytyssä. | Hattu l. Housut l. kuin harmonikka. Katsella nenä l. ikkunaruutua vasten. Puristaa, lyödä jk lyttyyn. Auton lokasuojat menivät lyttyyn. — *Kuv.* [Hän oli] painanut kaikki maisteri Saarron järkevät ehdotukset lyttyyn kuin hyttyset ELSA SOINI.

lyy[29] *s.* **1.** *harv.* vauhti, tie. | Kun nousen sille [runoratsulle] selkään, / sen l:tä väliin pelkään A.JÄNNES. Sen [vapauden vuon] l. on senkin tyynehen lahdelmaan A.V.KOSKIMIES. **2.** *sitä lyytä* (murt.) a) yhtä kyytiä, saman tien, pysähtymättä. | - - menin sitä l:tä vallesmannin luo TOPPILA. - - kammarihinkin kiitänyt ois sitä l:tähän *A.JÄNNES. - - suomalaisten siirtyminen Vermlantiin - - jatkui yhtä l:tä seuraavina vuosikymmeninä K.GROTENFELT. b) siitä syystä. | - - vastasi olleensa kantamassa jyviä pellolta eikä sitä l:tä joutaneensa KS. Sysimiehiä sanottiin "kolareiksi", ja sitä l:tä ruvettiin kolarien kotiseutua - - sanomaan Kolariksi PAULAH. - - kerran iskin kirveellä polveeni — sitä l:tä liikkaan vieläkin AK.

lyydi[4] *s.* lyydiläismurteista. | L:n kieli, murteet.

lyydialainen[63] *a.* ja *s.*, etup. *hist.* — *Mus.* = lyydinen.

lyydiläi|nen[63] *a.* ja *s.* L:set 'Venäjän Karjalassa Petroskoin tienoilla asuvat aunukselaiset'. L:set murteet, ks. seur. **-s|murre** *s.* L:murteet 'pitkällä kapealla vyöhykkeellä ent. Petroskoin ja Aunuksen kihlakunnissa puhuttu itämerensuomalainen kielimuoto, joka liittyy pääasiallisesti aunukseen, mutta jossa on myös monia vepsään yhdistäviä piirteitä'.

lyydinen[63] *a. mus.* L. sävellaji 'eräs muinaiskreikkalainen ja kirkkosävellaji'.
lyyhistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < lyyhistää. | -- ihmiset l:evät sivuille, pois edestä ALKIO.
lyyhisty|ä[1] *pass.v.* (*harv.* lyhistyä) = lysähtää. | L. kokoon. L. tajuttomana maahan. L. tuskasta, epätoivoissaan tuolille. L. taakkansa alle. Laho, l:nyt mökki. Rakennukset ovat l:neet rantaäyräälle. — *Kuv.* L. tuskan, syntiensä alle.
lyyhist|ää[2] *v.* (*harv.* lyhistää) saattaa lyyhistymään, lyykistää, nyykistää. | Isku l:i minut maahan. — *Refl. taiv.* Margareeta -- l:ihe erääseen muurin onkaloon piiloon IVALO.
lyyhy|ssä, -yn *adv.* lysyssä, lytyssä. | Istua l. Siinä hän seisoi l. polvin IVALO. Koirat siinä peloissaan, hännät l. [= lerpallaan, koipien välissä] -- pujahtelivat sinne tänne, varjellen henkeänsä KIVI. — *Harv. s:na.* Niska ponnistavassa l. ALKIO.
lyyhäht|ää[2*] *v.* lysähtää, lyyhistyä. | L. istualleen, polvilleen. L:i kuolleena maahan.
lyyhä|tä[35] *deskr.v.* kulkea kumarassa, vaivalloisesti, laahustaa; ontua (jalkaansa laahaten). | Haavoittunut pääsi vaivoin l:ämään pakoon. Hoputtaa vanhaa, l:ävää hevostaan. Emäntä, joka pahasti l:ä toista jalkaansa KIANTO.
lyyhöttä|ä[2*] *deskr.v* kyyhöttää, kyhjöttää. | -- töllit mustina l:vät metsäin pimennoissa ... LEHT.
lyykistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < lyykistää. | Hän l:i ja niiaili HEPOR. Sitten he niiata l:len tervehtivät noita tuttuja nuoria herroja PÄIVÄR. Kotiportilla tuli Musti vastaan, l:len ja iloisesti häntäänsä heilutellen LINN.
lyykisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) lysähtää, lyyhistyä, kyykistyä. | L. maahan. -- niin väsynyt on Vesi-Maija ja hän aivan l:y siihen kirkon kiviselle portaalle TOPPILA. -- siihen oli metsän kuningas [= karhu] ensin istualleen l:nyt ja siitä kyljelleen kaatunut AHO.
lyykist|ää[2] *v.* saattaa lyykistymään, lyyhistää, nyykistää, kyykistää. | L. hartioitaan. — *Erik.* niiata. | -- Liisa l:ää sievästi LEHT. -- niiata l. herroille ylioppilaille WALTARI. — *Refl. taiv.* [Emäntä] tulevi katsomahan [lehmiä], / l:äikse lypsämähän KAL.
lyykäht|ää[2*] *v.* lysähtää, lyyhistyä, kyykähtää. | L. polvilleen, istualleen. L. lattialle, tuolille, sänkyyn. -- pää halaistuna l:i Kuisma hengetönnä hangelle AHO. -- olisi pitänyt halata, niin että tyttö olisi l:änyt tuohon paikkaan ... HAARLA.
lyyli[5] *s. harv.* **1.** *myt.* palvonta; myös palvontamenoista. | Jos -- onnettomuuksia rupesi tapahtumaan, niin se varmasti merkitsi, että joku l. oli jäänyt toimittamatta K.KROHN. **2.** *murt.* onni. | -- jos koira sai repiä lampaita, siitä luultiin seuraavan huonon l:n koko katraalle KUSTAA VILKUNA. **-lehto** *s.* palvonta-, uhrilehto. | -- esitaattojen l. pyhine lähteineen HAARLA.
lyylit|ellä[28*] *v. myt.* -tely[2] *teonn.* palvoa (uhrimenoilla yms). | Lepytellä ja l. Haltija, pyhä puu, jota l:ellään. Jollei kuollutta uhrilla l:elty, luultiin köyhtymisen seuraavan rangaistuksena. -- hän viilsi haavan kämmensyrjään ja vuodatti tästä, l:telyksi taattonsa hengelle, pisaroita sukupuun juurelle HAARLA.
lyylit|tää[2*] *v. myt.* -ys[64] *teonn.* tav:mmin ed.
lyypekkiläinen *a.* ja *s.* L. hansakauppias.
lyyra[10] *s.* **1.** (*rinn.* lyyry) näppäillen soitettu muinaiskreikkalainen kielisoitin, jossa on kaikupohjaan liittyvät, kärjestään ulospäin kaarevat reunasakarat ja alkuaan 4, sittemmin 11 kaikupohjan ja sakaroita yhdistävän poikkipienan väliin jännitettyä kieltä. | Orfeuksen l. Näppäillä l:a. Säestää lauluaan l:lla. — Laajentunutta käyttöä. **a.** koristeena tms. käytetty tyylitelty lyyran kuva. | Tuolin selustassa oleva l. Taiteilijalle annettu laakeril., jossa on kullan- tai hopeanväriset kielet. — Vars. suomalaisen ylioppilaslakin kultainen merkki, jona on lyyra ja sitä ympäröivä seppele; myös muista opistolaislakkien merkeistä, joissa ei aina edes ole lyyran kuvaa. | Kultainen l. Apollon l. — *Kuv.* ylioppilastutkinnosta. | L. koululaisten päämääränä. Onnitella jkta tämän saavuttamasta l:sta. — *Yhd.* kulta-, ylioppilasl. **b.** *kuv.* runolahjasta, runoilutaidosta, runoilusta. | Kaiuttaa l:ansa. Virittää l:nsa jnk ylistykseksi. Jkn l. vaikenee. -- Kramsun omassa l:ssa, pessimistisimmässä runosoittimessa, mitä meillä koskaan on kaiutettu, soi vapauden laulu hellittämättömällä voimalla KOSKENN. [Wecksellin] käsissä murtui l. aikaisin, ennen kuin se oli ehtinyt päästä täyteen vireeseensä TARK. **2.** *erisn. täht.* pohjoisella taivaanpallonpuoliskolla linnunradan kohdalla oleva tähdistö, Lyra. **3.** *tekn.* eril. työstökoneiden (vars. höylä- ja sorvikoneiden) teränpitimeen kuuluva syöttönopeuden ym. säätölaite.
lyyramainen[63] *kalt.a.* Koirasteeren l. pyrstö.
lyyrikko[2*] *s.* lyyrillinen runoilija, lyriikan harjoittaja, laulu-, tunnelmarunoilija. | Nuoret l:mme. Koskenniemi, yön ja kohtalontunteen l. — Muuta käyttöä. | Säveltäjänä J. oli l. — *Yhd.* luonnon-, tunnel.
lyyrilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** lyriikkaan, laulu-, tunnelmarunouteen kuuluva, sitä koskeva t. sille ominainen, lyriikan luonteinen; myös lyriikkaa viljelevästä henkilöstä. | L. runo, taiderunous. Kiven l. näytelmä "Yö ja päivä". L:sen hento novelli. Hersyvä, laulava l:syys. Lopussa runo herkistyy l:sesti. L. runoilija, lausujatar. Esikoiskirjan aito l. suoni sykkii uuden kokoelman parhaissa runoissa kaihomielisenä, kiihkeänä ja melodisena KOSKENN. **2.** muista taidelajeista: lyyrillisen runouden luonteinen, tunnelmallinen, tunnepitoinen, haaveellinen. | L. laulusävelmä. Selim Palmgrenin pienet l:set tuokiokuvat. Maalata l:siä maisemia. R. on uusimmassa maalaustaiteessamme todellinen l. kyky. — *Erik.* lauluäänestä t. laulajasta: joka t. jonka ääni erityisesti sopii tunne- t. tunnelmapitoisten laulujen t. lauluosien esittämiseen. | L. sopraano, tenori. **3.** yl. tunnepitoinen, tunnelmallinen, haaveellinen, haavemielinen, runollinen. | L. tunne, elämys, mielenpurkaus. L. luonne, temperamentti. Ruveta l:seksi. Antautua l:sesti hetken valtaan. Unohtumattomimman

vaikutelman painaa -- nuoreen mieleen itse kaupungin [= Oulun] näky, joka lajissaan on Suomen kaikkein l:simpiä VILJANEN.

lyyrillis|eepillinen *a.* L. kansanrunous. **-sävyinen** *a.* L. runous. Sellainen l. kirjailija kuin Juhani Aho. **-voittoinen** *a.* L. esitystapa.

lyyri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = lyyrillinen.

lyyry[1] *s.* = lyyra. **-lintu, -pyrstö** *s.* Menura superba, Itä-Australiassa elävä fasaanin kokoinen, kanalintuja muistuttava varpuslintu, joka on saanut nimensä koiraalle ominaisesta komeasta lyyramaisesta pyrstöstä.

lyyssi[4] *s. murt.* (vars. miehen) pusero.

lyysäh- *harv.* = lysäh-.

lyö|dä[21] *v.* **I.** varsin. tr. käyttöä: antaa t. aiheuttaa jllek t. jtak vasten yksi t. useampia lyöntejä; vrt. iskeä, sivaltaa, huitaista, livauttaa, läimäyttää, pamauttaa, kumauttaa; hakata, piestä, suomia, huitoa, läiskiä, mäiskiä, takoa. | L. läimäyttää, jymäyttää. L. läjäytellä. L. nyrkillä, vasaralla, halolla, piiskalla. L. lasta, koiraa, heikompaansa. L. jkta kuin vierasta sikaa SP. L. jkta selkään, olalle, sormille, korvalle, vasten naamaa. L. silmä mustaksi. L. jklta jalat alta. L. jku tainnoksiin, kuoliaaksi. L. nyrkkinsä pöytään. L. [= satuttaa voimakkaasti, kolauttaa] jalkansa kiveen, päänsä pöydän kulmaan. L. kätensä, kantapäänsä yhteen. L. kättä, jalkaa. L. kuokka kiveen, oljet seinään. L. palikoita vastatusten. L. ovi kiinni, lukkoon. Pirta lyö kuteen edelliseen kiinni. Aisat l:vät hevosen kylkiä. — *Erik.* ja *kuv.* ks. selityksiä ja esimerkkejä ao. s:ien kohdalta. | L. kättä. L. veljen, sovinnon kättä. L. nyrkkiä pöytään jklle. L. rintoihinsa. L. kirveensä kiveen. L. korttia. L. viimeinen kortti, valtti pöytään. L. kintaat, rukkaset pöytään, tiskiin. L. päätös [puheenjohtajan nuijalla] pöytään. L. kauppa, sopimus, suunnitelma lukkoon. L. kaupat kiinni. L. arpaa jstak. L. vetoa, veikkaa jstak. L. jk laudalta. L. jku ritariksi. — On kuin sormille, kynsille l:ty 'nolo, häpeissään'. On kuin puulla, nuijalla päähän l:ty 'pökerryksissä, täysin ymmällään'. Huone on kuin nuijalla l:ty 'täpö täynnä, tupaten täynnä'.

II. erikoistunutta tr. käyttöä.

1. jnk välineen käyttämisestä lyömällä. **a.** eril. soittimien soittamisesta. | L. rumpua. L. akordi pianosta. Rumpalit löivät kunniamarssia. — *Kuv.* L. hätärumpua. L. rumpua jnk puolesta. **b.** kirjoituskoneella kirjoittamisesta. | L. kirje puhtaaksi. Arkin yläkulmaan l:ty numero.

2. pallon tms. lyömisestä (mailalla). | L. pallo kadoksiin. L. koppi, laaka, rystylyönti. L. polttajan yli takakentälle. A. löi B:n kotiin. — Erityisistä peleistä: L. palloa, kiekkoa. Veljet, l:käämme tulista kurraa kerta vielä, kuin löimme ennen Toukolan tomuavilla teillä KIVI. — Ed:een liittyen. | L. leikkiä, kuperkeikkaa, painia. -- laski laulellen vesiä, / ilon l:en lainehia KAL.

3. irrottaa jk jstak lyömällä. | L. pää jklta. L. jtak jkn kädestä. L. lumi kengistään. L. multa kasvin juuresta. — L. tulta tuluksilla. Hevosen kaviot löivät tulta. — *Kuv.* Silmät l:vät tulta.

4. vars. *ark.* mättää, mätkätä, sulloa, ahtaa, panna äkkiä jhk. | L. puita takkaan, soraa kuormaan, heiniä seipäisiin. L. lihaa pataan. L. raudat jkn jalkoihin. L. jku kahleisiin, köysiin. L. hevonen valjaisiin. — *Kuv.* L. veroa jkn niskaan, maksettavaksi.

5. kiinnittää jk jhk lyömällä. | L. naula puuhun. L. julisteita kadunkulmiin. L. puolipohjia kenkiin. L. kengät hevosen jalkoihin t. hevonen kenkään. Kaksi ristiin l:tyä laudanpalaa. L. paalu maahan, sauva hankeen, seiväs pystyyn.

6. panna pienemmistä osista lyömällä kokoon, pystyttää, rakentaa, kyhätä. | Laudoista l:ty vaja. Uusista päreistä l:ty katto. L. kasaan, kokoon lautta. L. talo pystyyn parissa viikossa.

7. tehdä jtak jhk t. jstak aineesta lyömällä. **a.** L. jhk haava, läpi, aukko. L. pilkkoja puihin. L. löylyä. — L. leima kirjeeseen, asiapapeliin. Hopeaesineisiin l:dyt merkit. — *Kuv.* Lyödä leima(nsa) jhk, ks. leima 2.a. **b.** L. tiiliä. Juuston l:minen. Koristeiden painaminen ja l:minen. — Vars. metallirahan, mitalien valmistamisesta. | L. kulta, hopea rahaksi. L. rahaa. Guldeni, vanhin Saksassa l:ty kultaraha. L. mitaleja. — *Kuv.* Lyödä rahaa, mynttiä jstak (ark.) 'ansaita, hankkia (helposti), vuolla kultaa'. L. mynttiä humpuukilla. Tieteellisellä työllä ei juuri rahaa l:dä.

8. hajottaa, pieniä, rikkoa lyömällä; kaataa lyömällä. | L. jk kappaleiksi, säpäleiksi, siruiksi, murskaksi. L. jk rikki, poikki, puhki. L. ikkuna sirpaleiksi, huuli halki. L. puu haloiksi. L. lehmä lihoiksi, lihaksi. — L. jku lattiaan, [nyrkkeilyssä] mattoon. — Vars. metsän kaadosta, niittämisestä, viljan leikkaamisesta. | L. kuusi maahan. L. metsästä puuta, metsä kaskeksi. L. heinää. L. eloa poikki. Koko vainio on l:ty maahan. — *Kuv.* Voita ei kenkään / valtoja kuolon, / nuoret ja vanhat / viikate lyö LEINO.

9. voittaa jk taistelussa t. kilpailussa, kukistaa, nujertaa. | L. maahan, pakoon, hajalle. L. vihollinen. [Šakissa:] L. sotilas, kuningatar. Saksa löi Puolan. L. hyökkäys takaisin. Sisäänmurrot l:tiin takaisin välittömillä vastaiskuilla. L. jku kilpailussa. A. löi B:n 100 metrillä. Hänet l:tiin pelistä jo alkuerissä. Palata ottelusta l:tynä miehenä. — Laajentunutta käyttöä: murskata, hävittää. | L. ennätys jssak urheilulajissa. L. kumousliikkeet maahan. L. fascismi, kommunismi. Alas l:kää koko vanha maailma, / ja valta teidän on silloin! AK.

10. ed. ryhmään liittyvää kuv. käyttöä: vaikuttaa ruumiillisesti t. vars. henkisesti herpaisevasti, herpaannuttaa, lamaannuttaa, lannistaa, masentaa, murtaa, sortaa, nöyryyttää, tehdä apeaksi, alakuloiseksi. | Väsymys lyö. Taudin, leinin l:mä. Löylyn l:mä (leik.) 'hassahtava, hupsu, höperö'. [Jumala] löi egypti-

läisiä kaikkinaisilla vaivoilla erämaassa VT. Herra lyö sinua hivutustaudilla, kuumeella, poltteella ja tulehduksella VT. — L. koettelemuksilla. Kovan onnen, kohtalon l:mä. L:tynä ja alakuloisena. Mieleni on l:ty. Älä lyö l:dyn mieltä, täytä täytetyn sydäntä SL. - - lyö sielun kauhu suunnaton *JYLHÄ. — *Erik.* L. hämmästyksellä 'hämmästyttää'. L. ällikällä (ark.) 'ällistyttää'. L. sokeudella (kuv., alk. raam.) 'hämätä jku niin, ettei hän pysty harkitsemaan terveesti asioita, että hän sokeasti ottaa huomioon vain jotkin häntä itseään kiinnostavat seikat'. - - te olette ahneuden ja itsekkyyden sokeudella l:dyt AHO. Tietämättömyyden pimeydellä l:t sinä meitä ja temmellytät sokeitasi turhissa kiihkoissansa JOTUNI.

11. *harv.* tehdä jk jksik, saattaa jhk tilaan. | Kolera löi kasvot ja kädet mustan sinisiksi. Kuume lyö heikoksi. Rahapula löi elämän synkäksi. - - pakkasen hengitys [on] l:nyt ovivaatteet valkoiseen talmaan HEPOR. — L. jk asia leikiksi 'pitää asiaa leikkinä, suhtautua asiaan liian kevyesti, välinpitämättömästi'. — Ilman obj:a. | L. lauluksi 'ruveta laulamaan'. L. lossiksi (ark.). — *Yksipers.* Meren löi jäähän. Niin lämmintä, että hikeen lyö. - - niin kummasti löi jalat puuduksiin LEINONEN. Silmät löi himmeiksi. Ihan tässä lyö vakavaksi. Oikein löi kummaksi olon, kun sitä ajatteli.

12. *lyödä laimin* ks. laimin(lyödä). | L. tehtävänsä, velvollisuutensa laimin. — *lyödä itsensä läpi, lävitse.* L. itsensä kirjailijana läpi, par. osoittautua pystyväksi, kypsäksi, ansaita kannuksensa, tulla tunnetuksi. Kone, menetelmä, on l:nyt itsensä lävitse, par. tullut käytäntöön, saavuttanut suosiota.

III. *intr.* t. intr.-luonteista käyttöä.

1. lyömistä muistuttavista tahattomista liikkeistä. | Purjeet l:vät 'lepattavat'. Märät hameenhelmat l:vät nilkkoja vasten. Polvet l:vät toisiinsa. Hampaat l:vät yhteen, loukkua. Sydän lyö 'sykkii, tykyttää'. Valtimo lyö kiivaasti, epätasaisesti. — Vars. aalloista, sateesta, liekeistä yms. | Aallot l:vät rantaan. Laineet l:vät laidan yli. Sade lyö rajusti maahan. Rakeet l:vät ikkunaan, ikkunaa vasten. Liekit l:vät korkealle, taivasta kohti. Salama löi torniin. Tuuli lyö kasvoihin. Tulijaa vastaan lyö inhottava lihan löyhkä. — *Kuv.* Sodan mainingit löivät rannoillamme. Ajan aallot ankarasti l:vät ERKKO.

2. kellon tav. täysiä ja puolia tunteja osoittavista äänimerkeistä. | Kello lyö. Tornin kello lyö kolme, kolmea, kolme kertaa. — *Kuv.* Hetki lyö 'koittaa, on käsissä'. Eron, lähdön hetki lyö. Isänmaan kohtalonhetki on l:nyt.

3. eräissä ilmauksissa: *lyödä leiville* kannattaa, maksaa vaiva. | Työ, maanviljelys lyö hyvin leiville. — Vars. kielteisesti. | Ei lyö leiville kantaa vettä kaivoon. - - puusuutarin virka ei lyö leiville KIVI. — *lyödä vastaan* panna vastaan, vastustaa; olla miellyttämättä, tuntua vastenmieliseltä. | - - kuta lähemmäksi hän tuli uutta kotia, sitä enemmän löi halu vastaan PAKK. [Hänen] nähdessään kuuman kesannon, jota hänen pitäisi - - kyntää, lyö se kovin ilkeästi vastaan LEHT. — *lyödä yhteen, yksiin* olla yhtäpitäv(i)ä, käydä yhteen, yksiin, täsmätä. | Tulokset l:vät yhteen. Varasto ei lyö yksiin luetteloiden kanssa.

lyöjä[11] *tek.* Poliisi pidätti l:n. Olla löylyn l:nä. Tottunut l. tekee 600—800 tiiltä päivässä. Maailmanennätysten l:t. — *Urh.* pesäpallossa. | Kaksi ensimmäistä l:ä kuoli. — *Yhd.* kortin-, pallon-, rummun-, tahdinl.

lyökki[4*] *s. murt.* sipuli, laukka.

lyöm|ä[11] *s.* **1.** *harv.* lyömisen tulos, jälki. | - - ei ole tervettä paikkaa, ainoastaan haavoja, mustelmia ja vereksiä l:iä VT. **2.** kellonlyömästä, -lyönnistä. | Ennen seitsemän l:ää.

lyömä- = lyönti-. **-ase** *s.* Miekka ja nuija l:ina. Jollakin l:ella isketty ruhjevamma. Ruveta etsimään l:tta. **-asen|to** *s.* Kuokka l:nossa. **-kello** *s.* lyöpä kello. | Seinällä raksuttava l. **-laite** *s.* Kellon l. **-lautaset** *s. mon. mus.* ks. lautanen 2.c. **-miekka** *s.* Pitkä, raskas l. Muinaisroomalainen l. **-palik|ka** *s.* Patarummun l:at. **-pinta** *s.* Vasaran, männän l. **-puukko** *s.* Pitkä l. **-pää** *s.* Nuijan l.

lyömäri[5] *s.* väkipuukko, hukari.

lyömäsoit|in *s.* L:timia ovat rumpu, kellopeli, ksylofoni, triangeli, lautaset, kastanjetit, tamburiini ym.

lyömät|ön[57] *kielt.a.* L. [= kaatamaton, hakkaamaton] metsä, kiveliö. Rahaksi l. kulta. — *Erik.*, vars. *urh.* voittamaton, "pistämätön", verraton. | L. mies 5000 metrillä. L. pelijoukkue. Tulos pysyi l:tömänä kymmenen vuotta. Matematiikassa l. Kerronnan pirteydessä ja vuolaudessa l. romaani.

lyömä|vasara *s.* **-vuoro** *s.*, vars. *urh.* pesäpallossa.

lyön|ti[4*] *teonn.* < lyödä. | Naulojen l. Pari l:tiä raipasta. Pampusta satelee l:tejä. Kätten l:tiä. 3500 l:tiä [kirjoituskoneella] 15 minuutissa. Pianisti, jonka l. on liian kova. Niittää pitkin l:nein. Hopearahan l. Valtimon l., pulssi. Sydämen l:nit. — *Yhd.* kirveen-, käden-, miekan-, nuijan-, siiven-, suonen-, valtimon-, vasaranl.; kiekon-, pallonl.; kortinl.; rahan-, tiilenl.; tahdinl.; harha-, koukku-, läpi-, maahan-, virhel.; vedonl.; laiminl. — *Erik.* **1.** pesäpallossa ym. peleissä. | Matala l. Kärkimiehet kuolivat heikkoihin l:teihin. S. pääsi K:n l:neillä kolmoselle. Toisessa erässä [verkkopallossa] A. pääsi vähitellen l:tiin 'sai lyöntinsä sujumaan'. — *Yhd.* huti-, isku-, kierre-, koho-, koppi-, kämmen-, laaka-, lento-, maa-, perus-, rysty-, vetol.; kulma-, maali-, rangaistus-, vapaal.; sijoitusl. **2.** kellosta; myös aikaa ilmaistaessa täysistä ja puolista tunneista. | Kellon heleät, kumeat l:nit. Samassa kajahti kahdentoista l. Ennen kuuden l:tiä ei voi esiintyä hännystakissa. Laiva lähtee laiturista joka puolen l:nillä. — *lyönnilleen* (adv.) ajankohdasta: täsmälleen, tasan. | Juhla alkaa l:nilleen yhdeltä. L:nilleen klo 10 pääsevät lapset välitunnille. — *Yhd.* kellonl.

lyönti|ase *s.* vrt. heitto-, pistoase. | Nuijamainen l. Puukko l:aseena. **-asento** *s.* Kädet l:on! **-haavi** *s.* Hyönteisten keruussa käytetään kolmenlaisia varrellisia haaveja: perhos-, kent-

tä- eli lyönti- sekä vesihaaveja. **-hihna** *s. kut.* eräissä kutomakoneissa hihna, joka yhdistää lyöntikäpälän pikkeriin. **-järjestys** *s.*, vars. *urh.* pesäpallossa. **-ko|e** *s.* Valuraudan tutkiminen l:keella. **-kone** *s. tekn.* kone, jolla lyödään tiiliä, rahaa tms.; *kut.* laappikone. **-koneisto** *s.* Kellon l. **-käpälä** *s. kut.* kutomakoneen osa, joka antaa syöstävälle liikkeen. **-laite** *s.* Kellon l. **-liike** *s.* **-lista** *s. tekn.* **1.** pariovien oikeaan ovipuoliskoon kiinnitetty lista, joka peittää ovipuoliskoiden välisen raon, peite-, rakolista. **2.** kirnutynnyrin sisäseinämissä olevia pienoja, jotka hämmentävät kermaa. **-miekka** *s.* tav:mmin lyömämiekka.

-lyöntinen[63] *poss.a.* Kova-, luja-, väkeväl.

lyönti|nopeus *s.* Konekirjoittajan l. Männän, sydämen l. **-oikeus** *s.* Rahan l. kuuluu valtiolle. **-peli** *s. urh.* pesäpallossa. | RPL epäonnistui l:ssään. **-pinta** *s.* Vasaran l. **-pää** *s.* Moukarin l. **-pöytä** *s. tekn.* pöytä, jolla tiiliä lyödään. **-soitin** *s.* tav:mmin lyömäsoitin. **-tapa** *s.* Pesäpalloilijan l. **-tekniikka** *s.* Rahojen l. **-varmuus** *s.* Pesäpallojoukkueen l. **-virhe** *s.* vars. konekirjoituksessa ja -ladonnassa tehdyistä virheistä. | Korjata l:et. **-voima** *s.* **-vuoro** *s.*, vars. *urh.* pesäpallossa. **-väline** *s.*

lyöppijuusto *s. kans.* juoksutinjuusto. | Isäntien kontit - - olivat jo tuilessa täytenään kotoista ruokaa: - - palvattua lampaanreittä, uuni- ja l:ja, voita ja suolalahnaa HAARLA.

lyöpy|ä[1*] *v.* tav:mmin lyöttyä. | Hevosen l:neet olkapäät. Riisua saappaat verille l:neistä jaloistaan. — Simuna l:i perin hiljaiseksi LEINONEN. - - vanhoihin uriinsa l:neet ajatukset! LEINO.

lyöp|ätä[35] *v.* *-päys*[34] *teonn.* käsitellä ravintoainetta vars. keittämällä t. kastamalla se kiehuvaan veteen, jotta se pehmenisi t. paha maku t. mahdollinen myrkky häviäisi siitä, kiehauttaa, ryöpätä. | Merilintujen, sienien l:päys. Kukkakaali l:ätään mieluiten vesihöyryssä.

lyöt|e[78*] *s.* metalli- tms. levy, joita käytetään eril. esineissä vahvisteiksi t. koristukseksi, helake. | Oven l:teet. L:teillä koristetut tummat mahonkihuonekalut. Vyössä olevat l:teet. — *Yhd.* hopea-, luu-, metalli-, pronssi-, rauta-, sarvi-, vaskil.; koriste-, ovi-, vyöl.

lyöttymä[13] *s.* lyöttynyt kohta jssak. | - - rattaan raide hyppeli l:stä l:än KARHUM. — Vars. ihon hankau(tu)ma, hiertymä, hankaus-, lyöttymä-, lyöttöhaava; vrt. lyöttyä 2. | Valjaiden hankaamat l:t. Paiseet ja l:t vaivasivat pahasti kulkijan jalkoja. L:stä syntynyt märkivä tulehdus. — *Yhd.* kengän-, längenl.; iho-, kainalol. **-haava** *s.* **-voide** *s.*

lyötty|ä[1*] *v.* **1.** iskeytyä, iskostua, juuttua. | Saappaankärjet l:ivät lujalla työntäisyllä mäystimiin. Venttiilit l:vät vähitellen istukkoihinsa, mikä pienentää niiden liikkumavaraa. Hartioihisi l:y lyijymäinen kipu A.KIVIMAA. — Harvemmin. | - - ettei peili putoaisi tai l:isi [= paiskautuisi, kolahtaisi] päin pieliä SILL. **2.** ihosta, nahasta: hankautua, hiertyä niin, että verinahkakerros paljastuu. | Hevosen l:neet olkapäät. Jalka l:i verille. **3.** tav:mmin lyöttäytyä. | Talven tullen hän oli l:nyt kerjureitten joukkoihin HAARLA. - - muut kaikki l:y kintereille *MANN. Joskus l:i lastitöihin teinit LARINK.

lyöttäy(tym)ä[13] *s.* = lyöttymä.

lyöttäy|tyä[44] *v.* **1.** liittyä yhteen, yksiin (tuumiin), tulla t. mennä jkn mukaan, seuraan t. mukaan jhk, yhtyä jhk joukkoon, joukoksi, muodostaa joukko. | L. yhteen. L. jkn seuraan, pariin, mukaan, matkaan. L. puheisiin jkn kanssa. L. jkn kumppaniksi. L. samaan seuraan, rennoimpaan hulinasakkiin. Meitä l:tyi kolme neljä poikaa yhteen joukkoon. L. ryhmiin. L. parviksi, suuriksi joukoiksi. **2.** asettua, sijoittua, paneutua jnnek; majoittua. | L. leiriin, taloksi. L:dyimme jälleen autoon. [Askoldin ja Dirin] onnistui v. 864 vakinaisesti l. Kieviin, jonka he tekivät riippumattomaksi varjagivaltioksi J.JAAKKOLA. **3.** alkaa tehdä jtak, ruveta, ryhtyä; antautua, omistautua, syventyä, heittäytyä. | L. jnk asian tutkimiseen. [Siina] l:si leikkiä laskemaan SILL. - - sinne menen talvitalolleni ja l:n maata KS. **4.** ruveta jksik, jnklaiseksi, herjetä, heittäytyä, tekeytyä. | L. liikemieheksi, rosvoksi. L. jkn ystäväksi. L. julkeaksi, välinpitämättömäksi. L. tutuiksi. L. hyväksi jklle. - - ilmakin oli l:tynyt leudoksi yön aikaan HEPOR. **5. a.** *harv.* iskeytyä, paiskautua, heittäytyä. | Aallot l:tyivät toistensa päälle Y.RAUANHEIMO. - - toivo taas pian l:tyi päällimmäiseksi ALKIO. **b.** tav:mmin lyöttyä. | Verille l:tynyt hevonen.

lyöt|tää[2*] *v.* < lyödä. **1.** *jakt.* vastaten lyödä-v:n eri merk.-ryhmiä. | L. vangilta käsi poikki. L. pohjat kenkiin. L. ovelle lukko. L. jku kahleisiin, rautoihin. — Vars.: L. rahaa. Jkn kunniaksi l:etty mitali. **2.** *kaus.* saada lyöttymään (2. merk:ssä), aiheuttaa jhk lyöttymä. | Virsut, jotka l:tävät jalkoja. Kenkä oli l:tänyt jalan rakoille. - - korenta ei paina olkapäätä, / kivenpuu ei kättä l:ä KANT. L:tääpi lyhyt satula SL.

lyöttöhaava *s.* lyöttymä(haava).

lyötättää[2*] *v.* par. lyöttää.

läh. *lyh.* **1.** lähettäjä. **2.** lähemmin. | Läh. puh. 43022.

läh|de[78*] *s.* **1.** paikka, missä pohjavesi luonnollista tietä pulppuaa maan pinnalle, tällaisessa paikassa oleva vesi; vrt. hete, kaltio. | Kylmä, raikas l. Kuumat l:teet. Kirkas kuin l. Pyhä, ihmeitä tekevä l. Kupittaan, Runebergin l. L:teen silmä. L. kumpuaa, pulppuaa esiin. L. solisee hiljaa. Poiketa l:teelle. Juoda l:teestä. — *Yhd.* kivennäis(vesi)-, rauta-, rikki-, suola-, vesil.; metsä-, suo-, tunturi-, vuoril.; terveys-, uhril.; suihkul.

2. laajentuneessa merk:ssä. **a.** paikka, missä maan sisästä tulee jtak muuta (nestemäistä) ainetta kuin vettä; jnk tällaisen aineen saamiseksi tehty pora-aukko. | Naftan saanti riippuu etupäässä l:teiden lukumäärästä. — *Yhd.* kaasu-, nafta-, öljyl. **b.** *mon.* joen alkukohta (siitä riippumatta, alkaako joki varsinaisesta lähteestä vai ei). | Joen, virran, vesistön l:teet. Niilin l:teillä.

3. *kuv.* **a.** kyynelrauhasista, silmistä (kyyneliä vuotavina). | Kyynelten l:teet. -- kyynel ei tahtonut juosta, vaan pyöriskeli levotonna l:teessänsä KIVI. Itkun l:teet vähitellen kuivuivat PAKK. **b.** oliosta, aineesta, paikasta t. asiasta, josta, jk on alkuisin, peräisin, joka tuottaa jtak, josta jtak saadaan t. joka on aiheena, syynä jhk. | Valon, voiman, lämmön l. Kosket energian l:teenä. Salpietari on typen ainoa luonnollinen l. Intia Englannin rikkauden l:teenä. Toimeentulon, varallisuuden l. Kananhoito edullisena sivuansion l:teenä. Tartunnan l. — Tiedon, rauhan, menestyksen l. Lapset ilon ja surun l:teinä. Itse ilon l., iso viinalekkeri. Koti on viihdytyksen ja virkistyksen l. Rakkaus, korkeimman onnen ja syvimmän kurjuuden l. Sydämen rikkaat l:teet. Sydämeni kuohuva l. KIVI. Suomen kansan runous kumpuaa kahdesta kirkkaasta l:teestä, yksinäisyydestä ja surusta. Ammentaa voimaa jstak l:teestä. -- ammentaa lemmen juomaa siitä l:teestä, jonka Luoja asetti ihmissydämeen... KATAJA. — Oliosta, aihepiiristä tms., joka antaa aiheita t. vaikutteita jhk. | Kalevala on taiteilijoille ehtymätön l. Egypti on maa, josta koko Euroopan taidekulttuuri on saanut alkunsa ja jonka l:teistä yhä vieläkin ammennetaan. — *Yhd.* energian-, lämmön-, rikkauden-, tartunnan-, valon-, virran-, voimanl. (useat myös nom.-alkuisina); ansio-, raaka-aine-, raha-, tulo-, vero-, vitamiinil.; ilon-, riemun-, tiedonl. **c.** kirjallinen tuote t. suullinen esitys (perimätieto, huhu tms.), josta jk tieto tms. on peräisin. | Kirjalliset l:teet. Painetut, painamattomat l:teet. Historialliset l:teet. Etnologian l:teet. Luotettava, epävarma l. Käyttää jtak l:teenään. [Näytelmän] tärkeimpänä l:teenä on ollut Raamattu. Varmoista l:teistä olen saanut tietää, että --. Arvovaltaisella taholla kumotaan italialaisesta l:teestä peräisin olevat tiedot. Uutisia lehdestämme lainattaessa on l. mainittava. — *Yhd.* alku-, apu-, arkisto-, pää-, uutisl. **d.** *heng.* Jumalasta, Jumalan sanasta, kristinuskosta, sakramenteista. | Elämän, autuuden, lohdutuksen l. Te saatte ilolla ammentaa vettä pelastuksen l:teistä VT. Oi armon l. autuas, / elämän suuri ruhtinas VK. Siitä synnin loasta minua varjele, sinä kaiken kirkkauden l. KIVI.

lähde|aineisto *s.* Arvokasta l:aineistoa tutkijoille. **-aine|s** *s.* vrt. lähde 3.c. | Kerätä l:ksia. Suurelta osalta ennen julkaisemattomaan l:kseen perustuva tutkimus. **-alue** *s.* joen alkupään vesialue, lähdeseutu. | Jordanin l. **-arvo** *s.* vars. jnk kirjallisen tuotteen arvo tutkimuksen tms. lähteenä. | A:n päiväkirjamuistiinpanojen l. **-haara** *s.* vrt. lähde 2.b. | Iijoen l:t. **-jo|ki** *s.* vrt. lähde 2.b. | Eufratin l:et Kara su ja Murad su. **-julkaisu** *s.* vrt. lähde 3.c. | "Suomen kansan vanhat runot" on verraton l. kaikille suomalaisen kansanrunouden harrastajille. **-juoksu** *s.* latvajuoksu. | Joen l. **-järvi** *s.* järvi, josta joki saa alkunsa. | Kauhajärvi, Kauhavanjoen l. **-kalkki** *s. geol.* kalkkituffi. **-kerrostum|a** *s. geol.* kivennäisaineita sisältävistä lähdevesistä erottunut kerrostuma. | Yleisimpiä l:ia ovat kalkkituffi ja kalkkisintteri. **-kirja** *s.* vrt. lähde 3.c. | Kaikin puolin luotettava l. Tärkeä l. historiantutkimukselle. Laguksen tyhjentymätön l. "Åbo Akademis studentmatrikel". **-kirjallisuus** *s.* **-kirjoitus** *s.* vrt. lähde 3.c. **-kokoelma** *s.* kokoelma lähdekirjallisuutta, -tietoja. | Arvokas, tärkeä l. Julkaisemattomat l:t. **-kriitillinen** *a.* L. historiantutkimus. **-kritiikki** *s.* tutkimuksen lähteisiin kohdistuva kritiikki. | Yksityiskohtainen l. **-luettelo** *s.* luettelo teoksista ym. lähteistä, joita jssak tutkimuksessa tms. on käytetty hyväksi, kirjallisuusluettelo. | Kirjan lopussa oleva l. **-mies** *s.* henkilö, jolta jk tieto on saatu, tiedonantaja. **-neva** *s. maat.* tav. pienehkö neva, johon avautuu lähdesuonia.

lähdentä[15*] *teonn. harv.* (< lähteä) lähtö. | -- ennen l:äs myös sult' anon yhtä mä tässä *MANN. -- valmistaa sieluja autuaalliseen l:än A.J.PIETILÄ.

lähde|paikka *s.* **1.** L:paikoilla yleinen kasvi. **2.** vrt. lähde 3.c. | Kokoelmaan sisältyvien runojen l:paikat on merkitty sisällysluetteloon. **-puro** *s.* lähteestä alkava puro; puro, josta joki saa alkunsa. | Joki alkaa laakson perukasta, mihin sen vähäiset l:t keräytyvät. **-seu|tu** *s.* = lähdealue. | Eufrat- ja Tigris-virtojen l:dut. **-|silmä, -|silmäke** *s.* lähteen silmä. | -- koivikon alla pulpahteli monella poreella kiehuva l:silmä KARHUM. **-suon|i** *s.* lähteeseen avautuva vesisuoni. | Kuumat l:et. — *Kuv.* Eroottisen tunne-elämän l:et KOSKENN. -- aiheen keskitys auttaisi [kirjailijaa] pääsemään lähemmäksi varsinaisen taiteen l:ta VILJANEN. Antti alkoi ymmärtää, -- mistä maanalaisista l:ista väärennykset, petkutukset ja itsemurhat kumpusivat LEINO. **-teos** *s.* vrt. lähde 3.c. | Adam Bremeniläisen historia on tärkeä l. Pohjoismaiden olojen tuntemiseen. **-tie|to** *s.* vrt. lähde 3.c. | Ensi käden, luotettavat l:dot. L:tojen mukaan kirkko rakennettiin ensiksi joen pohjoisrannalle.

lähdettäjä *tek.* — *Yhd.* sikiönl.

lähdet|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < lähteä. **1.** saattaa lähtemään, irrottaa, hellittää. | Saippua, joka l:tää lian helposti. Tuuli tuohen l:tää SL. L. särkyä nivelistä PÄLSI. Nyt l:täkää nuolet jousistanne, Sakalan miehet KALLAS. — Vars. **2.** saattaa sikiö poistumaan keskenkasvuisena kohdusta, aiheuttaa tahallinen keskenmeno, suorittaa abortti. | Sikiön l:täminen, l:ys.

lähde|tutkimus *s.* vrt. lähde 3.c. | Huolellisiin l:tutkimuksiin perustuva teos. **-ve|si** *s.* Kirkas, kylmä, raikas l. Kaivo- ja l. on juomavedeksi järvivettä terveellisempää. Joen, vesistön l:det 'lähteet, alkukohta'. **-viit|e, -viit|taus** *s.* vars. tieteellisessä esityksessä: viittaus, mistä lähteestä jk tieto on saatu. | Huolelliset, liian ylimalkaiset l:taukset.

lähei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* lähellä, likellä oleva, likeinen, lähi-, liki-;)(etäinen, kaukainen. **1.** paikallisesti. | L. seutu, metsä. L:set paikkakunnat. Radan l:sin ympäristö. Suomelle l:set maat. L. [= lähi-]itä. Eräässä l:sessä talossa. Hänet nostettiin l:simmälle penkille. L. [= lähellä asuva] naapuri. -- vilkaisen kahden

puoleni, onko l:stä näkijää SILL. — Harvemmin. | Kodin l. kallio. Kuolleet perheenjäsenet haudattiin asunnon l:sten ikihonkien juurelle. **2.** ajallisesti. | L. tulevaisuus, menneisyys. Ottaa esimerkkejä sekä antiikin historiasta että l:sestä todellisuudesta. Maskun kirkkoherra -- Hemminki -- on Suomalaisen l:sistä seuraajista huomattavin TARK. **3.** muuta käyttöä. **a.** sukulaisuudesta. | L:set sukulaiset. Olla l:stä sukua jklle. Varsinainen simpanssi elää Guineassa, mutta l:siä muotoja on myös Kongon alueella. L:set sukulaiskansat, sukukielet. — *S:sesti.* Langot vaivaisen l:set, omahiset onnettoman SL. — *Kuv.* seur. ryhmään liittyen. | Lyyrikkona Topelius on l:stä sukua Franzénille. Sääli ja lempi ovat l:stä sukua ja uskollisia toveruksia IVALO. **b.** tuttavuudesta, henkisestä yhteenkuuluvuudesta t. viehtymyksestä, taipumuksesta jhk: tuttavallinen, sydämellinen; tutunomainen, intiimi. | Eräs l. ystäväni. L:set tuttavat, toverukset. L. ystävyys. Olla l:sissä suhteissa, seurustella l:sesti jkn kanssa. Lyöttäytyä l:siksi. Vallan oudon l:sellä ja hyvällä äänellä hän kyseli Siljan arkisia asioita SILL. — Asia, joka on minulle erittäin l., milteipä pyhä. Tilanhoitaja ei yleensä kiinny tilaan yhtä l:sin sitein kuin omistaja. -- Goethe näki kreikkalaisen traagikon aiheessa lisäksi jotakin, joka teki sen hänelle erikoisen l:seksi KOSKENN. — *S:sesti.* Omaiset ja l:set. Monet hänen l:simmistään, jotka 50 vuotta sitten vihittiin maistereiksi, ovat siirtyneet manan majoille. — *Yhd.* elämän-, kuoleman-, luonnon-, maanl. **c.** muista suhteista. | L. vuorovaikutus. Olla l:sessä riippuvuussuhteessa jhk. Liittyä l:sesti jhk. Tutustua, perehtyä jhk l:sesti. Kun Agricolan tiedetään olleen kotoisin Pernajasta, ruotsalaiselta Uudeltamaalta, niin on ajatus, että ruotsi on ollut hänen äidinkielensä, kaikkein l:sin M.RAPOLA.

läheisyy|s[40] *omin.* < ed. **1.** paikallisesti. | Karttaa jnk t. jkn l:ttä. Ilmaston lämpimyyteen vaikuttaa myös meren l. — *Konkr.* lähipaikka, -seutu, -tienoo, lähistö, ympäristö. | Kylän l:dessä sijaitseva järvi. Teollisuuslaitosten välittömään l:teen rakennetut asuntotalot. Katse siirtyi etäisyydestä l:teen SILL. **2.** muuta käyttöä. | Vaaran, kuoleman l. Eepillisten runojen ja häävirsien l. Sielullinen l. Hän oli tuntenut selittämätöntä l:ttä Irjaan. Maalauksille ominainen lämmin l. ja sydämellinen rakastettavuus. — *Yhd.* elämän-, luonnon-, maanl.

lähekkäin *adv.* lähellä t. lähelle toisiaan, lähetysten, lähetyksin, likekkäin, liketysten, liketyksin. | Sijaita, asua l. Oikealla kaksi ovea l. Maata l. Kauan odotettuja saman alan tietokirjoja on valmistunut l. kaksi. — Istuutua l. Kaksi ventovierasta, jotka kohtalo on vienyt l.

lähekkäi|nen[63] *a.* lähekkäin olevista esineistä (t. asioista): likekkäinen. | L:set silmät, tuntosarvet. L:set pikku kylät ovat sulautuneet isoksi kyläkunnaksi.

lähel|lä, -tä, -le *adv., postp.* (gen:n, poss.-suff:n t. partit:n kera) ja *prep.* (partit:n kera) likellä;)(kaukana, etäällä, loitolla.

I. paikasta: vähän matkan päässä, läheisyydessä, lähistöllä, lähettyvillä, lähiseudulla, -tienoilla. **1.** *adv.* L. asuvat. Tässä l. oli kerran komea kartano. Saapua l:le. Hiipiä lähemmälle. L:tä ja kaukaa. Katsella jtak l:tä. L:tä naiminen, kaukaa hevoskauppa SL. **2.** *postp.* ja *prep.* Kotini l. Sinun l:lesi. L. kirkkoa, ovea, tietä. Hevosen länget painuvat usein l:le olkapäitä. -- pieni piikkiparta ja musta pilkku l. vasenta sierainta! KIVI.

II. ajasta. **1.** *adv.* lyhyen ajan päässä (tulevaisuudessa t. harvemmin menneisyydessä), läheisessä tulevaisuudessa, kohta käsissä, tulossa, odotettavissa, "ovella". | Aika, hetki, joulu on l. Tapaus, joka on vielä liian l. pystyäksemme sitä oikein arvioimaan. -- Herran tulemus on l. UT. -- varsinaiset käräjät eivät ole l. LK. **2.** *prep.* vähän ennen jtak määräaikaa, alla, paikkeilla, tienoilla. | Heräsin vasta l. keskipäivää. Toverikunnan juhlat pidettiin tavallisesti l. kuukauden loppua. Keskisen Miina -- pysyi hengissä l:le joulua SILL.

III. muuta käyttöä. **1.** *postp.* ja *prep.* **a.** sukulaisuudesta, samankaltaisuudesta, yhtäläisyydestä. | Koira ja sitä l. olevat eläimet. Flogopiitti on kokoomukseltaan l. biotiittia. Donatolaisuutta l. olevat uskonnolliset suunnat. Syntyperältään, elämäntunnoiltaan ja tavoiltaan hän [Lönnrot] oli l. kansaa TARK. -- vaaleakukkaista alsikeapilaa, jonka tuoksu on hyvin l. täysikypsän mansikan tuoksua SILL. Useat Larin-Kyöstin lyyrilliset runot tulevat sangen l:le yksinkertaisia kansanlauluja. **b.** tuttavuudesta, henkisestä yhteenkuuluvuudesta, viehtymyksestä, taipumuksesta jhk. | A. on hyvin l. minua. He eivät koskaan päässeet oikein l:le toisiaan. Näyttämötaide, kansanvalistustyö on häntä l. Asia, joka on koko seurakuntaväkeä l. Varat käytetään johonkin vainajan sydäntä l. olevaan tarkoitukseen. **c.** muista suhteista. | Minä olen kurja ja l. kuolemaa hamasta nuoruudestani VT. Nyt -- äiti, muistellen kuinka l. viiden sadan perintöä minä olen, taitaa vimmassansa naittaa Eskon KIVI. **2.** *adv.* — *läheltä* läheisesti, likeisesti. | Molemmat he -- kuuluivat jokseenkin l:tä vanhoihin talollissukuihin SILL. — Sekaantua l:tä jkn asioihin. Tämä kysymys sivuaa l:tä lastensuojelutyötä. Onnettomuus, joka koski l:tä [= kipeästi] meihin kaikkiin. — *lähellä* jstak asiasta, joka on hyvin mahdollinen, mahdollisuuksien rajoissa, joka voi helposti tapahtua, on "käden ulottuvilla", ei ole kaukana. | Pojalla oli itku l. Oli l. vaara, että --. Kiusaus on hyvin l. On l. ajatus, olettamus, että --. Kun kirjokansi sammontaontakertomuksessa esiintyi sammon rinnalla, niin oli tietenkin niiden samastaminen l. E.N.SETÄLÄ. — *oli lähellä, läheltä piti* oli vähällä, vähältä t. likeltä piti, ei paljon puuttunut, täpärällä oli. | L. oli, etten lentänyt nurin. L:tä piti, ettemme hukkuneet, ettei käynyt vieläkin hullummin. Jo piti l:tä! — *lähelle* määrästä: lähes, liki, melkein. | Osanottajia oli l:le 600 henkeä. Isälle tarjotaan l:le kolmeakymmentätuhatta ALKIO.

lähemmin *komp.adv.* (*sup.* lähimmin) läheisemmin, likemmin. | Liittyä l. toisiinsa. Ovat l. tuttuja. Ottamatta toimintaan l. osaa. Työsiirtolat, jotka l. [= paremmin] vastaavat oppilaiden tarpeita ja harrastuksia. — Us. par. tarkemmin, yksityiskohtaisemmin, seikkaperäisemmin. | Kuvata, tarkastaa jtak l. L. tuntemattomalla tavalla. Asiasta l. sivulla 83. Vuokraehdot on ennen huutokauppaa l. selitettävä. Kuvauksesta ei l. selviä, kuinka - -.

lähemmä, -ksi *komp.adv.* ja *postp., prep.* ks. lähempänä.

lähemmäl|lä, -tä, -le *komp.adv.* ja *postp., prep.* tav:mmin lähempänä; ks. lähellä.

lähemmälti *komp.adv. harv.* lähemmin. | Asioita l. tarkasteltaessa.

lähemmäs *komp.adv.* ja *postp., prep.* ks. lähempänä.

lähem|pi[22] *komp.a.* (*sup.* lähin) läheisempi, likempi. | L:mät talot. — L:mät sukulaiset. Suomi l:pine sukukielineen. Ehdottaa l:pää tuttavuutta 'sinuttelua'. He olivat tulleet yhä l:miksi. L. yhteistoiminta. Joutua l:pään suhteeseen jhk. — Us. par. tarkempi, yksityiskohtaisempi, seikkaperäisempi. | L:mät tiedot, ohjeet, määräykset. L. tutkimus, tarkastelu. Ilman l:piä perusteluja. Pyytäkää l:pää esittelyä! Tohtori M. ei halunnut vielä lausua mitään l:pää. Analyysin l. kulku selviää seuraavasta.

lähem|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s) *komp.adv.* ja *postp., prep.* (partit:n kera) (*sup.* lähimpänä) vastaten positiivista part:a lähellä: likempänä;)(kauempana, etäämpänä, etäämmällä, loitompana, loitommalla. **1.** paikasta. | Asun l. kuin Mikko. L. koulua, merta. Kaisa istui lähimpänä korkeita vieraita. Tulla, hiipiä, kumartua l:mä, l:mäksi, l:mäs. L:mäksi rantaa! Katso l:pää! **2.** ajasta. | L. joulua, vuotta 1890. Mitä l:mä iltaa päästiin, sitä äänekkäämmäksi kävi puhelu. Yhä l:mäksi ehti lähtöpäivä. **3.** muista suhteista. | Asia, joka on hänen sydäntään muita l., kaikkein lähimpänä. Italian kieli on l. latinaa kuin ranskaa. Päästä l:mäksi, lähimmäksi totuutta, ratkaisua. Nietzsche on vienyt proosansa l:mäksi runotyyliä kuin kukaan toinen saksalainen kirjailija KOSKENN. **4.** *lähemmä(s)* (adv.) määrästä: par. lähes, melkein. | L:mä sata novellia, kaksi vuosisataa. L:mäs neljän metrin pituinen. Oli jo kulunut l:mäs tunti.

lähen|nellä[28*] *frekv.v.* -televästi *adv.* **1.** *harv.* vastaten lähentää-v:n merk:iä. | Kiskojen päitä l:nellään ja erotetaan vuorotellen toisistaan. Kreikkalaiset ovat l:nelleet kansoja toisiinsa etupäässä kaupan ja rauhallisen edistyksen välittäjinä. **2.** vastaten lähentyä-v:n merk:iä. **a.** paikallisesti. | Siltavouti, renki ja herastuomari l:televät Jussia ottaakseen hänet kiinni A.JÄRVILUOMA. Joskus mainitaan tikkojen l:televän ihmisasuntoja. Aurinko l:telee jo korkeita tunturinhuippuja. — *Erik.* pyrkiä t. tuppautua jkn seuraan, hakkailla jkta (sopimattomasti), tunkeilla, tungetella, hätyytellä, ahdistella. | L. jkta julkeasti, säädyttömästi. L. toisen vaimoa. Käyttäytyä l:televästi. — Myös yleisemmin. | L. jtak puoluetta. - - hän ikään kuin luikertelee suosioomme, l:telee jokaista meistä ja asettuu vertaiseksi KIANTO. **b.** ajallisesti. | Sydänyö jo l:teli. Kellon l:nellessä kymmentä. Kahtakymmentä l:televä neitonen. **c.** muussa suhteessa. | L. päämääräänsä. Mitä enemmän perunakasvi l:telee tuleentumisastetta, sitä hitaammaksi käy sen kasvu. Goethe on tietoisesti l:nellyt, jopa suorastaan jäljitellytkin Shakespearea. - - vasta ehtoolla myöhään sängyssä unta l:nellessä tuo kohina taas humahti kuuloon SILL. **3.** olla lähellä, muistuttaa jtak, olla (suuressa määrin, melkein) jnk kaltainen, laatuinen, tapainen, lähetä jtak. | Kaupungin kolmiota l:televä muoto. Varakkaan porvarin talo saattoi komeudessa l. kirkon omistamia rakennuksia. Adverbi, joka l:telee kopulatiivikonjunktiota. Hänen hymynsä l:teli irvistystä. Saamattomuutta l:televä ujous. Sanonta normaaliproosaa l:televästi kuivakiskoista. — *Erik.* määrästä, (luku)arvosta: olla lähellä jtak (lukua, arvoa), suureta t. pienetä lähelle jtak (lukua, arvoa). | Summa l:telee 1.000:ta. Metsän arvo l:teli nollaa. Maailmanennätystä l:televä tulos. **4.** *refl.taiv.* ed. merk.-ryhmiin liittyen. | Minä luoksi luontelime, / likelle l:telime KAL. - - lapset kerkeän keväimen / luokseni l:teleikse KAL. - - käytetään puhetapaa, joka l:teleikse Kustaa III:n hovikieltä AK.

lähenny|s[64] *teonn. harv.* lähentäminen, lähentyminen. | Vartalon ja pään loitonnuksia ja l:ksiä. Jok' ainoo silmänräpäys / on meille matkan lyhennys, / l. lepohomme VK[V].

lähentelijä[14] *tek.* < lähennellä, vars. 2.a, erik. | Karkottaa l:t luotaan.

lähentely[2] *teonn.* < lähennellä, vars. 2.a, erik. | Torjua kaikki l:t. --**yritys** *s.* liittyen lähennellä-v:n merk.-ryhmään 2.a. | Julkea l.

lähentymis|pyrkimys *s.* Eri maiden väliset l:pyrkimykset. **-yritys** *s.*

lähen|tyä[1*] *pass.* ja *refl.v.* (< lähentää) tulla t. joutua lähemmäksi, lähelle, lähetä, lähestyä, likentyä;)(etääntyä, loitota. **1.** paikallisesti. | L. edellä kulkevaa miestä. Vähitellen l:nyttiin ulappaa. Rajakäyrät l:tyvät toisiaan. **2.** ajallisesti, tav:mmin lähetä, lähestyä. | Päivä päivältä l:nytään aikaa, jolloin - -. Kunnallisvaalien l:tyessä. Karitsoimisen l:tymistä osoittavat utareen turpoaminen ja lantiositeiden höltyminen. **3.** vars. *kuv.* muista suhteista. | Persoonallinen tutustuminen ja l:tyminen. L:tyminen kansaan. Italia l:tyy Saksaa. L. jtak koulukuntaa.

lähentäjä[10] *tek.* Kouluretket opettajien ja oppilaiden lähentäjinä. — Vars. *anat.* = seur. | Toiminnan mukaan lihakset jaetaan mm. koukistajiin ja ojentajiin, lähentäjiin ja loitontajiin. **-lihas** *s. anat.* Reiden iso l.

lähen|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* siirtää t. saattaa lähemmäksi, lähelle, tehdä läheisemmäksi, likentää;)(loitontaa. **1.** paikallisesti. | L. suunsa jkn korvan juureen. Jalkoja l:netään toisiinsa. Rivien loitontaminen ja l:täminen. Jos sähkövarauksinen esine l:netään toiseen, huomaa sähkökipinän. — *Refl. taiv.* Tyttö l:tihe, painoi poskensa hänen polveaan vasten LINN.

2. vars. *kuv.* muista suhteista. | Parantuneet liikenneyhteydet ovat l:täneet maan eri osia toisiinsa. L. lapsia kasvattajiinsa. Vaikuttaa l:tävästi eri yhteiskuntaluokkien kesken.

lähes *adv.* **I.** *harv. vanh.* lähelle, likelle, luo, tykö. | L. lämpöinen vetääpi SL. -- hän meni l. UTV. -- tulkoon l. sinun valtakuntas VKV. **II.** (kielt. yhteyksissä läheskään) melkein, miltei, liki, likimain, -määrin, -pitäen, noin, jokseenkin, suunnilleen, osapuilleen, suurin piirtein. **1.** nominin, adv:n t. adverbiaali-ilmauksen ohella. **a.** lähinnä määrää t. mittaa ilmaisevaan sanaan liittyen. | L. sata, kaksi miljoonaa. Kello on l. yhdeksän. L. 700.000 henkeä. L. kolme vuosikymmentä. L. kilometri. L. puoli, puolet. — L. kaikki, jok'ainoa. Eivät l:kään kaikki. L. joka vuosi. L. koko kaupunki. L. pöydän korkuinen. L. nelinkertaisesti. L. puolillaan, täynnä. L. kaikkialla. L. loputtomiin. Ei l:kään aina. Lunta l. ikkunoihin asti. Perääntyi l. puoliväliin lattiaa. **b.** lähinnä laatua, astetta t. tapaa ilmaisevaan sanaan liittyen. | L. sama, samanlainen. L. ylivoimainen, mahdoton, parantumaton. L. kalju. Istui koko päivän l. puhumattomana. Ei l:kään puhdas. L. suorasivuinen. | "Onko se jo valmis?" — "Ei vielä l:kään". | L. erottamattomasti. Olot eivät ole l:kään oikeudenmukaisesti järjestyneet. Ei osaa l:kään kuten toiset. Vastakkain tai l. vastakkain. L. poikittain. keskellä. — Joskus s:iin liittyen. | Oli jo l. päivä, kun heräsin. L. hylyksi kuluneet työkalut. L. järjestelmäksi kehitetty urkkiminen. **2.** v:n ohella. | Olavi l. säpsähti LINN. -- kädessään iso laukkunsa, jonka alareuna l. viisti maata A.KIVIMAA. Se ei riitä l:kään. Työ ei päättynyt siihen, ei l:kään. -- ei ole vielä kirkonaika l:kään SILL.

lähestulkoonkaan [us. -tu·l-] *adv.*, vars. *ark.* kielt. yhteyksissä: (ei) läheskään, likikään, likimainkaan, sinnepäinkään. | Rahat eivät l. riittäneet. Se ei ole minusta l. niin hyvä kuin sanotaan. Eihän Kustaa vielä mikään ikäloppu ole, ei l.

lähestyjä[16] *tek.* Korva kuulisi -- mahdollisen l:n matkojen päähän SILL.

lähestymis|ryhmitys *s. sot.* ryhmitysmuoto, joka helpottaa joukon liikkumista maastossa, suojaa sitä vihollisen kaukotuliaseiden vaikutukselta sekä lisää joukon taisteluvalmiutta. **-suunta** *s.* **-tie** *s.* Vihollisen l:t.

lähestyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< seur.) lähentää. | Yhteiset hartaushetket l:vät seurakunnan jäseniä toisiinsa.

lähesty|ä[1] *v.* siirtyä (tulla, mennä) t. joutua lähemmäksi, lähelle, lähetä, lähentyä, likentyä;)(etääntyä, loitota. **1.** paikallisesti. | L. juosten, hiipimällä. L. taloa, kaupunkia. L. hyljettä ampumaetäisyydelle. Vihollinen l:y. Koira l:y vieraita. Auto, lentokone, tukkilautta l:y. Kuuli askelten l:vän. Kova myrsky tuntuu l:vän. Aurinko maamme puoleen / l:y lähemmäks VKV. — *Erik.* **a.** vars. *raam.* sukupuoliyhteydestä: ryhtyä jkhun. | -- minä l:in profeetta-vaimoani, ja hän tuli raskaaksi VT. **b.** *kans.* lahjan antamisesta, kirjeen lähettämisestä. | Pyydän l. [sanoo lahjan tuoja]. L:n sinua tällä kirjeellä, näillä riveillä. Täten l:n teitä ja saan tietää antaa, että olen voinut hyvin JOTUNI. **2.** ajallisesti. | Kesä, ilta l:y. Pimeän l:essä. Kello l:y kuutta. Toiminnan, tilinteon hetki l:y. L. ratkaisua, loppuaan. Tuntea loppunsa l:vän. -- milloin jokin elämän suurista tapauksista häntä l:i SILL. Useinpa kyllä, huomatessaan selkäsaunan l:vän, vilkasi veliparvi karkutielle KIVI. **3.** muista suhteista. **a.** vars. pyrkiä t. antautua läheis(empi)iin suhteisiin jkn (jnk) kanssa. | Osata l. vierastakin ihmistä. Umpimielinen luonne, jota on vaikea l. L. kansaa. L. Jumalaa, Herraansa. Kustaa Aadolfin menestys pakotti Maksimilianin jälleen l:mään keisaria. L. entistä puoluettaan. Romania l:i ympärysvaltoja. L. ennakkoluulottomasti todellisuutta. Museon sisällys sulkeutuu mieliltämme, jollemme lähesty sitä hartaasti TALVIO. **b.** olla lähellä, muistuttaa jtak, olla (suuressa määrin, melkein) jnk kaltainen, laatuinen, tapainen, lähetä. | L. lieriön muotoa. Ainoa maastamme löydetty esihistoriallinen koukku l:y kooltaan ja muodoltaan eniten nykyaikaisia haukiongen koukkuja. Pehmeiden kivilajien muokkaus l:y puun ja sarven käsittelyä. — *Erik.* määrästä, (luku)arvosta: olla lähellä jtak (lukua, arvoa), suureta t. pienetä lähelle jtak (lukua, arvoa). | Valon nopeutta l:vä liikenopeus.

lähet|e[78*] *s.* (postissa) lähetetty (liike-, virka- tms.) kirje, asiakirja, raha tms., (posti)lähetys; *syn. liik.* remissi. | Elokuun 30:ntenä päivätty l:teenne. L:teen arvomäärä on merkittävä kirjaimin ja numeroin osoitekorttiin.

lähete|keskustelu *s.* keskustelu, joka eduskunnassa t. muussa edustuslaitoksessa tapahtuu ennen asian lähettämistä erikoisvaliokunnan valmisteltavaksi, evästys-, remissikeskustelu. | Talousarvion, lakiesityksen l. L:keskustelussa mielipiteet iskivät ankarasti yhteen. **-kirje, -kirjelmä** *s.* asiakirjaa t. muuta lähetystä seuraava kirjelmä, saate(kirjelmä).

lähet|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lähettää. | L. kerjuukirjeitä sukulaisilleen. L. sanaa. L:teli vihaisia silmäyksiä minuun.

lähet|in[56*] *s.* väline, jolla metallijohtoa pitkin kulkevan sähkövirran t. sähkömagneettisten aaltojen avulla lähetetään merkinantomerkkejä, puhetta, musiikkia tms., joka vastaanottimella otetaan vastaan. | Kaukokirjoituskoneen l. Amerikkalainen Bell keksi vuonna 1876 käyttökelpoisen puhelimen, jossa sekä l:timenä että vastaanottimena oli tankomagneetilla varustettu kuulotorvi. — Vars. radiolähettimestä. | Radioaseman l:timet. Keskipitkillä aalloilla toimiva l. — *Yhd.* kipinä-, radiol.; kauko-, paikallisl.

lähetin|avain *s.* sähkötys-, morseavain. **-koje** *s. tekn.* **-kone** *s. tekn.* **-koneisto** *s. tekn.* Radioaseman l.

lähet|ti[6*] *s.* henkilö, joka on lähetetty toimittamaan jtak asiaa, vars. viemään sanaa, sanan-, viestinviejä, -tuoja, sanansaattaja; myös henkilöistä, jotka ammatikseen, velvollisuudekseen suorittavat tällaisia tehtäviä. | Kunin-

kaan, johtaja N.N:n l. Tieteellisten seurojen l:it 'ainesten keruuseen tms. kenttätyöhön lähetetyt tutkijat'. Kääntyä jkn puoleen, ilmoittaa jtak l:in välityksellä. — *Kuv.* Sinä kevään l., leivonen KOSKENN. — *Yhd.* jalka-, moottoripyörä-, polkupyörä-, ratsul.; pikal.; kaupunginl. — *Erik.* **1.** asia-, juoksupoika, -tyttö. | Liikkeen, kirjapainon l. Rehellinen l. saa toimen. — *Yhd.* sähkösanomal. **2.** *sot.* ordonanssi. | Komppanianpäällikön l. Päivystävä l. — *Yhd.* taistelu-, upseeril. **3.** jnk uskonnollisen suunnan t. järjestön vieraaseen maahan lähettämä edustaja; vars. lähetyssaarnaaja t. lähetystyötä lähetyssaarnaajien apuna tekevä henkilö. | Kristillisen ylioppilasliiton l. käymässä Helsingissä. — Suomen Lähetysseuran l. Toimia l:tinä Etelä-Afrikassa. — *Yhd.* herrnhutilais-, lestadiolaisl.; käsityöläis-, lääkäri-, naisl. **4.** šakissa: pelinappula, joka siirtyy ja lyö viistorivejä pitkin, juoksija. | L:tejä on kummallakin puolella kaksi, joista toinen liikkuu valkoisia, toinen mustia ruutuja pitkin. Mustan, valkoisen l. — *Yhd.* kuningas-, kuningatarl.

lähettialiupseeri *s. sot.*

lähettilä|s[66] *s.* **1.** vars. *hist.* oloista ja *ylät.* lähetti. | Lähettää l:itä jkn luo. - - ei ole palvelija herraansa suurempi eikä l. lähettäjäänsä suurempi UT. - - rauhan l., / mi valkeen kauhtanansa alla peittää / sotaisen, veripunertavan lipun KIVI. — Vars. Jumalan sanansaattaja, palvelija. | Palvella Jumalaa hänen l:änään. Me kiitämme Sinua, taivaallinen Isä, joka - - vahvistat l:äsi ja palvelijasi, että he - - olisivat kestäviä kärsimisissä ja vaivoissa AK. — *Erik.* **2.** vieraaseen valtioon kotivaltionsa vakinaiseksi diplomaattiseksi edustajaksi lähetetty henkilö, joka toimii myös lähetystön päällikkönä; suppeammassa merk:ssä toisen arvoluokan diplomaattinen edustaja, jonka arvonimenä tav. on "erikoislähettiläs ja täysivaltainen ministeri". | Suomen Haagin-l. Ulkovaltain l:ät. Kutsua l:änsä kotimaahan. — *Yhd.* erikois-, suurl.

lähettilään|paikka *s.* Avoimen l:paikan täyttäminen. **-toim|i** *s.* Pyytää vapautusta l:esta. **-vaihdos** *s.* L. Tukholmassa.

lähetti|palvelus *s. sot.* **-peli** *s.* šakissa: pelin avaus, jossa lähetti heti toisena nappulana siirretään alkuasemastaan. **-po|ika** *s.* Myymälöiden l:jat. **-sotilas** *s.* vars. šakissa: pelin alkaessa lähetin edessä oleva sotilas. **-tyttö** *s.* **-upseeri** *s. sot.* Pataljoonan l. **-yhtey|s** *s. sot.* Pitää l:ttä komppaniaan.

lähettyvil|lä, -tä, -le *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera) läheisyydessä, lähistöllä, lähellä, lähiympäristössä, lähimailla, -seudulla, -tienoilla, likellä, likettyvillä. | Kärkkyä, vaania l. Tässä l. on vanha hauta. Kylän, suurten järvien l. Harakat norkoilevat teurastamoiden l. Hän ei siedä tahroja l:lään. — Karkottaa vihollinen l:tään. On suuri etu, jos teollisuuslaitos saa l:tään kaiken tarvitsemansa raaka-aineen. — Tulla, uskaltautua l:le. Lehmät ovat vetäytyneet veräjän l:le. Kulkuri, joka kerran kesällä osui l:leni. — *Harv.* muutoin kuin paikallisesti: paikkeilla. | Paperirahan arvo laski nollan l:le.

lähettäin *adv.* tav:mmin lähekkäin.

lähettäi|nen[63] *a.* tav:mmin lähekkäinen. | L:set solut, jälsirenkaat. Sähkömoottori, joka käyttää neljää l:stä konetta. Kaksi l:stä tulipaloa eilen Töölössä.

lähettäj|ä[10] *tek.* Tavaran, tuliaisten l. Sähkösanoman l. Palauttaa kirje l:älle. Valituskirjan voi toimittaa taksoituslautakunnan puheenjohtajalle l:än vastuulla myös postitse. Atomit säteilyn l:inä. — *Yhd.* maidon-, tavaranl.; junanl. — *Erik.* **1.** *liik.* henkilö, jonka tehtävänä on tavarain lähettäminen ja siihen liittyvien tehtävien suorittaminen, ekspeditööri. | Varastonhoitajat, l:ät ja tullaajat. Lähetysmääräys, jonka perusteella liikkeen l. toimittaa tavaran ostajalle. **2.** *urh.* kilpailutoimitsija, joka ampumalla, komentamalla tms. tavalla lähettää kilpailijat (juoksijat, hiihtäjät, pyöräilijät jne.) matkaan. | L. ja ajanottajat. **3.** sanoma- tms. lehden kirjeavustaja, vars. henkilö, joka oma-aloitteisesti lähettää kirjoituksen esim. sanomalehden "yleisön osastossa" julkaistavaksi. | Eräs nimetön l. **4.** *tekn.* par. lähetin.

lähettäjämaa *s.* vrt. alkuperä-, vientimaa. | Tavaran lähettäjä- ja vastaanottajamaa.

lähettämis- = lähetys-. **-aika** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* **-päivä** *s.* **-tapa** *s.*

lähettämö[2] *s.* **1.** liike t. liikkeen, tehtaan tms. osasto, josta jtak (tavaraa) lähetetään. | L. ja pakkaamo. Lihanjalostustehtaan l. — *Yhd.* kahvin-, ruoanl. **2.** radioaseman lähetyshuone.

lähet|tää[2*] *kaus.v.* < lähteä; vrt. lähdettää. **1.** saattaa jku (jk) lähtemään, menemään jnnek (suhteellisen kauas), aiheuttaa jkn (jnk) lähtö jnnek. | L. jku kaupunkiin. L. lapsensa kouluun, maailmalle. L. saarnaajia pakanain keskuuteen. L. jku asialle, avuksi. L. jku noutamaan, tekemään jtak. L. komppania hyökkäykseen. Junan l:täminen. — L:etty konsuli 'ammattikonsuli'. — *Erik.* **a.** harvemmin liikkeestä jhk läheisyyteen. | L. palvelija keittiöön. **b.** Jumalasta, yliluonnollisista voimista puhuen. | Jumalan l:tämä profeetta. L. [= nostaa, nostattaa] karhu naapurin karjaan. **c.** *kuv.* hengiltä ottamista, tappamista merkitsevissä ilmauksissa. | L. vastustajansa toiseen maailmaan. L. kettu paremmille metsästysmaille. **2.** kuljetuttaa, toimi(tu)ttaa jk jnnek (suhteellisen kauas), jkn haltuun, käsiteltäväksi t. tietoon, saattaa jk jnnek. | L. tavaraa markkinoille, ulkomaille. Valmista kauppaan l:ettäväksi. L. paketti, kirje, sähkösanoma. L. autolla. L. postitse, rautateitse. L:etty kirjoitus 'sanomalehdessä tms. julkaistavaksi lähetetty kirjoitus'. L. sana jklle. L. kutsu, terveisiä. Puhelimitse l:etty tiedotus. Ehdotus l:ettiin eduskunnassa keskustelutta suureen valiokuntaan. — *Erik.* **a.** harvemmin toiminnasta, joka suuntautuu jhk läheisyyteen. | Emäntä l:ti kerman ja sokerin [pöydässä] kiertämään. **b.** Jumalasta, yliluonnollisista voimista puhuen. | Jumala on l:tänyt meille raskaita koettelemuksia. Iätä iästä pilvi, / nosta lonka

luotehesta, / toiset lännestä l:ä KAL. c. puheesta, ajatuksista. | L. rukouksensa Herran tykö. -- Marje ehti l. vienon hyvänpäivänsä vanhuksen kuulemiin HEPOR. 3. heittää, viskata, nakata, singota, sinkauttaa, lennättää. a. subj:na henkilö t. eläin. | L. kivi menemään. L. kivi jtak kohti. L. [jalkapallopelissä] pallo maaliin, syöttö keskustaan. L:ti tuolin voimakkaalla potkaisulla nurkkaan. -- tavoittaa sujahtavan syöstävän, l:tää sen menemään SILL. L. tupakkasylky ojaan. — L. katse jkn puoleen, jtak kohti. — *Erik.* ampumisesta. | L. nuoli jkn hartioihin, kuula jkn kalloon. L. tulinen tervehdys vihollisen asemiin. L. merkinantoraketteja. b. subj:na esine t. aine. | Aurinko l:tää säteitään. Elektroneja l:tävä hehkuva metallikappale. -- ikkunoissa olevat talikynttilät l:tivät ulos lempeää loistettaan AK. 4. ed:een liittyen lähettimellä suoritettavasta toiminnasta: sähköttää, lennättää; radioida. | Sähkösanoman l:täminen. Radioasema l:tää esitelmän, musiikkia. Lahti [= Lahden radioasema] l:tää vain suomenkielistä ohjelmaa. 5. melko *harv.* ulottaa, ulotuttaa, ojentaa, kurkottaa. | Lonkeroitaan l:tävä syöpä. Aortta l:tää vahvan haaran, joka vie verta eturaajoihin, kaulaan ja päähän. Golf-virta l:tää haarakkeen pitkin Jäämeren rannikkoa.

lähetyksin *adv.* = lähekkäin. | L. sijaitsevat talot. -- oliko tuossa tosiaankin se, jonka kanssa hän eilen illalla oli ollut niin l. *A.SIMOJOKI.

lähety|s[64] *s.* **1.** (tavaran) lähettäminen. | Kukkien, elintarvikkeiden, vaarallisen räjähdysaineen l. Hintaluetteloiden l. postitse. L. ja kuljetus. Tavaraa saatavissa heti l:kseen. Omenalajike, joka kestää hyvin l:stä. — *Yhd.* posti-, rahti-, rautatiel. **2.** yhdellä kertaa lähetetty erä, (tavara)määrä. | Iso, pieni l. jtak. Kirjattu, vakuutettu [posti]l. 9.000 kg pohjanahkaa yhtenä l:ksenä. Tilata uusi l. Toimittaa l. postiin, asemalle. Saapuneet l:kset säilytetään asianomaisen vastuulla, kunnes ne noudetaan. — *Yhd.* ase-, elintarvike-, kahvi-, kirja-, kukka(s)-, maksu-, puolukka-, raha-, ruoka(tavara)-, tavara-, vanki-, vilja-, voil.; arvo-, koe-, lahja-, näytel.; posti-, rahti-, rautatiel. **3.** lähettäminen lähettimellä; lähetinviesti tms., vars. radiolähettimellä lähetetty ohjelma. | Uusi radioasema aloittaa l:ksensä. Yleisradiomme l:kset. Kuunnella ulkomaiden l:ksiä. — *Yhd.* kauko-, paikallisl.; aamu-, ilta(päivä)-, päiväl.; konsertti-, musiikkil. **4.** jnk uskontokunnan, vars. kristillisen kirkon t. jnk kirkkokunnan (lähetyssaarnaajien välityksellä) harjoittama muunuskoisten käännytystyö; myös kirkon omien, vars. uskonnosta vieraantuneiden jäsenten auttaminen hengellisesti t. aineellisesti; lähetystoimi(nta), -työ. | Japanin l. Helsingin l. Harjoittaa l:stä. Kiinan sisämaan avaaminen l:kselle. Koota avustuksia l:kselle. — *Erik.* lähetysasemasta (3). | L:ksen koululapset. L:sten yhteydessä [Japanissa] on järjestyneitä seurakuntia 1.977 IT. — *Yhd.* sisä-, ulkol.; juutalais-, mustalais-, pakanal.; merimies-, siirtolaisl.; katu-, kaupunki-, satama-, vankilal.

lähetys|aika *s.* Tavaran l. — Yleisradion l:ajat. **-ala** *s.* vrt. lähetys 4. **1.** *konkr.* Suomen Lähetysseuran l. Afrikassa. **2.** *abstr.* Toimia l:lla. Yhdysvallat on kauan ollut l:n johtava maa. **-alue** *s.* = ed. 1. **-antenni** *s. rad.* **-asem|a** *s.* **1.** asema, jolta jk tavara lähetetään. | Halkojen l. Maksaa rahti l:alla. Osoitelappuun merkitään määräasema, vastaanottaja, osoite ja l. **2.** lähetystä suorittava radioasema. | Pasilan l. Melkein kaikki Euroopan l:at radioivat tilaisuuden. **3.** lähetystyön suorituspaikka muunuskoisten keskuudessa, lähetysalueen työasema. | Olukonda, l. Ondangassa Ambomaalla, perustettu 1871, vanhin ja tärkein Ambomaan nykyisistä l:ista. **-asiakirja** *s. liik.* **-avain** *s.* sähkötys-, morseavain. **-ehto** *s. liik.* Lähetys- ja maksuehdot. **-esitelmä** *s.* lähetystyötä käsittelevä esitelmä. **-harrastus** *s.* L. kirkon piirissä voimistumassa. **-historia** *s.* lähetystyön historia. | Kristillisen l:n suuntaviivoja. **-ilta** *s.* vrt. lähetysjuhla. | Ylioppilaiden, lasten l. Liturginen l. Suurkirkossa. **-into** *s.* Munkkien l. **-johtaja** *s.* lähetystoiminnan johtaja. | Kristillisten yhdistysten l:t. **-juhla** *s.* (pakana)lähetystyölle omistettu juhla. | Protestanttisessa kirkossa loppiaisena yleisesti vietetty l.

lähetys|kangas *s. kut.* eräs liinavaatteisiin (mm. tyynyliinoihin ja lasten paitoihin) käytetty tiivis puuvillapalttina, lähetysliina, -palttina. **-kausi** *s.* Kristinuskon vanhin, alkukristillisen ajan l. **-kenttä** *s.* lähetysalue, -ala. | Suomalaisten l. Kiinassa. **-keskus** *s.* vrt. lähetysasema 3. **-kirj|a** *s.* **1.** *liik.* = lähetyslippu, -luettelo. **2.** lähetysalan kirjoista. | L:ojen painattaminen. **-kirje** *s. usk.* Uuden testamentin kirjeistä. | Paavalin l. tessalonikalaisille. **-kirkko** *s.* kirkko sinä aikana, jolloin ao. maassa vielä suoritetaan käännytystyötä; kirkko lähetystyön tekijänä. **-kokou|s** *s.* lähetystyön tekijöiden kokous; (pakana)lähetystyölle omistettu yleisökokous. | Kautta maan pidettävät l:kset. **-kolehti** *s.* lähetystyön hyväksi kerätty kolehti. **-kone** *s.*, vars. *rad.* lähetin. **-koneisto** *s. rad.* Lahden radioaseman l. **-koulu** *s.* **1.** koulu, jossa valmistetaan lähetystyöntekijöitä. | Suomen Lähetysseuran l. **2.** pakanallisen ja kristinuskoon kääntyneen nuorison opettamiseksi lähetysalueelle perustettu koulu. **-kulut** *s. mon.* Tavaran l. L. maksaa tilaaja. **-kunta** *s. vanh.* lähetystö (1). | Talonpoikien l. Suomen l. 'Suomen asukkaita edustamaan syksyllä 1808 Pietariin toimitettu lähetystö'. Kaupallinen l. **-kunto** *s.* Panna tavara l:on. **-kustannukset** *s. mon.* Pakkaus- ja l. **-käsky** *s.* Jeesuksen l.: "Menkää siis ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni, kastamalla heitä Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen."

lähetys|laatikko *s.* **1.** Seppeleen hinta l:laatikkoineen. Munat pakataan erityisillä ristikoilla varustettuihin l:laatikkoihin. **2.** säästölaatikko, joilla kerätään rahaa lähetystyön hyväksi. **-laite** *s.* lähetin. **-lasku** *s. liik.* = faktuura. **-lehti** *s.* vrt. lähetyskirja 2. **-liik|e** *s.* **1.** Isot tavaratalot ja l:keet. **2.** Ruotsin evankelinen l. **-liina** *s. kut.* = lähetyskangas. **-lista, -luettelo** *s. liik.* lähetettävästä tavarasta laadittu, sitä seuraava luettelo, lähetyskirja. **-lääkäri** *s.* lä-

hetysalueella toimiva lääkäri. **-ma|a** *s.* **1.** Tavaran l. **2.** maa, jossa suoritetaan lähetystyötä. **-maksu** *s.* Posti- ja l:t. **-matka** *s.* **1.** Postimaksu riippui ennen l:n pituudesta. **2.** lähetystyömatka. | Paavalin l:t. L. Japaniin. **-mie|s** *s.* **1.** *vanh.* lähetti. | - - minä olen herra Niilon l. KIVI. **2.** vrt. lähetys 1. | Toimia l:henä liikkeen varastossa. **3.** vrt. lähetys 4. | Matti Tarkkanen, tunnettu raittius- ja l. **-myyjäiset** *s. mon.* vars. pakanalähetyksen hyväksi pidetyt myyjäiset. **-määräy|s** *s. liik.* Tavaran toimitus tapahtuu ostajan l:ksen mukaan. **-nopeus** *s.* vrt. lähetys 3. | Lennättimen l. L. 40—50 sanaa minuutissa. **-ompeluseura** *s.* vars. pakanalähetyksen hyväksi toimiva ompeluseura. **-osasto** *s.* Liikkeen l. **-paikka** *s.* Tavaran l. **-palttina** *s. kut.* = lähetyskangas. **-pappi** *s.* lähetyssaarnaajana toimiva pappi. **-piispa** *s.* sellaisen alueen piispa, missä tehdään kristillistä lähetystyötä, lähetysalueen piispa. **-putki** *s. rad.* radiolähettimen elektroniputki. **-päivä** *s.* Tavaran, kirjeen l. **-saarna** *s.* lähetyssaarnaajan pitämä t. lähetystyötä koskeva saarna. **-saarnaaja** *s.* henkilö, joka on antautunut lähetystyöhön pakanain keskuudessa varsinaisena toimenaan evankeliumin julistaminen; vrt. lähetti 3. **-satama** *s.* **-seura** *s.* seura, jonka tarkoituksena on vars. pakanalähetystyön tekeminen ja sen harrastuksen levittäminen. | Suomen L. **-sisar** *s.* naislähetti. **-talo** *s.* lähetystyön keskuksena oleva talo, lähetysaseman päärakennus, lähetyskirkko; myös vapaakirkollisten seurakuntatalojen nimityksenä. **-tapa** *s.* **-tehtävä** *s.* Jeesuksen opetuslapsilleen antama l.

lähetysten *adv.* = lähekkäin. | Kaksi l. kasvavaa puuta. Istuimme aivan l.

lähetys|tiede *s.* tieteenhaara, joka käsittelee kristinuskon leviämistä muunuskoisten keskuuteen, so. lähetystyön historiaa, teoriaa ja menetelmiä. **-toi|mi** *s.* = lähetystyö. | Protestanttisten kirkkojen l. Kristillinen l. Afrikassa. Harjoittaa l:nta. **-toiminta** *s.* = seur. **-työ** *s.* muunuskoisten käännytystyö, lähetystoimi(nta). | Kristillinen l. Suomen l. ulkona ja kotimaassa. **-työntekijä** *s.*

lähetystö[1] *s.* **1.** henkilöryhmä, joka on lähetetty edustamaan jtak yhteisöä, kokousta, maata tms., vars. esittämään sen puolesta jk tiedonanto t. pyyntö; *syn.* deputaatio, delegaatio. | Työläisten, virkamiesten l. Suuri l. 'suomalaisten valitsema n. 500-miehinen lähetystö, jonka tarkoituksena oli esittää Nikolai II:lle ns. kansalaisadressi'. L:ön valittiin herrat - -. L. presidentin puheilla. Päivän sankaria kävivät onnittelemassa useat yksityiset ja l:t. — *Yhd.* kansalais-, sotilas-, talonpoikaisl.; onnittelu-, rauhanneuvottelul. **2.** *hall.* valtion jssak toisessa valtiossa ylläpitämä, kotivaltion ja sen kansalaisten etuja valvova virasto, jonka päällikkönä on lähettiläs. | Suomen Tukholman-l. L:n päällikkö.

lähetystö|attašea *s.* lähetystönavustaja; ks. attašea. | Toimii l:attašeana Pekingissä. **-henkilökunta** *s.* **-n|avustaja** *s.* (lähetystö)attašea. **-neuvos** *s.* virka-asemaltaan lähettilästä lähin lähetystön virkamies (ei enää Suomen lähetystöissä); myös valtion ulkomaanedustuksessa toimivalle henkilölle annettava arvonimi; sen saanut henkilö. **-sihteeri** *s.* lähetystöneuvosta, Suomen lähetystöissä nykyisin lähettilästä virka-asemaltaan lähin virkamies. **-talo** *s.* Ruotsin l. Helsingissä. **-virkailija** *s.* **-virkamies** *s.*

lähetys|velvollisuus *s.* Kirkon l. **-yhdisty|s** *s.* vrt. lähetysseura. | Toiminut Turun l:ksen matkasaarnaajana. **-ystävä** *s.* (pakana)lähetystyön kannattaja.

lähetyttää[2*] *fakt.v.* < lähettää. | L. jklle maalta elintarvikkeita. L. sähkösanoma.

lähe|tä[34] *v.* siirtyä (tulla, mennä) t. joutua lähemmäksi, lähelle, lähentyä, lähestyä, liketä;)(etääntyä, loitota. **1.** paikallisesti. | L. kuin vaaniva kissa. Hannibal l:ni Roomaa. Vihittävät l:nevät alttaria. Meitä l:nee mekastava poikajoukko. Laiva l:nee. Aurinko l:ni jo metsänrantaa. Ääni l:nee. — Vuorijonot l:nevät toisiaan. — *Kuv.* Puute l:ni pelottavin askelin. **2.** ajallisesti. | Aamu, joulu l:nee. Kello l:nee kuutta. Matkapäivä l:nee. Opiskeluaika l:ni loppuaan. Työt l:nevät viimeistelyään. Oikeudenkäynti l:ni ratkaisuaan. Tuntea kuoleman, loppunsa l:nevän. **3.** muussa suhteessa. **a.** vars. pyrkiä t. antautua läheis(emp)iin suhteisiin jkn (jnk) kanssa. | Lapset, jotka luottavasti l:nevät opettajaansa. Nuorsuomalainen puolue l:ni ruotsalaista. - - äänessä l:nevä, hyväilevä sointu SILL. **b.** olla lähellä, muistuttaa jtak, olla (suuressa määrin, melkein) jnk kaltainen, laatuinen, tapainen, lähennellä. | Gibbonit l:nevät ihmisenmuotoisia apinoita. Rakenteeltaan diabaasi melkoisesti l:nee basaltteja. Rokokoon tyylimuotoa l:nevä kalusto. Yksinvaltius saattaa usein l. hirmuvaltiutta. Uskonnollisessa ajatussuunnassaan A. l:nee suuresti deismiä. — *Erik.* määrästä, (luku)arvosta: olla lähellä jtak (lukua, arvoa), suureta t. pienetä lähelle jtak (lukua, arvoa). | Kuolleiden luku l:ni viittäsataa. n:n arvo l:nee rajatta nollaa.

lähi I. *a. taipum.* lähellä oleva, läheinen, likeinen, lähin. **1.** erilleen kirjoitettuna, etup. vain yhd:ojen attr:na. | L. maaseudulta. L. vuosikymmeninä. **2.** yhd:ojen alkuosana: liki-; us.)(kauko-, etä-. **a.** paikallisesti. | L:asema, -esine, -järvi, -kaupunki, -naapuri, -pitäjä, -saari, -ympäristö; l:kosketus, -kuljetus, -ottelu, -taistelu, -tiedustelu; (läheltä jtak tekevä) l:taistelija, -tiedustelija. **b.** ajallisesti. | L:aika, -kuukausi, -päivä, -tulevaisuus, -tunti. **c.** muissa suhteissa. | L:muoto, -suku, -sukulainen, -tuttava. **II.** *adv.* ja *postp., prep.* (partit:n kera) *harv.* lähellä, lähelle, liki. | Olla äitiä l. LEHT. Mennä, päästää jku l. - - oli istahtanut nurmikolle, l. kaukaisinta hautausmaan aitaa HEPOR.

lähi|aika *s.* tav. lähinnä tulevasta (harvemmin aivan äskettäin menneestä) ajasta. | L:ajan kysymys on - -. L:aikojen suunnitelmia. Ainakin l:ajat vietämme Lahdessa. — *lähiaikoina* pian, piakkoin, kohdakkoin, kohta-, pikapuoliin. | Aivan l:aikoina. L:aikoina valmistuu uusi rukoushuone. Parannuksia tuskin on l:aikoina odotettavissa. **-aikai|nen** *a.* L:set tapahtumat. **-alue** *s.* Etelä-Pohjanmaa ja sen

l:et. **-arvo** *s.*, vars. *mat.* tav:mmin likiarvo. **-ase** *s.* läheltä, lähitaistelussa käytetty ase, lähitaisteluase. | Nuija, veitsi, miekka ym. l:et. **-asema** *s.* Helsingin l:t. **-etäisyys** *s.*, vars. *sot.* 0—200 m:n (ampuma)etäisyys. **-hetki** *s.* Päätös julkaistaan l:nä. [Hiljentynyt kevätyö] jossa mikään ei näyttänyt l:nä ennustavan mitään muutosta KOSKENN. --|**itä** *s.* (us.: Lähi-itä) Etu-Aasian läntisimmät alueet, Turkki, Syyria, Palestiina ym.; vrt. kauko-, keski-itä. | Englannin sotavoimat l:idässä. **-kamppailu** *s.*, vars. *urh.* vrt. lähiottelu. **-ka|tu** *s.* Aseman edustalla ja l:duilla odotteleva yleisöjoukko. **-kaupunk|i** *s.* Maidon kuljetus maaseudulta l:eihin. **-kosketu|s** *s.* Joutua l:kseen vihollisen kanssa. **-kuljetu|s** *s.* Puun l:kselle tarjoavat lumi ja pakkanen suotuisat edellytykset IT. **-kun|ta** *s.* Vieraita oli saapunut runsaasti l:nista ja kaupungistakin. **-kuukau|si** *s.* Teos ilmestyy l:sina. L:det tulevat olemaan ratkaisevia maailmanpolitiikassa. **-kuv|a** *s.* läheltä otettu valokuva t. elokuvan katkelma. | L:ia lapsista, suutarin työmenetelmistä. **-kylä** *s.* **-liikenne** *s.* L:ttä välittävät linja-autot. **-ma|a** *s.* Suomi ja sen l:at. Yhteydet l:ihin. **-maakunta** *s.* **-maasto** *s.* Kylän l. **-mail|la**, -ta, -le *adv.* lähellä, likellä, likimailla. **1.** (harv. *postp.* gen:n t. poss.-suff:n kera) läheisyydessä, lähistöllä, lähettyvillä, likettyvillä, lähiseudulla, -tienoilla. | Jossakin l. Liikuskella l. Lääkäriä ei ole l:lakaan. Taimia oli vaikea saada l:ta. Ei uskalla tulla l:le(kaan). -- vanhoja tuttujamme, niitä, jotka olin nähnyt l:lani koko lapsuudenaikani SILL. — Muuta kuin paikallista käyttöä. | Joulukin on kohta l. -- lämmön nousu ruumiin soluissa riudutti sen unen l:le SILL. **2.** *lähimail|le(en)* lähes, melkein, miltei, lähi-, likimain. | L:le 500 markkaa. Ainakin l:leen oikea kuvaus. — Vars. kielt. yhteydessä: ei läheskään, likikään, ei lähi-, likimainkaan. | Ei l:lekaan niin hyvä. A. ei vedä l:lekaan vertoja B:lle. **-main** *adv.* lähes, melkein, miltei, suunnilleen, lähi-, likimaille, likimain. | L. 50 vuotta sitten. L. joka kymmenes henkilö. L. sama. L. yhtä suuret. Astia tuli l. täyteen. Talvi oli tammikuun lopussa l. vahvimmillaan PÄLSI. — *ei lähimainkaan* ei läheskään, likikään, ei lähimaillekaan, likimainkaan. | Ei l:kaan paras. Viljasato ei riitä l:kaan tyydyttämään väestön tarpeita. **-mai|nen** *a. harv.* likimääräinen, likimainen. | Hänellä ei ole l:stakaan käsitystä asioista. **-matkai|nen** *a.* us. = lyhytmatkainen;)(kauko-, pitkämatkainen. | L:set linja-autot. **-mets|ä** *s.* Kierrellä l:issä. **-minuutti** *s.*

lähimmin *sup.adv.* ks. lähemmin.

lähimmit|en, -täin *adv. harv.* (vain myönt. yhteyksissä) lähes, melkein, lähi-, likimain, -maille. | L. sama. Valtion tuottavat sijoitukset peittivät l. kaiken, mitä valtio oli lainoilla hankkinut. -- joutsenia oli l:täin neljä elikkä viisikin sataa KALLAS.

lähimmäi|nen[63] **1.** *sup.a. vanh.* läheisin, likeisin, lähin, likin. | L. tienkäänne AHO. -- menkäämme l:siin kyliin UTV. Merivahingon tapahtuessa -- on l. pormestari tahi kruununpalvelija velvollinen -- toimittamaan pelastamiseen tarpeellista apua LK. **2.** *s.*, vars. *heng.* ihmisistä, joiden kanssa jku (ko. yksilö) joutuu tekemisiin, toinen t. muu ihminen. | Omaiset ja l:set. Hyvät, rakkaat l:set. Omaksi ja l:stensä iloksi. Ajatella l:sensä etua. Rakasta -- l:stäsi niin kuin itseäsi UT. Älä himoitse l:sesi huonetta KATEK. L:semme on jokainen ihminen, joka tarvitsee neuvoamme tai apuamme KATEK.

lähimmäis(en)rakkau|s *s.* Kristillinen l. L:teen perustava laupeudentyö. Tehdä jtak l:desta.

lähim|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s) *sup.adv.* ja *postp.*, *prep.* ks. lähempänä.

lähi|muoto *s.* Jnk kasvin l:muodot. **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* tav:mmin likimääräinen. | L. tulos. Laskea hinta l:sesti.

1. **lähi|n**[59] *sup.a.* (lähinnä ks. erikseen) lähinnä oleva, läheisin, likeisin, likin;)(etäisin, kaukaisin. **1.** paikallisesti. | L. ympäristö. L. koulu, postikonttori. L. kauppias. L:mmät naapurit. Hänet pitäisi hirttää l:mpään puuhun. -- siepata l. saatavissa oleva kädenjatko SILL. **2.** ajallisesti. | L. markkinapäivä. L:mmät seuraavat vuodet. L:mmässä tulevaisuudessa. — L. seuraus jstak. Markkinoiden l. kehitys. L:mmät toimenpiteet. Työn l:mmät suuntaviivat. **3.** muuta käyttöä. **a.** järjestyksestä, luvuista. | L:mmät miehet palkinnonsaajien jälkeen. 17:ää l. jaoton luku on 19. Prosenttimäärä l:mmäksi kokoprosentiksi korotettuna. **b.** sukulaisuudesta, tuttavuudesta, henkisestä yhteenkuuluvuudesta yms. | L:mmät sukulaiset, omaiset. Olla l:ntä sukua jklle. L:mmät sukukielet. — L:mmät ystävät. L. työtoverini. Kuulua jkn l:mpään seurapiiriin. — *S:sesti.* Vain l:mmät olivat vihkiäisissä läsnä. Mihinkä hän puskisikaan muuhun kiukkuaan kuin Rosinaan, l:mpäänsä LEHT. **c.** alistussuhteesta, arvoasemasta. | L. suoranainen esimies. Ensimmäinen perämies on päällikön l. mies kauppa-aluksessa. Töiden l. valvonta ja johto. Kihlakunta, lääniä l. hallintoalue yleisen hallinnon alalla. **d.** tärkein, merkityksellisin, tähdellisin. | L. syy jhk. Suomennoksen l:mpänä aiheena on kirjailijan syntymän 100-vuotispäivä. A:n l:mpänä tarkoituksena on --.

2. **lähin** *adv.* ilmauksissa *tästä, siitä lähin* asti, alkaen, lähtien. | Tästä l. olemme siivosti. Tästä l. ei avustuksia enää anneta. Opetuksen piti siitä l. tapahtua oppilaan äidinkielellä.

lähi|naapuri *s.* Olemme l:naapureita. L:naapurin emäntä. **-niitty** *s.*

lähinnä *sup.adv.* likinnä. **1.** myös *postp.* ja *prep.* (partit:n kera) vastaten positiivista part:a lähellä: lähimpänä, likimpänä;)(kauimpana, etäimpänä, etäimmällä. **a.** paikallisesti. | L. seisoi Mikko. L. riihtä on navetta. Hetki, jolloin männät ovat l. toisiaan. **b.** ajallisesti. | Kantasuomea l. edeltänyt kielimuoto. **c.** muuta käyttöä. | N.N. on nuorista kirjailijoistamme l. kansaa. Komentosuhteessa l. olevat alijohtajat. Työ, joka on hänen sydäntään l., l. hänen sydäntään. — Planeetoista Venus on suuruudeltaan Maata l. L. kuolemaa -- on tähtitaivaan näky järkyttävin tosiasia, jonka eteen ihmislapsi asetetaan KOSKENN. **2.** a:ien, a:sten

pron:ien ja partis:ien määräyksenä. **a.** pääsana posit:ssa. | L. samanlainen 'eniten jnk kaltainen'. L. [= ensiksi] seuraava. L. edellisinä [= juuri edeltäneinä, viimeksi kuluneina] vuosina. **b.** pääsanan ollessa komp:ssa ilmaisemassa ko. ominaisuuden seuraavaa astetta. | Divisioonaa l. ylempi yksikkö on armeijakunta. Muunna l. pienemmiksi laaduiksi 6,4 kg, 18,42 dm. **c.** pääsanan ollessa sup:ssa ilmaisemassa ko. ominaisuuden astetta, joka on suurimmasta seuraava: toiseksi. | L. paras, suurin, viimeinen. L. nuorin lapsista. L. tärkein tehtävämme on --. **3.** ensi sijassa, ensisijaisesti, etupäässä, pääasiallisesti, ennen kaikkea. | Vainajaa surevat l. vaimo ja lapset. Osakeyhtiö on l. pääomien, osuuskunta henkilöiden yhtymä. Kirja, joka on tarkoitettu l. työnjohtajille. Tämä arvonlisäys johtuu l. hintojen kohoamisesta. L. on kysymys maatalouspulan lieventämisestä.

lähi|ottelu *s. urh.* vars. nyrkkeily- ja jalkapallo-ottelussa;)(kauko-ottelu. | Suomalaiset nyrkkeilijät eivät yleensä hallitse l:ottelua. **-paikk|a** *s.* L:ojen nuorta väkeä. **-paikkakunta** *s.* **-partiointi** *s. sot.* vihollisen puolustusasemassa tapahtuva t. n. 5—15 km:n päähän omasta joukosta ulottuva partiointi. **-piiri** *s.* Kuulua jkn l:iin. **-pitäen** *adv.* tav:mmin likipitäen. | L. muuttumaton. Seura on l. selvinnyt veloistaan. **-pitäi|nen** *a.* tav:mmin likipitäinen. | L:set laskelmat. **-pitäj|ä** *s.* Längelmäellä ja sen l:issä. L:istäkin alkoi kertyä väkeä. **-pitäjäläinen** *s.* **-puhelu** *s.* kahden saman puhelinyhdistyksen toimialueeseen kuuluvan ryhmän välinen puhelu; vrt. paikallis-, kaukopuhelu. **-puolustus** *s. sot.* tulella ja käsikähmällä tapahtuva puolustautuminen läheltä kimppuun käyvää vihollista vastaan. **-päiv|ä** *s.* Vapun l:ät. Palaan jonakin l:änä, l:inä. **-pöv|tä** *s.* Jossakin l:dässä istui N.N. **-saar|i** *s.* Helsingin l:et. **-saaristo** *s.* **-saarto** *s. sot.* saarto, jolla laivasto pysyttelemällä vastustajansa rannikon läheisyydessä pyrkii estämään tämän laivastoa lähtemästä tukiasemistaan t. katkaisemaan vastapuolta hyödyttävän meriliikenteen. **-satama** *s.* **-seuraav|a** *a.* lähinnä seuraava, lähin. | L:ina vuosina. **-seu|tu** *s.* Tampereen l:dut. Aseman l:duilla. L:dun miehet. **-seutulai|nen** *s.* Helsinkiläisiä ja l:sia. **-seutuvil|la, -ta -le** *adv.* Hän asuu tässä l.

lähistel|lä[28] *v. murt.* lähennellä. | Kuivasen Ella rupesi l:emään Santraa yhä totisemmin ALKIO.

lähistö[2] *s.* lähipaikat, -seutu, -tienoo, ympäristö | Turun l., l:t. Latojen l:t keltasirkun oleskelupaikkoina. L:n rakennukset, asukkaat. Vakuutuskirjassa selitetään usein lyhyesti myös vakuutusesineen l. AK. — *lähistö'llä*, -ltä, -lle, *lähistö|ssä*, -stä, -ön 'lähellä, lähettyvillä, lähimailla, -tienoilla, likellä, likettyvillä'. | Jossakin l:llä, l:ssä. Kirkon l:llä, l:ssä. L:llä sahoja ja puuhiomoja. Vuokrata huvila kaupungin l:ltä. L:lle syntyi pian uusia tehdasyhdyskuntia. On varottava, ettei terve lapsi pääse hinkuyskää sairastavan l:ön.

lähi|suku *s.* Jnk kasvin l:suvut. Liettualaiset ovat l:sukua latvialaisille. **-sukui|nen** *a.* Kieleltään l:set kansat. Lapinsirkku, pulmusen l. varpuslintu. **-sukukiel|i** *s.*)(etäsukukieli. | Suomi ja sen l:et. **-sukulai|nen** *s.* Vainajan l:set. Ketun l:sia ovat korsakki ja naali. **-taistelij|a** *s.* Keihäsmiehet l:oina. **-taistelu** *s. sot.* L. teräaseilla. Antautua, houkutella vihollinen l:un. Vihollinen lyötiin kiivaissa l:issa. **-taisteluase** *s. sot.* lähiase. | Kirves, miekka, tappara ym. l:et. Konepistooli on tehokas l. **-talo** *s.* Erään l:n isäntä. Talkooväkeä kerääntyi kaikista l:ista. **-tie|de** *s.* Arkeologian l:teet. **-tiedustelija** *s. sot.* **-tiedustelu** *s. sot.* lähinnä alijohdon taktillisia tarkoituksia palveleva tiedustelu paikallisten taktillisten kysymysten selvittämiseksi. **-tieno|o** *s.*, us. *mon.* Suurkirkon, Vaasan l:ot. L:on talonpojat. — *lähitieno'illa*, -ilta, -ille 'lähistöllä, lähettyvillä, lähiseudulla, -mailla'. | L:illa asuvat. Raahessa ja sen l:illa. Tällaista hevosta ei ole l:illakaan. **-toiminta** *s.*

lähitse *adv., postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera), *prep.* (partit:n, harv. gen:n kera) läheltä (ohitse), likitse. | Tästä he menivät aivan l. L:mme luikerteleva joki. Suora kulkee A-pisteen l. Rautatie kulkee aivan l. Lapinlahden kirkon AHO. Mutta ylöspäin ajamme -- l. yläjuoksun pohjoista rantaa I. HÄRKÖNEN. Yht'äkkiä hän -- astui l. Koipi-Siukkua ja polki tämän jalkoja ALKIO.

lähi|tuleva *a.* lähinnä tuleva, lähin. | L:tulevat vuodet. L:tulevina aikoina. **-tulevaisuu|s** *s.* Aivan l:dessa. **-tunt|i** *s.* Asia ratkeaa l:eina. **-tuttav|a** *s.* En ole hänen l:iaan. **-tähystys** *s. sot.* lähistöön kohdistuva tähystys. **-valtio** *s.* **-varmistus** *s. sot.* varmistuselimet, jotka sotilasosasto asettaa lähiympäristöönsä. **-ve|det** *s. mon.* Helsingin l:sillä. **-viik|ko** *s.*, us. *mon.* Satoa voivat l:ot vielä hieman parantaa. Rakennustyöhön ryhdytään aivan l:koina. **-vuosi** *s.* Väestönmuutosten vaikutus l:en työmarkkinoihin. **-vuosikymmen** *s.* **-ympäristö** *s.* Jyväskylän l. Koulun, kilpailukentän l. -- joko veriteitä tai suoranaisesti l:stä maksaan joutunut märkiminen IT.

lähiö[3] *s.* **1.** *maant.* Maantieteellinen l. on kaikkiin aistimiin vaikuttava lähiympäristö J.G. GRANÖ. **2.** asemakaavaopissa: vihervyöhykkeen ympäröimä (asuma)soluista muodostunut kaupungin tm. taajaman osa, jolla on oma keskiönsä virastoineen ja erikoisliikkeineen yms., asumalähiö. | L:ssä on asuntoja 2 000 — 10 000 hengelle.

lähteellinen[63] *poss.a.* < lähde 1. | L. pelto.

lähteen haltija *s. myt.* Uhrata l:haltijalle. **-silmä** *s.* kohta, johon vesisuoni lähteessä puhkeaa; myös yl. lähteestä. | Pulppuava l. Kirkas, päilyvä l. — *Kuv.* -- uskonpuhdistusliikkeen lähän oli toinenkin l. kuin se, mikä oli auennut Wittenbergissä AK. **-silmäke** *s.* = ed. **-suoni** *s.* — *Kuv.* Persoonallisen elämyksen l. R KOSKIMIES.

lähteikkö[2*] *s.* paikka, missä on lähteitä.

lähteinen[63] *poss.a.* < lähde 1. | L. maa, neva.

lähtemät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < lähteä, vars. 2. | L. maali, kirjoitus. L. haju. Tarttua jhk l:tömästi. Tuuheat -- kulmakarvat luovat l:tömän varjon raukeihin silmiin AHO. — Vars. *abstr.* L. muisto. L. epä-

luulo, pelko, tuska. Neekeriorjuus, kristityn ihmiskunnan l. häpeätahra. Tehdä l. vaikutus. Jättää, painaa jhk l. jälki, leima. Painua, syöpyä l:tömäksi, l:tömästi mieleen. Hänen nimensä on piirretty l:tömästi aikakirjain lehdille, liittyy l:tömästi kansamme historiaan.

lähteväi|nen[63] *a.* lähtevä. | L:sten hyvästelyt. - - kuink' armaat kummut, / kun niitä katsoo katseell' l:sen LEINO.

lähte|ä[16] *v.* (pass. ind. prees. murt. ja joskus runok. lähtään).

1. alkaa mennä t. kulkea, mennä (pois), poistua. | Vieraat l:vät. Kulkue, valtuuskunta l:e. Muuttolinnut l:vät. Juna, laiva, lentokone l:e. L:vä liikenne. L. liikkeelle. L. kotoa, kaupungista, satamasta. L. junasta. L. kouluun, kirkolle, ulapalle, maailmalle. L. ulos, jkta vastaan. L. tiehensä, pakoon, käpälämäkeen. L. töihin, kalaan, kuulutuksille. L. kävelemään, soutamaan uistinta, huvittelemaan, etsimään työpaikkaa. L. oppaaksi, kumppaniksi. L. äkkiä, nopeasti, vitkastellen. Nousta l:äkseen. On jo aika l. Nyt lähdetään. Lähde jo! Kutsumatta tulin, käskemättä lähden SP. Ei tästä niin lähdetä kuin jänis kuivalta haavalta SP. — *Erik.* **a.** erota, sanoutua irti jstak, tulla erotetuksi. | L. toimestaan. Elleivät palkat parane, minä lähden. Maaherra N:n oli lähdettävä. Koko hallitus l:e. **b.** kuolemasta. | L. viimeiselle retkelleen. Kunpa olisimme aina valmiita l:mään täältä. Minä lähden täältä lapsetonna VT. Kun hetkeni on l., / suo turva haavoissasi VK. - - toivoisin saavani l., kenenkään näkemättä, kuulematta, tietämättä SILL. Suloinen suvella kuolla, lämmin l. kesällä SL. **c.** tulla lähetetyksi. | L:vä tavara. L:vät postiosoitukset. Virastoista l:vät toimituskirjat. - - keisari Augustukselta lähti käsky, että koko maailma oli verolle pantava UT. **d.** sijainnista: alkaa, saada alkunsa jstak. | Rungosta l:vät haarat. Selkäytimestä l:e 31 hermoparia. Kaksi samasta pisteestä l:vää suoraa. Kadut l:vät torilta säteittäin. Kokoojakaivosta l:vät imujohdot. Kuusamon ylängöltä l:e mm. Iijoki. - - nenäpielistä lähti lujat poimut vinosti suupielten ohi SILL. **e.** *kuv.* Varoa, ettei keskustelu lähde syrjäpoluille. — Ajallisesti. | Talvi l:e. Lähdettiin pääsiäistä kohden SILL. Iloista on l. talvelle, kun aitta on täynnä KATAJA.

2. irrota, irtautua, erkaantua, eritä, hellitä, kirvota. | L. irti. Takista on l:nyt nappi. Tukka, karva l:e. Kuori l:e helposti. Vanha maali l:e. Pyyhkeestä l:vä nukka. Multa ei tahdo l. lapiosta. Lika ei lähde. Hartsitahrat l:vät väkevällä alkoholilla. Kankaasta l:e väri. Astia ei l:nyt puhtaaksi. — Jäät l:vät. Kirren, roudan lähtiessä, lähdettyä. — *Abstr.* Henki l:e. Vilu, tauti l:e. Nälkä ei lähde, vaikka kuinka söisin. Ikävä, halu, sisu l:e. Tapaus, joka ei hevin lähde mielestä. - - ettei se lähde sinun sydämestäsi koko elinaikanasi VT. — *Erik.* **a.** ostamisesta, pyydystämisestä tms.: tulla annetuksi, saaduksi, "hellitä". | Talo ei lähde sillä hinnalla. Sieltä ei l:nyt mitään velaksi. Eläke lähti lapselle kuin hyllyltä. Vakuutus lähti kuin lähtikin. — Merestä l:e kalaa. Uistin, jolla l:e [järvestä] komeita kuhia. Kyllä sellaisesta metsästä puutavaraa lähtisi. Kannoista l:e runsaasti tervaa. Paljonko lampaasta l:e villoja? Eipä näin valkoista leipää luulisi kotivehnästä l:vän. - - kantamaan korkoa tahi tuloa, mikäli sitä l:e LK. **b.** sivulauseissa *minkä lähtee, niin paljon kuin lähtee* ao. ilmausta tehostamassa. | Ajaa minkä hevosesta l:e 'niin kovaa kuin hevonen vain pääsee'. Juosta, pinkaista minkä jaloista, käpälistä l:e 'niin kovaa, nopeaan kuin suinkin'. Ampua minkä putkista l:e. Huutaa niin paljon kuin kurkusta, keuhkoista l:e 'niin kovaa kuin suinkin, täyttä kurkkua'.

3. a. olla alkuisin, peräisin, lähtöisin jstak, aiheutua, syntyä, saada alkunsa jstak. | Pappiskodista, työläispiireistä l:nyt. L. vaatimattomista oloista. — Öljylampusta l:vä kelmeä valo. Hammaspyöristä l:vä ääni. Heistä vasta porua lähti. Liinavaatteista l:vä tuoksu. - - hänen läheisyydestään l:e vieno turvallisuuden tuntu LEMPI JÄÄSKELÄINEN. Ei siitä juuri apua lähde 'koidu, ole'. — Aktiivisesta toiminnasta puhuen. | Taitavan emännän kädestä l:neet herkut. Suomennos on l:nyt A:n ahkerasta kädestä. Ajatus, ehdotus lähti N. N:stä. Kaikki paha l:e Pekasta. Sanat, jotka lähtivät lämpimästä sydämestä. **b.** ilmaistaessa mistä jk suullinen t. kirjallinen esitys tms. alkaa t. mihin se perustuu, pohjautuu. | Teos l:e kodista ja lasten kasvatuksesta. Lähdemme esityksessämme lohesta, vesiemme tärkeimmästä arvokalasta. L:äkseni vaikeimmasta päästä mainitsen, että - -. Tämän kysymyksen selvittelyyn on lähdettävä kaikkien kysymysten kysymyksestä: mikä on ihmiselämän tarkoitus SILL. — Täysin loogillisista perusteista l:vä teoria. L. siitä ajatuksesta, olettamuksesta, tosiasiasta, että - -. Ehdotus l:e siltä pohjalta, että - -. On lähdettävä siitä, että jokainen käsivarsi tulee sodan aikana käytetyksi. Tästä käsitystavasta lähtien 'tähän käsitystapaan perustuen, pohjautuen'. Lähtien siitä periaatteesta, että - -.

4. ruveta, ryhtyä, antautua tekemään jtak. | L. alkuun 'päästä alkuun, aloittaa toimintansa, alkaa'. Yhdistys, liike, työ l:e alkuun. L. käyntiin 'alkaa käydä'. Sellaiseen uhkayritykseen minä en lähde. Parempi olisi tyytyä muualla koeteltuun kuin l. omiin kalliisiin kokeiluihin. — Vars. III inf:n ill:n kera. | L. arvostelemaan jtak. Tarkoituksena ei ole l. selvittelemään, kuinka - -. Työ lähti luistamaan hyvin. Päivät lähtivät kulumaan SILL. - - eikä ollut tietoa, kummalle puolelle voitto lähtisi kallistumaan IVALO.

5. *lähtien* (postp:n, harv. prep:n tavoin) asti, saakka, alkaen, pitäen. **a.** paikallisesti. | Aina kirkolta lähtien. Alhaalta lähtien. Samasta kantaviivasta lähtien. - - lähtien Jordanista suureen mereen asti VT[V]. **b.** ajallisesti. | Siitä, tästä lähtien. Tästä päivästä lähtien. 1200-luvulta lähtien. Jo maailmansodan ajoista lähtien. Kehdosta lähtien. Hevosta on varsasta lähtien totutettava tottelemaan. **c.** muuta käyttöä. | Kaikki taloustyöt vedenkannosta läh-

tien. Aina lavastuksesta lähtien mallikelpoinen esitys.

lähtij|ä[14] *tek.* < ed. | Metsälle l. Kouluun, matkaan l. Onko halukkaita l:öitä? Hänestä ei ollut enää l:ää. Hyvästellä l:öitä. — *Yhd.* lomallel.

lähtiäis|et[63] *s. mon.* = läksiäiset. | Pitää, viettää l:iä. Otettiin pieni ryyppy l:iksi.

lähtö[1*] *teonn.* < lähteä. **1.** vrt. lähteä 1. | Matkustajien l. Linnunpoikasten l. pesästä. Laivan, junan l. L. kotoa, saaresta. L. pappilaan, työhön, vartioon. Rippikirkkoon l. Kiireellinen, äkillinen l. Lähdön aika, hetki. Valmis l:ön. Tehdä, hankkia l:ä. Viivytellä l:ään. Olla lähdössä. Hänelle tuli kiire, nolo l. Mahtaako tulla l:ä tukinajoon ennen joulua? Antaa jklle äkillinen, liukas l. — Joki saa l:nsä kaukaa erämaasta. — *Yhd.* junan-, laivanl.; kotoa-, maastal.; kotiin-, lentoon-, liikkeelle-, matkalle-, retkelle-, sotaanl.; pakko-, äkkil. — *Erik.* **a.** *urh.* Juoksijain, hiihtäjien l. 100 km:n pyöräilyn l. Lentävä, seisova l. Vasta kolmas l. onnistui. Loppukilpailussa P. sai parhaan lähdön. Myöhästyä lähdössä. Totalisaattorikilpailuissa kuuluu vähintään 7 hevosta samaan l:ön. — *Yhd.* kyyry-, laukka-, ravil.; aavistus-, varasl.; ajol. **b.** vrt. lähteä 1, erik. a—d. | Postin l. Talven l. A. sai toimesta äkillisen lähdön. — Vars. kuolemasta. | L:mme ajallisuudesta. Viimeinen l. Autuas l. L:ni on lähellä. Isävainajamme l:nsä hetkellä lausuma toivomus. - - ja viimein l. rauhassa / suo mulle sanas voimassa VK. **2.** vrt. lähteä 2. | Lehtien l. puista. Aluna kypsyttää vuodan ja vaikeuttaa karvojen l:ä. Karva on lähdössä. Kirren hidas l. — Henki tekee l:ään. Tauti sai lopullisen lähdön. — *Yhd.* hiusten-, höyhenten-, karvan-, kuoren-, lehden-, tukanl.; jäiden-, jään-, kirren-, lumen-, roudanl.; hengenl. **3.** *jtak lähtöä* (etup. murt.) vrt. lähteä 3. a. | Herrasl:ä muka olivat KATAJA. - - ei Suomalais-Mari ollut tavallista l:ä ollut JÄRVENT. - - tyttö, jonka tumma iho ja upeat muodot todistivat eteläisempää l:ä RAILO. — Tämä johdin [-lainen] on alkuosaltaan toista l:ä kuin - - homonyyminsa L.HAKULINEN. **4.** vrt. lähteä 3. b. | Jo runon l. on draamallisen ponteva SILJO.

lähtö|aamu *s.* **-ai|e** *s.*, vars. *mon.* Olla l:keissa. **-|aika** *s.* Kilpailijain l:ajat. Junan, auton l. Jäiden l. keväällä. **-aine** *s.*, vars. *kem.* aines, jota käytetään jnk tietyn aineen valmistukseen. | Värien l:et. Syaanivedyn l:ina käytetään syankaliumia tai syannatriumia. **-arvo** *s. mat.* laskutoimituksen perustana oleva arvo. | Näitä l:ja käyttämällä toimitetaan integroiminen. **-asema** *s.* Retkeläisiä l:lla. — Säädettävä kierrejousi palauttaa pyörän l:an. — *Raut.* junanlähetyspaikka, jolta juna kulloinkin lähtee t. viimeksi on lähtenyt; vrt. alkuasema 'junan ensimmäinen lähtöasema'. — *Sot.* alue t. paikka, johon joukko ryhmitetään hyökkäyksen, kuormauksen, marssin tms. määrähetkistä aloittamista varten. | Puhutaan ryhmän, pataljoonan, patteriston ym. l:sta. **-asento** *s.* Pikajuoksijain l. Jousi palauttaa kammen l:on. **-aukko** *s.* Imutorven l. Luodin aiheuttamassa vammassa voidaan erottaa tuloaukko, ampumakanava ja l. **-hank|e** *s.*, tav. *mon.* Olla l:keissa. **-hetk|i** *s.* Auton l. L. lähestyy. Laivarantaan oli l:eksi kokoontunut runsaasti hyvästelijöitä. — Kuolinhetkestä. | Kun l:eni kerran tulee - -. Jo joutuu l. / ja alkaa viime retki VK. — *Sot.* lähtöaseman edessä olevan lähtökynnyksen ylittämisajankohta. | L:en ja lähtökynnyksen määräämisellä saadaan toiminnan aloittaminen säännöstellyksi ja yhtenäistetyksi. **-into** *s.*

lähtöisin *adv.* alkuisin, peräisin, syntyisin. | Hän on l. suomenkielisestä kodista, pappissäädystä, työväen keskuudesta. Suku on Kokemäeltä l. Perusaineet, joista trinitroglyseroli on l. Suurin osa Suomen rautatiesilloista on l. Kone ja Silta Oy:n työpajoista. Romaanin käännös on N:n kädestä l. - - tyttö on arvannut, keneltä korut ovat l. KOSKENN. Entäpä poika, Marje, eikö se ole l. siltä samalta suutelumatkalta? HEPOR.

lähtö|juhla *s.* läksiäisjuhla. **-järjestys** *s.* Linja-autojen l. — Vars. *urh.* Juoksijain l. sisäradalta lukien. **-kahvi** *s.*, us. *mon.* läksiäiskahvi. | Kun oli juotu l:t, astuttiin autoihin. Kutsua naapurit luokseen l:lle. **-katselmus** *s.*, vars. *lak.* Lähtö- ja tulokatselmus 'virkatalossa t. vuokra-alueella toimitettava katselmus, jonka tarkoituksena on todeta, missä kunnossa virkatalo t. vuokra-alue on sen haltijan vaihtuessa'. **-kello** *s.* Laivan l. — *Kuv.* kuolemasta. | Voi kohta lyödä hetkeni, / ja l. soi SIIONIN KANNEL. **-kiire** *s.* Unohdin l:essä koko asian. **-koh|ta** *s.* **1.** *konkr.* lähtöpaikka, alkukohta. | Joen, sivuradan l. Lihaksen l. Kauppatori linja-autoliikenteen l:tana. Metsästysretkikunnan l. Palata l:taansa. Työntää hyökkääjä takaisin l:taansa. **2.** *abstr.* ilmaisemassa, mistä jk toiminta, asia alkaa t. mihin se perustuu, nojautuu. | Kristuksen syntymä ajanlaskumme l:tana. Pitkän kehityksen l. Romaanin kirjalliset l:dat. Luther piti l:tanaan Raamattua. Sovelias l. tehtävän ratkaisemiseen. Olen ottanut esitykseni l:daksi sananlaskun: "Oma maa mansikka". **-kulma** *s.* ballistiikassa: vaakatason ja lähtösuunnan välinen kulma. **-kun|to** *s.* Laiva on l:nossa. Panna varusteensa l:toon. **-kuopp|a** *s. urh.* kuoppa, josta (pika)juoksija juoksuun lähtiessään ponnistaa. | Kaivaa l:ia. Juoksija kyyristyy l:iinsa. **-kutsu** *s.* tav. kuolemasta. | Sai l:n 75 vuoden ikäisenä. **-kuume** *s.* edessä olevan lähdön aiheuttama hermostuneisuus, matkakuume. **-kynnys** *s. sot.* maastonkohta, joka marssivan osaston on ylitettävä määrähetkellä liikkeelle lähtiessään t. marssin aikana, marssikynnys. **-käsky** *s.* Odottaa l:ä. — *Kuv.* kuolemasta. | - - ennen kuin sä luulet, / jo l:n kuulet VK. **-laukau|s** *s.* **1.** *urh.* juoksu- tms. kilpailussa lähtömerkiksi ammuttu laukaus. | Ampua l. Heti l:ksen pamahdettua P. syöksyi johtoon. **2.** *sot.* Tykin l. 'laukauksen ääni, pamahdus'. Kaukotykkien l:kset eivät kuulu maalialueelle. **-laulu** *s.* Saattajien virittämä l. **-lava** *s. urh.* lava, jolta kilpailijat uimakilpailussa lähtevät. | L:lle aset-

tuivat maan parhaat uimarit. **-linja** *s. urh. sot.* Kilpaveneet l:lla. Vihollinen edennyt l:lta kilometrin verran. **-lupa** *s.* **-malja** *s.* läksiäismalja. | Hyvästi, hetket riemuiset! / Nyt l. ompi tää ... S.SIHVO. **-marssi** *s.* Torvisoittokunnan puhaltaessa l:a. **-merk|ki** *s.* Vihellys l:kinä. Antaa l. Maiskauttaa hevoselle l:iksi. L. kajahtaa, pamahtaa. **-muoto** *s.* alkumuoto. | Sanan kantasuomalainen l. **-määräy|s** *s.* Konduktööri antaa veturinkuljettajalle l:ksen. **-nopeus** *s.* Juoksijan, auton l. — Ballistiikassa: ammuksen (t. luodin) nopeus lähtöpisteessä, alkunopeus. **-numero** *s.* Kilpahiihtäjien l:t.

lähtö|paikka *s.* Kilpailijat l:paikalla. Aluksen l. Tavaran, sähkösanoman l. Palata l:paikkaansa. **-passi** *s.* — *Kuv. ark.*, vars. *mon.* erottamisesta, karkottamisesta tms., "eropassi", "potkut". | Antaa jklle l:t toimesta. Sain kiivaat l:t niiltä nurkilta. - - antaaksemme kontiolle mitä nopeimmin l:t toiseen maailmaan I.K.INHA. L:t yskälle ja käheydelle! AK. **-piste** *s.* **1.** Käyrän l. — Ballistiikassa: aseen putken (piipun) suun keskipiste ammuksen lähtiessä putkesta. **2.** lähtökohta. **-poikkeama, -poikkeamakulma** *s.* ballistiikassa: lähtökulman ja korotuskulman erotus. | Korotusviivan yläpuolella l. on positiivinen. **-polku** *s.* — *Urh.* juoksutaival pesäpallokentän kotipesästä ykköspesään. **-puuh|a** *s.* Olla l:issa. L:ista tulikin kevätpuoleen tosi. **-päivä** *s.* Retkeläisten, vuokraajan, laivan l. Passiin merkitty l. Vihdoin koitti l. — *Kuv.* kuolinpäivä. | Kukaan ei tiedä ennakolta l:änsä. **-raide** *s. raut.* **-ranta** *s.* **-rata** *s.* Lentokoneiden lähtö- ja laskuradat. **-ryyp|py** *s.* Häävieraille tarjottiin l:yt. **-saarna** *s.* viimeinen saarna, jonka toiselle paikkakunnalle muuttava pappi pitää seurakunnalleen. **-satama** *s.* **-selvitys** *s.* laivan satamasta lähtöön tarpeelliset toimenpiteet. **-signaali** *s.* **-soitto** *s.* Laivan l. **-suudelma, -suukko** *s.* **-suunta** *s.* Nuolen l. — Ballistiikassa: lähtöviivan suunta. **-taival** *s.* — *Urh.* = lähtöpolku. **-teline** *s. urh.* teline, josta (pika)juoksija juoksuun lähtiessään ponnistaa. **-touhu** *s.* Kesken kiireintä l:a. **-tunnelma** *s.* Haikea l. **-valmi|s** *a.* valmis lähtöön. | Auto, laiva on l. Varhain aamulla seisoimme asemalla l:ina. **-valmistelut** *s. mon.* Kun l. oli suoritettu, astuimme junaan. **-valmistukset** *s. mon.* **-valmiu|s** *s.* Olla l:dessa. — *Sot.* Tunnin l. tarkoittaa sitä, että joukon etumaisten osien on voitava lähteä liikkeelle tunnin kuluttua lähtökäskyn saapumisesta. **-vihellys** *s.* Junan l. **-viiva** *s.* **1.** vars. *urh.* L:lle asettui 8 juoksijaa. **2.** ballistiikassa: lentoradan sivuaja lähtöpisteessä. — *Sot. harv.* lähtösuunta. **-virhe** *s.* ballistiikassa: ammuksen (t. luodin) lähtösuunnan ja tykin putken (t. kiväärin piipun) sisusakselin muodostama kulma, lähtöpoikkeama, -kulma. **-virsi** *s.* Ennen kuin hautajaissaatto lähtee, ruumiille veisataan kotitalon pihalla l. **-vuoro** *s.*

lähättäyty|ä[44] *refl.v. murt.* < seur. | Hevonen l:y laukkaan KOJO. Kotvasen oli siinä seisonut ja niin yhtäkkiä l:nyt koskeen IVALO.

lähätt|ää[2*] *v. murt.* lähettää, heittää, nakata, singota. | Alta kulmainsa l:i toisinaan pitkän katseen MERIL. Hän l:i mukin Mantan eteen HEPOR.

läik|e[78*] *s.* läikkyminen, läikehtiminen, läikyntä. | Aaltojen, ulapan l. Iltaruskon l. seinällä. Värien l. - - päivän lämmön l:kehessä LEINO. — Tunteiden l. Veren l. hiljenee, vaimenee. - - riemuni ja kaipaukseni vaihtelevia l:keitä M.RAPOLA.

läikeht|iä[17*] *v.* = läikkyä. (*1.*) Herkästi l:ivä neste. Järvi l:ii sulana. Elohopea, sula kulta l:ii. — *Kuv.* Levottomana l:ivä veri. Mieli l:ii ilosta. - - persoonallisesti l:ivä mielikuva- ja tunne-elämä TARK. Ristianin mielessä l:i halu viedä heti osa omasta onnestansa Lovissalle SEPPÄNEN. (*2.*) Kilo l:ii ulapalla. Aurinko l:ii ikkunoissa. L:ivät revontulet. Silkkihuivi l:i hänen liikkuessaan. Hevosen l:ivän kiiltävä karva. Pöydän l:ivä vaneripinta. - - haalean vihreänä l:ivää kruunun männikköä SILL. — *Kuv.* Hänen aina runsas, l:ivä ja värikäs runokielensä R.KOSKIMIES.

läike|kangas *s.* = moaree. **-silkki** *s.* vrt. moaree. | Puku sinistä l:ä.

läikikäs[66*] *poss.a.* < 1. läikkä. | L. pinta, kangas.

läikittäin *adv.* läikkinä, läikkiä muodostaen, laikuittain. | Väri esiintyy l. Karva on lähtenyt l.

läikkeinen[63] *poss.a.* (< läike) läikkyvä, läikehtivä. | L. silkki, puunpinta.

läikky[1*] *s.*, vars. *runok.* läike, läikyntä. | - - välkettä taivahan kaaren, / - - / laineiden l:ä LEINO. Hangella auringon l. kuin merellä kultainen purje HAARLA.

läikky|illä[29] *frekv.v.* < läikkyä. | Vesi l:ilee astian reunojen yli. L:ilevä silkki. L:elkää, lahden laineet A.V.KOSKIMIES.

läikkyväinen[63] *a.*, vars. *runok.* läikkyvä. | - - siinä lähde l., / vesi vailla pohjaa LEINO.

läikkyväpintainen *a.* L. moaree, puu.

läik|kyä[1*] *v.* -yntä[15*], (harv.) -kynä[11] *teonn.*; merk.-ryhmien välinen ero ei aina selvä. **1.** liikkeestä. **a.** vars. nesteestä: olla vellovassa liikkeessä, aaltoilla (tyynesti), huljua, holkkua, hölskyä. | Laineiden l:yntä. Järvi, lampi l:kyy. Virta l:kyi vielä sulana. Vesi l:kyy vadissa. Maitoa l:kyi astiasta maahan. Helposti l:kyvä neste. — Aaltoina l:kyvä vainio. **b.** *harv.* ed:een liittyen muusta liikunnasta: heilua, häilyä, keinua, keikkua. | Laineilla l:kyvä lastu. [Laiva] l:kyi nyt Atlantilla TALVIO. Palmikko alkoi todellakin jo yli lanteiden l. LEINO. - - suus hehkuva, l:kyvät lanteet *JYLHÄ. **c.** *kuv.* häilähdellä, ailahdella, liikkua sinne tänne, väikkyä. | Suonissa levottomasti l:kyvä veri. L:kyvä luonne, mieli, tunne. Mieliala l:kyy räiskyvästä ilosta synkkään epätoivoon. Puolelta toiselle l:kyvä melodia. - - l:kyi nauru neien nuoren LEINO. - - silmät l:kyvät tyttärestä äitiin ja äidistä tyttäreen HEPOR. **2.** valon heijastumisesta jstak kiiltävästä ja us. liikehtivästä pinnasta: väikkyä, välkkyä, välkehtiä, säihkyä, hohdella, kimallella; vivahdella eri värein, kihdata. | Ulappa, virta l:kyy kuutamossa. Laineet l:kyvät ja kimaltelevat auringonpaisteessa. Salakan hopealta l:kyvät kyljet. Hevosen karva l:kyy kuin sula kulta. Silkki l:kyy. Eri vivah-

teissa l:kyvä moaree. Hän viittasi l:kyvällä miekalla itään KIVI.
1. **läik|kä**[11*] *s.* (*rinn.* laikka) ympäristöstään väriltään erottuva kooltaan joltinenkin pinnan kohta, läiskä, laikku, lautuma; pälvi; vrt. täplä, pilkku, piste. | Pyöreä, epämääräinen l. Musta, vihreä, likainen l. Mustelma, sinertävä l. ihossa. Kuumepotilaan poskilla paloivat hehkuvat l:ät. Englannin setterillä on valkoisella pohjalla mustia tai keltaisia l:kiä. Matossa kiilsi verinen l. Auringonvalon l. siirtyy pitkin lattiaa. Lunta näkyy enää muutama l. siellä täällä. Pelto hohti vihertävänä l:känä. — *Yhd.* home-, lumi-, muste-, pöly-, rasva-, ruoste-, valo-, veri-, väri-, öljyl.; niitty-, peltol.; kuumel.; auringonl.
2. **läik|kä**[11*] *s. harv.* läike, läikyntä. | - - l:än loiskiessa rantaa vasten PAKK. - - mua l:ät lyö / elon aaltoilun SILJO. - - en koskaan saisi tuntea veren lämpimän l:kää enää LEINO.
läikkäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < 1. läikkä. | L. pinta. L:set kasvot. Vuota on pilaantunut rumasti l:seksi. — *Yhd.* kelta-, puna-, ruskeal.; pieni-, suuril.
läikkäpä|ä *s. harv.* läikkä. | Kautta niityn - - näkyi laajoja ruohottomia, mustia l:itä ALKIO. - - multa tarttuu niihin [housuihin] mustina l:inä KARHUM.
läikkä|ä[2*] *v. harv.* läikkyä. | L:vä laine.
läikyllinen[63] *a. harv.* laikullinen, läikällinen. | L. pinta.
läikyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Älä l:tele maitoa lattialle!
1. **läikyt|tää**[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < läikkyä. | L. vettä astiasta maahan. Ei l:tänyt pikaristaan pisaraakaan. - - l:ä alusta, länsi, / lempi, lennätä venettä LEINO.
2. **läikyt|tää**[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* paukuttaa, läiskyttää. | L. lautoja vastakkain. - - l:ti [ruoskan] varrella niin turkkiin, että kopina kuului kartanolla KAUPPISH.
läikäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < läikähtää. (*1.*) Laineiden l:tely. Maito l:telee pienen hakupojan kannussa. — *Kuv.* Nuotio l:telee [= lekkuu] viimeisillään. Povi l:teli riemusta. Levottomasti l:televä veri. Tunteet, mielialat l:televät. Semmoinen hän aina oli, l:dellen äärimmäisyydestä toiseen AHO. Kiihkeänä l:televä poliittinen elämä. (*2.*) Silkkiliina l:telee hohtavin värein. Märkä melan lapa l:teli aamuvalossa SILL.
läikähdyt- = läikäyt-.
läikäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < läikkyä. (*1.*) Laine l:tää korkealle. Veneeseen l:tää vettä. Kahvia l:ti liinalle. Hiukset l:tivät otsalle. - - ravisti päätään, niin että tukka l:ti WALTARI. — *Kuv.* Poskille l:tää [= lehahtaa, hulvahtaa] heleä puna. Kasvot l:tivät kalpeiksi. Veri l:ti levottomasti. Mielen, tunteen l:dykset. Liikutus, riemu, sääli, kaipaus l:tää rinnassa. Mielikuvitus l:tää helposti äärimmäisyydestä toiseen. — *Yksipers.* Sydämessä, mielessä l:tää lämpimästi 'tuntuu lämmin ailahdus'. (*2.*) Silkki l:tää kullalle valon osuessa siihen. Päivä oli l:tänyt paistamaan. - - päivänsäde metsässä l:tääpi ja taas katoaa KALLAS. Tytön katse kohoaa, l:tää kerran syvästi ja lämpimästi LINN.
läikähyt- = läikäyt-.
läikälli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < läikkä. | Nahka on kastunut l:seksi. Huonot, l:set hampaat. — *Yhd.* pieni-, puna-, sinil.
läikäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | L. vettä kiukaalle.
läikäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* läikäh(d)yttää) < läikähtää. | L. maitoa pöydälle. Tuuli l:ti vettä veneeseen. — *Kuv.* Sydäntä l:tävä riemu. — *Yksipers.* - - hänen turtumassa olevaa mieltään l:ti mieluisasti HEPOR.
läikää[2] *onom.v., 3. pers.* läiskää, läiskyä. | Iske sitten niitä [kortteja], anna l. KAUPPISH.
läily|ä[1] *v. harv.* hyllyä, läikkyä. | - - lähtehistä l:vistä, / heiluvista hettehistä KAL.
läimeht|iä[17*] *v. harv.* läikkyä, läikehtiä, välmehtiä. | Päreen valo l:ii seinällä. Hänen poskillaan l:i vieläkin suuttumuksen puna JÄRVENT.
läimiä[17] *frekv.v.* (< läimätä) huimia, hutkia, piestä. | Lyödä l. L. hihnalla selkään. - - alkoivat [vaatteilla] l. seinään tarttunutta tulta SEPPÄNEN.
läimäh|dellä[28*] *frekv.v* -tely[2] *teonn.* < läimähtää. (*1.*) Piiska l:telee. Iskut l:telivät. Selkä l:teli iskuista. (*2.*) Valot ja varjot l:televät seinällä. [Juopuneet] keikuttelivat päätänsä, jossa ihanasti l:teli KIVI.
läimähdys[64] *s.* = läimäys. | Ruoskan l.
läimähdyt- = läimäyt-.
läimäht|ää[2*] *v.* **1.** *onom.* läjähtää, läiskähtää; lätkähtää. | Ruoska l:ää. Ovi l:i kiinni. L:i luja isku. **2.** läikähtää, välähtää. | Mutta l:i Juhanin päähän aate KIVI. Kuparilta läikehtivä puna l:i yli kasvojen HAARLA.
läimähyt- = läimäyt-.
läimäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | L. hevosta ruoskalla. Kevyt l:y poskelle.
läimä|tä[35] *v. harv.* lyödä läimäyttää, hutkaista, huitaista. | L. jkta kämmenellä selkään. Ei suinkaan se mies sinua l:nnyt? AK.
läimäy|s[64] *teonn.* (< läimähtää) (*rinn.* läimähdys) läjäys, läiskäys, lätkäys. | Ruoskan l. Oven l. L. poskelle, olalle, takamuksille. Antaa, saada l:ksiä. Kuului vihainen ääni ja kova l.
läimäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | L. jkta poskelle. L:teli piiskalla saappaansa vartta t. varteen. L. ovia kulkiessaan.
läimäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* läimäh(d)yttää) (< läimähtää 1) lyödä niin että kuuluu läimäys, läjäyttää, läiskäyttää, lätkäyttää, huitaista, sivaltaa, paukauttaa. | Lyödä l. L. jkta selkään, poskelle. L. kämmenellä reiteensä. L. piiskalla, kepillä. L. melalla veteen. Lohi l:tää pyrstöään. Opettaja l:ti kirjan pöytään. L. ovi kiinni. — Harv:mpaa käyttöä. | Sanoa l.
-läinen[63] ks. -lainen.
läiske[78] *s.* läiskyminen, läiskäminen, läiskinä. | Ruoskan, hihnan l. Vastan l. Korttien l. Paljaiden jalkojen l. märällä lattialla. Kyyhkysen siipien l. Veden, sateen l. Häntä piestiin että l. kävi. — *Yhd.* käsien-, vastanl.

läiskikäs[40*] *poss.a.* < läiskä. | L. iho, nahka, pinta. L. kivi.
läiskis *onom.interj.* lyömisen, läimäyttämisen, veteen putoamisen yms. aiheuttamasta äänestä. | - - ja l.: siinä samassa hän sai kihelmöivän korvapuustin. L. l., läjähtelivät askelet märällä tiellä.
läiskittäin *adv.* läiskinä, laikuittain, läikittäin. | L. esiintyvä ihottuma. Tukka lähtee l.
läisk|iä[17] *onom.v.* -intä[15*], -inä[11] *teonn.* **1.** *tr.* lyödä läiskäytellä, läimäytellä, läjäytellä, lätkiä, hutkia, paiskia. | Lyödä l. L. ruoskalla, vastalla. Kala l:i pyrstöllään vettä. L. kortteja pöytään. Rappaajat l:ivät laastia seinään. - - l:ivät kärpäsiä pois päälaeltaan LEHT. **2.** *intr.* läiskää, läiskähdellä, läimähdellä, läjähdellä. | Vastat l:ivät. Ruoskan, käsien l:in(t)ä. Vesi loiskii ja l:ii. Sade l:ii vasten ruutuja. - - likomärkä viitta l:i polvia vasten TALVIO.
läiskyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | L. vettä jaloillaan.
läiskyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *tr.* panna läiskymään. **a.** lyödä niin että kuuluu läiske. | L. käsiään (yhteen). L. piiskaa hevosen selkään. Kyyhkynen l:tää siipiään vastakkain lentoon noustessaan. Tuuli l:tää ovia. **b.** loiskuttaa, roiskuttaa, läikyttää. | L. vettä jkn päälle. L. kaljaa tynnyrissä. **2.** *intr.* läiskyä, läiskää. | - - l:ti ensimmäinen kevätlaine kotilahden jäänrepeämässä KIANTO. Kuului laineiden l:ys.
läisky|ä[1] *v.* -ntä[15*], -nä[11] *teonn.* **1.** *onom.* läiskää, läiskähdellä, läjähdellä. | Piiska l:y. Kortit l:vät pöytään. Laineiden l:ntä kalliota vasten. - - l:i liput kastuneet / myrskyn viheltäissä JYLHÄ. **2.** loiskua, roiskua, läikkyä. | Lattialle on l:nyt vettä. Hän nauroi niin makeasti että vellikuppi l:i KIANTO.
1. **läisk|ä**[11] *s.* laikku, läikkä. | Pyöreä, pitkänomainen l. Musta, sininen, likainen l. Hehkuvat l:ät poskilla. Koiralla on rinnassa ruskea l. Sulaneesta lumesta jäi lattialle märkä l. Maapallon kartassa ei enää ole montakaan valkoista [= kartoittamatonta] l:ää. Kypsynyt pelto erottuu keltaisena l:änä. — *Yhd.* lika-, lumi-, maali-, muste-, rasva-, ruoste-, terva-, valo-, veri-, väri-, öljyl.
2. **läiskä**[11] *s.* = lätkä. — *Yhd.* kärpäsl.
läiskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < läiskähtää. | Korttien l:tely. Korvapuustit l:telivät.
läiskähdyt- = läiskäyt-.
läiskäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[61] *teonn.* < läiskää. **1.** läjähtää, läimähtää, lätkähtää. | Piiska l:tää selkään. Korvapuusti l:tää. Kuului vain l:dys, kun poika kaatui veteen. Suuteli että l:ti. **2.** nesteestä: läikähtää (äänekkäästi), roiskahtaa. | Liinalle l:ti kahvia. Veneeseen l:tää vettä. Jääkylmä laine l:ti hänen ohimoilleen TALVIO. — *Kuv.* Mieleen l:ti outo ajatus.
läiskähyt- = läiskäyt-.
läiskäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* — *Yhd.* harmaa-, musta-, pieni-, puna-, suuril.
läiskäle[78] *s.* läiskä, laikku, kaista(le). | L. ihoa, maata. - - kuuden hehtaarin l. arvotonta rahkasuota KARHUM.
läiskälli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* L. iho, pinta. Rumasti likainen ja l. nahka.
läiskä|tä[35] *v. harv.* paiskata, lätkätä, läiskäyttää. | L:si oven kiinni.
läiskät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* Virheetön, l. nahka.
läiskäy|s[64] *teonn.* (*rinn.* läiskähdys) (< läiskähtää) läjäys, läimäys, lätkäys. | Piiskan, käsien, pyrstön l. Kova l. Antoi miehelle aika l:ksen päin naamaa.
läiskäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | L. piiskalla saappaanvarteen.
läiskäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* läiskäh(d)yttää) < läiskähtää. **1.** lyödä niin että kuuluu läiskäys, läjäyttää, läimäyttää, lätkäyttää. | Lyödä l. L. piiskalla, kämmenellä. L. hevosta lautasille. L:ti kätensä yhteen. L. kirja, ovi kiinni. **2.** läikäyttää, roiskauttaa. | L. maitoa päälleen. Aalto l:ti vettä veneeseen.
läisk|ää[2] *onom.v.* läiskyä, läikää, läjähdellä. | Piiska l:ää. Kortit l:ivät pöytään. - - ja tunturilaaksojen vuolas vuo / se kallioseinihin l:ää A.V.KOSKIMIES. - - l:ävät kangaspuut ja hyrisee ompelukone TALVIO.
läjittäin *adv.* läjinä, läjämäärin, kasoittain, runsaasti. | Tavaraa oli l. L. kaatuneiden ruumiita.
läj|ä[11] *s.* kasa, keko, koko, röykkiö; rykelmä. | L. soraa, tiiliä, hakoja. Koota, panna l:ään, l:iin. Puut on kaadettu ristikkäin l:ään. Lumi on lapioitu korkeiksi l:iksi. Jäälautat ajautuivat valtaviksi l:iksi. Ottaa l:ästä. Sammalia säilytetään l:issä. Nuotteja oli hyllyssä aika l. Pelaajat kaatuivat yhteen l:ään, yhdeksi l:äksi. Lampaat ahtautuivat l:ään. Lehmän l. 'ulostekasa'. — *Ark.* Hänellä on rahaa jo aika lailla l:ässä 'koossa'. Eivät suinkaan sitä [laivaa] aalloilla l:ään hakkaa [= kokoa, rakenna] SEPPÄNEN. — *läj|ässä, -ään* (adv.) kasassa, koossa, lysyssä, lytyssä. | Sukat l:ässä nilkoissa. L:ään painuneet hartiat. Potilas vaipui hervottomana l:ään. Rakennus oli l:ään menossa ALKIO. — *Yhd.* halko-, heinä-, hiekka-, hiili-, hirsi-, kivi-, lanta-, multa-, olki-, puu-, raha-, rikka-, risu-, romu-, roska-, sora-, tavara-, tukkil.
läjäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < läjähtää. | Kortit l:televät. Ammukset l:telivät märkään saveen.
läjähdyt- = läjäyt-.
läjäh|tää[2*] *onom.v.* -dys[61] *teonn.* läiskähtää, läimähtää, lätkähtää. | Piiskan l:dys. L:ti kaikuva korvapuusti. Jos tulet lähemmäksi, niin l:tää. Siima l:tää veteen. - - keksi iskeytyy kovasti l:täen johonkin LINN.
läjähyt- = läjäyt-.
läjäpä|ä *s.* läjä, kasaantuma, kasapää. | Kerääntyä l:ihin. Lanta on l:issä hajottamatta. — *läjäpäissä* (adv.) läjittäin, kasapäin, runsaasti. | Marjoja oli l:issä. Kadulla seisoi autoja oikein l:issä.
läjät|ä[35] *v.* koota (läjään, läjiin), kasata. | L. soraa, hiekkaa, heiniä. Kivet l:ään röykkiöiksi. Halot on l:ty sikin sokin. Penkit l:tiin salin seinämälle.
1. **läjäy|s**[64] *teonn.* (*rinn.* läjähdys) < läjähtää. |

Piiskan l. Poika sai l:ksen leukaansa. [Sylkäisi] aika l:ksen muurin juurelle KILPI. - - kaksi kärpästä yhdellä l:ksellä TALVIO.
2. **läjäys**[64] *teonn.* < läjätä. | Lannan l.
läjäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | L. kortteja pöytään.
läjäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* läjäh(d)yttää) (< läjähtää) läimäyttää, läiskäyttää, lätkäyttää, paukauttaa. | L. piiskalla. L. jkta korvalle, olalle. L:in hevosta ohjasperillä lautasille. L. ovi kiinni. — Sanoa l.
läjäyty|ä[44] *v.* (*rinn.* läjääntyä[1*]) kokoontua läjäksi, kasaantua. | Oven eteen l:nyt lumi. Jäälautat l:ivät suuriksi röykkiöiksi. Maali on l:nyt kohopaikoiksi.
1. **läkki**[4*] *s. ark.* (*rinn. harv.* pläkki) = läkkipelti. | Maitokannu on l:ä.
2. **läk|ki**[4*] *s. kans.* (*rinn.* pläkki) kirjoitusmuste. | - - kynällä ja l:illä teki paperille koukeroita PÄIVÄR.
läkki|astia *s.* peltiastia. **-kanisteri** *s.* **-kannu** *s.* **-laatikko** *s.* **-levy** *s.* L:jen valssaus. **-muotti** *s.*
läkkinen[63] *ain.a.* < 1. läkki. | L. astia, kannu, laatikko.
läkkipelti *s.* ohut tinattu rautapelti. | Kirkas, himmeä l. **-astia** *s.* **-laatikko** *s.* **-nen** *ain.a.* L. astia, rasia. **-rasia** *s.* **-tavara** *s.* **-teos** *s.*
läkki|seppä *s. ark.* levyseppä. **-sepänliike** *s.* **-tavara** *s.* **-teos** *s.* **-tuop|pi** *s.* Juoda l:ista. Naama kalpea kuin l:in kylki. **-tölk|ki** *s.* Maali on kaupan l:eissä. **-vuoka** *s.*
läklät|tää[2*] *v. harv.* -ys[64] *teonn.* **1.** läpättää. | Sydän l:tää. **2.** *onom.* laklattaa, sätkättää, raksuttaa. | Niittokoneen l:ys.
läksijä[14] *s. harv.* lähtijä.
läksijäis- → läksiäis-.
läksiäin[56] *s. murt.* loinen, joutolainen, irtolainen.
läksiäis|et[63] *s. mon.* (*rinn.* lähtiäiset) (juhla)tilaisuus, jonka aiheena on jkn henkilön paikkakunnalta muutto, toimipaikasta eroaminen tms., lähtö-, läksiäisjuhla, erojaiset. | Kaupungistamme muuttavan N.N:n l. olivat eilen Seurahuoneessa. Morsiamen l. hänen kotonaan. Järjestää, pitää l. Viettää l:iä. L:iä juotiin aamuun asti. — *läksiäisiksi* (vars. leik.) jäähyväisiksi, hyvästiksi. | Sai l:iksi potkun takamuksiinsa. Anna heille kivestä l:iksi KIVI.
läksiäis|juhla *s.* lähtöjuhla, läksiäiset. **-kahvit** *s. mon.* Keittää, juoda l. **-kekkerit** *s. mon.* **-puhe** *s.* läksiäisissä t. läksiäisiksi pidetty puhe. **-päivä** *s.* **-päivälli|nen** *s.*, us. *mon.* N:n kunniaksi järjestetyt l:set. **-tanssit** *s. mon.* **-tilaisuus** *s.*
läksy[1] *s.* jk oppikurssin (-kirjan) jakso t. siihen liittyvä tehtävä, joka annetaan oppilaalle opittavaksi seuraavaksi oppitunniksi, kotitehtävä. | Vaikea, helppo, pitkä, lyhyt l. Ruotsin, historian, matematiikan l. Antaa l. Saatte l:ksi seuraavan kappaleen. Opetella, lukea l. Soitto-oppilas harjoittelee l:ään. Kuulustella l:ä. Osata l:nsä hyvin, huonosti. Huomiseksi on paljon l:jä. Kieliopista meillä on vanha l. — *Kuv.* oppi, opetus, opettava kokemus. | Se tapaus oli meille hyödyllinen l. Sota on kansalle ankara l. Hänellä oli edessään vaikea l.: nöyrtyminen. — *Harv.* = läksytys. | Varo sinä, etten anna sinulle sellaista l:ä, että muistat TALVIO. — *Yhd.* koulul.; kielioppi-, raamattul.; englannin-, historian-, matematiikanl.; soittol.; koti-, laiskan-, ulkol.
läksyjenluku *s.* L. ei vienyt paljoakaan aikaa.
läksy|kappale *s.* Lukukirjan l:kappaleet. **-kirj|a** *s.* kirja, josta jtak on läksynä. | Ei ollut vilkaissutkaan l:oihin.
läksynluku *s.* Äiti saa usein valvoa lastensa l:a.
läksyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.
läksyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* nuhdella kiivaasti; kurittaa, antaa selkään. | L. jkta jstak kolttosesta, laiminlyönnistä, laiskuudesta. Pappi l:ti seurakuntalaisia huonosta elämästä. N. aikoi l. kauppiaan puhelimessa perin pohjin. Sai isältään aika l:yksen. Annetaanpa noille vintiöille pieni l:ys. Hyökkäävä laivasto sai perinpohjaisen l:yksen.
läksyt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* Oppilaille olisi järjestettävä l. maanantai.
läkähdyksi|ssä(än), -in(sä) *adv.* läkähtyneenä, puolitukehduksissa, tikahduksissa, pakahduksissa. | Oli aivan l. pitkän juoksun jälkeen. L:in ajettu hevonen. - - itsensä l:in puhaltanut soittokunta SEPPÄNEN.
läkähdyt|tää[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* läkähyttää) < seur. | Kova juoksu oli aivan l. L:tävä vauhti, helle. Huone oli täynnä l:tävää savua. Sellainen määrä - - röyhkeyttä ja konnuutta oli hänet l. HAARLA.
läkäh|tyä[1*] *v.* tukehtua, tikahtua, pakahtua, menehtyä. | L. juoksusta, kuumuudesta, savusta. [Juoksija] l:tyi jo hurjaan alkuvauhtiin. Olla l., l:tymäisillään janoon, nauruun. Juosta, hotkia, nauraa, puhua l:tyäkseen. Älä syö niin ahneesti, että l:dyt! Ukko oli l. yskäänsä. Rykii, että keuhkot l:tyvät. — Koski oli l:tynyt lumeen AHO. — *Kuv.* L. työn paljouteen, kiukkuun. Hän melkein l:tyi ilosta. Olin henkisesti l. kaikesta kursseilla oppimastani. - - sanattomaan tuskaansa l:tyvä vaimo IVALO.
läkähyttää[2*] *v.* tav:mmin läkähdyttää.
lällä[11] *deskr.s. halv.* mitättömästä, joutavasta henkilöstä: nahjus, vätys, vetelys. | On siinäkin aika l. mieheksi! — Asiasta. | Koko juttu meni l:ksi 'myttyyn, mitättömäksi'.
lällät|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Mies tulee iltamiin omaa remseyttään eikä vertaistensa l:telyä kuulemaan SILL.
lällät|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* joutavasta, holtittomasta puheesta t. laulusta: lätystää, löpistä, lallattaa. | Älä l:ä! Juopuneen l:ys.
lämmentä|ä[8] *v. harv.* tehdä lämpimä(mmä)ksi. | Lauhat merituulet l:vät ilmastoa. Isälliset tunteet l:vät ja pehmentävät sydäntä CANTH.
läm|metä[34*] *v.* tulla lämpimä(mmä)ksi; vars. säästä ja kuv.; vrt. lämmitä;)(kylmetä. | Ilma, sää l:penee. Odotettavissa hiukan l:penevää [säätä]. Vesi on tarpeeksi l:mennyt. Syvältä l:mennyt multa. Seoksen annetaan l. ja kiehahtaa. Leivottaessa jauhot otetaan jo edellisenä iltana l:penemään. Kangistunut hevonen alkoi tallissa l. — *Kuv.* heltyä, sulaa, liikuttua, tulla myötämieliseksi, innostua. | Sydän, mieli l:penee. Ajatukset, tunteet l:penevät. Illan kuluessa mieliala l:penemistään

l:peni. Esiintyjät l:penivät [= innostuivat] ja unohtivat ujoutensa. Vanhus l:penee [= innostuu, heltyy] menneitä muistellessaan. Ensimmäisessä erässä [nyrkkeilijä] ei päässyt vielä l:penemäänkään. L. jllek asialle, aatteelle, ihanteelle, jtak asiaa kohtaan. Hän l:peni helposti kaikelle, missä hänen mielestään suomalainen henki etsi ilmaisua KOSKENN. — *Yksipers.* Kun ajattelen sinua, l:penee rinnassani JOTUNI.

lämmik|e[78*] *s.* se mikä lämmittää, lämmittävä aine t. harv. asia. | Kylmettynyt tarvitsee l:että. Ottaa ryyppy l:keeksi. Kengissä voi käyttää l:keenä paperia, heiniä tms. Pani takkaan pari halkoa l:keeksi. [Kilpailijoille] tarjosi tarkastusasemien etsiminen pilkko pimeässä metsässä aivan tarpeeksi l:että AK.

läm|min[58] *a.* -pimästi *adv.* (murt. taiv. joskus: l:pymän, l:pymässä jne.); lämpimillä, lämpimältään, lämpimyys ks. erikseen; vrt. kuuma;)(kylmä.

1. (aistittuna tav. miellyttävältä tuntuvasta) tavallista korkeammasta t. pysyvästi korkeahkosta lämpötilasta; vrt. haalea, lauhkea, lauha. **a.** ilmastosta t. määräpaikasta (esim. alueesta, huoneesta) t. -ajasta ilman lämpötilaa ajatellen; vrt. 1. e. | L. ilma, sää, tuuli. L. ilmanala. Aurinko paistaa l:pimästi. Euroopan l:pimimmät seudut. L. vyöhyke. Vuoka kypsytetään l:pimässä uunissa. L. päivä, yö, ilta. L. vuodenaika. Harvinaisen l. talvi. — *Erik.* L. [= lämmitettävä] varasto. L. lava 'kasvilava, jonka lämmönlähteenä on lämpöä antava alusta, lämpöputket tms.'. L. kurkkupenkki. **b.** eril. esineistä ja aineista. | L. rauta. L. liesi, lämpöpatteri. Penkki on istumisen jäljeltä vielä l. Kasvi, joka viihtyy l:pimässä hiekkamaassa. Vaha on l:pimänä taipuisaa. Vastalypsetty l. maito. L. vesi, lähde. L. kylpy. L. höyry. **c.** ed:een liittyen: lämmitetyistä t. kuumentamalla valmistetuista ja vielä (täydelleen) jäähtymättömistä ruoista ja juomista. | L:mintä keittoa, puuroa. Tortut tarjotaan l:piminä. Ainakin yksi l. ateria päivässä. Vieläkö kahvi on l:mintä? **d.** ihmisen ruumiista (joskus myös eläimistä), ruumiinjäsenistä yms. | Täytyi juosta, että olisi pysynyt l:pimänä. L. käsi. L:pimät jalat. L. iho, poski. Poskille nousee, lehahtaa l. puna. Veri virtaa suonissa l:pimänä. Viinistä tuli miellyttävän l. olo. Isäsi [vainajana] on vielä l. ja sinä lähdet naisten perään SILL. **e.** huoneista, säilytyspaikoista, vaatteista ym.: lämmönpitävä. | Hyvin tehty, l. rakennus. L. kellari. L:pimäksi tiivistetty huone. L. villapaita, turkki. L:mintä flanellia. Pukeutua l:pimästi. L. paita liinainenki, / oman äitin ompelema KANT. **f.** vars. *tekn.* työmenetelmistä, joissa jtak esinettä t. ainetta käsitellään t. käytetään lämpimänä. | L. betoninsekoitusmenetelmä. **g.** *yhd.* Huone(en)-, lehmän-, uuni(n)l.; lypsyl.; normaali-, puolil.

2. *kuv.* **a.** ihmisen tunteista, tunteenilmaisuista t. suhteista muihin ihmisiin: sydämellinen, ystävällinen, myötämielinen, lämminhenkinen, -sydäminen, harras, innokas tms. | L. isänmaanystävä, asian puoltaja, tieteiden suosija. L. kristitty. Pitää jkta l:pimänä (jllek asialle, jkta t. jtak kohtaan) 'pitää jkn harrastusta, kiinnostusta vireillä'. Esitys piti yleisön koko ajan l:pimänä. Poika piti tyttöä l:pimänä. Yksivakainen ja harvasanainen Rosa kävi aivan l:pimäksi [=innostui] muistellessaan vanhoja aikoja KOSKENN. — Pää kylmänä, sydän l:pimänä. Sanat tulivat l:pimästä sydämestä. Äidin l. syli. Vanhuksen suonissa kiertää vielä l. veri. L. tunne. L. isänmaallinen mieli. L:pimät [= myötämieliset, rakastavat] ajatuksemme seuraavat sinua. Välimme eivät koskaan ole olleet erityisen l:pimät 'ystävälliset, läheiset'. L. [= myötämielinen] osanotto, sääli. L. ihailu, innostus, harrastus. L. uskonnollisuus, hartaus. Rinnassa läikähti l:pimästi. L. [= välitön, sydämellinen] tunnelma. Kodin l. henki. Mieliala oli kotoisen l. — L. sana, tervehdys. Puhua l:pimästi jstak, jklle. Näytelmä sai l:pimän vastaanoton. L:pimästi kirjoitettu köyhälistönkuvaus. L. suosionosoitus. Kannatan asiaa mitä l:pimimmin. Lausun l:pimät kiitokseni. L. katse, ilme. Kasvoille levisi l. hymy. Silmistä loisti l. hohde. L. kädenpuristus, nyökkäys. Anna kättä köyhän miehen, köyhällä on l. koura SL. **b.** vars. *kuvat.* väreistä. | L:pimät keltaiset ja punaiset värit. L:pimänä hehkuva oranssi, kullanruskea. **c.** äänestä. | Laulajattaren l:pimän täyteläinen ääni. Sellon l:pimänä laulava cantilene. **d.** tuore, elävä. | Näytelmä, jossa itse elämä väreilee tuoreena ja l:pimänä. Kuulin uutisen aivan l:pimänä 'lämpimältään, verekseltään'. -- kieltävät elämän, terveen, l:pimän elämän LEINO. **e.** *harv. iron.* kuuma, tulinen. | Hänelle tuli l. [= äkillinen] lähtö. Vihollinen sai l:pimän [= ankaran, tiukan] vastaanoton. L. [= ankara, kova] selkäsauna.

3. *s:sesti*; us. = lämpö. **a.** vrt. 1. a. | 20° l:mintä '+20°'. Elohopea on noussut l:pimän puolelle. Kesän mukana tulee l. Ulkona, sisällä on l. Huone pitää hyvin l:mintä. Lisätä, vähentää l:mintä. Uunista huokuu suloinen l. Tuntui hyvältä päästä pakkasesta pirtin l:pimään. Istua lieden l:pimässä. Älä laske l:mintä harakoille 'ulos, hukkaan'. Ei l. luita riko SP. — Heinäkuun l:pimät. **b.** vastaten ryhmiä 1. c, e.; lämmike. | Saada jtak l:mintä suuhunsa, sisäänsä. Jäihin pudonneelle annettiin kuivaa ylle ja l:mintä sisään. Ota jotakin l:mintä hartioillesi. — *Yhd.* pikkul. **c.** vastaten ryhmää 1. d. | Minulla, minun on l. Kovin tuli työssä l. Saada l:pimänsä. Päästä l:pimiinsä 'lämpimäksi'. — *lämpimikse(en* (adv.) saadakseen lämpimänsä, pysyäkseen lämpimänä. | Kävellä, juosta, heilutella käsiänsä l:pimikseen. Otti ryypyn l:pimikseen. — *lämpimissä(än* (adv.) lämpimänä, palavissaan, kuumissaan. | Lapsi on kovin l:pimissään. — *omissa lämpimissä(än* yksin (us. jssak lämpimässä paikassa). | Nukkua omissa l:pimissään. Olla, viihtyä omissa l:pimissään 'yksin, omissa oloissaan'. — *samoissa, yksissä lämpimissä* (jkn kanssa) yhdessä, yksissä jkn kanssa. | Olla, asua, elää yksissä l:pimissä jkn kanssa.

- - eikö lie taas nukuttu yksissä l:pimissä jonkun kaupungin hotellissa KIANTO. **d.** *kuv.* tav:mmin lämpö. | - - hän on minun sydämeni herra ja minun vereni l. KILPI. - - hänen harmahtavista silmistään välkähteli aivan itsestään vahva naisellinen l. SILL.

lämmin- Huom. erityisesti seur. käyttötavat: **1.** useita -inen -loppuisia poss. yhdysa:eja: lämminhenkinen, -verinen jne. **2.** yhdyss:eissa horjuntaa yhteen ja erilleen kirjoittamisen, kongruenssin ja inkongruenssin välillä: lämminleipää, lämmintäleipää, lämmintä leipää; yhteen kirjoittaminen us. suositeltavaa, kun kysymyksessä on oppi- t. ammattisana.

lämminhenki|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* sydämellinen, ystävällinen, ystävällishenkinen, -sävyinen, harras, lämmin. | L. pappi, kasvattaja, ihmisystävä. L. toveripiiri. L. puhe, kirja. L. juhlatilaisuus.

lämminilma[85] *s.* par. ⌒. **-kanava** *s.* **-koje** *s.* *tekn.* Suurten huoneiden tuulettamiseen käytetään erityisiä l:ita. **-kuivaamo** *s.* *tekn.* kuivaamo, jossa kuivaaminen tapahtuu lämmintä ilmaa käyttäen. | Sahalaitoksen l. **-kylpy** *s.* vrt. kuumailmakylpy. | Roomalainen l. **-lämmitys** *s.* huoneiden lämmittäminen (tav. putkia myöten erityisiin pattereihin, lämpöpattereihin, johdetun) lämpimän ilman avulla; tällainen lämmitysjärjestelmä; vrt. höyrylämmitys, kuumailmalämmitys. **-moottori** *s.* *tekn.* moottori, jonka käyttövoimana on lämmin ilma. **-patteri** *s.* vrt. lämminilmalämmitys. **-puhal|lin** *s.* Hiukset kuivataan l:timella.

lämminilmastoinen *a.* L. maa, seutu.

lämminilmatuuletus *s.* lämmintä ilmaa käyttäen toimitettu tuuletus.

lämmin'katseinen *a.* Hentoluontoinen, l. poika SILL. **-lava**[85] *s.* (myös ⌒) ks. lämmin 1. a, erik. **-leipä**[85] *s.* lämpimäisleipä. **-pohjainen** *a.* L. hiekkamaa, kasvupaikka. **-ruoka**[85] *s.* us.: ateriaan kuuluva lämmin pääruokalaji (liha- t. kalaruoka). | Leikkeleet, pikkulämmin, l. ja jälkiruoka. **-sanainen** *a.* puheesta t. kirjoituksesta: ystävällinen, sydämellinen, myötätuntoinen, osaaottava. | L. onnittelu, puhe, kiitos. **-savustus**[83] *s.* *ruok.* lämpimässä savustaminen. | Lihan l. **-sydämi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* sydämellinen, ystävällinen, hyväntahtoinen, myötätuntoinen, osaaottava, sisimmältään hyvä; harras, innokas, lämmin. | L. ystävä, luonne. Mathilda Wrede, jalo ja l. nainen. L. puhe, sana, kirjoitus. L. inhimillisyys. **-sävyinen** *a.* vars. väreistä, äänestä. | L. punertava valo. Huoneen l. sisustus. Sellon l. ääni. L. kirje. **-tunnelmainen** *a.* L. juhla, kuvaus. **-tunteinen** *a.* L. ihmisystävä, runoilija. **-varasto**[85] *s.* Ruokatavaraliikkeen l. **-vaunu**[85] *s.* *raut.* lämmityslaitteella varustettu tavaravaunu, jossa pakkassäällä kuljetetaan paleltumiselle alttiita ravintoaineita ym.

lämminverihevonen *s.* sellaisiin rotuihin kuuluvien hevosten yleisnimitys, jotka ovat kevytrakenteisia, siroja sekä luonteeltaan vilkkaita ja nopeita; vrt. kylmäverihevonen.

lämminveri|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1. a.** L. hevonen 'lämminverihevonen'. — *S:sesti.* L:sten kiitolaukka. **b.** *el.* *vanh.* pysyvä(is)-, tasalämpöinen. **2.** *kuv.* vrt. lämmin 2. a. | L. nainen, etelämaalainen. L. luonne. L. aistillisuus. - - vapaa ja l. renessanssi-ihminen, jossa luonto otti oikeutensa TARK.

lämminverirotu *s.* vrt. lämminverihevonen.

lämminvesi[85] *s.* par. ⌒. **-allas** *s.* — *Puut.* talvella lämpimän veden avulla sulana pidetty sahan lajitteluallas. **-automaatti** *s.* automaattisesti toimiva vedenlämmityslaite. **-hana** *s.* **-johto** *s.* **-kattila** *s.* **-käsittely** *s.* **-lait|e** *s.* Uudisrakennuksen l:teiden asentaminen. **-liotus** *s.* Pellavan l. **-lämmitys** *s.* = kuumavesilämmitys. | Vaunussa on l. **-pullo** *s.* Potilaan vuoteen lämmittämiseen voidaan käyttää l:ja. **-putk|i** *s.* L:et ovat tavallisesti kuparia. **-päivä** *s.* päivä, jolloin keskuslämmitystalossa (säännöstelyn aikana) saadaan lämmintä vettä. **-säiliö** *s.* Lieteen muurattu l.

lämminvärinen *a.* Punertava, l. ryijy. Laulajattaren miellyttävän l. ääni.

lämmit|e[78*] *s.* lämmike. | Lappalaiset käyttävät kengissään heiniä l:teenä.

lämmit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lämmittää. | L. käsiään tulen loisteessa. L:teli itseään lieden ääressä. — Us. *refl.* lämmitellä itseään. | L. auringonpaisteessa, uunin vieressä. Mennä sisälle l:telemään.

lämmit|in[56*] *väl.* < lämmittää; vrt. lämmittäjä. | Sähköllä toimiva l. Tuulilasin l. Huoneessa on l:timenä pieni kamiina. Polven, vuoteen l. (tav. ⌣). Kahvipannun l:timenä käytetään pannunmyssyä. — *Yhd.* sähkö-, öljyl.; ilman-, polven-, veden-, vuoteen-, öljynl.; apu-, esi-, lisäl.

-lämmitteinen[63] *a.* Hiili-, puu-, sähkö-, öljyl.

lämmittelijä[14] *tek.* < lämmitellä. | Lieden ääressä l.

lämmittelypaikka *s.* Hiihtomaja on sunnuntaihiihtäjille sopiva l.

lämmittäj|ä[16] *tek.* **1.** Huoneen, uunin l. — Vars. *amm.* henkilö, jonka tärkeimpänä tehtävänä on (laivan, veturin, teollisuuslaitoksen tms.) tulipesän t. keskuslämmitystalon lämmitys. | Laivan, veturin l. L:ien lakko uhkaa laivaliikennettä. Talonmiehen tehtäviin kuuluu tavallisesti toimia myös l:änä. — *Yhd.* veturinl. **2.** *tekn.* itsetoimiva lämmityslaite; vrt. lämmitin. | Automaattinen veden l. — *Yhd.* sähköl.

lämmittämis- tav. = lämmitys-.

lämmittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *pass.* jota ei lämmitetä t. ole lämmitetty. | L. kirkko, aitta. Sain nukkua l:tömässä huoneessa. L:öntä vettä. **2.** *akt.* joka ei lämmitä. | Kalsea, l. loiste.

lämmittäy|tyä[44] *refl.v.* < lämmittää. | L. kuumalla kahvilla. - - mieron liesillä l:t LEINO.

lämmit|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* tehdä lämpimä(mmä)ksi; vrt. kuumentaa;)(jäähdyttää, viilentää, kylmentää. | L. vettä, ruokaa tulella, liedellä, padassa. Uudestaan l:ettyä keittoa. L. käsiään uunin kyljessä, hieromalla niitä vastakkain. — Aurinko, tuli l:tää. L:tävä paiste, hohde. Kuuma kahvi, konjakki l:tää. Kostea l:tävä kääre. Lämpimässä lavassa on l:tävä lanta-alusta. — Uunista, huoneesta. | L.

uunia 'polttaa uunin tulipesässä polttoainetta'. L. huonetta, riihtä 'huoneen, riihen lämmityslaitteita'. Hiilellä, puulla, sähköllä l:ettävä talo. Koivuhalot l:tävät [= kehittävät palaessaan lämpöä] enemmän kuin mäntyhalot. L. harakoille 'lämmittää huolimattomasti, antaen peltejä ajoissa sulkematta lämmön mennä hukkaan'. — *Kuv.* liikuttaa, hellyttää, vaikuttaa myötätuntoa, kiintymystä tms. herättävästi. | Hellä, l:tävä katse. Sydäntä, mieltä l:tävä sana, kirje, teko, ystävällisyys. Tunne, joka l:tää rintaa, povea. Puhua sydäntä l:tävästi. [Kirja] ei l:ä, vaan jättää lukijan kylmäksi. Kotiin pääsemisen ajatus l:ti matkamiehiä. Näky l:ti vanhuksen kohmettuneita veriä. Rahat eivät kauan hänen kättään l:täneet 'pysyneet hänen hallussaan'. — *Yksipers.* - - hänen mieltään liikutti ja l:ti, kun Kustaa seisoi avopäin siunauslukuja luettaessa SILL.

-lämmityksinen[63] *poss.a.* (< seur.) -lämmitteinen. | Hiili-, puu-, sähköl.

lämmitys[64] *s.* **1.** lämmittäminen. | Huoneen, rakennuksen, saunan l. Uunin l. Höyrykattilan l. Tehokas, nopea, kova l. Veden l. 60-asteiseksi. — *Yhd.* halko-, (kivi)hiili-, höyry-, (kuuma-, lämmin)ilma-, kaasu-, puu-, sähkö-, turve-, (kuuma)vesi-, öljyl.; kamiina-, uunil.; alku-, esi-, jälki-, koe-, lisäl.; keskus-, yhteisl.; aamu-, päivä-, yöl. **2.** *harv.* = lämmike. | - - tässä sattuu olemaan l:tä [= alkoholia] KIANTO. **3.** *kans.* oluesta, maidosta tms. lämmittämällä valmistettu keitto. — *Yhd.* maitol.

lämmitys|aika *s.* Huoneen, saunan l. **-aine** *s.* polttoaine. | L:ena käytetään puuta, hiiltä, turvetta ym. **-arvo** *s.* lämpö-, polttoarvo. **-huone** *s.* us. = kattila-, pannuhuone. | Talon, laivan l. **-höyry** *s.* lämmittämiseen käytetty höyry, lämpöhöyry. **-johto** *s.* lämpöjohto. **-järjestelmä** *s.* Rakennuksen l. **-kaasu** *s.* vrt. poltto-, valo-, voimakaasu. **-kamiina** *s.* **-kammio** *s.* Vesijohdon l. **-kattila** *s.* Keskuslämmityslaitoksen l. **-kausi** *s.* se aika vuodesta, jolloin asuinhuoneita on lämmitettävä. | L. kestää Suomessa tavallisesti syyskuusta toukokuuhun. **-koje** *s.* **-kulut** *s. mon.* Talojen l. ovat nousseet. **-kustannukset** *s. mon.* Huoneiston l. **-kyky** *s.* Halkojen, hiilen l. Uunin l. **-lait|e** *s.* Veden, huoneen l. L:teena pieni kamiina. L:teiden asentaminen. **-laitos** *s.* Rakennusryhmällä on yhteinen l. **-menetelmä** *s.* **-menot** *s. mon.* **-patteri** *s.* lämpöpatteri. **-pinta** *s.* lämmittävä t. lämmitettävä pinta. | Lämpöpatterin l. **-putk|i** *s.* lämmittävä putki. | Höyrykattilan läpi kulkevat l:et. **-puu** *s.* **-raja** *s.* lämmityskauden alun ja lopun määräävä ulkoilman keskimääräinen lämpötila (n. 10—12 ° C). **-teho** *s.* Polttoaineen, lämpöpatterin l. **-tekniik|ka** *s.* L:an alalla on jatkuvasti edistytty. Teknillisen korkeakoulun lämmitys- ja ilmanvaihtotekniikan opettaja. **-uuni** *s.* vrt. kuivaus-, leivin-, paistin- l. paisto-, polttouuni. **-vaunu** *s. raut.* lämminvaunu. **-vesi** *s.*

lämmityttä|ä[2*] *fakt.v.* < lämmittää. | N. oli l:nyt vieraille saunan.

läm|mitä[37*] *v.* **1.** tulla lämpimä(mmä)ksi, lämmetä; vrt. kuumeta;)(jäähtyä, viiletä, kylmetä. | Vesi, keitto l:piää. Auton moottori on l:minnyt. Vaatteet tuodaan sisään l:piämään. Huoneeseen johdetaan l:minnyttä ilmaa. Juoksussa l:piää helposti. — *Kuv.* tav:mmin lämmetä. | Yleisö l:piää l:piämistään. Sydän, mieli l:piää. [Ottelija] l:pisi vasta viimeisessä erässä. Hän oli l:minnyt omista nuoruudenmuistelmistaan KATAJA. **2.** uunista, huoneesta. | Uuni l:piää 'tuli palaa uunissa'. Huone l:piää parhaillaan 'huonetta lämmitetään'. Panna sauna l:piämään, l. Sisään, ulos l:piävä (myös ◡) pirtti, sauna, uuni 'pirtti [jne.], jossa lämpiävästä uunista tuleva savu poistuu sisään huoneeseen, savukanavaa myöten ulos'. Uuni l:pisi humisten MERIL.

lämmön|eriste *s.* Betoni on huono l. **-eristy|s** *s.* Tehokas l. Puumassalevyjä käytetään rakennuksissa l:kseen. **-eristyskyky** *s.* Seinän l. **-eristäjä** *s.* L:nä seinässä käytetään usein ilmarakoa. **-hukka** *s.* Huono tilkintä aiheuttaa l:a. **-häviö** *s.* Säteilystä johtuva l. **-joh|de** *s.* Metallit ovat hyviä l:teita, puu, lasi, posliini, villa sekä useimmat nesteet ja kaasut huonoja. **-johtaja** *s.* = ed. **-johtamiskyky** *s.* lämmönjohtokyky.

lämmönjohto|kerroin *s. fys.* aineen lämmönjohtokykyä ilmaiseva kerroin. **-kyky** *s.* Kuparilla on erinomainen l. **-luku** *s. fys.* lämmönjohtokerroin.

lämmön|johtuminen *s.* lämmön siirtyminen paikasta toiseen painollista ainetta pitkin. | Aineen sisällä tapahtuva l. L. kahden keskenään kosketuksessa olevan kappaleen välillä. **-kehity|s** *s.* Kitka saattaa aiheuttaa voimakkaan l:ksen. **-kestäv|ä** *a.* -yys *omin.* L. aine, väri, liima. **-kulutus** *s.* Matalan rakennuksen l. on suhteellisesti suurempi kuin korkean. **-lasku** *s.* lämpötilan aleneminen. | Suuri, pieni l. **-lisä(ys)** *s.* 16 asteen l. **-läh|de** *s.* lämpöä antava esine, aine t. voima. | Aurinko, ehtymätön l. Kamiina huoneen l:teenä. Sähkön käyttö l:teenä. **-menekki** *s.* Huoneen, lauhdutusturbiinin l. **-menetys** *s.* Ruumiin l. pakkasessa. **-mittari** *s.* par. lämpömittari. **-mittaus** *s.* lämpötilan mittaus. **-muodostus** *s.* Ruumiin l. on pienimmillään levossa. **-nousu** *s.* Kuumennettavassa kappaleessa tapahtuva l. — *Erik.* ruumiinlämmöstä: (lievä, vähäinen) kuume. | Keuhkotaudin alkuoireita on lievä l. **-pitäv|ä** *a.* -ästi *adv.* -yys *omin.* L. huone, vaatekappale. Ikkuna on tiivistetty l:ästi. **-siirto** *s.* L. kappaleesta toiseen. L. höyrykattilaan tapahtuu tuliputkien välityksellä. **-siirtyminen** *s.* L. tapahtuu johtumalla, kulkeutumalla tai säteilemällä. **-säteilijä** *s.* lämpöä säteilevä kappale. **-säteily** *s.* lämmön siirtyminen paikasta toiseen ilman painollisen aineen välitystä. | Auringon, maan l. L. on sähkömagneettista aaltoliikettä. L. hehkuvasta kappaleesta. **-säädin** *s.* laite, jolla säädetään lämpötilan korkeutta, lämpötilansäädin, termoregulaattori. | Lämpöpatterin, kuivausuunin l. Junanvaunun l. **-säästö** *s.*

lämmönsäätö *s.* Kuivaamon, uunin l. Automaattinen l. **-hana** *s.* **-laite** *s.*

lämmön|tarve *s.* Ihmisruumiin, kasvin l. Kuivauslaitteen l. **-tasaaja** *s.* itsetoimiva laite,

joka pitää lämpötilan määräkorkuisena. | Hautomakoneen l. **-tasoitin** *s.* laite, jolla lämpötila pidetään määräkorkuisena. **-tunne** *s.* Miellyttävä l. koko ruumiissa. **-vaihdin** *s.* laite, jota käytetään lämpötilan vaihtamiseen. **-vaihdos** *s.* Lasi ei kestä äkillistä suurta l:ta. **-vaihtaja** *s.* itsetoimivasti (jnk aineen, kojeen tms.) lämpötilaa vaihtava laite. **-vaihtelu** *s.* Jyrkkä, äkillinen, pieni l. Ilmaston vuorokautinen, vuotuinen l. L:jen aiheuttama aineen laajeneminen ja supistuminen. **-vaihto** *s.* **-vaihtokone** *s.* kone, jossa kuuma pastöroitu täys- t. kuorittu maito ennakolta lämmittää kylmän täysmaidon kuorimislämpöön. **-varaaja** *s.* lämpöä varaava kappale. **-varaamiskyky** *s.*

lämmöt|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < lämpö. | Kuu on l. kappale. Joulukuun l. aurinko. L. valo, loiste. — *Kuv.* L. sydän. Silmissä l. hohde.

lämpeä[21] *a. runok. harv.* lämmin. | - - jääks veri l. kohmettui *CAJ.*

lämpimillä *adv.* huoneesta: lämpimänä, lämmitettynä. | Kamari pidettiin vieraita varten l.

lämpimiltään *adv.* ks. lämpimältään.

lämpimissään *adv.* ks. lämmin 3 c.

lämpimyys[65] *omin.* < lämmin. **1.** Ilmaston l. Kuluneen talven harvinainen l. Huoneen liiallinen l. häiritsee unta. — *Kuv.* Värien, äänen l. Palavat lamput ja kynttilät kuvaavat kristittyjen rakkauden ja uskon lämpimyyttä AK. **2.** *absol.* lämpö, lämpötila. | Kappaleiden l. vaihtelee. Aineen lämpimyyttä mitataan lämpömittarilla. Ilman l. on laskenut +2 asteeseen. **-aste** *s.* lämpimyyden, lämpötilan aste, lämpöaste. | Vuoriston ilmastossa saattaa pienellä matkalla olla varsin erilaisia l:ita.

lämpimä[10] *a. harv.* lämmin. | - - lauha kuin l. vihma A.OKSANEN. - - antaa sille maksuksi l. selkäsauna ALKIO.

lämpimähkö[1] *mod.a.* < lämmin. | L. sää, huone. Kahvi oli vielä l:ä. — *Kuv.* Ryijyn l:t värisävyt.

lämpimäi|nen[63] *s.*, tav. *mon.* toiselle annettu vastaleivottu (lämmin) leipä, lämmin-, lämpimäis-, lämpöisleipä, lämpöiset; joskus vastaavasti muustakin ruoasta. | Lähettää, viedä l:siä naapuriin. Kutsua, tulla l:sille. - - ei Ollilasta oltu koskaan annettu Nikkilään leivän l:siä SILL.

lämpimäislei|pä *s.* ks. ed. | Emäntä lähetti l:vän naapuriin.

lämpim|ältään, -iltään *adv.* vielä lämpimänä, jäähtymättömänä; vrt. kuumiltaan, kylmiltään. | Piiraat syödään l:iltään heti paistamisen jälkeen. Terva sivellään veneen pohjaan l:iltään. Otus nyljettiin l. Ohukaspannu on hyvä puhdistaa l. — *Kuv.* heti jnk tapahduttua, tuoreena, tuoreeltaan, verekseltään. | Kuulin uutisen l. Asia käsiteltiin heti l:iltään. Tekniikkavirheet on paras korjata l. heti ottelun jälkeen.

lämpimän|keltainen *a.* par. ∼. **-kostea** *a.* myös ∼. | L. ilma. **-lauhkea** *a.* myös ∼. | L. ilmasto, maa. **-pitäv|ä** *a.* -ästi *adv.* -yys *omin.* L. rakennus, huone. L. ovi. L:ästi tilkitty ikkuna. **-punainen** *a.* par. ∼. **-puoleinen** *a.* lämpimähkö.

-tun|ne *s.* Alkoholin nauttiminen aiheuttaa aluksi miellyttävän l:teen. **-tuntuinen** *a.* L. flanelli.

lämpimästi *adv.* ks. lämmin.

lämpiäis|et[63] *s. mon. harv.* lämpimäiset. | - - minä lähetän Saarulle l:iä vieraidenkin varalle E.KIVIJÄRVI.

lämpiö[3] *s.* teatterissa, konserttitalossa tms. huone, jossa yleisö voi oleskella esityksen väliaikoina; myös esiintyjien (yhteinen) oleskeluhuone. | Teatterin, oopperan l. L:n yhteyteen on usein järjestetty tarjoilua.

lämpsä[11] *s. harv.* = 2. lämsä.

lämpyt|tää[2*] *deskr.v. harv.* -ys[64] *teonn.* L. [= soittaa nuorasta] ruokakelloa.

lämpäre[78] *s.* **1.** kooltaan ja muodoltaan epämääräinen liuska t. levy, siekale, suikale. | Ihosta repeytyi aika l. Iso l. turvetta. — *Kuv.* levymäisestä suurehkosta oliosta. | Komea lahnan l. — *Yhd.* nahka-, turvel. **2.** ed:een liittyen maa-alasta: epämääräinen (tav. pienehkö) kappale, laikku, läiskä, tilkku. | L. peltoa, suota. — *Yhd.* aho-, niitty-, pelto-, suol.

lämpättä|ä[2*] *onom.v.* vars. kellon tiheästi toistuvasta äänestä. | Hätäkello l:ä. — *Kuv.* Kieli l:ä. Puhua l. lakkaamatta.

läm|pö[1*] *s.* **1.** kappaleiden pienintén osasten, molekyylien ja atomien, värähtelyssä ja liikkeessä piilevä energia(muoto), joka aiheuttaa lämpimän ja kylmän aistimuksen; tavallisessa puheessa vars. (miellyttävän) lämpimän aistimuksen aiheuttavasta lämmöstä. | L:pöä syntyy palamisen ja muiden kemiallisten prosessien, kitkan ym. yhteydessä. L. sitoutuu, haihtuu. L. lisääntyy, suurenee, vähenee. Kaasun tiivistyessä nesteeksi siitä vapautuu l:pöä. Kehittää, synnyttää, tuottaa l:pöä. Johtaa, sitoa l:pöä. L:pöä kuluttava reaktio. — Aurinko säteilee l:pöä. Saunassa oli l:pöä liikaakin. Pirtin suloinen l. Kuiva, kostea l. Kasvit tarvitsevat valoa ja l:pöä. Istua takkatulen l:mössä. Jää sulaa käden l:mössä. Lintu hautoo munia ruumiinsa l:möllä. Hänen käsivartensa l. tuntui paidan läpi. **2.** (ei aina ed. ryhmästä erotettavissa) lämpötila, temperatuuri. | Ilman, huoneen, uunin l. Kappaleen, aineen l. Korkea, alhainen, matala l. L. nousee, laskee, tasaantuu. Ihmisruumiin normaali l. on n. 37°. Veden l. tänään 18°. Kuivaus tapahtui 30 asteen l:mössä. Tavara säilytetään huoneen l:mössä. Leipä paistuu huonosti epätasaisessa l:mössä. L:pöä mitataan lämpömittarilla. — Potilaalla on hieman l:pöä 'lämmönnousua'. **3.** *kuv.* jkn tunteista, tunteenilmaisuista t. suhteista toisiin henkilöihin: sydämellisyys, ystävällisyys, myötämielisyys, lämminhenkisyys, -sydämisyys, hellyys, hartaus, into tms.; tähän liittyen muistakin ilmiöistä; vrt lämmin 2. | Sydämen, mielen, tunteen l. Lutherin uskonnollinen l. Hänen olemuksestaan huokui l:pöä ja ystävällisyyttä. - - kylmän objektiivisuuden pinnan alla tuntuu usein lyyrillistä l:pöä TARK. — Rakkauden l. Hengellisen elämän tuoreus ja l. Kirja, joka henkii myötätuntoista l:pöä kovaosaisia kohtaan. Kuvaus on täynnä elävän elämän l:pöä. Puheen, sanojen, kirjoi-

tuksen l. Soittajan kosketustavasta johtuu soiton elävyys, l. ja runollisuus. **4.** *yhd.* Hautoma-, höyrysty(mi)s-, idätys-, itämis-, kiehumis-, kuivaus-, kuumennus-, paistamis-, palamis-, reaktio-, räjähdys-, sulamis-, syttymis-, säteily-, tulistu(mi)sl.; aamu-, ilta-, kesä-, päivä-, talvi-, yöl.; huone-, kainalo-, lava-, maa-, vuodel.; huoneen-, ruumiin-, saunan-, uuninl.; alku-, alus-, hukka-, jälki-, liika-, loppu-, pohja-, sisä-, ulkol.; keski-, maksimi-, minimi-, ominaisl.; (kuv.) sydämenl.

lämpö|aalto *s.* **1.** *metrl.* voimakas lämpimän ilman virtaaminen jllek seudulle ja sen aiheuttama ohimenevä lämpötilan nousu, helleaalto. | Voimakas l. Pohjois-Amerikassa. L. saapunut maahamme. **2.** *fys.* sähkömagneettisena aaltoliikkeenä etenevän lämmönsäteilyn yksityinen vaihe. **-aisti** *s. fysiol.* tuntoaisti, joka aistii lämpötilan vaihteluja, lämpötila--, temperatuuriaisti. **-aistimus** *s. fysiol.* **-akkumulaattori** *s.* (poisto)lämmön varastoimiseen tarkoitettu akkumulaattori; joskus yl. lämmönvaraaja. **-alusta** *s.* kasvitarhanhoidossa lämpimän lavan t. penkin lämpöä antava alusta. | L:na käytetään tavallisimmin lantaa. **-arvo** *s. fys. tekn.* lämpömäärä, joka syntyy jnk ainepaljouden täydellisesti palaessa, polttoarvo. | Kalorimetrinen, tehollinen l. Polttoaineen, hiilen, nesteen, kaasun l. Työyksikön l. **-aste** *s.* Ilman, huoneen, kuumennetun kappaleen l. Korkea, alhainen l. Maito jäähdytetään sopivaan l:eseen. — *Erik.* lämpömittarin 0-pisteen yläpuolella oleva aste, positiivinen lämpöaste, plusaste;)(pakkasaste. | Mittari osoittaa l:ita. Huoneessa on 18 l:tta. **-asteik|ko** *s.* Celsiuksen l. Absoluuttisen l:on nollapiste on —273° C. **-astei|nen** *a.* Altaissa on eri l:sta vettä. — Kesäisin ilma on l. **-ekvaattori** *s. metrl.* se maapalloa ympäröivä vyöhyke, missä ilman lämpötila on korkein. | L. sijaitsee keskimäärin 5:nnellä pohjoisella leveysasteella. **-ekvivalentti** *s. fys.* lämmön mekaaninen ekvivalentti. **-element|ti** *s.* **1.** *sähk.* kahden metallijohdon yhdistelmä, jossa juottokohtaa lämmitettäessä syntyy sähkövirta, lämpö(sähkö)pari, -kenno, termoelementti. | L:eillä on tärkeä merkitys lämpötilojen ja -säteilyn mittauksessa. **2.** *tekn.* laite, jollaisia käytetään lämmönsäteilijöinä lämmityslaitteissa yms., us. lämpöpatteri. | L:teihin johdetaan kuumaa höyryä. **-energia** *fys.* lämmön muodossa oleva energia, lämpö energiana, lämpötarmo, -voima. | Aineiden palaessa kemiallinen energia vapautuu l:na. **-ennätys** *s.* (vars. ilmaston) korkein lämpötila. | Eilen todettiin heinäkuun l. **-eristys** *s.* → lämmöneristys. **-eristäjä** *s.* → lämmöneristäjä. **-ero(tus)** *s.* lämpötilanero(tus). | Eri vuodenaikojen l. Päivän ja yön l. 6 asteen l. **-hakui|nen** *a. kasv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* korkeampaan lämpötilaan päin suuntautuva; vrt. lämpöpakoinen | Kasvin varsi kasvaa l:sesti. **-halvaus** *s. lääk.* = kuumuushalvaus. **-hau|din** *s. lääk.* haudin, jota käytetään paikalliseen lämpöhoitoon, termofori. | Lämpöpullo l:timena. Sähköllä kuumennettava l. **-havainto** *s.* lämpötilahavainto. **-hoito** *s. lääk.* hoito lämpökäsittelyllä, termoterapia. | L:a käytetään varsinkin reumaattisissa vaivoissa. **-hukka** *s.* → lämmönhukka. **-höyry** *s.* = lämmityshöyry. **-ilmiö** *s.* Energian häviämättömyyden laki koskee myös l:itä. Ilmakehän l:t.

lämpöi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **I.** = lämmin; vrt. sen vastaavia käyttöryhmiä. **1.** *(a.)* L. ilma. L. tuuli, sade. Aurinko paistaa l:sesti. L. päivä, ilta. L. kesä. L. maa, seutu. L. huone. Leipä paistetaan tasaisen l:sessä uunissa. Haassa oli l:sellä aholla äärettömästi mansikoita LEHT. *(b.)* Kuumentamisesta l. rauta. L. [lämpö]patteri. L. vesi, lähde. L. kylpy. Höyryävä, l. multa. Auringonpaisteesta l. kallio. *(c.)* Äsken paistettu, l. leipä. Piirakat tarjoillaan l:sinä. *(d.)* L. käsi, poski, iho. Suonissa virtaava l. veri. — *Kans.* - - joskushan kaatoi l. tauti [= kuumetauti, tav. lavantauti] talon niin tyhjäksi, ettei jäänytkään mitään avunruikuttajaa SILL. *(e.)* L. rakennus, huone. L. peite, turkki, kangas. **2.** *kuv.* *(a.)* - - sangen kodikkaan ja l:sen näköinen peräpohjalainen tyttö KIANTO. - - älä hylkää vanhaa kosijaas, vaan pidä häntä l:senä vielä KIVI. — L. sydän, mieli. L. tunne, tunnelma, muisto. Naapurien välit ovat erittäin l:set. L. tervehdys, kutsu, kiitos. L:set jäähyväiset. L. ilme, katse, hymy. L. kädenpuristus. Onnea vain, hyvästä sydämestä ja l:sestä kädestä PAKK. *(b.)* L:set värit. Taivas koivikon päällä oli vienon ja l:sen harmaa kuin tuhka HELVI HÄMÄLÄINEN. *(c.)* Laulajattaren l. altto. *(e.)* - - antakaat heille oikein l:sestä kourasta [= perusteellisesti selkään, isän kädestä t. hihasta] KIVI. [Lehmille] annettiin l:set [= äkilliset] lähdöt joka kerta, kun yrittivät sisään AHO. *(g.)* Kesä-, lypsyl.; keski-, puolil. **3.** *s:sesti.* *(a.)* us. *mon.* paikallissijoissa vars. huoneen lämmöstä. | Istua saunan, pirtin l:sissä. Pääsi pakkasesta huoneen l:siin. - - eränkävijät asustavat rakovalkean l:sissä PAULAH. *(b.)* Tästä saat l:stä hartioillesi. — *lämpöiset* lämpimäiset. | Lähettää l:siä naapuriin. *(c.)* Olla omissa l:sissään. - - kaikki luulivat avioeron olleen kysymyksessä, mutta - - hän on taas palannut entisiin l:siin M RAPOLA. *(d.)* *kuv.* Mielessä ailahtaa jotakin l:stä. **II. 1.** gen:n t. poss.-suff:n ohella: niin lämmin kuin (määräys osoittaa). | Huoneilman l. vesi. 120 asteen l. höyry. — *Yhd.* huoneen-, ruumiin-, samanl. **2.** *poss.* yhd:ojen jälkiosana. | Alhais-, korkea-, mieto-, pysyvä(is)-, tasa-, vaihtol.; eri-, samal.

lämpöislei|pä *s. harv.* lämpimäisleipä. | - - palasivat sisään kahville ja l:välle NUOLIV.

lämpöis|ä[13] *a. harv.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* lämpöinen. | L. tuuli. Hellästi ja l:ästi nuorukainen tarttui hänen käteensä IVALO.

lämpöjohto *s.* putki(sto), joita vars. huoneiden lämmityksessä käytetään lämmön johtamiseen. | Kuuma höyry kulkee l:ja pitkin lämpöpattereihin. **-ala** *s.* L:n ammattimies. **-insinööri** *s.* **-järjestelmä** *s.* Rakennuksen l. **-laite** *s.* **-liike** *s.* Vesi- ja l. **-patteri** *s.* lämpöpatteri. **-työ** *s.*

lämpö|jännitys *s. tekn.* jännitys, joka syntyy kappaleessa lämpötilan muuttumisen aiheut-

tamasta laajentumisesta t. kutistumisesta. **-kaappi** *s.* lämmitettävä kaappi, joita käytetään ruokien lämpimänä pitämiseen, ilmanvaihtoon, kirurgisten välineiden sterilisoimiseen tms.; autoklaavi. | Lieteen yhdistetty l. **-kammio** *s.* kammio, joita käytetään ilman lämmittämiseen eril. koneissa, tuuletuksessa tms. **-kanava** *s.* lämmintä ilmaa johtava kanava. **-kapasiteetti** *s. fys.* lämmönvaraamiskyky; lämpömäärä, joka kohottaa kappaleen lämpötilaa 1 asteen, vesiarvo. **-kartta** *s. maant. metrl.* ilmaston lämpötiloja esittävä kartta, lämpötilakartta. **-kausi** *s.* lämmin kausi. | Pitkä l. Jääkauden jälkeinen l. **-kemia** *s. fys. kem.* fysikaalisen kemian osa, joka käsittelee kemiallisten reaktioiden ja niihin liittyvien energianmuutosten suhteita, termokemia. **-kenno** *s.* **1.** *sähk.* lämpöelementti, -pari. **2.** *tekn. harv.* lämpöpatterin osasto. **-kerroin** *s. fys.* = lämpötilakerroin. **-keskus** *s.* **1.** Itä-Aasian sisäosissa on kesällä usein suuri l. **2.** useiden huoneiden t. rakennusten yhteinen lämmityshuone t. -laitos. | Asuintalon, rakennusryhmän l. **3.** *anat.* tasalämpöisten väliaivoissa oleva ruumiin lämpötilaa säätävä hermokeskus. **-koje** *s.* **-kone** *s. tekn.* lämpömoottori. | Höyrykone ym. l:et. **-kuolema** *s. fys.* maailmankaikkeuden kehityksen oletettu lopputila, jossa kaikkialla vallitseva sama lämpötila aiheuttaa mekaanisen työn ja kaiken toiminnan loppumisen. **-kustannukset** *s. mon.* Perheen valo- ja l. **-käsittely** *s.* **1.** *tekn.* aineen, vars. metallin käsittely sen lämpötilaa muuttamalla (kuumentamalla, jäähdyttämällä). | Karkaisu, myöstäminen, nuorruttaminen ym. l. **2.** *lääk.* lääketieteellinen käsittely lämpöä ruumiiseen tuovilla t. ruumiin oman lämmön haihtumista estävillä menetelmillä. **-käyrä** *s.* **1.** vars. *lääk.* lämpötilan kulkua t. vaihtelua osoittava graafinen käyrä; vrt. kuumekäyrä. | Potilaan, taudin l. **2.** *metrl.* isotermi. | Tammikuun, vuoden l. **-laajeneminen** *s. fys.* aineen t. kappaleen tilavuuden laajeneminen lämpötilan noustessa. | Pituuden, tilavuuden l. **-laajenemiskerroin** *s. fys.* = laajenemiskerroin. **-laajentuminen** *s. fys.* lämpölaajeneminen. **-laite** *s.* lämmityslaite. **-laitos** *s.* lämmityslaitos. **-lasi** *s.* kuumelasi, kuumemittari. **-lava** *s.* kasvitarhanhoidossa: lämmin lava. **-liike** *s.* Lämpö on molekyylien ja atomien l:ttä. **-lähde** *s.* = lämmönlähde. **-magneettinen** *a. fys.* L. ilmiö, kone. **-menot** *s. mon.* Huoneiston l.

lämpömittari *s.* koje, jolla mitataan lämpötiloja, termometri. | Celsiuksen l. L:n asteikko. L. nousee, laskee 'lämpömittarin elohopea- tms. patsas nousee, laskee'. L. näyttää, osoittaa 20° pakkasta. Kuumetta mitataan l:lla. — *Yhd.* alkoholi-, elohopea-, metalli-, nestel.; huone-, kuumel.; maksimi-, minimi-, normaalil. **-asteikko** *s.* lämpömittariin eri lämpötilojen osoittamiseksi merkitty asteikko. | Celsiuksen, Fahrenheitin l.

lämpömoottor|i *s. tekn.* kone, joka muuttaa lämmön liike-energiaksi, lämpö(voima)kone. | L:eita ovat höyrykoneet, polttomoottorit ja kuumailmakoneet.

lämpömäärä *s.*, vars. *fys.* lämmön määrä, lämpöenergian paljous, lämpöpaljous. | L:n suuruus riippuu kappaleen painosta. L. ilmaistaan tavallisesti kaloreina. **-yksikkö** *s.* lämpöyksikkö.

lämpö|olot *s. mon.* Seudun l. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* L. ilmiö, tutkimus. **-oppi** *s.* lämpöilmiöitä käsittelevä fysiikan osa. **-pakoi nen** *a. kasv.* -sesti *adv.* *-suus omin.* korkeammasta lämpötilasta poispäin suuntautuva; vrt. lämpöhakuinen. | L. kasvu. L:sesti kehittyvät juuret. **-paljous** *s. fys.* lämpömäärä. | Kilokalori on l., joka nostaa 1 vesikilon lämpötilaa 1° C. **-pari** *s. sähk.* = lämpöelementti 1. **-paristo** *s. sähk.* lämpöparien sarja, lämpösähkö-, termoparisto. **-patteri** *s.* keskuslämmityslaitteiden lämmönsäteilijä, tav. valurautainen t. rautalevystä puristamalla ja hitsaamalla valmistettu ontto, monilokeroinen kappale, radiaattori. | Kuuma l. L:t ovat aivan kylmät. L:n hana. **-patteristo** *s.* lämpöpatterien sarja, moniosainen lämpöpatteri. **-pin|ta** *s.* lämpöä säteilevä pinta. | Uunin l. L:nan suurentamiseksi lämpöpatterit tehdään moniosaisia. **-piste** *s. anat.* sellaisen tuntohermon päätekohta ihossa, joka ottaa vastaan lämpimän aiheuttamia ärsytyksiä. **-pullo** *s.* tav. kuumalla vedellä täytetty pullo, jollaisia käytetään vuoteen lämmittämiseen, hautimina paikalliseen lämpöhoitoon yms. **-putki** *s.* lämpöjohto, lämmitysputki. **-pöytä** *s.* lämmitettävä pöytä. | Sairaalan keittiön l. **-raja** *s.* Alin, ylin l. **-rele** *s. sähk.* sähkövirran lämpövaikutukseen perustuva rele. **-risti** *s. sähk.* lämpöelementti, jonka muodostaa kaksi ristiin juotettua erimetallista lankaa. **-sisällys** *s. fys. tekn.* jnk aineen t. kappaleen sisältämä lämpömäärä. | Polttoaineen, höyryn, kappaleen l. **-suhteet** *s. mon.* lämpötilasuhteet. | Maan, veden l. Kasvistolle edulliset l. Ilmaston kosteus- ja l. **-sä de** *s. fys.* Valoisat, pimeät l:teet. L:teet etenevät, taittuvat. Kappale heijastaa, imee l:teitä.

lämpösähkö *s. fys. sähk.* lämmön synnyttämä sähkö. | L:ä kehittyy lämpöelementeissä. **-pari(sto)** *s. sähk.* = lämpöpari(sto). **-pyrometri** *s. fys.* lämpösähköön perustuva pyrometri. | L:a käytetään hyvin korkeiden lämpötilojen mittaamiseen. **-virta** *s. fys.* **-voima** *s. fys.*

lämpö|säiliö *s.* lämmönvaraaja. | Meret ovat suuria l:säiliöitä. **-säteily** *s. fys.* = lämmönsäteily. **-taloudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* L:sesti edullinen kuivaustapa. **-talou|s** *s.* **1.** polttoainetalous. | Maamme l. **2.** yl. lämmön (tarkoituksenmukainen) käyttö t. kulutus. | Uunin, koneen l. Ruumiin l. Merien vaikutus tuntuu koko maapallon l:dessa. **-tarmo** *s. fys.* = lämpöenergia. **-teho** *s.* Polttoaineen, uunin l. **-tekniik|ka** *s.* Nykyaikaisen l:an saavutukset. **-teknikko** *s.* teknikko, jonka erikoisalana ovat lämmityslaitteet. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* L. laite, tutkimus. L:sesti huono kuivaustapa. **-teoria** *s.* lämpöä koskeva teoria. | Mekaaninen l. **-til|a** *s.* se kappaleen t. aineen ominaisuus, joka aiheuttaa lämpimän t. kylmän aistimuksen, temperatuuri; vrt. lämpö, lämpimyys, lämpömäärä. | Korkea, alhainen, tasainen, vaihteleva l. Normaali, epänormaali l. Positiivi-

nen [= plusasteinen], negatiivinen [= miinusasteinen] l. +25 asteen, —16 asteen l. Kappaleen, maan, veden, ilman l. Seudun [= seudun ilmaston], huoneen [= huoneen ilman] l. Ruumiin l. L. kohoaa, nousee, laskee, vaihtelee. L:oja mitataan lämpömittarilla. — *Erik. fys.* Absoluuttinen l. Kaasun kriitillinen l. Musta l. 'säteilylämpötila'. — *Yhd.* itämis-, karkaisu-, palamis-, sulamis-, syttymis-, säilytys-, säteilyl.; keski-, maksimi-, minimi-, normaalil.; pinta-, pohjal.

lämpötila|-aste *s.* lämpöaste. **--asteikko** *s.* lämpöasteikko. **-ero(tus)** *s.* lämpöero(tus). | Eri kuukausien, kahden seudun l. — *Erik.* ballistiikassa: vallitsevan ja taulukossa laskelmien perusteeksi otetun lämpötilan välinen ero. **-havainto** *s.* lämpöhavainto. **-kartta** *s.* lämpökartta. **-kerroin** *s. fys.* lukuarvo, joka ilmaisee, paljonko suure (esim. paine, tilavuus, sähkönjohtokyky) muuttuu lämpötilan muuttuessa, lämpökerroin. | Aineen, pituuden l. **-korjau|s** *s.* ballistiikassa. | Lämpötilaero otetaan ammunnassa huomioon l:ksena. **-käyrä** *s.* lämpökäyrä.

lämpötilan|ero(tus) *s.* eri kohdissa t. eri aikoina mitattujen lämpötilojen ero, lämpöero(tus). **-lasku** *s.* lämpötilan aleneminen. **-mittari** *s.* lämpömittari. **-mittaus** *s.* **-muutos** *s.* **-nousu** *s.* **-vaihtelu** *s.* Kappaleen l. Ilmaston vuotuiset l:t.

lämpö|tilasuhteet *s. mon.* Ilmaston, seudun l. Kasvillisuudelle epäedulliset l. **-tyyny** *s.* lämpöhautimena käytetty, sähköllä lämmitettävä tyyny, sähkötyyny. **-ukkonen** *s. metrl.* lämpimien ja kosteiden ilmakerrosten nousun aiheuttamana kuuropilvestä kehittynyt ukkonen. **-vaikutus** *s.* lämpönä ilmenevä vaikutus. | Auringon, sähkövirran l. **-varaus** *s.* jhk varautunut lämpö. | Maan, ilman l. Meren l. lauhduttaa ilmastoa. **-virtaus** *s.* Kahden erilämpöisen, keskenään kosketuksessa olevan kappaleen välillä tapahtuva l. **-voima** *s.* lämpöenergia. **-voimakone** *s.* lämpömoottori. **-vyöhyk|e** *s. maant.* Maapallon jako eri l:keisiin. **-väri** *s.* aine, joka tietyssä lämpötilassa vaihtaa väriään. | L:nä käytetyn elohopeajodidin väri vaihtuu +35°:ssa vaaleankeltaisesta kellanpunaiseksi.

lämpöyksikkö *s. fys. fysiol.* (*lyh.* ly.) kalori. | Bentsiinikilon lämpöarvo on 11.000 l:ä. Ruoan ravintoarvo ilmaistaan useimmiten l:inä. **-määrä** *s.*

1. **lämsä**[11] *s.* (silmukalle kierretty) hihna, vetohihna, suopunki. | Koiran kaulal. Heittää l. poron sarviin.

2. **lämsä**[11] *s.* (*rinn.* lämpsä) reunastaan jssak kiinni oleva lappu, läppä. | Talvilakissa on korville vedettävät l:t. Liivihousun takal. oli auki ja repsahteli kintuille KARHUM.

lämä|htää[2*] *onom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* läimähtää, läjähtää, läiskähtää; läikähtää. | -- saitkin nyt itse l:hdyksen, joka tuntuu CANTH. -- Henrikin sydän yhtäkkiä l:hti JÄRN.

lämäyttää[2*] *kaus.v.* < ed. | L. jkta kämmenellä selkään.

längell|ä, -e *adv.* jaloista: länkien tavoin sivulle päin kaarella, lengollaan. | Seistä sääret l. Riisitautisen l:e painuneet jalat.

län|get[8*] *s. mon.* (*murt.* ränget) vetoeläimen (tav. hevosen) kaulaan lapoja vastaan sovitettava valjaiden osa, kaksi ylä- ja alapäästään toisiinsa hihnalla kiinnitettyä tav. pehmusteista (puu)kaarta; *harv. yks.* länkien puoliskosta. | Hevosen, poron l. Väljät, ahtaat, sopivat l. — *Kuv.* Sääret väärät kuin l. Jklla on l. kaulassa, jku on saanut l. kaulaansa 'on jssak suhteessa pakon alainen'. Jklla on l. liki olkapäitä 'asiat ahtaalla'. — *Leik.* (kovitetut) kaulukset. | -- puolivillaiset herrat käveleksivät lahjehousuissaan ja patiineissaan, l. kaulassa KIANTO. — *Yhd.* puu-, teräsl.

längäll|ään, -een *adv. harv.* längellä, lengollaan. | Sääret l.

länkevä[13] *a.* (länkien tavoin) kaareva, väärä. | L:t sääret. -- yksi [puunrunko] on suora, toinen l. SILL.

länki[8*] *s.* ks. länget.

länki|harppi *s. tekn.* harppi, jonka kyljet ovat ulospäin kaarevat. | L:harppia käytetään paksuuden mittaamiseen. **-kinttuinen** *a.* = hajakinttuinen. | L. hevonen. **-patja** *s.* länkien sisäpinnan pehmuste, hamutsa, mallo, paatsa, kaulapaita. **-puu** *s.* länkien puuosa; puu, josta länki tehdään. | Leikkauksin koristetut l:t. Luonnonväärä l. **-säär|i** **1.** *s.* sivulle päin kaareva, väärä sääri. | Riisitautisen l:et. **2.** *a.* = seur. | L. ukko, lapsi. — *S:sesti.* Mokomakin l. **-sääri|nen** *a.* -syys *omin.* väärä-, lenkosääri(nen). | L. mies, lapsi, koira. L:syys on useimmiten riisitaudin seuraus. **-valja|at** *s. mon.* Valjaat ovat joko rinta- tai l:ita.

länkk|i[4*], -y[1*] *s. murt.* lenkki.

länkä|papu *s. kasv.* Phaseolus vulgaris v. nanus, eräs salkopavun muunnos, pensaspapu. **-sääri** *s.* ja *a.* = länkisääri. | Hän niiaa Katinkalle kuten tyttölapset, l:n KALLAS. **-säärinen** *a.* = länkisäärinen.

lännempi[22] *komp.a.* läntisempi. | Nimi Häme lienee aikaisemmin tarkoittanut l:ä seutuja kuin nykyään.

lännem|pänä, -pää, -mäksi, -mä(s) *komp. adv.* kauempana lännessä. | L. kasvillisuus harvenee. Siirtyä l:mäksi.

lännen|kansi *s.* läntinen taivaankansi. | L. ruskottaa. **-puoleinen** *a.* myös ⌒. | Rakennuksen l. sivu. Joen l. haara.

lännetär[54*] *s. runok.* länsituulen hengetär, länsituuli. | Kuutar vilkkuu viitaan mustaan, / L. se leyhyy luo *MANN.

lännimmäinen[63] *sup.a.* tav:mmin läntisin. | Maan l. osa.

län|si[44] *s.*)(itä. **1.** pohjoisesta 90° vastapäivään oleva pääilmansuunta. | Tuulee l:nestä. Saapua, ilmaantua l:nestä. Lähteä l:teen päin. Matkustimme l:ttä kohden. 14 km kylästä l:teen (päin). Tuuli on l:nessä. L:nessä maamme rajoittuu Pohjanlahteen. Talon viljelykset ovat l:nen puolella. L:nen taivaalla näkyy vielä ruskotus. Vieraita tuli idästä ja l:nestä 'joka suunnalta'. Niin kaukana kuin itä on l:nestä, niin kauas hän siirtää meistä rikkomuksemme VT. **2.** (myös: Länsi) läntiset maat,

länsimaat (itämaiden vastakohtana); Länsi-Eurooppa (Itä-Euroopan vastakohtana); us. = Amerikka; läntinen alue, maan länsiosa. | L:nen kansat. Kulttuurimme on suurimmaksi osaksi l:nen perintöä. Suomen asema l:nen ja idän rajamaana. L:nen ja idän vastakohtaisuus. — L:nen kultamaa, kultala 'Amerikka'. Suuressa l:nessä 'Pohjois-Amerikassa'. Kaukainen l. 'Pohjois-Amerikan läntisimmät osat'. Villin l:nen [Pohjois-Amerikan uudisasutuskautta kuvaava] romaani, elokuva. Pankin ryöstö l:nen malliin. — Kirjakielemme on omaksunut sekä l:nen että idän piirteitä. L:nessä veneet ovat toisenlaisia kuin idässä. Itä ja l. kamppailevat pesäpallomestaruudesta. — *Yhd.* keski-, lähil. **3.** länsituuli, -myrsky, läntinen. | L. puhaltaa. L. kiihtyi myrskyksi. - - itä lietsoi, lietsoi l. KAL. - - anna vauhtia, ahava, / läikytä alusta, l. LEINO.

länsi- lännessä oleva t. elävä, länteen suuntautuva, läntinen; jstak läntisestä seudusta peräisin oleva, sitä koskeva, tarkoittava jne. **-aasialainen** *a.* ja *s.* L. valtio. **-afrikkalai|nen** *a.* ja *s.* L:set kansat. **-alue** *s.* Kunnan l:et. **-apina** *s. el.* L:t 'Platyrhinae, apinoiden ryhmä, johon kuuluvat apinat elävät uuden maailman kuumissa seuduissa, uuden maailman apinat, leveä-, litteänenäiset apinat'. **-armeija** *s.* Napoleonin l. **-etelä** *s. mer.* = lounas. **-eteläinen** *a. mer.* = lounainen. **-eurooppalainen** *a.* ja *s.* L. maa, kaupunki. L. sivistys. **-germaani** *s.* L:t 'eKr. Oderin länsipuolella asunut germaanien ryhmä'. **-germaaninen** *a.* L. kansa, kieli. **-goot|ti** *s.* **1.** L:it 'goottien länsihaara'. **2.** länsigoottien kieli. **-goottilainen** *a.* **-haara** *s.* Joen, kieliryhmän l. **--intialainen** *a.* ja *s.* L. kasvi. **-kolkka** *s.* Läänin l. **-kulma** *s.* Pitäjän l. **-kärki** *s.* Saaren, niemen l. Irlannin l. **-laita** *s.* Kaupungin, kentän l. **-lounai|nen 1.** *s.* lännen ja lounaisen välinen ilmansuunta. | Purjehtia l:seen. **2.** *a.* L. taivaanranta. L:seen suuntaan. — *S:sesti* länsilounainen tuuli. | Puhalsi navakka l. **-lounas** *s.* = ed. 1. **-luo|de** *s.* lännen ja luoteen välinen ilmansuunta. | Kurssi käännettiin l:teeseen. **-luoteinen 1.** *s.* = ed. **2.** *a.* L. suunta, kurssi. — *S:sesti* länsiluoteinen tuuli. **-ma|a** *s.*, tav. *mon.* lännessä olevat maat; vars. kulttuurimuotoa ajatellen: Eurooppa (us. Venäjää lukuun ottamatta), joskus myös Amerikka; *syn.* oksidentti; vrt. itämaa. | L:iden kulttuuri. Suomi kuuluu sivistyksellisesti l:ihin. Konstantinopoli on ollut itä- ja l:iden välisenä porttina. **-maalai|nen** *s.* ja *a.* -suus *omin.* L. on tavallisesti aktiivinen toiminnan ihminen, itämaalainen usein passiivinen fatalisti. L:set tutkijat. **-mai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* länsimailla oleva, länsimailta peräisin oleva, länsimaille ominainen t. niitä koskeva, länsimaiden, oksidentaalinen. | L. oikeusvaltio. L. eli roomalaiskatolinen kirkko. L. sivistys. Kaupunki, joka vaikuttaa siisteydessään täysin l:selta. L:sesti järjestetty opetuslaitos. L. kirjaimisto. Uudenaikainen l. laulurunous tunki tieltään vanhan kansanrunouden. L., kylmäverinen hevosrotu.

länsimaissävyinen *a.* Turkki on täysin l. valtio.

länsimaistu|a[1] *v.* muuttua länsimaissävyiseksi. | Japanin l:minen.

länsi|murre *s.* jnk kielen t. alueen läntinen murre; vars. Suomen läntisten murteiden yhteisnimityksenä. | Länsi- ja itämurteen raja. L:murteiden erikoisuudet. **-murteinen** *a. kiel.* länsimurteeseen kuuluva, sille ominainen. | Kirjakielemme l. aines. **-myrsky** *s.* L. raivoaa. **-nurkka** *s.* Pitäjän l. **-osa** *s.* Alueen, maan l. **-ovi** *s.* Kirkon l. **-piste** *s.* länttä osoittava näköpiirin piste; vrt. itäpiste. | Aurinko laskee kevätpäiväntasauksen aikana l:eseen. **-pohja** *s.* = luode. **-pohjoi|nen** *s.* ja *a.* = luoteinen. | Aurinko laski l:seen. L. suunta. **-puol|i** *s.* Läänin l. Raja kulkee lahden l:elta. Viljelykset ovat talon l:ella. **-puolinen** *a.* Joen l. ranta. **-puolisko** *s.* Alueen l. **-puolitse** *adv.* ja *postp.* (gen:n kera). | Joki virtaa kaupungin l. **-pää** *s.* Kadun, järven l. Torni on tavallisesti kirkon l:ssä. **-pääty** *s.* Rakennuksen l. **-raja** *s.* Valtakunnan, pitäjän l. Siperian lehtikuusen kasvualueen l. **-rannikko** *s.* Afrikan l. Pohjanlahden l. **-ranta** *s.* Järven, saaren l. Rautatie kulkee niemen l:a. Taivaan l. punertaa vielä. **-reimari** *s. mer.* = länsiviitta. **-reuna** *s.* Tasangon l. **-rinne** *s.* Tunturin, vuoriston l. **-rintama** *s.* läntinen rintama; vars. maailmansodissa Saksan länsipuolella ollut rintama. | Ensimmäisessä maailmansodassa taistelut l:lla jähmettyivät asemasodaksi. **-risti** *s.* ristikirkon länsiosa. **-roomalainen** *a.* ja *s.* Länsi-Rooman valtakuntaan kuuluva t. siitä peräisin oleva. | L. raha. **-saaristo** *s.* Helsingin l. **-seinä** *s.* **-siipi** *s.* Palatsin l. Rintaman l. **-sivu** *s.* Kasarmin l. **-skandinaavinen** *a.* L. kieli. **-slaavi** *s.* L:t 'slaavilaisten kansojen länsiryhmä'. **-slaavilainen** *a.* **-suomalai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* L. karja, ruokalaji. L. reki. L:set ovat yleensä pitempiä kuin itäsuomalaiset. Kirjakielemme l:suudet 'länsisuomalaisille murteille ominaiset piirteet'. **-suunta** *s.* Purjehtia l:an. **-syrjä** *s.* **-taivas** *s.* L. ruskottaa. **-tuuli** *s.* lännestä puhaltava tuuli, läntinen, länsi. | Leuto l. **-vallat** *s. mon.* vars. Englannista ja Ranskasta, nyk. myös Yhdysvalloista ja Kanadasta käytetty poliittis-sotilaallinen yhteisnimitys. **-valli** *s.* Saksan länsirajalle ennen toista maailmansotaa rakennettu linnoitettu puolustuslinja. | L:a vastasi Ranskan puolella Maginot'n linja. **-valtio** *s.* tav. Yhdysvaltain länsiosan valtioista. **-viitta** *s. mer.* meriviitta, joka osoittaa, että kari t. matalikko on sen länsipuolella, länsireimari. **-ääri** *s.* Maatila pitäjän l:llä.

länsmanni[1] *s. kans.* = lensmanni.

länteenpäin *adv.* par. ⌒.

länti|nen[38])(itäinen. **1.** *a.* lännessä oleva t. elävä, länsipuolinen, länteen suuntautuva, lännestä tuleva, lännestä peräisin oleva, länsi-. | L. naapurimaamme Ruotsi. Amerikan l. rannikko. Maakunnan l:simmät osat. L. [maa]pallonpuolisko. Joen l. haara. Kirkon l. pääty. L. taivas. L. suunta. 18 astetta l:stä pituutta 'länteen päin Greenwichistä'. L. eli Välimeren rotu. Kehäaura on meillä l:stä perua. —

L. Lappi 'Lapin länsiosa, Länsi-Lappi'. Samoin: L. Eurooppa, Atlantti. 2. *s.* lännestä puhaltava tuuli, länsituuli, länsi. | Lauhkea, leuto l. Tavallinen suvituuli, sellainen tasaisesti puhaltava l. PÄLSI. - - l. lehtistä laaksoa soittaa KIVI.

läntisty|ä[1] *v.* painua länttään, lytistyä. | Saappaan korko on l:nyt. Sateessa l:nyt hattu. Vanhuuttaan l:nyt veräjä.

länt|ti[5*] *s. ark.* laikku, läikkä, läiskä. | Pyöreä l. Pöydän pintaan jäi musteesta ruma l. Ihoon ilmestyi punaisia l:tejä. Valkoinen l. kissan leuan alla. — *Yhd.* lika-, muste-, rasva-, terva-, väri-, öljyl.

länttäi|nen[63] *a. harv.* länttään painunut, läntistynyt. | L:set kengänkorot.

-läntä[11*] denominaalinen a:njohdin, joka liittyy vain suht. harvojen a:ien gen:iin (harv. nom:iin) muodostamaan merk:ltään moderatiivisia a:eja: lihavan-, lyhyen-, pienen-, pitkän-, suurenl.; vähäl.

länt|ässä, -tään, -ällä(än), -älle(en) *adv.* vars. kengistä, koroista: lintalla(an). | Saappaat, korot ovat l., l:ällään. L:älle(en), l:tään painuneet, astutut kengät, korot. Laahustaa tohvelit l. — Rakennuksesta, aidasta: vinoon painuneena, vinossa, kallella. | L:älle painunut mökkirähjä. - - veräjä auki ja hieman l:ällään SILL.

länt|ätä[35*] *v. harv.* lyödä t. heittää jtak, jk jhk kiinni, paiskata, lintata. | L. jkta kädellä selkään. L:täsi postimerkin kirjekuoreen. Jos [hän] vielä tulee tänne, niin naamalleen tämän [lannan] l:tään SEPPÄNEN.

läpeensä *adv.* joka kohdastaan, kauttaaltaan, kokonaan, läpikotaisin, ylt'yleensä. | Maa kastui l. Kangas värjäytyy l. yhtä tasaisesti. Leipä oli l. homeessa. Hän oli l. tiedemies. L. hyvä kirja. L. suomalainen maisema. Työ oli l. huolimatonta. L. turmiollinen vaikutus. Tehdas käy vuorokaudet l. 'umpeen'. Asuu kaupungissa vuoden l. - - hänen vertojaan saa etsiä läänit l. K.HALME.

läpi[8*] **A.** *s.* reikä, kolo, aukko. | Laudassa, seinässä on l. Myllynkivessä on keskellä l. Varpaallisen, avaimen l. Ikkunaan tuli l. Verkkoon repeytyi pahoja l:ä. Puhkaista, kaivaa l. jhk. Kolautti kivellä läven toisen päähän. Hiiret ovat nakertaneet lattian läville. Maito valui maahan leilin lävestä. Tapin pää pistetään läpeen. — *Leik.* Kyllä rahalle l:ä [= menoja] löytyy. — Puhua l:ä päähänsä 'puhua (tav. tietämättömyyttään) perättömiä, asiattomia, mahdottomuuksia'. Äläpäs puhu l:ä päähäsi! — Karkeasti: suu, "leipäläpi". | Pidä läpesi pienempänä! Etkö voi pitää läpeäsi kiinni! LEINONEN. — *Yhd.* leipä-, napin-, oksan-, soittol.

B. tav. = lävitse, läpitse. **I.** *adv.* **1. a.** liikettä ja pitkänomaisten esineiden sijaintia merkitsevien v:ien ohella: sisätietä päästä toiseen, puolelta toiselle. | Kaivaa, puhkaista jk l. Mennä, päästä, päästää l. Työntää sormensa l. L. kuljettava sola. Lasi näkyy l. 'on läpinäkyvää'. Katto on niin huono, että päivä paistaa l. Hormi laskee kipinät l. Mies löydettiin rinta l. ammuttuna. Väkeä oli niin, että tuskin l. pääsi. Oikea laitahyökkääjä oli jo l. 'oli päässyt puolustuksen läpi'. — Elat:n ohella pre- t. postp:ta läheten. | Lanka pujotetaan silmästä l. Kala pääsi verkosta l. Joukko-osasto murtautui heikoimmasta kohdasta l. Laiva lipui l. kanavasta. - - yhteen menoon veräjästä l. KARHUM. Alkumerkitys kuultaa vielä sanasta l. **b.** *kuv.* ed:een liittyen eräissä sanonnoissa vars. v:ien mennä, päästä, päästää, saada, viedä, ajaa ohella: tarkoitettuun päämäärään asti, perille, loppuun. | Päästä l. [= tulla hyväksytyksi, suoriutua] tutkinnossa t. tutkinnosta. Kirjoitus on l. → hyväksytty. Ehdotus, vaatimus, lakialoite menee l. 'tulee hyväksytyksi'. Ajaa asia(nsa), saada, viedä tahtonsa l. 'saada toteutetuksi'. Vastustuksesta huolimatta suunnitelma vietiin l. Propagandalla voidaan ajaa l. melkeinpä mitä vain. Sensuuri ei päästänyt tietoa l. 'julkisuuteen'. Käsky l. [sot. avorivissä, -jonossa tms. mies mieheltä toistettuna kulkeva ilmoitus, että käsky, ilmoitus tms. on (samalla tavoin) mennyt perille]. [Voimistelija] vei vaikean liikesarjansa mainiosti l. 'selviytyi liikesarjastaan mainiosti'. - - uusi sotatie oli l. [= valmis], ajokunnossa HAANPÄÄ. — Lyödä itsensä l., par. onnistua, tehdä itsensä tunnetuksi, tulla t. päästä suosioon, käytäntöön, saavuttaa mainetta tms. **2.** eräiden vaiheesta toiseen jatkuvaa t. etenevää toimintaa ilmaisevien tr. v:ien ohella: alusta loppuun. | Lukea kirja, kirjoitus l. Vilkaisi pikaisesti lehden l. Kirjoittaa kirje uudestaan l. Poika osasi katekismuksen l. 'kannesta kanteen'. - - oli kahlattu l. kaikki maan asiat AHO. - - eletään onni l., ehkä se on lyhyeksi luotu SILL. — *käydä läpi* ks. käydä B.I.2, vrt. myös läpi B.II.1. a) Käydä koulu, kurssi l. b) Ennen valmistumistaan tuote käy l. monenlaiset vaiheet 'joutuu monenlaisten vaiheiden alaiseksi'. Hän on käynyt l. vaikean sairauden. Käydä luettelo, ohjelma l. 'käsitellä, tarkastaa alusta loppuun'. Kävin l. [= tarkastin, tutkin] koko museon. **3.** kauttaaltaan, kokonaan, läpeensä, perin. | Lammikko on jäätynyt l. Vaatteemme kastuivat aivan l. L. lahonnut puu. L. paatunut K.S.LAURILA. Oltiin l. uupuneita TOPPILA. - - ei kukaan ole l. hyvä NUOLIV. L. häpeissään KIANTO. **4.** *harv.* ajasta: alusta loppuun, läpeensä. | Lyhty paloi yöt l.

II. *postp.* ja *prep.* gen:n, ei kuit. persoonapron:ien eikä myöskään poss.-suff:n ohella, joissa tapauksissa käyt. aina sanoja lävitse t. läpitse. **1.** paikasta vars. liikettä, etenemistä t. pitkänomaisten esineiden sijaintia merkitsevien v:ien ohella. **a.** sisäteitse jnk toisesta päästä toiseen, toiselta puolelta toiselle, sisäpuolitse. | Kulkea portin, veräjän l. Pujottaa lanka renkaan l. Maito kulkee siivilän l. Työntää neula paperin l. Seinän l. kaivettu aukko. Vesi tulee katon l. Pommi tunkeutui neljän kerroksen l. Sähkövirta kulkee liuoksen l. Joki virtaa l. järven. Joukkue murtautui ketjun l. Lehti kulkee painokoneen l. Ajoimme l. sateen ja myrskyn. — Ääni kuuluu seinän l. Valo tuikkii pimeyden l. Pohja kuul-

taa veden l. Piirtää kuultopaperin l. Katsella, hymyillä kyynelten l. — Reikä kulkee l. tukin [pitkittäis- t. poikittaissuunnassa]. Halkeama ulottuu l. lattian [paksuussuunnassa]. Kannatinpylväs jatkuu l. rakennuksen. — *Abstr.* ja *kuv.* Vavistus kulki l. kansanjoukon. Väristys, puistatus käy l. ruumiin. Tuuli tuntui tunkeutuvan l. luiden ja ytimien. Ajatus iski kuin salama l. aivojeni. — Ilkeys kuulsi hänen sanojensa l. Puhe kuului melunkin l. Erotin epäselvästi ääniä uneni l. Nähdä jkn l. 'tietää, oivaltaa, aavistaa jkn ajatukset, aikeet'. — Tavara pääsi tullin l. Uutista ei laskettu sensuurin l. Ponnistella vaikeuksien l. Auttaa jkta hädän l. Aate tunkeutui l. kaikkien yhteiskuntakerrosten. **b.** alueesta: halki, kautta, poikki. | Ajoi l. kaupungin. Kävellä huoneen l. Purjehdimme saariston l. Jäänmurtaja avasi väylän jään l. Puikkelehtia väkijoukon l. Tie kulkee autioiden seutujen l. **c.** joskus kahdesta t. useammasta esineestä: välistä, välitse, lomitse. | Viheltää hampaiden l. Made luiskahti käsien l. Katsoa länkien l. [taika]. Juhan täytyi pujotella l. kuormien TALVIO. — *Kuv.* L. käsien, ks. käsi A. I. 5. c. Katsoa jtak l. sormien 'tinkiä vaatimuksista jnk suhteen, olla kiinnittämättä huomiota jnk kaikkiin yksityiskohtiin, tms'. **2.** ajasta (tav. *prep.*): alusta loppuun, kautta, halki. | Valvoi l. yön. Työt ovat käynnissä l. talven. Satama on sula l. vuoden. L. keskiajan, vuosisatojen. L. elämän, iän, historian. — Juna nytkytteli yön l. Hänen optimisminsa on auttanut hänet lamakausien l. — *Harv.* partit:n ohella. | Minä lähdin heti l. yötä [= yötä myöten] taipaleelle PÄIVÄR. **3.** muista jatkuvuussuhteista: alusta loppuun, kautta. | L. asteikon. Sama ilmiö vallitsee l. taivutuksen. L. koko tutkimuksen käytetty merkitsemistapa. Käännös on huolellista l. kirjan. Uutinen levisi l. sanomalehdistön. Tuote kulkee monien valmistusasteiden l. Patterit numeroidaan juoksevalla numerolla l. rykmentin. Jumalan kehotus kuuluu l. vanhan liiton ilmestyksen.

läpi- yhd:ojen alkuosana. **1.** s:eihin liittyneenä. **a.** lävellinen, moniläpinen; esim. l:kauha, -leipä, -rauta, -tuoli. **b.** (vars. teonn:iin liittyneenä) jnk läpi tapahtuva; esim. l:ajo, -kuljetus, -marssi, -matka, -syöksy, -veto; l:leikkaus, -sahaus, -valaisu. **2.** a:eihin liittyneenä. **a.** vars. a:sesti käytettyihin partis:eihin ja v:eistä johdettuihin kielt. a:eihin liittyneenä; esim. l:käyvä, -tunkeutuva; l:pääsemätön, -tunkematon; l:hohtava, -hohtoinen, -kuultava, -näkyvä; l:kuultamaton, -näkymätön. **b.** ilmaisemassa perinpohjaista, kauttaaltaista, läpikotaista ominaisuutta; esim. l:kostea, -kuiva, -kypsä, -märkä, -rehellinen. **3.** v:ien yhteydessä tav:mmin ⌒: ajaa, kulkea, kuultaa, nähdä [yms.] läpi; huom. kuit. käyttöryhmät 1. b ja 2. a.

läpi|ajaa *v.* ks. ed. 3. | L:ajettava heinälato. **-ajo** *s.* L. kielletty. **-hohtava, -hohtoinen** *a.* L. posliini. **-huutojuttu** *s.* oikeusasia (vars. rikosasia), joka siirretään toistaiseksi, kun asialliseen käsittelyyn tarvittava materiaali (kuulustelupöytäkirjat) ei ole vielä käytettävissä. **--isku** *s.,* vars. *sähk.* sähköjännitteen äkillinen purkautuminen eristeen läpi, läpilyönti. **--iskunkestävyys** *s. sähk.* eristeen kyky estää sähköjännitteen purkautumista lävitsensä. **-kastu|a** *v.* ks. läpi- 3. | L:nut kangas. **-kauha** *s. ruok.* rei'itetty litteä, levymäinen kauha; vrt. lävikkö. **-kostea** *a.* L. maa. **-kotai|nen** *a.* -sesti *adv.* läpikotaisin esiintyvä t. tapahtuva, läpikäyvä, kauttaaltainen, perinpohjainen, perusteellinen, täydellinen. | L. ominaisuus. Ihmisen l. turmeltuneisuus. L. muutos, uudistus. Aie toteutettiin l:sesti. **-kotaisin** *adv.* joka kohdassa t. kohdasta, kauttaaltaan, läpeensä, juurta jaksain, perin pohjin, perusteellisesti, tyystin. | Vaatteet kastuivat l. Koko kaupunki tutkittiin l. Tunnen jutun l. Maakunta on l. sähköistetty. Kiteen rakenne on l. sama. L. kunnon mies. **-kuiva** *a.* L. puutavara. **-kuljetus** *s.* = kauttakuljetus. **-kul|kea** *v.* ks. läpi- 3. | L:jettava porstua.

läpikulku *s.* us. = kauttakulku, -kuljetus. | Armeijalle myönnettiin vapaa l. halki maan. Kanava on avattu läpikululle. **-asema** *s.* kauttakulkuasema. | Matkan varrella oleva l. **-aukko** *s.* Puomiin jätetty l. **-huone** *s.* Halli on l. **-juna** *s. raut.* kauttakulkujuna. **-kaup|pa** *s. tal.* kauttakulkukauppa. | Itävalta sai runsaat tulot l:asta. **-konossementti** *s. liik.* kauttakulkukonossementti. **-liikenne** *s.* **-maa** *s.* **-matka** *s.* **-paikka** *s.* Kouvola, tärkeä l. itään ja Savoon matkustettaessa. **-raide** *s. raut.* raide, jota ohikulkujunat käyttävät sivuuttaessaan liikennepaikan. **-talo** *s.* vuokratalo, joka on tarkoitettu asunnostaan häädettyjen väliaikaisesti asuttavaksi. **-tavara** *s. liik.* kauttakulkutavara. **-tie** *s.* **-tulli** *s. tal.* kauttakulkutulli. **-varasto** *s. liik.* kauttakulkuvarasto.

läpi|kuultaa *v.* ks. läpi- 3. **-kuultamat|on** *kielt. a.* -tomuus *omin.* opaakki;)(seur. | L. kalvo, fajanssi, lasitus, varjostin. **-kuultav|a** *a.* (*partis.*) -uus *omin.* = 2. kuultava; kuulas, läpinäkyvä. | L. posliini, neste, ilma. L. iho. Heiveröinen ja l. olento. — L. tekopyhyys. L:an kirkas sanonta. **-kuvioitu** *a.* (*partis.*) myös ⌒. | L. linolimatto 'jossa kuviot ulottuvat massakerroksen läpi'. **-kypsä** *a.* L:ksi paistettu leipä. **-käy|dä** *v.,* vars. *abstr.* ja *kuv.* ks. läpi- 3. | L. kehitys, muodonvaihdos, sairaus. L. kurssi. Kansakoulun l:nyt poika. L. [= tarkastaa] aineisto, asiakirjat, tilit. **-käynti** *s.* Asiakirjojen, aineiston l. 'tarkastus'. **-käytävä 1.** *a.* (*partis.*) läpi kuljettava. | L. eteinen, huone. **2.** *s.* läpi kuljettava käytävä (sola) t. huone, vars. eteinen; kulkuaukko, portti, oviaukko. | Kirkkotarhaan vievä l. L:stä hulmahtaa joka jumalan kerta tuttu tumperuus sieraimiin M.RAPOLA. **-käyvä** *a.* (*partis.*) -sti *adv.* joka kohdassa, kauttaaltaan esiintyvä t. havaittava, kauttaaltainen, läpikotainen. | L. piirre, ominaisuus. Teoksen l:nä ajatuksena on lähimmäisenrakkaus. Koko tutkimuksessa l:sti noudatettu periaate. **-leikkauksellinen** *a.* läpileikkauksen antava, läpileikkausta esittävä. | Antaa, saada l. kuva jstak asiasta.

läpileikkaus *s.* jnk esineen läpi suoritettu leikkaus; sellaisen (todellisen t. ajatellun) leikkauksen paljastamat leikkauskohdan rajapiirteet t. vars. niistä piirretty kuva, leikkauskuva, -piirros, profiili; halki-, poikkileikkaus. | Poikittainen, pitkittäinen, viisto l. Koneen, rakennuksen l. L. aumasta. Läpileikkaukseltaan puoliympyrän muotoinen kappale. — Vars. *kuv.* jnk asian, tapahtuman, kehityksen tms. olennaisia piirteitä lyhyesti luonnehtivasta esityksestä, kuvauksesta, käsityksestä tms. | Vuosikertomus on l. liikkeen taloudellisesta tilasta. Mainio l. Amerikan oloista. Teoksesta saa hyvän läpileikkauksen kirjailijan tyylistä. Minä olen l. aikani suomalaisesta sivistyksestä LEINO. **-ala** *s.* Putken l. **-kuva** *s.* läpileikkaus. | Kaaviollinen l. koneesta, kasvinosasta. — *Kuv.* Mainio l. ajan hengestä. **-piirros, -piirustus** *s.* Rakennuksen, ojan l. **-pin|ta** *s.* Kappaleen, putken l. L:naltaan puolipyöreä.

läpi|leipä *s.* reikäleipä. | Alkavat taas härkäviikot ja l:leivät [joulunpyhien jälkeisistä viikoista] SP. **-liipattu** *a. ark.* sulavakäytöksinen, ovela, viekasteleva. | L. veijari. - - helsinkiläiset erittäinkin olivat niin saatanan l:ja KARHUM. **-lyönti** *s. sähk.* = läpi-isku. **-lyöntipaperi** *s.* ohut, vars. hiilipaperijäljennöksiin käytetty konekirjoituspaperi, jäljennös-, kopiopaperi. **-marssi** *s.* Ruotsin hallitus ei sallinut länsivaltain joukkojen l:a. **-matka** *s.* kauttakulkumatka. | Hän oli vain l:lla kaupungissa. **-men|nä** *v.* ks. läpi- 3. | L:evä halkeama. **-meno** *s.* Levyn l. valssien välistä. Esityksen l. [= hyväksytyksi tuleminen] on varma. **-mitaten** *adv.* läpi mitattuna, läpimitaltaan, halkaisijaltaan. | Ympyrä on 4 metriä l. Puu on tyvestä l. 60 cm. **-mitta** *s.* tav. ympyrän t. soikion muotoisen kuvion t. poikkileikkaukseltaan sellaisen kappaleen keskipisteen kautta t. kohtisuorassa akselia vastaan kulkevan suoran osa, joka jää kuvion t. kappaleen sisälle, halkaisija, diametri; liereistä kappaleista: läpi mitattu paksuus. | Ympyrän, pallon, lieriön l. Soikion pienin l. Pyörän, aukon, putken, kuopan l. Puunrungon l. tyvestä on 40 cm. Aseen l. eli kaliberi. Kallon l. — *Yhd.* keski-, rinnankorkeus-, sisä-, ulkol. **-mittainen** *a.* gen:n määrittämänä: läpimitaltaan niin suuri (kuin määräys ilmaisee). | 6 cm:n l. putki. 1000 km:n l. alue. Omenan l. pallo. — *Yhd.* eri-, pieni-, sama(n)-, suuril.

läpimurto *s. sot.* hyökkääjän murtautuminen vastustajan asemien läpi; siten vastustajan asemiin syntynyt aukko t. repeämä. | Rintaman l. Suorittaa l. L. onnistui kiivaiden taistelujen jälkeen. — *Urh.* vars. jalkapallossa: murtautuminen vastapuolen puolustuksen läpi. — Šakkipelissä ed:iin liittyen. | Musta suoritti läpimurron f4—f5. — *Kuv.* Uusien aatteiden, uuden kirjallisuuden l. Toisella runokokoelmallaan N. suoritti ratkaisevan läpimurron. **-kohta** *s.* **-taistelu** *s.* **-yrity|s** *s.* Vihollisen l:kset tyrehtyivät.

läpimär|kä *a.* läpeensä, kauttaaltaan märkä, likomärkä. | Kastuimme l:iksi. Kengät ovat l:ät. Paita hiestä l:känä.

-läpinen *poss.a.* Pieni-, suuri-, viisil.

läpi|näkymätön *kielt.a.* -näkymättömästi *adv.* -näkymättömyys *omin.* jonka läpi ei voi nähdä. | L. kappale, aine, lasi, väri. L. sumu. Ikkunat peitettiin l:näkymättömästi. **-näky-v|ä** *a. (partis.)* -ästi *adv.* -yys *omin.* jonka läpi voi nähdä. | L. kappale. L:ää kuin lasi. L. harso, paperi. L. ilma. — *Kuv.* L. syy, veruke. Liian l. propaganda ei tehoa. **-näkyväi|nen** *a.* -syys *omin.* = ed. | Kvartsin, lasituksen l:syys. **-porat|a** *v.* ks. läpi- 3. | Muuriluodin l:tu messinkipää. **-pääsemät|ön** *kielt.a.* jonka läpi ei voi päästä. | L. ryteikkö, este. — Vaikeudet näyttivät l:tömiltä. **-pääsy** *s.* Sotajoukoilla oli esteetön l. maan halki. Kalat etsivät verkosta l:ä. **-rauta** *s.* = reikärauta. **-rehellinen** *a.* läpeensä rehellinen. | L. mies. **-sahaus** *s. puut.* = halkisahaus.

läpis|tä[24] *onom.v. harv.* = lipistä. | Kallioiden takana l:evät haavat LEHT. - - meren tanteren tasasi / - - / lämminnä läpäjämähän LEINO.

läpisyöksy *s.*, vars. *urh.* jalka-, jääpallo- yms. peleissä: syöksyminen vastapuolen puolustuksen läpi. **-sävelletty** *a. (partis.) mus.* myös ⌒. | L. on laulu, jonka jokaisella säkeistöllä on oma säkeistön sisällystä vastaava sävelasu.

läpitse *adv.* ja *postp.*, runok. myös *prep.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella) = lävitse, läpi. | Kulkea l. Pujottaa lanka helmien l. Luoti tunkeutui seinän l. Niityn l. virtaa puro. Sade kasteli miehen aivan l. - - Korkeen Lyyli oli nähnyt hänen l:nsä SILL. — Käydä, mennä oppikirja, tilit l.

läpi|tunkea *v.* ks. läpi- 3. — *jnk läpitunkema* abstr. ja kuv. yhteyksissä: jnk täyttämä, elähdyttämä, innoittama, kauttaaltaan jnk vaikutuksen alainen, jnk vallassa oleva. | Jnk aatteen, hengen l:tunkema ihminen. Koko seura oli suomalaisuuden l:tunkema. Länsimaisen sivistyksen l:tunkema kulttuuri. **-tunkemat|on** *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus *omin.* jonka läpi ei voi tunkeutua, läpipääsemätön. | L. viidakko, rintama. L. [= läpinäkymätön] pimeys, sumu. - - seisoit sinä äkkiä edessäni pakottavana ja l:tomana L.ONERVA. **-tunkeutua** *v.* ks. läpi 3-. **-tunkev|a** *a. (partis.)*, vars. *kuv.* -asti *adv.* joka tuntuu tunkeutuvan läpi, us. terävä, pistävä, viiltävä. | L. viima, pakkanen. Hälyttimen l. ääni. Kirkua vihlovan l:asti. L. katse. - - l:in silmin näki puutteet muissa ihmisissä TALVIO. **-tuoli** *s.* = reikätuoli. **-valaista** *v.* ks. läpi- 3. — *Erik.* L. röntgenkoneella. **-valaisu** *teonn.* < ed. | Keuhkojen, sydämen l. [röntgenkoneessa]. **-veto** *s.* vastakkaisilla puolilla huonetta olevien (tuuletus)aukkojen välillä syntyvä veto, ristiveto. | L. tuulettaa huoneen nopeasti. **-vetää** *v.* ks. läpi- 3. **-viedä** *v.* ks. läpi- 3; us. par. toteuttaa, suorittaa.

läpivienti *s.* **1.** läpi vieminen. | Johtimen l. [esim. seinästä]. Suunnitelman l., par. toteuttaminen. **2.** *konkr. sähk.* → läpivientieristin, -kohta, -putki. **-eristin** *s. sähk.* eristin, jota käytetään jnk kappaleen (esim. seinän) läpi kulkevan sähköjohdon eristämiseen. **-kohta** *s. sähk.* L. on eristettävä. **-putki** *s. sähk.* läpivientikohtaan sijoitettava eristysputki.

läpivuotinen *a.* = kauttavuotinen. | L. laivaliikenne.
läplät|tää[2*] *deskr.v. harv.* -ys[64] *teonn.* = läpättää. **1.** liikkeestä. | Sydän l:tää. **2.** äänestä. | Puhua l. Hän heräsi aisakellon l:ykseen TALVIO.
läp|pä[11*] *s.* **1.** vars. jnk aukon sulkimena oleva, muodoltaan vaihteleva (tav. pieni) levy t. liuska, joka on reunastaan siten kiinni, että se pääsee liikkumaan joko eteen- tai sivullepäin; joskus = luukku, 2. lämsä. | Taskun suuta peittävä l. Kirjekuoren l. Höyrykoneen männän l. Palkeiden sisäänpäin avautuva l. Venttiilin l. Klarinetin äänireikiä sulkevat l:ät. Puhelinkeskuksen vaihdepöydän l:ät. Talvilakki, jossa on korville vedettävät l:ät. - - avaten valitulla avaimella kaapin l:än [= laskukannen] auki PÄIVÄR. — *Anat.* Sydämen eteisen ja kammion välinen l. Aortan pään sulkee kolmipurjeinen l. Ohut- ja paksusuolen välinen l. — *Yhd.* kangas-, kumi-, metalli-, nahkal.; sulku-, suu-, säätöl.; ilma-, savul.; numerol.; (anat.) aortta-, hiippa-, purje-, sydänl. **2.** kirkon ym. kellossa: kieli. | L. lyö kellon laitaan. - - sydämeni alkoi lyödä niin kuin kellon l. KALLAS.
läppäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < läpätä. | Kun he olivat kunnantuvan kohdalla, l:i papinkello TOPPILA.
läppäin[56] *väl.* < läpätä. | Kellon l. 'kieli'.
-läppäinen[63] *poss.a.* Kaksi-, 12-l.
läppä|kamera *s. harv.* paljekamera. **-kello** *s.* läpällinen merkinanto- (kirkon-, palo-, ruoka- tms.) kello. **-laite** *s.* Pumpun männän l. Sydämen l. **-luukku** *s.* Laskettava l. **-mäinen**[63] *kalt.a.* L. laite, muodostuma. **-neula** *s. kut.* läpällä sulkeutuva neulomakoneen neula; vrt. jousineula. **-portti** *s. tekn.* padossa oleva portti, jonka sulkulevy kääntyy vaakasuoran akselin ympäri. **-silta** *s.* silta, jonka voi kokonaan t. osaksi kääntää vaakasuoran akselin ympäri; vrt. kääntö-, nostosilta. | Lauttasaaren l. **-venttiili** *s. tekn.* venttiili, jossa sulkimena on laidastaan venttiiliaukon reunaan kiinnitetty läppä. **-vika** *s. lääk.* Sydämen l. voi esiintyä joko läpän vuotona tai läpän ahtautena. **-vikainen** *a.* ja *s.*
läppäy|s[64] *teonn.* < läpätä. | Kellon l. Tunnit ilmoitettiin kellon l:ksin. Kello kalahtaa ja päättyy kolmeen l:kseen AHO.
läpse[78] *onom.s.* läpsäminen, läpsävä ääni. | Paljaiden jalkojen l. lattiaa vasten.
läpsiä[17] *v.* lyödä toistuvasti niin, että syntyy läpsävä ääni, läpsäytellä, läimiä, lätkiä. | Lyödä l. - - huonompia miehiä saat l. kuin minua! KIANTO. — Kävellä l. paljain jaloin.
läpsyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Hako-Santtu l:teli paljaita jalkapohjiaan porraspuuhun HAANPÄÄ.
läpsyt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* lyödä niin, että syntyy läpsävä ääni. | Lyödä l. L. piiskalla saappaan varteen. - - lähti astua l:tämään sisälle MERIL.
läpsäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | - -airot l:telivät veteen kuin tottumattomalta AHO.
läpsähdyt- tav:mmin läpsäyt-.
läpsä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < läpsää. | Pudota l. Tutunomainen l:ys olkapäälle AK.
läpsähyt- tav:mmin läpsäyt-.
läpsätä[35] *onom.v.* läpsäyttää.
läpsäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | - - pyyhkiä l:teli käsipohjiaan toisiaan vastaan M.MERENMAA.
läpsäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* läpsäh(d)yttää) (< läpsähtää) läiskäyttää, lätkäyttää, läjäyttää, livauttaa. | Lyödä l. L. jkta kämmenellä poskelle. L:ti kirjan kiinni.
läpsä|ä[2] *onom.v.* äänestä, joka syntyy esim. kevyistä kämmenpohjan lyönneistä t. paljasjaloin lattialla kävelemisestä, läiskää, läjähdellä. | Paljaat jalkapohjat l:vät lattiaan. Vyön pää l:ä irrallaan reittä vasten.
läpykkä[15*] *s.* pieni lappu, läppä. | Kirjekuoren l. — *Deskr.* Lahnan l.
läpyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | [Naiset] l:telivät viuhkojaan kuin kalat eviään LEHT. - - uusi saapaspari pöydän alla alkoi l. tahtia sähkögramofonin musiikkiin HAANPÄÄ.
läpyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* vars. käsien lyömisestä yhteen: taputtaa, laputtaa, läiskyttää, paukuttaa. | L. käsiään. Yleisö l:ti joka esitykselle.
läpäisemät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* joka ei läpäise. | Vettä l. maa. Kosteutta, lämpöä l. seinä. Valoa l. kappale. Ääntä l. eriste. — Erik. *geol. maat.* vettä läpäisemätön. | L. maalaji, savi.
läpäiseväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* läpäisevä. | Maaperän l:syys.
läpäisin[56] *s. ruok. harv.* = lävikkö.
läpäis|tä[24] *v.* -evästi *adv.* -y[2] *teonn.; rinn. harv.* läväistä. **1.** tunkeutua, päästä t. ulottua, jatkua jnk läpi. **a.** paikallisesti; joskus = lävistää. | Luoti l:ee seinän. L. saartorengas. Vesi ei helposti l:e savea. Valo l:ee hyvin lasin. Eriste, jota ääni ei pysty l:emään. Katse yritti l. pimeyden. — Kolme kerrosta l:evä putki. Useiden tiehyiden l:emä kudos. **b.** ajasta: elää t. päästä, selviytyä jnk ajan läpi, loppuun. | L:i vaikeat vuodet onnellisesti. Poika on jo l:syt murroskautensa. Pystymme l:emään talven vain kaikkemme ponnistaen. Hän oli silloin jo l:syt romanttisimman nuoruutensa SILL. **c.** *abstr.* ja *kuv.* päästä t. käydä jnk (vaativan, vaikean, ankaran) vaiheen, vars. kokeen, tarkastuksen, vaikeuden tms. läpi, selviytyä, suoriutua jstak; joskus: kestää jk. | L. koulu, kurssi. Vaivoin hän l:i neljännen luokan. L. koe, tutkinto t. kokeessa, tutkinnossa. L:itkö kirjoituksissa? Yksikään puolueen ehdokas ei l:syt [= tullut valituksi] vaaleissa. L. taistelu, koetus, kriisi, vaikeudet. Hän on l:syt vaikean sairauden. Aloite, ehdotus, anomus l:ee 'menee läpi, tulee hyväksytyksi'. Vekseli ei l:syt 'vekseliä ei hyväksytty'. Tavarat l:ivät tullin, tullissa. Tutkimus l:i kritiikin kunniakkaasti. Kappale kosketti sen [yleisön] uskonnollisia tunteita ja l:i sen vuoksi taideteoksenakin TARK. **2.** laskea t. päästää lävitsensä. | Seula l:ee hiekan. Vettä l:evä maakerros. Seinä l:ee kosteutta. Iho l:ee vain

harvoja aineita. Valoa l:evä kappale. — *läpäis|evä* (a., vars. geol. maat.) -evyys[65] (omin.) nestettä läpäisevä, permeaabeli. | L:evä maa, kivilaji. Maaperän l:evyys, kyky päästää kosteutta lävitseen. Solun seinien ja kalvojen l:evyys, permeabiliteetti.

läpäisy|arvo *s. sähk.* vahvistuskertoimen käänteisarvo. **-kyky** *s.* **1.** vrt. läpäistä 1. | Ammuksen l. Valonsäteiden l. **2.** vrt. läpäistä 2. | Maan l. Savella ei ole sanottavaa l:ä. **-voima** *s.* Luodin l.

läpäke[78*] *s. harv.* pieni läppä.

läpällinen[63] *poss.a.* < läppä. | L. tasku.

läpät|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | - - kuin mikäkin l:televä kummitus, jota tuuli ajaa TALVIO.

läpät|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** nopeasti toistuvasta edestakaisesta liikkeestä: lepattaa, lipattaa, vipattaa, väristä. | Haavan lehdet l:tävät tuulessa. - - hänen housunlahkeensa l:tivät vapisemisesta PÄIVÄR. L:tävä valo. Päreen l:ys. Sydämen l:ys, omakohtaisesti tuntuva sydämentykytyksen kiihtyminen. Sydän l:tää kuin lampaan saparo SP. **2.** *harv.* nopeasti toistuvasta läppäkellon äänestä; paljosta, jonninjoutavasta puhumisesta. | Hätäkello l:tää. Puhua l. - - se on niin pieni vielä, ettei se tiedä, mitä se l:tää J.FINNE.

läp|ätä[35*] *v.* **1.** *tr.* lyödä (kevyesti ja us. äänekkäästi) jhk, näpätä, läjäyttää, läimäyttää, livauttaa, läiskiä, lätkiä. | Lyödä l. L. jkta kädellä poskelle. L. käsiä vastakkain. - - körtit l:päsivät takana - - sääriin KILPI. — *Erik.* läppäkellon soittamisesta. | Suntio l:päsi kelloa [t. kellolla] kolme kertaa. **2.** *intr.* = läpättää. | Pojan sydän l:pää KARHUM. — *Erik.* läppäkellon soimisesta. | Kirkon-, aisakello l:pää. Soipi [kello] milloin harvasteeseen, - -, milloin l:äten kuin tanssin tahdissa AHO.

läpät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < läppä. | L. tasku, mäntä.

läpäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Sydän lyödä l:telee epätasaisesti, levottomasti.

läpäyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* läpätä, läpsäyttää. | Lyödä l. L. jkta kädellä olalle. L:ti hevosta lautasille. L:tää kerran kirkonkelloa.

lärppä[11*] *s. halv.* suulaasta, kielevästä ihmisestä: suupaltti, lörppö, lavertelija. | [Eukko] oli suustaan kuin mies ja muutenkin kaiken maailman l. ALLI VALLI.

lärpät|tää[2*] *deskr.v.* -ys[65] *teonn.* suulaasta puhumisesta: pärpättää, lörpöttää, laverrella. | Eukko - - puhua l:ti herttaisesti AGAPETUS.

lärvi[4] *s. alat. halv.* suusta, kasvoista: kuono, turpa, pläsi. | L. kiinni! Lyödä vasten l:ä.

läsi[4] *s.* (*rinn.* pläsi) valkoinen juova hevosen pään etupuolella; myös läsipäisestä hevosesta; vrt. laukki, piirto, pilkku, tähti. | L. on leveämpi kuin piirto, mutta kapeampi kuin laukki. **-päinen** *a.* L. hevonen. **-pää 1.** *s.* hevosen pää, jossa on läsi. | Ruskean ruunan valkoinen l. KARHUM. **2.** *a.* läsipäinen; *s:sesti* läsipäinen hevonen.

läsi|ä[17] *v. kans.* sairastaa, potea. | N. on jo kauan l:nyt. Pohmeloa l:vät ukot SEPPÄNEN. Pojat Väinölän potevi, / l:vi Kalevan kansa KAL.

läski[4] *s. ark.* sianliha, vars. silava. | Siassa on paksu l. Käristää l:ä. L. tirisee paistinpannussa. — *Leik.* Kyllä metsätöissä l:t putoavat 'liikalihavuus häviää'. — *Yhd.* amerikanl. **-kastike** *s. ark.* sianlihakastike. **-maha** *a.* ja *s. halv.* vatsakkaasta ihmisestä. | Mokoma l.! **-pohja** *s. ark.* paksu raakakuminen kengänpohja; *mon.* kengät, joissa on sellaiset pohjat. **-soosi** *s. ark.* sianlihakastike. | Perunoita ja l:a. **-viipale** *s. ark.* Käristää l:ita.

läsnä *adv.; rinn.* vars. *runok.* lässä. **1.** *vanh.* ja *runok.* lähellä, liki, luona. | - - susi kaartelee l. KIVI. Jo nyt on liittosi likellä, / kovin l. lähtöaika KAL. L. leipä taikinassa, l. piika kasvavassa SL. — Myös *prep.* ja *postp.* (partit:n kera). | - - Bethania oli l. Jerusalemia UT[V]. Mua ole aina l., / taivainen Isäni VK. Oi, armas, autuus meitä l. on KOSKENN. **2.** olla-v:n yhteydessä. **a.** paikasta: saapuvilla, paikalla, mukana jssak;)(poissa. | Olla l. jssak tilaisuudessa, juhlassa, kokouksessa. Edustajista oli vain puolet l. Todistajien l. ollessa. En ollut l. kun onnettomuus tapahtui. Reaktiossa ei saa olla l. [par. mukana] happea. **b.** ajasta: käsillä, käsissä. | Lähdön aika oli l. Yö on l. - - ojat olivat tulvillansa lumivettä, sillä kevät oli l. KALLAS. Mutta ilta alkoi olla l. HAANPÄÄ.

läsnä|oleva *a.* myös ⁀. | Kokouksessa l:olevat jäsenet. Yliopistossa oli lähes 6.000 l:olevaa opiskelijaa. Jumala on kaikkialla l. Reaktiossa l. [par. mukana oleva, esiintyvä] aine. **-olevainen** *a. vanh.* = ed. | Muistille - - eletty elämä on yhtä todellinen, yhtä l. kuin nykyhetkikin KOSKENN. **-olija** *s.* Kokous oli kaikkien l:in mielestä onnistunut. **-olla** *v.* par. olla läsnä. **-olo** *s.* Tasavallan presidentti kunnioitti tilaisuutta l:llaan. L:si kokouksessa on välttämätön. Jnk aineen l. [par. mukanaolo, esiintyminen] jssak reaktiossa, aineyhdisteessä.

lässyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | - - saattoi väsyneesti puhua l. koko päivän SILL.

lässyt|tää[2*] *deskr.v.*, vars. *halv.* -ys[64] *teonn.* puhua veltosti, pehmeästi; *alat.* puhua joutavia, löpistä, höpistä. | Yrjölän äijä puhua l:ti isäntämiehen puheitaan SILL.

lässä *adv.*, vars. *runok.* läsnä.

lässäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Saappaat l:telivät kuin parkkitiinusta nostettuina KARHUM.

lässäh|tää[2*] *onom.v.* -dys[64] *teonn.* läsähtää, lätsähtää, läjähtää. | Märkä räsy pudota l:ti lattialle.

lästi[4] *s.* vanha, Pohjois-Euroopassa ja Yhdysvalloissa käytetty viljan, hiilen, tervan yms. tavaran tilavuuden t. painon mitta. | L:n suuruus vaihteli mitattavan tavaran mukaan. 120 l:n alus. **-luku** *s.* Kauppalaivaston l. **-maksu** *s. mer.* maksu, jota suoritetaan ulkomaan liikenteessä kauppamerenkulkuun käytetystä aluksesta. | L:ista kertyvät varat käytetään merimiesten huoltoon ja meripelastustoimintaan.

lästä *adv. murt. vanh.* läheltä. | L. poika naitetahan, tytär kauas kaimatahan SL.

läsäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. |

Siellä [vedessä] losahteli ja l:teli, posahteli ja päsähteli [kaloista] AHO.
läsä|htää[2*] *onom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* lyömisen, putoamisen tms. aiheuttamasta (pehmeästä) äänestä: läjähtää, lässähtää, lätsähtää, muksahtaa. | Korvapuusti l:hti. Pudota l:hdin veteen. [Raippa] putosi l:htäen pojan käsille R.RAUANHEIMO. - - voi erottaa joskus ammuksen l:yksen vastarannalta LEINONEN.
läsäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < läsähtää. | Lyödä l.
läsött|ää[2*] *deskr.v.* matalana olemisesta, makaamisesta, istumisesta tms.: lössöttää. | Maata l. Vene l:i liejussa vettä täynnä. Rinteessä l:ää kaatumaisillaan vanha lato. Juuseppi istua l:i vajan lattialla HAANPÄÄ.
lätin|kieli *s.* (tav. ⌒) latvian kieli. **-kielinen** *a.* L. kirjallisuus.
lätisty|ä[1] *pass.v.* < 1. lätistää. | L. kasaan, aloilleen. L:nyt talorähjä. - - ovi oli niin matalaksi l:nyt, ettei hevonen mahtunut siitä sisälle PÄIVÄR. - - l:neet pieksunruojuset nilkkasiltaan jaloissa PAKK. — *Kuv.* - - l:n itse orjaksi SEPPÄNEN.
läti|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* litistä, lotista; läiskää, läiskähdellä. | Sade l:see katukiviä vasten. Märät saappaat l:sevät. Lauteilta kuuluu vastojen l:nä. Ravut l:sivät kopassa. - - kohta l:sevät sukset kirkonkylän kovaksi tallatulla valtatiellä KIANTO. - - on korttilehden l:nää ja viisasta puhetta KOJO. Siellä on iloista puheen l:nää koko päivän SILL.
1. **lätistää**[2] *v.* painaa kasaan, lysyyn, lyttyyn, lytistää. | L. kasaan, maahan.
2. **lätist|ää**[2] *onom.v.* lätinää aiheuttavasta tekemisestä. | Sika syödä l:ää. Sataa l:i koko yön. Juosta l.
lätki|ä[17] *frekv.v.* -nä[14], -ntä[2*] *teonn.* < lätkätä. **1.** *tr.* lyödä läiskiä, läimäytellä, läjäytellä. | Lyödä l. L. hevosta ohjasperillä. L:i voita leivälleen. Hra Kenonen kyllä l:i [= puhuu] engelskaakin kun niikseen tulee TIITUS. **2.** *intr.* läiskää, läiskähdellä, läjähdellä. | Vastat l:vät.
lätkyt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* läiskyttää, lätkiä. | L. hihnaa, hihnalla selkään. Kävellä l. paljain jaloin.
lätkä[11] *s.* **1.** litteästä, taipuisasta lyöntiaseesta. | Lyödä, lätkiä, läiskäyttää l:llä. - - oli kerran l:llä meinannut ropsauttaa KIANTO. — *Yhd.* nahkal.; kärpäsl. **2.** pienehkö levy, liuska. — *Urh. ark.* jääkiekosta (2). — *Yhd.* metalli-, nahkal.
lätkä|htää[2*] *onom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* läiskähtää, läjähtää, läimähtää. | Piiska l:htää. Siima l:hti veteen. - - vesi pärskähtää, pyrstöt l:htää ja kala on kiinni AHO.
lätkäistä[24] *mom.v.* < seur. | L. jkta poskelle.
lätkä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* lätkäyttää, läiskäyttää, läjäyttää, läimäyttää. | L. kädellä jkta selkään. L:si sangollisen vettä kiukaalle.
lätkäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < lätkähtää. | L. kämmenellä reiteen. Sylkäistä l.
lätsä[11] *s. ark.* matala, pehmeä lippalakki, lättälakki. | L. päässä.
lätsäh|tää[2*] *onom.v.* -dys[64] *teonn.* läjähtää, lässähtää, lässähtää. | Pudota l:ti märkään saveen.
lätsälakki *s. ark.* = lätsä.
1. **lät|ti**[4*] *s.* (*murt.* läätti) sikala, sikopahna, -läävä. | Sikoja pidetään l:issä. Pirtti likainen kuin l. — *Yhd.* sikol.
2. **lätti**[4*] *s.* **1.** latvialainen, lättiläinen. **2.** latvian kieli, latvia. | Puhua l:ä.
lättiläi|nen[63] *a.* ja *s.* -syys[65] *omin.* latvialainen.
lätty[1*] *s. ark.* (*rinn.* plätty, lettu) ohukas, räiskäle. | Paistaa l:jä.
lättä[11*] *s. harv.* hakasen silmukkamainen vastakappale, lehti(äi)nen, silmus.
lättä|hattu *halv.* **1.** *s.* matalaksi painettu huopahattu, jollaista "muotia" noudattavat (kaupunkilais)nuorukaiset nykyisin käyttävät. | L., kapealahkeiset housut ja korkeakorkoiset mokkakengät. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti* lättähattua käyttävä (kaupunkilais)nuorukainen. | Kädet taskuissa maleksivat l:hatut. **-hattuinen** *a. halv.* L. helsinkiläispoika. **-jal|ka** *s.* ja *a.* = latuska-, lattajalka. | N:llä oli l:at. — L. mies. **-jalkai|nen** *a.* -suus *omin.* = latuska-, lattajalkainen. **-lakki** *s. ark.* = lätsä(lakki). | L. toisella ohimolla LEHT. **-nenä** **1.** *s.* litteä, mataselkäinen nenä, latuska-, lattanenä. | Ostjakkien l. **2.** *a.* = seur. | L. poika. **-nenäi|nen** *a.* -syys *omin.* **-nokkà** *s.* ja *a.*, vars. *halv.* = lättänenä.
lättänä[15] **1.** *a.* litteä, latuskainen. | Hattu painui l:ksi. Rumat jalat, leveät ja l:t. **2.** *deskr.s.* vrt. ed. | Lahnan l. Matala mökin l.
lätykkä[15*] *deskr.s.* leveästä ja litteästä oliosta. | Litteä l. Leveä lahnan l.
lätys[64] *s. harv. halv.* vetelys, vätys. | Sinä olet itse tunkkainen, l. K.KAJANDER.
lätyskä[15], **-inen**[63] *a. murt. harv.* latuska(inen). | L. lippalakki.
lätystel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Topiaskin - - puhua l:i miesten pahuudesta ja naisväen ihanuudesta TIITUS.
lätyst|ää[2] *deskr.v.*, vars. *halv.* -ys[64] *teonn.* veltosta, epäselvästä, us. joutavanpäiväisestä puhumisesta: lässyttää, löpistä, höpistä. | Puhua l. L. joutavia. Lapsen l:ys.
lätäk|kö[2*] *s.* pieni lammikko, laimiska, rapakko. | Kurainen l. Tiellä oli sateen jälkeen suuria l:öitä. Lapset hyppivät l:öissä. — *Leik.* Atlantin valtamerestä. | L:ön takana 'Amerikassa'. L:ön tällä puolen 'Euroopassa'. Matkustaa l:ön poikki. — *Kuv.* - - he oudoksuvat sitä, ettette juokse heidän mukanansa samaan riettauden l:köön UT. — *Yhd.* kura-, lika-, veri-, vesil.
lätäkköinen[63] *poss.a.* L. tie, pihamaa.
lävekäs[66*] *poss.a. harv.* (< läpi A) moniläpinen, rei'ikäs. | Havas on solmimalla tehty l. kudos.
lävelli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* (< läpi A) reiällinen. | L. lauta, kansi, mäntä.
lävet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* (< läpi A) reiätön. | L. astia.
lävik|kö[2*] *s. ruok.* kauhan t. kattilan tapainen pohjastaan rei'itetty esine, jota käytetään siivilöimiseen, ruoka-aineiden huuhtelemiseen tms. | Marjoista puserretaan mehu l:ön läpi. Liemi siivilöidään l:öllä.
lävistin[56] *väl.* (< lävistää) läpien puhkaisemiseen

käytetty väline. | Lävistimenä voi käyttää terävää puu- tai metallipuikkoa. Paperi rei'itetään joustimellisella lävistimellä. — *Yhd.* paperinl. **-kone** *s.* lävistyskone. **-puikko** *s.* lävistyspuikko.
lävistys[64] *s.* **1.** lävistäminen. | Metallilevyn l. Paperipinkan l. joustimellisella lävistimellä. **2.** vars. *tekn.* lävistämällä tehdyt reiät, rei'itys, reikärivi(t). | Postimerkkiarkin, elokuvanauhan l. Paperiarkeissa on leveä l.
lävistys- ks. myös rei'itys-. **-koje** *s.* **-kone** *s.* *tekn.* Postimerkkiarkkien, metallilevyjen l. **-kyky** *s.* Lävistimen l. Luodin l. **-pihdit** *s. mon.* *tekn.* **-puikko** *s.*
lävistäjä[16] *tek.* < lävistää. **1.** henkilöstä. | Postimerkkiarkkien l. **2.** välineistä par. lävistin. **3.** *mat.* monikulmion t. monitahokkaan kahden kärkipisteen yhdysjana, joka ei yhdy sivuun t. sivutasoon, diagonaali; vrt. halkaisija 2. | Kolmion, neliön, kuusikulmion l. Kuution l. **-taso** *s. mat.* särmiön kahden sivusärmän määräämä taso, joka ei ole särmiön sivutahko, diagonaalitaso.
lävistämätön[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* jota ei ole lävistetty t. voi lävistää. | L. paperiarkki. L. panssari, lasi. **2.** *akt.* joka ei lävistä. | Panssaria l. ammus.
lävist|ää[2] *v.* **1.** saada aikaan, tehdä läpi t. läpiä, puhkaista. **a.** työntää, pistää, iskeä, porata [tms.] jk jnk läpi, jllak jtak, niin että siihen tulee läpi; joskus = rei'ittää, perforoida. | L. neulalla, keihäällä, poralla. Rahastaja l:ää matkalipun pihdeillään. Kudos, jonka saattaa l. sormellaankin. L:etty metallilevy, paperi. Seulan l:etty pohja. L:ämällä tehty merkintä, koristekuvio. L. reikä jhk. Ikkunana oli seinään l:etty aukko. — *Kuv.* L. jku (vihaisella, tuikealla) katseellaan. Sitten Jyrki kääntyi ja l:i Puotirotan sanoillansa ja katseellaan SEPPÄNEN. **b.** tunkeutua, työntyä, iskeytyä, porautua [tms.] jnk läpi; joskus = läpäistä. | Keihäs, nuoli l:ää seinän. Kaatui luodin l:ämänä. Kranaatti ei pystynyt l:ämään panssaria. — Kalan ruumis l:ää hyvin vettä. — *Kuv.* Tuikea katse l:i miehen. - - vaaleat kiharat auringon l:äminä M.RAPOLA. **2.** sijainnista: jatkua, ulottua t. kulkea jnk läpi. | Ikkuna-aukkojen l:ämä seinä. Sidelanka l:ää paperipinkan. Kolmion l:ävä jana. Jokien l:ämä maasto. Monin paikoin graniitin l:ämää kalkkikiveä. — Sähkövirta l:ää liuoksen.
lävitse = läpi, läpitse; postp:na ei kuit. ajasta ym. jatkuvuussuhteista; käytöstä ks. muutoin läpi B. I, II ja niiden alaryhmiä. **I.** *adv.* (*1. a.*) Kaivaa, puhkaista l. Mennä, päästä l. Murtautua l. Kolo ulottuu l. Kelmupaperi näkyy l. Kansaa oli niin, että tuskin l. pääsi. — Elat:n ohella. | Pujottaa nuora renkaasta l. Luoti tuli l. seinästä. (*b.*) Päästä kokeessa, kokeesta l. Ehdotus ei mennyt l. Ajaa asia(nsa), saada, viedä tahtonsa l. Tulli ei laskenut tavaraa l. [Puolue] sai vaaleissa viisi edustajaa l. Ohjelma vietiin vaikeuksista huolimatta l. — Lyödä itsensä l., par. onnistua, tehdä itsensä tunnetuksi tms. (*2.*) Käydä koulu, kurssi l. Käy l. pitkän kehityksen. Käydä l. luettelo, kirjoitus, aineisto. Lukea kirja l. Tarkastin kokoelman l. Hän soitti l. kaikki laulut KIANTO. (*3.*) Kastua l. L. laho puu. Hän oli paljosta hosumisesta l. uupunut CANTH. **II.** *postp.*, runok. myös *prep.* gen:n t. poss.-suff:n kera. (*1. a.*) Kulkea kujan l. Neste juoksee suppilon l. Louhia tunneli kallion l. Vesi tulee katon l. Pakkanen tunkeutui ohuen takin l. Pimeyden l. kajastava valo. Silittää kankaan l. Putki jatkuu kahden kerroksen l. — Väristys, puistatus kävi l:ni. Radioasema kuuluu toisen l. Uutinen ei päässyt sensuurin l. Ponnistella vaikeuksien l. Nähdä jkn l. 'tietää, aavistaa, oivaltaa jkn ajatukset, aikeet'. (*b.*) Mennä kylän l. Rautatie kulkee autiomaan l. Jään l. avattiin väylä. Tunkeutua väkijoukon l. (*c.*) Kala livahti käsien l. Järvi välkkyy puiden l. - - eivät laskeneet minua l:nsä ne muut AHO. — *Kuv.* Käsien l., ks. käsi A. I. 5. c. Katsoa jtak sormien l.
lävit|tää[2*] *v. harv.* -ys[64] *teonn.* rei'ittää. | Lävikön l:etty pohja.
lävähdyt- tav:mmin läväyt-.
lävä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* **1.** vars. valosta, väristä: leimahtaa, hulmahtaa, hulvahtaa, lehahtaa, läikähtää. | Salama l:htää. Poskille l:hti puna. Tyttö l:hti punaiseksi. [Väsymys] syöksähti yli ruumiin kuumana l:yksenä KARHUM. **2.** ponnahtaa auki, levälleen, levähtää. | Valjaat l:htivät auki. - - laaja näköala l:hti kolmelta puolen esiin AHO.
lävähyt- tav:mmin läväyt-.
läväist|ä[24*] *v. harv.* (vahva-asteiset muodot liittyvät läpäistä-paradigmaan) = läpäistä. | - - l:y rinta elvy ei *MANN. Matkue oli jo ehtinyt l. suunnattoman paloaukeaman SEPPÄNEN. — L. tutkinnossa.
läväyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Salamat lyödä l:telivät. Ilkeästi hartioissa l:telee vieläkin KARHUM.
läväyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* lävähd(d)yttää) < lävähtää. **1.** vars. lyömisestä, iskemisestä: läjäyttää, läimäyttää, läiskäyttää, räväyttää. | Iskeä, lyödä l. L. jkta korvalle. Salama l:ti puuhun. — *Yksipers.* Huh, miten l:ti hartiasta HEPOR. — *Kuv.* - - myydä l:etään se seviottipukukin E ILMARI. **2.** vavahduttaa, sykähdyttää, säväyttää. | Ilo l:ti sydäntä. — *Yksipers.* - - isää l:ti sisältä päin KARHUM. **3.** *harv.* = 2. leväyttää. | L. ovi selko selälleen.
läyl|i[4(8)] *a. harv. runok.* tukala, vaikea, tuska(ll)inen. | Vaiva on olla valjahissa, l. längissä eleä SL. - - lämpenee jo l. mieli LEINO.
läähät|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Koira l:telee kieli pitkällä.
läähät|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* -ys[64] *teonn.* hengittää nopeasti ja raskaasti, vaivalloisesti, äänekkäästi, huohottaa. | L. juoksusta, ponnistuksesta, kuumuudesta. L. hengästyksissään. Kuolevan l:ys. Koira l:tää kieli pitkällä. Lihava herra nousi l:täen portaita. Hengittää, puhua l:täen, l:tävästi. "Mene, mene!" l:ti tyttö kauhuissaan. — Vanha Jussi mennä l:tää jäätä myöten SILL. — *Kuv.* Raskaasti l:tävä veturi. Palkeiden l:ys. Kynttilä l:tää [= lepattaa] sammumaisillaan. - - l:täähän mahtava kiuas, suu auki TALVIO.

läähöt|tää[2*] *v. harv.* -ys[64] *teonn.* = ed. | - - kieli lerkkuu l:tää KIVI. - - vieläkin l:ätte ja puhallatte kiukkua LEINONEN.

lääk. *lyh. sot.* lääkintä; esim. lääk.au., -luutn., -kompp.

lääk|e[78*] *s.* aine, jota käytetään parantamaan, lievittämään t. ehkäisemään kipuja t. tautia, lääkeaine, rohto, medikamentti. | Sisällinen, ulkonaisesti käytettävä l. Juotava, ruiskutettava l. Influenssan l. Mainiota l:että yskään, unettomuutta vastaan. Ehkäisevä, lievittävä, rauhoittava, kiihottava, vahvistava l. Pahanmakuinen, vaaraton, myrkyllinen l. Antaa, ottaa l:että. Nauttia lääkärin määräämät l:keet. — *Kuv.* parannus, vastakeino, apu. | - - kova työnteko on parasta kohmelon l:että SILL. Huumori, oiva l. elämän huolia vastaan. Niellä kritiikin katkera l. - - kirjallisuuden tehtävä muka olisi olla viihdyttävää unohduksen l:että heikoille sieluille TARK. — *Yhd.* kuume-, nuha-, yskänl.; hermo-, hius-, mato-, sydän-, unil.; erikois-, ihme-, patentti-, pullo-, ruiske- yleisl.

lääkeaine *s.* lääke; lääkkeen valmistamiseen käytetty aine, rohdos. | Kiniini, terva l:ena. Erilaisia l:ita sisältävä hiusvesi. **-oppi** *s.* lääkkeiden elimistössä aiheuttamia vaikutuksia käsittelevä oppi, farmakologia. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

lääke|annos *s.* Suuri, liian voimakas l. **-arvo** *s.* jnk arvo lääkkeenä. | Alkoholin l. **-hiili** *s. farm.* lääkkeenä käytetty hienojakoinen hiili. **-hinnasto** *s. farm.* = lääketaksa. **-hoi|to** *s.* hoito lääkkeillä. | Vamma parantui l:dolla leikkauksetta. **-juoma** *s.* **-kaappi** *s.* kaappi, jossa säilytetään lääkkeitä ja muita hoitotarvikkeita. | Sairaalan, kodin l. **-kapseli** *s. farm.* ks. kapseli, erik. b. **-kasv|i** *s.* kasveja, joista saadaan lääkeaineita sisältäviä rohdoksia, rohdoskasvi. | Unikko ja torajyvä ovat tärkeitä l:eja. **-kemia** *s. kem. lääk.* sovelletun kemian osa, joka käsittelee lääkeaineiden kemiallista kokoomusta, valmistamista yms., farmaseuttinen eli farmakokemia. **-kemiallinen** *a.* L. tehdas, tuotanto. **-kylpy** *s. lääk.* kylpy, johon on sekoitettu jtak lääkeainetta t. -aineita. **-laatikko** *s.* Laivan l. **-lasi** *s.* vars. asteikollinen, pieni lasiastia, jota käytetään lääkkeiden nauttimiseen t. mittaamiseen; joskus = mittalasi. **-liuos** *s.* **-marja(nen)** *s.* pilleri. **-muo|to** *s.* Pulverit, tabletit, pillerit ym. l:dot. Linimentti, ulkonaisesti käytettävä l. **-määräy|s** *s.* lääkärin apteekkia varten antama, jklle tarkoitettua lääkettä koskeva kirjallinen ohje, resepti. | Kirjoittaa, antaa l. Lääkkeen kokoomus ja laatu merkitään l:kseen latinaksi. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.*; *syn.* medisiininen. | L. tutkimus, lausunto. Pätevä l. teos. **-oppi** *s.* vars. farmakologia, lääkeaineoppi. | Egyptiläisten l. **-parannus** *s.* lääkkeellä t. lääkkeillä parantaminen. **-pikari** *s.* **-preparaatti** *s.* lääkevalmiste. **-puikko** *s.* kiinteän puikon muodossa oleva lääke. | Peräsuoleen työnnettävä l., peräpuikko. **-pullo** *s.* **-rasia** *s.* **-ruiske** *s.* Antaa sydämen toimintaa kiihottava l. **-saippua** *s.* jtak lääkeainetta t. -aineita sisältävä saippua. **-salva** *s.* lääkkeenä käytetty salva. **-sanasto** *s.* Latinalainen l. **-seos** *s.* eri aineista lääkkeeksi valmistettu seos, mikstuura. | Ruusuntipat ovat kamferia, rikkihappoa, jääetikkaa, mustikkauutetta ja spriitä sisältävä l. **-taito** *s.* lääkintä-, lääkitsemistaito. | Kansanomainen l. **-taksa** *s. farm.* virallinen, meillä valtioneuvoston vahvistama hinnasto, jossa määrätään apteekeille lääkeaineiden, reseptuuritöiden, lasiastioiden ja pahvirasioiden hinnat, lääkehinnasto, apteekkitaksa. **-tarkoitu|s** *s.* L:ksiin käytetty aine, kasvi. **-tarvik|e** *s.* L:keiden tuonti ulkomailta. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* Kotimainen l. **-tie|de** *s.* tiede, jonka kohteena ovat taudit ja vammat, niiden hoito, parantaminen ja ehkäisy sekä siihen liittyen yl. kaikki, mikä jllak tavalla koskee terveyttä. | Opiskella l:dettä. L:teen kandidaatti, lisensiaatti. L:teen ja kirurgian tohtori. — *Yhd.* eläin-, hammas-, oikeusl. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* L. tutkimus, koe. L. kemia. L. tiedekunta.

lääketieteen|kandidaatti *s.* (*lyh.* lääket.kand. tai LK) tav:mmin ⌒. **-lisensiaatti** *s.* (*lyh.* lääket.lis. tai LL) tav:mmin ⌒. **-palkinto** *s.* Nobelin l.

lääke|tieteilijä *s.* lääketieteen harjoittaja t. tutkija. **-valmiste** *s.* Tipat, salvat, pillerit, tabletit ym. l:et. Rautaa sisältävä l. **-varasto** *s.* Sairaalan, komppanian l. **-viini** *s. farm.* alkoholipitoinen lääkevalmiste, jossa pääaineksena on tav. jk luonnonviini. | Kiinaviini on yleinen l. **-voide** *s.* **-yrtti** *s.* lääke-, rohdoskasvi.

lääkinnälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* lääkintään kuuluva, sitä koskeva, lääkitsemällä tapahtuva tms.; tav. par. lääkintä-. | L. hoito, tarkoitus, par. lääkintähoito, -tarkoitus. L:set olot, par. lääkintäolot.

lääkinnöllinen[63] *a.* par. ed.

lääkin|tä[15*] *teonn.* (*vanh.* lääkintö) lääkitseminen, lääkitys, (vars. lääke)hoito. | Potilaan, haavan, tippurin l. Kokaiinia käytetään l:nässä kloridina. — *Yhd.* eläin-, hammasl.

lääkintä- (*lyh.*, vars. *sot.* lääk.-) alkuiset yhd:t merkitsevät paitsi varsinaiseen lääkitsemiseen us. yleensä jtak terveyden- t. sairaanhoitoon liittyvää; *syn. sot.*, vars. *vanh.* saniteetti-. **-aine** *s.* lääke-, lääkitsemis-, lääkitysaine. **-aliupseeri** *s. sot.* lääkintäkoulutuksen saanut aliupseeri. **-asetus** *s. lak.* sairaan- t. terveydenhoitoa koskeva t. muutoin lääkintälaitoksen toimipiiriin kuuluva asetus. **-eli|n** *s. sot.* Jalkaväen l:met. **-eversti** *s. sot.* vrt. lääkintäupseeri. **-hallitus** *s.* = lääkintöhallitus. **-henkilökunta, -henkilöstö** *s. sot.* Pataljoonan l. **-huolto** *s. sot.* L. käsittää toisaalta hoidon, toisaalta lääkintävälineiden ja -tarvikkeiden kunnossapidon. **-joukkue** *s. sot.* **-joukot** *s. mon. sot.* huoltojoukot, joiden tehtävänä on lääkintähuolto. **-komppania** *s. sot.* Divisioonan l. **-koulutus** *s.* **-laitos** *s.* yhteiskunnan (virallista) sairaan- ja terveydenhoitoa palvelevat henkilöt, laitokset, järjestöt yms. kokonaisuutena. | Maan l. **-lotta** *s.* lääkintäkoulutuksen saanut, lääkintätehtävistä huolehtiva lotta. **-luutnantti** *s. sot.* vrt. lääkintäupseeri. **-mies** *s. sot.* **-muodostelma** *s. sot.* Kenttäsairaala, liikkuva l. **-neuvos** *s.* = lääkintöneuvos. **-olot** *s. mon.* Läänin, armei-

jan l. **-osasto** *s.* Puolustusministeriön l. Lääkintöhallituksen yleinen l. **-palvelus** *s. sot.* **-ryhmä** *s. sot.* **-taito** *s.* lääkitsemis-, lääkitys-, lääketaito. | Muinaisten egyptiläisten kehittynyt l. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-tehtävä** *s.* **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* Puolustusministeriön lääkintäosaston l. **-upseeri** *s. sot.* puolustusvoimissa lääkärinä toimiva upseerinarvoinen henkilö. **-varikko** *s. sot.* eril. lääkintävälineitä käsittävä varikko. **-varuste** *s. sot.* **-viranomainen** *s.* terveydenhoitoviranomainen, vars. lääkäri. **-voimistelija** *s.* = lääkitysvoimistelija. **-voimistelu** *s.* = lääkitysvoimistelu. **-väline** *s.* Lääkkeet, sidetarvikkeet ym. l:et.

lääkintö[2*] *s. vanh.* = lääkintä. **-hallitu|s** *s.* sisäasiainministeriön alainen keskusvirasto, jonka tehtävänä on johtaa ja valvoa maan sairaan- ja terveydenhoitoa sekä apteekkilaitosta. | L:ksen sairaalaosasto. **-neuvos** *s.* meillä lääkintöhallituksessa osastopäällikkönä oleva lääkäri; tämän arvonimen saanut lääkäri.

lääkitsemis|aine *s.* **-keino** *s.* **-menetelmä** *s.* **-taito** *s.* Kansan l.

lääkitsijä[14] *tek.* < lääkitä. | Eukko oli taitava l. Poppamies toimii heimonsa l:nä.

lääkity|s[64] *s.* **1.** lääkitseminen, lääkintä, hoito, hoitokeino, parannusmenetelmä. | Potilaan, eläimen l. Vahingoittuneen raajan, vamman l. Ennen käytettiin l:ksenä yleisesti suoneniskentää ja kuppausta. Sairaus parani kahden päivän l:ksellä. — *Kuv.* Saada l:stä suruunsa, tuskaansa. Mielen l. — *Yhd.* kotil. **2.** lääkitsevä aine, lääke. | Kalkkilinimentti palovamman l:ksenä. — *Kuv.* Lempeät sanat ovat mesileipää; ne ovat makeat sielulle ja l. luille VT.

lääkitys|ohje *s.* **-tai|to** *s.* Kansanomainen l. Eukko oli kuuluisa l:dostaan. **-tapa** *s.* **-voimistelija** *s.* lääkitysvoimistelua antava henkilö. **-voimistelu** *s.* voimistelu, jota suoritetaan jllak tavalla sairaan t. vammaisen ruumiin t. jäsenen kuntouttamiseksi, sairasvoimistelu.

lääki|tä[31] *v.* parantaa t. hoitaa lääkkeillä. | L. potilasta. L. tautia, kipeää hammasta. L:tsin haavaa jodilla. N. on l:nnyt itseään konjakilla. — *Kuv.* L. sairasta sydäntä, surua, tuskaa. Puhuja l:tsi kuulijoiden ahdistuksessa olevia mieliä Jumalan sanalla. L:tsevä huumori. Ne [sävelet] l:tsivät terveeksi hänen tuskista sairaan sielunsa JOTUNI.

lääkkeelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* lääkkeitä käyttäen tapahtuva, lääkitsevä; tav. par. lääke-. | L. hoito, par. lääkehoito. Aineen l. arvo, par. lääkearvo. L. ominaisuus, par. lääke-, lääkitsevä ominaisuus. Hoitaa l:sesti, par. lääkkeillä.

lääkkeenvalmistusoppi *s.* farmasia.

lääkkee|tön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* < lääke. | L. hoito. Unilääkkeiden käytössä on hyvä pitää l:tömiä väliaikoja.

lääkäri[5] *s.* nyk. henkilö, joka säädetyt lääketieteelliset yliopisto-opinnot ja -tutkinnot suoritettuaan on saanut viranomaisilta oikeuksen harjoittaa ammattinaan sairaiden ja vammaisten hoitoa; aik. yl. sellaista toimintaa ammattinaan harjoittava henkilö; ei juuri tittelinä (tällöin tav. tohtori); vrt. (kansan)parantaja, puoskari, haavuri, välskäri. | Sisätautien l. Laillistettu l. Etevä, taitava l. Kutsua l. sairaan luo. Mennä l:in, l:lle. Käydä l:ssä, l:llä. Kulkea l:stä l:in. Lääke, jota saa vain l:n määräyksestä. — *Kuv.* Jeesus Kristus, suuri sielujen l. — *Yhd.* eläin-, lasten-, naistenl.; haava-, hammas-, hermo-, korva-, kurkku-, nenä-, silmä-, tuberkuloosil.; henki-, koti-, perhel.; alue-, kaupungin-, koulu-, kunnan-, kutsunta-, läänin-, osaston-, piiri-, rautatie-, sairaala(n)-, tehtaan-, vankilanl.; erikois-, siviili-, sotilas-, tarkastus-, urheilu-, vakuutus-, virka-, yksityis-, yleisl.; ali-, apulais-, päällikkö-, ylil.; ihme-, muotil.; maaseutul.; naisl. **-jäsen** *s.* Lääkintöhallituksen, kutsuntalautakunnan l. **-kirja** *s.* teos, jossa yleistajuisesti tehdään selkoa erilaisista sairauksista ja vammoista ja annetaan ohjeita niiden hoitamiseksi. | Kodin l. **-kokous** *s.* lääkärien kokous. **-kongressi** *s.* Pohjoismainen l. **-koulutus** *s.* koulutus lääkärin ammattiin. **-kunta** *s.* lääkärit, lääkäristö. | Maan, sairaalan l. **-liitto** *s.* Suomen L. **-luettelo** *s.* Helsingin l. **-lähetys** *s.* kristillisen lähetystyön yhteydessä ja sen keinona harjoitettu lääkärintoiminta.

lääkärin|ammatti *s.* **-apu** *s.* Hakea, saada l:a. Oli heti turvauduttava l:un. **-hoito** *s.* Maksuton l. Saada l:a. Joutua, turvautua l:on. **-lasku** *s.* **-lausunto** *s.* Terveydentilaa, tapaturmaa koskeva l. Viralliselle lomakkeelle laadittu l. **-opinnot** *s. mon.* **-palkkio** *s.* lääkärille suoritettu tarkastus- t. hoitopalkkio. **-resepti** *s.* = lääkemääräys, resepti. **-takki** *s.* Valkoinen l.

lääkärintarkastus *s.* lääkärin suorittama terveydentilan tarkastus. | Pakollinen l. Koululaisten, asevelvollisten l. L. henkivakuutusta varten. Suorittaa, toimittaa l. **-kortti** *s.*, vars. *sot.* lomake, johon kutsunnassa ja asevelvollisuusaikana merkitään asevelvollisen terveydentilaa koskevat tiedot. | Punainen l.

lääkärin|todistus *s.* kirjallinen lausunto, jonka lääkäri suorittamansa tutkimuksen perusteella antaa määrätarkoitukseen henkilön terveydentilasta. **-toi|mi** *s.* Oikeus harjoittaa l:nta. Hoitaa l:nta. **-toiminta** *s.* Opetustoimensa ohella professori N. harjoittaa käytännöllistä l:a. **-tutkimu|s** *s.* lääkärin suorittama terveydentilan tutkimus. | Tauti todetaan useinkin vasta huolellisen l:ksen jälkeen. **-tutkinto** *s.* Suorittaa l. **-vakuutus** *s.* suullinen ja kirjallinen vakuutus, joka lääkärin on annettava lääkintöhallitukselle laillistetuksi lääkäriksi julistamista varten. **-vala** *s.* lääkärinvakuutuksen asemesta aikaisemmin (ennen vuotta 1925) tehty vala. **-virka** *s.* Hakea l:a. L. avoinna A:n kunnassa.

lääkäri|piiri *s.* **1.** lääkärin toimipiiri. | Valtion rautateiden kuudes l. **2.** *mon.* Uuden lääkeaineen keksiminen on herättänyt suurta huomiota l:piireissä. **-päivystys** *s.* lääkärien jllak paikkakunnalla vuoroittain suorittama päivystys. | L. sunnuntaisin, jouluna. **-seura** *s.* Suomalainen l. Duodecim perustettiin v. 1881.

lääkäristö[2] *koll.s.* lääkärikunta, lääkärit. | Pääkaupungin l.

lääkäriyhdistys *s.* Helsingin l.

lääkäröi|dä[30] *v.*, tav. *leik.* -nti[1*] *teonn.* toimia lääkärinä, suorittaa lääkärintoimia, lääkitä, tohtoroida. | L. haavaa.
läämältä|(än) *adv. harv.* laajalti, kosolti, runsaasti. | Vettä tulvi huoneeseen ihan l. - - sietäisihän siitä vallesmannille tieto antaa, koska niitä [rosvoja] niin l:än liikkuu AHO.
lääneittäin *adv.* läänien mukaan, kutakin lääniä kohti, lääni lääniltä. | L. laadittu tilasto. Väestön lukumäärä l. Ihmisiä sairastui l.
lääneittäinen[63] *a.* lääneittäin tehty tms.
lääni[1] *s.* **1.** *hist.* läänitys, vars. läänitykseksi annettu alue. | Hallitsijan, paavin antama l. Kokemäenkartanon l. Birger Jaarli antoi koko Suomen l:ksi veljelleen Valdemarille. L:n herra. — *Yhd.* aatelis-, kartano-, pantti-, perintöl. **2.** (*lyh.* l.) alue, joihin Suomi (ja Ruotsi) on jaettu ylintä paikallista siviilihallintoa varten. | Hämeen, Kuopion l. L:n ylimpänä hallintoviranomaisena on maaherra. V:sta 1938 Suomessa on ollut 10 l:ä. — Toisessa maaherran l:ssä (vars. ark.) 'aivan muualla'. Mistä lienee tulokas ollut toisesta maaherran l:stä. — *Yhd.* linna-, raja-, sotilasl. **3.** vars. *kans.* ed:iin liittyen joskus muustakin jnk keskuspaikan t. jkn henkilön alaisuuteen t. omistukseen kuuluvasta alueesta. | Suupohja kuului Kyrön hallintopitäjän l:in. Saman talon l:ä oleva alue. Koko pitäjä oli yhden suutarin l:ä 'toimialuetta'. **4.** vars. *leik.* yl. laajasta alueesta. | - - olenkin olevinani vapaa ajuriukko teitten avaroilla lääneillä SEPPÄNEN. — *jssak on lääniä* hyvää tilaa, riittävästi alaa, aluetta, laajuutta. | On niissä metsissä l:ä! Pitäjässä oli l:ä kahdellekin papille. Huoneessa on l:ä vaikka tanssia.
lääni|aateli(sto) *s. hist.* = läänitysaateli(sto). **-alue** *s.* Aatelisten l:et. **-herr|a** *s. hist.* lääninherra, läänitysherra. **1.** läänityksen antaja. | Uskollisuus l:aa kohtaan. **2.** läänityksen haltija. | L:ojen mielivalta. **-herruu|s** *s. hist.* Olla jkn l:den alainen. **-jako** *s.* valtion jako lääneihin. | Nykyinen l.
läänilainen[63] *s.* läänin asukas.
läänin|agronomi *s.* valtion aik. lääneihin vars. viljely- ja ojitussuunnitelmien laatimista varten palkkaama agronomi. | L:agronomin virat muutettiin v. 1920 piiriagronomin viroiksi. **-antaja** *s. hist.* läänityksen antaja. | L:na saattoi olla kirkkokin. **-arkisto** *s.* **-arkkitehti** *s.* lääninrakennuskonttorin esimies. **-etsivä** *s.* lääninrikosetsivä. **-hallinto** *s.* L:a johtaa lääninhallitus. **-hallitus** *s.* virasto, joka hoitaa läänin yleistä hallintoa, maaherranvirasto. | L., jonka esimiehenä on maaherra, jakaantuu toimialaansa kuuluvain asiain käsittelyä varten lääninkansliaan ja lääninkonttoriin. | Hämeen l. **-herra** *s. hist.* = lääniherra. **-kamreeri** *s.* lääninkonttorin päällikkö. **-kanslia** *s.* lääninhallituksen yleinen osasto, jossa käsitellään muut lääninhallituksen toimialaan kuuluvat asiat paitsi ne, jotka ovat lääninkonttorissa käsiteltäviä; vrt. lääninkonttori. | Mikkelin l. **-kanslisti** *s.* lääninkanslian kanslisti. **-karjakko** *s.* karjakko, joita maanviljelysseurat aik. palkkasivat kiertämään läänin alueella. **-kartta** *s.* **-kirjaaja** *s.* lääninhallituksen kirjaaja. **-kirjanpitäjä** *s.* lääninkonttorin kirjanpitäjä. **-konttori** *s.* lääninhallituksen tiliosasto, jonka alaan kuuluvat mm. valtion veronkantoa, tuloa tuottavia oikeuksia ja tilitointa koskevat asiat; vrt. lääninkanslia. | Oulun l. **-konttoristi** *s.* lääninkonttorin konttoristi. **-käräjät** *s. mon.* Ruotsissa läänistä valittujen edustajien kokous, jolla on päätösvalta eräissä läänin asioissa ja joka valitsee valtiopäivien ensimmäisen kamarin jäsenet; maakuntakäräjät (nyk. merk:ssä). **-lääkäri** *s.* valtion palkkaama lääkäri, jonka tehtäviin kuuluu terveyden- ja sairaanhoidon valvominen läänissään. **-maanmittari** *s.* = seur. **-maanmittausinsinööri** *s.* lääninmaanmittauskonttorin esimies. **-maanmittauskonttori** *s.* läänin maanmittaushallintoa ja maarekisteriä hoitava virasto. **-metsälautakunta** *s.* läänissä metsänhoitoa koskevien säännösten noudattamista valvova metsähallituksen alainen lautakunta. **-neuvos** *s.* lääninkanslian päällikkö. **-notaari** *s.* lääninkanslian notaari. **-pääkaupunki** *s.* kaupunki, jossa on lääninhallitus. **-rahasto** *s.* lääninkonttorin yhteydessä oleva valtion kassalaitos. **-rahastonhoitaja** *s.* vrt. ed. **-raja** *s.* **-rakennuskonttori** *s.* aik. kussakin läänissä toiminut rakennushallituksen alainen virasto, jota nyk. vastaa rakennushallinnon piirikonttori. **-rikosetsivä** *s.* paikallisen poliisin avuksi lääniin sijoitettu rikosetsivä. **-rovasti** *s.* rovastikunnan kirkollisen elämän ja toiminnan lähimpänä valvojana toimiva, rovastikunnan papiston keskuudestaan valitsema ja tuomiokapitulin nimittämä kirkkoherra, kontrahtirovasti. **-sairaala** *s.* läänin asukkaille tarkoitettu valtion sairaala. **-sihteeri** *s.* lääninneuvosta alempi lääninkanslian virkamies; aik. (v:een 1937) lääninneuvosta vastannut virkamies. **-vankila** *s.* kussakin läänissä oleva vankila, jossa vankeusrangaistukseen tuomitut t. sakkorangaistusta vankeudella sovittavat kärsivät rangaistuksensa ja jossa säilytetään tutkintavankeja sekä irtolaisuudesta pidätettyjä. **-virkakunta** *s.*
läänittäin *adv.* par. lääneittäin.
läänit|tää[2*] *v. hist.* antaa lääni(tykse)ksi. | Hallitsijat l:tivät aatelisille valtakunnan alueita. L:etty pitäjä, kartano. L. papin virka, jnk alueen tuottamat verot.
läänity|s[64] *s. hist.* maa-alue t. sellaiseen liittyvä tulo t. oikeus, jonka hallitsija t. muu vallanpitäjä luovutti jklle ylimykselle (vasallille) määräajaksi t. eliniäksi palkkiona ansioista t. myöhemmin suoritettavasta (sota-, virka- tms.) palveluksesta. | Antaa maa-alue, kartano, virka, verotulot l:kseksi. Perinnöllinen, määräajaksi annettu l. Maa oli jaettu l:ksiksi aatelisille. Birger Jaarlin aikana koko Suomi oli yhtenä l:ksenä.
läänitys|aateli(sto) *s.* läänityksiä hallussaan pitävä aateli(sto), feodaali-, lääniaateli(sto). **-alue** *s.* Koko Suomi joutui 1300-luvulla Bo Joninpoika Gripin l:eksi. **-herra** *s. hist.* = lääniherra. **-järjestelmä** *s.* feodaalijärjestelmä; vrt. seur. **-laitos** *s. hist.* yhteiskuntajärjestys, jolle ovat ominaisia läänitykset, feodaalilaitos,

feodalismi. | Keskiajan l. **-mies** *s.* läänityksen haltija, vasalli. | Kuninkaan l. **-oikeu|s** *s.* **1.** oikeus antaa läänityksiä; läänityksiä ja niiden haltijoita koskeva lääninantajan oikeus. | Kuninkaan l:det. **2.** läänitystä koskeva läänityksen haltijan eli vasallin oikeus. | Aateliston l:det. Perinnöllinen l. **-suhde** *s.* läänityksen antajan ja saajan suhde, vasallisuhde. **-tila** *s.* Aateliston l:t.

lääppi|ä[17*] *v. ark.*, vars. *halv.* hyväillen taputella t. silitellä, hyväillä. | Ole l:mättä! Liisa ei sietänyt l:mistä. L:i tukkansa hiukan sileämmäksi KOJO.

lääppänä[15] *deskr.s. halv.* jstak huonosta, mitättömästä oliosta: rääppänä, rääpäle. | Hatun l. -- vanha varisl., joka laakson ylitse lekuttelee ja vaakaisee mennessään KARHUM.

lääpsäh|tää[2*] *onom.v. harv.* läpsähtää, läsähtää, lätsähtää. | Pudota l. -- samassa l:din pehmeälle sammalmättäälle TOPPILA.

lääpäll|ä(än, -e(en *adv.*, vars. *ark.* matalana, pitkin maata, pitkällään, rähmällään. | Maata l. -- sitten tulla kompuroi l. ämmä KIANTO. [Veräjä] oli lyyhistynyt l:een SILL. — *Kuv.* Ihastuksesta, hämmästyksestä [jne.] l. 'aivan, ylen ihastuksissaan [jne.]'. Jouduin esityksen johdosta aivan l:eni 'haltioihini, suunniltani'. Koko luokka oli uteliaisuudesta l:änsä.

lääpästyksi|ssä(än), -in(sä) *adv. kans.* hengästyksissä(än). | Olla juoksusta l. Huhtoa l:in asti.

lääpästytt|ää[2*] *kaus.v. kans.* < seur. | Kova juoksu l:i.

lääpästy|ä[1] *v. kans.* hengästyä. | L:nyt juoksija. Poika oli l:nyt, jäsenistä oli taito ja tarmo poissa HAANPÄÄ. -- paljosta puhumisestaan vahvasti l:neenä LEINO.

lääpött|ää[2*] *deskr.v. harv.* laapottaa. | Pari harmaata varista lentää l:i teeriparven ylitse KARHUM.

läärä|tä[35] *v. kans.* veden t. jnk muun nesteen käsittelemisestä. | Lapset l:ävät käsineen rapakossa. Onpas kiesavita sitä punssia taas l:tty WILKUNA.

lääte[78*] *s.* **1.** Saussurea, villakarvaisia mykeröкukkaisia ruohoja. — *Yhd.* tunturil. **2.** *murt.* huopaohdake.

läät|ti[4*] *s. murt.* = 1. lätti. | -- l:in pahnoissa sika-parat vinkuu KIVI. — *Yhd.* sikol.

läävä[11] *s.* karjasuoja, navetta. | Karja pidetään talvella l:ssä. — *Yhd.* lammas-, lehmi-, sikol. **-mato** *s. murt.* rantakäärme.

lökäpöksy *s. halv.* (myös: lökkä-). **1.** *mon. harv.* väljistä, riippuvista, lököttävistä housuista. | -- l:t kuivuivat kalliolla päivänpaisteessa KARHUM. — Tav. **2.** miespuolisen henkilön haukkumanimenä: vetelys, vätys, nahjus, nuhjustelija. | Mokomakin l.! Ei tässä sentään mitään l:jä olla.

lökäri[5] *s. ark.* hehkuviini, glögi. | Ei taitaisi tehdä pahaa pieni l. LEINO.

lököt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Elää l. joutilaana. -- oli l:ellyt pois sen näköisenä, että Käkriäinen pelästyi LEHT.

lököttä|ä[2*] *deskr.v.* **1.** istua t. maata velttona, läsöttää, lössöttää. | Istua l. **2.** vars. housuista: riippua, roikkua väljinä (liian alhaalla). | Housut l:vät polvissa. -- hänen housunsa l:vät takapuolelta LEHT. **3.** *harv.* verkkaisesta, veltosta liikkumisesta: lönkyttää, löntystää. | [Poika] lähti -- juosta l:mään KAUPPISH.

löllerö[2] *deskr.s.* = lyllerö. | Emäntä oli lihava l.

löllö[1] *deskr.s.* ja *a.* lihavasta, vetelästä tms. ihmisestä. | Laiska l.

lönkk|iä[17*] *deskr.v. harv.* lönkytellä. | -- papin Valko l:i, kääntyi Turuntielle LARINK.

lönkkä[11*] *deskr.s. harv.* lönkyttely, hölkkä. | Hevonen juoksi hyvää l:ä LEHT.

lönksyttää[2*] *deskr.v. harv.* lönkyttää. | Kävellä l.

lönkyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* (*rinn.* lönkötellä) < seur. | Juosta, kävellä l. Hevonen l:telee hiljaista hölkkää.

lönkyt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* lönköttää) juosta hiljakseen, hölkyttää. | Mennä, ajaa l. Juosta l:tää veltosti LEHT. Hevonen alkoi hiljalleen l.

lönk|ätä[35*] *deskr.v. harv.* = ed. | Hevonen l:kää tasaisesti.

lönköt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* (< seur.) = lönkytellä. | -- lihoihinsa pakahtumaisillaan oleva tamma l:telee kunnantalon pihamaalle SILL.

lönköt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* = lönkyttää. | Juosta l. Kanat l:tivät perässä TALVIO.

löntikkä[15*] *deskr.s.* = löntys. | -- nahjusmies ja toimeton l. koko Antti! TALVIO.

lönt|ti[4*] *s.* **1.** vars. *ark.* (*rinn.* klöntti) kimpale, möykky, möhkäle. | Aika l. savea. Sylkäisi ison l:in lattialle. **2.** *deskr.* kookkaasta, kömpelöstä olennosta: köntti, köntys, kölli, lönttäre, löntys. | Aika l. pojakseen. Tytön l. Lihava, laiska l.

lönttimäinen[63] *kalt.a.* L. esine, olio.

lönttäre[78] *deskr.s.* löntti (2), löntys. | Pojan, tytön l. Komea lahnan l.

löntys[64] *deskr.s.* hidasliikkeisestä, veltosta, us. lihavasta olennosta: köntys, köntti, löntikkä, lönttäre. | Saamaton, kömpelö l. Lihava pojan l. Hevonen oli laiska l. [Ammatti, johon] kelpaa kuka hyvänsä l. ja ämmänpuolikas LEINONEN.

löntystel|lä[25*] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Kävellä l. L. hiljaa eteenpäin.

löntyst|ää[2] *deskr.v.* liikkua hitaasti, raskaasti, veltosti eteenpäin, laahustaa, köntystää. | Kävellä, mennä l. L. väsyneenä, verkkaisesti. Kulkea hitaasti l:äen. L:ää rumasti kuin vanha lehmä. Karhu l:i takaisin metsään.

löper|rellä[28*] *frekv.v. harv.* -tely[2] *teonn.* < seur. | -- älä siinä l:tele kuin lapsi KIVI. Taavettia alkoi jatkuva l:tely harmittaa KARHUM.

löpertää[6] *deskr.v.* lepertää, löpistä, höpistä.

löper|ö[2] *a.* ja *s.* -östi *adv.* -yys[65] *omin.* ryhditön, holtiton, saamaton, veltto, nahjusmainen; lallus, nahjus, vetelys, vätys. | Saamaton, l. mies. L. nahjus. Asiat hoidettiin vallan l:östi. Omaa l:yyttään hän ei menesty. L. järjestys, laki. — Ei hänestä mihinkään ole, mokomasta l:östä. Taitaa olla koko l. miehekseen.

löpi|stä[24] *v.*, vars. *halv.* -nä[14] *teonn.* = lörpöttää, lörpötellä. | Puhua l. L. turhia, joutavia. Akat l:sivät ehtimiseen. Älä l:se! Pois joutava

l:nä! — Harv. *onom.* Kuului löttöjen l:nä, / tuohikenkien tohina KANT.

löri|stä[41] *v.* -nä[14] *teonn.* **1.** = ed. | L. joutavia. Turhaa l:nää. Elä sinä aina l:se! PAKK. **2.** *onom. harv.* lorista. | Vai [antaa veden] ruiskun viereen l.! TIITUS.

lörppä[11*] *a.* ja *s.* = seur. | Voi sinun puheitasi, pikku l.! *CAJ.

lörppö[1*] *a.* ja *s.* lörpöttelevä, laverteleva, lipeäkielinen, kielevä, suulas; lavertelija, suupaltti. | L. nainen, tyttö. Liisa on auttamaton l. Niin vähäpuheinen mies, että kalatkin ovat hänen rinnallaan l:jä. **-sorsa** *s.* Anas strepera, Suomessa harvoin tavattu, mm. Keski- ja Itä-Euroopassa yleinen sorsalintu, harmaasorsa. **-suu** *a.* ja *s. halv.* = lörppö. | Senkin l.!

lörpöt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < lörpöttää. | Ei tässä jouda turhia l:telemään. Akkojen l:telyä.

lörpöttelijä[14] *tek.* < ed. | Joutava juorukello ja l. N. oli parantumaton l.

lörpöt|tää[2*] *v.* -ys[61] *teonn.* puhua aiheetta, tarpeettomasti, loruta, laverrella, löpistä, höpistä, höpöttää. | Puhua l. Eukko l:ti puuta heinää. Koko juttu on pelkkää l:ystä. En usko moisia l:yksiä.

löräht|ää[2*] *mom.v. harv.* lorahtaa. | Mätä l:i haavasta HEPOR.

löräytt|ää[2*] *kaus.v. harv.* (*rinn.* löräh(d)yttää) < ed. | Mies l:i [pirtua] omaan kuppiinsa -- kahdenkin edestä KARHUM.

lössi[4] *s. geol.* erittäin hienojakoinen, huokoinen, kellertävä maalaji, joka on muodostunut 0,02—0,05 mm:n suuruisista kvartsi- ja maasälpärakeista ja jossa lisäksi on 10—25 % kalsiumkarbonaattia, pöly-, tomumaa, pölyhieta. | L. on useimmiten tuulen kuljettamaa kivennäispölyä. **-alue** *s.* Kiinan l:et. **-kerros(tuma)** *s.* **-maa** *s.* Keltainen l. on erittäin hedelmällistä. **-tasanko** *s.*

lössyttä|ä[2*] *deskr.v.* verkkaisesta, veltosta, löntystävästä liikkumisesta. | Kävellä l. -- soutaa l:ä kuin pahat ämmät E.ILMARI.

lössöttä|ä[2*] *deskr.v.* = läsöttää. | Istua, maata l. Lotja tulla l:ä.

lötis|tä[24] *v. harv.* löpistä, höpistä. | Mitä sinä l:et! KARHUM.

lötky[1] *deskr.s.* (*rinn.* lötkö) veltosta esineestä t. olennosta. | Vetelä kissan l.

lötkähtä|ä[2*] *deskr.v. harv.* pehmeästä, veltosta putoamisesta t. kaatumisesta pitkälleen: lotkahtaa, mötkähtää, mätkähtää, muksahtaa. | L. pitkälleen penkille. Nähdä lukkarin kuoppaan l:vän, sitähän ei juuri minunkaan sydämeni vastaanlöis KIVI.

lötkö[1] *deskr.s.* = lötky. | Mokomakin laiska l.!

lötköt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Maata l. päivät pitkät. Tamma juosta l:teli laiskasti LASSILA.

lötkött|ää[2*] *deskr.v.* **1.** olla (velttona) pitkällään, maata, pötköttää, rötköttää. | Maata l. -- siat l:ivät saunavainion aidatussa haassa TOPPILA. Vene l:ää liejussa. **2.** kävelemisestä, juoksemisesta: lönkyttää, löntystää, hölköttää. | Kävellä, juosta l. -- itse l:ää hän muutaman kierroksen valssia KIVI. -- lähti juosta l:ämään avointa veräjää kohden SILL.

löt|tö[1*] *s.* matalareunainen paulalla sidottava tuohivirsu; vars. *halv.* muistakin, huonoista jalkineista. | Kaskenviertäjän l:öt. Kuului l:töjen löpinä, / tuohikenkien tohina KANT. — *Yhd.* pieksu-, saapasl.

löttö|nen[63] *s.* = ed. | L:set jalassa. Huonot kengän l:set.

lötys[64] *deskr.s. harv.* vetelys, vätys, nahjus. | Jaska on veltto l. TOPPILA.

lötystel|lä[28] *deskr.v.* **1.** kävelemisestä, juoksemisesta: löntystellä. | -- käydä l:i kotiansa kohden PÄIVÄR. **2.** puhumisesta: lörpöttää, löpistä, lätystellä. | Valeitako l:täisiin silloin, kun naisia on joukossa KARHUM.

löydäntä[15*] *teonn. harv.* (< löytää) löytäminen. | Uusien kansanrunojen l.

-löydöksinen[63] *poss.a.* < seur. | Niukka-, runsasl.

löydö|s[64] *s.* vrt. löytö. **1.** *arkeol.* löydetty muinaisesine, samasta paikasta löydetyt muinaisesineet, löytöesine(istö), -kalu(sto). | Kivikauden, pronssikautinen l. Runsaasti l:ksiä sisältävä löytöpaikka. Saviastioita, nuolenpäitä ym. sisältävä l. — *Yhd.* hauta-, maa-, suol.; astia-, koru-, sirppil. **2.** *geol.* kaivannaisesiintymä. | Kuparia sisältävä l. Runsas hematiitin l. Kotimaisten kvartsien louhinta on kannattavaa, jos l:kset ovat puhtaita. — *Yhd.* kivihiili-, kulta-, malmi-, rautal. **3.** *yleisk. harv.* yl. se, mikä on löydetty, löytö. | -- miksei sitten tuota uutta l:stä [= Kiven "Margaretaa"] -- vedetä esiin unohduksesta? TARK.

löydöt|ön[57] *kar.a.,* vars. *arkeol.* -tömyys[65] *omin.* < löytö. | L. alue. Pronssikautta seuraa lähes viisisatavuotinen l. aika 'aika, jolta periytyviä esineitä ei ole löydöksinä tavattu'.

löyhdyt|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* -ys[64] *teonn.* (< löyhtyä) = löyhentää. | L. siteitä, vyötä, suitsia. Käyrän jouhia voi tarpeen mukaan l. tai kiristää. L. ruuvia. Pytyn pohjaa paikoilleen asetettaessa on vanteita hiukan l:ettävä. — *Kuv.* Omavaltaisuuden rankaisematta jättäminen l:tää kuria.

löyhen|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < löyhentää. | L. siteitä, solmuja.

löyhenty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) = löyhetä, löyhtyä, löystyä. | Vyö on l:nyt. Kiristää l:nyttä mutteria. Ote l:y.

löyhen|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* -nys[64] *teonn.* päästää löyh(emm)älle, tehdä löyh(emm)äksi, löyhdyttää, löysentää, löysätä, höllentää, hellittää;)(kiristää, tiukentaa, pingottaa, jännittää. | L. vyötä, viulun kieltä. L. ruuvia, kiilaa. L. kytkentää. Liian tiivis maa on ensin l:nettävä. — *Kuv.* Tapaus, joka vaikutti kuria l:tävästi.

löyhe|tä[34] *v.* päästä löyh(emm)älle, löyhentyä, löyhtyä, löystyä, hellitä, höltyä, höllentyä. | Side, solmu l:nee. — *Kuv.* Kurin l:neminen.

löyhk|iä[17] *v.* = leyhkiä. | Kutrit l:ivät tuulessa. Liekkui lapsi kätkyessä, / lapsi liekkui, tukka l:i KAL. — Aapa -- l:ii sieraimiin tuoretta merentuoksua PAULAH.

löyhky|tä[39] *v. harv.* löyhkä(t)ä. | -- makaa humalassa ja l:ää pahalle HEPOR.

1. **löyhkä**[11] *s.* paha, inhottava haju, haisu, lemu. |

Paha l. Mädänneen, raadon l. Selvä viinan l. Tunkkaisen huoneen l. Likakaivosta levisi sietämätön l. Silloin [Siionin tytärten saadessa rangaistuksensa] tulee tuoksun sijaan l., -- korupuvun sijaan säkkiverho VT.

2. löyhkä[11] *a. halv.* hupsu, hassu, höynä, leuhka. | Aika l. mies. Oliko tuo ukko tullut kokonaan l:ksi vai koirailiko se ihan tosissaan? HAARLA. — *S:sesti.* Mokomakin l.!

löyhkähapero *s.* Russula foetens, pahanhajuinen, myrkyllinen hapero.

löyhkäht|ää[2*] *mom.v.* (< seur.) löyhähtää, lemahtaa. | -- hänen henkensä l:i viinalle *LARINK.

löyhkä|tä[35] *v.* levittää ympärilleen löyhkää, hajuta pahalta, haista, lemuta, löyhkää; vrt. katkuta, kärytä, tuoksua. | Sikolätti, likasanko l:ä. L:ävä raato. Paise, henki l:ä. L. pahalta t. pahalle, mädänneeltä t. mädänneelle. Sietämättömästi l:ävää liejua. L:si väkeville. Koko seutu l:si kalalta, kalalle. Ilkeä haju l:si ovesta vastaan. -- hänestä l:si hien ja pikanellin haju KATAJA. — *Kuv.* -- kotona vielä ristityltäkin l:ä LEHT.

löyhkät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < l. löyhkä. | L. käymälä.

löyhk|ää[2] *v. harv.* = löyhkätä. | L:ävä kuralätäkkö.

löyhty|ä[1*] *v.* päästä löyh(emm)älle, löyhetä, löyhentyä, löystyä, hellitä, hölletä, höltyä, höllentyä;)(kiristyä, tiuketa, pingottua, jännittyä. | Side, vyö, köysi l:y. Ohjakset l:vät [myös kuv.]. Jänne, jousi on päässyt l:mään. Kiinnitysmutteri, pultti on l:nyt. Vasaran varsi on kuivuessaan l:nyt. Ote l:i. Mies köyhtyy, housut l:y SL. — *Kuv.* Kuri, järjestys l:y. L:nyt moraali. Aviositeiden l:minen. -- Alman vihdoin täytyi l. jännityksestään SILL. -- jo keskivaiheilla alkaa mielestäni teoksen sisäinen kiinteys l. KOSKENN.

löyhtä|ä[2*] *v. harv.* löyhdyttää, löyhentää. | -- uskonnon perustuksia l:viä uusia vapaamielisiä aatteitakin R.KOSKIMIES.

löyhy[1] *s. kans.* tuohilevy. | L:illä katettu tupa. Kiskoa l:jä.

löyhyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < löyhyttää. | L. viuhkalla, viuhkaa. L:teli nenäliinalla kuumenneita kasvojaan. Tuuli l:telee hiuksia, ikkunaverhoja. Lintu l:teli hitaasti siipiään. — *Intr.* Lokki lentää l:telee. Pohjasta päin tulla l:teli parvi valkeita, myöhästyneitä muuttolintuja TALVIO.

löyhyt|in[56*] *väl.* < seur. | Tomu ja ruhkat tuulletetaan jyvistä tuohesta tehdyllä l:timellä.

löyhyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* = leyhyttää. | L. viuhkalla, viuhkaa. L:ti lehvällä sääskiä ympäriltään. Pöllö l:tää siipiään. Tuuli l:ti tukkaa.

löyhy|ä[1] *v.* -ntä[15*] *teonn.* = leyhyä. | Viuhkat l:vät edestakaisin. Tukka vain tuulessa l:y.

löyh|ä[11] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* löysä, höllä;)(kiinteä, tiivis, tiukka, kireä, luja.

I. *konkr.* **1.** esineen t. aineen rakenteesta: jonka osat eivät ole keskenään kiinteässä yhteydessä, huonosti koossa pysyvä, höllä-, löyhärakenteinen, möyheä, kuohkea, huokoinen, pehmeä, hatara. | L:ät maalajit. L. pakkaslumi. L. taikina. L:iä puuvillahahtuvia. L. seos, kudos. Pitsiä ei saa virkata liian l:ää. L:ästi kyhätty pesä. -- mitä vain rautaa l:empää siellä oli PAKK. Hitaasti kuluu matka, sillä tie on l. [= pehmeä] KATAJA. — *löyh|ässä,* -ään (adv.) L:ään puristettu heinäpaali. **2.** heikosti, huonosti jssak kiinni oleva t. jhk liittyvä, helposti jstak irtautuva, löyhtyvä, höllässä, (jokseenkin) irrallaan oleva. | L. kansi, tulppa. Vanhuuttaan l:ät hampaat. L. liitos. Osien välinen l. yhteys. L. kosketus, puristus, ote. L:ästi kiinni. Puukko on l:ästi tupessa. Tarttua l:ästi jkn käteen. — *Fon.* L. artikulaatio, liittymä. — *löyh|ässä,* -ään, harvemmin *löyh|ällä,* -älle (adv.) Hampaat ovat l:ässä. Kirveen varsi on niin l:ässä, että se voi koska tahansa irrota. Mutteri on l:ällä. L:ään istutettu puu. L:ään puristettu nyrkki. **3. a.** jännittymätön, pingottumaton, rento, veltto, riipuksissa oleva. | Ajaa l:in ohjaksin. Rummun kalvo päästettiin l:emmäksi. Poskien iho riippui l:änä ja velttona. — *löyh|ällä,* -älle (adv.) Loimet ovat l:ällä. Silkki ei saa jäädä ompelukehykseen liian l:älle. **b.** väljä, avara, ilmava. | L. kotelo. L. kääre, side. Haava sidotaan l:ästi. L. ympärysmitta. L. vyötärö puvussa. Takki on selästä liian l.

II. *kuv.* eri konkr. ryhmiin liittyen. **1.** Teoksen l. [= hatara] rakenne. L. [= hatara] liittoutuma, valtioliitto. L. järjestö. — *löyhässä, löyhällä* (adv.) Kavaltajan pää on l:ässä 'kavaltaja menettää helposti päänsä, henkensä'. Henki l:ässä kuin riekolla. Jklla on itku, kyynelet l:ässä 'jku hyrskähtää, pillahtaa helposti itkuun'. Ei ole raha nykyään l:ässä 'helposti saatavissa'. Jklla t. jkn päässä on jokin ruuvi l:ällä 'jku ei ole aivan täysijärkinen'. **2.** erikoistuneempaa käyttöä. **a.** epävarma, epäluotettava, hatara, horjuva, häälyvä. | Suunnitelma, teoria on l:ällä pohjalla. L:ät perusteet. L:iä olettamuksia. L:ät tiedot. — Myös: harkitsematon, ajattelematon. | L:ää puhetta. Ei kannata luottaa l:iin [= liian helposti annettuihin] lupauksiin. **b.** leväperäinen, holtiton, ryhditön, liian rento. | L. luonne. L. moraali. L:ät periaatteet. Jesuiittain siveysopin l:yys. L:ät aviosuhteet. L. kuri, järjestys. -- hänen käytökseensä pyrki jonkinlaista l:ää hekottelua SILL. **c.** hupsu, hassahtava, höperö, höynä, löyhäpäinen. | Hiukan l. mies. En minä sinua niin l:äksi luullut ALKIO. Eikö hän ollut myöskin / mieleltä... noin — vähän l.? KAILAS.

löyhäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < löyhähtää. | Leppoisasti l:televä tuuli. Ikkunasta l:teli niitetyn heinän tuoksu. Saunan makeasti l:televä löyly HAANPÄÄ.

löyhähdyt- tav:mmin löyhäyt-.

löyhähkö[2] *mod.a.* L. hiekkamaa. L. rakenne.

löyhä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* = leyhähtää. | Tukka l:htää silmille. Saunasta l:hti höyrypilvi. Kuuma henkäys l:hti meitä vastaan. Jo ovella l:htää vastaan ilkeä haju. L. [= löyhkähtää, lemahtaa) pahalta, pahalle. -- konttoristi l:hti väkijuomilta LEHT.

löyhä|kierteinen *a.* L. puuvillalanka. **-kudoksinen** *a.* L. kangas. **-kätinen** *a.* = hölläkätinen. | L. kasvatus. **-n|lainen**[63] *a.* löyhähkö. | L. maaperä, taikina. L. liitos. **-otteinen** *a.* — *Kuv.* Veltto ja l. laiskimus. **-päinen** *a.* hupsu, hö-perö, höynä. | Hiukan l. mies. **-rakenteinen** *a.* L. maalaji, kudos. L. romaani. **-suinen** *a.* lörpöttelevä, lörppö, suulas, puheissaan varomaton. | L. lörppö.

löyhätä[35] *v. harv.* löysätä, löyhentää. | L. sidettä, jännettä.

löyhäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* löyhähdyttää[2*]) < löyhähtää. | Tuulenpuuska l:ti savua silmiin. — *Deskr.* Lyödä l. löylyä. Mehiläinen, liukas lintu, / jopa lenti l:ti KAL.

löyhöt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | L. viuhkalla. — *Deskr.* - - kuuluukin jo kylällä kehua l:elleen PÄIVÄR. — *Yksipers.* Tuulla l:teli leppoisasti.

löyhött|ää[2*] *v.* = löyhyttää, leyhyttää. | Tuuli l:i hiuksia. — *Intr. deskr.* kiireisestä, touhukkaasta liikkumisesta: leuhottaa. | Akka juosta l:ää, että helmat heiluvat.

löyly[1] *s.* **1.** saunassa kiukaalle vettä viskattaessa syntyvä kuuma höyry t. kuumuus. | Kuiva, kostea l. Kuuma, kipakka, äkäinen l. Saunassa on hyvä, huono l., paljon, tarpeeksi, vähän l:ä. Heittää, lyödä l:ä 'viskata vettä kiukaalle löylyn aikaansaamiseksi'. Ottaa kova(t) [= kuuma(t)] l(:t). Lisää l:ä! Vieläkö kiukaasta lähtee l:ä? L. kihahtaa, kohahtaa, sähähtää lauteille. Istua, loikoa saunan l:ssä. — *Kuv.* L:n lyömä, tav. ⌣. — *Yhd.* häkä-, jälki-, saunanl. **2.** *kuv.* löylytys, selkäsauna, tappelu, "kuumat oltavat", tiukat paikat. | Sai aika l:n. Tappelu kiihtyi, l:ä lisättiin. Viholliselle valmistettiin kuuma l. Moisessa l:ssä hän ei vielä ollut ennen ollut. Puhuja antoi l:ä vastustajilleen. — *Yhd.* veril.

-löylyinen[63] *poss.a.* Huono-, hyvä-, kuuma-, runsasl.

löyly|kivi *s.* saunan kiukaan päällyskiviä, joille vesi löylyn aikaansaamiseksi heitetään, teräkivi; vrt. 2. kuulema. **-luukku** *s.* saunan kiukaan löylynheittoluukku. **-mies** *s.* (hanakka) löylynottaja. | Kova, huono l.

löylyn|lyöjä *s.* tav. ⌢. **-lyöm|ä** *a. ark.* (tav. lievästi) vajaaälyinen, hassahtava, hupsu, houna, höynä. | Mies on vähän l., akka pähkähullu. Ikiliikkujan suunnittelijoita pidetään yleensä hiukan l:inä. **-ottaja** *s.*

löylysauna *s.* sauna, jossa otetaan löylyä. | Suomalainen l.

löylyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Tunkeilijoita l:eltiin aika tavalla. Mutta äkeä ämmä rupesi kohta l:telemään selkäämme KIVI.

löylyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *harv.* antaa löylyä jklle t. jllek, pitää löylyssä. | Oli sitten haudankaivaja Villeä saunassa oikein l:tänyt, kylvettänyt LEHT. Lihojen palvaaminen savustamalla ja l:tämällä. — Tav. **2.** *kuv.* antaa selkään, piestä, peitota, höyhentää, kurittaa; nuhdella kiivaasti, läksyttää, "antaa nuuskaa". | Saada, antaa jklle l:ys, l:ystä. Poikaa l:ettiin oikein isän kädestä. Koira l:ti kissaa että karvat pölisivät. Hyökkääjä l:ettiin perin pohjin. Artikkelin kirjoittaja antaa vastustajilleen hyvän l:yksen.

löylyyt- → löylyt-.

löysen|tää[8] *v.* löysätä, löyhentää. | L. siteitä, jousta. L. puristusta. Seosta l:netään vedellä.

löyse|tä[34] *v. harv.* = löyhetä, löyhtyä, löystyä. | - - miesten posket alkoivat punoittaa, suupielet l:nivät HEPOR.

löysi[4] *s. ark.* (työ)vuoro. | Töitä tehdään kahdessa l:ssä.

löystyttää[2*] *kaus.v.* (< seur.) löyhdyttää, löyhentää, löysentää.

löysty|ä[1] *v.* löyhtyä, löyhetä, löysetä. | Hihna, side, ruuvi l:y. L:nyt jänne. — *Kuv.* Arvelut-tavasti l:nyt kuri. - - täytyy joko tuollaisella virneellä tai jollain muulla ruumiin asenteella osoittaa, ettei muka ole sellaiseen vakavuuteen l:nyt SILL.

1. löys|ä[11] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* tav. = löyhä, höllä; ks. ed:n merk.-ryhmiä. **I.** *konkr.* *(1.)* L. maa(laji), lumi. Juoksuradan l. pintakerros. L. ja huokoinen solukko. L:äksi keritty lankakerä. Tukka l:ällä palmikolla. L. panos 'panos, jossa ei ole luotia t. on vain vähän räjähdysainetta, paukku-, harjoituspanos'. — Myös = vetelä. | L. hillo, sose. Liian l. taikina. L. väri, laasti. L. uloste. L. vatsa 'vatsa, kun uloste on löysää';)(kova vatsa. — *löys|ässä*, -ään (adv.) Lanka on l:ässä rullalla. L:ään jyrätty pelto. — *löysällä* (adv.) Vatsa on l:ällä 'löysänä'. *(2.)* L. korkki, ruuvi. Käyttöakselin l. hihnapyörä 'jouto-, nollapyörä'. Lehmällä on l:ät [= liikkuvat, irtonaiset] lavat. L. kosketus, ote. L:ästi maahan kiinnittyneet juuret. — Joskus par. irtonainen, irto-. | Kaikkia l:änä ja pieniin eriin pakattuna. L. [par. irtolais]väki. Sinulla on l. lettikin, omasi ei ole noin paksu JOTUNI. — *löys|ässä*, -ään, harvemmin *löys|ällä*, -älle (adv.) Kirveen varsi on l:ässä. Keripukkia sairastavan hampaat ovat l:ässä. Mutteri on l:ällä. *(3. a.)* L:ät ohjakset. Verryttely l:in lihaksin. - - on vain pari l:ää nahkapoimua siellä missä luonnonjärjestyksen mukaan pitäisi olla pyöristävä rasva nahkan alla SILL. — *löys|ällä*, -älle (adv.) Sähköjohdot riippuivat l:ällä. Käyrän jouhet ovat liian l:ällä. Verkko on laskettava l:älle. *(3. b.)* L. side, kääre. L. silmukka. Takki on selästä l. - - kietoi liinan l:ästi päänsä ympärille HEPOR. **II.** *kuv.* *(1.)* L. [= rento, pingottamaton] verryttely, harjoittelu. Juosta l:ästi. L:in rantein (ark.) 'liikaa jännittämättä, kevyesti, huolettomasti'. Elää elämänsä l:in rantein. Ajokoiran l:yys (mets.) 'ominaisuus, että se haukkuu liian herkästi'. *(2. a.)* Rakentaa l:älle pohjalle. Esittää jtak l:in perustein. L. olettamus. L:iä tietoja. Teoria, joka tuntuu varsin l:ältä. L:ästi improvisoitu sävellys. — L:ää puhetta. L. lupaus. Miksi iskette kiinni l:ään sanaan? KIVI. *(2. b.)* L. järjestys, kuri. L. moraali. L:ät siveyssäännöt. L:ät aviosuhteet.

2. löysä[11] *s.* länkien (t. satulan) pehmike, länkipatja, paatsa, hamutsa, mallo.

löysähkö[2] *mod.a.* L. maalaji. L. seos, taikina. L. rulla.

löysäkätinen *a.*, tav. *kuv.* = hölläkätinen. | L. leväperäisyys.
löysäläi|nen[63] *s. harv.* irtolainen. | Palkolliset ja l:set HAARLA. - - passittaisi heidät l:sinä ruununrattailla kotipuoleensa AHO.
löysä|pintainen *a.* L. juoksurata. **-päinen** *a.* = löyhäpäinen. | Ukko on hiukan l. **-rakenteinen** *a.* L. kudos, solukko. L. sävellys.
löysä|tä[35] *v.* päästää löys(emm)älle, löysentää, löyhdyttää, löyhentää, höllentää, hellittää;)(kiristää, tiukentaa, pingottaa, jännittää. | L. köyttä, suitsia. Sidettä l:ttiin hiukan. L. kahleita, solmua. Ruuvia voidaan tarpeen mukaan l. tai kiristää. L:ä siimaa! L. otetta, puristusta. - - yhtiö on Rommakon savotalla l:nnyt [→ sanonut irti, erottanut] työstä sata miestä KIANTO. — *Kuv.* L. [= hellittää, vähentää] vauhtia.
löytymä[13] *s. min.* löydetty (kivennäis-, malmi- tms.) esiintymä, löydös. | Radiumia sisältävä l. — *Yhd.* kivennäis-, malmil.
löytymät|ön[57] *kielt.a.* < seur. | Mistään l. esine. — *löytymät|tömissä*, -tömiin (adv.) piilossa, kateissa, kadoksissa. | Neula katosi aivan l:tömiin. Hän on l:tömissä, kaukana IRIS UURTO.
löyty|ä[1*] *pass.v.* < löytää. | L. sattumalta, pitkän etsinnän jälkeen. Kadonneen, piilotetun esineen l:minen. Kätköstä l:neet rahat. Metsästä risujen alta l:i ruumis. Haluttua väriä ei l:nyt yhdestäkään kaupasta. Ei löydy sopivaa huoneistoa. Vihdoin l:i tie. Avaimenreikä ei tahtonut pimeässä l. Pohjantähti l:y helposti taivaalta. Tileistä l:i virheitä. Nimeä ei l:nyt vaaliluettelosta. Ymmärtäväisen huulilta l:y viisaus VT. — † Epäsuomalaista, vars. olosijojen ohella esiintyvää käyttöä; korvattavissa us. joko v:eillä olla (olemassa) t. esiintyä taikka tavata-v:n pass.-muodoilla. | Helsingissä l:y useita kauniita rakennuksia. L:y kansoja, joiden keskuudessa Jumalaa ei vielä tunneta. Kangasta l:y kaupassa useaa eri väriä. Ruoassa l:vät ravintoaineet. Palkkauksessa l:i runsaasti epäkohtia. Sairaalle ei l:nyt [par. ollut, saatu] apua lääkkeistä. - - mutta yksi asia l:y, jossa olen vaiti KIVI.
löyt|ä[45] *v. harv.* = löytää. | Oma l:ty, vieras varastettu SP. Syytä [riitaan] l:ään aina KIVI. - - silkkipussi l:tiin repustasi LARINK.
löytäjä[16] *tek.* Hävinneen tavaran l. Kolumbus, Amerikan l. Koira on hyvä jälkien l.
löytäjäis|et[63] *s. mon.* löytöpalkkio. | Saada, antaa, maksaa l., l:iä. Sai 100 mk l:iä, l:iksi.
löytämät|ön[57] *kielt.a.* < seur. **1.** *akt.* sellainen, joka ei löydä. | Sijaansa l. rauhaton etsijä. **2.** *pass.* = löytymätön. | Pulppusi l:önnä jo Helikon kirpehin lähde, / peittyi viidakkoon, peittyi ja unhohon jäi KOSKENN. — *löytämät|tömissä*, -tömiin (adv.) = löytymättömissä. | - - kototalo oli palanut poroksi ja oma maammo l:tömissä HAARLA.
löy|tää[3] *v.* **1.** saada ilmi, selville t. tavoittaa, tavata t. saada käsiinsä jtak sellaista, joka on ollut kadoksissa, piilossa, tietymättömissä t. tuntematon t. jota on etsitty, haettu;)(kadottaa, hukata, hävittää; kätkeä, piilottaa.

a. enemmän t. vähemmän konkr. toiminnan tuloksesta. | L. etsimällä, sattumalta. L. kateissa ollut esine. L. rahaa, aarre, hukkunut, salakuljettajien kätkö. L:si kadulta käsineen. Penkoi hyllyä, kunnes l:si haluamansa kirjan. L. sopiva asunto. Pikkulintujen ei ole talvella helppo l. ravintoa. L. leivästä kivi. L. vuoresta kultaa, tinaa. Näytteestä on l:detty runsaasti basilleja. Laskusta oli mahdoton l. virhettä. Ei l:tänyt numeroa puhelinluettelosta. L. jäljet. L:si oven kopeloimalla. L. puoliso itselleen. N. on l:tänyt [= tavannut, kohdannut] vertaisensa, parempansa. Kolumbus l:si Amerikan. Sillä jokainen anova saa, ja etsivä l:tää UT. Sokeakin kana l:tää joskus jyvän [= joskus tyhmäkin oivaltaa asian, tekee keksinnön tms.] SP. Minkä taakseen jättää, sen edestään l:tää [= tekemättä jätetty työ, laiminlyöty asia tulee myöhemmin suoritettavaksi, eteen] SL. — *Kuv.* Tyttö ja poika ovat l:täneet toisensa 'päässeet selville molemminpuolisesta rakkaudestaan, alkaneet pitää yhtä'. Vaimo oli l:tänyt [= oppinut tuntemaan] Jumalan. Olen vihdoinkin l:tänyt oman alani. [Runoilija] on l:tänyt tunteilleen aidon ilmaisumuodon. — L. [par. tavata, kohdata] kuolemansa. L. [par. tavata, saada] loppunsa. Hän l:si hautansa aalloista, par. esim. kohtasi kuolemansa aalloissa. — *löytää tiensä* päästä, osua jnnek. | Vesi l:si tiensä läpi katon. Suomalaiset tuotteet ovat l:täneet tiensä kaukaisiinkin maihin. Kirjan toivoisi l:tävän tiensä kaikkiin koteihin. — *löytää itsensä* päästä selville itsestään, oppia tuntemaan itsensä. | Nuorukainen, joka ei ole vielä l:tänyt itseään. — *löytää itsensä jstak* par. havaita, huomata olevansa jssak. | L:si itsensä lattialta. L:sin itseni viimein muutaman pirtin penkiltä pitkältäni AHO. L:sin itseni itkemästä, par. havaitsin itkeväni.

b. ed:een liittyen vars. abstr. yhteyksissä merk:ltään heikentyneenä: saada, saavuttaa. | Ei l:dä sopivaa asentoa. Hermannin sen sijaan oli vaikea l. tasapainoaan KOSKENN. [Draama] ei ollut vielä - - l:tänyt omaa muotoaan TARK. — L. suoja, turva(a). L. onnensa. L. lepo, rauha, tyydytystä, virkistystä, iloa jstak. En l:tänyt unohdusta nautinnoista. Julistus l:si vastakaikua laajoissa piireissä. Olettamus, jolle ei ole l:dettävissä vähäisintäkään tukea. — *löytää armo jkn silmissä* päästä jkn armoon, suosioon, saada jkn hyväksyminen. | Jos siis olen l:tänyt armon sinun silmiesi edessä VT. Tekele ei l:tänyt armoa kustantajan silmissä. — † Tavara on l:tänyt [→ saanut] runsaasti ostajia.

c. ajatteluun perustuvasta oivalluksesta: keksiä, huomata, saada selville. | L. ratkaisu kysymykseen, pulmaan, riitaan. On vaikea l. kaikkia tapahtumaan vaikuttaneita syitä. Ajatuksissaan Marjatta l:si Laurista yhä uusia vikoja. Halusin lohduttaa, mutta en l:tänyt sanoja. Budhan opista l:tää kristitytkin monta hyvää opetusta. Paras menettelytapa l:detään kokeilemalla Kun x:n arvo on l:detty, on yhtälö ratkaistu. Tavaralle l:dämme kyllä sopivan käytön.

2. a. intr. *löytää jnnek* päästä, osata t. osua jnnek. | L:dän kotiin yksinkin. Ei tänne vai-

nolainen l:dä. Koira l:si pian takaisin. Outo ei l:täisi noissa sokkeloissa minnekään LEHT. Heikon tulensäteen johtamana hän l:si ovelle TALVIO. **b.** *löytää jku* t. *jk jksik, jnklaiseksi* (vanh., nyk. vars. arkaisoivasti) havaita t. todeta jku t. jk jksik, jnklaiseksi, havaita jkn t. jnk olevan jnklainen. | Punnittu ja köykäiseksi l:detty. - - jonka tuomarit l:tävät vikapääksi, maksakoon lähimäisellensä kaksinkertaisesti VT[v]. Tutkitaan ja tuomitaan, / mut hulluksi l:detähän LEINO. Ain' avarammiks nouskoot sydämenne, / niin ettei kerran pieniks l:dettäis! KAILAS.

löy|tö[1*] *s.* **1.** *abstr.* löytäminen, löytämistapahtuma, havainto, keksintö; us. samalla sekä löytämistapahtuma että se, mikä löydetään; vrt. 2. | Yllättävä, tärkeä, kaamea l. Kasvitieteellinen l. Koillisväylän l. Tehdä l. Ilmoittaa l:döstä sanomalehdessä. Ei puhunut l:döstänsä kenellekään. L:dön yhteydessä paljastui hämmästyttäviä seikkoja. Kottarainen tulee juuri tällaisena päivänä, se on kuin lohdullinen l. tuon raehymyn jälkeen SILL. — *Lak.* L. on aluksi vain talteenottoa, mutta sittemmin se voi olla luonteeltaan kumoava saanto. **2.** *konkr.* se, mikä on löydetty; vrt. löydös, löytymä. | Kultakello, arvokas l. Pitää itse, salata l:tönsä. L. on luovutettu museoon. L. sisältää runsaasti hopeaa. Lapset tulivat marjasta ja toivat vähiä l:töjään äidilleenkin maisteltavaksi KAUPPISH. — Laajentuneesti esineestä t. asiasta, joka on havaittu, todettu muita paremmaksi, erittäin hyväksi, lupaavaksi: helmi; jnk erikoisalan henkilöstä: uusi tähti. | Täytekynä, joka on todellinen l. Oikea l. uudessa kirjallisuudessamme. Uusi l. hiihtorintamalla. Elokuva, jossa yhtiön lupaava l. nähdään ensi kerran. **3.** *yhd.* sekä 1. että 2. ryhmään liittyen. | Arkisto-, hauta-, kalmisto-, maa-, suol.; haja-, irto-, kätkö-, yksinäisl.; aarre-, ase-, asiakirja-, esine-, laiva-, raha-, ruumis-, suksi-, venel.; hopea-, kulta-, kupari-, malmi-, nikkelil.; muinais-, taidel.; hiihtäjä-, kirjailija-, pianistil.

löytö|aika *s.* Kasvin löytöpaikka ja -aika. **-aineisto** *s.*, vars. *arkeol.* Seudun l:ssa on havaittavissa skandinaavisia piirteitä. **-alue** *s.* Arkeologinen l. Kivikautemme rikkain l. on Laatokan rannoilla. **-esine** *s.* L. on palautettava oikealle omistajalleen. — Vars. löydetyistä muinaisesineistä. | Pronssikauden l. Päijänteen latvareittien varsilta on runsaasti l:itä. **-esineistö** *s.* Kivikautinen l. **-historia** *s.* Amerikan l. 'A:n löytämisestä kertova historia'.

-löytöinen[63] *poss.a.* Niukka-, runsasl.

löytö|kalu *s.*, vars. *lak.* löytöesine. | L:kalun salaaminen. **-kalusto** *s.*, vars. *arkeol.* Alueen kivikautinen l. **-kartta** *s.*, vars. *arkeol.* muinaisesineiden löytöpaikkoja esittävä kartta. **-kerros** *s. arkeol.* maakerros, josta jtak on löydetty. **-kohta** *s.* löytöpaikka.

löytökäi|nen[63] *s. harv.* löytö(nen). | Löysin, löysin l:sen / elämän aution aholta LEINO.

löytö|köyhä *a. arkeol.* → niukka-, vähälöytöinen. **-lapsi** *s.* vanhempiensa hylkäämänä löydetty, tav. kunnan hoitoonsa ottama lapsi. | Vanhemmistaan tietämätön l. — *Kuv.* - - olen ihmisistä ma irrallain, / elon ankean l. vain LEINO. **-lastenko|ti** *s.* laitos, johon otetaan löytölapsia hoidettavaksi. | L:dit, joita ei ole ollut Suomessa, on nykyään yleensä muutettu toisenlaisiksi lastensuojelulaitoksiksi. **-matka** *s.* tav:mmin löytöretki.

löytö|nen[63] *dem.s.* Löysinpä l:sen. Hän on l. JOTUNI.

löytö|paikka *s.* Kasvin, muinaisesineen, malmin l. **-palkka** *s.* = seur. | Sai l:a 500 mk. **-palkkio** *s.* palkkio, jonka kadonneen tavaran omistaja suorittaa löytäjälle saadessaan tavaran takaisin, löytäjäiset. | Maksaa, saada l., l:ta. **-retkeilijä** *s.* löytöretk(i)en tekijä t. osanottaja. | Historian suuret l:t. **-retkeily** *s.* löytöretkien tekeminen. **-retk|i** *s.* retki, jonka tarkoituksena on jnk (uuden, tuntemattoman), vars. jnk tuntemattoman alueen t. maan löytäminen. | Suuret maantieteelliset l:et. Tehdä l:iä. L:ellä luonnossa, kodin piirissä. — *Kuv.* Tehdä l:iä kirjallisuuteen, tieteisiin. **-rikas** *a. arkeol.* → runsaslöytöinen. **-suhteet** *s. mon.*, vars. *arkeol.* Kivikirveen löytöpaikka ja -suhteet. **-tavara** *s.* löydetty tavara, löytöesine(et), -kalu(t). | Junasta talteen otettu l. **-tavaratoimisto** *s.* toimisto, joka huolehtii löytötavarain talteen ottamisesta ja omistajalle palauttamisesta. | Rautateiden, poliisilaitoksen l. **-tieto** *s.*, vars. *arkeol.* jtak löytöä koskeva tieto. | Esineestä ei ole saatu tarkkoja l:ja.

lööperi[5] *s. vaill. ark.*; tav. vain sanontatavassa *laskea, puhua lööperiä* puhua perättömiä, palturia, laskea luikuria. | Älä laske l:ä!

M

m [äm t. em, vartalo ämmä-, emmä-] **1.** kirjain, *m*-äänteen merkki. | Iso, pieni m. Sana "ensimmäinen" kirjoitetaan kahdella m:llä. **2.** eräs kielen äänne: huuliäänteisiin kuuluva nasaali. | Ääntymätavaltaan *m* on resonantti, ääntymäpaikkansa puolesta bilabiaali. **3.** *lyh.* mm.: **a.** metri. | 5 m kangasta. 10.000 m:n juoksu. m^2 'neliömetri', m^3 'kuutiometri'. **b.** *sot.* malli. | Sotilaspuku m/27 'sotilaspuku vuoden 1927 mallia'. Sotilaskivääri m/24. **c.** roomalaisena lukumerkkinä (M) = 1000.

ma *pers.pron. murt. runok.* = mä. | Mun on mieleni nääntyä ikävään, / kun tiedän, kun tiedän ma kaiken tään / ja ma kaihoten kaipaan sinne KOSKENN. — Eräissä sanonnoissa v:n jälkeen myös normaalityylissä (us. ◡). | Ei siitä tule mitään, luulen ma.

-ma[13] (etuvok. sanoissa -mä) nomininjohdin. **1.** deverbaalinen. Johdannaiset ovat: **a.** teonnimiä: elämä, kuolema, syntymä. — Vars. eräissä abverbiaali-ilmauksissa ja yhd:n alkuosana: yhdellä istumalla, ensi näkemältä; ampuma-ase, naimaikä, seisomapaikka. **b.** teon tuloksen t. kohteen nimiä: juoma, murtuma, vieremä; lyhennelmä. **c.** gen:n t. poss.-suff:n ohella käytettyjä ns. agenttipartisiippeja: sepän tekemä lukko, ottamiansa vapauksia. **2.** denominaalinen. Johdannaiset vars. paikkaa merkitseviä s:eja: pengermä, rantama, reunama, selkämä.

maa[28] *s.* Merk.-ryhmien rajat häilyviä. **I.** suurena kokonaisuutena. **1.** taivaankappaleena: maapallo, Tellus; *täht. erisn.* | Aurinko, m. ja kuu. M. on navoiltaan hieman litistynyt pallo. M. kiertää aurinkoa. M:n liikkeet. M:n pyöriminen akselinsa ympäri. M:n suuruus, paino, rata, sisus, keskipiste, ympärysmitta. M:n varjo kuussa. Matka, purjehdus m:n ympäri. **2.** vars. *heng.* maanpiiri, maailma; mainen elämä, ihmiselämä;)(taivas; tuonpuoleinen, kuolemanjälkeinen elämä t. olotila. | Alussa Jumala loi taivaan ja m:n VT. Ja minä näin uuden taivaan ja uuden m:n UT. Ja kaikessa m:ssa [= kaikkialla, koko maailmassa] oli yksi kieli ja yksi puheenparsi VT. - - lisääntykää ja täyttäkää m. VT. Kunnia Jumalalle korkeuksissa, ja m:ssa rauha ihmisten kesken UT. Oi kuningasten Kuningas, / sä m:n ja taivaan valtias VK. Tapahtukoon Sinun tahtosi myös m:n päällä niin kuin taivaassa KATEK. Kunnioita isääsi ja äitiäsi, että menestyisit ja kauan eläisit m:n päällä KATEK. Työn orjat, sorron yöstä nouskaa! / M:n ääriin kuuluu kutsumus AK. Olemmehan vihoittaneet taivaan ja m:n KIVI. Luvata m:t ja taivaat 'kaikki mahdolliset, mitä tahansa'. — M. on uskovaiselle murheen laakso. Minä vaivainen oon, mato, matkamies m:n VK. M:n hiljaiset 'lähimmäistensä keskuudessa vaatimattomina, hiljaisina elävät ihmiset'. — *maan* (vars. ark.) eräissä yhteyksissä voimakkaasti vahvistavan adv:n tavoin. | M:n mainio keli. Torvesta lähti m:n kamala mölinä. Ja voin päällä vielä m:n kauhea pyllimakkara KIVI. Voi m:n perkelettä sitä Santeria KATAJA. - - mutta kun niitä [russakoita] oli lopulta niin m:n saakelisti! KARHUM.

II. pintana, alustana; sisäpaikallissijat us. adv:n luonteisia. | Luminen, paljas m. M. paljastuu lumen alta. M. vihertää. M. järkkyi räjähdysten voimasta. Vetää jtak m:ta pitkin. M:n alla 'maan sisässä'. M:n päällä 'maan pinnalla'. Korkealla m:n yläpuolella. Kaupunki hävitettiin m:n tasalle. M:ssa makaava puun runko. Koira juoksee kuono m:ssa. Hevonen syö m:sta. Korkealla m:sta. Laskeutua vaunuista m:han. Nukkua paljaalla m:lla 'maassa ilman kosteutta eristävää alustaa'. — Us. tarkoittaen yhtä hyvin lattiaa kuin maan pintaa. | M:ta viistävät hameenhelmat. Nostaa jtak m:sta. Jk putoaa m:han. Kaatua pyörtyneenä m:han. Maito meni m:han. Katse m:han luotuna. Kumartaa m:han asti. Heittäytyä (pitkälleen) m:han. Korpraali ärjäisi: m:han! — Sotilasslangissa. | Mennä maihin 'heittäytyä maahan'. — *Erik.* **1.** *kuv.* sanontoja. | Seura toimii m:n alla 'salassa viranomaisilta'. Puolueen oli pakko mennä m:n alle 'jatkaa toimintaansa laittomana'. M. alkaa polttaa jkn jalkojen alla 'ao. tuntee ilmitulon uhkaavan'. Polkea armeija m:sta 'luoda näennäisesti tyhjästä'. Tunnelma on m:ssa 'matalana'. Mieli painuu m:han 'masentuu'. Olla irti m:sta 'iloinen; ylen ihanteellinen'. M:sta se pienikin ponnistaa [= jokainen yrittää voimiensa mukaan] SP. **2.**)(ilma, taivas, vesi ym. | M:sta ohjattava lentokone. Lehti puussa, ruoho m:ssa SP. — Leijailla m:n ja taivaan välillä. Ylistää m:sta taivaaseen 'määrättömästi'. Puhua kaikista asioista m:n ja taivaan välillä. — Olemme niin kaukana merellä, ettei m:ta näy. Vesitse tai m:ta myöten. Vetää vene m:lle. Olla kuin kala kuivalla m:lla [= viihtyä huonosti] SP. Kyllä m:lla viisaita ollaan, kun merellä vahinko tapahtuu SP. Ei se m:lta merelle vie [= ei vaikuta paljon asiaan] SP. — *maissa,* maista, maihin (adv);)(vesillä,

aluksessa. | Miehistö oli jo maissa. Laskea, nousta, uida maihin. Vene ajautui maihin. Köysi heitettiin maihin. 3. *maa|lla*, -lle (adv:n tavoin, harv.) ulkona, näkyvissä. | Virua suolet m:lla. Vetää miekkansa m:lle 'paljastaa'. Maksa m:lle [= lyökää kuoliaaksi]! LINN.

III. ainekerroksena; us. maaperästä, -pohjasta. | Routainen m. M. on jäässä. M. sulaa. M:n pinnalla, sisässä. Pylväs on lahonnut m:n rajasta. Syvällä kylmässä m:ssa. M:sta kaivettu aarre. Vesi imeytyy m:han. Kaivautua m:han. — *Kuv.* ym. sanontoja. | M:n matonen 'mitätön olento'. Kaivaa m:ta jkn jalkojen alta 'valmistella jkn syrjäyttämistä, häviötä'. Syvällä m:n uumenissa. Kätkeä, peittää jku m:n poveen 'haudata'. Maata m:ssa, m:n (mustassa) mullassa 'olla kuollut, haudassa'. - - mahti ei joua m:n rakohon, / vaikka mahtajat menevät KAL. — *Erik.* **1.** *sähk.* johteena. | Yhdistää, johtaa m:han. **2.** tuottavana, viljelyn kohteena. | M:n antimet, hedelmät, vilja. M:n tuotantokyky. M. kasvaa, tuottaa, antaa satoa. M. janoaa, huutaa vettä. Muokata, lannoittaa, kyntää, äestää m:ta. M:ta viljelevä väestö. Ottaa m:sta elantonsa, leipänsä. Nostaa perunoita m:sta. Siemen peitettiin m:han. **3.** laatua (kasvukykyä tms.) ajatellen. | Vesi-, hiekka-, saviperäinen m. Hedelmällistä, karua, lihavaa, laihaa m:ta. Kasvit viihtyvät happamessa m:ssa huonosti. M. on siellä viljavaa. — *Kuv.* Opetus lankeaa hyvään m:han 'on tuloksellista'. — *Yhd.* aluna-, alkali-, hiekka-, hiesu-, hieta-, humus-, kalkki-, kivennäis-, komposti-, lieju-, liete-, multa-, savi-, simpukka-, sora-, suola-, turvem.; juoksu-, tulva-, vesijättöm. **4.** *ain.* kallioperän päällä oleva irrallinen, orgaanisten ja epäorgaanisten aineisten muodostama massa. | M:sta ja kivistä tehty pato. Oja täytettiin m:lla. Luoda m:ta jnk peitteeksi, ympärille. Kellarin lattia on poljettua m:ta. Valloittajalle lähetettiin m:ta ja vettä alamaisuuden merkiksi. Hiekka on hienojakoisempaa m:ta kuin sora. Helleenien käsityksen mukaan alkuaineita oli neljä: m., ilma, vesi ja tuli. Maatua, muuttua m:ksi. Sillä m:sta sinä olet, ja m:ksi pitää sinun jälleen tuleman VT. — *Yhd.* irto-, oja-, rakennus-, side-, täytem.

IV. alueista, seuduista. **1.** omistusoikeuden t. viljelyn kohteena; us. koll.; liittyy ryhmiin II ja III. 2. | Ruotujakolaitos oli m:han kytkettyä asevelvollisuutta. Kiinnittää jku m:han 'antaa omaa maata viljeltäväksi'. M. oli aateliston hallussa. Valtion, kirkon, yhtiöiden omistama m. Kruununluontoinen, perintöluontoinen m. M:n hankinta siirtoväelle. M:n jakaminen, pirstominen. Ostaa lisää m:ta. Huvila on omalla, toisen m:lla. Talonpojan sortuminen, häviäminen m:ltaan 'tilaltaan'. Menettää m:nsa (ja mantunsa). Ennen mies m:nsa myö kuin sananansa syö SL. Viljellä m:tansa. — Talon m:t ulottuivat rantaan asti. Metsästys on kielletty Yrjölän mailla. Suurin osa maista [= pelloista] oli kesantona. Toiseen m:han [= puutarhan osaan] kylvettiin hernettä, toiseen porkkanaa. — *Yhd.* kaupungin-, kirkon-, kruunun-, torpan-, valtionm.; lahjoitus-, liika-, lisä-, läänitys-, perimys-, perintö-, rälssi-, tontti-, vero-, vuokra-, yhteis-, yksityism.; hylky-, joutom.; kasvitarha-, pelto-, puutarha-, viljelysm.; kaali-, kaura-, kukka-, lanttu-, mansikka-, peruna-, porkkana-, ruis-, vehnäm.

2. tietty valtiollinen alue, valtakunta, valtio. | M:mme kuuluu pohjolaan. Oma m:mme. Palvella, puolustaa m:taan. Taistella, kuolla m:nsa puolesta. Vihollinen hyökkää m:han. M:n sotalaitos, armeija. Tuoda m:han. Viedä m:sta. Koko m:n käsittävä, koko m:ta koskeva. Kautta m:n tunnettu. M:n asukkaat, rajat, valtiomuoto. Maailman m:t. Amerikan, Euroopan, Skandinavian, Itämeren, Tonavan, Välimeren m:t. Maiden ja merien takaa. Vieraat m:t. Palata omalle m:lleen. Matkustaa vieraille maille. M:n toivo 'nuoriso, ylioppilaat'. [Olen astunut alas] johdattamaan heidät siitä m:sta hyvään ja tilavaan m:han, m:han, joka vuotaa maitoa ja mettä VT. Parempi omalla m:lla / vetonenki virsun alta, / kuin on m:lla vierahalla / kultamaljasta metonen KAL. Oma m. mansikka, muu m. mustikka SL. M:ssa m:n tavalla tahi m:sta pois SL. M(:ta) on lailla rakennettava SL. Kukaan ei ole profeetta omassa m:ssaan [alk. UT]. | - - ei oikeutta m:ssa saa, / ken itse sit' ei hanki KRAMSU. — Eri maita tarkoittavia vakiintuneita nimityksiä. | Tuhansien järvien m. 'Suomi'. Nousevan auringon m. 'Japani'. Rajattomien mahdollisuuksien m. 'Amerikka'. Kaksoisvirran m. 'Mesopotamia'. Pyhä, luvattu m. 'Palestiina'. — *Yhd.* heimo-, jäsen-, liittolais-, naapuri-, veljes-, vihollism.; emä-, isän-, koti-, pää-, synnyin-, syntymäm.; alus-, mandaatti-, siirtom.; diktatuurim.; kulttuuri-, sivistysm.; alkuperä-, kulutus-, ostaja-, tuonti-, vientim.; hopea-, karja-, kulta-, puuvilla-, viinim.; karjanhoito-, maatalous-, matkailu-, merenkulku-, teollisuus-, urheilum.; alppi-, kauko-, napam(:t); etelä-, itä-, länsi-, pohjoism(:t). — *Kuv.* **a.** *luvattu maa* tyyssija, kotimaa. | Romanttisen runouden, demokratian luvattu m. Amerikka on yksityisen yritteliäisyyden luvattu m. **b.** yleisemmin. | Valkeuden, suven, unhon, unten, runouden, riemun, iäisyyden m. Suuren hiljaisuuden m. 'kuolema, tuonpuoleinen elämä'. Kuoleman varjon m. Vanhus ei viivy enää kauan elävien m:ssa. — *Yhd.* ihme-, kulta-, satum.; ilon-, onnen-, rauhan-, riemun-, untenm.

3. ed:een liittyen korttipelissä: 'väri'. | Pelikorteissa on 13 korttia neljää eri m:ta. Tunnustaa m:ta. Jollei ole vaadittua m:ta, on lyötävä valttia. — *Kuv.* Tahdon tietää, mitä m:ta sinä oikein olet 'millainen olet, mikä olet miehiäsi'. Antti on toista m:ta kuin me muut. Kaikki he ovat samaa m:ta. Samaa, yhtä m:ta [niin] kuin maalarin housut [= kaikki yhtäläisiä, yhtä huonoja] SP.

4. *maa|lla*, -lta, -lle (adv.) maaseudulla;)(kaupungissa. | Asua, elää m:lla. Viihtyä hyvin m:lla. Viettää lomansa m:lla. Muuttaa, mennä, matkustaa, kaivata m:lle. Käydä, pis-

täytyä m:lla. Väestön pako m:lta. — *mailla, mailta, maille* (puhek.) maa(seudu)lla. | Terveisiä mailta! Painua maille. — Maaseudusta joskus muutenkin. | Syvällä m:n sydämessä. Se on papin rouva jostakin m:n pitäjästä TALVIO. **5. a.** vars. *mon.* ja obliikvisijoissa: seutu, tienoo. | Kierrellä, kulkea pitkin m:ta, maita 'sinne tänne, seudulta seudulle'. Varas on nähty näillä mailla t. main. Ukko on lähtenyt näiltä mailta. Ei mailla (eikä) halmeilla 'ei täällä päinkään, ei näillä tienoilla'. Matkustaa maita (ja) mantereita, m:t ja mantereet 'kaikkialla, maasta maahan, ympäri maailmaa, paikasta paikkaan'. | Olisi kirje ollut kirjoitettava. Ei ole kynämiestä maille [= paikalle] sattunut JOTUNI. — Hämärä hiipii maille 'tienoille'. Yö on jo saapunut maille. — Matkata, muuttaa, siirtyä Manan, Tuonen maille. — *maillaan,* mailleen (adv.) auringonlaskusta ja siihen liittyen. | Aurinko, päivä menee mailleen, on maillaan. Heidän onnensa oli mailleen menossa 'häviämässä'. Mailleen menevä [= päättyvä] vuosi. — *maissa* postp:n tavoin gen:n ohella vars. määriä ilmaisevissa yhteyksissä: paikkeilla, tienoilla. | Kello yhdeksän maissa. Joulun, pääsiäisen maissa. Tuntipalkka on nykyisin 100 markan maissa. — Viisisataa henkeä tai niillä main 'niillä paikkeilla'. **b.** maasta sen muotoa, kulkukelpoisuutta yms. ajatellen: maasto. | Alava, kivikkoinen m. Kaupungin ympäristö on mäkistä m:ta. Rakennus on tasaisella m:lla. Metsäiset m:t jatkuvat lähelle rajaa. Pohjois-Suomen soiset m:t. Soiden välissä on joskus kuivempaakin m:ta. **c.** *yhd.* Harju-, järvi-, kivikko-, kumpu-, kunnas-, laakio-, mäki-, notko-, suo-, tasanko-, tunturi-, vaara-. vuori-, vuoristom.; murto-, tasam.; myötä-, vastam.; koivikko-, lehto-, lepikko-, metsäm.; erä-, korpi-, rinta-, salo-, takam.; rannikko-, ranta-, rinnem.; kannas-, niemi-, välim.; jänis-, karhu-, metsästys-, orava-, pyynti-, riistam.; marja-, mustikka-, sienim.; hautaus-, kirkko-, piham.; työm.; ostjakki-, vogulim(:t).

maa-|aateli(sto) *s.* aateli, jonka asema perustuu maanomistukseen, maata omistava ja viljelevä aateli(sto);)(virka-aateli(sto). | Itämerenmaiden, Japanin m. M:aatelin omistamat suurtilat. Kustaa Vaasan aikana aateli oli vielä m:aatelia. **-aine** *s.* Hienorakeinen m. Tuulen, veden kuljettama m. **-aine|s** *s.* Orgaaniset, epäorgaaniset m:kset. M:sten lahoaminen. M:sten kemiallinen koostumus. **-ala** *s.* Euroopan kokoinen m. Sota on hävittänyt laajat m:t. Suomen m:sta on lähes 3/4 metsien peittämää. — *Kuv.* Valmistaa m:a uudelle aatteelle. Rauhankaipuu voittaa m:a. **-alkali** *s. kem.* maa-alkalimetallin oksidi. **-alkalimetalli** *s. kem.* M:t ovat beryllium, magnesium, kalsium, strontium, barium ja radium. **-alue** *s.* M:en kauppa. Asuttu, viljelty m. Viholliselta vallatut m:et. Venäjän suunnattomat m:et. **-analyysi** *s.* analyysi, joka kohdistuu maan aineosien, us. nimenomaan kasvien menestymiselle tärkeiden ainesten laadun ja paljouden selvittämiseen. **-ankkuri** *s. tekn.* M:n avulla saadaan vetoköysi kiinnitetyksi lujasti maahan. **-armeija** *s.* Suurvaltojen mahtavat m:t. M:n ja laivaston yhteistoiminta. **-artisokka** *s.* = mukula-artisokka. **-asema** *s. rad.* Laiva oli saanut yhteyden lähimpään m:an. **-asun|to** *s.* (kokonaan t. osaksi) maahan kaivettu asunto. | Ostjakkien, vogulien ja tunguusien m:not.

maabakteeri *s.* M:t ovat bakteereja, jotka elintoiminnallaan tavalla tai toisella vaikuttavat maaperän fysikaalisiin tai kemiallisiin ominaisuuksiin. Viljelysmaiden hedelmällisyys ja kuohkeus riippuvat olennaisesti niissä elävien m:en määrästä ja niiden elintoiminnan vilkkaudesta. Typpeä sitovat m:t.

maadoittaa[2*] *v. sähk.* → maattaa.

maadoitus[64] *teonn.* (< ed.) → maatto.

maadunnai|nen[63] *s.* maatunut kasvi- t. eläinjäännös, subfossiili. | Maasta löydetyt m:set. Tyrnipensaan m:sia on tavattu sen nykyistä esiintymisaluetta pohjoisempaa.

maadunta[15*] *s. harv.* maatuminen. **-letto** *s. maant.* vrt. seur. **-neva** *s. maant.* tulvan aikana veden valtaan joutuva rantaneva; *syn.* tulvaneva.

maadut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < maatua, vars. 2. | Joet m:tavat liettellään meren lahtea. Runsas vesikasvillisuus m:taa jokea. Tahallisessa m:uksessa annetaan jokiveteen sekoittuneen hiekan ja mudan laskeutua rannalle tai viljelysmaalle, jotta pohja kohoaisi.

maa|eläimistö *s.* **-eläin** *s.* maalla elävä eläin;)(vesieläin. **-elämä** *s.* **1.** maalaiselämä;)(kaupunkielämä. | M:n hiljaisuus. Vetäytyä m:n rauhaan. **2.**)(vesi-, merielämä. | Sammakon ruumiinrakenne on mukautunut sekä maa- että vesielämään. — M. ei viihdytä oikeaa merimiestä. **-emo** *s.,* vars. *myt.* ja *ylät.* maa henkilöitynä, maaäiti. | M:a on ammoisista ajoista rukoiltu ja palvottu, lähestytty erilaisin kulttimenoin ja sille on toimitettu erilaisia uhreja. M. on tšeremisseillä hyvin huomattava jumaluusolento. — M:n syli, helma, kohtu. M:n antimet. M:n lapset 'ihmiset'. Tanner hänen [ihmisen] jalkainsa alla on m., josta hän on tullut ja joksi hänen jälleen tuleman pitää SILL. - - ruokki sun m:n musta maito SARKIA. **-emä** *s.,* vars. *kansanr.* maa(perusta). | - - munasen alainen puoli / alaiseksi m:ksi, / munasen yläinen puoli / yläiseksi taivahaksi KAL. **-fysiikka** *s.* M. tutkii maan fysikaalisia ominaisuuksia.

maagi[4] *s.* taikuri, ennustaja (vars. muinaisten itämaisten kansojen keskuudessa).

maagikko[2*] *s.* magian harjoittaja. | Tohtori Faust, renessanssin tunnettu seikkailija ja m.

maagilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* magiaan, taikuuteen kuuluva, taianomainen, taikavoimainen. | M. toimitus, uskomus. M:set menot. M. lääkitsemistapa. M. voima, vaikutus. M:sesti vaikuttava. Sanojen m:suus.

maagi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed.

maa|hakku *s.* kovan soramaan, kuivettuneen saven yms. irrottamisessa käytetty hakku. **-hakui|nen** *a. kasv.* -suus *omin.* = geotrooppinen. | Pääjuuren m. liike.

maahanhyökkäys *s.*

maahanlasku *s.* **1.** Lentokoneen m. **2.** *sot.* joukkojen laskeminen maahan laskuvarjoilla t. maahan laskeutuneesta ilma-aluksesta. **-este** *s. sot.* maahanlaskun estämiseksi t. vaikeuttamiseksi rakennettu este. **-joukko** *s. sot.*, tav. *mon.* us. erikoisesti koulutettu ja varustettu, maahanlaskusotatoimeen käytettävä joukko. **-n|torjunta** *s. sot.* maahanlaskuun pyrkivän joukon tuhoaminen joko ilmassa tai maassa. **-operaatio** *s.* = seur. **-sotatoimi** *s. sot.* vihollisen hallussa olevalle alueelle ilmateitse kuljetettavin joukoin suoritettava sotatoimi.

maahan|lyönti *s.* — Nyrkkeilyssä: tilanne, jossa ottelija iskun vaikutuksesta kaatuu lattiaan. **-meno** *s. sot.* maahan heittäytyminen. | Vihollisen kiivas tuli pakotti äkilliseen m:on. **-muuttaj|a** *s.* siirtolainen, immigrantti. | M:ien perustamat siirtokunnat. Yhdysvalloissa saivat m:at helposti maata.

maahanmuutto *s.* Palestiinan hallitus aikoi rajoittaa juutalaisten m:a. Antaa, saada lupa m:on. **-aika** *s.* **-kielto** *s.* **-lupa** *s.* Myöntää m. Pyytää m:a.

maahan|paniaiset *s. mon. kans.* hautajaiset. | Pitää m. Viettää m:paniaisia. Votjakkien m:paniaisiin liittyvät menot. **-pano** *s.* hautaus, hautaaminen. | Vainajan m. **-pääsy** *s.* Kieltää m. jklta. Poliittisten pakolaisten m:ä helpotetaan.

maahantulo *s.* **1.** Siirtolaisten m. Vieraan valuutan, kulkutautien m. Ennen kristinuskon m:a. **2.** [Mäenlaskijan] m. oli varma. Kuulan, keihään m. **-kielto** *s.* **-leimaus** *s.* Passin m. **-lupa** *s.* Myöntää m. jklle. Kieltää m. jklta.

maahantuoja *s.* Tavaran m. Romantiikan, uuden aatteen m.

maahantuonti *s.*)(maastavienti. | Ulkomaisten tavarain m. Neekeriorjien m. Kristinuskon m **-kielto** *s.* Kumota jnk tavaran m. **-lupa** *s.* Pyytää m:a.

maa|happo *s.* Maan pintakerroksissa oleva sora sisältää runsaasti m:happoja. **-hau|ta** *s.* Kivikautinen m. — Polttaa kalkkia m:dassa. Ruoan paistaminen m:dassa. **-hautau|s** *s.* M:ksen ohella on meilläkin käytännössä myös polttohautaus. **-heinä** *s.* maalla kasvava luonnonheinä;)(kylvöheinä. | Hyvää m:ä kasvava rantaniitty. **-henk|i** *s.* kiintymys maahan, maatalouteen, halu toimia maaseudun hyväksi, sen henkisen ja aineellisen tason parantamiseksi. | Herättää maalaisväestössä oikeaa m:eä. M:eä uhkuva romaani. Ison talon poika eikä ole hituakaan m:eä, herraksi vain haluaa! **-henkinen** *a.* vrt. ed. | M. mies. M. puhe, esitelmä, romaani, teos.

maaherra *s.* (Suomessa ja Ruotsissa) läänin ylin hallintoviranomainen; vrt. kuvernööri. | M:n, joka on lääninhallituksen päällikkö, tulee johtaa ja valvoa läänin yleistä hallintoa, huolehtia järjestyksestä ja turvallisuudesta, rikoksien tutkimisesta ja syytteeseen saattamisesta jne. Vaasan läänin m. Nimittää m:ksi. Jeesuksen syntymän aikana Pontius Pilatus oli Juudean m:na. Valittaa m:an 'maaherran virastoon'. — *Kans.* Hän on jo toisessa m:n läänissä 'muualla, kaukana täältä'. Ympäri, kautta m:n läänin 'ympäri maakunnan, kaikkialla'. — *Yhd.* varam. **-kausi** *s.* Pontius Pilatuksen m. **-kunta** *s.* maaherran hallintoalue, lääni. | Kustaa II Aadolfin aikana oli Suomessa neljä m:a.

maaherran|asunto *s.* **-kanslia** *s.* **-kaupunki** *s.* **-virasto** *s.* lääninhallitus. **-virka** *s.*

maaherratar *s.* maaherran rouva.

maahiainen[63] *s.* = seur.

maahi|nen[63] *s. myt.* **1.** M:set ovat tarinain mukaan maan alla asuvia ihmisen muotoisia yliluonnollisia olentoja. **2.** M:seksi nimitettiin myös ihossa esiintyviä tauteja, joiden uskottiin saavan alkunsa maasta.

maa|hiukkanen *s.* Vesi kuljettaa m:hiukkasia mukanaan. **-hockey** *s. urh.* ruohokentällä pelattava, jääpalloa muistuttava peli, nurmipallo. **-hovi** *s.* herraskartano. **-humala** *s.* Glechoma, huulikukkaiskasveja. **-hyökkäys** *s.* Valtakunnan suojeleminen yllättäviltä maa- ja ilmahyökkäyksiltä. **-hyönteinen** *s.* Maa- ja vesihyönteiset. **-höyrykattila** *s.; syn.* maakattila;)(laivahöyrykattila. **-höyrykone** *s.; syn.* maakone;)(laivahöyrykone.

maailm|a[15] *s.* **1.** maailmankaikkeus, kosmos. | M:aan verrattuna on oma aurinkokuntamme hyvin pieni. M:an äärettömyys, rajattomuus. M:an avaruus. M:an luominen. M:an järjestys. -- minä olen teidän kanssanne joka päivä, m:an loppuun asti UT.

2. suppeammassa merk:ssä. **a.** maanpiiri, maapallo. | M:an kartta. M:an meret ja manteret. M:an maat ja kansat. M:an metsävarat, raaka-ainelähteet. M:an mahtavat. M:an liikenneyhtiöiden kongressi. M:an seitsemän ihmettä. M:an markkinat. M:an yleinen tilanne. M:an uskonnot. M:an historia, kirjallisuus. M:an herruus. Matkustaa, purjehtia m:an ympäri. Kautta, läpi m:an. Ympäri m:an tunnettu. Raamattu on m:an levinnein kirja. Sellaista ei ole koko m:assa. Tehtaan tuotteita myydään kaikkeen m:aan. Muualla m:assa. Radion ohjelmia voidaan kuunnella m:an toisella puolella. Liene ei maassa, m:assa, / koko ilman kannen alla / mointa laivan laatijata KAL. Sillä mitä se hyödyttää ihmistä, vaikka hän voittaisi omaksensa koko m:an, mutta saisi sielullensa vahingon? UT. Niin kuin sinä olet lähettänyt minut m:aan [= maan päälle], olen minäkin lähettänyt heidät m:aan UT. — *Myt.* M:an patsas, pylväs, napa (tav. ◡). En minäkään mikään m:an patsas ole 'en elä ikuisesti'. Luuletko olevasi koko m:an napa [= maailman tärkein henkilö, keskus]? **b.** tav:immin a.-attr:n määrittämänä tarkoittaen jtak osaa maanpiiristä. | Foinikialaisten tuntema m. ei ulottunut Gibraltaria kauemmas. Asuttu m. 'asuttu osa maapalloa'. Uusi m. 'Pohjois- ja Etelä-Amerikka sekä Australia'. Vanha m. 'Eurooppa, Aasia ja Afrikka'. — Ympärilläni luminen m. 'lumiset tienoot'. Harmaana värjöttävä syksyinen m. Aamuinen m. on usvan vallassa. Kuinka ihana m. onkaan! Ja aamulla tuoksui m. tuommoiselta maajäältä SILL. -- sieltä [vaaralta] vasta näemme kauas keväisiä m:oita KATAJA. Käypi tietä, astelevi / koillisille m:oille [= koilliseen päin] KAL.

— *Yhd.* saaristo-, tunturim.; ulkom. **c.** tähtikunnista, aurinkokunnista, tähdistä. | Tähtitaivaan tutkija näkee m:oja m:ojen perästä. Emme tiedä, millaisia m:oita voimme vielä avaruudesta löytää. Uskon kautta tajuamme, että m:at ovat rakennetut Jumalan sanalla UT. Kerro, [tähti], kätketkö m:oita / autuaisempain asujain HAAHTI. — *Yhd.* pienoism.

3. ed:een liittyviä sanontoja, sävyltään us. liioittelevia t. muuten tunnepitoisia. **a.** paikan merk:een liittyviä. | Matkustaa, lähteä m:an ääriin 'kauas pois'. Lähteä m:aa [= vieraita oloja] katsomaan. Kiertää m:aa. M:aa nähnyt, kulkenut, kiertänyt. **M:an** kiertäjä, kiertolainen. Lähteä avaraan m:aan. Poika joutui jo nuorena lähtemään m:alle 'pois kodin suojasta'. Lapset ovat jo kaikki m:alla. — Ei tämä mikään m:aa mullistava päätös ole. Yritän uudestaan, vaikka m. nurin menköön. — M. menee mustaksi, mustenee [pyörtyvän, pahoinvoivan] silmissä. M. pyörii silmissä. — Ei mikään mahti m:assa saa häntä luopumaan periaatteistaan. Mitä m:assa [= mitä kummaa] hän mahtoi tarkoittaa? — Sup:n yhteydessä. | M:an luonnollisin asia. M:an lystikkäin mies. M:an kauneimmat silmät. Paras mies m:assa. — Hävitä, häipyä, haihtua m:an tuuliin 'mennä menojaan, kadota jäljettömiin'. Metsät, perintörahat ovat menneet kaiken m:an tietä 'hävinneet, loppuneet'. — *kaiken maailman* (us. halv.) kaikenlainen. | Puhuttiin kaiken m:an asioista. Kaiken m:an tyhjäntoimittaja, kulkuri, roisto. Laulella kaiken m:an renkutuksia. Kaiken m:an rojua. - - kaiken m:an kakarat juoksentelevat siellä, missä ennen vain herrasväet saivat kulkea TALVIO. — *maailman* (adv., vars. ark.) tavattoman, hirmuisen. | Asia ei ole niin m:an tärkeä. Ei siitä ole m:an pitkiä aikoja. — Tuollainen ero ei m:aa, m:oja [= liikaa, suunnattomia] maksa. Ei yksi mies koko m:aa [= ylettömiä, ylen paljon] kerkiä. — Kokonainen m. katkeruutta. Runoilijassa on kokonainen vastakohtien m. **b.** aikaa ilmaisevia. | Joskus, kerran, ennen m:assa 'joskus, entisinä aikoina'. Tänä m:an aikana, tähän m:an aikaan 'nyt, nykyään'. Ei tässä m:assa 'ei ikinä'. Kautta m:an sivun 'kautta aikojen, aina'. Tämä on ollut m:an sivu vaikeimpia asioita. — *Yhd.* entis-, muinais-, nykym.

4. kaikki ihmiset, muut. | Antaa m:an puhua, juoruta. Koko m. tietää sen. Kertoa, kuuluttaa koko m:alle. En välitä, mitä m. sanoo. Puoli m:aa on samaa mieltä. M. nauraa meille. M. hämmästyy. M. syyttää, tuomitsee. M:an puheita! Kuka m:an suun tukkee? SL. Kiittämättömyys on m:an palkka SL. Vähäinen meidän kansa on, / m:an silmiss' arvoton SUONIO.

5. ihmisten elämä, elinaika maan päällä; myös: maa ihmisten asuinpaikkana. **a.** vars. sanontoja, jotka kuvaavat elämänkulkua, kohtaloa. | Jokainen pääsee laillansa m:an läpi 'elää elämänsä'. Saa nähdä, miten sille vielä m:assa [= elämänsä varrella] käy ALKIO. Hän on päässyt m:assa [= elämässään, yhteiskunnassa] eteenpäin. Niin muuttuu m. 'olosuhteet, elämänmahdollisuudet'. Matoinen m. 'ihmiselämä'. M:an [= elämän, kohtalon] murjoma. M:an koulu. M:an ranta [= elämän kokemus] opettaa meitä. M:an tuulissa [= elämän koettelemuksissa] karaistunut. Joutua m:an turulle, jalkoihin 'kovan kohtalon uhriksi'. M:an meno 'ihmiselämän kulku, ihmisten puuhat, yritykset'. Sellainen on m:an meno. Miettiä, pohtia, katsella, seurata m:an menoa. Olla välittämättä m:an menosta. Antaa m:an mennä menojaan! **b.** syntymästä, kuolemasta. | Syntyä, tulla m:aan. Synnyttää lapsi m:aan. Kaikki ne laittavat lapsia m:aan! Tonttilan mummu oli aikoinaan auttanut m:aan myös Kustaan SILL. Kaisa on jo lähtenyt tästä m:asta 'kuollut'. — Vars. *kuv.* vainajain asuinsijoista. | Haudantakainen, tuleva, toinen, tuonpuoleinen m. Hän on jo siirtynyt toiseen m:aan. Passittaa vihollinen parempaan m:aan. Muinaissuomalaiset uskoivat vainajan jatkavan elämäänsä toisessa m:assa. **c.** vars. *heng.* syntisten ihmisten olinpaikka; syntiset ihmiset. | Paha, petollinen m. M:an pahuus, surkeus, turhuus. Ihmisen sydän on kiintynyt m:aan ja sen aarteisiin. Olet syntinen ja kuulut m:aan. Luopua m:asta ja mennä luostariin. M:aa vierova. Voi m:aa pahennustensa tähden! Mitä merkitsee m:an kunnia! Tämän m:an hekuma, hyvyydet, nautinnot. Jumalan karitsa, joka ottaa pois m:an synnin UT. - - pelkkä m:an lapsi, yhtä suuri syntisäkki kuin minä ja moni muukin KIVI.

6. jnk yhteisön muodostama kokonaisuus; jnk yhteisön elämänpiiri. | Kristitty, katolinen, protestanttinen, muhamettilainen m. Germaaninen, slaavilainen, romaaninen m. Saksalainen, anglosaksinen, espanjaa puhuva, arabialainen m. Sivistynyt, oppinut, hieno, ylhäinen m. Opettajain, lääkärien m. Suuri m. 'hienot, ylhäiset ihmiset; maailman johtavat kaupungit ja maat'. Suuren m:an nainen. Jäljitellä suuren m:an tyyliä. Suuren m:an tavat, muoti. Ikkuna suureen m:aan. Isommassa m:assa olleet älysivät, että rovasti aikoi pitää jotain puheen tapaista KIANTO. — Eläinten, lintujen, hyönteisten, hämähäkkien, kasvien, bakteerien m. — *Yhd.* kulttuuri-, pakana-, sivistysm.; kauppias-, lapsi-, lääkäri-, rikollis-, taiteilijam.; filmi-, liike-, muoti-, musiikki-, pankki-, raha-, teatteri-, urheilum.; ala-, puoli-, suurm.; eläin-, hyönteis-, kala-, kasvi-, lintum.

7. yksilön ajatusten, tunteiden, hengen liikkuma-ala, hänen elämänpiirinsä. | Pojilla on oma m:ansa. Lapsen pieneen m:aan kuuluvat koti ja vanhemmat. Hegelin, Koskenniemen m. Kirjailijan sisäinen m. Opettajan m:aan ei sovi juuri muuta kuin koulu. Naisen oikea m. on koti. Omahyväisen ihmisen ahdas m. Meri on hänen koko m:ansa. Sinä olet minun koko m:ani. Sydänmaan Miinan m. loppui hänen pirttinsä seinien takana TALVIO. — *Mon.* Elää omissa m:oissaan 'ajatuksissaan'. Vaipua omiin m:oihinsa. Elää muissa m:oissa. Älytön Sakari istuu rahilla lieden lähellä ja nauraa omille m:oilleen LEINONEN. — *Yhd.* aate-, aihe-, ajatus-, käsite-, mielikuva-, tunnem.

8. kahteen ed. ryhmään liittyen. | Kalevalan,

muinaisrunojen, antiikin, Raamatun, Nummisuutarien m. Taiteen, runouden, kirjallisuuden, lyriikan m. Mielikuvituksen, tunteen, tiedon m. Kauneuden, ihanteiden m. Kulissien takainen m. Muodin m. Aineen, hengen m. Sävelten, kirjojen m. Keksintöjen ihmeellinen m. — *Yhd.* haave-, ihanne-, ihme-, satu-, unim.

maa-ilma *s.* **1.**)(meri-ilma. | Kylmempi m. alkaa virrata merelle päin. M:n terveellinen vaikutus. **2.** maassa oleva ilma. | Hiilihappoa on m:ssa n. kymmenen kertaa enemmän kuin ilmakehässä.

maailmaantulo *s.* (myös ⌒) syntyminen. | Lapsen, Kristuksen m.

maailmainen[63] *a. kans. harv.* Hän ihmetteli, mikä m. [= ihme, kumma] siellä nyt noin KATAJA.

maailmalli|nen[63] *a. heng.* -suus[65] *omin.* **1.** maailmaan, sen turhuuteen ja pahuuteen kiintynyt, Jumalaa vieroksuva, suruton, syntinen, maailmanmielinen;)(hengellinen, uskonnollinen, uskovainen, hurskas. | M. mieli halveksii Jumalaa. Tulla m:seksi. Viettää m:sta elämää. M. meno. M:set halut, ilot, nautinnot. Puritaanit vainosivat kaikkea m:suutta. **2.** *yhd.* Yleism.

maailmallismielinen *a.*

maailmallist|aa[2] tehdä maailmalliseksi. | M:ettu kasvatus. **-u|a**[1] *pass.v.* Nykyaikainen kulttuuri on m:nut ja unohtanut kristinuskon iäisyysnäköalat.

maailman|aate *s.* Hegelin mukaan kaikki olevainen on jumalallisen m:aatteen toteutusta. **-|aika** *s.* **1.** Nykyisenä m:aikana 'nykyään'. Tähän m:aikaan 'näinä aikoina'. — Vars. *heng.* Tämän m:ajan lopulla Kristus saapuu kirkkaudessaan. **2.** *täht.* Greenwichin keskiaurinkoaika, universaaliaika. **-aikakau|si** *s.* Amerikka on nykyisen m:den johtava valtio. **-akseli** *s. täht.* Maan akseli, suora, jonka ympäri Maa pyörii ja jonka ympäri taivaanpallon jokapäiväinen pyörähdysliike näyttää tapahtuvan. **-arvoitus** *s.* kysymys maailman synnystä, elämän tarkoituksesta yms.; vrt. kosmogonia. | Selvittää m. Filosofien yritykset m:ten ratkaisemiseksi. **-avaruus** *s.* M. sisältää kaikki tähtijärjestelmät ja välittää valo-, painovoima- ym. ilmiöiden etenemisen taivaankappaleesta toiseen.

maailmanennätys *s.*, vars. *urh.* Keihäänheiton m. Parantaa m:tä. — Hänellä on varmaan m. luokalle jäämisessä. **-aik|a** *s.* M:oja saavutettiin eilen illalla. **-heitto** *s.* Matti Järvisen m. **-hyppy** *s.* **-juoksu** *s.* **-ko|e** *s.* 10.000 metrin juoksua mainostettiin m:keena. **-kun|to** *s.* Amerikan sprintterit m:nossa. **-luettelo** *s.* Monet suomalaiset urheilijat ovat saaneet nimensä m:on. **-mies** *s.* Olympiavoittaja ja m. **-tulos** *s.* Uusi m. aitajuoksussa.

maailman|hallinta *s.* Jumalan m. **-hallitsija** *s.* Augustus saattoi tuntea itsensä todelliseksi m:ksi. Jumala on ainoa oikeudenmukainen m. **-harava** *s. halv.* henkilöstä, joka kiertää maailmaa, kulkee paikasta paikkaan. **-henki** *s.* = maailmansielu. **-herruu|s** *s.* Muinainen Rooma saavutti m:den. Saksalaisten unelmat m:desta. **-historia** *s.* M. käsittelee koko ihmiskunnan historiaa. M:n oppikirja. Euroopan suurilla sotatanterilla ovat suomalaisetkin olleet luomassa m:a. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* M:set tapahtumat. Uskonpuhdistuksella on ollut m. merkitys. Sivistyskansojen m. tehtävä. M:sesti tärkeä tapaus. **-ihminen** *s. heng.* Jumalasta vieraantunut, maailmassa ja sen suruttomassa menossa elävä ihminen. **-järjestelmä** *s.* kosmologia. | Geosentrisen m:n mukaan aurinko, kuu, kierto- ja kiintotähdet kiertävät liikkumattoman maapallon ympäri. Ptolemaiolainen m. Kopernikuksen m. **-järjestys** *s.* maailmantapahtumien kulun lainmukainen yhtenäisyys. | Siveellinen, Jumalan pyhä m. Laillinen, oikeudenmukainen m. **-järjestö** *s.* koko maailman käsittävä järjestö. | Osuuskauppojen m. YK, uusin m.

maailman|kaato *a. kans.* maailmaa mullistava, tavaton, kauhea. | M. myrsky, tuuli, tuisku. Eihän tämä nyt sentään m. asia ole RAILO. **-kaikkeu|s** *s.* kaikki oleva, universumi, kosmos. | Einsteinin tutkimukset m:desta. Meidän aurinkokuntamme on häviävän pieni osa m:tta. M:ksia syleilevä näkemys. **-kaikkisuus** *s. vanh.* = ed. **-kansalai|nen** *s.* kosmopoliitti. | Tavallisesti taiteilijat ovat aidoimpia m:sia. **-kansalaisuu|s** *s.* kosmopolitismi. | M:den ja kansainvälisyyden aikakausi. **-kartta** *s.* **-katsanto** *s. vanh.* = maailmankatsomus. **-katsomuksellinen** *a.* maailmankatsomukseen kuuluva, siitä johtuva, sen mukainen. | Kiven huumorin m. pohja. M. ongelma. **-katsomus** *s.* ihmisen kokonaiskäsitys todellisuuden olemuksesta ja arvosta; vrt. maailmankuva, elämänkatsomus. | Täysin objektiivinen, tieteellinen m. on ihmiselle mahdoton saavuttaa. Filosofinen, metafyysillinen m. Idealistinen, luonnontieteellinen, materialistinen, pessimistinen m. **-kaup|pa** *s.* maailman eri maiden ja kansojen välinen kauppa. | M:an keskus. **-kaupun|ki** *s.* M:git ovat kooltaan suuria, niiden väkiluku nousee useihin miljooniin, ne ovat komeasti rakennettuja ja niillä on huomattava sija kansainvälisessä kaupassa ja liikenteessä. **-kau|si** *s.* **1.** *geol.* maapallon kehityshistorian suuri ajanjakso, eera. | Neljä m:tta ovat seuraavat: arkeeinen, paleotsooinen, mesotsooinen ja kenotsooinen aika. **2.** eri oppien mukaisista vastaavista kausista. | Hesiodoksen m:det: kulta-, hopea-, vaski- ja rauta-aika. **-kiel|i** *s.* hyvin laajalti puhuttu ja ymmärretty kieli. | Suuret m:et. Tärkein m. tällä hetkellä on englanti. Esperanto ei ole vielä saavuttanut erityisen suurta merkitystä m:enä. **-kieltei|nen** *a.* -syys *omin.* maailmaan, ihmiselämään, ihmisiin kielteisesti suhtautuva. | M. pessimisti. M. filosofia, elämänkatsomus. Luostarilaitos sai alkunsa m:syydestä, jonka kannattajat kristinuskon alkuaikoina luopuivat avioliitosta, lihan ja viinin käytöstä ja omaisuudesta. **-kieltäminen** *s.* **-kiertäjä** *s.* paljon matkustanut t. matkusteleva henkilö, kiertolainen, maailmanmatti. **-kirjallisuu|s** *s.* tav. arvostavasti: kirjallisuus, jolla on (ollut) vaikutusta yli kieli- ja kansallisuusrajojen ja joka siten on ihmiskunnan yhteis-

omaisuutta. | M:den merkkiteokset. Shakespeare, m:den suurin näytelmäkirjailija. Suomen kirjallisuudesta voidaan ainakin Aleksis Kivi ja F. E. Sillanpää lukea m:teen. M:den historia, kurssi. **-kokemus** *s.* Matkusteltuaan monissa maissa ja seurusteltuaan erilaisten ihmisten kanssa hän oli saavuttanut runsaasti m:ta. **-kolkka** *s.* Syrjäinen, kaukainen m. Suuren maailman humu ei kuulu meidän yksinäiseen m:amme. **-konferenssi** *s.* Lontoon taloudellinen m. **-kongressi** *s.* Punaisen Ristin, NMKY:n m. Kirjanpainajien m. **-kriisi** *s.* Taloudellinen m. 1930-luvun alussa. **-kronikka** *s.* Vanha kreikkalainen m. **-kulku** *s.* Usko m:a ohjaavaan jumaluuteen. **-kulma** *s.* - - se kallis maailmankulma, jossa Suomen kansa asuu KIVI. **-kulttuuri** *s.* Hellenistinen m. Eri kansojen m:in antamat lisät.- **-kuulu** *a.* kautta maailman tunnettu; vrt. maankuulu. | M. tiedemies, taiteilija. M. tehdas, artikkeli. Italian kielen kauneus on m. **-kuuluisuu|s** *s.* vrt. ed. **1.** Saavuttaa m. Päästä m:teen. **2.** maailmankuulu henkilö. | Kilpailuihin on ilmoittautunut monia m:ksia. **-kuva** *s.* ihmisen itselleen muodostama havainnollinen käsitys maailman kokonaisuudesta; laajemmassa merk:ssä = maailmankatsomus. | Aikojen kuluessa m. on vaihdellut huomattavasti. Ptolemaioksen m. — Luonnontieteellinen, materialistinen m. Kauneus ja Kuolema ovat Koskenniemen m:n korkeimmat mahdit. **-käsitys** *s.* maailmankuva; maailmankatsomus. | Vanhain egyptiläisten m. Tieteellinen m.

maailman|laajuinen *a.* myös ⁀. **-la|psi** *s.* *heng.*)(jumalanlapsi, uskovainen. | Suruton m. Älä mene m:sten iloihin! **-lehti** *s.* Sellaisia suuria m:ä kuin New York Timesia ja Le Tempsia luetaan kaikkialla. **-liik|e** *s.* Sosialismin kehittyminen suureksi m:keeksi. — Terästeollisuuden tuotteita myyvä m. **-liiken|ne** *s.* M:teeseen kuuluu sekä eri maiden että eri maanosien välinen liikenne. **-liitto** *s.* Partiotyttöjen m. **-lop|pu** *s.* **1.** maailman tuho. | M:un enteet, merkit. Ennustaa, odottaa m:pua. M. tulee. Elää m:un tunnelmassa. M:un ajat. Pienenee kuin pyy m:un edellä SP. **2.** maailman ääri. | [Ennen] marssin aina maailman-loppuun, Heinolan pataljoonaan kivääriä keikuttelemaan KIVI. — *Halv.* Kun se insinööri - - onkin kuulemma ihan m:un [= kauhea, parantumaton] renttu HAARLA. **-luok|ka** *s.*, vars. *urh.* Paavo Nurmen lisäksi meillä on ollut muitakin m:an juoksijoita. **-lähety|s** *s.* *usk.* M:ksen toimialana on koko pakanakunta. **-mah|ti** *s.* Yhdysvaltain m. Japanin kehitys m:diksi. **-maine** *s.* Saavuttaa m. Kohota m:eseen. Suomen urheilun m. **-mainio** *a.* (myös ⁀) erinomainen; maailmankuulu. | M. juoksija, merkkiteos. **-markkinahinta** *s.* maailmanmarkkinoilla käypä hinta. **-markkin|at** *s.* *mon.* us. ⁀. | Suomen puutavaran kysyntä m:oilla. Hintojen nousu, lasku m:oilla. Lähettää tuotteita m:oille. **-matk|a** *s.* Tuhlaajapoika on palannut m:oiltaan. Useita vuosia kestänyt m. **-matti** *s.* *halv.* maailmankiertäjä, kiertolainen. | Tuollainen m., joka ei ole mistään kotoisin. Kansainvälinen seikkailija ja m. **-menesty|s** *s.* Elokuva, romaani on saavuttanut m:ksen. — Chaplinin "Nykyaika" oli todellinen m. **-meno** *s.* tav. ⁀; ks. maailma 5.a. **-mer|i** *s.* Purjehtia m:illä. Vanhimman käsityksen mukaan maa oli tasapintainen levy, joka sijaitsi maailman keskuksessa ja oli m:en ympäröimä. **-merkk|i** *s.* Kodak ja Agfa ovat tunnetuimpia m:ejä valokuvaustarvikkeiden alalla. **-mestari** *s.*, vars. *urh.* Luistelun, kymmenottelun m. Šakin m. Hän on m. kahdessa lajissa.

maailmanmestaruus *s.*, vars. *urh.* Kaunoluistelun, keihäänheiton m. Šakin m. **-kilpailut** *s. mon.* Salpausselän m. Voimistelun m. **-kisat** *s. mon.* = ed. **-ottelu** *s.* Nyrkkeilyn, šakin m.

maailman|miehinen *a.* -miehisyys *omin.* maailmanmiehelle ominainen, maailmanmiehen. | M. käytös. M:miehisyydestään tunnettu kirjailija. **-mieli|nen** *a.* *heng.* -syys *omin.* maailmallinen. | M., syntinen, suruton ihminen. **-mie|s** *s.* sulava-, varmakäytöksinen, hieno, sivistynyt mies, joka on tottunut esiintymään suuressa maailmassa; vrt. gentlemanni, keikari, leijona. | Joustava, henkevä, eloisa, monipuolisesti sivistynyt, hienokäytöksinen, kohtelias m. M:hen eleet, tavat. Goethe oli saanut m:hen kasvatuksen. Todellinen, oikea m. **-muna** *s.* *myt.* Monilla kansoilla tavataan tarina m:sta, josta joko itse maailma tai maailman luoja on syntynyt. **-myöntei|nen** *a.* -syys *omin.* maailmaan, ihmisiin, ihmiselämään myönteisesti suhtautuva. | M. optimisti. M. elämänkatsomus. **-nai|nen** *s.* hienosti käyttäytyvä, esiintyvä, pukeutuva nainen, hienosto-, seurapiirinainen; vrt. daami, lady. | Hieno, tyylikäs, elegantti, upea m. Puuteri, huulimaali ja kynsilakka eivät vielä tee oikeaa m:sta. M:sen eleet. **-napa** *s.* Eikä ihminen ole mikään m. [= ei elä ikuisesti] KARHUM. — Ei Lapuakaan mikään m. [= maailman keskipiste] ole, vaikka lapualaisten puheesta niin saattaisi päätellä. **-näyttely** *s.* Kansainvälisen kaupan, liike-elämän ja muunkin vuorovaikutuksen edistämiseksi on viime vuosisadan puolivälistä alkaen pidetty m:jä, joissa useimmat maailman maat ovat panneet näytteille kaikkia inhimillisen työn tuotteita. M:ssä kultamitalilla palkittu valmiste. **-näyttämö** *s.* *kuv.* Ihmisten puuhat ja toimet suurella m:llä. **-osa** *s.* maanosa; maailmankolkka. **-palo** *s.* **1.** Stoalaisten mukaan jokainen maailmankausi päättyi m:on, jota seurasi maailman uudistus. Ragnarök eli m. skandinaavien mytologiassa. — Vars. **2.** *kuv.* koko maailman käsittävistä sodista. | Ensimmäinen m. syttyi v. 1914, toinen vain 27 vuotta myöhemmin.

maailmanparannus|ohjelma *s.* **-oppi** *s.* **-puuhat** *s. mon.* **-suunnitelma** *s.* **-yritys** *s.*

maailman|parantaja *s.* henkilö, joka us. liian äänekkäästi, harkitsematta ja vailla tarpeellisia edellytyksiä haluaa muuttaa inhimillisiä oloja ja laitoksia. | Epäkäytännöllinen m. **-parantelu** *s.* vrt. ed. **-patsa|s** *s.* *myt.* tarujen mukaan taivasta kannattava jättiläispatsas; sitä kuvaava patsas; maailmanpylväs. | Kalevalan Sampo on selitetty myös m:aksi. — *Kuv.* Ei kukaan elä m:aksi 'kovin vanhaksi, loputtomiin'. **-piiri** *s.* maailma, maanpiiri. | Foi-

nikialaiset harjoittivat kauppaa koko vanhan ajan m:ssä. — Näkyväisen maailman lisäksi on olemassa näkymätön m., jossa ovat taivaat ja taivasten taivaat. **-poliitti|nen** *a.* vrt. seur. | M. tilanne, asema. M:set tapahtumat. Italian ja Abessinian välinen selkkaus sai m:set mittasuhteet. **-politiikka** *s.* M. on kansainvälistä politiikkaa, johon kaikki maailman maat ottavat osaa, mutta jossa suurvallat tavallisesti menettelevät oman mielensä mukaan. **-postiyhdisty|s** *s.* M:kseen, jonka toimipaikka on Bernissä, kuuluvat maat, jotka ovat yhtyneet postiliikkeen yhtenäistä järjestelyä tarkoittavaan kansainväliseen sopimukseen. **-probleemi** *s.* maailmanarvoitus. **-pula** *s.* koko maailman talouselämässä tuntuva lamakausi. **-puu** *s. myt.* Miltei kaikilla kansoilla on ollut taruja jättiläismäisestä, taivaisiin asti ulottuvasta m:sta, jonka oksat leviävät laajalti yli maan. **-pylväs** *s.* = maailmanpatsas. **-pyörä** *s.* tivoleissa ym. huvittelulaitoksissa: suuri, vaakasuoran akselin ympäri pyörivä pyörä, jonka kehään on kiinnitetty istuimellisia koreja. **-pörssi** *s.* Johtavat m:t ovat New Yorkissa ja Lontoossa. **-raken|ne** *s.* Luonnonkansojen käsitys m:teesta. Ptolemaioksen oppi m:teesta. **-rakennus** *s. vanh.* = ed. **-rakkau|s** *s. heng.* Synteihin ja m:teen vajonnut ihminen, joka on luopunut Vapahtajastaan. **-ran|ta** *s. kuv.* maailmasta vars. elämänkokemuksen antajana. | M:nan kulkija 'maailmankiertäjä'. Kulkea, kiertää m:taa. Käydä m:nan koulua. Kyllä m. miehen käymään opettaa SL. **-rauha** *s.* Haave pysyvästä m:sta.

maailman|selitys *s.* Luonnontieteellinen m. Aristoteleen, Kopernikuksen m. **-sielu** *s. fil.* eräiden filosofien olettama olevaisen henkinen alkuperuste, maailmanhenki. | Panteismissa käsitetään Jumala persoonattomaksi m:ksi. Brahmalaisuudessa Brahma on m., josta kaikki saa alkunsa ja johon kaiken on jälleen palattava. **-sota** *s.* Ensimmäinen m. oli keskusvaltojen ja ympärysvaltojen välillä 1914—18 käyty, toinen akselivaltojen ja liittoutuneiden välillä 1939—45 käyty sota. **-sovitus** *s. heng.* Kristuksen kuolema merkitsee aikojen loppuun asti m:ta. **-suhdanne** *s. liik.*, us. *mon.* kansainvälisen talouselämän suhdanne, tila. **-suunnitelma** *s. heng.* Jumala on luonut maailman, hän määrää sen kehityksen, kunnes hänen lopullinen m:nsa toteutuu. **-syn|ty** *s.* Luonnontieteellinen käsitys m:nystä. **-taloudellinen** *a.* M. pulakausi. M. ongelma. Malmikenttä, jolla on m. merkitys. **-talou|s** *s.* Tavaroiden vaihto käsittää nykyisin koko maailman, ja talous on muuttunut samalla m:deksi ja kauppa maailmankaupaksi. — *Heng.* Enkelien tehtävä Jumalan m:dessa. **-tapa|htuma, -tapa|us** *s.* Suuri, tärkeä m. Seurata m:uksia. M:htumien polttopisteessä. Joutua m:usten vyöryyn. **-tila (nne)** *s.* Nykyinen, yleinen m. Jännittynyt m. **-tilasto** *s.* Suomi on m:ssa ensimmäisten joukossa puutavaran tuotannon alalla. Matti Järvinen pääsi viime tuloksellaan m:n ensimmäiseksi. **-tuntemus** *s.* Matkustamalla ulkomailla ja tapaamalla erilaisia ihmisiä voi runsaasti lisätä m:taan. **-tuomio** *s. heng.* viimeinen tuomio. **-tuotanto** *s.* Teräksen, raudan, puutavaran m. **-tuska** *s.* synkkä mieliala, joka perustuu tuntoon siitä, että maailma on täynnä kärsimyksiä ja pahuutta. | M. on tunnusmerkillistä uusromantiikan runoilijoille. Byronin, Heinen m. Lucretiuksen m. Tunnetuimpia teoksia, joissa m:a on väkevästi kuvattu, on Goethen "Nuoren Wertherin kärsimykset". M:a poteva, sairastava nuorukainen. **-uskon|to** *s.* Tärkeimmät m:not ovat kristinusko, islam ja budhalaisuus. **-vallankumou|s** *s.* Kommunistien pyrkimykset m:ksen toteuttamiseksi. **-valloittaja** *s.* Aleksanteri Suuri, Attila, Napoleon ym. m:t. **-valloitus** *s.* Arabialaisten m. **-val|ta** *s.* Roomasta tuli m. Englannin m. — Tavoitella m:taa. Paaviuden kohottaminen m:laksi. **-valtakunta** *s.* vrt. ed. **-valtia|s** *s.* Rooman keisarit olivat todellisia m:ita. Katolinen kirkko kuvitteli itsensä Jumalan määräämäksi m:aksi. **-valtio** *s.* **1.** maailman kaikkien valtioiden yhtymä. | M:n haaveet. **2.** maailmanvalta(kunta). **-valtiu|s** *s.* Monet hallitsijat ovat historian aikana pyrkineet m:teen. Gregorius VII:n taistelu paavin m:den puolesta. **-vir|ta** *s. myt.* vars. itämaiden kansojen maailmankuvaan kuuluvista virroista. | Muinaiskreikkalaisten tarustossa oli Okeanos-niminen m., jonka luultiin virtaavan kehässä maan ympäri. M:roista kertoo jo ensimmäinen Mooseksen kirja. **-vuori** *s. myt.* Altain suvun keskuudessa kuuluu maailmankuvaan maan navalta kohoava m. **-vuo|si** *s. myt.* Babylonialaiset erottivat kaksi maailmankautta, jotka muodostivat m:den IT.

maailmanympäri|lento *s.* **-purjehtija** *s.* **-purjehdus** *s.* Ensimmäinen m., jonka suoritti portugalilainen Magalhães, liittyi Intiaan vievän meritien etsiskelyyn.

maailmanääri *s.* tav. ⌒.

maailmat|on[37] *a. kans.* suunnaton, tavaton. | Ei se m:tomia maksa. M:toman kallis. - - niin m. palkka kun sillä [palvelijalla] oli TALVIO.

maa|imettäväinen *s.* = maanisäkäs. **-induktori** *s. fys.* koje, jolla määritetään inklinaatio. **-ja|l|assa,** -asta, -kaan *adv. kans.* maassa, maalla, maan pinnalla, "jalka maassa";)(ilmassa, merellä. | Moni ikänsä m. [= maalla] elänyt ei tiedä, millaista kalastajan elämä on. Meripojat lähtivät vähän m:kaan 'maihin'. Nouse puun latvaan, ellet näe m:asta! Onkia m:asta 'rannalta, maista'. Taistella m. 'jalkaisin'. **-johto** *s. sähk.* radion, puhelimen tms. maahan yhdistävä johto, maattojohto. **-joukko** *s.*, tav. *mon.* **1.** *sot.* tav:mmin maavoimat. | Laivasto tukee tykistöllään m:jen toimintaa. Taistelut vihollisen m:ja vastaan. **2.** maamassa. | Harjun kohdalta oli [rautatietä rakennettaessa] poistettava suuria m:ja. **-joukkue** *s.*, vars. *urh.* maaottelujoukkue. | M:et on jo valittu Ruotsin ja Suomen väliseen jalkapallo-otteluun. **-joukkuepelaaja** *s.* **-jussi** *s.* = maanjussi. **-jää** *s. geol.* **1.** [Pohjois-Siperiassa] routa säilyy "ikuisena" m:nä vuodesta vuoteen M.SAURAMO. **2.** = mannerjää(tikkö). **-jäätikkö** *s. geol.* = mannerjäätikkö. **-kaapeli** *s. sähk.* maahan laskettu kaapeli; vrt. ilma-, merikaapeli. **-kaari** *s. lak.*

se vuoden 1734 lain pääosa, joka sisältää yksityisoikeudelliset säännökset maan saannista ja käyttämisestä. **-kaasu** *s.* maasta virtaava kaasu, luonnonkaasu. | M:n käyttö polttoaineena. **-kaira** *s. tekn.* pitkävartinen kairamainen työase, jolla kaivetaan reikiä maahan rakenteiden perustaa tutkittaessa t. vettä, naftaa, hiiltä, malmeja ym. etsittäessä. **-kaistale** *s.* Pitkä, kapea m.

maakalai|nen[63] *s.* yl. jnk maan syntyperäinen asukas, alkuasukas, autoktoni; vars. niiden maiden alkuasukas, joissa tehdään kristillistä lähetystyötä. | Lähetyssaarnaajien ohella on opettajina useita m:sia.

maakalais|kristitty *s.* **-seurakunta** *s.* **-työntekij|ä** *s.* Lähetyssaarnaajien apuna on m:öitä.

maa|kamara *s.* = maankamara. **-kanava** *s. rak.* M:t, kourut ja putkijohdot. **-kanna|s** *s.* Vene vedettiin kapean m:ksen yli. Tärkeimmät m:sten poikki kaivetuista kanavista ovat Suezin ja Panaman kanavat. **-kansa** *s.* maalaisväestö, rahvas. | Sarkatakkista m:a. M:n valistusharrastukset. M:n ja kaupunkilaisväestön väliset vastakohdat. **-kappale** *s.* Kahdeksan aarin suuruinen m. **-karhu** *s.* = karhu (Ursus arctos). — *Kuv.* Sarkkilan Kalle on oikea leveäharteinen m.

maakari[5] *s. vanh.* ja *ark.* (käsityöläis)mestari. | Meidän Mikko on melkoinen m. tekemään puuastioita. — Vars. *yhd.* hattu-, makkara-, peruukki-, satula-, vaunum.; humpuukim.

maakartano *s.* (herras)kartano; vrt. hovi, moisio. | Portlandin herttuan m. Aurora Karamzin omisti m:n Espoossa. Iso m. muurien ympäröimän puiston keskellä.

maak|as[66*] *a. kans. harv.* maalta maistuva, mullan makuinen. | Sinun ruokasi ovat makeat, minun ovat m:kaat, vaikka miten heitä keittelisin KS.

maa|kasvi *s.*)(vesikasvi. **-kasvillisuus** *s.*)(vesikasvillisuus. **-kattila** *s. tekn.* maahöyrykattila. **-kauha** *s. tekn.* kauhamainen työkalu, jota käytetään maahan reikää kaivettaessa. **-kauppa** *s.* **1.** maaseudulla harjoitettu kauppa; maitse tapahtuva kauppa; maaseudulla sijaitseva kauppaliike. **2.** maankauppa. **-kauppias** *s.* maaseudulla toimiva kauppias. **-kauppiasyhtym|ä** *s. liik.* Tukkuliikkeet jakautuvat yksityisiin tukkuliikkeisiin, keskusosuusliikkeisiin ja m:iin. **-kaupun|ki** *s.* **1.** *hist.* Ruotsissa ja Suomessa kaupunki, jolla 1600-luvulta lähtien oli oikeus harjoittaa vain kotimaankauppaa, ylämaankaupunki;)(tapulikaupunki. | M:git möivät tavaransa tapulikaupunkeihin ja ostivat niistä ulkomaiset tarvikkeensa. Savonlinna sai v. 1816 uudelleen m:gin oikeudet. **2.** maaseutukaupunki. | Kirkonkylä muistuttaa hieman m:kia. **-keinottelu** *s.* Epäterve m. **-kerro|s** *s.* **1.** Metrin vahvuinen maa- ja kivikerros. Kasvi- ja eläinjäännöksistä muodostuneet m:kset. Irtonaiset m:kset. Vuoriöljyä sisältävä m. **2.** pohja-, kellarikerros, maakerta. | M:ksessa oleva asunto. M:ksessa on pannuhuone ja polttoainevarasto. **-kerrostuma** *s.* Kvartäärikauden m:t. Jokien jälkeensä jättämät m:t. **-kerta** *s.* = maakerros 2. **-keskei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tav. par. seur. **-keski|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* maan keskipisteeseen jssak suhteessa oleva, maata kaiken olevaisuuden keskipisteenä pitävä, geosentrinen; vrt. aurinkokeskinen. | Taivaankappaleen m. asema. M:set koordinaatit 'koordinaatit järjestelmässä, jonka origona on maan keskipiste'. M. maailmankäsitys. **-kieleke** *s.* Mereen pistävä m. **-kiila** *s.* Kovaa maata tai soraa irrotettaessa käytetään lapiota, maahakkua ja m:a. **-kiinteistö** *s.* maaseudulla sijaitseva kiinteistö;)(kaupunkikiinteistö. **-kiitäjäi|nen** *s.* M:set 'Carabidae, suuri kovakuoriaisheimo'. **-kilpikonna** *s.* maalla eläviä kilpikonnia.

maakirja *s. lak.* virallinen luettelo itsenäisistä kiinteistöistä ja niiden kameraalisista suhteista ym. | Suomen ensimmäiset m:t ovat vuosilta 1539 ja 1540. **-numero** *s.* tilan numero maakirjassa; maakirjatalo. **-talo** *s.* maakirjaan otettu kokonainen tila, maakirjanumero. | Virkatalosta erotettavista alueista muodostettakoon uusi yhteinen m. LK. **-vero** *s.* vanhoihin maakirjoihin otettu pysyvä vero, joka 1700-luvulla päätetyn manttaaliveron kanssa muodosti maaveron 1. vakinaisen veron.

maa|kirkko *s.* **1.** kyläjumalanpalvelus, kyläkirkko. | M. pidetään Ruotsalossa ensi sunnuntaina klo 12 [ilm.]. **2.** par. maankirkko. **-kirppu** *s.* = kirppa 1. **-kiv|i** *s.* maassa oleva, tav. kiinteä kivi. | Ennen on ollut pyhiä m:iä, joilla käytiin tekemässä taikoja. Pellossa on pari suurta m:eä. — M:istä ladottu saunankiuas. **-kokkare** *s.* **-kolo** *s.* Kimalaiset tekevät pesänsä sammalten alle tai m:on. **-kone** *s.* **1.** lentokone, joka lähtee maasta ja laskeutuu maahan, maalentokone;)(vesikone. **2.** maalla käytetty (höyry)kone; us.)(laivakone. **-konemestari** *s.* määräpätevyyden omaava maa(höyry)koneen hoitaja. **-kosteu|s** *s.* Kellarikerroksen eristäminen m:delta. **-kota** *s.* osaksi maahan kaivettu ja tav. maalla peitetty kota. | Tervanpolttajan, tukkityöläisten m. Ostjakkien m. **-kotilo** *s. el.* M:ita, joita ovat vain muutamat keuhkokotilot, on paljon vähemmän kuin vesikotiloita. **-kotka** *s.* = kotka, kokko (Aquila chrysaetos). **-krapu** *s. leik. halv.* (*rinn.* maarapu))(merimies. | Useimmat merimiehet halveksivat syvästi m:ja. Sellainen m., ettei uimaan uskalla! **-kreivi** *s.* vanhan Saksan valtakunnan ruhtinaita. **-kreivikunta** *s.* **-kreivitär** *s.* **-kuljetus** *s.* Maa- ja vesikuljetukset. **-kulkuneuvo** *s.* Maa-, vesi- ja ilmakulkuneuvot. **-kumpu** *s.* Muinaisaikaiset haudat ovat suuria m:ja. **-kunnalli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* maakuntaa koskeva, siihen kohdistuva, sen käsittävä, maakunta-, maakunnan. | M:set juhlat. M. kulttuuri, erikoishenki. M. järjestö, museoliitto. Kotiseuduntutkimuksen m. keskus. Osakunnan m. perusta. Ahvenanmaalla on m. itsehallinto. Ajatella m:sesti. Hallintokoneiston m:suus.

maakunnan|hallitus *s.* Ahvenanmaan maakuntapäivien asettama neuvosto, joka hoitaa maakunnan hallintoa. **-raja** *s.* **-vaakuna** *s.*

maakunnittain *adv.* maakuntien mukaan, maakunta kerrallaan. | Taloudelliset olot ovat m.

aivan erilaiset. M. valitut edustajat. Äänestys tapahtuu m.

maakun|ta *s.* **1.** historiallisesti ja kansatieteellisesti yhteen kuuluvan kokonaisuuden muodostava suurehko valtakunnan osa; *puhek.* myös jnk keskuspaikan ympärillä olevasta, sen piiriin kuuluvasta maaseudusta. | Suomessa on 9 historiallista m:taa: Varsinais-Suomi, Ahvenanmaa, Uusimaa, Häme, Satakunta, Savo, Karjala, Pohjanmaa ja Lappi. M:nan pääkaupunki, keskuspaikka, rajat. M:nan väestö. Kautta m:nan tunnettu. — Matkustaa, vaeltaa pitkin m:taa 'ympäröivää maaseutua'. Tapaus on herättänyt melkoista huomiota m:nassa. Matkustaa, lähteä m:taan. — Maakunnan asukkaista. | Koko m. on tullut ihmettä katsomaan. Puoli m:taa on liikkeellä. Aina olet [rikas isäntä] imenyt m:taa, kerännyt toisten hien ja vaivannäön HAANPÄÄ. — *Yhd.* alppi-, koti-, rannikko-, saarim. **2. a.** yhtenäinen luonnontieteellinen alue. | Kasvitieteilijät ovat jakaneet Suomen 18 m:taan. — *Yhd.* eläin-, kasvim. **b.** *vanh.* osakunta. | Ylioppilasosakuntien virallinen nimitys oli vuoteen 1828 m. Upsalan yliopiston pohjalainen m.

maakunta|-arkisto *s.* arkisto, johon on kerätty tav. yhtä maakuntaa t. lääniä koskevaa asiakirja-aineistoa. | Hämeenlinnan, Oulun, Turun, Viipurin m. **-henki** *s.* M. yhdistää saman maakunnan asujat aivan samoin kuin kansallishenki saman kansan jäsenet. **-historia** *s.* Varsinais-Suomen m. **-jako** *s.* Suomen m. **-juhl|a** *s.*, tav. *mon.* Pohjois-Pohjanmaan m:at Haapavedellä. Uudenmaan työväestön m. M:ien ohjelmaan kuuluu mm. kuorojen ja soittokuntien yhteisesityksiä ja voimistelu-, urheilu- ym. kilpailuja. **-julkaisu** *s.* Kotiseutuyhdistyksen m. **-keisar|i** *s. hist.* Rooman historiassa sanotaan m:eiksi niitä keisareita, jotka olivat kotoisin provinsseista ja hallitsivat vv. 96—180. **-kirjasto** *s.* maakunnan keskuskirjasto. **-kokous** *s. hist.* etenkin Ruotsi-Suomen oloista: yhden t. useamman maakunnan äänivaltaisten asukkaiden kokouksia, joiden merkitys ja tehtävät olivat eri aikoina erilaiset, maakuntapäivät, -käräjät, maapäivät. | Helsingin m. vuonna 1616. **-kunin|gas** *s.* Ennen kuin pohjoismaissa oli syntynyt yhtenäisiä valtakuntia, hallitsivat m:kaat maakunnissaan. **-käräjät** *s. mon. hist.* maakuntakokous (vars. vanhimpina aikoina); nyk. Ruotsissa: lääninkäräjät. **-lai|nen**[63] *s.* maakunnan asukas. | Kirjailija osoittaa tuntevansa m:sensa. — *Hist.* vars. muinaisen Rooman provinssien asukkaasta. | Keisari Augustuksen pyrkimykset m:sten aseman parantamiseksi. **-la|ki** *s.* Ruotsin vanhat m:it. Maunu Eerikinpojan maanlaki päätti m:kien aikakauden. — *Erik.* Ahvenanmaan itsehallintoalueella voimassa oleva laki. **-laulu** *s.* Oksasen "Savolaisen laulu" on ensimmäinen suomalainen m. **-liit|to** *s.* Varsinais-Suomen m. Maataloustuottajain m:ot. **-museo** *s.* Keski-Suomen m. **-päiv|ät** *s. mon.* **1.** *hist.* = maakuntakokous. **2.** jnk maakunnan t. autonomisen alueen edustuslaitos; vrt. maapäivät. | Ahvenanmaan m. Kanadan eri osilla on omat paikalliset m:änsä. Rooman provinssien asukkaat saivat ottaa osaa yleisten asioiden käsittelyyn m:illä. **3.** Maakuntaliiton järjestämät m:ät. Pohjois-Pohjanmaan nuorisoseurojen liitto viettää m:iä Oulaisissa. **-raja** *s.* maakunnan raja. **-ruhtina|s** *s.* Abessinian mahtavat m:at. **-säädyt** *s. mon.* Wienin kongressin jälkeen Preussi sai vain neuvoa antavat m. **-vaakuna** *s.* maakunnan vaakuna. **-viesti** *s. urh.* Keski-Suomen m. matkalla Joutsa—Jyväskylä.

maa|kuoppa *s.* Perunoiden säilyttäminen m:kuopassa. Asua m:kuopassa. **-kuori** *s.* par. maankuori. **-kylä** *s.* maalaiskylä. | Rauhallinen, syrjäinen, kaukainen m. **-kysymy|s** *s.* M:kseen kuuluu joukko yhteiskunnallisia kysymyksiä, joissa pohjimmaltaan on kysymys siitä, miten maan käyttö on yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisimmin järjestettävä. Useimmissa maissa m. on ratkaistu panemalla toimeen täydellinen maareformi. **-käräjät** *s. mon.* Tanskan valtiopäivien ensimmäinen kamari.

maalaaja[16] *tek.* < maalata; vrt. maalari. | Keskiajan ja renessanssin kuuluisat m:t. — Korttipelissä. | Skruuvissa on jokainen vuoron perään m:na. — *Yhd.* maisema-, muotokuva-, taidem. **-tar**[54*] *s.* naismaalari.

maalaamat|on[57] *kielt.a.* < maalata. | Uusi, m. rakennus. M. lattia. M:tomat huonekalut. Kasvot puuteroimattomina ja m:tomina.

maalaamo[2] *s.* maalausliike t. -osasto. | Autotehtaan, huonekalutehtaan m. — *Yhd.* auto-, huonekalu-, kilpim.; pika-, ruiskum.

maalail|la[29] *frekv.v.* < maalata. | Naapurin poika on ruvennut navettaa m:emaan. Nuori taiteilija m:ee kevätaamua. — Vars. *kuv.* kuvailla, esittää jtak sattuvasti, ilmeikkäästi, havainnollisesti. | [Kirjailija] on m:lut henkilökuvansa väljästi ja vapaasti. Turha sinun on m. opettajantointa ruusuiseksi. — *maalail|eva* (a.) -evasti (adv.) M:eva tyyli, sanonta, musiikki. Vapaamittaisia, m:evia runoja. M:evasti kertova.

maalailu[2] *teonn.* < ed. | Harjoitella piirustusta ja m:a. — *Kuv.* Sanoilla tapahtuva m. Eino Leinon "Maan parhaat" on parodioiva m. tunnetuista helsinkiläispiireistä. — *Yhd.* rytmi-, sävel-, tunne-, äännem.

maalai|nen[63])(kaupunkilainen. **1.** *a.* -suus[65] *omin.* Kaupungillamme on m. leima. M. rakennustapa. Elää m:seen tapaan. Kielenkäytön m. sävy. M:set ystäväni ja sukulaiseni. Häpeillä, ujostella m:suuttaan. Puheen m:suus. **2.** *s.* **a.** M:set ja kaupunkilaiset. M:set käyvät kaupungissa myymässä tuotteitaan. Yksinkertainen m. Kauppias yrittää pettää m:sia. **b.** gen:n t. poss.-suff:n ohessa: maanmies, saman maan kansalainen. | M:siamme asuu Ruotsin puolella Länsipohjassa. Teidän m:sianne olen tavannut viimeksi Berliinissä.

maalais- us. myös maa-.

maalais|aateli(sto) *s.* maalla asuva, maa-aateli(sto). **-aihe** *s.* Kirjailija on pysytellyt m:iden parissa. **-aiheinen** *a.* M. huvinäytelmä. **-akka** *s.* **-apteekki** *s.* **-asumus** *s.* **-asunto** *s.* **-asutus** *s.* **-elinkeino** *s.* Maanviljelys, karjanhoito ja näi-

den ohella kalastus ovat tavallisimmat m:t. **-elämä** *s.* Yksinkertainen, terveellinen m. Kaivata m:n rauhaa. M:n kuvaus. **-emäntä** *s.* Hyväntuulinen, pyylevä m. **-henk|i** *s.* Ne, joissa on aitoa m:eä ja kiintymystä kotiseutuun, eivät muuta kaupunkeihin. **-häät** *s. mon.* Monipäiväiset m. **-idylli** *s.* Kiven yksinäytöksinen m. "Yö ja päivä". Paimen- ja m. **-ihminen** *s.* Vanhanaikainen, yksinkertainen, suorasukainen m. **-isäntä** *s.* Totinen, sarkatakkinen m.

maalaisittain *adv.* maalaisen tapaan;)(kaupunkilaisittain. | M. pukeutunut. Puhua, käyttäytyä m.

maalais|juusto *s.* Kansanomaisiin ruokiin kuuluvia m:juustoja ovat esim. länsisuomalainen kehäjuusto ja pohjalainen leipäjuusto. **-kansa** *s.* maalaisväestö. **-kansakoulu** *s.* **-kaunotar** *s.* **-kauppa** *s.* maaseudulla käyty kauppa; maalaisten kanssa käyty kauppa; maaseudulla oleva kauppaliike. **-kauppias** *s.* **-kiinteistö** *s.* Maalais- ja kaupunkikiinteistöjen omistaja. **-kirkko** *s.* **-kirkonkylä** *s.* **-koti** *s.* Siisti, yksinkertainen, varakas, köyhä m. Maalais- ja kaupunkikodin väliset eroavaisuudet. **-kulttuuri** *s.* **-kunt|a** *s.* Kunnat on jaettu meillä lainsäädännössä m:iin sekä kaupunki- ja kauppalakuntiin. M:ien liitto. Asetus m:ien itsehallinnosta. Kokkolan m. **-kuvaus** *s.* "Nummisuutarit" on Suomen kirjallisuuden loistavin realistinen m. **-kylä** *s.* **-köyhälistö** *s.* Tilaton m. **-lapsi** *s.* **-leipä** *s.* Maukas, hapan m. **-liitto** *s.* 1906 perustettu keskustapuolue, joka pitää päämääränään vars. maalaisväestön tilan parantamista ja maatalouden kohottamista. **-liitto|lai|nen** *a.* ja *s.* maalaisliittoon lukeutuva t. kuuluva. | M. lehdistö. Sunilan m. hallitus. — M:sten puoluekokous. M:set kannattavat hallituksen esitystä. **-maa** *s.* Suomi on Keski-Euroopan maihin verrattuna m. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Käytökseltään m. Pukeutua m:sesti. Kartanonherran karkeus ja m:suus. **-mies** *s.* **-nainen** *s.* **-neitonen** *s.* **-nuoriso** *s.* **-nuorukainen** *s.* **-oikeus** *s. lak.* maaseutua ja maaseudun asukkaita koskevat erikoiset oikeussäännöt;)(kaupunkilaisoikeus. **-olo|t** *s. mon.* Syntyä, kasvaa m:issa. M:jen tuntemus. Yksinkertaiset, vaatimattomat, alkeelliset m. **-opettaja** *s.* **-pappi** *s.* **-pappila** *s.* **-perhe** *s.* **-pirtti** *s.* **-pitäjä** *s.* **-poika** *s.* **-poliisi** *s.* **-puolue** *s.* **-puoti** *s.* **-rahvas** *s.* talonpoikais-, maalaisväestö. **-ruoka** *s.* Yksinkertaista, vahvaa m:a. **-räätäli** *s.* **-sauna** *s.* Oikea sisään lämpiävä m. **-seppä** *s.* **-serk|ku** *s.* Matkustaa m:kujen luo kesää viettämään. — Vars. *leik.* maalaissukulainen, -tuttava (vars. hänen kaupunkilaisesta poikkeavaa vaatetustaan, käyttäytymistään, puhetapaansa ajatellen). | Näyttää kaupunkia m:uille. Ujosteleva, kömpelö m. Olemme saaneet voipaketin m:ultamme. **-seura** *s. vanh.* maamiesseura. **-seurakunta** *s.* **-seutu** *s.* tav:mmin maaseutu (1). **-suutari** *s.* **-talo** *s.* talonpoikais-, maatalo. | Suomalainen, savolainen m. Suuri, rikas, vanha m. **-talou|s** *s.* Karjakko saa paikan pienessä m:dessa [ilm.]. M:teen kuuluvat ulkotyöt. **-tanss|i** *s.* talonpoikaistanssi. | Kansansävelmien pohjalla sävellettyjä m:eja. **-ta|pa** *s.* Terveet, yksinkertaiset m:vat. Puhua, keskustella m:paan. **-tavara** *s.* **-tollo, -tollukka** *s. halv.* Enhän minä oppimaton m. sellaista ymmärrä.

maalaistu|a[1] *v.* muuttua maalaiseksi. | M:nut sivistyssuku.

maalais|tuntuinen *a.* Pienen sisämaankaupungin hiljainen, m. elämä. **-tuot|e** *s.* Kauppiaat ostivat lähipitäjistä lihaa, talia, voita, munia ym. m:teita. **-tupa** *s.* **-tyttö** *s.* **-työväki** *s.* **-ukko** *s.* **-vaimo** *s.* **-voi** *s.*)(meijerivoi. **-väestö** *s.* **-väki** *s.* maalaiset, maalaisväestö. **-yhteiskun|ta** *s.* "Seitsemän veljestä" on tyhjentävä kuvaus siitä m:nasta, jossa Kivi oli syntynyt ja kasvanut. **-ylioppilas** *s.* **-ympäristö** *s.* **-äijä** *s.*

maa|laji *s.*, vars. *geol.* M:lajit 'maankuoren irtonaiset kerrostumat'; vrt. kivilaji. Kokoomuksensa ja alkuperänsä mukaan erotetaan kivennäis-, eloperäiset ja kemialliset m:lajit. M:lajeja ovat esim. hiekka, sora, savi ja turve. — *Yhd.* hiekka-, kivennäis-, savi-, sora-, suo-, turvem. **-lajite** *s. geol.* ja maaperäopissa. **-laki** *s.* par. maanlaki.

maalari[5] *s.* **1.** käsityöläinen, joka suorittaa maalaustyötä. | M:t saavat työtä rakennustyömaalla [ilm.]. M:en palkat. M:t ryhtyneet lakkoon. — *Leik.* Samaa, yhtä maata [niin]kuin m:n housut [= kaikki yhtäläisiä, yhtä huonoja] SP. — *Yhd.* auto-, huonekalu-, kilpi-, lankkum.; ruiskum. **2.** taidemaalari. | Renessanssin kuuluisat m:t. Akseli Gallen-Kallela, aikansa etevin suomalainen m. — *Yhd.* ammatti-, hovi-, näyttämö-, taidem.; akvarelli-, fresko-, kalkkim.; mainos, miniatyyri-, muotokuvam.; eläin-, henkilö-, lintu-, maisema-, merim.

maalari|akatemia *s.* Kölnin m. **-ammattikunta** *s.* **-koulu** *s.* Maan etevimpien taiteilijoiden johdolla toimiva m. **-mestari** *s.*

maalarin|ammatti *s.* **-kisälli** *s.* **-liike** *s.* Lehtisen m. suorittaa kaikenlaista alaan kuuluvaa työtä [ilm.]. **-oppi** *s.* Päästä m:in. **-oppilas** *s.* **-sälli** *s.* **-työ** *s.* **-väri** *s.* maalarin (1) käyttämä väri. | Sinkkivalkoinen on tavallinen valkoinen m.

maala|ta[35] *v.* peittää (pinta) maalilla (sivelemällä t. ruiskuttamalla); vrt. värittää, värjätä. **1.** M. lattiaa, kattoa, huonekaluja. M. ohuella, paksulla maalilla. M:amisessa käytetään erilaisia siveltimiä. Nurkkalaudat on m:ttu valkoisiksi. Kauniisti m:ttu arkku. Uutisrakennuksen m:aminen annetaan urakalle. **2.** *erik.* **a.** taidemaalauksesta. | Öljy-, vesiväreillä m:ttu. M. muotokuvia. M. maisemia, eläimiä, lintuja. **b.** kosmeettisten aineiden käytöstä. | M. poskensa, kyntensä. Huulet punaisiksi m:ttuina. **c.** *kuv.* M. piru, paholainen, pöpö seinälle 'kuvitella, ennustaa (toiselle) kaikkein pahinta'. Aurinko - - m:si rosoisen männyn rungon tiilenruskeaksi KARHUM. Aho m:a sanoilla. — M:at eteeni liian loistavan tulevaisuuden. - - meidän täytyy muille vaikuttaville kansoille m. kaikki asiamme mahdollisimman kauniisti LEHT. Isä, sinä m:sit minulle suotta maailman liian mustaksi JOTUNI. **d.** eräissä korttipeleissä: ilmoittaa korttiensa perusteella, millaista peliä

haluaa ja luulee voivansa pelata (tikkiluku, pelilaatu).

maalattia *s.* Riihen, navetan m.

maalaukselli|nen[63] *a. kuvat.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* värityksellään vaikuttava, väri- ja valöörivaikutelmia tavoitteleva; tav. kielenkäytössä yl.: (maalauksen tavoin) silmää kiehtova, värikäs, loistavan värinen, kaunis; *syn.* pittoreski. | M. valon ja varjon käsittely. Goya edustaa tauluissaan puhtaasti m:sta käsitystä: hän ei pane pääpainoa muotoon, kuten uusklassillisuuden aikana tehtiin. M. tyyli. M. mielikuvitus, kyky. Taiteen m. suunta. M:sesti esitetty porvarityyppi. M:sesti kaunis. — M:sen viehättävä. M:set rauniot. Keskiajan m:set kaupungit. Espanjattaria m:sissa puvuissaan. Vanha linna tekee m:sen vaikutuksen. Venetsian m:suus. — *Kuv.* muista kuin näköaistimuksista. | Kielemme m:set [= maalailevat, kuvailevat] ominaisuudet. Itämurteet ovat tuoneet yleiskieleemme m:suutta.

maalau|s[64] *teonn.* < maalata. **1.** maalaaminen. | Katon, seinän m. Taitavasti suoritettu m. M:ksen avulla saadaan pinnat kestävämmiksi. Rakennuksen ulkopuolinen m. — *Yhd.* viimeistelym.; sisä-, ulkom.; ruiskum. — *Erik.* **a.** maalaustaide. | M. kuuluu kuvataiteisiin. Opiskella, harrastaa m:sta. Renessanssin m. **b.** Naiset ovat harrastaneet kautta aikojen ihonsa m:sta. M. sopii tummaihoisille paremmin kuin vaaleaverisille. **c.** korttipelissä; vrt. maalata 2.d. | Bismarckissa ei käytetä m:ksia. Bridgessä m:kset ovat kohoavia. **2.** maalaamisen tulos, taidemaalarin teos. | Gallen-Kallelan, Järnefeltin m:kset. Impressionistinen, nonfiguratiivinen m. Nuorta tyttöä esittävä m. M:ksilla koristettu kappeli. — *Kuv.* Ahon "Korven kosto" on romanttinen m. [= kuvaus] historiamme alkuajoilta. — *Yhd.* (useimmat myös 1. ryhmään kuuluvina) fresko-, henkilö-, kukka-, laatukuva-, maisema-, meri-, miniatyyri-, muotokuvam.; akvarelli-, kalkki-, pastelli-, tempera-, vesiväri-, öljy(väri)m.; holvi-, ikkuna-, kallio-, katto-, kirkko-, seinäm.; emalji-, lasi-, posliinim.; maljakko-, ruukkum.; koriste-, näyttämöm.; (kuv.) sävelm. **3.** jssak pinnassa oleva maali(kerros). | M. lohkeili katosta suurina levyinä. Auton, aluksen m. on turmeltunut. Hyvä m. kestää pitkät ajat. — *Yhd.* sotam.

maalaus|akatemia *s.* Pariisin maalaus- ja kuvanveistoakatemia. **-jalusta** *s.* = maalausteline. **-kokoelma** *s.* Taidemuseon maalaus-, kuvanveisto- ja piirustuskokoelmat. **-kone** *s.* maalausruisku. **-koriste** *s.* Maljakko on somistettu kauniilla m:illa. **-koulu** *s.* **1.** Opiskella Münchenin m:ssa. M:n johtaja, opettaja. **2.** maalaustaiteen suunta, koulukunta. | Ranskan naturalistinen m. **-kustannukset** *s. mon.* Rakennuksen m. **-liik|e** *s.* maalarinliike. | Harjoittaa m:että. M:keen omistaja. **-osasto** *s.* Taidemuseon m. Kotiteollisuuskoulun m. **-pinta** *s.* maalattava pinta. **-ruisku** *s.* maaliruisku, maalauskone. | M:lla vesi- tai lakkaväri levitetään sumuna puhaltaen maalattavalle pinnalle. **-suunta** *s.* Impressionistinen, ekspressionistinen, futuristinen m. **-tai|de** *s.* kuvataiteen laji, joka värejä käyttäen esittää kappaleet pintakuvina taiteilijan näkemyksen mukaisesti. | Opiskella, harjoittaa m:detta. Antiikin, renessanssin m. Espanjan, Alankomaiden m. Kansallinen m. Nykyajan m:teen saavutukset. M:teen näyttely. **-taiteelli|nen** *a.* M:set taipumukset. M. suunta. M. aihe, ongelma. **-taiteilija** *s.* maalaustaiteen harjoittaja, taidemaalari. | Renessanssiajan m:t. Espanjalainen m. **-tai|to** *s.* Oppia, kehittää piirustus- ja m:toa. Freskomaalaus on m:don vanhimpia menettelytapoja. **-tapa** *s.* Taiteilijan omintakeinen, itsenäinen, leveä, jykevä m. Mainosjulisteiden valmistuksessa käytetty m. **-tekniikka** *s.* Impressionistinen m. Temperamaalaus oli yleisimmin käytetty m. ennen öljyvärimaalausta. Ammattimaalarin m. **-teline** *s.* (puu)jalusta, jolla maalari työskennellessään pitää tauluansa, maalausjalusta, staflia. **-tyyli** *s.* **-työ** *s.* Huoneiston maalaus- ja korjaustyöt.

maalaut|taa[2*] *fakt.v.* < maalata. | Seura on päättänyt m. puheenjohtajansa muotokuvan taiteilija S:llä. M. kirkkoon alttaritaulu. Seinät, katto ja lattia on m:ettu uudestaan.

maalautu|a[44] *pass.v.* < maalata. | Metalliosat estyvät m:masta, kun ne maalauksen ajaksi voidellaan vaseliinilla tai suovalla. Kädet ovat m:neet vihreiksi. — *Kuv.* Tulinen helvetti -- m:i selvänä hänen silmiensä eteen KARHUM.

maa|leikkaus *s.* Rautatietä rakennettaessa jouduttiin tekemään suuria m:leikkauksia. **-lennätin** *s. sot.* langaton lennätin, jonka avulla yhteyden pito tapahtui maan välityksellä. **-lentokenttä** *s.* lentokenttä. | Helsingin, Turun m. **-lentokone** *s.* maakone (1). **-levy** *s. sähk.* maahan upotettu metallilevy, johon maajohto on kiinnitetty.

1. **maal|i**[4] *s.* **1.** paikka, esine, johon ampuja, heittäjä tm. haluaa osua, kohde; vrt. pilkka. | Ampua, osua, tähdätä m:iin. Älä ammu sivu, ohi, yli m:in! Tykistön m. Hyvä m. vihollliselle. Liikkuva, kiinteä m. Elävä, eloton m. Vihollisen marssirivistöstä saimme lihavan m:in. M:in liiketila on määritettävä, jotta voitaisiin laskea oikea ennakko. — *Kuv.* Jokainen hänen sanansa kävi, osui m:iin. Ivallinen huomautus meni sivu m:in 'ei vaikuttanut'. — *ampua yli maalin* ylittää totuuden t. kohtuuden rajat, mennä liian pitkälle, liioitella. | Arvostelija on ampunut yli m:in. Näytteleminen oli yli m:in ampuvaa. — *Yhd.* ilma-, maa-, merim.; alue-, kauko-, pistem. **2.** *urh.* **a.** juoksu-, hiihto-, hevos-, purjehdus- tm. kilpailujen päätekohta. | Jos kilpailijat lähtevät yhtaikaa matkaan, on voittaja se, joka tulee ensimmäisenä m:iin. Juoksukilpailuissa on m:iin pingotettu nauha, jonka voittaja katkaisee. Kilpailu ratkesi viimeisillä metreillä ennet m:ia. 200 metrin rintauinnissa löi ensimmäisenä kätensä m:iin mestari T. R. Saapua m:iin. Ottaa loppukiri m:iin tullessa. — *Yhd.* loppu-, lähtö-, pääte-, tulom. **b.** useissa pallopeleissä kilpakentän määräkohta, johon palloa koetetaan saada. | Jääpallon, jääkiekon m:it. Jalkapallossa on kummallakin joukku-

eella oma m:insa, jona on puupuomeista tehty määräkokoinen kehys. Ampua pallo vastapuolen m:iin. Pallo vierähti m:iin. Puolustaa m:ia. Vaarallinen tilanne m:in edessä. Joukkueemme m. uhattuna. — *Erik.* Neljä m:ia 'nelimaali'. **c.** ed:een liittyen pallon saamisesta vastapuolen maaliin. | Tehdä m. Joukkue sai edellisellä puoliajalla kaksi m:ia. Vaasa voitti ottelun kahdella m:illa yhtä vastaan. Ottelu päättyi m:eitta. Vesipallo-, jääpallo-ottelussa tehdään m:eja. Ensimmäisen m:in laukaisi, ampui keskushyökkääjä K. — *Yhd.* kavennus-, lohdutus-, tasoitus-, yllätysm.; tappio-, voittom.; kulmuri-, paitsiom. **3.** melko *harv.* tavoite, päämäärä. | Retkemme m:ina on Lappi. Päästä, pyrkiä m:iinsa. Totuus on oleva elämämme korkein m. Ei konsaan matkan m:iin / se saavu mies, ei palaa MANN. — *Yhd.* pääm.

2. **maali**[4] *s.* seos, jota juoksevana sivellään t. ruiskutetaan väritettävään pintaan ja joka kuivuu siihen kiinni; vrt. väri. | M:ssa oleva väriaine. Öljyä sisältävä m. Ohut, sakea, paksu m. M. ohennetaan tärpätillä, bentsiinillä tai petrolilla. M:n haju. M. ei ole vielä kuivunut. M. on kulunut, lähtenyt pois. Lattia on vielä hyvässä m:ssa. Käteni ovat m:ssa. — Kosmeettisista väriaineista. | Panna maalia poskiinsa. Huulet m:ssa. — *Yhd.* kalkki-, kaseiini-, keitto-, lakka-, liete-, liima-, liitu-, puna-, valko-, vesi-, öljym.; lasi-, lattia-, seinäm.; huuli-, iho-, kasvo-, kynsim.

maaliaine *s.* maalijauhe. | Punamulta, keltamulta, sinkkivalkoinen ym. m:et.

maalialue *s.* **1.** *sot.* Ryhmän, joukkueen, patterin m. **2.** *urh.* maalin etupuolella oleva määräsuuruinen alue. | Jalkapallokentän m:et.

maaliastia *s.* M:na voi käyttää sangallista läkkitölkkiä.

maali|aukko *s. urh.* Jalkapallossa pallo ohjataan jalan, vartalon tai pään avulla m:aukosta sisään. **-ero** *s. urh.* Ottelu päättyi suureen m:on. Tamperelaiset kavensivat m:a jälkimmäisellä puoliajalla.

maaliikenne *s.* maitse tapahtuva liikenne. | Rautateiden rakentamisen jälkeen m. on suunnattomasti parantunut.

maaliinammunta *s.* Harjoitella m:a.

maaliitto *s.*, vars. *hist.* Irlannissa perustettiin 1879 m., joka tahtoi tehdä irlantilaiset vuokraajat heidän viljelemiensä tilojen omistajiksi.

maali|jauhe *s.* **-kerros** *s.* Esineen pinnalla oleva m.

maali|korkeus *s. sot.* epäsuora-ammunnoissa maalin sijaintipaikan korkeutta merenpinnasta osoittava koordinaatti. **-kulma** *s. sot.* tulen tähystykseen liittyvänä: tähystysviivan ja ampumaviivan välinen kulma.

maali|kuppi *s.* Posliinimaalarin m:kupit. **-kylä** *s. kans.* kaupungista, isosta kirkonkylästä. | - - m:stä taloonsa toi kaupungin kasvatin TOPPILA. - - kymmenen vankkaa ja pitkää jokivenettä miehineen, Kemijärven suuresta m:stä nousseina K.M.WALLENIUS. **-laatikko** *s.* Taiteilijan m.

maali|laukaus *s.* [Jalkapallo-ottelun] useimmat m:laukaukset suoritti PS:n keskushyökkääjä. — *Sot.* maaliin osunut laukaus. **-luku** *s. urh.* Maaottelun m. oli 5—1.

maalima[15] *s. murt.* maailma. | - - m. murheineen, tämä narrien riehumapaikka A.OKSANEN. Itseppä heijät [lapset] m:an laittanutkin out — tottapa ruokitkin KIANTO.

maalinauha *s. urh.* kilparadan poikki maaliin pingotettu nauha, jonka voittaja maaliin saapuessaan rinnallaan katkaisee. | Katkaista m. Saapua, syöksyä yhtaikaa m:lle.

-maalinen[63] *poss.a.* < 1. maali 2.c. | Moni-, runsas-, vähäm.

maali|nen[63] *poss.a.* < 2. maali. | M:set kädet. — *Yhd.* ohut-, paksum.; kelta-, punam.

maalin|hinaus *s. sot.* maaliesineen hinaaminen ilma- ja meriammunnoissa. **-mitta** *s. sot.* tulen sivu- ja korkeuskorjausten mittayksikkö suora-ammunnoissa.

maa|linna *s.* vrt. seur. | Muinaisen Karjalan alueelle oli rakennettu useita m:linnoja väestön suojaksi. Viron vanhat m:linnat. **-linnoitus** *s.* Linnoituksen sijaintipaikan mukaan voidaan puhua maa-, rannikko- ja merilinnoituksista.

maalin|nälkä *s. urh. kuv.* Vaasalaisjoukkueen m. oli sammumaton; lopputuloksena oli 8—1. **-tekijä** *s. urh.* Varmin m. oli keskushyökkääjä. **-teko** *s. urh.* Ei päästy monta kertaa m:on. **-tiedustelu** *s. sot.* Tulenantopaikalle saapumisen jälkeen tulenjohtue aloittaa heti m:n.

maalintu *s.*)(vesilintu. | Tundralla elää vain vähän m:ja.

maalin|vaihto *s. sot.* M:vaihdon aikana siirretään tuli samalla ampuma-alueella toiseen maaliin. **-vartija** *s. urh.* maalivahti.

maalipensseli *s. puhek.* maalisivellin.

1. **maalipinta** *s. sot.* Osumismahdollisuudet laajaan m:an ovat varsin hyvät.

2. **maalipin|ta** *s.* Himmeä, kiiltävä m. Lohkeileva maali on kaavittava pois m:nasta.

maalipiste *s. sot.* se maalin kohta, johon halutaan osua t. jonka koordinaatit ilmoitetaan; vrt. laukaisupiste.

maaliposkinen *a.* M. nainen, neitonen.

maalipotku *s. urh.* Kun pallo potkaistaan [jalkapallossa] vastapuolen päätyrajan yli, saa vastapuoli suorittaa ns. m:n, joka on potku maalivahdin alueelta kentälle päin.

maalipurkki *s. ark.* maalitölkki.

maalipylvä|s *s. urh.* Pallo osui m:äseen eikä maalia tullut. Circus maximuksen molemmissa päissä oli m., joka kilpa-ajajien oli kierrettävä.

maali|pytty, -pönttö *s. ark.* maaliastia.

maaliraja *s. urh.* **a.** jalkapallo-, jääpallo- tm. kentän päätyviiva. | Pallo vierii yli m:n. **b.** maali, maaliviiva. | "Lokki" ylitti ensimmäisenä purjehduskilpailuissa m:n.

maaliruisku *s.* = maalausruisku.

maaliryhmä *s. sot.* Kolmen rintakuvion muodostama m.

maalisivel|lin *s.* Pehmeä, kova, kankea m. M:timen puhdistaminen, liottaminen.

maaliskui|nen *a.* M. aurinko, päivänpaiste. M:set hohtavat hanget. M:sen heleä tunnelma luonnossa.

maaliskuu *s.* vuoden kolmas kuukausi. | M:ssa on jo kevään tuntua ilmassa. M:n aurinko,

hohtavat hanget. M:n vallankumous [Venäjällä v. 1917]. M:n idus 'maaliskuun 15:s, Caesarin murhapäivä'. Helmikuun hellät tuulet m:ssa maksetaan SL. M. maita näyttää [= maaliskuussa ilmestyy pälviä maahan] SL.

maalisuora *s. urh.* se juoksuradan suora, jonka päässä maali on, vars. juostuna ennen maaliin tuloa; vrt. loppusuora. | Vimmattu taistelu m:lla.

maalitahra *s.*

maali|taulu *s.* taulu, johon ammutaan t. pommitetaan (ja josta voi todeta osumain tarkkuuden). | Kivääreillä ammutaan m:tauluun, jossa olevat kymmenen rengasta tarkoittavat pistemääriä 1—10. Laivaston ja rannikkotykistön hinattavat m:taulut. Lentokoneista suoritetun pommituksen ja ammunnan m:taulut ovat vaakasuorina maan pinnalla. — *Kuv.* Joutua jkn vihan, ivan m:tauluksi. Julkisuuden henkilöt saavat usein olla aikalaistensa leikinlaskun m:tauluna. **-tehtailija** *s. urh. leik.* (vars. jalka)palloilijasta, joka tekee paljon maaleja. **-tehtailu** *s. urh. leik.* vrt. ed. | Pallokentällä nähtiin eilen oikeaa m:a. **-tiedustelu** *s. sot.* par. maalintiedustelu. **-tilanne** *s. urh.* Jalkapallo-ottelun m. M. ensimmäisen puoliajan jälkeen oli 2—1.

1. **maalit|on**[57] *kar.a. urh.* < 1. maali 2.c. | M. ottelu. Puoliaika jäi m:tomaksi.

2. **maalit|on**[57] *kar.a.* < 2. maali. | Lattia on kulunut m:tomaksi.

maalituomari *s. urh.* M:en tehtävänä on todeta, missä järjestyksessä kilpailijat tulevat maaliin.

maalitölkki *s.*

maali|vaakataso *s. sot.* maalipisteen kautta käyvä vaakataso. **-vah|ti** *s. urh.* Jalkapallojoukkueessa on m:din tehtävänä vastapuolen maalintekoyritysten torjuminen, ja vain hänellä on oikeus tarttua käsin palloon. M:din alue. M:din käsineet. Jääpallojoukkueen m. **-verkko** *s. urh.* Jalkapallokentän maalikehykseen on kiinnitetty m., johon maaliin ammuttu pallo pysähtyy. Jääpallokentän metallinen m. **-viiva** *s. urh.* vrt. lähtöviiva. | Juoksijat saapumassa m:lle. Voittaja on se, joka ensimmäisenä ylittää m:n. M:n kohdalle radan poikki pingotetaan helposti katkeava nauha. — Jalkapallokentällä m. on maalipylväiden välinen osa maalirajaa.

maali|väri *s.* väriaine, jota käytetään maalien valmistamiseen; myös valmiista maalista. **-öljy** *s.* rasvaöljyjä, joita käytetään maalijauheen sideaineena taide- t. muussa maalauksessa; suppeammassa merk:ssä: pellavaöljy, joka on käsitelty siten, että sen kuivumisaika on lyhempi kuin 24 tuntia; vrt. vernissa. | Sekoittaa sinkkivalkoista, keltamultaa m:yn.

maal|la, -ta, -le *adv.* ks. maa IV.4, II.3.

maallaolo *s.* Kesällä on m. kaupungin lapsille hyvin tärkeää.

maalle|muutto *s.* M:muuton aika. Huoneisto jää m:muuton takia koko kesäksi tyhjäksi. **-nosto** *s.* Veneen, ajopuiden m. **-nousu** *s.* tav:mmin maihinnousu.

maallik|ko[2*] *s.*; *syn.* laikus. 1. seurakunnan jäsen, joka ei ole pappi. | Kirkolliskokoukseen valitaan edustajiksi myös m:oita. M:kojen johtamat herätysliikkeet. 2. ei-ammattimies. | M:on ajatuksia politiikasta. M:on mielestä taulu on onnistunut. Olen tällä alalla täysi m.

maallikko|aines *s.* Seurakunnan m:ainekset. **-edustaja** *s.* Kirkolliskokoukseen valitaan yksi m. kustakin rovastikunnasta. **-investituura** *s. hist.* Paavi Gregorius VII kielsi vuonna 1075 m:n, ts. epäsi maallisilta ruhtinailta oikeuden piispojen nimittämiseen. **-johtaja** *s.* Herännäisyyden m:t. **-jäsen** *s.* Kirkolliskokouksen, munkkikunnan, tuomioistuimen m:et. **-lukija** *s.* M:akin kiinnostava teos. **-mie|s** *s.* Seurakuntatyössä toimivat m:het. **-nimi** *s.* Paavi Martinus IV:n m. oli Simon de Brion. **-pappi** *s.* pappi, joka ei ole saanut teologista koulutusta; myös = maallikkoveli. **-piir|i** *s.*, tav. *mon.* Pappis- ja m:it. Ammatti- ja m:eissä huomiota herättänyt lääketieteellinen teos. **-puhuja** *s.* Heränneiden, lestadiolaisten m:t. **-rakennus** *s.* Kaupungin huomattavin m. oli raatihuone. **-saarnaaja** *s.* henkilö, joka papiksi t. lähetyssaarnaajaksi vihkimättömänä toimii saarnaajana; *erik.* saarnalupatutkinnon suorittanut henkilö. | Lähetyskoulua käynyt m. Lestadiolainen m. Evankelisen liikkeen m:t. **-sisar** *s.* vrt. maallikkoveli. | Luostarin m:et. **-toiminta, -työ** *s.* maallikoiden toiminta kirkon piirissä. | Vapaaehtoinen m. **-veli** *s.* munkkikuntaan kuuluva mieshenkilö, joka on tehnyt luostarilupaukset, mutta jota ei ole vihitty papiksi. **-voim|a** *s.*, tav. *mon.* Kirkon palveluksessa olevat m:at. — M:ien esittämä näytelmä.

maallikonjärk|i *s.* M:eni ei käsitä näin vaikeaa teknillistä esitystä.

maalli|nen[63] *a.* 1. vars. *ylät.* ja *heng.* maan päällä oleva t. tapahtuva, maiseen elämään kuuluva, ajallinen, mainen, katoava. | M. onni, elämä. M:set huolet, surut. Kaikki m. hyvä. M. omaisuus, rikkaus, mammona. Mitäpä minä rahasta, m:stahan se vain on! Kaiken m:sen kauneuden katoavaisuus. M. kutsumus, elämäntehtävä. M:sten töittensä vuoksi kristityt eivät muista Jumalaansa. Avioliittoa on sanottu m:seksi paratiisiksi. Anna jäi leskeksi ja menetti m:sen tukensa. Ja on taivaallisia ruumiita ja m:sia ruumiita; mutta toinen on taivaallisten kirkkaus, toinen taas m:sten UT. Kulki Luoja karjatietä / muodossa m:sen urohon LEINO. Vaan ei tässä nyt enää m:set lääkärit auta JOTUNI. — M. matka, retki, vaellus 'elämä'. M. maja 'ruumis'. Hänen m. tomunsa [= ruumiinsa] saatettiin haudan lepoon. — *S:sesti* vars. *mon.* maallinen omaisuus; maalliset asiat, puuhat, yritykset. | Kyllä sinullakin on tuota m:sta! Murhe m:sista. Kiintyä m:siin. Mitäs näistä m:sista! -- m:siin on heidän mielensä UT. 2. *syn.* profaani;)(hengellinen, kirkollinen, papillinen, uskonnollinen. | M:set ja kirkolliset ruhtinaat. M. ja kirkollinen hallinto. M. lainsäädäntö. M. rälssi. Paavin m. valta. Siviiliavioliitto solmitaan m:sen viranomaisen edessä. Hengellinen ja m. oratorio. Kirkollisen tyylin vaikutus m:siin

rakennuksiin. M. kieli käyttää myös raamatullisia sanontoja. M. ja uskonnollinen kirjallisuus. — *Erik.* tuomitsevasti: epäkristillinen, maailmallinen, maallismielinen, suruton, syntinen. | M:set huvit, ilot. Laulaa m:sta laulua. Soittaa m:sia renkutuksia. Näytelmä oli kirkkoherran mielestä liian m. aiheeltaan. Mieleltään m. M:set harrastukset. Se olikin ainoa kylän talo, jota ei ollut punattu, sillä isä oli pitänyt sitä m:sena ja synnillisenä koreutena KATAJA.

maallismielinen *a.* vrt. ed. 2. | M. ihminen ikävöi maailman turhuutta ja sen iloja. M. renessanssipaavi.

maallist|aa[2] *v.* tehdä maalliseksi. | Kristinuskon m:aminen. Arkkihiippakunta on myöhemmin m:ettu herttuakunnaksi.

maallistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Kirkon, kristikunnan, munkkikunnan, hengellisen elämän m:minen. M:nut länsimainen kulttuuri. M:nut kirkkolaulu. Aapisen sisällys on m:nut: tunnustusten ja rukousten sijalle on tullut satuja ja runoja. Maailmaan kiintynyt mieli m:u.

maalohkare *s.* Iso m. Jään irrottama m.

maalta|muutto *s.* Liikekeskuksiin suuntautuva m. **-pa|ko** *s.* maalaisväestön siirtyminen kaupunkeihin ja asutuskeskuksiin. | M:on syitä ovat mm. maaseudun taloudelliset ja sosiaaliset epäkohdat. M. on saavuttanut viime aikoina pelottavat mittasuhteet. M:on estäminen.

maa|luku *s. hist.* luku, joka ilmoitti (veronkantoa varten) maatilan kameraalisen suuruuden. **-luola** *s.* M:ssa asustava yöeläin. **-lyön|ti** *s. urh.* M:nissä, joka on pesäpallon tavallisimpia lyöntejä, pallo vierii tai hyppii maata pitkin. **-löydö|s** *s.*, vars. *arkeol.* maasta tavattu löydös. | Yksinäisenä m:ksenä tavattu sormus. **-löytö** *s.*, vars. *arkeol.* maasta tehty löytö. | Esihistoriallinen m. **-maali** *s. sot.* Maalit jaetaan maa-, meri- ja ilmamaaleihin. **-magneettinen** *a. fys.* maamagnetismia koskeva, siihen kuuluva. | M. tutkimus, havainto. M. voima, kenttä. **-magnetismi** *s. fys.* kaikkialla maanpinnalla vaikuttava magneettinen voima. | M. asettaa vapaasti liikkuvan magneettineulan likipitäen pohjois-eteläsuuntaan. M:n vaikutus, tutkiminen. M:n mittauskoje.

maamainen[63] *kalt.a.* M. massa, kerros, jauhe.

maa|maja *s.* maahan kaivettu t. maasta tehty maja. **-marsalkka** *s. hist.* säätyedustuksen aikana ritariston ja aatelin puhemies valtiopäivillä. **-matka** *s.* - - osan taipaleesta pääsisi veneelläkin, mutta sitten on taas m:a IVALO. **-merkki** *s.*, vars. *mer.* (merikorttiin merkitty) selvästi ja kauas näkyvä kiinteä esine, jota voidaan käyttää apuna paikanmäärityksessä, maantunnus. **-mestar|i** *s. hist.* Saksalaisen ritarikunnan johtajana oli suurmestari, ja hänen alapuolellaan oli suurehkoja alueita hallitsevia m:eita. **-metalli** *s. kem.* M:t 'alkuaineiden luonnollisen järjestelmän III pääryhmään kuuluvat metallit'. Tärkein m. on aluminium. Harvinaiset m:t 'ryhmä kemiallisesti toistensa kaltaisia metalleja'.

maamie|s *s.* **1.** maata viljelevä mies, maanviljelijä, talonpoika. | Uuttera m. Kustaa on oikea m., innokas turpeenpuskija, jolle pellot ovat kaikki kaikessa. M:hen työ on kovaa. M:hen toimet. M. tietää, että jos peltoa pettää, niin pelto pettää myös. — *Harv.* henkilöstä, joka elää t. on maissa, maalla. | Ei tuollaisesta m:hestä ole merille! Kaksi hoitaa verkkoja veneestä, yksi on rannalla m:henä. **2.** saman maan kansalaisesta par. maanmies.

maamies|koulu *s.* tav. yksivuotinen maatalousoppilaitos, jonka tarkoituksena on harrastuksen herättäminen maanviljelykseen ja myös tietopuolisen alkeisopetuksen antaminen. **-koululainen** *s.* maamieskoulun oppilas. **-opisto** *s.* M:issa annetaan tietopuolista jatko-opetusta henkilöille, jotka ovat suorittaneet keskikoulun tai maamieskoulun kurssin ja vaaditun maanviljelysharjoittelun tai käyneet maanviljelyskoulun. Mustialan m. **-puolue** *s.* Ruotsin m. **-päivät** *s. mon.* tav. maanviljelysseurojen järjestämä, päivän pari kestävä kokoustilaisuus, jossa pidetään maataloutta käsitteleviä esitelmiä. **-seur|a** *s.* M:oiksi nimitetään maanviljelijäin maataloudellisia paikallisyhdistyksiä. **-yhdistys** *s.*

maamiina *s. sot.* maasodassa käytettävä miina.

maammo[1] *s.*, vars. *kansanr.* äiti, emo. | Taittoi vastan taatollensa, / toisen taittoi m:llensa KAL. Oi emo, elättäjäni, / m., maion-antajani! KAL. Taattoni ei mua muista, / m:ni huokaa kalmiston puista JYLHÄ.

maammola[15] *s.*, vars. *kansanr.* äidin, vanhempien koti. | Mies, oi mieheni, omani, / - - / taattolaan, tule, ajamme, / matkustamme m:han! *MANN.

maamo[1] *s.* tav:mmin maammo.

maa|moottori *s. tekn.*)(laiva-, venemoottori. **-muna** *s.* = kuukunen. **-muurain** *s.* = mesimarja. **-myyr|ä** *s.* **1.** Talpa europaea, hyönteissyöjiin kuuluva tumma, hieno- ja pystykarvainen pikkunisäkäs. | M. on taitava kaivajaeläin, joka viettää kaiken elämänsä maanalaisessa käytäväverkossaan. **2.** *kuv. leik.* myös: maanmyyrä. **a.** maamies, turpeenpuskija. | Niin ahkera m., ettei malta pellolta kotiin tulla. **b.** maakrapu. | Nortamon kertomuksia raumalaisten merimiesten ja m:ien seikkailuista. Ei meripojasta ole m:äksi.

maan|akka *s.* maalaisakka. **-akseli** *s. täht.* tav. ~. **-alai|nen** *a.* maan alla oleva. | Perunan m:set mukulat. M. luola, onkalo, asunto. M. käytävä. Rakennuksen m:set osat. M. kaivos. M. rautatie, rata, juna. Maamyyrä viettää m:sta elämää. — *S:sesti* maanalainen juna, rautatie. | Ajaa m:sella. Lontoon, Berliinin m. M:sen pysäkki. — *Kuv.* viranomaisilta salaa tapahtuva t. toimiva (vars. kumouksellisesta poliittisesta toiminnasta). | M. liike, puolue. M. julkaisu, lehti, painotuote, kirjallisuus. Vapaustaistelijain m. toiminta. M. kiihotus. **-anastu|s** *s.* Suurvaltojen m:kset.

maanantai[27] *s.* viikon toinen, sunnuntain jälkeinen päivä. | Tänään on m. M:na, toukokuun 27. päivänä. — *Yhd.* helluntai-, pääsiäism.; vapaam. **-aamu** *s.* **-ilta** *s.* **-morsian** *s. kans.* Istuu kuin m. [= toimettomana, välinpitämättömä-

näl, ja toinen hakee reppuaan hiessä päin! JÄRVENT.
maanantainen[63] *a.* maanantaina tapahtuva t. tapahtunut, pidettävä tms., maanantai-. | M. työmatka. M. näytäntö peruutetaan.
maanantaipäivä *s.*
maanantaisin *adv.* aina maanantaina, joka maanantai. | M. on teatterissa hyvin hiljaista.
maanantaki[4*] *s. kans.* maanantai.
maan|arvo *s.* M:arvon kohoaminen, lasku. Verojen määrääminen m:arvon mukaan. Luontainen m. **-asuk|as** *s.* jnk maan alkuasukas. | Valloitusarmeijan kukistamat m:kaat. **-emäntä** *s.* maalaisemäntä. | Lihava, pulska, ystävällinen m.
maa|neste *s.* maassa oleva vesi, johon on liuennut suoloja, kaasuja ym. **-neuvos** *s.* Ahvenanmaan maakunnanhallituksen esimies. **-neuvosto** *s.* V. 1922 perustettiin Saarin alueelle m., neuvoa antava kansanedustuslaitos.
maan|haltija *s.* **1.** maanomistaja. **2.** *myt.* jnk paikan haltija. | M:haltijoita ovat esim. suomalaisen mytologian kodinhaltijat. **-hankinta** *s.* M. asutustarkoituksiin. M. tilattomalle väestölle. **-hankintalaki** *s.* **-hen|ki** *s. myt.* Uhrata m:gille ja vedenhaltijoille. **-hin|ta** *s.* Maalaisväestön lisääntyessä nousivat m:nat huomattavasti.
maani|a[17] *v. harv.* maanitella, houkutella. | - - morsianta m:ttaissa, / houkutellessa tytärtä KANT. Kangastus mikään / ei näy luoksensa m:en / katseen tyhjällä tiellä KAILAS.
maaniitty *s.* Suomen niittytyypit jaetaan vesija m:ihin; jälkimmäisten kasvien juuret ovat pohjavedestä riippumattomia.
maanikko[2*] *s.* henkilö, joka potee jtak maniaa.
maanillinen[63] *a.* = seur.
maani|nen[63] *a.*, vars. *lääk. psyk.* maniasta johtuva, maniaan kuuluva. | Maanis-depressiivisen taudin m:selle vaiheelle on ominaista, että potilas puuhaa ja puhelee kovasti ja estottomasti, mutta ajatukset voivat hyppiä ja yritykset olla arvostelukyvyttömiä. M. tila, kohtaus.
maanis-depressiivinen *a.*, vars. *lääk. psyk.* M. [= sairaalloisesti manian ja depression välillä heilahteleva] mielitauti.
maaniska *s.*, vars. *sot.* maahan upotettu poikkiparru, jonka varassa kenttäsillan vuolien päät ovat.
maan|isä *s.* (us. ⌒) hallitsijasta t. muusta maan johtavasta henkilöstä. | Kansa piti kuningasta todellisena m:isänä. Lempeä, kaikkien kunnioittama m. M:isien toiminta eduskunnassa.
maanisäk|äs *s.* maalla elävä nisäkäs. | Valaat polveutunevat m:käistä.
maanisälli|nen *a.* Presidentti antoi lähetystölle m:siä ohjeita. Hallitsija puhui m:seen tapaan.
maan|it[4] *s. mon.* vanhojen roomalaisten uskomuksissa: vainajain (esi-isien) henget. | Uhrata m:eille.
maanit|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* suostutella, houkutella, taivutella, viekoitella. | M. mukaansa, ruoalle. M:televa ääni. Houkutella vuoroin m:ellen, vuoroin uhaten. Mökin emäntä m:telee sianporsasta, joka on pujahtanut ulos aitauksestaan. Pyytää m:ellen. Viekas m:telu.
maanittaa[2*] *v. harv.* = ed.
maanitu|s[64] *teonn.* < ed. | Totella kiusaajan m:ksia. — *Erik.* eräs kansantanhu.
maanja|ko *s. maanm.* M:oksi luetaan nykyisen lainsäädännön mukaan isojako, sen täydentäminen, uusjako, halkominen ja lohkominen. M:on toimeenpano. M:on aiheuttamat kustannukset. M:koa koskevat määräykset.
maanjako|asia *s.* **-kartta** *s.* **-laitos** *s.* **--oikeus** *s.* maanmittaustoimituksista aiheutuvia riitaasioita ja valituksia käsittelevä erikoistuomioistuin. **-toimitus** *s.*
maan|jumala *s.* **-jumalatar** *s.* **-jussi** *s. leik.* talonpojasta, maanviljelijästä. | Tavallinen m. vain. [Hotelliherrat] rikastuvat: monen m:n mannut niillä on taskussaan LEHT. **-järisty|s** *s.* kiinteän maankuoren osan äkillinen liikahtaminen. | M:ksen alkukohta, keskus. Paikallinen, vulkaaninen, tuliperäinen m. Heikko, lievä, kova, ankara m. Tuhoisimpia m:ksiä ovat olleet Lissabonin, Messinan ja Tokion m:kset. Suomessa m:kset ovat harvinaisia. — Minua ei saa m:skään täältä lähtemään. Huone oli kuin m:ksen jäljiltä.
maanjäristys|aalto *s.* **1.** maanjäristyksen keskuksesta aaltomaisesti kaikkiin suuntiin etenevä tärähtely. | M:aaltojen nopeudet vaihtelevat syvyyden mukaan, yleensä kasvaen syvyyssuunnassa. **2.** maanjäristyksen synnyttämä hyökyaalto. **-alue** *s.* Välimeren ympäristö on m:tta. **-havainto** *s.* **-ilmiö** *s.* **-mittari** *s.* = seismografi. **-oppi** *s.* = seismologia.
maan|järähtely *s.* **-kaivu** *s.* Rakennustöihin kuuluva m. **-kamara** *s.* M. on koostunut erilaisista kiinteistä kivilajeista ja niiden rapautumatuotteista. Noustiin veneestä kiinteälle m:lle. M. tuntui heiluvan jalkaimme alla. Elää kotoisella m:lla. M:mme karuus. **-karvainen** *a.* maanvärinen. | Peltopyyn väri on m., harmaata ja ruskeaa sekaisin. **-kaupp|a** *s.* Tehdä m:oja. **-kavallus** *s.* = maanpetos. **-kavaltaj|a** *s.* = maanpetturi. | Anjalan liiton miehiä on syytetty m:iksi. **-ken|kä** *s. murt.* (kova) maanpinta, -kamara. | [Leikkasi] halmeen m:gästä rengaspyörykän PAULAH. **-kiertäjä** *s.* maankulkija, kulkuri, maailmanmatti. | Hän on m., joka muuttaa paikasta toiseen ja aina kaipaa uusiin oloihin. Levoton m. **-kirk|ko** *s.* jnk maan, valtion kirkko. | Saksan evankeliset m:ot. **-koetin** *s. tekn.* koetintanko, jota käytetään maanlaadun tutkimiseen kaivu- ja perustustöitä suunniteltaessa. **-kohoaminen** *s. geol.* laajalla alueella tapahtuva maankuoren verkkainen nousu, josta mm. aiheutuu rantaviivan siirtyminen merelle päin. | M. on suurin Perämeren rannoilla, n. 1 m vuosisadassa. **-kolk|ka** *s.* maankulma. | Etäinen, kaukainen, syrjäinen, vaikeapääsyinen m. Täällä meidän m:allamme 'seudullamme, kulmakunnallamme'. **-kolo** *s.* M:ssa talviuntaan nukkuva sammakko.
maankorko *s. tal.* tulo, jonka maanomistaja saa maastaan tavallisen pääomankoron ja liikevoiton lisäksi. | Maankorosta aiheutuu ns. ansioton arvonnousu. — *Metsät.* jäännös, joka saa-

daan, kun metsämaan bruttotuotosta vähennetään tuotantokustannukset huomioon ottaen myös korot. **-teoria** *s.* maankoron synnystä esitetty teoria. | Ricardon, Malthusin m.

maan|kuivatus *s.* Asutustoiminnan yhteydessä suoritettu laaja m. M:kuivatuksen ansiosta ilma pääsee tunkeutumaan maahan ja maaperän rapautuminen ja lahoaminen edistyy paremmin. **-kulkija** *s.* maankiertäjä. | Mustalaiset ja muut m:t. — *A:sesti.* Sitten tulee joku m. tukkijätkä LINN. **-kulkuri** *s.* = ed. **-kulma** *s.* = maankolkka. **-kuor|i** *s.* Maapalloa ympäröi kivikuori eli m. (litosfääri) osaksi irtonaisen maapeitteen, osaksi myös vesikerroksen verhoamana. M:en rakenne. M:en kohoaminen, liikkeet, värähtely. M:en lämpötila, ominaispaino, paksuus. **-kuulu** *a.* (myös ⌒) kautta maan tunnettu, kuuluisa. | M. lääkäri, urheilija, tiedemies. M. kaunotar. Isäntä on m. niittäjä. M. koulu. M:t markkinat.

maankäyttö *s.* Järkiperäinen m. M:ä kuvaavasta kartasta näkyy pelto-, niitty-, laidun- ja metsämaiden laajuus. **-laji** *s. maat.* tiluslaji. | Tärkeimmät m:t ovat pelto, puutarha, niitty, laidun ja metsä. **-laki** *s.* **-osasto** *s.* Metsähallituksen maankäyttö- ja asutusosasto valvoo valtion maiden käyttöä esim. asutustarkoituksiin. **-toimisto** *s.* Maatalousministeriön asutusasiainosaston m.

maan|laatu *s.* Viljelykseen sopiva m. Hiekkaperäinen m. **-laki** *s. hist.*)(kaupunginlaki. | Yleinen m. 'Ruotsin valtakunnan ensimmäiset koko maaseutua varten tarkoitetut lakikokoelmat, jotka tulivat maakuntalakien sijalle'. Ensimmäinen m. syntyi Maunu Eerikinpojan aikana. Kristofer-kuninkaan m. vuodelta 1442. **-lunastus** *s.* Tien rakentamisesta johtuva m. **-lunastuslautakunta** *s.* **-luon|to** *s.* '*ak.* M:toja on kolmea pääryhmää: vero- l. perintö-, rälssi- ja kruununmaa. Uusimman lainsäädännön mukaan m:not ovat suureksi osaksi menettäneet merkityksensä. **-luovutu|s** *s.* M. asutustarkoituksiin. M. siirtoväelle, tilattomille. Unkarin m:kset maailmansodan jälkeen. **-luovutusvelvollisuus** *s.* **-lähei|nen** *a. kirjall.* Välitön, ennakkoluuloton, m. taiteilija VILJANEN. [Näyttelijätär] muuntautui ihmeteltävän verevästi m:seksi -- irlantilaisvaimoksi AK. **-mainio** *s.* (myös ⌒) maankuulu; aivan erinomainen. | M. ennustaja, tanssijatar. Mutta sano nyt sinä, m. noita, tietäjä suurin Suomen niemen CANTH. M:ta keittoa. **-mie|s** *s.* **1.** saman maan kansalainen t. asukas; samasta maasta kotoisin oleva henkilö. | Koillisväylän löysi m:hemme Nordenskiöld. Tapasimme Berliinissä kaksi m:stämme. Amerikassa asuvat m:hemme. **2.** *par.* maamies. | M:hen tyytyväisyys hyvän vuodentulon johdosta.

maanmittari *s.* ammattikoulutuksen saanut henkilö, jolla on oikeus suorittaa maanjakoja ja muita maanmittaustoimituksia; vrt. maanmittausinsinööri. — *Yhd.* läänin-, varam. **-kunta** *s.* Suomen m. saa koulutuksensa Teknillisessä korkeakoulussa. **-n|tutkinto** *s.* **-yhdistys** *s.* Suomen M. on perustettu v. 1884.

maanmittaus *s.* maa-alueiden mittaaminen ja kartoitus omistus- ja verotussuhteiden selvittämiseksi t. geodeettisia tarkoituksia varten. **-asetus** *s.* M. v:lta 1916. **-auskultantti** *s.* maanmittarintutkinnon suorittanut maanmittausinsinöörin apulainen. **-hallinto** *s.* **-hallitu|s** *s.* maatalousministeriön alainen keskusvirasto, jolle kuuluu maanmittauslaitoksen ylin valvonta. | M:ksen pääjohtaja. M:ksessa on maanjakotoimien ja kartastotöiden osasto, ja sen alaisuuteen kuuluu vakaustoimisto. **-harjoittelija** *s.* tutkintoa suorittamaton maanmittausinsinöörin apulainen, maanmittausoppilas. **-insinööri** *s.* Teknillisen korkeakoulun maanmittausosastossa diplomitutkinnon suorittanut henkilö. | M:n tutkinto. — *Yhd.* lääninm. **-kartta** *s.* maanmittari(e)n tekemä kartta, jako-, tiluskartta. **-konttori** *s.* Kunkin läänin m. johtaa ja valvoo maanmittaushallintoa ja maanmittaustointa läänissä sekä pitää maarekisteriä ja hoitaa arkistoa. Ruotsi-Suomen m. **-laito|s** *s.* M:ksen tehtävänä on hoitaa maanmittaus-, jako- ja verollepanotoimia, maarekisterin pitämistä, kartoitustöitä sekä vakaustointa. **-oppi** *s.* Alempi geodesia eli m. käsittelee pienten maanpinnan osien mittaamista ja kuvaamista käytännöllisiä ja teknillisiä tarkoituksia varten. **-oppilas** *s.* = maanmittausharjoittelija. **-osasto** *s.* Teknillisen korkeakoulun m. **-palkkio** *s.* **-taulu** *s.* piirustuspöytä, jota käytetään kulmien siirtämiseen luonnosta paperille, mittapöytä. **-toim|i** *s.* M:en järjestäminen. **-toimitus** *s.* Tärkein m. on maanjako. **-|työ** *s.* Maanmittaus- ja kartoitustyöt. M:töiden tarkastaja. **-viranomainen** *s.* **-virasto** *s.*

maan|moukka *s. halv.* maalainen, talonpoika. | Yksinkertainen, typerä m. **-muna** *s.* = kuukunen. **-muodostus** *s.* Geologit tutkivat seudun m:ta. **-muokkau|s** *s.* M:ksen tehtävänä on saattaa maa sadon jälkeen uuteen kasvukuntoon. M. tapahtuu monella eri tavalla: kyntämällä, äestämällä, kuokkimalla, lapioimalla jne. **-myyrä** *s.* = maamyyrä 2. **-na|pa** *s.* niistä kohdista, joissa maan akseli leikkaa maan pinnan. | M:poja on kaksi: pohjoinen ja eteläinen. — Magneettinen m. — Kansanuskomuksissa puhutaan m:valla kasvavasta mahtavasta maailmanpuusta. **-nimi** *s.*

maannos[64] *s. geol.* ja maaperäopissa: ilmaston, kasvillisuuden ym. tekijäin vaikutuksesta muuttunut maaperän ylin kerros (esim. podsoli, ruskomaa, mustamulta); vrt. mantu.

maannostu|a[1] *v.* M:misella tarkoitetaan rapautumisen ja orgaanisten jäännösten hajaantumisen kivennäismaan pintakerroksessa aiheuttamia muutoksia.

maannostyyppi *s.*

maan|nousema *s. metsät.* erään kääpäsienen (Fomitopsis annosa) aiheuttama, erityisesti kuusta ahdistava lahovika. | M. hävittää juuret ja tunkeutuu niistä runkoon lahottaen sen ontoksi. **-nousu** *s.* maankohoaminen. **-nuoliainen** *s. urh.* maata hipovasta pallosta. | Ampua, lyödä luja m. **-nälkä** *s. kuv.* Tilattoman väestön m. **-oikeus** *s. hist.* 1400-luvulla toiminut Suomen ylioikeus.

maanomistaja *s.* Maataloustyöläiset ja m:t. Ri-

kas m. Suurin m. on valtio. — *Yhd.* suurm. **-luokka** *s.* **-suku** *s.* **-väestö** *s.*

maanomistus *s.* Alkukantaisissa oloissa m. oli perheen, suvun, heimon tm. yhteisomistusta. Yksityisten, valtion, kirkon, puutavarayhtiöiden m. — *Yhd.* suurm. **-oikeus** *s.* Vapaa m. Talonpoikien m. Ulkomaalaisten m. **-olot** *s.* *mon.* Epäedulliset, nurjat m. Unkarin vanhoilliset m. **-riita** *s.* **-suh|de** *s.* Suomen m:teissa on tapahtunut suuria muutoksia tämän vuosisadan aikana.

maan|osa *s.* Maapallon mantereet jaetaan historiallisten, sivistyksellisten, fyysillisten ym. näkökohtien perusteella m:osiin. Seitsemän m:osaa ovat: Eurooppa, Aasia, Afrikka, Pohjois-Amerikka, Etelä-Amerikka, Australia ja Etelänapamanner. Mustien l. musta m. 'Afrikka'. **-osittain** *adv.* maanosien mukaan, maanosa kerrallaan. | Postimerkit on ryhmitelty m. **-ositus** *s.* *maanm.* tilan halkomisen ja lohkomisen yhteisnimitys. **-osto** *s.* Puutavarayhtiöiden m:t Pohjois-Suomessa. Kaupungin m. Lähteä m:on [= maatilan ostoon] toiseen pitäjään. Ottaa laina m:a varten. **-ostolaina** *s.* **-paik|ka** *s.* paikkakunta, seutu. | Syrjäinen, kaukainen m. Mistä kaukaa lienevät olleet, toisista m:oista JOTUNI. **-paine** *s.* *rak.* Maan painetta sitä rajoittavaa kiinteää seinää vastaan sanotaan aktiiviseksi m:eksi. Muuriin vaikuttava veden- ja m. **-pa|ko** *s.* maan kansalaisen lähtö omasta maastaan viranomaisten määräyksestä t. rangaistuksen t. vainon välttämiseksi; oleskelu ulkomailla näistä syistä, maanpakolaisuus. | M. oli aikaisemmin rangaistus, johon tuomittiin monien törkeiden rikosten tekijät. Ajaa, karkottaa, tuomita m:koon. Lähteä, mennä m:koon. Olla, elää, kuolla m:ossa. Palata m:osta. - - m. uhkasi jokaista vanhoille perustuslaeille kuuliaista kansalaista LEINO. — *Erik.* Israelin historiassa tarkoitetaan m:olla juutalaisten pakkosiirtolaisuutta Babyloniassa, "Baabelin vankeutta". **-pakolai|nen** *a.* ja *s.* maanpaossa oleva, maanpakoon tuomittu. | Juutalaisten m. kansa. Euroopan m:set kuninkaat. — Kierrellä m:sena ympäri maailmaa. Venäjän tsaarivallan karkottamat m:set. **-pakolaisuus** *s.* ks. maanpako.

maanparannus *s.* *maat.* kaikki sellaiset työt, jotka pysyvästi lisäävät maan satoisuutta; suppeammassa merk:ssä: maanparannusaineiden käyttäminen; *syn.* melioraatio. **-aine** *s.* Tavallisimpia m:ita ovat suomuta, savi, hiekka, kalkki ja kipsi IT. **-laina** *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.*, tav. *mon.*

maan|peite *s.* Kiinteä m. kuten nurmikko. M:peitteen poistaminen kivennäismaata myöten. **-perimys** *s.* *lak.* M:tä koskevat säännökset. **-perimysoikeu|s** *s.* Naisilla ei aina ole ollut m:tta. **-petokselli|nen** *a.* vrt. seur. | M. toiminta. M:set puuhat, hankkeet. M. puolue. M. mielipide. **-peto|s** *s.* *lak.* rikos, joka kohdistuu valtion ulkonaiseen turvallisuuteen ja osoittaa petollisuutta omaa (t. isäntä)maata kohtaan, maankavallus; vrt. valtiopetos. | Tehdä m. Syyllistyä m:kseen. **-petturi** *s.* maanpetoksen tekijä, maankavaltaja. | Pääministeri tuomittiin m:na kuolemaan. **-pettäjä** *s.* = ed. **-piiri** *s.* koko maailma. | Tuttu yli koko m:n. Euroopan kansat ovat saattaneet valtaansa koko m:n. Koko m:n yhteinen kansainvälinen kauppa on maailmankauppaa. Ja ihmiset menehtyvät peljätessään ja odottaessaan sitä, mikä m:ä kohtaa UT. **-pin|ta** *s.* Kartta on esitys osasta m:taa. M:nan muodot. Tasainen, epätasainen m. Lähellä m:taa. M:nan korkeus. Korkeus m:nasta. Pitkin m:taa. Nostaa malmia m:nalle. **-porau|s** *s.* M:ksessa saadut malminäytteet. Perustustöiden yhteydessä suoritetut m:kset. **-pov|i** *s.* tav. ⌒. | Saattaa, kätkeä jku m:een 'hautaan'. M:esta [= maan sisältä, kätköistä, uumenista] esiin kaivetut muinaislöydöt. **-puolei|nen** *a.* tav. ⌒. | Sotasataman m:set varustukset. Laivalaiturin m. pää. **-puoli** *s.*)(merenpuoli. | M. pitäjää. **-puolustaja** *s.* Ammattisotilaat ja muut m:t. Rohkea, urhoollinen m. M:in muistomerkki. **-puolustukselli|nen** *a.* tav. par. maanpuolustus-, maanpuolustuksen. **-puolustu|s** *s.* valtakunnan turvaaminen ja puolustaminen sotilaallisin keinoin. | M:ksen tehostaminen on itsenäisyyden turvaamista. Jokaisen kansalaisen velvollisuus on ottaa osaa m:kseen. M:ksesta annettu laki. Väestönsuojelu on uusimpia m:ksen muotoja.

maanpuolustus|aate *s.* **-joukko** *s.*, us. *mon.* **-järjestö** *s.* Vapaaehtoiset m:t. **-kyky** *s.* **-laitos** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-tah|to** *s.* M:don kasvattaminen, tehostaminen. **-työ** *s.*

maanpäälli|nen *a.* maan päällä, maan pinnalla oleva t. elävä; mainen;)(maanalainen; tuonpuoleinen. | Kasvin m:set osat. M. taisteluhauta. M:stä elämää viettävä hyönteinen. — Tuntea elämänsä m:seksi helvetiksi. Kuolleiden maailma kuviteltiin m:sen kaltaiseksi. M. todellisuus. M:set olot. — *S:sesti* (kans.) maallinen tavara, varat. | Hiljakseen ruvettiin kokoamaan taloustavaraa ja muuta m:sta, karjaa ja kaikenlaista elävää TOPPILA. Niin — oli Aarakilla maita ja m:stä HAANPÄÄ.

maan|raataja *s.* raskasta työtä tekevä maanviljelijä. **-raivaaja** *s.* **-raivaus** *s.* **-raja** *s.* **1.** myös: maaraja. | Kaataa puu m:sta, läheltä m:a 'maanpinnan kohdalta, läheltä maanpintaa'. M:sta lahonnut pylväs. Maitiaisen lehdet ovat ruusukkeena m:ssa. **2.** valtakunnanraja. | Kulkea m:n yli. **-ra|ko** *s.* tav. ⌒. | Talveksi sisilisko ryömii kivenkoloon tai m:koon. — *Kuv.* Haen pojan esiin vaikka m:osta. — Haudasta, kuolemasta. | Joutua, mennä m:koon. Rykii ja oksentaa verta ja on valmis vietäväksi m:koon HAANPÄÄ. Kansanrunouden mahti on jo mennyt m:on 'hävinnyt, loppunut'. **-ran|ta** *s.* ranta. | Kolmas souti jäljempänä m:nan varjossa AHO. **-rata** *s.* *täht.* (tav. ⌒) se rata, jota Maa kiertää Auringon ympäri. **-rauha** *s.* *hist.* yleisen rauhan ja turvallisuuden tila; laki t. sopimus, joka tällaisen tilan säätää. | Keisari Maksimilian I:n Wormsin valtiopäivillä 1495 säätämä ikuinen m. Birger Jaarlin ja Mauno Ladonlukon lait yleisen m:n ylläpitämisestä. **-repeämä** *s.* Maanjäristyksessä syntyneet m:t. **-räjäyty|s** *s.* Rakennustyömaalla on tarpeen suorittaa m:ksiä.

-saan|ti *s.* M:nin ehdot. M:tiin oikeutetut. **-saanto** *s. lak.* M. tapahtuu perinnön, lahjoituksen tai oston tietä. **-selkä** *s.* jono maankohoamia, jotka muodostavat vedenjakajan, maanselänne. | Etelä-Venäjän, Baltian m. — *Erisn.* se vedenjakaja, joka erottaa Jäämereen ja Pohjanlahteen laskevat vesistöt toisistaan. **-selänne** *s.* = ed.. **-sisus** *s.* Sula m. **-sisäi|nen** *a.* M:set voimat. M. lämpö. **-suru** *s.* maan hallitsijan, hänen puolisonsa, kruununprinssin tms. henkilön kuoltua pidetty yleinen suru; vrt. hovisuru. | Monarkkisissa maissa määrättiin hallitsijan kuoltua virallinen m., jonka aikana sotaväki ja hovi käyttivät surupukua, julkisia huveja ei pantu toimeen jne. — Pitäjää kohtasi todellinen m. Tonttilan isännän kuoleman takia. **-sydä|n** *s.* **1.** vars. sisäpaikallissijoissa. | Elää kaukana m:messä 'maalla, maaseudulla, syvällä sisämaassa, »Jumalan selän takana»'. M:mestä tullut palvelustyttö. **2.** (tav. ⌒) maapallon sydän. **-säde** *s.* (tav. ⌒) maapallon säde. **-ta|pa** *s.* Elää m:van mukaan. Noudattaa yleisiä m:poja. — *Lak.* yleisesti noudatettu, oikeudellisen pätevyyden saanut tapa;)(kirjoitettu laki. | M., kun se ei ole kohtuuton, pidettäköön lakina, jonka mukaan on tuomittava LK. **-tarve** *s.* Siirtoväen m. **-tasai|nen** *a. harv.* maan tasalla, maanpinnan korkeudella oleva. | M. ikkuna. - - kankaalla matala. m. huone AHO. Ne [tyttäret] on lyhven lylleröiset, / m:set talleroiset KANT. **-teitse** *adv.* maantietä pitkin. | Kulkea, matkustaa m. **-tekoinen** *a.* maalla tehty, maalais-. | M. villalanka.

maantie *s.* valtion kunnossa pidettäväksi määrätty yleinen tie; vrt. kunnan-, kylätie; kaikkia ajoneuvoja varten tarkoitettu tie; vrt. autotie. | Rovaniemen—Ivalon m. M. kulkee pitkin järven rantaa. Hiekoitettu, keltainen m. M. pölisee. M:n tomu, pöly, hiekka. M:n laita, oja. Suora, mutkainen, kuoppainen, tasainen, sileä m. Leveä, kaitainen m. Ajaa m:tä. M:n oikaiseminen. M:n kulkija, kulkuri. M. on kova kävellä / ja kivääri raskas kantaa AK. — *Kuv.* Joutua m:lle 'kerjuulle, puille paljaille, menettää omaisuutensa, työpaikkansa t. asuntonsa'. Ajaa jku m:lle. **-ajo** *s.* [Kilpapyöräilijäin] 10 km:n m. Vaunun renkaat ovat kuluneet kovassa m:ssa. **-alue** *s.* Yksityisiltä maanomistajilta lunastetut m:et.

maantie|de *s.* tiede, joka tutkii ihmisen aistiympäristöjä ja aistiympäristöltään yhtenäisiä maanpinnan alueita, geografia; maantieteen oppikirja. | Suomen, Euroopan m. M:teen oppikirja, professori. Yleinen, fyysillinen, valtiollinen m. Keskikoulun m. — Runojen, sanojen m. 'levinneisyys, esiintymispaikat yms.'. — *Yhd.* erikois-, paikallis-, yleism.; asutus-, eläin-, ihmis-, kasvi-, kulttuuri-, liikenne-, talousm.

maantie|juna *s. kuv.* linja-autosta. | Varkauden ja Kuopion välillä liikennöivä m. **-juoksu** *s. urh.* maantiellä suoritettava kilpajuoksu. | Ohjelmassa on mm. 10.000 metrin m. **-jyrä** *s.* **-kartta** *s.* Suomen m. M. on pyöräilijälle välttämätön. **-kilpailut** *s. mon. urh.* M. pyöräilijöille, moottoripyörille. **-kuljetus** *s.* maanteitse tapahtuva kuljetus. **-liiken|ne** *s.* M:teen harjoittaminen tapahtuu autoilla. Maantie- ja rautatieliikenteen välinen kilpailu. **-matka** *s.* Kylästä on rautatieasemalle 11 kilometrin m.

maantien|kulkija *s.* Hevosella ajava m. — Paikasta paikkaan kiertävä m. 'kulkuri'. **-oja** *s.* Syvä m. M:t kasvavat nokkosia. Kaatua m:an. Ajaa pyörällä m:an. Humalainen makaa m:ssa. **-rakennus** *s.*

maantie|osuus *s.* Ennen kuin valtio rupesi pitämään kunnossa maanteitä, oli taloilla m:osuudet, jotka niiden oli pidettävä kunnossa. **-pyörä** *s.* tavallinen polkupyörä; vrt. rata-, urheilupyörä. | Keveäkulkuinen, luja m. **-pyöräily** *s. urh.* 100 kilometrin m. **-ritari** *s.* keskiajan aatelisista maantierosvoista; *leik.* kulkuri. | Götz von Berlichingen, seikkailija ja m. **-rosvo** *s.* Matkamiehet saivat pelätä m:jen hyökkäystä. **-rumpu** *s.* **-silta** *s.* Kymijoen yli johtava rautatie- ja m. **-sora** *s.*

maantieteelli|nen *a.* -sesti *adv.* vrt. maantiede. | M. kartta. M. seura, yhdistys, laitos, kongressi. Alueen m. asema. M:set navat. Sanan m. levinneisyys. M. tutkimus. M. pituus 'longitudi'. M. leveys 'latitudi'. Pitäjät ovat m:sesti lähellä toisiaan. M:sesti alue kuuluu Fennoskandiaan.

maantieteilijä *s.* maantieteen tutkija t. harrastaja. — *Yhd.* eläin-, ihmis-, kasvi-, talousm.

maantieto *s.* maantiede, vars. koulun oppiaineena; myös maantiedon oppikirja.

maantie|työ *s.* **-vaunu** *s.* autosta. | Suuri kuljetusauto ja tavallinen m. törmänneet yhteen. **-verkko** *s.* Suomen m. on Keski-Euroopan maihin verrattuna harva. **-viitta** *s.* maanteillä käytetty tienviitta. **-yhtey|s** *s.* Pohjois-Suomen m:ksien parantaminen.

maan|tunnus *s.*, vars. *mer.* = maamerkki. **-tuntemus** *s.* Löytöretkien ansiosta m. lisääntyi huomattavasti. **-tuntu** *s.* [Juho Reijosen novellien] sanarikkaudessa ja lausetavoissa ilmenevä m. TARK. **-tuntuinen** *a.* Realistinen, m. kuvaus. **-tuntuma** *s.*, vars. *mer.* Saada m. 'maa näkyviinsä'. **-tuoksu** *s.* **-tuoksuinen** *a.* M. kansankuvaus. **-tuot|e** *s.* maalaistuote. | Voin, lihan, munien, villojen ym. m:teiden välittäjä. **-tuot|to** *s.* M:on verotus. **-tutkimus** *s.* maaperän ja maalajien tutkimus. **-|työ** *s.* = maatyö 1. | - - kaikki tulevat kaupunkeihin eikä m:töitä enää tehdä ALKIO. **-tärähdy|s** *s.* Voimakkaita m:ksiä havaittu laajalla alueella. **-ukko** *s.* maalaisukko. | Sarkatakkinen m. kaupungissa käymässä.

maanuoliainen *s. urh.* = maannuoliainen.

maan|vaihto *s.* Naapurukset ovat sopineet m:vaihdosta. **-vaiva** *s.* yleinen vitsaus. | Heinäsirkat m:na Italiassa. Ohdake on seudulla todellinen m. Kerjäläisistä on tullut oikea m. Kulkutaudit, halla, sodat ja muut m:t. **-vajoama** *s.* **-vajoaminen** *s.* **-valtaus** *s.* Suomalaisten m. kävi hitaasti. Unkarilaisten historia ennen m:ta. **-vanhin** *s.* Sotapäälliköt valittiin m:ten joukosta. **-vierem|ä** *s.* vuoristoissa ja jokilaaksoissa tapahtuva äkillinen maakerrosten (t. kallion osien) liikkuminen; maan-

vyörymä. | M:ät aiheuttavat esim. Norjassa suuria vahinkoja. Suomessa on sattunut m:iä varsinkin Uskelan ja Halikon jokivarsien savikoilla. — *Kuv.* vars. suurin määrin tapahtuvasta äänestäjäjoukkojen siirtymisestä puolueesta toiseen. | Kunnallisvaaleissa tapahtui yllättävä m. vasemmalle. Poliittinen m. Ranskassa.

maanviljelijä *s.* henkilö, joka saa pääasiallisen toimeentulonsa itsenäisenä yrittäjänä maanviljelyksestä. | Innokas, ahkera, taitava, uudenaikainen m. Ryhtyä, ruveta m:ksi. M:in yhtymä, kokous. M:n käsikirja. Kirje on osoitettu m. Matti Tuomikoskelle. **-luokka** *s.* Maata omistava m. Vapaa, itsenäinen m. **-perhe** *s.* **-väestö** *s.*

maanviljely|s *s.* (myös: maanviljely) elinkeino, jonka tarkoituksena on vilja-, rehu- ym. hyötykasvien tuottaminen pelto- ja niittymailla; us. myös siihen liittyvästä kotieläinten hoidosta; vrt. maatalous. | M. ja karjanhoito. Harjoittaa m:stä. Järkiperäinen, tuottava m. Koneistettu m. M:ksen taso, kehitys. M:ksen tuotto, tuotteet. Peltoviljely ja kaskiviljely ovat m:ksen eri muotoja.

maanviljelys|akatemia *s.* Ruotsin m. **-ala** *s.* Siirtyä m:lle. **-alue** *s.* Maamme tärkeimmät m:et. **-aste** *s.* M:elle kohonnut kansa. **-asutus** *s.* Kiinteä m. Jokilaakson m. **-elinkeino** *s.* **-fysiikka** *s.* sovellettu fysiikka, joka tutkii viljelysmaan fysikaalisia ominaisuuksia ja siinä vallitsevia fysikaalisia olosuhteita. **-fysikaalinen** *a.* **-hallitus** *s.* maataloushallituksen aikaisempi nimi. **-harjoittelija** *s.* Olla m:na ennen maamieskouluun menoa. **-harjoittelu** *s.* Maanviljelys-, karjanhoito- ja meijeriharjoittelu ovat maatalousharjoittelun eri lajeja. **-insinööri** *s.* **1.** valtion virkamies, jonka tehtävänä on maankuivatus-, järvenlasku-, joenperkausyms. töiden suunnittelu ja johtaminen. **2.** teknillisessä korkeakoulussa erityisen maanviljelysinsinööritutkinnon suorittanut henkilö. **-instituutti** *s.* Rooman kansainvälinen m. **-kalkki** *s.* *maat.* maanparannusaineena käytetty kalkkikivijauhe. **-kalu** *s.*, us. *mon.* maanviljelystyökalu. | Uudenaikaiset m:t. Kuokka on suomalaisen korvenraivaajan tuttu m. **-kalusto** *s.* Tilalla on ajanmukainen m. **-kasvi** *s.* Viljalajit ovat tärkeimmät m:mme. **-kemia** *s.* sovellettu kemia, joka tutkii lähinnä viljelyskasvien ravitsemusta ja sadon kemiallista kokoomusta. | M:n laboratoria. Teos käsittelee m:a. **-kemiallinen** *a.* **-kemisti** *s.* **-koetoiminta** *s.* **-kokou|s** *s.* Maanviljelysseurojen toimesta pidetyt m:kset ja -näyttelyt. Suomen ensimmäinen yleinen m. 1847. **-kone** *s.* M:isiin kuuluu monenlaisia työkoneita kuten muokkaus-, kylvö- ja sadonkorjuukoneita. **-konsulentti** *s.* varsinaisen maanviljelyksen alalla toimiva konsulentti. **-korkeakoulu** *s.* Kööpenhaminan m. **-koulu** *s.* M:issa annetaan tietopuolista alkeisopetusta sekä etenkin käytännöllistä harjoitusta itsenäisiksi maanviljelijöiksi ja maanviljelystyönjohtajiksi aikoville nuorukaisille. **-kulttuuri** *s.* Siirtyminen metsästyskulttuurista m:iin. M. edellyttää pysyvää asutusta.

maanviljelys|lyseo *s.* M:lyseot, joita ei enää ole toiminnassa, olivat 3-vuotisia lukioita, joissa tavallisten oppiaineiden lisäksi opetettiin eräitä sovellettuja maanviljelystaloudellisia opinaloja. **-maa** *s.* Suomi on maailman pohjoisin varsinainen m. IT. **-neuvoja** *s.* alemman ammattikoulutuksen saanut neuvoja, joka toimii varsinaisen maanviljelyksen alalla. **-neuvos** *s.* maatalouden alalla ansioituneelle henkilölle myönnettävä arvonimi; sen saanut henkilö. **-näyttely** *s.* **-olo|t** *s. mon.* M:jen kehittäminen, parantaminen. Alkeelliset m. **-opetus** *s.* M. kuuluu osana maatalousopetukseen. **-opisto** *s.* Mustialan m. lakkasi v. 1908. **-oppi** *s.* oppi pelto-, niitty- ja laidunkasvien tuotannosta, maanviljelystiede. **-pitäjä** *s.* Lounais-Suomen varakkaat m:t. **-seura** *s.* läänin, maakunnan t. sen osan maanviljelijäin maatalouden edistämiseksi muodostama yhteenliittymä, maatalousseura. **-seu|tu** *s.* Keski-Euroopan m:dut. **-siirtola** *s.* Juutalaisten m:t Palestiinassa. **-taloudellinen** *a.* Maataloushallituksen m. tutkimustoimisto. **-talou|s** *s.* **1.** Yksityiset m:det 'maatilat'. **2.** = seur. **-talousoppi** *s.* maatilan hoitoa, maatalouskirjanpitoa, maatalouden arvioimista ja markkinaoppia käsittelevien maatalouden erityistaloustieteiden yhteisnimi, yleinen maatalousoppi. **-tapa** *s.* **-tekniikka** *s.* = kulttuuritekniikka. **-teknilli|nen** *a.* M:set työt. M. sanasto. **-tiede** *s.* = maanviljelysoppi. **-tila** *s.* tila, jolla harjoitetaan maanviljelystä; vrt. asunto-, metsätila. **-tilasto** *s.* **-toimi** *s.* **1.** maanviljelys, maanviljelyksen harjoittaminen. | Siksi luettiin esim. m. vain yhteiskuntaa hyödyttävien alempiarvoisten ammattien joukkoon ALKIO. **2.** vars. *mon.* Harjaantua käytännöllisiin m:in. **-toimituskunta** *s. hist.* Suomen senaatin talousosastoon kuulunut toimituskunta, jonka nimi 1917 muutettiin maataloustoimituskunnaksi. **-|työ** *s.*, us. *mon.* Siirtyä m:työstä teollisuuden palvelukseen. M:töissä käytetyt koneet. Miehet tekevät m:työt, naiset hoitavat karjan. **-työläinen** *s.* **-työväestö, -työväki** *s.* **-valtio** *s.* Suomi on m. **-väestö** *s.* maanviljelijäväestö.

maan|vuokra *s.* **1.** maanvuokrauksesta maksettu korvaus. **2.** vars. *lak.* maanvuokraus. **-vuokraaja** *s.* **-vuokrala|ki** *s.* Ensimmäinen maanvuokraa järjestävä m. valmistui 1892. M:in uudistaminen v. 1902. **-vuokralautakunta** *s.* **-vuokrasopimus** *s.* **-vuokraus** *s.* maaomaisuuden luovuttaminen korvauksesta toisen käytettäväksi. **-vyörymä** *s.* = maanvieremä. **-väki** *s. myt.* maassa piilevää salaperäistä voimaa. **-äijä** *s.* maalaisäijä.

maanäyt|e *s.* M:teiden tutkiminen laboratoriossa.

maanääri *s.* etäinen seutu, maankolkka. | Kaukainen, syrjäinen m. Ruija, Skandinavian pohjoisin m. — *Mon.* Matkustaa m:in 'kauas, vieraisiin maihin'. Aluksia tulee kaikista m:stä 'kaikkialta, joka maankolkasta, maailman kulmalta'.

maa|oikeudellinen *a. lak.* -oikeudellisesti *adv.* maaoikeutta koskeva, maaoikeuteen kuuluva. | M. kysymys. **-oikeus** *s. lak.* jllak alueella voi-

massa olevat oikeussäännökset. | Preussissa astui v. 1794 preussilainen m. roomalaisen oikeuden sijaan. **-omaisuu|s** *s.* Yksityisten, seurakunnan, valtion, yhtymän m. Rintamailla on aivan harvoja suuria m:ksia. M. jaettiin kahtia tyttärien kesken. **-omen|a** *s. vanh.* ja *leik.* peruna. | Puhuttiin edelleen m:asta, jonka nimi oli potateos TALVIO. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-oppi** *s.* mantua (maata) ja siinä tapahtuvia muutoksia käsittelevä tiede, maaperäoppi, pedologia. **-orava** *s.* oravia, jotka eivät kiipeile. | Juovikas m. **-orja** *s.* vrt. seur. | M:t olivat sidotut maahan, jota heidän piti viljellä herransa hyväksi. **-orjuu|s** *s.* orjuutta lievempi epävapauden tila, jossa suuri osa Euroopan talonpoikia oli keskiajalla ja pitkälle uuteenkin aikaan ja jonka päätunnusmerkkejä oli muuttovapauden puuttuminen ja päivätyövelvollisuus. | M:den aika Virossa. **-osuu|s** *s.* Eri talojen m:ksien mittaus. Tehtaan omistama laaja m.

maaottelu *s. urh.* kahden maan varta vasten valitun edustusjoukkueen välinen ottelu. | Suomen ja Ruotsin välinen m. — *Yhd.* jalkapallo-, nyrkkeily-, paini-, voimistelu-, yleisurheilum. **-edustaja** *s.* M:mme aitajuoksussa. **-joukkue** *s.* Ranskan m. johtajineen. **-karsin|ta** *s.*, tav. *mon.* M:nat Helsingissä. **-mies** *s.* **-painija** *s.* **-pai|ta** *s.* Suomalaisten sininen m. [Juoksija] vetää ylleen m:dan [= ottaa osaa maaotteluun] jo 20. kerran. **-pelaaja** *s.* **-päivä** *s.* **-voitto** *s.*

maa|pala *s.* Neliön muotoinen m. Viljellä pientä m:palaansa. Unkari menetti Tšekkoslovakialle melkoisen m:palan. **-palanen** *s.* **-pallo** *s.* **1.** taivaankappaleemme, vars. ajatellen sen muotoa ja pintaa. | M:n halkaisijan pituus. Osa m:n pintaa. M:n eläimistö. Eri puolilla m:a. — *Erik.* pallokartta. **2.** *urh.* maata pitkin kierivä pallo;)(ilmapallo. | M:jen vangitseminen tuotti vaikeuksia takakentän miehille. **-palsta** *s.* M:n osto. M:n vuokraus. M:n antama sato. Taloa ympäröivä m. **-pa|to** *s.* padoksi tehty loivaluiskainen maapenger, joka us. on vahvistettu esim. betonista tehdyllä sydämellä t. betonista t. asfaltista tehdyllä vedenpuoleisella verhouksella. | Jokeen tehty m. M:don murtuminen. **-peite** *s.* maaperä; myös jtak (miilua, kivivallia tms.) peittävä maakerros. **-peitteinen** *a.* M. kumpu. M. savupirtti. **-penger** *s.* Maantieyhteys m:tä myöten. M:ten väliin rakennettu kanava. **-permanto** *s.* Pajan, navetan, lappalaiskodan m. **-perusta** *s.* Metsää kasvaa kaikenlaisella m:lla. M:lle pystytetty kiuas. Veden virtaaminen m:ssa. **-perä** *s.* kallioperää verhoava maapeite kaikkine aineksineen; vrt. maannos. | M:n kosteus ja lämpötila. M:n tutkiminen. — *Erik.* **1.** maaperän, maan laatua, soveltuvuutta viljelykseen, maaperää kasvualustana yms. ajatellen. | Kostea, kuiva, kova, kivinen, soinen m. Hyvä, huono, hedelmällinen, lihava, laiha, karu, hapan m. Kasvi, joka ei viihdy Suomen kylmässä m:ssä. — *Kuv.* Vahingoittunut iho tarjoaa bakteeritartunnalle suotuisan m:n. Kotoisesta, suomalaisesta m:stä versonut runous. Muokata, tunnustella, valmistaa m:ä jllek toiminnalle, aatteelle. Kristinuskon henkinen m. Kiitollinen m. kommunismin julistukselle. Uudistuksille otollinen m. **2.** maaperää, maanpintaa yl. alustana ajatellen: maapohja, maankamara. | Permantona oli kovaksi tallattu m. Pelkkä m. puimatanterena. — M:ssä [= maan tasalla, maassa;)(maasta koholla] oleva lattia. Alin hirsikerros oli painunut m:än. Hyvä on maata m:ssä / oman lieden lämpimällä LEINO. Lato oli ränsistynyt, m:ssä mädäntyvä mörskä KARHUM. — Suomalaisella m:llä [= Suomessa] suoritettu tutkimustyö. Toimia kotoisella, vieraalla m:llä. Saksan m:llä suoritetut sotatoimet. — *Kuv.* Lujasti m:ssä pysyvä, turhia haihattelematon realisti. Tutkimus, jossa liikutaan kovin vieraalla m:llä 'alalla, pohjalla'. **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* M. kivi;)(irtokivi. M. lattia [= maalattia] PAKK. — [Kiven] "Keinussa" vapautuu aihe m:syydestään harvinaisen kuuleaksi ja voimakkaaksi runonäyksi TARK. **-peräkartta** *s.* Euroopan m. **-perälli|nen** *a.* -sesti *adv.* us. par. maaperä- tms. | Kasvien riippuvuus m:sistä ja ilmastollisista tekijöistä. **-peräntutkimus** *s.* Rakennustöiden suunnittelun yhteydessä suoritettava m. Maataloudellinen m. **-peräopillinen** *a.* -sesti *adv.* **-peräoppi** *s.* = maaoppi. **-pesä** *s.* Karhun, piisamin m. **-peto(eläin)** *s.*

maa|pihka *s.* kellanruskea bituminen luonnontuote, maavaha, otsokeriitti. | Ja tiiltä he käyttivät kivenä, ja m:pihkaa he käyttivät laastina VT. **-piki** *s.* = asfaltti. **-pilari** *s.* korkea ja hoikka sorakeila, jollaisia syntyy rapautuvissa vuoristoissa vuorten kupeille sadeveden huutelun vaikutuksesta. **-pinta** *s.* hevosenkengässä: maata vasten oleva pinta. **-pohja** *s.* maa vars. rakennusta kannattavana t. yl. asumisen ja elämisen perustana; maaperä. | Kuiva, vettä läpäisevä m. M:an tutkiminen. M:an rikkaus. Metsän hinta m:ineen. M:aa kuivaava oja. Kantokykynsä puolesta m:at jaetaan hyviin, keskinkertaisiin ja huonoihin rakennuspohjiin. — Suomalainen, kotoinen, vieras m. — *Kuv.* Ajatuksien, muistojen, todellisuuden, uskonnon m. Pysytellä esityksessään kiinteällä, kotoisella, lujalla, vankalla m:alla. Siirtyä tutulle, vieraalle m:alle. — Hänen teoksissaan on selvä m:an tuntu TARK. **-pohjai|nen** *a.* -suus *omin.* M. hirsinavetta, karsina. M. lattia. M. kivi;)(irtokivi. — *Kuv.* Kuvauksen m. todellisuussävy. **-poliisi** *s.* maalaispoliisi. **-politiikka** *s.* sellaisten talouspoliittisten toimenpiteiden kokonaisuus, jotka koskevat maan viljelemistä, jakoa, hoitoa, verotusta yms. **-pora** *s.* kuoppien maahan poraamiseen käytetty suurikokoinen käsipora. **-puoli** *s. maat.* anturasta ylöspäin oleva auran osa, joka ohjaa auran kulkua vaon reunaa myöten. **-puolustus** *s. sot.* Valtakunnan maa-, meri- ja ilmapuolustus. **-puu** *s.* maassa, suossa t. vesistöjen pohjassa oleva osaksi t. kokonaan maahan peittynyt puu, lieko. **-pyörä** *s. maat.* auran eturattaiden pyörä, joka kulkee kyntämättömällä pellon osalla, t. kehyksen pyörä, joka

tukee sitä vaonseinämään ja pohjaan. **-pähkin|ä** *s.* **1.** Arachis hypogaea, hernekasvi, jonka hedelmänalut kukkimisen jälkeen työntyvät maahan, missä ne kehittyvät ja kypsyvät; tämän hedelmä. | M:ää viljellään yleisesti kaikissa kuumissa maissa. Pureskella m:öitä. Syöttää oravia m:öillä. **2.** mukulaleinikki. **-pähkinäkakku** *s.* maapähkinän (1) siementen puserrusjätteistä valmistettu rehukakku. **-pähkinäöljy** *s.* maapähkinän (1) siemenistä puristamalla saatu öljy. **-päivät** *s. mon.*, vars. *hist.* osavaltion tms. säätyjen edustajien kokous eräissä maissa eräinä aikakausina; us. = maakuntakokous. | Ala-Itävallan m. M. Helsingissä 1616. Läänitysten haltijain pitämät m. **-pässi** *s.* Myös pilkkasit silloin silmiäni, kutsuen niitä ympyriäisiksi m:n silmiksi KIVI. **-pääoma** *s.* M:n arvioiminen. **-päärynä** *s. vanh.* peruna.

maar *adv. kans.* (*rinn.* mar, harvemmin maaren, maarin) eri yhteyksissä: kai, kyllä tms. | Totta m.! Kai m. Niin m. Kyllä m. minä hyvin jaksan. Tulee m. hän mukaan. -- ei m. siinä uni tullut, kun se mies saarnasi TALVIO. | "Mitä se siihen kuuluu." — "Kuuluu m." AK.

maa|rae *s.* M:rakeiden suuruus. **-rahti** *s.* maakuljetuksesta menevä rahti **-rahvas** *s.* Viron vanhoista oloista: vironkielinen rahvas. **-raja** *s.* **1.** Valtakunnan m. Pitkät m:t. Meri- ja m:t. **2.** = maanraja 1. | Pylvään m:ssa oleva osa. Työskennellä aivan m:ssa. Perustus tehdään m:an asti. Halkopinon mittaus m:sta. Kasvien katkaiseminen m:sta. **-rakennus** *s.* Maa- ja tienrakennuksen professori. **-rapu** *s.* = maakrapu. **-rata** *s. urh.* maapohjalle tehty (luistin)rata;)(jäärata. **-reformi** *s.* maanomistusolojen uudistus. | Liettuan m. 1700-luvun m. Perinpohjainen verotus- ja m.

maarekisteri *s. lak.* läänin maanmittauskonttorissa pidetty yhtenäinen luettelo maatiloista. | Eri läänien m:t. **-kartta** *s.* maarekisteriin liittyvä rekisterikartta. **-n|ote** *s.* läänin maanmittauskonttorin antama asiakirja, joka sisältää osan maarekisteriä, tavallisesti tietyn maatilan oikeussuhteita koskevat merkinnät. **-numero** *s.* Tilan, kiinteistön m. **-tila** *s.* maarekisteriin merkitty tila. | Itsenäinen m. M:n kiinnittäminen.

maaren *adv.* tav:mmin maar. | Ei m. HJ.NORTAMO.

maaretk|i *s. hist.* M:en vero 'Ruotsi-Suomessa sotaretkien aikana kannettu ylimääräinen vero, joka tuli käytäntöön Eerik XIV:n aikana ja muuttui lopulta vakinaisluonteiseksi osaksi manttaaliveroa'.

Maaria[15] *s. kans.* Marian ilmestyspäivästä. | Mikä M:na malolla, se vappuna vaossa [lunta] SL.

maarian|heinä *s.* Hierochloë, hyväntuoksuisia heinäkasveja. **-kala** *s.* tavallinen kampela. **-kämmekkä** *s.* (myös: Maarian kämmekkä) Orchis maculatus.

maariita *s.* maan omistusta koskeva riita-asia.

maarin *adv.* tav:mmin maar. | Kai ne nuo samat olivat, jotka tuolla nyt parkuivat. — Ei m. olleetkaan, ne oli Mutkalan Kalle ja Lovelan Vihtori SILL.

maarintama *s.* Sotatoimet maa- ja meririntamilla. M. uhkaa muuttua. Saksan vastoinkäymiset m:lla.

maaru[1] *s.*, vars. *leik.* maha. | Syödä, ahtaa, saada m:nsa täyteen. Täyttää m:nsa puurolla. [Nälkä] naukuilee ensi-ajan m:ssamme, mutta sieltä ampuu se pian tuohon pamppailevaan sydämeen KIVI. — *Murt.* pussi, massi. — *Yhd.* tulusm.

maa|ruhtinas *s.* maata hallitseva ruhtinas; erik. Saksan osavaltioiden ruhtinaista käytetty nimitys. — *Kuv.* mahtava maanomistaja. **-rykmentti** *s. hist.* Kustaa II Aadolfin muodostama sotilashallinnollinen yksikkö, joka alueeltaan rekrytoi määrätyt asevelvolliset kenttäjoukot. **-salko** *s. rak.* jatkettava rautatanko, jolla voidaan tutkia maapohjan laatua 10—15 metrin syvyyteen asti. **-sauna** *s.* osaksi maahan kaivettu asumus t. sauna. | Kehitys pistekodasta m:an merkitsi suurta edistysaskelta. **-seinä** *s.* Nauriskuoppien m:t. **-selkärankai|nen** *s. el.* Kalat ja m:set. **-seppä** *s.* maalaisseppä. **-seurakunta** *s.* seurakunta, jonka alueena on kaupunkia välittömästi ympäröivä maaseutu. | Hämeenlinnan m. **-seu|tu** *s.* **1.**)(kaupunki. | Muuttaa m:dulle. Vetäytyä m:dun rauhaan. **2.**)(pääkaupunki. | M:dun teatterielämä. M:dun kaupungit.

maaseutu|asema *s.* Tampereen—Hämeenlinnan rataosan m:asemat. Meteorologiset havainnot m:asemilla. **-asiakas** *s.* **-asutus** *s.* **-johto** *s.* maaseutukeskukseen menevä puhelinjohto. **-jäsen** *s.* Seuran helsinkiläiset ja m:et. **-kaupunki** *s.* Helsingin ja m:en teatterit. **-keskus** *s.* **1.** maaseudun asutuskeskus. **2.** maaseudun puhelinkeskus; asiamiesverkon tms. maaseudulla oleva keskus. **-kiertue** *s.* Tampereen Työväenteatterin m. **-kirje** *s.* lehden maaseudulla asuvan kirjeenvaihtajan lähettämä kirjoitus esim. paikkakunnan oloista ja elämästä. **-kirkko** *s.* maalaiskirkko. **-konttori** *s.* laitoksen, liikkeen tms. maaseudulla oleva haarakonttori. **-koulu** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* Myynti- ja mainoskoulun kolmannet m:t Joensuussa. M:en muodossa tapahtuva opetustyö.

maaseutulainen *s.* maaseudun asukas;)(kaupunkilainen t. pääkaupunkilainen.

maaseutu|lehdistö *s.* Hallituspuolueen m. Itä-Suomen m. **-leh|ti** *s.* Aamulehti, Savon Sanomat ym. m:det. **-lääkäri** *s.* **-museo** *s.* **-myymälä** *s.* Osuusliikkeen m:t. **-olo|t** *s. mon.* Yhteistoiminnalle edulliset m:t. M:issa toimivat kerhot. **-osasto** *s.* liikkeen, laitoksen tms. maaseudulla oleva haaraosasto; sanomalehdentoimituksen maaseutu-uutisia hoitava osasto; sanomalehden, osoitekalenterin tms. maaseutua koskeva osasto. **-paik|ka** *s.* tav. = seur. | Suurehkossa m:ssa myytävänä kemikaalikauppa. **-paikkakunta** *s.* Suuri, pieni m. Taajaan, harvaan asuttu m. **-pankki** *s.* **-puhelu** *s.* kahden lähekkäisen paikkakunnan puhelinkeskusten välittämä puhelu. | M. Hämeenlinnasta Vanajaan. **-seura** *s.*, us. *urh.* maaseudun urheiluseura. **-säästöpankki** *s.* **-teatteri** *s.* **-tilaaja** *s.* Uuden Suomen m:t. **-tilau|s** *s.* Autonrenkaiden m:kset. **-väestö** *s.* **-yhdistys** *s.* Yhdistys,

jonka muodostaa Helsingissä sijaitseva keskusyhdistys sekä yhdeksän m:tä.
maa|siira *s.* Oniscus, rannoilla kivien alla, kellareissa ym. kosteissa paikoissa eläviä niveläyriäisiä; *syn.* saunamaija. **-sika** *s.* Orycteropus, Afrikan nisäkkäitä; *syn.* muurahaissika. **-sil|ta** *s.* **1.** silta, joka ei vie vesistön yli, vaan kulkee maanpinnan yläpuolella olematta vesijohtosilta. | Ilmaradat kulkevat katujen yläpuolella m:toja myöten. **2.** maasta tehty silta. | Peltosaralta toiselle johtava m. Tornio on valtion kustannuksella yhdistetty m:lalla Ruotsiin. — *Kuv.* maakannas. | Hindostanin ja Pohjois-Dekanin kohotessa merestä muodostui m. Aasian mantereen ja ceylonilaisen ala-alueen välille. — Italian yritys yhdistää Somali ja Eritrea abessinialaisella m:lalla. **3.** *murt.* maalattia.
maasjalkainen *a. murt.* maassa jalkaisin kulkeva. | M. piru LEINONEN.
maasjalkaisin *adv. murt.* jalkaisin (maata pitkin). | Älä, lapsi kulta, luule sentään, että Jumala tulee tavaroitansa m. jakamaan ALKIO.
maasmestari *s. vanh.* masuunin hoitaja.
maasota *s. sot.* maalla tapahtuvat sotatoimet. **-joukko** *s.*, tav. *mon.* maavoimat. **-koulu** *s.* Santahaminan kadettikoulun nimi vv. 1935—53. **-toimi** *s.* maavoimien suorittama sotatoimi. **-voimat** *s. mon.* maavoimat.
maasotilas *s. harv.* maavoimiin kuuluva sotilas.
maassamuutto *s.* väestön muuttaminen kotimaassa paikkakunnalta toiselle, sisäinen muuttoliike.
maasta|karkotus *s.* vieraan valtion kansalaisen karkottaminen maasta; vrt. maanpako. **-lähtö** *s.* **1.** Matkailijain m. **2.** Lentokoneen m. **-muuttaja** *s.* **-muutto** *s.* vrt. siirtolaisuus. | Tilapäinen, jatkuva m. **-otto** *s.* Juurikasvien, perunoiden m. **-viejä** *s.* vientikaupan harjoittaja. | Puutavaran, paperin, voin, juuston m:t. **-vienti** *s.* Ulkomaankaupaksi sanotaan tavaroiden m:ä ja maahantuontia. Raudan, viljan, paperipuun m.
maasto[1] *s.*, vars. *sot.* ja *urh.* sana, jolla yl. tarkoitetaan maanpinnan muotoja ja peitettä, joskus tien ulkopuolista aluetta. | Alava, aukea, avoin, epätasainen, louhikkoinen, kapeikkoinen, kuoppainen, metsäinen, peitteinen, soinen, tasainen, vaihteleva, vuorinen, vesistöjen rikkoma m. Helppo, vaarallinen, vaikea, vaikeakulkuinen m. — Harjoitella, olla, suunnistautua m:ssa. Juuttua, kadota, mukautua, nojata, pureutua, sopeutua m:on. Toimia m:n mukaan. — *Yhd.* alppi-, avo-, harjanne-, jänkä-, järvi-, kangas-, kapeikko-, korpi-, kukkula-, kumpu-, louhikko-, metsä-, suo-, vuoristom.; etu-, sivu-, taka-, välim.; ajo-, etenemis-, harjoitus-, hiihto-, hyökkäys-, kilpailu-, koulutus-, metsästys-, puolustus-, ryhmittymis-, taistelu-, toimintam.; savolais-, vihollism. **-alue** *s.* Tuli-iskun peittämä m. Suojainen m. **-ammunta** *s.*)(rata-ammunta. **-auto** *s.* huonoilla teillä ja tiettömässäkin maastossa liikkumista silmällä pitäen rakennettu, vars. sotilastarkoituksiin soveltuva auto, maastovaunu, jeep. **-esine** *s.* Kolmiomittauksen pisteinä käytetään joko tähystystorneja tai m:itä, kuten kirkontorneja, tehtaanpiippuja ja puunlatvoja. **-este** *s.* Eteneminen on m:iden vuoksi vaikeaa. **-harjoitus** *s. sot.* maastossa tapahtuva johtajiston harjoitus, jossa maaston elävöittävä vaikutus oletettuun taistelutilanteeseen saadaan käytetyksi hyväksi. **-hiihto** *s. urh.* vaihtelevassa maastossa suoritettu hiihto, murtomaahiihto.
-maastoinen[38] *poss.a.* Alava-, aukea-, helppo-, matala-, sileä-, tasa-, vaikeam.
maastoitse *adv.*, vars. *sot.* maaston kautta, teitä käyttämättä. | Edettiin m.
maasto|juoksu *s. urh.* juoksu vaihtelevassa, epätasaisessa maastossa, ainakin pääasiallisesti teiden ja urheilukentän ulkopuolella, murtomaajuoksu. | 10 km:n m. **-juoksukilpailu** *s. urh.*, us. *mon.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* M. sotilasauto. **-kulma** *s. sot.* vaakatason ja maastoviivan välinen kulma. | Tykin epäsuorassa suuntauksessa otetaan m. huomioon tasaimen avulla. M:n asettaminen tasaimeen. **-laatikko** *s. sot.* opetusvälineenä käytetty laatikko, johon hiekasta yms. on muodostettu pienoiskuva jstak maastotyypistä.
maastolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* us. par. maasto-, maaston tms. | M. ero, sijainti. M:set eroavuudet, näkökohdat, olosuhteet, syyt. M:sessa suhteessa edullinen etenemistie. M:sesti vahvat puolustusasemat.
maastomarssi *s. sot.* teitä käyttämättä tapahtuva marssi.
maaston|kohta *s.* kohta maastossa. | Edullinen, hallitseva, helposti havaittava, tärkeä m. Vaikeiden m:kohtien ylittäminen. Saavuttaa tietty m. hyökkäyksessä. Kartan avulla helposti löydettävät m:kohdat kuten tienristeykset, pienet metsiköt ja kukkulat. **-peit|e** *s.* maan pintaa peittävä kasvillisuus: metsät, pensaikot, kanervikot, heinä, kasvava vilja yms. | M:teen tarjoama näkösuoja. **-piste** *s.* tarkasti määritettävä (pieni) maaston kohta. | Kahden m:en välinen korkeusero ja etäisyys. **-tiedustelu** *s. sot.* tietojen hankkiminen toimintamaastosta. | Ryhmänjohtajien suorittama m. Hyökkäystä varten suoritettava m.
maasto|-oppi *s. sot.* maaston merkitystä ja maastossa toimimisen edellytyksiä käsittelevä oppi. **-rata** *s. urh.* vars. ladusta; *syn.* murtomaarata. | Hiihdettävänä oli 5 km:n m. **-ratsastus** *s. sot.* ja *urh.* **-suhte|et** *s. mon.* M:iltaan tasaiset maat. M:isiimme soveltuvin aseistus. Edulliset, epäedulliset, helpot, vaikeat m. **-suksi** *s. urh.* maastohiihtoon sopiva suksi, murtomaasuksi.
maastout|taa[2*] *v. sot.* sovittaa t. peittää maastoon sijoittamalla, muotoilemalla ja naamioimalla. | Hyvin m:etut kk.-pesäkkeet, tykit, ajoneuvot.
maastoutu|a[44] *refl.v. sot.* suojautua t. peittäytyä maastoon. | M. vihollisen tähystykseltä, tulelta. Hyvin m:neet joukot. Vihollisen avatessa tulen partio m:i nopeasti.
maasto|vaikeudet *s. mon.* Laajojen soiden aiheuttamat m. M. estävät etenemisen. M:vaikeuksien voittaminen. **-viiva** *s.* ballistiikassa:

ammuksen (luodin) lähtöpisteen ja maalipisteen välinen kulma. **-vaunu** *s.* = maastoauto. **-voitto** *s.* alueenvaltaus. | Joukkomme saavuttivat huomattavia m:ja.

maa|sulku *s. sähk.* virran tuhoisa pääseminen johdosta maahan. | M:sulun sattuessa 120 kV:n verkossa kehittyy vastuksessa n. 4.000 kW:n teho. **-susi** *s.* Proteles cristatus, juovikkaan hyeenan näköinen, ketun kokoinen Etelä- ja Keski-Afrikassa elävä peto, sivettihyeena.

maasuuni[1] → masuuni.

maa|syöttö *s. urh.* jalkapalloilussa: maata pitkin tapahtuva syöttö. | Eturivin m:syötöt olivat taitavasti suoritettuja. **-sälpä** *s.* kalium-, natrium- t. kalsiumaluminiumsilikaatti, yleisimpiä ja tärkeimpiä kivimineraaleja. | Väritön, harmaa, punaruskea, vihreä m. Graniitin pääainekset ovat m., kiille ja kvartsi. M:ä käytetään keraamisessa teollisuudessa, varsinkin posliininvalmistuksessa. — *Yhd.* kali-, kalsium-, kirjo-, natriumm. **-sälpära|e** *s.* Mitä suurempia m:keet ovat, sitä helpommin kiven kulmat rikkoutuvat. **-säädyt** *s. mon. hist.* säätykokoukseen, maapäiville tms. kokoontunut maa(kunna)n edustajisto. | Helsingin maapäivillä v. 1616 Suomen m. myönsivät mm. erikoisen maaretken veron. Venäjällä toimi v. 1864—1917 useimmissa kuvernementeissa semstvo eli m.

maat|a[35*] *v.* vrt. levätä, lojua. **I.** *intr.* **1.** ihmisistä, eläimistä. **a.** olla pitkällään, levolla. | M. kyljellään, pitkin pituuttaan, selällään, sykkyrässä, vatsallaan. M. lötköttää, rötköttää. M. lattialla, nurmella, penkillä, vuoteessa. Heittäytyä makaamaan. Jäädä, jättää makaamaan. Mennä, panna m. 'levolle, makuulle'. Kahden m:tava sänky. — M. haavoissaan, humalassa, kuolinvuoteella, kuolleena, kuumeessa, sairaana, tajuttomana, verissään. — *Kuv.* - - mutta syvällä, Sompioniitun pohjassa makasi halla, teroitellen korviansa, vaan voimatonna kohottamaan päätänsä nurmen kamaran alta ylös KIVI. — Kuolleesta. | M. haudassa, kylmänä, lautojen välissä, maan mullassa, ruumiina, turpeen alla. M:koon rauhassa! — *Erik.* M. [= harjoittaa sukupuoliyhteyttä] jkn kanssa. **b.** vars. *murt.* nukkua. | M. sikeästi. - - m:aanpa naapurissa vielä, m:aan, että orret jyrisee KIVI. Ei lopu uni m:en eikä työ tehden SL. **c.** *kuv.* olla laiskana, toimettomana. | Joukot makasivat asemissaan ryhtymättä hyökkäykseen. - - saisin laivoineni ja miehistöineni kuukausimäärät m. laiskana ja toimettomana satamassa KILPI. **2.** muuta käyttöä. **a.** olla käyttämättömänä, lamassa. | Monta vuotta seinustalla maanneet heinäseipäät. Veräjä on jo viikon päivät maannut maassa. Vuoden vedessä maannut katiska. Pohjavedessä maannut savi. Pellot ovat maanneet kesantona. - - hoitamaton lantakeko makaa mustassa vesilammikossa KARHUM. Savessa, rapaisena raiskiona makaa syysvilja, poutakesän parhain toivo KARHUM. — Kuvallisemmin. | Mietintö makaa valtioneuvoston arkistossa. Hyödyttöminä maanneet pääomat. Tutkimusala on saanut m. vuosikymmeniä koskemattomana. **b.** *kuv.* ed:iin liittyen: olla liikahtamatta; käyttö us. vieraan mallin mukaista. | Laiva makaa ankkurissa, satamassa. Laivat makasivat autioina päivänpaisteessa PÄLSI. — Vesi makasi niityillä. Sumu makaa järvellä, laaksossa, niityn päällä. — Tässä istumme ja tuossahan makaa jalkaimme alla koko maailma KIVI. Keskellä alavaa niittymaata makaa entisen kumpupetäjikön sijalla laaja, musta kalmanpelto HAARLA. Siellä makaa meri jo ihan tyynenä HJ.NORTAMO. Ukkosta on ilmassa, punamöykkyinen pilvenlonka makaa jo järven takana KARHUM. Ja kuoleman-tyyneltä ulapalta, / jolla pilvien kummitusvarjot makaa KAILAS. [Olavin] lyijynä maannut veri liikahtaa ja syöksyy suhisten eteenpäin LINN. - - samaan aikaan on outo pelko maannut kovana pallona rintani alla LINN. **c.** † epäsuomalaista käyttöä; us. korvattavissa v:llä olla. | Laiva makaa sivuittain merenkäyntiä vastaan. Luonnontilassa makaava suo. — *makaava* → pitkittäinen, vaakasuora, lamassa oleva, lama-. | Makaava laudoitus, hirsikerta, sauma. Makaavat höyryjohdot, koneet. Ryijyn makaava nukka.

II. *tr.* **1.** makaamisen syytä ilmaisevan partit:n ohella. | M. jalkaansa, selkäänsä 'olla vuoteenomana jalassa, selässä olevan vamman t. sairauden vuoksi'. Kauniaisten Jussi makasi monta viikkoa kirvespohjasta lanteillensa saatua kolahdusta PÄIVÄR. — Lauttamiehet - - olivat menneet tuulta makaamaan karjalatoon KATAJA. **2.** nukkumisesta, levolla olosta. | M. ruokalepo. M. suruttomuuden unta, talviunta. M. päänsä selväksi, pohmelo päästänsä. — M. hallia; vrt. hallimakuu. **3.** pilata makaamalla. | Äiti makaa lapsensa kuoliaaksi 'nukkuessaan tukehduttaa vieressä nukkuvan lapsensa'. Emakko makaa [= litistää maatessaan kuoliaaksi] porsaansa. — *Kans.* Käsi on m:tu 'miehen (naisen) käsi on puutunut, kun hän on nukkunut naisen (miehen) vieressä'. — *Kuv.* Talvi makaa oraat. — *Erik.* sukupuoliyhteydestä (neitsyyden viemisestä, raskaaksi tekemisestä). | Mies, joka on maannut kihlattunsa, on velvollinen suorittamaan tälle kohtuullisen hyvityksen, jos kihlaus tämän syyttä purkautuu. - - Jumalan pojat makasivat ihmisten tyttäriä, ja nämä synnyttivät heille lapsia VT[V]. Maahan katsoo m:tu piika, permantoon pidetty piika SL.

maat|aa[10] *v. harv.* muuttaa maaksi. | Tuo Ukko, ylinen luoja, / - - / ilmasta ve'en eroitti, / veestä m:i manterehen KAL.

maataistelu *s.* taistelu, jossa molemmat osapuolet toimivat maassa. | Ateenalaiset eivät uskaltaneet antautua m:un. Lentojoukkojen osanotto m:ihin. **-kone** *s. sot.* = rynnäkkö(lento)kone. | M:et suorittavat matalalla lentäen hyökkäyksiä (maa)joukkoja, kuormastoja tms. vastaan. **-len|to** *s. sot.* Lentäjän kannalta katsottuna muodostuu hänen osanottonsa maataisteluun m:noksi.

maatai|val *s.* Järvien väliset m:paleet. Pitkät, tiettömät m:paleet.

maatajal|ka(inen) *a. murt.* lyhytjalkainen. | - - ota ohrilta orisi, / - - / m:ka maltahilta KANT.

maatalo *s.* maalaistalo, maatila. | Suomalainen,

hämäläinen m. Suuri, pieni, yksinäinen, syrjäinen m.

maataloudelli|nen *a.* -sesti *adv.* maataloutta koskeva, maatalouteen kuuluva, maatalouden, maatalous-, agraari-. | M. tuotanto, tuotantokyky, kehitystaso. M:set kysymykset, uudistukset. M. osuustoiminta, seura. M:set opetusaineet, virkatutkinnot. M:sesti edullinen, tuottava.

maatalous *s.* maanviljelyksen ja karjanhoidon sekä laajemmassa merkityksessä myös metsänhoidon ja puutarhanhoidon käsittävä elinkeino. | Maan pääelinkeinona oli m. — Koko m. oli pehtoorin huostassa ALKIO. — Runsaskarjaiset, vähäkarjaiset maataloudet 'maatilat'. **-akatemia** *s.* Ruotsin kuninkaallinen m. Liettuan m. **-ala** *s.* M:n kysymykset. M:lla suoritettavat uudistukset. **-alue** *s.* Lounais-Suomen m. Itämerenmaiden muodostama m. Rikas, vauras, viljava m. **-ammatti** *s.* **-ammattimies** *s.* **-asi|a** *s.* M:oita käsittelevät kirjoitukset. **-elinkeino** *s.* **-hallinto** *s.* **-hallitus** *s.* maatalousministeriön alainen maataloushallinnollinen keskusvirasto. **-harjoittelija** *s.* **-harjoittelu** *s.* maatalousalan oppilaitosten pääsy- t. kurssivaatimuksiin kuuluva määräajan kestävä osanotto käytännöllisiin maataloustöihin. | M. jakautuu maanviljelys- sekä karjanhoito- ja meijeriharjoitteluun. M. valtion koulutiloilla. **-historia** *s.* **-historiallinen** *a.* Mustialan m. museo. Museon m. osasto. **-instituutti** *s.* maataloustieteellinen laitos. | Rooman kansainvälinen m. **-irtaimisto** *s.* M:n huutokauppa. **-järjestö** *s.* **-kalusto** *s.* maataloudessa käytettävät koneet, työkalut yms. esineet. **-kamari** *s.* maatalouden harjoittajien edustuslaitos eräissä maissa. | Saksan m:en keskusjärjestö. **-kerho** *s.* maatalouskerhotoimintaa harrastava maaseutunuorten yhtymä. | Ilmajoen m. **-kerholai|nen** *s.* maatalouskerhon jäsen. | V. 1933 oli Suomessa 35.300 m:stä. **-kerhotoimin|ta** *s.* Yhdysvalloissa alkunsa saanut liike, jonka tarkoituksena on maalaislasten harrastusten suuntaaminen maatalouden ja kodin piiriin. | M:nan tukemiseksi myönnetty määräraha. **-kerhotyö** *s.* M:ssä saavutetut kokemukset. **-kiinteistö** *s.* M:stä saatu tulo. **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* maatalousjärjestöjen toimintamuoto, jonka tarkoituksena on palkintoja jakamalla antaa tunnustus maatalouden alalla saavutetuista esimerkillisistä tuloksista. | Kihlakunnittain järjestetyt m:t. **-kirjanpi|to** *s.* M:don opiskeleminen. Tilan m. **-koelaito|s** *s.* laitos, jonka tehtävänä on suorittaa tutkimuksia valtakunnan maatalouden kehittämiseksi. | M:kseen kuuluu nykyisin 9 osastoa, ja niillä kullakin on oma tutkimuslaitos. **-kone** *s.* M:et voidaan jakaa kolmeen suureen pääryhmään: voimakoneet, voimansiirtolaitteet ja työkoneet. **-kongressi** *s.* Pohjoismaiden m. Tukholmassa. **-korkeakoulu** *s.* Berliinin m. Ultunan m. Ruotsissa.

maatalous|lakko *s.* Koko maan käsittävä m. M:lakon uhka saatu torjutuksi. **-lehti** *s.* maatalousalan ammattilehti. **-liike** *s.* maatalous liiketoimintana. | Sellaista m:ttä, jossa käytetään runsaasti pääomaa ja työtä pinta-alayksikköä kohti, sanotaan voimaperäiseksi l. intensiiviseksi, päinvastaista taas laajaperäiseksi l. ekstensiiviseksi. **-luotto** *s.* maatalouden tarpeisiin käytetty luotto. **-maa** *s.* **1.** maatalousvaltio. | Tanska on m. Valtamerentakaiset m:t. **2.** maatalouden harjoittamiseen sopiva t. käytetty maa. | Hyvää m:ta. M:n ala vaihtelee huomattavasti pienviljelmillä. **--metsätieteellinen** *a.* Helsingin yliopiston m. tiedekunta. **-mies** *s.* **-ministeri** *s.* maatalousministeriön päällikkö. **-ministeriö** *s.* ministeriö, joka käsittelee maatalouden, metsätalouden, maanmittauksen, asutustoiminnan, eläinlääkinnän, metsästyksen ja kalastuksen alaan kuuluvia asioita. **-moottori** *s.* maatalouden tarpeisiin sopiva moottori. **-museo** *s.* Mustialan, Kokemäen m. **-neuvoja** *s.* M:n palkkaaminen Kuusamoon. Lapinlahden maamiesseuran m. **-neuvonta** *s.* **-neuvos** *s.* maataloushallituksen osastopäällikkö. **-normaalikoulu** *s.* oppilaitos, jossa maatalouskoulujen opettajiksi valmistuvat saavat asianmukaista valmennusta ja suorittavat opetusnäytteensä. | Järvenpään m. **-näyttely** *s.* jnk maatalousjärjestön t. valtion toimeenpanema tilaisuus, johon tuodaan näytteille maataloustuotteita ja -tarvikkeita ja jossa esitetään muutakin maatalouden edistämiseen tähtäävää ohjelmaa, kuten esitelmiä ja työkilpailuja. | Oulun m. Kansainvälinen m. **-oikeus** *s.* *lak.* se talousoikeuden osa, joka käsittää maataloutta koskevat oikeussäännökset. **-opetus** *s.* **-opisto** *s.* Wienin m:t. **-oppi** *s.* M. käsittelee maatalouden harjoittamisessa esiintyviä teknillisiä ja taloudellisia kysymyksiä. **-oppilaito|s** *s.* M:ksilla tarkoitetaan maamies-, pienviljelijä- ja maanviljelyskouluja, maamiesopistoja, karjanhoitokouluja, karjatalousopistoja, meijerikouluja sekä muita näihin verrattavia oppilaitoksia. **-osasto** *s.* Maataloushallituksen yleinen m. Vientiyhdistyksen m. Osuuskaupan m. Suomen Rakennusmestariliiton m. Työnvälitystoimiston m. **-osuustoimin|ta** *s.* Suomen m:nan keskusjärjestö Pellervo-Seura.

maatalous|pankki *s.* **-poliitti|nen** *a.* maatalouspolitiikkaa koskeva, agraaripoliittinen. | M. järjestö, sanomalehti. M:set uudistukset, toimenpiteet. Pohjoismaiden m. kongressi. **-politiikka** *s.* talouspolitiikan haara, joka tarkoittaa maatalousolojen parantamista, agraaripolitiikka. | Hallituksen, puolueen m. Presidentti Rooseveltin m. Ruotsin m. **-pula** *s.* maatalouden alalla vallitseva pula. | Euroopan m. Yleismaailmallinen m. **-pääoma** *s.* maatila ja sen hoitoon tarvittavat välineet sekä muut hyödykkeet, joiden taloudellinen arvo on rahana ilmaistavissa. **-rakennu|s** *s.* Navetat ym. m:kset. **-seur|a** *s.* maatalouden alalla työskentelevä seura; us. = maanviljelysseura. | Lapin m. Suomen m:ojen keskusliitto. **-seu|tu** *s.* Rikkaat, vauraat m:dut. Alue on vanhaa m:tua. Keski-Euroopan m:dut. **-tarkastaja** *s.* Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston m. **-tarvike** *s.* maatalouden harjoittamisessa tarvittava aine, tavara t. esine (polttoöljyt, lannoitusaineet, siemen- ja rehutavara, työkalut yms.). **-tek-**

niik|ka *s.* M:an edistyminen. M:assa saavutetut parannukset. **-teknikko** *s.* maamiesopiston käynyt henkilö, agrologi. **-teknillinen** *a.* **-tiede** *s.* Maatalous- ja metsätieteiden kandidaatti, lisensiaatti, tohtori. **-tiedustelu** *s.* viljelmien lukumäärän, tiluslajien, peltoalojen suuruuksien, kotieläinten lukumäärän yms. selville saamiseksi suoritettu tiedustelu. | Maamme metsämaata omistavien maatilojen lukumäärä oli vuoden 1929 m:n mukaan n. 232.000. **-tieteellinen** *a.* M. kirjasto, seura. **-tilasto** *s.* maataloutta käsittelevä tilasto. **-tulli** *s.* tuontitulli, jota kannetaan kotimaisen maataloustuotannon suojelemiseksi ulkomaiselta kilpailulta. **-tuotanto** *s.* **-tuot|e** *s.* M:teet ovat lähinnä puutavaraa olleet maamme tärkein vientitavararyhmä. **-tuottaj|a** *s.* maatalouden harjoittaja. | M:ien maakuntaliitot. — Argentiina on maailman suurimpia m:ia. **-työ** *s.* **-työläinen** *s.* **työnjohtaja** *s.* **-työntekijä** *s.* **-työväki** *s.* **-valiokunta** *s.* Eduskunnan m. 'maataloutta koskevia asioita valmisteleva ylimääräinen valiokunta'. **-valtio** *s.* valtio, jossa pääelinkeinona on maatalous, maatalousmaa, agraarivaltio. | Oklahoma on Yhdysvaltain tärkeimpiä m:ita. Unkari on aito m. **-viikko** *s.* maataloudelle omistettu kokous- ja esitelmäviikko. **-vuosi** *s.* Huono, hyvä m. **-väestö** *s.* maataloudesta t. sen sivuelinkeinoista toimeentulonsa saava väestö. **-väki** *s.* maatalousmiehet, -väestö. **-yrity|s** *s.* Valtion, yksityisten m:kset. Suomen m:ksistä on n. ³/₄ pienviljelmiä.

maatameno [-amme-] *s.* nukkumaan meno, maatapano. | M:n aikaan. - - jo on m:n aika käsissä AHO. - - illallisen jälkeen hiukan puheltiin ennen m:a SILL.

maata|omistamaton, -omistava *a.* tav. ⌒.

maatapano [-appa-] *s.* tav. = maatameno. **-aika** *s.* Illalla m:na PÄIVÄR.

maataviljelevä *a.* tav. ⌒.

maate [-e'] *adv. murt.* Mennä, panna m. 'levolle'. Jäädä m. M. vanha syötyään, nuori työtä tehtyään SP.

maateitse *adv.* = maitse.

maatiai|nen[63] *a.* **1.** viljelyskasveista t. kotieläimistä: jalostamaton; myös kotoisten kantojen pohjalla jalostetuista lajikkeista ja roduista. | M. syysruis. M. emakko. — *S:sesti* jalostamaton (t. kotimainen) kasvi(lajike) t. kotieläin(rotu). | Suomalainen, eurooppalainen m. Länsisuomalainen m. **2.** us. *halv.* ihmisestä: maalainen, talonpoikainen. | Hänhän oli nainut jonkun [näyttelijättären] - -. Sitä paitsi aivan m:sen LEINO.

maatiais|emakko *s.* **-hevonen** *s.* **-kana** *s.* **-karja** *s.* **-karju** *s.* **-kaura** *s.* **-kukko** *s.* **-lammas** *s.* **-lehmä** *s.* **-ohra** *s.* **-peruna** *s.* **-rotu** *s.* **-rotuinen** *a.* **-ruis** *s.* **-sika** *s.* Luppakorvainen m. Pystykorvainen m. **-sonni** *s.* **-voi** *s.* maalaisvoi. **-ylioppilas** *s.* Kömpelö m. WALTARI.

maa|tie *s.* vrt. ilmatie, vesitie. | Suomen ainoa m. Keski-Eurooppaan käy Venäjän kautta. **-tiedustelu** *s. sot.* maassa tapahtuva ja maassa oleviin kohteisiin suunnattu tiedustelu. **-tila** *s.* (isohko) tila, jolla harjoitetaan maataloutta. **-tilankauppa** *s.* **-tilanomistaja** *s.* **-tilkku** *s.* pieni maapala. | Viljellä pientä m:aan. Ennenp' orjana raataisin m:a vieraan *MANN. **-tilu|s** *s.*, tav. *mon.* Omistaa m:ksia. Kirkon m:kset.

maat|on[57] *a.* maata omistamaton. | M. väestö. — *S:sesti.* Viljelykelpoisen maan luovuttaminen m:tomille.

maatorppa *s.* vuokra-alue, jonka haltijan pääelinkeinona on maanviljelys; vrt. kalastustorppa.

maat|taa[2*] *v. sähk.* yhdistää maahan sähköä johtavasti. | M. kojeiden metalliset ulko-osat. M:ettu kollektorikone.

maatto[1*] *teonn. sähk.* < ed. **-johto** *s.* = maajohto. **-kytkin** *s.*

maatu|a[1*] *pass.v.* < maataa. **1.** muuttua maaksi, lahota, mädäntyä, vanhuuttaan luhistua, sammaltua. | M. maaksi, mullaksi, tomuksi. Puut, oksat, lehdet m:vat. Hyvin m:nutta lantaa. M:nut hauta, rajakivi, rakennus, raunio. - - pirtti, jonka tuvan ohessa oli tämä m:nut kamari SILL. Emme säiky teitä: nuoret oomme, mutta teidän luunne kohta m:u KAILAS. — *Kuv.* - - ettei hän päässyt jäykkenemään ja m:maan AHO. - - jää soittamatta kantele / ja laulun mahti m:u LEINO. **2.** liettyä, joutua kuiville, muuttua vesijättömaaksi. | Järvet, joet, lahdet, jokien suut m:vat. Maankohoamisen vuoksi m:vat Pohjanlahden matalat rantavedet niityiksi. Saaren ja mantereen välinen väylä m:u umpeen. Saaret ovat m:neet yhteen.

maa|tuki *s. tekn.* sillan alusrakenteeseen kuuluva osa, jonka varassa sillan rantapää on. | Puusiltojen m:tuet ovat joko kivestä tai puusta. **-tul|i** *s.* **1.** metsäpalo, joka kohoamatta puiden latvuksiin etenee maanpeitteessä ja matalassa alakasvoksessa; vrt. kulo, latvatuli. **2.** maasta virtaavista, syystä t. toisesta syttyneistä kaasuista, jotka saattavat palaa vuosisatojakin yhtä mittaa. | M:et ovat yleisiä vuoriöljyseuduilla. **-tulli** *s. hist.* välillinen kulutusvero, jota kannettiin valtion alueella toiselle paikkakunnalle, vars. kaupunkiin valtion muista osista tuoduista tavaroista, pikkutulli. | M. lakkautettiin Suomessa v. 1808.

maatum|a[13] *s.* maatunut paikka, liettymä; vesijättömaa. | Maankohoamisen aiheuttamat m:at. Vesien mataloituminen aiheuttaa m:ia.

maaturve *s.* vedenpinnan yläpuolella muodostunut turve.

maatuska[15] *s. ark.* (venäläinen) nainen. | - - sitäkö pelkäät, että minä miellyn ryssän m:an ja jään sinne? IVALO. — Pojat ja veljet, saman m:n kantamat ja synnyttämät kaikki, kuulkaat yksi oiva sana KIVI.

maa|tuuli *s.* maalta puhaltava tuuli; *metrl.* erik. merien ja isojen järvien rannikoilla öisin maalta merelle t. järvelle puhaltava tuuli, yötuuli;)(meri-, päivätuuli. | - - hienon m:tuulen kuljettaessa laivaa länteen päin IVALO. — Merija m:tuulen vaihtelu. **-|työ** *s.* **1.** tav. *mon.* maanviljelysalan työ, maantyö. | Kiireelliset, raskaat m:työt. Tehdä m:töitä. Vieroa m:työtä. M:töihin tottunut mies. - - ei minustakaan tahdo oikein noihin raskaimpiin m:töihin olla LEINO. **2.** tav. *mon.* ne tasoitus-, kaivamis- ja täyttä-

mistyöt, joita rautateitä, maanteitä, katuja, kanavia, satamia, rakennusten perustuksia yms. tehtäessä on suoritettava. **-työläinen** *s.* maatalousalan työläinen. **-työmies** *s.* **-työntekijä** *s.* **-työväki** *s.* **-tähti** *s.* Geaster, kupusieniä. **-tähysty|s** *s. sot.* maassa oleviin kohteisiin ja tav. myös maasta t. ainakin maahan kiinnitetystä laitteesta suoritettu tähystys; vrt. lentotähystys. | Suojautua vihollisen m:kseltä. Olla alttiina vihollisen m:kselle. M:ksen havaitsemat maalit. **-täyt|e** *s.* Kaivon ympäristön tiivistäminen m:teellä. Kellarin seinämiä verhoava m. **-usko** *s.* **-uun|i** *s.* tav. mäen törmään kaivettu, kivillä sisustettu uuni. | Muinoin kypsennettiin leipä pihalla tilapäisissä m:eissa. Harkkorautaa valmistettiin ennen yksinkertaisissa m:eissa. M:eja käytetään nykyisinkin kalkin kotitarvepoltossa.

maa|vaha *s.* = maapihka. **-valli** *s.* Kaupunkia, linnaa ympäröivä m. **-valta** *s.* valtio, jonka sotilaallinen voima perustuu vahvoihin maajoukkoihin; maasotilaallinen valtius; vrt. merivalta. **-vara|ssa,** -an *adv.*, vars. *kans.* maata vasten. | Lattia on m. — Vetää vene m:an 'maihin'. - - oisin pannut [saaliin] m:han, / siat siinä siirteleisi KAL. **-varsi** *s. kasv.* maanalainen varsi t. varren osa; vrt. ilmavarsi. **-varustu|s** *s.* maasta rakennettu suojavarustus. | Vanhojen linnojen m:kset. **-vastus** *s. sähk.* maattojohdon ja maan välinen vastus. **-vero** *s.* maatilan tuotosta suoritettu vero. — *Erik.* Suomessa aik. suoritettu pysyvä, maan omistusta koskeva, usean eri veron (maakirjaveron, manttaaliveron, kruununkymmenysten ym.) muodostama vero. | M. lakkautettiin Ahvenanmaalla v:n 1930 alusta, muualla Suomessa v:n 1925 alusta lukien. **-verotus** *s.* **-ve|si** *s.* **1.** maaperässä oleva vesi. | Pitkien ajanjaksojen kuluessa m. on kuljettanut ravinteita mäkimailta laaksoihin. **2.** suolaton vesi; *mon.* sisämaan vesistö. | Lastaus m:dessä. Lohet nousevat merestä m:siin. M:sissä kasvaneet ankeriaat. **-vihreä** *s. maal.* eräs maaväri. **-virta** *s. sähk.* maassa kulkeva sähkövirta. **-viskaali** *s. hist.* maaseudulla kruununvoutien ja kruununnimismiesten rinnalla toiminut eräänlainen syyttäjäviranomainen. | V. 1714 perustettiin Ruotsi-Suomen m:en virat, jotka Suomessa lakkautettiin v. 1860. **-voimat** *s. mon.* se maan sotalaitoksen osa, jonka tehtävänä on maasodan käynti, maasotavoimat; vrt. merivoimat, ilmavoimat. **-vouti** *s.* **1.** *hist.* jnk alueen (Ruotsi-Suomessa tav. kihlakunnan) käskynhaltija ja veronkantaja. **2.** Ruotsissa läänin ylin poliisiviranomainen ja syyttäjä. **-vuo|to** *s.* **1.** *geol.* rinteitä peittävän maan vettymisen aiheuttama liukuminen. | M:don synnyttämät laaksot. **2.** *sähk.* virran jonkinvertainen pääseminen sähkö- t. puhelinjohdosta maahan. | Kenttäkaapeli- ja kenttäjohtolinjoissa syntyy runsaasti m:toja. **-väki** *s. sot.* maajoukot, -voimat. **-väri** *s.* luonnossa esiintyvä epäorgaanisten aineksien muodostama seos, joka lietettynä, kuivattuna, hienonnettuna ja seulottuna kelpaa maaliväriksi. **-yhdysmiina** *s. sot.* kaapelin maissa olevaan sytytyskeskukseen yhdistämä meressä käytettävä miina. **-yhtey|s** *s.* **1.** eri alueiden maitse kulkeva yhteys; vrt. meriyhteys. | Muinoin on ollut m. Euroopan ja Afrikan välillä. Ruotsin m:det Suomenlahden ympäri 1600-luvulla. Vihollisen edetessä kaupunki menetti kaikki m:det omiin joukkoihin. **2.** *sähk.* virtayhteys maahan. **-ylimys** *s.* aatelinen suurtilanomistaja. | Englantilainen m. **-yökkö** *s.* = seur. **-yökkönen** *s.* Agrostis, lyhyt- ja paksuruumiisia, kapeasiipisiä yöperhosia. **-äiti** *s.* = maaemo. **-öljy** *s.* = kiviöljy.

macchia[15] [tav. makkia] *s. maant. kasv.* = seur. | Sardinian valtakasvillisuus on m:a. **-kasvillisuus** *s.* vars. Välimeren maiden kuivilla rinteillä esiintyvä ainavihanta, melkein läpitunkemattomana tiheikkönä kasvava varpu- ja pensaskasvillisuus.

machiavellilai|nen[63] [maki-] *a.* ja *s.* Machiavelliin t. machiavellismiin liittyvä, Machiavellin oppien mukainen; henkilöstä: Machiavellin oppeja kannattava, niiden mukaan toimiva, machiavellisti(nen); us. yl. (vars. politiikassa) häikäilemätön, viekas. | M. oppi. M:sta politiikkaa.

machiavel|lismi[4] [maki-] *s.* Machiavellin suosittama poliittinen katsantokanta, jonka mukaan vallanpitäjien on toiminnassaan käytettävä häikäilemättömyyttä ja viekkautta moraalisista näkökohdista välittämättä; yl. häikäilemätön ja tunnoton valtapolitiikka; joskus *kuv.* muustakin häikäilemättömästä toiminnasta. **-listi**[4] *s.* machiavellismin kannattaja, henkilö, joka toimii Machiavellin oppien mukaisesti. **-listinen**[63] *a.* machiavellilainen. | M. valtiomies, valtiotaito.

madallut|taa[2*] *kaus.v.* (< madaltua) = seur. | Hyppyriä on m:ettu. Joen tuoma liete m:taa lahtea.

madal|taa[5] *v.* -tavasti *adv.* -lus[64] *teonn.* tehdä matala(mma)ksi, mataloittaa. **1. a.** korkeudesta. | M. tornia, huonetta, ovea. Rapautuminen vaikuttaa vuoriin m:tavasti. — *Kuv.* vähentää jnk arvoa, tehdä jk huono(mma)ksi, arvottoma(mma)ksi;)(kohottaa. | Luonnetta m:tavat tottumukset. Siveellistä ryhtiä m:tava kirja. Näytäntö oli m:lettu humpuukin tasolle. — Ilmi tulemisen pelko m:si [= masensi] mieltä. **b.** syvyydestä. | M. kuoppaa, hautaa, ojaa. Satamaa m:si joen mukana alituisesti kulkeutuva lieju. **2.** äänestä. **a.** alentaa äänen säveltasoa. | M. puheensa mörinäksi. **b.** heikentää äänen voimakkuutta, hiljentää, vaimentaa. | So, so, m:la ääntäsi, poikani AHO.

madaltu|a[1*] *pass.v.* < ed. **1. a.** korkeudesta: aleta, laskeutua, painua. | Tuulen tyyntyessä laineet m:vat. Liekki m:i ja sammui. Hanget ovat jo paljon m:neet. Taivas m:i ja pudotti harmautensa lumien ylle SEPPÄNEN. Kissa on m:nut käpäliensä nojaan KARHUM. Vuorijono m:u loivasti itään päin. — *Kuv.* Tuotteiden taiteellinen taso on m:nut. Henkisen elämän m:minen. Komedia m:i pelkäksi ilveilyksi. Rohkeus katosi ja mieli pyrki m:maan. **b.** syvyydestä. | Satama m:i m:mistaan. Uitto on hankalaa väylän m:misen vuoksi. Ranta m:i

nopeasti. Ojat ovat päässeet pahasti m:maan. — Ura höylätään toista päätä kohti m:vaksi. **2.** äänestä. **a.** aleta, laskea säveltasoltaan. | Ääni m:i mörinäksi. **b.** hiljetä, vaimeta voimakkuudeltaan. | Puhe m:u kuiskaukseksi. **c.** *fon.* Diftongin jälkikomponentti *i* on m:nut *e*:ksi.

madapolaami[4] *s.* etup. alusvaatteisiin käytetty ohut, tiivis, kaksiniitinen puuvillakangas.

made[78*] *s.* Lota vulgaris, turskan heimoon kuuluva pehmeäeväinen kala, matikka. | M. on hidasliikkeinen pohjakala. Niin liukas kuin m. Mateita pyydystetään talvella. Mateen mäti on herkkua. Muhennettua m:tta. — *Yhd.* kutu-, talvim.

madeira[15] *s.* alkoholia 16–20 tilavuusprosenttia sisältävä väkevähkö viini, jota valmistetaan vars. Madeiran saarella, madeiraviini. **-kirjonta** *s. käs.* punospistorei'in ommeltu valkokirjonta, reikäkirjonta. **-lasi** *s.* Tyhjentää m:nsa. **-pullo** *s.* **-sipuli** *s. ruok.* suuri, miedon makuinen sipuli, jota käytetään paitsi mausteena myös varsinaisena ruokana, espanjan-, paistinsipuli. **-viini** *s.* madeira.

made|keitto *s.* **-koukku** *s. kal.*

madell'a[28*] *frekv.v.* matelevasti *adv.* < mataa. **1.** edetä ruumis pitkin pituuttaan maata laahaten; vrt. ryömiä, kontata. | Käärme matelee 'luikertelee'. Mateleva mato, sisilisko. Liikkua m:en. Intiaani mateli vatsallaan pensaikkoon. M. kyynärpäitä apuna käyttäen. **2.** *kuv.* **a.** Juuret matelevat maata pitkin. Ja vaivainen vaivaiskoivu matelee alamielisenä pitkin kivistä kamaraa PAULAH. — Mieli matelee maassa 'on alakuloinen, haikea, murheellinen'. **b.** hitaasta, vaivalloisesta etenemisestä. | Juokse äläkä matele! Kulkea m:en. Pölyisellä rautatieradalla -- mateli pari mustaa työläistä LEHT. Jono alkaa m. eteenpäin. -- raskaina riippuvat pilvet matelevat alhaalla LEINONEN. Matala, ruuhen näköinen vene matelee vaivalloisesti uhkaavassa laitatuulessa HAARLA. Tunnit kuluivat m:en. Kauan on tämä tuuma hänen mielessään m:ut AHO. Hetket matelivat eteenpäin TALVIO. **c.** *halv.* orjamaisesta, liehittelevän, mielistelevän nöyrästä käyttäytymisestä, esiintymisestä. | Matelevan nöyrä, kohtelias. Pelkurimainen senaatti mateli hallitsijan edessä. Mateleva käytös. Mateleva hymy. Kirjeen mateleva sävy. -- joka ei kuololle kumarra, / ei matele Manalle mennen LEINO.

made|merta *s. kal.* **-rysä** *s. kal.* **-saalis** *s.* **-suppilo** *s. kal.* mateiden pyyntiin käytetty pystyrysä, riippurysä.

madjaari[6] *s.* unkarilainen.

madon|kantaja *s. lääk.* loismadon vaivaama henkilö (t. eläin). **-mun|a** *s.* Ulosteesta löytyi m:ia.

madonna[10] *s.* vars. katolisista oloista ja kuvataiteessa: Neitsyt Maria; Neitsyt Marian kuva. | Pyhä m. ja Jeesus-lapsi. M:n kuva. M:n edessä paloi pieni lamppu. — *Kuv.* Neitsyt Mariaan jssak suhteessa verrattavasta naisesta. | Puhdas kuin m. Soitti hoitajan, kaitakasvoisen, ruskeasilmäisen m:n HEPOR. **--aihe** *s.* Maalata m:ita. **-mainen**[63] *kalt.a.* M. nuori äiti. M. puhtaus.

madonnan kasvoinen *a.* M. nainen. **-kasvot** *s. mon.* Tytön viattomat m. **-kuva** *s.* Maalattu, veistetty m. Rafaelin maailmankuulut m:t. **-palvonta** *s.* **-pää** *s.* Marmorinen m.

madonnatyyppi *s.* Lempeä m. Suomalainen m.

madonsyömä *a.* toukan syömä. | M. hedelmä. M:t [= vialliset, reiälliset] hampaat. — *Kuv.* -- toiselta puolen tunsi hän vaistomaista inhoa ja vastenmielisyyttä kaikkea mädännäistä ja m:ä kohtaan L.ONERVA.

madottaa[2*] *v. kal.* syöttää (koukkuja) madoilla. | M. pitkäsiima.

madrigaali[4] *s.* **1.** Italian runoudessa 1300-luvulla kansanlaulusta kehittynyt yksisäkeistöinen lyyrillinen t. epigrammiruno, jossa oli 8—11 tietyssä loppusointujärjestyksessä olevaa säettä. **2.** *mus.* alkuaan ed:ssä mainittua tekstinä käyttäen muodostettu, aluksi kaksi-, myöhemmin useampiääninen laulusävellys(muoto). — *Yhd.* kuoro-, soolom. **-tyyli** *s.*

maestoso [-tō·-] *adv. mus.* majesteetillisesti, juhlavasti.

maestro[1] [myös -e·-] *s.*, vars. *mus.* mestari, opettaja. | M. itse johti konserttia. Laulajatar on opiskellut Milanossa m. N:n johdolla.

maffail la[29] *s. puhek.* mahtailla, ylvästellä, pöyhkeillä. | Älä m:e!

maffi[1] *a. puhek.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* ylpeä, ylvästelevä, mahtaileva, pöyhkeilevä. | Eri m. kaveri. Esiintyä m:sti.

magdalanpuna(inen) *s.* eräs tumman ruskea väriaine.

magdaleena-aika *s. arkeol.* vanhemman kivikauden nuorin kukoistuskausi.

magia[15] *s.* taikuus, taikominen. | Alkeellisten kansojen m. Homeopaattinen l. sympaattinen m. Musta [= pahoihin voimiin turvautuva, pahan aikaansaamista tarkoittava] m. Harjoittaa m:a.

magma[10] *s. geol.* maan sisuksen hehkuvan sula kiviaine. | Tulivuorista purkautuvaa m:a sanotaan laavaksi.

magmaattinen[63] *a.* magmasta (jähmettymällä) syntynyt. | M. kivilaji, muodostumistapa.

magma kivi *s.* vrt seur. | Diabaasi on m:kiveä. **-kivilaji** *s.* magmasta syntynyt kivilaji, jähmettynyt, purkautunut, eruptiivinen, magmaattinen kivilaji. | Graniitti on yleisin m. **-massa** *s.*

magnaat|ti[6*] *s.* **1.** rikas, taloudellisesti mahtava mies, pohatta, "porho", "pomo". | Mahtava, rikas m. Rahamaailman m:it. — *Yhd.* pörssi-, sanomalehti-, teollisuus-, öljym. **2.** *hist.* ylimys: Unkarissa ylähuoneen jäsen; Puolassa valtaneuvoston t. ylhäisaatelin jäsen.

magnaatti|pöytä *s. hist.* Unkarin ylähuone. **-suku** *s.*

magnalium[7] *s. tekn.* alumiinin ja magnesiumin seos.

magneesia[15] *s.* **1.** magnesiumoksidi, poltettu magneesia. **2.** *farm.* emäksinen magnesiumkarbonaatti, valkoinen magneesia. **-jauhe** *s.* **-sement|ti** *s. tekn.* M:istä valmistetaan pöytä- ja lattialaattoja, rakennusornamentteja sekä siihen hiekkaa lisäämällä keinotekoisia kiviä.

magneetiton[57] *a.* magneettisuutta vailla oleva. | M. kappale ei vedä rautaa puoleensa. M. aine, teräs.

magneet|ti[6*] *s.* kappale, joka vetää rautaa puoleensa, magneettinen kappale. | Luontainen, keinotekoinen, pysyvä m. Voimakas, heikko m. Jokaisessa m:issa on kaksi kohtaa, joissa magneettinen voima on suurin, m:in navat eli kohtiot. M:in akseli 'napoja yhdistävä suora'. — *Kuv.* Huvittelupaikka veti väkeä puoleensa kuin m. Hänestä oli tullut voimakeskus, m., jonka vaikutus ympäristöön alkoi tuntua KOSKENN. — *Yhd.* hevosenkenkä-, kello-, sauva-, tankom.; sähkö-, teräsm.; jarru-, kenttä-, kytkin-, nostom.; luonnon-, tekom.

magneetti|-induktori *s. sähk.* yksinkertaisia sähkögeneraattoreita, joita käytetään puhelimen merkkisoittovirran synnyttämiseen, räjähdyspanosten sytyttämiseen yms. **-jarru** *s. tekn.* jarrulaite, jonka toiminta perustuu sähkömagneettiseen induktioon. **-kehä** *s. sähk.* tasavirtageneraattorissa ja -moottorissa: kiinteä kehä, johon magneetit on kiinnitetty. **-kenkä** *s. sähk.* Kuulotorven m. **-kent|tä** *s. fys.* magneettinen kenttä (ks. kenttä 4.a). | Magneetti ja sähkövirta luovat ympärilleen m:än. Voimakas, heikko m. Magneetti vetää puoleensa m:tään joutunutta esinettä. **-kiisu** *s. min.* raudan ja rikin yhdiste, joka us. nikkelipitoisena on tärkeä nikkelimalmi. **-kompassi** *s.* kompassi, jossa on magneettineula; vrt. hyrräkompassi. **-kytkin** *s. sähk.* kytkinlaite, jonka toiminta perustuu sähkömagneettiseen induktioon. **-käämi** *s. sähk.* sähkömagneetin käämi. **-käämitys** *s. sähk.* sähkömagneetin käämitys. **-malmi** *s. min.* magneettinen (rauta)malmi, magnetiitti. **-miina** *s. sot.* aluksen ja miinan keskinäisestä magneettivaikutuksesta räjähtävä miina. **-na|pa** *s. fys.* magneettisen kappaleen kohta, jossa magneettisuus on suurin, magneettinen napa. | Jokaisessa magneetissa on kaksi m:paa. Generaattorin, maapallon m:vat.

magneetti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sellainen, joka vetää puoleensa (t. työntää luotaan) rautaa; magnetismina ilmenevä, magnetismiin kuuluva, liittyvä, perustuva, magnetismin aiheuttama, siitä johtuva. | M. kappale, rautamalmi. Luonnostaan m., m:seksi tehty esine. Voimakkaasti, heikosti m. kappale. Mineraalien m:suus. Esine on kadottanut m:suutensa. Kappaleen m:set navat. Maapallon m. etelä-, pohjoisnapa. M. kenttä, voimaviiva. M. voima, ilmiö. M. induktio. M. meridiaani, ekvaattori, deklinaatio, inklinaatio. M. koje, jarru. M. menettelytapa, mittaus. M. malminetsintä. M:sesti rikastettu malmi. M. tutkimus. M. kartta. M. observatorio. Ilmakehän m:set häiriöt. M. myrsky 'raju maamagnetismin häiriö'. — *Kuv.* Hän vetää m:sesti puoleensa. Kaunotar, jolla on suorastaan m. viehätysvoima. -- Leinon erikoislaatuinen, m. [= suggestiivinen] persoonallisuus vaikuttaa vastustamattomalla voimalla L.ONERVA.

magneetti|neula *s. fys.* magneettinen neula, joka pääsee vaakasuorassa tasossa vapaasti pyörimään metallikärjen varassa olevan keskipisteensä ympäri. | M:neulan kärjet osoittavat maapallon magneettista pohjois- ja etelänapaa. **-piiri** *s. fys.* magneettinen kenttä. **-rauta** *s. fys.* magneettinen rauta(kappale). | Paikalta on löydetty m:a. Voimakas m. **-sauva** *s. fys.* magneettina toimiva metallisauva. **-sydän** *s. sähk.* Käämin m. **-tanko** *s. fys.* magneettina toimiva metallitanko. **-virta** *s. sähk.* sähkökoneen magneettikäämeissä kulkeva virta. **-virtapiiri** *s. sähk.* **-voima** *s. fys.* magneettinen voima. **-voimaviiva** *s. fys.* **-vuo** *s. fys.* navasta lähtevien magneettivoimaviivojen kokonaismäärä. | M:n tiheys. **-vuori** *s.* saduissa esiintyvä laivoja puoleensa vetävä magneettinen rautavuori.

magneetto[2*] *s. tekn.* yksinkertainen sähkögeneraattori, jota käytetään polttomoottorien sytytyskipinän aikaansaamiseen. — *Yhd.* pienjännite-, suurjännite-, sytytysm. **-sytytys** *s. tekn.* magneetolla tapahtuva sytytys.

magnesiitti[4*] *s.* kokoomukseltaan magnesiumkarbonaattia oleva väritön, kellertävä t. harmahtava mineraali. **-levy** *s. rak.* **-massa** *s. rak.* Lattia lujaa m:aa. **-tiil|i** *s. rak.* Tulenkestävät m:et.

magnesium[7] *s.* hopeanvalkoinen, kevyt maa-alkalimetalli. **-jauhe** *s.* Erittäin kirkasliekkisenä palavaa m:tta käytetään valokuvauksessa. **-karbonaatti** *s.* hiilihapon magnesiumsuola, valkoinen magneesia. **-lanka** *s.* **-nauha** *s.* **-oksidi** *s.* magnesiumin palaessa syntyvä aine, (poltettu) magneesia. **-silikaatti** *s.* piihapon magnesiumsuola. | Talkki on vesipitoista m:a. **-sulfaatti** *s.* rikkihapon magnesiumsuola, karvas-, katkera-, englanninsuola. **-suola** *s. kem.* **-valo** *s.* magnesiumin palaessa syntyvä erittäin kirkas valo. | Valokuvaajain m:t välähtelivät.

magnetiitti[4*] *s.* magneettinen rautamalmi, musta rautamalmi, magneettimalmi. | Kemialliselta kokoomukseltaan m. on rautaoksidia. **-malmi** *s.*

magnetismi[4] *s.* **1.** *fys.* ominaisuus vetää rautaa puoleensa, magneettisuus, magneettinen voima. | M. voi kappaleessa esiintyä alkuperäisenä tai keinotekoisesti aikaansaatuna. Maan m. Eri-, samanniminen m. Poistaa m. Tutkia m:a. — *Yhd.* maa-, para-, sähköm.; etelä-, pohjoism. **2.** *vanh.* Animaalinen l. eläimellinen m. 'suggestio, hypnotismi'.

magnetisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = magnetoida.

magnetisoitua[1*] *pass.v.* = magnetoitua.

magneto|foni[4] *s.* laite, joka magnetoituvaan lankaan t. nauhaan tallentaa ja siitä toistaa puhetta, musiikkia ym. **-grafi**[4] *s.* maamagnetismin tutkimisessa käytetty itserekisteröivä variaatiokoje.

magnetoi|da[18] *v.* tehdä magneettiseksi, magnetisoida, *sähk.* herättää. | M:tu kappale, teräs. M:va voima, sähkövirta.

magnetoimis- = magnetointi-.

magnetointi[4*] *teonn.* (< magnetoida); *syn. sähk.* herätys. **-jännite** *s.* **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-käämitys** *s.* **-virta** *s.* Generaattorin m.

magnetoitu|a[1*] *pass.v.* < magnetoida. | Rautakappaleen m:minen. Kellon koneisto ei saa m.

magnetoitumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Kello, jossa on m. koneisto.

magneto|kemia[14] *s.* aineiden magneettisia ominaisuuksia tutkiva kemian haara. **-metri**[4] *s.*, vars. *min.* maamagnetismin mittauskoje. **-metri|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* magnetometria käyttäen tapahtuva. | M. tutkimus, kartoitus. Tehdä m:sia mittauksia. **-motorinen**[63] *a. sähk.* Magneettisen kentän aiheuttaa m. voima.

magnolia[15] [tav. -ö-] *s.* Magnolia, subtrooppisia puu- t. pensaskasveja. | M:n valkoiset kukat. Monia m:n lajeja viljellään suurten, usein tuoksuvien kukkiensa vuoksi puistopuina Etelä- ja Keski-Euroopassa. **-pensas** *s.* **-puu** *s.*

magotti[5*] *s.* Inuus ecaudatus, makakeihin kuuluva hännätön apina. | M. on ainoa Euroopassa elävä apina.

maha[10] *s.* **1.** vars. *ark.* vatsa. | Iso, pullea, hoikka, täysi, tyhjä m. Pojalla on m:a kuin rovastilla. M. pingallaan, pullollaan. Syödä, juoda m(:nsa) täyteen, m:n(sa) täydeltä. M. on kipeä. M:an koskee, m:a nipistelee. Nälkä kurnii m:ssa. Isäntä nauroi että m. hytkyi. Hohottaa m:ansa pidellen. Kulkea m. pystyssä [vars. raskaana olevasta naisesta]. Lehmät olivat vedessä m:ansa myöten. Kettu juosta viilettää m. maata viistäen. Hauen m. halkaistaan puukolla. Ei makeaa m:n täydeltä [= ei hyvää ylen määrin] SP. — *maha|lla(an,* -lle(en (adv.) vatsallaan, suullaan. | Olla, maata, loikoilla, ryömiä m:llaan. Kaatua, kääntyä m:lleen. — *Kuv.* pulleista esineistä. | Pullon, säkin m. — *Yhd.* ihra-, rapam. **2.** vars. *anat.* mahalaukku t. (el.) sen osa. | M:n suu, portti. M:n huuhtelu. Märehtijäin 4-osainen m. Keitettyjä lehmän mahoja. — *Yhd.* etu-, hunaja-, juoksutus-, lihas-, mesi-, rauhas-, verkkom.

maha|haava *s. lääk.* mahalaukun limakalvossa oleva tautiperäinen haavauma. | Potea, sairastaa m:haavaa. **-happo** *s. fysiol.* mahanesteessä esiintyvä vapaa suolahappo, vatsahappo. **-häiriö** *s. lääk.* mahan toiminnassa esiintyvä häiriö, ruoansulatus-, vatsahäiriö. | Hermostosta johtuva m.

-mahainen[63] *poss.a. ark.* Hoikka-, iso-, möhö-, pieni-, pullea-, suuri-, valkom.; (el.) neli-, yksim.

mahak|as[66*] *a. ark.* -kuus[65] *omin.* iso-, suurimahainen. | M. isäntä. — *Kuv.* M. [= pullea] pullo.

maha|katarri *s. lääk.* ruoansulatushäiriöitä aiheuttava mahalaukun limakalvon tulehdus, vatsakatarri, gastriitti. | Pitkällinen, äkillinen m. **-kipu** *s.* tav. vatsakipu. **-lauk|ku** *s. anat.* ruoansulatuskanavan keskiosan laajentuma, jossa ravinnon sulaminen suureksi osaksi tapahtuu, vatsalaukku. | Ihmisen m. on yksi-, märehtijäin neliosainen. Ruokatorven alapää aukeaa m:kuun m:un suun kautta. **-letku** *s. lääk.* suun ja ruokatorven kautta mahalaukkuun työnnettävä paksuseinäinen, taipuisa kumiletku, jota käytetään mahalaukun sisällystä tutkittaessa, mahalaukkua huuhdeltaessa yms., mahasondi.

mahallinen[63] *s.* mahan täysi. | Syödä koko m.

maha|lääke *s. lääk.* = vatsalääke. **-määr|in,** -ällä, -ältä *adv. kans.* vatsansa täyteen. | Syödä, juoda oikein m. **-nahka** *s.* vatsanahka. | M. pingollaan. Syödä enemmän kuin m. kestää.

mahanalus *s.* Sammakon vaalea m. — *Leik. ark.* Jklla on m. jalkoja täynnä 'liikkuu nopeasti'.

mahaneste *s. fysiol.* mahalaukun seinämissä olevien rauhasten erittämä ruoansulatusneste. **-rauhanen** *s. anat.*

mahan|huuhtelu *s. lääk.* mahaletkua käyttäen suoritettu mahalaukun huuhtelu. **-portti** *s. anat.* mahalaukun alapäästä suolistoon johtava, rengaslihaksen ympäröimä aukko. **-puru** *s. ark.* vatsanpuru, vatsa-, mahakipu, -vaiva. **-suu** *s. anat.* ruokatorvesta mahalaukkuun johtava, rengaslihaksen ympäröimä aukko, mahalaukun suu.

maha|paita *s. anat.* = vatsapaita. **-piironki** *s. ark.* kaarevaseinäinen (rokokoo)lipasto. **-portti** *s.* par. mahanportti. **-puoli** *s.* vatsapuoli. — Hirren m. 'alapuoli'.

maharadža[10] *s.* korkea-arvoisia intialaisia hallitsevia ruhtinaita.

maha|rauhanen *s. anat.* mahalaukun seinämässä oleva rauhanen, mahanesterauhanen. **-sondi** *s. lääk.* = mahaletku. **-sylki** *s. fysiol.* haiman erite, haimaneste. **-sylkirauhanen** *s. anat.* haima. **-syöpä** *s. lääk.* mahalaukussa esiintyvä syöpä. **-tau|ti** *s.* vatsatauti, vars. mahalaukun tauti. | Erilaiset suoli- ja m:dit.

mahatma[12] *s.* Intiassa käytetty uskonnollisten johtajien t. muiden etevien henkilöiden kunnianimi. | M. Gandhi.

maha|tulehdus *s. lääk.* mahalaukun limakalvon tulehdus. **-vaiv|a** *s.* Potilaalla on m:oja. **-vyö** *s.* valjaissa: hevosen vatsan alitse kulkeva, selustinta paikallaan pitävä hihna, vatsavyö. — Sikaarin m.

mahdi[4] *s.* muhamettilaisten odottama Muhammedin työn jatkaja; vars. 1880-luvulla esiintyneestä egyptiläisestä kapinapäälliköstä Muhammed Ahmedista.

mahdik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** mahtava. | M. tietäjä, hallitsijasuku. Ja niin oli Jukolan pojilla lukkarissa m. välimies KIVI. **2.** mahtavalta näyttävä, (esiintymisessään) mahtipontinen, mahtaileva, ylimielinen. | Korskea ja m. pormestari. M. olemus, esiintyminen. Puhua, käyttäytyä m:kaasti. Työpaikassa tytöt olivat m:kaita, kiusasivat ja pilkkasivat toisiaan PAKK. Hän nousi junaan ja istui m:kaana toisen luokan pehmeällä penkillä HAANPÄÄ.

mahdit|on[57] *kar.a. harv.* (< mahti) heikko, voimaton. | - - sinun pääsi vaipui sinun kätesi varaan, niin kuin sinä olisit m:tomaksi tullut KILPI.

mahdolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.*)(mahdoton; merk.-ryhmät lähellä toisiaan.

1. sellainen, joka (yleensä t. määräehdoin) voi toteutua, tapahtua, käydä päinsä, joka voidaan tehdä, toteuttaa, saada aikaan, suorittaa. | Jumalalle on kaikki m:sta. Laivaliikenne oli satamassa m. kautta vuoden. Suunnitelma ei ole m. toteuttaa. Suoritan tehtävän, jos se yleensä on m:sta. Tämä ei voi olla m:sta [=

totta]! Parantuminen on m:sta vain suotuisissa olosuhteissa. Yritys ylittää m:sen rajat. Järjestelmä tuskin on käytännössä m. [vrt. 3]. Uusien työmenetelmien ansiosta on entistä suurempi tuotanto tullut m:seksi. Lahjoitus teki m:seksi uusien koulujen perustamisen. Isäni, jos m:sta on, niin menköön minulta pois tämä malja UT. — Subj:na inf. | Tuloksia on m:sta vielä parantaa. On aina m:sta asettaa taso kolmen pisteen kautta. Minun ei ollut m:sta tulla heti. Ei näyttänyt enää m:selta päästä ajoissa perille. — Ellipt.: *jos, mikäli mahdollista* jos, mikäli on [oli jne.] mahdollista, mahdollisuuksien mukaan. | Ilmoita tulostasi mikäli m:sta ennakolta. Sää on jos m:sta eilistäkin parempi. Vastaajan tulee, mikäli suinkin m:sta, olla istunnossa läsnä. Mikäli m:sta erehdyksiä on vältettävä. Tuotantoa on laajennettava ja, jos m:sta, myös parannettava sen laatua.

2. ajateltavissa oleva; sellainen, jonka voi ajatella t. olettaa olevan olemassa, tapahtuvan, toteutuvan, tulevan kysymykseen, käyvän päinsä; todennäköinen, oletettava, edellytettävä, ehkä olemassa oleva t. tapahtuva t. kysymykseen tuleva, huomioon otettava, odotettavissa oleva tms. | M:sen palkinnon aiomme jakaa keskenämme. M:sen hyökkäyksen varalta on puolustuslaitteita vahvistettu. M:sen kuolemantapauksen varalta otettu vakuutus. M:set vastaukset pyydetään lähettämään allekirjoittaneelle. Pyydämme ilmoittamaan m:sesta osanotostanne. Anomukseen on liitettävä m:set lisäselvitykset. Sanan m:set vastineet sukukielissä. [Ihmisparit] ovat jo aikoja sitten nukahtaneet m:sista iltahyväilyistään SILL. — Mikä teoriassa on m:sta, saattaa olla käytännössä mahdotonta. — Arvostelma voidaan esittää todellisena tai m:sena. Se on tietenkin m:sta, mutta tuskin luultavaa. Ei voi mitenkään olla m:sta, etten olisi virhettä huomannut. Uusi selitys on edellistä paljon m:sempi [vrt. 3.]. — Vrt. 1. | Potilaan pelastamiseksi tehtiin kaikki m. Etsin kaikista m:sista ja mahdottomistakin paikoista. Toivotan kaikkea m:sta hyvää. Yrityksestä on saatava kaikki m. hyöty. — *mahdollisesti* ehkä, kenties. | Sataa m:sesti jo tänään. M:sesti olen väärässä. Saanko m:sesti tarjota lasin viiniä? | "Milloin tulet?" — "M:sesti ensi viikolla." — Viivyn päivän, m:sesti parikin. M:sesti sattuvista muutoksista on heti ilmoitettava. — *niin hyvä, hyvin* tms. *kuin mahdollista (on, oli* jne.). Tuloksen on oltava niin hyvä kuin suinkin m:sta. Juoksin niin kovasti kuin m:sta. Tule niin pian kuin m:sta. — *mahdollisimman hyvä, hyvin* tms. us. = erittäin. | M:simman monipuolinen taiteilija. Hinnat on pidetty m:simman halpoina. M:simman tarkka tulos. Laite soveltuu m:simman moniin tarkoituksiin. Vierailin talossa m:simman usein. — *paras* tms. *mahdollinen*. Joukkue ei ollut paras m. Lyhimpänä m:sena palvelusaikana on pidettävä vuotta. Halvin m. taksa on 50 mk. Tuotanto supistettiin vähimpään m:seen. — *mahdollisimman mukaan* parhaan mukaan, niin hyvin kuin mahdollista. | Vaihtelut on esitetty tilastossa m:simman mukaan.

3. vars. *heng.* jhk kelpaava, kykenevä, kelvollinen, pätevä, jnk arvoinen, arvollinen; sellainen, joka voidaan hyväksyä, jota voidaan käyttää. | En ole m. niin suureen kunniaan. En usko häntä m:seksi sellaiseen ilkityöhön. -- emme ole m:set saamaan, mitä me rukoilemme, emmekä ole sitä ansainneet KATEK. [Kansa] oli m. kehittymään, nousemaan, uudistumaan AHO. -- hän voi olla m:sempi ehtoollisvieras kuin kukaan noista toisista ALKIO. Anna mulle rangaistus, että tulisin m:seksi Sinun kasvojesi etehen A.JÄRVILUOMA. -- vielä hän oli m. samoihin perustunnelmiin kuin tuo nuorempikin SILL. — Teos ei ole m. oppikirjaksi. Oja-aura on m. [käyttää] vain kivettömässä maassa.

mahdollist|aa[2] *v.* tehdä mahdolliseksi. | Valtion avustus on m:anut teoksen julkaisemisen. Hyvä hakemisto m:aa asioiden nopean löytämisen. Radio m:aa laajojen sotatoimien kiinteän johtamisen.

mahdollistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) tulla mahdolliseksi. | Totaalinen sota on m:nut ennen kaikkea tekniikan valtavan kehityksen ansiosta.

mahdollistuttaa[2*] *v.* par. mahdollistaa.

mahdollisuu|s[65] *omin.* < mahdollinen; merk.-ryhmät lähellä toisiaan.

1. se, että jk on mahdollista, voi toteutua; toteutuvuus, toteutettavuus. | Sähkön m. aavistettiin jo vanhalla ajalla. Aaveiden m:tta ei järkevä ihminen ota huomioon. En epäile teorian m:tta. Sodan m. oli varsin lähellä. Parantumisen m. on tietenkin olemassa. "Reaalinen" m. on ainoastaan niillä esineillä, jotka voivat esiintyä havainnoissamme, -- "loogillinen" m. on kaikella, mitä voidaan ajatella ilman ajatuksellista ristiriitaa K.GROTENFELT.

2. konkr:mmin: **a.** se, mikä on mahdollista, voi tapahtua, tulla kysymykseen; mahdollinen, ajateltavissa, odotettavissa oleva seikka, tapahtuma, kehitys tms. | On otettava lukuun se m., että juttu voi päättyä huonosti. On vain kaksi m:tta: joko — tai. Teoria ei sulje pois sitä m:tta, että maahanmuutto on sattunut jo aikaisemmin. Olen varautunut kaikkien m:ksien varalta. **b.** us. *mon.* tilaisuus, edellytykset, olosuhteet, joiden vallitessa jk on mahdollista, voi toteutua, tapahtua. | N:llä on hyvä, suuri, pieni, vähäinen m. onnistua. Onnellinen sattuma soi m:den pelastua. Hänellä oli hyvät m:det selviytyä. M:teni päästä ehjin nahoin olivat yksi kymmenestä. Ulkomaankaupalle avautui uusia m:ksia. Maan taloudelliset m:det näyttävät ehtymättömiltä. Amerikka, rajattomien m:ksien maa. Hän ei osaa käyttää m:ksiaan. Turmella m:tensa. Tämä on viimeinen m:teni. On taisteltava viimeiseen m:teen asti. Pankki on käyttänyt loppuun kaikki m:tensa. Heikillä ei ole pienimpiäkään m:ksia näyttelijäksi. -- Goethessä piili eräitä suurempia m:ksia kuin muissa samanikäisissä ylioppilaissa KOSKENN. — Asian toteuttaminen tuskin on m:ksien rajoissa 'mahdollista'. Yritys hipoo m:ksien rajoja. Sellainenkaan kehitys

ei ole m:ksien ulkopuolella 'mahdoton'. M:den, m:ksien mukaan, m:tta t. m:ksia myöten 'siinä määrin kuin jk on (jklle, jllek) mahdollista'. Olen säästänyt m:den mukaan. Jokaisen on yritettävä m:ksiensa mukaan. Sanakirjan on m:ksia myöten annettava kuva koko kielestä. Neuvotteluja joudutettiin m:tta myöten. c. *yhd.* vars. lukuisiin verbaalis:eihin liittyen: Ansio-, asumis-, elin-, elämis-, harjoittelu-, harjoitus-, huolto-, kehitys-, keitto-, kilpailu-, käyttö-, laajenemis-, menekki-, osto-, pako-, puolustus-, pääsy-, selitys-, taistelu-, toimeentulo-, toiminta-, toteutumis-, työ-, vienti-, viljely-, voiton-, voitto-, ylenemis-, yllätysm(:det); virhem.

3. *harv.* (vrt. mahdollinen 3) kelpoisuus, kykenevyys, ansioituneisuus. | - - hän tekee tämän kaiken sulasta isällisestä, jumalallisesta hyvyydestänsä ja laupeudestansa, ilman mitään minun ansiotani tai m:ttani KATEK.

mahdot|on[57] *a.* -tomasti *adv.*)(mahdollinen; merk.-ryhmät lähellä toisiaan.

1. joka ei voi toteutua, tapahtua, käydä päinsä, tulla kysymykseen, jota ei voi tehdä, suorittaa, toteuttaa, saada aikaan, joka ei ole tehtävissä, toteutettavissa; joskus: ylivoimainen. | Jumalalle ei mikään ole m:onta. M. hanke, tehtävä, yritys. Palaaminen on nyt m:onta. Liikenne joessa on kesäkuivalla hankalaa, joskus m:ontakin. M:onta, ei käy päinsä! Radion kuuntelu kävi ukonilman takia m:tomaksi. Matematiikka on hänelle m:onta oppia. Päällystö antoi m:tomia määräyksiä. Sota teki koulutyön m:tomaksi. — Subj:na inf. | Oli m:onta löytää tietä. Sitä on m. sanoa. Oli m:onta kuulla melulta mitään. Näytti m:tomalta selviytyä leikistä ehjin nahoin.

2. joka ei ole ajateltavissa; ajatuksen, järjen vastainen; joskus: järjetön, hullu, uskomaton, mieletön. | Sellainen otaksuminen on m. On m:onta, ettei hän olisi asiasta tiennyt. Olen miettinyt kaikki mahdolliset ja m:tomatkin keinot. Koko juttusi on m., en usko siitä sanaakaan. Logiikan kannalta m. selitys. M. aie, tuuma. — *S:sesti.* Kuvitella, puhua m:tomia. Emäntä kertoi hänestä vallan m:tomia.

3. jhk (tarkoitukseen) soveltumaton: joka ei (jssak suhteessa) voi tulla kysymykseen, jota ei voi käyttää, hyväksyä; jhk, jssak suhteessa kykenemätön, pystymätön, sopimaton, kelpaamaton, kelvoton; jolla ei ole edellytyksiä jhk. | Syksyin keväin tie on melkein m. kulkea. Kuumuus teki paikan oleskeluun m:tomaksi. Maasto oli m. laajojen sotaliikkeiden suorittamiseen. Menetelmä osoittautui käytännössä m:tomaksi. Oikeakielisyyden kannalta m. ilmaus. Nimi on m. muistaa. Käsialasi on m. lukea. Kirjeestä tuli aivan m. Valkoinen solmuke on smokin kanssa käytettynä m. Hattuni rypistyi vallan m:tomaksi. Enhän voi lähteä näin m:tomassa puvussa! Sillä miehellä on aivan m:tomat tavat. Käyttäytyä m:tomasti. — M. taloustöissä, matematiikassa. Raha-asioissa N. on aivan m. Poika on m. oppimaan mitään. Luonteensa takia hän on m. opettajaksi. Jos viittätoista vuotta nuorempi taikka mielipuoli tahi muu syyhyn m. on tehnyt vahingon - - LK. — M. [= ansioton] ehtoollisvieras. Olen m. näin suureen armoon! — Us. vars. *puhek.* sellainen, jonka kanssa ei voi tulla toimeen, sietämätön. | M. asiakas, lapsi. Ukko on m., riitelee ja ärjyy vähimmästäkin. Älä viitsi olla m. Hän tulee päivä päivältä m:tomammaksi. Pekka on taas m:tomalla tuulella.

4. vars. *puhek.* tavaton, suunnaton, kauhea, tavattoman suuri, kova tms. | Hän on aivan m. valehtelija. Eukko on m. juoruamaan. Miestä kehutaan vallan m:tomaksi työntekijäksi. Hevonen kuuluu olevan m. aituri. Tuli eteen m. mäki. Huoneessa oli m. haju. Rengillä on m:tomat voimat. Ei matka niin m:tomalta tuntunut. Omenia tuli m:tomat määrät. Asiasta nousi m. meteli. Ei tämä puku aivan m:tomia maksanut. Älä syö noin m:tomasti! Verot ovat nousseet m:tomasti. Eihän nyt merikään m:tomia anna AHO. — *mahdottoman* tavattoman, suunnattoman, kauhean, erittäin, kovin. | M:toman korkea vuori. M:toman kallis koru. Isäntä on m:toman rikas. Odotin m:toman kauan.

mahdottomuu|s[65] *omin.* < ed. **1.** Yrityksen m. on ennakolta selvä. Koko ajatus raukeaa omaan m:teensa. Silmän m. erottaa hyvin kaukana olevia esineitä. Hän tunsi kipeästi oman kyvyttömyytensä ja m:tensa. **2.** konkr:mmin: se mikä on mahdotonta, mahdoton asia, seikka, tapahtuma, kehitys tms. | Sellainen suoritus on käytännöllinen m. On sula m. saada työtä valmiiksi määräajassa. M:delle ei voi mitään. Päätelmä, joka on looginen m. Kuvitella, puhua m:ksia. Järjestelmä vie ennen pitkää m:ksiin. Siinä suhteessa on menty suorastaan m:ksiin. - - korkeana longottaa nyt välillämme m:den muuri KIVI.

mahdut|taa[2*] *kaus.v.* < mahtua. | Huoneeseen on m:ettu liikaa tavaraa. Laatikkoon ei voi m. enempää omenia. Pieneen tilaan on m:ettu paljon. Päivän ohjelmaan oli m:ettu toistakymmentä ottelua. Tekijä on m:tanut kirjaan runsaasti asiatietoja. Lujuusoppia ei ole voitu m. tämän esityksen puitteisiin. Koko tiedon voi m. pariin sanalippuun. Kuka on kolmannesmittaan m:tanut maan tomun VT. Don Quijoten - - avaroihin puitteisiin on m:ettu paljon erillisiä sivukertomuksia TARK. — Katsomo m:taa itseensä 2.000 henkeä, par. katsomoon mahtuu 2.000 h.

mahi|a[17] *v. murt.* lahota. | Puu, lauta m:i. M:nut verkko. - - vanha m:nut savupirtti TOPPILA.

mahjong[7] *s.* eräs kiinalaisperäinen seurapeli.

mahla[10] *s.* etenkin lehtipuiden rungossa keväisin esiintyvä, haavoista tihkuva sokeripitoinen neste. | Koivun m. Kuoren haavasta tihkuu m:a. Juoksuttaa puun kyljestä m:a. Makeaa kuin m. Koivu on m:lla. - - kaikki, mitä minulle on tätä ennen tapahtunut, on ollut vain kuin keväisen m:n kuohua LINN. — *Kuv.*, vars. *ylät.* elinvoimasta, -nesteestä. | Kuohuva elämän m. - - vielä miehuuden m:t verissäni vierivät KALLAS. - - puhtaat ja virkeät veret

ja m:t niissä, joiden on neitseytensä uhrattava korkean elämän alttarille SILL. — *Yhd.* koivunm.; kevätm.

mahlainen[63] *poss.a.* M. koivu.

mahlaja[12] *s. murt.* mahla. | - - paimenpoikaset koivujen kyljestä m:ta juoksuttivat KALLAS. Sydän on täynnä kuin puu m:n aikana TALVIO.

mahla|koivu *s.* mahlainen koivu. | Keväinen m. **-kuu** *s. kans. (vanh.)* maalis- t. huhtikuu.

maho[1] *a.* -us[65] *omin.* vars. lehmästä: hedelmätön, marto, ahtera, steriili. | M. lehmä. Tamma on jäänyt m:ksi. M. puu. M. [= viljelemättä, kylvämättä oleva] pelto, maa. Apuna ahonkin kyntö, lisänä m:nkin maito SL. - - on vallan m:na se Kräpsälä, suuri asumus ja hyvät maat SILL. — *Halv.* M. nainen. M:ksi itsensä kantanut nainen WALTARI. — *Kuv.* Hedelmätön, m. aatesuunta. **-lehmä** *s.*

mahomettilai|nen[63] *a.* ja *s. vanh.* muhamettilainen. | Pakanat ja m:set.

mahongin|punainen *a.* **-ruskea** *a.* **-värinen** *a.* myös ⌒.

mahonki[5*] *s.* lukuisista troopillisista puulajeista saatava kova, tav. (puna)ruskea jalopuu; vars. = oikea mahonki; myös puu, josta oikeaa mahonkia saadaan, mahonkipuu. | M:a käytetään huonekaluihin, veneisiin ym. Oikea m. on mahonkipuun punertavaa tai kanelinväristä, kovaa ja helposti kiillotettavaa puuta. Valkoinen m. M. on Länsi-Intian arvokkaimpia puulajeja. **-huonekalu** *s.* **-kaappi** *s.* **-kalusto** *s.* **-laatu** *s.* **-lipasto** *s.*

mahonkinen[63] *ain.a.* M. kalusto, lipasto, vene.

mahonki|paneeli *s.* **-pinta** *s.* **-puu** *s.* Swietenia, Amerikan troopillisissa osissa kasvavia puita; niistä saatu puuaine, mahonki. | Oikea m. Ovet olivat m:ta. **-pöytä** *s.* **-sohva** *s.* **-tuoli** *s.* **-vaneri** *s.* **-vene** *s.*

mahorkka[12*] *s.* halpa venäläinen tupakkalaatu. | Polttaa m:a.

mah|taa[9*] *v.* **1. a.** vars. kielt. ilmauksissa: voida tehdä, pystyä, kyetä tekemään jtak, taitaa. | Asialle ei m:da mitään. Minkäs paremmalleen m:taa. Lääkärit eivät m:taneet taudille mitään. Ei kukaan mahdottomia m:da. — *Vanh.* I inf:n kera. | Tästä m:damme ymmärtää, että - -, - - mitä tapahtunut on, et heille kertoa m:da KIVI. Kunnekka m:dat mennä, poikani Imant? KALLAS. **b.** *harv. vanh.* saattaa, saada. | Nyt Herran hyvyydestä / m:damme iloita VK. Vaikka saatava ei ole maksettavaksi käynyt, m:dettakoon sitä kuitenkin konkurssissa valvoa LK. **2.** I inf:n kera ilmaisemassa (puhujan) arvelua (prees:ssä ja perf:ssä korvattavissa potentiaalilla); vrt. taitaa. | Hän m:taa olla [= lienee, on varmaankin] rikas. Mahtaa olla väsyttävää kuulla aina samoja asioita. Juttu ei m:tane olla hänelle mieleen. Matka mahtoi olla hauska. Talossa mahdettiin vielä nukkua, koska ketään ei näkynyt. — Mitähän Liisa m:toi sanoillaan tarkoittaa [= oikein tarkoitti]? M:taako isä tulla [= tuleekohan isä]? **3.** vars. *vanh.* ja *kans.* mahtaa-v:n akt. ind. impf. yhdessä pääv:n I inf:n kanssa ilmaisemassa pääv:n kond. perf:ä vastaten tapahtuneeseen kohdistuvaa puhujan toivomusta, neuvoa, kehotusta: kunpa olisin, olisinpa, olisit(pa) [jne.] tehnyt tm. | M:doin malttaa mieleni enkä rientää toisten kilvalla AHO. M:doit itse maksaa, kun talossa kävit TALVIO.

mahtailija[14] *tek.* < seur. | Onpa olevinaan, mokomakin m.

mahtail|la[29] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* käyttäytyä t. puhua mahtavasti, mahdikkaasti, mahtipontisesti, levennellä, pöyhkeillä, pöyhistellä, rehennellä, ylvästellä. | M. voimillaan, rahoillaan. Kylläpä sinä nyt m:et ja olet olevinasi. Käyttäytyä, puhua m:evasti, m:len. M:eva esiintyminen, tyyli. Poikien m:u loppui lyhyeen.

mahtaja[10] *tek.* **1.** taitava, pystyvä henkilö, taitaja. | Tieteen, ajatuksen m. Sibelius, Suomen säveltaiteen suurin m. - - mahti ei joua maan rakohon, / vaikka m:t menevät KAL. **2.** mahtava henkilö, mahtimies; suurmies. | Maan, maailman m:t. Maallinen, hengellinen m. - - tomusta köyhät korotat / ja maahan kaadat m:t S.KORPELA.

mahtav|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** henkilöstä t. henkilöihin verrattavasta. **a.** jolla on mahtia, (sanan-, vaikutus)valtaa; vaikutusvaltainen, voimakas, rikas tms. | M. hallitsija, ylimys. Valtakunnan m:in mies. Seudun rikkaat ja m:at tilanomistajat. M. suku, heimo, kansa. M. valtakunta, kaupunki. M. liitto, järjestö. Ruotsi-Suomen m:uuden aika. Kuningaskunta oli m:immillaan. Roomalaiskatolinen kirkko paisui yhä m:ammaksi. — M. tietäjä, noita. Varsinkin oli hän mainittu vallan m:aksi [= pystyväksi, kykeneväksi] parantamaan ruusua KIVI. — *S:sesti.* Maan, maailman m:at. **b.** mahtaileva, mahdikas, mahtipontinen, suurellinen, ylväs(televä). | On hän nyt m:aa miestä. Esiintyä, käyttäytyä m:asti. M:at eleet, puheet. Rovasti astelee m:ana ja arvokkaana. Isännän m:uus alkoi harmittaa. Talossa elettiin perin m:asti. Hän meni m:ana, niin kuin tapansa oli, nenä pystyssä ja kädet viuhtoen KATAJA. **2. a.** mittasuhteiltaan iso, suuri, valtava. | M. kolossi, rakennus. M:at jättiläispuut. M. vuori, järvi, koski. Joki paisuu m:aksi kymeksi. Karhu sattui olemaan tavallista m:ampi otus. Tiibet, maapallon m:in ylänkö. Aallot vyöryivät m:ina. Norsun m:at syöksyhampaat. Isännällä oli m. vatsa. Tehtaalla on m:at varastot kaikkea alaan kuuluvaa. M. joukko, kulkue. M. kuoro, orkesteri. Pyramidien m. koko. Kotka kohoaa m:in kaartein. Pekka otti m:an kulauksen. — *Mat.* Äärellisen joukon m:uus on sama kuin sen elementtien lukumäärä. Ekvivalentit eli yhtä m:at joukot. **b.** vaikutukseltaan suuri, voimakas, väkevä, komea, (voimakkaasti) vaikuttava tms. | Leo Tolstoin m. kirjailijahahmo. M. romaani, runo, sävellys, taulu. Kulkue oli todella m. näky. M:an juhlallinen näköala. M. ääni. Laulajan m. basso. M:asti jymisevä koski. Ukonilmassa on alkuvoimaista m:uutta. M. voima, tahto. Isänmaanrakkaus on m. tunne. Englanti antoi sodassa m:aa apuaan. Sähkön keksiminen vaikutti m:asti tekniikan kehitykseen. Päivän m. työnäytelmä alkaa SILL.

mahtava|eleinen *a.* -eleisesti *adv.* -eleisyys *omin.* M. puhuja. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. julistus, kehuskelu.

mahtavoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* esiintyä mahtavana, mahdikkaana, mahtailla, pöyhkeillä, ylvästellä. | M. voimillaan, rikkauksillaan. Ukon m:nti alkoi suututtaa. Vähän m:den hän vastaa: -- AHO. -- suurilla muinaissukulaisuuksilla m:va suurruotsalaisuus TARK.

mahtavoitu|a[1*] *v.* tulla mahtava(mma)ksi. | Yhä m:va suurvalta.

mahtavuudenaika *s.* aika, jolloin jk on mahtava. | Ruotsin m. alkoi Kustaa II Aadolfin aikana.

mahti[4*] *s.* Merk.-ryhmien ero ei aina ole selvä. **1.** kyky, taito, pystyvyys. | Tietäjän m. siirtyi perintönä. Runon m. on kansasta katoamassa. -- m. ei joua maan rakohon, / vaikka mahtajat menevät KAL. **2.** jllek ominainen (sisäinen) voima, teho. | Ihminen hallitsee maailmaa järkensä mahdilla. Suomalaisten ikivanha luottamus sanan m:in. Rakkauden väkevä m. Taudin m. murtui vähitellen. -- hänen [Leinon] kaikkivaltias sanainen m:nsa on kotiperua SILJO. -- koetteli turhaan äänensä m:a SILL. -- Jumalan ilma on täydessä mahdissaan KARHUM. **3.** (ulkonainen, vars. poliittinen, taloudellinen tms.) valta, mahtavuus. | Aateliston, kuninkaan m. Paavilla oli runsaasti sekä kirkollista että maallista m:a. Valtiollinen, taloudellinen m. Saksan sotilaallinen m. oli mennyttä. Rooman muinaisesta mahdista todistavat vieläkin monet muistomerkit. Vaimo joko huoneen nostaa ylös m:in ja kunniaan tai repii sen alas aina multahirsiin asti KIVI. — *Yhd.* kauppa-, meri-, sotilasm. (voivat liittyä myös seur. ryhmään). **4.** mahti-, voimatekijä, mahtava olento, yhteisö tms., voima. | Ei mikään maailman m. voi minua estää. Taivaan, hornan mahdit. Salaperäiset, tuntemattomat mahdit. Jokin ihmistä korkeampi m. Luottaa maallisiin mahteihin. Hansaliitto esiintyi poliittisenakin m:na. -- yksilöllisen vapauden sorto, jota typerät mahdit maailmassa harjoittavat SILL. Tuli Tuonelle väkevä, / matkasi manalle m. KAILAS. — *Yhd.* raha-, valtiom. (ks. myös ed. ryhmää). **5.** mahtavuus, mahdikkuus, mahtipontisuus. | On hän nyt mahdissaan. Näyttää m:aan. -- mahdikseen se siinä syljeskelee ja poruuttelee KARHUM.

mahti|asema *s.* asema, jossa jklla t. jllak on mahtia, valtaa; vrt. valta-asema. | Valtiollinen, poliittinen, sotilaallinen, taloudellinen m. Kuninkaan, suvun, valtion m. Potemkin kohosi nopeasti m:asemasta toiseen. Italia menetti m:asemansa. Kullan vuosisatainen m. **-henkilö** *s.* mahtava, vaikutusvaltainen henkilö. | Kuningas, drotsi, herttuat ja valtakunnan muut m:t. Juhlassa nähtiin pormestari, talousneuvos N.N. ym. paikkakunnan m:itä. **-keino** *s.* mahtiin perustuva keino; us. voima-, pakkokeino. | Hallitus käytti m:ja lakon lopettamiseksi. Paavi turvautui m:ihinsa. **-käsky** *s.* mahtiin perustuva ehdoton käsky t. määräys. | Järjestö lakkautettiin hallitsijan m:llä. Kuninkaallisella m:llä perustettu kaupunki. **-mie|s** *s.* **1.** mahtava, vaikutusvaltainen mies. | Maan, maailman m:het. Valtakunnan ylimykset ja muut m:het. Isäntä on kunnan m:hiä. -- siinä vietiin hautaan yhteiskunnan pylvästä ja kansan m:stä LEINO. **2.** joskus: suuri tietäjä, taitaja, poppamies. | Tietäjät ja m:het. Tiedon, runon m. **-pon|si** *s.* **1.** ylevä paatos, ponnekkuus, tarmo(kkuus), painokkuus. | [Savolaisen laulussa] on väkevä henkäys tuota Runebergin ja Snellmanin ajan ehyttä kansallista innostusta ja aatteellista m:tta TARK. Hänen henkilöllisyydessään -- on vaikuttavaa ja pelottavaa m:tta KOSKENN. **2.** mahtipontisuus, mahdikkuus, mahtailevuus, pöyhkeilevyys, korkealentoisuus, suurellisuus, suurieleisyys, -sanaisuus, liiallinen pateettisuus. | Hän esiintyy vaatimattomasti, ilman suuria eleitä ja m:tta. Käyttää kauniita lauseparsia ja onttoa m:tta. Kanttori Sepeteus puhuu papillisella m:nella. **-ponti|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* mahtaileva, mahdikas, pöyhkeilevä, korkealentoinen, suurellinen, suurieleinen, -sanainen, pateettinen. | Juhlallisen m. herra, puhuja. M. näytelmä, runo, julistus. M. esiintyminen. M. kaunopuheisuus, tyyli. Käyttäytyä, puhua m:sesti. Papillinen m:suus. Barokkityylin prameileva m:suus. **-san|a** *s.* **1.** (mahti)käsky, määräys. | Liitto lakkautettiin hallitsijan m:alla. Ei häntä voi m:oin pidättää. **2.** taikasana; joskus: manaus, loitsu. | Ihmeitä aikaansaava m. Tietäjän vanhoilta oppimat m:at. **-su|ku** *s.* mahtava suku. | Maan rikkaimmat ja kuuluisimmat m:vut. **-tekijä** *s.* jhk voimakkaasti vaikuttava henkilö t. asia, voima-, valtatekijä. | Poliittinen, sotilaallinen, taloudellinen m. Herttuasta oli tullut huomioon otettava m. Sanomalehdistö ei ole suinkaan väheksyttävä m. **-valta** *s.* mahti, valta, voima. | Kirkko esiintyi täysin maallisena m:na. -- raaka aineellinen m. TARK. **-voima** *s.* = ed. | Hengen, rahan m. [Maamies käy pelastamaan] kansaansa jumalaisen siveyden m:lla ALKIO.

mahtotapa *s. kiel.* potentiaali.

mahtu|a[1*] *v.* pystyä sisältymään jhk (tilaan, alaan, piiriin, joukkoon, lukumäärään tms.), sopia. | Jk m:u jnk sisään. Astiaan m:u neljä litraa. Saliin m:i 2000 henkeä. Laatikkoon ei mahdu enempää. Varren pää ei mahdu reikään. Pöytään m:i 12 henkeä. Aarille m:u 10 pensasta. Kaikki tanssijat eivät m:neet lattialle. Piano ei m:nut ovesta. Kopissa tuskin m:u kääntymään. Junassa oli niin täyttä, ettei m:nut istumaan. Liisa ei m:nut [= päässyt] hyväksyttyjen joukkoon. Kirjaan on saatu m:maan runsaasti asiatietoa. Oli niin raivoissaan, ettei tahtonut m. nahkoihinsa. Satoi minkä taivaasta m:i. Kyllä maailmaan ääntä m:u SP. -- vieläkö yksi matka m:isi ennen kello viittä SILL. — Kengät eivät mahdu jalkaan 'ovat niin pienet, ettei jalka mahdu niihin'. Sormus m:i juuri ja juuri sormeen. Olen kasvanut niin, ettei takki enää mahdu ylleni. — *Kuv.* Jk ei mahdu jkn päähän, ajatukseen, järkeen 'jku ei voi ymmärtää jtak'. Eikö kalloosi mahdu, että sinun on nyt lähdettävä?

mahtumat|on[57] *kielt.a.* Tupaan m. väki seisoskeli pihalla. Jalkaan m:tomat kengät.
maidenvälinen *a.* M. kauppa, tavaranvaihto, kilpailu. M. palkinto.
maidit|taa[28] *v.* -us[64] *teonn.* laskea maiti mätimunien joukkoon, hedelmöittää maidilla. | Koiras m:taa mätimunat. Hauenmädin keinotekoinen m:us.
maidokas[66*] *poss.a. harv.* < maito. | M. [= maitoinen] karjakesä.
maidon|antaja *s.* Mansikki oli erinomainen m. Talon m:antajat 'lehmät'. **-anti** *s.* Huono ruokinta vähentää (lehmän) m:a. **-eritys** *s.* Rintojen m. Lehmän m. on runsaimmillaan poikimisen jälkeen. **-hinta** *s.* M. nousee, laskee. **-hoito** *s.* Järkiperäinen, huolellinen m. **-jakelu** *s.* Liikealan lakko vaikeuttaa pääkaupungin m:a. **-juonti** *s.* M. on pikkulapsille välttämätöntä. **-jäähdytin** *s.* **-karvai|nen** *a.* maidonvärinen, valkoinen. | M. vesi, liete. Lamppu on m:sta lasia. M. iho. **-koetin** *s.* laite maidon rasvapitoisuuden määrittämiseksi, butyrometri. **-koetus** *s.* vrt. ed. **-kuljetus** *s.* M. rautateillä. **-kuljetusastia** *s.* Peltinen, emaljoitu m. **-kulutus** *s.* Pääkaupungin vuotuinen m. **-käsittely** *s.* M:n on oltava siistiä. **-myynti** *s.* M. on järjestetty suoraan meijereistä tapahtuvaksi. **-myyntiosuuskunta** *s.* **-puoli** *s. kans.* maito, lehmänanti. | M. on käynyt niukemmaksi. **-puute** *s.* **-saanti** *s.* **-tarkastamo** *s.* laitos, jossa virallinen maidontarkastus tapahtuu.
maidontarkastus *s.* maidon laadun ja kokoomuksen (virallinen) tarkastaminen. **-asema** *s.* **-laitos** *s.*
maidon|tulo *s.* M. lehmästä. M. meijeriin keskeytyi. **-tuoja** *s.* Osuusmeijerin m:t. **-tuotanto** *s.* Lehmän, tilan, maan m. **-tuottaja** *s.* Lehmä oli huono m. — Meijeripiirin m:t. **-tuotto** *s.* **-valkea, -valkoinen** *a.* M. iho, povi, käsi. M. neste, lasi. **-värinen** *a.* myös ⌒.
maidos[64] *s.* emulsio, vaahdote. | Ruiskutusnesteeksi sopiva m. — *Yhd.* karbolihappo-, (palo)-öljym.
maidost|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* emulgoida, vaahdottaa. | Saippua, suopa, lipeä ym. m:avat aineet.
maidostu|a[1] *pass.v.* (< ed.) emulgoitua. | Helposti veteen m:va seos.
maidot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < maito. | M. lehmä. Lehmän ummessa ollessa mökissä oli m. aika.
maihin *adv.* ks. maa II.2.
maihinlasku *s.* vrt. maahanlasku. | Laivan m. **-paikka** *s.* Laivan, veneen m. Koko rannikolta ei löytynyt sopivaa m:a.
maihinmeno *s.* Matkustajien m. (laivasta). — Sotilasslangissa: maahan heittäytyminen.
maihinnousu *s.* — *Sot.* vihollisen hallussa olevalle rannikolle t. saarelle meritse kuljetettavin joukoin suoritettu operaatio. | Liittoutuneiden m. Normandiaan. **-alue** *s.* **-alus** *s.* **-joukko** *s.*, tav. *mon.* Amerikkalaisten m:jen hyökkäys. **-lupa** *s.* Siirtolaisille myönnettiin m. **-operaatio** *s.* Liittoutuneiden m:t Pohjois-Afrikassa onnistuneet. **-paik|ka** *s.* Norjaan lähetettävien joukkojen m:aksi valittiin Narvik. **-ponttoni** *s.* **-portaat** *s. mon.* aluksesta maihin vievät portaat. **-silta** *s.* vrt. ed. **-yritys** *s.* Vihollisen heikoin voimin tekemä m. torjuttiin.
maihinpääsy *s.* Laivassa olevilta juutalaisilta evättiin m.
Maija[10] *s.* (myös: maija) eräissä yhteyksissä yleisnimenä. — (Musta) Maija (myös: (musta)maija) 'vars. lasten suosima yksinkertainen korttipeli, jossa patarouvaa ei voi kaataa valtillakaan ja jossa se häviää, jolle tämä kortti jää käteen'; myös patarouvasta (tässä pelissä). Pelata Mustaa M:a. Ristosta tuli [pelin hävittyään] M. — *Leik.* Poliisilaitoksen Musta M. (myös: mustamaija) 'suuri musta poliisiauto'. — *Yhd.* musta-, patam.; naukum.; saunam.
maikail|la[29] *v. harv.* makeilla, liehakoida. | [Valehtelet] sinä m:eva vauva KIVI. -- nokat vastakkain noin maireesti m:ee, / sulotunteita huokaa ja haikailee *MANN.
maikea[21] *a. harv.* -sti *adv.* makea, makeileva. | Sisar astui keskelle huonetta ja hymyili m:sti U.KARRI.
maikka[10*] *s. koul.* maisteri, opettaja. | Historian, englannin m.
maila[10] *s. urh.* eri pallopeleissä pallon lyömiseen käytetty väline, karttu. | Pesäpallopelissä m. on noin metrin pituinen puusauva. Lyödä m:lla. — *Yhd.* golf-, jääkiekko-, jääpallo-, pesäpallo-, pingpong-, tennis-, verkkopallom.; harjoitus-, kilpailum.
mailanen[63] *s.* Medicago, vars. Välimeren maissa kasvavia pienikukkaisia hernekasveja. — *Yhd.* kylvö-, nurmi-, rehu-, sinim.
mailan|käyttö *s.* Suomen [jääpallo]joukkueen m. oli liian hidasta. **-puristin** *s.* puristuslaite, joka vääntymisen ehkäisemiseksi kiinnitetään verkkopallomailaan siksi ajaksi, jolloin sitä ei käytetä. **-varsi** *s.*
maila|pussi *s.* pussi, jossa mailaa t. mailoja säilytetään käytön väliaikoina. **-rikko** *s. urh.* aik. pesäpallopelissä: tilanne, jossa maila lyöjän lähdettyä juoksemaan jää kiellettyyn asemaan.
maileri[5] *s. urh.* meillä vars. 1500 m:n juoksijasta. | 5000 metrin juoksija saattaa olla samalla hyvä m. — *Yhd.* neljännes-, puolim. **-tyyppi** *s.* Pitkäraajainen m.
maili[4] *s.* pituusmitta: 1609 metriä, englanninpeninkulma. | M:n juoksija. — *Yhd.* neliö-, neljännesm.
maill|a(an), -e(en) *adv.* ks. maa IV.5.
mailleenmeno *s.* Aurinko tekee m:aan.
mailma[15] *s.* → maailma.
maima[10] *s. kal. harv.* täkykala.
main ks. maa IV. 5. — *Yhd.* keski-, liki-, lähim.
main. *lyh.* mainittu. | Main. lainkohdassa sanotaan: --.
mainadi[5] *s.* = menadi.
mainari[5] *s. ark.* amerikkalainen kaivostyömies. | Valloissa käynyt m. — *Yhd.* kolim.
maine[78] *s.* **1.** *harv.* arvosteleva maininta, lausunto, arvostelu. | -- hänestä saattoi antaakin sen m:en, että -- V.VOIONMAA. -- teinit kutsun sai ja arvon mukaan m:et LARINK.

2. jtak koskeva (kerrottuna leviävä) tieto, kulkupuhe, huhu. | M. sankarin urotöistä kantautui kauas. -- onko perustaa siinä m:essa,

että on hän juuri teidän tuleva, sievä vävynne? KIVI. - - klassillisten kirjailijain kertomia hämäriä m:ita I.K.INHA.

3. jksta t. jstak (toisten keskuudessa) vallalla oleva käsitys, mielipide; "nimi". | Jklla, jllak on hyvä, huono m. Hänellä on kylässä rohkean miehen m. 'häntä pidetään rohkeana miehenä'. Pekalla on sellainen m., ettei hän ole aivan luotettava. Tämän naisen m. ei ole parhaita. Satamalla oli merimiesten keskuudessa huvittelupaikan m. Huhut ovat vahingoittaneet hänen hyvää m:ttaan. Parantaa, korjata m:ttaan. Hän on m:ttaan parempi. Tavara ei ole m:ensa veroinen. Eilisessä ottelussa HPS paikkasi aika tavalla m:ttaan. Eräät ammatit ovat saaneet suorastaan pelottavan m:en keuhkotaudin aiheuttajina. Tuomarin pitää aina tarkoin tutkia, onko todistajalla hyvä nimi ja m. LAK. — *olla jnklaisessa, jkn, jnk maineessa* olla tunnettu jnklaisena, jnak. | Hän on paikkakunnalla huonossa m:essa. Poika on hurjapään m:essa. Lappalaiset olivat muinoin noidan m:essa. Urheilijoina suomalaiset ovat päässeet hyvään m:eseen. Härkä oli vihaisen m:essa.

4. a. hyvä maine, hyvä nimi, kunnia. | Varjella, tahrata m:ttaan. Huhut vahingoittavat hänen m:ttaan. Säilyttää m:ensa. Pelastaa, myydä m:ensa. M:en ja kunnian menetys. Hänen m:ensa kirurgina sai pahan kolauksen. Joukkue puolusti kunniakkaasti koulun m:tta. **b.** kuuluisuus, maineikkuus, kiitos, tunnustus. | Kuolematon, katoava m. Sotilaallinen m. Saavuttaa, saada m:tta (jstak, jnk johdosta). Edelfelt saavutti Euroopan m:en. Etsiä, tavoitella m:tta. Suoritus tuotti hänelle laajalti m:tta. Urheilijamme ovat niittäneet suurta m:tta merten takanakin. Hänen tiensä on johtava m:eseen. Laulajatar, jonka m. on yhä kasvamassa. Napoleon oli m:ensa kukkuloilla. M. ja kunnia. Menestyksen ja m:en päivät. - - se on sinulle vain m:eksi AHO. Minun m:eni, perheeni ja velkani olivat jokseenkin tasasuhtaisesti vuosi vuodelta karttuneet SILL. — *olla maineessa, päästä, tulla, nousta, saattaa, nostaa maineeseen* olla kuuluisa, maineikas, tulla, tehdä kuuluisaksi, maineikkaaksi.| M:essa oleva muotilääkäri. Kaupunki on laajalti m:essa kauneudestaan. Suurimpaan m:eseen nosti kreikkalaisen murhenäytelmän Sofokles. **c.** *yhd.* Lääkärin-, runoilijan-, taiteilijan-, tiedemiehenm.; hiihto-, kauppa-, sankari(n)-, sotilas-, urheilum.; ennakko-, jälkim.; maailmanm.

5. *kiel.* predikaatti. | Lauseen pääjäsenet ovat alus ja m.

maineentäyte *s. kiel.* predikaatintäyte, predikatiivi.

maineet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< maine) mainetta saamaton, ansaitsematon t. tuottamaton; huomaamaton, tavallinen; kunniaton, häpeällinen, halveksittu, halveksittava. | Tavallinen m. arkieläjä. Halveksittu, m. rikollinen. Unohdettu ja m. vanhuus. M. elämä, ura. Kuolla, kaatua m:tomasti. - - elo m. on manan yötä! LEINO.

mainehik|as[66] *a.* tav:mmin seur. | M. tietäjä. M. teko, menneisyys. - - veriinsä nääntyy m. kansa CAJ. Sill'aikaa - - leikkivät lapsemme noitten m:kaitten puitten alla SILL.

maineik|as[66] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* (*rinn.* mainehikas) kuuluisa, nimekäs, suurimaineinen; mainetta, kuuluisuutta, kunniaa, kiitosta tuottava t. ansaitseva, kunniakas. | M. sankari, sotapäällikkö, tiedemies, runoilija. Rikas ja m. suku. M. kaupunki. M. teko, teos, tutkimus. M. elämä, menneisyys. Ruotsin historian m:kain aika. Koululla on m:kaat perinteet. Joukkue puolusti m:kaasti seuransa värejä.

-mainei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Huono-, hyvä-, paha-, puhdas-, suurim.

maine|kirja *s.* = mainetodistus. **-mie|s** *s. harv.* maineikas mies, merkkimies. | Oli ennenkin mitättömistä m:hiä tullut KARHUM.

mai|nen[63] *a.* **1.** vars. *ylät.* maallinen, maanpäällinen, ajallinen;)(taiva(all)inen, ikuinen. | M. elämä, hyörinä, onni, kunnia, turhuus. M:set ilot, surut, huolet. M:set rikkaudet, aarteet. Kohota m:sen mataluuden yläpuolelle. Jumalan kirkkautta emme voi tajuta m:sin silmin. Runoilijan huoneessa - - oli kaikki mikä oli runoilijan m:selle olemukselle tarpeellista KOSKENN. — Vars. *heng.* M. matka, retki, vaellus 'elämä'. Vanhuksen m. matka on päättynyt. M. maja 'ruumis'. Runoilijan henki on jättänyt m:sen majansa. **2.** -maa-loppuisista yhdyss:eista johdettuja a:eja: etelä-, itä-, koti-, länsi-, pohjois-, ulkom.: oma-, vierasm.

-mainen[63] (etuvok. yhteyksissä -mäinen) denominaalinen a:njohdin, jolla muodostetaan: **1.** runsaasti s.-kantaisia kaltaisuuden a:eja: akkamainen, kasarmimainen, kissamainen, luonnosmainen, miesmäinen, nauhamainen, nestemäinen, pallomainen, petomainen, puumainen, tyttömäinen, ukkomainen, veitikkamainen; Juhani Aho-mainen, kiantomainen, Joel Lehtosmainen, sibeliusmainen. **2.** a.-kantaisia a:eja: arkamainen, halpamainen, pikkumainen, raakamainen, turhamainen. **3.** alamainen, etumainen.

maine|nimi *s.* jklle t. jllek jnk ominaisuuden perusteella annettu (lisä)nimi. | Fredrik II sai m:nimen Suuri. Kuusamolle on annettu m. Suomen Sveitsi. **-san|a** *s.* jksta t. jstak jnk ominaisuuden perusteella käytetty sana t. nimitys, epiteetti; arvostelu, arvosana, arvolause. | Kiittävä, ylistävä, moittiva, välttävä m. Antaa jklle t. jllek (jstak) jk m. Hän ansaitsee m:an mestari. Hän ei ole arvollinen saamaan taiteilijan vaativaa m:aa. Tämä tutkimus ansaitsee mitä parhaat m:at. Nuorukaisesta on annettu m. "hän käyttäytyy hyvin". **-te|ko** *s.* mainitsemisen arvoinen teko, maine-, suurtyö; us. uroteko. | Sankarien m:ot. Pojan mieli paloi m:koihin. Suorittaa sotilaallisia m:koja. **-todistus** *s.* rekisteriviranomaisen antama rekisteriin perustuva kirjallinen todistus siitä, nauttiiko henkilö kansalaisluottamusta vai ei, mainekirja. | Hakemuksiin on liitettävä maine- ja lääkärintodistus sekä jäljennökset koulutodistuksista. **-|työ** *s.* maineteko. | Loistavia

m:töitä suorittanut sotapäällikkö, suurmies. Vain taiston kentälläkö m:työt / verestä urhon kukkii kunniaa *MANN.

maini|a[17] *v. harv.* mainita, kertoa; kehua. | Laiska lakkaamatta työtänsä m:i SL. Meidänpä mainetta m:vat nuot: / koskien ärjyt ja surkeat suot KIANTO.

mainin|ki[5*] *s.* tuulen nostama, sen laannuttua (t. merellä myrskyalueen ulkopuolella) kulkeva pitkä, loiva, tyrskytön aalto; sellaisten aaltojen muodostama aallokko. | Tyyntyvän meren verkkaan kohoilevat m:git. Oli melkein tyyntä, vain m:git keinuttivat venettä. Äskeistä myrskyä todisti enää laantuva m. Aaltoilu voi m:kina ulottua myrskyalueen ulkopuolellekin. Merikin oli vapautettu ja kohotteli rintaansa tyynenä m:kina AHO. — Kaukaa ohitse kulkevan laivan m:git pyörivät sileinä ja kiiltävinä LEHT. — *Kuv.* vars. jnk jälki- t. jhk etäiseen ulottuvasta vaikutuksesta. | Vallankumouksen, taistelun m:git. Elettiin vielä ensimmäisen maailmansodan m:geissa. Romantiikka saapui meille heikentyneinä m:keina. Vaalikiistan m:git eivät ole vieläkään laantuneet. Tunteiden, vihan, surun m:git. Lepäsimme rinnakkain, intohimon raukea m. vielä suonissamme U.KOSKELA. — *Yhd.* jälkim.

mainin|ta[15*] *teonn.* (< mainita) mainitseminen; (puhutut t. kirjoitetut) sanat, joilla jksta t. jstak mainitaan, jtak koskeva (lyhyt) tieto, ilmoitus. | Kiittävä, kehuva, moittiva m. jksta, jstak. Asia ansaitsee kyllä m:nan. M:nan arvoinen tapaus. Konsertista oli lehdessä vain lyhyt m. Kirjan m., että hän olisi ollut poissa, ei pidä paikkaansa. Šekissä on tavallisesti m., kenelle maksu suoritetaan. Pöytäkirjat sisältävät suunnitelmasta useitakin m:toja. — *Yhd.* kiitos-, kunniam.; ennakko-, erikois-, jälkim.; asiakirja-, sanomalehtim.

mainio[3] **1.** *a.* -sti *adv.* **a.** erinomainen, hyvä. | M. ampuja, juoksija, puhuja. Kaikin puolin m. mies. Maan m:immat kirjailijat. Silkkiuikku on m. sukeltaja. M. hevonen, lehmä. M. ase, työkalu. Nämä soveltuvat m:sti hiihtokengiksi. M. illallinen. M. tuuli, sää, keli. M. suoritus. Perhe tulee m:sti toimeen. Isä voi m:sti. Olipa m. asia, että osuit paikalle. Isäntä oli m:lla tuulella. Pekalla on m. ruokahalu. "M:ta!" huudahtivat kaikki. Sattui niin m:sti, että ... — *Yhd.* maailman-, maanm. (voivat liittyä myös b-ryhmään). **b.** *vanh. harv.* maineikas, kuuluisa. | -- monista kirkolliskokouksistaan m:n Lateraanin kirkon katto AHO. -- kaikiksi ajoiksi m:ksi tullut huuto: thalatta! thalatta! I.K.INHA. **2.** *s. vanh. harv.* **a.** maininta. | Ei päivät sanomitta, päivän matkat m:itta SL. **b.** maine. | -- oiva miesi, puhtahimmal m:lla KIVI.

mainioida[18] *v. harv.* kehua, ylistää. | Heidän esiintymistänsä kuvataan ja m:an runoissa monella tavoin TARK.

mainit|a[31] *v.;* mainittava ks. erikseen. **1.** antaa jstak jk (lyhyt) ilmoitus, tieto; sisällyttää puheeseen t. kirjoitukseen jotain jtak koskevaa; lyhyesti sanoa, lausua, ilmoittaa; vrt. kertoa. | Asia on tuskin m:semisen arvoinen. Sanaa juutalainen ei saanut hänen läsnä ollessaan m:akaan. Ministerin nimeä on kielletty m:semasta uutisen yhteydessä. M:kaa esimerkkejä! Kuten jo edellä on m:tu, on --. Minulta jäi äsken m:sematta, että --. Kirjassa ei ole m:tu painovuotta. Elimäki m:aan jo keskiajalla. Muista vientituotteista m:takoon hedelmät. Älä m:se asiasta äidille vielä mitään. Tekijä ei m:se sanallakaan, mistä asia sai alkunsa. M:sit äsken isäsi. Joku nimeltä m:tu henkilö. Sibeliuksen ohella on m:tava useita muita säveltäjiä. Isäntää m:aan taitavaksi sepäksi, taitavana seppänä. Talon karjaa m:aan hyväksi. Mitä tehdään, että m:taisiin! SP. Siinä paha, missä m:aan SL. Tulija m:si [= sanoi ohimennen] hyvän illan KARHUM. — M:ussa [= jo aikaisemmin puheena olleessa] paikassa auto ajoi ojaan. M:un tapaiset laitteet tulevat liian kalliiksi. Ensiksi, ensin m:tu. Viimeksi m:tu tapaus. **2.** nimittää, sanoa jksik. | Liikkeessä kauppiasta piti m. johtajaksi. Taloa m:aan nykyään Pekkalaksi. Ystävien piirissä häntä m:tiin nimellä Viki. Min' olin ylioppilas, / m:tiin maisteriksi *CAJ. Hän herraksi m. sietää! LEHT.

mainit|ella[28*] *v. harv.* maanitella, houkutella. | M. lasta, kissaa. -- ei isonen armastele, / eikä äiti m:tele KANT.

mainitsemat|on[57] *kielt.a.* jota ei mainita t. ole mainittu. | Muuan nimeltä m. henkilö. Edellä erikseen m:tomat tavarat. Lähemmin m. paikka. Sanottu koskee muutakin 16 §:ssä m:onta oikeutta.

mainittav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* mainitsemisen arvoinen, joltinenkin, kohtalainen, melkoinen, huomioon otettava, erikoinen, sanottava. | Erittäin m. kirjailija. Sivistyshistoriallisesti m. tapaus. Saavutetut tulokset ovat varsin m:ia. Keksinnöllä ei ole m:aa käyttöarvoa. Hinnoissa ei ole tapahtunut m:ia muutoksia. Hän ei ole osoittautunut m:an lahjakkaaksi. Teos on saanut tavallista m:amman levikin. Sääntöä ei ole voitu m:assa määrin noudattaa. Päivä oli kaunis, eikä tuulutkaan m:asti. Tilauksia ei ole m:asti tullut. Mattihan on m. työmies, tekee kahden miehen tingin TALVIO.

mainitun|laatuinen *a.* myös ⌒. | M:laatuiset rikokset ovat vähentyneet. **-lainen** *a.* M. kehitys ei voi kauan jatkua. M. kirves on muualla tuntematon.

maino|a[1] *v. murt.* **1.** puhua ihmetellen, päivitellä; manailla. | Hän alkoi ihmetellä ja m. Ukko m:i pitkään nukkumistaan. "No, voi helvetti!" m:i Mikko KATAJA. **2.** mainita; kehua, kiittää. | -- Fruholman rouva, jota vanha muistelus vieläkin m:o PAULAH.

mainonnalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* mainontaa koskeva, mainontaan liittyvä; us. par. mainonta-, mainonnan. | M. näkökohta, syy. M:sesti tehokas ilmoitus, keino.

mainonnan|hoitaja *s.* Liikkeen m. **-johtaja** *s.* Yhtiön m.

mainon|ta[15*] *s. liik.* mainostaminen, mainostus, reklaami. | M. on myynnin perustekijöitä. Te-

hokas m. Harjoittaa m:taa. Amerikka, m:nan kotimaa. Valo m:nan palveluksessa. Suora m. 'mainosten toimittaminen suoraan asiakkaille'. Liike uhraa vuosittain suuria summia m:taansa. Partasaippuan m. oli järjestetty huonosti. — *Yhd.* elokuva-, ikkuna-, (sanoma)-lehti-, radio-, ulko-, valo-, yhteism.; ennakkom.

mainontatapa *s.* mainostamis-, mainostustapa. | Tärkein m. on ilmoittelu sanoma- ja aikakauslehdissä. Hyvä, tehokas, huono m.

maino|s[64] *s. liik.* mainonnan väline: ilmoitus, (mainos)juliste, -lehtinen, -kilpi tms., reklaami. | Piirretty, värillinen m. Seinään maalattu m. Tehokas m. Aitaan oli kiinnitetty toinen toistaan räikeämpiä m:ksia. Elokuvan m. täytti koko seinän. Ennen elokuvan alkua esitetään tavallisesti eri liikkeiden m:ksia. M:sten suunnittelija. M:ksen teksti. Myyjä on liikkeensä elävä m. — *Yhd.* elokuva-, ikkuna-, (sanoma)lehti-, seinä-, ulko-, valo-, värim.; jäätelö-, kenkä-, matkailu-, saippuam.; jättiläism.

mainos- us. = mainonta-, mainostus-.

mainos|ala *s.* Työskennellä m:alalla. M:alaa tunteva piirtäjä saa paikan. **-arvo** *s.* Hyvä kuva lisää ilmoituksen m:a. Urheilusaavutuksillamme on meille erinomainen m. **-elokuva** *s.* jtak mainostava elokuva. | Tehdas valmistutti tuotteitaan esittelevän m:n. **-esitys** *s.* jtak mainostava esitys. **-hinta** *s.* jllek tavaralle mainostamistarkoituksessa asetettu tavallista halvempi hinta. | Myymme pienehkön määrän täytekyniä m:an. **-hyökkäys** *s.* (tav. äkkiä aloitettu) suurisuuntainen mainostus. | Uuden automallin tunnetuksi tekemiseksi pantiin alulle laajakantoinen m. **-ikkuna** *s.* näyteikkuna. | Toiminimi on vuokrannut tuotteilleen m:n Messuhallista. **-juliste** *s.* Seiniin ja pylväisiin kiinnitetyt värikkäät m:et. Konsertin, elokuvan, säästäväisyysviikon m. **-julkaisu** *s.* Kylpylää esittelevä kuvitettu m. **-kaappi** *s.* lasikaappi, johon asetetaan näytteille mainostettavia tavaroita t. mainoksia. | Myymälän, elokuvateatterin m. **-kampanja** *s.* = mainoshyökkäys. **-kilpi** *s.* Maalattu, peltinen, huomiota herättävä m. Liikkeen m. **-kirjanen** *s.* Matkailureittejä esittelevä m. **-kort|i** *s.* Vaatturinliike jakoi painettuja m:ejaan lähiympäristön taloihin. **-koulu** *s.* Myymäläapulaisia varten on Helsinkiin perustettu myynti- ja m. **-kulkue** *s.* Ylioppilaiden järjestämä kotimaisen työn m. **-kulut** *s. mon.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* Neliviikkoiset m:t. **-kustannukset** *s. mon.* Yhtiön m. nousevat miljooniin. **-kuv|a** *s.* Värikäs m. Ennen pääelokuvaa esitettiin muutamia m:ia. **-lehti** *s.* Messuvieraille jaettiin liikkeiden puolesta m:ä. **-lehti|nen** *s.* Hinnastoja ja m:siä lähetetään pyydettäessä. **-maalari** *s.* **-maalaus** *s.* **-menot** *s. mon.* **-merkki** *s.* Kirjekuoreen liimattava m. **-mies** *s.* mainosalalla toimiva mies. | Kokenut, ammattinsa taitava m. **-nukke** *s.* vars. näyteikkunoissa vaatekappaleiden mainostamiseen käytetty mallinukke, muotinukke, mannekiini. **-osasto** *s.* Tavaratalon m. Sanomalehden m. **-piirtäjä** *s.* mainosten piirtämiseen erikoistunut graafikko. **-plakaatti** *s.* mainosjuliste. **-päällikkö** *s.* jnk liikkeen, yhtymän tms. mainontaa johtava henkilö, mainonnanjohtaja. | Elokuvayhtiön, kirjakaupan m.

mainost|aa[2] *v.*, vars. *liik.* -us[64] *teonn.* eri keinoja, vars. mainoksia (ilmoituksia, julisteita ym.) käyttäen (myyntitarkoituksessa) tehdä tunnetuksi, esitellä, suositella (ostettavaksi, käytettäväksi) jtak, kiinnittää toisten huomiota jhk, tehdä reklaamia. | M. kirjaa, kahvia, saippuaa, turkiksia. Elokuvaa on kovasti m:ettu jo etukäteen. Tuotteemme m:avat itse itseään. Kestäväksi m:ettu auto. Matkailuhotellia m:ava juliste, esittelyvihkonen. Kirja m:aa erinomaisella tavalla maatamme. M:ava kansilehti, käärepaperi. M:ava värikäs pakkaus. Tehdä m:usta jstak, jnk hyväksi. Tehokas m:us lisäsi sanomalehden levikin kaksinkertaiseksi. Olympialaiset olivat hyvää m:usta maallemme.

mainostaja[10] *tek.* Taitava m. välttää silmäänpistävää liioittelua.

mainostarkoitu|s *s.* Julisteiden, värin, valon käyttö m:ksiin. M:ksessa lähetetään näytenumero ilmaiseksi.

mainostaulu *s.* Ikkunaan asetettava raittiusviikon m.

mainoste[78] *s.* mainos. | Monivärinen m.

mainos|teho *s.* Aistikas sommittelu lisää näyteikkunan m:tehoa. **-teksti** *s.* mainoksen teksti. | M:n on oltava asiallinen ja iskevä. Tärkeä seikka on myös m:n painoasu. **-temppu** *s.* Nokkela m. **-toimin|ta** *s.* Määrätietoisen m:nan ansiosta myynti kasvoi kolminkertaiseksi. **-toimisto** *s.* liike, joka sopimuksesta hoitaa eri liikkeiden mainontaa, reklaamitoimisto. | Jättäkää mainontanne kokeneen m:n huoleksi! **-toimittaja** *amm.* henkilö, joka laatii mainostekstejä. **-työ** *s.* M:hön tottunut mies saa paikan [ilm.]. **-valaisin** *s.* **-valaistu|s** *s.* Neonvaloa käytetään yleisesti m:kseen. Katu loisti iltaisin kirjavassa m:ksessa. **-valo** *s.* Ilta hämärtyi, m:t syttyivät. Neonvalo on yleinen m:na. **-vihkonen** *s.* Maamme nähtävyyksiä esittelevä m. **-virkailija** *s.* **-väline** *s.* Ilmoitukset, julisteet, valomainokset ym. m:et. Elokuvasta on tullut ensiluokkainen mainos- ja propagandaväline.

maire[78] **1.** *a.*, vars. *runok.* mairea. | - - olet niin m. ja ihana AHO. - - punainen poski, m. marjahuuli LEINO. [Tyttö] näytti niin somalta, että miesten suu meni m:eksi [= maireaan hymyyn] J.SAULI. — *S:sesti.* Suu m:essa 'maireassa hymyssä, messingillä'. **2.** *s.* mairittelu, mielittely. | Kyllin jo turhaa m:tta kuulit, / itsehes luottaen suuria luulit HAAHTI.

maire|a[21] *a.* -asti *adv.* suloinen, makea; makeileva, mielistelevä. | Tytöt vilkuilivat m:ina poikiin. M. hymy, kohteliaisuus. Puhua m:alla äänellä. Kauppias naureskeli m:asti. - - postitäti tunsi m:ata vahingoniloa KIANTO. Ei mikään tosin ole tympäisevämpää kuin teeskennellyn m:at lausunnot suuruuksille SILL. - - suupieliä kiertää entinen varovan m. viekkaus HAARLA.

maireinen[63] *a. harv.* = ed.

mairesan|a *s.* kehuva, mielistelevä sana t. sanonta, kohteliaisuus. | Imartelua ja m:oja. -- sa m:oin totuutt' ällös peitä A.V.KOSKIMIES.
maireu|s[65] *omin.* < mairea. **1.** Puheen, käytöksen m. **2.** mairesana, kohteliaisuus. | -- korvaan oli supatellut m:ksiaan M.MERENMAA.
mairi|a[17] *v.* = seur., tav. henkilösubj:n ohella. | Eukko m:i edessä, panettelee takana. -- ne m:vat kansaa LEHT. — [Ylistysruno] täynnä m:vaa suitsutusta TARK.
mairit|ella[28*] *v.* -televasti *adv.* -telu[2] *teonn.* imarrella, mielistellä, liehakoida. | M. jkta. Puhua m:televasti, m:ellen. Moni on m:telulle liiankin altis. — Koreita, m:televia sanoja. M:televa lausunto, kehunta. Saada osakseen m:televaa huomiota. Tuopa ei tunnu erikoisen m:televalta. -- oli Uolevi tullut toisellakin, mutta paljon vähemmän m:televalla tavalla kuuluisaksi WILKUNA. -- m:televaa hänestä oli näin kulkea rikkaan kauppamiehen tyttären vierellä TALVIO.
mairit|taa[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* = ed. | Hiiteen tämä syleileminen ja m:us! KIVI. Kuin muutkin kuljin sekä keikaroin / ja m:in ja häntää heilutin LEINO.
mairittelija[14] *tek.* < mairitella. | Liehakoiva m.
maisem|a[13] *s.* **1.** jk maanpinnan osa katsojalle näkyvänä kokonaisuutena; joskus: näköala, (luonnon)näkymä. | Kaunis, ruma, jylhä, aukea, vaihteleva, yksitoikkoinen m. Metsäinen, mäkinen, runsasjärvinen m. Aurinkoinen, pilvinen m. Kesäinen, talvinen m. Kuusamon komeat m:at. Ikkunasta näkyy tyypillinen suomalainen m. järvineen, mäkineen, peltoineen, puineen. Matka jatkui, m:at kävivät yhä autiommiksi. Lumista m:aa esittävä maalaus. Silmien eteen avautui tuttu kotoinen m. Taivas kaareutui kirkkaana keväisen m:an yllä. Pilven varjo liukui m:an yli. Koko m. kylpi kuun hohteessa. M:assa ei näkynyt yhtään asumusta. M:ia piiskasi ankara kaatosade. Etelässä m:aa rajoittaa kaukaisten vuorten sininen vyö. M:ille antaa leimansa punertava hiekkakivi. -- purjeen alta näkyy kappale maata ja vettä, ja valkoiset merimerkit elähyttävät m:aa AHO. — Erik. *maant.* ihmisestä jnk matkan päässä oleva, vain näkemällä havaittava ympäristö; vrt. lähiö. — *Kuv.* [T. Vaaskiven] "F. E. Sillanpää" on Suomen kirjallisessa m:assa kieltämättä uudenlaatuinen, värikäs ilmestys VILJANEN. **2.** maisemaa esittävä kuva (maalaus, valokuva tms.). | M. Sisä-Suomesta. Merenrantaa esittävä m. Werner Holmbergin m:at. Pekka Halonen on tunnettu etenkin m:istaan. — M. Kuusta. **3.** *mon., us. ark.,* vars. ulkopaikallissijoissa: maat, seudut, tienoot. | On parasta lähteä turvallisemmille m:ille. Ette taida olla kotoisin näiltä m:ilta? Itse kuitenkin he harvoin siirtyivät omilta m:iltansa pois KIVI. Sankarihautaukset ovat tuttuja jo näilläkin m:illa KIANTO. **4.** *yhd.* Alppi-, aro-, asutus-, erämaa-, joki-, järvi-, kaupunki-, korpi-, koski-, kukkula-, kumpu-, kylä-, laakso-, meri-, metsä-, mäki-, puisto-, ranta-, saaristo-, suo-, tasanko-, tunturi-, vaara-, viljelys-, vuoristom.; kesä-, kevät-, kuutamo-, syys-, talvim.; kulttuuri-, luonnonm.; lähim.; kuum.; sielunm.
maisema|-aihe *s.* Maalata m:aiheita. **--aiheinen** *a.* **-kortti** *s.* maisema-aiheinen (posti)kortti. | Kolia esittävä m. **-kuv|a** *s.* Öljyseutujen m:alle ovat tyypillisiä poraustornit. Maalata, ottaa (valokuvauskoneella) m:ia. Ahon lastujen m:at. **-kuvau|s** *s.* Renessanssin maalaustaide ei paljoakaan harrastanut puhdasta m:sta. — Holmbergin idylliset m:kset. N.N:n kynästä on lähtenyt monta hienoa m:sta.
maisemalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* maisemaa koskeva, maisemaan liittyvä, kuuluva, maisemaa muodostava; us. par. maisema-, maiseman. | Seudun m:set erikoispiirteet. Joki m:sena tekijänä. M:sesti ympäristöstään poikkeava seutu.
maisema|maalaaja, -|maalari *s.* maisema-aiheita harrastava maalaustaiteilija. | Vilho Sjöström oli tunnettu varsinkin m:maalarina. **-maalau|s** *s.* Opiskella, harjoittaa m:sta. Munsterhjelm on Suomen m:ksen varhaisemman kauden tunnetuimpia edustajia. — Vanhojen hollantilaisten mestarien m:kset. **-muoto** *s.* Karstimaa on kalkkitasangoille ominainen m. **-objektiivi** *s. valok.* maisemakuvien ottamiseen erityisesti soveltuva objektiivi. **-postikortti** *s.* **-puutarha** *s.* luonnonmaisemaa jäljittelevä, "englantilainen" puutarha. | Versailles'n jäykkiin puistoihin kyllästyneenä Marie Antoinette rakennutti Pikku-Trianoniin englantilaistyylisen m:n. **-taide** *s.* Pekka Halosen hienostunut m. **-taulu** *s.* **-tausta** *s.* Tyyliteltyä m:a vasten taulussa näkyy nuori nainen. **-tiede** *s. maant.* tiede, jonka kohteena on maisema. | M. selvittää maisemallisen kokonaisuuden syntyä J.G.GRANÖ. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* M. tutkimus, sanasto. Alueen m. jako. Virtojen m. merkitys. **-tyyli** *s.* luonnonmaisemaa jäljittelevä "englantilainen" puutarhatyyli. **-tyypp|i** *s.* Mäki- ja järvimaisemat ovat maamme sisäosille luonteenomaisia m:ejä.
maisena[17] *s.* (myös: maizena) maissitärkkelys.
maisin *adv.* maata pitkin, maitse. | Kulkea, matkustaa m. Matkaa oli jatkettava m. Tavarat kuljetettiin m. karavaanitietä. — *Yhd.* halki-, poikkim.
maiska|a[10] *onom.v.* = seur. | Huulet m:vat. M:va ääni.
maiskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Huulet m:televat.
1. **maiska|htaa**[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* (< maiskaa) vars. imuäänestä, joka syntyy, kun vastakkain t. jtak vasten puristuneet huulet t. kitalakeen painautunut kieli äkkiä irtautuu. | Suu m:htaa. Huulet m:htavat. M:htava ääni. Suuteli että m:hti. Huulten m:us. Kuului äänekäs m:us. Hevosta hoputtava m:us. -- mastot m:hti [= kaatuivat läiskähtäen] merehen, / purjehet putoelivat KAL.
2. **maiskahta|a**[2*] *v. harv.* maistua lievästi jltak. | Maito m:a hapantuneelta. -- tämä sotaseikkailu voi enimmältä osaltaan m. yksitoikkoiselta HAANPÄÄ.
maiskausäänne *s. fon.* huulilla t. jllak kielen osalla ilmavirtaa äkkiä sisäänpäin imien muodostettu konsonantti, imuäänne.

maiskaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | M. suutaan. -- maistaa m:teli, että kuului TALVIO.

maiskaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* < 1. maiskahtaa. | M. suutaan, huuliaan, kieltään, suullaan, huulillaan, kielellään. Suudella m. "Onpa makeaa!" sanoi emäntä suutaan m:taen. M. suutaan ihastuksesta. Majuri m:ti piippuaan. -- minä sanon: "Soh Polle!" ja m:an AHO. Uutela m:ti hevosen liikkeelle LINN. -- viehättyi suutaan m:taen kehumaan ryhtiä, kampausta, pukua, hymyä TALVIO.

maiskis *onom.interj.* maiskahtavasta äänestä, jtak herkullista nopeasti suuhun pantaessa tms. | M.! kajahti suudelma. M. mansikka karhun suussa SL.

maiskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | M. huuliaan. M. kielellään. On rumaa syödessään m. tai hörppiä. Syödä, maistella m:ellen. Ukko imi m:ellen piippuaan. Antti m:teli makeisia suussaan. Äänekäs m:telu. Kettu jo m:teli suutaan paistin toivossa. -- saisin oikein m. kostoni herkkua KIVI. -- kieltään m:ellen ja hevosta kiirehtien ALKIO.

maiskut|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* aiheuttaa (suullaan) maiskauksia. | M. suutaan, huuliaan, kieltään, suullaan, huulillaan, kielellään. Älä m:a syödessäsi! Syödä m:taen. M. suutaan mielihyvästä, ihastuksesta. -- vanhat akat m:tivat hampaattomia suitaan TOPPILA. -- pienet suut m:tavat ahneesti PEKKANEN. Kottaraisen viheltävä ja m:tava ääni. Kivitaskun m:us.

maissa *adv.* ks. maa II.2.

maissi[1] *s.* **1.** Zea mays, komea, yksivuotinen viljelty heinäkasvi. | Tavallinen m. M:a viljellään varsinkin Amerikassa, mutta myös Etelä- ja Keski-Euroopassa ja Afrikassa. M:n tähkä voi tulla yli 40 cm:n pituiseksi. M:n jyvät muistuttavat herneitä. M:a käytetään Suomessakin vihantarehuna. **2.** *ain.* ed:n jyvät (viljana), maissijauho tm. | M:sta leivotaan leipää. Italiassa m:sta keitetään puuroa, polentoa. M:n tuonti. **-hiutale** *s.* Maissinjyvistä valmistetaan keittämällä, litistämällä ja paahtamalla ns. paahdettuja m:ita. **-jauho** *s.,* tav. *mon.* M:ja käytetään meillä varsinkin kotieläinten ruokintaan. **-kakku** *s. maat.* maissiöljyn puristusjätteistä valmistettu rehukakku.

maissin|jyvä *s.* **-tähkä** *s.*

maissi|pelto *s.* **-puuro** *s.* M., polenta, on Italian kansallisruokaa. **-sato** *s.* **-tärkkelys** *s.* maissista saatu tärkkelys. | Puhdas m. esiintyy kaupassa usein maisena-nimisenä. **-vanukas** *s. ruok.* **-öljy** *s.* maissin jyvistä puristettu öljy.

maist. *lyh.* maisteri.

maist|aa[10] *v.* **1.** *tr.* **a.** tunnustella (suussaan) jnk makua, syödä t. juoda jtak vähän (maun toteamiseksi). | M. ruokaa, juomaa, lääkettä, viinaa. M., miltä jk maistuu. M. kielen kärjellä, huulilla. Kokki m:oi lusikalla, oliko keitossa tarpeeksi suolaa. Karvas lääke on viisainta niellä m:amatta. M:oin vähän jokaista ruokalajia. Sairas tuskin m:aakaan hänelle tuotuja herkkuja. Omenat olivat niin koreita, että teki mieli m. Hän ei m:akaan viinaa. M:akaahan [= polttakaa koetteeksi] näitä sikareja. M. kielletyn puun hedelmää. Sillä korva koettelee sanat, ja suulaki m:aa ruuan maun VT. Tytär ottaa kauhalla padasta lientä ja m:aa suolaa KARHUM. Ken keitetyn paistaa, se makean m:aa SL. — *Kuv.* saada tuntea, kokea jtak, jnk vaikutusta. | M. piiskaa, remmiä, keppiä. Poikien selkä sai m. patukkaa. Tulehan, niin saat m. nyrkistäni! M. jkn vihaa, ankaruutta. Syntinen saa m. Jumalan armoa. M. onnea, iloa. Kansa oli jo saanut m. vapautta. Kahteen vuorokauteen ei ole unta m:ettu. Sain läheltä m., millaista sota on. Jos joku pitää minun sanani, hän ei ikinä m:a kuolemaa UT. -- voi sitä sydäntä, / joka ei koskaan m:anut sinua, Elämä KAILAS. **b.** *kiert.* ilman obj:a: nauttia alkoholia. | Miehet olivat jo hiukan m:aneet. Kamreeri kuuluu m:avan liikaa. Isäntä oli m:anut runsaanlaisesti. Kiitos, en m:a! M:ettuaan hän on mahdoton. [Sattui] että Kustaa m:oi humalaan asti kylällä liikkuessaan SILL. -- m:ava miesväki naukkasi varkain taskusta väkevämpää TOPPILA. **2.** *intr.* = maistua; vrt. maittaa. *(a.)* M. hyvältä, hyvälle, pahalta, pahalle. Ruoka ei m:anut hänestä miltään. -- sylki suussa m:aa messingille AHO. Kaikki paha se hyvältä m:aa JOTUNI. *(b.)* -- siunasi hän ruokaa ja alkoi m:avan ehtoollisen KIVI. -- ruoka ei m:anut ja unettomuus alkoi taas vaivata SEPPÄNEN.

maistaja[16] *tek.* Ruoan, teen m. Olutpanimoilla on vakinaiset m:nsa. Juomisen taito taas hänellä oli sellainen, että vanhatkin m:t [= ryyppymiehet] ihmettelivät TALVIO.

maistajais|et[63] *s. mon.* maistiaiset. | Meillä on leivottu tänään, tervetuloa m:ille [= maistamaan]! Keksitehdas järjestää ilmaiset m. 'tilaisuuden tuotteidensa maistamiseksi'.

maistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* Viinaa m. mies. Tuli uusia miehiä, tulta m:tomia HAANPÄÄ. **2.** *pass.* Vielä m:tomat ruokalajit.

maistatt|aa[2*] *fakt.v.* < maistaa. | Ruhtinas m:i viininsä ensin palvelijoillaan.

maistelija[14] *tek.* < seur. | Oluen m. Hänen miehensä -- oli näet pitäjän hurjin m. [= juomari] KIANTO.

maistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < maistaa 1. *(a.)* Kokki m:i välillä keitostaan. Muhennosta on m:tava silloin tällöin, ettei se tulisi liian suolaista. Emäntä m:i voita kielensä kärjellä. Kamarissa isännät m:ivat totia. Oli jo m:tu muutamia laseja. -- kala m:i juuri Heikin koukkua TALVIO. *(b.)* Miehet olivat sen verran m:leet, että puhe luisti. Kodassa ukot istua myssyttävät pölkkyjen päällä ja hissuksiin m:evat KIANTO. Hän m:ee pullon vähiin päin SILL.

maister|i[5] *s.* **1. a.** nyk. meillä = filosofian, valtiotieteen t. kauppatieteiden maisteri, arvonimi, jonka yliopisto (korkeakoulu) antaa hakemuksesta (joko promootiossa tai ilman juhlallista vihkimistä) filosofian, valtiotieteen t. kauppatieteiden kandidaatille; tämän arvonimen saanut henkilö. | Historian, kielten, matematiikan, luonnontieteen, sosiologian m. Maisteri N.N. Vihkiä m:iksi. — *Yhd.* filosofianm.; mies-, naism.; riemum. **b.** ed:een liittyen jokap.

kielenkäytössä us. muistakin kandidaatin tutkinnon jssak korkeakoulussa suorittaneista henkilöistä (ei kuitenkaan lääketieteen eikä lakitieteen kandidaatista). | Filosofian kandidaatteja, sacri ministerii kandidaatteja, maatalous- ja metsätieteiden, kauppatieteiden ja yhteiskuntatieteen kandidaatteja sanotaan yleensä m:eiksi. **2.** aikaisemmista oloista. **a.** yliopiston filosofisessa tiedekunnassa korkeimman (muiden tiedekuntien tohtorintutkintoa vastaavan) tutkinnon suorittanut ja väitöskirjaa puolustanut henkilö. | Arvid Kurki, Turun viimeinen katolinen piispa, oli tullut Pariisin yliopistossa baccalaureukseksi ja m:iksi. M. Pietari Särkilahti. **b.** Ruotsissa ja Suomessa opettajasta (vars. oppikoulun miesopettajasta, joka ei ollut rehtori eikä lehtori) käytetty nimitys. | M. oli jo kuulustellut läksyn. Min' olin ylioppilas, / mainittiin m:iksi *CAJ. — *Yhd.* koulum. **c.** apulaispapista. | Joulu720luvan aikana hän tutustui pappilan nuoreen 'm:iin', joka luki papiksi KATAJA. | "Kumpaako pappia käski pyytää?" — "M:ia sanoi haluavansa puhutella" KAUPPISH. **3.** uimamaisterista. | Humallahden uimalaitoksella promovoitiin 21 m:ia. — *Yhd.* uimam.

maisterin|arvo *s.* M:arvon voi saada joko promootiossa tai ilman juhlallista vihkimistä. Ainakin kuusi Suomen keskiaikaista piispaa oli Pariisissa saavuttanut m:arvon. **-kirja** *s.* todistus, joka osoittaa ao:n saaneen maisterin arvon. **-kysymys** *s.* promootiossa maisteriksi vihittävien priimukselle vastattavaksi esitetty kysymys. **-seppele** *s.* promootiossa vihittävän maisterin päähän asetettava laakeriseppele. **-sormus** *s.* sormus, jota maisterin arvon saaneella on oikeus käyttää arvonsa merkkinä. **-tutkin|to** *s.* **1.** (filosofian)kandidaatin tutkinto; vrt. maisteri 1. a. **2.** vrt. maisteri 2. a. | Useat Suomen keskiaikaisista piispoista olivat suorittaneet m:non ulkomailla. **-vihkiäis|et** *s. mon.* juhlallinen tilaisuus t. sarja juhlatilaisuuksia, joissa yliopisto (korkeakoulu) antaa kandidaateille maisterin arvon, promootio. | Juhlalliset m. Helsingin yliopiston juhlasalissa. M:ten ohjelma on seuraava: - -. **-väitöskirja** *s. hist.* (filosofian) maisterin arvon saamiseksi vaadittu väitöskirja; vrt. maisteri 2. a.; *leik.* (laajasta) laudaturtyöstä.

maisteripromootio *s.* maisterinvihkiäiset.

maisterismies *s.* Joukossa oli pari m:tä.

maisti[4] *s. harv.* makuaisti. | Ihmisen viisi aistia: tunto, m., haisti, kuulo ja näkö.

maistiais|et[63] *s. mon.* **1.** maistettavaksi tarkoitettu erä jtak. | Antaa, saada, tuoda, viedä m:ia. Meillä on leivottu, tässä hiukan m:ia. Ukko ryyppäsi aimo siemauksen m:iksi. Noin vähä tuskin riittää m:iksikaan. Menkää ja syökää rasvaisia ruokia ja juokaa makeita juomia ja lähettäkää m:ia niille, joilla ei ole mitään valmistettuna VT. **2.** *harv.* = maistajaiset. | - - viime syksynä oltiin Hallpumskan m:issa TALVIO. Liikaa lienee jo muutakin, siihen johtopäätökseen he m:issa tulevat KARHUM.

maistiais|pala *s.* **-ryyppy** *s.*

maistim|eksi, -iksi *s. vaill. harv.* maistiaisiksi. | Minä tahdon tarjota pullon samppanjaa sillekin, markkinain m. K.KAJANDER. Tervankuljettajat - - tarjoilivat talon väelle m:iksi piiraitaan ja kalakukkoaan L.ONERVA.

maisto[1] *teonn. harv.* < maistaa 1. | Siitä suuttui viinan m:on *MANN.

maistraatin|jäsen *s.* **-sihteeri** *s.*

maistraat|ti[6*] *s.* kaupungin hallintovirasto, jolla mm. on tuomiovalta järjestys- ja talousasioissa. | M. on kolleginen virasto, jonka puheenjohtajana on pienissä kaupungeissa pormestari, isoissa kunnallispormestari, ja jäseninä neuvosmiehiä. Kaupungin m. M:in istunto. Mennä m:tiin.

maist|ua[1] *pass.v.* < maistaa. **1.** olla jnk makuinen, aiheuttaa jk makuaistimus. | M. jltak, jllek [ed. tav:mpi]. Ruoka m:uu hyvältä. Kastike m:ui liiaksi sipulilta. Kahvi m:uu pannulta. — *Kuv.* tuntua jltak. | Miltä työ m:uu? Uni m:uu makealta. Vapaus m:ui ihanalta. Opettaminen alkoi m. rasittavalta. Saarna m:ui enemmän lailta kuin evankeliumilta. - - somalle m:ui mieli MERIL. - - oli maalauttanut sen [talon] loistavan vihreäksi, hiukan Pietarilta m:uvaan tyyliin LEHT. Ahkeruus ja toimeliaisuus, sehän m:uu pyhäkoululta SILL. — *maistua puulta* kyllästyttää, ikävystyttää, pitkästyttää, olla vailla mielenkiintoa, viehätystä. | Opiskelu alkoi m. puulta. Koko elämä m:uu puulta. **2.** olla maukasta, maistua hyvältä, maittaa, kelvata. | Kylläpä ruoka m:uu. Sairaalle eivät herkutkaan m:uneet. M:uvia keksejä. — *Kuv.* Uni m:uu väsyneelle. Työ ei tuntunut m:uvan. Eivät m:uneet huvituksetkaan. Nykyajan nuorisolle ei m:u Beethoven.

maite[78*] *s.* Lotus, pääasiassa troopillisissa ja subtrooppisissa maissa kasvavia kelta- t. punakukkaisia ruohoja t. varpuja. — *Yhd.* rantam.

maiti[4*] *s.* koiraskalan valkoinen, maitomainen siemenneste. | Koiraskala laskee m:nsa naaraskalan mädin päälle.

maitiainen[63] *s.* **1.** Leontodon, mykerökukkaisiin kuuluvia ruohoja, joilla on varren latvassa mykeröissä sijaitsevat keltaiset, kielimäiset kukat ja lehdet ruusukkeena maan rajassa. — *Yhd.* syysm. **2.** *murt.* mm.: voikukka. | Vihottavilla kedoilla ja pientareilla rehottaa m., jonka pitäisi olla maan lopullisen lämpenemisen merkki SILL.

maitiais|neste *s.* **1.** *kasv.* eräiden kasvien solukoissa esiintyvä tav. valkoinen t. keltainen, tahmeahko neste. | Voikukan katkaistusta varresta tihkuu kirpeää m:nestettä. Oopiumi on ilmassa kuivunutta unikon m:nestettä. Kumia saadaan monien puulajien m:nesteestä eli lateksista. **2.** *fysiol.* aterian jälkeen suoliston imusuoniin kerääntyvä imuneste, joka kuljettaa osan imeytyneistä ravintoaineista vereen. **-nesteellinen** *a.* M. kasvi, puu. **-nesteetön** *a.* M. ruohokasvi. **-putki** *s. kasv.* maitiaisnestettä sisältävä johtosolukon putki, joka on syntynyt useista pitkistä soluista väliseinien hävittyä. | Rouskuilla on itiöemän kaikissa osissa verkkoutuneita m:a. **-solu** *s. kasv.* maitiaisnestettä sisältävä haaraiseksi putkeksi kasvanut solu. **-suoni** *s. anat.* suoliston imusuoni. **-säiliö** *s.*

anat. iso imurauhanen, johon maitiaissuonet laskevat.

maitikala *s.* kala, jossa on maitia, koiraskala.

maitikka[15*] *s.* Melampyrum, naamakukkaisiin kuuluvia puoliloisina eläviä ruohoja. — *Yhd.* lehto-, metsä-, niitty-, pelto-, tähkäm.

maitipussi *s.* koiraskalan sukupuolirauhanen.

maito[1*] *s.* **1.** valkoinen ravintoneste, jota erittyy jälkeläisten ensimmäiseksi ravinnoksi nisäkäsnaarasten maitorauhasista; tav. = lehmän maito. | Lehmän, vuohen, hevosen, tamman, lampaan, koiran m. Äidin m. Rasvainen, laiha m. Tuore, hapan, piiminyt m. Vasta lypsetty lämmin m. Eheä, täysi, kuorimaton, laskematon m. Kermottu, kuorittu, laskettu, separoitu m. Tiivistetty, kondensoitu m. Maidon rasvapitoisuus. Äidillä ei ole m:a, että hän itse voisi imettää pienokaistaan. Lehmä lypsää m:a. Lypsää (lehmästä) m:a. Maidon tulo on runsaimmillaan jonkin aikaa poikimisen jälkeen. Lehmä pidättää m:aan. Juoda m:a. Hakea, ostaa m:a. Juoksettaa m. piimäksi. Keitetty m. M:on keitetty puuro. Valkoinen kuin m. ja punainen kuin veri. Jo äidin maidossa poika oli imenyt itseensä vihan sortajia kohtaan. Ja hän - - antoi meille tämän maan, maan, joka vuotaa m:a ja mettä VT. — Paikallissijojen käyttöä: Lehmä on maidossa 'lypsää'. Lehmä tulee m:on 'rupeaa lypsämään'. - - kaksi lehmää, toinen täydessä maidossa, toinen ehtymäisillään HEPOR. Lehmä lypsää maidosta m:on 'olematta ennen poikimista ummessa'. Vasikka on vielä emänsä maidossa 'elää emän maidolla'. Lehmä piti koko perheen maidossa 'antoi maidon koko perheelle'. Olla, käydä maidolla, mennä maidolle 'olla, käydä hakemassa, mennä hakemaan maitoa'. — *Mon.* joskus vars. astioissa olevasta maidosta t. eri maitomääristä. | Maidot on kesäisin pidettävä viileässä. Kaikki maidot kaatuivat maahan. Meijeriin tuodaan m:ja laajalta alueelta. — *Kuv.* Tuollainen pelkuri, m:a hänellä on suonissaan eikä verta. Ei, jos voisin, hornaan / valaisin sopuisuuden miedon maidon *CAJ. — *Yhd.* hevosen-, lampaan-, lehmän-, poron-, vuohen-, äidinm.; lapsenm.; juusto-, kahvi-, kulutus-, mansikka-, meijeri-, pihka-, pullo-, raaka-, rieska-, rinta-, seka-, säilyke-, terni-, vakiom.; aamu-, ilta-, päiväm.; linnunm. **2.** maitoa muistuttavasta nesteestä. | Voikukan valkoinen m. 'maitiaisneste'. Kookospähkinän m. - - jyvää tunnustellessa se tuntui pehmeältä, ja pusertaessa roiskahti siitä valkoista m:a KATAJA. — *Yhd.* kalkki-, kasvi-, kookos-, kurkku-, lilja-, mantelim.

maito|aitta *s.* Maalaistalossa on usein erikoinen m. **-anemia** *s.* pikkulapsissa joskus esiintyvä yksipuolisesta ja pitkäaikaisesta maitoravinnon nauttimisesta johtuva verenvähyystila. | M. on seuraus verenmuodostuksessa välttämättömien raskasmetallien puutteesta. **-annos** *s.* **-astia** *s.* Lasinen, posliininen, peltinen m. Kantaa m:a. M:t on pidettävä ehdottoman puhtaina. **-auto** *s.* maitoa kuljettava auto. | Meijerin m. **-baari** *s.* baarin tapainen ravintola, jossa ei tarjoilla väkijuomia **-eläin** *s.* maitoa tuottava eläin. | Tärkein m. on lehmä. **-ham|mas** *s.* lapsille ja eräiden nisäkkäiden poikasille ensimmäisinä puhkeavista ja myöhemmin irtautuvista hampaista; vrt. rautahammas. | Lasten ensimmäiset m:paat puhkeavat n. puolen vuoden iässä. Ihmiselle kehittyy kaikkiaan 20 m:masta. M:paiden tilalle tulevat myöhemmin pysyvät hampaat. Koiran, varsan m:paat. **-hampaisto** *s.*

maitohappo *s. kem.* esim. maidon happanemisen yhteydessä maitosokerista syntyvä happo. **-bakteer|i** *s.* eri sokerilajeja maitohapoksi hajottava bakteeri. | M:eja esiintyy luonnossa kasveissa, maassa, lannassa jne. Maidon happanemisen aiheuttavat m:it. Pallomaiset, sauvamaiset m:it. **-i|nen** *a.* -suus *omin.* M. kalkki. M:set suolat. **-käyminen** *s.* sokerin käyminen maitohapoksi. | Maidon hapatessa siinä tapahtuu m.

maito|hinkki *s.* Kantaa m:hinkkiä. **-hoito** *s. lääk.* muutamissa taudeissa käytetty maitoruokinta. **-home** *s.* Oidium lactis, eräs homesienilaji, joka muodostaa esim. hapattamalla valmistetun piimän kermakerroksen pinnalle valkoisen samettimaisen nukan. **-horsma** *s.* Epilobium angustifolium, ahoilla, kuloalueilla, pientareilla, ratavalleilla ym. yleinen korkea, puna- t. harv. valkokukkainen horsma. **-hulik|ka** *s.* Pestä m:oita. **-huone** *s.* Kunnollista maidon käsittelyä varten on karjataloissa tarpeen erikoinen m. Navetan, keittiön yhteydessä oleva m.

maitoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* M. [= maidon jäljeltä pesemätön] astia, pullo. Kesällä oli talossa m:sin [= maidokkain] aika. Kookospähkinän m. mehu. - - ruis hohti jo kellertäen, m:sin jyvin WALTARI. — *Yhd.* hyvä-, laiha-, lyhyt-, niukka-, pitkä-, runsas-, vähäm.

maito|jauhe *s.* kuivatusta maidosta saatu jauhe. | M. liukenee veteen maitomaiseksi nesteeksi. **-jono** *s.* maitoa ostavien ihmisten jono. | Seistä m:ssa. M:ssa puhuttiin tänä aamuna sellaista, että --. **-juna** *s.* maitoa kuljettava juna. **-juusto** *s.* maidosta valmistettu juusto; vrt. kermajuusto, piimäjuusto. **-jyvä** *s.* pehmeä, kypsymätön jyvä. | Ohra on vielä m:llä. - - m. on hennoimmillaan AHO. **-kaakao** *s.* maitoon sekoitettu kaakaojuoma. **-kaali** *s. ruok.* maitoon tehty kaalikeitto. **-kahvi** *s.* kahvi, johon on sekoitettu (keitettyä) maitoa. **-kalkki** *s.* maitohapon kalsiumsuola, kalsiumlaktaatti. | M:a käytetään luustoa vahvistavana lääkkeenä. **-kamari** *s.* = maitohuone. **-kammio** *s.* utaressa vetimen yläpuolella oleva ontelo, johon maito kerääntyy maitotiehyitä pitkin maitorauhasista. **-kannu** *s.* Posliininen, lasinen, peltinen m. Nokallinen, korvallinen, sangallinen m. 3 litran m. **-kastik|e** *s. ruok.* Lipeäkala tarjotaan valkoisen m:keen kera. **-kaup|pa** *s.* M:at pidettiin sunnuntaiaamuisin auki. M:paa koskevat säännökset. **-kauppias** *s.* **-kehlo** *s.* **-keitto** *s. ruok.* Vellit ovat jauhoilla tai ryyneillä suurustettuja m:ja. **-kiulu** *s.* Lehmä kaatoi täysinäisen m:n. M. kädessä. **-kivi** *s.* maitoa t. kermaa kuumennettaessa kuumennusastian sisäpintaan erottuva kova aine. | M.

sisältää albumiineja ja kalkkiyhdisteitä. **-komero** *s.* **-kortti** *s.* elintarvikekortti, jolla saadaan maitoa. **-kuono** *a. halv.*, tav. *s:sesti* nuoresta, kehittymättömästä ihmisestä, parrattomasta nuorukaisesta, koiranpennusta tms. (jonka suu, kuono vielä on maidossa), maito-, piimäsuu, -parta. | Röyhkeä m. nulikka. Tuollainen ymmärtämätön m.! **-kuorma** *s.* Meijeriin menevä m. **-kuppi** *s.* Koiran, kissan m. **-kuski** *s. ark.* Kartanon m. **-kuume** *s. eläinlääk.* = poikimahalvaus. **-kvartsi** *s.* (maidon)valkoinen kvartsi. **-kyps|ä** *a. maat.* -yys *omin.* viljasta, jonka jyvä on maitomainen ja olki kellastuu; vrt. kelta-, täysi-, liikakypsä. **-lammas** *s.* lammas, josta saadaan maitoa. | Friisiläinen m. **-lapsi** *s.* rinta- t. pullolapsi. **-las|i** *s.* **1.** himmeä, maidonvalkoinen lasi. | Lampun kupu on m:ia. **2.** maidonjuontilasi. | Hiomaton m. M:eina käytetään keskikokoisia juomalaseja. **3.** (juoma)lasillinen maitoa. | Join kaksi m:ia. **-lasku** *s.* Maksaa m:nsa. **-lehmä** *s.* lypsylehmä; vrt. teuraslehmä. | Hyvä m. **-liike** *s.* Osuuskaupan m. **-litra** *s.* litra maitoa. | M:n hinta on noussut. **-lämmitys** *s. murt.* maitoa lämmittämällä valmistettu keitto. | - - hän oli kyennyt nielemään vähän m:tä NUOLIV.

maitomai|nen[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* M. neste, liuos, seos. M:sen samea vesi. M:sen vaalea iho. M. väri, valo.

maito|matka *s.* maidonhaku- t. -tuontimatka. | Jokapäiväinen m. naapuriin. Olla m:matkalla. **-meijeri** *s.* meijeri, joka saa raaka-aineensa maitona; vrt. kermameijeri. **-merk|ki** *s.* lehmässä oleva ulkonainen merkki, jonka on uskottu todistavan sen lypsykykyä. | Maitosuonet, maitopeili ym. m:it. **-mie|s** *s.* maidon hakija t. tuoja. | Pikkutytöt oli lähetetty m:hiksi. **-mittari** *s.* **1.** koje, jolla määräsuuruisen pumppukammion avulla mitataan maitoa t. kermaa. **2.** maidonkoetin, butyrometri. **-mylly** *s. kans.* separaattori; meijeri. | - - olivat vaimot m:ä pyörittämässä KAUPPISH. - - ilmaisi epäilyksensä koko m:ä [= meijeriä], nykyaikaista rakkinetta, herrain keksintöä kohtaan LEHT. **-myymälä** *s.* Meijerin m. **-määrä** *s.* Lehmän vuotuinen m. Meijeriin tuotu m. on lisääntynyt. **-naama** *a. halv.*, tav. *s:sesti* (nuoresta) parrattomasta, sileäkasvoisesta, vaaleaihoisesta henkilöstä. | Tuommoinen keikari, m.! **-neste** *s.* **1.** Separaattori erottaa rasvan m:estä. **2.** maitiaisneste. **-näyt|e** *s.* Ottaa m. M:teiden tarkastus. **--ohdake** *s.* = valvatti. **-par|ta** *a.*, us. *halv.* nuoresta, kehittymättömästä (mies)henkilöstä, vars. lapsesta. | - - m. Turun teini LEINO. — Tav. *s:sesti.* - - minun lasna lattialla / eessä polven pyöriessä, / m:tana pahaisna, / piimäsuuna pikkaraisna KAL. Mitä tuosta m:rasta on sinulle mieheksi JOTUNI. **-peili** *s.* lehmällä: maitomerkkinä pidetty hienojen karvojen peittämä utareiden takaosa, jossa karvojen suunta on reisikarvojen suunnan vastainen. **-pilli** *s.* pilli, joka maidon saamiseksi työnnetään eräissä lehmän utareiden sairaustiloissa tukkeutuneeseen vetimeen.

maitopisara *s.* **1.** pisara maitoa. **2.** eräiden, pikkulasten huollon alalla neuvontatoimintaa, lasten ruokkimista yms. harjoittavien yhdistysten nimitys; maitopisara-asema. | M:n vappukukka. **--asema** *s.* (maitopisarayhdistyksen ylläpitämä) pikkulasten maidon saannista huolehtiva laitos. **-yhdistys** *s.* ks. maitopisara 2.

maito|porsas *s.* porsas, jota ruokitaan lehmänmaidolla. **-pula** *s.* Tampere kärsi m:sta. **-pullo** *s.* Pikkulapsen m. **-pulveri** *s.* = maitojauhe. **-pumppu** *s.* **1.** maidon pumppuamiseen (esim. meijereissä) käytetty pumppulaite. **2.** imulasin t. kellon tapainen koje, jolla imetään maitoa äidin rinnoista, jos lapsi ei voi imeä t. maitoa erittyy liikaa. **-puu** *s.* Brosimum galactodendron, Venezuelassa kasvava paksurunkoinen puu, jonka maitiaisnestettä käytetään mm. ravinnoksi, lehmäpuu. **-pystö** *s.* suurehko, kaksikorvainen, kannellinen, metallinen maidonkuljetusastia, tonkka. **-pytty** *s.* Puinen m. **-rainta** *s.* Kantaa m:a. **-rakkula** *s. anat.* maitorauhasen hienoimpien tiehyiden päässä olevia maitoa kehittäviä pullistumia. **-rasva** *s.* maidossa oleva rasva. | Kirnuttaessa m. kerääntyy voiksi. **-rattaat** *s. mon.* rattaat, joita käytetään maidon kuljettamiseen. **-rauhanen** *s. anat.* maitoa erittävä (nisäkkään) rauhanen. **-ravinto** *s.* Liian yksipuolinen m. edistää riisitaudin kehittymistä. **-reikä** *s.* **1.** Nännin kärjessä on sulkulihaksen kiinni puristama m. **2.** *mon. kans.* maitomerkkinä pidetyt lehmän rinnan alla olevat reiät, joista maitosuonet menevät rintaonteloon. **-rikas** *a.* → runsasmaitoinen. **-ruo|ka** *s.* Pelkillä m:illa ei aikuinen tule toimeen. **-ruokin|ta** *s.* M:nalla lihotettu porsas. **-rupi** *s. lääk.* pienissä lapsissa etenkin poskipäissä esiintyvä vetistävä, märkäinen t. rupea muodostava rohtuma. **-ruukku** *s.* **-saavi** *s.* Kantaa m:a. 40 l:n m. **-sanko** *s.* **-separaattori** *s.* **-sieni** *s.* maitiaisnestettä sisältävä sieni, rousku. **-siivilä** *s.* **-sintu** *s.* vedellä sekoitettu maito. **-sokeri** *s.* maidossa esiintyvä sokeri, laktoosi. **-suihku** *s.* M:t sihahtelevat kiulun laitaan. **-suklaa** *s.* suklaa, johon valmistettaessa on lisätty (tav. jauheena) maitoa. **-suoni** *s.* lehmällä utareista pitkin vatsanalusta etumaiseen onttolaskimoon johtava laskimo. **-suu** **1.** *s.* Pienokaisen m. **2.** *a.* M. vasikka. — *Kuv.*, tav. *s:sesti* nuoresta, kehittymättömästä, kokemattomasta, joskus saamattomasta henkilöstä. | Kokematon nuorukainen, tuommoinen m.! - - harmittaa, kun kaikki m:tkin tolkuttavat oikeain ihmisten kuullen KAUPPISH. **-säiliö** *s.* Meijerin, lypsykoneen m. **-taloudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* M. kurssi, julkaisu. **-talou|s** *s.* Pitäjän, Suomen m. Vanhanaikainen, järkiperäinen m. Koneiden käyttö m:dessa.

maitotalous|koelaitos *s.* Valtion m:koelaitoksen tehtävänä on toimittaa maitotaloustuotteita koskevia kokeita ja tutkimuksia. **-kone** *s.* Separaattorit ym. m:et. **-neuvoja** *s.* maitotalousalalla ammattisivistyksen saanut henkilö, joka antaa meijerien perustamista, käyttöä yms. koskevia neuvoja. **-opetus** *s.* **-opisto** *s.* Valtion m. Jokioisissa. **-oppi** *s.* **-tuotanto** *s.* **-tuot|e** *s.* Voi, juusto ym. m:teet.

maito|tiehyt *s. anat.* maitorauhasesta johtava tiehyt. **-tilk|ka** *s.* Kissakin sai m:an. Lehmästä

ei herunut m:kaakaan. **-tinki** *s.* ks. tinki 2. | Meillä on naapurista kolmen litran m. **-tonkka** *s.* maitopystö. **-tuoppi** *s.* **-tuot|e** *s.* Kerma, juusto, voi ym. m:teet. **-umpi** *s.* maitorauhasten erittämän maidon tulon t. muodostumisen tyrehtyminen. | Imettävällä naisella m. johtuu siitä, että maitotiehyet jostakin syystä tukkeutuvat. **-utare** *s. maat.* tyhjänä pehmeältä ja veltolta tuntuva utare; vrt. lihautare. **-vaaka** *s.* vaaka, jota käytetään maidon punnitsemiseen. | Meijerin m. **-valas** *s.* Delphinapterus leucas, kiiltävän maidonvalkoinen hammasvalas. **-varsa** *s.* imevä varsa. | - - m. oli imemisen touhussa KARHUM. **-vasikka** *s.* vasikka, jota ruokitaan maidolla. — *Kuv.* runsaasti maitoa juovasta henkilöstä, vars. lapsesta. | Jussi on aika m. **-vati** *s.* **-vaunu** *s.* Maidon kuljetukseen rautateillä käytetään erityisiä m:ja. **-velli** *s.* maitoon keitetty velli. **-virhe** *s.* maidon ulkonäössä, hajussa, maussa tms. esiintyvä virheellisyys.

maitse *adv.* maata pitkin, maatietä, -teitse, maisin. | Kulkea, matkustaa, kuljettaa m. Matka on m. huomattavasti pitempi kuin veneellä.

mait|taa[10*] *v.* olla maukasta, maistua hyvältä (jksta), kelvata. | M. jklle. Kylläpä keitto m:taa! Sairaalle ei m:a minkäänlainen ruoka. M:tava ateria. Puuro m:taa hyvin, huonosti. Kiitos, ei m:a tällä kertaa! — *Harv.* partit:n kera. | Syö minkä sinua m:taa! - - mua m:tais maitoa tilkka *MANN. — *Kuv.* us. kelvata, miellyttää, huvittaa, viehättää. | Uni m:taa. M:tava löyly. Kyllä pojille nauru m:toi. Ei tuntunut työ oikein m:tavan. Teen mitä milloinkin m:taa. Tanssi ei enää Pekalle m:tanut. - - silloin [jänikselle] maa m:toi [= jänis sai jalat alleen] SILL.

maittain *adv.* maiden mukaan. | M. järjestetty arkisto, postimerkkikokoelma. Äänestys tapahtui m. Tuonti jakaantuu m. seuraavasti: - -. — Järjestää pelikortit m.

maittila[15] *s. murt.* kerma. | Ota kupit, sokeri ja m. kaapista RAILO.

maiva[10] *s. murt.* **1.** muikku. **2.** kalanpoikanen, pieni kala.

maizena[17] *s.* = maisena.

maj|a[10] *s.* **1.** pieni, yksinkertainen, vakinaiseen t. tilapäiskäyttöön tehty erillinen asuin- t. oleskelusuoja; vars. yhd:oissa suuremmistakin lähinnä tilapäiskäyttöön tarkoitetuista majoitussuojista. | Risuista, kaisloista, hirsistä, savesta, kivistä tehty m. Neekerien alkeelliset ruohokattoiset m:at. Eskimot rakentavat lumesta m:ansa. Kalastajien tilapäinen m. Rakentaa, tehdä m. Tukkiponttoolle rakennettu m. Nuotion viereen kyhättiin havuista kolmiseinäinen katollinen m. M. oli niin matala, että tuskin seisomaan mahtui. M:an seinä, katto, oviaukko. - - jos tahdot, niin minä teen tähän kolme m:aa UT. — *Yhd.* havu-, hirsi-, humala-, kaisla-, kivi-, lauta-, lehti-, lumi-, risu-, ruoho-, ruusu-, savi-, syreeni-, turvem.; ampuma-, hiihto-, huvi-, kala(stus)-, karja-, leikki-, matkailu-, metsästys-, purjehdus-, puutarha-, sairas-, ulkoilu-, urheilu-, viikonloppu-, yöm. **2.** vars. *ylät.* yl. (etenkin vaatimaton) ihmisasunto, asumus, koti, majapaikka, tyyssija. | Joulu tulee yhtä hyvin rikkaan palatsiin kuin köyhän m:aan. Jeesus ei ylenkatso matalintakaan m:aa. Tervetuloa matalaan m:aani! Terve, terve tultuasi / tänne pienehen tupahan, / matalaisehen m:ahan KAL. Jumalattomain huone hävitetään, mutta oikeamielisten m. kukoistaa VT. - - vihollinen tunki sydänmaan rauhaisimpiinkin m:oihin AHO. - - liikkui - - lohduttajana kaupungin laitapuolella köyhien ja kärsivien m:oissa TARK. - - pikkutunneilla palasi juhliva kaupunki hiljaisiin m:oihinsa KARHUM. Luota armahani m:an / samoelen hiljalleen *KOSKENN. — Löysihän lintunen m:an ja pääskynen pesän VT. — Eräissä yleiskielen sanonnoissa. | Pitää, olla m:aa jssak 'majailla, asua jssak'. Toistaiseksi oli pidettävä m:aa matkustajakodissa. Kettu pitää m:aansa louhikossa. Etsiä, saada, antaa m:aa 'asuntoa, majapaikkaa'. Kuninkaan asioissa liikkuvilla oli oikeus saada m:aa talonpojilta. Vieraskoti antaa maksusta m:aa ja yösijaa matkustaville. Muuttaa m:aa 'muuttaa asunnosta toiseen'. Kesäkuussa on taas muutettava m:aa. Oletko muuttanut m:asi naapuriin? — *Kuv.* Muuttaa, mennä, siirtyä manan m:oille, m:oihin 'kuolla'. Useat seuran jäsenet ovat jo muuttaneet manan m:oille. Olla manan m:oilla. Muuttaa, siirtyä, päästä rauhan m:oihin 'päästä kuoltuaan taivaaseen'. - - kun hetki on tullut, saata minua pyhiesi m:oihin KIVI. Maallinen, mainen m. 'ruumis'. - - vaikka tämä meidän maallinen m:amme hajotetaankin maahan UT. Tänne on kätketty runoilijan mainen m. Emännän tukeva maallinen m. Eilen hänen henkensä jätti maisen m:an. - - nojasi maallista m:aansa porraspylvään tukevaa turvaa vastaan ALKIO. — *Yhd.* kesä-, talvim.; pääm.; tomum.

majail|la[29] *v.* (vars. tilapäisesti) asua, oleskella jssak. | M:en toistaiseksi hotellissa. Hän on m:lut kaupungissa jo toista viikkoa. Seudulla m:i runsaasti sotaväkeä. Vuorilla m:ee suuria lintuparvia. Puute m:i usein vieraana torpassa. Hän on nyt m:lut minun sohvallani, tuolla pihan puolella, kaksi päivää TALVIO.

majailu[2] *teonn.* < ed. **-paikka** *s.* Talo oli kirkkoväen vakituinen m.

majakan|hoitaja *s.* **-vartija** *s.* Majakan miehistöön kuului majakkamestari sekä vanhempi ja nuorempi m.

majak|ka[15*] *s.* **1.** merenkulkijoita (t. lentäjiä) valollaan, ääni-, radiosuuntimis- tm. laitteillaan varoittava ja ohjaava, näkyvään paikkaan rakennettu torni. | Harmajan m. M:an valot vilkkuivat. — *Kuv.* Edistyksen, valistuksen m. — *Yhd.* lento-, liikennem.; radio-, vilkkum.; kiintom. **2.** *murt.* (tukkiponttoon) maja. | - - se mies ei tänä yönä maannut sijallaan ponttoon m:assa SILL.

majakka|-alus *s.* valo-, ääni- tm. merkkilaitteilla varustettu alus, joka ankkuroidaan laivaväylän varrella olevan matalikon lähelle varoittamaan ja ohjaamaan merenkulkijoita, majakkalaiva. **-laitos** *s.* merenkulkuhallinnon haara, jonka tehtävänä on huolehtia loisto-

jen, majakoiden ym. merenkulun turvaamiseksi rakennettujen laitosten toiminnasta. **-laiva** *s.* = majakka-alus. **-laivuri** *s.* majakka-aluksen päällikkö. **-maksu** *s.* maksu, jota majakkalaitoksen ylläpitämiseksi kannetaan kauppamerenkulkuun käytetyistä aluksista. **-mestari** *s.* sellaisen majakan päällikkö, jossa on vakinainen vartiomiehistö. **-osasto** *s.* Merenkulkuhallituksen luotsi- ja m. **-torni** *s.* **-valo** *s.*

majala[11] *s. harv.* majatalo, matkustajakoti, vierasmaja. | Näköalapaikalle rakennettiin m. Asua m:ssa.

maja|miehyys *s. hist.* vanhoista pakonalaisista kauppaoloista johtunut tapa, jonka mukaan talonpojat kaupungissa käydessään majailivat aina saman kauppiaan luona ja tekivät hänen kanssaan kauppansa. **-mie|s** *s.*, vars. *hist.* **1.** kauppias, joka antoi kaupungissa käyville talonpojille majapaikan. | -- toivat eväittensä ohella vanhan tavan mukaan tuliaisiakin m:hillensä G.SUOLAHTI. **2.** kauppiaan luona kaupunkimatkallaan majaileva talonpoika. | Talonpojat asuivat kaupungissa käydessään m:hinä joka kerta saman porvarin luona. Sama olkoon laki, jos m. jää velkaa ravinnosta LK.

majanen[63] *dem.s.* Pieni, soma m.

majan|muuttaja *s.* **-muut|to** *s.* muuttaminen asunnosta toiseen. | Taas on edessä m. Kyllä m:ossa tavaraa kertyy. — *Kuv.* kuolemasta. | Joka päivä ne soivat / m:toa ihmisen erään SARKIA.

majapaik|ka *s.* majoituspaikka, tilapäinen asunto, kortteeri. | Hotellit, matkailijakodit ym. m:at. Talo oli vakituinen m:kamme kaupungissa käydessämme. Retkeilijät palasivat m:kaansa.

majatalo *s.* talo, josta matkustaja saa maksusta majapaikan, ruokaa ja kyydin, (kesti)kievari(talo). | Asua m:ssa. M:n isäntä, pitäjä. **-n|-isäntä** *s.* **-n|pitäjä** *s.*

majautu|a[44] *v. harv.* majoittua. | M. jnnek. — *Kuv.* Älköön mielesi olko pikainen vihaan, sillä viha m:u tyhmäin poveen VT.

majava[13] *s.* Castor fiber, suurikokoinen, vesielämään mukautunut jyrsijä; sen nahka. | M. kuoli meiltä sukupuuttoon viime vuosisadalla. M:n kiiltävän ruskea, arvokas nahka. M:n litteä, suomuinen häntä. — Turkki oli m:a. — *Yhd.* joki-, rämem. **-kanta** *s.* Norjan m.

majavan|hajuke *s.* = seur. **-hausta** *s.* väkevän hajuinen voidemainen aine, jota erittyy majavan sukupuolitiehyihin avautuvista rauhasista, majavanhajuke. **-nah|ka** *s.* M:asta tehty turkki.

majavaturkki *s.* majavan nahasta tehty turkki.

majesteetilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = majesteettinen. | M. vuori, rakennus, puu. Biisoni on m. otus. M. suuruus. Erämaan m. hiljaisuus. Laiva lipui m:sen verkkaisesti. M:sesti pauhaavat urut.

majesteet|ti[4*] *s.* **1.** majesteetti(su)us. | Lain, esivallan m. Kuoleman m. Rahan ja mammonan m. Jumala ikuisessa m:issaan. Jumalan m:tia ja suuruutta hän kuvaili calvinilaisella mahtiponnella KOSKENN. **2.** keisarista, keisarinnasta, kuninkaasta, kuningattaresta (sekä eräistä heidän arvoisistaan, kuten sulttaanista, šaahista); vars. attr:n ohella arvonimenä. | M. [= kuningatar] oli erinomaisen ystävällinen AK. — Keisarillinen, kuninkaallinen m. Hänen m:tinsa keisari, kuningas. Heidän m:tinsa keisari ja keisarinna. Kuten Teidän M:tinne suvaitsee. — Jumalasta: -- istunut M:in oikealle puolelle korkeuksissa UT. — *Kuv.* valtias, hallitsija. | Karhu, pohjolan metsien m. -- julistaa kansan ainoaksi auktoriteetiksi, ainoaksi todelliseksi m:iksi AHO.

majesteettikirja *s. hist.* Keisari Rudolf II antoi Böömin kuninkaana v. 1609 m:n, joka myönsi Böömin evankelisille säädyille uskonvapauden.

majesteetti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kunnioitusta herättävä, arvokas, mahtava, valtava, ylevän vaikuttava, juhlallinen, majesteetillinen. | M. hahmo, olemus. Kuningas oli todella m. ilmestys. Jumalan m:suus. Leijona on m. otus. M. vuori, linna, jättiläispuu. Meren m:suus. M. ryhti, arvokkuus. M:sen ylevä esiintyminen. Valtamerihöyry kääntyi m:sen hitaasti. Tyynen m:sesti virtaava kymi. Ukkosen m. jylinä.

majesteettiriko|s *s. lak.* maan hallitsijan t. hänen perheensä jäsenen koskemattomuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen t. kunniaan kohdistuva rikos. | Syyttää m:ksesta. — *Kuv.* Luonnon juhlallisen rauhan häiritseminen olisi tuntunut m:kselta.

majesteettiu|s[65] *s.* **1.** se että jku on majesteetti; majesteetille kuuluva asema, valta, arvo; majesteetti, valtius, valtasuuruus, suvereenisuus. | Tähtitaivas todistaa Jumalan kaikkivaltaista m:tta. Luoja kaikessa m:dessaan. [Vanhan testamentin] aikaisemmissa osissa merkitsee Jumalan pyhyys hänen olentonsa m:tta, joka ei ihmisen puolelta siedä ajattelematonta lähestymistä ERKKI KAILA. **2.** majesteettisuus. | Luonnon ylevä m. Vuorten juhlallinen m. valtasi hänet kokonaan.

majoit|taa[2*] *v.* antaa (vars. tilapäinen) asunto, sijoittaa (tilapäisesti) asumaan. | Vieras m:ettiin peräkamariin. Taloon on m:ettu siirtolaisperhe. Kaupunkiin on m:ettu pataljoona sotaväkeä. Juhlavieraiden m:taminen tuotti vaikeuksia.

majoittaj|a[16] *tek.* asunnon antaja; majoituksen järjestäjä. | M:alla on oikeus saada majoituksesta kuitti. Joukko-osasto lähettää edeltäpäin m:ia valmistelemaan majoitusta.

majoittajaosasto *s. sot.*

majoittautua[44] *refl.v.* = seur. | M. telttoihin.

majoit|tua[1*] *refl.v.* < majoittaa. | M:uin kaupungin hotelliin. Sotaväki m:tui seudun kouluihin. Tupaan oli m:tunut 30 henkeä. Kottaraisten pönttöihin oli m:tunut varpusia. — *Kuv.* asettua. | -- lastannut tavaran tähän jaalaan, joka kuin tahallaan oli m:tunut Viipurin satamaan HEPOR. Ruustinna oli m:tunut nimismiehen rouvan kanssa puusohvalle NUOLIV.

majoitu|s[64] *s.* majoittuminen; us. vars. *sot.* konkr:mmin majoittumisen vaatimista järjestelyistä, siihen käytetyistä tiloista, asunnoista, majoitusoloista. | Sotaväen rauhanaikainen m. on järjestetty kasarmeihin. M:ksen tiedustelu

'majoitusalueiden, -paikkakuntien t. -paikkojen tiedustelu'. M:ksen varmistaminen 'majoittuneiden joukkojen suojaaminen vihollisen toimenpiteiltä'. Retkeilijäin m. kouluihin. Siirtoväen m. on tuottanut hankaluuksia. M:kseen aiotut tilat osoittautuivat riittämättömiksi. Hyvä, huono, jatkuva, tilapäinen m. Antaa, järjestää, tilata, saada m. — *Yhd.* hotelli-, joukko-, kesä-, pakko-, sisä-, sotilas-, talvi-, teltta-, tilapäis-, ulko-, yhteism.

majoitus|alue *s.* Sotaväen, joukko-osaston m. **-joukko** *s. sot. vanh.* majoittajaosasto. **-kanslia** *s.* majoitustoimisto. | Juhlien m. **-kulut** *s. mon.* **-kustannukset** *s. mon.* **-lautakunta** *s. sot.* kunnallinen lautakunta, jonka tehtävänä on huolehtia sotaväen majoituksen järjestämisestä kunnassa. | Kunnanvaltuuston valitsema kolmimiehinen m. **-lip|pu** *s.* majoitukseen oikeuttava todistus. | Majoittajalle jätettävässä m:ussa on mainittava majoitettavan sotilasarvo ja nimi. **-mahdollisuu|s** *s.* M:det olivat paikkakunnalla varsin pienet. **-menot** *s. mon.* **-mestari** *s. sot. vanh.* joukko-osastoissa majoituksesta huolehtinut upseeri. | Rykmentin m. — *Yhd.* pääm. **-olot** *s. mon.* Armeijan m. ovat parantuneet. **-osasto** *s. sot.* samalle, yhtenäiselle majoitusalueelle majoittuneet joukot. **-paik|ka** *s.* Hotellit, matkustajakodit ym. m:at. Tätä huonetta käytettiin vain arvokkaimpien vieraiden m:kana. Paraatin jälkeen joukot marssivat m:koihinsa. Kaupunki oli parin rykmentin m. Järven rannalta löytyi sopiva m. **-puoli** *s.* Juhlien m:kin oli järjestetty moitteettomasti. **-päällikkö** *s.* majoituksen järjestelyä johtava henkilö. | Juhlien m. **-raha** *s. sot.* sotilaan siviilimajoituksesta maksettu korvaus. | Yhteismajoituksen ulkopuolella asuvien m. Toipumislomalaisen m. **-rasitus** *s.* Linnaleirin aiheuttama m. oli varsin ankara. **-tiedustelu** *s. sot.* majoituksen tiedustelu. **-toimisto** *s.* majoituksesta huolehtiva toimisto. | Kurssien m. **-velvollisuu|s** *s.* Linnaleiri tuotti kansalle rasittavan m:den.

majolika[15] *s.* eräs fajanssilaji. **-kaakeli** *s.* **-maljakko** *s.*

majoneesi[4] *s. ruok.* sakea, kylmänä käytettävä kastike, joka valmistetaan öljystä ja munankeltuaisesta sekoittamalla lisäksi sakeaa kermaa, etikkaa, sinappia, suolaa ja pippuria. — *Yhd.* hummeri-, salaatti-, tomaattim. **-kastike** *s.* = ed.

majoraatti[6*] *s. lak.* perimysjärjestys, jonka mukaan jk (määrä)omaisuus, tav. kiinteistö, toiset perilliset syrjäyttäen joutuu vanhimmalle (tav. miespuoliselle) perilliselle; myös tällä tavalla periytyvä omaisuus.

majordomus[31] *s. hist.* hovimestari. | Frankkilaiskuningasten m. oli todellinen hallitsija.

majoriteetti[6*] *s.* enemmistö;)(minoriteetti.

majuri[5] *s. sot.* useimmissa armeijoissa alin esiupseerinarvo, pataljoonan komentaja t. vastaavassa virka-asemassa oleva upseeri. — *Yhd.* insinööri-, lääkintä-, musiikkim.; kenraalim.; tampuurim.

majurin|rouva *s.* **-virka** *s.*

majurska[15] *s. ark.* ja *vanh.* majurinrouva.

majuskeli[5] *s. kirj.* iso kirjain, suuraakkonen.

makaaberi[5] *a.* kaamea, kammottava, synkkä. | M. -- on sävyltään tilanne, tunnelma, runo ym., johon sisältyy räikeä vastakohta toiselta puolen kuoleman, toiselta puolen nuoruuden, elämänilon, nautinnon jne. välillä IT. Novellissa vallitsee m. kauhutunnelma.

makaaja[10] *tek.* < maata.

makadaami[4] *s.* tien t. kadun peitteenä t. täytteenä käytetty kivimurska, sepeli. — *Yhd.* asfaltti-, emulsio-, hiekkakivi-, kalkkikivi-, kuonam. **-tie** *s.*

makadam(is)oi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* päällystää tie t. katu makadaamilla, sepelöidä. | M:tu valtatie, viertotie.

makail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< maata) loikoilla, lojua. | M:ee laiskana vuoteellaan, kotonaan. Syö ja m:ee joutilaana. M:i nurmikolla selällään. Huoleton m:u. Eivät työt m:emisella edisty. Metsän pohjassa m:ee kaatuneita honkia.

makajai|nen[63] *s.* lampaan kasvavassa villassa tavattava kimppu, jonka karvat ihvi on liittänyt toisiinsa, niin että villa voidaan jakaa nahkaan saakka kimppuja rikkomatta.

makak|i[5] *s.* Macacus, häntäapinoita, joilla on isot poskipussit ja korean väriset pakarat. | Varsinainen m. eli Jaavan apina. M:eja ovat mm. magotti ja bunderi.

makanen[63] *s. kut.* = pasma.

makaroni[4] *s.*, us. *mon.* ravintotuote, jota valmistetaan hienoista vehnäjauhoista ja jota on tav. kaupan hoikkina putkina. | M:a valmistetaan myös riisi- ja maissijauhoista. Keitettyjä, muhennettuja makaroneja. M. on italialaisten kansallisruokaa. — *Yhd.* lanka-, putki-, tähtim. **-laatikko** *s. ruok.* **-muhennos** *s. ruok.* **-paistos** *s. ruok.* **-tehdas** *s.* **-vanukas** *s. ruok.* **-vehnä** *s.* = lasivehnä.

makasiin|i[4] *s.* **1.** varasto(huone). | Noutaa suoloja, jauhoja m:ista. — *Yhd.* jauho-, jyvä-, ruuti-, suola-, viljam.; kenttä-, keskus-, kruunun-, pitäjän-, satama-, tulli-, tuonti-, varrantti-, vientim.; hirsi-, kivi-, puum. **2.** *tekn.* eräistä säiliöistä, lippaista. | Kiväärin m. 'syöttökotelo'. Pistoolin m. 'lipas'. Puoliautomaattisen haulikon m. Latomakoneen, kutomakoneen m. — *Yhd.* kirjake-, putki-, rumpu-, tukkim. **3.** *harv.* yleistajuinen, tav. kuvitettu aikakauslehti. | Juotiin teetä ja luettiin m:eja.

makasiini|järjestelmä *s. sot.* huoltojärjestelmä, jonka mukaan tarvikkeet kootaan sotanäyttämön varastoihin ja jaetaan niistä joukoille. **-kivääri** *s.* makasiinillinen kivääri. | M:n suuri tulinopeus.

makasiinillinen[63] *poss.a.*

makasiini|louhinta *s. tekn.* malmin louhinta siten, että louhittu malmi jätetään aluksi makasiiniin ja kuljetetaan vasta louhinnan loputtua edelleen. **-luodikko** *s.* makasiinillinen luodikko. **-lämmitys** *s. tekn.* lämmitys(tapa), jossa polttoainetta voidaan varata pesään tuntikausiksi ja palaminen tapahtuu ilman hoitoa. **-mies** *s.* varastomies.

-makasiininen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmim.

makasiininhoitaja *s.*

makau|s[64] *s.* **1.** makuu-, lepopaikka, vuode. | Karhu oli vielä m:ksessaan. Lumessa näkyi jäniksen m. Jäljellä oli vain miehen tyhjä m. vajan nurkassa. **2.** *mon. murt.* vuodevaatteet. | M:kset ja pitovaatteet PAULAH.

makaus|aika *s. mer.* par. seisonta-aika. **-päivä** *s. mer.* par. seisontapäivä. **-rahat** *s. mon. mer.* par. seisontakorvaus.

makauttaa[2*] *v.* = makuuttaa. | M. lasta kätkyessä, lattialla. M. kaadettua kaskea polttamattomana.

make|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* vrt. imelä, makoinen, makoisa. **1.** sokerin, siirapin, hunajan, sakariinin yms. mausta. | Miedon, väkevän, äitelän, katkeran m. M. maku, haju. M. viini, kastike, keitto. Sokeroida liian m:aksi. Täynnä m:ata viiniä 'juovuksissa'. Ruoan m:us. Liika m:us tympäisee. — *Erik.* vedestä: suolaton. | M. vesi. M:an veden kala. — *S:sesti.* M:ihin perso. — *Yhd.* hunajan-, sokerinm. **2.** läheisesti ed:een liittyen: maukas, hyvän makuinen. | Lehmä ahmii m:ata kevätruohoa. Vedellä piipustaan m:ita savuja. Suolainen ja sakea on talonpojan m. SP. Ken keitetyn paistaa, se m:an maistaa SL. Ei m:aa mahan täydeltä SL. — Jklla on m:an leivän päivät 'hyvät päivät, herkullinen elämä'. Syödä m:aan suuhunsa, m:ihin suihinsa. Sitä ajatellessa aivan m. vesi kihahtaa kielelle. **3.** *kuv.* Purskahtaa m:aan nauruun. Nauraa, myhäillä m:asti. Siitä saadaan m:an naurun aihe. Kutittaa m:asti. Vedellä m:ita unia. Nukkua m:inta aamu-untaan. Nuku m:asti! Unen m:us. Humala oli m:immillaan. M. löyly. Lähteä tästä m:asta maailmasta 'kuolla'. Maistaa vallan m:utta. Kaikilla meillä on täällä m:ita muistoja KIVI. - - m:immassa, oikein Babelin hekkumallisessa kiemailuksessa he seisoivat tässä rinta vasten rintaa KIVI. M. väli [= hyvät välit] ALKIO. - - tunnen kasvojeni menevän m:aan hymyyn, kun pitäisi ruveta kuvailemaan sinua, poika SILL. Mieli m:ana kuin hääkansalla konsanaan U.T.SIRELIUS. — Pankin kassalipas oli varkaille m. pala. **4.** makeileva, mielistelevä. | Olla edessäpäin m. Panna suunsa m:aan hymyyn. Hymyillä m:asti. M. esiintyminen. Käytöksen m:us. Olla kohtelias ja m. Kumarrella m:an näköisenä. Vietellä m:illa puheilla. Puhua m:alla äänellä. Kirjoittaa m:ita kirjeitä. - - mies on niin m., että tekisi mieli pestä kätensä aina vähän päästä, kun tuntee ne tahmeiksi J.FINNE. — *Erik.* väreistä, esitystavasta yms.: imelä, äitelä. | M:at värit. Teoksen m. sanonta. **5.** eräissä yhteyksissä: kipeää tekevä, kirpaiseva. | Koski m:asti 'kipeästi'. M. isku kyynärpäähän. - - livauttelee oikein m:ita iskuja KIVI.

makeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.*

makeainen[63] *a.*, vars. *runok.* makea.

makea|keitto[85] *s.* marja- t. hedelmäkeitto. | Kyllästynyt m:keittoihin ja pannukakkuihin. **-sanainen** *a.* mielistelevästi puhuva. | Jopas hän nyt oli m. **-soppa**[85] *s.* = makeakeitto. **-vetinen** *a.* M. sisäjärvi, vesistö.

makeil|la[28] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* esiintyä makeasti, liehitellä, "heiluttaa häntäänsä". | M. herrojen edessä. Alentua m:emaan esimiehiään. M:ee vieraille miehille. M:eva käytös, puhe, hymy. M:eva kiipijätyyppi. Kumarrella m:evasti. Hänen kohteliaisuutensa on vain m:ua. Liehitellen punoi Pirkko pienet kätensä perämiehen kaulaan ja m:i hunajaisella tekoäänellä: - - LARINK.

makei|nen[63] *s.* sokerista, kaakaosta, manteleista, pähkinöistä, hedelmistä, lakritsista ym. valmistettuja tuotteita, joissa makeuttamisaineena on sokeri; tav. erillisiä palasia, joita vars. lapset nautinnokseen imeskelevät suussansa; "namu(nen)"; vrt. karamelli. | M:siin luetaan suklaa, karamellit, marmeladi, halva, lakritsi, purukumi, pastillit ja marsipaani. Lapsille m:sia. M:sille perso. M:sia kaupantekiäisiksi. — *Yhd.* manteli-, sokeri-, suklaam.; juhla-, tuliaism.

makeis|automaatti *s.* **-kauppa** *s.* **-kioski** *s.* **-malja** *s.* M. täynnä karamelleja. **-paperi** *s.* **-pussi** *s.* Lapsen kädessä oli valtava m. Tuoda m. tuliaisiksi. **-raha** *s.* Antaa lapselle m:a. **-rasia** *s.* **-tehdas** *s.* SOK:n m. **-teollisuus** *s.* **-tötterö** *s.* M. kaupanpäällisiksi. **-valmiste** *s.* Fazerin m:ita. **-valmistusvero** *s.* makeisvalmisteista peritty vero. **-vero** *s.*

makeut|taa[2*] *v.* tehdä makeaksi. | M. sokerilla, sakariinilla. Keinotekoisesti m:ettu ruoka, juoma. Jälkiruokien m:taminen.

makeuttamisaine *s.* Keinotekoinen, luonnollinen m. Käyttää sokeria m:ena.

makeutua[44] *v.* tulla makea(mma)ksi.

maki[4] *s.* Lemur, vars. Madagaskarissa eläviä puoliapinoita. | Musta m. — *Yhd.* kissam.

makkabealai|nen[63] *s.* M:set 'toisella vuosisadalla eKr. valta-asemaan noussut juutalainen pappis- ja hallitsijasuku'. **-s|kirja** *s.* makkabealaisten historiaa käsitteleviä apokryfikirjoja.

makkar|a[15] *s.* **1.** lihajalosteita, joissa eri aineksista tehty massa on pantu oikeaan t. keinotekoiseen suoleen ja joita käytetään joko keitettyinä, paistettuina t. savustettuina eri ruokalajeissa t. -lajeina tahi viipaleiksi leikattuina voileivällä t. voileipäpöydässä. | Tehdä, täyttää m:oita. Keitetty, savustettu m. Paksua m:aa. ½ kg, iso lenkki m:aa. M:an kuori. Paistaa, käristää m:aa. Leikata m:asta viipaleita, m. viipaleiksi. Panna leivälle m:aa. Olutta ja m:oita. M:an muotoinen. — Eril. kuv. sanonnoissa. | Tehdä eläimestä m:oita, panna eläin m:aksi 'teurastaa'. Kaksi päätä m:alla [= asiassa on kaksi puolta] SP. - - asia, joka on kaksipäinen kuin m. ja josta papitkin ovat eri mieltä AHO. Panna kissa m:an vahdiksi [= uskoa jtak jkn sellaisen vartioitavaksi, haltuun, jolta sitä päinvastoin olisi suojeltava] SP. Tehdä m. mieleisekseen [= menetellä mielensä mukaan] SP. Eduskunta puolestaan saa tehdä m:an mieleisekseen, joko hyväksyä tai hylätä tämän lain AK. — *Yhd.* hevos-, kieli-, maksa-, peruna-, rasva-, ryyni-, suoli-, verim.; halpa-, keitto-, kääre-, nakki-, savu-, siskon-; säilyke-, talous-, varastom.; berliinin-, frankfurtinm.; lauantai-, olut-, tee-, yöm.; käriste-, paistinm. **2.** *kuv.* makkaran muotoisista esineistä ja esiintymistä. | Paksu m. [=rasvapoimu] leuan alla. Venytteli taikinasta pitkiä

m:oita. Sitoa jk m:aksi. Pulleaksi m:aksi täytetty patja. [Köydet] kuljetetaan mukana lyhyenä vyyhtenä, m:ana tai patukkana AK. [Vetelee ruoskalla] niin että ruunan selkään kohoavat sormen paksuiset m:at LASSILA. — Ulkopaikallissijoissa adv:n tavoin. | Sukat, housunlahkeet m:alla, m:oilla. Kääriä vaate, köysi m:alle. Vetää sukat m:alta. [Hevonen] on vielä talvitakussaan, karva hankautunut, selkä m:oilla AHO. Hän kiertyi hetkessä m:alle / ja kuoli H.ASUNTA.

makkara|halko *s.* liereä, halkaisematon halko. | -- tässä nyt seison m. [lyömäaseena] kädessä KIVI. **-kastike** *s. ruok.* **-keitto** *s. ruok.* **-maakari** *s. puhek.*, tav. *halv.* makkarantekijä. | Lihava kuin m. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-mestari** *s.* **-muhennos** *s. ruok.* **-mureke** *s. ruok.* **-myrkytys** *s.* pilaantuneen makkaran aiheuttama lihamyrkytys.

makkaran|tekijä *s.* M:tekijän ammatti. **-te|ko** *s.* Teurastuksen ja m:on aika.

makkara|puikko *s.* ohut puupuikko, jolla makkaran pää suljetaan pistämällä se suolen läpi ja pyöräyttämällä makkaraa, makkaratikku. **-pötky** *s.* **-retki** *s. hist.* Sigismundin suomalaisten kannattajien v. 1598 Ruotsiin tekemä retki. **-sarvi** *s.* makkaran täyttämisessä käytetty sarvi. **-suoli** *s.* makkarantekoon käytetty suoli. **-taikina** *s.* makkaran täytemassa. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tikku** *s.* = makkarapuikko. **-tuot|e** *s.* M:teiden myynti. **-työntekijä** *s.* **-viipale** *s.* M:ita voileipien päälle. **-voileipä** *s.* Kahvia ja m:ä.

makkaru|s[64] *s. kans.*, us. *mon.* makkaran täytemassa, -aineet. | Varustaa m:kset valmiiksi. — *Kuv.* Tehdä jksta m:sta 'piestä pahanpäiväiseksi'.

makkelis *adv.* ks. mukkelis makkelis.

makki[1*] *s.* käymälä. | Makin haju. — *Yhd.* sisä-, ulkom. **-lan|ta** *s.* käymälän lanta; ihmisen ulosteista valmistettu lannoite. | M:nan sekoitusaineet.

makkul|a[15] *s. harv.* esim. hyönteisen pureman tai reumatismin aiheuttama pieni ihonalainen kovettuma. | Ihoon nousi punertavia m:oita.

maklattaa[2*] *v. murt.* makeilla, liehakoida. | Pitäisi hiukan pokata ja m. ja keikauttaa ketunhäntää kainalossa LEINONEN.

1. **mako**[1*] *s. kans.* maha, maaru. | Vasikan, sian m. Silakan m. Nälkäinen, tyhjä m. M. kurisee, laulaa. Pistellä m:onsa. Saada m:nsa täyteen. -- m:nne on velliä täynnä KIVI. Se [paisti] uppoaa heidän m:onsa muutamalla viiksen viippauksella LEINONEN. -- pässin päätä saat siellä popsia m:osi HAARLA. — *Erik.* juuston juoksuttimena käytetty eläimen, vars. pikkuvasikan mahalaukku. | Käyttää m:na hauen suolta. Juusto tehdään maidosta maon avulla.

2. **mako**[1] *s. kut.* arvokas ruskeahko egyptiläinen puuvilla(laji).

makoil|la[29] *v. ark.* -u[2] *teonn.* makailla, vars. lojua jouten, laiskana t. sairaana. | M. nurmikolla. Joutilaina m:evia miehiä. Koko talvikauden on vain m:lut. Pitkällinen m:eminen veltostaa. | Vai täällä se luutnantti m:ee. Eikö tunnu tauti helpottavan? JÄRVENT. -- päiväkaudet m:ivat ja antoivat isäpapan elättää itseään TOPPILA.

makoi|nen[63] *a.* hyvän makuinen, maukas, makuisa, makoisa; vrt. makea. | M. suupala. M:sia herkkuja. M. mälli poskessa. Padassa porisi m. paisti. M:set kahvit. Maistuu m:selta. Syödä m:seen suuhunsa. On se vielä m:sena toisenkin miehen suu tänä iltana [= jtak herkullista on tiedossa] HEPOR. — *S:sesti.* Tarjota m:sia. — *Kuv.* Suu m:sen messingillään. Suupielissä m. hymy. 'Toinen toistaan m:sempia juttuja. M:sen hyvä elellä. Se [naisen niska] on niin valkea, niin kaunis, niin m. AHO. -- palavat tytön posket niin vietävän m:sina TALVIO.

makoisa[13] *a.* = ed. | M:a suuhun pantavaa. M. ruoka. Tuoksuu m:lta. M:t piipun savut.

makojuusto *s. kans.* (vasikan) maolla juoksutetusta maidosta tehty juusto.

makopuuvilla *s. kut.* = 2. mako.

makramee[20] *s. käs.* pitsiä muistuttava, solmimalla valmistettu ripsureunus, jota loimista solmittuna käytetään koristeellisena kankaan lopetuksena; myös: solmeilutyö. **-solmu** *s.*

makrilli[6] *s.* **1.** Scomber scombrus, piikkieväinen, 40—50 cm pitkä merikala. **2.** *kuv.* sotilasslangissa: alokas, monni.

makro- kreikkalaisperäisten sanojen alkuosana: iso, pitkä;)(mikro-. **-kefalia**[15] *s. lääk.* = isopäisyys. **-kosmos**[61] *s. fil.* maailmankaikkeus kokonaisuutena, universumi;)(mikrokosmos. **-molekyyli**[4] *s. kem. fys.* erittäin suuri, molekyyli, jättiläismolekyyli. | M:en kemia. **-skooppi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* paljain silmin nähtävä;)(mikroskooppinen. | M. eliö. M. anatomia. M. havainto. Tutkia, tarkastella m:sesti. **-spori**[5] *s. kasv.* = isoitiö.

maks. *lyh.* **1.** maksanut, maksettu. **2.** maksimi.

maksa[10] *s.* **1.** selkärankaisten ruoansulatuskanavan suurin, vatsaontelossa sijaitseva tav. tumman sinipunaisen ruskea rauhanen; myös ruoka-aineena. | M:n turpoaminen, laajeneminen. M:n värinen. Vasikan, mateen, hanhen m. (myös ◡). Tuoretta, paistettua m:a. — *Kuv.* Jklla on lampaan m. 'jku on hyväluontoinen'. Jkn m. sulaa 'mieli lauhtuu'. Jk käy m:lle 'kiukuttaa'. M:a karvastelee 'suututtaa, kiukuttaa'. -- silloin moni m. höyryää [= taistellaan verisesti]! R.RAUANHEIMO. -- ylpeyden mato m:ssa LEINONEN. — *Yhd.* rasvam. **2. a.** hyytynyt, maksoittunut veri. | M:ksi hyytynyt veri. **b.** vars. *vanh.* eräiden maksaa muistuttavien kemiallisten yhdisteiden nimissä. | Antimoni-, rikkim.

maks|aa[9] *v.* **I.** suorittaa tav. rahaa antamalla korvaus, hinta jstak, us. nimenomaan ostamastansa hyödykkeestä, antaa, luovuttaa jtak jnk korvauksena, hintana, suorittaa maksuksi jstak.

1. a. obj:na se (rahasumma tms.), mikä jstak hintana, korvauksena suoritetaan. | M. jstak 45, 30 000 mk. M:oi maatilasta suuren summan (rahaa). M. kymmenen markkaa kilolta, kilosta, kappaleelta, kappaleesta. M:oit turkistasi liian suuren hinnan. M:an hevoses-

tasi mitä tahdot. Paljonko m:at tästä kellosta? M. jstak palveluksesta, työstä. M. täysihoidosta, elatuksestaan. **b.** obj:na suoritus (palkka, velka tms.), joka maksamalla täytetään. | M. hinta(na), korvaus(ta), palkkio(ta). Palkkaa m:etaan 200 mk tunnilta. M. velkansa, veronsa, vuokransa. M:oi velkansa loppuun. M. korkoa 8 %. M. lukukausi-, jäsenmaksunsa. M:avat ja vapaaoppilaat. M. sovintorahoja, lunnaita. M:a, mitä olet velkaa. Ostot m:etaan kassaan. Huudot on m:ettava heti. M:oi hinnan seteleinä, arvopapereina. Vekseli erääntyy m:ettavaksi. Vaadittaessa m:ettava lasku. Kuitata suoritus m:etuksi. M. kustannukset, kulut. — M. rahalla, työllä, työnä. M. käteisellä. Verot m:ettiin luonnontuotteina. **c.** obj:na tavara tm. hyödyke, josta jtak hintana, korvauksena suoritetaan. | Huonekalut ovat vielä m:amatta. Maatila on m:ettu viimeistä penniä myöten. M:oi päivällisen kaikkien puolesta. M. matka-, pääsyliput. Vastaus [sähkösanomaan] m:ettu. Yhtiö m:aa matkat. M. kyyti ajurille. Vahinko on vielä m:amatta. — Joskus henkilöobj:n ohella. | M. jku vapaaksi jstak. - - suuri talo ja kaikki edellisen emännän perilliset pois m:etut SILL. Onpa mukavaa, kun saa m. sen vanhan käsnäleuan selväksi KARHUM. - - nämä m:oivat niillä [rahoilla] työmiehet, jotka työskentelivät Herran temppelissä VT. — Hyvin m:ettu [→ palkattu] maalari, työmies. M:ettu [→ palkattu] kätyri. **d.** *maksava* (liik.) velvollinen maksamaan, velkaa (oleva). | Paljonko olen sinulle vielä m:ava? Liikkeenne on m:ava meille seuraavan laskun mukaan: - -.

2. eräissä sanontatavoissa ja *kuv.* | M. kalliit oppirahat jstak. M. vanhoja kalavelkojaan, ks. kalavelka. M. viulut (ark.) 'suorittaa t. joutua suorittamaan kustannukset t. joutua kärsimään vars. jstak sellaisesta, jonka maksaminen t. kärsiminen kuuluisi useille t. toisille'. — *Erik.* **a.** korvata, hyvittää, sovittaa; palkita; lunastaa. | M. hyvä pahalla. M. kiitollisuudenvelkansa kauniilla sanoilla. Kärsimyksillä m:ettu onni. M. jk selkänahallaan. Sai m. varomattomuutensa hengellään. Kristus on m:anut syntimme verellään. Voitosta oli m:ettava kalliisti. Tekosi saat vielä kalliisti m:a! - - millä m:an maammon maion / sekä taattoni hyvyyen KAL. Helmikuun hellät tuulet maaliskuussa m:etaan SL. - - sillä sinä [Herra] m:at kullekin hänen tekojensa mukaan VT. — Yritys, joka pian m:aa kustannuksensa. Metsänhoito m:aa ajan mittaan itse itsensä. **b.** kostaa. | M. samalla mitalla. Nyt m:an kaikki pahat tekosi. Kyllä tämän sinulle vielä m:an. Nyt ne m:etaan omat kärsimykset ja kyyneleet IVALO. - - toki kerran kohlut kostan, / kerran koron kanssa m:an LEINO. Minun on kosto, minä olen m:ava, sanoo Herra UT. **c.** Jk m:aa vaivan 'jk kannattaa, jhk on syytä'. M:aa vaivan ainakin yrittää. Ei m:a enää vaivaa lähteä.

II. olla jnk hintainen, arvoinen; olla kaupan, tarjolla, saatavana t. tulla ostetuksi, lunastetuksi jstak hinnasta; vaatia, viedä (kustannuksia). | Kirja m:aa 100 mk. Mitä omenat m:avat? Retki m:oi suuret summat. Miljoonia m:ava yritys. Elämä tulee m:amaan niin paljon, etteivät tulot tahdo riittää. Ostan sen, m:oi mitä m:oi. — *Erik.* joskus: maksaa paljon, olla kallis(ta). | Kylläpäs se m:aakin! Kaikki m:aa nykyään. — *Kuv.* **a.** vaatia, viedä. | Asia on vietävä päätökseen, m:oi mitä m:oi. Yritys m:oi monta hikipisaraa, unetonta yötä. Taistelu m:oi paljon verta. Jokainen hyökkäys m:aa miehiä. Hoitovirhe voi m. potilaan hengen. **b.** olla jnk arvoinen; hyödyttää. | Hänen apunsa ei paljon m:a. Mitä m:aa nyt enään koreus, kun kaikki on mennyt? KIVI. Sellaisen miehen puhe, sekin m:aa jotakin ja painaa vaa'assa ALKIO. Tekee mieli kysyä, mitä tämmöiset pohdiskelut m:avat M.RAPOLA. — *Yksipers.* vars. kielt. yhteyksissä: kannattaa, olla vaivan arvoista, antaa aihetta. | Niin vähäpätöinen, ettei m:a mainitakaan. Siitä ei m:a paljon puhua. Minun ei m:a panna rahojani sellaiseen. M:aako tuollaista nyt murehtia?

maksaja[10] *tek.* Huono velkojensa m. Alennus on se määrä, mikä myönnetään m:lle suorituksen vähennyksenä. — *Yhd.* koron-, palkan-, veronm.

maksa|laatikko *s. ruok.* jauhetusta maksasta, suurimoista ja rusinoista valmistettu laatikko, maksapaistos, -vuoka. **-laskimo** *s. anat.* maksasta lähtevä laskimo. **-lohko** *s. anat.* Vasen, oikea m. **-mainen**[63] *kalt.a.* Hyytynyt, m. veri. **-makkara** *s. ruok.* **-mato** *s.* Fasciola hepatica, vars. nautaeläimen ja lampaan, joskus ihmisenkin maksan sappitiehyissä loisiva imumato.

maksamat|on[57] *kielt.a.* **1.** < maksaa I. **a.** *akt.* joka ei maksa t. ole maksanut. | Velkaansa m. mies. Veroa m. Lähti m:tomana. **b.** *pass.* jota ei ole maksettu; jota ei voi maksaa. | M. hinta, lasku. M:tomien verojen perintä. Niin suuret velat ovat hänen tuloillaan m:tomia. **2.** (< maksaa II) joka ei maksa (mitään). | Mitään m:onta romua. Käyttää hyväkseen m:onta aputyövoimaa.

maksamatotauti *s. eläinlääk.* etup. nautaeläimissä ja lampaissa esiintyvä maksamatojen aiheuttama tauti.

maksamis- = maksu-. **-aika** *s.* **-paikka** *s.* **-peruste** *s.* **-velvollisuus** *s.*

maksamuhennos *s. ruok.*

maksan|karva *a. harv.* = seur. | M. kivi. **-karvai|nen** *a.* maksan värinen. | Huusi naamaltaan m:sena. M:sta kangasta. — *Kuv.* M:set synnit. **-ruskea** *a.* M:a graniittia. M. kuonon pää. M. hevonen, kaniini.

maksanta[15*] *teonn.*, melko *harv.* (< maksaa) maksaminen, maksu. | Verojen m.

maksa|paisti *s. ruok.* M:paistia ja marjahilloa. **-paistos** *s. ruok.* = maksalaatikko. **-pasteija** *s. ruok.* **-pihvi** *s. ruok.* **-portti** *s. anat.* se maksan kohta, jossa porttilaskimo ja sappitiehyt puhkaisevat sen. **-ruoho** *s.* Sedum, Crassulaceae-heimoon kuuluvia mehevälehtisiä ruohokasveja. | Katkera, leveälehtinen, iso m. **-sammal** *s.* M:et 'Hepaticae, sammalkasvien luokka'. **-syöpä** *s. lääk.* **-tauti** *s. lääk.* tauteja, jotka

kokonaan t. etupäässä paikallistuvat maksaan. **-tiehyt** *s. anat.* tiehyitä, joita myöten maksassa syntynyt sappineste juoksee joko pohjukaissuoleen avautuvaan sappitiehyeen t. sappirakkoon.

maksatta|a[2*] *fakt.v.* < maksaa. | M. isällään lukuvelkansa, laskunsa. Valtio m:a suuria veroja. M. vahingonkorvausta.

maksa|tulehdus *s. lääk.* Äkillisen m:tulehduksen yleisin muoto on katarraalinen keltatauti. **-täplä** *s. lääk.* ihon epätavallisesta pigmenttisyydestä johtuva kellanruskea täplä. **-tärkkelys** *s. kem.* = glykogeeni. **-uute** *s. lääk.* **-valmiste** *s. lääk.* M:et anemian hoidossa. **-valtimo** *s. anat.* maksaan ja mahalaukkuun verta tuova valtimo. **-vuoka** *s. ruok.* = maksalaatikko. **-öljy** *s.* eläinten maksasta valmistettu öljy.

maksel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < maksaa I. | M. velkojaan vähitellen. M. huimia aintoja. M. alituiseen sakkoja. M:ee velkojen korkoja loppun ikäänsä. M. takauksia. Kyllä niillä tuloilla pienet kustannukset m:ee. — *Kuv.* Vanhoja kalavelkojaan taisi m. Politiikka pyrki menemään kalavelkojen m:uksi.

makseskella[28] *frekv.v. ark.* = ed. | M. lukuvelkojaan. M. pieninä erinä.

maksiimi[6] *s. fil.* ajattelemisen t. toiminnan perusohje, perussääntö, jonka yksilö itse hyväksyy ohjeekseen, periaate; vrt. normi. | Esteettinen m. Uskonnollinen m.

maksimaali- yhd:ojen alkuosana = seur.

maksimaalinen[63] *a.* suurin, runsain tm. (mahdollinen t. sallittu), maksimi-, enimmäis-, huippu-;)(minimaalinen.

maksimalisti[4] *s.* enimmän vaativa, pisimmälle menevä, radikaalisin henkilö. | Puolueen m:t.

maksimi[5] *s.* suurin, runsain, ylin (mahdollinen t. sallittu) määrä, arvo, aste tms., suurin ääriarvo, enimmäis-, huippumäärä, -arvo;)(minimi. | Jäsenmäärä saavutti m:nsa. Sademäärän, painekäyrän, ilmanpaineen, voiman m. Ammuksen lentomatkan m. Palkat ja hinnat ovat nousseet m:insa. Määrätä jllek m. Rangaistuksen m. — *Mat.* = maksimiarvo. — *Metrl.* korkeapaineen alue, korkeapaine, korkea. | Barometrinen m. — *Yhd.* ilmanpaine-, jännite-, painom.; jäsen-, oppilasm.; kuukausi-, vuosim.

maksimi- suurin, runsain tm. (mahdollinen t. sallittu), enimmäis-, huippu-, maksimaali-. **-aika** *s.* Sopimuksen voimassaolon m. **-ampumamatka** *s.* Rannikkokanuunan m. **-annos** *s.* Lääkkeen m. **-arvo** *s.* Sähkövirran jännitteen m. Viennin, tuonnin m. — *Mat.* funktion maksimikohdassaan saama arvo, maksimi. **-hinta** *s.* **-jännite** *s.* **-kantomatka** *s.* Kiväärin m. **-kestävyys** *s.* **-kohta** *s.* Kuume on kohonnut m:ansa. Ammuksen lentoradan m. — *Mat.* sellainen argumentin (argumenttien) arvo(ryhmä), jolla funktio saa suuremman arvon kuin läheisillä argumentin (argumenttien) arvoilla. **-korkeus** *s.* Rakennusten, vedenpinnan m. **-kuormitus** *s. tekn.* Voimakoneen, sähköjohdon m. **-leveys** *s.* **-luku** *s.* Vaihtelulaajuuden maksimi- ja minimiluvut. **-lämpömittari** *s.* lämpömittari, joka jää osoittamaan ylintä vallinnutta lämpötilaa ja jota käytetään esim. kuumetta mitattaessa. **-lämpötila** *s.* **-matka** *s.* **-määrä** *s.* Kohota, nousta m:änsä. Tuotanto saavutti tähänastisen m:nsä. **-nopeus** *s.* Hävittäjäkoneen, aluksen m. Ammuksen m. **-paine** *s.* Keskipaineen suhde m:eseen. **-paino** *s.* **-palkka** *s.* Säännökset maksimi- ja minimipalkoista. **-pituus** *s.* **-raja** *s.* Vesimäärän maksimi- ja minimirajat. **-teho** *s.* Moottorin m. **-tilavuus** *s.* **-työaika** *s.* vars. pisin viikoittainen t. päivittäinen aika, jonka laki sallii pitää täysikasvuista henkilöä työssä. **-vaatimu|s** *s.* Asettaa jk m:kseen.

makso[1] *s. vanh.* maksu. | Saada velkansa m:on. Mennä papin saatavien m:on. Velan m:on lähden KIVI. - - pitäisi oleman ainakin minun puolestani m:ssakin [= maksettukin] SILL. Ottaa, saada m. jstak. Panenpa parahan m:n, / annan lunnahat lujimmat KAL.

maksoittu|a[1*] *v.* **1.** verestä: hyytyä, koaguloitua. | Veren m:essa siitä erkanee kirkas vaaleankeltainen verihera. Haavaan m:nutta verta. Teuraseläimestä laskettavaa verta pitää hämmentää, ettei se m:isi. **2.** keuhkoista: muuttua keuhkotulehduksessa maksakudosta muistuttavaksi.

maksoittum|a[13] *s.* maksoittumisen tulos. | Haavaan syntyy fibriinin vaikutuksesta verenvuotoa ehkäiseviä m:ia.

maksu[1] *s.* **1.** maksaminen, maksanta. | Lainan takaisin m. Pitkittää velkansa m:a. Huolehtia m:sta. Olla tilin m:ssa. Lähteä verojen m:un. Saada velkansa, korkonsa m:un 'maksetuksi'. Vaatia saatavansa m:un 'maksettavaksi'. Tänä vuonna m:un pannut verot. Liike on lakkauttanut m:nsa [käteisvarojen puutteessa]. - - teidät m:lle [= maksamaan] panisin JOTUNI. — *Yhd.* koron-, palkan-, tilin-, vekselin-, velan-, veron-, vuokranm. **2.** rahasumma tm. korvaus, jolla jk t. joka jstak maksetaan, (raha)korvaus; hinta, palkkio, suoritus. | M. tavarasta, työstä, palveluksesta. Saada, ottaa m. jstak. Lääkäri ottaa käynnistään m:n. Vaatia, kiskoa liikaa m:a. Tarjota m:a. Suorittaa m. Tehdä jtak m:sta. Antaa, suorittaa jtak m:tta 'ilmaiseksi'. Myydä, ostaa hyvästä m:sta. Antoi suuresta m:sta muutakin tavaraa. Tehdä jtak m:a vastaan, par. maksusta. Verot ja muut m:t. M:jen kerääjä. — *Erik.* valtion t. julkisen yhteisön jnk laitoksensa käytöstä yksityiseltä perimä korvaus; vrt. vero. — *Yhd.* hoito-, ilmoittautumis-, kuljetus-, liittymis-, lunastus-, luotsaus-, osanotto-, pääsy-, tarkastus-, tilaus-, toimitus-, vakuutusm.; kansaneläke-, lapsilisäm.; koulu-, kurssi-, lukukausi-, oppilas-, tenttim.; auto-, juna-, kanava-, kirje-, kyyti-, liikenne-, posti-, puhelin-, rahti-, sairaala-, satama-, silta-, sähkö-, tullim.; jääm.; ennakko-, kerta-, kuukausi-, käteis-, osa-, vähittäism.; erikois-, lisä-, perus-, pohjam.; lääkärin-, papinm.; jäsenm.

maksu|aika *s.* **1.** ajankohta, jona jk (hinta, vero, velka tms.) on maksettava, maksetaan t. on maksettu, erääntymisaika. | Kauppahinnan

lopullinen m. Sopia täsmällinen m. Velan m. lähestyy. Lainan saanti- ja m. **2.** aika, jonka kuluessa jk (hinta, vero, velka tms.) on maksettava. | Vuoden, kuukauden m. Antaa m:aikaa. Lyhentää, pidentää m:aikaa. Vekselin m. pidennettiin kolmeksi kuukaudeksi. **3.** aikajakso, jolta palkka, vuokra tms. kerrallaan maksetaan, maksukausi. | Viimeisenä m:aikana erääntynyt palkka. **-eh|to** *s.* Ankarat, edulliset m:dot. Myydä, lainata helpoilla m:doilla. Tilaus- ja m:dot. **-erä** *s.* Vähittäishinnan ensimmäinen m. Jäljellä olevat m:t. **-helpotu|s** *s.* Myöntää m:ksia ostajilleen.

-maksuinen[63] *poss.a.* Halpa-, huokea-, kallis-, lyhytm.

maksu|järjestelmä *s.* Kauppasopimuksen edellyttämä m. **-järjestely** *s.* vars. kansainvälisessä kaupassa käytetystä clearingjärjestelmästä. | Nämä maksut on suoritettava Suomen ja Italian välisen m:n ulkopuolella. **-kau|si** *s.* Vuokrien m:det. **-kielto** *s.* vars. viranomaisen maksuvelvolliselle antama määräys, ettei tämä saa suorittaa velkaansa suoraan saamamiehelleen. **-kuitti** *s.* Vakuutuksen m. **-kyky** *s.* Ostajan, kuluttajan m. Verotaakan pitää vastata verovelvollisen m:ä. Yli m:nsä velkaantunut. Rahayksikön maksu- eli ostokyky. — *Yhd.* koron-, velan-, veronm. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.*; *syn.* solventti. | M. ostaja. M:set markkinat. Turvata m:syytensä. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* M. asiakas, yrittäjä, takaaja. Velallisen m:tömyys on ilmeinen. Kansainvälisesti m. valuutta. **-liik|e** *s. liik.* Pankkien tehtävänä on mm. m:keen helpottaminen. Kotimainen, ulkomainen m. **-lippu** *s. liik.* tilapäisenä maksuvälineenä käytetty asiakirja. | Talletuksen m. Ulkomaisen saatavan m. Šekkitilin m.

maksullinen[63] *a.* josta peritään maksu, maksusta tapahtuva, käytettävä, nähtävä tms.;)(maksuton, ilmainen. | M. sauna. M. iltama, tilaisuus, juhla. M. lääkärintarkastus. M. tavaralähetys.

maksumääräy|s *s. liik.* asianomaisen käyttövarojen(sa) hoitajalle antama, tav. kirjallinen määräys suorittaa jk summa (menoerä) jklle, jhk tarkoitukseen. | Johtaja antaa kassaan m:ksen. M:ksillä, jotka on asetettu valtion kassalaitoksille, maksetaan suurin osa valtion menoista.

maksun|alainen *a.* maksullinen. | M. virkasähkösanoma. **-kerääjä** *s.* **-lykkäys** *s.* moratorio. **-otto** *s.* **-perijä** *s.* **-saaja** *s.* **-saanti** *s.* **-suoritus** *s.*

maksu|osoitus *s. liik.* jklle henkilölle osoitettu kirjallinen tahdonilmaisu, jossa osoituksen antaja määrää, että tämän tulee kolmannelle henkilölle suorittaa jk määräsumma; *syn.* assignaatio. | Osuuskunnan hankintamiesten karjanmyyjille antamat m:osoitukset. Sadan tuhannen markan m. Šekki on m., jolla saa nostaa pankista määräsumman. Jklle asetettu m. Allekirjoittaa yhdistyksen suoritettavat m:osoitukset. Maksaa palkka m:osoituksina. **-paikka** *s.* Tavaran, verojen m. **-peruste** *s.* Tullitariffien m:et. Miesluku veron m:ena. Rajaseutulisien m:et. **-puol|i** *s.* M. [= maksaminen, maksu] kyllä järjestyy. Olen vielä m:ella 'maksava'. **-päivä** *s.* Verojen, velan korkojen m. Siirtää m:ä. Korvata m:n ja erääntymispäivän kurssiero. **-päiväkirja** *s. liik.* kirjanpidon apukirja, johon määräpäivinä suoritettavat maksut kirjoitetaan muistiin kukin määräpäivänsä kohdalle. **-sitoumu|s** *s.* Kirjallinen m. Täyttää täsmällisesti m:ksensa. Antaa, kirjoittaa m. **-sopimu|s** *s.* Ulkomaiden kanssa tehdyt kauppa- ja m:kset. Englannin ja Ruotsin välinen m. **-suh|de** *s.* M:teemme Ruotsiin. Kansainväliset m:teet. **-suoritus** *s.* Liikelaitosten välisten m:ten järjestely. **-tapa** *s.* Sopia saatavien maksuajoista ja -tavoista. **-tase** *s. tal.* jhk maahan tietyn ajan kuluessa ulkomailta tulevien ja sen suorittamien maksujen keskinäinen suhde. | Aktiivinen, passiivinen m. Suotuisa, epäsuotuisa m. **-todiste** *s. liik.* kirjallinen todiste maksun suorittamisesta, maksutodistus, -tosite. | Maksun suorittajan saama m. on menotodiste, -tosite, (maksu)kuitti, maksun saajalle jäävä m. on tulotodiste, -tosite, reversaali. Liittää kirjanpitoon m:et. **-todistu|s** *s.* = ed. | Tarkastusleimalla varustettu perimiskuitti m:ksena.

maksut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* maksutta saatava, käytettävä, tapahtuva, nähtävä tms., ilmainen;)(maksullinen. | M. todistus. M. lääkärintarkastus. M. tilaisuus. M. kurssi. Oikeus m:tomaan kotimatkaan. M. valo ja lämpö. M. palvelus. Saada jtak m:tomasti. Opettaa m:tomasti. Lomakkeita jaetaan m:tomasti. Kansakoulun m:tomuus.

maksu|tosite *s. liik.* = maksutodiste. **-tulo** *s.* vrt. ansio-, verotulo. | Julkinen talous nojautuu etupäässä ns. m:ihin.

maksuun|panna *v.* par. panna maksuun. | M:pannut (tav:mmin ⌒) verot. **-pano** *s.* Veron m. Osuuskunnan lisämaksujen m. Toimittaa kunnallisverojen m. **-panoluettelo** *s.* Verojen m.

maksu|vaatimus *s.* **-vaikeu|s** M:ksien pelosta ei uskalleta ottaa lainaa. Jk tuottaa m:ksia. Myöntää helpotuksia m:ksiin joutuneille. **-valmiu|s** *s. liik.* maksu-, suorituskyky, likviditeetti. | Pankin m. M. paranee, heikkenee. Varmuuden ja m:den periaatteet. **-velvolli|nen** *a.* ja *s.* M. puoliso, takaaja. Jklle m. Perittää verojen rästit m:silta. **-velvollisuu|s** *s.* Selvittää, todistaa jkn m. Lyödä laimin, täyttää m:tensa. Määrätä jklle m. Takaajan m. on kiistaton. **-väline** *s. liik.* Tavallisin m. on raha. Laillinen, käypä m. Rahana käytetty m. Vekseli m:enä. Käteisten m:iden määrä. **-yksikkö** *s.* Puhelinliikenteessä m:nä on se maksu, joka suoritetaan tavallisesta 3 minuutin yksityispuhelusta.

maku[1*] *s.* **I. 1.** makuaistilla tunnettava ominaisuus, makuaistilla saatu aistimus; myös hajuaistin välittämistä aistimuksista, kun ne saadaan suuhun otetusta aineesta. | Tunnemme pääasiassa neljää m:a: makeaa, hapanta, suolaista ja karvasta. Kahvin, kuminan, leivän, viinan m. Savun, metsän, riistan m. Suoveden, meriveden m. Tuoreen kalan m. Paleltuneen perunan m. Hapanneen, pilaantuneen,

paleltuneen, ummehtuneen, käyneen, väljähtyneen m. Keitetyn m. Vanhan, uuden, härskin m. Miellyttävä, epämiellyttävä m. Hyvä, hieno, imelä, karvas, pistävä, tympäisevä m. Mieto m. Ruokahalua kiihottava m. Ruoassa on kattilan m. Maidossa on rehun m:a. Ruokaan tarttuu kuparin m:a. Ilkeä m. suussa. Maultaan hyvää, huonoa. Tuntea, erottaa jk mausta. Saada humalista m:a [= hyvää, oikeaa makua] olueen. M:nsa menettänyttä kaljaa. Karhu oli jo päässyt lihan m:un 'saanut syödä lihaa ja alkanut pitää siitä'. Päästä keväällä tuoreen kalan m:un. Poika on jo hiukan päässyt viinan m:un. **2.** *kuv.* **a.** ed:een liittyen; us.: tuntu. | Sai tuntea selässään vitsan maun. Hänen puheessaan tuntui piikittelyn m:a. Tilanteessa oli sodan m:a. Miksikähän maisemassa oli toinen m. ja hieman kuin kulttuurin kajoa KIANTO. [Yksinäisyys] voi viihdyttää - -, mutta sen kalkissa on kuoleman m. KOSKENN. — Puhua suunsa mauksi 'lörpötellä aiheetta, puhua vain puhuakseen'. — *Erik.* Päästä jnk m:un, saada m:a jstak 'saada kokemusta jstak, tutustua (ja tav. tottua t. mieltyä) jhk'. Päästä metsästyksen, taistelun, vallan m:un. Kerran m:un päästyään ratkesi juopottelemaan. Tekee työtänsä vain sen verran, että m:un pääsee. Jstak jää paha m. suuhun 'jk tekee huonon, vastenmielisen vaikutuksen, jättää ikävän muiston'. Elokuva, joka jättää pahan maun suuhun. **b.** viehätys(voima), vaikuttavuus, teho. | Saada esitykseensä m:a. Näppärät sivujuonet antavat elokuvalle m:a. Siihen ikään tultaessa tanssi menettää jo m:nsa. Liioittelun vuoksi koko kertomus menetti m:nsa. Huono esitys vei näytelmältä maun. **3.** *yhd.* Kahvin-, maltaan-, viinan- jne. m.; esi-, jälki-, lisä-, sivum.

II. *kans.* makuaine, höyste. | Ei ole mitään m:ja [= lihaa, rasvaa tms.] keittoon. Panna karjan juomaan m:ja 'jauhoja, suolaa tms.'. — Melkein yötä päivää he vedättivät m:a [= lantaa] pelloille MERIL.

III. 1. makuaisti, maisti, us. nimenomaan sen yksilöllisyyttä ajatellen. | Ihmisen aistit ovat näkö, kuulo, m., haju ja tunto. Tarkka, tylsä, tylsistynyt m. Juomarin kielestä on m. mennyt. Suolaa maun mukaan. Keitto oli minun m:uni. Vaativintakin m:a tyydyttävää herkkua. **2.** välitön, vaistomainen t. tunteenomainen tajuamis- t. arvostelukyky, jkn mieltymysten laatu t. suunta, aisti, tyylivaisto. | Pitää tarjolla ostajien m:a vastaavia tavaroita. Aivan m:ni mukainen mies. Miehisen maun mukainen kertomus. Kukin sisustaa kotinsa m:nsa mukaan. Siinä suhteessa meillä on sama m. Arvostelijana hän mukautui yleisön vaihtelevaan m:un. Taiteilijan persoonallisen maun ilmaus. Hyvä, huono, terve, turmeltumaton, kehittynyt, hienostunut, vaatelias, sovinnainen, erikoinen m. Taitoa ja hienoa m:a osoittavia käsitöitä. Esteettinen, taiteellinen, musiikillinen m. Suomalainen, ranskalainen m. Kehittää kirjallista m:aan. Hyvän maun säännöt. — *Erik.* hyvä, oikea maku. | Hänellä on m:a.

maku|aine *s.* makua antava aine, höyste, mauste. | Tärkein m. on suola. Lihakeitossa olevat m:aineet kiihottavat ruokahalua. Lihan, hedelmien m:aineet. Mausteita ei saa käyttää niin runsaasti, että ruoassa itsessään syntyvät m:aineet hukkuvat niiden makuun. Kemiallinen m. **-aisti** *s.* kyky aistia makuja, maku, maisti. | Kehittynyt, erehtymätön m. Tylsistynyt m. **-aistimu|s** *s.* M:ksia välittävät aivoihin kielikitahermon ja kielihermon haarat. Miellyttävä, vastenmielinen m. **-aisti|n** *s.* M:mena ovat mm. kielen pinnan makunystyt. M:nten hermot. **-arvostelm|a** *s.* arvostelijan makuun perustuva arvostelma. | M:ien suhteellisuus. **-asi|a** *s.* yksilöllisestä mausta riippuva, ehdonvallan asia. | M:oista ei pidä kiistellä SP. On m., milloin kahvi on sopivasti paahdettua. Lienee m., kumpi menettelytapa on parempi. Nainen on yleensä tarkka m:oissa. **-eli|n** *s.* makuaistin. | Kieli toimii m:menä. Kielessä olevat m:met. **-ero** *s.* Viineissä on huomattava m. **-hermo** *s.* makuaistimuksia välittävä hermo. | M:jen pääte-elimet. — M:ja kiihottavaa ruokaa. Ja ihana kahvin haju täytti pian tuon pienen erämaisen töllin, pannen kidutetut m:t kummasti kutajamaan ... KIANTO.

makui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*; kirjoitetaan us. ◡ lyhyen, attr:ttoman määräyssanansa kanssa. **1.** varsin. merk:ssä. | Mantelin, lakritsin, lipeän, mullan, öljyn, veren m. (myös ◡). Hyvän, huonon, pahan, raikkaan, karvaan, kitkerän, virkistävän, pistävän, polttavan m. (myös ◡). Eltaantuneen voin, raikkaan hedelmän m. Eihän tämä ole minkään m:sta. — *Yhd.* edellisen tyyppisten lisäksi: hieno-, huono-, mieto-, puhdas-, raikas-, voimakasm.; eri-, saman-, toisen-, tämänm. **2.** laajentuneessa merk:ssä: tuntuinen. | Puhui vihaisen m:sella äänellä. Tiuski tärkeän m:sena jokaiselle. Ruumis tuntui kipeän m:selta. - - hiukan kosteanm:set hytit LEHT. - - Jenny oli kovin kummallisen m. ja hermostunut K.VÄÄNÄNEN.

makuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* maukas, makoisa. | M. ateria. M:aa juomaa. M. tuoksu. M:uudestaan kuulua kalaa. — *Kuv.* M. voitto. En minä tiedä sen m:ampaa väriä maailmassa kuin kerman kelta KILPI. Karhu mörisee - - kankailla kulkiessaan ja marjoja m:asti syödessään KS.

maku|juoma *s.* maukas juoma. | - - Mattia myös m:juomaa [= rommia] viittasi juomaan *MANN. - - ohraiset oluet, / m:juomat maltahiset KAL. — *Kans.* jauhoilla, suolalla tms. maustettu karjan juoma, haudevesi. | - - kuivista haavanlehdistä tuli parhainta lehmien m:-juomaa KARHUM. **-keränen** *s. anat.* = makusilmu. **-kysymy|s** *s.* makuasia. | Jää m:kseksi, kumpi tapa on parempi. M:ksistä ei sovi kiistellä.

makulatuuri[1] *s.* virheellisesti painettu t. painossa nuhraantunut paperi, arvonsa menettänyt painotuote, hylky-, jätepaperi; huokea (kääre)paperi. | Kirja kelpaa enää m:ksi. Koota vanhat sanomalehdet m:ksi. — *Yhd.* sano-

malehtim. **-paperi** *s.* Liimatonta valkoista m:a. Kirja, jolla on vain m:n arvo.

makuloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä makulatuuriksi; tehdä mitättömäksi, mitätöntää jk painotuote. | M. painotuote. M. vanhat kirjat. — Virheellisesti kirjoitettu šekki on m:tava. Leimalla m:tu postimerkki. Antaa ohjeet kuittien m:nnista.

maku|mestari *s.* Ranska oli Euroopan m. seurustelun alalla. - - m. olevansa/ laulun maassa luulee LEINO. **-pal|a** *s.* herkkupala. | Ahnehtia itselleen parhaat m:t pöydästä. Pistellä m:oja poskeensa. Houkutella koiraa m:oilla. Lammas oli sudelle oikea m. — *Kuv.* Rahalipas oli rosvoille oikea m. Juoruämmille herkullinen m. Pilalehden parhaita m:oja. Propagandan kannalta hyvä m. Tieto oli tutkijoille oikea m. **-silmu** *s. anat.* makuhermon varsinainen pääte-elin, makukeränen. | M:t ovat keräsiä ja sijaitsevat pääasiallisesti kielen limakalvossa olevien vallinystyjen reunoissa, lehtinystyjen sivuilla ja sieninystyjen päissä. **-sipuli** *s. anat.* = ed.

makustel|la[28] *frekv.v. kans.* -u[2] *teonn.* maistella. | Puraisi palan ja m:i suussaan. Vähän aikaa m:tuaan sylkäisi hän murut suustansa PAKK. — *Kuv.* - - siinähän menee, kun ei m:e JÄRVENT.

maku|suunta *s.* vrt. maku III.2. | Kirjallinen, esteettinen, taiteellinen m. Ranskalais-klassillinen m. Akateeminen m. Noudattaa vallitsevaa m:suuntaa. Ajan m:suunnasta poikkeava rakennus. Yleinen m. karttaa räikeänvärisiä pukuja. **-sääntö** *s.* Yleispäteviä m:jä ei ole olemassa. **-tuomari** *s.* tyyliä yms. koskevissa kysymyksissä (arvovaltaisena) ohjeiden antajana, ratkaisijana esiintyvä henkilö, tyylituomari. | Taiteen m. Aikakauden, kaupungin m. Petronius, Neron hovin m., "arbiter elegantiarum". Arvovaltaisten m:en mielipide. Puolueettoman m:n arvostelu taideteoksesta, esityksestä, puvuista. — *Harv.*, tav. *leik.* ruokien t. juomien (maun) arvostelijana esiintyvästä henkilöstä. | Viinien, tupakan m. **-tuomio** *s.*, vars. *urh.* vrt. makuasia. | Ottelu oli tasaväkinen, joten NN:n voitto oli m.

makuu[25] *s.* **1.** makaaminen; makaaminen levon t. nukkumisen vuoksi; *murt.* nukkuminen, uni. | Seisonta, istunta ja m. Selällään m. Kovalla pohjalla m. pakotti jäseniä. — On jo m:n aika. Ei nyt ole aikaa pitkiin makuihin. Viime yö jäi vähälle m:lle. Ei kannattanut enää häristä pojalle maanantaiaamujen makuista SILL. — - - uuvuta unehen, / maku'usen maanittele KAL. — *Yhd.* halli-, sairaala-, ulkoilma-, vuodem.; päivä-, yöm.; (voim.) kyljin-, päin-, selinm. **2.** *makuu|lla*, -lta, -lle (adv.) **a.** (joskus poss.-suff:liisena) makuuasennossa, pitkällään. | M:lla tehtäviä voimisteluliikkeitä. Sairaan on oltava m:lla 'vuoteessa'. Asettua m:lle(en). Joutua viikoksi m:lle. Karja asettui m:lle ja märehti rauhallisesti. Nousta m:lta. — *Urh. sot.* Ampua m:lta. Tähtäysasento m:lta. Tähystää vihollista m:lta. **b.** levolla; nukkumassa. | Hän on vielä m:lla. Paneutua, ruveta, asettua m:lle. Riisuutua, lähteä, mennä m:lle. Panna, riisua lapsi m:lle. Nousta m:lta. **3.** makuupaikka, -sija, lepopaikka, vuode, makaus, makuus. | Laittoi m:nsa luhtiin. Muutti m:nsa pirtistä kamariin. Jäniksen, karhun m. Ampua jänis m:seen. Kiertää karhu m:lleen. Kettu oli lähtenyt päivällisiltä makuiltaan. - - laitoin minä itselleni m:n kamarin seinustalle kyhättyyn heinäsuojaan SILL.

makuu|aika *s.* **1.** levollaolon aika, nukkuma-aika. | Viime yön m. M. on jo käsissä. Tehdä jtak ennen m:aikaa. Häiritä m:aikana. Karhun m. **2.** *mer.* par. seisonta-aika. **-aitta** *s.* jossa nukutaan. | Talon tyttärien m. Käyttää vaateaittaa m:naan. **-alkovi** *s.* Keittiö, kamari ja m. [ilm.]. **-asen|to** *s.* Asettua m:toon. Olla hyvässä, epämukavassa m:nossa. Sairaan on pysyttävä m:nossa. Ampua m:nosta. Suorittaa aseen lataaminen pysty- tai m:nossa. — M:non tulos [ammunnassa] oli 396 pistettä. **-haav|a** *s.* vars. kauan samassa asennossa makaamisesta sairaan ihmisen t. eläimen ihon puristuksessa olevaan kohtaan syntynyt haava. | Tavallisin painokuolion muoto on m. — *Leik.* Kieli saa m:oja [(suulaan ihmisen) pitkäaikaisesta pakollisesta puhumattomuudesta]. **-halli** *s.* vars. parantolan halli, jossa potilaat voivat maata raittiissa ulkoilmassa. **-huone** *s.* nukkumapaikkana käytetty huone. | Vanhempien, lasten m. Huoneistoon kuului keittiö, ruokasali, olohuone ja m. M:en kalusto. **-huopa** *s.* peitehuopa. | Retkeilijän varusteisiin kuuluu myös m. **-hyt|ti** *s.* Laivan mukavat m:it. **-kamari** *s.* = makuuhuone. **-kammio** *s.* Kuninkaan m. Tyttö pujahtaa m:onsa. **-komero** *s.* Keittiön yhteydessä oleva m. Ullakkokerroksen m. **-lava** *s.* Sängyn virkaa toimittava m. Kalasaunan, tukkilaiskämpän m. Hevosen, lehmän m. **-laveri** *s.* Rintamakorsun m. Kaksikerroksiset m:t. **-lavitsa** *s.* Sotilaiden m. Pehmustaa m:nsa sammalilla. Seiniin kiinnitetyt m:t. **-lippu** *s. raut.* makuupaikkalippu.

makuulle- myös ⌒. **-lähtö** *s.* **-meno** *s.* **-pano** *s.* On m:n aika.

makuu|noja *s. voim.* asento, jossa vartalo on suorana joko molempien tai vain toisen käden ja jalkaterän tukiessa lattiaan. | M. eteenpäin, taaksepäin. — *Yhd.* etu-, koukku-, takam. **-oljet** *s. mon.* vuodeoljet. **-orsi** *s.* nukkuma-orsi, yöpuu. | Kanojen m. **-paik|ka** *s.* Mukava, lämmin, rauhallinen m. Aitta m:kana. Tuvassa on m:at viidelle hengelle. Käyttää uunin päällystä m:kanaan. — Laivan hytissä on kymmenen m:kaa. Tilata m. iltapikajunaan. Toisen luokan m. — Jäniksen, hirven, karhun m. eli makaus. **-paikkalippu** *s. raut.* makuuvaunun vuodepaikkaan oikeuttava lippu. | Hankkia m. ajoissa. M:jen hinnat ovat nousseet. **-patja** *s.* **-pinta** *s. rak.* muuri-, seinäkiven vaakasuora pinta. **-pussi** *s.* Lapsen m. Erämiehen, retkeilijän m. 'makuusäkki'. **-puu** *s.* yöpuu. | Variksen, huuhkajan m. Lintu asettuu m:lleen. **-päivä** *s. mer.* par. seisontapäivä. **-rahat** *s. mon. mer.* par. seisontakorvaus. **-rengas** *s. lääk.* makuuhaavojen

välttämiseksi sairaan arkoja ruumiinosia tukemaan käytetty ilmatäytteinen kumirengas.

makuu|s[64] *s.* **1.** makuu-, lepopaikka, vuode, makaus. | Koiran, kissan m. Ampua jänis m:kseensa. Koiran ajamana jänis palaa pian m:kselleen. - - katsokin, ettei karhuja pelotella m:ksistaan AHO. **2.** *mon. kans.* makuualuset, vuodevaatteet, makaukset. | Pudistella m:ksiaan. Viedä lehmille m:ksia 'kuivikkeita'. Kaikilla [kärryillä] oli sama kuorma: merimiesarkku ja m:kset PAKK.

makuu|sali *s.* Retkeilymajan tilava m. Kasvatuslaitoksen, sairaalan, luostarin m. **-sarja** *s. urh.* makuulta ammuttava laukaussarja. | 25 laukauksen m. **-sij|a** *s.* makuupaikka, leposija, vuode. | Sohva m:ana. Laittoi itselleen mukavan m:an tallin parvelle. Tehdä havuista m. Laivan hytissä on m. viidelle hengelle. Tilata m. junaan, laivaan. Jäniksen yksiöinen m. — *Mon.* Painua m:oilleen 'nukkumaan'. Nousta m:oiltaan. **-sohva** *s.* M., jossa on säilytyslaatikko vuodevaatteita varten. **-sopp|i** *s.* Kotiapulaisen erityinen m. Vetäytyä m:eensa. **-suoj|a** *s.* makuupaikka, -huone. | Isäntäväen, palkollisten m:at. Aitat ovat kesäisin nuoren väen m:ina. Meillä oli siihen aikaan tapana - - etsiä hauskin huvimme kulkemalla tyttöjen m:issa ALKIO. **-säkki** *s.* lämmin miehen mentävä pussi, jota esim. retkeilijät käyttävät kylmässä yöpyessään. | Sudennahkainen m. Vetoketjullinen m. Pujahtaa m:insä. **-tauti** *s. eläinlääk.* eläimen kyvyttömyys ennen t. jälkeen poikimisen nousta seisoalleen. **-til|a** *s.* **1.** tila maata, nukkua. | Ahdas, riittävä m. M:aa monelle hengelle. Lehmällä pitää olla tarpeeksi m:aa. **2.** makuusuoja, -huone, makuupaikka, vuode. | Laudoista kokoon kyhätty m. pirtin nurkassa. Lämmin, kylmä m. Laittaa m:ansa lattialle. Lojua m:allaan. Siirtyä m:oilleen 'nukkumaan'. Nousta m:oiltaan. - - laittausivat he vaatimattomille ja koville m:oilleen WILKUNA. **-toveri** *s.* Sysiä m:aan. Täysi vatsa on huono m.

makuut|taa[2*] *fakt.v.* < maata. **1.** vrt. maata I. 1. a. | Lääkäri m:ti potilasta viikkomääriä. Keuhkokuume m:ti häntä kuukauden päivät. — Tyttö kuuluu m:tavan miehiä vieressään. **2.** vrt. maata I. 1. b. | Pettänyt oli Mattia ja Liisaa uni yöpaikassa, m:tanut pimeässä saunassa isoon päivään... AHO. — *Yksipers.* Jopa nyt m:ti pitkään. **3.** *kuv.* **a.** pitää laiskana, toimettomana; vrt. maata I. 1. c. | M. sotajoukkoa talvileirissä, samoissa asemissa. M. laivaa miehistöineen satamassa. **b.** pitää käyttämättömänä; vrt. maata I. 2. a. | M. kaskea polttamattomana. M. peltojaan kesantona. M:ti viljojaan seipäissä syksyn sateissa. — *Kuv.* M. asiapapereita viraston laatikoissa. M. pääomia hyötyä tuottamattomina. | No mitä sitä keppiä [= viestikapulaa] täällä m:etaan? Mene viemään ALKIO.

makuuvaatte|et *s. mon.* vuodevaatteet. | Pitoja m. Pudistella, pölyttää m:ita.

makuuvaunu *s. raut.* Matkustaa m:ssa. M:n siivooja. **-lippu** *s.* Toisen luokan m. **-osasto** *s.* II lk:n m:ssa on kaksi vuodetta. **-paik|ka** *s.* Saitko vielä m:an? Tilata m. M:kojen myynti.

maku|vaatimus *s.* Ruokien suhteen on pakko tinkiä normaaliajan m:vaatimuksista. Nykyajan m:vaatimuksia vastaavia pukuja, huonekaluja, rakennuksia. **-vaikutelma** *s.* **-vari** *s. kans. harv.* kuuma siirappivesi, jota ennen myytiin toreilla ja markkinoilla, kun kahvia ei vielä yleisesti käytetty. | Hän heitä viinamyrkyllä, vielä m:llakin viekoitteli KIVI. **-virhe** *s.* Viinin m:et. Säilytysastian voihin aiheuttamat m:et. **-vivah|de, -vivah|dus** *s.* Herkullinen, miellyttävä m. Juoma saa hienon m:teen. Tupakan m:dukset. **-ärsytys** *s.* M:tä aiheuttava aine.

malaga[15] *s.* alk. Espanjasta Malagan seudulta kotoisin oleva väkevä viini. | Juoda m:a. Pullo vanhaa m:a. **-viini** *s.*

malaiji[6] *s.* M:t 'Taka-Intian ja Kaakkois-Aasian saariston pääväestö'. **-lainen**[63] *a.* M. rotu. **-rotu** *s.* **-valtio** *s.*, tav. *mon.* Malakan niemimaan Isoon-Britanniaan kuuluvien alkuasukasvaltioiden nimitys.

malakiitinvihreä *a.* M. kivi.

malakiitti[5*] *s.* koruihin ja päällystykseen käytetty vihreä puolijalokivi, emäksinen kuparikarbonaatti. **-vihreä** *s.* eräs vihreä väriaine, kiinanvihreä.

malaria[15] *s.* lämpimissä maissa tavallinen kuumetauti, joka leviää horkkasääskien välityksellä, horkka, vilutauti, suokuume. — *Yhd.* lintum. **-kuume** *s.* = ed. **-loinen, -plasmodi** *s. lääk.* = horkkaplasmodi. **-sääski** *s.* = horkkasääski. **-tauti** *s.* **-tautinen** *a.* ja *s.*

maleksi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* kuljeskella joutilaana, laiskana, vetelehtiä. | M. kylällä, kaupungilla. M. satamassa. Kaduilla m:i joutilasta väkeä. M:i ulkona päivät pitkät. Ravintoloissa m:via sotilaita. Missä olet taas m:nut? Kieli pitkällä m:via koiria. — Mennä m. Kulkea m. ohitse. Poika m:i ulos ovesta. Lopeta jo tuo m:nta!

maleksija[14] *tek.* Joutilas m.

maleva[12] *s.* muinaisvirolaisten sotajoukko.

mali[4] *s.* = koiruoho.

maligni[6] *a. lääk.* pahanlaatuinen;)(benigni.

malikka[15*] *s.* Clitocybe, syötäviä helttasieniä. — *Yhd.* härmä-, tuoksum.

malj|a[10] *s.* **1.** vars. pyöreämuotoinen, tav. korkeuttaan leveämpi, suurehko ja sisältä pyöreäpohjainen astia; vrt. kulho, vati, kalkki, pikari, pokaali. | Kultainen, hopeinen, lasinen m. Puusta koverrettu m. Jalallinen m. M:an muotoinen. M:an täysi puutarhamansikoita. — *Yhd.* hopea-, kristalli-, kulta-, lasi-, pahka-, posliinim.; kaarim.; ehtoollis-, hedelmä-, huuhtelu-, jälkiruoka-, kaste-, keitto-, liemi-, makeis-, pesu-, uhri-, vesim.; kierto-, mestaruus-, palkinto-, voittom.; (kasv.) itiö-, kotelom. **2.** eräissä sanonnoissa: juomapikari, viinilasi, ryyppylasi, vars. sen sisällystä ajatellen; vrt. lasi, kolpakko. | Täyttää m. Kaataa m:at täyteen. Kilistellä m:oja jkn kanssa. Kumota ahkerasti m:oja 'ryypiskellä'. Juoda jkn m. 'kohottaa lasinsa ja juoda siitä kerta

jkn onneksi'. Päivänsankarin, morsiusparin, isänmaan m. Vanhojen muistojen m. Kohottaa m. jklle. M:at pohjaan! M:anne, hyvät herrat! Juoda, esittää, kohottaa m. jkn kunniaksi, terveydeksi, menestykseksi. — *Yhd.* harjakais-, lähtö-, muisto-, myrkky-, rauhan-, sinun-, sinän-, tervehdys-, tervetuliais-, tuliais-, veljenm. **3.** *kuv.* ed. ryhmiin liittyen vars. elämän nautinnoista t. kärsimyksistä. | Riemujen m. Juoda nautinnon m. pohjaan asti. Tyhjentää koettelemusten, kärsimysten, katkeruuden m. pohjasakkaa myöten. Unohduksen m. - - nautitsen onneni kultasesta, ylitsekuohuvasta m:asta KIVI. Minä tahdon kohottaa elämän vaahtoavan m:an huulilleni LINN. - - syntinsä m:an reunahan täyttää KOSKENN. Siis viime tippaan asti / juo m:at elämän JYLHÄ. Isä, jos sinä tahdot, niin ota pois minulta tämä m. UT.

malja-aste *s. biol.* = gastrula(-aste).

maljail|la[29] *v., vars. kirjall.* -u[2] *teonn.* M. jkn kanssa 'juoda maljoja, pokuloida'. M:ua, vapaata hullutelua, riemunremakkaa KIANTO.

malja|kehäinen *a. kasv.* kukan kehästä, jossa emiö on kiinnittynyt yhtä korkealle t. alemmaksi kuin hetiö, mutta emiö ja kukkapohjus eivät ole kasvaneet yhteen, perigyyninen. | Verhiö, teriö ja hetiö m:kehäiset. **-keskinen** *a. kasv.* kukan sikiäimestä, joka on maljamaisen kehän sisässä. | M. sikiäin, emiö.

maljakko[2*] *s.* tav. leveyttään korkeampi t. suhteellisen ahdassuinen, vars. irtokukkien pitoon, mutta myös koristeena t. muutenkin käytetty astia, vaasi. | Antiikkinen, etruskilainen m. Panna kukkia m:on. — *Yhd.* hopea-, keramiikka-, kivi-, kristalli-, lasi-, metalli-, posliini-, pronssi-, savi-, tinam.; hauta-, koriste-, koru-, kukkam.; (anat.) lonkka-, nivelm. **-kukka** *s.* maljakossa pidettävä kukka. | Kaunis, kestävä m. **-kuva** *s.* maljakon koristekuva. | Antiikin m:t. **-maalaus** *s.* M. 500-luvulta eKr. Kreikkalainen m. **-piirros** *s.* Kreikkalais-roomalainen m. **-taide** *s.* Antiikin m.

maljakollinen[63] *s.* maljakon täysi. | M. kukkia.

maljallinen[63] *s.* maljan täysi. | M. hilloa, hedelmiä.

maljamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* M. astia. M. lampun kupu. Sienen m. lakki. M. linnun pesä. Vuoristojen ympäröimä m. painanne. Kukan m. kehä. Solun m. varsi. M:sesti viettävä tasanko. M:sesti laajentunut kukkapohjus. M:sesti kovera takaraivon luu.

maljanjuonti *s.* vrt. malja 2.

malja|puhe *s.* maljanjuonnin yhteydessä pidetty puhe. | M. isänmaalle. **-ruoste** *s.* ruostesienten helmi-itiöaste (kasvitautina). **-tasanko** *s. maant.* maljamaisesti keskustaansa viettävä tasanko.

malju[1] *s. kansat.* esim. naisten kansallispuvun liivin etureunaan kiinnitettävä solkimainen rengas, jonka läpi sidenauha juoksee.

malka[10*] *s.* **1.** vars. tuohi- ja olkikaton harjalta räystäälle kulkeva riuku, joka estää kateaineen irtoamisen. — *Kuv.* - - tuli tuohta tai m:a [= tuli mitä hyvänsä] KAUPPISH. Kuinka näet rikan, joka on veljesi silmässä, mutta et huomaa m:a omassa silmässäsi? [toisten ihmisten pientenkin vikojen huomaamisesta] UT. — *Yhd.* kattom. **2.** *sot.* pitkittäinen puu, jolla kenttäsillan kansilaudoitus sidotaan reunavuoliin. **3.** *kut.* silmu- ja nukkakankaita kudottaessa käytetty metallilanka, jonka ympärille silmut muodostuvat. **-katto** *s.* tuohikatto, jossa on käytetty malkoja tuohien sitomiseen. | Pirtin, saunan m. **-kattoinen** *a.* M. aitta. **-pu|u** *s.* Varata rakennukselle m:ita.

malkio[3] *s. kansanr.* poloinen. | Viikon, utra, uinaelin, / kauan, m., makasin! KAL.

mal|ko[1*] *s.* tav:mmin malka. | Tuohien päälle pantiin m:ot. Mikä Maariana m:olla, se vappuna vaolla [lunta] SL.

malkuri[5] *s. murt.* kaira, näveri.

mallail|la[29] *frekv.v. ark.* (< mallata) sovitella, hahmotella, sommitella. | M:i aukkoa pitkin ja poikin. Räätäli ratkoi, sommitteli ja m:i takkia. - - oli niin kuin yhdet olisivat pitäneet puhetta ja toiset m:leet laulaakseen AHO.

mallas[66*] *s.* ks. maltaat. **-ekstrakti** *s.* mallasmehu, -uute. **-etikka** *s.* maltaista valmistettu etikka. **-huone** *s.* = mallaspirtti. **-|itu** *s.*, tav. *mon.* maltaiksi idätetyn viljan itu. | M:ituja käytetään hiivateollisuudessa ja karjan väkirehuna. M:idulle idätettyjä kauroja syötetään kanoille. **-jauho** *s.*, tav. *mon.* jauhetut maltaat.

mallasjuoma *s.* maltaista käyttämällä valmistettu alkoholipitoinen juoma (kalja, olut, pilsneri). | Verottomat m:t. Väkevät, miedot m:t. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-vero** *s.* mallasjuomien valmistuksesta suoritettava välillinen valtionvero.

mallas|kahvi *s.* maltaista valmistettu kahvin korvike. **-kylpy** *s.* M:jä on annettu riisitautisille ja rohtumia poteville lapsille. **-lauteet** *s. mon.*, **-lavo** *s.* = mallasparvi. **-mehu** *s.* siirappimainen hyvänmakuinen neste, jota valmistetaan maltaista haihduttamalla niiden vesiuutosta sopivan vahvuiseksi ja jota käytetään vars. lapsille vahvistavana t. ruokahalua lisäävänä lääkkeenä, mallasekstrakti, -uute. **-mylly** *s.* **-ohra** *s.* Panimoteollisuuteen soveltuvaa m:a. M:n viljelysopimus. **-parvi** *s.* erityisesti maltaiden idättämistä varten saunaan tehty parvi, mallaslauteet, -lavo. **-pirtti** *s.* erityinen pirtti maltaiden valmistusta varten, mallassauna, -huone. **-pitoisuus** *s.* Ohran, oluen, pilsnerin m. **-riihi** *s. harv.* maltaiden idätystä ja kuivatusta varten lämmitetty riihi. **-rouhe** *s.* **-sauna** *s.* erityinen sauna maltaiden valmistusta varten t. sauna sinä aikana, jolloin siinä valmistetaan maltaita, mallaspirtti, -huone. | Lämmittää m:a. M:n valvojaiset. M:n imelätuoksuinen ilma. **-sokeri** *s.* sokerilaji, jota syntyy maltaita valmistettaessa, maltoosi. **-säkki** *s.* säkki maltaita. | Ja tuossa makaa Juhani kuin m. KIVI.

mallast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* valmistaa maltaiksi. | M. jyviä, viljaa. M:etun viljan idut. M:ukseen käytetty sauna.

mallastamo[2] *s.* huone, rakennus t. laitos, jossa viljaa mallastetaan.

mallas|tehdas *s.* **-teollisuus** *s.* **-uute** *s.* maltaita

uuttamalla saatu neste (mallasmehu) t. siitä haihduttamalla saatu jauhe; *syn.* mallasekstrakti. **-valmiste** *s.*

malla|ta[35] *v. ark.* **1.** *intr.* olla sopiva, sovelias, sopia, käydä. | He m:avat hyvin pariksi. Kuinkas tämä puku m:a ylleni? Piippu m:a hyvin hänen suupieliinsä. Sellainen käytös ei m:a papille. Tämä ei m:a yksiin hänen oppinsa kanssa. Eihän m:a tämä yhteen nimismiehemme ennen aina viisasten ja vikkelien tuumien kanssa KIVI. Jos olisin upseeri, niin eipä tämä juuri m:isi KIVI. **2.** *tr.* sovitella, kokeilla, näyttää, sommitella, kaavailla, järjestää. | M. pukua ylleen, hiuksiaan jakaukselle. M:si tanssin askelia pirtin lattialla. M. käsillään jtak. Ja nyt ne [asiat] on m:ttu köyhien parhaaksi HAARLA. -- ainakin m. [= yrittää] olisi pitänyt nukkumista L.LESKINEN.

malleiini[4] *s. eläinlääk.* aine, jota käytetään räkätaudin toteamiseksi.

mall|i[4] *s.* **1.** esine, kuva, kuvio tms., jonka mukaan, jota esikuvana pitäen jtak valmistetaan, jota jtak valmistettaessa jäljitellään, josta otetaan esimerkkiä; vrt. esikuva, esimerkki, kaava, muotti. | Vanha kirvesvarsi uuden m:ina. Paperista tehty lennokin m. M. jäljennetään kankaaseen kalkiopaperin läpi. Ompele tähän piirretyn m:in mukaan. Kirjainten m:it. Oppaassa on asiakirjojen m:eja selityksineen. Käyttää jtak m:ina. Tehdä jk m:iksi. Ottaa jk m:iksi. — *Erik.* **a.** kuvanveistäjän tav. jstak muovailuaineesta lopulliseen muotoon (us. myös kokoon) tekemä veistos, jonka mukaan varsinaisen taideteoksen valmistaminen tapahtuu. | Savesta muovailtu m. Sankaripatsaan m. **b.** rakennusta, konetta, laitetta, elimistöä tms. esittävä (pienois)jäljennös t. -kuva, jonka perusteella sen ominaisuuksia voidaan tutkia [tms.]. | Sairaalan, laivan, lentokoneen m. Maalaiskirkon puinen m. Pienoiskokoinen, suurennettu m. Anatomiset m:it. Kitalaen, korvan, silmän m. **c.** näytteenä oleva kappale jtak, näytekappale. | Pitää muutamia kappaleita m:eina varastossa. **d.** henkilö, joka (us. ammatikseen) toimii todellisuusvastineena, jonka mukaan kuvaamataiteilija valmistaa työnsä t. josta valokuvaaja ottaa kuvia. | Taiteilijan, valokuvaajan m. Piirtää, maalata elävän m:in mukaan, elävää m:ia. Alaston m. Olla, istua m:ina. Ansaita leipänsä m:ina. — *Yhd.* mies-, naism.; ammattim. **e.** *yhd.* Askartelu-, kaunokirjoitus-, kirjonta-, koriste-, käsityö-, leikkuu-, ompelu-, piirustus-, työm.; pitsinm.; kipsi-, pahvi-, paperi-, puu-, savi-, vaham.; pienoism.

2. yl. esikuvana, esimerkkinä pidetty esine, olio, tapa tms. | Pitää jkta m:ina, ottaa jksta m:ia käyttäytymisessään, pukeutumisessaan. Siinä sinulle miehen m:ia! Romaanin henkilön m:ina ollut todellinen henkilö. Hänen ääntämyksensä on m:iksi kelpaava. Joutua näyttämään m:ia jssak työssä.

3. tyyppi, muoto, tyyli; kuosi. | Uusinta m:ia oleva auto. Tämänvuotiset m:it saapuneet kauppoihin. Käytännöllinen työpuvun m. Hyvä puukon m. Kirkko on m:iltaan ristikirkko. Auto vuoden 1950 m:ia. Kivääri m/91 'vuoden 1891 mallia'. Huonekalut rokokoon m:ia. -- tappelu oikeata m:ia ALKIO. — Kenkä, joka varmasti säilyttää m:insa. Siinä puvussa on m:ia. — *Yhd.* aura-, auto-, huonekalu-, jalkine-, kaulus-, kenkä-, kone-, laiva-, luistin-, polkupyörä-, potkuri-, puku-, pulpetti-, pöytä-, suksi-, takki-, tuoli-, vene-, veturim.; erikois-, loisto-, normaali-, standardi-, vakiom.

4. *ark.* tyyli, tapa. | Tarkasteli hevosen kävelyn m:ia. Hiihtää hyvällä m:illa. Työ on tehtävä uudella m:illa. On oteltava toisella m:illa, jos aikoo voittaa. Paiskattiin kättä sillä m:illa, että vielä tavataan. Asiat ovat hyvällä, huonolla m:illa 'kannalla, tolalla'. Tilanne kehittyi sille m:ille, että --. Nyt ovat asiat m:illaan, m:issaan 'oikealla kannalla, tolalla'. Tekee kaiken m:illeen 'oikein, kuten pitääkin'.

5. *(jnk, jhk) malliin* jnk esikuvan, mallin mukaan, jhk tapaan, tyyliin. | Liittotasavalta Yhdysvaltain m:iin. Villin lännen m:iin suoritettu ryöstö. Järjestää sotilaalliseen m:iin. Karjalaiseen m:iin valmistettuja ruokia. Kutsut herras-, ranskalaiseen m:iin. Esitys sujui entiseen m:iin. Ei hän ainakaan ole tavalliseen papin rouvan m:iin AHO. [Kirjoitti] jonkun pienen tyyliharjoitelman Aleksis Kiven m:iin TARK. -- minä tein mieleni m:iin [= mieleni mukaan] SIMO PENTTILÄ.

malli- yhd:ojen alkuosana ilmaisemassa vars.: **1.** malliksi tarkoitettua, mallina käytettävää t. käytettyä; esim. m:kappale, -kuvio, -tila. **2.** malliksi sopivaa, kelpaavaa, mallikelpoista, esikuvallista, moitteetonta, ihanteellista; esim. m:ihminen, -oppilas, -perhe. **3.** malleja sisältävää; esim. m:kirja, -kokoelma, -salkku. **-asunto** *s.* Rakennutti m:ja työväelle. **-aviomies** *s.* **-elämä** *s.* Viettää m:ä. **-esimerkk|i** *s.* Kirjanpidon m:ejä sisältävä oppikirja. Juurilaskujen m. — M. antiikkia ihannoivasta tyylistä. **-esine** *s.* Muovailussa käytetyt m:et. **-esitys** *s.* **-hiekka** *s. met.* valuhiekka, joka tulee mallia vasten. **-huone** *s.* Muotiliikkeen m. **--ihmi|nen** *s.* Hän on kerrassaan m. Marjaana oli juuri niitä itsetietoisia, tekopyhiä m:-siä, joita pastori ei kärsinyt TALVIO. **-kaari** *s.* Veneen laudoitus tehdään m:en päälle. **-kaav|a** *s.* Paperista, metallilevystä leikattu m. Anomuksen m. He ovat eläviä ihmisiä eivätkä mitään m:oja. **-kaavake** *s.* Painettu m. **-kangas** *s.* Tehtaan, räätälin m. **-kappale** *s.* Jnk valmisteen m. Pahviset m:et eri osista. Mittayksikön m. 'normaalikappale'. — Oikein aviomiehen m. Miten tämä m. mieheksi nykyään jakselee? U.KOSKELA.

mallik|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* hyvä-, kaunismallinen, tyylikäs, kuosikas. | M. puku, hattu. M:kaat kengät. Yksinkertaisen m. kirkko. M. veistos, patsas. Siro ja m. kaappi. M. asento. Puku pysyy m:kaana. M:kuudestaan tunnettuja tuotteita.

malli|keittiö *s.* Näyttelyn ruotsalainen m. **-kelpoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* malliksi, esikuvaksi, esimerkiksi kelpaava, esikuvallinen, esimerkillinen, moitteeton, ihanteellinen. |

M. mies, puoliso, isä. M. työmies, oppilas, opettaja, virkamies. M. koti, avioliitto. M. runoteos, suomennos. M. ahkeruus, tarkkuus. M. kuri, järjestys, käytös. Virheetön ja m. suoritus. Maatila on m:sessa kunnossa. Suorittaa työnsä m:sella tavalla. Puhua m:sta kieltä. M:sesti järjestetty yhteiskunta. Hoitaa lapsiaan m:sesti. Käyttäytyä, puhua, menetellä m:sesti. Esityksen, käytöksen m:suus. **-kiekko** *s. käs.* kädensijallinen, terävähampainen metallipyörä, jonka avulla jäljennetään kaavoja. **-kiel|i** *s.* Puhua m:tä. **-kirja** *s.* malleja sisältävä kirja. | Kansallispukujen m. Pitsinnypläājän m. **-koe** *s. tekn.* koe, jossa rakenteita, teknillisiä laitteita tms. tutkitaan mallin avulla. **-kokoelma** *s.* Käsityönopetuksen m. Työkalujen m. **-kone** *s.* Rakentaa m. 'perustyyppi'. Mallit valmistetaan m:ella. — *Erik.* lentokoneen pienoismalli. **-koti** *s.* **-koukku** *s. met.* koukku, jolla malli nostetaan muotista. **-koulu** *s.* jnk koulumuodon t. opetustavan tunnetuksi tekemistä palveleva t. opetuksen järjestelyn esikuvana toimiva koulu. | Hovikoulu toimi m:na. Pestalozzin perustama m. — *Erik. vanh.* opettajaseminaarin harjoituskoulu. **-kuva** *s.* Anatominen m. Valokuvaaja oli jo valmistanut m:n. Hän oli aikakauden virkamiehen m. **-kuvio** *s.* Koristeompelun m. **-laatta** *s. met.* kaavauskoneen laatta, johon mallin puolikkaat kiinnitetään. **-laitos** *s.* M. lampaanhoitoa varten. Hänen järjestämästään koulusta tuli m. **-lapsi** *s.* Pojista yritettiin kasvattaa oikein m:a. **-lauta** *s.* luotta, malline. **-lehti** *s.* Malli- ja muotilehtien erikoisliike. **-levy** *s.* luotta, malline. **-maa** *s.* Hienojen käytöstapojen m. Maanviljelyksen m. **-matti** *s.* šakissa: matti, jossa kaikki upseerit ottavat aktiivisesti osaa matin tekoon ja jossa vastapuolen kuninkaan lähiruuduista kutakin suojaa vain yksi nappula. **-merkintä** *s.* Valmisteen m. on DZ8. **-mies** *s.* Nykyajan m. Täydellinen m. Kenkäalan m. 'mallien suunnittelija'. **-mit|ta** *s.* mittajärjestelmän mittojen normina käytetty mittaväline t. -yksikkö. | Tarkistaa m:an avulla. **-muoto** *s.* Arkkitehtuuri, jossa m:ina on käytetty antiikin muotoja. Sanojen taivutuksessa m:ina käytetyt sananmuodot.

mallin *adv.* ks. mullin mallin.

malline[78] *s.* = luotta. — *Yhd.* maalaus-, piirustus-, sorvausm.

malli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[40] *omin.* muotoinen, tyylinen, tyyppinen, mukainen, lainen; kirjoitetaan myös ◡ lyhyen attr:ttoman määräyssanansa kanssa. | Hevosenkengän m. koukku. Maalaistalon m. asunto. Rokokoon m huonekalu. Viime vuoden m. auto. Hyvän, huonon, hauskan, oudon, vanhan, uuden m. (myös ◡). — *Yhd.* empire-, rokokoom.; hockey-m.; Telefunken-m.; pusero-, rasia-, risteilijäm.; kilpailu-, urheilum.; huono-, hyvä-, kevyt-, lyhyt-, nyky-, puhdas-, raskas-, siro-, uusi-, vanham.; kaupunkilais-, latinalais-, maalais-, pohjalais-, ranskalais-, savolais-, ulkomaism.; eri-, erikois-, sekalais-, yleism.; saman-, toisen-, tämänm.

mallin|koetus *s. tekn.* mallikoe. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | M. puku, laite. Tehdä m:sesti. **-piirtäjä** *s.* Muotiliikkeen m. **-sommittelija** *s.* **-sommittelu** *s.*

mallinukke *s. tav.* luonnolliseen kokoon valmistettu nukke, joita käytetään pukujen koettelemiseen t. joita puettuina pannaan vaatetusliikkeen mainosikkunaan, mainosnukke, muotinukke, mannekiini(nukke).

mallinveistäjä *s.* = malli(puu)seppä.

malli|näyte *s.* Kauppamatkustajan mukanaan kuljettamat m:näytteet. Antoi m:näytteen hyvästä lausunnasta. Julistus oli oikea mahtipontisuuden ja itserakkauden m. **-oppilas** *s.* Poika oli oikea m. **-painos** *s.* normaalipainos. **-paperi** *s. tav.* ruudullinen paperilaatu, jota käytetään malleja piirrettäessä. **-piirustu|s** *s.* **1.** mallina käytettävä, malliksi kelpaava piirustus. | Ommella m:ksien mukaan. Siitähän tuli oikein m. **2.** mallien mukaan tapahtuva piirustaminen. | Alaluokilla piirustus on etupäässä m:sta. **-poika** *s.* Hannu ei ollut mikään m. **-puku** *s.* [Muotiliikkeen] runsas m:jen valikoima. **-puuseppä** *s.* = malliseppä. **-salkku** *s.* Käsityöoppaan m. **-sarja** *s.* sarja malleja. **-seppä** *s.* puuseppä, jonka tehtävänä on valmistaa valumalleja, mallipuuseppä, mallinveistäjä. **-sikala** *s.* Koulutilan m.

mallisto[2] *koll.s.* mallikokoelma, mallit. | Runsas, pieni m. — *Yhd.* kangas-, pukum.

malli|säännöt *s. mon.* Osuuskuntien m. **-talo** *s.* Hän teki talostaan oikein m:n. — *Erik.* mallitila, koulutila. **-tappi** *s. met.* tappi, jota käytetään reikiä valettaessa. **-tila** *s.* esikuvaksi kelpaavalla tavalla hoidettu tila; *erik.* koulutila, jonka tarkoituksena on osoittaa, miten maatalouden eri puolet on parhaiten järjestettävä. **-tilkku** *s.* Kankaan m. Viedä m. nähtäväksi.

malliton[57] *kar.a.* **1.** M. kaunokirjoitusvihko. **2.** tyylitön, kuositon. | Aivan m. puku.

malli|tyttö *s.* Kasvatti tyttärestään oikein m:tytön. **-vaimo** *s.* Liisa oli kaikin puolin m. **-valikoima** *s.* Monipuolinen m. pukuja ja hattuja. **-valtio** *s* Ranskasta tuli myös taloudellisessa hyvinvoinnissa m. **-vankila** *s.* **-varasto** *s.* Runsas m. **-verstas** *s.* Tehtaan m. **-vihko** *s.* Kaunokirjoituksen, kirjanpidon m. **-yhteiskunta** *s.* **-ääntämy|s** *s.* Yleisesti hyväksytty m. M:ksen mukaan olisi äännettävä näin.

mallo[1] *s.* länkipatja, hamutsa, paatsa, kaulapaita.

mallotta|a[2*] *deskr.v.* Katsoa m. -- töllisteltiin vastakkain silmästä silmään toisiaan m:en TOPPILA

malluainen[63] *s.* vedessä eläviä nivelkärsäisiä hyönteisiä.

malmari[5] *s. murt.* metallinuppinen tappeluruoska. | Puukko tuppehen ja m. povehen, / kun kylälle lähdetähän KL.

malmi[1] *s.* **1. a.** luonnossa esiintyvä aine, joka sisältää niin paljon ja sellaisessa muodossa jtak metallia, että tämän valmistus siitä on taloudellisesti kannattavaa; vrt. metalli, mineraali. | Louhia, kaivaa m:a. Rouhia, jauhaa m:a. Nostaa m:a järvestä, suosta. Ori-

järven, Outokummun m. Magmaattiset ja kerrostuneet m:t. Köyhää m:a. — *Yhd.* järvi-, kallio-, suo-, vuorim.; kiinto-, näyte-, rikastusm.; hauli-, herne-, kilpi-, palam.; alumiini-, kromi-, hopea-, kulta-, kupari-, lyijy-, nikkeli-, rauta-, rikki-, sinkki-, tinam. **b.** (vars. kirkonkellon) metallista. | M:n sointi. Etäisten m:en humina. -- teräskielet iskivät kellon m:in H.ASUNTA. -- äänessä oli m:n sointua LINN. — *Kuv.* Hän ihailee roomalaisessa runoilijassa sitä tahdon m:a, joka -- VILJANEN. **2.** *vanh.* aukea paikka kylän t. kaupungin laidassa, sotaväen harjoituskenttä. | Paraisten m. Kampin m. Savonlinnan, Mikkelin m.

malmi|aihe *s.* malmiesiintymään viittaava seikka t. löydös. | Löytää m. **-alue** *s.* Löytää, vallata m. Petsamon, Outokummun m. Nivalasta on löydetty uusi m. M:iden tutkimus. **-esiintymä** *s. geol.* maassa t. vuoressa oleva malmimuodostuma, malmio. | M:t ovat monenlaisten muutosten alaisina olleita geologisia muodostumia. Laaja, pieni m. Arvokas m. Petsamon, Nivalan m. Löytää, vallata m. **-geologi** *s.* **-geologia** *s.* Teknillisen korkeakoulun m:n dosentti. **-geologi|nen** *a.* M:set tutkimukset. **-jauhe** *s.* **-juoni** *s.* **-kaivos** *s.*

malmikas[66*] *a.* malmia (runsaasti) sisältävä, malmipitoinen, runsasmalminen. | M. alue.

malmi|kello *s.* valettu metallikello (vars. kirkonkellosta). | M:kellon heläjävä ääni. M:kellot kumahtelevat. Tuomiokirkon m. **-kenttä** *s.* Laaja ja arvokas m. **-kerros(tuma)** *s.* **-kivennäinen** *s.* **-kivi** *s.* **-kompassi** *s.* magneettisten malmien etsinnässä käytetty kompassi, kaivoskompassi. **-laatta** *s.* laattamainen malmiesiintymä. | Outokummun m. **-laji** *s.* **-liete** *s.* **-lohkare** *s.* M. ruhjoi miehen. Kultapitoinen m. **-löydös** *s.* Tutkia m. perusteellisesti. **-löy|tö** *s.* Petsamon m:döt. Tehdä m. **-massa** *s.* Sula, jähmeä m. **-mineraali** *s.* mineraali, joka sisältää jtak hyödyllistä metallia. **-muodostuma** *s.*

malmi|nen[63] *a.* **1.** *ain.* (< malmi 1.b) (ei terminä:) valumetallinen. | M. pata, pannu. M. portti. M:set kirkonkellot. M. aisakello. — *Kuv.* Kellon m. ääni. -- runoissa soi usein kuin tuomion kellojen m. ääni VILJANEN. -- sävel m. soi hämärään SARKIA. **2.** *poss.* < malmi 1.a. | Niukka-, runsasm.

malmin|etsijä *s.* Ruosteiset kalliot ovat m:etsijän osviittana. **-etsin|tä** *s.*; *syn.* prospektaus. | Sähkökojeiden apu m:nässä. **-kuljetus** *s.* M. rautateitse, meritse. **-louhinta** *s.* M. Petsamon tuntureista. **-nosto** *s.* M. kaivoksesta, järvestä, suosta. **-rikastamo** *s.* **-rikastus** *s.* **-sulatto** *s.* **-sulatus** *s.* **-vienti** *s.* Harjoittaa m:ä.

malminäyte *s.* Kultaa sisältävä m. Ottaa m. kalliosta.

malmio[3] *s.* malmimuodostuma, -esiintymä-, -kerros(tuma).

malmi|paikka *s.* Pohjois-Karjalan tunnetuin m. on Outokumpu. Etsiä uusia m:paikkoja. **-pata** *s.*, vars. *kans.* rautapata. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* M:sta kalliota, soraa. Kallion m:suus on huomattava. **-rae** *s.* **-rikas** *a.* → runsasmalminen, malmikas. **-rikaste** *s.* **-rikkau|s** *s.* Petsamon m:det. **-risti** *s.* valettu metalliristi. | Sukuhaudan m. Lepää m:n alla. **-rouhe** *s.* Karkeata m:tta. **-suoni** *s.* Nikkeliä sisältävä m. **-säiliö** *s. tekn.* Rikastustehtaan m.

malmit|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* M. mineraali, seutu.

malmi|tutkimus *s.* M:tutkimuksessa käytetyt kojeet. Suorittaa perinpohjaisia m:tutkimuksia laajoilla alueilla. **-varat** *s. mon.* Yhdysvaltain runsaat m. **-vaunu** *s.* malminkuljetusvaunu. | Kuparikaivoksen m:t. **-ääni** *s.* Kellojen kumea m.

malo[1] *s.* **1.** vars. *kansanr.* halkeama, rako, loma. | -- iski nauriinhauvikkaita leukojensa m:on HAARLA. -- kirjavan kiven sisässä, / maksankarvaisen m:ssa KAL. Tuoll' on otso synnytetty, / -- / luona kuun, m:ssa päivän KAL. **2.** aukko, vars. suu. | Suu kuin ankeriaan m. Huuhkajan m. -- hampaattomasta m:sta tupsahtelee savu LEINONEN. — *Yhd.* suum.

maloit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa maloilla (ks. malka 1, 2). | M. katto, silta. Aloittaa katon m:us. Tuohikatossa on melko tiheä m:us.

maloppi[6*] *s.* Malope, Malvaceae-heimoon kuuluvia kasveja.

malspiikki[1*] *s. puhek.* terävākärkinen, puupäinen rautapuikko, jota käytetään esim. punos- ja solmutöissä, pujontapuikko.

maltaan|haju *s.* Pirtissä tuntui m:hajua. **-maku** *s.* Voissa on heikko m.

maltaantu|a[1*] *v.* muuttua maltaiksi, maltaan makuiseksi. | M:neita jyviä. Saunan parvessa oli ohria m:massa.

maltaasi[6] *s.* entsyymi, joka hajottaa mallassokerin rypälesokeriksi.

malta|at[66*] *s. mon.* idätettyjä ohran, harvemmin rukiin, kauran, vehnän t. maissin jyviä, joiden itäminen on sopivalla asteella keskeytetty ja jotka sen jälkeen on kuivattu. | Saunakuivat m. Jauhattaa m:ita. M:ista tehdään olutta. Suorittaa veronsa m:ina. — *Kuv. kans.* Vaikka menisi saunat ja m. 'vaikka kaikki menisi, kävi miten kävi'. Nuorenparin on nyt m. makeimmillansa 'elämä hempeimmillään'. — *Yhd.* kaura-, ohra-, ruis-, vehnäm.; mämmi-, panimom.

maltalais|risti *s.* = maltanristi. **-ritari** *s.* = johanniitta (siitä alkaen kun Malta tuli ritarikunnan asuinpaikaksi). **-ritaristo** *s.* vrt. ed.

maltanristi *s.* risti, jonka muodostaa neljä yhtä pitkää, keskeltä päihin päin levenevää lovipäistä haaraa, maltalaisristi.

malthusianismi[4], **malthusilaisuus**[65] [maltu-] *s.* taloustieteen suunta, joka hyväksyy Malthusin väestöteorian ja tahtoo ehkäistä liikaväestön syntymisen. — *Yhd.* uusm.

maltik|as[66*] *a. harv.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* = seur. | M. puheissaan ja toimissaan. Menetellä m:kaasti. Käytöksen m:kuus.

maltilli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* < maltti. **1.** kiihkoton, harkitseva, järkevä, suvaitsevainen, hillitty, moderaatti;)(jyrkkä, kiivas, kiihkeä. | M. mies. Luonteeltaan m. M. tutkija, protestantti. M. puolue, vasemmisto. M. realismi, rationalismi. Edustaa aatteen,

liikkeen, puolueen m:sta suuntaa. Jyrkkien ja m:sten uudistusmiesten välinen ristiriita. M. mutta tinkimätön suomalaisuuskanta. M:sta ja puolueetonta kuvausta. Vakaata ja m:sta puhetta. Sävyisä ja m. esiintyminen. M:set toimenpiteet. Kohdella alaisiaan, vastustajiaan m:sesti. Toimenpiteiden m:suus. **2.** ed:een läheisesti liittyen: rauhallinen, tyyni, levollinen;)(maltiton, hätäinen, kärsimätön. | M. neuvottelu, keskustelu. M. kävely. Puhua m:sella äänellä, m:sesti. Kuunnella m:sesti. Puhujan m. olemus. Pysyä m:sena vaarallisessakin tilanteessa. Kärsiä kaikki m:sesti. Tilanne pani m:suuteni kovalle koetukselle.

maltillistu|a[1] *v.* tulla maltillise(mma)ksi, malttua. | Iän mukana hän on huomattavasti m:-nut.

maltistu|a[1] *v. harv.* = ed. | M:ttuaan hän kääntyi jälleen isäinsä uskoon.

maltit|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< maltti) malttamaton, kärsimätön. | M. käytös, sana, puhe, vastaus. Odottaa jtak m:onna, m:tomasti. Hevonen kuopii m:onna. Johtajan epäröidessä joukko alkoi käydä m:tomaksi. Vastata, ärähtää m:tomasti. Kannattajajoukkojen m:tomuus.

malto[1*] *s.* **1.** *kasv.* kasvin t. sen osan (pehmeä) perussolukko, mehevä osa. | Hedelmän m. 'liha'. Lehden m. Perunan, punajuuren, nauriin m. Sienen pillit ja m. Mehevä, kuiva, jauhomainen m. Terve, pilaantunut m. Hohkainen m. — *Yhd.* hedelmä-, lehtim. **2.** *murt.* puun runko. | Liika laiska on lentoon lähtemään raskas lintu, puun m:a vain kiertää AHO.

maltoi|nen[63] *poss.a. kasv.* -suus[65] *omin.* mehevä (ja pehmeä). | M. lehti, hedelmä, juuri, varsi. M. itiöemä. Kukan m. lapakko. M. sieni. M. pähkylä, marja, palko. Luumarjan m. ulkokerros. — *Yhd.* hieno-, kelta-, kiinteä-, mehevä-, punam.; runsas-, vähäm.

maltoosi[6] *s.* = mallassokeri.

maltsa[10] *s.* Atriplex, savikkakasvien heimoon kuuluvia kasveja, Suomessa tav. rikkaruohoja. — *Yhd.* keihäs-, pelto-, tarham.

malt|taa[10*] *v.* **1.** obj:na s. | M. mielensä 'hillitä itsensä (halunsa, kärsimättömyytensä, suuttumuksensa)'. M:a mielesi äläkä vielä lähde! Mielensä m:taen hän vastasi tyynesti. — *Harv.* M. itsensä. M:a sanas, mies KIVI. - - semmoisessa paikassa, jossa aina on m:ettava kieltä KILPI. **2.** obj:na inf. | En m:tanut olla sanomatta 'en voinut hillitä haluani (kärsimättömyyttäni), vaan sanoin'. M:atkohan noudattaa ohjeita? M:atko jäädä kahville? Lapsi ei m:a istua hetkeäkään paikallaan. Kuka tällaisella ilmalla m:taa sisällä pysyä! M:toi köyhä keittää, vaan ei m:a jäähdyttää SL. — En m:a vielä lähteä 'en henno, raski lähteä, en saa lähdetyksi'. M:tatko edes tulla syömään? Piti kalliina eikä m:tanut ostaa. - - kumpaakaan hommaa hän ei m:tanut heittää pois, sillä hyvät olivat niistä tulot KATAJA. - - sen ylellisyyden oli Syöpäri kuitenkin m:tanut kustantaa itselleen KILPI. **3.** -tavasti *adv.* ilman obj:a vars. imperat:ssa ja I partis:ssa: olla rauhallinen, odottaa kärsivällisesti. | M:ahan, kun kerron! M:as, hyvä tästä tulee! M:a hetki! M:a! - - asian sulle kertoa tahdon KIVI. - - m:takoot, kunhan Bror Trygve koteutuu! KIANTO. M:a, m:a, härkä parka, / kun tulen kurikan kanssa KAL. — M:tavat [= maltilliset] sanat. M:tava mieli. Odotella m:tavasti. **4.** *murt.* voida, osata; huomata. | - - ei m:tanut antaa miehelleen anteeksi KALLAS. - - karjalankieltä vallan vapahasti m:tava KIANTO. - - ei m:tanut paimen [pilvisyyden vuoksi] - - yön ja päivän rajaa KIVI.

malttamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* maltiton, kärsimätön. | Sairas odotti m:tomana lääkäriä. Odottajat alkoivat käydä m:tomiksi. M. asiakas, ostaja, odottaja. Hevonen kuopi m:tomana maata. — M. puhe, käytös. M. vastaus, kirje. M. ja hätäinen toiminta. M. teko. M. kädenliike. M. odotus. Kuuntelijat liikehtivät m:tomasti. Menetellä, käyttäytyä, puhua m:tomasti. M:tomuuden puna poskilla. Metsästäjän m:tomuus pelasti otuksen.

malttavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* maltillinen, rauhallinen, kärsivällinen. | Uskoa asiain hoito m:siin käsiin. Odottaa tuomiotaan m:sesti. Osoittaa tervettä harkintaa ja m:suutta. Tyyni m:suus.

maltti[1*] *s.* itsehillintä, mielen tasapaino, harkinta, kärsivällisyys, maltillisuus. | Säilyttää, menettää m:nsa. Jklta menee, loppuu m. Suuttui ja menetti kaiken m:nsa. Päällikön m. ja rauhallisuus pelasti tilanteen. Kehottaa riitelijöitä m:in. - - ei ole tällä köyhällä m:a keittämään, vielä vähemmin jäähdyttämään AHO. Juuri kun hänen m:nsa oli pettämässä, kuuli hän vihdoin askelten lähestyvän KATAJA. Kellä on m., sillä on valtti SL. — *Yhd.* mielenm.

malttu|a[1*] *v.* rauhoittua, maltillistua. | Onnettomuuden jälkeen mies m:i huomattavasti. Mieli m:i vähitellen. Poika palasi maailmalta m:neena miehenä. Maltu, lapsi, maltu, illall' äiti palaa *MANN.

malturi[5] *s. murt.* maltaiden valmistuksessa henkilö, joka sekoittaa jyviä ja lämmittää mallassaunaa.

malva[10*] *s.* Malva, Malvaceae-heimoon kuuluvia kasveja. — *Yhd.* huonem.

malööri[6] *s.*, vars. *puhek.* vahinko, kommellus, kömmähdys.

mameluk|ki[4*] *s.* **1.** M:it 'Egyptiä 1200-luvulta 1800-luvulle hallinnut sotilaskasti'. **2.** *mon.* 1800-luvun puolivälin tienoilla ja jälkeen käytetyt mamelukkien housuja muistuttavat, nilkasta kokoon kurotut laajalahkeiset tytön housut.

mamia[17] *v. last.* = mammia. | Mami nyt kauniisti!

mamma[10] *s.* **1.** vars. ruotsinvoittoisessa (kaupunkilais)kielessä: äiti. | Ovatko pappa ja m. kotona? Sano m:lle terveisiä. Sieltä tuon miniän m:lle KL. — *Kans.* M:n piika 'viaton tyttö, neitsyt'. **2.** *ark.* vanhahko, pyylevä nainen. | Hänestähän on tullut aika m. | Ka tuoko on anoppimuori? Onpa se lihava m. ALKIO.

mammanpo|ika *s. halv.* hemmoteltu, veltto poi-

ka; ylen viaton, kokematon nuorukainen. | Aika m. Ei m:jasta ole sellaisille retkille. Kiltti, viaton m. Luuletko minun paljaaksi mammanpojaksi, elätettynä rieskalla ja simpuloilla KIVI. -- laki ei erotellut m:ikia raikulipojista KARHUM.

mammi[4] *s. last.* maito.

mammi|a[17] *v. last. (rinn.* mamia) nukkua. | Pannaanpa vauva m:maan.

mammona[14] *s.* omaisuus, rikkaus; eritoten rikkaus ihmisen epäjumalaksi ajateltuna (tällöin joskus myös isolla alkukirjaimella kirjoitettuna). | Hänellä oli hyvin vähän maallista m:a. Etsiä onnensa maailman m:sta. M:n orja, palvelija. Rahan ja m:n majesteetti. Äskenpä vielä ryömin kurja m:n taakan alla KIVI. -- tässä on kaksi vapaata miestä, joita eivät m:n kahleet sido WILKUNA. Maallista rikkautta ja m:a ei pappila kyennyt tarjoamaan KOSKENN. Ette voi palvella Jumalaa ja m:a UT.

mammonan|palvelu(s), -|palvonta *s.* Tuntea kiusausta vallanhimoon ja m:palveluun. Vajota m:palvontaan.

mammutt|i[6*] *s.* **1.** Elephas primigenius, sukupuuttoon kuollut tuuheakarvainen norsueläin. **2.** tavattoman suuri yksilö (ihminen, eläin, kone tms.). | Onpa hän koko m. ihmiseksi. Pikku koneiden rinnalla on suuria m:eja.

mammutti|mainen[63] *kalt.a.* -maisuus[65] *omin.* mittasuhteiltaan valtava. | M. alus. Jnk elimen m. kasvu, laajeneminen. **-petäjä** *s.* Sequoia gigantea, amerikkalainen jättiläishavupuu.

mamselli[6] *s.; rinn.* mamsseli[6]. **1.** vanhoista oloista: aateliton neiti; nyk. *leik.* t. *halv.* | Pappilan m. Kivi asui m. Lönnqvistin luona. — *Yhd.* herras-, perhe-, postim. **2.** *rak.* täytemaan junttaamiseen käytetty käsin iskettävä hirren pätkä; välikappale, jota käytetään juntattavan paalun yläpään jatkeena t. suojana. **-mainen**[63] *kalt.a. halv.* hienosteleva; akkamainen. **-n|koulu** *s.* vanhoista oloista: yksityisen "mamsellin" pitämä (tyttö)koulu. | 1800-luvun m:koulut.

1. **mana**[10] *s.* **1.** *(myt.)* kuolleiden olinpaikka, manala, tuonela. | M:n neiti. -- mi sinun M:lle saattoi, / työnti Tuonelan jokehen? KAL. -- elo maineeton on m:n yötä LEINO. — Vars. *ylät.* eräissä kuolemista, kuolemaa tarkoittavissa sanonnoissa. | M:lle menneen [= kuolleen] veljen muisto. Mennä, lähteä, muuttaa, siirtyä m:n majoille 'kuolla'. Matkata m:n maille. **2.** personoituna: kuolema, tuoni. | Nyt poikani mä elävissä näen, / mut tyttäreni Manan morsianna KIVI. Mahtias ei telje M. MANN. Etsi, matkas maat ja meret, / uhmas itse m:a LEINO. Tuoni minun tänne tuotti, / M. mailtani veteli KAL.

2. **mana**[10] *s. harv.* manaus, kirous, sadatus. | Minkä m:n hän nyt suustansa pihauttaisi? M.MERENMAA.

3. **mana**[10] *s. usk.* pyhissä esineissä, eräissä luonnonesineissä ja ihmisissä esiintyvä salaperäinen, yliluonnollinen voima.

manaaja[10] *tek.* < manata. | Henkien m. 'taikuri, joka maagillisilla keinoilla uskoo saavansa henkiolennot tottelemaan itseään'. Kipujen m.

manaatti[6*] *s.* Trichechus, sireenieläimiin kuuluvia nisäkkäitä.

manageri[5] *s.* johtaja, järjestäjä, impressaari; vars. ammattilaisurheilijain kilpailuja järjestävä henkilö, promoottori. — *Yhd.* jalkapallo-, nyrkkeily-, painim.; ammatti-, seuram.

manail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < manata, vars. 5 ja 6. | Taikurit m:ivat tauteja, henkiä. Lautamies m:ee kansaa käräjiin. Harmitella ja m.

manala[15] *s. myt.* kuolleiden olinpaikka, tuonela, mana. | Synkkä kuin m:n virta. Lähettää m:an 'surmata'. -- joutui nuori Paulus aivan kuin m:n rakkien revittäväksi KIANTO. Ja ihmisriepu vaeltaa kuin M:n esikartanoissa PAULAH. Lyhykäinen Tuonen tytti, / matala M:n neiti KAL. -- tuolta Tuonelan ko'ista, / M:n ikimajoista KAL.

manalai|nen[63] **1.** *s. myt.* manalan asukas, vainaja, vainajan henki, joka voi esiintyä kummituksena, pahanahenkenä tms. | Kenties on Kalervo m:sena silmissäsi kummitellut? KIVI. -- niin oli myöskin koulun historia minulle pääasiassa vain m:sten kalpeaa varjoelämää KOSKENN. **2.** *a. harv.* manalaan kuuluva, manalasta peräisin oleva. | M. kummitus.

manallemeno *s.* (myös ⁀) kuolema. | Isän m. oli äidille kova isku. M:onsa saakka.

mana|ta[35] *v.* **1.** loitsun avulla saada tauti t. paha tottelemaan käskyjä, loitsia, loihtia. | M. paholainen esiin. M. kuolleet haudoistaan. M. haamu hautaan. Taikuri m:a henkiä avukseen. M. tauti, riivaaja jkhun, jksta. M. karhu karjaan. Poseidon m:si valtikallaan myrskyn. M. jumalan viha, kirous jkn osaksi. [Panu] siveli ja viiletteli ... ja sitten m:si rienaa pois AHO. -- kaikki taidan, min jumalat, / en sitoa sinistä tulta, / m. mennyttä takaisin LEINO. Tuonne ma kipuja kiistän, / tuonne tuskia manoan KAL. **2.** toivottaa jk t. jku jhk t. jnnek, kirota. | M:si minut alimpaan helvettiin. M:si hänet mielessään hiidenkattilaan. **3.** vapaammin ed:iin liittyen, us. *kuv.* | M. esiin vanha riita. Lennokkaan mielikuvituksen esiin m:amia kauhukuvia. Pula-ajat m:avat esiin yhteiskuntaa järkyttäviä voimia. | Jättäkää kostoaikeet! Älkää m:tko uutta onnettomuutta, uutta kirousta, uutta Jumalan vihaa päällenne IVALO. Älä naisen kanssa riitaa m:a: / ei kukaan vie kaiulta viimeistä sanaa KOSKENN. **4.** vars. *murt.* ponnekkaasti kehottaa t. kutsua, vaatia, haastaa. | M. jkta tekemään jtak. Neuvoa ja m. katumukseen. M. kanssaan kilpasille. -- kuului toisten veljesten huuto, m:ten riitamiehiä malttiin KIVI. -- jotka vaan johonkin kykenivät, m:ttiin vainiolle AHO. -- kyröläisiä m:taan ankarasti jättämään pietarsaarelaisten alueet rauhaan V.VOIONMAA. Sss! määtkö kotiisi, sss! m:si Riika, mutta mirri ei totellut KIANTO. — *Erik.* kutsua vastaajaksi, todistajaksi tms. oikeuteen, antaa haaste, haastaa. | M. jku oikeuteen, käräjille. **5.** lausua kirosana t. -sanoja, kirota, sadatella, noitua. | Kirosi ja m:si ääneen. Juopunut m:si ja rii-

teli. Poistui karkeasti m:ten. **6.** moittia, morkata, sättiä, sadatella, kirota, pahoitella, päivitellä. | Voutia m:ttiin julmaksi konnaksi. M:si kirkot ja papit. M. maailman pahuutta. Sadetta m:ten jatkettiin matkaa. Herkkäuskoisuuttaan m:ten hän katui kauppojaan. -- riidellyt ja sopinut, kiroillut ja lyönyt, m:nnut taivaat ja maat, mutta mikään ei ollut auttanut KIANTO. -- ei toruttu torkunnasta, / makaamasta ei m:ttu KANT.

manau|s[64] *s.* **1.** loitsu t. luku, jossa pahaa tav. ajatellaan eläväksi olennoksi ja käsketään menettelemään loitsijan t. sanelijan haluamalla tavalla. | Tietäjä käytti voimakkaimpia m:ksiaan. Pappi luki latinankielisiä rukouksia ja m:ksia. Missä ei syntysana ja miehen m. auttanut, siinä eivät auttaneet käsitemput eivätkä taikakalut AHO. Yksinkertaisella m:ksella: "Mene, Hiisi, helvettihin" Maaria karkottaa taudin M.HAAVIO. **2.** kehotus, kutsu, vaatimus. | Hevoskoni ei ole vähistä m:ksista millänsäkään. -- huudella hänelle ryypylletulon m:ksia SEPPÄNEN. **3.** kirous, sadatus. | Päästellä, lasketella karkeita m:ksia. Vahvisti sanojaan vuolain m:ksin. -- mutta temperamenttinsa leimahtaessa vetävät hänen [Tuomaan] m:ksensa vertoja Juhanin kirouksille ja uhkauksille KOSKENN. **4.** nuhde, moite, sadattelu. | Kohdistaa jkhun ankaria m:ksia. Hänen omasta mielestään olisi pieni, kohtuullinen löylytys -- omien veljesten kädestä, ja sitten kiivasta m:sta Jumalan nimessä, ollut miehelle parasta KIVI. [Kerrottiin] niistä m:ksista, joita hän [piispa] siellä oli rahvaalle antanut IVALO.

manaus|luku *s.* sanat, joita manattaessa käytetään, loitsuluku. | M. suden repimää haavaa varten. **-paikka** *s.* paikka, johon tauti t. paha manataan. **-san|a** *s.* **1.** tav. *mon.* sanat, joilla paha manataan lähtemään. | Loitsuun kuuluu syntysanat ja m:at. Käärmeen m:at. **2.** kirosana. | Päästää, lasketella m:oja.

manauttaa[2*] *fakt.v. harv.* (*rinn.* manuuttaa) (< manata) haastattaa. | M. jku oikeuteen, käräjiin.

manchestersametti [tav. mantšes-] *s.* kapeajuovainen vakosametti.

mandaat|ti[6*] *s.* **1. a.** välipuhe, jolla toinen sopimuspuoli antaa toiselle toimeksi jnk asian t. tehtävän suorittamisen ja toinen sitoutuu tämän suorittamaan. **b.** toimeksianto, toimeksisaanti. | Imperatiivinen m. 'toimeksianto, jota on hoidettava toimeksiantajan määräysten mukaisesti'. — *Erik.* julistus, määräys. | Kuninkaallinen m. M. rukouspäivistä. **2. a.** jllek valtiolle annettu valtuus valvoa toista valtiota t. aluetta. **b.** valtio t. alue, jonka valvonta t. hallinta on kansainvälisellä sopimuksella uskottu jllek valtiolle, mandaatti-, huoltoalue. | Kansainliiton m. Saksan entiset siirtomaat jaettiin m:teina voittajavalloille. Britannian m.

mandaatti|alue *s.* = ed. 2.b. | Syyrian m. Kansainliiton m. **-hallinto** *s.* mandaattialueen hallinto. **-hallitus** *s.* mandaattialueen hallitus. **-maa** *s.* mandaatiksi annettu maa. **-valtio** *s.* Kansainliiton alainen m. Muodostaa m:ksi.

mandariini[4] *s.* **1. a.** valtion virkamies keisariajan Kiinassa. **b.** eräs kiinan kielen murre. **2. a.** mandariinipuun hedelmä. **b.** mandariinipuu. **-puu** *s.* Citrus nobilis, sitruuna- ja appelsiinipuulle lähisukuinen hedelmäpuu.

mandoliini[4] *s.* kielisoitin, jonka kaikupohja on halkaistun päärynän muotoinen ja kielet pareittain. | Näppäillä, soittaa m:a. **-orkesteri** *s.* **-yhtye** *s.*

mandrilli[6] *s.* Mandrillus sphinx, eräs afrikkalainen apina(laji).

maneeri[6] *s.* (tav. piintynyt, kangistunut) menettelytapa. | Sisäluvun opetuksen vanha m. M:ksi muuttunut opetustapa. -- minun sydämeeni oikein koski tuo ihmisten ulkokultaisuus, tekopyhyys, m., jonka muka tulisi merkitä uskonnollista elämää ALKIO. — *Erik.* taiteilijan, kirjailijan luonteenomainen (tav. aina samanlainen, jllak tavoin hengetön, kaavamainen) esitystapa. | M:n rasittamaa näyttelemistä. Esitystapa vivahtaa m:in. Tyyli ei saa rappeutua m:ksi. -- Kiven niin runsaasti viljelemä sanojen takaheitto ei ole hänellä vain paljasta m:a, vaan tyylikeino E.A.SAARIMAA. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* M. esitystapa, tyyli. Lukijaa häiritsee muutamien sanojen m. käyttö. Volter Kilven m. tyyli. Matkia m:sesti jkn tyyliä. Maalausten vikana on liika romantisointi ja m:suus.

maneesi[6] *s.* ratsastusharjoituksia varten rakennettu halli. | Kaartin m. — *Yhd.* ratsastusm. **-rakennus** *s.*

1. **maneetti**[6*] *s. el.* liuskameduusain meduusaaste.

2. **maneetti**[6*] *s. vanh.* magneetti. | -- me tunnemme kuuluvamme toisillemme ja vetävämme toisiamme kuin m. rautaa LINN.

mangaani[6] *s.* eräs alkuaine, hopeanvalkoinen, kova ja hauras metalli. **-happo** *s. kem.* **-lejeerinki** *s.* **-malmi** *s.* **-metalli** *s.* Puhdas m. **-oksidi** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* M. rautamalmi. Raudan m:suus. **-pronssi** *s.* mangaania sisältävä pronssiseos. **-rauta** *s.* valkoinen raakarauta, joka sisältää 30—85 % mangaania ja hiiltä 7,5 %:iin asti. **-seos** *s.* **-sulfaatti** *s.* **-suola** *s.* **-teräs** *s.* mangaania sisältävä teräs. **-yhdiste** *s. kem.*

manganaatti[4*] *s.* mangaanihapon suola.

manganiini[4] *s.* kuparin, nikkelin, mangaanin ja raudan seosmetalli.

manganiitti[4*] *s.* eräs mangaanimineraali.

mango[1] *s.* Mangifera indica, eräs tropiikin hedelmäpuu, mangopuu; sen hedelmä. **-hedelmä** *s.*

mangoldi[6] *s.* lehtijuurikas.

mangopuu *s.*

mangrove[9] *s.* **1.** tropiikissa merien tyrskyiltä suojaisilla rannoilla, etenkin lahtien poukamissa, jokien suistoissa tms. tavattava omituinen kasvustomuoto, jonka puilla on paksut ja pitkät pönkkäjuuret. **2.** mangrovepuu. **-kasvillisuu|s** *s.* M:den reunustama merenlahti. **-metsä** *s.* Ryteikköinen, läpipääsemätön m. **-puu** *s.* puu, joista mangrove (1) muodostuu. **-tiheikkö** *s.* Taaja m.

mangunta[15*] *teonn.* < mankua. | Kuuluu itkua ja m:a.
manhonväk|i *s. murt.* manalaiset, vainajien henget. | - - vainajan matkassa aina vaelsi m:eä PAULAH.
mania[15] *s.* psykiatriassa: maanis-depressiivisen mielisairauden kiihkovaihe; yl. voimakas, pakonomainen himo jnk teon suorittamiseen, vimma, kiihko; jokap. puheessa: erikoisen silmäänpistävä (sairaalloinen) luonteenpiirre ja siitä johtuva toiminta. | M. luokitella kaikki. Päällystön m. pitää tarkastuksia. Keräily on hänellä m:na. Ajatus kehittyi hänessä suoranaiseksi m:ksi. — *Yhd.* dipso-, klepto-, mono-, nymfo-, pyrom.; fenno-, gallom.; keräily-, luokittelu-, tanssim.
manierismi[4] *s.* kuvaamataiteissa renessanssin ja barokin välillä vallinnut tyylisuunta.
manifestaatio[3] *s.* ilmestyminen, ilmenemys, vars. abstraktisen ilmeneminen konkreettisessa, äärettömän äärellisessä; ajatusten, aikeiden ilmaiseminen, mielipiteenilmaisu, mielenilmaus. | Jumalan tahdon m. Kokous oli valtava yhteishengen m.
manifesti[4] *s.* **1.** julistus(kirja), julkinen (hallituksen, puolueen tms.) tiedoksianto. | Helmikuun m. Kommunistinen m. Keisarillinen m. Työväenpuolueen m:t. — *Yhd.* rauhan-, sotilas-, venäläistämism. **2.** *mer.* = lastiluettelo.
manifesto|ida[18] *v.* -inti[4] *teonn.* antaa ilmaus jllek, ilmentää, ilmoittaa, julistaa. | Vierailu m:i harrastus- ja asetoveruutta. Puhe m:i pahansuopuutta meitä kohtaan. Näytelmä m:i uutta maailmankuvaa. **-itu|a**[1*] *pass.v.* saada ilmauksensa, ilmetä. | Tauti m:u 'ilmenee, puhkeaa esiin'.
manikealai|nen[63] *a.* ja *s.* vrt. seur. | M. harhaoppi, sekauskonto. — M:silla oli kaksi jumalaa, hyvän ja pahan. M:sten pyhät kirjat. **-suu|s**[65] *s.* persialaisen Manin 200-luvulla jKr. perustama itämainen sekauskonto, jonka mukaan on olemassa kaksi valtakuntaa, valkeuden ja pimeyden, jotka alituisesti taistelevat keskenään. | M:den kannattaja.
mani|kyristi[4] *s.* käsien, vars. kynsien hoitaja. **-kyyri**[4] *s.* käsien, vars. kynsien hoito.
manila[15] *s.* (*rinn.* manilla[15]) manilahamppu; siitä valmistettu köysi. | M:sta tehtyä köyttä. **-hamppu** *s.* vars. banaanin sukuisen Musa textilis -lajin johtojänteistä saadut, pääasiassa niinisyistä rakentuneet kuidut, joista valmistetaan mm. köysiä, paperia, tekstiilituotteita. **-kartonki** *s.* **-kopaali** *s.* manilahampusta tehty hartsi. **-kuitu** *s.* manilahampun kuitu. **-köysi** *s.* **-matto** *s.* **-nuora** *s.*
maniokki[4*] *s.* Manihot utilissima, tärkkelyspitoisten juurimukuloidensa vuoksi tropiikissa yleisesti viljelty pensas, kassava.
manipulaatio[3] *s.* käsittely, menettely; temppu, metku. | Tupakan m. kuivaamisen jälkeen. Poliittiset m:t. Viekkaat m:t jssak asiassa. — *Yhd.* kirjanpito-, kurssim.
manipuli[4] *hist.* roomalaisen legioonan suunnilleen nyk. komppaniaa vastaava alaosasto.
manipuloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* käsitellä. — *Tal.* M:tu valuutta 'arvoltaan keinotekoisesti säännelty valuutta'.
maniska[15] *s. kans.* kovitettu, irrallinen paidanetumus. | Hienot kaulurit, m:t ja haarahäntätakit oli hänellä aina PÄIVÄR. Kallella oli kovaksi tärkätty kaulus ja kiiltävä m. TALVIO.
mankeli[5] *s.* **1.** pesuvaatteiden silittämiseen käytetty kone, jossa vaatteet kulkevat kahden puristavan telan välitse t. kierivät puutelalle käärittyinä alustalla raskaan painon alla. | Mennä m:in 'mankeloimaan'. — *Yhd.* höyry-, kampi-, kone-, laatikko-, sähkö-, vetom. **2.** *tekn. met.* mankelia muistuttava silitys- t. puristuskone, valssi. — *Yhd.* nahka-, ryynim.
mankeli|huone *s.* Kaupunkitalon asukkaiden yhteinen m. **-liina** *s.* liina, joka kierretään mankelitukille pannun mankeloitavan vaatteen päälle. **-tukki** *s.* mankelin tela. **-tupa** *s.* mankelihuone. **-vaat|e** *s.* **1.** mankeloitava t. mankeloitu vaate. | Kostuttaa ja vetää m:teet. M:teiden kuivatus ja silitys. **2.** mankeliliina.
mankeloi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** silittää mankelissa. | Pyykin pesu, kuivatus ja m:nti. M:dut lakanat, pyyhkeet, pöytäliinat. **2.** mankeloimista muistuttavasta käsittelystä: silittää, litistää. | M. vuotia. M. tupakan rangat ja lehtiruodit. M. kauraryynit litteiksi. Valssimyllyssä jyvät m:daan jauhoiksi. — *Met.* valssata. | M. höyryputkien laipat kiinni. M. kattilan tuliputki putkilevyyn. M. emalji, lakka esineen pintaan. M. putken suu.
manko[1] *s. liik.* lähetyksestä puuttuva tavaramäärä, vaje. | Toimitetussa kangasmäärässä oli metrin m. M. on ostajan todistettava.
manku|a[1*] *v.* **1.** itsepintaisesti ja marisevaan sävyyn pyydellä, kerjätä, kärttää. | Kerjäläinen m:u ruokaa ja yösijaa. M. avustusta, helpotusta, armoa. On alituiseen pyytämässä ja m:massa. Saada pitkän m:misen perästä. Mustalaisen valittava m:minen. - - rässyllä on kivuloinen muija ja monta m:vaa lasta KIVI. **2.** valittaen hokea, marista. | M. köyhyyttään, kovaa onneaan. M. kärsineensä vääryyttä. Sanoa m:valla äänellä. Te katselette täällä Suomessa asioita aina nurkkakuntasilmillä, ja aina te mangutte IVALO. **3.** kissan naukumisesta. | Kissa m:u ovella. Kollit m:vat ilmoille sydämensä salaisimmat sykkeet AK.
mankuja[16] *tek.* Avun, yösijan m.
manna[10] *s.* **1.** *raam.* ihmeruoka, jolla Jumala ravitsi israelilaisia heidän korpivaelluksensa aikana. | Ja israelin heimo antoi sille nimen m. Ja se oli valkean korianderinsiemenen kaltaista ja maistui hunajakakulta VT. -- hyppelisimme tuolla kultaisilla kartanoilla, ja m:a, pojat, paljasta m:a söisimme KIVI. — *Kuv.* jstak erittäin maukkaasta, makeasta, mieluisasta. | N:n sanat olivat m:a ja hunajaa, tav. 'mielistelevià, imartelevia'. Mikä m. ja autuus siitä lähtisi? Lepo maistuu taivaan m:alta. Olympiavoitot olivat m:a kansalle. Sade on m:a kylvöksille. Maistaa voiton m:a. Armon m. Piskuansa katselee hän [äiti] nauru-suin, raviten sitä rinnan m:lla KIVI. - - nuorta, tervettä seuraa, joka on m. ja hunaja minun hermoilleni LEINO. - - Liiva-Simo oli ollut mettä

ja m:a [= hyvällä tuulella] kotiin tullessaan HEPOR. **2.** *kasv.* eri kasveista joko itsestään tai haavoittamisen jälkeen tihkuva, tav. sokeria sisältävä ja ilman vaikutuksesta hyytyvä neste. — *Farm.* vars. mannasaarnen varsiin tehdyistä viilloksista tihkunut, ilmassa kuivunut kasvineste, jota käytetään ulostusaineena. — *Yhd.* saarni-, tammim.

manna|jäkälä *s.* Lecanora esculenta, Aasian ja Afrikan aroilla kasvava jäkälälaji, jonka mukulamaista sekovartta käytetään leivän valmistukseen ja jota luultavasti Raamatun manna tarkoittaa. **-puu** *s.* puu, jonka rungon haavasta valuu mannaksi hyytyvää nestettä, esim. mannasaarni, monet tammilajit. **-puuro** *s.* mannaryynipuuro.

mannaryyni *s.*, tav. *mon.* nykyään vehnän jyvistä valmistettu pienikokoinen ryyni, mannasuurimo. **-puuro** *s.* **-vanukas** *s.* **-velli** *s.*

manna|saarni *s.* Fraxinus ornus, Välimerenmaissa kasvava saarnilaji, josta saadaan mannaa (ks. manna 2). **-siirappi** *s. farm.* mannaa sisältävä siirappi. **-sokeri** *s.* mannasaarnen kuivatussa mehussa (mannassa) ja eräissä leväkasveissa esiintyvä makea aine, jota syntyy hedelmäsokeria pelkistettäessä, manniitti. **-suurimo** *s.* = mannaryyni. **-vanukas** *s.* = mannaryynivanukas. **-velli** *s.* = mannaryynivelli.

mannekiini[4] *s.* **1.** pukujen näytteille asettamiseksi käytetty mallinukke, mainos-, muotinukke. **2.** henkilö, joka (mainostarkoituksessa) esiintyy muoti- t. muussa esiteltävässä puvussa. | M:t esittelivät viehättävästi uusia pukumalleja. **-esitys, -näytös** *s.* muotinäytös. | Muotiliikkeen m.

manner[82*], mantere *s.* Yks. nom. ja kons.-vartaloiset muodot tav. ed:stä, vok.- ja vars. monikkovartaloiset muodot jälk:stä; vrt. mannermaa. **1.** maankamara, maapohja, tanner; maa-alue. | Ellei tämä ole tosi, niin revetköön m. mun jalkani alla KIVI. Korpi koleasti ryskähteli, m. kumahteli KIANTO. Akka manterenalainen, / mannun eukko, maan emäntä KAL. — Ulkomaiset trustit pois Suomen mantereelta! Jo kuukauden ajan olimme polkeneet venäläistä m:ta. - - onpa väljyyttä seitsemälle veljelle näillä mantereilla KIVI. — *maat (ja) mantere(e)t.* Harhailla, kierrellä, kulkea, matkata, vaeltaa maat (ja) manteret, maita (ja) mantereita 'laajalti, joka puolella'. Olla maiden ja mantereiden takana 'hyvin kaukana'. — *Geol.* M. jäähtyy ja lämpiää nopeammin kuin vesi. Sorautuminen on yleinen m:ten pinnalla tapahtuva ilmiö. **2.** suuri yhtenäinen maa-alue saaren t. saariston vastakohtana; joskus myös suuri saari pienempien ympärillä olevien vastakohtana. | Kapea salmi erottaa saaren mantereesta. Markkinoilla oli kansaa sekä mantereelta että saaristosta. — *Maant.* Maapallon manteret ovat: Vanha m. (Aasia, Eurooppa, Afrikka), Uusi m. (Pohjois- ja Etelä-Amerikka), Australian m. ja Etelänapam. Amerikan, Afrikan m. Ahvenan m. **3.** = mannermaa 2. | Englannin ja mantereen välinen laivaliikenne.

manner|alue *s.* Eteläisellä pallonpuoliskolla m:alueet ovat pieniä ja merialueet hyvin suuria. **-ilma** *s.* M:n virtaaminen merelle päin. **-ilmasto** *s.* mantereilla, vars. niiden sisäosissa vallitseva ilmasto;)(meri-ilmasto. | M:lle ominaisia ovat hyvin lämpimät kesät ja hyvin kylmät talvet. **-ilmastoinen** *a.* **-jää** *s. geol.* jääkaudella mantereita peittänyt ja napaseuduilla vielä nytkin mantereita peittävä pysyvä jää, maajää. | Jääkauden m:n kallioon piirtämät uurteet. Grönlanti on suureksi osaksi m:n peitossa. **-jäätikkö** *s. geol.* mannerjään muodostama jäätikkö. **-lohko** *s. geol.* mantereen kohdalla oleva maankuoren lohko.

mannermaa *s.* vrt. manner. **1.** = manner 2. | Saariston väkeäkin oli tullut m:lle juhlimaan. Niinpä myös m:lla harmeneva merimies johdattelee mieleensä muinoista myrskyä KIVI. — Tav. **2.** Euroopan manner, vars. sen länsiosa Brittein saarten, Skandinavian ja Suomen vastakohtana, kontinentti. | Käytiin neuvotteluja Englannin liittymisestä m:n teräskartelliin. Euroopan m:n kulttuurivaltiot. M:n muotikeskukset. Teos on m:lla saavuttanut suuren suosion. **--alue** *s.*

mannermaalai|nen **1.** *s.* mannermaan asukas. | Englantilaisten ja m:sten välinen kaupankäynti. **2.** *a.* tav:mmin mannermainen.

mannermaansulkemus *s. hist.* Napoleon I:n yritys eristää Englanti kauppayhteydestä mannermaan kanssa.

mannermaa|valta *s.* V:n 500 vaiheilla eKr. ei Persia ollut enää pelkkä m.: sillä oli käytettävissään myös Egyptin, foinikialaisten ja kilikialaisten laivastot. — M:valloilla oli yhteisiä etuja valvottavanaan Englantia vastaan. **-valtio** *s.* Pääostajina ovat olleet Yhdysvallat, Englanti ja Euroopan m:t.

mannermai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *harv.* mantereinen, manner-. | M. ilmasto. Alueen saaret ja m. osa. — Tav. **2.** mannermaahan (2) kuuluva, mannermaalta peräisin oleva; mannermaalle t. sen suurille sivistyskansoille ominainen, suurelle maailmalle ominainen, suuren maailman oloihin, laitoksiin tms. verrattava, hieno; *syn.* kontinentaalinen. | M:sista ostajista on ennen muita mainittava Hollanti ja Ranska. M:set muotikeskukset. M. kahvila. M:sesti sisustettu hotelli. M:set tavat. M. hienostuneisuus, kuosi, tyyli. M:sta tasoa oleva esitys. M:sessakin mielessä suurenmoinen.

manner|osa *s.* Maarian pitäjän m. **-pitäjä** *s.* Nykyinen Piikkiö on jotakuinkin puhdas m., johon kuuluu vain muutama saari. **-rannik|ko** *s.* mantereen rannikko. | M:olta vie silta vastapäiselle saarelle. **-rinne** *s. geol.* Mantereita ympäröivää matalan meren vyöhykettä seuraa jyrkkä lasku, m., joka ulottuu n. 3000 m:n syvyyteen. **-run|ko** *s. geol.* Syvän meren tasanteen eli 3000 m:n syvyyskäyrän yläpuolella olevaa osaa merenalaisesta ja merenpäällisestä mantereesta nimitetään m:goksi. **-saari** *s. geol.* mantereen läheisyydessä oleva, rakenteensa ja muotojensa puolesta siihen liittyvä saari;)(valtamerensaari. | Esim. Ahvenanmaan saariston saaret, Hailuoto, Brittein saaret, Aasian itä- ja

kaakkoisrannikon saarijonot ja -ryhmät ovat m:a. **-tuuli** *s.* mantereelta päin puhaltava tuuli. **-valta** *s.* = seur. **-valtio** *s.* valtio, jolla ei ole merirajoja t. on vain lyhyt meriraja t. joka rajoittuu meriliikenteelle vähäarvoisiin meriin, sisämaanvaltio;)(saarivaltio, merivaltio. | Euroopan m:t ja Englanti. Sveitsi on täydellinen m. **-yhtey|s** *s.* Pohjois-Amerikka ja Eurooppa ovat varmaankin joskus olleet m:dessä keskenään.

mannesmannputki *s. tekn.* teräskangesta valssattu saumaton putki.

manni[4] *s. kans. vanh.* mies. | Minä mies merellä, sinä m. manterella SL. Säkki selkään, m. matkaan SL.

manniitti[6*] *s.* = mannasokeri.

mannuton[57] *kar.a.* < mantu. | Mies on aivan maaton ja m.

manometri[4] *s. tekn.* koje, jolla mitataan kaasujen ja nesteiden paineita, painemittari. — *Yhd.* elohopea-, imu-, jousi-, metallim. **-paine** *s.* manometrin osoittama paine. **-taulu** *s.* M:ssa on tavallisesti punainen viiva, jonka yli paine ei saa nousta.

mansardi|-ikkuna *s. rak.* taitekaton lappeeseen sovitettu ikkuna. **-katto** *s. rak.* taitekatto. | M. tekee mahdolliseksi käyttää ullakkotilaa tarkoituksenmukaisemmin asuinhuoneiksi.

manset|ti[5*] *s.* **1.** kalvosin. | Paidan m:it. — Kynttilänjalkojen lasiset m:it. **2.** *tekn.* eräänlainen rengasmainen (nahka)tiiviste. | Pumpun männän m. — *Yhd.* nahkam.

mansikan|kukka *s.* Valkoiset m:kukat. **-lehti** *s.* **-punai|nen** *a.* M:set huulet. **-taimi** *s.*

mansik|ka[15*] *s.* Fragaria, ruusukasvien heimoon kuuluvia ruohoja; myös niiden makeista, helakan punaisista epähedelmistä, "marjoista". | M:an lehti. Syödä, poimia m:oita. Posket punaiset kuin m:at. — Olla m:assa 'mansikoita poimimassa'. Mennä, lähteä m:kaan. — *Kuv.* Kynttilänä silmä loistaa, m:kana suu kutsuu! KARHUM. Kasvoit kukkana kujilla, / ahomailla m:kana KAL. Oma maa m., muu maa mustikka SL. — Panna suu m:alleen 'hymyyn'. — *Yhd.* aho-, hyöty-, kuukausi-, metsä-, (puu)tarham.

mansikka|-aho *s.* M. hohti punaisenaan marjoja. **--aika** *s.* aika, jolloin mansikat ovat kypsiä. | M:na mansikkamaito on lasten parasta herkkua. **-hillo** *s.* Ohukkaita ja m:a. **-hilloke** *s. ruok.*

mansikkai|nen[63] **1.** *poss.a.* mansikoita kasvava. | M. mäenrinne, pellonpiennar. **2.** *dem.s.* - - ne ruusupäisnä ruskottaa / kuin maalla m:set AK.

mansikka|jäätelö *s.* **-kuume** *s.* mansikkain syönnistä aiheutuva nokkoskuume. **-laji** *s.* **-lajike** *s.* **-ma|a** *s.* Vanhat kaskijätöt ovat tavallisesti erinomaisia m:ita. Puutarhassa on marjapensaita ja m. **-maito** *s.* kesäinen ruokalaji: tuoreita mansikoita keittämättömässä maidossa. **-mehu** *s.* mansikoista keitetty mehu. **-mätäs** *s.* **-paikka** *s.* **-posk|i** **1.** *s. kuv.* punainen poski. | Pienokaisen m:et. **2.** *a.* punaposkinen. **-punkki** *s.* Tarsonemus fragariae, tarhamansikan lehtien alapinnalla elävä tuholaispunkki. **-suu** *s. kuv.* punahuulinen, pieni, sievä suu. | - - ja kas kun naara nyt oikein rypistää suunsa m:ksi KIVI. **-tuohinen, -tuokkonen** *s.*

mantel|i[5] *s.* **1.** mantelipuun siemen, josta kova kuori on poistettu; mantelimaisista siemenistä. | Täytekakun päällys koristetaan poltetuilla m:eilla. Joulupuuroon on tapana kätkeä m.: joka sen saa, joutuu ensimmäisenä naimisiin. Makea m. — *Yhd.* karvas-, kuori-, kääpiöm. **2.** *geol.* eräissä kivilajeissa tavattava, kalkkisälvällä, kvartsilla t. muilla mineraaleilla täyttynyt mantelin muotoinen rakkula. — *Yhd.* akaattim. **3.** *anat.* par. risa.

manteli|emulsio *s. lääk.* = mantelimaito. **-happo** *s. kem. farm.* fenyyliglykolihappo. **-kakku** *s. ruok.* manteleilla maustettu kakku. **-karamelli** *s.* mantelimakeinen. **-kivi** *s. geol.* kivi, jossa on manteleita (ks. manteli 2). **-leivos** *s.* manteleilla maustettu leivos. **-leseet** *s. mon.* mm. manteliöljyn valmistuksessa jääneistä puristusjätteistä tehdyt leseet, joita käytetään vars. kosmeettisiin tarkoituksiin. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Kaakaopavut ovat kaakaopuun m:sia siemeniä. **-maito** *s.* lääke- ja kosmeettisiin tarkoituksiin käytetty maitomainen neste, jota valmistetaan manteleista vedellä uuttaen, manteliemulsio. **-makeinen** *s.* manteleilla maustetusta taikinasta tehty makeinen. **-massa** *s.* karkearakeinen marsipaani, mantelitahdas. **-mylly** *s.* mantelin ym. jauhamiseen käytettävä pieni käsimylly.

mantelin|kukka *s.* mantelipuun kukka. **-makuinen** *a.* tav. ⌒. **-muotoi|nen** *a.* tav. ⌒. | M. rauhanen.

manteli|puu *s.* Amygdalus communis, ruusukasvien heimoon kuuluva matalahko puu, jonka siemeniä, manteleita, käytetään vars. mausteena ja lääke- sekä kosmeettisten aineiden valmistukseen. — *Yhd.* kääpiö-, vaivaism. **-saippua** *s.* manteliöljyä sisältävä saippua. **-seo|s** *s.* M:ksella täytetty leivos. **-silm|ä** *s.* mantelin muotoinen silmä. | Tuijotti pitkänomaisilla, ruskeilla m:illään. **-silmäinen** *a.* **-tahdas** *s.* **-täyte** *s.* **-täytteinen** *a.* M. leivonnainen. **-vanukas** *s. ruok.* manteleilla maustettu vanukas. **-öljy** *s.* lääke- ja kosmeettisiin tarkoituksiin sekä mausteena käytetty, manteleista puristettu rasvaöljy.

mantere[82] *s.* ks. manner.

mantereelli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = seur.

manterei|nen[63] *a.*, vars. *maant. geol. metrl.* -suus[65] *omin.* manteretta koskeva, mantereelle kuuluva t. ominainen, mantereelta peräisin oleva, mantere(e)llinen, manner-, terrigeeninen;)(mere(ll)inen. | M:siksi nimitetään rannikoita, joiden muodon määräävät m:sten voimien synnyttämät maankamaran muodot. Merenpohjan kerrostumat ovat joko m:sia, tyrskyjen irrottamista tai jokien tuomista kulumisaineksista muodostuneita, tai mereisiä, pikkueliöiden ja vesikasvien jäännöksistä muodostuneita. Yhteistä koko Itä-Euroopalle on ilmaston m:suus.

manterelai|nen[63] *a.* ja *s.* mantereella asuva, mantereelta peräisin t. syntyisin oleva. | M:set serkut tulevat taas saaristoon kesänviettoon. — M:sen silmin katsottuna saaren talot ovat pieniä.

manterelli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = mantereinen.
mantiikka[15*] *s.* ennustustaito.
mantilja[15] *s.* (myös: mantilla[15]) espanjattaren pukuun kuuluva (tav. musta) pitsihuivi; joskus myös tavallisesta hartiahuivista. — *Yhd.* pitsi-, silkkim.
mantissa[15] *s. mat.* desimaalilukuna esitetyn logaritmin desimaaliosa.
manto[1*] *s.* puun pintakerros, pintapuu. | Puusepäntöihin on yleensä ruskottunut sydänpuu parempaa kuin valkoinen m.
-mantoinen[63] *poss.a.* Kova-, tiivism.
manto|kuoriainen *s.* Scolytus, puiden jälsi- ja pintakerroksissa eläviä kaarnakuoriaisia. | Koivun m. **-puu** *s.* pintapuu. | Sydänpuu on tummempaa ja kovempaa kuin m.
mantšu[1] *s.* **1.** M:t l. mantšulaiset 'Mantšurian itäosista peräisin oleva tunguusiheimo, joka v. 1644 valtasi koko Kiinan ja perusti sen viimeisen, v:een 1912 saakka vallassa pysyneen keisarisuvun'. **2.** mantšujen kieli.
mantšulainen[63] **1.** *a.* M. dynastia, hallitsijasuku, sotilaskansa. **2.** *s.* = mantšu 1.
mantšurialainen[63] *a.* ja *s.* Mantšuriasta peräisin oleva, Mantšuriassa asuva.
manttaali[6] *s.*, vars. *lak.* maatilan veroluku, jonka perusteella aiemmin määrättiin tiluksen maavero ja jolla vieläkin on merkitystä jakoperusteena. | Puolen, kahden m:n talo, tila. Määrätä, panna tilalle m. Palstatilalle, jonka osuussuhde maakirjataloon on aikaisemmin vahvistettu, on lääninmaanmittauskonttorissa laskettava m. LK. Ulkopalsta [on] - - pieni itsenäinen tila, - - joka aikoinaan veronpanossa ei ole pienuutensa takia saanut m:a IT. — M:in pantu maa 'maa, jolle on annettu manttaali'. — *Kuv.* äveriäisyydestä, suuresta koosta ym. | Onpa hänen kämmenissään m:a 'kokoa'. - - sitä miestä eivät olleet m:t [= maatilan suuruus ja muu rikkaus] pöhistäneet AK. **-kirja** *s. hist.* henkikirja. **-kokous** *s. lak.* manttaalikunnan kokous. **-kunta** *s. lak.* kunnan manttaaliin pannun maan omistajain ja haltijain muodostama yhteisö. **-luettelo** *s. hist.* henkikirja, -luettelo. | Vaasan läänin m. v:lta 1801. **-luku** *s. lak.* manttaalin määrää ilmaiseva luku. | Kameraalisesti itsenäinen tila, jolla on oma m:nsa. **-mies** *s.* = manttaalinomistaja. | Mäntsälän m:ten kokous. **-määrä** *s.* Kukin talo sai osuuden vesijättömaahan m:nsä mukaan.
-manttaalinen[63] *poss.a.* Pieni-, suurim.
manttaalinomistaja *s.* manttaaliin pantua maata omistava henkilö, manttaalimies.
manttaali|pomo, -porho, -pösö *s. leik.* paljon maata omistava henkilö, suurtilallinen. **-rasitus** *s. lak.* manttaalin mukainen vero- ym. rasitus. **-vero** *s. hist.* useista eri maksuista yhdistetty maatilalle manttaalin mukaan määräytynyt vero.
manttel|i[5] *s.* **1. a.** väljä, tav. hihaton päällysviitta, vaippa. | Valkoinen, samettinen m. Tuulikankainen m. Kullalla ja hopealla kirjailtu m. kruunaustilaisuutta varten. — *Kuv.* Pukea ylleen ystävyyden m., verhoutua ystävyyden m:iin 'käyttäytyä ystävän tavoin t. teeskennellä ystävyyttä'. Hänen yllään oli murheen m. 'hän oli (t. oli olevinaan) murheellinen'. — Arvoasemasta. | Tavoitella jkn m:ia. Paavo Nurmen m:n perijä. — *Yhd.* kruunausm.; (kuv.) mestaruusm. **b.** *puhek.* sotilaan päällystakki. | Majuri veti m:in ylleen. — *Yhd.* sarkam.; sotilas-, suojeluskuntam. **2.** *tekn.* par. vaippa, suojus, kuori, päällys. | Luodin m. Paksusta rautapellistä tehty uunin m. **3.** *liik.* Obligaatiossa ovat kupongit ja talonki tavallisesti asetettuina varsinaisen obligaation sisään, minkä tähden tätä pörssikielessä sanotaan m:ksi.
mantteli|luoti *s.* par. vaippaluoti. **-muuri** *s. hist.* vanhain linnain ulkomuuri, ympärysmuuri.
man|tu[1*] *s.* maankamara, maapohja, maaperä; maa-alue (vars. omistuksesta puhuen); varsin. merk. us. hämärtynyt. | Satojen sukupolvien hiki on vuotanut tämän maan m:tuun. - - patjani on paljas m. *MANN. - - kun hän [Jumala] ei vielä ollut tehnyt maata, ei m:tua VT. Akka manteren-alainen, / m:nun eukko, maan emäntä KAL. — Viljellä omaa m:tuaan. Peri talon ja m:nun. Kruunu alkoi antaa asetuksia m:nuista ja metsistä. Jättää nämä maiset m:nut 'kuolla'. - - m:nut [= kaikki maaomaisuus] vasaran alle vierimässä KIANTO. — *maat (ja) mannut* kaikki maa- ja muukin omaisuus. | Menettää maansa ja m:tunsa. Talo joutui vieraalle maineen m:tuineen. — *Geol.* ja maaperäopissa: ilmaston vaikutuksen alainen maankuoren osa, johon kasvillisuus on kiinnittynyt; vrt. maannos.
mantutyyp|pi *s. geol.* ja maaperäopissa; vrt. ed. | Podsoli, ruskomaa ym. m:it.
manuaali[4] *s. mus.* käsin soitettava urkujen ja harmonin koskettimisto, sormio. — *Yhd.* ala-, ylām.
manufaktuuri[4] *s.* työhuone, jossa raaka-aine muokataan käsin; vars. 1700- ja 1800-luvun käsiteollisuuslaitoksien nimitys; joskus myös yl. tehdaslaitoksesta. | Ruotsin vallan loppuajan m:t ja ruukit. — *Yhd.* rauta-, teräsm. **-laito|s** *s.* Ilmeisesti ainakin Englannissa jo 1500-luvulla oli suurverstaita eli m:ksia. **-paja** *s.* **-tavara** *s.* käsin valmistettu tavara, käsiteollisuustuote (vars. tekstiilitavaroista). **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* 18:nnen vuosisadan lopulla ja 19:nnen vuosisadan alussa m. alkoi väistyä koneita käyttävän suurteollisuuden tieltä.
manuskripti[4] *s. harv.* käsikirjoitus.
manu|u[25] *s. kans.* haaste oikeuteen. | [Herastuomari] kulkee varmaan m:illa KAUPPISH. On parasta kääntyä lautamiehen puoleen ja antaa m. sille, jota jostakin edesvastuuseen tahtoo R.ENGELBERG.
manuulipaino *s. kirj.* eräs jäljentämismenetelmä, jota käytetään kirjain uusintapainosten valmistamiseen.
manuutta|a[2*] *v. kans.* = manauttaa, haastattaa. | - - Annastiina m:a Veertin käräjiin poikansa pieksämisestä KAUPPISH. Ja nyt tahtoi Ienokin eukko m. Ripattia, oli jo käynyt vallesmannilla LEHT.
manöv(e)ro|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* vrt. seur. **1.** *sot.* liikutella sotavoimia niiden liikkumis-

reitit ja tavoitteet määräämällä. | Hindenburg m:i erittäin taitavasti vihollisen joukkoja melkoisesti heikommilla voimillaan. **2.** vars. *leik.* alusten, lentokoneiden ja ajoneuvojen ohjailusta. | Laivan m:inti ahtaassa salmessa.

manööver|i[6] *s.* **1.** *sot.* sotaliike; tav. *mon.* sotaharjoitus. | Nopeilla ratsuväen m:eillä on monta taistelua voitettu. 1700-luvun kabinettisodat olivat enemmän marsseja ja m:ejä kuin oikeita taisteluita. — Viikon kestävät suuret m:it. Sotaväki m:eillä. — *Yhd.* tulitaistelum.; ilma-, merim.; laivasto-, tykistöm:it.; syys-, talvim:it. **2.** vesi- t. ilma-aluksen, joskus myös ajoneuvon liike. | Lentokone teki surmansilmukoita ja muita taitoa ja rohkeutta vaativia m:eitä. Alus, jolla vaikeimmatkin m:it voidaan suorittaa helposti. — *Yhd.* ankkuroimis-, väistöm. **3.** *kuv.* neuvokas t. ovela teko t. menettely. | Akkain m:in tarkoituksena oli nuorten välien sotkeminen. Jatkakoot vain älyllisiä kuperkeikkojaan ja m:eitään.

manööverikyky *s.* Aluksen m.

maori[4] *s.* **1.** M:t 'Uuden Seelannin alkuasukkaat'. **2.** maorien kieli.

mapit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* panna mappiin. | M. kirjeitä.

mappi[4*] *s.* tav. laatikkomainen, erityisellä kiinnityslaitteella varustettu suojus asiakirjojen, kirjeiden tms. paperien säilyttämistä varten, kansikko, asiakirjakannet. | Lähetettyjen, saapuneiden kirjeiden m.

mar *adv.* = maar.

mara[10] *s.* *myt.* kansan käsityksen mukaan yliluonnollinen olento, joka öisin kiusaa nukkuvia ihmisiä ja eläimiä, painajainen, ajajainen. | Pitkin rutistunutta runkoa juoksi -- tuskanhikeä kuin elukan kyljiltä, jolla "m." ratsastaa ALKIO. [Hutupään ukonkin] taikuri m:sta paransi TOPPILA. — *Kuv.* Häntä alkoi äkkiä kiusata entisten kokemusten m. HEPOR.

marabu[2] *s.* = seur. **-haikara** *s.* Leptoptilus crumeniferus, afrikkalainen haikaralaji.

marah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | -- kissa vielä m:telee revon kynsissä KS.

marah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< marista) äännähtää valittavasti, parahtaa. | Kissa m:ti ilkeästi. -- kun potkaisin siihen, niin eikös tuo vainaja m:tanut! LEINONEN.

marakatt|i[4*] *s.* **1.** Cercopithecus, hoikkaruumiisia, pitkähäntäisiä apinoita, jotka elävät puissa Afrikan troopillisissa metsissä. | Musta, punainen, vihreä m. Posetiivinsoittajan mukanaan kuljettama punatakkinen m. — *Kuv.* *halv.* t. *leik.* rumasta, ilkeästä, ilkikurisesta, vallattomasta ihmisestä. | Ryppyinen ja ruma kuin m. Talon lapset olivat oikeita m:eja. Mokomakin vanha m.! **2.** *voim.* rekillä polvitaipeista riippuen suoritettu pyörähdys.

maranata[10] *s.* Anateema ja m. 'kirous'. Syyti puheessaan anateemaa ja m:a nykyistä yhteiskuntajärjestystä vastaan.

maraton[7] *s.* *urh.* = maratonjuoksu. | Juosta m:ia. Helsingin m:in voittaja. — *Kuv.* Juosta m:ia raitiovaunun perässä 'juosta pitkän aikaa raitiovaunun perässä tavoittaakseen sen'. — *Yhd.* olympiam.; katu-, vesim.; uintim.; känsäm. **-istunto** *s.* *leik.* kauan kestävä istunto. | M. eduskunnassa kesti yli 21 tuntia. **-juoksija** *s.* *urh.* **-juoksu** *s.* *urh.* ylipitkän matkan maantiejuoksu, pituudeltaan joko 42.194 metriä (täysi maraton) tai 40.200 metriä (lyhyt maraton). **-kilpailu** *s.* maratonjuoksukilpailu. | Olympialaisten m. — *Kuv.* = maratonottelu. **-matka** *s.* *urh.* Täysi m. on 42.194 metriä. **-mestari** *s.* *urh.* Suomen tämänvuotinen m. **-ottelu** *s.* *leik.* erityisen pitkään kestävästä ottelusta. **-puhuja** *s.* *leik.* pitkien puheiden pitäjä. **-rata** *s.* *urh.* Olympiakisojen m. **-reitti** *s.* *urh.* **-tulos** *s.* *urh.* **-voittaja** *s.* *urh.* maratonjuoksun voittaja. **-voitto** *s.* *urh.* Antverpenin olympiakisoissa v. 1920 Suomi sai ensimmäisen m:nsa Hannes Kolehmaisen ansiosta.

maratoonari[5] *s.* *urh.* *ark.* maratonjuoksija.

maratti[5*] *s.* Asperula, Rubiaceae-heimoon kuuluvia kasveja. — *Yhd.* tuoksum.

mare[78] *s.* **1.** (vars. lievä naurun, hymyn) ilme, kare, väre. | Hymyn, ivan m. suupielessä. Suu naurun m:essa, m:issa. -- jurot kasvot olivat lientyneet hyväntahtoiseen m:eseen LINN. — Harvemmin. | Suupielet katkerassa m:essa. Suu vääntyi itkun m:eseen. — *mareessa, mareissa, mareilla(an)* (adv.) hieman hymyssä. | Suu m:essa, m:issa, m:illa(an). Suu meni m:eseen. Kuunnella m:illa suin. — *Yhd.* hymyn-, naurunm. **2.** *nahk.* martio(puoli).

mareelli|nen[63] *poss.a.* *nahk.* < mare 2. | Kun nahka parkittaessa halkaistaan, sanotaan pintapuolesta tullutta nahkaa m:seksi, lihanpuoleista mareettomaksi eli haljakseksi.

mareeton[57] *kar.a.* *nahk.* < mare 2. | M. nahka eli haljas.

-mareinen[63] *poss.a.* *nahk.* mare 2. | Hienom.

maremmi[6] *s.* *maant.* eräiden Italian rämeiden nimitys.

marenki[6*] *s.* *ruok.* munanvalkuaisvaahdosta ja sokerista tehty leivos (munavaahtoleivos) t. leivonnaisten päällyste. — *Yhd.* koriste-, manteli-, omena-, suklaam. **-kuorrutus** *s.* **-leivos** *s.*

mareografi[4] *s.* = limnigrafi.

margariini[4] *s.* voin vastike, jonka pääaineksena on muu kuin maidosta saatu rasva; *syn.* tekovoi; vrt. kasvisvoi. | M:n valmistukseen käytetään nykyisin kasvis- ja eläinrasvojen lisäksi myös jonkin verran maitoa ja oikeaa voirasvaa. **-juusto** *s.* juuston kaltainen valmiste, jonka pääaineksena on muu kuin maidosta saatu rasva. **-paketti** *s.* **-rasva** *s.* margariinin valmistamiseen käytetty kasvis- t. eläinrasva. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-valmiste** *s.* **-vero** *s.* margariinivalmisteiden tuottajilta kannettu erikoisvero.

marginaal|i[4] *s.* **1.** kirjoitetun t. painetun sivun tyhjä reuna, vierus. | Käsikirjoituksen vasempaan laitaan on jätettävä n. 4 cm:n levyinen m. Oikea, vasen m. Painovirheet ja oikaisut on merkittävä m:eihin. — *Kuv.* Tässä yhteydessä pyydän merkitä m:iin [= sivumennen mainita], että --. **2.** reunahuomautus tm., joka on kirjoitettu (painettu) marginaaliin. | Taittajan on pidettävä huolta myös siitä, että sivun reunaan tulevat sisällyksen ilmaisimet eli m:it osuvat oikeihin paikkoihin. **3.** vars. *liik.*

kahden (raha)määrän erotus (joka takaa vakuuden tappiota vastaan t. mahdollisuuden voittoon); joskus vastaavasti muistakin kuin rahataloudellisista suhteista. | Osto- ja myyntihinnan välillä on varsin pieni m. Pörssiasioissa m. on se summa, joka talletetaan sopimuksen täyttämisen vakuudeksi. Otto- ja antolainauskoron (väliinen) m. — Tampereen Palloseura voitti, mutta kapeammalla m:illa kuin oli odotettu. — *Yhd.* korko-, varmuus-, voittom.

marhamin|ta[10*] *s.* päitsiin kiinnitettävä hevosen kiinnitys- ja talutushihna, -köysi t. -ketju; joskus muidenkin eläinten talutus- ja kiinnityshihnasta t. -köydestä; *syn.* riimunvarsi. | Sitoa hevonen m:nalla tallin seinään. - - heitti hiekalle hevosen, / painoi puuhun m:nan KAL. — Tavalliset koiranketjut ovat vuohien m:noiksi varsin sopivat. Taluttaa kameliaan pitkästä m:nasta.

mari[4] *s.* tšeremissien omakielinen nimitys.

marianpäivä *s.* Marian ilmestyspäivä, maalisk. 25:s.

marik|ko[2*] *s.* marjapaikka. | - - Ulla tietää ja löytää aina parhaat m:ot PAKK. — *Yhd.* mustikka-, puolam.

marinoi|da[18] *v. ruok.* -nti[4*] *teonn.* valmistaa kalaa t. lihaa säilykkeiksi käyttämällä etikkalientä, jossa on suolaa ja muita mausteita. | M:tuja sieniä, silakoita.

marionett|i[4*] *s.* vars. nukketeattereissa käytetty nivelnukke, joka nyörien ja koneiston t. näyttäjän näkymättömillä käden- t. sormenliikkeillä saadaan matkimaan ihmisliikkeitä, sätkynukke; us. *kuv.* heikkoluonteisesta, helposti toisten johdettavissa olevasta, toisten tahdottomana välikappaleena toimivasta ihmisestä. | Sätkytellä kuin m. Puolueen kannattajain enemmistö on poliittisia m:eja, joilla ei ole omaa tahtoa eikä vakaumusta. **-hallitus** *s. kuv.* Vieraan vallan tukeen nojautuva m. **-teatteri** *s.* nukketeatteri.

marisija[14] *tek.* < seur. | Tyytymätön m.

mari|sta[24] *v.* -na[14] *teonn.* äännellä kitisten, naukuen, mankuen, tyytymättömästi, happamesti; (tyytymättömänä) mankua, valittaa, ruikuttaa, napista, nalkuttaa. | M:see kuin emäntäänsä liehittelevä kissa. Peto häntä haisteli, kyhneili ja tukisteli, m:sten ja äyhkien pahoin KIVI. — M. ikävääsä, köyhyyttään, vaivojaan. M. harmissaan. Kaikesta m:seva vanhus. Älä siinä m:se, että sinut työllä tapetaan! Vielä m:set, ettet mene! M:si yhtä ja samaa aamusta iltaan. Akka taas m:see ukolle juopottelusta. Unohtuivat jo pikkuriidat ja m:nat. - - tehty on tehty, eikä saata sitä enään takaisin ruikutus ja m:na KIVI.

marj|a[10] *s.* **1.** *yleisk.* mehevä, tav. syötävä, pienenpuoleinen hedelmä (varsin. marja, luumarja t. epähedelmä); *kasv.* turvonneesta sikiäimestä muodostunut kauttaaltaan meheväsisuksinen, tav. kalvomaisen kuoren peittämä hedelmä. | Mustikka, mansikka, vadelma ym. m:at. Pihlajan, tuomen m. Makea, hapan, karvas, myrkyllinen m. Poimia, syödä m:oja. Säilöä, hillota m:oja. Kirsikka on m:oja punaisenaan. — Kaunis kuin m. Sävähti punaiseksi kuin m. Yhdennäköiset kuin kaksi m:aa 'aivan yhdennäköiset'. — Mennä m:aan [= marjoja poimimaan], olla, käydä m:assa, tulla m:asta. — Kasvitieteellisessä merkityksessä oikeita m:oja ovat mm. mustikka, appelsiini ja kurkku; mansikka sen sijaan on turvonneesta ja mehevöityneestä kukkapohjuksesta muodostunut epähedelmä. — *Kuv.* - - kellot kultaiset kilisi / Katrinaisen kulkiessa, / hyvän m:an matkatessa LEINO. Niin käy, kun lähtee herrain kanssa m:aan [= toimii yhdessä, vetää yhtä köyttä herrain kanssa] SP. Saammepa niellä täällä montakin karvasta m:aa [= kärsiä monta mieliharmia, murhetta] KIVI. — *Yhd.* (ks. myös ryhmää 2) katajan-, pihlajan-, ruusun-, tuomenm.; karviais-, mesi-, viinim.; metsä-, puutarham.; hillo-, keitto-, säilykem.; luum. **2.** *yhd.* eräiden kasvien nimissä itse kasvista ja sen hedelmästä. | Konnan-, oravan-, sian-, suden-, variksenm.; (ellipt.) happo-, lumi-, taikinam. 'happomarja- [jne.] pensas'. **3.** *farm.* = pilleri. | [Lääkettä] naut:taan 1—2 m:aa syönnin jälkeen kolmesti päivässä. — *Yhd.* lääkem.

marja-|aho *s.* M:ahot ovat punaisenaan mansikoita. **-aika** *s.* aika, jolloin marjat ovat kypsiä. | M. on käsissä. M:na voidaan jälkiruoat valmistaa tuoreista marjoista.

marjaasi[6] *s.* eräs korttipeli.

marja|-astia *s.* Tuohirove on m:-astiaksi parhaita. M:-astiat marjoja kukkuroillaan. **-hedelmä** *s. kasv.* = marja. **-hillo** *s.* Ohukkaita ja sokeroitua m:a.

marjail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* tav:mmin marjastaa. | Lähdettiin suolle m:emaan. — *Kuv.* Kyllä ne [herrat] siksi poikia ovat etujansa valvomaan - -, että älä mene niiden kanssa m:emaan! ALKIO.

marjainen[63] *poss.a.* M. aho, mäenrinne, mätäs. M. katajanoksa. — *Yhd.* pieni-, suurim.; musta-, puna-, valkom.

marjakarhu *s.* = marjaskarhu.

marjakas[66*] *poss.a.*, vars. *runok.* runsaasti marjoja kasvava, marjainen. | Täällä nurmi ruohokas, / aho, mäki m. ERKKO.

marja|kasvi *s.* Mansikat, karviais- ja herukkapensaat ynnä muut puutarhojen m:kasvit. **-ka|to** *s.* Kukkimisaikana sattuneet hallayöt aiheuttivat tänä vuonna lähes täydellisen m:-don. **-kauppa** *s.* Aleksanterinkadun varrella oleva hedelmä- ja m. — Torilla oli varsinkin m. tänään vilkasta. **-keit|to** *s.* Puuroa makean m:on kera. **-kiisseli** *s.* **-kori** *s.* Kukkurapäinen m. kummassakin kädessä. **-kuusi** *s.* Taxus baccata, tav. pensasmainen havupuu. **-levä** *s.* Sargassum, lämpimien merien ruskoleviä. **-lu|de** *s.*; *syn.* metsälude. | M:teet 'Pentatomidae, puolisiipisiin kuuluvia nivelkärsäisiä'. Tavallinen m. 'Dolycoris baccarum'. **-ma|a** *s.* Äiti neuvoi lapset hyville m:ille. — Puutarhaan kuuluu pieni vihannesmaa ja vähän suurempi m.

marjamainen[63] *kalt.a.* M. hedelmä, äkämä.

marja|maito *s.* kesäinen ruokalaji: marjoja keittämättömässä maidossa. | Mansikka- ja mustikka-aikoina m. on päivällispöydässä

herkullisin jälkiruoka. **-matka** *s.* Koko perhe oli m:lla järven takana. **-mehu** *s.* Sokeroitua, kylmää m:a. **-mehutehdas** *s.* **-mie|s** *s.* marjamatkalla olija, marjanpoimija. | M:het palasivat vasta illansuussa vasut marjoja täynnä. **-mylly** *s.* mehun erottamiseen käytetty marjanmurskausmylly. **-mämmi** *s.* puolukoista, ruisjauhoista ja vedestä tehty, uunissa kypsennetty kansanomainen ruokalaji. **-mätäs** *s.*

marja|nen[63] *dem.s.* Maustepippurin hedelmät ovat pieniä m:sia. — *Kuv.* Kun oli kotona neito, / m. emon majassa *A.O.VÄISÄNEN.

marjan|jalostus *s.* Mehujen ja marmeladien valmistus ja muut m:jalostuksen alat. **-kuivaamo** *s.* **-poimija** *s.* **-poiminta** *s.* **-punai|nen** *a.* M:set huulet, posket. **-raakila, -raakile** *s.* **-var|si** *s.* matalan marjakasvin varsi, vars. puolukan, mustikan varpu. **-viejä** *s.* M:in yhdistys. **-vienti** *s.* M. Suomesta ulkomaille on vuodesta vuoteen lisääntynyt. **-viljely**(s) *s.* Hedelmän- ja m. on elinkeinonakin kannattavaa.

marja|omena *s.* marjaomenapuun pienikokoinen, us. vain pihlajanmarjan suuruinen, tav. hyvin hapan hedelmä. **-omenapuu** *s.* Pyrus baccata, sekä hillottavaksi sopivien pienten marjamaisten hedelmiensä vuoksi että varsinaisten omenapuiden perusrunkona viljelty, Siperiasta kotoisin oleva omenapuulaji. **-paik|ka** *s.* Aurinkoisilla harjunkupeilla oli parhaat m:at. **-pehko** *s.* marjapensas; marjapensas- t. marjanvarpurykelmä. **-pensa|s** *s.* Herukat ovat puutarhojemme yleisimpiä m:ita. **-pullo** *s.* Kellarin hyllyt notkuivat m:jen painosta. **-pussi** *s. kans.* = marjaasi. **-puuro** *s.* Vatkattu m. — Seinät olivat ikävästi m:n väriset 'samean vaaleanpunaiset'. **-pöperö** *s.* murskatuista marjoista, tav. puolukoista t. mustikoista ja ruis- t. talkkunajauhoista tehty kylmä, puuromainen ruoka. **-retki** *s.* Edessä on taas kesä hauskoine m:neen. **-ruo|ka** *s.* Varsinkin kesäisin kuuluvat erilaiset vihannes- ja m:at luonnostaan ruokavalioomme. **-sato** *s.* Hedelmä- ja m. tulee tänä vuonna erittäin runsas.

marjasilla[63] *s. vaill.* Olla m. 'leikkiä erästä seuraleikkiä, jossa eri marjojen nimiä saaneet osanottajat vaihtavat keskenään nimiään ja paikkojaan'.

marjaskarhu *s.; rinn.* marjakarhu. | Äkäinen kuin m. [hyvin äkäinen] SP.

marja|soppa *s. ark.* marjakeitto. **-sose** *s.* Sokeroitu m.

marjast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* olla marjassa, poimia marjoja, marjailla. | Perheen nuorimmat ovat koko päivän olleet metsässä m:amassa.

marja|säilyke *s.* Keittää talveksi m:säilykkeitä. **-tarha** *s.* Puutarha jakautuu tavallisesti vihannes- sekä hedelmä- ja m:an. **-tert|tu** *s.* Pihlajan punaiset m:ut.

marjaton[57] *kar.a.* M. vadelman oksa. M. vuosi.

marja|tuohinen, -tuokkonen *s.* Kukkurapää m. **-ve|si** *s.* sokeroimaton, laiha marjamehu. | Juoda janoonsa m:ttä. **-viini** *s.* marjoista tehty viini. **-viljely|s** *s.* marjatarha, marjanviljelyalue. | Tuholaisten torjunta hedelmä- ja m:ksillä. **-vuosi** *s.* Hyvä, huono m.

marjo|a[1] *v.* -nta[15]* *teonn.* kasvista: tuottaa marjoja. | Taimet m:vat vasta seuraavana vuonna. — *Kuv.* Juoneksen hikeä m:va [= pisaroiva] otsa SEPPÄNEN.

marjut[73] *dem.s.* (< marja), tav. vain *kuv. runok.* lapsesta ja nuoresta, kauniista tytöstä. | Maammopa valvoi m:tansa, / ettei se joutunut hukkaan K.LEINO.

markan|maa *s. hist.* Ruotsi-Suomessa käytetty vanha veroluku. | M. tarkoitti alkuaan luultavasti sellaista maatilaa tai maa-alaa, josta maksettiin veroa yksi markka ja joka vastasi yhtä manttaalia. **-raha** *s.* Uuden uutukainen, kiiltävä m.

markaton[57] *kar.a.* < markka.

markeera|ta[35] *v.* **1.** näkyvillä t. kuuluvilla merkeillä ilmaista (us. nimenomaan erittäin selvästi, tähdentäen). | Punaisella reunuksella m:ttu ilmoitus. | Oikean käden sormilla suoritetut voimakkaat soittimen kielten näppäilyt m:avat melodian. **2.** kuvata jtak jllak tavoin; (antaa jnk) olla jnk merkkinä t. edustajana; tarkoittaa, merkitä, edustaa, esittää. | Tehdä pikarin kumoamista m:ava liike. Harjoituksissa vihollisen komppaniaa m:ava osasto. Tämä viiva m:a rajaa. **3.** *urh.* jalkapallopelissä: pitää tarkasti silmällä jkta vastapelaajaa estääkseen häntä saamasta haltuunsa palloa t. yrittääkseen riistää sen häneltä heti, kun hän sen saa haltuunsa.

marketeria[15] *s.* vars. huonekalutaiteessa käytetty norsunluu-, metalli-, helmiäisupotekoristelu; us. = intarsia.

markiisi[6] *s.* **1.** alk. markkreivi, rajakreivi, sittemmin arvoltaan herttuan ja kreivin välillä oleva aatelismies. **2.** kehyksen varassa ulkopuolelta ikkunan (t. oven) eteen suojaksi auringon säteitä vastaan laskettava kangasverho, ulkokaihdin. **-kangas** *s.* markiiseiksi käytetty tav. raidallinen tiivis puuvillakangas.

markiisitar[54]* *s.* markiisin puoliso; naispuolinen markiisin arvon omistaja.

mark|ka[10]* *s.* (*lyh.* mk) Suomen ja Saksan nykyinen, eräissä muissakin maissa aiemmin käytännössä ollut rahayksikkö. | Rahayksikkönämme on m., joka jakautuu sataan penniin. Suomen, Saksan m. M:an arvo vakautumassa. M. [= markan kurssi] noussut Lontoossa. Vaihtaa kruunut m:oiksi. Viiden m:an lantti. Sadan, tuhannen m:an seteli. Hinta pyöristettäköön tasaisiksi m:oiksi. Vahinkoja on vaikea m:koina arvioida. Hän on minullekin velassa m:alleen saman summan. Kilon pakkaus maksaa 72 mk. — M:koja [=markanrahoja] minulla kyllä on, mutta ei kymmenpennisiä. Venyttää m:an soikeaksi 'on hyvin saita'. Sitä varten m. on pyöreä, että se kiertää SP. — Vars. *mon.* us. yl. rahasta, rahavaroista. | Ottaa m. sieltä, mistä sen helpoimmin saa '(koettaa) ansaita helpoimmalla mahdollisella tavalla'. Panna m:at pyörimään 'kuluttaa, tuhlata paljon rahaa'. Panna viimeiset m:kansa [= rahansa] likoon. Ei minulta m:at [= rahat] lopu. Ei maaten m:at [= varallisuus] kasva SL. — Iloinen kuin kolmen m:an hevonen [= hyvin iloinen] SP.

Kolmen m:an suutari tekee kuuden m:an vahingon [= taitamaton, halvalla työskentelevä tekijä saattaa aiheuttaa enemmän vahinkoa kuin hyötyä] SP. Suutarin m. (leik.) '25-penninen'. — *Yhd.* hopea-, kulta-, kupari-, nikkeli-, rautam.; raha-, säästö-, verom.; matkam.; pelim.

markka-arvo *s.* Kiinteistön m. on tileissä edelleen sama kuin ennen sotaa.

markkainen[63] *a.* tav. vain yhd:ojen jälkiosana. | Tuhatm. velka.

markka|määrä *s.* M:määrältään on liikevaihtoveron tuotto tasaisesti lisääntynyt. **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* Hintojen nousun vuoksi todellinen liikevaihto kasvoi paljon vähemmän, kuin esitetty m. myyntitulos osoittaa. — M:set ja ulkomaan rahan määräiset obligaatiot.

markkanen[63] *s.* **1.** *dem.* Joku m. se joskus eksyy köyhänkin kukkaroon. **2.** jälkiosana rahojen nimityksinä käytetyissä yhd:oissa; ed. osa tällöin lukusana, joka ilmaisee, monenko markan arvoisesta rahasta on kysymys. | Viisi-, kymmen-, kaksikymmen-, sata-, tuhatm.

markki[1*] *s.* **1.** *hist.* (alk. frankkien valtakunnan) rajamaakunta. **2.** *murt.* ylämaa. | Lappajärven seutu oli ennen Pietarsaaren m:a.

markkina[15] *s.* ks. markkinat. **--aik|a** *s.* **1.** vrt. markkinat 1. | Mikkelinpäivän seutu oli ennen vanhaan suosittu m. M:oina oli pikku kaupunki väkeä tulvillaan. **2.** vrt. markkinat 2. | Huonoina m:oina kertyy tehtaille varastoja. **--alue** *s.* alue, jossa jllak tavaralla on menekkiä, menekki-, myyntialue. | Englanti on ollut suomalaisen voin parasta m:tta. Tehtaan valmisteet ovat jatkuvasti vallanneet uusia m:i'a. **--arvo** *s.* kauppa-, myyntiarvo. | Valtio joutui ostamaan tuotteet niiden käypää m:a huomattavasti kalliimmasta hinnasta. **-hevonen** *s.* markkinoilla myytävä hevonen. | Siir'yä omistajalta toiselle kuin m. **-hin|ta** *s.* *liik.* se hinta, josta jtak tavaraa jnak ajankohtana myydään, käypä hinta. | M:nat laskivat huomattavasti tuotantokustannusten alapuolelle. **-huijari** *s.* M:t kynivät korttipelissä miehen putipuhtaaksi. **-humu** *s.* M:ssa menivät viimeisetkin pennit. **-huvit** *s.* *mon.* Raisut m. **-ilo** *s.* Ankara päänkipu oli muistona edellisen yön m:ista. **-ilveily** *s.*

markkinais|et[63] *s.* *mon.* markkinoiden kunniaksi annettu kestitys t. lahja; markkinatuliaiset. | Tarjota ryyppy m:iksi. — Tuoda lapsille m:ia.

markkina|järjestely *s.* Tuotannon vaihtelevuus on estänyt järkiperäiset m:järjestelyt. **-kansa** *s.* markkinaväki. | - - markkinoiden aikana - - on salikin täynnä m:a TALVIO. **-katsaus** *s.* jnak ajanjaksona käytyä kauppaa ja hinta- yms. suhteita koskeva katsaus. | Kauppakamarin kuukausittain julkaisema m. **-kauppa** *s.* markkinoilla (1) tapahtuva kaupanteko. | Tori-, kierto- ja m:a koskevat lait ja asetukset. **-kau|si** *s.* kaupankäynti-, myyntikausi. | Hinnat olivat m:den alussa huomattavan alhaiset. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* kauppaan kelpaava, hyvin kaupaksi käypä. | Pitkä varastoiminen on heikentänyt tavaran m:suutta. **-kertomu|s** *s.* vrt. markkinakatsaus. | Uusien tuotteiden myynnin kasvusta antavat eri kulutuspaikkakuntien m:kset selvän kuvan. **-koju** *s.* tav. kangaskattoinen myynti- tm. koju markkinoilla. **-kurssi** *s.* *liik.* vars. ulkomaan rahan kulloinkin käypä kurssi. | Ruotsin kruunun virallinen kurssi on huomattavasti alempi vapaata m:a. **-maa** *s.* menekkimaa. | Japani sai Abessiniasta kaikille teollisuustuotteilleen kulutuskykyisen m:n.

markkinamai|nen[63] *kalt.a.*, us. *halv.* huonosta, sopimattomasta, mauttomasta. | M. metelöinti. Harrastaa m:sta kellonvaihtoa. Esitys oli aivan m:sella tasolla.

markkina|matka *s.* Maalaisten m:matkat, kaupunkiin. Isäntä viipyi m:matkoillaan usein viikkokausia. **-melu** *s.* M:ssa ja -tungoksessa on taskuvarkaiden helppo harjoittaa ammattiaan. — Älkää vain ruvetko mitään m:a [= kovaa melua] pitämään. — *Kuv.* Teoksen hiljainen julistus hukkui kokonaan tusinaromaanien m:un. **-meno** *s.* markkinain kulku, viettotapa; raisu ilonpito, meluaminen markkinoilla. | Perillä näin kaiken, mitä yleiseen m:on kuuluu. — *Kuv.* Elämä oli surutonta m:a. **-mie|s** *s.* markkinoilla kävijä. | Majatalo oli täynnä rehvakkaita m:hiä. **-muisto** *s.* Kertoilla m:jaan. **-paik|ka** *s.* **1.** markkinainpitopaikka; kaupankäyntipaikka. | Ajaa rutuutti m:asta m:kaan. M:kojen korvia huumaava melu. Vanha keskiaikainen m. **2.** *liik.* paikka t. alue, jossa jllak kauppatavaralla t. tuotteella on menekkiä. | Toimittaa tavara m:oille. Belgia on aina ollut tärkeä suomalaisten maataloustuotteiden m. **-pallo** *s.* kumilankaan ripuste'tu kirjava paperipallo, jollaisia tav. lasten leluiksi myydään markkinoilla ym.; us. myös ilmapallosta. **-päivä** *s.* markkinainpitopäivä. | M:t ovat lokakuun 15. ja 16. päivä. **-rah|a** *s.* markkinoilla käytettäväksi tarkoitettu raha. | Isä antoi kymmenen markkaa m:oiksi. **-rahva|s** *s.* markkinaväki. | Varas pääsi katoamaan m:an vilinään. **-rauha** *s.* *hist.* useissa maissa aiemmin voimassa ollut erityinen laissa säädetty turva, jonka suojassa markkinapaikkakunta ja markkinaväki markkinain aikana olivat. **-rinkel|i** *s.* Nauha m:eitä.

markkin|at[14] *s.* *mon.* **1.** us. vanhan tavan mukaisesti määräpaikassa määräaikana järjestetty kaupantekotilaisuus, jossa tehdään vähittäiskauppaa myyjäin mukanaan tuomilla tavaroilla ja jossa us. runsaammin kuin muuten on tarjona jtak tavaralajia (esim. kalaa t. lihaa) t. sellaista tavaraa (esim. hevosia), jota paikkakunnalla muissa tilaisuuksissa ei ole julkisesti kaupan; vrt. toripäivät, messut. | Almanakassa on luettelo kunakin vuonna pidettävistä m:oista. Monessa paikassa m., esim. kuulut Henrikin eli Heikin m. Turussa, ovat saaneet alkunsa juhlaväen keskiaikaisten kirkkojuhlien aikana keskenään suorittamasta kaupanteosta. Olla, käydä m:oilla. Kulkea m:oilta m:oille. Monet m. kiertänyt hevoshuijari. Uljasta kuin karusellimusiikki m:oilla. Nuorena käydään m:oita, vanhana voivotellaan SL. Ei auta itku m:oilla SL. — *Harv.* yks:l-

lisenä. | Kotona olisi pysynyt, ei [olisi kulkenut] talvikausia m:asta m:aan AHO. - - koristi päätään kirjavilla nauhoilla kuin m:an marakatti TALVIO. — *Kuv.*, vars. *ark.* tilaisuudesta, jossa on paljon väkeä ja kova hälinä. | Kun saatiin viinaa, niin sitten ne vasta m. alkoivat. Edestakaisin juostaan, ulos ja sisään — onpa m.! — Turhuuden m. 'maailman turha hyörinä ja meno'. Johan nyt on m. [= kumma], kun ei käsky kuulu! Koko homma meni m:aksi 'myttyyn; hulinaksi'. — Kierrellä maailman m:oita 'maailmalla'. Missä lie poika maailman m:oilla. Lähteä, siirtyä muille m:oille 'muualle, muille maille, toiselle seudulle'. Hän on jo muilla m:oilla 'toisaalla, poissa'. Raha virtasi muille m:oille. — *Yhd.* (ks. myös 3) eläin-, hevos-, orjam.; vuosim.; kihlam.

2. *liik.* kysyntä ja tarjonta ja siihen liittyvä hinnanmuodostus, kaupalliset suhdanteet, menekki, menekkimahdollisuus; alue, jossa kauppatavaralla on menekkiä. | Puutavara-, nahka-alan m. M. ovat laimeat [kysyntä (ja tarjonta) on vähäistä], vilkkaat [kysyntä (ja tarjonta] on runsasta]. M. heikkenevät, kiintenevät. Avoimet, vapaat m. 'rajoituksista vapaat, vapaaseen kilpailuun perustuvat kaupalliset suhdanteet'. Puutarhatuotteilla on nyt hyvät m. Tulla, päästä, päästää, laskea, lähettää m:oille 'yleiseen kauppaan, yleisesti myytäväksi'. M:oilla on paljon laadultaan huonoja tuotteita. Uusi tuote valloitti itselleen heti m. Ostajan m. 'liikesuhdanteet, jolloin tarjonta on runsasta ja hinnat määräytyvät sen mukaan'. Sodanjälkeiset myyjän m. Puutavarallemme avautuu yhä uusia m:oita. Vanhanmalliset tuotteet menettivät kokonaan m:ansa. Japanilaiset syytivät polkuhinnasta tuotteitaan Euroopan m:oille. Koneteollisuudessa Englanti kauan hallitsi m:oita 'oli suurin tuottaja ja määräsi hinnat'. — *maailman markkinat* (us. ◡) yleismaailmallinen kauppa, yleismaailmalliset kaupalliset suhdanteet. | Jalkinealalla on maailman m:oilla tapahtumassa romahdus. Kotimainen hinnanmuodostus on täysin riippuvainen maailman m:oista. — *Kuv.* Nainen kilpailee nykyisin tasaväkisesti elämän m:oilla. Keskipitkillä matkoilla hallitsi Paavo Nurmi kauan m:oita. — *Yhd.* (ks. myös 3) auto-, hiili-, kenkä-, kirja-, maito-, paperi-, puutavara-, rasva-, rauta-, sokeri-, teräs-, tulitikkum.: laina-, muoti-, osake-, pääoma-, raha-, rahti-, työ-, valuutta-, vuokram.; kauppa-, menekki-, myynti-, osto-, vientim.; avioliitto-, naimam.

3. *yhd.* 1. ja 2. kohtaan liittyen: Hedelmä-, juusto-, kahvi-, kala-, kangas-, karja-, liha-, nahka-, ruis-, turkis-, vehnä-, vilja-, villa-, voi-, vuotam.; joulu-, kevät-, pääsiäis-, syys-, talvim.

markkina|tavara *s.* **1.** markkinoilla (1) kaupan oleva tavara; us. *halv.* huonolaatuisesta tavarasta t. tuotteesta. | Kirjavat pallot, kukkopillit ja muut erityisesti m:tavaraksi sopivat tuotteet. — Tyhjäpäisten kirjailijain tuottama tyhjänpäiväinen m. **2.** vrt. markkinat 2. | Kupari, tina m:tavarana. **-telt|ta** *s.* markkinoilla oleva myyntiteltta t. taikatemppujen yms. esitysteltta. | Seisoo kuin sirkuskoni m:assa. **-|tie** *s.* Hämeen miesten ikimuistoinen m. — - - hellänä poikaa tervehtii, joka m:tiellä [= markkinamatkalla] / kauan viipynyt on *MANN. Kuljin ma maailman m:teitä [= turhuuden teitä] LARINK. **-tiedotus** *s.* tavaran hintoja, kysyntää ja tarjontaa yms. liike-elämään kuuluvaa koskeva tiedotus. | Maataloustuotteiden ja -tarvikkeiden m. **-tilaisuu|s** *s.* markkinainpitotilaisuus, markkinat; markkinoilla tapahtuva t. *(halv.)* siihen verrattava huvitms. tilaisuus. | Aiemmin kotimainen kaupankäynti oli kokonaan keskitettävä kaupunkeihin ja m:ksiin. Kokous muuttui pelkäksi m:deksi. **-tilan|ne** *s.* vrt. markkinat 2. | Paperialan, puutavaran, voin m. M:teen epäedullinen kehitys. Kirjakauppa-alalla m. on huononemaan päin.

markkinaton[57] *kar.a. liik.* tavarasta t. tuotteesta, jolla ei kauppamarkkinoilla ole kysyntää. | Sama tuote voi toisella seudulla olla haluttua markkinatavaraa, toisella aivan m:ta.

markkina|tori *s.* tori, jolla markkinoita pidetään. | M:torilla oli myyntikatoksia vieri vieressä. — *Kuv.* Viettää aikaansa turhuuden m:toreilla. **-tuliais|et** *s. mon.* Isä antoi lapsille makeisia m:iksi. **-tunnelma** *s.* Ahkera ryyppiskely sai mielet pian iloiseen m:an. **-tuomis|et** *s. mon.* Laukku oli täpötäynnä erilaisia m:ia. **-tutkimu|s** *s. liik.* tavaroiden myyntimahdollisuuksien ja hintasuhdanteiden selville ottaminen. | Suorittaa m:ksia suomalaisten tuotteiden sijoittamiseksi Kanadaan. **-tuul|i** *s.* Olla m:ella 'hilpeällä tuulella, vars. humalassa'. M:ella heiluva miesjoukko. **-viik|ko** *s.* markkinainpitoviikko. | Sirkusseurue oli kaupungissa koko m:on. **-vilinä** *s.* Kadota kihisevään m:än. **-väk|i** *s.* markkinoille kokoontunut väki. | Kaupunkiin oli matkalla joukoittain m:eä. **-yleisö** *s.*

markkinoi|da[18] *v.* **1.** *liik.* toimittaa myytäväksi, markkinoille (2), kauppaan, myydä. | Maanviljelijäin oli edullista m. teuraseläimensä osuusteurastamojen välityksellä. Puolet painoksesta on jo m:tu. **2.** *kans.* käydä, olla markkinoilla. | - - Riion Pekan pitää antaa rauhassa m. AHO. M:tiin sitten minkä m:tiin, hyvähän Joensuussa on m:dakin TIITUS.

markkinointi[4*] *teonn.* < ed. | Tämänvuotisen hedelmäsadon m. **-tutkimus** *s.*

markkreivi[4] *s.* = rajakreivi. **-kunta** *s. hist.* rajakreivikunta, markki.

markoittain *adv.* markka kerrallaan, markkoina.

markomanni[4] *s.* M:t 'germaaninen kansakunta, josta nykyiset baijerilaiset osaksi polveutuvat'.

markonki[6*] *s.* verohinta; *kans.* käypä (urakka)-palkka.

marksilai|nen[63] *a.* -suus[65] *s.* par. marxilainen.

markööri[6] *s.* henkilö, joka laskee, merkitsee muistiin ja ilmoittaa biljardinpelaajain voitot ja tappiot, merkitsijä.

marmat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. |

- - emäntä ainoastaan siitä [tyttären naima-asiasta] enää m:teli ALKIO.
marmat|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* äännellä marisevasti, tyytymättömästi; marista, mankua, nurista, purpattaa, nalkuttaa, jankuttaa. | Kissa murista m:ti vihaisesti. — Ukko m:ti jotakin itsekseen. Riittää siinä akoille m:usta. Jaksat sinäkin aina samasta asiasta m.
marmelaati[4] *s.* (*rinn.* marmeladi[4]) hedelmistä t. marjoista ja sokerista valmistettu tahdasmainen t. hyytelömäinen säilyke, jota käytetään ruokataloudessa erilaisten leivonnaisten täytteeksi, voileivän päällysteeksi ym.; myös eräänlaisista makeisista, jotka on tehty hedelmistä t. hyytelöimällä esanssista; *syn.* marmelo. — *Yhd.* hedelmä-, luumu-, marja-, omena-, puolukka-, päärynäm. **-rasia** *s.* **-tehdas** *s.* **-tölkki** *s.* **-valmiste** *s.*
marmelo[2] *s. ehd.* marmelaati.
marmori[5] *s.* **1.** hienorakeinen kiteinen kalkkikivi t. dolomiitti, vars. sellainen, joka on kiillotettavissa ja sopii rakennuskiveksi ja kuvanveistossa käytettäväksi. | Seinät hohtavan valkoisesta m:sta. Veistää, hakata jkn piirteet m:in. Ruskealan, Carraran, Paros-saaren m. — *Yhd.* kalkkisälpä-, kalsiittim.; mosaiikkim.; taide-, tekom.; kipsi-, kumim. **2.** marmorisista taide-esineistä (kuvapatsaista, maljakoista tms.). | Renessanssiajan jalot, ajan tummentamat m:t. Hautamuistomerkki on nuoren taiteilijan ensimmäinen tunnustusta saanut m. **3.** *kuv.* Kylmä ja tunteeton kuin m. Seisoa kuin m:in veistettynä 'jäykkänä t. ylväänä kuin kuvapatsas'. Hänen piirteensä olivat m:ksi kivettyneet 'jäykistyneet'. - - loistaa otsas m. [= valkeus, jalous], silmäis jää *JYLHÄ.
marmori|allas *a.* M:altaassa välkehti kirkas vesi. **-arkku** *s.* Kohokuvin koristettu m. **-halli** *s.* M:n kattoa kannattavat paksut doorilaiset pylväät. **-jalusta** *s.* Kuvapatsaan korkea m. **-jauhe** *s.* Marmoria jauhamalla saatu m. **-kiv|i** *s.* Puhtaan valkoista m:eä. Haudalle pystytetty m. **-kuva** *s.* Pienikokoinen Budhan m. Katsella kylmänä kuin m. **-laat|ta** *s.* Seinä on päällystetty m:oilla. **-lattia** *s.* **-levy** *s.* **-linna** *s.* **-lohkare** *s.* **-louhos** *s.* Ruskealan m. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* M:seksi maalattu seinäpinta. **-mosaiikki** *s.* sementtimosaiikki, jossa kiviaineksena on marmorirouhe. **-möhkäle** *s.* Suuri, hiomaton m.
marmori|nen[63] *ain.a.* M. arkku, pöytälevy, rintakuva. — *Kuv.* M:sen puhtauden ihanne.
marmorin|hiomo *s.* **-kova** *a.* kova kuin marmori. | - - on kasvosi m:t *JYLHÄ. **-valkoi|nen** *a.* M:sena hohtava katto.
marmori|otsa *s. runok.* Ei m:otsasi puhdasta lunta / ole huolet ne konsahan uurrelleet LEINO. **-paasi** *s.* **-palats|i** *s.* Romanttinen Venetsia kanavineen ja m:eineen. **-paperi** *s.* vars. kirjansidonnassa kansien päällyksenä käytetty marmoroitu paperi. **-patsas** *s.* Metsästävää Dianaa esittävä m. — Valkoisena ja vaiteliaana kuin m. **-penkki** *s.* **-pilari** *s.* M:en reunustama käytävä. **-por|ras** *s.*, tav. *mon.* Leveät m:taat. **-pylvä|s** *s.* Kirkon ristiholveja kannattavat m:ät. **-pää** *s.* Taiteilijamestarimme veistämä pienen tytön m. **-pöy|tä** *s.* Juhlahuoneiston upeat m:dät. **-risti** *s.* Työtoverit pystyttivät haudalle valkoisen m:n. **-rouhe** *s.* Sementtimosaiikki on hiottua betonia, jossa kiviaineksena on graniitti- tai m:tta. **-ryhmä** *s.* marmorinen henkilö- tms. ryhmää esittävä kuvapatsas. | M. "Apollon ja Marsyas". **-sali** *s.* Komea pylväiden ympäröimä m. **-seinä** *s.* **-sementti** *s.* poltetusta kipsistä ja eräistä muista aineista valmistettu, veden yhteydessä marmorimaiseksi kovettuva seos. **-silta** *s.* Joen yli on rakennettu leveä m. **-taulu** *s.* Juhlasalin seinään kiinnitetyssä m:ssa on koulun sankarivainajien nimet. **-temppeli** *s.* **-veistos** *s.*
marmoroi|da[18] *v.*, vars. *maal.* ja *kirj.* -nti[4*] *teonn.* tehdä väritykseltään t. juovitukseltaan marmorin kaltaiseksi. | Vihertävään vivahtava, tummemmalla värillä m:tu seinäpinta. Kirjan syrjät koristetaan joko kultaamalla tai m:malla. M:tu esilehtipaperi, nahka.
marmoroitu|a[1*] *pass.v.* **1.** < ed. | Siipien alapinta ruskea, mustalla m:nut. **2.** *harv.* muuttua marmoriksi, marmoriseksi. | Alitse Rialton [sillan], keveydessä jalon kuin m:nut unelma LEHT.
marn|ia[17] *deskr.v.* = marria. | Kuopan pohjalla m:i pari käärmettä. Eivät he kiiruhda, ei; m:ivat kuin etanat HEPOR.
marnu|ta[39] *v.* kärttää, mankua, marista. | Vähän saatuaan on valmis m:amaan lisää. Väsyi ainaiseen m:amiseen.
marodööri[4] *s.* sotilas, joka luvatta poistuu joukostaan ryöstämään paikkakunnan asukkailta, sotarosvo; myös yl. vahingontekijästä, roistosta.
marokiini[4] *s.* (vars. musta) sahviaani; *syn.* marokonnahka.
marokonnahka *s.* = ed.
mar|ras[66*] **1.** *a.* **a.** kuollut, kuolleen kaltainen; useimmiten vain ihmisestä (tällöin us. s:sesti = vainaja); vars. *runok.* joskus myös kasvista, kasvustosta t. kasvipeitettä vailla olevasta, hedelmättömästä, karusta maasta. | Parkaisi pajari naurun, / Perm hänet m:taaksi sivalsi LEHT. M:taitten [= vainajien] päivä oli vasta melkeinpä kantapäillä HAARLA. Mutta mies kun kuolee, makaa hän m:taana VT. — Se [kevät] armon kättä käytti / maan m:taan yli taas SILJO. - - nurmikin ruskea / m:taan lailla HAAHTI. Syksy kukkasen syö, / maahan m:taaksi lyö SIIONIN KANNEL. **b.** tav. vain ihmisestä: kuoleva, kuolemaisillaan oleva, heikko, riutuva, voimaton. | - - mut jos ma m. horjun, / pahasta, Herra, torju A.OKSANEN. - - kuss' on kurjat kulkemassa, / - - / m:tahat matelemassa KANT. Vielä ehtii elävä kuolla, m. mennä maan rakohon SP. **2.** *s. murt.* kuoleman enne. | Särästön Pekkakin - - sai nelileiviskäisen lohen m:taakseen, ja kuoli jo syksyn saapuessa PAULAH.
marras|kesi *s.* ihon uloin kerros, orvaskeden pintaosa. | Orvaskedessä on kaksi kerrosta; pinnalla oleva sarveiskerros eli m. ja sen alla oleva nilakerros. **-kuinen** *a.* M. räntäsade. **-kuu** *s.* vuoden yhdestoista kuukausi. | Kolea m:n päivä. Ei m:ssa pohjattu talvi pysy SP.

M:n julistuskirja, jonka Nikolai II antoi m:n 4. p:nä 1905, merkitsi suunnanmuutosta Venäjän vallanpitäjäin v:ina 1899—1905 Suomea kohtaan noudattamissa menettelytavoissa. M:n vallankumous 'lokakuun vallankumous (Venäjällä)'.

marr|ia[17] *deskr.v.* liikkua hitaasti, ryömiä, madella, mönkiä, kömpiä, marnia. | - - niin pian kuin hän [koiranpentu] vähänkään kykeni m:imaan AHO. [Uponneen laivan] laitoja pitkin m:ivat verkkaisesti merisiilit ja meritähdet saalistusmatkoillaan K.M.WALLENIUS. Lauri m:i umpilumessa kuusen luo AK.

mars *interj.*, vars. *sot.* eräissä komennoissa ilmaisemassa liikkeellelähtöhetkeä; toistettuna osoittamassa liikkeen suoritusta juosten t. muuten mahdollisimman nopeasti; us. myös *puhek.* käskynä liikkeelle lähtöön, jhk työhön ryhtymiseen tms. | Tahdissa — m.! Kaarto vasempaan — m.! Kolmijonoon järjesty, m. m.! — M., lurjus! M. matkaan vain! M. rattaille! M. läksykirjojen ääreen! M. minun luokseni! Kengät jalkaan ja m.!

marsalkan|nauha *s.* juhlissa marsalkkana 1. airuena toimivalla tunnusmerkkinä oleva olkapään yli menevä leveä silkkinauha. **-sauva** *s.* (sota)marsalkalla hänen arvonsa ja käskyvaltansa merkkinä oleva tav. lyhyt, koristeltu sauva; us. *kuv.* marsalkanarvosta. | Kenraali A. sai m:n. Hänellä on m. repussaan 'hänellä on mahdollisuus aikaa myöten kohota sotamarsalkaksi t. päästä pitkälle, johtavaan asemaan alallaan'.

marsalk|ka[10*] *s.* **1.** eri aikoina ja eri maissa eri hovi- ja virkamiehiä sekä korkeita sotilashenkilöitä; nyk. eräissä maissa ylintä arvoastetta oleva kenraali. | Parhaat kenraalinsa Napoleon nimitti m:oiksi. Suomen, Ranskan, Neuvostoliiton m. — *Yhd.* hovi-, maa-, valtam.; aatelism.; valtakunnanm.; sotam.; ilma-, lentom. **2.** arvokkaissa juhlatilaisuuksissa airuena toimiva henkilö. | Ylioppilaat toimivat juhlassa m:koina. Silkkinauhaiset m:at ohjasivat yleisöä juhlasalissa.

marseljeesi[4] *s.* suuren vallankumouksen ajalta peräisin oleva Ranskan kansallislaulu. — *Kuv.* vapauslaulusta, innostavasta laulusta. | Oksasen "Suomen valta" on suomalaisuuden mahtava m.

marsi|a[17] *v. murt.* marssia. | - - valmis m:maan Anianpellon markkinoille KIVI. Viikon virsua pitää, kun on laiska m:maan ja ahkera parsimaan SL.

marsilainen[38] *s.* oletettu Mars-tähden asukas.

marsipaani[4] *s.* jauhetuista manteleista ja sokerista tehty, us. oranssinkukka- t. ruusuvedellä maustettu makeistahdas, jota käytetään leivonnaisten ja makeisten täytteeksi ja koristeeksi; myös tästä tahtaasta valmistetuista makeisista. **-makeinen** *s.* **-valmiste** *s.*

1. **marski**[4] *s.* **1.** *hist.* 1200-luvulta 1600-luvulle saakka Ruotsissa ja Tanskassa korkea arvohenkilö, joka oli mm. ylin sotapäällikkö. — *Yhd.* valtam.; valtakunnanm. **2.** *vanh.* ja *puhek.* (sota)marsalkka. — *Yhd.* sotam.

2. **marski**[4] *s.* = seur. **-maa** *s. maant.* vars. Pohjanmeren rannikon alavien, nousuveden aikana veden peittämien rantatasankojen nimitys. **-niit|ty** *s.* vrt. ed. | Jyllannin m:yt. **-n|lilja** *s.* Eremurus, koristekasvina viljeltyjä liljojen heimoon kuuluvia kasveja.

marss|i[4] *s.* **1.** *sot.* osaston siirtyminen joko jalan tai joillakin omilla kulkuvälineillään paikasta toiseen, marssimatka, marssiminen; laivasto-osaston siirtyminen paikasta toiseen; myös yl. ihmisryhmän (esim. mielenosoittajain t. voimistelu- ja urheilunäytösten esiintyjäin) enemmän t. vähemmän sotilaallisessa ryhmityksessä tapahtuvasta liikkumisesta. | Lähteä m:ille. Lisäjoukkoja on jo m:illa rintamalle. Komppania palaamassa m:ilta. M:in aikana on kerran tunnissa 10 min:n marssitauko. M:in varmistaminen. M. ilman tahtia;)(tahtim. Joukot saivat joka päivä tehdä pitkiä m:eja. On ilo katsella sotapoikain ryhdikästä m:ia. — Olympiaurheilijain m. stadionille. Mielenosoituskulkueen m. suuntautuu eduskuntatalon edustalle. — *Kuv.* Vallankumous on aloittanut m:insa voittoa kohti. Totuus on m:illa 'tulossa julki'. — *Yhd.* ajo-, hiihto-, jalka-, pyöräm.; harjoitus-, keskitys-, maantie-, maasto-, matka-, sotam.; paraati-, tahtim.; pika-, rientom.; etenemis-, vetäytymism.; päivä-, talvi-, yöm.; esiin-, läpi-, ohim.; juoksu-, kaari-, kuvio-, ojennus-, rintamam. **2.** sotilaiden (paraati)marssia muistuttavasta astelemisesta (us. *iron.*); *ark.* us. jalan kulkemisesta, jalkamatkasta, saapastelusta, patikoimisesta. | Hanhiperheen juhlallinen m. rantaveteen. Oli vaikea pidätellä naurua, kun katseli lehtorin arvokasta m:ia puhujalavalle. [Juoksu Hiidenkivelle] oli m., jota muistamme niin kauan kuin härkiä maailmassa löytyy KIVI. — *Yhd.* hanhenm. **3.** *urh.* miekkailussa. | Tasoittaminen [= sopivan syöksyvälin päähän pyrkiminen] voidaan suorittaa tasoitusm:in, m:in tai hypyn avulla. **4.** *mus.* rytmiltään voimakkaasti korostettu, tahtilajiltaan kaksi- t. nelijakoinen sävellys, joka tav. on tarkoitettu ohjaamaan marssivan sotilasosaston, juhlakulkueen tms. astuntaa samaan tahtiin. | Porilaisten m. Suomalaisen ratsuväen m. 30-vuotisessa sodassa. Soittaa, puhaltaa m., m:ia. Soittokunnan virittämän m:in tahdissa pataljoona palasi harjoituksista. Laulettiin Vaasan m. Orkesterisarja päättyy komeaan m:iin. — *Kuv.* Konekiväärit soittivat helvetillistä m:iaan. — *Yhd.* alku-, loppu-, lähtö-, tulom.; hautaus-, hää-, juhla-, kruunaus-, kunnia-, morsius-, sotilas-, surum.

marss|ia[17] *v.* **1.** vars. *sot.* sotilasosastosta: kulkea rivistönä joko jalan tai omilla kulkuvälineillä; yl. ihmisryhmästä (esim. voimistelijoista t. mielenosoittajista): kulkea sotilaalliseen tapaan järjestäytyneenä rivistönä; myös yksityisen henkilön kulkemisesta sotilasosastossa t. muussa järjestyneenä rivistönä liikkuvassa ihmisryhmässä. | M. tahdissa, ilman tahtia. Musiikin tahdissa komppania m:i kasarmille. Ensimmäisinä m:ivat kadettien uljaat rivit. Liittoutuneiden joukot m:ineet Roomaan. Lakkolaiset m:ivat kulkueena Suur-

torille. Ryhdikkäänä Pekka m:i voimistelijain riveissä. Kustaa II Aadolfin täytyi lopulta m. pois [= lähteä sotajoukkoineen] Nürnbergin edustalta. **2.** kävellä, astella sotilaiden (paraati)marssia muistuttavalla tavalla, sotilaallisen ryhdikkäästi, tahdikkaasti, juhlallisesti, jäykästi (joskus *iron.*); *ark.* kulkea, mennä, patikoida, saapastella. | M. samaan tahtiin. Luutnantti m:i arvokkaasti esimiehensä eteen. Pastori m:ii salissa edestakaisin kuin kenraali. M:i matkoihisi! M:i töihisi vain! -- tästä sinnen [häihin] jalkataneissa m. saavat KIVI. — *Kuv.* Teoria ja käytäntö m:ivat harvoin käsi kädessä.

marssi|askel *s.* Astella lyhyin m:askelin. **-harjoitus** *s.* **-helpotu|s** *s. sot.* M:ksia ovat esim. sotamiesten varusteiden ajoneuvoilla kuljettaminen, marssirivistön välien suurentaminen kovan kuumuuden tai pölyn takia, kaulusten avaaminen ja hihojen kääriminen.

marssija[14] *tek.* Hikisten m:in on hyvä heti marssilta tultuaan mennä saunaan.

marssi|jalkine *s.* Paksupohjaiset m:jalkineet. **-jaotus** *s. sot. vanh.* marssiryhmitys. | Divisioonan m. **-järjesty|s** *s., vars. sot.* järjestys, jossa yksiköt ovat marssirivistössä; aik. myös = matkajärjestys. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* M., lievästi haavoittunut sotilas. **-kenk|ä** *s.* Sotilaan varusteisiin kuuluu pari saappaita ja pari m:iä. **-kilpailu** *s.* Joukko-osastojen välinen suunnistamis- ja m. **-kolonn|a** *s. sot.* Lentojoukkomme ovat tehneet hyökkäyksiä vihollisryhmityksiä ja m:ia vastaan. **-kompassi** *s. sot.* marsseilla ja muussa palveluksessa käytettäväksi tarkoitettu kompassi. **-kun|to** *s.* Ruoan huonous on suuresti vähentänyt joukkojen m:toa. — Rykmenttimme oli ensimmäisenä m:nossa. **-kuri** *s. sot.* Hyvään m:in kuuluu tasainen marssinopeus ja määrättyjen etäisyyksien ja välimatkojen säilyttäminen sekä marssilla käyttäytymisestä annettujen määräysten noudattaminen. **-kyky** *s.* Joukkojen m. riippuu paljon jalkineista. **-kynnys** *s. sot.* = lähtökynnys. **-kyvyt|ön** *a.* Jalan hiertyminen rakoille tekee miehen m:tömäksi. **-käsky** *s. sot.* joukolle annettava marssitien ja -tavoitteen sekä muut tehtävät määrittävä käsky. **-laulu** *s.* marssittaessa laulettava t. sellaiseksi sopiva laulu. | Komppania kajautteli reippaita m:ja. **-lepo** *s. sot.* marssimatkan aikana lepoa ja ruokailua varten pidetty vähintään tunnin kestävä lepohetki. **-mainen**[63] *kalt.a.* Sinfonian m. finaali. **-matka** *s.* M:a kesäleirikentälle oli yli 300 km. **-muodostelma** *s. sot.* Laivaston m. **-muoto** *s. sot.* Jonorivistö on valjastetun patterin yleisin liikkumis- ja m. Ennen sillalle tuloa joukkojen on siirryttävä sillan leveyden ja rakenteen mukaiseen m:on. **-musiikki** *s.* **-nopeus** *s. sot.* Jalkaväen m. on keskimäärin 5 km tunnissa, polkupyöräjoukkojen 10—12 km.

marssin|ta[15*] *teonn.* < marssia. | Kadulta kuuluu m:nan töminää.

marssi|osasto *s. sot.* yhtenäisessä johdossa oleva, samaa tietä marssiva osasto. **-päivä** *s.* Yhdeksäntenä m:nä komppania pääsi määräpaikkaansa. **-rivistö** *s. sot.* yhtenäinen marssia suorittava joukko. | Komppania ryhmittyi m:ön maantielle. **-ryhmitys** *s. sot.* marssia varten suoritettu joukkojen ryhmitys. **-saavutu|s** *s.* Jalkaväen suurimpana mahdollisena m:ksena pidetään n. 50 km:ä päivässä.

marssiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < marssia. | Vartiomies m:i edestakaisin talon edustalla.

marssi|suunta *s. sot.* Joukon m:suunnan säilyttämiseksi käytetään suuntapartiota. **-syvyys** *s. sot. vanh.* marssirivistön pituus. **-sävellys** *s.* **-sävelmä** *s.* **-tah|ti** *s.* tahti, jossa marssiminen tapahtuu. | Väsymyksestä huolimatta joukot kykenivät säilyttämään m:din hyvänä. **-tauko** *s. sot.* Marssin aikana on kerran tunnissa 10 min:n m., jonka aikana miehet voivat korjata varusteitaan. **-tavoite** *s. sot.* paikka, joka on marssilla saavutettava. **-|tie** *s. sot.* Tykistömme ampui häirintätulta vihollisen m:teille.

marssit|taa[2*] *fakt.v.* < marssia. | Alokkaita m:ettiin edestakaisin pölyävällä kentällä. V. 1812 Napoleon m:ti puolen miljoonan miehen armeijan Venäjälle. — Serkkuni m:ti [= kävelytti] minua ympäri kaupunkia. — *Kuv.* Teoksessa on m:ettu järki uskonnon opinkappaleiden kimppuun.

marssi|valmis *a. sot. vanh.* -valmius *omin.* M:-valmius merkitsee, että kantamukset ovat selässä, kuormasto on valjastettuna jne., niin että liikkeellelähtö edellyttää vain marssirivistöön järjestäytymisen. **-vapau|s** *s. sot.*, tav. *mon.* Komennolla "matkajärjestys" astuvat voimaan tietyt m:det, jolloin miehet saavat jutella, tupakoida, avata kaulukset jne. **-varmistus** *s. sot. vanh.* marssin varmistaminen.

marsu[1] *s.* Cavia porcellus, 20—24 cm pitkä hännätön, lyhytraajainen jyrsijä, merisika. | M:ja käytetään paljon koe-eläiminä.

marta[10*] *a.* ja *s. murt.* = marras. | -- nyt on m. merrassa ja toinen tokeessa HAARLA.

martensiitti[6*] *s. met.* hiilen ja raudan muodostama karkaistun teräksen tärkein mikrorakenneaines. **-nen**[63] *poss.a.* M. teräs.

martiaalinen[63] *a.* sotaisa, miehekkään komea. | M. hahmo. M. innostus.

martingaali[6] *s.* maasto- ja esteratsastuksessa joskus käytetyt apuohjakset, joiden tarkoitus on estää hevosta viskomasta päätään ylöspäin.

martin- [-tīn-] **-mellotus** *s. met.* martinmenetelmällä tapahtuva mellotus. **-menetelmä** *s. met.* ranskalaisen insinöörin Martinin keksimä tapa valmistaa terästä sulattamalla yhteen raakarautaa, rautaromua ja happipitoista rautamalmia t. paja- ja valssihilsettä. **-rauta** *s. met.* = seur. **-teräs** *s. met.* martinmellotuksella valmistettu teräs. **-uuni** *s. met.* martinmellotuksessa käytetty sulatusuuni.

martio[3] *s.* orvaskesi; nahan pintakerros, pintapuoli, mare. | -- minun m:ni jokainen karva [on] suloisella kiehkuralla EINARI VUORELA. — *Nahk.* Kromilla kypsennetty vasikannahka, jonka m. on viimeistelty nyppyläiseksi.

martioi|da[18] *v. nahk.* -nti[4*] *teonn.* (tav. koneellisesti) tehdä parkitun nahan pinta koristeel-

lisen rosoiseksi painamalla esim. vasikannahkaan pukin-, sian- t. krokotiilinnahan pintaa jäljitteleviä kohoamia ja syvennyksiä.

martiopuoli *s. nahk.* nahan ulkopuoli;)(lihapuoli.

marto[1*] **1.** *a.* -us[65] *omin.* **a.** vars. *kasv. el.* siitos-, lisääntymiskyvytön, hedelmätön, steriili; maho (yl. vain täysin siitoskyvyttömästä eläimestä, mutta joskus myös tilapäisesti tiinehtymättä jääneestä naaraasta). | M. kukka on vailla heteitä ja emejä. Tähkä jää marroksi ja siis jyvättömäksi. M:us on yleistä sekamuodoilla, niinpä esim. muuli ja muuliaasi ovat yleensä lisääntymiskyvyttömiä. Vanha, ja m. eläin. M:na oleva emakko. Tänä vuonna marroksi jäänyt tamma. — M. nainen. — *Kuv.* M. vanhoillisuus. Kannattaa m:ja aatteita. **b.** *kirjall.*, vars. *runok.* kuollut, kuolleen kaltainen, kuolemaisillaan oleva, riutuva, heikko, voimaton, raukea; autio, viljelemättä jäänyt; vrt. marras 1. | Se onnellinen, ken nukkuu / jo m:na alla maan AK. -- akkunansa alta polit / marroks' maahan monta liljaa A. TOLA. — -- maa m., musta multa, sen yllä ikävyys *A.KIVIMAA. **2.** *s.* **a.** hiusten peittämä ihoalue, se ala päänihosta, jossa hiukset ovat kiinni; se hevosen niskan ala, jossa harjan jouhet ovat kiinni, harjanjuuri; joskus myös tukanrajasta otsalla ja ohimoilla. | -- hiukset olivat ihan m:a myöten katkaistut HJ.NORTAMO. — *Yhd.* hiusm. **b.** *kasv.* mykerökukkaisten heimoon kuuluvien kasvien lyhyen laajentuneen kukkalapakon yläpinta, jossa kukat ovat kiinni. | Marron laidassa olevia kukkia sanotaan laitakukiksi, keskellä olevia kehräkukiksi. **c.** *anat. el. harv.* kavioluuta t. sarven tohloa peittävä verinahka. — *Yhd.* kynsim.

marto|emakko[83] *s.* porsimaton, tiinehtymättä jäänyt emakko. **-kavio**[83] *s.* hevosen kaviossa sarveiskavion ja luuston välissä oleva verinahasta muodostunut kavion osa, lihakavio. **-kehä**[83] *s.* martokaviossa kavion karvanrajassa oleva sarveispaksunnos, kruunu. **-lehmä**[83] *s.* maho, tiinehtymätön lehmä, maholehmä. **-tamma**[83] *s.* maho, tiinehtymätön tamma.

martsipaani[1] *s.* → marsipaani.

martta[10*] *s.* marttayhdistyksen jäsen. | Kirkkoherran rouva oli lotta ja m. ja mitä kaikkea olikaan. Marttojen käsityönäyttely. — *Yhd.* kylä-, talousm. **-liitto** *s.* Suomen m. 'marttayhdistysten keskusjärjestö'. **-työ** *s.* M:n tarkoituksena on kodin henkisen ja aineellisen tason kohottaminen. **-yhdisty|s** *s.* kotitalouden piiriin kuuluvain asiain edistämistä ajava naisyhdistys. | Suomalaisia m:ksiä on maamme kylissä ja kaupungeissa jo 600.

marttiira[15] *s. vanh.*, nyk. joskus *leik.* = seur. | M:in veri. — Kerran painetaan sinun kulmillesi m:n kruunu!

marttyyri[6] *s.* **1.** *usk.* uskonsa tähden kuolemaan mennyt kristitty, vars. Rooman valtakunnassa kristittyjen vainojen aikana surmattu veritodistaja. | Stefanus oli ensimmäinen m. Pyhäinmiestenpäivää vietetään kaikkien pyhimysten ja m:en kunniaksi. **2.** vakaumuksensa tähden vainottu t. syyttömästi kärsivä henkilö, vakaumuksensa uhri. | Ajatuksenvapauden, tieteen m. Veljesvihan, kansalaissodan, vallankumouksen m:t. -- tuossa hän makaa, kuumeen hehku poskillaan uhrinne, suomenkielen uhri, isänmaan, tuulentupienne m. AHO. **-aika** *s. usk. hist.* kristittyjen vainojen ajoista, erik. Rooman valtakunnan suurten uskonvainojen ajasta vars. kirkkohistoriassa käytetty nimitys. **-historia** *s.* kristityistä marttyyreista kertova historia. **-kirkko** *s. usk. hist.* Rooman valtakunnassa toimeenpantujen kristittyjen vainojen aikaisesta kristikunnasta vars. kirkkohistoriassa käytetty nimitys. **-kuolema** *s.* Keisari Neron aikana apostolit Pietari ja Paavali kärsivät Roomassa m:n.

marttyyrin|kruunu *s.* kruunu, jonka marttyyrien uskottiin taivaassa saavan; *kuv.* marttyyrin kunnia, syyttömästi kärsineen kunnia. | Monet lähetyssaarnaajat ovat alkuseurakunnan kristittyjen tavoin saaneet m:kruunun 'saaneet surmansa uskonsa vuoksi'. Kyllä miehessä niin paljon syytä on, ettei hänen kannata itselleen m:kruunua vaatia. **-kuolema** *s.* marttyyrikuolema.

marttyyriu|s[65] *s.* marttyyrin kärsimykset, marttyyrikuolema; marttyyrina oleminen, vakaumuksensa puolesta, syyttä kärsiminen. | M:tensa tähden Henrik-piispa korotettiin pyhimysten joukkoon. Kiven elämä on järkyttävintä m:tta, mitä kirjallisuutemme historia tuntee.

maruna[13] *s.* Artemisia, mykerökukkaisten heimoon kuuluvia kasveja; vars. kansanomaisessa lääkityksessä paljon käytetty A. vulgaris, yleinen maruna l. pujo. | Kaksivuotinen, Norjan m. — *Yhd.* kenttä-, koim.

marxilai|nen[63] *a.* Karl Marxin esittämän sosialistisen teorian t. sen kannalla olevan sosiaalidemokraattisen t. kommunistisen puolueen aatteiden mukainen, Marxin teoriaan t. sosiaalidemokraattiseen t. kommunistiseen puolueeseen kuuluva, sen aatteita ajava t. kannattava. | M. sosialismi, historiankäsitys, luokkataistelu. M:set opinkappaleet, vaalijulisteet. M. työväenpuolue, sanomalehdistö. M. kansanedustaja, vaalipuhuja. — *S:sesti.* M:set voittivat viisi edustajanpaikkaa.

marxilais|johtaja *s.*, us. *halv.* sosiaalidemokraattisen t. kommunistisen puolueen johtohenkilö. **-leiri** *s.*, tav. *halv.* sosiaalidemokraattisesta t. kommunistisesta tahosta, puolueesta. | Vaalitappion vuoksi on suru m:ssä suuri.

marxilaisuu|s[65] *s.* Karl Marxin esittämä sosialistinen teoria; sen kannalla oleva suuntaus sosiaalidemokraattisessa t. kommunistisessa puolueessa, marxismi. | Oikeaoppinen m. M:den leniniläinen muoto. Kansainvälinen työväenliike pohjautuu m:teen.

marxismi[4] *s.* = ed.

mase|a[21] *a. harv.* -asti *adv.* alakuloinen, apea, masentunut, tukahtunut, hiljainen, alistuvainen, nöyrä. | -- taival pitkä ja tukala, / mieli m., matala AHO. "Pärjäätte!" matkii vaimo m:asti itku kurkussa KIANTO. -- päällikköjensä edessä heidän piti olla -- m:ita ja nöyriä K.S. LAURILA.

masen|nella[28*] *frekv.v.* < masentaa. | -- emoa elä unoha, / m:tele maammoasi KAL.

masennu|s[64] *s.* masentuneisuus, lannistus, lamaannus, herpaannus, raukeus; alakuloisuus, apeus. | Onnettomuuden, sairauden, työttömyyden aiheuttama m. Mielessä vaihtelivat ilo ja suru, innostus ja m. Olla m:ksen vallassa. -- m:ksessaan ei Hanna saanut sanaa suustaan AHO. — *masennu|ksissa(an)*, -ksiin (adv.) masentuneena, alakuloisena, apeilla mielin, allapäin. | Mieli m:ksissa. Mennä m:ksiin. M:ksissani en osannut tehdä mitään. — *Yhd.* mielenm.

masennustila *s.* Toiveikas mieliala vaihtui painostavaksi m:ksi.

masen|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* kukistaa, lannistaa, lamauttaa, taltuttaa, hillitä, asettaa; saattaa alakuloiseksi, apealle mielelle, allepäin. | M. vastustajansa, vihollisensa. M. uppiniskaiset, ylpeät. Kapinoitsijat m:nettiin taistelussa perin pohjin. Paljain käsin hän m:si raivostuneen eläimen. Reduktiolla Kaarle XI m:si valtakuntansa aateliston. M. jkn vastarinta, mahti. M. jkn ylpeys, itsepäisyys, rohkeus, halu, harrastus, into, moraalinen kestävyys. Suru m:si hänen terveytensä. Kyllä aika ja maailma miehen m:tavat. Tyttärensä emäntä m:si pelkällä katseellaan. -- minä kuritan ruumistani ja m:nan sitä UT. — Olla murheen m:tama. Onnettomuudet eivät minua m:na. Mieltä m:tava näky. Tuntua m:tavalta. Vaikuttaa m:tavasti. Kirjoitus teki m:tavan vaikutuksen. Kärsiä m:tava tappio. Voitto oli m:tavan ylivoimainen.

masen|tua[1*] *pass.v.* (< ed.) tulla apealle mielelle, lannistua, murtua; talttua, asettua. | Mieli m:tuu. Sinäpä vähästä m:nut. M:tumatta hän yritti uudelleen. — Kuitenkin m:tui [= riutui, sammui] vähitellen heidän ristikkovalkeansa KIVI. — *masen|tunut* (a.) -tuneesti (adv.) -tuneisuus[65] (omin.) alakuloinen, apea, murheen murtama. | M:tunut mieliala, itsetunto. Puhua m:tuneella äänellä. Hymyillä m:tuneesti. Mielten ollessa m:tuneimmillaan. Pohjaton m:tuneisuuden tunne.

masentumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* lannistumaton, murtumaton. | Toiveikas, mistään m. ihminen.

masentumu|s[64] *s.* masentuneisuus, masennus, alakuloisuus, apeus. | Olla m:ksen vallassa. Taistella m:sta vastaan.

maseraatio[3] *s. kem. tekn.* maserointi.

maseroi|da[18] *v. kem. tekn.* -nti[4*] *teonn.* pehmentää kasvi- t. eläinkudoksia kemiallisilla aineilla solujen erottamiseksi toisistaan; erottaa höyryttämällä t. keittämällä luista pehmeät kudokset luurankoja yms. preparoitaessa; *farm.* uuttaa rohdoksia huoneenlämmössä.

maseroitu|a[1*] *pass.v.*, vars. *lääk. farm.* (< ed.) pehmetä, liueta. | Kuoltuaan sikiö pian m:u kohdussa, jollei sitä saada poistetuksi.

mase|ta[34] *v. harv.* raueta, sortua, kukistua, lannistua, luhistua, murtua, kuihtua. | M:ni tarmo ja tahto. -- tyyten on m:nnut maahan talon valta ja voima HAARLA. Sinne mieleni tekisi / kotihini kuolemahan, / maalleni m:nemahan KAL. Täytyipä lumisateen m., kun aurinko suilahti näkymään AK.

masi[4] *s. sot. ark.* Vanha m. 'vakinaisen palveluksensa melkein loppuun suorittanut varusmies'.

masiina[15] *s. ark.*, joskus *leik.* kone. | Viljat puitiin m:lla. Piti tulla lentokoneella, mutta myöhästyimme m:sta. Ei ihminen ole mikään m. SP. — *Yhd.* höyry-, ompelu-, vesim. **-paperi** *s. ark.* konepaperi.

masinisti[4] *s. ark. leik.* koneenkäyttäjä.

maskeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* naamioida.

maskeradi[4] *s.* naamiaiset, naamiohuvit.

maski[4] *s. par.* naamari, naamio.

maskotti[6*] *s.* esine t. myös eläin, jota muka onnea tuottavana kuljetetaan mukana (matkoilla).

maskuliini[4] *s.*)(feminiini. **1.** *kiel.* miespuolinen suku; miespuolista sukua oleva sana. **2.** *puhek. leik.* mies. | Eeva veti maskuliineja puoleensa kuin sokeri kärpäsiä. **-muoto** *s. kiel.* Latinan adjektiivin m.

maskuliini|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*)(feminiininen. **1.** *kiel.* miespuolista sukua oleva. | M:set substantiivit. **2.** miespuolinen; miehelle ominainen, miesmäinen, miehekäs. | M:set läsnäolijat. M. karkeus, pöyhkeys, rohkeus, tarmo. Käytöksen m. varmuus.

maskuliini|suku *s. kiel.* Sana on m:sukua. **-sukui|nen** *a. kiel.* M:set sanat.

masmalo[2] *s.* **1.** Anthyllis, hernekasveja, vars. Suomessa tavattava A. vulneraria, keltamasmalo. **2.** (eläimen) nivus; nautaeläimellä kaulan alapuolella oleva kaksoisihopoimu. | Hevonen oli muuten musta, mutta m:t ja turpa olivat kellervät. — M., joka sonneilla on kehittyneempi kuin lehmillä, ulottuu eräissä roduissa alaleuasta rintaan saakka.

masokismi[4] *s.* sukupuolivietin harhauma, joka ilmenee siten, että tyydytys saavutetaan olemalla ruumiillisen t. henkisen kidutuksen alaisena;)(sadismi.

masokisti[4] *s.* masokismia sairastava, masokismin vaivaama henkilö. **-|nen**[63] *a.* M:set taipumukset ovat naisissa yleisempiä kuin miehissä.

masoniitti[4*] *s. rak.* höyrytetystä puumassasta puristamalla tehty rakennuslevy.

masoreetti[4*] *s. usk.* Kirjanoppineita, jotka varhaiskeskiajalla lopullisesti valmistivat ns. masoraan (perimätietoon Vanhan testamentin oikeasta lukemisesta) perustuvilla lukumerkeillä varustetun Vanhan testamentin neprealaisen tekstin, sanotaan masoreeteiksi ja heidän laatimaansa tekstiä masoreettiseksi. **-nen**[63] *a.* ks. ed. | M. teksti.

1. **mass|a**[10] *s.* **1.** pehmeä tahdasmainen aine. | Vellimäinen m. Notkea, muovailtava m. Höyryävä sula m. Aine ei ole juoksevaa, vaan hyytelömäistä m:aa. Mätänevä liha muuttuu lopulta pehmeäksi, haisevaksi m:aksi. Jauhot, voi ja sokeri hierotaan sormin tiiviiksi m:aksi. — Erik. *tekn.* sellaisista enemmän t. vähemmän notkeista raaka-aineseoksista (sekä tuoreena ja pehmeänä että us. myös kuivuneena ja kovettuneena), joista tehdään erilaisia teollisuustuotteita, esim. paperia, rakennus-

levyjä t. astioita, tahi joilla peitetään lattioita, seinäpintoja yms.; us. = paperimassa, selluloosa. | M:ana värjättyä pahvia. Lattia on peitetty kulutusta kestävällä m:alla. Ovenkahvat ovat ruskehtavaa m:aa. — *Yhd.* laavam.; kaakeli-, karamelli-, kynttilä-, lasi-, pahvi-, paperi-, saippuam.; kuitu-, puum.; asfaltti-, sulfiittim.; eristys-, kyllästys-, lasitusm.; lattia-, täytem.; mantelim. **2. a.** jnk kappaleen varsinainen aines; suuri yhtenäinen, us. möhkäleenä, kasana tms. oleva ainemäärä.| Äänilihakset muodostavat äänihuulten varsinaisen m:an. Jättiläisliskon ruumiin valtava m. Rakennuksen julkisivun m:at. Kirkkorakennuksen vaikuttava m:ojen ryhmitys. — Värit sulautuvat [taulussa] yhteen laajoiksi m:oiksi. — *Yhd.* jää-, kallio-, kivi-, lumi-, pilvi-, vesim.; valo- ja varjom.; sävel-, äänim. **b.** *fys.* kappaleen ainemäärä. | Kappaleen ainesisällystä sanotaan m:aksi. M. on yhtä suuri kuin kappaleeseen vaikuttavan voiman ja sen kappaleelle aiheuttaman kiihtyvyyden suhde. Jupiterin m. on 318 kertaa niin suuri kuin Maan m. **3.** suuri, epämääräinen ihmisjoukko, josta yksilö ei erotu; tav. nimenomaan suuri yleisö, varsinainen kansa, kansan laajat piirit, rahvas, roskaväki; joskus muustakin suurissa määrin olemassa t. tarjona olevasta, mutta huonolaatuisesta. | Nuorten joukko tuli hälisten kirjavana m:ana. Vihollinen teki hyökkäyksensä suurina tiiviinä m:oina. — Kyvyt työntyvät itsestään esiin m:asta. Sosialistisen järjestelmän sanotaan upottavan persoonallisuudet m:aan. Näin korkea taide ei ole m:aa varten. Puoluepukarien valta m:oihin horjuu. — Ostan myös m:aa [= tavallisia, halpa-arvoisia postimerkkejä suurin määrin] ja annan tilalle arvokkaampia merkkejä. — *Yhd.* ihmis-, työläism.; katsoja-, yleisö-, äänestäjäm. **4.** *geol.* = massiivi 2.

2. **massa**[10] *s.* neekeriorjien englannissa: herra.

massa|-armeija *s.* miesmäärältään suuri (ja us. laadultaan huono) armeija. | Pieni valioarmeija on parempi kuin heikosti koulutettu m. **--artikkeli** *s.* = massatuote. **-esitys** *s.* näytös t. esitys, jossa on suuri joukko esiintyjiä, joukkoesitys. | Voimistelijain valtava m.

massah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < massahtaa. | Kaisan huulet m:telee, / napsuttelee kirves KIVI. - - hampaaton suu m:teli somasti TOPPILA.

massa|hiihto *s.*, tav. *mon.* (kilpa)hiihto, jossa on paljon osanottajia, vars. sellaisia, jotka muuten eivät harrasta hiihtoa kilpailumielessä. | Osakuntain väliset m:hiihdot. **-hiukka|nen** *s.* Hiomakiekko irrottaa levystä pieniä m:sia. — *Fys.* Maan vetovoima vaikuttaa samoin aineen kuhunkin m:seen.

massahta|a[2*] *mom.v.* maiskahtaa. | - - pienet huulet kirposivat m:en ruskeasta rinnanpäästä LEINONEN.

massahyökkäy|s *s.* suurin voimin tehty hyökkäys. | Vihollisen uudistuneet m:kset torjuttiin.

massai|nen[63] *ain.* ja *poss.a.* -suus[65] *omin.* tav. vain yhd:ojen jälkiosana. | Korkki-, kumim.; hauras-, kova-, pehmeä-, sitkeä-, tiivism.

massa|isku *s.*, vars. *sot.* suurin voimin suoritettu isku. | Vihollinen teki useita turhia m:iskuja asemiamme vastaan. **-kasvu** *s. metsät.* = kuutiokasvu. **-kerro|s** *s.* Huopa peitetään ohuella m:ksella. **-keskipiste** *s. mat. fys.* painopiste. | Painovoima vaikuttaa kappaleeseen aivan kuin kappaleen koko massa olisi keskittynyt sen painopisteeseen, mistä syystä tätä pistettä nimitetään myös m:eksi. **-keskus** *s. mat. fys.* = ed. **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* kilpailu, jossa on hyvin runsaasti osanottajia, vars. sellaisia, jotka eivät muuten harrasta urheilua kilpailumielessä. | Työpaikkojen väliset m:t. **-käyttö** *s.* Materiaalin ja miehistön m. maailmansodan suurissa taisteluissa. **-lattia** *s.* M. on puu- ja korkkimattolattiaa kestävämpi. **-levy** *s.* puu-, paperi- tms. massasta valmistettu rakennus- ym. tarkoituksiin käytetty levy. | Äänen eristämiseen käytetään huopaa, korkkia ja usein erilaisia m:jä. **-liike** *s.* **1.** rakennus- tms. massaa valmistava t. myyvä liikeyritys. | Marmori- ja m. **2.** suurten joukkojen harrastama aatteellinen t. henkinen virtaus, joukkoliike. | Urheilu on nykyisin yleismaailmallinen m. **-mainen**[63] *kalt.a.* M. kivilaji. **-paali** *s.* puu-, paperi- tms. massaa sisältävä paali. **-piste** *s. fys.* niistä pikku osasista, joista kappaleen massa voidaan ajatella rakentuneeksi; pisteen kokoiseksi ajateltu ainemäärä. **-puu** *s. puut.* puuvanukkeen valmistukseen käytetty puu(tavara). **-päällyste** *s.* Portaissa on tummahko m. **-seos** *s.* **-tavara** *s.* joukkotavara. **-tehdas** *s.* Puuvanuke- ja m. **-teollisuus** *s.* Saha- ja m. **-tiheys** *s. mat.* massan ja sen täyttämän tilan tilavuuden (t. pinta-alan t. kaarenpituuden) suhde. **-tul|i** *s.* Vihollinen ampui kaikilla aseillaan m:ta asemiimme. **-tuotanto** *s.* joukkotuotanto. | Vakiolajien, sotatarvikkeiden m. Kone on kotimaista valmistetta, ei m:a, vaan tarkkuustyötä. **-tuote** *s.* = joukkotuote. **-uinti** *s.*, tav. *mon.* uintikilpailu, jossa on paljon osanottajia, vars. sellaisia, jotka muuten eivät harrasta uintia kilpailumielessä. **-urheilu** *s.* joukkourheilu;)(huippu-urheilu.

massautella[28*] *frekv.v.* < seur. | M. suutaan, huulillaan.

massaut|taa[2*] *kaus.v.* (< massahtaa) maiskauttaa. | M. suullaan, huulillaan. Nytkäisi hän ohjia hieman, m:ti kerran suutansa, ja kohta nopea ruuna travia juoksemaan KIVI. - - m:ettuaan hevosta lähtöön [vieras] lisäsi: - - TOPPILA.

massautu|a[44] *v.* kasaantua, työntyä ahtaalle. | Vihollisjoukot m:ivat järvien väliselle kapealle kannakselle.

massa|vaikutus *s.* **1.** suuren joukon, määrän, koon tekemä vaikutus. | Kreikkalainen falangitaktiikka perustui m:vaikutukseen. Eduskuntatalon julkisivun jykeä m. **2.** *kem. fys.* M:vaikutuksen laki lausuu, että palautuvissa kemiallisissa reaktioissa lähtöaineiden ja muodostuvien aineiden määrät tasapainotilassa ollessaan ovat reaktiolle ominaisessa, tasapainovakiolla esitettävässä suhteessa toisiinsa IT.

-valmiste *s.* **1.** Paperimassa ja muut m:et. **2.** = joukkotuote. **-valmistu|s** *s.* joukkovalmistus. | Standardoimisella pyrittiin m:ksen helpottamiseen. **-voima** *s. tekn.* moottorin osien tms. painosta johtuva, tarkoitettua liikettä häiritsevä voima. | M:in tasaajilla varustettu kampiakseli. **-yksikkö** *s. fys.* Tieteellisessä mittajärjestelmässä m:nä on gramma.

massi[4] *s.* suusta kurenauhalla suljettava pieni pussi (piippu)tupakan t. metallirahan säilytystä varten; us. *ark.* muunkinlaisesta tupakka- t. rahakukkarosta. | Täytti piippunsa ja veti m:n nauhat kiinni. M. pullollaan vahvaa nurkantakuista. Rahat kilahtelivat m:ssa. — *Kuv. ark.* rahavaroista, varallisuudesta. | Valtion m:sta ei riitä varoja. Eivät [tuhlatut] rahat ole sinun m:stasi. Kauppiaan m:in soluu yhä enemmän rikkautta. — *Yhd.* nahkam.; raha-, tupakkam.

massiivi[6] **1.** *a.* = massiivinen. | Eduskuntatalon m. julkisivu. Kirjailijan m., monumentaalinen kuvaustapa. **2.** *s. geol.* graniitin t. muiden syväkivilajien muodostama yhtenäinen kallioperustan osa t. vuori, massa. | Syvien laaksojen toisistaan erottamat m:t Alpeissa. Böömin, Traakian m. — *Yhd.* diabaasi-, graniittim.

massiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** massaltaan suuri t. vaikuttava, jykevä, jyhkeä, paksu, raskas. | Sillan m. rakenne. M. rakennus. Koulutalon m:set muodot. Muurin m:suus. — M. [= suurikokoinen, vankka, tanakka] voimamies. Virtahevon kömpelö, m. olemus. — *Kuv.* **a.** Paksu, m. soitinnus. M:sesti pauhaava orkesteri. M:suudessaan liioiteltu värien käyttö. **b.** *harv.* ajattelutavasta, käsityksistä yms.: karkea, summittainen. | M:sen aineellinen käsitys sakramenteista. **2. a.** kauttaaltaan samaa ainetta oleva. | Toiset palloista olivat m:sta kultaa, toiset kullalla silattuja. **b.** täyteläs, kompakti, ei ontto. | Kävelykeppejä ruokoa tai m:sta puuta. **c.** *harv.* yhtenäinen, taaja, runsas. | Suomenlahden rannikon m. ruotsalaisasutus. Tuberkuloottisen sairauden syntymisen edellytyksenä on, että henkilö on ollut runsaan ns. m:sen tartunnan alaisena.

massoittain *adv.* suurin joukoin, suurin määrin, joukoittain. | Ihmisiä oli liikkeellä m. M. kukkia.

massu[1] *s. last.* = masu.

massut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | M. suutaan, huuliaan. - - puhua m:teli mukavasti JÄRVENT.

massut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* maiskuttaa. | M. suutaan. Syödä m.

mastaba[15] *s.* muinaisegyptiläinen ylimyksien hauta ja uhrikappeli.

master[7] [mā-] *s.* mestari, (nuori)herra; Englannissa mm. collegen esimies t. eräiden hovi- t. muiden virkojen haltija; myös metsästysratsastuksen johtaja.

mastiffi[6] *s.* lyhytkarvainen, suurikokoinen, vars. Englannissa suosittu seurakoira.

mastiksi[6] *s.* väriltään kellertävä t. vihertävä, ajan oloon punertavaksi muuttuva, läpikuultava hartsilaji, jota käytetään mm. vernissojen, kittien ja haavalaastarin valmistamiseen sekä väkijuomien mausteeksi, kiviliima. **-hartsi** *s.* = ed. **-liuos** *s.*

mastisoli[4] *s. farm.* mastiksia ja eetteriä, kloroformia t. bentseeniä sisältävä liimaliuos.

masto[1] *s.* alukseen pystytetty, purjelaivoissa raakoja, purjeita ja koko takilaa, höyry- ja moottorialuksissa lastaus- ja purkamispuomeja, merkinantolaitteita yms. kannattava paksuhko puu- t. ontto metallisalko; vars. yhd:ojen jälkiosana muistakin kuin aluksessa olevista kannatus- yms. salkorakenteista ja telineistä. | Nostaa purjeet m:ihin. Kiivetä m:on. Olla m:ssa purjeita kiinnittämässä. Laivoja vieri vieressä niin tiheässä, että m:t ovat kuin metsä. — Kalliolla oli korkean m:n huipussa lippu. — *Liik.* Hinta vapaasti m:n juurella 'tavaran hinta silloin, kun ostajan on omalla kustannuksellaan huolehdittava tavaran purkamisesta ja säilytyksestä purkamissatamassa'. — *Yhd.* puu-, rautam.; etu-, keula-, peräm.; iso-, suurm.; fokka-, mesaanim.; merkki-, semaforim.; ankkuroimis-, kiinnitysm.; antenni-, radiom.

mastodontti[4*] *s.* Mastodon, tertiääriajan loppupuolella ja osaksi kvartääriajallakin eläneitä norsueläimiä.

-mastoinen[63] *poss.a.* Puu-, rautam.; paksu-, pitkäm.; yksi-, kaksi-, kolmi-, neli-, monim.

mastokori *s. mer.* mastossa oleva tähystyskori; vrt. märssykori.

mastolli|nen[63] *poss.a.* Silta, jonka alitse m:setkin alukset pääsevät kulkemaan.

masto|lyhty *s. mer.* mastossa oleva merkkilyhty. **-metsä** *s.* **1.** pitkiä mastopuita kasvava metsä. **2.** *kuv.* Satamassa oli tiheä m., jonka pienet alukset muodostivat.

maston|huippu *s.* **-kaulus** *s. mer.* tervattu t. maalattu purjekankainen peite, joka kiinnitetään maston tyven ympäri estämään vettä valumasta kannessa olevaan mastonreikään. **-kenkä** *s. mer.* laivan sikopalkkiin maston tukemista varten kiinnitetty pölkky, jossa on mastontyveä varten syvennys; myös muunlainen maston tyven tukilaite.

mastonosturi *s. tekn.* **1.** vars. laivatelakoissa aiemmin aluksen mastojen paikalleen asettamiseen käytetty nosturi, jossa on kaksi yläpäästään toisiinsa liittyvää pylvästä, joita kolmannen, alapäästään kiskoilla liukuvan t. ruuvilla t. taljalla lyhennettävän ja pidennettävän pylvään avulla voidaan kallistaa eri vinoasentoihin; *syn.* saksinosturi. **2.** nosturi, jossa on yhdellä t. kahdella palkilla yläpäästään maahan tuettu kiertyvä pylväs ja siihen kiinnitetty vintturilla eri vinoasentoihin asetettava puomi.

maston|pää *s.* mastonhuippu. **-reikä** *s.* aluksen kannessa mastoa varten oleva reikä. **-tyn|kä** *s.* Haaksirikkoutuneen laivan m:gät. **-tyv|i** *s.* Mastonkengässä on syvennys m:eä varten.

mastopu|u *s.* pitkä ja suora aluksen mastoksi sopiva t. tarkoitettu havupuu. | Metsä kasvoi runsaasti komeita m:itakin. M:uksi mänty on kuusta parempi. — Mies oli pitkä ja hoikka kuin m.

mastoton[57] *kar.a.* M. haaksirikkoutunut hylky.
mastot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa alus mastoilla, pystyttää mastot paikoilleen. | Laiva on vielä m:tamista vailla.
mastovalo *s. mer.* aluksen mastossa oleva merkkivalo. | Kulussa olevassa konevoimaisessa aluksessa tulee olla valkoinen m.
masturbaatio[3] *s.* itsetyydytys, -saastutus, onania.
masu[1] *s. last.* (*rinn.* massu) vatsa. | Kyllä tämän pojan m:un maitoa mahtuu.
masurium[7] *s.* hyvin harvinainen mangaanin sukuinen alkuaine.
masurkka[15*] *s.* rytmiltään kolmivaihtoinen, aikoinaan seuratanssina suosittu puolalainen kansantanssi, Suomessa ja muuallakin myös vuorona eräissä kansantanhuissa; sen tahtiin sävelletty musiikki. | Puolalainen m. Tanssia m:a. Chopinin masurkat. — *Yhd.* polkka-, potkum. **-rytmi** *s.*
masutti[6*] *s. tekn.* vuoriöljyä tislattaessa muodostuva jäte, jota käytetään lämmitykseen ja voiteluun ja josta valmistetaan tislaamalla voiteluöljyä.
masuuni[6] *s. met.* rautamalmia raakaraudaksi pelkistettäessä käytetty 20—30 m:n korkuinen purnu-uuni. — *Yhd.* sähköm. **-kaasu** *s.* masuunista rautamalmia sulatettaessa virtaava, rautateollisuudessa moniin eri tarkoituksiin käytetty kaasu. **-kuona** *s.* rautamalmia raakaraudaksi pelkistettäessä masuunin pohjalle laskeutuvan rautasulan pinnalle kellumaan jäävä aine, josta valmistetaan mm. kuonasementtiä. **-laitos** *s.*
mata|a[9*] *v.* tav:mmin madella. **1.** liikkua ruumis pitkin pituuttaan maata laahaten, laahautua, luikerrella, kiemurrella. | M. vatsallaan maassa. Käärme kulkee m:en. — *Kuv.* Mansikan rönsyt m:vat maata pitkin. Pieni, maassa m:va varpukasvi. — Mieli matoi maassa 'oli apea, alakuloinen'. Epäluulo oli m:nut hänen mieleensä. — *Lääk.* M:va [= märkivä, alinomaa laajeneva] haava silmän sarveiskalvossa. **2.** ed:een liittyen vitkallisesta, vaivalloisesta liikkumisesta. | Mennä m. eteenpäin. M. laiskasti matkoihinsa. Missähän se mies m:a ja maleksii? Vankijono alkoi m. eteenpäin. Alhaalla m:vat pilvet. — Aika m:a eteenpäin kuin etana. - - niin päivä päivän jälkeen vitkaan m:a *JYLHÄ. Ajatukset m:vat raukeasti samoja ratoja.
matadori[4] *s.* härkätaistelija, jonka tehtävänä on antaa härälle kuolinisku; us. *kuv.* alansa parhaasta, etevimmästä, huomatuimmassa asemassa olevasta henkilöstä. | Kilpailu voitosta oli kahden m:mme välinen asia.
matal|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.;* matal|alla, -alta, -alle ks. erikseen.

A. varsin. merk. **I.**)(korkea. **1.** ulottuvuudesta: korkeudeltaan vähäinen. **a.** ylöspäin vain vähän ulottuva, maan, veden tms. pinnasta t. tasosta vain vähän kohoava. | M. rakennus. M. penkki, pöytä. Tuoli, jossa on m:at jalat. Siitä yli mennään, mistä aita m:in on SL. Jklla on m. aita jkta kohtaan (kans. kuv.) 'jku on pahansuopa jkta kohtaan'. M:at kinokset. Puut ladotaan m:aksi kasaksi. M:aksi palanut kynttilä. M. mäki, saari, rannikko. M:aa [= alavaa], tasaista maata. M:asti kumpuileva maasto. M. oviaukko, huone, luola. M. kaari. M:at kengät 'puolikengät'. M:at [= lyhytvartiset] saappaat. M. lippalakki. M. otsa. — M. varpukasvi. M:aa metsää. M. hevonen. — *Harv.* ihmisestä: lyhyt, pienikokoinen. | M., vääräsäärinen lappalainen. Tässä seison aseissa, vaikka vähän m:ampi muita KIVI. Lyhykäinen Tuonen tytti, / m. Manalan neiti KAL. — Kyyristyä, painautua m:aksi 'kyykkyyn, kyyryyn, lähelle maata'. M:ana hiipivä kettu. Pitää vastustaja m:ana, painaa vastustaja m:aksi 'tulella pakottaa vastustaja pysymään taisteluhautoihin tms. kyyristyneenä'. — *Ark.* Panna jku t. jk m:aksi 'saattaa alakynteen, tappiolle, nujertaa; moittia perin pohjin, panna pataluhaksi, teilata'. Siinä mies, joka tappelussa panee m:aksi kenet hyvänsä. Koko suunnitelma pantiin kirjoituksessa m:aksi. **b.** joskus: yl. jstak pinnasta vain vähän ulkoneva t. kohoava, ulospäin vain vähän ulottuva. | M., litteä nenä. M. kuhmu. M. korkokuva. **2.** sijainnista: alhaalla, vain vähän ylempänä maan, veden tms. pintaa sijaitseva t. liikkuva. | M., sakea sumu. Kissa livistää pihan poikki maha m:ana 'lähelle maata painuneena'. - - tuiskuva taivas on harmaan ja m:an näköinen KATAJA. - - jouluaaton m. päivä alkoi hiukan hämärtyä SILL. — M. askel, hyppy, heitto, lyönti. M. [= matalalle ilmaan heitetty t. lyöty] pallo. — *Fon.* M:at vokaalit, esim. a, ä 'joita äännettäessä kielen selkä on matalalla, alasarjan, ala-, avarat, avoimet vokaalit'. — *Kuv.* mielialasta, tunnelmasta: alakuloinen, apea, painunut, masentunut. | Mieli käy, painuu m:aksi. Istua mieli m:ana. Rangaistuksen pelko painoi veljesten rohkeutta m:ammaksi.

II.)(syvä. **1.** ulottuvuudesta: syvyydeltään vähäinen. **a.** alaspäin vain vähän ulottuva, maan, veden tms. pinnasta t. tasosta vain vähän laskeutuva. | M. laakso. M. uoma, oja, joki, lampi, järvi. Salmen m:uus. M. paikka keskellä ulappaa. Veden läpi näkyvät m:an rannan pohjakivet. Kahlata m:assa vedessä. — M. lautanen, vati. M. lannoitus. M., vain 10—15 cm syvä kyntö. — *Erik.* vedenkorkeudesta: normaalia vedenkorkeustasoa (huomattavasti) alempana oleva. | Kesällä m:an veden aikana. M:imman laskuveden aika. — *S:sesti* matalikko. | M:alle juuttunut alus. Lallin m. Kemin edustalla. — *syvin tai matalin.* Käyköön syvin tai m:in 'hyvin tai huonosti, miten tahansa'. Hän vie tahtonsa perille syvin tai m:in 'kaikesta huolimatta, mistään piittaamatta'. **b.** yl. jstak pinnasta, rajasta tms.: vain vähän sisäänpäin ulottuva. | Pieni, m. haava. Nahkaan tehdään m. viillos. Lehdet m:asti nirhalaitaiset. **2.** *matal|assa,* -aan (adv.) sijainnista. | Pohjavesi on näillä seuduin m:assa 'lähellä maan pintaa'. Aarre oli kätkettynä m:aan. Lanta kynnetään m:aan. M:assa [= vain vähän veteen uponneena] kulkeva jokialus.

B. lähinnä ryhmään A.1 liittyvää *abstr.* ja *kuv.* käyttöä.

I. asioista, ominaisuuksista, joiden suuruutta, tehoa ilmaistaan asteikolla t. luvuilla: pieni, alhainen, vähäinen (nämä us. par.). | M. pistemäärä, keskiarvo, kierrosluku, sulamispiste, lämpötila, ilmanpaine, jännite. M. kuolleisuus, syntyvyys. Korkeiden ja m:ien arvojen välillä. Korttipakan korkein ja m:in kortti. — *S:sesti metrl.* matalan ilmanpaineen alue, matalapainealue, (ilmanpaine)minimi. | Voimakas m. siirtyy Itämereltä Etelä-Suomeen. M:an keskus.

II. 1. arvoasemaltaan vähäinen, vähän arvonantoa omaava, vähän huomattu, halpa-arvoinen, vähäväkinen, köyhä; nöyrä. | Tervetuloa m:an kattoni alle! Jouluiloa m:impaankin majaan! M. [= pieni, halpa] olen minä tänä [suurena] hetkenä puhumaan LINN. -- Salmeluksen päätyikkunoista puhui silloin m:ampien ahertajien tajuun yhä ylpeämmän arvokkuuden ilme SILL. M. on köyhän mahti, lyhykäinen orjan lykky SL. — *S:sesti.* Maan m:at. **2.** kehitykseltään, laadultaan alhaisella tasolla oleva, alkeellinen; ei aina selvästi erotu seur. ryhmästä. | M. kehitys-, sivistystaso. Esitys oli m:alla tasolla. M. [par. alhainen, huono] laatu. **3.** tavallinen, jokapäiväinen, arkinen, mauton, lattea, tökerö. | Puhe nostatti mielet kaiken m:an yläpuolelle. Elämällä oli entinen arkinen, m. sävynsä. Kirjallisen kulttuurimme puolinaisuus, m:uus ja latteus. Esitystapa, tyyli on arkipäiväistä ja m:aa. Hyvä kirja kohottaa mielemme maan m:uudesta henkisyyden piiriin. Salmeluksen Kustaan sisäinen kotielämä oli silloin juuri kaikkein m:immillaan SILL. **4.** ed:een liittyen: siveellisesti arvoton; halpamainen, matalamielinen. | M., aineellinen maailma. M. itseihailu. Pois m. arkuus! Taivaaseen, mun sieluni, / riennä maasta m:asta VK. — M:aa panettelua. M. ja pikkumainen menettely. Teon vaikuttimien uskomaton m:uus. Todistus m:asta mielenlaadusta. — *Alat.* Tykätä m:aa 'panna pahakseen'.

III. äänestä. **1.** jonka värähdysnopeus on pieni; karkea; möreä. | Puoli askelta c:tä m:ampi sävel. M., möreä basso. M., kova altto. Laulajattaren äänen m. ala oli erikoisen komea. Äänenmurroksessa korkea lapsenääni muuttuu m:ammaksi miehenääneksi. M. mörinä, mylvintä. **2.** hiljainen, vaimea. | Puhua m:alla äänellä. Kuului m:aa supatusta. [Äiti] lähestyi ja sanoi m:asti -- SILL.

matala|hampainen *a.*, vars. *kasv. el.* Lehdet keihäskantaisia, m:hampaisia. Perhosia, joiden takasiipien ulkolaita on tasaisen m. **-henkinen** *a.* M. roskaromaani.

matalahko[1] *mod.a.* M. ikkuna, penger, selänne. M. ruohokasvi. M. lovi.

matalahyökkäys[53] *s. sot.* matalalta tapahtuva lentohyökkäys. | Rynnäkkökoneiden m. marssivaa jalkaväkirivistöä vastaan.

matalai|nen[63] *a.*, vars. *runok.* matala. | -- äkkäsin talvisen päivän jo m:sen kiertonsa alkaneen KALLAS. -- m:sen kurttuotsan alta / pienet, virkut siansilmät kiiluu LEHT. Terve, terve tultuasi / tänne pienehen tupahan, / m:sehen majahan KAL.

matala|jaksoinen *a. sähk.* = pienjaksoinen;)(korkea-, taajajaksoinen. | M. vaihtovirta. **-jalkai|nen** *a.* -suus *omin.* M. eläin, työhevonen, koirarotu. M. ukkeli. M. lipasto, pikari. **-juurinen** *a.* jonka juuret ovat matalassa. | M. puu, kaktus. **-jännite**[53] *s. sähk.* → pienjännite. **-jännitteinen** *a. sähk.* → pienjännitteinen. **-kalloinen** *a.* Pääkallon mittauksessa erotetaan matala-, keski- ja korkeakalloinen tyyppi. **-kantai|nen** *a.* M:set kengät. — M. kavio. **-kasvuinen** *a.* M. heinä, männikkö, pensas. M. mies. **-kattoinen** *a.* M. rakennus. **-kaulainen** *a.* M. saviastia. **-kirkollinen** *a.* anglikaanisesta kirkosta puhuen: jyrkästi protestanttinen, persoonallisen uskoon tulemisen merkitystä korostava; yleisemmässä merk:ssä: joka ei pane painoa kirkollisille muodoille ja menoille eikä arvoasteikolle. | M. suunta. Vapaamielinen, m. katsantokanta. **-korkoi|nen** *a.* K:set jalkineet. **-kulkuinen** *a.* matalassa kulkeva. | M. alus. **-kyn|tö**[53] *s. maat.*)(syväkyntö; vrt. kamarakyntö. **-laitainen** *a.* M. astia, kasari, reki, vene. **-lento**[53] *s.* lento matalalla.

matala|lla, -lta -lle *adv.* asemaltaan, laadultaan matalana, us. = alhaalla;)(korkealla, syvällä. | Sijaita m. M. lentävä sorsaparvi. Aurinko paistaa m:lta. Tauluja ei saa asettaa liian m:lle. — Mieliala, tunnelma, rohkeus on m. — Elintaso painui yhä m:mmalle. Sivistykseltään m. oleva kansa. Tämä taiteenala on meillä surullisen m. Että mies saattaakin painua siveellisesti noin m:lle! — M. [par. alhaisessa lämpötilassa] kiehuva öljy. — [Jalkapallojoukkueen] puolustus pelasi liian m., tav:mmin alhaalla. — M. liikkuva virsisävelmä.

matalalti *adv.* matalalta, matalalle, matalasti. | M. käännetty maa. Laudan reunassa on m. kourua.

matala|meri[33] *s. maant. geol.* (myös ⌒) vrt. syvämeri. | Mantereiden läheisyydessä sijaitsee matalameren vyöhyke l. shelf, syvyys enintään 200 m. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* mieleltään, tarkoitukseltaan, moraaliltaan alhainen, halpamainen, katala. | M. arkailu, pelko. Kurja ja m. oppi. M. mies, oman edun tavoittelija, onnenonkija, pikkusielu. M. liehittely, lähentely. M. kateus, parjaus, riita. M:set menettelytavat. **-multainen** *a.* M. savijankkoinen maa. **-muokkaus**[53] *s. maat.* vain pintakerroksiin, vähemmän kuin 20 cm:n syvyyteen ulottuva maan muokkaus;)(syvämuokkaus.

matalan|lainen[63] *a.* = seur. | M. maja, puu. Puhui m:laisella äänellä. **-puoleinen** *a.* matalahko, matalanlainen. | M. putous, rakennus.

matala|otsainen *a.* Leveäkasvoinen, m. mies. **-paine**[53] *s.*)(korkeapaine. **1.** *fys. tekn.* alhainen, heikko kaasun t. nesteen paine. | Mäntä aiheuttaa sylinteriin m:en. **2.** *metrl.* alhainen ilmanpaine, (ilmanpaine)minimi, matala. | M:en alue, keskus, vyöhyke. Myrsky johtuu Suomeen siirtyneestä m:esta. **3.** *kuv.* Työmarkkinoilla nykyisin vallitseva m. [Huoneessa] oli

vallinnut ahdistava m. AK. **-painehöyry** s. *tekn.* **-paineinen** *a. tekn.* M. kaasu. M. höyrykone.
matalapaine|kattila, -kone, -pumppu s. *tekn.* matalapaineinen höyrykattila, höyrykone, pumppu. **-rengas** s. *tekn.* autonrengas, jossa paine on n. 2—3 ilmakehää. **-sylinteri** s. *tekn.* **-turbiini** s. *tekn.*
matala|pohjainen *a.* M. joki, järvi, ranta, vesi. M:pohjaiset merenrannikot. M. [= matalassa kulkeva, laakeapohjainen] alus, vene. **-pommitus**[39] s. *sot.* matalalla lentäen suoritettu ilmapommitus. **-pyöräi|nen** *a.* M:set rattaat. **-rakenteinen** *a.* M. höyrykattila, suojakatos. M. nuori mies. **-rantainen** *a.* M. järvi. **-reunainen** *a.* M. astia, laatikko, paistinpannu. **-runkoinen** *a.* M. puu. **-seinäinen** *a.* M. navetta, laatikko. **-selkäinen** *a.* M. tuoli. **-suhdanne**[33] s. *liik.* talouselämän vaihe, jolloin kysyntä on vähäistä, hinnat halvat ja tuotanto lamassa, taloudellinen lamakausi; vrt. laskusuhdanne;)(korkeasuhdanne. **-tasoinen** *a.* M. sävel. — M. [= huono, heikko(tasoinen)] esitys, näytelmä, romaani. **-varti|nen** *a.* M. kasvi. M:set pieksut. **-vesi**[35] s. **1.**)(korkeavesi. | Kun vesi vesistössä on korkeimmillaan, sanotaan olevan korkeavesi, kun se on matalimmillaan, sanotaan olevan m. Talvinen, kesäinen m. Matalaveden t. matalanveden (myös ~) aikana. — *Yhd.* keskim. **2.**)(syvä vesi; par. ~. | Matalanveden kasvi, vene. **-vetinen** *a.* M. järvi, rannikko, satama. **-vuorinen** *a.* M. ylätasanko. **-ääni|nen** *a.* -sesti *adv.* M. höyrypilli. M. mies. M. keskustelu. Haastella m:sesti.
matalik|ko[2*] s. laajahko matalan veden kohta meressä, järvessä t. joessa; vrt. kari, särkkä. | Newfoundlandin m. Ajaa, ajautua m:olle. Harjoittaa kalastusta m:olla. — *Yhd.* ranta-, selkä-, ulkom.; hiekka-, muta-, savim.; kutum.; kala-, koralli-, osterim.
mataloida[30] *v.* → madaltaa, mataloittaa.
mataloit|taa[2*] *v.* madaltaa. **1.** korkeudesta. | Liian korkeat tienkohdat m:etaan. Kirkkosalia on entisestään hiukan m:ettu. — *Kuv.* Kulttuuria m:tava materialismi. Luonnetta m:tavat harrastukset. **2.** syvyydestä. | Maankohoamisen m:tama lahti.
mataloitu|a[1*] *v.* madaltua. **1.** korkeudesta. | Vuoret m:vat rapautumisen vaikutuksesta. Maasto m:u länteen päin. Kengänkorot ovat viimevuotisesta m:neet. — *Kuv.* Kirjallisuus ei saa m. pelkäksi ajanvietteeksi. **2.** syvyydestä. | Väylä on liettynyt ja m:nut.
matam|i[5] s. *vanh.* vars. 1800-luvun oloista: alempiin säätyihin kuuluva kaupunkilaisvaimo, porvarisvaimo (myös puhuttelusanana); nyk. tav. *leik.* t. *halv.* ruokapaikan pitoa, torikaupustelua tms. harjoittava vanhahko naisihminen; joskus *leik.* lihavanpuoleisesta naishenkilöstä yleensä. | Suutarimestari ja hänen m:insa. Pääset vielä räätälin m:iksi. M. elätteli itseään ja poikaansa pitämällä täysihoitolaisia. M:it värjöttelivät torilla kalalaatikkojensa ääressä. — Onpa sinusta paisunut aika m. Voimistelkaa, arvoisat rouvat, ettette muutu m:eiksi! — *Yhd.* halli-, sauna-, torim.; kalam.; ruoka-, vuokram.; siivoojam.

matara[13] s. Galium, Rubiaceae-heimoon kuuluvia hentoja, pystyjä t. rentoja ruohoja, joiden pienet valkoiset t. keltaiset kukat tav. ovat runsaskukkaisissa tiheissä viuhkoissa; yhd:ojen jälkiosana myös läheisten Rubia ja Sherardia -sukujen lajien nimissä. | M:a käytettiin ennen keltaisen värin saamiseen. — *Yhd.* aho-, kelta-, kierto-, kivikko-, luhta-, paimen-, pelto-, suom.; sini-, värim. **-kiitäjä** s. Deilephila galii, ruskean ja punaisen kirjava kiitäjäperhonen. **-maa** s. -- neiti oli m:lla, / keikkui keltakankahilla KAL. **-puna** s. värimatarasta saatu väriaine, krappi(väri).
mate[9] s. (*rinn.* matte) matepuun lehdistä valmistettu teen tapainen juoma.
mateenmä|ti s. Linnit tarjotaan kuumina voisulan ja m:din kera.
matelassé[21] [matlasē·] s. täytekuteella pehmustettu, tav. puuvillainen kuviollinen ontelokangas, jota käytetään aamutakkeihin, naisten päällystakkeihin ym.
matelevai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* mateleva. **1.** matelemalla liikkuva. | M. eläin. — *S:sesti.* -- kaikkinaisia nelijalkaisia maan eläimiä ja metsillisiä, ja m:sia, ja taivaan lintuja UT[V]. — Tav. **2.** *kuv.* liehittelevä, orjamaisen nöyrä. | Orjallisen m. käytös. Arka ja m. kumartelija. Inhottavaa liehakointia ja m:suutta!
matelij|a[14] *tek.* < madella. **1.** matelemalla liikkuva eläin. | -- se oli kuin tuhatnivelinen m., joka hitaasti ryömi lonkeroitaan heilutellen LEINONEN. — *El.* M:at 'Reptilia, selkärankaisiin kuuluva eläinluokka'. M:oihin kuuluvat alkuliskot, liskot, käärmeet, krokotiilit ja kilpikonnat. — *Yhd.* jättiläism. **2.** *kuv.* Esiintyä esimiestensä edessä nöyristelevänä m:ana.
matelu[2] *tecnn.* < madella. | Käärmeen inhottava m. Tavarajunan m. Tuskastua minuuttien m:un. — Miehiselle miehelle sopimaton meltomielisyys ja nöyräilevä m.
matemaatikko[2*] s. **1.** matematiikan tutkija. **2.** eräiden liike-, vars. vakuutuslaitosten palveluksessa oleva, tilastoja yms. laativa virkailija. — *Yhd.* pää-, tilasto-, vakuutusm.
matemaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** matematiikan alaan kuuluva, matematiikkaa koskeva t. sisältävä, matematiikkaan perustuva. | M. lahjakkuus. M:set aineet. M. laitos, teos. M:set merkit. M. kaava, lauseke, yhtälö. M. ratkaisu, selvitys. Arkhimedeen laki m:sesti ilmaistuna. — *Fys.* M. eli teoreettinen fysiikka. M. heiluri 'painottoman langan varaan ripustetun pistemäisen massan muodostama (ajateltu) heiluri'. — *Maant.* M. maantiede 'maapalloa taivaankappaleena käsittelevä varsinaisen maantieteen aputiede'. — *Tal. liik.* M. koulukunta 'eräs kansantaloustieteen suunta'. Jonkin ajan kuluttua maksettavan rahamäärän m. arvo 'diskontattu pääoma-arvo'. Osakkeiden m. arvo. Vakuutuksen m. arvo 'vakuutusmaksurahaston vakuutukseen kohdistuva osuus'. — *Fil.* Symbolinen eli m. logiikka 'logistiikka'. **2.** ed:een liittyen: ehdoton, ehdottoman oikea, varma, täsmällinen. | M. tarkkuus,

varmuus. M. välttämättömyys. M:sen täsmällinen todistus.

matematiikan|koe *s.* **-opettaja** *s.* **-tunti** *s.*

matematiikka[10*] *s.* oppi suureista ja niiden keskinäisistä suhteista; matemaattiset aineet oppiaineena. | M:a on neljä tuntia viikossa. Matematiikan opettaja. Pekka on huono matematiikassa. — *Yhd.* alkeism.; finanssi-, kauppa-, metsä-, vakuutusm. **-kone** *s.* monimutkainen, matemaattisia laskutoimituksia mekaanisesti suorittava kone. **-pää** *s.* kyky oppia matematiikkaa. | Sillä pojalla on hyvä m. Minulla ei ole m:tä lainkaan.

matepuu *s.* (*rinn.* mattepuu) Ilex paraguaiensis, Etelä-Amerikassa kasvava puu, jonka kuivatuista lehdistä valmistetaan matea.

materia[15] *s.* aine; aineelliset arvot. | Ainetta eli m:a on kaikki, mikä vie tilaa. — M:n palvoja. Päästä m:n herraksi.

materiaali[4] *s.* aine, aines, josta t. jonka avulla t. perusteella jtak tehdään, raaka-aine, tarvikkeet, aineisto. | Kutoma-, metalliteollisuuden m. Rakennustuotanto potee m:n puutetta. Koivu on meillä parasta huonekaluteollisuuden m:a. Wäinö Aaltosen veistosten m:na on usein myös graniitti. Kerätä m:a väitöskirjaa varten. Romaaninsa m:n tekijä on saanut lapsuudenmuistoistaan. — *Sot.* sodankäynnissä tarpeelliset tarvikkeet, vars. kalusto, aseet ja ampumatarvikkeet elävän voiman vastakohtana; myös sotavoimista, miehistöstä ja kaikista sotatarvikkeista yleensä. | Vihollinen menetti paljon miehiä ja m:a. Saksalaisilla oli puolellaan ylivoimaisen m:n suomat edut. Huollon tehtäviin kuuluu myös kelpaamattomaksi käyneen elävän ja elottoman m:n kuljetus pois rintamalta. — *Yhd.* rakennusm.; kirjoitusm.; arkisto-, toimistom.; todistus-, tutkimus-, vertailum.; kuva-, uutism.; huolto-, pioneeri-, sota-, viestim.; hevos-, ihmism.

materiaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* aineellinen, asiallinen, sisällyksellinen, todellinen, konkreettinen; vrt. materialistinen. | M. kappale. Ihmisen m. [= ruumiillinen] olemus. Suunnitelman toteuttamiselta puuttuu m:set edellytykset, varat. Sopimuksen m. pohja. Esityksen m. perussisällys. Tiedot tämän salassa palvellun pyhäinjäännöksen m:sesta olemuksesta puuttuvat. — *Erik.* **a.** *sot.* materiaaliin perustuva. | Sodanjohto luotti liiaksi omaan valtavaan elävään ja m:seen ylivoimaansa. **b.** *kiel.* M. substantiivi 'ainesana'. M:set adverbit 'paikkaa, aikaa, tapaa, tilaa t. niiden kaltaisia seikkoja ilmaisevat adverbit'. **c.** *lak.* Asiallinen eli m. laki;)(muodollinen eli formaalinen laki. **d.** *tekn.* Räjähdysaineen m. tilavuus 'pienin tilavuus, johon painoyksiköstä räjähdysainetta syntyneet räjähdyskaasut voidaan puristaa'.

materiaali|prinsiippi *s.* *usk.* se protestanttisuuden periaate, että usko on vanhurskauttamisen peruste, aineellinen perusajatus. **-pula** *s.* aines-, tarvikepula.

materiaalist|aa[2] *v.* = materialisoida. **-ua**[1] *pass.v.* = materialisoitua.

materiaali|taistelu *s.* *sot.* taistelu, jossa käytetään runsaasti kalustoa ja tarvikkeita ja jossa ratkaisu riippuu enemmän niiden runsaudesta ja laadusta kuin elävästä voimasta. **-tappio** *s.* *sot.*, tav. *mon.* Vihollisen miehistöja m:t. **-varasto** *s.* Liikkeen, armeijakunnan m. **-ylivoima** *s.* *sot.* materiaaliin perustuva ylivoima, aineellinen ylivoima.

materialisaatio[3] *s.* aineellistuminen, aineellistuma; vars. spiritistisissä istunnoissa tapahtuva henkiolennon ruumiillistuminen t. ruumiillistuma; *fys.* energian muuttuminen aineeksi.

materialismi[4] *s.* *fil.* **1.** mielipide, että kaikki olevainen on aineosasia, aineellisuuden oppi;)(spiritualismi. | Elämäntoiminnot ja sielunelämä ovat m:n mukaan palautettavissa aineosasten ominaisuuksiin ja liikkeisiin. **2.** elämänkatsomus, jonka mukaan ihmisen eetillisen toiminnan motiiveina ja päämääränä on aistillinen mielihyvä;)(idealismi. **3.** Historiallinen m., materialistinen historiankäsitys 'teoria, jonka mukaan taloudelliset olosuhteet määräävät yhteiskunnallisen elämän kehityksen'.

materialisoi|da[18] *v.* aineellistaa, saattaa aineelliseen, ruumiilliseen muotoon, toteuttaa; korostaa materialismin oppia; materiaalistaa. | Piirustuksessa arkkitehti antaa ajatukselleen muodon, jossa se voidaan toteuttaa, m. — Karkeasti m:va ajatustapa. **-tua**[1*] *pass.v.* aineellistua, tulla aineelliseen, ruumiilliseen muotoon, materiaalistua.

materialisti[4] *s.* materialismin (etup. merk. 1 ja 2) kannattaja t. edustaja; aineellisuuden palvoja; us. *leik.* hyvästä ruoasta ja juomasta pitävästä, paljon syövästä ihmisestä. -|**nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* materialismin mukainen, sitä kannattava, siihen perustuva; aineellisuuteen kiintynyt, aineenpalvontaa osoittava. | M. ajatustapa, kanta, maailmankatsomus. H. historiankäsitys, ks. materialismi 3. M. aikamme. Ajatella karkean m:sesti. — M. vatsanpalvoja.

materniteetti[1*] *s.* äitiys.

1. **matikka**[15*] *s.*, hiukan *kans.* = made. | Liukas kuin m.

2. **matik|ka**[15*] *s.* *koul.* matematiikka (oppiaineena). | Muu on helppoa, m. vain kangertaa. Sain ehdot m:assa.

matikka|keitto *s.* madekeitto. **-kukko** *s.* madetäytteinen kalakukko.

matinea[15] *s.* keskellä päivää toimeenpantava huvi- t. taidetilaisuus, päivänäytäntö, -konsertti. | Kirjallinen m. Kaupunginorkesterin m. Näytelmä esitetään huomenna m:na. — *Yhd.* kirjallisuus-, taidem.

matin|teko *s.* šakkipelissä. | Mustalla on vielä mahdollisuus m:tekoon. **-uhka** *s.* šakkipelissä. | Valkoisen siirtoon liittyy m.

matjessilli *s.* nuori, vielä kutematon, aikaisin pyydetty silli.

matk|a[10] *s.* **I. 1.** meno, kulku, siirtyminen (jalan t. jllak kulkuneuvolla) paikasta toiseen, matkanteko, matkustus, retki; kulku-, matkareitti. | Hankkia m:aa jonnekin. Minne m.? Tehdä m:aa jalan, selkähevosella. Ei juosten m:aa tehdä SL. Jatkaa m:aansa polkua pitkin. Jouduttaa m:aansa. M. edistyy, sujuu

nopeasti. M. kesti neljä tuntia. Olla m:alla kotiin. Uupua m:alla. M:asta väsynyt. Miesten m. suuntautui rantaan. M:ani kulki, kävi kylän kautta. M. vei kauas kotoa. M:amme sattui yhtäänne, suuntautui yksiin. Meillä oli sama m. Ajaa, kulkea, mennä, tulla, lähteä, palata samaa t. yhtä m:aa (jkn kanssa). Kulkea, olla liikkeellä yksin m:oin. Lähti kanssani yhteen m:aan. Tulivat kaikki samassa m:assa. — "Vellamo" teki eilen viimeisen m:ansa [= kulkuvuoronsa] tänä purjehduskautena. — M:an varrella [= matkan aikana] sattui yhtä ja toista. M:an varren [= matkareitin varrella olevat] talot. Pitkin m:an vartta [= matkareittiä] oli komeita metsiä. -- eikä ruuna jaksaisi vetääkään mäkisellä m:alla [= matkareitillä, matkaosuudella; vrt. II.1] AHO. — Huomenna minulla on m. [= minun on mentävä] kirkolle. Miehillä oli m. [= miehet olivat menossa] heinänniittoon. — Lähteä, rientää m:aan, us. 'liikkeelle'. Olla aina m:assa 'liikkeellä, kulussa, menossa'. Mars m:aan siitä! Kone tuhisi ja pihisi, mutta m:aan ei lähtenyt ... KATAJA. Tässä ollaan m:assa -- kutsumassa jalomielisiä lahjoittajia pieneen seuralliseen illanviettoon ALKIO. — Lähteä, mennä m:aansa t. m:oihinsa 'pois, tiehensä'. Ajaa jku m:oihinsa. Marssi, painu m:aasi siitä! Oli silmänräpäyksessä m:oissaan '(tipo)tiessään'.

2. *erik.* a. vars. junaa, laivaa, linja-autoa, lentokonetta tms. kulkuvälinettä käyttäen tapahtuva matkustus (esim. huvittelu-, opinto-, tutkimus- tms. tarkoituksessa); merk:een sisältyy us. varsin. matkustuksen vuoksi tapahtuvan liikkeelläolon lisäksi myös (lyhytaikainen) oleskelu jllak t. joillakin paikkakunnilla; paikallissijoista käyt. etup. ulkoisia. | Hankkiutua, varustautua m:alle. Olla m:alle lähdössä. Lähteä (pitkälle, viikon kestävälle, parin päivän) m:alle. Onnea m:alle! M. Helsinkiin, maaseudulle, ulkomaille, suureen maailmaan, maailman ympäri. M:alla Lahdesta Loviisaan. Berliinistä m. jatkui Pariisiin. Palata m:alta. Kuinka Ruotsin-m:asi onnistui? M. oli virallista laatua. Teki useita m:oja Kiinaan. — Lähteä m:oille. Olla m:oilla. Palata m:oilta. — Yksinkertaiseen, edestakaiseen m:aan oikeuttava matkalippu. Rautateiden palveluksessa olevilla on oikeus tiettyyn määrään vapaita m:oja. Peruspalkan lisäksi edustajamme saa myynnistä kymmenen prosenttia ja m:at 'korvauksen matkakuluista'. b. *mer.* Alus on näiden [meriteiden] sääntöjen tarkoittamassa mielessä m:alla [= kulussa], kun se ei ole ankkuroituna, rantaan kiinnitettynä tai karilla AK. -- "kansainvälisellä m:alla" tarkoitetaan [aluksen] m:aa tämän sopimuksen alaisesta maasta maan ulkopuolella olevaan satamaan tai päinvastoin LK.

3. *kuv.* a. ihmiselämästä, ihmisen elämänjuoksusta. | Teemme m:aa ajasta iäisyyteen. Harvat olivat ne ilot, joilla elämä kevensi runoilijan m:aa tässä maailmassa. Tietoa tarvitsee jokainen elämänsä m:alla. Tuntui siltä kuin hän olisi valmistanut lastaan kuoleman m:alle TALVIO. — *mainen matka* (ihmis)elämä. | Avuttomana parkuen aloittaa ihmislapsi maisen m:ansa. Ah, m. mainen kun päättyy tää / ja mulle aukeepi hauta SIIONIN KANNEL. — *viimeinen matka* vainajan matka hautausmaalle; kuolemaan päättyvä matka. | Senaattori N.N:n viimeinen m. Saattaa jkta hänen viimeisellä m:allaan. Uskoin jo olevani viimeisellä m:allani. -- rannalla seisojat sanoivat, että jo oli siinä viimeinen m. KATAJA. b. muuta käyttöä. | Kaikki hänen [Goethen] suhteensa ja vaiheensa ovat vain läpikulkuasemia m:alla uusia löytöjä, uusia arvoja kohti KOSKENN. -- joku [tyttö] oli saanut lapsen ja toisen luultiin olevan m:alla sinne päin SILL. -- joskus ne [ajatukset] m:oillaan sattuivat sellaisen eteen, jolle täytyi hiukkasen hymähtää LEINONEN. — M:assa on vielä monta mutkaa 'asian selvittämisessä on vielä pulmia, vaikeuksia'. Kaikki tuntui selvältä, mutta sitten tuli mutkia m:aan. — *kaiken* t. *pitkin matkaa* koko matkan; koko ajan, alinomaa; kauttaaltaan. | Vieruskumppanini kaiken m:aa kerskasi: -- ALKIO. [Matti oli miettinyt] tullessa taas pitkin m:aa ja mäen kohdalla varsinkin, että mitenkä ne alamäkiä laskee AHO. Pitkin m:aa joki saa eri puolilta lisävesiä. Elämä oli pitkin m:aa ollut tukalaa. Opetukseen on pitkin m:aa liitettävä sopivia harjoitustehtäviä. Esitys oli pitkin m:aa erinomaisen elävää. — -- Alman heinäpäivä pitkin m:aansa oli ollut erikoislaatuinen SILL. — *panna matkaan* panna liikkeelle, ottaa käytäntöön. | Heikki pani m:aan kaiken voimansa ja keinonsa ALKIO. -- silloin panen minäkin tietoni m:aan AK. — *päästä matkaan* päästä alkuun. | Otti ensinnä sopivan vertauskuvan päästäkseen m:aan [= puheen alkuun] ALKIO. Tuosta Masastapa nyt vasta kylänluuta tuli, kun ensin m:aan pääsi AK. — *saada, saattaa matkaan* (vanh.; myös: matkaansaada, matkaansaattaa) saada aikaan, aiheuttaa. | Sai m:aan sekasortoa, ikävyyksiä. Sai kysymyksillään m:aan vilkkaan keskustelun. Saatoitpa m:aan aika metelin! Viimeinpä kuitenkin saattoi Simeoni m:aan seuraavan kanssapuheen KIVI. Jos kuulen sieltä pienenkin pihauksen, niin onneton se, joka saattoi sen m:aan KIVI. — *matk|assa*, -asta, -aan t. (harv.) *matk|oissa*, -oista, -oihin (adv. ja postp.) matkaseurana; mukana. | Meni niin kovaa, että muut eivät olleet m:assa pysyä. Jäädä, unohtua pois m:asta. Sopii hyvin m:assakin kuljetettavaksi. Ottaa evästä m:aan. — Lähteä, lyöttäytyä jkn m:aan. Päästä miesten m:aan. Minä tulen m:aasi. Vielä ehdit muiden m:aan. Olla jkn m:assa. Lähteä toisten m:assa. Lähettää jkn m:assa terveisiä. Pitää asetta m:assaan. Onni oli m:assamme. Tuulenpyörre sieppasi paperin m:aansa. Susi -- alkoi ulvoa vollottaa pukkien m:assa KS. Kärrypelit kulkeutuivat ylimaihin vasta maantien m:assa PAULAH. -- eihän sellainen yksinkertainen asia voinut huhunkaan m:assa miksikään muuttua SILL. — Kulkea pahan m:assa 'olla huonoilla jäljillä'. Vuosien m:assa äijä kävi yhä kärttyisemmäksi. — -- Verner ajoi isänsä m:oissa

Urkolassa KILPI. - - yrität tyttöä houkutella m:oihisi ja metkuihisi LEINONEN.

II. etäisyys, väli, välimatka. **1.** paikallisesti; us. nimenomaan jnk välin kulkemista ajatellen: taival, matkaosuus. | M. ovelta peräseinään. Vajaan 10 metrin m. Kaltevuus 2 cm yhden metrin m:aa kohti. Liukui oman pituutensa m:an. Nyt kudotaan koko m. nurjaa ja oikeaa. Kappaleen m:aa jäljempänä. Oli jäänyt toisista jonkin m:aa. Tie kulki pitkän m:aa joen vartta. Vähän m:aa Keravalle päin. Sinne on lyhyt, pitkä, parin kilometrin, puolen tunnin m. M:aa on 10 km. On sinne m:aa [= sinne on pitkä matka]! Olivat kulkeneet jo puolen m:aa. Hyvän, melkoisen m:an päässä. Siirtyä sopivan m:an päähän. Valkaistu navetta näkyi pitkien m:ojen päähän. Lähimmät naapurit olivat melkoisten m:ojen takana. Miehet olivat kaukaa, tiettömien m:ojen takaa. [Ei] talon emännän tuossa tilassa tarvitse jalkaisin semmoisia m:oja patikoida SILL. — M. taittuu kuin huomaamatta. Jospa sillä [autolla] pääsisi huristamaan, niin kyllä m. lyhenisi! KARHUM. — *Fys.* Sen radanosan pituus, jonka piste määrättynä aikana kulkee, on pisteen tänä aikana kulkema m. AK. — *Mer.* Aluksen kulkema m. on kahden pisteen välinen etäisyys meripeninkulmina isoympyrän kaarella tai suoran kompassisuunnan muodostamalla loksodromilla. — *Sot.* ammunnan kohteen (maalin) etäisyys ampumapaikasta: ampumaetäisyyttä vastaava korotuskulma pituusmittoina lausuttuna. | Avata tuli liian pitkältä m:alta 'pitkän matkan päästä'. Ampua 100 metrin m:alta. Komentaa m. metreinä, jalusosina. Asettaa m. 'tykin suuntauslaitteeseen määrätty korotus'. M:an korjaus 'virheellisen korotuksen korjaus tykin suuntauslaitteessa'. Lyhyin m. on se pienintä korotuskulmaa vastaava m., jolla voidaan ampua esteen yli pienintä panosta käyttäen. - - tykeillämme on yleensä lyhyt m. [= ampuvat lyhyen matkan päähän] ja pieni tulinopeus uusiin verrattuna AK. — *Urh.* kilpaa juostavasta, hiihdettävästä, luisteltavasta, uitavasta, pyöräiltävästä tms. matkasta. | 10 000 metriä oli Paavo Nurmen paras m. Hiihtokilpailu suoritettiin 30 km:n m:alla. Pistetilanne luistelun mestaruuskilpailuissa kahden m:an jälkeen. — *Erik.* ilman attr:a: kohtalainen, melkoinen, joltinenkin, jokin etäisyys. | - - säikähtyen tästä, [härät] nyt siirtyivät heistä m:an [= vähän matkaa, jonkin matkan päähän] KIVI. Oli kuljettava m. hevostietä HEPOR. — *(jo) matkan* t. *matkojen päässä, päästä, päähän* t. *takana, takaa, taakse* jonkin t. melkoisen, pitkän matkan päässä. | Seisoa, olla, pysytellä jstak m:an päässä. Siitä näkyi m:an päässä kotimökki. Katsella, kuunnella m:an päästä. Jo m:ojen päästä olin tuntevinani hänet. Reki oli ehtinyt jo m:ojen päähän. Toisena tuli m:an takana Martti. Jostakin m:ojen takaa kuului vihellys.

2. a. ajallisesti. | Pitkän m:aa kolmatta viikkoa. Oltiin jo hyvän m:aa elokuussa. Kesä on vielä parin kuukauden m:an päässä. Romaani vie meidät ajassa vuosisadan m:an taaksepäin. — Iltaan on vielä m:aa 'pitkä aika'. Eläkevuodet ovat vielä m:an takana. **b.** muuta, ed:een liittyvää, lähinnä *kuv.* käyttöä. | Pitkän m:aa toista tuhatta markkaa 'paljon yli tuhannen markan'. Reaalipalkat ovat vielä hyvän m:aa alempana rauhan ajan tasoa. Ei ole pitkä m. siihen ajatukseen, että - -. Rokokooajan peruukeista on pitkä m. nykyajan lyhyttukkamuotiin. - - kun hänen nimensä oli mainittu ja hänestä vielä pieni m. luettu TALVIO. - - m:aa on välillä aikeen ja toimeenpanon *MANN. Tuulen ja pilven siivistä [runokielessä] on hyvin lyhyt m. muiden luonnonilmiöiden olennoimiseen samalla tavalla J.V.LEHTONEN. — - - valetta, valetta koko m:an [= koko ajan, kaikki tyynni], että sitä myöten muka vuorokaudessa pääsisi Helsinkiin AHO.

III. *yhd.* Ajo-, hiihto-, juoksu-, kävely-, lento-, purjehdus-, ratsastus-, soutu-, uintim.; auto-, hevos-, jalka-, juna-, laiva-, polkupyörä-, venem.; ilma-, joki-, järvi-, maa-, meri-, vesim.; maantie-, rautatiem.; kala-, marja-, onki-, sienim.; kalastus-, metsästys-, pyynti-, saalistusm.; haku-, kanto-, kuljetusm.; esiintymis-, kilpailu-, tarkastus-, tutkimus-, tutustumis-, vierailum.; huvi-, loma-, sunnuntai-, turisti-, viikonloppu-, virkam.; hää-, kosiom.; kauppa-, opintom.; kaupunki-, kirkko-, koti-, koulu-, kylä-, markkina-, saunam.; kongressi-, konserttim.; puhe-, puhuja-, saarnam.; kotimaan-, ulkomaanm.; seura-, yhteis-, yksityism.; kierto-, rengasm.; karku-, pakom.; sairasm.; kesä-, talvim.; meno-, paluu-, tulom.; kauttakulku-, läpikulku-, ohim.; neitsytm.; alku-, loppum.; ampuma-, heitto-, pudotusm.; kuulo-, näkö-, silmänkantom.; päiväm.; (urh.) keski-, maraton-, pikam.; vauhtim.; etum.; välim.; puolim.

matka-|aie *s.* Olla m:aikeissa. **-aika** *s.* matkallaoloaika, matkan kestoaika. | Korvaus matka-ajalta sisältyy peruspalkkaan. Uusi pikajuna lyhentää m:a noin puolen. — *Kuv.* Suo mun sulle kunniaksi / käyttää m:ni [= elämäni aika]! SIIONIN KANNEL.

matkaaj|a[10] *tek.* (< matkata) matkalla, kulussa olija, matkamies. | Aavikon m. M:ien eteen avautui ääretön lakeus. — *Kuv.* Taivaan maahan m. — *Yhd.* maailmanm.; maailmanympärim.

matka-|ajo *s.* matkan vuoksi, matkustustarkoituksessa tapahtuva ajo; vrt. kilpa-, työajo. **-alennu|s** *s.* Rautatiehallitus on myöntänyt kurssien osanottajille 25 %:n m:ksen. **-alttari** *s.* kokoonpantava, matkalla mukana kuljetettava alttari.

matkaan|lähtijä *s.* **-lähtö** *s.* M. tapahtuu tunnin kuluttua. **-saada** *v. vanh.* (myös: saada matkaan) = seur. **-saattaa** *v. vanh.* (myös: saattaa matkaan) saada aikaan, aiheuttaa, tuottaa, tehdä. | M. kärsimystä, vahinkoa. Sotien m:tamat hävitykset. Sisu voi m. ihmeitä. Teos on parasta, mitä kirjailija tähän mennessä on m:tanut. Ellei - - voida m. yksimielistä - - sopimusta LK.

matka|-apteekki *s.* matkalla mukana kuljetet-

tavat lääketarvikkeet. --**apuraha** *s.* opinto- t. tutkimusmatkaa varten annettava apuraha, stipendi. | M. kieliopintoja varten. --**arkku** *s.* Lujatekoinen, nahkapäällysteinen m. --**asiamies** *s.* Henkivakuutusyhtiön m. --**asteik|ko** *s. sot.* Tähtäin on varustettu m:olla. --**asu** *s.* Hän tuli juhlaan suoraan junalta m:ssaan. --**avustu|s** *s.* Kurssien osanottajille annetaan pienehköjä m:ksia. -**ero** *s.* Voittajalla ja toisella miehellä oli maalissa m:a vajaat pari metriä. — *Fys.* Ääniaaltojen aallonpituuksien väliset m:t. -**este** *s.* M:en vuoksi ei A. voinut saapua kilpailuihin. -**evä|s** *s.* M:inä oli maitoa ja voileipiä. — *Kuv.* Äiti antoi siunauksensa m:iksi maailmalle lähtevälle pojalleen. -**gramofoni** *s.* matkalaukun muotoinen, pienikokoinen kannettava gramofoni. -**hank|e** *s.* Olla m:keissa. -**havain|to** *s.* M:toja Amerikankäynniltäni. — Lentoradan pituutta koskevat m:not. -**hevonen** *s.* matka-ajoon käytetty hevonen; vrt. kilpa(-ajo)-, työhevonen. -**huopa** *s.* -**häkki** *s.* rekeen t. kärryihin matkaa varten hevosen heinien säilyttämiseksi kiinnitettävä häkki. -**hölk|kä** *s.* Hevonen hidasti juoksunsa hiljaiseksi m:äksi.

matkailija[14] *tek.* (< matkailla) huvittelu-, virkistys- t. myös opinto-, tutkimustarkoituksessa matkalla oleva t. matkoja tekevä henkilö, turisti. | Nähtävyyksiä katsomaan tullut m. — *Yhd.* huvi-, kulttuurim.; loma-, opinto-, tutkimusm.; maailman-, Lapin-m. -**hotelli** *s.* Pallastunturin uusi m. -**koti** *s.* hotellia vaatimattomampi matkustavien t. matkailijain majoittamispaikka. -**liike** *s.* tav:mmin seur. -**liikenne** *s.* = matkailuliikenne. | M. maassamme yhä vilkastunut. -**maja** *s.* vrt. matkailijakoti. | Pyhätunturin m. -**tulva** *s.* Ulkomainen m. Norjan kaunis luonto houkuttelee sinne joka kesä suuren m:n. -**yhdistys** *s.* matkailuolojen kehittämistä, (virkistys- ja huvi)matkailijain kaikinpuolisen mukavuuden edistämistä matkoilla jssak maassa t. jllak paikkakunnalla harrastava yhdistys. | Suomen, Tornionjokilaakson m.

matkail|la[29] *frekv.v.* < matkata. **1.** kuljeskella ilman aikojaan, jouten, liikuskella, kulkea, liikkua. | M. maailmanmattina savotasta savottaan. - - miten olla, kuin eleä, / tällä ilmalla asua, / näillä mailla matkaella KAL. - - hänen mielensä m:ee muualla AHO. Tyynenä virta m:i merta kohden KATAJA. — Tav. **2.** matkustella jssak maassa t. jllak paikkakunnalla virkistyksen ja huvin vuoksi t. myös opinto- t. tutkimustarkoituksessa. | Seuramatkat tarjoavat vähävaraisemmillekin tilaisuuden m:emiseen vähin kuluin. Monessa maassa rahatalousoloja tarkkailemassa m:lut talousmies.

matkailma *s.* Saimme ihanan m:n.

matkailu[2] *s.* **1.** vrt. matkailla 1. | - - kokoot Isän kotihin / sun laumas m:lta! HLV. — Tav. **2.** virkistyksen ja huvin vuoksi t. myös opinto- t. tutkimustarkoituksessa matkusteleminen, turismi; vrt. retkeily. | M. sai varsinaisesti alkunsa vasta uudenaikaisten kulkuneuvojen tultua käytäntöön. M:n edistämiseen myönnetyt määrärahat. — *Yhd.* huvi-, loma-, opintom.; kesä-, talvim.; auto-, jalka-, kanoottim.; kotimaan-, ulkomaanm.

matkailu|alue *s.* Suosittu m. -**asem|a** *s.* Matkailijayhdistykset ylläpitävät luonnonnähtävyyksien lähettyvillä m:ia. -**auto** *s.* -**halu** *s.* -**harrastus** *s.* M. on alkanut maassamme levitä yhä laajempiin piireihin. -**hotelli** *s.* Punkaharjun m. -**järjestö** *s.* M:jen tehtävänä on kehittää ja edistää matkailuliikennettä ja sen edellytyksiä. -**kartta** *s.* matkailijoita varten laadittu kartta. -**kau|si** *s.* Hotellin kaikki huoneet on jo etukäteen varattu koko m:deksi. -**kesku|s** *s.* paikka, johon matkailu erikoisesti suuntautuu ja keskittyy. | Aulanko on maamme tärkeimpiä m:ksia. -**liike** *s.* **1.** tav:mmin matkailuliikenne. **2.** *harv.* = matkailutoimisto. -**liikenne** *s.* -**lippu** *s. raut.* kuukauden voimassa olevia, loma- ym. matkailijoille tarkoitettuja matkalippuja.

matkailulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* matkailua koskeva, matkailu-. | M:set asiatiedot. M:sten mahdollisuuksien kehittäminen. M:sesti tärkeä kulkureitti.

matkailu|maa *s.* maa, johon matkailu erityisesti suuntautuu. | Sveitsi on Euroopan suosituin m. Suomen mahdollisuudet m:maana. -**mahdollisuu|s** *s.* Maamme m:ksia esittelevä kirjanen. -**mainonta** *s.* matkailun hyväksi tehtävä mainonta. -**mainos** *s.* -**maja** *s.* Sallan m. -**messut** *s. mon.* maan matkailumahdollisuuksia esittelevät messut. -**nähtävyy|s** *s.* Imatra oli ennen suurenmoisin m:temme. -**näyttely** *s.* = matkailumessut. -**olo|t** *s. mon.* Maamme m:jen parantaminen. -**opas** *s.* Lappia esittelevä kuvitettu m. -**paikk|a** *s.* Koli ja Punkaharju ovat suosituimpia m:ojamme. -**propaganda** *s.* matkailun hyväksi tehtävä propaganda. -**reitt|i** *s.* Matkaoppaassa esitellään useita sopivia ja kauniita m:ejä. -**seutu** *s.* Maamme huomattavampien m:jen halki suunniteltu kiertomatka. -**toimisto** *s.* = matkatoimisto. — *Yhd.* koulum. -**yhdistys** *s.* = matkailijayhdistys.

-**matkainen**[63] *poss.a.* Kauko-, keski-, lyhyt-, pitkäm.; kertam.

matka|juna *s. raut.* liikennepaikalta toiselle aikataulun mukaan t. ilman aikataulua kulkeva juna; vrt. vaihtojuna. -**järjestys** *s. sot.* komento, jolla tietyt marssivapaudet rivistössä tulevat voimaan;)(rivistöjärjestys. -**kaari** *s. sot.* tykin korkeussuuntauslaitteissa ampumamatkan asettamista varten oleva asteikollinen osa. -**kamera** *s. valok.* rakenteeltaan kuvaamokameran kaltainen, mutta sitä kevyempi, ulkosalla jalustalta käytettäväksi tarkoitettu ammattivalokuvaajan kamera, kenttäkamera. -**kapine** *s.*, tav. *mon.* Matkalaukut ja muut m:et. Vanerilaatikko, aikoinaan suomalaisten kansallinen m. Roikottaa m:ita kädessään. -**kapistu|s** *s.*, tav. *mon.* = ed. | Laitella kuntoon m:ksiaan. -**kartta** *s.* matkalla käytetty t. matkailijain tarpeita silmällä pitäen laadittu kartta. -**kassa** *s.* matkaa varten varatut t. tarpeelliset rahat. | M. oli huvennut miltei olemattomiin. Olympiaedustajaimme m:an karttui varoja huomattava summa. -**ker-**

tomu|s *s.* jkn matkastaan laatima, tav. kirjallinen kertomus. | M. Siperian mailta. M:ksessaan A. sanoo lähteneensä matkalle syyskuun 17. p:nä. **-kiire** *s.,* us. *mon.* M:iden vuoksi asia unohtui. Nytkö, keskellä m:ttä? **-kirja** *s.* **1.** jkn matkastaan t. matkoistaan kirjoittama kirja; harvemmin: yl. matkoista kertova kirja. | Sakari Pälsin tunnetut m:t. Pyhästä maasta kertova m. **2.** matkalla pidetty päiväkirja. | Tehdä muistiinpanoja m:ansa. **3.** tullitakuulehtiö, jota eräiden autoyhdistysten jäsenet saavat käyttää matkustaessaan omistamillaan autoilla maasta toiseen päästäkseen eräin edellytyksin suorittamasta vaunustaan tullia. **4.** *vanh.* passi. **-kirjailija** *s.* matkakirjojen kirjoittaja. **-kirjallisuu|s** *s.* vrt. matkakirja 1. | Edustava valikoima tuoreinta m:tta. **-kirje** *s.* jkn matkaltaan kirjoittama, matkasta kertova kirje. | M. aurinkoisesta etelästä. Julkaisi sanomalehdessä pirteitä m:itä. **-kirjoituskone** *s.* pienen matkalaukun tapaiseen koteloon suljettava, matkalla kuljetettavaksi sopiva kirjoituskone. **-kirstu** *s.* Vaatteet ja muut matkavarusteet pakattiin suureen m:un.

matka|kokemus *s.* Merkitä muistiin havaintonsa ja m:kokemuksensa. **-kone** *s.* matkalla mukana kuljetettavaksi ja käytettäväksi sopiva kirjoitus-, valokuvaus- tms. kone. **-kori** *s.* Pajusta valmistettu kannellinen m. **-kortti** *s. lak.* eräiden valtioiden kesken tehdyn sopimuksen perusteella näihin maihin matkustettaessa ulkomaanpassin korvaava poliisiviranomaisen antama henkilötodistus. | Pohjoismainen m. oikeutti Suomen kansalaisen matkustamaan vapaasti Ruotsiin, Norjaan, Tanskaan ja Islantiin. **-korvaus** *s.* Peruspalkan lisäksi suoritetaan päiväraha ja m. matkapäiviltä. **-kreditiivi** *s. liik.* kreditiivi, joka oikeuttaa sen haltijan kreditiivissä mainituista eri paikkakunnilla olevista (pankki)liikkeistä nostamaan rahaa haluaminaan erinä määräsummaan asti. **-kulu|t** *s. mon.* matkan aiheuttamat kulut. | Matkalippujen hinnat ja muut m. Saada korvaus m:ista ja muista suoranaisista menoista. **-kumppan|i** *s.* A. oli m:inani Riihimäelle asti. — *Kuv.* Rikkaruohot ovat usein huonojen siemenien m:eita. **-kumppanuus** *s.* **-kun|to** *s.* Laittautua m:toon. Laitella, saattaa, valmistaa jtak m:toon. Auto on m:nossa. **-kustannu|kset** *s. mon.* = matkakulut. | Elanto- ja m. M:sten korvaus. **-kuulumis|et** *s. mon.* Kysellä, tiedustella, kertoa m:ia. **-kuume** *s.* edessä olevan matkan aiheuttama jännitys ja levottomuus; voimakas matkustushalu. | Olla m:essa. Levoton m:en vuoksi. Kevään tullessa valtaa monet vastustamaton m. **-kuv|a** *s.* tav. = seur.; *harv.* matkalla tehty piirros t. matkalla otettu valokuva. | M:ia Italiasta. **-kuvau|s** *s.* matkasta annettu, tehty, tav. kirjallinen kuvaus. | M:ksia Välimeren maista. Tiedot perustuvat A:n pirteään m:kseen. **-käsikirja** *s.* = matkaopas 2. | Baedekerin kuuluisat m:t.

matkalai|nen[63] *s.* matkalla olija, matkamies, kulkija. | Uupunut m. M:set lähtivät taas liikkeelle. Palasi asemalta m:sta saattamasta. — *Kuv.* - - kun kerran hautas tasataan, / sä mykkä m. maan KOSKENN. — *Heng.* Kaidan tien m:set. — Harv. *a:sesti.* Laki on Lapissa: auta / aina miestä m:sta! LEINO.

matka|lakki *s.* Kevyt lipallinen m. **-lasku** *s.* (virka)matkan aiheuttamista kuluista tehty lasku. **-laukku** *s.* matkalla käytettävä kannettava, tav. laatikkomainen laukku, kapsäkki. | Suurikokoinen m. Pakata, purkaa m:aan. **-laulu** *s.* matkalla laulettava laulu. — *Kuv. heng.* Elävien kristittyjen m:na tuttu virsi. **-lento** *s.* lentokoneella (matkustustarkoituksessa) suoritettu pitkän matkan lento. **-liitto** *s.* sopimus yhteisestä matkanteosta. — *Kuv. heng.* - - mene hiljaisuuteen ja solmi uusi m. Herrasi kanssa AK. **-lintu** *s. el.* jllak paikkakunnalla vain muuttomatkallaan yli lentävänä t. lepäävänä tavattava muuttolintu. | Suomessa tavatuista n. 300 lintulajista on 200 täällä pesiviä ja 100 läpi kulkevia m:ja tai satunnaisia vieraita. **-lippu** *s.* jssak yleisön käyttöön tarkoitetussa kulkuvälineessä matkustamiseen oikeuttava lippu, piletti. | Ostaa m. Helsingistä Lahteen. 3:nnen luokan m. Edestakainen m.

matkalle|lähtijä *s.* **-lähtö** *s.* M. lykkääntyi seuraavaan päivään.

matka|lukeminen *s.* M:lukemiseksi olin ostanut jännitysromaanin. **-lupa** *s.* (vars. viranomaisten myöntämä) lupa matkalle lähtemiseen. | Evätä, myöntää m. Saada m. Anoa m:a. **-markk|a** *s.* Saksassa saivat matkailijat virallista kurssia edullisemmin vaihtaa ulkomaan valuuttaa ns. m:oihin. **-marssi** *s. sot.* marssi olosuhteissa, joissa vihollisen häiriöntekomahdollisuudet ovat vähäiset ja joissa matkanteko- ja mukavuusnäkökohdat voidaan asettaa etusijalle;)(sotamarssi. **-menot** *s. mon.* = matkakulut. **-mie|s** *s.* **1.** matkalla olija, matkustaja, matkalainen, kulkija. | Väsynyt m. Neuvoa m:helle tietä. Helena mukautuu hienon kulkuneuvon m:heksi KARHUM. — Kaiken maailman m. 'maankiertäjä, kulkuri'. — *Erik.* jnk liikkeen, yhdistyksen, aatesuunnan edustajana matkustava henkilö. | Maamiesseuran m. Hämeesssä liikettä edustavat sen m:het. **2.** *kuv.,* vars. *heng.* ihmisestä hänen elämänsä aikana. | Elon m. Syntien maan m. Oi Herra, jos mä m. maan / lopulla matkaa nähdä sun saan VK. Herran edessä olemme vain kurjia m:hiä AK. — Joskus ed:een liittyen kuolemaa tekevästä. | Huonolta näytät, - - taidat m. olla ALKIO. Tuonelan m. KARHUM. **-mittari** *s. tekn.* ajoneuvoissa käytetty mittari, joka ilmaisee kuljetun matkan pituuden. | Auton nopeus- ja m. **-muistelm|a** *s.* Kertoilla m:iaan. Julkaista m:ansa. **-muisto** *s.* **1.** matkasta muistona oleva esine. | Kaupitella matkailijoille m:ja. M:ksi ostin komean lippaan. **2.** matkalta mieleen jäänyt muisto. | Rattoisia m:ja Espanjasta.

matkan|johtaja *s.* matkaseurueen johtaja. | Jääpallojoukkueen m. **-määrä** *s.* matkan pää(määrä), tavoite. | M:näni oli aurinkoinen Ateena.

matkanopeus *s.* kulkunopeus matkan aikana. |

Koneen huippunopeus on 500 km/t ja m. keskimäärin 400 km/t.

matkan|pää *s.* (us. ⌒) matkan tavoite, matkan loppu. | M. oli vielä peninkulman takana. — Tullut on eteen maallinen m:pääsi H.ASUNTA. **-te|ko** *s.* matka, matkaaminen, matkustaminen, kulkeminen. | M. oli hidasta ja vaivalloista. M. sujui nopeasti. Jouduttaa hevostaan nopeampaan m:koon. Jälleenkö isäntä on m:ossa? — *Kuv.*, vars. *heng.* ihmiselämästä. | Valotonta on m. ilman Herraa.

matka|ohje *s.* Antaa lähtijöille m:ohjeita. **-ohjelma** *s.* M:an kuuluu mm. museoissa käyntejä. Hakemukseen on liitettävä yksityiskohtainen matka- ja opiskeluohjelma. **-onn|i** *s.* Toivottaa (hyvää) m:ea. **-op|as** *s.* **1.** matkailijoita opastava henkilö. | M:paanamme toimi monia kieliä taitava herra A. — *Kuv.* Jeesus kun on ainiaan / m:pahamme HLV. **2.** käytännöllisiä tietoja ja neuvoja matkailijoille sekä kuvauksia matkareiteistä ja matkailupaikkakuntien nähtävyyksistä sisältävä opaskirja, matkakäsikirja. | Helsingin ja sen ympäristön m. **-osa** *s.* vrt. seur. **-osuu|s** *s.* Viestinjuoksussa kukin joukkueen jäsen juoksee oman m:tensa. Viimeisen päivän m. oli viiden peninkulman pituinen. **-pahoinvointi** *s.* = merisairaus. **-pakin|a** *s.* vrt. matkakertomus, -kuvaus. | Kirjaan on koottu lehdissä julkaistuja m:oita. **-pakkaus** *s.* matkalle mukaan otettavaksi tarkoitettu tavarapakkaus. **-papisto** *s.* vrt. seur. **-pap|pi** *s.* virkansa hoidon vuoksi matkustelemaan joutuva pappi. | Valtion palkkaamat kuuromykkäin m:it. Maassa hajallaan asuvan ortodoksisen väestön sielunhoitoa ja uskonnonopetusta varten on Suomen kreikkalaiskatolisen kirkkokunnan palveluksessa m:peja. **-passi** *s.* **1.** *vanh.* = passi. | Jos väärä asiakirja on m., mainetodistus, taikka muu senkaltainen todistus - - LK. **2.** *kuv.*, us. *mon.* ero, äkkilähtö tms. | Seurauksena riidasta oli m:t. Tuolla pelillä hankit itsellesi varmasti m:t. — Vars. sanontatavassa *antaa, saada matkapassi(t).* Renki sai heti m:n. Tyttö antoi lähentelijälle äkäiset m:t. Ostakaa Raikastabletteja ja antakaa yskälle m. **-postiljooni** *s.* postivaunussa toimiva postivirkailija. **-puhuja** *s.* paikasta toiseen matkusteleva, tav. jnk seuran t. järjestön edustajana juhla-, kokous- tms. tilaisuuksissa puheita pitävä henkilö. | Raittiuden Ystävien m. Kierrellä m:na maakunnassa. **-pukeissa** *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) matkavaatteet yllä, matkatamineissa. | Olla m. Seisoi ovella m:an. **-pukim|et** *s. mon.* matkavaatteet, matkatamineet. | Pukeutua m:iinsa. Olla m:issaan. **-pu|ku** *s.* matkalla käytettävä t. käytettäväksi sopiva puku. **-pukuinen** *a.* M. mies, turisti. **-pussi** *s.* pussi matkatavaroita varten. | M. riippui nuorakantimesta kainalon alla ALKIO. **-puuh|a** *s.* Olla m:issa. M:at jäivät sikseen. **-päiv|ä** *s.* päivä jolloin matka tapahtuu, jolloin ollaan matkalla. | M. oli edessä. M:iltä maksettava erikoiskorvaus. Kolmantena m:änä satoi. **-päiväkirja** *s.* matkalla pidetty päiväkirja. **-pöly** *s.* Huuhtoa, pestä pois m:t. Puhdistautua m:istä.

matka|radio *s.* pieni, kannettava radiovastaanotin. **-rah|a** *s.* **1.** tav. *mon.* matkaan tarvittavat rahat. | Ansaita itse m:at. Sain parisataa markkaa m:oiksi. Ei ollut penniäkään m:aa. **2.** hiukan *vanh.* **a.** laissa säädetty virkamiehelle virantoimituksessa aiheutuvista matkakuluista ja yksityishenkilölle eräissä tapauksissa lain velvoittamien matkojen aiheuttamista kuluista suoritettava korvaus; vrt. matkakorvaus. | - - maanjako-oikeuden jäsenet nauttivat m:aa matkustussäännön kymmenennen luokan mukaan LK. Velallisen tulee saada konkurssipesästä - - m., kun hänen - - tulee saapua oikeuteen kuulusteltavaksi AK. **b.** = matka-apuraha. | Yliopiston myöntämä m. Opiskella ulkomailla valtion m:alla. **-rahasto** *s.* Keräys olympiajoukkueen m:n kartuttamiseksi. **-rasitus** *s.* Ankarien m:ten uuvuttama. **-rattaat** *s. mon.* Lujatekoiset m. **-reitti** *s.* Etukäteen tarkoin suunniteltu m. M. kulki Punkaharjun kautta. Aluksen m. on seuraava: - -. **-reki** *s.* pitkillä matkoilla käytetty laidallinen ja istuimellinen reki. | Korkeakeulainen m. **-reppu** *s.* Karhunnahkainen m. Täyttää m:aan eväillä. **-romaani** *s.* matkasta t. matkoista kertova romaani. **-rumpu** *s. sot.* tykin korkeussuuntausvälineisiin kuuluva laite ampumamatkan asettamista varten. **-saarnaaja** *s.* paikasta toiseen matkusteleva saarnaaja. | Puolustuslaitoksen kreikkalaiskatolinen m. Helluntailiikkeeseen kuuluva m. **-sauva** *s.* jalkamatkalla käytetty tukisauva. | Retkeilijät lähtivät liikkeelle eväsreput selässä ja tukevat m:t kädessä. — Vars. *kuv.* Tarttua m:an 'lähteä matkalle'. Laskea m:nsa (kädestään) 'lopettaa matkustelunsa, kiertelynsä; us.: kuolla'. M:nani [= tukenani, turvanani, neuvonantajanani] on ollut Jumalan sana. Musta lie mull' yö nyt eessä, / murhe puuna m:n MANN. - - ja m:na Kohtalo ikuinen KAILAS. **-seikkailu** *s.* Kertoa m:jaan. **-selostus** *s.* A:n m. oli mielenkiintoista kuultavaa. **-seura** *s.* **1.** matkalla jkn seurana olemisesta t. olijasta t. olijoista. | Olla jkn m:na. Sain lehtorista hauskaa m:a. Lähteä jkn m:ksi. Valita tarkoin m:nsa. Odotella m:ansa. **2.** = matkaseurue. | Vain iloinen m:mme oli koossa. **-seuralai|nen** *s.* matkalla seurana olija, mukana seuraaja. | M:seni osoittautui mukavaksi mieheksi. — *Kuv.* Kaikenlaiset taudit ovat likaisuuden m:sia. **-seurue** *s.* yhdessä matkalla oleva seurue; jkta matkalle saattava, jkn seurana oleva seurue. | M:emme oli seitsenhenkinen. Herttuan m. **-sihteeri** *s.* jnk seuran t. järjestön palveluksessa oleva henkilö, jonka tehtäviin kuuluu paikasta toiseen matkustellen hoitaa seuran asioita ja tehdä sen puolesta propagandaa. | NNKY:n, Valkonauhan m. **-stipendi** *s.* = matka-apuraha. **-suunnitelm|a** *s.* Etukäteen tehty tarkka m. M:aan kuuluu mm. käynti Pariisissa. Muuttaa m:iaan. Hakemuksiin on liitettävä matka- ja opintosuunnitelma. **-suunta** *s.* Neuvoa jklle m:a. Lintu leijaili yhdellä paikalla pysytellen ikään kuin etsien oikeaa m:a. Alus muutti äkkiä m:ansa. — Valita elämälleen uusi m. 'uusi

tarkoitus; uudet elämäntavat'. **-säly** *s.*, tav. *mon.*, us. *halv.* matkatavarat. | Pakata m:jään. Julmetun paljon kaikenlaista m:ä. **-sää** *s.* Erinomainen m.

matka|ta[35] *v.* kulkea, kuljeksia, matkustaa, matkustella, tehdä matkaa (nämä tav:mpia). | M. jalan pitkiä taipaleita. M. maat ja mannut ristiin rastiin. M. maita ja meriä. M. maailmalla. Paljon maailmaa m:nnut mies. Olen useaan kertaan m:nnut yli Atlantin. — Yksin m:an mailla muistojen IMMI HELLÉN.

matka|taival *s.* Viimeinen m. taittui nopeasti. **-takki** *s.* Yllään väljä m. **-tamine|et** *s. mon.* Olla täysissä m:issa. Riisua m:ensa. **-tarkastaja** *s.* jnk liikkeen t. järjestön palveluksessa oleva, paikasta toiseen matkusteleva liikkeen t. järjestön toiminnan tarkastaja. | Henkivakuutusyhtiön m. **-tarpe|et** *s. mon.* par. seur. | Arkku oli pullollaan vaatteita ja muita m:ita. **-tarvikke|et** *s. mon.* matkalla tarpeelliset vaatetus- yms. esineet, matkalaukut jne. | M:iden erikoisliike. **-tavar|a** *s.* matkustajien mukanaan kuljettamat matkalaukut, korit, arkut, laatikot jne.; vars. *mon.* us. = matkatarvikkeet. | Pakata m:oitaan. Koota m:ansa. — *Raut.* matkustajajunassa erityisessä vaunussa lisämaksusta kuljetettavat matkalipun ostaneen matkustajan matkalaukut, arkut, laatikot ym. tavarat; myös laiva- ja lentoliikenteessä vastaavalla tavalla kuljetettavasta tavarasta; *syn.* pakaasi. | Panna menemään m:ana. Paitsi matkalaukkuja, koreja, arkkuja ja laatikoita otetaan rautateillä m:ana kuljetettavaksi lastenvaunuja, kelkkoja, suksia, polkupyöriä yms.

matkatavara|hylly *s.* vars. junan matkustajavaunussa matkatavaroita varten oleva hylly. **-maksu** *s.* **-säilö** *s.* rautatie-, linja-auto- tms. asemalla oleva toimisto, jossa maksusta säilytetään matkatavaraa; vrt. matkatavaratoimisto. **-todistus** *s.* matkatavaran kuljetettavaksi ottamisesta matkustajalle annettu todistus. **-toimisto** *s.* rautatie-, linja-auto- tms. asemalla oleva lähtevän matkatavaran vastaanottoa ja saapuneen matkatavaran luovutusta, us. myös matkatavaran säilytystä hoitava toimisto. **-vakuutus** *s.* kuljetettavaksi annettua matkatavaraa varten otettu vakuutus. **-vaunu** *s.* rautatievaunu, jossa kuljetetaan matkatavaraa.

matka|toimisto *s.* matkustajille neuvoja ja tietoja antava, matkalippuja välittävä ym. tavoilla matkustajaliikennettä palveleva toimisto t. liike. **-tomu** *s.* Pestä m:t kasvoistaan. **-toveri** *s.* **-toveruus** *s.* **-tuliai|nen** *s.*, tav. *mon.* Lapset saivat isältä makeisia m:siksi. **-turkki** *s.* Istua kyyhötti reessä suuri m. yllään. **-vaatte|et** *s. mon.* Pukeutua m:isiin. Olla m:issaan. **-vaikeu|s** *s.*, tav. *mon.* Päästä perille m:ksista huolimatta. **-vaikutelm|a** *s.* Kertoa m:istaan. M:ani ovat pelkästään myönteiset. **-vaiva** *s.* M:in uuvuttama. — Älköön m:in paino / masentako mieltä HLV. **-valmi|s** *a.* valmis lähtemään matkalle. | Seisoa m:ina portailla. Juna puuskutti m:ina. **-valmistelu|t** *s. mon.* Suorittaa, tehdä, kiirehtiä m:ja. Hyöriä m:issaan. **-valmistuks|et** *s. mon.* = ed. | Selvitä m:istaan. **-valuut|ta** *s.* Suomen Pankki on vähentänyt ulkomaanmatkoja varten myönnettävän m:an määrää. **-var|at** *s. mon.* matkaa varten tarpeelliset t. käytettävissä olevat (raha)varat. | M. ovat lopussa. Pyytää lisää m:oja. **-varuste|et** *s. mon.* Olla täysissä m:issa. Reet oli kuormattu kaikenlaisilla m:illa. **-varustu|s** *s.*, tav. *mon.* Tarkastella m:ksiaan 'matkavarusteitaan'. Usko on kristityn oikea m. Toukokuun lopussa oli m:kset [= matkavalmistelut] tehty. **-vaunut** *s. mon.* Keveät, katetut m. **-vene** *s.* pitkien vesimatkojen tekoon tarkoitettu vene. **-viit|ta** *s.* Pyhiinvaeltajia m:oissaan. **-virsi** *s.* matkalla laulettavaksi tarkoitettu virsi; *heng.* us. *kuv.* | Kristityille rakas m. **-väsymy|s** *s.* Nukkua pois m:ksensä. **-yksikkö** *s. fys. tekn. raut.* kuljetun matkan mittayksikkö. | Työ, jonka voimayksikkö suorittaa m:ä kohti. Ns. asteikkotariffissa maksu m:ä kohti pienenee kuljetusmatkan lisääntyessä.

matki|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* tehdä samoin kuin jku toinen t. toiset, jäljitellä, imitoida. | M. jkn ääntä, käytöstapoja. M. isäänsä. Papukaija m:i ihmisen puhetta. Mikään kone ei pysty m:maan käden heiluttaman vasaran joustavaa lyöntiä.

matkija[14] *tek.* Taitava lintujen äänten m.

matkimis|halu *s.* Lapsille ominaista on m. **-kyky** *s.* **-taito** *s.* **-viet|ti** *s.* Kielen on selitetty saaneen alkunsa ihmisen m:istä.

matkitel|la[28*] *v. harv.* matkia. | Heidän leikkinsä olivat m:leet -- sitä elämää, jota he joka päivä näkivät ympärillään LEINO.

matkue[78] *s.* yhdessä matkustava t. kulkeva seurue, retkikunta, matkaseurue. | Ratsain kulkeva m. Liittyä kesävieraiden m:eseen. M. kuormineen ja hevosineen oli lähtövalmis. M:en jälkiosan muodosti kaksi kuormarekeä. — *Yhd.* hevos-, reki-, venem.; kauppa-, koulu-, markkinam.; mustalaism.

matkust|aa[2] *v.*; matkustava ks. myös erikseen. **1.** siirtyä tav. jllak yleisön käyttöön tarkoitetulla kulkuneuvolla (ei esim. polkupyörällä t. yksityisautolla) toiselle, tav. suhteellisen etäiselle paikkakunnalle, tehdä matka t. matkoja. | M. maalle, pääkaupunkiin, ulkomaille. M. lomalle. M. junassa t. junalla, lentokoneessa t. lentokoneella. M. Jyväskylästä Kuopioon. Paljon maailmaa m:anut mies. — *Erik.* **a.** matkalla olemisesta, matkan tekemisestä. | Juna oli täynnä lomalle m:avia koululaisia. **b.** matkalle lähtemisestä, jstak pois matkustamisesta. | Aion m. huomenna klo 19.40. Johtaja A. m:i eilen. **c.** ammatin t. viranhoidon takia paikasta paikkaan matkustelemisesta. | M. liikkeensä, seuransa asioissa. Omalla autolla m:ava liikkeen edustaja. **2.** *harv.* yl. kulkea, taivaltaa, matkata. | Niin he haastelivat keskenänsä, m:aen halki synkeän salon KIVI. -- eräs samarialainen, joka m:i sitä tietä UT. -- laululintuset olivat m:aneet kauas etelään KIANTO.

matkustaj|a[16] *s.* **1.** jssak yleisön käyttöön tarkoitetussa kulkuneuvossa matkustava henkilö; harvemmin yl. matkalla oleva henkilö, (huvi-,

tutkimus)matkailija. | M:at vaunuihin! Ensiluokan m. Lentokoneen miehistö ja m:at. — M:at pitävät saarta melkein paratiisina. Joen alkulähteitä etsivä m. — *Yhd.* juna-, raitiotiem.; kansi-, luokkam.; mies-, naism.; sala-, vapaam. **2.** jnk liikkeen matkustava edustaja, kauppaedustaja, -matkustaja. | Maanviljelyskonealan, tukkuliikkeen m. Tehdas myy tuotteitaan joko suoraan tai m:iensa välityksellä. — *Yhd.* kauppam.

matkustaja|-alus *s.* etup. matkustajaliikennettä välittävä alus. | Sisävesillä kulkeva m. **--asema** *s.*, vars. *raut.* vrt. tavara-asema. **-hotelli** *s.* Uudenaikainen, upea m. **-huone** *s.* Osa hotellin m:ista suljettu korjauksen takia. **-hytti** *s. mer.* **-höyry** *s.* = seur. **-höyrylaiva** *s.* vrt. matkustaja-alus. **-juna** *s.* = henkilöjuna; joskus yl. matkustajia kuljettava juna. **-kirja** *s.* kirja, johon hotelleissa, matkustajakodeissa ja yömajoissa merkitään niihin majoittuneiden nimet ja eräitä henkilötietoja. **-kone** *s.* tav. = matkustajalentokone. **-koti** *s.* hotellia vaatimattomampi matkustajien majoituspaikka. **-laiva** *s.* etup. matkustajaliikennetttä välittävä laiva. **-lento** *s.* matkustajien kuljettamiseksi suoritettu liikennelento. **-lentokone** *s.* matkustajaliikennettä välittävä lentokone. **-lentoliikenne** *s.* **-liike** *s.* tav:mmin seur. **-liikenne** *s.* Vilkas m. rautateillä. M:ttä välittävä höyrylaiva. **-luettelo** *s.* vrt. matkustajakirja. | Matkustajakodin m. Laivan m. **-maksu** *s.* Valtionrautateiden m:ja korotetaan. **-määrä** *s.* Helsingin—Tukholman linjalla m. on yhä lisääntynyt. **-n|paikka** *s.* Toisen luokan m:paikkoja laivassa on 350. **-osasto** *s.* Höyrylaivan m. **-tulva** *s.* Helsinkiin suuntautuva m. **-vaunu** *s. raut.* matkustajille tarkoitettu rautatievaunu. **-vuoro** *s.* Höyrylaiva "Ilma" aloittaa säännölliset matkustaja- ja rahtivuorot Hankoon.

matkustamis|into *s.* Keväisin minut valtaa tavaton m. **-kielto** *s.* — *Lak.* ulosotonhaltijan velkojan anomuksesta velalliselle antama kielto, ettei hän saa matkustaa paikkakunnalta, ennen kuin velka-asiat on hänen kohdaltaan selvitetty.

matkustaneisuu|s[65] *s.* Laajasta m:desta todistavat A:n monenlaiset matkamuistot eri puolilta maailmaa.

matkustav|a[13] *a. (partis.)* vrt. matkustaa. | M. yleisö. M. asiamies, konsulentti. — *S:sesti.* Huolenpito m:ien mukavuudesta. Heille esittelemme itseämme m:ina vierailta mailta KIVI. **-ai|nen**[63] **1.** *a.*, hiukan *vanh.* = ed. | Muuan m. isäntämies. M. sadunkerääjä. **2.** *s.* matkustaja, matkamies. | Tarjota m:sille yösijaa. Majatalo oli täpösen täynnä m:sia.

matkustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < matkustaa. | M. huvikseen. M:i kaikkialla maassamme. — Kuulkaapa tuota kaikua tuolla rinteillä, miten se m:ee MERIL.

matkustu|s[64] *s.* **1.** matkustaminen. | M:ksen hankaluus, hitaus. M. joustimettomilla vankkureilla. **2.** *vanh.* matka. | - - teki laajoja m:ksia Pohjois-Amerikassa AK.

matkustus- vrt. matka-, matkustamis-. **-aika** *s.* Aikataulun mukainen m. Helsingistä Ouluun. **-halu** *s.* En voi hillitä m:ani. **-haluinen** *a.* **-kielto** *s.* = matkustamiskielto. **-luok|ka** *s.* Valtioneuvoston päätös virkamatkojen m:ista. Valtioneuvoston jäsenet luetaan ensimmäiseen m:kaan. Saada korvausta toisen m:an mukaan. **-lupa** *s.* Rajaseudulle matkustavilla tulee olla viranomaisten antama m. **-sääntö** *s.* *lak.* asetus virkamatkoista suoritettavasta korvauksesta, matkarahasta ja päivärahoista. **-tap|a** *s.* Vanhoja oloja ja m:oja valaiseva kuvaus. **-väline** *s.* Lentokone on nopea ja mukava m.

matlak|ka[15*] *a. murt.* liehittelevä, makeileva, imarteleva. | Lausui makeita ja m:oita sanoja. M. oli mies, ja - - hunaja herahteli aina hänen kielellään AK.

matlakoi|da[30] *v. murt.* -nti[4*] *teonn.* liehitellä, makeilla, imarrella. | Ei nyt auta imartelu ja m:nti.

mato[1*] *s.* **1.** matelemalla liikkuva raajaton eläin; *el.* pääjaksoon Vermes kuuluvista eläimistä; *kans.* ja *yleisk.* (sekä myös *el.* eräiden yhd:ojen jälkiosana) toukistakin, joskus tuhatjalkaisista yms., *kans.* myös käärmeistä. | Madot, Vermes, ovat kaksikylkisiä raajattomia eläimiä, joilla on ihonalainen lihaksisto, hermostossa aivosolmupari tai nielurengas, korkeammilla muodoilla tikapuuhermosto. — Maassa mateleva m. Kiemurrella kuin m. Niin helläsydäminen, ettei tee madollekaan pahaa. Joutua m:jen ruoaksi (kuv.) 'kuolla'. — *Erik.* **a.** kalastettaessa koukussa syöttinä käytettävistä (kaste-, onki)madoista. | Etsiä multakasasta m:ja. Panna uusi m. onkeen. **b.** sisälmysmadoista; *kans.* madoiksi kuviteltuista tautien t. vikojen aiheuttajista. | M:ja suolistossa. Jkta vaivaa, jklla on m. Ajaa m:ja lääkkeillä. — Madon syömät [= reiälliset, mädät] hampaat. **c.** hyönteisten toukista. | Madon syömä omena. Mätänevässä lihassa olevat madot ovat kärpäsen toukkia. M:jen pilalle kalvamaa puuta. Jauhot ovat madoissa. **d.** *kans. kansanr.* käärmeestä. | Leikkasip' on pään maolta, / katkoi kaulan käärmeheltä KAL. Suhisevat - - kuin m. mättäässä MERIL. **e.** *yhd.* Heisi-, imu-, laaka-, nauha-, nivel-, nuoli-, okakärsä-, ripsi-, suka-, väkäm.; kaste-, onkim.; iili-, jouhi-, kiho-, lapa-, rakko-, värttinäm.; hietam.; keuhko-, maksam.; lois-, sisälmys-, suolim.; herne-, jauho-, juuri-, juusto-, kaali-, lehti-, maa-, multa-, niitty-, olki-, oras-, solmu-, vattum.; karvam.; silkkim.; mittarim.; litom.; kiiltom.; hammasm.; ihom. **2.** *anat.* kokoon kääriytynyttä matoa muistuttava selkärankaisten pikkuaivojen keskiosa. **3.** *kuv.* **a.** halpa-arvoisesta, halveksitusta oliosta. | Minä vaivainen oon, m., matkamies maan VK. Mutta minä olen m. enkä ihminen, ihmisten pilkka ja kansan hylky VT. Pää pystyyn vaan! / Sä olet mies, et halpa m. maan! SUONIO. Valapattoisena, sieluttomana m:na piti nyt itseänsä kurja mies KIVI. Madoksi masentunut RAILO. **b.** mieltä vaivaavasta (ilkeästä, vastenmielisestä) ajatuksesta, tunteesta jms. | Ajatus kalvoi aivoja inhottavana m:na.

-- unessaan hän unohtaa tämän nälkämme, tämän kuolettavan madon KIVI. -- sydäntä alkoi syödä epäuskon m:kin KILPI. Liikkuiko Raidassa kateen m., vai miksi oli hieman pilkallinen? HEPOR. **c.** jtak vaivaavasta puutteesta, viasta. | Maan hyvinvointia jäyti jokin salainen m. Lahjusten otto ei ollut ainoa m. byrokratian kukinnassa. -- emäntä, joka tuhlaa, on talon ruumiin jokapäiväinen m. vatsassa KIVI. **d.** *puhek.* taitavasta, etevästä, ovelasta ihmisestä. | Aika m. miehekseen! M. kirjoittamaan, juoksemaan. Luuli olevansa lakiasioissa oikea m. -- olivat koko m:ja urkkimaan HEPOR. **e.** katalasta ihmisestä. | -- Annastiina, se m., oli häntä verisesti loukannut NUOLIV. — *Heng. kans.* Vanha m. 'paha henki, perkele'. Ja hän otti lohikärmeen kiinni, sen vanhan madon, joka on perkele ja saatana UT[v]. -- yörauhan häiritsijä ei voinut olla muu kuin itse se vanha m. ja rietas, joka aina ympäri käy TIITUS.

matoastia *s.* astia, jossa syöttimatoja pidetään.

matoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** jossa on matoja; madonsyömä. | M. herneenpalko, omena. **2.** ilmauksessa *(tämä) matoinen maa* t. *maailma:* kurja, viheliäinen. | Kaikkea sitä sattuu tässä m:sessa maailmassa. Unohti koko m:sen maailman. -- auetkoon allansa m. maa ja nielköön hänen helvettiin alas KIVI. [Mielíala oli] painunut aivan m:sen maanpinnan tasalle AK.

mato|kuuri *s. ark.* sisälmysmatojen poistamiseksi tapahtuva lääkkeiden otto. | Filisiinikapseli ja pullollinen karvasvettä, siinä ovat m:kuurin ainekset. **-käärme** *s.* Typhlops, maan alla tropiikissa eläviä sokeita, myrkyttömiä käärmeitä. **-lääke** *s.* sisälmysmatojen tappamiseksi t. karkottamiseksi käytetty lääke. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Karvainen, m. toukka. Umpisuolen m. lisäke. Kasvin m:sesti suikertavat rönsyt. Suoliston m:set liikkeet.

mato|nen[63] *dem.s.* Käyttää syöttinä m:sia. Sylkäisi m:seen ja sinkautti siiman veteen. — *Kuv.* Maan m. 'kurja, viheliäinen olio'. Mitä voin minä, kurja maan m. -- jos maan m., / oon rikkonut, itse mä kärsin sen LEINO. — *Käs.* eräs koristekuvio kansanomaisessa koruompelussa.

maton|kude *s.*, tav. *mon.* riepumaton kuteeksi käytettävät kangassuikaleet. | Leikellä m:kuteita. Housuista ei ole enää muuksi kuin m:kuteiksi. Lattialla isot kasat m:kudetta. **-kudon|ta** *s.* Elättää itseään m:nalla. **-kutoja** *s.* **-kutomo** *s.* myös: mattokutomo. | Itämainen m. **-loim|i** *s.* M:ena kestävintä on ns. purjelanka. **-reuna** *s.*

mato|pulveri *s.* pulverimainen matolääke. **-rakkula** *s. el.* = rakkomato. **-sade** *s.* se joskus talvisin esiintyvä ilmiö, että eräiden hyönteisten toukat leudon ilman sattuessa suurin joukoin ryömivät esiin piilopaikoistaan ja laajoilla aloilla peittävät lumen ja paljaan maan. **-sammak|ko** *s.* M:ot 'Gymnophiona, tropiikissa eläviä sokeita, raajattomia, matomaisia sammakkoeläimiä'. **-siemen** *s. farm.* M:et 'Turkestanissa kasvavan marunan (Artemisia cina) aukeamattomat kehtomykeröt, joita käytetään matolääkkeenä'. **-simpukka** *s. el.* = laivamato. **-syötti** *s.* Ahven tarttuu hanakasti m:in. **-tauti** *s.* sisälmysmatojen aiheuttamista vaivoista ja sairaustiloista.

matoton[57] *kar.a.* < matto. | M. lattia.

matot|taa[2*] *v.* peittää t. varustaa mato(i)lla. | M:ettu lattia, huone.

matotuohinen *s.* Onki olalla, kädessä m.

matrassi[6] *s. puhek.* patja.

matriarkaalinen[63] *a.* matriarkaattia koskeva, matriarkaattiin kuuluva t. perustuva, äidinvaltainen. | M. yhteiskuntarakenne.

matriarkaatti[4*] *s.* eräiden luonnonkansojen tapa laskea sukulaisuus vain äidin puolelta, äidinvalta.

matriisi[6] *s. tekn.* **1.** muotti, jossa puristamalla, pakottamalla t. valamalla valmistetaan (pikku)esineitä; vars. *kirj.* kirjakkeen, kuvalaatan t. ladoksen puristamalla valmistettu valumuotti; vrt. patriisi. — *Yhd.* kirjain-, kuvalaattam.; metalli-, pahvi-, paperim. **2.** *mat.* lineaarisen äärellisen t. äärettömän yhtälöryhmän kertoimista muodostettu lukukaavio.

matriisi|kehys *s. kirj.* se latomakoneen osa, jossa ladottaessa valumuottina toimivat matriisit ovat. **-levy** *s. kirj.* **-makasiini** *s. kirj.* linotyyppilatomakoneen osa, josta matriisit näppäimiä painettaessa soluvat latomahakaan. **-mekaniikka** *s. fys.* matriiseja (2) apuna käyttävä teoreettisen fysiikan tutkimusmenetelmä. **-pahvi** *s. kirj.* vrt. seur. **-paperi** *s. kirj.* Matriisit tehdään matriisipahvista puristamalla tai m:sta levittämällä paperi kosteana ladokselle ja koputtamalla sitä ladosta vasten harjalla. **-puristin** *s. kirj.* kone, jonka avulla ladoksesta puristetaan matriisi. **-rivi** *s. kirj.*

matrikkeli[5] *s.* jnk seuran, laitoksen, oppilaskunnan, virkakunnan tms. jäsenluettelo, myös painettuna, jolloin siihen tav. sisältyy elämäkertaym. tietoja. | Viipurin Urheilijain, kadettikunnan, koulun, yliopiston m. Viedä jkn nimi m:in. Kirjoittaa, merkitä jku m:in. Julkaista m. — *Yhd.* jäsen-, oppilasm.; jääkäri-, lakimiesm. **-kirja** *s.* **-tieto** *s.*

matroona[18] *s.* **1.** muinais-Roomassa: laillinen aviovaimo, perheenemäntä. **2.** vanhanpuoleinen, arvokaskäytöksinen, lihavahko naitu nainen. | Kymmenessä vuodessa oli neidosta tullut uhkea m. Hyvinvoipa m. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* M:sen uhkea ulkomuoto.

matruusi[6] *s.* kauppa-aluksen kansimiehen tehtäviin täysin perehtynyt merimies; sotalaivastossa arvoltaan jalkaväen sotamiestä vastaava merisotilas. — *Yhd.* ali-, ylim.; kansi-, radio-, torpedo-, tykkim.

matsi[4] *s.* = matši.

matta[10*] *a.* → himmeä.

matte[9], **-puu** *s.* = mate, -puu.

matši[4] *s.*, vars. *urh. ark.* (myös: matsi) ottelu. — *Yhd.* jalkapallo-, nyrkkeily-, painim.

1. **mat|ti**[4*] *s.* **1.** *kans.* (tav.: Matti) Matin, Matiaksen päivästä, helmikuun 24:nnestä, ennen myös syyskuun 21:nnestä, jotka ovat kansanomaisen ajanlaskun merkkipäiviä. | Kynttilästä kolme [viikkoa] M:tiin, M:ista neljä

Maariaan SP. Jos on M:tina pakkanen, niin kesä on poutainen SP. M. pihdin nostaa, M. pihdin kaataa [syyskuun 21. p:nä (syysmattina) tuodaan pärepihti tupaan, helmikuun 24. p:nä (kevätmattina) se viedään pois] SP. Kevätm. sontam., syysm. mukulam. SP. **2.** vrt. maailmanmatti. | Helvetistäkös herra rovasti tietää että Taava on raskaana nimenomaan minulle? On niitä maailmassa muitakin m:teja [= miehiä] KIANTO. — *Yhd.* nukkum. **3.** = taskumatti. | - - sain vielä täytetyn m:in taskuunikin! KIVI. **4.** *puhek.* eräissä sanontatavoissa. | Hänellä on m. kukkarossa, taskussa 'hän on ilman rahaa'. Rahat riittivät, mutta pussiin jäi melkein "m." KARHUM. — *A:sesti.* Puoli tuntia pelattuani olin aivan m. 'hävinnyt kaikki rahani'. — Saat olla m. [= varma] siitä, että - -.

2. **mat|ti**[4*] šakkipelissä. **1.** *a.* (ei attr:na) kuninkaasta joka t. pelaajasta jonka kuningas on siten uhattuna, ettei sitä voida pelastaa. | Kaksi siirtoa — ja kuningas on m. Saada, tehdä vastustaja m:iksi. **2.** *s.* pelin loppu, jossa toinen kuningas on siten uhattuna, ettei sitä voida pelastaa. | Šakki ja m. Tehdä m. Kahden, kolmen siirron m. — *Yhd.* šakkim.; hevos-, kuningatar-, lähetti-, tornim.; hölmönm.

matti|asema *s.* šakkipelissä. | Siirto, joka johtaa m:asemaan. **-hyökkäys** *s.* matintekoon johtava hyökkäys šakkipelissä.

mattimyöhäi|nen *s. leik.* (myös: Matti Myöhä(i)nen) viimeiseksi jäävästä t. jääneestä, liian myöhään tulevasta t. tulleesta, aina myöhästyvästä henkilöstä. | Sinä iänikuinen m. Vielä ehtivät m:setkin mukaan! M:set jäivät ilman.

matti|siirto *s.* matintekoon johtava siirto šakkipelissä. **-sommitelma** *s.* matintekoon tähtäävä siirtosuunnitelma. **-tehtävä** *s.* šakkitehtävä, jossa probleemana on matinteko.

mat|to[1*] *s.* **1. a.** tav. irrallinen lattian peite, useimmiten (koristeellinen) kutomatuote, joita paitsi lattialla saatetaan pitää myös seinillä; myös keinu- ja nojatuoleissa pidettävistä suojus- ja koristepeitteistä sekä eräänlaisista kirjoituspöydillä pidettävistä kaitaliinoista. | Itämainen, persialainen, turkkilainen m. Heleäraitainen, kotikutoinen m. Hakata, pölyttää m:toja. Levittää m:ot lattialle. Keinutuolin m. Kirjailtu verkainen kirjoituspöydän m. — *Yhd.* eteis-, kynnys-, käytävä-, lattia-, seinäm.; kaisla-, karvalanka-, kookos-, niini-, olki-, riepu-, räsym.; korkki-, kumi-, linolim.; koriste-, peitem.; rukousm.; persialais-, turkkilaism.; brysselinm.; riippum. **b.** vars. *urh. voim.* pehmustettu, määräsuuruinen alusta, jolla painiottelut suoritetaan; telinevoimistelussa alastulopaikalla oleva pehmustettu suojusalusta. | A. painoi vastustajansa hartiat m:toon. Tuomari ajoi ottelijat m:olta. Pukin taakse alastulopaikalle on levitettävä m. — *Yhd.* paini-, voimistelum. **c.** *kuv.* maanpinnan ruoho-, sammal-, kukka-, lumi- tms. peitteestä. | Tuoreen ruohon heleänvihreä, tiheä m. Kukkien värikäs m. niityillä. Lumi hohti häikäisevän valkoisena m:tona. Sammal oli kutonut pehmeän m:tonsa kivien yl̈le. Syyslehtien m. tiellä SARKIA. — *Yhd.* havunneulas-, jäkälä-, kukka-, lumi-, nurmi-, ruoho-, sammalm. **2.** *sähk.* multippelijakissa rinnakkain yhteen sidotut johdot. — *Yhd.* multippelim. **3.** *vanh.* isokokoinen, tav. niininen (jauho)säkki, jollaisissa esim. viime vuosisadalla vilja tuotiin Venäjältä maahamme; vrt. kuli. | Jaalassa oli lastina parisataa m:toa venäläistä viljaa. Kokonainen m. viikunoita. — *Yhd.* jauho-, tupakkam. **4.** *murt.* välikatto, laipio, laki.

-mattoinen[63] *poss.a.* Pehmeä-, vihreäm.

matto|jauhot *s. mon. vanh.* matoissa (ks. matto 3) olevista jauhoista. **-kangas** *s.* **-kauppa** *s.* Tapetti- ja m. **-kauppias** *s.* **-kudo|s** *s.* Hampppulanka sopii säkki- ja m:ksiin. **-kutomo** *s.* = matonkutomo. **-lanka** *s.* **-liike** *s.* Huonekalukangas- ja m. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* M. tiheä sammalpeite. Veden pintaa m:sesti peittävä vihreä lima. **--osasto** *s.* Tavaratalon m. **-paini** *s. urh.* paini, jossa painijat vuorollaan ovat alla matossa, permanto-, parterripaini;)(pystypaini. **-sukkula** *s. kut.* mattoja kudottaessa käytetty sukkula. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuomari** *s. urh.* kaatoja ja mattopainia valvova painiottelun tuomari; vrt. pistetuomari. **-vippaus** *s. urh.* eräs mattopainin liike. **-vääntö** *s. urh.* vrt. ed.

maturiteetti[4*] *s.* kypsyys. **-kirjoitus, -koe, -tutkinto** *s.* eräisiin korkeakouluopintoihin kuuluvia kirjoituksia, kokeita ja tutkintoja.

matust|aa[2] *deskr.v. harv.* mutustaa. | Syödä m. **-el|la**[28] *frekv.v.* Me söimme rypäleitä, Mikkokin m:i tupakkaisella suullaan SILL.

mau *onom.interj.* kirjoitetussa kielessä kissan ääntelystä; vrt. miu.

mauk|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** hyvältä maistuva, hyvänmakuinen, makuisa. | M. ateria, ruokalaji. Imeä savukkeestaan m:kaita sauhuja. Liemen m:kuus. Syksyllä ovat vihannekset m:kaimmillaan. — *Kuv.* miellyttävä, houkutteleva, otollinen. | M. ajanvieteromaani. Propagandan avulla hallitus yrittää tehdä politiikkaansa kansalle m:kaaksi. M. maalinsaantimahdollisuus. Ottelussa oli monia m:kaita tilanteita. **2.** *harv.* aistikas. | M:kaat koristemuodot, väriyhdistelmät. M:kaasti sisustettu asunto.

maukaslihainen *a.* M. hanhi.

mauku|a[1*] *onom.v.* kissan ääntelystä: naukua, mankua (surkealla äänellä, valittaen). | Katti m:i päästäkseen pihalle. — Ihmisestä: valitella, marista, mankua. | Lapset ympärillä m:ivat: "Äiti, mitä me tekisimme?"

mauntuomari *s.* tav:mmin makutuomari. | Ajankohdan paras m. muotialalla.

maur|i[4] *s.; syn.* maurilainen. | Historiassa m:eiksi sanotaan varsinkin Espanjan valloittaneita arabialaisia; nykyään m:eilla tavallisimmin tarkoitetaan Pohjois-Afrikan kaupunkien arabialaisia, joihin on sekaantunut berberi- ja osaksi espanjalaista verta. — M. on tehnyt tehtävänsä, m. saa mennä SP.

mauriai|nen[63] *s.* muurahainen, vars. Lasius ni-

ger, pieni musta muurahainen. | - - maat käveli m:sna, / neuliaisna niemen reunat KAL.

maurilainen[63] **1.** *a.* maureille ominainen, maureille kuuluva, maureja koskeva. | M. veri. M. palatsi, rakennustyyli **2.** *s.* = mauri.

maurilais|linna *s.* maurilaisvallan aikainen linna vars. Espanjassa. **-tyyli** *s.* **-tyylinen** *a.* **-val|ta** *s.* M:lan aika Espanjassa.

maurott|aa[2*] *deskr.v.* katsomisesta. | Katsella, katsoa m. Tyytyväisenä m:ava pikkulapsi. Kissan m:avat silmät. Lypsyään odottanut lehmä katsoa m:i mielissään AHO.

mauru|ta[39] *onom.v.* naukua, marista; jankuttaa; kärttää, mankua. | Kissa m:si surkeasti. Nälkä m:aa mahassa. Asiasta muori m:si viikkokausia. Lapset m:sivat makeisia.

mauseri[5] *s.* *puhek.* tav. = mauserpistooli; joskus = seur. | Veti esiin ison m:n. — *Yhd.* ukkom.

mauser|kivääri *s.* saksalaisen Mauser-tehtaan valmistama kivääri. **-pistooli** *s.* saksalaisen Mauser-tehtaan valmistama pistooli.

mauskah|della[28*] *onom.v.* maiskahdella, massahdella. | Pisteli poskeensa niin että m:teli. Joka askelella pieksut nousivat m:dellen loasta.

mauskut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Linnut m:telivat ja särisivät lakkaamatta. **-|taa**[2*] *v.* -us[61] *teonn.* maiskuttaa. | Eläin m:ti suullaan. Kuului m:tavaa ääntä. Lintujen m:us.

mausole|e[20], **-umi**[1] *s.* suuri, komea hautarakennus. | Diocletianuksen, Leninin m. Juseliuksen m. Porissa.

maust|aa[2] *v.*, vars. *ruok.* -us[61] *teonn.* höystää ruokaa t. juomaa mausteilla, ryydittää; joskus yl. tehdä maukkaaksi, parantaa jnk makua. | Voimakkaasti m:ettua ruokaa. M. inkiväärillä, kanelilla, pippurilla, suolalla. Ukot m:ivat kahvinsa viinalla. — *Kuv.* Hauskoin sanankääntein m:ettu esitelmä. Romaanin tyyliä mehevöittää ja m:aa tekijän hyväntahtoinen huumori. Harjoitusleirin ohjelmaa m:ettiin leikeillä ja retkeilyillä. — Väritetty ja suoranaisin valhein m:ettu sanomalehtiartikkeli. Vahingonilon m:ama onnentunne.

maustamaton[57] *kielt.a.* M. viini.

mauste[78] *s.* tav. joitakin kasvinosia, joita joko sellaisenaan, jauhettuina tai muulla tavoin valmistettuina lisätään miellyttävän maun t. hajun antamiseksi ruokiin ja juomiin, maustin, ryyti; joskus yl. ruoan t. juoman makua parantava aine. | Anis, inkivääri, kaneli, kardemumma, pippuri ja muut m:et. M:eksi lisätään survottua pähkinää. — *Kuv.* Sovitti puheensa lomaan m:eksi hauskoja kaskuja. Joukossa oli m:ena muutama koreasilmäinen tyttölapsi. — *Yhd.* pöytäm.; hedelmä-, juuri-, kukka-, kuori-, lehti-, siemenm. **-aine** *s.* Sahrami on arvokas haju-, mauste- ja väriaine. **-astia** *s.* **-hylly** *s.* **-häkki** *s.* = seur.

mausteikko[2*] *s.* teline, jossa on mausteastioita, maustehäkki.

maustei|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* mausteita sisältävä, maustettu, maustetulta maistuva. | [Omenalajikkeen] maku on viinihappoinen ja hiukan m. Kantarelleissa on miellyttävän m. maku. — *Yhd.* vahva-, voimakasm.

mauste|juusto *s.* maustettu juusto. **-kaappi** *s.* mausteiden säilytyskaappi. **-kakku** *s.* mausteilla maustettu kakku. **-kala** *s.* maustettu säilykekala. **-kasv|i** *s.* kasvi, jota t. jonka siemeniä t. muita osia käytetään joko sellaisenaan mausteena tai aineksena mausteiden valmistuksessa. | Humala ja kumina ovat kansanomaisista m:eistamme vanhimmat. **-kirveli** *s.* Anthriscus cerefolium, sarjakukkaisiin kuuluva kasvi, jonka lehtiä käytetään mausteena. **-leipä** *s.* mausteilla maustettu leipä. **-limppu** *s.* mausteilla maustettu limppu. **-meirami** *s.* Majorana hortensis, Pohjois-Afrikasta ja Lounais-Aasiasta kotoisin oleva meirami, jota viljellään aromaattisten lehtiensä vuoksi maustekasvina. **-mylly** *s.* mausteaineiden hienontamiseen käytetty mylly. **-neilikka** *s.* mausteena käytettävät mausteneilikkapuun (Eugenia caryophyllata) kukkasilmut. **-pippuri** *s.* myrtinsukuisen pimenttipuun (Pimenta officinalis) mausteena käytetyt kuivatut marjat, ryytipippuri, pimentti; vrt. pippuri. **-purnukka** *s.* **-sekoitus** *s.* lihasäilykkeisiin sopiva m. **-silakka** *s.* maustettu säilykesilakka. **-silli** *s.* maustettu säilykesilli. **-tölkki** *s.* **-vihannes** *s.* mausteeksi käytetty vihannes, esim. persilja, ruohosipuli, tilli.

maustin[56] *s.* = mauste.

maut|on[57] *kar.a.* (-tomuus *omin.* ks. erikseen) < maku. **1.** joka ei maistu miltään t. tarpeeksi siltä, miltä pitäisi. | Puhdas typpi on väritön, hajuton ja m. kaasu. Lypsykauden lopussa voi on m:tomampaa. M:onta, yksitoikkoista ruokaa. - - jos suola käy m:tomaksi, millä se saadaan suolaiseksi? UT. **2.** -tomasti *adv.* huonoa aistia, arvostelukykyä, tyylitajua tms. todistava, tyylitön, tökerö. | Karkeaa ja m:onta pilantekoa. M:onta koreilunhalua. M:tomaan tyyliin rakennettu huvila. Väritykseltään m. taulu. M:toman koristeelliset kehykset. M:toman runsas hajuveden käyttö M. käyttäytyminen. Imarrella jkta mitä m:tomimmalla tavalla. M:tomasti pukeutuva nousukasrouva.

mauttomuu|s[65] *omin.* < ed. (*1.*) Ruoan m. (*2.*) Hänen juttujensa, pilailunsa m. Koristelun, muodin, tyylin m. Esitys, jossa oli paljon m:tta. M:den rajaa hipovat iskulauseet. — *Erik.*, tav. *mon.* huonoa aistia, arvostelukykyä todistava, mauttomalta tuntuva, vastenmielisyyttä herättävä asia, juttu tms. | Jutella, lasketella m:ksia. M:ksia sisältävä puhe. Erehtyä, mennä m:ksiin. Turmeli tunnelman räikeillä m:ksillaan.

mauveiini[4] *s.* eräs safraniiniväreihin kuuluva punaisen violetti väriaine.

maya[10] [maija] *s.* M:t 'ryhmä kieleltään lähisukuisia Meksikon kaakkoiskolkassa ja Keski-Amerikassa asuvia intiaanikansoja'. **-heimo** *s.* **-intiaani** *s.* **-kansa** *s.* **-kiel|i** *s.* M:et 'mayaheimoihin kuuluvien intiaanien puhumat toisilleen lähisukuiset, itsenäisen kielikunnan muodostavat kielet'. **-kulttuuri** *s.* Muinainen korkea m.

mazdalaisuu|s[65] [-zd-] *s.* Zarathustran perustama muinaispersialainen uskonto. | M:tta tavataan nykyään parsilaisuutena Intiassa.

me I. mon. 1. pers:n *pron.* Taivutus: gen. *meidän*, akk. *meidät*, vanh. t. kans. *meidän, me*, muissa sijoissa vartalo *mei-*. Murt. vartalo *meitti-, meiti-;* murt. nom. *myö*, vartalo *mei-*. Yks. vastaava pron. minä.

1. yl. ilmaisten kahta t. useampaa, joista puhuja on toinen t. yksi, osoittaen (tiettyä t. epämääräistä) ryhmää, johon puhuja kuuluu. | Te ja me. Me, sinä ja minä. Me, Matti ja minä. Me Paavon kanssa (vars. ark.) 'Paavo ja minä'. Me ja muut. Tehkää niin kuin me teemme. Talo on meidän. Näin meidän kesken. Teidän ja meidän välillä(mme). Jättäkää meidät rauhaan! Odottakaa meitä! Meitä asui kolme miestä yhdessä. Miten menettelisitte meinä? Ei meissä ole sen tekijää. Joku, yksi meistä. Älkää katsoko meihin päin. Meillä oli oikein hauskaa. Näyttäkää meillekin. Maatila joutui meiltä pois. — Huom. että nom:a käyt. täydellisen lauseen ainoana subj:na ja gen:ä attr:na, postp:n kera sekä tempor.-rakenteen subj:n asemessa yl. vain mikäli pron. on painokas; muutoin käyt. pelkkää persoonapäätettä t. poss.-suff:a. | Me ainakin menemme. Kyllä me vielä näytämme. Se on meidän syymme. Meidänkö ikkunamme sinä rikoit? Saatte meidän puolestamme tehdä mitä hyvänsä. Tulkaa nyt meidän tähtemme! Muut olivat tulleet vasta meidän lähdettyämme. Kuinka voit käyttäytyä noin meidän nähtemme? — Huom. että pääsana esiintyy välittömästi gen:n jäljessä us. ilman poss.-suff:a, milloin ei ole puhe varsinaisesti omistussuhteesta, vaan perhesuhteista, asuinpaikasta tms. (vrt. 2. a). | Meidän isä, Kalle, väki. Meidän rovasti, nimismies. Meidän koulu, luokka, kirkko. Meidän pitäjä. Meidän kylän nuoret. Meidän miehet jo kertoivat asiasta. — *Puhek.* käyt. v:n finiittimuotona us. passiivimuotoa. — Nyt me lähdetään. Ei me toki olisi tultu, jos olisi tiedetty. Niin, näin me ennen elettiin AHO. — *Erik.* **a.** välittömästi seuraavan attr:n määrittämänä. | Me kaupunkilaiset, maalaiset, virkamiehet. Me miehet, naiset. Me allekirjoittaneet, läsnä olevat. Me kaksi, kahdeksan. Meidän kaikkien puolesta t. kaikkien meidän puolestamme. Jumala armahtakoon meitä syntisiä! Me liikeväki. Me ehkä voisimme, me pienet kansat — me pienistä pienimmät AHO. **b.** vars. *kans.* painokkaasti toistettuna. | Me syömme me KIVI. Mutta me purjehdimme, me AHO.

2. ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** tarkoittaen puhujan perhettä, kotia, asuin- t. työpaikkaa. | Meidän isä, muori, Pekka, Liisa. Meidän lapset ja muiden kakarat SP. Meidän väki. Meidän lehmä(mme), tupa(mme). — Erik. *me|illä*, -iltä, -ille 'minun kotonani'. | Meillä oli eilen kutsut. Meillä ja naapurissa. Tulkaa meille! Minä olen meiltä ja muut ovat meidän krannista SP. Kaikkialla nukuttiin, sekä meillä että muissa taloissa AHO. — *Murt.* Joko meidän [talossa] pian ruvetaan rukiinleikkuuseen? **b.** tarkoittaen puhujan kotimaata, kansaa, johon puhuja kuuluu. | Meidän maamme, kansamme. Meidän vaatimattomissa oloissamme. Meidän kaupungeissamme ja kylissämme. Meidän ruotsalaisemme, kielimiehemme. Sadeaika vastaa meidän kevättämme. — Erik. *me|illä*, -iltä, -ille 'meidän maassamme, maamme oloissa'. | Sellainen on meillä harvinaista. Tapa lienee ollut meillä tunnettu jo 1600-luvulla. Meillä sitä ei voi tapahtua. Tämä sana on tullut meille lännestä päin. Kasvi, jota voidaan viljellä meilläkin. Meillä Suomessa. **c.** tarkoittaen puhujan aikalaisia. | Meidän päivinämme, aikanamme. Vanhalta ajalta meille periytynyt tapa. Meille nykyajalle elää Voltaire pääasiassa satiirisissa romaaneissaan KOSKENN. **d.** tarkoittaen yl. ihmisiä. | Isä meidän, joka olet taivaissa! UT. Meidän tulee kunnioittaa vanhempiamme. Meitä on niin monenlaisia. Meitä arvostellaan usein ulkonäön perusteella.

3. yks. 1. pers:sta. **a.** hallitsijan t. muun korkeassa valta-asemassa olevan henkilön puhuessa itsestään (pluralis maiestatis). | Me Aleksanteri III, Jumalan armosta koko Venäjänmaan keisari - -. Me olemme täten tehneet tiettäväksi, että - -. **b.** vaatimattomuussyistä (esim. kirjailijan, pakinoitsijan tms. puhuessa itsestään; pluralis modestiae); predikatiivi ja v:n liittomuodoissa partis. tällöin yks:ssä. | Meidän ei tarvinne selittää asiaa pitemmälti. Emme tosin ole mekään asiasta mitään kuullut.

4. muukalaisvoittoisesti suunnilleen korvaamassa epämääräistä pers:aa; voidaan tav. jättää pois. | Meillä on tänään tiistai 'tänään on tiistai'. Olettakaamme, että meillä on seuraavanlainen tapaus: - -. Jos palaset jaetaan vielä kahtia, meillä on neljä osaa.

II. *vanh. raam.* refl.-pron:na. | - - me olemme sadatuksilla meitämme kironneet UT[v]. Ei niin, että me olemme itse meistämme soveliaat jotakin ajattelemaan UT[v].

meanderi[5] *s.* **1.** *maant.* tasankojoessa esiintyvä syvä (kaarevuudeltaan pienempi kuin 180°) mutka t. mutkasarja; vrt. serpentiini, kiemura. **2.** (vars. kreikkalaisessa ja roomalaisessa) ornamentiikassa: kiemurtelevan nauhan tavoin säännöllisesti toistuvina kuvioina jatkuva koristeaihe. **-kuvio** *s.* **-nauha** *s.* = meanderi 2. **-taulu** *s. mat.* eräs nomogrammilaji, jonka avulla suoritetaan useita peräkkäisiä kerto- ja jakolaskuja.

medaljonki[4*] *s.* pyöreä- t. soikeakehyksinen kohokuva, maalaus t. valokuva; (vars. kaulassa pidettävä) pienoiskuvan, hiuskiehkuran tms. muistoesineen pyöreä t. soikea metallikotelo. | Seinää koristava m. M. kaulassa. — *Yhd.* hopea-, kultam. **-kuva** *s.* Muistopatsasta koristava m.

medekäs[66*] *poss.a.* < mesi. | M. kukka.

medellinen[63] *poss.a.* < mesi. | M. kukka.

medenimijä *s.* M:t 'Nectariniidae, vanhan maailman troopillisissa osissa eläviä kolibrien näköisiä pieniä varpuslintuja'.

medet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < mesi. | Tuulensuosijain m:tömät kukat.

media[15] *s.* → meedia.

mediaali[4] *a.* keskuksessa oleva, keski-, keskus-.

-nen[63] *a.* = ed. **-puoli, -sivu** *s. anat.* Raajan, elimen m. 'sisäpuoli, -sivu'.

mediaani[4] *s. geom.* keskijana; *mat.* arvo, jota suurempana ja pienempänä satunnaissuure esiintyy yhtä suurella todennäköisyydellä. **-taso** *s. anat.* keskitaso. | M. jakaa ruumiin oikeaan ja vasempaan puoliskoon.

mediantti[4*] *s. mus.* asteikon kolmas sävel, välittäjä.

mediati(s)oi|da[18] *v. hist.* -nti[4*] *teonn.* Saksassa itsenäisen valtakunnansäädyn (ruhtinaan, kaupungin yms.) saattamisesta jnk suuremman valtion suvereenisuuden alaiseksi. | M:tu aatelissuku.

medievaali[4] *s. kirj.* eräs antiikvan laji.

medikamentti[4*] *s.* lääke, rohto.

medikofiili[4] *s. puhek.* = seur. **-tutkinto** *s.* aik. Helsingin yliopiston filosofisen tiedekunnan matemaattis-luonnontieteellisessä osastossa lääketieteelliseen tiedekuntaan pääsemiseksi suoritettu alkututkinto, lääketieteen alkututkinto.

medinaali[4] *s. farm.* eräs unilääke, veronaalin natriumsuola.

medio[3] *s.* → meedio.

medio- *fon.* = keski-. **-alveolaarinen** *a.* **-palataalinen** *a.*

medisiina[10] *s.* lääketiede.

medisiinari[5] *s. yliopp.* lääketieteen opiskelija.

medisiininen[63] *a.* lääkeopillinen. — *Yhd.* oikeusm.

meditaatio[3] *s.* mietiskely, tutkistelu. | Syvä, harras, uskonnollinen m.

meditoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* mietiskellä, tutkia, pohtia. | Itämaiden kansoille on ominaista m:minen.

mediumi[4] *s. kiel.* eräissä indoeurooppalaisissa kielissä aktiivin ja passiivin rinnalla esiintyvä verbin pääluokka.

medullaariputki *s. biol.* hermoputki.

meduusa[13] *s.* **1.** *el.* purje- ja liuskameduusain suvullinen polvi, joka on vapaasti liikkuva, kellon muotoinen. | Hydrozoa-ryhmän eläinten kehityksessä on kaksi sukupolvea, m. ja polyyppi, jotka vuorottelevat synnyttäen toinen toisensa. M:n purje, lonkerot. M:in violetti loiste. — *Yhd.* korva-, liuska-, loisto-, purjem. **2.** *erisn. myt.* kreikkalainen naispuolinen taruolento, Gorgo, jonka tukkana oli kiemurtelevia käärmeitä ja katse niin kauhea, että se jäykisti ihmisen kivipatsaaksi. **-n|pää** *s.* vrt. ed. 2. | Perseus sai tehtäväkseen m:pään hankkimisen.

meedia[13] *s. fon.* klusiili, jossa sulkeuman aukeaminen tapahtuu höllästi ja purkautumalla. | Tenuikset ja m:t.

meedio[3] *s.* henkilö, joka voi saada aikaan parapsyykkisiä ilmiöitä; *erik.* spiritismin käsityksen mukaan ihminen, jonka välityksellä päästään yhteyteen henkimaailman, vars. vainajien kanssa.

meelinen[63] *a.* (*rinn.* melillinen) laulu-. | M. runous 'kreikkalainen, vars. yhden hengen laulettava tunnelmarunous'.

meesa[10] *s. tekn.* sulfaattiselluloosatehtaan jäte, joka sisältää etup. kalsiumkarbonaattia.

meetteri[5] *s. murt.* metri.

meetvursti[4] *s. ruok.* erikoisen hyvin säilyvä, tav. kylmänä savustettu lihamakkara.

mefistomai|nen[63] *a.* pirua muistuttava; pirullinen. | M:set piirteet. M. kyynillisyys, iva. Miehessä on jotakin m:sta.

meg(a)- (kreikkalaisperäisten) sanojen alkuosana: suuri; miljoonakertainen.

megadyne[9] *s. fys.* miljoona dyneä.

megergi[4] *s.* miljoona ergiä.

megafoni[4] *s.* suppilomainen torvi, jonka kapeampaan päähän puhutaan ja jolla ääni saadaan voimakkaammaksi sekä määräsuuntaan kuuluvaksi; huuto-, puhetorvi. | Urheilukilpailujen kuuluttaja käyttää m:a.

megaliitti|hauta *s. arkeol.* suurista kivenlohkareista tehty esihistoriallinen hautakammio. **-|nen**[63] *a. arkeol.* M. [= megaliitti]hauta. M. kehä 'suurista kivilaatoista tehty pyöreä esihistoriallinen rakennus'. M:set [= suurista kivenlohkareista tehdyt] esihistorialliset muistomerkit. M. kulttuuri 'jolle ovat ominaisia megaliittiset muistomerkit'.

megohmi[4] *s. sähk.* miljoona ohmia.

mehev|ä[13] *a.* -yys[65] *omin.* jossa on mehua. **1.** kasveista, kasvien osista: mehukas (1), mehuisa, mehuinen;)(mehuton, kuiva. | M. hedelmä, marja. M. kasvi, lehti. Perunan mukulat ovat maanalaisen varren m:iksi muuttuneita osia. Salaatti on kasvanut hyvin m:äksi. M:ää ruohoa. M. heinä, nurmikko. Nurkan takana kasvaa m:ää tupakkaa. -- näkivät -- tuon ennen m:än laihon valkeana, kuihtuneena edessänsä KIVI. **2.** maasta: rehevä, viljava, hedelmällinen;)(karu. | Järven rannalla on m:iä niittyjä. Peltojen m:yys. Siellä m:ät maat, vihertävät lehdot, aukeat ahot, täällä soita ja karuja kankaita ja rotkoisia vaaroja AHO. **3.** joskus elävistä olennoista t. niiden ruumiinosista: verevä, pulska. | Kukolla on m. punainen heltta. M:ät huulet. Suuri, m. kastemato. M. punaposkinen tyttö. Kyllä m:yytensä menettää, kun ikänsä töitä puskee. — M. kinkkuviipale. — Ruiskautti m:än [= runsaan] syljen keskelle lattiaa. **4.** *kuv.* (myös -ästi *adv.*) Uusien vihtojen m. [= tuore, voimakas, täyteläinen] tuoksu. — Kuulo- ja näköaistimuksista. | M., täyteläinen viulunääni. Laulajattarella on m., kaunissointinen ääni. M. melodia. Soinnun m:yys. M:in värein maalattu taulu. — Vars. puheesta, kielestä, kirjallisista tuotteista yms.: verevä, väkevä, ytimekäs, mehukas, ilmeikäs, kuvaava, maalaileva; "mojova", karkeahko. | M. kasku, juttu, vitsi. M. kirous. M., rikas, kansanomainen kieli. Savolaismurteen m:yys. Sanoa, kertoa, kuvailla m:ästi. M. sanonta, kuvaus, käännös, esitystapa. "Nummisuutarien" m:immät kohtaukset. M. huumori. M:ää tilannekomiikkaa.

mehevähkö[1] *mod.a.* M. siemenkuori.

mehevä|lehtinen *a.* M. maksaruoho. **-puheinen** *a.* M. jutunkertoja. **-sanainen** *a.* M. kansanmies. **-sointinen** *a.* M. ääni. **-vartinen** *a.* M. kasvi. **--ääninen** *a.* M. soitin.

mehevöittä|ä[2*] *v.* tehdä mehevä(mmä)ksi. | Ri-

kas itäsuomalainen kieli on m:mässä Juho Reijosen kertomuksia.

mehevöity|ä[1*] *v.* tulla mehevä(mmä)ksi. | Mansikan epähedelmä on paisunut ja m:nyt kukkapohjus. Maa on m:nyt kasvien jäännöksistä.

mehikasvi *s. kasv.* kasvi, jonka varret ja lehdet t. jommatkummat ovat paksuja ja meheviä ja päällyskelmu paksu, joten ne kestävät hyvin kuivuutta, mehukasvi, sukkulentti. | Kaktukset, maksaruohot ym. m:t.

mehiläi|nen[63] *s.* Apis mellifica, ihmisen vuosituhansia sitten kesyttämä, suurissa yhteiskunnissa elävä, pistiäisten lahkoon kuuluva hyönteinen, koti-, mesimehiläinen; *kans.* myös kimalaisesta; *el. mon.* heimona = mesipistiäiset. | M:sen kotimaana pidetään Etu-Intiaa. M. on nykyään levinnyt ympäri maapallon. Suomalainen, pohjoismainen m. M:sten yhteiskunnat. M:sten puhdistuslento, parveilu. M:sten hoito. Ravintolan ympärillä oli ihmisiä kuin m:siä ruusupensaassa. M., meiän lintu, / metsän kukkien kuningas! KAL. — *Yhd.* koiras-, naaras-, työm.; erakko-, hunaja-, koti-, lois-, mesim.; kanerva-, kierto-, maa-, metsä-, muurari-, nummi-, pihka-, puu-, ruusu-, sysi-, verhoilijam.

mehiläisemo *s.* täysin kehittynyt naarasmehiläinen, mehiläiskuningatar. | Kussakin mehiläisyhteiskunnassa on vain yksi m.

mehiläisen|pisto *s.* M:pistosta johtuva myrkytys. **-vaha** *s.* = mehiläisvaha.

mehiläis|haukka *s.* Pernis apivorus, hiirihaukkaa hiukan suurempi petolintu. **-hoidollinen** *a.* mehiläishoitoa koskeva, mehiläishoidon alaan kuuluva. | M. havaintoasema, neuvontatyö. **-hoitaja** *s.* mehiläishoidon harjoittaja. | M:n varokeinot mehiläisenpistoja vastaan. Suomen M:in Liitto. **-hoi|to** *s.* mehiläisten hoito. | M:don tarkoituksena on hunajan tuottaminen. **-huntu** *s.* mehiläisten hoitajan kasvoja mehiläisten pistoilta suojaava huntu. **-huone** *s.* useita, jopa satoja mehiläispesiä käsittävä rakennus, mehiläispaviljonki, -talo. **-kasvi** *s.* kasvi, josta mehiläiset keräävät hunajaa. | Alsikeapila on hyvä m. **-keko** *s.* kekomainen mehiläispesä. **-kenno** *s.* **-koiras** *s.* **-kuhnuri** *s.* koirasmehiläinen. **-kuningatar** *s.* mehiläisemo. **-kunta** *s.* mehiläisyhteiskunta. **-myrkky** *s.* mehiläisen pistäessään erittämä myrkky. **-naaras** *s.* **-parvi** *s.* Häälennolla oleva m. **-paviljonki** *s.* = mehiläishuone. **-pesä** *s.* mehiläisten pesä; tav. mehiläisyhteiskuntaa varten rakennettu pesä; myös = mehiläisyhteiskunta. | Puinen, pientä rakennusta muistuttava m. Kuhisee kuin m. Luokasta kuului sorinaa kuin m:stä. **-piippu** *s.* mehiläisten karkottamiseen käytetty piippumainen kärytyslaite. | M:a polttaen hoitaja voi rauhassa käsitellä vahakakkuja. **-pönt|tö** *s.* Tšeremissien m:öt. **-rotu** *s.* Meillä viljelty pohjoismainen m. **-seula** *s.* M:lla voidaan emo ja kuhnurit erottaa työmehiläisistä. **-syöjä** *s.* M:t 'Meropidae, kirskulintuihin kuuluva lintuheimo'. Etelä-Euroopassa, Pohjois-Afrikassa ja Länsi-Aasiassa elävä m. (Merops apiaster) on joskus eksynyt Suomeenkin. **-talo** *s.* = mehiläishuone. **-tarha** *s.* M., jossa on 15 yhteiskuntaa. **-toukka** *s.* **-täi** *s.* Braula coeca, mehiläisessä loisena elävä pieni, sokea, siivetön täikärpänen. **-vaha** *s.* mehiläisten valmistama aine, jota ne käyttävät kennojensa rakentamiseen. | Varsinkin aikaisemmin valmistettiin m:sta katolisen kirkon kirkkokynttilät. **-yhteiskun|ta** *s.* M:nassa on kolmenlaisia, tarkasti omaa tehtäväänsä suorittavia jäseniä: emo, muutamia satoja koiraita ja useita tuhansia työläisiä. M. muistuttaa suurta perhettä. Kahdenkymmenen m:nan omistaja.

mehi|ruusuke *s.* Echeveria, maksaruohojen heimoon kuuluvia kasveja, joiden paksut, mehevät lehdet ovat ruusukkeena aivan lyhyen puutuneen varren latvassa. **-tähti** *s.* Sempervivum, maksaruohojen heimoon kuuluvia kasveja, joilla on mehevien lehtien muodostama tähtimäinen ruusuke ja siitä kohoava pienilehtinen varsi; *syn.* tähtisipuli. **-villakko** *s.* Kleinia, koristekasveina viljeltyjä mykerökukkaiskasveja.

mehi|ä[17] *s. harv.* -ntä[15*] *teonn.* tihkua, kihota. | - - silmät - - vähän vettä m:en L.LESKINEN. — *Lääk.* M:minen 1. transsudaatio 'veriheran t. muiden veriainesten tunkeutuminen verisuonista ympäröivään kudokseen'.

mehu[1] *s.* **1.** vars. kasveissa, kasvien osissa (hedelmissä, varressa, lehdissä) oleva neste (josta johtuu niiden mehevyys, mehukkuus, tuoreus). | Sitruunasta erotetaan m. pusertamalla. Raparperin varressa on runsaasti m:a. Nauriin, sokerijuurikkaan, punajuuren m. Kumipuun rungosta tihkuu maitomaista m:a. Suolaheinän m. on kirpeää. Koivun m. [= mahla] alkaa keväällä juosta. — Muuta käyttöä, vars. ruoka-aineista. | Lihaa ei saa nuijia niin, että m. tihkuu pois. Luuytimen m. Kalakukossa on m:a [= mehukkuutta] ja makua. — *Yhd.* liha-, ravintom. **2.** *ruok.* hedelmistä, marjoista t. muista kasvien mehevistä osista pusertamalla t. keittämällä saatu neste, jota käytetään juomana t. ruoanvalmistukseen. | Vetelä, sakea, sokeroitu, sokeroimaton, makea, kirpeä, hapan, käynyt, kirkas m. Raaka m. Mustikat keitetään m:ksi. Jotta m:sta tulisi kirkasta, se siivilöidään kankaan läpi. Panna m:a pulloihin. Tytöt tilasivat kylmää m:a ja leivokset. Saanko lasin m:a? Ekstraktista valmistettu m. — Joskus viinistä. | Rypäleiden tulinen m. Suloinen tislattu etelän m.! SILL. — *Yhd.* hedelmä-, marjam.; mesimarja-, mustikka-, muurain-, puolukka-, vadelma-, viinimarjam.; appelsiini-, kirsikka-, luumu-, omena-, raparperi-, sitruuna-, tomaattim.; jälki-, puriste-, raaka-, seka-, tuorem.; luonnonm.; mallasm. **3.** *kuv.* **a.** kasvukyvystä, elinvoimasta ym. | - - vaikka monet sukupolvet ovat vaaran kylkiä kaskeamalla haaskanneet, ei se kuitenkaan ole vielä m:aan menettänyt AHO. Eip' on maa m:a puutu, / voimoa Kalevan pelto LEINO. - - elokuun halla hyytää m:n suvilaihon puolitulleesta tähkästä SILL. — Lannan m:sta [= voimasta] maa kasvaa. — Vars. *urh.*, us. *mon.* voimat. | Mies, jolla ruumiin m:t ovat vielä

ehtymättömät. Luja harjoittelu on ottanut pojista m:n. [Viestijoukkueen] ankkuri puristi itsestään m:t niin tarkkaan, että kaatui maaliin tultuaan. — *Yhd.* elin-, elämänm(:t). **b.** kirjallisesta kuvauksesta t. suullisesta esityksestä puhuen: voima, teho, elävyys, sattuvuus, tuoreus, mehevyys. | Aho on saanut kielensä m:n Savon murteesta. Puhujan esityksessä oli m:a ja verevyyttä. Näytelmä, jossa on m:a ja väriä.

mehu|hiekka *s. met.* runsaasti savea sisältävä valuhiekka. **-hyytelö** *s. ruok.* keittäen t. hieroen mehusta ja sokerista valmistettu hyytelö.

mehuinen[63] *poss.a.* mehukas, mehevä. | M. hedelmä, marja, kasvi. — M. liha. — *Yhd.* kirpeä-, makea-, runsas-, vähäm.

mehuis|a[13] *a.* mehukas, mehevä. | M. omena, suomuurain. M. lihaviipale. Nurmi rehottaa m:ana. — *Kuv.* Puhua m:ista asioista.

mehujäätelö *s. ruok.* sokeriliemestä ja jstak hedelmä- t. marjamehusta t. soseesta valmistettu jäätelö.

mehuk|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* **1.** vars. kasveista, kasvien osista: runsaasti mehua sisältävä, mehevä. | M. hedelmä, marja. M. appelsiini, karpalo. M. ruoho, kasvi. Kasvin maanalaiset m:kaat osat. Päärynän m:kuus. — Ruoista, ruoka-aineista. | M. kakku. M. liha, pihvi. **2.** *harv.* maasta, sen kasvukykyä ajatellen: viljava, hedelmällinen, rehevä. | M. pelto, niitty, multa. **3.** *kuv.* (myös -kaasti *adv.*) tav:mmin mehevä. | M. juttu, kieli, kertomistapa, kuvaus. Puhua, kertoa m:kaasti. — M. ääni, väri.

mehu|kastike *s. ruok.* **-kasvi** *s. kasv.* = mehikasvi.

mehuke[78*] *s.* par. mehuste.

mehu|keitto *s. ruok.* marjamehusta valmistettu, perunajauhoilla suurustettu makea keitto. | Jälkiruokana on m:keittoa korppujen kera. **-kiisseli** *s. ruok.* vrt. ed. **-lasi** *s.* lasi, josta mehua juodaan; lasillinen mehua. **-mylly** *s.* Mehu puristetaan marjoista erityisellä m:llä.

mehunpuristin *s.* koje, jolla hedelmistä ja marjoista puserretaan mehu.

mehupullo *s.* M:t säilytetään talven aikana kellarin hyllyllä.

mehust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä mehukkaaksi, meheväksi. | Kakku on m:ettu hunajavedellä. — *Ruok.* vrt. mehustua. | Marjoja m:etaan säilyttämällä niitä jonkin aikaa lämpimässä paikassa. — *Kuv.* M. kieltään murresanoilla. Esityksen m:aminen äänilevynäytteillä.

mehuste[78] *s.* **1.** se, millä jtak mehustetaan. | Kakun m:ena on käytetty punssia. **2.** ekstrakti, uute. | Liemen valmistaminen m:ista. Hajuvesiteollisuudessa käytetyt m:et. — *Yhd.* liha-, mallasm.

mehustin[56] *s. ruok.* laite, jossa hedelmiä ja marjoja mehustetaan. — *Yhd.* höyrym.

mehustu|a[1] *v.* **1.** *ruok.* hedelmistä ja marjoista: olla paikallaan lämmön, paineen tms. vaikutuksen alaisena niin että mehua erottuu. | Mansikat pannaan sokeriin m:maan. Marjat survotaan ja jätetään m:maan muutamaksi päiväksi. M:neista marjoista siivilöidään mehu vaatteen läpi. Kaalinkupu leikataan hienoiksi suikaleiksi, jotka puunuijalla nuijitaan hyvin, niin että ne m:vat. **2.** *harv.* tulla mehukkaaksi, mehevöityä. — *Kuv.* Sellon sointi voisi entisestään m.

mehu|tehdas *s.* **-teollisuus** *s.*

mehut|on[57] *kar.a.* M. hedelmä, kasvi. M:tomiksi keitetyt marjat. Sitkeitä, m:tomia sieniä. M., kuivettunut nurmi. M. liha. Mauton ja m. paisti. — M. [= laiha, voimaton] pelto, maa. — *Kuv.* tehoton, voimaton, puiseva, kuiva, ikävä, lattea. | M. kieli, esimerkki, ilmaisu. M. aate, teoria. M:tomia kronikkatietoja. Runo on kovin väritön ja m.

mehuvesi *s.* mehua veteen sekoittamalla tehty juoma.

meidän|aikainen *a.* meidän aikaisemme. | M. tutkija. M. suurkaupunki. **-keskinen** *a.* myös ⌒. | Tämä on m. asia, jota et saa kenellekään kertoa. **-kyläläi|nen** *s.* ja *a.* meidän kylässämme asuva. | M:sten matka. M. tyttö. **-välinen** *a.* (myös ⌒) us. = meidänkeskinen.

meijeri[5] *s.* tav. koneistettu laitos, jossa karjanomistajien lähettämä maito t. kerma jalostetaan myyntikelpoisiksi tuotteiksi. | Viedä, kuljettaa maito m:iin. M:imme tuodaan maitoa kolmen pitäjän alueelta. Talot ovat m:n jäseniä. M. valmistaa voita ja juustoa. — *Yhd.* osuus-, yksityis-, yhtiöm.; juusto-, kerma-, maito-, voim.; kauppa-, ostom.; opetusm.; keskus-, kyläm. **-ala** *s.* M:lla on toimia varsinkin naisille. **-apulainen** *s.* Juuston suolaamiseen perehtynyt m. saa paikan osuusmeijerissä [ilm.]. **-astia** *s.* **-harjoittelija** *s.* Meijerikouluun pyrkivän on oltava kaksi vuotta m:na maataloushallituksen hyväksymässä voimeijerissä. **-harjoittelu** *s.* Meijerikoulun pääsyvaatimuksiin kuuluu kahden vuoden m. **-juusto** *s.* M:sta valmistivat osuusmeijerit v. 1932 64 prosenttia. **-jät|e** *s.* M:teitä, joita ovat kuorittu maito, hera ja kirnupiimä, käytetään mm. sikojen ruokinnassa.

meijerikkö[2*] *s.* naispuolinen meijerissä toimiva ammattihenkilö, joka on suorittanut asetuksen mukaisen meijeriharjoittelun ja tietopuolisen meijerikoulun. | Meijerin henkilökuntaan kuuluu isännöitsijä, m., koneenkäyttäjä ja ainakin yksi apulainen.

meijeri|kone *s.* M:koneiden hoitoon tottunut konemestari. **-koulu** *s.* Suomen ensimmäinen karjanhoito- ja m. perustettiin v. 1869. Kokemäen, Kuopion m. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* Tietopuolisen m:n suorittanut henkilö. Kokkolan ruotsinkieliset m:t. **-laito|s** *s.* Valion suuret m:kset. **-liik|e** *s.* Maaseudun m:keet. M:keen harjoittaminen. **-liit|to** *s.* M:ot ovat osuusmeijerien maakunnallisia yhtymiä tuotteidensa ja taloutensa parantamiseksi. Kansainvälinen m. **-maito** *s.* meijeristä saatu maito; joskus = kuorittu maito, kurnaali. **-mie|s** *s.* **1.** Maan m:hiä kiinnostava kysymys. **2.** maitoa meijeriin kuljettava mies. | M. kiertää hevosella talosta taloon hakemassa meijeriin vietävän maidon. **-opetus** *s.* M:ta annetaan tietopuolisissa meijerikouluissa ja valtion maitotalousopistossa. **-op|pi** *s.* M:in professori. M:in op-

pikirja. **-osuuskunta** *s.* **-piiri** *s.* M., johon kuuluu kaksi pitäjää. — *Mon.* M:en [= meijeriväen] käsitys voin nykyisistä hinnoista. **-rakennus** *s.*

meijeristi[4] *s.* miespuolinen meijerissä (vars. isännöitsijänä) toimiva ammattihenkilö, joka on suorittanut asetuksen mukaisen meijeriharjoittelun ja tietopuolisen meijerikoulun.

meijeri|talous *s.* Tutkimus maito- ja m:talouden alalta. Maassamme on siirrytty karjantuotteiden kotivalmistuksesta m:talouteen. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* Meijerikoneet ja -tarvikkeet. **-tekniik|ka** *s.* M:an oppikirja. **-tili** *s.* M. maksetaan meijerin osakkaille kuukausittain maidon määrän ja laadun perusteella. **-toim|i** *s.* M:en ohella osuusmeijeri harjoittaa myllyliikettä. Itsenäinen m. kuuluu teollisuuteen. **-toiminta** *s.* Suomessa m. alkoi v. 1857, jolloin perustettiin ensimmäinen yksityismeijeri. **-tuote** *s.* Voi on Suomen tärkein m. **-voi** *s.* M. on kalliimpaa kuin maalais- eli kotivoi. **-vä|ki** *s.* M:en kokous, äänenkannattaja.

meijerska[15] *s.* → meijerikkö.

meiju[1] *s. murt.* limo, juhannuskoivu. | Mikä rientää vieraita vastaan, mikä lehtiä riistomaan ja mikä m:ja metsästä perään KIVI.

meikäläi|nen[63] *a.* ja *s.* meille kuuluva, meidän omamme, meidän maastamme kotoisin oleva, meidän maahamme, joukkoomme, sukuumme, puolueeseemme, säätyymme [jne.] kuuluva, meidän miehiämme. | M:set olot. Keski-Euroopan metsämaat ovat m:siä paremmat. M:set ruotsalaismurteet. M. historiantutkimus. M. osuuskauppa, yliopisto. M. ajokoira. M. tunnettu runoilija. — Tukholmassa tapasin monta m:stä 'maanmiestäni'. Eikö täällä olekaan muita m:siä [= meidän perheestämme, joukostamme]? Välikysymyksen teki m. 'meidän puolueemme edustaja'. Eihän m:sellä ole sellaiseen mahdollisuuksia.

meikäläisittäin *adv.* meidän tapamme mukaan, kuten meillä on tapana, meidän kannaltamme. | M. pukeutunut. M. asiaa ajatellen voimme olla tyytyväisiä ratkaisuun.

meinail|la[29] *frekv.v.* < seur. | Mitähän se oikein m:i, aikoikohan tyttö jäädä TOPPILA.

meina|ta[35] *v. ark.* **1.** aikoa, suunnitella, tuumia jtak, jhk ryhtymistä, menemistä, jksik rupeamista. | M:simme mennä illalla teatteriin. M:atko ostaa uuden puvun? M:an kalaan tänä iltana. M. naimisiin. M. papiksi, opettajaksi. Pojasta tuli mitä hänestä m:ttiin 'aiottiin, toivottiin'. — Naima-asioista. | Naapurin Kalle m:a turhaan Kankaalan Tyyneä. **2.** arvella, ajatella jtak jstak asiasta; tarkoittaa. | Mitä m:at ehdotuksestani? Mitä tämä oikein m:a? Sinä m:at miestä vuoressa KIVI. Ei meinaa mitään [= ei merkitse mitään, ei ole väliä], vaikka sataakin. **3.** ilmaisemassa tapahtumaisillaan olevaa tekemistä. | M:sin [= olin (vähällä)] kaatua. Tuuli m:si [= oli (vähällä) viedä, viemäisillään] lakin päästä. Häntä ei ensin m:ttu uskoa 'ei oltu uskoa, oli vähällä ettei uskottu'.

meinin|ki[5*] *s. ark.* **1.** aie, puuha, hanke, suunnitelma, yritys, tarkoitus; vrt. ed. | Minulla on m., olen m:g(e)issä matkustaa maalle. | "Aiotko lähteä?" — "Sellainen on m." Tein sellaisen kuin oli m:kikin. Kauppa luistaa m:kien mukaan. Kumouksellisten m:git. Kallella on jo miehen m:git 'otteet'. Kirkas tuli ja jyrinä! sehän on tarkoitukseni, sehän kultanen m:kini KIVI. - - nyt juodaan suuren m:gin menestykseksi ja onneksi LEINONEN. **2.** meno, järjestys, komento. | Tutustua vieraan maan m:kiin. Kyllä on kieroa m:kiä 'peliä'. Nykyinen elämä on maailmanlopun m:kiä. Isossa talossa on ison talon m. SP. Entisaikaan merimiehillä oli rahaa ja repäisevä m. PAKK.

-meininkinen[63] *poss.a.* Rento-, typerä-, täysim.

meirami[5] *s.* Majorana, huulikukkaisten heimoon kuuluvia kasveja; *ruok.* maustemeirami, vars. sen kuivatut lehdet. | M:a käytetään eräiden keittojen, makkarain ja veriruokien mausteena. — *Yhd.* mauste-, metsäm.

meiska|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* leikkiä, telmiä, peuhata, melskata. | Pojat m:avat pihalla. Niin oli isä rallatellut Elsan kanssa tanssiessaan ja m:tessaan PAKK. Kevätpuoleen - - alkaisi m:us jäällä JÄRVENT.

meiske[78] *s.* meiskaus, melske, meteli. | Isäntää ei häiritse m. ja melu, joka täyttää koko talon HAARLA.

meisla|ta[35] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* par. taltata.

meisseli[5] *s. tekn.* par. (ruuvi)taltta. — *Yhd.* ruuvim.

meiste[78] *s. nahk.* sopivan muotoisiksi meistetty nahan tm. kappale.

meisti[4] *s. tekn.* työkalu, jolla levyyn, pahviin, paperiin, nahkaan tms. leikataan reikiä t. näistä aineista määrämuotoisia kappaleita, stanssi.

meistää[2] *v. tekn.* käyttää meistiä, leikata meistillä, stanssata.

meka[10] *s. murt.* mekastus, melu, mökä. | Ja kävi siinä hurina rannassa, niin kuin käypi puhelevassa väkijoukossa, aika m. PAKK.

mekaanikko[2*] *s.* henkilö, joka etenkin käytännössä harjoittaa mekaniikkaa, koneseppä. | Olla m:na radioliikkeessä. — *Yhd.* auto-, elokuva-, hieno-, lentokone-, puhelin-, radio-, sähköm. **-koulu** *s.* Ilmavoimien m.

mekaani|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** mekaniikkaan kuuluva t. perustuva, mekaniikkaa koskeva. **a.** kappaleiden tasapainoon ja liikkeisiin (ja niiden vaikutuksiin) perustuva t. kuuluva, niitä koskeva; ulkonaisten (puhtaasti fyysillisten, ei esim. kemiallisten) tilojen t. muutosten vaikutuksesta tapahtuva, niihin perustuva, niitä koskeva. | Kappaleen m. energia. Voiman suorittama m. työ. M. lämpöoppi, -teoria. M. lämmön ekvivalentti. M. seos;)(kemiallinen yhdiste. M. ja kemiallinen ruuti. Teräksen m:set ominaisuudet. M:sta kulutusta kestävä aine. M. rapautuminen. Ulkopuolisen m:sen ärsytyksen aiheuttama tulehdus. Kuori suojaa kasvia m:silta vaikutuksilta. M:sten värähtelyjen muuttaminen sähkövärähtelyiksi. Kasvin m. [= tuki]solukko. **b.** koneita, työkaluja yms. koskeva; koneen t. koneiston käyttämä, koneella, konevoimalla toimiva, koneella t. koneilla suoritettu t. suoritettava, koneellinen. | Puuta ja-

lostetaan sekä m:sin että kemiallisin keinoin. M. teknologia 'se teknologian osa, joka käsittelee niitä työtapoja, apuneuvoja, koneita yms., joita käytetään jalostettaessa luonnosta saatuja aineita mekaanisin keinoin'. M. ja kemiallinen puhdistusmenetelmä. M. kehruu. M. puumassa 'puuhioke'. Asetinlaitteet voivat olla täysin m:sia tai sähköasetinlaitteita. M. lelu. M. soitin, esim. gramofoni. — *Yhd.* hieno-, sähköm. **2.** konemainen, koneellinen; ilman ajatusta tapahtuva, automaattinen, vaistomainen, kaavamainen. | Suorittaa jk tehtävä m:sesti. M. lukutapa. Kieliopillisten harjoitusten m:suus. M. sääntöjen pänttääminen. M., hengetön opetus. M. muisti. Tutkimuksessa on noudatettu m:sesti kielirajaa. Taikavoimien käsitettiin vaikuttavan m:sesti.

mekaanist|aa[2] *v.* = mekanisoida, vars. 2. **-ua**[1] *v.* = mekanisoitua, vars. 2.

mekaniik|ka[10*] *s.* **1.** *fys.* oppi voimien ja voimaparien yhdistämisestä sekä kappaleiden tasapainosta ja liikkeestä. | M:an osat ovat statiikka ja dynamiikka. Sen mukaan, minkälainen kappale on, puhutaan massapisteen m:asta, jäykkien kappaleiden m:asta, nesteiden m:asta, kaasujen m:asta ja kimmoisten kiinteiden kappaleiden m:asta. Taivaankappaleiden liikettä käsittelevä m. Teknillinen, analyyttinen, graafinen m. Yleinen, sovellettu m. Galilein ja Newtonin töihin perustuva ns. klassillinen m. — *Yhd.* aalto-, aero-, geo-, hydro-, kvanttim.; erikoism.; taivaanm. **2.** (us. par.) mekanismi, koneisto. | Urkujen m.

mekanismi[4] *s.* **1.** koneisto. | Pianon, urkujen m. Pumpun, vivun m. Terveysikkunan m. — Kuuloelimen m. Taivaan m. Valtiollisen m:n toiminta. Käsitys siitä, että ihmisruumis on elävä m. — *Yhd.* reaktio-, työntö-, varam.; hengitysm. **2.** *fil.* luonnonfilosofinen suunta, jonka mukaan kaikki elämänilmiöt voidaan periaatteessa palauttaa liikeilmiöihin;)(vitalismi. | Demokritos oli antiikin aikana johdonmukaisen m:n kannattaja.

mekanisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** varustaa koneilla, koneistaa. | M. armeija, sodankäynti. M:dut joukot. Satama m:daan. Työn m:nti. Filmi ei ole m:tua teatteria. 2. tehdä koneelliseksi, konemaiseksi, koneellistaa, mekaanistaa. | Kristillisen elämän m:minen. Tutkimustyön m:nti. M:tu opetus.

mekanisoimaton[57] *kielt.a.* M. työ.

mekanisoitu|a[1*] *pass.v.* < mekanisoida. *(1.)* Työvälineiden, maatalouden m:minen. Radion ja gramofonin aloitettua voittokulkunsa on musiikinviljely yhä enemmän m:nut. *(2.)* Aikakautemme m:va elämä. Ulkoluvussa m:nut muisti.

mekanistinen[63] *a. fil* mekanismin mukainen, mekanismiin kuuluva, perustuva. | M. filosofia, psykologia. M. elämän-, luonnon-, maailmankäsitys. M. käsitys ajatustoiminnan sielullisesta kehityksestä. — Tieteiden alalla m. menetelmä tarkoitti sitä, että ilmiö jaettiin osailmiöihin ja niitä tutkittiin erikseen.

mekano|terapeutti *s. lääk.* Helsingin yleisen sairaalan m:terapeuttina on lääkäri, joka on suorittanut lääkitysvoimistelun ja hieronnan oppijakson ja käytännöllisesti perehtynyt näihin hoitotapoihin. **-terapia** *s. lääk.* hieronnan, lääkitysvoimistelun ja mekaanisten kojeiden käyttö sairauksien parantamisessa.

mekast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* pitää kovaa, pahaa ääntä, elämää, meluta, metelöidä, elämöidä, mellastaa, menota, melskata; telmiä, peuhata, riehua. | Pojat m:avat ulkona. Tieltä kuuluu humalaisten m:usta. Katolla m:ava varpusparvi. Useinpa, koska taasen akka riehui ja m:i, läksi ukko metsään KIVI.

mekastaja[16] *tek.*

mekastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < mekastaa. | Naisväki m:ee keittiössä. Kapakasta kuuluu iloista m:ua.

mekko[1*] *s.* paidan tapainen, edestä umpinainen pukine, vars. pikkulapsen kolttu. | Imeväisen, kaksivuotiaan, nuken m. Villalangasta kudottu vauvan m. Kastetilaisuudessa lapsella oli äidin morsiushunnusta tehty m. — Rohtiminen, sarkainen, verkainen m. M:a käytettiin muiden vaatteiden suojana likaa ja kastumista vastaan etenkin kesällä. — Lypsäjällä on yllään valkoinen m. ja sininen hame. — *aika mekosta* (adv. harv.) kelpo tavalla. | Kimauta tuosta, veli Tuomas, ja oikein aika mekosta KIVI. — *Yhd.* kaste-, ristimäm.; lapsenm.; hursti-, karttuuni-, musliini-, pumpuli-, rohdin-, sarka-, verka-, villam.; kesä-, riihi-, työm.

-mekkoinen[63] *poss.a.* Hursti-, rohdinm.; työm.; musta-, puna-, ruskea-, valkom.

mekko|kangas *s.* **-niek|ka** *a.* jolla on mekko yllään. | Kaksi pientä m:kaa poikaa taapertelee pihalla. — *S:sesti.* Vesainen oli - - nähnyt tuon kavalannäköisen m:an lymyilevän siellä kivien lomassa IVALO. **-pu|ku** *s.* Toisella ikävuodella lapsi tarvitsee oikean m:vun, pienen väljän koltun. **-pukuinen** *a.* M. lapsi. M. talonpoika 1600-luvulta.

mekkosilla(an *adv.* vrt. hameisillaan, paitasillaan. | Lapsi kellii leikkikehässä m.

meklaamo[2] *s. liik.* meklarinliike. — *Yhd.* laivam.

meklari[5] *s.* **1.** *liik.* kaupanvälittäjä, -välitsijä. — *Yhd.* arvopaperi-, hedelmä-, kahvi-, tavara-, vekseli-, villam.; laivam.; pörssi-, tullim. **2.** huutokaupan toimitusmies, vasaramies.

meklarin|liike *s.* Meklarin- ja laivanvarustusliikkeen harjoittaja. M:liikkeen kirjanpitäjä. **-palkkio** *s.* kurtaasi. **-toi|mi** *s.* Harjoittaa m:nta.

meklariyhdistys *s.*

meklaus[64] *s. liik.* ammattimainen kaupanvälitys; meklarinliikkeen harjoittaminen. | Välillisesti liittyvät merenkulkuun m., huolinta ja ahtaus. **-osasto** *s.*

mekosti *adv. murt.; rinn.* mekosta. | Aika, kelpo m. 'aika, kelpo tavalla'. - - ja aika-m., luulen minä, hän poikansa nyt sukii KIVI.

meksikolai|nen[63] *a.* ja *s.* M. heimo. M. hevonen, kalkkuna. M. tango. M. tupakka, sikari. M. rosvo. — M:sten kapinat.

mela[10] *s.* **1.** väline, jolla venettä t. lauttaa ohjataan t. melotaan; vrt. airo. | Airot ja m. M:n

lapa 1. terä ja varsi. Kanootin m. on kaksilapainen. Ohjata venettä, pitää perää m:lla. Huovata m:lla. Istua, olla m:ssa 'hoitaa melaa; meloa'. Istuutua, pystyä m:an. Meni, että m. vilahti SP. Lyllyivät m:t lylyiset, / hangat piukki pihlajaiset KAL. — *Kuv.* Antaa m. laskijan käteen 'jättää asiainhoito toiselle'. Huonosti olisivatkin asiat, jos et olisi m:an tarttunut [= ruvennut johtajaksi] AHO. — *Yhd.* peräm. **2.** edellisen tapainen puuesine, jolla jtak seosta hämmennetään, lavanne. | Hämmentää, sotkea m:lla taikinaa, pataa. — *Yhd.* puu-, taikinam.

mela|jalka *s. el.* linnun jalka, jonka kaikkia varpaita yhdistää räpylä. | Merimetson m. **-jalkai|nen** *a. el.* — *S:sesti.* M:set 'Steganopodes, lintulahko, jonka linnuilla on melajalat'.

melakka[15*] *s. murt.* melu, metakka. | Poikien kesken syntyi kova m. Nostaa m. jstak. Juopuneiden m. Koirien korviasärkevä m. - - heidän [= koirien] ehdittyänsä röyheän kontion luoksi, nousi kiukkuinen m. KIVI. Elä sinä Lassi tyhjästä nosta noin suurta m:ta KAUPPISH.

melakoi|da[30] *v. murt.* -nti[4*] *teonn.* meluta, metakoida. | Koulupojat m:vat välitunneilla. Kuului lasten iloista m:ntia. M:va oppilasparvi.

melamies *s.* meloja, melan käsittelijä, peränpitäjä. | Veneen, purren m.

melanesialainen[63] *a.* ja *s.* M. rotu.

melanismi[4] *s.* = melanoosi.

melankolia[15] *s.* **1.** *lääk.* sairaalloinen raskas-, synkkämielisyys, mielenmasennus, depressio. | Sairastaa m:a. Vajota m:an. **2.** lievemmin: alakuloisuus, surumielisyys. | Lyyrillinen m. Älyllinen m. Nuoruuden m. Tämä m. täytti meidänkin sydämemme, me kaipasimme jotakin suurta ja runollista, esimerkiksi syvien salomaiden siintäviä näköaloja SILL. Tietoisuus lopullisen eron läheisyydestä on synnyttänyt omituisen viileästi rauhoittavan m:n TARK. — *Yhd.* kuoleman-, nuorukaism.

melankolikko[2*] *s.* melankoliaa sairastava; temperamentiltaan melankolinen henkilö.

melankoli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *lääk.* melankoliaa poteva. **2.** surumielisyyteen, alakuloisuuteen taipuva, surumielisyyttä herättävä. | M. tunnelma, mieliala. M. huumori. M:sta kanteleensoittoa. Elokuun m. kuutamo. Samankaltaisen m:sen vaihdenäyn tarjoovat metsien vaeltajalle erämaan sadat pienet lammet KIANTO.

melanoosi[4] *s. lääk. biol.* luonnottoman runsas ruskean t. mustan väriaineen esiintyminen ihossa, melanismi.

melanssilanka *s.* sellainen puuvilla- t. etenkin villalanka, jonka väri on aikaansaatu sekoittamalla keskenään erivärisiä kuituja, meleerattu lanka.

melan|varsi *s.* **-ve|to** *s.* Ohjata venettä m:doin.

melassi[6] *s.* raakasokerin emäliuos, tummanruskea sakea siirappi, josta sokeri ei enää kiteydy. | M:a käytetään hiivan ja alkoholin valmistukseen ja rehuna. **-hiili** *s.* kuiviin haihdutettu ja hehkutettu, sokeriton melassin suodatusjäte. **--ihottuma** *s. eläinlääk.* melassirehun aiheuttama ihottuma. **-rehu** *s. maat.* melassista sekoittamalla saatu karjanrehu. **-sokeri** *s.* Kiteinen m.

melastel|la[28] *v. harv.* = meloskella. | M. veneessään rantoja pitkin. - - älysin heti itsensä pilvien pitäjän, Ukko Ylijumalan, siinä maailman merta m:evan LEINO. Soutoa m:evi, / päähän saaren saauttavi KAL.

melaton[57] *kar.a.* M. vene.

meleera|ta[35] *v. tekn.* -us[64] *teonn.* sekoittaa värejä, erivärisiä raaka-aineita. — *Erik.* **1.** *kut.* tehdä kirjavaksi t. epämääräisen väriseksi sekoittamalla keskenään erivärisiä kuituja. | M:ttu lanka, kangas. **2.** paperista: tehdä kirjavaksi t. epämääräisen väriseksi sekoittamalla massaan erivärisiä kuituja. | Imupaperin m:us. M:ttu kirjekuori-, setelipaperi.

melillinen[63] *a.* = meelinen.

meliniitti[4*] *s.* räjähdysaineena käytetty pikriinihappo.

melioratiivinen[63] *a. kiel.* positiivisen tunnesuhtautumisen sävyttämä;)(pejoratiivinen. | Sana, jolla on m. merkitys.

meliorismi[4] *s.* elämänkatsomus, jonka mukaan maailmaa voidaan jatkuvasti parantaa.

melisma[15] *s. mus.* sävelkuvio, joka syntyy, kun samalla tavulla lauletaan useita säveliä; vrt. niekku. | Halleluja-sävelmien m:t. **-atti|nen**[63] *a.* jossa esiintyy melismoja, koristeellinen;)(syllabinen. | M. sävelkulku. M. tyyli.

melkein *adv.* vain myönt. yhteyksissä: vähää vaille, miltei, lähes, liki, likimain, -määrin, -pitäen, noin, jokseenkin, suunnilleen, osapuilleen, suurin piirtein. **1.** nominin, adv:n t. adverbiaali-ilmauksen ohella. **a.** lähinnä määrää t. mittaa ilmaisevaan sanaan liittyen. | M. sata, tuhat. M. viisikymmentä miestä. Kello on m. kahdeksan. M. kilometrin matka. M. korvollinen vettä. M. puoli, puolet, neljäsosa. — M. kaikki, jokainen. M. joka paikassa. M. koko vuosi. — M. isänsä pituinen. M. kaksinkertaisesti. M. täynnä, puolillaan. M. kokonaan, tyystin, kauttaaltaan. M. riittävästi, tarpeeksi. M. loputtomiin. M. kaikkialla, aina. Ruoka on m. lopussa. Oltiin jo m. puolimatkassa. Vettä oli m. polviin asti. M. aamuun asti. M. alusta alkaen. M. pienestä pitäen. — *Mat.* Ominaisuus on voimassa m. kaikkialla 'muualla paitsi pistejoukossa, jonka mitta on nolla'. **b.** lähinnä laatua, astetta t. tapaa ilmaisevaan sanaan liittyen. | M. sama, samanlainen. M. ylivoimainen, mahdoton, parantumaton, toivoton. M. kalju, kuiva, puuton. M. punainen, valkoinen. M. valmis, ehjä, uusi. Sopusuhtainen, m. kaunis vartalo. M. ruma tyttö. M. hullu, ikäloppu, kulunut. M. varma, tosi. M. silkkaa vettä. M. pimeä ilta. M. kirkas päivä. M. lumeton talvi. M. hylätty tapa. — M. samoin. M. niin, näin, oikein, väärin. M. heti, samassa. M. poikki, läpi, rikki. M. ympäri, kohti. M. selin, vastakkain. M. kulmittain, ristikkäin. M. kumoon, alassuin. M. entisellään, sillänsä. Juoksin itseni m. näännyksiin. M. humalassa. Lumi sulaa m. silmissä. Lähti m. sanaakaan sanomatta. M.

ilman syytä. — Eräissä tapauksissa myös s:iin liittyen. | Hän oli jo m. ylioppilas, maisteri. M. lapsi vielä. Iältään m. jo vanhus. On jo m. päivä, yö, syksy, kesä. Sataa m. vettä. 2. v:iin liittyen. | M. säikähdin. Piti m. itkeä. M. säälittää tuollainen. Olin m. nukahtaa, pudota, suuttua. Ulkona m. sataa. Sen voi m. nähdä. Lapsi osaa jo m. puhua. M. jalkani katkaisin. Tuntuu m. kuin asia olisi niin. Minua m. kuin oksettaa, pyörryttää. Olin m. kuin kuulevinani, että - -. Saattaa m. kysyä, miksi - -.

melkeä[21] *a. harv.* -sti *adv.* vain myönt. yhteyksissä: melkoinen. | Hän tarvitsi - - m:n joukon tavallista isompia puita PÄIVÄR. Kuvitelmat kehräsivät uutta ja entistä monin verroin m:mpää elämänmenoa LEINONEN. Kun on paasto selkeä [ilmoiltaan], niin on vuosi m. SL. — - - ei ollut sitä urosta / eikä miestä m:tä, / kuta emme kaatanehet KAL. — *Iron.* Silloin on mieli m:ssä, kun on toisen miehen päässä SL.

melko; vain myönt. yhteyksissä. **1.** *a. taipum.* melkoinen, aika, aimo. | M. lailla väkeä, rahaa. Suututti m. tavalla. M. joukko ihmisiä. Teki m. harppauksen. M. ajat sitten. Oli m. pakkanen. **2.** *adv.* melkoisen, jokseenkin, joltisenkin, kohtalaisen, aika, koko. | M. suuri, vieras, uusi, kuiva, hapan. M. kovaa vauhtia. M. viaton, varaton. M. väsynyt. M. hyvin, varmasti, säännöllisesti.

melkoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vain myönt. yhteyksissä: joltinenkin, jommoinenkin, kohtalainen, aikamoinen, huomioon otettava, merkitsevä. | M. summa rahaa. M:set säästöt, menot. Metsä on m:sta ryteikköä. Tapaus herätti m:sta huomiota. M. erehdys. M. menestys. M:set tiedot. M. pakkanen. M:sessa määrässä. M. osa armeijaa tuhoutui. Hänellä on m. valta. Hän omistaa m:sen maatilan. M. perhe. M. sotajoukko. M. kaupunki. Pellossa kasvaa m:sta ruista. Tulee m. marjavuosi. Nousi m. meteli. M:sen matkan päässä. — Taistelun merkitys oli m. Summa on kasvanut m:seksi. Erotus käy yhä m:semmaksi. Luulee olevansa m. herra. M. mestari, juoksija, urheilija. M. tiedemies, asiantuntija. M. suutari, maalari, kirjailija. M. utopisti, pessimisti. M. riitapukari. M. syömään, tekemään työtä, valehtelemaan. — Tuulee m:sesti. M:sesti toisenlainen. Miehistötappioiden m:suus arveluttaa. — M:sen [= melko, jokseenkin, aika, kutakuinkin, kohtalaisen] hyvä, suuri, lahjakas, varma. M:sen itsenäinen ajatus. M:sen runsas saalis. Yllään m:sen kulunut puku. M:sen usein, varmasti, kuuluvasti. M:sta [= melko paljon] suurempi palkka. M:sta enemmän. M:sta paremmin, kauemmin.

melkolailla *adv.* par. ⌒.

melkutus[64] *s.* **1.** *voim.* vuorohyppely paikalla säärtä eteen ja taakse heiluttaen. **2.** ed:n tapainen kansantanhu.

mella[10] *s.* Lapin jokivarsien hiekka- t. sorapenger, -kumpu, särkkä. — *Yhd.* hiekka-, hieta-, soram.

mellak|ka[15*] *s.* **1.** vakavanlaatuinen levottomuus, rauhattomuus, väkivaltaisuuksiin johtanut mielenosoitus, kahakointi, tappelu. | Ravintolassa nousi m. Maassa puhjenneet m:at kukistettiin verisesti. Äärimmäisyysainekset panivat toimeen m:oita ja veritekoja. Nämä m:at johtivat ilmikapinaan. — *Yhd.* katu-, lakko-, neekeri-, ylioppilasm. — Harvemmin **2.** metakka, melu, rähinä. | Pitää pahaa m:kaa. Juopuneiden m. Vastustajat nostivat asiasta aika m:an.

mellako|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** järjestää mellakoita, osallistua mellakkaan. | Lakkolaiset m:ivat kaduilla. Vihollissotilaat rupesivat m:imaan kylässä. Syyttää kapinasta ja m:imisesta. Kapinallisten m:inti. — Harvemmin **2.** mellastaa, mekastaa. | Humalaisten m:inti ravintoloissa. - - katsellen nuorta väkeä ja lapsia, jotka kadulla m:ivat AHO. - - vähimmästäkin seikasta torui ja m:i KATAJA.

mellakoija[11], **mellakoitsija**[14] *tek.* < ed. | Poliisi pidätti pahimmat m:t.

mellast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** elämöidä, metelöidä, riehua, raivota, reuhata. | Raivoissaan m:ava härkä. M. humalassa. Alituiseen juo ja m:aa. Tappelut ja muut m:ukset. Päivän tai pari ryypittyään - - ja kapakoissa m:ettuaan AHO. Aina se tästä mukulasta m:aa ja sanoo, että minä sitä huonosti kasvatan ALKIO. Ei tiedä kotoiset naiset, missä miehet m:avat SL. — Vihollinen m:i maassa kenenkään estämättä. Kapinalliset ryöstivät ja m:ivat mielin määrin. — Luonnonilmiöistä: riehua, raivota. | Itä-Aasiassa m:ava taifuuni. Myrsky m:i koko yön. — *Kuv.* Toivo ja epätoivo m:ivat rinnassani. Oudot voimat m:ivat hänen sisimmässään. - - alkoi hänen mielikuvituksensa m. kuin öinen kyöpeli KATAJA. **2.** mekastaa, telmiä, peuhata. | Kuivalla koulunpihalla oppilaiden on hyvä m. Vanhempien poissa ollessa lapset saivat m. mielin määrin. Iloisena m:ava koirajoukko.

mellastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | M:evia humalaisia. Puukkojunkkarien m:u. Sotavoimien m:u vallatussa kaupungissa. **-ij|a**[14] *tek.* Aseistettuja m:oita.

melli[4] *s. last.* karameili.

melloit- → mellot-.

mellot|taa[2*] *v. met.* hapettamalla vähentää raakaraudan hiili- ja piipitoisuutta, jolloin se tulee pehmeämmäksi ja sitkeämmäksi, melloksi, meltouttaa. | M. raakarautaa ahjossa, erilaisissa uuneissa. Poistaa raudasta hiiltä m:tamalla. Taottavaksi m:ettua rautaa.

mellottu|a[1*] *pass.v. met.* (< ed.) meltoutua. | Raakarauta m:u hiilimäärän pienetessä. Raudan, teräksen m:minen.

mellotus[64] *teonn. met.* < mellottaa. — *Yhd.* bessemer-, martinm.; ahjo-, hehku-, hitsi-, kuiva-, sulatus-, sähköm. **-ahjo** *s.* **-kuona** *s.* mellotuksessa apuna käytetty kuona. **-kuumuus** *s.* Riittävä m. **-laitos** *s.* **-menetelmä** *s.* **-paja** *s.* **-panos** *s.* samalla kertaa mellotettava rautamäärä. **-tapa** *s.* **-uuni** *s.*

melo|a[1] *v.* **1.** saattaa vene, kanootti tms. vedessä liikkumaan melalla t. airolla, joka vastaa vain käsiin ja veteen eikä myös hankaimeen,

kuten soudussa. | M. kanootilla, veneellä. M. pitkin salojärven rantoja. M. pitkä taival. Souti vaimo, vieri venho, / m:i kaunoinen Katerma LEINO. — M. venettä, kanoottia, lauttaa. M:i veneensä rantaan. — *Kuv.* -- ihan jo katumus alkoi m. mieleen LEINONEN. 2. melomista muistuttavasta tekemisestä. | Uida selällään käsillä m:en. [Kuovi] joutuu uimasilleen, m:o pienen kaarroksen salmelle M.RAPOLA.

melodia[15] *s. mus.* rytmillisesti jäsentyvä yksiääninen sävelsarja, joka muodostaa oman kokonaisuutensa, sävelmä. | Musiikin elementit ovat rytmi, m. ja harmonia. Kaunis, yksinkertainen, rauhallinen m. M. nousee ja laskee. Laulaa, hyräillä, soittaa, viheltää jtak m:a. — Us. moniäänisessä sävellyksessä erik. säestyksen, säestävien äänten, harmonian vastakohtana: sävellyksen johtava sävelkulku, melodinen linja. | Laulun m. ja säestys. Sellot soittavat m:a, viulut ja huilut säestävät. — *Kiel.* Puheen m. 'sävelkulku'. — *Yhd.* koraali-, mustalaism; lause-, puhem. **-raken|ne** *s.* Jäykkä, sujuva m. M:teen lait. **-tyyppi** *s. s.* Itämainen m. Doorinen m. Tavallinen suomalainen m.

melodiikka[10*] *s. mus.* 1. oppi melodiarakenteen laeista. | Soitinmusiikin m. 2. jnk sävelteoksen t. -teosten, jklle säveltäjälle, jllek tyylisuunnalle tms. ominainen melodian t. melodiojen käsittelytapa. | Marssin iskevä rytmi ja miehekäs m. Lyyrillinen, draamallinen, resitoiva m. Bachin, Wagnerin, italialaisen ooperatyylin m.

melodikko[2*] *s.* säveltäjä, jonka tuotteet ovat melodisia.

melodi|nen[63] *a. mus.* -sesti *adv.* 1. melodiaa, melodiikkaa koskeva. | Sävelmän m:set piirteet. M. aksentti. Sävellyksen m. eheys. M:sesti mestarillinen. 2. -suus[65] *omin.* melodiallaan vaikuttava; laulunomainen, helposti laulettava ja korvakuulolta opittava, laulava. | Hyvin m. sävelmä. M. soittotapa. Runon m:suus. M. molliasteikko, ks. molliasteikko.

melo|draama *s.* soiton säestämä lausuntaesitys (aik. myös näytelmä); *kuv. halv.* epäaidon sentimentaalisesta, onton pateettisesta, mahtailevasta, teatraalisesta esityksestä. | [Näytelmän loppu madaltui] pelkäksi m:draamaksi, jossa oli sovinnainen, hiukan äitelä joulutunnelma ANNA-MARIA TALLGREN. **-draamalli|nen, -dramaatti|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* melodraamanomainen; myös *halv.* epäaidon sentimentaalinen, onton pateettinen, mahtaileva, teatraalinen. | M:sta lausuntaa. M. loppukohtaus. M:suuteen taipuvainen kirjailija.

meloilla[29] *v.* = meloskella. | M. hiljakseen järven yli.

meloi|n[56] *väl.* melomisväline, mela. | Veneen, kanootin m. Norpan takajalat toimivat m:mina.

meloja[10] *tek.* Veneen, kanootin m. Suomen m:t saivat suurvoiton Helsingin olympiakisoissa 1952. — *Yhd.* kilpam.

meloksia[17] *v.* = meloskella.

meloni[5] *s.* Cucumis melo, rento kurkkukasvi, jonka meheviä pallomaisia, uurteisia hedelmiä käytetään ravinnoksi; sen hedelmä. | M:n viljely. M:n viipale. — *Yhd.* vesim.

melonta[15*] *teonn.* < meloa. | Kanootilla m. M. urheilumuotona. Harrastaa m:a. Melonnan olympiakarsinnat. **-kilpailu** *s.* 1000 m:n m. **-urheilu** *s.*

meloskel|la[28] *frekv.v.* (< meloa) meloilla, meloksia, melastella. | Kalamies m:ee järvellä. Ukko m:i hiljaa valkamaa kohti.

melska[10] *s. harv.* sekamelska. | Voi taivaallista m:a! KIVI. Tämä m. [= yhteiskunnallinen kumous] on se tikarappu, jota myöten köyhälistön asia kiipeää kuin orava TALVIO. — *Yhd.* sekam.

melskaht|aa[2*] *onom.v. harv.* molskahtaa. | -- m:i merehen miehet KAL.

melska|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* 1. mekastaa, meluta, metelöidä, meiskata. | Lapset uivat ja m:avat rannalla. Pojat m:avat luistinjäällä, urheilukentällä. Humalaiset m:sivat kylätiellä. Nurkkatansseissa tapeltiin ja m:ttiin. Mies m:a alituiseen perheensä kanssa. Mitäs te täällä oikein m:atte? Akka m:si vielä ovella, että -- ALKIO. -- lauhkea tuuli loi laulun hietikon sileään santaan, jossa pojat intiaaneina m:sivat KIANTO. 2. huonosta vieraan kielen puhumisesta: solkata. | Koetti parhaan taitonsa mukaan m. venäjää. M. saksaksi. M:si jotakin siansaksaa. — Puhua m:ten 'epäselvästi'. Hänen puheensa on sekavaa m:usta.

melske[78] *s.* 1. melu, meteli, metakka, kalske, helske. | Korvia särkevä m. Lapset pitävät uimarannassa iloista m:ttä. Lohi piti kovan m:en, ennen kuin sen sai veneeseen. Joukon lähtiessä oli m:ttä ja hyörinää. Rauhassa maailman melulta ja m:eltä. Päästä, erota maailman m:estä 'kuolla'. Taistelun m. kiihtyy. -- minä kuulen kuin kohinan kaukaisen / tai tuhanten miekkojen m:en LEINO. -- heräsin siitä, että ulkoa kuului tappeluksen m:ttä, kirouksia ja uhkauksia KATAJA. 2. rauhattomuus, meteli, mellakka, taistelu, kapina. | Keskiajan sotaiset m:et. Sortua sodan m:isiin. Tuhoutui kansainvaelluksen, vallankumouksen m:issä. Kiinan, Meksikon m:et. Erämaahan tänne pakenin -- pois verisistä m:istä pahan veljen kanssa KIVI. Viel' on haavat hartioissa, / -- / mennehistä m:histä / suurilla sotamä'illä KAL. — *Yhd.* lakkolais-, vallankumousm.

melskei|nen[63] *poss.a.* < ed., vars. 2. | Abessinian m. historia. Kansainvaelluksen m:sinä aikoina.

mel|to[1*] *a.* -tous[65] *omin.* 1. metallista: pehmeä, taipuisa, taottavaksi sopiva. | M:toa rautaa, terästä. Liian m:toa rautalankaa. Kirveen terä on liian m. 2. *kuv.* luonteesta, mielenlaadusta: pehmeä, taipuisa; tunteikas, hentomielinen; tarmoton, saamaton, nahjusmainen. | Nälkä muokkasi mielet m:loiksi. M:lot tunteet. Palasi mieli m:tona ja herkkänä. Pois m:lot kaihot! IVALO. -- itki hän yksin kamarissaan hetken kestävää m:toa itkua HAARLA. Häntä pitivätkin ammattitoverit -- m:tona ja liikatunteellisena HEPOR. M:tous voi olla miehuutta ja miehuudelta näyttävä m:toutta HEPOR.

meltomieli|nen *a.* -syys *omin.* hentomielinen, saamaton, tarmoton. | M. lemmenhaaveilu.

M:siä raukkoja kaikki. Ei, nuo väitteesi ovat kaikki m:siä haaveita IVALO. Häntä hävetti hiukan sellainen m:syys, ettei hän voinut iskeä voitoniskua AK.
meltorauta[83] *s.* pehmeä, takomakelpoinen rauta; myös: mellottamalla saatu rauta, takorauta. | M:a voi takoa, mutta ei karkaista. **-inen** *a.* **-sydän** *s.* Sähkömagneetin m. **-tanko** *s.* M., jonka ympäri sähkövirta kulkee, tulee magneettiseksi.
meltoutta|a[2*] *v.* tehdä melloksi. | Valmistaa raakaraudasta m:malla [= mellottamalla] takorautaa. — Koettelemusten m:mat hermot. Silloin ei enää anneta armoa vieraan veren m:mille kamasaksoille ... HAARLA.
meltoutu|a[44] *v.* tulla melloksi. | Raakarauta m:u [= mellottuu] taottavaksi. — Tahdon m:minen. Mutta miehen mieli ei saa m. kehnoksi tekoihin ja taisteluihin HAARLA. Kun vuosia kuluu, niin mies m:u KARHUM.
melu[1] *s.* voimakas äänten häly, kaikenlaiset häiritsevät äänet, hälinä, meteli, kohu. | Pamaus on lyhyen aikaa kestävä m. Koneiden korvia huumaava m. Moottorin, raitiovaunujen m. Taistelun m. Kadun m. kuuluu huoneisiin. Pitää kovaa, pahaa, suurta m:a. Syntyy, nousee kova m. M. kiihtyy, yltyy, laantuu, heikkenee. Voimistelusalista kuuluva m. häiritsi opetusta. Markkinapaikalla oli kova m. ja rähinä. Elää erillään maailman, kylän, kaupungin m:sta. Päivän m:a karttava uneksija. Paljon m:a ja vähän villoja [= pieni tulos paljosta touhusta] SP. Pitää kovaa m:a turhasta. Pikkuseikoista ei kannata nostaa sellaista m:a. Pitää itsestään, teoistaan suurta m:a. - - alkoi kuulua raa'an ja riitelevän äänen m:a AHO. Mikon malja juotiin suurella m:lla ja pauhinalla LEINO.
meluaja[10] *tek.* < meluta.
melui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = seur. | M. kylä, kaupunki. M. seurue.
meluis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* meluava, hälisevä. | M. lapsilauma, markkinaväki, kokous, ryyppyseura. M. nauru, riita, väittely. M:ia suosionosoituksia. M. orkesteri, tanssimusiikki. Nauraa, puhua, väitellä m:asti. Kokouksen m:uus. Kadun m:uus käy hermoille.
melun|pito *s.* meluaminen. | Seurue jatkoi m:pitoaan. **-torjunta** *s.* Tehdassaleja rakennettaessa kiinnitetään nykyään huomiota myös m:an.
melu|ta[39] *v.* -avasti *adv.* pitää melua, kovaa, pahaa ääntä, hälistä. | Juopuneet huutavat ja m:avat. Lapset tulevat sisään nauraen ja m:ten. M:ava seurue, kansanjoukko. Noitarummun m:ava ääni. M:ava puhetapa. Nauraa m:avasti. Oppilaiden m:aminen häiritsee työskentelyä.
melut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* M. tehdassali. Liikkua m:tomasti. Esiintyä m:tomasti 'vaatimattomasti'.
membraani[6] *s.*, vars. *anat. tekn.* kalvo. | Puoliläpäisevä eli semipermeaabeli m.
memento[1] [myös: -me·n-] *s.* eräissä sanontatavoissa: muistutus. | Asia on meille tuoreena m:na. Tapaus on vakava m. lainvalvojille. Tällainen on se m., - - jonka Leino nyt asettaa itselleen L.ONERVA.
memoaari[4] *s.* muistelma; *mon.* myös muistelmateos. **-kirjallisuus** *s.*
memoraatti[4*] *s.* omakohtaisesta uskomuspohjaisesta elämyksestä kerrottu lyhyt muistelma.
memorandumi[4] *s.* muistio. **1.** diplomaattinen asiakirja, jossa lyhyesti selostetaan jtak (kiista-)asiaa. | Italian m. Abessinian oloista. **2.** viranomaisen (ylemmälleen) tekemä lyhyt kirjallinen selonteko jstak ajankohtaisesta asiasta. | Ylipäällikön hallitukselle jättämä m.
memoriaali[4] *s.* kirjallinen lausunto, virkakirjelmä; hakemus, anomus. | Valtiopäiville jätetty m. Papistolle osoitettu m. Kuvernöörin senaatille lähettämä m. — *Erik.* **1.** *lak.* **a.** kihlakunnanoikeudessa tehty pohjapöytäkirja, jonka mukaan varsin. pöytäkirja laaditaan. **b.** kannekirjelmä, jonka kanneviskaali jättää virallisissa syytteissä hovioikeuteen. **2.** *liik.* kirjanpidossa kirja, johon merkitään aikajärjestyksessä kaikki muut liiketapahtumat paitsi kassamerkinnöt, muistio.
memoroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* painaa muistiinsa (tehtävä, rooli tms.); lukea muistista. | On opittava m:maan niin suurina paloina kuin suinkin huomaa kykenevänsä.
menadi[4] *s.* (*rinn.* mainadi) muinaisessa Kreikassa Dionysoksen seurueeseen kuuluva t. hänen palvonnastaan haltioitunut nainen.
menageria[15] [-aše-] *s.* eläintenkesyttäjän t. -näyttäjän eläinkokoelma, eläinnäyttely.
mendelis|mi[4] *s. biol.* (Mendelin aloittama) risteytyskokeisiin perustuva perinnöllisyyskysymysten tutkimus. **-tinen**[63] *a.* mendelismiin perustuva t. kuuluva, sen mukainen. | M. tutkimus.
mendelöi|dä[18] *v. biol.* -nti[4*] *teonn.* periytyä Mendelin toteamien lakien mukaan. | M:vä ominaisuus, tauti.
menehdyksi|ssä, -in *adv.* (us. poss.-suff:llisena) lopen väsyksissä, näännyksissä, uuvuksissa, voivuksissa, menehtymäisillään. | Pakolaiset olivat matkan rasituksista m:ssä(än). Juosta m:in asti.
menehdyttää[2*] *kaus.v.* < seur. | Kiivas juoksu, tuska oli aivan m.
menehty|ä[1*] *v.* kuolla (tav. hitaasti riutuen), nääntyä, riutua, kuihtua; väsyä, uupua, voipua perin pohjin. | M. nälkään, janoon, tautiin, viluun, kuumuuteen. Haavoittunut m:i verenvuotoon. Kaksi lasta m:nyt liekkeihin. Lehmä m:i suohon. Taimet ovat m:neet kuivuuteen. Tuhohyönteisten vioittama puu saattaa kokonaan m. Aviopuolisoiden rakkaus m:i alituisiin riitoihin. — Lapsi m:y, so. menee tajuttomaksi ja lakkaa hetkeksi hengittämästä. Miehiä m:i marssilla kymmenittäin. Potilas on voimaton ja m:nyt. — M. suruun, murheeseen, huoleen. Tyttö nauroi m:äkseen. Liisa oli m. naurusta. Elli oli iloonsa m. AHO. - - päivä painuu pois kaihoonsa m:mäisillään SILL. Puimakone ahmi keltaista pahnaa m:äkseen KARHUM. - - kaikki maan asukkaat m:vät pelkoon teidän edessänne VT.
meneill|ä, -e *adv.* (us. poss.-suff:llisena) (par-

haillaan) menossa, menemässä, käynnissä, kulumassa, tapahtumassa, tekeillä tms. | Kesäkuun toinen viikko oli m:ään. Työ, kilpailu on m. Juhla oli juuri m. Asia on saatava m:een [= alulle] ensi tilassa. On m. [= tekeillä] viikate ALKIO.

menek|ki[5*] *s.* **1.** kaupaksi meneminen; kaupaksi mennyt tavaramäärä. | Tavaran, kirjan, viikkolehden, pääsylippujen, arpojen m. Hyvä, huono, suuri, pieni m. M. kasvaa, lisääntyy, suurenee, paranee, vähenee, pienenee, supistuu, huononee. Tehokas mainonta lisää tuotteen m:kiä. Romaani saavutti valtavan m:in. Tavara, jolla on m:kiä ulkomaillakin. — *Yhd.* kuukausi-, vuosim. **2.** käyttö(määrä), kulutus, kulukki. | Pakkaset lisäsivät polttopuiden m:kiä. Siementen m. hehtaarille. Tiilten m. 408 kpl m³:ä kohti. Kankaan lankojen m. on laskettava etukäteen. Voiteluöljyn m. jäi varsin pieneksi. Työn m. - - pidä tarkka räkninki olven m:istä KIVI. — *Yhd.* ajan-, hiilen-, höyryn-, langan-, raaka-aineen-, työn-, voimanm.

menekki|alue *s.* alue, jossa jllak tavaralla on menekkiä, markkina-, myyntialue. | Tavaran, tuotteen m. Suomalainen puutavara on saanut uusia m:alueita. Kasvavalle teollisuudelle oli hankittava laajempia m:alueita. **-kirj|a** *s.* kirja, jolla on hyvä menekki, menestyskirja. | Romaanista tuli vuoden parhaita m:oja. **-kirjailija** *s.* kirjailija, jonka teoksilla on hyvä menekki, menestyskirjailija. **-ma|a** *s.* maa, jossa jllak on menekkiä, markkinamaa. | Vientiteollisuutemme on saanut uusia m:ita. Tanskan paras m. oli Englanti. **-mahdollisuu|s** *s.*, tav. *mon.* mahdollisuus saada menekkiä. | Tavaran, tuotteen m:det. Hyvät, huonot, suuret, pienet m:det. Sodan jälkeen teollisuudellemme avautui uusia m:ksia. Koti-, ulkomaiset m:det. **-markkin|at** *s. mon.* vrt. markkinat 2. | Tavaran koti-, ulkomaiset, merentakaiset m. Hankkia, saada uusia m:oita. Maiden kilpailu m:oista. Sahatavaran m. ovat huonontuneet.

-menekkinen[63] *poss.a.* Heikko-, huono-, hyvä-, runsas-, suuri-, vähäm.

menekki|olot *s. mon.* Hyvät, edulliset, huonot, epäedulliset m. Metsän raha-arvo riippuu myös m:oloista. **-paikk|a** *s.* paikka, jossa jllak on menekkiä. | Siirtomaat olivat emämaan tuotteiden parhaita m:oja. **-pula** *s.* menekin puutteesta t. huonosta menekistä johtuva liikepula. | M:n aikana tavaroita joko ei saada ensinkään kaupaksi tai voidaan myydä vain tuntuvasti alennettuun hintaan. **-romaani** *s.* vrt. menekkikirja. **-suhteet** *s. mon.* Hyvät, edulliset, suotuisat, huonot, epäedulliset m. Maataloustuotteiden m. ovat viime aikoina parantuneet. Muuttuneet ulkomaiset m. supistaneet vientiä. **-tavara** *s.* tavara, jolla on hyvä menekki. | Tuotteesta tuli erinomainen m. Joulumarkkinain m:t. **-vaikeu|s** *s.*, tav. *mon.* Yleisestä talouspulasta aiheutuvat m:det. M:ksien takia jouduttiin tuotantoa supistamaan. **-ykkönen** *s.* parhaiten (t. erittäin hyvin) kaupaksi menevä artikkeli, vars. kirja, bestseller. | Kirjasta tuli vuoden m.

menemät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* (< mennä) joka ei mene t. ole mennyt. | Vielä palvelukseen m. tyttö. Kalat taiottiin pyydyksiin m:tömiksi. Perille m. kirje. Mielestä m. tapaus. M., so. nyky- tai tuleva aika. Umpeen m. haava. Liiallisuuksiin m:tömät elämäntavat. Kaupaksi m. tavara.

meneskel|lä[28] *frekv.v.* < mennä. | Mies ei pitänyt kiirettä, m:i vain omia aikojaan. Aika m:ee hiljalleen. - - kun sattui myötäiset purjetuulet, silloin kelpasi m. PAULAH. - - jossain isäntä m:i aittaansa SILL. Niinhän se maailma m:ee eteenpäin ... LEINONEN. Niin m:i Mossen elämä vuodesta toiseen KARHUM.

menestyksek|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* = seur. | M. kilpailija, taiteilija, asianajaja. M. konsertti, kauppamatka, sotatoimi. Toimia m:käästi.

menestykselli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (< menestys) jolla on menestystä, hyvä menestys; joskus: onnistunut, onnekas. | M. kirjailija, taiteilija, sotapäällikkö. Joulumarkkinoiden m:sin romaani. M. sota, liikeyritys, kalastus, konsertti, politiikka. Elinkeinon m. harjoittaminen. Taudin m. torjuminen. Toimia, opiskella m:sesti. Kasvi, jota voidaan m:sesti viljellä Keski-Suomessa asti.

menestykset|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < menestys. | M. taistelu, yritys. Tutkimusretki jäi m:tömäksi.

menestymis|edellytys *s.*, tav. *mon.* **-mahdollisuu|s** *s.*, tav. *mon.* Jklla, jllak on hyvät, huonot m:det. Asianajajan, kasvin, sanomalehden, liikeyrityksen m:det. Turmella m:tensa.

menestymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* Koulussa m. lapsi.

menesty|s[64] *teonn.* < menestyä; us. = onni, onnistuminen. | Jklla, jllak on m:stä, hyvä, huono, suuri, pieni, vaihteleva m. Hänellä on m:stä naisten parissa. Kansan m. olkoon hallitusmiehille ylin laki. Yrityksen taloudellinen m. oli loistava. Näytelmällä oli erinomainen m. Saada, saavuttaa m:stä. Jumala suokoon sinulle m:stä! Toivottaa onnea ja m:stä. M. kruunasi vihdoinkin hänen ponnistuksensa. M. on noussut [näyttelijän] päähän. Iloita m:ksestään. M:ksensä päivinä hän oli kuuluisa. Juoda malja jkn m:kseksi. Toimenpide koitui koko maalle m:kseksi. — Toimia, työskennellä, opiskella (hyvällä) m:ksellä, par. menestyksellisesti. — Joskus konkr:mmin (myös *mon.*) menestyksellisestä saavutuksesta, yrityksestä, tapauksesta yms. | Taistelussa saatu m. on turvattava. USA:n aseilla uusia m:ksiä. Kaupan alalla viime vuosina saavutetut m:kset. Konsertista tuli loistava m. Kirja oli joulumarkkinoiden suurin m. — *Yhd.* alku-, kokonais-, osam.; jymy-, loisto-, suurm.; kassa-, maailman-, yleisöm.; arvostelu-, elokuva-, kilpailu-, myynti-, näytelmä-, näyttämö-, vaalim.

menestys-alkuiset yhd:t merkitsevät sellaista, jolla on hyvä menestys. **-elokuva** *s.* Ranskalainen m. "Pépé le Moco". **-kappale** *s.* Tämä näytelmä oli kauden m. [Iskelmä] on vuoden parhaita m:ita. **-kirja** *s.* Waltarin "Sinuhe egyptiläinen" oli joulun m. **-kirjailija** *s.* Ame-

rikkalainen m., jonka teokset leviävät kymmeninä painoksina. **-numero** *s.* Laulaja esitti suosituimpia m:itaan. Esityksestä tuli todellinen m. **-näytelmä** *s.* Juhani Tervapään m. "Juurakon Hulda". **-ohjelma** *s.* Kabaree on jo neljättä viikkoa esittänyt suuren suosion saavuttanutta m:ansa. **-romaani** *s.* Kotimaassaan suurina painoksina ilmestynyt ja useille kielille käännetty m. **-viikko** *s.* Uuden kotimaisen elokuvan viides m.

menest|yä[1] *v.* **1.** elää, toimia, työskennellä [tms.] onnekkaasti, tuloksekkaasti, tulla hyvin toimeen, kehittyä edullisesti, edistyä (yl. t. jssak suhteessa), saavuttaa t. tuottaa (hyviä) tuloksia; onnistua, selviytyä, suoriutua hyvin, "pärjätä"; joskus: hyötyä, kukoistaa, vaurastua. | M. hyvin, huonosti. M. elämässään, työssään, opinnoissaan, urallaan. Poika ei m:y koulussa. Liisa m:yy huonosti matematiikassa. Hyvin m:yvä liikemies. Hän tuskin on m:yvä asianajaja. Isäntä on rikastunut ja m:ynyt kaikin puolin. Suomalaiset eivät oikein m:yneet Lontoon olympiakisoissa. Ja Hiskia m:yi kaikessa, mitä hän teki VT. Kunnioita isääsi ja äitiäsi, että m:yisit ja kauan eläisit maan päällä KATEK. — Hyvässä hoidossa siat lihoivat ja m:yivät. Karja ei tahtonut talossa oikein m. Hänen liikkeensä m:yy erinomaisesti. Heikosti m:yvä yritys. Kone ei käytännössä m:ynyt. Vääryys m:yi, oikeutta sorrettiin. **2.** viihtyä, tulla toimeen. | Siinä talossa eivät palvelijat m:y. Vaatimattomissakin oloissa m:yvä kasvi. Kirsikka m:yy kunnollisesti vain maamme eteläosissa. Ihmettelen, että Eeva on näin kauvan m:ynyt heidän kanssansa KIVI.

mene tekel[7] *s:n tavoin ylät. t. leik.* varoitus, varoittava esimerkki, muistutus. | Maailmansodan hirvittävät, veriset uhrit olkoot ihmiskunnalle varoittavana m. t:inä sen alennustilasta. Maaotteluhäviö oli uusi m. t. urheilumme johdolle.

menet|ellä[28*] *v.* **1.** *frekv. vanh. harv.* < menettää. | - - älä m:tele sanoja hukkaan KIVI. Ennen kaa'an kalvallani, / m:telen [=tapan, tuhoan] miekallani KAL. **2.** tavan adverbiaalin ohella: toimia t. käyttäytyä tieten tahtoen jnk määrätarkoituksen saavuttamiseksi. | M. oikein, väärin, viisaasti, typerästi, taitavasti, taitamattomasti, varovasti, jalomielisesti, kierosti, häikäilemättömästi. Miten m:telisit tulipalon sattuessa? Asiassa ei ole m:elty laillisesti. Tässä tapauksessa voi kukin m. mielensä mukaan. Kettu m:telee ovelasti saalistaessaan. — M. jllak tavalla jkn t. jnk kanssa, suhteen, us. par. kohdella, käsitellä, käyttää jkta t. jtak, suhtautua jkhun t. jhk jllak tavalla, tehdä jklle t. jllek jtak. En tiedä, miten kiellon rikkojien kanssa olisi m:eltävä, par. mitä kiellon rikkojille olisi tehtävä. Hullun kanssa on m:eltävä [par. hulluun on suhtauduttava] varovasti. Niityn kanssa on m:elty [par. niittyä on käytetty, käsitelty] järjettömästi. Sillä ei hän ollenkaan tiennyt, kuinka tytön kanssa m. AHO. **3.** käydä päinsä, laatuun, mennä mukiin, kelvata, välttää, tyydyttää, auttaa. | Ei tämä kaksinen ole, mutta m:telee paremman puutteessa. Kyllä hän opettajana m:telee. Laiskottelu ei täällä m:tele. Kummempikin nimi m:telisi. Päivät aina m:televät, mutta yöt ovat tuskallisia. M:telihän se miehekseen JOTUNI. — *Yksipers.* "Mitä kuuluu?" — "M:telee." Päivällä vielä m:telee, on askarrusta ja touhua köyhällä piikaihmisellä liiatenkin KALLAS.

menetelm|ä[13] *s.* järjestelmällinen menettelytapa, -keino, metodi. | Hyvä, huono, tehokas, tarkka, varma m. Tieteellinen, teoreettinen, käytännöllinen, koneellinen m. Käyttää, noudattaa jtak m:ää. Keksiä, löytää, valita oikea m. Turvautua jhk m:ään. Tulokseen voidaan päästä eri m:in. Opetuksessa m:ät vaihtelevat. Kuparin erottamiseen malmista käytetään joko kuivaa tai märkää m:ää. Maan happamuusaste voidaan todeta Comberin m:ällä. — *Yhd.* vars. moniin verbaalis:eihin liittyen: harjoitus-, kasvatus-, kirjoitus-, kuivaus-, kysely-, lämmitys-, mittaus-, myynti-, opetus-, opiskelu-, paino-, parannus-, piiritys-, poraus-, puhdistus-, ruokinta-, säilytys-, tutkimus-, työ-, valmennus-, valmistusm.; erikois-, koe-, kolmio-, pikam.

menetelmälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* jtak (määrä)menetelmää käyttävä; menetelmää koskeva; metodinen. | M. tutkimus. Opetuksessa on noudatettava m:syyttä. M. periaate, ohje.

menetelmäoppi *s.* metodiikka, metodioppi.

menettely[2] *teonn.* < menetellä. **1.** menetteleminen; menettelytapa, proseduuri. | Oikea, virheellinen, taitava, typerä, vilpillinen m. Hänen m:nsä sinua kohtaan ei ollut kaunista. Koko asia voidaan pilata taitamattomalla m:llä. Reilua sellainen m. ei ainakaan ole. Kirjallinen, suullinen m. Käyttää, noudattaa jtak m:ä. Maanmittaustoimituksissa noudatettavaa m:ä koskeva asetus. Tuomaria syytettiin lainvastaisesta m:stä. — *Yhd.* konkurssi-, käsittely-, lunastamis-, maanjako-, oikeudenkäynti-, sovittelu-, suoritus-, valitus-, välimiesm. **2.** → menetelmä. **-ohje** *s.* Poliisilla oli mahdollisten välikohtausten varalta tarkat m:et. **-ta|pa** *s.* tapa menetellä, proseduuri; menetelmä, metodi. | Oikea, virheellinen, helppo, mutkikas m. Käytännöllinen, tieteellinen m. Käyttää, noudattaa jtak m:paa. Samaan tulokseen päästään eri m:voin. Kokouksessa ilmeni erimielisyyttä m:vasta.

menet|tää[2*] *v.* kadottaa, hukata;)(saada, saavuttaa, voittaa. **1.** joutua luopumaan jstak, luovuttamaan jtak, lakata omistamasta, pitämästä hallussaan [tms.] jtak, jäädä ilman jtak, kärsiä jnk menetys, häviö, hukka. **a.** esineobj:n ohella. | M. omaisuutensa, rahansa, maansa. En m:tänyt kaupassa penniäkään. Tungoksessa katosi laukkuni, mutta en usko sitä lopullisesti m:täneeni. Perhe on m:tänyt ainoan lehmänsä. Valtakunta joutui sodassa m:tämään suuria maa-alueita. Alus ja lasti tuomittiin valtiolle m:etyksi. Onnettomuudessa hän m:ti toisen kätensä. Haavoittunut m:ti runsaasti verta. Puu on m:tänyt kaikki lehtensä. Rakennus m:ti tulipalossa kattonsa.

Lähetin m:täminen ratkaisi [šakki]pelin mustan tappioksi. — Kapinan johtajat m:tivät päänsä 'mestattiin'. Hallitsija m:ti kruununsa. **b.** henkilöobj:n ohella. | M. (kuoleman takia) isänsä, omaisensa. Vihollinen m:ti 60 miestä kaatuneina ja 200 haavoittuneina. Mitättömän riidan vuoksi m:in hyvän ystävän. Liike m:ti kaikki asiakkaansa. — M. [= kadottaa] jku näkyvistään. **c.** *abstr.* M. näkönsä, työkykynsä, järkensä, malttinsa, hermonsa, tajuntansa, muistinsa, ruokahalunsa, kauneutensa, terveytensä. M. rohkeutensa, toivonsa, uskonsa. M. henkensä 'saada surmansa, kuolla'. M. työpaikkansa, toimensa. Viran m:tämisen uhalla. Puolue m:ti vaaleissa viisi edustajanpaikkaa. M. oikeutensa, puhevaltansa. M. kunniansa, kansalaisluottamuksensa. M. vapautensa. Valtio m:ti itsenäisyytensä. Maa on m:tänyt ulkomaiset markkinansa. M. arvonsa, merkityksensä, voimansa, tehonsa. M. tasapainonsa, tukensa, varma jalansijansa. Kädet m:tivät otteensa. M. kosketus viholliseen. Osastot m:tivät tuntuman toisiinsa. Viivyttelyllä m:ettiin aloitteen suoma etu. M. jkn ystävyys, kunnioitus. M. mahdollisuutensa, tilaisuus. — Kangas m:tää värinsä, kiiltonsa. Kappale m:tää veteen upotettuna painostaan niin paljon kuin sen kokoinen vesimäärä painaa. M. makunsa, muotonsa, ryhtinsä, tyylinsä, tuoreutensa. Vanhat tavat m:tävät alaa vuosi vuodelta. Pallo oli m:tänyt kimmoisuutensa. Laiva m:ti ohjattavuutensa, suuntansa. Lentokone alkoi m. korkeutta 'painua alemmaksi'. Mikä voimassa voitetaan, se matkassa m:etään. Työ on m:tänyt kaiken viehätyksensä. Romaani m:tää loppupuolella uskottavuutensa. — Meillä ei ole mitään m:ettävänä, päinvastoin kaikki voitettavana. Kaikki on m:etty 'hukassa, mennyttä'. **d.** ilman obj:a: kokea jk menetys, hukka, häviö, tappio; joskus: kärsiä, tulla huonommaksi. | M:in kaupassa aika lailla. Yrityksessä pikemmin m:ettiin kuin voitettiin. Pokerissa on suuri m:tämisen vaara. Näin esitettynä runo varmasti m:tää.

2. ed:een liittyen: hukata, kuluttaa, tuhlata, käyttää hukkaan. | M:ettyä aikaa on vaikea korvata. Konevian takia m:ettiin kalliita minuutteja. -- kaikki, mitä rattailta heltii, m. viinaan KIVI. Olihan hän ennenkin nähnyt kauniita naisia eikä ollut m:tänyt ajatuksiansa heihin SEPPÄNEN.

3. vars. *vanh.* hävittää, tuhota; surmata, tappaa. | Joka vaimon kanssa avion rikkoo, on mieletön; itsensä m:tää, joka niin tekee VT. -- miekalla m:etyksi, / tapetuksi tapparalla KAL. -- koska häntä m. koetimme, niin -- henki ei lähtenyt KIVI. -- Mari on jotenkin m:tänyt [= tappanut] itsensä PAKK. -- henkeäni nuort' älä m:ä *MANN. -- olisiko kovin suuri synti koettaa m. ihmisalku LINN. -- miesten jako eri kilpailuihin m:ti [= riisti, vei] Suomelta yhden toisen palkinnon AK.

4. joutua häviölle, tappiolle jssak, kärsiä häviö, tappio jssak, hävitä. | M. ottelu, taistelu, sota. M. (riita)juttu, (oikeus)asia. En pidä vielä asiaani m:ettynä. M. veto. N.N. voitti ottelun erääkään m:tämättä. — Erik. *menettää peli* (kuv.) joutua tappiolle, hävitä. | Jos menetät malttisi, m:ät varmasti pelin. Tilanne oli toivoton ja peli auttamattomasti m:etty.

5. *vanh.* menetellä. | Niin tässä kirjallisesti m:ettävä on KIVI.

menety|s[64] *teonn.* < ed. **1.** menettäminen. | Rahan, omaisuuden m. Maan, maa-alueen m. Pelinappulan m. Ruumiinjäsenen, hiusten m. Murhasta saattoi seurata pään m. Omaisen, ystävän m. 30 miehen m. oli tuntuva tappio. Näön, työkyvyn, muistin, ruokahalun, terveyden m. Rohkeuden, toivon m. Hengen m. Ihmishenkien m:ksiä ei onneksi sattunut. Työpaikan, toimen, viran, toimeentulon m. Oikeuksien, puhevallan m. Kunnian, kansalaisluottamuksen m. Vapauden, itsenäisyyden m. Arvon, voiman m. Tasapainon, tuen m. Jkn ystävyyden, kunnioituksen m. Värin, painon, muodon m. Ajan m. oli melkoinen. — *Yhd.* alueen-, arvon-, hengen-, lämmön-, painon-, voimanm. **2.** tappio, vahinko, hukka, häviö. | Karvas, raskas, suuri, vähäinen, tuntuva m. Maston katkeaminen oli ikävä m. Suurmiehen poismeno on maalle korvaamaton m. Kärsiä m., m:ksiä. Vihollisen m:kset kaatuneina n. 60 miestä. Saksan m:kset sodassa olivat suunnattomat. — *Yhd.* alue-, kalusto-, miehistöm. **3.** *vanh.* menettely. | -- lausun kerran vielä, että on tämmöinen m. koiramaista KIVI. -- velallinen on tehnyt itsensä vikapääksi petolliseen m:kseen velkojiansa kohtaan LK.

menetystapa *s. vanh.* menettelytapa, menetelmä. | -- täytyy muuttaa m:ani PÄIVÄR.

menevä[13] *a. (partis.)* ks. myös mennä. — *Erik.* nopea t. halukas menemään. | Hevonen on hyvä ja m. KATAJA. Palvelustyttö sattui olemaan kovin m:ä lajia 'ei pysynyt kotona, vaan kävi huveissa, kylässä yms.'.

meneväi|nen[63] *a.*, vars. *vanh.* menevä. | Sillä itse te ette mene sisälle, ettekä salli m:sten sisälle mennä UT.

menij|ä[14] *tek.* < mennä. | M:ät ja tulijat. Tie on täynnä m:öitä. Nopea, hidas m. Kirkkoon, kouluun, markkinoille m. Metsälle, kalaan m. Teatteriin m:öillä alkoi olla kiire. Hevonen oli kova m. Purjevene osoittautui oivalliseksi m:äksi. — *Yhd.* mestari-, pika-, suurm.

meniski[6] *s.; rinn.* meniskus[64]. **1.** *fys.* **a.** hiusputkessa olevan nesteen kupera t. kovera pinta. **b.** kuperankovera linssi. **2.** *anat.* nivelkierukka.

menneen|kesäinen *a.* edellis-, viimekesäinen. | M. tapaus. Veneessä on vielä m. terva. Pääskynen palaa m:kesäiselle pesälleen. **-syksyi|nen** *a.* edellis-, viimesyksyinen. | -- tuolla puolen m:stä ruishalmetta AHO. **-talvi|nen** *a.* edellis-, viimetalvinen. | M. sairaus. — *Kuv.* Mitäs m:sesta lumesta 'vanhasta, unohdetusta asiasta, vanhoista'. **-vuoti|nen** *a.* edellis-, viimevuotinen. | M. lehti, karpalo. — *Kuv.* Hakea mennyttä päivää ja m:sta lunta 'vanhaa, unohdettua'.

menneisyy|s[65] *s.* mennyt, takanapäin oleva aika; se, mikä on ajassa takanapäin, menneet asiat, tapahtumat jne.; joskus: entisyys, mui-

naisuus, historia; vrt. nykyisyys, tulevaisuus. | Kaukainen, läheinen m. Jkn henkilön m. Kansan, maan m. Jklla, jllak on kunniakas, häpeällinen m. Seikkailijan kirjava m. Suomen kansalla on omintakeinen m., siis oma historia. Säätyennakkoluulot kuuluvat auttamattomasti m:teen. Kaupunki, jossa m. ja nykyhetki lyövät kättä toisilleen. M:den varjo. Hän ei voinut unohtaa, että Aunella oli m.

mennessä ks. mennä, vars. II.3.a.

menninkäi|nen[63] *s. myt.* (*rinn.* männinkäinen) kirkon, hautausmaan ja ruumiinsäilytyshuoneen vaiheilla oleskeleviksi kuviteltuja vainajaolentoja. | Pelätä m:siä. Kirkon ympärillä vaeltavat vainajat, m:set ja keijukaiset M. HAAVIO.

mennoniit|ta[10*] *s.* M:at 'Menno Simonis -nimisen papin Hollannissa 1500-luvulla perustama uskonlahko'.

menn|yt[77] *a.* (*partis.*) ks. myös mennä. **1.** ajasta. **a.** takanapäin oleva, kulunut. | M. aika. M:eet kuukaudet, vuodet, vuosisadat, tapahtumat. Kaupungin valtakausi oli m:yttä 'ohi, lopussa'. — *S:sesti.* Muistella m:eitä. **b.** viime. | M:eenä yönä, talvena. M:een kesän tapahtumat. **2.** hukkaan joutunut, jssak suhteessa menetetty, sellainen jota ei enää voi ottaa lukuun, käyttökelvoton. | Jk on m:yttä. Hän on poliittisesti m:yttä (miestä). Laiva oli selvästi m:yttä kalua.

men|nä[27] *v.* **I.** poistumisesta t. joutumisesta jhk (päämäärää osoittaa tav. tulosijassa oleva adverbiaali); tav.)(tulla.

1. merk., jota luonnehtivat mm. v:t lähteä, siirtyä, käydä, ajaa, liukua, valua, pudota. | M. ulos, pihalle, jkn luo. M. kotiin. M. maalle. — Rokka m:i maahan. Pala m:i väärään kurkkuun. Myllyyn oli m:nyt raudankappale. Vene m:i karille. Kuu m:ee auringon eteen. Aurinko m:ee pilveen, mailleen. Voileipäkään ei tahtonut m. alas. Tikku m:i kynnen alle. Kyllä vain tahtoo m. käsi korvan taakse, kun maa kasvaa huonosti ALKIO. — Hysteeriseltä ei m:e virtsa eikä uloste kohtauksen aikana alle 'hän ei virtsaa eikä ulosta'. — Ulkomaille m:evä [= lähetettävä] arvoposti. — *Erik.* jnk liikkeen maisemassa näennäisesti aiheuttamista muutoksista. | Kirkko m:i metsän peittoon. Talo m:i tien mutkan taakse.

2. ed:een liittyen menemisestä jtak tekemään. **a.** M. marjaan, kalaan, heinään. M:tiin **iltakarjalle 'iltalypsylle'.** Lapset m:ivät kelkkamäkeen. Parhaana pyyntiaikana m:tiin verkoille ja nuotille joka ilta. — *Erik.* liikkumisen merk. himmennyt t. häipynyt. | M. oppipojaksi, suutarinoppiin, kouluun, sotaväkeen. M. jklle (vaimoksi). M. kihloihin, naimisiin, miehelään. **b.** M. maata. — M. jssak käymään. Hän m:i toivottamaan onnea nuorelle parille. — *Erik.* liikkumisen merk. häipynyt: käydä, ryhtyä; suostua. | On vaikea m. sanomaan [= sanoa] mitään varmaa. Olisit harkinnut, ennen kuin m:it sellaista tekemään. En m:e takaamaan, että - -. Mitäs m:it valehtelemaan. M:e siinä sitten mitään ennustamaan! Kenenkään yksityistä elämää ei toisella ole oikeus m. kaivamaan AHO. - - olisi ollut tyhmää m. lykkäämään Vuorennaan joukolle semmoista rahasummaa SILL. — M. jstak takaukseen. Valtuutetut m:ivät kuitenkin myönnytyksiin. Hallitus m:i sopimukseen. Asian todenperäisyydestä emme m:e vastuuseen. Joka m:ee takuuseen, se m:ee maksuun SL.

3. *kuv.* Lopulta m:i joku Kustaankin puolelle. Ikkunaan m:ivät Samulinkin silmät. Asia m:i Marjan korviin 'Marja sai kuulla asiasta'. Metsä saattoi m. omistajalta toiselle väliin jauhosäkistä. — Työ on m:nyt eteenpäin 'edistynyt'. Potilas on viime päivinä m:nyt alaspäin 'huonontunut'. Nämä ominaisuudet ovat m:neet hänen oppilailleen perinnöksi. Sisu m:i kaulaan 'petti'. Se ajatus m:i yli poikien ymmärryksen. — M:en vielä siihen Esaan 'otan puheeksi Esan'. M. henkilökohtaisuuksiin. — Us. jnk asian liiallisuudesta. | Uinnissa voidaan myös m. kohtuuttomuuteen. Äärettömiin m:evä uhrautuvaisuus. Kahvin juonti m:i liiallisuuteen. — Viina m:ee päähän 'päihdyttää'. Samppanja m:ee pikemminkin jalkoihin kuin päähän. Menestys on m:nyt hänelle päähän. — Matkustelu on m:nyt hänen veriinsä 'tullut hänelle tarpeeksi'. — Mikä sinuun on m:nyt [= mikä sinua vaivaa]? Silloin m:i äijään piru ja hän sanoa päräytti: - -. — Yleisöön m:evä [= yleisöä miellyttävä] näytelmä. Tämmöinen propaganda m:ee kansaan. — Viinaan m:evä [= alkoholiin taipuvainen] mies. Naisiin m:evä 'halukas antautumaan naissuhteisiin'. — *mennä itseensä* tutkistella itseään. | Rikollinen m:i itseensä ja kauhistui tekoaan. Ihmisen pitäisi m. itseensä ja kuunnella omantunnon ääntä. — *mennä pitkälle* etenemisen, jatkumisen, kehittymisen tms. asteesta, määrästä, vaiheesta. | Liian pitkälle tässä erottelussa ei kuitenkaan voi m. Äijä m:i saituudessaan liian pitkälle. Asiassa m:tiin jo niin pitkälle, että tehtiin talonkirjat. Tämä m:ee jo liian pitkälle. — Pitkälle m:evä työnjako. Pitkälle m:evä myönnytys, määräys. Ehdotus ei ollut tarpeeksi pitkälle m:evä. Pitemmälle m:evä holhous voi talouselämälle käydä rasitukseksi. — Hän tulee vielä m:emään pitkälle 'menestymään elämässään'.

II. poistumisesta ajattelematta liikkeen päämäärää; us.)(tulla.

1. lähteä, erota. | M:e terveenä! Lausui hyvästinsä ja m:i. M:etkö hänen kanssaan? Viette salaisuuteni m:nessänne. M:e nyt ja anna minun rauhassa nauttia näköalasta. M:ettekö siitä juoruamasta! Myllymiehiä tuli ja m:i. Mauri on tehnyt tehtävänsä, mauri saa m. SP. Kuului vain m:eviä ja tulevia askelia. Höyryn mukana m:ee vettä kattilasta. — *Erik.* **a.** tulla lähetetyksi. | M:evien hiililastien rahdit. M:evä ja tuleva kiitotavara. M:eekö tämä kirje 25 markalla? **b.** kuolla. | Ihmisiä m:i kuin silppua. Minulta m:i hyvä ystävä. Muistelemme niitä, jotka m:neet ovat. - - oliko tytön kovin ikävä, kun isä sillä lailla m:i SILL. **c.** *mentävä* (s:sesti) välttämätön meno tms. | Minulla on tänä iltana välttä-

mätön m:tävä. Onneksi oli Tuomaalla aina omia m:täviään KARHUM. d. *mennen tullen* (adv.) mennessä ja tullessa. | Matka tapahtui m:nen tullen veneellä pitkin Tornionjokea. M:nen tullen kuljettiin yhtä matkaa. e. *mene (ja) tiedä* kukaties, kenties, ehkä. | M:e ja tiedä vaikka niin olisikin. Mahtaakos tulla, m:e tiedä. M:e tiedä saan vielä selkääni. M:e tiedä kuinka tässä käy. | "Mutta minkä tähden?" — "M:e tiedä" [= kukapa sen tietää]. | M:e tiedä, jos tuota kuollet tuonne vielä JOTUNI.

2. hävitä, haihtua, häipyä, huveta, tulla menetetyksi, tuhoutua. | M:i henki, virka. Rahat m:ivät viinojen takia. Silmästä taitaa m. näkö. Huhtikuulla m:i lumi. Sotakunnia siinä m:i. H:lta m:i talo ilmapommituksessa. Laukkuni oli muka m:nyt sen tien. Niin m:ee meiltä viisisataa riksiä KIVI. Siinä se lämmin m:ee! Kun ei pelliä kiinni saa SILL. — Egyptin johtoasema oli m:nyt. Puhekyky oli m:nyt. Tässä m:ee järki. Juhlamieli näytti m:neen. Minulta m:i halu siihen. Väitteeltä on m:nyt pohja pois. Kyllä siinä ihanteellisuus m:i menojaan. Pojilta m:i paha tuuli menojaan. Taas m:i kunto kaiken maailman tien. — *Erik.* **a.** kulua. | Enimmän siemeniä m:ee hajakylvöön. Laatikon aineisiin m:ee kaksi neliömetriä lautaa. Rakennukseen laskettiin m:evän 23 hirsikerrosta. Tulot m:ivät toimeentuloon. Tupakkaan on m:nyt paljon rahaa. Polttoaineisiin on m:nyt viitisensataa markkaa. Melkein koko jäämistö m:ee velkojen maksamiseen. — Tuontitavarasta m:evä [= maksettava] tulli. **b.** *panna menemään* tuhlata, hävittää. | Se poika panee rahaa m:emään! Ei olisi ollut pakko panna ansioita olueen m:emään. **c.** *menemään* läheten adv:a pois. | Viskaa m:emään! Heitettiin käärön koko sisällys m:emään. — *Murt.* Niitämme m:emään [= alamme niittää] JÄRVENT. No, luehan m:emään, Alfred, että kuullaan, kuinka kävi KATAJA. **d.** *mennä matkaa(nsa* t. *matkoihi(nsa* t. *tiehe(nsä* mennä pois, poistua. | Tietäjät m:ivät matkaansa. Tiina m:i motkottaen matkoihinsa. M:e tiehesi!

3. ajasta: kulua, rientää, häipyä, kadota, loppua. | M:i muutama silmänräpäys. Päivä m:ee ja toinen tulee. Illat tulivat ja m:ivät yksitoikkoisesti. Juhannus m:i. Koko päivä m:i kovassa työssä. Viime vaaleista on mennyt kolme vuotta. Ei m:e kesä vesittä eikä talvi pakkasitta SL. — Louhimiseen m:ee paljon aikaa. Korjaustyöhön m:ee puoli vuotta. Sääksmäkeläisiltä m:i viikko myllymatkoihin. Suutarilta m:ee yhden kenkäparin tekemiseen kaksi päivää. — Kevättulva on m:nyt. Sadekuuro m:i ohi. Juoppohulluus m:ee tavallisesti ohi muutamassa päivässä. Tämä virtaus ei m:nyt sivu jälkiä jättämättä. Koko esitelmä m:i heiltä ohi korvien. Tilaisuus m:i sivu suun. — *Erik.* **a.** *jhk mennessä*, harv. *mentäessä* ennen jtak ajankohtaa. | Hakemukset on lähetettävä kesäkuun 1. päivään 1955 m:nessä. Kirjat pyydetään viimeistään jouluun m:nessä palauttamaan. Koneistoineen tehdas on valmis vuoden loppuun m:nessä. Päivälliseen m:nessä hänen mielensä ehti tyyntyä. Pilvet hävisivät taivaalta iltaan m:nessä. Lokakuun puoliväliin m:täessä. **b.** *jnk mentyä* jnk kuluttua, jnk jälkeen. | Puutarhuri puhdisti maitaan talven m:tyä. Hallojen m:tyä istutetaan daaliat puutarhaan. Laulajat viettivät onnistuneiden konserttiensa m:tyä [= jälkeen] iltaa Kaivohuoneessa.

III. olotilan t. muodon muuttumisesta: muuttua, vaihtua, joutua jhk tilaan, tulla jksik.

1. tilanmuutoksesta (vars. sellaisesta, jossa normaalitila muuttuu poikkeukselliseksi, tav. huonommaksi; vrt. tulla). **a.** ihmisistä. | M. kalpeaksi. M. noloksi, totiseksi, vakavaksi. Potilas on m:nyt lyhyessä ajassa huonoksi. Hän m:i mustaksi vihasta. — M. tainnoksiin. M. hämilleen. M. hunningolle. **b.** ruumiinosista, esineistä ym. | Posket m:ivät kurttuun. Suu m:i väärään, vinoon. Pää oli m:nyt kumaraan. Jalka m:ee koukkuun. Käsi on m:nyt sijoiltaan. Kuolioon m:nyt iho. Haava m:i arpeen. Tukka m:i kiharoille. Posket m:ivät kuopalle t. kuopille. Isän suupieli m:i mareisiin, nauruun. Hampaat välkkyivät huulten m:nessä hymyyn. Kieroon m:nyt ovi. Vaatteet m:ivät läjään. Vanne m:i tiukkaan. Multa m:i tiiviimpään. Lukko m:ee salpaan. Pilveen m:nyt taivas. M. jäähän 'jäätyä'. Rauta m:i mutkille. Mukulakivet m:evät jauhoksi. Sauva m:i poikki. Pakoputki on m:nyt tukkoon. Köysi m:i solmuun. Ruis m:i lakoon. Ilta m:i myöhäiseksi. Kaikki toiveet olivat m:neet murskaksi. Suunnitelma m:ee sekaisin. **c.** jnk asian epäonnistumisesta, raukeamisesta, "kokoon kuivumisesta" tms.; vrt. V.2. | Työ m:i vikaan. Käräjäasiat m:ivät tyhjään. Turhaan m:nyt työ. Hanke m:i myttyyn. M:köön syteen tai saveen [= käyköön kuinka tahansa] SP. Heidän ponnistelunsa eivät m:e hukkaan. Ei lepo nuoressa hukkaan m:e SP. — Jopa m:i joutavaksi koko näytelmä. Opetushomma m:i heti alussa hulinaksi. Keskustelu asiasta uhkasi m. haihatteluksi. Hedelmäsato m:ee [= hupenee] ihan mitättömiin. Varasto m:i vähiin.

2. asennon muutoksesta. | M. kyykylle t. kyykkyyn. M:i polvelle ja ampui. Hevonen kompastui ja m:i polvilleen. Ovi m:i saranoiltaan. Ikkuna m:i kiinni. Vene m:i nurin 'kaatui'. M. kumoon.

IV. ed:iin liittyen sijainnista, sopimisesta, mahtumisesta.

1. pitkänomaisten esineiden, luonnonpaikkojen tms. sijainnista: kulkea, käydä, ulottua, suuntautua. | Hänen poskensa yli m:ee leveä arpi. Kaulanikamia pitkin m:evä valtimo. Seinämän läpi m:evä ruuvi. Juurikasveilla on syvälle m:evä pääjuuri. Jyväskylästä Korpilahdelle m:evä maantie. Huvilatie m:ee kymmenen maanomistajan metsäsarkain poikki. Valtaväylä voi m. pitkin toista rantaa. Poranreikä m:ee 2960 m:n syvyyteen. Tästä m:ee ovi äijän kamariin. — Ajasta: Keskiaikaan m:evä asutusnimi Kyynärä. Rekisterin synty m:ee suunnilleen vuoteen 1486. Kum-

mijärjestelmän juuret m:evät kauas toiseen vuosisataan asti.

2. mahtua, sopia. **a.** koosta verrattuna jhk muuhun: sopia jstak kulkemaan, mahtua jnk sisään t. päälle. | Ei m:e ovesta. Keulamasto m:i vapaasti sillan alitse. Männän tapin tulee olla niin tarkka, että se juuri ilman väkivaltaa m:ee reikäänsä. Hirsiseinän rakoihin lyödään tilkeraudalla tilkkeitä niin täyteen kuin m:ee. — Käsine m:ee helposti käteen. Pieksut eivät tahdo m. jalkaan. Minun vaatteeni m:evät kyllä hänen ylleen. — *Kuv.* Päähäni ei m:e [= en jaksa käsittää], että - -. Järkeen m:evä asia. — *jnk mentävä* niin suuri, tilava t. sen kokoinen, että jk pääsee siitä kulkemaan. | Sormen, käden m:tävä aukko. Tuossa on edessä miehen m:tävä kujanne. **b.** jnk isomman kokonaisuuden muodostumisesta pienemmistä kokonaisuuksista. | Yhteen kuhilaaseen m:ee kaksitoista lyhdettä 'kuhilaassa on t. kuhilaaseen pannaan 12 lyhdettä, 12 lyhdettä muodostaa kuhilaan'. Kauroja m:ee rehuyksikköön 1,2 kg. Kilon painoon m:evien muikkujen kappaleluku. Silputtuina oljet m:evät pieneen tilaan. Montako kirjainta m:ee riville?

V. liikkeestä yl. sekä siitä johtuvia merk:iä; us.)(seisoa.

1. kulkea (poispäin), olla kulussa. | Nykäisi hevosensa m:emään. Huomasi maantiellä m:evän hevosen. M:i pellon piennarta. Missähän se poika nyt m:ee? Soutaen m:tiin kivikot ja matalikot. Syvällä kulkevain laivain on m:tävä hitaammin. — Hevonen m:i laukkaa. M:i tavatonta vauhtia. M:i oikeaa suuntaa. Isäntä m:ee polkkaa karjakon kanssa. Nyt m:nään [= ollaan leikkimässä] sormusleikkiä. — Jalkojen juuressa m. liritteli puronen. Taivaalla m:ee pilvisuikaleita. — *Erik.* **a.** vars. *puhek.* näytelmästä, elokuvasta yms.: olla esitettävänä, tulla esitetyksi. | Näytelmä m:ee tänään kolmannen kerran. Bio-Biossa on "Seitsemän veljestä" m:nyt neljättä viikkoa. Elokuva m:ee kolme kertaa illassa. **b.** *mennä läpi* (kuv.) käsitellä lävitse; tulla hyväksytyksi. | M:i hakemukset läpi. Kauppalaskento m:tiin pikavauhdilla läpi. — Asia on ollut esillä valtiopäivillä, mutta se ei m:nyt läpi.

2. *kuv.* sujua, onnistua, menestyä, käydä laatuun; vrt. III. 1. d. | Jk menee hyvin, huonosti. Alku m:i jotenkuten. M:eehän tämä näinkin. Koulutyö kyllä m:ee. Nyt alkoi reaktio m. itsestään. | "Miten jaksat?" — "Siinähän tuo m:ee." Oli hän tanssinutkin, ja m:ihän se. — *Erik.* **a.** tekijää ilmaisevan abl:ssa olevan määräyksen ohessa. | Athanasiuksen tunnustus m:i häneltä kuin vettä valaen. Varvasasento hengitysliikkeissä m:ee hyvin tottuneilta voimistelijoilta. **b.** *olkoon menneeksi.* No, hyvä se, olkoon m:neeksi! | "Saanko näyttää?" — "Olkoon m:neeksi." — Jos antavat kilon kahvia, niin oli m:neeksi 'suostun'.

3. vars. *kans.* tulla toimeen, selviytyä. | Karja m:i hyvin talven yli. Tällä kermalla minä m:en monta päivää TALVIO. Ja jos ei olisi juonut ja pieksänyt, olisi siinä m:ty HEPOR. — Joskus suunnilleen = elää. | Niin m:tiin syksy. Tässähän tuota on m:ty, päivä kerrallaan.

4. sopia, soveltua, käydä, kelvata, menetellä. | Haapa m:ee aidaksina siinä missä kuusikin. Kyllähän hän vielä miehenä m:isi, kun vain jalat tekisivät tehtävänsä. Huoneisto m:i jotenkuten korjattuna. Me m:imme täydesti paikkakuntalaisista. Sellaiset tavat eivät m:e tässä ympäristössä. Näin isossa talossa m:isi useampikin poika. — - - eukolla olisi mehevämpikin - - [mies] m:nyt LASSILA. — *Erik.* **a.** *mennä täydestä* jnk sellaisen asian uskomisesta, hyväksymisestä, joka on saatettu näyttämään toiselta, tav. paremmalta, kuin se oikeastaan on. | Huhut m:ivät täydestä. M:i täydestä kuin väärä raha. Häneen oli koko kertomus m:nyt täydestä. **b.** *mennä mukiin* käydä laatuun, menetellä, kelvata. | Pussihousut m:evät kyllä mukiin talvella. Ensimmäiset päivät m:ivät mukiin kutakuinkin.

meno[1] *teonn.* < ed. **1.** meneminen jonnekin. | Minnehän Niilolla on m.? Häntä pelotti sinne m. Lääkärille m. sai jäädä. Onko sinulla tänä iltana m:a [= mentävää]? Oli edessä m. sotapalvelukseen. Päivän mailleen m. — *Yhd.* (us. myös ⌒) alaspäin-, eteenpäinm.; asemaan-, kirkkoon-, kotiin-, luostariin-, työhön-, vuoteeseenm.; maata-, makuulle-, nukkumaanm.; kihloihin-, naimisiinm.

2. meneminen jstak pois, häviäminen, kuluminen (ynnä tähän liittyviä erikoismerk:iä). | Eräänä päivänä alkoi sitten jäiden m. Sylinterin kummassakin päässä on sola, toinen kaasun tuloa, toinen m:a varten. Hän pelkäsi yksinäisen lapsen syntymästä aiheutuvaa maineen m:a. — Terve m:a! [tav. ivallinen onnen toivotus lähtijälle t. jllek, jonka katoaminen on mieluisaa]. — *mennä menoja(an* mennä tiehensä, sen tien, kadota. | Mies vain naurahti jotakin ja meni m:jaan. Kansiluukku irtosi ja meni m:jaan. — *Erik.* **a.** tav. *mon.* (jhk t. jnak aikana) kuluva rahamäärä, kulut. | Tulot ja m:t. Sosiaaliset m:t. Juoksevat, satunnaiset, tilapäiset, vakinaiset m:t. Jokin summa on varattava arvaamattomiin m:ihin. Satamarkkanen ei ole iso raha, oli se tuloa tai m:a. — *Yhd.* asunto-, halko-, huolto-, kanslia-, korko-, lämmitys-, matka-, palkkaus-, puku-, puolustusm(:t); brutto-, kerta-, lisäm(:t). **b.** kulutuksesta, loppumisesta, kuolemasta. | Puiden m. oli suuri. Katselin ääneti eväiden m:a. Tällä m:lla ei perintö kauan riitä. — Sukulaisen m. Valitetaan miehen m:a. Laiminlyönti tässä suhteessa voi olla hevosen m. Tämä alkaa jo olla m:a 'kuolema lähestyy'. — *jkn t. jnk pään menoksi* tuhoamiseksi, kukistamiseksi. | Punoa juonia jkn pään m:ksi. Hyökkäys oli suunniteltu kilpailijain taholta uuden yrityksen pään m:ksi. — *Yhd.* hengen-, höyryn-, rahan-, vedenm.

3. asennon t. tilan muuttumisesta. | M. olkaseisonnasta kippinojaan. Konseptien sekaisin m. Ihon haavoille m. Kotielämän rappiolle m. — *Yhd.* (us. myös ⌒) auki-, kiinni-, nurin-, poikki-, rikki-, sijoiltaan-, tyhjiin-, um-

peenm.; makuulle-, pitkälleen-, polvellem.; jäähänm.

4. kulkeminen, kulku (kiinnittämättä huomiota menon suuntaan) ynnä tähän liittyviä erikoismerk:iä. | Juoksijoiden luistavaa m:a oli ilo katsella. Pari puhelinlankaakin siinä noudatteli tien m:a SILL. — Häiritä leikin m:a. Seurata tapahtumain m:a. Puuttua asiain m:on. Kokouksen m. oli pitkäpiimäistä. Annoimme asioiden mennä m:aan. — *maailman meno.* Keskusteltiin maailman m:sta. Mietiskeltiin maailman m:a. Maailman m. joskus hymyilyttää. Pitkään aikaan hän ei tiennyt mitään tämän maailman m:sta 'oli tiedottomana tms.'. — *Yhd.* läpi-, ohi-, ylim. — *Erik.* **a.** vauhdista. | Parantaa m:aan. Vene solui tasaista m:aan. Hän työnsi potkurinsa sellaiseen m:on, että Esa oli pudota. Päätä pyrki huimaamaan siinä m:ssa. — Oltiin jo hyvää m:a suistumassa anarkiaan. **b.** *yhtä menoa, yhteen t. samaan menoon* keskeytyksettä, saman tien. | Luin kirjan yhtä m:a. Pihaan päästyään hän ryntäsi yhtä m:a kamariin. Malmi sulatettiin ahjossa ja taottiin samaan m:on kankiraudaksi. Villavaatteet eivät siedä liottamista, vaan ne on pestävä yhteen m:on lämpimällä vedellä. Hän iski kolmannenkin kerran yhteen m:on. **c.** hyörinä; yksilön t. yhteisön (vars. sopimaton) käyttäytyminen t. elintapa. | Baaripöydän ääressä oli vilkasta m:a. Mene, laiskuri, muurahaisen luo; katso sen m:a ja viisastu VT[V]. — Jumalaton, kevytmielinen, syntinen m. Pappi nousi leirin irstasta m:a vastaan. Mies kauhistui entistä elämäänsä ja m:ansa. Vietettiin maailmallista m:a. -- mies, joka oli istunut ja pitänyt nauravaa m:a Alman kanssa SILL. -- useat sanankuulijoistani vastoin kaikkea kristillistä m:a -- pimeydessä vaeltavat AHO. Siell' [taivaassa] jalo m. on / ja riemu verraton VK. **d.** melu, meteli. | Pojat nostivat asiasta kauhean m:n. Tuuli piti ulkona pahaa m:a. Taistelun m. kasvoi. Koneiden asettelussa kävi tavallista voimakkaampi m. ja meteli. Pirtistä alkoi kuulua sellainen m. kuin saattoi odottaakin. Tuosta nousee m. tuima, / tuhattulimmainen rätinä KIVI. **e.** tav. *mon.* juhlameno, rituaali, seremonia. | Maagilliset, rituaaliset m:t. Uskonnollisten m:jen toimittaminen. Yliopisto vihittiin juhlallisin m:in. — *Yhd.* hää-, juhla-, kultti-, palvonta-, puhdistus-, uhri-, vihkimism:t; kirkonm:t.

5. *olla menossa* (hyvin verbaalisena liittyen mennä-v:n eri merk.-ryhmiin:) olla menemässä. | Hän on m:ssa kotiin, metsästämään, marjaan, kalalle, suutarinoppiin, kihloihin. Päivä on mailleen m:ssa. — Hän on jo pois m:ssa 'lähtemässä'. — Potilas on m:ssa huonommaksi. Järvi on jäähän m:ssa. — Aina hän on m:ssa 'liikkeellä'. Oli m:ssa vuosi 1715. Illallinen oli jo hyvässä m:ssa, kun astuin sisään tupaan.

meno|arvio *s.* ennakolta laadittu arviolaskelma jnk julkisen t. yksityisen talouden menoista tiettynä ajanjaksona; us. = tulo- ja menoarvio, arviolaskelma tuloista ja menoista tulevana varainhoitokautena, tav. kalenterivuotena, talousarvio, budjetti. | Kunnan, yhdistyksen m. Kuluvan, ensi vuoden m. Valtion tulo- ja m. vuodeksi 1954. Valtion m:arvioon otettiin määräraha sairaalaolojen parantamiseksi. — *Yhd.* lisäm. **-auk|ko** *s.* us. = poistoaukko. | Jäähdytysveden tulo- ja m. Savukaasut poistuvat tulipesästä m:on kautta. **-erä** *s.* Tilikirjaan merkittävät tulo- ja m:t. Verojen muodostama m. Perheen tärkeimmät m:t ovat asunnon vuokra, ruoka- ja vaatemenot. 10 000 mk:n m. **-halu** *s.* Hillitä hevosen m:a. Tytöllä oli alituinen m. -- illempänä ei hän voinut enää m:aan Lusikkalaan pidättää TOPPILA. **-höyry** *s. tekn.* poistohöyry.

menois|a[13] *a.*, vars. *mus.* -uus[65] *omin.* vauhdikas, eloisa, ripeä. | Dvořákin slaavilaisesti m. pianokvintetto.

meno|johto *s.* **1.** *tekn.* us. = poistojohto. | Vesi kulkee lämmityskattilasta m:johtoa myöten pattereihin. **2.** *sähk.* Kolmivaiheisen generaattorin meno- ja paluujohto. **-kaasu** *s. tekn.* poistokaasu. **-kanava** *s. tekn.* alakanava; poistokanava. **-kyyti** *s.* Meno- ja paluukyyti. **-lip|pu** *s.*, vars. *raut.* menomatkaan oikeuttava matkalippu. | M. Kuopioon. Meno- ja paluulippu 'edestakaiseen matkaan oikeuttava matkalippu'. **-luokk|a** *s.* Valtion menot jaetaan eri m:iin sen mukaan, mihin tarkoitukseen varat käytetään. **-matka** *s.*)(paluu-, tulomatka. | M:lla poikettiin Mikkelissä. Meno- ja paluumatkaan oikeuttava matkalippu. **-paik|ka** *s.* **1.** paikka, johon jku, jk menee. | Aluksen lähtö- ja m. Kyllähän Helsingissä ensikertalaisella m:koja on. **2.** paikka, jonka kautta jku, jk menee, kulkupaikka. | Ahtaat m:at. Siellä oli matalat m:at --, tarvittiin taitava luotsi J.SAULI. **-paussi** *s. fysiol.* kuukautisten lakkaaminen vaihdevuosina. **-puoli** *s.* **1.** Talousarvion, tilikirjan tulo- ja m. Talouden m. [= menot] on saatava pienenemään. **2.** Veden tulo- ja m. vesivoimalaitoksessa. **3.** *tekn.* eril. rajatulkeissa joko (ulkomittoja mitattaessa) se puoli, johon mitattavan kappaleen tulee mahtua, tai (sisämittoja mitattaessa) se puoli, jonka tulee mahtua mitattavaan aukkoon. **-putki** *s.* poistoputki. | M. johtaa palamiskaasut moottorista. **-pää** *s.* **1.** Putken m. 'pää, josta jk (esim. vesi) poistuu'. **2.** *tekn.* menopuoli sisämittojen mittaamiseen käytetyssä rajatulkissa. **3.** *menopäällä* = menotuulella. | Paavo Nurmi oli oivalla m:llä. **-reitti** *s.* **-ryhm|ä** *s.* Kokonaismenojen jakaantuminen eri m:iin. **-rästi** *s.* **-sola** *s. tekn.* poistosola, -kanava.

menost|aa[2] *v. harv.* -us[64] *teonn.* menota. | Lapset m:avat pirtissä.

meno|suunta *s.* Hiihtäjän, auton, kellon osoittimien m. Veden, pilvien m. Muuttaa m:suuntaa. Istun junassa kasvot m:suuntaan päin. Vesistön, lihassyiden m. **-sään|tö** *s.* (vahvistettu) menoarvio. | Yliopiston m. Ensi vuoden m. M:nön alainen virka.

meno|ta[38] *v.* mekastaa, metelöidä, pitää pahaa elämää. | Huutaa ja m. Miehet juovat ja m:avat. Niin hän m:si, löi nyrkkinsä pöytään, pauhasi kuin ukkonen KIVI.

meno|talous *s.* talouden menopuoli; *tal.* kulutus-, käyttötalous; vrt. ansiotalous. | Perheen, valtion tulo- ja m. Supistaa, laajentaa m:-taloutta. -|**tie** *s.* M. kaupunkiin. — *menotiellä(än), -teillä(än)* (adv.) joutumassa, joutumaisillaan (jklta) hukkaan, turmioon, häviämässä, häviämäisillään, tuhoutumassa, tuhoutumaisillaan. | Sairas on m:tiellään 'ei enää parane, kuolee'. Talo on m:tiellä. Lehti joutui m:teille, tilaajien määrä väheni kolmannekseen. Rohkeuteni alkoi olla m:teillään. -**tili** *s.* -**tosit|e** *s. liik.* Tulo- ja m:teet. -**tuul|i** *s.* menohalu. | Iltaisin kotiin lähtiessä iski mieleen joskus hurja m. KARHUM. — *menotuulella* halukkaana, innokkaana menemään. | [Juoksija, uimari, polkupyöräilijä] on hyvällä m:ella. Hevonen ei tuntunut olevan m:ella. -**venttiili** *s. tekn.* poistoventtiili. -**väylä** *s.*

menstruaatio[3] *s.* kuukautiset; ks. kuukautinen 2.

mensuraalinuotti *s. mus.* vrt. seur. -**kirjoitus** *s. mus.* myöhäiskeskiajalla nuottien merkintään käytetty viivastokirjoitus, joka ilmaisi myös sävelten keston.

mensuuri[6] *s.* **1.** *mus.* **a.** urkupillien ja puhallussoitinten putkien pituuden ja laajuuden keskinäinen suhde. **b.** oikea mittasuhde, jonka mukaan soitin on rakennettava. **c.** nuottien kolmi- t. kaksijakoinen aika-arvo mensuraalinuottikirjoituksessa. **2.** miekkailijoiden mitattu välimatka; saksalaisten, virolaisten tm. ylioppilaiden miekkailuottelu. **3.** mittalasi.

menševik|ki[4*] *s.* M:it 'Venäjän sosiaalidemokraattisen puolueen hajottua 1903 perustettu, vähemmistöksi jäänyt varsinainen sosiaalidemokraattinen ryhmä'; vrt. bolševikki.

mentaalihygienia *s. lääk.* sielullista terveyttä edistävien ja turvaavien seikkojen tutkiminen ja käytäntöön soveltaminen psykiatrien, psykologien, kasvattajien keskisessä yhteistoiminnassa, mielenterveys(oppi).

mentaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* henkinen, sielullinen.

mentaliteetti[4*] *s.* jnk yksilön t. yhteisön henkinen omalaatuisuus, mielen-, hengenlaatu. | Suomalainen, eurooppalainen m. Venäläisten m. Pienten lasten m. Kansojen sodanjälkeinen m. Ymmärtää jkn m:a. Jk asia sopii, ei sovi jkn m:in. - - vielä lähempänä hänen m:aan oli sellainen yksinkertaisessa koruttomuudessaan liikuttava sävel, mikä soi - - AK.

mentoli[5] *s. farm.* eräs kamfereihin kuuluva alkoholi, joka on pääaineksena piparminttuöljyssä. | M. on virkistävän makuista ja lievästi desinfioivaa. M:a käytetään suuvesissä, karamelleissa yms. -**salva** *s.* -**sprii** *s.* Hyttysenpuremia voidellaan m:lla.

mentori[5] *s.* (nuoren henkilön) ohjaaja, neuvonantaja.

menuet|ti[4*] *s.* vanha ranskalaisperäinen tanssi alk. hitaanlaisessa 3/4-tahdissa; tämän tahtiin sävelletty musiikki. | Siroin liikkein, sulavasti ja juhlallisesti he tanssivat soman vanhanaikaisen m:in Mozartin musiikin säestyksellä ANNI SWAN.

merasin[56] *s. met.* suippeneva teräspuikko, jolla avarretaan ja muodostellaan työkappaleeseen tehtäviä reikiä, tuurna, tamppi.

merehinen[63] *s.* merenhaltija.

mereinen[63] *a.*, vars. *metrl.* merellinen, meri-;)(mantereinen. | M. ilmasto, sade.

merelle|lähtö *s.* Laivan m. -**pääsy** *s.* Laivaston m. Odottaa m:ä. — Jnk valtion m.

merelli|nen[63] **1.** *a.* -syys[65] *omin.* meressä oleva t. ollut, mereen kuuluva, meressä muodostunut, meren tuntuinen tms., meri-, meren, mereinen, pelaginen; us.)(mantereinen. | M saari, majakka. Jnk valtion m. asema. - - saarehen selällisehen, / luotohon m:sehen KAL. Kivihiilikauden m:set kerrostumat. M:set sedimentit, fossiilit. — M:set rannikkomuodot. Ilmaston m:syys. M. sade. Koko Luoteis-Euroopalla on m. luonne. — Valtioiden välinen m. vuorovaikutus. M. taival, urheilu jne., tav. par. meri-. Haahdet, / te m:set haahdet, / jotka viette miehiä rannasta / toiseen rantaan KAILAS. **2.** *s.* **a.** *murt.* hylkeenrasva, traani. **b.** meren täysi. — *Kuv.* M. kärsimyksiä RAILO.

merelläkulkija *s.*

meren|ajo *s.*, vars. *lak.* = merihylky. | - - rantautunut m. tulkoon Kruunulle LK. -**alainen** *a.* meren(pinnan) alla oleva. | M. luoto, tulivuori. M. kaapeli, tunneli. -**emo** *s. myt.* Ennen kalastajat uhrasivat m:lle. -**haltija** *s. myt.* Kreikkalaisen taruston Proteus oli ennustustaitoinen m. -**harmaa** *a.* M:t silmät. -**hen|ki** *s.* Viettää kesänsä saaristossa raikkaassa m:gessä. -**herruus** *s.* Vihollisella on m. 'vihollisen merivoimat ovat voimakkaammat'. -**jumala** *s.* Kreikkalaisten m. Poseidon. -**jää** *s.*

merenkulkija *s.* merenkulun harjoittaja, merenkävijä. | Tanskalainen m. Rohkea, taitava, vanha m. -**kansa** *s.* Foinikialaisia pidetään ensimmäisenä m:na. -**n|kirja** *s.* = merimieskirja.

merenkulku *s.* kaikki se toiminta, mitä vesitse tapahtuvassa liikenteessä harjoitetaan; kansainvälisen meriliikenteen, laajimmassa merk:ssä myös kotimaisen rannikko- ja sisävesiliikenteen käsittävä laivaliikenne. | Harjoittaa m:a. — *Yhd.* kauppa-, talvim. -**elinkeino** *s.* -**hallinto** *s.* valtionhallinnon haara, jonka tehtävänä on turvata, edistää ja valvoa kauppamerenkulkua. -**hallitus** *s.* merenkulkuhallintoa hoitava, lähinnä kauppa- ja teollisuusministeriön merenkulkuosaston alainen keskusvirasto. -**hytti** *s.* = karttahytti. -**kaupunk|i** *s.* Venetsia oli keskiajan huomattavimpia m:eja. -**keskus** *s.* Maamme vanhin m. Varsinais-Suomi. -**konferenssi** *s.* Lontoon m. -**kongressi** *s.* -**koulu** *s.* merenkulkuoppilaitos, jossa annetaan opetusta kauppa-alusten aliperämiehen, perämiehen ja merikapteenin tutkinnon suorittamiseksi. | Rauman m. -**laitos** *s.* ne elimet, jotka hoitavat merenkulkuhallintoa ja sen hoidossa olevaa omaisuutta. | Suomen m. -**lippu** *s.* meriliikenteessä aluksen kansallisuuden tunnusmerkkinä käytetty valtakunnan lippu. | Maamme merenkulku- ja kauppalippuna käytetään valtiolippua ilman vaakunaa. -**ma|a** *s.* 1400- ja 1500-luvuilla olivat Portugali ja Espanja johtavia m:ita. -**maksu** *s.* aluksiin ja

merenkulkuun kohdistuvia osaksi veron, osaksi korvauksen luonteisia maksuja. | Luotsaus-, majakka-, lasti- ja jäämaksut ovat Suomessa m:ja. **-museo** *s.* Oslon, Rotterdamin m. **-neuvos** *s.* merenkulkuhallituksen jäsen; myös arvonimenä. **-oikeu|s** *s.* **1.** *lak.* se merioikeuden osa, jossa määräävänä on julkinen etu. **2.** oikeus harjoittaa merenkulkua. | Tapulikaupunkien m:det. **-opas** *s.* **-opisto** *s.* merenkulkukoulua korkeampi merenkulkuoppilaitos (ei nyk. Suomessa). **-oppi** *s.* merenkulkutaitoa käsittelevä oppi, nautiikka, navigaatio. **-oppilaitos** *s.* merenkulkualan ammattikoulu. **-piiri** *s.* piiri, joihin maa on jaettu paikallista merenkulun valvontaa varten. | Päijänteen m. **-politiikka** *s.* Merkantilistinen m. Suomen m. **-sanasto** *s.* **-sopimus** *s.* merenkulkua säännöstelevä valtiosopimus. **-sääntö** *s.* Kansainvälisten m:jen määräämät valo- ja äänimerkkilaitteet. **-taito** *s.* **-tekniikka** *s.* **-teknillinen** *a.* **--upseeri** *s. sot.* merenkulkuteknillisistä asioista huolehtiva upseeri. | Sota-aluksen m. **-viranomai|nen** *s.* Suomen m:set. **-väline** *s.* merenkulkuteknillinen väline, esim. kompassi, kiikari, ei kuit. alus.

meren|kulta *s. vanh. runok.* meripihka. | - - kirsikoita, jotka kuulsivat kuin punaisin m. KALLAS. **-kululli|nen** *a.* -sesti *adv.* merenkulkuun kuuluva t. sitä koskeva, merenkulku-. | M:set olosuhteet. Aluksen m:sessa käsittelyssä tapahtunut virhe. M:sesti vaikea rannikko.

merenkulun|tarkastaja *s.* jokaisessa merenkulkupiirissä oleva virkamies, jonka tehtävänä on valvoa merenkulkua erityisesti turvallisuusnäkökohtia silmällä pitäen. **-ylitarkastaja** *s.* merenkuluntarkastajien lähin esimies merenkulkuhallituksessa.

meren|kyntäjä *s. kuv.* merialus; merenkulkija. | Ulkomaisia m:kyntäjiä satamassa. — Rohkea, vanha m. **-kävijä** *s.* merenkulun harjoittaja, merenkulkija, purjehtija. | Kokenut, vanha m. Muinaiset norjalaiset m:t. **-käyn|ti** *s.* meren aaltoilu, aallokko, laineet, mainingit, tyrskyt. | Ankara, kova m. M. voimistuu, yltyy, tyyntyy. M:tiä kestävä rantapenger. M:niltä suojattu satama. Voimakkaan m:nin vuoksi oli vaikea päästä haaksirikkoutuneen aluksen lähelle. **-lahdelma** *s.* **-lahti** *s.* Leveä, matala m.

merenmittaus *s.* meressä suoritettava mittaus, joka käsittää lähinnä luotauksen ja luotauspisteiden aseman määrittämisen. **-alus** *s.* **-retkikunta** *s.* **-toimisto** *s.*

meren|napa *s. myt.* paikka, jossa meren liikojen vesien kuvitellaan juoksevan maan alle, merennielu, kurimus, kinahmi, syöveri. **-neito** *s.* naispuolinen merenhaltija, vedenneito, nereidi. | Pitkiä hiuksiaan kampaava m. **-neitonen** *s.* **-nielu** *s.* = merennapa. **-pihka** *s.* tav:mmin meripihka. **-pin|ta** *s.* Tyyni m. Pitkin m:taa. M:taa käytetään korkeudenmittauksissa perustasona. Korkeus m:nasta. Louhoksen pohja on 20 m m:nan alapuolella. **-pohja** *s.* M:sta nostettu alus. M:n kerrostumat. Alue, joka on vanhaa m:a. **-poukama** *s.* Kapea, syvä m. **-puolei|nen** *a.* myös ⌒. | M. kaupunginosa. Saaren m. ranta. Linnakkeen m:set tykit. **-puoli** *s.*)(maanpuoli. | M. kaupunkia, saarta. **-rannik|ko** *s.* Suomen m. M:on asukkaat. M:olla sijaitseva kaupunki. **-ran|ta** *s.* us. = rannikko. | M:nan kasvisto. Oleskella, viettää kesäänsä m:nalla. Sijaita m:nalla.

merenranta|-alue *s.* **-hietikko** *s.* **-huvila** *s.* **-kallio** *s.* **-kasvi** *s.* **-kaupunki** *s.*

meren|rantalainen *s.* ja *a.* M:rantalaisten harjoittama merenkulku. M:rantalaiset kalastajat. **-rantama** *s.* Avonaiset m:t. Kulkea m:a.

merenranta|niitty *s.* Pohjanmaan m:niityt. **-seu|tu** *s.* Suomen lounaiset m:dut. M:tujen asukkaat. **-tie** *s.* **-tila** *s.* **-viiva** *s.* Suomen m.

meren|rinne *s.* ulkosaaristoa lähinnä oleva avomeren vyöhyke siihen kuuluvine saarineen. | Ulkosaaristossa ja m:rinteeessä olkoon - - koukkukalastus syvässä vedessä jokaiselle sallittu LK. **-ruoko** *s. vanh.* rottinki. **-ruokoinen** *a. vanh.* Silloin lukkari - - rynkäs sisään heiluttaen kourassansa meren-ruokoista, jykevätä sauvaa KIVI. **-saari** *s.* **-saaristo** *s.* M:ssa pesivät lintulajit. **-salmi** *s.* **-selkä** *s.* meren ulappa, aava. | Aava, aukea, syvä m. Tyyni, myrskyävä m. Purjehtia m:ä. Purjevene viilettää pitkin m:ä. **-sin|i** *s.* merensinisen väri. | - - m:eltä läikehtiviä katseita HAARLA. **-sini|nen** **1.** *a.* M:set silmät. M:stä kangasta. **2.** *s.* = merensini. **-syvyy|s** *s.* M:ksien eläimistö. **-takai|nen** *a.* meren toisella puolen oleva, sinne suuntautuva t. sieltä tuleva. | M:set siirtomaat. M. veljeskansamme virolaiset. M. kauppa, tuonti, vienti. M. liikenne. M. siirtolaisuus. M:set valtaukset. - - tulee mies m., / ei tule turpehen alainen KANT. **-tuoksu** *s.* Kirpeä, suolainen m. **-tutkija** *s.*

merentutkimus *s.* mereen kohdistuva fysikaalinen, kemiallinen ja biologinen tutkimus, meritiede, oseanografia t. talassologia. **-laitos** *s.* Suomen m. **-neuvosto** *s.* Vakinainen kansainvälinen m., perustettu v. 1902.

meren|ulappa *s.* Aava, rannaton m. **-vaha** *s.* kellertävän valkoinen talkin sukuinen mineraali, hapan magnesiumsilikaatti. | M:sta valmistetaan piipunpesiä ja pieniä koruesineitä. Mull' oli "Gevlen vaakunaa" / ja piippu m:a *MANN. **-vahainen** *a.* **-vahapiippu** *s.* Pitkävartinen m. **-valtius** *s.* Roomalaisten m. Englannin m. **-vihreä** **1.** *a.* M:t silmät. M. kangas, puku. M. akvamariini sormuksessa. **2.** *s.* merenvihreä väri. **-väki** *s. myt.* vrt. vedenväki.

mergeli[6] *s.* → merkeli.

mer|i[32] *s.* **1.** yhtenäinen vesimassa, joka peittää suurimman osan maapallon pintaa; enemmän t. vähemmän selvärajainen, omaniminen osa tätä vesialuetta; suolapitoinen suurehko sisävesi; us.)(maa, manner. | Aava, rannaton, silmänkantamaton, syvä m. Tyyni, myrskyisä m. Avoin m., erik. 'meri, missä merien vapauden periaate on voimassa'. Aigeian, Karibian, Punainen m. Kuollut m. M:en ranta, pohja, pinta, selkä, ulappa, saari. M:en povi, syli. M:en eläimistö, kasvisto. M:en karja 'kalat'. M:en syvyyssuhteet, lämpötila. — M. aaltoilee, kuohuu, myrskyää. M. käy vaahtopäisenä. M. liplattaa veneen laitaa vasten. M. pieksee alusta. M. tyyntyy. Laiva kulkee, kyntää m:ta. Heittää m:een. Hypätä, hukuttautua

m:een. Mies m:essä! Ulkona m:ellä. M:en puolella. M:ten taakse. Käydä oppinsa m:ten takana. — *Yhd.* alku-, avo-, raja-, rannikko-, ranta-, reuna-, saaristo-, sisä-, sivu-, ulko-, valtam. — *Erik.* a. ulkopaikallissijoissa purjehtimisesta, merenkulusta, merimiehenä olemisesta. | Lähteä m:elle 'purjehtimaan [tms.]'. Olla m:ellä. Palata m:eltä. Lähteä m:ille 'ruveta merimieheksi'. Karata m:ille. Olla m:illä 'merimiehenä'. M:elle hänenkin mielensä paloi. b. *kuv.* Silmät syvät kuin m. Miestä kuin m:en mutaa [= paljon] SP. Lähteä m:ta edemmäksi kalaan [= hakea, tavoitella jtak kauempaa kuin on välttämätöntä] SP. Ei se maalta m:elle vie [= ei vaikuta paljon asiaan, ei ole väliä] SP. — M:ten takana 'saavuttamattomissa'. M:een [= pois] kaikki toiveet, m:een kaikki nuoret ihanteet LEINO. 2. *kuv.* paljoutta, äärettömyyttä, pohjattomuutta, valtavuutta kuvaamassa. | Metsien m. Liekkien, mainosvalojen m. Kansojen m. Autuuden, epätoivon, onnen, rakkauden, unohduksen m. Kaikkeuden, tyhjyyden m. Pois katoot ajan virtahan, / pois kohti unhon m:ta KOSKENN. [Vuodet] jotka nyt humisevat hänen tajussaan pitkänä epämääräisenä ajan m:enä SILL. [Vaaskivi] irtautuu kokonaan nykyajasta, hän uppoutuu täydelleen antiikin kuultavaan m:een M.HAAVIO. — *Yhd.* kukkas-, lato-, lippu-, metsä-, pilvi-, sumu-, talo-, tähkäm.; ihmis-, slaavilais-, yleisöm.; sävelm.

meri|ahven *s.* **1.** Morone labrax, iso piikkieväinen merikala. **2.** joskus: meressä elävä (tavallinen) ahven. **-akatemia** *s.* merisota-akatemia eräissä maissa. | Pietarin m. **-alue** *s.* Pohjoisen pallonpuoliskon laajat m:et. Itämeri on maailman saarisimpia m:ita. **-alus** *s.* merikelpoinen ulkomeriliikenteen alus. **-ankerias** *s.* Conger vulgaris, eräs ankeriaalle lähisukuinen valtameren kala. **-antura** *s.*, etup. *ruok.* eräistä kampelalajeista, vars. Solea solea. **-asema** *s.* **1.** sijainti meren suhteen. | Edullinen, hallitseva m. **2.** vrt. asema II. | Eläintieteellinen m. Yleistä radioliikennettä varten tarkoitettu liikkuva m. **-asia** *s.* M:in erikoistuntijat. **-asiamies** *s.* vrt. asiamies 1. c. | Englannin m. **-asiantuntija** *s.*

meridiaani[4] *s* **1.** *maant.* napojen kautta kulkeva isoympyrä, jolla sijaitsevilla paikoilla on sama maantieteellinen pituus ja sama aika, puolipäivä-, pituuspiiri. — *Yhd.* alku-, keski-, nollam. **2.** *täht.* taivaannapojen ja havaintopaikan zeniitin kautta kulkeva isoympyrä, taivaanmeridiaani. **3.** Magneettinen m. 'maan magneettisten napojen kautta kulkeva isoympyrä'. **-korkeus** *s. täht.* tähden korkeuskulma sen kulkiessa meridiaanin poikki. | Auringon m. **-minuutti** *s.* kaariminuutin pituinen osa meridiaania. **-taso** *s.* meridiaanin kautta kulkeva taso. **-ympyrä** *s. täht.* koje, jonka avulla voidaan määrittää tähden meridiaanikorkeus ja kulminaatiohetki.

meri|ekipaaši[4] *s. hist.* meriväenosasto. | Suomen m. perustettiin v. 1830—31. **-eläimistö** *s.* **-eläi|n** *s.* Meritähdet ovat piikkinahkaisiin kuuluvia m:miä. Jääkarhu syö kaloja, hylkeitä ym. m:miä. **-elämä** *s.* M:n vaatimuksiin tottunut väestö. M:n ankaruus. **-esikunta** *s.* merivoimien esikunta eräissä maissa. | Ruotsin, Saksan m. **-hanhi** *s.* Anser anser, kesyn hanhen kantamuoto, harmaahanhi. **-harakka** *s.* Haematopus ostralegus, merenrannoilla pesivä mustan ja valkoisen kirjava kahlaaja, rantaharakka. **-haura** *s.* rakkolevä, haura. **-hei|nä** *s. koll.* erinäisistä merikasveista; merikasvien (vars. Zostera marinan) kuivatuista lehdistä valmistettu heinämäainen täyteaine. | M:ällä, m:illä täytetty patja. **-heinäpatja** *s.* **-henk|i** *s.* Teos, jossa on aitoa m:eä. **-henkinen** *a.* - - Luvian pieni m. pitäjä kukkuloiden reunustamassa rannikkolaaksossa AK. **-hevo|nen** *s.* Hippocampus, pystyasennossa uivia tupsukiduksisia kaloja, joiden pää muistuttaa hevosen päätä ja kaulaa. | M:sia tavataan Mustastamerestä Englannin rannikolle saakka. **-herruus** *s.* par. merenherruus. **-hiekka** *s.* merien rannoille kerrostunut hiekka. **-hirviö** *s.* meressä elävä jättiläispeto. | Hait, mustekalat ja muut m:t. Kreikkalaisen taruston Skylla oli m., jolla oli kuusi käärmeen päätä. — *Kuv.* Yhdysvaltain laivaston suuret m:t. **-historia** *s.* merenkulun ja merisotataidon historia. **-huol|to** *s.* meritse tapahtuva huolto. | Vihollisen m:lon lamauttaminen. **-hylky** *s. lak.* hylätty laiva, laivahylky t. haaksirikossa veden varaan joutunut t. muuten kadonnut tavara, joka tavataan rannalle ajautumassa t. ajautuneena. **-hämähäkki** *s.* pitkäraajaisia, hoikkaruumiisia taskurapuja. **-härkä** *s.* Cottus quadricornis, arktinen merikala, jota tavataan jäänteenä Itämeressä ja isoissa järvissäkin, härkäsimppu. **-hä|tä** *s.* myrskyn t. haaksirikon aiheuttama hätä(tila) merellä t. yl. vesillä liikuttaessa. | Rahtilaiva m:dässä. **--ilma** *s.* Raikas, kostea, suolainen, raaka m. **--ilmasto** *s.* merillä ja niiden lähettyvillä vallitseva ilmasto;)(mannerilmasto. | Länsi-Euroopan, Norjan m. Subtrooppinen m. **--ilmastoinen** *a.* M. rannikko, alue. **--ilmasumu** *s.* mereltä kylmälle mantereelle virtaavan kostean ilman muodostama sumu. **--ilmatiede** *s. metrl.* merialueiden ilmatiede. **--ilmavoimat** *s. mon. sot.* eräissä maissa merivoimiin kuuluvat lentojoukkoyksiköt.

meriit|ti[6*] *s.* ansio (4), vars. virka-ansio. | Jk on jklle m:tiä, m:tinä, m:iksi. Hallituksen m:it inflaation torjumisessa. Sinulle ei ole m:iksi, että - -.

meri|jalkaväki *s. sot.* lähinnä maihinnousutaisteluja varten koulutetut ja varustetut laivaston joukot. | Englannin, Yhdysvaltain m. **-jää** *s.* Kiinteän m:n reuna. M:t lähtevät helposti liikkeelle. **-kaali** *s.* Crambe, ristikukkaiskasveja, vars. merenrannoilla kasvava C. maritima. **-kaapeli** *s.* erikoisrakenteinen merenalainen kaapeli. **-kadetti** *s. sot.* merisotakoulun kadetti. **-kadettikoulu** *s.* **-kaisla** *s.* Scirpus maritimus, merien rannoilla kasvava iso kaisla. | Syltä pitkää m:a. **-kal|a** *s.* Suomen m:oista on tärkein silakka. Tuoretta, jäädytettyä m:aa. M:ojen tuonti. **-kalastaja** *s.* Vaasan läänin m:t. **-kalastu|s** *s.* Harjoittaa m:sta. M:ksessa

erotetaan ulkomeri- ja rannikkopyynti. **-kanava** *s.* merta toiseen t. jhk sisämaan keskukseen yhdistävä kanava. | Suezin ja Panaman m:t. **-kansa** *s.* merenkulkua t. merikalastusta harjoittava kansa; merenrannan asukkaat. | Kauppa- ja m. Hollantilaiset, etevä m. **-kapteeni** *s.* henkilö, joka säädetyn meripalveluksen ja tutkinnon suoritettuaan on saanut merikapteeninkirjan.

merikapteenin|kirja *s.* kauppa-aluksen päällikön toimeen pätevöittävä todistus. **-tutkinto** *s.*

meri|karhu *s.* **1.** Arctocephalus ursinus, Tyynen valtameren pohjoisosissa elävä arvokasturkkinen korvahylje. **2.** *kuv.* vanha, kokenut merenkävijä. | Karaistunut, karski, vanha m. **-kartta** *s.* merenkulkua varten jstak vesialueesta laadittu kartta, joka näyttää rantapiirteet saarineen ja luotoineen, karit, veden syvyyden, purjehdusväylät merimerkkeineen ym., merikortti. **-kasvi** *s.* **-kasvisto** *s.* **-kattila** *s.* *tekn.* laiva(höyry)kattila. **-kauppa** *s.* meritse tapahtuva kauppa, kauppamerenkulku. | Hollannin harjoittama m. **-kaupun|ki** *s.* merenrantakaupunki; merenkulkua, merikauppaa harjoittava kaupunki. | Suomen m:git. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* merenkulku-, purjehduskuntoinen, merikuntoinen. | M. alus. Laiva on m:sessa kunnossa. **-kerrostuma** *s.* *geol.* Terrigeeniset m:t syntyvät jokien tuomista tai tyrskyjen irrottamista, pohjaan laskeutuvista aineksista, organogeeniset m:t eläimistä tai kasveista, jotka käyttävät meriveteen liuennutta kalsiumkarbonaattia kovien osiensa rakentamiseen. **-kieli** *s.* merenkulkualan ammattikieli. **-kilpikonna** *s.* M:t 'Chelonidae, merissä eläviä kilpikonnia, joiden selkäkilpi on litteä, varpaat tav. leveiksi eviksi yhteen kasvaneet ja eturaajat hyvin isot'. **-kipeä** *a.* = merisairas. **-kipu** *s.* = merisairaus. **-kissa** *s.* Anarrhichas lupus, pohjoisissa merissä elävä toista metriä pitkä, isosuinen, terävähampainen kala, kissakala, tainari. **-kompassi** *s.* laivakompassi. **-kortti** *s.* merikartta. **-kotka** *s.* Haliaëtus, vankkaja pitkänokkaisia kotkia, vars. Suomessa hyvin harvinaisena pesivä H. albicilla, joka syö kaloja ja vesilintuja, joskus maanisäkkäitäkin. **-koulu** *s.* merenkulkukoulu t. -oppilaitos. **-kra|pu** *s.* *leik.* merimies; vrt. maakrapu. | Nyt on maamyyrin kääppä m:vun saksissa KIVI. **-krot|ti** *s.* M:it 'Pediculati, kaikissa merissä eläviä pohjakaloja, joilla on iso pää ja varrelliset rintaevät'. **-kuljetus** *s.* **-kulttuuri** *s.* Viikinkiajan m. **-kuningas** *s.* *hist.* viikinkiretkien päällikkö. **-kun|to** *s.* purjehduskunto, merikelpoisuus. | M:nossa oleva moottorialus. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* = merikelpoinen. | M:set sota-alukset. **-kurk|ku** *s.* M:ut 'Cucumaria, Välimeressä, Atlantissa ja Pohjanmeressä eläviä merimakkaroita'. **-kuv|a** *s.* M:ien maalaaja. **-kylpy** *s.* **-kylpylä** *s.* Naantalin m. **-käyttö** *s.* Dieselmoottoreita maa- ja m:ön. **-käärme** *s.* **1.** M:et 'Hydrophinae, Intian meressä ja Tyynessä valtameressä eläviä myrkkykäärmeitä'. **2.** meressä eläväksi kuviteltu käärmehirviö. | Olaus Magnus kertoo puolentoista meripeninkulman pituisesta m:estä. Mätäkuun suuri m.

meri|laiva *s.* vrt. merialus. **-laki** *s.* merenkulkua ja siitä johtuvia oikeussuhteita koskeva laki. | Suomen m. v:lta 1939. **-lappalai|nen** *s.* M:set 'Norjan vuonojen rannoilla asuvat lappalaiset'. **-laulu** *s.* Vanha englantilainen m. Reipas m. **-lehmä** *s.* Halicore, Intian valtameren rannikkovesissä eläviä, valaita muistuttavia sireenieläimiä. **-leijon|a** *s.* eräiden korvahylkeiden nimenä. | Kalifornian m. 'Otaria californiana'. M:ien sirkusesitykset. **-lennosto** *s.* *sot.* **-lentoasema** *s.* Santahaminan m. **-lentokone** *s.* vesilentokone. **-leopardi** *s.* Ogmorhinus leptonyx, eteläisellä pallonpuoliskolla elävä kellanvalkoinen, tummatäpläinen hylje. **-lev|ä** *s.* Ravinnoksi kelpaavia m:iä. M:ien tuhkasta saadaan jodia. **-liike** *s.* merenkulku, merikauppa. | Harjoittaa m:ttä. **-liiken|ne** *s.* laivaliikenne meritse; merenkulku. | M:teessä olevat alukset. Helsingin m. keskeytyksissä. Harjoittaa m:nettä. **-liitto** *s.* merikauppa- t. merisotaliitto. | Attikalainen m. Ranskan meri- ja siirtomaaliitto. **-lilja** *s.* M:t 'Crinoidea, syvänmeren pohjassa eläviä kukkien näköisiä piikkinahkaisia'. **-linnake** *s.* *sot.* yksinomaan merelle suuntautuvaa toimintaa varten rakennettu linnake. **-linnoitus** *s.* *sot.* Svartholman m. oli aikoinaan saaristolaivaston voimakas tuki, joka samalla suojasi rannikkolinnoituksen tapaan Loviisan kaupunkia. **-lin|tu** *s.* **1.** Haahka, pilkkasiipi, lokit ym. m:nut. **2.** = meriteeri. **-lohi** *s.* = lohi (Salmo salar). **-loisto** *s.* *mer.* merimajakka. **-lok|ki** *s.* Larus marinus, ulkosaaristossa elävä lokki. **-lordi** *s.* Englannin amiraliteetin neljän johtavan upseerijäsenen nimitys. **-luk|ki** *s.* M:it 'Pantopoda, merilevillä eläviä lukkien näköisiä niveljalkaisia'. **-luonto** *s.* Suomenlahden m.

meriläinen[63] *s.* *murt.* merimies; rannikkolainen.

meri|maa *s.* merenrantaseutu. | Varsinais-Suomen m. M:maan kylät. Sisämaasta m:maahan. **-maalari** *s.* meriaiheita harrastava taidemaalari. **-maalaus** *s.* meriaiheinen maalaus; meriaiheita harrastava maalaustaide. **-maali** *s.* *sot.* merellä oleva tulituskohde. | Rannikkotykistön, ilmavoimien m:t. **-maasto** *s.* *sot.* **-mahti** *s.* Englannin m. **-maisem|a** *s.* Jylhä, karu, viehättävä m. Vuorelta näkyy suurenmoinen m. Maalata m:ia. **-majakka** *s.* ulkomeren rannan läheisyydessä oleva majakka. **-makkara** *s.* M:t 'Holothurioidea, makkaramaisia piikkinahkaisia'. Kiinassa ja Japanissa m:a käytetään trepangi-nimisenä mausteena ja ravintona. **-marssi** *s.* *sot.* Laivasto-osaston m. Kanaalin yli. **-matk|a** *s.* M. Suomenlahden yli M. Turusta Tukholmaan. Kahden kuukauden m. Ihana, myrskyinen, virkistävä m. Tehdä m:oja. Lähteä m:alle. **-merkk|i** *s.* *mer.* asemaltaan t. muodoltaan tietynlainen esine, joka ohjaa merenkulkijoita. | Luonnollisia m:ejä ovat mm. erikoisen muotoiset vuorenhuiput, maisemaprofiilit ja rakennukset. Rakennettuja m:ejä ovat majakat, majakkalaivat, erilaiset poijut, ankkuroidut meriviitat yms. **-metso** *s.* Phalacrocorax carbo, melajalkaisiin kuuluva mustan ruskea, metallinhohtoinen lintu, jota muuttoaikoina tavataan Suomessakin.

merimiehen|ammatti *s.* **-solmu** *s.* = merimiessolmu.

merimie|s *s.* aluksessa palvelevista laivatyötä tekevistä, myös päällystöön t. konehenkilökuntaan kuuluvista henkilöistä; ahtaammassa merk:ssä vain (kansi)miehistöön kuuluvista henkilöistä. | Karaistunut, reipas m. Ruveta m:heksi. — Huono m. 'tottumaton liikkumaan vesillä'.

merimies|arkku *s.* merimiehen matkoilla mukanaan kuljettama tavarainsäilytysarkku, merimieskirstu. **-elämä** *s.* Teos, jonka aihe on m:stä. **-huolto** *s.* merimiesten yhteiskunnallinen huolto. **-huone** *s.* *mer.* aik. laitos, jonka päätehtävänä oli laivaväen otto- ja päästökatselmusten suorittaminen. | Kotkan m. Päästä m:en kirjoihin. M:et avustavat puutteessa olevia merimiehiä ja heidän perheitään. **-jut|tu** *s.* merimiehen seikkailuistaan kertoma t. merimiesten keskuudessa syntynyt tav. liioitteleva juttu. | Kertoa mehukkaita, vanhoja m:tuja. M:un tyyliin paisutettu kertomus. **-kapak|ka** *s.* Singaporen m:at. Huonomaineinen, likainen m. **-katselmus** *s.* *lak.* virallinen katselmus, jossa merimieheksi pestatun henkilön ottaminen aluksen palvelukseen ja siitä vapauttaminen vahvistetaan. **-kaulus** *s.* merimiespuseroon kuuluva t. sen mallinen, takaa suorakaiteen muotoinen kaulus. **-kiel|i** *s.* merimiesten käyttämä slangi. | Solmut, joita m:ellä sanotaan knuupuiksi. **-kirja** *s.* *lak.* merimiehen hallussa oleva kirja, johon merkitään hänen henkilötietonsa, suorittamansa merimatkat sekä palveluksen laatu, merenkulkijankirja. **-kirkko** *s.* merenkulkumaan satamassa toimiva merimieslähetyksen asema, jonka kirkko ja muut suojat ovat merimiesten käytettävissä. | Lontoon suomalainen m. **-kirstu** *s.* = merimiesarkku. **-ko|ti** *s.* **1.** tärkeimmissä satamakaupungeissa olevia matkustajakoteja, joissa merimiehet maissa ollessaan saavat täysihoitoa sekä mahdollisesti tarvitsemaansa avustusta. **2.** merimiehen koti. | [Oulun] merimies- ja käsityöläiskodeissa käytiin ankaraa taistelua elämisestä VILJANEN. **-koulutus** *s.* kauppa- ja sota-aluksissa annettava koulutus. **-laki** *s.* aluksen päällikön ja laivaväen työsuhteita koskeva laki. **-lakki** *s.* merimiesten erikoisvaatetukseen kuuluva lipaton, nauhoilla varustettu t. sen mallinen lakki. **-lakko** *s.* **-laulu** *s.* Vanha englantilainen m. Reipas m. **-luettelo** *s.* *mer. vanh.* miehistöluettelo.

merimieslähetys *s.* lähetystyö, jonka tarkoituksena on järjestää sielunhoitoa ja sosiaalista huoltoa merimiehille ulkomaiden ja myös kotimaan satamissa. **-asema** *s.* Hampurin, Lontoon m. **-juhla** *s.* **-seura** *s.* Suomen m. **-työ** *s.*

merimies|pappi *s.* merimieslähetystyössä toimiva pappi. **-pihvi** *s.* *ruok.* kerroksittain asetetuista perunaviipaleista ja ruskeutetuista lihapaloista ym. pannussa kiehutettu ruokalaji, patapihvi. **-puku** *s.* merimiesten erikoisvaatetukseen kuuluva t. sen mallinen (vars. lasten) puku. | Pitkähousuinen m. on suosittu pikkupoikien juhlapuku. **-pusero** *s.* merimiespuvun pusero. **-solmu** *s.* (myös: merimiehensolmu) eräs kahden nuoranpään liittämiseen käytetty solmu, kypäräsolmu. | Väärin tehty m. on nimeltään ämmänsolmu. **-sopimus** *s.* merimiehen ja työnantajan välisiä oikeudellisia suhteita koskeva sopimus. **-säkki** *s.* vrt. merimiesarkku. | Purjekankainen m. **-taito** *s.* Oppia m:a. **-tanssi** *s.* **-ta|pa** *s.* Noudattaa purjehduksessa hyvän m:van mukaista varovaisuutta. - - leikkasimme poikki hain pyrstöevän ja naulasimme sen vanhan m:van mukaan liivaripuomin nokkaan HJ.NORTAMO. **-toim|i** *s.* Päälliköllä on valta laivanisännän puolesta m:een ottaa sekä päällystöön että miehistöön kuuluva laivaväki LK. **-valhe** *s.* vrt. merimiesjuttu. **-valssi** *s.* reipastahtinen, kansanomainen valssi; sen tahtiin sävelletty musiikki. | Soittaa, tanssia m:a. M:n iloiset sävelet.

meri|miina *s.* *sot.* vrt. 1. miina 1. | Ankkuroidut m:miinat. Ajelehtiva m. Sulkea väylä m:miinoilla. **-ministeri** *s.* sotalaivastoa koskevia asioita hoitava ministeri eräissä maissa. **-ministeriö** *s.* **-monsuuni** *s.* *metrl.* mereltä mantereelle puhaltava monsuunituuli. | Kostean m:n tuoma sade.

meri|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* Eteläinen pallonpuolisko on m:sempää kuin pohjoinen. **2.** *runok.* merta kulkeva, meri-, meren. | Hirveät m:set hirmut, / tulen hirmut hirveämmät LEINO. - - aiothan lähteä m:sille retkille HAARLA. En kiitä m:stä miestä, / aallonlaskija-urosta KAL.

meri|neula *s.* Nerophis ophidion, särmäneuloihin kuuluva matomaisen hoikka kala, siloneula. **-neuvottelu** *s.* *lak.* neuvottelu, johon esim. merihädässä olevan aluksen päällikön on kutsuttava päällystön ja laivaväen kokeneimmat, ennen kuin hän uhkaavan vaaran välttämiseksi ryhtyy toimenpiteisiin, joista aiheutuu vahinkoa lastille t. alukselle, laivaneuvottelu.

merino[2] *s.* **1.** merinolammas. **2.** merinovilla; merinolanka. **3.** merinokangas. — *Yhd.* puuvilla-, villam. **-kangas** *s.* neliniitinen tasavaltainen toimikaskangas. **-lammas** *s.* eräs hienovillainen lammas(rotu). | Espanjalainen m. **-lanka** *s.* merinovillasta kehrätty kampalanka.

merinorsu *s.* Macrorhinus, isoja hylkeitä. | Eteläinen, pohjoinen m.

merinovilla *s.* merinolampaan villa.

meri|näköala *s.* **-näköpiiri** *s.* *mer.* taivaan ja meren näennäinen rajaviiva. **-oikeudelli|nen** *a.* *lak.* -sesti *adv.* vrt. seur. | M. kysymys. M:set sopimukset. **-oikeus** *s.* *lak.* merenkulkua ja siitä johtuvia oikeussuhteita järjestävät oikeussäännökset. | Kansainvälinen m. **-ominaisuu|s** *s.*, tav. *mon.* Aluksen m:det. **-onnettomuus** *s.* tav. alusta merellä kohdannut onnettomuus, meriturma. **-operaatio** *s.* *sot.* **-palvelus** *s.* laivapalvelus; palvelus meriväessä. **-pantteri** *s.* Anarrhichas lupus, pohjoisissa merissä elävä merikissan sukuinen kala. **-panttioikeus** *s.* *lak.* merioikeudellinen panttioikeus laivaomaisuuteen.

meripelastus *s.* haaksirikkoisen t. aluksen pe-

lastaminen haaksirikon t. merionnettomuuden sattuessa. **-asem|a** *s.* Kiinteä m. Liikkuvia m:ia ovat vaaranalaisilla paikoilla haaksirikkojen uhatessa risteilevät pelastuskutterit. **-seura** *s.* Hangon m. **-toimisto** *s.* **-vene** *s.*

meri|peninkulma *s.* merellä käytetty matkanmitta: yhden kaariminuutin pituus päiväntasaajalla; vrt. solmu(nväli). | Kansainvälinen m. on 1.852 metriä. **-pe|to** *s.* meren petoeläin; tarunomainen merihirviö. | Hai, vaarallinen m. Merisaukko on siirtynyt maapedosta m:doksi. Kolmipäinen m., jolla oli karvainen ruumis.

meripihka *s.* tav. keltainen, läpikuultava t. samea fossiilinen pihka, keltainen ambra. | M. oli entisaikoina kallista kauppatavaraa. M:sta valmistetaan koruesineitä, piippujen suukappaleita yms. **-esine** *s.* **-happo** *s. farm. tekn.* meripihkasta kuivatislauksella saatu lääke- ja väriaineisiin käytetty happo. **-helmi** *s.* **-koru** *s.* **-lakka** *s. maal.* lakka, joka sisältää meripihkaa. **-vernissa** *s. maal.* vrt. ed. **-öljy** *s. farm.* meripihkasta kuivatislauksella saatu, kouristustiloissa lääkkeenä käytetty öljy.

meri|pimeä *s.* sakean sumun aiheuttama pimeä merellä. | Myrsky ja m. hidastuttavat aluksen kulkua. **-poika** *s.* nuorenpuoleisesta merimiehestä t. merisotilaasta. | Reipas, uljas m. **-politiikka** *s.* Suurvaltain m. **-protesti** *s. lak.* ilmoitus, jollainen aluksen päällikön oli merivauriosta aikaisemmin tehtävä julkiselle notaarille ennen täydellistä meriselitystä. **-puolustus** *s. sot.* mereltä uhkaavaa hyökkäystä torjuva puolustus. **-pyynti** *s.* Lohen, ravun, helmien m. **-rah|ti** *s.* rahti merikuljetuksesta. | Autojen m:dit. Kappaletavaran m:din kantotapa muuttunut. **-raja** *s.* **1.** valtion aluevesien ulkoraja; kahden valtion aluevesien välinen raja. | M:n vartiointi. **2.** *geol.* meren rantaviiva. | Balttilaisen m:n yläpuolella sijaitsevat moreeniseudut. **-rasva** *s.* valaiden, hylkeiden ja haikalojen rasvakudoksista sulattamalla saatu rasva, traani. **-rauk|ka** *s. myt.* kummitteleva mereen hukkunut vainaja. | Suurien myrskyjen ja surkeiden merionnettomuuksien edellä nouseskelivat m:at -- ylös ja -- näyttäytyivät onnettomille merenkulkijoille PAULAH. **-reit|ti** *s.* Viikinkien m:it. Länsi-Euroopan ja Etelä-Amerikan välinen m. Kulkea, purjehtia jtak m:tiä. **-retk|i** *s.* Löytöretkeilijäin rohkeat m:et. Väinämöisen, Ilmarisen ja Joukahaisen m. Merimiehet kertovat mielellään entisistä m:istään. **-rintama** *s.* Sotatoimet m:lla. M:lla kärsityt tappiot. **-rokko** *s.* Balanus, meressä kiviin, muihin eläimiin ym. kiinnittyneinä eläviä kalvoäyriäisiä, joiden ruumis on kalkkilevyjen suojaama. **-romaani** *s.* romaani, jonka tapahtumapiirinä on meri. | Kiplingin kuuluisa m. "Meren urhoja". **-rosvo** *s.* merirosvouksen harjoittaja; vrt. merisissi, kaappari, bukanieeri. | 1600-luvun kuuluisat m:t. M:ja esiintyy vieläkin Itä-Intian saaristossa ja Kiinan vesillä. **-rosvoilu** *s.* merirosvous. **-rosvolaiva** *s.* **-rosvolip|pu** *s.* Vieras laiva nosti mustan pääkallolipun, m:un.

1\. **merirosvous** *s.* yksityisten henkilöiden avoimella merellä harjoittama rosvous. | Vanhalla ajalla kaikki kauppakansat harjoittivat m:ta.

2\. **merirosvou|s** *s.* merirosvona olo, merirosvon ammatin harjoittaminen. | M:teen taipuvainen rannikkoväestö.

merirosvovaltio *s.* Pohjois-Afrikan m:t.

meri|runo *s.* Heinen m:runot. **-runous** *s.* Muinaissuomalainen m. **-ruoho** *s.* yl. merenpohjakasvistosta; us. = meriheinä. | Maihin ajautunut m. M:lla täytetty patja. **-ruoko** *s.* **1.** M:a niitetään rehuksi. **2.** *vanh.* rottinki.

meri|saalis *s.* merestä saatu kala- tms. saalis. **-saap|as** *s.* merenkulkijain käyttämä vahvatekoinen rasvanahkasaapas. | Raskaat m:paat. **-saarto** *s. sot.* **-sairas** *a.* merisairauden vaivaama, merikipeä, -tautinen. **-sairaus** *s.* äkillisten asennonmuutosten (aluksen keinumisen, auton tm. tärinän) aiheuttama sairaus, jossa pääoireina ovat oksetus ja heikotus; *syn.* merikipu, -tauti, matkapahoinvointi. **-sankari** *s.* merisodan sankari. | Englantilainen m. Nelson. **-satama** *s.* Hangon m. **-saukko** *s.* Latax lutris, Tyynen meren pohjoisosissa elävä saukon sukuinen peto, maapallon arvokkain turkiseläin. **-savu** *s. metrl.* sulan veden yläpuolelle pakkasella kohoava sumu. | Näkyvyys m:n huonontama. **-sediment|ti** *s. geol.* Tertiäärikauden m:it. **-sellty|s** *s.* **1.** *lak.* ilmoitus ja selitys, joka aluksen päällikön on määrättyjä muotoja noudattaen annettava viranomaisille merivauriosta t. muusta alusta kohdanneesta vahingosta; vrt. meriprotesti. **2.** *kuv.*, vars. *leik.* puolusteleva selitys jnk toimenpiteen, vastoinkäymisen tm. johdosta. | N.N:n m. puolueensa vaalitappion johdosta. **-seu|tu** *s.* Suomen lounaisten m:tujen saaristo. Tyynen meren kuumat m:dut. **-sieni** *s.* (sienieläimiin kuuluva) pesusieni. **-siika** *s.* etup. meressä elävä, vaelluskalana jokiin kutemaan nouseva siika. **-siili** *s.* M:t 'Echinoidea, tav. pallomaisia piikkinahkaisia'. **-sika** *s.* sekä pyöriäisestä että marsusta käytetty nimitys. **-silkki** *s.* = simpukkasilkki, byssus. **-simpukka** *s.* **-sipuli** *s.* Urginea maritima, Etelä- ja Lounais-Euroopan rannikoilla tavattava liljakasvi. | M:n möyheitä sisälehtiä käytetään rotanmyrkyksi. **-sirri** *s.* Calidris maritima, Jäämeren rantaseuduissa pesivä sirri. **-sissi** *s.* merellä toimiva sissi, kaappari, merirosvo. | M:en kruunaamaton kuningas kapteeni Blood. **-sodankäynti** *s.*

merisota *s.* sota(toimet) merellä. | M:a Espanjan vesillä. Siirtomaavaltojen käymät merisodat. **-historia** *s.* **-koulu** *s.* oppilaitos, jossa merivoimien upseereiksi (ja aliupseereiksi) aikoville annetaan peruskoulutus. **-laitos** *s.* **-oikeu|s** *s.* **1.** merisodankäyntiä säännöstävä kansainvälinen oikeus. | M:tta koskevat sopimukset. **2.** merivoimien oikeusasioita käsittelevä sotatuomioistuin. **-saalisoikeus** *s.* sota-aluksen oikeus vallata sodan aikana aluksia ja niissä olevaa tavaraa; tällaisia valtauksia käsittelevä tuomioistuin. **-tai|to** *s.* M:don kehitys. **-tiede** *s.* merisotataidon teoriaa käsittelevä tiede. **-tieteellinen** *a.* M. teos. **-toimi** *s.* Johtaa m:a. **-voimat** *s. mon.* merivoimat, meritaisteluvoimat. **-väki** *s.*

meri|sotilaallinen *a.* -sotilaallisesti *adv.* merisotaan kuuluva, sitä koskeva, merisota-. | M. tehtävä. M:sotilaallisesti edullinen asema. **-sotilas** *s.* merivoimien sotilas. **-strategia** *s.* merisodan strategia. **-strategi|nen** *a.* -sesti *adv.* M. tehtävä, tilanne. Sotasataman m. asema. **-sulka** *s.* Pennatula phosphorea, pimeässä valaiseva sulkakoralli. **-sulutus** *s. sot.* merialueen sulkeminen miinoilla ja esteillä. **-sumu** *s.* merellä syntynyt sumu. **-suojeluskunta** *s.* suojeluskuntalaitoksen meriosasto. **-suojeluskuntalainen** *s.* **-suola** *s.* merivedestä haihduttamalla saatu suola; vrt. vuorisuola. **-taistelu** *s. sot.* Suursaaren m. M:ssa saavutettu voitto. — *Leik. ark.* tilaisuus, jossa nautitaan paljon alkoholia, juomingit. **-taisteluvoimat** *s. mon.* Saksan kevyet m. liikehtineet Suomenlahdella. **-taival** *s.* **-taktiikka** *s.* merisodan taktiikka. **-taktilli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-tapa** *s.* Vanha englantilainen m. **-tauti** *s.* = merisairaus. **-tautinen** *a.* = merisairas.

meriteera|ta[35] *v. kans.* merkitä. | Tosin on tyttö hieman aikavampi, mutta se ei mitään m:a KIVI. — M:ttu → ansioitunut.

meri|teeri *s.* Melanitta nigra, sorsien heimoon kuuluva tumma vesilintu, mustalintu. **-teitse** *adv.* meritietä, -teitä käyttäen, merta myöten, meritse. | M. tapahtuva kauppa, vienti. Matka m. -|**tie** *s.* M. Etelä-Euroopasta Atlantille. Itä-Intian m. M:teiden säännöt. **-tiede** *s.* merentutkimus, joko oseanografia tai talassologia. **-tieteellinen** *a.* M. havaintoasema. **-toim|i** *s.* Yllätykselliset m:et 'merioperaatiot'. **-toiminta** *s.* Vihollisen m.

meritse *adv.* merta myöten, meriteitse. | Tavarankuljetus m. M. tapahtuva liikenne.

meri|tulli *s. hist.* meritse tuodusta tavarasta Ruotsin valtakunnassa kannettu tulli. **-tup|pi** *s.* M:et 'Tethyodea, etup. alustaan kiinnittyneitä pussimaisia vaippaeläimiä'. **-turma** *s. lak.* alusta merellä kohdannut onnettomuus, merionnettomuus. **-tursas** *s.* **1.** *el.* Octopus vulgaris, kahdeksanlonkeroinen mustekala. **2.** uskomuksissa ym.: omituinen meriotus, merihirviö, tursas. | M. partalainen KR. **-turvallisuus** *s.* matkalla olevan aluksen miehistön ja matkustajien turvallisuus. **-tuul|i** *s.* mereltä puhaltava tuuli; *metrl.* merien ja isojen järvien rannikoilla mereltä t. järveltä maalle päivisin puhaltava tuuli, päivätuuli;)(maa-, yötuuli. | Suolainen, raikas m. - - päivän ja m:ten ruskettama pyhäpukuinen tyttölapsi SILL. **-tykistö** *s. sot.* **-tykk|i** *s. sot.* sota-aluksen tykki, laivatykki. | M:ejä käytetään useissa maissa myös rannikkolinnakkeissa. **-tynnyri** *s.*; *syn.* salpa. | M:t 'Thaliacea, läpikuultavia, tynnyrin muotoisia vaippaeläimiä'. **-täh|ti** *s.* M:det 'Asteroidea, piikkinahkaisiin kuuluvia tähtimäisiä merieläimiä'. **-upseeri** *s.* merivoimiin kuuluva merenkulkukoulutuksen saanut upseeri; vrt. laivastoupseeri. **-urheilu** *s.* **-usva** *s.* merellä syntynyt usva.

merivahingon|laskija *s.* virkamies, joka laatii merivahinkoa koskevat laskelmat, dispašööri. **-selitys** *s. lak.* = meriselitys 1.

meri|vahinko *s. lak.* satunnainen vahinko, kustannus t. menetys, joka kohtaa merellä t. satamassa olevaan alukseen t. sen lastiin osallista, haveri. | Yhteinen, yksityinen m. **-vahti** *s. mer.* vahdinpito kulussa olevassa aluksessa; laivaväen se osa, joka aluksen ollessa kulussa kulloinkin on työvuorossa. **-vaihe** *s. geol.* Myöhäisglasiaalinen m. Litorinameri on Itämeren jääkauden jälkeisessä kehityksessä ancylusjärveä seurannut m. IT. **-vakuut|taa** *v.* ottaa merivakuutus (jllek). | M:ettu lasti.

merivakuutus *s.* alusta t. sen lastia koskeva kuljetusvakuutus. **-kirja** *s.* **-yhtiö** *s.* Kansainväliset m:t.

meri|valta *s.* merisotilaallisesti voimakas valtio; merisotilaallinen voimakkuus, merimahti; vrt. seur. | Englannin merkitys m:valtana. — Vahvistaa m:valtaansa. Ruotsin m:vallan heikkeneminen. **-valtio** *s.* pitkälti mereen rajoittuva, tav. merenkulun ja merikalastuksen alalla huomattava valtio;)(mannervaltio, sisämaanvaltio; vrt. ed. **-valvonta** *s. sot.* tähystys- ja hälytystoimenpiteet merialueella. **-valvontaviesti** *s. sot.* merivalvontaa koskeva viesti. **-vartija** *s.* merivartiolaitoksen palveluksessa oleva mies.

merivartio *s.* merivartiointia suorittava vartio. **-alus** *s.* merivartioinnissa käytettävä merivartiolaitoksen alus. **-asema** *s.* Pöllän m.

merivartiointi *s.* valtakunnan merirajan vartiointi.

merivartio|laitos *s.* merivartiosto. **-palvelus** *s.*

merivartiosto *s.* merivartioinnista huolehtiva laitos.

merivartioupseeri *s.*

meri|varuste *s.* merenkulkuvaruste. **-varustelu** *s.* Suurvaltojen m:t. **-varustus** *s.* **-vasikka** *s. kans.* korvameduusa. **-vaurio** *s.* Alusten yhteenajosta yms. aiheutuneet m:t. **-vene** *s.* merikäyttöön tarkoitettu purje-, soutu- t. moottorivene. **-ve|si** *s.* M:den suolapitoisuus on keskimäärin 3,5 %. **-viesti** *s. sot.* meritoimintaa koskeva viesti. **-viit|ta** *s. mer.* kulkuväylän suuntaa ja matalikon t. karin asemaa osoittava merimerkki; vrt. reimari. **-vimpa** *s.* = vimpa. **-vir|ta** *s.* pysyvän tuulen, maan pyörimisen t. veden erilaisen tiheyden aikaansaama meriveden liike. | Kylmä, lämmin m. Pasaatialueiden m:rat. **-virtaus** *s.* **-voim|at** *s. mon. sot.* se puolustusvoimien osa, jonka tehtävänä on merisodan käynti, merisota-, meritaisteluvoimat. | M:iin voi kuulua erilaisia laivastoyksikköjä, huoltojoukkoja, merilennostoja, merijalkaväkeä, rannikkotykistöä yms. Palvella m:issa. M:ien esikunta. **-voitto** *s.* meritaistelussa saavutettu voitto. **-vuok|ko** *s.* M:ot 'Actinia, pehmeärunkoisia, us. kukkien näköisiä korallieläimiä'. **-vä|ki** *s.* kauppa- t. sotalaivastossa palvelevat t. palvelleet henkilöt ja muu merielämään tottunut väki. | M:en pestaaminen. M:en upseeri 'meriupseeri'. Palvella m:essä. **-väylä** *s.* viitoitettu merialue, missä alukset voivat turvallisesti kulkea. | Selvältä merireitiltä satamaan johtava m. **-yhtey|s** *s.* yhteys meritse. | Maiden välinen m. M. siirtomaihin. Kaupan kannalta tärkeä m. Valtakunnan m:det ovat uhattuina.

merja[10] *s.* Keski-Venäjällä asunut, sukupuuttoon kuollut suomensukuinen kansa. **-lai|nen**[63] *a.* ja *s.* M:sten asuinpaikat.
merkantiilijärjestelmä *s.* Euroopassa keskiajan lopulta 1700-, osaksi vielä 1800-luvulle vallalla ollut talouspoliittinen järjestelmä, merkantilismi. | M:n kannattajat pyrkivät siihen, että heidän valtionsa voisi mikäli mahdollista tulla toimeen omilla tuotteillaan.
merkantiilinen[63] *a.* kaupallinen.
merkanti|lismi[4] *s.* = merkantiilijärjestelmä. **-listi**[4] *s.* merkantiilijärjestelmän kannattaja. **-listinen**[63] *a.* merkantiilijärjestelmään kuuluva t. sitä koskeva. | M. ohjelma, periaate. M. holhousjärjestelmä.
merkaptaani[4] *s.* M:t 'alkoholeja vastaavia rikkiyhdisteitä'.
merkat|a[35*] *v.* **1.** *käs.* nimikoida. | M. liinavaatteita. Punaisella langalla m:ut nimikirjaimet. **2.** *kans. ark.* merkitä. | Linja m:aan. M. jtak muistiin.
merke[78*] *s. mat.* indeksi.
merkeli[4] *s.* kalsiumkarbonaattia sisältävä savi. **-kivi** *s.* savensekainen kalkkikivi, kalkkimerkeli. **-maa** *s.* merkeliä sisältävä maa. **-savi** *s.*
merkik|äs[66*] *a. harv.* merkityksellinen. | -- kun professori nyt pienen m:kään vaitiolon jälkeen vihdoin lausui mielipiteensä LINN.
merkille|pano *s.* merkille paneminen, huomaaminen. | Ansaitsee m:panoa. **-pantava** *a.* tav. ⌒, ks. merkki IV.
merkilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** omituinen, kummallinen, ihmeellinen, erikoinen, outo. | M. eläin, ihminen. M:sen näköinen. Sepä m. paikka. M. sana, lause. Mieleeni tuli m. ajatus. M:stä kyllä. M:sen vähän te olette saaneet valmista. Kuiskaa minulle, Simeoni; sillä itse olen tällä hetkellä m:sen typerä KIVI. **2.** vanhentumassa olevaa (useissa tapauksissa tosin ed:een läheisesti liittyvää) käyttöä: huomattava, merkityksellinen, merkille pantava, tähdellinen, erinomainen, etevä. | M. jstak, jnk puolesta, jssak suhteessa. Aikamme m:simpiä ajattelijoita. M:sin saavutus seuran toiminnassa. Kaupungin m:syyksiin tutustumassa. Tämä tienhaara -- on minulle m. esikuva KIVI. -- laina on useinkin tutkimukselle vielä m:sempää kuin oma E.N.SETÄLÄ.
merkin|antaja *s.* vars. merkinantoon koulutettu henkilö, signalisti. | Sotalaivojen m:antajat. **-an|to** *s.* vars. tiedon antaminen sovituin, välittömästi näkyvin t. kuuluvin merkein, viestitys. | Merellä käytettävät m:not. Autonajajan, liikennepoliisin m:not. — Muuta käyttöä. | Hämillään ja hyvillään kuunteli Malla kiitosta, viivytellen m:toa pöydästä nousemiseen KOSKENN.
merkinanto- tav. = signaali-. **-asema** *s.* **-järjestelmä** *s.* Kansainvälisen m:n liput ja viirit. — Kielellä tarkoitetaan ajatusten ilmaisemiseen käytettyä m:ä. **-kello** *s.* Aluksen, raitiovaunun m. **-kirja** *s.* merkinantojärjestelmän sisältävä kirja, viestityskirja. | Kansainvälinen m. **-lait|e** *s.* Rautateiden m:teet. Vedenalaiset m:teet. **-lamppu** *s.* **-laukaus** *s.* **-lip|pu** *s.* Merellä käytettävät m:ut. Kilpailujen lähettäjän m. **-lyhty** *s.* **-pilli** *s.* **-raketti** *s.* **-torvi** *s.* **-väline** *s.* Pilli, valopistooli, liput ym. m:et.
merkinnänpito *s. mer.* aluksen paikan, pidettävän suunnan ja kuljetun matkan merkitseminen merikarttaan.
merkinsoittaja *s. sot.* merkkisoittojen puhaltaja, signalisti.
merkin|tä[15*] *s.* **1.** merkitseminen; merkitsemistapa. | Hinnan, koron m. Kanojen, porojen m. Puiden m. Teiden m. karttaan. Aluksen aseman m. Sävelten m. Käyttää foneettista m:tää. M:nän yhtenäisyys. — *Yhd.* koe-, lisäm.; osakkeenm. **2.** se mitä on merkitty, merkintö. | Tehdä m. asiapapereihin, luetteloon, päiväkirjaan, tavaraan. M. aviosuhteesta, rangaistuksesta, suorituksesta. Sukupuolta osoittava m. Merkintä 29. 5. 1945. — *Mat.* Funktiosta käytetään m:tää f(x). — *Yhd.* aika-, alku-, erikois-, hyväksymis-, kirjanpito-, lisä-, lyhennys-, sala-, varasto-, vastaanottom.
merkintä|kortti *s.* Varastokirjanpidossa käytetyt m:kortit. **-lasku** *s. mer.* aluksen paikan ja pidettävän suunnan määrittämiseksi suoritettu laskutoimitus, joka ei perustu tähtitieteellisiin havaintoihin eikä radioteitse saatuihin tietoihin. **-lista** *s.* Osakkeiden m. **-määräy|s** *s.* määräys tavaran varustamisesta aikamerkinnällä tms. | Maitotuotteiden m:kset. **-oikeu|s** *s.* Osakkaan m. **-pakko** *s.* Jtak tavaralaatua koskeva m. **-tap|a** *s.* Sävelten m. Foneettinen m. Eksponenttifunktiosta käytetään m:oja e^x ja exp x.
merkintö[2*] *s.* = merkintä 2.
merkitsemis|kone *s.* **-lait|e** *s.* Työaikakellon yhteydessä oleva m. Vedenkorkeuden vaihteluiden tarkkaamisessa käytetyt m:teet. **-luku** *s. sot.* suuntakehällä tapahtuneen merkitsemisen tuloksena saatu piiruluku, merkitsemä. | Merkitsemisluku 1 55. **-oikeu|s** *s.* Uusien osakkeiden m:den myynti. **-tapa** *s.* Lukujen, tähtikuvioiden, äänteiden m. Porojen m. Noudattaa karkeaa m:a.
merkitsemä[13] *s. sot.* = merkitsemisluku.
merkitsemät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* < merkitä. **1.** *pass.* M. puutavara. Rekisteriin m. yhdistys. Kantakirjaan m. hevonen. **2.** *akt.* Mitään m. sana.
merkitsevyystaso *s. mat.* M. ilmaisee, mitä varmuusastetta tutkimuksessa on käytetty.
merkitsev|ä[13] **1.** *partis.* < merkitä. — *Yhd.* itsem. **2.** *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* merkitystä omaava, merkityksellinen, merkittävä, huomattava; tiettyä asiaa tarkoittava, tiettyä vaikutusta tavoitteleva. | M. saavutus, toimenpide. Tautien synnyssä bakteereilla on m. osuutensa. A. I. Arwidsson, m:in Suomen kansallisromantikoista. M. vaitiolo. Hymyillä, iskeä silmää, yskähtää m:ästi. Ei juuri munkki, vaan erakko, "ikuisen rauhan erakko", sanoi pappi m:ästi venytellen AHO. -- sävytys, joka sitten runouden kielessä lisää kantavuutta ja m:yyttä R.KOSKIMIES. — *Mat.* Jos luku alkaa nollalla tai nollilla, sanotaan niiden jäljessä olevia muita numeroita m:iksi numeroiksi. Kahden satunnaissuureen eroa pidetään melkein m:ä-

nä, m:änä tai vahvasti m:änä sen mukaan, onko eron varmuus 95—99 %, 99—99,9 % vai 99,9—100 %.

merkitsijä[14] *tek.* < merkitä. | Osakkeiden m. — Tuulen suunnan, lämpötilan m. 'merkitsemislaite'. Kylvörivien m. — *Yhd.* ajan-, muistiinm.

merkittäv|ä[13] *a. (partis.)* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* merkitystä omaava, merkityksellinen, merkitsevä, huomattava, tärkeä. | M. henkilö, teos, tulos, saavutus. Poliittisesti, tutkimuksen kannalta m. M:ältä osalta. Saamatta mitään m:ää aikaan. Asian, toimenpiteen m:yys. Romaani, joka kohoaa taiteelliseen m:yyteen. M:yyden tavoittelun vietti. Vaikuttaa jhk m:ästi. [Minna Canth] oli näytelmäkirjailijana Kiven jälkeen aikansa m:in TARK.

1. **merkittää**[2*] *fakt.v.* (< merkitä) merkityttää. | M. nimensä luetteloon. M. vastalause pöytäkirjaan.

2. **merkit|tää**[2*] *v.* varustaa merk(e)illä. **1.** M. tuotteensa. **2.** varustaa postilähetys postimerk(e)illä, frankeerata. | Vaillinaisesti m:etty kirje.

merkityksek|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* (ei juuri ihmisestä) = seur. 1. | M. saavutus, toimenpide.

merkitykselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** (ei juuri ihmisestä) merkitystä omaava, merkittävä, merkitsevä, merkityksekäs, huomattava, tärkeä, arvokas. | M. viljalaji. A:n elämän m:simmät vuodet. Kaksi kansantaloudellisesti m:stä tekijää: vuodentulo ja ulkomaankauppa. Kastetoimitus on monessa suhteessa m. Taiteellisesti, poliittisesti m. Sivistyselämällemme m. 1880-luku. Näytellä m:stä osaa. Vientikaupan mahdollisuudet kasvaneet m:sesti. — † *Yhd.* suuri-, tärkeä-, vähäm. → -merkityksinen. **2.** *kiel.* merkitykseen kuuluva t. sitä koskeva, merkitys-. | Pienimmät itsenäiset, m:set osat, joihin lause voidaan jakaa, ovat sanoja E.N.SETÄLÄ.

merkityksen|kehitys *s. kiel.* **-muutos** *s. kiel.* **-selitys** *s. kiel.*

merkitykset|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< merkitys 2) jolla ei ole merkitystä, mitätön, vähäpätöinen, toisarvoinen, arvoton. | M. taiteilija. M:tömät tulot. Pieni, aivan m. asia. M:tömiä sanoja. Teollisuuskaupunkina Kairo oli m. Hyönteiset voidaan jakaa vahingollisiin, m:tömiin (indifferentteihin) ja hyödyllisiin. Se on minulle m:öntä.

-merkityksi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Suuri-, vähäm.; laaja-, moni-, samanm.

merkity|s[64] *s.* **1.** se mitä jk tarkoittaa, esittää, symbolisoi, mitä jk sisällyksellisesti on, sisällys sinänsä; vrt. mieli. | Kuvan, hieroglyfin, sanan, taivutuspäätteen m. Sanan abstraktinen, konkreettinen m. Sanan laajentunut, muuttunut m. Maatalous sanan ahtaammassa m:ksessä käsittää maanviljelyksen ja karjanhoidon. Hän on sotilas sanan täydessä m:ksessä. Mies sanan parhaassa m:ksessä. Keskeislyyrillinen runokokoelma sanan puhtaimmassa m:ksessä. Sanan varsinaisessa, laajimmassa, oikeusopillisessa m:ksessä. Kuvan, maalauksen, runon symbolinen m. — Opettaja selitti oppilaille Kalevalan päivän m:stä. Ei ymmärtänyt käskyn m:stä. Kuoleman m. Vain harvat ihmiset tajuavat täysin synnin m:ksen. **2.** jnk t. jkn sisällyksellinen arvo, tärkeys. | Jnk m. jklle t. jllek. Huomattava, ratkaiseva, tärkeä, vähäinen m. Kansainvälinen, kaupallinen, käytännöllinen, taloudellinen, valtiollinen m. Jllak on m:stä. Uskonpuhdistuksella oli aivan mullistava m. Rahalla on meille suuri m. Koulussa tapahtuvilla lääkärintarkastuksilla voi olla arvaamaton m. koko kansan terveydelle. Sillä ei ole mitään m:stä. Menettää m:ksensä. Tunnustaa jkn m. Tapahtuman historiallista m:stä ei voi arvioida liian suureksi. Se on vaan puumerkki, - - mutta sen m. on suuri KIVI. Plihtarin joukko, Hilman kotiväki, paisutti m:stään päivä päivältä SILL. — † Jk on suuresta, vähäisestä m:ksestä. **3.** *yhd.* Alku-, erikois-, kulttuuri-, perus-, pää-, rinnakkais-, sivu-, yleism.

merkitys|aines *s. kiel.* Adverbiin saattaa liittyä pronominaalista m:ainesta. **-ala** *s. kiel.* Sanan m:n laajentuminen. **-ero** *s. kiel.* Sanojen m. **-historia** *s. kiel.* Ujo-sanan m. **-kehitys** *s. kiel.* Sanojen m. **-kenttä** *s. kiel.* Sanan m. **-laina** *s. kiel.* lainaustietä kielen jllek ilmaukselle saatu uusi merkitys. **-opilli|nen** *a. kiel.* -sesti *adv.* M:sesti mielenkiintoinen sana. **-oppi** *s.* kielentutkimuksen haara, joka käsittelee kielen ainesosien merkitystehtäviä, semologia, semantiikka. **-puoli** *s. kiel.* Sanojen m. **-sisällys** *s. kiel.* Sanalle annettu m. **-suhde** *s. kiel.* Johdannaisten m. kantasanaan. **-tehtävä** *s. kiel.* us.: munktio. | Sanojen, muotojen m:t. Verbin käyttö uudessa m:ssä. **-vastine** *s. kiel.* Kontingentin suomenkielinen m. on kiintiö. **-vivahdu|s** *s. kiel.* Sanan eri m:kset. Synonyymien m:kset.

merkitytt|ää[2*] *v.* = 1. merkittää. | M:i eriävän mielipiteensä pöytäkirjaan.

merki|tä[31] *v.*; merkitsevä, merkittävä ks. erikseen. **I.** akt. merk:ssä, tav. henkilösubj:n ohella. **1.** tehdä jhk jtak huomioon otettavaa, jnk sijaintia, laatua, omistajaa tm. osoittava merkki t. merkkejä, varustaa merkillä t. merkeillä. | M. puita kaadettavaksi. M. tie, hiihtolatu, rakennuksen paikka. Rata m:tään kalkilla, paaluilla, lipuilla. Avannot on m:ttävä kuusennäreillä. M. ristillä, numeroilla, polttoraudalla. Lampaiden m:tseminen korvamerkeillä. Laillisesti m:tyt lohi- ja siika-apajat. — *Kuv.* **a.** Huhtikuun 7. p:nä saimme m. ristin hänen nimensä kohdalle 'hän kuoli'. - - niin jo omaksensa alkoi m. kihlasilkkilöin ja kultavantehin HEPOR. - - ulkona paukkuu neljänkymmenen asteen pakkanen m:ten **valkoisella** liidullaan armotta - - nurkat ja seinähirsien kolot KARHUM. **b.** painaa jkhun, jhk leima(nsa), leimata; sanoa jkta, jtak vars. halveksien t. tuomiten (julkisesti) jksik, tuomita, merkitä poltto-, häpeämerkillä. | Taudin, kuoleman, synnin m:tsemä. - - murtunut, kohtalon m:tsemä mies, joka on elämässä menettänyt kaikkensa TARK. - - Somerin emännälle [oli] juuri tapahtunut jotakin varsin ikävää, jotakin, joka pahasti m:tsi hänet ihmisten silmissä TALVIO.

Omituisuus, joka heitä kaikkia yhteisesti m:tsee, on heidän ruskea ihonsa ja kankea, hampun-karvainen tukkansa KIVI. — M. jku häpeäleimalla, polttomerkillä. "Kyökinhaju" on haukkumasana, jolla Plautus m:tsee epämiellyttävän ihmisen AK. -- jos kuka ei tottele sitä, mitä me tässä kirjeessä olemme sanoneet, niin m:tkää hänet älkääkä seurustelko hänen kanssaan, että hän häpeäisi UT. — *merkitty*. Muiden silmissä ainiaaksi m:tty kavaltaja. Johonkin häväistysjuttuun sekaantunut taikka rangaistuksen kärsinyt tai muuten "m:tty mies" EINO KAILA.

2. tehdä jhk asiapaperiin, luetteloon tms. merkki (ks. merkki I. 2. a), lyhyehkö maininta tm. jstak, kirjoittaa (muistiin), panna kirjoihin, rekisteröidä. | M. muistiin. M. jtak vihkoon, rekisteriin, pöytäkirjaan. Vaaliluetteloon äänioikeutetuksi m:tyt. Lähettäkää minulle yllä olevasta luettelosta m:tsemäni kirjat. Vekselin määrä m:tään sekä kirjaimin että numeroin. M. jhk nimensä ja osoitteensa. Yhdistyksen nimen m:tsevät puheenjohtaja ja sihteeri. Osoittaja m:tään murtoviivan yläpuolelle. M:tty summa, osamäärä. Seismografi m:tsee maankuoren värähtelyt. — *Erik*. **a.** vars. *tal*. M. [lunastaakseen] osakkeita, obligaatioita. M:tty osakepääoma. Obligaatiot m:tään määräsummalle, so. nimellisarvolle. Keräyslistaan m:ttiin heti ensimmäisenä päivänä 15.000 mk. Puntina m:tty hinta. Arvo, johon irtaimisto on m:tty. **b.** laajentuneesti: (kirjallisesti) esittää, ilmaista; todeta, panna merkille. | M. kantansa. Jo aikaisemmin olen m:nnyt eriävän kantani. Jossakin määrin ylimalkaisemmin ja sovinnaisemmin m:ttyjä ovat Kriston ja Jaanan luonnekuvat TARK. — Ryhtymättä asiaa tässä seikkaperäisemmin käsittelemään, m:tsemme vain että --. Tyydytyksellä on m:ttävä, että --. Viime neuvottelupäivien jälkeiseltä ajalta voi tiealalla m. kolmekin tärkeätä saavutusta. M:tsemme, että Pylkönmäen Paajalan kylässä -- on vieläkin Pajula niminen talo V.VOIONMAA. Sen minä kyllä olen m:nnyt, että Antilla ei ole isäntämiehen luontoa MERIL. **c.** *kuv*. Kilpailuissa m:ttiin [= saavutettiin] useita huipputuloksia, uusi pituushypyn Suomen ennätys. M:ttiin useita huippukursseja. Sai m. tililleen $1^1/_2$—2 milj. markan voiton.

3. a. esittää, havainnollistaa t. kuvata jtak jllak merkillä t. merkeillä, sanalla tm., käyttää jstak symbolisesti jtak merkkiä, sanaa tm.; vrt. II.1. b. | Vesimolekyyli m:tään: H_2O. Se, että AB on pienempi kuin CD, m:tään $AB < CD$. M:tty laskutoimitus. Suomen kieltä m:tään latinalaisilla kirjoituskirjaimilla. Kun sitä [folklore-nimitystä] ensinnä viime vuosisadan keskipaikoilla ruvettiin käyttämään, m:ttiin sillä kaikkea kansan muistitietoa yhteisesti E.N.SETÄLÄ. **b.** todeta t. katsoa jk jksik, leimata jksik, pitää jtak jnak, olla jstak jtak mieltä. | Rotuja, joissa esiintyy kääpiökasvuisia yksilöitä, ei semmoisinaan voi m. kääpiöiksi. M. jk voitoksi, tappioksi, puutteeksi. Vuosi 1838 on m:ttävä käännekohdaksi M. A. Castrénin toiminnassa. Sisäministerin toimenpide on eräillä tahoilla m:tty vasemmistoa liehitteleväksi. Suuri osa [kansanrunoutemme] lyyrillisistä tuotteista voidaan jo sisällyksensä -- perusteella m. verraten myöhäsyntyiseksi TARK. Virheet lienee m:ttävä huolimattoman oikaisuluvun laskuun.

4. *erik.*, vars. *sot.* saattaa tähtäysvälineen tähtäysviiva liikkumattomaan pisteeseen ja lukea osoittimen kohdalta sivu- ja korkeuskulmaa osoittavat luvut. | M. kiinnityspisteeseen.

II. asiasubj:n ohella: olla jnk merkkinä, merkkinä jstak. **1.** ilmaista, osoittaa jtak silminnähtävästi, havainnollisesti; symbolisoida. **a.** *harv.* osoittaa jnk sijaintia. | Ne attikalaiset hautakivet -- ovat epäilemättä kerran m:nneet vainajain viimeisen leposijan paikkaa KOSKENN. **b.** ilmaista kirjoituksessa, laskusuorituksessa tm. jtak käsitettä, tarkoittaa jtak; myös tiettyä asiaa ilmaisevista viittoilu-, valo- ja äänimerkeistä; vrt. I.3.a. | Lyhennys kg m:tsee kilogrammaa. 9 : 3 m:tsee, että 9 on jaettava 3:lla. Sano, mitä kukin numero m:tsee luvussa 29.873. Nuottikirjoituksessa risti m:tsee, että ao. säveltä on korotettava. — Lyhyt — pitkä m:tsee morsetettaessa a:ta. -- hän viittasi vasemmalla kädellään, mikä m:tsi niin paljon kuin: nyt voit mennä KALLAS. — *Erik.* sanoista eril. käsitteitä ilmaisevina. | Mitä m:tsee sana kyty? Samaa m:tsevät sanat. Englannin ship m:tsee 'laiva'. **c.** olla ilmauksena, osoituksena t. todisteena jstak, olla jnk tunnusmerkkinä, luonnehtia jtak. | Pensaat ja useimmat varpukasvit m:tsevät hyvänpuoleista suota. Hämeestä tavatut karjalaiset hajalöydöt eivät tosin m:tse asutusvirtaa, mutta ne kertovat karjalaisesta vaikutuksesta. Jos sanain viimeiset kirjaimet jäävät rihmamaisen ohuiksi, sen pitäisi grafologien mukaan m. varovaisuutta, harkitsevuutta ja epäluuloisuutta. -- avioerojen lisääntyminen m:tsee yleistä siveellisten siteiden löyhtymistä ERKKI KAILA. **d.** olla jkn vertauskuvana, symbolina, tarkoittaa jtak. | Puolittain auennut valkoinen ruusu m:tsee surevaa rakkautta. -- kumpaisellakin [oli] samanlainen neula, jossa sydän m:tsi rakkautta heidän välillään, risti ja ankkuri uskoa ja toivoa toisiinsa NUOLIV. **e.** olla enteenä jstak, ennustaa, ennakoida, "tietää". | Jk m:tsee hyvää, huonoa metsästysonnea. Naulaamista muistuttavan äänen kuuluminen pääsiäisöinä m:tsee kuolemaa. Joosef selitti faaraon unien m:tsevän, että Egyptiin tulee ensin seitsemän viljavaa ja sitten seitsemän nälkävuotta.

2. olla (sisällykseltään arvioituna, selitettynä, jltak toiselta, tietyltä kannalta katsottuna) jtak, tietää jtak, aiheuttaa, tuottaa jtak; olla jnk (tav. paljon) arvoinen, olla tärkeä, merkityksellinen, vaikuttaa. | Jk toimenpide m:tsee parannusta, huononnusta, huomattavaa muutosta oloihin. Penisilliinin keksiminen m:tsi suurta edistysaskelta. Työnseisaukset m:tsevät suunnattomia kansantaloudellisia tappioita. Valkoisten tulo Amerikkaan m:tsi

punanahoille kuolemaa. Jk m:tsee jklle paljon, vähän. Ihmishenki ei siihen aikaan suuria m:nnyt. Hänelle m:tsi oma itse kaikkea. Se ei m:tse minulle sitä eikä tätä, tuon taivaallista 'ei merkitse mitään, on yhdentekevää'. Mitä tämä m:tsee [= tarkoittaa]? Tietäisitpä, mitä ystävyytesi minulle m:tsee! Eivät nykyajan tytöt aavistakaan, mitä ennen m:tsi pitkän takkuisen tukan nopea suoriminen. Pian N. sai kokea, mitä m:tsi ruveta vastustamaan esimiestään. Kaikesta huolimatta m:tsi tämä päivä kumminkin Hilmalle tavatonta riemullista nousua SILL. Kaikki m:tsi hänelle jotakin yli jokapäiväisen, niin sanoakseni reaalisen arvonsa KOSKENN. — Us. par. olla tm. | Työpalkat m:tsevät huomattavaa osaa [ovat huomattava osa, muodostavat huomattavan osan] tuotantokustannuksissa. Epämiellyttävää yllätystä m:tsi [epämiellyttävä yllätys oli, epämiellyttäväksi yllätykseksi sattui], että --. Kaupungin oloissahan alkusyksy usein -- m:tsee oikeastaan heleintä ja virkeintä vuodenaikaa [on -- vuodenaika] AK. Useat hänen kertomuksistaan m:tsivät niin ikään raikasta ja rotevaa otetta [= kertomuksissaan on -- ote, kertomuksensa todistavat -- otetta] ajan kysymyksiin TARK.

merkit|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < merkki. | M. uittopuu. M. sotilaspuku. M. hauta. Hevosen m. otsa. — *Vanh.* merkityksetön. | -- niinkuin karriainen -- takerrutte vimmatusti turhaan, m:tömään sanaan KIVI.

merkkaaja[16] *tek.* ja *amm. käs.* < merkata.

merkkail|la[29] *frekv.v.* < merkata | -- ainoaksi työkseen m:ee muistiin toisten syntejä KARHUM.

merkkaus[64] *teonn.* < merkata. **-lanka** *s. käs.* nimikoimislanka. **-liin|a** *s. käs.* liina, johon on ommeltu eril. koristeaiheita malliksi ompelutöissä, merkkuuliina. | M:oja käytettiin etenkin säätyläispiireissä 1700- ja 1800-luvulla. **-liitu** *s.* par. merkkiliitu. **-muste** *s. käs.* nimikoimismuste.

merkkauttaa[2*] *fakt.v.* < merkata.

merkkeilijä[11] *s.* postimerkkien kerääjä, filatelisti.

merkkeily[2] *s.* postimerkkien keräily, filatelia. **-harrastus** *s.*

merk|ki[1*] *s.* **I.** varsin. merk. **1.** varta vasten jhk tehty piirto, kuvio tm. t. sellaista vastaava jhk kiinnitetty esine, joka osoittaa jtak huomioon otettavaa, jnk sijainnin, laadun, omistajan tm.; vrt. pilkka, rasti, viitta. | Merireitin m:it. Rajaa osoittavat m:it. M., jonka kohdalta hyppääjä aloittaa vauhdinoton. Liidulla kankaaseen tehdyt m:it. Piirtää, veistää, lyödä, polttaa jhk m. Porojen korviin leikataan m:it, joista kukin lappalainen tuntee omansa. Kulta- ja hopeaesineiden m:it. Punainen ympyrä, suljetun tien m. Sokean m:kinä on keltainen side käsivarressa. Tulkoot valot taivaanvahvuuteen -- ja olkoot ne m:keinä osoittamassa aikoja, päiviä ja vuosia VT. — Kainin merkki, ks. ⌣. — *Yhd.* liitu-, maali-, poltin- t. poltto-, ristinm.; hauta-, kirjan-, lasti-, meri-, muisto-, omistajan-, rajam.; korva-, orjan-, porom.; hakkuu-, kohdistus-, leimaus-, omistus-, tarkastus-, uittom.; kielto-, liikenne-, mutka-, risteysm.; askel-, heitto-, ponnistus-, vauhtim.; (kuv.) häpeäm.

2. a. kuvio t. kuvioryhmä, jollaisia kirjoituksessa, laskusuorituksissa ym. käytetään eril. käsitteistä, symboli. | Kirjain on äänteen m. Ortografiset m:it. Matemaattiset m:it. Yhteen-, jakolaskun m. Juuren m. Hopean kemiallinen m. on Ag. Nuottikirjoituksen m:it. Ilmatieteelliset m:it. Kartoissa käytetyt m:it. Jousimies on eräs eläinradan tähdistö ja sen m. Koiraan m. on ♂ ja naaraan ♀. M. < sanakirjassa viittaa johdannaisen kantasanaan. -- erota ei vanha silmä / enää m:kejä kirjojen LEINO. — *Mat.* = etumerkki. — *Yhd.* kirjoitus-, kuva-, nuolenpääm.; heitto-, korko-, kysymys-, lainaus-, muljeeraus-, sulku-, tavu-, välim.; jako-, kerto-, miinus-, plus-, vähennys-, yhteenlasku-, yhtäläisyys-, ynnäm.; alennus-, kertaus-, korotus-, nuotti-, tahtim.; kaari-, kalenteri-, kartta-, laatu-, metsä-, myrkky-, puu-, pykälä-, raha-, tähtim.; lyhennys-, nimim.; konsonantin-, vokaalinm. **b.** vars. pukuun kiinnitettävistä eril. tunnuksista; myös merkeistä, joita annetaan kunnianosoitukseksi, ansioiden t. jnk suorituksen perusteella. | Urheiluseuran, poliittisen järjestön m. Partiolaisten I luokan m. Aleksis Kiven päivän m. Rintapieli täynnä m:kejä. Kaduilla hyväntekeväisyystarkoituksiin myytävät m:it. — *Yhd.* hiha-, rintam.; ansio-, harrastus-, kunnia-, kuntoisuus-, ritari-, taitom.; ampuma-, hiihto-, lento-, uinti-, urheilu-, voimistelum.; arvon-, aselajin-, erikois-, exlibris--, jäsen-, seuranm.; hopea-, kulta-, kuparim.; heimopäivä-, invalidi-, raittius-, vappum. **c.** = tavara-, kauppa-, tehtaanmerkki; yhdistämättömänä vars. ao. merkkiä olevasta tavarasta, tuotteesta. | Autojen m:kejä. Suosittu, tunnettu, johtava m. Kirjoituskoneita varastossamme useita m:kejä. Pianomarkkinoita hallitsivat saksalaiset m:it. Hyvää, verratonta m:kiä. Älkää antako -- halvempien m:kien houkutella itseänne AK. — — *Yhd.* kauppa-, liike- tavara-, tehtaanm.; auto-, kahvi-, kenkä-, kirjoituskone-, konjakki-, polkupyörä-, posliini-, radio-, saippua-, savuke-, tee-, tulitikku-, vehnäjauho-, viinim.; laatu-, maailmanm. **d.** = postimerkki; yhd:ojen jälkiosana myös muista, postimerkkien tapaisista, tav. arvomerkintäisistä paperilippusista. | Suomalaisia, ulkomaisia m:kejä. Itä-Karjalan, siirtomaiden, Punaisen Ristin, hammastamattomat, sota-aiheiset m:it. 25 mk:n m. Leimaamaton, leimattu m. Ostaa, myydä, vaihtaa m:kejä. — *Yhd.* postim.; erikois-, hyväntekeväisyys-, juhla-, leijona-, lento-, lisäpainama-, maisema-, muisto-, muotokuva-, sotam.; leima-, verom.; joulum.

3. liike, ele, valo t. ääni, jolla ilmaistaan jtak tiettyä asiaa, välitetään tiedonanto paikasta toiseen, signaali. | Antaa m. kädellä, lipulla, kellolla, ampumalla. Viheltää m. Majakan m:it. Viittomakielen m:it. Sovittu m. Antaa m. jnk aloittamiseen, lopettamiseen. Äiti antoi m:in, että poistuisimme. Puheen-

johtaja koputtaa nuijalla pöytään m:iksi, että kokous alkaa. Älä lähde ennen kuin saat m:in! Ja se, joka hänet kavalsi, oli antanut heille m:in sanoen: "Se, jolle minä suuta annan, hän se on; ottakaa hänet kiinni" UT. — *Yhd.* kuulo-, näkö-, signaalim.; käsi-, lippu-, savu-, sormi-, valo-, viittoilum.; ampuma-, vihellys-, äänim.; lennätin-, morse-, radio-, sähkötysm.; alku-, erehdys-, hälytys-, hätä-, kertaus-, keskeytys-, lopettamis-, loppu-, lähtö-, pysähdys-, pysähtymis-, pysäytys-, valmius-, varoitus-, vastausm.; asema-, luotsi-, sumum.

4. jnk abstr. asian (konkr.) tunnus-, vertauskuva, tunnus, symboli; vrt. III.1. | Voiton, vapauden m. Kruunu ja valtikka hallitsijalle kuuluvan vallan m:keinä. Musta harso on surun m. Oppineisuuden ulkonaisena m:kinä oli vieraskielinen sukunimi. Lyödä kättä sovinnon m:iksi. Syrakusan vapautumisen m:iksi Timoleon hajotutti tyrannin linnan. Se oli jonkinlainen miehuuden m. tämä syljen tirskauttaminen hammasten lomitse KIANTO. — *Yhd.* surun-, vallan-, voitonm.

II. 1. jälki (vars. konkr. merk:ssä). | Kulumisen, käytön m:kejä. Naulasta puukon terään jäänyt m. Aaltojen m:it rantahiekassa. M:kejä hiirien vierailusta. Vanhimmat m:it seudun asutuksesta ovat kivikaudelta. Kadonneesta veneestä ei ole löydetty ainoatakaan m:kiä. Ruumiissa ei ole voitu todeta väkivallan m:kejä. - - naamassaan selvät elostelun m:it A.KARIMO. [Virolaisten] kieleen, mieleen ja historiaan on saksalaisuus uurtanut kenties syvemmät m:it kuin ruotsalaisuus suomalaisiin TARK.

2. synnynnäinen täplä, läikkä ihossa t. eläimen karvapeitteessä; luomi. | Noidan m. Hevosen väri ja m:it. Hevosen pään m:kejä ovat tähti, piirto ja pilkku. Ajokoiralla on valkoisia m:kejä rinnassa, kaulassa ja päässä. — *Yhd.* rotu-, syntymäm.

III. 1. ilmaus, osoitus t. todiste jstak, luonteenomainen, tyypillinen ominaisuus t. muu seikka, josta jk on tunnettavissa t. todettavissa, ilmennys, ilmentymä, tunnus(merkki), oire; vrt. I.4. | Luonteenomaisia m:kejä. Sellaiset vanhuuden m:it kuin samea iho, rypyt ja harmaantuneet hiukset. Selvä taudin, kuoleman m. Luonnossa on jo syksyn m:kejä. Käenkaali on hyvä m. metsän kasvuvoimasta. On havaittavissa soistumisen m:kejä. Toinen varma m. karhujen olosta paikkakunnalla ovat rikotut muurahaispesät. Ei näy pienintäkään elon m:kiä. Rykäistä elon m:iksi. Herätyksen, taantumuksen m:kejä. Osoittaa paranemisen, voimistumisen, vähenemisen, harvenemisen m:kejä. Voi pitää ajan m:kinä että - -. [Varsassa] on jo juoksijan m:it, vakuuttavat hevosmiehet TALVIO. Iän m:it olivat iskeytyneet häneen hyvin lyhyessä ajassa SILL. - - oikean vaimon m:in tiedät, ettei se kuivaa leipäpalaa suunsa sivu kierrä JOTUNI. Lapsirajoitus on sekin sen vaikean kriisin m:kejä, jonka alaisena kristikunta kamppailee ERKKI KAILA. — *Yhd.* elon-, kuolon-, maito-, pedon-, taudinm.; aatelis-, erikois-, tunnus-, tuntom.

2. enne, ennus(merkki), ennakkoilmiö, -tapaus, oire. | Myrskyn, kevään, hyvän vuodentulon m:it. Kuun kehä poudan m:kinä. Harakan ilmestyminen metsästäjän lähelle on m. huonosta metsästysonnesta. Tarkata taivaan m:kejä. Uskoa m:keihin. — Onnettomuuden, maailmanlopun m. Poliittisen taivaan m:it. Kaikki m:it viittaavat hintojen nousuun. Jos m:it pitävät paikkansa, niin - -. Ottaa vaarin m:eistä. [Venlasta] toivon saavani avion ja hyvän, elleivät petä minua vanhat m:it KIVI. Nais-valtikka on murheellinen m.; se maakuntain häviöö ennustaa KIVI. | - - nyt ne lyövät jo kahdella piiskalla. Se on sen m., että kohta on hevosesta loppu E.ELENIUS. — *Yhd.* ennus-, luonnon-, myrskyn-, taivaanm.

IV. eräissä sanonnoissa. — *ei merkkiäkään* ei mitään, minkäänlaista merkkiä jstak, ei alkuakaan, vähääkään, tietoakaan jstak tms. | Ei naarmun m:kiäkään. Hyönteisiä, joilla ei ole m:kiäkään siivistä. Tieteellisestä syventymisestä ei m:kiäkään. Ei m:kiä, ei alkuakaan näkynyt vielä siitä työstä KATAJA. — *jnk, jnklaisissa merkeissä* jnk, jnklaisissa tunnuksissa, tunnusmerkeissä, jnk antaessa leiman toiminnalle, elämälle, jtak tehden t. harrastaen tms. | Hakaristin m:eissä. Eletään messujen, maaottelun, vaalien m:eissä. Juhla osuustoiminnan m:eissä. Järnefelt aloitti kirjailijanuransa realismin m:eissä. Viikko alkoi onnen, onnekkaissa m:eissä. Näissä m:eissä käännymme maamme raittiusväen puoleen. Tämä yö kuluu Alasuvannossa tuskien ja vaivojen m:eissä, puhutaan, valvotaan, Iina itkee AK. — *Leik.* - - päivä oli mennyt kuminpaikkauksen m:eissä O.NUORTO. Yö kului - - rauhattomasti kirppujen m:eissä S.-W.PEKKOLA. — Us. par. muuten. | Eletään odotuksen m:eissä 'odotuksessa, odotellen'. Kansainliitto eli jo heikkouden m:eissä 'eli heikkoudentilassa, poti heikkoutta'. — *panna merkille* huomata, havaita, todeta, ottaa huomioon, varteen. | Panin m:ille hänen hermostuneisuutensa. Kukaan ei pannut tulijaa m:ille. Suoranaisia virheitä ei teoksesta voi panna m:ille. Ilokseni olen pannut m:ille, että - -. Obs. (lat. lyhennys) "huomaa, pane m:ille". Kauppaneuvos oli mielihyvin pannut m:ille nuoren konttoristinsa ahkeruuden ja työinnon E.KIVIJÄRVI. — *merkille pantava* (myös ◡) huomioon, varteen otettava, huomattava, merkittävä, merkityksellinen, tärkeä. | M:ille pantava etu, piirre, seikka, tieto. Useita huomattavia ja m:ille pantavia eroavuuksia. M:ille pantava on työsopimuslain 20 §. M:ille pantavaa on, että - -. — *ottaa merkki(ä), pitää merkkiä jstak* (kans.) suunnan ottamisesta, pitämisestä jnk mukaan, jnk pitämisestä enteenä, ohjeena. | Niemien nenistä ja saarista - - otti hän m:kiä ja oikeaan osasi KATAJA. Siitä [auringosta] minä pidän m:kiä, jotta milloin heinän teon aloitan KATAJA. - - muuttolintujen tulosta voitiin keväällä ottaa m:kiä, minkälainen kalansaalis oli siksi vuodeksi tuleva AK.

merkki- yhd:ojen alkuosana mm.: **1.** merkkinä oleva, tiedottamista, merkinantoa koskeva, tiedotus-, merkinanto-, signaali-; esim. m:-kello, -lamppu, -lippu, -lyhty, -paalu, -salko, -savu, -vihellys. **2.** huomattava, tärkeä, merkityksellinen; esim. m:henkilö, -mies, -päivä, -tapaus. **3.** postimerkkejä koskeva, postimerkki-; esim. m:anti, -arvo.

merkki|aika *s.* **1.** merkityksellinen ajankohta yleensä. | Kirkollisen elämän m:ajat. **2.** tietty ajankohta, jolloin kevään tuloa, säätä, satoa tms. ennustavia seikkoja pannaan merkille. | M:ajat sattuvat usein yhteen kalenterijuhlien kanssa. **-anti** *s.* kerrallaan painettu erä postimerkkejä. **-arvo** *s.* postimerkin nimellisarvo. **-havainto** *s.* ampumaopissa: havainto, jonka perusteella pystytään sanomaan vain, millä puolella maalipistettä iskemä- t. räjähdyspiste on;)(mittahavainto. **-henkilö** *s.* ks. merkki- 2. | Historian, kirjallisuuden, raittiusliikkeen m:t. Paikkakunnan, Mikkelin m:t. **-hetk|i** *s.* vrt. merkkiaika. | Elämämme tärkeät m:et. **-huuto** *s.* **-järjestelmä** *s.* Foneettinen m. Merenkulussa käytetty m. **-kello** *s.* Laivan, tehtaan m. **-kiel|i** *s.* Kuuromykkäin m. Kulkevilla mustalaisilla on oma m:ensä. Rakastavaisten m. Matematiikassa käytetty m. Koskenniemen lyyrillisessä m:essä on - - leivonen kauneuden airut VILJANEN. — *Kuv.* Kukkien, luonnon m. **-kirjai|n** *s.* Aluksen m. Lapin läänin m. on L. Tuontitavarassa olevat m:met. Signaloinnissa käytetyt m:met. **-kiv|i** *s.* Rajan m:et. — *Kuv.* M. kansanvaltaisen kehityksen tiellä AK. **-koe** *s.* urheilu- tm. merkin suorittamista varten järjestetty koe. **-koht|a** *s.* merkityksellinen ajankohta, kehitysvaihe tms., ratkaisukohta, käänne. | Elämän, historian m. Tehtaan kehityksen m. Stolbovan rauha on m. Ruotsi-Suomen historiassa. **-kuva** *s.* vars. postimerkkiin painettu kuva. **-lait|e** *s.* merkinantolaite. | Aluksen m:teet. Vedenalaiset m:teet. **-lamp|pu** *s.* Punainen m. Keskuspöydän m:ut. **-lanka** *s.*, vars. *käs.* merkkinä käytetty lanka. **-lasi** *s.* veden korkeutta höyrykattiloissa tms. osoittava lasiputki. **-laukaus** *s.* Valopistoolilla, kiväärillä ammuttu m. **-levy** *s.* — *Sähk.* sulaketulpassa oleva sen käyttökuntoisuutta osoittava pieni levy. | Punainen, vihreä m. **-liitu** *s.* Erivärisiä m:ja. **-lip|pu** *s.* merkinanto-, signaalilippu; merkkinä käytetty lippu. | M:ut pelikentän kulmissa. Räjähdysaineen sijaintia osoittava m. **-lyh|ty** *s.* Mastoon kiinnitetty m. Autojen m:dyt. Tietyömaata osoittava m. **-mie|s** *s.* ks. merkki- 2. | Historian, talouselämän m:het. **-muoto** *s.* *kiel.* sanan muoto, jonka mukaan paradigman muita muotoja voidaan muodostaa, teemamuoto. **-nainen** *s.* ks. merkki- 2. **-nauha** *s.* Valkokaarti käytti valkoista m:a. Köyden keskikohtaan sidottu punainen m.

merkkinen[63] *poss.a.* Minkä m. tuo auto on? - - kahden luvun summa aina on sen yhteenlaskettavan m., jolla on suurempi itseisarvo AK. — Vars. *yhd.* eri-, monen-, samanm.; miinus-, oikea-, plus-, vastakkaism.; Ford--, Leijona-m.

merkki|paalu *s.* Rajaa osoittavat m:paalut. — *Kuv.* Elämän m. Sivuuttaa kehityksessään tärkeä m. **-paik|ka** *s.* ks. merkki- 2. | Esihistoriallinen m. Saksassa olevat uskonpuhdistuksen m:at **-piste** *s.* **-poiju** *s.* **-puu** *s.* **1.** merkkinä oleva puu. | Katiskan m., pola. - - kuin m. vuoren huipulla, kuin lipputanko kukkulalla VT. **2.** *harv.* jnk merkkitapauksen muistoksi istutettu puu. **-pyh|ä** *s.* raamatunhistoriallisen tapauksen t. henkilön muistoksi vietetty pyhä. | Eivät tule vuokkilaiset m:inäkään enää kirkolle KIANTO. **-pylvä|s** *s.* Tien, alueen m:ät. — *Kuv.* Elämän, historian, kehityksen m. - - teos, joka on m. hänen [Eino Leinon] luomistyössään L.ONERVA. **-päivä** *s.* merkityksellinen, huomattava päivä (syntymä-, hää-, ylioppilaaksitulo- tms. päivä). | Onnitella m:n johdosta. N. viettää m:nsä matkoilla. — *Erik.* Kansan m:t ovat tiettyjä päiviä, joiden mukaan vuoden kulkua lasketaan, järjestetään elämän eri toimia ja joiden aikana vallitsevista merkeistä ennustetaan säätä, vuodentuloa yms. Pärttyli on vanha m., syksyn alku. **-rakennu|s** *s.* ks. merkki- 2. | Eduskuntatalo, yliopisto ja muut Helsingin m:kset. **-raketti** *s.* Vartioaluksesta annetaan pysähdysmääräys - - pimeän tultua ampumalla m. LK. **-ren|gas** *s.* Kanoille jalkaan kiinnitetyt m:kaat. **-saavutu|s** *s.* ks. merkki- 2. | Taiteilijan tuotannon m:kset. **-sal|ko** *s.* Maanmittauksessa käytetyt m:ot. **-sarja** *s.* tav. postimerkkisarja. **-savu** *s.* Tähystäjät ilmoittivat m:illa viikinkien lähestymisen. **-sija** *s.* ks. merkki- 2. | Mathilda Wreden kuvalla on m. Järnefeltin muotokuvamaalausten joukossa. **-soit|to** *s.* Puhaltaa m. Paimenten m:ot. Iltahuudon suorittamiseen kutsuva m. Autojen m:ot. **-suoritus** *s.* urheilu-, nuorisotyö- tms. merkin saamiseen vaadittava suoritus. **-sääntö** *s.* **1.** urheilu- tms. merkin suorittamista koskeva sääntö. **2.** *mat.* sääntö, jonka mukaan tuloksen merkki määräytyy niiden suureiden merkkien perusteella, joilla laskutoimitus suoritetaan.

merkki|tapahtuma, -|tapaus *s.* ks. merkki- 2. | Historian m:tapahtumat, m:tapaukset. Kirjallinen m. M. teollisuuslaitoksen kehityksessä. Elämäni suurimpia m:tapauksia oli, kun - -. **-tarkistus** *s.* ampumaopissa: tulenkorjauksen määrittämiseksi ampumalla suoritettava tarkistus, jolla todetaan, onko saatu oikeat merkkihavainnot. **-tavara** *s.* *liik.* tavara, jonka laatua osoitetaan tietyllä merkillä (nimellä, numerolla tms.), niin että sitä voi tilata tämän merkin ilmoittamalla. **-teos** *s.* ks. merkki- 2. | Vuoden kirjamarkkinoiden m. Historiantutkimuksen m. M. jkn tuotannossa. **-tilaisuu|s** *s.* ks. merkki- 2. | Arkkiveisuja sepitettiin häihin, hautajaisiin ym. m:ksiin. **-torv|i** *s.* M:en soitto, törähdys. **-tul|i** *s.* Laivan, sataman m:et. Arakhnaionin huipulle sytytettiin m:et kertomaan akhaialaisille Ilionin kukistumisesta. — *Kuv.* Taiteen, runouden m:et. Saarna oli herätyksen alkamisen m. **-vaatimus** *s.* vaatimus urheilu- tms. merkin saamiseksi. **-valo** *s.* Majakan m:t. Laivojen, autojen m:t. Oven päällä oleva punainen m. — *Kuv.* Hänen toimintansa loistaa m:na muille. Haaveiden m:t. **-vihel-**

lys *s.* **-viiva** *s.* Mittalasin m. Piirtää lautaan, maahan m. **-vuosi** *s.* ks. merkki- 2. | Taloudellisen kehityksen, kansallisen herätyksen m. Kaupungin m. **-ään|i** *s.* Puhelimen m:et.
merkkuri[5] *s. tekn.* automaattisesti merkitsevä mittauskoje. — *Yhd.* ilmanpaineen-, lämmönm.
merkkuu[25] *s. käs.* tav:mmin merkkaus. **-lanka** *s.* **-liina** *s.*
merkonomi[4] *s.* kauppaopiston käynyt henkilö.
merkuri- *kem.* alkuosana 2:n arvoista elohopeaa sisältävien yhdisteiden nimissä. **-kloridi** *s.* **-yhdiste** *s.*
merkuro- *kem.* alkuosana 1:n arvoista elohopeaa sisältävien yhdisteiden nimissä. **-kloridi** *s.* **-yhdiste** *s.*
mero|nen[63] *dem. s. runok.* meri. | Meri, meri oi, musta m., / musta m., tumma m. *MANN. - - tuli rannalle m:sen LEINO.
merovingi[4] *s. hist.* M:t 'frankkilaisvaltakunnan ensimmäinen hallitsijasuku'. Klodvig on kuuluisin m. **-kuningas** *s.*
merseroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä erityisellä menettelyllä puuvillalangat t. -kankaat silkinkiiltoisiksi. | M:tua lankaa.
mer|ta[10*] *s. kal.* yksi- t. kaksi-, joskus myös useampinieluinen sulkupyydys. | Pyöreäsuinen m. Rapujen pyynti m:roilla. — *Kuv.* Olla m:rassa 'kiipelissä'. Joutua m:taan 'kiipeliin'. Nyt on piru m:rassa [= asiat ovat hullusti, uhkaa käydä huonosti] SP. — *Yhd.* keppi-, lanka-, puu-, rihma-, säle-, varpu-, vitsam.; kataja-, kuusi-, pajum.; ahven-, lohi-, nahkiais-, rapu-, särkim.
merty|ä[1*] *v. runok. harv.* merk. hämärä. | - - ja ulapan tuulet ne unia tuo, / ja mieli mennessä m:y MANN.
meryt[73] *dem.s. runok.* meri. | - - rannalla m:tä vasten KAL.
mesaani[6] *s. mer.* mesaani- t. kryssimaston kahvelipurje. **-kahveli** *s.* mesaanin kahveli. **-masto** *s.* määrätyyppisten purjealusten perimmäinen masto. **-märssy** *s.* mesaanimaston märssy. **-puomi** *s.* puomi, johon mesaani jalustetaan. **-purje** *s.* = mesaani. **-tanko** *s.* raa'attoman mesaanimaston huipputanko.
mesallianssi[4] *s.* avioliitto alempaa säätyä olevan kanssa, epäsäätyinen avioliitto.
mesenaatti[4*] *s.* henkilö, joka taloudellisesti tukee tieteitä t. taiteita, tieteen-, taiteensuosija.
mesenkyymi[4] *s. biol.* alkion ektodermin ja entodermin väliin muodostuva solukko, josta kehittyvät mm. veri, sydän, sileät lihassolut ja tukikudokset.
mesi[40] *s.* **1.** makea, aromaattinen neste, jota kasvien kukat erittävät; joskus myös hunajasta ja mesijuomasta. | Mehiläiset valmistavat kukista keräämästään medestä hunajaa. Kirkasta, makeaa mettä. Makeaa kuin m. - - makeammat hunajaa ja mehiläisen mettä VT. - - mettä kannu kannettihin KAL. **2.** *kuv.* **a.** meden makua ajatellen. | Elämän, rakkauden m. Puhe oli paljasta mettä. Olla puheissaan pelkkää mettä ja hunajaa. Pyytää jtak suu medessä, m. suussa t. kielellä 'mairein, mielistelevin sanoin'. M. kielessä, myrkky mielessä SL. Juoda sun huulies mettä ja kuulla sun ääntäsi kaihoon KOSKENN. - - ei mieleni sillä kertaa medelle maistunut AHO. **b.** jnk paikan hedelmällisyyttä ja ihanuutta kuvaamassa. | Siell' oli mäet simaiset, / kalliot kananmunaiset; / mettä vuoti kuivat kuuset, / maitoa mahot petäjät KAL. Oletpa totisesti tuonut meidät maahan, joka vuotaa maitoa ja mettä VT.
mesi|angervo *s.* Filipendula ulmaria, kosteilla niityillä ym. kasvava isokukintoinen, voimakastuoksuinen angervo. **-heinä** *s.* Holcus, korkeahkoja, pehmeitä, karvaisia heiniä. | Karvainen, pehmeä m. — Siell' on neiti nukkununna, / - - / sivulla simainen heinä, / m. helmassansa KAL. **-huuli** *s. kuv.* vrt. mesikieli. | Anoa, kujertaa m:n. **-huulinen** *a. kuv.* M. viettelijä. **-juoma** *s.* **-kakku** *s.* = mesileipä. **-kannus** *s. kasv.* eräiden kasvien kukissa oleva kannusmainen pullistuma, jonka tyvessä on mesiäinen. **-kaste** *s.* kasvien pinnalla usein esiintyvä sokeripitoinen neste, hunajakaste. | Lehtikirvojen erittämä m. Torajyväsienen kuromaitiöt ovat tahmean m:en tahrimia. **-kasvain** *s. eläinlääk.* koiran nielussa oleva limarakkulasto. **-kenno** *s.* hunajakenno. **-kiel|i** *s. kuv.* mielistelevästä, makeasta puheesta. | Liverrellä, puhua m:in. Valeverhossa saatana ilkkui, / m:tä kun käytteli hän SIIONIN KANNEL. **-kieli|nen** *a. kuv.* -syys *omin.* mielistelevä, makeapuheinen. | En siedä tuota m:stä miestä.
mesik|ka[15*] *s. murt.* mesimarja. | - - metsikkö täynnä m:oita ja mansikoita KIANTO.
mesikkä[15*] *s.* Melilotus, verraten korkeita pienikukkaisia, hyvätuoksuisia hernekasveja. — *Yhd.* rohto-, valkom.
mesi|kukka *s.* **1.** kukka, jossa on mettä;)(pölykukka. | - - neitsykäisen Barbaran ympärillä ovat nuoret ritarit surisseet niin kuin mettiäiset m:kukan vaiheilla KALLAS. **2.** kasvien nimenä: Herminium monorchis, meillä harvinainen kämmekkäkasvi; Phacelia tanacetifolia, koristekasvi, jonka pienet siniset kukat ovat pikkukukinnoissa, hunajakukka. **-kuoppa** *s. kasv.* kuoppamainen mesiäinen. **-kämmen** *s. kans. ylät.* karhu. | Metsän m. Otsoseni, ainoiseni, / m., kaunoiseni! KAL. - - ei kuitenkaan ollut vielä m:en pyyntiin oikea aika KIVI. **-kätkö** *s. kans.* kukan mesisäiliö. **-lei|pä** *s.* mesikakku. **1.** leipä, jonka valmistukseen on käytetty hunajaa, hunajaleipä. | Tulepa minulle, tyttö / - - / m:vän leipojaksi, / oluen osoajaksi [= vaimoksi]! KAL. — *Kuv.* Lempeät sanat ovat m:pää; ne ovat makeat sielulle ja lääkitys luille VT. **2.** hunajan ja siitepölyn seos, jota mehiläistoukat syövät. **-lin|tu** *s.* M:nut 'Meliphagidae, vars. Australiassa eläviä pieniä lintuja, jotka imevät kukista mettä'. **-maha** *s.* hunajamaha. **-marj|a** *s.* Rubus arcticus, vatukan sukuinen punakukkainen ruoho; sen hienomakuinen hedelmä (kerrannainen luumarja); *syn.* maamuurain. | M. on yleinen koko Suomessa. — M:oista valmistetaan hilloa, mehua ja likööriä. — *Kuv.* tav. mielitietystä, rakkaasta, rakastetusta naisesta. | M. maanittaissa, luisku luovuteltaessa SL. M:ani, pulmuni, pääskyni mun LARINK. **-marjahillo** *s.* **-marjalikööri** *s.* **-nysty,**

-nystyrä *s. kasv.* nystymäinen mesiäinen. **-pistiäi|nen** *s.* M:set 'Apidae, tuuheakarvaisia, tanakkarakenteisia pistiäisiä, jotka täysimuotoisina syövät yksinomaan kukkien mettä'. **-puu** *s. kansat.* mehiläisten pesäpuu. **-rauhanen** *s. kasv.* par. mesiäinen. **-sieni** *s.* Armillaria, yleisiä syötäviä helttasieniä. **-su|u** *kuv.* vrt. mesi 2.a. **1.** *s.* metinen, mairea suu, hymysuu. | Lapset saavat m:in mansikoita maistaa AK. **2.** *a.* jolla on metinen suu, mairea, mielistelevä. | Ensin kiroten kävi päälleni, nyt m:una viehättelee AHO. **-viitat** *s. mon. kasv.* useiden kasvien terälehdissä olevat kuviot, jotka opastanevat hyönteisiä meden sijaintipaikkaan.

mesiäi|nen[63] *s.* **1.** *murt.* kimalainen. — *Kuv.* Katso, ettes makaa tuolla pöydän alla ja kuultele m:siä [= ole pyörryksissä] KIVI. **2.** *kasv.* mettä erittävä muodostuma kukassa, mesikuoppa, mesinystyrä.

mesjuusto [mēs-] *s. etup.* vuohenmaidon heraa keittämällä valmistettu norjalainen herajuusto.

meso- (kreikkalaisperäisten) sanojen alkuosana: välillä, keskellä oleva, väli-, keski-.

meso|a[1] *v. ark.* touhuta, "heilua", mekastaa; hummata. | Kyllä siellä kelpaa m. N. on m:nut koko viikon Helsingin kapakoissa.

meso|blasti[1], **-dermi**[1] *s. biol.* keskimmäinen alkiolehti. **-fyyt|ti**[4*] *s. kasv.* kasvi, joka karttaa vesiperäisiä, hyvin kuivia ja suolaisia kasvupaikkoja. **-kefaali**[6] *s.* henkilö, jonka pääkallon leveys on 75—80 % sen pituudesta, keskikalloinen. **-kefaalinen**[63] *a.* keskikalloinen. **-liittinen**[63] *a. arkeol.* M. aika, kivikausi 'paleoliittisen ja neoliittisen kivikauden raja-aika'.

mesoni[6], **mesotroni**[4] *s. fys.* raskas elektroni, jonka massa on suuruudeltaan elektronin ja protonin massojen välillä.

mesotsooinen[63] *a. geol.* M. aika, maailmankausi 'kenotsooista aikaa lähinnä edeltänyt maailmankausi'. M. kerrostuma, muodostuma.

messi[1] *s. mer.* kauppalaivastossa: kansi- ja konepäällystön ja miehistön sekä taloushenkilökunnan ruokailusuoja; sotalaivastossa: päällystön ja alipäällystön kokous- ja ruokailuhuone sekä siinä ruokailevien yhteisö; myös vastaavanlainen merivoimien huone varuskunnassa. — *Yhd.* miehistö-, päällystöm.; aliupseeri-, upseerim.

messiaalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = seur.

messiaani|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Messiasta koskeva. | M. aika. M. ennustus, julistus. Jeesus Kristus, Jumalan m. poika. Useita Vanhan testamentin kohtia tulkitaan m:sesti.

messiadi[4] *s.* Kristusta käsittelevä runoelma. | Mattias Salamniuksen 2000-säkeinen m. "Ilo-Laulu Jesuxesta".

Messias[66(64)] *s. usk.* juutalaisten odottamasta pelastajakuninkaasta ja vapahtajasta käytetty nimitys; *erik.* Jeesus tuona vapahtajana.

messiasto|vo *s.*

messinginkeltainen *a.* M. rikkikiisu.

messingöi|dä[18] *s.* -nti[4*] *teonn.* päällystää messingillä.

messin|ki[5*] *s.* **1.** kuparisinkkiseos. | M. sisältää tavallisesti 75 % kuparia ja 25 % sinkkiä. Kylmänä taottavat m:git. — *Yhd.* alumiini-, tinam.; juotto-, takom. **2.** *kuv.* Suu m:gillä 'mielihyvän hymyssä'. Suu menee, vetäytyy m:gille.

messinki|astia *s.* **-esine** *s.* Kiillottaa m:itä. **-harja** *s.* **1.** puhdistukseen ja hankaukseen käytetty harja, jonka sukaset ovat messinkiä. | Puhdistaa kiväärin piippua m:lla. Puun petsauksessa käytetään usein m:a. **2.** *sähk.* messinkinen liukuharja. **-hel|a** *s.* M:oilla koristettu lipas. **-helainen** *a.* M. virsikirja. **-holk|ki** *s.* Laakerien m:it. **-juote** *s. met.* pääasiallisesti messinkiä sisältävä juote. **-ketju** *s.* **kilpi** *s.* M. ovessa. **-kotelo** *s.* **-koukku** *s.* **-kuor|i** *s.* M:en ympäröimä nalli. Kellon m:et. **-kuula** *s.* **-laatta** *s.* **-lanka** *s.* **-levy** *s.* **-lista** *s.* Pöydän reunassa oleva m. **-nappi** *s.* **-nasta** *s.* **-naula** *s.*

messinkinen[63] *ain.a.* M. astia, kynttilänjalka, sormus.

messinki|niitti *s.* **-nup|pi** *s.* Rautasängyn m:it. Lippusalon m. **-pallo** *s.* **-pelti** *s.* **-punnus** *s.* **-putki** *s.* **-ren|gas** *s.* Verhotangon m:kaat. **-ruuvi** *s.* **-san|gat** *s. mon.* messinkiset silmälasien sangat. | - - muorikin heitti välinpitämättömän silmäyksen m:kojensa ylitse KARHUM. **-sankai|nen** *a.* M:set silmälasit. **-soitin** *s. mus.* tav. = vaskipuhallin. **-tanko** *s.* **-torvi** *s.* **-valu** *s.* **-valuri** *s.* **-verkko** *s.* Sihdin m.

messipoika *s. mer.* kauppa-aluksissa poika, joka siivoaa ja palvelee messissä ja auttaa kokkia.

messu[1] *s.* **1.** varsin. merk. **a.** marttyyrikirkon aikainen seurakunnan jumalanpalvelus kokonaisuudessaan. | M. jakautui kahteen pääosaan: katekumeenien m. ja uskovien m. **b.** katolisen kirkon ehtoollisenvieton sisältävä jumalanpalvelus t. sen ehtoollisenvietto-osa. | M:t kirkkovuoden sunnuntai- ja pyhäpäivinä. Pyhimysten päiväin m:t. Erikoisten tapahtumien johdosta pidetyt m:t. Julkinen m. Yksityinen eli hiljainen m. — *Yhd.* aamu-, ilta-, juhlam. **c.** luterilaisessa jumalanpalveluksessa: se osa liturgiaa, jonka pappi joko yksin tai vuorotellen seurakunnan kanssa veisaten esittää. **2.** katolisen messujumalanpalveluksen vakiotekstehin sävelletty musiikki(teos). | Useat suuret säveltäjät, kuten Palestrina, Bach ja Beethoven, ovat säveltäneet m:ja. — *Yhd.* hautausl. sielum.; seurakuntam. **3.** *kans.* eräissä yhd:oissa t. sanaliitoissa pyhimysten merkkipäivistä sekä niiden yhteydessä pidetyistä markkinoista (tällöin myös mon.). | Mikkelinm:na 'mikkelinpäivänä'. Kesämarkkinain eli Heikin m:n aika. Paikoitellen lakattiin päreitä käyttämästä Matin m:n aikaan aamulla U.T.SIRELIUS. **4.** *mon. liik.* eri tavarain mainostamista ja tukkukauppojen tekoa varten toimeenpantu näyttely. | Kansalliset, kansainväliset m:t. Leipzigin m:t. Käydä m:illa. Saanut kultamitalin m:illa 1950. — *Yhd.* auto-, huonekalu-, maatalous-, teollisuus-, turkism:t; kevät-, syysm:t; erikois-, suur-, yleism:t.

messu|halli *s.* lähinnä messujen pitoon tarkoitettu halli. | Helsingin, Göteborgin m. **-kaapu** *s.* = seur. **-kasukka** *s.* messupukuun kuuluva, messupaidan päälle pantava, kullalla t. hopealla

kirjailtu hihaton vaate. **-kirja** *s.* roomalaiskatolisessa kirkossa se liturginen käsikirja, joka sisältää messun kaavan sekä messussa luettavat tekstit, missale. **-laulu** *s.* **-näyttely** *s.* etupäässä mainostarkoitusta palvelevat messut. **-paita** *s.* messupukuun kuuluva pitkä, hihallinen, valkoinen paita. **-pappi** *s.* messua toimittava t. liturgina toimiva pappi. **-puku** *s.* papiston kirkollisissa toimituksissa juhlapäivinä käyttämä puku. **-sävelmä** *s.*

messu|ta[39] *v.* **1.** papista: laulaa messun liturgisia osia. | Pappi m:aa. M:ttavat rukoukset. — M:ttaman ja laulettaman silloin [Eskon häissä] pitää KIVI. — *Puhek.* laulaa t. puhua messuavan papin tavoin t. muuten kovalla äänellä; myös: huutaa, itkeä tms. | Miehet joivat ja m:sivat. Kylläpä tuo lapsi nyt m:aa. **2.** *leik.* pitää messuja (ks. messu 4). | Helsingissä m:taan.

messu|talo *s.* talo, jossa pidetään messuja. **-tavara** *s.* messuilla näytteille pantu tavara. **-toiminta** *s.* vrt. messu 4. **--uhri** *s.* katolisen kirkon opin mukaan ehtoollisessa tapahtuva Jeesuksen uhrin uudistaminen. **-vieras** *s.* messuilla kävijä. **-ään|i** *s.* messuamiseen soveltuva t. siinä käytetty ääni. | Hyvä, huono m. Pappi lauloi venytetyllä, haikealla m:ellä.

mestaaja[16] *tek.* < mestata.

mestari[5] *s.* **I.** tietyn ammatin harjoittajista t. tietyssä virka-, johtajan- t. ohjaajanasemassa olevista henkilöistä. **1.** käsityöammatin, käsiteollisuuden alalla; vrt. kisälli. **a.** ammattikuntalaitoksen aikana: itsenäinen käsityöammatin harjoittaja. | M:ksi pääsemiseen oli ehtona paitsi aviollista syntyperää ja hyvämaineisuutta oppi- ja kisällivuodet sekä mestarinnäyte. **b.** M:n nimen ja kirjan voi Suomessa nykyisin saada ammatinharjoittaja, joka kisällinä on vähintään kaksi vuotta tehnyt työtä ammatissaan sekä suorittanut asianomaisen elinkeinoyhdistyksen hyväksymän työnäytteen. **c.** *yhd.* Käsityöläism.; karvari-, leipuri-, räätäli-, seppä-. vaatturim. **2.** eräillä muilla ammatti- t. virka-aloilla: tietyn taitavuuden ammatissaan saavuttanut ja sen edellyttämässä ammattiasemassa oleva henkilö; us. myös: ao. henkilökunnan johtaja, päällikkö. | Olla m:na tehdaslaitoksen jllak osastolla. M. saa paikan valimossa. — *Yhd.* suksi-, venem.; baletti-, hovi-, kapelli-, keittiö-, kone-, konsertti-, palo-, panimo-, paperi-, posti-, rakennus-, rata-, ruisku-, tie-, viinim.; ase-, lento-, majoitus-, sotilas-. varusm. **3.** eräiden järjestöjen johtohenkilöistä. | Vapaamuurariloošin m. — *Yhd.* suurm. **4.** opettaja, esikuva. | Seurata m:aan. Kaikki nuoret maailmanparantajat näkivät "Götzin" luojassa - - herransa ja m:nsa KOSKENN. Tunsin vähitellen eläväni suuren m:ni August Strindbergin ilmakehässä SILL. — *Heng.* Jeesuksesta. | Jeesus, m., armahda meitä! UT. — *Yhd.* harjoitus-, koulum.

II. lähinnä ao. henkilöiden taitavuutta, etevyyttä, suorituskykyä ajatellen. **1.** etevä, suuri taiteilija. | Maalaustaiteen, runouden m. Sävelten m. Proosatyylin, muodon m. Rubens, flaamilaisen koulun suuri m. Renessanssin suuret m:t. **2.** yleisemmin: jssak suhteessa erittäin etevä, taitava, kyvykäs henkilö, taitaja, taituri, tekijä(mies), kyky. | Olla m. tanssissa, pahanteossa. Olla m. muistamaan asioita, kertomaan kaskuja. Vuohi on vapaasti kulkiessaan m. löytämään itselleen ravintoa. - - Runeberg oli m. runon mitallisten keinojen käytelyssä R.KOSKIMIES. — *Yhd.* tanssim.; kieli-, sanam.; humpuukim. **3.** mestaruuskilpailun voittaja. | Keihäänheiton, kolmiloikan, 100 m:n juoksun m. Kynnön, ojankaivun m. Piirin, Suomen m. Nuorten m. — *Yhd.* keihäs-, nyrkkeily-, paini-, pesäpallom.; kyntö-, lypsy-, ojam.; maailmanm.

mestari- yhd:ojen alkuosana mm.: **1.** erittäin taitava, etevä (henkilö); esim. m:kertoja, -laulaja, -maalari; m:ampuja, -hiihtäjä, -painija, -pelaaja, -urheilija; m:valehtelija. **2.** erittäin hyvä, huomattava, mestarillinen (suoritus, teos, työ tms.); esim. m:laukaus, -luomus, -maalaus, -romaani, -saavutus, -teos, -tuote, -työ.

mestari|ampuja *s.* **-ehdok|as** *s.* Keihäänheiton m:kaat. **-hiihtäjä** *s.* **-hyppääjä** *s.* **-joukkue** *s.* mestaruuskilpailun voittanut viesti-, jalkapallo- tm. joukkue. **-juoksija** *s.* **-kertoja** *s.* M:mme F. E. Sillanpää. Venäläinen m. Leo Tolstoi. **-kirja** *s.* par. mestarinkirja. **-kokki** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* M:t vaattureille. **-laukaus** *s.* Wilhelm Tellin m. **-laulaja** *s.* **1.** ks. mestari- 1. **2.** = mestarislaulaja. | Nürnbergin m:t. **-laulu** *s.* = mestarislaulu.

mestarilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* erittäin taitavasti suoritettu t. tehty, suurta taitavuutta osoittava, taidokas, mainio, erinomainen, suvereeni. | M. suoritus, työ, romaani, sävellys, veistos. M. luonteiden kuvaus. Kerronnan m:suus. Puhuja loi m:sen katsauksen ulkopoliittiseen tilanteeseen. M:sella taidolla tehty. M:sesti suoritettu. Esitti osansa m:sesti. M:sesti johdettu hyökkäys. N. hillitsi m:sesti itsensä. Luonnon m. kuvaaja.

mestari|luokka *s.* jnk alan mestarien ryhmä (heidän suoritustensa tasoa ajatellen), mestaruusluokka, ensimmäinen luokka. | M:luokan pianisti. Puhe oli m:luokkaa 'mestarillinen, erinomainen'. — *Erik.* luokka, johon urheilijat tms. pääsevät asetettujen vaatimusten mukaisen hyvän tuloksen saavutettuaan. | Kohota A-luokasta m:luokkaan. M:luokan ampuja, keilaaja, maileri. Šakkikilpailujen m. **-luom|a, luom|us** *s.* Runoilijain, säveltäjien m:at, m:ukset. Renessanssin m:ukset. **-maalari** *s.* Flaamilaiset m:t. **-maalau|s** *s.* Pekka Halosen m:kset. **-merkki** *s.* par. mestarinmerkki. **-mie|s** *s.* vrt. mestarismies. | Tietää ne m:het, etteivät ne maistelematta pysy, - - niin kuin joku rajasuutari saidan vaimonsa käsikomennon alla JOTUNI. — Juoksun, seiväshypyn m:het. Hiihtokilpailuista muodostui m:sten voimainkoetus.

mestarin|arvo *s.* M:arvon saaneet käsityöläiset. — M:arvon ansainnut urheilija, šakkiturnauksen voittaja. **-kirja** *s.* mestariksi hyväksytylle käsiteollisuusammatin harjoittajalle annettu ammattipätevyyskirja. **-kä|si** *s.* M:dellä suori-

tettu työ. Gallen-Kallelan m:destä lähtöisin oleva piirros. **-merkki** *s.* **1.** merkki, jonka saamiseksi jssak urheilulajissa tm. on saavutettava määrätulokset. | Nyrkkeilyn, urheilun m. Nuoren Voiman Liiton m. **2.** jnk käsiteollisuusalan mestarin käyttämä tunnusmerkki. **-näy|t|e** *s.* **1.** työnäyte, joka käsiteollisuusammatin harjoittajalta vaaditaan mestarinarvon saamiseksi. **2.** näyte mestaruudesta, mestarillinen suoritus. | Kaiverrustaidon, maalaustaiteen, taktiikan m. Novelli, joka on todellinen m. **-titteli** *s.*, tav. *urh.* Puolustaa m:ään.

mestari|nyrkkeilijä *s.* **-näyte** *s.* = mestarinnäyte, vars. 2. **-ohjaaja** *s.* etevä teatteri- t. elokuvaohjaaja. **-painija** *s.* **-pelaaja** *s.* taitava pelaaja (jalkapallossa, šakissa tms.); mestariluokkaan kuuluva šakinpelaaja, šakkimestari. **-peli** *s.* **-romaani** *s.* Gogolin m. "Kuolleet sielut". **-saavutu|s** *s.* Taiteen, urheilun m:kset. Työn m.

mestaris|laulaja *s.* mestarislaulun harjoittaja, mestarilaulaja. **-laulu** *s.* Saksassa 1200-luvulla hovilyriikasta syntynyt laulurunous, jota erityisiksi yhdistyksiksi järjestyneet porvarit harjoittivat, mestarilaulu. **-mie|s** *s.* vars. käsityöläismestarista. | Kylän arvoisat m:het. - - minun on helppo kuvitella jalopiirteinen vanhankansan m. SILL.

mestari|suomennos *s.* Otto Mannisen m:suomennokset. **-suoritus** *s.* Teknillinen m. **-sävelly|s** *s.* Jean Sibeliuksen m:kset.

mestaritar[54*] *s.* naispuolinen urheilumestari.

mestari|teos *s.* Runouden, taiteen m. Aleksis Kiven m:teokset. Useat kirkot ovat taiteellisia m:teoksia. Tekniikan m. Lajissaan m. **-tuot|e** *s.* Rakennustaiteen m. Bachin m:teet. **-työ** *s.* **-urheilija** *s.*

mestarius[65] *s.* mestarinarvo (jkn saavuttamana); vrt. mestaruus. | Vanhassa käsityöläissuvussa isältä pojalle periytynyt m. — Tav:mmin mestar(illis)uus. | Näytelmän rakenteellinen m.

mestaro|ida[30] *v.* -inti[2*] *teonn.* **1.** valmistaa jtak omin neuvoin, tav. jtak käsityökalua (-kaluja) käyttäen; nikkaroida. | N. m:i itse sauvat ja sauvansommat. Tehtävä, joka on tuttu kaikille pojille kotoisten m:imisten ajoilta. Tottunein käsin hän m:i kakkuja, niin että vallan vesi herahti kielelle. — Vars. **2.** yrittää korjata t. parannella jtak siihen kuitenkaan pystymättä, asiantuntemattomasti, tökerösti, arvostella jtak pedanttisesti, pikkumaisesti ja samalla asiantuntemattomasti moittien, peukaloida, repostella, rääpiä. | On erittäin vaarallista m. moottorien varokkeita. M. toisten töitä. Kirjallisuuden m:inti. Pois kielen m:iminen! M. Luojan töitä, Jumalan sanaa. On ilmennyt aiheetonta m:imisen halua. - - kun sellainen keltanokka kuin sinä käy tuomitsemaan ja m:imaan vanhoja kokeneita hengen miehiä, siitä täytyy tulla pannukakku AHO. Pikkutärkeällä tuomarinilmeellä m:ivat ne [epäpätevät arvostelijat] runoluomia, joiden sisäisen arvon tajuamiseen heiltä usein puuttuu synnynnäiset edellytykset KOSKENN. - - nämä esittäjät koettavat m. epämukavia tosiasioita sellaisiksi, että ne olisivat paremmin sopusoinnussa materialististen oppien kanssa AK.

mestaroija[11], **mestaroitsija**[14] *tek.* < ed.

mestaruu|s[65] *s.* vrt. mestarius. **1.** mestarillisuus, keinojen, tekniikan tm. mahdollisimman täydellinen hallinta, taidokkuus, suvereenisuus. | Osoittaa m:tta ihmisten käsittelyssä. Kerronnassa, värien käyttelyssä saavutettu m. Pyrkiä m:teen kielen eri ilmaisukeinojen käyttämisessä. Muodon m. Talitiaisen m. matkimistaidossa. Mikä toimiala ihmisellä lieneekin, on hänen arvoaan tässä suhteessa mitattava sen mukaan, - - millaisen m:den hän on toimintansa puitteissa saavuttanut SILL. **2.** vars. *urh.* erityisessä mestaruuskilpailussa saavutettu voitto, siihen perustuva parhaimmuus. | Mieskohtainen m. Nuorten, ikämiesten m. Kuulantyönnön m. M:det pikamatkoilla, eri [voimistelu]telineillä. Kynnön, ojankaivun m. Voittaa m. Kilpailla m:desta. Puolustaa m:ttaan. — *Yhd.* ammattilais-, ikämies-, joukkue-, koululais-, seura-, yksityism.; ampuma-, luistelu-, moottoripyörä-, mäki-, nelinpeli-, paini-, pesäpallo-, pyöräily-, uinti-, viestim.; piiri-, sarja-, sisäkenttäm.; kyntö-, lypsy-, ojitusm.

mestaruus|arvo *s.* vrt. ed. 2. | Kilpailla m:arvosta. **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* kilpailu(t) tiettyjen urheilulajien tms. mestaruuden ratkaisemiseksi. | Suomen m:t. Yleisurheilun, tukkilaisten m:t. **-kisat** *s. mon.* = ed. **-luok|ka** *s.* = mestariluokka. | Päästä m:kaan. Saavuttaa m:an tuloksia. **-mitali** *s.* mestaruuskilpailujen voittajan palkintomitali. **-näyte** *s.* = mestarinnäyte 2. **-ottelu** *s.* vrt. mestaruuskilpailu. | Jalkapallon m:t. Raskaansarjan m. **-sarja** *s. urh.* mestaruusottelujen sarja. **-turnaus** *s.* ottelusarja šakkimestaruudesta.

mesta|ta[35] *v.* **1.** panna kuolemanrangaistus täytäntöön katkaisemalla kuolemaan tuomitun kaula teräaseella; vrt. teloittaa, teilata. | M. miekalla, giljotiinilla. Tuomittiin m:ttavaksi. — *Kuv.* M. jku henkilö puheessaan, sanomalehdessä 'sättiä, moittia perusteellisesti'. **2.** *vanh.* hukata, menettää, panna menemään. | M. virkansa juomalla. M:nnut olen muitten onnen samalla kuin omani IVALO. Kaikki hän oli menettänyt, kaikki m:nnut IVALO. Otti piitä pikkuruisen, / tauloa taki vähäisen; / ne merehen mestoavi KAL.

mestaus[64] *teonn.* < ed. | Panna m. täytäntöön. **-kirves** *s.* **-kone** *s.* tav. = giljotiini. **-lava** *s.* lava, jolla mestaus suoritetaan. | Nousta, astua m:lle. **-paikka** *s.* Julkinen m. Kaupungin m. **-pölk|ky** *s.* pölkky, jolla mestattavan on pidettävä päätään mestausta suoritettaessa. | Laski päänsä m:ylle.

mestautt|aa[2*] *fakt.v.* < mestata. | Augustuksen seuraajat m:ivat tuhansittain syyttömiä alamaisiaan.

mestitsi[6] *s.* valkoihoisen ja intiaanin jälkeläinen.

meta- *kem.* alkuosana sellaisten epäorgaanisten happojen ja emästen nimissä, joissa on vähemmän vetyä kuin vastaavissa ortoyhdisteissä.

metaani[6] *s.* yksinkertaisin hiilivety, jota syntyy useiden orgaanisten aineiden hajotessa, kaivos-

kaasu, suokaasu. **-kaasu** *s.* **-käyminen** *s.* selluloosakäyminen, jonka lopputuloksena syntyy metaania. **-sarja** *s.* sarja eräitä keskenään homologisia hiilivetyjä, rajahiilivedyt, parafiinit.

meta|fora[11] *s.* kielellinen kuvailmaus, jonka pohjana on vertaus. | M. on esim. ilmaus "mielen jää". Tavallisen kielenkäytön kalvenneet m:forat. — M:foraa laajimmassa merkityksessä käytetään yleensä kielikuvan vastineena. **-fori|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* joka on metafora, metaforaan kuuluva, metafora-. | M. ilmaus, epiteetti. M. merkityksen muuttuminen. M:sesti käytetty sana. **-fysiikka** *s.* filosofian osa, joka koettaa selvittää olevaisen varsinaista olemusta ja syvimpiä perusteita, vars. fyysillisen aistimaailman takana t. ulkopuolella olevaa; myös hiukan *halv.* todellisuudelle vieraasta, hämärästä mietiskelystä. | Tämä on jo puhdasta m:a. **-fyysikko** *s.* metafysiikan tutkija t. harrastaja. **-fyysilli|nen** *a.* -sesti *adv.* (*rinn.* metafyysinen) metafysiikkaan kuuluva t. sen mukainen, metafysiikkaa koskeva. | M. maailmankatsomus. M. ajattelu. M. kysymys, kirjoitus. Selittää jtak m:sesti. — M. näky, tunnelma. M. mielikuvitus. -- hämärästä myytistä uhoaa kerrassaan m. vapautustaan janoavan sielun tunnelma TARK. -- ajatus retkeili mieliteilleen -- m:siin kaukaisuuksiin KOSKENN. **-fyysi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* = ed.

metak|ka[15*] *s.* hälinä, melu, meteli, rähinä, (tappelun) nujakka. | Pitää kovaa m:kaa. Nostaa m. Humalaiset panivat toimeen aika m:an. Talossa kävi sellainen m., ettei ollut sekaan mahtua. Tieltä kuului tappelun m:kaa.

metakoi|da[30] *v.* pitää metakkaa. | M:vat humalaiset. Ryhtyä turhan päiten m:maan.

metakromaatti|nen *a.* -suus *omin.* M:suus 'aineen ominaisuus esiintyä useanvärisenä sen valon aallonpituuden mukaan, missä sitä katsotaan'.

metall|i[6] *s.* verekseltä pinnaltaan kiiltäviä, läpinäkymättömiä, hyvin sähköä ja lämpöä johtavia, taottavia, sulassa tilassa toisiinsa sekoittuvia alkuaineita t. tällaisten homogeenisia seoksia. | Kevyet, raskaat m:it. Kevyin m. on litium, raskain osmium. Jaloja m:eja ovat kulta, hopea ja platina. Epäjalot m:it. Sula m. Hauras m. Kiiltävä, kirkas, kova kuin m. Hänen äänensä kajahti kuin m. M:in helähdys. Maitoon, voihin tullut m:in maku. — *Kuv.* Hän tarkasti Olavia pitkään, ikään kuin yhdellä silmäyksellä käsittääkseen, mistä m:ista hän oikeastaan oli tehty LINN. — *Yhd.* alkali-, jalo-, laakeri-, tako-, valkom.

metalli|ala *s.* metalliteollisuusala. | M:alan tuotteet. Työskennellä m:alalla. **-alusta** *s.* **-arvo** *s.* Esineen m. on siinä olevan pelkän metallin arvo. Rahan m.; vrt. nimellisarvo. Pantattuja kulta- ja hopeaesineitä ei saa myydä alle niiden m:n. **-ase** *s.* **-astia** *s.* **-elektrodi** *s.* **-esine** *s.* Teräs- ja muut m:et. M:iden tinaaminen. **-harja** *s.* **1.** puhdistukseen ja hankaukseen käytettävä harja, jonka sukaset ovat metallia. | Jäykkä, pehmeä m. **2.** *sähk.* ks. harja 4.b. **-harkko** *s.* **-hel|a** *s.* M:oilla koristettu vyö. **-hiukkanen** *s.* **-hohtoinen** *a.* = metallinhohtoinen. **-hylsy** *s.* **--ilmapuntari** *s.* = aneroidi(-ilmapuntari). **-jalka** *s.* Kynttilän m. **-jauhe** *s.* M:ista tehdyt väriaineet. Erinäisten koneenosien täyttäminen m:ella. **-johdin** *s.* *sähk.* **-johto** *s.* *sähk.* **-jousi** *s.* **-jäte** *s.* **-kaikuinen** *a.* = metallinkaikuinen. | M. barytoni. **-kaistale** *s.* **-kalvo** *s.* Kuulotorven m. Kondensaattorimikrofonin ohut, joustava m. **-kan|gas** *s.* metallilangoista kudottu kangas. | M:kaasta tehdään seulanpohjia, koneiden siiviläharsoja yms. **-kansi** *s.* Säilyketölkin m. **-kanta** *s.* **1.** Patruunan m. **2.** *tal.* rahakanta, jossa rahayksikkö on kiinteässä arvosuhteessa jhk metalliin (tav. kultaan t. hopeaan);)(paperi(raha)kanta. **-kantainen** *a.* **1.** M. patruuna. **2.** M. maa. **-kappale** *s.* Hehkuva m. Kahden m:en yhdistämistä toisiinsa erityisellä metallisella liitosaineella, juotteella, sanotaan juottamiseksi.

metallik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* äänestä: metallin kaltainen, metalli(mai)nen, metallinkaikuinen, -kirkas. | Laulaja, jonka ääni soi komean m:kaana. M. basso.

metalli|kassa *s.* *tal.* setelipankin hallussa oleva arvometalli (kulta t. hopea); us. = seur. | Suomen pankin m. **-kate** *s.* *tal.* arvometallina oleva setelien kate; vrt. ed. **-katto** *s.* metallilevyillä päällystetty ulkokatto, tav. peltikatto. **-kauppa** *s.* **-kausi** *s.* *arkeol.* pronssikaudesta t. rautakaudesta; myös kummastakin yhdessä. **-kehys** *s.* Peilin m. **-kerro|s** *s.* Päällystää jk esine m:ksella. **-ketju** *s.* **-kiel|i** *s.* Pianon m:et. **-kiilto** *s.* metallipinnasta tapahtuvasta valon heijastumisesta johtuva voimakas kiilto; myös muu siihen verrattava kiilto. | Kiisujen m. Pääskysen höyhenten m. **-kiiltoi|nen** *a.* -suus *omin.* M:sia mineraaleja. Sorsan m. siipipeili. **-kisko** *s.* **-kitti** *s.* kitti, jolla voidaan kiinnittää metalleja toisiinsa, kiveen, lasiin tm. **-koriste** *s.* **-koru** *s.* Sormukset, rintasoljet ja muut m:t. **-kotelo** *s.* **-koukku** *s.* **-kudos** *s.* Moottorien sytytysjohtoja suojaava m. **-kuor|i** *s.* Kellon m:et. M:en sisässä oleva moottori. **-kuula** *s.* **-kuvastin** *s.* **-kär|ki** *s.* Sytytyspanoksen m. Hehkutetulla m:jellä suoritettu hehkupiirustus. **-kärkinen** *a.* M. nuoli. **-köy|si** *s.* M:destä käytetään usein nimitystä vaijeri. **-laatikko** *s.* **-laatta** *s.* **-lakka** *s.* kullan- t. hopeanvärisiä alkoholi- ym. lakkoja, joiden väri johtuu hienosta messinki-, pronssi- tm. metallijauheesta. **-lanka** *s.* jstak metallista valmistettu lanka, vanunki; esim. rauta-, teräs-, kuparilanka. **-lankainen** *a.* M. vanne. **-lankalamppu** *s.* sähkölamppu, jonka hehkulanka on metallia. **-lankaverkko** *s.* **-lastu** *s.* Sorvin m:t. **-letku** *s.* **-levy** *s.* **-lieriö** *s.* **-liike** *s.* metallivalmisteita myyvä liike. **-liuska** *s.* Mäntärengas sovitetaan paikoilleen m:in ja rengaspihtien avulla.

metallimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* M. aine, massa. M:sen kova. M. hohto, kiilto, välke. M. helähdys, ääni.

metalli|manometri *s.* *fys.* manometri, jossa oleva kimmoisa metallirasia t. taivutettu putki muuttuu muodoltaan paineen vaihteluiden mukaan. **-markkin|at** *s.* *mon.* M:oilla tapahtunut vähäistä hintojen kohoamista. **-massa** *s.* Uk-

kosjohtimeen yhdistetyt m:t. **-muotti** *s.* metallinen muotti. **-myrkytys** *s. lääk.* **-nappi** *s.* **-naula** *s.*

metalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *ain.* M. astia, kuula, liukupinta. **2.** joka on metalli(a), metallin muodossa oleva. | M. alkuaine, koboltti. **3.** metallia muistuttava, metallin kaltainen, metallimainen, metallikas. | M. hohto, kiilto. Tumman m. tyttökorento. M:sesti välkehtivä. M. maku. — M. ääni. - - yhä äänekkäämmältä tuntui sisarista seinäraution m. raksutus WILKUNA.

metallin|hohde *s.* Höyhenyksen m. **-hohteinen** *a.* **-hohto** *s.* **-hohtoinen** *a.* Linnun m. siipipeili. **-jalostus** *s.* metalliteollisuus. **-kaikuinen** *a.* äänestä: metalli(mai)nen, metallinkirkas. | Laulajan m. ääni. **-kiilto** *s.* = metallikiilto. **-kiiltoi|nen** *a.* M:set kiteet. Sulat m:sia. **-kirkas** *a.* kirkas kuin metalli. | M. pinta. — Äänestä: metallinkaikuinen, metalli(mai)nen. | M. helähdys, ääni. **-kov|a** *a.* M. aine, esine. — M. ääni. **-maku** *s.* Maidon m. johtuu siihen liuenneesta raudasta tai kuparista. **-pakotus** *s.* ohuen metallilevyn vasaroiminen kohokuvaksi t. -kuvioksi. **-puhdistus** *s.* **-ruiskutus** *s.* esineiden päällystäminen metallilla ruiskuttamalla sitä sulana niiden pinnalle, metalloiminen. **-sini|nen** *a.* Sorsan m. siipipeili. M. taivas. **-sointui|nen** *a.* metallinkaikuinen, -kirkas, metalli(mai)nen. | Pastorin ääni kaikui m:sena. **-sorvaus** *s.* **-sulatt(im)o** *s.* **-sulatus** *s.* **-valanta** *s.* **-vihreä** *a.* M. kovakuoriainen. **-värjäys** *s.* metallipintojen värjääminen kemiallisesti t. mekaanisesti.

metalli|oksidi *s. kem.* metallin ja hapen yhdiste. **-osa** *s.* Esineen, koneen m:t. **-pallo** *s.* **-paperi** *s.* pinnaltaan metallinhohtoinen paperi. **-peili|i** *s.* Muinaiskreikkalaisten m:it. M:eillä varustetut valonheittimet. **-pilli** *s.* Urkujen m:t. **-pint|a** *s.* metallinen pinta. | Hiottu m. Säiliön, pöydän m. M:ojen kiillottaminen. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* M. aineseos. Kiven m:suus. **-pora** *s.* metallin poraamiseen käytetty pora. **-puikko** *s.* **-puola** *s.*, vars. *valok.* kokonaan metallinen filmirullan puola. **-putki** *s.* **-pyörä** *s.* **-päällyste** *s.* Galvanoimalla aikaansaatu m. **-päällysteinen** *a.* M. katto. M. kaapeli. **-pöly** *s.* Smirgelitahkosta lentävä m. **-raha** *s.* metallinen raha, kova raha;)(paperi-, seteliraha. **-rasia** *s.* **-rengas** *s.* **-rikas** *a.* → (erittäin) metallipitoinen. **-rikkau|s** *s.* Etrurian m:det. **-ristikko** *s.* **-romu** *s.* **-runko** *s.* Koneen m. **-ruuvi** *s.* **1.** metallinen ruuvi. **2.** metalliin kiinnitettäväksi tarkoitettu ruuvi. **-saha** *s.* metallin sahaamiseen käytetty saha. **-seos** *s.* vaihtelevia määriä kahta t. useampaa metallia sisältävä (tasalaatuinen) seos, lejeerinki. | Uushopea on kuparia, sinkkiä ja nikkeliä sisältävä m. **-seppä** *s.* **1.** metallialan seppä. | Taitava, vanha m. **2.** Corymbites aeneus, leveä, litteähkö, sini- t. vihreähohtoinen kovakuoriainen. **-siivilä** *s.* **-silaus** *s.* **-siru** *s.*

metallisoida[18] *v.* par. metalloida.

metalli|sointuinen *a.* = metallinsointuinen. **-sorvaaja, -sorvari** *s.* **-sorvi** *s.* metallin sorvaamiseen käytetty sorvi. **-sulate** *s.* **-sulatt(im)o** *s.* **-suoju|s** *s.* Kaapelin m. M:kseen sovitettu linssi. **-suola** *s.* jnk metallin suola. | Veteen liukenevat m:t. **-suoni** *s.* **-taide** *s.* metallia raaka-aineena käyttävä taide. **-tanko** *s.* **-tavara** *s.* M:in valmistus. **-tehdas** *s.* metallialan tehdas. **-teollisuus** *s.* metallia raaka-aineena käyttävä teollisuus. **-teos** *s.* metallialan, -teollisuuden tuote, metallituote, -valmiste, metallitavara. **-tuote** *s.* = ed. **-|työ** *s.* työ(nteko), jonka raaka-aineena on metalli; metalliteos, -valmiste. | M:työssä tarvittavat välineet. Intialaisia m:töitä. **-työläinen** *s.* metalliteollisuuden palveluksessa oleva työläinen. **-työmies** *s.* metallialan työmies. **-työntekijä** *s.* metallialan työntekijä. **-vahvike** *s.* **-vaippa** *s.* Eristysputken m. **-valaja** *s.* **-valimo** *s.* **-valmiste** *s.* **-valos** *s.* metallin valamisen tulos. **-valu** *s.* metallin valaminen, metallinvalanta. **-valuri** *s.* **-van|ne** *s.* Puuastiain m:teet. **-verkko** *s.* **-verstas** *s.* **-vuoka** *s.* **-väri** *s.* väriaine, jonka valmistukseen on käytetty metallijauhetta. **-yhdiste** *s. kem.*

metallo|grafia[15] *s.* **1.** oppi metallien ja metalliseosten sisäisestä rakenteesta ja niiden tähän perustuvista ominaisuuksista. **2.** eri menetelmät, joiden avulla metallilevyn pinnalle saadaan kuva, joka sitten painamalla voidaan monistaa. **-grafinen**[63] *a.* vrt. ed.

metalloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** päällystää esineitä metallilla, vars. ruiskuttamalla sitä sulana niiden pinnalle. **2.** tehdä jk esine erinäisiltä ominaisuuksiltaan metallin kaltaiseksi. | M. hiililankaa.

metalloidi[4] *s. kem.* epämetalleista us. käytetty nimitys; ahtaammassa merk:ssä metallien kaltaisista aineista, jotka kem. luonteensa vuoksi luetaan epämetalleihin (esim. antimoni, vismutti, telluuri).

metalloitu|a[1*] *pass.v.* < metalloida. — *Erik.* Ampuma-aseen m:minen 'putken sisäpinnan jstak kohdasta sulaneen ja kaasuvirran kuljettaman teräksen kerääntyminen ja jähmettyminen jhk toiseen kohtaan'.

metallurgi[4] *s.* metallurgian harjoittaja. **-a**[15] *s.* oppi metallien valmistustavoista; ne kemialliset ja mekaaniset prosessit, joiden avulla metalleja valmistetaan niiden malmeista. **-|nen**[63] *a.* metallurgiaan kuuluva, sitä koskeva. | Tinamalmin m. käsittely. M:set laitteet, tehdaslaitokset. M:set prosessit.

meta|meerinen[63] *a.* **1.** *kem.* M:meeriset yhdisteet 'yhdisteet, joiden erilaisuus perustuu metameriaan'. **2.** *anat.* vrt. seur. | Selkärangan m. rakenne. **-meerit**[4] *s. mon. anat.* eläinten peräkkäiset samanlaiset osat (esim. selkänikamat). **-meria**[15] *s. kem.* isomeria, joka johtuu samaan keskusatomiin sitoutuneiden samantapaisten radikaalien erilaisesta suuruudesta, kun atomien kokonaissumma kuitenkin on sama. **-morfi|nen**[63] *a. geol.* metamorfoosin muuttama, metamorfoitunut. | M:set muodostumat, kivilajit. **-morfismi**[4] *s. geol.* = metamorfoosi. **-morfoitu|a**[1*] *v. geol.* käydä läpi metamorfoosi, muuttua metamorfoosin kautta. | M:essaan kivet usein muuttuvat kiteisiksi liuskeiksi. **-morfoos|i**[4] *s.* muodonmuutos, muodonvaihdos. | Ovidiuksen kuuluisat runot mytologisista m:eista. — *Erik.* **1.** *geol.* kiviaineen

muuttuminen jähmeässä olomuodossaan sen joutuessa olosuhteisiin, joissa alkuperäiset ainekset eivät ole pysyviä, vars. toiseen lämpötilaan ja paineeseen, metamorfismi. — *Yhd.* alue- l. regionaali-, kosketus- l. kontaktim. **2.** *kasv.* uuden tehtävän saaneen kasvinosan muuttuminen tämän tehtävän vaatimusten mukaiseksi, muuntuminen, muutunta. **3.** *el.* = muodonvaihdos.

metanaali[4] *s.* = formaldehydi.

metanoli[4] *s.* = metyylialkoholi.

meta|psykologia *s.* = parapsykologia. **-psykologinen** *a.* = parapsykologinen. **-psyykillinen, -psyykkinen** *a.* = parapsyykkinen. **-sentrumi** *s. tekn.* teoreettinen piste, jonka korkeussijainnista aluksen vakavuus riippuu, vaihtokeskus, kaatopiste. | Jos m. on liian matalalla, alus käy kiikkeräksi. **-somaatti|nen**[63] *a. min.* -sesti *adv.* vrt. seur. | Mineraalin m. syntymisprosessi. M:sesti syntyneet kontaktimalmit. **-somatoosi**[4] *s. min.* mineraalin muodostuminen jstak entisestä mineraalista siten, että kiveen tunkeutuvat aineet syrjäyttävät siitä joitakin aineksia. **-staasi**[4] *s. lääk.* haara-, etäispesäke. **-staatti|nen**[63] *a. lääk.* -sesti *adv.* vrt. ed. | M. märkäpesäke.

metateesi[4] *s. kiel.* sellainen muutos sanan äänneasussa, että kaksi äännettä vaihtaa paikkaa, takaheitto; esim. veneh > venhe. **-muoto** *s.*

metateettinen[63] *a. kiel.* takaheittoinen; vrt. metateesi. | M. muoto.

meteli[5] *s.* **1.** hälinä, melu, metakka, rähinä; mellakka, (tappelun) nujakka. | Kova, aikamoinen, hirmuinen m. Meno ja m. Naurun ja riemun m. Pitää m:ä. Nostaa m. Syntyi tavaton m. Pihalla kävi ankara m. M. kasvaa kasvamistaan. Hillitä lasten, koirien m:ä. Kova on siinä m., missä Rajamäen matkue on vaeltamassa KIVI. [Tuli] sota ja m. Suomen maahan SILL. Hurjana m:nä laukkasi vieras karja ohi NUOLIV. — *Erik.* Asiasta on pidetty sanomalehdissä turhaa m:ä. **2.** *lak.* mellakka, jonka toimeenpanee väkijoukko uhaten viranomaista t. yleistä järjestystä t. turvallisuutta ja kieltäytyen hajaantumasta. | - - kapinan, m:n tai muun vakavan järjestyshäiriön sattuessa AK. [Juutalaiset] haalivat kansaa kokoon ja nostivat kaupungissa m:n UT. — *Yhd.* kansan-, katum.

metelinpito *s.* metelöinti.

metelive|si *s. leik.* viina. | Oi! Antakoon se [tarina siasta lammikossa] meille aina tuikeamman inhon tuota tuomittua m:ttä kohtaan KIVI.

metelöi|dä[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* pitää meteliä, meluta, mekastaa, hälistä, rähistä. | Älkää m:kö, pojat! Humalaiset kuuluvat m:vän kadulla. Kaupungissa m:tiin 'oli meteleitä'. Lasten m:tsevä liuta KIVI. Mutta varsinkin Välisuvannossa ne [lohet] m:vät, loikaten siihen tullessaan ja siitä lähtiessään AHO.

metelöijä[11], **metelöitsijä**[14] *tek.* < ed. | M:t vietiin poliisiasemalle.

meteor|i[5] *s.* kivimäinen kappale, joka yl. suurella nopeudella tunkeutuu avaruudesta maan ilmakehään ja näkyy tähdenlentona t. tulipallona; vrt. seur. | Taivaalla näkyy kirkas m. M. jätti jälkeensä loistavan juovan. Esa oli kiitänyt ohitse kuin m. ALKIO. — *Kuv.* Uusi m. pikaluistelun taivaalla.

meteoriitti[4*] *s.* avaruudesta maan pinnalle pudonnut kivi; vrt. ed. — *Yhd.* kivi-, rautam.

meteori|kivi *s.* = ed. **-mainen**[63] *kalt.a.* - - Aleksis Kiven samanaikainen m. tulo kirjalliseen julkisuuteen R.KOSKIMIES. **-pöly** *s.* kosmillinen tomu; ks. kosmillinen 1. **-rauta** *s.* meteoriiteissa oleva nikkelinsekainen rauta.

meteorismi[4] *s. lääk.* puhkuisuus.

meteoro|grafi[4] *s. metrl.* kevyt mittauskoje, joka kiinnitetään esim. ilmapalloon t. leijaan vapaan ilmakehän paineen, lämpötilan ja kosteuden tutkimiseksi. | Väisälän m. — *Yhd.* pienois-, radiom. **-logi**[4] *s.* ilmatieteilijä. **-logia**[15] *s.* ilmatiede; vrt. klimatologia. **-logi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* ilmatieteellinen. | M. kartta. M. asema. M:set merkit.

meti|nen[63] *poss.a.*, vars. *runok.* ja *kuv.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* < mesi. | M:set apilameret SILL. - - m:sillä mättähillä, / kultaisilla kunnahilla KAL. — Mieli m:senä AHO. - - m:sesti silmää iskien AHO. M:sin kielin hän oli kuiskuttavinaan SILL. Poika julma neion nuoren / miellytti m:sin kielin LEINO. - - lämmitä kyly m. KAL. — Oi mielu metsän emäntä, / Metsolan m. muori KAL. Metsolan m:set piiat LEINO.

metka[10] *a. ark.* -sti *adv.* hauska, mukava. | M. juttu, tapaus. M:n näköinen. Jopa kävi m:sti.

metku[1] *s. ark.* kepponen, kuje, juoni, (konnan)-koukku; erikoinen, omalaatuinen keino, tapa tms., "kotkotus". | Koulupoikien m:t. Tyttöjen m:t. Hänellä on omat m:nsa. Ne ovat niitä herrojen m:ja. M:t mielessä. Mitkään m:t eivät auttaneet. Maailma, se on kaikki nuo omaan pihaankin näkyvät maat ja mannut väkineen ja m:ineen SILL.

metkuil|la[29] *v. ark.* -u[2] *teonn.* tehdä metkuja, kujeilla, juonitella, vehkeillä. | M. jssak asiassa. Vastaa m:ematta! Paljastaa herrojen m:ut.

meto[1*] *dem.s. runok. harv.* mesi. | Vaahti päällä, m. alla, ympäri hopeapäärme; itsesi onneksi juo HAARLA.

metodi[5] *s.* järjestelmällinen menettelytapa määrätarkoituksen saavuttamiseksi, (tutkimus-, opetus- tm.) tapa, menetelmä. | Tieteessä m. merkitsee ajatusten järjestämistä jonkin periaatteen mukaan tai kokemuksien hankkimista harkitun menetelmän mukaisesti IT. Historian, luonnontieteiden, psykologian, matematiikan m:t. Analyyttinen, synteettinen, vertaileva m. Käyttää, noudattaa jtak m:a. — *Yhd.* esittämis-, opetus-, tutkimusm.

metodiikka[10*] *s.* oppi, joka selvittää osaksi tieteen yleisiä, osaksi kunkin yksityistieteen erityisiä metodeja, metodi-, menetelmäoppi. | Käytännöllinen, teoreettinen m. Äidinkielen opetuksen m.

metodikko[2*] *s.* metodiikan tutkija, harrastaja; metodien luoja; jnk metodin (piintynyt) noudattaja.

metodi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* metodin mukainen, metodiin t. metodiikkaan kuu-

luva, sitä koskeva; menetelmällinen. | M:set periaatteet. M:sesti korkeatasoinen tutkimus.
metodioppi s. = metodiikka.
metodismi[4] s. anglikaanisen kirkon piirissä 1700-luvulla syntynyt herätysliike; siitä muodostunut protestanttinen kirkkokunta.
metodisti[4] s. metodismin kannattaja, metodistiseen seurakuntaan kuuluva henkilö. **-kirkko** s. Englantilainen m. Suomen piispallinen m. Joensuun m.
metodistinen[63] a. metodismiin kuuluva t. sitä koskeva. | M. herätys, oppi.
metodisti|pappi s. **-saarnaaja** s. **-seurakunta** s.
metodit|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* M. tutkimustapa. Opetuksen m:tomuus.
metodo|logia[15] s. tieteen metodia käsittelevä tiede. **-logi|nen**[63] a. metodologiaan kuuluva t. sitä koskeva. | M:set kysymykset.
metoikki[4*] s. *hist.* muinaisessa Kreikassa, vars. Ateenassa, täysiä kansalaisoikeuksia vailla ollut muukalainen.
metoli[5] s. *kem. valok.* valkoinen kidejauhe, jonka liuosta käytetään valokuvauksessa kehitteenä.
metonen[63] *dem.s. runok.* mesi. | Parempi omalla maalla / vetonenkin virsun alta, / kuin on maalla vierahalla / kultamaljasta m. KAL.
meto|nymia[15] s. kuvailmaus, jossa varsin. käsite korvataan toisella sen kanssa paikallisessa, ajallisessa, loogillisessa t. muussa yhteydessä olevalla, esim. "Koko sali (so. salissa olijat) taputti käsiään". **-nyymi|nen**[63] a. -sesti *adv.* vrt. ed. | M. ilmaus, kuva.
metoop|pi[6*] s. M:it 'doorilaisen tyylin friisin triglyfien väliset pinnat'.
metreittäin *adv.* metri kerrallaan, metreinä, metrikaupalla, monta metriä. | Kangasta myydään m. Romaaneja oli hyllyillä m.
metri[4] s. **1.** (*lyh.* m) pituusmittojen perusyksikkö metrijärjestelmässä, maan meridiaanin n. neljäkymmentämiljoonas osa. | 25 m:ä. 3 m 7 cm 4 mm. Kaksi m:ä pitkä, kahden m:n pituinen. M:n halkoja. 10 m:ä köyttä. Huoneen korkeus on kolme m:ä. Kankaasta maksettiin 350 mk m:ltä. 5000 m:n juoksu. — *Urh.* 400 m:n [juoksun] mestari. Neljä m:ä oli hyppääjälle liikaa. — *Yhd.* deka-, desi-, hehto-, kilo-, milli-, senttim.; kuutio-, neliöm.; sekunti-, voimakilogrammam.; aita-, filmi-, hylly-, kangas-, kisko-, oja-, rata-, reikä-, rintama-, rivi-, siltam.; alku-, juoksu-, loppum. **2.** epämääräisemmin. | Jokaisesta m:stä käytiin kamppailua. Etenimme m. m:ltä. **3.** vierasperäisten yhd:ojen jälkiosana. **a.** eril. tieteellisten mittauskojeiden nimissä. | Baro-, dynamo-, elektro-, foto-, galvano-, hydro-, hygro-, kalori-, krono-, termom.; **b.** *run.* Heksa-, penta-, trim.
metriikka[10*] s. runomittaoppi.
metri|järjestelmä s. mittajärjestelmä, jonka perusyksikkönä on metri. **-kaupalla** *adv.* metreittäin, metrimäärin, useita metrejä. | Ostaa, myydä kangasta m. [Juoksun] voittaja jätti toisia m. — *Kuv.* Voisi poimia m. esimerkkejä teoksen kielivirheistä. **-kilo(gramma)** s. *fys.* (*lyh.* mkg) = voimakilogrammametri. **-kynttilä** s. = luksi.
metrillinen[63] a. = metrinen 2—4.
metri|luku s. Kehruutuotteiden numerona on se m. lankaa, jonka paino on 1 g. Keihäänheiton maailmanennätys siirretty uudelle m:luvulle. **-mit|ta** s. **1.** pituuden mittaukseen käytetty mittatanko, -nauha tms., johon on merkitty metrijärjestelmän mukainen mittajako. **2.** metri (osineen ja kerrannaisineen) mittana. | Kierteen nousu mitataan m:oin. **-määr|ä** s. Ostajan haluama m. kangasta. M:in kirjoja. **-nauha** s. metrinen mittanauha.
metri|nen[63] a. vrt. metrillinen. **1.** metrin pituinen. | M:siä halkoja. Suunnilleen m. keppi. — *Yhd.* kaksi-, viisi-, kymmen-, 12--, satam. **2.** metrijärjestelmään kuuluva t. sitä koskeva, metrijärjestelmän mukainen. | M:set mitat. M. kappa, sentneri, tonni. M. syli (halkomittana) '4 m^3'. M. numeroimistapa. **3.** *run.* runomitallinen. | Runon m. muoto. Runouden m:set kuviot. **4.** *mat.* ja *fil.* mitallinen. | M. avaruus. — "Loogillisten avaruuksien" m:set ominaisuudet.
metrinmitta s. = metrimitta 1.
metri|syli s. metrinen syli. **-tavara** s. metreittäin myytävä tavara. | Käyttö- ja kuljetushihnat ovat m:a. **-tonni** s. metrinen tonni, 1000 kg.
metrittäin *adv.* par. metreittäin.
metro[1] s. eräiden suurkaupunkien (vars. Pariisin) maanalainen rautatie. | Pariisin, Moskovan m.
metronomi[4] s., vars. *mus.* kulloinkin haluttua tahtia lyövä säädettävä heilurilaite, tahtimittari.
metro|poli[4] s. suuri pääkaupunki. | Italian m. Seinen m. 'Pariisi'. **-poliitta**[15*] s. Rooman valtakunnassa maakunnan pääkaupungin piispa, vars. itämailla; itämaisen kirkon hierarkiassa arvoltaan patriarkan ja arkkipiispan välillä oleva pappi. | Moskovan m.
metrumi[5] s. *run.* runomitta.
metsikana s. *kans.* metsäkana.
metsikkö[2*] s. pienehkö metsä; *metsät.* metsän osa, jonka jk sen ominaisuus erottaa ympäröivistä metsän osista t. muista tiluslajeista. | Peltojen välillä on pieni m. Metsän arvioimisessa m:ön luetaan vain puusto. — *Yhd.* kuusi-, mänty-, pien-, ranta-, seka-, uhrim. **-talous** s. *metsät.* metsiköittäiseen käsittelyyn perustuva metsätalouden järjestelymenetelmä.
metsiköittäin *adv.* *metsät.* metsikköinä, metsikkö metsiköltä. | Kasvattaa puulajeja m. M. suoritettu hakkaus.
metsiköittäi|nen[63] a. *metsät.* metsiköittäin tapahtuva. | M:set viljelykokeet.
metsimies s. *kans.* metsämies.
metsisty|ä[1] v. ruveta (uudestaan) kasvamaan metsää, vars. joutua takaisin luonnonvaraiselle asteelle, palautua luonnontilaan, villiytyä. | M:nyt pelto, puutarha. Kaskesta otettiin vain yksi sato, minkä jälkeen se jätettiin uudelleen m:mään. M:neet viljalajit, koristekasvit. — M:nyt kaniini. Etelä-Amerikassa elää m:neitä hevosia. — *Kuv.* ihmises-

tä. | Syrjäkulmien m:neet asukkaat. Laiha ja m:neen näköinen mies.
metsistö[2] *s. vanh.* metsikkö.
metsitty|ä[1*] *v.* ruveta kasvamaan metsää, muuttua metsäiseksi; myös = metsistyä. | Itsestään m:vät kuloalat. M:nyt niitty, suo. Viljeltyjen omenapuiden m:neet jälkeläiset. - - saaressa kesää pidetty ja m:nyt pässi LEHT. - - hänessä on jotain m:nyttä ja villiä KALLAS.
metsit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä metsää kasvavaksi; puista: muodostaa jnk paikan metsä. | M. autiomaita, soita. Suoritettiin laajoja m:yksiä. — Valtavien honkien m:tämä hiekkaharju. Kuusi m:tää koko alueen.
metso[1] *s.* Tetrao urogallus, maamme suurin kanalintu; vars. lajin uros; vrt. koppelo. | Iso, komea m. M. soi, hioo, kiroilee. M. soitimella. F. von Wrightin maalaus "Taistelevat m:t". - - tällaisena iltana m. laulaa, varmasti se laulaa, könönokka, juhmukulma, pyrstö pörhöllään HAANPÄÄ. — Pöyhistelee kuin vanha m. - - käyrä nenä kuin pulskimmalla m:lla KATAJA. — *Ruok.* Paistettua m:a. — *Yhd.* koiras-, naaras-, poika-, ukko-, urosm.; huurre-, soidinm.; korpi-, metsä-, riekkom. **-kuk|ko** *s.* urosmetso. | Pörröniskainen, komea m. Soidinhurmiossaan soitteleva m. [Miehet] tappelivat kuin m:ot TALVIO.
Metsola[15] *s. runok.* (myös: metsola) metsä, Tapiola. | M:n väki 'metsäneläimet'. Tapiolan tarkka ukko, / itse M:n isäntä KAL.
metson|poika(nen) *s.* **-soidin** *s.*
metso|paisti *s.* **-poikue** *s.*
metsä[11] *s.* **1.** kasviyhdyskunta, jonka pääasiallisen kasvillisuuden muodostavat puut; puita suhteellisen tiheässä kasvava alue; vrt. lehto, kangas, korpi, salo, erämaa. **a.** yl. metsämaasta kasvillisuuksineen. | Suomen m:t. Peltoa, puutarhaa, niittyä ja m:ä. Troopillinen m. Mänty-, koivuvaltainen m. Mustikkatyyppinen m. Rehevä, sakea, synkkä, jylhä, koskematon, nopeakasvuinen, kuiva m. Talvinen m. Vihreät, huurteiset m:t. M:n puut, eläimet. M:n kuningas 'karhu'. Metsien humina. M. suhisee, kohisee. Huutaa että m. raikuu. M:ssä ja vainiolla. Kulkea m:ssä. Olla, elää m:n kätkössä, metsien keskellä. Kadota m:än, m:n peittoon. M:n laidassa. Metsien toisella puolen. Polku vie m:n läpi. Niin oli ennen, miettii Matti syksyistä m:ä pyssy olalla kävellessään KATAJA. — Eräiden kasvien nimissä. | M:n alvejuuri, kurjenpolvi, peltovilla. — *maat ja metsät.* Maat ja m:t viheriöivät. Halki maiden ja metsien. **b.** erik. metsän puustosta. | Matalaa, harvaa m:ä. Puhdas [= vain yhden puulajin muodostama] m. M. kauttaaltaan yli 30 m:n pituista. M:n peittämä maa. M:n ikä. Kylvää, istuttaa, hoitaa, nuorentaa, hakata, myydä m:ä. M:n haaskaus, hävittäminen. Kirves on m:n lääke SL. M. seisoo hiljaisena. - - aurinko oli ehtinyt m:n latvan tasaan SILL. **c.** *myt.* metsä henkilöitynä. | Olla m:n peitossa, ks. metsänpeitto. M. liikkuu. M. pitää jkn miehinään 'jklla on hyvä metsästysonni'. Miesty, m., kostu, korpi, / taivu, ainoinen Tapio! KAL. - - sai linnun tai jäniksen saaliiksensa, jos ansat sattuivat m:n mielen mukaan AK. **d.** *kuv.* Miehiä kuin m:ä. Opetustyössä oli aloitettava pystystä m:stä 'aivan alusta'. Jku ei näe m:ä puilta [= ei huomaa pääasiaa, olennaista pikkuseikkojen, yksityiskohtien, epäolennaisen vuoksi] SP. Niin m. vastaa kuin sinne huudetaan SL. **e.** *yhd.* Havu(puu)-, honka-, koivu-, kuusi-, lehti(puu)-, mänty-, poppeli-, setripuu-, seka-, tammim.; kallio-, kangas-, korpi-, lehto-, ranta-, salo-, suo-, vuoristom.; kauko-, koto-, lähi-, taka-, ulkom.; aarnio-, iki-, monsuuni-, sade-, sumum.; arvo-, harsinta-, hyöty-, jäte-, kotitarve-, puisto-, suojam.; kylvö-, siemen-, vesam.; halko-, hirsi-, paperipuu-, tervas-, tukki(puu)m.; lehdes-, marja-, mustikka-, puolukka-, sieni-, terho-, tuohim.; hirvi-, jänis-, lintu-, oravam.; kunnan-, valtion-, yhteis-, yksityism.; suomalaism.

2. vars. paikallissijoissa eräissä yhteyksissä ja yhd:ojen jälkiosana metsästämisestä, jnk hankkimisesta metsästä yms. | Olla, käydä m:llä, oravam:llä t. oravam:ssä. Miesten kiertäessä m:llä naiset hoitivat taloutta. Lähteä m:lle. Ilman koiraa ei juuri m:än kannata lähteä Y.YLÄNNE. Taidolla mies m:ä käy SL. — Olla lehdesm:ssä 'lehdeksiä tekemässä', halkom:ssä 'halkoja hakkaamassa'. Lähteä puolukka-, sienim:än 'poimimaan puolukoita, sienestämään'. - - eihän pikkutilallisen kannattanut m:änkään mennä, kun valmista hirttä oli [purettavasta rakennuksesta saatavissa] KARHUM. — Lähteä akkam:än (kans.) 'vaimoa etsimään, akanottoon'. — Yhd:oja ks. 1.e-ryhmästä.

3. *kuv.* Mastojen, tehtaanpiippujen m. Sapelien ja pistinten m. JÄRVENT. - - meriheinäin m. huojuu aina AHO. Autioina ovat nyt satamat, joissa ennen kesäisin oli m:nään frekattiemme, parkkiemme ja skuunareittemme mastoja PAKK. Valtavat räjähdyspylväät kohosivat siellä tuhkatiheänä m:nä A.SOMERSALO. — *Yhd.* kaislikko-, keihäs-, kivääri-, kukkas-, masto-, peitsi-, piikki-, piippu-, pistin-, pylväs-, risti-, ruoko-, sarvi-, telinem.

4. *kans. kiert.* karhu. | Nostattaa m. karjaan. Ja ahkiossa metsänhavuilla leväten lähti "m." viimeiselle matkalleen PAULAH. - - hänellä oli se tunne, että "m." oli lähtenyt syksyteilleen, että korven kuningas oli taas muistanut lihan maun RAILO.
metsä- us. *metsät.* **-ajo** *s.* = metsänajo. **-al|a** *s.* **1.** metsäalue. | Autio, laaja, yhtenäinen, vähätuottoinen m. Tuli tuhosi suuria m:oja. Kuusivaltaisten metsien osuus on n. 1/4 koko m:asta. **2.** metsätalouden, metsätieteen erikoisala. | Toimia m:alla. Pari m:an tiedemiestä. **-alue** *s.* Valtion m. Tilan m. Kyläkuntain jakamattomat m:et. Laaja, syvä, viljelemätön m. M:en tuotto. **-ammattimies** *s.* **-aro** *s.* Venäjän m:t. **-asema** *s. sot.* metsään sijoitettu puolustusasema. **-aukea(ma)** *s.* **-aukio** *s.* **-aura** *s.* hakkausalaa metsänkylvöön valmistettaessa käytetty erikoisvalmisteinen aura. **-biologia** *s.* metsän ja metsäkasvien elämänilmiöitä tutkiva tiede. **-biologi|nen** *a.* M:sia tutkimuksia.

-ekonomia *s.* metsätaloustiede. **-eläimistö** *s.* **-eläin** *s.* M:ten nahkoja. M:ten aiheuttamat vahingot. **-elämä** *s.* **-hallin|to** *s.* se hallinnon haara, jonka tehtävänä on hoitaa, valvoa ja edistää maan metsätaloutta. | M:non palveluksessa olevat virkamiehet. **-hallitus** *s.* maatalousministeriön alainen keskusvirasto, jonka tehtävänä on valtion metsien hoito ja muunkin metsätalouden valvonta. **-hanhi** *s.* Anser fabalis, Pohjois-Suomessa pesivä hanhi, jonka nokan kynsi on musta; *syn.* isohanhi. **-harjanne** *s.* **-harjoittelu** *s.* metsänhoidon harjoittelu. **-harju** *s.* **-herra** *s.* *kans.* ja *vanh.* metsänhoitaja. **-hiiri** *s.* Apodemus flavicollis, metsissä, pelloilla ym. yleinen iso, selkäpuolelta kellanharmaa hiiri. **-hii|si** *s.* *myt.* paha metsän haltija, metsäpiru. | Ukon suuressa ruhossa piili miltei m:den voima PAULAH.

metsähi|nen[63] *s.* *kans.* metsänhaltija; metsän peto, karhu. | M:sen pesä 'karhunpesä'.

metsä|hunaja *s.* villien mehiläisten kokoama hunaja. | - - hänen ruokanaan oli heinäsirkat ja m. UT. **-hyödyke** *s.* **-hyönteinen** *s.* **-härkä** *s.* villihärkä. **-ihmi|nen** *s.* metsissä elävä, villi ihminen, metsäläinen. | Villi m. Hänessä oli vielä m:sen alkuperäisiä vaistoja. **-ilma** *s.* Raikas m. Hyvä m. 'metsästyssää'. **-ilmasto** *s.* metsän latvuskatoksen alapuolella vallitseva ilmasto.

metsäi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** *poss.* M. kukkula, ranta, suo. Maaston m:syys. M:set taipalet. — *Yhd.* kuusi-, mäntym.; harva-, huono-, korkea-, matala-, sankka-, synkkä-, tiheä-, vähäm. **2.** metsään kuuluva, metsän-, metsä-. | M. tuoksu. - - liha oli m:stä ja sitkeätä A.RAUANHEIMO.

metsä|jasmiini *s.* = pihajasmiini. | Tavallinen m. **-jo|ki** *s.* Mutkainen, koskinen m. Tukinuitto m:illa. **-jänis** *s.* Lepus timidus, tavallinen jänis. **-järjestys** *s.* vrt. järjestys I.3. | Vuoden 1851 m. **-järv|i** *s.* Pieni, kalainen m. Yksinäisen m:en rannalla. **-kaartilainen** *s.* sotavuosien 1939—45 (metsissä piileskelleistä) sotilaskarkureista, käpykaartilainen. **-kaava** *s.* metsäkartan tavallinen mittakaava, 1:8000. **-kana** *s.* (sukuna ja lajina) = riekko. — M:t 'Tetraonidae, kanalintujen heimo, johon luetaan metson, teeren, pyyn ja riekon suku'. **-kangas** *s.* Kuiva, soistuva m. **-kansa** *s.* metsissä elävä, vars. luonnontilassa oleva kansa. | Lauhkean vyöhykkeen m:t. **-kantoni** *s.* = alkukantoni. **-karhu** *s.* — *Kuv.* - - hienostumaton ja karkeasanainen, oikea m. TARK. **-karju** *s.* euroopalainen villisika. | - - hänen äänensä on kuin m:n mylvähdys LEINONEN. **-kartta** *s.* metsäalueesta tehty erikoiskartta. **-kasvi** *s.* Suomessa yleiset m:t. Granaattiomenapuuta tavataan Välimeren maissa m:na. **-kasvillisuu|s** *s.* Runsas, harva m. Mäet ovat m:den verhoamia. **-kasvitiede** *s.* tiede, joka tutkii metsäkasveja ja -kasvillisuutta paitsi puustoa. **-kauppa** *s.* puiden myynti t. osto metsästä. **-kauris** *s.* Capreolus capreolus, Etelä- ja Keski-Euroopassa sekä Aasiassa elävä pieni hirvieläin. **-keinottelu** *s.* **-kiinnitys** *s.* kasvavan metsän panttaus lainan vakuudeksi. **-kiinteistö** *s.* **-kirves** *s.* metsätöissä käytetty kirves. **-kirvinen** *s.* Anthus trivialis, aukeilla metsämailla yleinen kirvinen. **-kissa** *s.* metsässä elävä villikissa; Felis catus, Keski-Euroopan metsissä luonnonvaraisena elävä kissa. | Kävi tungettelijan kimppuun raivokkaasti kuin m.

metsä|koira *s.* metsästykseen käytetty koira, metsästyskoira. | Jänistä ajavan m:koiran ulina ja haukahtelu. No, minä aivan kiehun ajohalusta kuin vanha m. AK. **-konduktööri** *s.* *vanh.* metsänhoitotutkinnon suorittanut henkilö, joka toimi valtion metsähallinnon palveluksessa. **-konsulentti** *s.* metsä(nhoito)tutkinnon suorittanut yksityisen metsätalouden palveluksessa toimiva metsätalousneuvoja. **-konttori** *s.* puutavarahankinnoista huolehtiva puutavarayhtiön konttori. **-korkeakoulu** *s.* metsätieteellinen korkeakoulu. **-kota** *s.* vars. tervanpolttajien majapaikasta. | Turvekattoinen m. **-koulu** *s.* kaksivuotinen koulu, jossa annetaan alempaa metsäopetusta. | Kurun, Tuomarniemen m. **-kuiva** *a.* metsässä ulkoilmassa, sateelta ja lumelta suojaamattomana kuivunut, ulkokuiva. | M. puutavara. **-kukk|a** *s.* Kimppu m:ia. **-kulm|a** *s.* Pitäjän syrjäisillä m:illa. - - hiljaisten m:ain ainainen alakuloinen kaipaus LEHT. **-kulmalainen** *s.* metsäkulman asukas. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* metsätaloudellinen kurssi. **-kylä** *s.* Lounais-Hämeen m:t. **-kyläläinen** *s.* metsäkylän asukas. **-kyyhky(nen)** *s.* = uuttukyyhky. **-kämppä** *s.* Puutavarayhtiön m. **-köyhä** *a.* → metsistä köyhä, vähä-, niukkametsäinen. **-köynnös** *s.* Clematis, seinustoilla koristekasveina suosittuja köynnöstäviä isokukkaisia leinikkikasveja; elämänlanka. **-laidun** *s.* Niukka m. Pysyviin luonnonlaitumiin kuuluvat metsä-, niitty- ja hakalaitumet. **-laiduntaminen** *s.* **-lainsäädäntö** *s.* metsätalouteen kohdistuva lainsäädäntö; vars. se lainsäädäntö, joka koskee muiden metsänomistajien paitsi valtion suhdetta omaan metsäänsä. **-la|ki** *s.* M:it voidaan jakaa yleisiin m:keihin ja suojam:keihin. V:n 1886 m. **-lampi** *s.* Synkkä m. Oi, m., silmä erämaan, / niin päilyy katsees tyynnä, kirkkahana JÄRVENT. **-lappalai|nen** *s.* M:set 'Ruotsin ja Suomen metsäseuduissa osaksi poronhoidolla, osaksi kalastuksella ja metsästykselläkin elävät lappalaiset'. **-latu** *s.* **-lautakunta** *s.* tav. = kunnanmetsälautakunta; vrt. metsänhoitolautakunta. **-lehmus** *s.* Tilia cordata, Suomessa luonnonvarainen lehmus, niinipuu. **-leivonen** *s.* = kangaskiuru. **-liike** *s.* metsäntuotteiden, vars. puutavaran, sekä metsän kauppa. | Maatalous ja m. Harjoittaa laajaa m:ttä. **-lintu** *s.* Tikat ovat aito m:ja. M:ja syödään meillä vähän.

metsälli|nen[63] **1.** *poss.a.* M. asuntotila. — Vars. **2.** *s.* *kans.* metsänriistasta. | - - karhuja, hirviä, susia, kettuja ja muita m:siä AHO. Eikä tuolta enää nykypäivinä näy paljon m:stä tulevan AK. — Hyvin useasti pantiin [leipään] puoleksi m:stä [= petäjäistä] PAULAH.

metsä|lohko *s.* **-lude** *s.* = marjalude. **-luotto** *s.* luotto, jonka vakuudeksi asetetaan metsämaan lisäksi metsän kasvava puusto. **-lähde**

s. Kirkas m. - - silmät, jotka tuijottavat kuin kaksi tummaa m:ttä korven pimennosta LINN.
metsäläi|nen[63] s. metsissä elävä, tav. primitiivinen ihminen, alkeellinen, sivistymätön syrjäseutujen asukas, korpelainen, metsä-, villi-ihminen. | Primitiivinen, villi, täysi m. Synkän näköiset m:set. Muuttuneet m:sistä pellonviljelijöiksi. - - eletään täydellisesti m:sen vapaata elämää KIANTO. — Huusivat kuin m:set. Hänen silmissään vilkkuu m:sen arkuus. Outo olisi voinut luulla häntä melkeinpä m:seksi, niin vähän hän välitti - - ulkoasustaan ja ulkonaisista kohteliaisuustavoista TARK. — *Harv. a:sesti.* Heidän käytöksensä on liiaksi m.
metsäläis|aste s. Vielä m:asteella oleva kansa. **-elämä** s. Vapaa m. Muinainen m. satoine seikkailuineen. - - villi m. ei ajan mittaan voi tyydyttää [Jukolan] veljeksiä TARK. **-kansa** s. **-vaisto** s. - - ikään kuin m:nsa varoittamana tuli hän katsahtaneeksi vieressään olevaan puuhun J.SAULI. **-vapaus** s. Menneiden aikojen m.
metsälö[2] s. *metsät.* metsätalousyksikkö, jota hoidetaan yhtenä kokonaisuutena. | M:ä vastaa maataloudessa viljelmä.
metsä|maa s. maa, jossa kasvaa t. viljellään metsää. | Kostea, tuore, huonokasvuinen, viljelykelpoinen m. Yhteiset m:maat. M:maiden luokittelu, kuivattaminen. Hiihtää m:maita. — *Harv.* Olimme vuokranneet Sorsasalmen saaret omiksi m:maiksemme [= metsästysmaiksemme] AHO. **-maasto** s. Liikkuminen m:ssa. Maja on kauniissa m:ssa. Tie rakennettiin m:on. **-maisem|a** s. Jylhä, karu m. Näköala yli kumpuilevan m:an. Maalata m:ia. **-maja** s. **-mansikka** s. = ahomansikka. **-marj|a** s. Mustikka, puolukka ja muut m:at. Teollisuuden raaka-aineeksi kelpaavat useimmat m:oista. **-matka** s. M. seuraavaan kylään. Harvoin pystykorva suostuu lähtemään vieraan kanssa m:lle 'metsästysmatkalle'. **-mehiläinen** s. villi mehiläinen. **-meri** s. *kuv.* Rannaton, vihreä m. **-merkki** s. metsää osoittava karttamerkki. **-mies** s. **1.** metsästäjä; vrt. kalamies. **2.** metsänhoito-, metsätalousalan ammattimies. **-moisio** s. aidattu pienehkö viljelysala metsässä, metsähalme. **-multa** s. multa, joka on syntynyt lahonneista lehdistä, pintakasvillisuudesta, puista ja puiden osista. **-myyrä** s. Clethrionomys glareolus, maassamme yleinen, selkäpuolelta ruskean punainen myyrä. **-mäki** s. Peltojen välissä on m:ä. **-mökki** s. Syrjäinen m.
metsän|ajo s. tukkien ym. puutavaran kuljetus metsästä. **-anti** s. metsänriista. **-arvioiminen** s. (us. ⌒) metsäalueen puuston ja sen arvon ym. seikkojen selvittely. **-arvioimistiede** s. **-arviointi** s. (us. ⌒) = metsänarvioiminen. **-arvostelija** s. virkamies, jonka tehtävänä on toimittaa metsänarvioimistöitä valtionmetsissä. **-aukea(ma)** s. **-eläi|n** s. Villit m:met. Arka kuin m. M:nten nahkojen ostaja. **-eläjä** s. Ja se [polku] on m:n ainoa yhdysside asutun maailman kanssa PAULAH. **-elävä** s. Hirvet, jänikset ja muut m:t. Poika eteni, pysähdellen kuin pieni m. SILL. **-emä** s. Lehdetön m. 'Epipogium aphyllum, kämmekkäkasveihin kuuluva kalju mädännäiskasvi'. **-emäntä** s. *myt.* (tav. ⌒) naispuolisesta metsänhaltijasta. | M. Mielikki.
metsäneuvos s. metsähallituksen osastopäällikkö; myös ansioituneille metsänhoitoalan ammattimiehille annettava arvonimi; sen saanut henkilö.
metsän|haaskaaja s. **-haaskaus** s. metsän liiallinen ja metsänhoidon vaatimuksista välittämätön käyttö, metsänhävitys. — *Lak.* myös toisen omistaman metsän luvattomasta käytöstä. **-hakkaaja** s. **-hakkaus** s. = seur. **-hakku|u** s. Suorittaa m:ita. Lähteä m:useen. Sopivin aika m:ulle on talvi. **-hakkuuoikeus** s. **-hakkuutyö** s. **-haltij|a** s. *myt.* metsässä asuva, metsälle ominainen haltija. | M:oista mainittakoon ennen muita Tapio. Mutta m. on tässä [paikassa] kova ja kiukkuinen KIVI. **-harvennus** s. **-henki** s. - - niissä vanhan kansan "mehtuumiehissä" oli oikea m., metsä oli syöpynyt heidän veriinsä PAULAH. — *Myt.* metsänhaltija. **-hin|ta** s. tav. puiden hinta. | M:nat laskeneet. **-hoidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* metsänhoitoon kuuluva, sitä koskeva, metsänhoito-. | Eri puulajien m:set ominaisuudet. Metsän m. leimaaminen, tila. M:sesti suoritetut hakkuut. M:set näkökohdat. Valtion harjoittama m. holhous. M. yhdistys. **-hoidonneuvoja** s. **-hoitaja** s. **1.** korkeakoulussa metsä- t. metsänhoitotutkinnon suorittanut metsäammattimies. — *Yhd.* apulais-, läänin-, suonkuivatus-, ylim. **2.** = aluemetsänhoitaja. **-hoito** s. **1.** metsätalouden osa, joka käsittää metsien perustamisen, kasvattamisen ja uudistamisen sekä niiden suojelemisen ulkonaisilta tuhoilta. **2.** *vanh.* = metsätalous.
metsänhoito|alue s. Valtion metsät jakautuvat tarkastuspiireihin ja nämä m:alueisiin. **-koulu** s. etup. metsänomistajille metsäopetusta antava oppilaitos. **-kurssi** s., tav. *mon.* **-laitos** s. valtion metsähallinnosta huolehtiva laitos. **-lautakunta** s. yksityismetsälain valvontaa ja yksityismetsätalouden edistämistä varten asetettuja lautakuntia, joissa on 3—5 metsänhoitoon perehtynyttä, paikallisoloja tuntevaa jäsentä ja joiden palveluksessa on metsäammattimiehiä. **-mies** s. metsänhoitoalan ammattimies. **- -opetus** s. **-suunnitelma** s. **-tiede** s. **-tutkinto** s. metsätutkintoa aik. vastannut tutkinto. **-viranomainen** s. **-virkamies** s. **-yhdistys** s. metsänomistajien yhteenliittymä, jonka tarkoituksena lähinnä on yhteisen ammattimiehen palkkaaminen metsien hoitoa, leimausta ja yhteismyyntien järjestämistä varten.
metsän|hävittäjä s. **-hävitys** s. metsän hävittäminen, haaskaaminen; metsän saattaminen sellaiseen tilaan, että luontainen uudistuminen joutuu vaaraan; myös nuoren metsän liian ankara hakkaus.
metsä|niemeke s. Keskelle peltoaukeamaa pistävä m. **-niitty** s.
metsän|istutus s. **-jumala** s. *myt.* Roomalaisten m. Silvanus. **-kaataja** s. metsänhakkaaja. **-kaato** s. metsänhakkuu. **-kasvatus** s. **-kasvu**

s. Huono m. Suomen ilmasto on suotuisa m:lle. M:n pohjoisraja. Saattaa suomaa m:un. **-korko** s. jäännös, joka saadaan, kun metsätalouden tuotosta vähennetään tuotantokustannukset, mutta ei korkoja, metsän puhdas tuotto. **-kuningas** s. **1.** karhusta. **2.** metsänhaltijasta. | Sanotaan, että m. näyttäytyy valepuvussa lapsille ja metsästäjille *TARK. **-kylvö** s. **-kävijä** s. tav. metsästäjä, metsämies. | Innokas m. Karjalan mies on enemmän m. kuin maanraataja. [Emännät] kytkevät m:t [= lehmät] navettaan, jossa toimitetaan lypsäminen ja iltajuottelu PAULAH. **-käyn|ti** s. metsästys. | Harjoittaa m:tiä. Hankkivat elantonsa m:nillä. **-käyt|tö** s. metsän tarjoamien hyödykkeiden, vars. puiden talteenotto ja hyväksikäyttö. | Järkiperäinen, tuhlaava m. M:ön rajoittaminen tiloilla, joilla on lunastettavia vuokra-alueita. **-käyttöoikeus** s. Torppien m. **-käyttöoppi** s. us. = metsäteknologia. **-lai|de** s. = seur. | Haukka pesii m:teilla. **-lai|ta** s. M:dassa kyyhöttävä mökki. - - m:dat olivat valkoisinaan vuokkoja TALVIO. **-latv|at** s. *mon.* Aurinko laskee m:ojen taa. **-leimaaja** s. **-leimaus** s. **-lukija** s. vrt. seur. 1. **-luku** s. **1.** metsän arvopuiden lukeminen myyntiä t. hinnoitusta varten. **2.** metsästysloitsu. **-myyjä** s. **-myynti** s. kasvavien puiden t. valmiiksi tehdyn jalostamattoman puutavaran myynti. **-neito** s. *myt.* naispuolinen metsänhaltija. | M. näyttäytyi ihanana naisena metsästäjälle. **-nenä** s. *myt.* metsästä saatu tartunnainen. | Samoin on erä- ja kalaretkiltä palattaessa "puhdistauduttava", jottei metsän- tai vedennenä tarttuisi kotiväkeen UNO HARVA. **-omistaja** s. **-omistus** s. omistus, jonka kohteena on metsämaa puustoineen. **-ostaja** s. **-osto** s. vrt. metsänmyynti. | Sahateollisuuden m:t. Hakkuukauden m:t ovat päättyneet. **-otu|s** s. M:sten pyynti. M:ksista arvokkaimmat ovat hirvi ja karhu.

metsän|palo s. = metsäpalo. **-parannus** s. huonokuntoisen metsän t. metsämaan parempaan kuntoon saattaminen. **-parannuslaki** s. **-parannus|työ** s. M:töitä varten annetut lainat. **-peikko** s. Pelätä m:ja. **-peit|to** s. *myt.* Olla m:ossa 'metsän lumoamana, lumouksissa'. Joutua m:toon. Päästää karja m:osta. **-peittoi|nen** a. *myt.* M. karja. **-perkaus** s. **-pe|to** s. Taistella hallaa ja m:toja vastaan. M:dot vahingoittaneet karjaa. Kuin m:toa minua ajetaan ja ärsytetään LEINO. **-piika** s. *myt.* metsänneito. **-pohja** s. M. kasvaa saniaista. M:an lahoaa miljoonien arvoiset omaisuudet. **-puoleinen** a. *ark.* M. [= vasen] käsi. **-puute** s. **-raiskaaja** s. **-raiskaus** s. = metsänhävitys. **-raivaus** s. **-raj|a** s. **1.** jkn omistaman metsäalueen raja. | - - pidettiin häntä pikku varkaana, joka ei tietänyt mitään m:oista ALKIO. **2.** metsänreuna. | Vihollinen hyökkäsi m:asta. **3.** raja, jolla puut t. jk puulaji lakkaa esiintymästä luonnonvaraisia metsiä muodostavana. | Erotetaan polaariset eli horisontaaliset ja alppiset eli vertikaaliset m:at. **4.** metsän ja taivaan (näennäinen) rajaviiva, metsänranta (2). | Yli m:an. Taivas punertaa m:an yläpuolella. Aurinko aleni m:aa kohti U.KARRI. **-ran|ta** s. **1.** metsänreuna. | Koivut jo punertavat m:nassa. **2.** = metsänraja 4. | Aurinko laskee m:nan taa. **-reun|a** s. Häämöttää tumma m. Kulkivat pitkin peltoa ja m:aa. Käki kukahteli m:assa. Raita on yleinen m:oilla. **-riista** s. Jäniksiä ja muuta m:a. Syötävä m. M. jaetaan kahteen ryhmään: vahingollisiin ja hyödyllisiin eläimiin. **-rinne** s. metsänreuna, -rinta. **-rin|ta** s. metsänreuna. | Utuinen m. Riihi on etäimpänä m:nassa. - - tikka [naksutti] niin että m. iloisesti raikui KIANTO. Vuosi vuodelta vainiot suurenivat, m. pakeni MERIL.

metsän|sisusta s. *kuvat.* Huurteinen m. Pääasiallisesti N. maalasi kirkasilmaisia, päivänsäteiden valaisemia m:sisustoja. **-suojelu** s. toimenpiteet, joilla metsää suojataan kuloilta, myrskyiltä, tuhohyönteisiltä ym. ulkonaisilta vaaroilta. **-tuhooja** s. metsätuhojen aiheuttaja. **-tuot|e** s. metsästä saatavista tuotteista, vars. puutavarasta. | Puut ja muut m:teet. Nestemäistä m:etta, tervaa. M:teiden jalostus ja kauppa. Luonnollista [= luontaista] vesistöä saatakoon - - käyttää m:teiden lauttaamiseen LK. **-tuot|to** s. M:on lisäämiseksi on parannettava kasvua ja puiden laatua. **-uudistus** s. metsän uudistaminen luontaisesti t. keinollisesti. **-vartija** s. toimihenkilö, jonka tehtävänä on määräalueella, vartiopiirissä, suojella metsää vahingoilta. — *Yhd.* kruunun-, läänin-m. **-vartijakoulu** s. *vanh.* metsäkoulu. **-vilja** s. metsänriista. | Elää m:lla. Jousi ja nuoli, joilla esi-isämme m:a kaatoivat. **-viljely(s)** s. metsän uudistaminen kylvöä t. istutusta käyttämällä. **-väki** s. **1.** *myt.* metsässä ja metsäneläimissä olevat salaperäiset voimat. **2.** saduissa: metsän eläimet ym.

metsä|oja s. **-ojitu|s** s. soiden t. soistuneiden maiden kuivaaminen metsän kasvatusta varten. | Valtion m:kset. **-omaisuu|s** s. Valtion laaja m. Maamme on pirstoutunut pieniksi yksityisluonteisiksi m:ksiksi. **-onn|i** s. metsästysonni. | Hyvä m. Parantaa m:eaan taikakeinoilla. **-opetus** s. metsäalan ammatillinen opetus. | Korkeampi, alempi m. **-opisto** s. Korkein metsäopetus annettiin ennen Evon m:ssa, mistä se 1909 siirrettiin Helsingin yliopistoon. **-osasto** s. Puutavaraliikkeen, maataloustieteellisen koeaseman m. **-palo** s. kulo, kulo-, metsävalkea. | Huolimattomasta tulen käsittelystä syttynyt m. Tuhoisa m. M:jen hävitykset. **-palovakuutus** s. **-palsta** s. **-peittei|nen** a. -syys *omin.* M:set vuoret. **-pelto** s. **-pino** s. metsään hakkuupaikalle tehty puupino. **-pinta-ala** s. Suomen m:sta noin puolet on maatilametsiä. **-pirtti** s. **-piru** s. *myt.* = metsähiisi. — Musta kuin m. - - köyhiä kuin vanhat m:t HAANPÄÄ. **-poliitti|nen** a. M. probleemi. M:set toimenpiteet. **-politiikka** s. metsätalouspolitiikka **1.** se talouspolitiikan osa, joka käsittelee metsien ja metsätalouden julkisoikeudellista sekä taloudellista asemaa valtion- ja kansantaloudessa. **2.** = metsätaloustiede. **-polku** s. Pieni, kaita m. Kulkea yksinäistä m:a. **-puro** s. M:n lirinä. **-pu|u** s. M:iden tuhosie-

net. M:una koivu kasvaa Suomessa kaikkialla. **-pyy** *s.* = pyy. **-päivät** *s. mon.* metsätalousmiesten kokous-, neuvottelu- ym. tilaisuuksista. **-päällikkö** *s.* puutavaraliikkeen metsäosaston päällikkö. **-pääoma** *s.* **-rahat** *s. mon.* metsän myynnistä saadut rahat. **-raja** *s.* **1.** = metsänraja 3. **2.** metsässä kulkeva rajaviiva. | Venäjänvastainen m. **-ranta** *s.* metsäinen ranta. **-rata** *s.* = seur. **-rautatie** *s.* rautatie, joka on rakennettu puutavaran kuljettamiseksi metsäalueelta. **-retki** *s.* us. = metsästysretki. **-riihi** *s. kansat.* tav. kaskien läheisyyteen rakennettu riihi. **-rikas** *a.* → metsistä rikas, runsasmetsäinen. **-rikkaus** *s.* Suomen m. synnytti vilkkaan sahateollisuuden. **-rosvo** *s.* metsissä elävä rosvo. **-ruusu** *s.* metsässä luonnonvaraisena kasvava ruusu; vars. Rosa cinnamomea, metsissä, aitovierillä ym. luonnonvaraisena kasvava punakukkainen ruusu, nurmiruusu. | - - olet kaunis kuin m. JOTUNI.

metsäs[64] *s. harv.* metso. | Parempi pyy pivossa kuin m. metsässä SL.

metsä|saareke *s.* erillinen metsikkö. | Keskellä niittyä oleva m. **-sahrat** *s. mon.* sahrat, joilla kaskia kynnettiin. **-sammal** *s.* M. on pienten puuntaimien pahimpia vihollisia. **-sarka** *s. vanh.* metsälohko. **-sauna** *s.* metsästäjien, metsätyöväen tm. tilapäisluonteinen asumus metsässä, metsäpirtti. | Erämiesten m. **-seu|tu** *s.* Kivikkoinen, tiheä m. Hämeenlinnan m:dut. Elelee syrjäisessä m:dussa. **-sika** *s.* Meles meles, näätien heimoon kuuluva n. 70 cm pitkä, tanakka, kaikkiruokainen petoeläin, mäyrä. **-sissi** *s.* Robin Hood, englantilaisten m:en päällikkö. Joutui m:en ryöstämäksi.

metsästel|lä[28] *frekv.v.* < metsästää. | M. oravia. Varis m:ee sammakoita. — *Kuv.* M. uutisia.

metsästyksenvalvoja *s.* Valtion m.

metsästy|s[64] *s.* metsästäminen. **1.** riistanpyynti, jahti. | M. ja kalastus. M. ampuma-aseilla, erilaisilla pyydyksillä. Luvaton m. Harjoittaa m:stä. Ottaa osaa m:kseen. Pantiin toimeen suuria m:ksiä. — Neekerien m. orjakauppaa varten. — *Yhd.* hirven-, jäniksen-, karhun-, ketun-, leijonan-, linnun-, mäyrän-, norsun-, oravan-, peuran-, sorsan-, teerenm.; kevät-, syys-, talvim.; ajo-, ajokoira-, huvi-, joukko-, soidin-, urheilum.; ihmis-, täinm. **2.** *kuv.* Rahan, vanhojen kirjojen, tittelien m. Valokuvaaja aiheiden m:ksellä. — *Yhd.* rahanm.; uutism.; kameram.

metsästys|aika *s.* Päivän parhaat m:ajat ovat aamu- ja iltatunnit. Kun m. seuraavana kesänä oli käsissä, lähti räätäli koiraansa koettamaan AHO. **-alue** *s.* Eri pitäjillä oli omat m:ensa. **-ase** *s.* **-asetus** *s.* Vuoden 1898 m. **-aste** *s.* Talouselämän kehitys m:elta peltoviljelysasteelle. **-haukka** *s.* = ajohaukka. **-in|to** *s.* Palava m. M:nossa Mirri hyökkäsi rotan niskaan. **-intoi|nen** *a.* M:set englantilaiset. M. koira. **-juttu** *s.* Kertoa m:jaan. **-kau|si** *s.* Riistakanta runsas m:den alkaessa. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* M. lintu, riista. Koira on harjoitettu m:seksi. **-kielto** *s.* **-kivääri** *s.* **-koe** *s.* Seisoville lintukoirille järjestetty m. **-kohtau|s** *s.* M:ksia esittävät maalaukset. **-koira** *s.* **-kortti** *s.* metsästyksen harjoittamiseen oikeuttava, viranomaiselta lunastettava lupakortti, metsästyslupatodistus, metsästyslippu. **-kulttuuri** *s.* Primitiivinen metsästys- ja kalastuskulttuuri. **-laki** *s.* **-laukka** *s.* eräs laukkakilpailun laji. **-laukku** *s.* **-laulu** *s.* **-linna** *s.* Mayerlingin m. Itävallassa. **-lippu** *s.* = metsästyskortti. **-lupa** *s.* vrt. metsästyskortti. **-ma|a** *s.* Ruhtinas piti alamaistensa peltojakin m:inaan. M:iden vuokraus. — *Kuv.* Muuttaa, päästä autuaammille, paremmille m:ille 'kuolla'. Passittaa autuaammille m:ille 'tappaa'. **-maja** *s.* **-matk|a** *s.* M. saloseudulle. M:oiltaan palaava kissa. **-neuvot** *s. mon.* Aseet ja muut m. **-oikeu|s** *s.* Vapaa m. M:den haltija. Ostaa m. **-onn|i** *s.* Hyvä m. Metsän lepyttäminen, so. hyvän m:en hankkiminen. **-passi** *s. harv.* metsästyskortti. **-puisto** *s.* Haag oli alkuaan Hollannin kreivien m. **-puku** *s.* **-puukko** *s.* **-pyssy** *s.* **-ratsastus** *s.* eräs kilparatsastuslaji. **-reppu** *s.* **-retk|i** *s.* Syksyiset m:et. **-ruuti** *s.* Savuton m. **-saappaat** *s. mon.* **-seura** *s.* **-seurue** *s.* Viisimiehinen m. **-taika** *s.* **-tap|a** *s.* Muinaissuomalaisten m:oja. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-torvi** *s.* **-toveri** *s.* Koira on korvaamaton m. **-urheilu** *s.* **-varuste** *s.* **-veitsi** *s.* **-verkko** *s.* **-väline** *s.* **-yhdistys** *s.*

metsästäjä[10] *tek.* **1.** metsänkävijä, metsämies. | Innokas m. — *Yhd.* hirven-, ketun-, sorsanm.; pääkallon-, turkism.; ajokoira-, haukkam.; ammatti-, rosvo-, ryöstö-, sunnuntai-, suur-, urheilum. **2.** *kuv.* Nimikirjoitusten, palkintojen m. — *Yhd.* naisten-, rahanm.

metsästäjä|aste *s.* M:asteella olevat kansat. **-elämä** *s.* Ankara paimentolais- ja m. **-heimo** *s.* M:jen liikkuvaan elintapaan soveltuvat asunnot. **-kansa** *s.* **-liitto** *s.* Suomen yleinen m. **-n|pihvi** *s. ruok.* jauhelihapihvi, jonka päälle kaadetaan ennen tarjoilemista sienimuhennosta. **-väestö** *s.*

metsäst|ää[2] *v.* **1.** pyytää, pyydystää luonnonvaraisia eläimiä, riistaa. | M. jäniksiä, hirviä, kettuja. M. ampumalla. M. koiralla, ansoilla, myrkyllä. Teeriä m:etään alkutalvesta kuvilta. — Haukkaemo opettaa poikasiaan m:äämään. **2.** *kuv.* M. harvinaisuuksia kirjastoonsa. M. pisteitä seuransa puolesta. N:ää ja hänen tovereitaan m:etään [= ajetaan takaa] Minnesotan valtiossa. [Romaanit] joiden aineksia m:in Italiassa T.VAASKIVI.

metsä|suksi *s.* **-suo** *s.* **-suomalai|nen** *s.* M:set 'Keski-Skandinavian metsäalueilla asuva suomalaisväestö'. M:sista enää harva osaa suomea. **-taistelu** *s.* **-tai|val** *s.* Kulkea m:valta. Suuret m:pale(e)t ovat erottaneet eri heimot toisistaan. **-talo** *s.* Etäinen, yksinäinen m. — Kylän talot ovat enimmäkseen m:ja 'omistavat paljon metsiä ja saavat niistä huomattavan osan tulojaan'. **-taloudelli|nen** *a.* Kasvupaikkojen m. luokitus. M:set kysymykset. Valtion m. holhous. **-talou|s** *s.* **1.** metsähyödykkeiden tuottaminen; laajemmassa merk:ssä myös niiden, vars. puun, jalostusteollisuus. | Järkiperäinen, nykyaikainen m. Valtion m. Harjoittaa m:tta. Toimenpiteet m:den edistämiseksi. Jalojen lehtipuiden sija m:dessa. **2.** metsätaloustiede.

metsätalous|alue *s.* Hyödyllistä m:aluetta on maassamme n. 40.000 hehtaaria. **-maa** *s.* **-mies** *s.* **-neuvoja** *s.* yksityisen metsätalouden palveluksessa oleva metsäteknikko. **-suunnitelma** *s.* **-tiede** *s.* metsätieteen osa, joka selvittelee metsän kasvatuksen ja käytön taloudellista puolta, metsäekonomia.

metsä|tase *s.* **1.** numeroselvitys tiettynä aikana tapahtuneen poiston (hakkuumäärän ja ns. luonnonpoiston) suhteesta samana aikana tapahtuneeseen kasvun määrään. **2.** metsätalousyksikön liiketaloudellinen tulos- t. omaisuustase. **-tasinko** *s. lak.* metsämaiden jaon yhteydessä suoritettava tasinko. **-teknikko** *s.* metsäkoulun käynyt metsäammattimies (aik. nimitys metsätyönjohtaja). **-teknologia** *s.* metsätieteen osa, joka selvittelee puiden teknillisiä ominaisuuksia, niiden kaatoa ja kuljetusta, mekaanista ja kemiallista jalostamista sekä metsän sivutuotteita ja niiden käyttöä, metsänkäyttöoppi. **-teknologinen** *a.* M. tutkimus. M. laitos. **-teollisuus** *s.* puunjalostusteollisuus. **-tiainen** *s.* = hömötiainen. **-tie** *s.* Varjoisa, ruohoinen m. Huono m. Kulkevat pitkin kivistä, polvellista m:tä KIVI. **-tie|de** *s.* metsää ja metsätaloutta tutkiva tiede. | M:teen tärkeimmät alatieteet ovat: metsänhoitotiede, metsänarvioimistiede, metsäteknologia ja metsätaloustiede. Maatalous- ja m:teiden kandidaatti, lisensiaatti, tohtori. **-tieteellinen** *a.* M. tutkimustoiminta. Suomen m. seura. **-tieteilijä** *s.* **-tila** *s.* tila, johon kuuluu runsaasti metsiä. **-tilasto** *s.* **-toimisto** *s.* Asutushallituksen m. **-torp|pa** *s.* vrt. valtion- 1. kruununmetsätorppa. | Nyt etähällä m:assain / ma yksin erakkona elän vain LEINO. **-torvi** *s.* metsästystorvi. **-tuho** *s.*, tav. *mon.* **-tuholai|nen** *s.* M:set 'metsän tuhohyönteiset' **-tulo|t** *s. mon.* M:jen verotus. **-tuote** *s.* metsän tuote. **-turve** *s.* vars. korvissa muodostuva, runsaasti puuntähteitä sisältävä turve. **-tutkinto** *s.* yliopistossa suoritettava tutkinto, jonka suorittanut saa metsänhoitajan arvonimen. **-tyyp|pi** *s.* Eri m:it erotetaan puulajin ja aluskasvillisuuden perusteella. **-|työ** *s.* Käydä, olla m:töissä. M:töiden johtaja. **-työläinen** *s.* **-työmaa** *s.* **-työnjohtaja** *s.* aik. kaksivuotisen metsäkoulun, nyk. yksivuotisen metsätyönjohtajakoulun käynyt t. käytännössä vastaavan taidon saavuttanut metsäammattimies. **-työpalkka** *s.* **-työväki** *s.* **-tähti** *s.* Trientalis, esikkokasveihin kuuluvia ruohoja, vars. tuoreissa kangasmetsissä yleinen valkokukkainen T. europaea.

metsät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* Aukea m. alue. Tunturin m. huippu. Saaristo on m. M:tömissä Välimeren maissa. 51 tilallista jäi kokonaan m:tömäksi.

metsä|vahinko *s.* kulojen, sienien, hyönteisten, laiduntamisen tm. metsälle aiheuttama taloudellinen vahinko. **-valkea** *s.* kulo, metsäpalo. **-varat** *s. mon.* jnk alueen metsämaat ja niillä kasvavat puut. | Suomen m. **-varpunen** *s.* = pikkuvarpunen. **-vero** *s.* metsästä suoritettava vero. **-verotus** *s.* **-viikunapuu** *s. raam.* Ficus-sukuun kuuluva sykomori. **-villa** *s.* kuusen ja männyn neulasista t. juurikuiduista saatu kuituaine, fiiberi. **-vuoh|i** *s.* metsäkauris. | Nuori mies, hän on kuin m., hurjapäinen KIVI. -- he olivat niinkuin -- m:et [= gasellit] vuorilla VT[V]. **-vyöhyke** *s.* kasvillisuusvyöhyke, jossa metsät ovat (t. luontaisesti voisivat olla) vallitsevina. | Siperian laaja m. **-yhtiö** *s.* tav. puunjalostusteollisuutta harjoittava yhtiö.

metti|nen[63] *s. kans. runok.* **1.** mehiläinen, kimalainen. | M:sten hyrinä ja linnunlaulu KOSKENN. Sinitaivoja linnut kaiuttaa, / -- / ja m:set etsivät mettä LARINK. **2.** *vanh.* metsäkyyhkynen. | -- sinun silmäs ovat niinkuin m:sen silmät VT[V]. — *Yhd.* toukom.

mettiäi|nen[63] *s.* = ed. 1. | -- pienikokoinen m., joka hyrisi ja hamusi kanervan latvasta toiseen SILL. — *Kuv.* Kuunnella m:siä 'olla pökerryksissä'.

metvursti[1] *s.* par. meetvursti.

metyleeni[1] *s. kem.* atomiryhmä, jossa on yksi hiili- ja kaksi vetyatomia. **-sini(nen)** *s.* eräs sininen väriaine.

meuh|ata[35] *v.* -ina[14] *teonn.* mellastaa, meluta, räyhätä, rähistä. | Lapset m:aavat. Sitä m:ikuivatislattaessa syntyvä, kemiallisesti yksinkertaisin alkoholi, puusprii, metanoli. **-oranssi, -puna(inen)** *s.* indikaattoreina käytettyjä suoloja. **-sini(nen)** *s.* eräs sininen väriaine. **-vihreä** *s.* eräs vihreä väriaine, pariisinvihreä.

meuh|ata[35] *v.* -ina[14] *teonn.* mellastaa, meluta, räyhätä, rähistä. | Lapset m:aavat. Sitä m:inaa ja menoa! TOPPILA.

meur|ata[35], -|oa[1] *v.* = meuruta. | -- meri m:aa LEINO. Mutta mielessä m:oi entinen Nikkilän Penjami SILL.

meuru[1] *s.* meuruaminen, pauhu. | Myrskyn m. -- ympärilläs massan m., / riemuhuudot, vihellykset JYLHÄ.

meuru|ta[39] *v.* pauhata, myllertää, raivota. | Meri m:aa. Myrsky m:si. Sonni m:si veräjällä.

mezzo- [metso-] **-forte** *adv. mus.* (*lyh.* mf) jokseenkin voimakkaasti, puolivoimakkaasti. **-piano** *adv. mus.* (*lyh.* mp) jokseenkin hiljaa, puolihiljaa. **-sopraano** *s. mus.* sopraanon ja alton välinen naisääni; laulajatar, jolla on tällainen ääni. **-tinto**[1] *s.* eräs graafisen taiteen syväpainomenetelmä; sitä käyttäen tehty kuva.

mf *lyh. mus.* mezzoforte.

mg *lyh.* milligramma.

mhyh *interj.* kirjoitetussa kielessä ylenkatsetta, halveksintaa ilmaisevaa äännähdystä kuvaamassa; vrt. hyh, pyh.

1. **mi**[27] [mī] *s. mus.* **1.** ranskalaisilla ym. = e. **2.** sävelentapailussa käytetty duuriasteikon **3.** asteen nimitys.

2. **mi** (gen. min) *pron. runok.* = mikä. | Mi on sun tarkoitukses? KIVI. Mi soma, ihmeellinen hetki KIVI. Näin punahunnun, mi väikkyi MANN. Poiat kansan urhokkaan, / min verta joi jo Puolan -- multa *MANN. -- ei onnettuutta tiellein saa, / mi mieltäin voisi lannistaa HLV. Mi on pöyällä pölyä, / mi tomua ikkunoilla, / nepä siivellä sipaise KAL.

miau [-a·u] *interj.* (kirjoitetussa kielessä) kissan äänestä. | M., naukuivat kissat.

midianilai|nen[63] *s.* M:set 'israelilaisten naapurina asunut beduiiniheimo'.
mie *pron. murt. runok.* = minä. | Mie olen nuori Joukahainen KAL. Hymyy taivas ja hymyy maa — / miksi miekin en hymyileis LEINO.
miedohko[2] *mod.a.* < mieto. | M. liuos.
miedonlai|nen[63] *a.* = ed. | M:sta viiniä.
miedonnos[64] *s.*, vars. *lääk.* laimennos.
miedonpuoleinen *a.* miedohko.
miedon|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* -nus[64] *teonn.* tehdä miedommaksi, laimentaa, lieventää, heikontaa. | Hapon m:taminen vedellä. Fotogeenilla m:netaan vernissaa. Rintalapsen ravinnoksi maito on m:nettava kauralimalla. Typpikaasu m:taa hapen. M. jtak väriä. [Kupolin alla] valo on m:nettu ja himmeä AHO. — *Kuv.* M:nettu totuus 'puolitotuus'. Tekijä -- pikemmin teroittaa kuin m:taa sanojensa ivallista kärkeä TARK. Kuntien tonttipolitiikan avulla voidaan m. suhdannevaihteluja kuntien omassa piirissä AK.
miedontamat|on[57] *kielt.a.* M. liuos. — *Kuv.* M:toman kristinuskon ankarat vaatimukset AK.
miedontu|a[1*] *pass.v.* (< miedontaa) miedota. | Rautapitoinen pohjavesi m:u sekoittuessaan järviveteen. — *Kuv.* Raakuus on m:nut, tavat hienostuneet.
miedosti *adv.* ks. mieto.
miedota[34*] *v.* tulla miedommaksi, miedontua. | Papujen maku mietonee fermentoitaessa.
miehek|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* positiivisesti miehinen, miehelle ominainen (vahva, järkähtämätön, rehti, rohkea tms.); vrt. miehevä, miehuullinen, maskuliininen. | Vakaan, koruttoman m. Rehti ja m. M. mies, nuorukainen. M. luonne. M. asento, ote, esiintyminen. Kulkea m:käin askelin. Toimia m:käästi. Osoittaa m:kyyttä. Hänen toiminnassaan ilmenevä luja m:kyys. Perämieheltä vaadittiin m:ästä malttia. — M. runo. Taidetta, jolla on kauttaaltaan m. leima. Kuoron yleissointi oli m:kään metallinen. M. urheilumallinen puku. Suomen kieli on voimakas ja m. AHO.
miehelli|nen[63] *a. harv.* miehinen. | Se loukkasi hänen m:stä kunniantuntoaan. -- ei ollut voinut vastustaa m:stä haluaan, vaan oli hiipinyt neidon makuuhuoneeseen KIANTO.
miehelä[15] *s.* tav. vain sisäpaikallissijoissa (adv:n tapaan) aviomiehen kodista vaimon kotina, naisen naimisiinmenosta, elämästä aviomiehen kodissa. | Joutua, lähteä, mennä m:än 'naimisiin'. Valmistautua m:än. Olla m:ssä. Hänet vietiin vasten mieltä m:än. Mieli neien m:hän SL. Niin on neiti taattolassa, / kuin marja hyvällä maalla, / niin miniä m:ssä, / kuin on koira kahlehissa KAL.
miehen|alku *s. leik.* poika. | Reipas, tanakka m. Parin viikon vanha m. **-ikä** *s.* Päästä täyteen m:än. **-kantava** *a.* myös ⁀. | M. jää. **-kipeä** *a. leik.* naisesta: lemmen-, naimahaluinen, lemmensairas. | M. vanhapiika. **-korkui|nen** *a.* myös ⁀. | M:set kinokset. M:sta kaislikkoa kasvava ranta. **-kunto** *s.* Ikimuiston vartioikoon / miehuus, m. vakaa! *MANN. **-kuv|a** *s.* Piirrellä m:ia. — Us. *halv.* mitättömästä miehestä. | Kaikenlaiset m:at ne yrittävätkin parannella yhteiskuntaa. **-käsi** *s.* Luja m. **-metsä** *s. hist.* yhden miehen yksityiseksi osaksi luettu erämaakappale, miehenosa. **-miel|i** *s.* Urheilun pitäisi kehittää rehtiä m:tä. **-mitta** *s.* Ottaa m:a jksta 'mitellä, koetella voimiaan jkn kanssa'. **-mittainen** *a.* myös ⁀. | M. kasvi, sauva. -- kostoni olisi ollut täydellinen ja m. JÄRN. **-moinen**[63] *a. harv.* M. saavutus, yritys. **-nimi** *s.* Kalle on ollut yleisimpiä m:ä. **-osa** *s. hist.* = miehenmetsä. **-paita** *s.* **-pituinen** *a.* myös ⁀. **-puku** *s.* **-puol|i** *s.*)(naisenpuoli. **1.** vars. *vanh.* mieshenkilö. | Talossa ei ollut kotosalla ainoatakaan m:ta. -- ympärileikatkaa jokainen m. keskuudessanne VT. **2.** par. ⁀. | Suku sammui m:elta. **-puolinen** *a.* par. mies-, urospuolinen. **-päivä** *s.* = miestyöpäivä. **-pää** *s.* myös ⁀. | M:tä esittävä veistos. M:n kokoinen kivi. **-takki** *s.* **-tappaja** *s.* Kaikkien pelkäämä m. Joka lyö toisen kuoliaaksi rautaisella aseella, hän on m. VT[V]. **-tarkkailu** *s. tal.* työntekijän (päivä)tuotannon vertailu suunniteltuun tuotantoon. **-teko** *s.* vrt. seur. | Sukupolvesta toiseen muistissa säilynyt m. **-|työ** *s.* miehistä kuntoa, miehekkyyttä vaativa työ, sankarityö. | Kosken laskeminen oli oikea m. -- m:töitä häll' on mielessänsä LEINO. **-vastus** *s.* Hänessä ei ole m:ta 'ei pysty tasavertaiseen vastustukseen'. Hakea m:ta. Tarjota m:ta. M:ta ei puuttunut Eeroltakaan tässä kahakassa KIVI. **-ääni** *s.* Korkea, syvä, voimakas m.
miehet|är[54*] *s. raam.* Ja mies [Aadam] sanoi: "Tämä [nainen] on nyt luu minun luistani ja liha minun lihastani; hän kutsuttakoon m:täreksi, sillä hän on miehestä otettu" VT.
miehet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < mies. | Jättää talo m:tömäksi. M. nainen on kuin paulaton virsu SP.
miehev|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* positiivisesti miehinen, miehelle ominainen, miesmäinen; rehvakkaan miehinen; vrt. miehekäs. | M. mies. M. ääni. M:än päättäväinen. M. päätös, teko. Luonteen m:yys ja vaatimattomuus. [Kirjalliset tuotteet] jotka samalla osoittavat m:ää otetta nykypäiväiseen todellisuuteen TARK. — Poika yritti olla kovin m. Käyttää m:iä sanoja.
miehimy|s[64] *s. harv.* miespuolinen homoseksualisti. | Eivät huorintekijät -- ei hekumoitsijat eikä m:kset -- saa periä Jumalan valtakuntaa UT.
miehi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* vrt. miehekäs, miehevä, miesmäinen. **1.** miespuolinen, mies-. | M. sukupuoli, väestö. Suvun m:set jäsenet. M. perillinen. Näytelmän m. pääosa. Tässä tarvitaan nyt m:stä apua. Ei akkaista lukkaria eikä m:stä kupparia SP. **2.** miehelle ominainen, miehen. | M:set kasvonpiirteet. M. omanarvontunto, ylpeys, turhamaisuus. M:stä voimaa. M:set ammatit, työt. M. mies 'oikea mies'. Juoruilu ei sovi m:selle miehelle. Vahva m. onnentunne täytti Telirannan isännän mielen SILL. **3.** *poss.* lukumäärää ilmaisevien yhd:ojen jälkiosana; joskus sekä miehiä että naisia tarkoittaen = -henkinen, -päinen. |

Kolmi-, neli-, kahdeksan-, kymmenen-, viisikymmen-, sata-, tuhat-, 3000-m.; monim.
miehistel|lä[28] *v.* -evästi *adv.* -y[2] *teonn.* tekeytyä miesmäiseksi, tavoitella miesmäisyyttä. | Pikkupoikien m:y. M:evät liikkeet, puheet.
miehisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Poika kasvaa ja m:y. Runoilijan ryhti on m:nyt, ote käynyt varmemmaksi TARK. — Viime aikoina on paljon puhuttu naisten m:misestä.
miehist|ää[2] *v.* tehdä mieheksi t. miehise(mmä)ksi, ryhdistää. | M. itsensä. Työ miehen m:ää.
miehistö[2] *s.* (jnk yksikön, laitoksen tms.) miehet, henkilökunta, väki. | Junan, lentokoneen, paloaseman m. Ruoppauspumppu, joka vaatii pienen m:n ja on yksinkertainen rakenteeltaan. Hevosponttuulla on vakinainen m:nsä, tavallisesti 6 miestä. — *Harv.* Tupakka tupruili yli koko pitäjän m:n KIANTO. — *Sot.* Upseeristo, aliupseeristo ja m. Maa- ja ilmavoimien m:ön kuuluvat sotamiehet ja korpraalit. Värvätty m. — *Mer.* aluksen m:ön ahtaammassa merkityksessä luetaan se osa laivaväkeä, joka ei kuulu päällystöön. — *Yhd.* ajo-, apu-, edustus-, kanta-, lastaus-, palo-, pelastus-, sammutus-, uitto-, vala-, valtaus-, viestim.; juna-, kansi-, laiva-, siltam. **-aines** *s.* Pataljoonan m. on hyvää. **-korsu** *s. sot.* miehistön asuinkorsu. **-kortti** *s. sot.* miehistöön kuuluvan sotilaskantakortti. **-luettelo** *s.* luettelo, johon on merkitty sotaväenosaston, aluksen tms. miehistöön kuuluvien nimet. | Tuvan seinässä oleva m. **-menetykset** *s. mon.* = miehistötappiot. | Komppanian m. Laivaston m. olivat melkoiset. **-parakki** *s. sot.* miehistön asuinparakki. **-reservi** *s. sot.* Armeijan kalusto- ja m. **-suoja** *s. sot.* miehistön suojaamiseksi vihollisen tulelta ja sään vaikutuksilta rakennettu korsu tm. suoja. **-tappiot** *s. mon. sot.* Taistelussa kärsityt m. Armeijan, komppanian m. **-tu|pa** *s. sot.* miehistön asuintupa. | Komppanian m:vat. Kasarmin m:vat. **-täydenny|s** *s. sot.* Pyytää, saada m:stä. Huolehtia m:ksestä. Komppaniaan tuli m:stä. **-vahvuus** *s.*, vars. *sot.* jhk miehistöön kuuluvien lukumäärä. | Sotalaitoksen rauhanaikainen m. Laivaston m. Aluksen m.
miehittyä[1*] *pass.v. harv.* < miehittää. | Olympiakylä alkaa vähitellen m.
miehittäjä[10] *tek.* Saksan m:t.
miehittämät|ön[57] *kielt.a.* Maasta ohjattavat m:tömät lentokoneet. Miehitetty ja m. osa valtakuntaa.
miehit|tää[2*] *v.* **1.** varustaa miehillä, miehistöllä. | M. linnoituksen muurit, puolustusasemat, tärkeitä maastonkohtia. M. alus, lentokone. M:etty vaihde (raut.) 'vaihde, joka on vaihdemiehen välittömässä hoidossa'. — M. [= täyttää] virkoja, paikkoja. Upseereita tulee olla niin paljon, että liikekannallepanossa voidaan kaikki upseerinpaikat m. **2.** vihollisen alueisiin kohdistuvista sotilaallisista toimenpiteistä: ottaa haltuunsa, vallata t. varmistaa valtauksensa asettamalla joukkojaan tiettyihin strategisiin paikkoihin, okkupoida. | M. kaupunki, valloitetut alueet. Saksan m:tämät maat. **3.** *kuv.* Rikkaruohot m:tävät koko puutarhan. -- silloin lentää kirkuva joukko [varpusia] sireeniaidasta ja m:tää tallinparveen johtavan sillan SILL.
miehity|s[64] *s.* **1.** miehittäminen; miehitettynä oleminen t. pitäminen; *syn.* okkupaatio. | M. tapahtui välikohtauksitta. Maan jatkuva m. M. kävi kansalle raskaaksi. **2.** miehitysjoukko, -joukot, -voimat; miehistö. | Heikko, vahva m. Pääpuolustuslinjan m:ksen tihentäminen. Aluksen m. käsittää 600—1000 miestä.
miehitys|alue *s.* miehitetty alue. **-armeija** *s.* **-jouk|ko** *s.*, tav. *mon.* Rooman täytyi pitää valloittamillaan alueilla vakinaiset m:ot. Venäläiset m:ot Saksassa. **-lakko** *s.* lakko, jossa lakkolaiset pysyvät työpaikalla estääkseen siten lakonmurtajien käyttämisen, istumalakko. **-vyöhyk|e** *s.* Liittoutuneet jakoivat Saksan m:keisiin.
miehuk|as[66*] *a. vanh.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* miehekäs. | Urhea tempaus, m. tempaus sekä kontion että teidän KIVI.
miehusta[15] *s.* **1.** vyötäiset, vyötärö. | Hoikka m. -- m:lla vyö kuin kesän kirkas taivas KIVI. Miekka m:lla *MANN. **2.** *käs.* paidan, puseron tms. vartalo-osa, valtaosa; joskus yl. etuosa. | Hihat ja m. M. ja takakappale.
miehuuden|ikä *s.* = miehuusikä. **-kausi** *s.* = miehuuskausi. **-näyte** *s.* **-tunto** *s.* Nuorukaisen paisunut m.
miehuulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* miehekäs, rohkea, urhea. | M. teko. Taistella m:sesti. Kestää vastoinkäymiset m:sesti. Osoittaa m:suutta. Kohtaloon tyynesti ja m:sesti alistuva TARK. Valvokaa, pysykää lujina uskossa, olkaa m:set, olkaa väkevät UT.
miehuu|s[65] *s.* vrt. miehyys. **1.** miehen nuoruuden ja vanhuuden välinen elämän osa. | Saavuttaa m:den ikä. Olla m:den iässä. M:den päivinäni. M:tensa parhaina vuosina. [Kuoli] iässä, jossa monen onnellisemman täysimmät m:den teot vasta alkavat kypsyä TARK. **2.** miehisistä ominaisuuksista. **a.** miehinen arvo, arvokkuus, miehekkyys. | Se oli jonkinlainen m:den merkki tämä syljen tirskauttaminen hammasten lomitse KIANTO. Se on alkujaan herra, mutta ei ole osannut m:ttaan pitää AHO. **b.** miehinen kunto, voima, rohkeus, urheus, miehuullisuus. | Hänessä ei ole enää entistä voimaa ja m:tta. Osoittaa m:tta taistelussa, jnk tehtävän suorittamisessa. -- osoittakaat sekä provastille että koko maailmalle mitä m. voi KIVI. -- tuon infernon [= vankeudessa olon], jossa hänen m:tensa kesti kovimman koetuksensa TARK. | Ruuhisulun puomipuu oli m:den vaaka. Piti kävellä puomipuu päästä päähän ilman seivästä KARHUM. **c.** miehen sukupuolisesta kypsyydestä t. voimasta, siitoskyvystä. | Hänen sydämensä oli puhdas, verensä viaton ja m:tensa koskematon KATAJA. Ruuben, sinä olet minun esikoiseni -- minun m:teni ensimmäinen VT. **3.** *heng.* Jeesuksen inhimillisestä olemuksesta. | -- tuli taivahasta, / päälleen otti m:den [= otti ihmisen muodon, tuli ihmiseksi] VK.
miehuus|aika *s.* = miehuus 1. | -- ihmisen todelliset kasvot näkyvät selvimmin vasta m:-

ajan jälkeen JOTUNI. -|ikä *s.* miehen nuoruuden ja vanhuuden välinen ikä, miehuudenikä. | Ehtiä täyteen m:ikään. Olla parhaassa m:iässä. Eino Leinon m:iän tuotanto. **-kausi** *s.* vrt. ed. **-koe** *s.* *kansat.* = puberteettikoe. **-vuo|si** *s.* miehuusiän vuosista. | Aikaisemmat, myöhemmät m:det. Parhaina m:sinaan.

miehuut|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* epämiehekäs, pelkurimainen;)(miehuullinen. | M. käytös, toiminta. Menetellä m:tomasti. Valitus ei kuulunut m. *CAJ. Hervoton pehmeäselkäisyys ja m:tomuus K.S.LAURILA.

miehyy|s[65] *s.* miehenä oleminen; vrt. miehuus. | Nähtiin selvästi, kuinka m. tuossa pojassa oli kasvamassa SILL. — Vars. *yhd.* edus-, esi-, maja-, metsä-, suurm.

miekalli|nen[63] *poss.a.* *runok.* < miekka. | - - sata miestä m:sta, / tuhat kalvan kantajata KAL.

miekan|arpi *s.* **-haava** *s.* **-huotra** *s.* **-isku** *s.* Haavoittua m:sta. Menetti päänsä m:sta. — *Kuv.* Vallata kaupunki m:tta 'verta vuodattamatta, ilman taistelutoimintaa'. M:ja, hyvät herrat, ei mitään neulanpistoja! AK. **-kahva** *s.* Koristeltu m. Käsi m:lla. Tarttua m:an. **-kalske** *s.* taistelijoiden miekkain kalahtelu toisiaan vasten. — *Kuv.* Sitä m:tta, joka alituisesti tässä valiokunnassa kuului, - - on vaikea sanoin kuvata AK. **-kannike** *s.* miekan kantohihna, hankkilus. **-kär|ki** *s.* M. rintaa vasten painettuna. M:jen viiltämä haava. **-käyttäjä** *s.* Kokenut, taitava m. **-käyttö** *s.* M:ön tottunut. **-lap|e** *s.* Ritarilyönti annettiin m:peella vihittävän ritarin hartioihin. **-mittely** *s.*, vars. *ylät.* miekkailu. | Joutua m:yn. — *Kuv.* Kirjallinen, tieteellinen m. **-mittelö** *s.* *ylät.* = ed. **-nielij|ä** *s.* (sirkus)taituri, joka esittää "miekan nielemistä". | Silmänkääntäjiä, m:öitä, taikureita ja surmanajajia. **-pisto** *s.* Saada m. rintaansa, sydämeensä. Moni viskoo sanoja kuin m:ja, mutta viisasten kieli on lääke VT. **-ponsi** *s.* miekankahvan yläpää. | Kullattu, pronssinen m. **-ryöstö** *s.* *urh.* miekkailuliike, jonka tarkoituksena on miekan lennättäminen vastustajan kädestä. -sysäys *s.* *urh.* eräs miekkailuliike. **-terä** *s.* Välkehtivä m. M:n muotoinen lehti. - - Kustaa Wetterin silmäys saattoi kipunoida kuin m. TALVIO. **-tuppi** *s.*

miek|ka[10*] *s.* **1.** kädensijallinen, yl. n. 75—110 cm:n pituinen lyömä- t. pistoase; vrt. kalpa, säilä, sapeli, floretti. | M:an kärki, terä, lape, säilä, kahva, kädensija, ponsi, huotra, tuppi. Yksi-, kaksiteräinen m. Suora, käyrä m. Lyöntiin, pistoon käytettävä m. Ratsuväen m. Afrikkalainen m. 1200-luvun m. M. on useissa maissa kuulunut hovi-, virka-, ylioppilas- ym. pukuihin. Floretti, kalpa ja säilä ovat miekkailussa käytettäviä m:koja. M. kädessä, vyöllä. Vetää m:kansa huotrasta. Paljastaa m:kansa. Turvautua m:kaan. Iskeä, pistää m:alla. Mitellä m:koja (ylät.) 'miekkailla'. Heittäytyä m:kaansa. Hioa m:kaansa. Tehdä kunniaa m:alla. M. janoaa, juo verta. M. puree, syö lihaa. Somap' on sotahan kuolla, / kaunis m:an kalskehesen KAL. — *Yhd.* isku-, lyömä-, pistom.; kulta-, pronssi-, puu-, rautam.; tohtorin-, upseerinm. **2.** *kuv.* **a.** aseenkäytön, sodankäynnin, taistelun, voimakeinojen vertauskuvana. | Käydä, tarttua m:kaan. M. toisessa ja muurauslasta toisessa kädessä. Valloittaa kaupunki m:an iskutta. - - jotka m:kaan tarttuvat, ne m:kaan hukkuvat UT. — Esivalta ei turhaan m:kaa kanna [alk. UT]. — *tulella ja miekalla* sodalla, sodankäynnillä. | Levittää valtaansa tulella ja m:alla. Hävittää maa tulella ja m:alla. — *miekka — aura.* Takoa m:at auroiksi. - - kun saimme auroiltamme / me käydä m:kahan KOSKENN. **b.** muuta kuv. käyttöä. | Omantunnon m. Hengen, uskon m. Ja ne hehkui, / hengen m:at, / taivonkaaria tavaten LEINO. Hän ei tahdo alistaa uskoa tieteen alle, mutta hän ei ryhdy dogmin m:kaan, johon niin moni kirkkoruhtinas on kaatunut AHO. - - myös sinun sielusi lävitse on m. käyvä UT. — Kaksiteräinen m. [asiasta, joka voi hyödyttää, mutta myös vahingoittaa]. Damokleen m. [uhkaavasta vaarasta]. — Kalevan m., ks. kalevanmiekka. - - otavaisen olkapäitse, / kärjitse Kalevan m:an LEINO. **c.** *yhd.* Kurjenm.

miekkailija[14] *tek.* < seur.

miekkailla[29] *v.* otella miekalla. | M. taitavasti. — *Kuv.* M. kysymyksillä ja vastakysymyksillä T.VAASKIVI.

miekkailu[2] *teonn.* < ed. | M:a ovat harjoittaneet kaikki historian tuntemat kansat. Opetella m:a. Voittaa, saada surmansa m:ssa. — M. urheilumuotona. M:ssa käytetään joko pistoaseita, florettia tai kalpaa, tai sekä pistoon että lyöntiin soveltuvaa säilää. — *Yhd.* floretti-, kalpa-, pisto-, taistelu-, taito-, urheilum. **-asento** *s.* Asettua m:on. **-harjoitus** *s.* **-koulu** *s.* Ranskalainen m. **-kypärä** *s.* **-liike** *s.* **-n|opettaja** *s.* **-ottelu** *s.* **-sali** *s.* **-seura** *s.* **-taito** *s.*

miekka|kala *s.* **1.** Pelecus cultratus, 20—30 cm pitkä lahnan sukuinen kala. **2.** Xiphias gladiolus t. Histiophorus gladius, ulkomaisia kaloja, joiden yläleuka on miekkamaisesti ulkoneva. **3.** *erisn.* *täht.* eräs pieni eteläisen taivaanpallon tähdistö. **-lilja** *s.* Gladiolus, Iridaceae-heimoon kuuluvia kurjenmiekan näköisiä kauniskukkaisia koristekasveja. **-lisäke** *s.* *anat.* rintalastan alin osa. **-lähetys** *s.* asevoimin tapahtuva uskonnollinen lähetystyö. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* M. lehti. Miekkakalan m. yläleuka. **-mie|s** *s.* sotilas, jonka pääaseena on miekka; *urh.*, vars. *leik.* miekkailija. | Mainio m. - - kuusikymmentä urhoa, Israelin urhoja, kaikki m:hiä, sotaan harjoitettuja VT. Ylös maasta, m:het, / mannun-aikaiset urohot KAL. **-pu|u** *s.* **1.** *rak.* = 1. kara 2.b. | Ovi- ja ikkuna-aukkojen m:ut. **2.** *kans.* kaivonvintin selkäpuu. | - - kaivot m:ineen LINN. **-seppä** *s.* miekkoja takova seppä.

miekkasill|a[63] *s.* *vaill.* Olla m. 'miekkailla'. Ryhtyä m:e. Vaatia jkta m:e kanssaan 'miekoilla käytävään kaksintaisteluun'.

miekka|tanssi *s.* miesten miekka kädessä suorittama kuviotanssi. | Germaanien m:tanssit. **-tähdistö** *s.* eräs ruotsalainen ritarikunta. **-valas** *s.* Orca gladiator, Jäämeressä ja Pohjois-Atlantissa elävä hammasvalas, jolla on pit-

kä, pysty selkäevä. **-vyö** 1. *s.* miekkaa kupeella kannattava vyö. | - - takinhelmus auki m:tä myöten HAARLA. 2. *a. runok.* jolla on miekka vyöllä. | Miehet m:t.

miekkoi|nen[63] *a. runok.* (ylen) onnellinen, autuas. | Akilleus, ah, olet m. mies, / joka Tuonen lehdoissa lepäät LEINO. — *S:sesti.* Niin on mieli m:sien, / autuaallisten ajatus, / kuin keväinen päivännousu KAL.

miekko|nen[63] *s.* 1. tav. *leik.* mies; us. myös säälien: miesparka, -rukka, -poloinen. | Kuulkaapa, m:set! Mukava, hyväntuulinen m. [Räätäli] oli näet syvästi uskonnollinen m. KIANTO. Hän herkutteli tupakalla, tämä m., poltti sikareja ALKIO. [Etsivä] toimitti m:sen poliisin suojiin AK. — Sairas, surkea, murheellinen, ryysyinen m. Siinä makaa m. pahasti ruhjoutuneena. 2. *runok.* onnenpoika. | M:sia me, jos vaikka / saamme veren, hengen antaa *MANN.

mieleen|johtuma *s.* Tilapäinen, äkillinen m. - - äänessä mieluisen m:johtuman pehmeä sävy LINN. **-käy|pä** *a.* -västi *adv.* (myös ⌒) vaikuttava, mieleen tehoava. | M. näky. - - hänen tapanansa oli lausua kihlajaistilaisuudessa nuorelle pariskunnalle joku m. sana raamatunlauseella höystettynä TARK. **-painaminen** *s.* tav. ⌒. **-painuv|a** *a.* -asti *adv.* (myös ⌒) mieleen, muistiin painuva, unohtumaton. | M. juhlatilaisuus. M:ia kansantyyppejä. - - katselimme luonnonnäytelmää, joka oli näkemistäni kauneimpia ja m:impia PÄLSI.

mielei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* jkn mielen mukainen, jkn mieleen oleva, jkta miellyttävä, mieltä tyydyttävä, tervetullut, hauska, mieluinen, mieluisa. | M. tulija. M. lelu, kirja. M:stä ruokaa. M. näky, ääni. M. ajatus, päätös, tehtävä. Työ näyttää olevan m:stä hänelle. On m:stä havaita, että oppilaat ovat edistyneet. - - kuulti kaikesta läpi, ettemme olleet m:siä vieraita AHO. — *Erik.* gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä. | Miesten m. asia. Ihan minun m:seni mies. Saat tehdä sen aivan m:seksesi. - - uusi ja hyvin hänen m:sensä asuinpaikka SILL. Varo, ettet uhraa polttouhrejasi missä m:sessäsi paikassa hyvänsä VT.

mielek|äs[66*] *a.*, vars. *psyk.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* jossa on mieltä, järkeä, järjellinen;)(mieletön. | Lausujan eleiden pitää olla m:käitä. Arvostelman m:kyys. Kirjoittajan ei ole onnistunut luoda laajasta aineistostaan m:ästä kokonaisuutta. M:ästä - - on jonkin kokonaisuuden piirissä kaikki se, mikä tyydyttää tämän kokonaisuuden tarpeita EINO KAILA.

mielelli|nen[63] *poss.a. harv.* (< mieli) järjellinen, järkevä. 1. jolla on mieli, älykäs. | M. olento. Ne on miehet m:set, jotka katsovat eteensä SL. 2. jossa on mieltä, järkeä; ymmärrettävä, mielekäs. | M. lause. - - kaikki puhe käsitetään a priori m:seksi, jotakin merkitseväksi TARK.

mielellä|(än *adv.* ks. mieli I.4.b.

mielemmin *adv. harv.* mieluummin, kernaammin. | - - askarteli ahkerasti pelloillansa, mutta m. vielä saloilla ja soissa KIVI. - - hän m. jätti muut ja kulki omaa tietänsä E.N.SETÄLÄ.

mielen|apeus *s.* **-hau|de** *s.* = mielihaude. | Leena on minulle kavaltanut sinun viimeaikaisia m:teitasi M.RAPOLA. **-houre** *s.* = mielihoure. | Hänen näit vaan unissa tai m:essa, jonka saattoi matkaan väkevien ylellinen nautinto KIVI. **-häiriö** *s.* tila, jossa normaali ajatus- ja tunnetoiminta tav. tilapäisesti on sairaalloisesti häiriintynyt, (tilapäinen) sekavuustila; joskus: mielenvika(isuus). | Äkillinen m. Häkämyrkytyksen aiheuttamat m:t. Joutua m:ön. Tapon syynä oli tilapäinen m. **-ilmaisu** *s.* = seur. **-ilmau|s** *s.* julkinen mielipiteen ilmaus (puhe, lausunto, kirjoitus tms.); vrt. mielenosoitus. | Persoonallinen m. jssak kysymyksessä. Valtiovaltaa vastaan kohdistuneet m:kset. Suomalaiskansalliset, kommunistiset m:kset. **-jalou|s** *s.* Historia mainitsee monia esimerkkejä Caesarin m:desta voitettuja kohtaan. **-johde** *s.* = mielijohde. **-jännity|s** *s.* Tyttö oli m:ksestä aivan kalpea. M. laukeaa. **-järkyty|s** *s.* Räjähdyksen aiheuttama m. Kokea m. Olla m:ksen vallassa. **-karvau|s** *s.* myös: mielikarvaus. | Katkeruuden ja m:den ilmaus. Tuntea m:tta. Ankarat rauhanehdot herättivät katkeraa m:tta. **-katkeruu|s** *s.* Vääryyden kärsimisestä johtunut m. täytti N:n viimeiset elinvuodet. **-kevenny|s** *s.* Tuntea m:stä. Lukea jtak m:ksekseen. **-kiihko** *s.* Hän on m:sta aivan punainen. **-kiihtymy|s** *s.* erikoisen voimakas mielenliikutus (esim. kova suuttumus), affekti. | Olla m:ksen vallassa. **-kiinnot|on** *a.* -tomasti *adv.* -tomuus *omin.* joka ei kiinnitä mieltä, ei herätä mielenkiintoa, kiinnostamaton, epäintresantti, ikävä, kuiva(kiskoinen) tms. | Ikävä ja m. henkilö. M. tehtävä. Kertoa, luennoida m:tomasti. Yksinpä Cornelian ystävättäretkin - - olivat käyneet [Goethelle] m:tomiksi KOSKENN. **-kiin|to** *s.* 1. tunneasenne, joka kohdistuu jhk kiehtovaan, miellyttävään, kiinnostavaan, itselle merkitykselliseen ja johon us. sisältyy toivo päästä kosketuksiin sen kohteen kanssa, saavuttaa se tms., kiinnostus, harrastus, viehtymys, intressi. | M. jkhun t. jhk, jkta t. jtak kohtaan. Poliittinen, tieteellinen, älyllinen m. Tuntea m:toa. Kadottaa m:tonsa. Herättää m:toa jkssa. Uusi kirja on herättänyt vilkasta m:toa. Lapsen sinne tänne häilyvä m. Lukea kirja alusta loppuun m:non herpaantumatta. N:n onnistui pitää kuunteliijoiden m. vireillä koko esityksensä ajan. Kuiva esitystapa tappaa kuulijoissa kaiken m:non. Inhimillisellä m:nollanne oli nyt vakinainen kohteensa SILL. 2. → mielenkiintoisuus, kiinnostavuus. | Elokuva, jonka m. on sen erikoislaatuisessa aiheessa. Teos on vailla taiteellista m:toa. **-kiintoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* mielenkiintoa, harrastusta herättävä, kiinnostava, kiintoisa, kiehtova, huvittava, intresantti. | M. henkilö, tuttavuus. M. keksintö. M. tehtävä, kysymys. M. romaani. Puhua m:sesti. Kuvauksen m:suus. Historiallinen, taiteellinen m:suus. **-kuohu** *s.* voimakas kiihtymys, mielenjärkytys, kiihko, raivo tms. | Murha oli herättänyt paikkakunnalla suurta m:a. Uutelan valtasi sellainen m., ettei hän

voinut pysyä kotona LINN. **-käynti** *s.* mielialojen vaihtelu, mielenliikkeet. | Nuoruuden m. Lyylin m. oli tyyntynyt, se kohoili nyt ikään kuin loivemmissa, lämpöisemmissä laineissa SILL.

mielen|laatu *s.* **1.** luonteenlaatu, -sävy, temperamentti. | Kevyt, iloinen, rauhallinen, lempeä, jalo, rehellinen, äidillinen m. Uskonnollinen, käytännöllinen m. Suomalainen m. M:laadultaan levoton. Melankoliselle m:laadulle on pidetty ominaisena, että sieluntoiminnot kehittyvät hitaasti, mutta ovat voimakkaat. Säilytti tasaisen m:laatunsa elämänsä loppuun saakka. Hänen m:laatuaan on vaikea ymmärtää. Huono kirjallisuus turmelee kansan siveellisen m:laadun. **2.** *harv.* mielentila. | Tärkeimpänä pidettiin uhria, m. oli sivuasia. Siinä hetken maattuansa synkeimmässä m:-laadussa, nousi hän taasen ylös KIVI. **-liik|e** *s.*, tav. *mon.* Herkät, hillittömät m:keet. Lapsi ei osaa peittää m:keitään. **-liikutu|s** *s.* tav. lyhytaikainen voimakas tunnetila, jonka yhteydessä us. esiintyy muutoksia ruumiin elinten toiminnassa, esim. sydämen tykytystä, punastumista, kalpenemista t. kyynelrauhasten lisääntyvää eritystä. | Voimakas, äkillinen m. Joutua m:ksen valtaan. Kokea m. M:ksesta aivan kalpea. Ääni m:ksesta väristen. Toipua m:ksesta. Saavuttaa sielunrauha, jota m:kset eivät häiritse. Vaan hän m:ksen / pilkkaan karkeaan nyt peittää LEINO. **-lujuu|s** *s.* Osoittaa rohkeutta ja m:tta. **-maltti** *s.* Säilyttää m:nsa vaaran hetkellä. Kadottaa m:nsa. **-masennus** *s.* Alakuloisuus ja m. Pettymyksen, epäonnistumisen aiheuttama m. Tuntea syvää m:ta. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ⌒. | Kukin ajeli m:sta vauhtia. M:sesti säädettävä. **-muuto|s** *s.* Täydellinen, äkillinen m. Poliittinen m. Tulla m:kseen. Vaikuta meissä Pyhällä Hengelläsi m., että tekisimme parannuksen mukaista hedelmää AK. **-nou|de** *s.* *vaill.* — *jkn mielennouteeksi* (kans.) mieliksi. | Tehdä jtak jkn m:teeksi. Ole minulle m:teeksi, poikani Imant KALLAS. **-osoittaja** *s.* mielenosoituksen osanottaja. | Kolme m:a pidätettiin. **-osoitukselli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* mielenosoitukseksi tapahtuva t. suoritettu, mielenosoitus-, demonstratiivinen; uhitteleva. | M. teko, toimenpide. Laivaston vierailu oli m. Tehdä jtak m:sen hitaasti, kiivaasti, välinpitämättömästi. Esiintyä, poistua m:sesti. Olla m:sesti vaiti. Kulki kolistellen ja m:sesti rykien. Käänsi m:sesti selkänsä. **-osoitu|s** *s.* toiminta t. toimenpide, jonka tarkoituksena on voimakkaasti korostaen, huomiota herättävästi ja tav. uhmaten esittää jk vaatimus, eriävä mielipide tms.; *syn.* demonstraatio; vrt. mielenilmaus. **1.** joukkoesiintymisestä. | Työläisten, ylioppilaiden m. Hallituksen toimenpiteitä, ulkopolitiikkaa vastaan kohdistunut m. M. maaherra N:ää vastaan. Panna toimeen, järjestää m. Joukkoja kokoontui m:kseen eduskuntatalon edustalle. M. sujui välikohtauksitta. Poliisi pidätti m:kseen osallistuneista kymmenen. — Joukkojen keskittäminen rajoille oli tarkoitettu m:kseksi ulkovaltojen harjoittamaa poliittista painostusta vastaan. — *Yhd.* joukko-, laivasto-, vappum. **2.** harvemmin yksityisen henkilön esiintymisestä. | Hän poistui m:kseksi. - - ensimmäiseksi m:kseksi [heränneiden toimintaa vastaan] päätti hän [rovasti] laittaa semmoiset pidot, ettei moisia ole ennen pidetty AHO.

mielenosoitus|kokous *s.* Kommunistien m. M. Suurtorilla. **-kulkue** *s.* Lakkolaisten m. **-lakko** *s.* **-päivä** *s.* Vappua on vietetty järjestyneen työväen kansainvälisenä m:nä. **-tilaisuus** *s.*

mielen|puhtaus *s.* Hyvien tapojen ja m:puhtauden opettaminen nuorisolle. **-purkau|s** *s.* voimakas, spontaaninen mielialan, tunteen purkaus, kiivas, kärkevä tms. mielenilmaus. | Hysteerinen, katkera, kiihkeä, voimakas, äkillinen m. Sanomalehtien yleisen osaston m:kset. [Kilven "Bathseba"] on ennen kaikkea itsetunnustus ja lyyrillinen m. R.KOSKIMIES. **-rauha** *s.* Häiriintymätön, syvä m. Tuntea m:a. Saavuttaa, menettää m. M:ni on mennyt. Saada m:nsa takaisin. Järkyttää jkn m:a. **-suun|ta** *s.* Jkn henkilön, kansan m. Sosiaalinen, uskonnollinen m. [Kansallinen innostus] muuttui hänessä koko olemusta hallitsevaksi m:naksi TARK. **-sävy** *s.* **-terveys(oppi)** *s.* = mentaalihygienia. **-tila** *s.* Apea, iloinen, kiihtynyt, levoton, pelokas, synkkä m. Inhon ja kiihtymyksen täyttämä m. M:n syvällinen, äkillinen muutos. Päästä jhk m:an. Saavuttaa entinen m:nsa. Miehen m:sta annettiin lääkeopillinen lausunto. - - pian oli hän viinaa, olutta ja viiniä sekaisin nauttien tullut siihen m:an, että alkoi puheita pitää AHO. **-tilantutkimu|s** *s.* *lak.* Syytetty määrättiin m:kseen. **-tyyneys** *s.* Säilyttää, menettää m. Filosofin, suomalaisen m. **-vi|ka** *s.* = mielitauti. | M:kaa sairastava. Olla m:assa. Tulla m:kaan. **-vikai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* = mielisairas. | M. mies. — M:sten hoitolaitos. **-vire** *s.* Olla tavallisessa, jännittyneessä m:essä. Puhujan m:en värittämä ääni. - - hänen m:ensä päätekijänä on ilkeä kyllästyminen SILL. **-virkisty|s** *s.* Kaivata vaihtelua ja m:stä. Tehdä jtak jkn m:kseksi. Kuunnella musiikkia m:ksekseen. **-ylenny|s** *s.* Uskonnollinen m. Taiteen synnyttämä m. M:kseksi koituva kirkossakäynti.

mielet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* järjetön, hullu, älytön, hillitön, tolkuton. | M:tömät luontokappaleet. M. mies. M. päähänpisto, unelma. M. lause, teko, verotus. Hallituksen m. politiikka. Lähteä m:tömään pakoon. Puhua m:tömiä. Voi minua m:öntä! Olisi m:öntä ruveta tappelemaan. Juhan valtasi melkein m. ilo AHO. Huutaa, paeta m:-tömästi. Hävittää metsiä m:tömästi. Olla m:-tömästi rakastunut. Ajatuksen, päätelmän, suunnitelman m:tömyys. Mennä m:tömyyksiin.

mielev|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** viisas, ymmärtäväinen, järkevä. | M. hidalgo Don Quijote. - - m. mies, vaikka ei juuri etevä koulunpenkillä LEINO. - - hän oli uskollinen ja m. toimessansa eikä olvimaljoja kallistellut KALLAS. Tulkaa, yksinkertaiset, m:iksi; tulkaa järkeviksi, te tyhmät VT. [Kansamme kokemus on]

kiteytynyt sananlaskuiksi, m:iksi ja ytimekkäiksi lauselmiksi AK. En mene osan hyvyylle / enkä miehen m:yylle KAL. — *S:sesti.* Hullun suuttumus tulee kohta ilmi, mutta m. peittää kärsimänsä häpeän VT. 2. hyväntahtoisen merkitsevä, ovela, salaviisas; mielistelevä, mairea. | M. ilme, katse, puhe. M:än näköinen. Iskeä m:ästi silmää. -- Saara katsoi minuun m:ästi hymyillen, niin kuin olisi sanonut, että "etpäs tiedä" SILL. — Sanoa jtak teennäisen m:ästi. -- sitten ilmestyi noille epämiellyttäville kasvoille m. hymy J.SAULI.

miel|i[32] *s.* Yks. adess. runok. myös miellä; esim.: -- mietin m:lä ankealla LEINO. Kesäpäivänä, peräti hyvällä m:lä, / tapas hyttynen muurahaisen tiellä KAILAS. Adess:ssa ja all:ssa olevan a:n yhteydessä joskus inkongruentisti instr:ssa: Olla hyvillä, pahoilla m:in. Poikani, ole turvallisella m:in UT. Ethän vain tule pahoille m:in! Vrt. henki.

I. puhtaasti sielullisessa, sieluntoimintaa koskevassa merk:ssä; eri käyttöryhmät us. vaikeasti toisistaan erotettavissa.

1. yl. ihmisen sisäinen, henkinen olemus, sielu, "sydän", sielunelämä. | Lapsen herkkä m. Häiritsemätön m:en lepo. Hätä täytti hänen koko m:ensä. -- kolkosta ikävyydestä lakastuu miehen m. KIVI. -- murheet ja vastoinkäymiset olivat hänen m:ensä murtaneet AHO. Nuori m. ikään kuin laajeni ja rohkaistui SILL. -- muuttukaa m:enne uudistuksen kautta UT. — Läheten käyttöryhmää I.5.b. | Ajatella, kuvitella, nähdä, vannoa m:essään.

2. luonne, luonteen-, mielenlaatu. | Tasainen, rauhallinen, rauhaton, iloinen, jalo, rehellinen m. Isänmaallinen, kristillinen m. M:eltään nuori, iloinen, pessimistinen. Lapsen, miehen m. -- tunnettu oli hänen suora ja vilpitön, ehkä hieman jyrkkä m:ensä KIVI. Hänen m:ensä on niin kovin pehmeä ja ruumiinsa heikko KATAJA. — *Yhd.* lapsen-, orjan-, pojan-, äidinm.; erakko- t. erakon-, isäntä- t. isännän-, laulaja(n)-, runoilija(n)-, sankari(n)-, uneksija(n)m.; ihmism.; sukulais-, taistelu-, uhri-, vastustus-, yhteism.

3. merk:ssä tunnepuoli etualalla. **a.** sielu tunteiden syyssijana; mieliala, mielentila, -vire, "tuuli". | M. hilpeänä, katkerana, kuohuksissa. M. on maassa, painuksissa. M. on kukkuroillaan. M. lämpiää, kuohahtaa. M:et olivat jo hiukan asettuneet. -- hänen m:ensä rintatautisten tapaan loppuun asti säilyi varsin valoisana SILL. Maijan m. oli kevyt kuin ilma sateen jälkeen KARHUM. -- m. ei tervoa parempi, / syän ei syttä valkeampi KAL. — Pahoittaa m:ensä [= tulla surulliseksi] jstak. Jk virkistää, viihdyttää, painaa, kaivelee, karvastelee, kuohuttaa, etoo m:tä. Kiitos kutkutti hänen m:tään. Poliittiset olosuhteet jännittävät m:iä. M:tä huumaava, karmaiseva, polttava. On m:tä ylentävää nähdä, että --. Puhua m:iin käyvästi. Oikein m:tä käänsi, kun vain ajattelikin ruokaa CANTH. — Hilpeä, synkkä, rohkea m. Haihduttaa pahaa m:tään. Olla keveällä, hauskalla, murheellisella m:ellä. Olla hyvillä, pahoilla m:in. -- alla päin, pahoilla m:in KAL. Millä m:ellä (t. m:in) hän on? Tulla jstak hyville, pahoille m:in. Teen sen kiitollisin m:in. Juhalta pääsi hyvän m:en nauru AHO. — *Yhd.* ilo-, into-, kade-, kaiho-, kiihko-, murhe-, suru-, viham.; juhla-, matkailu-, taistelu-, urheilu-, vastustusm. **b.** halu, mieliteko, toive, tahto. | Noudattaa jkn m:tä. Tehdä jtak vastoin m:tään. M. palaa merille, työhön. Metsään m. pitää (harv.) 'tekee mieli'. -- ei saanut sitä kalaista, / mitä m:ensä pitävi: / Vellamon vetistä neittä KAL. Laatisiko [= tekisikö] m. mennä / elomaillen entisille? KAL. Parhaassa se on viejän m. SL. — *jkn mielen mukaan.* Elää Jumalan m:en mukaan. Toimia (oman) m:ensä mukaan. Voit tehdä aivan m:esi mukaan. Pojat eivät parhaalla tahdollaankaan osanneet olla äidin m:en mukaan. — *(jkn) mieltä myöten* (vanh.). [Simeoni] päätti nyt käytellä valtaansa ihan m:tänsä myöden KIVI. Johda m:täsi myöten kaikkia toimiamme AK. Takoi miekan m:tä myöten, / kalvan kaikkien parahan KAL. — *jkn tekee, on mieli jnnek* t. *jtak.* Hänen tekee m. kotiin, ongelle, pyöräilemään. M:eni teki makeisia. Tekeekö m:esi oppia kieliä? Teki jo m. lähteä. Tekisikin m. olettamaan [→ olettaa], että --. Välinpitämätön, tekisipä m. sanoa edesvastuuton menettely. Ole missä m:esi tekee. Ei ollut poikien m. jäädä kaupunkiin. On tehtävä ahkerasti työtä, jos (on) m. onnistua. Jos olis valta, niin kuin on m., / niin ottaisin omakseni KL. Etehen elävän m. SL. -- m. neien miehelähän / korkeastaki ko'ista KAL.

4. ed. ryhmään liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** eril. sanontoja. — *hillitä, malttaa mielensä, pitää mielensä kurissa* (yms.) estää t. tukahduttaa jnk voimakkaan tunnetilan (suuttumuksen, riemastuksen tms.) purkautuminen. | Malta, hillitse m:esi! Ei pystynyt pitämään m:tään kurissa. Toki nyt käskee viisaus, että hallitsen m:täni vielä ajan tuonnemma, vaikka paisuukin sappi KIVI. — *purkaa mieltään* päästää voimakas tunnepatoutuma purkautumaan sanoiksi, eleiksi tms. | Kiihtynyt joukko purki m:tään sadatellen ja nyrkkiä heristäen. — Edellistä lievempänä, us. merkiten mieltä painavan salaisuuden tms. ilmaisemista: *keventää mieltään, mielensä.* Keventää m:tään äidille. — *rohkaista mielensä* tukahduttaa pelkonsa, rohkaistua. | Lopulta hän sentään rohkaisi m:ensä ja kosi. **b.** adv:eja ja adverbiaali-ilmauksia. — (olla jklle) *mieleen* mielihyväksi, iloksi. | Uutinen oli kaikille m:een. -- ei ole minulle m:een jumalattoman kuolema VT. -- se puhe oli Matista m:een AHO. — (jkn, jklle) *mieliksi* suosiota, hyväksymistä tms. tavoitellen. | Olla jkn t. jklle m:iksi. Asettaa sanansa ihmisten m:iksi. Ja kun Pilatus tahtoi tehdä kansalle m:iksi, päästi hän heille Barabbaan, mutta Jeesuksen hän -- luovutti ristiinnaulittavaksi UT. -- jos ei alkaisi olla työtä m:iksi kotipuolessa MERIL. — *mielikse(en* mielihyväkseen, tyydytykseksen, huvikseen, kiinnostuneesti, halukkaasti. | N. sai asian järjestymään m:iksensä. Luin kirjan m:ikse-

ni. Näyttelyä katselee m:ikseen. Tätä syö ihan m:iksensä. — *mielellä(än* mielihyvin, halukkaasti, kernaasti, hanakasti; us. läheten merk:tä: helposti. | Lukea, matkustella m:ellään. Suostuin m:elläni hänen pyyntöönsä. Kalakastikkeet saavat m:ellään olla hiukan kirpeitä. Kustannukset eivät m:ellään [= hevin] saa ylittää ko. summaa. Piihappo yhtyy m:ellään [= helposti] kalkkiin. — *mielissä(än* iloissaan, hyvillä mielin. | Hän oli hyvin m:issään lahjasta. M:issäni tiedosta ajattelin, että --. Ja Olavi oli m:issään ja nautti siitä vaikutuksesta, mikä hänellä oli Elliin AHO. — *mielin* (runok.) mielisuosiolla, hyvällä, omasta halusta. | Talo m:in tai väkisin vierailta pois *MANN. Siit' alkoi salot silota, / metsät m:in kasvaella KAL. — *mielin määrin* niin paljon kuin miellyttää, aivan oman halun, mielen mukaan; kyllikseen, yltä kyllin. | Herkuteltiin m:in määrin. Voihan sisällä kierrellä huoneesta huoneeseen, m:in määrin katsella ikkunoista ja vaikkapa oikaista sängylle SILL. — *mielin kielin* mieliksi, mielistellen, lipevästi, makeilevasti. | Koettaapa hän nyt olla m:in kielin. -- miks' et ollut m:in kielin, / m:in kielin Kirstin kanssa KANT.

5. lähinnä ajatustoiminnasta. **a.** ajatuksista. | Kuunteli, joskin m. muualla. M:eni kiersi jatkuvasti samaa asiaa. — Vars. sisäpaikallissijoissa; vrt. I.6.b. | Tytön m:een juolahti, välähti, että --. M:eemme ei pälkähtänytkään pyytää apua. Asia jäi hautumaan m:eeni. Pohdiskella jtak m:essään. Ajattelin hiljaa m:essäni, että --. Vilkkaassa m:essäsi kuvittelet liikoja. Heitä se tuuma jo m:estäsi! Rovasti -- ei saanut m:estään pois sitä, mikä sitä kiusasi AHO. **b.** harkinnasta, suunnitelmista, aikomuksista. | Aioin lähteä, mutta muutin m:täni. Minulla on m:essä(ni), että --. Hänellä on paha m:essä 'suunnittelee, aikoo pahoja'. Mitä teillä on m:essä Herraa vastaan? VT. **c.** suhtautumisesta jhk asiaan, ajatus-, suhtautumistavasta, mielipiteestä. | Olen sitä m:tä, että --. Oletko samaa m:tä? Uskallan olla asiasta toista m:tä. Siitä ei liene eri m:iä. Yhtä monta m:tä kuin on miestä SL. Taistelun lopullisesta päättymisestä ei voi olla muuta kuin yksi m. AHO. Ilmaista m:ensä. Kommunisteja osoittamassa m:tään [vrt. mielenosoitus]. Osoittaa töissään isänmaallista m:tä. Kasvattaa kansassa sosiaalista m:tä. Koulun on luotava kasvatteihinsa harras uskonnollinen m. Menetellä vastoin jkn, jnk m:tä. Meni naimisiin vastoin vanhempiensa m:tä. -- kuulkaamme jokaisen m. KIVI. — *mieli — kieli.* Sivistyneistö oli sekä m:eltään että kieleltään kansalle vierasta. Suomen kieli, Suomen m., / niiss' on suoja Suomenmaan A.OKSANEN. — (jkn) *mielestä* (postp.) jkn mielipiteen, käsityksen mukaan, jkn mukaan, kuten jku ajattelee, sanoo tm. | M:estäni asia on niin. Sokrateen m:estä hyve on tietoa siitä, mikä on parasta ihmiselle. Oletko omasta m:estäsi kärsinyt vääryyttä? Hän on kyllä miestä m:estään.

6. vrt. ed. pääryhmää. **a.** mielen terveys; (terve) järki. | Vapaa, sairas m:eltään. M:tä vailla. Sairaus vei naiselta m:en. — Hänellä on m:tä enemmän kuin luulisikaan. -- joka nuhdetta kuuntelee, se saa m:tä VT. [On koetettu,] mutta ei sille saa m:tä päähän J.REIJONEN. Oi on, hullu, hulluuttasi, / mies on, m:esi vähyyttä! KAL. M. markkoja parempi SL. — Asioista, läheten ryhmää II.1. | Hänen puheessaan ei ollut mitään m:tä. **b.** sisäpaikallissijoissa: muisti; vrt. I.5.a. | Painaa, panna jtak m:eensä. Asia jää, painuu, syöpyy m:een. On syytä palauttaa m:een tämä seikka. Muistuupa m:eeni eräs tapahtuma. -- kuolemantanssikuvaus tuo m:een Hauptmannin "Hannelen" TARK. On pidettävä m:essä, että --. Kerrata jtak m:essään. Näky, joka ei hevin unohdu m:estä. **c.** huomio, huomaavaisuus, vaarinotto, asianharrastus; tajunta, tietoisuus. | Asia, joka erikoisesti kiinnittää m:täni. Lienee syytä teroittaa m:iin, että --. Veljet, kuulkaa mitä sanon ja mihin tahdon nyt teroittaa teidän m:enne KIVI. — Kummallinen raukeus valtaa äkkiä hänen m:ensä. Pyörien tasainen kolkutus hoki korvaan ja m:een, että matka tosiaan piti sinne ja sinne SILL.

II. varsin. sieluntoiminnan ulkopuolelle laajentuneessa merk:ssä.

1. tarkoitus; vrt. I. 6. a. | Tehdä jtak hyvässä, pahassa, vilpillisessä m:essä. Käännyn puoleesi lähinnä siinä m:essä, että --. Älä rupea riitelemään ainakaan siinä m:essä, että voittaisit sillä jotakin. -- mik' on puheen moisen m.? LEINO. Tuomari ottakoon kaikessa laissa vaarin siitä, mikä lainsäätäjän tarkoitus oli; muutoin sitä käytetään väärin ja väännetään toisaalle kuin lainsäätäjän m. on LK. — *Yhd.* vars. iness:ssä: harjoitus-, hyväksymis-, propaganda-, selostamis-, urheilu-, valloitusm:essä.

2. (tav. vain iness:ssä:) merkitys. | Sanan varsinaisessa, konkreettisessa, parhaassa m:essä. Tietyssä m:essä. Monessa m:essä kiintoisa tehtävä. Säästöpankki nykyaikaisessa m:essä. Luonnontieteellisessä m:essä ihminen on nisäkäs. Kalevala ei ole sankarieepos siinä m:essä kuin Homeroksen laulut. He eivät kuuluneet herrasväkeen siinä m:essä kuin herrasväki itse sen asian käsittää SILL. Koskenniemen kuolemanrunous on näissä hautasäkeissä -- kauniissa m:essä kreikkalaista VILJANEN. Työntekijä tämän lain m:essä on henkilö: joka -- LK. — *Yhd.* tyylim:essä.

mieli- yhd:ojen alkuosana mm.: **1.** mieleen kuuluva, mieltä koskeva, mielen; esim. m:ala, -haikeus, -harmi, -hyvä, -johde, -kuva, -kuvitus, -paha, -pide, -puoli, -tauti. **2.** jkta erityisesti miellyttävä, jklle muita mieluisampi, rakkaampi, suosikki-, lempi-; esim. m:aihe, -kirja, -kirjailija, -lause, -paikka, -ruoka, -työ, -urheilu, -väri.

mieli|aihe *s.* Runoilijan m., syksyinen luonto. **-aine** *s.* Luonnontieto on monen oppilaan m. **-ajatu|s** *s.* Hänen m:ksiaan oli, että paikkakunnalle piti perustaa osuuskauppa. **-al|a** *s.* **1.** tajuntaa hallitseva tunnetila, mielentila, tunnelma. | Hetkellinen, jatkuva, vaihteleva m.

Korkea, haltioitunut, hurskas, raskas, toivoton, painostava m. M. korkealla, matalalla. M. laskee, nousee. Armeijan m. on erinomainen. Juhlassa vallitsi lämmin, isänmaallinen m. Loistavat voitot kohottivat joukon m:aa. Hänen m:ansa keveni. Herkästi eri m:oja kuvastavat kasvot. Aamulla - - aurinko antaa uudet m:at AHO. — *Yhd.* ikuisuus-, paniikki-, rukous-, taistelu-, tappio-, vastustusm. **2.** jklle mieluisa ala; vrt. 1. ala 5, 6. | Toimia m:allaan. Hän johdatti keskustelun pian m:alleen. **-alue** *s.* Suot ovat kurkien m:ita. — Uudessa teoksessaan runoilija liikkuu jälleen m:ellansa, saaristolaiskansan parissa. **-apea** *s.* apeus, alakuloisuus. **-askar|(e)** *s.* Poikia m:eissaan, postimerkkejä järjestämässä. **-askartelu** *s.*

mieli|haave *s.* haave, unelma. | Hauras, kaukainen, salainen m. Tulevaisuuden m:haaveet. M., joka ei koskaan voi toteutua. Ja vanhukset saattoivat - - aivan puhellakin siitä uudesta m:haaveestaan, että ostaako naapurin mökistä toinen lehmä TOPPILA. **-haikea** *s.* apeus, (mieli)haikeus, kaiho, suru. | Hänellä on omat pienet m:nsa. Tyhmä poika on isällensä suruksi ja synnyttäjällensä m:ksi VT. **-haikeu|s** *s.* = ed. | M:den vallassa. Häntä itkettää m., ikävä LEHT. Niin haihtuivat ukoltakin - - huolet ja m. ALKIO. **-halu** *s.* halu vars. jnk toiveen, haaveen toteuttamiseen, mieliteko, kaipaus. | Kiihkeä, vastustamaton m. M. lukemiseen. Pojan hartain m. oli päästä merille. - - seksuaalipatologinen m., jonka tyydyttämiseksi rakastaja koettaa kiusata ja kiduttaa rakastettuansa AK. M:t heräävät. Noudattaa m:jansa. Tyydyttää, hillitä, voittaa m:nsa. Tehdä jtak m:lla, m:sta 'hyvin mielellään, halukkaasti'. **-harmi** *s.* harmi, närkästys, kiusa. | Hän on kaikkien m:na. Oikea Jumalan m.! Asiasta ei koitunut muuta kuin m:a. Olisit säästänyt itseltäsi monta m:a, jos olisit ottanut selvän asiasta. **-harrastu|s** *s.* hobby, "kärpänen". | Urheilu m:ksena. Mitkä ovat m:ksesi? **-hau|de** *s.* kauan mielessä hautunut (tunnepitoinen) ajatus. | Istua vaipuneena m:teisiinsa. Havahtui raskaista m:teistaan. - - en löyä sitä sisarta, / en sitä emosen lasta, / jolle ma sanon sanani, / haastan m:teheni KANT. **-houre** *s.* = houre 1, 2. | Sairaan m:et. Enemmän kuin sairaus / kiduttaa häntä synkät m:et, / jotk' unen hältä vie *CAJ. **-hyvin** *adv.* hyvillä mielin, mielellään, kernaasti, halukkaasti. | M. autan sinua. Suostuimme m. tarjoukseen. | "Tuletko mukaan?" — "M.!" **-hyv|ä** *s.* mieluisuuden tunne, tyytyväisyys, ilo tms., hyvämieli;)(mielipaha. | Tuntea m:ää jstak, jtak tehdessään. Onnistumisen aiheuttama m. Kauniin näkemisestä syntynyt m. Aistillinen m. M:ää ilmaiseva nauru. M:äksemme olemme vastaanottaneet kirjeenne. [Nimismies] rupesi m:issään käsiänsä hiomaan ALKIO. M:ästä ähisten ottaa ukko ensimmäiset hartialöylynsä KARHUM. — *mielihyvällä* mielihyvin, tyydytyksellä. | Toimenpide hyväksyttiin m:ällä. Voimme m:ällä todeta, että - -. Kaarlon silmät seurasivat Eevaa m:ällä KATAJA. **-hyväi|nen** *a.* *harv.* -sesti *adv.* mielihyvän vallassa oleva, sitä ilmaiseva. | Skugge katseli m:senä silmälasiensa takaa TALVIO. Leveä suu vetäytyi m:seen hymyyn ALKIO.

mieliinpainuva *a.* par. mieleenpainuva.

mieliisti *adv. murt.* mielellään. | Ja m. otti aina [sanomalehden] toimitus vastaan hänen lähetyskappaleitansa KIVI.

mieli|johde *s.* äkkiä mieleen tullut ajatus t. halu, päähänpisto, oikku. | Hetkellinen, omituinen m. Tehdä jtak äkillisestä m:johteesta. Poika oli - - saanut äkkiä sellaisen m:johteen, että hänen äitinsä juuri oli kuollut SILL. **-juoh|de** *s. murt.* = ed. | Yhtäkkiä hän saa m:teen, sieppaa - - Kustaavan ylös kätkyestä KIANTO. Varjele vakainen Luoja, / - - / miesten m:tehista, / akkojen ajatuksista! KAL. **-juoma** *s.* Kahvi on monen m. **-kappale** *s.* Soittaa m:ttaan. **-karvau|s** *s.* mielen karvaus, katkeruus. | Suru ja m. Köyhän kansan m. olevia oloja kohtaan. M:della, m:dekseni olen todennut, että - -. Pitkien aikojen m:det purkautuivat kyyneltulvaksi TALVIO. **-kirj|a** *s.* Hänen m:ojaan oli Ahon "Rautatie". **-kirjailija** *s.* M:ni Sillanpää.

mielikki[6*] *s.* lemmikki, suosikki. | Äitinsä m.

mieliksi *adv.* ks. mieli I. 4. b.

mieli|kukka *s.* Päivänkakkara, m:kukkani. **-kuv|a** *s.* **1.** (ei *psyk.*) = mielle. | Tajuntaa askarruttavat m:at. Mopsista on useimmilla jonkinlainen m. Minulla on sellainen m., että - -. Kaupunki synnytti kivierämaan m:an. Ranskan viininviljelystä saa jonkinlaisen m:an, kun ajattelee, että esim. vuonna 1949 maan viinitarhojen sato oli 40,1 milj. hl. **2.** kuvitelma. | Ukkosesta on eri kansoilla erilaisia m:ia. M. Kharonista on kulkeutunut Kreikkaan Egyptistä. Ne [mietteet] olivat haaveita, järjettömiä m:ia, joita sairas mieli synnytti KATAJA. - - omain m:ainsa pelottamat talonpojat olivat yhä mielettöminä kauhusta IVALO. **3.** ks. mieli- 2.

mielikuva|maailma *s.* Lasten m. Kotoinen, vieras m. Kalevalan eloisa m. Kirjailijan m:maailmassa on lapsuudenmuistoilla keskeinen sija. Opettajan on koetettava sopeutua oppilaiden m:maailmaan. **-piiri** *s.* Kirjailijan m. Kramsumaisen jylhässä m:ssä liikkuu myös kuvitelma "Veljeshauta" VILJANEN. **-ryhmä** *s.* **-sarj|a** *s.* [Runoilija] kehittelee omia m:ojaan samaan tapaan kuin säveltäjä R.KOSKIMIES. **-toiminta** *s.* = mielikuvitustoiminta. **-tunne** *s. psyk.* mielteisiin, mielikuviin liittyvä tunne; vrt. aistimustunne. **-yhtym|ä** *s.* Kirjailija, jonka sanojen tekemä vaikutus perustuu usein hupaisiin m:iin.

mieli|kuvitella *v.* → kuvitella, fantisoida. **-kuvitelma** *s.* par. kuvitelma. **-kuvittelu** *s.* par. kuvittelu, fantisointi. **-kuvituksekas** *a.* mielikuvituskykyinen, mielikuvitusta osoittava. | M. keksijä. Kirjailijan m. tuotanto. **-kuvitukselli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* mielikuvitukseen perustuva, kuviteltu, kuvitteellinen, fantastinen, illusorinen; us.: satumainen, suunnaton. | M. draama, maalaus. Taideteoksen m. aihe. M. huhu, tarina. Puvut

olivat m:sia ja loistavia. M:sen loistelias, suuri. M:sen nopeasti. **-kuvituksenomai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = ed. | M. kertomus. Teoksen m. sisällys. **-kuvitukset|on** *kar. a.* -tomasti *adv.* -tomuus *omin.* < mielikuvitus. | M. järki-ihminen. Teos osoittaa karua m:tomuutta. Kuivassa, hiukan m:tomassa rationalismissaan oli hän tyypillinen valistuskauden kasvatti KOSKENN. **-kuvitu|s** *s.* kuvittelukyky, -voima, kuvittelu(toiminta), fantasia. | Eloisa, kuiva, leikittelevä, lennokas, likainen, luova, rehevä, rikas, rohkea, runollinen, sairas, taiteellinen, terve, vilkas m. Lapsen, suomalaisten m. M:ksen puute. Hänellä ei ole rahtuakaan m:sta. Näkee, että hänellä on m:sta. M:ksen leikki, voima. Hänen puheensa oli pelkkää m:ksen tuotetta. Huoneen sisustus osoittaa rehevää, itämaista m:sta. Päästää m:ksensa valloilleen. Elää m:ksessaan menneet tapahtumat. Hän elää kokonaan m:ksen maailmassa. Isännän sanat olivat saaneet hänen m:ksensa täyteen lentoon AHO. -- kun uusi siisti runokokoelma osui käteemme, loi m. sen ympärille ihanimman haaveen: että meidän oma nimemme kerran olisi painettuna tuollaisessa hienossa kannessa SILL. — *Yhd.* runoilijan-, taiteilijanm.

mielikuvitus|elämä *s.* Haaveellinen, lennokas, rikas, sairas, terve m. Lasten m. [Kirjailija] kuvaa taitavasti kansanihmisen m:elämän eri ilmauksia. **-ihminen** *s.* voimakkaan mielikuvituksen omaava, mielikuvituksen maailmassa elävä ihminen; vrt. järki-, tunneihminen. | -- mielikuvitus- ja tunneihminen, jonka veret läikkyvät nopeasti ja kiivaasti TARK. **-luom|a, -luom|us** *s.* Mitä eriskummallisimpia m:ia. **-maailm|a** *s.* Elää omissa m:oissaan. **-piirustus** *s.* mielikuvitusaiheita käyttävä piirustustapa; mielikuvitukseen perustuva piirustus. **-rikas** *a.* par. mielikuvituksekas. **-rikkaus** *s.* Taiteellinen m. **-toiminta** *s.* **-voima** *s.* Nuoruudelle ominainen m.

mieli|laulu *s.* Hyräillä m:lauluaan. **-lause** *s.* Liisan m.: "Täsmällisyys on ajanhukkaa". **-lintu** *s.* Kiuru on Koskenniemen m. **-mur|re** *s. harv.* suru, huoli. | -- ison päiviksi pahoiksi, / emon m:tehiksi KAL. -- kurjan, tavallisen ihmislapsen surut ja m:teet KIVI. -- te huudatte sydämen tuskasta ja voivotatte m:teissanne VT. **-murtei|nen** *a. harv.* surullinen. | -- m:sena, silmät kyynelissä, katseli häntä vaimo pöydän toisesta päästä KIVI.

-mieli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Avo-, haja-, hento-, into-, jalo-, kiihko-, kuje-, lempeä-, luja-, pitkä-, puhdas-, oikea-, raskas-, synkkä-, tylsä-, uhka-, umpi-, vakava-, ylevä-, ylim.; isänmaallis-, kansallis-, kuningas-, saksalais-, suomen-, ylimysm.; eri-, samanm.

mielin|kielin *adv.* par. ⌒; ks. mieli I. 4. b. **-määrin** *adv.* par. ⌒; ks. mieli I. 4. b.

mieli|paha *s.* epämieluisuuden tunne, suru, murhe, harmi, ikävyys, pahamieli;)(mielihyvä. | Aiheuttaa, tuottaa jklle m:pahaa. Tuntea m:pahaa. Hän huomasi suureksi m:pahakseen, että --. Asiasta ei ole muuta kuin m:pahaa. **-paik|ka** *s.* Onkimiesten m. Istui m:assaan ikkunan edessä. Matalat, kaislikkoiset lahdet ovat haukien m:koja. **-pi|de** *s.* käsitys (2), ajatus (3), käsitys-, ajatuskanta, luulo, otaksuma, arvelu, arvostelu, vakaumus. | Julkinen, yleinen m. Poliittinen m. M:teeni asiasta on, että --. Tämä on hallitusmiesten m. Koko sivistyneen maailman m. M:teiltään sosialisti. Muodostaa m:teensä jstak. Ilmaista, lausua m:teensä. Saammeko kuulla m:teesi? Uhmata yleistä m:dettä. Eri puolueiden m:teet törmäsivät rajusti vastakkain. Kysymys herätti vilkasta m:teiden vaihtoa. Merkittää pöytäkirjaan eroava m:teensä. Minä en vihaa häntä -- mutta m:teeni luontonsa laadusta on järkähtämätön KIVI.

mielipide|-ero *s.* = seur. **--eroavuu|s** *s.*, tav. *mon.* Miesten väliset m:det. Jyrkkien m:ksien vuoksi neuvottelut oli lopetettava. **-suun|ta** *s.* Valtiolliset, poliittiset m:nat. Vallitseva m. Toisistaan jyrkästi eroavat m:nat.

mielipiteenilmaisu *s.* Puolueen m:t. Julkisuudessa esitetyt m:t.

mielipiteidenvaihto *s.* Seurasi vilkas m.

mieli|puoli *a.* ja *s.* sairaalloisesti mieletön, järjetön, hullu, mielisairas. | M. mies. Raivoaa kuin m. M:puolen teko. Hän purskahti m:puolen nauruun. Tuli m:puoleksi pelkästä surusta. N. on ollut m:puolena jo monta vuotta. — *Harv.* lievemmässä merk:ssä: hillitön, tolkuton. | M:puolena pelosta kuuli Jouko isänsä kirouksen AHO. — *Leik.* Olen sitä m:puolta [= mieltä], että --. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. ed. | M. katse, raivo, teko. M:set hurjastelut. Hän on aivan m:sesti rakastunut. N. on lähellä m:suuden rajaa. **-runoilija** *s.* Saima Harmaja tyttöjen m:na. **-ruok|a** *s.* Pannukakku on m:iani. -- laita minulle herkkuruoka, minun m:ani, ja tuo se syödäkseni, että minä siunaisin sinut VT. **-sairaala** *s.* sairaala, jossa hoidetaan mielisairaita. | Kunnalliset m:t. — *Yhd.* piirim.

mielisairaan|hoitaja *s.* M:hoitajina on myös miehiä. **-hoitajatar** *s.* **-hoito** *s.*

mieli|sairas *a.* ja *s.* mielitautia sairastava, mielitautinen. | M. mies. Parantumaton m. **-sairas|osasto** *s.* Sairaalan m. **-sairaus** *s.* = mielitauti. **-san|a** *s.* "Sankari" on Kiven romanttisia m:oja. **-soitin** *s.* Banjo, Amerikan neekerien m.

mielissä(än *adv.* ks. mieli I. 4. b.

mielistelijä[14] *tek.* < seur.

mielistel|lä[28] *v.* -evästi *adv.* -y[2] *teonn.* tavoitella jkn suosiota (liioittelevasti) kehuen, kohteliaisuuksia viljellen tms., liehitellä, mairitella, imarrella, hännystellä. | M. jkta. Puhua m:len, m:evästi, m:evällä äänellä. M:eviä sanoja. M:evä hymy, kohteliaisuus, käytöstapa. Tyttö pujotti m:len kätensä miehen kainaloon. Keskustelu on tuttavallista ja peitetyn m:evää TALVIO. -- heidän [jumalattomain] suunsa puhuu pöyhkeitä, ja he m:evät ihmisiä oman etunsa tähden UT. Yleiseen oli -- tunnettua, että Krankan Hannu m:i [hakkaili, kosiskeli] Helinää IVALO.

mielisti *adv. vanh.* kernaasti, mielellään, mielihyvin. | "Sen kunnian jos meille suot." — "Oh, jaa, niin m." LINN.

mielisty|ä[1] *v.* mieltyä 1. | M. jkhun ensi näkemältä. Kaikki m:ivät hänen rehtiin käytökseensä. Olen m:nyt maalaiselämään. M. musiikkiin, tanssiin. -- hyväntahtoinen, m:nyt ilme kasvoillaan AHO. Sinä olet minun rakas Poikani; sinuun minä olen m:nyt UT.

mielisuosio *s.* suosio, suopeus. | Päästä, pyrkiä jkn m:on. Vedota jkn m:on. Yleisön m. kallistuu etupäässä kirjailijan isänmaallisten aiheiden puoleen. Minulla on korkia ja kunnioitettu virka ja siinä ylempäini ja alempaini m. KALLAS. Ei ole minulla m:ta teihin, sanoo Herra Sebaot VT. — *mielisuosiolla* suosiolla, sovussa, sovinnolla, hyvällä, vapaaehtoisesti. | Hän ei lähtenyt m:lla. Nyt tahtoi hän voittaa hyvyydellä ja ottaa Herransa haltuun ainoastaan ne, jotka m:lla siihen taipuvat AHO.

mielisurmin *adv.* kielt. yhteyksissä: (ei) hevillä, (ei) millään, (ei) kerta kaikkiaan, (ei) totta totisesti, (ei) kuolemakseenkaan. | En m. muistelisi sitä [tapausta] SILL. -- en olisi mennyt kotiin m. SILL. Pahinta vain oli, ettei Manu suostunut m:kaan panemaan voittoa puoleksi H.ASUNTA.

mielitauti *s. lääk.* keskushermoston sairaus, jolle on ominaista koko persoonallisuuden selvästi havaittava häiriytyneisyys; *syn.* mielisairaus, psykoosi. | Sisä-, ulkosyntyiset mielitaudit. Maanis-depressiivinen m. Taipumus hermo- ja mielitauteihin. **-lääkäri** *s.* mielitautien erikoislääkäri, psykiatri. **-nen** *a.* ja *s.* mielitautia sairastava. **-oppi** *s.* **-potilas** *s.*

mieli|tehtävä *s.* Miekankahvojen koristelu oli taidokkaiden aseseppien m:tehtäviä. **-te|ko** *s.* (us. päähänpiston, oikun luonteinen) halu, toive, pyyde. | Lasten m:ot. Lasta odottavilla naisilla on usein omituisia m:koja. Tyydyttää m:konsa. Hallita m:konsa. Taistella m:kojaan vastaan. Noudattaa jkn m:koja. -- täytyi kaikkien omien etujen, kaikkien lempituumain ja m:kojen väistyä AHO. -- mekin kaikki ennen vaelsimme lihamme himoissa, noudattaen lihan ja ajatusten m:koja UT.

mielit|ellä[28*] *v.* -televästi *adv.* -tely[2] *teonn.* **1.** hyvitellä, mielistellä. | M. jkta. Puhua m:ellen. M:televä hymy suupielessä. Anti-koirani -- on kieppunut koko päivän kintereilläni, m:ellyt, viekoitellut AHO. **2.** mielessään tavoitella, toivoa t. pyrkiä; haluta, havitella, mieliä; jkn tekee mieli. | M. jtak, jhk. M:telin tyttöä omakseni. M. ulkomaille. M. uimaan. -- äijä oli siinä illalla kertonut niistä ulosmittauksista ja hän oli ymmärtänyt, että se m:teli toista sianporsaista ALKIO. -- ei hän milloinkaan ollut semmoisiin [kotikouluihin] m:ellyt SILL. Älkää korkeita m:elkö, vaan tyytykää alhaisiin oloihin UT.

mieli|tietto[1*] *s. murt.* = seur. | Sanotaan hänen olevan tän kylän naisien m. CANTH. **-tiet|ty** *s.* rakastettu, rakas, armas, lemmitty, kulta. | Pari nuorukaista m:tyineen. Mennä m:tyään tapaamaan. Ei ole vertaa nuoruuden ensimmäiselle m:ylle. **-työ** *s.* Kalastus on m:täni. **-urheilu** *s.* Jalkapallo on englantilaisten m:a. **-val|ta** *s.* **1.** asiantila, että jk toiminta, menettely perustuu jkn omaan (puhtaasti) subjektiiviseen tahtoon, haluun, makuun tms. t. jkn tilapäiseen mieleenjohtumaan, oikkuun, mielitekoon (eikä esim. lakiin, sääntöihin, yleisiin objektiivisiin näkökohtiin); sellaiseen perustuva toiminta, menettely, vallan käyttö tms. | Lain tilalle on pantu m. Sortovuosien aikana vallitsi maassamme miltei täydellinen m. Hallinnollinen m. kukoistaa jälleen. Kansa nousi ruhtinaiden m:taa vastaan. Virkamiesten m:lasta on päästävä. Väestö oli kokonaan miehitysjoukkojen m:lassa. Harjoittaa m:taa. Arvostelutuomareiden harjoittama m. -- Jeesuksen hän [Pilatus] antoi alttiiksi heidän m:lallensa UT. **2.** ed:een liittyen: puhtaasti subjektiivinen harkinta, oma, vapaa valta t. tahto, ehdonvalta. | Saat toimia m:tasi mukaan. M:taan perustuva valinta. Asioiden käsittely on kunkin kirjoittajan m:lassa. Omalle m:lalle ei jäänyt suurtakaan tilaa. Päätöksen tekeminen jätettiin kunkin m:taan. **-valtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* mielivaltaan perustuva, puhtaasti oman halun, mielen mukainen; sattumanvarainen;)(määräsääntöjä, -muotoja tms. noudattava. | Hallituksen m:set toimenpiteet. Tieteellinen ajattelu ei saa olla m:sta. Komitean päätös oli aivan m. Maarajat ovat usein m:sia. Tavarat on varustettu m:silla nimityksillä. Kromosomit katkeavat aivan m:sista paikoista. Lain mukaan ei ketään saa m:sesti pidättää. Kolme m:sesti valittua pistettä. Hallituksen m:suudet menevät liian pitkälle. — *Mat.* M. funktio, lauseke, suure, valinta. **-vieras** *s.* M. johdettiin aina talon peräkamariin. Ei ole anoppi m. miniälle AHO. **-virsi** *s.* Vainajan m. oli --. **-väri** *s.* Punainen on lasten m.

miel|iä[17] *v.*, vars. *kirjall.* **1.** haluta, tahtoa, mielitellä; jkn tekee mieli. **a.** obj:na nomini. | M. rikkautta, valtaa. M:n uutta pukua. Mikko m:i Aunea vaimokseen. Lapsi sai m:mänsä lelun. Joskus tuli huhtien raatajille salomailla tora ja tappelukin, kun satuttiin m:mään samaa kaskimaata PAULAH. **b.** obj:na inf., sivulause t. lauseenvastike. | Jos m:tään päästä parempiin oloihin, on tehtävä lujasti työtä. Minun on nopeasti paettava, jos m:n säilyttää henkeni. -- m:npä nyt kertoa vanhasta Taula-Matista KIVI. -- minä m:n puhua Kaikkivaltiaalle, minä tahdon tuoda todistukseni Jumalaa vastaan VT. — Jos m:tään, että ilmanvaihto on moitteeton, on --. -- miksi mun m:net muodostuvan? HAAHTI. **c.** ilman obj:a. | M. ulkomaille. M. naimisiin. Tee miten m:t. -- kun et m:ne merisin, / niin on maisin matkatkamme KAL. **2.** pyrkiä, tahtoa. | Kylmä mieli kangistelemaan jäseniäkin IVALO. — *Yksipers.* Tyttöä m:i naurattamaan. Minua m:i vähän epäilyttämään.

mielle[78*] *s. psyk.* havainnosta aistikiihotuksen lakattua tietoisuudessa esiintyvä jälkivaikutus, "mielikuva"; vrt. havainto, käsite. | Hämärä m. Voimakas m. Kuullun sävelen m. on olen-

naisesti toisenlainen kuin vastaavan nuottimerkin m. — *Yhd.* asia-, sanam.; kuulo-, näköm.; harha-, pakkom. **-kytkeymä** *s. psyk.* = mielleyhtymä. **-maailma** *s.* Lapsen omalaatuinen m. Raamatun m:n osuus Aleksis Kiven teoksissa on huomattava. **-piiri** *s.* Lasten m. Uskonnollinen m. **-sisällys** *s.* Sanojen m. **-yhtym|ä** *s.*, vars. *psyk.* sielullinen tapahtuma, jossa mielle itsestään tuottaa tajuntaan toisen mielteen, tällaisen tapahtuman tulos, (idea)-assosiaatio, (mielle)kytkeymä. | Sama sana saattaa eri ihmisissä herättää erilaisia m:iä. Sävellyksen kuulijoissa herättämät m:ät. Koskenniemen notkea, tuoreilla, rientävillä m:illä leikkivä sanonta VILJANEN.

miellyt|ellä[28*] *v.* -televästi *adv.* -tely[2] *teonn.* tavoitella suosiota koettamalla olla miellyttävä, olla mieliksi, mielitellä, hyvitellä, lepytellä, suostutella. | Mies koetti tyttöä m. Haltioita m:eltiin erilaisin keinoin. Puhua, toimia m:-televästi. Ei välittänyt imartelijain m:telyistä. Näinpä, lauluni, sä lennä / - - / nuorten mieltä m:ellen A.OKSANEN.

miellyttämis|halu *s.* **-haluinen** *a.*

miellyttäv|ä[13] *a.* *(partis.)* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* mielihyvää, mieltymystä herättävä; *syn.* eri tapauksissa mm. hauska, mukava, viehättävä, herttainen, rakastettava, suloinen, ihastuttava, soma, sievä, viihtyisä, sympaattinen. | M. ihminen, taideteos, romaani, asia. Hauska ja m. toveri. M. esiintyminen, käytös, puhetapa, ääni. Liisalla on m:ät silmät. Esteettisesti m. Ruoassa on m. maku. M:än hajuinen neste. Ulkona on m. sää. Näin m:ää unta. M:än herttainen, kaunis, miehekäs. M:än viileä ilma. Hymyillä, puhua m:ästi. Tuuli puhalsi m:ästi. Taideteoksen esteettinen m:yys. Kahden juhlapäivän raukea levollisuus alkoi taas m:ästi painostaa SILL.

miellyttävän|hajuinen, -makuinen, -näköinen *a.* tav. ⌒.

miellyttävä-ääninen *a.* M. lausuja. M. radio, soitin.

miellyt|tää[2*] *kaus.v.* < mieltyä; miellyttävä ks. myös erikseen. **1.** *harv.* saada mieltymään itseensä; suostuttaa, lepyttää. | Poika julma neion nuoren / m:ti metisin kielin LEINO. Niinp' on lieto Lemminkäinen / - - / m:ti metsän emännän KAL. **2. a.** aiheuttaa mielihyvän tunne, herättää mieltymystä, tyydyttää mieltä, olla mieleen, ihastuttaa, viehättää. | Tyttö m:tää minua kovin. Laulu m:ti kaikkia. Ehdotus ei m:ä meitä lainkaan. Kaunis talo m:tää silmää. Taideteoksen tarkoituksena ei pitäisi olla vain m. **b.** *yksipers.* haluttaa, huvittaa. | Tule vain, jos sinua m:tää. Teen mitä m:tää. M:tääkö teitä lähteä sinne? Aion oleskella maalla niin kauan kuin minua m:tää. Kylpeä taidamme koska m:tää, koska vaan päähämme pistää KIVI.

mieltenkuohu *s.* Hallituksen omavaltaiset toimenpiteet olivat herättäneet kansassa suurta m:a.

mieltymys[64] *s.* mieltyminen, miel(is)tyneisyys, kiintymys, ihastus, viehtymys, vetovoima. | Rakastavaisten keskinäinen m. M. lauluun, kirjoihin. A:n onneton m. viinaan. Tuntea m:tä jkhun, jhk. Esteettinen, sukupuolinen m.

miel|tyä[1*] *v.* -tyneesti *adv.* **1.** ruveta pitämään jksta t. jstak, ihastua, kiintyä, viehättyä, rakastua, mielistyä. | M:lyin tyttöön ensi näkemältä. M. lauluun, musiikkiin, politikointiin, viinaan. Ihmiset ovat syntiin m:tyneet. **2.** *harv.* leppyä, taipua, suostua. | Hyvin meihin metsä m:tyi, / metsä m:tyi, korpi kostui KAL. - - pian muuttui liepeäksi peljätty herra ja m:tyi vartomaan vahinkonsa palkintoa mainiosta huhdasta KIVI. Joas, minä tiedän, ettet m:ly yhdistymään iloomme KIVI. **3.** *kans.* tulla järkevä(mmä)ksi, viisastua. | Antaa lapsen hullutella, kyllä se siitä m:tyy. Lähteä maailmalle m:tymään. Kunpa Elsa malttaisi vain noin työssään nuhjata kotosalla, niin siinähän se vakaantuisi ja m:tyisi PAKK. Untamola vuottelevi / tätä [Kullervoa] tästä kasvavaksi, / m:tyväksi, miestyväksi KAL.

mieltä|järkyttävä, -kiehtova, kiihottava *a.* tav. ⌒. **-kiinnittävä** *a.* tav:mmin mielenkiintoinen, kiinnostava. **-kohottava, -kuohuttava, -liikuttava, -masentava** *a.* tav. ⌒.

mieltämis- *psyk.* **-tapa** *s.* **-toiminta** *s.* **-tyypp|i** *s.* Ihmiset voidaan jakaa eri m:eihin sen mukaan, minkälaiset mielteet heidän mieltämistoiminnassaan ovat vallitsevia. Auditiivinen, visuaalinen, motorinen m.

mieltäylentävä *a.* tav. ⌒.

mieltä|ä[5] *v.* *psyk.* kokea ja muodostaa mielteitä; vrt. ajatella. | Visuaalisesti, auditiivisesti, eideettisesti m:vä henkilö. - - kvaliteetteja voi m. ja käsittää vain mikäli niitä on koettu EINO KAILA.

mieluil|la[29] *v.* *harv.* mieliä, mielitellä. | Mies näytti m:evan riitaa. Sehän tätä [tilaa] on m:lut pitkin aikaa karjansa laitumeksi KAUPPISH.

mieluimmin *sup.adv.* ks. mieluusti.

mieluimmiten *sup.adv.* mieluimmin.

mielui|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** mieleinen. | M. vieras, esine, kertomus, tehtävä, asia. Saapumiseni oli heille m. yllätys. M. velvollisuuteni on lausua parhaat kiitokseni. M:sta olisi saada kuulla asiasta. - - verkon kutominen mulle ei m:sta ole KIVI. - - hän oli huomannut tyttärensä ilmeistä, että Antti oli hänelle m. KATAJA. Paavo tahtoi olla kiltti ja m. emännälle SILL. — Melko *harv.* gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä. | Onko muutenkin m:senne [vaimo]? AHO. Etsi nyt, poikani, itsellesi m:sesi [tyttö] PAKK. **2.** *mieluisesti* (harv.) mielellään, mieluisasti, kernaasti, auliisti. | - - sinun on hänelle m:sesti lahjoitettava lampaistasi VT[v].

mieluis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** mieleinen; ei gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä. | M. vieras, lahja, muisto, virka. M. maku, haju. On m:aa saada nähdä sinut. Minulle ei suinkaan ollut m:aa lähteä pois. Hetken levähdys oli kaikille hyvin m. Ruohoiset ahteet ovat karjan m:ia kesälaitumia. Rakennuspalikat ovat lasten m:impia leluja. M. velvollisuuteni on ilmoittaa - -. M:aa kuulla, että - -. M:asti yllättävää on todeta, että - -. Aika kuluu mi-

nulta m:asti. M:uuden tunne. 2. mielellään jtak tekevä, halukas, kernas. | Olkoon hän [Simeoni] oloillansa ja astukoon esiin toinen uros, m:ampi rinnustukseen KIVI. Johanna ei talon jakamiseen ollut ollenkaan m. ALKIO. Olli oli m. mies juttuilemaan KATAJA. — Vars. *mieluisasti* mielellään, kernaasti. | M:asti muistelee vanhus menneitä aikoja. M:asti kävin ruokaan käsiksi. Miestä kuunneltiin m:asti. - - yhtä m:asti eivät he kuullelleetkaan äitinsä käskyjä KIVI.

mieluiten *sup.adv.* mieluimmin. | Pysyisin m. juhlista poissa. Keittoastiana käytetään m. rautapataa.

mieluk|as[39*] *a. murt.* -kaasti *adv.* mieluisa. | - - laula se kehtoveisu, jota aina kuultelin niin m:kaasti KIVI.

mieluummin *komp.adv.* ks. seur.

mielu|usti *adv.* mielellään, halukkaasti, kernaasti, mieluisasti. | Pappi puheli m. karjalaa KIANTO. Kun ihmistä oikein väsyttää, niin m. menee nukkumaankin HELVI HÄMÄLÄINEN. — Vars. *komp.* ja *sup.* Haluatko m:ummin teetä kuin kahvia? Tuhat kertaa m:ummin kuolen kuin petän isänmaani. Kuljen m:immin jalan. Vaatteet huuhdotaan hyvin, m:immin järvivedellä. Pellava menestyy m:immin pellossa, jossa edellisenä vuonna on kasvanut heinää. — Se on m:ummin [= pikemminkin] kallis kuin halpa. Todiste, joka m:umminkin [= pikemminkin] puhuu vastaan kuin puolesta.

miero[1] *s.* kodin ulkopuolella oleva maailma, vieraat; nyk. tav. maailmalla, vars. kerjuulla olemista ilmaisevissa sanonnoissa. | Koditon m:n kulkija. Kiertää m:a kerjuupussi olalla. Hakea m:lta leipäänsä. Turvautua m:n sauvaan 'kerjuuseen'. Joutua m:n armoille, tielle 'kodittomaksi, us. kerjuulle'. Puute, m. ja ankara työ olivat hänelle jo lapsuudesta tuttuja. - - tottapahan sitten m. vaivaisensa vaalii IVALO. - - tuon luntun annetaan kaivaa talonsa tyhjäksi ja elämisensä jakaa ympäri m:a [= ympäri maailmaa, vieraille] MERIL. - - miehet kiersivät m:a [= poissa kotoa] ansiotöissä AK. — Elä huoli siitä, mitä m:n hampaat hakkaa [= mitä vieraat, syrjäiset puhuvat, mitä maailmalla puhutaan] AHO. Käypäs tuota katsomahan, / miten m. hautoavi! KAL.

mierolai|nen[63] *s.* mieron kulkija, kulkuri, vars. kerjäläinen. | Muut minua vieroivat m:sta, hän hoiteli ja hyvitteli AHO.

mieron|kierto *a.* ja *s. harv.* mierolla kiertävä, mieronkiertäjä. | Minä, miesi m. LEINO. Olipa ukko uunin päällä, / m. kiukahalla KAL. **-kiertäjä** *s.* mierolainen. | Uutela seisoi keskellä pihaa niin kuin m., joka ei tiedä minnepäin askeleensa suuntaisi LINN. **-kulkija, -kävijä** *s.* mierolainen. **-tie** *s.* tav. ⌢. | Kulkea m:tä. Joutua, lähteä m:lle.

mie|s[72] *s.* **I. 1. a.**)(nainen. | Tilaisuudessa oli sekä m:hiä että naisia. M:hen ja naisen väliset fyysilliset ja psyykilliset eroavaisuudet. Nuori, vanha, naimaikäinen m. Naimaton, nainut m. Voimiensa kehuminen on m:hille luonteenomaista. Sellaisia te m:het aina olette! Näin m:sten kesken voi asian ottaa puheeksi. Halkojen hakkuu on m:sten työtä. Siinä tarvitaan m:hen voimaa. — Vars. *leik.* pojasta. | Pikku m. Pieni m:hen alku. **b.**)(poika. | Poika alkaa varttua m:heksi. Hän on täysi m. Hän käy jo m:hestä. Pekka alkaa jo päästä m:sten kirjoihin. Tulla, päästä m:hen ikään. Naimaiässä oleva m. Pojalla näyttää jo olevan m:hen otteet. Ei hänestä enää ole m:sten töihin. M:hen vahvuinen puunrunko. M:hen korkuinen onkalo. M:hen mentävä aukko. — Pullo m:stä väkevämpää (kuv.) 'viinaa'. — Pojasta. | Sinähän olet jo iso m. — *Yhd.* aikam.

2. ed:een liittyviä miehen parhaisiin ominaisuuksiin perustuvia sanontatapoja. | Olla m. paikallaan. Onko sinussa m:hen vastusta? En tahdo olla m:stä huonompi. Anna oikein m:hen kädestä! Se oli m:hen ote! M. se on hävinnytkin. M. se, joka - -. Teki vastarintaa m:hen lailla. Taistelkaa m:hinä! Näytä, että olet m.! Ole m.! Kestäkää m:sten lailla! Hän pysyi m:henä loppuun asti. Kuolla kuin m. Se on m:hen puhetta! Siitä on m:hen sana takuuna. Hän on m:sten parhaita, oikea m:sten m. Onhan ero m:hen ja m:hen välillä. Täyttää m:hen mitta joka paikassa. Onko sinussa m:stä [= kykenetkö] pysymään sanasi takana? Hänkös oli m:stä mielestään. Lammas hän on m:heksi. Ei kaikki m:hiä ole, jotka housuja pitää SP. Työ m:hen kunnia SP. Parta m:hen kunnia SP. Mutta peijata ja nylkeä talonpoikaa, siihen kyllä ovat [herrat] m:hiä KIVI. Hänelle heiteltiin kompasanoja sieltä täältä ja hänessä oli kyllä m:stä vastaamaan SILL.

3. a. aviomies. | Hänen aikaisempi, ensimmäinen, nykyinen, tuleva m:hensä. Heistä tuli m. ja vaimo. M:heni ei ole kotona. Pettää m:stään. Hän on m:helleen uskollinen. Olen herrasi ja m:hesi. **b.** naisen suhteista miehiin. | Mennä m:helle (vanh. ja ylät.) 'naimisiin'. - - ylösnousemuksessa ei naida eikä mennä m:helle UT. [Miinaa ei] m:hiin puhuttu SILL. — Olla m:hiin menevä 'taipuvainen antautuman seksuaalisiin t. eroottisiin suhteisiin miesten kanssa'.

II. miehen ja naisen t. pojan vastakohtaisuutta varsinaisesti ajattelematta; joskus (vars. eräissä sanonnoissa ja yhd:oissa) yl. henkilöstä. | Täällä kävi joku m. Kalle on ahkera työmies ja hyvä m. muutenkin. Kelpo, kunnon, rehellinen, hieno, mitätön m. M:hen roikale, retkale. A:ta pidetään etevänä m:henä. Viimeinen m. rivissä. Et ole sopiva m. minua ojentamaan. Oikeat m:het oikeille paikoille. Uudet m:het hallitukseen! Sotaan lähti m. talosta, kaksi parhaasta. Pyhäin m:sten päivä. Valkoinen m. ja hänen mustat veljensä. Aatteen, julkisuuden, kunnian, käytännön, rauhan, toiminnan m. (myös ◡). Paikkakuntansa eturivin m:hiä. Teuvo on häntäpään m:hiä luokallaan. Tulevaisuuden m. Kivikauden m. K. on oikea kansan m. Hengen m. (tav. ◡). Kunnan, kruunun m. (myös ◡). Puuyhtiön, nyrkkeilyliiton m:het. Puolue pyrki täyttämään virat omilla m:hillään. Kuninkaan

m:het 'kannattajat'. Vasalli polvistui lääninherran eteen ja lupasi ruveta hänen m:hekseen. Aate, joka vaatii m:hensä [= kannattajansa, harrastajansa] kokonaan. Hän on profeetta ja hurskas Jumalan m. Köyhä mökin m. (myös ⌣). Lapin, Tyrvään m. Kadun m., ks. katu. Suomen m:hellä tarkoitetaan laissa Suomen kansalaista. — Laiva hukkui m:hineen [= miehistöineen] kaikkineen. Kaikki m:het kannelle! — Puhutteluissa ym. | Kuulehan, m.! No mutta hyvä m., älä nyt noin suutu! — *Yhd.* ikä-, voimam.; leski-, nuori-, poika-, setä-, sulhas-, ukko-, velim.; aatelis-, herrasm.; isäntä-, jätkä-, poliisi-, renkim.; maisteris-, mestaris-, pappis-, suutarism.; johto-, mahti-, raham.; kirja-, kortti-, kynä-, laulu-, luku-, löyly-, puolue-, raittius-, saarna-, seura-, tupakka-, urheilu-, uudistus-, vallankumous-, äärimmäisyysm.; haka-, hantti-, järki-, kärki-, malli-, merkki-, napa-, tekijä-, valiom.; jouto-, kulkum.; kaupunkilais-, maalaism.; eskimo-, lappalaism.; hengen-, kansan-, kirkon-, kruunun-, kunnan-, kylän-, maailman-, mökin-, rauhan-, talon-, torpanm.; maaottelu-, mitali-, palkinto-, pistem.; maanm.; siviilim.; viham.

— *Erik.* **1. a.** Lähti murtuneena m:henä. Iloisina m:hinä pojat palasivat. Olla kiivasta m:stä 'esiintyä kiivaana'. Hän on mennyttä m:stä. Mennyttä m:stä [= hukassa] on kala, joka tähän uistimeen tarttuu. Kerran vain tyttö vilkaisi, ja Tuomo oli myyty m. Aika kettu m:hekseen. Mikä hän on m:hiään? En ole niitä m:hiä [= sellainen], jotka - -. Olla, kävellä muina m:hinä 'kuin ei huomaisi jtak t. mitään, jstak välittämättä'. Matti ei ole niinä m:hinäkään [= millänsäkään, tietävinäänkään] LEINO. Silloin ei kotiapulainen ole niitä m:hiäkään [= tietävinäänkään], vaan väittää - - TATU VALKONEN. - - minä olin aina parassa m:ssä ja alkuunpanijana AHO. **b.** Pullo kiersi m:hestä m:heen. M:hestä m:heen kerrottiin, että - -. Taistella m. m:stä vastaan. — Puolustaa linnoitusta viimeiseen m:heen. — Osuuskunnissa noudatetaan periaatetta m. ja ääni. Lapset saivat kolme omenaa m:heen 'kukin, henkeä kohti'. Saalis jaettiin m:hiä myöten 'tasan pääluvun mukaan'. **c.** Markkinoilla oli m:stä kuin meren mutaa. Tuon nyt tekee m. kuin m. Tehtävä ei ole joka m:hen [= jokaisen] ratkaistavissa. Joka m:hen [tav:mmin ⌣] työkalu, radio. — He tulivat kolmissa m:hin 'kolmisin'. - - kolmeen m:heen sulloutuivat samaan huoneeseen TALVIO. Päätettiin lähteä yksissä m:hin 'kaikki yhdessä'. Kansa nousi yhtenä m:henä 'yksimielisesti, joka mies'. He ovat yhtä m:stä 'pitävät yhtä, toimivat yhdessä'. — *miehissä* joukolla. | Lähdimme juhlaan oikein m:hissä. Maalausta ihailtiin m:hissä. Kivi liikahti, kun m:hissä väännettiin.

2. joskus arvo-, virka- tms. asemaa ajatellen: erityistä arvoa, asemaa tms. vailla oleva mies, tavallinen mies. | Työnjohtaja ja kolme m:stä. 1 upseeri, 4 aliupseeria ja 30 [sota]-m:stä.

3. vars. *lak.* eräissä vakiintuneissa yhteyksissä yl. henkilöstä. | Kolmas m., ks. kolmas 3. Vieras m. (tav. ⌣), ks. vieras. Uskottu m., ks. uskottu.

4. jälkiosana lukuisissa yhd:oissa, joissa alkuosa ilmaisee ao:n ammatti-, virka-, toimi-, harrastus- tms. alaa t. (tilapäistäkin) tehtävää; useissa tapauksissa (esim. hakkuu-, niitto-, soutum.) tek:ä vastaamassa. | Hallitus-, laki-, liike-, tiede-, valtio-, virkam.; elokuva-, kansantalous-, kauppa-, kieli-, kirjallisuus-, koulu-, kunnallis-, lehti-, mainos-, museo-, musiikki-, nuorisoseura-, osuustoiminta-, palo-, pankki-, sanomalehti-, suojeluskunta-, teatteri-, teollisuus-, tilasto-, vakuutus-, yliopistom.; edus-, esi-, katsastus-, kymmenys-, lauta-, neuvos-, nimis-, puhe-, raati-, ulosotto-, valitsija-, valtiopäivä-, valtuusm.; piiri-, pää-, päällysm.; asema-, jarru-, juna-, kansi-, kone-, kulissi-, laiva-, lautta-, lotja-, putki-, sähkö-, tulli-, vaihde-, varasto-, veturim.; meri-, sotam.; peräm.; erä-, kala-, metsäm.; harava-, jousi-, keihäs-, kirves-, miekka-, mitta-, nuija-, nuotta-, onki-, pilli-, pyssy-, vasaram.; viikatem.; kivääri-, konekivääri-, tykkim.; vartio-, viestim.; varusm.; kuula-, moukarim.; kamera-, kennel-, koiram.; auto-, hevos-, moottorim.; jalka-, moottoripyörä-, pyörä-, ratsu-, suksi-, venem.; hakkuu-, haku-, hiihto-, kanto-, kosio-, kyntö-, kyyti-, matka-, muutto-, niitto-, pelastus-, pyynti-, rakennus-, saatto-, soutum.; työm.; maam.; murham.; heinä-, maito-, marjam.; kirkko-, koti-, markkina-, mylly-, riihi-, sauna-, talkoom.; muona-, ruokam.; vuokram.; apu-, asia-, etu-, järjestys-, luottamus-, ovi-, toimi-, toimitus-, varam.; väli-, yhdysm.; rintama-, rivim.; saamam.; keskus-, laita-, raja-, sisä-, ulkom.; myrrys-, poppa-, tietom.

mies|apulainen *s.* M. saa toimen myymälässämme. **-farmaseutti** *s.* **-hakija** *s.* Toimeen ei ilmaantunut yhtään m:a. **-henkilö** *s.* **-hieroja** *s.* Kylpylän m. **-hoitaja** *s.* Mielisairaalan m. **-hukka** *s.* Hyökkäyksemme aiheutti viholliselle suurta m:a.

miesi[22] *s. runok.* mies. | - - ulos majasta käy m. vanha KIVI. - - hepo torkkuin astui, unta veti m. *CAJ. - - Äijön hehkun äänettömän / tunsi, tiesi, tais se m. LEINO.

mies|ihanne *s.* Nykyajan m. ei ole suinkaan samanlainen kuin viime vuosisadan. Tytön m. oli hänen isänsä. **-ikä** *s.* tav:mmin miehenikä. **-jono** *s.* Kaupan ovella oli pitkä m. **-joukko** *s.* Kirkon edustalle kerääntynyt suuri m. Lyöttäydyin ohi kulkevaan m:on. Ohjasi hevosensa keskelle sakeinta m:a. **-joukkue** *s.* Urheiluseuraa edusti sekä nais- että m. **-jäsen** *s.* Yhdistyksen nais- ja m:et. **-kan|ta** *s.* Suku sammui m:nalta 'miehen puolelta'. **-karjakko** *s.* **-ketju** *s.* Taloa piirittävä m. Viestitystä varten järjestettiin m. paikkojen välille. **-kohtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* henkilökohtainen; omakohtainen. *(1.)* M. aseistus. M. vapaus, rohkeus. Tehdä jtak m:sista vaikuttimista. M. vaikutelma. Tapaus tuli hänen yhä m:semman huomionsa kohteeksi. Tais-

telu muuttui m:seksi 'mies miestä vastaan tapahtuvaksi'. Ilmoittautua m:sesti. Olla m:sesti läsnä. Kenraali johti sotatoimia m:sesti. — *Lak.* M. [= henkilö]vero, takaus. — *Urh.* M. kilpailu;)(joukkuekilpailu. Kilpailussa saavutetut m:set tulokset. *(2.)* M. koulutus, opetus. Saada m. tunnustus. M. ystävä, tuttavuus. **-kummi** *s.* Lapsen nais- ja m:t. **-kun|to** *s.* miehinen kunto. | Varmaan Salmeluksenkin sukua taistelee, voittaa ja häviää, elää juuri parhaassa m:nossaan tänäkin vuonna SILL. [Ystäväni] kuva on - - ihanan nuorukaisylevyyden perikuvana, m:non symbolina KAILAS. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* miehuusikään päässyt, miehuusiän saavuttanut, sukupuolisesti kypsä. | Olla m. Tulla, kypsyä m:seksi. Saavuttaa m:suus. M:suuden ikä. - - puhkesi Paavolle selvä m:suus verraten myöhään, ja siihen olivat kaiketi syynä uuttera työnteko ja sisarien seura SILL.

mieskuoro *s.* mieslaulajien muodostama kuoro. **-konsertti** *s.* **-laulaja** *s.* **-laulu** *s.* **-sovitus** *s.* **-sävellys** *s.*

mieskuri *s.* Aleksanteri Suuren armeijassa vallitsi hyvä m.

mieskvartetti *s.* kvartettilaulua esittävä mieskuoro. | Yksinkertainen [= nelimiehinen] m. Kaksinkertainen, kolminkertainen, vahvistettu m. **-laulu** *s.*

mies|laulaja *s.* **-lauma** *s.* Kaunotarta ympäröi kokonainen m. **-lu|ku** *s.* henkilöiden lukumäärä, henkilöluku, pääluku, miesvahvuus. | Kokouksessa äänestettiin m:vun mukaan. Armeijan m. nousi miljoonaan. **-lukui|nen** *a.* -sesti *adv.* henkilömääristä: runsaslukuinen, lukuisa. | Joukkomme ei ollut kovin m., mutta sitä sitkeämpää ainesta. Vihollinen oli meitä paljon m:sempi. Yleisöä oli paikalla m:sesti. **-lukuisa** *a.* -sti *adv.* = ed. **-luon|ne** *s.* On m:teita, jotka eivät helposti sisintään paljasta. Kiven teosten m:teet. **-luostari** *s.* **-luuk|ku** *s. tekn.* miehen mentävä kulkuaukko. | Höyrykattilan m. Tunnelikäytävän m:ut. **-maailma** *s.* Kirja on m:ssa herättänyt suurta huomiota. Kaunotar, jolla on hyvä menestys m:ssa. **-maisteri** *s.* **-muisti** *s.* ajanjakso, jonka tapahtumia kulloinkin elävät ihmiset voivat omalta kokemaltaan muistaa; harvemmin: kulloinkin elävien ihmisten muisti omasta kokemastaan. | M:n ajan järvi on ollut kuivilla. Ainakin m:n talo on ollut kestikievarina. M:n takaiset ajat. | " Miten pitkä aika tapahtumasta on?" — "Lieneekö m., puolisen vuosisataa." — M:in ei tällaista myrskyä ole nähty. Kesä on helteisempi kuin m:in. Kylmin talvi m:in. Niin pitkälle kuin m. ulottuu. Tapauksia, joista m:kaan ei tiedä mitään. **-muisto** *s. vanh.* = ed. | Niin hän lausui, vaikkei m:on ollutkaan tietty varkaitten eljistä Jukolan talossa KIVI. **-muistoi|nen** *a.* M:sista ajoista (saakka) 'niin kauan kuin saatetaan muistaa, vanhoista ajoista'. M:sista ajoista on se [meri] hukuttanut laivoja, harva se vuosi KALLAS. **-murha** *s.* mieheen kohdistuva t. kohdistunut murha. | Tappelu johti m:an. Raaka m. - - katsellessani kuinka Tuomaan nyrkki kumoili miehiä, aattelinpa: nyt ei ole m. kaukana KIVI. **-murhaaja** *s.* par. (miehen) murhaaja. **-myyjä** *s.*

miesmäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* miestä muistuttava, miehen kaltainen, epänaisellinen; miehelle ominainen, miehelle sopiva, miehevä; vrt. miehekäs, miehinen. | M. nainen. Hänen koko olemuksessaan on jotakin m:stä ja kovaa. Poika yritti olla hyvin m. Nainen, jolla on m. ääni. — Miehet olivat perin m:sellä tuulella. Ei ole m:stä kuunnella juoruja. Hyvin m:sesti Ragnar lopetti hyväilynsä, niin kuin se olisi ollut vain joku tilapäinen luonteva asento SILL. - - punaposkinen poika, varmaan ensimmäisissä m:sissä vaatteissaan TALVIO.

mies|määrä *s.* Komppanian m. Työn suorittamiseen tarvittava m. **-nimi** *s.* → miehennimi. **-näyttelijä** *s.* **-olento** *s.* Jo toista vuotta kulki heillä aamiaista syömässä eräs puolimykkä resuinen m. KIANTO. **-onni** *s.* Tytöllä on ollut huono m. **-opettaja** *s.* **-opiskelija** *s.* **-oppilas** *s.* **-orja** *s.* **-osa** *s.* Näytelmän m:t. **-osasto** *s.* Yhdistyksen m. **-paha, -paha(i)nen** *s.* Mitä voin minä m. tehdä? M. näytti olevan aivan pyörällä päästään. **-paik|ka** *s.* Makuuvaunun m:at. Parantolan m:at. **-paimen** *s.* **-palvelija** *s.* **-par|ka** *s.* joskus myös ⌒. | Sääli m:kaa! M:alla ei ollut edes kunnon paitaa. M. aivan vapisi pelosta. **-parvi** *s.* **-perilli|nen** *s.* Kuninkaalla ei ollut ainoatakaan m:stä. Suvun ainoa m. **-piha** *s.* Asuinrakennusten puoleinen osa vanhan länsisuomalaisen talon pihamaata oli nimeltään m., navettain puoleinen osa taas karjopiha. **-polo(inen)** *s.* joskus myös ⌒. | Mitenkähän m. tarkenee tuollaisissa repaleissa? Minä m. en ymmärtänyt etuani. **-polv|i** *s.* ihmisistä: sukupolvi. | M. lasketaan tavallisesti noin kolmeksikymmeneksi vuodeksi. Jo monta m:ea talo on ollut suvun hallussa. Muutamia m:ia taaksepäin. Kuluu vielä m:ia, ennen kuin olot paranevat. Tarinat ovat kulkeneet kansan suussa m:esta toiseen. Edellinen m. on saanut kokea yhtä suuret vaikeudet kuin nykyinenkin. **-potilas** *s.* **-puku** *s.* par. miehenpuku. **-puol|i** *s. harv.* = miehenpuoli 1. | Älä makaa m:ta, niinkuin vaimon kanssa maataan VT[V]. — *miespuolelta* tav:mmin miehen puolelta. | Suku sammui m:elta. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* miessukupuolta oleva, miehinen, maskuliininen;)(naispuolinen. | M. vedenhaltija. Suvun m. haara. Hänellä ei ollut m:stä jälkeläistä. Talon m. väki on heinässä. Yhdistyksen jäseneksi pääsee jokainen m. Suomen kansalainen. — *Kiel.* M. suku 'maskuliini'. — *Run.* M. [par. yksitavuinen] loppusointu. — *Mus.* M. [par. iskullinen] säkeenpäätös. **-puutarhuri** *s.* **-päivä** *s.* = miestyöpäivä. **-pääosa** *s.* Näytelmän m. **-raukka** *s.* joskus myös ⌒. | Köyhä m. Haavoittunut m. Voi m:a! **-rivi** *s.* **-roikka** *s. alat.* miesjoukko, -ryhmä. | Ylimmälle kummulle vieritti m. tervatynnyreitä HAARLA. **-rukka** *s.* joskus myös ⌒. **-ryhmä** *s.* Kymmenpäinen hiihtävä m. Joutilaana seisoskeleva m. **-rykelmä** *s.* - - samassa loikkaa keulasta nuori pirkka miekka kou-

rassa keskelle puolustautuvaa m:ä HAARLA. **-sakki** s. *ark.* Kadun kulmassa seisoskeli joutilas m. Liityin ohi kulkevaan m:in. **-seminaari** s. **-seura** s. Istua m:ssa 'miesten parissa'. Tulla, saapua, liittyä m:an. Juttu, jonka voi kertoa vain m:ssa. — Hilma sai m:a. Matkalla minulla oli pelkkää m:a. **-suku** s. miehet. | Itsekästä m:a. Kirsti sanoi halveksivansa koko m:a. **-sukulainen** s. **-sukupuoli** s. **-tanssija** s. **-tappo** s. Humalaisten riita johti m:on. **-tarjoilija** s.

miesten- tav. ⌒. **-hattu** s. **-kello** s. **-kenkä** s. **-osasto** s. **-puku** s. **-sukka** s.

mies|toveri s. **-tuttava** s. **-tyyppi** s. Hämäläinen m. Hän edustaa todella uljasta m:ä.

miesty|ä[1] v. **1.** melko *harv.* miehistyä. | Poika alkaa jo m. Sittenhän minä siinä hiljalleen m:in, tulin ylioppilaaksi ja muuta semmoista SILL. Untamola vuottelevi / tätä [Kullervoa] tästä kasvavaksi, / mieltyväksi, m:väksi KAL. **2.** *kansanr.* suostua, leppyä, taipua. | Miesty, metsä, kostu, korpi, / taivu, ainoinen Tapio! KAL.

mies|työpäivä s. miehen tekemä työpäivä, miehen-, miespäivä. **-työvoima** s. **-vahvuu|s** s. Komppanian, palokunnan, kauppalaivan m. Armeijan rauhanaikainen m. määrättiin 30.000 mieheksi. Lisätä, vähentää m:tta. **-vainaja** s. Rouva kertoi m:staan. — Onko arkussa naisvai m.? **-vanki** s. **-vieras** s. **-virkailija** s. **-voim|a** s. **1.** miesten voima; miehet voimana, työvoimana, voimatekijöinä. | M:alla kuljetettava malmivaunu. Kiveä ei saatu m:alla liikkumaan. Auto vedettiin m:in takaisin tielle. Turve nostetaan suosta joko m:in tai koneilla. — Aluksen m. oli taisteluissa heikentynyt. Maan asekuntoinen m. Hyökkääjällä oli runsaasti m:aa käytettävissään. Ei taitanut olla tulijoilla takanaan paljonkaan m:aa HAARLA. — *miesvoimalla, miesvoimin* us. suurella (mies)joukolla, miehissä. | Tunkeilijalle annettiin m:alla selkäsauna. Ennätystä on koetettu rikkoa oikein m:in. -- asukkaat oikein m:alla viettivät maailmallista menoa PAULAH. **2.** *harv.* miehen voima. | -- näytän sinulle m:an käsikapulassa KIVI. **3.** Kuoro, jossa on liian vähän m:ia 'mieslaulajia'. Näytelmän naisosatkin esitettiin m:in. **-väestö** s. Maaseudun m. **-vä|ki** s. Ojankaivu on m:en työtä. Talossa ei ollut m:keä kotosalla, vain naisia ja lapsia. Kylän koko m. oli lähtenyt kadonnutta etsimään. M:en muodit eivät vaihtele niin usein kuin naisten. **-ylioppilas** s. **-ystävä** s. **-ään|i** s. miehen ääni. | M. on lähes oktaavia naisten ja lasten ääntä matalampi. Syvä, voimakas m. Jokin m. kysyi sinua puhelimessa. **-ääninen** a. Keittiöstä juuri heikosti kuului matala m. sana silloin tällöin SILL.

miet|e[78*] s. ajattelun, miettimisen tuote, ajatus, mietelmä. | Syvällinen, rohkea m. Jokin outo m. näytti kiusaavan häntä. Ravistin mielestäni alakuloiset m:teet. En saanut mielestä synkkiä m:teitäni. Panna m:teensä paperille. M:teitä ajasta ja ajan hengestä. M:teitä Suomen puolustuksesta. Siihen suuntaan kävivät m:teeni. Olla m:teissään. Istui syviin m:teisiin vaipuneena. Unohtua m:teisiinsä. Havahtua, herätä, tempautua m:teistään. — *Yhd.* (tav. mon.) haja-, jälki-, loppum.; joulu-, kevät-, pääsiäis-, syysm.

miete|kirja s. Uskonnollinen m. Hartaus- ja m. Poimintoja erään lääkärin m:kirjasta. **-kokoelma** s. aforismikokoelma. **-lause** s. tiiviissä muodossa ilmaistu ajatelma, mietelmä, aforismi, sentenssi. **-lauselma** s. = ed.

mietelm|ä[13] s. miete, ajatus: mietelause. | M:iä kasvatuksesta. Panna m:iään paperille. Kirjassa on useita syvästi yleisinhimillisiä m:iä. Hänen valtiolliset m:änsä eivät ole mistään kotoisin. N:n matkamuistelmiin liittyvät m:ät osoittavat syvällistä ajatustoimintaa. — *Yhd.* haja-, jälki-, loppum.

mietelmäkokoelma s. mietekokoelma.

miete|lyriikka s. mieterunous. **-runo** s. ajatusruno; vrt. seur. | Kokoelma m:ja. **-runous** s. se lyriikan laji, jossa mietiskelevä aines on etualalla, mietelyriikka, ajatusrunous.

mietin|tä[15*] *teonn.* < miettiä. | Vastasi pitkän m:nän jälkeen. En saanut koko päivänä rauhallisen m:nän hetkeä. -- hänen oli pysähdyttävä vaitioloon ja teennäiseen m:tään SILL.

mietintäaika s. miettimisaika.

mietin|tö[2*] s. jnk viraston, komitean, valiokunnan tms. tav. saamansa määräyksen johdosta laatima asiakirja, jossa selvitellään käsiteltävää kysymystä ja tehdään siitä ehdotus; vrt. lausunto, päätös, arvostelu, selitys. | Komitean, viraston m. Antaa m. Eduskunta hyväksyi valiokunnan m:nön. Eduskunnalle jätetty uutta hintojen säännöstelyä koskeva m. — *Yhd.* loppum.; talousarviom.; komiteanm.

mietintöaika s. → mietintä-, miettimisaika.

mietiskelijä[14] *tek.* < seur. | Totuutta etsivä, hiljainen m. Synkkä m. A. aloitti runoilijantoimintansa yksinäisenä m:nä.

mietiskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* olla mietteissään, syvämietteisiin ajatuksiin vaipuneena, miettiä, pohtia, tuumailla, meditoida. | Istuin yksinäni ja m:in. M. maailman menoa. Hän näyttää m:evän jotakin syvällistä. Mitä m:et? Luonteeltaan m:evä. Hänen runoudessaan on m:evä aines etualalla. Vaipua m:yyn. Itämaalaisille ominainen taipumus m:yyn. Uskonnollinen m:y.

mietitytt|ää[2*] *kaus.v., 3. pers.* (< miettiä) panna miettimään, tuumimaan, harkitsemaan, askaruttaa mieltä, ajatuksia. | Asia m:i minua kovin. Eräs seikka on ruvennut minua erityisesti m:ämään. Iltayöstä häntä valvotti ja m:i. -- sunnuntain m:ävä rauha AHO. Muulloin uneliasta isäntää ei näyttänytkään nukuttavan, m:ihän vain kovasti AHO.

mie|to[1*] a. -dosti *adv.* -tous[65] *omin.* jltak olennaiselta ominaisuudeltaan niukka, vähäinen, puutteellinen, voimakkuudeltaan, teholtaan, vaikutukseltaan jssak suhteessa heikko;)(voimakas, vahva, väkevä. **1. a.** aineista t. ainekokoomuksista, jotka sisältävät niukasti jtak olennaista ainetta: laimea, laiha, teholtaan, maultaan, hajultaan [tms.] heikko. | M. etikka, happo, liuos, seos, saippuavesi, suolavesi. M. kahvi, olut, tee, viini. M. savuke. Hajuvesien

m:dot laadut. M:dosti suolattu vesi. Kalat suolataan m:dosti. **b.** mausta, hajusta: laimea, lievä, heikko. | Savukkeen m. maku. M:don hapan, kitkerä, suolainen, imelä, äitelä. Kuminan haju on m. ja miellyttävä. M:dosti tuoksuva pensas. **c.** väristä, valosta: haalea, haljakka, valju, kelmeä. | M. väri. M. punainen. M:don taivaansininen. Iltapäivän m. valaistus. Kuun m. valo. **d.** tulesta, lämmöstä, tuulesta yms. ilmiöistä: heikko, laimea, lievä, hiljainen. | Kasari asetetaan m:dolle tulelle. Kattilan alla pidetään m:toa tulta. Ruoka kypsennetään m:dossa uuninlämmössä. Tuulenhenki oli niin m., ettei se saanut edes puiden lehtiä lepattamaan. Ilmakylvyt vaikuttavat ihosuoniin samaan tapaan kuin kylmät vesikylvyt, mutta m:dommin. **2.** yl. intensiteetiltään heikko. **a.** *harv.* työstä, toiminnasta: lievä, vähäinen. | M. voimistelu ei ole niinkään raskasta kuin moni työ. **b.** tunteen t. mielipiteen ilmauksista, ilmeistä, kielellisistä ilmauksista yms.: laimea, lievä, vaisu, innoton; väritön, ilmeetön, tehoton, vähän sanova. | M. ja mitään sanomaton katse. Hymyillä m:dosti. Mökinväen tavalliseen kotioloon kuuluu lasten rehkimistä -- ja vanhempien m:toa tiuskimista ja pientä torailua SILL. — M. kuvailmaus. Käytätpä kovin m:toja sanoja pöyristyttävästä asiasta. Olipa se m:dosti sanottu! -- karkea suomalainen sana "perkeleitä" paremmin vastaa Lutherin henkeä kuin m. sanonta "pimeyden enkeleitä" TARK. Sana, jolla on m:dosti [= lievästi, hiukan] väheksyvä merkitys. **c.** vaikutelmista, tunnelmista, tunteista: laimea, lievä. | Kristinusko tuntuu monista liian m:dolta ja raukkamaiselta. M:don tunteileva runo. Romaani, jossa on sovinnaista, m:toa kauneutta. -- tämä m., tyyni tunne on ystävyyttä TALVIO. Silloin muuttui hänen mielialansakin; tuli sisuksiin omituinen m:tous, joka oikeastaan oli ellottavaa, mutta jolle ei mitään voinut SILL. Päivä oli todellakin kirkas ja lempeä, sellainen m. ja vähän surullinen, mikä voi olla joskus syyskuussa HAANPÄÄ.

mieto|makuinen *a.* M. ruoka. **-tuoksuinen** *a.* M. kasvi.

-miettei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* < miete. | Syvä-, vakavam.

mietteliä|s[66] *a.* -ästi *adv.* -isyys[65] *omin.* mietteisiinsä vaipunut, mietiskelevä, miettiväinen, harkitseva, vakava, hiljainen. | Harvasanainen ja m. Hämeen mies. Hän oli nuoruudessaan m. ja hiljainen. Kuultuaan asian hän kävi m:äksi. M:än näköinen. M:ät kasvot. M. hymy, ilme. Mies puhui m:äseen erämaan eläjän tapaan. Haasteli m:än hiljaisesti. Katsella, puhua m:ästi. Hänen kasvoillaan on vanhuksen arvokasta m:isyyttä. — Sunnuntain m. rauha. Metsän m. hiljaisuus.

miettijä[14] *tek.* Yksinäinen m. Hänen kasvoillaan oli syvällisen m:n ilme.

miettimis|aika *s.* Sain päivän m:ajan päätöksentekoa varten. Pyytää, antaa, myöntää m:aikaa. Komitea pidättää itselleen kolmen päivän m:ajan. Šakin turnajaispeleissä on m. rajoitettu. Tilanne ei suonut minulle paljonkaan m:aikaa. **-tauko** *s.*

miettimätön[57] *kielt.a.* Riuskaotteinen, turhia m. mies.

miettiväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* miettivä, mietteliäs. | Vähäpuheinen ja m. Hän kuunteli m:senä puhetta. Kirje pani miehen m:seksi. Kasvoilla m. ilme. M:sen näköinen. Katseli m:sesti eteensä.

miet|tiä[17*] *v.* -tivästi *adv.* **1.** ajatella, harkita, pohtia, punnita, tuumia, aprikoida, järkeillä, mietiskellä. | M. jtak asiaa. M. kaiken katoavaisuutta. Ehdotusta on vielä m:ittävä. Mitäs m:it? M:in juuri, kannattaako ollenkaan lähteä. Olen tässä m:tinyt, että taitaa olla parasta myydä koko talo. "Kukahan tuollaisenkin on osannut tehdä?" m:ti poika. Vastasi sen enempää m:timättä. Pysähtyä keskelle pihaa m:timään. M. päänsä puhki. Pää m:tivästi kumarassa. Otsa m:tivästi rypyssä. — Hän oli m:tinyt [= ajatellut, suunnitellut] levähtävänsä vain hetken ja lähtevänsä sitten kotiaan KATAJA. **2. a.** suunnitella; saada ajatuksissaan valmiiksi; keksiä (miettimällä). | Keisari m:ti valloitusretkeä Intiaan. M:i kirje valmiiksi ennen kuin kirjoitat. M:ti keinon tullimiesten pettämiseksi. Oli m:tinyt mielestään oivan selityksen. Kylällä näet ei kukaan uskonut koko testamenttijuttua, vaan otaksuttiin Samulin sen itse m:tineen KATAJA. Älä m:i pahaa lähimmäistäsi vastaan VT. **b.** *harv.* päästä ajattelemalla selville jstak; arvata. | -- ken m:ti neidon mielen? *MANN. Miekka m:ti miehen mielen, / arvasi uron pakinan KAL. **3.** *harv.* inf.-obj:n ohella: suunnitella, aikoa, tuumia. | M:ti koetella ja tutkia asiaa. M:in mennä lukkarille kouluun KIVI. Luviisa m:ti jäädä ovensuuhun seisomaan, mutta rohkaisikin mielensä ja astui Jounin perässä JÄRVENT. Ei kukaan m:tinytkään perääntyä *JYLHÄ.

migmatiitti[4*] *s.* gneissimäisiä kivilajeja, jotka ovat graniittien ja kiteisten liuskeiden seoksia.

migreeni[6] *s. lääk.* kohtauksittainen pitkällinen sairaus, jonka huomattavimmat oireet ovat kova (tav. toispuolinen) päänsärky, oksennukset, huono yleistila ja näköhäiriöt. **-kohtaus** *s.*

mihin *adv.* ks. missä. **-kin** *adv.* ks. missäkin. **-kään** *adv.* ks. missään.

miilu[1] *s.* tiiviille pohjalle ladottu, lämpöä pitävällä, palamattomalla aineella peitetty puukeko t. -pino, jossa puita hiilletään sysiksi. | Tasa-, luisupohjainen m. M:n pystyttäminen, sytytys, poltto. M. kytee, savuaa. — Harvinaisempaa käyttöä. | Yksinkertaisin tiilenpoltto tapahtuu m:ssa. Poltettuja luujauhoja valmistetaan luita m:issa polttamalla ja näin saatua tuotetta hienoksi jauhamalla. — *Kuv.* Sydänten sytevät m:t T.LYY. — *Yhd.* kormu-, lama-, pysty-, ripam.; hiili-, sysi-, tervam.; uraanim. **-hauta** *s.* **-hiili** *s.* miilusysi. **-hiilto** *s.* sysien hiiltäminen miilussa. **-koppi** *s.* miilunpolttajien miilun lähistölle tekemä tilapäissuoja. **-n|pohja** *s.* **-n|polttaja** *s.* **-n|poltto** *s.*

-pu|u *s.* miilussa hiillettävä puu, sysipuu. | M:iden läpimitta on 5—15 cm.
miilusta|a[2] *v. kans.* oleilla, kuljeksia, puuhailla (jssak näkymättömissä), olla hämäräperäisissä puuhissa. | M. kylällä päivät pitkät. Öisillä kaduilla m:via naisia. Missä poikakin m:nee, kun ei ole koko päivänä näkynyt? KARHUM.
miilu|sysi *s.,* tav. *mon.* miilussa hiilletty sysi, miiluhiili. **--uuni** *s.* miilun tapainen laite, jossa hiilletään sysiä ja jossa miilusta poiketen on tiilistä t. raudasta tehty hiiltotila.
miimikko[2*] *s.* mimiikan harjoittaja, miimillinen näyttelijä.
miimilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = seur.
miimi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* mimiikkaan kuuluva t. sitä koskeva, eleellinen, ele-, ilme-. | M:set liikkeet. M. esitys, tanssi, taide. M:sesti vaikuttava näyttelijänsuoritus. — M:set lihakset 'ilmeliikkeitä aiheuttavat kasvolihakset'.
miimos[64] *s.* **1.** antiikin aikana: ilveilijä, näyttelijä. **2.** rahvaanomaisista matkintakujeista kehittynyt, osaksi miimisesti esitettäväksi, osaksi lausuttavaksi tarkoitettu kreikkalais-roomalainen kirjallisuudenlaji. | Koomillinen m.
1. **miin|a**[10] *s.* **1.** *sot.* veden pinnalle t. pinnan alle (merimiina) t. maahan (maamiina) asetettu, tav. kosketuksesta räjähtävä räjähdyspanos; vars. aik. myös erityisillä heittimillä ammuttavista suurehkoista kranaatin tapaisista räjähdysammuksista. | Vihollisen m:at. Astua, ajaa m:aan. M. räjähtää. M:ojen raivaus. — *Yhd.* maa-, merim.; aika-, kosketus-, magneetti-, polku-, sytytys-, sähkö-, tähystys-, tärym.; ajo-, heitto-, pohja-, sarvim.; hyökkäysvaunum. **2.** *el.* käytävä t. ontelo, joita (lehti)miinaajien toukat nakertavat kasvien lehtiin. — *Yhd.* lehtim.
2. **miina**[10] *s.* **1.** muinaisajan paino- ja rahamitta: 1/60 talenttia. **2.** uuskreikkalainen painomitta: 1500 drakhmaa (1,5 kg).
miinaaja[16] *s. el.* hyönteisiä, joiden toukat elävät kasvien lehtien sisällä niiden solukoita ravinnokseen käyttäen. | Useimmat m:t kuuluvat pikkuperhosiin (esim. sireenikoi, tuomen miinaajakoi) tai kaksisiipisiin (esim. juurikaskärpänen, ohranlehtikärpänen), mutta eräät niistä luetaan kovakuoriaisten ja pistiäisten lahkoihin. — *Yhd.* lehtim.
miina|-alus *s. sot.* M:-alukset voidaan tehtävänsä luonteen mukaan jakaa miinanlaskijoihin ja miinanraivaajiin. **--ansa** *s. sot.* **-este** *s. sot.* **-harava** *s. sot.* magnetismiin perustuva laite, jota käytetään maamiinojen raivauksessa etsimisvälineenä. **-kartta** *s. sot.* miinoituskartta. **-kenttä** *s. sot.* miinoitettu alue; tällaisella alueella olevat miinat. | Vihollisen m. Lahden suulle laskettu m. Ajaa m:än. Lähestyvä kuormasto pysäytettiin m:än. **-kranaatti** *s. sot.* ohutkuorinen, runsaasti räjähdysainetta sisältävä kranaatti, jonka teho perustuu miinavaikutukseen; vrt. sirpalekranaatti. **-käytävä** *s. sot.* pitkäaikaisessa asemasodassa ja piirityksissä vihollisasemien alle kaivettu käytävä, jonne sijoitetuilla suurilla räjähdyspanoksilla nämä asemat voidaan räjäyttää. **-laiva** *s. sot.* = miina-alus. **-laivue** *s. sot.* **-mestari** *s. sot.* Torpedo- ja m. huolehtii, vastaa ja tekee tilin - - aluksen torpedo- ja miinakalustosta SO.
miinan|etsijä *s. sot.* miinanetsintään käytetty alus; us. = miinanraivaaja. **-etsintä** *s. sot.* miinojen etsintä (ja niiden merkitseminen karttaan). **-heit|in** *s. sot.* vrt. heitin 2. | Saksalaisten ensimmäisessä maailmansodassa käyttämät m:timet. **-laskija** *s. sot.* miinanlaskuun käytetty alus. | M:na voidaan käyttää mitä alusta tahansa, kunhan siihen vain on sijoitettavissa miinanlaskulaitteet. **-lasku** *s. sot.* miinojen laskeminen hyökkäys- t. puolustustarkoituksessa alusten kulkuvesille. **-raivaaja** *s. sot.* miinanraivaukseen käytetty matalassa kulkeva alus. **-raivaus** *s. sot.* miinojen raivaaminen maastosta t. vesistöistä. **-räjähdys** *s.*
miina|pommi *s. sot.* vrt. miinakranaatti. **-so|ta** *s. sot.* Saksalaisten tarkoituksena oli heikentää Englannin merivoimia m:dalla ja sukellusvenehyökkäyksillä. **-sul|ku** *s. sot.* niin tiheä miinakenttä, että alus ei voi sitä vaurioitumatta läpäistä. | M:un murtaminen.
miina|ta[35] *v. el.* miinaajista: syödä lehden solukoita. | Juurikaskärpäsen toukkien m:amat lehdet.
miinat|on[57] *kar.a.* M:tomaksi raivattu väylä.
miina|upseeri *s. sot.* Aluksen m. **-vaara** *s.* Ilmahyökkäys- ja m. Tavaran vakuuttaminen m:n varalta. **-vaarannos** *s. sot.* harvaan laskettu miinoite jnk merialueen liikennekelvottomaksi saattamiseksi. **-vaikutus** *s. sot.* räjähdyksen aikaansaamaan paineeseen perustuva vaikutus;)(sirpalevaikutus. | Kranaatin m. **-vene** *s. sot.* **-vyöhyke** *s. sot.* vyöhykemäinen miinakenttä.
miini[4] *s. puhek.* kasvojen eleet, ilme, katsanto. | Arvokas, röyhkeä m.
miinoite[78*] *s. sot.* miinoittamisen tulos, miinaeste, -kenttä, -sulku. | Väylän, tien poikki laskettu m.
miinoit|taa[2*] *v. sot.* varustaa miinoilla, sijoittaa, laskea jhk miinoja. | M:ettu alue. Satamaan suu on m:ettu. Pioneerit m:tavat tietä.
miinoittaj|a[10] *tek.* Vedenalaisten käyttö m:ina.
miinoitus[64] *s.* miinoittaminen; miinoite. | Sillan, radan, rakennusten m. **-kartta** *s. sot.* kartta, johon on merkitty jnk alueen miinoitteet.
miinu|s[64])(plus, "plussa". **1.** *adv.,* jota us. käyt. myös s:sesti. Merkitään: —. **a.** *mat.* vähennyslaskun merkkinä: pois. | 5—2 = 3. Paljonko on 100—1? $a^2—b^2$. Tehdä laskuvirhe merkitsemällä plussan asemesta m. — Yleisemmin käytettynä. | Palkkaa 18.000 mk kuussa m. veronpidätys. **b.** vars. *mat.* negatiivisten lukujen (plus-merkin ohella myös nollan) etumerkkinä. | —3, —ab. ±0 [luetaan: plus miinus nolla]. — *Kuv.* Tulos oli plus m. nolla 'hyödytön, olematon, yhtä tyhjän kanssa'. — *Erik.* lämpömittarilla mitattaessa 0-pisteen alapuolella olevien lämpöasteiden merkkinä. | —6° C [luetaan: miinus kuusi astetta Celsiusta] 'kuusi astetta kylmää, pakkasta Celsiuksen lämpömittarin mukaan'. Oli ainakin m. kol-

mekymmentä astetta. **c.** (vars. koulukielessä) numerona merkityn t. kirjaimella ilmaistun arvosanan jäljessä osoittamassa, että asianomaisen tiedot t. taidot, menestys kokeessa tms. eivät aivan vastaa ko. täyttä arvosanaa. | 5—. a—. **d.** opettajan koulussa oppilaan huolimattomuuden, osaamattomuuden tms. johdosta muistikirjaansa tämän nimen kohdalle tekemä — -merkki. | Opettaja merkitsi m:ksen kirjaansa. Pekka sai taas m:ksen. **2.** *s. kuv.* **a.** vähennys, tappio. | Myymälän liikevaihdossa tapahtunut hieman m:sta. Yhtiö tuotti pelkkää m:sta. Viennin ja tuonnin suhde osoitti tammi—heinäkuussa 1934 Suomelle 200 milj. markan m:sta. Saada plussat ja m:kset taloudessa tasapainoon. **b.** heikkous, epäkohta, epämeriitti, haitta. | Suurin m. joukkueellemme oli J:n poissaolo. Hänelle katsottiin m:kseksi, että - -. Se on minun mielestäni pikemminkin m. kuin plus. Pienenä m:ksena voisi sanoa, että - -.

miinus|aste *s.* pakkasaste. | Lämpömittari osoitti neljää m:astetta. **-kirja** *s.* kirja, johon merki(tyte)tään (tositteellisia) menoeriä, jotka ao. saa laskea hyväkseen verovähennyksinä (esim. sairaus- ja lääkemenot). **-lasit** *s. mon.* koveralinssiset silmälasit. **-merkki** *s.* **-napa** *s. sähk.* negatiivinen napa. **-piste** *s.*, vars. *urh.* Saada ajan ylittämisestä m:itä. **-puoli** *s.* **1.** Lämpömittarin m. '0-pisteen alapuolella oleva puoli'. — **Tav. 2.** huono puoli, haitta-, varjopuoli. | Teoksen m:a on, että - -. **-sähkö** *s.* negatiivinen sähkö. **-tili** *s.* Laitteen m:lle [= haittoihin, huonoihin puoliin] on merkittävä sen kalleus.

mikado[2] *s.* länsimaissa Japanin keisarista käytetty nimitys.

mikaniitti[1*] *s. tekn.* kiillesuomuista ja jstak sideaineesta puristettu levymäinen massa, jota käytetään sähkön eristysaineena.

mikin *indef.pron.* (vartalo mi-) ks. myös missäkin; vrt. kukin, mikäkin. **1.** muodoltaan aina yks:llisenä sekä henkilöistä että muista olioista, esineistä ja asioista: jokainen erikseen, omasta puolestaan, vuorostansa. Käyt. vain myönt. yhteyksissä muiden, tav. samakantaisten pron:ien ja adv:ien ohella. **a.** *s:sesti.* Mitä heimoa m. on. Miten m. [= kuinka kukin] vain haluaa. Missä m. sijaitsee. Tekevät mikä [t. kuka] mitäkin 'mikä sitä, mikä tätä; yksi yhtä, toinen toista'. Minkä mitäkin 'sitä ja tätä, yhtä ja toista, jos jotakin'. Milloin minkin lajinen, suuruinen, värinen (myös ⌣). Miten paljon minkin kokoista [myös ⌣] sahatavaraa tarvitaan. **b.** *a:sesti.* Mitä ehdotusta m. äänestäjä kannattaa. Missä on m. esine luokassasi? Mitä muut tutkijat ovat mistäkin asiasta esittäneet, sen K. jättää yleensä huomioon ottamatta. Mikä milläkin tavalla 'mikä yhdellä, mikä toisella tavalla; mikä tavalla, mikä toisella'. Milloin missäkin tarkoituksessa. **2.** *harv.* = jokin. | - - kuun syrjästä lähti kappale kulumaan - - niin kuin m. happo olisi syönyt ohkaista levyä IVALO. — Hieman yleisempi yhteydessä *jos mikin.* | Siellä oli väkeä jos minkin näköistä, oli nuoria ja vanhoja. [Naiset] ilonpidoin pitkin / juonet punovat jos mitkin / pettääkseen miesparkojaan *MANN.

mikkeli[5] *s.* alkuaan arkkienkeli Mikaelille omistettu pyhäpäivä, 29:s syyskuuta (= Mikon päivä), mikäli se on sunnuntai, muutoin sitä seuraava sunnuntai, mikko, mikkelin-, mikonpäivä. | M:stä jouluun. Muuttaa m:nä uuteen taloon. Elot oli korjattava m:in mennessä. **-n|päivä** *s.* = ed. | M:päivän tienoilla.

mikko[1*] *s.*; myös: Mikko. **1.** = mikkeli. | Mikon viikko. Lampuoti tuli tilalleen m:na. M. ajaa ämmät pirttiin ja nauriit kuoppaan SP. **2.** *leik.* **a.** kettu. | M., mielevä mies. Pitkähäntäinen m. Ukolla oli kahdeksat raudat m:ja vaanimassa. Saipa nyt moni vikkeläjalkainen M. maksaa hienolla nahallansa muutaman makean palan KIVI. **b.** eräiden osaksi tilap. yhd:ojen jälkiosana. | - - kuitenkin niiden yksinkertaisten, harmaitten jörösilmien pohjasta kurkistelee mielestäni ylös niinkuin jokin pieni klipparim. [= veijari] KIVI. — *Yhd.* rätti-, vahtim.

mikonpäivä *s.*; myös: Mikon päivä. | Hirsien hakkuuaikaa riitti m:stä pääsiäiseen.

mikro- (kreikkalaisperäisten) sanojen alkuosana: pieni, pikku, pienois-; mittayksikön nimen alkuosana: miljoonasosa ko. yksikköä;)(makro-. **-ampeeri** *s. sähk.* (*lyh.* μA) 1/1.000.000 ampeeria. **-analyysi** *s. kem.* mikrokemiallinen analyysi. **-barometri** *s. metrl.* pienten ilmanpaineen muutosten havaitsemiseen käytetty elohopeailmapuntari.

mikrobi[5] *s.* alkuaan bakteereista, nyk. (vars. kansantajuisissa esityksissä) kaikista mikroorganismeista käytetty nimitys. | M., joka on kuppataudin aiheuttaja.

mikro|biologia *s.* mikro-organismeja tutkiva tiede. **-eliö** *s.* mikro-organismi. **-faradi** *s. sähk.* (lyh. μF) 1/1.000.000 faradia. **-filmi** *s.* vrt. seur. **-filmikuvaus** *s.* rainakuvaus.

mikrofoni[4] *s. fys. tekn.* puhelin- ja radiotekniikassa sekä äänilevyjen ja -elokuvan valmistuksessa yms. käytetty koje, joka muuttaa ääniaallot samanmuotoisiksi sähkövärähtelyiksi. | Puhua m:in. — Vars. *rad.* Olla m:n ääressä. Torstaina käyvät m. ja nimimerkki Vuokko mannekiininäytöksessä. — *Yhd.* puhelin-, radiom. **-kuv|a** *s.*, tav. *mon.* kuulokuvia, jotka tav. on otettu nauhaan radioselostajan jssak vieraillessa. | M:ia Hämeenlinnasta. M:ia Helsingin Diakonissalaitoksen työmaalta. **-käynti** *s.* radioselostajan suoraan radioitu t. nauhaan otettu käynti jssak, sen radiointi. | M. sosiaalimuseossa, lentokonetehtaassa. **-laite** *s.* **-mies** *s.* radioselostaja. **-n|-kalvo** *s. fys. tekn.* **-vahvistin** *s. rad.* laite, joka vahvistaa mikrofonin antaman heikon tehon. **-vierailu** *s.* = mikrofonikäynti. | M. Turun vanhassa linnassa. **-virta** *s. fys. tekn.* mikrofonin kautta kulkeva sähkövirta.

mikro|gramma *s.* (*lyh.* γ) 1/1.000 000 grammaa. **-ilma** *s. metrl.* maanpinnan lähellä t. kasvipeitteessä oleva ilma-alue. **-ilmasto** *s.* **-ilmatiede** *s.* **-kemialli|nen** *a.* -sesti *adv.* M. analyysi, mikroanalyysi 'kemiallinen analyysi, joka suoritetaan, kun tutkittavaa ainetta on hyvin

vähän t. kun on todettava erittäin pieniä ainemääriä'. **-kokki** *s. lääk.* etup. sellaisia kokkeja, pallobakteereita, jotka eivät kuulu varsinaisesti tauteja aiheuttaviin lajeihin. **-kosmos** *s.* pienoismaailma; *erik.* ja alkuaan siitä "pienoismaailmasta", jonka ihminen mm. renessanssiajan luonnonfilosofien käsityksen mukaan muodostaa;)(makrokosmos. | Atomin sisäinen m. **-levy** *s.* tavallista levyä hienompiurainen, hitaammin soitettava, tavallista enemmän musiikkia tm. sisältävä äänilevy, long playing -levy. **-litra** *s.* (*lyh.* μl) 1/1.000.000 litraa. **-metri** *s.* koje, jolla voidaan mitata erittäin pieniä pituuksia ja kulmia. **-metriruuvi** *s.* mikrometriin kuuluva hyvin pieninousuinen ruuvi, jota kiertämällä mikrometrin osia voidaan liikuttaa. **-millimetri** *s.* = mikroni.

mikronesialai|nen[63] *a.* ja *s.* M:set 'Mikronesian saariston alkuasukkaat'.

mikroni[5] *s.* (*lyh.* μ) 1/1.000.000 metriä, mikromillimetri. — *Yhd.* millim.

mikro-ohmi *s. sähk.* (*lyh.* $\mu\Omega$) 1/1.000.000 ohmia. **--organismi** *s. biol.* paljain silmin näkymätön eliö, pien-, pienois-, pikkueliö, hituolio, mikrobi. | Bakteerit ym. m:t. M:en aiheuttamat taudit. **-pipetti** *s.* pienten nestemäärien mittaamiseen käytetty, tav. mitta-asteikolla varustettu pipetti. **-skoopillinen**[63] *a.* par. mikroskooppinen.

mikroskooppi[4*] *s.* optinen koje, jolla voidaan tarkastella lähellä olevia pieniä esineitä (voimakkaasti) suurennettuina. | Luonnontieteilijän, lääkärin m. Tutkia jtak mikroskoopilla. — *Kuv.* -- jos otamme Inkerin runot tutkimuksen mikroskoopin alaiseksi, niin huomaamme, että -- E.N.SETÄLÄ. — *Yhd.* elektroni-, kasvi-, stereo-, ultram. **-kuva** *s.* M. haavasta.

mikroskooppi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** mikroskoopin avulla tapahtuva, mikroskooppia hyväkseen käyttävä. | M. tutkimus, analyysi. M. kivitiede. M. patologinen anatomia l. patologinen histologia tutkii mikroskoopin avulla kudoksissa ja soluissa esiintyviä taudinilmiöitä. **2.** (vain) mikroskoopilla näkyvä, paljain silmin näkymätön; myös laajemmin: pienen pieni, pikkuriikkinen. | Imusolmukkeen m. rakenne. Pellavan m:sena tuntomerkkinä on kuidun suoruus. Ohran ja vehnän lentonoki ovat m:sesti täysin samanlaiset. M:set eliöt, leväkasvit. M. loissieni. M:sen pieni. Pieni, melkein m. mies. Rakennukset näyttivät m:silta ympäröivien suunnattomien vuorten rinnalla.

mikroskooppitutkimu|s *s.* Bakteerien toimintaa ja vaikutusta koskevat m:kset.

mikroskopoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* käyttää mikroskooppia, tutkia jtak mikroskoopilla. | M:tava valmiste. **-ja**[11] *tek.* Harjaantunut m.

mikrosomi[4] *s.* M:t 'solun submikroskooppisia osasia'.

mikro|spori[4] *s. kasv.* pikkuitiö. **-tomi**[4] *s.* leikkauslaite, jota käytetään mikroskooppisia valmisteita tehtäessä. **-vaaka** *s.* erittäin herkkä, vars. kemian tutkimuksissa käytetty vaaka. **-valokuva** *s.* vrt. seur. | M. solukosta. **-valokuvaus** *s.* mikroskooppisten esineiden valokuvaaminen suurennettuina mikroskoopin ja valokuvauskoneen yhdistelmää käyttäen. **-voltti** *s. sähk.* (*lyh.* μV) 1/1.000.000 volttia.

miks|i *interr.adv.* (harvemmin miksikä, *vanh.* miksis, *murt.* ja *runok.* miks; kieltov:n kera us. miksen, mikset jne.) minkä takia, tähden t. vuoksi, mistä syystä. **1.** varsin. interr. käyttöä. **a.** itsenäistä kysymyslausetta aloittamassa. | M. pelkäät? M. aina riitelette? M. tappelua rauhallisessa huoneessani? KIVI. M:ihän tie on tältä kohtaa tavallista leveämpi? M. hän ei tule? M:ette jo luovu yrityksestä? -- m:is meille näin teit? UTV. Joka aamu on armo uus; / miks siis huolta me saamme? HLV. — Vahvistussanan kera. | M. ihmeessä et vastaa? **b.** alisteista kysymyslausetta aloittamassa. | En tiedä m. pelkään. Tästä selittyy, m:ei työ onnistunut. Nousi kysymys siitä, m. asiaa ei ollut otettu aikaisemmin esille. **2.** muuta, laajentunutta käyttöä. **a.** huudahduksissa. | Voi, m. sen jätin! M:ette te koskaan voi olla rauhassa! Oi kultainen syntymäkehto, m. en sitä siunaisi KIANTO. **b.** myönnyttävissä ilmauksissa. | Olin huoleton ja — m:en sitä myöntäisi — sanomattoman onnellinen. Elokuva olisi verraton opetusväline kaupunkien ja m:ikä ei myös maaseudun kouluissa. [Se oli] jonkinlainen ansiotyö, niin m:ikä ei suurtyökin minun puoleltani AHO. Hyvinhän siinä kävi, ja m:ei olisi käynyt. | "Eikös olekin hyvä keksintö?" — "M:ei." | "Muistatko vielä Jussin?" — "M:en muistaisi."

miksolyydinen[63] *a. mus.* M. sävellaji 'eräs kirkkosävellaji'.

miksti[4] *s. mus.* laulussa: falsetin ja rintaäänen välinen rekisteri.

mikstuura[12] *s.* lääkeseos, vars. kansanlääkkeenä yleinen mixtura simplex, ruusuntipat. | Kamferia, m:a ja valeriaanaa. Teelusikallinen m:a vilustumiseen. M:n haju.

mikstuuri[6] *s. mus.* kuoroäänikerta.

mikä s:nen ja a:nen esinettä t. asiaa, joskus myös henkilöä tarkoittava *pron.* Yks. ja mon. gen. *minkä,* mon. nom. *mitkä.* Muista sijamuodoista, jotka gen:n tavoin ovat mon:ssa samanlaiset kuin yks:ssä, *-kä* liittyy vain joskus (tarpeettomasti) ill:iin ja all:iin: *mihinkä, millekä.* — Ks. erikseen *mi (min),* jotka muodot ovat yleisiä runoudessa, sekä adv:n tavoin käytettyjä *miksi, mitä* ja *missä, mistä, mihin.* Vrt. kuka.

I. *interr.* Huom., että kysyttäessä "mikä?" henkilöä tarkoittaen halutaan tietoa hänen asemastaan, ominaisuuksistaan tms., kysyttäessä "kuka?" halutaan tietoa henkilöllisyydestä. — Samoin: Älkää vihatko ihmistä, kuka ja m. hän lieneekin; nähkää vain, m. hän on, se riittää SILL.

1. itsenäistä kysymyslausetta aloittamassa. | M hän on? Mitä te olette miehiänne? Miksi minua oikein luulet? M. se on? M. hätänä? Mitä nyt? Mitä kuuluu? Mitä haluat, teet, ajattelet? Miltä tuntuu? Mistä kummasta te puhutte? Minkä arvoinen, ikäinen, kielinen, kokoinen, näköinen? Minkä takia, tähden,

vuoksi? — M. mies? M. heikkarin nero luulet olevasi? M. puku, kirja, kaupunki? M. talo tuo on? Millä kadulla asut? Minä päivänä palaat? M. kiire sinulla on? Mistä syystä? Mistä kaukaa vieras on? — Mitä [= paljonko] kello on? Mitä tämä maksaa? Mitä olen velkaa? — *Murt.* Kuuluuko sitä mitä [= kuuluuko jotakin ja mitä; mitä kuuluu]? Saitko m. palkaksi? — Tiedätkös mitä [puhek. kiinnittämässä puhuteltavan huomiota puhujan haluamaan seikkaan, yms.]. | Tiedätkös mitä! Asiasta tuli sittenkin tosi.

2. alisteista kysymyslausetta aloittamassa. | Kysyin, m. hän on, miksi hän aikoo. Ei tiedä, mitä tekisi. Näyttäkääs nyt, mihin pystytte. — Kukaan ei osannut sanoa, m. mies hän on. Selittää, millä tavoin työ on tehty. En voi aavistaakaan, mistä syystä minut jätettiin kutsumatta. — Ties millä keinoin. — *Murt.*; vrt. IV. 2. | Jos minkä [= ei sitä tiedä minkä] vielä tekee, kun kirosi pahasti AHO.

3. ed:iin liittyvää käyttöä. **a.** hämmästystä, ihastusta, mielipahaa tms. ilmaisevissa huudahduksissa. | Mitä ihmettä! Mitä merkillistä sinä oikein teet! Mitkä silmät! M. ihana näky! M. murheen hetki! M. ero entisen ja nykyisen välillä! M. vahinko, etten tiennyt tulostasi! Voi, missä siivossa te olette! Voi sitä poikaa, minkä tempun teki! **b.** myönnyttävissä t. painokkaasti toteavissa ilmauksissa. | M:s hänen on ollessa! M. on ostaessa, kun on kukkaro täynnä rahaa. | "Tuletko?" — "M:päs siinä!" | Ja nuoren parin välit näkyivät menevän oikein hyvin - -. M:s sellaisen miehen kanssa! LINN. Pian A. voitti kaikkien suosion ja m:s: mukavampaa miestä saa turhaan hakea. Ja topakka kun oli Maijastiina, niin m., pitiväthän ne sitä JOTUNI. | Rintamalleko sinä olet menossa? — M:s, johan minä olen siellä kuukauden ollut HEPOR. — *mikä ettei* tottahan toki, kyllä vain, miksei. | Tottahan nyt sotamies uskalsi — m. ettei JÄRVENT. "Rupeat osamieheksi?" — "No, ka m., etten [= miksen] rupeaisi" AK. **c.** torjuvissa, väheksyvissä ilmauksissa; huudahduslauseissa, jotka muodoltaan tav. myönteisinä ilmaisevat sisältämänsä ajatuksen painokkaasti kielteisenä. | Mitä vielä! Vielä m.! Eikö mitä! Jussiko hyvä oppilas, ja mun mitä! Mitäs noista menneistä! Mitäpä hän lääkäreistä. Mitä minä siitä, mitä muut ajattelevat! Mitä se minuun kuuluu. Minkäs sille mahtaa. M:s kiire teillä on. | "Mutta jos siitä tulee riita?" — "Vieläpä siitä m.!" | Mitä varastamista se on, jos omastaan ottaa. M. sinä olet minua komentamaan! Herra, m. on ihminen, että hänestä lukua pidät, m. ihmislapsi, että häntä ajattelet! VT. — "Tehtävä on liian vaikea." — "M. vaikea tuo nyt tuollainen on!" | M. vanha kauppias oli? Mies parhaassa iässään LEINO. **d.** epävarmuutta, mahdollisuutta ilmaisevissa yhteyksissä. | Muuan mies, m. lienee ollut kulkuri. M. lieneekin tullut, mutta Pekka ei enää palannut. Mitä niitä mahtaa olla 30 'mahtaisiko niitä olla, kai niitä on kolmisenkymmentä'. Mitähän sinne lienee vajaat viisi kilometriä. Viikon pari mitä virunee [sairaana] LEINO. — *mitä(hän) jos, mitäpä jos, mitäs jos* aloittamassa jtak uutena mahdollisuutena t. ehdotuksena esitettyä, tarkempaa pohdintaa t. vastausta edellyttävää ajatusta: entä(pä) jos, entäs jos. | Mitähän jos möisin huvilan. Mitäs jollei juna ehtisikään ajoissa. Mitähän jos menisimme uimaan? Mitähän olisi, jos keitettäisiin kahvit.

II. *rel.* vrt. joka. **1.** korrelaattina s.; vallankaan henkilöistä ei suositeltavaa; muutoinkin tav:mmin (paitsi sup:n yhteydessä) joka, yleisesti kuitenkin: se paikka, missä; ks. missä 2. | Lapset, mitkä ensimmäisinä ikävuosinaan ovat sairastelleet. - - niitä juutalaisia pakkosiirtolaisia, mitkä minun isäni, kuningas, on tuonut Juudasta VT. Talo, minkä ostimme. Työ, minkä eduskuntamme on suorittanut. Ne virheet, mitä karjataloudessa yleensä tehdään. Niillä edellytyksillä, mitä laki ja välipuhe kussakin tapauksessa sisältävät. Hänen vaatteissaan on sama savupirtin suloinen tuoksu m. [= kuin] ennenkin AHO. — *Erik.* sup:n määrittämään s:iin viitaten. | Paras paikka minkä tiedän. Kiikkerin vene mitä ajatella saattaa.

2. korrelaattina yksiköllinen, tav. asiaa tarkoittava pron. | Sen lisäksi, mitä on säädetty. Se ei ole kaunista, mitä sanot. Tuonti on vähentynyt siitä, mitä se oli ennen sotaa. Saimme kaikkea, mitä vain osasimme toivoa. Sama m. ennenkin. — Mutta: Ne, jotka. Voi sitä, joka ei tottele! — *Murt.* päälauseen edellä olevassa tempor., kond. t. konsess. sivulauseessa; vrt. IV. 2. | Ja kun mitä lujasti toivoo, se tapahtuu JOTUNI.

3. korrelaattina sup:ssa oleva a. | Paras mitä tiedän. Suurin mitä maassamme on koskaan nähty.

4. yleensä vain *kirjall.* korrelaattina lause. **a.** pron. yksinään. | M. oli todistettava. Tuli sade, m. [= ja se seikka] esti koko matkamme. Kysyin hänen vointiaan, mihin hän vain pudisti päätään. — *Erik.* ellipt. huomautuksissa seuraavaan viitaten. | Hän on hienokäytöksinen ja m. tärkeintä erittäin rikas. - - ja m. ihmeellisintä, L. säilyi onnettomuudessa täysin vahingoittumattomana. Mikä vielä ikävämpää, näiden viljalajikkeiden satoisuudesta ei toistaiseksi ole varmoja koenumeroita. **b.** pron. ja postp., esim. *minkä jälkeen, mitä ennen, minkä johdosta, takia, tähden, vuoksi, mitä vastoin.* | Pysähdyttiin aterioimaan, minkä jälkeen matkaa jatkettiin. Vihannekset keitetään, mitä ennen ne on huolellisesti puhdistettava. Satoi, minkä takia lähtö lykkäytyi. Rukiit tulivat huonoja, mitä vastoin kaurasta saatiin kohtalainen sato. **c.** rel.-lauseessa pron:n pääsanana korrelaattilausetta määrittävä nomini. | Tuli sade, m. seikka esti koko matkamme. Nimitykset etnologia ja etnografia vilahtelevat kirjallisuudessa sangen epämääräisinä ja häilyvinä, mitä epämääräisyyttä on jatkunut viime aikoihin asti. Luu- ja niveltuberkuloosin hoidossa käytettiin ennen runsaasti leikkauksia, mistä syystä näitä tau-

din muotoja on kutsuttu kirurgisiksi tuberkulooseiksi.

5. mikä = se mikä. | Teen minkä taidan. Saat mitä haluat. Minulla ei ole mitä kaivata, ei mitä toivoa. A:lla ei ole millä maksaa velkansa. Mitä edellä on sanottu puusta, koskee myös muita hyödykkeitä. — *Erik.* **a.** Tuli m. tuli. Tein minkä tein. Puhu mitäs puhut. Istukaa mitä istutte, minä menen nukkumaan. — Kuollut m. kuollut. Tehty m. tehty. — Kauppa m. kauppa [= kauppa on kauppa], ei se siitä muutu. Älä kaunistele, valhe m. valhe. **b.** rel.-lauseessa pron:n pääsanana nomini, jota rel.-lause oikeastaan määrittää. | Tässä on meillä sileä aho, ja mitä kantoja on esteeksi, tempaisemme juurineen pois KIVI. - - ja mitä rahoja oli, ne hän oli säilyttänyt takanaan KAUPPISH. - - söivät mitä löysivät juuria ja marjoja AHO.

6. vieraanvoittoista, kankeaa käyttöä. | M. meitä eniten ihastutti, oli [Eniten meitä ihastutti] hyvä ja runsas ruoka. M. on arveluttavinta, on [Arveluttavinta on,] että - -. — *mitä jhk tulee.* Mitä vanhimpiin merkkeihin tulee, ne [Vanhimmat merkit] alkavat jo olla suuria harvinaisuuksia. Mitä obligaatiosijoituksiin tulee, [Obligaatiosijoituksista] ei tämän kirjoittaja uskalla sanoa mitään varmaa. Mitä palkkoihin tulee, [Palkkojen suhteen] työ on varsin edullista.

III. komp:sessa t. komp.-luonteisessa rel.-lauseessa.

1. Työ oli vaikeampi, kuin miksi sitä kuvittelin. — Us. pron. täysin tarpeeton. | Suomen tuntemus on ulkomailla pienempi, kuin (mitä) meillä tavallisesti luullaan. Matkustaja saa viedä maasta saman määrän valuuttaa, kuin (mitä) hänellä on ollut maahan tullessaan.

2. *mitä* (minkä jne.) konj:ta läheten → kuin (mitä), muuta kuin mitä, paitsi mitä. | Jussi nukkuu, syvempää unta mitä [= kuin] seitsemään vuoteen SILL. — - - harvoinpa on ollut isästä tarkempaa tietoa, mitä [= muuta kuin mitä, paitsi mitä] sitten on myöhemmin lapsen näköpää ilmoittanut RAILO. Enhän ollut ennen tanssinut, mitä olin pyörinyt joidenkin setien kanssa perhejuhlissa AK. Kuivat siellä nyt ovatkin muuten maat, minkä [= paitsi] tuossa suolla R.ENGELBERG.

3. *minkä* konj:n tavoin. **a.** niin paljon kuin (suinkin), sikäli kuin. | Huutaa minkä jaksaa. Juoksi minkä kintuista pääsi. Lapset poimivat kukkia minkä ennättivät. [Kissanpoika] kasvaa joka päivä, minkä [= sitä mukaa kuin] kesä lähestyy SILL. Nukuttiin penkeillä, minkä [= sen verran kuin, se vähä mikä] nukuttiin. **b.** *murt.* kuten, niin kuin. | Surkeaa on köyhän elämä, minkä noittenkin raukkain PAKK. Tuli työtään tekee minkä pakkanenkin MERIL.

IV. *indef. murt.* t. ainakin itäsuomalaisittain. **a.** kielt. yhteyksissä: mikään. | Ei siinä m. auta. Ei kannussa mitä juotavaa ollutkaan. Eipä olekaan m. eläessä AHO. Eihän lapsella m. — näkeehän sen kohta HEPOR. En minäkään m. orja ole. Olemmeko me mitä kansakoululaisia! Kuka sille mitä mahtoi, että roisto pääsi pakoon TALVIO. Insinööriksikin häntä on sanottu, jos lie m. insinööri WALTARI. — *mitä* (puhek.) joskus vain vahvistavana: suinkaan, ollenkaan, alkuunkaan. | "Jokos uskot?" — "Enhän minä mitä usko." | Eihän tämä mitä vinossa ole AK. — *älähän mitä, älä(pä)s mitä* (puhek.) Kauko kuuluu menneen kihloihin." — "Älähän mitä [= vai niin, ihanko totta]!" | Odotettiin sadetta, mutta äläs mitä [= annahan olla, kuinka ollakaan] — pouta tulikin. — Vars. *jos mikä.* Kahvi jos m. on piristävää. Alituinen kertaus jos m. on omiaan lamauttamaan oppilaiden mielenkiinnon. Tässä jos missä pitää paikkansa sananlasku: "oma apu paras apu". **b.** kysyvissä ja kond. yhteyksissä = jokin. | Söisihän sitä, jos olisi mitä syötävää. Oli turvallista tietää, että apu oli tarjona, jos mitä olisi sattunut. Jos vielä menee, tuittupää, ja tekee minkä itselleen! HEPOR. — Mahtoiko olla vihaa mitä vanhaa? AHO. | Jäikö mitä vielä? — Lakki jäi AHO.

2. yl. jstak rajoituksetta, esineestä t. asiasta, joka jssak suhteessa on yhtä mahdollinen, tulee yhtä hyvin kysymykseen kuin kaikki muutkin. **a.** konsess. yhteyksissä. | - - matoja, perhoja, simpukoita ja mitä kaikkea AHO. Jos mitä teet, niin tervaa! — Vars. *mikä hyvänsä, tahansa, vain; vaikka mikä, jos mikä.* Olkoon m. hyvänsä. Ehdolla millä hyvänsä. Mihin hintaan t. keinolla millä tahansa. Haluaa työtä mitä vain. Omenia, karamelleja, kakkua ja vaikka mitä. Kaloja tuli vaikka millä mitalla. En peräänny, vaikka m. olisi. Jos minkä väristä kangasta. Kuulut sieltä mattkoiltasi hankkineen jos mitä TALVIO. **b.** *kuin mikä* (murt.) kuin mikäkin, kuin ainakin t. konsanaan jokin. | Ulista kuin m. koiranpentu. Kasvaa kuin m. sieni ikään. Asunto oli ahdas kuin m. varpusenpesä. Kaunis paikka kuin m. pieni Punkaharju. — Pelkkänä vahvistussanana. | Totinen kuin m. Maa on kovaa kuin m.

3. *mikä mitäkin, missäkin, milloinkin, kulloinkin* yms.; yleisesti myös henkilöistä. | Tekevät m. mitäkin 'mikä sitä, mikä tätä; yksi yhtä, toinen toista'. Hajosivat m. minnekin. M. milläkin tavalla. Syötiin mitä milloinkin. Millä minkinlaiset jalkineet. Juteltiin minkä mitäkin 'sitä ja tätä, yhtä ja toista, sekalaista'. On ollut maalarina, suutarina ja minkä minäkin. Marja harhaili pihassa ja rannassa ja minkä missäkin AHO.

4. *mikä — mikä, mikä — kuka* yleisesti myös henkilöistä: joku — joku, toinen — toinen, yksi — toinen. | M. maisteli olutta, m. viiniä. M. kantoi matkalaukkua, millä oli reppu selässään. - - minkä he pieksivät, minkä tappoivat, minkä kivittivät UT. Lehmät viettivät yötään m. seisten, m. makuullaan märehtien. Tähän sopimukseen liittyivät muutkin, mitkä aikaisemmin, mitkä myöhemmin. — M. minne, kuka kunne. M. huutaa, m. pui nyrkkiään, kuka noituu. Kuka oli suutarina, m. räätälinä.

mikäkin *indef.pron.* komp. konj:n kera: kuin ainakin, konsanaan jokin; vrt. mikin. | Astelee nenä pystyssä kuin m. kauppaneuvos. Elää kuin missäkin hotellissa. -- käy kiinni kuin mihinkäkin koukkuun TALVIO. -- viehättävä valoläikkä, joka on kuin m. kuutamon paiste SILL. — Pelkkänä vahvistussanana. | Pirteä kuin m. Suuria kuin mitkäkin.

mikäli konj:ta lähenevä *adv.* **1.** *rel.* **a.** sikäli kuin, siinä määrin kuin, niin paljon kuin, sen mukaan kuin; jos. | Pula vain sikäli paheni, m. sota jatkui. -- m. [= sitä mukaa kuin] synnytysaika läheni, sitä vaikeammaksi hänen tilansa kävi LINN. M. kielitiede ja muinaistutkimus ovat pystyneet selvittämään Suomen suvun alkuperää, se näyttää johtavan Kaakkois-Venäjälle. M. olemme saaneet tietää, on --. — Korjaukset suoritetaan vain m. ne ovat aivan välttämättömiä. Kasvillisuus koettaa tuntureillakin tulla toimeen m. kylmyydeltä ja tuulilta voi. — Maksan m. jaksan. Tulen m. voin. M. tarvetta ilmenee, on --. Lasten on saatava opetusta m. mahdollista oman koulupiirinsä koulussa. Jos mahdollista on ja m. teistä riippuu, eläkää rauhassa kaikkien ihmisten kanssa UT. — *sikäli mikäli* (leik.) vars. vastauksissa puhujan epävarmuutta t. varausta ilmaisemassa: riippuu olosuhteista, kenties tms. | "Voiko tauti parantua?" — "Sikäli m." **b.** siinä tapauksessa että; edellytettynä että; jos. | Korvaus odotusajalta, m. se on kahta tuntia pitempi. M. teosta on vielä saatavissa, pyydämme toimittamaan tilauksen ensi tilassa. M. huollettavia lapsia ei voida sijoittaa sopiviin yksityiskoteihin, kuntain on ylläpidettävä lastenkoteja. Niin asia on, m. en muista väärin. **2.** *interr. harv.* missä määrin. | On vaikea ratkaista, m. kysymyksessä on juuri sama henkilö.

mikään *indef.pron.*, jota esinettä t. asiaa, joskus myös henkilöä tarkoittaen käyt. kielt. yhteyksissä;)(jokin; kaikki. Yks. ja mon. gen. *minkään*, yks. akk. *minkään, mikään*, mon. nom. ja akk. *mikään*. Muista sijamuodoista, jotka gen:n tavoin ovat mon:ssa samanlaiset kuin yks:ssä, *-kään* (runok. joskus *-känä*) liittyy aina vain transl:iin. ill:iin ja all:iin: *miksikään, mihinkään, millekään*. Ess. ja partit. sekä olo- ja erosijat kuuluvat sen sijaan *minään, mitään* (runok. joskus *mitänä*) ja *missään, mistään, millään, miltään*. Ed. sijoissa kuit. ylät. myös *-kään: minäkään, mitäkään*, jälkimmäisissä joskus yleisemminkin: *missäkään* jne. Ks. myös erikseen missään, mistään, mihinkään, joita muotoja käyt. paikallisesti adv:eina. Vrt. kukaan.

1. *s:sesti.* M. ei auta. Ei m. estä minua. Siellä ei ole mitään. Kaikki tai ei mitään. Ei yhtään, ei niin mitään. Ei juuri, paljon mitään. Ei näe, tiedä, sano mitään. Ei ole kadottanut mitään nuoruutensa tulisuudesta. Hän ei ole m., mitään. Mahtaako lähdöstä tulla mitään. Ei tämä vielä mitään, mutta näkisitpä --. | "Anteeksi!" — "Ei (se) [haittaa] mitään." | Ei minkään näköinen. Sitä ei pidetä minään. P:stä ei ole mihinkään. Ei välitä mistään. Lönnrot ei ollut missään äärimmäisyyksien mies. -- eikä peittänyt mitänä / tulevaisen polven tulla LEINO. Hän oli -- ihmisten hylkäämä, -- halveksittu, jota emme minäkään pitäneet VT. Antaa en voi mitäkään: / ristis juurehen vaan jään HLV. — *Erik.* **a.** *jos mikään* elliptisenä sivulauseena vahvistamassa määrittämäänsä sanaa: ennen kaikkea, juuri, vasta, nimenomaan. | Alkoholi jos m. on vaarallista. Tällä seikalla jos millään on suuri merkitys. Kirjapainotyö on kulttuurityötä jos m. **b.** *eikä mikään* vahvistamassa kielt. lauseessa sanaa, johon pron. on rinnastettu: ei mies eikä mikään = (painokkaana:) ei mikään mies. | Hän ei ole mies eikä m. Talo ei ole talo eikä m., ellei --. Eihän se ole matka eikä m. Ei ole konsti eikä m. Ei keinolla eikä millään. Et saa sitä hinnasta etkä mistään. Se on siivo mies, ei juo eikä mitään TALVIO. **c.** *ei millään* ei millään keinolla, ihmeellä tms., ei mitenkään. | Työ ei onnistunut millään. En millään muista. Ei millään malttanut lähteä. **d.** *niin kuin ei mitään* (ark.) vaikeuksitta, helposti tms., noin vain. | Päästä kuulustelusta niin kuin ei mitään. -- soittaa luirutteli urkuja niin kuin ei mitään TIITUS. Meidät nähtiin nyt pihapenkillä äijän kanssa istuskelemassa, lauantaiehtoona saunan jälkeen, niin kuin ei mitään SILL. **e.** *mitään* (puhek.) pelkästään vahvistavana: suinkaan, ollenkaan, alkuunkaan. | Älä pelkää, ei se mitään päälle aja. Minä lupasin kynsiä silmät sinun päästäsi, mutta en minä mitään kynsi LINN. **f.** *älähän mitään, älä(pä)s mitään* (puhek.). "Sain nelikiloisen hauen." — "Älähän mitään [= vai niin, ihanko totta]!" | Ukkoa odotettiin jo kuolevaksi, vaan äläs mitään [= annahan olla, kuinka olikaan] — se virkosikin!

2. *a:sesti.* Ei m. tavallinen mies. Enhän minä ole m. Runeberg. Ei m. ase, kirja, talo. Hymy, joka oli tuskaisempi kuin mitkään kyynelet. Eihän tässä m. hengenhätä ole. Siitä ei ole mitään hyötyä. Minulla ei ole siihen mitään sanomista. Nuorisoa, jolla ei ole mitään harrastuksia. Ilman mitään kustannuksia. Ei missään tapauksessa. Älä missään nimessä! Ei mistään hinnasta. Ei millään tavalla, lailla. Ei millään muotoa. Ei millään ilveellä (ark.). Ei millään ehdolla. — S:sesti käytettyyn a:iin liittyen. | Ei mitään hyvää. On vaikea sanoa mitään varmaa. Ei mitään uutta auringon alla (alk. VT). — *Erik.* **a.** vars. käännössuomessa us. tarpeettomasti. | Ilman mitään ostopakkoa. Hänellä ei ollut mitään perhettä. **b.** vars. *puhek.* tarpeettomasti a:iin liittyen. | Ei enää m. uusi. En ollut m. halukas suostumaan ehdotukseen. Heinä ei ollut mitään erinomaista. Säkeet, jotka eivät suinkaan ole mitään sujuvia ja kaiukkaita.

milaneesi[4] *s. kut.* eräs naisten alusvaatteisiin ja yöpukuihin käytetty ohut silkki- t. tekosilkkikangas.

miliisi[6] *s.* **1.** sotaväki, joka rauhan vallitessa on palveluksessa vain lyhyen ajan, tav. enintään jonkun viikon vuodessa. | Muutamissa maissa, esim. Sveitsissä, m. perustuu asevelvolli-

suuteen ja on ainoa sotaväki, toisissa maissa, esim. Englannissa ja Yhdysvalloissa, joissa on palkka-armeija, m:in kuuluminen on vapaaehtoista, ja m. on vakinaisen armeijan reservinä IT. Fascistinen m. 'Italiassa Mussolinin aikana armeijan rinnalla toiminut fascistien sotilasjärjestö'. — *Yhd.* talonpoikais-, työläism. 2. *hist.* Suomessa Venäjän vallankumouksen jälkeen 1917 poliisista lyhyen aikaa käytetty nimitys. **-armeija** *s.* **-joukko** *s.*, tav. *mon.* **-järjestelmä** *s.* Sotalaitoksen perustyypit: ammatti-, miliisi- ja kaaderijärjestelmä. **-laitos** *s.* **-osasto** *s.* **-sotila|s** *s.* Vapaaehtoiset m:at.

militarismi[4] *s.* sotilaallisten näkökohtien yksipuolinen varteen ottaminen, niiden vaatimusten liiallinen suosiminen yhteiskunnan muiden tarpeiden kustannuksella, sotahenkisyys; sotilasvalta.

militarisoi|da[18] *v.* tehdä militaristiseksi. | M:tu maa. M:tu nuoriso.

militaristi[4] *s.* militarismin kannattaja. **-nen**[63] *a.* militarismia kannattava, sen mukainen t. sille ominainen. | M. maa. M. politiikka.

militäärinen[63] *a.* par. sotilaallinen, sotilas-.

milj. *lyh.* miljoona. | 3 milj. tonnia.

miljard|i[5] *s. (perusl.) (lyh.* mrd.) tuhat miljoonaa, merkitään 1.000.000.000. | 30 m:ia markkaa. Lähes puoli m:ia dollaria. Yhtiö uhrasi tutkimustyöhön m:i(n) markkaa. Ihmisiä lasketaan nykyisin olevan 2½ m:ia. M:eja vuosia sitten. -- nuo m:it pienet elämän kohdat, jotka kukin sinänsä ovat kuulumattomia, mutta jotka yhdessä täyttävät keskikesän poutailman SILL. — *Erik.* rahasta: miljardi markkaa, kruunua tm. | Vahingot noin puoli m:ia. Hallitus varasi työttömyyden torjuntaan m:in. Talousarvio, joka nousee kymmeniin m:eihin. Alkoholin käyttöön uhrataan vuosittain m:eja. — *Yhd.* apulanta-, sotakorvaus-, työttömyysm.

miljardööri[4] *s.* henkilö, jolla on omaisuutta miljardi markkaa, kruunua tm. | Amerikan m:t.

miljonääri[4] *s.* 1. henkilö, jolla on omaisuutta miljoona markkaa, kruunua tm.; us. yleisemmin: erittäin rikas henkilö; *syn.* miljoonikko, miljoonamies. | Suutari, josta tuli m. Naida m:n tytär. M:en loistohuvilat. Elää kuin mikäkin m. — *Yhd.* dollari-, puntam.; monim. 2. ks. lentomiljonääri. **-n|housut** *s. mon. leik.* lounaspuvun ja šaketin raidallisista housuista. **-perhe** *s.*

miljoon|a[16] *s. (perusl.) (lyh.* milj.) tuhat tuhatta, merkitään 1.000.000. | 300 m:aa dollaria. Hän peri m. markkaa, m:n markkaa. 1,4 m:aa tonnia. M:ia kilometrejä. Lontoossa on noin 8 m:aa asukasta. M. kertaa. Sellaisia on vain yksi m:asta. — *Erik.* a. rahasta: miljoona markkaa, kruunua tm. | Kaksi m:aa rahana. Useiden m:ien omaisuus. Talo maksoi m:an. Puutavaraa puolentoista m:an arvosta. — *Yhd.* puolustus-, sivistysm:at. **b.** vain *mon.* miljoonat ihmiset. | Tuhannet ja m:at ovat turhaan etsineet vastausta tähän kysymykseen. Työ, joka on ollut m:ille siunaukseksi.

miljoona-|armeija *s.* miljoonainen armeija. | Suurvaltojen m:armeijat. **-arpajaiset** *s. mon.* arpajaiset, joissa on voittoina miljoona t. miljoonia.

miljoonai|nen[63] *a.* miljoonan t. miljoonia käsittävä, miljoonan t. miljoonien suuruinen. | Viron m. kansa. M:set joukot. Tuo sievä korva oli vielä kuukausi sitten yhtenä niistä kidusrakojen uurteista, jotka m:sten ajanjaksojen takana johtivat tästä leukojen takaa nieluun SILL. — *Yhd.* puoli-, kaksi-, kolmi-, neli-, kymmen-, satam.; monim.

miljoona|kartta *s.* koko maapallon maa-alan käsittäväksi suunniteltu, lehtinä ilmestyvä kartta, jonka mittakaava on 1:1.000.000. **-kauppa** *s.* miljoonan t. miljoonien suuruinen kauppa. **-kaupun|ki** *s.* kaupunki, jossa on miljoona t. miljoonia asukkaita. | New Yorkin m. Keskellä m:gin hälinää ja pauhua. **-kavallus** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) suuruinen kavallus. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* Äänen vahvistaminen elektroniputkivahvistimilla m:seksi. **-lahjoitu|s** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) arvoinen lahjoitus. | Suomen kulttuurirahastolle tehdyt m:kset. **-liike** *s.* iso, huomattava liikelaitos, suurliike. **-lu|ku** *s.* Päästä säästötilillä uudelle m:vulle. **-mie|s** *s.* miljonääri, miljoonikko. | Amerikan m:het. **-omaisuus** *s.* omaisuus, jonka arvo on miljoona t. miljoonia (markkoja, kruunuja jne.). **-paino|s** *s.* miljoonan t. miljoonien kappaleiden painos. | M:ksina leviävä lehti. **-palo** *s.* tulipalo, jonka aiheuttamat vahingot nousevat miljoonaan t. miljooniin (markkoihin, kruunuihin jne.). | M. Tampereella. **-perijä(tär)** *s.* henkilö, joka saa miljoonaperinnön. **-perintö** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) suuruinen t. arvoinen perintö. **-rahasto** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) rahasto.

miljoonas[75] *järjestysl.*, joka vastaa perusl:a miljoona. | M. osa jstak. Vuos jo m. vierähtää, / illan tähdestä tie kun lähti VILJANEN. **-osa**[85] *s.* Sekunnin m.

miljoonasti *adv.* miljoona kertaa. — *Kuv.* Olen jo m. [= lukemattomia kertoja] sanonut sinulle, että --.

miljoona|talo *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) arvoinen talo. | M:talon tyttö. **-tappio** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) tappio. **-testamentti** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) suuruinen t. arvoinen testamentti. **-tila** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) arvoinen t. hintainen maatila. **-tulipalo** *s.* = miljoonapalo. **-työ** *s.* miljoonan t. miljoonia (markkoja, kruunuja jne.) maksava työ. | Satama-alueella suoritettavat m:t. **-vahinko** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) vahinko. **-voitto** *s.* miljoonan t. miljoonien (markkojen, kruunujen jne.) voitto. **-yritys** *s.* miljoonan t. miljoonia (markkoja, kruunuja jne.) maksava yritys; suuri liikeyritys. | Koskenperkaus on m.

miljoonikko[2*] *s.* miljonääri, miljoonamies. — *Yhd.* monim.

miljoonittain *adv.* miljoonia, monta miljoonaa. | M. bakteereja. Miehiä kaatui sodissa m. Raitioteihin on sijoitettu pääomaa m.

miljöö[21] *s.* ympäristö, olot (ympäröivä luonto t. sosiaaliset olosuhteet), missä jku t. jk jatkuvasti on, elää, toimii t. vars. missä jkn t. jnk kuvataan olevan, elävän, toimivan, elämänympäristö, -kehä, -piiri, "ilmapiiri". | Runoilijan lapsuudenaikainen m. Romaanin, runon m. Onnistuneesti valittu m. Ihmesatujen m. on fantastinen, "kerran" ollut, "yhdeksän meren takainen", ylen kirkkaan auringon loisteessa välkähtelevä, ylen tummien puunvarjojen pimeydessä levittäytyvä kaukomaa M. HAAVIO. **-n|kuvaus** *s.* Romaanin, elokuvan m. **-teoria** *s.* ranskalaisen Tainen esittämä teoria, jonka mukaan olevilla oloilla ja ympäristöllä, miljööllä, on ratkaiseva vaikutus taideteoksiin ym. kulttuurihistorian ilmiöihin.

milkki[4*] *s. ark.* kondensoitu, tiivistetty maito.

milla[10] *s. murt.* kuisti.

millai|nen[63] pronominaalinen *a.* minkälainen, -laatuinen, -kaltainen, mimmoinen. **1.** *interr.* M. hän on miehiänsä? M:seksi ihminen tulee, kun hiilihappoa ei poistu riittävästi ruumiista? En tiedä, m:sen puvun panisin. M:set kannet kirjassa on? M. luku on 17/5? Kertokaahan, m:sta oli maalla. — Hämmästystä, ihastusta, mielipahaa tms. ilmaisevissa huudahduksissa, päivittelyissä yms. | M. mies! M. vahinko pitikään sattua! M. röyhkeä valhe! — *Murt.* Oliko juhlissa m:sta [= millaista juhlissa oli]? **2.** *rel.* = jollainen. | Maaottelussa saavutettiin viisi uutta Suomen ennätystä, m:sta ihmettä ei ole tapahtunut sitten urheilumme varhaisvuosien. — M. tehtävä, sellainen palkka. M. pappi, sellainen seurakunta SL. **3.** *indef.* konsess. yhteyksissä. | M. hyvänsä, tahansa. Vaikka olisit m. mahtimies, en välitä sinusta.

milleittäin *adv.* milli kerrallaan, milleinä, monta milliä. | Lyhentää jtak m. — Tupakan ostaminen m.

milli[4] *s.* **1.** *puhek.* millimetri. | Kahdeksan m:ä paksu. Leikkauttaa tukkansa kolmen m:n koneella. Kuviot on sijoitettava m:lleen [= millimetrin tarkkuudella] toisiinsa kiinni. **2.** kappalemittana: 1000 kpl. | Puoli m:ä "Työmiestä". 5 m:ä kirjekuoria.

milli- mittayksiköiden nimen alkuosana = tuhannesosa; esim. milligramma = tuhannesosa grammaa. **-ampeeri** *s. sähk.*; *lyh.* mA. | Yhden m:n virta. **-baari** *s. metrl.*; *lyh.* mb. **-gramma** *s.*; *lyh.* mg. **-litra** *s.*; *lyh.* ml.

millimetri *s.*; *lyh.* mm. | 5—6 m:ä pitkä. Koko maan vuotuinen sademäärä on keskimäärin 537 m:ä. — *Yhd.* mikrom.; neliöm.; palstam. **-asteik|ko** *s.* M:olla varustettu lasiputki. **-jako, -jaotus** *s.* Viivoittimen m. **-lehtiö** *s.* millimetripaperilehtiö. **-mitta** *s.* **-paperi** *s.* ruutupaperi, jonka ruutujen sivu on 1 mm. | Graafisten käyrien piirtäminen m:lle. **-vihko** *s.* millimetripaperivihko.

millimikroni *s.* (*lyh.* mμ t. $\mu\mu$) vars. valo-opissa: 1/1000 mikronia.

milli|nen[63] *a. vanh.* millainen, minkälainen. | -- m. tämä on? UTV. -- ottakaat vaari, m. loppu heidän menollansa oli UTV. M:seksi kertoivat miehen muodon? KIVI. He eivät näkyneet pitävän mitään lukua omasta kurjuudestaan, olipa se m. tahansa PÄIVÄR.

-millinen[63] *poss.a.* < milli 1. | 2--, 5--, 10-m.

millivoltti *s. sähk.; lyh.* mV. | Jännitehäviö 50 m:a.

milloin *adv.* (harvemmin: milloinka) vrt. koska. **1.** *interr.* aikaan, ajankohtaan kohdistuvaa suoraa t. epäsuoraa kysymyslausetta aloittamassa. | M. lähdemme? M. teos ilmestyy? Tiedätkö m. äiti palaa. En voi aavistaakaan, m. työ valmistuu. Ties m. olemme tavanneet. -- kesällä m. lienee ollut, sulan, pehmeän maan aikana AHO. — Huudahduksissa. | M. sinäkin miehistyt! — *Murt.* Tuletko sinä m. [= tuletko ja milloin; milloin tulet] käymään minun luonani? IRIS UURTO. Kun ei ollut kiireitä töitä, hän kävi aina iltaisin laivarannassa, että jos m. sattuu tulemaan KAUPPISH. **2.** *rel.* **a.** *harv.* jolloin. | Elin kanssas onnen ajan, m. / mielen rauha puhkes ruusuihin ELINA VAARA. **b.** tempor. konj:ta läheten: (aina) silloin kun, aina kun, joka kerta kun. | Aina m. tarve vaatii. M. ei estettä ilmaannu. Saat ruokaa m. tahdot. Älä kiellä tarvitsevalta hyvää, m. sitä tehdä voit VT. M. oppilaat eivät voi aterioida kotonaan, on paikallaan ylläpitää koulukeittolaa. Jokivesi on usein likaista, etenkin m. joki on vähävetinen ja hidas. M. katsotaan syytä olevan, on asia alistettava maatalousministeriön ratkaistavaksi. — *Murt.* Ja kun tieni minut m. [= Ja milloin tieni minut] toivat kotikylään takaisin, niin kylyä kysyivätkin silmäni ensiksi AHO. -- riistivät -- parhaat pojat sotatanterille, kun kuninkaat ja keisarit m. sattuivat vallasta riitaantumaan KIANTO. -- minä ansaitsen paljon paremmin, jos satamassa m. on työtä IRIS UURTO. **3.** *indef.* **a.** konsess. yhteyksissä. | M. [= minä ajankohtana, millä hetkellä] hyvänsä, tahansa, vain. Hän voi tulla m. hyvänsä. Olen valmis m. vain. Vaikka m. — *Harv.* Ken teitä on lempinyt m. [= joskus], / ei kylmene konsanaan KOSKENN. **b.** *milloin mikin, mitäkin, missäkin* yms. | M. oli mikin puolue voitolla. Käytti apunaan m. ketäkin. M. mitenkin, milläkin tavalla. Ulkoa kuului m. minkinlaista ääntä. **c.** vars. *runok. harv.* milloinkaan, koskaan. | -- mut onnea ei ollut hällä m. LARINK. **d.** *milloin — milloin* joskus — joskus, toisinaan — toisinaan. | M. sitä, m. tätä. Asua m. maalla, m. kaupungissa. M. olimme kalassa, m. lueskelimme, m. raivasimme kiviä. — *milloin — kulloin* (murt.) -- väistellen m. sauvoimella, kulloin airolla kiitäviä jäälohkareita PÄIVÄR.

milloinka|an *adv.* (*runok.* myös -na) kielt. yhteyksissä: (ei) minään aikana t. ajankohtana, (ei) missään tilaisuudessa t. olosuhteissa, (ei) koskaan, ikänä, konsanaan. | Ei m. ennen. Ei m. eläessänsä. En ole nähnyt häntä m. Eihän sitä m. tiedä, mitä tapahtuu. Kuinka tästä m. selviämme! Nyt tai ei m. Nyt jos m. Ihme ja kumma, jos Heikki m. tulee ylioppilaaksi. Jos m. niin viime vappuna minulla

oli hauskaa. Olla terveempi, ankarampi kuin m. Parempi myöhään kuin ei m. SL. Harvoin saapi orja lemmen, / ei miniä m:na KAL.

milloinkin *adv.* (tav. vain samankantaisten pron:ien ja adv:ien kera) = kulloinkin. | Mikä puku m.? Kuka m. on vuorossa. Millaista työtä m. on saatavissa. Tehdä ostoksensa mistä m. 'milloin yhdestä, milloin toisesta paikasta, milloin mistäkin'. Miten m.

millä|(n)säkään *adv.* Jku, jk ei ole m., m:änkään 'ei välitä jstak, mistään, ei ole tuonaankaan'. Ei ole m. vaarasta, jkn puheista. Emme olleet m:mmekään. Älä ole m:sikään, kyllä se siitä selviää! — Harvemmin. | Ellös olko m:känä, / m:känä, tuollakana! KAL. Mutta Simeoni ei tuosta ollut juuri m:nsä KIVI.

milma yks. 1. pers:n pron:n partit. *murt.* minua. | Jos ma pääsisin hovista, / - - / et sinä enämpi m., / koira kirjava, purisi A.OKSANEN.

milorisini(nen) *s.* eräs tumman sininen väriaine.

miltei *adv.* = melkein. | M. kaikki. M. viisi litraa. M. joka päivä. M. kaikkialla. M. yksityiskohtia myöten. M. mahdoton, uskomaton. M. jumalallinen, pelokas, yksinvaltainen. Saada m. johtava asema. M. parempi kuin ennen. Tyttö m. pelkäsi. M. itkin. M. lensimme suksilla alas vuorenrinnettä. Yksityiskohta, jonka saattoi m. jättää huomaamatta.

mimeografi[4] *s.* monistuskoje, jossa painokehilöä vastaa erikoisesti valmistettu, väriä läpäisemätön paperi, johon piirrot muodostuvat pienistä rei'istä.

mimicry[1] [-kri] *s. el.* sellainen suojeleva yhdennäköisyys, että jk eläin sekä väreiltään että muodoiltaan erehdyttävästi muistuttaa jtak toista, us. aivan vierassukuista eläintä.

mimiikka[15*] *s.* tunteiden, ajatusten ja mielentilojen ilmaisu kasvojen (laajemmassa merk:ssä koko ruumiin) ilmeliikkeillä, ilmehtiminen, ilmeily, ilmekieli, ilmeet; elehtiminen, eleily, elekieli, eleet. | Välitön, luonnollinen m. Näyttelijän m.

mimmoi|nen[63] pronominaalinen *a.* = millainen. | 1. *interr.* M. mies? Kertokaa nyt, m:sta maalla oli. 2. *rel.* Se oli semmoinen, m:sena hän oli nähnyt itsensä salin suuressa kuvastimessa AHO. 3. *indef.* Kouluun oli mentävä m:sella ilmalla hyvänsä.

mimoosa[15] *s.* troopillisia hernekasveja, vars. Mimosa pudica, jonka lehdyköissä ja ruodeissa kosketus, sähköiskut, valaistuksen vaihtelut ym. ärsykkeet aiheuttavat asennonmuutoksia, tuntokasvi. | Herkkä kuin m. **-mainen**[63] *kalt.a.* M. herkkyys. **-n|kuori** *s.* useiden akaasialajien kuori, jota käytetään vars. nahkojen parkitukseen.

min *lyh.* minuutti. | 5 t 20 min 15 s.

min. *lyh.* ministeri.

mina[10] *s.* par. miina (ks. 2. miina).

minareetti[4*] *s.* moskeijan yhteydessä oleva siro torni, jonka parvekkeelta uskovaisia kutsutaan rukoukseen. | Kupolien ja m:en kaupunki.

-minen[63] nomininjohdin (= IV inf:n tunnus), jolla jokaisesta v:stä voidaan johtaa vastaava teko, us. myös teon kohdetta merkitsevä s.: antaminen (lahjan antaminen — onko teillä jotakin antamista?), juominen (juominen kesäkuumalla — pyytää juomista), kirjoittaminen (kesken kirjoittamista — ei ole mitään kirjoittamista), koskeminen, kuuleminen, käskeminen, laajentaminen, laulaminen, lyöminen, meneminen, muodostaminen, oleminen, paraneminen, paukkuminen, sataminen, sädehtiminen, tekeminen jne. — Huom. mon:lliset ilmaukset: olla naimisissa, mennä naimisiin; olla tekemisissä, joutua tekemisiin jkn kanssa. — Huom. myös: Hänen on meneminen 'hänen täytyy mennä'. Ei sinne ole menemistä 'ei sinne sovi mennä'. Huutaa huutamistaan 'huutaa jatkuvasti'.

mineraali[4] *s.* kivennäinen. | Epämetalliset m:t. Suomen hyödylliset m:t. Graniitti sisältää kolmea m:a: kvartsia, maasälpää ja kiillettä. — *Yhd.* kivi-, malmi-, suolam.; fosfaatti-, oksidi-, rikki-, sulfidi-, titaanim.

mineraali- = kivennäis-. **-aar|re** *s.* Tärkeimmät Kapmaan m:teista ovat kupari, kulta ja timantit. **-aine|s** *s.* Kivilajin m:kset. **-esiintym|ä** *s.* Rikkaita m:iä. **-happo** *s.* **-jauhe** *s.* Raapekumi on mineraali- ja värijauheilla seostettua kumia, jota käytetään kirjoituksen ja piirustuksen poistamiseen. **-kokoelma** *s.* Koulun m. **-kokoomus** *s.* Kiven m. **-läh|de** *s.* kivennäis(vesi)lähde. | Kuuma, radiumpitoinen m. Karlsbadin m:teet. **-löydös** *s.* **-maa** *s.* **-mass|a** *s.* Malmien ja muiden m:ojen tutkiminen.

mineraali|nen[63] *a.* 1. mineraalina oleva, alkuperältään, rakenteeltaan, kokoomukseltaan yms. mineraalia oleva, mineraali-, kivennäis-. | M:set raaka-, polttoaineet. 2. *poss.* — *Yhd.* runsas-, vähäm.

mineraali|näyte *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Veden m:suus. **-ra|e** *s.* Kiven m:keet. **-rikkau|s** *s.* Kanadan m:det. **-seos** *s.* **-sini(nen)** *s.* runsaasti raskassälvällä, kipsillä ja savella sekoitettu berliininsininen. **-suola** *s.* Ravinnon m:t. **-teollisuu|s** *s.* Kalkki- ja sementtiteollisuus ovat maamme m:den haaroista ensimmäisellä sijalla. **-tuotanto** *s.* Kotimainen m. **-tuot|e** *s.* Kivihiiltä ja muita m:teita. **-varat** *s. mon.* Maamme m. **-vesi** *s.* **-väri** *s.* **-öljy** *s.*

minera|logi[4] *s.* mineralogian harjoittaja t. tutkija. **-logia**[15] *s.* mineraaleja, niiden ominaisuuksia, kokoomusta, esiintymis- ja syntytapoja, keinotekoista valmistamista sekä muuttumista ja hajaantumista käsittelevä tiede, kivennäistiede. **-loginen**[63] *a.* mineralogiaan kuuluva t. sitä koskeva, mineralogialle ominainen. | M. kovuusasteikko. Haliitti, vuorisuolan m. nimi. Yliopiston m. laitos.

miniatyristi[4] *s.* miniatyyrien tekijä, vars. miniatyyrimaalari.

miniatyyr|i[4] *s.* 1. koristeellinen, maalattu alkukirjain t. kuvio, jollaisia keskiajalla ja uuden ajan alussa käytettiin käsikirjoituksissa ja painetuissa kirjoissa. 2. hyvin pienikokoinen, us. norsunluulle, medaljonkiin tms. tehty maalaus, pienoismaalaus, -kuva. | Rokokoon suosimat m:it. M. äidinäidistä. Kokoelma m:eja. — M:in [= miniatyyrimaalauksen, -taiteen] mestari. — *Yhd.* emalji-, muotokuvam. 3. *kuv.*

jstak, joka on mittasuhteiltaan erittäin pieni, huomattavasti pienennetty. | M. kunniamerkistä.

miniatyyri- **1.** vrt. ed. 1, 2. **2.** laajentuneessa merk:ssä us. tilap. yhd:oissa yl. pienois-. | Lapsen m:leuka. Puoli tuntia -- muistutti huone m:helvettiä AK. **-koko** *s.* M:a oleva muotokuva. — Ikkunat olivat m:a. **-kokoinen** *a.* M. kuva. — M. talo. **-kuva** *s.* Medaljongin m. **-maalari** *s.* miniatyyrien maalaaja. **-maalau|s** *s.* Harjoittaa m:sta. M:ksen kukoistusaika. — Käsikirjoituksen m:kset. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* M. piirustus. Taide, joka perustuu m:sen hienoon yksityiskohtien suoritukseen. **-muotokuva** *s.* Norsunluulle maalattu m. **-taide** *s.* Keskiajan m. Monet A:n pikkusävellykset ovat mitä ihastuttavinta m:tta.

minimaali- yhd:ojen alkuosana = seur.

minimaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* pienin mahdollinen, mahdollisimman t. äärimmäisen pieni, mitä pienin, erittäin pieni, vähäinen, merkityksetön tms. | M:set tulot, kustannukset. M. tartunnanvaara. Lämmön hukka aivan m:sta. M:sen pieni, vähän. Tietojen m:suus. Tuotanto on lisääntynyt vain m:sesti.

minimetri[4] *s. tekn.* poikkeamatulkki, jolla voi mitata esineen tuhannesosamillimetrin tarkkuudella.

minimi[5] *s.* pienin, alhaisin mahdollinen t. sallittu määrä, arvo, aste tms., pienin ääriarvo, vähimmäisarvo, -määrä, -summa tms.;)(maksimi. | Lämpötilan m. helmikuussa. Rautapitoisuuden m. 50 %. 12-tykkistä patteristoa on tulitehon kannalta pidettävä m:nä. Saavuttaa m:nsä. Pienetä, painua m:in(sä). Rautateiden tavaravaunureservi m:ssään. Palkat olivat aivan m:ssä. — Jokaisen kasvilajin siemenellä on omat itämismääräasteensa: m:nsä, optiminsa ja maksiminsa. — *Yhd.* paino-, toimeentulom. — *Erik.* **a.** *mat.* = minimiarvo. **b.** *metrl.* matalapaineenalue, matala. — *Yhd.* ilmanpainem.

minimi- pienin, alhaisin [tms.] mahdollinen t. sallittu, vähimmäis-, minimaali-. **-|aika** *s.* Suorittaa työ m:ajassa. **-arvo** *s.* Lämpötilan m. — *Mat.* funktion minimikohdassaan saama arvo, minimi. **-eh|to** *s.* Kauppatavaroille asetettavat m:dot. Täyttää m:dot. **-hin|ta** *s.* M., jolla kauppa kannattaa. Asetuksen määräämät m:nat. **-jännite** *s.* **-kohta** *s. mat.* sellainen argumentin (argumenttien) arvo(ryhmä), jolla funktio saa pienemmän arvon kuin läheisillä argumentin (argumenttien) arvoilla. **-koko** *s.* **-korkeus** *s.* Huoneiden m. **-laki** *s.*, vars. *maat.* vähimmän määrän laki: eliöiden menestymisen (vars. sadon suuruuden) määrää se elinehto (ravintoaine, lämpö, valo tms.), joka ao. eliölle on vähiten edullinen. **-leveys** *s.* Jääpalloradan m. **-luku** *s.* **-lämpö** *s.* M., jossa bakteerit elävät. **-lämpömittari** *s.* lämpömittari, joka osoittaa alimman vallinneen lämpötilan. **-mit|ta** *s.* Jalkapallokentän m:at. **-määrä** *s.* Kuukausipalkan m. **-nopeus** *s.* **-paine** *s.* **-paino** *s.* **-palk|ka** *s.* Lailla määrätyt m:at. **-pituus** *s.* **-rahti** *s. liik.* **-raja** *s.* Vesimäärän maksimi- ja m:t. Toimeentulon m. **-suuruu|s** *s.* M:tta oleva huone. **-teho** *s.* **-tilavuus** *s.* **-vaatimu|s** *s.* Tavaralle asetettavat m:kset. Kirjansidontatyön m:ksena on, että --.

ministeri[5] *s.* **1.** valtion hallituksen, valtioneuvoston jäsen, virkamies, joka välittömästi valtionpäämiehen alaisena ottaa osaa valtion hallintaan ja ylimmän hallinnon johtoon. | Kulkulaitosten ja yleisten töiden m. Salkuton m. Maalaisliittolaiset m:t. — *Yhd.* ammatti-, kabinetti-, pääm.; finanssi-, ilmailu-, kansanhuolto-, kauppa-, kulkulaitos-, maatalous-, meri-, oikeus-, opetus-, puolustus-, raha-, siirtomaa-, sisä(asiain)-, sosiaali-, sota-, talous-, teollisuus-, työ-, ulko(asiain)-, valtiovarainm.; (leik.) huvim. **2.** toisen arvoluokan diplomaattinen edustaja, lähettiläs (sanan ahtaammassa merk:ssä), jonka arvonimenä tav. on "erikoislähettiläs ja täysivaltainen ministeri"; henkilö, joka on saanut tämän arvonimen.

ministeri|aika *s.* Churchillin m:aikana. **-ehdok|as** *s.* Hallitusneuvotteluja m:kaiden kesken. **-hallitus** *s.* hallitusjärjestelmä, jonka mukaan hallitusasioiden ratkaisu ei kuulu valtion päämiehelle, vaan vastuunalaiselle hallitukselle, ministeristölle t. eri toimialoilla sen eri jäsenille. **-hotelli** *s.* ulkomaiden oloista: lähetystötalo, lähettiläänasunto. **-kau|si** *s.* N.N:n ensimmäisen m:den aikana. **-lista** *s.* Paasikiven m. oli seuraava: --. M. esitettäneen tänään tasavallan presidentille. **-neuvosto** *s.* eräiden maiden ministeristöstä käytetty nimitys. | Ranskan, Kreikan, [keisariajan] Venäjän m. **-neuvottelu** *s.* Englannin ja Amerikan m:t.

ministerin|paikka *s.* M:paikkojen jakautuminen eri puolueiden kesken. **-rouva** *s.* **-salkku** *s. kuv.* ministerintoimesta, -paikasta, ministeriydestä. | Sosialistit saanevat viisi m:a. **-toimi** *s.* **-tuoli** *s. kuv.* ministerinpaikasta, -toimesta, ministeriydestä. | Nousta aina m:lle saakka. **-vaihdo|s** *s.* Useasti tapahtuvat m:kset. **-vastuunalaisuus** *s.* hallituksen jäsenten, ministerien, vastuunalaisuus virkatoimistaan, ahtaammassa merk:ssä tällainen vastuunalaisuus kansaneduskunnalle. **-virka** *s.*

ministeri|pari *s.* tav.: ministeri ja hänen puolisonsa. **-presidentti** *s.* ulkomaiden oloista: ministeristön 1. ministerineuvoston puheenjohtaja ja ensimmäinen jäsen, pääministeri. **-pula** *s.* = hallituspula. **-residentti** *s.* kolmannen arvoluokan diplomaattinen agentti 1. asiamies.

ministeristö[1] *s.* ministerien yhdessä muodostama valtioelin, joka tav. valtionpäämiehen johdolla käsittelee ja ratkaisee tärkeitä hallitusasioita, valtioneuvosto, (ulkomaiden oloista:) ministerineuvosto.

ministeri|syyte *s.* ministeriä vastaan lainvastaisesta menettelystä virkatoimessa nostettu syyte. **-toveri** *s.* Omasta ja m:ensa puolesta. **-valiokunta** *s.* ministereistä muodostettu valiokunta. **-valtiosihteeri** *s. hist.* virkamies, joka Venäjän vallan aikana esitteli Suomen asiat hallitsijalle. **-vierailu** *s.* M. Tornionjokilaaksossa.

ministeriys[65] *s.* ministerinä olo.

ministeriö[3] *s.* valtioneuvostoon kuuluva virasto,

joka johtaa jtak hallinnonhaaraa ja jonka päällikkönä on ministeri. | Kulkulaitosten ja yleisten töiden m. — *Yhd.* kansanhuolto-, kauppa-, maatalous-, oikeus-, opetus-, puolustus-, raha-, sisä(asiain)-, sosiaali-, sota-, teollisuus-, ulko(asiain)-, valtiovarainm.

miniä[14] *s.* pojan vaimo (suhteessa appivanhempiinsa); vrt. vävy. | Anoppi ja m. Harvoin orjaa kiitetään, m:ä ei milloinkaan SL. Kyllä vävyjen aina kelpaa, mutta voi m. parkoja! SL. -- niin m. miehelässä, / kuin on koira kahlehissa KAL.

minkaltainen[63] *a. vanh.* minkäkaltainen, millainen. | -- en tiedä, m. on päivän tulinen tähti [= aurinko] KIVI. Näkisit, m. / rangaistus on iäinen VK[V].

minki**n|ikäinen, -|kokoinen** *a.* (myös ⌒) vrt. mikin. | Miten paljon m:ikäiset lapset painavat. Milloin m:kokoisia kappaleita. **-lai|nen**[63] *indef.a.* vrt. mikin. | Pojat tekivät mikä m:sia [= mikä sellaisia, mikä tällaisia; yksi yhden-, toinen toisenlaisia] koirankureja. Jutella milloin m:sta. Kasvi, jota tavataan milloin m:silla paikoilla. Miten paljon m:sta [= kutakin] tavaraa tarvitaan? — Harvemmin. | Jos m:sia [= jonkinlaisia] virheitä.

minkinnahka *s.* ks. myös nertsi. **-turkki** *s.*

minkin|niminen, -|näköinen, -|suuruinen, -|värinen *a.* (myös ⌒) vrt. mikin. | Milloin m:nimiset herätysliikkeet. Millä m:värinen kukka napinlävessä.

minkki[4*] *s.* Mustela vison, ulkonäöltään ja elämäntavoiltaan vesikon kaltainen, turkiseläintarhoissa yleisesti kasvatettu pohjoisamerikkalainen näätäeläin; sen nahka turkiksena. | Minkin nahkaa sanotaan usein nertsiksi. **-kanta** *s.* Maamme m. on lisääntynyt.

minkkilä[15] *s.* = seur.

minkki|tarha *s.* **-turkki** *s.* minkinnahkaturkki.

minkä- a:ien alkuosana us. myös ⌒, adv:ien alkuosana par. ⌒. Merk.: **1.** *interr.*, esim. M:ikäinen hän on? En tiedä, m:ikäinen hän on. **2.** *rel.*, esim. Ostan m:ikäisen haluan. **3.** *indef.*, esim. Niitä oli vaikka m:ikäisiä. **-arvoi|nen** *a.* Olkoot he m:sia tahansa. **-hintainen** *a.* **-ikäinen** *a.* **-jälkeen** *adv.* par. ⌒. **-kaltai|nen** *a.* Arvaas m:sen kyydin tästä olisit ansainnut? KIVI. Sillä hän tietää, m:sta tekoa me olemme VT. **-kielinen** *a.* **-kokoinen** *a.* M. tahansa. **-laatui|nen** *a.* M:sta kirjallisuutta? **-lai|nen**[63] *a.* (aina ⌣) millainen, mimmoinen, minkälaatuinen, -kaltainen. | M. on työpaikkasi? Sai tuntea, m:sta on elää toisten nurkissa. Käyttää aikansa ties m:siin huvituksiin. Kilua ja kalua vaikka m:sta. Nauttia jos m:sia [tav:mmin: jonkinlaisia] lääkkeitä. — *Murt.* Oliko täällä m:sta [= minkälaista täällä oli] viime talvena LEHT. **-luontei|nen, -luontoi|nen** *a.* Jo luetelluista esimerkeistä käy selville, m:sia varhaiskeskiajan pitäjänkäräjät olivat. **-maalainen** *a.* M. tämän laulun säveltäjä on? **-makuinen** *a.* **-moi|nen**[63] *a.* (aina ⌣) tav:mmin mimmoinen, millainen. | M. se hevonen on? Lähteä katsomaan, m:sta maisema on. Ehti kuvitella vaikka m:sta. **-muotoinen** *a.* M. on kissan pää? Kotelo saa olla m. tahansa. **-nimi|nen** *a.* M:siä perhosia tunnet? **-näköi|nen** *a.* M. hän on? Jos m:stä ruokaa. **-suuruinen** *a.* **-takia** *adv.* par. ⌒. **-tapainen** *a.* **-tähden** *adv.* par. ⌒. **-vuoksi** *adv.* par. ⌒. **-väri|nen** *a.* Vaikka m:siä vaatteita.

minkään- a:ien alkuosana us. myös ⌒. Vain kielt. yhteyksissä, merk. *indef.* **-arvoi|nen** *a.* Teot, jotka eivät ole m:sia. **-laatuinen** *a.* **-lai|nen**[63] *a.* aina ⌣. | Ei ollut saatavana m:sta lääkettä. Onko sinulla m:sta karttaa? Se ei ollut paljon m:sta. Minä N.N. lupaan ja vannon, -- [etten] m:sen syyn takia ole salaava enkä puhumatta jättävä mitään, josta voi olla valaistusta asian ja totuuden selville saamiseksi LK. **-makuinen** *a.* **-moi|nen**[63] *a.* (aina ⌣) = minkäänlainen. **-näköi|nen** *a.* Hän ei ole m. 'ei näytä miltään, on mitättömän näköinen'. — Us. = minkäänlainen, mikään. | Ei näkynyt m:stä rakennusta koko seudulla. Siitä ei ole ollut m:stä puhetta. Semmoiseen ei heikäläisellä ole m:stä oikeutta! AHO.

minne *adv.* (tarpeettomasti: minnekä) paikallisesti: mihin; vrt. kunne. **1.** *interr.* M. menet? M. matka? On yhdentekevää, m. minut haudataan. Hävinnyt ties m. Elo päättyy m.? K.LEINO. — Voi, m. minä menisin! **2.** *rel.* jonne, johon. | Muutti v. 1933 Helsinkiin, m. vuotta myöhemmin perusti oman kodin. — Ilman korrelaattia. | Menen m. menen. Ei ollut m. olisi asettunut yöksi. **3.** *indef.* a. vars. *murt.* minnekään, mihinkään. | -- ei kai se nyt siitä m:kä pyöri ... AHO. | "Mihin matka?" — "Eipähän m." **b.** konsess. yhteyksissä. | M. tahansa. Vaikka m. M. hän meneekin, aina hänellä on kynä ja muistilehtiö mukanaan. — Mikä m., kuka kunne.

minne|kin *indef.adv.* paikallisesti: mihinkin. | Lähtivät mikä m. He tunkivat vuokselaiset nopeasti hajalleen --, minkä uiskoryhmän m. HAARLA. Milloin m. **-kään** *indef.adv.* paikallisesti: mihinkään. | En lähde m. kotoani. Tuskin uskaltaa silmätä m. Totuus, josta ei pääse m.

minne|laulaja *s.* minnelaulujen sepittäjä t. esittäjä. | 1200-luvun saksalaiset m:laulajat. Vietti m:laulajan seikkailevaa elämää. **-laulu** *s.* saksalainen, varhaisemmalla keskiajalla kukoistanut trubaduurirunouden tapainen lyyrillinen runous, jota kiertelevät minnelaulajat kielisoittimen säestyksellä esittivät, minnerunous; tällaisen runouden yksityinen tuote. | M:n mestari Walther von der Vogelweide. Vanhempina aikoina m:ja esittivät ritarit.

minnepäin *adv.* (myös ⌒) mihin suuntaan, mihin päin. | M. menemme? Liikkuu m. tahansa.

minnerunous *s.* ks. minnelaulu.

minoriitti[4*] *s.* = fransiskaani.

mint|tu[1*] *s.* **1.** Mentha, huulikukkaisten heimoon kuuluvia monivuotisia, vahvasti aromaattisia ruohokasveja, vars. melkein koko maassamme yleinen Mentha arvensis, peltominttu. | M:un tuoksu täytti luhdin. — *Yhd.* pelto-, piparm. **2.** jälkiosana eräiden muiden huulikukkaisten kasvien nimissä. — *Yhd.* hurtan-, kissan-, käenm.; maustem.

mintäh|den *adv. harv.* minkä tähden. | M. jä-

nis yli tien juoksee? ARV. M:en, metsän emäntä, / asut arkivaattehissa KAL.

minuendi[5] *s. mat.* vähennettävä.

minuetti[5*] *s. kans.* menuetti.

minui nen[63] *a. harv.* minunlaiseni, -kaltaiseni. | Oi on Ahti, Lemmin poika! / Jos tahot m:sta neittä / ikuiseksi puolisoksi, / - - / sie vanno valat ikuiset KAL. Mutta minä olen m:sta lajia! HAARLA.

minun kaltaiseni *a.* (myös ⌢) = seur. | Ei m. mies niin vain syö sanaansa. **-lais|eni**[63] *a.* (myös ⌢) sellainen kuin minä. | M. tavallinen ihminen. Ei m:tani miestä kukaan muista. Se on liian hyvä m:elleni.

minus[64] par. miinus.

minuskeli[6] *s. kirj.* "pieni kirjain", pienaakkonen;)(majuskeli.

minuu|s[65] *s.* ihmisen yksilölliset ominaisuudet, vars. ihmisen olemuksen henkinen puoli, sielu, psyyke, minä, oma minä, oma itse, itseys. | Hänen oikea, väärentämätön m:tensa. M:den kehitys. Kirjailijan tuotanto hänen oman m:tensa kuvastimena. - - kuinka m:den yöpuoli voittaa päiväpuolen T.VAASKIVI. [Runoilija] tahtoo vapautua m:den panssarista ja tulla ulos itsekkäästä yksinäisyydestä AK.

minuuteittain *adv.* minuutti kerrallaan; useita minuutteja, minuuttikaupalla. | Hoitoa annetaan m. Kallista aikaa kului m.

minuut|ti[5*] *s.* **1.** aikamittana (*lyh.* min) 1/60 tuntia. | 4 min 18 s. Muutamia m:teja. A:n aika oli lähes m:in parempi kuin B:n. Viiden m:in matka. 15 m:in [= neljännestunnin] tauko. Joka m. 80 kertaa m:issa. Viiden m:in kuluttua. M:it kiitävät, matelevat. Kalliit m:it kuluivat hukkaan. Sekunnit tuntuivat [odottajista] m:eilta. — *Yhd.* alku-, loppum:it; puhelum. — *Erik.* **a.** hyvin lyhyestä ajasta: hetki, tuokio, silmänräpäys. | M. vain! Ei siitä nyt aivan m:issa selvitä. En viivy täällä enää yhtään m:tia. M:tiakaan ei ole hukattavissa. — *Leik.* Ei se kestä kuin punaisen m:in. **b.** määrähetkestä. | Odotamme häntä joka m. Millä m:illa tahansa. Lähden tällä m:illa. Tulla viimeisellä m:illa 'viime hetkessä'. **c.** *minuutilleen* (adv.) minuutin tarkkuudella. | Kello käy m:illeen. Heräsin m:illeen kello neljältä. Suorittaa lypsy m:illeen samana hetkenä joka päivä. **2.** kulman mittana 1/60 astetta; kaaren mittana 1/60 kaariastetta; merkitään ′. | 30° 15′ [luetaan: kolmekymmentä astetta viisitoista minuuttia]. — *Yhd.* kaari-, kulma-, leveys-, pituusm.

minuutti|kaupalla *adv.* useita minuutteja, minuuteittain. | Olla hievahtamatta m. Jättää jkta kilpajuoksussa m. **-kello** *s.* kello, joka osoittaa (vain) minuutit. | Urheilukentän m. **-kierro s** *s. tekn.* Moottori, joka käy 6000 m:ksen nopeudella 'tekee 6000 kierrosta minuutissa'. **-luku** *s.* **-määrä** *s.*

minuuttinen[63] **1.** *a.* **a.** *(tekn.)* vars.: M. kerrosluku 'kierrosten luku minuutissa'. **b.** *yhd.* Kaksi-, viisi-, kymmenm. **2.** *s.* yhd:ojen jälkiosana: Kaksi-, viisi-, kymmenm. 'kahden [jne.] minuutin aika'.

minuutti|nopeus *s.* nopeus minuutissa. | 165 metrin m:nopeudella toimiva höylä. **-osoitin, -viisari** *s.* Kellon m.

minä I. yks. 1. pers:n *pron.* Taivutus: akk. *minut* (vanh. ja kans. *minun, minä*), muissa sijoissa vart. *minu-*. Ks. erikseen ma, mä ja mää (vart. mu-) ja mie (vart. mi(n)u-), joita muotoja käyt. murt. ja runok. Mon. vastaava pron. me. | M. ja sinä. Matti, Osmo ja m. Tee kuten m. Sitähän m:kin. Se on minun. Minun on nälkä. Pekan ja minun välillä(ni). Unohda minut! Auta minua! Kuinka sinä tekisit minuna? Ei ole minussa miestä. Pois sellaiset ajatukset minusta. Minusta tuntuu, että - -. Älä koske minuun! Minulla on kaksi lasta. Anna minullekin! Minulle tuttu ja rakas paikka. — Huom., että nom:a käyt. täydellisen lauseen ainoana subj:na ja gen:ä attr:na, postp:n kera sekä tempor.-rakenteessa subj:n asemessa yl. vain mikäli pron. on painokas. Muutoin käyt. pelkkää persoonapäätettä t. poss.-suff:a. | M. menen. Kyllä m. näytän. M. tässä isäntä olen. Se on minun asiani. Minunko poikani tekisi sellaista! Saat minun puolestani. Tee se minun tähteni! Vasta minun saavuttuani. Minun puhuessani ei tirskuta! — *Erik.* **1.** välittömästi seuraavan attr:n määrittämänä. | M. allekirjoittanut. Minä N. N. lupaan ja vannon, Jumalan ja hänen pyhän evankeliuminsa kautta, että - - LK. — M. kurja, onneton, raukka. M. vaivainen syntinen ihminen. M. viheliäinen maan mato. M. onnen suosikki. M. poika teenkin oman tahtoni mukaan. **2.** painokkaasti toistettuna. | M. menen kotiini m. M. osaan kyllä m:kin pitää puoleni. - - minulla on minullakin Hagborgin postilla AHO. **3.** predikatiivina olla-v:n ohella ilmaisemassa subj:na olevaa puhujaa itseänsä, vars. hänen sisintä olemustaan, luonnettaan. | Sen sanon, että minä en ole m., jos meijeri Pikku-Herralaan rakennetaan KATAJA. — Puhujasta henkilönä, jolla on määräämisvalta, jota on toteltava. | Minä meillä m. olen SP. **4.** gen:ssä huudahdusten vahvistussanana, us. myös mun. | Voi minun päiviäni!

II. *vanh. raam.* refl.-pron:na. | Mutta minä kuulin äänen minulleni sanovan: - - UT[V].

III. *s.* yks. vart. minä-. **1.** minämuotoisen kirjallisen tuotteen subj:sta. | Eräässä [Koskenniemen "Hiilivalkean"] kuvitelmassa runon m. saapuu vaeltajana aamuyöstä kotitaloon VILJANEN. Säestävänä luonnonkuvauksena, joka saa värinsä ja valaistuksensa "m:n" kulloisestakin tunnelmasta, voitaisiin [Ahon lastuista] mainita esim. "Arkituuli — pyhäpouta" K.NIEMINEN. **2.** ihmisen olemuksesta. **a.** koko ihminen ruumiillis-sielullisena olentona, vars. ihmisen olemuksen henkinen puoli, sielunelämä itsetajuiseksi kokonaisuudeksi käsitettynä, minuus, oma itse, itseys. | Oma m. Aluksi lapsi ymmärtää m:llä lähinnä omaa ruumistaan. Oman m:n vaatimukset. Turhamaisuus ja m:n palvonta. Hyöriä oman pikku m:nsä ympärillä. Tuntea oman m:nsä pirstoutuvan. | Kaarlo Sarkian runous on m:n taidetta. Siinä etsivät ilmaisuaan keskeisim-

mät ja arimmat tuntemukset, koko subjektiin kohdistuva elämänpaine AK. — Kuolettaa vanha m:nsä. Uuden ja vanhan m:n välinen taistelu. **b.** tarkemmin määritettynä jstak ihmisen olemuksen puolesta. | Omistaa huomiota ulkonaiselle m:lleen. Sisäinen m:mme. Rikastuttaa henkistä m:änsä. Tajuinen, älyllinen, siveellinen, lihallinen m. Lyyrillinen m:ni. Parempi m:ni voitti. Lelu on kuollut inhimillisen hulttiomuuden uhrina, ei inhimillisen ilkeyden, niin kuin minun synkkä pohjam:ni oli olettanut ja melkein toivonut SILL. Ihmisrinnoissa käydään ikuista kamppailua sen m:n välillä, joka kysyy oikeuksiaan, ja sen, joka käskee kysymään velvollisuuksia AK. **c.** *toinen minä* henkilö, joka ulkomuodoltaan t. sisäisiltä ominaisuuksiltaan huomattavasti muistuttaa toista, jkn kuva, kaksoisolento; erittäin läheinen ystävä, uskottu. | A. on hänen toinen m:nsä.

minä|keskeinen *a.* -keskeisesti *adv.* -keskeisyys *omin.* = itse-, omakeskeinen, egosentrinen. | M. ajattelija. Lasten m:keskeisyys. M. elämänkäsitys. Olla m:keskeisten, suuruudenhullujen kuvitelmiensa vanki. M. runokokoelma. **-kohtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tav:mmin itsekohtainen. **-muoto** *s.* kirjallisen tuotteen (romaanin, runon tms.) muoto, jossa sisällys esitetään kirjoittajalle, kertojalle itselleen tapahtuvana, hänen kokemuksinaan, elämyksinään t. ajatuksinaan. **-muotoinen** *a.* M. kertomus, runo. **-romaani** *s.* minämuotoinen romaani. | Mika Waltarin m. "Sinuhe". **-tajunta** *s.* oman minän tajunta. **-tietoisuus** *s.* tietoisuus omasta minästä. | Lapsen m. **-vaivainen** *s.* *kans.* synnintunnustuksesta, joka alkaa sanoilla: "Minä vaivainen, syntinen ihminen". | Pappi luki m:sen. - - nöyrtyipäs mies, lasketti m:sta niin kuin kuka muu syntinen hyvänsä WILKUNA.

mioseeni[4] *s.* *geol.* tertiäärikauden kolmas alakausi; tältä kaudelta peräisin olevat muodostumat. **-aika, -kausi** *s.*

miraakkeli[6] *s.* **1.** ihme(tapahtuma). **2.** = seur. **-näytelmä** *s.* keskiaikaisista hengellisistä näytelmistä, jotka käsittelivät pyhimysten ihmetöitä.

mirabelli[4] *s.* eräs luumulajike.

mirbaaniöljy *s.* saippuan, öljyjen yms. hajusteena käytetyn nitrobentseenin nimitys.

mirha[10], **mirha|mi**[5] *s.* (*rinn.* myrha) useista Commiphora-suvun kasveista saatu, suitsukkeena, hajusteena ja lääkkeisiin käytetty hyvänhajuinen hartsi. | M:lla sekoitettu viini. [Itämaan tietäjät] avasivat aarteensa ja antoivat hänelle lahjoja: kultaa ja suitsuketta ja m:a UT. - - hänen huulensa ovat liljat, ne tiukkuvat sulaa m:a VT. | Voita menneiden vaikutus. Sitä vastaan annan minä sinulle unohtamisen verrattoman lahjan, nauttimisen m:min LEHT.

mirri[4] *s.* vars. hyväilevästi: kissa, kissi. | Pikku m. Silittää m:n selkää. — *Yhd.* kissim.

misantrooppi[4*] *s.* ihmisvihaaja.

misantropia[15] *s.* ihmisviha.

miselli[6] *s.* submikroskooppinen makromolekyylien yhteenliittymä; sähköisesti latautunut kolloidihiukkanen, jossa molekyylit ovat orientoituneet. — *Yhd.* proteiini-, selluloosam.

mispeli[5] *s.* Mespilus, orapihlajalle läheistä sukua olevia ulkomaisia ruusukasveja, pensaita t. matalia puita; näiden, vars. M. germanican, Saksan mispelin, päärynämäinen hedelmä, joka vanhetessaan ja hallan vaikutuksesta tulee syötäväksi. — *Yhd.* marjam.

miss *s.* *vaill.* tittelinä ja puhuttelusanana: (brittiläinen t. amerikkalainen) neiti; vrt. missi. — *Erik.* kauneuskuningattarista. | M. Suomi.

missaali[6] *s.* *kirj.* isoja kirjakeasteita. | Pieni m. on 48, iso m. 60 pistettä.

missale[9] [-ā-] *s.* messukirja; room.-kat. kirkossa liturgian käsikirja, joka sisältää messun kaavan ja messussa luettavat tekstit.

missi[4] *s.* *ark.* (brittiläinen t. amerikkalainen) neiti; *leik.* myös naisten kauneuskilpailujen voittajista. | Amerikkalaiset m:t. Kuvankaunis m. **-romaani** *s.*, tav. *halv.* lähinnä (nuorille) naislukijoille tarkoitettu (pintapuolisen ihanteellinen t. romanttinen) romaani.

missä, mistä, mihin *adv.* Vastaa paikallisesti käytettynä mikä-pron:a, jonka sisäpaikallissijoja adv:n eri muodot ovat; mihin = minne. Vrt. kussa. **1.** *interr.* M. viivyt? M. on nainen? Kysyi m. asema on. M. päin? Mistä tuulee? Mistä kaukaa vieraat ovat? Mistä [= minkä kautta, mitä tietä] sinne pääsee? Mihin he menivät? Mihinkäs olet matkalla? En kuolemaksenikaan tiedä, mihin olen pannut hattuni. — *Murt.* Joko lienee päivä m. asti tulossa? AHO. - - kyselivät, oliko tansseja m. [= oliko ja missä tansseja; missä oli tanssit] WALTARI. — Huudahduslauseissa. | Mistähän saisin rahaa! Mihin ihmeeseen se poika on kadonnut! **2.** *rel.* Paikka, m. talo sijaitsee. Karjalan saloilla, m. ikihongat humisevat. Siinä paha, m. mainitaan SP. Jatkaa siitä, mihin edellinen on lopettanut. Olin juuri tullut siihen kohtaan satua, m. Punahilkka kohtaa suden. - - m. sinun aarteesi on, siellä on myös sinun sydämesikin UT. — Ilman korrelaattia. | Olin m. olin. - - Ihmisen Pojalla ei ole, mihin hän päänsä kallistaisi UT. [Erkko] uskalsi murtaa haaveensa, m. ne eivät vastanneet hänen tajuamaansa todellisuutta LEINO. **3.** *indef.* **a.** vars. *murt.* missään. | Eihän teillä mihin niin kiirettä ole. — Vars. *jos missä.* Täällä jos m. saa elää rauhassa. - - jos m., niin lie tässä syytä pysähtyä, tämän jättiläiskaaren alle AHO. **b.** *murt.* kysyvissä ja kond. yhteyksissä: jossakin. | Jos kaani kuuli, että m. oli joku merkillisempi puu, niin paikalla piti se tuoda hänen puistoonsa I.K.INHA. **c.** konsess. yhteyksissä. | - - toisiaan panettelevat, m. liikkuvat AHO. Etsin sinua jos mistä. Tikuista saa tulen, jos mihin raapaisee. Vaikka m. joutuisin elämäni elämään, synnyinseutuani en unohda. Mihin ikänä hän menikin, A:n kuva seurasi häntä kaikkialle. **d.** *missä mikin, milloinkin* yms. | Tavarat ovat m. mikin. Oleskelee m. milloinkin. **e.** *missä — missä* toisaalla — toisaalla, yhtäällä — toisaalla. | M. enemmän, m. vähemmän. M. kynnetään, m. nostetaan perunoita.

missäkin, mistäkin, mihinkin *indef.adv.* Vastaa paikallisesti käytettynä mikin-pron:a, kuten missään vastaa mikä-pron:a. Käyt. tav. vain samakantaisten pron:ien ja adv:ien ohella. | Ottaa selville, mikä (kuka) m. asuu. Ovat mikä m. Menivät mikä mihinkin. Millaisia välineitä m. käytetään. Tuulee milloin mistäkin. Miten m. on tapana.

missäpäin, mistäpäin, mihinpäin *adv.* (myös ⌒) millä suunnalla. **1.** *interr.* M. on etelä? **2.** *rel.* Kuljimme länteen, mistäpäin näkyi korkeita vuoria. **3.** *indef.* Ei näkynyt muuta kuin merta, katsoipa mihinpäin tahansa. M. milloinkin.

missään, mistään, mihinkään *indef.adv.* Vastaa kielt. yhteyksissä paikallisesti käytettynä mikään-pron:a, jonka sisäpaikallissijoja adv:n eri muodot ovat. | Ei m. Enemmän kuin m. A:ta ei löydetty mistään. Ei mistään saa tämän parempaa leipää. Ei mihinkään päin. Lapsilta ei päässyt mihinkään. Täällä jos m. — *Kuv.* ilmauksissa. | Siitä ei pääse mihinkään 'se on väistämätön tosiasia, välttämätöntä, siitä ei pääse yli eikä ympäri'. Se ei ole mistään kotoisin 'ei minkään arvoinen, arvoista, siitä ei ole mihinkään'.

misteli[5] *s.* Viscum album, puoliloisena useiden lehtipuiden oksilla etup. Keski-Euroopassa elävä pensas. | M. on ikivanhoista ajoista antanut aihetta taikauskoon ja taruihin.

mister[7] *s.* (*lyh.* mr), (paitsi tittelinä nimen edessä) *ark.* (brittiläinen t. amerikkalainen) herra.

mistiin *adv. ark.* Mennä m. 'mennä vikaan, myttyyn, päin seiniä, epäonnistua'. M. meni koko yritys. Taisi mennä m. pastorin toivomus.

mistraali[6] *s.* Etelä-Ranskassa puhaltava kylmä, kuiva pohjoistuuli.

misääri[6] *s.* eräissä korttipeleissä (mm. skruuvissa) erä, jossa vältetään tikin ottamista.

mitali[5] *s.* valettu t. lyöty, tav. pyöreä, pienehkö, rahan kaltainen, kohokuvallinen t. -kirjoituksinen metallilaatta, jollaisia tehdään jkn henkilön t. jnk tapahtuman kunniaksi t. muistoksi t. jollaisia tav. nauhalla rintaan kiinnitettävinä annetaan palkinnoksi kilpailuissa t. näyttelyissä, uskollisesta palveluksesta, ansiokkaista teoista, urheudesta tms. | Aleksis Kiven m., muovaillut Väinö Aaltonen. Lyöttää m. jkn muistoksi. Kerätä m:eita. — Valkoisen Ruusun m. I, II luokan m. Saada m. urheudesta, ihmishengen pelastamisesta. Päästä kilpailussa m:eille. M:it rinnassaan. — *Kuv.* M:in toinen puoli 'asian toinen, tav. rumempi, arkisempi, epämiellyttävämpi, epäedullisempi puoli'. Katsokaamme m:in toistakin puolta. Tämä on kuitenkin vasta m:in toinen, joskin varsin tärkeä puoli. — *Yhd.* hopea-, kulta-, pronssim.; ansio-, hengenpelastus-, kunnia-, mestaruus-, muisto-, olympia-, palkinto-, sotilas-, urheilu-, urhoollisuusm.; vapaudenm.

mitali|kokoelma *s.* **-mie|s** *s. urh.* mitalin voittanut kilpailija; vars. urheilijasta, joka olympiakisoissa sijoittuu jssak kilpailulajissa jllek kolmesta ensimmäisestä sijasta, ts. saa kulta-, hopea- t. pronssimitalin. | Pituushypyn m:het. Melko varma m. **-n|kaivertaja** *s.* **-n|veistäjä** *s.* **-näyttely** *s.* **-pronssi** *s.* mitaleihin käytetty kuparia, tinaa ja sinkkiä sisältävä pronssiseos. **-saalis** *s.* Suomen joukkueen m. Helsingin olympialaisissa. **-sij|a** *s. urh.* mitaliin oikeuttava järjestyssija vars. olympiakisoissa. | 1500 m:n juoksussa ei yksikään suomalaisista päässyt m:oille. **-taide** *s.* **-taiteilija** *s.* **-tila** *s. urh.* mitalisija.

mitalli|nen[63] **1.** *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* mitan mukainen, mittaa käyttäen tehty, mittaa noudattava. | M. piirustus. M. kansanrunous. — M:sesti [= mitaltaan] ontuva runo. — *Mat.* Pistejoukko tai funktio on m., jos mittana käytetty summakäsite saa yksikäsitteisen ja äärellisen arvon. — *Yhd.* yhteism. **2.** *s.* mitan täysi, mitta. | M. kermaa, herneitä, kalkkia. Vajaa m.

mitan|mukainen *a.* myös ⌒. | M. höyläys. M. puku. - - ollakseen oikea on puukon, kirveen, viikatteen oltava m., kädenjatkoinen, osa käyttäjästä itsestään AHO. **-otto** *s.* Mennä räätäliin m:on.

mitat|a[35*] *v.* **1.** ottaa selville, määrittää jnk suuruus (pituus, pinta-ala, tilavuus, paino, lämpö, ajallinen kestävyys tms., harvemmin kuit. lukumäärä) vastaavina mittayksikköinä, mittoina. | M. jnk pituus, korkeus, lämpö, kosteus. M. kangasta, voita, maitoa. M. kyynärällä, puntarilla. M. matka askelillaan. - - lunta oli sauvalla m:en AHO. M. puu tyvestä. Kuume m:aan tavallisesti kainalosta. Korkeus maasta m:tuna. Tuvan suuruus on 5×4×3 syltä sisältä m:en. Tyynen valtameren syvyydeksi on paikoin m:tu [= mittamalla todettu] jopa 10.000 m. Kappaleittain m:tavat puutavarat. Viisarit mittasivat aikaa. Satoina ja tuhansina vuosina m:tava ajanjakso. Laulajan aikaa ja laulajan mahtia mittaa / vuossadat yksin KOSKENN. — *mitattavasti* (adv.) Ranne on m:tavasti litistynyt 'niin paljon, että eron saattaa mitata'. — *Er:k* a. annostaa mittaamalla. | Kauppias, joka mittaa vajaasti. Sokeria 1/2 kg:n pusseihin m:tuna. Väkirehu m:aan kullekin lehmälle erikseen. — *Kuv.* - - millä mitalla te mittaatte, sillä teille m:aan UT. **b.** = ulosmitata. | A:lta m:tiin velasta ainoa lehmä. - - toimenhaltija, jolta voidaan m. kuukausittain palkasta KARHUM. **2.** *kuv.* käyttöä. **a.** kulkea jnk läpi (pitkin askelin), jssak edestakaisin, astella. | M. katuja. Mittasimme Länsitien päästä päähän. — Mittariperhosten toukista, juotikkaista yms. eläimistä: liikkua eteenpäin tarttumalla alustaan vuoroin etu-, vuoroin takaruumiillaan. | Kulkea mittaamalla. **b.** katsella, tarkata jkta t. jtak arvostellen, pitkään, silmä kovana. | M. jkta kiireestä kantapäähän. Suutari mittasi kysyjää tuikeasti silmälasiensa takaa. M. katseellaan merta. **c.** muodostaa käsitys jksta t. jstak, punnita, arvostella, tuomita. | M. nuorisoa käytöksen mukaan. Mittaa miestä sen mukaan, mihin hän pyrkii! Ilmatorjuntatulen vaikutusta ei ole m:tava vain sen aineellisten tulosten perusteella. M. kaikkia samalla kyynärällä, mitalla. Lasten taudinvastustus-

kyky ja terveys eivät ole silmillä m:tavissa. Sitä ei voi ihmisjärjellä m. Inhimillisesti m:en hänen kohtalonsa on ollut aivan suhteettoman kova. Heikko - - nielee monta karvasta marjaa, monta huutisanaa, m:en aina herjaukset vähäväkisyytensä mukaan KIVI. **d.** elämän jatkuvuudesta, kuolemasta. | Kukaan ei voi etukäteen m. päiviänsä. A:n elinaika oli m:tu loppuvaksi.

mitat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* tav. = mittaamaton. | M. erämaa. M:tomat matkat, taipaleet. Ajan m:tomuus. — M. [= runomitaton, vapaarytminen] runo.

mitattavuus[65] *s.* jnk ominaisuus, että se voidaan mitata.

mitella[17] *s. lääk.* käsivartta kannattamaan käytetty tav. kolmiomainen sidehuivi, kolmioliina.

mitell|ä[28*] *frekv.v.* < mitata; varsin. merk:ssä tav:mmin mittailla. | M. kaadettuja runkoja. Tyynesti mittelee seinäkello aikaa. Purolasta oli Aholaan vielä kahden virstan käymätaival, tai kolmen, kukapa niitä oli m:yt, sydänmaan mutkittelevia kinttupolkuja KARHUM. — Tav. *kuv.* M. [= kävellä, astella] katuja, kujia ja teitä. M. runonkerääjänä Karjalan saloja. Mittelee pitkin askelin huoneensa lattiaa. M. [= tarkastelee] jkta katseellaan. Rouva mitteli Annia päästä jalkoihin. Minä tätä asiaa mittelin [= ajattelin, mietin, punnitsin], mittelin vähä sen vaimovainaan aikanakin JOTUNI. — *mitellä miekkoja(an)* miekkailla; taistella, kamppailla. | M. miekkoja vainolaisen kanssa. Sotilaat paloivat halusta m. miekkojaan. — *mitellä voimiaan* otella, kamppailla, kilpailla, taistella. | M. voimiaan urheilukentällä, painissa. M. voimiaan vihollisen kanssa. M. voimiaan myrskyn kanssa.

miten *interr.* ja *rel.*, vars. konsess. yhteyksissä myös *indef.adv.* (tarpeettomasti: mitenkä) yl. = kuinka.

A. v:iin liittyen. **I.** *interr.* **1.** ilmaisemassa tapaa: millä tavalla, lailla, millä muotoa, millä keinoin. **a.** aloittamassa itsenäistä kysymyslausetta. | M. voit? M. matka onnistui? M. laskutoimitus helpoimmin suoritetaan? M:kä meidän olisi meneteltävä? — M:kähän tässä mahtaa käydä? M:hän olisi, jos sittenkin tulisit mukaan. — *Murt.* - - joko opit kielen m.? AHO. — Huudahduslauseissa. | M. ihmeessä sinä sen oikein teet! — *miten olikaan* t. *ollakaan* kertovissa kuvauksissa parenteettisesti jtak uutta, tärkeää käännettä aloittamassa, siihen huomiota kiinnittämässä. | M. olikaan, yhtäkkiä auto pysähtyi. Mutta m. olikaan, niin A. tuli katumapäälle. Yritettiin ja m. ollakaan, onnistuttiin. **b.** aloittamassa sivulausetta. | Sano m. asiat oikein ovat. Pistäydyin katsomaan, m. täällä jaksetaan. Kertoi, m. ennen elettiin. Harkittiin keinoja, m. kustannukset saataisiin alenemaan. Ties m. tästä selvitään. **2.** vars. toisen sanomaan liittyvissä kysymyksissä lausutun sisällykseen kohdistuen; us. = mitä. | M. sanoit? Anteeksi, m.? — *vai miten* vetoavasti täydentämässä omaa (ei varsinaisen kysymyslauseen muodossa olevaa) kysymystä t. toiselle lausuttua arvelua t. toteamusta: eikö niin, vai mitä. | Et osaa, vai m.? Liisahan on sinua nuorempi, vai m.? Hauska näytelmä, vai m.? — *mitenkäs muutoin* t. *muuten* us. = tietysti, luonnollisesti, totta kai. | "Tuletko mukaan?" — "M:käs muutoin!" | Taas hän on humalassa, m:käs muuten. **3.** läheten merk:tä: miksi, mistä syystä, miten on selitettävissä että. | M. sinä nyt noin erehdyit? M:käs Unto on vielä täällä, hänenhän piti olla nukkumassa? M. hänellä voi olla rahaa? — Hävytöntä, m. uskallatte! M. saatoitkaan tehdä niin rumasti! M. en sitä muistaisi! — *miten(kä) niin* toisen sanomaan liittyvissä kysymyksissä. | "Etkö voi hyvin?" — "M:kä niin?" | "Taitaa käydä huonosti." — "M. niin?" **b.** aloittamassa sivulausetta. | Selitä, m. olet yhä täällä. On käsittämätöntä, m. sellainenkin mies saattaa hairahtua. **4.** vars. huudahduslauseissa osoittamassa toiminnan t. tapahtumisen intensiteettiä: miten suuressa määrin, miten paljon; vrt. B. **a.** itsenäisessä lauseessa. | M. hän ikävöikään kotimaahan! Sua, Suomen Leijona, tervehdän: / m. säilässäs aurinko palaa! KOSKENN. **b.** aloittamassa sivulausetta. | Katso, m. jäätikkö kimaltelee! Kauheaa, m. täällä haisee! Kas kas, m. irvistelee! **5.** kertomista t. havaitsemista merkitsevien v:ien ohella tapaa ilmaisematta eksplikat. konj:ta läheten: se (sen, sitä, siitä jne.) että, (se jne.) kun. | Kuulin m. tuuli vinkui. Näin, m. hän luiskahti ja putosi veneestä. Kerrottiin, m. muka kokonainen perhe oli kuollut nälkään. Tässä kertomuksessa kuvaillaan, m. - -. — Myös aloittamassa (vars. verbaali)s:iin liittyvää attr.-lausetta. | Kauhukuvaukset, m. sotilaat suorittivat väkivallantekoja. - - uni, m:kä hänen rakas miehensä kävi unessa varta vasten sanomassa: - - TOPPILA. **6.** aloittamassa rel.-luonteista kysymyslausetta: päälauseessa tällöin tav. demonstr. pron. t. adv.; vrt. A. II. | Sen mukaan, m. - -. Ihailen sitä, m. - -. Tarina alkaa siitä, m. - -. Riippuu siitä, m. [= missä määrin] varoja on käytettävissä.

II. *rel.* komp. konj:ta läheten: sillä tavalla kuin, niin kuin, kuten. | Kävi m. kävi. M. kukin haluaa. Oli m. oli, mutta riita on lopetettava. Talvi kestettiin m. kestettiin. Enkö auttanut sinua m. jaksoin? KIVI. - - leikkivät yksissä, m. lapset ainakin AK. - - kirjallisuuden ja sanomalehdistön tuotteita hän, m. [= mikäli] mahdollista, koetti hankkia itsellensä AK.

III. *indef.* **1.** vars. *murt.* kielt. yhteyksissä: mitenkään. | Eihän siitä m:kä talo palamaan pääse AHO. Eihän hän m. voinut tässä pyhäkoltussa lähteä pitkin katuja juoksemaan LEINO. Nyt hänestä oli alkanut tuntua, etteihän tästä m. kerkiä HEPOR. **2.** konsess. yhteyksissä *miten hyvänsä, tahansa* t. *vain; vaikka* t. *jos miten; miten — -kin (-kaan)* millä tavalla hyvänsä, tahansa, vain; vaikka millä tavalla. | Saat tehdä m. hyvänsä. M. tahansa [= olkoon miten on, oli miten oli], minä pidän pääni. Ei tullut, vaikka m. olisi houku-

tellut. Tämä ainakin on varmaa, m. asiat muutoin ovatkin. Ei säilynyt, jos m. käsitteli. M. liittyvät vuodet vuosien lukuun, / ei kotiudu laupius ihmissukuun KOSKENN. **3.** *miten mikin, milloinkin, missäkin* (yms.) mikä (milloin jne.) yhdellä, mikä (milloin jne.) toisella tavalla. | Tulivat toimeen m. mikin. Menetellä m. milloinkin. **4.** *miten kuten* par. ◡.

B. a:iin (partis:iin), adv:iin, määrää ilmaisevaan pron:iin liittyen ilmaisemassa määrää t. astetta. **I.** *interr.* M. suuri, pitkä, kallis? M. varmana tietoa voi pitää? Et voi kuvitellakaan, m. ihanaa maalla oli. Osoitus siitä, m. itsekkäästi ihmiset ajattelevat. M. monta? M. paljon? M. vähällä tulet toimeen? M. kaukana? M. kauan viivyt? M:kähän kallis se mahtaa olla. — Huudahduslauseissa. | M. suloista, ihanaa! M. naurettavaa! M. välttämätöntä se olisikaan jokaiselle ihmiselle. — *Murt.* Onko teillä m. monta lasta [= montako lasta teillä on]? Oliko se m:kin kallis? **II.** *rel.* komp. konj:n tavoin. | Käy m. usein [= niin usein kuin] haluat! Reikiä on tehtävä niin monta, m. monta on nappejakin. **III.** *indef.* konsess. yhteyksissä *miten — hyvänsä* t. *tahansa* t. *vain; vaikka* t. *jos miten —; miten — -kin (-kaan).* M. iso hyvänsä. M. kauan tahansa. Vaikka m. monta kertaa. Ei haittaa, m. virheellinen se lieneekin.

C. eräiden instr.-muotoisten adv:ien ohella attr:n tavoin vastaamassa mikä pron:n instr:a. **I.** *interr.* M. päin (myös ◡), puolin pöytä on asetettava? **II.** *rel.* Pantiin niin päin, m. päin se oli ollutkin. **III.** *indef.* M. päin, puolin tahansa. M. päin milloinkin.

mitenkin *indef.adv.* vain myönt. yhteyksissä, vars. samakantaisten pron:ien t. adv:ien kera. | Elävät mikä m. 'mikä yhdellä, mikä toisella tavalla'. Matkustaa milloin m. — Milloin m. päin.

mitenkuten *indef.adv.* vain myönt. yhteyksissä: jotenkuten. **1.** jollakin tavoin. | Pääsi m. livistämään. Sävellys ei synny ääniä ja sointuja m. yhdistämällä. Seison hetken päästä edessäsi salissa, m. pukeutuneempana AHO. **2.** vaivoin, välttävästi, auttavasti, jota-, kutakuinkin, niin ja näin. | Luuva, joko kunnollisesti rakennettu tai m. kyhätty. Valli suojeli m. kranaateilta. Olivat tulleet m. toimeen. Selviytyä jstak m.

mitenkä *adv.* ks. miten.

mitenkään *indef.adv.* kielt. yhteyksissä: (ei) kuinkaan, (ei) millään tavalla, muotoa, (ei) missään tapauksessa, (ei) ensinkään, lainkaan, ollenkaan. **1.** v:n ohella. | En m. kerkiä. Etkö m. voisi tulla mukaan? Jos m. voin. M. ei Jaana tahtonut nyt Heikkiä kohdata LEINO. | "Häiritsenkö?" — "Ette m.". **2.** a:n t. adv:n ohella. | Ei ole m. viisasta, että - -.

mitenpäin *adv.* tav. ◠; ks. miten C.

mitiini[6] *s.* eräs rasvaemulsio, jota käytetään usein lääkesalvojen perusaineena.

mitoit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Rakennuksen m:telu.

mitoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* suunnitella, laskea, määrätä jnk valmistettavan, tekeillä olevan mitat. | Generaattorin, padon m:taminen. Tervahauta m:etaan poltettavaa tervamäärää vastaavaksi. Käämitykset, jotka on m:ettu 42.000 kVA:n teholle. Katkaisijan räjähdysvaara on suuri, jos releitä ei ole oikein m:ettu.

mitoo|si[6] *s. biol.* solutuman välillinen l. epäsuora jakautuminen, karyokineesi. **-tti|nen**[63] *a. biol.* -sesti *adv.* Solun jakautuminen välillisesti, m:sesti.

mitra[10] *s.* piispan hiippa.

mit|ta[10*] *s.* **I.** perusmerk. **1.** yksikkö, jolla pituutta, pinta-alaa, tilavuutta, painoa, lämpöä, ajallista kestävyyttä tms. mitataan, mittayksikkö. | Merellä käytetyt m:at. Vanhanaikaiset m:at kyynärä ja kortteli. Kulman m:tana on aste, joka jakautuu 60 minuuttiin. Raha arvon m:tana. Massan ja kiihtyvyyden tuloa sanotaan voiman dynaamiseksi m:aksi. Paras m., jolla lehmän maidontuotantokykyä voidaan mitata, lienee tuotetun maidon kalorimäärä. — *ei mittaa (eikä määrää) jstak,* jota ei voi mitata, jstak rajattomasta, suunnattomasta. | Ei ole m:taa Jumalan rakkaudella. Kansanjoukolla ei näyttänyt olevan m:taa eikä määrää. En tiedä onnelleni m:taa enkä määrää. — *Yhd.* aste-, metrim.; aika-, kulma-, paino-, pinta-, pituus-, tilavuusm.; ajan-, arvon-, kulman-, painon-, pinnan-, pituuden-, syvyyden-, tilavuuden-, voimanm.; vetom.; halko-, neste-, pino-, propsi-, raha-, suola-, viljam.; askel-, silmä(määrä)m.; perusm.

2. mittausväline, vars. väline, jolla pituutta t. tilavuutta mitataan. | Painot ja m:at. Metrin m. Viivoitin, keppi m:tana. Kermanmyynnissä käytettävä m. Käyttää väärää m:taa. Panna viljaa, omenoita m:taan. — *Kuv.* läheten seur. merk.-ryhmän käyttöä. | Vastata, maksaa, antaa takaisin samalla m:alla [kostamisesta tms.]. Ruotsalaiset olivat valmiit tukemaan sosialisteja — tietenkin samalla m:alla annettavaa vastasuoritusta vastaan. - - millä tuomiolla te tuomitsette, sillä teidät tuomitaan; ja millä m:alla te mittaatte, sillä teille mitataan UT. — *(oikein) Porvoon mitalla* oikein runsaasti, kosolti, kukkurakaupalla. | Ruokia oli Porvoon m:alla. - - olenhan saanut selkääni, saanut oikein Porvoon m:alla KIVI. — *Yhd.* aste-, metri-, millimetri-, senttimetri-, tuumam.; kaaren- t. kaari-, kulma(n)- jne. sekä halko-, neste- jne. m. (kuten ed. ryhmässä); astia-, haarukka-, haka-, kuutio-, metalli-, paperim.

3. mittausvälineen, mitan, vars. mittausastian täysi jtak, mitallinen. | M. viiniä. Puoli m:taa olutta. Seitsemän m:taa sahtia mieheen. M. eli pikku m. [= 1 dl], iso m. [= 2 dl] kermaa. Puutavaran tulli kiinteältä m:alta. Kukkurainen, vajaa m. — *Raam.* - - kuusi kivistä vesiastiaa, kukin kahden tai kolmen m:an [mitta = n. 40 l] vetoinen UT. — *Kuv.* Runsas m. huumoria, kärsimyksiä.

4. gen.-attr:n t. poss.-suff:n kera: käsivarren mitta 'käsivarren pituinen määrä, verta, käsivarren pituus, korkeus tms'. | Jalan m. Rinnan m:an toista edellä. Suk-

sen m:an jäljessä. Jäi muista viisi hevosen m:taa. Sormen m:an vahvuinen. Korennon m:an korkeudella. Makaan missä m:tani puuta on SP. Syön m:tani rapaa, jos ymmärrän, mitenkä -- *LARINK. Kun joku pääsee m:taansa muita korkeammalle, rykii hän ääneen tai röyhistää rintaansa KARHUM. — *jnk mit|alla,* -alta, -alle, vars. 'niin pitkälti kuin jtak riittää, jnk pituudella, pituudelta, pituudelle'. | -- roviot palavat virstan m:alla pitkin rantaa LEINONEN. Väkeä oli koko tien, penkkien m:alta. Kirves upposi koko terän m:alta [= syvyydeltä] lahoon puuhun. Laarit sijoitetaan koko seinän m:alle. Ketään sivullista ei osu tulemaan koko kadun m:alle SILL. — Myös: Kilometrin m:taan ei ollut ainoatakaan ihmisasuntoa. — *Yhd.* altaan-, kielen-, kynnen-, pään-, rinnan-, sormen-, suksen-, vaununm.

II. 1. tav. *mon.* jnk esineen ulottuvuus, suuruus, koko jhk suuntaan mitattuna, jnk esineen pituus, leveys ja us. myös korkeus mittayksikköinä ilmaistuna. | Verkon m. Laatikon, rakennuksen m:at. M:oiltaan pieni kirkko. Eri tiililajien m:at. Jarruniittien m:at on standardisoitu. Vaneria ostajan määräämiin m:toihin. Takin m:at. Jkn m:alla t. m:an, m:tojen mukaan tehty puku. — *Mat.* Hajonnan m. — *Erik.* **a.** *ottaa mittaa.* Ottaa m:taa lattiasta, ikkunoista. Ottaa m:taa jksta pukua varten. Ottaa takin, saappaiden m:taa. — *Kuv.* Ottaa m:taa naapurikylän pojista 'kilpailla, otella naapurikylän poikien kanssa'. Ilman armoa ottais hän kohta pojasta kirjavan takin m:taa [= antaisi pojalle selkään] KIVI. **b.** muuta kuv. käyttöä. | Jnk teon tavallisuudesta poikkeavat m:at. Ulkonaisilta m:oiltaan valtava kulttuuri-ilmiö. Ylittää tavalliset m:at. **c.** *yhd.* Etäisyys-, korkeus-, leveys-, läpi-, paksuus-, ympärysm.; pohja-, sisä-, tyvi-, ulkom.; keskim.; jättiläis-, normaalim:at; laivanm:at; housun-, pöksynm.

2. yl. koko, suuruus, pituus. | Kasvaa, venyä m:taa. Kasvaa, ojentua täyteen m:taansa. Saavuttaa miehen m. Ei m. auta muuta kuin tuohimetsässä ja järviheinässä SP. M:taa kuin kirkkoveneellä. Onpa sillä m:taa! — *Kuv.* [Cervantes] saavutti täyden henkisen m:tansa vasta noin 50:n korvissa TARK.

III. ed. pääryhmiin liittyvää kuv.-luonteista käyttöä. **1.** seikasta t. seikoista, joiden mukaan jtak arvostellaan, vertailu-, arvioimis-, arvosteluperuste, mittapuu, vaatimus t. vaatimukset. | Komedia on kirjailijan älyn m. Ukosta oli tietysti räätäli ihmisen m.: "Kun et kelpaa räätäliksi, niin ei sinusta tule miestä ollenkaan" A.ANTTILA. Niin se oisi miehen m.: / olla kuni ilman kotka, / yli pilvistä yletä R. ENGELBERG. — Vars. *täyttää mitta* täyttää vaatimukset, puolustaa paikkaansa. | Täyttää miehen m. M:an täyttävä poliitikko. Filmaustyö m:an täyttävää. Vaativatkin m:at täyttävä suoritus. — Samoin: Vastata suuriakin m:toja.

2. sietämisen, kärsimysten, syntien tms. määrästä, jota ei voi enää vastavaikutuksetta ylittää. | M:tani on täysi 'en kärsi, kestä enää'. Äidin m. on kerrankin täysi, niin täysi ettei sinne enää mahdu tätä pisaraa HELLAAKOSKI. A:n m. kuohahti yli reunojen. — Kärsimysteni m. on täysi 'en voi, jaksa kärsiä enää'. Hänen syntiensä m. on täysi 'on tehnyt niin paljon syntiä, ettei voi enää välttää rangaistusta'. | [Juutalaiset] ovat kaikkein ihmisten vihollisia, kun estävät meitä puhumasta pakanoille heidän pelastumiseksensa. Näin he yhäti täyttävät syntiensä m:taa UT. Tuhannesti olen kyynelin rukoillut Jumalalta kuolemaa; mutta rangaistukseni m. ei varmaan vielä ole täysi *SILJO. -- tämä oli minun mielestäni suurin vääryys Herralta, sillä minä olin jo oman m:tani jälkeen kyllin vääryyttä tässä elämässä kärsinyt KALLAS.

IV. muuta käyttöä. **1.** eräissä yhteyksissä määrästä, paljoudesta. | Valmistaa jtak suuressa, laajassa m:assa. Juominen vähäisessä m:assa. Entistä pienemmässä m:assa. Tehdas työskentelee vain suppeassa m:assa. Helsinki harjoittaa karjanhoitoa -- siinä m:assa kuin sen kokoiselta kaupungilta sopii odottaa TALVIO. Laajaan m:taan päässyt polttopuun hakkuu. Nauttia jstak täysin m:oin. Kiitän teitä kaikkia siitä ystävällisyydestä, jota niin runsain m:oin olen saanut osakseni. Miehiä vaikka millä m:alla. Äiti on tänäänkin tehnyt työtä vaikka millä m:alla.

2. jstak asian asteesta, vaiheesta. | Pitkässä m:assa oleva tauti. Työt ovat hyvässä m:assa. Asia on nyt siinä m:assa, että saat lähteä KARHUM. Tiilet kuivuvat kolmessa viikossa siihen m:taan, että niistä voi rakentaa polttouunin. Herman oli päässyt siihen m:taan juomisessaan, jolloin sielullinen vapaus ja katseen ylemmyys ovat saavutetut KOSKENN. -- tuossa ikäkaudessa [lapsi] ei vielä ole ehtinyt minänkehityksessään siihen m:taan, että se jo alkaisi erottaa realiteetin omista mielikuvistaan Y.KULOVESI.

3. gen.-attr:n t. poss.-suff:n kera (pitkästä) ajasta. | Monta miespolven m:taa. Koko talven m:an olen käyttänyt tupakkatehtaan pystyynpanoon TALVIO. Niin se päivä alkoi aamusta ja pitkin m:taansa ikään kuin sakeni iltaa kohden SILL. — Elämästä. | Hänen elämänsä, juoksunsa m. oli lyhyt. Herra, opeta minua ajattelemaan loppuani, ja mikä minun päivieni m. on VT. — *jnk mittaan* aikana, kuluessa. | Monta kertaa päivän, kesän m:taan. Useasti olen teitä talven m:taan ajatellut. Vuosien, vuosisatojen m:taan. Ajan m:taan viini vain paranee. Hän -- on soittanut Senheimin kirkonkelloja jo miespolven m:taan KOSKENN. -- hän rupesi kertomaan asioita, joita ei hänestä millään pelillä ollut matkan m:taan saanut houkutelluksi TALVIO.

4. eräissä ilmauksissa: *yhteen mittaan* keskeytyksettä, yhtäjaksoisesti. | Neljä vuotta yhteen m:taan. Luetella kuninkaiden hallitusvuodet yhteen m:taan. — *yhtä mittaa* yhtenään, alinomaa, alituiseen, tavan takaa. | Saada kirjeitä yhtä m:taa. Vaihtaa yhtä m:taa omistajaa. — *sitä mittaa* (harv.) saman tien. | [Poika] hypähti kuin hirvi pöydän toisen pään

kautta lattialle ja sitä m:taa ulos huoneesta E.JAAKKOLA.

5. *run.* = runomitta. | Jambiset m:at. Vapaa m. M:tana trokeinen tetrametri. Virheetön, ontuva m. Rikkoa m. — *Yhd.* kuusi-, viisim.; kalevalanm.

mittaaja[16] *tek.* < mitata. **1.** henkilöistä. | Etäisyyden, puutavaran, alkoholin m. Valantehnyt halkojen m. M:t ja pakkaajat. — *Kuv.* Maantien m. 'kulkuri'. Syvien luonnonviettien m:na, sielun yöpuolen tutkijana ja paljastajana -- Aino Kallas on vallannut itselleen paikan T. VAASKIVI. — *Yhd.* alusten-, etäisyyden-, pinotavaran-, tontinm. **2.** vars. itsetoimivista mittauskojeista. | Virranvoimakkuuden m. Spirometri, hengitysilman tilavuuden m. — *Yhd.* etäisyyden-, suunnan-, tahdin-, vauhdinm.

mitta-|ala, -alue *s.* mittausalue. | Ampeerimittarin m. Mikrometri, jonka m. on 25 mm.

mittaamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** jota ei ole mitattu. | M. huvilapalsta. M. marjalähetys. — Vars. **2.** jota ei voi mitata, rajaton, loppumaton, pohjaton, määrätön, suunnaton, tavaton, ehtymätön, erittäin t. ylen suuri. | M. korpi, erämaa. -- taivaan / silmin m. siintävyys MANN. Avaruuden m:tomuus. M:tomien matkojen päässä. M:tomasti ilmaa ja valoa. M:toman pitkä aika. Maapallon m:toman pitkä kehityshistoria. M:tomat mahdollisuudet. M. onni, riemu, tuska. M:tomat kärsimykset. -- hänen ilonsa [oli] myös m:tomasti suurempi ihmisten tavallista iloa WALTARI.

mittaamis|koje *s.* **-tapa** *s.* **-väline** *s.* Lailliset mittaamis- ja punnitsemisvälineet.

mitta|-analyysi *s. kem. farm.* kvantitatiivisen kemian analyysimenetelmä, jossa mitattava aine sidotaan väkevyydeltään tunnetulla mittaliuoksella ja lasketaan sen määrä käytetyn mittaliuoksen tilavuudesta; *syn.* titrimetria, volumetria. **--asteikko** *s.* Elohopealämpömittarin m. **--astia** *s.* **-ero, -eroav(ais)uus** *s.* **-haaru** *s.* = harppari. **-havainto** *s. sot.* ampumaopissa: havainto, jonka perusteella pystytään määrittämään, millä puolella ja kuinka kaukana maalipisteestä iskemä- t. räjähdyspiste on;)(merkkihavainto. **-hyvitys** *s. liik. metsät.* mittaustuloksen vähennys, jonka myyjä myöntää ostajalle tavaran viallisuuden t. muun syyn vuoksi, mittavähennys. **-hävikki, -häviö** *s. liik.* = mittatappio.

mittail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < mitata; vrt. mitellä. | M. veden syvyyttä. M. palstoja. M. tavaroita. M. sokeria pusseihin. Vakaasti aikaa m:eva seinäkello. — *Kuv.* M:i lattiaa pitkin askelin. M. [= astella, kävellä] pimeitä, hiljaisia katuja. M. jkta katseellaan, vihaisin silmin. Esa tirkisteli veräjälle, m:len jaksaisiko musta siitä yli hypätä ALKIO. -- aurinko vain työmaata m:i KARHUM. -- yöt valvon ja m:en / ja tuskasta vavisten tutkin / ma pohjia sydämen LEINO.

mittain[56] *väl.* (< mitata) mittausväline. — *Yhd.* hammastusm.

mittai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä. **1.** jnk pituinen, korkuinen, suuruinen, kokoinen tms. | Metrin m. 50—60 cm:n m. Peukalon, pikkusormen m. Miehen m. M:seni tyttö. "Lemminkäinen", 825 säkeen m. eeposluonnos. Kestoltaan lyhyen vokaalin m. diftongi. Koko päivän m. kokous. — Sopivan m. Ei ole vielä tietoa, minkä m:sia kaivospuita meiltä lähinnä halutaan. — *Yhd.* metrin-, miehen-, sormen-, vaaksanm. (myös ⌒); saman-, sopivanm. (myös ⌒); iso-, kookas-, lyhyt-, pieni-, suurim.; ali-, eri-, määrä-, normaali-, täysi-, vajaam.; yhtäm. **2.** *kuv.* henkilöistä: jkn, jnk vertainen, veroinen, arvoinen. | Miehen m. "Tiituksen" m. pakinoitsija. Olla m:staan vailla. -- valtavat kansalliset ja henkiset tehtävät odottivat viime vuosisadan alkaessa m:siaan tekijöitä A.ANTTILA. — Olla sanansa m. 'pitää sanansa, täyttää lupauksensa'. Sanansa m. mies. Hän on aina ollut lupaustensa m. **3.** *yhd. run.* Runo-, vapaam.; kalevalanm.

mitta|järjestelmä *s.* mittayksikkösarja, joka muodostaa sikäli järjestelmän, että siihen kuuluu ns. perusyksikköjä, joista muut yksiköt on johdettu. | Metrinen m. Käytännöllinen l. teknillinen m., jonka perusyksikkönä ovat 1 m:n pituus, 1 kg:n voima ja 1 s:n aika. Fysikaalinen, tieteellinen, absoluuttinen m. **-kaava** *s.* pienennys- t. suurennussuhde, jota käyttäen luonnosta mitatut pituudet kuvataan karttoihin t. piirustuksiin; vrt. mitta-asteikko. | Graafinen m. Kartta on piirretty m:an t. m:ssa 1 : 20.000. Alkueliön kuva on piirretty m:an 200 : 1. Rakennuksen, koneen m. — Suuressa, huomattavassa, pienessä jne. m:ssa, par. suuressa [jne.] määrässä, mitassa, suurin [jne.] määrin, mitoin. Harjoittaa karjanhoitoa suuressa m:ssa. Siementen käsittely kuumavesimenetelmällä ei voine yksityistalouksissa tulla laajemmassa m:ssa kysymykseen. — *Kuv.* par. mitta. | -- uusi m., jonka mukaan ihmiset arvostellaan JÄRN. — *Yhd.* kaltevuus-, korkeus-, pituusm.

-mittakaavainen *a.* Suuri-, pienim.

mitta|kaulain *s.*, vars. *metsät.* = mittasakset, kaulain. **-kehys** *s.* suorakulmainen, sisäreunoiltaan tav. 2 × 2 tai 2 × 1 metrin suuruinen kehys, jossa halkoja vähittäiskaupassa mitataan. **-keppi** *s.* mittana, mittausvälineenä käytetty keppi. | 2 metrin pituinen m. M., johon on merkitty senttimetrit. **-ketju** *s. maanm.* päistään silmukoilla varustetuista rautalankaosista ja niitä toisiinsa yhdistävistä renkaista tehty maanmittausväline. **-kiila** *s.* reikien ja lovien aukon mittaukseen käytetty kiilamainen, asteikollinen väline. **-kirja** *s.* Räätälin m. — Vars. laivanmittaajan antama todistus, jossa on mainittuna aluksen päämitat ja sen vetomäärä rekisteritonneina. **-koje** *s.* mittauskoje. | Ohmimittari, sähköjohtovastuksien m. **-kone** *s.* mittauskone. **-laite** *s.* mittauslaite. **-lanka** *s.* mittausvälineenä käytetty lanka. **-lasi** *s.* mittana käytetty lasiastia, vars. asteikollinen nestemitta. | Lääkkeen annostus m:lla. **-linja** *s. maanm. metsät.* Selkälinja ja sitä vastaan kohtisuorat m:t viitoitetaan ja mitataan. **-liuos** *s. kem. farm.* väkevyydeltään tunnettu liuos, jon-

ka kanssa mitta-analyysissa mitattava aine saatetaan reagoimaan. **-lu|ku** *s. mat.* luku, joka ilmaisee mitattavan suureen suhteen mittayksikköön, lukuarvo. | Halkaisijan, kulman, pinta-alan, painon m. Kolmion sivujen m:vut. Purjeveneet jaetaan m:kunsa ja tyyppinsä perusteella erillisiin kilpaileviin luokkiin. **-luoti** *s. mer.* = luoti 2.

mitta|merkki *s.* Mitta-astia, jonka laidassa on m. **-mie|s** *s.* M., joka kuormaa purettaessa mittaa puut. Kiekonheittokilpailun m:het. **-muuntaja** *s. sähk.* pieni muuntaja, jota käytetään alentamaan jännitettä t. virranvoimakkuutta mitattaessa vaihtovirtoja suurjännitelaitoksissa. **-määrä** *s.* Tavaran tarkka m. Kaikki mitta-, aika- ja hintamäärät ladotaan numeroilla. **-määräy|s** *s.* Puupylväiden m:kset. **-nauha** *s.* mittausvälineenä käytetty, tav. metri-, senttimetri- tm. jaotuksella varustettu nauha. | Kankainen, teräksinen m. Räätälin m. **-nuora** *s.* vrt. mittalanka. | Mitata jtak m:llä. — *Kuv.* - - minä [= Jumala] panen oikeuden m:ksi ja vanhurskauden vaa'aksi VT. **-osa** *s.* Sekoittaa yhtä suuret m:t sementtiä ja hiekkaa. **-pala** *s. tekn.* määräsuuruisia metallikappaleita, joita yhdistelemällä saadaan vaihtelevia mittoja. **-peruste** *s.* Erilaiset puutavarat mitataan eri m:in. **-pipetti** *s. farm.* mittausvälineenä käytetty pipetti. | 5 ml:n m. **-puikko** *s.* **-puku** *s. vaat.* puku, johon räätäli on ottanut mitat, mutta joka on tehty tehdastyönä. **-pullo** *s.* kemiallisissa töissä käytetty tav. pitkäkaulainen pullo, jonka kaulassa oleva asteviiva ilmaisee, paljonko pullo sitä myöten täytettynä sisältää nestettä. **-putki** *s.* mittausvälineenä käytetty tav. asteikollinen (lasi)putki. | 25 ml:n m. **-puu** *s.* mittana, mittausvälineenä käytetty puu. | Senttimetriasteikollinen m. M., jolla koululaiset mitataan koulussa. — *Kuv.* seikasta t. seikoista, joiden mukaan jtak arvostellaan, vertailu-, arvioimis-, arvosteluperuste(et), -asteikko, mitta, ehto, vaatimus t. vaatimukset. | Miehen kunnon, arvon m. Lukutaito kansansivistyksen m:na. Kristillinen, siveellinen, taiteellinen m. Kansainvälisenkin m:n mukaan ansiokas romaani. Käyttää liian ankaraa m:ta. Tyytyväisyys terveyden m:na. Kirjoituksen kaltevuus on tunteellisuuden m. Sinussa on minulle m. kaikille naisille, niin, kaikille ihmisille, sinun rakkaudessasi m. kaikelle kohtalolle *KOSKENN. **-pyörä** *s.* pituudenmittausvälineenä käytetty pyörä, jonka ympärys on tarkoin tunnettu. **-pöytä** *s.*, vars. *maanm.* = maanmittaustaulu.

mittari[5] *s.* **1.** henkilö, joka mittaa t. jonka tehtävänä, ammattina on mitata jtak, mittaaja; vars. = maanmittari. | M:n erottama palstatila. M:en linjat. — *Yhd.* maanm. **2.** eräistä hyönteisistä. **a.** = mittariperhonen. | M:n toukka. — *Yhd.* herukka-, karviais-, koivu-, mänty-, niitty-, tunturi-, tuomim.; halla-, kääpiöm. **b.** *yhd.* Vesim. — Tav. **3. a.** itsetoimiva mittauskoje. | Valovoiman m. Hygrometri eli kosteuden m. Voltametri, sähkövirran voimakkuuden ja sähköpaljouden m. Auton, lentokoneen m:t. M:n lukeminen, tarkastaminen. Koettaa m:llä kuumetta. Laskuttaa m:n osoittama määrä kaksinkertaisena. — *Yhd.* (osalta myös gen.-alkuisina) bentsiini-, höyry-, kaasu-, kierros-, kulma-, kuume-, lämpö-, matka-, neste-, paine-, sähkö-, valo-, verenpaine-, virta-, voimam.; lumi-, sade-, tuulim.; etäisyys-, korkeus-, kosteus-, nopeus-, syvyys-, vesipitoisuusm.; haihtumis-, kallistus-, kulutus-, säteily-, valotusm.; sekuntim.; taksam.; ampeeri-, ohmi-, watti-, volttim.; elohopea-, väkiviinam. **b.** muista mittausvälineistä, par. mitta, mittain. — *Yhd.* korkeus-, pituus-, tilavuusm.; (anat.) kallo-, lantiom. **c.** *kuv.* Ylijäämäprosentti liikkeen kannattavuuden m:na 'osoittajana, ilmaisijana'. Ihonväri ei ole mitenkään varma sairauden ja terveyden m. **4.** *maat.* kasvilajike, jota käytetään vertauskohtana kenttäkokeissa.

mittari|lento *s.* lento, jossa koneen ohjailussa turvaudutaan pelkästään kompassiin, mittareihin ja tehtyihin laskelmiin; vrt. sokkolento. **-lukema** *s.* mittaria tarkastamalla välittömästi saatu havaintoarvo. **-mato** *s.* mittariperhosen toukka. **-n|lukija** *s.* Kaasulaitoksen m. **-n|-vuokra** *s.* Sähkönkuluttajan maksama m. **-perho|nen** *s.* M:set 'Geometridae, etup. hämärässä liikkeellä olevia suurperhosia, joiden siivet ovat ohuet ja leveät, lepoasennossa tav. levällään ja joiden toukat liikkuvat "mittaamalla", so. tarttumalla alustaan vuoroin rinta-, vuoroin takajaloillaan'. **-taulu** *s.* taulu, jossa mittari t. mittarit sijaitsevat.

mitta|sakset *s. mon. metsät.* puun paksuuden mittausväline, kaulain. **-sauva** *s.* vrt. mittakeppi. | 2 metrin m.

mittasill|a[13] *s. vaill.* Olla m. 'vertailla jkn kanssa pituuttansa, voimiansa'. Käydä m:e jkn kanssa. - - vaati miehen m:e, / voiman voittokilpasille MANN.

mitta|silta *s. sähk.* siltamittari. **-suh|de** *s.* mittojen keskinäinen suhde. | Kartta on piirretty m:teena [= mittakaavaan] 1 : 20.000. Koneen, rakennuksen, lipun m:teet. Nähdä pienet ja suuret asiat oikeissa m:teissa. — *Mon.* us. laajentuneesti: mitat, koko, laajuus. | Kirkon valtavat m:teet. M:teiltaan pieni juhlatilaisuus. Saavuttaa laajat, huomattavat m:teet. Maailmanpoliittiset m:teet saavuttanut selkkaus. Leino kasvoi helkavirsien tekijänä sisäisiltä m:teiltaan TARK. **-sylinteri** *s.* asteikollinen sylinteri, jollaisia käytetään nesteiden t. nesteeseen upotettujen kiinteiden kappaleiden tilavuuden määrittämiseen. **-systeemi** *s.* mittajärjestelmä. **-tanko** *s.* mittana, mittausvälineenä käytetty tanko. | 5 metrin pituinen m. **-tappio** *s. liik.* vars. vähittäiskaupassa tavaraa mitattaessa myyjälle aiheutuva tavaratappio, mittahävikki. | Suurin sallittu m. 1 %. Kun tavara on valmiiksi pussitettua, kauppiaalta säästyvät punnitusvaivat ja m. **-tarkistus** *s. sot.* ampumaopissa: mittahavaintojen tarkistus ampumalla. **-taulukko** *s.* taulukko, jossa on jnk esineen t. jnk esineen eri kokojen mitat. | Soutuveneen m. Voimistelupukujen m. **-teoria** *s. mat.* yleistä mittakäsitettä (vrt. mitta II. 1) tutkiva matematiikan osa. **-tie|to** *s.* Kaikki tar-

vittavat m:dot. **-tikku** *s.* mittausvälineenä käytetty asteikollinen, us. kokoon taitettava puut. metallilista. | Metallitöissä käytettävä m. **-tulkki** *s. met.*

mittaukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* mittaamalla tapahtuva, mittaus-.

mittau|s[64] *teonn.* < mitata. | Pituuden ja painon m. Koululaisten, tavaran, metsikön m. Ajan, kosteuden, lämpötilan, sähkötehon, virran m. Antropologiset, fysikaaliset m:kset. Toimittaa jklta talo m:kseen 'ulosmitattavaksi'. — *Kuv.* Asettamalla henkilönsä suurten elämänkysymysten - - eteen kirjailija on suorittanut sisäisiä m:ksia - - ja antanut noille m:ksille syvää aatteellista kantavuutta TARK. — *Yhd.* korkeuden-, pituuden-, syvyydenm.; kallon-, kulman-, lämmön-, maan-, meren-, paineen-, painon-, sateen-, säteilyn-, sään-, tuulen-, valon-, veden-, voiman-, älykkyyden-, äänenm.; arvio-, askel-, kenttä-, kolmio-, kulma-, tanko-, tutka-, valo-, valokuva-, äänim.; koe-, tarkistusm.; tykistönm.

mittaus|ala, -alue *s.* **1.** ala, alue, jonka jk mittausväline t. -koje mittaa, mitta-ala, -alue. | Volttimittarin m. **2.** mitattava ala, alue. **-arvo** *s.* Tarkat m:t. M:jen avulla määritetään maalin paikka ja liiketila. **-asema** *s. sot.* **-astia** *s.* **-elin** *s. sot.* Patterin m. **-hajonta** *s. sot.* ampumaopissa: mittaussarjan yksityisten mittaustulosten poikkeaminen mittauksen keskiarvosta satunnaisten virheiden vaikutuksesta. **-jako** *s. mat.* jakolasku, jossa jaettava ja jakaja ovat samaa laatua, sisältöjako. **-järjestelmä** *s.* = mittajärjestelmä. **-kamera** *s. valok.* kamera, jossa on kiikaritähtäin ja tarkennusta varten erittäin täsmällinen etäisyysmittari. **-kanta** *s. sot.* ampumaopissa: kahden mittausaseman (mittauspisteen) välinen vektori. **-kirja** *s.* = mittakirja. **-koh|ta** *s.* Puun ympärysmitta m:dalta. **-koje** *s.* Sähkövastuksen, äänienergian m. Kaltevuusmittari l. klinometri, laivan kallistuman m. Tähtitieteelliset, lämpöteknilliset m:et. Herkkä, tarkka m. **-kone** *s.* **-lait|e** *s.* Meteorologiset m:teet. Säätö- ja m:teet. **-menetelmä** *s.* Sähkötekniikassa käytetyt m:t. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* = geometrinen. | Kappaleen m. keskipiste. M:set kuviot, koristeaiheet. **-oppi** *s.* = geometria. **-paikka** *s.* **-patter|i** *s. sot.* Lähinnä vihollistykistöön kohdistuvien mittausten suorittamiseksi tarvitaan erityisiä m:eita, jotka suorittavat valo-, ääni-, ja mahdollisesti tutkamittausta ja jotka toimivat sotatoimiyhtymien alaisina. **-piste** *s.* Tietystä m:estä tehdyt mittaukset. **-pituus** *s.* **1.** mittaamalla saatu, mitattu pituus. **2.** pituus, joka jllak mittausvälineellä t. -kojeella voidaan mitata. **-rintama** *s. sot.* Vierekkäiset mittausasemat muodostavat m:n. **-sarja** *s.* **-sääntö** *s.*, vars. *mer.* sääntö, jonka mukaan lasketaan aluksen tilavuus eli bruttovetoisuus ja tästä vähennetään sallitut poistot, jolloin jäännös on aluksen nettotilavuus eli nettovetoisuus. **-ta|pa** *s.* Graafiset m:vat. M., jolla saa tarkkoja tuloksia. **-tarkkuus** *s.* Mittarin m. **-tekniikka** *s.* **-tiedustelu** *s. sot.* Tykistön m. **-todistus** *s. liik. (mer.)* mittauksesta annettu todistus. **-toimitus** *s.* **-tulo|s** *s.* Tarkat m:kset. Lämpötilan vaikutus m:ksiin. **-työ** *s.* Mittaus- ja kartoitustyöt. **-työkalu** *s.* **-virhe** *s.* 1 cm:n m. **-väline** *s.* Tykistön m:et. M:iden tarkistaminen.

mittautta|a[2*] *fakt.v.* < mitata. | Palstan m:minen. M. tavarat valantehneellä mittaajalla.

mittav|a[13] *a.* -uus[65] *omin.* iso, kookas, iso-, kookasmittainen. | M. vartalo, miehenalku. Ikäisekseen m. Veljeään pari senttiä m:ampi. Seistä koko m:uudessaan. M:aa metsää. M. vene. "Suomen kansan vanhat runot", m:in maassamme julkaistuista teoksista. — *Abstr.* laaja, huomattava, suuri. | Kaupan m:uus. M. tutkimus. Konsertti, jonka ohjelma oli liiankin m. - - suuria, m:ia arvoja, jotka tekevät samalla kertaa nöyräksi ja ylpeäksi WALTARI.

mitta|vajaus *s. liik.* (virheellisestä, epätarkasta) mittaamisesta aiheutunut tavaramäärän vajaus. | Suurin sallittu m. 1 %. **-viiv|a** *s.* Koneenpiirustusten m:at. M:oin varustettu lääkelasi. **-viivoitin** *s.* mitta-asteikollinen viivoitin. **-virhe** *s.* Mittausvälineiden kulumisesta johtuvat m:et. — Runo, joka vilisee m:itä. **-vitjat** *s. mon.* = mittaketju. **-vähennys** *s. liik.* = mittahyvitys. **-väline** *s.* **-yksik|kö** *s.* yksikkö, jolla pituutta, pinta-alaa, tilavuutta, painoa, lämpöä, ajallista kestävyyttä tms. mitataan, mitta. | Mekaaniset m:öt. Ajan m:könä fysiikassa on sekunti. Junakilometri, rautatiellä käytännössä oleva m. Suomen lipun leveys on 11 ja pituus 18 m:köä.

mitteli[5] *s. kirj.* kirjakeaste, jonka keilinmitta on 14 typografista pistettä.

mittelijä[14] *tek.* < mitellä. | Vaka vanha Väinämöinen / - - / oli teittensä ajaja, / matkojensa m. KAL.

mittely[2] *teonn.* < mitellä. | Miekkojen m. Voiman ja rohkeuden m. Antautua m:yn hurjimpienkin luonnonvoimien kanssa. — *Yhd.* miekan-, voimainm.

mittelö[2] *s. harv.* = ed. | Lähe miekan m:hön, / käypä kalvan katselohon! KAL. Maailmanennätysmiesten tuikea, sykähdyttävä m. Los Angelesin 400 metrillä M.JUKOLA.

mitto|a[1*] *frekv.v. harv.* (< mitata) mitellä. | Nuorta juoksijapolvea murtomaita m:massa.

mittumaari[4], **-|a**[15] *s. murt.* juhannus. | M:n aikaan. - - kesän onnellisin ilta, m:n aatto TALVIO. M:asta päivät lyhenee SL.

mittuu[25] *s. murt.* mittaus. | Puutavaran m.

mittuuttaa[2*] *v. murt.* mittauttaa.

mittyi|nen[63] *a. harv.* millainen, mimmoinen. | M. tämä on miesi LEINO. - - m:set on siellä ampujat, m:set haukkujat KS.

mitä *adv.* vrt. mikä. **1.** *interr. ark.* miksi, minkä johdosta, takia, tähden t. vuoksi, mistä syystä, mitä varten. | M. sinä hypit? M. te aina moitittetoisia? En tiedä, m. hän tänne tuli. M:s et pitänyt puoliasi! M:pä minä häntä vastustelemaan. **2.** *mitä sitten* saati sitten, (jstak) puhumattakaan. | Olin aivan murtua Paavon kuoleman johdosta, m. sitten Liisa. Marjaanan hän oli saanut innostumaan hienoihin ompeluksiinkin, m. sitten kutomiseen NUOLIV. Jos ei täällä rouvat saa nukkua, niin m. sitten

palkollinen LEINO. **3.** sup:n määräyksenä ilmaisemassa absoluuttista sup:a. | M. kaunein, ihanin, miellyttävin, suurin, tärkein, viihtyisin 'erittäin, oikein, huomattavan, harvinaisen kaunis jne.'. M. vaikein tehtävä. Elää m. kurjimmissa oloissa. M. moninaisimmilla keinoilla. M. huolellisimmin, pikimmin. Suosittaa jkta m. parhaiten. **4.** *rel.* määrittämässä sivulauseessa olevaa komp:a, johon päälauseen sisällys t. jk jäsen on syy- t. riippuvaisuussuhteessa: jota, kuta. **a.** päälauseessa *sitä* t. *sen* adv:n määrittämä komp.: mitä — sitä t. sen. | M. vanhempi, sitä viisaampi. M. paksummalti oli voita, sitä maukkaammalta leipä maistui. M. enemmän asiaa lykkää, sitä mutkikkaammaksi se tulee. Kiukaan paukahtaminen tiesi morsiusparille rikkautta, sen suurempaa, m. kovempi pamaus oli. **b.** *harv.* päälauseessa ilmaistun ominaisuuden, toiminnan tms. tehostuminen t. heikkeneminen ilmaistu muuten kuin komp:lla. | Hän vain heikkeni, m. pitemmälle aika kului.

mitäh [-ä·h] *interr.pron. ark.* = mitä. Käyt. vain kun pron. yksinään muodostaa lauseen. | [Mm. kysyttäessä toisen sanoja] Mitäh? Vai yrität sinä pakoilla, m.? | "- - ehkä se taas kävisi hyvin, jos koettaisitte?" — "M.? Ei se käy ..." AHO.

mitämaks *adv. vanh.* (ja esim. pakinatyylissä) ehkä, kenties, entäpä. | Jokin ilkeä taka-ajatus, m. poliittinen letkaus. M. tässä kävisi vielä huonosti. Ja minä kauhistuin hengessäni, kun minä ajattelin, että minut m. olisi kutsuttu pois ajallisesta elämästä äkillisellä kuolemalla KALLAS. - - ajattelin, että m., jos hyvinkin uskaltaisi käydä katsomassa SERP. — Muuta käyttöä. | - - halkopinokin rupeaa jo hassusti alenemaan; mutta m. [= mitäpä siitä]; onhan meillä Jukolassa metsää KIVI.

mitä|pä, -s ks. mikä, mitä. **-stä** *vanh.* = mitä; ks. mikä, mitä. | M. mä siellä tehnen? KANT. M. siis meidän pitää sanoman? UTV.

mitätöidä[18] *v.* → mitätöntää.

mität|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** vähäinen, vähäpätöinen, erittäin pieni, merkityksetön, vaatimaton. | M. kasvi. Ulkonäöltään m., m:tömän näköinen nainen. Pieni, m. lampi. M:tömät maaston kohoamat. Lentokoneesta talot näyttivät m:tömiltä tulitikkurasioilta. M. palkka, hyöty. M:tömät kustannukset. Kirja maksoi m:tömät 25 markkaa. Kone, jonka teho on m. M:tömän pieni, vähän. Viljaa lienee viety vain m:tömästi. Tulokset poikkeavat m:tömästi toisistaan. Kaiken äärellisen m:tömyys äärettömän rinnalla. — *Erik.* **a.** arvoton, alhainen, kehno, kurja. | M. mies. Köyhä, m. ihminen. Ole mies, älä m.! SL. Tuntea, tunnustaa oma m:tömyytensä. Minun m:tömyyteni teki aikanaan ehdotuksen, että - -. **b.** joutava, turha, tyhjänpäiväinen. | M. sivuseikka. Joutua kiistaan m:tömästä asiasta. - - vereni kuohuu, ja m. asia on silloin mielestäni kuolema ja kuoleman kauhistukset KIVI. **c.** *mitättömiin.* Vähentyä, huveta m:tömiin. Huomasi aikeensa menevän m:tömiin. **2.** vars. *lak.* ehdottomasti pätemätön, epäpätevä, kelpaamaton, paikkansapitämätön, voimaton. | M. päätös, sitoumus, hallintotoimi. Velkakirjan m:tömyys. Muotovirheestä aiheutuva m:tömyys. Tehdä, julistaa m:tömäksi. Valvomatta jätetty keskinäinen testamentti on katsottava m:tömäksi. - - jos vaalilipussa ei ole asianomaisen vaalilautakunnan leimaa, olkoon sellainen vaalilippu m. LK.

mitätön|tää[8] *v.* tehdä mitättömäksi, annuloida, makuloida. | Obligaatioiden m:täminen. M:netyt leimamerkit.

mitään|sanomaton *a. kuv.* ilmeetön, sisällyksetön, tyhjä. | M:sanomattomat kasvot. M. kirjallinen tuote. **-tekemätön** *a.* jolla ei tee mitään, mihinkään kelpaamaton, kelvoton, joutava. | M. mies. Kulunut. m. kirves.

miu *interj.* kirjoitetussa kielessä kissan äänestä: miau, nau.

mjaa *interj.* epäröivän myöntymyksen, harkinnan yms. ilmauksena: njaa, tjaa, no jaa. | Koskeeko se minua jollakin tavalla? — Mjaa ... ehkä välillisesti AGAPETUS.

mk *lyh.* markka. | 50 mk.

mkg *lyh. fys.* metrikilogramma.

ml *lyh.* millilitra.

ml. *lyh.* **1.** maalaisliitto. **2.** moottorilaiva. **3.** (myös: m. l.) mukaan luettuna.

mlk. *lyh.* maalaiskunta. | Helsingin mlk:n koulut.

1. **mm** *interj.* kirjoitetussa kielessä ilmaisemassa muminaa, miettivää hymähdystä tms.; joskus mutustamisesta, miellyttävästä makuaistimuksesta, suutelemisesta tms. | "Mm", mutisi ukko. | Poika pitää minua sylissään ja antaa suuta. Oooh ... mm ... mm... sellaista SILL.

2. **mm** *lyh.* millimetri. | 8 mm:n levyinen nauha.

MM *lyh.* = seur. 2.

mm. *lyh.* **1.** (myös: m. m.) muun muassa, muiden muassa. | Vieraiden joukossa nähtiin mm. ministeri K. Kivihiilestä saadaan mm. väriaineita. **2.** (myös: MM) muistomitali.

mmk *lyh.* miljoona markkaa. | 1.248 mmk.

mnemo|niikka[10*], **-tekniikka** *s.* taito keinotekoisin apumenetelmin helpottaa mieleen painamista ja muistamista sekä lisätä muistin suorituskykyä, muistitaito, -tekniikka. **-teknillinen** *a.* muistiteknillinen. | M. keino.

-mo[2] (etuvok. sanoissa -mö[2]) deverbaalinen johdin, jolla muodostetaan tekopaikkaa ja vars. jtak valmistavaa laitosta merkitseviä s:eja: katsomo, lasittamo, latomo, leipomo, näyttämö, ompelimo, pukimo, puristamo, valimo, veistämö.

moaree[20] *s.* silkki- t. villakangas, jossa on puristamalla tehtyjä aaltomaisesti läikehtiviä kuvioita, läikekangas. | Iltalaukku mustaa m:ta. — *Yhd.* silkkim. **-kangas** *s.* **-kuvio** *s.* **-puku** *s.*

mobiili[6] *a.* liikkuva, siirrettävä;)(stabiili. | M. maantieteellinen alue.

mobilisaatio[3] *s. sot.* liikekannallepano, mobilisointi. **-julistus** *s.* **-kuulutus** *s.*

mobiliso|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** *sot.* panna, saattaa t. asettaa liikekannalle, sotavalmiuteen. | M. armeija. Ranska voi m. 4,5 milj. miestä. Saksa m:i! Jalkinetehtaat m:itiin ar-

meijan tilauksia suorittamaan. 2. yl. saattaa liikkeelle, toimimaan (jkn hyväksi), panna hyödyttämään jtak. | Paikalle m:itiin myös lähiympäristön palokunnat. Juhlaa järjestämään on m:itu kaikki kykenevät henkilöt. Asian edistämiseksi on m:itava kaikki voimat. Työvoiman m:inti [= hankkiminen, järjestäminen] oli vaikeaa.

modaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *kiel.* M:sta apuverbiä käytetään toisen verbin apuna ilmaisemaan jotakin modusta. Lauseessa "Hän mahtaa olla rikas" on mahtaa-verbillä m., potentiaalia ilmaiseva funktio. M. [= puhujan subjektiivista suhtautumista sanottavaansa ilmaiseva] adverbi, esim. ainakin, ehkä, oikeastaan, tuskin. **2.** *mus.* modukseen perustuva. | Nuottikirjoituksen m. lukutapa.

modelli[6] *s. vanh.* malli. | -- rupeaisit minulle m:ksi TALVIO.

modelloida[18] *v.* muovailla.

moderaat|io[3] *s.* kohtuus, kohtuullisuus, maltillisuus, hillintä. -**|ti**[4*] *a.* kohtuullinen, maltillinen. — *S:sesti.* Hän oli kyllä ollut läsnä K.P.T:n perustavassa kokouksessa, mutta liittyi sittemmin m:teihin AHO. **-tori**[5] *s. tekn.* säädin, hidastin, regulaattori.

moderatiivinen[63] *a. kiel.* lieventävä. | M. adjektiivi, esim. suurehko, kalliinlainen.

moderato [-ā·-] *adv. mus.* kohtuullisessa tempossa, kohtuullisesti, kohtalaisesti.

modern|i[6] *a.* -i(su)us[65] *omin.* uudenaikainen, nykyaikainen, tämänhetkinen, ajanmukainen, uusmuotinen. | M. ihminen, runoilija, säveltäjä. M. huonekalu, koru, romaani. Kaupungin m:ein osa. M. kirjallisuus, musiikki, taide. — *Yhd.* huippu-, hyper-, ultram.

modernismi[4] *s.* uutuuden, uudenaikaisuuden tavoittelu; eri (vars. taiteen) aloilla esiintyvien uudenaikaisten suuntien ja virtausten yhteisnimi. | M. kirjallisuudessa, musiikissa, kuvataiteiden alalla. Paavi Pius X vastusti jyrkästi katolisen teologian piirissä vuosisadan vaihteessa esiintynyttä m:a.

modernisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä uudenaikaise(mma)ksi, nykyajan vaatimuksia vastaavaksi, uudenaikaistaa, nykyaikaistaa, ajanmukaistaa, modernistaa. | Liikehuoneistoa m:daan. Kokonaan m:tu matkustajalaiva. M:tu "Hamlet". **-tu|a**[1*] *pass.v.* < ed. | Kirjallisuutemme on huomattavasti m:nut.

modernistaa[2] *v.* modernisoida.

modernisti[4] *s.* uudenaikaisia suuntia ja virtauksia suosiva henkilö, modernismin kannattaja (vars. taiteen alalla). | Uuno Kailasta on mainittu runoutemme edustavimmaksi m:ksi. Eurooppalaisen musiikin m:t. Katoliset m:t. **-|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* uudenaikaisia suuntia ja virtauksia suosiva, modernismia kannattava, modernisuutta tavoitteleva, modernismin mukainen. | M. kirjallisuuskriitikko. M. taidelehti. Näytelmä on moderni, suorastaan tarkoituksellisen m. M:set pyrkimykset.

modernistua[1] *pass.v.* modernisoitua.

moderniteetti[4*] *s.* moderni(su)us.

moderoida[18] *v.* lieventää, hillitä, sovitella.

modifi|kaatio[3] *s.* **1.** modifiointi, (vähäisehkö, lievä) muodostelu, muuttelu, sovittelu, tasoittelu, supistelu; *biol.* periytymätön ilmiasun muuntelu. **2.** modifioinnin t. modifioitumisen tulos, (jstak toisesta t. joistakin toisista tav. vähän poikkeava) muodostelma, laitelma, muutelma, muunnelma; muunnos, variantti; *biol.* mukautuma. | Esityksen eri m:kaatiot. Teoria on vain erään vanhemman m. Rikki esiintyy useina m:kaatioina. Lämmön vaikutuksesta valkokukkaiseksi muuttunut kissankelloyksilö on m. **-oi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* (tav. lievästi) muodostella, muovailla, muutella; määritellä, tarkistaa, täsmentää, supistella. | Lakiesityksen sanamuotoa on vielä m:tava. Uusien keksintöjen johdosta teoriaa täytyy m. **-oitua**[1*] *pass.v.* < ed. | Kasviyksilö voi m. ulkonaisten olosuhteiden mukaan.

modisti[6] *s.* (nais)henkilö, joka valmistaa t. myy naisten muotitavaroita, vars. hattuja.

modulaatio[3] *s.* **1.** *mus.* siirtyminen sävellajista toiseen, sävellajin vaihtaminen, moduloiminen; sävellajista toiseen välittävä sävelryhmä (jssak sävellyksessä, kahden sävellyksen välillä); (sävellajin) vaihdos. **2.** *rad.* moduloiminen, moduloituminen; vrt. moduloida 2, moduloitua.

modulaattori[5] *s. rad.* elektroniputki, joka yhdistää pienjaksoisen värähtelyn suurjaksoiseen.

moduloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** *mus.* siirtyä sävellajista toiseen, vaihtaa sävellajia. | M. C-duurista g-molliin. Sävellyksen kohdasta toiseen johtava m:va välike. Jyrkin käänteín m:va melodia. **2.** *rad.* yhdistää puheen t. musiikin mikrofonissa synnyttämä pienjaksoinen värähtely suurjaksoiseen (kantoaaltoon). | M:tu värähtely siirtyy langallisesti tai langattomasti lähettimestä vastaanottimeen. M:va elektroniputki. **-maton**[57] *kielt.a.* < ed. 2. **1.** *akt.* M. radiolähetin. **2.** *pass.* M. aalto. **-tu|a**[1*] *pass.v. rad.* < moduloida 2. | M:nut värähtely.

modus[64] *s.* **1.** *kiel.* verbin finiittimuotojen luokka, joka ilmaisee puhujan suhtautumistavan lausumaansa, moodi, tapaluokka. | Suomen kielessä on neljä m:ta: indikatiivi, potentiaali, konditionaali ja imperatiivi. **2.** *lak.* tarkoitemääräys. **3.** *mus. vanh.* keskiajan musiikinteoriassa eri kirkkosävellajeista käytetty määresana.

moduuli[6] *s.* eräistä suhdeluvuista ja kertoimista. — *Erik.* **1.** *rak. vanh.* jstak rakennuksen osasta saatu mitta, jota käytettiin rakennuksen muiden osien suhteita laskettaessa. | M. oli sama kuin puoli pylvään alapään halkaisijaa. **2.** *mat.* kompleksiluvun itseisarvo; monikäsitteisen funktion kahden haaran vakioerotus; logaritmiopissa: luku, jolla jnk järjestelmän logaritmit on kerrottava, jotta saataisiin kysymyksessä olevan järjestelmän logaritmit. — *Yhd.* (fys.) kimmom. **3.** *tekn.* luku, jolla π on kerrottava, jotta saataisiin hammasrattaan hammasvälin suuruus mm:einä.

mofetti[5*] *s. geol.* vars. hiilidioksidia erittävä kaasulähde muinoin tuliperäisellä seudulla.

moguli[5] *s. hist.* Baberin v. 1526 Etu-Intiaan perustaman mongolivaltakunnan kansalainen t. hallitsija. — *Yhd.* suurm.

mohair[7] [mouheə] *s.* = mohääri.
mohikaan|i[4] *s.* M:it 'eräs Pohjois-Amerikassa elänyt intiaaniheimo'. — *Kuv.* Viimeinen m. [henkilöstä, joka jssak suhteessa on viimeinen jäljelle jäänyt]. Häviävän ammatin, aikansa eläneen ajatussuunnan viimeinen m. Ylioppilaspiireissä, puhtaan kansallisen romantiikan viimeisissä m:eissa LEINO.
mohääri[6] *s.* (*rinn.* mohair) angoravuohen villa; siitä kudottu kangas. **-kangas** *s.* **-lanka** *s.* **-villa** *s.*
moika|a[2*] *onom.v.* (*rinn.* moikua) (vars. suuren) kellon kovasta, kumeasta äänestä. | Kirkonkellot m:vat. Seppä moukaroi että maailma m:a. -- hätäkello m:a KIVI. -- juhlallisesti m:va kello aisalla HAARLA.
moik|e[78*], **-|ina**[14] *s.* moikava ääni. | Kirkonkellon m:e. Hätäkellojen kumea m:ina.
moiku|a[1*] *onom.v.* = moikaa. | Kirkonkellojen m:va ääni SILL. Heidän kellokkaittensa pämpät m:ivat mahtavasti hiljaisessa aamussa LEINONEN.
moiliainen[63] *s. vanh.* porkkana.
moina|(ankaan *adv. kans.* kielt. yhteyksissä olla-verbin ohella: millänsäkään. | Ei ollut onnettomuudesta m:nsakaan. -- et ole tämän puolen tytöistä ollut m:sikaan J.REIJONEN.
moinen[63] *a.*; partit. vars. *runok.* joskus mointa. **1.** tav. puhujan kulloisenkin suhtautumistavan mukaan eri tavoin sävyttyneenä: sellainen, semmoinen; vertainen. | Moista miestä en ennen ole nähnyt. M. kirja on erittäin tarpeellinen. M. tapa on kokonaan jätettävä. M. ei voi olla totta. En usko moisia juttuja. M. törkeys suorastaan hirvittää. M. yli varojen eläminen ei voi kauan jatkua. Sain löylytyksen moisen, että muistan sen lopun ikääni. Ei muistettu miesmuistiin moista tapahtuneen. Ei milloinkaan ole ollut moisia hajuaineita kuin ne, jotka Saban kuningatar antoi kuningas Salomolle VT. En ole mointa ennen kuullut / sinä ilmoisna ikänä KAL. -- niin kaunis tyttö, ettei maassa mointa löytynyt PÄIVÄR. -- laitetaan talo semmoinen, ettei kotitalo m. AHO. **2.** *harv.* melkoinen, aikamoinen; joskus: oiva, verraton. | -- tuota mointa morsianta, / kaunokaista kassapäätä KAL. Tultiin siitä oikein moiselle aukolle, helluvaan suohon KIVI. — *Yhd.* aikam. **3.** gen:ssä olevan nominin määrittämänä: kaltainen, lainen, vertainen (tav. ◡, vars. pron:iin liittyen johtimen tavoin; vrt. 4). | Minkähän m. se mahtaa olla? Sinun moisesi mies. -- nousi toinen, nousi kolmas purje yhden m. LEINO. Se on niiden moista! *MANN. -- joku vaimo tiedusteli, olikohan punaisilta jäänyt sen ja sen moista kangaspakkaa SILL. — -- veli paljoa parempi, / kahta mointa [= vertaa] kaunihimpi KAL. — *Yhd.* (myös -moisesti *adv.*) lapsen-, miehenm.; helkkarin-, hiton-, pahuksen-, peijakkaan-, perhanan-, pirun-, vietävänm.; suurenm.; jonkin-, kaiken-, minkä-, monen-, saman-, toisenm. **4.** (etuvok. yhteyksissä -möinen) denominaalinen johdin, jolla yksitavuisista pronominikannoista muodostetaan kantasanalla ilmaistun kaltaista merkitseviä pronominaalisia a:eja: jommoinen, kummoinen, mimmoinen, semmoinen, tuommoinen, tämmöinen.
moira[11] *s.* helleeneillä: kohtalotar, kohtalon hengetär. | M:t, ihmisten elämänlangan kehrääjät.
moisio[3] *s.* **1.** *murt.* (metsän sisässä oleva) aidattu viljelysala, metsäviljelys, uudispelto, raivio. | -- m., jonka rukiinoras jo aidan yli ja puun runkojen välitse hänen silmäänsä liekehti SILL. — *Yhd.* metsäm. **2.** vars. Viron oloista: suuri maatila, (herras)kartano, hovi. | Suuri, rikas m. M:n herra, työväki. M:n päärakennus, viljelykset. Viron saksalaiset m:t. — *Yhd.* aatelism.
moision|herra *s.* **-omistaja** *s.*
moiskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | -- m:telivat korvapuustit KIVI.
moiskahdut- tav:mmin moiskaut-.
moiska|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* lyönnin, paiskaamisen yms. aiheuttamasta äänestä: moksahtaa, läiskähtää. | [Härän] häntä vaan oli m:htanut oven pieleen MERIL.
moiskahut- tav:mmin moiskaut-.
moiskauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* moiskah(d)uttaa) < moiskahtaa. | Suudella m.
moiskis *onom.interj.* läimäyttämisen, putoamisen, suutelemisen yms. äänestä. | M.! kivi putosi veteen. M.! kajahti äänekäs suudelma.
moit|e[78*] *s.* **1.** moittiminen; moittiva lausuma t. mielipiteen ilmaus; nuhde;)(kiitos, kehu(nta). | Lievä, ankara, jyrkkä, kiivas m. Oikeutettu, ansaitsematon m. Esittää, lausua m. jstak, jtak koskeva m. Saada, ansaita m:etta, m:teita jstak (syystä). Hänen m:teensa eivät minuun tehoa. M. kohdistuu varsinkin tavaran laatuun. Lausua m:teen sanoja. Torjua m:teet. Järjestelyssä ei ollut m:teen sijaa, sijaa m:teelle. Hänen elämässään on kyllä m:teen aihetta. Emäntä ei säästänyt m:teitaan. Ei ollut -- tuntenut mitään oikeata omantunnon m:etta AHO. **2.** *lak.* vaatimus jnk oikeus- t. tosiasiallisen tilan ennalleen palauttamisesta t. oikaisemisesta, moitekanne. | Testamentin, perinnönjaon, tilin m. Tehdä, nostaa, panna vireille m.
moite|aika *s. lak.* määräaika, jonka kuluessa moitekanne on nostettava. | Tavallisin m. on yö ja vuosi. **-kanne** *s. lak.* = moite 2. | Testamenttiin kohdistuva, perinnönjaon m. Tehdä, nostaa, panna vireille m. Haltijan saantoa vastaan nostettu m. Ajaa m:tta jkn puolesta. **-kirje** *s.* **-lause** *s.* Välikysymyksen käsittelyn yhteydessä hallitukselle esitettiin m. **-oikeus** *s. lak.* oikeus nostaa moitekanne. **-peruste** *s. lak.* Moiteaika on m:iden mukaan eripituinen. **-sana** *s.* Ei lausunut hänestä pienintäkään m:a.
moitiskelija[14] *tek.* < seur.
moitiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< moittia) tav. moittia lievästi. | Isäntä hiukan m:i renkiään. Arvostelu sisälsi pientä m:ua.
moitittav|a[13] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* moitetta ansaitseva, paheksuttava, huono, kelvoton tms. | M:at elämäntavat. Käyttäytyä m:asti.

moitos[64] *s. harv.* moite. | Ankara m. Kiitos kuulematta, m. kuullen SL.
moitteen|alainen *a.* -alaisuus *omin.* jota moititaan t. voidaan moittia, moitittava. | Joutua, tulla m:alaiseksi. Viettää m:alaista elämää. Kirjassa on runsaasti m:alaisia kohtia. — *Lak.* jota vastaan on nostettu t. voidaan nostaa moitekanne. | M. omistusoikeus, päätös, toimenpide. **-haluinen** *a.* moittimishaluinen. **-varai|nen** *a. lak.* -suus *omin.* jota vastaan voidaan nostaa moitekanne. | M. oikeustoimi, pätemättömyys. Päätöksen m:suus.
moitteet|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jota ei voi moittia, nuhteeton, hyvä, erinomainen, täydellinen, kunnollinen, korrekti. | M. virkamies, kavaljeeri. Ritari peloton ja m. M. tavara, iltapuku. M:tomat kasvonpiirteet. Ulkoasultaan m. auto. Laadultaan m. liha. M:toman puhdas huone. Kirja on vielä m:tomassa kunnossa. Kaikin puolin m. elämä. Käyttäytyä m:tomasti. Kone toimi täysin m:tomasti.
moit|tia[17*] *v.* -tivasti *adv.* -inta[15*] *teonn.*; moitittava ks. erikseen. **1.** sanoa jtak huonoksi, ilmaista tyytymättömyytensä jhk, paheksua, haukkua, morkata, soimata, sättiä;)(kehua, kiittää, ylistää. | M. naapuriaan, lapsia, säätä, vuodentuloa. Edessä kiittää, takana m:tii. Kuvernöörejä m:ittiin yleisesti. Ei sanallakaan m:tinut äitiään. Ainakaan hänen intoaan ei sovi m. M. jkta laiskuudesta, turhamaisuudesta. M. peltoa huonoksi, ruokaa mauttomaksi, hintaa liian kalliiksi. Kauttaaltaan m:tiva arvostelu, lausunto. Puhua m:tivasti, m:tivaan sävyyn jstak. "Voi voi!" sanoi äiti m:tivasti. M:tiva ilme, katse. Vilkaista, pudistaa päätään m:tivasti. Ei ole m:timista, hyvä täällä on olla. Ensin katsoi hän minua tutkivasti, minusta näytti arvostelevasti, ehkä m:tivastikin AHO. **2.** *lak.* vaatia jnk oikeus- t. tosiasiallisen tilan ennalleen palauttamista t. oikaisemista, nostaa moite(kanne). | Perilliset aikovat m. testamenttia. M. tuomiota, tiliä, kauppaa. Perinnönjaon m:timinen.
moittij|a[14] *tek.* Ei välittänyt m:oistaan. Nykyaikaisen yhteiskuntajärjestyksen m:at. — Testamentin m.
moittimaton[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Sopuisa, ketään m. mies. **2.** *pass.* M. testamentti.
moittimis|aika *s. lak.* moiteaika. **-halu** *s.* **-halui|nen** *a.* -suus *omin.*
moja|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* lyömisen, ampumisen yms. aiheuttamasta äänestä: paukahtaa, kajahtaa. | Iski että m:hti. Annoin varkaalle aika m:uksen. Ja se onkin sellainen mälli, että kun kerran vain m:htaa, niin tuo tupa pyllähtää jokeen A.JÄRVILUOMA. [Moukarin] m:us kajahtaa aina määrätyn väliajan jälkeen LEINONEN.
mojahut- tav:mmin mojaut-.
mojaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.
mojaut|taa[2*] *kaus.v.* (*harv.* mojahuttaa) (< mojahtaa) iskeä, lyödä, ampua tms. äänekkäästi, pamauttaa, paukauttaa. | M. jkta nyrkillä leukaan, moukarilla alasimeen. Iskeä, ampua m.
mojo|a[1] *v., 3. pers.* (mojova ks. erikseen) = mojottaa 1. | Leini m:o polvia. Säärtä m:va isku. -- ankara kipu m:o äänetönnä povessani KIVI. -- vaikutelmat m:ivat Suojasen Tiltan kiihtyneissä aivoissa SILL.
mojotella[28*] *frekv.v.* < seur. | Oli alkanut m. polvea HEPOR.
mojot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *3. pers.* särkeä, pakottaa, kivistää, kolottaa, jomottaa. | Selkää, päätä m:taa. Rinnassa ilkeästi m:tava tunne. -- jotain särkyä, mitä lie m:usta rintaluissa SILL. **2.** *deskr.* olemisesta. | Kun hän [sylilapsi] oli nälkänsä sammuttanut, jäi hän siihen tyytyväisenä m:tamaan CANTH. -- ei nyt olisi rustoja m:tamassa [= olemassa koholla, komottamassa] jok'ainoassa ruppisi mutkassa LEINONEN.
mojova[13] *a. (partis.) ark.* -sti *adv.* useita merk.-vivahduksia: voimakas, vaikuttava, tehokas, tepsivä, pätevä, osuva, sattuva; repäisevä, hauska, mehevä, mukava tms. | Annoin miehelle m:n täräyksen. M. löyly, ryyppy, lääke. M:a hyönteismyrkkyä. Keksiä m. syy, esimerkki. Olipa siinä m. uutinen! M. valhe. M. haukkuma-, voimasana. M. ilmoitus. En osaa vastata kyllin m:sti. -- ei keksinyt [vastaukseksi] mitään oikein m:a WILKUNA. M. sukkeluus, vitsi. Kertoiltiin toinen toistaan m:mpia juttuja. Konepistooli on sentään m. vehje! Tansseissa oli oikein m:a. Ja täällä oli lämmin ja m. olo HEPOR.
mokare[78] *s. harv.* (kova) möykky, möhkäle, kokkare. | Aika m. sokeria.
mokel|taa[5] *v. harv.* -lus[64] *teonn.* puhua epäselvästi, sopertaa, mökeltää. | Mies m:si jotakin käsittämätöntä. Humalaisen m:lus.
moketti[6*] *s.* kirjavakuvioinen plyysi.
mokka[11*] *s.* **1.** mokkakahvi. | Keittää, tarjota m:a. Kupillinen vahvaa m:a. **2.** mokkakangas. | Pusero lujaa m:a. **3.** mokkanahka. | Vyö on hienoa m:a.
mokka|kahvi *s.* hieno arabialainen kahvilaatu. | Aitoa m:kahvia saa meillä harvoin. **-kakku** *s. ruok.* kahvilla maustettu kakku. **-kangas** *s.* lyhyt- ja tiheänukkainen tiivis puuvillakangas. | M:ta käytetään hiihto-, päällys- ja suojapukuihin. **-kankainen** *a.* M. hiihtopusero. **-kenkä** *s.* mokkanahkainen kenkä. **-kivi** *s.* harmaa ja valkoinen kalsedonimuunnos, jonka sisässä on puuta t. sammalta muistuttavia ruskeita t. tummia kideryhmiä. **-kuppi** *s.* **1.** (mokkakahvin juomiseen tarkoitettu) pieni kahvikuppi. **2.** kupillinen mokkakahvia. **-mylly** *s. tekn.* = kollerimylly. **-nahka** *s.* pinnaltaan samettimaiseksi hiottu vuohikasnahka. | M:a käytetään käsineiden, kengänpäällisten, kirjasidoksien ym. valmistukseen. **-nahkainen** *a.* **-pusero** *s.* mokkakankainen pusero.
mokkasiini[4] *s.*, tav. *mon.* Pohjois-Amerikan intiaanien käyttämä yhdestä nahkapalasta tehty jalkine. | Jalassa pehmeät m:t.
mokkeri[5] *s. sot. alat.* alokas.
mokom|a[13] **I.** *a.* tav. puhujan suhtautumisen mukaan eri tavoin sävyttyneenä: sellainen, (sem)moinen, tuollainen, tällainen.
1. ihmettelevää t. arvostavaa suhtautumista ilmaisten. | M:aa miestä en ole ennen ta-

vannut. M:aa otusta säikähtäisi kuka tahansa. Kas m:aa vehjettä! Kuka olisi uskonut m:aa! Onko m:aa ennen kuultu! Voi, kun mie m:an [miehen] saisin KANT. Ole mies m.: auta toista ahtehessa SL. -- semmoisella tulimmaisen tempauksella, ettei maailma m:ata ennen ollut aavistanutkaan KIANTO. — *S:sesti.* Kas m:aa miten menee!

2. ed:een liittyen: mainio, mainittava, huomattava, erikoinen, kumma, jnk veroinen. (myös komparoituna). | Mies niin m., että kymmentä vastaa. Onkos m:ampaa kuultu! Enpä minä ole m:ampaa [= suurempaa] jyväin paljoutta milloinkaan yhdessä talossa nähnyt PÄIVÄR. -- eikä piippu kernaasti saa olla miestä m:ampi KILPI. Vielä m:amman hauen oli Pötky-vainaja tavoittanut PAULAH. -- hänestä tulisi viuluniekka sen m. kuin hän lapsena uskoi LEHT. Ei miestä missään m:ampaa: / pieksee eukkons' ensin ja sitten kampaa *MANN.

3. väheksyvää, halveksivaa, ivallista suhtautumista ilmaisten: niin, noin mitätön, tuommoinen jonninjoutava, semmoinen kehno, eto, pätö, hyväkin. | M:asta miehestä ei kannata puhuakaan. Sinultako lupaa kysyisin, m:alta herralta! Hyväkin linna, m. mökkirähjä! M:aa ruokaa ei viitsi katsoakaan. Suuttua nyt m:asta asiasta! Kaunista rakkautta m:akin! M:aan tieteilyyn ei voi suhtautua vakavasti. Laita itsesi pois m:asta ämmäin karsinasta! KIANTO. Mutta meillähän on ainakin 4711 sellaista herraa, jotka sikaria suustaan ottamatta voivat kirjoittaa m:ankin šekin SILL.

4. harmia, suuttumusta, kyllästymistä ilmaisten: senkin, juuttaan, pahuksen, peijakkaan. | M. ruoja, hyväkäs. M. kiusankappale! Pilasi hyvän asian, m. hätähousu! Isännästä viis, m:asta syöttiläästä! Minä sen m:an akan kyörään täältä tiehensä CANTH. M. ahne särki, veit ilomielisen perhon KAUPPISH. -- ojien kaivaminen, m:ien myyränkanavien, joihin aikuinen mies ei mahdu muutoin kuin syrjällään KARHUM. — *S:sesti* lievän haukkumasanan tavoin: hyväkäs, ruoja, täytinen. | Poika, m., minkä teki! Pääsetkö siitä, m.! Uskaltakaapas tulla tänne, m:at! Pekka-m:alle [t. Pekalle, m:alle,] en virka enää sanaakaan. Kettu m. oli liian viisas. Kelloni seisoo, m. Siitä m:asta ei saa selvää suurennuslasillakaan. Katsos m:ia, kun aikoivat viedä minulta lehmän AHO. Tukkivatpa suunsa m:at! ALKIO. Ruotsi m. ei antanut [aseita] TALVIO. Ja sitten se m. rupesi Rosinaa neuvomaankin LEHT. — Lievän voimasanan tavoin: pahus, peijakas. | M., kengännauha katkesi! M., unohdin koko asian! Voi m., kun kismittää!

II. *s.* **1.** määrä, paljous, verta. | Melkoinen m. rahaa, aikaa. -- länttäsi sen m:an rahaa! LEHT. -- on kai siitä aikaa m:akin, kun te olette minua nähnyt PAKK. Kylässä olikin mennä hujahtanut aika m. kallista päiväsydäntä EINARI VUORELA. — Erik. (tav. adv:n tavoin) *sama mokoma* saman verran; yhtä suuri määrä, yhtä paljon; *toinen mokoma* saman verran lisää. | Perunoita saatiin sama m. kuin viime vuonnakin. A oli B:stä metrin edellä ja C saman m:an jäljessä. Kaatuneita oli 10, haavoittuneita toinen m. Taloa aiotaan laajentaa toinen m. nykyisestään. Saat palkkaa toisen m:an lisää. 40-vuotias voi vielä elää toisen m:an. -- sillä tavoin saa rahaa seitsemän m:aa [= kertaa] enemmän LEHT. **2.** *kaikin mokomin* a) kaikin tavoin, voimin, keinoin; kaikella muotoa, ehdottomasti, välttämättä, ehdolla millä hyvänsä. | Asia on salattava kaikin m:in. Syöpäläisiä on kaikin m:in kartettava. -- hän tahtoi siis kaikin m:in saavuttaa kuomureen IVALO. -- Anna Liisa koettaa kaikin m:in välttää rikoksensa ilmitulemista TARK. Pitäjään pitäisi kaikin m:in saada lääkäri. Vanha sanasto olisi kaikin m:in kerättävä talteen. Liisa halusi kaikin m:in tulla mukaan. Kehotin heitä kaikin m:in matkustamaan. b) vastauksissa, kehotuksissa, myönnytyksissä: (tottahan) toki, totta kai, kaikella muotoa. | "Saanko tulla tänä iltana?" — "Kaikin m:in!" Istukaa kaikin m:in hetkinen! | "Suokaa anteeksi!" — "Kaikin m:in!"

mokot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | M:teli suutuksissaan koko päivän. Viina oli päistä haihtunut, painostava kohmelo siellä nyt vain m:teli ALKIO.

mokot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** puhua vihaisesti, motkottaa, sättiä. | Akka m:ti samasta asiasta alituiseen. Tuo ruokaa äläkä m:a TALVIO. **2.** murjottaa, mököttää. | -- istua m:tavat totisena kuin Tuomainen kuuma potatti kulkussa KAUPPISH. **3.** pakottaa, kirvellä, jomottaa, mojottaa. | Monen miehen selkäsauna m:ti miekkosten hampaiden koloissa ALKIO.

moksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kävyt pudota m:telivat maahan.

moksa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* vars. putoamisen, lyömisen aiheuttamasta pehmeähköstä äänestä: muksahtaa. | Pudota m. Lapsi m:hti tuolilta lattialle. Käpy m:hti pehmeään maahan. Pää kävi seinään että m:hti. M:htava ääni. Poskelle m:hti suudelma. Sainpa aika m:uksen takamuksiini. Kuului pehmeitä m:uksia.

moksahut- tav:mmin moksaut-.

moksa|ta[35] *v. harv.* = seur. | -- m:si nyrkillään entistä kovemmin SILL.

moksaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* moksahuttaa) < moksahtaa. | Lyödä m. Sanoa, suudella m. M. suutaan, suullaan. -- m:ti, päätään taapäin keikauttaen, piipunperät poskeensa AHO.

moksis **1.** *onom.interj.* pehmeän lyömisen, putoamisen yms. äänestä: muksis. | M.! tuolilta lattialle. M.! pää kävi seinään. **2.** *moksiskaan* (adv. puhek.) millänsäkään, moinaankaan. | Ei ollut iskusta m:kaan. Mies ei ole häviöstään m:kaan.

moksu[1] *s. harv.* moksahtava lyönti, kolaus, muksu. | Antaa, saada m.

mokša[11] *s.* mordvalaisten toinen pääheimo; sen kieli. **-heimo** *s.* **-lainen**[63] *a.* ja *s.* **-mordva** *s.* **-mordvalainen** *a.* ja *s.* **-murre** *s.*

molaari[6] *s. anat.* varsinainen poskihammas.

molassi[6] *s. geol.* Alppien pohjoisreunalla esiintyvä vahva tertiäärikauden hiekkakivikerros-

tuma, joka on syntynyt kohonneen vuoriston kulumistuotteista.

molautt|aa[29] *v. harv.* mulauttaa, muljauttaa. | M:i suurta kieltään KIANTO.

molekylaari- *kem. fys.* molekyyleja koskeva, molekylaarinen; tav. par. molekyyli-, molekyylien. **-liike** *s.* **-nen**[63] *a.* M. assosiaatio. M. yhdiste, vety. — *Yhd.* bi-, monom. **-paino** *s.* **-yhdiste** *s.*

molekyyl|i[4] *s. kem. fys.* aineen pienin osa, joka voi esiintyä vapaana, hiuke. | Kaikki aineet koostuvat m:eista. Alkuaineen m:it ovat rakentuneet yhtäläisistä, kemiallisen yhdisteen m:it erilaisista atomeista. Kaasujen m:it ovat alituisessa liikkeessä, jähmeissä aineissa m:it tekevät pienen pieniä heilahduksia tasapainoaseman eri puolille. — *Kuv.* Ihminen, häviävän pieni m. maailmankaikkeudessa. — *Yhd.* happi-, kaasu-, rauta-, vesi-, vetym.; grammam.

molekyyli|energia *s. fys.* molekyylien liikkeen aiheuttama energia. **-kaava** *s. kem.* aineen molekyylien kemiallista kokoomusta esittävä merkintä, empiirinen kaava. | Veden m. on H_2O. **-liike** *s. kem. fys.* molekyylien liike. | Nesteessä on m. vilkkaampaa kuin jähmeässä kappaleessa. **-lämpö** *s. fys.* lämpömäärä, joka kuluu kohottamaan yhden grammamolekyylin lämpötilaa yhden asteen. | M. on aineen molekyylipainon ja ominaislämmön tulo.

molekyylinen[63] *a.* **1.** *fys. sähk.* M. johtokyky. **2.** *poss.* yhd:ojen jälkiosana. | Pieni-, suurim.

molekyyli|paino *s. kem. fys.* yhdessä molekyylissa olevien atomien atomipainojen summa. | Veden m. on 18,016. **-raken|ne** *s.* aineen molekyylien rakenne. | Kemiallisen yhdisteen m. Metalloidit ovat m:teeltaan metallien kaltaisia. **-ryhmä** *s.* Magneettisen raudan molekyylit tai m:t ovat pieniä magneetteja. **-teoria** *s.* teoria molekyylien olemassaolosta, rakenteesta ja ominaisuuksista. **-tilavuus** *s. kem. fys.* se cm^3:einä ilmaistu tilavuus, jonka yksi grammamolekyyli ainetta täyttää. **-voima** *s. fys.* molekyylien välinen vetovoima. **-yhdiste** *s. kem.* kahden t. useamman molekyylin yhdiste.

molemman- yhdysa:ien alkuosana → kummankin-. | M:kielinen, -laatuinen, -lainen → kummankinkielinen jne.; m:puolinen → molemminpuolinen.

molem|mat[22] s:nen ja a:nen *indef.pron. mon.* kahdesta tunnetusta oliosta t. asiasta puhuen: sekä toinen että toinen, kumpikin. **1.** M., sekä Pekka että Paavo. He m. [tai m. he]. Tuolla he menevät m. [t. tuolla he m. menevät]. M. he olivat jo vanhoja. Syytä on teissä m:missa [t. teissä on syytä m:missa]. Kauniita näköalapaikkoja ovat Koli ja Puijo, joilla m:milla käy paljon matkailijoita. En voi ottaa teitä m:pia mukaani 'voin ottaa mukaani vain toisen teistä'. — M:mat silmät, jalat. Vedin m:min käsin. Polttaa kynttilää m:mista päistä (tav. kuv.). M:mat oikeudet, so. roomalainen ja kanoninen oikeus. M:min päin [= molemmista päistä] avonainen sylinteri. Taulut ripustettiin oven m:min puolin 'molemmille puolille'. Reiän reunat pyöristetään m:milta puolin. Tappiot ovat m:min puolin suunnattomat. Päätös tyydytti m:pia osapuolia. Irtisanomisaika m:min puolin 2 kuukautta. Tehtävä suoritettiin m:milla tavoin. M:mat vaihtoehdot eivät voi [= vain toinen vaihtoehto voi] tulla kysymykseen. — *Yks.* vain *ark. leik.* sanonnassa *molempi parempi* molemmat ovat yhtä hyviä; hyvä niin, hyvä näin; sitä parempi. | "Kumpi parempi?" — "M:pi parempi." | "Entä jos Pekkakin tulee?" — "No, m:pi parempi." — Tarpeetonta muukalaisvoittoista käyttöä. | Suomen ja Ruotsin tavaranvaihto vahvistetaan m:pien maiden välisellä [par. niiden keskisellä, keskinäisellä] sopimuksella. M:pien suurvaltojen [par. näiden suurvaltojen, näiden kahden suurvallan] ulkoministerit kohdannevat piakkoin. M:pien mielipiteet [par. heidän mielipiteensä] kävivät ristiin. **2.** *molemmin* (adv.) molemmat (yhdessä). | Nauroimme m:min, Liisa ja minä. Pojat lähtivät m:min.

molemminpuoli|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* molemmilla puolilla oleva, molemmilta puolilta tapahtuva, molemmille puolille vaikuttava, molempia (puolia) koskeva. **1.** lähinnä laatua ajatellen: kummankinpuolinen; joskus = kaksipuolinen;)(tois-, yksipuolinen. | Seinässä on m. laudoitus. Työkappaleeseen tehdään m. olastus. M. [= molemmin puolin leikkaava] oja-aura. M. liikenne. Rintamalla m:sta tykistötoimintaa. M. halvaus, kuurous, korvatulehdus. Viipaleet ruskistettiin m:sesti 'molemmilta puolilta'. Tämä liike on opeteltava tekemään m:sesti 'sekä oikealle että vasemmalle'. **2.** kahden t. useamman asemaa, sijaintia jnk suhteen ajatellen: kummankinpuoleinen;)(toisenpuoleinen. | Seinän m. laudoitus on rikki 'laudoitus on rikki seinän molemmilta puolilta'. Suomenlahden m:set alueet. Kilpirauhasen m:set lohkot. Otsikkorivien m:set tyhjät tilat. M:set isovanhemmat 'isovanhemmat sekä isän että äidin puolelta'. **3.** vars. abstr. suhteista: molempia koskeva, molemmin puolin tapahtuva, keskinäinen, vastavuoroinen. | M. sopimus, tavaranvaihto. M. luottamus, ymmärtämys, rakkaus, ilo, tyytyväisyys. M. avunanto, kilpailu. M. irtisanomisaika 3 kk. M. hyöty, etu. Tehtiin m:sia syytöksiä. M:sesti sovittu vuokra. M:set lahjat, vakuutukset. Kielten kesken on tapahtunut m:sta lainaamista. Kuittaus, kahden henkilön keskisten saatavien ja velkojen m. tasoitus. Emämaa ja siirtomaat hyödyttävät toisiaan m:sesti. Urakka on m:sesti velvoittava sopimus. - - näytelmä tulkitsee juuri m:sesti salatun tunteen onnellista ilmituloa KOSKENN.

moletti[6*] *s. tekn.* **1.** *kut.* kohokuvioinen teräsvalssi, jolla syvennyskuviot puristetaan kangaspainokoneen kuparivalssiin. **2.** pyällyskehrä.

moli[4] *s.* → mooli.

moli|a[17] *v. murt. leik.* kreikkalaiskatolisten äänen rukoilemisesta. | Tanssittiin tuliset katrillit, käytiin tšasounassa m:massa HEPOR.

moli|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** epäselvästä, äänekkäästä puhumisesta. | Kasakat m:sivat kovaäänisesti keskenään. - - ähdellen ja m:sten, niin kuin mykkien on tapa PÄIVÄR. **2.** *harv.*

liikkuvan veden aiheuttamasta äänestä: pulista, kohista. | Veneen pohjavedessä m:si suuri lahna KARHUM.
molit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* vars. venäjän kielellä puhumisesta; joskus epäselvästä, äänekkäästä puhumisesta; molottaa, polittaa. | Iivana m:ti mitä lie m:tanut. Niinhän te m:atte kuin seitsemänsataa ryssää! PAKK. -- rupesi siinä ruotsiaan m:tamaan LEINONEN.
moljot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* katsoa t. tuijottaa silmät ammollaan, muljottaa. | Katsoa m. -- silmät ilmeettöminä m:taen JÄRVENT.
molkki[4*] *s. murt.* (Laatokan) pieni muikku.
1. **molla**[11] *s.* kangas-, räsynukke. | M. on vaaraton lelu pikkulapsenkin kädessä.
2. **molla**[11] *s.* (*rinn.* mulla) pappishenkilöiden arvonimitys turkkilaisilla ja Keski-Aasian muhamettilaisilla.
1. **molli**[4] *s. mus.* surumieliseltä vaikuttava sävellaji, jonka peruskolmisoinnun muodostavat pieni terssi ja puhdas kvintti;)(duuri. | M. on sävyltään pehmeämpi ja naisellisempi kuin duuri. Sävellys, joka liikkuu yleensä m:ssa. M:in viritetty kantele. — *Kuv.* Runo, jonka perussävy on kaihoisa m. — *Yhd.* a--, cis--, es-m.
2. **moll|i**[4] *deskr.* (*rinn.* mollo) möykky, mokare; mollikka, mölli(skö). | Aikamoinen pojan m. Vesipisarat alkoivat putoilla suurina rakeenraskaina m:eina KARHUM.
molli|aihe *s. mus.* **-akordi** *s.* mollisointu. **-asteikko** *s.* 7-sävelinen sävelsarja, jossa aina 2. ja 3. sävelen ja sen ohella eri tapauksissa joko 5. ja 6. tai 7. ja 8. sävelen tai molempien väli on ½ sävelaskelta. | Luonnollinen m. 'jossa puoliaskelet aina ovat 2. ja 3. sekä 5. ja 6. sävelen välillä'. Harmoninen m. 'jossa 6. ja 7. sävelen väli on 1½, 7. ja 8. sävelen väli ½ askelta'. Melodinen m. 'jossa puoliaskelet ylöspäisessä asteikossa ovat 2. ja 3. sekä 7. ja 8. sävelen välillä, alaspäisessä samat kuin luonnollisessa'.
mollikka[15*] *deskr.s.* suurehkosta, paksusta oliosta: kölli, möllykkä, mölli(skö). | Vankka pojan m.
molli|kolmisointu *s. mus.* **-skaala** *s.* molliasteikko. **-soin|tu** *s.* Löi pianosta muutaman m:nun. **-sävel** *s.* — *Kuv.* Surun ja kaipauksen m. **-sävellaji** *s.* **-sävelmä** *s.* **-sävy** *s.* Melodialla on selvä m. — *Kuv.* Runokokoelma, jossa m. on vallitsevana. **-sävyinen** *a.*
mollo[1] *deskr.s.* = 2. molli. | -- miehen-kämpyrät, sydänmaan m:t KIANTO.
mollott|aa[2*] *deskr.v.* vars. pyöreistä esineistä: näkyä suurena, kookkaana, selvästi erottuvana, pollottaa. | Taivaanrannalla m:i täysikuu suurena ja punertavana. Aurinko paistaa m:aa. Suuret, ilmeettöminä m:avat silmät. Nuottakota siinä katsoa m:aa ... AHO. Tuokin tuolla m:aa ikkunassa, tuo vanhapiika PAKK. -- katossa m:aa vaaleanpunainen amppeli LEHT.
molo[1] [mō-] *s.* par. moolo.
molok[7] [mō-] *s.* par. moolok.
molokaani[4] *s.* M:t 'eräs 1700-luvun loppupuolella syntynyt venäläinen uskonnollinen lahkokunta'.
molot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* (puhua) molittaa, polittaa. | Ryssä m:ti jotakin omalla kielellään. Kuului kovaa vieraan kielen m:usta.
molskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) molskia. | Hauet m:televat kaislikossa. Vesi niin somasti m:teli airojen ympärillä CANTH.
molska|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* suurehkon olion t. esineen veteen putoamisen, vedessä äkkiä liikahtamisen yms. aiheuttamasta äänestä: mulskahtaa, loiskahtaa, polskahtaa, pulskahtaa. | M:hdin veteen. Kivi pudota m:hti järveen. Kaislikosta kuului veden pinnassa potkaisevan hauen m:hdus.
molskahut- tav:mmin molskaut-.
molska|ta[35] *deskr.v.* puheesta: solkata. | M:si ruotsia parhaan taitonsa mukaan.
molskaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lohi m:teli pyrstöllään vettä.
molskautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* molskahuttaa) < molskahtaa. | Hypätä m:i veteen.
molske[78] *onom.s.* molskiva ääni, molskahtelu, molskina, polske. | Rannasta kuuluu uijain m.
molski[4] *s.* paksu ja tiivis sileäpintainen puuvillakangas, jonka sidos on 8-vartista, kudevaltaista, lujitettua pomsia; *syn.* nahki, englanninnahka. — *Urh.* Painihegemoniamme väsähti, kunnes m:lle [= painimatolle] astui Kustaa Pihlajamäki.
molski|a[17] *onom.v.* -na[14] *teonn.* molskahdella, loiskia, polskia. | Lapset uida m:vat rantamatalikossa. Nuotanperä m:i kaloja täynnä. Kutulahnojen m:na.
molski|housut *s. mon.* **-kangas** *s.* **-mat|to** *s.* Painijat ahertavat m:olla.
molskis *onom.interj.* veteen putoamisen, molskahtamisen äänestä; vrt. loiskis, mäiskis, polskis, roiskis, räiskis. | M.! putosin päistikkaa veteen. M. vain, sinne meni hauki mistä tulikin!
molskut|ella[28*] *frev.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) polskutella. | Uida m.
molskut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* polskuttaa. | M. vettä jalallaan. Uida m.
molukkirapu *s.* Limulus, tikaripyrstöisten lahkoon kuuluvia, rapuja muistuttavia merieläimiä.
molva[11] *s.* Molva molva, Pohjoisessa jäämeressä ja Atlantin pohjoisosissa elävä solakka, mateen muotoinen turskakala.
molybdaatti[4*] *s. kem.* molybdeenihapon suola.
molybdeeni[4] *s.* eräs kromin sukuinen alkuaine, hopeanvalkoinen kiiltävä metalli. **-esiintymä** *s.* **-happo** *s.* **-hohde** *s.* tärkein molybdeenimalmimineraali, molybdeniitti. | M. on pehmeä, lyijynharmaa mineraali. **-kaivos** *s.* Mätäsvaaran m. **-malmi** *s.* **-metalli** *s.* **-oksidi** *s.* **-pitoinen** *a.* M. malmi. **-sini(nen)** *s.* molybdaatteja pelkistämällä saatu tummansininen jauhe, jota käytetään silkin värjäämiseen ja kemian analyyseihin, sininen karmiini. **-teräs** *s.* molybdeenia sisältävä teräs.
molybdeniitti[4*] *s.* = molybdeenihohde.
mom. *lyh. lak.* momentti. | 4. §:n 2. mom.
momentaani|nen[63] *a.* -sesti *adv.* hetkellinen, äkillinen, teon äkillisyyttä ilmaiseva. | M. häly. M. verbi, merkitys. M. äänteenmuutos. **-verbi**

s. *kiel.* verbi, joka ilmaisee tekemisen äkilliseksi, esim. heilahtaa, kysäistä, sivaltaa.
moment|ti[6*] *s.* **1.** asiaan vaikuttava seikka, tekijä; vaihe jssak tapahtumassa. | Tähän tapaan alkuaan liittynyt uskonnollinen m. on hävinnyt. Kielen äännetyyppejä määriteltäessä abstrahoidaan yleensä kokonaan sellaiset m:it kuin vahvuus, sävelkorkeus ja kesto. Yritykseen liittyvä epävarmuuden m. Runo, johon liittyy eräitä traagillisuutta tehostavia m:teja. Huumoriin sisältyvä vapauttava m. — Ratkaiseva, tärkeä, varteen otettava m. jssak asiassa. Aistimistapahtumassa voidaan erottaa kolme m:tia. Toiminnan eri m:it. — *Yhd.* aika-, häiriö-, jännitys-, kiihotus-, syyllisyys-, tunne-, vaara-, yllätysm. **2.** *lak.* (*lyh.* mom.) lain t. asetuksen pykälän alaosasto, kappale, alio; tulo- ja menoarvion yksityiskohtaisin alaosasto. | Rikoslain 3. luvun 4. §:n 2. m. Tulo- ja menoarvion menopuoli jaetaan eri hallintohaarojen ja menojen mukaan pääluokkiin, lukuihin ja m:teihin, tulopuoli vastaavasti osastoihin, lukuihin ja m:teihin. — *Yhd.* alam. **3.** *mat. fys.* käsite, jota käytetään merkitsemään yl. jtak tuloa. | Voiman staattinen m. jnk pisteen suhteen. Voiman ja sen varren tuloa sanotaan voiman m:iksi akselin suhteen. Voimaparin m. Magneettinen m. — *Yhd.* hitaus-, kierto-, kitka-, kokonais-, käynnistys-, taivutus-, tasapaino-, tuki-, vastus-, vääntöm.
momentti|sääntö *s. fys.* eräistä momenttia koskevista väittämistä käytetty nimitys. **-yhtälö** *s. fys.*
mommo[1], **-nen**[63] *deskr.s.* pallomainen esine, esim. peruna.
monadi[6] *s. fil.* yksinkertainen, jakamaton, häviämätön, sisäiseltä olemukseltaan sielullinen alkuosanen, joista kaiken olevaisen on ajateltu koostuvan. | Leibnizin oppi monadeista. **-oppi** *s. fil.* Leibnizin m.
monahtaal|la, -ta, -le *adv. harv.* moniaalla, moniahtaalla. | Semmoista rotua - - ei liene m. muualla maailmassa AHO.
monarkia[15] *s.* **1.** valtiomuoto, jonka mukaan päämies (hallitsija) on asemassaan elinikänsä ja vailla juridista vastuuta, tav. kruununperimyksen nojalla, harvemmin valittuna, yksinvalta, hallitsijavalta. | Rajoittamaton, absoluuttinen, itsevaltainen m. Rajoitettu, perustuslaillinen m. Perinnöllinen m. M:n kannattaja. — *Yhd.* vaalim. **2.** valtio, jossa 1. kohdassa mainittu valtiomuoto on voimassa, hallitsijavaltainen valtio, kuningas-, keisari-, sulttaanikunta tms. | Ruotsi on perustuslaillinen m. Parlamentaarinen m. — *Yhd.* kaksoism.
monarkianismi[4] *s. usk.* niiden v:n 200 tienoilla esiintyneiden kristillisten käsitystapojen yhteinen nimi, jotka korostivat siinä määrin Jumalan ykseyttä, että kolminaisuus tuli kielletyksi.
monarkisti[4] *s.* monarkian kannattaja. | M:en ja tasavaltalaisten taistelu. Espanjan m:t. **-johtaja** *s.* **-järjestö** *s.* **-lehti** *s.* **-|nen**[63] *a.* monarkiaa kannattava. | M. puolue, lehti. M:set mielipiteet **-puolue** *s.*
monark|ki[6*] *s.* monarkian päämies, hallitsija, hallitseva ruhtinas. | Ruotsin, Norjan ja Tanskan m:it.
monarkki|nen[63] *a.* -sesti *adv.* sellainen, jonka hallitusmuoto on monarkia; monarkian periaatteiden mukainen, monarkiaan nojautuva, siihen kuuluva; hallitsija-, yksinvaltainen. | M. maa, valtio. M. hallitusmuoto, järjestelmä, periaate, valta.
monasteri[5] *s.* kreikkalaiskatolinen (vars. venäläinen) luostari, luostarikirkko. | Valamon m. M:n kellot.
monasti *adv.* par. monesti. | M. menin ukon luo / ilveilemähän suotta *CAJ.
monatsiitti[4*] *s. min.* eräiden harvinaisten maametallien väriltään ruskea t. vihreähkö, kiderakenteeltaan monokliininen fosfaatti.
mondeen|i[6] *a.* suuressa maailmassa mukana elävä, suurelle maailmalle ominainen, suuren maailman. | M. ihminen, nainen. Seurustelee m:eissa piireissä. M. seuraelämä.
mondismi[4] *s.* engl. Mondin mukaan nimensä saanut periaate ja menettelytapa, jonka mukaan työrauhan turvaamiseen pyritään työnantajien ja työntekijäin keskisillä neuvotteluilla.
monelmetalli *s.* n. 70 % nikkeliä ja 30 % kuparia sisältävä seos.
monen- alkuiset yhdysa:t merkitsevät tav. jtak saman lajin, laadun tms. useaa eri astetta olevaa; voidaan tav. käyttää vain monikollisista t. jaollisista käsitteistä; = usean-; us.)(saman-, yhden-; vrt. moni-.
monen|arvoinen *a.* Laitoksessa oli m:arvoisia virkailijoita. — *Kem.* vrt. arvoinen 1 (yhd.) | M. alkoholi. **-hintai|nen** *a.* M:sia polkupyöriä. **-ikäi|nen** *a.* Joukossa oli m:siä lapsia. **-kaltai|nen** *a.* monenlainen. | Ostin m:sta tavaraa. Kirja herätti m:sia ajatuksia. **-karvai|nen** *a.* **1.** monenvärinen. | - - iho huoltuneena m:seksi HAARLA. **2.** monenkaltainen, -lainen, -moinen; us. väheksyvässä sävyssä: monenkirjava, sekalainen, kaikenkarvainen. | M:sta väkeä. Yleisö oli hyvin m:sta. Hänestä kulkee m:sia juttuja. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* moninkertainen. | M. määrä, arvo. Valovoima kasvoi m:seksi. M. hyöty. Monenkokertaisesti hinnat ovat kohonneet? - - mielisivät koirillemme m:sesti kostaa KIVI. — Paksu, m. peite. M. punos, solmu. Hänen m., velttolaskoksinen leukansa KALLAS. M:set hameet HAARLA. Kirja oli m:sesta käsittelystä nuhraantunut. **-keskinen** *a.* Valtiosopimus voi olla joko kahdenkeskinen tai m. **-kieli|nen** *a.* vrt. monikielinen. | Hyllyssä oli m:siä lehtiä. **-kirjav|a** *a.; rinn.* monikirjava. **1.** monivärinen, kirjava, värikäs. | Kolibrin m. höyhenys. **2.** monenlaatuinen, -moinen, moninainen, monivivahteinen, sekalainen, vaihteleva. | Yleisö oli m:aa. M. kuin sekalaisten tavarain kaupan ikkuna. M. nimistö. M:at elämänvaiheet. Kertoi m:ista seikkailuistaan. **-kokoi|nen** *a.* Palloja oli hyvin m:sia. **-laatui|nen** *a.* monenlainen, moninainen; vrt. monilaatuinen. | Kaupassa oli m:sia kankaita. Toimia m:sissa tehtävissä. Laite, jota voi käyttää mitä m:simpiin tarkoituksiin. Häntä syytettiin m:sista väärinkäy-

töksistä. **-lai|nen**[63] *a.* monenkaltainen, -moinen, moninainen. | Metsissä on m:sta riistaa. Saatiin m:sia kaloja. Kokouksessa oli m:sta väkeä. M:sta hän on saanut kokea. **-malli|nen** *a.* Hattuja on m:sia. **-moi|nen**[63] *a.* monenlainen, -kaltainen, moninainen. | M:sia liiketoimia. M:sta oli ehtinyt tapahtua. M:set kuumetaudit ovat seudun vitsauksena. Suunnitelmaan liittyy m:sia vaikeuksia. **-muotoi|nen** *a.* vrt. monimuotoinen. | Lehtisahalla voidaan sahata m:sia kuvioita. Italian kirkot ovat varsin m:sia. Ikkunassa oli m:sia jääkiteitä. **-nimi|nen** *a.* vrt. moniniminen. | Teetä on kaupassa m:siä laatuja. Petkuttaja esiintyi m:senä. **-näköi|nen** *a.* Maassa ryömi m:siä kovakuoriaisia. Junasta tuli m:stä väkeä. — Us. monenlainen, -moinen. | M:set kauppaa rajoittavat määräykset. **-pitui|nen** *a.* M:sia suksia. **-suuntai|nen** *a.* Kivessä oli m:sia juovia. Esitettiin m:sia arveluja. **-vuoti|nen** *a.* monena eri vuonna tapahtunut, tehty, monelta eri vuodelta peräisin oleva; vrt. monivuotinen. | Sai vastata oikeudessa m:sista rikoksistaan. Aitassa on m:sta ruista. Selvittelin m:sia papereitani. **-väri|nen** *a.* vrt. monivärinen. | Niityllä kasvaa m:siä kukkia. Galaliitti esiintyy kaupassa hyvin m:senä. M:sin langoin parsitut sukat.

mone|s[75] järjestysl:n tavoin käytetty a:nen *indef.pron.* **1.** interr. yhteyksissä: *monesko, kuinka mones* millä sijalla järjestyksessä oleva. | M:sko hän on rivissä? M:nneksiko tulit kilpailussa? M:sko t. kuinka m. päivä tänään on? M:sko C-duuriasteikon sävel on g? Ties m:ttako kertaa hän on täällä. Tiedätkö, m:nteenko polveen sukuselvitys ulottuu? Sanohan, m:sko [= suuriko, mikä] osa 8:sta on 2. — *Murt.* Joko se on tuo Vappu teillä m:tta vuotta [= kuinka monetta vuotta V. jo on teillä]? KAUPPISH. **2.** komp. yhteyksissä: *niin, yhtä mones (kuin)* samalla sijalla järjestyksessä oleva (kuin). | Kolmannen kerran jo tulen ja yhtä m:nnen kerran saan tyhjin toimin lähteä. Jäiden pitäisi lähteä niin m:ntena toukokuun päivänä kuinka m:ntena marraskuun päivänä järvi on jäätynyt. 3 on yhtä m. osa 9:stä kuin 4 12:sta.

monesti *adv.* monta kertaa, usein, useasti. | Kerran, ei m. Pikkulasta on ruokittava m. päivässä. Hevonen on m. vaihtanut omistajaa. M. olen häntä muistanut. Sellaista sattuu m:kin. On m. pakko tinkiä periaatteistaan. Tällaista ei m:kaan tapaa. Torpassa ei m. ollut leipääkään. Siinä voi käydä huonosti, kuten m. on nähty. M. kuulee väitettävän, että - -. Tuntui m. siltä, että kaikki oli lopussa. — M:ko [= kuinka m.] 2 sisältyy 8:aan?

monetääri|nen[63] *a.* rahaa, rahalaitosta koskeva, rahallinen, raha-. | M. järjestelmä. M:set tekijät, tarkoitukset. Hyödykkeen m. vastine.

moneu|s[65] *omin.* < moni;)(ykseys. | M:tta ilmaistaan tavallisimmin monikolla. Raamatun Jumala-käsitteeseen kuuluu m.

moneusoppi *s. fil.* pluralismi.

monger|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

monger|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* puhua kankeasti, huonosti, virheellisesti, epäselvästi. | Mies m:si jotakin, luultavasti saksaksi. Vieraat m:sivat englantia. Kamalaa m:rusta tuo sinun ruotsisi. Puhua m:taen. Mitä lienee m:tanut mennessään. Yritti m. nimeään. Humalaisen puhe muuttui sekavaksi m:rukseksi.

mongol|i[5] *s.* **1. a.** M:it 'Keski-Aasiassa eläviä mongoloidiseen roturyhmään kuuluvia kansoja'. M:eihin kuuluvat varsinaiset m:it, burjaatit, kalmukit ja mogholit. **b.** laajemmassa merk:ssä yl. mongoloidiseen rotuun kuuluvista (vars. Aasiassa asuvista) ihmisistä. | Keltaihoinen, vinosilmäinen m. Kiinalaiset, japanilaiset ym. m:it. Eskimot ovat rodultaan m:eja. **2.** Mongoliassa puhuttu kieli, mongolin kieli.

mongolidi[4] *s.* = mongoloidi. **-nen**[63] *a.* = mongoloidinen.

mongoli|heimo *s.* **-kansa** *s.* Aasian m:t. **-lai|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* M. rotu, kansa. M. ominaisuus. M:set kielet. **-laistua**[1] *v.* muuttua mongolilaise(mma)ksi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* M:set piirteet.

mongolinen[63] *a.* mongolilainen. | M. heimo.

mongolin|poimu *s. anat.* mongoloidiselle rodulle ominainen sisemmän silmäkulman ylitse vinosti alaspäin laskeutuva yläluomen ihopoimu. **-täplä** *s. anat.* vastasyntyneillä mongolirotuisilla lapsilla ihossa ristiluun tienoilla oleva sinertävä täplä.

mongoli|rotu *s.* mongoloidinen rotu. **-rotuinen** *a.*

mongolismi[4] *s.* synnynnäisen idiotian muoto, jota potevat jonkin verran muistuttavat ulkomuodoltaan mongoleja, mongoloidinen idiotia.

mongolisoitua[1*] *v.* = seur.

mongolistua[1] *v.* mongolilaistua.

mongoloidi[4] *s.* (*rinn.* mongolidi) mongoloidinen henkilö. | M:t Aasian asukkaina. **-|nen**[63] *a.* (*rinn.* mongolidinen) mongolin sukuinen, mongolia muistuttava, mongolimainen, -tyyppinen. | M. roturyhmä 'vars. Aasiaan ja Amerikkaan levinnyt ihmisrotu, jolle on tunnusomaista kellertävä ihonväri ja (näennäisesti) vinot silmät; *syn.* mongolirotu, keltainen rotu'. Lappalaiset kuuluvat m:siin kansoihin. M. idiotia 'mongolismi'.

mon|i[38] *indef.pron.* suhteellisen suuresta määrästä jnk ryhmän edustajia: usea;)(harva, muutama. Kokonaisobj:na käyt. (päätteellistä akk:a vastaamassa aina, päätteetöntä tav.) partit:a *monta,* samoin yl. subj:na, jos partiaalinen subj. on mahdollinen. Yks. ja mon. us. samanmerkityksiset, mon:ssa kuit. joskus vivahdus 'lukuisat, moninaiset'. **1.** *a:sesti.* M. muu menetti enemmänkin. Siinä ei olisi m. poika kestänyt. M. hanke epäonnistui. - - huoneessa, jossa hänelle oli lausuttu niin m. ystävällinen sana KOSKENN. - - kiusaajan hahmo on m. SEPPÄNEN. Tuli m:ta vierasta. Hänellä on m:ta rautaa tulessa. Asiassa on vielä m:ta mutkaa. Yhtä m:ta mieltä kuin miestäkin SP. M:ta miestä [→ moni mies] menetti henkensä. M:ta kymmentä. M:ta sataa sivua. Olen nähnyt, oli nähty m:ta maata. Hän puhuu m:ta [† montaa] kieltä. M:ta vertaa parempi. Niin tapahtui m:ta monituista kertaa. M:enko [= kuinka monen] metrin pitui-

nen. M:essa paikassa, paikoin. M:esta aikaa. Ei m:een viikkoon. M:ella tavalla, tapaa, tavoin. M:ella yrittäjällä oli vaikeuksia. — Sitä mieltä ovat Antti ja m:et hänen toverinsa 'moni, usea hänen tovereistaan'. Hänen m:et [= lukuisat, monilukuiset] toverinsa. Näin vältämme m:et elämän huolet. Hänen työnsä ja toimensa ovat m:et. Liisa kokoili m:ia pikkutavaroitaan. Yritettiin m:issa miehin. M:in paikoin maa oli jo paljas. Tulos oli nyt m:in verroin parempi. **2.** *s:sesti.* Ei jokainen, mutta m. M. lähti, mutta m. jäi kotiinkin. M. jäi luokalle, vielä useammat saivat ehtoja. Meitä oli m:ta yhtä vastaan. M:tako [= kuinka monta] puuttuu? Ota niin m:ta [omenaa] kuin haluat. M:en mielestä yritys oli uhkarohkea. M:en [= hyvin] m. epäonnistui. Olen käynyt siellä m:en monta kertaa. M:ena mies eläessänsä: milloin kyydillä ajaapi, milloin toista kyyditseepi SL. - - pökkelö pitkällään maassa, m:eksi murskautuneena AHO. Meitä on (niin) m:eksi [= meitä ihmisiä on monenlaisia] SP. M:essa mukana ollut poliitikko. M:ellakaan ei ollut asiasta tietoa. M:elle ratkaisu tuli yllätyksenä. — Hyvin m:et sairastuivat. Hanke epäilytti m:ia. M:ia kokenut.

moniaal|la, -ta, -le *adv.* monin t. muutamin paikoin, monella t. muutamalla taholla, moniahtaalla, monialla. | Rautaa tavataan m. M. antaa maisemille leiman voikukka. M. muuallakin valitetaan, että - -. M:le haarautuva oksisto. Kirjallisuutemme on nykyisin m:le suuntautuvaa. - - m:ta yhteen tulleita ihmisiä SILL.

moniaanne *adv. harv.* moneen t. muutamaan suuntaan, monianne.

moniaasti *adv. harv.* joskus, muutaman kerran. | Olen m. ajatellut, että - -.

moniahta[10*] *indef.pron.*, melko *harv.* (*vanh.* monikahta) monias. | Kului m. viikko. M. sana riittää. — Tässä m:na päivänä.

moniahtaal|la, -ta, -le *adv.* moniaalla. | M. maaseudullakin on esiintynyt perunan puutetta. Sama havainto on tehty m. muuallakin. Mäet eivät kasva mäntypuuta niin kuin m. Savossa AHO. - - monen m:ta muualta löydämme kuitenkin melodisia aihesommitteita H.KLEMETTI. - - historiallisen elämän m:le haarautuminen O.MANTERE.

moni|aiheinen *a.* M. Sampo-runous. Bachin useinkin m:aiheiset urkufuugat. **-aikainen** *s.* pitkäaikainen. | M. työ. Kestävä, m. kapine.

monial|la, -ta, -le *adv.* monin paikoin, monella taholla. | Leppä muodostaa m. kokonaisia metsiä. Polttoturvetta saadaan m:ta sisämaasta. - - m:le mutkistellen, m:le kaarrellen liukuivat veljekset kiiltävillä suksillansa KIVI.

monialoitteinen *a.* Yritteliäs, m. mies.

monianne *adv. harv.* moneen suuntaan. | Monet on askaret inehmon, / m. miehen aatos LEINO.

moniarvoinen *a.* — *Kem.* par. monenarvoinen.

monia|s[66] *indef.pron.*; moniaalla, moniaasti ks. erikseen. **1.** luvultaan epämääräisistä, yl. jokseenkin harvalukuisista olioista t. asioista: muutama, joku(nen); merk. aina mon:llinen. | Kylässä on vain m. talo. Sain m:ita ahvenia, ehkä viisi kuusi. Joimme m:an kolpakon. Noustiin vielä m:ita metrejä. Kului m:ita päiviä. Saanko tehdä m:an kysymyksen? Edellä lueteltujen lisäksi mainittakoon vielä m:ita. **2.** yl. tarkemmin määrittämättömistä olioista t. asioista (ei aina selvästi erotettavissa ed:stä): eräs, muuan; merk. myös yks:llinen. | Sattui tässä päivänä m:ana tulipalo. Silkkiperhosia on onnistuttu totuttamaan m:iden tammilajien lehtiin. M:illa tahoilla asiaan suhtaudutaan liian kevyesti. Sellainen voi olla harmillista m:issa tilanteissa. Lyyti tyttö - - haihtui m:an rakennusmestarin matkaan KIANTO.

moni|asteinen *a.* M. koululaitos, säätyjako. Muinaisen Rooman m. valtiojärjestelmä. — *Mat.* M:asteisessa otannassa otetaan aluksi ensimmäisen asteen, niistä toisen asteen (jne.) näyteyksiköitä. **-avioinen** *a.* jolla samanaikaisesti on useampia kuin yksi puoliso, polygaaminen. | M. mies. Kukko on m. eläin. **-avioisuu|s** *s.* Avioliiton eri muotoja ovat yksiavioisuus, monogamia, ja m., polygamia. Elää m:dessa. **-ehtoinen** *a.* M. päätöslasku 'päätöslasku, jossa funktio riippuu monesta argumentista'. **-eminen** *a. kasv.* **-haarai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. kynttilänjalka. M. puu, runko, juuri, kukinto. M. joki, vesistö. M. suku. — *Kuv.* moniosainen, -puolinen, monelle taholle ulottuva, vaikuttava tms. | M. järjestö, laitos. M:seksi paisunut toiminta, tuotanto. Kemian laaja ja m. työala. M. kysymys. Nykyaikaisen kulttuurielämän m:suus. **-hampainen** *a.* M. kita. M. verhiö. M. työkalu. M. liitos. **-hankainen** *a.* M. kirkkovene. **-harrasteinen, -harrastuksinen** *a.* M. mies. **-henkinen** *a.* M. perhe, lähetystö. **-heteinen** *a. kasv.* M. kasvi, kukka. **-huippuinen** *a.* M. vuori, käyrä. **-huoneinen** *a.* M. rakennus, asunto. **-hyväi|nen** *a.* -syys *omin.* joka pitää (samalla kertaa) monta asiaa hyvänä, joka pitää monesta asiasta; mielihaluiltaan, -teoiltaan vaihteleva. | Merimies on m.: tyttö joka satamassa. Niin m., että haluaa kaikki ansiot itselleen. Rouvalla on monta ihailijaa, taitaa olla m:syyteen taipuvainen. **-jakoinen** *a.* moneen osaan, asteeseen, vaiheeseen jaettu t. jakautuva. | M. haara, ristiholvi. M. vuoroviljely. **-jakoviljely(s)** *s. maat.* vähintään 5-vuoroinen vuoroviljely(s). **-jaksoinen** *a.* M. pumppu. M. sävellys. **-jalkai|nen** *a.* Ravut ovat m:sia eläimiä. — *S:sesti el.* M:set 'juoksujalkaiset'. **-johtei|nen** *a.* monelta taholta johtuva, juontuva, polveutuva. | Jäkälät ovat m:sia. **-johtiminen** *a.* M. kaapeli. **-jumalai|nen** *a.* monta jumalaa palveleva, tunnustava, polyteistinen. | M. uskonto. **-jumalaisuu|s** *s.* polyteismi. | Roomalaisten uskonto oli m:tta. **-juurinen** *a.* M. kasvi. **-jyväinen** *a.* M. tähkä, sato. **-jäseninen** *a.* M. komitea, lautakunta. M. lauseke.

monikah|ta[10*] *indef.pron. vanh.* moniahta. | Yksi sitä, toinen tuota, m:dat muutamia SL. M:dat työmiehet saivat vedestä oudon savipuolen ihoonsa KALLAS. - - m:dat alkoivat horjua uskossaan papilliseen pyhyyteen KIANTO.

moni|kammioinen *a.* M. sydän, kanavan sulku. **-kansainen** *a.* Habsburgien m. valtakunta. **-kan-**

salaisuus *s. lak.* samanaikaisesti usean maan kansalaisena oleminen. **-kerroksi|nen** *a.* -suus *omin.* M. rakennus, sänky. M. malmiesiintymä. M. epiteeli. **-kert|a** *s.* **1.** *mat.* suureen ja luvun tulo, kerrannainen. | Pituusmitat ovat kymmenjärjestelmän mukaisia metrin m:oja ja murto-osia. **2.** *monikertaan* (adv. murt.) moneen kertaan. | -- m:aan paikatut ja yhtä kaikki rikkinäiset housuresut PÄIVÄR. -- hänelle se oli niin tavallista, m:aan ajateltua IRIS UURTO. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* tav:mmin moninkertainen. | M. määrä, hinta. Monikokertainen sato oli edelliseen verrattuna? Jäsenmäärä on lisääntynyt m:sesti. M. ylivoima. Teho kasvoi m:seksi. — M. punos, seinä. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** M. soitin. **2.** monta kieltä puhuva; jossa puhutaan t. käytetään useita kieliä. | M. henkilö. Alueen m:syys tuotti hankaluutta. M. sanakirja, julistus. **-kierteinen** *a.* M. ruuvi. **-kiloinen** *a.* M. hauki. **-kirjaaja** *s.* Polygraphus, kuusissa eläviä kaarnakuoriaisia. **-kirjav|a** *a.* -uus *omin.* monenkirjava. **1.** M. kaulahuivi, kukkapenkki. Syksyn m. väriloisto. **2.** M. joukko eri kansallisuuksia ja rotuja. Satujen m. maailma. Romaanin m. sisällys. Elämän kuohuva m:uus. Hänellä oli takanaan m:at vaiheet.

monik|ko[2*] *s. kiel.* luku, joka ilmaisee, että olioita t. toimivia persoonia on monta (vähintään 2, eräissä kielissä vähintään 3), pluraali; joskus: monikkomuoto. | Pata-sanan m. M:on nominatiivi, essiivi. M:on 3. persoona. Nominien m:on tunnus on *i.* Miten kuuluu koulussa-muodon m.?

monikko|muoto *s.* Nominien, verbien m:muodot. **-muotoinen** *a.* Suomen kielen komitatiivi on aina m. **-taivutus** *s.* taivutus monikossa, monikollinen taivutus. | Nominien, verbien m. **-vartalo** *s.* Nominien m. muodostetaan *i*-tunnuksella.

monikolli|nen[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* monikossa oleva, monikkomuotoinen, monikkoa ilmaiseva. | M. muoto. Sana, jota käytetään vain m:sesti. Eräissä kielissä m:suus ilmaistaan toistamalla sana.

moni|koukkuinen *a.* M. uistin. **-kukkainen** *a.* M. kukinto, vana. **-kulmainen** *a.* M. levy, kivi. Poikkileikkaus on m. — *Anat.* Isompi, pienempi m. luu 'eräitä ranneluita'.

monikulmio *s. geom.* tasokuvio, jonka rajana on umpinainen murtoviiva; *syn.* polygoni. | M:n sivut, kärjet, piiri. Kupera m. — *Yhd.* tähtim. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* M. poikkileikkaus.

moni|kuntainen *a. kasv.* kasvista, jonka heteiden palhot ovat kolmessa t. useammassa kimpussa. **-kuteinen** *a.*, tav. *kuv.* monisäikeinen, -tahoinen. | Arvoituksellinen, m. persoonallisuus. ["Jumalanmarjat"] on Pakkalan totisimpia novelleja ja myös sielullisesti erittäin m. SILJO. **-kuukautinen** *a.* M. pouta, sairaus. M. [= monta kuukautta viipyvä] vieras.

monikymmen|inen *a.* monta kymmentä käsittävä, monikymmenlukuinen. | M. joukko poikia. M. kuoro. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* M. määrä, ylivoima. **-lukuinen** *a.* **-päinen** *a.* M. lauma poroja. **-sivuinen** *a.* M. luettelo. **-vuotinen** *a.* M. opetustoiminta, työ. M. kehitys, kokemus. Kaupungin m. [= monta kymmentä vuotta virassaan ollut] pormestari.

moni|kärkinen *a.* M. ahrain. **-käsitteinen** *a.* monella tavalla käsitettävissä oleva;)(yksikäsitteinen, -ymmärteinen. | M. nimitys, termi. — *Mat.* M. funktio 'funktio, joka samalla muuttujan arvolla saa kaksi t. useampia arvoja'. **-käänteinen** *a.* Kertomuksen m. juoni. **-laatui|nen** *a.* -suus *omin.* monta laatua käsittävä; vrt. monenlaatuinen. | M. varasto kankaita. Tuotantotyön m:suus. **-lahtinen** *a.* M. järvi, rannikko. **-lajinen** *a.* monta lajia käsittävä. | M. kasvisuku, linnusto. M. siemensekoitus. **-lamppuinen** *a.* M. valaisin. **-lankainen** *a.* M. johdin. **-lapsinen** *a.* M. perhe. **-lehtinen** *a.* M. kasvi, oksa, varsi, hetiö. — *Mat.* M. pinta muodostuu, kun pintoja liitetään toisiinsa kiertopisteiden avulla. **-lieriöprojektio** *s.* karttaprojektio, jonka kuvapintana on useita lieriöpintoja. **-liuskainen** *a.* M. lehti.

monilo[2] *s.* = blokki 3.

moni|lohkoinen *a.* M. hedelmä, rauhanen. **-lokeroinen** *a.* M. lipasto. M. sikiäin. **-lukui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* lukuisa, runsas(lukuinen). | M. joukko, henkilökunta. Hänen m:set vastustajansa. Vihollinen oli liian m. Suomen m:set järvet. Esiintyi m:set kerrat oopperassa. Pitäjäläisiä oli saapunut m:sesti. Huomioiden m:suus. **-merkityksi|nen** *a.* -syys *omin.* jolla on monta merkitystä. | M. sana, käsite. **-miehinen** *a.* M. joukko, komitea. **-miehisyys** *s.* moniavioisuus, jossa vaimo elää avioliitossa monen miehen kanssa, polyandria. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.**)(yksimielinen. | Kokous oli melkein yhtä m. kuin -miehinenkin. **2.** mieleltään, mielipiteiltään epävakainen, vaihteleva. | -- hän koki tuolla m:syydellä voittaa ihmisten kunnioitusta PÄIVÄR. **3.** monimerkityksinen. | Sanan m:syys. **-miljonääri** *s.* henkilö, joka omistaa monta miljoonaa, monimiljoonikko. **-miljoonainen** *a.* M. kansa, kaupunki. **-miljoonikko** *s.* = monimiljonääri. **-moottorinen** *a.* M. lentokone. **-muistoinen** *a.* M. paikka, tapahtuma. **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.* Afrikan runsas ja m. eläimistö. M. kasvisuku. Rikas ja m. kieli. Verbien m. taivutus. Kirjailijan tuotanto on varsin m.: se käsittää romaaneja, näytelmiä, novelleja, runoja. Mainonta on kehittynyt yhä m:semmaksi. Renessanssin maailman m:suus. Isorokko voi esiintyä oireiltaan hyvin m:sena. — *Biol.* M:suus 'se ilmiö, että samassa eläinrunkokunnassa t. yhteiskunnassa t. muutenkin saman lajin piirissä voi esiintyä kolmen- t. useammanlaisia yksilöitä, polymorfismi'. **-mutkai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** *harv.* mutkitteleva, mutkainen, kiemurainen, koukeroinen. | M., koukeroinen nimikirjoitus. M. käytävä, sokkelo. M:sesti kiemurteleva joki. Lehmusten latvukset rajoittavat m:sella ääriviivallaan talon järvelle näkyvän osan SILL. — Tav. **2.** mutkikas, monia osia, puolia, vaiheita tms. käsittävä, komplisoitunut, monisyinen,

-säikeinen, -vaiheinen, hankalatekoinen, vaikeaselkoinen; pulmallinen, sekava, kiperä;)(mutkaton, yksinkertainen, selvä. | M. kuvio, koriste. M. vyyhti. M. rakennus. Koneen rakenne on hyvin m. M. työkalu, valmiste. M. kemiallinen koostumus. Tehdä jtak m:sesti. M:sesti valmistettava jälkiruoka. Pitkät, m:set juhlamenot. Näytelmä on liian m. selostettavaksi. Romaanin m. juoni. M. sävelmä, sävellys. M. työ, tehtävä, lasku. M. laki, riitajuttu, kysymys, ongelma. M. tilanne, suhde. M. tapa, järjestelmä. **-mutkaist|aa**[2] *v.* tehdä monimutkaise(mma)ksi, mutkistaa. | Tarpeettomasti m:ettu menetelmä. Asiaa m:aa se, että --. **-mutkaistu|a**[1] *pass.v.* < ed. | Tilanne m:i odottamatta. **-mutkaistuttaa**[2*] *kaus.v.* (< ed.) monimutkaistaa. **-mykeröinen** *a. kasv.* M. ruoho, vana.

moninai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** monenlainen, -laatuinen, -moinen. | Soilla elävät m:set lintulajit. Tehtaan m:set koneet. Laitetta voidaan käyttää mitä m:simpiin tarkoituksiin. Jäähtymisestä oli m:sta haittaa. Käsitykset voivat olla hyvin m:set. Keskustelimme m:sista. -- hän rupesi opettamaan heille m:sia UT. **2.** ero ed:stä ei selvä: monilukuinen, runsas. | Kansat ovat rodullisesti sekaantuneet m:siin muihin kansoihin. Yhdistelmien m:suus näyttää loputtomalta. Sillä m:sissa me kukin puutumme UT[V].

moninaist|aa[2] *v.* tehdä moninaise(mma)ksi. | Keksinnöt ovat kehittäneet ja m:aneet aseistusta.

moninaistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Puun käyttö on yhä kasvanut ja m:nut. Yhteiskunnallisten tehtävien m:minen. Ulkonaisesti kulttuuri ilmenee tarpeiden m:misena.

moni|napainen *a.* M. generaattori. M. hermosolu. **-niitinen** *a. kut.* M. kangas, sidos. **-nimi|nen** *a.* vrt. monenniminen. | M:seksi kastettu poika. Espanjan m:set hallitsijat. **-niveli|nen** *a.* Sarvijaakon m:set tuntosarvet. Kasvin m. varsi. M. ketju.

monin|kerroin *adv.* par. ⌒. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.; rinn.* monen-, monikertainen. **1.** monta kertaa niin suuri, voimakas tms. kuin jk tietty, puheena ollut, johon verrataan. | M. määrä, hinta. Tuotanto kasvoi m:seksi. Väkiluku on lisääntynyt m:seksi. Rahan arvo on laskenut m:sesti. Saatiin m. sato. M. teho, voima, vastus. M. ylivoima. M. miljoonamies 'monimiljonääri'. M. pienennys. **2.** jossa jk t. jtak on monin kerroin, monena kerroksena, jossa on monta samanlaista osaa, tms. | M. peite, laudoitus, vaneri. M. punos, side. M:selle silmukalle vedetty lanka. M. solmu. M:sesti köytetty laatikko. Ruuvissa on m. kierre. M. syy. **3.** joka tapahtuu, esiintyy, toistuu [tms.] monta kertaa. | M. kaiku. M:set loppusoinnut ovat harvinaisia. — M. [= monta kertaa t. monessa lajissa mestaruuden saavuttanut] Suomen mestari. **-kertaist|aa**[2] *v.* tehdä moninkertaiseksi. | Tuotanto m:ettiin. Puolustus on m:ettava. **-kertaistu|a**[1] *pass.v.* < ed. | Summa on m:nut. M:neet elinkustannukset. Kokoelmat ovat kymmenen vuoden aikana m:neet. **-kertaistuttaa**[2*] *kaus.v.* (< ed.) moninkertaistaa. **-paikoin** *adv.* par. ⌒.

moninumeroinen *a.* M. luku.

moninverroin *adv.* par. ⌒.

moninäytöksinen *a.* M. draama.

monio[3] *s. geom. vanh.* monikulmio. — *Yhd.* voimam.

moni|opettajainen *a.* M. koulu. **-oppinen** *a.* monia (tiedon, tieteen) aloja tunteva, monitietoinen. | M. polyhistori. **-osai|nen** *a.* -suus *omin.* M. kaappi, rakennus. M. hakuteos. M. sävellys. M. yhdyssana. **-osastoinen** *a.* M. virasto. **-osoitteinen** *a.* M. [= samalla kertaa usealle henkilölle osoitettu] sähkösanoma. **-ottelija** *s. urh.* moniotteluun erikoistunut, sitä harrastava, siihen osaa ottava urheilija. **-ottelu** *s. urh.* monta urheilulajia käsittävä kilpailu(laji), jossa kilpailijain eri lajeissa saavuttamien pistemäärien summa ratkaisee sijoittumisen. | Kolmi-, viisi- ja kymmenottelu ovat m:ita.

moni|paikkainen *a.* Mökinpojan m:paikkaiset housut. M. sairaala. — Erik. *sot.* lentokoneesta, jonka miehistöön kuuluu useita miehiä. | M. pommikone. **-palstainen** *a.* M. (maan)jako. M. otsikko. **-parinen** *a. kasv.* lehdestä, jossa on monta lehdykkäparia. **-peninkulmainen** *a.* M. taival, järvenselkä. **-persoonainen** *a. kiel.* sellainen, jota käytetään monessa persoonamuodossa. | M. verbi. Aktiivi eli m. pääluokka. Vieraiden kielten m. passiivi. **-pohjainen** *a.* — *Kuv.* M. [= monella tavalla tulkittava] runo. **-poimuinen** *a.* M. hame. **-polvinen** *a.* **1.** polveileva, mutkitteleva. | M. joki. — *Kuv.* Romaanin m. juoni. **2.** M. muusikkosuku. **-prosenttinen** *a.* Monikoprosenttista tämä liuos on? **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* monia puolia, aloja käsittävä, hallitseva, huomioon ottava, runsas- ja vaihtelevasisällyksinen; moniin tarkoituksiin soveltuva t. käytetty;)(yksipuolinen. | M., etevä mies. M. tutkija, urheilija. M:sesti sivistynyt henkilö. M. lahjakkuus. M. varasto, tutkimus. M. oppi-, tutkimuslaitos. Vaihteleva ja m. ravinto. Juhlan m. ohjelma. Asiaa m:sesti valaiseva teos. Valtion talous on kehittynyt yhä m:semmaksi. M. laite, kone. Valmiste, jolla on varsin m. käyttö. **-puolistaa**[2] *v.* tehdä monipuolise(m)-ma)ksi. | Kasvisravintoamme voitaisiin m. **-puolistu|a**[1] *pass.v.* < ed. | Inhimillisen tiedon ala on jatkuvasti kasvanut ja m:nut. Runoilijan asteikko laajenee ja m:u. Sodankäynnin m:minen. **-puolistuttaa**[2*] *kaus.v.* (< ed.) monipuolistaa. **-puolisuusmies** *s.*, vars. *urh.* monipuolinen mies. **-putkinen** *a.* M. radiovastaanotin. **-puuhai|nen** *a.* -suus *omin.* M. julkisuuden mies. **-pyöräinen** *a.* M. vaunu. **-päinen** *a.* **1.** M. lohikäärme, jumalankuva. **2.** (vars. elollisten olioiden) lukumäärästä: monilukuinen, lukuisa, runsas. | M. perhe, veljessarja, palveluskunta, komitea. M. karja, lammaslauma. M. sanapesye. **-päiväinen** *a.* M. kokous, työ, taistelu. M. tuuli, sade. M. parransänki. **-rattainen** *a.* M. kone, koneisto. **-rivinen** *a.* M. uutinen. Voimistelijain m. rintama. M. [= monitahkoinen] ohra. M. harmonikka 'jonka näppäimistö muodostaa monta riviä'. **-runkoi-**

nen *a.* M. pihlaja. **-ruokainen** *a.* monenlaista ruokaa syövä. | M. eläin. M. kuin sika. **-ruutui|nen** *a.* M:set ikkunat.

moni|saarinen *a.* M. järvi. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. puhuja. M. lause. Selitteli asiaa pitkäveteisen m:sesti. Turhaa m:suutta on kartettava. **-sarakkeinen** *a.* M. taulukko. **-sarvinen** *a.* M. peto. **-satainen** *a.* monta sataa käsittävä, monisatalukuinen. | M. joukko, lauma.

monisata|kertainen *a.* M. määrä. **-lukuinen** *a.* M. joukko, yleisö. **-päinen** *a.* M. lammaslauma. **-sivuinen** *a.* M. romaani. **-vuotinen** *a.* Kaupungin m. historia. M. kehitys, työ, kulttuuri. M. tammi.

moni|selitteinen *a.* monella tavoin selitettävissä oleva. | M. ongelma. **-siemeninen** *a.* M. kota-[hedelmä]. **-siirtoinen** *a.* M. šakkitehtävä. **-sirkkai|nen** *a.* *kasv.* M. kasvi. — *S:sesti.* M:set 'paljassiemeniset'. **-siteisyys** *s.* *kiel.* kolmen t. useamman lauseenjäsenen t. lauseen rinnastaminen siten, että ensimmäistä seuraavista jokainen yhdistetään edelliseen sidesanalla, polysyndeton; esim.: kylmää ja kolkkoa ja autiota. **-sivui|nen** *a.* M. ulkonema rakennuksessa. Lehti ilmestyi m:sena juhlanumerona. **-sivukas** *s.* *geom.* *vanh.* monikulmio.

monismi[6] *s.* *fil.* oppi, joka olettaa vain yhden alkuperusteen; vrt. singularismi, dualismi, pluralismi.

moni|sokkeloinen *a.* M. rakennus, saaristo. — *Kuv.* Romaanin m. juoni. **-soluinen** *a.* M. kasvi, eläin. **-sommitteinen** *a.* M. sävellystapa, fuuga. **-sormi|nen** *a.* Hevoskastanjan m:set lehdet.

monist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** lisätä, moninkertaistaa jnk lukumäärää. | Useita kasveja voidaan m. jakamalla. Pelargonin m:us pistokkaista. Vuorten m:ama kaiku. — *Erik.* **2.** tehdä, ottaa jstak kirjallisesta esityksestä, taideteoksesta tms. samalla kertaa useita kappaleita t. jäljennöksiä. | M:amiseksi katsotaan jokainen menettely, jolla teoksesta tuotetaan useampia kuin yksi jäljennös LK. Kirjat m:etaan painamalla. M. valokuvaamalla, valamalla. — Vars. monistimella monistamisesta. | M:ettu kiertokirje, lentolehtinen. M:ettuja nuotteja.

monistaja[10] *tek.* Lentolehtisten m. pidätetty.

monistamis- = monistus-.

monistamo[2] *s.* paikka t. laitos, jossa jtak monistetaan. | Salainen m.

moniste[78] *s.* (vars. monistuslaitteella) monistettu kappale jtak. | Kirjelmän, nuotin m:et. Levittää m:ita.

monistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < monistaa. | M:u hektografilla.

monistellen *adv.* *harv.* monin paikoin, monessa suhteessa. | M. ovat aikain kuluessa -- toistuneet egyptiläisen papin Neferhotepin haudan seinään hakatut säkeet H.KLEMETTI. -- on kysytty pitkässä ja m. suorastaan vääristellyssä purkauksessa, olenko -- AK.

monisti[6] *s.* monismin kannattaja.

monistin[56] *väl.* (< monistaa) monistuslaite, -koje, -kone.

monisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* monismin mukainen, yhteen alkuperusteeseen nojautuva. | M. ajatustapa, teoria. M. spiritualismi.

monisto[2] *s.* *mat.* pistejoukko yksi- t. useampiulotteisessa avaruudessa.

monistu|a[1] *pass.v.* (< monistaa) lisääntyä, kasvaa (luvultaan). | Karviaismarjapensas m:u helposti pistokkaista. Kymmeniksi m:nut hiiriparvi. -- maantiellä ajavain rattaiden rytinä m:u AHO. Äärettömiin m:vat peileissä hyllyt ja niillä kirjavat putelit LEHT.

monistus|huone *s.* Kauppapuutarhan m. **-kappale** *s.* moniste. **-koje** *s.* M:ista on yleisin hektografi. **-kone** *s.* (vars. kirjoitetun tekstin) monistamiseen käytetty pienoispainokone. | Offsetpainomenetelmän mukaan toimiva m. **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* Graafiset m:t. Erilaiset paino- ja m:t. **-muste** *s.* **-oikeus** *s.* Teoksen m. Tekijän m. **-paperi** *s.* monisteisiin tarkoitettu paperi. **-tapa** *s.* Kasvien m. Graafisen tuotteen m. **-toimisto** *s.* Konekirjoitus- ja m. **-työ** *s.* M:t edullisesti toimistossamme. **-väri** *s.*

monistutta|a[2*] *fakt.v.* < monistaa. | Lentolehtisten m:minen.

moni|suoninen *a.* M. lehti. **-syinen** *a.* M. lihas. — *Kuv.* = seur. | M. tapahtuma, sielunliike. Romaanin m. juoni. **-säikei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* M. lanka, kaapeli. — *Kuv.* monesta osasta yhdistynyt, monipuolinen, -syinen, -tahkoinen, -vivahteinen; mutkikas, monimutkainen. | M. luonne. M. ongelma. M. tapahtuma, toiminta. Rikas, m. elämä. Nykyajan kulttuurin m:syys. Juoneltaan varsin m. elokuva. **-särmiö** *s.* *geom.* *vanh.* monitahokas. **-särmäi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* M. pylväs, pora. — *Kuv.* monipuolinen, -tahkoinen, -säikeinen. | Eino Leinon m. persoonallisuus. Vaikea ja m. tehtävä. M. ilmiö, elämä. Axel Ahlbergin taiteen suuruus ja m:syys. **-sävelinen** *a.* M. sointu. Kottaraisen m. laulu. **-tahkoinen** *a.* M. jalokivi. M. ohra 'johon kehittyy jyvät useampaan kuin kahteen riviin'. — *Kuv.* = monisärmäinen. | Kalevalan m. sisällys. **-tahoinen** *a.*, tav. *kuv.* = ed. | M. säveltäjä. M. keskustelu. **-tahok|as** *s.* *geom.* tasojen (monikulmioiden) rajoittama kappale, polyedri. | Säännöllinen m. M:kaan tahkot, särmät, kärjet. Tärkeimmät m:kaat ovat pyramidi, prisma l. särmiö, tetraedri, oktaedri, ikosaedri, heksaedri l. kuutio ja dodekaedri. **-taitoi|nen** *a.* -suus *omin.* M. perheenemäntä. **-taittei|nen** *a.* M. katto. Kirjan eri kokojen nimitykset perustuvat siihen, kuinka m:seksi arkki on taitettu. — *Kuv.* vaihteleva, polveileva. | M. kuvaussarja kokonaisesta kulttuurikaudesta. -- rastaan m. pakina SILL. **-taitur|i** *s.* -uus *omin.* monitaitoinen henkilö. | M. Leonardo da Vinci. Kätevä mies, oikea m. **-taloinen** *a.* M. kylä. **-tappinen** *a.* M. heinäseiväs. **-taso** *s.* lentokone, jossa on useampia kuin kaksi päällekkäistä kantotasoa. **-tasoinen** *a.* M. lentokone. — *Kasv.* M. eli polysymmetrinen elin, kasvinosa 'joka usealla lävistävällä tasolla voidaan jakaa kahteen symmetriseen osaan'. **-tavuinen** *a.* M. sana. **-tekoinen** *a.* *lak.* Reaalinen konkurrenssi l. rikosten m. yhtyminen on olemassa, milloin henkilö on samalla kertaa tuomit-

tava kahdesta tai useammasta eri teoilla tehdystä rikoksesta IT. **-teräinen** *a.* M. kääntöveitsi, porakone, kamara-aura. **-tieteilijä** *s.* moneen tieteenalaan perehtynyt tutkija, polyhistori. **-tietoinen** *a.* Älykäs, m. henkilö. **-tietäjä** *s.* monitieteilijä. **-toimi|nen** *a.* -suus *omin.* M. virkailija.

monitori[5] *s. sot. mer.* 1.000—10.000 tonnin vetoinen, vahvasti panssaroitu, hidas rannikkosota-alus, jonka runko kohoaa vain vähän vedenpinnan yläpuolelle, aseistuksena pari järeää tykkiä. | M. syntyi Pohjois-Amerikan kansalaissodan aikana.

moni|torninen *a.* M. linna. **-tuhantinen** *a.* monta tuhatta käsittävä, monituhatlukuinen. | M. kansanjoukko.

monituhat|kertainen *a.* M. määrä. **-lukuinen** *a.* M. joukko. **-päinen** *a.* M. yleisö. **-sivuinen** *a.* M. tietoteos. **-vuotinen** *a.* M. historia. M. kehitys, kulttuuri.

monitui|nen[63] a:nen *indef.pron.*, jota käyt. monipron:n jäljessä sen merk:tä vahvistamaan; on aina samassa sijassa kuin pääsanana oleva s., "moni" joko samassa sijassa sen kanssa tai gen:ssä. | Monet m:set [= hyvin monet, lukemattomat] pojat. Monta m:sta viikkoa. Monen m:set kerrat. Monissa [t. monen] m:sissa paikoissa. Pula oli syynä monen m:siin vaikeuksiin. — *Harv.* itsenäisenä: moni, lukuisa. | Näihin seikkoihin liittyi vanhallakansalla mitä m:simpia perintätietoja ja tapoja PAULAH.

moni|tulkintainen *a.* moniselitteinen. **-tuntinen** *a.* M. työ, keskustelu. M. sade. **-tähkäinen** *a. kasv.* M. niittyvilla. **-ulottei|nen** *a.* moneen suuntaan ulottuva. | M. avaruus. - - kuta syvällisemmin kalevaista runouttamme on opittu tarkastelemaan, sitä m:semmaksi ja arvoituksellisemmaksi se on alkanut muuttua tutkijain silmissä TARK. **-vaihegeneraattori** *s. sähk.* monivaihevirtaa synnyttävä vaihtovirtageneraattori. **-vaihei|nen** *a.* M. liike, työ. M. kouluaika, elämä, historia. Pitkä, m. kehitys. M. pakomatka. — *Mat.* M:sessa otannassa otetaan aluksi yksi näyte; jos tämä ei anna halutulla varmuudella tietoa perusjoukon määräominaisuudesta, otetaan uusi näyte jne. — *Sähk.* M. [= kahdesta t. useammasta samajaksoisesta, mutta erivaiheisesta vaihtovirrasta syntyvä] vaihtovirta. **-vaihejärjestelmä** *s. sähk.* vrt. ed. **-vaihevirta** *s. sähk.* monivaiheinen vaihtovirta. | Tärkein m. on kolmivaihevirta. **-vaimoinen** *a.* M. muhamettilainen. **-vaimoisuus** *s.* moniavioisuus, jossa mies elää avioliitossa monen naisen kanssa, polygynia. **-vakuutus** *s. lak.* vakuutussuhde, jossa sama etuus on vakuutettu saman vaaran aiheuttamien vahinkojen varalta useammassa kuin yhdessä vakuutuslaitoksessa. **-valjak|ko** *s.* vrt. pari-, nelivaljakko. | Ajaa m:olla. **-vartinen** *a.* M. kasvi. — *Kut.* = moniniitinen. | M. kangas, sidos. **-viikkoinen** *a.* M. matka, piiritys, sairaus. M. pouta. — M. [= monta viikkoa viipyvä] vieras. **-virkainen** *a.* M. mies, jota ei koskaan tapaa kotoa. **-vivahduksinen** *a.* = seur. **-vivahtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. väri, valo. M:sena välkkyvä läikesilkki. — *Kuv.* vaihtelevan moninainen, monipuolinen, monenlaatuinen, runsasilmeinen. | M. luonne. M. kuin elämä itse. Suomen kielen johtimien m:suus. Teos antaa aiheestaan värikkään, m:sen kuvan. M. kysymys. Uudenaikaisen soitinnustekniikan m:suus. Tämä päivä on ollut niin pitkä ja m. SILL. **-vuoroinen** *a.* M. viljelyjärjestelmä. Kotiljonki, m. alkuaan ranskalainen seuratanssi. **-vuosisatainen** *a.* monta vuosisataa käsittävä. | M. kehitys. **-vuoti|nen** *a.* M. sota, vankeus, pula-aika. M. työ. M. viha, tottumus. — Seuran m. [= monta vuotta tointaan hoitanut] puheenjohtaja. M. toimittaja, ystävä. — *Erik.* M. kasvi 'kasvi, joka kukkii ja hedelmöi monena kasvukautena'. Puut ovat m:sia. M. kaunokainen. M:set koristekasvit eli perennat.

moniväri|jäljennös *s.* **-kuv|a** *s.* M:in somistettu joulujulkaisu. **-liite** *s.* monivärinen liitekuva, -kartta tms. **-|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* M. kuva, kangas, marmori. M. kuin sateenkaari. **-painanta** *s. kirj.* **-paino** *s. kirj.* Painaa m:ssa. **-painos** *s. kirj.* **-taulu** *s.* **-työ** *s. kirj.*

moni|ymmärteinen *a.* monikäsitteinen, -selitteinen. | Lain epäselvien ja m:ymmärteisten kohtien sisällyksen ja tarkoituksen selvittäminen. **-ääni|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* M. laulu, sävellys. M. kuoro. Laulaa m:sesti. — M. puheensorina, huuto. **-öinen** *a.* M. valvominen.

monku|a[1] *onom.v.* naukua, mankua. | - - lehdikoista kantaa kissa m:en - - pikkulinnun SILL.

monni[4] *s.* **1.** Silurus glanis, mateen näköinen suuri järvikala, säkiä. — *Yhd.* kääpiöm. **2.** *alat.* asiantuntematon henkilö, tyhmyri, typerys. | Typerä, tyhmä m. N. on näissä asioissa vielä täysi m. — *Sot.* alokas.

mono- kreikkalaisperäisten yhd:ojen alkuosana: yksi-; vrt. bi-, tri-, poly-. — *Kem.* yhdisteiden nimissä osoittamassa, että ko. aineen molekyylissa on jälkiosan ilmaisemia atomeja t. atomiryhmiä vain yksi.

monodi|a[15] *s. mus.* aik. joko säestyksetön tai yksiääänisesti säestetty yksiääninen laulu; myöhemmin: soittimien säestämä soololaulu. **-nen**[63] *a.* **1.** *mus.* yhden laulettava, yksiääninen. | M. sävellystyyli. **2.** *run.* M. runo, lyriikka '(muinaisessa Kreikassa) yhden laulettava tunnelmaruno, -runous'.

monodraama[10] *s.* yhden henkilön esitettävä (melo)draama.

monoftongi[4] *s. kiel.* yksinäisääntiö, -vokaali; vrt. diftongi, triftongi. **-utu|a**[1] *v. kiel.* muuttua monoftongiksi. | Diftongin m:minen.

mono|fysiitti[6] *s.* monofysitismin kannattaja. **-fysiitti|nen**[63] *a.* monofysitismin mukainen, sitä kannattava. | Abessinian ja Armenian kirkot ovat omaksuneet m:sen opin. **-fysitismi**[4] *s.* vanhan ajan kirkossa esiintynyt oppisuunta, jonka mukaan Kristuksella maan päälläkin oli ainoastaan yksi, nim. jumalallinen luonto. **-gaami**[4] *s.* yksiavioisuudessa eläjä. **-gaaminen**[63] *a.* yksiavioinen. | M. avioliitto. M. eläin. **-gamia**[15] *s.* yksiavioisuus. **-gonia**[15] *s.* suvuton lisääntyminen. **-grafia**[15] *s.* jtak tieteellisesti rajoitettua aihetta verraten tyhjentävästi käsittelevä tutkimus, erikoistutkielma, -tutkimus. | Katariina Suurta, keskiajan kirkkoja kä-

sittelevä m. Paikallismurteen m. M. sisäjärviemme hyönteisistä. **-grafinen**[63] *a.* monografian muodossa oleva, monografian luonteinen. | M. tutkielma, tutkimus. **-grammi**[4] *s.* kahdesta t. useammasta (vars. jkn henkilön ristimä- ja sukunimen alku)kirjaimesta sommitellut nimikirjaimet, taiteellinen nimimerkki. | Kristuksen m. Kuninkaallinen m. Hopeaesineisiin kaiverretut m:t. Päällystakin vuoriin on silkillä ommeltu omistajan m. **-gynia**[15] *s.* yksivaimoisuus, -naaraisuus. **-gyyninen**[63] *a.* yksivaimoinen, -naarainen. **-hybridi**[6] *s. biol.* sekamuoto, jonka vanhemmat eroavat toisistaan yhden periytyvän ominaisuuden puolesta.

monokenkä *s.* ks. monot.

monokkeli[5] *s.* yhden silmän silmälasi, joka puristetaan silmäkulmaan. | Entisajan keikari m. silmässä.

mono|kliininen[63] *a.* **1.** *min.* M. kide, kidejärjestelmä 'sellainen, jossa on kolme eripituista akselia, joista kaksi muodostaa keskenään vinon kulman ja kolmas on kohtisuorassa niitä vastaan'. M. [=monokliinisista kiteistä muodostunut] mineraali. **2.** *kasv.* kaksineuvoinen. **-kordi**[4] *s. mus. fys.* yksikielinen soitin, jonka ääntä voidaan vaihdella kielen pituutta t. jännitystä säätämällä. **-kratia**[15] *s.* yksinvalta. **-kromaattinen**[63] *a. fys.* valosta: jonka kaikilla säteillä on sama aallonpituus, yksivärinen.

monokulaari|nen[63] *a.* -sesti *adv.* yksisilmäinen, toista silmää käyttävä, toiselle silmälle tarkoitettu. | M. näkeminen. M. mikroskooppi.

mono|kulttuuri[6] *s.* maan yksipuolinen käyttö kasvinviljelyssä. **-liitti**[4*] *s.* yhdestä kivilohkareesta tehty suurikokoinen veistos t. rakennuksenosa. **-logi**[4] *s.* yksinpuhelu. **-maani**[5] **1.** *s.* monomaaninen henkilö. **2.** *a.* = seur. **-maaninen**[63] *a.* monomaniaa poteva, sellainen jolla on jk voimakas päähänpiintymä, jhk asiaan yksipuolisen kiihkeästi suhtautuva, yksipuolisen, sairaalloisen kiihkeä. | M. naistenvihaaja. Suorastaan m. säästämisvimma. **-mania**[15] *s. lääk.* vietinomainen pakko jhk toimintaan; tila, jolloin jk ajatus kaikki muut jatkuvasti syrjäyttäen hallitsee tajuntaa. **-metallinen**[63] *a.* yksimetallinen. | M. raha-, valuuttajärjestelmä. **-metallismi**[4] *s. tal.* yhteen metalliin (kultaan t. hopeaan) perustuva rahajärjestelmä, yksimetallikanta.

monomi[6] *s. mat.* yksijäseninen lauseke; vrt. binomi, trinomi, polynomi.

monoplaani[4] *s.* yksitaso.

monopoli[4] *s.* yksinoikeus jnk taloudellisen toiminnan harjoittamiseen, jnk tuotteen t. jnk alan tuotteiden valmistamiseen t. myymiseen, yksinvalmistus(oikeus), yksinmyynti(oikeus); myös: olosuhteista johtuva mahdollisuus (yksin) hallita jnk tuotteen t. jnk alan tuotteiden valmistusta t. kauppaa. | Valtion jklle, jllek myöntämä m. Hankkia, saada jnk tuotteen, alan m. Alkoholin myynti on meillä valtion m:na. — *Kuv.* Suhteemme ulkovaltoihin eivät saa tulla minkään kansalaisryhmän m:ksi. Keihäänheitosta näytti muodostuneen meikäläisten m. — *Yhd.* alkoholi-, suola-, tulitikku-, tupakkam.; kauppa-, myynti-, valmistusm. **-asema** *s.* Päästä m:an jllak alalla. **-hinta** *s.* monopolin haltijan, monopoliasemassa olevan määräämä hinta; vrt. kilpailuhinta. **-järjestelmä** *s.* **-liike** *s.* vrt. monopoliyhtiö. **-oikeu|s** *s.* Yhtiö, jolla on tärkeitä m:ksia ulkomaankaupan alalla.

monopolisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* antaa t. hankkia monopoliksi, saattaa monopolijärjestelmän alaiseksi. | Alkoholin kauppa on meillä m:tu. Viennin, tupakan valmistuksen m:nti. Yhtiö yrittää m. tulitikkumarkkinoita. — *Kuv.* Eräät piirit haluaisivat m. isänmaallisuuden itselensä.

monopolisoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Turkisten vienti on m:nut.

monopolistinen[63] *a.* monopoleja suosiva, kannattava; monopoliasemassa oleva t. siihen pyrkivä; monopolielementtejä sisältävä. | M. kauppapolitiikka, kilpailu. M. yhtymä.

monopoli|yhtiö *s.* yhtiö, jolla on jnk tuotteen t. alan monopoli, monopoliasemassa oleva yhtiö.| Oy Alkoholiliike Ab on m. **-yhtym|ä** *s.* vrt. ed. | Osuustoiminnan taistelu m:iä vastaan.

monopoloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = monopolisoida.

mono|sakkaridi[4] *s. kem.* M:sakkaridit 'yksinkertaiset sokerilajit'. Hedelmä- ja rypälesokeri ovat m:sakkarideja. **-syllabi|nen**[63] *a. kiel.* yksitavuinen. | M:set kielet, esim. kiina.

monot[4] *s. mon.* tukevatekoiset, varrelliset, nauhoilla kiinnitettävät kävely- ja hiihtokengät, monokengät. | Miesten, lasten m.

mono|teismi[4] *s.* usko yhteen jumalaan, yksijumalaisuus. **-teisti**[4] *s.* monoteismin kannattaja, yhden jumalan tunnustaja. **-teistinen**[63] *a.* monoteismin mukainen, yksijumalainen. | M. uskonto, käsitys. **-toni**[4] *a. mat.* = monotoninen. **-tonia**[15] *s.* yksitoikkoisuus. **-toni|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** yksitoikkoinen; ikävä. | M. ääni, lukeminen. Esityksen m:suus. **2.** *mat.* koko ajan samaan suuntaan muuttuva.

monotyyppi[4*] *s. kirj.* = seur.; vrt. linotyyppi. **-kone** *s.* irtokirjakkeita valava latomakone. **-ladelma** *s.* irtokirjakkeinen koneladelma. **-latoja** *s.*

monotypia[15] *s.* grafiikassa: vedostusmenetelmä, jossa kuva maalataan kiillotetulle metallilevylle öljyväreillä ja painetaan siitä paperiin; myös siten tehty vedos.

monsignore[9] [-injö·re] t. -injöre] *s.* katolisten piispojen, eräiden apottien ja Vatikaanin ylempien virkamiesten arvonimi.

monstranssi[4] *s.* jalallinen, varrellinen ehtoollisleipäastia roomalaiskatolisissa kirkoissa. | Hopeinen m.

monstrositeetti[4*] *s. anat. kasv.* epämuodostuma.

monstrumi[5] *s.* luonnoton, luonnottoman suuri olio t. esine, hirviö, eriskummaisuus. | Huvila oli mauton m. Todellinen sanam.

monsuuni[6] *s. maant.* vuodenaikojen mukaan suuntaansa vaihtava tuuli, vuodenaikatuuli. | M. syntyy tropiikkivyöhykkeen reunaosissa mantereen ja meren lämpötilan eroavuuksista. Kesäisin m. puhaltaa mantereelle, talvisin merelle päin. — *Yhd.* kesä-, talvim.; kaakkois-, lounais-, luodem. **-alue** *s.* alue, jolle puhaltaa

monsuuni. | Itä-Aasian m. **--ilmasto** *s.* ilmasto, jolle ovat ominaisia monsuunit. | Trooppinen, kuuman kostea m. **-metsä** *s.* monsuunialueen metsä, joka sateisena vuodenaikana on lehdessä, kuivana lehdetön. **-sade** *s.* monsuunin aiheuttama sade. **-tuuli** *s.* = monsuuni.

montaani|nen[63] *a. maant.* vuoristolle, vuoristoseudulle, vuoriston kosteussuhteille ominainen, vuoristo-. | M. metsä, vyöhyke. **-vaha** *s.* bitumisesta ruskohiilestä uutettu tumma, hauras vaha, jota käytetään mm. kengänkiillotus- ja eristysaineiden valmistukseen.

montaaši[6] *s.* elokuvan (harv. valokuvien) leikkaus; ks. leikkaus 1.b. — *Yhd.* kuvam.

montanismi[4] *s.* = montanolaisuus.

montanolai|nen[63] *a.* ja *s.* vrt. seur. | M. skisma. M:set erotettiin kirkon piiristä. **-suus**[65] *s.* fryygialaisen Montanuksen 2. vuosisadalla jKr. alkuunpanema kristillinen ajatussuunta, joka tähdensi mm. Herran pikaista tulemista ja profetian merkitystä, montanismi.

montteera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* asentaa. | Moottorin m:aminen.

mont|tu[1*] *s. kans.* maahan kaivettu (suuri) kuoppa t. kaivanto. | Kaivaa m., m:tua. Uudisrakennuksen paikalla on jo suuri m. Pudota m:un pohjalle. — *Yhd.* hiekka-, kellari-, pannu-, työm.

monttööri[6] *s.* asentaja. — *Yhd.* auto-, puhelin-, radio-, sähkö-, viestim.; ylim.

monumentaali- yhd:ojen alkuosana = monumentaalinen. **-maalau|s** *s.* Gallen-Kallelan m. "Kullervon sotaanlähtö". Michel Angelon m:kset. **-|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* monumentin tapainen t. luonteinen; kooltaan, tyyliltään, vaikutukseltaan suuri, mahtava, valtava, jätti(läis)mäinen, suurenmoinen. | M. rakennus, tori, kuvapatsas, fresko. Pyramidien m:suus. Eduskuntatalon m. julkisivu. M. arkkitehtuuri, kuvanveisto, maalaustaide. Kooltaan ja sisällykseltään m. historiateos. M. romaani, luonnonkuvaus. Sinfonian m:sesti rakennettu finaali. M. tekotapa, tyyli, kauneus. Esitys kohosi suorastaan m:seen suuruuteen. Paavo Nurmen m. juoksijanura. Goethen m. hahmo. **-rakennus** *s.* **-taide** *s.* **-tehtävä** *s.* C. L. Engelille uskotut m:t. **-teos** *s.* **-tyyli** *s.* **-työ** *s.* **-veisto|s** *s.* Aleksis Kiven patsas, tunnetuin Wäinö Aaltosen m:ksista.

monument|ti[4*] *s.* (suuri, mahtava) muistomerkki, -patsas; hautapatsas. | Historiallinen m. Elias Lönnrotin pronssinen m. Kirkot, kansan hengellisen elämän m:it. — *Kuv.* "Suomen kansan vanhat runot" on todellinen suomalaisen kansanrunouden m. — *Yhd.* hautam.

monumenttigraniitti *s.*

moodi[4] *s.* **1.** *mat.* tyyppiarvo. **2.** *kiel.* par. modus.

mooli[4] *s. kem.* grammamolekyyli. — *Yhd.* hiili-, kaasu-, vesim.

moolo[1] *s.* aallonmurtaja, pistolaituri.

moolok[7] *s. kuv.* (myös: Moolok) jstak (ihmis)-uhreja vaativasta, hävittävästä toiminnasta, ilmiöstä yms. | Sodan kyltymätön m.

moosekselainen[63] *a.* ja *s.* mooseksenuskoinen.

mooseksenusko *s.* juutalaisten uskonto, juutalaisuus. **-i|nen** *a.* ja *s.* mooseksenuskoa tunnustava (henkilö), juutalainen. | M. Suomen kansalainen. M:sten hautausmaa. **-lai|nen** *s.* mooseksenuskoa tunnustava henkilö, juutalainen. | M:sten seurakunta.

moottor|i[5] *s.* **1.** *tekn.* kone, joka muuntaa jnk energialajin (sähkön, lämmön, tuuli-, vesi- t. muun voiman) mekaaniseksi, voimakone; tav. = polttomoottori. | Auton, moottorialuksen, lentokoneen m. Pumpun, pesukoneen m. Yksi-, kuusisylinterinen m. Kaksi-, nelitahtinen m. Voimakas, heikko, 60 hv:n m. Hydraulinen m. Sähköllä, öljyllä käyvä m. M., jossa on vesi-, ilmajäähdytys. M:in akseli, sylinteri. M. käy, surisee, hyrrää. M. yskii, pysähtyy. M:in jyrinä, surina, pauke. M:iin tuli vika, häiriö. Käynnistää, pysäyttää m. M:in asentaminen. — *Yhd.* bentsiini-, diesel-, kaasu-, petroli-, poltto-, raakaöljy-, sähkö-, tasavirta-, tuuli-, vaihtovirta-, öljym.; imukaasu-, induktio-, kuula-, laippa-, liukurengas-, oikosulku-, repulsio-, rivi-, räjähdys-, tähti-, venttiilim.; asynkroni-, epätahti-, kaksitahti-, kolmivaihe-, nelitahti-, synkroni-, tahtim.; apu-, käynnistys-, käyttö-, lisä-, maatalous-, pää-, yleism.; auto-, lentokone-, pumppu-, venem.; keski-, perä-, sisäm.; (leik.) kauram. **2.** *ellipt.* **a.** moottorivene. | M. odottaa laiturissa. Järvellä tuksuttaa m. Ajaa, kulkea m:illa. Astua m:iin. — *Yhd.* kalastaja-, luotsi-, meri-, merivartio-, pika-, pirtu-, spriim. **b.** *kans.* moottoripyörä. | - - m:eitakin hurahtelee kesäistä maantietä pitkin KARHUM. **3.** *harv.* liikkeellepanija, käynnissäpitäjä. | - - voimakkaimmat henkiset m:it, joita historia ja elämä tuntevat, ovat ihanteellisuus ja kristinusko P.VIRKKUNEN. Pelkkä tottumus ei ole milloinkaan sielullisen tapahtumisen m.; siihen ei sisälly minkäänlaista sielullista voimaa EINO KAILA.

moottoriajelu *s.* moottoriveneajelu. | Lähteä m:lle.

moottoriajoneuvo *s.* maata pitkin kulkeva, ihmisten t. tavarain kuljetukseen tarkoitettu moottorivoimainen ajoneuvo, joka ei kulje kiskoilla. | Hevoset ja m:t. Autot ja moottoripyörät ovat m:ja. M:jen katsastus. M:n kuljettamiseen oikeuttava lupa, ns. ajokortti. **-asetus** *s.* **-laki** *s.* **-liikenne** *s.* Vilkas m. Harjoittaa ammattimaista m:ttä. **-rekisteri** *s.* Jokainen moottoriajoneuvo on merkittävä maaherranvirastossa pidettyyn m:in. **-vero** *s.* vero, jota moottoriajoneuvon käyttämisestä liikenteessä suoritetaan valtiolle.

moottori|akseli *s. tekn.* moottorin akseli. **-ala** *s.* M:n oppikirjat. Toimia m:lla. **-alus** *s.* (kansainväl. *lyh.* M/S) polttomoottorin, tav. dieselmoottorin käyttämä alus, moottorilaiva. | Nopeakulkuinen m. M. Gripsholm. **-aura** *s.* **1.** *maat.* moottorivoimainen aura. **2.** moottorivoimainen lumiaura. **-bentsiini** *s.* polttomoottorien polttoaineena käytetty bentsiini. **-generaattori** *s. sähk.* koneyhdistelmä, jossa vaihtovirtamoottori pyörittää tav. samalle akselille sovitettua tasavirtageneraattoria. **-hinaaja** *s. mer.* **-häiriö** *s.* **-jahti** *s. mer.* **-joukot** *s. mon. sot.* moottoroidut joukot. **-juna** *s.* moottorivoimainen juna. **-jyrä** *s.* moottorivoimainen tie-

jyrä. **-kelkka** *s.* **-kiitojuna** *s.* **-kone** *s.* **1.** moottori. **2.** moottorilentokone. **-koneisto** *s.* **-konemestari** *s.* **-korjaamo** *s.* **-kuljetus** *s.* kuljetus moottoriajoneuvoilla, moottorivoimainen kuljetus. **-kulkuneuvo** *s.* moottorivoimainen kulkuneuvo. | Autot, moottoriveneet, lentokoneet ym. m:t. **-kutteri** *s. mer.* **-kuunari** *s. mer.* **-käyt|tö** *s.* M:öllä toimiva nostokurki. **-käyttöinen** *a.* moottorilla käyvä, moottorin käyttämä, moottorivoimainen, moottoroitu. | M. rullavaunu, pumppu. **-laite** *s.* **-laituri** *s.* moottorivenelaituri. **-laiva** *s.* (*lyh.* ml., m/l t. M/S) vrt. moottorialus. **-lautta** *s.* moottorikäyttöinen lautta. **-lentokone** *s.* moottorivoimainen lentokone; vrt. liito-, purje(lento)kone. **-liikenne** *s.* **1.** moottoriajoneuvoliikenne. **2.** moottoriveneliikenne.

moottorillinen[63] *poss.a.* M. jäähdytyskaappi. M. lento.

moottori|malli *s.* **-matka** *s.* moottorivenematka. | Saareen on puolen tunnin m. **-mies** *s.* moottorin käyttäjä, hoitaja; moottorialalla toimiva henkilö, moottorialan harrastaja t. asiantuntija. | Pätevä, kokenut m. M:ten ammattilehti. **-mittari** *s. sähk.* moottorilla toimiva sähkömittari.

moottorinakseli *s.*

-moottorinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, neli-, moni-m.; 8--, 10-m.; heikko-, voimakasm.

moottorin|korjaus *s.* **-suojus** *s.* Auton, lentokoneen m.

moottori|oppi *s.* (poltto)moottorien rakennetta, hoitoa yms. käsittelevä oppi. **-paja** *s.* moottorikorjaamo. **-petroli** *s.* polttomoottorien polttoaineena käytetty petroli. **-pikajuna** *s.* **-proomu** *s.* **-pumppu** *s.* moottorikäyttöinen pumppu. **-pyörä** *s.* kaksipyöräinen moottoriajoneuvo. | Yksi-, kaksi-istuiminen m. Sivuvaunullinen m. Ajaa m:llä. M:n pärinä, rätinä. **-pyöräilijä** *s.* moottoripyörällä ajaja. **-pyöräily** *s.* moottoripyörällä ajo.

moottoripyörä|kilpailu *s.*, tav. *mon.* Eläintarhan m:kilpailut. **-komppania** *s. sot.* **-liikenne** *s.* **-lähetti** *s.*, vars. *sot.* moottoripyörällä liikkuva lähetti. **-onnettomuus** *s.* **-partio** *s.*, vars. *sot.* moottoripyörällä liikkuva partio. **-urheilu** *s.*

moottori|rakenne *s.* Koneen m. **-re|ki** *s.* moottorivoimainen reki. | M:en liike saadaan aikaan ilmapotkurin, vetopyörien tai telaketjun avulla. **-resiina** *s.* moottorivoimainen resiina. **-retki** *s.* moottoriveneretki. | M. saaristoon. **-ruisku** *s.* moottorikäyttöinen ruisku. | Palokunnan m. Tuhohyönteisten torjuntaan käytettävä m. **-saha** *s.* moottorikäyttöinen saha. | Puiden kaatoa m:lla. **-sprii** *s.* polttomoottorien polttoaineena käytetty sprii. **-tehdas** *s.* **-teho** *s.* moottorin teho. **-tekniik|ka** *s.* M:an viimeaikaiset saavutukset, kehitys. **-teollisuus** *s.*

moottoriton[57] *kar.a.* M. lentokone.

moottori|torpedovene *s. sot.* moottorivoimainen torpedovene. **-tyyppi** *s.* **-urheilu** *s.* auto-, moottoripyörä- ja moottoriveneurheilu. **-vaunu** *s. raut.* rautatievaunu, jossa itsessään on kuljettamiseen tarvittava voimakone (polttomoottori, höyrykone t. sähkömoottori). | Rataosalla Lahti—Heinola liikennöivä m.

moottorivene *s.* polttomoottorilla kulkeva vene t. pieni alus; vrt. perämoottori(vene). | Kalastajien m:itä. Ajaa m:ellä. M:en surina, sätkätys. **-ajelu** *s.* **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-laituri** *s.* **-liikenne** *s.* **-matka** *s.* **-retki** *s.* **-urheilu** *s.*

moottori|veto *s.* M:vedolla toimiva lautta. **-vetoinen** *a.* moottori(ajoneuvo)n vetämä, moottorilla vedettävä. | M. tykki. **-veturi** *s. raut.* polttomoottorilla varustettu veturi. **-vi|ka** *s.* Lentokone teki m:an takia pakkolaskun. **-vintturi** *s.* moottorikäyttöinen vintturi. **-voima** *s.* M:lla kulkeva veturi, laiva. M:lla toimiva pumppu. **-voimainen** *a.* moottorivoimalla toimiva, moottorin käyttämä, moottorikäyttöinen. | M. lumiaura. **-öljy** *s.* moottoreissa käytetty voiteluöljy.

moottoroi|da[18] *v.* -nti[1]* *teonn.* varustaa moottor(e)illa, moottorikäyttöisillä työkoneilla, kuljetusneuvoilla tms., tehdä moottorikäyttöiseksi, -voimaiseksi, moottoriajoneuvoilla liikkuvaksi, motorisoida. | M:tu juna, tykistöpatteri. M:tu liikenne. M:tu tykistö, jalkaväki.

moottoroimaton[57] *kielt.a.*

moottoroitu|a[1]* *pass.v.* < moottoroida. | M:nut liikenne, sodankäynti.

mopsi[4] *s.* dogia muistuttava tylppäkuonoinen, kurttuotsainen, lyhytkarvainen kääpiökoira. | M. oli entisajan seurapiirien muotikoira.

mora[11] *s.*, vars. *lak. liik.* suorituksen t. sen vastaanottamisen viivästyminen, viivästys, myöhästys.

moraali[6] *s.* **1.** siveellinen kanta ja katsomus; siveellisyys, siveellinen ryhti, kunto, kuri; jnk ihmisryhmän, yhteisön keskuudessa vallitsevat yleiset siveellisyyskäsitykset, -säännöt, -tavat; käsitykset siitä ja suhtautuminen siihen, mikä on siveellisesti oikein t. väärin. | Hyvä, huono, korkea, alhainen, matala, ankara, höllä m. Terve, turmeltumaton m. Vapaa, venyvä, tekopyhä m. Kaksinainen m. Hänellä ei ole lainkaan m:a. Kansan m. on noussut, madaltunut. Joutilaisuus löyhdytti armeijan m:a: juopottelu, varkaudet ja ryöstöt olivat jokapäiväisiä ilmiöitä. M. liike-elämässä, sodassa, urheilussa. M:n puolustaja, vartija. Vaaditaan, että taide ei saa loukata m:a. Yleistä m:a loukkaava elokuva, esitys. Politiikka joutuu usein ristiriitaan m:n vaatimusten kanssa. — Joskus *erik.* = sukupuolimoraali. | Miesten m. — *Yhd.* kauppa-, kilpailu-, liike-, peli-, porvaris-, sanomalehti-, sukupuoli-, yhteiskuntam.; hyöty-, järki-, kaksinais-, kaksois-, teennäis-, valhem.: kansanm. **2.** ed:een liittyen: siveellinen sisällys, opetus, ohje, tarkoitus, sens moral; siveellisyys-, siveysoppi. | Jutun m. on se, että hyvä saa aina palkkansa. Saarnata m:a. Sodalla on oma m:nsa. **3.** *erik.* sotaoloista: kyky säilyttää rohkeus, taistelumieli, (siveellinen) kuri; kyky pysyä lujana, kestää, vastustuskyky. | Joukkojen m. alkoi horjua, antautumisiakin tapahtui. Vihollisen pommit eivät pystyneet murtamaan väestön m:a. — *Yhd.* taistelum.

moraali|filosofi *s.* moraalifilosofian harrastaja t.

tutkija, eetikko. **-filosofia** *s.* erikoisesti siveellisyyskysymyksiä käsittelevä filosofia, etiikka, siveysoppi. **-filosofinen** *a.* M. teos, tutkimus. **-käsite** *s.* **-käsity|s** *s.* Yleiset m:kset. Alkuasukkaiden m:kset. **-käsky** *s.* siveellisyyttä koskeva käsky, siveyskäsky.

moraali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** moraaliin kuuluva, liittyvä t. sitä koskeva, siveellinen, eetillinen, moraali-, siveellisyys-; vrt. amoraalinen. **a.** neutraalisti, arvostelutta. | Jkn henkilön, jnk kansan m. kunto, taso. Mies, jolta puuttuu m:sta ryhtiä. M:set tunteet. Joutua m:sen suuttumuksen, vihan valtaan. Hänen m:set periaatteensa ovat varsin löyhät. M:sesti hyvä, huono ihminen. M:sesti arvoton teko. M. rappio, alennustila. Kasvatuksen m. merkitys. M:sista syistä kirjaa ei voi hyväksyä. Kysymys kuolemanrangaistuksen m:sesta oikeutuksesta. Arvostella jnk teon m:suutta. — Joskus erik. sukupuolimoraalista. | Oppilasasuntoloiden m:set vaarat. **b.** arvostelevasti: moraalin kannalta, siveellisesti hyvä, kunniallinen, kunnollinen, puhdas tms.;)(epämoraalinen, moraaliton. | M. ihminen, luonne. M. teko. Elää m:sta elämää. **c.** siveellisesti opettava, tarkoitukseltaan siveellinen; joskus: moralisoiva. | Ylen m. opettaja. M. teos, viikkolehti. Romaani, jonka sisällys on häiritsevän m. Elokuvan m. tendenssi. **d.** moraalin, (yleisten) moraalikäsitysten mukainen, niiden edellyttämä, vaatima, siveellisesti hyväksyttävä; vrt. 1.a ja 2.a. | M. velvollisuus. M. oikeuteni oli huomauttaa hänelle epäkohdasta. **2.** reaalisen, tosiasiallisen vastakohtana. **a.** periaatteellinen, periaatteessa, teoriassa edellytettävä, hyväksyvä t. hyväksyttävä, (oikeaksi) tunnustava, tunnustettu, t. tunnustettava; us.)(aktiivinen, aineellinen, juridinen. | On helppoa luvata asialle m. tukensa, kun ei tarvitse tehdä mitään sen hyväksi. Lausunnollaan hallitus itse asiassa asettui m:sesti kannattamaan lakkolaisia. Hänellä on perintöön m. oikeus, vaikka ei juridista. **b.** vars. *urh.* M. voitto. Voittanut joukkue kärsi oikeastaan m:sen häviön. Tuomarihäviön kärsineenä [nyrkkeilijä] A. oli sarjan m. voittaja. **3.** vars. *sot.* mielialaa koskeva, siihen (positiivisesti t. negatiivisesti) vaikuttava; vrt. moraali 3. | Voiton m. merkitys. Tappiolla on m:sesti lamauttava vaikutus. Yllätys takaa usein ainakin m:sen yliotteen. On harjoitettu m:sta painostusta valitsijoihin.

moraali|opetus *s.* siveysopetus. | Uskonnon tilalle koulun opetusohjelmaan on ehdotettu otettavaksi m. **-oppi** *s.* siveysoppi, etiikka. **-saarna** *s.* moralisoiva puhe, nuhtelu tms., nuhde-, siveyssaarna. **-sään|tö** *s.* siveyssääntö. | Kristilliset m:nöt. **-tieteet** *s.* *mon.* Englannissa ja Ranskassa = henkitieteet.

moraalit|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* moraalia vailla oleva, epämoraalinen, immoraalinen, epäsiveellinen, siveetön, säädytön. | M. ihminen. Heikko, m. luonne. M. menettely, teko. On m:onta käyttää toisten hätää hyväkseen. M:tomuus on pelottavasti lisääntynyt.

morahta|a[2*] *mom.v.* < morista. | - - karhea, m:va huuto KIVI.

morakas[66*] *a.* *harv.* = seur. | - - pane pois tuo m. muoto KIVI.

morakka[15*] *a.* yrmeä, äkeä, äkäinen, tuittupäinen. | M. vanhapiika. - - Eeva on tuittupää, tuiskea, näetkös, m., tahi niinkuin ruotsalainen sanoo: turski KIVI.

moralismi[4] *s.* **1.** katsomus, joka perustuu tekojen ja tapahtumien siveellisyyteen, moraaliin (eikä esim. uskontoon);)(immoralismi. | Konfutsen m. **2.** taipumus moralisointiin, taipumus arvostella asioita (vain t. suuressa määrin) moraalin kannalta.

moralisoi|da[18] *v.* -vasti *adv.* -nti[4*] *teonn.* opettaa t. saarnata moraalia, siveellisyyttä, antaa moraalia koskevia neuvoja, ohjeita. | M:va kirjailija. M:va opetus, puhe. M:va romaani. Älä viitsi ruveta m:maan. Näytelmä eksyy paikoitellen m:ntiin. Elokuvan m:va tendenssi.

moralisti[4] *s.* **1.** moralisoiva henkilö, moraalin saarnaaja t. opettaja; henkilö, joka on taipuvainen arvostelemaan asioita (vain t. suuressa määrin) moraalin kannalta, näkemään asioissa niiden moraalisen puolen. | Ankara m. Pirandello, m. ja yhteiskunnan parantaja. [Maila Talvio] on yleensä liian suuressa määrin pateetikko ja m. kohdellakseen henkilöitään humoristin ennakkoluulottomalla hymyllä R.KOSKIMIES. **2.** liittyen moralismi-sanan 1. merk:een: moralismin kannattaja, sen periaatteiden mukaan elävä henkilö.

moralistinen[63] *a.* moraalisesti opettava, moralisoiva. | M. runo. M. kristillisyyden käsitys.

moraliteetti[4*] *s.* **1.** moraali(suus), siveellisyys; *fil.* erik. vapaaehtoinen, ihmisen omaan vakaumukseen perustuva, subjektiivinen siveellisyys, käytöksen t. luonteen suhde moraalisiin normeihin. **2.** keskiajan lopulta peräisin oleva uskonnollinen, tav. allegorinen (runo)näytelmä, jolla on moralisoiva sisällys. | M:en henkilöt edustivat allegorisesti erilaisia hyveitä tai paheita. Tunnettu m. "Jokamies".

moratorio[3] *s.* maksuajan pidennys, maksujen lykkäys, maksunlykkäys. | Pyytää, saada m:ta. Velallisille myönnetty m. Sodanaikainen yleinen vuokrien m.

morbi|diteetti[4*], **-liteetti**[4*] *s.* *lääk.* sairaiden lukumäärän suhde terveisiin, taudintapausten prosenttimäärä; keskiarvolaskuihin perustuva sairastumismahdollisuus epidemiain vallitessa.

mordentti[6*] *s.* *mus.* alahele.

mordva[11] *s.* mordvalaisten kieli, mordvan kieli; *harv.* mordvalaiset. — *Yhd.* ersa-, mokšam.

mordvalai|nen[63] *a.* ja *s.* M:set 'Keski- ja Itä-Venäjällä Volgan mutkan tienoilla asuva suomalais-ugrilainen kansa'. M. mies, kansanpuku.

mordvalais|alue *s.* **-asutus** *s.* **-mies** *s.* **-nainen** *s.*

moreeni[6] *s.* *geol.* jäätikköjen kuljettamista aineksista syntynyt, kokoomukseltaan vaihteleva ja raesuuruudeltaan lajittumaton maalaji; siitä muodostunut kohoama t. kerros. | M. sisältää suuria lohkareita, erikokoisia kiviä, soraa, hiekkaa, savea ym. M. peittää maamme pinta-alasta suurimman osan. Joet ovat puhkaisseet uomansa m:en läpi. — *Yhd.* keski-, pinta-, pohja-, pääte-, reuna-, sisäm. **-aines** *s.*

-alue *s.* Mäkinen m. -harjanne *s.* -harju *s.* Sisä-Suomea halkovat m:t. -hiekka *s.* -hieta *s.* -kerros *s.* -kerrostuma *s.* -kumpu *s.* -maa *s.* Omenapuu menestyy multavassa, jonkin verran kalkkipitoisessa m:ssa. Sisä-Suomen kumpuilevat m:t. -maisema *s.* Kumpuinen m. -muodostuma *s.* -mäki *s.* -peite *s.* Maan m. -savi *s.* -selänne *s.* -sora *s.*; *syn.* murtokivisora. | M:ssa on sekaisin erikokoisia ja -muotoisia kivenlohkareita, soraa, hiekkaa ja hienompia maalajeja.

morelli[6] *s.* eräs kirsikkalajike(ryhmä).

morfeem|i[6] *s. kiel.* foneemi, jolla on jk merkitys. | M:eja ovat sanat, sanayhtymät, johtoja taivutuspäätteet, esi- ja jälkiliitteet.

morfiini[6] *s.* oopiumin tärkein, lääke- ja huumausaineena käytetty alkaloidi. | M:a käytetään tavallisesti suolahappoisena suolana. Pienet annokset m:a vaikuttavat rauhoittavasti, suuret huumaavasti ja ylen suuret tappavasti. **-annos** *s.* **-humala** *s.* morfiinin aiheuttama huumaus. **-hydrokloridi** *s. farm.* morfiinin suolahappoinen suola. **-kide** *s.*

morfiinikko[2*] *s.* = morfinisti.

morfiini|myrkytys *s.* **-ruiske** *s.* Potilas sai m:en. **-ruisku** *s.*

morfinis|mi[4] *s.* morfiinin (ja sen johdannaisten) väärinkäyttö huumausaineena. **-ti**[4] *s.* morfiinia huumausaineena väärin käyttävä henkilö, morfiinikko.

morfo|logi[4] *s.* morfologian tutkija t. harrastaja. **-logia**[15] *s.* eri tieteiden osana: muoto-oppi. | Eläinten, kasvien, maanpinnan m. Kielen m. Biologinen, vertaileva m. **-logi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* muoto-opillinen. | M. tutkimus. Eläinten, kasvien m:set ominaisuudet. Kaksi m:sesti erilaista kasvia. Adverbien m. luokitus.

morganaatti|nen[63] *a.* M. avioliitto 'kirkollisesti pätevä avioliitto, jonka jnk hallitsijasuvun (t. sen veroisen suvun) tav. miespuolinen jäsen solmii alempisäätyisen kanssa ja joka ei anna tälle eikä lapsille ruhtinaallisia oikeuksia'. M. puoliso 'morganaattiseen avioliittoon vihitty alempisäätyinen puoliso'.

morisko[2] *s. hist.* M:t 'v. 1492 tapahtuneen Granadan valloituksen jälkeen Espanjaan jääneiden muhamettilaisten kristinuskoon kääntyneet jälkeläiset'.

mori|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* murista. | [Koirat] nilkuttelivat ja nalkuttelivat syllän päästä, koska ahma pyrskäytteli, pyrskäytteli heitä m:sten pensastosta vastaan KIVI. Kahvia tosin hän [Venla] nautiskeli jotenkin runsaasti, ja kuultiin siitä useinkin m:nata Juhanilta KIVI.

morje(n)s, -ta *interj. puhek.* **1.** tuttavallisena tervehdys- ja hyvästelysanana: terve, hei, hyvästi, näkemiin. | Morjens, Pekka! Eipä sitten enää muuta kuin morjesta vain KARHUM. **2.** hämmästyksen, yllättyneisyyden tms. ilmauksena: terve, ohoh tms. | "Ka, kuuluu se seisoneen jo sosialistisissa sanomalehdissäkin", selitti Oikarinen. — "Morjens", ajatteli Johannes LEINO. "Kuka ihme ampui kapakassa!?" — "Minä", sanoi Torkka. — Morjens! SIMO PENTTILÄ.

morje(n)st|aa[2] *v. puhek.* tervehtiä. | On tullut niin ylpeäksi, ettei enää tuttaviaan m:a.

mork|ata[35*] *v. ark.* -kaus[64] *teonn.* moittia, haukkua, panetella, soimata, sättiä. | M. kilpailijaansa. M. ruokaa kehnoksi. Tyttöä m:attiin siitä, ettei hän pysynyt kotona. Poliittisten olojen m:kaus. M:kaava lausunto, arvostelu. Aina hän on muita m:kaamassa. - - siitä nenästähän ne ovat sitä m:anneet, se kun on semmoinen potaatti LASSILA.

morkkaaja[10] *tek.* < ed.

morkkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < morkata. | Toisten m:u.

morkku[1*] *s. ark.* murju, mörskä.

mormoni[5] *s.* M:t 'alkuperältään pohjoisamerikkalainen kirkkokunta (Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko), jonka järjestys perustuu uskoon jatkuvasta ilmestyksestä'. **-lai|nen**[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.*

moro[1] *s. geol.* rapakivisora.

moron *interj. puhek.* = morjens 1.

moroutua[44] *v.* rapakivestä: rapautua.

morse|aakkoset *s. mon.* sähkötyksessä käytetty merkkijärjestelmä, jossa kirjaimet, numerot ym. korvataan erilaisilla pisteiden ja viivojen yhdistelmillä: myös samantapainen valo-, lippu- tm. merkkejä lähetettäessä käytetty järjestelmä; Morsen aakkoset, morsekirjaimisto, -merkit. **-avain** *s.* Morsen lennättimen lähetysavain, Morsen avain, lennätin-, sähkötysavain. **-kirjaimisto** *s.* = morseaakkoset. **-kirjoitin** *s.* Morsen lennättimen vastaanotin. **-kone** *s.* Morsen lennätin. **-lamppu** *s.* morsemerkkien lähettämiseen käytetty lamppu. **-merk|ki** *s.* Morsen merkkijärjestelmän merkki; myös tämän järjestelmän mukainen valo-, lippu- tm. merkki. | Lennättimellä lähetetyt m:it. Antaa, lähettää m:kejä lampulla, lipulla. Viestittää m:eillä. M:kien vastaanotto.

morset|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* lähettää morsemerkkejä, viestittää morsemerkeillä.

morsiamenryöstö *s.* morsiameksi otto ryöstämällä, neidon ryöstäminen morsiameksi. | M. on vielä tapana eräillä seuduilla Intiassa.

morsia|n[50] *s.*; *rinn. runok.* morsio. **1.** kihlattu nainen; häissä myös juuri avioliittoon vihitty nainen, nuorikko. | M. ja sulhanen. Kihlattu m. Kihlata jku m:mekseen. M:men ryöstö. Kallen m. kuuluu olevan rikas. Kaunis kuin hääpukuinen m. M:men huntu, kruunu. Nuoripari, m. ja sulhanen, istui sohvassa. — *Kansanr.* myös yleisemmin (naitavasta) neidosta, tyttärestä. | Anna, akka, tyttöäsi, / mulle nuorta m:nta KAL. — *Yhd.* kaupunkilais-, talonpoikaism.; hopea-, kultam. — *Kuv.* **a.** Metsä seisoo m:nna LEINO. Oi vapaus, sinä kaivattu, korkehin tähtien alla, / - - / untemme m. KOSKENN. **b.** *heng.* Kristuksen, Jeesuksen m. 'kristillinen seurakunta; (Kristukselle pyhittäytynyt) uskova kristitty, uskovainen sielu'; joskus 'nunna'. | Iloitse, m., / ja riennä vastahan. / Hän saapuu, kuninkaasi VK. Äitisi kuoleman kautta Jeesus kutsuu sinua m:mekseen KATAJA. **c.** *leik.* Kivääri, sotamiehen m. **2.** vars.

ark., us. *leik.* naisesta: rakastettu, mielitietty, heili, kulta. | Monta on pojalla m:nta.

morsinko[2*] *s.* Isatis, merenrannoilla kasvavia korkeita ristikukkaiskasveja, vars. Suomessa etelä- ja lounaisrannikolla kasvava I. tinctoria, värim.

morsio[3] *s.*, vars. *runok.* morsian. | Nuori, kaunis m. - - kimaltavan maljan nosti / sulho suulle m:nsa LEHT. — *Heng.* - - kruunu kirkas m:lla, / häät jo alkaa iäiset HLV.

morsiu|s[65] *s.* morsiamena olo. | Myrtinoksa, m:den vertauskuva.

morsius|aika *s.* M:aikana tehtyjä kapioita. **-apu** *s. kansat.* Yleisenä tapana [Karjalassa] oli, että morsian heti kihlauksen jälkeen lähti keräämään m:a sukulaistaloista ja vierailtakin I.MANNINEN. **-arkku** *s.* arkku, jossa morsian säilyttää avioliittoon tarkoittamiaan (vaate)tavaroita, vars. kapioita, kapioarkku. **-hun|tu** *s.* **1.** morsiamen hääasuun kuuluva huntu. | Valkoinen m. M:nun kantajat. — *Kuv.* Kukkivien tuomien m. **2.** Campanula fragilis, valkokukkainen riippuva huonekasvi, neidonkello. **-huone** *s.* **1.** huone, jossa morsiuspari viettää hääyönsä. **2.** morsiamen pukeutumishuone. **-kamari, -kammio** *s.* = ed. **-kapiot** *s. mon.* **-kruunu** *s.* morsiamen häissä käyttämä kruunu. | Hopeinen m. **-kukat** *s. mon.* morsiusvihko. **-lahja** *s.* häälahja; kihla-, kuuliaislahja. **-marssi** *s.* häämarssi. **-myrtti** *s.* ruukussa kasvatettu myrtti, josta tehdään morsiusseppele. **-neito** *s.* neito, joka t. joita vihkimistilaisuudessa on morsiamen saattajana t. saattajina, morsiustyttö. | Hääpari astuu m:jen ja sulhaspoikien saattamana alttarin eteen. **-pari** *s.* morsian ja sulhanen häissä, hääpari. | M. seisoo papin edessä. Toivotamme onnea m:lle. **-peit|e, -peit|to** *s.* morsiamen kapioihin kuuluva peite; morsiusparille tehty t. lahjoitettu peite. | Ennen vanhaan tehtiin usein ryijy m:teeksi. **-puku** *s.* morsiamen hääpuku. | Valkoinen m. Silkkinen m. **-saatto, -saattue** *s.* hääsaatto. **-seppel(e)** *s.* morsiamen häissä päässään pitämä seppele. | Myrtin oksista sidottu m. **-talo** *s.* morsiamen koti häätalona. | Hääsaaton lähtö m:sta. **-tyttö** *s.* vrt. morsiusneito. | Morsiamen huntua kannattava pieni m. **-tähti** *s.* Bouvardia, Rubiaceae-heimoon kuuluvia huonekasveja. **-vihko** *s.* kukkavihko, joka morsiamella on vihkimistilaisuudessa. **-vuode** *s.* häävuode. | Kukitettu m.

morski[1] *a. ark.* karski, tuima, peloton. | M. mies. - - tahto hänellä on m. kuin saatanalla LEHT.

mortaliteetti[4*] *s.* kuolleisuus.

mortteli[5] *s. ark.* huhmar.

morula[15] *s. biol.* monisoluisten eläinten varhaisin alkioaste, muurainaste; vrt. blastula, gastrula. **--aste** *s.*

mosaiik|ki[4*] *s.* vierekkäin asetetuista, sideaineella toisiinsa ja alustaan kiinnitetyistä värillisistä (kivi-, lasi-, emalji-, terrakotta- tm.) palasista sommiteltu kuva- t. koristepinta; *syn.* musiivinen työ. | Kristusta esittävä m. Kuuluisat Ravennan m:it. — *Kuv.* Värikäs muistojen m. — *Yhd.* katto-, lattia-, seinäm.; kivi-, lasi-, sementtim.

mosaiikki|bastardi *s. biol.* sekamuoto, jossa jk ominaisuus, esim. väri, on paikoitellen toisen, paikoitellen toisen vanhemman mukainen. **-kivi** *s.* mosaiikkiin käytetty kivi. **-koristelu** *s.* **-kuva** *s.* Italian vanhojen kirkkojen m:t. **-kuvio** *s.* **-lattia** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* M. seinien koristelu. M. täplämaalaus. Nevoilla m:sesti toisiinsa liittyvät kasviyhdyskunnat. Teos, joka runsaiden sitaattiensa vuoksi vaikuttaa liian m:selta. **-taide** *s.* Varhaiskristillinen m. **-tauti** *s.* kasveissa esiintyviä tarttuvia virustauteja. | M:en saastuttamien kasvien lehtiin ja hedelmiin ilmestyy erivärisiä laikkuja ja viiruja. **-teos** *s.* **-työ** *s.* Pompeijin m:t. — *Kuv.* Tieteellinen tutkimus on usein kärsivällisyyttä vaativaa m:tä.

mosatramppari[5] *s. ark. leik.* **1.** maanmittari. | - - mukava mikkeliläinen "m.", jonka piti siellä mittailla maita ja mantuja, jakaa tiluksia AK. **2.** jalkaväen sotilas, "mosuri".

mosia[17] *v. murt.* moittia. | Kuultuaan mistä Viljoa oli rangaistu, alkoi hän vähitellen m. opettajaa SILL.

moska[11] *s.* **1.** roska, törky, lika. | Rannalle ajautunutta m:a. Kuoppa oli täynnä haisevaa m:a. Kädet kyynärpäihin asti m:ssa LEHT. — *Kuv.* En syö tuollaista m:a. — Vars. joutava, alaarvoinen asia t. puhe, lörpötys, pöty, "roska", "soopa". | Puhua m:a. Kirja on pelkkää m:a. Kaikennäköistä m:a sitä esitetäänkin. — *Erik.* **2. a.** lanta, sonta. | - - uhkea karja antakoon m:a KIVI. **b.** sohjo, sose. | Omenat survotaan m:ksi. Muutamia m:ksi tallattuja ahvenia makasi siellä täällä JÄRVENT. Hevosen lannasta ja jauhoista keitettiin sioille m:a.

moskainen[63] *poss.a.* Sylkinen ja m. lattia.

moskeija[15] *s.* muhamettilaisten pyhäkkö. | Sofian m. M:n värikkäät kupolit ja suipot minareetit.

moskiitto[2*] *s.* verta imevistä tropiikkien sääskistä käytetty nimitys. | Kuumuus ja moskiitot tekivät yöt helvetiksi. **-verkko** *s.* verkko, jota käytetään (tav. vuoteen ympärillä) suojana moskiitoilta.

moskovalai|nen[63] *a.* ja *s.* **1.** M. lehti Pravda. **2.** *hist.* us. = venäläinen. | M:sten hyökkäykset. - - Rannun kirkkoherra hamaan m:sen maahantuloon asti KALLAS.

moskoviitti[4*] *s.* venäläisistä, moskovalaisista.

moskul|a[17] *deskr.s. harv.* (pieni) pyöreä esine, muskula, mukura, pahkura, pallukka. | Kiven m. Pojan m. - - perunain siemennuppuja, "m:oita" KAUPPISH. - - siinä te kehtaatte m:at [= lapset] rehennellä TOPPILA.

moslemi[5] *s.* = muslim.

mossa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* pehmeästä putoamisesta. | Säkki pudota m:hti lattialle. Suuri sylkym:us KARHUM.

mossautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | - - samalla Perttu vielä m:i huuliaan KATAJA.

mosuri[5] *s. sot. alat.* = mosatramppari 2.

MOT *lyh.* molempien oikeuksien tohtori.

motata[35*] *v. ark.* iskeä, lyödä, paiskata, mojauttaa. | M. jkta kivellä.

motelli[6] *s.* "moottorihotelli", automatkailijoille tarkoitettu hotelli.

motetti[4*] *s. mus.* tav. säestyksetön polyfoninen hengellinen kuorosävellys. | Bachin m. "Jeesu aarteheni". **-kuoro** *s.* kuoro, joka esittää etup. hengellisiä a cappella-sävellyksiä. **-tyyli** *s.*

moteva[13] *a. ark.* -sti *adv.* mukava, sopiva, tehokas, tepsivä, mojova. | -- sieppaan saunan seinustalta m:n kiven M.RAPOLA. Korvike maistui m:lta HAANPÄÄ.

motiiv|i[6] *s.* **1.** vaikutin, toiminnan sielullinen syy, peruste. | Teon m. Toiminnan m:it. Emme tunne hänen m:ejaan. Murhan m:ina lienee ollut mustasukkaisuus. Tehdä jtak itsekkäistä m:eista. Jos syyllä ei ole oikeudellista merkitystä, se on vain vaikutin l. m. IT. — *Yhd.* pääm. **2.** aihe, aihelma. | Lilja on heraldiikassa suosittu m. M. eli sävelaihe on pienin itsenäinen sävelrakenteen jäsen. Sinfonian ensimmäisessä osassa ohimennen esiintyvä m. palautuu finaalissa. Idyllisen pienoismaailman ja suuren ulkomaailman vastakohta on Ahon lastuissa usein toistuva m. Faust-m. Goethen tuotannossa. — *Yhd.* johto-, keskus-, laina-, pää-, sivum.; eläin-, kasvi-, lehtim.

motit|taa[2*] *v. sot.* -us[64] *teonn.* panna mottiin t. motteihin, saartaa joka puolelta. | M. jk vihollisen joukko-osasto. Kokonainen divisioona m:ettu.

motivaatio[3] *s.* jhk toimintaan johtavien motiivien kokonaisuus. | Puheessa esiintyvien ilmiöiden m. on psyykillinen.

motivo|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** olla jnk motiivina, perusteena, aiheena; tehdä aiheelliseksi, perustelluksi, oikeutetuksi. | Valtion taloudellinen tila ei ole sellainen, että se m:isi menojen lisäämistä. Liikenteen voimakas kasvu m:i riittävästi uuden junavuoron järjestämisen. M:itu [par. aiheellinen, perusteltavissa, motivoitavissa oleva] toimenpide. **2.** perustella, esittää perusteita, syitä. | Menettelyään hallitus m:i sillä, että --. Perusteellisesti m:itu ehdotus. Romaanin loppuratkaisu on heikosti m:itu.

motivoimat|on[57] *kielt.a.* jota ei ole motivoitu t. ei voida motivoida, perustelematon, aiheeton. | Aivan m. toimenpide. Tarkemmin m:tomista syistä.

motkot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Eukko haukkuu ja m:telee. -- m:teli kuin punainen kukko KIVI.

motkot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* puhua vihaisesti, moittien, nalkuttaa, jankuttaa. | M. suutuksissaan, äkeissään. Älä viitsi aina m. samasta asiasta! Vihainen, m:tava ääni. Jutusta riitti m:usta ja porua. Ämmä jäi vielä jatkamaan tolkutonta m:ustaan, kun mies hiljaa painoi pirtin oven kiinni SILL.

moto[1] *s. vaill. alat.,* vars. *halv.* Lyödä, antaa, saada m:on 'lyödä, saada isku kasvoihin'. Jos olisi poika ollut, niin m:on olisi vetänyt KARHUM. Saitkos m:osi!

motori|nen[63] *a.,* vars. *fysiol.* liikkeelle paneva, ruumiin lihasten hermottamista (liikeimpulsseja) välittävä, liikettä ylläpitävä, liikkeenä ilmenevä, liikunta-, liike-. | M. hermo 'liike-, sentrifugaalinen hermo'. Aivojen m. puhekeskus. Hermosäikeiden m. tehtävä. M. voima. Aistimuksen m. seuraus. M. afasia eli sanamykkyys. M. muisti 'liikuntamuisti'. M. tyyppi 'henkilö, jolla on motorinen muisti'.

motorisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* moottoroida. **-maton**[57] *kielt.a.* **-tu|a**[1*] *pass.v.* moottoroitua. | Liikenteen m:minen.

1. **mott|i**[4*] *s.* **1.** (pyöreä) pahkura, patti, paksunnos. | Iso m. [= paise] poskessa. Kepin päähän vuoltu pyöreä m. **2.** *sot.* joka puolelta vihollisen saartama sotaväen osa(sto); alue, jolle sellainen osasto on saarrettu. | Tehdä m. Panna m:iin. Saarrettu rykmentti paloiteltiin pienempiin m:eihin, jotka tuhottiin. Kahden kilometrin pituinen ja puolen kilometrin levyinen m. M. laukeaa 'motin puolustus luhistuu'. Selvittää, laukaista m. — *Yhd.* jättiläis-, saksalais-, vihollism.

2. **mot|ti**[4*] *s.* **1.** *kans.* **a.** muki; mukillinen jtak ainetta. | Mutta pienet m:it tyhjensivät väleen suuren pullon HAANPÄÄ. **b.** neljänneslitran kanisteri (spriitä). **2.** kuutiometri halkoja t. paperipuita pinottuna; kuutiometrin puupino. | Tehdä m. Hakata m:teja. 6 m:in pino. — *Yhd.* halkom.

3. **motti**[4*] *s. ark.* moottorivaunu, -juna.

mottimetsä *s.* metsä, jossa hakataan motteja; us. = halkometsä. | Hyvää m:ä. Olla, käydä m:ssä 'motteja hakkaamassa'. Mennä m:än.

motti|päinen *a.* M. keppi, patukka. **-pää** **1.** *s.* Puntarin m. **2.** *a.* mottipäinen. | M. keppi. **-taistelu** *s. sot.* **-taktiikka** *s. sot.*

mottitalkoot *s. mon.* talkoot halkomottien tekemiseksi, halonhakkuutalkoot.

mot|to[1*] *s.* **1.** sisällykseen viittaavat, sitä luonnehtivat, us. siteeratut otsikkosanat (esim. kirjan nimilehdessä t. sen lukujen alussa). | Teoksensa m:oksi kirjailija on ottanut Horatiuksen säkeet: --. Kirjeen m:tona olivat sanat: --. **2.** kilpailijan nimensä asemesta kilpatehtävässä käyttämä tunnus(sana, -lause, -merkki). | I palkinnon sai arkkitehti N.N., m:tona "Pro arte". **3.** *kuv.* tunnus(sana, -lause), ohje-, vaalilause. | Juhlien m:tona oli "Yhteistyö on voimaa". "Ole luja!" olkoon m:tonne.

motto|lause(lma) *s.* **-sana** *s.* Teoksen m:t.

moukari[5] *s.* **1.** kaksin käsin pideltävä raskas vasara, leka, palja, väkivasara. | Raskas m. M:n varsi. M:n takoma-, lyöntipää, hamara. M:n silmä. Lyödä, jymäyttää, takoa m:lla. M:n isku. Nyrkit kuin m:t. Sanat putoilivat raskaina kuin m:n iskut. — *Kuv.* Lain m. — *Yhd.* kivi-, pora-, rautam. **2.** *urh.* heittoväline, jonka muodostaa kahvallisen metallilangan päähän kiinnitetty metallikuula, heittomoukari; myös moukarinheitosta. | Yksi-, kaksikahvainen m. Kevyt m. painaa 5,44 kg. Heittää m:a. — M:n voitti N.N. — *Yhd.* heitto-, kilpailum.; messinki-, rautam. **-ennätys** *s. urh.* moukarinheittoennätys. **-kilpailu** *s. urh.* moukarinheittokilpailu. **-mestari** *s. urh.* moukarinheiton mestari. **-mie|s** *s. urh.* moukarinheittäjä. | Kilpailuissa ovat mukana parhaat m:hemme.

moukarinheit|to *s. urh.* moukarin heittäminen

urheilulajina. | M:on mestari. Uusi ennätys m:ossa.
moukarin|heittokilpailu *s. urh.* **-heittäjä** *s. urh.*
moukari|pörssi *s. urh. ark.* moukarinheittäjät (jssak kilpailussa), moukarinheitto(kilpailu). | M. syyskatselmuksessa stadionilla. **-tulos** *s. urh.* moukarinheittotulos.
moukaro|ida[30] *v.* -inti[1*] *teonn.* takoa voimakkaasti (moukarilla). | M. lekalla, vasaralla. Seppä m:i rautaa. — *Kuv.* M. nyrkeillä(än). Raskas tykistö m:i vihollisen asemia.
moukistu|a[1] *pass.v. harv.* muuttua moukaksi, tulla moukkamaise(mma)ksi. | -- täällä Suomessakin maatuu ja m:u TALVIO.
mouk|ka[11*] *s. halv.* (vars. esiintymiseltään, käytökseltään) tyhmä, sivistymätön henkilö, typerys, tomppeli, tollo, hölmö, pölhö. | Typerä, ymmärtämätön m. Sellainen maatiainen m. Rikas hän on, mutta sivistymätön m. Esiintyy kuin m. ainakin. M:an käytös, tavat. Kyllä hän osaa d:t ja äffät, mutta heittäytyy kurillaan m:aksi KIANTO. — Jklla on m:an tuuri, viuhka (ark.) 'odottamattoman hyvä onni'. — *Erik.* **1.** us. talonpoika, alhaissäätyinen henkilö (aatelisen, säätyläisen, "paremman ihmisen" vastakohtana). | Herrat ja m:at. -- m:at saavat pysyä "säätynsä saralla" ALKIO. -- eihän m. toki asiatta herrain puheille KARHUM. — *Yhd.* maanm. **2.** šakkipelissä: talonpoika, sotamies. | M:an menetys.
moukkamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (vars. esiintymiseltään, käytökseltään) tyhmä, typerä, sivistymätön. | Kömpelö, m. maalainen. M:set tavat. Käyttäytyä, esiintyä m:sesti. On m:sta keskeyttää toisen puhe. -- miestä niin m:sta, joka ei tiennyt, että ainoastaan iltapäivällä sopii tulla frakissa visiitille AHO.
mouk|ku[1*] *s. ark.* **1.** isku, lyönti, läjäys, tälli. | Antoi miehelle aika m:un. M. m:usta! **2.** ryyppy (viinaa). | M. rommia. Otetaan pienet m:ut!
mouku|a[1*] *onom.v.* **1.** kissan äänestä: naukua, vonkua, monkua. | Kissa m:u. -- kissa asteli häntä pystyssä poikki permannon kovasti m:en maitoa KIANTO. **2.** (suuren) kellon äänestä: moikua. | -- jymeästi m:i ison kellon ääni KAUPPISH.
moulinélanka [mulinē-] *s. käs.* tav. kahdesta (erivärisestä) langasta kertaamalla ja kiertämällä muodostettu puuvillalanka. | M:a käytetään kirjontaan ja nimikointiin.
mouruil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Vesi porisee ja m:ee jälkeenpäin pitkät ajat KARHUM.
mouru|ta[39] *onom.v.* (matalalla äänellä) vonkua, naukua, mankua, monkua, möyrytä. | Kissat tappelevat m:ten. Vatsa m:aa. Lapset m:avat nälkäänsä. Akka m:si vihoissaan. Myrsky m:aa. -- kello m:aa aivan kamalasti AHO. -- mahtava potkuri pieksää vettä kumeasti m:ten M.MERENMAA.
mpk *lyh.* meripeninkulma.
mr *lyh.* engl. sanasta mister 'herra'. | Mr Smith.
mrd *lyh.* miljardi.
mrs *lyh.* engl. sanasta mistress 'rouva'. | Mrs Brown.
M/S *lyh.* moottorialus.
M-side *s. lääk.* monijakoinen side, jossa suorakulmion muotoisen keskikappaleen molemmille puolille liittyy limittäin meneviä kaistaleita.
msrk. *lyh.* maaseurakunta. | Uudenkaupungin msrk.
mtr *lyh.* → m (metri).
muassa etup. konkr. mukana olosta; vrt. mukana, jonka käyttö on avarampaa. **1.** *adv.* Hän liikkuu aina sateenvarjo m. Minulla on kirje m. Kun on vaatteet yllä, niin on kaikki m., mitä omistaa. **2.** *postp.* gen:n t. poss.-suff:n ohella. | Tuli muiden m. Harakka lensi metsämiehen m. Alkoi tuulen m. tuiskuta lunta. Suuret laivat paiskautuivat ankaran hyökyaallon m. [Ruisvainio] toi aina m:an muiston Marjaleenasta TOPPILA. — *muun* t. *muiden muassa* (*lyh.* mm.) Kreikkalaiskatoliset, muun m. venäläiset. Seudun kasvistoon kuuluvat mm. --. Muun m. hän panetti heidät jalkapuuhun. Herätys levisi pian ympäristöpitäjiin, muiden m. Nousiaisiin.
muata[35*] *v. lak. harv.* mukailla. | Mukaamalla tehty tahi väärennetty metalli- tahi seteliraha LK.
mudan|otto *s.* **-ve|to** *s.* Pojat olivat m:dossa.
mudata[35*] *v. harv.* ruopata; käsitellä t. peittää mudalla, sekoittaa mutaa kivennäismaahan.
muessin[7] *s.* kuuluttaja, joka moskeijan minareetista kutsuu muhamettilaisia rukoukseen.
mufloni[5] *s.* Ovis musimon, Euroopan ainoa luonnonvarainen lammas, josta pohjoismaiset maatiaislampaat polveutuvat. **-lammas** *s.* = ed.
mufti[4] *s.* muhamettilaisilla lainoppinut, joka antaa Koraaniin ja perimätietoon perustuvia lausuntoja l. lainselityksiä oikeusasioissa. — *Yhd.* suurm.
muha[11] *s.* poro, puru, muta, rapa. | Sahan m:a. -- siinä on laaja suo hänen edessään ja musta m., jota polkee KATAJA.
muhah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | -- tuhautteli nokkaansa ja m:teli LEINONEN. -- kahleitaan solistelevien lehmien m:televa syönti SILL.
muhaht|aa[2*] *onom.v.* myhähtää, hymähtää. | "Hm!" m:i Aili ääneensä AK. Kuunnellessaan sitä [varpusten puhetta] m:i mies nauramaan KS.
muhametinuskoinen *a.* ja *s.* islaminuskoinen, muhamettilainen. | M. pappi.
muhamettilai|nen[63] *a.* ja *s.* islamilainen, islamin-, muhametinuskoinen, islamin tunnustaja. | M. pappi, seurakunta. M. moskeija. M. korkeakoulu. M. maailma. M. eli maurilainen tyyli. M. taide. — M:sillakin on maassamme seurakuntansa. M:sten turbaanit.
muhamettilais|johtaja *s.* **-lapsi** *s.* **-maailma** *s.*
muhamettilaisuu|s[65] *s.* = islam. | Kääntyä m:teen.
muhe|a[21] *a.* -us[65] *omin.; rinn.* muheva. **1.** kuohkea, möyheä, pehmeä. | M. multa, pelto. Karjanlannalla lisätään maan m:utta. Pehmeätä, m:ata nahkaa. Kalakukot ja m:at kokkelit. M. löyly. — *Abstr.* -- sydän oli m. sillä miehellä SEPPÄNEN. [N.] piirsi [näytelmässä] hauskan m:an tyypin kätilöstä H.JALKANEN. **2.** *murt.*

tummahko, tumman ruskea. | -- m. pilkku lähellä vasempaa sierainta KIVI.

muhennos[64] *s.* erilaisista kasviksista, lihasta t. kalasta (käristämällä ja) keittämällä valmistettu lämmin ruoka, jossa ainekset ovat möyhentyneinä t. paloina (liemi jälkimmäisessä tapauksessa jauhoilla suurustettua). — *Yhd.* herne-, kasvis-, kukkakaali-, lanttu-, papu-, peruna-, pinaatti-, sienim.; ahven-, kana-, keuhko-, liha-, made-, makkara-, munuais-, silakkam.

muhen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä muheaksi, möyhentää. | Maanpinnan m:taminen. — Vars. *ruok.* tehdä muhennokseksi. | M:netut makaronit. M:nettua madetta sitruunakastikkeen kera.

muhentu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Sateen ja pakkasen vaikutuksesta savi m:u.

muhe|ta[34] *v. harv.* = ed. | Juuret rytisivät, multa m:ni, kivet kohoilivat KIANTO.

muhev|a[18] *a.* -uus[65] *omin.* = muhea. | M. maa, multa, metsä. M:aa leipää. Puut, ruoho, sammal ja itävä siemen -- tulevat aina m:ammiksi TOPPILA. -- muuten hän näytti sangen m:alta herralta, jonka pelkkä naamataulu sai läsnäolevaiset hyvälle tuulelle KIANTO.

muhin|a[14] *onom.s.* **1.** melu, hälinä. | Ja niin menivät hekin — hei, millaiseen m:aan, iloon ja elämään SEPPÄNEN. Se oli menoa! Se oli m:ata KOJO. **2.** *ark.*, us. *mon.* eri sukupuolten välinen seurustelu, hakkailu, kuhertelu. | Olla m:oissa jkn kanssa. -- päästä m:oihin emännän kanssa KOJO. [Nannin] kanssa Mikolla jo nuorena oli ollut m:oita TOPPILA.

muhinoi|da[30] *v. ark.* -nti[4*] *teonn.* olla muhinoissa jkn kanssa, hakkailla. | M. tyttöjen kanssa.

muh|ista[41] *onom.v.* **1.** mutista. | Hermanni -- m:isi jotain mustiin viiksiharjaksiin LEINONEN. **2.** *harv.* Te kuulkaa, kuinka multa m:ajaa, / ja niittu, pelto kuinka pelmuaa LEINO.

muhjott|aa[2*] *deskr.v.* Istua m:i tyytyväisenä. Lapsi m:aa lämpimien vällyjen alla. -- mullan sisässä m:avat täysikasvuiset juurimukulat terveinä ja voimakkaina TOPPILA.

muhke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* komea, upea, uhkea, kookas, iso, suurenmoinen. | Ulkomuodoltaan m. rovasti. Miehistä m:in. M. vartalo. Hänen muotonsa olivat täyteläiset ja m:at. M. tukka. M. karja. Vanhan Rooman m:at kylpylät. Kaupungin m:in rakennus. Sali oli m. katsella. M. näky. M:asti sisustettu huone. -- silmään hohtivat m:at angervon kukat SILL. M:asti kestittiin miehiä linnassa IVALO. Onni, m. onni olkoon ainoa toverimme täällä kaikissa toimissa KIVI.

muhku[1] *s.* kuhmu, muhkura. | Sai ison m:n päähänsä.

muhkur|a[14] *s.* pahka, pahkura, kyhmy, kuhmu, muhku. | Kaalinpään kokoinen m. Patja on täynnä m:oita. Pieni, kivuton m. ilmaantui rintaan. -- sorminivelet olivat pullistuneet paksuiksi m:oiksi LEHT. Piispa -- tarkastelee tuimasti kulmat m:alla vuoroin toista ja toista LEINONEN.

muhkurai|nen[63] *poss.a.* M. patja. M. oksa. Nivelet oli reumatismi runnellut suuriksi ja m:-siksi.

muhoil|la[29] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* hymyillä hyvällä mielin, myhäillä. | Kasvot, silmät m:evat. Suu m:ee. Hän m:ee tyytyväisyydestä, tyytyväisyyttä. M. itsekseen. M:evan hyväntuulinen. -- m:evan huumorin kirkastama alistuminen kaikkiin kohtaloihin A.ANTTILA. "Rautatien" m:evasti kuvatut henkilötyypit K.NIEMINEN. — *Kuv.* -- lempeänä m:i metsä AHO. -- ruskean mullan maat m:ivat viljavuutta HEPOR. On käynyt talven muoto juro / jo leppoisampaan m:uun MANN.

muhveli[5] *s. tekn.* tulenkestävästä savesta t. valuraudasta tehty kannellinen t. ovellinen astia, jossa kuumennetaan metalleja t. poltetaan posliinia. **-uuni** *s. tekn.* kuumennusuuni, jossa esineet ilman hapettavan vaikutuksen estämiseksi kuumennetaan muhveleissa.

muhvi[5] *s.* **1.** käsipuuhka. | Alma kätki molemmat kätensä m:in CANTH. — *Yhd.* nahka-, turkism. **2.** *tekn.* lyhyt, tav. sisäpuolelta kierteellinen putki, joita käytetään putkien ja akselien jatkoskohdissa liittämään osia toisiinsa. — *Yhd.* haaroitus-, jako-, jatkos-, kulma-, laippa-, pienennys-, risti-, umpim. **-kytkin** *s.* **-liitos** *s.* **-putki** *s.*

muija[11] *s.*, tav. *ark.*, us. *halv.* vrt. akka, eukko, mummo, muori, ämmä. **1.** vaimo, emäntä. | Työmiehen, torpparin m. Ottaa m. Ruveta jkn m:ksi. M. ja mukulat. Pitäähän tehdä pikku m:lleen mieliksi CANTH. Kyllä semmoinen työmies elää ja elättää m:nsakin TALVIO. **2.** vanha(hko) nainen. | Mökin m. Tomera, suulas m. Muijien melu, tappelu. M:t sitä maitojonossa puhuivat. Tiellä tulee joku m. — *Yhd.* mustalais-, mökin-, torpanm.; apu-, pesu-, pyykki-, torim.

muija|nen[63] *dem.s. harv.* vars. vaimon puhuttelusanana. | No, no m:seni!

muijaton[57] *kar.a.* < muija 1. | M. tupa.

muikail|la[29] *v.* muikistella. | Mitä se Hilma m:ee, käy vain pöytään!

muike|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** hapan, hapahko, (happamen) kirpeä. | Karvaat, m:at marjat. M:ata leipää. M. piimä. Hapattaa maito m:aksi. M. maku, haju. -- pari kupillista m:aa kahvipunssia KIVI. -- tuntee sieraimissaan m:an uhon, joka höyryää tuhat vuotta sitten mädäntyneitten lehtien ja juurien jätteistä LEINONEN. Vällyjen lemu kävi -- kevätpuoleen yhä m:ammaksi AK. — *Kuv.* Myrkyllisen m. ääni. Jku on m:alla päällä. -- olettekos te aina noin m:an näköinen ALKIO. Huomatkaa tuo m. hymynhäivähdys hänen suupielessään TIITUS. **2.** vars. *kuv.* makoisa, makea; imelä, makeileva. | [Pastori ei halveksinut] talonpoikaisrieskaa, ei m:ata muikkukukkoa, ei salojen saunaa KIANTO. — Martti vainaa oli ainaisesta muhevan m:asta hymystään huolimatta perin onneton ihmislapsi SILL. Mosku nauraa yhä, nauraa ja heittelee -- Mitriin m:ita, meheviä silmäyksiä K.M.WALLENIUS. — Maija on niin m. poikain seurassa, mutta imelyys on kaukana, kun hän oikein kimpaantuu.

muikist|aa[2] *v.* vetää suunsa irvistykseen, irveen jtak hapanta, (happamen) kirpeää maistaessaan t. nauttiessaan; suipistaa suutaan, vars. vetää suunsa virneeseen, ilmehtiä happamesti, vastahakoisesti tms. | Ryyppää ja m:aa suutaan. Joi lääkkeen m:amatta. — Suu oli oikeastaan liian suuri, mutta hän m:i sitä mukavasti polttaessaan HEPOR. — Rypisti otsaansa ja m:i suutaan. N. m:i kiusaantuneena huuliaan.

muikistel|la[28] *frekv.v.* < ed. | M. suutaan, huuliaan. — *Erik.* suipistella suutaan (makeasti); ujostella, kainostella, kursailla. | [Kalaukko] m:i -- suutaan ylen tyytyväisenä SEPPÄNEN. — "Välttäisi tämä vanha ihminen [= Kaisa] muuallakin [kuin Jussin vieressä penkillä]". — "No älä nyt tyhjää m:e!" leikitteli siihen Jussi LASSILA. — Minä luulen, että sinä m:et [= nauraa virnistelet] KIVI.

muikistu|a[1] *pass.v.* < muikistaa. | Leveä suu -- on niin hauskasti m:nut M.MERENMAA.

muikku[1*] *s.* Coregonus albula, lohikalojen heimoon kuuluva, tav. silakan kokoinen maukaslihainen kala, muje; vrt. rääpys. | M. on isojen järviemme tärkein ravintokala. Paistettuja, suolattuja m:ja. — *Yhd.* iso-, pikkum.; suolam. **-apaja** *s.* **-kanta** *s.* Oulunjärven m. **-keitto** *s.* **-kukko** *s.* muikuista tehty kalakukko. **-nuotta** *s.* **-parvi** *s.* **-verkko** *s.* Tiheä m.

muikun|kalastus *s.* **-kutu** *s.* **-mäti** *s.* Suolattua m:ä. **-pyynti** *s.*

muilut|taa[2*] *v. ark.* -us[64] *teonn.* kuljettaa (poliittisista syistä) väkivaltaisesti jku henkilö toiselle pakkakunnalle, valtakunnan rajan taakse, kyyditä. | Kommunistien m:ukset lapuanliikkeen aikoina. — Laajentuneesti. | Aatteen varjolla sanomalehtiin m:ettu [= solutettu, "uitettu"] mainosteksti.

muinai|nen[63] *a.* (harvemmin: muinoinen) entinen. **1.** muinoin olemassa t. käytössä ollut, tapahtunut t. suoritettu, entisaikainen, ennenmuinoinen, ikivanha, ammoinen; erik. antiikin aikainen. | M:set kreikkalaiset, egyptiläiset. Jo m:set esi-isämme. M. Rooma. Suomalaisten m:set asutus- ja kulttuurikosketukset. Muurla, m. hallintopitäjä. M. kulkureitti. M:silta vaikuttavat paikannimet. Soista löydetyt m:set sukset. M. rantamuodostuma. Sisä-Suomen savimaat ovat enimmäkseen m:sten järvien vesijättömaata. Jo m:sista ajoista asti. — *Erik.* kaskuissa, sananparsissa ym. = entinen 2.b. | N. on kuin se m. mies, joka --. **2.** *harv.* **a.** aikaisempi, varhempi, entinen (1), vanha. | M. toverini, opettajani. J. V. Snellmanin m. koti. Lukea m:sia muistiinpanojaan. -- tuli mieleen taaton m. sana HAARLA. Eivät hän he niiltä m:silta päiviltä enää paljon olleet toisiansa nähneetkään KILPI. — *S:sesti.* Muistella m:sia. **b.** poss.-suff:n kera, us. s:sesti aikaisemmasta laadusta, tilasta tms. | -- ryhtis rauenneempi on m:staan *MANN. Sillä minä käännän maan kohtalon m:selleen, sanoo Herra VT.

muinais|aika *s.*, us. *mon.* M:aikana, m:aikoina. M:ajoista asti. M:ajan metsästäjä. M:ajan tavat, tietämys. M:aikojen merenkulku. M:aikojen tulivuoret. **-aikai|nen** *a.* M. eläin, puu. M:sia rahoja, työkaluja. M. savupirtti. M. runous. Madagaskarin eläimistö on m. **-egyptiläi|nen** *a.* ja *s.* M. muistomerkki. M:setkin tunsivat jo raudan käytön. **-eläin** *s.* M:ten kivettyneet jäännökset, fossiilit. **-esine** *s.* muinaisilta ajoilta periytyvä esine, irtain muinaisjäännös. | Kivisiä m:itä. Suomen varhaisimmasta asutuksesta on luotava kuva maasta löytyneitä m:itä ja kiinteitä muinaisjäännöksiä tutkimalla. **-esineistö** *s.* muinaisesineet. **-esinekauppa** *s.* par. antiikkikauppa. **-germaani** *s.* **-germaaninen** *a.* M. kieli. M. laki. **-hau|ta** *s.* muinaisilta ajoilta periytyvä hauta. | Egyptin m:dat. **-heimo** *s.* Suomalaiset m:t. **-historia** *s.* vrt. muinaistiede, arkeologia. | Suomen kansan m. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* M:sina aikoina. M:set tiet. M. heimopäällikkö. **-hämäläinen** *a.* ja *s.* vrt. jäämi. | M. kylä. **-israelilainen** *a.* ja *s.* **-itämainen** *a.* M. kulttuuri. **-järv|i** *s.* Suuret m:et Muinais-Laatokka, Suur-Saimaa ja Muinais-Päijänne. **-jäte** *s.* muinaisjäännös. **-jäämistö** *s.* muinaisjäännökset. **-jäännö|s** *s.* jäännös muinaisilta, vars. esihistoriallisilta ajoilta. | Kiinteä, irtain m. Maasta löydetyt m:kset. Tuuloksen vanha kivikirkko on Hämeen merkillisimpiä m:ksiä. **-kalu** *s. vanh.* muinaisesine. **-kalusto** *s.* muinaisesineistö. **-kansa** *s.* Vähän-Aasian m:t. -- ja urhoot astuvat kumpuin yöstä / ja kertovat m:n työstä A.JÄNNES. **-karjalainen** *a.* ja *s.* M. asutusalue. M. runoperintö. **-kaupunki** *s.* Foinikialainen m. Tyros. **-klassillinen** *a.* M. kulttuuri. **-kreikka** *s.* antiikin aikainen kreikan kieli, klassillinen kreikka. **-kreikkalai|nen** *a.* ja *s.* M. kypärä. M. kirjakieli, runomitta. — M:sten muodostelema oppi neljästä alkuaineesta. **-kristilli|nen** *a.* M. taide, kirjallisuus. M:sellä ajalla. **-kulttuuri** *s.* Suomen m.

muinais|linna *s.* puolustustarkoituksessa luonnonkivistä kasatuilla valleilla varustettu esihistoriallinen paikka. | Sääksmäen Rapolan m. **-löydös, -löytö** *s.* muinaiselta, vars. esihistorialliselta ajalta peräisin oleva löydös, löytö. **-maailma** *s.* M:n eläimistö. Kivihiili on muodostunut m:n kasveista. **-mer|i** *s.* Jääkauden jälkeiset m:et. **-muisto** *s.* muisto(merkki) menneiltä, (esi)historiallisilta ajoilta. | Paikalliset m:t. **-perintö** *s.* Esihistoriallinen m. Henkinen m. **-pohjoismainen** *a.* M. runous. M. kauppatapa. **-rakennu|s** *s.* Rooman m:kset. **-ranta** *s.* Laatokan m. **-roomalai|nen** *a.* ja *s.* antiikin ajan roomalainen. | M. rakennus. — M:sten sotaretket. **-runo** *s.* vars. vanhoista kalevalanmittaisista kansanrunoistamme. | Suomalaiset m:t. **-runosto** *s.* muinaisrunot. **-runous** *s.* vrt. muinaisruno. **-ruotsalainen** *a.* ja *s.* **-ruotsi** *s.* ruotsin kieli vanhimpana kautenaan. **-sankari** *s.* **-seemiläinen** *a.* ja *s.* **-skandinaavinen** *a.* M. tarusto. **-slaavilainen** *a.* M. kirkkokieli. **-suks|i** *s.* Suosta löydetyt m:et. **-suomalai|nen** *a.* ja *s.* M. käräjäpaikka. M:sella runomitalla esitetyt kansanrunot. — M:sten pakanallinen uskonto. **-tarina** *s.* **-taru** *s.* Kreikkalaisten m:t. **-tarusto** *s.* muinaistarut. **-tiede** *s.* = arkeologia. **-tieteelli|nen** *a.* = arkeologinen. | M:set kai-

vaukset. M. museo. **-tieteilijä, -tutkija** *s.* = arkeologi. **-tutkimus** *s.* = arkeologia. **-usko** *s.* muinaisaikojen kansanusko. **-uskonto** *s.* vrt. ed. | Suomalais-ugrilaisten kansojen m.

muinaisuu|s[65] *s.* kaukainen menneisyys, kaukaisuus; muinainen aika kaikkine ilmiöineen ja olosuhteineen, muinaiset olot, muinais-, varhaishistoria. | Kaukainen m. Hämärässä, harmaassa m:dessa. M:desta asti. Jk ulottaa juurensa, jnk juuret ulottuvat hämärään m:-teen. Suomen m. Historiantakainen m. M:destaan kuuluisa Kreikka. Kansanrunot heimomme m:den muistomerkkeinä.

muinen *adv.*, vars. *runok.* ja *vanh.* = seur. | Paikka, jossa m. on ollut kirkko. - - kuin m., mahti on harmaapään LEINO.

muinoin *adv.* muinaisina aikoina, ennen vanhaan, kauan sitten. | Jo m. M. asui Etelä-Suomessakin lappalaisia. Kaikkivaltias, iankaikkinen Jumala, joka m. Mooseksen kautta johdatit kansasi Egyptin maasta AK. — *Harv.* läheisemmästä menneisyydestä: aikoinaan, ennen, entisinä aikoina. | [Asia] joka oli heidät m. toisistaan erottanut JÄRN. Sillä lailla Alastalo puheli, kun silloin m. seisoimme tuossa sivuakkunan vieressä KILPI. — *ennen muinoin.* Ennen m. muodosti tunturilappalaisten pääasiallisen kesäruoan maito ja juusto.

muinoi|nen[63] *a.* = muinainen. | M:sina aikoina. Muuan m. roomalainen oikeusoppinut. Muorin eväät eivät ole mitään m:sen lesken siunattuja ruokavaroja KARHUM. — Se johdatti hänen mieleensä m:set onnelliset joulumuistot K.LEHTIMÄKI.

muinoisin *adv.*, vars. *runok.* muinoin. | - - ja luulenpa, ihmiset m. / sitä onneksi sanoa taisi LEINO.

muiska|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* suudella (äänekkäästi); maiskauttaa. | Poika pimeässä Liisaa m:s LARINK. Pieni nipistys poskesta ja m:us nurkkien takana J.FINNE. — Sitten - - äes perään, äijä hyppää päälle, m:us hevoselle ja lähdetään SILL.

muisku[1] *s. ark.* suukko, suudelma, pusu. | Antaa m. jklle. — *Kuv.* - - pullot hellän m:n antaa LEHT. — *Yhd.* lentom.

muiskut|ella[28*] *frekv.v. ark.* (< seur.) vars. suutelemisesta. | Minä en päästäisi häntä - - suuta m:telemaan KIVI. Otti minutkin - - syliinsä ja m:teli J.FINNE.

muiskut|taa[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* maiskuttaa, maiskautella. | M. suutaan.

muist. *lyh.* muistutus (2.c).

muist|aa[2] *v.*; muistettava ks. erikseen. **1.** varsin. merk. **a.** pitää t. säilyttää jtak (asioita, mielteitä, tietoja) muistissaan, mielessään, olla unohtamatta. | M:an nimet, mutta en numeroita. M:an erään pojan, joka - -. M:an aina silmäsi, sanasi, ystävällisyytesi. Hän m:aa paremmin toisten asiat kuin omansa. On m:ettava säännöt. M:atko vielä kesiä, jolloin - -. Seijan hän m:i ihan pikkulapsesta saakka. Et tainnut m. vieraita tulevaksikaan? En m:a sellaista ennen nähneeni. M:akaa minun sanoneen! M:a poiketa kauppaan! Olipa ikävää, ettet m:anut kirjoittaa asiasta. M:akin että tulet ajoissa! Sikäli kuin m:an, ellen väärin m:a, asia on niin, että - -. M:an sen kuin eilisen päivän. M:an kuin pahaa unta, että - -. Se ei ansaitse m:amista. Juuri tuota m:an itseni katselemassa SILL. - - en minä nyt ihan tulitikutonta aikaa olleeksi m:a, mutta tulukset kyllä m:an käytännössä siinä ohessa SILL. Maailma - - / työt toisen m:a, toisen unohtaa LEINO. — *Erik.* Kyllä hän toisella kertaa m:i pitää varansa. Ole hiljaa tai saat sellaisen tällin että m:at. Ei sanaakaan toisille, m:a se! Tullimiehet kirosivat ja lupasivat m. KATAJA. **b.** palauttaa jk (asia, mielle, tieto) mieleensä, saada mieleensä, "päähänsä" jtak muistissa säilyttämäänsä t. välillä unohtamaansa. | Silloin m:in sinut. M:i viime hetkessä vakuutusmaksunsa. Nyt m:ankin, että - -. Hetken kuluttua hän m:i vielä kysyä Leenan vointia. - - jo puoliyössä oltihin, / kun vihdoin m:in mennä *MANN. En nyt tällä kertaa m:a muuta. Teen sen nyt heti m:aessani.

2. erikoistunutta käyttöä. **a.** ajatella jtak muistojensa perusteella, muistella; joskus laajemminkin: ajatella, miettiä. | M:an sinua aina. Voi hyvin äläkä pahalla m:a! | Jaksanko m. ollutta onnen aikaa? Jaksanko uskoa todeksi, että olen elänyt ihanana kesäyönä? KATAJA. — M. menneiden sukupolvien ankaraa työntekoa. Älä m:a murhetta, / tuoll' on kirkas taivas J.JUTEINI. **b.** ed:een liittyen jnk palkitsemisesta, auttamisesta, suosion t. sydämellisyyden osoittamisesta jllek. | M:akaa sotaorpoja! Kyllä minä teidän vaivanne m:an. M. jtak varojensa mukaan. M. jkta testamentissaan. - - mikä on ihminen, että sinä [Jumala] häntä m:at, tai ihmislapsi, että pidät hänestä huolen? VT. Vanhaa äitiäänkin nämä pojat m:avat. Ei ole Kemppaisen muoria lähetetty vaivaistalolle TALVIO. | "Kyllä minä sitten taas Eevaa m:an." — "Mitäs tohtorinna... kun aina muutenkin liikaa m:aa - -" KARHUM. — *muistaa jkta (jtak) jllak.* M. jkta lahjalla, lahjoin, sähkeellä, tervehdyskäynnillä. M:akaa lahjoituksilla ja jälkisäädöksillä Suomen Kulttuurirahastoa! M. sanomalehteä kirjoituksillaan. **c.** ottaa huomioon, varteen jtak, kiinnittää huomiota jhk, huolehtia jstak, jnk vaatimusten täyttämisestä. | M:akaa välimerkit! M:ettakoon myös seinämien vahvistukset. Rikkihiilen tulenarkuus on m:ettava. Siivoojan on m:ettava tuuletus. Seuraavat pikkuseikat on hyvä m. Menetelmää valittaessa on m:ettava, että - -. M:a jälkiäsi [= tule vastakin]! SP. M:atko isämeitääsi, poika! KARHUM. Pertun tunteet lämpenivät niin, ettei hän enää m:anut koko muuta maailmaa KATAJA. Autuas ken aikanansa / m:aa taivaan autuuden VK. Minä, minä pyyhin pois sinun rikkomuksesi itseni tähden, enkä sinun syntejäsi m:a VT. **d.** huomata, "hoksata", äkätä, keksiä. | Tuskin m:i hyväänpäivään vastata. Ei tässä kiireessä kohta m:a edes nenäänsä niistää. - - kuin paroni Münchhausenin, joka suohon upotessaan m:i tarttua tukkaansa ja vetää siitä itsensä ylös lujalle maankamaralle HOLLO.

Kyllä mä siihen mutkan m:an, / mutkan m:an, keinon keksin KAL.

muistaj|a[10] *tek.* Vanhan kansan m:ilta talletetut tarinat.

muistajais|et[63] *s. mon.* suvun vainajien muistojuhla (esim. karjalaisten keskuudessa), muistiaiset. **-juhla** *s.* = ed.

muistam|a[13] *s.* muistaminen; käyt. vain eräissä sanontatavoissa. | Isäni m:an mukaan. Viime m:altamme [taiteilija] on huomattavasti kehittynyt. -- vaatteitansa hän ei ollut m:iin muuttanut SEPPÄNEN. Kiitos m:asta!

muistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* Tekeytyä m:tomaksi. Joi itsensä m:tomaksi. Saat syyttää omaa m:tomuuttasi. -- istuivat onnellisina ja kaiken muun m:tomina rannalla AHO. **2.** *pass.* -- niin kuin olisi palautunut omaan syntymiseensä asti, tuohon koskaan m:tomaan SILL.

muistan|ta[15*] *teonn. harv.* < muistaa. | Isäni m:nan aikana. Kumpi on tieolta parempi, / m:nalta mahtavampi KAL.

muistavainen[63] *a.* muistava, hyvämuistinen.

muistelija[14] *tek.* < seur. | -- minun ikäiseni mies jo vallan hyvin voi esiintyä entisten maalaisolojen m:na SILL.

muistel|la[28] *frekv.v.* < muistaa. **1.** koettaa palauttaa mieleensä, ponnistella muistaaksensa, muistutella. | M:e mitä matkalla olet nähnyt! Helena ... Helena ... missä minä olen hänet tavannut? m:i Pekka. Niinhän asia onkin, kun oikein alan m. Ukko näytti m:evan. **2.** ajatella t. kertoilla menneitä asioita, menneiden aikojen kokemuksia, tapahtumia tms. | M. jtak mielessään. M. vanhoja, muinaisia. M. ystäviään, kotiseutua, kesän riemuja. Usein sinua olen kaiholla m:lut. Tšuvassit m:evat kuollutta joka torstai-ilta varsinkin ensimmäisten viikkojen aikana. M:ivat, kuinka ennen riihtä puitiin. "Siitä on pian kymmenen vuotta", alkoi isäntä m. Älkää entisiä m:ko, älkää menneistä välittäkö VT. Ukko innostuu vanhojaan m:emaan: Sillä raudalla [= luodikolla] on pudotettu kymmeniä teeriä ja ukkometsoja KARHUM. — *Harv.* Kuunnelkaapa, kun m:en teille tapauksen, josta on jotakin oppimista JÄRVENT. -- eikä m:lut kellenkään, mitä hän oli nähnyt PAULAH. **3.** harv:mpaa käyttöä. **a.** vrt. muistaa 2.b. | Korkeuden hallitsija, mikä olen minä, että minua m:et? KIVI. **b.** vrt. muistaa 2.c. | -- hätä ei m:e lakeja eikä sääntöjä KIVI. Tapahtuipa asioita, jotka saattoivat heitä enemmän kuin ennen m:emaan huomis-päivää ja siirtymään vähän entisistä menoistansa KIVI.

muistelm|a[13] *s.* **1.** muisto. | Lapsuusajan armaat m:at / — synnyinseutuani teistä kiitän! A.AAVA. Täti Amandan rinnalla leikkivät papin pojan m:issa -- tädin kolme tytärtä KIANTO. Tuo m. poltti nyt häntä IRIS UURTO. — *Harv.* muistuma. | -- sanat, jotka vertauskuvallisesta sattuvaisuudestaan huolimatta saattoivat olla m:aa pienestä kansankirjasesta TARK. — Tav. **2.** yl. *mon.* jkn kertoma, kirjoittama omakohtainen muisto, jkn muistelus, muistelo; vars. jkn henkilön elämästään t. oman aikansa henkilöistä, oloista t. tapahtumista tekemä biografis-historiallinen muistiinpano, memoaari; joskus: anekdootti; mon:llisena myös muistelmateoksesta. | Napoleonin m:at. F. E. Sillanpään m:at "Poika eli elämäänsä". Lapsuusajan m:at. M:ia Elias Lönnrotista, teatterista, säätyvaltiopäiviltä. Kirjoittaa, laatia m:iaan. — *Yhd.* lapsuuden-, nuoruudenm.; koulu-, matka-, sotam.

muistelma|julkaisu *s.* **-kirja** *s.* **kirjailija** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kirjoitus** *s.* **-kuv|a** *s.* M:ia sotavuosilta. **-sarja** *s.* **-teo|s** *s.* M:kset toisesta maailmansodasta. Emma Irene Åströmin m. "Elämäni ja ystäväni".

muistelo[2] *s.* **1.** muistaminen, muistelu; muisto. | Koko elämämme liikkuu entisyyden m:n ja sen kaipaamisen välillä, mitä kerran on tuleva AK. Nytkö m. vain mulle eessä, / muistot siitä, mit' on takanain? LEINO. -- omistakaamme hetken hiljainen m. poistuneille vainajille E.N.SETÄLÄ. Elää m:issaan uudelleen jtak. -- menneiden aikojen m:ihin usein hiipii Helenen kuva M. RAPOLA. Yrjö tuntee etäytyvänsä vaarallisiin m:ihin, joilla ei ole mitään tekemistä nykyhetken tapahtumien kanssa KARHUM. -- runoilija löytää onnensa m:ista uuden elämänlähteen AK. Hymähti m:illeen. **2.** muistelma (2). | Herttaisia m:ita lapsuus- ja nuoruusvuosilta. M:ita suvun edesmenneistä jäsenistä. [Surutalossa] joku läheinen kertoilee jonkin m:n tai pappi pitää hartauspuheen AK. Lauloi päivät pääksytysten, / yhytysten yöt saneli / muinaisia m:ita KAL. **3.** par. muistuma. | Pakkalan "Lapsuuteni muistoissa" voi havaita m:ita Raamatun kielestä. -- kenties muruiksi murentuneen sammon kuvittelussa on m:ja siitä kuvittelusta, että maailma syntyi särkyneestä maailmanmunasta E.N.SETÄLÄ.

muistelu[2] *teonn.* < muistella. | Entisaikojen m. Vaipua m:ihin. -- kesti vielä puhetta ja m:a pitkälle yöhön JÄRN.

muistelu|s[64] *s.* muistelma, lyhyehkö kertomus, memoraatti. | M:ksia kouluvuosilta. Lapin m:ksia. Lukemattomat kansan m:kset kertovat vainolaisen tihutöistä. Kylän poikasten hauskimpia ajanvietteitä oli kuunnella hänen m:ksiaan JÄRVENT.

muistettav|a[10] *a. (partis.)* -asti *adv.* muistamisen arvoinen, tärkeä, huomattava. | Historiallisesti m. M. paikka, tapaus. Vuosi 1899 on m. etenkin siitä, että --. Aleksanteri II:n m:in teko Suomen hyväksi oli valtiopäiväin palauttaminen AK.

muisti[1] *s.* **1.** kyky säilyttää henkisenä "omaisuutenaan", mielessään elämyksiä, tietoja ja taitoja sekä tarvittaessa palauttaa ne tajuntaansa; laajimmassa merk:ssä myös niiden mieleen painamisesta; suppeimmassa, tav:sessa merk:ssä vain tietojen säilyttämisestä. | Hyvä, huono, tarkka, terävä, lyhyt m. Kanan m. 'huono muisti'. Hevosen m. 'hyvä muisti'. Harjoittaa, teroittaa, piristää m:a. Rasittaa m:aan. Panna m. koetukselle. M:n varassa suoritettu piirustus. Jk on m:n tukena. M. heikkenee, himmenee, rappeutuu. Menettää, juoda [= juomalla menettää] m:nsa. Mikäli

m:ni ei petä, asia on niin, että --. Kah kun ei ota m., vaikka säkeet kielellä hyppelevät KIANTO. — *Psyk.* Visuaalinen, auditiivinen, motorinen m. — *Yhd.* kuulo-, liikunta-, näköm.; ulkom.; henkilö-, nimi-, numerom. **2.** ed:een liittyen muistamistoiminnan keskuksesta, kuvitellusta orgaanista, jossa elämykset, tiedot ja taidot säilyvät tarvittaessa palautettavina. | Säilyä m:n komeroissa, kätköissä. M:n pohjalta nousevat kuvat. Kaivella m:aan 'koettaa muistaa'. Kun antaa kuluneen ajan kuvasarjan liukua m:nsa ohi, saattaa sieltä tapailla yhtä ja toista paperille pantavaa AK. — Vars. sisäpaikallissijoissa: *muisti|ssa,* -sta, -in 'mielessä'. | Pitää, säilyä m:ssa. Kansan m:ssa elävät tarinat. Tapaus on minulla vielä m:ssa, hyvässä m:ssa. Tuoreessa m:ssa on vielä --. [Lehmien sukupuut] ovat hänellä m:ssa paremmin kuin papilla Katkismus LEINONEN. Hänen m:ssaan vilahti koko tähän asti eletty elämä KIANTO. Hävitä m:sta. Haeskella, kaivaa jtak m:sta. Painaa jtak m:in(sa). Painua, tarttua, jäädä m:in. Palauttaa, palautua m:in. Rouvaa harmitti -- kun sai m:insa, että -- PAKK. — *muistiin* (adv.) ed. käytöstä laventuneena jnk tiedossa pidettävän asian merkitsemisestä jhk, kirjallisesta tallentamisesta: kirjaan, kirjoihin. | Tulos pannaan, merkitään m:in. Vartija ottaa m:in tarpeelliset henkilötiedot. Kansanrunojen m:in kirjoittaminen. Merikarvialta m:in pantuna tarina kuuluu: --. **3.** mielessä säilytetystä henkisestä "omaisuudesta", muistamisen sisällyksestä. | Laaja m. M:n verestämiseksi kertaan pääkohdat. Niin pitkälti kuin hänen m:nsa riittää. Ei minun m:ini [= muistamanani aikana] ole sellaista tapahtunut. M:n aikana ei näytä olleen erikoisia kihlajaispitoja UNO HARVA. -- hypnotisoidulla herättyään ei ole mitään m:a siitä, mikä tapahtui hänen ollessaan suggestion tilassa AK. — *muistista(an)* muistamansa mukaan, sikäli kuin muistaa; ulkoa. | Tehdä jtak m:sta. Kirjoittaa, maalata m:sta. Lausua runo m:sta. -- luki m:staan korkeaisänmaallisen pro memorian KIANTO. Kasvoillaan jylhän totinen ilme alkoi päällikkö paikalle jääneitten miesten kanssa m:sta kertailla kuinka kaikki oli tapahtunut SILL. — *vanhalta muistilta* vanhan muistaman mukaan, vanhasta tottumuksesta. | Osasi työn vanhalta m:lta. -- suurten juhlain aikana [vietettiin vielä] vanhalta m:lta tuollaisia keskiaikaisia aseleikkejä IVALO. Ja vanhalta m:lta poikkesi sinne tamma nytkin AHO. **4.** par. muisto. | Antaa jklle jtak m:ksi. Joutaa pitää [kirje] m:na minulta, kun en tullut hyvästikään heittäneeksi KAUPPISH. -- poika hällä ainut, Juho, / vaimoltansa viime m. LEINO.

muistiaika *s.* = muistinaika. | Ne ovat olleet tuossa koko hänen m:nsa, siitä lähtien kun hän oli aivan pieni *L.HIRVENSALO.

muistiais|et[63] *s. mon.* **1.** muisto, muistutus. | Saada jtak m:iksi. Tappelun rytinöitä tapahtui useampiakin, joista yhdelle ja toiselle jäi tuntuvia m:ia ALKIO. **2.** = muistajaiset.

muisti|erehdys *s.* M:erehdykseen perustuva väite. **-harh|a** *s.* [Selitys] joka ei ehkä myöskään ole aivan vapaa eksyttävistä m:oista KOSKENN.

muistiin|kirjoittaa *v.* tav:mmin: kirjoittaa muistiin; ks. muisti 2. **-kirjoittaj|a** *s.* Reinholm oli ensimmäisiä suomalaisten kansansatujen m:ia. **-merkin|tä** *s.* Määräpäivän virheellinen m. Murteesta tehdyt m:nät. **-merkitsijä** *s.* Samuli Paulaharju, tunnettu kansantietouden m. **-merkitä** *v.* tav:mmin merkitä muistiin; ks. muisti 2. **-panija** *s.* muistiinmerkitsijä, -kirjoittaja. **-panna** *v.* tav:mmin panna muistiin; ks. muisti 2.

muistiinpano *s.* merkintä, kirjaanpano; vrt. muisti 2 (muistiin). | Työtuntien m. M:ja lapsen terveydentilasta. Murteesta tehdyt m:t. Kansanrunojen, tarinain m:t. Katkelmallisia m:ja. — *Yhd.* kirjallisuus-, päiväkirjam.; luento-, navettam. **-kirja** *s.* Merkitä m:an. **-leh|ti** *s.* Tyhjät m:det. **-liuska** *s.* **-paikka** *s.* Sadun m. **-vihko** *s.*

muisti|jälki *s. psyk.* keskushermostoon jäänyt aistivaikutelman jälki, jonka avulla sen uudistaminen käy mahdolliseksi, engrammi. **-kalenteri** *s.* Puutarhanhoitajan m. **-kirja** *s.* muistiinpanokirja; myös muistoalbumista, -kirjasta. | Vaha(kangas)kantinen, irtolehtinen m. Koululaisen m. Tili- ja m. M:ssani on merkintä, että --. **-koe** *s.* **-komero** *s. kuv.* Kaivella m:itaan 'koettaa muistaa, pinnistää muistiaan'. **-kuv|a** *s.* muistiin palautettu mielle. | Vuosien takainen m. -- kalpeita, himmentyneitä, epämääräisiä m:ia KOSKENN. Mieleeni nousi eräs m. kouluajoilta. Kaukaa lapsuuden vuosilta palasi m.: hän oli pikku tyttönen U. KARRI. **-lehtiö** *s.* muistiinpanolehtiö. **-lista** *s.* suoritettavista töistä, käsiteltävistä asioista tms. muistin tueksi kirjoitettu lista. **-lokero** *s. kuv.* vrt. muistikomero. | Hakea jtak m:istaan. **-lyhenne** *s.* pikakirjoituksessa: muistinvarainen lyhenne.

muisti|n[56] *s. harv.* -- olkoon se meille m:meksi [= muistutukseksi], että "aatosta juhla korkein" KIVI.

muistin|aika *s.* aika, jolta jklla on elämyksiä muistissaan; niin pitkä aika taaksepäin kuin voi muistaa. | Vanhojen miesten m:ajalla, m:aikana. -- leipää, silakkaa, perunaa ja piimää oli minun m:aikanani jo aina puuttumatta SILL.

-muistinen[63] *poss.a.* Huono-, hyvä-, lyhyt-, pitkäm.

muistin|häiriö *s.* **-menetys** *s.; syn. lääk.* amnesia.

muistinumero *s.* — *Mat.* yhteen- t. kertolaskussa osasumman t. -tulon numeroista, jotka on lisättävä seuraavaan osasummaan t. -tuloon.

muistinvarainen *a.* (myös ⌒) pelkästään muistin varassa säilyvä t. säilytetty. | Kansanrunous, m. kirjallisuus. — Pikakirjoituksessa: pelkästään muistin avulla tulkittava, sovittu. | M. lyhenne. M. kirjoittamatta jättäminen.

muistio[3] *s.* **1.** muistilehtiö, -kirja. | Kirjoittaa jtak m:on. Kymmeniä runoja jäi pelkkinä luonnoksina m:iden sivuille. **2.** *liik.* memoriaali. | Kirjanpidon tavallisimmat peruskirjat ovat kassakirja ja m.: edelliseen merkitään kassatapahtumat, jälkimmäiseen muut liike-

tapahtumat. 3. memorandumi. | Vastaus Yhdysvaltain lähettilään m:ihin.

muisti|piirustus *s.* piirustaminen muistista. **-sään|tö** *s.* Saamme siis seuraavan m:nön: kierteiden lukumäärä tykeissä on yleensä 3 kertaa, käsiaseissa 4 kertaa kaliberi sentteinä. **-tie|to** *s.* **1.** suullinen perimätieto, traditio. | Elävä, arvokas m. M:don epäluotettavuus. Vanhan m:don mukaan. Niin kuin m. kertoo. Säilyä m:dossa, m:tona. Kerätä m:toa. **2.** ulkoa, mekaanisesti opittu, henkisesti sulattamaton tieto. | Koneellinen, kuolettava m. Kuulustelu älköön rajoittuko yksinomaan m:don vaatimiseen. **-tyyppi** *s. psyk.* Auditiivinen, motorinen, visuaalinen m. **-varasto** *s.* Koota m:onsa tietoja. **-vihko** *s.* muistiinpanovihko. **-virhe** *s.*

muisto[1] *s.* **1.** muistiin, mieleen jäänyt elämys. | Isoäitini, juhlapäivän, jnk tapahtuman m. Kesän, lapsuuden m:t. Varhaisin m:ni koulusta. Kaunis, miellyttävä, kallis, humoristinen, haikea, raskas, likainen m. M:jen paikka. Jättää jälkeensä valoisa m. Siirtyä, jäädä m:jen joukkoon. Siitä on vain m. jäljellä. Se on enää m., m:a. Mieli täynnä m:ja. Tapaamisestamme minulla on vain hämärä m., ei ole mitään m:a. Kipeitä m:ja herättävä näky. Mieleen tulee, välähtää jk m., tulvahtaa m:ja. M:si säilyy aina. Yhä kirkastuva m. M:t haalistuvat, himmenevät. M., joka polttaa kipeästi. Leenaa raivostutti vielä m. eilisillasta. Säilyä m:jen kätköissä, komeroissa. Elää m:issaan, m:jen maailmassa. Kertoa m:jaan. Häpäistä jkn m:a. Kokous kunnioitti vainajien m:a hetken hiljaisuudella. Vanhurskaan m:a siunataan, mutta jumalattomien nimi lahoaa VT. — *jnk muistoksi, muistolle* jnk muiston kunnioittamiseksi, kunniaksi. | Juoda malja jkn m:ksi, m:lle. Omistaa teoksensa jkn m:lle. Pyhitetty sankarivainajien m:lle. Kunniaa hänen m:lleen! Sähkötehon yksikkö watti on saanut nimityksensä englantilaisen keksijän James Wattin m:ksi. | Ottakaa ja syökää; tämä on minun ruumiini, joka teidän edestänne annetaan. Se tehkää minun m:kseni KATEK.

2. *konkr.* merk:iä. **a.** esine, joka on saatu t. hankittu t. jota säilytetään jkn, jnk muistissa pitämiseksi, jkn, jnk muiston säilyttämiseksi, ylläpitämiseksi, muistoesine, -lahja. | Antaa jklle jk m., jk m:ksi. Tehdä jklle jtak m:ksi. M:jen myynti matkailijoille. Sormus on m. äidiltä. Tytön lippaassa on jos jonkinlaisia m:ja: kirjelappuja, kuivattuja kukkia, nauhakkeita, pääsylippuja, valokuvia. - - pitkän palvelusaikansa m:ksi [Kerttu] sai talosta Pulmikki nimisen nuoren lehmän MERIL. — *Leik.* Sai mustelman m:kseen. **b.** jstak muistuttava jäännös, jäte, jälki. | Historialliset m:t. Paleoliittisen ajan kulttuurin m:ja tunnetaan vain Euroopasta. Vanhimmat eränkävijäin m:ista ovat ns. soikeita tuluskiviä. Viime vuosisadan m:na kaupungin keskustassa oleva puutaloryhmä. Kielemme vanhimmat kirjalliset m:t. M. paremmilta päiviltä. Tauti, joka on m:a nuoruuden kurjilta vuosilta. Rehun vesivaralta kokoilu on m:a alkukantaisesta karjan talvimuonan hankinnasta KUSTAA VILKUNA. — *Leik.* Pojan rintapielissä on vielä m:ja elisestä ateriasta.

3. tav:mmin muisti (1—3). | - - m. oli hänellä verrattoman tarkka KIVI. Mitä taasen olen nähnyt, pistetään m:n tarkkaan talteen KIVI. [Jussilan] m. pettää, vaikka aamulla vielä oli osannut sanottavansa ulkoa kuin isämeidän K.KAJANDER. Antverpenin m:lta suomalaisia kunnioitettiin mm. parhaimpina keihäitten tuntijoina L.PIHKALA. Alkuaan oli pirtti m:n mukaan ollut ilman lattiaa J.AILIO. Oli niitä ollut syksyjä Mikonkin m:on, ettei vettä satanut KATAJA. — Vars. sisäpaikallissijoissa. | Pysyä, säilyä m:ssa. Se on vielä tuoreessa m:ssa. Säilyttää jk kalliissa, rakkaassa m:ssa. - - pyhänä tarinana väikkyy m:ssani mennyt päivä KIVI. Suloisessa m:ssa on minulla ensimmäinen ylioppilassyksy KIANTO. - - hyvä [oli] pysyä nuoren hallisijan m:ssa IVALO. Panna, palauttaa jtak m:onsa. M:oni on jäänyt unohtumattomasti, kuinka - -. Näitä hänen jutelmiansa kuultelivat pojat - - ja painoivat lujasti m:onsa KIVI. - - sinun almusi ovat tulleet m:on [= huomioon] Jumalan edessä UT. [Brahen] hallitusaika, kreivin aika, on ainaiseksi jäänyt kansamme kiitolliseen m:on IT. Kirjoittaa jtak m:on. Gottlund - - merkitsi näkemänsä ja kuulemansa tarkasti m:on TARK.

4. *yhd.* liittyen ryhmiin 1 ja 2. | Kansanm.; lapsuuden- t. lapsuus-, nuoruuden- t. nuoruusm.; joulu-, kesä-, talvim.; hää-, kauppa-, koti-, kotiseutu-, koulu-, markkina-, matka-, rintama-, rippikoulu-, sota-, tanssiais-, teatterim.; perhe-, sukum.; muinaism.; vuosi-, puolivuosisatais-, satavuotism.

muisto- yhd:ojen alkuosana vars.: **1.** jnk muiston kunnioittamiseksi, kunniaksi, muistolle tehty t. omistettu, jnk muistoksi tapahtuva, vietettävä (vrt. muisto 1); esim. m:kappeli, -kirja, -kivi, -merkki, -painos, -patsas, -puu, -rahasto; m:puhe, -sanat; m:ateria, -hetki, -ilta, -juhla, -päivä, -uhri. **2.** muistoksi saatu, hankittu, muistona säilytettävä (vrt. muisto 2. a); esim. m:esine, -lahja, -sormus; m:lause, -värs(s)y.

muisto|albumi *s.* albumi, johon kootaan muistorunoja, nimikirjoituksia tms.; myös jkn, jnk muistoksi toimitetusta tilapäisjulkaisusta. **-arkku** *s.* tav. = kenotafi. | Piispa Henrikin m. Nousiaisissa. **-ateria** *s.* ks. muisto- 1. | Vainajien m. — *Usk.* Pyhä ehtoollinen on Jeesuksen kuoleman m. **-esine** *s.* Vanha, arvokas m. Lapinaiheisia m:itä. Suvun m:itä. Lahja- ja m:iksi sopivia käsiteollisuustuotteita. **-hetki** *s.* Haudalla pidetty lyhyt m. **-ilta** *s.* Uuno Kailaan m.

-muistoi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* Moni-, rikas-, runsasm.; lämmin-, synkkäm.; iki-, ylim.

muistoisa[13] *a.* rikas-, monimuistoinen. | M. matka, juhlatilaisuus.

muisto|juhla *s.* Vainajien m:juhlat. Helsingin yliopiston m. Aleksis Kiven syntymän satavuotispäivänä. Joulu, Jeesuksen syntymän m. **-julkaisu** *s.* M. sähkölaitoksen 25-vuotisen toiminnan johdosta. Hannes Gebhardin m. **-ju-**

malanpalvelus *s.* **-kappeli** *s.* Piispa Henrikin m. **-kirja** *s.* muistojulkaisu, -albumi. **-kirjoitus** *s.* M. sankarivainajista. — *Erik.* = nekrologi. **-kiv|i** *s.* Hautausmaan m:et. Kustaa II Aadolfin m. Vanhassakaupungissa. **-kuv|a** *s.* **1.** par. muistikuva. **2.** muistona oleva (valo)-kuva. | Kansioon järjestettyjä m:ia retkiltä ja kesämailta. -- ei saa edes hautapatsaita pystytetyksi, saati sitten m:aa seinälleen ripustettavaksi AHO. **-lahja** *s.* muistoksi annettu lahja, muisto. | M. kummilapselle, eroavalle työntekijälle. Antaa jklle m:ksi kultakello, pienoislippu. Kurssilaisten m:n opettajalle ojensi N.N. **-lause** *s.* muistettavaksi tarkoitettu miete- t. tunnuslause. | Äidin tyttärelleen antama m. **-malja** *s.* **1.** esim. vainajan kunniaksi juotu malja. | -- nyt juomme Jaakko Ilkan m:t K.LEINO. **2.** *urh.* N.N:n m. [kiertopalkinto]. **-merk|ki** *s.* **1.** jkn, jnk muiston kunnioittamiseksi valmistettu, muistolle omistettu patsas tms., muistopatsas, monumentti. | Pystyttää m. jklle, jkn haudalle. Eino Leinon m. Kirkkomaan sammaloituneet m:it. — *Kuv.* Tällä työllään N.N. on luonut itsellensä vaskea kestävämmän m:in. "Välskärin kertomukset" on pysyvin ja rakkain m. Topeliuksen kirjallisesta toiminnasta. — *Yhd.* hautam. **2.** jstak muistona säilynyt, vars. jllak tavoin merkityksellinen t. arvokas jäännös, jäte, jälki, muisto. | Luonnon m:kien suojelu. Jääkauden, kivikauden m:it. Ikivanhan sivistyksen m:kejä. Historialliset, kansatieteelliset m:it. Suomen kielen vanhimmat kirjalliset m:it. Taiat, jotka ovat vanhan uskon m:kejä. [Savu haihtui] kiukaiden ympäriltä, jotka mustina m:keinä jäivät kertomaan karkotettujen lappalaisten viimeisistä asuinpaikoista AHO. [Kanat jättivät] muutamia näkyviä m:kejä ruokailustaan AHTI RYTKÖNEN. Mistään ei hänen luonteeseensa näkynyt jäävän minkäänlaisia m:kejä HELVI ERJAKKA. — *Yhd.* kielen-, luonnonm. **3.** jstak muistona oleva, muistoksi annettu rinta- tm. merkki. | Olympiakisojen m. Keskuskauppakamarin muisto- ja ansiomerkit. **4.** muistopostimerkki. | Minna Canthin m. **-mitali** *s.* vrt. ed. 3. | Talvisodan m. Olympiakisojen m. Aleksis Kiven m., jonka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on lyöttänyt. **-näyttely** *s.* Akseli Gallen-Kallelan m.

muistoon|merkintä, -panija, -pano (ym.) *s.* tav:mmin muistiin-.

muisto|paikka *s.* Pyhän Henrikin kuoleman m. Köyliössä. **-painos** *s.* ks. muisto- 1. | Kalevalan m. **-palkin|to** *s.* Kolmelle ensimmäiselle annetaan m:not. **-patsa|s** *s.* vrt. muistomerkki 1. | Keisarin m. Pystyttää m. jklle. — *Kuv.* -- katkeroitunut Schopenhauer pystyttää itselleen filosofiansa kautta vaskeakin vahvemman m:an EINO KAILA. **-postimerk|ki** *s.* Turun kaupungin 700-vuotisjuhlan johdosta painatetut m:it. **-puhe** *s.* ks. muisto- 1. | Pitää m. jklle, jllek. M. prof. Viljo Tarkiaisesta. **-puu** *s.* ks. muisto- 1. | Karsikot olivat muisto- ja nimikkopuita. M:n istuttaminen jnk tapahtuman kunniaksi. **-päivä** *s.* Voiton m. Toinen joulupäivä, Tapanin päivä, on ensimmäisen marttyyrin Stefanuksen m. Tänä m:nä tahdon palauttaa mieleen --. **-raha** *s.* vrt. muistomerkki 3, muistomitali. | Olympiakisojen hopeinen m. **-rahasto** *s.* ks. muisto- 1. | Valtioneuvos E. N. Setälän m. **-rikas** *a.* par. moni-, runsas-, rikasmuistoinen, muistoisa. **-runo** *s.* Jkn kuoleman johdosta kirjoitettu m. Oksasen m. M. A. Castrénille. **-san|at** *s. mon.* ks. muisto- 1. | Lausua m:oja vainajasta. Nekrologi, sanomalehdessä julkaistut m. **-seppel|(e)** *s.* hautaseppel(e). | Työtoverien m:een vainajan haudalle laskivat A. ja K. **-sormus** *s.* Ripillepääsyn johdosta annettu m. **-sä|e** *s.* Seppeleennauhojen m:keet. **-säkeistö** *s.* vars. muistokirjaan, -albumiin muistoksi kirjoitetuista säkeistöistä. **-tarin|a** *s.* -- m:oita, jotka palautuvat todellisiin, koettuihin sattumuksiin M.HAAVIO. **-taulu** *s.* Larin-Kyöstin syntymätalon seinään kiinnitetty m. **-temppeli** *s.* **-teos** *s.* muistojulkaisu, -albumi. **-tieto** *s.* tav:mmin muisti-, perimätieto. **-tilaisuus** *s.* 100-vuotispäivän johdosta järjestetty m. **-uhri** *s.* **-vuosi** *s.* Aleksis Kiven syntymän m. **-värs(s)y** *s.* muistosäkeistö.

muistu|a[1] *pass.v.* < muistaa 1.b. | M:u mieleeni eräs pikkutapaus. Mieleen m:i kotiseutu. | Hannalta oli siinä surun ja murheen keskellä unohtunut koko asia. -- Nyt vasta se taas m:i KATAJA.

muistum|a[13] *s.* hämärä, vaistonomainen, tahaton muisto, tahaton laina toisesta (kirjallisesta, musiikki- tm.) teoksesta, reminisenssi. | Leikeissä saattaa piillä m:ia vanhoista kansanuskomuksista. M:ia Boccaccion novelleista. -- "Seitsemässä veljeksessä" tavataan m:ia Homeroksen tyylistä TARK.

muistut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** < muistuttaa 1. | M. jkta velasta. Läksyt jäivät pojilta lukematta, kun ei ollut äitiä m:telemassa. Minä rupesin häntä hiljakseen m:telemaan siitä vaarasta PÄIVÄR. Minä m:telin hänen mieleensä erästä yötä Säpin majakan ulkopuolella Y.RAUANHEIMO. Aattopäivän aamusta alkain oli Katri m:ellut Mikolle, että lähdettäisiin nyt jouluna kirkkoon KAUPPISH. — *Erik.* Kasvatus oli lähinnä kieltämistä, m:telemista ja varoittelua AK. — Vars. **2.** koettaa palauttaa jtak muistiinsa, mieleensä, koettaa muistaa, kaivella muistiaan. | M. kuulemaansa, lukemaansa. Hän m:teli mieleensä Helsingin tyttöjä TALVIO. [He alkoivat] vuorotellen m. toistensa mieleen -- tuttuja legendoja uskonpuhdistajasta WILKUNA. Yritin turhaan m. kuka hän oli. M:tele, oletko pannut merkille mitään epäilyttävää! Uteliaasti katseli häntä Aapo, m:ellen sinne, tänne, mutta eipä johtunut mieleensä neitosen nimi KIVI. Mies -- viittoi yhä, taisipa — jos oikein m:telen — väläyttää pulloakin SEPPÄNEN.

muistut|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* **1.** tav. rektio: m. jkta jstak, jklle jstak, harvemmin: m. jklle jtak. **a.** huomauttaa jklle jstak muistettavasta asiasta (velvollisuudesta tms.), kiinnittää jkn huomiota jhk muistissa pidettävään, tärkeään asiaan. | M. jkta työstä, velasta, lupauksesta. M:a minua (t. minulle) siitä illalla. Rahastonhoitaja m:taa jäsenmaksuista. Sivumennen

m:an siitä, että --. Ei auttanut, vaikka häntä asiasta usein m:ettiinkin. -- hovioikeuden alaisia raastuvanoikeuksia [on] m:ettu, että pöytäkirja -- [on varustettava] jäsenten allekirjoituksilla LK. — M:an sinulle erästä asiaa. On syytä m. paria periaatteellista näkökohtaa. -- mitä tarvitsee sellaista mennä m:tamaan, jollei ole pappi SILL. Eihän sulla ole kenkiäkään, poikariepu! m:ti Topi KIANTO. — *Erik.* moittien muistuttaa, tehdä muistutus (2.a). | M. laiskuudesta. Ostaja m:takoon heti mahdollisista laskutusvirheistä. Jos tuotteidemme laatua vastaan on jotakin m:ettavaa, pyydämme siitä meille ilmoittamaan. Onko sinulla jotakin m:tamista? Työssä on paljon m:tamisen varaa. Älä aina m:a! -- kruununvouti "m:taa", "huomauttaa" ja "kehottaa" lakkaamatta KATAJA. **b.** ed:een liittyvää kuv. käyttöä; vrt. 2.a. | Seinäkello m:taa tikityksellään ajan riennosta. Pellot, jotka m:tavat meitä isien työstä. Usein toistuva huimaus m:ti maksavaivasta. Nämä ristiriitaisuudet m:tivat kyllin usein olemassaolostaan. — Pajupehkot ojissa m:tavat viljelyn kehnoutta. -- puut lehtiverhossa, / taas meille m:tavat / hyvyyttä Jumalan VK[v]. -- ankarat kulkutaudit m:tivat kaupungille omain kunnallisten sairaalain tarpeellisuutta V.VOIONMAA. **2.** rektio: m. jkta, jtak t. jksta, jstak, jälkimmäinen b-ryhmässä melko harv. **a.** herättää t. antaa vaikutelma jstak, tuoda t. johtaa mieleen jtak. | Romaanin henkilökuvat m:tavat Tyko Sallista. Resedaa m:tava tuoksu. Maku kirpeä, kamferia m:tava. Käenpiika huutaa keväisin pikkutikkaa m:tavasti. — Kilpailu m:ti keihäänheittäjiemme loiston päivistä. Lorin [apinan] yöllisistä elämäntavoista m:tavat suuret, tuijottavat silmät. Elokuvatekniikasta m:tava kehäasetelma, jota kirjailija on käyttänyt. Ainoastaan vartalo ja suu hänessä m:tivat sisaresta AHO. **b.** ed:een liittyen: olla (samanlainen) kuin jk, jnk kaltainen, tapainen, olla verrattavissa, rinnastettavissa jhk. | Poika m:taa selvästi isäänsä. Hän m:taa luonteeltaan lammasta. Lapinsirkut m:tavat monessa suhteessa leivosia. Veistos, joka m:taa 1100- ja 1200-luvun krusifikseja. Nahkaa tai sitä m:tavaa ainetta. Hedelmä, joka maultaan m:taa päärynää. -- heidän ilmeensä m:tivat aamunkoittoa HELVI HÄMÄLÄINEN. — Siinäkin kohden hän m:taa sisarestaan. Lajit, jotka ulkonaisesti m:tavat toisistaan. "Kuolleet runoilijat" m:taa eräistä Kiplingin lauluista AK. **3.** melko *harv.* muistiin, mieleen palauttamisesta; vrt. muistua. | Annahan, kun m:an mieleeni, keitä siinä oli TALVIO.

muistuttaja[16] *tek.* Mutta jos joku rohkeni hänelle muistuttaa pikkuisenkaan Piukka-Jaakosta, tunsi m. kohta korvapuustin kihisevän korvuksillaan PÄIVÄR. [Uusi nimikin] olisi ollut hänelle m:na siitä, että vanha oli kadonnut ja uusi tullut sijaan A.J.PIETILÄ.

muistutu|s[64] *s.* **1.** huomautus jstak muistettavasta asiasta (velvollisuudesta tms.); seikka, joka kiinnittää huomion jhk muistissa pidettävään, tärkeään. | Äidin tavanomaiset m:kset siitä, miten kylässä on oltava. Sanoin tämän vain m:kseksi, ettet unohda päivämäärää. — Saimme kouraantuntuvan m:ksen uhkaavasta vaarasta. Uuden m:ksen kuolevaisuudestamme on Herra Jumala antanut meille kutsuessaan -- tästä elämästä seurakuntamme jäsenet: -- AK. -- piiska vain vinkuu kuormalta, kun hän antaa milloin yhdelle, milloin toiselle härälle m:ksen laiskuudesta AK. -- vaimo — ikuinen m. jostain ajattelemattomasta nuoruuden yöstä SILL. **2.** ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** jnk toimenpiteen oikeellisuutta, jnk tuotteen laatua tms. vastaan tehty huomautus, joka tav. sisältää myös vaatimuksen virheellisyyden oikaisemisesta, moite; vrt. kantelu, valitus. | Kirjallinen, suullinen m. M. menettelytavasta. M. tavaran laatua, taksoitusluetteloa vastaan. Tätä opetustapaa vastaan voidaan tehdä painavia m:ksia. Aika, jonka kuluessa m:kset asiassa on tehtävä. Antaa aihetta m:ksiin. Jos valiokunta katsoo olevan syytä m:kseen siitä, että --. Ottaa m. huomioon. Tilit hyväksyttiin m:ksetta. [Talven] kuluessa ei joutunut veljeksille provastilta minkäänlaista käskyä, ei m:sta KIVI. Meijeristä oli näet joskus tullut m., että Kierikan maito oli likaista SILL. — *Yhd.* este-, jäävi-, tili-, virhem.; reunam. **b.** jklle rikkomuksen, laiminlyönnin tms. johdosta rangaistukseksi tehty suullinen t. kirjallinen huomautus, ojennus, nuhteet; vrt. varoitus. | Opettajan oppilaalle antama m. Sai m:ksen päiväkirjaan. Seuraan ja tovereihin kohdistuvista rikkomuksista seurasi rangaistuksena ensin m. seuran edessä ja lopuksi erottaminen. — *Sot.* päällystölle ja alipäällystölle annettuina järjestysrangaistusmuotoina. | Upseerille yksityisesti, päiväkäskyssä annettu m. — *Yhd.* koti-, päiväkirjam. **c.** (*lyh.* muist.) huomautus, alaviite, nootti. | Sääntöön liittyvät poikkeukset ja m:kset. Sivun alareunaan ladottavat m:kset. Ks. s. 154, 2. muist. **3.** *harv.* muistuttaminen. | -- kuolemansa muistoa ja vaikutusta hän ei jättänyt edes Pyhän Hengen m:ksen ja opetuksen varaan, vaan asetti juhla-aterian, jossa hänen omansa saavat yhtyä häneen AK.

muistutus|asia *s.* Tilien tarkastuksesta aiheutuvat m:asiat. **-kirje** *s.* **-kirjelmä** *s.* Asianosaisella, joka ei tyydy keskuslautakunnan päätökseen, on oikeus -- antaa maaherralle m. seitsemän päivän kuluessa siitä lukien, kun -- LK. **-sarak|e** *s.* -- poistetuista maaveroista tehdään maakirjan m:keeseen merkintä asianomaisen talon kohdalle LK.

mujaut|taa[2*] *v. ark.* petkuttaa, jymäyttää. | -- meitä kyllä ei m:eta TIITUS. Hovin ostossa savolainen nerokkuus oli m:tanut hämäläistä yksinkertaisuutta LINN.

muje[78] *s. kans.* muikku.

muju[1] *s.* **1.** möyhy, sohjo, rapa, mura, moska. | Omenat hajosivat matkalla m:ksi. Pureksia jk m:ksi. Suon mustat m:t. Tämä meren m., johon kuuluu myöskin pieniä kasveja, aiheuttaa keväällä ja kesällä ns. veden kukkimisen AK. -- pannussa porisee aina mokka[kahvi], musta kun manalan m. KIANTO. **2.** *erik.* **a.**

(kuuma) tuhka, poro. | Nyt syömme oikein kuninkaallisen atrian. - - Naudan-lihaa pussista ja nauris-hillukkoja m:sta. Ne ovat kypsiä tuossa paikassa KIVI. [Jalkani] särkee ja mojoo kuin kiehuvassa m:ssa KIVI. **b.** vars. *kansanr.* käärmeen myrkystä. | Keittää m:ja AHO. Karkaeli nuoliansa / - - / maon mustissa m:issa, / käärmehen kähyverissä KAL. — *Yhd.* käärmeenm. **c.** *kuv.* Sappi on keittänyt vihaisia m:jaan ALKIO. - - tottelee ilman harmin m:ja sisuksissaan KILPI. Tämä henkipattoajan katkerin myrkky kuohahtaa nyt pohjam:ja myöten taistelevan miehen sydämeen HAARLA. - - myrkkyä hänellä mieli, / sisu mustia m:ja A.OKSANEN.

muka; mukana, muassa, mukaan ks. erikseen. **1.** *adv.* osoittamassa ilmauksen jkn toisen ajatukseksi t. väitteeksi, jonka totuudellisuutta epäillään t. joka ainakin jätetään kokonaan esittäjänsä vastuulle; vrt. mukamas. **a.** yksityistä lauseenjäsentä määrittävänä. | Neuvoi toisia m. asiantuntijana. Käsitys, jota on levitetty m. lopullisena totuutena. Ryhdyttiin tarmokkaisiin toimenpiteisiin m. oikeuden nimessä. A. annettiin ilmi m. salaliitosta. M. kostoksi sytytetty tulipalo. Meidän m. reippaiden miesten täytyi jo kiellellä häntä, ettei - - niin mennä AHO. **b.** koko lausetta t. lauseen vastiketta määrittävänä. | Hän on m. sairas. Vuoressa m. asuu peikko. Sitten m. ruoka oikein hyvältä maistuu. Väite, että kansanrunous m. on kollektiivista eli joukkotuotantoa. Olen kuullut sanottavan, että öljykäsittely m. tummentaa vaalean tukan. Etkö m. tule? Ei ollut m. aikaa. Luuletko minua niin vanhaksi, etten m. tulisi yksin toimeen. Huttulan tallissahan sitä ei ole hierojalle hevosta m. ... olisi pitänyt pyhään odottaa m. AHO. — Käveli katua m. ikkunoita katsellen. Monet ovat lähteneet Amerikkaan siellä m. leipänsä helpommalla ansaitakseen. **2.** s:n tavoin eräissä adverbiaali-ilmauksissa: *sitä mukaa (kuin)* siinä, samassa järjestyksessä (kuin), samassa määrässä t. suhteessa (kuin), sen mukaisesti (kuin), sikäli (kuin). | Kivet poistetaan ja kirsikat pannaan sitä m:a sokeriliemeen. Romaanit tilaan yhden kerrallaan sitä m:a kuin ne ilmestyvät. - - onnekkaimman numeron saanut lähti loilotellen hevospuomille; ja sitä m:a muut SEPPÄNEN. — Kultakutri kasvoi päivä päivältä ja tuli sitä m:a yhä kauniimmaksi AK. Käsiteollisuuden harjoittaminen on vähentynyt sitä m:a kuin halvat tehdastuotteet ovat valloittaneet markkinat. - - aivojen suhteellinen paino yleensä alenee sitä m:a, mitä suurempi ruumiin paino on H.SALOVAARA. — Kansan taloudellinen ja sitä m:a sivistyksellinen tila LEHT. Kaikkein kehnoimman rekensä oli hakenut ja muutkin neuvot sitä m:a KATAJA. — *yhtä, samaa mukaa* (kans.) samalla kertaa, samassa tahdissa, samalla. | He tulivat yhtä m:a. - - laivan tulinen tärinä panee heissä sisun yhtä m:a tärisemään AHO. [Sere] heittäytyi itsekin kätkyen laidalle yhtä m:a soutelemaan KAUPPISH. Rahaa siitä on lähtenyt - -, mutta melkein samaa m:a se on kulunut kuin on tullutkin K.KAJANDER.

muka- = kvasi-. | M.-filosofi(nen), --taiteellinen, --taiteilija jne.

mukaan A. *adv.* keralle, joukkoon, matkaan, myötä; vrt. mukana. | Pyrkiä, päästä m. Tuleeko setäkin m.? Lumi luodaan niin tarkkaan pois, että pohjamaatakin kuoriutuu m. — Ottaa lapset, sukset, luettavaa m. Antaa jklle kirje m. Pane nyt sille m. reilut tuliaiset. Suomi saattoi joutua vedetyksi m. maailmansotaan. — *mukaan luettu(i)na* (lyh. ml.) Retken osanottajien lukumäärä oppaat m. luettuna. Koskiyhdyskunta siis näyttää muinoin ulottuneen Messukylästä idässä Hyhyn kylään lännessä, nämä kylät m. luettuina V.VOIONMAA.

B. *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera). — *Vanh.* partit:n kera. | Jokaiselle on osansa annettu, ja ainapa "miekka miestä m." KIVI. — *sitä mukaan* → sitä mukaa.

I. merk:ltään adv:sta käyttöä vastaten. | Pääsi maitoauton m. Ketun etujalat nyljetään niin, että kynnet lähtevät nahan m. — Ottaa, varata jtak m:sa. Sain vielä m:i paketin voita. Innostus tempasi ukotkin m:sa. Voiteluren-kaat ottavat pyöriessään öljyä m:sa. - - nielaisee meidät vaunuvirta m:sa AHO.

II. jnk mukaisesti, jtak noudattaen, seuraten. **1.** *konkr.* us. = myöten. | Putket asettuvat ojan pohjan m. Tie kiemurtelee harjun m. - - välkkää rantojen m. luikerteleva vesiheinän varsi AHO. Vartalon m. — Kulkea majakkavalojen, puihin veistettyjen pilkkojen m. **2.** *abstr.* käyttöä, joka us. on korvattavissa esim. seuraavasti: haluni m. = kuten haluan, kuten minua haluttaa; vaatimusten m. = vaatimusten edellyttämällä tavalla, kuten on vaadittu. | Tehdä halunsa, mielensä, oman päänsä, päähänpistojensa m. Kaikki kävi ajatustemme m. Kirjoittaa jtak muistinsa m. Parhaan taitonsa, kykynsä m. Heille tapahtui heidän uskonsa m. Jumala pelasti meidät laupeutensa m. Muista minua armosi m. Saada palkka tekojensa m. Käskyn, neuvon m. Kutsun m. he nyt olivat matkalla. Meni tapaamaan Katria hänen pyyntönsä m. Peli sujui laskelmien m. Tanssia jkn pillin m. 'noudattaa jkn tahtoa'. Sujua nuottien [= laskelmien, odotusten] m. Tilanteen vaatimusten m. Kaikkien taiteen sääntöjen m. Pukeutua viimeisen muodin m. Ajan tavan m. Olosuhteiden m. Vaihdella vuodenaikojen m. Totuuden, kohtuuden m. — *Erik.* **a.** osoittamassa mallia, kaavaa tms., jota noudattaen jk tapahtuu t. tehdään. | Engelin piirustusten m. rakennettu rakennus. Voide tehdään seuraavan ohjeen m. Määräkaavan m. annettava kuitti. Yhdiste hajaantuu helposti seuraavan yhtälön m. Tiilistä maksetaan seuraavan taulukon m. Shakespearen esikuvan m. **b.** osoittamassa mittapuuta, laskuperustetta. | Laskea korkoa 5 prosentin m. Lehden irtonumerot laskutetaan 10 markan m. Painon m. määrätty hinta. Helsingin horisontin m. **3.** *abstr.* osoittamassa lauseeseen sisältyvän väitteen alkuperää; postp.-ilmaus korvattavissa seuraavasti: tietämäni

m. = kuten t. sikäli kuin tiedän; puhujan m. = kuten puhuja sanoo, väittää tms. | Veljeni tietämän m. Kuulemani m. Hän on kuuleman m. [= kuulemma] vakavasti sairas. Tarinan, perimätiedon m. — Puhujan, kirjoittajan, todistajien, vastaajan m. Tarkiaisen m. Agricolan äidinkieli oli suomi. N.N:n tutkimusten, aamulehtien m. **4.** *sen mukaan kuin.* Sen m. [= sikäli] kuin voin muistaa, asia on niin. Virstan virstansa perästä hän meitä noudatti ajaen sen m. [= samaa vauhtia tms.] kuin mekin, milloin juosten, milloin käyttäen AHO.

mukaan|liittää *v.* par. liittää mukaan, oheistaa. **-luettu** *partis.* par. ⌒.

mukaannuttaa[2*] *v.* = mukauttaa.

mukaanotto *s.* Matkatavaran, koirien m.

mukaansatempaava *a. kuv.* -sti *adv.* taiteellisesta, tieteellisestä tm. esityksestä t. sellaisen esittäjästä, joka pitää mielenkiinnon herkeämättä vireillä, haltioittava, tenhoava, lennokas. | M. puhe, kertomus, romaani. M. elokuva saaristolaisten elämästä. M. tyyli. M. luennoitsija. M. orkesteri. Puhua, näytellä m:sti.

mukaantua[1*] *v.* = mukautua.

mukaantulo *s.* Lasten m. Italian m. sotaan. Estää jkn, jnk m.

mukaantuvainen[63] *a.* = mukautuvainen.

mukaelma[13] *s.* mukaillen sepitetty kirjallinen tm. tuote; vrt. plagiaatti. | Kiven "Suomenmaa" on ilmeinen m. Maamme-laulusta. Ossianin kuuluisan aurinkolaulun m. — *Harv.* muista mukailun tuloksista. | - - oikeuden asia on tietysti harkita, mitä on pidettävä siksi oikean rahan näköisenä, että sitä voi sanoa m:ksi AK. — *Yhd.* iva-, käännösm.

mukailija[14] *tek.* < seur. | Runouden kääntäjä ja m.

mukail|la[29] *v.* **1.** tehdä jtak jnk mukaan, mukaisesti, jtak mallina noudattaen, jäljitellä, matkia, imitoida. **a.** Parsiminen kangasta m:emalla. Lapsi oppii kielen m:emalla, matkimalla muita ihmisiä E.N.SETÄLÄ. | Isoa rokkoa se sairasti nuorena, siitä se pää oli löyhtynyt. — Vai siitä oli pää löyhtynyt, m:en minäkin kansan tyyliin KIANTO. — *mukail|tu* (a.) mukaillen valmistettu, jäljitelty. | Unkarilaistyylinen kapakka ja pieniä m:tuja puutarhamajoja. — *Ruok.* M:tu linnunpaisti, maksalaatikko, kilpikonnakeitto. — Vars. **b.** kirjallisesta t. muusta taiteellisesta työstä; vrt. plagioida. | Ahlqvistin suomeksi m:ema näytelmä. M:len suomentanut N. N. Hän on tavoittanut - - vieraskielisen virren sisällystä ja sointua koettaen m. sitä hiomattomin keinoin TARK. Kristillisen kirkon kuvanveistotaide tyytyi aluksi m:emaan hellenistisiä esikuvia IT. **2. a.** noudattaa ominaisuuksiltaan jtak esikuvaa, mallia, olla jnk mukainen, kaltainen. | Vanhimmat metalliesineet m:evat melko orjallisesti kivisiä A.M.TALLGREN. - - harmaat puuristit, jotka joskus köyhyydessään koettavat m. rikkaiden marmoriristejä PAULAH. — *Ruok.* Liharuokia m:evat kasvisruoat. **b.** *harv.* mukautua välittömästi jhk konkr. esineeseen t. ilmiöön, sopeutua, myötäillä, noudattaa, seurata. | - - nuuskanruskeat housut muodikkaasti m:ivat reisiä ja sääriä WALTARI. [Vastaanottolaitteiden kalvot] m:evat tutkittavien foneettisten liikkeiden aiheuttamia ilmanliikkeitä F.ÄIMÄ.

mukailu[2] *s.* **1.** mukaileminen. | M. on vapaata jäljentämistä. Romantikot ja realistit nousivat vastustamaan elottoman kaavamaista antiikin m:a. **2.** mukailemisen tulos, mukaelma. | Tekokukkia, koristesulkia yms. m:ja. [Liberian valtiomuoto] on Yhdysvaltain valtiomuodon m. IT. Suomen oloihin sovitettu nokkela m. tanskalaisen Ludvig Holbergin komediasta. — *Yhd.* ivam. **-teos** *s.* **-työ** *s.* Oppikirjan suomennos- ja m:n on suorittanut N.N.

mukai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** gen:n t. poss.-suff:n ohella: jnk mukaan tehty, tapahtuva tms., jtak noudattava t. vastaava, jnk vaatimuksiin sopeutuva, jnk kanssa sopusointuinen; vars. yks:ssä olevan määräyksettömän yhdistämättömän s:n kanssa us. ◡. | Tien m. oja. Mallin m. Sopimuksen, sääntöjen m. Englannin m. kirjoitusasu. Tehtävien m. organisaatio. Työsuunnitelman, oppivelvollisuuslain, vakuutusehtojen m. Vanhempien mielen m. Vahvistetun kaavan m:set tarkastuskertomukset. Jokaisen omien etujen m:sta on, että - -. Kuvan 163 m. Aineen ja tekniikan m. tyyli. Ajatuksen ja kieliopin m:sempaa olisi siis - - E.A.TUNKELO. [Tulija] hillitsi hevosensa Yrjön hevosen m:seen kulkuun RAILO. Isä joi ja koko elämä oli sen m:sta. Se oli hänen arvonsa, asemansa, mielensä m:sta. Meiltä saatte makunne ja kukkaronne m:sen kameran. Onnistuipa hänen sitten saada m:sensa renki KAUPPISH. M:staanhan mullikin puskee SP. — Jk sujuu suunnitelmien, odotusten m:sesti. Perustuskirjan, voimassa olevien säännösten, ajan hengen m:sesti. Toimia oman harkintansa m:sesti. - - että Silja luontonsa m:sesti alkoi kaivata paikan ja paikkakunnan vaihdosta SILL. Yleensä partaa on pidetty miehekkyyden merkkinä ja sen m:sesti suuressa arvossa IT. — Hyväksyttyjen sääntöjen m:suus. Kvalifikaatio, asetettujen ehtojen m:suus. Hyvien tapojen m:suuden vaatimus. — *Yhd.* aikataulun-, ajan-, ansion-, asetuksen-, johdon-, kohtuuden-, luonnon-, maun-, mitan-, muodin-, odotuksen-, oikeuden-, ruumiin-, sopimuksen-, suunnitelman-, säädyn-, säännön-, sääntöjen-, tahdin-, taistelun-, taksan-, tarkoituksen-, tavan-, toden-, totuuden-, tyylin-, vartalonm.; senm. **2.** *geom. harv.* yhdenmuotoinen. | Kolmiot ABC ja A'B'C' ovat m:set. — *Yhd.* epä-, tasam.

mukama[13] *a. murt.* mokoma. | M:kin sammakko! KIVI.

mukamas *adv.* = muka 1; kuit. tätä painokkaampi, antaa ilmaisulle us. väheksyvän, halveksivan sävyn. | M. tärkeätkin hyväkkäät SILL. Passista m. puuttui jokin leima. Sinäkö m. olet kehittynyt nainen! Vai parkki m. nyt rakennetaan KILPI. Tämän kai pitäisi olla hienoa, m. *A.SIMOJOKI. | - - se ei nyt muka kelvannut semmoiselle herralle. Piti saada parempi, m. AHO. — Minä olen tänä iltana m. [= olen olevinani, kuvittelen olevani] Peer

Gynt, ja miksi ei se sopisikin, kun oikein ajattelen M.MERENMAA.

mukamasten *adv.* = ed. | M. tässä kaupungin kouluun, sanoin minä, köyhän töllitalon lapsi TOPPILA.

mukana vrt. muassa, mukaan, myötä, kanssa, kera, matkassa.

I. *adv.* **1.** yhdessä jkn, jnk kanssa. **a.** elollisista olennoista: samalla matkalla, asialla (tms.) kuin jk toinen, seurassa, parissa. | Hänellä on lapset aina m. Olla matkalla, vierailulla, ostoksilla m. Sai luvan olla m. päivällisillä. Varsa ei jaksanut seurata m. Ei ole hätää, kun minä olen m. AHO. **b.** esineistä, jotka jklla on kannettavanaan, varusteinaan, matkatavaroinaan tms. t. jotka seuraavat jtak toista, toimitetaan jnnek jnk toisen kanssa tms., ohella; vastaavasti myös asioista. | Jklla on matkalaukku, kaikki tavarat m. Minulla ei ole nyt rahaa m. Osti talon ja koko karjan m. Käyttöohje seuraa m. - - vaikka henki menisi ja käsivarsi m. KILPI. - - niin kuin hänen ympärillään olisi m. seurannut kevyt kerros arkituvan ilmaa SILL. - - Josefuksen pitkässä kuvauksessa onkin nähtävästi liioittelua m. AK. **2.** ed. käyttöryhmään liittyen. **a.** vars. henkilöistä: osallisena jssak toiminnassa, aktiivisesti toimivana jssak hankkeessa, tilaisuudessa tms. | Olla m. yhdistyksessä, juhlassa, kilpailuissa, nuorison riennoissa, juonessa, asiassa, merenkulun elvyttämispyrkimyksissä. Oli innokkaasti m. keskustelussa. N. oli m. 1889 Kansallis-Osake-Pankkia perustettaessa. Tässä on varmasti nainen pelissä m. Jklla on sormensa, näppinsä jssak m. Lapset olivat kaikesta sydämestään m. Yleisö oli "m." ottelun alkuminuuteista saakka. - - hän tahtoi hummata, olla m., tanssia, kuherrella E.AUER. Olen sen verran päässyt tajuihini, että saan naurahtaneeksi m. AHO. — Henkisemmässä merk:ssä. | Elää näytelmä, romaani m. | [Helga oli oppinut metsän] ääniä ymmärtämään, vaikka ei voinutkaan sen pimentoihin painua. Jokaisella solullaan eli hän m. nytkin LEINONEN. — *Erik.* nimenomaan taloudellisesta osanotosta jhk. | Olla raha-arvassa m. Yhtiö on päättänyt olla m. uudessa raakasokeritehtaassa. **b.** *harv.* vastaavasti esineistä ja asioista. | Kaiuttimen kalvokartio puristetaan paksua vanerilevyä vasten, jolloin sekin värähtelee m. Kuinka monessa kurituksessa ja rangaistuksessa - - onkaan m. tämä "sadistinen" taipumus purkaa omaa jännitystään tuottamalla toiselle kärsimystä? EINO KAILA.

II. *postp.* gen:n t. poss.-suff:n ohella. **1.** adv:sen käytön 1. ryhmää vastaten puhtaasti konkr. merk:ssä. | Palasimme markkinamiesten m. Hänellä oli m:an kaikki lapset. Ulla uhkasi, ettei hän ota Kallea m:an marjaan. Seurata laivan m. N. tuhoutui lentokoneen m. Viedä jtak m:an. Lähettää jtak jkn m. Laukku, sateenvarjo, suosituskirjeitä, iso tukku rahaa m:an. Jäävuoret kuljettavat m:nsa soraa ja suuria kiviä. Kulkea, ajautua virran, tuulen m. (myös kuv.). Väkevä virta vei heitä m:an. Tauti voi tulla ostolehmien m. Talvi tuo m:nsa omat riemut. Vei salaisuuden m:an hautaan. Viskata lapsi ulos pesuveden m. SP. **2.** muuta, merk:ltään 2. adv:sta ryhmää vastaavaa käyttöä. | Nauraa, huutaa muiden m. Ulvoa sutten m. SP. Kun hän tuli rukoukseen, lankesi rahvas polvilleen puhujan m. AHO. - - Aleksis Kiven suhde kyläkulttuuriin: hän iloitsee ja suree sen m. LEINO. Viipurin m. [= samalla kun Viipuri] joutui koko Kaakkois-Suomi venäläisten valtaan. Pohjoismaissa, niiden m. Suomessa. Vehnän nimitys muiden m. viittaa siihen, että - -. [Sammon] taonta on muiden vaikeiden ansiotöiden m. hänen saavuttamisensa ehtona E.N.SETÄLÄ. — *Erik.* **a.** ajallisessa merk:ssä: sen mukaan, sikäli kuin aika (päivä, ikä tms.) etenee, kuluu, ajan kuluessa. | Ajan m. 'ajan kuluessa, ajan mittaan, ajan oloon, aikaa myöten'. | Tultiin sitten ajan m. Narvaan Y.KIVIMIES. Kasvaa, kehittyä, muuttua, asettua ajan m. Tämä käsitys on vakiintunut ajan m. Ajan m:an tuomat ongelmat. Asia selvisi päivän m. Lehti on tummentunut yön m. SILL. 1600-luvun jälkipuolisko toi monenlaisia koettelemuksia m:an. Varttua iän m. Ikävuosien m. kasvava vanhoillisuus. Kirjalliset ihanteet ja iskusanat muuttuvat sukupolvien m. 'sukupolvien vaihtuessa'. — *Harv.* Uusi runokevät puhkeaa saksalaiseen kirjallisuuteen näiden säkeiden m. KOSKENN. **b.** käsitteistä, jotka ovat riippuvuussuhteessa toisiinsa: samalla kun, samassa suhteessa kuin, sen mukaan, sikäli kuin. | Lämpötila kasvaa korkeuden m. Pienjaksoisten värähtelyjen jaksoluku vaihtelee alituisesti puheen ja musiikin m. Suunnitelma on kasvanut ja varmistunut työn m. Ohjelma, jonka m. hallitus pysyy pystyssä tai kaatuu. Halla ja sen m. köyhyys ja pettuleipä olivat jokapäiväisiä vieraita LEINO. - - uskonpuhdistuksen m. oli virinnyt eri tahoilla harrastus suomen kielen kirjalliseen viljelyyn TARK. Musiikin m. olemme sulaneet helliin tunteihin AHO. | Hänen pessimisminsä kasvaa, hänen yksinäisyydentunteensa niin ikään. Molempien m., imien voimaa molemmista, kasvaa hänessä runoilija KOSKENN. - - mielikuvitus ja sen m. tyylittely, yksityisseikkain erottelu ja yhdistely, on jälleen päässyt oikeuksiinsa LEINO. — *tuoda mukana(an* saada aikaan, aiheuttaa. | Alkoholin usein m:an tuoma kurjuus. M:si toit yksinäiseen elämääni sisällystä, rikkautta. Kohu ja hälinä, jonka tapaus toi m:an. Itsekunnioitus älköön tuoko m:nsa toisten halveksimista. - - niitä tulemia, joita elämä aina muodossa tai toisessa tuo m:an SILL.

mukana|kuljetus *s.* Matkatavaroiden m. **-olija** *s.* **-olo** *s.* Kaikkien osakasten m. välttämätön. Ilman Yhdysvaltain m:a ei konferenssilla olisi suurtakaan merkitystä. **-seuraava** *a.* par. ⌒ t. (us.) oheinen.

mukare[78] *s. murt.* nokare, kimpale, möhkäle. | Iso m. sikuria. M. palvattua lampaanlihaa. — *Yhd.* liha-, sokeri-, voim.; kulta-, lyijym.

muk|ata[35*] *v. murt.* kaatua. | M:kasi hiihtomäessä.

mukatuuli *s. harv.* myötätuuli. | M:a ja sopivia ilmoja ei näyttänyt tulevan E.ELENIUS.

mukaus[64] *s. harv.* mukaelma, mukailu. | -- kumpi on alkuperäinen, kumpi kömpelö m. E.N.SETÄLÄ.
mukaut|taa[2*] *v.* (*rinn.* mukaannuttaa) sovittaa jk jnk mukaiseksi, jhk, sopeuttaa; vars. *fysiol. syn.* akkommodoida. | M. jk maastoon, olosuhteisiin, tuttuun kaavaan. Uuteen tehtävään m:ettu kone. Kilpailu m:taa tuotannon maksukykyiseen tarpeeseen. Huolto täytyy saada m:etuksi taistelujoukkojen toimintaan. Lainasanojen m:taminen kielen omiin aineksiin.
mukauttajalihas *s. anat.* Silmän m.
mukau|tua[44] *v.* -tuvasti *adv.* -tuvuus[65] *omin.* (*rinn.* mukaantua) sopeutua jnk mukaiseksi, jhk; *syn.*, vars. *fysiol.* akkommodoitua; joskus: myöntyä, alistua. | Alusvaatteiden tulee m. vartalon muotoihin. Maanalaiseen elämään m:tunut nisäkäs. Vientiteollisuus on m:tunut uusiin oloihin. Vieraan on m:duttava talon tavoille. Adjektiivi m:tuu pääsanansa mukaan. Kovakuoriaisten etusiivet ovat m:tuneet koviksi peitinsiiviksi. Seurata m:tuvasti hinnanvaihteluja. On mahdotonta m. ajatukseen, että --. Weckström kyllä voi siihenkin vastata, jos m:dut kysymään häneltä TALVIO. Onnettomuus oli jo tapahtunut, ja siihen oli m:duttava AK. — *Biol.* M:tuminen 'akkommodaatio, adaptaatio'. — *Kiel.* M:tuminen 'kongruenssi'.
mukautum|a[13] *s.* se, mikä on mukautunut, mukautumisen tulos; *biol.* ulkonaisten olosuhteiden aikaansaama ominaisuuden muutos, modifikaatio; vrt. muunnos. | Kesävihantien puiden lehtisato on m. talviseen vedenpuutteeseen. Ns. mehikasvit, kuten kaktukset, ovat m:ia kuivaan ilmastoon.
mukautumaton[57] *kielt.a.* Uusiin oloihin m. — *Kiel.* inkongruentti, epämukainen.
mukautumis|ilmiö *s.* Kielelle ominaiset m:ilmiöt. **-ky|ky** *s.* Joustava, nopea, vaivaton m. Useilla luonnonkasveilla on huomattavan suuri m. Osoittaa m:kyä. Tehtävä, joka vaatii m:kyä. Silmän mukautumis- l. akkommodaatiokyky. **-kykyinen** *a.* Rotta on erittäin m. **-kyvytön** *a.* M. eliö.
mukautuvai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (*rinn.* mukaantuvainen) mukautuva, mukautumiskykyinen. | Kuuliainen, m. lapsi. Ihminen on hyvin m. erilaisiin olosuhteisiin. Kumihihnojen m:suus moniin käyttösuhteisiin.
mukav|a[13] *a.* -asti *adv.*; -uus *omin.* ks. erikseen. **1.** vaivaton, helppokäyttöinen, kätevä, sopiva, miellyttävä, laatuisa, viihtyisä;)(hankala, sopimaton, työläs, tukala, vaivalloinen. | M:at jalkineet. M. tuoli, vuode. Laivan m:at makuuhytit. Muutamme asuntomme m:ammaksi. M. tie. Sinne on m:at kulkuyhteydet. Kädensijasta oli m. ottaa kiinni. Istua m:assa asennossa. Elää m:issa oloissa. Viettää m:aa elämää. M:asti järjestetty kylpyhuone. Matkustaa, asua, elää m:asti. Ruokahuoneeseen pitää päästä m:asti keittiöstä. Se käy m:immin päinsä siten, että --. **2.** hiukan *ark.* hauska, hupaisa, rattoisa, laatuisa. | M. mies. M:aa väkeä koko talo KIANTO. Vanha Karoliina oli oikeastaan m. ihminen SILL. Tampere tuntui m:alta kaupungilta. Aika m. filmi. Kuulin tässä m:an jutun. Olisi m. tavata toistekin. Tuntui oikein m:alta päästä kotiin. Aika meni m:asti siinä vanhoja muistellessa. Laine lipsui m:asti seipäitä vastaan KARHUM. — *S:sesti.* Jutella m:ia. -- toiset tanssivat ja puhuivat piioille m:ia EINARI VUORELA. **3.** *ark.* erikoinen, omituinen. | On tämä koko m. talo, joka liikkuu! KIANTO.
mukavakäyttöinen *a.* kätevä, helppokäyttöinen. | M. hakuteos.
mukavoittaa[2*] *v.* tehdä mukava(mma)ksi.
mukavoitu|a[1*] *v.* tulla mukava(mma)ksi. | Matkustaminen on yhä m:nut.
mukavuuden|halu *s.* Nykyajan ihmisen m. **-haluinen** *a.* **-rakkaus** *s.*
mukavuu|s[65] *omin.* < mukava. **1.** Kenkien, vuoteen, kulkuyhteyksien m. — *Erik.* elämän mukavuus, mukavat olot. | M:tta rakastava. Nauttia m:tta. Elää m:dessa. Uhrata m:destaan jtak. Pitää silmällä jkn m:tta. Matkailijain m:deksi rinteeseen on tehty portaat. — *Yhd.* ajo-, kulku-, matkustusm.; elämänm. **2.** us. *mon.* asunnon tms. mukavuutta lisäävistä laitteista (vesijohto, keskuslämmitys, kylpyhuone, WC jne.). | Talo, jossa on kaikki nykyajan m:det. Sairaalan osaston taloustilat: pesuhuone, kylpyhuone ja m:det. Paitsi muita m:ksia tulee laitokseen säkityskone.
mukavuus|laite *s.* vrt. ed. 2. | Sairaalan erilaiset m:laitteet. **-laitos** *s.* käymälä, klosetti, WC. **-näkökoht|a** *s.* M:ia silmällä pitäen. **-sy|y** *s.*, tav. *mon.* M:iden aiheuttama imetyksen keskeyttäminen. Lääkkeiden antamisessa käytetään m:istä pieniä asteikollisia lääkelaseja. **-vaatimu|s** *s.*, us. *mon.* Matkustajien m:kset. Rakennus, joka täyttää kohtuulliset m:kset. M:sten kasvaminen.
muk|ella[28*] *v. murt.* kaatuilla, mukkelehtia. | Ne [tervapääskyt maassa] m:kelevat ja räpistelevät, kun jaloista ei ole apua SILL.
mukel|taa[5] *v. harv.* kaatua, keikahtaa, keikkua. | M. nurin. -- mies toisensa perään m:si mereen J.SAULI. Surkealta näytti, kun hevosrievut mennä m:sivat paksussa lumessa niin kuin myyrät PÄIVÄR.
muki[1] *s.*, vars. *puhek.* lieriömäinen, kädensijallinen (korvallinen) (juoma-)astia, kippo. | Alumiininen m. Pikkulapsen m. Juoda m:sta. — *Yhd.* alumiini-, emalji-, hopea-, pelti-, posliini-, tinam.; juoma-, maito-, piimäm.; kenttäm.
mukiin *adv.* sanontatavassa *mennä* (harv. *käydä*) *mukiin* käydä laatuun, päinsä, menetellä. | Ruoka, asunto menee m. Ensimmäinen viikko meni kutakuinkin m. Meneehän se m. paremman puutteessa. Ihminen tuli toimeen koulussa, mutta meni m. myös koulun ulkopuolella LEINO. -- tämä elämä ei käy m. V.KOLKKALA. **-menev|ä** *a.* -ästi *adv.* laatuunkäypä, sopiva, kohtalainen, tyydyttävä. | M. majapaikka. Olla m:ässä kunnossa. Hän oli muotonsa puolesta vielä m. Ahvenet olivat keittokaloiksi hyvin m:iä. Suoriutui tehtävästään m:ästi.
mukilli|nen[63] *s.* mukin täysi. | M. maitoa. Emäntä oli tuonut vielä kahviakin kokonaisen m:sen TOPPILA.

mukilo|ida[30] *v.* lyödä jkta t. jtak (eläintä) toistuvasti nyrkeillä t. jllak kovalla esineellä, hakata, peitota, kolhia, pidellä pahoin. | M:ivat toinen toistaan. M:itsi mieheltä huulen halki. Hän m:i ketun kepillä kuoliaaksi. - - iski vastustajiensa kalloon, m:i heidät monasti pahanpäiväisiksi, m:i niin, että eräät koko ikänsä pysyivät rampoina J.FINNE.

muki|sta[24] *v.* -na[14] *teonn.* puhua hiljaisella äänellä vastahakoiseen t. tyytymättömään sävyyn, mutista, jupista, nurista. | M:si hampaittensa välistä. Jos hiukankin m:set, niin saat korvillesi. Siihen ei ole kellään mitään m:semista. Olla m:sematta. Väkijoukosta kuului tyytymättömyyden m:naa. — Ei auta m. vastaan. - - tämä on herrojen asia, eikä meidän ole terveellistä edes vastaan m. KARHUM.

mukit|taa[2*] *v. murt.* mukiloida. | Pere käski pieksämähän, / muu väki m:tamahan KAL. Lyö, m:a sitä, Leja, lyö, mutta älä niskaan LEHT.

mukkeleht|ia[17*] *v. ark.* kaatuilla, kieriskellä. | Ihmisiä m:i toistensa yli J.FINNE.

mukkelis makkelis *adv. ark.* nurin niskoin, kuperkeikkaa. | Meni aivan m. m. M. m. tuuskahdin siihen permannolle KS.

muk|ku[1*] *s. murt.* nurinmeno, kuperkeikka. | Teki mäessä aika m:un.

muksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | - - pakkanen m:telee nurkissa joskus KOJO.

muksa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* pudota pehmeästi, kupsahtaa, kuukahtaa. | M. polvilleen mättäälle. Lyhde m:htaa maahan. Joskus vain pudota m:hti oksilta lunta KOJO. — Sai aika m:uksen takapuoleensa.

muksautella[28*] *frekv.v.* < seur.

muksautt|aa[2*] *kaus.v.* < muksahtaa. | - - m:i eräs kylän isäntä kiven reestään kankaalle PÄIVÄR. — Katsos, tällä kun m:aa pääkuoreen, niin selvä on AK.

muksis *onom.interj.* pehmeästä putoamisesta yms. | M., hän kompastui ja kaatui. Hän maahan — m.! — laski pussin *V.JUVA.

muksu[1] *s. ark.* **1.** lyönti, isku (jhk pehmeään). | Visanuijan m:t. Sai m:n selkäänsä. Antaa m:ja. Näyttää jklle mitä m. maksaa [uhkaus] SP. **2.** lapsi, mukula. | Hiljaa, m:t!

mukul|a[14] *s.* **1.** pyöreähköksi paisunut kasvin osa, vars. maanalainen varsi t. juuri. | Perunan, maa-artisokan, sellerin m:at. M. on kasvin vararavinnon säilytyspaikka, lisääntymis- ja talvehtimiselin. — *Yhd.* juuri-, perunan-, varsim.; kylvöm. **2.** yl. pyöreähkö kappale jtak ainetta, möhkäle, möykky, mukura. | Hiekkakiven m:at ovat pyöreähköjä, suurimmat jopa nyrkin kokoisia. Pilven m:oita. **3.** *ark. halv.* lapsi, muksu, kakara, penska, pentu. | Työläisten m:at. Räkänenäinen m. Muija ja m:at. M:at mellastavat. On saanut sinua hoidella ja huolehtia m:asta saakka LEINONEN.

mukula-artisokka *s.* Helianthus tuberosus, viljelyskasvi, jonka maanalaisia varsimukuloita käytetään perunain tapaan, juuri-, maa-artisokka; myös sen mukuloista.

-mukulainen[63] *poss.a.* < mukula 1. | Pyöreä-, runsas-, sileä-, soikea-, suurim.

mukula|juuri *s. kasv.* turpea, maltoinen, runsaasti vararavintoa sisältävä juuri. **-kasvi** *s.* kasvi, jonka maanalaisiin varsiin kehittyy mukuloita. | Peruna on m. **-kiveys** *s.* mukulakivinen kiveys. | Jalan alla oli epämukava m., jalat liukahtelivat joka askelella ilkeästi nilkasta U.KARRI. **-kivi** *s.* veden t. jään hankauksesta pyöristynyt pienehkö kivi; *geol.* 2—20 cm:n läpimittainen pyöreähkö kivi. | Kiuas on m:stä. M:llä kivetty katu. **-kivikatu** *s.* **-kivikko** *s.* **-kivi|nen** *a.* M. kiuas, katu. Ylös pitkin m:stä rinnettä he astuivat KIVI. **-leinikki** *s.* Ranunculus ficaria, matalakasvuinen, vars. lehdoissa kasvava leinikki, jonka lisäjuurista osa on mukulamaisia, maapähkinä (2). **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* M:sia juuria. Ristikukkaisten m:seksi paisunut sirkkavarsi. — *Ark. halv.* M. ilme, käytös. **-rikko** *s.* Saxifraga granulata, Etelä-Suomessa tavattava kivirikkojen sukuun kuuluva valkokukkainen monivuotinen ruohokasvi. **-sato** *s.* Perunain m. **-selleri** *s.* = juuriselleri. **-varsi** *s. kasv.* maavarren turpea osa, joka sisältää vararavintoa, talvehtii ja lisää kasvia.

mukur|a[14] *s.* **1.** pullistuma, pahka, pahkura, muhkura; *anat.* kyhmy. | Lehmuksen runko on täynnä m:oita. Kaulan imurauhaset turpoavat angiinassa usein aristaviksi m:oiksi. Nupo on sarveton nauta, jonka niskanharjassa on korkeampi tai matalampi karvapeitteinen m. — *Yhd.* istuin-, laki-, otsam. **2.** enemmän t. vähemmän muodoton kappale jtak ainetta, möykky, möhkäle, mukula, kokkare. | Merenvahaa tavataan epäsäännöllisinä m:oina savipitoisessa vuorilajissa Vähässä-Aasiassa. Nyrkit olivat kovat kuin kiven m:at. — Joskus vastaavasta maakappaleesta. | Perunapellon m.

mukurai|nen[63] *poss.a.* Karvalankamaton m. pinta. M. oksa. Huitoi luisevia, m:sia käsivarsiaan.

mukuroi|da[30] *v.* mukiloida. | M. jkta nyrkillä. - - m:vat silmittömässä kiihkossaan monia miehiä sairaalakuntoon AK.

mulah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | [Kalat] m:telivat, posahtelivat ja pärskivät AHO. Vesi kiitäessään kiven ohi m:teli vihaisissa häränsilmissä HAANPÄÄ. — Silmät m:televat.

mula|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < seur. **1.** M. järveen. Hypätä m:hti veteen. - - kuului lahnan laiska m:hdus J.SAULI. **2.** = muljahtaa 1. | Sen silmän valkuainen m:hti - - kuutamon valossa AHO. - - silmän m:uksessa oli jotain, joka sanoi Heikille, että järjestyy, järjestyy se AK.

mula|ta[35] *deskr.v.* polskia t. pulata vedessä, molskia, mulia. | Lapset m:avat rannassa. M. katiskoidensa kimpussa.

mulatti[6*] *s.* valkoihoisen ja neekerin jälkeläinen. **-väestö** *s.*

mulaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | M. silmiään. - - hän katsahteli, m:teli ankarasti oikealle Toukolan miehiä kohden KIVI.

mulaut|taa[2*] *kaus.v.* < mulahtaa. **1.** molskauttaa, pulauttaa. | M. kivi järveen. **2.** = muljauttaa. | Katsoa m:taa jkta syrjäsilmällä, vi-

haisesti. Isä m:taa silmiään lasiensa yli AHO. -- m:in salaa katsoa hänen päällensä KIVI.
muli[4] *a.* päästä: aivan lyhythiuksiseksi ajeltu, puli. | M:ksi ajettu pää.
muli|a[17] *v.* = mulata. | Uiden taikka muuten m:en. [Rannassa] oli sitä hauskempi m., mitä kuumemmin päivä paistoi KARHUM.
mulipää 1. *a. kans.* nupo, nutipää. | M. lehmä. — *S:sesti.* Punainen, romuluinen m. AK. **2.** *ark.* = pulipää. **a.** *s.* Pojan m. **b.** *a.* -- tyttö ainakin oli m. kuin sievä koiranpentu KIANTO. — *S:sesti.* "Tuon näköinen 'm.' joutaisi kuolla", hän ajatteli vihaisena KAUPPISH.
muli|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* = pulista. **1.** veden (nesteen) äänestä: pulputtaa, hulista. | Putosi järveen, niin että vesi m:si. **2.** puhumisesta ym.: mutista, mukista, jupista. | M. tyytyväisyyttään. -- tytöllä itku kurkussa, laskee jotakin sapekasta m:naa ALKIO.
mulist|aa[2] *v. murt.* muljauttaa. | M. silmiänsä. Härkä päätä häiläytti, / mustat silmänsä m:i KAL.
muljah|della[28*] *frekv.v.* < muljahtaa. | -- silmät m:televat vihaisesti sivuille kuin härällä LEHT. -- kivet m:telivat nurin hänen metsätietä tallustellessaan PÄIVÄR. Siitä saakka olivat nuo mietteet aina joskus taasen mieleen m:delleet LEINONEN.
muljahdus[64] *s.* = muljaus.
muljahdut- tav:mmin muljaut-.
muljaht|aa[2*] *mom.v.* **1.** silmän liikkeen aiheuttamasta valkuaisen välähdyksestä, mulahtaa. | Silmät m:ivat vihaisesti. **2.** nuljahtaa, luiskahtaa. | Jalka m:i sijoiltaan. Hevonen mennä m:i ojaan.
muljahut- tav:mmin muljaut-.
muljalla(an *adv.* Silmät m. 'muljottaen'.
mulja|ta[35] *v. harv.* myllertää, myllätä. | Meri m:a KILPI. Niin tuli maa moneen kertaan m:tuksi TOPPILA.
muljau|s[64] *teonn.* (*rinn.* muljahdus) < muljahtaa. | -- joka tätä yllättävää veljeilyä seuraili hyvin epäluuloisin m:ksin KARHUM. — *Yhd.* silmänm.
muljaut|ella[28*] *frekv.v.* (*rinn.* muljah(d)utella) < seur. | M. silmiään. M:teli nuoreen mieheen yli lasiensa. — Kokonaisen vuorokauden kestikin se [mälli] sitten käännellä m. puolelta toiselle PÄIVÄR.
muljaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* muljah(d)uttaa) < muljahtaa. | M. silmiään. Katsoa m. vihaisesti. M:ti vierustoveriinsa epäilevästi. Hän m:taa sivusilmäyksen kuulijaansa KARHUM. — M:ti tiilen muotista vesisaaviin. -- tyttö m:ti pään silakalta ja haukkasi TOPPILA.
muljeera|ta[35] *v. kiel.* -us[64] *teonn.* palataalistaa, liudentaa. | Konsonanttien m:us.
muljeerautu|a[1*] *pass.v. kiel.* < ed. | M:nut konsonantti.
muljeerautumaton[57] *kielt.a. kiel.* M. loppu-*n*.
muljolla(an *adv. murt.* silmistä: muljottavina, muljallaan. | -- silmät m. kuin härän päässä PÄIVÄR.
muljot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | M. silmiään. [Hauet] m:telivat liikkuvata tulenpaistetta KALLAS.
muljot|taa[2*] *v.* katsoa silmät pyöreinä, muljallaan, mulkoilla. | Silmiään m:tava härkä. M:tavat silmät. [Pojat] katsella m:tivat hetken aikaa altakulmin CANTH. [Humalaiset] m:tivat himmeillä silmillään ovea kohden ALKIO.
mulkais|ta[24] *v.* katsoa muljauttaa. | M:i häneen happamesti.
mulk|ata[35*] *v. murt.* -kaus[64] *teonn.* muuttaa t. järjestellä toisenlaiseksi, kääntää, mullistaa. | Onhan niitä nytkin -- kirjanoppineita, jotka m:kaavat almanakat, vieläpä vanhat virsikirjat ja katkismuksetkin E.JAAKKOLA.
mulkaus[64] *s.* = muljaus. — *Yhd.* silmänm.
mulkauttaa[2*] *v.* muljauttaa, mulkaista.
mulkku[1*] *s. alat.* siitin; *mon.* miehen t. koiraseläimen sukupuolielimet (vars. kivekset).
mulkoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* pyörittää silmiänsä, katsoa jtak silmät pyöreinä (vars. vihaisesti t. epäluuloisesti), muljautella. | Silmät m:evat. M. silmillään t. silmiään. M. jkta, jkhun vihaisesti, julmasti. Pojat m:evat tyttöjen ikkunan alla. -- silmät rupesivat m:emaan ja hänen kasvonsa vääntyivät äkkiä katkeraan, kamalaan nauruun IVALO. -- heitellen opettajansa puoleen m:evia härän-silmiä KIVI.
mulko|silmä 1. *s.* muljottava, pullistunut, muljallaan oleva silmä. | Tukkukauppias Pumpulan m:silmät tuijottivat kummastuneina ja hirmustuneina TIITUS. -- aikamoinen pukki se olikin hiilimustine m:silmineen ja liehupartoineen KARHUM. — *Lääk.* suurentunut, us. pullistunut t. muuten sairaalloisesti muuttunut silmä. **2.** *a.* = seur. | M. akka. Kyllä muualla m., kotonansa kyynysilmä SL. — *S:sesti.* Suu kiinni, senkin m.! -- sinä, jänis, m., jolla on niin villavat takajalat KS. [Kiiski hauelle:] No tule, syö nyt minut, m.! LEHT. **-silmäi|nen** *a.* M. mulatti. M. härkä, jänis. Suuria, m:siä [ahvenen] vonkaleita olemme saaneet vain eräitä KARHUM.
mulla[11] *s.* = 2. molla.
mullan|ajo *s.* **-harma|a** *a.* Hän katsoi vanhanisännän haalistuneisiin, m:iden ryppyjen ympäröimiin silmiin WALTARI. **-karvainen** *a.* mullanvärinen. **-keltai|nen** *a.* Perhosen m:set siivet. **-otto** *s.* **-ruskea** *a.* **-sekai|nen** *a.* myös ⌒. | M:sta hiekkamaata. **-värinen** *a.* myös ⌒.
mullas[64] *s. geol.* ja maaperäopissa = humus. **-aine** *s.* humusaine. **-happo** *s.* humushappo. **-kerros** *s.* humuskerros.
mullat|a[35*] *v.* **1.** *maat.* **a.** *syn.* mullittaa. | M. peruna 'aurata t. kuokkia multaa perunanvarsille'. Taimi m:aan kädellä niin tiukkaan kuin mahdollista. **b.** peittää multaan. | Karjanlannan multaaminen. Heinän siemen m:aan matalaan. **3.** peittää hautaan, haudata. | Hauta on m:tu. M. jku hautaan. -- m:tuaan vainajat oli Hannu, kolmas ja viimeinen poika, johtanut jäännökset liminkalaisia takaisin IVALO. — *Kuv.* -- kaikki toiveet olen saanut m. u. KARRI.
mullaton[57] *kar.a.* M:ta maata.
mullerru|s[64] *s.* = myllerrys. | -- silloinpa on meteliä ja m:sta KIVI. -- moisina m:ksen ja

sekamelskan aikoina, joissa nykyään elämme LEINO. -- siirappipönttö oli tässä m:ksessa mennyt rikki TIITUS.
muller|taa[4] *v.* = myllertää. | Tämä viinan villitty mälinä m:si ylös helvetin ja kaikki perkeleet meille kamoittavaksi varoitukseksi KIVI.
1. **mulli**[1] *s.* = mullikka. | Puolivuotias m. -- verta siitäkin lykkäsi niin kuin m:n kurkusta SILL. Siltä m. kuolee, jolla m. on SL. — *Yhd.* härkä-, sonnim.
2. **mulli**[1] *s. ark.* ohut musliini(kangas).
mullikannu *s.* = härkäkannu.
mullikanvuota *s.*
mullikarhu *s. harv.* keskenkasvuinen karhu. | Pian myös kaatoivat he kiukkuisesti taistelevat m:t KIVI.
mullik|ka[15*] *s.* nuori härkä, mulli; *murt.* myös = hieho. | Lyhytsarvinen m. Kirmaa kuin m. keväisellä laitumella. [Sinulla on] aina joka syksy jukuripää m. ja sikaporsas penkkiin lyötävä KIVI. — Haukkumasanana vars. pojista. | Hävetkää, m:at. Eläkä valehtele, senkin sarvipää m.! KIANTO. — *Yhd.* härkä-, sonni-, vasikkam.
mullik|ko[2*] *s.* multamaa. | Savinen, hedelmällinen m. Pohjanmaan keveillä, kivettömillä m:oilla. -- korpikuusten lomassa, kuivassa m:ossa, rypeä rötköttää vanha metso KIANTO.
mullin mallin *adv.* täysin epäjärjestyksessä, epäjärjestykseen, sekaisin, hujan hajan. | Talo, maailma on m. m. Kaikki meni m. m. Kaapit on pengottu m. m. — Se myllertää mielenkin m. m.
mulli|poika *s.* ensikertalainen jllak matkalla, härkämies, -poika. **-sauk|ko** *s. harv.* keskenkasvuinen saukko. — Haukkumasanana. | Laula, sinä m:on poika, laula, koska minä tanssin KIVI. Minuako suuta vasten lämähyttäisit, sinä m.? CANTH.
mullist|aa[2] *v.* **1.** saattaa sekaisin, mullin mallin, mullertaa, myllertää, myllistää, kumota, kaataa. | M. maata kylvettäväksi. Lapset m:ivat koko ullakon. Siellä käydään käsiksi kovaan kiveen, ja vuoret m:etaan juuriaan myöten VT. — *Murt.* Hra Kenonen m:i [= muljautti] silmiään niin kuin musta andalusialainen sonni TIITUS. **2.** aiheuttaa perusteellinen, käänteentekevä muutos jssak, saattaa tykkänään uudelle kannalle. | Napoleonin voitot m:ivat olot Pohjois-Euroopassakin. Paineilmaporat ovat m:aneet koko kiviteollisuuden. Sain kokea sellaista, joka m:i täydelleen elämäni. Kartano on kokonaan m:ettu, ainoastaan sikolätti ja sauna ovat vanhallaan ALKIO. — *mullist|ava* (a.) -avasti (adv.) -avuus[65] (omin.) perusteellisen muutoksen aiheuttava t. sitä merkitsevä, käänteentekevä, ratkaiseva. | M:ava asia, muutos, tapaus, käännekohta, uutuus. Gutenbergin m:ava keksintö. Taloudellisesti m:avat vuosikymmenet. Jk on m:avaa laatua. Uusi suunta tuntui hänestä liian m:avalta. M:avasti kehittyneet aseet. Ilmailu on vaikuttanut m:avasti liike-elämään.
mullistaja[10] *tek.* Cervanteesta tuli m., vaikkei hän tahtonut olla tai ainakaan näyttää m:lta TARK.

mullistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < mullistaa. (*1.*) Routa voi talvella m. seinissä olevia kiviä. — M. silmiään. M:ee kumppaniaan epäluuloisena. -- oikeinpa silmänne kyräilee ja m:ee minuun KIVI. -- puri huulta, väänsi päätä, / m:i muotoansa KANT. (*2.*) Ne uutiset -- m:ivat niitä haaveellisia mietteitä, joita hän oli kauan sydämessään hautonut IVALO.
mullistu|a[1] *pass.v.* < mullistaa. | -- emme pelkää, vaikka maa m:isi VT[V]. -- silmät m:ivat yhä julmemmin SUONIO.
mullistu|s[64] *teonn.* (< mullistaa) vars. perusteellinen, käänteentekevä muutos. | Valtiollinen, sosiaalinen m. Sisällinen m. Maailmansodan m:kset. Elämänkäsityksissä tapahtui valtava m. Rautatiet ovat saaneet aikaan täydellisen m:ksen maaliikenteen alalla. — *Yhd.* luonnonm.
mullistus|aika *s.* M., jota nyt elämme. **-hank|e** *s.* Valtiolliset m:keet.
mullit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = mullata 1.a.
mullo[1] *s.* **1.** Mullus, ahvenkalojen lähisukuisia luukaloja. **2.** = seur.
mullo|nen[63] *s.* koskessa elävä nuori järvitaimen, forelli. | Onkivat koskesta m:sia. — *Yhd.* lohenm.
mullo|s[64] *s.* mullalla (esim. kyntämisen jäljiltä) oleva maa. | Jyrätä m. Maa pidetään m:ksella. -- ajoin varsani vaolle, / mustan ruunan m:kselle KANT.
mullosperho *s. kal.* mullosten pyynnissä käytetty perho.
mulperi|puu *s.* Morus, Moraceae-heimoon kuuluvia ulkomaisia puita t. pensaita, joiden lehtiä silkkiperhosen toukat syövät, silkkiäispuu. **-silkki** *s.* luonnonsilkki.
mulskah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* = molskahtaa. | Kivi m:ti veteen. Vesi m:ti kalan siepatessa perhosen.
mulski|a[17] *onom.v.* -na[14] *teonn.* = molskia.
mul|ta[11*] *s.* **1.** tumma maalaji, jossa huomattavana ainesosana ovat lahonneet kasvinjäännökset. | Lihava, laiha, hedelmällinen m. Muuttua, maatua, mureta m:laksi. M. kääntyy auran edessä. Pelto on tuoreella m:lalla. Nurmi oli kolutttu mustalle m:lalle. Kylvää, istuttaa m:taan. Peittää siemenet m:taan. Kaivaa perunoita m:lasta. Vaihtaa ruukkukasveihin uusi m. M:lan värinen. Keltainen m. [Pohjois-Kiinan paksuista pölymaakerroksista]. Mustan m:lan hedelmälliset seudut Etelä-Venäjällä. — *Yhd.* kangas-, metsä-, niitty-, oja-, pelto-, puutarham.; hieta-, rusko-, savi-, suo-, turvem.; komposti-, laho-, lanta-, lava-, tunkiom.; kanerva-, lehtim.; elo-, raaka-, ruokam.; pinta-, pohjam.; istutus-, kukka-, ruukkum. **2.** vars. *ylät.* yl. maasta, maa-aineesta. | Ihmisajatus kohoaa maan m:lasta taivaan ylhäisyyteen. Äsken lempeä ja tointa täynnä, nyt kuollut kappale, kivi, maa ja m. KIVI. -- on aartehet kalliit m:taa maan S.KORPELA. Silmämme jos m:taan tuijottaa, / tomu silloin pian tahraa meidät KAILAS. Oot Herra maan ja taivahan, / mä m. ainoastaan VK. — Vars. hautaamisesta, haudassa lepäämisestä. | Maata, olla maan, kirkkomaan m:lassa, m:lissa. Elä-

neekö vielä vai lieneekö jo maan m:lassa. Kätkeä, saattaa, siunata jku kirkkomaan, kotimaan m:tiin. Kepeät m:lat hänen haudalleen! — *Yhd.* kirkonm. **3.** jälkiosana eräiden värijauheiden nimissä: Kelta-, punam.

multa-aine *s.* par. mullasaine.

multaaja[16] *tek.* < mullata. | Perunan m.

multaamaton[57] *kielt.a.* < mullata. | M. peruna.

multaamissyvyys *s.* M. riippuu siemenen suuruudesta ja maan kuohkeudesta.

multaantu|a[1*] *pass.v.; rinn.* multautua. **1.** muuttua mullaksi, multua. | Hevosenlanta edistää sekalannassa olevien erilaisten ainesten m:mista. **2.** peittyä t. tahrautua multaan. | Huonosti m:neet siemenet. M:neita marjoja.

multa|hirsi *s.* alin, maata vasten oleva seinähirsi, alushirsi. | Vaimo joko huoneen nostaa ylös mahtiin ja kunniaan tai repii sen alas aina m:hirsiin asti KIVI. **-hiukkanen** *s.*

multai|nen[63] *poss.a.* Sileät, m:set pellot. M. kuono, liero, mansikka, peruna. Naama aivan m:sena. — *Yhd.* heikko-, huono-, hyvä-, kova-, köyhä-, lihava-, matala-, möyheä-, ohut-, paksu-, pehmeä-, runsas-, syvä-, vahva-, vähä-, väkeväm.; kanervam.; ruokam.

multa|kasa *s.* **-kerros** *s.* Möyheä m. Miilu päällystetään multa- tai hiilimurskakerroksella. **-kokkare** *s.* Jyrällä hienonnetaan maan pinnalla olevia m:ita. **-kumpu** *s.* **-kuoppa** *s.* **-kuorma** *s.* **-köyhä** *a.* par. vähämultainen, vähähumuksinen. **-lattia** *s.* Kovaksi tallattu m. **-ma|a** *s.* maalaji, joka sisältää vähintään 40 % multaa ja lisäksi runsaasti kivennäisaineksia. | Kasvaa m:assa. Ei menesty m:illa. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* M. hiekka, kivennäisaine, maaliaine. Rautaoksidi esiintyy m:sena. Turve on tullut m:semmaksi. M:sesti mureneva kalkkikivi. **-möykky, -paakku** *s.* **-peite** *s.* **-penkki** *s.* **1.** vanhoissa asuinrakennuksissa seinää vasten luotu maavalli, joka estää kylmän tunkeutumasta hirsiseinän alitse rakennuksen sisälle, multiainen, multimus. **2.** Pihalla oli pari kukkivaa m:ä. **-permanto** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* M. maa, savi. Perunan m:suus. **-pohdin** *s. maat.* kauhamainen työväline, jota käytetään mullan kuljettamiseen lyhyitä matkoja peltosaroilla, lantapatterien hajottamiseen ym., koppuri, multuri. **-raha** *s. kans.*, us. *mon.* hautasijasta suoritettava maksu. | M:t ja veisuurahat ja kellorahat ja hakorahat ja muut rahat oli kansliassa kannettu Vihtorilta jo silloin, kun hän kävi kuolemanilmoitusta tekemässä SILL. **-rikas** *a.* par. runsasmultainen, runsashumuksinen. **-seos** *s.* Huonekasveille sopiva m. **-seula** *s.* **-sien|i** *s.* M:et l. tryffelit 'Tuberaceae, kotelorakkoisiin kuuluvia sieniä'.

multaus[64] *teonn.* < mullata. | Perunain m. Siementen m. — Mutta vaikka niinkin olisi, että lapseni lain mukaan olisi oikeutettu saamaan täydellisen siunauksen, en sittenkään sallisi papin m:ta KIANTO. **-aura** *s.* **-kuokka** *s.* **-kyntö** *s.* **-laite** *s.* Perunanistutuskoneen pääosat ovat siemenlaatikko, syöttölaite, vaonvetäjä ja m. **-syvyys** *s.* M. sovitetaan maan laadun, sääsuhteiden ja siemenen koon mukaan. **-vannas** *s.* **-väline** *s.* **-äes** *s.*

multautua[44] *pass.v.* = multaantua.

multav|a[18] *a.* -uus[65] *omin.* maasta: multapitoinen, kohtalaisen humuspitoinen. | M. pelto, mäki. M. maa, savi. M. hiekkamaa. Kun hiekkamaa viljelemällä paranee ja tulee m:aksi, siinä menestyvät hyvin useimmat peltokasvit. M:immat maat ovat jo peltoina. Lannoitus lisää maan m:uutta.

multa|valli *s.* Parin jalan korkuiset m:vallit ympäröivät riisikenttiä. Asukkaat ovat asuneet m:vallien suojaamissa suurissa kaupunkilinnoissa. **-väri** *s. harv.* maaväri.

multiainen[63] *s. kans.* = multapenkki 1. — *Yhd.* sisä-, ulkom.

multilateraalinen[63] *a.* useiden välinen t. keskinen, useita koskeva, monenkeskinen. | M. kauppa, sopimus, clearingjärjestely.

multimus[64] *s. kans.* = multapenkki 1.

multi|plikaatio[3] *s.* kertolasku. **-plikaattori**[6] *s.* **1.** *mat.* kertoja. **2.** *sähk.* galvanometrin herkkyyttä lisäävä virtakäämi, jossa on lukuisia kierroksia ja jonka sisässä galvanometrin magneettineula on. **-plikandi**[4] *s. mat.* kerrottava. **-plikatiivi**[4] *s. kiel.* adjektiivi t. adverbi, joka ilmaisee sellaista määrää, johon jk yksikkö sisältyy yhden t. useamman kerran, esim. yksinäinen, kaksittain. **-plikatiivinen**[63] *a. kiel.* M. adverbi.

multippeli[6] **1.** *a.* moninkertainen. | M. tähti. M. hermotulehdus. **2.** *s.* **a.** *mat.* kerrannainen, monikerta. | 12 on 3:n m. **b.** *tekn.* eräs keskikokoisiin ja suuriin puhelinkeskuksiin kuuluva laite. **-jakki** *s. tekn.*

multu|a[1*] *v.* muuttua mullaksi, multaantua. | Hyvin m:nut sekalanta. Kalkki ja puuntuhka lantaan sekoitettuina jouduttavat m:mista.

multuri[5] *s. maat.* = multapohdin.

mumi|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* puhua hiljaa ja epäselvästi hammasten välistä huulia tuskin liikuttaen, mutista. | M. itsekseen. Lukea m. puoliääneen. Kuulivat noidan m:sevan epäselviä loitsusanoja. Hänen puheensa on epäselvää m:naa. Hiljainen rukouksen m:na. Taitaa jäädä pytyt vannehtimatta, jos saavitkin, m:si Lunki JÄRVENT.

mumma[11] *s.* eräs väkevä olutlaji.

mummeli[5] *s.* hyväilevästi = mummo 2.

mummi[4] *s.* hyväilevästi = seur. 2. | Helenalle ja Raidalle laitettaisiin tosin vain pieni kesäkoti ja ukille ja m:lle, jos tahtovat tulla HEPOR.

mummo[1] *s.* (*rinn.* mummu) vrt. akka, eukko, muija, muori, ämmä. **1.** vanha nainen. | Tapaus antoi runsaasti ainesta puheliaille m:ille. Tuolla tallustivat ensimmäiset m:t aamukirkkoon SILL. - - huojutteli vartaloaan edestakaisin sivulle ja toiselle kuin vanha m. R.RAUANHEIMO. — *Yhd.* kahvi-, kehrääjä-, kuppari-, ruoti-, saunam. **2.** isoäiti. | Lapset m:nsa luona.

mummola[14] *s.* isoäidin koti. | Nukkui rauhallisesti kuin ennen vanhaan m:ssa. Kipin kapin m:an, / kaikkein lasten onnelaan AK.

mummu[1] *s.* = mummo, vars. 2; merk:ssä 'vanha nainen' hiukan *ark.*; joskus *leik.* yleensäkin naisesta. | Meidän m. Hyvää limppua osaa paistaa m. kuin m.

mun|a[11] *s.* **1. a.** monisoluisten eläinten munasolu ympäröivine verhoineen; jokapäiväisessä puheessa vars. lintujen ja hyönteisten munista. | Pääskysen, luteen m:at. M:an kuori, keltuainen l. ruskuainen, tuma, valkuainen. Hedelmöitetty m. Munia m:ansa jhk. Vasta m:asta kuoriutunut linnunpoikanen. Keräillä [lintujen] m:ia. Kalojen ja sammakoiden m:ia sanotaan mädiksi. Muurahaisen m:at ovat muurahaistoukkien koteloita. — *Kuv.* Asiasta ei tullut m:ia eikä poikasia 'mitään tulosta'. — *Yhd.* haahkan-, harakan-, kanan-, käen-, linnun-, teeren-, telkän-, varpusen-, vesilinnunm.; heinäsirkan-, madon-, muurahaisenm.; hyönteis-, perhosm.; koiras-, naarasm.; kesä-, lepo-, talvim.; mätim.; mätäm.; kuukunan-, maam.; selkä-, silmäm. **b.** *erik.* ravinnoksi käytetyistä lintujen, vars. kanan munista. | Tuore, raaka, pilaantunut m. Paistetut m:at. Kovaksi, pehmeäksi keitetty m. M:ien pakkaus, säilytys. Mitä m:at maksavat? Kananpojille syötetään hienoksi hakattua m:aa. — *Kuv.* Onko m. kanaa [= lapsi isäänsä tms.] viisaampi? Nürnbergin m. 'eräs varhaisimman tyypin taskukello'. Kolumbuksen m. 'nerokkaasta ratkaisusta, joka näyttää yksinkertaiselta sen jälkeen, kun se on keksitty'. — *Yhd.* hautoma-, laatu-, munitus-, nahka-, pesä-, rotu-, ruoka-, siitos-, säilyke-, vientim.; (ruok.) hyytelö-, pinaatti-, silakka-, tomaattim.; kalkki-, puu-, pääsiäis-, suklaam. **2.** *alat. mon.* miehen t. koiraseläimen kivekset; miehellä myös siittimestä. **3.** *ark. leik.* pommista, munakäsikranaatista. | M:ansa munittuaan pommarit [= pommituskoneet] jatkoivat matkaa KARHUM.

muna|-albumiini *s.* valkuaisaine, jota on etenkin kananmunan valkuaisessa. **--aste** *s. el.* Hyönteisten muna- ja toukka-aste. **-hammas** *s. el.* lintujen ja useiden matelijain sekä nokkasiilien poikasten välileuan päässä oleva sarveiskyhmy, jolla ne munasta ryömiessään särkevät sen kuoren. **-hylly** *s.* erityinen hylly, jossa on reikiä munien säilytystä varten. **-munainen**[63] *poss.a.* Pieni-, suurim.; eri-, samam.

muna|itiö *s. kasv.* leväsienien ja levien selvän siitoksen aiheuttama sisäsyntyinen itiö. **-jauhe** *s.* munista t. munankeltuaisista kuivaamalla saatu ruokajauhe. **-johdin** *s. anat.* par. munanjohdin. **-juusto** *s.* piimällä juustoutetusta maidosta ja munista valmistettu juusto. **-kalvo** *s. el.* munasolun ympärillä oleva kalvo. **-kana** *s.* kana, jota pidetään munien saannin vuoksi; hyvin muniva kana.

munakas[66*] *s. ruok.* pääasiallisesti munista valmistettu paistos, joka paistamisen jälkeen taitetaan kaksin kerroin ja jossa us. on täytteenä kalaa, lihaa, sieniä tm.; *syn.* omeletti. — *Yhd.* hillo-, kala-, kinkku-, munuais-, omena-, parsa-, pinaatti-, rapu-, sienim. **-pannu** *s.* kaltevareunainen, ohut munakkaanvalmistuspannu.

muna|kastike *s. ruok.* tav. kalaliemestä tehty vaalea kastike, johon on käytetty höysteeksi kovaksi keitettyä munaa. | Keitettyä haukea m:kastikkeessa. **-kasvi** *s.* = munakoiso. **-kauppa** *s.* **-kiintiö** *s.* **-kilo** *s.* **-koiso** *s.* Solanum melongena, koisojen sukuun kuuluva ruohokasvi, jonka hedelmiä syödään paistettuina t. viipaleina, munakasvi. **-kokkeli** *s. ruok.* ruoka, joka valmistetaan siten, että yhteen sekoitettu muna ja maito hyydytetään voidellussa pannussa hiljaisella tulella hämmentäen. **-kokoelma** *s.* kokoelma linnunmunia. | Koulun m. **-kori** *s.* **-kotelo** *s. el.* Torakan m. **-kuppi** *s.* pieni pikarimainen kuppi, josta keitetty muna syödään. **-käsikranaatti** *s. sot.* munan muotoinen käsikranaatti. **-laatikko** *s.* munien kuljetusta varten erityisesti valmistettu laatikko. **-lukko** *s.* **1.** etu-, riippulukko. | Suu tuppeen ja m. suun eteen SP. **2.** Heittää m:ja 'heittää kiviä veteen siten, että ei synny loiskahdusta'. Kivi menee m:on. **-lusikka** *s.* keitetyn munan syönnissä käytetty (us. luu- t. muovi)lusikka. **-mainen**[63] *kalt.a.* M. kallo, päälaki, silmä, nivel. M. kiviase. M. rae. M. hedelmä, käpy. — Kuviosta: toisesta päästään leveämmän soikion muotoinen. | M. poikkileikkaus. M. lehti. **-maito** *s. ruok.* maito, johon on sekoitettu munaa; myös = munavelli. **-markkinat** *s. mon.*

munanasetin *s. el.* useiden naarashyönteisten putkimainen elin, jolla ne asettavat munansa haluamaansa paikkaan. **-torvi** *s.* = ed.

muna|nen[63] *dem.s.* Muuttuivat murut hyviksi, / kappalehet kaunoisiksi: / m:sen alainen puoli / alaiseksi maaemäksi KAL.

munan|johdin *s. anat.* naaraan putkimainen elin, jota myöten munasarjassa muodostunut munasolu kulkee kohtuun, munatiehyt, -torvi. **-keitin** *s. ruok.* **-keltainen** *a.* munankeltuaisen värinen. **-keltuainen** *s.* **-kuori** *s.* **-lasku** *s.* hyönteisten munimisesta. **-leikkuri** *s. ruok.* **-muotoi|nen** *a.* myös ⌒. | M. kappale, koppa, kotelo, kuula, kuvio. M:set kasvot. M. ruumis. M. hedelmä, nivel. M. käsikranaatti. M. maljakko. M. somistelu. **-myyntiosuuskunta** *s.* **-ruskuainen** *s.* = munankeltuainen. **-tuonti** *s.* **-tuotanto** *s.* Kanalan m. V. 1928 voitiin m:mme arvioida noin 9—10 milj. kiloksi. **-tuottaj|a** *s.* M:an vai välittäjän etu on nyt kysymyksessä? Sussex-kanat ovat hyviä m:ia. **-valkuainen** *s.* **-valkuaisaine** *s.* valkuaisaine, proteiini. **-viejä** *s.* **-vienti** *s.*

muna|pesäke *s. kasv.* munasiittoisten kasvien (paitsi koppisiemenisten) naaraselin, jossa munasolu syntyy; vrt. siittiöpesäke. **-pistin** *s. el.* pistinmäinen munanasetin. **-rakkula** *s. anat.* munasolun sisältävä rakkula munasarjassa. **-rauhanen** *s. anat.* = munasarja. **-ruoka** *s.* On henkilöitä, joille m. tuottaa pahoinvointia. **-saippua** *s.* munan muotoinen hienosaippua.

munasarja *s. anat.* naaraan sukupuolielimiin kuuluva rauhanen, jossa muna(solu)t syntyvät, munarauhanen, ovaario. **-kasvain** *s. lääk.* **-tulehdus** *s. lääk.*

muna|sauva *s. rak.* antiikkinen koristeaihe: soikeiden kuvioiden muodostama nauha. **-siitos** *s. biol.* siitos, joka tapahtuu keskenään erilaisten solujen, munasolun ja siittiösolun, yhtyessä. **-siittoinen** *a. biol.* vrt. ed. | M. kasvi.

munasku|u[29] *s. raam.* munuainen; tav. vain Raamatun kieleen pohjautuvissa kuv. ilmauksissa. | -- minä [Jumala] olen se, joka tutkin

m:ut ja sydämet UT. Sillä sinä olet minun m:uni VT. [Soitto] käy ytimiin ja m:ihin KIVI. - - valkoinen lumi viehätti silmää, virkisti mieltä ja m:ita KATAJA. - - tämän punaisen viivan pitää viiltämän kansamme sortajia ytimiin ja m:ihin KIANTO. Mikko närkästyi sydäntä ja m:ita myöten E.JAAKKOLA.

muna|solu *s. biol.* naaraspuolisessa eliössä syntynyt solu, jolla on kyky kehittyä uudeksi yksilöksi yhdyttyään siittiösoluun, joskus ilmankin sitä. **-šampoo** *s.*

muna|ta[35] *v. alat.* -us[64] *teonn.* nolata itsensä, käyttäytyä tyhmästi, tehdä tyhmyyksiä, blaskata. | M. itsensä. Sattui pari pahaa m:usta. Maalivahti m:si yhden pallon. Älä toiste m:a näin raskaasti, vaan painu kotiin AK.

muna|tiehyt, -torvi *s. anat.* = munanjohdin. **-toti** *s.* toti, johon on lisäksi sekoitettu vatkattua munankeltuaista. **-täyte** *s.* **-täytteinen** *a.* M. pasteija. **-vaahto** *s.* **1.** *ruok.* (sokerin kanssa) vaahdoksi vatkattua munaa, joskus erik. munanvalkuaista. **2.** *esim.* hiusten pesuun käytetty saippuaveden ja munan seos. **-vaahtoleivos** *s. ruok.* marenki(leivos). **-velli** *s.* munasta ja maidosta valmistettu jälkiruokana käytetty velli. **-voi** *s.* voi, johon on sekoitettu kovaksi keitettyä, hienonnettua munaa ja jota syödään tavallisen voin sijasta leivälle levitettynä. **-voileipä** *s.* voileipä, jonka höysteenä on munaa.

1. **mungo**[1] *s. kut.* lyhytkuituinen lumppuvilla, jota voi kehrätä vain pitempikuituiseen sekoitettuna.

2. **mungo**[1] *s.* Herpestes nyula, Intiassa ja Ceylonissa elävä sivettieläinten heimoon kuuluva pieni peto.

muni|a[17] *v.* **1.** linnuista, hyönteisistä ym.: laskea munansa jhk, tehdä mun(i)a. | Linnuilla valmistuu aina vain yksi muna kerrallaan m:ttavaksi. Hyvin, runsaasti m:va kana. Monet hyönteiset m:vat veteen. — *Kuv.* - - näinpä että aapiskirjan kukko muni sinulle ahkeruutesi ja viisautesi palkinnoksi aika läjän karamellia ja sokerin paloja KIVI. Kas siinäkin yksi vietävänmoinen keksintö, kuka koiranleuka lienee tämänkin m:nut KARHUM. **2.** *kuv. ark.* t. *alat.* **a.** hautoa mielessään (vars. kaunaa kantaen). | Hän on m:nut tätä jo kauan. **b.** viivytellä liian kauan. | Kuinka kauan sinä aiot siellä m.? **c.** tehdä munauksia, möhlätä. | HJK:n puolustus m:i pahasti.

munien|tuonti *s.* **-vienti** *s.*

munij|a[14] *tek.* Leghorn-kanat ovat hyviä m:oita. Paras lihakana on huono m. — *Yhd.* kesä-, kevät-, syys-, talvim.; vuosim.

munimat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* M. kana.

munimis|aika *s.* Vesilintujen m. **-paikka** *s.* **-pesä** *s.* Kanalan m:t on paras asettaa niin, että munat voidaan ottaa niistä käytävän puolelta.

muninta[15*] *teonn.* < munia. | Pöllöt aloittavat haudontansa jo ensimmäisen muninnan jälkeen. — *Yhd.* syys-, talvim. **--aika** *s.* Kanojen m. **-kausi** Kanojen m. on jo alkanut.

munitta|a[2*] *v.* < munia. **1.** *fakt.* Kanoja ei pidä m. liian nuorina. M. telkkiä uuttuihin. M. aapiskukkoa. **2.** *kaus.* M:via kuivarehuja.

munitus[64] *teonn.* < ed. | Kanojen, lokkien m. **-muna** *s.* pesämuna.

munkinkaapu *s.*

munkisto[2] *s.* munkkikunta. — *Yhd.* benediktiini-, dominikaani-, fransiskaani-, kartusiaanim.; erakko-, kerjäläism.

munk|ki[4*] *s.* **1.** mies, joka uskonnollisista syistä on eristäytynyt maailmasta elääkseen Jumalalle pyhitettyä elämää, harjoittaakseen askeesia ym.; vars. sellaisesta, joka yhdessä toisten samanmielisten kanssa elää luostarissa, munkkikunnan jäsen, luostariveli; vrt. nunna. | Kreikkalaiskatolinen, budhalainen, lamalainen m. Valamon luostarin m:it. Vihkiä m:iksi. Elää askeettisesti kuin m. Huone oli karu kuin m:in kammio. — *Yhd.* benediktiini-, dominikaani-, fransiskaani-, kartusiaanim.; erakko-, kerjäläism.; pappism. **2.** *kasv.* Jasione, Campanulaceae-heimoon kuuluvia kasveja. **3.** *ruok.* vehnätaikinasta tehty rasvassa kypsennetty leivonnainen. — *Yhd.* hiiva-, koho-, lanttu-, omena-, perunam. **4.** *ellipt. ark.* munkkilikööri. **5.** *rak.* munkkitiili. **6.** *kal.* sulkulaite, jonka avulla kalanviljelylammikko voidaan tyhjentää vedestä.

munkki|elämä *s.* Tuomas-piispa tahtoi hiljaisessa m:elämässä sovittaa tekemänsä erehdykset. M. levisi nopeasti itämailla. **-kaapu** *s. par.* munkinkaapu. **-kammio** *s.* Luostarin m:t. **-kirjoitus** *s.* keskiaikaisissa asiakirjoissa ja käsikirjoituksissa käytetty ns. goottilainen kirjoitus(tapa). **-kunta** *s.* samoja (luostari)sääntöjä noudattavien munkkien yhteisö, munkisto; vrt. kongregaatio.

munkkilaisuus[65] *s.* määräsääntöjen mukainen askeettinen elämä joko täydellisessä yksinäisyydessä tai samanmielisten kanssa luostarissa.

munkki|laitos *s.* **-latina** *s.* keskiajalla käytetty latinan kielen muoto. **-likööri** *s.* benediktiinilikööri. **-limitys** *s. rak.* tiilien limitys, jossa peräkkäisesti on 2 juoksukiveä ja 1 sidekivi. **-luostari** *s.* Athoksen m. **-lupaus** *s.* miesnoviisin antama luostarilupaus. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* M. elämänjärjestys, luostarielämä. M. hurskausihanne. M:sen harras. **-pannu** *s. ruok.* valurautainen, puolipyöreitä syvennyksiä sisältävä pannu, jossa paistetaan munkkeja. **-rinkilä** *s. ruok.* munkin tavoin rasvassa kypsennetty rinkilä. **-sääntö** *s.* munkkikunnan sääntö. | Fransiskaanien m. Luostarissa ollessaan Luther koetti tunnollisesti noudattaa kaikkia m:jä. **-sääty** *s.* **-taikina** *s. ruok.* **-tiili** *s. rak.* eräs kattotiili(muoto), munkki.

munkkiu|s[65] *omin.* munkkina oleminen. | Jos koskaan munkki m:dellaan on päässyt taivaaseen, niin olisin minä sinne päässyt [M. Luther].

munkkivala *s.* munkkilupaus.

munsööri[6] *s. leik.* herra. | - - haluaako m. totia? KIANTO.

munteerin|ki[4*] *s. leik.* asu, (virka)puku. | Mitäs sanot, jos Atlekreus näkee sinut tuossa m:gissä? JÄRVENT. Sinä riisut omat vaatteesi ja otat minun rehellisen merimiesm:kini yllesi ANNI SWAN.

munuai|nen[63] *s.*, tav. *mon.* selkärankaisten virtsanerityselin; us. myös muiden eläinten vastaavista elimistä. | Selkärankaisten m:set sijaitsevat molemmin puolin selkärankaa. Vasen, oikea m. Paistetut m:set. — *Yhd.* lisäm.

munuais|allas *s. anat.* munuaisen sisällä oleva ontelo, josta virtsanjohdin alkaa. **-keränen** *s. anat.* munuaisen kuorikerroksessa olevia pieniä pahkuroita, joissa virtsan eritys tapahtuu. **-kivi** *s. lääk.* munuaiseen joskus muodostunut kivennäistymä. **-laskimo** *s. anat.* munuaisesta pois johtava laskimo. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* munuaisen muotoinen, munuamainen. | M. lehti. Kähärän hiuksen poikkileikkaus on m. Malakiitti esiintyy m:sina massoina. **-muhennos** *s. ruok.* **-nysty** *s. anat.* munuaispyramidin munuaisaltaaseen ulkoneva pää. **-paisti** *s. ruok.* **-pikari** *s. anat.* munuaisnystyä ympäröivä virtsatiehyen suppilomainen alkupää. **-portti** *s. anat.* munuaisen sisäpinnassa oleva syvennys t. lovi, jonka kautta munuaisvaltimo kulkee munuaiseen sekä laskimo ja virtsanjohdin munuaisesta. **-putki** *s. el.* munuaista vastaava alempien eläinten erityselin, jollainen ylemmillä on vain sikiöasteella. **-pyramid|i** *s. anat.* Munuaisen ydinkerros on jakautunut 8—18 kartiomaiseen osaan, ns. m:eihin. **-rasva** *s. ruok.* teuraseläimen munuaisten ympäriltä saatu rasva, josta valmistetaan keitin- ja paistinrasvaa. **-syöpä** *s. lääk.* **-tali** *s.* naudan ja lampaan munuaisrasvasta. | Lihavien eläinten munuaisia ympäröi runsas m. **-tauti** *s.* munuaisten tulehtuminen t. niiden kudosten rappeutuminen erinäisten myrkkyjen vaikutuksesta. **-tautinen** *a.* ja *s.* **-tiehyt** *s. anat.* munuaiskeräsestä munuaispikariin johtava erittäin mutkikas tiehyt. **-tuberkuloosi** *s. lääk.* **-tulehdus** *s. lääk.* **-valtimo** *s. anat.* munuaiseen tuleva valtimo. | M. tuo kuona-aineita sisältävää verta munuaisten puhdistettavaksi.

munuamai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* munuaismainen. | M. helmi. Ihmisen rintaontelon poikkileikkaus on m. Suo-orvokin m:set lehdet.

muodik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* muodinmukainen, kuosikas, hieno, moderni; vars. vaatteista. | M. puku, hattu. Harmaa on aina m. väri. M:kaat ikkunaverhot. M:kaat silmälasit. M. rakennustapa. Kaupungin uusin ja m:kain hotelli. M:kainta rakennetta oleva kellonkoneisto. Hiukset m:kaasti käherrettyinä. Hänen pukunsa kiilsi uutuuttaan ja m:kuuttaan.

muodinmukai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* (myös ⌒) muodikas. | Aina m:sessa arkipuvussa. Uusia m:sia huonekaluja. M:sesti pukeutunut nainen. Varsinaisille muotitavaroille m:suus on kerrassaan elinehto.

muodinmukaistaa[2] *v.* tehdä muodinmukaiseksi.

muodist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* vars. vaatekappaleesta = ed. | Vanhoja hattuja m:etaan.

muodoin ks. muoto 9.

muodokas[66*] *a.* kaunismuotoinen. | M. sorvaus. M. kirja. Näsiselän m. eteläranta.

muodolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* (-suus *omin.* ks. erikseen) formaalinen; merk.-ryhmät eivät selvästi erotu toisistaan. **1.** muotoa koskeva, muotoon liittyvä t. perustuva, muodon, muoto-; us.)(sisällyksellinen. | Taideteoksen m. ja sisällyksellinen puoli. Runon m:sista ominaisuuksista lienee poljento tärkein. Sävellyksen m. kiinteys. Lakiin on tehtävä muutamia m:sia korjauksia. Sanojen m. ja merkityksellinen sukulaisuus. M:sessa suhteessa voidaan erottaa kolmenlaisia minnelauluja. Puhtaasti m:sten seikkojen perusteella suoritettu jako. M:sesti heikko romaani, runo. M:sesti tai asiallisesti virheellinen tuomio. — M:set opetusasteet, herbart-zilleriläisessä kasvatusopissa käytetty opetuksen jäsentelyn nimitys. M. sivistys 'sielun ja hengen toimintojen jllak (esim. klassillisten kielten ja matematiikan) alalla tapahtuva tehokas harjoitus, jonka väitetään luovan kykyä kaiken muunkin sivistysaineksen itsenäiseen omaksumiseen'. — *Fil.* M:set tieteet 'tieteet, joiden tutkimuksen kohteena ovat viime kädessä väittämien muoto ja muotoon perustuvat yhteydet'; esim. matematiikka ja logiikka. — *Lak.*)(aineellinen, materiaalinen. | M. laki. M. ja aineellinen konkurssioikeus. Oikeuden keinot ovat m:sia ja aineellisia. — *Usk.* Protestanttisuuden m. periaate 'periaate, että Raamattu on ainoa ohje, jonka mukaan seurakunnan uskoa ja oppia on arvosteltava'. — *Kiel.* M. [= sanan muodon perusteella määräytyvä;)(luonnollinen, luontainen] suku. M. subjekti 'eräissä kielissä määrätapauksissa subjektin paikalla (joskus varsin. subjektin ohella) oleva pronomini'. Lauseissa "Det regnar" ja "Es kommen vielleicht Gäste" ovat *det* ja *es* m:sia subjekteja. — *Sot.* M. taktiikka 'teoreettinen, alkeistaktiikka';)(sovellettu taktiikka. M. koulutus;)(taistelukoulutus. **2.** muotojen, sääntöjen, asetusten, lakien, määrätapojen tms. mukainen; us. virallinen: joskus: (vain) muodon vuoksi oleva t. tapahtuva, nimellinen, näennäinen; us.)((tosi)asiallinen. | Viranhakijan m. pätevyys. M:sesti pätevä viranhoitaja. Toimenpiteelle saatiin vihdoin myös m. lupa. Sota syttyi, mutta m:sta sodanjulistusta ei annettu milloinkaan. Kolmiliitto hajosi asiallisesti vuonna 1914 ja m:sesti 1915. M:sesti Unkari oli monarkia vuoteen 1946. M:sesti osakeyhtiö lakkaa vasta kun se poistetaan kaupparekisteristä. — Se on pelkkä m. seikka. Viran haettavaksi julistaminen oli vain m. toimenpide, sillä siihen nimitettävä oli jo etukäteen tiedossa. Talosta otettiin vain m. [= nimellinen, merkityksetön] hinta. Pelkästään m:sista syistä suoritettu ruumiinavaus. Ero, joka on vain m. M. ja todellinen kristillisyys. Ainakin m:sesti hän on vasemmistolainen. **3.** (virallisia) muotoja, käyttäytymistapoja, etikettiä noudattava, etiketin, käyttäytymissääntöjen mukainen, virallinen, virallisen tuntuinen. | Olla m. käyttäytymisessään. Lyhyt ja m. tilaisuus. M. visiitti, tervehdyskäynti. Tervehti m:sen kohteliaasti.

muodollisuu|s[65] *omin.* < ed. | Luostarielämän hengetön m. — *Erik.* sääntöjen, määräysten, määrätapojen tms. tietyissä tapauksissa vaatima menettely, formaliteetti. | Seuraelämässä on otettava huomioon kaikenlaisia pikku m:k-

sia. Šekkiä ei voida m:ksitta siirtää toiselle. Pitää kiinni turhista m:ksista. Takertua m:ksiin. — *Yhd.* tulli-, tuonti-, vastaanotto-, vienti-, virastom.

muodon|anto *s.* vars. estetiikassa: muotoaminen, muodonta. | Runoilijan, säveltäjän m. Taiteellisen m:annon elämyksellinen ilmaisutarve R.KOSKIMIES. **-elämys** *s.* vars. estetiikassa. | Taiteilijan m. **-käsittely** *s.* Kuvanveistäjän, dramaatikon m. Realistinen, runollinen, ihannoiva, koristeellinen m. Taiturimainen m. Veistos, jonka m. todistaa elävää plastillista havaintoa. **-muuto|s** *s.* deformaatio; metamorfoosi. | Lämmön aiheuttamat kappaleiden m:kset. Rakennus on restauroinnin aikana kokenut täydellisen m:ksen. Ovidiuksen runoelma antiikin jumalien m:ksista. — *Sot.* siirtyminen jstak sulkeis- t. avomuodosta toiseen (paikalla t. liikkeessä). **-taju** *s.* vars. estetiikassa. | Taidemaalarin, runoilijan m. **-vaihdo|s** *s.* metamorfoosi. | Hän on kehityksessään käynyt läpi monenlaisia m:ksia. Koristeaihe, joka on ollut mitä erilaisimpien m:sten alaisena. Laki, jonka lopullinen asu on useiden m:sten tulos. — *Erik. el.* eläimen kehitys toukka-asteen kautta täysimuotoiseksi. | Täydellinen m. 'jossa toukka-asteen jälkeen on koteloaste'. Vaillinainen, epätäydellinen m. 'josta koteloaste puuttuu'.

muodost|aa[2] *v.* **1.** tilan t. muodon muutoksesta. **a.** käsitellä jtak niin, että se saa jnk (uuden) muodon t. asun, saattaa jk jhk muotoon t. asuun, tehdä jnk muotoiseksi, muokata, muovata, muotoilla, muodostella. | Taikina m:etaan pieniksi tangoiksi. Rinkilän m:aminen. Reikää m:etaan vielä taltalla. Savimassa m:etaan ensin lieriöksi. Torven toinen pää m:etaan suppiloksi. Vanhemmat kiviaseet m:ettiin pelkästään iskemällä. — Liike m:ettiin osakeyhtiöksi. Kustaa Vaasa m:i Suomen herttuakunnaksi. Iitti m:ettiin omaksi kirkkoherrakunnaksi v. 1516. — Veden maanpintaa m:ava vaikutus. **b.** saada aikaan, valmistaa, tehdä, laatia, luoda, järjestää. | Taikinasta m:etaan lusikalla pieniä palloja. Keppi, jonka päähän on m:ettu koukku. Pystysäleistä m:ettu häkki. Lapset saavat irtokirjaimista m. sanoja. Oppilaita opetetaan m:amaan lauseita ja virkkeitä. Huulet m:ivat vaivalloisesti sanan "äiti". N.N. on suostunut m:amaan uuden hallituksen. Kaivoksen hyväksikäyttöä varten m:ettiin osakeyhtiö. Hegel m:i suurenmoisen oppijärjestelmän. — M. (itselleen) käsitys, mielipide jstak. Tutkija tekee suuren joukon havaintoja ja m:aa niiden perusteella lakeja. **c.** saada aikaan, tuottaa, synnyttää. | Tulen täytyy palaa niin, ettei se m:a savua. Kattilakiveä m:ava vesi. Verta m:avat kudokset. Itiöitä m:ava kasvi. Kaasu, joka saattaa m. ihoon pahoja rakkuloita. Lahotessaan puu m:aa ruokamultaa. Luonnon m:ama allas. **d.** olla (olemassaolollaan) osallisena jnk syntymisessä t. osana jssak koostumuksessa yms.; vrt. 1.c ja 2.b. | Rauta m:aa monien aineiden kanssa yhdisteitä. Kaseiini yhtyy sekä emäksiin että happoihin m:aen suoloja.

2. pysyvästä tilasta. **a.** ilmetä, esiintyä, olla jssak muodossa, jnak. | Kanervikko m:aa paikoin laajoja nummia. Kasvin latvaosassa on kukka, joka m:aa suuren pallon. Rintamalinja m:i laajan itään päin työntyvän haaran. Keskijuoksullaan joki m:aa useita mutkia. Torni kapenee m:aen huipussa terävän piikin. Lyydiläismurteet m:avat pitkän kapean vyöhykkeen. Kangas ei saa m. [= kankaassa ei saa olla] pienintäkään ryppyä. **b.** ilmaisemassa, että jk (yhdessä toisten kanssa) on kokonaisuuden osana, joista ao. kokonaisuus koostuu, että jk yhdessä toisten kanssa, jotkin yhdessä ovat jk kokonaisuus. | Useiden osien m:ama kokonaisuus. Peräkkäiset kirjaimet m:avat rivin. Kirveen m:avat terä ja siihen kiinnitetty varsi. Kaikki saman sanan muodot yhdessä m:avat paradigman. Kyynärvarsi m:aa olkavarren kanssa tylpän kulman. Johtokunnan m:avat puheenjohtaja ja viisi jäsentä. Isä, äiti ja lapset m:avat perheen. Tervaleppä m:aa paikoin metsiä. Patamien ja jyrkänteiden m:ama maasto. Keskiajalla kaupunki ympäristöineen m:i itsenäisen kreivikunnan. **c.** ilmaisemassa, että jk (yksinään) on jtak, vastaa jtak, voidaan katsoa jksik, tm.; us. par. olla jnak tms. | Eliön saattaa joskus m. yksi ainoa solu. Vastus, jonka m:aa 600 m pitkä ja 4 mm paksu kuparilanka. Kasvisuku, joka m:aa oman heimonsa. Kyrönjoen toisen alkuhaaran m:aa Jalasjoki. Järvi m:i ylipääsemättömän esteen. Aterian m:i [par. ateriana oli] yksi ainoa maitolasillinen. Rakennuksen pääosan m:aa suuri kupoli. Ruotsinkielinen väestönosa m:aa vajaan kymmeneksen [par. on vajaa kymmenes] koko väestöstä. Appelsiinit m:avat Palestiinan tärkeimmän vientiartikkelin, par. ovat P:n tärkein vientiartikkeli. Näytelmän huippukohdan m:aa [par. huippukohtana on] kohtaus, jossa - -.

3. *harv.* Kivellä: olla jnk muotoinen, muistuttaa jtak. | Hän [pilvi] nyt ratsastavaa sankaria m:aa KIVI.

muodostaj|a[10] *tek.* Virtaava vesi laaksojen m:ana. Maksa toimii suolistoverenkiertoon kytkeytyneenä sappinesteen m:ana. Rahkasammalet ovat turpeen m:ina sammalista tärkeimpiä.

muodoste[78] *s.* muodostamisen tulos. | Kielellinen m. Oppitekoinen m. Inhimillisessä sielunelämässä tavattavat m:et. — *Yhd.* (kiel.) analogia-, rinnakkais-, seka-, uudism.; adverbi-, inessiivi-, monikkom.

muodostel|la[28] *frekv.v.* (< muodostaa) muovailla, muunnella, sovitella, modifioida. | Taikinasta m:laan kahdella lusikalla pieniä pyöryköitä. Idealistinen taide m:ee luonnon muotoja omiin tarkoituksiinsa soveltuviksi. M:eva mielikuvitus.

muodostelm|a[10] *s.* **1.** *sot.* vars. laivastossa ja lentojoukoissa muoto, jossa joukko toimii, ryhmittymismuoto; yhd:n jälkiosana myös huoltoyksiköistä. | Pysyä m:assa. Lentää m:assa. Laiva poistui m:asta. — *Yhd.* huoltom.; auto-, kuljetus-, kuormastom.; täydennysm.; kulku-, lento-, pommitus-, taistelum. **2.** yl. muodoste-

lun tulos, muodoste, muunnelma, mukaelma. | Joonialaisen tyylin m. oli runsaasti koristeltu korinttilainen. Tämä runo on vapaa m. skandinaavisesta Inkerin laulusta. — *Yhd.* valtiom.; kuvio-, sävelm.

muodostelmalento *s. sot.* ryhmälento osaston ollessa käsketyssä ryhmityksessä.

muodostelu[2] *teonn.* < muodostella. | Saviastian m. Suunnitelma on vielä m:n alaisena. Kielen m. jatkuu kautta ihmisiän. — *Yhd.* esi-, jälkim.; uudestim.

muodosto[2] *s. maant.* jnk alueen maanpinnan muotojen kokonaisuudesta. | Veden ja kasvillisuuden m:t J.G.GRANÖ.

muodostu|a[1] *pass.v.* (< muodostaa) tilan t. muodon muutoksesta: kehittyä, kehkeytyä, syntyä, kuontua, tulla, käydä jksik. | Jään sulaessa m:u vettä. Raudan pinnalle on m:nut ruostetta. Kankaaseen ei silitettäessä saa m. ryppyjä. Kaasujen m:minen suolistossa. Solukudoksen m:minen ja kehitys. Lintujen eturaajat ovat m:neet siiviksi. Hyvin m:nut vartalo. Epäsäännöllisesti m:nut hedelmä. Hajanaisista heimoista m:i yhtenäinen kansa. Entiset siirtomaat m:ivat itsenäisiksi valtioiksi. Useista osista m:nut [= koostunut, rakentunut] kokonaisuus. — Hintojen, kansantulon m:minen. — Yhtiön asema m:i kestämättömäksi. Tilanne alkoi m. [= tulla] vaaralliseksi. Huono maidontuotanto m:u vähitellen kannattamattomaksi. — Milloin kysymyksessä ei ole selvä muutos tav. par. muuten. | Avioliitto m:i heti alkuunsa onnettomaksi, par. avioliitosta tuli onneton. Teoksen ilmestyminen m:i merkkitapaukseksi, par. ilmestyminen oli, ilmestymisestä tuli merkkitapaus. Tapaaminen m:i [par. jäi] viimeiseksi. Kello m:i hyväksi myyntiartikkeliksi, par. kellosta tuli hyvä myyntiartikkeli. Illan kohokohdaksi m:i [par. kohokohtana oli] ministeri N.N:n puhe. Ei vielä tiedä, kuinka pitkäksi odotus m:u, par. kuinka pitkä odotuksesta tulee.

muodostum|a[13] *s.* muodostumisen tulos. | Sisiliskojen ja käärmeiden suomut ovat verinahan m:ia. Kun orgaaniset lahoamisjäännökset sekaantuvat kivennäisaineisiin, nimitetään m:aa mullaksi. Vuoret, laaksot ym. maanpinnan m:at. Laskimoon muodostunut sairaalloinen m. — *Geol.* Geologiset m:at 'ylipäänsä kaikki maapallon kivennäiset, kivilajit ja maalajit'. Interglasiaaliset, jotuniset, iimniset, kalevalaiset, permiset m:at. — *Mat.* kuvioiden yhdelmä. — *Yhd.* kalkki-, koralli-, korkki-, malmi-, sarveis-, suolam.: karva-, pahka-, sarvim.; harju-, kallio-, mätäs-, suo-, vuorim.; kivihiili-, liitu-, liuskem.; kasvillisuusm.; asutus-, kylä-, valtiom.; märkä-, tulehdusm.; luonnonm.; analogia-, rinnakkais-, seka-, uudism.; epäm.

muodostumis|aika *s.* Geologisten kerrostumien m. **-kyky** *s.* Solujen muodostumis- ja lisääntymiskyky. **-lämpö** *s. kem.* syntymislämpö. **-ta|pa** *s.* M:van mukaan erotetaan jokihiekka, rantahiekka, glasiaalihiekka ja lentohiekka. **-tila** *s. kem.* tila, jossa alkuaineet ovat vapautuessaan yhdisteistänsä.

muodostu|s[64] *s.* **1.** muodostaminen, muodostuminen. | Langan m. kehrättäessä. Uusien asutustilojen m. Rasvan m. elimistössä. Höyryn, kaasun m. Pieninä määrinä elimistöön ruiskutettuna käärmeenmyrkky aiheuttaa vastaaineen m:sta. — *Yhd.* hapon-, homeen-, jään-, kaasun-, karstan-, liman-, lämmön-, noen-, rasvan-, savun-, solun-, sumun-, äänenm.; hinnan-, kurssin-, pääomanm.; käsitteen-, teorianm. **2. a.** muoto, asu. | Englannin valtiokirkko sai nykyisen m:ksensa 1500-luvun jälkipuoliskolla. Runon ainekset ovat saaneet perin omintakeisen m:ksen. Syvyysmittauksilla otetaan selko pohjan m:ksesta. Swedenborg hylkäsi kolminaisuusopin sen kirkollisessa m:ksessa. — *Yhd.* pinnanm. **b.** muodoste, muodostelma. | Kansanlaulun pohjalta tehty m. Paavo-nimen kansanomaiset m:kset. Osa näistä tarinoista näyttää palautuvan skandinaavisiin m:ksiin. **c.** tav:mmin muodostuma. | Välimeri nykyisellään on verraten nuori geologinen m. Putkilot ovat kuolleita, vettä kuljettavia m:ksia. — *Yhd.* ks. muodostuma.

muodostus|aika *s.* **-tapa** *s.*

muodo|ta[38*] *v. harv.* -nta[15*] *teonn.* antaa jllek muoto, muotoilla, muodottaa. | Varmasti m:ttu pianosonaatti.

muodot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< muoto) epäsäännöllisen, epämääräisen muotoinen, luonnollisesta muodosta poikkeava, epämuotoinen, epämuodostunut, muotopuoli, rujo, ruma. | M. massa, möhkäle. Rumentava, m. lehteri on poistettu. Lehdet käyvät kurttuisiksi tai muulla tavoin m:tomiksi. M:tomaksi runneltu ruumis. Ei hänkään aio lihoa m:tomaksi. Eikä ollutkaan Marja hänestä enää ruma, eikä vartalo m. AHO. — Sommittelultaan m. romaani. Pidettiin m:tomana [= sovittujen muotojen vastaisena] sitä, että puhemies teki säädyssänsä anomusehdotuksen. Persoonaasemoja A. käyttää m:toman runsaasti. Arabialaiset vääntävät oudot nimet aivan m:tomiin. — Erik. *geol. fys.* amorfinen.

muodot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = muodota. | Teräksen m:taminen valssaamalla.

muok|ata[35*] *v.* **1. a.** käsitellä (jtak esinettä t. ainetta) mekaanisesti (harvemmin kemiallisin menetelmin), jotta se tulisi tarkoitukseen sopivaksi, jllak tavalla muuttuisi, kehittyisi, valmistuisi tms. | M. [= hieroa, vatkata tms.] taikinaa. M. [= hioa] puunpintaa hohkakivellä, hiekkapaperilla. M. terästä takomalla, villoja karstaamalla. M. kerma kirnussa voiksi. Nahan parkitseminen ja m:kaaminen. Tiiliputkien raaka-aineena käytetään hyvin m:attua savea. — *Kuv.* Alokkaista m:attiin ankarilla harjoituksilla kestäviä sotamiehiä. **b.** saattaa (maata) mekaanisin keinoin viljelyskuntoon. | M. peltoa lapiolla, kuokalla, auralla, äkeellä. Viljelysmaan raivaaminen ja m:kaaminen. Puutarhamaa m:ataan ja lannoitetaan. M. kaskimaat varsinaiseksi peltomaaksi. Syvälti m:attua maata. — *Kuv.* M. maaperää uusille aatteille. M. mielialaa jllek otolliseksi. Ranskan valistusfilosofit m:kasivat mielipiteitä vapauden aatteille alttiiksi. **c.** kirjallisista tuot-

teista yms.: muodostaa, kehittää, kehitellä, parannella, hioa. | Kivi m:kasi moneen kertaan runojaan, vieläpä painettujakin. Esitystä on hiottava ja m:attava, kunnes tulkinta tulee valmiiksi. N.N. on m:annut näytelmän elokuvan käsikirjoitukseksi. **2.** *kuv.* 1.a-kohtaan liittyen pieksämisestä, peittoamisesta, kovakouraisesta käsittelystä yms. | Se ei haittaa hevosta, jos miestä m:ataan SL. - - neekerin m:kasin mustemmaks H.ASUNTA. Lapset olivat alituiseen kissanpentua m:kaamassa ja vanuttamassa. **3.** *murt.* puuhata, touhuta, uurastaa. | Kun hän sitten isojen, tulisesti kiehuvien rautojen ääressä m:kasi tuolla raskaalla vasarallaan, silloin oli leikki poissa PÄIVÄR. Hikeensä asti Kaipio aina m:kasi, oltiinpa sitten kepeämmissä harjoituksissa taikka vaikeammissa IVALO.

muokattavuus[40] *s.* soveltuvuus muokattavaksi. | Puun, metallien m.

muok|ka[11*] *s. murt.* muokkaus. | Pelto on hyvässä m:assa 'hyvin muokattu'. — Tav. *kuv.* rasitus, vaikeus, hankaluus, vaiva. | M:an niitten [huutolaisten] kanssa näkee, ei niitä voitokseen pidä PAKK. On se ukko ollut monessa m:assa [= "liemessä"] AHO.

muokkaaja[10] *tek.* < muokata. | Sanomalehdistö on yleisen mielipiteen m. — *Yhd.* maan-, pellonm.

muokkaamat|on[57] *kielt.a.* < muokata. | M. vuota, graniitti, teräslanka. Pistoturve kuivataan polttoturpeeksi m:tomassa luonnontilassa. M. maa, pelto. — *Kuv.* - - Kivi [ei] ole suinkaan ollut yksistään vaistoperäinen ja m. runoilija TARK.

muokkaamo[2] *s.* työpaja, laitos tms., jossa jtak (vars. turkiksia) muokataan. — *Yhd.* turkism.

muokkaantua[1*] *pass.v.* = muokkautua.

muokkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < muokata. | M. peltoa. Helposti m:tavaa savea.

muokkain[56] *väl.* muokkausväline. | Kuokka on mainio m. suonviljelyssä.

muokkau|s[64] *teonn.* < muokata. | Nahan, turkisten m. M. parantaa teräksen ominaisuuksia. Puutarhamaan m. Huonossa m:ksessa [= huonosti muokattuna] pidetty maa. Romaani vaatii vielä m:sta ja hiomista. Yleisen mielipiteen m. — *Yhd.* maanm.; kesä-, syysm.; esi-, loppum.; kesanto-, kylvöm.; matala-, syväm.

muokkaus|kausi *s. maat.* se aika vuodesta, jolloin ilmastosuhteet sallivat maan muokkauksen. **-kerros** *s. tekn.* Sorateiden m. — *Maat.* = peltomultakerros. **-kone** *s.* Kuitujen m. Piikkikiekkojyrä on keskinkertaisen hyvä m. **-kun|to** *s. maat.* Salaojitetut maat ovat keväällä aikaisin m:nossa 'muokattavassa kunnossa'. Huonossa m:nossa oleva [= huonosti muokattu] pelto. **-kyky** *s. maat.* Kultivaattorin m. **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* **-syvyys** *s. maat.* Kun keksittiin rautaiset aurat, m. suureni huomattavasti. **-tapa** *s.* **-terä** *s.* Äkeen m:t. **-työ** *s.* Kun routa on sulanut ja maa riittävästi kuivunut, aloitetaan maan m:t. — Luonnos, joka vaatii vielä runsaasti muokkaus- ja korjaustyötä. **-voimistelu** *s. voim.* vauhdikas ja perusteellisesti suoritettu yleisvoimistelu, jonka tarkoituksena on yleiskunnon parantaminen ja edellytyksien luominen erikoislajien suorittamiseksi. **-väline** *s.*

muokkauttaa[2*] *fakt.v.* < muokata. | M. itselleen peltoa.

muokkautu|a[1] *pass.v.* (*rinn.* muokkaantua) < muokata. | Maaperä on hyvin m:nut. Suolistossa ravintoaineet m:vat soluaineenvaihduntaan kelpaavaan muotoon. — Mielialan m:minen. Murteiden taistelun aikana vanha kirjasuomi m:i monipuolisesti ilmaisukykyiseksi nykysuomeksi.

muona[11] *s.* ruoka, ravinto; ruokavarat, elintarvikkeet, muona, proviantti. | Hernekeitto on tukevaa m:a. M. olla piti muikea, muutoin hyvä ei ollutkaan! KIANTO. Väki oli muuten joulun alla puskenut töitä - - laihalla m:lla NUOLIV. Heinäväellä oli viikon m. mukanaan. — *Yhd.* kesä-, talvim. — *Erik.* **a.** vars. *maat.* määräerä ravintoaineita luontoisetuna työstä t. sopimuksen perusteella. | Kaksi navetta-apulaista saa toimen heti joko m:lla [= muonapalkalla] tai talon ruoassa. Hän oli pienen - - torpan muori ja asui siellä, m:ansa nauttien, pikkiriikkisessä porstuanperäkamarissa SILL. Hän taivutti kiertokoulupiirin myöntämään pienen m:n Lassille ja tämän vaimolle V.KOLKKALA. — *Yhd.* vuosim. **b.** *sot.* sotilaiden valtiolta saama ravinto (valmistettuna t. valmistamatta). | Kurssiajalta rajavartio-oppilaat saavat vapaan varustuksen, asunnon ja m:n. Kuiva m. 'leipä, voi, juusto, sokeri ja teelehdet'. Komppanian muonissa t. muonilla [= muonitettavina] olevat miehet. — *Yhd.* päivittäinen m.

muona|-ajoneuvo *s. sot.* **--annos** *s.* Sotilaan päivittäinen m. **-mestari** *s. sot. vanh.* talousaliupseeri. **-mies** *s.* omassa ruoassaan maanomistajan rakennuksessa asuva maataloustyöläinen, joka saa osan palkkaa viljana, maitona ym. tuotteina, muonarenki, jyvämies. **-palkka** *s. maat.* kokonaan t. osaksi luonnontuotteina suoritettava palkka. **-raha** *s. sot.* sotilashenkilölle menetetystä muonitusedusta maksettava korvaus. **-renki** *s.* = muonamies. **-torppari** *s. hist.* torppari, joka teki taloon työtä myös muonapalkkaa vastaan. **-vahvuus** *s.*, vars. *sot.* = muonitusvahvuus. **-varasto** *s.* Laivat täydentävät m:jaan. **-var|at** *s. mon.* M. ovat melkein lopussa. Koota m:oja. **-varikko** *s. sot.*

muonit|taa[2*] *v.*, vars. *sot.* varustaa muonalla, muonavaroilla. | Ennen taistelua joukot m:etaan hyvin ja hevoset rehustetaan. — Suurkaupungin m:taminen on varsin monisyinen tehtävä.

muonittaja[10] *tek.*, vars. *sot.* Komppanian talousaliupseeri toimii samalla myös m:na.

muonitus[64] *teonn.* < muonittaa. | Vihollisen ratsuväki häiritsi armeijan m:ta. Jalkaväen m. oli järjestetty erinomaisesti. — Kun pistiäisen pesä on valmis, alkaa sen m. **-lotta** *s.* **-menot** *s. mon.* **-mestari** *s.* Kreivi Hannu Wirtenberg tavataan v. 1606 Suomen m:na. **-toimisto** *s.* Pääesikunnan intendentuuriosaston m. **-vahvuus** *s. sot.* joukon muonilla kulloinkin olevien henkilöiden lukumäärä. **-vaikeu|s** *s.*,

tav. *mon.* Pakkanen ja m:det pysäyttivät armeijan etenemisen.

muori[4] *s.* vanha t. vanhanpuoleinen nainen, vars. (vanha) emäntä; vrt. akka, eukko, muija, mummo, ämmä. | Vaari ja m. Torpan m. Loviisa-m. Lukkarin m. 'vaimo, emäntä'. Pappilan m. käski paistia kääntää SP. - - eukko, kutsuttu "Männistön m:ksi" KIVI. "Riuskas m.!" tunnusti Iso-Vileeni [renki talon emännästä] KILPI. Malkamäen vanha emäntä eli m. SILL. Antaa pojan kasvaa siellä m:nsa [= isoäitinsä] tykönä töllikulmalla SILL. — *Yhd.* anoppi-, äitim.; hieroja-, kupparim.; pirtti-, saunam.; kana-, kettum.

muori|nen[63] *dem.s.* vaimon t. vanhahkon naisen puhuttelusanana. | Hei m:seni, missä olet? "Se on vain turhaa luuloa, m:seni", sanoi torppari *TARK.

muosk|a[11] *s. murt.* lapsesta: kakara, pentu, penska, muksu, mukula, puoska. | - - korjaa kenkiä m:illeen ja akalleen HEPOR.

muo|ti[4*] *s.* jllak elämän alalla kulloinkin vallalla olevan maun mukainen yleinen tapa t. käytäntö, vallitseva makusuunta, kuosi, tapa, tyyli; us. erik. pukeutumisen alalla vallitsevasta muodista. | Eurooppalainen, ranskalainen m. Pukeutumisessa, käytöstavoissa, kirjallisuuden, taiteen alalla vallitseva m. Tapa, josta on tullut suorastaan m. Pukeutua m:din mukaan. Viimeistä, uusinta m:tia oleva hattu, kampaus, koru. Mikä tänään on m:tia, voi huomenna olla vanhanaikaista. M:din oikut, vaihtelut. M:din maailma. Seurata, noudattaa m:tia. Olla m:din orja. Tehdä jtak vain m:din vuoksi. M:din vaatimuksia vastaava puku. Siihen aikaan oli m:dissa kammata tukka ylöspäin. Sateenvarjo on pysynyt m:dissa nykypäiviin asti. Päästä m:tiin. Viime aikoina m:tiin tullut tunturihiihto, lomanviettopaikka. Ryijy on uudelleen tullut m:tiin. Jäädä, joutua pois m:dista. — Kammata hiukset uuteen m:tiin 'uuden muodin mukaan'. — Miesten, naisten m:dit 'muodin mukaiset pukukuosit, -mallit'. Pariisin m:dit. — *Yhd.* kesä-, kevät-, syys-, talvim.; pariisilaism.; hattu-, hius-, kangas-, kenkä-, puku-, tukka-, turkism.

muoti- yhd:ojen alkuosana tav.: **1.** muodissa oleva, muodin mukainen, jnak ajankohtana erityisen suosittu; esim. m:asia, -hattu, -kirjailija, -väri. **2.** pukumuotia koskeva, pukumuodin alaan kuuluva; esim. m:ala, -lehti, -piirtäjä. **-ala** *s.* M:lla toiminut myyjätär. **-asi|a** *s.* **1.** Matkailu on tullut m:aksi. **2.** M:oissa on paras turvautua räätälin asiantuntemukseen. **-esine** *s.* **1.** Pesukoneesta on viime aikoina tullut oikein m. **2.** Hatut, solmiot ym. m:et. **-harrastus** *s.* Urheilusta tuli oikein m. **-hattu** *s.* muodin mukainen hattu. **-hulluu|s** *s.* liioittelu muodin noudattamisessa. | Nylonsukkien käyttö talvipakkasellakin on sulaa m:tta. **-kan|gas** *s.* Kevään m:kaat saapuneet kauppoihin. **-katsaus** *s.* Talvikauden takkeja koskeva m. **-kauppa** *s.* muotiliike. **-kau|si** *s.* Kuluvan m:den kenkäuutuudet. **-kenkä** *s.* Uuden uutukainen m. **-kesku|s** *s.* Pukumallimme ovat suoraan mannermaan m:ksista. **-kirjailija** *s.* ks. muoti- 1. | Nimekäs m. **-kirje** *s.* Lehtemme julkaisee joka viikko m:itä Pariisista. **-kunin|gas** *s.* mies, jolla on määräävä t. suuri vaikutus (naisten) pukumuotien kehitykseen. | Pariisin m:kaat. **-kuva** *s.* pukumuotia esittävä kuva. **-kuvasto** *s.* vrt. seur. **-lehti** *s.* muodin mukaisia pukumalleja kuvina esittelevä lehti. **-leijona** *s.* pukumuotia tarkoin (us. keikarimaisesti) noudattava t. pukumuodin alalla esikuvana oleva mies; keikari. **-liike** *s.* naisten pukuja, hattuja yms. valmistava ja myyvä liike, muotisalonki. **-lääke** *s.* Penisilliini, uusi m. **-lääkäri** *s.* ks. muoti- 1.

-muotinen[63] *poss.a.* Uuden-, vanhanm.; uusm.

muoti|nukke *s.* **1.** muotien esittelyyn käytetty malli-, mainosnukke. **2.** *kuv.* nainen, joka pukeutumisessaan orjallisesti noudattaa muotia. **-näytös** *s.* tilaisuus, jossa mannekiinit esittelevät uusia pukuja, mannekiininäytös. **-pakina** *s.* pukumuotia käsittelevä pakina. **-palsta** *s.* vrt. muotilehti. | Lehden m. **-piirtäjä** *s.* naisten pukumallien sommittelija. **-puku** *s.* muodin mukainen puku. **-sairaus** *s.* muotitauti. **-salonki** *s.* iso muotiliike. **-suunt|a** *s.* Uusi m. Ulsterilaadut vaihtelevat suuresti eri m:ien mukaan. **-sävelmä** *s.* ks. muoti- 1. | Iskelmästä tuli kauden m. **-taiteilija** *s.* **1.** ks. muoti- 1. | Seurapiirien suosima m. **2.** naisten pukumalleja sommitteleva taiteilija, muotipiirtäjä. **-tanssi** *s.* Samba, 1940-luvun m. **-tauti** *s.* ks. muoti- 1. | Neurastenia oli 19:nnen vuosisadan m. **-tavara** *s.* **1.** ks. muoti- 1. | Kangas, joka tänään on m:a, saattaa huomenna olla vanhanaikaista. **2.** vaatetuksen alaan kuuluva, muodin vaihtelujen alainen tavara. | Naistenhatut ym. m:t. **-urheilu** *s.* Melonnasta tuli todellinen m. **-uuti|nen** *s.* M:sia Lontoosta. **-uutuu|s** *s.* Pariisin m:det. **-vaihtelu** *s.* Hajuvesikin on m:n alainen. **-virtau|s** *s.* Noudattaa, seurata m:ksia. Kirjallinen m. **-väri** *s.* Joka muotikaudella on omat m:nsä.

muotka[11] *s. murt.* Lapissa: kannas, jonka yli vene vedetään.

muotki|a[17*] *v. murt.* vetää vene maata pitkin kannaksen yli t. kosken ohi. | Venheiden m:minen oli vienyt runsaasti aikaa JÄRVENT.

muo|to[1*] *s.* **1.** fyysillisen olion ulkoisten piirteiden kokonaisuus, hahmo, ulkomuoto. | Esineiden m. ja väri. Ruuvin koko ja m. Pöydän, ikkunan, rakennuksen, ammuksen, astian, koristekuvion m. Hylkeen ruumiin m. on sukkulamainen. Kallon, kasvojen m. Käden, jalan m. Lehden, varren m. Pallon, kolmion m. Putken poikkileikkauksen m. M:doltaan neliömäinen, soikea, lieriömäinen, pallomainen, kartiomainen. M:doltaan jääkiteet ovat hyvin erilaisia. Pilvi muistutti m:doltaan hevosta. Ihmisen m:toon veistetty patsas. Hevosenkengän m:toon katettu ruokapöytä. Taikina kierretään rinkilän m:toon. Terä sorvataan lopulliseen m:toonsa. Tiili saa m:tonsa muotissa. Savea voi muovata mitä erilaisimpiin m:toihin. Kimmoista kappaletta ei voida m:doltaan muuttaa, vaan se palautuu ennalleen voiman lakattua vaikuttamasta. Lestillä

kengät säilyttävät hyvin m:tonsa. M:tonsa menettänyt hattu, puku. Antaa jllek m. Muuttaa m:toaan. — Maanpinnan m:dot. Barokin rehevät m:dot. Kustavilainen tyyli eroaa rokokoosta ennen kaikkea suoraviivaisten m:tojensa puolesta. M:doltaan ja suhteiltaan kaunis kirkko. — *Erik.* ihmisen ulkomuodosta. **a.** Ei molempia yhdelle anneta: hyvää luontoa ja kaunista m:toa SP. -- ei ollut hänellä m:toa, johon me olisimme mielistyneet VT. — *Heng.* M:toon t. m:toa katsomatta 'henkilöön katsomatta'. Älä käännä oikeutta, älä m:toa katso äläkä lahjoja ota VT[v]. **b.** kasvoista, kasvojen ulkonäöstä. | Ukon partainen m. Hänen m:tonsa kävi kalman kalpeaksi. Vaimon m. oli mustanpuhuva, kaita ja laiha A.OKSANEN. [Otsa] oli pysynyt valkoisempana kuin muu m. AHO. — *Erik.* kasvojen ilmeitä ajatellen. | Jkn m. muuttuu. Miehen m. musteni 'ilme synkkeni'. Isä otti tuiman m:don. -- ei ollut heidän m:tonsa iloinen, vaan kiusan karmeus väikkyi heidän kulmakarvoillansa KIVI. On ottanut oikein korskan m:don päälleen [ark.] LEINONEN. — *Alat.* Iskeä jkta vasten m:toa 'kasvoja'. Saada ruokaa m:toonsa 'syödäkseen, "naamaansa"'. **c.** *mon.* ihmisen (us. erik. naisen) vartalon ääripiirteistä. | Pikkulapsen pulleat m:dot. Rouvan pyylevät m:dot. Sillä vaikka hän oli ylön hoikka varreltansa --, olivat hänen m:tonsa kuitenkin täydelliset ja muhkeat KALLAS. -- hänen vartalostaan tuskin aavisti mitään naisellisia m:toja SILL. **d.** *yhd.* Jalan-, kallon-, kengän-, käden-, lestin-, pinnan-, pään-, ruumiinm.; liekki-, pisaram.; U--, T--, V-m.; alku-, ihanne-, normaali-, perus-, standardi-, vakiom.

2. olo-, ilmenemismuoto, olotila. **a.** *fys.* aggregaatiotila. | Kaasumainen, nestemäinen, jähmeä m. Juoksevassa m:dossa oleva parafiini. **b.** yl. olomuoto, -tila; joskus: asu. | Tähteeksi jäänyttä ruokaa ei pitäisi toista kertaa tarjota samassa m:dossa. Elintarvikkeet saatetaan keittämällä nautittavaan m:toon. Vitamiinit ovat jo kasveissa saaneet sen m:don, jossa ne kelpaavat eläinruumiin käytettäväksi. Tuomiokirkko nykyisessä m:dossaan 'asussaan'. Nykyiseen m:toonsa maatalousihallitus järjestettiin v. 1917. — Kulki Luoja karjatietä / m:dossa [= hahmossa] maallisen urohon LEINO. [Kristus] otti orjan m:don, tuli ihmisten kaltaiseksi, ja hänet havaittiin olennaltaan sellaiseksi kuin ihminen UT. — *jnk* t. *jssak muodossa* us. par. korvattavissa ess:llä. | Tupakkaa nuuskan m:dossa 'nuuskana'. Jään m:dossa oleva vesi. Papiston palkka suoritettiin aikaisemmin luonnontuotteiden m:dossa. **c.** *sot.* määrätavasta, jolla joukko (harjoituksissa, taistelussa, marssilla tms.) on järjestäytynyt. | Parvi on säännötön m., jolla on sekä syvyyttä että leveyttä. Ryhmän avojärjestyksen m:dot ovat avojono, avoparijono, avorivi ja parvi. M:don muutokset. Hän ratkaisi keveämmillä m:doillaan taistelun edukseen. — *Yhd.* avo-, hajam.; jono-, kolonna-, rivim.; etenemis-, hyökkäys-, kokoontumis-, marssi-, ryhmitys-, taistelum.

3. ed:een liittyen tavasta, jona jk toiminta, teko, tunne, ilmiö tms. (ulkonaisesti, käytännössä tms.) ilmenee, havaitaan, koetaan. | Elämä tuhansine m:toineen. Kansatiede tutkii varsinkin alkukantaisia oloja ja m:toja. Näyttelyajatus sai kiinteän m:don. Kuntien itsehallinto on vähitellen saanut nykyiset vakiintuneet m:tonsa. Levottomien maakuntien liikehdintä sai uhkaavia m:toja. Leikki sai yhä rajumpia m:toja. Taikausko ei hävinnyt, se vain muutti m:toa. Viha pukeutui varsin räikeihin m:toihin. Vapaus kaikissa m:doissaan. Naturalismi karuimmassa m:dossaan. Peitetyssä muodossa annettu hinnan alennus. Peitetyssä m:dossa lausuttu uhkaus. Avustusta on annettu monessa m:dossa: suoranaisina lahjoina, lainoina ym. — *jnk* t. *jssak muodossa* us. par. korvattavissa ess:llä. | Murrosiän levottomuus purkautuu usein liikunnan m:dossa 'liikuntana'. Tuotannon väheneminen ilmeni pian hintojen nousun m:dossa. Eläkkeen m:dossa myönnetty korvaus. Ystävät toivat tervehdyksensä kukkien m:dossa → tervehdyksenään kukkia. — Joskus konkr:mmin. | Osuustoiminnan oikeudellinen m. on osuuskunta. — *Yhd.* (raja 6. ryhmään ei ole selvä) asumis-, avustus-, harjoitus-, hoito-, huvittelu-, ilmoitus-, kalastus-, kasvatus-, kiihotus-, kilpailu-, kirjanpito-, käyttäytymis-, käyttö-, liikkumis-, liikunta-, mainostus- opetus-, propaganda-, rangaistus-, rankaisu-, seurustelu-, toiminta-, työ-, vakuutus-, verotus-, viljely(s)m.; asutus-, kulttuuri-, sivistys-, taide-, talous-, uskontom.

4. a. kirjallisesta t. suullisesta esityksestä, kuvaama- t. säveltaiteen tuotteesta ym.: se miten jk on ulkonaisesti toteutettu, hahmoteltu, sommiteltu, rakennettu, esitetty tms.; us.)(sisällys, ajatus. | Romaanin, runon sisällys ja m. Esittää ajatuksensa suppeassa m:dossa. Kireä, loistava, horjuva, väkinäinen m. Sujuvaan m:toon laadittu asiakirja. Kirjeen m:toon sepitetty matkakuvaus. Aforismin m:dossa lausuttu ajatelma. Lausumme tämän laskulain myös kaavan m:dossa. Yhtälö sievennetään m:toon $ax + by = c$. Laki hyväksyttiin suuren valiokunnan ehdottamassa m:dossa. Sonaatin m:dossa oleva sävellys. Baletti esitettiin kokonaan uusitussa m:dossa. — Musiikin m:dot. Kiinnittää huomiota m:toon. Huomautukset koskivat pelkästään m:toa. M:don hallinta. M:don mestari. — *Yhd.* kirje-, proosa-, romaani-, runom.; laulu-, lied--, sikermä-, sonaattim. **b.** *kiel.* sanan äänneasu; niistä äänneasuista, joissa sana esiintyy taivutettaessa, taivutusmuoto. | Sanan merkitys ja m. Kirjakielen mukainen murteellinen m. Supistumaton m. Verbin kielteinen m. Suomen kokonaisobjektilla on yksikössä kaksi m:toa: päätteellinen ja päätteetön. — *Yhd.* taivutusm.; aika-, persoona-, sija-, tekijäm.; aktiivi-, passiivi-, refleksiivim.; yksikkö-, monikkom.; finiitti-, infiniitti-, nominaalim.; akkusatiivi-, imperatiivi-, imperfekti-, infinitiivi-, komparatiivi-, konditionaali-, nominatiivi-, perfekti-, potentiaali-, preesens-, superlatiivim.; liitto-, yksi-

näism.; kielto-, omistus-, teitittelym.; katom.; murrem.; verbinm.

5. lain, asetusten, sääntöjen, vakiintuneen käytännön tms. määräämä, edellyttämä t. niiden mukainen menettelytapa. | Oikeudenkäynnissä on noudatettava lain määräämiä m:toja. Yhteisen jumalanpalveluksen vakiintuneet m:dot. Asianmukaisin m:doin tehty sopimus. M:don puolesta päteväksi katsottava avioliittoon vihkiminen. Vapautua aikakauden ja sosiaalisen ympäristön m:doista. — Vars. *mon.* lailliset t. tarpeelliset ulkonaiset muodollisuudet, menot, seremoniat, etikettiseikat tms. | Kristillisyys ei saisi pinnallistua vain ulkonaiseksi m:doksi. Lapsikastetta useat pitävät turhana m:tona. Menetellä m:doista välittämättä. Pitää kiinni m:doista. Turhien m:tojen mies. M:tojen orja. — *muodon vuoksi* jotta jk asiaan kuuluva muodollisuus, tapa, vaatimus tms täyttyisi; muodollisesti, näön, tavan vuoksi, nimellisesti. | Virka oli m:don vuoksi julistettava haettavaksi. Aluksi rouvat hiukan kursailivat m:don vuoksi. Sopimus laadittiin vain m:don vuoksi. Otti osaa kilpailuun pelkästään m:don vuoksi. Etumies tiesi tehtävänsä, vaikka hän m:don vuoksi siinä miesten kuullen sitä kysyvään tapaan mainitsi SILL. — *Yhd.* (us. konkr.) hallitus-, järjestys-, valtiom.

6. laji, tyyppi (vars. ulkonaisten seikkojen mukaan jaoteltaessa). | Tukkireen pohjoissuomalainen m. 'muodoltaan pohjoissuomalainen tukkireki'. Rautainen kirves keskiaikaista m:toa. Muurahaisten joukossa on sekä siivettömiä että siivellisiä m:toja. Muinaisaikoina eläneet liskoeläinten m:dot. Kansanruno, jota tunnetaan kolme toisistaan poikkeavaa m:toa. Patsaat, käyrät ym. graafisen esityksen m:dot. Hyppykilpailun m:doista on pituushyppy vanhin. Taudin pitkäaikaista m:toa on usein vaikea todeta. Jakomielitaudin katatoninen m. Sateen m:dot. Novelli kirjallisuuden m:tona. — *Biol.* muunnos, jolle on ominaista periytyvä, vain yhden geenin aiheuttama muuntelu. — *Yhd.* eliö-, eläin-, ihmis-, jäkälä-, kasvi-, liskom.; hedelmä-, itiö-, kukinto-, kukka-, lehti-, pyrstöm.; ihottuma-, syöpä-, tautim.; kasvillisuus-, maisema-, metsikkö-, suom.; asunto-, aura-, esine-, hammas-, holvi-, kaari-, kattila-, katto-, kide-, kierre-, kirjain-, kirves-, koriste-, koulu-, kuvio-, laippa-, lakki-, lääke-, navetta-, puku-, pylväs-, pöytä-, rakennus-, sidos-, tähtäinm.; kielim.; koiras-, naarasm.; jättiläis-, kääpiöm.; meri-, pinta-, pohja-, tunturim.; kevät-, talvim.; alku-, ihanne-, kanta-, laina-, malli-, normaali-, perus-, pää-, rinnakkais-, seka-, standardi-, sukulais-, vakio-, väli-, yleism.

7. adv:n tapaisia yhteyksiä. — *kaikella muotoa* a) kaikin tavoin. | Häntä koetettiin kaikella m:toa estää suorittamasta tehtäväänsä. b) kaikin mokomin, ehdottomasti, välttämättä, ehdolla millä hyvänsä. | Lahjapaketit on kaikella m:toa lähetettävä ajoissa. Törkeitä syntejä tulee meidän karttaa kaikella m:toa, sanon minä KIVI. c) vastauksissa, kehotuksissa, myönnytyksissä: (tottahan) toki, totta kai. | "Saanko tulla?" — "Kaikella m:toa!" — *monella muotoa,* (harv.) *monin muodoin* monin tavoin. | Jumalille osoitettiin monella m:toa kunnioitusta. - - saivatpa nyt entiset pilkkaajat havaita monin m:doin, että kaikki hän muisti HAANPÄÄ. — *(ei) millään muotoa* (ei) millään ehdolla, (ei) missään tapauksessa, (ei) millään. | Seos ei millään m:toa saa kiehua. Hän ei millään m:toa sovi lastenhoitajaksi. Älä millään m:toa suostu heidän tuumiinsa! AHO. — *niin muodoin, näin muodoin* johtopäätöstä ilmaisten: sen, tämän johdosta, siten, täten, siis. | Sairastuin enkä niin m:doin voinut tulla. Seteleitä esitettiin lunastettavaksi keskuspankkiin, jonka kultavarasto niin m:doin väheni. Näin m:doin ei ole ihmeteltävää, että - -.

muoto|aines *s.* Kielen m. **-aisti** *s.* kyky tajuta t. ymmärtää muotoja, muototaju. | Taidemaalarin, runoilijan, säveltäjän m. Herkkä, hieno, hyvä, varma m. Kehittää m:aan. Kuvanveistotaide vetoaa ensi sijassa m:iin. **-asu** *s.* Runon kieli- ja m. **-höylä** *s. puut.* muotolistojen yms. höyläämiseen käytetty höylä, jonka terän leikkaava reuna muodostaa kuvioviivan. **-höyläys** *s. puut.* vrt. ed. | Suksien m. **-ihanne** *s.* Renessanssin yksinkertainen, suoraviivainen m.

muotoil|la[29] *v.* antaa jllek muoto, muodota, muodottaa, muovailla. | M. metallia takomalla. Jyhkeästi m:tu veistos. Kauniisti m:tu koriste-esine, tuoli. Se mitä sanotaan, olkoon selvästi ajateltua ja tehokkaasti m:tua. Kiinteästi m:tu jousikvartetto. Mannerjään m:emaa maastoa.

muotoilu[2] *teonn.* < ed. | Kirkon holvien plastillinen m. Uudet rakennusaineet edellyttävät aivan uutta m:a. M:ltaan mestarillinen romaani. **-kyky** *s.* Arkkitehdin, runoilijan m. **-nahka** *s. nahk.* pehmeä vasikannahka, jonka pintaan tylpällä piirtimellä painettu kuviointi jää helposti näkyviin, plastiikkanahka.

muotoi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä; kirjoitetaan us. myös ◡ lyhyen, attr:ttoman määräyssanansa kanssa. | Keilan, kiilan, kuution, munan, pallon, päärynän, suorakaiteen, suppilon, ympyrän m. Mättään m. muurahaispesä. S:n, V:n m. Oikean, sopivan m. Kuta suurempi saviteoksen kutistuvuus on, sitä vaikeampi sitä on kuivattaessa pysyttää m:senaan. Raudan pää taivutetaan puoliympyrän m:seksi koukuksi. Reisiluun alapää on nuijan m:sesti alaspäin paksuntuva. — *Yhd.* jalo-, kaunis-, laaja-, puhdas-, rikas-, siro-, suppea-, uusi-, vanha-, vapaam.; kaksi-, monim.; ihanne-, normaalim.; kehys-, osakeyhtiö-, runo-, sinim.; aktiivi-, passiivi-, monikko-, yksikkö-, nominatiivi-, translatiivim.; kaiken-, monen-, saman-, yhdenm.; erim.; epäm.

muoto|jumalinen *a.* -jumalisuus *omin.* vain uskonnon ulkonaisia muotoja noudattava. | Väärä nimikristillisyys ja m:jumalisuus. **-jyrsin** *s. tekn.* vrt. muotohöylä. **-jyrsintä** *s. tekn.* vrt. ed. **-järjestelmä** *s.* Kielen m. **-kappale** *s. tekn.* erikoismuotoinen kappale, vars. erikoismuotoinen putken osa. | Kulmaraudat, renkaat, muh-

vit ym. m:et. **-kasv|i** *s. maat.* jllek alueelle ominainen ja ulkomuodoltaan muiden alueiden kasveista selvästi poikkeava kasvi; vrt. leimakasvi. | Sarat voivat olla etenkin nuorilla niityillä m:eina. **-kasvu** *s. metsät.* kasvun johdosta tapahtuva puun rungon muodon muuttuminen; vrt. pituuskasvu, pintakasvu. **-kategoria** *s. kiel.* **-kaunis** *a.* → kaunismuotoinen. **-kiel|i** *s.* vars. estetiikassa: jklle henkilölle, jllek ajalle, tyylisuunnalle tms. luonteenomainen taiteellinen ilmaisutapa; tyyli. | Pyrkimys persoonalliseen m:een. Barokin m. Kirjallinen, rakennustaiteellinen m. **-kristilli|nen** *a.* -syys *omin.* vain kristinuskon, kirkon muotoja noudattava; nimikristillinen. **-kulttuuri** *s.* Seuraelämää ja m:a käsittelevä kirjallisuus. N.N:n runoudesta puuttuu vielä persoonallisuutta ja m:a. **-kuri** *s.* vars. estetiikassa. | Ranskalaisklassillisen draaman ankara m. **-kuv|a** *s.* näköisyyttä ja muuta luonteenomaisuutta tavoitteleva kuva (piirros, maalaus, veistos, joskus myös valokuva) jksta henkilöstä. | Maalauttaa m:ansa. Pasteurin m. — *Kuv.* myös kirjallisesta henkilökuvauksesta. | A. on muistelmissaan piirtänyt sattuvia m:ia kirjallisen elämämme merkkihenkilöistä. — *Yhd.* pastelli-, öljyvärim.; lapsi-, naism. **-kuvaaja** *s.* vars. muotokuvamaalari.

muotokuva|kokoelma *s.* **-maalari** *s.* Albert Edelfelt teki nimensä tunnetuksi etenkin m:na. **-maalaus** *s.* M. Elias Lönnrotista. Harjoittaa m:ta. **-miniatyyri** *s.* **-piirros** *s.* **-piirustus** *s.* **-tai|de** *s.* Pisanello oli Italian m:teen pääkehittäjiä. **-tilau|s** *s.* Suoritti suuria m:ksia. **-veistos** *s.*

muoto|käsittely *s.* → muodonkäsittely. **-lista** *s. puut.* poikkileikkaukseltaan erikoismuotoinen lista, profiililista. **-luku** *s. metsät.* puun kuutiomäärän suhde sen sylinterin kuutiomäärään, jonka kanta on yhtä suuri kuin puun poikkileikkauspinta määräkorkeudella ja korkeus yhtä suuri kuin puun pituus. **-luokka** *s. metsät.* luokkia, joihin puut muotosuhteidensa perusteella jaetaan. **-meno** *s. usk.* uskonnollisten tapojen t. menojen noudattaminen pelkästään muodon vuoksi. | Perityn uskonnon suurin vaara on siinä, että se helposti jähmettyy pelkäksi m:ksi. **-määräy|s** *s. lak.* jssak toimituksessa t. oikeustoimessa noudatettavia muotoja koskeva määräys. | Kiinteistökauppoja koskevat m:kset. **--ominaisuu|s** *s.* Kiteiden fysikaaliset ominaisuudet ovat täysin sopusoinnussa niiden m:ksien kanssa. **--opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* muoto-oppiin kuuluva, muoto-oppia koskeva. | M. tutkimus. M:sesti samanlaiset elimet. **--op|pi** *s.* eri tieteissä oppi alan muodoista, morfologia. | Sitä osaa sanaoppia, joka käsittelee sanojen muotoja, sanotaan m:iksi. Laajarakenteisten musiikillisten rytmiyksikköjen esitystä nimitetään m:iksi. Kasvien, selkärankaisten m. Biologinen m. osoittaa, että eliöiden rakenteellinen yhtäläisyys on huomattavasti suurempi kuin ensi katsomalta näyttää. **-piir|re** *s.* Pääkallon m:teistä kiinnitetään erityistä huomiota pituuden, leveyden ja korkeuden välisiin suhteisiin. **-piste** *s. metsät.* se puun rungon kohta, johon tuulen taivuttavan voiman katsotaan keskittyvän. **-puhdas** *a.* → puhdasmuotoinen. **-puol|i 1.** *s.* Runouden sisällys- ja m. Meidän on voimiemme mukaan huolehdittava myös tehdasvalmisteidemme m:esta. **2.** *a.* epäsymmetrinen; epämuotoinen, muodoton, ruma, rujo. | M., epätasaisesti pyörivä pyörä. M:eksi kulunut veitsi. M:eksi kuihtunut käsi. [Tuohilevylle] luultavasti lapsen kädellä oli piirretty m:ia susia ja karhuja HAARLA. **-puu** *s.* puu, joka leikkaamalla ja ohjaamalla on kasvatettu tavallisuudesta poikkeaviin muotoihin.

muoto|rakenne *s.* **1.** vars. estetiikassa. | Sinfoninen m. Antiikin kirjallisuuden vankka esteettinen näkemys ja luja m. Musiikin m:rakenteeseen kuuluu sävelteoksen yleinen yhtenäisyys ja sen osien sopusuhtaisuus ja keskinäinen vastakohtaisuus. **2.** *kiel.* Suomen murteiden sanavarat ja m. H. Winkler vertaili tunguusia muoto- ja lauserakenteen kannalta suomalais-ugrilaisiin kieliin. **-rauta** *s. tekn.* muototeräs. **-rikas** *a.* → runsasmuotoinen. **-rikkaus** *s.* Yksi- ja monisoluisten levien m. on vallan hämmästyttävä. **-runsaus** *s.* Voikukkien m. on erittäin suuri. **-ryhm|ä** *s.* Sanamuodot, joilla on sama tunnus, muodostavat m:än, jonka jokaisella muodolla on yhteinen lisämerkitys. Kivettyminä ovat säilyneet nykyisiä m:iä yhdistävät välimuodot, kuten matelijoita ja lintuja välittävä liskolintu. **-sarja** *s.* **1.** Selkärankaiset eläimet muodostavat suikulaisesta asteittaisesti kohoavan m:n. **2.** *kiel.* taivutusmuotojen sarja, paradigma. **-seik|ka** *s.* Runon m:at. Takertua m:koihin. Huomiota ei kiinnitetä toisarvoisiin m:koihin. **-silmä** *s.* kyky tajuta (vars. nähdä) muotoja, erik. niiden esteettisiä arvoja. | Hänellä on kehittynyt m. **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* Pääkopan ja naaman m:teet. Liettyminen on muuttanut järvien m:teita. **-systeemi** *s. kiel.* muotojärjestelmä. **-tai|to** *s.* vars. estetiikassa: muodon käsittelyn taito. | Loistavalla m:dolla kirjoitettu romaani. **-taituri** *s.* kirjailija tm. taiteilija, jolla on erinomainen muodonkäsittelytaito. **-taituruu|s** *s.* vars. estetiikassa: erinomainen muototaito. | Runokäännös, joka todistaa verratonta m:tta. **-taju** *s.* muotoaisti. | [Taiteilijan] varma m. Lasten m:n kehittäminen. **-teoria** *s. mat.* neliömuotoja tutkiva matematiikan osa. **-terä** *s. tekn.* höylän tms. terä, jonka leikkaava reuna muodostaa kuvioviivan. **-teräs** *s. tekn.* valssaamalla muodostettu kankiteräs, jonka poikkileikkauspinta on kulman, U:n, H:n, I:n tm. muotoinen, kuvio-, profiiliteräs, muotorauta. **-tiili** *s. tekn.* tavallisesta tiilimuodosta poikkeava, etupäässä koristeellisiin listamuotoihin tarkoitettu tiili, muottitiili. **-tunne** *s.* vars. estetiikassa: muotoaisti, -taju, maku muodon suhteen. | Kunkin tyylikauden aikana vallitseva maku ja m. painavat luonteenomaiset tuntomerkkinsä rakennustaiteen tuotteisiin. **-tyyp|pi** *s.* Sana "kotia" on samaa m:piä kuin "kahtia", "kolmia". Lyriikan eri m:pien vertailu voi tuottaa merkitseviäkin tuloksia. Malaijit eivät muodosta mitään rotua, vaan hei-

dän joukossaan ovat edustuneina kaikki mahdolliset koot ja m:it.

muotou|tua[44] *v.* saada muoto, muodostua jhk muotoon, hahmottua. | Elämykset m:tuvat havainnollisiksi kuviksi. Kielen m:tuminen sivistyskieleksi. Vasta m:tumassa oleva suunnitelma. — Hierojan käden on m:duttava käsiteltävän ruumiinpaikan mukaan.

muotoutuma[13] *s.* muotoutumisen tulos, muodostuma. | Huumorin kaunokirjalliset m:t. Ihmisten välisistä suhteista sukeutuvat sosiaaliset m:t.

muotoutumaton[57] *kielt.a.* Vielä m. ohjelma.

muoto|vaatimus *s.* muotoa koskeva vaatimus. | Suomalaisen runouden m:vaatimusten kohottaminen. **-vaihtelu** *s.* par. muodon vaihtelu. **-vaisto** *s.* vars. estetiikassa: vaistonomainen, luontainen muototaju. | Herkkä m. Aino Kallaksen m. on varma. **-valmis** *a.* → valmismuotoinen. **-varma** *a.* → varmamuotoinen. **-vik|a** *s.* *metsät.* Puun ulkonaisia m:oja ovat vääryys, mutkaisuus, haaraisuus yms. **-virhe** *s.* Kaupanmoitekanne on kaupan kumoamista muoto- tai asiavirheen perusteella tarkoittava kanne. Runon m:et.

muot|ti[1*] *s.* **1.** *tekn.* valettavan, puristettavan t. taottavan kappaleen t. laitteen muotoon tehty kaava, johon sula metalli, betoniseos tms. valetaan t. johon metalli jähmeänä taotaan; vrt. kaava, kehys, kokilli, luotta, lesti, malline, matriisi, šabloni, upukka. | Kuvapatsaan, kaivonrenkaan m. Betoniseinän m. tehdään laudoista rakennuspaikalla. Tiilet lyödään käyttäen puusta tehtyä pohjatonta m:tia. Sula kynttiläaines kaadetaan m:tiin, jossa sen annetaan jähmettyä. — *Kuv.* Sisarukset olivat aivan yhdennäköiset, kuin samaan m:tiin valetut. — *Yhd.* valum.; betoni-, luoti-, saippua-, tiilim.; hiekka-, kipsi-, lauta-, metalli-, pahvi-, pelti-, puu-, rauta-, teräsm.; sisä-, ulkom.; irto-, kiintom. **2.** *ruok.* **a.** ääriviivoiltaan jnk kuvion muotoinen teräväreunainen esine, jolla kaaviloidusta taikinalevystä painaen leikataan halutun muotoisia kappaleita. | Pyöreä, tähden muotoinen m. Voitaikina kaaviloidaan levyksi ja siitä otetaan m:illa kakkuja. — *Yhd.* kakku-, pikkuleipä-, piparkakkum.; neliö-, tähtim. **b.** vuoka, jossa kakku tms. paistetaan halutun muotoiseksi. — *Yhd.* kakkum.

muotti|aine *s.* aine, josta muotti on tehty. **-alasin** *s.* *tekn.* Muottivasaran vastimena on työkappaleen alapinnan muotoa vastaava m. **-hiekka** *s.* *met.* hiekka, johon muotti tehdään, kaavaus-, valuhiekka. **-laudoitu|s** *s.* *rak.* M:kset betonitöissä. **-laut|a** *s.* *rak.* Betoniperustus valetaan m:ojen väliin.

-muottinen[63] *poss.a.* Kaksi-, nelim.

muotti|taonta *s.* *met.* takominen muotteja käyttäen, upukkataonta. **-tiili** *s.* *tekn.* muototiili. **-työ** *s.* Teräsbetonirakenteiden muotti- ja raudoitustyöt. **-vasara** *s.* *tekn.* muottitaonnassa käytetty vasara, jonka lyöntipinnassa on taottavan kappaleen muotoa vastaava syvennys, yläupukka; vrt. muottialasin.

muovaaja[16] *tek.* < muovata.

muovaamaton[57] *kielt.a.* < muovata. | Vielä m. savimöhkäle.

muovaantua[1*] *v.* = muovautua.

muovailemat|on[57] *kielt.a.* < muovailla. | M. savi. M:toman puun vienti on kasvanut.

muovailija[14] *tek.* < seur. | Saven, muotokuvien m. — Sebestyén Tinódi oli unkarilaisen eepillisen runolaulun huomattavin m.

muovail|la[29] *frekv.v.* < muovata. **1.** *konkr.* muodostella, muotoilla; *erik.* muodostaa jstak plastillisesta aineesta halutun muotoisia, us. taiteellisia esineitä. | M. savea. M. kipsistä kuvia. Kovasta voista ei voi m. kuvioita. Taikinakaistaleet m:laan koukeroiksi. Massasta m:laan 100 pilleriä. Päällyslistat on vuollen m:tava muotoonsa. Kiveen m:tu pyhäkkö. Jää ja virtaava vesi ovat m:leet kalliokamaraa. — *muovail|tava* (partis.) -tavuus[65] (omin.) muovautuva, plastillinen. | Saven erikoisin ominaisuus on se, että se on m:tavaa. Kupari lisää messingin m:tavuutta ja venyvyyttä. **2.** *abstr.* muodostella, kehitellä, muunnella, sovittaa, kaavailla, modifioida. | Kajetorvessa voidaan ääntä m. mitä moninaisimmilla tavoilla. Ei ole tarkoitus m. alkuaine-käsitettä uudelleen. Elokuva, joka on huvinäytelmästä m:tu. Näyttelijä m:i osansa omintakeisesti.

muovailu[2] *teonn.* < ed. **1.** muovaileminen; *erik.* saven ym. plastillisten aineiden (taiteellisesta) käsittelystä. | Piirustuksen, m:n ja veiston opettaja. Lasituotteiden m. Plastillinen, vapaa m. Harjoittaa, suorittaa, opiskella m:a. Voipalojen m. Aikaisempien säädösten m. uuden asetuksen mukaisiksi. — *Yhd.* kiven-, puun-, savenm.; koriste-, pintam.; käsinm. **2.** muovailemisen tulos. | Juhlapäivällinen on nykyisessä muodossaan vapaa m. vanhasta klassillisesta päivällisestä. Jaakko Tengströmiltä tunnetaan vanhan virsikirjan m:ja 20. **-puikko** *s.* saven ym. muovailussa apuna käytetty puikko. **-savi** *s.* muovailtavaksi valmistettu savi. **-|työ** *s.* Varmaa tietoa ei ole, onko Gregorius itse ottanut osaa sävelmien m:työhön. Näyttelyssä oli m:töitä Helsingin kansakouluista. **-vaha** *s.* muovailua varten erityisesti valmistettu vaha.

muova|ta[35] *v.* saattaa jk jllak käsittelyllä jhk muotoon, muodostaa, muodostella, muotoilla, muovailla. | Mantelitahnasta voidaan m. erimuotoisia karamelleja. Kylmänä m:ttaessa suurenee raudan kovuus. Vaikutusta tehosti korkea ja kapea goottilaiseksi m:ttu akkuna. Suuret maankuoren liikkeet m:sivat mantereiden ja merien jakautumisen nykyiselleen. — Kyselijä ei ole perillä alan sanastosta eikä osaa m. kysymystä moitteettomasti. -- miksi on emäntä niin murheen m:ama KIANTO.

muovaus[64] *teonn.* < ed. **1.** muovaaminen. | Takomiseen kuuluu kolme eri toimitusta: kuumennus, m. ja jäähdytys. **2.** muovaamisen tulos. | Kuvapatsas on koko vartaloa esittävä m. **-leikkaus** *s.* *lääk.* plastillinen leikkaus, kirurginen plastiikka. **-työ** *s.*

muovautu|a[44] *pass.v.* (< muovata) muodostua, hahmottua, kehittyä, sukeutua. | Savi m:u savenvalajan käsissä maljakoksi. Vesipäästäisen

jalat ovat m:neet uintielimiksi. Ajatukseni m:i sanoiksi. Aikaa myöten korkeiden linnanisäntien jälkeläiset m:ivat keikailevaksi hoviaateliksi. Oli nähnyt kansakunnan elämän m:van kokonaan uudelleen. — *muovautuva* (partis.) muovailtava, plastillinen.

muovi[4] *s. tekn.* etup. orgaaniskemiallisen teollisuuden valmistamia synteettisiä, suurimolekyylisiä tuotteita, joita jssak valmistusvaiheessa voidaan paineen ja lämmön avulla muovata haluttuun muotoon, tekoaine, plastikki. | Muoveja käytetään nykyään mitä erilaisimpiin tarkoituksiin. — *Yhd.* kerta-, kestom. **-aine** *s.* **-auto** *s.* **-esine** *s.* **-kuitu** *s.* **-lanka** *s.* **-lelu** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.*

mura[11] *s.* **1.** *yleisk.* (karkeahko) muta, ruoppa; *geol.* ja maaperäopissa: tumma maalaji, joka on muodostunut tummavetisissä vesistöissä saostumalla etup. niihin kulkeutuneista humusaineista, järvimuta. | Upposi m:an ja liejuun. Vetää m:a pellolle. - - nosti mustia muria / päälle selvien vesien KAL. — *Yhd.* pohjam.; järvi-, suom. **2.** kivestä, tiilistä yms. syntynyt murska, sora. | M:ksi rapautuvaa kiveä. Kiven, tiilen m:a. — *Lääk.* soran tapaisista kivennäistymistä. | Virtsassa on kiviä ja m:a.

murah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | M:teli jotakin partaansa. Miesjoukosta kuuluu mutinaa ja m:telua.

murah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < murista. | M:ti unisena jotakin. M. tyytyväisenä, vihaisesti, ystävällisesti, halveksivasti. M:ti lyhyen tervehdyksen, kirouksen. M:ti jotakin vastaukseksi. Koira, karhu m:ti vihaisesti. Hyväksyvä, hylkäävä m:dus. Mielihyvän m:dus. [Nukkuva] toveri vain m:ti toiselle kyljelleen kääntyen: "Anna minun nukkua, Antero!" AHO.

murak|ka[15*] *a.*, vars. *murt.* murea. | Niin m:oita perunoita, että keitettäessä halkeilevat. M:kaa leipää, kakkua. - - pehmoisen, m:an maan penkominen AHO.

mura|kuorma *s.* **-maa** *s.* Suosta kuivatettua m:ta. Kallioiden rapautuessa syntyvä m.

muratti[6*] *s.* Hedera helix, meillä huonekasvina käytetty maassa suikertava t. kiipimäjuuriensa avulla kiipeilevä pensas. **-köynnös** *s.* Seinän peittävä m. **-seppele** *s.*

murautu|a[44] *v.* **1.** tulla muraiseksi, tahriutua muraan. | Kengät m:vat suolla. **2.** muuttua muraksi, rapautua. | M:va kivi, vuori.

muravulkaani *s.* = mutavulkaani.

mure[78] *s. murt.* ja *runok.* murhe.

mure|a[21] *a.* -us[65] *omin.* helposti mureneva, hauras, rapea; us.)(sitkeä. | M. korppu. M:aksi keitetty. M. salaatti, kaali. M. massa, kivi, metalli. M:aa lunta. M:aa maata, savea, multaa. Muokata viljelysmaa m:aksi. M. hevosen kavio. Lihan m:us. M:uttaan halkeilevia perunoita.

murehdittaa[2*] *kaus.v.* < murehtia.

murehdut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* murehuttaa) (< murehtua) tehdä murheelliseksi, saattaa murehtimaan, surettaa. | Mieltäni m:taa ainainen rahanpuute. M:tava toteamus. M. Jumalaa synneillään. M. jkta sanoillaan. Ei ilahduta eikä m:a.

mureh|tia[17*] *v.* **1.** olla murheissaan jstak, surra jtak. | M. jtak. M:tii lapsensa kuolemaa. Surra ja m. jtak. Itkeä ja m. Miettii ja m:tii itsensä järjiltä. Tuota itken tuon ikäni, / puhki polveni m:in KAL. Ja Aabraham meni m:timaan Saaraa ja itkemään häntä VT. **2.** olla huolissaan jstak, huolehtia. | M. jkn puolesta, takia. M. lapsistaan. M. toimeentulostaan, sielunsa autuudesta. Sitä asiaa ei ole syytä m. M:tii velkojaan. **3.** *harv.* pitää huolta jstak, hoitaa jtak, huolehtia. | Jokainen m:tikoon vain omista asioistaan.

mureh|tua[1*] *v. harv.* tulla surulliseksi, murheelliseksi. | Mieli m:tuu. Hän ei m:du niin pienestä asiasta.

murehuttaa[2] *v.* = murehduttaa.

murei|nen[63] *a. maat.* -suus[65] *omin.* muruinen. | M. metsämulta. Roudan m:seksi tekemää savea. Lisätä maan m:suutta.

mureke[78*] *s. ruok.* jauhamalla, hakkaamalla t. muulla tavoin hienonnettu liha t. kala, jota on höystetty muilla aineilla ja joka paistetaan uunissa t. vesihauteessa. — *Yhd.* kala-, korppu-, liha-, lintu-, makkara-, sieni-, silavam. **-kyljys** *s.* **-seos** *s.* **-taikina** *s.* M:sta tehtyjä pyöryköitä.

mureleipä *s.* kuiva, kova ja ohut leipä, näkkileipä.

muren[32], muren|e *s.* muru(nen). | M:e leipää. Korpun, lihan, luun m:ia. Ripotella linnuille leivän m:ia. Ei ole maistanut ruoan m:takaan. Ei ole saanut m:ettakaan suuhunsa. Särkyä m:iksi. Tykkituli jauhoi linnakkeen pieniksi m:iksi. — *Kuv.* hiukkanen, rahtu. | Hänen puheessaan ei ollut järjen m:takaan. Siihen asiaan häneltä ei riitä harrastuksen m:takaan. - - hänen naisenkorvaansa joskus sattui joku m. munkkien ja pappien puheista KALLAS. — *Yhd.* leipä-, liham.; leivän-, lihanm.

murena[15] *s.* = ed. | Ei ole syönyt suuruksen m:akaan. — *Kuv.* Sillä miehen luonnossa tarvitaan aina m. karmeutta KIVI. — *Yhd.* leipä-, liham.; leivän-, lihanm.

murenematon[57] *kielt.a.* < mureta. | M:ta betonia, kalkkia, leipää. M. lakkaväri.

murenemistappio *s.* Heinän m:t.

muren|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < murentaa. | M. käsissään leipää linnuille. M. pieniksi palasiksi.

murennus[64] *s.* **1.** murentaminen. | Leivän, kiven m. palasiksi. **2.** *kans.* lihasta, leivästä yms. murentamalla tehty ruokaseos. — *Kuv.* - - tekevätpä [härät] pian m:ta sekä miehestä että hänen koiristaan KIVI. — *Yhd.* leivän-, sianm.; liham.

muren|taa[8] *v.* rikkoa mureniksi (vähin erin); vrt. hienontaa, murskata, rouhia, pirstoa, särkeä, rikkoa. | M. hakkaamalla, jauhamalla. M. kivilohkare vasaralla. M:si hampaissaan kovaa leipää. M. käsissään kuivia jäkäliä. M. leipää linnuille. Äes m:taa multakokkareet. Pakkanen m:taa kynnetyn maan pinnan. Jatkuva tykistötuli m:si varustukset. [Seppo Ilmarinen] venon murskaksi m:ti, / tunkevi tulisijahan KAL. — *Kuv.* - - tarvitsematta särkeä päätään sillä, mihin kaikkeen pitää markkansa m.

AHO. Routavuodet eivät olleet siinä suhteessa vähintäkään hänen vakaumustaan m:taneet LEINO.
murentu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) = seur. | Tiili rakoilee ja m:u. Jäätyneenä helposti m:vaa ainetta. Kivi m:u soraksi. — *Kuv.* - - olisin mä oma siskoses, / en nyt murhees m:isi KIVI.
mure|ta[34] *pass.v.* hauraista kappaleista: särkyä (vähin erin) mureniksi, pieniin osiin, murentua; rapautua; vrt. murtua, pirstoutua, rikkoutua, särkyä. | Liian kuivat heinät m:nevat käsiteltäessä. Haurasta, helposti m:nevaa ainetta. Eväskorput m:nivat jauheeksi. Jauhoinen peruna m:nee käsiin. Liian kovaksi karkaistu teräs m:nee helposti. Ojan reunat, joen törmät m:nevat. Kallio m:nee soraksi. M:nevaa savea. Huokoiset ja siten helposti vettyvät kivilajit särkyvät ja m:nevat niihin imeytyneen veden jäätyessä. Vuosien vieriessä vallituksen muurit alkoivat m. - - miekka murskaksi m:ni, / eipä hauki tiennytkänä KAL. Ei salvat sanoilla taitu, / lukot loihulla m:ne KAL. — *Kuv.* (vähitellen) hävitä, kulua, huveta. | Säästöt m:nivat pikku ostoksiin. Murheet m:nevat. Kunnioitus uskontoa kohtaan on vähitellen m:nnut. - - luuletko minun sen tähden murheeseen m:nevan? CANTH. [Näin] näyn, joka ei helposti mielestä m:ne AHO. Vasta vuosisadan puolivälin jälkeen on säätylaitos vähitellen m:nnut V.VOIONMAA. Kuluu päivä pilvessäkin, murehessakin m:nee SL.
mureuttaa[2*] *v.* tehdä mureaksi. | M. lihaa paistamalla.
mureutu|a[44] *v.* tulla mureaksi. | Panna liha m:maan.
murev|a[13] *a. harv.* -uus[65] *omin.* murea. | M. maa, multa. M:ia perunoita. Salaojitus lisää maan m:uutta.
murha[11] *s.* vakain tuumin tapahtunut toisen henkilön surmaaminen; vrt. tappo. | Poliittinen m. Caesarin m. Tehdä m. Syyttää, tuomita m:sta. Roskajoukot levittivät m:a ja hävitystä. — *Kuv.* Syntinen elämä on sielun m:a. Sun henkesi kaipuu on henkesi m. LEINO. — *Yhd.* himo-, kosto-, oikeus-, ryöstö-, salam.; myrkytysm.; itse-, joukko-, mies-, sukulais-, veljesm.; isän-, lapsen-, veljen-, äidinm. --**ai|e** *s.* Luopua m:keistaan. Tehdä tekonsa m:keissa. Liikkua m:keissa.
murhaaja[16] *tek.* < murhata. | Saada surmansa m:n kädestä. — *Yhd.* himo-, kosto-, ryöstö-, salam.; itse-, joukko-, miesm.; isän-, lapsen-, veljenm.
murha-ase *s.* Käytti puukkoa m:ena. Nykyaikaisen sodan m:et.
murhaava[13] *a.* (*partis.*) -sti *adv.* (< murhata) us. musertava, murskaava. | M. ase, isku, pisto. M. konekivääarituli. Karhu puristi miehen m:an syleilyynsä. — M. [= tavattoman ankara] taistelu, kilpailu. M. [= perusteellinen] tappio. M. [= tavattoman kova, "tappava"] vauhti. — M. [= erittäin halveksiva, väheksyvä, ivallinen tms.] katse, silmäys. M. arvostelu, lausunto. M. satiiri. M:n tyyni ilme. Sanoa m:n ivallisesti. Katsoa m:sti. Arvostella m:sti.
murha|enkeli *s.* = murhanenkeli. -**hank|e** *s.* Paljastaa m:keet. -**hetki** *s.* -**himo** *s.* -**isku** *s.* -**jouk|ko** *s.* Aseellinen m. M:on päällikkö. -**joukkue** *s.* Poliisi on paljastanut kokonaisen m:en. -**juttu** *s.* Hämäräperäinen m. Sekaantua m:un. -**kiihko** *s.* Teki tekonsa m:n vallassa. -**luoti** *s.* Ampui m:nsa. -**miel|i** *s.* Tulkaa, henget, / te m:en kätyrit *CAJ. - - eip' ollut sen, ken m:lä tuli, / tää katse lempeä ja suruinen! SUONIO. -**mie|s** *s.* murhaaja, murhan tekijä. | Hänet kaatoi m:hen tikari. Ryövärien ja m:sten piilopaikka.
murhan|enkeli *s.* Raivosi kuin m. Hän on vuoroin säälimätön m., vuoroin katuvainen tuhlaajapoika KOSKENN. -**halu** *s.* M. sydämessään. -**haluinen** *a.* M. peto. -**himo** *s.* Saaliin- ja m. M:n sokaisema. -**himoinen** *a.* M. alkuasukasjoukko. M. ryöväri. -**isku** *s.* Antaa, iskeä m. -**tekijä** *s.* murhaaja, murhamies. | M:n mielentila, motiivit.
murha|paikka *s.* M:paikalla suoritetut tutkimukset. -**polttaja** *s.* tuhopolttaja. | Valtiopäivätalon m:t. -**poltto** *s.* tuhopoltto. -**päivä** *s.* M:n aamuna. -**raivo** *s.* Joutua jkn m:n uhriksi. -**ryhmä** *s.* rikospoliisiosaston ryhmä, joka tutkii nimenomaan murhia ja niihin liittyviä rikoksia. -**suunnitelma** *s.*
murha|ta[35] *v.* vakain tuumin surmata toinen henkilö; vrt. tappaa. | Sala-ampuja m:si kuninkaan. Kain m:si veljensä Aabelin. Rosvojoukko riehui ryöstäen ja m:ten. — *Kuv.* ks. myös murhaava. | M:sitko muut ilosi? LEINO. - - tutun ravintolan portieeri m:a toiveeni kylmästi: sotilaita ei päästetä sisään WALTARI.
murha|tapaus *s.* Selvittämätön m. -**teko** *s.* Katua m:aan. -**työ** *s.* M:nsä tehtyään roisto pakeni. M:n motiivit.
murhautt|aa[2*] *fakt.v.* < murhata. | Sulla m:i poliittiset vastustajansa.
murha|uutinen *s.* Sanomalehtien m:uutiset. -**vimma** *s.* Anarkistien m. vain yltyi. -**yritys** *s.* Keisaria vastaan tehty m. Epäonnistunut m. -**yö** *s.* M:n tapahtumat.
murhe[78] *s.; runok.* mure. **1.** syvä suru. | Tuntea m:tta jstak. Vaipua surun ja m:en valtaan. Hänen mieltään painaa raskas m. M:en murtama mies. Ottaa ryyppy, tuikku m:eseen. M:ekseni totesin, että - -. Viime aikoina hänellä on ollut paljon m:ita. A:lla on ollut m:tta pojistaan. — Musta, m:en väri. M:en ilme kasvoilla. M:en pilvi haihtui hänen otsaltaan. Vuodattaa m:en kyyneliä. Se oli meille m:en päivä. Toi m:en viestin. Maistaa m:en maljasta. M:en laakso 'mainen elämä, maailma'. Syntyä tähän m:en maailmaan. — *murheissa(an)* (adv.) Hän on syvästi m:issaan vaimonsa kuolemasta. Älä ole m:issasi, kyllä vielä paranet! **2.** läheisesti ed:een liittyen: huoli. | Toimeentulon m:et. Hänellä ei ole m:tta maallisista. Maalliset m:et eivät häntä paina. Hän ei välitä tämän elämän m:ista. Kullakin päivällä on omat m:ensa. Se on taas sen ajan m. — *pitää murhe(tta) jstak* (vars. kans. t. vanh.) pitää huoli, huolta jstak, huolehtia, hoitaa. | Pidä sinä vain omista asioistasi m:tta. M:enpa oli elämä hänestäkin pitänyt kaikesta huoli-

matta KOSKENN. - - huominen päivä pitää m:en itsestään UT. — *jkn murheena, murheeksi* tav:mmin huolena, tehtävänä. | Rahojen hankkiminen on ollut hänen m:enaan. Jätä se minun m:ekseni! Jätetään tämä asia myöhemmän ajan m:eksi. — *Yhd.* elatus-, matka-, toimeentulom:et.

murheelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* surullinen. **1.** murheissaan oleva, sureva; murhetta osoittava. | Isä on m. lapsensa sairauden vuoksi. Epäonnistumisestaan m:sena hän luopui koko yrityksestä. Olla m:sen näköinen. Lohduttaa m:sta äitiä. M:set mietteet, ajatukset. Seurasi m:sin mielin tilanteen huononemista. Mieli käy m:seksi. Olla m:sella tuulella. — M. huokaus. M. katse, ilme. Näyttää m:sta naamaa. Hymyillä m:sesti. Vastata m:sesti. Vastauksen, ilmeen m:suus. **2.** murhetta aiheuttava, ikävä, surkea, lohduton. | M. tilanne. M. tilasto. Taistelun m. tulos. Hänen tekonsa seuraukset olivat m:sia. M:set kokemukset. M. toteamus. On m:sta havaita, että - -. Sotajoukko oli sangen m:sessa kunnossa. Unohtaa m:set asiat. Hänen laitansa on m. M. näky. Vankien m. kulkue. Syksy näytti m:set kasvonsa. Syyspäivän m. tunnelma. Retki, yritys päättyi m:sesti.

murheen|kryyni *s. ark.* murheen aiheuttaja. | Kovin hyvin hän [pastori] muisti pojan hänen rippikouluajoiltaan — — tuon elämänsä m:-kryynin! LEINONEN. Oikea m. oli se venerähjä KARHUM. **-laakso** *s.*, vars. *ylät.* maailma, maanpäällinen elämä, kyynel-, itkulaakso, murheen maa. | Vaelluksemme täällä m:ssa. Uskovainen pitää elämää vain m:na. **-lapsi** *s. kuv.* murheen aiheuttaja t. aihe. | Pojasta tuli perheen m. Tehtaasta koitui yhtiön m. **-viesti** *s.* Toi m:n äidin kuolemasta.

murheet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* < murhe. | Mieli on iloinen ja m. — M. [= huoleton] toimeentulo. Elää m:tomasti päivästä toiseen. - - juokseva korko on antava hänelle m:toman elatuksen LINN.

murheikas[66*] *a. harv.* = seur.

murhei|nen[63] *a.*, vars. *kirjall.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* murheellinen. | Tämä ilosanoma hälvensi kaikki m:set mietteet. M:sin mielin ajattelen tulevaisuuttani. — M:set kasvot. M. katse, ilme. - - satoi ankarasti ja metsä m:sesti kohisi KIVI. Suo sanas meitä lohduttaa, / m:set aina virvoittaa HLV.

murhe|juhla *s.* tav:mmin surujuhla. **-laulu** *s.* tav:mmin surulaulu. **-malja** *s. kuv.* murheen malja. | - - m. mainen / se loppuu aikanaan SIIONIN KANNEL. **-miel|i** *s.* - - sävelet yksin voivat sydämen - - m:en vienoksi kauneusnautinnoksi viihdyttää LEINO. — Tav. *murhemielellä, murhemielin* (adv.) Saattaa jku m:elle. Täytyy m:in todeta, että - -. Jätti m:in isänmaansa. Ei kenkään siellä / oo m:lä, / vaan kaikki kiitosta laulelee HLV. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* Lohduttaa m:siä. Hän ravisteli m:senä päätään. **-näytelmä** *s.* näytelmä, jossa traagillisuus on vallitsevana aineksena, tragedia. | Hamlet, Shakespearen ehkä kuuluisin m. — *Kuv.* Öinen m. merellä: kymmenen miestä menehtyi aaltoihin. Hänen elämänsä m. päättyi hirsipuuhun. Heidän avioliitostaan tuli m. Erämaan m. oli näytelty loppuun. Kansalaissota, historiamme suurin m. **-pu|ku** *s.* tav:mmin surupuku. | Pukeutua m:kuun. — *Kuv.* Minä puetan taivaat mustiin ja panen m:vun niitten verhoksi UT. — **-pukuinen** *a.* M. nainen. **-runo** *s.* tav:mmin sururuno. | M. piispa Gezelius vanhemman kuoleman johdosta. **-saatto** *s.* tav:mmin surusaatto. **-sanoma** *s.* tav:mmin surusanoma. | Sai m:n veljensä kuolemasta. **-taakka** *s. kuv.* M. mursi hänen henkiset voimansa. **-tapaus** *s.* Isän kuolemasta alkoi m:ten sarja.

murhettu|a[1*] *v. harv.* murehtua. | Pää painuu, mieli m:u AK.

murheut|taa[2*] *v. harv.* murehduttaa. | Sua usko en ma kiittämättömäksi, / mua sentään m:at sanoillas LEINO.

murhe|vaatteet *s. mon.* surupuku. | Pukea m. ylleen. **-viesti** *s.* tav:mmin suruviesti. | Vaimo sai m:n miehensä kaatumisesta.

murik|ka[15*] *s.*, vars. *kans.* isohko kappale jtak, kimpale, möykky, möhkäle. | M. lihaa, sokeria. Puolen kilon m. voita. Löi kiven m:alla toista päähän. — *Yhd.* jää-, kivi-, liha-, lyijy-, savi-, sokerim.; kivenm.

murila|s[66] *s. harv.* = ed. | Nauriit olivat isoja m:ita. Karhukin kiperäkynsi, / mustan hallava m. A.AAVA.

muri|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** vars. eläimistä: äännellä matalalla, vihaisella äänellä. | Koira m:si vihaisesti tulijalle. Haukunta vaimenee matalaksi m:naksi. Pesästä kuului kontion kumeata m:naa. — Tyhjä vatsa m:see 'kurisee'. - - pahaa ennustavasti m:si koski syvyydessä KIANTO. **2.** ihmisistä: äännähdellä matalasti, puhua epäselvästi ja matalalla äänellä, vars. tyytymättömänä t. vihaisena; *kuv.* yl. puhua vihaisena t. tyytymättömänä, nurista, napista, mukista. | M. jtak itsekseen. Tyytymättömästi m:sten mies lähti tiehensä. Seinän takaa kuului matalaa m:naa. Väkijoukosta kuului hyväksyvää m:naa. "No ole sitten", m:si äijä ja lähti tupaan ALKIO. Nyt hän yhtaikaa nauroi ja m:si partaansa KIANTO. — Kansa m:see jo verojen suuruutta. Hevosmiehet m:sevat, kun valjaat ovat huonoja. Isä m:si pojilleen yöjuoksuista ja päivisin nukkumisesta. Maakunnasta kuului valituksia ja m:naa. Maksoi velkansa m:natta. Tee se ilman yhtään m:nata, muutoin keikkuu vielä ruoska minun kourassani KIVI. - - Elli itse itkemähän, / muu pere murajamahan KANT.

murjaan|i[6] *s.* **1.** *halv.* t. *leik.* neekeristä tm. tummaihoisesta. | - - mukana oli kaikkiaan 43 kilpailijaa aina senegalilaisia m:eja myöten M.JUKOLA. Lämmittäjä oli nokinen ja musta kuin m. Mustina m:eina palasivat miehet kaskea polttamasta. **2.** *harv.* = seur. | [Hän selitti] Antero Juhdan luonnonlaadun, minkälainen m. ja jörrikkä mies oli LEINONEN. - - monikin voi olla hilpeä seurassa ja ystävällinen vieraille, mutta kotiväkensä keskuudessa mitä ilkein m. AK.

murjake[78*] *s.* pahantuulisena murjotteleva hen-

kilö. | Poika on harvapuheinen m. Lisäks eiköhän ikävä lie, minä luulla voinen, / koko ikänsä elää seurana m. moinen? *MANN.

murjaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Katsoa m:telee alta kulmainsa.

murjautt|aa[2*] *v. harv.* muljauttaa. | Vihaisesti katsoa m:i.

murjo|a[1] *v.* pidellä pahoin, kovin kourin, rusikoida, ruhjoa, runnella, kolhia. | [Nyrkkeilijä] m:i vastustajansa kasvot kauheaan kuntoon. Kiivas taistelu m:i linnoituksen pahanpäiväiseksi. Myrskyn m:ma maisema. Maanjäristyksen m:ma kaupunki. — *Kuv.* Vastoinkäymisten m:ma retkikunta. Murheen m:ma köyhä mies. Maailman m:ma ihminen. [Omatunto] ei masenna eikä murjo, vaan se auttaa ja ohjaa AHO. Viis vuosikymmentä mua muokkaella, / mua muuttaa, muuksi m. ne koitti *MANN. [Cervantes] tarttui aiheeseen asiallisesti ja kovasti -- kaiketi aikeissa m. ritariromaanihulluuden ivakuvauksellaan TARK. Maahan m:ttu, sekä ulkonaisesti että sisällisesti rusikoitu oli tämä kansa ERKKI KAILA.

murjot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | M:telee omissa oloissaan. Jatkaa m:teluaan päivästä toiseen. -- nuori pastori m:telee tuppisuuna TOPPILA.

murjot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** olla pahantuulisena ääneti, jurottaa, jöröttää, kyräillä, mököttää. | Olla, istua, seisoa m. M. mykkänä, tuppisuuna. Istua m:ti jurona muista erillään. M:ti päiväkausia mitään puhumatta. Katselee m:taen toisten ilonpitoa. Älä viitsi m. mokomasta asiasta. Vaimo m:ti miehelleen koko päivän. Pitkän m:uksen jälkeen sovittiin riita. Ilman sitä olisi viikko vielä m:ettu ja tiesi, olisiko sittenkään sopua tullut AHO. M:taa kuin ahven merrassa SL. Koira mennä m:ti hiljaa äristen. — *Kuv.* liikkumattomasta, synkän näköisestä oliosta, esineestä. | Taivas m:taa lyijynharmaana. Suolla m:taa musta tervaskanto. Vietiin minut keskiluokille suuriin kaupunkeihin, m:tavain, jylseiden tiilimuurien pimeihin lokeroihin LEHT. **2.** *harv.* katsoa vihaisesti, muljottaa. | Ville nielaisee pahat sanansa, m:taa Mariin ja sanoo -- TALVIO.

murjottaja[10] *tek.*

murjotus|päällä, -päälle *adv.* Mies sattui olemaan m. **-tuulell|a** -e *adv.* M. ollessaan hän ei puhu eikä pukahda.

murjoutu|a[44] *pass.v.* < murjoa. | Tappelussa pojan kasvot m:ivat muodottomiksi. — Viime viikkoina murentuneen, m:neen vanhan miehen tilalle alkoi taasen kasvaa entinen patruuna, seudun valtias LEINONEN.

murju[1] *s. halv.* huono, sekainen ja likainen asunto, kauppakoju tms., mörskä. | Asuntona oli ahdas ja pimeä m. Asuntopulan vuoksi joudutaan asumaan kaikenlaisissa m:issa. Ville kiertelee juopotteluretkillään laitakaupungin m:issa. Hänen kauppansa on ahdas ja sotkuinen m. Kolttien kodat olivat kurjia m:ja. Ylioppilaan, taiteilijan m. — Karhu talvehtii m:ssaan. Makaa rauhassa — poissa on kurjuus: / astuu tiede autioon m:us M.KUUSI. — *Leik. ark.* asunto, huone, boksi. | Taidan tästä painua omaan m:uni.

murkin|a[14] *s.* **1.** *kans.* **a.** aamulla t. aamupäivällä syötävästä ateriasta. | Talossa ruvettiin m:alle. Kutsua väki m:alle. M:an aika lähestyy. Kesäaikana aterioitiin [Etelä-Pohjanmaalla] noustua einestä, klo 11 m:aa, klo 4 päivällistä ja illalla ehtoota U.T.SIRELIUS. M. kun syödään, puolipäivä kun pidetään, ehtoo itsestään tulee SL. **b.** tav. *mon.* murkinan ajasta. | Nukkua m:oihin asti. Päivä on jo m:oissa. **2.** ateria, ruoka. | Kettu sai jäniksestä hyvän m:an. -- hylje-emon pyydystäessä hänelle [pojalleen] m:ata jään alta KALLAS. Ei muoto m:aksi kelpaa SL. Sääressä suden m. SL.

murkinapöy|tä *s.* Istua m:dässä.

murkinoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* syödä (murkinaa). | Ennen matkalle lähtöä m:tiin kaikessa rauhassa. M:minen tapahtuu sunnuntaisin tavallista myöhemmin.

murmat|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Siinä makasi Kustikin vieressä m:ellen seljällään KIANTO. [Rumpali] m:teli puolihumalassa koraanin lukuja *KAILAS.

murmat|taa[2*] *onom.v.* äännellä t. puhua matalalla äänellä, murahdella, purpattaa, motkottaa. | Älä siinä m:a! -- lausui m:taen manauksen LARINK. "A mistäpäs mie sen tiijän", m:ti ukko ja painui päre hampaissa tupaan HEPOR.

murmeli[5] *s.* Marmota, etup. vuoristoissa eläviä ulkomaisia jyrsijöitä. — *Yhd.* alppi-, arom.

muro[1] *s.* Blitum, kaljuja, jauhottomia savikkakasveja.

murokakku *s. ruok.* murea kakku, jonka aineksina jauhojen lisäksi on tav. sokeria, voita ja munaa.

murokas[66*] *s.* eräiden sisävesien pienikokoinen siika(muoto).

muroleivos *s. ruok.* murotaikinasta valmistettu leivos, hiekkaleivos.

muroma[13] *s.* Venäjällä Okan ja Volgan yhtymäkohdassa asunut, luultavasti suomalais-ugrilainen kansa, muromalaiset. **-lainen**[63] *a.* ja *s.*

murotaikina *s. ruok.* vars. vehnäjauhoista, voista, munasta ja sokerista sekoitettu murea taikina.

murratt|aa[2*] *fakt.v.* < murtaa. | Isäntä m:i kellarin oven.

mur|re[78*] *s.* **1.** kielen piirissä jnk määräalueen (maakunnan, pitäjän) asukkaille t. jnk yhteisön jäsenille ominainen kielimuoto, joka äänneasunsa, taivutuksensa, sanastonsa ja lauseopillisten ominaisuuksiensa puolesta huomattavasti eroaa kirja- t. yleiskielestä t. yl. saman kielen muista esiintymismuodoista; vrt. slangi. | Suomen m:teet. Savon m. Keuruun m. Viipurin m. Hämäläinen, karjalainen m. Sosiaaliset m:teet. Puhua m:retta. Rauman m:teella sepitetty runo. Miehen m:teesta voi päätellä hänen kotiseutunsa. Jnk m:teen mukainen ääntämys, sana, taivutusmuoto. M:teiden taistelu. — *Yhd.* kielim.; kansanm.; ala-, keskus-, naapuri-, raja-, seka-, siirtymä-, välim.; kaupunkilais-, paikallis-, yleism.; hämäläis-, kannas-, pohjalais-, savolais-, viipurilaism.; lyydiläis-, äyrämöism.; koti-, nykym.;

itä-, kaakkois-, lounais-, länsi-, pohjoism:teet. 2. = mielimurre. | En mieleni m:teessa [= surussani, huolessani] muuta halaa, / vain kostoon sen himo hehkuu ja palaa *MANN. 3. äänenmurroksesta. | -- kuului yhtäkkiä Laurin m:teessaan oleva ääni AHO. -- puheessa kerskaava karahdus, sekaisin lapsen ja nuorukaisen äänen m:teesta ALKIO.

murre|aineisto *s.* **-aine|s** *s.* M:ksen keruu. [Kirjailijan] tyyli oli Raamatun tyylin ja m:sten sekoitusta. **-alue** *s.* Kuolajärvi on ns. Kemijärven m:tta. Itäinen m. Savolainen, pohjalainen m. **-asu** *s.* M:ssa [= murteella] julkaistu tarina. **-asuinen** *a.* **--ero** *s.* **--eroav(ais)uus** *s.* **-havainto** *s.* murteesta tehty havainto. **-ilmau|s** *s.* Höystää puhettaan m:ksilla. **-ilmiö** *s.* **-jut|tu** *s.* murreasuinen juttu. | Nortamon raumalaiset m:ut. **-kartta** *s.* murreilmiöiden esiintymisestä laadittu kartta. **-kertomus** *s.* murreasuinen kertomus. **-kirjailija** *s.* kirjailija, joka teoksissaan käyttää kirjakielen sijasta murretta. **-kirjallisuu|s** *s.* **1.** murteita käsittelevä kirjallisuus. | Tieteellinen m. **2.** kirjakielen sijasta murretta käyttävä kirjallisuus. | Nortamo pani jaarituksillaan alkuun suomalaisen m:den.

mur|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < murtaa. | Poika m:teli kepin palasiksi. — *Kuv.* Murheen m:telema mies. -- tuntehet tuskapäät / jo m:teli lapsuen mieltä K.LEINO.

murre|maantiede *s.* vrt. kielimaantiede. **-maantieteelli|nen** *a.* M. tutkimus, kartta. **-muo|to** *s.* **1.** murteellinen muoto. | Sanan m. **2.** Pohjois-Suomessa puhutut m:dot. **-näyt|e** *s.* M:teitä eri puolilta maata. **-ominaisuu|s** *s.* [Kirjailijan] kielessä on havaittavissa itäsuomalaisia m:ksia. **-omituisuus** *s.* **-pakina** *s.* murreasuinen pakina. **-piirre** *s.* Hämäläinen m. **-raja** *s.* Savon ja Hämeen välinen m. **-ryhmä** *s.* Kaakkoishämäläinen m. **-sana** *s.* kirjakielestä poikkeava, jhk murteeseen kuuluva sana. **-sanakirja** *s.* **-sanasto** *s.* **-sävy** *s.* Pakinan aito m. Kirjailija on tavoitellut m:ä. **-teks|ti** *s.* M:ejä sisältävä kokoelma. **-tutkimus** *s.* **-vastine** *s.* Äänteen, ilmauksen m. *latva*-sanan m:et.

murrikka[15*] *deskr.s.* harvasanainen, yksinäisyydessä viihtyvä henkilö, jörrikkä. | Tuo Ryysyrannan Jooseppi oli merkillinen miehen m. KIANTO.

murrin[56*] *väl.* < murtaa. — *Yhd.* muurinm.

murrit|taa[2*] *deskr.v.* jurona olemisesta, jurosta, yksivakaisesta puhumisesta, tekemisestä. | [Helena] aina m:ti ja sanatonna oli KOJO. [Kissamirri] kehrätä m:taa rauhallisesti muurin kupeella KIANTO. -- Tuiro oli silloin siepannut jousensa ja mennä m:tanut metsään AK.

murrok|ko[2*] *s.* metsän pohjaan sikin sokin kaatuneet puut t. metsään hakattaessa jätetyt latvat ja oksat; vrt. risukko, ryteikkö, murros. | Puut ovat kaatuilleet m:oksi. Hakata metsä m:oksi. Raivata tiensä läpi tiheän m:on. Jänis katosi m:koon.

murrokkoinen[63] *poss.a.* M. metsä, polku, taival.

murronkestävä *a.* myös ⌒. | M. kassakaappi, teräsovi.

murro|s[64] *s.* **I.** *konkr.* **1. a.** = murrokko. | Kaatuneiden puiden, kantojen ja pökkelöiden muodostama m. -- tuulispää oli myllertänyt ja kaatanut metsää niin sakeasti, ettei ollut mahdollista m:ksen läpi ajaa LEINONEN. **b.** *sot.* tekoeste, joka tehdään siten, että kasvavia puita kaadetaan latvat vihollista päin jättäen tyvet kantoihin kiinni, pienet oksat karsitaan ja isot teroitetaan. | Tukkia vihollisen etenemistie miinoitetuilla m:ksilla. Kaataa, hakata m. **2. a.** murtuminen, murtuma. | Maankuoren m:kset ja siirrokset. **b.** *min.* mineraalin epätasainen murtumapinta, murrospinta;)(lohkopinta. **c.** *tekn.* louhos, louhimo. | Louhinta avonaisissa m:ksissa. **II.** *abstr.* **1.** syvällinen ja jyrkkä muutos, käänne; taite-, käännekohta. | Henkinen, sisäinen m. Syvällinen elämän m. Kokea ratkaiseva uskonnollinen m. Katolisuus väistyi Suomessa vähitellen, ilman jyrkkää m:sta. Vanhan ja uudenajan m. 1500-luku oli historiassa suurten m:sten aikaa. Uskonpuhdistus merkitsi valtavaa m:sta kirkon ja uskonnollisen elämän piirissä. Teollisuuden m. 1800-luvun puolivälissä. Kansallisen ajattelutavan m. — *Yhd.* kulttuuri-, tyylim.; äänenm. **2.** *tekn.* laakerien suuntavirhe, joka aiheuttaa akseliin kohdistuvaa painetta. | Akselissa on m:sta.

murros|aika *s.* Elimme toisen maailmansodan jälkeistä m:aikaa. Teollistumisen m. M:ajan mies. — *Erik.* sukupuolikypsäksi tulon aika, puberteettiaika. | M:aikaansa elävä tyttö, poika. **-este** *s.* = murros I. 1. b. **-|ikä** *s.* sukupuolikypsyyden saavuttamisikä ja lähivuodet sen molemmin puolin, puberteetti-, siirryntäikä. | M:ikään ehtinyt poika, tyttö. M:iässä oleva oppilas, nuoriso. **-ikäinen** *a.* murrosiässä oleva. | M. poika, tyttö. **-ilmiö** *s.* Yhteiskunnallinen m. **-katto** *s.* taitekatto. **-kau|si** *s.* Sisällinen, uskonnollinen m. Sukupuolielämän m:det. Runoilijan sielunelämässä oli havaittavissa useita m:sia. Taloudellinen, poliittinen m. Rakennustaiteen, maatalouden m. Realismin ja romantiikan m. maailman kirjallisuudessa. M:den runoilija, lapsi. M:den ilmiöitä. Toisen maailmansodan jälkeen maailma eli vakavinta taloudellista ja poliittista m:ttaan. **-koht|a** *s.* **1.** murtumakohta. | Sovitella katkenneen jousen m:ia vastakkain. Vahvistaa padon m:ia. **2.** *abstr.* käänne-, taitekohta. | Tulla elämänsä m:aan. Nuoruuden tärkein m. Maan taloudellinen kehitys on saavuttanut m:ansa. **-linja** *s.* *geol.* linja, jota pitkin murtuminen tapahtuu t. on tapahtunut. | Vuoristojen muinaiset m:t. **-nivel** *s.* *tekn.* kardaaninivel. **-pinta** *s.*, vars. *min.* = murros I. 2. b.

murrost|aa[2] *v.* *sot.* -us[64] *teonn.* tehdä murros, varustaa murroksella. | Tie miinoitetaan ja m:etaan.

murros|tila *s.* Heti papiksi vihkimisen jälkeen nuori teologi joutui ankaraan m:tilaan. Sisäinen m. Vuosisadan vaihteessa Viron kirjallisuus oli m:tilassa. **-vaihe** *s.* M. käsittää nuorison elämässä ajan lähinnä ennen ja jälkeen sukukypsyyden saavuttamisen. Koko poliittinen elämä on m:essaan. Ulkomaankaupan m. **-viiv|a** *s.* viiva, jota pitkin jk murtuu.

— *Geol.* rako t. halkeama, jota pitkin maan kuori halkeilee ja jota pitkin lohkot liikkuvat maanjäristysten t. maan kohoamisten yhteydessä, siirrosviiva. | Maan kuoressa tapahtuu siirroksia m:ojen kohdalla. **-vuo|si** *s.* Sodan jälkeiset m:det. — *Erik.* murrosiän vuosista. | Sukupuolivoimat kehittyvät voimakkaasti m:-sinä.

murruttaa[2*] *kaus.v.* < murtua. | Jää saattaa m. kattohuovan.

murska[11] *s.* **1.** (hienoksi) rouhittu t. murennut kiinteä aine. | Kalkin, koksin, jään m. Varaston lattialle kertyi hiilen m:a. Tiilet hajoavat m:ksi. Kivi rapautuu m:ksi. — *Yhd.* hiili-, kivi-, koksi-, luu-, malmi-, savi-, sepeli-, sora-, turvem. **2.** *murska|na*, -ksi (adv:n tavoin) pieninä kappaleina, säpäleinä, mäsänä. | Mennä m:ksi. Haavoittuneen sotilaan jalat olivat m:na. Taistelun jäljeltä koko kaupunki oli m:na. Iski viulunsa m:ksi pöydän kulmaan. Polki käärmeen pään m:ksi. Raskas tykistö jauhoi m:ksi puolustajien varustukset. - - miekka m:ksi mureni KAL. — *Kuv.* Heidän perheonnensa on m:na. Nykyaikainen sota lyö m:ksi kaikki vanhat ihanteet. Toiveeni menivät m:ksi. Nuoruuden uljaat sankarihaaveet - - olivat m:na TARK.

murskaaja[10] *tek.* < murskata. **1.** — *Kuv.* Sydänten m. Maailmanennätysten m. **2.** itsetoimiva murskaamiskoje, -kone; murskain.

murskaamis|kone *s.* **-kyky** *s.*

murskaamo[2] *s.* tehdasmainen murskaamislaitos. — *Yhd.* kiven-, sepelinm.

murskaantua[1*] *v.* = murskautua.

murskai|n[56] *väl.* < murskata. | M:met ja hiomakoneet. M:meen syötetään kiviä, jotka se murskaa sepeliksi. — *Yhd.* kiven-, muurin-, sepelinm.; isku-, kartio-, lautas-, leuka-, valssi-, vasaram.

murskai|nen[63] *poss.a.* M:sta koksia, tiiltä, jäätä.

murskakivi *s.* murskattu t. murskautunut kivi.

murskale[78] *s.* murskautumalla syntynyt kappale, pirstale, palanen. | Kiven m. Mennä m:iksi. — *Geol.* nuorempaan kiveen sulkeutunut särmikäs t. pyöristynyt kappale vanhempaa kivilajia. | Kivilaji, jota tavataan vain m:ina. — *Yhd.* kivim.

murska|ta[35] *v.* -avasti *adv.* rikkoa iskemällä, painamalla t. puristamalla, saattaa murskaksi, rusentaa, ruhjoa, pirstoa, rouhia. | M. kappaleiksi, mäsäksi. M. kahvikuppi kiveen. Kranaatin sirpale m:a miehen pään. Loukulla m:-taan pellavan luiset kuidut. M. kivellä ikkunalasi. Kovat savikokkareet m:ttiin nuijalla. M. hampaissaan luumun kivet. M. tallaamalla käärmeen pää. Juna m:nnut auton alleen. Pommi m:si koko talon. Vihollinen m:si puolustusrintaman keskustan. Ankara pommitus m:si kaikki puolustuslaitteet. — M. kiviä sepeliksi. Malmin koneellinen m:aminen. M:ttua koksia. Mausteena käytetään karkeaksi m:ttua valkopippuria. Myllynkivet m:avat jyvät. Talvisäilöön pantavat puolukat m:taan survomalla. — *Kuv.* musertaa, nujertaa, tehdä tyhjäksi, masentaa. | Petollinen sulhanen m:si neidon sydämen. Kaunotar oli m:nnut nuorukaisten sydämiä. M. toiveet, unelmat. Ankara todellisuus m:si kaikki haaveet. Sulhasen kuolema m:si tytön onnen. Onneton sattuma m:si suunnitelman. Vanha teoria, jonka myöhempi tutkimus on kokonaan m:nnut. Hallitus päätti m. opposition voimakeinoin. Nurmi m:si maailmanennätyksen toisensa jälkeen. M:ava lausunto. Väistyä m:avan ylivoiman tieltä. Arvostella m:avasti. Minä voisin teidät lain vasaralla m. AHO. [Kehitys] jättää jälkeensä - - m:ttujen idyllien haikeutta SILL.

murskat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Ensiluokkaista m:onta koksia.

murskaus[64] *teonn.* < murskata. | Kiven, malmin m. — *Yhd.* karkeam. **-huhmar** *s.* **-kone** *s.* Malmin, kivien, luiden m M:illa tehty kivimurska. **-koneisto** *s.* Kuparitehtaan m. **-laite** *s.* **-laitos** *s.* **-mylly** *s.* **-tela, -valssi** *s. tekn.*

murskautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* murskaantua) (< murskata) rikkoutua iskun, paineen, puristuksen tm. johdosta, mennä murskaksi, mäsäksi, rusentua, ruhjoutua, pirstoutua. | M. kappaleiksi, pirstaleiksi, mäsäksi. Koiran leuoissa luu m:u ja ydin valuu ulos. Auto-onnettomuudessa muodottomaksi m:nut ruumis. Pudotessaan lentokone m:i kelvottomaksi. Moottorin peräsin m:i salakariin. Ilmapommituksessa m:i useita taloja. Lasimaljakko m:i lattiaan. Jyvät m:ivat myllynkivien välissä. — *Kuv.* Toiveet, unelmat m:vat. Napoleonin ylpeät suunnitelmat m:ivat Venäjän-retkellä. - - ajan ankaran myrskyyn m:u / lahot valtiot, yhteiskunnat LEINO.

murske[78] *s.* varta vasten tehty murska. | Tiilen, hiilen, kiven, poltetun saven m. Karkean hiekan näköistä m:tta. — *Yhd.* hiili-, kivi-, puu-, savi-, tiilim.

mursu[1] *s.* Odobaenus rosmarus, Jäämeressä elävä isokokoinen hylje-eläin, jolla on pitkät torahampaat. | M:n hampaat ovat arvokasta kauppatavaraa. M:n nahka, rasva.

mursun|hammas *s.* **-lui|nen** *a.* M. suka. Ylermi ylpeä isäntä / murti ruoskan m:sen LEINO. **-luu** *s.* mursun torahampaista saatu luu. **-nah|ka** *s.* M:asta tehty laivaköysi. **-nahkainen** *a.* M. hihna, köysi. — *Kuv.* Herroilla on hyvät hevoset ja m. omatunto SL. **-pyynti** *s.* Eskimot harjoittavat m:ä. **-pyytäjä** *s.* **-rasva** *s.* **-sydän** *s.* hakaristi(muoto), jossa hakojen päät on yhdistetty toisiinsa nuolenkärkeä muistuttavaksi kuvioksi. **-viikset** *s. mon. kuv.* Miehen valkoiset, karkeat m.

mur|taa[6] *v.* **I.** *konkr.* saada jk (tav. väkivalloin ja us. pääsyn avaamiseksi) taittumaan, rikkoutumaan, lohkeamaan, repeämään, puhkeamaan, aukeamaan, irtoamaan tms.; taittaa, katkaista, rikkoa, murskata. | M. jk vääntäen, painaen, puristamalla, iskemällä, räjäyttämällä. M. jk moukarilla, kangella. M. jk poikki, rikki, auki. M. kynä poikki, kahtia. M piiska, keppi käsissään. M. suklaalevy kappaleiksi. M. kahleensa (myös kuv.). M. jnk pinta, kuori. Isku m:si [= murskasi, puhkaisi] kallon. Karhu on m:tanut häkkinsä. Liian kova paine saattaa m. säiliön seinän. Tulva m:si padot. Ras-

kas kuorma m:si jään altansa. M. jää (kuv. ks. jää). Laiva m:taa jäätä 'avaa väylää jäähän'. Roudan m:tama [= rikkoma] tien pinta. Salakarien m:tamat mainingit. — M. vihollisen rintama, asemat, linjat. M. piiritysketju. — *Harv.* ruumiinjäsenten katkeamisesta. | M:si pudotessaan niskansa, par. pudotessa häneltä murtui niska. — [Painija] sai sidonnan ja m:si vastustajansa sillan. — *Erik.* **1. a.** obj:na se, mikä jstak taittamalla, vääntämällä tms. irrotetaan. | M. jk irti. M. leivästä pala. M. lauta kangella lattiasta irti. M:si [= väänsi, irrotti] äkillisellä liikkeellä kätensä irti vastustajan otteesta. — *Harv.* louhia. | M. malmia vuoresta, kalliosta. **b.** obj. ilmaisee toiminnan tuloksen. | M. aukko, reikä jhk. Laiva m:taa jäähän väylän. Vesi on m:tanut itselleen tien harjun poikki. **2.** vars. *heng.* leivän taittamisesta, paloittelemisesta (toisille syötäväksi); ehtoollisleivän jakamisesta t. nauttimisesta. | Ja hän [Jeesus] otti leivän, kiitti, m:si ja antoi heille UT. Ja he olivat alati, joka päivä, yksimielisesti pyhäkössä ja m:sivat kodeissa leipää [= aterioivat yhdessä] UT. **3.** oven, lukon tms. avaamisesta väkivalloin, ilman avainta. | Kun avainta ei löytynyt, ovi oli m:rettava. Varas oli m:tanut aitan oven rautakangella. — *Refl. taiv.* Tarttui rautaiseen ovenripaan, m:sihe sisään AK.

II. *abstr.* ja *kuv.* **1.** murskata, lannistaa, nujertaa, kukistaa, tehdä voimattomaksi, masentaa tms. **a.** M. kauppasaarto, työsulku. M. [= saada loppumaan, tehdä tyhjäksi; vrt. rikkoa] lakko. M. kiellon, sanojen, tekojen vaikutus. M. lumous, taikapiiri. Kesän kukka on kahden liitto, / sen m:tavi ensi syys LEINO. -- valasi m:si kaikkivaltias kuolema! *SILJO. **b.** M. jkn tahto, ylpeys, itsepäisyys, rohkeus, uhma. -- m. oma tahtonsa ja aivan kokonaan antautua Jumalan haltuun AHO. M. jnk valta, voima. M. jkn moraali, usko, vastarinta, puolustuskyky. Keuhkotauti m:si hänen terveytensä. Rakkaamme N.N. kuoli ankaran taudin m:tamana. Murheen m:tama mies. Virkaero m:si hänet lopullisesti. Isän kuolema m:si äitini sydämen. Murhe oli aivan m. mieleni. Valitukses -- mieleni m:taa KIVI. Eivät ne [kiltit tytöt] koskaan mieltä m:ra ALKIO. Tuntea m:tavaa rakkauden hellyyttä ERKKI KAILA. **2. a.** kasvojen piirteistä, ilmeistä: vääntää, vääristää. | Tuskan m:tamat kasvot. [Joukahainen vihoissaan] m:ti suuta, väänti päätä, / m:ti mustoa haventa KAL. **b.** äänestä: saada sortumaan, katkeilemaan. | Puhua liikutuksen m:tamalla äänellä. **3.** eräissä vakiintuneissa termin luonteisissa yhteyksissä. **a.** *lak. vanh.* erottaa, lohkaista. | -- yhteismetsänä, josta osakas ei ole oikeutettu saamaan osuuttaan erilleen m:retuksi LK. **b.** *mus.* M:rettu [= murto]sointu. **c.** *harv.* väreistä: taittaa. | M. puhdas valkoinen keltaisella tai mustalla. **d.** *kut.* M:rettu [= murto]toimikas. M:rettu pujotus, toimiviiva. **4.** ääntämyksestä: puhua murteellisesti, oikeasta ääntämyksestä poikkeavasti, vieraanvoittoisesti. | Puhua m:taen. Savoksi m:tava mies. Puhua suomea ruotsiksi m:taen. Hän m:taa omituisesti suomea puhuessaan.

murtaja[16] *tek.* — *Yhd.* aallon-, jään-, muurinm.; lakonm.

murtamat|on[57] *kielt.a.* jota ei ole murrettu t. ei voida murtaa. | M. sinetti. M. aita, muuri. M. rintamalinja.

murtautu|a[44] *refl.v.* (< murtaa) väkivalloin tunkeutua, raivata tiensä jhk, jnk läpi, kautta, jstak ulos, esiin. | Kaksi miestä m:i yöllä taloon, pankkiin. Vanki m:u kopistaan. M. jonon, tungoksen, saartoketjun läpi. Vihollinen m:u asemiin, rintaman läpi. Rykmentti m:i saarroksista. — Tulviva joki m:i harjun poikki. — *Kuv.* Kehitys m:i entisistä uomistaan uusille urille. Sokeat vaistot m:vat esiin. -- auringon ensimmäinen kirkas säde m:i metsän takaa AHO. Näyttää melkein siltä, kuin olisivat pidätetyt henkiset kyvyt kahta suuremmalla voimalla m:neet esiin TARK.

murtautumisyrity|s *s.* Saarretun armeijan m:kset torjuttiin.

murteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* murteenomainen, jnk murteen mukainen, jhk murteeseen kuuluva. | M. ääntämys, puhetapa. M. sana, taivutusmuoto. Puhua m:sta suomea. Kirjakielisen sanan m. vastine. Ääntää, puhua m:sesti. Äänteellinen, lauseopillinen m:suus. Hyvässä yleiskielessä on vältettävä m:suuksia.

murteen|mukainen *a.* -mukaisesti *adv.* myös ⌢. | M. ääntämys, merkintä. Kirjoittaa sanat muistiin mahdollisimman m:mukaisesti. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. ääntäminen. M. taivutusmuoto, sana. Sanan m. käytäntö. Puhua, ääntää m:sesti. **-puhuja** *s.* Maalaisväestöön kuuluva m. **-taitaja** *s.* Hyvä m. **-tutkija** *s.*

murteentutkimus *s.* erityisesti murteita tutkiva kielitieteen haara. **-laitos** *s.* **-matka** *s.*

murteenvoittoi|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. puhe, ääntämys.

murteeton[57] *kar.a.* < murre. | M. kantakieli on mahdoton oletus.

murteidenväli|nen *a.* Vokaalistossa esiintyy m:stä vaihtelua.

-murteinen[63] *poss.a.* < murre. | Itä-, länsim.; hämäläis-, karjalais-, savolais-, viipurilaism.

murteisto[2] *koll.s.* jnk alueen, maan, maakunnan tms. murteet kokonaisuutena. | Tornion m. Keski-Pohjanmaan m. — *Yhd.* pääm.

murteittain *adv.* (muutamissa) murteissa; murteiden mukaan. | M. tapahtunut äänteenmuutos. Sana esiintyy m. suomessa ja virossa.

murteittainen[63] *a.* murteittain esiintyvä t. esitetty. | M. rinnakkaismuoto. M. ilmiö, vaihtelu.

murtelu[2] *teonn.* < murrella.

murteut|taa[2*] = seur. | Lehmä m:taa.

murteutu|a[44] *v.* eläimistä: tehdä keskoset, luoda. | Lehmä, hevonen m:u.

mur|to[1*] *s.* **1.** (jnk) murtaminen; (jhk) murtautuminen. | Sinetin, lukon, jään m. Vastarinnan m. oli helppoa. Se m. uuteen aikaan, jota nälkiintynyt kylvömies -- oli unelmoinut, oli nyt parhaillaan käsillä SILL. — Käy kurt-

tuun otsa, huulet m:toon vääntyy [vrt. murtaa suuta] CAJ. — *Yhd.* leivänm. — *Erik.* **a.** *lak.* varastamistarkoituksessa väkivalloin t. viekkaudella suoritettu tunkeutuminen asuntoon t. suljettuun säilytyspaikkaan t. tällainen suljetun säilytyslaitteen avaaminen sitä pois viemättä. | Suorittaa, tehdä m. Syyllistyä m:toon. Tuomita m:rosta. Varjelkaa kotianne m:roilta! — *Yhd.* aukim.; kellari-, myymälä-, pankki-, ullakkom. **b.** *sot.* murtautuminen jhk t. jstak; rintaman murtaminen. | Vihollisen onnistui päästä m:toon vasemmalla sivustalla. Suorittaa äkillinen m. puolustusaseman läpi. — *Yhd.* rintamanm.; (myös kuv.) esiin-, läpi-, sisäänm. **2.** par. murtuma. | Vauhtipyörään syntyy repeämiä ja m:toja. **3.** *metsät.* Lumen-, tuulenm. **4.** murrokko, murros, risukko. | M:toon piiloutunut jänis. Raivata metsästä m:rot 'maahan kaatuneet puut, maahan jääneet latvukset ja oksat'. — *Erik.* kalojen kutupaikaksi järjestetty risukko, turo. | Onkia ahvenia m:rolta.

murto|hälytys *s.* Palo- ja m. **-jännitys** *s. tekn.* pintayksikköä kohti vaikuttava murtovoima. **-kanki** *s.* murtorauta. **-kappale** *s.* murskale. **-katu** *s.* jo rakennetun kaupunginosan läpi puhkaistu katu. **-kestävyys** *s. tekn.* = murtolujuus. | Teräsköyden m. M. 5 kg/mm². **-kiviharju** *s.* = moreeniharju. **-kivisora** *s.* = moreenisora. **-koe** *s.* Teräksen m. **-koh|ta** *s.* murtamis- t. murtumiskohta. | Valita muurista sopiva m. Köyden, pylvään m. Jos luunmurtuma paranee hyvin, niin m:taa ei voi erottaa terveistä kohdista. — *Sot.* se vihollisaseman kohta, johon hyökkäysjoukko on päässyt tunkeutumaan. | Vihollisen hyökkäys pysäytettiin ja m:dat eristettiin. **-kuormitus** *s. tekn.* Kappaleen, köyden, liitoksen m. **-laatta** *s. tekn.* laatta, joka esim. valsseissa toimii varolaitteena ja murtuu liian kovissa rasituksissa siten suojaten muita osia. **-lausek|e** *s. mat.* murtoluvun muotoinen lauseke. | M. a/b. M:keilla suoritettavat laskutoimitukset. **-lujuus** *s. tekn.* pienin murtojännitys, joka murtaa kappaleen, murtoraja. | Betonin, lasin m. Teräslaji, jonka m. on 50 kg/mm². **-lu|ku** *s.* luku, joka ilmaisee yhden t. useampia yksikön yhtä suuria tasaosia; vrt. kokonaisluku. | M:vun osoittaja, nimittäjä. Varsinainen m. 'jonka osoittaja on pienempi kuin nimittäjä', esim. 2/3. Laske yhteen m:vut a/b ja c/d. Supistaa, laventaa m:kuja. — *Yhd.* epä-, ketju-, kymmenm. **-lukuoppi** *s. mat.* oppi murtoluvuista ja niillä suoritettavista laskutoimituksista.

murtomaa *s. urh.* maasto, jonka pinnanmuodostus vaihtelee; vars. yhd:ojen alkuosana nyk. tav:mmin maasto;)(tasamaa. | Kilpailuissa hiihdettiin 20 km m:ta. Rata on helppoa, vaikeaa m:ta. **-hiihto** *s.* = maastohiihto. **-juoksu** *s.* = maastojuoksu. **-latu** *s.* Helppo m. **-rata** *s.* = maastorata. **-suksi** *s.* = maastosuksi.

murto|moduuli *s. tekn.* murtojännityksen suhde suhteelliseen venymään t. kutistumaan. **--os|a** *s.* **1.** jnk murtuessa syntynyt osa. | Luun m:ien yhteen liittäminen. **2.** murtoluvun ilmaisema osa; pieni osa. | Sekaluvun kokonais- ja m. Se tapahtui sekunnin m:assa. Omaisuudesta on enää pieni m. jäljellä. — *Lak.* Perilliset omistavat kiinteistön m:in 'yhdessä siten, että ei mikään konkreettinen osa kuulu kellekään erikseen, vaan ainoastaan omaisuuksien suhde on määrätty, ideaalisin osin, määräosin'. **--osainen** *a. lak.* vrt. ed. | M. yhteisomistusoikeus. **-paik ka** *s.* M:alta löydettiin sormenjälkiä. **-pala|(nen)** *s.* murtamalla t. murtumalla syntynyt pala. | Saviruukun m:t. Velstoksesta on tavattu vain m:sia. **-pin|ta** *s.* **1.** murtumapinta. | Valuraudan karkeakiteinen m. Taittuneen luun m:tojen hankautuminen vastakkain. **2.** *mat.* vars. tasokuvioista kokoonpantu pinta, jonka kaikki pisteet eivät kuulu samaan tasoon. | Prisman m. eli vaippa. **-pituus** *s. tekn.* = katkeamispituus. **-potenssi** *s. mat.* potenssi, jonka eksponenttina on murtoluku. **-raja** *s. tekn.* murtolujuus. | Kuormittaa jtak m:an saakka. **-rasitus** *s. tekn.* **-rauta** *s.* **-ryhmä** *s.* Rikospoliisin m. 'ryhmä, joka tutkii erityisesti murtoja'. **-sauma** *s.* sauma, jota pitkin jk murtuu t. murretaan. **-sointu** *s. mus.* sointu, jonka säveliä ei aiheuteta yhtaikaa, vaan perätysten, murrettu sointu. **-sointuinen** *a. mus.* M. soittotapa, sävelmä. **-toimikas** *s. kut.* toimikas, jossa toimiviiva välillä murtuu t. katkeaa, murrettu toimikas. **-vakuut|taa** *v.* vakuuttaa murtovarkauden varalta. | Huoneisto on palo- ja m:ettu. **-vakuutus** *s.* murtovarkauden varalta otettu vakuutus. **-varas** *s.* henkilö, joka varastaakseen suorittaa murron. **-varkaus** *s.* varkaus, jonka yhteydessä tapahtuu murto. **-varkausvakuutus** *s.* = murtovakuutus. **-venymä** *s. tekn.* aineen sitkeyden mitta: prosentteina ilmaistu pituuden lisäys, jonka aine murtuessaan on ehtinyt saada. **-ve|si** *s.* vähäsuolainen (meri)vesi. | Sisämerien m:sissä elävät kalat. Merivesi muuttuu lähellä joen suuta m:deksi. **-viiva** *s.* **1.** viiva, jota pitkin jk murtuu t. murretaan. | Luun m. **2.** *mat.* suoraviivaisten osien muodostama viiva, joka itse ei ole suora. | Umpinainen, avonainen m. **3.** *mat.* murtolausekkeen osoittajaa ja nimittäjää erottava viiva. **-viivamittau|s** *s.* kiintopistesarjan pisteiden keskinäisen aseman määrittäminen mittaamalla viereisten pisteiden etäisyydet toisistaan ja niiden yhdistysviivojen muodostamat kulmat, polygonimittaus. | Määrittää paikan koordinaatit m:ksella. **-voima** *s. tekn.* voima, joka saa kappaleen t. aineen murtumaan. | Pintayksikköä kohti vaikuttavaa m:a sanotaan murtojännitykseksi. **-väline** *s.* Murtovarkaan m:et. **-yrity|s** *s.* Valita m:kseen sopiva rintaman kohta. Kassakaappi kesti kaikki m:kset.

murtu|a[1*] *pass.v.* < murtaa. **1.** *konkr.* katketa, taittua, lohjeta, murskautua, rikkoutua, särkyä. | M. poikki, rikki. Laivan masto m:i myrskyssä. M:i kuin korsi. Kahleet, siteet m:vat. Kaatui niin että nilkka m:i. Selkäranka m:i iskusta. M:neen raajan tukena käytetään lastaa. Haurasta, helposti m:vaa ainetta. Jää ei kestänyt, vaan m:i. Kivi m:u moukarin iskuista. Raskaan kuorman alla silta m:i. Tien laita m:i, ja auto kierähti ojaan. Maankuoren

m:minen. Kirveen terä m:i [= lohkesi] kiveen. Liian kuiva nahka saattaa m. Taivutettaessa korkkimatto helposti m:u. Hammaskiilteen m:minen. Laineet m:vat tyrskyiksi rantakallioihin. — Saartoketju m:u. Hyökkäyksen paineesta rintaman keskusta m:i. Rivistöt m:ivat taistelussa. — *Erik.* **a.** irrota murtumalla jstak yhteydestä. | M. irti. Kipsiveistoksen jalka m:i irti. Rantatörmästä m:i suuria kappaleita virtaan. **b.** subj. ilmaisee tapahtumisen tuloksen. | Muuriin m:nut aukko. **2.** *abstr.* ja *kuv.* lakata kestämästä; lannistua, nujertua, kukistua, luhistua, masentua. **a.** Maan taloudellinen kestokyky uhkaa m. Puolustajan voimat m:ivat kiivaissa taisteluissa. Vastarinta m:u. Vihollisen hyökkäys m:i konekivääriemme tuleen. — Jkn terveys m:u. Tahdonvoima, siveellinen ryhti, elämänusko, ylpeys, uhma m:u. Talven valta on m:nut. **b.** Jkn sydän, mieli m:u surusta, vastoinkäymisistä. Lapsen mieli m:i kyyneliin asti. M:nein mielin hän erosi virastaan Tehnyt olen väärin ma sulle, / siitä mun sydämeni m:i LEINO. - - särjettyä ja m:nutta sydäntä et sinä, Jumala, hylkää VT. **c.** myös -neesti *adv.* M. ikävään ja suruun. Syytetty m:i kokonaan ja teki täydellisen tunnustuksen. Sielullisesti ja ruumiillisesti m:nut ihminen. M:neena miehenä hän luopui yrityksestä. Vastata, katsoa, huoata m:neesti. **d.** äänestä: sortua, katketa. | Ääni m:i huutamisesta. Näin äänin m:vin laulaen / hän ripusti naulahan kantelen LEINO. **e.** kasvonpiirteistä, ilmeistä, katseesta. | M:i muoto Ilpon emännän, - - hän suuttui ja sydäntyi AHO. - - silmälaudat värähtivät ikään kuin katse olisi m:nut [kun hän ajatteli kaatuneita poikiaan] TALVIO. Kun m:u [= sammuu] silmäni multa, / niin hiljaa ne umpeen luo *MANN.

murtuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Jää m:ee jalkojen alla.

murtum|a[13] *s.* murtuminen; murtunut kohta. | Pääluun m. Maankuoren m. Penkeren, betonin m. Savupiipun m:asta työn'tyi savua. Saviastian reunassa on pahoja m:ia. Voimahihnaan tuli vaarallinen m. Padon seinään oli syntymässä uhkaavia m:ia. Vihollinen aikaansai syvän m:an puolustusrintamaan. — *Yhd.* akselin-, kallon-, luun-, padonm.; avo-, kaari-, kierrem.

murtuma|kohta *s.* Silta oli m:kohdastaan hiukan laho Luun m:kohdalta jäsen turposi kovasti. Rintaman m. **-laakso** *s. maant.* maankuoren murtumisen johdosta syntynyt laakso. **-linja** *s. geol.* murroslinja. **-paikka** *s.* murtumakohta. **-pin|ta** *s.* pinta, jota myöten jk murtuu t. on murtunut. | Sileä, epätasainen m. Luun m:nat hankautuvat vastakkain aiheuttaen tuskia.

murtumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* joka ei murru t. ole murtunut. | M. teräs, pato, muuri, rintama, linnoitus. M. liitos, side, lukko. M:onta kumia, nahkaa, levyä. — M. moraali, tahto, voima. M. terveys. M. vala, sopimus, ystävyys, liitto. Vastoinkäymisistä huolimatta mies pysyi m:tomana.

murtuma|vika *s.* Koneen laakereissa oli useita m:vikoja. **-vyöhyke** *s. maant.* vyöhyke, jossa on tapahtunut maankuoren murtumia.

murtumis|koe *s. tekn.* Suorittaa teräslaadun m:kokeet. **-kohta** *s.* Hihnan, luun, jousen m. Rintaman m. Korjata, tukea m. **-lujuus** *s. tekn.* murtolujuus. **-raja** *s. tekn.* murtoraja.

murtumu|s[64] *s.*, vars. *vanh.* henkinen murtumis-, masennustila. | Mutta siitä m:ksesta myös kirposi lohdutus LINN. - - ainoastaan meillä oli sylissämme surun käärö, rakkauden m. KIANTO. Lysähdämme penkeille apaattisen m:ksen tainnuttamina M.JUKOLA.

murtuvai|nen[63] *a.* -suus[62] *omin.* tav:mmin murtuva. | M. terä, aine. Lisätä, pienentää aineen m:suutta.

murtuvuu|s[65] *omin.* < murtuva. | Köyden, nahan, penkeren m. M:tensa takia epätaloudellista ainetta.

muru[1] *s.* **1. a.** (pienen) pieni kappale, palanen, muren, siru, sirpale, pirstale, kipene, hiukkanen. | Kiven, luun, korpun, sokerin m. Pieni m. leipää, voita, sokeria. Pyyhkiä pöydältä leivän m:t. Luun m. pisti syödessä ikeneen. Ei ole m:akaan leipää, lihaa. Tänään en ole syönyt ruoan m:akaan. - - pyytää jauhokouraa tai suolan m:a SILL. — *muruina. muruiksi.* Komea kattokruunu oli m:ina lattialla. Pikkuleivät olivat m:ina eväslaukun pohjalla. Hakata, iskeä, lyödä, murskata m:iksi. Lattialle pudotessaan lasiastia meni m:iksi. - - karskahti munat m:iksi KAL. - - halkeat, paha, kaheksi, / konna, kolmeksi m:ksi KAL. — *Kuv.* - - m:ja on elon onni, suurin osa suruja! A.OKSANEN. - - vaikka [Panulan] vanhin poika sai parhaat tiedot, pirahteli siitä m:ja nuoremmillekin AHO. - - en nauttinut onnestain / kuin sieltä ja täältä m:n LEINO. — *Yhd.* kivi-, korkki-, leipä-, liha-, sokeri-, voim.; kiven-, leivän-, luun-, ruoan-, sokerinm.; jäkäläm. **b.** *harv.* rouhe, puru, jauhe. | Pistä pullanm:a sille [rotalle] suuhun JOTUNI. **2.** puhuteltaessa henkilöistä, vars. rakastetusta t. pienistä lapsista: kullannuppu(nen), -terttu, rakas, kulta. | Äidin pieni m. Pikku, herttainen m., elä ole milläsikään enää CANTH. "Tule pois, m.", kuiskasi John CANTH. — *Yhd.* kullanm.; kultam. **3.** melko *harv. leik.* ruoka, syötävä. | Minulla on tuolla nyytissä vähän m:a KARHUM. Jos tässä käytäisiinkin m:lle, pidettäisiin tunti tai pari lounataikaa A.AAVA.

murui|nen[63] *poss.a.* M. pöytä. Jäkälän varren m. haara. — *Maat.* M:sta maata 'maata, jossa hiukkaset ovat yhtyneet pieniksi muruiksi'. Maan m. rakenne.

murukokoelma *s.* Kaupunkilähetyksen m. 'avustustarkoitusta varten kerätty varasto käytettyjä tavaroita'.

muru|nen[63] *dem.s.* Pieni m. lipeäkiveä. M. sokeria, lihaa. Kiven, luun, korkin, leivän m. — *Kuv.* Opin, tiedon m. - - aina joku m. jouluiloa pirahti pieneenkin majaan PAKK. — *Yhd.* kivi-, kulta-, leipä-, sokerim.; kiven-, kullanm.; järjen-, tiedonm.

mururakenne *s. maat. geol.* muruinen maanrakenne.

museaalinen[63] *a.* museolle ominainen, museota

koskeva, museo-. | Kokoelmien m. näytteilleasettelu.

museo[3] *s.* yleisön nähtävänä oleva järjestetty kokoelma luonnon- t. kulttuurihistorian, kansatieteen, taiteen tms. alaan kuuluvia esineitä sekä sitä varten varattu huoneisto t. laitos; myös suurten henkilöiden muistoksi järjestetty, us. heidän asuntoonsa sijoitettu ja heidän työtään valaiseva esinekokoelma. | Historiallinen, luonnontieteellinen, teknillinen m. Yksityinen, julkinen m. Raahen m. Itä-Hämeen m. Topeliuksen m. M:n kokoelmat. M:n intendentti, hoitaja. — Se on jo m:on joutavaa [= aikansa elänyttä, vanhentunutta] tavaraa. Hänen kotinsa on kuin m. — *Yhd.* kansallis-, kotiseutu-, maakunta-, paikallis-, yksityism.; kaupungin-, pitäjänm.; kauppa-, koulu-, liikenne-, maatalous-, posti-, rautatie-, sota-, taide-, taideteollisuus-, teatteri-, urheilum.; ulkom.

museo|aineisto *s.* M:aineiston kerääminen. **-aines** *s.* Kansatieteellinen m. **-ala** *s.* Antautua m:lle. **-arvo** *s.* Esine, jolla on huomattava m. Tällä työkalulla on enää vain m:a. **-esine** *s.* Koota m:itä. Esihistoriallinen, kansatieteellinen m. Jllak on arvoa m:enä. **-kappale** *s.* Laite, jota on säilynyt vain muutamia m:ita. **-kokoelma** *s.* Suuri, monipuolinen m. **-kuoriainen** *s.* Anthrenus museorum, museoiden hyönteiskokoelmissa tuhoja tekevä kovakuoriainen. **-luettelo** *s.* luettelo museon esineistä. **-mies** *s.* Tunnettu ruotsalainen m.

museon|hoitaja *s.* **-intendentti** *s.* **-johtaja** *s.*

museo|päivät *s. mon.* Kuopiossa pidettiin m. vuonna 1938. **-rakennus** *s.* **-seura** *s.* Hämeen m. **-talo** *s.* **-tavara** *s.* M:ksi kelpaava esine. Kerätä m:a. — *Kuv.* aikansa eläneestä, vanhentuneesta, vanhanaikaisesta tavarasta. | Pitää jtak m:na. Sirppi alkaa jäädä m:ksi. **-tiede** *s.* oppi museorakennuksista, näytteillepanokysymyksistä, museoesineiden käsittelemis- ja luetteloimistavoista yms. **-til|a** *s.* Kansatieteelliset kokoelmat vaativat suuria m:oja. **-työ** *s.* museoalan työ. **-varkaus** *s.* esineen varastaminen julkisesta museosta. **-virkailija** *s.* **-väk|i** *s.* museoalaa harrastavat ihmiset | M:eä kiinnostava kysymys. **-yhdistys** *s.* Suur-Savon m.

muser|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < musertaa.

muserrin[56*] *väl.* < seur.

muser|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* -rus[64] *teonn.* murskata, rusentaa, ruhjoa, pirstoa, rouhia. | M. puristamalla, survomalla, iskemällä. M. vasaralla pähkinän kuoria. Kirveenisku m:si pääkallon. Kalliopaasi m:si alleen useita ihmisiä. Älä purista niin kovasti, ihan m:rat käteni! M:rathan kurkkuni [puristamalla] KIVI. Viinirypäleet m:retaan erityisissä myllyissä tai polkemalla. Keitetyt perunat m:retaan survomalla. Hienoksi m:rettuja munankuoria. M. huhmaressa tupakan varsia. — Pommituksilla ja tykistötulella pyritään m:tamaan vihollisen elävä voima. — *Kuv.* tuhota, murtaa, lannistaa, nujertaa, kukistaa, masentaa. | M. jkn ylpeys, vastarinta, voima, valta. Hän olisi tahtonut m. minut katseellaan. Onnettomuus oli aivan m. hänet. Tosin m:taa sydäntämme jäähyväishetki KIVI. — *musertava* (a.) tavattoman ankara, väheksyvä, halveksiva tms. | M:tava arvostelu. Vihollisella oli m:tava ylivoima. Puolue kärsi m:tavan vaalitappion. Päätös tehtiin m:tavalla äänten enemmistöllä. M:tava [= tavattoman kova, vastustamaton, tappava] loppukiri. M:tavan raskas menetys. - - tuumaili hän m:tavan rauhallisesti AHO. - - oli puhunut kylmiä, m:tavia sanoja LEHT. - - tämä Bismarckin käsitys on osoittautunut suorastaan m:tavalla tavalla oikeaksi K.S.LAURILA.

musertu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Sormi m:i oven väliin. Kirsikan kivet m:vat kivihuhmaressa survottaessa. — - - kyynelvirta hänen helmaans vuotaa, / povi painuu, sydän m:u KIVI.

musiikilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* musiikkia koskeva, musiikkiin kuuluva, musiikkina ilmenevä; us. par. musiikki-, musiikin; vrt. musikaalinen. | M. toiminta. Jumalanpalveluksen m. puoli. Oopperan m. rakenne. Sointujen m:set lait. M:set harrastukset. M. kasvatus, sivistys. M:sesti mainio ooppera. M:sesti korkeatasoinen esitys. M:sesti kouliutunut ääni, korva. M:sesti eheä aihe, käsittely. — M. lahjakkuus. M:sesti lahjakas.

musiikin|harrastaja *s.* Innokas m. **-historia** *s.* **-johtaja** *s.* Yliopiston, kaupungin m. **-lehtori** *s.* Seminaarin m. **-opettaja** *s.* Suomen M:in Liitto. **-opetus** *s.* Oppikoulujen m. Antaa, hoitaa m:ta. **-taju** *s.* **-teoria** *s.* **-tuntija** *s.* Etevä m. **-tutkija** *s.* **-tutkimus** *s.* **-viljely** *s.*

musiik|ki[6*] *s.* **1.** laulamalla t. soittamalla tuotettuja sävelryhmiä t. -sarjoja, joiden sisäistä suhdetta määräävät rytmin, melodian ja harmonian lait; laulu ja soitto; taidelaji, joka käyttää säveliä ilmaisuvälineinään, säveltaide. | Maallinen, hengellinen m. Absoluuttinen, kuvaileva m. Klassillinen m. Luonnonkansojen m. Elokuvaa säestävä m. Luoda, säveltää, esittää m:kia. Sibeliuksen, Brahmsin [säveltämä] m. Kuunnella m:kia. Tanssia m:in tahdissa. — Taide, kirjallisuus ja m. M:in historia, teoria. M:in kolme suurta B:tä: Bach, Beethoven ja Brahms. M:in opettaja. Opiskella m:kia. — *Yhd.* instrumentaali-, laulu-, soitin-, vokaalim.; kuoro-, kvartetti-, orkesteri-, piano-, urku-, viulum.; äänilevym.; ajanviete-, kamari- konsertti-, koti-, ravintola-, rytmi-, sinfonia-, tanssi-, viihdem.; baletti-, elokuva-, näyttämö-, oopperam.; kansan-, kirkko-, taidem.; ohjelmam.; tunnelmam.; mustalais-, neekeri-, sotilasm.; tausta-, voimistelu-, väliaikam. **2.** *kuv.* **a.** äänistä, jotka ovat jllak tavoin musiikin kaltaista t. vaikuttavat jkhun kuten musiikki. | Tytön ääni soi m:kina nuorukaisen korvissa. Laineiden liplattelu on tyynnyttävää m:kia. Ajokoiran kiihkeä haukunta on m:kia metsämiehen korville. Hornan m. 'esim. taistelun meteli'. Välistä tulen sille tuulelle, että näen kaikki sävelissä: järven läikyntä, koski, joka pauhaa, metsä, linnut, vuoret, laaksot, kaikki on mulle m:kia TALVIO. — *Erik.* kielestä, puheesta, sanoista. | Äänneryhmien sisäinen m. [runossa] on ainakin yhtä tärkeä kuin ulkonainen kuvallinen

puoli TARK. Kielen suoranainen ilmaisukykyhän perustuukin kielen m:kiin, so. sen äänelliseen kaikuun K.S.LAURILA. — *Yhd.* sanam. **b.** myös muusta, mikä jllak tavoin muistuttaa musiikkia t. luo samanlaisen (kohottavan, harmonisen) tunnelman kuin musiikki. | Arkkitehtuuria on joskus nimitetty jähmettyneeksi m:iksi. -- hänen pukujaan on nautinto katsella, sillä hän ymmärtää värien m:in TALVIO. Väritys karttoi raskaampia sointuja, valiten vain hienoimmat ja puhtaimmat ja sovittaen ne hentoon m:kiin O.OKKONEN. — *Yhd.* viiva-, värim.

musiikki|aisti *s.* kyky tajuta, ymmärtää musiikkia, musiikkitaju. | Herkkä m. **-akatemia** *s.* Wienin m. **-ala** *s.* M:n mies. M:n erikoisliike. Antautua m:lle. **-arvostelija** *s.* Sanomalehden m. **-arvostelu** *s.* **-diktaatti** *s.* opetusmenetelmä, jonka avulla harjaannutaan korvakuulolta merkitsemään laulettuja t. soitettuja sävelkulkuja, sävelsanelu. **-draama** *s.* näytelmä, joka kokonaan t. pääasiallisesti esitetään laulamalla tav. orkesterin säestämänä, säveldraama; ooppera. | Richard Wagnerin romanttinen m. "Lentävä hollantilainen". **-elokuva** *s.* elokuva, jossa musiikilla on huomattava sija. **-elämä** *s.* Konsertti oli maan m:n merkkitapauksia. Kaupungin m:n johtomies. **-esitys** *s.* Ohjelmaan kuului pari m:täkin. **-estetiikka** *s.* musiikin estetiikka. **-filmi** *s.* musiikkielokuva. **-harrastu|s** *s.* M:ksen virittäjä. Paikkakunnan m:kset. **-historia** *s.* musiikin historia. **-historiallinen** *a.* M. tutkimus, muistomerkki. **-hullu** *a.* ja *s.* *leik.* musiikkiin hullaantunut. **-huone** *s.* Hotellin m. **--il|ta** *s.* illaksi järjestetty tilaisuus, jonka ohjelmaan kuuluu etupäässä musiikkia. | Hengellinen m. Kuoro ja orkesteri järjestivät hauskan m:lan. **--iltama** *s.* musiikin merkeissä järjestetty iltama. **--instrumentti** *s.* soitin. **-juhla** *s.*, tav. *mon.* Järjestää, toimeenpanna m. Kesäiset m:t. Kansallinen, hengellinen m. Salzburgin m:t. **-julkaisu** *s.* Loistava-asuinen m. **-kappale** *s.* sävellys. | Reipas, sytyttävä m. Esittää, soittaa jk m. Säveltää, luoda m. Improvisoitu m. **-kapteeni** *s.* vrt. musiikkiupseeri. **-kasvatu|s** *s.* Sai perusteellisen m:ksen. **-katsaus** *s.* Radion m. **-kauppa** *s.* nuottien ja soittimien kauppa; sitä harjoittava liike. **-kauppias** *s.* musiikkikaupan pitäjä. **-kaupunki** *s.* Wien on Euroopan johtava m. **-kau|si** *s.* Syksyn m:den tapahtumia. **-kerho** *s.* **-kesku|s** *s.* Wien ja Pariisi ovat Euroopan m:ksia. **-kiel|i** *s.* musiikkialan erikoiskielenkäyttö, siihen kuuluvat sanat ja puheenparret. | M:en sana, sanasto. **-kirjailija** *s.* musiikista kirjoittava kirjailija. | Säveltäjä ja m. **-kirjallisuu|s** *s.* musiikkia koskeva kirjallisuus; ahtaammin: painettu t. kirjoitettu musiikki. | Etevä m:den tuntija. Maailman m:den tunnetuin viulukonsertto. **-komedia** *s.* vrt. musiikkinäytelmä. **-korkeakoulu** *s.* musiikkioppilaitos, jossa annetaan korkeinta musiikkikoulutusta. | Sibelius-Akatemia on maamme ainoa m. **-korva** *s.* kyky tajuta oikein musiikkia, sävelkorva. | Hyvä, tarkka, heikko, huono m. Jklla on m(:a), ei ole m:a. **-koulu** *s.* Konservatoriot, musiikkiakatemiat ym. m:t. **-koulutu|s** *s.* Laulajatar sai perusteellisen m:ksen. **-kriitikko** *s.* Konsertti tyydytti ankarintakin m:a. **-kritiikki** *s.* Harjoittaa m:ä. **-kulttuuri** *s.* Kirkollinen m. Vanman m:mme saamat vieraat vaikutteet. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* Suomi-opiston kaksivuotinen m. Musiikinopettajain liiton m:t.

musiikki|lautakunta *s.* Kaupungin m. **-lava** *s.* soitto- ja laululava. | Konserttisalin m. **-lehti** *s.* musiikkialan aikakauslehti. **-liitto** *s.* Työväen m. **-luutnantti** *s.* vrt. musiikkiupseeri. **-lähety|s** *s.* Yleisradion kotimaiset m:kset. **-maa** *s.* Italia on tunnettu m. **-maailma** *s.* M:n kuulumisia, tapahtumia. Olla m:n huomion kohteena. **-majuri** *s.* vrt. musiikkiupseeri. **-mie|s** *s.* Säveltäjät, orkesterinjohtajat ym. m:het. Etevä, tunnettu m. **-numero** *s.* Ohjelmaan kuului myös pari m:a. **-näyt|e** *s.* Esitelmä Chopinista m:tein. **-näytelmä** *s.* näytelmä, jossa on huomattavan paljon musiikkia, laulunäytelmä; vrt. ooppera, operetti. **-näyttämö** *s.* musiikkinäytelmiä esittävä teatteri, laulunäyttämö, vars. ooppera. **-ohjelma** *s.* Tilaisuuden m:an kuului N.N:n kantaatin kantaesitys. Kirkkopäivien m. **-ohjelmisto** *s.* Kiertueen m. **-olo|t** *s.* *mon.* Musiikkiopiston perustaminen oli huomattava tapahtuma m:jemme kehityksessä. **-opetus** *s.* par. musiikinopetus. **-opin|not** *s.* *mon.* Harjoittaa, jatkaa m:tojaan jkn johdolla. **-opillinen** *a.* musiikkioppiin t. sen alaan kuuluva, musiikkioppia koskeva. | M. käsite. M. termi, jaotus. **-opisto** *s.* musiikkioppilaitos, jossa opiskellaan musiikin eri aloja, konservatorio. | Käydä m:a. Suorittaa m:n kurssi. **-op|pi** *s.* järjestelmällisesti esitetty tietomäärä musiikista; vastaava oppiaine ja oppikirja. | M:in kurssi. Opettaa, opiskella m:pia. Lyhyt m. alkeisopetusta varten. **-oppilaitos** *s.* **-osasto** *s.* Yleisradion m:n päällikkö. **-pakin|a** *s.* musiikkiaiheinen pakina. | Pitää m:oita radiossa. **-palsta** *s.* Päivälehden m. **-pedagogi** *s.* musiikinopettaja. **-päivät** *s.* *mon.* Pohjoismaiset m. Oslossa kesäkuun lopulla. **-päällikkö** *s.* Yleisradion m.

musiikki|sali *s.* Vanhan ylioppilastalon m. **-sana** *s.* musiikkikielen sana. | Italialaiset m:t crescendo, legato jne. **-sanasto** *s.* vrt. ed. | Suomalainen, italialainen m. **-seura** *s.* Akateeminen, kansainvälinen m. **-sivisty|s** *s.* Kapellimestari oli saanut monipuolisen m:ksen. **-stipendi** *s.* **-taide** *s.* säveltaide. **-taiteilij|a** *s.* musiikkitaiteen harjoittaja, muusikko. | Seuraan kuuluu useita eteviä m:oita. **-taju** *s.* Helppotajuisella musiikilla on huomattava merkitys yleisen m:n kehittäjänä. **-teoreetikko** *s.* musiikkiteorian tutkija. **-teoria** *s.* musiikin teoria, musiikkioppi. | Opettaa, opiskella m:a. M:n oppikirja, tuntemus. **-teo|s** *s.* Luoda, esittää suuria m:ksia. **-termi** *s.* musiikkikielen termi. | Vierasperäinen, suomenkielinen m. Mitä merkitsee m. adagio? **-tie|de** *s.* musiikin eri puolien tieteellinen tutkimus. | M:teen professori. **-tieteellinen** *a.* M. tutkimus, teos. Suomen M. Seura. **-tieteilijä** *s.* musiikkitieteen harjoittaja, musikologi. **-tilaisuus** *s.* Hengellinen m. **-tirehtööri** *s.* tuomiokapitulin ansioituneille

urkureille t. valtiovallan ansioituneille muusikoille antama arvonimi; sellaisen saanut henkilö; director musices. **-tuotan|to** *s.* Suomalaisen m:non taso. **-tutkimus** *s.* musiikin alalta tehty tutkimus. | Kirjoittaa, julkaista m. **-tyyli** *s.* Jnk aikakauden m. **-upseeri** *s.* sotilassoittokunnan kapellimestari, jolla on upseerinarvo. | Suomen korkea-arvoisin m. on musiikkieverstiluutnantti. **-uutuu|s** *s.* Kevään konserteissa kuultiin useita m:ksia. **-yhdistys** *s.* Kaupunkiin perustettiin m. **-yleisö** *s.* musiikkia harrastava ja vars. musiikkitilaisuuksissa käyvä yleisö.

musiivikulta *s.* **1.** kultauksen jäljittelyyn ja pronssaukseen käytetty kullankeltainen tinasulfidijauhe. **2.** taideteollisuudessa kullan asemesta käytetty messinkilaji.

musiivinen[63] *a.* **1.** pikku osista kokoonpantu, mosaiikki-. | M. työ 'mosaiikki'. **2.** *el.* M. näkeminen 'verkkosilmän eri näkökeilojen luomien yksityisten kuvien sulautuminen kokonaiskuvaksi'.

musikaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** musiikkia tajuava, ymmärtävä, harrastava, jolla on musiikkilahjoja, -taipumuksia. | Erittäin m. henkilö. Soittaa, esittää jtak m:sesti. M:suus ilmenee tavallisesti jo lapsena. **2.** musiikkia muistuttava, sointuva, melodinen. | Kielen m:suus. Kaunis, m. puheääni. Runojen suorastaan m. kauneus. — *Fon.* M. aksentti '(sävel)korko'. **3.** tav:mmin musiikillinen, musiikki-. | M. sivistys. M:set opinnot. Perusteellinen m. kasvatus. M:set lahjat. Jklla ei ole m:sta korvaa. M:sesti lahjakas. Kehittynyt m. maku.

musikant|ti[4*] *s. puhek.*, us. *leik.* t. *halv.* soittaja, soittoniekka. | Pojasta tuli aika m.: soitteli viulua ja klarinettia. Kiertelevä m. Häissä oli m. naapuripitäjästä asti. Pataljoonan m. Harvoin m:it vaunuilla ajaa SL.

musik|ka[15*] *s. ark.* venäläinen (itäkarjalainen, inkeriläinen tm.) rahvaanmies. | Yksinkertainen m. Ryssän m. - - isäntä, aitokarjalainen m. KIANTO. - - keisari aukaisi akkunan ja ärjäisi, että tie auki, m:at WILKUNA.

musikologi[4] *s.* musiikkitieteen harjoittaja, musiikkitieteilijä.

musisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* esittää musiikkia, soittaa ja laulaa vars. itsekseen t. pienessä seurassa, huvittaa toisia musiikilla. | Tyttö ja poika m:vat ahkerasti yhdessä. Perhepiirissä m:va harrastelija. M:nnin viehätys. Ernst Lingon pianosävellyksissä on rinnan pirteää m:ntia ja klassillista m otoilupyrkimystä S.RANTA.

muskariini[4] *s.* mm. kärpässienissä esiintyvä myrkky; väriaine, joka värjää puuvillan puhtaan siniseksi.

muskatelli[4] *s.* **1.** muskatelliviini. **2.** muskatellirusina. **-pullo** *s.* **-rusina** *s.* varsineen kuivattujen rusinoiden nimitys, ruukkurusina. **-rypäle** *s.* rypälelaji, josta valmistetaan muskatelliviiniä. **-viini** *s.* useiden Etelä-Euroopassa valmistettujen makeiden ja aromaattisten viinien nimitys.

muskatti[5*] *s.* **1.** muskatelli (1). **2.** muskotti. **-viini** *s.*

musketti[5*] *s.* 1500-luvulla käytäntöön tullut rihlaton, karkeakaliberinen käsituliase, jonka tukena oli ammuttaessa erityinen haarukka. **-mie|s** *s.* sotilas, jonka aseistuksena oli musketti; *syn.* musketööri. | M:het tukivat ratsuväkeä tulellaan. **-sotilas** *s.* = ed. **-soturi** *s.* = muskettimies. | Dumas'n seikkailuromaani "Kolme m:a". **-tuli** *s.* M. pakotti hyökkääjän vetäytymään takaisin.

musketööri[4] *s.* = muskettimies, -sotilas.

muskotinkukka *s.* = muskottikukka. **-öljy** *s.*

muskot|ti[5*] *s.* **1.** muskottipuu. **2.** mausteena käytetty muskottipähkinä t. muskottikukka. | Maustaa m:illa.

muskotti|kukka *s.* mausteena käytetty muskottipuun siemenvaippa. **-maksa** *s. lääk.* maksavika, joka muuttaa maksan muskottipähkinän väriseksi. **-puu** *s.* Myristica fragrans, maustekasvina viljelty troopillinen puu. **-pähkinä** *s.* pähkinää muistuttava muskottipuun siemen. **-voi** *s.* muskottipähkinöistä puserrettu rasva. **-öljy** *s.*

muskoviitti[4*] *s. min.* vaalea kiille.

musliini[6] *s.* alk. itämailla kudottu ohut ja pehmeä kaksiniitinen (tav. puuvilla)kangas. — *Yhd.* puuvilla-, villam. **-hame** *s.* **-kangas** *s.* **-leninki** *s.* **-nen**[63] *ain.a.* **-puku** *s.*

muslim[7] *s.* islamin tunnustaja, musulmaani, muhamettilainen. | Oikeauskoinen m.

musseera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* kuohua, poreilla. | M:avat [= hiilihappoiset] juomat.

must|a[11] *a.* -asti *adv.* (harv.) -uus[65] *omin.* **1. a.** väristä, joka imee täydellisesti kaikki valonsäteet; tav. kielenkäytössä: hyvin tumma; valaistussuhteista: hyvin pimeä. | Absoluuttisen, täysin m. Sinisen, likaisen, kiiltävän m. (myös ◡). M:an harmaa, ruskea, kiiltävä, kirjava, vihreä (myös ◡). M. kuin piki, noki, kekäle, neekeri. Maalata astia m:aksi. M. tušši. Luokkahuoneen m. taulu. M:at ja punaiset pelikortit. Valkoiset ja m:at šakkinappulat. M. kuningatar (šakkipelissä). Padan m. kylki. M. graniitti. M. puku, harso. M:at silmät, hiukset. M. parta. M. kissa, hevonen. Kädet, kasvot liasta, noesta m:ina. M:at renkaat silmien alla. - - välistä hän menee melkein m:aksi vihasta AHO. M. savu. M:at pilvet. Ovi ammotti m:ana aukkona. Kuljettiin aivan m:an tunnelin läpi. M. yö. Yö on m:immillaan. Hämyn seasta häämöttivät rakennukset m:ina ja totisina KATAJA. **b.** ed:een liittyvissä ilmauksissa. | M. [= neekeri]rotu. M. viinimarja. M. ruuti, ks. ◡. M. liemi 'spartalaisten kansallisruoka'. Venäjän m:an mullan seudut. Joutua maan m:iin multiin 'hautaan'. Hevonen kuopii maan m:alle muralle. Maa on m., m:ana 'lumetonna'. M. leipä 'ruisleipä'. M. [= väkevä t. kermaton] kahvi. Juoda kahvi m:ana. M. surma (myös ◡) 'ruttotauti, joka 1300-luvulla raivosi Euroopassa, isorutto, hirmukuolema'. M:at veljekset 'dominikaanit'. Maailma meni m:aksi hänen silmissään 'hän pyörtyi t. oli pyörtymäisillään'. — *mustana(an* (adv.) Kadut olivat m:anaan [= täynnä] väkeä. Hevosen selässä oli paarmoja m:anaan 'kihisemällä'. — *Yhd.* noki-, piki-, riihi-, sini-, sysim.; kiilto-, kulom.; hiili-,

liuske-, luu-, puum.; hiilen-, kekäleen-, luonnon-, raudan-, sametin-, silkin-, tervan-, yönm.

2. ed:een liittyvää s:sta käyttöä. **a.** musta väri. | M. on surun ja kuoleman väri. Lisäsi hiukan m:aa kulmakarvoihinsa. M:alla maalattu arkku. — Panna m:aa valkoiselle [kirjoittamisesta]. Asiasta ei ole m:aa valkoisella 'mitään kirjoitettuna t. painettuna, paperilla'. **b.** mustasta hevosesta. | Panna m:ansa valjaisiin. M. porhalsi täyttä ravia. **c.** neekereistä. | M:ien maanosa 'Afrikka'. Sata m:aa ja yksi valkoihoinen. **d.** šakkipelissä. | M. [= mustilla nappuloilla pelaava] luovutti. **e.** Pukeutua m:iin 'mustiin vaatteisiin'. Koko hautajaisväki m:issaan.

3. *abstr.* ja *kuv.* **a.** synkkä, toivoton, huono. | Esittää asia m:in värein. Maalata, kuvailla tilanne m:aksi. Tulevaisuus näytti m:aakin m:emmalta. Epätoivon m:at hetket. M. murhe täytti mielen. Jkn muoto on m. Mieli käy m:aksi. Tehdä jtak mieli m:ana. M. päivä urheilun, sodan historiassa. M. päivä arvopaperipörssissä. M. pitäjä keuhkotautitilastoissa. - - mieli on m. ja elämä tuntuu epätoivoiselta AHO. - - elämä muuttui m:aksi kuin hauta PAKK. **b.** häpeällinen, alhainen, rikollinen. | Tapaus on m. pilkku tehdasyhtymän historiassa. Perheen, suvun m. lammas. M. penkki 'häpeäpenkki'. M. lista 'kartettavien henkilöiden t. toiminimien luettelo'. Joutua m:alle listalle. M:an taantumuksen edustaja, valta. M. kiittämättömyys. M. valhe. M. petos, teko, konnantyö, synti. Hautoa, punoa m:ia juonia. M. syntinen. M. menneisyys. M. sydän, sielu. Hän tekee helposti m:asta valkoisen [= selittää pahan muka hyväksi] ja päinvastoin. - - m. luulos on kotoisin pimeyden alhosta KIVI. - - tuo silloin julki m. työ, / mut nimen peittäköhön yö *MANN. - - koko elämäni on ollut synkkä ja m., täynnä syntiä ja rikoksia WALTARI. — M. kirja, raamattu, ks. ⌣. Palvella m:ia voimia 'pahoja henkiä'. M. magia, taikuus. **c.** M. pörssi 'salainen, virallisen pörssin ulkopuolella tapahtuva pörssitoiminta; säännöstelyn aikana laittomat markkinat'. M:an pörssin kauppias, asiakas, tavara. Ostaa m:aa [= mustan pörssin] kahvia, lihaa. Pitää m:ia porsaita. Ostaa jtak m:asti 'säännöstelymääräysten vastaisesti'. M. mies [= olematon henkilö] palkkalistassa. M. alivuokralainen 'jota ei ole ilmoitettu talonkirjaan'. Pyöräilykilpailun voitti yllättäen m. hevonen [= tuntematon ja sellainen, jonka ei odotettu voittavan], N.N. — *Leik.* M:an lehmän maito 'vesi'.

musta- 1. useita -inen-loppuisia poss. yhdysa:eja: m:ihoinen, -kylkinen, -partainen jne. **2.** yhdyss:eissa horjuntaa yhteen ja erilleen kirjoittamisen, kongruenssin ja inkongruenssin välillä: mustaherukan, mustanherukan, mustan herukan jne.; inkongruentti yhd. us. suositeltava milloin kyseessä on oppi- t. ammattisana, kasvin t. eläimen nimi tms. **-harsoinen** *a.* M. nainen. **-helminen** *a.* M. rukousnauha. **-herukka**[85] *s.* (myös ⌒) Ribes nigrum, musta viinimarja.

mustahko[2] *mod.a.* M. perhonen. Kasvi, jolla on m. kukka.

musta|härmä[85] *s.* (myös ⌒) Cladosporium herbarum, erään kotelosienen kuroma-aste, joka muodostaa kuolleiden kasvinosien pintaan nukkamaisen, mustahkon peitteen. **-ihoi|nen** *a.* M. ihmisrotu. — *S:sesti.* Neekerit eli m:set. — Myös: tummaihoinen. | M., synkän näköinen mies. **-juovai|nen** *a.* Perhosen m:set siivet. Seepran m:set jalat. **-juuri**[85] *s.* Scorzonera hispanica, monivuotinen mykerökukkaiskasvi, jota käytetään parsan tapaan. **-jyväinen** *a.* M. kauralaji. M. kalan mäti. **-kaapui|nen** *a.* M. tuomari, munkki. **-kantinen** *a.* M. kirja, vihko. **-karvainen** *a.* M. hevonen. Lehden m. pinta. **-kaulainen** *a.* M. joutsen. **-keitto**[84] *s. ruok.* mm. hanhen sisälmyksistä ja verestä valmistettu sakea, runsaasti maustettu keitto. **-keltainen** *a.* musta ja keltainen. | M. lippu. **-kettu**[85] *s.* (myös ⌒) väriltään musta kettu. **-kiharainen** *a.* M. tyttö. **-kirja**[84] *s.* myös ⌒. **1.** loitsuja ja taikoja sisältävä kirja, mustaraamattu, "noitakirja". **2.** eräs Turun tuomiokirkon kopiokirja, joka sisältää tärkeimmät ja useimmat Suomen keskiaikaista kirkkoa koskevat säilyneet asiakirjat. **-kirjai|nen** *a.* Eräiden hyönteisten m:set siivet. **-kivi**[84] *s.* (myös ⌒) "musta graniitti". **-kivinen** *a.* M. hautapatsas, korvakoru. **-koiso**[85] *s.* (myös ⌒) Solanum nigrum, eräs rikkaruoho. **-kulma** *a.* = seur. | - - sinä tyttöni m. LEINO. **-kulmainen** *a.* jolla on mustat kulmakarvat. | Pojan mielessä väikkyi m:sen tytön kuva. **-kuori|nen** *a.* M:sta leipää. M. puu. M. kirje. **-kupari**[85] *s.* (myös ⌒) muita metalleja sisältävä, epäpuhdas ja hauras kupari(laji). **-kutrinen** *a.* M. lapsi. **-kylkinen** *a.* M. kattila, laiva, puu. **-kärki|nen** *a.* Linnun m. nokka. M:set siivet. **-kääpä**[85] *s.* Polyporus nigricans, eräs kääpälaji. **-laikkui|nen** *a.* M:sta karjaa.

mustalai|nen[63] *s.* M:set ovat kulkurikansa, jota tavataan melkein kautta maailman. M:set nimittävät itseään romaaneiksi. Unkarin m:set ovat kuuluja musikaalisuudestaan. Kiertää kuin m. — SP: Lähteä kuin m., tehdä m:sen konsti 'lähteä heti jtak syötyään t. saatuaan'. Käy kuin m:sen hevosen 'kuolee nälkään'. Kokoa ja näköä kuin m:sen hevosessa. Kaikki jää kuin m:sten jäljiltä 'sekaisin'. — Harv. *a:sesti.* Mutta äiti oli m:sta sukuperää CANTH.

mustalais|akka *s.* Uskoa m:akan povauksiin. **-asteikko** *s. mus.* molliasteikko, jonka neljäs ja seitsemäs aste on korotettu. **-elämä** *s.* us. kulkurielämä. | Viettää kuljeksivaa m:ä. Poikavuosien vapaa m. **-häät** *s. mon.* mustalaisten häät. **-joukko** *s.* Kiertelevä m. Kymmenpäinen m. **-joukkue** *s.* = ed. | Mies oli liittynyt kiertelevään m:eseen. **-kieli** *s.* mustalaisten keskenään käyttämä sekakieli. **-kuorma** *s.* — *Kuv.* iso ja sekava (meluisa) ihmisjoukko rattailla. **-laulu** *s.* **-leiri** *s.* Kirjava ja meluisa m. Markkinoiden edellä m:ssä vallitsi kova touhu ja hyörinä. **-matkue** *s.* **-musiik|ki** *s.* Unkarin mustalaisten keskuudessa syntynyt, vars. jousisoittimilla ja symbaaleilla esitettävä (kansan)-musiikki, jolle on ominaista mm. mustalais-

asteikko, voimakkaasti iskutettu, us. synkopoitu rytmi ja tempo rubato. | Soittaa, esittää m:kia. **-nainen** *s.* Koreapukuinen m. povaili ja loruili. **-orkesteri** *s.* Ravintolassa soittaa unkarilainen m. **-po|ika** *s.* Viulua vinguttava m. — M:jan kokoinen, ikäinen 'keskenkasvuinen'. **-priimas** *s.* mustalaisorkesterin, -yhtyeen johtaja. **-romanssi** *s.* M:n haikea melodia. **-soitto** *s.* mustalaismusiikki. **-sävelm|ä** *s.* vrt. mustalaismusiikki. | Orkesteri soitti tulisia m:iä. **-tanssi** *s.* Kiihkeä m. **-tyttö** *s.* **-ver|i** *s.* Jo pelkkä ulkomuoto on osoituksena hänen m:estään. — *Kuv.* Jkssa on m:ta 'viettymystä kulkurielämään'. **-yhtye** *s.* Unkarin ravintoloissa soittavat m:et. M:en priimas.

musta|lintu[33] *s.* = meriteeri. **-lipeä**[35] *s.* *tekn.* (myös ⌒) musta jätelipeä. **-läiskäinen** *a.* M. emaljikattila. M. lehmän kylki. **-maa**[34] *s.* *geol.* ja maaperäopissa: mustamulta. **-maalau|s**[39] *s.* *kuv.* jnk asian (olojen, tulevaisuuden) esittäminen (liian) synkin värein, pessimistisesti; vrt. mustata 2. | Ulkomaankauppamme kehitys ei anna aihetta m:kseen. Liioittelevilla m:ksilla ei ilmankin synkkiä olojamme paranneta. **-maija**[34] *s.* ks. Maija. **-malmi**[35] *s.* (myös ⌒) magneettinen rautamalmi, magnetiittimalmi. **-mul|ta**[34] *s.* (myös ⌒) humuspitoinen, hyvin hedelmällinen maannos, joka tyypillisimpänä esiintyy Etelä-Venäjällä. | Venäjän mustanmullan seudut. **-naama** *a.* = seur. — Us. *s:sesti.* Se Nyyjäläisten munkki -- se m. HAARLA. **-naamainen** *a.* M. poika.

mustan- alkuiset väriä merkitsevät yhdysa:t (m:harmaa, -kiiltävä, -kirjava, -ruskea jne.) tav. ⌒.

mustangi[6] *s.* Amerikan ja Australian villiintyneistä hevosista ennen käytetty nimitys; eteläamerikkalainen ratsuhevonen.

mustan|kipeä *a.*, vars. *ark.* -kipeys *omin.* mustasukkainen, kademielinen. | M. sulhanen, morsian, aviomies, vaimo. Olla jklle m. jksta. M. ihailija. **-merenruusu** *s.* Achimenes, Amerikasta kotoisin olevia, huonekasveina viljeltyjä kasveja. **-puhuva** *a.* mustaan vivahtava, tumma. | Laiho kasvaa m:na. Keväinen jää on muuttunut m:ksi. Idästä nousee m. pilvi. M. savu. Ajettunut sormi oli aivan m. Mies suuttui niin, että meni kasvoiltaan m:ksi. Pahoinpitelyn m:t jäljet ihossa. Komea, m. mies. **-päistärikkö** *a.* ja *s.* mustaa lähenevä päistärikkö. **-raudikko** *a.* ja *s.* mustaa lähenevä raudikko. **-rautias** *a.* = ed. | M. hevonen. **-ruunikko** *a.* ja *s.* mustaa lähenevä ruunikko.

musta|painos[39] *s.* painos, jossa on käytetty vain mustaa väriä. | Tiluskartta m:painoksena. Kuvista oli vain m:painoksia. **-pait|a** *a.* mustapaitainen. — Tav. *s:sesti* Isänmaallisen Kansanliikkeen jäsenistä ja Italian fascisteista. | M:ojen marssi Roomaan.

mustapaita|divisioona *s.* **-inen** *a.* M. urheilujoukkue. M. fascisti. **-järjestö** *s.* **-osasto** *s.* Italian armeijan m:t.

musta|partainen *a.* M. mies. M. suu. **-pekka**[34] *s.* ks. pekka. **-penkki**[34] *s.* (myös ⌒) kirkoissa rangaistusvälineenä käytetty penkki, jossa julkiseen häpeärangaistukseen tuomittu joutui olemaan jumalanpalveluksen aikana kirkkokansan nähtävänä, häpeäpenkki. | Jalkapuu ja m. olivat ennen ahkerassa käytössä. Joutua mustaanpenkkiin. Olla, istua mustassapenkissä. **-pilkkui|nen** *a.* Perhosen m:set siivet. M. linnun muna. M. lehmä. M. kangas. **-pintainen** *a.* M. lehti, hedelmä. M. pahvi. M. [= tummaihoinen] mies. M. neekeri. **-pippuri**[35] *s.* mausteena käytetyt pippuriköynnöksen puolikypsät, kuivatut marjahedelmät. **-pohjainen** *a.* M. kangas. **-pukuinen** *a.* M. hautajaisväki. M. pappi. **-punainen** *a.* musta ja punainen. | M. lippu, kunniamerkkinauha. **-puu**[35] *s.* musta eebenholtsi. **-päinen** *a.* M. lintu. M. mies. M. kynä, keppi. — M. [= mustaliinainen, -päähineinen] nainen. **-pää** *a.* = ed. | M. tähkä, mato, lintu. M. ajos, keppi. — *S:sesti.* Se on kai se Tarrin m., joka sinut on neuvonut ihmisiä haukkumaan SILL. **-raamattu**[34] *s.* (myös ⌒) = mustakirja 1. **-raitai|nen** *a.* M. villapaita, puku. M:set housut. **-rasta|s**[39] *s.* Turdus merula, Etelä-Suomessa elävä rastas. | M:an pesä. **-reunainen** *a.* M. astia, kuppi. M. lippu, seppelenauha, kortti, juova, ilmoitus. **-rintainen** *a.* M. pikkulintu. **-rokko**[35] *s.* erittäin paha isonrokon muoto. **-rotta**[35] *s.* (myös ⌒) Rattus rattus, musta rotta(laji). **-rousku**[35] *s.* (myös ⌒) Lactarius necator, mustalakkinen ruokasieni, tervasieni. **-ruoste**[35] *s.* Puccinia graminis, viljakasveja saastuttava ruostesienilaji, viljaruoste. **-ruuti**[35] *s.* (myös ⌒) räjähdysaineena käytetty kaliumnitraattia, hiiltä ja rikkiä sisältävä mekaaninen seos. **-sankai|nen** *a.* M:set silmälasit. **-silmä** **1.** *a.* mustasilmäinen. | M. tyttönen. **2.** *s.* Thunbergia, suurikukkaisia köynnöskasveja, joita viljellään koristekasveina. **-silmäinen** *a.* **-sotnialainen** *a.* ja *s.* tsaari-Venäjän loppuaikojen oloista: taantumuksellinen. **-sukka** *a.* = seur. **-sukkai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** jolla on jalassa mustat sukat. — Vars. **2.** joka epäilee aviopuolisonsa, rakastettunsa uskollisuutta t. on arka tämän muilta saamasta suosiosta, mustankipeä, lemmenkade, luulevainen; kademielinen. | M. aviomies. Olla jklle m. vaimostaan, miehestään. M. luonne. M. kysymys, katse. Muljauttaa jkhun m:sesti. M:suuden puuska. Morsiamen m:suus rikkoi välit. — M. jkn suosiosta, ystävyydestä. Lapsi on m. leluistaan, vanhemmistaan. Tuntea ammatillista m:suutta jkta kohtaan. Olen välistä m. koko maailmalle ja kuvittelen, ettei minusta kukaan välitä AHO. **-surma**[34] *s.* ks. musta 1.b.

musta|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** tehdä väriltään mustaksi. | M. noella, hiilellä kasvonsa. M. saappaansa. Naiset m:avat kulmakarvojaan. Ruudinsavun m:ama lumi. Savun m:ama katto, uunin suu. Noella m:ttu aurinkolasi. — Uusi rautapata m:a ruoan. **2.** *kuv.* panetella, puhua pahaa, "heittää lokaa". | M. jkn mainetta, kunniaa, menneisyyttä. Toisten ihmisten m:aminen on juorukellojen mielihaluna. M. oman maan oloja.

mustatae[35] *s.* *met.* takomalla valmistettu rautaesine, joka kelpaa käytettäväksi takomisen jäljeltä;)(hienotae. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

musta|takki *a.* = seur. | M. papinkokelas. — *S:sesti.* En minä Neitsyt Maariata enkä m:takkia [= pappia] pelkää TOPPILA. "Entäpä tossaat, en tule, m. [= varis]", vastasi sammakko LEHT. **-takki|nen** *a.* M. mies. M. naakka, korppi. — *S:sesti.* M. 'pappi'. M:sten [= naakkojen] pesimäpaikat. **-takomo**[83] *s. met.* mustataetehdas. **-taonta**[83] *s. met.* vrt. mustatae. **-tiainen**[85] *s.* = kuusitiainen. **-tukka, -tukkainen** *a.* **-turkki** *a.* = seur. | M. karhu. M. joulupukki. — *S:sesti.* Mikä sen tiesi, vaikka yksi m. [= karhu] olisi jäänyt isoon metsään KARHUM. **-turkkinen** *a.* M. karhu. M. herrasmies. **-täpläinen** *a.* M. muna, koira, perhonen. **-valkea** *a.* = seur. **-valkoinen** *a.* musta ja valkoinen. | M. lippu, nauha. **-valkoraitainen** *a.* M. pusero. **-varis**[85] *s.* Corvus frugilegus, maassamme harvinaisehko musta varis, peltovaris. **-vel|i**[85] *s.* myös ⌒. | Mustan puvun mukaan dominikaaneja sanottiin m:jiksi. **-velje|kset**[85] *s. mon.* (myös: mustat veljekset) vrt. ed. | M:sten luostari. **-verinen** *a.* tummaihoinen. | M. ihminen. M. etelämaalainen. **-vetinen** *a.* M. lampi, oja. **-viiksinen** *a.* M. mies. **-viklo**[85] *s.* Tringa erythropus, Pohjois-Suomessa elävä viklo. **-villainen** *a.* M. lammas.

muste[78] *s.* **1.** kirjoitusnesteiden yleisnimitys. | M:ella kirjoitettu kirje. Lomakkeen saa täyttää m:ella tai kopiokynällä. Sininen, punainen, vihreä, keltainen m. — *Yhd.* aniliini-, kromi-, rautam.; jäljennös-, kirjoitus-, koulu-, konttori-, leimasin-, merkkaus-, monistus-, nimikoimis-, paino-, sala-, täytekynäm. **2.** mustekalan erittämä musta neste, jolla se vaaran uhatessa samentaa veden. **3.** mustaamiseen käytetty väri- ja voiteluaine. — *Yhd.* kenkä-, kiillotus-, nahka-, saapasm.

musteentuhrija *s. halv.* kirjailijasta, kynäilijästä. | Tuntematon m. Kaikenlaiset kirjalliset poropeukalot ja m:t.

mustei|nen[63] *poss.a.* M. kynä pilaa tuššin. Pestä m:set kätensä.

muste|jauhe *s.* jauhe, josta valmistetaan mustetta. **-kala** *s.* M:t 'Cephalopoda, luokka meressä eläviä nilviäisiä, joiden liikuntaelimet lähtevät päästä ja jotka käyttävät suojanaan erittämäänsä mustan ruskeaa nestettä, pääjalkaiset'. Tavallinen m. M:n lonkero, mustepussi. — *Kuv.* Eino Leino joutui sanomalehtityön m:n lonkeroiden saaliiksi L.ONERVA. **-kynä** *s.* M:n terä. Kirjoittaa m:llä.

mustelm|a[13] *s.* jnk vamman ihoon aiheuttama verenpurkauma, sinipunainen, myöhemmin kellertävä laikku, sinelmä, sinimarja; myös tumma läiskä esim. hedelmän pinnassa. | Saada m. M. käsivarressa. Puristeli, pieksi toisen m:ille. Iho pahoinpitelyn jäljiltä m:illa. — Kolhiutuneisiin omeniin tulee m:ia.

mustelmai|nen[63] *poss.a.* M:set kasvot. M. omena, hedelmä.

muste|läiskä *s.* Kirjoitusvihkoon tullut m. **-neste** *s.* Mustekalan m.

musten|taa[8] *v.* tehdä must(emm)aksi; vrt. mustuttaa, mustata. | Auringon m:tama iho. Savun m:tama katto. Väriä on vielä m:nettava. — *Kuv.* Tuska m:si maailman nuorelta köydenpitelijältä IVALO. -- suupieltä suru vetävi, / murhe mieltä m:tavi LEINO.

muste|pilkku *s.* M:pilkkujen tahrima pöytäliina. **-pullo** *s.* Pistää kynä m:on. **-pussi** *s.* Mustekalan m. **-sieni** *s.* Coprinus-, Oncopus- ja Pselliophora-sukuun kuuluvia helttasieniä. **-säiliö** *s.* Täytekynän m. Lennätinkoneen m.

muste|ta[34] *v.* tulla must(emm)aksi, mustua, tummua, pimetä, synketä. | Savusaunan m:nneet seinät. Öljylampun lasi m:nee. Keväiset jäät m:nevat vähitellen. Itätaivaalle nousee yhä m:nevia pilviä. Myrskyn edellä kirkas päivä m:ni äkkiä. Varjot m:nevat. Lähestyy jo ehtoo, kuusi m:nee ja mänty mäellä tuolla harmaana haamuna seisoo KIVI. — *Kuv.* Tapausta ajatellessani mieleni vieläkin m:nee. Mutta se nyt kävi sen Marinkin niin kuin kävi, ja silloin se elämäkin m:ni PAKK. — *Erik.* ilmauksissa, jotka merkitsevät tajunnan menettämistä, hillitöntä suuttumista tms. | Maailma m:ni sairaan silmissä, kun hän yritti nousta jalkeille. Iskin pääni, niin että maailma m:ni silmissä. Äkkiä m:ni silmissäni ja siihen paikkaan pyörryin. Maailma m:ni Portaankorvan silmissä, ja hän tavoitteli asetta KATAJA. Yrjö vilkaisi porttia kohden, mutta samassa hänen silmissään m:ni: siellä olivat Hessu ja Paroni AK. Marski m:ni kasvoiltaan tuota kirjettä lukiessaan IVALO.

muste|tahra *s.* M:tahroja vaatteissa, sormissa. **-tolppo** *s.* mustepullo. | Kirjoitti m:on kastamallaan hanhenkynällä. Metallinen, lasinen m.

mustettu|a[1*] *v. harv.* mustua. | -- paukahtelivat kiukaan m:neet kivet KIVI.

mustikan|varpu *s.* **-varsi** *s.*

mustik|ka[15*] *s.* Vaccinium myrtillus, kanervakasvien heimoon kuuluva kasvi; sen kypsänä tumman sininen marja. | M. kukkii. Poimia, syödä m:oita. Suu m:assa 'mustana mustikkain syönnistä'. Käydä m:assa 'mustikoita poimimassa'. Lähteä m:kaan. — *Kuv.* Oma maa mansikka, muu maa m. SL.

mustikkai|nen[63] *poss.a.* M. kangas. M:set kädet.

mustikka|kangas *s. metsät.* aluskasvillisuutena seinäsammalten ohella etupäässä mustikkaa ja puolukkaa kasvava kangas. **-keitto** *s. ruok.* **-kiisseli** *s. ruok.* **-korpi** *s. metsät.* kuivin varsinainen korpityyppi. **-liemi** *s. ruok.* **-maa** *s.* Saarissa on usein parhaat m:t. **-maito** *s. ruok.* tuoreita mustikoita maidossa. **-mehu** *s. ruok.* **-metsä** *s. metsät.* mustikkatyypin metsä. **-piirakka** *s. ruok.* **-puuro** *s. ruok.* **-pöperö** *s.* mustikoista ja (talkkuna)jauhoista survomalla tehty ruoka. **-räme** *s. metsät.* runsaasti mustikkaa kasvava korpiräme. **-soppa** *s. par.* mustikkakeitto. **-sose** *s. ruok.* **-torttu** *s. ruok.* **-tyyp|pi** *s. metsät.* metsätyyppi, jossa vallitsevana aluskasvillisuutena ovat mustikan varvut. | M:in männikkö, metsä. Käenkaali-m. **-varvikko** *s.* **-varvusto** *s.*

mustik|ki[5*] *s.* musta lehmä; us. *erisn.* — *Leik.* M:in maito 'vesi'.

mustilainen[63] *s. murt.* mustalainen.

mustu|a[1] *v.* tulla must(emm)aksi, musteta, tummua, likaantua, pimetä, synketä. | Kiillottaa m:-

neita hopeaesineitä. Aseen piippu on sisältä m:-nut. Ruudin savusta m:nut lumi. Savupirtin m:neet seinät. Likaisessa työssä m:neet kädet. M:nut kattilan kylki. Kesällä hakattu puu pyrkii m:maan. Pilaantunut ja m:nut hedelmä. M:va paise, pilkku ihossa. Taivaanrannasta kohoaa yhä m:via pilviä. Metsä m:u uhkaavasti, taitaa tulla myrsky. — *Erik.* ilmauksissa, jotka kuvaavat tajunnan menetystä, raivostumista tms. | Maailma oli m:nut silmissäni, en tiennyt muuta kuin että minun piti saada hyvitys millä tavalla tahansa KOSKENN. -- kurkkuun pisti niin, että maailma m:i silmissä JÄRVENT. Ja rovastinna oikein m:i kiukusta ALKIO. Silloin miehen hahmo m:i [raivosta] LINN. — *Kuv.* Mieli m:u 'synkkenee, käy apeaksi'. Maine m:u.

mustuai|nen[63] *s.* **1.** silmäterä, pupilli. | Leväskä kuunteli yhä kuivin silmin m:set laajentuneina HEPOR. **2.** likainen kynnen alus. | Ei kynnen m:sen vertaa 'ei vähääkään'. — *Yhd.* kynnenm.

mustukai|nen[63] *s.* pieni musta kohta, täplä, pilkku. | Oli kuin luullut jo keksineensä m:sta laineilta HAARLA. [Sohaisee] hurtan [= suden] arinta paikkaa, kuononpään m:sta HAARLA. -- mi munassa m:sta, / nepä ilman pilviлöiksi KAL.

mustum|a[10] *s.* **1.** *valok.* kuvaksen valotetun kentän valonpidätyskyky l. tummuusaste. **2.** mustunut kohta. | M:ia uunin pinnassa.

mustutta|a[2*] *kaus.v.* (< mustua) vrt. mustentaa, mustata. | Savun m:ma katto. Noen ja lian m:mat kasvot. Aurinko on m:nut hänen ihonsa. Halla on m:nut perunan varret.

musulmaani[4] *s.* = muslim.

musu|na, -ksi *adv. harv.* murskana, mäsänä.

muššì[4] *s.* = englanninlaastari.

mut *konj. runok.* mutta. | -- muihin karsaan katseen loi m. Kerstiin hempeen LARINK.

muta[11*] *s.* **1.** vars. veden pohjaan lietteestä syntynyt tumma, löyhä maa; *geol.* ja maaperäopissa vars. *vanh.* = mura, järvimuta. | Rannassa oli paksulti mustaa, löyhkäävää m:a. — Miestä kuin meren m:a 'suuri joukko'. -- meren mustista mu'ista, / tuhannen sylen syvästä KAL. — *Kuv.* -- pahan mielen mustaa m:a AHO. -- yhteiskunnan musta m., sen huonoimmat ainekset K.S.LAURILA. — *Yhd.* järvi-, pohja-, rantam. **2.** maatunut turve, ruoppa, ruta. | Ajaa m:a pellolle. — *Yhd.* rahka-, suo-, turvem.

mutaantua[1*] *v.* = mutautua.

mutaatio[3] *s.* **1.** *biol.* ilmiö, joka käsittää kaikki ne vanhempien ja jälkeläisten väliset äkilliset peruasun eroavuudet, jotka eivät ole syntyneet perintötekijöiden säännöllisestä mendelistisestä uudelleen ryhmittymisestä, muuttuma; myös mutaation tietä syntynyt muoto, mutantti; vrt. variaatio. — *Yhd.* bakteeri-, geeni-, kromosomi-, plasma-, plastidi-, silmu-, tumarihma-, versom. **2.** *mus.* siirtyminen solmisaatiossa heksakordista toiseen.

mutaatio|darvinismi *s. biol.* oppi, jonka mukaan lajien kehitys perustuu mutaatioihin, joiden säilymisen t. tuhoutumisen ratkaisee luonnollinen valinta. **-ilmiö** *s.* **-teoria** *s.* **-tutkimus** *s.*

mutabiliteetti[4*] *s.* muuttuvuus, muuntelevuus.

muta|haude *s. lääk.* Reumatismin parannuskeinona käytetään mm. m:hauteita. **-hauta** *s.* mudanottopaikka, -kuoppa. **-hieronta** *s.*

mutai|nen[63] *poss.a.* M. järven ranta, pohja. M. lampi, puro, suo. Likaista, m:sta vettä. Tuli pellolta kengät m:sina.

muta|kala *s.* afrikkalaisesta keuhkokalasta (Protopterus) ja meillä harvinaisesta isosta kivennuoliaisesta (Cobitis fossilis) käytetty nimitys. **-kerros** *s.* Järven pohjassa on paksu m. **-kerrostuma** *s.* Suon m. **-kuoppa** *s.* mutahauta. **-kuorma** *s.* **-kyl|py** *s.* M:pyjä käytetään reumatismin hoidossa. — Sika ottaa rapakossa m:pyjä. [Suohon pudotessamme] saimme perusteellisen m:vyn. **-kylpylä** *s.* laitos, jossa annetaan mutakylpyjä. **-lammikko** *s.* **-lampi** *s.* Pohjaton m. **-lapio** *s.* **-lieju** *s.* M. on syntytavaltaan mudan ja liejun väliaste. **-maa** *s.* Niitty on hyvää m:ta. M:t: järvi-, rahka-, suomuta.

mutamainen[63] *kalt.a.* M. turve, maakerros.

mutantti[6*] *s. biol.* mutaation tietä syntynyt uusi eliömuoto.

muta|pohja *s.* **-pohjainen** *a.* M. järvi. M. niitty, suo. **-proomu** *s.* ruoppaproomu. **-ranta** *s.* **-rantainen** *a.* **-rapakko** *s.* **-sarja** *s. puhek.* hitain sarja ravikilpailussa. **-savi** *s.* **-suo** *s.* suo, jonka kasvipeitteen muodostavat sarat, korte, raate ym. heinämäiset kasvit ja jonka pohja on muraa; vrt. rahkasuo. **-suoturve** *s.* saravaltaista turvemaata; vrt. rahkasuoturve.

mutaus[64] *teonn.* < mudata. | Peltojen m.

mutautu|a[44] *v.* (*rinn.* mutaantua) muuttua mudaksi, mutamaiseksi, maatua. | Hyvin m:nutta rahkaturvetta, suomaata. Sammalpeitteen m:minen.

mutautumisaste *s.* Turvekerroksen m.

muta|velli *s.* vellimäinen muta. | Sateella tie on m:vellin peitossa. **-ve|si** *s.* Suolta virtaa mustaa m:ttä. Syvissä m:sissä viihtyvä kala. **-vulkaan|i** *s.* kartion muotoinen, jopa 100 m korkea lietekasa, joka on purkautunut maasta kaasujen ja suolaliuosten yhteydessä, muravulkaani. | M:eja on varsinkin maaöljyalueilla. **-yrtti** *s.* Limosella, pienikokoisia naamakukkaiskasveja.

mutismi[6] *s.* psykogeeninen, vars. hysteerinen puhekyvyttömyys; vrt. afasia.

muti|sta[24] *v.* -na[14] *teonn.* puhua hiljaisella ja epäselvällä äänellä (vars. itsekseen, tyytymättömänä, vastustaen); vrt. murista, mukista, nurista, napista. | M:si unissaan jotakin. M:si jotain kiitokseksi ja lähti. Mies m:si jotain partaansa, mutta en saanut siitä selvää. Seinän takaa kuului epäselvää m:naa. M. loitsuja, rukouksia, manauksia. Hyväksymisen m:na. — Älä ollenkaan m:se vastaan! Tee vain m:sematta! Ei mitään m:noita! M:nat pois! Olla välittämättä jkn m:noista. Miesjoukosta alkoi kuulua uhkaavaa m:naa. -- koska kerran voitin [painin], niin voitin, eihän siinä mitään muuta m:nata KIVI. -- Hiltan silloin on muitta m:noitta jäätävä kotiin

SILL. — Erik. *mennä mutinaksi* t. *mutinoiksi* (ark.) epäonnistua, mennä myttyyn. | Yritys meni m:naksi. Huonon järjestelyn vuoksi kilpailut menivät m:naksi. — *Yhd.* jälkim.

mutist|aa[2] *v.* mytistää, kurtistaa, rutistaa, rypistää. | M. takki päänalusekseen. M:i vain suutaan vastaukseksi. Parta-Jaakko m:i pari kertaa kulmiaan ja sanoa tokaisi: - - KAUPPISH.

mutistel|la[28] *frekv.v.* < ed. | Ukko istui sivussa suutaan m:len. Suu m:i jotakin ja silmissä välähti päättäväinen ilme KARHUM.

mutk|a[11] *s.* **1.** varsin. merk.: väärä, kaareva, kaartava kohta, polvi, koukku, kaarre, käänne, taive, taipuma. | Tien, radan, joen, ojan m. Rannan, reunan, seinän m. Tangon, putken, käytävän m. Jyrkkä, loiva m. Piteli tyttöä käsivartensa m:assa. Oikoa tien m:ia. Polku kiemurtelee monissa m:issa. Istuu vartalo monessa m:assa. Tie, puro tekee suuren m:an. Rintamalinja teki puoliympyrän muotoisen m:an etelään päin. Koiran ajamana kettu tekee m:ia ja sivuhyppyjä. Valtatietä kulkien tulee huomattavasti m:aa. Kulkea m:an kautta, m:aa tehden. — Hyrsylän m. 'ent. rajavii-van Hyrsylän luona muodostama pohjukka'. Pommerin m. 'avoin lahti'. — *mutk|alla*, -alle, -illa, -ille (tav. adv.) Putki on m:alla, on vääntynyt m:alle. Taivuttaa, vääntää, taipua m:alle, m:ille. - - niska m:alla [= alla päin, vastahakoisena] mennyt, mutta mennyt kumminkin LEINONEN. — *mutkin* (murt.) edestakaisin. | Minä se toki jo olen pariin kertaan lastiveneen soutanut Oulussa m:in IVALO. — *Kuv.* M:an kautta 'kiertoteitä, epäsuorasti'. Asia selvisi hiukan m:an kautta. Saada m:an kautta tietoonsa. Monen m:an kautta [= eri aloja kokeiltuani] päädyin kirjailijaksi. Tuntee kaikki kehityksen m:at ja polveilut. — *Yhd.* äkkim.; lantio-, ranta-, suolim.; joen-, käden-, suolen-, tienm.

2. *kuv.* **a.** vaikeus, pulma, hankaluus, arvaamaton vastus. | Monta on m:aa matkassa SP. Kirjanpainamisessakin on vielä monta m:aa. Jutun piti jo olla selvä, mutta siihen tulikin vielä m. väliin. Asian selviäminen on vielä monen m:an takana. Mitäs m:ia tässä vielä olisi? Enpä tosiaan tullut ajatelleeksikaan sitä m:aa. Mutta siinäkin oli paha puntti ja m. KARHUM. **b.** keino, konsti, temppu, kuje, metku, veruke, (turha) muodollisuus. | Kyllä mä siihen m:an muistan, / m:an muistan, keinon keksin KAL. Tuntee tarkoin kaikki diplomatian m:at ja metkut. Ei tässä asiassa tarvita turhia muotoja eikä m:ia. Kaikki sujuu ilman m:ia ja metkuja. Asiakirjoissa on vältettävä joutavia m:ia ja kaunisteluja. Hänellä ei ollut enää mitään m:aa eikä valhetta, jolla olisi puoltanut rumaa asiaa PÄIVÄR. - - suora ja rehellinen ilman m:ia ja joutavia korulauseita KATAJA. | Ei muttia eikä m:ia! Sano kieräilemättä KARHUM. — *muitta* (t. *pitemmittä, suuremmitta*) *mutkitta* ilman muuta, siekailematta, pitemmittä puheitta. | Vahvempi sortaa muitta m:itta heikompaansa. Ajoi humalaisen ulos muitta m:itta. Apulainen sai muitta m:itta eron. Vallanpitäjät vangituttavat muitta m:itta vastustajansa. Alkoi pitemmittä m:itta sinutella vieraitaan.

mutkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* = mutkitella. *(1.)* Joki virtaa tunturien välissä m:len. Metsässä m:eva tie. Laiva yrittää m:emalla pelastua torpedoinnilta. Tuulessa ei taitavinkaan perämies voi estää laivan m:uja puoleen ja toiseen. [Tanssijan ruumis] m:ee [= taipuilee, mutkistelee] sinne tänne niin kuin käärme AHO. *(2. kuv.)* Sano totuus m:ematta! Tässä ei nyt m:u auta.

mutkai|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* mutkikas, mutkallinen. | M. tie, vuoripolku, latu, katu, porraskäytävä. M. puun runko, rauta, joki, ranta. M:sesti nirhalaitaiset lehdet. Rajan m:suus. — *Kuv.* Hyvin m. ja sekava kertomus. Maailman m. meno. — *Yhd.* jyrkkä-, loiva-, moni-, äkkim.

mutka|juoksu *s. voim.* juoksu, jossa jono tekee vapaasti mutkia ensimmäisen miehen mukaan. | M:juoksua — mars! **-käynti** *s. voim.* vrt. ed. **-laitainen** *a.* M. kasvin lehti. Perhosen m. siipi. M. koristejuova.

mutkalli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** mutkikas, mutkainen. | M. vuoritie, savukanava. — Tav. **2.** monimutkainen, pulmallinen, vaikea, sotkuinen. | M. asia, kysymys. M:set omistussuhteet. M. asema. M:sta ja tarkkaa työtä. Asioiden hoito käy yhä m:semmaksi. Miettiä elämän m:suutta. Matemaattisen kaavan m:suus.

mutkamäenlasku *s. urh.* pujotteluhiihto.

mutkanmerkki *s.* liikennemerkki, joka ilmoittaa, että lähellä on vaarallinen mutka.

mutka|paikka *s.* Puhelinlinjan pylväiden on oltava m:paikoissa vahvempia kuin suorilla väleillä. M:paikoissa kuorma helposti kaatuu, jos vauhti on kova. **-runkoi|nen** *a.* -suus *omin.* Karjan polkemista taimista kasvaa usein m:sia puita.

mutka|ta[35] *v.* **1.** tehdä jhk mutka, taivuttaa jk mutkalle, mutkistaa. | M. rautatangon päät. M:ttu höyryputki. **2.** tehdä mutkaa, kulkea mutkaa tehden, niin että tulee mutkaa. | Raja kulkee pitäjän halki m:ten. Viittakepit veivät - - ohrapellon ja perunamaan piennarta m:ten lähteelle KATAJA.

mutka|tie *s.* kiertotie. | Kulkea m:tietä, m:teitä. — *Kuv.* Päästä päämääräänsä m:tietä.

mutkat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** suora. | M. tie, joki. M. puu, viiva, raja. **2.** yksinkertainen, selväpiirteinen, koruton, vaatimaton, selvä, suora, vilpitön, suorasukainen;)(monimutkainen, mutkikas, sekava, sotkuinen. | M. kone, rakenne, tehtävä. Humalan viljely on perin m:onta. M. asia, juttu, kysymys. M. keino. Ratkaisi asian sangen m:tomasti. Selitti asiansa suoraan ja m:tomasti. Selvää ja m:onta puhetta. Antoi m:toman vastauksen. Hänen asenteensa oli selvä ja m. M:onta oikeudenkäyttöä. Tapahtumain kulku oli hyvin m. Menetellä, käyttäytyä m:tomasti. Vieraiden vastaanotto oli hyvin m:onta. M. kristillisyys, lapsenusko. Suora ja m. luonne. Suorasukainen, m. mies. - - sydämessä m. elämisen onni SILL.

mutkau|s[64] *s.* mutka. | Lämpöjohdon m. Talo on

joen m:ksessa. -- tutkien jokaista rannan m:sta KIANTO. Tien m:ksesta pistää postihevosen pää TOPPILA.

1. **mutki|a**[17] *v. harv.* tehdä mutkia, mutkitella. | Kovasti m:va joki.

2. **mutki|a**[17] *v. harv.* antaa selkään, piestä, hutkia. | Ensin asia tutkitaan, sitten miestä m:taan SL.

mutkik|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** mutkainen, mutkallinen, mutkitteleva. | M. tie, katu, käytävä, puro, oja. M. kulkureitti. M. puu, raja, viiva. Tie kulkee m:kaasti metsän läpi. **2.** monimutkainen, monia osia, puolia, vaiheita tms. käsittävä, komplisoitunut, monisyinen, -säikeinen, -vaiheinen, vaikeasti tehtävä, selvitettävä tms.; pulmallinen, vaikea, sekava, kiperä;)(mutkaton, yksinkertainen, selvä. | M. kone, laite, mekanismi. M. lukko. M. virkakoneisto. M. kemiallinen yhdiste. M. ruokajärjestys. M. kehityssarja. M. matemaattinen kaava. M. laki, määräys, ohje. M. selitys. Selostaa m:kaasti. M:kaat pelisäännöt. M. työ, tehtävä. Tilanne käy yhä m:kaammaksi. M. asia, kysymys, riitajuttu. Verbien m. taivutus. Ohjeiden m:kuus.

mutkist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** taivuttaa mutkalle. | Pesulauta on päällystetty aaltomaisesti m:etulla pellillä tai lasilla. **2.** tehdä mutkikkaa(mma)ksi, monimutkaise(mma)ksi. | Se seikka m:aa huomattavasti asian ratkaisua.

mutkistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* taivutella mutkalle, tehdä mutkaiseksi. | Savukanavia ei pidä suotta m. M. vartaloaan. **2.** mutkitella. **a.** — *Kuv.* Asiaa on lausunnossa vääristelty ja m:tu. Tie m:ee metsän läpi. M:eva karjapolku, metsäpuro, rajaviiva. Kallion koloissa m:eva juuri. Juoksi pakoon puolelta toiselle m:len. **b.** *kuv.* | Nyt ei m:u auta. -- katso, ettet haastele itsiämme säkkiin, jos täytyisi meidän niinkuin vähän m. KIVI. -- aina jonkin verran m:ivat ja kieräilivät, kun hän [nimismies] yritti heitä lailliseen satimeen saattaa ALKIO. Kuinka kauan sinä m:et sinne ja tänne, sinä luopiotytär? VT.

mutkistu|a[1] *pass.v.* **1.** taipua mutkaise(mma)ksi, mutkikkaa(mma)ksi, mutkalle, mutkille. | Flexo-kellonlasike ei mutkistu eikä supistu. Sisäänpäin m:nut seinä. Vuoroin kostuva ja kuivuva lauta pyrkii m:maan. Melkein kulmaan m:nut torven pää. Rintamalinja väliin m:i, väliin oikeni. Selkärangan m:minen. **2.** muuttua mutkikkaa(mma)ksi, monimutkaise(mma)ksi, komplisoitua. | Asia, tilanne, asema m:u. Sopimukseen pääsyn arvellaan m:van. Kun pitkistyy, niin m:u SL.

mutkistuttaa[2*] *v.* = mutkistaa.

mutkit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* mutkailla, mutkistella. **1.** tehdä mutkia, kulkea mutkia tehden, olla mutkainen, kiemurrella. | Jänis koettaa m:telemalla eksyttää koiran jäljiltään. Juosta pakoon m:ellen ja takaa-ajajaa väistellen. Sahan terä upposi m:ellen puuhun. Partio m:teli vihollisosastojen välitse omalle puolelle. Tie m:telee kylän peltojen ja talojen lomitse. Puro m:telee vuoren rinnettä alas. Kovasti m:televa katu, käytävä. Toukka syö puuhun m:televia uria ja reikiä. M:televa rajaviiva, laita, reuna. Puun syiden aaltomainen m:telu. **2.** *kuv.* tehdä esteitä, verukkeita, vilpistellä, temppuilla, konstailla, keinotella, kieräillä, kieroilla. | Sano m:telematta, mitä on mielessäsi! Sain m:elluksi itseni vapaaksi koko jutusta. Tässä eivät m:telut auta. -- kaikki tai ei mitään, tinkimättä, m:telematta AHO.

mutlari[5] *s. maal.* tasoitin.

mutrist|aa[2] *v.* vetää (suunsa) mutruun, muikistaa. | M. suutaan, huuliaan. M:i myhäillen suutaan. Zaida oli m:avinaan suutaan harmistuneesti ja ylenkatseellisesti LEINO. M:i minulle huuliaan, etten jatkaisi HEPOR.

mutristel|la[28] *frekv.v.* < ed. | Mummo m:i hampaatonta suutaan. -- sanoi pappi nauraa m:len PÄIVÄR.

mutruil|la[29] *v.* vars. kiinni olevien huulten liikkeestä. | Puheenvuoroa odottelevan mummon suu jo m:ee. Viinaryypyn jäljiltä miehen suu m:ee hetkisen. -- suu m:i omituisesti aivan kuin olisi aikonut sylkäistä eikä kuitenkaan sylkäissyt KIANTO. Adlercreutzin suu m:i naurunväänteissä JÄRVENT. -- näyttää laskevan leikkiä, koska -- suu m:ee SILL.

mutru|ssa, -un, -lla(an), -lle(en) *adv.* suusta, huulista: supussa, mutussa, kureissa. | Suu ylenkatseellisesti m. Panna, vetää suunsa, huulensa m:un, m:lleen. -- ylähuuli hampaattoman suun yllä oli m:lla HEPOR. — Harv. *s:sesti.* -- pitkältä vastakkain painuneet huulensa veikeässä m. SILL.

mutrusuu *s.* ja *a.*

mutso[1] *s.,* vars. *kansanr.* (nuori) vaimo. | Hyvä tääll' on m:n olla, / kaunis kasvoa miniän KAL. Mutta lämmitäpäs nyt, m., matkamiehille sauna IVALO.

mutta; *runok.* ja *murt.* mut. **A.** adversatiivinen *konj.;* kieltov:iin liittyen tav. mutt|en, -et, -ei jne.

I. vastakohta suoranainen: sitä vastoin. **1.** liittämässä yhteen kahta rinnasteista lausetta, joista jälkimmäinen sisältää kaksi edellisen vastaaville osille vastakkaismerkityksistä osaa. | Eilen oli pakkanen, m. tänään on suoja. Ennen hän oli rikas, m. nykyään rutiköyhä. Alku työn kaunistaa, m. lopussa kiitos seisoo. Vanhempi poika jäi kotitaloa hoitamaan, m. nuorempi lähti maailmalle. Hänellä on puheoikeus, m. ei äänestysoikeutta. Sinä lähdet, m. minä en. **2.** liittämässä kahta rinnasteista lausetta t. lauseenosaa, joista edellinen on kielteinen, jälkimmäinen myönteinen; merk. suunnilleen sama kuin lauseparissa 'vaikkakaan ei --, niin kylläkin --'; vrt. vaan. | Ei vielä tänään, m. huomenna. En minä, m. kyllä hän. Niin tekemällä et hyödytä ketään, m. vahingoitat itseäsi ja muita. En minä huoli siitä, m. sun ämmästäs SILL. — *ei ainoastaan* (t. *vain*) — *mutta myös* → ei ainoastaan — vaan myös. | -- johtavat ei ainoastaan eteenpäin, m. myöskin harhaan AHO.

II. vastakohta epäselvempi: kuitenkin, kumminkin, sittenkin, kaikesta huolimatta, joka tapauksessa; edellinen jäsen sisältää us. myönnytyksen: tosin, kyllä, vaikkakin tms.; jäl-

kimmäinen jäsen ilmaisee us. rajoituksen, varauksen, selvennyksen t. muunlaisen lisäyksen. | Käskin heitä, m. he eivät totelleet. Hän palasi, m. asiaansa toimittamatta. Maamme on köyhä ja karu, m. meistä se on rakkain paikka maan päällä. Vaikkapa niinkin, m. totuudessa on pysyttävä. Olet kyllä vahva, m. älä silti luota liikaa voimiisi. Hyökkäys oli ankara, m. puolustus kesti järkkymättä. Asia saattaa olla niin, m. varmaa se ei ole. Olkoonpa miten tahansa, m. minä en suostu. Usko tai älä, m. niin on asia. Olen tavannut hänet, m. vain sattumalta. Hän hyväksyi ehdotuksen, m. eräin varauksin. Mene, m. älä viivy kauan! Runsaasti, m. huonoa ruokaa. Rikas, m. onneton. Köyhä, m. ylpeä. Pieni m. pippurinen. Ankara, m. oikeudenmukainen tuomio. Uskomatonta, m. totta. Esitti asian lyhyesti, m. selvästi. Sanoi hiljaa, m. varmasti. Korttia saa pelata, m. ei rahapeliä. Vastasithan sinä, m. liian hiljaa. Yritin, mutten onnistunut. Pintapuolisesta tarkastelijasta tilanne näyttää siltä, m. jos asiaan syventyy, niin - -. Hän on hidas, m. kun hänellä on tarpeeksi aikaa, hän tekee hyvää työtä. - - kuolet tietysti, m. kuolemaa pelkäämättä AHO. Tämä runous lauloi naisen ylistystä, m. naisen, jonka - - KOSKENN. — *Erik.* **1.** liittämässä edelliseen lausetta t. lauseenosaa, joka sisältää ilmauksen *kuitenkin, kumminkin, sittenkin, joka tapauksessa* tms. | Pieni, m. kuitenkin tervetullut avustus. Tilanne ei ole toivoton, m. vaarallinen joka tapauksessa. Hän epäröi, m. suostui sittenkin lopuksi. Mies oli jo kuolemaisillaan, m. ajatteli siitä huolimatta vain maailman mammonaa. Ihmisillä oli suuri hätä, m. kaikki ehtivät kuitenkin pelastua JOTUNI. - - puhe oli vain sisältänyt eräitä - - huomautuksia, tosin tarpeettomia, m. kumminkin SILL. **2.** Odotin häntä kauan, m. turhaan. Häntä varoitettiin, m. turhaan. **3.** aloittamassa vastaväitettä. | "Minua ei nyt huvita lähteä teatteriin." — "M. sinähän lupasit." | "Lähdetään jo!" — "M. olen luvannut odottaa Pekkaa mukaan." | "Pane vain suurempi kuorma!" — "M. jos hevonen ei jaksa vetää." M., hyvä ystävä, minun on ensin hankittava lupa. Niin, m. sittenkin. Niin, niin, m. - - | "Olithan mun sydämeni korkein kalleus sinä." — "M. perintö kalliimpi on sinulla jälellä vielä" KIVI. | "Emmehän niin tarkoin tiedä." — "M. minä tiedän" AHO. **4.** liittämässä edelliseen täydentävää, tähdentävää, täsmentävää, selittävää, perustelevaa tms. ilmausta. | Hautalöytö on vanha, m. kuinka vanha, on ratkaisematta. Ehkä hän on jo 70-vuotias, m. varmasti yli 60:n. "Jaa, jaa, m. minä päivänä?" tiuskasi herra KATAJA. — *mutta erityisesti* t. *nimenomaan.* Hän harrastaa kaikkea taidetta, m. erityisesti musiikkia. Jumala pitää huolta kaikista luoduistaan, m. nimenomaan ihmisestä. — *mutta myös, mutta lisäksi.* Kivi on kirjoittanut näytelmiä, m. myös runoja. Metsästä hakattiin halkoja, m. lisäksi melkoinen määrä tukkeja. — *mutta niinpä.* Hän ansaitsee hyvin, m. niinpä hänellä onkin mitä tuhlata. — Hän elää komeasti, m. hänellähän onkin paljon velkoja. Asia on selvä, m. onhan sitä pohdittukin. **5.** aloittamassa anteeksipyyntöön liittyvää kysymystä, pyyntöä, väitettä, vaatimusta, selitystä tms. | Anteeksi, m. paljonkohan kello on? Anteeksi, m. selittäisittekö vähän tarkemmin. Suokaa anteeksi, m. tämä istumapaikka on varattu. Anna anteeksi, että minä tämmöistä kirjoitan, m. minun täytyi saada puhua tästä Sinun kanssasi LINN.

III. vailla varsin. vastakohtaisuutta liittämässä edelliseen ilmausta, joka tuo esiin uuden ajatuksen, käänteen, asianhaaran t. varsin. merk:tä vailla aloittaa esityksen. | M. ennen kuin käyn itse asiaan, saanen lyhyesti kuvailla tutkimuksen vaiheita. M. minähän unohdin kokonaan varsinaisen asiani. M. tuollahan poika jo tuleekin. M. aika kului ja lähtöhetki lähestyi. | Niin muistelivat veljeksetkin menneitä päiviänsä - - istuissaan ympäri Jukolan pöydän ja haastellessansa keskenään. M. tulelta nostettiin pata, tehtiin tuohisista haloista oivallinen pystyvalkia, ja sen loimoittavassa valossa alkoi nyt juhlallinen veisaus KIVI. — *Erik.* kysymyksissä ja huudahduksissa, jotka ilmaisevat esim. hämmästystä, vastahakoisuutta, vastenmielisyyttä, haluttomuutta, harmia, välinpitämättömyyttä, epäilyä. | M. missä sinä oikein olet viipynyt? M. onko se nyt sitten aivan varmaa? M. hyvä ystävä, sinähän olet aivan kalpea! No m. isä, oletko unohtanut koko asian! M. hyvät miehet, aiotteko ruveta tappelemaan! M. asiahan on päivänselvä! M. etkö sinä ymmärrä? Onhan tämä kalliinlaista, m. välipä sillä. Asiat menevät nyt hullusti, m. menkööt! | Hän suostui sittenkin ehdotukseen. M. kuinkas kävi [= enkö minä jo sanonut, johan minä sanoin tms.]! | Katsos mokomia, kun aikoivat viedä minulta lehmän. M. malttakoothan AHO. | Jääkäämme odottamaan - - ja suuri kiitos kahvista! Jaa, m. se minun laukkuni - -, missäs se on? SILL. | Ei! Elää minä tahdon niin kauan kuin nuori olen - -. M. tiedätkö, Tuomenkukka, mitä elämä oikein on? LINN. Ei, m. ihan totta? LEINO. | Tämä ylioppilas on erinomaisen nuhteettomasti puettu. M. kengät! TALVIO. No m., Herra siunatkoon, mikä ihmisille oli tullut? TALVIO.

B. *s:sesti* sanasta "mutta". **I.** vastaväitettä, vastahakoisuutta, epäilystä, veruketta merkitsemässä. | "Voinhan lähteäkin, mutta ..." — "Ei mitään m:a, sinä lähdet ja sillä selvä." | "Kiitos kysymästä, mutta ..." — "Ei muttia eikä mutkia! Sano kieräilemättä, mikä sinut ajoi noin rohkeaan hätävalheeseen" KARHUM. **II.** estettä, estävää, rajoittavaa seikkaa, pulmaa, hankaluutta, vaikeutta tms. merkitsemässä. | Asiassa on monta m:a. Siihen tuli suuri m. väliin. Sodankäynnissä on monta m:a ja mutkaa. - - lähtisihän se kärpänenkin tervasta, mutta siinä on m. MERIL.

muttail|la[29] *v.* sanoa "mutta", tehdä vastaväitteitä, epäillä, epäröidä, empiä. | "Voinhan lähteäkin, mutta ..." — "Tule m:ematta, jos tulet!" Hän on niin epäröivä, ettei m:ematta us-

kalla ryhtyä mihinkään. Mitä siinä enää m:et! "Jaha, jaha, hyvä on, uskon tietysti, mutta...", m:i komissaari vieläkin AK.

mutteri[5] *s. tekn.* ruuviin kuuluva, tav. neli- t. kuusikulmainen metallikappale, jonka keskellä on reikä ja tämän sisäpinnassa ruuvin kierrettä vastaavat uurteet. | Kiertää m. paikoilleen, irti, auki, kiinni. Kärryn akselin m. Kiinnitysruuvin m. M:n aluslaatta, läpimitta. M:n kierteet ovat sekaisin. — *Yhd.* asetus-, kiinnitys-, kiristys-, lukko-, sulku-, säätö-, tarkistus-, tiivistysm.; juuri-, kansi-, pohja-, pääte-, siipi-, tulppa-, vastam.; kaksois-, puu-, rautam. **-avain** *s.* avain, jolla mutteria kierretään, ruuviavain. **-kierre** *s.*, tav. *mon.* sisäpuolinen kierre (kuten mutterissa); vrt. ruuvikierre. **-laatta** *s.* mutterin alle asetettava laatta. **-mainen**[63] *kalt.a.* M. kappale, osa. **-pihdit** *s. mon.* pihdit, joilla muttereita kierretään. **-pult|ti** *s.* ruuvikierteillä ja mutterilla varustettu pultti. | Kiinnittää m:illa. **-ruuvi** *s.* mutterilla varustettu ruuvi. | Kiinnittää m:lla. **-tappi** *s.* mutterikierteiden tekoon käytetty kierretappi.

mutu[1*] *s.* Phoxinus aphya, vesistöjemme pienimpiä särkikaloja.

mutualismi[1] *s.* vastavuoroisuus. **1.** yhteiskuntapoliittinen, sosialismiin kallistuva suunta, joka tahtoo vapaan kilpailun sijaan saattaa voimaan keskinäiseen avustukseen perustuvan järjestelmän. **2.** *biol.* epämääräinen nimitys, jota käytetään toisinaan symbioosista yleensä, toisinaan verraten höllästä symbioosista, jonka katkeaminen ei ole osapuolille sanottavan haitallista.

mutuil|la[29] *v. kans.* vars. huulista: liikahdella, värähdellä. | Huulet m:ivat, aivan kuin hän olisi aikonut sanoa jotakin. Suu m:ee naurua pidätellen. Hevosen huulet m:evat leipäpalan toivossa. Hänen kasvonsa värähtelivät ja m:ivat suonenvedon tapaisesti, mutta sanoja ei vain tahtonut tulla PÄIVÄR.

mut|ussa, -tuun *adv.* Istuu pahantuulisena huulet m. 'yhteen puristuneina ja hiukan eteenpäin työntyneinä'. Suu tiukasti m. ja nenänpielissä uhkaavat poimut. Puristaa suunsa m:tuun eikä virka mitään.

mutusta|a[2] *deskr.v.* (vars. hampaattoman ihmisen) syömisestä, pureskelusta. | Mummo kastaa leivänpalaa maidossa ja syödä m:a. Sen [rintaa imevän lapsen] suu m:a niin mukavasti KARHUM. Liisa jäi m:maan pullaansa AK.

mutustel|la[28] *frekv.v.* -u *teonn.* < ed. | Syödä m:ee kiirettä pitämättä. Poika m:i makeisia. Hän oli aivan hampaaton ja syödä m:i huulillansa JÄRN. — Ukko oli puhunut höperöllä äänellä ja suutaan m:len HAARLA.

1. **muu**[20] a:nen ja s:nen *indef.pron.* vrt. toinen; ryhmät eivät erotu selvästi toisistaan.

I. ilmaisemassa, että puheena olleen lisäksi tulee jtak samaan käsitepiiriin kuuluvaa; us. vielä, lisäksi, lisää, enää -sanojen vahvistamana. | Meillä oli eilen pastori ja pari m:ta vierasta. Tarvitaanko vielä muita todistuksia? — Olisiko sinulla vielä jotakin m:ta sanottavana? Ei nyt m:ta tällä kertaa. Haluan tietää vain sen seikan enkä mitään m:ta. Tuleeko tänne enää muita? Kutsu vain hänet äläkä keitään muita! Eikä hän vietä edes mitään mallielämää; vaimonsa kanssa tappelee ja m:ta ALKIO. -- kyllä se asiat tietää, jolla on aviisit ja m:t LEINO. — *ja* t. *ynnä muuta* (sellaista, samanlaista, sen tapaista). Ostin jauhoja, suoloja ja m:ta sellaista. Hänen tilillään on petoksia, varkauksia ynnä m:ta sen tapaista. Seppiä, räätäleitä, suutareita ynnä muita käsityöläisiä.

II. tietystä ryhmästä t. kokonaisuudesta se, mikä jää jäljelle, kun jtak erikseen mainittua lasketaan pois: jäljellä oleva, jäljelle jäävä, mainitsematta, luettelematta jäänyt t. jätetty. | Koulun rehtori ja m:t opettajat. Jalat ja m. ruumis. Rakennukset ja m. kiinteä omaisuus. Toivotan terveyttä ja kaikkea m:ta hyvää. Suomessa sauna on hyvin yleinen, mutta m:ssa maailmassa sitä käytetään vähän. Pitäjässä seurataan valppaasti m:n maailman rientoja. -- muista kaikki m:t kalusi, / ne kolme kotihin heitä KAL. Poika haaveili vain rakkaudesta ja unohti kaiken m:n. Minä otan tämän ja sinä saat kaikki m:t. Talon tyttäristä yksi on naimisissa, m:t ovat vielä kotona. — *Erik.* **1.** sanontatavassa *muiden* t. *muun muassa* (*lyh.* mm.) tähdentämässä jtak tietystä joukosta erikseen mainittua. | Vieraiden joukossa oli muiden muassa pääministeri rouvineen. Kastrupin lento-onnettomuudessa kuoli muiden muassa Ruotsin perintöprinssi. Muiden muassa Tanska otti osaa kilpailuun. Lähetystö kävi m:n muassa presidentin puheilla. Päällikkö antoi m:n muassa sellaisen käskyn, että --. M:n muassa sitä et ole huomannut. — Samoin sanontatavassa *ennen muita* t. *muuta* ennen kaikkea, ensi sijassa, etupäässä. | Metsänhaltijoista tunnetaan ennen muita Tapio. Hän katsoo ennen m:ta omaa etuaan. Runoilijana Goethe on ensi sijassa ja ennen m:ta -- lyyrikko KOSKENN. **2.** *jos ei muu niin* = ainakin. | On siitäkin jos ei m:ta niin vahinkoa. Kelpaa se kuollutkin lehmä, jos ei m:ksi niin saippuaksi.

III. ed:een liittyen, mutta vastakohta tähdentyneempänä, ilmaisemassa, että jk ei ole sama t. samanlainen kuin juuri puheena ollut: toinen, erilainen. Us. merk. on komp:nen ja vahvistuksena jk sellainen sana kuin aivan, ihan, kokonaan. Vastakohta t. vertauskohta voidaan erikseen ilmaista t. se voi ilmetä yhteydestä. | Nimismies kehotti kääntymään jonkun m:n viranomaisen puoleen. Markus tai joku m. apostoli on kirjoittanut, että --. Olin odottanut aivan m:ta vastausta. Mutta tämähän on kokonaan m:ta tavaraa. Ei ole m:ta keinoa, ratkaisua. Asia on järjestettävä m:lla tavoin, keinoin. Jokainen m. johtopäätös on väärä. M:n [so. sopivamman, paremman] puheenaiheen puutteessa hän kertoo matkoistaan. — Lykätä lähtö jhk m:hun aikaan, päivään, Huomenna tai jonakin m:na päivänä tällä viikolla. — Olla muista riippuvainen. Arvostella muita itsensä mukaan. Sinäkö vai joku m.? Hän kai — kukas m. Onko se omasi vai jonkun m:n? Lainailee rahansa muille ja on

itse puutteessa. Jos joku m. kuin pastori olisi sen sanonut, en uskoisi. Siinä minä missä m:tkin. Ei hänkään ole muita [so. tavallisia ihmisiä] parempi. M:t tuota ihastelevi, / ei ihastu Ilmarinen KAL. — Hänellä oli aivan m:ta mielessä. Suuret sanat eivät auta, jos ei m. Kun hän ei m:ta osaa, niin hän alkaa panetella. Tässä ei auta mikään m. Hänen sanansa ovat valetta, eivätkä teidän toistenkaan ole juuri m:ta. Mitäpä m:ta tässä voi tehdä. Asia ei ole enää m:ksi muutettavissa. | "Se on ihan totta." — "No kukas on m:ta väittänyt?" | "Et kai väitä, että --". — "No enpä paljon m:takaan." | "No mitäs m:ta! Lähdetään menemään!" — *sano(kaa)s muuta* (ark.) oikein sanoit(te), juuri niin. | "Jopa kävi huonosti." — "No sanos m:ta!" | Sanokaas m:ta! Sitäpä minä kysynkin, että onko sillä valtaa ALKIO. | Sanokaas m:ta, maisteri! Roisto ja lurjus se mies oli H.JARTTI. — Älä m:ta sano [= oikein sanoit]!

— *Erik.* **1.** *muussa tapauksessa* vastakkaisessa tapauksessa, jos ei käy odotusten mukaan, muuten. | Näillä ehdoilla suostun, m:ssa tapauksessa kieltäydyn. Meidän on kiiruhdettava, m:ssa tapauksessa myöhästymme. — *muissa maailmoissa* haaveissa(an), unelmissa(an), mietteissä(än). | Hän on elänyt viime aikoina aivan muissa maailmoissa. Hänen ajatuksensa näyttävät liikkuvan kokonaan muissa maailmoissa, aivan kuin hän ei näkisi eikä kuulisi ympäristöään. — *muilla mailla, muilla markkinoilla* muualla, poissa, toisenlaisissa oloissa. | Hän lähti jo aikoja sitten muille maille. Varasjoukkueen oli pakko siirtyä muille markkinoille. Miksei hän -- hakenut uutta, kiitollisempaa seikkailua muilta markkinoilta? IVALO. — *muina miehinä* välinpitämättömyyttä, tietämättömyyttä, viattomuutta teeskennellen, aivan kuin ei olisi mitään kuullut, huomannut tms., aivan kuin mitään erikoista ei olisi tapahtunut t. ei olisi tekeillä tms. | Varas otti polkupyörän ja lähti muina miehinä ajamaan. Sanoi sen muina miehinä. Meni ohi muina miehinä, ei ollut tuntevinaankaan. Aikansa riideltyään he erosivat aivan muina miehinä. — *muitta mutkitta, ilman muuta* yksinkertaisesti, suoraan, välittömästi, pitemmittä puheitta, selittelyittä. | Asiahan on muitta mutkitta selvä. Alkoi muitta mutkitta sinutella. Uskon sen ilman m:ta. Piirustuksista selviää ilman m:ta, että --. Laboratoriokokeiden tuloksia ei ilman m:ta voida soveltaa käytäntöön.

2. kielt. yhteyksissä; merk. = myönt. lauseessa 'vain'. **a.** *ei voi* (tms.) *muuta kuin* + inf. | En voi m:ta kuin luopua koko yrityksestä. Voit tuskin m:ta kuin suostua. Voinko m:ta kuin odottaa! Mitä m:ta tässä voi kuin todeta asian niin olevan. Niinpä ei äiti ollut saattanut m:ta kuin iloita, kun -- LEINO. En tiedä m:ta kuin että niin on käynyt. Ei ole muuta mahdollisuutta kuin suostua. Ehdin tuskin m:ta kuin vilkaista siihen. **b.** *ei muu kuin.* En tavannut ketään m:ta tuttavaa kuin hänet. Ei auta m. kuin odottaa. Hän ei sanonut mitään m:ta kuin --. Mitä hyötyä sinulla siitä on m:ta kuin --? Kuka m. kuin lääkäri sen voisi sanoa? Ei kelpaa mihinkään m:hun kuin --. — *ei kukaan, ei mikään muu (kuin)* nimenomaan, juuri. | Hänestä onkin kysymys eikä kenestäkään m:sta. Sitähän väitinkin enkä mitään m:ta. Luoksemme saapui — ei kukaan m. kuin piispa itse [yllättäen, "omassa persoonassaan"]! — *kaikkea muuta kuin* ei lainkaan, ei ollenkaan. | Kaikkea m:ta kuin helppo tehtävä. Asia on kaikkea m:ta kuin selvä. Kaikkea m:ta, mutta ei hyvä. Kaikkea m:ta kuin tyytyväinen 'peräti tyytymätön'. **c.** ilmauksessa *(ei) muuta kuin* vain, "sen kuin". | Ei m:ta kuin pöytään! Velat eivät m:ta kuin kasvoivat. Älä m:ta kuin tee kaupat! Vaikka hän hampain käskisi sänget maasta repimään, niin ei m:ta kuin tottele LEHT. [Ei] nimittänyt, kuka hukkui, m:ta kuin huusi vain mennessään KAUPPISH. Toisilla ei ollut siihen mitään sanomista, m:ta kuin lähteä vain SILL. | Ei poika ottanut mitään. M:ta kuin naimahommiin vain piti ruveta M.HAAVIO. — Mitäs m:ta kuin syömään vain. Mitäs m:ta kuin anna tänne. Jos ei kauppoja synny, mitäs m:ta, lähdetään pois.

3. välttelevästi, kiertäen jstak sellaisesta, jota ei haluta mainita, mutta joka tav. on kuulijalle t. lukijalle tuttua. | Siitä m:sta ei nyt puhuta. Ja tulisi sitä leipää, sillä m:lla tavalla [viinanpoltolla] LEHT.

2. **muu**[29] **1.** *onom.interj.* kuvaamassa lehmän ääntä. | "Muu", sanoo lehmä. **2.** *s. last.* lehmä.

muual|la, -ta, -le *adv.* jssak muussa paikassa, kohdassa, osassa, maassa, seudussa, jllak muulla taholla (vastakohtana mainitulle t. ajatellulle). | Katossa ja m. huoneessa. Hämeessä ja m. Suomessa. Hänellä on haavoja päässä ja m:lakin ruumiissa. Asiasta puhutaan Mooseksen kirjassa tai jossakin m. Raamatussa. Suomessa saunotaan enemmän kuin missään m. Hänen ajatuksensa ovat kokonaan m. 'muissa asioissa'. Kaikkialla m. paitsi Saksassa. Etsi sitä jostakin m:ta! Mistä m:ta poika on sen voinut kuulla kuin sinulta. Vieraita on saapunut kaikkialta Savosta ja m:takin. Maahamme m:lta tuotavia kulutustarvikkeita. Pane kirja johonkin m:le!

muu|an[61] *indef.pron.* (*rinn.* muudan); vrt. muutama (jonka kohdalla vok.-vartaloiset taivutusmuodot). **1.** oliosta t. asiasta, jonka puhuja (kirjoittaja) tuntee, mutta jonka hän olettaa kuulijalle (lukijalle) tuntemattomaksi: eräs tietty. Esim.: m. ilta viime viikolla 'eräs tietty ilta'; vrt. jokin ilta viime viikolla 'ilta, josta puhujalla ei ole tietoa'. **a.** *a:sesti.* M. entinen koulutoverini soitti äsken. M. kuuluisa tiedemies on sanonut, että --. M. markkinamies. Puhuttelin m:atta torikauppiasta. M. henkilöauto ajoi lyhtypylvääseen. Se tapahtui m:anna syksynä. Vielä on jäljellä m. keino. Älä sano kenellekään sitä m:atta asiaa PAKK. — Lieventävästi, joskus *halv.* | Kokouksessa käytti pari puheenvuoroa m. N. N., joka ei ollut vähääkään perillä asioista. On se hänkin m. Jumalan mieliharmi. | Hänkö! M:ankin taitoniekka! **b.** *s:sesti.* M. miehistä pyrki alinomaa komen-

telemaan toisia. | "Kuka se tuo sinun kumppanisi on?" — "Onpahan m. Mitä se sinuun kuuluu!" KATAJA. 2. *harv.* lukumäärältään epämääräisistä olioista t. asioista: joku (harva), muutama, eräitä. a. *a:sesti.* Lääkettä sekoitetaan m. tippa kuumaan veteen. Minulla on vain m. markka rahaa. Marski Klaus Fleming oli - - saapunut m:atta tuntia myöhemmin IVALO. Vieläkö m. tuhat velkaa? KIANTO. b. *s:sesti.* "Oliko teillä paljon vieraita?" — "Olihan niitä m."

muuanne *adv.* muualle. | Menikö hän kaupunkiin vai jonnekin m.? Joka paikkaan m. hän osaa, mutta ei sinne. Mihin m. tämän voisi panna kuin taskuun? Piiloudu mihin m. tahansa! — Mieli livahti m. [= muihin asioihin] AHO.

muudan[61] *indef.pron.* = muuan.

muukalai|nen[63]; -suus *omin.* ks. erikseen. 1. *s.* vieras-, ulkomaalainen, vieraan kansan jäsen. | Maan kieltä taitamaton m. Elää m:sten parissa vieraissa maissa. — Jo vaatetus ja puhetapa osoittaa hänet m:seksi. Pietari, Jeesuksen Kristuksen apostoli, valituille m:sille UT. — *Lak.* henkilö, joka ei ole kysymyksessä olevan maan kansalainen, ulkomaalainen. — *Heng.* t. siitä vaikutteita saaneessa kielenkäytössä. | Oletko sinä ainoa m. Jerusalemissa, joka et tiedä, mitä siellä näinä päivinä on tapahtunut? UT. - - minun ei tarvitse olla mikään m. Israelissa LEINO. - - häntä vaivaa jonkinlainen alituinen epävarmuus, tehden hänestä oudon m:sen maailmaan *HOLLO. Laula toivomielin vaan, / muistain, että m. / oletkin sä päällä maan S.KORPELA. — - - noin vain kuin muina m:sina [= muina miehinä] LEINONEN. 2. *a.* vierasmaalainen, -peräinen, vierasvoittoinen, vieras, outo, tuntematon, vieraan mallin mukainen. | M. nimi, sana, tapa. M. puku. Muutti m:sen nimensä suomalaiseksi. Etelästä tullut m. tapa. - - tämä [ruotsinkielinen Siuntion] pitäjä on minulle aina ja tulee minulle olemaan m. ja vieras KIVI. Laps, entä jos tuo viekas on / maan m:sen puolla / avion uuden, uskoton, / jo solminutkin tuolla? *LEINO. Kun te hylkäätte Herran ja palvelette m:sia jumalia VT[V].

muukalaisittain *adv.* muukalaiseen tapaan, ulko-, vierasmaalaisittain. | Pukeutua, ääntää m.

muukalais|kortteli *s.* Kaupungin m. **-legioona** *s.* Ranskan m. 'Ranskan armeijaan kuuluva, siirtomaissa toimiva osasto, jossa palvelee pääasiassa värvättyjä ulkomaalaisia'. **-legioonalainen** *s.* **-oikeus** *s. lak.* jnk valtion alueella oleskelevien ulkomaalaisten oikeusasemaa koskevat säännökset. **-passi** *s. lak.* eräissä maissa vieraan maan kansalaisille annettu henkilötodistusta vastaava, ko. maassa oleskeluun oikeuttava passi. **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* vierasperäinen. | M. sana, nimi, tapa. **-syntyi|nen** *a.* -syys *omin.* Mies, jolla on m. vaimo.

muukalaistaa[2] *v.* tehdä muukalaisen mukaiseksi, asuiseksi, epäkansalliseksi. | M. nimensä. M. virkamiehistö 'asettaa muukalaisia virkamiehiksi'.

muukalaistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Vieraan valtiaskansan keskellä elävän kansansirpaleen kieli ja tavat m:vat helposti. Venäläistämispolitiikan aikana maamme virkamiehistö alkoi m. 'alkoi tulla muukalaisia virkamiehiksi'.

muukalaistulva *s.* Amerikka on pyrkinyt rajoittamaan maahan suuntautuvaa m:a.

muukalaisuu|s[65] *omin.* (< muukalainen) us. myös jstak muukalaisvoittoisesta ilmiöstä: vieraanvoittoisuus, vierasperäisyys, vieraat tavat tms. | Kansan kieleen ja tapoihin on juurtunut paljon m:tta. Kaikkea m:tta ihaillaan meillä aivan naurettavassa määrässä. — *Kiel.* vierasperäinen ilmaus. | Käännöksissä esiintyy m:ksia paljon enemmän kuin alkuperäisissä teoksissa. Teos on täynnä m:ksia. — *Heng.* maallisesta, ajallisesta elämästä. | - - vaeltakaa pelossa tämä m:tenne aika UT. Kun taas jatkan vaellustani tässä m:den maassa, niin anna minulle valoa tuntemaan tahtosi AK. Olo ja elämä tuntuu yhä enemmän vaellukselta m:den maassa SILL. — *Erik.* tunne siitä, että on outo, vieras. | Bruniusta [kaupunkilaista maalla] ilmeisesti vaivasi hänen oma m:tensa SILL. [Osakuntakerho] on vieläkin kotoisampi keskiö täällä [Helsingissä] m:tta tuntevalle ylioppilaalle kuin koko maakunnan käsittävä osakunta AK.

muukalais|valta *s.* Vapauttaa isänmaa m:vallasta. M:vallan ies. **-vastainen** *a.* M. mielialа, liike. **-viha** *s.* Kiinalaisten m. kesti kauemmin kuin japanilaisten. **-voittoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. ilmaus. M. puhetapa. Puhua, ääntää m:sesti. Kielen, tapojen m:suus. **-väestö** *s.* Maailmankaupungin m.

muuli[4] *s.* oriaasin ja tammahevosen jälkeläinen; vrt. seur. — *Yhd.* kuormam. **-aasi** *s.* orihevosen ja tamma-aasin jälkeläinen. **-karavaani** *s.* **-kehruu** *s. kut.* vrt. seur. **-kone** *s. kut.* eräs kehruukone, saanut nimensä siitä, että se on kehitetty yhdistämällä kaksi vanhempaa konemallia. **-kuljetus** *s.* muuleilla tapahtuva kuljetus. **-kuormasto** *s.* **-lanka** *s. kut.* muulikoneella kehrätty lanka. **-markkinat** *s. mon.* **-n|ajaja** *s.* **-valjakko** *s.*

muulloin *adv.* 1. muuna aikana. | Nyt en ehdi, mutta tulen joskus m. Hän käy syömässä kotonaan, m. häntä on vaikea tavoittaa puhelimeen. Aina m. paitsi lauantaisin. Ei milloinkaan m. kuin sovittuna aikana. Johtaja on tavattavissa virka-aikana ja tarpeen vaatiessa m:kin. Nyt kuten m:kin. 2. muuna kertana. | Viimeksi talossa käydessäni isäntäkin oli kotona, mutta m. [= muina kertoina käydessäni] hän on ollut työmaillaan. Kerran sain myöhästymiseni anteeksi, aina m. on rangaistu. Tällä kertaa kuten m:kin.

muulloi|nen[63] *a. harv.* vrt. ed. | - - ol' ilme miettivämpi m:staan *MANN.

muumio[3] *s.* 1. vars. muinaisen Egyptin oloista: palsamoimalla mätänemiseltä suojattu ruumis; yl. kuivettunut, mätänemättä jäänyt ruumis. — *Kuv. halv.* ruumiillisesti t. henkisesti kuivettuneesta, elinvoimattomasta, ilmeiltään elottomasta tms. | Hänestä on enää jäljellä kuivettunut m. Hän on vain elävä m. Mies on kuin m. menneiltä ajoilta. Ei siltä m:lta saa sanaa suusta. - - nuo koulumestarien pyhät jään-

nökset edellisiltä vuosisadoilta, kurttuiset pyhäkoulumamsselit ja muut m:t KIANTO. **2.** *kasv.* muumiotaudin vioittamana kurtistunut ja kuivettunut hedelmä.

muumio|arkku *s.* **-hau|ta** *s.* Pyramidien m:dat. **-hedelmä** *s. kasv.* muumiotaudin vioittama hedelmä, muumio.

muumioi|da[18] *v.* muuttaa muumioksi, palsamoida. | M. vainajan ruumis. Faaraon m:tu ruumis.

muumioitu|a[1*] *v.* muuttua muumioksi. | Kohtuun m:nut sikiö. Kuivettunut ja m:nut eläimen raato. Mustaksi m:nut omena. — *Kuv.* kuivettua, kangistua. | [Don Quijote] ikään kuin kuoreutuu ja m:u psykologiseen konservatiivisuuteensa, skolastiikkaansa ja ritarihaaveisiinsa TARK. Ranskan akatemia, jonka art ei ole mikään m:nut käsite KIVIMIES.

muumio|kirstu *s.* **-kotelo** *s. el.* kotelo, jonka pinnassa voi erottaa täysin kehittyneen hyönteisen siivet, raajat ja tuntosarvet muuhun ruumiiseen kiinni painuneina; vrt. tynnyrikotelo. **-kuva** *s.* egyptiläisten muumion pään kohdalle asettama, vainajan kasvoja esittävä muotokuva. **-maalaus** *s.* vrt. ed. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* M:set kasvot. Toukan m. kotelo. **-marja, -omena** *s.* vrt. muumiohedelmä. **-tauti** *s.* Sclerotinia-sienien aiheuttama kasvitauti, jossa sienen talvehtiva rihmastopahka täyttää isäntäkasvin hedelmät, siemenet jne. hävittäen ne, hedelmähome.

muun|kaltainen *a.* tav:mmin muunlainen. | Tieteellisessä ajattelussa ja m:kaltaisessa korkeammassa henkisessä työssä. **-kieli|nen** *a.* Hän ei pysty lukemaan m:stä kirjallisuutta kuin suomenkielistä. Suomalais-m. sanakirja. Hän ymmärtää m:stäkin [kuin äidinkielistä] tekstiä. Latinaistettu m. sana. Saksan-, ranskan- ja m:stä runoutta. — M. [= vieraskielinen] esikuva. Kääntää m:stä kirjallisuutta. Suomen m:set asukkaat. **-kuntalainen** *s.* vieraan kunnan jäsen. **-laatui|nen** *a.* muuta, eri, toista laatua oleva kuin se, josta on puhe, muunlainen. | Eikö teillä ole m:sta kahvia [kuin tätä]? Varkaus- ja eräissä m:sissakin rikoksissa. On meillä muunkinlaatuisia kauran siemeniä. **-lai|nen**[63] *a.* muuta, eri, toista lajia t. laatua oleva kuin se, josta on puhe, toisenlainen, erilainen. | Kaivospölkyt ynnä m. sahaamaton puu. Runon m. tulkinta vie harhaan. Muunkinlaisia kuin näitä. Työhön tarvitaan aivan m:sia välineitä. **-luontei|nen** *a.* Hän harrastaa hiukan m:sia yhteiskunnallisia asioita kuin minä. **-luontoinen** *a.* Hän on aivan m. mies kuin te toiset. **-maalai|nen** *a.* ja *s.* Muutama ruotsalainen, mutta etupäässä m:sia vieraita. **-mallinen** *a.* **-merkkinen** *a.* **-muassa** *adv.* (tav. ⁀) ks. 1. muu II. **-muotoinen** *a.*

muunne[78*] *s. mus.* muunnos, muunnelma. | Sävellyksessä toistuu sama aihe eri muuntein. **-kolmisointu** *s. mus.* vrt. muunnesointu.

muun|nella[28*] *frekv.v.* < muuntaa. **1.** *tr.* M. kertomusta, runoa, näytelmää, sävelaihetta. Tekijällä on täysi oikeus m. teoksiaan. Ympäristön m:televa vaikutus. Normaalista hiukan m:neltu koneen rakenne. — M. geometrisia kuvioita. M:neltava sähkövirran vastus. M. pinta-aloja. **2.** *intr.* alituiseen muuttua, vaihdella. | M. jnk ominaisuutensa puolesta. Runomitta, jonka laskussa olevien tavujen luku voi suurestikin m. M:televa säerakenne. Soittokojeen muoto on hyvin m:televa. — *Biol.* siitä ilmiöstä, että eliöissä saman lajin yksilöt eroavat joissakin yksityiskohdissa toisistaan. | Kasvit, eläimet m:televat. Koivulajien m:televat lehdet. M:televa kärpässieni.

muunnelm|a[13] *s.* jnk muunnettu t. muuntunut muoto, jstak muuntamalla saatu muoto, laitos tms., variaatio; vrt. mukaelma, mukautuma, muunnos, toisinto, variantti. | Teoksen, runon, laulun, näytelmän m. Aiheen m. Kirosanojen lukuisat m:at. — *Erik.* **a.** *biol.* muuntelun tulos. **b.** *mus.* yhtenäisen sävelryhmän kertaus muunnetussa muodossa, variaatio. | M:ia aiheesta "Tule lentäen, lintu". M:ia pianolle. **c.** šakkipelissä: pelitavan, pelin avauksen, siirtoyhdistelmän tms. muunnelma, kukin käytettävissä oleva siirtojakso. | Kuningatargambiitin m.

muunnelma|sarja *s. mus.* aihe muunnelmineen. | M:sarjassa lausekkeen tai sikermän muotoinen alkusäkeistö (teema) kertautuu aina uudella tavalla muunneltuna. **-sikermä** *s. mus.* **-teos** *s. mus.* Säveltää m.

muunne|sointu *s. mus.* sointu, jossa jnk kolmi- t. nelisointuun kuuluvan sävelen (t. joidenkin sävelten) tilalla on sen muunnesävel. **-sävel** *s. mus.* tilapäisesti käytetty sävel, joka on puoli sävelaskelta ylempi t. alempi kuin jokin sävelalan kantasävel. | C-duurin m:et saa pianon mustista koskettimista.

muunniminen *a.* Kuningas tai m. hallitsija. Loheksi luetaan myös m. lohensukuinen kala LK.

muunno|s[64] *teonn.* < muuntaa. **1.** muuntaminen, muuntuminen. | - - veroparseelien m:ksesta aiheutuvista toimenpiteistä annetun kirjeen mukaisesti LK. Energian m:kset tapahtuvat tiettyjen lakien mukaan. Monistuminen on eräs sadun vaeltaessa usein sattuva m. M.HAAVIO. — *Mat.* toimitus, jolla suure (lauseke t. kuvio) saatetaan toiseen muotoon tiettyä analyyttista t. geometrista menetelmää käyttäen, transformaatio. | Yhtälön m:kset. Affiininen, geometrinen 1. — *Mus.* muunnosmerkin aiheuttama sävelen t. soinnun muuttuminen. **2.** muuntamisen t. muuntumisen tulos, jnk muunnettu t. muuntunut muoto; toisinto, variantti. | Sukulaiskielet ovat yhteisen kantakielen m:ksia. Keskiaikaisen ristikirkon m. Faustnimisestä näytelmästä on monenlaisia m:ksia. Tämä on vain eräs violetin m. Hiekkakiven hienorakeisista m:ksista valmistetaan mm. tahkoja. Ylevää, traagillista jne. pidetään usein kauneuden alalajeina l. m:ksina. — *Kasv. el.* lajin (verraten epämääräinen) ala-aste. | Nauris on peltokaalin m. Maantieteellinen [= maantieteellisten tekijöiden (maaperän, sääsuhteiden yms.) aiheuttama] m. Nykyään tavallisesti vaaditaan, että päämuodon ja m:ksen eroavuuksien pitää olla periytyviä. Käytännössä m:sten erottelu on melkein kokonaan tutkijan

harkinnan varassa IT. — *Yhd.* eläin-, kasvim.; juurikasm.; ohra-, ruusum.; laji-, rotu-, värim. **muunnos|kaava** *s. mat.; syn.* muuntamiskaava. **-merkki** *s. mus.* yksityisen nuotin eteen merkitty korotus-, tasoitus- t. alennusmerkki.
muun|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* **1.** muuttaa jk t. jtak muodon, olotilan, laadun tms. puolesta enemmän t. vähemmän toisenlaiseksi, mutta tav. ei kokonaan muuksi. | M. umpiauto avoautoksi. M. paristoradio vaihtovirtaradioksi. M. jnk aineen olotila jksik toiseksi. M. siviiliteollisuuslaitos sotatarviketehtaaksi. Teoksen 2., m:nettu painos. M. kertomustaan kuulijakunnan mukaan. Ympäristö vaikuttaa m:tavasti ihmiseen. Jos puolison yksityistä omaisuutta on avioliiton aikana myyty tahi muulla tavalla m:nettu, on se, mitä on sijaan tullut, pidettävä yksityisenä omaisuutena LK. — *Erik.* lievästi vääräntää, esittää epäaitona. | Esittää m:nettua totuutta (myös leik. eufemistisesti 'valehdella'). Saarnata m:nettua kristinoppia. — *Fys. tekn.* transformoida. | M. kosken vesivoima sähkövoimaksi. M. suurempijännitteinen sähkövirta pienempijännitteiseksi. — *Mus.* tilapäisesti ylentää t. alentaa jtak duuri- t. mollisoinnun säveltä puoli sävelaskelta. **2.** läheisesti ed:een liittyen: muuttaa jtak laadultaan t. muodoltaan toiseksi arvon muuttumatta. — *Lak.* Vankeusrangaistuksen m:taminen kuritushuonerangaistukseksi. — *Liik.* konvertoida. | M. velka 'muuttaa velkaa koron suuruuden, maksuajan tms. puolesta t. siten, että vakauttamaton velka muuttuu vakautetuksi, haltijavelkakirja nimetylle henkilölle maksettavaksi tms.' Luoton m:taminen obligaatiolainaksi. M. jnk maan raha jnk toisen maan rahaksi jnk kurssin mukaan. M:nettu taara 'toisina painoyksikköinä laskettu taara'. — *Mat.* suorittaa muunnos. | M. pienempi laatu suuremmaksi. M. hehtaarit aareiksi. Murtoluku voidaan m. toiseen muotoon laventamalla tai supistamalla. M. kolmio nelikulmioksi. — *Maat.* Tiluksen m:nettu pinta-ala saadaan kertomalla kokonaispinta-ala muuntokertoimella tai jyväluvulla. Tilan pinta-ala on 50 m:nettua peltohehtaaria. — Kotieläinluvut m:netaan nautayksiköiksi. — Työpäivät m:netaan miestyöpäiviksi siten, että naispäivä vastaa 2/3, alaikäisen päivä 1/3 miespäivää. — *Metsät.* M. tukit halkokuutioiksi.
muuntaja[16] *tek.* — *Sähk.* koje, jolla muutetaan vaihtovirran jännitettä, virran voimaa ja eräissä tapauksissa vaihelukuakin, transformaattori; vrt. muuttaja. | M:n sydän, teho. Hydraulinen, staattinen m. — *Yhd.* kuiva-, sydän-, rengas-, vaippa-, verkko-, öljym.; keskus-, pääte-, varam.; kierto-, mitta-, siirto-, säästöm.; jännitteen-, virran-, voimanm. **--asema** *s. sähk.* muuntoasema, muuntamo. **-jännite** *s. sähk.* **-torni** *s. sähk.* **-öljy** *s.* öljy, jota käytetään vars. muuntajissa.
muuntamaton[57] *kielt.a.* M. kertomus. M. sointu.
muuntamis|kaava *s. mat.* = muunnoskaava. **-luku** *s.* muuntokerroin.
muuntamo[2] *s. sähk.* muunto-, muuntaja-asema.
muuntautu|a[44] *refl.v.* < muuntaa. | Näyttelijän kyky m. Novaliksen rakkaudentunne m:u "taivaallisen Eroksen" serafiseksi musiikiksi A.KIVIMAA.
muuntautumiskyky *s.* Näyttelijän m. 'kyky mukautua osiinsa'.
muuntei|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *kem.* allotrooppinen. **2.** *mus.* muunnettu. — *Yhd.* alku-, loppu-, täysim.
muuntelehti|a[17*] *frekv.v.* alituiseen muuttua; vrt. muunnella. | Kielen m:va aines. Luonnollisesti m:i sen [onnenmaan] kuva yksityispiirteiltään runoilijan persoonallisuuden ja mielikuvitusvoiman mukaan TARK.
muuntelematon[57] *kielt.a.* < muunnella. **1.** *pass.* vrt. muunnella 1. | M. kertomus. **2.** *akt.* vrt. muunnella 2. | M. kasvisuku.
muuntelevai|nen[63] *a. biol.* -suus[65] *omin.* muunteleva. | M. perhoslaji. M:suus 'erikoinen kyky, taipumus muunteluun'. Koirasten m:suus on yleensä suurempi kuin naarasten.
muuntelija[14] *tek.* < muunnella. | Kertomuksen m. — *Biol.* eliö, joka muuntelee, variantti.
muuntelu[2] *teonn.* < muunnella. — *Mat.* variaatio. — *Biol.* variabiliteetti. — *Yhd.* kombinaatio-, yhdistelmäm. **-kyky** *s. biol.* muuntelevaisuus, variabiliteetti. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* **-käyrä** *s.* Muuntelusarjaa kuvaava m. **-muoto** *s.* Kombinaatiomuuntelu on eräs m. **-sarja** *s. biol.* saman lajin muuntelijoiden muodostama sarja. **-tyyppi** *s. biol.*
muunto[1*] *teonn.* < muuntaa. **-asema** *s. sähk.* Imatran Voiman m. **-huone** *s. sähk.* **-häviö** *s. sähk.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* M. energia. **-kerroin** *s.* muunnettaessa käytetty suhdeluku, muuntoluku, -tekijä. **-kone** *s.* **-koppi** *s. sähk.* **-kurssi** *s. liik.* **-luku** *s.*, vars. *metsät.* = muuntokerroin. **-menetelmä** *s.* **-rangaistu|s** *s. lak.* toisesta rangaistuksesta muunnettu rangaistus. | Suorittaa sakko varojen puutteessa m:ksena. **-suhde** *s.* **-taulukko** *s.* taulukko, jonka avulla mitat voidaan muuntaa toisen järjestelmän mukaisiksi. **-teho** *s. sähk.* **-tekijä** *s. maat.* = muuntokerroin. | Muunnettu ala saadaan kertomalla todellinen pinta-ala m:llä.
muuntu|a[1*] *pass.v.* < muuntaa. | Sähkövirran jännite m:u pienemmäksi. Äänivärähtelyn m:minen mikrofonissa sähkövärähtelyksi. Kasvin piikeiksi m:neet lehdet. Valkuainen m:u sokeriksi. M:nut [= maankuoren sisässä rakenteeltaan kokonaan muuttunut] kivilaji.
muun- myös ⌒. **-tyyppinen** *a.* **-uskoi|nen** *a.* ja *s.* M:sten vainoaminen. **-väri|nen** *a.* Onko teillä m:stä kuin mustaa maalia?
muuraaja[10] *tek.*, vars. *amm.* (< muurata); *syn.* muurari. | M:n kauha. M:n ammatti. **-mestari** *s.*
muuraamaton[57] *kielt.a.* < muurata. | Savusaunan m. kiuasuuni.
muurahai|nen[63] *s.* Formica, myrkkypistiäisiin kuuluvia hyönteisiä. | Punainen, keltainen m. M:sten pesä, keko. M:sen myrkky. M:sen muna 'koteloitunut toukka'. — Hyörii kuin m. havuneulasen kimpussa. Ahkera kuin m. Siinä kuhisee ihmisiä kuin m:sia AHO. — *Kuv.* Kaikkea tätä tekevät kaksijalkaiset m:set [= työteliäät

ihmiset] KARHUM. — *Yhd.* hevos-, hunaja-, keko-, kelta-, lento-, paperi-, pistin-, puna-, rauta-, rusko-, suom.; koiras-, naaras-, työm.

muurahais|happo *s.* mm. muurahaisissa esiintyvä karbonihappo. **-karhu** *s.* Myrmecophaga jubata, Etelä-Amerikassa elävä vajaahampainen nisäkäs, jurumi. **-kasvi** *s. kasv.* kasvi, joka elää läheisessä suhteessa muurahaisiin, muurahaissuosija, myrmekofyytti, myrmekofiili. **-ke|ko** *s.* kekomainen muurahaispesä. | Väkeä kihisee kuin m:ossa. **-korento** *s.* Myrmeleon formicarius, sudenkorentoa muistuttava verkkosiipinen. **-kuningatar** *s.* täysikasvuinen naarasmuurahainen. **-kuoriainen** *s.* Thanasimus formicarius, eräs kovakuoriainen. **-kylpy** *s.* ammekylpy, jossa kuumaan veteen on pantu muurahaisia t. muurahaishappoa. **-käpy** *s.* Manis, termiittejä syöviä nisäkkäitä, jotka suomupeitteensä vuoksi muistuttavat käpyä. **-leijona** *s.* muurahaiskorennon toukka. **-mätäs** *s.* muurahaisten pesämätäs. **-pesä** *s.* Kuhisee kuin m. On hyörinää kuin m:ssä. Tori on muuttunut kuhisevaksi m:ksi. **-polku** *s.* **-sika** *s.* = maasika. **-sprii** *s. farm.* muurahaishappopitoinen sprii. **-suosija** *s.* = muurahaiskasvi. **-työläinen** *s.* työmuurahainen. **-viera|s** *s. el.* hyönteinen t. muu pikkueläin, joka elää muurahaispesissä, myrmekofiili. | M:issa voidaan erottaa: viholliset, suvaitut hyönteiset, varsinaiset m:at, joista on muurahaisille hyötyä, ja loiset. **-yhteiskunta** *s.*

muurailla[29] *frekv.v.* < muurata.

muurai|n[56] *s.* suomuurain, vars. sen "marja"; *syn.* lakka, hilla. | Poimia, syödä m:mia. Olla m:messa 'muuraimia poimimassa'. Lähteä m:meen. — *Murt.* kypsymätön, kova suomuurain.

muurain|aste *s. biol.* = morula. **-hillo** *s. ruok.* **-hilloke** *s. ruok.* **-jäätelö** *s. ruok.* **-korpi** *s. metsät.* varsin. korven laji, jossa kasvaa runsaasti muuraimen varsia. **-mehu** *s. ruok.* **-suo** *s.* Löysimme hyvän m:n.

muurari[5] *amm.* muuraaja. | Ammattitaitoinen m. M:n apumies. M:n lasta, vasara. — *Ark.* vapaamuurareista. — *Yhd.* uuni-, vapaam. **-ammattikunta** *s.* **-ampiainen** *s.* Eumenes, ampiaisia, jotka rakentavat pesänsä savesta. **-mestari** *s.*

muurarin|ammatti *s.* **-kauha** *s.* muurauskauha. **-kisälli** *s.* **-oppilas** *s.* **-vasara** *s.*

muurariosasto *s.* Ammattiopiston m.

muurarismies *s.* | "Mikä virkamies se [aviomiehesi] on, jos saa kysyä?" — "M., mikäs muu" JOTUNI.

muura|ta[35] *v. rak.* liittää laastilla yhteen rakennuskiviä; rakentaa kivestä (savesta tms.). | M. uuni luonnonkivistä. M. talon seinät tiilistä. M. holvi. M. tiilet pystyyn, lappeelleen. M. kivi reiän tukkeeksi. M. savi-, sementtilaastilla. M. kylmiltään 'ilman laastia'. — M. kassakaappi seinään. M. pata kiukaaseen. Oviaukko m:ttiin kiinni. Hautaholvin suu m:ttiin umpeen. Pääskynen m:a pesänsä suun umpeen. M. jku hautakammioon 'sulkea umpeen muurattuun hautakammioon'. — *Kuv.* M. nyrkiniskulla jkn silmä umpeen. Kas, miten ne ovat m:nneet minut talviturkkeihin! *TARK. Hätäaputöiden lamaannuttava vaikutus oli kai m:nnut heidän suunsa niin kiinni, ettei heillä ollut enää tarmoa avata sitä R.RAUANHEIMO.

muurau|s[64] *s.* **1.** muuraaminen. | Uunin m. on vielä kesken. Suorittaa m. loppuun. Käyttää m:kseen sementtitiiliä. — *Yhd.* kuiva-, laastim.; sisä-, ulkom.; urakkam. **2.** muurattu seinä t. pinta. | Tulipesän kohdalle on uuniin tehtävä kaksinkertainen m. Tulenkestävistä tiilistä tehty m. Purkaa m:sta siksi paljon, että sen alla oleva kiven reuna tulee näkyviin. M. lohkeilee katosta. — *Yhd.* kivi-, sementti-, tiilim.; katto-, pinta-, rako-, sisä-, ulko-, verhom.

muuraus|aine *s.* muurauksessa käytetty sideaine, laasti. **-hiekka** *s.* muurauslaastin tekoon käytetty hiekka. **-kalkki** *s.* vrt. ed. **-kauha** *s.* = muurauslasta. **-laasti** *s.* muurattaessa sideaineena käytetty laasti, muurilaasti. **-lasta** *s.* kädensijallinen teräslaatta, jolla muurari muuratessaan panee laastia kivien rakoihin, muurauskauha. **-lauta** *s.* **-pinta** *s.* muurattu, muurauksen jäljeltä oleva pinta. **-savi** *s.* laastin tekoon käytetty savi. **-teline** *s.*, tav. *mon.* **-tiili** *s. rak.* = seinätiili. **-työ** *s.* Talon perustukset on tehty, mutta m:t voidaan aloittaa vasta keväällä.

muurauttaa[2*] *fakt.v.* < muurata. | M. jklla uuni.

muurautu|a[44] *pass.v.* < muurata. — *Kuv.* Käytävän katon luhistuessa oviaukko m:i umpeen. Tappelussa hänen toinen silmänsä m:i kiinni.

muuri[4] *s.* **1.** jnk rakennelman osana oleva t. erillinen seinä (sulku, este, suojalaite, tuki, perustus tms.), joka on rakennettu kivistä (välissä tav. sideaineena laastia tms.) t. betonista, harv. savesta, maasta tms. | Rakentaa, muurata kivestä m. kaupungin, linnan, puutarhan ympärille. Vietti loppuikänsä luostarin m:en sisällä. Linnaa ympäröivät korkeat m:t ja tornit. Vankilan synkät m:t. Kiinan m. Penkeren tueksi rakennettiin betonista luja m. Satamaa suojaavat myrskyiltä vahvat kiviset m:t. Kylmä [= ilman sideainetta rakennettu] m. — *Kuv.* jstak lujasta, järkkymättömästä, jstak suojaavasta, läpäisemättömästä, ylipääsemättömästä, voittamattomasta esteestä, väliseinästä tms. | Hän on luonut ympärilleen järkähtämättömän periaatteiden m:n. Aviopuolisoiden väliin oli noussut erottava m. Ammattikuntien väliset m:t ovat vähitellen murtuneet. Ihmisiä seisoi sankkana m:na kadun varsilla. Sotilaat muodostivat elävän m:n haavoittuneen päällikkönsä ympärille. Karpaattien vuoristo ympäröi mahtavana m:na Unkarin lakeutta. Kyläaukeaa ympäröi metsä tummana m:na. Rakkaus kiipeää mustimmankin m:n yli KIANTO. Kukin paikallaan, kukin kohdastaan / on maansa m. nyt LEINO. - - kohoo, kansakunnat erottain, / sairaan epäluulon, pelon m. KAILAS. — Vaiti kuin m. 'aivan äänetí'. — *Yhd.* betoni-, graniitti-, kivi-, savim.; harkko-, kehä-, umpi-, valu-, verkkom.; aita-, kivijalka-, laituri-, palo-, peite-, pengermä-, perus-, pohja-, ranta-, raja-, sulku-, suoja-, tuki-, ympärysm.;

(kuv.) ihmis-, katsoja-, teräs-, tuli-, tulli-, vesim.; äänim. 2. *kans.* muurattu tulisija, uuni. | Tuvan, kamarin m. - - elämä tuntuu mulle nyt kuin m:n raossa torkkuvan torakan KIVI. Ulla oli juonut pannunsa tyhjäksi ja nostanut sen jo m:n laelle KATAJA. Kalkittu kesäisen viileä m. SILL. 3. *murt.* muuripata.

muuriainen[63] *s. vanh.* muurahainen. | Ahkera kuin m., se mies KIVI.

muuri|hammastus *s.* vanhoissa linnoituksissa käytetty hammastettu muurinharja. **-kaari** *s.* muurattu holvikaari. **-kiv|i** *s.* muurin rakennuskivi. | Kalliosta hakattu m. Vanhan kappelin seinissä m:et olivat pahasti liikkuneet ja halkeilleet.

muurik|ki[5*] *s.* (musta) lehmä; tav. *erisn.* | Emäntä on m:kiaan lypsämässä. — *Leik.* Ei ole muuta kuin m:in maitoa 'vettä'.

muuri|kruunu *s.* kruunu, jonka pystysakaroina on muurihammastus. | M:kruunua näkee usein esim. kaupunkien vaakunoissa. **-kvadrantti** *s. täht.* kvadrantti, jonka kiinteä ympäryskaari oli tehty muuraamalla. **-laasti** *s. rak.* = muurauslaasti. **-limitys** *s. rak.* kivien t. tiilten limitys muurissa. **-mestari** *s.* etup. hist. oloista: muurari. | Ulkomailta hankittiin m. **-mätä** *s. rak.* kemiallinen prosessi, joka aiheuttaa muurin (tiilien) rapautumista.

-muurinen[63] *poss.a.* Jyrkkä-, korkeam.

muurin|halkeama *s.* **-harja** *s.* M:lle rakennettu rintavarustus. Kiivetä m:lle. **-katos** *s.*

muurinki[6*] *s. mer.* satamassa tm. oleva laite (poiju, paalu, pollari tm.), johon alus kiinnitetään.

muurin|kolo *s.* **-korva** *s. kans.* uunin kulma. | Säilyttää tulitikkurasiaa m:lla. Kun Matti korjaa mällin m:lta TALVIO. **-mur|rin** *s.* = seur. | - - aseta sitä vastaan m:timet yltympäri VT[V]. **-murtaj|a** *s. hist.* vanhalla ja keskiajalla käytetty sotakoje, jolla murrettiin puolustajan muureja ja muita varustuksia ja jonka pääosana oli yksi t. useampi päästä raudoitettu hirsi; myös samaan tarkoitukseen käytetty heittokone; *syn.* muurinmurrin, -särkijä. — *Kuv.* Käyttää šakissa sotilasta m:ana. Sillä alalla on elinkeinovapautta aikaisemmin toteutettu, ja m:ina olivat elinkeinovapauden pahimmat vastustajat itse V.VOIONMAA. **-nurk|ka** *s. kans.* uunin ja seinän välinen nurkka. | Istua pirtin m:assa. **-ol|ka** *s. kans.* = seur. | M:alla paloi pieni lamppu. **-otsa** *s. kans.* uunin rinnassa oleva pykälä t. porras. | Kengät ovat kuivumassa m:lla. **-piel|i** *s. kans.* uunin pieli. | Seisoskella m:essä. **-pinta** *s.* **-rako** *s.* **-repeämä** *s.* **-syvennys** *s.* **-särkijä** *s.* = muurinmurtaja.

muuri|pata *s.* kiinteästi tulipesän yhteyteen muurattava kookas pata; joskus yl. suuri pata. | Saunan, navettakeittiön m. Pyykkirannalla on kivien päällä valtava m. — Näen suuren m:padan aamusta iltaan asti kiehumassa keittiön hellalla AHO. **-pato** *s.* muurin tavoin rakennettu kiinteä pato. **-penk|ki** *s. kans.* uunin vieressä oleva penkki. | Istua, nukkua m:illä. **-pilari** *s. rak.* muuriin kuuluva (nelikulmainen) muurattu pilari; ikkunoiden t. muiden aukkojen välinen kiviseinän osa. | M:t erottavat sivulaivat päälaivasta. **-pinta** *s. rak.* Aukoton m. Kalkittu, rapattu m. **-pylväs** *s. rak.* = muuripilari. **-raken|ne** *s. rak.* **1.** muurin rakenne. | Ulkoseinän luja m. Normaali m. **2.** muurattu rakenne, valmis muuri. | Veteen tehty m. Sulkujen kiinteät ja liikuteltavat m:teet. Seinänä oleva luja m. **-ruukki** *s. par.* muurilaasti. **-sakar|a** *s.* muurihammastuksen sakara. | Kaupunginmuuri m:oineen ja ampumakäytävineen. **-sav|i** *s.* laastin valmistukseen käytetty savi; savilaasti. | Sekoittaa m:ea. M. rapisee seinistä, katosta. **-seinä** *s.* muuraamalla tehty seinä. **-syöpä** *s. rak.* muurin pinnassa läiskinä esiintyvät (natrium-, kalium-, kalsium- ym.) suolat. **-tiili** *s. rak.* seinätiili; vrt. kattotiili.

muuriton[57] *kar.a.* M. kaupunki. — *Kans.* M. [= uuniton] ullakkokamari.

muuritorni *s.* kaupungin- t. linnanmuurin torni.

muurit|taa[2*] *v.* -us[61] *teon.* varustaa muurilla, muureilla. | M. kaupunki, linna.

muurivihreä *s.* (ei *kasv.*) muratti. | M:n peittämä linna.

muurost|aa[2] *v. murt.* myyrästää, myyrätä, penkoa. | Aamusta anivarhaisesta iltamyöhään m:ivat miehet kaskimaalla TOPPILA. Toisissa paikoin se [karhu] oli m:anut [= kaivellut juuria] kuin hyvä peltomies AK.

muusa[11] *s.* kreikkalaisten tarustossa taiteiden ja tieteiden haltijatar; tav. erik. runouden haltijatar, runotar; *kuv.* myös runoudesta henkilöitynä, taiteilijan, vars. runoilijan innoituksesta, hänen työtään innoittavasta naisesta. | Kleio, historian hengetär, oli yksi yhdeksästä m:sta. M:in kuoro. — M:in suosikki 'lahjakas runoilija'. Antautua m:in palvelukseen 'runoilijaksi, taiteilijaksi'. Voi, seppä, seppä poloinen, / sinulle m:t murheisen / vain pettymyksen tuottaa JÄRVENT. — Kirsikankukka on japanilaisen m:n mieliaiheita. Runoilija ja hänen m:nsa.

muusi[4] *s. puhek.* survos, sose. | Omenat menivät keitettäessä m:ksi. — *Kuv.* Piestä, hakata jku m:ksi. — *Yhd.* lanttu-, nauris-, omena-, perunam.

muusikeri[5] *s.*, vars. *vanh.* = seur.

muusik|ko[2*] *s.* musiikkimies, vars. ammattisoittaja. | Luova, esittävä m. Etevä, lahjakas m. Kuuluisa m. M:on lahjat. — *Yhd.* ammatti-, hovi-, kamari-, orkesterim.

muusi(lli)|nen[63] *a.* taiteiden t. tieteiden alaan kuuluva, taiteita t. tieteitä koskeva tms. | Kreikassa erotettiin m. ja gymnillinen kasvatus. M:set kilpailut.

muutahta|a[2*] *mom.v. harv.* < muuttua. | - - jo m:a maisema selväksi kirkonkyläksi KIANTO.

muutal|taa[5*] *mom.v. harv.* < muuttaa. | M:lapas vähän asentoasi! — Odotahan! Minä vain m:lan toisen puvun ylleni. — *Refl. taiv.* Itse muuksi m:tihe, / kyhäisihe kyyhkyseksi KAL.

muutam|a[13] *indef.pron.* vrt. muuan. **1.** lukumäärältään epämääräisistä olioista t. asioista: joku (harva), joitakin, eräitä; merk. on luvusta riippumatta monikollinen. **a.** *a:sesti.* M. pari jalkineita. M:an päivän kuluttua. M. prosentti. M. markka rahaa. En ole ollut siellä m:aan

vuoteen. Työ on valmis m:assa hetkessä, silmänräpäyksessä. Pankaa m. kappale lisää! M. kapanala peltoa. Tykistö ampui m:an laukauksen. Selittää asia m:alla sanalla, m:in sanoin. M. harva ohikulkija. M:issa tapauksissa. M:ia kertoja. M:ia vuosia sitten. Pituus vaihtelee m:ista tuumista useihin metreihin. — Epämääräisestä, likimääräisestä ajasta. | M:an ajan kuluttua. Hän on joutunut m:aksi ajaksi vuoteeseen. M:an aikaan. **b.** *s:sesti.* "Onko sinulla hevosia?" — "Onhan minulla m." Virkamiehistä vain m:illa on kohtalainen palkka. **2.** melko *harv.* oliosta t. asiasta, jonka puhuja (kirjoittaja) tuntee, mutta jonka hän olettaa kuulijalle (lukijalle) tuntemattomaksi: eräs tietty. Esim.: m:ana iltana viime viikolla 'iltana, jonka puhuja tietää'; vrt. jonakin iltana viime viikolla 'joskus, iltana, josta puhujalla ei ole tietoa'. a. *a:sesti.* Kuulin asian m:alta ohikulkijalta. M:ana kauniina syyspäivänä. Tämä on m:an tuttavani koira. M:asta seikasta on vielä huomautettava. — Joskus *halv.*: mokoma, senkin. | Tässäpäs tämä onkin kummipoika, m:akin maailmanpatsas LEINONEN. **b.** *s:sesti.* M. miehistä poistui kiroillen. Tunnen minä m:an, jolla on paljon rahaa. — *Halv.* No laita nyt itsesi heti makuulle, kun sait anteeksi, m.! ALKIO. — *muutamakseen* (adv. kans.) (erään) kerran. | "No tämän [kirjaimen] sinä tunnet?" sanoi äiti m:akseen varmana Aukustin puolesta PAKK. -- niin hän tuossa m:akseenkin lauloi AHO.

muutamai|nen[63] *indef.pron. kans.* = ed. | M:sen kerran. M. mies.

muutamamiehinen *a.* M. partio. M. metsästysseurue.

muutaman|lainen[63] *a.*, us. *halv.* eräänlainen. | Onhan se tuokin m:laista viisautta. **-päiväinen** *a.* eräänä päivänä tapahtunut, ollut tms. | M. työ, vieras, riita.

muutama|päiväinen *a.* muutaman päivän ikäinen, kestänyt t. kestävä. | M. lapsi. M. työ, pouta, sade. Hän on vain m. vieras. **-sanainen** *a.* M. tervehdyspuhe, keskustelu. **-sivuinen** *a.* M. lehtinen.

muutamasti *adv. harv.* (erään) kerran; eräitä kertoja. | "Tokkohan vaan jaksatte kävellä perille asti?" sanoi kirkkoherra m. PÄIVÄR. — M. yön kuluessa pistäysi sekin ajatus mieleen ALKIO.

muutama|tuntinen *a.* M. harjoitus, kertaus. **-viikkoinen** *a.* M. lapsi. M. kurssi, harjoitus, taistelu. **-vuotinen** *a.*

muutat|taa[2*] *fakt.* ja *kaus.v.* < muuttaa. | Ennen kuolemaansa mies m:ti testamenttiaan. M:ti sotilastakkinsa siviilitakiksi. Jyrkkä ylämäki m:ti auton vaihdetta. Kouluhallitus m:ti koulun oppisuunnitelmaa. — Isäntä m:ti auran eteen toisen hevosen. Opettaja m:ti aineen nimen toiseksi. Isä m:ti pojalla pukua. — Tilanahtaus m:ti perheen suurempaan asuntoon.

muut|e[78*] *s. harv.* muutos, vaihtelu, vaihde. | Ennustaa sään m:etta. Olotilan m. Sanoa jtak puheen m:teeksi. Kaivata suun m:etta 'tupakkaa, viinaa tms.'. Pojasta polven m.: joko hyvään tai pahaan SL. — Tehdä jtak m:teen vuoksi. — Tav. *muutteeksi, muutteesta* (adv.) vaihtelun vuoksi, vaihteeksi. | Elokuvissa tulee käydyksi kovin usein, mutta mennäänpä m:teeksi konserttiin. Syödä m:teeksi kalaruokia. Puhutaan nyt m:teesta jotain muuta! Annapas kun minäkin m:teesta ohjaan autoa!

muut|ella[28*] *frekv.v.* < muuttaa; vrt. muunnella. **1.** vrt. muuttaa I. **a.** M:telee tavaroitaan paikasta toiseen. Rajaa m:ellaan tämän tästä. — M:telehan nopeammin jalkojasi! **b.** M. pukua. M. ministereitä. M. nimiään. M:telee alinomaa asuntoa, paikkaa. **c.** M. kertomustaan, ääntään. Tuomiota on monta kertaa m:eltu. Hänellä on tapana m. määräyksiään. M. sähkövirran jännitettä. M. mieltään, kantaansa. M. lakia, järjestystä. **2.** vrt. muuttaa II. **a.** Mies m:telee tämän tästä [asunnosta, paikasta toiseen]. Linnut m:televat etelään. **b.** vähän väliä muuttua, vaihdella; vrt. muunnella 2. | Esineen paino m:telee jonkin verran. Hänen mielensä on hyvin oikullinen ja alinomaa m:televa. **3.** *refl. taiv.* **a.** siirtyä. | Matosetki maanalaiset / päälle mullan m:telihe KAL. **b.** muuttautua jksik, jonkinlaiseksi. | Lämpömäärä helposti m:teleiksen. Siitä lieto Lemminkäinen / tohti toisiksi ruveta, / ruohti muiksi m:ellaita KAL. Pian muuksi m:telihe, / ruton toiseksi rupesi KAL.

muuten *adv.;* vrt. muutoin. **1.** muussa tapauksessa. | Pakene, m. sinulle käy hullusti! Vaikene jo, m....! Jos yritys onnistuu, saan asiani kuntoon, m. olen vararikon partaalla. Sota sotki suunnitelmat, m. poika olisi jo valmis insinööri. Hän on ahkera ja rehellinen, m. hän ei olisikaan palveluksessani. Varomattomuudellaan hän paljasti aikeensa, joka m. olisi pysynyt salassa. — *Erik.* muissa, tavallisissa oloissa, tavallisesti, yleensä. | M. iloinen ja puhelias mies on nyt hyvin vaitelias. Se oli onnen aikaa m. kovaosaiselle maalle. Isäntäkin suuttui, niin tyyni mies kuin hän m. onkin.

2. muun vuoksi, muusta syystä, muun puolesta, muissa suhteissa. | Hänen sairautensa ei minua huoleta m. kuin lasten vuoksi. Tämän takia ja m:kin olen eri mieltä. Sitä mukaa kuin aika paranee ja tilanne m. sallii. Ulkona paukahteli pakkanen, mutta m. oli hiljaista. Lattia oli lakaisematta, eikä tupaa m:kaan ollut siistitty. M. samanlainen, mutta painavampi. Tämä kirves on kulunut ja m:kin huonompi kuin tuo toinen. Järjestettäköön asia m. miten hyvänsä, kunhan ei tule velkaa. — *Erik.* **a.** erityisettä tarkoituksetta, syyttä suotta, ilman aikojaan, ilman vain, huvikseen, jouten tms. | M. omia aikojani kävelen. | "Onko teillä tärkeätä neuvoteltavaa?" — "M. tässä istutaan iltaa." — Vahvistettuna: *vain muuten, muuten vain.* Minä vain m. huvikseni kysäisin. Sanoin sen m. vain jotakin sanoakseni. | "Onko sinulla sinne asiaa?" — "Ei, m. vain menen käväisemään." Ei hän sairas ole, m. vain ei viitsi tulla. — *muutenkos.* Lurjus hän on, m:kos [= miksi muuten] hän ihmisiä petkuttaisi. M:kos hän niin mielistelisi. **b.** *muutenkin* ilmankin, ilman sitäkin. | Keuh-

kokuume mursi hänen m:kin heikon terveytensä. Lumipyryllä käy m:kin hämärä talvipäivä miltei pimeäksi. Älä vaivaa häntä pyynnöilläsi, hänellä on m:kin huolia kylliksi. **c.** modaalisena adv:na: kesken kaiken, sivumennen sanottuna. | Koska sinä m. aiot matkustaa? M. mitenkähän tämän asian laita oikein on? Emmekö m. voisi sinutella toisiamme? Mitähän se Matti m. puuhaa, kun ei jo ala joutua. Tuo mies oli m. entinen kuritushuonevanki. — Suutari Vaara, kylän kiivain sosialisti m., oli sitä mieltä, että - -. Onpa hänen pilkkansa, m. purevimpia koko Suomen kirjallisuudessa, kohdistunut - - LEINO. **3.** muulla tavalla. | Jotenkin m. Ei mitenkään m. Ampua tai m. surmata. Hän antoi veljelleen velkaa ja m:kin auttoi tätä. Pitää ostaa rahalla, kun m. ei saa. Jos et m. saa häntä suostumaan, niin uhkaa oikeudenkäynnillä! Hän ei osaa pitää puoliaan m. kuin huutamalla. Asiat on järjestettävä m. eikä tappelemalla. — En ole nähnyt häntä m. kuin valokuvassa. | "Ovatko asiat jo niin hullusti?" — "Eivätpä paljon m:kaan." — *kuinkas muuten* miksi ei, kyllä, tietenkin tms. | "Maalaat siis mallin mukaan?" — "Kuinkas m." | "Hän oli kai humalassa." — "Kuinkas m." Morsian oli onnellinen — kuinkas m., niin monen vuoden uskollisen odotuksen perästä! LINN. | "Palvelijanakos ollaan?" — "Mitenkäs m." JOTUNI.

muutin[50*] *väl. tekn.* < muuttaa. | Vaihteen m.

muutoin *adv.* = muuten; käyttö kuit. jnk verran suppeampaa, ei juuri merk:issä 2, erik. *(1.)* Nyt on pidettävä kiirettä, m. myöhästytään. Verotuksesta on valitettava määräaikana, m. valitusta ei oteta huomioon. Vaikene koko asiasta, m. siitä koituu ikävyyksiä! Nyt poistu, m. - -! Sano totuus, m. peittoon sinut kanankaaliksi KIVI. *(2.)* Ei hän sitä tee m. kuin runsaan palkkion toivossa. M. hän on toimeen omansa, mutta on liian vanha. Päätäni kivistää ja m:kin voin pahoin. - - sovellettakoon häneen m., mitä siitä rikoslain voimaan panemisesta - - annetun asetuksen 35 §:ssä tutkimusvangeista on säädetty LK. *(3.)* Asia on selvitettävä jotenkin m. Hän ei pystynyt hankkimaan rahaa m. kuin velkaa tekemällä. Oletko unohtanut sen jonnekin, vai onko se kadonnut jotenkin m.? Voikos tämän m:kin tehdä?

muutoksen|hakemus *s. lak.* vrt. muutoksenhaku. | Antaa korkeimman oikeuden kirjaajankonttoriin kirjallinen m. Hylätä m. **-hakija** *s. lak.* vrt. seur.

muutoksenhaku *s. lak.* toimi, jolla tuomioistuimen t. viranomaisen päätökseen haetaan oikaisua ylemmältä. | M. alioikeuden päätöksiin. M. hovioikeudessa. - - voi oikeus samalla määrätä, että tuomiota on muutoksenhausta huolimatta toistaiseksi noudatettava LK. **-aika** *s.* **-asia** *s.* **-aste** *s.* Korkein oikeus on yleensä ylin m. **-keino** *s.* Varsinainen, ylimääräinen m. **-kirja** *s.* muutoksenhaun sisältävä kirjelmä. **-menettely** *s.* **-oikeu|s** *s.* M:den rajoitus. **-peruste** *s.* **-teitse, -tietä** *adv.* Saattaa asia alioikeudesta m. hovioikeuden tutkittavaksi. **-tuomioistuin** *s.* päätöksen antanutta ylempi tuomioistuin, jossa muutosta haetaan.

muuto|s[64] *s.* **1.** muuttuminen; vrt. käänne. | Jssak tapahtuu m. Aiheuttaa, aikaansaada m. jssak. M:ksille altis. Kemiallinen m. Käänteentekevä m. Tilanteessa tapahtui jyrkkä m. pahempaan päin. Sään, lämpötilan, tilavuuden, hinnan, suunnan, arvon m. **2.** muuttaminen. | Tehdä käsikirjoitukseen m:ksia. Pakollinen, välttämätön m. Lain, asetuksen m. Ehdotus hyväksyttiin m:ksitta. Suorittaa m:ksia liikkeen henkilökunnassa, armeijan päällystössä. — *Lak.* Hakea m:sta oikeuden tuomioon. Kanteen m. — *Mat.* = lisäys. **3.** *yhd.* Elämän-, energian-, henkilön-, hinnan-, merkityksen-, mielen-, muodon-, nopeuden-, sään-, tilanm.; perus-, äkkim.

muutos|ehdotus *s.* Tehdä jhk, jtak koskeva m. Hyväksyä, hylätä m. **-esitys** *s.* **-ilmiö** *s.* Alku- ja loppuäänteiden muutokset ym. kielen m:t. **-ilmoitus** *s.* Tehdä m. kaupparekisteriin. **-lämpö** *s. kem.* aineen olomuodon muuttuessa vapautuva t. sitoutuva lämpö. **-piste** *s. fys.* lämpötila, jossa aineen olomuoto (jähmeä, nestemäinen t. kaasumainen) muuttuu toiseksi t. kiteinen muoto toiseksi kiteiseksi muodoksi, muuttumispiste. | Jäähdyttää nestettä nestemäisen ja jähmeän olotilan m:eseen. **-prosessi** *s.* **-rakennu|s** *s. rak.* vrt. uudis-, lisärakennus. | Suorittaa m:ksia. **-sarja** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-työ** *s.* Korjaus- ja m:t. **-vaatimus** *s. lak.*

muut|taa[2*] *v.* **I.** *tr.* **1.** siirtää, viedä toiseen paikkaan, vaihtaa jnk paikkaa. | M. kaappi nurkasta toiseen. M. oven lukko toiseen kohtaan. M. maito kannusta pulloon. M. ikkuna-aukko alemmaksi. M. marjapensas parempaan maahan. M. kirjeet toiseen järjestykseen. M. jk toiseen asentoon. — M. perheensä maalta kaupunkiin. M. virkamies uuteen tehtävään. M. virasto paikkakunnalta toiselle. Hän on m:tanut majansa [= muuttanut asumaan] kirkonkylään. Hei, Musta, m:apas jalkaa [= kävele, juokse]! *MANN. **2.** ed:een ja seur:aan liittyen: vaihtaa. | M. vuoteeseen puhtaat lakanat. M. kasvilavaan uusi multa. M. karahviin raikas vesi. M. toinen mato ongenkoukkuun. M:ti vanhat soutamahan, / nuoret päältä katsomahan KAL. — M. asuinpaikkaa, asuntoa, majaa, paikkaa 'siirtyä muualle'. M. junaa. Talo on jo monesti m:tanut omistajaa. M. alaa, ammattia, nimeä, uskontoa. **3.** tehdä jk toiseksi t. toisenlaiseksi kuin se on ollut; vrt. muuntaa. **a.** uusi olomuoto ilmaistuna adverbiaalilla. | M. viljelyskelpoinen maa pelloksi. M. laiva romuksi. M. sauna asuinhuoneeksi. Veturi, joka voidaan m. eri raideleveyksiin sopivaksi. M. koulu yliopistoon johtavaksi. M. numero kahdeksaisesta yhdeksäiseksi. M. maatila rahaksi 'myydä, realisoida'. M. metalli nestemäiseen tilaan. M. armeija rauhan kannalle. M. kuri ankarammaksi. Eduskunta m:ti lain näin kuuluvaksi. M. vaihtovirta tasavirraksi. M. mekaaninen työ lämmöksi. Hän m:ti kertomustaan paremmin totuutta vastaavaksi. — M. [= muuntaa] kolmio suorakulmioksi. M. epämurtoluku seka-

luvuksi. M. kilometrit metreiksi. M. yhtälö toiseen muotoon. **b.** uusi olomuoto ilmaisematta; vars. partit:n ohessa us. liittyen ryhmään I.2. | M. tuomio, päätös. Hän on m:tanut nimensä. Poika m:ti kokonaan tapansa. Mitä hän sanoneekin, se ei m:a asiaa. M. hallituksen kokoonpanoa. M. testamenttia, sopimusta. Taas hän on m:tanut kertomustaan. M. jnk asentoa, järjestystä, suuntaa. Laiva m:ti suuntaa(nsa). Kappale m:taa tilavuuttaan [= muuttuu tilavuudeltaan] lämpötilan mukaan. M. väriään kuin kameleontti. Verholehdet ovat muotonsa m:taneita terälehtiä. Taikausko ei ole hävinnyt, se on vain m:tanut muotoa. M. mielensä, mieltä 'tehdä uusi päätös, tulla toisiin ajatuksiin'. Poika m:ti mielensä ja purki kihlauksen. Hän kuuluu m:taneen mieltä ja suostuneen tarjoukseen. **4.** *refl. taiv.* muuttautua. | Noita m:aiksen korpiksi. - - maito m:tihe vereksi LEINO. — Kun kesä muualle m:tihen, / vei pääskyn se mennessään AK.

II. *intr.* siirtyä muuanne, toiseen paikkaan. | M. maalta kaupunkiin. M. maahan, maasta, seurakuntaan, seurakunnasta. M. pois, ulkomaille. Joko he ovat m:taneet? M. uuteen asuntoon, huoneistoon. M. asumaan jhk, jnnek. — *Erik.* **1.** muuttolinnuista. | Pääskyset m:tavat syksyisin lämpimiin maihin. Hanhet m:tavat parvina tai auroina. **2.** *kuv.* sanonnoissa kuolemasta. | M. Manan majoille. M. ikuiseen kotiin. M. toiseen maailmaan. M:ti tästä elämästä. M:ti pois keskuudestamme. Hän valmistautuu jo maailmasta m:tamaan.

muuttaja[16] *tek.* — *Sähk.* pyörivä muuntokone, jolla voimansiirrossa muutetaan sähkövirran laatua, jännitettä, jaksolukua tms.; vrt. muuntaja. — *Yhd.* maahan-, maastam.; kierrosluvun-, nimenm.; kaskadi-, yksiankkurim. **--asema** *s. sähk.*

muuttamat|on[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* **a.** jota ei muuteta t. ole muutettu. | Säilyttää lakipykälä m:tomana. Käsky jäi m:tomaksi. Palauttaa m:tomana. **b.** jota ei voida muuttaa. | Se on ihmisvoimin m. **2.** *akt.* Oloja sanottavasti m. toimenpide.

muuttamis|järjestys *s.* **-kielto** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.*

muuttau|tua[44] *refl.v.* **1.** muuttaa itsensä jksik, jnklaiseksi. | Paholainen voi m. milloin miksikin. [Metamorfoosissa] Päivän poika on m:tunut itse Auringoksi TARK. Saduille ominaista on sankarien m:minen eläimiksi E.N.SETÄLÄ. - - oli vaara Hämeestä päin äkkiä m:tunut enteileväksi ukkospilveksi HAARLA. **2.** siirtää itsensä, siirtyä. | Poika m:tui lattialta tuolille. Kun kala ei enää tuntunut huolivan onkea, m:tuivat he toiseen paikkaan AHO.

muuttee|llinen[63] *a. harv.* muuttuva(inen). **-ton**[57] *a. harv.* muuttumaton. | - - Herra uskollisna on / m. SIONIN KANNEL.

muuttelehtaa[2*] *v.* = seur.

muutteleht|ia[17*] *v.* **1.** vähän väliä muuttua, vaihdella. | Onni m:ii. Osoite m:ii. Toisinaan hänen kasvojensa väri m:i ALKIO. **2.** siirtyillä. | M:ii hermostuneena paikasta paikkaan. - - hevosraukka ei ollut jalkainsa herra, ne kun m:ivat toistensa edelle vaistomaisesti ALKIO. Lapsen tarkkaavaisuus m:ii esineestä toiseen.

muuttelevai|nen[63] *a.* **-suus**[65] *omin.* muuttelevä, vaihteleva. | Pituus jossain määrin m. Epävakainen ja m. sää. Tunteiden m:suus. Yksilöllinen m:suus ilmenee käsialasta.

muuttelo[2] *s. runok.* = seur. | Tules paian m:hon, / vaattehen vajehtelohon! KAL.

muuttelu[2] *teonn.* < muutella. | Huonekalujen m. asunnosta toiseen. Astioiden m. pöydällä. — Kertomuksen m. Puvun kuosin m. — Väestön m. paikkakunnalta toiselle.

muutto[1*] *teonn.* < muuttaa. *(I.)* Halkojen m. ulkoa sisään. Talon m. toiseen paikkaan. — Toisten hevosten m. rattaiden eteen. Koneen terien m. Kääreiden m. Omistajan m. Nimen m. M. käyntiin tapahtuu komennolla "käyntiin". — Lämmön m. sähköenergiaksi. Kuutiometrien m. kuutiojaloiksi. — *Yhd.* majan-, nimen-, rintaman-, suunnanm.; rahaksim. *(II.)* Maasta m. (myös ◡). Ulkomaille m. M. maalle, kaupunkiin. Linnut tekevät m:a etelään. Suomen suvun m. nykyisille asuinsijoilleen. — Ilman määräystä us.: muuttaminen toiseen asuntoon, majanmuutto. | Meillä on taas m. edessä. — *Kuv.* Hänelle voi tulla m. [= kuolema] jo ensi yönä. — *Yhd.* maahan-, maalle-, maassa-, maasta-, poism.; kevät-, syysm.; massa-, pakko-, salam. **-|aika** *s.* Vuokralaisilla on pian m. käsissä. Sopivin m. on kevät. Lintujen m. — *Lak.* se aika, jonka kuluessa muutto on suoritettava. | Antaa kuukausi m:aikaa. Saada, käyttää hyväkseen laillinen m. M:ajan umpeen kuluttua. **-avustus** *s.* avustus, joka maksetaan muutosta johtuvien kustannusten korvaamiseksi. — *Erik.* korvaus, joka määräedellytyksin maksetaan valtion viran- t. toimenhaltijalle hänen muuttaessaan toisella paikkakunnalla olevaan virkaan t. toimeen. **-halui|nen** *a.* Kaupungit vetävät puoleensa m:sta väkeä. **-hank|e** *s.*, tav. *mon.* Perhe on parhaillaan m:keissa. **-haukka** *s.* Falco peregrinus, suurin maassamme pesivä jalohaukka. **-homm|a** *s. ark.*, tav. *mon.* muuttopuuha, -työ. | Perhe oli m:issa. Auton renkaan m. on käynnissä. **-ilmoitus** *s.* paikkakunnalta toiselle muuttamisesta entisen asuinpaikkakunnan rekisteriviranomaiselle tehtävä ilmoitus. **-karavaani** *s.* jono muuttokuormia. **-kielto** *s.* paikkakunnalta muuttamista koskeva kielto. **-kiire** *s.* M:iden vuoksi en ehtinyt. **-kirja** *s.* asiakirja, jonka kirkkoherranvirasto t. muu rekisteriviranomainen antaa paikkakunnalta toiselle muuttamista varten. **-kuorm|a** *s.* Kesäasukkaiden m:at lähtivät asemalle. Tiet olivat täynnä sotaa pakenevien m:ia. **-kustannuks|et** *s. mon.* Maksaa korvausta m:ista. **-kuume** *s. kuv.* Nuorison valtasi m., ja kymmenet lähtivät Amerikkaan. **-kuva** *s.* Usein lasimaalaukset aikaansaadaan ns. muutto- l. painokuvien avulla kiinnittämällä ohuelle kalvolle painettu kuva lasin pintaan. **-käsky** *s.* Saada, antaa m.

muuttolai|nen[63] *s.* jllek paikkakunnalle muualta muuttanut henkilö. | Naapuripitäjästä tullut m. **-s|väki** *s.*

muutto|liike *s.* **1.** väestön siirtymisestä. | Kau-

punkeihin suuntautuva m. Kotimainen, sisäinen, kansainvälinen m. Työpaikkojen välinen m. **2.** liike, joka suorittaa muuttoja. | Tilata auto m:liikkeestä. **-lin|tu** *s.* lintu, joka talveksi siirtyy lämpimämpään ilmastoon; vrt. kiertolintu, paikkalintu. | M:nut alkavat lähteä, saapua. Lensi kuin m. etelän maille. — *Kuv.* M. rakkaus ei tehdä voinut pesää / sydämeeni, jossa jo syksy punertuu SARKIA. **-loi|nen** *s. kasv.* isäntäkasvia vaihtava loissieni. | Useimmat ruostesienet ovat m:sia. **-luettelo** *s.* luettelo, johon merkitään kuntaan t. kunnasta muuttaneet siviilirekisteriin kuuluvat henkilöt. **-lupa** *s.* Anoa, saada m. **-matk|a** *s.* M:alla rikkoutunut kaappi. M:oillaan linnut seurailevat rannikoita. **-mie|s** *s.* henkilö, joka suorittaa muuton t. on apuna muutossa. | Tilata muuttoliikkeestä m:het. Pyytää naapurista m:hiä. **--oikeus** *s.* Vapaa m. minne hyvänsä. **-parv|i** *s.* Kurkien m:et lentävät lumiauran muotoisina kiiloina. **-puuh|a** *s.* Olla m:assa, m:issa. Ryhtyä m:iin. **-päivä** *s.* Vuokralaisten, palkollisten m. Keyri on vanha palvelusväen m. Yleinen m. on kesäkuun ensimmäinen. Vappu on pappien m. **-reitti** *s.* Pääskysten m. **-retk|i** *s.* M:ellään oleva kurkiparvi. **-sirkka** *s.* = kulkusirkka. **-suun|ta** *s.* Lintujen tärkeimmät m:nat. **-tapa** *s.* muuttamistapa. **-tappio** *s.* muuttoliikkeen aiheuttama väestön väheneminen. **-tavara** *s.* Perheellä oli vaunulasti m:a. **-tie** *s.* Lintujen m:t. **-vaisto** *s.* Lintujen ihmeellinen m. **-vapaus** *s.* oikeus vapaasti valita asuinpaikkansa valtion alueella. **-vietti** *s.* Muuttolintujen periytyvä m. **-voitto** *s.* vrt. muuttotappio. | Kaupunkien m.

muut|tua[1*] *pass.v.* -tuvasti *adv.* < muuttaa. **1.** tulla muuksi, toiseksi, muun-, toisenlaiseksi kuin on ollut; vrt. muuntua. | M. muodoltaan, maultaan, väriltään jnklaiseksi. Veden m:tuminen höyryksi. Suola ei liuetessaan m:u kemiallisesti. Kirnuttaessa kerma m:tuu voiksi. Ruoka on m:tunut huonommaksi 'on huonompaa kuin ennen'. Unikko, jonka heteet ovat m:tuneet terälehdiksi. Tyttö oli m:tunut edukseen. He m:tuivat ystävyksistä vihamiehiksi. Jopas on miehen mieli m:tunut! Epäilys m:tui varmuudeksi. Ajat ovat m:tuneet. M:tuneet olot, olosuhteet. Illan hämärä m:tuu yön pimeydeksi. Kitka m:tuu lämmöksi. Pojasta polvi m:tuu SL. Jopa Hurtan muoto m:tuu, / painuu kulmat synkät vakoon LEINO. — *Geol.* M:tuneet kivilajit 'erinäisten muutosten tietä toisista syntyneet kivilajit, kiteiset liuskeet'. — *Erik.* vaihdella (jatkuvasti) jltak ominaisuudeltaan, olla epävakainen, epätasainen, vaihteleva, variaabeli, muuttua jatkuvasti. | Vaihtovirta m:tuu alituiseen suunnaltaan ja voimaltaan. Kiinteä tai m:tuva korko. Muodoltaan m:tuva. M:tuva suure (mat.) 'muuttuja'. M:tuva, tasaisesti m:tuva liike. M:tuvasti kiihtyvä liike. M:tuva tähti 'jonka valovoima vaihtelee joko jaksollisesti tai epäsäännöllisesti'. **2.** vaihtua. | Johtajat m:tuvat, mutta järjestelmä pysyy samana. Talojen omistajat m:tuivat usein.

muuttuja[16] *tek.* — *Mat.* suure, jonka arvo ei tarkastelun aikana pysy vakinaisena. | Funktio eli riippuvainen m., argumentti eli riippumaton m.

muuttuma[13] *s.* muuttumisen tulos. — *Biol.* = mutaatio.

muuttumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* pysyvä, vakinainen, kiinteä, konstantti, invariantti. | M. suure (mat.) 'vakio'. Pitää, säilyttää, pysyä m:tomana. Jäädä m:tomaksi. M:tomien tilavuussuhteiden laki. Aineen ja energian summa on m. Kulkea m:tomalla nopeudella. Suuruudeltaan ja suunnaltaan m. painovoima. M:tomasti aina sama. Puhua m:tomasti samalla äänellä. Värin m:tomuus. Aineen säilymisen eli massan m:tomuuden laki.

muuttumis|kyky *s.* Aineen m. **-nopeus** *s.* Lämpötilan m. **-oppi** *s. usk.* katolinen oppi, jonka mukaan ehtoollisleipä ja -viini muuttuvat olemukseltaan Kristuksen ruumiiksi ja vereksi papin lukiessa asetussanoja, transsubstantiaatio-oppi. **-piste** *s. fys.* = muutospiste. **-tila** *s.* M:ssa oleva aine. **-tulos** *s.* Talkki on magnesiumpitoisten mineraalien m.

muuttuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* muuttuva. | Kielen sanavarasto on alati m. Luonteeltaan m. Ilmapuntari ennustaa m:sta säätä. Kielen m:suus on ikivanha havainto.

muutunnais-alkuisia yhd:oja käyt. kasvien osista, jotka muutunnan, metamorfoosin, tietä ovat saaneet entisestä poikkeavan muodon ja erikoistehtävän. **-juuri** *s. kasv.* Kärhikasvin m. **-lehti** *s. kasv.* Kärhilehdet ovat m:ä, jotka toimivat vain kiipeämiseliminä. **-verso** *s. kasv.* Sipuli on kasvien maanalainen m.

muutunta[15*] *s.* muuttuminen. — *Kasv.* kasvin osan (juuren, lehden t. varren) kehittyminen muotonsa ja rakenteensa puolesta alkuperäisestä poikkeavan erikoistehtävänsä vaatimusten mukaiseksi, muuntuminen, metamorfoosi. | Happomarjan kasvulehden m. oralehdeksi. Kärhikasvien juurien, lehtien ja versojen m. kärhiksi.

mv. *lyh.* maanviljelijä. | Mv. Antti Rantala.

myalgia[15] *s. lääk.* lihaskipu. | M. esiintyy oireena mm. lihasreumatismissa.

myhky[1] *s.* möykky, myhkyrä, pahkura; kuhmu, kyhmy. | Suomalmi esiintyy tumman ruskeina, epäsäännöllisinä m:inä. Aika m. savea. Reumatismi on nostanut käsivarteen m:jä.

myhkyinen[63] *poss.a.* M. ryhmysauva.

myhkyr|ä[14] *s.* möykky, pahka, pahkura, muhkura, myhky; kuhmu, kyhmy. | Kyhmyruusussa ihoon ilmestyy aristavia m:öitä. Nielty saalis näkyy käärmeen ruumiissa m:änä. - - hänen pienuuttaan ja selkänsä m:ää ei voinut kätkeä heiluva hame LEINONEN. — *Min.* pyöreähkö t. epäsäännöllisen muotoinen mineraalimuodostuma kivi- t. maalajeissa. | Limsiö esiintyy m:öinä liidussa.

myhkyräi|nen[63] *poss.a.* Leinin runtelemat m:set sormet. Petäjän m. runko.

myhäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | M. tyytyväisenä. Isäntä m:teli itsekseen. Iski silmää ja m:teli merkitsevästi. Suopea m:tely. Hän m:teli niin kuin se, jolla on varalla iloinen yllätys iloista yllätystä vastaan AHO.

myhäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* (tav. tyyty-

väisesti) naurahtaa, hymähtää, sanoa hm. | M. tyytyväisesti, hyväksyvästi, huvittuneena. M. itsekseen, ajatuksilleen. "Hm", m:ti isäntä. Salaperäisesti m:täen tai veitikkamaisesti silmää iskien hän lähtee AHO. Sitten hänen suunsa vetäytyi nauruun — kuului pieni m:dys LINN. | "Pelkäätkö, vallesmannia?" — "Niin minä!" m:tää Juutas pilkallisesti LEHT.

myhäil|lä[29] *v.* -y[2] *teonn.* hymyillä tyytyväisesti, leppoisasti, muhoilla, olla tyytyväisen näköinen. | M. tyytyväisenä, hyvillään, huvittuneena. Ukko m:i ja naurahteli. Hyväntuulisen m:evä ilme, hymy. Pojan onnesta m:evät kasvot. Kamreeri m:i partaansa. Leppoisa ymmärtäväinen m:y. Kirjoittajan m:evä kerronta. Hänen naamansa ja partansa ja koko mies m:i AHO. — *Kuv.* - - keskellä tällaista ihanaa iltaa ja m:evää maisemaa AHO.

mykeeneläinen[63] *a. hist.* Mykeeneen kuuluva, liittyvä, Mykeenestä t. Mykeenen kukoistusajalta peräisin oleva. | M. aika, kulttuuri.

mykerty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) käpristyä, käpertyä, mytistyä. | - - miehen niska painuu vähän kyssään, koko kuvio m:y SILL. Minä olen siinä suhteessa kuollut ihminen, hän ajatteli ja m:i portaalle HELVI HÄMÄLÄINEN.

myker|tää[6] *v. harv.* mytistää, rutistaa. | Ja siellä oli lavolla kaksi vihtaa m:retty päänaluiseksi SILL.

mykerö[2] *s. kasv.* kukinto, jossa kukat liittyvät lyhyeen, kartiomaiseen t. leveään, litteähköön kukkalapakkoon ilman kukkaperiä. | Voikukan keltainen m. — *Yhd.* emi-, hedem.

-mykeröinen[63] *poss.a.* Harva-, iso-, kelta-, litteä-, pienim.; yksi-, moni-, 4-m.

mykerö kukinto *s. kasv.* **-kukkai|nen** *a. kasv.* M. kasvi. — *S:sesti.* M:set 'Compositae, yhdisteräisiin kuuluva kaksisirkkaisheimo, kasvikunnan suurimpia'. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* M. kukinto, kukkaryhmä. Kukat m:sesti ryhmittäin. **-ruusu** *s. lääk.* = kyhmyruusu.

myk|etä[34*] *v. harv.* mykistyä, vaieta. | Tapo ähkäisi ja m:keni HAARLA.

mykev|ä[13] *a.* -yys[65] *omin.* vars. pinnasta: (pallomaisesti, joskus lieriömäisesti) kupera. | M. pinta. M. linssi. Rokokoolipaston m. etupuoli. M:ät peltokumpareet LEHT. — M:äksi vetäytynyt lauta.

mykistyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< seur.) mykistää. | Hänen taituruutensa suorastaan m:ä. Miehet seisoivat pelon m:minä.

mykisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | M. sanattomaksi, äänettömäksi. M. kauhusta, hämmästyksestä. Yleisö aivan m:i ihastuksesta. Arvostelu m:y. Kuolleen ainaiseksi m:neet huulet. Omantunnon ääni heikkenee ja m:y kokonaan. - - kodin onnesta autioon yksinäisyyteen, jossa ilo kuolee ja laulu m:y TARK.

mykist|ää[2] *v.* -ävästi *adv.* tehdä mykäksi (2), sanattomaksi, äänettömäksi, mykistyttää, vaientaa. | Vastaukseni m:i hänet kokonaan. Seisoimme hämmästyksen m:äminä. Suurenmoinen, m:ävä näköala. Turhaan on yritetty m. julkista sanaa. - - epäsuosiosi teki minut voimattomaksi ja - - m:i suuni LEHT.

mykiö[3] *s.* (vars. kupera) linssi. | Valokuvauskoneen m:t. Poikkileikkaukseltaan m:n muotoinen kappale. — *Anat.* silmälinssi. | Silmän valoa taittava osa, m. **-mäinen**[63] *kalt.a.* kuperan linssin muotoinen. | M. kappale, solu.

mykkyrä[14] *s.* mytty, käärö, kerä, käppyrä, sykkyrä. | Kääräisi vaatteet m:ksi. Yhtenä m:nä tenavat kierivät portaita alas. M. ruskeata ompelulankaa KARHUM. — Vars. *mykkyrä|ssä,* -än, -llä, -lle (us. adv.) Olla, istua, maata m:ssä. Lapsi kyhjötti yhdessä m:ssä. Jalat m:ssä alla. Kääriä, sitoa, mytistää, mennä, kiertyä m:än. Hihat ovat menneet monelle m:lle. Äiti leipomapöydällä kaulasi taikinan ohueksi, käänsi sen sitten monimutkaisesti yhteen m:än CANTH. [Koira] vihdoin laskeutui makuulle yhteen m:än JÄRN.

mykkä[11*] *a.* mykästi *adv.* mykkyys[65] *omin.* **1.** puhekyvytön. | M. mies. Lapsi ei oppinut puhumaan, vaan jäi mykäksi. Kuuro ja m. — Mykät eläimet. — *S:sesti.* Mykkien opetus. — *Yhd.* kuurom. **2.** sanaton, puhumaton, äänetön. | Vieraat istuivat mykkinä. Hämmästyksestä, ihmetyksestä, kauhusta m:nä. M. kuin kala, muuri. Keskiajan katolisissa jumalanpalveluksissa seurakunta jäi mykäksi kuulijaksi. - - ujona ja m:nä en saanut sanaakaan sanotuksi tervetuliaisiksi AHO. **3.** esineistä, asioista: äänetön; us. *kuv.* 1. ja 2. kohtaan liittyen. | Eloton, m. kappale. Radioni on epäkunnossa ja m. Urkujen fasadi tehdään usein mykistä pilleistä. M elokuva;)(äänielokuva. M. asiakirja. M. kuva voi kertoa enemmän kuin monisanainen esitelmä. Hiljainen, m. yö. Luonnon m. kieli. Puut seisoivat tapahtuman mykkinä todistajina. Rauniot kertovat m:ä tarinaansa. Sorretun kansan m. hätä. Hänessä alkoi kuohua hiljainen, m. raivo. M. halveksunta. Silmien m. kysymys. M. kauppa 'aikoinaan luonnonkansojen kanssa ilman keskustelua käyty vaihtokauppa'. — Ranskalaisten sanojen m. [= kirjoituksessa merkitty, mutta puheessa kuulumaton] loppuäänne.

myko|logi[4] *s.* sienitieteilijä. **-logia**[15] *s.* sienitiede. **-loginen**[63] *a.* M. tutkimus.

mykoosi[6] *s.* sienitauti.

mykorritsa[13] *s. kasv.* sienijuuri.

mykrä[11] *s. murt.* myyrä.

myksooma[13] *s. lääk.* limakasvain.

myksödeema[13] *s. lääk.* kilpirauhasen toiminnan puutteellisuudesta aiheutuva sairaus, limapöhö(tauti).

myky[1*] *s.,* vars. *ruok.* kokkare, paakku, möykky. | Keittoon lisätään jauhoista ja verestä tehtyjä m:jä.

mykyrä[14] *s.* mykkyrä, myhky(rä), möykky. | - - suuri palmikko painoi m:nä niskassa HEPOR.

myli|stä[24] *onom.v. harv.* -nä[14] *teonn.* mölistä. | - - mullikka [on] päästänyt intohimoisen pitkän m:nän KIANTO.

myllehti|ä[17*] *v. harv.* myllertää, temmeltää. | Maailma riehuu ja m:i PÄIVÄR. [Säyneitä] m:i ihan siimani ylikin AHO.

myller|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < myllertää. | Myrskyn m:tely. Ajatukset m:televät mielessä.

myllerty|ä[1*] *pass.v.* < myllertää 2. | Meri m:i pohjia myöten.
myllertäjä[16] *tek.*
myller|tää[8] *v.* -rys[64] *teonn.* **1.** *intr.* liikkua sekasorron vallassa t. sekasortoa aiheuttaen, myllätä, möyriä, telmiä, temmeltää, riehua; merestä yms.: kuohua, hyrskytä, meuruta. | Lapsiparvi m:tää kamarissa. Liisa m:si pukukomerossa. Pellolla m:tävä mies. Meressä m:tävä valas. Kaivukoneen m:rys. -- m:si, kuokki ja lapioi PAULAH. — Vaahtopäinä m:tävä meri. Vene kiisi läpi m:tävien kuohujen. Myrskyn m:rys. Taistelun m:rys. — *Kuv.* Rinnassa m:tävät voimakkaat tunteet. Mielikuvituksen m:rys. Ristiriitaiset ajatukset m:sivät hänen aivoissaan. Vallankumouksen m:rykset. Rauhallinen kolkka keskellä ajan m:ryksiä. Uudet aatteet alkoivat m. kansan keskuudessa. **2.** *tr.* myllätä, möyriä; penkoa, tonkia; kuohuttaa, saattaa sekasortoon. | Olet m:tänyt laatikkoni mullin mallin. Kranaatit m:tävät maaston. Tulvaveden m:tämä seutu. Myrskyn m:tämä meri. Paikalle m:rettiin rakennuksen perustaa. Tupakka m:si ilkeästi vatsaa. Sodan m:tämä Eurooppa. Mieltä m:sivät monenlaiset ajatukset.
1. **mylleröi|dä**[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* = ed. 1. | -- monissa kymmenissä koskissa m:nyt vesi AHO.
2. **mylleröi|dä**[18] *v.* *voim. puhek.* -nti[4*] *teonn.* voimistella Müllerin järjestelmän mukaan. | M:kää aamuisin!
myllist|ää[2] *v.* mullistaa, myllertää. | M. maata. -- m:i hän yöt yksinään, milloin niityn raivuussa, milloin ojankaivussa KAUPPISH. Koko laatikon hän m:ää ylösalaisin KALLAS.
mylly[1] *s.* **1.** perusmerk. **a.** viljanjauhamiskone, jossa jyvät murskautuvat kahden pyöreän, uurrepintaisen kiven t. kahden valssin välissä, vasaralaitteissa tms.; rakennus t. teollisuuslaitos, jossa suoritetaan viljan jauhatusta. | Veden, tuulen käyttämä, pyörittämä m. Höyryllä, sähköllä käyvä m. M:n kivet, suppilo, rattaat, ruuhi. M. jauhaa, käy, pyörii. Jauhattaa m:ssä rukiita, vehniä. Koskessa on vanha m. Mennä m:yn, käydä m:ssä. SOK:n m. — *Kuv.* Saada (uutta, lisää) vettä m:ynsä [= saada (uutta) aihetta, yllykettä, saada puheen aihetta, "tuulta purjeisiinsa"] SP. Tapauksesta vastustajat saivat vettä m:ynsä. Juttu lisäsi vettä kylän akkojen m:yn. Joka ensin m:yn tulee, se ensin jauhattaa [= ensiksi ehtineellä on etuoikeus] SL. Jumalan m:t jauhavat hitaasti [= rikosta seuraa rangaistus, vaikka se näyttää viipyvän] SL. — *Yhd.* kaura-, ohra-, riisi-, ruis-, vehnäm.; jauho-, ryyni-, suurimom.; höyry-, käsi-, polku-, sähkö-, tuuli-, vesim.; harakka-, jalka-, kartio-, keila-, kivi-, mamselli-, ratas-, siipi-, survin-, valssi-, varvas-, vasaram.; kauppa-, kotitarvem. **b.** *kuv.* hyörinä, touhu, kiire, mylläkkä, sekamelska, kaaos. | Moisessa m:ssä en vielä ole ollut: työtä aamusta iltaan ja puhelin soi lakkaamatta. Jos mielivalta pääsee valloilleen, joudutaan m:yn, josta on vaikea päästä. Koko katu oli yhtenä ainoana hullun m:nä. — *Yhd.* hiiden-, hullunm.; mainosm. **2.** muista, kahvinpapujen, mausteiden, lihan, hedelmien, sepelin ym. jauhamiseen t. rouhimiseen käytetyistä viljamyllyn tavoin rakennetuista t. toimivista laitteista t. koneista. | Jauhaa kahvia m:llä, m:ssä. M:llä, m:ssä hienonnettu liha. — *Yhd.* kahvi-, liha-, luu-, manteli-, marja-, mauste-, mehu-, peruna(jauho)-, sepeli-, silppu-, soram.; paperim.; kolleri-, mokkam.; kuula-, putkim. **3.** muuhun kuin jauhamiseen käytetyistä myllyn tavoin pyörivistä laitteista t. koneista. | Lapset rakentelevat m:jä puroon. — *Yhd.* betoni-, laasti-, sementtim.; rukousm.; raham. **4.** *voim.* hevosella suoritettava säärten pyöritys. **5.** myllypeli; myllypelissä pelinappuloiden sijoitus t. tilanne, jossa pelaaja on saanut kolme nappulaansa samaan riviin. | Pelata m:ä. Saada, tehdä m. M. kiinni!
mylly|huone *s.* **-koi** *s.* = jauhokoisa. **-kone** *s.* Tehdas valmistaa erilaisia m:ita. **-koneisto** *s.* **-koski** *s.* koski, jossa on mylly. **-kuorma** *s.* myllyyn menevä t. sieltä tuleva viljakuorma. **-kylä** *s.* kylä, jossa on mylly. **-kääntö** *s. voim.* nojapuuliike, jolla haaraistunnasta mennään toisen aisan alitse jälleen haaraistuntaan. **-lahko** *s. hist.* myllyosuuskunta. **-laite** *s.* **-laitos** *s.* Suuri, uudenaikainen m. **-liike** *s.* Harjoittaa saha- ja m:ttä. Myytävänä tuottava m. **-matka** *s.* Isäntä on m:lla. **-matti** *s.* = myllypeli. | Pelata m:a. **-mestari** *s.* mylläri. **-mie|s** *s.* myllyssä kävijä. | Kunnantalon edustalla seisoskeli m:hiä. **-mä|ki** *s.* mäki, jolla on mylly. | Kylän tuulimyllyt sijaitsivat yhteisellä m:ellä.
myllyn|akseli *s.* Paksusta puusta tehty m. **-haltija** *s. myt.* M. herätti nukahtaneen myllärin, kun kivet jauhoivat tyhjää. **-kiv|i** *s.* M:et, kaksi tav. pyöreää, uurrepintaista kiveä, joiden välissä vilja jauhautuu. M:en silmä. -- hänen sydämmensä on kova kuin alimmainen m. KIVI. Mutta joka viettelee yhden näistä pienistä, jotka uskovat minuun, sen olisi parempi, että m. ripustettaisiin hänen kaulaansa ja hänet upotettaisiin meren syvyyteen UT. **-kivikaulus** *s.* vars. 1500—1600-luvulla käytetty laaja, pyöreä, poimuiseksi kovitettu kaulus. **-kivitehdas** *s.* **-kiviteollisuus** *s.* **-kouru** *s.* = myllynruuhi. **-omistaja** *s.* **-paikka** *s.* Hyvä m. Kosken rannalla vanha m. **-pöly** *s.* viljasta myllyyn kertynyt jätepöly, myllyntomu. | M. on oivallista sianruokaa. **-ratas** *s.* Vesi pyörittää m:ta. **-ruuhi** *s.* vesimyllyn rattaaseen vettä johtava ruuhi, myllynkouru, -ränni. **-ränni** *s.* = ed. **-sii|pi** *s.* tuulimyllyn siipi. | M:vet pyörivät tuulessa. Kädet viuhtovat kuin m:vet. **-tomu** *s.* = myllynpöly.
mylly|oikeus *s.* oikeus pitää myllyä. | Feodaaliherroilla oli alueellaan myös m. **-osuuskun|ta** *s.* Maaseudun meijeri- ja m:nat. **-peli** *s.* kahden pelattava lautapeli, jossa pelaajat koettavat saada nappulansa sijoitetuksi kolmittain samaan riviin l. tehdä "myllyn". **-puro** *s.* puro, jossa on mylly. | M. kohisi keväisessä mahdissaan. **-pyörähdys** *s. voim.* eräs nojapuilla haaraistunnasta suoritettu pyörähdys. | M. eteen, taakse, sivulle. **-rakennus** *s.* SOK:n upea, ajanmukainen m. **-teollisuus** *s.* Kanadan tärkeä m.

-tie s. myllylle johtava tie. **-tonttu** s. *myyt.* myllynhaltija. | Jauhoinen m.

myllyttäjä[16] *tek.*

myllyttää[2*] *v.* jauhattaa t. jauhaa myllyssä. | M. viljaa, ohria.

mylly|tulli *s.* erä, jonka myllynomistaja ottaa jauhatuspalkkiona jauhettavasta viljasta; *hist.* myllyyn jauhatettavaksi viedystä viljasta Ruotsi-Suomessa v. 1625—34 valtiolle suoritettu maksu. **-tupa** *s.* myllyn yhteydessä t. lähistöllä oleva tupa. | Sillan korvassa oli mylly ja m. AHO.

myllytys[64] *teonn.* < myllyttää. | Kauran m. suurimoiksi. **-arvo** *s.* Vehnän m. **-jäte** *s.*, tav. *mon.*

myllytyyp|pi *s.* Jalkamylly ym. m:it.

mylly|tä[39] *v. harv.* myllätä, myllertää. | Mikä helvetti siellä [sielussa] m:ää LEHT.

myllytön[57] *kar.a.* M. kylä, talo.

mylly|vero *s. hist.* v. 1882 lakkautettu myllynomistajien suorittama elinkeinovero. **-vesi** *s.* Poutien takia on m. käynyt vähiin. **-vuoro** *s.* Jokaisella myllylahkoon kuuluvalla oli m:nsa.

mylläk|kä[15*] *s.* **1.** sekasorto, sekamelska, sekasotku, kaaos, myllerrys, melske, nujakka, hälinä, vilinä, vilske. | Sekava tappelevien m. Suursiivouksen, muuton m. Taistelun m. Kansainvaelluksen, vallankumouksen m. Pakokauhu aiheutti hirvittävän m:än. Ihmiset matkustivat jouluksi maalle, ja me jouduimme asemalla pahimpaan m:kään. Koko joukko kieriskeli maassa yhdessä m:ässä. Kävi kova myrsky, ja lahti vaahtosi yhtenä m:känä. Ajatukset pyörivät sekavana m:känä päässä. Koko [Michelangelon] viimeisen tuomion esitys näet on vain alastomien ruumiiden m:kää AHO. Kaikeksi onneksi nuo [elämän] ihmeet eivät esiinny järjestyksettömänä m:känä, vaan noudattavat lakeja SILL. **2.** eräs kansantanhu.

mylläköi|dä[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* myllätä, myllertää, mylleröidä. | Lasten oli lysti m. heinissä. [Kivikkorannassa aallot] turhaan m:vät PAKK.

mylläri[5] *s.* myllyn omistaja, hoitaja, käyttäjä. | Valkoinen kuin m.

mylläst|ää[2] *v. harv.* = seur. | Mennäänhän tuonne suuren kiven kupeelle juttelemaan, jossa ennenkin m:ettiin KAUPPISH.

myllä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* myllertää. **1.** *intr.* Maija m:si vaatekomerossa. Renki m:ä pellolla. Hauet m:sivät katiskassa. Meri, koski m:ä vaahdoten. Hän penkoo, m:ä, heittelee kirjoja, sulloo sukkia KARHUM. **2.** *tr.* Olen m:nnyt kaikki paikat sekaisin. Kaivukone m:ä maata. Potkurit m:sivät vettä. - - m:sin tuntikaupalla vanhojen ulkomaalaisten lehtien suunnattomia röykkiöitä SILL.

myloniitti[4*] *s. geol.* maankuoren liikunnoissa ruhjoutunut ja uudelleen iskostunut kivi.

mylvi|ä[17] *onom.v.* -ntä[15*], -nä[11] *teonn.* huutaa kovalla, jylisevällä, us. matalalla äänellä, möyrytä, mölistä. | Härkä kuopii maata ja m:i. M:vä karja. Mursujen kumea m:ntä. Mies m:i kuin raivostunut sonni. Kaiuttimet m:vät. Sumusireenin m:nä. Syöksypommittajat kiitävät moottorit m:en. Ulkona m:i hirmumyrsky. - - myrsky nousee ja korpi m:i ja salo soi AHO. Laulu jatkuu taas uhkaavana m:ntänä SILL.

mylväh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Lehmät m:televät. Kapteeni m:teli vihoissaan.

mylväh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < mylviä. | Härkä m:tää raivoissaan. Sumusireenin m:dys.

mylväis|tä[24] *mom.v. harv.* = ed. | - - kun sa m:et, niin vuoret murtuu LEINO.

mymi|stä[24] *onom.v. harv.* -nä[11] *teonn.* mumista, hymistä. | - - m:si minulle käsittämättömiä loitsurukouksia JÄRN.

mymäh|tää[2*] *mom.v. harv.* -dys[64] *teonn.* < ed. | - - hörppäili kahvia ja m:ti: "Yhyy" KIANTO.

mynkään *adv. alat.* — *mennä mynkään* mennä myttyyn. | Koko juttu meni m.

mynnähtä|ä[2*] *v. ark.* käydä happameksi, pahanmakuiseksi t. -hajuiseksi, myrtyä. | Maito on m:nyt. M:neen haju. — *Kuv.* Juttu tuntuu hiukan m:neeltä.

mynti[4] *a. murt.* täysi-ikäinen. | - - m. on hän vasta puolen vuoden päästä KIVI.

myntti[4*] *s. ark.* (lyöty) raha. | - - suuria velkakirjoja, joista en saanut kruunun m:ä PÄIVÄR. Noihin housurepaleihin meni semmoinen summa m:ä PAKK. — *Kuv.* Lyödä m:ä jstak, jllak 'käyttää hyväkseen jtak, hyötyä jstak'. Osasi lyödä m:ä poliittisten vastustajien erehdyksistä. **-merkki** *s.* rahamerkki; *erik.* Kaarle XII:n liikkeeseen laskemista kuparisista hätärahoista.

mynt|ätä[35*] *v. ark.* -täys[64] *teonn.* lyödä t. leimata rahaa. | M. hopeaa rahaksi. M:ätty raha. Myykäämme se kruunulle, joka m:tää siitä rahoja KIVI.

myo|geeni[4] *s.* albumiineihin kuuluva lihaskudoksen valkuaisaine. **-kardiitti**[4*] *s. lääk.* sydänlihaksen tulehdus. **-logia**[15] *s.* lihaksia käsittelevä anatomian osa, lihasoppi. **-meeri**[4] *s.* selkärankaisten lihassegmentti.

myooma[13] *s. lääk.* lihas(kudos)kasvain.

myooppinen[63] *a. lääk.* likinäköinen.

myopia[15] *s. lääk.* likinäköisyys.

myo|siini[4] *s.* globuliinien ryhmään kuuluva lihaskudoksen tärkein valkuaisaine. **-tomia**[15] *s. lääk.* lihaksen katkaiseminen hoitotoimenpiteenä.

myrha[11] *s.* = mirha(mi). | M:n tuoksu.

myria|deittain *adv.* äärettömin määrin, suunnattomasti. | Hyönteisiä oli m. -**|di**[5] *s. (perusl.)*, tav. *mon.* ääretön, suunnaton, lukematon luku(määrä). | M:dit tähdet. Hangella hohti m:deja lumikristalleja. M:dien vuosien aikana. **-metri**[4] *s.* (*lyh.* mam) 10.000 metriä, peninkulma.

myristiinihappo *s.* eräs kiteinen rasvahappo.

myri|stä[24] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* murista, möristä. | Koira m:si hiljaa. Karhun m:nä. Hän rymysi polvillaan, höpisi ja hölpötti, m:si ja mörisi PÄIVÄR. Taave luovi m:sten ohi vastaamatta mitään SILL.

myrk|ky[1*] *s.* aine, joka verraten pienenäkin määränä vaikuttaa elimistöön vahingollisesti. | Tappava, vaarallinen, voimakas m. Huumaava, lamauttava, syövyttävä m. Kiinteä, nestemäinen, kaasumainen m. Sinihappo, strykniini ym. m:yt. Elohopea on nautittuna vaarallista m:kyä. Käärmeen [erittämä] m. Torakan [hävittämiseen käytetty] m. Alkoholi on elimis-

tölle m:kyä. Nauttia, ottaa m:kyä. Antaa jklle m:kyä. Tappaa m:yllä. Pyytää kettuja m:yllä. M:yn vaikutus. M:kyjen käyttö lääkkeenä. Hävittää syöpäläisiä, rikkaruohoja m:yllä. Noita ja m:kyjen sekoittaja. Valhetta on karttettava kuin m:kyä. Kalkki saattaa olla muutamille kasveille m:kyä. — *Kuv.* jstak henkisesti, moraalisesti vahingollisesti vaikuttavasta. | Kateuden, valheen, vihan, epäluulon m. Vuodattaa, valaa m:kyä jkn mieleen. Kylvää eripuraisuuden m:kyä. - - kylvävät ihmisten mieliin masennuksen m:kyä AHO. Siitä rupesi mustasukkaisuuden m. kaivamaan nuorukaisen sydäntä IVALO. Paroni oli aina ollut m:kynä Aarnen elämässä TALVIO. — *Erik.* pahuudesta, ilkeästä puheesta. | Kielen, puheen m. Hän on täynnä m:kyä ja sappea. Mesi kielessä, m. mielessä SL. [Huomautus] oli pistos nauravilta huulilta, m:kyä kielenkärjessä LINN. — Jopa nyt m:yn lykkäsi (ark.) 'pitipäs sattua onnettomasti, hullusti, tulipa vastus, kävipä ohraisesti'. — *Yhd.* kasvi(s)-, käärmeen-, ruumis-, sienim.; hengitys-, hermo-, iho-, kosketus-, suoli-, sydän-, verim.; hyönteis-, kalan-, kasvinsuojelu-, ketun-, kärpäs-, nuoli-, peittaus-, rotan-, syöpäläis-, torakan-, tuholaism.; vastam.

myrkky|aine *s.* Voimakas, vaarallinen m. M:aineet on pidettävä apteekissa erillään. Pilaantuneissa ravintoaineissa syntyy m:aineita. Toksiinit, bakteerien synnyttämät m:aineet. **-annos** *s.* Kuolettava m. **-ase** *s.* Eräillä hyönteisillä on m. **-asetus** *s. lak.* myrkkyjen käyttöä, säilyttämistä yms. koskevia määräyksiä sisältävä asetus. **-elin** *s.* Skorpionin m. **-ham|mas** *s.* myrkkykäärmeillä myrkkyrauhasen yhteydessä oleva ontto hammas. | Kyykäärmeen m:paat.

myrkkyinen[63] *poss.a. harv.* myrkyllinen. | - - sydämissään kiihkon tutkaimen m. kärki SARKIA.

myrkkyisä[13] *a. harv.* = ed.

myrkky|jauhe *s.* **-juoma** *s.* **-kaappi** *s.* Apteekin, sairaalan m. **-kaasu** *s.* M:jen käyttö sodassa. **-kasvi** *s.* Sudenmarja, myrkkykeiso ym. m:t. **-kauppa** *s.* myrkkyaineiden kauppa. **-keiso** *s.* Cicuta virosa, komea valkokukkainen myrkyllinen putkikasvi. **-kielinen** *a. kuv.* ilkeä-, häijypuheinen, -sanainen. | M. eukko. M. artikkeli. **-kirja** *s. farm.* kirja, jota apteekkien tulee pitää erikoisessa luettelossa mainittujen ensimmäisen luokan myrkkyjen myynnistä. **-kylvö** *s. kuv.* moraalisesti t. jssak muussa suhteessa turmiollinen toiminta t. vaikutus. | Eripuraisuuden m. alkoi itää. **-käärme** *s.* käärme, jolla on myrkkyhampaat, myrkyllinen käärme. | Silmälasikäärme on vaarallisimpia m:itä. **-lilja** *s.* Colchicum, eräitä liljakasveja. **-liuo|s** *s.* Tuhohyönteisten hävittäminen m:ksilla. **-malja** *s.* Tyhjentää m. **-merkki** *s. farm.* = myrkynmerkki. **-neste** *s.* Syövyttävä m. **-nuoli** *s.* myrkytetty nuoli. | Borneon alkuasukkaat käyttivät m:a metsästykseen. — *Kuv.* - - jokaista on kerran pettymyksen m. haavoittava KIANTO. **-oppi** *s.* myrkkyjä, niiden kemiallisia ja fysiologisia ominaisuuksia käsittelevä oppi, toksikologia. **-pikari** *s.* Sokrates sai tyhjentää m:n. **-pisara** *s.* Juomaan sekoitettu m. — *Kuv.* Tämä totuus toi mukanaan ennen pitkää myöskin m:n kalkkiin: minulle kävi vähitellen selväksi, etten itse osannut laulaa KOSKENN. **-pistin** *s.* Ampiaisen, skorpionin m. **-pistiäi|nen** *s.* M:set 'Aculeata, pistiäisten alalahko, johon kuuluvat mm. ampiaiset, mehiläiset ja muurahaiset'. **-pitoinen** *a.* M. aine, liuos. **-pullo** *s.* Pääkallon kuva m:n kyljessä. Hyönteiset tapetaan m:ssa. **-pöly** *s.* Tuhohyönteisiä hävitetään mm. arseenipitoisella m:llä. **-rakko** *s.* Kyykäärmeen myrkkyhampaan tyvessä on m. **-rauhanen** *s.* Kyyn, ampiaisen m. **-sieni** *s.* Kärpässieni on m:stämme tunnetuin. **-syöt|ti** *s.* Rottien hävittäminen m:eillä. **-vaikutus** *s.* Alkoholin, tupakan m. Taistelukaasujen m.

myrkylli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* myrkkyä sisältävä, myrkkypitoinen, myrkyn tavoin vaikuttava. | M. aine, väri. M. kasvi. M. käärme. M. [= myrkytetty] nuoli. Ampiaisen m. pistos. M:sesti vaikuttava lääke. Kärpässienen m:syys. — *Kuv.* häijy, ilkeä(mielinen), katkera, pahansuopa; purevan ivallinen, pilkallinen. | M. vanhapiika. M. sana, pistopuhe, pilkkaruno. M. kirjoitus, lentolehtinen, vitsi. Puhua m:sessä äänilajissa. Eukolla on m. kieli. Onpas hän m:sellä tuulella. M. katse, silmäys. Nauraa m:sesti. Ukko hymähti m:sen hymähdyksen ja hänen kasvoillaan ilkkui alaston iva LINN. - - vihan puna kasvoilla ja silmissä m. välke JÄRVENT. — M:sen vihreä 'myrkynvihreä'.

myrkyn|merkki *s. farm.* merkki, joka tulee olla ensimmäisen luokan myrkyn päällyksessä, kun sitä luovutetaan apteekista muuhun tarkoitukseen kuin lääkkeeksi. **-sekoittaja** *s.* Salamurhaaja ja m. **-vihreä** *a.* räikeän vihreä. | Kirkon m. katto. M. tapetti.

myrkyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < myrkyttää. | Talvisin hän m:teli kettuja.

myrkytty|ä[1*] *pass.v.* < myrkyttää. | Elimistö m:y. Kalat kuolivat m:neessä vedessä. — *Kuv.* turmeltua henkisesti, moraalisesti; tulla häijyksi, ilkeäksi, katkeroitua. | Äärimmilleen hienostunut, m:nyt taide WALTARI. Ei leikistä kannata m. Hän on jo parikymmentä vuotta kantanut orjan iestä, ja hänen sielunsa on m:nyt TARK.

myrkyttäjä[16] *tek.* Miehensä m. — *Kuv.* Epäsopu, elämän m.

myrkyt|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* **1.** panna myrkkyä jhk, tehdä myrkylliseksi. | M. jkn ruoka. Vihollinen m:ti kaivot. M:etty syötti. M:etty [= myrkyllä sivelty, myrkkyyn kastettu] nuoli, tikari. Taistelukaasut m:tävät ilman. Sinihappo vaikuttaa m:tävästi. — Omenapuiden m:täminen 'myrkyllä ruiskuttaminen'. — *Kuv.* turmella, vahingoittaa, saastuttaa moraalisesti t. jssak muussa suhteessa; joskus: katkeroittaa. | Poliittisen kiihotuksen m:tämä kansanjoukko. Pahat himot m:tävät ihmissydämen. Heidän moraalittomuuden m:tämä mielensä. Epäluulo m:ti koko poliittisen ilmapiirin. Nainen m:ti koko hänen elämänsä. Kaikenlaiset huhut kiertelevät ilmassa ja m:tävät mieli-

alan PEKKANEN. 2. antaa myrkkyä jklle t. jllek, vahingoittaa t. tappaa myrkyllä. | M. jku arsenikilla. Vainaja on ilmeisesti m:etty. M. itsensä 'ottaa myrkkyä'. Tuhannet ihmiset kuolevat kobran m:täminä. M. luteita.

myrkyty|s[64] *teonn.* < ed. **1.** myrkyttäminen. | Hän on joutunut m:ksen uhriksi. **2.** myrkyn vahingollinen vaikutus elimistöön t. elimeen, myrkyn aiheuttama elimistön t. elimen häiriötila, myrkyttyminen, myrkytystila. | Äkillinen, pitkällinen, paikallinen, yleinen m. Saada m. Potilaassa on selviä m:ksen oireita. Pitkäaikaisen morfiinin käyttämisen aiheuttama m. — *Yhd.* alkoholi-, arsenikki-, bakteeri-, elohopea-, fosfori-, happo-, häkä-, jodi-, kaasu-, karboli-, kupari-, liha-, lyijy-, lysoli-, makkara-, morfiini-, märkä-, nikotiini-, rehu-, sieni-, sinihappo-, tupakkam.; verenm.

myrkytys|murha *s.* **-oire** *s.* Kyyn pureman aiheuttamat m:et. Tupakoiminen voi aiheuttaa ankariakin m:ita. **-tapau|s** *s.* Äkillisissä m:ksissa on heti turvauduttava lääkäriin. **-tila** *s.* Strykniini aiheuttaa elimistössä vaikean m:n. Pitkällinen m. **-vaara** *s.* Puukaasuttimien aiheuttama m.

myrkyt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < myrkky. | M. leimasinväri, tulitikku. M. kasvi, käärme.

myrmekiitti[4*] *s. min.* tav. kvartsin ja plagioklaasin mikroskooppinen yhteenkasvettuma.

myrmeko|fiili[1] *s. kasv. el.* muurahaissuosija; muurahaisvieras. **-fyytti**[19] *s. kasv.* muurahaiskasvi.

myrobalaan|i[4] *s.* troopillisten Terminalia-puulajien hedelmä. | M:eja käytetään varsinkin parkitsemiseen.

myrosiini[1] *s.* ristikukkaisissa, vars. sinapin siemenissä esiintyvä entsyymi.

myrryi|nen[63] *a. harv.* äkäinen, ärtyinen, nyrpeä, myrtynyt. | Herätessä tuntuivat mielet apeilta ja m:siltä ALKIO.

myrryksi|ssä, -in *adv.* (us. poss.-suff:llisena) nyrpeissään, äkeissään, happamella tuulella. | Onpa hän tänään m:ssään. Mieli on m.

myrrys|mies *s. harv.* noita, velho, tietäjä, poppamies. | Kuuluisa m. - - silmissä oli näkijän ja m:miehen tuima, punnitseva katse HAARLA. **-ukko** *s.* = ed.

myrrytt|ää[2*] *kaus.v.* < myrtyä. | Ukkonen m:ää maidon. — Tapaus m:i isän. - - pieni kirje oli m:änyt marskin mielen IVALO.

myrsky[1] *s.* **1. a.** erittäin voimakas (*metrl.* vähintään 8 beaufortin) tuuli; vrt. rajuilma. | M., kaatosade ja ukkonen. Kova, ankara m. Puhkesi hirvittävä m. Tuuli kiihtyi m:ksi. M. riehuu, raivoaa, meuruaa. M. pauhaa, mylvii. M. kiihtyy, yltyy. M. tyyntyy, laantuu, asettuu, lakkaa. M:n voima kasvaa, heikkenee. M:n myllertämä meri. Puut huojuvat, taipuvat, taittuvat m:n kourissa, käsissä. M. aiheuttanut suuria vahinkoja. Laiva heittelehti avuttomana m:ssä. - - m. käy ja metsä pauhaa, / tulta iskee pitkäinen KIVI. — *Kuv.* Riensi m:nä ovesta ulos. Hevoslauma kiitää m:nä eteenpäin. — *Yhd.* hirmu-, pyörrem.; hiekka-, lumim.; itä-, koillis-, länsi-, pohjoism.; kevät-, syys-, talvim. **b.** Magneettinen m. 'raju maamagnetismin häiriö'. **2.** *kuv.* voimakas kuohunta, kiihko, kiihtymys, raju levottomuus; kova kohina, pauhu tms. | Kansainvaelluksen, isonvihan, vallankumouksen m:t. Kansainvälisessä politiikassa m:n merkkejä. Elämän tyynet ja m:t. Rauhallinen turvapaikka keskellä ajan, maailman m:jä. — Tunteiden, intohimojen, ajatusten, mielen m. Nuoruusvuosien sisäiset m:t. Vastustuksen, vihan m. Kirja nostatti siveellisen suuttumuksen m:n. Asia herätti lehdistössä tavattoman m:n. Mielipiteiden m. Kun isä saapui, nousi kotona m. Isännän katse ennusti m:ä. — Puolustajan tuli kiihtyi m:ksi. Kättentaputusten m. Esitys aiheutti suoranaisen suosionosoitusten m:n. Ihastuksen, suosion, riemastuksen m. - - taistelun m. soi VILJANEN. - - äänten m. hiljeni HELVI HÄMÄLÄINEN. — Eräitä sanontoja. | Tyyntä m:n edellä. M. vesilasissa 'merkitykseltään vähäinen kiihtymys pienessä piirissä'. Kylvää tuulta ja niittää m:ä 'aiheuttaa toiminnallaan tarkoittamaansa suurempaa levottomuutta, häiriötä, vastustusta'. M. ja kiihko 'nimitys, jolla tarkoitetaan erästä 1700-luvun loppupuolen kautta Saksan kirjallisuudessa; myös kiihkeä kausi jkn yksityisen elämässä t. kirjailijan tuotannossa; myrsky- ja kiihkokausi'. [Goethe] saa uusia sosiaalisia velvollisuuksia, hänen m:nsä ja kiihkonsa tyventyy KOSKENN. Olla kuin m:n merkki (allakan kulmassa) [= vihaisen näköinen] SP. — *hyrskyn myrskyn* ks. hyrsky. — *Yhd.* vastalause-, suosion-, tunnem.

myrsky|aallokko *s.* myrskyn aiheuttama aallokko. **-aal|to** *s.* myrskyn nostattama aalto. | Valtameren m:tojen korkeus on 8—10 m. — *Kuv.* Vallankumouksen m:lot. - - ihastuksen m. hulvahti yli kumartelevan taiteilijan LEINONEN. **-alue** *s.* alue, jolla myrsky raivoaa. | Atlantilla on laaja m. **-haka** *s. rak.* naula, jolla liuskekaton levyt kiinnitetään alakärjestään.

myrskyillä[29] *frekv.v.* < myrskytä.

myrskyilma *s.* On tulossa m.

myrskyi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* myrskyisä. **1. a.** *poss.* M. ilmasto, sää, rannikko, talvi, yö. M. matka. **b.** myrskyävä, myrskyn vallassa oleva; myrskyä muistuttava, myrskyn kaltainen, myrsky-. | M:sen meren jättiläisaallot. M. tuuli. **2.** *kuv.* kiihkeä, kuohuva, levoton, raju, raivokas. | Levoton, m. aika. Hänellä on ollut m. nuoruus. M. kokous. Kotona sattui m. kohtaus. Yleisö osoitti m:sesti suosiotaan. M. ihastus. Mutta harvoin kuitenkin nähtiin näin m:senä rauhallista Lauria KIVI. - - m:sen avioliiton jälkeen oli hän karannut erään luutnantin kanssa KOSKENN.

myrskyis|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* = ed. | M. ilmasto, rannikko, yö. M. matka. M. meri, tuuli. — M. aika. M. istunto, riita. Kappale sai m:än menestyksen. Voittajaa juhlittiin m:ästi.

myrsky|kansi *s. mer.* aluksen ylärakenteen päällä oleva kevytrakenteinen kansi, jota matkustaja-aluksessa käytetään kävelykantena. **-kau|si** *s.* Syyskuussa sattui lähes kaksiviikkoinen m. —

Kuv. Kansainvälisen politiikan m:det. Myrsky- ja kiihkokausi Saksan kirjallisuudessa, ks. myrsky 2. Kirjailijan, nuoruuden myrsky- ja kiihkokausi. **-kesku|s** *s. metrl.* myrskyä aiheuttava syvä matala. | Itämerellä on syvä m. M. siirtyy nopeasti kaakkoon päin. — *Kuv.* Balkan, poliittinen m. - - uskonnollisista henkilöistä tulee välistä jonkinlaisia henkisiä m:ksia, jotka synnyttävät sisäistä liikettä ja järkytystä keskellä idylliä TARK. **-laita** *s. mer.* = parraslaita. **-lin|tu** *s.* Fulmarus glacialis, pohjoisen pallonpuoliskon arktisissa seuduissa elävä tuhkanharmaa ja valkoinen vesilintu. — M:nut 'Procellaridae, pitkäsiipisten ryhmään kuuluva heimo'. **-lyhty** *s.* kannettava lyhty, jonka lasi estää liekkiä sammumasta tuulessa. **-mäinen**[63] *kalt.a.* M. tuuli.

myrskyn|keskus *s.* M:keskuksessa voi syntyä voimakas pyörre. **-merk|ki** *s.* M:it [= renkaat] kuun ympärillä. — *Mer.* myrskyvaroitusmerkki. | M. majakkalaivan mastossa. — *Kuv.* Isäntä oli kuin m. 'näytti vihaiselta'. **-puuska** *s.* Ensimmäinen vihainen m. meni ohi.

myrsky|pilvi *s.* Taivaalla kiitää m:pilviä. — *Kuv.* Poliittiselle taivaalle nousi uhkaavia m:pilviä. **-portti** *s. mer.* laivan parraslaidassa oleva ulospäin aukeava läppä, joka päästää kannelle tulevan veden valumaan pois. **-purje** *s. mer.* purje, jota alus käyttää myrskyssä. **-päivä** *s.* Lokakuun m:t. **-pääsky(nen)** *s.* Oceanodroma leucorrhoa, pohjoisen pallonpuoliskon kylmissä merissä elävä, pääskystä muistuttava myrskylintu. **-silta** *s. mer.* aluksen perä-, keskilaiva- ja keulakoroketta yhdistävä silta, jota pitkin voi kulkea kaikella säällä. **-sää** *s.* Sateinen m. Purjehtia m:llä. **-tulva** *s.* myrskyn aiheuttama tulva; myrskyvuoksi. | M. Helsingin satamassa. **-tuul|i** *s.* Vinha m. Puut huojuvat m:essa. Hevonen kiitää kuin m. — *Kuv.* Vapauden m.

myrsky|tä[39] *v.* **1.** *yksipers.* myrskysäästä. | Tänään m:ää ja sataa. On m:nnyt kovasti jo neljä päivää. — *Kuv.* tunteista, mielenliikkeistä. | Rinnassa m:ää. **2.** merestä, järvestä: olla myrskyinen, riehua myrskyn vallassa. | Meri m:ää. Ulapan m:ävät aallot. Meret m:sivät, näkymättömien maailmoiden ukkoset jyrisivät LEINO. — *Kuv.* raivota, riehua, kuohua, pauhata. | Tunteet m:ävät povessa. Yleisö osoitti m:ävää suosiota.

myrskyt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* Kirkas, m. yö. Rauhallinen, m. matka.

myrsky|vahinko *s.* myrskyn aiheuttama vahinko. | Metsien m:vahingot. **-varoitus** *s. metrl.* ilmatieteellisen keskuslaitoksen tms. merillä t. suurilla sisävesillä liikkuvia varten antama myrskyä koskeva ennakkotiedotus. | M. Itämerelle ja sen lahdille. **-varoitusasem|a** *s.* Rannikolle on sijoitettu m:ia. **-varoitusmerkki** *s.* **-vuoksi** *s.* rannikkoa vasten suuntautuvan myrskyn aiheuttama vedenpinnan kohoaminen rannikolla. **--yö** *s.* Synkkä m.

myrtinoks|a *s.* M:ista sidottu morsiusseppele.

myrt|ti[4*] *s.* Myrtus, etupäässä tropiikeissa viihtyviä nahkealehtisiä kasveja; tav. kielenkäytössä = M. communis, tavallinen myrtti, Välimeren maissa luonnonvaraisena kasvava ja meillä huonekasvina pidetty nahkealehtinen, valkokukkainen pensas. | M:in oksia käytetään etenkin morsiusseppeleisiin. — *Yhd.* morsiusm.; suom.

myrtti|kruunu *s.* myrtin oksista sidottu kruunu t. seppele. **-seppel(e)** *s.* myrtin oksista sidottu seppele. | Morsiamen m. **-öljy** *s.* myrtin lehdistä ja marjoista saatu haihtuva öljy. | M:ä käytettiin lääkkeenä.

myrtymys[64] *s.* myrtyminen, myrtyneisyys, ärtymys. | - - hänen mielensä m., joka kalvoi häntä niin kuin ruumiin mato KALLAS.

myrty|ä[1*] *v.* **1.** vars. maidosta: (tav. lievästi) hapata, hapantua. | Lämpimällä ilmalla maito helposti m:y. M:nyttä kermaa. - - ammoin jo maljassaan m:ivät rypäleet KOSKENN. **2.** *kuv.* mielialasta: ärtyä, katkeroitua, suuttua (lievästi), pahastua. | Mistä hän on m:nyt? Mieli, mieliala m:y. - - hän m:y surussaan ja uhmaa ja miettii koston töitä LEHT. — *myrty|nyt,* -neesti (adv.) -neisyys[65] (omin.) M:nyt ilme. Kirjoituksessa on m:nyt sävy. "Kyllä kai!" murahti isäntä m:neesti. Naamat m:neinä he toimiskelevat kuin suutuksissaan HAARLA.

myry[1] *s. harv.* myrsky, myräkkä. | - - Herran ilman raivon, hirmumyrskyn m:n *MANN. - - tulee kuin myrsky ja m. HAARLA.

myry|tä[39] *v. harv.* pitää myryä, myrskytä. | Harvoin Perttu [= 24. 8.] on m:ämättä SP. - - myrskyssä m:ävässä LEHT.

myräh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Ukkonen m:telee.

myräht|ää[2*] *mom.v.* < myristä. | Kaukana m:ää ukkonen. "Hm!" m:i pappisveli WILKUNA.

myräk|kä[15*] *s.* myrsky, myry, tohina; pyry. | Ukonilman m. Nousi aika m., lunta tuli ettei eteensä nähnyt. — *Kuv.* mylläkkä, metakka. | Asiasta syntyi kotona kauhea m. Isäntä piti eilen aika m:än. Euroopassa uhkasi syntyä samanlainen m. kuin v. 1914.

myrä|tä[35] *v. harv.* pitää myräkkää. | Ollut montakin maailmankaatomyrskyä sinä syksynä, m:nnyt meri LEINO. - - tehdään tanssit ja m:tään niin puoleen yöhön L.KETTUNEN.

myseeli[6] *s. kasv.* sienissä: rihmasto, huovasto.

myski[4] *s.* myskihirven uroksen sukupuolielinten läheisyydessä sijaitsevissa rauhasissa muodostuva voimakastuoksuinen erite. | M:ä käytetään hajuvesi- ja saippuateollisuudessa. Aikaisemmin m:ä käytettiin kiihottavana lääkkeenä. Keinotekoista m:ä voidaan valmistaa nitraamalla eräitä bentseenijohdannaisia. **-hirvi** *s.* Moschus moschiferus, Keski- ja Itä-Aasian vuoriseuduissa elävä pienikokoinen, sarveton märehtijä. **-härkä** *s.* Ovibos moschatus, Grönlannissa ja Pohjois-Amerikan pohjoisimmissa osissa elävä pitkäkarvainen, onttosarvinen märehtijä.

myskin|haju *s.* Voimakas m. **-hajuinen** *a.*

myssy[1] *s.* **1. a.** tav. syvä ja pään myötäinen, lieritön ja lipaton, us. pehmeästä kankaasta tehty t. kudottu (neulottu) päähine; vrt. hattu, lakki, hilkka. | Pehmeä, lämmin m. Leuan alle nauhoilla sidottava m. Virkattu m. Pikkulapsen m. Korvat peittävä m. Sairaanhoita-

jattaren m. Jakobiinien fryygialainen m. — *Yhd.* fryygialais-, narrinm.; nauha-, neule-, pitsi-, sametti-, tykkim.; yöm. **b.** myssyä muistuttavasta (kahvi)pannun suojuksesta. | Kahvipannun m. — *Yhd.* (kahvi)pannunm. **2.** *hist.* M:t 'Ruotsi-Suomessa vapauden aikakaudella Arvid Hornin kannattajista syntynyt puolue'. Hatut ja m:t. **-hallitus** *s. hist.* myssypuolueen muodostama hallitus. **-mäinen**[63] *kalt.a.* M. lakki. **-n|nauha** *s.* **-puolue** *s. hist.* vrt. myssy 2. | Hatut nimittivät Arvid Hornin kannattajia myssyiksi, mutta vasta hattujen päästyä valtaan v. 1739 syntyi varsinainen m. **-päinen** *a.* M. mummo. **-pää** *a.* = ed.

myssytön[57] *kar.a.* < myssy 1. | M. kahvipannu.

myssäkkä[15*] *s. harv.* mytty, nyytti. | Pieni m. selässä.

mystagogi[4] *s.* mystillisten menojen, mysteerien johtaja, mysteereihin vihkijä.

mysteer|i[6] *s.*; *rinn.* mysteerio. **1.** vars. antiikin oloista: salainen jumalanpalvelus, salaperäinen uskonnollinen toimitus. | Eleusiin, Samothraken m:it. Kybelen m:it. M:eihin vihitty. Kreikkalaisessa kirkossa nimitettiin sakramentteja m:eiksi. Ruumiin ja veren m:in menot. **2.** mysteerinäytelmä. | M:it ja miraakkelit. **3.** salaperäinen asia, arvoituksellinen tapahtuma, arvoitus, salaisuus. | Selittämätön, selvittämätön, salaperäinen m. Asia on kerta kaikkiaan täydellinen m. Jumalan anteeksiannon m. Olemassaolomme suuri m.

mysteerinäytelmä *s.* keskiaikainen, Raamatun kohtauksia, vars. Vapahtajan elämän eri vaiheita kuvaava hengellinen näytelmä, mysteeri.

mysteerio[3] *s.* = mysteeri.

mystifikaatio[3] *s.* hämärä, mystillinen asia; uskottelu. | Pietari Suuren testamentti, historiallinen m., joka sisältää muka Pietari Suuren ohjeita seuraajilleen IT.

mystifioi|da[18] *v.* tehdä salaperäiseksi, mystilliseksi. | Selvä asia on suotta m:tu.

mystiikka[15*] *s. usk.* pyrkimys välittömään, salaperäiseen yhteyteen jumaluuden kanssa, sellaiseen perustuva uskonnollisen elämän muoto; *fil.* = mystisismi. | Dogmit ja palvontamenot syrjäyttävä uskonnollinen m. Kristillinen m. Uusplatonilainen m. Keskiajan skolastiikka ja m. Taipumus haaveelliseen, tunnepitoiseen m:an. Filosofinen m. — *Yhd.* luku-, luonnonm.; Kristus-m.

mystik|ko[2*] *s.* mystiikan kannattaja, harrastaja, mystillistä ajatustapaa noudattava henkilö. | Kristillinen, budhalainen m. Keskiajan katoliset m:ot.

mystilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** mystiikan mukainen, mystiikalle ominainen, haaveellisen uskonnollinen. | M. uskonto. M:sen suunnan teologi. M. yhteys jumaluuden kanssa. Uskonnollinen m:syys. **2.** salaperäinen, salainen; joskus: hämärä, selittämätön, arvoituksellinen, hämäräperäinen. | Kirkossa vallitsi m. puolihämärä. M. tunnelma. — M., ratkaisematon asia. Koko juttu vaikuttaa hiukan m:seltä. Jollakin m:sellä tavalla hän on saanut asunnon.

mystillissävyinen *a.* M. uskonnollisuus.

mystinen[63] *a. harv.* = mystillinen.

mystisismi[4] *s. fil.* ajatuskanta, jonka mukaan todellisuuden olemuksesta voi saada tietoa vain tunteen- t. aavistuksenomaisesti, intuitiivisesti, ei kokemusperäisesti; joskus = mystiikka. | Maeterlinckin m. Haaveelliseen m:in taipuvainen. - - vanha klassillisuus hajotti selvyydellään keskiajan m:n usvat AHO.

mytistel|lä[28] *frekv.v.* < mytistää. | Ukko mietti ja m:i huuliaan.

mytisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Paperi on m:nyt ruttuun. [Setelit] olivat yhä samassa mykkyrässä, johon ne jo illalla olivat hänen kourassaan m:neet SILL.

mytist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* puristaa myttyyn, rutistaa, rypistää. | M. rutuun, mykkyrälle. Myttyyn m:etyt vaatteet. M. suutaan. - - m:äen huulensa vikkelään myhäilykseen KIVI.

myto|logi[4] *s.* mytologian tutkija t. harrastaja. **-logia**[15] *s.* **1.** jnk uskonnon myytit kokonaisuutena, jumalaistarusto. | Kreikkalaisten, antiikin m. Slaavien, ostjakkien m. Skandinaavinen m. **2.** jumalaistaruston tutkimus, taruoppi. **-logi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* mytologiaa koskeva, mytologiaan liittyvä t. kuuluva, uskomuksellinen, uskomus-. | M. olento. M. taru, eepos. Tizianin m:set taulut. M:sesti mielenkiintoinen runo. **-logioi|da**[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* antaa jllek mytologinen, myytillinen sisällys, leima. | M:va Kalevalan tutkimus.

mytty[1*] *s.* muodoltaan epämääräinen käärö, nyytti; mykkyrä, myttyrä. | Kietaisi vaatteet mytyksi, m:yn. M. eväitä, nahkoja. M. kädessä, kainalossa. — Mytyksi rutistettu paperi. Lakana oli kiertynyt mytyksi jalkopäähän. Koira kiertyi yhdeksi mytyksi. Lyödä m:yn 'kasaan, lyttyyn'. Suu on mytyssä 'tiukasti kiinni, supussa, mutrussa'. Puristi huulensa m:yn. — *mennä myttyyn* (kuv.) epäonnistua. | Aie, hanke, yritys menee m:yn. Hyökkäys meni m:yn. Koko juhla oli mennä m:yn. Mutta silloin olivat mytyssä Annan onnentoiveet IVALO. — *Yhd.* eväs-, ruoka-, tavara-, vaatem.

myttynen[63] *dem.s.* M. kädessä.

myttyrä[14] *s.* mytty, myhkyrä. | Takki m:nä pään alla. Kääriä vaatteet m:än, m:ksi. Rutisti setelin pieneksi m:ksi.

mytyllinen[63] *s.* mytyksi riittävä määrä. | M. pesuvaatteita.

1. **myy** *onom.interj.* kuvaamassa vars. vasikan ääntä. | "Myy", äänsi vasikka. - - muu minun lehmäni, / myy minun vuoheni KANT.

2. **myy**[29] *s.* eräs kreikkalainen kirjain (μ).

myy|dä[20] *v.* (*rinn.* myödä) luovuttaa määrähinnasta toiselle t. toisille jtak omaansa t. hallussaan olevaa;)(ostaa. | M. perunoita, kalaa, maitoa, kankaita, kirjoja, lehtiä, kelloja, jalokiviä, karjaa. Kauppias myy kaikenlaista tavaraa. Myi maansa naapurille. M:tävänä suuri sahalaitos. Viljaa liikeni m:täväksikin. M. arvopapereita, obligaatioita, arpoja. Pääsyliput m:tiin loppuun tunnissa. M. eli diskontata vekseli. Ennen aikaan virkoja m:tiin. M. jstak hinnasta, jhk hintaan, jllak hinnalla. En myy sormustani mistään hinnasta. Matto m:tiin pilahintaan. Koko maatila m:dään

1.600.000 mk:lla. Kananmunat m:dään 20 mk:n kappalehintaan, 20 mk:n hintaan kappale, kappaleelta. Osakkeet m:tiin vähemmästä kuin nimellisarvostaan. M. käteisellä, luotolla, tiliin, velaksi. M. halvalla. M. tappiolla, voitolla. M. huutokaupalla, huutokaupassa. M. tukuittain, vähittäin. Talo oli m:tävä veloista. Metsä on m:ty putipuhtaaksi. Puut m:dään pystyyn. Joosef m:tiin orjaksi. Hän myisi rahasta vaikka toisen silmänsä. Hän osaa englantia sen verran, ettei häntä sillä kielellä m:dä. Mainos, joka myy 'saa tavaran menemään kaupaksi'. — *Kuv.* M. itsensä, sielunsa paholaiselle. M. henkensä, nahkansa mahdollisimman kalliista. Hän on valmis m:mään isänmaansa. M. kunniansa. Mutta Seelia myi murheelle itsensä LEHT. — *myyty* (a.) us. hukassa oleva, häviölle joutunut, menetetty. | Häntä pidettiin jo m:tynä miehenä. Viimeisen kierroksen alkaessa A. oli m:ty mies. Kun tyttö hymyili, oli Pekka m:ty mies. Jos näytämme pelon merkkiäkään, olemme varmasti m:tyjä. — *Yhd.* loppuunm.

myyj|ä[11] *tek.; rinn.* myöjä. | M. ja ostaja. Tavaran, kiinteistöjen, metsän m. Maataloustuotteiden, maidon, kirjojen, lehtien, kukkien, arpojen, pääsylippujen m. Kanada on maapallon suurimpia viljan m:iä. — *Erik.*, us. *amm.* kauppaliikkeessä myyjänä toimiva henkilö. | Etevä, kohtelias m. Tavaratalon, maitokaupan m. — *Yhd.* karjan-, kukkien-, lipun-, maidon-, (sanoma)lehdenm.; katu-, paikallis-, piiri-, pää-, suur-, tori-, tukku-, vähittäis-, yksinm.; mies-, naism.

myyjäiset[63] *s. mon.* jssak määrä- (vars. hyväntekeväisyys)tarkoituksessa järjestetty tilaisuus, jossa myydään erilaista tavaraa. | Hyväntekeväisyystarkoituksessa järjestetyt m. Pitää m. lähetystyön hyväksi. Ompeluseuran, Punaisen Ristin m. — *Yhd.* joulu-, kevät-, lähetys-, pääsiäis-, syysm.

myyjäkunta *s.* Suurliikkeen m.

myyjät|är[54*] *s.*, tav. *amm.* naismyyjä. | Tavaratalon, sekatavarakaupan, maitokaupan m. Liisa sai m:tären paikan. — *Yhd.* lipunm.

myymiskielto *s. lak.* Myymis- ja hukkaamiskielto 'oikeuden säännöstelemä vakuustoimenpide, jolla velallista kielletään velkojiensa vahingoksi myymästä, panttaamasta, hävittämästä t. kätkemästä omaisuuttaan'. Myymis- ja hukkaamiskiellon alaiseksi asetettu kiinteistö.

myymähinta *s.* myyntihinta.

myymäl|ä[15] *s.* huone(isto), jossa tavaraa myydään yleisölle. | Liikkeen konttori, varasto ja m. Suurliikkeillä on m:öitä joka puolella kaupunkia. Elannon Leppävaaran-m. — *Yhd.* hedelmä-, jalkine-, kala-, kangas-, kirja-, leipä-, liha, lippu-, maito-, rohdos-, ruokatavara-, (sanoma)lehti-, sekatavara-, vaatetusm.; haara-, halli-, pää-, sivu-, talousm.

myymälä|alue *s.* jnk myymälän myyntialue. | Osuusliikkeen eri m:alueet. **-apulai|nen** *s.* myymälän palveluksessa oleva henkilö, kauppa-apulainen, myyjä. | Jalkineliikkeen omistaja ja m:set. **-auto** *s.* jnk liikkeen kiertävänä myymälänä toimiva auto. **-henkilökunta** *s.* Osuusliikkeen myymälä- ja varastohenkilökunta. **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.*

myymäläintarkastaja *s.* HOK:n m.

myymälä|kalusto *s.* myymälän kalusto. **-kauppa** *s.* vrt. kulku-, torikauppa. | M. on vähittäiskaupan tavallisin muoto. **-kulttuuri** *s.* M. on viime vuosina huomattavasti parantunut. **-murto** *s.* myymälään tehty murto. | Röyhkeä m. Vallilassa viime yönä.

myymälän|hoitaja *s.* Osuusliikkeen m:hoitajain kurssit. **-sisustu|s** *s.* Liikkeemme suorittaa m:ksia [ilm.].

myymälä|pöytä *s.* tav. pitkän, matalahkon kaapin tapainen pöytä, jonka ääressä kaupanteko myymälässä tapahtuu, myyntipöytä, tiski. | Myyjä on m:pöydän takana. Apteekin m. Lasi-, marmoripäällysteinen m. Laski rahat m:pöydälle. **-rakennus** *s.* Osuuskaupan sivuliikkeen m. **-todistus** *s.* Alkoholiliikkeen m. 'todistus, jolla henkilö on osoitettu jnk väkijuomamyymälän asiakkaaksi, "viinakortti" '. **-vaaka** *s.* **-verkko** *s.* Suurliikkeen m.

myymäpöytä *s.* myyntipöytä. | Kauppias seisoo m:nsä ääressä. Lasilevyllä päällystetty m.

myymät|ön[57] *kielt.a.* jota ei ole myyty. | M. varasto. M:tömät arvat on palautettava.

myyni[4] *s. kans.*, tav. *mon.* kapiot. | Morsiamen m:t. Keriessään päivitteli Liisa Loviisan suurta m:ä JOTUNI.

myynnin|johto *s.* **-järjestely** *s.*

myynnintä[15*] *s. liik.* tavaroiden lähettäminen ulkomaille myytäväksi lähettäjän laskuun, konsignaatio.

myynnitsijä[14] *s. liik.* myyjän ulkomaalla oleva kaupitsija, konsignatääri.

myynnittäjä[16] *s. liik.* myyjä suhteessaan ulkomaalla olevaan kaupitsijaansa, myynnitsijän päämies, konsignantti.

myynnö|s[64] *s. harv.* se, mikä on myyty. | Sillä myyjä ei enää palaja m:ksillensä VT.

myyn|ti[4*] *teonn.* (*rinn.* myönti) < myydä. **1.** myyminen. | Omenien, kirjojen, lehtien m. Tavaran, maidon, metsän, viljan m. Käteisellä, luotolla, velaksi m. Irtaimiston m. huutokaupalla. Tilalla kasvatetaan karjaa m:tiäkin varten. Kirjeellinen m. Alkoholin m. lisääntynyt. Pörssissä tehtiin vain muutamia m:tejä. Runsaasti m:tejä Englantiin. **2.** myydyn tavaran määrä t. arvo, myynnin määrä, myyntimäärä. | Elokuun m. huomattavasti suurempi kuin heinäkuun. Liikkeen vuotuinen m. on 10 milj. mk. Viime kuun m:nin arvo. M. kasvaa, pienenee, vähenee. **3.** *yhd.* Alennus-, dumping-, ennakko-, jälleen-, kokonais-, kotimaan-, loppuun-, mainos-, polku-, pystyyn-, suur-, tilaus-, tukku-, ulkomaan-, velaksi-, vienti-, vähittäis-, yhteism.; hankinta-, pystym.; joulu-, kausi-, kevät-, kuukausi-, syys-, talvi-, tori-, vuosi-, vuotuism.; hiilen-, kalan-, karjan-, lehden-, lihan-, lippujen- t. lipun-, metsän-, puutavaran-, vehnän-, viinan-, viljanm.

myynti|agentti *s.* myyntiasiamies, -edustaja. | Ranskalainen toiminimi hakee m:agenttia Suomesta. **-aika** *s.* Ennen joulua, kiireisimpänä m:na. M. torilla päättyy klo 12. **-alue** *s.*

Liikkeiden kilpailu m:ista. Kasvava teollisuus kaipaa laajempia m:ita. Suomalaisen puutavaran tärkeimmät ulkomaiset m:et. **-artikkel|i** *s.* myytävä tavaralaji; vrt. artikkeli 3. | Hyvä, erinomainen m. Liike ottaa uusia m:eita. **-arvo** *s.* Viat vähentävät tavaran m:a. Metsämaan arvo määritetään joko myynti- l. vaihtoarvona tai tuotto- l. odotusarvona. Ulkomaankaupan m. on kasvanut. **-asiamie|s** *s.* Liikkeellä on m:hiä ympäri maata. **-edustaja** *s.* Toiminimen ulkomaiset m:t. N.N. on toiminut suomalaisten puutalojen m:na Lontoossa. **-edustus** *s.* Liikkeen m:ta hoitavat asiamiehet. Kotimaisen tuotannon m. ulkomailla. **-eh|to** *s.* Tavaran m:dot. Tukkuliikkeen m:dot. Paperitehtaiden yhtymä on hyväksynyt seuraavat yleiset m:dot: --. Tutustukaa hintoihimme ja m:toihimme! **-elin** *s.* jnk suuremman kokonaisuuden osana oleva myynnistä huolehtiva liike, laitos, osasto tms. | Tekstiilitehtaiden yhteinen m. **-ennätys** *s.* Myynti kohosi viime kuussa 80 milj. mk:aan, mikä on uusi m. **-erä** *s.* **-esine** *s.*

myynti|hakkuu *s. metsät.* puiden hakkuu myytäväksi; vrt. kotitarvehakkuu. **-hetk|i** *s.* Metsän arvo m:ellä. **-hin|ta** *s.* hinta, josta jk myydään; vrt. osto-, hankinta-, oma hinta. | Tavaran, valmisteen, kirjan m. Jalkineiden m:nat. Maatilan m. oli 3.000.000 mk. Voitto on myynti- ja oman hinnan erotus. **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* **--ilmoitus** *s.* **-järjestelmä** *s.* Alkoholin m. **-järjestö** *s.* Osuustoiminnalliset m:t. Maataloustuottajien yhteinen m. **-kartelli** *s. liik.; syn.* myyntirengas(tuma), -yhtymä. | Puuvillatehtaiden m. Kuulua m:in. **-kau|si** *s.* Kirjojen paras m. on joulun edellä. Turkisten menekki viime m:della. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* myytäväksi kelpaava, myytävä. | M. tavara, valmiste. Metsä on pian m:sta. Meijeri jalostaa maidon ja kerman m:siksi tuotteiksi. **-keskus** *s.* Kaupunki oli ympäristön maataloustuotteiden luonnollinen m. Lasitehtaiden perustama m. **-kielto** *s.* Oulun lääniä koskeva alkoholin m. voimassa kaksi viikkoa. **-kilpailu** *s.* Tehtaiden välinen m. **-kirja** *s. liik.* yl. kirjanpitokirja, johon merkitään muistiin myynnit; *erik.* (esim. ranskalaisessa kirjanpidossa) peruskirja, johon tehdään merkinnät tavaroiden myynnistä. **-kirje** *s.* **-koju** *s.* Sanomalehtien, virvoitusjuomien m. **-kokemus** *s.* Kauppias, jolla on runsaasti käytännöllistä m:ta. **-konttori** *s.* Yhtiöllä on n. 50 m:a eri puolilla maata. Naulatehtaiden yhtymän m. **-koulu** *s.* Myymäläapulaisten koulutusta varten on Helsingissä myynti- ja mainoskoulu. **-kurssi** *s.* **1.** tav. *mon.* Liikeapulaisten m:t. **2.** *liik.* arvopapereista, ulkomaan rahasta yms.: myyjän pyytämä hinta; vrt. markkina-, ostokurssi. | Osakkeiden m. Suomen Pankin tämänpäiväiset m:t ovat seuraavat: --. M:en noteeraus. **-kustannukset** *s. mon.* Liikkeen m.

myynti|lasku *s. liik.* kaupitsijan kaupittajalle lähettämä lasku (kuluistaan, palkkioistaan yms.). **-liike** *s.* Siirtomaantavaroiden m. Osto- ja m. **-lista** *s.* Pörssin m. **-luettelo** *s.* **-lu|ku** *s.* myynnin määrää osoittava luku. | Yhtiön m:vut ovat tasaisesti nousseet. **-lupa** *s.* Räjähdysaineiden m. **-maa** *s. liik.* viennissä: maa, johon tavara myydään; vrt. ostomaa. **-mahdollisuu|s** *s.* Maataloustuotteiden m:det parantuneet. **-markkin|at** *s. mon.* vrt. markkinat 2. | Maa menetti parhaat ulkomaiset m:ansa. Tehtaiden kilpailu m:oista. **-matka** *s.* Liikkeen edustajien m:t. **-menestys** *s.* Messuilla oli hyvä yleisö- ja m. **-menetelmä** *s.* **-mies** *s.* tukkumyyntiä hoitava henkilö; (kauppa)edustaja. **-määrä** *s.* myynnin määrä, myydyn tavaran määrä. | Liikkeen m. kasvaa, pienenee. Sahatavaran viimevuotinen m. 200.000 std. **-määräys** *s.* määräys myydä, myyntiä koskeva määräys. | Antaa meklarille m. **-numero** *s.* myynnin määrää osoittava numero. | Kustannusliikkeiden m:t. Maataloustuotteiden m:ita. **-näyttely** *s.* näyttely, jossa tavarat ovat myytävinä. | Suomalaisten tekstiilien m. Tukholmassa. **-oikeus** *s.* Hänellä on taloon m. **-oppi** *s. liik.* Kauppakoulun opetusohjelmaan kuuluu mm. m. Opettaa m:a. **-organisaatio** *s.* myynnin järjestely. | Tehokas m. **-osasto** *s.* Tehtaan m. Tukkuliikkeen hankinta- ja m. **-osuuskunta** *s.* Maataloustuottajain m. **-paik|ka** *s.* Tavarain kuljetus m:koihin, m:oille. Kukkien, makkaroiden m. Alkoholin, lääkeaineiden m. Osuusliikkeellä on 56 m:kaa. **-palkkio** *s.* Asiamies sai m:na 2 % tavaran hinnasta. **-peruna** *s.* kauppaperuna. **-piiri** *s.* Liikkeen edustajien m:t. **-politiik|ka** *s.* Järkevä, typerä m. Valtion m. Liikkeen on oltava selvillä kilpailijainsa m:asta. **-propaganda** *s.* **-provisio** *s.* prosentteina laskettu myyntipalkkio. **-puol|i** *s.* Hoitaa liikkeen m:ta. **-puu** *s.* vrt. kotitarvepuu. **-päivä** *s.* Vekselin m. **-päällikkö** *s.* jnk liikeyrityksen myyntiä johtava henkilö. | Osakeyhtiön, tukkuliikkeen, kustannusliikkeen m. **-pöy|tä** *s.* (myymälöissä, torilla ym.) pöytä, jonka ääressä myynti tapahtuu, myymäpöytä, tiski. | Lasi-, marmorilevyllä päällystetty m. Apteekin, kirjakaupan m. Myyjä seisoo m:dän takana, asiakkaat sen edessä. **-rengas(tuma)** *s.* myyntikartelli. | Lasitehtaiden m. **-sopimu|s** *s.* Maatalouskoneita koskeva m. Maahan m:ksen perusteella tuodut tavarat. **-summa** *s.* Liikkeen vuotuinen m.

myynti|taito *s.* Myyjän m. **-tapa** *s.* Pörssissä tavallisin m. on huutokaupalla myynti. **-tarjou|s** *s.* Maanomistajan m. Runsaasti m:ksia pörssissä. Kirjeellinen m. **-tavara** *s.* Hedelmät ovat Kaliforniassa erittäin tärkeä m. **-teho** *s.* Värikkyys lisää mainoksen m:a. **-tekniikka** *s.* Kilpailu kehittää m:a. **-tilaisuu|s** *s.* Kaupat on maksettava m:desssa. Messut, tavaroiden näyttely- ja m. Isäntä luopui tilastaan edullisen m:den sattuessa. **-tilasto** *s.* Yhtiön m. **-tili** *s.; syn.* komissiotili; vrt. kiinteä tili. | Kustantaja lähettää jonkin määrän kirjoja kirjakauppiaalle m:in 'siten, että kirjakauppa esiintyy vain kustantajan kaupitsijana ja saa palauttaa myymättä jääneet kirjat'. Tilata, ostaa m:in. **-toimi** *s.* Suorittaa m:a. **-toiminta** *s.* M:a harjoittava liike. M. on viime syksystä vilkastunut. **-toimisto** *s.* Yhtiöllä on m:ja maaseudulla. **-tulos** *s.* Näyttelyn, myyjäisten m.

Viime kuun m. tyydyttävä. **-tulot** *s. mon.* Metsästä saadut m. **-tuotanto** *s.* myytäväksi tarkoitettu tuotanto. | Metsätalouden, viljan m. M:on tähtäävä sikatalous. **-tuot|e** *s.* myytäväksi tarkoitettu tuote. | Maito on maatalouden tärkeimpiä m:teita. **-tutkimus** *s.* jnk tavaran myyntimahdollisuuksien ja -keinojen tutkimus. **-työ** *s.* M:hön perehtynyt liikeapulainen. **-varasto** *s.* myytävän tavaran varasto. | Liikkeen näyte- ja m. **-verkko** *s.* Yhtiöllä on n. 100 myymälää käsittävä m. **-vilja** *s.* kauppavilja. | Tila tuottaa m:a. **-voitto** *s.* Kauppiaat kiskoivat kohtuuttomia m:ja. Yhtiön viime vuoden m. **-yhtymä** *s.* myyntikartelli. | Rautatehtaiden m. Liittyä m:ksi, m:än.

myyri[4] *s. harv.* myyrä. | Onnen m. on se miesi, / kellä oma tanner on KIVI.

myyriäinen[63] *s. harv.* muurahainen.

myyrä[11] *s.* **1.** M:t 'Arvicolidae, pienehköjä, tanakkaruumiisia jyrsijöitä'. Useimmat m:t elävät maahan kaivamissaan koloissa. M:n kolo, käytävä, pesä. Kaivaa maata kuin m. Liisa oli hiljaa kuin m. — *Kuv.* Onnen m. (myös ◡) 'onnellinen ihminen, onnenpoika'. Voittaisinpa arpajaisissa, niin olisin oikea onnen m. - - sen miekkoisen sydämessänsä onnen m:ksi mainitsi, joka tämän tasaisen ja kaunokaisen vaimonpuolen omaksensa kutsua taisi KALLAS. — *Yhd.* metsä-, oja-, pelto-, piisamim.; onnen-, työm. **2.** jokap. kielenkäytössä us. = maamyyrä.

myyräill|ä[29] *frekv.v.* < myyrätä. | - - oli kotivirran rannalla ikänsä maatöissä m:yt IVALO.

myyrän|kolo *s.* Pelto on täynnä m:koloja. — *Kuv.* Rosvot lähtivät liikkeelle hämäräperäisistä m:koloistaan. **-pesä** *s.* **-reikä** *s.* **-työ** *s. kuv.* salainen vahingollinen puuhailu. | Kumouksellisten ainesten yhteiskunnan perustuksia jäytävä m. Sabotoijien m.

myyrästä|ä[2] *v. harv.* = seur. | - - rupesi m:mään ahkerasti kotiaskareissa PAKK. - - kyykkäili kiveliöissään m:en kuin kontio kantojenperiä PAULAH.

myyrä|tä[35] *v. harv.* tonkia, penkoa, möyriä; uurastaa. | Lapset m:sivät lumessa. M. puutarhatöissä. - - haki työtä ja sen ääressä m:si PAKK.

myyskel|lä[28] *v. harv.* = seur. | - - nyt markoista m:i aatteitaan S.NUORMAA.

myysken|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < myydä. | M. hedelmiä, kukkia, sanomalehtiä, rihkamaa. Hän on pikku hiljaa m:nellyt irtaimistoaan.

myyskentelijä[14] *tek.* < ed.

myytilli|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* mytologiaan kuuluva, liittyvä, uskomuksellinen, uskomus-, tarunomainen, taru-. | Jumalat, haltijat, demonit ym. m:set olennot. Vanha m. patsas. Muinaisrunojemme m. sampo. M. tarina. M. käsitys.

myyt|ti[4*] *s.* jnk kansan jumalia, yliluonnollisia olentoja, tarusankareita tms. käsittelevä taru t. kertomus, uskomuksellinen taru, jumalaistaru. | Antiikin m:tien merkitys runoudelle. Taru Balderista, ikivanha skandinaavinen m. Gananderin "Mythologia Fennica" sisältää runsaan kokoelman suomalaisia m:tejä. — Us. heikentyneenä: tarunomainen asia, taru, satu, juttu, kuvitelma (us. jstak sellaisesta, jota ei ole olemassa t. joka ei ole totta); henkilöstä: tarunomainen olento. | Usko tekniikan kaikkivoipaisuuteen on varmaankin vain m. Pysyvä rauha ei saa jäädä pelkäksi m:iksi. Hitler, fascistisen Saksan m. — *Yhd.* kansan-, luonnonm.

myyttää[2*] *fakt.v.* < myydä. | Uskotuilla miehillä olkoon oikeus m. velallisen pesään kuuluvaa pahentuvaa tavaraa. M. huutokaupalla.

myö *pron. murt.* (vart. *mei-*) me.

myöden *adv.* ja *postp.* par. myöten.

myö|dä[21] *v.* tav:mmin myydä. | Ennen mies maansa myö kuin sanansa syö SL. On kuin maansa m:nyt ja rahansa syönyt [= surullinen, masentunut] SP. - - Pietolan talo on pian syöty ja m:ty PAKK. — *Kuv.* Myö kalliista henkesi, nuori mies LEINO. - - profeettana koht' olet m:ty mies, / jos järkeä puhut *MANN.

myö|dätä[35*] *v.* tav. vain konkr. yhteyksissä. **1.** *intr.* antaa myöten, perään; joustaa, taipua, höltyä, hellitä, mukautua, venyä. | Pehmeä, m:täävä alusta. Kumipallo m:tää sitä painettaessa. Joustimet m:täsivät hiukan. Notkea, m:täävä lauta. Pyörä kulki jonkin m:täävän esineen yli. Hän työnsi ovea kaikin voimin; se m:täsi. Kova pinta ei m:dännyt vähääkään. Pikkulapsen pään luut liittyvät toisiinsa m:täävin saumoin. Kiskaisin, mutta köysi ei m:dännyt. Ratsu m:tää ohjasten vaikutukselle. Liikkuvaa kohdetta on usein valokuvattava m:täämällä 'antaen koneen objektiivin liikkua kuvattavaa esinettä seuraten'. — Harv. *abstr.* luopua, peräytyä jstak, myöntyä, antaa jklle, jllek valta, etusija, voitto, antaa periksi, myöten. | Kiistaveikoista ei kumpikaan aikonut m. **2.** *tr.* hellittää, höllentää. | M. köyttä, ohjaksia.

myöh|emmin *komp.adv.* myöhempään, jäljemmin, jälkeenpäin. | Ennemmin tai m. Neljä(ä) päivää m. Kuukautta, sata(a) vuotta m. Menkää te edeltä, minä tulen hiukan m. Alussa tauti näytti lievältä, mutta muuttui m. vaaralliseksi. Ehti asemalle vähän m. kuin juna oli lähtenyt. Palaan asiaan m. toisessa yhteydessä. Soitan m.

myöhemmyys[65] *komp.omin.* < myöhempi (ks. myöhä 1). | Sanamuodon m. (jhk toiseen t. joihinkin toisiin verrattuna).

myöhem|pänä, -mäksi, -mä(s) *komp.adv.* myöhäisempänä aikana, tuonnempana. | Siitä asiasta puhutaan m. enemmän. Päätös jätettiin m:mäksi.

myöhempään *adv.* ks. myöhään.

myöhentää[8] *v.* päivätä myöhäisemmäksi, postdateerata;)(varhentaa. | M. päiväys.

myöh|ä[11] *a.* (myöh|emmin, -empänä, -ällä, -ässä, -ään ks. erikseen) myöhäinen. **1.** us. *s:sesti* subj:na ja yksipers. käytetyn v:n predikatiivina. | On jo m. 'myöhäinen hetki, ilta'. Tulee m. - - ilta pimeni, tuli yhä m:empi ja m:empi SILL. On m. [= liian myöhä] enää kääntyä. M. hiiren haukotella, kun on puoleksi kissan suussa SL. — *Yhd.* ilta-, syys-,

yöm. 2. s:iin liittyen tav. vain eräissä yhteyksissä ja komp:ssa. | Valvottiin m:ään yöhön. Varhaisempi ja m:empi herännäisyys. M:empinä aikoina. M:emmällä iällään hän tuli sokeaksi. Sana on m:empää perua. Kellotapuli on kirkkoa m:empi 'myöhemmin rakennettu'. M:emmät tutkijat ovat olleet toista mieltä. — *Harv.* Usein syöpätapaukset joutuvat leikattavaksi liian m:ässä asteessa. -- teemme hulluuksia, joita seuraa aina m. katumus KIVI.

myöhäi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* myöhä;)(aikainen, varhainen. **1.** pitkälle ehtineenä ajankohtana, myöhään (us. tavallista myöhemmin) tapahtuva, ilmenevä, tuleva, valmistuva tms. | Kevät on tänä vuonna m. ja kylmä. M. kehittyminen, kypsyminen, hampaiden puhkeaminen. Moottori, jossa on m. sytytys. — M. vuosi 'vuosi, jolloin viljat yms. kypsyvät myöhään'. — M. [= myöhään kypsyvä t. valmistuva] peruna-, kirsikkalajike. M. [= myöhään kukkiva] ruusu. M. [= myöhään syntynyt] poikue, porsas. M. [= myöhään saapuva] muuttolintu. M:simmät vieraat saapuivat vasta puolenyön jälkeen. Äiti on kovin m. tänään. M. tulokas, kirkkomies. Matti M. [leik. myöhästyneestä t. aina myöhästyvästä henkilöstä]. Viikinkien m. jälkeläinen. Kilpailija sai m:sen [= järjestyksessä myöhäiseen lähtöön oikeuttavan] lähtönumeron. — Varsin m:sinä aikoina. Vielä m:sinä vuosinaan [= loppuiällään] reipas vanhus. M:sellä [= pitkälle kehittyneellä] asteella oleva keuhkotauti. — Nyt on m:stä [= liian myöhäistä] katua. — *Yhd.* keskim. **2.** ajasta: pitkälle ehtinyt, kulunut. | M. ilta, yö 'myöhäinen illan, yön hetki'. Oli jo m. aamu herätessäni. Töitä jatkettiin m:seen syksyyn asti. Vielä m:sessä vanhuudessaan. M:semmällä iällään hän alkoi sairastella. **3. a.** iltamyöhäinen, myöhään illalla oleva, tapahtuva tms. | Oli niin m:stä, että talossa jo nukuttiin. M:sestä ajasta huolimatta oli paljon väkeä liikkeellä. M:sen ajankohdan takia kokousta päätettiin jatkaa seuraavana päivänä. **b.** myöhään illalla jalkeilla oleva, iltavirkku. | Kaupungissa ollaan yleensä m:sempiä kuin maalla. **c.** *yhd.* Iltam. **4.** *komp:ssa;*)(aikaisempi, aiempi, edellinen. | M:sempi herännäisyys. Hänen m:sempi [= toinen] avioliittonsa. Viittaus teoksen m:sempään [= tuonnempana seuraavaan] lukuun. M:sempi [= uudempi] kansanrunous.

myöhäis- myöhäinen; vrt. jälki-.

myöhäis|aika *s.* Vasta m:ajalla. **-aikai|nen** *a.* M. ilmiö. Kansanruno, jossa on selvästi m:sia piirteitä. **-antiik|ki** *s.* antiikin loppuvaihe. | M:in taide, teatteri. **-antiikkinen** *a.* M. veistos. **-aste** *s.* Taudin m. **-barokki** *s.* barokin loppuvaihe.

myöhäiseen *adv.* myöhäiseen ajankohtaan saakka, myöhään. | Työ on jätetty liian m. Sunnuntaiaamuna nukuttiin myöhäisempään kuin tavallisesti. -- kaikki meni niin m., etteivät he ehtineet puolipäivän jumalanpalvelukseen PAKK. — *Erik.* myöhäiseen iltaan asti. | Tarinoitiin m.

myöhäisehkö[1] *mod.a.* < myöhäinen. | -- on jo m. ilta SILL.

myöhäisemmin *komp.adv.* myöhemmin.

myöhäisemmyys[65] *komp.omin.* < myöhäisempi.

myöhäis|(-)empire *s.* empiren loppuvaihe. **-esihistoriallinen** *a.* M. kalmisto. **-glasiaaliaika** *s. geol.* kvartäärisen mannerjäätikön sulamisaika, myöhäisjääkausi. **-glasiaalinen** *a. geol.* (vrt. ed.) myöhäisjääkautinen. | M. rantavalli, sedimentti. **-goottilainen** *a.* vrt. seur. | M. rakennus, kaappi. **-gotiik|ka** *s.* gotiikan loppuvaihe. | Siirtyminen m:asta renessanssiin. M:an rakennukset.

myöhäisintään *sup.adv.* ei myöhemmin; viimeistään;)(aikaisintaan, varhaisintaan. | Äännekehitys $\bar{a}$ > ua on karjalan kielessä tapahtunut m. v:n 1500 paikkeilla.

myöhäis|juuri *s. metsät.* myöhäiskasvuinen juuri. | Kuusen m. **-juutalai|nen** *a.* M:set käsitykset. **-jääkausi** *s. geol.* = myöhäisglasiaaliaika. **-jääkautinen** *a. geol.* = myöhäisglasiaalinen. **-kantasuomalainen** *a. kiel.* **-kantasuomi** *s. kiel.* kantasuomi loppuvaiheessaan. **-kasvuinen** *a. kasv.; syn.* adventiivinen, jälkikasvuinen. | M. elin 'valmiiseen solukkoon myöhemmin kehittynyt elin'. M. juuri, silmu, verso. **-kau|si** *s.* Taiteilijan m:den tuotanto. **-keskiaika** *s.* **-keskiaikainen** *a.* M. rakennus, näytelmä. **-kesä** *s.* loppukesä. **-kevät** *s.* loppukevät. | Oli m., melkein kesä. **-kivikausi** *s.* kivikauden loppuaika. **-kivikautinen** *a.* M. keramiikka. **-klassillinen** *a.* M. runoilija. **-konsertti** *s.* myöhään illalla pidetty konsertti. | Radio-orkesterin m. alkaa klo 22.30. **-kustavilainen** *a.* M. kalusto. **-kvartääri** *s. geol.* myöhäis- ja postglasiaaliaika. **-latina** *s.* **-latinalainen** *a.* **-lähetys** *s.* Radion m. alkaa uutisten jälkeen klo 22.20. **-ohjelma** *s.* Radion m. **-paleoliittikausi** *s. hist.* **-paleoliittinen** *a. hist.* **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* myöhäiseltä ajalta peräisin oleva. | M. kansanruno, nimi, tapa. **-rautakausi** *s. hist.* **-rautakautinen** *a. hist.* **-renessanssi** *s.* renessanssin loppuvaihe. | Siirtyminen m:sta varhaisbarokkiin. **-romaaninen** *a.* M. kirkko. **-romantiikka** *s.* romantiikan loppuvaihe; jälkiromantiikka. **-romantikko** *s.* vrt. ed. **-romanttinen** *a.* vrt. myöhäisromantiikka. **-roomalainen** *a.* M. raha, taide. **-suv|i** *s.* loppukesä. | M:en kuulaat päivät. **-syksy** *s.* loppusyksy. | Kolea m. M:n väriloisto. **-syntyinen** *a.* myöhäsyntyinen. | M. jälkeläinen. M. muoto, ilmiö, äänne. **-tertiääriaika** *s. geol.* **-tertiäärinen** *a. geol.* M. kerrostuma. **-tuotanto** *s.* Runoilijan m. **-uutiset** *s. mon.* M. luetaan [radiossa] klo 22.00. **-vaihe** *s.* Taudin m. **-verso** *s. kasv.* myöhäiskasvuinen verso.

myöhäll|ä, -e *adv.* myöhään (illalla). | Tulemme vasta m. perille. Nukuin m:e iltapäivään. Myöhemmällä tapasin Antin.

myöhänlai|nen[63] *a.* jokseenkin myöhä, myöhäisehkö. | M. kevät. — Valvoin m:seen.

myöhäperäinen *a.* myöhäisperäinen. | M. tapa, muoto.

myöhässä *adv.* määräajasta, normaalista jäljessä. | Juna oli tunnin m. Olemme jo pahasti m.!

myöhästel|lä[28] *frekv.v.* < myöhästyä. | Junat m:ivät tuon tuostakin.
myöhästymisaika *s.* — Ampumaopissa: aika, joka kuluu putkelle määrättävän korotuksen lukemisesta laukaisuhetkeen.
myöhästys[64] *teonn.* (< myöhästyä) viivästys. **-korko** *s. liik.* korko, joka lasketaan maksettavalle summalle erääntymispäivästä lukien, viivästyskorko.
myöhästytt|ää[2*] *kaus.v.* < seur. | Sumu m:i laivaa. M. lähtöään. Kylmä kevät m:ää kylvöjä.
myöhästy|ä[1] *v.* tulla, lähteä tms. (liian) myöhään, olla määrä-, oikeasta, tavallisesta ajasta myöhässä; viivästyä. | M. koulusta, virastosta, junasta. Juna m:i tunnin. M. määräajasta. Kilpailija m:i lähdössä. Päivällinen m:y tänään. Tavaratoimitusten, maksun m:minen. Talven tulo on m:nyt. M:nyt kehitys.
myöhä|syksy *s.* loppu-, myöhäissyksy. | Kolea, harmaa m. M:syksyn räntäsateet. **-syntyi|nen** *a.* -syys *omin.* myöhään syntynyt, synnyltään, alkuperältään myöhäinen. | M. roomalainen. Jkn m. jälkeläinen. M. maakerrostuma. Pitkä vokaali sanan ensi tavua kauempana on suomessa m. M. runo. Näytelmä on kirjallisuuden lajeista m:sin. Ilmiön m:syys. Vaan Maren, Valdekon lesken, sydän kääntyi tämän m:sen poikansa puoleen KALLAS. **-sytytys** *s. tekn.* myöhäinen sytytys.
myöh|ään *adv.* **1.** myöhäisenä ajankohtana;)(aikaisin, varhain. | Tulit liian m. Pekka palasi m. illalla. Jäät sulivat tänä vuonna tavallista m:empään. **2.** myöhäiseen ajankohtaan. | Valvoin m. Enkö saisi nukkua vähän m:empään?
myöjä[11] *tek.* tav:mmin myyjä. | Tavaran, maatilan m.
myön|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* (< myöntää) myönnytellä. | "Niin niin", m:teli ukko. "No menehän", m:telee isä. Pekka puhui, minä m:telin. Hymähteli suopeasti m:nellen. Maria oli koko matkalla puhunut tuskin mitään, m:nellyt vain Laurin sanoihin IRIS UURTO.
myönnyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* (< seur.) = ed. | "Mikäpäs siinä", m:telee pehtori. "Taitaa niin olla", m:teli äiti. - - m:teli Koslovin puheisiin ja pyyntöihin päätänsä nyökytellen SEPPÄNEN.
myönnyt|tää[2*] *v. harv.* myöntää, tehdä myönnytys. | "No olkoon", m:tää isäntä. Konsessiiviset eli m:tävät konjunktiot. - - toimitsijamiehet eivät m:ä velkojan pyyntöä [= eivät suostu velkojan pyyntöön] LK. "Niinhän se taitaa olla", m:ti Aliina KAUPPISH. Jos rikosta on maataan puolustaa, / jot' ei voi kelpo sydän m., / miest' aseellista silloin rangaiskaa *CAJ.
myönnyty|s[64] *teonn.* < ed. **1.** vars. *vanh.* myöntyminen, myöntymys, suostumus, myöntymyksen ilmaus. | Valtiosäätyjen suostumuksella ja m:ksellä LK. - - hänen silmistään näin m:ksen AHO. Sedän täytyi kirjoittaa m., että Otto saapi ottaa kiinnityksen KAUPPISH. — *Kiel.* M:stä ilmaiseva l. konsessiivinen konjunktio (esim. vaikka, joskin). — *Lak.* asianosaisen tuomioistuimen edessä vapaaehtoisesti ja selvästi antama selitys, että vastapuolen vaatimus joko kokonaisuudessaan tai jltak osaltaan on oikea, myöntäminen. **2.** us. konkr:mmin, myös *mon.* luopuminen jssak suhteessa jkn t. jnk hyväksi jstak omastaan, oikeuksistaan, vaatimuksistaan tms., jklle t. jllek joitakin oikeuksia, etuja, helpotuksia, lievennyksiä myöntävä lupa; helpotus, lievennys. | Pakottaa vastapuoli m:ksiin. Rauhanteossa maan oli suostuttava suuriin m:ksiin. En voi tinkiä vaatimuksistani enkä tehdä m:ksiä. Valmis pitkälle meneviin m:ksiin. Lakiesityksessä tehdään uusia m:ksiä ruotsalaisuudelle. — *Kuv.* Elokuvan ohjaaja ei ole tehnyt minkäänlaisia m:ksiä yleisön maulle. Rikollisen jättäminen rankaisematta olisi m. kurittomuudelle. — *Yhd.* alue-, erikois-, lisä-, vastam.
myöntei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* positiivinen;)(kielteinen, negatiivinen; merk.-ryhmien rajat eivät ole aina selvät. **1.** myöntävä. | M. lause, muoto. M:sen imperatiivin preesens. Saimme m:sen vastauksen. M. arvostelma väittää jotakin asiallista. | Oletteko kiinnostunut asiasta? M:sessä tapauksessa [= jos olette kiinnostunut] pyydetään ottamaan yhteys allekirjoittaneeseen. **2.** myötämielinen, suopea. | M. asenne, kanta, mielipide. Suhtautua m:sesti jhk. M. arvostelu, arviointi, lausunto. Tehtiin m. päätös. Asiaa käsiteltiin m:sessä hengessä. Kysymys sai m:sen ratkaisun. Uskonnollisen m:syyden henki. — *Yhd.* elämänm. **3.** edullinen; edistävä, rakentava; tunnustusta ansaitseva, ilahduttava, valoisa, hyvä. | Kokeiden tulokset olivat pelkästään m:siä. M. vaikutelma, kokemus. M. ominaisuus, tekijä. Ilahduttavan m. ilmiö. Asialla on m:setkin puolensa. Teoksessa on paljon m:stä. Kehitys on kulkenut m:seen suuntaan. M. vaikutus. Ylöspäinen sävelkulku vastaa ylimalkaan m:stä tunnelmaa. Elämän m:set voimat.
myönti[4*] *teonn.* tav:mmin myynti. | Perunain, viinan, maatilan m. M. on kasvanut viime kuussa.
myöntyisä[13] *a. harv.* myöntyvä(inen). | Isäntä tuntui hyvin m:ltä.
myöntymy|s[64] *s.* myöntyminen, suostumus. | Nyökkäsi m:ksensä merkiksi. Tein sen esimiesteni m:ksellä.
myöntymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* joka ei myönny t. ole myöntynyt. | Siinä asiassa hän on edelleen m. Aloite raukesi vastustajain m:tömyyden vuoksi.
myöntyväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* myöntyvä, suostuvainen. | Kaikkeen m. mies. Tyttö tuntui m:seltä. Maa oli rauhaan m. Liikaa m:syyttä on kartettava.
myöntyväisyys|politiikka *s.* myöntyväisyyttä (joidenkin vaatimusten suhteen) kannattava politiikka. | Sota olisi ehkä voitu välttää järkevällä m:politiikalla. **-puolue** *s.* myöntyväisyyttä kannattava puolue.
myön|tyä[1*] *v.* -tyvästi *adv.* suostua, taipua, mukautua;)(kieltäytyä, olla taipumaton. | M. pyyntöön, ehdotukseen. Anomukseen on m:nytty. Tyttö m:tyi kosintaan. Hänet saa m:tymään mihin vain. "No lähdetään!" m:tyi Pekka. Nyökätä m:tyvästi. — Harv. *konkr.*

taipua, kuontua. | - - ettei se [sompa] pääse m:tymään pitkin seipään vartta L.PIHKALA.
myöntäjä[16] *tek.* Luoton m.
myöntämispäivä *s.* Velan, patentin m.
myöntämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* joka ei myönnä t. ole myöntänyt. | Tarkoitukseen varoja m:tömät kunnat.
myöntäväi|nen[63] *a. harv.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* myöntävä. | M. lause, vastaus. Hymähteli m:sesti.
myön|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* **1.** tunnustaa; antaa t. ilmaista myöntymyksensä; sanoa oikeaksi, todeksi, pitää oikeana, totena;)(kieltää, kiistää, väittää vastaan. | "Olen syyllinen", m:si poika. "Aivan oikein", m:tää opettaja. "Eihän se oikeastaan minuun kuulu", m:si isäntä. En m:nä enkä kiellä. Vastata m:tävästi. M:tävä vastaus, lause, muoto. M. rikoksensa, syyllisyytensä. M:si kuulustelupöytäkirjan oikeaksi. M:nätkö erehtyneesi? M:nän, että olet oikeassa. M:nettävä on, että virheitäkin sattui. Syytetty m:si varastaneensa takin. M. toinen paremmakseen. En m:nä asialle mitään merkitystä. M. jkn ansiot. M. kunnia sille, jolle kunnia kuuluu. M. etusija jllek. Kun tunnustus koskee itse oikeuden olemassaoloa, sanotaan tunnustusta m:tämiseksi AK. **2.**)(evätä. **a.** antaa, suoda, luvata. | Tarkoitukseen on m:netty 200.000 mk:n määräraha. M. avustusta, lainaa, luottoa. M. jtak velaksi. M. alennusta. Ruotsille m:netty tuontikiintiö. M:nämme asiamiehillemme hyvän palkkion. M. kiinnitys. Kaikenlaisia vakuutuksia m:tävä yhtiö. M. kunniamerkki, patentti. Tarkastajan m:tämä haastattelu. — M. virkavapautta, lomaa. Ei m:tänyt itselleen hetkenkään lepoa. M. ero, eläke. M. etuja, oikeuksia, helpotuksia, lievennyksiä. M. maksuajan pidennystä. Johtokunnalle m:nettiin vastuuvapaus. Hakijalle m:netty pätevöitymisaika. Elinkeinoluvan m:täminen. Maalle m:nettiin laaja autonomia. Pakolaiselle ei m:netty maan kansalaisuutta. - - syöskenneltiin sitä mitä läheisen nurkkapuodin rouva toistaiseksi m:si SILL. **b.** sallia; mahdollistaa, antaa tilaisuus, antaa myöten. | Yksityisen oikeus m. lauttaus vesistössä. M. poikkeus jstak. — Mikäli aika m:tää. Tilanpuute ei m:nä pitempiä selityksiä. Teen minkä voimani m:tävät. Jos varat m:tävät, ostan turkin. Tule, jos olosuhteet suinkin m:tävät. Voimisteli minkä kipeä selkä m:si. Ohjeet eivät m:nä sellaista. Laitteen rakenne ei m:nä suurempaa kuormitusta. - - nuolaisivat [= vilistivät] edellä minkä ulottimet m:sivät ALKIO. **3.** harv. *konkr.* myödätä. | Pehmeä, m:tävä alusta. M:tävä vatsanseinämä.
myöntö[1*] *teonn.* (< ed.) myöntäminen, myöntymyksen ilmaus;)(kielto. | Tässä ei tule kysymykseen muu kuin m.
myös (kielt. yhteyksissä tav. myöskään) *adv.*

1. lisäksi; toisten, muun ohella, muassa; samoin, edelleen; -kin (-kaan, -kään). **a.** yksityiseen sanaan liittyvänä; voidaan tav. korvata -kin (-kaan, -kään) liitteellä; on yl. painottomana (välittömästi) pääsanansa edessä t. harvemmin, tav. painollisena, sen jäljessä, mutta voi eri tavoin painotettuna esiintyä muissakin asemissa. | M. Pekka tulee mukaan. Lähdettekö te m.? M:kään Liisa ei osaa mitään. Päivälliseen kuului m. hieno jälkiruoka. Paitsi kahvia saimme m. jäätelöä. Haluatteko m. kermaa [t. kermaa m.]? Koulussa luetaan saksan ohella m. ranskaa. Hän osaa m. lukea [joko (jos paino on myös-sanalla): 'hänkin osaa lukea' tai (jos paino on lukea-sanalla): 'hän osaa lukeakin']. Veljeni juoksee m. [joko: 'veljenikin juoksee' tai: 'veljeni juokseekin']. Tohtori N. on m. etevä pianisti. Tuoli on paitsi luja m. kaunis. Ei m:kään siinä tapauksessa, että - -. M. tuossa on tahra [t. Tuossa on m. tahra t. Tuossa on tahra m.] 'tuossakin on tahra'. — Tehtävänäsi on valvoa, että ohjeita m. noudatetaan. Pelkkä lupaus ei riitä, on m. tehtävä mitä lupaa [vrt. 3]. — Probleema voidaan ratkaista siten, että - -, tai m. siten, että - -. Varsinkin kuivina kesinä, mutta m. muulloin. Tilauksen voi lähettää m. ilman rahaa. — *ei ainoastaan* t. *vain* — *vaan myös.* Asia ei koske vain sinua, vaan m. monia muita. Rakennus ei ole ainoastaan epäkäytännöllinen, vaan m. ruma. Tämä on ei ainoastaan ikävää, vaan myös väärin. **b.** kokonaiseen lauseeseen liittyvänä. | Huomautettakoon m., että sellainen on harvinaista. Ei ole m:kään unohdettava, että - -.

2. *myöskään* edellä olevaan kielt. yhteyteen liittyvässä adversatiivisluonteisessa kielt. yhteydessä sanontaa lieventävänä: toisaalta, liioin, kuitenkaan, toki, sentään. | Ei liikaa eikä m:kään liian vähän. Ei hän ole varsinaisesti sairas eikä m:kään aivan terve. Ei käskenyt, mutta ei m:kään kieltänyt. Ei se hyvä ole, vaikka ei m:kään vallan mahdoton. Jos ei paista päivä, niin eipä m:kään sada.

3. v:ä vahvistavana: todella, tosiaan. | Ennusti niin tapahtuvan, ja niin m. tapahtui. Ei aikonut lähteä eikä m:kään lähtenyt. - - samana päivänä, jona meitä varrotaan nuoren emännän kanssa, me tulemme m. KIVI.

4. *niin myös, kuin myös* (vanh.) ja, sekä, ja samoin. | Virolaiset ja suomalaiset, niin m. vatjalaiset, vepsäläiset ja liiviläiset lienevät muinoin olleet samaa kansaa. Perukirjassa on mainittava, onko perilliselle annettu perintöveron alaista omaisuutta, niin m. omaisuuden laatu ja arvo. — Pääkaupungin kuin m. maaseudun näyttämöt. Ilmoitus siitä, montako henkeä saapuu, kuin m. siitä, kauanko he viipyvät. Tutkimus kohdistui Unkarin kieleen ja kirjallisuuteen kuin m. vertailevaan suomalais-ugrilaiseen kielitieteeseen. - - äijä, joka kuin m. hänen isävainaansa SILL. — *Puhek. leik.* "Minä lähden." — "Kuin m. [= niin minäkin]."
myöskennellä[28*] *frekv.v.* (< myödä) tav:mmin myyskennellä. | M. sanomalehtiä, rihkamaa.
myöskin (kielt. yhteyksissä myöskään) *adv.* -kin tarpeeton; = myös. **1.** vrt. myös 1. | Kertokaa minulle m. Paketti sisälsi m. kahvia t. kahvia m. M. toinen silmä vioittui. M. siinä tapauksessa, että - -. Tehtävä voidaan rat-

kaista m. päättelemällä. M. viime kesänä. 2. vrt. myös 3. | Sanoi tulevansa ja tuli m. Uskoin hänen paranevan, ja hän parani m. 3. *niin myöskin, kuin myöskin* (vanh.) ja, sekä, ja samoin. | Metalliitalttoja on käsitalttoja kuin m. varrellisia kylmä- ja kuumataltoja.

myösty|ä[1] *pass.v. harv.* < myöstää. 1. M:nyt teräs. 2. taipua mukaan, mukautua. | - - vihdoinkin m:i elämä hänen mukaansa eikä mutkitellut HAARLA.

myöstämätön[57] *kielt.a.* M. teräs.

myöst|ää[2] *v. met.* pehmentää metallia t. poistaa sen jännitys kuumentamalla ja sen jälkeen hitaasti jäähdyttämällä. | M. rautaa, terästä. M:ettyä teräslankaa.

myöstö[1] *teonn. met.* < ed. | Metallin m.

myöt|ellä[28*] *frekv.v. murt.* -tely[2] *teonn.* (< 1. myöttää 1) myönnellä. | "Niin, niin", m:teli vieras KAUPPISH.

myöten A. *adv.* I. *antaa myöten* antaa perään, periksi. 1. myödätä, joustaa, taipua, höltyä, hellitä, mukautua, notkua, venyä. | Pehmeä alusta antaa m. Joustin antoi m. Joustava, m. antava lauta. Kova, m. antamaton pinta. Kaivannon seinämä antoi m. ja mies jäi vyöryvän maan alle. Köysi on pingotettu niin kireälle, ettei se anna m. Silmukka antaa m. Lukko antoi m. ja kansi ponnahti auki. Työnsin ovea, ja se antoi m. 2. *abstr.* a. hellittää, helpottaa, lieventyä. | Tauti alkoi vähitellen antaa m. b. luopua, peräytyä jstak, myöntyä, taipua, alistua; antaa jklle, jllek valta, etusija t. voitto;)(vastustaa, panna vastaan, olla jyrkkä. | Antaa m. vastustajalleen. Vikuroivalle hevoselle ei saa antaa m. Antaa m. jllek vaatimukselle. Rauhan säilyttämiseksi on jonkun annettava m. Kärtti niin kauan, että toinen antoi m. Annoin uteliaisuudelleni m. ja menin katsomaan. Antaa m. oikulle, halulle. Sisu, luonto, kunnia, ylpeys ei anna m. tehdä jtak. c. sallia, myöntää, mahdollistaa, antaa tilaisuus. | - - mikäli aika ja varat m. antavat. Tulen, jos olosuhteet antavat m. Taivutti jalkaa niin paljon kuin tasapaino antoi m. Aikoi kumartua, mutta kipeä selkä ei antanut m. Yritti minkä voimat m. antoivat.

II. *harv.* myötä, puolesta. | Ei m. eikä vastaan. - - kukaan ei tuntunut olevan sen enempää vastaan kuin m:kään R.RAUANHEIMO.

B. *postp.* (partit:n kera). I. pitkin. 1. pitkänomaista esinettä t. muodostumaa merkitsevän sanan ohella tietä, suuntaa ilmaisemassa. | Kulkea tietä, lautaa, jokea m. Tulin rantaa m. Nousta portaita m. Kiipesi puuta m. Vesi poistuu putkea m. Lankaa m. kasvava köynnös. Haparoi seinää m. ovelle. Koira juoksi jälkiä m. Katsoin hänen ojennettua sormeaan m. Sahataan tarkasti viivaa m. Tie kulkee harjua m. Katon rajaa m. kiertävä johto. - - meni viima usta m. LEINO. "Kyllähän me tuttuja ollaan", tuli sikaria m. LINN. - - ajettiin pitkin rantojakin taloloita m. [= talojen kautta] PAULAH. - - joitain vaiheita m. SILL. 2. a. liikettä merkitsevän v:n yhteydessä ilmaisemassa tietä t. alustaa. | Kulkea maata, suota, jäätä m. Laiva lipuu merta m. Räntä valuu lasia m. Ääni kiirii vettä m. Taivalsimme soita m. - - huhunnut ja huudellut metsiä m. AHO. b. olemisesta, sijainnista: pinnan myötäisesti. | Tukka sileästi päätä m. Painautui vatsalleen aivan maata m. Märät vaatteet liimautuivat ihoa m. Taivas ruuhotti melkein maata m. AHO. - - saattoi jo lähellään huomata maata m. kipertyneen katajan SILL. — Lentää aivan maata m. 'aivan lähellä maan pintaa'. Veistää puun pintaa m. 3. *murt.* (jkn, jnk) mukana, myötä, välityksellä. | Lähettää tieto jkta m. Lähetitte Rajamäen kauheata rykmenttiä m. sikamaisimpia, oikein konnan lauseita terveisinä ylhäiselle miehelle KIVI. - - olen laittanut hänelle Jussia m. terveisiä CANTH. - - ainoa seikka, jota m. [= jolla] lapsi saattoi tuottaa aikuisille pientä viehätystäkin SILL.

II. ed:een liittyen eräissä yhteyksissä ajasta: aikana, kuluessa. | Yötä m. 'yöllä, yöaikaan, yön aikana'. Lähdimme yötä m. ajamaan Tampereelle. Palasi yötä m. kotiin. Viileä oli yötä m. niitellä. Aikaa m. 'ajan kuluessa'. Aikaa m. kauppiaasta tuli kauppaneuvos. Värit himmenivät aikaa m. Päiviä m. sitä vähitellen alkoi tottua siihen elämään AHO.

III. alueen, paikan, piirin, määrän, (toiminnan, tapahtumisen, ominaisuuden tms.) alan, ulottuvuuden, laajuuden, sisällyksen tms. rajaa osoittavana (pääsanan käsite kuuluu joskus rajan sisäpuolelle, joskus on itse rajana): asti, saakka. 1. lähinnä paikkaa osoittavana. a. ilmaisemassa mihin, minne asti. | Itämeri jäätyi eteläosiaan m. Koko Suomi Lappia m. Tulva täytti alanteen niittyä m. Sali täyttyi ääriään m. Astia on täynnä reunojaan m. Huone kattoa m. tulvillaan savua. Joki kuivui pohjiaan m. Salama valaisi käytävän etäisintä soppea m. Talo paloi perustuksiaan m. Tie auki taivasta m.! Kirkkomäki kuohuu rekiä ja hevosia metsän rajaa m. AHO. — Vrt. 2. a. | Punastui hiusmartoa m. Ihoa m. läpimärkä. Jalat varpaita m. höyhenpeitteiset. Huuliaan m. valkoinen. b. ilmaisemassa mistä asti. | Väkeä oli Oulua ja Torniota m. Vieraita tuli ulkomaita m. Kinkeriväkeä pitäjän syrjäkulmia m. c. ilmaisemassa missä asti. | Matkusti monessa maassa Italiaa m. Teos on herättänyt huomiota ulkomaita m. — Nauroi suu korvia m. 2. a. III.1.a-ryhmään liittyvää käyttöä. | Puu paleltui juurta m. Jalka oli leikattava polvea m. Oksat karsittava runkoa m. (vrt. I.2.a). Kasvain poistettiin tervettä kudosta m. Heinä oli kaluttu mustaa multaa m. Kaupunki hävitettiin perustuksiaan m. - - panen mäen lakeansa m. maan tasalle AHO. Opetus uudistettiin perustuksiaan m. Muuttui olemuksensa pohjia m. Loukkaantui sydänjuuriaan m. — Upposi suohon kainaloita m. Seisoo vedessä vyötäisiä m. Polvia m. hangessa. Kädet paljaina kyynärpäitä m. Olkapäitä m. avokaulainen puku. Rattaat painuivat lokaan akselia m. Hattu upposi päähän korvia m. Naula oli lyöty puuhun kantaa m. Tikari kahvaa m. rinnassa. Herrasmies sormenpäitään m. Veloissa, rakastunut korvia m. Aseissa hampaita m. Palelsi luita ja ytimiä m. b. mu-

kaan luettuna, lukuun otettuna. | Maksoi velkansa viimeistä penniä m. Kaatuivat viimeistä miestä m. Katsomo oli täynnä viimeistä sijaa m. Puu otettiin talteen risuja m. Koko toimisto lähettipoikaa m. Lähetellään ponsia tasavallan presidenttiä m. 'aina presidentille asti'. Läsnä kaikenikäistä väkeä vanhuksia ja sylivauvoja m. Talo on oma saunaa ja puuvajaa m. Osasi katekismuksensa raamatunlauseita m. Pienimpiä yksityiskohtia, pikkuseikkoja m. Viimeistä piirtoa m. Laskea neljää desimaalia m. Käynyt koulut yliopistoa m. Seinäkellot tuotiin puuosiaan m. ulkomailta. Toiminut milloin minäkin aina sirkustaiteilijaa m. — Asia on sitä m. [= siihen asti, sikäli, niin pitkälle] selvä. Se on sitten sitä m. valmis. Ei ole selvää, mitä m. [= missä määrin, kuinka laajasti] kysymys kuuluu kunnille. **3.** *harv.* ajasta. | Tätä m. on kaikki hyvin. Nimi lienee ollut yleinen aina 700-lukua m. — *Murt.* -- on ollut siitä m. [= alkaen] siellä, kun Kaarina oli houriossa WILKUNA.

IV. (jnk) mukaan, mukaisesti. | Elää varojaan m. Mahdollisuutta, tilaisuutta m. Ponnistella voimiaan m. Ratkaisu tehtäköön tapausta m. Miestä m. miekka vyöllä SL. Nimi miestä m. Vaihtoi poliittisia mielipiteitään kulloisiakin vallanpitäjiä m. Palkka ansiota m. Rangaistus rikoksen laatua m. Oikeutta m. sinun olisi maksettava. Ansio vaihtelee työtehoa m. Kulloistakin tarvetta m. Kirjainta m. 'kirjaimellisesti'. Muona jaettiin miehiä m. 'tasan miesten kesken'. Saalis pantiin miehiä m. Kalansaalis säätä m. Panna suu säkkiä m. [= elää varojensa, mahdollisuuksiensa mukaisesti] SP. Jkn mieltä m. Ei käynyt oikein mieltäni m. Ole aina äidin mieltä m. Korottaa hintoja mieltään m. Elä koissa koin tavalla, miestä m. miehelässä SL. -- irvisteli ja hänen puhettansa m. pientä leukaansa keikutteli KIVI. Se on sitä m., mitä epäsiveellisyydellä ymmärretään AHO. — Sitä m. kuin 'sitä mukaa, sen mukaan, sikäli kuin'. Viisastui sitä m. kuin ikää karttui. Höyry poistuu sitä m. kuin sitä kehittyy.

1. myöt|tää[2*] *v. murt.* **1.** myöntää. | "Niinpä taitaa olla", m:ti kasakkaukki KAUPPISH. **2.** maasta: viettää, olla myötäinen. | M:tävää alamäkeä.

2. **myöttää**[2*] *fakt.v.* (< myödä) tav:mmin myytää.

myötyri[5] **I.** *s. harv.* **1.** jkn t. jnk myötä, mukana olevasta t. seuraavasta. **a.** Se asusti piru talossa m:nä, perintönä vanhalta ajalta TOPPILA. **b.** (kyyti)hevosesta, jolla matka suoritetaan alusta loppuun asti (hevosta välillä vaihtamatta). | -- maantiematka jollain mökkiläisen laiskalla m:llä AHO. **2.** myötätuuli, myötäinen. | -- tuskinpa vain m:ä tai edes laitatuulta AK. **II.** *myötyriksi, myötyrinä(än* (adv.) myötämöisin, ainaiseksi, lopullisesti, kokonaan. | Joko se meni m:nään? AHO. -- eihän mökkiin sopinut m:ksi jäädä KIANTO.

myötä vars. *kirjall.* **1.** *adv.* **a.** mukana, seurana. | Kulkea, seurata m. Olla m. juhlassa, hautajaisissa. Yritin nauraa m. Vaikuttaa m. jhk, jssak. Sven Dufva m. oli myös, hän pantiin passaamaan *CAJ. Hyvä on hiihtäjän hiihdellä, / kun ystävä häll' on m. LEINO. Jklla on onni aina m. Onnessamme murhe m. on KOSKENN. **b.** mukaan, oheen. | Jhk m. liitetyt todistukset. **c.** mukana, puolesta, puolella;)(vastaan. | Olla, asettua m. tai vastaan. Puhua m. tai vastaan. Ei virkkanut sanaakaan m. eikä vastaan. Todistaa, harkita m. tai vastaan. Aina ja aina vastahankaan, ei koskaan m. CANTH. Moneen kertaan antaa pieni, pyöreä peili neuvojaan m. ja vastaan AHO. | Ei pidä välittää, vaikka hän vastustaa. Sydämessään hän on m. TALVIO. **d.** *antaa myötä* → antaa myöten. **2.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera). **a.** mukana, kera(lla), kanssa, seurassa. | Olla, kulkea, seurata, tulla jkn m. Tavarat lähetettiin kyytimiehen m. Vei pojan m:nsä lääkäriin. Kuljettaa, tuoda m:nsä. Sai vaimonsa m. rahojakin. Onni on yrittävän m. Aikuiset iloitsivat lasten m. Virta vei veneen m:nsä. Tuuli toi m:nsä sateen. Kevään m. saapuivat kottaraiset. Tilanne muuttui ja sen m. suunnitelmat. Voimat vähenivät iän m. M:nsä paha tapa vie SL. **b.** mukaan, oheen. | Ottaa m:nsä. Anomuksen m. liitetyt paperit.

myötä|aallokko *s.* myötäinen aallokko. **-aurin ko** *s.* takaapäin tuleva auringonvalo. | Joukkue valitsi m:gon, mutta vastatuulen. Pelata (jalkapalloa) m:koon 'aurinko selän takana'. **-elämy|s** *s.* myötätuntoinen tois(t)en kohtaloihin eläytyminen. | Herkästä persoonallisesta m:ksestä syntynyt kovaosaisten kuvaus. -- tunnen säälin, m:ksen, joka ei ole vailla ylenkatsetta ja hellyyttä ihmiskuntaa kohtaan *KOSKENN. **-elää** *v.* vars. nominaalimuodoissa: elää t. olla hengessään mukana; eläytyä. | Taiteilijan intensiivinen m:minen. M:misen kyky, lahja. Yleisö seurasi esitystä innokkaasti m:en. Voimakas m:vä rakkaus, sääli, mielikuvitus. Kirjailijan m:vä suhde kuvattavaansa. **-hankaan** *adv. harv.* laitamyötäiseen. | -- lähdemme paluumatkalle, laskien m. AHO. **-hankainen** *a. harv.* tuulesta: laitamyötäinen. | M. tuuli. — *S:sesti.* Puhalsi navakka m.

myötäilij|ä[14] *tek.* < seur. | Laulun m. -- kuin olisivat ne [kukat] olleet hänen ajatustensa m:öitä HEPOR.

myötäil|lä[29] *v.* -y[2] *teonn.* **I.** *tr.* **1.** *konkr. harv.* noudattaa, seurata, olla jnk mukainen, kulkea jnk mukaan. | Tie m:ee joen vartta. [Soutajat] ovat vetävinään lujasti, mutta antavat aironlappeiden vain m. vettä HAARLA. **2.** *mus.* säestää. | M. laulajaa, laulua pianolla, hanurilla, huilulla. Laulaa orkesterin m:emänä. Draaman toimintaa m:evä kuoro. Elokuvaa, tanssiesitystä m:evä musiikki. **3.** ed:iin liittyen, us. *kuv.*: seurata (mukana), seurailla, noudatella, olla jnk mukainen, olla täydentävästi liittyneenä t. liittää jtak täydentävää jhk. | Puhetta m:evä hymy, ele. Romaanin tyyli m:ee oivallisesti sisällystä. Hengitys m:i liikkeen rytmiä. Akka puhui, ukko tyytyi vain m:emään. Hänen ruumiinsa m:i hänen liikkeitään WALTARI. **II.** *intr. harv.* < myödätä. | Notkeasti m:evät joustimet.

myötäilo *s.* osanotto toisen iloon, mielihyvään. | Myötätunto ilmenee joko m:na tai säälinä.
myötäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** gen:ssä olevan sanan määrittämänä (kirjoitetaan us. ◡): jtak myöten oleva, jnk mukainen, suuntainen. | Pään m. lakki. Tiiviisti vartalon m. puku. Maanpinnan, varren m:set lehdet. Alustan m:sesti kiinnitetty levy. — *Yhd.* ihon-, pinnan-, pohjan-, pään-, seinän-, varren-, vartalonm. **2. a.** tuulesta, aallokosta, virrasta: menon suuntainen;)(vastainen. | M. tuuli, aallokko. — *S:sesti* myötätuuli. | Puhalsi navakka m. Purjehtia, ohjata m:seen, m:stä. Kääntää (alus) m:seen, m:sen kautta. Hyvällä m:sellä, hyvässä m:sessä matka edistyi nopeasti. Joka m:sen makaa, se vastaisen soutaa SL. — *Yhd.* hanka-, laita-, sivum. **b.** *harv.* maasta: kulkusuuntaan viettävä. | M. maasto. — *S:sesti* myötämaa, -mäki, myötäle. | -- hiihti pellon yli ja laski Hukarinloukolle menevää m:stä EINARI VUORELA. **3.** suotuisa, edullinen. | Onni oli m. M:set olosuhteet. **4.** *harv.* alituinen; vrt. myötäänsä. | M. kiire. Lähdön edelliset päivät oli Tiinan elämä m:stä synkkää vaiteliaisuutta PÄIVÄR.
myötäjäis|et[63] *s. mon.* vaimon pesään tuoma omaisuus; *lak.* omaisuus, jonka isä t. äiti vanhan avioliittolain mukaan antoi rintaperilliselleen tämän mennessä naimisiin t. muuten erotessa kodista ja pesästä ja joka myötäjäisten antajan kuoltua t. pesänosituksen tapahtuessa oli tuotava takaisin jakoon. | Suuret, runsaat, rikkaat m. Antaa m:iksi, m:inä jtak. Tytär sai m:inä, m:iksi lehmän, lampaan, vaatteita ja talouskaluja. **-lahja** *s.* **-lehmä** *s.* **-tavara** *s.* **-vakuutus** *s.* vakuutusmuoto, jonka tarkoituksena on lapsille annettaviin myötäjäisiin t. opintokustannuksiin käytettävän pääoman synnyttäminen.
myötä|karvaan *adv.* karvojen suuntaan. | Harjata hevosta, turkkia m. **-karvainen** *a.* jossa karvat ovat pinnan myötäisiä. | M. lehti. Aurankukan m. varsi. **-kuulo** *s.* = näkökuulo. **-kärsimys** *s.* osanotto tois(t)en kärsimykseen. | Myötätunto ja m. **-käyminen** *s.* menestys, onni;)(vastoinkäyminen. | M. teki isännän ylpeäksi. Minä N.N. otan sinut N.N. nyt aviovaimokseni rakastaakseni sinua myötä- ja vastoinkäymisessä KIRKKOKÄSIKIRJA. **-laitai|nen** *a.* laitamyötäinen. | M. tuuli. — *S:sesti* laitamyötäinen tuuli. | Vene kiitää navakassa m:sessa.
myötäle[78] *s.* myötämaa, -mäki;)(vastale. | Loiva m. -- päästi m:essä vinkeään juoksuun KATAJA. -- lähtee vihaisesti laskemaan alas pitkää m:ttä PAULAH.
myötä|liitetty *partis.* par. ⌒. **-maa** *s.* kulkusuuntaan viettävä maa, alamaa;)(vasta-, ylämaa. | Loiva, jyrkkä m. M. loppui, alkoi nousu. Ajaa m:ta. **-miel|i** *s.* myötämielisyys. | Osoittaa m:tä jkta, jtak kohtaan. M:tä herättävä esitys. — *myötämielin* (adv.) myötämielisesti. | Suhtautua m:in jhk. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* suopea, suosiollinen, aulis. | M. jklle, jllek asialle, jkta, jtak asiaa kohtaan. M. kannattaja, yleisö. M. arvostelu, lausunto. M. esiintyminen, politiikka. M. sävy. Suhtautua jhk m:sesti. Puhe otettiin vastaan erittäin m:sesti. Valtio osoitti hanketta kohtaan suurta m:syyttä. **-mäk|i** *s.* kulkusuuntaan viettävä mäki, alamäki;)(vasta-, ylämäki. | Loiva, jyrkkä, pitkä, pieni m. Laskea, ajaa m:eä, m:een. — *Kuv.* Elämän myötä- ja vastamäet. **-möisi|n, -möisi|ään** *adv. harv.* ainaiseksi, lopullisesti, kokonaan, myötyriksi. | Meni m., koskaan palaamatta. "-- jos tämä Anna Kaisa suostuisi tulemaan sille Jussi Vataselle ihan m:n" LASSILA.
myötänään *adv. harv.* myötään(sä). | Tyttö on m. poissa. Hän onkin m. juossut täällä tilauksineen TALVIO.
myötä|ote *s.* käden t. käsien ote, jossa oikea peukalo on vasemmalla, vasen oikealla puolella kättä; vrt. vastaote. | Tarttua m:otteella rekkiin. **-otteinen** *a. voim.* vrt. ed. | M. oikoriipunta. **-perillinen** *s. lak.* par. perijäkumppani, toinen t. muu perillinen. **-puoli** *s. lak.* asiakumppani;)(vasta-, riitapuoli. **-purje** *s. mer.* suuri kolmikulmainen lisäpurje, joka kilpapurjehduksissa levitetään erityisen puomin avulla tuulen puolelle myötätuuleen purjehdittaessa, (s)pinaakkeri. **-päiväinen** *a.* vrt. seur. | M. kierre, kiertosuunta. **-päivään** *adv.* kiertävästä liikkeestä: auringon kiertosuuntaan, idästä etelän kautta länteen, vasemmalta yläkautta oikealle;)(vastapäivään. | Kellon viisarit liikkuvat m. Juoksi m. rakennuksen ympäri. Pyöriä, kiertyä, kääntyä m. Kiertää avainta, ruuvia m. Punoa köyttä m. M. kierteinen rihla. — *Mat.* negatiiviseen kiertosuuntaan. **-seuraava** *partis.* par. ⌒. **-sukaan** *adv.* Silittää kissaa m. 'myötäkarvaan'. Harjata turkkia m. Karsia puu m. 'katkaisemalla oksat siitä suunnasta, mistä katsoen ne muodostavat rungon kanssa tylpän kulman'. Päreet asetetaan siten, että höyläyssäleet tulevat m. alaspäin. Oja yhtyy toiseen m. 'vinosti laskusuuntaan'. — *Kuv.* myötämielisesti, suopeasti. | Mieho naurahteli m., ymmärtävästi HAARLA. **-sukai|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | Äes, jossa on kulkusuuntaan nähden m:set piikit. — *Kuv.* myötämielinen, suopea. | -- on aina ollut m. tälle yhteiselle kansalle WILKUNA. **-syntyi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* synnynnäinen, synnyntä-. | M. lahjakkuus, kuurous, hitaus, kainous. **-syntynyt** *a.* par. ed. **-syylli|nen** *s. kirjall.* tois(t)en ohella syyllinen. | Hän on m. [= myös syyllinen] rikokseen. Tunnustaa, tuntea itsensä m:seksi. **-syyllisyys** *s.* vrt. ed.
myötä|tunto *s.* osanotto tois(t)en tunteisiin, vars. mielipahaan, myötätuntoisuus, sympatia. | Saada osakseen m:tuntoa jklta, jkn taholta. Osoittaa m:tuntoa surevalle, surevaa kohtaan. M:tuntoni on kokonaan hänen puolellaan. M:tuntoa ja osanottoa herättävä tapaus. M:tunnon ilmaus, osoitus. **-tuntoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tois(t)en tunteisiin, vars. mielipahaan, osaa ottava; sydämessään osaa ottava; myötämielinen, suopea. | M. jkta, jtak kohtaan. M. uskottu, ystävä. M. ajatus, sana. Sanoa jtak m:sta. Suhtautua m:sesti jhk. Seurasi erittäin m:sesti pojan ponnistuksia. Osoittaa m:suutta jklle, jkta kohtaan. Lähetti surevalle kukkia

m:suutensa osoitukseksi. Kaivata m:suutta ja ymmärtämystä. M:suus ei ole mikään vapaa tahdon ilmaus, ainoastaan tahdoton mielenliikutus AHO. **-tunto(isuus)lakko** *s.* lakko, joka on syntynyt myötätunnosta toisia kohtaan, tav. toisen lakon tukemiseksi, kannatus-, sympatialakko. | Leipurien lakko aiheuttanut m:ja useilla paikkakunnilla. **-tuul|i** *s.* menosuuntaan puhaltava, myötäinen tuuli, myötäinen;)(vastatuuli. | Purjehtia m:essa, m:een. Oli hyvä m. Kääntää (alus) m:een, m:en kautta. M:en parantama juoksutulos. Joukkue [jalkapallopelissä] valitsi m:en 'kenttäpuoliskon, jolla tuuli jäi selän taakse'. — *Kuv.* menestys, suotuisat olosuhteet. | Hallituksella on ollut viime aikoina pelkkää m:ta. **-vaikut|taa** *v.* -us *teonn.* vaikuttaa mukana, lisäksi, auttaa, edistää. | M. jhk. M:ti huomattavasti koulun perustamiseen. Liiton tarkoituksena on m. terveysolojen parantamiseen. Ei koskaan m:tanut laittomaan tekoon. M:tava syy, tekijä. Päätöksen tekemiseen vaaditaan eduskunnan m:us. Hallituksen m:uksella. Ilman hänen aktiivista m:ustaan yritys on mahdoton. **-vir|ta** *s.* virta sen suuntaan tapahtuvan liikkeen suhteen;)(vastavirta. | Voimakas m. Vene lipuu m:rassa. — Vars. adv:n tavoin *myötävirtaa(n)* virtaa alaspäin. | Liukua, soutaa, purjehtia m:taan. M:taan ajelehtiva tukki. Vene käännettiin m:taan. — *Kuv.* - - täysissä purjeissa laski innostuksen m:taan AHO. **-väistö** *s. urh.* miekkailussa: väistö, jossa miekka säilyttäen kosketuksen vastustajan miekkaan antaa myöten sen paineelle. **-värähtely** *s. fys.* mukana värähteleminen. | M. on sitä voimakkaampaa, mitä lähempänä ulkoapäin vaikuttavan äänen värähdysluku on resonoivan ontelon tai kappaleen ominaisvärähdyslukua. Fysikaalisessa mielessä resonanssi on m:ä.

myötäämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* joka ei myötää. | Kova, m. alusta.

myötää|n(sä) *adv.* alituiseen, alinomaa, yhtä mittaa. | Akka puhuu m:n. Oli m:nsä vieraita. Kauppias on m:nsä matkoilla. Lapsi sairastelee m:nsä. Sataa m:n. Joukko kasvoi m:nsä. Uusia sanoja syntyy m:n. M:n toistuva ilmiö. — *yhtä myötään* (murt.) myötäänsä. | Hän mietiskeli yhtä m:n kaikenlaista ALKIO.

myötöraja *s. tekn.* se metallin kuormitusraja, jolloin se venähtää silti katkeamatta, juoksuraja.

mä *pers.pron. puhek. runok.* (*rinn.* ma) = minä. Taivutus: gen. ja päätteellinen akk. *mun,* partit. *mua,* adess. *mulla,* ablat. *multa,* allat. *mulle*; *puhek.* käyt. joskus muitakin sijoja. | En mä vaan tiedä. Mun on niin hyvä olla. Anna se mulle. Multa et saa penniäkään! Siinä mulla mies [= on siinäkin mies]! Sä löysit, Jeesus, mun, mä sun! S.KORPELA. - - mun lähteä täytyy, mua kutsuvi velvollisuus! K.LEINO. — *Erik.* eräissä sanonnoissa. | Voi mun päiviäni! Ja mun mitä [= vielä mitä]! Sitä mun tätä 'sitä ja tätä'. — V:n jälkeen myös normaalityylissä (us. ◡). | Sinä olet, näen mä, pulskistunut. Menenmähän kuuntelemaan AHO. — Vrt. kuulemma, näemmä, tiemmä.

-mä ks. -ma.

mädänny|s[64] *harv.* mätä. | - - paikoitellen läpikuultavaa kuin veden m., tuollaista muodotonta vesihyytelöä AHO. — *Kuv.* mädännäisyys. | Siveellinen, valtiollinen m. Sellaiset ihmiset kuin hän ovat elämän suola, sillä he estävät kaiken m:ksen leviämästä J.FINNE.

mädännyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< mädäntyä) mädättää. | Kosteus on m:nyt seinät. — *Kuv.* Paheet m:vät yhteiskunnan elämää.

mädännäi|nen[63] *a.* (-syys *omin.* ks. erikseen) mätä, mädännyt. | M. likaviemäri. — *Kuv.* Valtakunnan m:set olot.

mädännäis|eliö *s. biol.* mätänemistä ja käymistä aiheuttava eliö. **-kasvi, -loinen** *s. kasv.* = mädänsyöjä.

mädännäisyys[65] *s. kuv.* turmelus, rappeutuneisuus. | Siveellinen, poliittinen, yhteiskunnallinen m. Kirkon, liike-elämän m.

mädänsyöjä *s. kasv.* kasvi, joka käyttää ravintonaan kuolleita elimellisiä aineita, mädännäisloinen, saprofyytti. | — *A:sesti.* M. ruoho.

mädänty|ä[1*] *v.* mädätä. | Vene m:y rannalla. M:vä raato. Löyhkää m:neeltä.

mädäntä|ä[8] *v. harv.* = seur. | Veden m:vä vaikutus.

mädättäj|ä[16] *tek.* Kosteus on pahimpia puun m:iä.

mädättä|ä[2*] *kaus.v.* (< mädätä) mädännyttää. | Sieni m:ä puun juuria. Sateen m:mä katto. — *Kuv.* M. kansan sielu.

mädäty|s[64] *teonn.* < ed. **1.** mädättäminen. | Saven m. tarkoittaa sen plastillisuuden parantamista. **2.** mätä, mädännäisyys. | M:ksen löyhkä nousee raadosta. Tämä m:ksen maailma LEINO.

mädätys|bakteeri *s. biol.* mätänemistä aiheuttava bakteeri. **-menetelmä** *s. tekn.* M. likaveden puhdistamiseksi. **-säiliö** *s. tekn.* säiliö, jonka läpi kulkiessaan likavesi ja liete joutuvat mätänemistilaan.

mädä|tä[34*] *v.* muuttua mädäksi, mädäntyä, märätä; vrt. maatua, lahota. | Mätäneminen on hiljaista palamista. Liha, kala, omena mätänee. Vilja mätäni pellolle. Heinä alkaa m. Seisova vesi mätänee. Mätänevä raato. Paljon marjoja jää metsään mätänemään. Missä on sielu silloin, kun ruumis jo maassa mätänee AK. — *Kuv.* M:nnyt yhteiskunta.

mädät|ön[57] *kar.a.* < mätä. | M:tömiä puita. Haava on täysin m.

mäen|harja *s.* Nousta m:harjalle. **-kumpare, -kumpu** *s.* **-kuve** *s.* **-la|ki** *s.* Auto pääsi vaivoin m:elle. **-laskija** *s.*, vars. *urh.* M:in suurkisat. — Kuusivuotias m. jäi auton alle.

mäenlasku *s.* Harjoittaa m:a kelkalla, suksilla. — Vars. hiihtomäenlaskusta. | M:n kaksoisvoitto meni Norjaan. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* Kansainväliset hiihto- ja m:t. **-suksi** *s.* = mäkisuksi.

mäen|nousukyky *s.* Auto jonka m. on hämmästyttävä. **-nyppylä** *s.* Rakentaa talonsa yksinäiselle m:lle. **-rin|ne** *s.* Jyrkkä, louhikkoinen m. Läntinen m. Laskeutua m:nettä. Perunakuoppa m:teessä. **-rinta** *s.* = ed. | [Huomasi] karhun painaltavan jyrkkää m:a alas AK. **-törmä**

s. -töyry s. -töyrä|s s. Kirkko on korkealla m:ällä.
mäet|ön[57] *kar.a.* < mäki. | M. tie. Pohjanmaan m:tömät lakeudet.
mähkä[11] s. Selaginella, etupäässä troopillisissa metsissä kasvavia liekokasveja. — *Yhd.* piikkim.
mähnä[11] *s. murt.* (*rinn.* määhnä) mäti.
mäihi|ä[17] *v.* olla mäihällä. | Oksastaa m:vään runkoon.
mäihä[11] *s.* jälsi. **1.** puiden (vars. männyn) kuoren alla keväällä erityisen runsaana esiintyvä pehmeä, nesteinen kerros. | Männyn, pajun m:ä. Makea, muhea m. Keväällä, m:n aikana. Syödä m:ä. Lampaat jyrsivät m:ä männystä. Taitavat tässä vielä jäätyneetkin m:t mahlaksi sulaa HAARLA. **2.** juureksesta t. hedelmästä kaavittu raaste. | Nauriin m. Setä tiedustelee, onko hän milloinkaan maistanut lantun m:ä KARHUM. **3.** *kuv.* Lyödä jk m:ksi 'mäsäksi'.
mäihäkerros *s.* Kuoren alainen m.
mäihät|ä[35] *v.* kaapia mäihää, jälttää. | M. naurista. M:ty koivu.
mäike[78*] *onom.s.* melu, mäiske, jytinä, metakka, mäikinä. | Kuului hurjan tappelun m:ttä. Hei vain, millaista m:ttä pilvet pitivät [rajumyrskyn alkaessa]! LEINONEN.
mäikinä[14] *s.* = ed.
mäikky|ä[1*] *v.* = mäikyä. | Yhdestä suusta he huusivat, ja m:i avara pirtti KIVI.
mäikkä|ä[2*] *v.* = mäikyä. | Suuri palokello pantiin m:mään LEINONEN.
mäikyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < mäikkyä. | M:ti kangaspuita.
mäiky|ä[1*] *onom.v.* -nä[4] *teonn.* kaikua, kajahdella, mäikkyä, mäikää. | Tanssittiin niin, että seinät m:ivät. Kuuluu korves kirveenpauke, / metsä m:y, tanner tömisee KIVI. -- etäältä -- kaikui hänen korviinsa m:nä kiekkokankien iskuista KIVI.
mäik|ätä[35*] *onom.v.* tehdä jtak niin, että mäike kuuluu. | Juoksivat m:äten tupaan. Lapset m:käävät pihalla.
mäikä|ä[2] *onom.v.* = mäikyä. | Mäki m:ä nuorten kisaillessa. Pieksää vettä niin että m:ä. Eräänä iltana kuuli Jaana aisakellon m:vän maantiellä LEINO. -- laulaa teräs ja m:ä talttä KILPI.
-mäinen[63] ks. -mainen.
mäiske[78] *onom.s.* mäiskivä ääni, mäiskinä, mäike, jytinä, töminä. | Kuului nyrkiniskujen ja patukoiden m:ttä. Kutoi että m. kävi. Sateen ropina säesti askelten raskasta m:ttä.
mäiskis *onom.interj.* M.! pallo mätkähti seinään.
mäiski|ä[17] *frekv.v.* -nä[14] *teonn.* tehdä jtak, vars. lyödä niin, että mäiske käy, lätkiä, paiskia, läiskiä; mäiskyttää. | M. palloa. Miehet m:vät korttejaan. M:i airolla veteen, vettä. Kutoa m. Ampua m. Alkoi kiroten m. hevosta lautasille.
mäiskyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | M:teli poskessaan paksua tupakkamälliä.
mäiskyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < seur. | Kylpijät m:tävät vihtojansa. Syödä m.
mäisky|ä[1] *onom.v.* -ntä[15*] *teonn.* läjähdellä, mätkähdellä, mäiskää. | Lumipallot m:ivät hyökkääjien niskaan.
mäiskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Iskut m:telivät yhä tiheämmin.
mäiskä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* (< mäiskää) sattua jhk (esim. pudota) niin, että syntyy kuuluva, pehmeä ääni, mätkähtää, mäjähtää, läjähtää. | Kompastui ja m:hti mahalleen. Iski nyrkkinsä pöytään niin että m:hti. Ammuttu lintu putosi m:htäen kalliolle. Kivi m:hti hevosen kylkeen. Kuului tukevan korvapuustin m:hdys.
mäiskä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* mäjäyttää, läjäyttää, mäiskäyttää, paiskata. | M:si nuttunsa nurkkaan. M. ovi kiinni. Sai aimo m:yksen takamuksilleen. — *Kuv.* Oli m:nnyt tavaralleen hyvän hinnan. -- m:si [keitoksen kupista] suuhunsa KIANTO.
mäiskäyt|tää[2*] *kaus.v.* (< mäiskähtää) = ed. | Lyödä m:ti. M. jkta leukaan. M:in kurikalla kalloon. -- m:ti [uunin] peltin lujasti kiinni KIVI.
mäiskä|ä[2] *v.* = mäiskiä. | Lapset m:vät kelkkamäessä.
mäjäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Tukit kiitävät m:dellen pitkin teloja.
mäjä|htää[2*] *onom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* läjähtää, läimähtää, lätkähtää. | Ovi m:hti kiinni. Korttipakka m:htää pöytään. Pallo lentää m:htäen kourasta kouraan.
mäjäyt|tää[2*] *kaus.v.* (< ed.) läimäyttää, mäiskäyttää, paiskata. | M:ti oven kiinni, että lasit helähtivät. Karhu m:tää kämmeniään yhteen. M:in poikaa pakaroille. — Sanoa m:ti totuuden kaikkien kuullen.
mäk|i[8*] *s.* Merk.-ryhmien rajat häilyviä. **1.** paikka, missä maanpinnan kaltevuus on melkoinen. | Jyrkkä, loiva, pitkä, raskas m. Nousta, laskeutua m:eä. M:eä ylös, toista alas. Mäen alla, päällä. Mäessä 'mäen rinteessä'. Auta miestä mäessä, älä mäen alla SL. Kyllä m. velkansa maksaa, jos ei ennen niin palatessa SL. — *Erik.* mäestä mäenlaskuun käytettynä. | Lapset laskevat m:eä (suksilla, kelkalla). Olla mäessä. Mentiin m:een. Laski mäen kaatumatta. Salpausselän m. [= hyppyrimäki] on uusittu. Valonen voitti mäen 'mäenlaskun'. — *Yhd.* ala-, myötä-, vasta-, yläm.; hyppyri-, kelkka-, pujottelu-, suksim.; laskum. **2.** kukkulamainen (*maant.* 25—50 m korkea) maaston kohoama. | Mäen juuri, rinne, kuve, laki, harja. Talo on korkealla mäellä. Mäeltä avautuu laaja näköala. Nyt silmäni mä nostan / taas ylös m:ihin VK. **3.** ed. ryhmiin liittyen. | Kirkko-t. kirkon-, koti-, saunam.; hiekka-, kallio-, kataja-, kivi(kko)-, metsä-, puolukka-, viinim. **4.** eräissä sanonnoissa yl. tantereesta. | Ajaa jku mäelle 'ulos, pihalle'. Lassi oli jo mennyt luikkaamaan lapset mäeltä sisälle V.KOLKKALA. Viskaan m:een koko sapuskat AK. Ei, käräjät loppuun ma käydä käkeen. / Peer Gynt tai minä nyt mäsäksi m:een! *MANN.
mäki|asutus *s.* mäkien rinteille syntynyt asutus. | Savolais-karjalaista m:asutusta. **-ennätys** *s. urh.* jssak hyppyrimäessä saavutettu paras tulos; vrt. kenttä-, rataennätys. | Lah-

dessa uusi m. **-hihnat** *s. mon.* = mäkivyöt. **-juotti** *s. maant.* mäkien muodostama jono. | Pohjois-Saksan m. **-katu** *s.* Tukholman ahtaita m:ja. **-kelkka** *s.* mäenlaskussa käytettävä kelkka. | Ohjattava m. Lasten, neljän hengen m. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* M:set sukset. Kelkan m:suus. **-kilpailu** *s. urh.* hyppyrimäenlaskukilpailu. **-kuja** *s.* Myllylle johtava m. **-kylä** *s.* vrt. mäkiasutus. | Järven päässä siintää värikäs m. **-linna** *s. hist.* mäelle rakennettu linna. | Esihistoriallinen m. Vuorija m:t. **-maa** *s.* mäkinen maa. | Matalaa m:ta. Savon kiviset m:t. **-maasto** *s.* M:on soveltuvat sukset. **-maisema** *s.* **-mies** *s. urh.* mäenlaskija. | Norjan ja Suomen m:ten yhteenotto. **-mänty** *s.* Känttyräinen m. **-mökki** *s.* tav. = mäkitupa. **-mökkiläinen** *s.* Olisin nyt m. jossain vuoren vinkalossa Amerikan maassa KIVI.

mäki|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** *poss.* M. maasto. Teiden m:syys. — *Yhd.* jyrkkä-, matala-, pikkum. **2.** *kansanr.* mäellä kasvava. | -- usein m. mänty / pärepuiksi leikatahan KAL.

mäki|paikka *s.* M:paikoissa alkaa lumi jo sulaa. **-pelto** *s.* mäessä t. mäellä oleva pelto. **-pä|ä** *s.* **1.** mäen puoleinen pää. | Huone on talon m:ässä. He ehtivät pellon m:ähän, josta kuusikko alkoi KATAJA. **2.** *kansanr.* korkeista laineista. | -- kuohuja kulettaessa, / m:itä mentäessä KAL. **-rikko** *s.* Saxifraga tridactylites, eräs kivirikko. **-rin|ne** *s.* mäen rinne. | Eteläinen, jyrkkä, metsäinen m. Nousta m:nettä. M:teeseen rakennettu sauna. M:teiltä se [kirkkotie] painautui notkoihin AHO. **-savi** *s.* **-suks|i** *s. urh.* mäenlaskusuksi. | M:et ovat huomattavasti leveämmät, pitemmät ja tukevammat kuin pika- ja murtomaasukset. **-talo** *s.* **-tervakko** *s.* Viscaria vulgaris, maassamme yleinen tervakko. **-tuomari** *s. urh.* mäenlaskukilpailujen tuomari. **-tup|a** *s.* omalla t. vuokramaalla oleva mökki, jonka asukas tav. saa ainakin pääasiallisen elantonsa muualta; vrt. torppa. | Kartanoon kuuluva m. Nälkä oli m:ien tuttu vieras.

mäkitupa|-alue *s.* maa-alue, joka annetaan vuokralle maanviljelys- t. teollisuustyöväestöön kuuluvan t. muun taloudellisesti samanvertaisen henkilön t. perheen asuntoalueeksi. | Itsenäistynyt m. M:-alueen vuokraaminen. M:-alueella on vähemmän kuin kaksi hehtaaria viljeltyä maata. **--asumus** *s.* **--asutus** *s.* **-lainen** *s.* mäkitupa-alueen vuokramies, mäkituvan omistaja.

mäki|törmä *s.* **-töyry** *s.* **-töyrä|s** *s.* M:äseen tehty maantieleikkaus. **-vieru** *s.* Lampeen viettävällä m:lla. **-viljely(s)** *s.* Itäsuomalainen m. **-vyöt** *s. mon.* luokkivaljaissa hevosen ruumiin taitse kulkeva hihna (apuhihnoineen), joka alamäessä estää ajoneuvoja työntymästä hevosen kintereille.

mäkär|ä[12] *s.* M:ät 'Simuliidae, sääskien ryhmään kuuluva kaksisiipisheimo'. Lapin m:öitä. Poltava m:än pisto.

mäkäräinen[63] *s.* = ed.

mäkät|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Lampaat m:televät. M:televä taivaanvuohi.

mäkät|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* esim. lampaan ja vuohen ääntelystä: määkiä. | Lampaat m:tävät. Vuonan m:tävä ääni. Kuuluu pukin m:ystä. Apinoiden m:ys. Taivaanvuohi m:tää. — *Halv.* ihmisestä. | Mitä siinä m:ät [= puhut joutavia], painu tiehesi!

1. **mälli**[4] *s.* suussa pureksittava möykky jtak ainetta, vars. purutupakkaa. | M. suussa, poskessa. Tehdä m. Pureksia, pyöritellä, vääntää m:ä. — *Yhd.* lehti-, tupakkam.; pihka-, pikim.

2. **mälli**[4] *s.* läimäys, tärskäys, tälli. | Antaa m. jklle. Sai hartioihinsa sellaisen m:n, että mätkähti istualleen. [Mäenlaskija] sai m:n 'meni nurin'.

mälliposki **1.** *s.* -- paksu nenä, valtava m. ALKIO. **2.** *a.* Ukko m., leikkisuu KIVI.

mällistel|lä[28] *deskr.v. ark.* töllistellä, toljailla. | M. suu auki. Mitä siinä m:et! -- taivaanrannalta, puun latvojen takaa, katsella m:i täysikuu WILKUNA. Koko luokka m:i meidän kohtaustamme KIANTO.

mälli|sylki *s.* Roiskautti pitkän ja paksun m:syljen. **-tupakka** *s.* purutupakka.

mälläht|ää[2*] *deskr.v. harv.* -- kukas tietää kuinka täällä pojan päähän m:ää [= pälkähtää] KIVI.

mällätä[35] *v. kans.* On rahaa, millä m. 'tehdä jotakin, elää komeasti tms.'. Meillä on millä m:än, jos loppuu niin lainataan SP.

mälvä[11] *a. koul.* -sti *adv.* ikävä, nolo, kenkku, mätä. | M. kaveri. Se oli m:sti tehty.

mämmi[4] *s.* tav. ruisjauhoista, maltaista ja vedestä imellyttäen ja tav. tuokkosessa paistaen valmistettu kansanomainen pääsiäisruoka. **-koura** *a. halv.*, tav. *s:sesti* esim. pelaajasta, joka ei saa palloa kiinni. **-maltaat** *s. mon.* hienoksi jauhetut ruismaltaat. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* — *Kuv.* M. kädenpuristus. Tehdä jtak m:sen veltosti, m:sesti. **-rove, -tuohinen** *s.* = seur. **-tuokko|nen** *s.* alk. tuohesta valmistettu mämmin paistamiseen käytetty astia; tuokkosellinen mämmiä. | Tuohen säästämiseksi m:set tehdään nykyään pahvista.

männik|kö[2*] *s.* mäntymetsikkö, -metsä, männistö. | Matala, tasainen m. Myrsky riehuu m:össä. Mökki on m:ön keskellä. — *Kuv.* Tehdä jtak päin m:köä 'nurinkurisesti, päin mäntyä'. Yritys meni m:köön, päin m:köä 'ajautui karille'. Painu m:köön 'tiehesi'. — *Yhd.* jäkälä-, kanerva-, kaski-, kirkko-, räkäm.

männikkö|inen[63] *poss.a.* M:isiä harjuja. — *Yhd.* harvam. **-kangas** *s.* **-mäki** *s.*

männinkäi|nen[63] *s. myt.* = menninkäinen. | Oven täydeltä tuppasi outoja ukkoja, m:stä sarvipäistä savupirtti kukkuroilleen KIANTO.

männistö[2] *s.* = männikkö. | Solakka, tuuhea m. Tuuli suhahtelee m:ssä. -- hengittää kostee, suojanen tuuli / himmeäs m:s KIVI.

männynhavu *s.*, tav. *mon.* Juhlasali oli m:illa koristettu. **-kylpy** *s.* kylpy männyn (t. kuusen) oksista saatavaa uutetta t. männynhavuöljyä sisältävässä vedessä. **-seppel(e)** *s.* Puhuja laski haudalle kauniin m:en. **--uute** *s.* männyn oksista saatu uute. **-öljy** *s. farm.* männyn neulasista ja nuorista oksista tislattu öljy.

männyn|juuri *s.* M:juurista punottu köysi. **-kaarna** *s.* M:sta vuoltuja leluja. **-kanto** *s.* **-kerkk|ä** *s.* männyn vuosikasvain. | Nuoria, pihkaisia m:iä. **-kuori** *s.* **-kylvö** *s.* **-käkkyr|ä, -käkkär|ä** *s.* kitukasvuisesta männystä. | Matalia m:öitä. **-käpy** *s.* **-kää|pä** *s.* M:västä tehty astia. **-latv|a** *s.* Auringonsäteet kultaavat m:oja. **-neulanen** *s.* **-oks|a** *s.* M:ia maljakossa. **-pihka** *s.* **-runko** *s.* Kulon mustuttama m. **-siemen** *s.* Kylvää m:iä. **-taimi** *s.* **-tuoksui|nen** *a.* Hengittää m:sta ilmaa.

männä[27] *v. murt.* mennä.

männällinen[63] *poss.a.* < mäntä. | M. pumppu, kirnu.

männän|isku *s. tekn.* Kone tekee 48 m:iskua minuutissa. **-rengas** *s. tekn.* männän tiivistysrengas. **-tappi** *s. tekn.* **-varsi** *s. tekn.*

männätön[57] *kar.a.* < mäntä. | M. pumppu.

mäntti[1*] *s.* aluna- l. valkoparkituksen avulla saatu, kastumisesta johtuvan kovettumisen estämiseksi hyvin rasvattu nahka. | Parasta Oulun m:ä. Mäntistä tehty hihna. — *Yhd.* mursunm. **-hihna** *s.* **-nahka** *s.* M:a käytetään mm. valjaisiin. **-remmi** *s.*

män|ty[1*] *s.* **1.** Pinus, ainavihantia havupuita, joiden neulaset ovat pareittain (t. viisittäin) kääpiöversoissa; vars. maassamme luonnonvaraisena kasvava P. silvestris, tavallinen mänty, petäjä; vrt. honka. | Matala, juureva, käntyräinen, solakka, tuuhea, vaivainen m. M:nyn runko, latva, käpy, neulanen. M:nyn mäihää. M:tyä kasvava harju. — Jk menee, jtak tehdään päin m:tyä t. päin m:tyyn 'hullusti, päin seiniä'. — *Yhd.* jouhi-, kangas-, kitu-, käkkyrä-, lehti-, mäki-, puna-, räkä-, räme-, sembra-, suo-, vuorim.; uhrim. **2.** männyn puuaines. | Valkoista, kovaa, järeää m:tyä. Tehdä jtak m:nystä. M:nyn hinta nousee.

mänty|alue *s.* Pohjois-Saksan metsistä on n. 80 % m:aluetta. **-hal|ko** *s.* Lämmittää uunia m:oilla. **-hiil|i** *s.* M:en lämpöarvo. **-hirsi** *s.* Kuorittuja m:ä.

mäntyi|nen[63] *a.* **1.** *ain.* M. penkki. M:siä halkoja. Anna juosta puisen purren, / mennä m:sen venehen KAL. **2.** *poss.* M. mäki, harju. - - m:sten vaarojen punerrus sammui LEHT.

mänty|istutus *s.* **-kan|gas** *s.* Kirkko on m:kaalla. **-kausi** *s. maant.* maamme metsäkasvillisuuden varhaisin kausi. **-kehrääjä** *s.* Lasiocampa pini, kehrääjäperhonen, jonka toukka on männyn tuholainen. **-kiitäjä** *s.* Sphinx pinastri, kiitäjäperhonen, jonka toukka syö männyn neulasia. **-kukka** *s.* Monotropa, talvikkikasveja. | Suomessa tavataan vain kalvakka m., Monotropa hypopitys, lehtivihreätön mädänsyöjä. **-laj|i** *s.* Pohjoisia m:eja. **-lankku** *s.* **-lauta** *s.* Oksatonta m:a. **-maa** *s. metsät.* metsämaa, jolla puulajeista etup. vain mänty tulee kunnollisesti toimeen. **-metsikkö** *s.* **-metsä** *s.* **-metsäi|nen** *a.* M:siä seutuja. **-mä|ki** *s.* Laskeuduttiin m:en rinnettä. **-mittari** *s.* Bupalus piniarius, perhonen, jonka toukka on männyn tuholainen.

mänty|nen[63] *dem.s.* - - kaikki m:set mäellä KAL.

mänty|nummi *s.* **-näätä** *s.* = näätä. **-parketti** *s.* **-pistiäinen** *s.* Lophyrus, lehtipistiäisiin kuuluvia hyönteisiä. | Tavallinen, ruskea m. **-propsi** *s.* **-pui|nen** *a.* M. lattia. M:sia pölkkyjä. **-puu** *s.* Pihkaista m:ta. M. on puuteollisuutemme tärkeimpiä raaka-aineita. Takassa räiskyvät m:t. — - - majassamme, jonka pieniä akkunoita ympärillä suhisevat m:t hämärsivät KIANTO. **-pylvä|s** *s.* Kyllästettyjä m:itä. **-päre** *s.* **-pölkky** *s.* **-rima** *s.* **-rin|ne** *s.* Tunturin m:teet. **-räme** *s. maant.* kitukasvuista mäntyä kasvava räme. **-sahatavara** *s.* **-saippua** *s.* vedetöntä soodaa mäntysuopaan sekoittamalla saatu saippua. **-soiro** *s.* **-suopa** *s.* mäntyöljystä valmistettu pehmeä, kellertävä saippua. **-tavara** *s. puut.* Pyöreää, höylättyä m:a. M:n hinnat nousseet. **-terva** *s.* Rakennustöissä käytetään ainoastaan m:a. **-tukki** *s.* **-valtai|nen** *a.* -suus *omin.* pääasiassa mäntyä kasvava. | Metsistämme on 55 % m:sia. **-vaneri** *s.* **-vyöhyke** *s. maant.* Lapissa kuusi- ja koivuvyöhykkeen välinen vyöhyke. **--yökkönen** *s.* Panolis piniperda, yöperhonen, jonka toukka on männyn tuholainen. **-öljy** *s.* havupuiden hartsi- ja rasvahappojen seoksesta saatu öljy. | Tehdas valmistaa m:ä. **-öljyvernissa** *s.*

män|tä[11*] *s.* **1.** käsikirnussa käytetty alk. porkkamainen hämmennysväline; *murt.* myös: härkin, hierin. | Kirnun, jäätelökoneen m. - - täysinäisenä odotti kirnu nurkassa m:nän heiluttajaa IVALO. — - - pian siinä olis ollut m. katolla [= talon häviö, köyhyys] ALKIO. **2.** *tekn.* koneen sylinterissä edestakaisin liikkuva lieriömäinen t. laattamainen koneenosa, jonka avulla sylinterissä olevan höyryn, kaasun t. nesteen paine muutetaan mekaaniseksi työksi t. päinvastoin. | Polttomoottorin, höyrykoneen, pumpun m. Yksi-, kaksitoiminen m. M:nän varsi, tappi, renkaat. — *Yhd.* höyry-, imu-, kaasu-, laaka-, läppä-, nahka-, paine-, teräs-, työ-, uppom.

mäntä|hiomo *s.* **-höyrykone** *s. tekn.* voimakone, jossa höyryn paine-energia liikkuvan männän välityksellä suorittaa mekaanista työtä. | Höyrykoneet jaetaan m:isiin ja höyryturbiineihin. **-ilmapumppu** *s. tekn.*

-mäntäinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksim.

mäntä|kirnu *s.* kirnu, jossa kermaa vatkataan männän avulla. | Korkea m. **-kompressori** *s. tekn.* paineilmakone, jossa ilman puristajana toimii mäntä. **-kone** *s. tekn.* voimakone, jossa käyttövoima vaikuttaa männän välityksellä, vars. mäntähöyrykone. | Kaikki polttomoottorit ovat m:ita. **-luisti** *s. tekn.* luistina toimiva mäntä; vrt. tasoluisti. **-mäinen**[63] *kalt.a.* Lukon m. takaosa. **-nahka** *s.* Ilmapumpun kuppimainen m. **-pump|pu** *s. tekn.* vrt. keskipakopumppu.

mänt|ätä[35*] *v. murt.* **1.** iskeä, lyödä, peitota, pieksää, pehmittää. | M. jkta päähän. Ajoi hevosta hurjasti m:äten. Vai sellainen [opettaja] tässä nyt m:täämään ihmisten lapsia! ALKIO. **2.** paiskata, mättää. | M:täsi hyntyyt nurkkaan. [Ukko] m:täsi luoda märkää savea KATAJA.

märe[78] *s.* = märepala. | Lehmältä putosi m.

märehtijä[14] *s. el.* M:t 'Ruminantia, parivarpai-

siin kavioeläimiin kuuluva nisäkäsryhmä'. Lehmä on tunnetuin m:mme.
märehtimätön[57] *kielt.a.* **1.** *pass.* M. ruoka. **2.** *akt.* M. eläin.
märeh|tiä[17*] *v.* **1.** nautaeläimistä, hirvistä ym. ns. märehtijöistä: pureksia toistamiseen puoleksi pureksittu, ruoansulatuselimistä suuhun palautuva ruoka. | Karja, lehmä m:tii pellolla. M:tivä pukki. M:ditty ruoka. **2.** *ark.* ihmisestä: vitkalleen pureksia, pyöritellä suussaan. | Istuu ravintolassa tuntikausia ruokaansa m:tien. Siinä hän nyt m:tii mälliään LEHT. **3.** *kuv.*, tav. *halv.* (yhä uudelleen) pohtia, harkita, ajatella, vatvoa, hautoa. | M. samoja asioita viikkokaupalla. M:tii nuoruusmuistojaan. Julkaisi vuosia m:timänsä teoksen. Kansa omaksui auliisti puoluepomojen valmiiksi m:timät mielipiteet.
märepala *s.* märehtijän verkkomahasta suuhun kerrallaan nouseva ruokaerä. | Pullottaa kuin m. lehmän kaulassa.
märi|stä[24] *v. harv.* -nä[14] *teonn.* marista. | Tiehesi siitä m:semästä! Alkoi pitää ilkeää m:nää. Jaaha, älä sitten m:se, jos saat selkääsi TATU VALKONEN.
märk|iä[17*] *v.* tulehtuneesta kudoksesta: muodostaa märkää. | Haava, korva m:ii. M:iminen lakkaa. M:ivä tulehdus. — *Murt.* -- kesällä, kun järvi m:i ja lykkäsi [puiden siitepölystä] semmoisen keltaisen kuoren rannalle PAULAH.
märkyy|s[65] *omin.* < seur. | Maan, vaatteiden m. Hirret ovat m:destä mustuneet. Aasi ei voi sietää m:ttä. — *Yhd.* liika-, pohjam.
märkyysaste *s.* Laastin m.
mär|kä[11*] **I.** *a.* runsaasti nestettä sisältävä, vetinen;)(kuiva; vrt. nahkea, kostea, tuore, vetelä. **1.** pinnasta. | M. katu, lattia. M. käsi. Jalat m:kinä. Pää hiestä m:känä. Hän oli m. ihoa myöten. Ajoi hevosensa m:äksi. Ruoho on sateen jäljeltä m:kää. — M. kuin uitettu koira. Hänen korvantaustansa ovat vielä m:ät (leik. halv.) 'hän on ylen nuori ja kokematon'. Lyön niin että sinusta jää jäljelle vain m. läiskä! **2.** huokoisesta aineesta. | M:äksi sanotaan maata, kun siitä kädessä puristettaessa tihkuu vettä. M:kää hiekkaa. M. rantaniitty. M:kiä halkoja. M:ät kengät, vaatteet. Paita hiestä m:känä. — Hän vaipui kasaan kuin m. rätti 'aivan hervottomana'. — *S:sesti.* Jaksaa, voida niin kuin m. palaa 'huonosti'. Lapsi on m:issä(än) 'kapalot, vaatteet märkinä'. **3.** M. [= sateinen] ilma, sää. M. syksy. M. [= kyllästynyt] höyry. **4.** nesteestä. | M. elementti 'vesi'. — *Erik.* alkoholista. | Pois punssit, konjakit ja liköörit --. Älköön m:kääkään tulko tästä lähin huulieni yli! AHO. M. maa, valtio 'jossa ei ole kieltolakia'. **4.** laitteesta, menetelmästä, jossa käytetään nestettä. | M. kääre. M. paristo 'jhk nesteeseen upotettu sähköparisto'. M. kaasunaamari. Paperikoneen m. pää. M. perho 'veden alle uppoava täkyperho'. M. hionta, suolaus. M. kehruu. **5.** *yhd.* Hiki-, liko-, läpi-, puoli-, vesim. **II.** *s.* tulehduksen yhteydessä ruumiin elävistä kudoksista erkaneva kellanharmaa, samea neste, mätä; vrt. visva. | Keltaista, paksua, haisevaa m:kää. Haavaan muodostuu, haavasta vuotaa, juoksee, haava vuotaa m:kää. Ajos tulee m:ille, m:älle, on m:illä, tekee m:kää. Kateus on kuin m. luissa SL.
märkä|bakteeri *s. lääk.* Suojella haavaa m:bakteereilta. **-elementti**[85] *s. sähk.* myös ⌒. **-haava** *s.* **-hattu** *a.*, vars. *kansanr.* M. karjanpaimen, / ukko Pohjolan sokea KAL. **-hionta**[88] *s. tekn.* märkänä hiominen.
märkäi|nen[63] *poss.a. lääk.* -sesti *adv.* M. nuha, tulehdus. M. rohtuma. M:stä eritettä. M:sesti tulehtunut poskiluu.
märkä|kehruu[53] *s. kut.* märkänä kehrääminen;)(kuivakehruu. **-käsittely**[82] *s.* märkänä käsittely; us. = märkäpeittaus. | Valokuvan m. Siemenviljan m. **-muodostum|a** *s. lääk.* M:ia selässä. **-myrkyty|s** *s. lääk.* märkäbakteerien aiheuttama myrkytys. | Yleinen m. M:ksen aiheuttama sydämenheikkous. **-mäi|nen**[63] *kalt.a. lääk.* -syys[65] *omin.* M:stä nestettä, limaa. Eritteen m:syys. **-mätä**[85] *s.* eräiden sienien aiheuttama mätänemisilmiö;)(kuivamätä. | Perunan m. **-neste** *s. lääk.* Limamaista m:ttä. **-nokkainen** *a. ark.* M. renkipoika.
märkänäkehruu *s. kut.* märkäkehruu.
märkä|näppylä *s.* märkäpäinen näppylä, märkäpää, "finni". | M. kasvoissa. **-näppyläinen** *a.* M. iho. **-ontelo** *s. lääk.* Keuhkoihin muodostunut m. **-paise** *s. lääk.* ihossa oleva märkäpesäke, paise. **-paristo**[85] *s. sähk.* myös ⌒. **-peittaus**[88] *s. maat.* siementen peittaus myrkkyliuoksella, märkäkäsittely. **-perho**[85] *s. kal.* (myös ⌒) veden pinnan alle uppoava täkyperho. | Kalastaa m:lla. M:n heittäminen. **-peräinen** *a.* M. maa. **-pesäk|e** *s. lääk.* absessi. | Ihossa, keuhkossa, maksassa oleva m. M:keen avaaminen. — *Kuv.* Laittomuuden m. **-piiri**[85] *s. tekn.* Vesiväylän m. tarkoittaa vesiväylän pohjaa ja sitä osaa väylän reunoista, joka on veden peitossa. **-pohjainen** *a.* M. tanner. **-puristin**[83] *s. tekn.* eräs paperikoneen osa. **-päi|nen** *a.* Kasvoissa m:siä näppylöitä. **-pä|ä** **1.** *s.* märkänäppylä, "finni"; paiseen märkäinen kärki. | Iho täynnä m:itä. M:än puhkaiseminen puristamalla. [Tomusta] syntyy ihmisiin ja karjaan m:ihin puhkeavia paiseita VT[V]. **2.** *a.* märkäpäinen. | M. näppylä. **-rakkul|a** *s. lääk.* märän täyttämä rakkula ihon pinnassa, pusteli. | Isonrokon m:oita. **-rupi** *s. lääk.* vars. lapsissa esiintyvä märkärakkuloina alkava ihottuma. **-solu** *s. lääk.* **-virtsaisuus** *s. lääk.* märän esiintyminen virtsassa eräiden tulehdustautien oireena, pyuria.
märssy[1] *s. mer.* aluksen alamaston saalingilla lepäävä puoliympyrän muotoinen, tav. puinen, vaakasuora lava. | Iso m. (tav. ⌣). Taistelulaivan monisiltainen m. Kiipesi m:yn tähystämään. — *Yhd.* keula-, peräm.; taistelum. **-kori** *s.* rintasuojuksellinen märssy. **-purje** *s.* märssyraakaan kiinnitetty purje. **-raaka** *s.* märssytankoon kiinnitetty raaka. **-tanko** *s.* alamaston ensimmäinen jatko. | Neliosaisen maston osat ovat alamasto, märssy-, prammi- ja pikkuprammitanko.
märä[11] *s. murt.* tamma; *halv.* naisesta: lutka. |

No tekiköhän tuo m. moisen jutun [että antoi rukkaset]! LASSILA.

märän|sekainen *a. lääk.* myös ~. | M:sekaista nestettä. **-vuoto** *s. lääk.* M. keskikorvasta.

märätt|ää[2*] *v.*, vars. *murt.* mädättää; panna märkimään. | Veden m:ämä seinä. Hanki m:i sadon. — [Metsänjälki] kun niin ajettui ja m:i PAULAH.

mär|ätä[34*] *v.*, vars. *murt.* mädätä, maatua, pilaantua. | Sienet m:känevät. Katto m:käni. Halot m:känevät metsään. M:änneitä perunoita, kaloja. Säilyä m:känemättä. - - alta lattiat lahovi, / päältä peite m:känevi KAL. — - - eivätkä laivat päässeet tulemaan, ennen kuin jäät tuohon m:känivät [= sulivat] paikoilleen AHO.

mäski[4] *s.* oluen ja (väki)viinan valmistuksessa se kiinteä aine, joka vedessä käydessään muodostaa vierteen; vierteestä erotettu sakka, jota käytetään rehuna; (koti)viinien valmistuksessa vastaava hedelmämassa. | Tehdä m:ä maltaista. Keittää m:ä. Vierteen m. Syöttää m:ä lehmille, sioille. — *mäski|nä*, -ksi (adv. ark.) mäsänä, murskana. | Hulinoitsijat löivät m:ksi kirjapainon koneet. - - tulisivat edes ne neekerit ja löysivät m:ksi koko maailman! LEHT. **-amme** *s. tekn.* amme, jossa mäskin valmistus, mäskääminen, tapahtuu. **-maha** *a.*, tav. *s:sesti* isomahaisesta henkilöstä: ihramaha, möhömaha. | Senkin m.! Kun pyysin: "Anna mullekin", / huus hylky, m.: "Hiiteen, noita!" *JYLHÄ. **-rohtuma** *s. eläinlääk.* nautaeläintauti, joka johtuu yksipuolisesta peruna- ja mäskiravinnosta. **-sammio** *s.* = mäskiamme.

mäskä|nä, -ksi *adv. ark.* mäsänä, mäskinä. | Käteni on m. [oltuaan puristuksissa]. Ampua, lyödä jk m:ksi. Mennä m:ksi.

mäskä|tä[35] *v. tekn.* -ys[64] *teonn.* tehdä mäskiksi. | M. maltaita, viljaa. Vierteen m:ys. M:ttäessä muuttuu suurin osa maltaiden tärkkelyksestä mallassokeriksi ja dekstriiniksi.

mässäilijä[14] *tek.* < seur.

mässäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Juovat ja m:evät kuin viimeistä päivää. Tolkutonta m:yä.

mässä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* nauttia ruokaa ja juomaa ylen määrin, hekumoida, nautiskella, herkutella. | M. pidoissa. Syö, juo ja m:ä kaiket päivät. Kuluttaa varansa m:ykseen. M:ävä elintapa. Lehmät m:ävät kaurassa. Mitä lihaa m:tään täällä niin runsaasti? KIVI. — *Kuv.* M. tunteilla. Itki kiukuissaan oikein m:ämällä.

mässääjä[16] *tek.* < ed. | Intohimoinen m.

mäsäht|ää[2*] *onom.v.* sattua, törmätä, töksähtää jhk, mätkähtää. | Lumipallo m:i ikkunaan. - - taivaasta [oli] pudota m:änyt kerrassaan mahdoton käärme TOPPILA.

mäsä|nä, -ksi *adv.* murskana, liiskana, tohjona, mäskinä. | Perunat ovat m. [esim. kiehumisesta]. Mennä m:ksi. Iskeä, survoa, ruhjoa, tallata jk m:ksi. Aivanhan sinä rutistat minut m:ksi! M:ksi puituja olkia. Ajoi autonsa m:ksi. M:ksi ammuttu linnoitus.

mäti[4*] *s.* vars. kalojen ja sammakoiden munista, joita limamainen neste pitää koossa. | Kalan, muikun, siian m:ä. Sammakon m. Laskea m:ä. Maidittaa m:ä. — *Yhd.* kalan-, lohen-, mateenm. **-jyvä(nen)** *s.* = mätimuna. **-kala** *s.* naaraskala (vars. kudun aikana). | Sai pulleavatsaisen m:n. **-lohi** *s.* vrt. ed. **-mahainen** *a. halv.* lihavasta, isomahaisesta ihmisestä. | Viertolan m. patruuna KIVI. **-mun|a** *s.* Istuttaa, hautoa lohen m:ia. M:asta kuoriutuva poikanen. **-pussi** *s.* kalan (naaraan) munarauhanen. | M:n turvottama vatsa.

mätki|ä[17] *frekv.v.* -nä[14], -ntä[15*] *teonn.* **1.** hutkia, piestä, hakata, lätkiä, läimäytellä. | M. jkta jllak jhk. Lyödä m. M. lunta, savea tiiviiksi. Vihtojen kiivasta m:nää. Passi vilisee viranomaisten m:miä leimoja. - - ruokapussini m:n mäskiksi mäkeen! KIVI. **2.** heitellä, paiskia. | M. lunta katolta. M:i tavaroita reppuun. [Vihollinen] mätki raskaita ammuksia parakkimme ympärille E.PALOLAMPI. **3.** *kuv.* jaella, antaa tms. (kevytmielisen) runsaasti. | Hallitus m:i veroja verojen päälle. Kansanoikeuden m:miä tuomioita.

mätky|ä[1] *onom.v.* = seur. | Kaviot kopsivat, maantie m:i V.KOLKKALA. - - mäet m:i mennessänsä, / norot nousi, vaarat vaipui KAL.

mätkäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Pommit m:telivät pitkin soita. Kuuluu hevosen kavioiden pehmeää m:telyä.

mätkäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* isohkosta esineestä: pudota, kaatua, töksähtää jhk niin että syntyy pehmeähkö ääni; vrt. muksahtaa. | Pudota, kaatua m. M. pitkälleen, vatsalleen. Istua m:ti tuoliin. Lunta m:ti hänen kädestään matolle. Meni selälleen että m:ti. Kuului ankara m:dys. — *Kuv.* Jopahan uskot, kun m:tää sakko niskaasi.

mätkäis|tä[24] *mom.v.* (< seur.) mätkäyttää. | M:i ahdistelevaa koiraa kepillään. Mies m:tiin (nujakassa) mäkeen. — *Kuv.* Tuontitavaroille on m:ty hirmutulli.

mätkä|tä[35] *deskr.v.* lyödä äkkiä, huitaista; iskeä niin että mätkähtää. | M:si kangella aitaan. Kuin jousilla kimposi Siukku pystyyn ja m:si [ruoskalla miestä] LEINONEN. — *Kuv.* Pääsylipuille oli m:tty siivottoman korkea hinta.

1. **mätkäys**[64] *teonn.* < ed.

2. **mätkäys**[64] *teonn.* (< mätkähtää) tav:mmin mätkähdys.

mätkäysvero *s.* verosta, joka jälkeenpäin määrätään ilmoittamatta jätetystä tulosta ja omaisuudesta.

mätkäyt|tää[2*] *kaus.v.* < mätkähtää. | M:ti toista patukalla leukaan. M:ti säkin maahan. — *Kuv.* M:ettiin roima tulli.

mättäikkö[2*] *koll.s.* < mätäs. | Vetinen m. M:ä kasvava niitty. — *Yhd.* marja-, niitty-, puro-, rantam.

mättäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* mättäiden peittämä, mättäällinen. | M. niitty, suo, männikkö. Tutkia maan m:syyttä. — *Yhd.* matala-, runsas-, tiheäm.; rahkam.

mätt|ää[2*] *v.* heitellä (lapiolla tms.), nostella (esim. lusikalla), ammentaa (kauhalla, äyskärillä); luoda, lapioida, äyskäröidä; us. run-

sauden, voimallisuuden vivahdus: syytää, ajaa, ahtaa, sulloa. | M. lunta, hiekkaa. M. heiniä latoon. M. puuroa, keittoa, lihapaloja kattilasta lautaselle. M. ruokaa suuhunsa. M. kaloja veneeseen. M. vettä veneestä. M. rahoja taskuunsa. M:i reppunsa täyteen eväitä. — *Kuv.* M. tietoja päähänsä. Alkoi puhua m. Salmiska se vallankin m:i pahaa sisuaan TALVIO.

mättäällinen[63] *poss.a.* = mättäinen. | M. räme.

mättäätön[57] *kar.a.* < mätäs. | M. suo, niitty.

mätä[11*] **1.** *a.* **a.** orgaanisesta aineesta, jossa on tapahtunut bakteerien aiheuttamaa hävitystä (ja joka sen johdosta us. muodostaa haisevan, vetisen massan); vrt. laho. | M. hirsi, puu, kanto. M. muna. M:ä lihaa. Mätiä perunoita. Katto on m. Vesi haisee mädältä. — *Yhd.* läpi-, puolim. **b.** *kuv.* kehno, kurja, epäkelpo. | M. hallitus, puoluepolitiikka, sivistys. M. järjestelmä. Jutussa on jotakin m:ä. Tanskanmaassa on jotakin m:ä SP. — *Koul.* kuiva, ikävä, mälvä. | M. filmi. M. kaveri, opettaja. Eri m:ä, koulu alkaa huomenna **2.** *s.* mätänemisilmiö; mätänevä, mädännyt kohta; märkä. | Mädän syömä kasvi. Kaktusta ahdistaa m. Puussa on m:ä. Perunoissa on m:ä. Raadosta lähtee mädän löyhkä. Jalka tekee m:ä. Haavasta vuotaa m. Kelpo vaimo on puolisonsa kruunu, mutta kunnoton on kuin m. hänen luissansa VT. — *Kuv.* Taantumuksen m. — *Yhd.* juuri-, latva-, oksa-, rengas-, sisus-, sydän-, varsim.; haava-, hammas-, ien-, keuhko-, kurkku-, luu-, sorkkam.; vesim.; kuiva-, märkäm.

mätä|bakteeri *s.* Käymistä aiheuttavia m:bakteereita. **-haa|va** *s.* Vuotavia m:oja jalassa. — *Kuv.* Yhteiskunnallisten epäkohtien inhottava m.

mätäi|nen[63] *poss.a.* **-syys**[65] *omin.* M. tulehdus. M:siä ysköksiä. M. sideharso. — *Kuv.* Olojen m:syys.

mätä|kuinen *a.* mätäkuun aikainen, mätäkuuhun kuuluva, mätäkuulle ominainen. | M:kuiset sateet. Lehdet tarjoilevat taas m:kuisia juttuja. **-kuu** *s.* heinäkuun 23. ja elokuun 23. päivän välinen aika, jolloin esim. ruokatavarat tav. vallitsevan sään kuumuuden ja kosteuden vuoksi helposti pilaantuvat. | M:n sateet. Se tapahtui m:ssa, m:lla. Kuuma m:n aurinko. — M:n [= perättömiä] juttuja. **-kuume** *s. vanh.* märkäisestä tulehduksesta johtuva kuume (rutto tm.). | Kuoli m:eseen. **-kuunjuttu** *s.* perätön (vars. mätäkuun aikainen) puhe, huhu; valhe. | Tavanomainen m. suuresta merikäärmeestä. **-laikku** *s.* M:ja perunan mukuloissa. **-muna** *s.* — Vars. *kuv.* "musta lammas", häpeäpilkku. | Perheen, luokan, (urheilu)joukkueen m. Se iänikuinen m. pilasi koko jutun.

mätäneminen[63] *teonn.* ks. mädätä.

mätänemis|bakteeri *s.* mädätysbakteeri. | M:bakteerien hävitystyö. **-ilmiö** *s.* **-jät|e** *s.* Haisevia m:teitä. **-prosessi** *s.* **-tila** *s.* Joutua m:an. Ruumis on jo m:ssa.

mätänemät|ön[57] *kielt.a.* joka ei mätäne t. ei ole mädännyt. | M:tömäksi imeytetty puu. Mammutit ovat säilyneet monia vuosituhansia m:töminä.

mätä|nenä *s. lääk.* = haisunenä. **-näppylä** *s.* märkänäppylä, "finni". | M. nenänjuuressa. **-paise** *s.* (märkä)paise. | Tulehtunut pahka kehittyi m:eksi. — *Kuv.* räikeä epäkohta. | Orjuuden m. Säännöstelyn synnyttämiä talouselämän m:ita. **-pesäke** *s.* märkäpesäke. | Pinnallinen m. avataan veitsellä. **-pilkku** *s.* M:ja omenissa. Nielussa näkyy m:ja. **-päi|nen** *a.* märkäpäinen. | M:siä näppylöitä. **-pä|ä** *a.* = ed. | M. ihottuma. - - latvasta lahon petäjän, / m:istä mäntylöistä KAL.

mät|äs[66*] *s.* tiheän heinä-, sammal-, marjatms. kasvillisuuden muodostama (pieni) maan kohoama; vrt. tupas, pounu. | Marjainen, kukkiva m. Niityn, suon m:täät. Istua m:täällä. Hypellä m:täältä toiselle. Muuraimet loistavat m:täiltään. - - maasta m:tähän repäisi / tukkeheksi tuiman reiän KAL. — *Yhd.* apila-, heinä-, lauha-, marja-, puolukka-, rahka-, ruoho-, sammalm.; oja-, ranta-, suom.; myyränm.

mätäs|kohta *s.* Puolukan varvusto pysyttelee suon m:kohdilla. **-maa** *s.* M:n muokkaaminen pelloksi. **-rikko** *s.* Saxifraga caespitosa, kivirikkoihin kuuluva tiheään mätästävä ruoho.

mätästy|ä[1] *v.* muuttua mättäiseksi, muodostaa mättäitä. | Niitty on m:nyt. Nurmilauha on saanut m.

mätästävä[13] *a. (partis.) kasv.* (loivina) mättäinä kasvava. | M. kasvi, ruoho, saniainen. Tiheään m. rahkasammal. — M. kasvutapa.

mätäsveits|i *s. maat.* Mättäät ja myyrän kasat poistetaan laidunmaasta parhaiten m:ellä.

mätätauti *s.* - - oli saamassa lääkärinhoitoa johonkin ilkeään m:insa SILL.

mät|ätä[73] *v. murt.* **1.** mättää. | M. jtak yhteen kasaan. M:täsi reppunsa täyteen. **2.** paiskata, mätkätä.

mätä|täplä *s.* M. ihossa, juurikkaan pinnassa. **-vuoto** *s. lääk.* märänvuoto.

mäyrä[11] *s.* metsäsika. **-ajokoira** *s.* mäyräkoiran ja ajokoiran välimuoto. **-koira** *s.* metsästyskoira, jolle on tunnusomaista lyhyet, väärät jalat ja pitkä ruumis, joten se soveltuu häätämään kettua ja mäyrää luolasta, taksi. | M:a käytetään useissa maissa vain seurakoirana.

mäyrän|nahka *s.* **-nahkainen** *a.* M. laukku.

mäys[64] *s.* = seur.

mäysti|n[56] *s.* suksen hihna, johon jalkineen kärki sovitetaan, varpaallinen, jalkahihna. | Pienentää, korjata m:ntä. Työntää jalka m:meen. Katkennut m.

1. **mää** *onom.interj.* lampaan ja vuohen äänestä.

2. **mää** *pron. murt.* minä.

määhnä[11] *s. murt.* mäti.

määki|ä[17*] *onom.v.* **-nä**[14], **määintä**[15*] *teonn.* lampaan ja vuohen ääntelystä: mäkättää. | Lammas, vuohi, pukki, karitsa m:i (ruokaa). Navetasta kuuluu surkeaa m:nää. — *Halv.* ihmisestä. | Mitä se puhuja m:i?

määky|ä[1*] *v.* **-nä**[14] *teonn.* = ed. | Eläimet m:vät nälissään. Lammasten m:nä.

määkäis|tä[24] *mom.v.* **-y**[2] *teonn.* < määkiä. | Lammas m:i lyönnistä.

määre[78] *s.*, vars. *kiel.* määräys (3), määrite; mainesana, epiteetti. | Substantiivin m. Jos sanaparin ensi osalla on m:itä, se kirjoitetaan

erilleen. Metsänhaltijan m:itä ovat naavaparta, havuhattu ym. — *Yhd.* ajan-, paikanm. **-sana** *s.* Toimialaa osoittava m. liikkeen nimessä.

määri[1] *s.* kunnallishallinnon esimies Ranskan kunnissa. | Pariisin m.

määriläi|nen[63] *a.* ja *s.* M:set veljet 'eräs uskonnollinen yhdyskunta'.

määrit|e[78*] *s.* se mikä määrittää jtak; *kiel.* tav:mmin määräys. | Käsitteen tuntomerkit ovat sen m:teitä.

määrit|ellä[28*] *v.* vrt. määrätä, määrittää. **1.** antaa tarkka selitys siitä, mikä jllek käsitteelle (esineelle) on luonteenomaista (mihin luokkaan se kuuluu ja mikä erottaa sen saman luokan muista jäsenistä), definioida. | M. jk käsite. M., mitä sähkö on. — *Mat.* esittää määritelmä. **2.** vapaammin: luonnehtia, ilmaista, osoittaa, muotoilla; us. par. määrittää. | M:teli sodan syyksi uskonnonvapauden puolustamisen. M. kansan rotuominaisuudet. Rauhanehdot on tarkasti m:eltävä. Vahingon suuruutta on vaikea rahana m. No, en minä osaa sitä asiaa [= rakkauttani] m., suloinen sinä vain olet TALVIO. "Sonta pellon herra", m:telivät vanhat varsinaissuomalaiset KUSTAA VILKUNA. **3.** → määrittää. | M. kasvi, eläin, tauti. M. kullan puhtaus. M:teli veden lämmön kädellään.

määritelmä[13] *s.* käsitteen (t. esineen) olennaisten tuntomerkkien lyhyt, tarkka esitys, definitio. | Lyhyt, ahdas, suppea, kuiva, sattuva, virheellinen m. Sodan, taiteen m. Laatia, esittää m. — *Mat.* lause, joka ilmaisee mitä ominaisuuksia jllak kuviolla, lausekkeella, funktiolla, käsitteellä t. suureella on. — *Yhd.* kehä-, yleism.; nominaali-, reaalim.

määrittelemätön[57] *kielt.a.* jota ei ole määritelty; jota ei voida määritellä, epämääräinen. | M. käsite. Silmissä miettivä, m. ilme.

määrittely[2] *teonn.* < määritellä. **1.** Merkityksen, käsitteen m. Looginen m. — *Liik.* Kun luonnontuotetta myydään m:n perusteella, tavaran tulee vastata vahvistettua m:ä. **2.** matemaattisen käsitteen määritelmän esittäminen.

määrittämätön[57] *kielt.a.* jota ei ole määritetty; jota ei voida määrittää. | Vielä m. itävyys, kultapitoisuus.

määrit|tää[2*] *v.* vrt. määrätä, määritellä. **1.** henkilösubj:n ohella: ottaa selville t. todeta esim. laskemalla, mittaamalla, tuntomerkkien perusteella, päättelemällä. | M. kahden luvun keskiarvo. M. laivan asema, auringon korkeus. Kultapitoisuuden m:täminen. M. hampaista hevosen ikä. M. kasvi, hyönteinen 'todeta mihin lajiin yms. se kuuluu'. **2.** myös asiasubj:n ohella: rajoittaa, luonnehtia erottavin tuntomerkein. | M. kantansa jnk kysymyksen suhteen. Ympyrä on täysin m:etty, kun kolme sen kehän pistettä tunnetaan. Kolme kehän pistettä m:tää ympyrän. Arvostelma on ajatustoiminta, joka yhdistää kaksi käsitettä siten, että toinen, subjekti, m:etään toisella, predikaatilla. — *Kiel.* olla jnk ilmauksen (pääsanan, -jäsenen) määräyksenä (määritteenä, määreenä). | Ilmauksessa "iso kivi" m:tää "iso" attribuuttina "kivi"-sanaa.

määritys[64] *teonn.* < ed. | Suorittaa paikan m:tä. Kasvien määritykset ovat oikeat. — *Yhd.* ajan-, paikanm. **-alue** *s. mat.* argumentin t. argumenttien arvoryhmien yhdelmä, jolla lauseke t. funktio on määritetty. **-kaav|a** *s.* Kasviopin m:oja. **-tapa** *s.* Yksinkertainen m. **-virhe** *s.* **-väli** *s. mat.* yksiulotteinen määritysalue. **-yhtälö** *s. mat.* yhtälö, joka määrittää käsitteen t. suureen.

määrlin|ki[6*] *s. mer.* kaksisäikeinen lieväkierteinen pellavanuora. | Tervattua m:kiä. M:gillä paltettu purje.

määrly[1] *s.* tav. U:n muotoinen teräväpäinen metallilankakappale, sinkilä. | Kulmikas, pyöreä m. Haan m. Lukko riippuu m:ssä. Johto lyödään pylvääseen m:illä. — *Yhd.* rautam.; kiinnitysm.; lukkom.

määr|ä[11] *s.* **1.** päämerk.; alaryhmät eivät jyrkästi eroa toisistaan. **a.** lukumäärä, luku, lukuun perustuva paljous, joukko. | Pieni, suuri, ääretön m. (ihmisiä, lampaita, tähtiä, kiviä). Alin, korkein [tav. par. pienin, suurin] m. Suuret m:ät tukkeja. M. vaihtelee, laskee. Kuuntelijain m. nousi toiselle tuhannelle. Seitsemän on valehtelijan m. Sain suuren m:än kaloja. Ryhmä on m:ältään edellistä suurempi. Miehistötappiot rajoittuivat pieneen m:ään. Hänen päiviensä m. on täysi. On suoritettava riittävä m. mittauksia. Ajanjakso käsittää hyvän m:än toista tuhatta vuotta. **b.** (aineen, tavaran) paljous; (ilmiön, ominaisuuden tms.) runsaus; suuruus. | Jokin m. voita. Kala keitetään pienessä m:ässä vettä. Sateen m. vaikuttaa ratkaisevasti satoon. Tuotannon, viennin m. laskee. Potilaan parantuminen riippuu hänen saamansa valon m:ästä. Tuskieni m:ää ei kukaan tiedä. Sotavammaisuuden m. lasketaan prosentteina. Käsialasta voi päätellä ihmisen tarmon m:än. Vastustuksen m. lisääntyy. Hänen tietojensa m. on hämmästyttävä. Puolue on saavuttanut kansan vihan täyden m:än. **c.** luku-, nimellisarvo; summa. | Postiosoituksen, vekselin, laskun m. Varojen ja velkojen m. Osakkeet ovat m:ältään 200 mk. Sovittiin palkan m:ästä. Vedon m:äksi pantiin kilo kahvia. - - seinäkellon m. tuntui oudolta SILL. Hänen ansionsa kohosivat huikeihin m:iin. M. maksetaan käteisellä. Kadonnut pienehkö m. rahaa. **d.** *yhd.* Asukas-, jäsen-, kappale-, litra-, mies-, oppilas-, piste-, prosentti-, sivu-, tonni-, tunti-, äänim.; aika-, aine-, luku-, lämpö-, paino-, puhtaus-, raha-, sade-, sivistys-, tavara-, työ-, velka-, vero-, vesi-, veto-, voimam.; hakkuu-, jauhatus-, korvaus-, kuivumis-, kulutus-, kuoletus-, kuormitus-, kyntö-, leviämis-, oppi-, syöttö-, taipumis-, tieto-, tuonti-, valmistus-, venymis-, veto-, vientim.; enimmäis-, ennätys-, jäännös-, keski-, kokonais-, liika-, minimi-, nimellis-, normaali-, vuotuis-, vähimmäis-, yhteis-, ylim.; osam.; kello(n)-, päivä(n)m.; uskon-, voimanm.

2. a. mitta. | Ei rajattomasti, vaan m:än mukaan. Pitkiä housuja pidetään miehen mit-

tana ja m:änä. Heinien m:änä käytettiin Kainuussa häkkiä. Tuoppi viinaa päivässä oli hänen m:änsä. Ja nämä ovat sen [maa-alueen] m:ät: pohjoissivu neljätuhatta viisisataa [mittayksikköä] VTV. — *Yhd.* silmäm. **b.** eräissä adverbi(aali)-ilmauksissa. | Leipää annettiin vain m:ältä 'määräerinä, ei mielin määrin'. Hän saapui m:älleen 'täsmälleen'. Muistan sen m:älleen. Vuoroin voita, m:in mämmiä, harvoin päiviä hyviä SL. Lapset saivat touhuta mielin m:in 'mielensä mukaan'. Ilahduttavassa, vähenevässä, yhä suuremmassa m:ässä t. m:in 'ilahduttavan runsaasti, yhä vähemmän jne.'. Tauti on lisääntynyt pelottavassa m:ässä 'pelottavasti'. Oli siihen m:ään [t. siinä m:ässä, siinä m:in] väsynyt, että kävi heti levolle. Osaan minäkin jossain m:in laulaa. Käytti täysin m:in hyväkseen isännän anteliaisuutta. Hän on saanut osakseen kunniaa runsain m:in. — *Yhd.* keskim:in; ylenm:in. **c.** *-määrin, -määriä* mittaa, (luku)määrää merkitsevien sanojen yhteydessä: -ittain, -kaupalla. | Kilometri-, kukkura-, kuukausi-, litra-, palsta-, sata-, tuhat-, viikko-, vuorokausim:in, -m:iä.

3. enimmäismäärä, raja. | M:ånsä kaikella! Liikkeen laajenemisella ei ole mitään m:ää. Jumala on asettanut ihmiselle m:än, jonka yli ei kukaan pääse. Eihän sinun ruokahalullasi ole mitään m:ää! Juo kuin sika eikä tiedä m:äänsä. Hänen röyhkeytensä menee yli kaiken m:än. Varkaat veivät tavaraa ilman m:ää 'määrättömästi'. Hänen onnellansa ei ole mittaa eikä m:ää. Ei m:ättä voita rokkaan SP. Kaikkisuuden hallitsija -- pane m. tälle autuudelle KIVI. — Jumalass' on juoksun m., / Luojassa lopun asetus KAL.

4. a. päämäärä, tarkoitus(perä), tavoite, maali. | Matkan, kasvatuksen m. M:än pää. Panna, asettaa m. korkealle, liian alas. Ottaa jk elämänsä m:äksi. Pyrkiä m:äänsä kohti. Pääsi m:äänsä. Kulki katuja m:ättä, m:ää vailla. Asetti m:äkseen yleissivistyksen kohottamisen. Ei päässyt unelmiensa m:ään. — *Yhd.* pääm. **b.** (ed:een liittyen:) *on määrä* on velvollisuus, tarkoitus t. aikomus, pitää. | Minun, minulla on m. matkustaa huomenna. Teki kuten hänen oli m. Joukkueen oli m. taistella viimeiseen mieheen. Saapui myöhemmin kuin oli m. Heidän oli m. matkustaa Pariisiin. Korjauksen oli m. tapahtua heti.

määrä- yhd:t merkitsevät tiettyä t. ennalta sovittua t. määrättyä, esim. m:aine, -asia, -hetki, -kerta, -kuumuus, -käyttö, -lämpö, -metri, -nopeus, -piste, -suunta, -vaatimus; m:alainen, -kokoinen, -paksuinen, -rytminen, -sisältöinen, -voimainen.

määrä|aika *s.* tietty, sovittu t. määrätty aika. **1.** määrähetki. | Saapui m:aikana. Häiden m. oli siirrettävä. M:ajoin toistuva ilmiö. **2.** määräpituinen aika t. ajanjakso. | M:ajan kuluessa, loputtua. Työ valmistui m:ajassa. Ylittää m. M:aikaa on pidennetty. **-aikai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* määräaikana suoritettava, tapahtuva; määräajan kestävä. | M. työ, lypsy, katsastus. M. laina, henkivakuutus. M. vapausrangaistus. M. kokous. Presidentti on m. valtion päämies. M:sesti palaava pyrstötähti. Valtiopäivien m:suus.

määräaikais|ilmoitus *s.* Ohjesäännön mukainen m. **-laina** *s.* **-luonteinen** *a.* M. ottolainaus.

määräaikajuttu *s. lak.* asia, joka määräajan kuluessa t. määräpäivänä on pantava vireille t. ajettava perille tuomioistuimessa t. hallintoviranomaisen luona.

määrä|ajoittain *adv.* määräaikaisesti, määräajoin. | Kokoontua m. M. toimitettava tarkastus. **-ala** *s.*, vars. *maanm.* tietty maa-alue, joka ei ole itsenäinen tila;)(murto-osa. | Ostaa tilasta vielä erottamatta oleva m. **-alue** *s.* M:illa pantiin toimeen etsiskelyjä. **-arvo** *s.* Nopeus ylitti m:n. **-arvoi|nen** *a.* Höyrynpaine pysyy m:sena. M. postilähetys. **-asem|a** *s.* **1.** tietty asema. | Rangaistusta sovelletaan vain m:assa oleviin henkilöihin. Sanansisäinen *h* on m:issa kadonnut **2.** vars. *raut.* asema, jonne jk tavara lähetetään, osoiteasema;)(lähetysasema. | Rahti maksetaan m:alla. **-asen|to** *s.* Vipu pitää akselin m:nossa. **-edellyty|s** *s.* Kanne hylätään m:ksin. **-eh|to** *s.* Noudattaa m:toja. Laina myönnettiin m:doin. **-enemmistö** *s.* tietty yksinkertaista enemmistöä suurempi äänimäärä. | Päätöksen tekoon vaaditaan kahden kolmanneksen m. **-eräinen** *a. liik.* M. takaus. **-eräistakaus** *s. liik.* takaus, jossa takaajat ovat sitoutuneet vastuunalaisuuteen määräsummasta t. velan määräosasta, määräeräinen takaus. **-etäisyy|s** *s.* Pysähtyi m:den päähän. **-henkilö** *s.* Osakekirja on asetettava joko m:lle tai haltijalle. Kansantarinat liittyvät usein m:ihin. **-hetk|i** *s.* Ovet suljettiin m:ellä. **-hinta** *s.* Maanviljelijän on luovutettava tuotteitaan m:an. **-ikä** *s.* Asevelvollisuus koskee kaikkia m:än ehtineitä miehiä. **-ikäinen** *a.* M. henkilö.

määräil|lä[29] *frekv.v.* -evästi *adv.* -y[2] *teonn.* < määrätä. | M. kohtuuttomia. Pyrki m:emään hänelle kuulumattomia. Maassa m:i silloin suuraateli. Yrittää m., miten toisten on elettävä. Hänen m:emisestään on tehtävä loppu. Lääkäri m:i alttiisti spriitä potilailleen. M:i töistään hirmuhintoja. Esiintyä m:evästi. Puhuu m:evään sävyyn. Alistui vastahakoisesti vanhempien m:yihin.

määräi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** gen:n ohessa: määrältään jnklainen, jnk suuruinen, pituinen, laajuinen, kokoinen. | Sopimuksen m. erä kahvia. Mittatikun m. välimatka. Sadan markan m. kultaraha. — *Liik.* Rahan m. maksusuoritus 'suoritus, joka maksetaan rahana eikä esim. tavarana'. Suomen rahan m. vekseli, obligaatio 'jonka määrä on osoitettu Suomen rahana'. **2.** *kiel.* definiittinen;)(epämääräinen. | M. spesies osoittaa olion tunnetuksi, ennen mainituksi. Substantiivin m. muoto. **3.** *yhd:t* ilmaisevat: **a.** lukua, lukumäärää, esim. arvio-, keski-, liki-, tarkka-, täysi-, ylim.; sata-, tuhatm.; pienempim. **b.** jnk määrää-mää, esim. laki-, sääntöm. **c.** mittayksikköä, esim. dollari-, markka-, puntam.; kilom.; kuukausi-, viikkom.; palsta-, sivum.; **d.** muuta seikkaa, esim. ylenm.; epäm.

määrä|kohta *s.* Rungon ympärys mitataan m:kohdista. Kromosomit eivät katkea m:kohdin. **-koko** *s.* M:on suurennettu valokuva. **-kokoi|nen** *a.* M:seksi leikattu paperi. **-korkeu|s** *s.* Pudottaa jtak m:desta. Hinnat kohosivat m:teen. **-korkui|nen** *a.* Veden pinta on nostettava m:seksi. Rakennukset saavat olla vain m:sia. **-kuukau|si** *s.* Vuokrasopimus on m:tena uudistettava.

määrälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* paljoutta, lukumäärää koskeva, kvantitatiivinen. | Sekä m:stä että laadullista elintarvikkeiden puutetta. Suomi on ainakin m:sesti maailman ensimmäisiä teatterimaita.

määrä|luku *s.* **1.** tietty luku(määrä). | Hyväksytyksi tulemiseen vaaditaan m. ääniä. Kaikki m:lukuun päättyvät arvat voittavat. **2.** määrää osoittava luku. | Viime vuoden tuonnin m:luvut. **-lukui|nen** *a.* M. enemmistö. M. astiasto. Leikki lopetetaan, kun osanottajain joukko on kutistunut m:seksi. **-maa** *s.*, vars. *liik.* se maa, mihin tavara lähetetään, osoitemaa;)(lähetysmaa. | Vientitavaran m:t. **-maksu** *s.* Tonttivero ja muita m:ja. Ajo suoritetaan m:a vastaan. **-matka** *s.* Pysytellä m:n päässä jstak. **-mit|ta** *s.* M. viljaa, vettä, lautaa. M:taa suurempi, pitempi, ohuempi. Kaikki m:an täyttävät puut kaadetaan. Myytävänä varasto- ja m:toihin katkottua rautaa. Työkappaleen pintaan merkitään m:at. — *Erik.* Valmistaa m:toja [= määrämitan pituisia kappaleita] lankuista, rautatangosta [tms.]. M:at myydään korkeampaan hintaan. **-mittahakkuu** *s. metsät.* määrämitan täyttävien puiden kaataminen. **-mittai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. levy, keppi, astia, reikä. M. aika. M. rytmi. M. paksuus. Astua m:sin askelin. M:sesti säännöstelty poljento. Muotojen m:suus. **-muo|to** *s.* Noudattaa m:toa. M:toon sorvattu kappale. M:doin päätetty kauppa. **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.*)(vapaamuotoinen. | M. esine. Sonetin m:suus. — *Lak.* M. sopimus.

määrän|ne[78*] *s. harv.* lääkemääräys, resepti. | M:teen kirjoittanut lääkäri.

määrännäis- *liik.* määrättävissä, siirrettävissä oleva, orderi-; vrt. haltija-. **-ehto** *s. liik.* velkasitoumukseen liitetty määräys, joka oikeuttaa velkojan siirtämään sen toiselle henkilölle, määrännäislauseke. **-konossementti** *s. liik.* konossementti, jossa tavara määrätään luovutettavaksi nimetylle henkilölle t. hänen määräämälleen, orderikonossementti. **-lauseke** *s. liik.* = määrännäisehto. **-paperi** *s. liik.* asiakirja, jossa suoritus luvataan tehdä nimetylle henkilölle t. hänen määräämälleen, orderipaperi;)(haltijapaperi; vrt. nimennäispaperi. **-šekki** *s. liik.* nimetylle henkilölle t. hänen määräämälleen asetettu šekki. **-sitoumus** *s. liik.* nimetylle henkilölle t. hänen määräämälleen tehty kirjallinen velkasitoumus, orderisitoumus;)(haltijasitoumus; vrt. nimennäissitoumus. **-velkakirja** *s. liik.* juokseva velkakirja, joka on asetettu nimetylle henkilölle t. hänen määräämälleen, orderivelkakirja;)(haltijavelkakirja. **-velkoja** *s. liik.* henkilö, jolle velkasitoumus siirretään, määrätti, orderi.

määränpää *s.* (pää)määrä, maali. | Retkikunnan m. häämöttää. Päästiin m:hän. M. on kaukana. Unelmieni m. Matkamiehen mieli palaa / m:hän, kotihin HLV.

määrä|osa *s.* M. tuloista pidätetään ennakkoverona. — *Lak.* M. perinnöstä 'murto-osa, ideaalinen osa'. Omistaa tila m:osin. **-osainen** *a. lak.* M. omistusoikeus. **-osuus** *s.* Saada m. voitosta. **-paik|ka** *s.* Aluksen lähtö- ja m. Tavaran kuljetus m:kaansa. Minun piti odottaa häntä m:assa. Kansantarinat liittyvät usein m:koihin. Hyvä järjestys vaatii, että työkalut ovat m:allaan. **-painoinen** *a.* M. esine. **-paljous** *s.* M. [= tietty määrä] jtak ainetta. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* määrätietoinen, tarkoituksellinen, harkittu. | M. työ, opiskelu, tutkimus. Harjoittaa m:stä toimintaa, propagandaa. Astua m:sin askelin. M:sen jalostuksen avulla kehitetty rotu. Hänen toimintansa on tyyntä ja m:stä. On havaittavissa m:stä pyrkimystä yhä suurempaan selvyyteen. Toimia m:sesti. Tavoitella m:syyttä. M:sin liikkein hän kaivoi taskustaan imukkeen SILL. **-pitui|nen** *a.* M. esine, matka, aika. Katkaista jk m:seksi. **-pituu|s** *s.* Tukit eivät täytä m:tta. **-päiv|ä** *s.* vrt. määräaika. | Panna, asettaa m. Tehdä jtak m:änä. Kokoontua m:in. Jouluna ja muina m:inä. Toimittaa tavara m:äksi, m:ään mennessä. Maksoi velkansa m:änä. Saapui m:älleen. — Palasi matkaltaan m:ien kuluttua. **-päiväi|nen** *a.* -syys *omin.* M:set ja liikkuvat pyhät. Juhlien m:syys. **-rah|a** *s.* rahaerä, joka määrätarkoitukseen myönnetään valtion t. muun julkisoikeudellisen yhdyskunnan varoista. | Vakinaiset, ylimääräiset m:at. Miljoonan markan m. Osoittaa, myöntää m. jhk tarkoitukseen. M:ojen ottaminen talousarvioon. — *Yhd.* avustus-, kirjallisuus-, korjaus-, kulttuuri-, sotilas-, työttömyys-, urheilum.; erikois-, lisä-, siirtom.

määräraha|-anomus *s.* **-asia** *s.* **-esitys** *s.* määrärahan myöntämistä koskeva esitys. **-kysymys** *s.*

määrä|raja *s.* Vettä ei saa nostaa yli m:rajan. Paine, nopeus on lähellä m:rajaansa. Luottoa myönnetään m:rajaan asti. **-ruo|ka** *s.* Olla m:illa 'syödä tiettyjä ruokia, noudattaa ruokavaliota'. **-satama** *s.* Laivan, tavaran lähtö- ja m.

määräseltään *adv. murt.* määrältä, pienin määrin, vähän. | Olisi saanut tulla siihen kirjeeseen muitakin nimiä, mutta kun oli sitä paperia niin m. KATAJA.

määrä|suhde *s.* Arinan suuruuden tulee olla m:suhteessa tulipinnan suuruuteen. — Maito sisältää sopivin m:suhtein kaikkia ihmiselle välttämättömiä ravintoaineita. **-summa** *s.* Tililtä voidaan ilman irtisanomista nostaa varoja m:an asti. **-summainen** *a.* M. velkakirja. **-suun|ta** *s.* Kulkea m:taa, m:taan. Eksyä m:nasta. Lehti ohjaa mielipiteitä m:taan. **-suuntai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* M. viiva, värähtely. Sydän panee veren kiertämään m:sesti. Äänteenmuutosten m:suus. **-suuruinen** *a.* M. kappale, kulma, luku, maksu, mitta, nopeus,

voima, vähemmistö. **-suuru|s** *s.* Vararahasto ei vielä ole kasvanut m:teensa. **-sääntö** *s.* Sanojen painotus noudattaa m:jä. **-ta|pa** *s.* Oppia m:poja. Tehdä jtak m:valla, m:voin. **-tapau|s** *s.* Tutkia m:ksia. Aikoinaan *s* on m:ksissa muuttunut *z*:ksi. **-tarkoitu|s** *s.* M:kseen myönnettäviä apurahoja. **-tavu** *s.* Pääpaino on m:lla. **-tehtävä** *s.* **-tiedot|on** *a.* -tomasti *adv.*)(seur. | Hapuilevaa ja m:onta opiskelua. Työskennellä m:tomasti. **-tietoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* päämäärästä tietoinen, kiinteästi jhk suuntautuva, suunnitelmallinen; joka tietää mitä tahtoo. | M. harjoitus. Tehdä m:sta työtä. Noudattaa m:sta ohjelmaa. Tehdä jtak m:sin liikkein, m:sesti. Harjoittaa m:sta väestöpolitiikkaa. Pellon m. lannoittaminen. Hänen otteissaan on ylevää m:suutta. — M. tahto. M. nuorukainen.

määrät|ti[5*] *s. liik. harv.* henkilö, jolle velkasitoumus siirretään, määrännäisvelkoja, orderi. | Maksakaa - - hra N. Kososelle tai hänen m:illeen 'määräämälleen'.

määrätty[2*] *a. (partis.)* ks. määrätä.

määrätun|ti *s.* Saapua ennen m:tia, m:nilleen. — Liike saa olla auki vain m:nit.

määrätyn- tav. → määrä-, tietyn-. | M:aikainen, -laatuinen, -lainen, -lukuinen, -muotoinen, -suuruinen.

määrätyö *s.* Kullakin on m:nsä.

määrä|tä[35] *v.* -ävästi *adv.* vrt. kehottaa, komentaa, käskeä, vaatia; määrittää, määritellä.

I. jatkuvasta toiminnasta: harjoittaa määräämis-, käskyvaltaa, pitää komentoa, olla jnk johdossa, johtaa, hallita, vallita. **1.** tarkemmin määrittämättä. | M. talossa, yhtiössä. Meillä m:äkin isäntä. M:ävä puolue. M:ävät yhteiskuntapiirit. M:ävällä taholla. Olla m:ävässä asemassa. Esiintyä m:ävästi. Äänessä m:ävää sävyä. **2.** obj:n ohella. | Toiset ovat häntä aina m:nneet. Voutien toimia m:sivät ylikäskynhaltijat. — Olla vanhempiensa m:ttävissä. A:n m:ttävissä olevat varat. **3.** elat:n ohella. | M. jkn elämästä ja kuolemasta. M. sodasta ja rauhasta. M. paavinistuimesta. Oikeus m. omaisuudestaan. Määrärahat, joista valtiovarainministeriö m:ä. Köyhäinhoidosta m:si kirkonkokous. Tytärten naimisesta m:si isä.

II. mahti-, virka-aseman, sopimuksen tms. perusteella tapahtuvasta kertakaikkisesta teosta: antaa määräys, käsky. **1.** määrätä jtak tehtäväksi, toteutettavaksi; eri merk.-vivahduksia luonnehtivat sanat käskeä, osoittaa, päättää, säätää, tuomita. | M. kirjallisesti. M. testamentilla, jälkisäädöksellä. M. lailla. M. lähtö-, hälytysvalmius. Ryhmänjohtaja m:ä miestensä paikat. Kunniamerkin luokka m:tään asianomaisten ansioiden perusteella. Vastedes m:ttävänä aikana. — M. jklle rangaistus, kuritushuonetta. M. joukoille tavoitteet. Ryhmänjohtajan on - - m:ttävä ryhmälleen kulloinkin tarkoituksenmukainen muoto SO. — M. jku tekemään työtä. M:ttiin lähtemään kaupungista. M. jk jkn tehtäväksi. M. tavara luovutettavaksi. M. jk perustettavaksi, lakkautettavaksi. M. päätös täytäntöönpantavaksi. M. nostettavaksi kanne. — Niin kuin siitä erikseen m:tään. Ellei yhtiöjärjestyksessä toisin ole m:tty. Isä m:si, että pojan oli seurattava hänen jälkiään. — *Erik.* **a.** vahvistaa jnk suuruus, sisällys t. määrä. | M. jnk koko. M. painoksen suuruus. — Vars. rahasummasta: panna maksettavaksi, asettaa. | M. hinta, palkkio, vahingonkorvausta, veroa. Näyttelytoimikunta on m:nnyt vakuutussumman kutakin eläintä kohti 3000 markaksi. M:si talolleen kalliin hinnan. M:si työstä 500 mk. **b.** lääketms. määräyksestä, "kirjoittaa". | M. lääkettä, oopiumia, korvatippoja. Resepti, jolla m:tään spriitä. Kalan m:äminen sairaan ruoaksi. M. lepoa jklle. Lääkäri m:si potilaalle kylpyjä. **2. a.** määrätä jku jksik, jhk asemaan, tehtävään: nimetä, asettaa, valita, valtuuttaa; vrt. määräys 1.c. | Virkamiesten m:äminen arvalla. M. alaikäiselle holhooja. M. edustajansa kokoukseen. Maksakaa N.N:lle tai hänen m:ämälleen - -. — M. jku johtajaksi, komitean jäseneksi, jkn sijaiseksi. M:ttiin hoitamaan nimismiehen virkaa. Tuomari m:ä lautakunnan tai muita uskotuita miehiä toimittamaan jaon. **b.** määrätä jku jhk, jnnek: komentaa, tuomita. | M. sotamies sairastupaan, arestiin. M. jku yleiseen työ- tai kasvatuslaitokseen. Nuorisovankilaan m:tty nuori rikoksentekijä.

III. ed. ryhmiin liittyvää erikoistunutta käyttöä. **1.** lain, asetusten tms. velvoituksesta, vaatimuksesta. | Asetuksen m:ämä harjoittelu. Ehdotonta vapausrangaistusta m:ävä päätös. Laki m:ä, että - -. **2.** Pariisi ja Lontoo m:ävät maailman muodit. Muodin m:ämä väljyys. Siten kuin kuosi m:ä. **3.** Jumalan, kohtalon tms. päätöksestä, säädöksestä. | Tähdissä m:tty. Kaikki on ennalta m:tty. Hänen kohtalonsa oli jo m:tty. Arpa m:si. - - ei Jumala ole m:nnyt meitä vihaan, vaan saamaan pelastuksen Herramme Jeesuksen Kristuksen kautta UT.

IV. antaa t. painaa leimansa jhk, olla olennaisena osana jssak kokonaisuudessa, olla merkitykseltään ratkaiseva, vaikuttaa ratkaisevasti jnk luonteeseen. | Jalkalamppu, joka iltaisin m:ä huoneen tunnelman. Eetteriöljyt m:ävät hunajan maun ja tuoksun. Voitelutehon m:ä öljyn rasvapitoisuus. Lasten terveys on m:ävä koko heidän tulevaisuudelleen. Ammatin m:ä usein "luonnollinen ammatinvalinta". Sokrateen ja Platonin aatepiiri on tärkeissä kohdin m:nnyt Aristoteleen katsantotapaa. Esiintyä suuntaa m:ävänä. Tosiasioita, jotka m:ävät ulkopolitiikkamme suuntaviivat. — *määräävä* (a.) ratkaiseva, suuntaa t. leimaa antava, johtava, olennainen. | M:ävät kauppapaikat. M:ävä vientiartikkeli. M:ävät tekijät, vaikutteet, periaatteet. M:ävä taloudellinen merkitys. Sai m:ävimmät taideherätteensä Ranskasta. Runopaino on säkeessä tärkeämpi, m:ävämpi kuin sanapaino. Vaikuttaa m:ävästi jhk. Maanviljelyksen tuotto riippuu suuresti — ellei suorastaan m:ävästi — peltomaiden kuivatuksen onnistuneisuudesta.

V. par. määrittää. | M. jnk pituus, paino. M. veden lämpö. Koje, jolla liuoksen väri voi-

daan m. M. talon vanha paikka. Ajaltaan m:ttävä löytö. M. hevosen ikä hampaista. M. kantansa jnk kysymyksen suhteen. M. suhteensa jhk. — M. kasveja. M. tauti. M. matemaattisesti. M. monikulmion ala, liikkeen kiihtyvyys. M:ä lukujen 5, 7, ja 20 keskiarvo. On m:ttävä 17 s:ssa kuljettu matka, kun nopeus on 16 m/s. — *määrätty* tav. → määrä-, tietty, eräs. | Sukupuolirauhasten m:tyt osat. M:tyissä olosuhteissa on *s* muuttunut *z*:ksi. M:tyssä mielessä. Työssä tulee kysymykseen m:tty sorminäppäryys. Suure, jolla on m:tty arvo. Luku, joka kerrottuna m:tyllä luvulla antaa tuloksi toisen m:tyn luvun.

VI. *kiel.* **1.** = määrittää 2. **2.** spesieksestä: *määräävä* (a.) definiittinen;)(määräämätön, epämääräinen. | Englannin kielen m:ävä artikkeli the. — *määrätty* (a.) = määräinen 2.

määrät|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** ääretön, rajaton, suunnaton. | M:tömiä rikkauksia. M. erämaa. M. joukko. M. ilo, onni, rakkaus, kurjuus. M. melu, sekasorto. Tuijotti m:tömään kaukaisuuteen. M:tömän laaja, ahne, ahkera. Olla m:tömän hyvillään. Siellä on tilaa m:tömiin, m:tömästi. Hänellä on m:tömästi vaikutusvaltaa. Kaikkeuden m:tömyys. **2.** *harv.* päämäärätön. | Jatkoi m:öntä kulkuaan. Harhailee m:tömänä kaupungin katuja. Koira juoksentelee m:tömästi.

määrä|vahvuinen *a.* M. esine. — *Sot.* vrt. seur. | M. joukko-osasto. **-vahvuu|s** *s.*, vars. *sot.* ylimmän sotilasjohdon vahvistamat joukkojen lukumäärää, kokoonpanoa, aseistusta ja varustusta osoittavat luvut. | Sodanaikainen m. Armeijan, joukko-osaston, esikunnan m. M:den vähentäminen. — Poliisin, virkamiehistön m. **-vauhti** *s.* **-vuo|si** *s.* M:sien kuluttua. Vakuutus on voimassa m:det. — Tarkastus toimitetaan m:sina. M:den toukokuussa. **-vuoti|nen** *a.* määrävuonna tapahtuva; määrävuodet kestävä t. voimassa oleva. | M. tarkastus. M. sitoumus. Eläkkeet ovat elinkautisia tai m:sia.

määräy|s[64] *s.* **1.** esimiehen tm. vastaavassa asemassa olevan antama käsky, velvoittava ohje. | Ankara, harkitsematon m. Antaa, saada m. Allekirjoittaa m. Jaella m:ksiä. Tehdä m:sten mukaan. Noudattaa, rikkoa m:ksiä. Poiketa m:ksistä. M. jää täyttämättä. — *Erik. lak.* **a.** ihmisten ulkonaisia suhteita järjestävä ohje, säännös. | Rauhansopimuksen m:kset. Tarkemmat m:kset tämän lain toimeenpanosta annetaan asetuksella. M:ksiä terveydenhoidosta. Liikenteestä annetut m:kset. **b.** yksityistapausta koskeva hallintotoimi, joka ei ole pelkkää oikeussääntöjen soveltamista. | Antaa m. kokouksen hajottamisesta. A. sai m:ksen saapua kuulusteltavaksi. **c.** valtuutus, jolla jku määrätään sijaisena t. muuten väliaikaisesti hoitamaan virkaa. | R. sai tuomiokapitulilta m:ksen Tampereen kaupungin saarnaajaksi. **d.** *yhd.* Ennakko-, erikois-, lisä-, pakko-, pysyväis-, virkam.; lain- t. laki-, sääntö-, tariffi-, testamenttim.; puhelin-, radio-, sähkem.; ajo-, hoito-, jako-, karkotus-, kilpailu-, lähtö-, maksu-, osto-, pakkaus-, palvelukseenastumis-, perustamis-, rauhoitus-, työm.; aika-, kieli-, lääke-, nopeus-, paino-, turvallisuus-, valuuttam. **2.** par. määritys. | Kappaleen tilavuuden, ominaispainon, aineen kokoomuksen m. Ruumiinlämmön m. [= mittaus] toimitetaan kahdesti päivässä. Suorittaa kasvin m. — *Yhd.* iän-, paikanm. **3.** *kiel.* pääjäsentä määrittävä jäsen (sana, lauseenosa, lause), määre, määrite. | Predikaatin, substantiivin m. Päälauseen m:ksenä olevaa lausetta sanotaan sivulauseeksi. — *Yhd.* adjektiivi-, adverbiaali-, genetiivim.; lisä-, seikka-, tapa-, täytem.

määräys|kirja *s.* määräyksen sisältävä asiakirja. | Sai tuomiokapitulilta m:kirjan (papin virkaan). Amsterdamin köyhät miehet - - pyytävät [Kustaa II Aadolfilta] m:kirjaa, ettei verkakauppaa kielletä missään maassa LEINONEN. **-osa** *s. kiel.* se (edellinen) yhdyssanan osa, joka määrittää toista l. perusosaa, esim. *puu* sanassa puujalka. **-san|a** *s.* määräyksenä oleva sana, määre, mainesana, epiteetti. | Maalailevia m:oja. Kirjokansi on Vienan runotoisinnoissa siirtynyt Sammon m:aksi. **-val|ta** *s.* valta antaa määräyksiä, käskyvalta. | Ehdoton, suuri, vähäinen m. Olla jkn m:lassa, m:lan alainen. Kuninkaallisen m:lan toimeenpanija. Hänellä ei ole enää m:taa minuun.

määräyty|ä[44] *pass.v.* < määrätä. | Verot m:vät tulojen mukaan. Palkka m:y työtehon perusteella. Köyden paksuus m:y käyttötarkoituksesta. Tullipolitiikka m:y valtion rahatalouden mukaisesti. Hintojen, verotuspaikan m:minen.

määrääj|ä[16] *tek.* < määrätä. | Tehtävän, työn m. Esiintyä toisten m:änä. Siinä talossa on palvelijatar m:änä. Muodin m. Rangaistuksen m. Kukko ajan m:änä. Asettaa omat etunsa tekojensa m:iksi. Laadun m:änä on tekotapa. Partion kärjessä kulkee suunnan m.

määräämis|oikeus *s.* Asunnonomistajalla ei ollut m:oikeutta vuokralaisiin nähden. **-periaate** *s. lak.* periaate, jonka mukaan asianomaiset saavat itse päättää, tahtovatko käyttää hyväkseen valtion oikeusapua. **-val|ta** *s.* määräysvalta, käskyvalta. | Suuri, ehdoton, ratkaiseva m. Vanhempien, liiton, yksinvaltiaan m. Ulkomaisen pääoman m. maassamme. Saada, ottaa itselleen m. Havitella kaupallista m:taa. Joutua, alistua jkn m:taan. Käyttää väärin m:taansa. M. lapsesta kuuluu vanhemmille. Hänessä on järjellä m. Tämä asia ei ole meidän m:lassamme.

määräämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* jota ei ole määrätty, jota ei voida määrätä; epämääräinen; määrätön. | Tarkastus toimitetaan tarkemmin m:tömänä päivänä. Osanottajain lukumäärä on ennakolta m. Luvultaan m. erä jtak. — Nimitettiin virkaan m:tömäksi ajaksi. Ratkaisu siirtyi m:tömään tulevaisuuteen. — M:tömän kauan. — *Kiel.* indefiniittinen, epämääräinen;)(määräinen, määräävä. | M. muoto. Saksan kielen artikkeli ilmaisee, onko substantiivi spesiekseltään määräinen vai m. Passiivi ilmaisee persoonan m:tömyyttä.

määrääväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* määräävä, määräilevä. | Luonteeltaan m. nainen. Esiintyä m:sesti. Hänen alituinen m:syytensä vaikuttaa tympäisevältä.

määnyntä[15*] *teonn.* < mäkyä. | Ääni kuin vohlan m.
möbleerata[35] *v. puhek.* kalustaa.
möhk|iä[17] *v. harv.* mönkiä, kömpiä. | Talviöinä nousi saukko avannosta ja m:i ylös töllin tanhuville SILL.
möhkä[11] *s. harv.* möhkäle, möykky. | - - ettei kukaan [linnuista] saisi viedä liian suurta m:ä [talia] mennessään AK. **-jalka** *s.* ja *a.* = kampurajalka. **-kala** *s.* Orthagoriscus, jäykkäleukaisten alalahkoon kuuluvia luukaloja.
möhkäle[78] *s.* isohko, painavahko, paksuhko, enemmän t. vähemmän muodoton kappale, möykky; vrt. lohkare. | Painava, iso, epämääräinen m. Juuston, kiven m. Pilvet kulkevat isoina m:inä. Nuotta jäätyi veneeseen yhdeksi m:eksi. [Lyöty] kaatui elottomana m:enä lattialle. Louhittu malmi kuljetetaan valtavina m:inä valimoon. Hän kuvitteli liukulautan - - tukkilautan kaltaiseksi latuskaiseksi m:eksi KIANTO. — Laiva häämöttää sumussa valtavana m:enä. Rakennus kohoaa tummana m:enä kohti taivasta. Vaara toisella puolen lahden suureni ja suli yhdeksi ainoaksi m:eksi AHO. Hänen varjonsa liikkuu suurena m:enä vaalealla seinällä TALVIO. — *Yhd.* juusto-, kivi-, kulta-, liha-, rauta-, savi-, suolam.; kiven-, pilvenm.; jättiläism.
möhkälemäi|nen[63] *kalt.a.* M. esine, ruumis. M:sen kömpelö.
möhlä|tä[35] *v. ark.* -ys[64] *teonn.* toimia taitamattomasti ja epäonnistua, söhlätä. | - - ennätys-Bill "muni" ja "m:si" ja pudotti [riman] kolme kertaa M.JUKOLA.
möhö|juuri *s.* = kaalirevennäinen. **-mah|a** *halv.* ihramaha, mäskimaha. **1.** *s.* Kasvatti itselleen inhottavan m:an. **2.** *a.* = seur. | M. elostelija. — Tav. *s:sesti* hyvin lihavasta henkilöstä. | Sinä kirottu ihranaamainen m.! On siellä jos millaisia m:oja. **-mahainen** *a. halv.* M. juoppolalli, pomomies.
mökel|tää[5] *deskr.v.* -lys[64] *teonn.* tehdä jtak epäselvästi, epätäydellisesti. | Puhe kuin kuuromykän m:lystä. [Hampaaton] syödä m:si. "Ruhtinaallinen ateria!" m:si joku joukosta suu täynnä mehevää kalkkunaa WILKUNA. Yhtä tylsää m:tämistä täällä [korvessa] on kaikki, kaivoi ojaa tai teki heinää KARHUM.
mökilli|nen[63] **1.** *poss.a.* < mökki. | - - se oli siihen aikaan, kun hän vielä oli m:senä AHO. **2.** *s.* mökin täysi. | M. pieniä lapsia.
mökin|akka *s.* Kissa oli m:akan ainoa toveri. **-mies** *s.* "M:kö olette?" kysyi pappi. — "Onhan sitä vähän sitä mökin räppänätä" JOTUNI. **-muija** *s.* **-poika** *s.* Elias Lönnrot, korkealle kohonnut m. **-ukko** *s.* **-vaimo** *s.* **-äijä** *s.*
möki|stä[24] *deskr.v.* -nä[14] *teonn.* mukista. | Mitä siinä m:set, painu töihisi!
mökitön[57] *kar.a.* < mökki. | M. pienelajä.
mökkeröi|nen[63] *dem.s. harv.* < seur. | - - omaan m:seen oli päästävä yöksi KOJO.
mök|ki[4*] *s.* pieni, vaatimaton, tav. hirsinen t. lautainen asumus, tölli; vrt. mäkitupa, torppa. | Pieni, raihnainen, punainen, matala m. M:in eläjät. M:in mies, vaimo. Rakentaa m. Asua m:issä. M. seisoo, kyyhöttää kuusikon varjossa. — *Yhd.* metsä-, ranta-, salom.; lähi-, naapurim.; kala-, verkkom.; kesäm.; turvem.; koti-, saunam.; syntymäm.
mökkikylä *s.* Saloseudun m.
mökkiläi|nen[63] *s.* mökin asukas, mäkitupalainen. | Rikkaan talollisen köyhä m. Vakinaista ammattia vailla olevat m:set luetaan tilattomaan väestöön.
mökkiläis|asutus *s.* Mäen rinteellä on raihnaista m:asutusta. **-elämä** *s.* Ihannoi m:ä. **-kansa** *s.* Kovaosaista m:a. **-lapsi** *s.* **-mies** *s.* **-nainen** *s.* **-perhe** *s.* **-vaimo** *s.*
mökki|pahanen *s.* pieni, raihnainen mökki. | Lappalaisten m:pahasia. Tien laidassa törröttää musta m. **-ryhmä** *s.* Vaaran kyljessä sijaitseva m. **-rykelmä** *s.* **-rähjä** *s.* Hajoamistilassa oleva m. **-talo** *s.* (köyhä) pikkutalo. | Useimmissa m:issa on välikössä tai aitanpöksässä pienet käsikivet KIANTO.
mökkyr|i[5] *s. murt.* mökkiläinen. | [Usea tilaton] pyrkii tilallisten m:eiksi ja torppareiksi PÄIVÄR. - - m:eille kelpasi huonompikin metsä KIANTO.
mökkän|ä[15] *s. murt.* patja. | - - aivan kuin muka häneltä itseltään puuttuisi limppu ja piimä, lakana ja m. KIANTO. — *Yhd.* olki-, säkkim.
mökkönen[63] *dem.s. harv.* < mökki. | [Liisalla] oli m. toisella puolen salmen, vastapäätä pappilaa AHO.
möksä[11] *s. harv.* pieni, kehno (asuin)rakennus, asumus t. huone; mörskä, pöksä. | Eikä ollut edes permantoa missään m:ssä, että olisi voitu tanssia KARHUM.
möksä|htää[2*] *deskr.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* mätkähtää, muksahtaa. | Koiranpentu pudota m:hti portailta. Niskaan m:hti lumimöhkäle. Kuului pehmeä m:hdys (lapsen kaatuessa).
mökä[11(*)] *s. ark.* melu, rähinä, meteli, hälinä, ökä. | Juopuneiden, mustalaisjoukon m:ä. Pitää m:ä. Nosti möän (t. m:n). Urheilukentältä kuuluu hirmuinen m. **-öljy** *s. leik.* vars. kotitekoisesta viinasta. | Sotavuosien aikana tehtiin jonkinlaista m:ä laskemalla väkevää sahtia separaattorin läpi TIITUS.
mökönturk|ki *s. kans.* Paikata m:kia 'mököttää, murjottaa, olla huonolla tuulella'. Saatpa nyt kuitenkin paikata m:in itsellesi [kun sait rukkaset] LEINO.
mököt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < mököttää. **1.** M. saamansa loukkauksen johdosta. Pyydä anteeksi äläkä siinä m:tele! **2.** Pukki m:telee karsinassa. M:televä taivaanvuohi. — *Kuv.* Ole m:telemättä kostosta KIVI.
mököttäjä[10] *tek.*
mököt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** murjottaa, jurottaa. | Istua m. tuppisuuna, happamena. M:ti nurkassa yksikseen. Mitä siinä m:ät, painu tiehesi! Väsyttävää m:ystä. — *Kuv.* Vaunu seisoa m:ti raiteillaan. **2.** *harv.* mäkättää, määkiä. | Pässi m:tää. — *Kuv.* "Toista sorttia kalua", m:it sinä KIVI.
mölhö[1] *s.* ja *a.* hölmö. | M:n näköinen pojannulikka. Se m. ei kyllä osaa perille.
mölisijä[14] *tek.* < seur.
möli|stä[24] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* mölytä. **1.** eläimistä: mylviä, ammua, ynistä (vars. valittavasti). | Karja laukkasi surkeasti m:sten pa-

koon. Navetasta kuuluu nälkäisten eläinten m:nää. M:sevä [= mölyävä] apinaparvi. 2. ihmisistä: äännellä epäselvästi, tolkuttomasti, älistä; puhua joutavia. | Mielipuoli huutaa m:see. Juopunut m:see kuin eläin. Sai kiven päähänsä ja päästi hirmuisen m:nän. Pidä suusi äläkä siinä m:se! Isä tuli jotain laulua m:sten ALKIO. Akkojen lurituksia m:sette, miehiset miehet TOPPILA.

mölj|ä[11] *s.* aallonmurtaja, jonka sisäsivulla on satamalaituri ja jolla tav. on raiteita ja tavarasuojia; myös yl. laituri. | Hangon, Mäntyluodon m:ät. M:än nokka. Laiva laskee m:ään, m:än kupeelle. Tavara puretaan m:älle. M:ien ympäröimä saari. — *Yhd.* kivi-, puum.; ranta-, satamam.

mölli[4] *deskr.s.* = seur. | Isopäinen pojan m. - - ainoastaan urheilusta mitään käsittämättömälle m:lle annetaan anteeksi tuommoinen vihjaus SILL.

möllik|kä[15*] *deskr.s.* isokokoinen, kankearakenteinen ihminen (*harv.* esine); tollo, tomppeli. | Molemmat lapset ovat lihavia m:öitä. Hiukan hassahtanut vanhanpojan m. Eihän se m. tiedä edes nimeään. - - pommerilainen [peruna] oli nyt kasvanut tuollaiseksi m:äksi KARHUM.

möllikö[2] *deskr.s.* = ed. | Lihava pojan m.

möllykkä[15*] *deskr.s.* möllikkä. | "Olisit kalloosi saapa hyvän moksauksen, mokoma m.!" porisi muori KAUPPISH.

möllöt|tää[2*] *deskr.v.* Itkeä m. 'jollottaa'. Seisoa m. [= tollottaa] tyhmän näköisenä. Pyylevä emäntä istua m:ti [= köllötti] keinutuolissaan. Punainen kuu katsoa m:ti ikkunasta KOJO.

möly[1] *onom.s.* mölinä, melu, metakka. | Pitää m:ä. Päästi aika m:n. - - veljesten huuto, koirien ähellys ja elukkain m. KIVI. **-apina** *s.* M:t 'Alouatta, uuden maailman apinoita, joille on tunnusomaista ison ja onton kieliluun avulla aikaansaatu kauas kuuluva ulvonta'. Ruskea, musta m. — *Kuv. ark.* mölyävistä ihmisistä. | Hiljaa, senkin m:t!

möly|tä[39] *onom.v.* mölistä, pitää mölyä. | Vihainen sonni kuopii maata hirveästi m:ten. Kuuluu humalaisten m:ämistä.

mölä[11] *onom.s. harv.* möly, mökä. | - - herrat huusivat [niin kovasti], jotta se vasta m. oli PAKK.

möläh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Koiran ahdistama hirvi korskuu ja m:telee. Lehmien m:telyä. — Mies örisee ja m:telee unissaan.

mölä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < mölistä. | Lehmät m:htävät tutusti emännälle. Mies m:hti kuin vihainen sonni ja hyökkäsi kimppuuni. Kuuluu laivapillin kumeita m:hdyksiä.

mölük|kä[15*] *onom.s.* möly, melu, metakka, meteli. | Sai selkäänsä ja nosti aika m:än. M:än minäkin päästäisin, jos niin niukan ravinnon saisin kuin sinä KIANTO.

möläytt|ää[2*] *kaus.v.* (< mölähtää) sanoa tokaista jtak tyhmästi, ajattelemattomasti, höläyttää; päästää mölähdys. | Sanoa m. jtak. - - minä kiiruhdin vastaamaan, ennen kuin Silvio kenties m:äisi turhia SIMO PENTTILÄ. Lehmä m:i hyvänpäivän hoitajalleen.

mölö[1] *deskr.s.* ja *a. harv.* tollo, hölmö, tyhmä. | Seisoa tollotti m:n näköisenä. M. valhe.

mölöt|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* pölpöttää, hölöttää, holottaa. | M:ti silmät tapillaan jostakin näkemästään aaveesta. Pidä suusi äläkä turhia m:ä! Väsyttävää m:ystä.

mönjä[11] *s.* lyijyä sisältävä punainen väriaine, jota käytetään vars. suojavärinä ruostetta vastaan. | M:llä sivelty pelttikatto. M. on rapissut laivan pohjasta. — *Yhd.* lyijy-, rautam. **-kitti** *s.* mönjästä valmistettu kitti, jota käytetään vars. kaasu- ja vesijohtoputkien tiivistämiseen. **-maali** *s.*

mönjänpunainen *a.* M. katto. Herukkakoin m. toukka.

mönjä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* maalata mönjällä. | M:ttyä rautapeltiä. Kestävä m:ys.

mönjäväri *s.*

mönki|ä[17*] *deskr.v.* liikkua hitaasti, kömpiä, madella. | Hitaasti m:vä etana. Juna m:i vuorenrinnettä ylös.

mönsträ|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *mer. vanh.* **a.** pestata merimiehiä laivaan. | M. miehiä laivaan. Miehistön m:ys. Sattui joskus viisikin laivaa yhtaikaa m:ttäväksi PAULAH. **b.** pitää katselmus, vahvistaa virallisesti laivanisännän t. päällikön ja merimiehen välinen työsopimus. — *Leik.* tarkastaa, katsastaa. | Itse [maisteri] Sakari Vesterlund ilmestyy pihalle ja m:ä valiojoukkonsa [= oppilaansa] KIANTO. Tuolla ovensuussa joku m:ä meitä niin kuin hänellä olisi asiaa AGAPETUS. 2. *murt. harv.* Kuin tuo lepakko nyt m:si [= särki] minun - - sokerirasiani KIVI.

möreä[21] *a.* -sti *adv.* äänestä: hyvin matala, möräkkä, römeä. | Jklla on m. ääni. Kuului m:ä laulua.

möreähkö[1] *mod.a.* < ed. | Päästi m:n naurun.

mörisijä[14] *tek.* < seur.

möri|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* äännellä, puhua t. laulaa möreällä, hyvin matalalla äänellä; mumista vihaisesti, mukista, äristä, murista. | Karhu m:see. Sonni pitää pahaa m:nää. Bassoviulun matalaa m:nää. M:si epäselvän vastauksen. Mene töihisi äläkä siinä m:se! Möräjää kuin vihainen sonni.

mörk|ki[4*] *a. ark.* synkkä, vakava. | Naama meni m:iksi. M. tulevaisuus. [Pastori] oli m:in näköinen kuin ukkospilvi CANTH.

mörkö[1*] *s.* **1.** olento, jolla pelotetaan lapsia, pöpö, kummitus. | Pelätä m:jä. Uskoo vielä m:ihin. Anneli, älä mene sinne — m. tulee ja syö sinut. — *Kuv.* Maalata m:jä seinälle 'nähdä jk pahempana kuin se on, ennustaa synkkää tulevaisuutta'. 2. yl. pelottavasta olennosta. | Mustekaloja, merikissoja ja muita veden m:jä. [Jänis] itkeä puputtaa, kun se paha m. [= pukki] hänen mökkiinsä tuli LEHT. Mikä m. hän oli, joka ei sietänyt edes tuon vertaa hilpeätä, viatonta leikinlaskua? LEINO. — *Kiert.* karhusta. | - - kohtasi äkkiarvaamatta metsässä mörön ja ampui sen ketturoimaan PAULAH. Ei saisi myödä karhuntaljaa ennen kuin m:ä on nähtykään KIANTO.

mörrä|tä[35] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* möristä. | Sonni m:ä. Kankaalta kuuluu karhun m:ystä.

mörrött|ää[2*] *deskr.v.* murjottaa. | Esa kun vain itsekseen m:i ALKIO.

mörsky[1] *s.* Helvella, kannallisia sieniä, joiden itiökotelot ovat lakkimaisen itiöemän yläpinnassa. | Ruskea, musta m.

mörskä[11] *s.* pieni, kehno, us. siivoton asumus t. huone, murju. | Rähjäinen, matala m. Sikala on vanhuuttaan lahoava m. Poikkeapa m:äni [= asuntooni] kahville. -- kolmetoista vuotta vasta oli Kenkkunen mökkinsä m:ä asuksinut KIANTO. — *Yhd.* asunto-, kamari-, kellari-, latom.; havum.

mörssäri[5] *s. sot.* lyhytputkinen, vain kaariammuntaan soveltuva suurikaliberinen tykki; vrt. haupitsi, kanuuna. | Ampua m:llä. — *Urh. kuv.* kuulantyöntäjästä ja vars. moukarinheittäjästä. | Amerikan satakiloinen m. vei ensimmäisen palkinnon. — *Yhd.* ampumahauta-, linnoitus-, piiritys-, rannikkom. **-patteri** *s.*

möry[1] *onom.s.* mörinä. | Metsästä kuului karhun vihainen m. Kuulijakunta nosti valtavan m:n. Kielet ulkona, väännellen silmiänsä ja hirmuisella m:llä täyttäen korven, paiskelivat he [härät] risuja KIVI.

möryk|kä[15*] *s.* kansansaduissa: karhu. | [Härkä] otti sen m:än selkäänsä KS.

möräh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Härkä m:telee aitauksessaan. Ukko liikuskelee hyväntahtoisesti m:dellen. M:telee unissaan.

möräh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < möristä. | Karhu, härkä m:tää uhkaavasti, raivokkaasti. Torvi m:ti kumeasti. "Halloo", m:ti tuttu miehenääni. M:ti hyvänpäivän silmiin katsomatta. Vastaukseksi tuli töykeä m:dys.

möräil|lä[29] *frekv.v. harv.* < mörätä. | -- tämä kivi on laiva myrskyssä ja myrskynä on tuo m:evä, vihainen härkäliuta KIVI.

möräk|kä[15*] **1.** *a.* möreä, römeä. | Laulaa m:ällä äänellä. **2.** *s.* matalaääninen melu; myräkkä, metakka. | Maantieltä kuuluu lähestyvän humalaisjoukon m.

mörä|tä[35] *onom.v.* möristä. | Juostiin suojaan hälytyssireenien m:tessä. -- karja aholla m:ä ja siat kujalla kauheasti vinkuu KIVI.

mörökölli[4] *s.*, us. *halv.* murjotteleva, juro ihminen, murjottaja, murjake. | Kiukkuinen, harvasanainen m. Mokomakin vanha m.! Eihän se m. mitään vastannut.

mötkäh|tää[2*] *deskr.v.* -dys[64] *teonn.* mätkähtää. | Ammuttu ilves pudota m:ti puun juurelle.

mötköt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Lapsi maata m:telee kätkyessään.

mötkött|ää[2*] *deskr.v.* pötköttää, köllöttää. | Se laiskuri vain maata m:ää pitkin päivää. Karhu m:i mahallaan pesässänsä.

mötäkkä[15*] *onom.s.* metakka, jytinä, jymy. | Tappelun m. Yläkerrasta kuului pitkin yötä hirmuista m:ä.

möyhen|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < möyhentää. | Emäntä m:telee paakkuisia jauhoja. Kasvimaan m:tely.

möyhennin[50*] *väl.* < möyhentää.

möyhennys[64] *teonn.* < möyhentää. | Maan, jauhon m. Raakapuuvillan m. **-kone** *s.* Villan, vehnän m. **-kuokka** *s.* **-lapio** *s.*

möyhenty|ä[1*] *pass.v.* (< möyhentää) möyhetä. | Kynnön viillokset m:vät äestettäessä. Kivi m:y kemiallisen rapautumisen vaikutuksesta.

möyhentäjä[16] *s.*, vars. *maat.* ja *kut.* möyhennyskone, möyhennystä suorittava koneenosa. | Villan m. Hyvänä maan m:nä tunnettu auratyyppi. Laappikoneen pyörivä m. — *Yhd.* piikkim.; jankon-, maanm.

möyhen|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* tehdä möyheä(mmä)ksi, kuohkeuttaa. | M. maata kuokalla, äkeellä. Kastematojen m:tämä maa. Kalkki vaikuttaa m:tävästi kovaan maahan. Villan m:täminen. Syvältä m:netty pelto. — Lepuutti voimistelun m:tämää ruumistaan.

möyhe|tä[34] *v.* tulla möyheä(mmä)ksi, möyhentyä. | Kokkareinen maa m:nee jäätyvän veden vaikutuksesta.

möyhe|ä[21] *a.* -ys[65] *omin.* kuohkea, huokoinen, hohkainen, pöyheä, muhea, pehmeä;)(tiivis, kiinteä, luja, kova. | M. maa, multa, massa. M:ät pilvet. M:ää lankaa. Pinaatin m:ät lehdet. Istahti m:älle mättäälle. -- pähkinäpensaat muodostivat m:itä aarnioita SILL. — *Kasv.* M. ruusujuuri, m. suolayrtti.

möyheälehtinen *a.* M. kasvi, pensas, ruoho, kaktus.

möyhinä[14] *s.* hälinä, meteli. | Raja niillä on harjakaisillakin, oli mennä koko yö samassa m:ssä TOPPILA. -- Yrjänä Svinhufvud miehineen valvoi, ettei mitään uutta m:ä enää päässyt millään puolella [tyytymättömien keskuudessa] viriämään LEINONEN.

möyhi|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* möyhentää; pöyhiä, penkoa. | M. maata, heinäkasaa. Äiti m:i patjan pehmeäksi. Traktorin vetoketjut m:vät tien huonoksi. Ennen kilpailua on suoritettava hyppypaikan m:ntä.

möyhy[1] *s.* **1.** hälinä, meteli. | Ovat pitäneet suurta m:ä yrityksestään. Syntyy yht'äkkiä hirveä m. [kun mies puukko kädessä hyökkää häätupaan] ALKIO. **2.** hienojakoinen aine: murska, sohjo. | Möyhennyskone tekee selluloosalevyistä hienoa m:ä. Kalanruodot pehmenevät kalakukossa pehmeäksi m:ksi. — *Kuv.* Uhkasi tehdä m:ä koko nykyisestä valtiokomennosta.

möyhy|tä[39] *v. harv.* **1.** = möyhätä. | Huudettiin, m:ttiin, katkottiin aidanseipäitä. Yläilmoissa m:ää pilviukko [= ukkonen] AHTI RYTKÖNEN. **2.** Äes etenee, multa m:ää [= juoksee möyhynä] jousien välitse KARHUM.

möyhä|tä[35] *v.* meluta, reuhata, meuruta. | Myötäänsä joi ja m:si hän kylillä PÄIVÄR. [Panssarivaunut] olivat jo puhkaisseet rintaman ja tulla m:sivät nyt maantietä pitkin HAANPÄÄ.

möyke[78*] *onom.s.* möykkäys, jyske, jytinä. | Humalainen piti kovaa m:ttä oven takana.

möykkelik|kö[2*] *s.* ja *a. murt.* Kyntää m:köä 'epätasaista, möykkyistä maata'. Ajoreki hyppeli m:öllä [= epätasaisella] kevättalven tiellä KIANTO.

möyk|ky[1*] *deskr.s.* suhteellisen iso, enemmän t. vähemmän muodoton kappale, möhkäle; vrt. kokkare. | Painava, muodoton m. M. multaa,

taikinaa. Iso kiven m. Suola on m:kyinä. Päivä paahtoi saven koviksi m:yiksi. Liha pyöriskeli sitkeänä m:kynä hänen suussaan. Vaskikala munii mätimunansa suurina m:kyinä. Hänestä tuntui kuin sydän kiertyisi kovaksi m:yksi HEPOR. Pilvet liikkuvat valtavina tummina m:kyinä. — *Yhd.* juusto-, jää-, leipä-, lumi-, suola-, taikinam.; kiven-, pilvenm.

möykkyi|nen[63] *poss.a.* M:stä maata, savea.

möykk|ää[2*] *onom.v.* (*rinn.* möykätä) pitää möykettä, melua, elämöidä, mekastaa. | Juopuneet m:ivät kaiken yötä.

möykyt|tää[2*] *kaus.v.* (< ed.) hakata paukuttaa, jyskyttää. | M:ti pöytää nyrkillään. Alkoi vihoissaan m. poikia luudanvarrella. Uskovaisia minä tänään piiskasin ja m:in J.FINNE. — -- syökää, te puuhevoset, m:täkää kuin märehtivät pukit tarhassa KIVI.

möyk|ätä[35*] *onom.v.* -käys[64] *teonn.* = möykkää. | Kovaäänistä m:käystä. Karhu m:käsi metsässä kiviä heitellen.

möyriskel|lä[28] *frekv.v.* < seur. | Myyrä m:ee pellossa. M:i vimmatusti papereitaan.

möyri|ä[17] *deskr.v.* -nä[14], -ntä[15*] *teonn.* **1.** penkoa, tonkia, myllertää. | M. maata, suota. Myyrä m:i peltoa. Ukko m:i peltoansa sahralla. Sinähän m:t sekaisin koko vaatekomeroni. Kranaattien m:mä maasto. Karhu m:i muurahaispesässä. Ahkeraa m:n(t)ää. **2.** mylviä, möyrytä. | Hiljaisuuden katkaisi härän huikea m:nä. Tyytymättömästi m:en kulki kartanon karja talon suurilla takamailla AHO. — Panssarivaunut m:vät hitaasti eteenpäin.

möyry[1] *onom.s.* (veden) pauhu. | Kauas kuului kosken vesien m. -- kohta oli tauonnut meren kamala m. PAULAH.

möyrytauti *s. eläinlääk.* = sonnitauti.

möyry|tä[39] *onom.v.* -ntä[15*] *teonn.* mylviä, ärjyä, raivota; merestä ym.: meuruta, hyrskytä, kuohua, myllertää. | Sonni, lehmä m:ää. [Mies] kiroilee ja m:ää vihapäissään. Karhu tapella m:si suuren härän kanssa. Myrsky m:ää merellä. Ukkonen m:ää 'jyrisee'. Pohjoinen m:si ja vinkui. Hurjasti m:ten vedet syöksyvät alas putouksesta. Pommikone tulla m:si meitä kohti. Katselee meren vihaista m:ntää. Myrsky kiihtyi, hongat ruskivat, metsä m:si AHO.

möyrästel|lä[28] *frekv.v.* < seur. | Kesät hän kaivoi ja m:i suolla KARHUM.

möyräst|ää[2] *deskr.v.* **1.** möyriä, penkoa, myllertää. | M. pellolla aamusta iltaan. Tällä välin oli Juho m:änyt työpaikalla [suolla] mielensä mukaan PÄIVÄR. **2.** *harv.* möyrytä, möristä, ärjyä. | Karhu, sonni m:ää. Laiva laskee pitkän m:yksen PAULAH. Tuki suusi, mitäs siinä vielä m:ät! EINARI VUORELA.

möö *onom.interj.* vars. ammumista kuvaamassa. | "Möö!" sanoi härkä.

mööpeli[5] *s. ark.* **1.** huonekalu. | [Keinutuoli] oli hänen äitivainajansa aivan viimeinen, paitsi nyt tätä kläninkiä ja muutamaa stopattua m:ä HEPOR. **2.** kapine, vekotin, rakkine. | Hieno m. se hänen uusi autonsa! -- nouti hyllyltä viinaputelin, leveän tukholmalaisen m:n jäänvalkoista lasia KILPI.

N

n [än t. en, vartalo ännä-, ennä-]. **1.** kirjain, *n*-äänteen merkki; ääntyy *ŋ*:nä sanansisäisissä nk- ja ng-yhtymissä aina, tauottoman sananrajan erottaman k:n edellä us.; ääntyy *m*:nä sanansisäisissä nm- ja np-yhtymissä aina, tauottoman sananrajan erottaman m:n ja p:n edellä us.; ääntyy eräissä vakiintuneissa tapauksissa lainen-johtimen edellä us. *l*-äänteenä (kaiken-, muun-, saman-, toisenlainen). **2.** eräs kielen äänne: hammasäänteisiin kuuluva nasaali. | *n* on ääntymätavaltaan nasaalinen aukkoäänne l. resonantti, ääntymäpaikkansa puolesta hammasäänne l. dentaali. **3.** *mat.* mielivaltaisen kokonaisluvun merkkinä. **4.** *lyh.* mm.: noin. | Taloon on matkaa n. 8 km.

naakeli[5] *s. mer.* aluksessa (naakelipenkissä): puu- t. metallivaarna, johon köysi kiinnitetään. **-penkki** *s.* aluksessa reiällinen puu- t. metallikaide, johon naakelit pistetään.

naak|ka[10*] *s.* **1.** Corvus monedula, variksen sukuinen, sitä pienempi mustan harmaa lintu, joka us. pesii vanhojen kivikirkkojen seinänkoloissa. | N:at kirkuvat. **2.** *kuv. halv.* naisesta. | Hän on vanhapiika, iänikuinen n. - - osasi ihmisen haukkua Maijastiina, se vanha n. KARHUM. — *Erik.* naikkonen, lutka. | Häpeämätön n. Laitakaupungin n:at.

naali[4] *s.* Alopex lagopus, pohjoisissa tunturiseuduissa elävä ketun sukulainen, napakettu, pohjankettu. **-n|nahka** *s.*

naama[10] *s.* ihmisen ja eläimen pään etupuoli; vrt. kasvot. **1.** *anat.* Eri ihmisroduilla on n:n suunta ylhäältä alaspäin eri suuressa määrin kalteva. Täysin kehittyneellä sikiöllä on aivo-ontelon tilavuus suuri n:an verraten. — Kärpäsen, leijonan, linnun n. **2.** ei-terminluonteisena vars. *ark. kans.* Parroittunut, synkkä n. N. kuin parkittu. Pestä n:nsa. Pyyhkiä hikeä n:staan. Mies saapui n. verissä. Pojan n. vetäytyi leveään hymyyn. Palasi n. happamena, kalpeana. Synkäksi meni miehen n. Pitkäksi venähti hänen n:nsa 'hänen kasvoilleen tuli pettymyksen ilme'. En ilkeä enää näyttää n:ani [= näyttäytyä] siellä. Näyttää iloista, surullista, synkkää, tyytyväistä, viatonta, äkäistä n:a 'olla iloisen [jne.] näköinen'. - - Rajamäen Kaisa - - n. nuuskassa KIVI. - - hänen järeätekoisesta n:stansa hohti rautainen varmuus ALKIO. - - n. paistaen kun hiilistö SILL. — Iskeä, lyödä jkta vasten n:a. Sanoa totuus vasten n:a 'siekailematta, suoraan'. Nauraa vasten n:a 'häikäilemättä, peittelemättä'. Heittää, pistellä n:ansa [= syödä t. juoda] jtak. Kumautin n:ani pari kannua olutta. | Onkos tämä laitaa? Pinnata n:ansa kallista trahtööri-viinaa yöt ja päivät KIVI. Siellä näkee aina uusia naamoja 'ihmisiä, joita ei ole ennen nähnyt'. Kova n. 'jämerä mies, ankara vastustaja tms.'. — *Kuv.* Auringon, kuun n. - - katso rohkeasti tulevaa aikaa vasten n:a KIVI. — *Yhd.* maito-, noki-, pöhön.; kaupunkilais-, maalaisn.; valkon.

naamahermo *s. anat.* naamalihaksiston liikehermo, kasvohermo.

-naamainen[63] *poss.a.* Kalpea-, kapea-, leveä-, puna-, pyöreän.; arpi-, kesakko-, ryppyn.; kaksi-, monin.

naama|kehä *s.* = seur. **-kiehkura** *s. el.* silmiä säteittäisesti ympäröivien höyhenten t. karvojen muodostama kiehkura. | Pöllöjen n. **-kukkai|nen** *a. kasv.* — *S:sesti.* N:set 'Scrophulariaceae, eräs yhdisteräisiin kuuluva kaksisirkkaisheimo'. **-kulma** *s.* = kasvokulma. **-lihas** *s. anat.*, tav. *mon. ark.* **-lu|u** *s. anat.* Pääkallon luut jakautuvat aivokopan luihin ja n:ihin. **-osa** *s.* Pääkallon n.

naamar|i[5] *s.* kasvojen t. koko pään peitteenä käytetty irtolaite; vrt. naamio. **1.** kankaasta, paperista, vahasta, puusta, tuohesta tms. tehty kasvojen (joskus koko pään) peite, joka kuvaa tietynlaisia kasvoja (t. eläimen päätä). | Antiikin teattereissa oli eri n:it tragedioja ja eri n:it komedioja varten. Japanilaiset ovat näytelmiä varten veistäneet n:eita puusta hyvin taitavasti. Useat kansat ovat käyttäneet eläinten päitä kuvaavia n:eita uskonnollisiin tarkoituksiin. — *Kuv.* Hänen kasvoillaan on aina hurskaan n. Hänen kasvojensa iloisen huolettomuuden n:in alta ei hänen sielunsa sisin pääse koskaan näkyviin. A. on riisunut n:insa 'paljastanut todellisen minänsä'. - - käyttäytymisen tulee olla - - [mielialan] ilmaus eikä petollinen n. AK. — *El.* eräiden sudenkorentojen toukkien kauhanmuotoinen, naaman peittävä alahuuli. — *Yhd.* eläin-, härkä-, pukkin.; teatterin.; joulupukinn. **2.** erinäisistä hengityselimiä, silmiä t. yl. kasvoja suojaamaan käytetyistä laitteista. | Miekkailtaessa käytetään punotusta rautalangasta ja nahasta tehtyä n:ia kasvojen suojana. Sukeltajan, mehiläishoitajan n. Teollisuudessa käytetyt n:it. — *Yhd.* happi-, kaasu-, kaivos-, palo-, savu-, teollisuusn. **3.** nukutuksessa ja teurastuksessa käytetyistä ed:iä muistuttavista laitteista. — *Yhd.* eetteri-, kloroformi-, teurastusn.

naamarimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Sudenkorentojen toukkien pyyntihuuli on n.
naama|rustinki *s. ark.* kasvot. | Kyyneleet valuivat pitkin hänen rosoista n:rustinkiaan LARINK. **-taulu** *s. ark.* kasvot. | Lumipallo sattui keskelle n:a. Joukon keskellä näkyi hänen pieni pyöreä n:nsa. -- tädin n. äkkiä suli iloiseen irvistykseen KIANTO. **-värkki** *s. ark.* kasvot. | Ja tuo n:kin sinulla, Matti, on sitä laatua, että sylipuulla sen tekijä mitat on ottanut ja pelkällä kirveellä valmistanut E.ELENIUS.
naamiais|et[63] *s. mon.* huvitilaisuus, johon osanottajat saapuvat naamioituneina ja us. erikoisissa naamiaispuvuissa, naamiohuvit, maskeradi. | Mennä n:iin. Järjestää, toimeenpanna n. — *Yhd.* oopperan.
naamiais|huvit *s. mon.* = ed. **-puku** *s.* naamiaisissa käytetty puku. **-pukuinen** *a.*
naamio[3] *s.* vrt. naamari. **1.** sellainen kasvojen, pään t. koko ruumiin peite, verho, jonka tarkoitus on tehdä käyttäjä tuntemattomaksi t. jkn tietyn henkilön t. ihmistyypin näköiseksi. | Rikollisten n:t. Naamiaisissa pidetyt n:t 'sametista, silkistä tms. tehtyjä kasvojen peitteitä (puolinaamioita), joissa on kupu nenää ja reiät silmiä varten sekä lisäksi us. suuta ja leukaa peittävä silkkisuikale tms.'. Käyttää n:ta. N. kasvoilla. — Näyttelijän n. 'maalaamalla, tukkaa ja partaa laittelemalla tms. keinoin aikaansaatu näyteltävän osan vaatimusten mukainen ulkonäkö'. Eri kansat ovat uskonnollisissa menoissaan käyttäneet n:ita, joiden avulla on uskottu voitavan karkottaa henkiä. — *Kuv.* Kauniiden sanojen pettävä n. Elämä riisuu n:nsa 'murskaa turhat kuvitelmat, paljastaa armottomuutensa'. Hänen kasvojensa iloisen n:n taakse kätkeytyi loputon määrä tuskaa. Teeskenneltyä, uskoteltua elämänasennetta voidaan kutsua n:ksi. Jos sinulle pahansuovasti ilmehditään, älä käännä katsettasi pois; ei ole haitaksi, jos näet ihmisen ilman n:ta JOTUNI. — *Yhd.* puolin.; näyttelijänn.; eläinn.; kuolinn. **2.** ed:een liittyen. **a.** kosmeettisessa tarkoituksessa kasvoille siveltävistä aineista muodostuva, jonkin ajan kuluttua pois pestävä peite, kosmeettinen, kauneusnaamio. **b.** *valok.* vedostettavaa kuva-alaa rajoittamaan käytetty musta paperi, johon on leikattu tarvittavan suuruinen aukko. **3.** naamiaispukuinen henkilö.
naamiohuvit *s. mon.* = naamiaiset.
naamio|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** varustaa naamiolla. | Näyttelijä A. oli n:itu Napoleoniksi. **2.** ed:een liittyen. **a.** *sot.* peittää omia joukkoja, laitteita, liikennettä tm. vihollisen tähystykseltä naamiopuvuilla, -verkoilla, -maalauksella tms. | N. konekivääripesäke, korsu, tykki. Asemiehen n.inti. Varastot maalattiin n:ivilla väreillä. Lumipuku n:i käyttäjänsä hyvin talvella. **b.** *abstr.* ja *kuv.* Sodan aihe n:idaan tavallisesti jonkin sopivan tekosyyn taakse. A. koetti aluksi n. rakkautensa pelkkään ystävyyteen ja mielenkiintoon. Hallituksen toiminta on kavalasti n:itua ryöstöpolitiikkaa. Romaani, joka on tekijänsä n:itu omaelämäkerta.
naamioimis|taito *s.* Sodankäynnissä vaaditaan hyvää n:taitoa. **-verkko** *s. sot.* = naamioverkko.
naamioitu|a[1*] *refl.v.* < naamioida. | Taikatemppujen esittäjä oli n:nut vanhaksi professoriksi. Vieraat saapuivat n:neina. Luonnonkansojen keskuudessa tanssijat esiintyvät usein eläimiksi n:neina. — Tähystäjäin tulee olla hyvin n:neita, jotta vihollinen ei heitä huomaisi. Eräät äyriäiset n:vat kiinnittämällä selkäkuoreensa erilaisia leviä.
naamioitus[64] *s.* naamioimisen tulos. | Näyttelijän n. Korsujen, tykkien n. Parantaa, tehostaa n:ta.
naamio|lyriikka *s.* lyriikka, jossa runoilijan omat tunteet ja ajatukset esitetään toisten henkilöiden tunnetiloina, sanoina tms. **-maalaus** *s. sot.* Lentokoneiden n. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Kasvojen n. liikkumattomuus. **-näytelmä** *s.* aiheeltaan tav. vertauskuvallisia t. tarunomaisia juhlanäytelmiä, joita esitettiin etupäässä ruhtinashoveissa 1500- ja 1600-luvulla. | Erityisen suosittuja n:t olivat Englannissa. **-puku** *s.* **1.** naamiaispuku. **2.** *sot.* naamioitumistarkoitukseen käytetty erikoinen puku. **-pukuinen** *a.* **-tanssi** *s.* alkukantainen tanssi, jonka esittäjät ovat naamioituja (kuolleiden henkiä, totem-eläimiä tms. kuvaaviksi).
naamioton[57] *kar.a.* — *Kuv.* Paljas, n. todellisuus.
naamioverk|ko *s. sot.* naamioimisverkko. | Tykin yläpuolelle asetettiin n. Tähystäjä veti päänsä yli n:on.
naapukka[15*] *s. murt.* karvalakki, jossa on korville vedettävä, takaa avoin reunus. | Lammasnahkainen, pitkävillainen n. Pohjalainen n. **-lakki** *s.* **-reuhka** *s.*
naapur|i[5] *s.* **1.** henkilö t. perhe suhteessa toiseen, joka asuu likinnä, mutta kuit. toisessa taloudessa; myös toisen kanssa rajakkain (t. toista lähellä) oleva kiinteistö, rajanaapuri. | Kalle on lähin n:ini. Ensi keväänä tulemme n:eiksi. Riidellä n:insa kanssa raja-aidasta. Elää sovussa n:iensa kanssa. Lähteä n:iin juttelemaan. Käydä n:ista hevosta lainaamassa. Töllistä on lähimpään n:iin toista peninkulmaa. Heikkilän talo on lähin n:imme. — *Yhd.* lähi-, rajan. **2.** valtio t. kansa suhteessa toiseen, jonka alue rajoittuu sen alueeseen. | N:imme Ruotsi. Suuri itäinen n:imme Venäjä. Kantasuomalaiset asuivat balttilaisten kansojen n:eina. Germaanisilta n:eiltaan itämerensuomalaiset kansat ovat saaneet monta lainasanaa. **3.** yl. vierekkäin, lähekkäin olevista ihmisistä, yhteisöistä t. esineistä. | N:inani lippujonossa oli puhelias mies. Hyökkäyksessä on n:inamme oikealla jääkäripataljoona. Pikkusormen n:ia sanotaan nimettömäksi sormeksi. Nurkassa on iso uuni ja sen n:eina lipasto ja nojatuoli. — *Puhek.* yl. toista henkilöä tarkoittaen. | Kuulehan, n., onko sinulla tulitikkuja? Sillä n:illa on päässään muutakin kuin sahajauhoja.
naapuri|akka *s.* **-alue** *s.* Murteen vaikutus ulottuu kauas n:ille. **-apu** *s.* naapureilta saatu työtm. apu. **-asema** *s.* Juna on juuri lähtenyt n:lta. Merivartiolaitoksen n:t pitävät yhteyttä

keskenään. **-asumus** *s.* **-emäntä** *s.* **-heimo** *s.* **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* **-huvila** *s.* **--isäntä** *s.* **-joukko** *s.* Taistelussa on osattava nojautua n:ihin. **-kaist|a** *s. sot.* Käytimme hyväksemme n:oilta avattua tulta. **-kans|a** *s.* N:amme ruotsalaiset. Roomalaiset kävivät alinomaa sotia n:oja vastaan. **-kartano** *s.* **-kateus** *s.* naapurusten välinen kateus. | Riidan pohjana oli pelkkä n. **-kaupunki** *s.* Helsingin n. Porvoo. **-kieli** *s.* N:stä saadut lainasanat. **-kirkko** *s.* **-komppania** *s.* **-kulttuur|i** *s.* Jnk sivistysmuodon kosketukset n:eihin. **-kunta** *s.* **-kylä** *s.* **-maa** *s.* N:mme Ruotsi. **-maakunta** *s.* **-mies** *s.* **-mur|re** *s.* Lounaismurre on ollut ruotsalaisten n:teiden vaikutuksen alainen. **-mök|ki** *s.* N:in akka, mies. N:in ikkunasta tuikkaa jo tuli.

naapurin|emäntä *s.* **-isäntä** *s.* **-lapsi** *s.* **-mies** *s.* **-poika** *s.* **-tyttö** *s.* **-vaimo** *s.* **-väki** *s.*

naapuri|oikeus *s. lak.* säännökset, jotka koskevat rajakkain olevien kiinteistöjen välisiä oikeussuhteita. **-paikkakunta** *s.* **-perhe** *s.* **-piha** *s.* **-pitäjä** *s.* **-pitäjäläinen** *s.* **-pöytä** *s.* vieruspöytä esim. ravintolassa. **-rakennus** *s.* **-riita** *s.* naapurusten välinen riita. **-ruhtinas** *s.* **-rykmentti** *s.* **-seurakunta** *s.* **-seutu** *s.* **-sopu** *s.* naapurusten välinen sopu.

naapuristo[1] *koll.s.*; *syn.* naapurusto. **1.** naapurit (ihmiset t. naapuritalot). | N. oli miltei täysilukuisena vainajaa saattamasssa. N. juorusi miehestä yhtä ja toista. **2.** naapurialueet, -seudut. | Myös lounaismurteiden n:ssa sana esiintyy. Teimme matkan Hattulaan ja sen n:on.

naapuri|suhde *s.*, tav. *mon.* naapuruussuhde. **-talo** *s.* N:n emäntä, isäntä. Pistäydyin n:ssa juttelemassa. **-tie|de** *s.* Maantieteen ja sen n:teiden, geologian, kasvitieteen, eläintieteen, geofysiikan ym., välinen raja on epäselvä. **-tontti** *s.* **-torppa** *s.* **-tupa** *s.* **-tölli** *s.*

naapurius[40] *s.* tav:mmin naapuruus (1).

naapuri|vaimo *s.* **-valt|a** *s.* [Maa] julisti sodan n:oja vastaan. **-valtakunta** *s.* **-valtio** *s.*

naapuru|kset *s. mon.* He ovat n:ksia 'toistensa naapureita'. Toppilan isäntä ja minä olemme n. Asumme n:ksina. — Heitä on monta hyvää n:sta. — *Yhd.* piha-, rajan.

naapurusto[1] *koll.s.* = naapuristo.

naapuruu|s[65] *s.* **1.** (*rinn. harv.* naapurius) naapurina oleminen. | Itämerensuomalaisten ja balttilaisten kielten n. on ollut verraten pitkäaikainen. Uusien tulokkaiden n. ei kantaväestöä miellyttänyt. Hänelle on alkanut kangastaa outoja näkyjä toisista maailmoista, kuoleman n:desta ja seurustelusta vainajain kanssa TARK. **2.** välitön läheisyys. | Asua jkn n:dessa. Ihan talon n:dessa oli mylly.

naapuruussuh|de *s.*, us. *mon.* N:teita koskeva lainsäädäntö. Elää huonoissa, hyvissä n:teissa jkn kanssa. N:teemme Ruotsiin ovat aina olleet hyvät.

1. **naara**[10] *s.* naarausväline, hara. | Säteittäin lähtevillä kourilla varustettu pieni tukiton ankkuri soveltuu hyvin n:ksi. N. valmistetaan usein paksusta metallilangasta tai mänynhaarukasta. Kolmi-, nelisakarainen n. Ruumis tarttui vihdoin n:n kärkeen.

2. **naara**[10] *s. harv.* naikkonen, lutka, lunttu. | -- kun n. nyt oikein rypistää suunsa mansikkasuuksi ja livertelee kuin pääskynen päiväisellä katolla KIVI. Tuo Lallin paha emäntä, / vanha n., vaimo valski KANT.

naaraaja[16] *tek.* < naarata.

naara-ankkuri *s.*

naarannappi *s.* = näärännäppy.

naara|s[66(70)] *s.* **1.** eläimistä (harvemmin kasveista): yksilö, jossa munasolut syntyvät;)(koiras, uros. | Koiras on usein n:sta kookkaampi. Uroskettu n:ansa kanssa. Puussa näkyi pari teerikukkoa ja muutamia n:ita. Uroshirven jäljet ovat tylpempikärkiset ja enemmän ulospäin suuntautuvat kuin n:an. — *Yhd.* kärpäs-, sääskin.; siitosn. **2.** *halv.* naisesta sukupuoliolentona; vrt. narttu. | Sinä viettelijä, sinä kiimainen n.! Viitsitkin ruveta seikkailemaan kaikenlaisten n:iden kanssa! -- ne oli Mutkalan Kalle ja Lovelan Vihtori, kyllä minä ne tunnen — haistavat uuden n:ksen SILL.

naaras|aiheinen *a.* On kahdenlaisia munasoluja, n:aiheisia ja koirasaiheisia. **-eli|n** *s.* Heisimadolla (yhdellä yksilöllä) on sekä koiras- että n:met. Munasiittoisten kasvien munasolut syntyvät näiden kasvien munapesäkkeissä, n:missä. **-eläin** *s.* **-haahka** *s.* **-haukka** *s.* **-hirvi** *s.* **-itiö** *s. kasv.* **-itiöpesäke** *s. kasv.* **-jänis** *s.* **-kala** *s.* **-karhu** *s.* **-kasvi** *s. kasv.* kaksikotisten kasvien munapesäkkeellinen muoto. **-kettu** *s.* **-kissa** *s.* **-leijona** *s.* **-lintu** *s.* **-metso** *s.* koppelo. **-perhonen** *s.* **-pontti** *s. puut.* ponttilaudan urapuoli. **-poro** *s.* **-puol|i** *s.* N:en ja koiraspuolen väliset eroavuudet. -- tuokoon hyvityksenä Herralle rikkomuksesta, jonka hän on tehnyt, n:en pikkukarjasta, uuhen tai vuohen, syntiuhriksi VT. **-puoli|nen** *a.* N. yksilö, eläin. N:set elimet. **-solu** *s. biol.* **-susi** *s.* **-teeri** *s.* **-tiikeri** *s.* Hyökkäsi pojan kimppuun kuin n. **-yksilö** *s.*

naara|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* etsiä veden alle vajonnutta ruumista, tukkeja tms. vetämällä jtak koukkulaitetta (naaraa, haraa) veneestä, laivasta tms. käsin pitkin pohjaa t. yl. vedenpinnan alla, harata. | Verkko tai pitkäsiima joudutaan joskus n:amaan pohjasta. Onnettomuuspaikalla jatkettiin n:uksia. Hukkunut saatiin ylös heti ensi n:uksella.

naaraus|ankkuri *s.* **-koukku** *s.* **-köysi** *s.* **-työ** *s.*

naarmais|ta[24] *v.* -u[2] *teonn.* vetäistä naarmu.

naarmu[1] *s.* (suhteellisen vähäinen) raapaisun jälki ihossa t. muussa (sileässä) pinnassa. | Ei haava, vähäinen n. vain. Kissa raapaisi käteen syvän n:n. Luoti hipaisi olkapäähän n:n. Autossa olleet selviytyivät onnettomuudesta vähäisin n:in. En saanut sodassa n:aakaan 'en haavoittunut'. — Puun kaarnassa näkyi karhun kynsien n:ja. Lattia oli täynnä n:ja. Lujaan teräkseen ei tule n:ja. — *Yhd.* verin.; pintan.

naarmui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* N. huonekalu. N. lasi, lattia, pinta.

naarmuton[57] *kar.a.* N. lasi, pinta.

naarmut|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* tehdä naarmu(ja) jhk, saada naarmuille. | Kova ukonkivi n:taa lasia ja terästä. Lyijyä voi kynnelläkin helposti n. Keritsimien n:tama lampaannahka. Hiekka n:taa ja kuluttaa kalliota. — *Maat.* Puna-apilan siemen voidaan n., jotta pinta helpommin läpäisisi vettä.

naarmut|tua[1*] *pass.v.* < ed. | Lattia on vain vähän n:tunut. On varottava, ettei lasi pääse n:tumaan. Teräs ei helposti n:u.

naarmuuntua[1*] *v.* = ed.

naasik|ka[15*] *s. harv.* huonotapainen nainen, lunttu, lutka. | Roomassa, koska tämä ankara valta lankeemukseensa kallistui, hallitsit portot, narssut ja n:at KIVI. Tuoltapa kompuroi hän aamuvartiossa Flensborgin pahamaineisesta talosta, narttujen ja n:oitten parista SILL.

naat|ta[10*] *s.* = hippa (2), litta. | Juosta, leikkiä n:taa. — Joutua n:aksi. Olla n:tana.

naat|ti[4*] *s.* juurikasvin maanpäällinen osa, vars. lehdet. | Lantun, nauriin, porkkanan n. N:it ovat hyvää karjanrehua. -- kallon kaulalta sivalti; / vei kuin n:in naurihista KAL.

naatti|home *s.* Sipulin n. **-nauris** *s. maat.* rehuksi käytettävien lehtiensä vuoksi viljelty nauris.

-naattinen[63] *poss.a.* Lyhyt-, matala-, suurin.

naatti|ruokinta *s. maat.* **-sato** *s. maat.*

naava[10] *s.* puiden rungoista ja oksista riippuva jäkälä; *kasv.* Usnea, eräitä naavajäkäliä. | Kuusen oksista riippui pitkää harmaata n:a.

naavai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* N. kuusi, oksa, puu. N. kuusikko, metsä. — *Kuv.* Vanha, n. [= parrakas] äijä. **2.** *ain.* -- eivät puhurin pisimmätkään piikit ulottuneet läpi metsän n:sen turkin AHO. Tapio ja Mielikki lepäävät vielä n:silla vuoteillaan AHO.

naava|jäkälä *s.* N:jäkälät 'Usneaceae, eräitä naavaa muodostavia jäkäliä'. **-kuusi** *s.* naavainen kuusi. | Ukko suoristausi, seisoen kuin vanha n. keskellä permantoa LINN. **-par|ta 1.** *s.* Metsänhaltijan n. Kuusten n:rat. **2.** *a.* = seur. | Nurmi-Tuomas, tuttavamme, / sammaljalka, n. KOSKENN. **-partainen** *a.* N. Tapio. N. kuusi. — *Kuv.* Vanha n. äijä. **-tukko** *s.* Soihduista putoili palavia n:ja ja tervaksia. **-turkki 1.** *s.* Kuusen, metsän n. **2.** *a.* = seur. | Korven n. kuusi. **-turkkinen** *a.* N. metsänhaltija. **-villa** *s. kut.* kuituaine, jota saadaan männynhavuista niitä keittämällä ja puhdistamalla.

naavoittu|a[1*] *v.* tulla naavaiseksi. | N:nut kuusi. — *Kuv.* Ukon n:nut [= parroittunut] naama. Sinne hän jäi n:maan 'vanhenemaan, "homehtumaan" '.

nabob[7] [us. nā-] *s.* upporikas pohatta (vars. Intiassa rikastunut eurooppalainen).

nadiiri[6] *s. täht.* piste, missä havaintopaikan kautta kulkeva luotiviiva alaspäin jatkettuna leikkaa taivaanpallon; vrt. zeniitti.

nafta[10] *s.* maakerroksista saatu hiilivetyjä sisältävä öljyaine, kivi-, maa-, vuoriöljy. **--alue** *s.* **-johto** *s.* **-kaasu** *s.* **-kenttä** *s.* **-käyttöinen** *a.* N. auto.

naftalaani[4] *s. farm.* raakanaftasta ja saippuasta valmistettu salvamainen seos.

naftaleeni[4] *s. kem.* eräs aromaattinen, värittöminä kiteinä esiintyvä hiilivety, naftaliini.

naftaliini[4] *s.* = ed. | Väkevän, tukahduttavan hajunsa takia n:a käytetään vaatteiden suojaamiseen koin tuhoilta. Panna talvivaatteensa kesäksi n:in.

nafta|lähde *s.* **-lämmitys** *s.* **-moottori** *s.* **-piki** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* **-yhtiö** *s.*

nafteeni[6] *s.* N:t ovat tyydytettyjä alisyklisia hiilivetyjä, värittömiä, lievästi petrolinhajuisia nesteitä. **-hap|po** *s.* N:ot ovat nafteenien karbonihappoja. **-saippua** *s.* N:a käytetään suovan korvikkeena. **-yhdiste** *s.* **-öljy** *s.*

naftoli[5] *s.* N:t ovat naftaleenin happamia oksiyhdisteitä l. fenoleja.

nagaikka[13*] *s.* kasakanpamppu, kasakanpiiska.

nagan[7] *s.* eräs venäläinen revolveri(malli).

nagari[5] *s.* tärkein intialainen kirjaimisto, jolla sanskritia nykyään miltei yksinomaan kirjoitetaan.

nahan|alainen *a.* Eläimen n:alaiset kudokset. N. rasvakerros. **-hinta** *s.* **-jalostus** *s.* **-jäljite(lmä)** *s.* **-jäte** *s.*, tav. *mon.* **-kappale** *s.* **-luonti** *s. el.* niveljalkaisten kitiinikuoren ja eräiden matelijain ihon ylimpien sarveiskerrosten ajoittain toistuva irtautuminen yhtenäisenä nahkana. **-muokkaus** *s.* **-pala(nen)** *s.* **-tapainen** *a.* myös ⌒. | N. kalvo, lehti. **-vaihdos, -vaihto** *s.* = nahanluonti.

nahanvalmistus *s.* nahan käsittely käyttökuntoon, nahanmuokkaus. **-menetelmä** *s.* **-taito** *s.*

nahan|vienti *s.* **-värinen** *a.* myös ⌒.

nahas[64] *s.* parkitsematon, karvottu ja peitattu vuota. — *Yhd.* koiran-, lampaan-, pukin-, vasikann.

nahat|on[57] *kar.a.* < nahka. | Rauta oli kalvanut nilkan n:tomaksi. Käden rystynen oli n. ja turvonnut. N. ketunraato.

nahina[14] *teonn.* < seur. *(1.)* Viereisestä huoneesta kuului paperin n:a. Sairas nukkui levottomasti, ja vuoteesta kuului jatkuvasti hiljaista n:a. Kuului vain askelten pehmeää n:a. Tuulen n. puissa. *(2.)* Humalaisten kesken syntyi n:a. Lasten kesken oli taas pientä n:a leikkikaluista. Talosta kuului tappelun n:a. Pari tiettyä rähisijää jossain nurkassa hiukan yritti jotain n:a SILL. — *Yhd.* riidan-, tappelunn.; perhen.

nahis|ta[24] *v.* **1.** *onom.* hankauksen tms. aiheuttamasta kuivan pehmeästä äänestä. | Tallukat n:ivat lattiaa vasten. Mies puhui n:evalla äänellä. **2.** tapella nuhistaa, nujuuttaa, riidellä. | Antaa poikien n.! Siinä n:tiin ja ähistiin.

1. **nahist|aa**[2] *v.* = ed. 2. | Riidellä, tapella n. Lapset n:ivat keskenään pitkin päivää.

2. **nahist|aa**[2] *v.* saattaa nahistumaan. | Marjat n:etaan ohuelti pelleille levitettyinä.

nahistel|lla[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 1. nahistaa. | Humalaiset n:ivat kadulla.

nahistu|a[1] *v.* tulla nahkeaksi. **1.** tuoreista kasviksista: kuivahtaa, kurtistua. | N:nut omena, peruna. Marjat ovat jo hiukan n:neita. Juuresten annetaan n. ilmavassa paikassa. — *Kuv.* N:nut ukko. -- oli virkistävää sielulle, joka elämän arkipäiväisyydestä pyrkii n:maan Y. KIVIMIES. **2.** kuivista valmisteista: tulla nih-

keäksi, kostua. | Korput n:vat kylmässä komerossa. **3.** nestemäisistä aineista: kuorettua. | Liisteriä on koko ajan sekoitettava, ettei se pääse n:maan.

nahju|s[64] *s.* hidas, saamaton henkilö, vetelys, vitkastelija, kuhnus. | Kuullut olen nahkapeitturin huonoksi mieheksi, saamattomaksi n:kseksi KIVI. Telirannan emäntä näki ennen pitkää, että lapsi tulee maailmaan, ennen kuin Jalmari — se n. — on tänne mitään apua saanut SILL.

nahjusmai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Hiljainen n. mies. N. hitaus. Hallituksen poliittinen n:suus.

nahjustel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* käyttäytyä nahjusmaisesti, vitkastella, kuhnailla. | Kiiruhtakaa, älkää n:ko! Ei nyt ole aikaa n.

nah|ka[10(*)] *s.* eläimen, harvemmin ihmisen iho. | N:assa on kolme kerrosta: ohut orvaskesi, vahva tiiviskudoksinen verinahka ja alusnahka, jossa kudokset harvenevat yksinäisiksi säikeiksi.

1. ruumiin peitteenä. **a.** eläimistä. | Ruiskuttaa lääkettä n:an alle. Kuoreen läpikuultava n. Käärmeet ja toukat luovat n:kansa. Hevonen oli niin laiha, että luut törröttivät korkealla n:an alla. **b.** vars. *ark.* ihmisistä. | Aatamin n. 'paljas iho'. Paistatella n:kaansa auringossa. Poika oli satuttanut itsensä kaatuessaan, n. oli poissa monesta kohdasta. - - näki laihan kaulan heikosti kohoutuvan ja laskeutuvan hengittäessä, näki kuinka n. oli veltosti painunut kuopille jättäen luut ja suonet koholle JOTUNI.

2. (eläimen) ruumiista irrotettuna: joko parkitsemattomana (raakanahka, vuota) tai parkittuna, joko karvomattomana (turkisnahka, talja) tai karvottuna. | Irrottaa, nylkeä n. eläimestä. N:an jalostus, valmistus, muokkaus. N:an karvominen, kuivaus, parkitseminen, peittaus, värjäys. — Ihminen on jo ammoisina aikoina käyttänyt turkiseläinten n:koja ruumiinsa verhona. Kärpän, soopelin, ilveksen ja näädän n:at ovat olleet ylhäisen aseman merkkinä. Piisamin, majavan, oravan n. Karakullampaan karitsan n:kaa sanotaan persiaaniksi, rasvahäntälampaan n:kaa kriminnahaksi ja astrakaaniksi. Turkiseläinten n:koja on ennen käytetty rahana. Hylkeen n:kaa käytetään matkalaukkuihin, reen päällystykseen yms. — Kenkien, käsineiden yms. valmistamiseen etenkin hevosten ja nautojen vuodista jalostettuja n:koja. N:an muokkaaminen vedenpitäväksi. N:an kiillotus. Laukku on n:kaa. N:an kappale. — Nyljen sinut elävältä ja ripustan n:kasi lähimpään puuhun! Ja katselkaamme ettei riipu n:kamme pian orressa kuin entisen piian KIVI. — *Yhd.* kissan-, koiran-, krokotiilin-, käärmeen-, lampaan-, oravan-, sian-, sisiliskonn.; hieno-, raaka-, rasvan.; kaula-, käpälä-, otsa-, pää-, vatsan.; lapikas-, päällis-, pohja-, saapas-, satulan.

3. vars. 1. ryhmään liittyvää kuv. ja erikoiskäyttöä. **a.** Syödä jk n:koineen karvoineen, n:koineen päivineen, luineen n:koineen 'kokonaan, kaikkineen'. Ensimmäisen Toukolaisen, jonka saan kynsiini, syön kitaani elävältä n:koineen ja karvoineen KIVI. **b.** *luu(t) ja nahka* ks. luu 2.c. **c.** eläinten nahanluontiin pohjautuvaa kuv. käyttöä. | Vaihtaa n:ka(a)nsa 'muuttaa mielipiteitään, "vaihtaa väriään", "pestä kasvonsa"'. Ryömiä n:astaan 'näyttää salassa olleet kykynsä t. muut ominaisuutensa, poistaa naamionsa, näyttää oikea luonteensa'. Vetäytyä n:kaansa 'kuoreensa'. — Pysyä n:oissaan (ark.) 'hillitä itsensä, pysyä rauhallisena'. Älkää innostuko, pysykää n:oissanne. **d.** jstak tukalasta tilanteesta puhuttaessa. | Pääsin ehjin n:oin kahakasta. Mies sai lyijyä n:kaansa. Karvat olivat pölähtäneet, vertakin oli jäänyt, mutta n:kansa oli ilves pelastanut AHO. — Varo n:kaasi! Hän ei yrittänytkään auttaa toisia, tahtoi vain säästää omaa n:kaansa kaikin tavoin. Sain tuntea n:oissani, etten ollut mieluisa vieras. Kärsi n:oissasi [= vastaa seurauksista, pidä hyvänäsi]! Hän vain kärsi pilkan n:oissansa eikä puhunut mitään. **e.** *myydä nahkansa.* Myydä n:kansa jklle 'antautua jkn palvelukseen'. Hän on myynyt n:kansa paholaiselle. — Myydä n:kansa kalliista 'antautua vasta kaikkensa yritettyään, kovan taistelun jälkeen'. Myi n:kansa halvalla. **f.** *ark.* Vetää n:kaansa [= syödä] puuroa. Kun te saatte jonkun ryypyn n:kaanne, niin te olette kuin villisikoja KIANTO. [Lehmä] tallusteli pian polvia myöten apilassa -- ja imaisi ruohoja n:kaansa niin että silmiä hämärsi AK. — Hänellä on peeveli n:assa, hän koettaa vietellä meitä paulaan KIVI. **g.** *alat.* naikkonen, lutka. | Viinaa ja naisia, oikein komeitakin n:koja, maalattuja, paklattuja KARHUM. **h.** *koul.* ensiluokkalainen; alaluokkalainen; vrt. nahkapoika.

nahka|-ala *s.* N:-alan asiantuntija. Antautua n:-alalle. **--antura** *s.* **-esiliina** *s.* **-esine** *s.* **-haarniska** *s.* Ratsuväen käyttämä n. **-hansikas** *s.* **-hattu** *s.* **-hihna** *s.* **-hiili** *s.* *met.* karkaisussa käytetty hiiletysaine. **-housut** *s.* *mon.* **-huonekalu** *s.* nahkapäällysteinen huonekalu.

nahkai|nen[63] *ain.* ja *poss.a.* -suus[65] *omin.* N. kalusto. N:set housut. — *Yhd.* poron-, sian-, varsan-, vasikann.; puna-, ruskean.; ohut-, paksu-, pehmeän.; hyvä-, siivon.

nahka|istuin *s.* **-jalkine** *s.* **-jaloste** *s.* **-jauhe** *s.* nahkajätteistä tehty lannoitusaine. **-jussi** *s.* *leik.* nahkapoika. **-jäte** *s.*, tav. *mon.* **-kaistale** *s.* **-kalusto** *s.* **-kangas** *s.* erikoispäällysteinen nahkamainen kangas (vahakangas, pegamoidi tm.). **-kan|si** *s.* Kirjan n:net. **-kantinen** *a.* N. Raamattu. **-kanuuna** *s.* 1600-luvulla käytännössä ollut kanuuna, jonka kuparinen putki oli päällystetty nahalla. **-kappale** *s.* **-kassi** *s.* **-kaulus** *s.* **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s.* **-kenkä** *s.* **-kerros** *s.* *nahk.* verinahka. | Vuodassa erotetaan orvaskesi, n. ja aluskerros. **-kiekko** *s.* **-kilpi** *s.* Kreikkalaisen sotilaan n. **-kinnas** *s.* **-korko** *s.* Kengän n. **-kotelo** *s.* **-kukkaro** *s.* **-kuorinen** *a.* N. pesäpallo. — N. muna 'nahkamuna'. **-kuula** *s.* *urh. leik.* jalkapallosta. | A. toimitti n:n näppärästi HJK:n maaliin. **-kypärä** *s.* **-käsine** *s.* **-käärö** *s.* **-lakka** *s.* nahan lakkaamiseen käytetty lakka. **-lakki** *s.* **-laukku** *s.* **-leili** *s.* **-levy** *s.* **-liima** *s.* parkitsematomista nahanjätteistä

valmistettu liima. **-liivit** *s. mon.* **-liuska** *s.* **-läppä** *s.* Venttiilin n. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Jokikilpikonnien n. ruumiinpeite. Peltopavun iso, n. palko. N:sen pehmeä, tahmea, taipuisa, tiivis. **-markkin|at** *s. mon.* Hintojen nousu n:oilla. **-massi** *s.* - - ukkonsa veti housunsa taskusta lihavan n:n, josta hän otti esiin kaksi ruplan rahaa ALKIO. **-mosaiikki** *s.* nahanpalasia käyttäen tehty mosaiikki (vars. kirjankansissa). **-muna** *s.* (kanan)muna, jonka kalkkikuori on heikosti kehittynyt t. puuttuu kokonaan. **-muste** *s.* liuos, jota käytetään nahan t. nahkateosten mustaksi värjäämiseen. **-myssy** *s.*

nahkan- = nahan-.

nahka|nauha *s.* **-nippu** *s.* **-nojatuoli** *s.* **-osa** *s.* Valjaiden n:t. **-pahvi** *s.* hienonnetuista nahkajätteistä ja jätepaperikuiduista valmistettu pahvi t. kartonki; myös ruskeasta puuhiokkeesta valmistettu erikoisen vahva pahvi, jota käytetään esim. kenkien välipohjiin. **-paita** *s.* vars. keskiajalla vartalon suojana käytetystä, metallirenkailla t. -levyillä vahvistetusta nahkapukineesta. **-pala(nen)** *s.* **-pallo** *s.* **-panssari** *s.* **-paperi** *s.* vahva, värillinen paperi(laji), jonka päällyspinta on puristettu nahkavalmisteiden mukaisesti kuviolliseksi. **-peite** *s.* **-peitteinen** *a.* N. matkalaukku. **-peitturi** *s. vanh.* (lampaan)nahkojen pehmittäjä, nahkuri. | Nyt n:lle kaupat kirjallisesti vahvistamaan KIVI. **-pielu|s** *s.* Auton n:kset. **-plastiikka** *s.* nahkakansien, laukkujen, korukehyksien yms. koristaminen nahan pintaan muovailluilla ja pakotetuilla kuvioilla t. kuvilla. **-pohja** *s.* Kenkien n:t. **-pohjai|nen** *a.* N:set kengät. **-poik|a** *s. puhek.* aloittelija, ensikertalainen, alokas, ensiluokkalainen. | Aliupseerit komentavat kentällä n:ia. Olimme aivan n:ia siinä hommassa. **-poimu** *s.* Kalkkunan nokan alapuolella riippuva n. **-puku** *s.* **-puoli** *s.* Halkaistun kalan n. 'nahan peittämä puoli'. Kalat pannaan suolaveteen n. alaspäin. **-pusero** *s.* **-pussi** *s.* **-päähine** *s.* **-päällinen** *s.* **-päällys** *s.* **-päällysteinen** *a.* N. huonekalusto. **-päätös** *s. kans.* tuomioistuimen (t. siihen verrattavan) päätös, jolla kanne t. syyte hylätään. | N., kulut kuitataan SILL. **-remmi** *s.* **-reunus** *s.* **-rukkanen** *s.* **-saapas** *s.* **-salkku** *s.* **-sarana** *s.* **-selkä** *s.* Kirjan n. **-selkäinen** *a.* N. kirja.

nahkas|et[63] *s. mon. kans.* vällyt. | - - emäntä on kantanut n. ja turkit tupaan lämpiämään AHO. Ja ukko painui kyljelleen ja nukkui heti n:tensa alle JOTUNI.

nahka|siipi *s. kans.* lepakko. | - - suut selällään he kuultelivat - - kertomuksia, suut selällään ja korvat pystyssä kuin n:siiven korvat KIVI. **-siippa** *s.* = ed. **-sisuste** *s.* **-sisusteinen** *a.* **-sohva** *s.* nahkapäällysteinen sohva. **-suikale** *s.* **-suojus** *s.* **-suutari** *s.* Sinä olet puusuutari ja minä olen n., me vedämme siis vähän virkaveljiksi KIVI. **-säkki** *s.* **-säärys(tin)** *s.* **-takki** *s.* **-takkinen** *a.* N. mies. **-tapett|i** *s.* N:eja on käytetty loisteliaissa asunnoissa varsinkin keskiajan loppu- ja uuden ajan alkupuolella. **-tarvik|e** *s.*, tav. *mon.* N:keiden myynti.

nahkatavara *s.* **-kauppa** *s.* **-liike** *s.* **-osasto** *s.* **-varasto** *s.*

nahka|tehdas *s.* nahanjalostustehdas. **-tehtailija** *s.* **-teltta** *s.*

nahkateollisuus *s.* **-keskus** *s.* **-kone** *s.* **-liitto** *s.* **-mies** *s.* **-tuote** *s.*

nahka|teos *s.* Nahkajalkineet, -käsineet, -kukkarot yms. n:teokset. **-tiiviste** *s.* **-tilkku** *s.* **-tohveli** *s.* **-tuoli** *s.* nahkapäällysteinen tuoli. **-tuote** *s.* **-tuppi** *s.* Puukon n. **-tykki** *s.* nahkakanuuna. **-tyyny** *s.* nahkapäällyksinen tyyny. **-|työ** *s.* N:työhön perehtynyt työntekijä. Kauniita marokkolaisia n:töitä. **-työntekijä** *s.* nahka-alan työntekijä. **-vaat|e** *s.*, tav. *mon.* Pukeutua n:teisiin. **-valmiste** *s.* Kenkiä, laukkuja ym. n:ita. **-varsi** *s.* Kumiterät kiinnitetään n:in. Piipun n. **-veitsi** *s.* nahanleikkuussa käytetty veitsi, suutarinveitsi. **-vero** *s. hist.* Kuninkaalle suoritetut nahka-, raha-, voi-, karja- ja viljaverot. **-voide** *s.* nahan voitelemiseen käytetty voide. **-vuori** *s.* Kenkä, jossa on n. **-vyö** *s.* **-väri** *s.* nahanvärjäykseen käytetty väri. **-öljy** *s.* nahan voitelemiseen käytetty öljy.

nahke|a[21] *a.* -us[65] *omin.* nahkamaisen, sitkeän pehmeä, kosteahko, nihkeä. | Laakerin ja öljypuun n:at lehdet. - - tupakan lehdet ovat suuren haihduttamisensa johdosta tulleet veltoiksi, n:iksi, eivätkä ole arkoja vioittumaan AK. N. maalipinta. N. leipä, korppu. Vaatteet eivät olleet vielä kuivuneet, vaan tuntuivat n:ilta. N. lumi. Ilma oli n., se toi mieleen itämisen SILL.

nahkea|kuorinen *a.* **-lehti|nen** *a.* N:set tammilajit. **-pintainen** *a.*

nahki[4] *s.* = molski.

nahkiai|nen[63] *s.* Petromyzon, ympyräsuisten luokkaan kuuluvia liereäruumiisia, ankeriaan näköisiä vesieläimiä, vars. P. fluviatilis; *syn. kans.* silmu. | N:sen pyynti. Hiilillä paistetut n:set. — *Kuv.* veltto, saamaton ihminen, nahjus. | Menikin sen vaimonsa kanssa semmoiseksi saamattomaksi n:seksi KATAJA. — *Yhd.* joki-, meri-, pikkun.; etikkan.

nahkiaisenpyynti *s.*

nahkiaismerta *s.* nahkiaisenpyynnissä käytetty merta.

nahkimo[2] *s.* nahkurinverstas, nahkatehdas.

nahko|a[1(*)] *v. harv.* **1.** nylkeä. **2.** luoda nahkansa. | N:va toukka.

nahkuri[5] *s.* ammattilainen, joka muokkaa raakanahkoja, karvari. **-mestari** *s.*

nahkurin|ammatti *s.* **-liike** *s.* **-verstas** *s.*

nahoit|taa[2*] *v.* varustaa, vars. päällystää nahalla. | N:etut voimistelurenkaat, housut, huonekalut.

nahturi[5] *s.* tervan tms. sivelemiseen käytetty siveltimen tapainen väline (esim. riepu kiedottuna puuvarren päähän). | - - tytöt tynnyrin pituiset, / poiat n:n näköiset LEINO.

nahu|ta[39] *deskr.v.* ponnistellen (us. tuloksettomasti, hyödyttömästi) puuhata, touhuta, nujuta. | Muurahaiset n:sivat korren kimpussa. Kuorma kaatui; siinäpä oli n:amista. Lapsi n:si äitinsä hameenhelmoissa.

nai|da[18] *v.*; nainut ks. myös erikseen. **1.** vars. miehestä: ottaa puolisokseen, ottaa puoliso. | Kenet aiot n.? Jos Liisa ei olisi Kallea n:-

nut, niin naimattomaksi tämä olisi jäänyt. N:tava [= naimaikäinen] tyttö. Äsken n:-nut [= naimisiin mennyt] mies. N:tu nainen. N. naapurista, omasta säädystä. N. taloon. - - synnytään, kasvetaan, n:daan ja huollaan KALLAS. — *Kuv.* N. rahaa 'mennä rahoja silmällä pitäen naimisiin rikkaan kanssa'. N. kultaa, omaisuutta, valtaa. Hän oli itse lausunut mitä ankarimman inhotuomion niistä, jotka n:-vat rahaa ilman rakkautta AHO. **2.** *ark.* miehestä: olla sukupuoliyhteydessä. | - - elit riettaasti, määrättä joit ja n:t / ja rakastit öykkäreitä JYLHÄ. **3.** slangissa: kähveltää, pihistää. | Mistä olet noin komean takin n:nut?

naiivi[6] *a.* -sti *adv.* -(su)us[65] *omin.* lapsellinen, lapsekas. **1.** negatiivisesti: lapsellisen yksinkertainen, typerä, lyhytjärkinen. | Hän on vähän n. Hänen todistelunsa oli aivan n:a. N:a puhetta tuollainen! N:a on ajatella, että - -. N:n typerä. N:n optimistinen usko. Tunsin käyttäytyneeni n:n kömpelösti. **2.** positiivisesti: kaunistelematon, teeskentelemätön, lapsenomaisen suora, vilpitön, luonteva, välitön. | Runon herttaisen n. tunnelma. Kalevalan sadunomaisuus ja n. mielikuvituksellisuus. N. satutyyli. N. hartaus, herttaisuus, luonnollisuus, luottamus, viattomuus. N:n harrasta, eheää uskonnollisuutta. Lapsuuden n., välitön realismi KOSKENN.

naijata[35] *v.*, vars. *mer. ark.* kiinnittää sitomalla, köyttää.

naikko|nen[63] *s. halv.* vars. kevytkenkäisestä, huonotapaisesta naisesta. | Keimaileva n. - - täällä meidän syrjäkulmalla asustaa eräs vihkimätön kulkumies n:sineen KARHUM.

naima- us. = avio(liitto)-. **--ai|e** *s.*, tav. *mon.* Olla n:keissa. **--asia** *s.* - - mutta leikistä luovun minä ja heitän n:ni Herran huomaan KIVI. **-halu** *s.* **-haluinen** *a.* N. leski, neitonen, nuorukainen. **-hank|e** *s.* Tyhjiin rauennut n. Olla n:keissa. **-homm|a** *s.* Olla n:issa. Ryhtyä n:iin. **-huoli** *s.* **-|ikä** *s.* Päästä lailliseen n:ikään. Tytär on jo täydessä n:iässä. **-ikäinen** *a.* N. poika, tyttö. **-ilmoitu|s** *s.* (sanoma)lehdessä julkaistu ilmoitus, jossa jku tiedottaa etsivänsä yhteyttä sopiviin avioliittoon haluaviin henkilöihin. **-kansa** *s. vanh.* hääväki, saattoväki. | N:n virret. **-kauppa** *s.* = naimiskauppa. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* N. neitonen, nuorukainen. **-kielto** *s.* avioliiton solmimista koskeva kielto. **-kiihko** *s.* **-kirja** *s. lak. vanh.* esteettömyystodistus, joka sulhasen oli ennen kuulutusta esitettävä viranomaiselle. **-kuume** *s. leik.* Jumala tautia lisätköön, sanoi vanhapiika, kun n:tta sairasti SP. **-liitto** *s.* = avioliitto. **-lupa** *s.* avioliiton solmimiseen oikeuttava lupa. | Alaikäisen on saatava n. vanhemmiltaan tai holhoojaltaan päästäkseen naimisiin. **-lupaus** *s.* = aviolupaus. **-oikeus** *s. vanh.* avio-oikeus. **-onn|i** *s.* (hyviin) naimisiin pääsemisen onni. | Erilaisia taikoja on käytetty n:en saamiseksi. Tiedustella n:ea. Taikoa jklta n. **-osa** *s. vanh.* avio-osa. **-puuh|a** *s.* Ryhtyä n:iin. Olla n:issa. **-reis(s)u** *s. murt.* **-retk|i** *s.* Nummisuutarien Eskon epäonnistunut n. Kalevalan sankarien n:et Pohjolaan. **-sopimus** *s.* = avioliittosopimus. **-tap|a** *s.* avioliiton solmimiseen liittyvä tapa. | Morsiamen ryöstö ja ostaminen ovat muinaisia n:oja. **-tarjou|s** *s.* Neidolle tuli n:ksia läheltä ja kaukaa. Suostua n:kseen. Torjua kaikki n:kset. **-toimisto** *s.* = avioliittotoimisto.

naimat|on[57] *a.* -tomuus[65] *omin.* joka ei ole naimisissa;)(nainut. | Mies kuoli n:tomana. N:-tomaksi jäänyt nainen. Hänellä oli neljä n:onta tytärtä. Roomalaiskatolisilta papeilta vaadittu n:tomuus. N. mies ja hännätön koira SL.

naimattomuuslupaus *s.* Munkin n.

naima|tuuma *s. ark.* naima-aie, -hanke. **-vuo|si** *s.* Pihlajanmarjojen runsauden on sanottu merkitsevän hyvää n:tta 'runsaasti uusia avioliittoja tulevana vuotena'. Kyllä suvi varsan sukii, n:det neitosen SL.

naimi|nen[63] *s.* **1.** avioliittoon meno. | N. ei ole leikin asia. - - jos välttämättä piti tulla n., niin ei ainakaan jonkun Rantalan kanssa TALVIO. Kaikkiansa se katuvi, / joka nuorna n:stansa KAL. N. tulee kuin rikka silmään SP. **2.** *naimi|sissa*, -sista, -siin 'avioliitossa'. | Mennä, joutua, päästä n:siin. Olla rikkaissa n:-sissa. Olen ollut n:sissa jo kolme vuotta. Olen n:sissa N.N:n tyttären kanssa. Hän on jo toisissa n:sissa. Hän aikoo jälleen uusiin n:siin. - - alkoi poika puhua n:sista ja tiedusteli Siljalta, eikö tämä olisi halukas tulemaan hänelle SILL. — *Murt.* Mennä toiseen, uuteen n:seen. Ensimmäisestä n:sestaan oli hänellä ollut yksi tytär ALKIO. [Riepumatto,] Hilman oma kutoma joskus edellisessä n:sessaan SILL.

naimisiinmeno *s.* myös ⌒. | Hän on vielä liian nuori n:a ajattelemaan. Ennen n:aan hän oli ollut piikana pappilassa.

naimisissaolo *s.* myös ⌒. | Koko n:nsa ajan.

naimis|kaari *s. lak.* vuoden 1734 lain 1. pääosasto. | N:kaaren sijaan on tullut v. 1929 annettu avioliittolaki. **-kaup|pa** *s.* Tehdä n., n:at [= mennä naimisiin] jkn kanssa. Tehdä hyvä n. 'päästä hyviin naimisiin'. Edullinen, huono n. Tavanomainen ruhtinaallisten n. Olen tuota ollut monenkinlaisia n:poja välittämässä, ja monet paidat olen siitä toimesta päälleni pukenut AHO. **-liitto** *s.* tav:mmin avioliitto.

nai|nen[63] *s.* **1. a.**)(mies; vrt. vaimo. | Miehet, n:set ja lapset. N:set ja lapset pelastusveneisiin! N:sten kenkiä, pukuja. N:sten puoli [saunassa, uimalaitoksessa]. N:sten huone [asemalla, teatterissa]. N:sille sopiva urheilu. Nuori, vanha n. Naimaton, naimisissa oleva, naitu n. Hieno n. Vain heikko n. Huono [= sukupuolimoraaliltaan huono] n. Yleinen n. 'huora'. Kodin n. Suurmaailman n. Puolimaailman n. Seurapiirien n:set. Sydämeni n. 'rakastettuni'. Unelmieni n. Hyvät n:set ja herrat! Hän on erittäin lahjakas n. Hän polveutuu n:sen puolelta Tudorien suvusta. N:sen aseman parantaminen. N:sen kauneus. N:sen oikku. N:sen vaisto. N. vaietkoon seurakunnassa SP [alk. UT]. Oi kuinka häilyvä / on aina n. AK. Heikkous, nimesi on n. (Shakespeare). Mitä n. tahtoo, sitä tahtoo Jumalakin SP. — Mentiin miehissä ja n:sissa 'joka (t. usea) mies ja nainen'. **b.**)(tyttö. | Kypsä, täysi n. Kypsyä n:seksi. Talon

nuorinkin tytär on jo n:seksi puhkeamassa. c. *yhd.* Irtolais-, maalais-, porvaris-, työläis-, vallasn.; liike-, sanomalehti-, seurapiiri-, virka-, ylhäisön.; eskimo-, intiaani-, juutalais-, mustalais-, neekerin.; kansan-, maailman-, rahvaann. **2.** *erik.* **a.** herran (kavaljeerin) naisseuralainen jssak (juhla)tilaisuudessa, daami. | Juhlaan ovat jäsenet n:sineen tervetulleita. Sitten tarttuu hän n:seensa, pyöräyttää häntä, heittää häntä korkealle ilmaan ja jatkaa taas tasajalkatanssiaan AHO. **b.** *kans.* (avio)-vaimo. | - - siellä [kotona] sua odottaa n:ses nuori KIVI. [Annikki] jota hän nyt julkisesti pyytää n:sekseen AHO. Sull' on ennen naitu n., / ennen juohettu emäntä KAL. **c.** miesten (sukupuoli)suhteista naisiin. | Juosta n:sten perässä. N:sten mies 'naissankari'. Olla n:siin menevä 'taipuvainen antautumaan seksuaalisiin t. eroottisiin suhteisiin naisten kanssa'. Taavetti on laiska n:sissa [= yöjalassa] käymään SILL.

-nainen[63] (etuvok. sanoissa -näinen[63]) denominaalinen a:njohdin: avonainen, halkinainen, itsenäinen, kokonainen, ominainen, puolinainen, suoranainen, täysinäinen, vakinainen, yhtenäinen, äkkinäinen.

nainsook[7] [neinsuk t. nansok] *s.* alusvaatteina käytetty ohut kaksiniitinen puuvillakangas.

nainta|ikä, -vuosi *s. vanh.* naimaikä, -vuosi.

nainut[77] *a. (partis.)* naimisissa oleva. | N. vai naimaton? N. mies, nainen. — *Yhd.* vastan.

nais|apu *s.* Kustaa ei silloin hakenut kylästä n:apua, vaan jätti omat työnsä ja hääri keittopuolella varsin tottuneesti SILL. **-apulainen** *s.* Myymälän n. **-arkkitehti** *s.* **-asi|a** *s.* **1.** vrt. naisasialiike. | Rouva A. on n:an esitaistelijoita. **2.** Se on se isä ollut vähän semmoinen vekkuli niissä n:oissa, niin että minä jäin sen johdosta niinkuin lehtolapseksi LASSILA. **-asiakas** *s.*

naisasia|liike *s.* naisen oikeuksien puolesta toimiva uudistusliike. **-nainen** *s.* naisasialiikkeen päämäärien hyväksi toimiva nainen. **-työ** *s.* **-yhdistys** *s.*

nais|avustaja *s.* Lehden n:avustajat. **-edustaja** *s.* Eduskunnan n:t.

naisekas[66] *a. harv.* = seur.

naiselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* naiselle ominainen, naisen, nais-, feminiininen; vrt. naismainen. | N. hempeys, kainous, kauneus, koreilunhalu, lempeys, sulous, temperamentti, turhamaisuus, uteliaisuus. N:set vaistot. Ikuisesti n. Olen altis n:selle viehätykselle. Hän on juuri n:sen kypsyytensä kynnyksellä. Hän oli ikäisekseen mittava, mutta niin laiha, että hänen vartalostaan tuskin aavisti mitään n:sia muotoja SILL. Ikuinen n:suus. Hänen tyttömäisyytensä oli kypsynyt kiehtovaksi n:suudeksi. Ja punertavat kutrit liekehtivät ohimoilla kuin syvälle pidätetyn väkevän n:suuden tunnukset SILL. — Miehen kasvojen miltei n. kauneus. Lyyrikkona Topelius oli vienompi ja n:sempi kuin Runeberg.

naisellistu|a[1] *v.* tulla naisellise(mma)ksi. | Tyttö on kehittynyt ja n:nut.

nais|eläjä *s. kans.* naishenkilö. | Ei ole minkäänlaista n:eläjää koko talossa. **-emansipaatio** *s.* naisen vapauttaminen t. vapautuminen miehen holhouksesta; vrt. naisasialiike.

naisen|nimi *s.* Liisa on tavallisimpia n:nimiä. **-palvonta** *s.* Ritarikulttuurin n. **-puku** *s.* **-puol|i** *s.* **1.** vars. *vanh.* naishenkilö. | Talossa ei näkynyt ainoatakaan n:ta. - - Karja-Matin häissä, joissa ei löytynyt naisen-puolta kuin kolme vanhaa ämmää, mutta miehiä aika liuta KIVI. **2.** par. ⌒. | Suku sammui n:elta. **-puolinen** *a.* par. naispuolinen. **-päivä** *s.* = naistyöpäivä. **-pää** *s.* N:tä esittävä veistos. **-ryöstäjä** *s.* **-ryöstö** *s.* tav. vaimon hankkiminen ryöstämällä. | N. oli ennen avioliiton solmimisen tavallisia muotoja. — *Lak.* Rikoslain mukaan syyllistyy n:ön se, joka ilman rikoksen uhrin tai tämän holhoojan suostumusta ottaa valtaansa viisitoista vuotta täyttäneen naisen ja vie hänet pois avioliiton solmimista tai haureuden harjoittamista varten. **-sielu** *s.* **-silmä** *s.* **-sydän** *s.* **-ääni** *s.*

nais|farmaseutti *s.* **-filosofi** *s.* **-hahmo** *s.* Eteeni ilmestyi roteva n. Jono tummia n:ja. Seunalan Anna on kirjallisuutemme kauneimpia n:ja. **-hallitsija** *s.* **-hammaslääkäri** *s.* **-henkilö** *s.* **-hieroja** *s.* Kylpylän n:t. **-hoidok|ki** *s.* Parantolan n:it. **-huoli** *s.*, tav. *mon.* Hänellä on n:a 'naisten (lemmittyjen) aiheuttamia huolia'. **-hyve** *s.* Kainous on parhaita n:itä. **-ihanne** *s.* N.N. ei ole vielä löytänyt n:ttaan vastaavaa. **-ihmi|nen** *s. ark.* ja *kans.* nainen, naishenkilö. | Hän on suurikokoinen n:seksi. N:sen kieli on merkillinen kapine, se ei mene solmuun eikä sotkeudu KILPI.

-naisinen[63] *poss.a.* < nainen. | Kolmi-, viisi-, monin.

naisistu|a[1] *v.* **1.** tulla naismaiseksi. | N:neet miehet eivät ole varsin miellyttäviä. **2.** tulla naisvaltaiseksi. | Opettajisto on viime aikoina voimakkaasti n:nut.

nais|johtaja *s.* Orkesterin n. **-joukko** *s.* **-joukkue** *s.* Urheiluseuran n. **-junailija** *s.* **-järjestö** *s.* **-jäsen** *s.* **-kampaamo** *s.* → kampaamo. **-kan|ta** *s.* Hän on n:nalta [= naisen puolelta] A.-suvun jälkeläinen. **-karjakko** *s.* **-kasvatu|s** *s.* Minna Canth kiinnitti huomiota mm. meidän n:ksemme pintapuolisuuteen. **-kasvot** *s. mon.* Lempeät n. **-kauneus** *s.* **-kauppa** *s.* keinotteluliike, jonka toimintamuotona on naisten houkutteleminen työpaikkaa tarjoamalla haureuden välikappaleiksi, vars. vieraaseen maahan, valkoinen orjakauppa, tyttökauppa. **-kerho** *s.* **-kirjailij|a** *s.* Maila Talvio on tunnetuimpia n:oitamme. **-kohtalo** *s.* Järkyttävä n. Kirjailija kuvaa mestarillisesti traagillisia n:ita. **-komitea** *s.* **-komppania** *s.* Punakaartin n. **-konduktööri** *s.* **-konstaapeli** *s.* **-konttoristi** *s.* **-koomikko** *s.* Elokuvan pääosaa esittää Euroopan etevin n.

naiskotiteollisuus *s.* naisten harjoittama kotiteollisuus. **-koulu** *s.* Joensuun n.

nais|koulu *s.* **-kummi** *s.* Lapsen mies- ja n:t.

naiskuoro *s.* naislaulajien muodostama kuoro. **-laulu** *s.* **-sävellys** *s.*

nais|kuuluttaja *s.* Radion n. **-kuv|a** *s.* Taiteilijan maalaamat n:at. Sillanpään Silja on kir-

jallisuutemme kauneimpia n:ia. **-kuvaus** *s.* Taiteilijan, kirjailijan n. on mestarillista. **-kysymys** *s.* naisen asemaa yhteiskunnassa koskeva kysymys. **-kähertämö** *s.* → kähertämö. **-kä|si** *s.* N:den hellä kosketus. Ruusutkin -- näyttivät lakastuneilta ja ikään kuin ikävöivän n:den pehmeää hoitoa KATAJA.

naiskäsityö *s.* naisten harjoittama käsityö. **-koulu** *s.*

nais|laulaja *s.* **-lauma** *s.* Ryysyinen n. oli keräytynyt torinlaitaan. **-liike** *s.* naisasialiike. **-lukija** *s.* **-luokka** *s.* Rouva N.N. lukeutuu itsenäiseen n:an. **-luon|ne** *s.* Kirjassa on varsinkin n:teiden kuvaus hyvää. Tämä näyttelijä on etevä häikäilemättömän n:teen tulkitsija. **-lyyrikko** *s.* **-lähetti** *s.* Pakanalähetyksen n.

naislähetys *s.* naisten suorittama kristillinen lähetystyö. **-koulu** *s.* **-opisto** *s.*

nais|lääkäri *s.* **-maailma** *s.* Mies, jolla on menestystä n:ssa. Helmikoristeet ovat n:ssa haluttua tavaraa. Kaupungin kaunis n. oli juhlassa lukuisasti edustuneena. N. suhtautuu uuteen elokuvaan hyvin suopeasti. **-maalari** *s.*

naismai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* naista muistuttava, naisen kaltainen, epämiehekäs; vrt. naisellinen. | Keikaileva, n. mies. Onpa miehellä n. ääni. Miehen n:set kasvot. Miehen n. käsiala, käytös, liikehtiminen, puhetapa. Pojan n:sen pehmeä leuka. N:sen siro hoviherra. N:sesti käyttäytyvä mies. Hänen [miehen] katseessaan oli omituinen, melkein n. helotus SILL.

nais|maisteri *s.* **-malli** *s.* Taiteilijan n. **-matkustaja** *s.* **-ministeri** *s.* **-muoti** *s.* naisten pukumuoti. **-muotokuva** *s.* **-myyjä** *s.* Mies- ja n:t. **-nimi** *s.* par. naisennimi. **-näyttelijä** *s.* **-olen|to** *s.* Näkyviin tuli nuori viehättävä n. Tulen henkeä on kuviteltu ihanaksi n:noksi. **-opettaja** *s.* **-opiskelija** *s.* **-opisto** *s.* **-oppilas** *s.* **-orja** *s.* **-orkesteri** *s.* **-osa** *s.* Näytelmän n:t. **-osasto** *s.* Voimisteluseuran, maatalousseuran, seminaarin n. **-ostaja** *s.* **-paikka** *s.* Makuuvaunun n. **-palvelija** *s.* Mies- ja n:t. Tyttö oli talon ainoa n. **-papp|i** *s.* Maassamme ei vielä ole n:eja. **-parturi** *s.* **-parv|i** *s.* Hilpeästi rupatteleva n. N:esta kuului tirskuntaa. **-pataljoona** *s.* Punakaartin n. **-pelaaja** *s.* Verkkopalloseuran n:t. **-piiri** *s.* Kaupungin kristillismieliset n:t. **-poliisi** *s.* **-potilas** *s.* **-profeetta** *s.* **-professori** *s.* **-proviisori** *s.* **-puku** *s.* par. naisenpuku. **-puol|i** *s.* **1.** *harv.* = naisenpuoli 1. | -- heidän n:ensa ovat vaihtaneet luonnollisen yhteyden luonnonvastaiseen UT. **2.** par. naisen puoli. | Suku sammui n:elta. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* naissukupuolta oleva, feminiininen;)(miespuolinen. | Kylän n. väestö. Suvun n. haara. Hänellä ei ollut n:sta jälkeläistä. Talon n. väki on navetassa. N. metsänhaltija. — *Kiel.* N. suku 'feminiini'. — *Run.* N. [par. kaksitavuinen] loppusointu. — *Mus.* N. [par. iskuton] säkeenpäätös. **-puutarhuri** *s.* **-pyhimys** *s.* **-päivä** *s.* = naistyöpäivä. **-päähenkilö** *s.* Elokuvan, kirjan n. **-pääosa** *s.* Näytelmän n. **-rauha** *s.* *hist.* muinaisruotsalaisen yhteiskunnan naiselle suoma oikeusturva; nyk. naisen oikeudesta esim. liikkua häyttämättä kadulla. | N. oli yksi Birger Jaarlin säätämiä rauhanlakeja. **-reportteri** *s.* **-runoilij|a** *s.* Sapfo on maailmankirjallisuuden kuuluisimpia n:oita. **-ruumis** *s.* **-ryhmä** *s.* **-sankari** *s.* **1.** mies, joka tavoittelee naisten ihailua ja rakkautta ja saavuttaa siinä menestystä, naissydänten murskaaja, hurmuri. | Hurja, kevytmielinen n. Ryhditön n. Kalevalan Lemminkäinen on aito n. **2.** *harv.* sankaritar. | Kuuluisa ranskalainen n. Jeanne d'Arc. | -- mikä muoto [neidolla]! Yht'aikaa ylpeän n:n ja pilvissä surevan seraafin KIVI. **-seikkailu** *s.* miehen rakkausseikkailu. | Kertoa n:istaan. Kerskailla n:illaan. N:ihin halukas. Hänen n:nsa ovat melko arveluttavia. **-seminaari** *s.* **-serkku** *s.* **-seura** *s.* Istua n:ssa 'naisten parissa'. Tulla, saapua, liittyä n:an. N:ssa juttua ei voi kertoa. — Sain n:a 'seurakseni yhden t. useamman naisen'. Junassa minulla oli vain n:a. — N. "Kipinä" järjestää juhlan toimintansa hyväksi. **-sielu** *s.* **-sihteeri** *s.* **-silm|ä** *s.* Kauniisiin n:iin ei pidä koskaan luottaa. -- varakkaassa asumuksessa, jossa ei talon puolesta ollut yhtään vaarallista n:ää katselemassa, kuinka paljon mitäkin kului ja mihin kului SILL. **-sivisty|s** *s.* naisten sivistys. | Hän on n:ksemme uranuurtajia. **-sotilas** *s.* **-soturi** *s.* **-suh|de** *s.* miehen rakkaussuhde naiseen. | Runossa kuvastuu muuan tekijän n:teista. Kerskailla n:teillaan. Yksi voi pakista koiristaan, toinen n:teistaan, kolmas ryyppyretkistään SILL. **-su|ku** *s.* naissukupuoli, naiset. | N:vun vapautuminen ja itsenäistyminen. N:vun turhamaisuus. -- huikentelo on n:vun perisynti KIVI. **-sukukunta** *s.* = ed. **-sukulainen** *s.* naispuolinen sukulainen. **-sukupuol|i** *s.* N:en edustaja 'nainen'. **-sulo** *s.* **-sulous** *s.* **-suosio** *s.* naisten suosio. | Mies etsii n:ta. **-sydä|n** *s.* N:men jalous, puhtaus. Kuuluisa filmitähti, monien n:mien valloittaja. **-säveltäjä** *s.* **-tarjoilija** *s.* Mies- ja n:t.

naisten|hattu *s.* **-huone** *s.* teatterissa, ravintolassa tms. paikassa naisille varattu huone, missä nämä voivat mm. järjestellä asuaan. **-hurmaaja** *s.* **-kangas** *s.* **-kenkä** *s.* **-klinikka** *s.* klinikka, jossa hoidetaan naistentauteja ja synnytyksiä. **-lehti** *s.* **-osasto** *s.* **-pukimo** *s.* **-räätäli** *s.* **-satula** *s.* naisten aik. käyttämä ratsastussatula, jossa istutaan sivuittain. **-tau|ti** *s.* N:deiksi nimitetään naisen sukupuolielinten tauteja ja sairaalloisia muutoksia. N:teja erotetaan kolme pääryhmää: epämuodostumat, tulehdukset ja kasvaimet. **-tautilääkäri** *s.* **-tautiop|pi** *s.* Synnytys- ja n:in professori. **-vihaaja** *s.* mies, joka vihaa naissukua, naisvihaaja, misogyyni. **-viikko** *s.* aika 18.—24. 7., jonka kohdalla almanakassa on pelkästään naisten nimiä. | Tietysti sataa, kun on n.

nais|teologi *s.* **-tohtori** *s.* **-toimittaja** *s.* **-toveri** *s.* **-tuttava** *s.* **-tuttavuus** *s.* **-tyyp|pi** *s.* Puuhakkaan n:in perikuva. Demoninen n. **-työ** *s.* **1.** naisten työ. **2.** naisiin kohdistuva huoltotyö. **-työläinen** *s.* **-työntekijä** *s.* **-työpäivä** *s.* naisen suorittama työpäivä, nais(en)päivä. **-työvoima** *s.* Kutomateollisuudessa käytetään runsaasti n:a. **-täh|ti** *s.* Elokuvan n:det. **-uimari** *s.* **-urheilija** *s.* **-urheilu** *s.* naisten urheilu.

-val|ta *s.* naisen valta, "akkavalta". | Talossa vallitsee n. Mies on joutunut täydelleen n:lan alaiseksi. **-valtai|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** voittopuolisesti naisia sisältävä, käsittävä, naisvoittoinen. | Tampere on n. kaupunki. Kaupunkilaisväestö on n:sempaa kuin maalaisväestö. Väestön n:suus. **2.** jossa naisilla on valta. | N. perhe. **-valtikka** *s. kuv.* naisvalta. | N. on murheellinen merkki; se maakuntain häviöö ennustaa KIVI. **-vanki** *s.* **-vankila** *s.* **-vartalo** *s.* **-vartija** *s.* **vieras** *s.* **-viha** *s.* miehen naissukua kohtaan tuntema (kestävä) viha. **-vihaaja** *s.* = naistenvihaaja. **-virkailija** *s.* **-voim|a** *s.* **1.** naisten voima; naiset (työ)voimana, voimatekijöinä. | Työ, joka sujuu n:allakin. **2.** Kuoro, jossa on liian vähän n:ia 'naislaulajia'. **-voimistelija** *s.*

naisvoimistelu *s.* naisten voimistelu. **-joukkue** *s.* **-näytös** *s.* **-seura** *s.*

nais|voittoinen *a.* = naisvaltainen 1. **-väestö** *s.* **-vä|ki** *s.* naiset. | Kankaankudonta on n:en työtä. Talossa ei ollut n:keä kotosalla. N:en muodit. Mies ei näyttänyt n:estä välittävän. **-yhdistys** *s.* **-ylioppilas** *s.* **-ystävä** *s.* **-ään|i** *s.* naisen ääni. | Miesääni on lähes oktaavin n:tä matalampi. Heleä, kimakka, vieno n. Kuului n:ten supatusta. **-ääninen** *a.* N. kuorolaulu.

naitt|aa[10*] *v.* toimittaa naimisiin. | Isä n:oi tyttärensä vastoin tämän tahtoa. Maa n:aa pahatkin piiat, isän pelto ilkeätkin SL.

naittaja[16] *tek.* — *Erik.* (aik.) henkilö, jonka suostumuksen tyttö tarvitsi voidakseen mennä naimisiin.

naittautua[44] *refl.v.* < naittaa. | Renki-Matin kihloja elä ota, ei kannata enää maalle n. JOTUNI.

naittila|s[66] *s. kans.* naimisiin menijä. | N:ita alettiin kuuluttaa. - - vastentahtoisena n:ana olivat huhunneet hänen kerran taloon tulleen ... HAARLA.

naittu|a[1*] *pass.* ja *refl.v. kans.* joutua t. mennä naimisiin, avioitua. | [Tuli] taloon piiaksi, n:i ja pääsi napatalon miniäksi PAULAH. - - renkipahanen, joka toivoi talon tavaraa ja n:ikin viimein tytön kanssa TOPPILA.

naivi[4] *a.* → naiivi.

naivismi[4] *s.* taidesuunta, joka esikuvanaan luonnonkansojen ja lasten taideilmaukset ja tahallisen naiivilla esitystavalla pyrkii mahdollisimman suureen välittömyyteen.

naivisti[4] *s.* naivismin harrastaja t. kannattaja.

naivisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* naivismin mukainen, siihen liittyvä. | N. maalaus.

naiviteetti[4*] *s.* naivi(su)us.

najadi[5] *s.* kreikkalaisessa mytologiassa: vedenneito.

nak|ata[35*] *v.* (asiatyylissä *harv.*) heittää, viskata. **1.** nopealla liikkeellä panna lentämään, paiskata. **a.** obj. ilmaisee liikkeeseen pannun esineen: singota. | N. jk pois, sivuun, menemään, veteen, ilmaan. Mies n:kasi lakin kauaksi kädestään. N:kasin suuren sylyksen halkoja uunin eteen. **b.** obj. ilmaisee satutetun esineen. | N. lumipallolla jkta. N:kasin ikkunan kivellä rikki. **c.** obj. ilmaisee tuloksen. | N. löylyä. N. uusi ennätys. **2.** läheisesti ed. ryhmään liittyen: nopealla liikkeellä heittäen sijoittaa, paiskata, panna jhk. | N. reppu selkäänsä. N. onki järveen. N:kaa takki yllesi! N:kasi vastustajansa nurin. — *Ark.* syömisestä ja juomisesta. | N:kasi ryypyn kurkkuunsa. N:kasin kiireissäni aterian suuhuni. — *Kuv.* nopeasti siirtää, lennättää paikasta toiseen. | N. joukot, reservi tuleen. Mikä sinut tänne n:kasi? **3.** äkillisesti heilauttaa. | N. päänsä taaksepäin, takakenoon. Tyttö n:kasi kopeasti niskojaan. **4.** lähinnä *kuv.* katseen, sanan tms. heittämisestä. | Hän n:kasi minuun vihaisen silmäyksen. N. kysymys, kompasana jklle. Mies ei paljon puhunut, n:kasi sanan silloin, toisen tällöin. Nämä n:kasivat silloin tällöin Siljalle jonkin rivouden SILL.

nak|ella[28*] *frekv.v.* < ed. (*1. a.*) N. lumipalloja, kiviä. N. vettä kiukaalle. Säkit n:eltiin joutuin rekeen. — *Yksipers.* Alkoi n. lunta. (*b.*) Poika n:keli kissaa kivillä. Permanto oli n:eltu täyteen sanomalehtiä. (*2.*) Myrsky n:keli laivaa. — *Ark.* N. naukkuja naamaansa. — *Kuv.* Olla kohtalon n:eltavana. (*3.*) N. niskojaan, päätänsä. (*4.*) N. kirosanoja, sukkeluuksia. Koski rantojensa kuilussa kumajaa - -, yölintu kuusessa n:kelee sen yli sirautuksiaan AHO.

naker|rella[28] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N. korppua. Orava n:telee käpyä. Jänikset n:televat kuorta omenapuista. | "Mitä pappa vuolee?" — "Ilman vain n:telen" AHO. — *Kuv.* N:televa tuska. Nälkä n:telee vatsassa.

naker|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* jyrsiä, kalvaa suhteellisen pienellä välineellä, vars. hampain (ei isosta eläimestä) t. puukolla. | N. korppua, kovaa leipää. Rotat ovat n:taneet oveen reiän. Tikan n:tama reikä. Jyrsijät n:tavat puun juuria. Kuului rottien n:rusta. Aloin n. puukolla puuhun reikää. Käsin tehty on [kellon] pieninkin ratas ja sormin n:rettu [= nakertamalla valmistettu, näperretty] jokainen hammas AHO. — *Kuv.* Levottomuus, tuska n:taa mieltä. Nälkä n:si vatsassa. N:tava ikävä. Me n:ramme täällä toinen toisemme kunniaa JOTUNI.

nakertaja[16] *tek.* **1.** - - onpa hän vaan puusuutari, viheliäinen n. KIVI. — *Kuv.* Silloin tällöin käy niinkin, että teatterikriisin syntipukiksi nimetään arvostelu, tuo ymmärtämätön, salainen n. K.MARJANEN. **2.** *el.* = jyrsijä.

nakka[10*] *s.* Kirveen n. 'hamara'.

nakkautu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < nakata. | N. penkille pitkälleen. N. satulaan. N. reestä. N:essani kiveltä kivelle vertyivät jäsenet notkeiksi ja ruumis taipuisaksi AHO. Hihna n:i pois pyörältä. Tuli n:i kuivaan honkaan. — *Kuv.* Istuuduimme siihen hetkeksi levähtämään n:aksemme sitten tuolle paripeninkulmaiselle sydänmaan taipaleelle AHO.

nakkelu[2] *teonn.* < nakella. | Kivien n. Niskojen n. Pilkkasanojen n.

1. **nakki**[4*] *s.* sadin, jonka iskuvoima perustuu jouseen. | Kärpän n. Hiiren n.

2. **nakki**[4*] *s.* eräs korttipeli. | Pelattiin kolmen markan n:a.

3. **nakki**[4*] *s. ruok.* savustettu, keitetyllä ja jau-

hetulla sianlihalla täytetty pieni makkara, nakkimakkara. | Katumyyjän kuumat nakit. **-makkara** *s.* = ed.

naks *onom.interj.* äkillisestä, soinnittomasta, terävästä äänestä, joka syntyy kun jk katkeaa, kirpoaa [tms.], naksis. | Väänsin keppiä, ja niks naks — se oli poikki.

naksa|a[9] *onom.v.* -us[64] *teonn.* terävästä, kuivasta paukahtelevasta äänestä: naksahdella, naksua. | Kellon heiluri n:a. Päässäni niksaa ja n:a. [Lehmä] ammahti ilmaan ja jatkoi n:vin nivelin matkaansa taloa kohti AHO. Hän potkaisee [ovea]: jo halkeilevat laudat ja saranat n:vat IVALO.

naksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Nivelet n:televat. Harvaan n:televa kaappikello. Hän -- kuuli niiden [koivujen] jäätyneitten varpujen hiljaisen kahinan ja n:telun viiman kynsissä LINN.

naksahdut- tav:mmin naksaut-.

naksa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < naksaa. | Tyttö niiasi niin, että polvet n:htivat. Poika löi kantapäänsä yhteen niin että n:hti. Lukko n:hti, ja ovi avautui. Kuului pistoolin varmistimen n:hdus. Taas kello n:htaa, korahtaa ja lyö SILL.

naksahut- tav:mmin naksaut-.

naksaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pöllö n:telee nokallaan. N. saksia. -- hän aivastaa n:teli aivan kuin pieni kissanpoikanen, joka on haistanut tärpättiä KIANTO.

naksauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* naksah(d)uttaa) < naksahtaa. | N. kantapäänsä yhteen. N. vasaralla pöytään. N. sormiaan. Ampua n. Vastata, sanoa n. N. laatikko kiinni.

naksis *onom.interj.* = naks. | "N.", sanoi lukko ja lippaan kansi ponnahti auki AK.

naksu|a[1] *onom.v.* -nta[15*] *teonn.* naksaa. | Nivelet n:vat. Poro juoksi niin että koivet n:ivat. Taikinaa alustetaan, kunnes se alkaa n.

naksut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

naksut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < naksua. | N. hampaitaan, sormiaan. Lintu n:taa nokkaansa. Kello n:taa seinällä. -- kelohongan harmaassa kyljessä takoa n:ti kirjosiipi tikka KIANTO.

nakut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

nakut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* nopeasta, tiheästi toistuvasta kevyestä hakkaamisesta: naputtaa, koputtaa. | N. kirjoituskoneella vastausta kirjeeseen. N. vasaralla. Tikka n:taa puuta. Kello, pikakivääri n:taa. Moottorin n:us 'polttomoottorin sylinteristä kuuluva hakkaava ääni, joka johtuu polttoaineen ennenaikaisesta syttymisestä (puristuksen vaikutuksesta)'. — *Yksipers.* Päässä n:taa. — *kuin nakutettu* täsmälleen, aivan oikein, ohjelman mukaan. | Sopii kuin n:ettu. Kaikki käy niin kuin n:ettu.

nakutusherkkyys *s. tekn.* Moottorin n.

nalik|ka[15*] *s.* **1.** *puut.* lyhyt, tav. noin 40 cm:n pituinen halko; suurtavaran tyvestä leikattu tasauspätkä. | N:oita tehdään etupäässä Saimaan seuduilla. — *Yhd.* havu-, koivun. **2.** *deskr.* puolikasvuisesta pojasta: nallikka. | Ampua, — tekö n:at! IVALO. -- näyttää n:assa polvi muuttuvan A.AAVA.

nalikkahalko *s.* = ed. 1.

nalja[10] *s. harv.* pila, pilanteko. | -- ilo, n. virtasi vallaltaan LEINO.

naljailija[14] *tek.* < seur.

naljail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* laskea leikkiä, tehdä pilaa, pilailla. | N. jkn kustannuksella. Tytöille n:evia nuorukaisia. Viatonta n:ua.

naljasilmä *a. kansanr.* vrt. naljottaa. | -- vaihoit siskosi siveän / n:hän natohon! KAL.

naljata[35] *v. harv.* = naljailla.

naljotta|a[2*] *deskr.v.* Katsoa n. Istua n. -- jos olisi nähnyt pimeässä huoneessa kummituksen loukossa n:van PAKK.

nalkit|a[31] *v.* varustaa nalkilla, kiilata. | -- nälkävyön kiinni kuin n:un vanteen KIVI.

nalkki[4*] *s.* puukiila, jota käytetään mm. halkoja ja puunrunkoja halkaistaessa ja eräissä puuliitoksissa; vrt. kiila, suude, vaaja. | Kiristää n:en avulla. Ukkosen n. 'ukonvaaja'. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* kiilamainen. | [Kasvin] lehdet ovat tyvestään n:set. Lintu, jolla on n. pyrstö.

nalkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

nalkut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* katkonaisesta, yksitoikkoisesta, us. jatkuvuudellaan hermostuttavasta, ärsyttävästä äänestä; us.: motkottaa, toruskella. | Hakata, lukea, puhua, soittaa n. Koira haukkua n:ti. N:tava ääni. Lopeta jo n:uksesi! -- jättäkäät tämä leukain n:us [= joutava riitapuhe] KIVI.

nalle[9] *s. last.* ja *leik.* karhusta, karhunpojasta, lelukarhusta. | Korkeasaaren leikkisä n. Pikkusiskon rakkain lelu oli suuri, karvainen n.

1. **nalli**[1] *s.* herkkää räjähdysainetta sisältävä kapseli, jollaista käytetään varsinaisen räjähdyspanoksen, miinan, patruunan yms. laukaisemiseen; vastaavanlainen paperikiekkonen, jollaisia käytetään pamauksen aikaansaamiseen lasten leikkipyssyissä. | Iskulle herkkä, räjähtävä n. Iskuri iskee n:in. Varustaa n:lla. — *Yhd.* kupari-, messinki-, paperin.; isku-, sytytys-, sähkön.

2. **nalli**[4] *s. harv.* **1.** koira. | Lempoako nyt n:t kahta puolta luskuttaa? KIANTO. N:t vinkuu, Kaisa kiroo, / mörää Mörökölli KIVI. — Tav.: Kuin n. kalliolla [= yksin, hylättynä] SP. Jäi kuin n. kalliolle. **2.** = nallikka. | Pojan n.

nalliai|nen[63] *deskr.s.* = nallikka. | Oravan, pojan n. -- synnytit kerran seitsemän pientä n:sta KIVI.

nalli|elohopea *s.* nalleissa käytetty herkkä räjähdysaine, räjähdyselohopea. **-hattu** *s.* = nalli 1.

nallikka[15*] *deskr.s.* puolikasvuisesta pojasta: nappula, nalli(ainen). | Pahainen n. Pojan n. -- luvaten kerran oikein kuranssata Karkkulan nenäkästä n:a KIVI.

nalli|laatikko *s.* nallien säilytyslaatikko. **-lukko** *s.* Kiväärin n. **-naama** *a. kans. halv.* pyöreänaamaisesta henkilöstä. **-pet|to** *s.* N:osta puhutaan silloin, kun nalli ei syty tai sytytä panosta, vaikka näkyvää syytä siihen ei ole. **-pihdit** *s. mon.* pihdit, joiden avulla nalli puristetaan tulilankaan kiinni. **-pyssy** *s.* leikkipistooli, jolla ammutaan paukahtavia paperi-

nalleja. **-rasia** *s.* **-reikä** *s.* räjähdysainekappaleeseen nallia varten porattu reikä.
nallit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa nallilla. | N. hylsyjä.
nam *interj.*, vars. *last.* tav. toistettuna ilmaisemassa, että jk on hyvän makuista, makeaa. | - - veripalttuakin ja sylttimakkaraa, ai, ai, nam-nam! KARHUM.
nami[4] *a. last.* herkullinen, makea. | Se oli n:a. — *S:sesti* karamelleista yms. | Tule ottamaan n:a.
namu[1] *s. last.*, tav. *mon.* makeinen. | Maiskutella n:ja. N:t tarjosin kaunolle kahdelle *MANN. — *Yhd.* joulu-, suklaan.
namunen[63] *dem.s.*, tav. *mon.* = ed.
namusetä *s.* nimitys, jota käyt. sairaalloisen sukupuoliviettinsä tyydyttämiseksi lapsia luokseen houkuttelevasta miehestä.
namuspussi *s.*
nandu[1] *s.* Rhea, eteläamerikkalaisia, varsinaisten strutsien näköisiä lintuja.
nankiini[6] *s. kut.* raidallinen t. yksivärinen, tav. neliniitinen puuvillakangas, jota käytetään vars. tyyny- ja pukukankaana.
nanna[10] *s.* **1.** *last.* makeisista. | Tahtooko Liisa n:a? **2.** *murt.* isoäiti. | Voi onnetonta minua n:ksi HEPOR.
napa[10*] *s.* **1.** perusmerk.: ihmisen (nisäkkään) vatsan keskiviivalla oleva napanuoran arpi. | Lapsen n. saattaa helposti tulehtua. Paita ulottui hädin tuskin n:an asti. N:ansa tuijottava fakiiri. | [Pyöreä] kuin kaalinkerä. Tuskin n:ansa näkee, varpaitaan ei kumminkaan KARHUM. — *Alat.* Ajaa ruokaa n:ansa 'vatsaansa'. **2.** *kasv.* ed:een liittyen. **a.** Jäkälän sekovarren n. 'kohta, jolla jäkälä kiinnittyy alustaansa'. Perunan n. 'mukulan ja maanalaisen varren haaran yhtymäkohta'. **b.** juurikasvien pääjuuren ohuempi, suippeneva kärkiosa. | Listittäessä on varottava napojen leikkaamista, jottei mehu turhaan tihkuisi pois. Litteä, navan kohdalta kovera kaskinauris. **3.** pyörän tms. keskusosa, jonka mukana se pyörii akselin ympäri t. joka on kiinni akselissa. | Pyörän osat ovat kehä, n. ja puolat. Potkurin n. ja siivet. Vorokin n. **4.** *maant. täht.* Maapallon (maantieteellinen) n. 'akselin (kumpikin) pää'. Päästä navalle. Jupiterin navat. Maapallon magneettinen n. 'lähellä maantieteellistä (pohjois- ja etelä)napaa oleva kohta, johon maan magnetismi keskittyy'. Taivaan n. 'maan akselin jatkeen ja taivaankannen leikkauspiste (Pohjantähden ja Oktantin tienoilla), jonka ympäri taivas näyttää kiertyvän'. — *Yhd.* etelä-, pohjoisn.; pakkasn. **5.** *fys.; syn.* kohtio, pooli. | Eri-, samanniminen n. **a.** magneetin (kumpikin) pää, johon magneettinen voima keskittyy; *tekn.* erik. sähkömoottorin ja -generaattorin magneettinavoista. — *Yhd.* etelä-, pohjoisn.; apu-, kääntö-, pään. **b.** *sähk.* virtalähteen kohta, johon johdot kiinnitetään. | Pariston positiivinen ja negatiivinen n. Napojen välinen potentiaaliero. — *Yhd.* miinus-, plusn. **6.** *mat.* funktion äärettömyyskohta, pooli. **7.** *kuv.* keskiö, keskus, keskipiste. **a.** keskessä oleva kohta. | Tervahaudan n. 'pohjan keskus, johon terva valuu'. Meren n. (myt., tav. ◡). Huimasti lensivät hänen suksensa alas Savukankaan navalta [= huipulta] IVALO. **b.** keskeinen, tärkeä paikka, henkilö tms. | Rovaniemi on koko Lapin läänin n. Anttilan isäntä oli pitäjän n., jonka ympäri kaikki pyöri. — Liittyen kohtaan 5. | Helleenisen hengen kaksi n:a, apolloninen ja dionyysinen KOSKENN.
napa|-akseli *s. mat.* napakoordinaatiston perussuora. **--alue** *s. maant.* napapiirin rajoittama alue etelä- ja pohjoisnavalla. **--auk|ko** *s.* Sisälmykset tunkeutuivat ulos n:osta. **-etäisyys** *s. täht.* taivaankappaleen kulmaetäisyys taivaannavasta. **-haava** *s. lääk.* Vastasyntyneen n.
napahdut- tav:mmin napaut-.
napa|hirsi *s.* Miilun, telttakaton n. 'keskellä oleva pystytuki'. **-hiukkanen** *s. biol.* solun keskusjyvänen.
napahtaa[2*] *onom.v.* napsahtaa, kopahtaa.
napahut- tav:mmin napaut-.
napailmasto *s.* napaseudun ilmasto.
-napai|nen[63] *poss.a.* < napa, vars. 5. | Kaksi-, monin.
napaisuus[65] *omin.; syn.* navallisuus, polariteetti. **1.** *fys.* Kohtion n. 'positiivisuus t. negatiivisuus'. **2.** *kasv.* korkeampien kasvien varressa ja juuressa ilmenevä latva- ja tyvipuolen ero, joka ilmenee esim. siten, että leikatun kappaleen latvapäästä kasvaa versoja, tyvipäästä juuria. **3.** *yhd.* ks. -napainen.
napa|jako *s. sähk.* **-jänis** *s.* Lepus arcticus, eräs pohjoinen jänis(laji). **-jännite** *s. sähk.* virtalähteen napojen välinen jännite, kohtiojännite. | Generaattorin, pariston n. **-jää** *s.* Retkikunta eksynyt n:lle. **-jäätik|kö** *s.* Luokse pääsemättömät n:öt. **-kaira** *s. kansat.* kiinteillä vääntösarvilla varustettu kaira, jonka varsi päättyy rintaan painettavaan, pyörivään kehrään. | Ei kirves kivehen pysty, n. kalliohon SL. **-kelkka** *s.* huvitteluväline: salkoon kiinnitetty kelkka, jota pyöritetään paalun ympäri. **-ken|kä** *s. sähk; syn.* kohtiokenkä. | Hevosenkenkämagneetin molemmissa päissä on jatkeet, ns. n:gät. **-keskinen** *a.* napaseudun ympäristöön kuuluva, rajoittuva, sirkumpolaarinen. | Usealla eläinlajilla on n. levinneisyys. **-kettu** *s.* = naali. **-kivi** *s.* röykkiön keskellä oleva isoin kivi. — *Erik.* Pyykin n.
napak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* navakka, näppärä, terhakka, topakka. | N. pakkanen. N. poika. Vastata n:asti.
napa|koetin *s. sähk.* koje, jolla määritetään, kumpi sähkövirtalähteen navoista on positiivinen, kumpi negatiivinen; *syn.* kohtiokoetin. **-kohju** *s. lääk.* sisälmyksien tunkeutuminen nahan peittäminä napa-aukosta, napatyrä. | N:t ovat tavallisimmin synnynnäisiä. **-kolmio** *s. mat.* annetun pallokolmion kärkien napaympyröiden muodostama pallokolmio. **-koordinaatisto** *s. mat.* tasokoordinaatisto, jonka muodostavat annettu piste, origo, ja siitä lähtevä puolisäde, napa-akseli. | Pisteen aseman n:ssa määrittää sen etäisyys origosta ja näiden pisteiden yhdysjana ja napa-akselin välinen kulma. **-korkeus** *s. täht.* taivaan navan kulma-

etäisyys jnk maanpinnalla olevan paikan horisontista. | Paikan n. ilmaisee myös sen kulmaetäisyyden päiväntasaajasta, maantieteellisen leveyden. **-kymppi** *s. urh.* kympin keskukseen sattunut laukaus. **-laakeri** *s. tekn.* Polkupyörän n. **-laskimo** *s.* vrt. napasuoni. | N. tuo verta sikiön sydämeen. **-len|to** *s.* Venäläisten n:not. **-luku** *s.* **1.** *sähk.* Moottorin n. **2.** *sot.* napapohjoisesta laskettu suuntakulma 6000-jakoisina piiruina. **-maa** *s. maant.*, tav. *mon.* maapallon napoja ympäröivät maat. | Pohjoiset eli arktiset ja eteläiset eli antarktiset n:t.

1. **napamai|nen** *a.* vrt. ed. | Ilmasto on n:sen kylmä.

2. **napamainen**[63] *kalt.a.* < napa. | N. syvennys.

napa|manner *s.* Eteläinen n. **-meri** *s.* tav. Pohjoisesta jäämerestä. **-mie|s** *s.*, tav. hiukan *ark.* tärkeä, keskeinen henkilö. | Hän on yhdistyksen n:hiä. **-muija** *s. kans.* kätilö, lapsimuija. | -- peskäämme itsemme puhtaiksi kuin olisimme lähteneet napa-muijan nopsista kourista KIVI.

napanteri[5] *s. ark.* = napaus 3. | -- haluatko pienen n:n? JÄRVENT.

napa|nuora *s.* nuoramainen muodostuma, joka yhdistää sikiön istukkaan. | Leikata, sitoa n. Ravintonsa sikiö saa n:nuoran välityksellä. **-paperi** *s. sähk.* erikoisvalmisteinen, napakoettimena käytetty paperi. **-pari** *s. sähk.* Moottorin n:en luku. **-piiri** *s. maant.* leveyspiiri, jonka kulmaetäisyys navasta on 23 ½°. | Pohjoinen, eteläinen n. N:n sisäpuolella näkyy keskikesällä keskiyön aurinko. **-pin|ta** *s. sähk.* Moottorin n:nat. **-piste** *s.*, vars. *maant.* N. liikkuu hiljalleen. **-pohjoinen** *s. sot.* meridiaanin pohjoiseen osoittama suunta; vrt. neulapohjoinen. **-projektio** *s.* karttaprojektio, jonka sivuamispiste on navalla. **-puu** *s. kans.* Heinäsuovan, kiikun, luomapuiden n. **-pyör|re** *s. metrl.* napaa kiertävistä ilmavirroista. | Suomi kuuluu pohjoisen n:teen piiriin. **-pyörä** *s. sähk.* roottori. **-rauta** *s.* Kiikun, myllyn n. **-reikä** *s.* Pyörän n. **-retkeilijä** *s.* **-retki** *s.* retki pohjois- t. etelänavalle t. napaseudulle. **-retkikunta** *s.* Amiraali Byrdin n. **-ruuvi** *s. sähk.*

napaseudun|tutkija *s.* Ansiokas norjalainen n. Nansen. **-tutkimus** *s.*

napaseutu *s.* Napaseudun ilmasto, kasvillisuus. N:jen asukkaat. **-asema** *s.* napaseudulle perustettu havainto-, radio-, tutkimusasema. **-kansa** *s.*

napa|side *s. lääk.* N:sidettä käytetään suojaamaan napaa, kunnes napatynkä on pudonnut ja napahaava parantunut. **-sieni** *s. lääk.* herneen kokoinen, navan pohjukasta esiin puhjennut jyväiskudoskasvain. **-sika** *s.* Dicotyles tajacu, Etelä-Amerikan metsäseuduissa asuva sikaeläin. **-solu** *s. biol.* Alkiorakkoon kuuluu kaksi n:a, jotka yhtyvät ja muodostavat sekundäärisen alkiorakko- l. keskituman. **-suon|i** *s.* **1.** *el.* verenkiertoa emon ja sikiön välillä välittävä suoni. | Alkion verisuonet jatkuvat ulkoiseksi n:eksi, jonka haarat ovat kiinni emon ruumiissa. **2.** *kasv.* Siemen kiinnittyy emilehteen n:ella. **-susi** *s.* suden pohjoisamerikkalaisen muunnoksen valkoinen, arktinen muoto. **-säde** *s.* napaan päättyvä (maapallon) säde.

nap|ata[35*] *v.* **1.** siepata, kaapata, kopata. | N. itselleen. N. käteensä. N. jtak toiselta. N. varas kiinni. Kettu n:pasi kanatarhasta kanan. Poika n:pasi lakin naulasta. Vihollisen kuuntelulaitteet voivat n. äänen. Sitä Taavia, n:pasi [= suikkasi] suuta! LARINK. — *Erik.* **a.** tarttua, tärpätä. | Ahven n:paa onkeen. Jo n:pasi! [Muurahainen] n:pasi -- leukapihtinsä toukan leukapieleen KARHUM. **b.** anastaa, ottaa, varastaa. | Kukahan sen on n:annut? **2.** lyödä nopeasti ja kevyesti, kopauttaa, napauttaa, näpsäyttää. | Kun paraa "n:ataan" lusikalla, katkeaa emännän jalka M.HAAVIO. -- lasta on n:attava sormiin SILL. -- mies vihastui ja n:pasi vaimoaan korvalle E.LAMPÉN. -- n:pasi viiskymmenpennisen pöytään HEPOR. — *Erik.* napsauttaa, näpätä. | N. valokuva. Jos on hämärä, niin sopii n. valoa KARHUM. -- n:pasi oven lukkoon LEHT. — *Urh.* 3000 m:n kohdalla n:attu väliaika.

napa|taatta *s. kans. halv.* lyhytkasvuisesta ihmisestä. | -- sinä kuus-tuumainen Eeroseni, sinä napa-taatta KIVI. **-talo** *s.* suuri, rikas talo. **-tau|ti** *s. lääk.* napaan paikallistunut tauti. | N:dit aiheutuvat napaan joutuneista bakteereista. **-tukki** *s.* napapuu, -hirsi. **-tulehdus** *s. lääk.* Vastasyntyneen n. **-tutkija** *s.* napaseuduntutkija. **-tutkimus** *s.* napaseuduntutkimus. **-tyrä** *s. lääk.* = napakohju. **-tähti** *s. täht.* taivaan navan lähellä oleva tähti (vars. Pohjantähti).

napau|s *s.* **1.** hiljainen, napsahtava ääni, kopaus, napsahdus. | Arkun kannen, kameran n. **2.** kevyt isku, näp(s)äys, napautus. | Hiljainen, kevyt n. Piiskan n. Antaa pallolle n. — *Kuv.* Se oli hänelle terveellinen n. 'hyvä opetus'. **3.** *ark.* väkijuomaryyppy, napsu, tuikku. | Pieni, tuima n. Ottaa pullosta n. -- veti poveltaan viinapullon ja tarjosi miehille n:kset TOPPILA.

napautella[28*] *frekv.v.* < seur.

napaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* napah(d)uttaa) (< napahtaa) iskeä kevyesti, kopauttaa, napsauttaa. | N. vasaralla. N. sormiaan. N. lasiin, pöytään. Mies n:ti kannen kiinni. Poika n:ti ketun hengiltä. Puheenjohtaja n:ti asian päätökseen. — *Kuv.* Oikeus n:ti miehelle sakon. Sanoa n. -- sellaisia poikia, että n:takaapas nokalle, niin ymmärrätte! LEINONEN.

napa|vaihtaja *s.* puhelinkeskuksissa hälytysvirran antamiseen käytetty laite. **-valtimo** *s.* vrt. napasuoni. | Sikiön n. **-varsi** *s.* **1.** *anat.* napanuora. | Lapsen n. leikataan pois saksilla. **2.** *kasv.* Siemenaiheessa on hyvin pitkä n. **-virta** *s. maant.* napaseudulta päiväntasaajalle päin kulkeva kylmä merivirta. **-voimakkuus** *s. tekn.* Magneetin n. **-vyö** *s.* vastasyntyneen kapaloimisvaatteisiin kuuluva, noin metrin pituinen ja 10 cm:n levyinen vaate-, tav. flanellikaista. | N:tä käytetään myös napatyrän parantamiseen. **-vyöhyke** *s. maant.* Eteläinen n. **-ympyrä** *s. mat.* se pallon isoympyrä, jonka pisteiden etäisyys annetusta pallon pinnan pisteestä on 90°. **-yö** *s.* napapiirissä se pisin aika,

jolloin aurinko ei lainkaan nouse, polaariyö. | N:n pituus kasvaa, mitä lähemmäksi napaa tullaan — aina kuuteen kuukauteen asti.

napeloi|da[30] *v.* sormillaan kömpelösti availla t. kiinnittää nappeja, nauhoja tms., näpelöidä, näprätä. | N. solmuja auki. N. sormillaan. Hänellä ei olisi ollut aikaa turhan n:miseen KARHUM.

napero[2] *deskr.s. kans.* pienikokoisesta henkilöstä, tav. lapsesta; myös esim. pienestä perunasta. | Pojan n. Kolmivuotias n. Pienestä n:sta alkaen.

naper|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* nakerrella, näperrellä. | - - elukka, joka n:telee pienellä, hyvin nopeasti veputtavalla turvallaan herneen helpeitä AHO. - - kihtihiiri taas n:telee KARHUM. - - n:teli leipurista tuotua rusinanappista vehnävaaria LEINONEN. — N. puukolla, taltalla. - - n:rellen talvitöinään lusikoita ja kauhoja LEINONEN.

napertaa[6] *v. harv.* vrt. ed.

napill a(an), -e(en) *adv.* ks. nappi.

napillinen[63] *poss.a.* < nappi. | N. pusero, tasku.

napin *adv.* ks. nipin napin.

napin|kolo, -läpi *s.* = napinreikä.

napinoi da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* napista.

napinreikä *s.* kankaaseen tms. nappia varten leikattu (ja ommeltu) reikä, napinläpi. | Ommella napinreikiä. Kukka napinreiässä. **-kone** *s.* kone, joka valmistaa napinreikiä. **-pisto** *s. käs.* napinreikien reunojen, silmujen yms. vahvistamiseen käytetty erikoispisto. **-sakset** *s. mon.* erikoismalliset sakset, joilla napinreikiä leikataan. **-silkki** *s.* napinreiän reunojen vahvistamiseen käytetty silkkilanka.

napisija[14] *tek.* < seur. | Tyytymätön ruikuttaja ja n.

napi|sta[24] *v.* -na[14] *teonn.* **1.** osoittaa tyytymättömyyttään, nurkua, nurista, nureksia. | Tyytyi n:sematta kohtaloonsa. - - koko Israelin kansa n:si Moosesta ja Aaronia vastaan VT. - - hänen ruumiinsa n:si tätä työtä vastaan HELVI HÄMÄLÄINEN. Tyytymättömyyden n:na. **2.** *onom. harv.* napsaa, kapista. | Poron sorkat n:sevat.

napitella[28*] *frekv.v.* < napittaa.

napiton[57] *kar.a.* < nappi. | N. takki.

napit taa[2*] *v.* **1.** panna pukine tms. napeilla kiinni. | N. kiinni. N. kengät, liivit, puku. Ylös saakka n:ettu puku. Olkapäältä n:ettava paita. — N. auki → avata napit. **2.** varustaa napeilla. | Räätäli n:ti takin. Puku on n:tamista vaille valmis. **3.** *deskr.* tuijottaa silmät napillaan. | Hän katsoa n:ti minua kuin heikkopäistä AK. - - kirkkailla silmillään n:taen KARHUM.

napittamaton[57] *kielt.a.* N. takki.

napitus[64] *s.* **1.** napittaminen. | Takin n. ei vienyt paljon aikaa. **2.** napit, nappirivi. | Takissa on yksin-, kaksinkertainen n. — *Yhd.* etu-, piilo-, sala-, sivun.

napitus|koukku *s.* Kengän n. **-silmukka** *s.* vaatteen reunassa oleva nauhasilmukka, jolla reuna kiinnitetään toisessa reunassa olevaan nappiin.

napolilainen[63] *a.* ja *s.* — *Mus.* N. koulukunta, tyyli, sekstisointu.

napolin|kelta *s.* eräs oranssiväri, lyijyn ja antimonin yhdiste. **-keltainen** *a.* ja *s.* vrt. ed.

napostell|a[28] *deskr.v. kans.* suorittaa jtak työtä hiljalleen, pieninä erinä, vähän kerrallaan. | N. solmuja auki. Istui voileipää n:en. Haukkua, moittia n.

1. **nappa**[10*] *s. vaill.* ks. nippa.

2. **nappa**[10*] *s. nahk.* = nappanahka. **-hansikas** *s.*

nappail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < napata. | - - n:tu joku haukikin katiskasta KIANTO. Panu - - n:i vasaralla [arpakannuksen] kalvoa varovasti joka taholta AHO.

nappais|ta[24] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** *mom.* < napata. | HPS n:i pari pistettä. **2.** *onom. murt.* - - kello käydä n:ee seinällä AHO.

nappanahka *s.* määrätavalla parkittu nahka, jota käytetään vars. käsineiden valmistukseen.

nappau|s[64] *teonn.* < napata. | Kalan n. ongessa. Valokuvan n. [Jokainen kellon] n. on - - kolkutusta omalletunnolleni AHO. — Hänestä et saa kunnon n:sta [= otetta] koskaan [painissa] KIVI. - - riitoja, tuimia n:ksia [= yhteenottoja] milloin mistäkin syystä KIVI.

nap|pi[1*] *s.* **1.** tav. kiekkomainen kappale, joka esim. jhk pukimen osaan ommeltuna ja toisessa olevan reiän t. silmukan läpi pistettynä pitää näitä kiinni toisissaan t. on vain puvun koristeena. | Luinen, pyöreä n. Liivin, paidan, takin n. Avata n:pinsa. Panna n. kiinni. N. lähtee irti. Ommella n. — Heittää n:pia kuoppaan. Pelata n:pia. — Silmät pyöreät kuin n:it. — *Ark.* Luutnantin n:it 'kaulusruusukkeet, "tähdet"'. Antaa jklle n. otsaan 'ampua kuoliaaksi'. — *nap|issa,* -piin (adv.) napitettuna. | Panna takkinsa tiukasti n:piin. — Suu n:issa 'kiinni'. — *nap|illa(an)* -ille(en) (adv.) Katsella silmät n:illa 'silmät pyöreinä, tuijottaen (hämmästyneenä, jännittyneenä)'. Silmät menevät n:illeen. — *Yhd.* helmiäis-, kangas-, kulta-, luu-, messinki-, puun.; koriste-, leijona-, niska-, painon.; housun-, kalvosi(me)n-, kauluksen-, liivin-, paidann. **2.** yl. napin muotoinen esine, nappula. | Sähkökellon n. Painaa n:pia. Vääntää katkaisimen n:pia. — *Kuv.* Kaikki on valmista: ei tarvitse muuta kuin painaa n:pia, niin toiminta alkaa. — *Yhd.* kytkin-, käyntiinpano-, sähkön.; suklaa-, voi-, värin. **3.** eräissä vähäistä määrää t. jtak halpaa kuvaavissa sanonnoissa. | Ei meillä n:illa pelata! Eihän siihen minun syytäni ollut, ei n:in eestä MERIL. Juuri n:illa piti [= oli vähällä], ettei saanutkin yhtä ruipeloa häntäjouhista kiinni KARHUM. — *napilleen* (adv.) tarkoin, täsmälleen. | Aivan n:illeen yhtä paljon. Hän sanoi n:illeen näin.

nappia[17*] *frekv.v.* < napata. | N. palkintoja.

nappi|herra *s. kans. halv.* univormupukuinen herra, virkamies; sotilas. | - - pappi Sinusta tulee eikä mikään n. KIANTO. **-kaupp|a** *s.* Perustaa n. — - - jäi siksi aikaa puotiin päättelemään pienempiä lanka- ja n:ojaan KARHUM. — *Kuv.* toiminnasta, joka on vähämerkityksistä, jossa käsitellään vähäarvoisia asioita, nappipeli. | Pellavan viljely ei olekaan mitään n:aa. N. saa loppua, nyt pelataan isoilla pa-

noksilla. **-kauppia|s** *s.*, tav. *halv.* - - hyvätkin kamasaksat ja n:at TIITUS. **-kenkä** *s.*, tav. *mon.* kenkä, joka kiinnitetään jalkaan napin t. nappien avulla;)(nauhakenkä. **-koukku** *s.* napituskoukku. **-kuoppa** *s.* eräs lasten peli. | Heittää, pelata n:a. **-kuoppasill|a** *s. vaill.* vrt. ed. | Olla n. Ruveta n:e.

nappimainen[63] *kalt.a.* N. pahka.

-nappinen[63] *poss.a.* Kiiltävä-, korea-, kultan.; kolmi-, viisin.

nappi|nukke *s.* nappeja lankaan pujottamalla tehty nukke. **-peli** *s.* = kirppupeli. — *Kuv.* = nappikauppa 2. **-rasia** *s.* tav. useaan erikokoiseen osastoon jaettu rasia t. laatikko, jossa nappeja säilytetään. **-rivi** *s.* Kaksi n:ä. Päällystakin n:t. Hanurin n:t.

-nappirivinen *poss.a.* Yksi-, kaksin.

nappisilla[63] *s. vaill.* tav. nappikuopasta. | Olla n.

nappi|silmä *kans.* **1.** *s.* pyöreistä, tav. pienistä, tummista silmistä. **2.** *a.* = seur. **-silmäinen** *a.* vrt. ed. **-tehdas** *s.*

nap|po[1*] *s. kans.* alk. puusta kovertamalla tehty, nyk. myös metallinen lyhytvartinen ammennusastia, -kauha; vrt. kippo. | Koivunpahkainen n. Ammentaa vettä n:olla. - - jäi seisomaan kuin kivettyneenä n. huulillaan HJ. NORTAMO. — *Yhd.* kuparin.; piimä-, vesin.

nappul|a[12] *s.* **1.** pieni, us. lyhyt (matala), lieriömäinen kappale; vrt. nappi, tappi, palikka, pulikka. | Soittokellon n. 'se osa, johon painetaan'. Kiertää, painaa, vääntää n:aa. Jalkapallokengissä käytetään kumisia n:oita. Hänellä oli vaatenaulakossa oma vakituinen n:ansa. — *Erik.* pelinappula. | Šakkipelissä on mustia ja valkoisia n:oita. Koronapelin n:at. Ruotsi oli vain vähäpätöinen n. suurvaltain pelipöydällä. — *Yhd.* puun.; arpa-, paketti-, peli-, soitto-, sähkö-, šakki-, vaaten. **2.** *kuv. ark.* **a.** pienikokoisesta henkilöstä, tav. alaikäisestä pojasta. | Polvenkorkuinen, vähäinen n. Piian, pojan n. - - kerhoon he liittyvät joka n. KARHUM. **b.** (lyhyistä) jaloista. | Koetapas liikutella noita n:oitasi hieman nopeammassa tahdissa!

nappularattaat *s. mon. kans.* ajelurattaat, joiden korin laidat ovat nappuloista.

naps *onom.interj.* napsahtavasta äänestä; vrt. nips. | N., ja valo sammui.

napsaa[9] *onom.v.* (tav. vain prees.-vartaloisia muotoja) kevyesti paukahtelevasta äänestä: napsahdella, napsua. | Jonka ei jalka kapsa, sen ei suu napsa SL.

napsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < napsahtaa.

napsahdut- tav:mmin napsaut-.

napsa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < napsaa. | N. poikki. Lukko n:hti auki. Rasian kansi n:hti kiinni. Kiväärin varmistin, korkki n:htaa. Kantapäät n:htavat yhteen. Lyhyt, terävä n:(hd)us.

napsahut- tav:mmin napsaut-.

napsa|ta[35] *v. harv.* napsaa; napsuttaa. | - - laulan ja n:an vielä sormianikin KIVI.

napsaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

napsautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* napsah(d)uttaa) < napsahtaa. | N. poikki. N. sormiaan. Ampua, kirota, lyödä n. Mies n:i hevostaan ohjaksilla.

napse[78] *onom.s.* napsahtelu, napsaminen. | Hiljainen, yhtämittainen n. Jalkojen, kameroiden n.

naps|ia[17] *v.* napsahtelevaa ääntä synnyttävästä toiminnasta. | Ampuja n:i linnun toisensa jälkeen. N. lasta risulla. N. päreitä nauloilla kiinni. N. langat poikki. Tyttö n:i tähkäpäitä taskuunsa. N. [= naukkailla] viinaa. Kirota n.

napsis *onom.interj.* = naps. | N. vain, niin kaunis Apollo oli varpusen suussa *TARK.

napsu[1] *s. kans.* viinaryyppy, naukku.

napsu|a[1] *onom.v.* napsahdella, napsaa. | Pakkanen n:u nurkissa. Poron kaviot n:vat. Taikinaa alustetaan, kunnes se alkaa n. - - kamiina n:u kuumuuttaan U.KARRI.

napsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

napsut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < napsua. | Ampua n. N. sormiaan. N. vasaralla. Kello, sydän n:taa. Tikka n:taa seinää.

napuk|ka[15*] *s. kans.* nappula, nuppi, tappi. | Siirtää, vääntää koneen n:oita. — *Kuv.* Mokomakin n. Pieni, polvenkorkuinen n. — *Yhd.* puun. — *Erik.* **1.** *anat.* Kohdussa erotetaan runko, kaula ja n. **2.** *kal.* Hyljekeihään n. eli kuokka 'keihään päässä oleva erillinen, pitkään nuoraan kiinnitetty terä'.

naput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N. vasaralla rappausta irti. N. kirjoituskonetta.

naput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* koputtaa, nakuttaa. | N. kynällä, vasaralla. N. ikkunaan, oveen. N. jalallaan tahtia. Suutari n:taa kenkää. Moottori n. — *Erik.* korttipelissä: koputtaa (pöytään) merkiksi (mukaan tulosta, panoksen kahdentamisesta).

narah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < narahtaa. | Sängyn n:telu. N:televat kengät. — Sorsa n:teli silloin tällöin AHO.

narahdut- tav:mmin naraut-.

narah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < narista. | Kaivonvintti, ovi, portti, sarana n:taa. Haukotteli niin että leuat n:tivat. Pirta piukki, polkimet n:tivat PAKK. - - n:ti ukko ivanaurun, joka rätisi ihan kuin olisi kuivia päreitä pirstonut LEINONEN.

narahut- tav:mmin naraut-.

narajaa *prees.* ks. narista.

narautella[28*] *frekv.v.* < seur.

narautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* narah(d)uttaa) < narahtaa. | N. hampaitaan. Poika n:i ovea.

nardus[64] *s.* hyväntuoksuinen itämainen rohdos (öljy t. voide). | Kuninkaan istuessa pöydässään tuoksui minun narduksen kaiken aikaa VT. **-voide** *s.* - - alabasteripullo täynnä oikeata, kallista n:tta UT. **-öljy** *s.*

nargile[9] *s.* vesipiippu.

nari[4] *s. kans.* käden t. jalan nivelkohdan tauti, jonka johdosta nivel liikuteltaessa synnyttää narisevan äänen.

narikka[15*] *s.* = narinkka.

narin *adv.* ks. nurin narin.

narinkka[15*] *s. kans.* (*rinn.* narikka) pikkukaupustelijoiden puoteja sisältävä rakennus t. ra-

kennusryhmä; käytettyjen tavaroiden osto- ja myyntiliike, diverssi-, sekalaiskauppa.

nari|sta[11] *onom.v.* -na[14] *teonn.* tiheästi toistuvasta, soinnittomasta, ei terävästä t. korkeasta äänestä puhuttaessa: kitistä, käristä, narskua, natista, naukua, ratista. | Saranoiden n:na. N:sevat kengät. Lumi narajaa jalkojen alla. Puhua n:sevalla vanhan miehen äänellä. - - sorsat n:sten lentelivät KIVI. - - kyllä ne tiedetään tämän nurinan ja n:nan pohjimmaiset syyt KARHUM.

naristaa[2] *kaus.v.* tav:mmin narisuttaa.

naristella[28] *frekv.v.* < ed. | N. saappaitaan.

narisutt|aa[2*] *kaus.v.* < narista. | N. hampaitaan. - - hänen astuntansa n:i yläkerran portaita U.KARRI.

narko|maani[4] *s.* = narkootikko. **-mania**[15] *s.* sairaalloinen huumausaineiden väärinkäyttö.

narkoosi[6] *s. lääk.* hermoston huumaaminen leikkauksen tm. tuskallisen toimenpiteen kivutonta suorittamista varten, nukutus; vrt. kuoletus, puudutus. | Kirurginen n. Potilaalle annettiin n. Herätä n:sta. — *Yhd.* eetterin. **-eetteri** *s.* narkoosissa käytetty puhdistettu eetteri. **-lääkäri** *s.* Sairaalan n.

narkootikko[2*] *s.* huumausaineiden väärinkäyttäjä, narkomaani.

narkootti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* huumaava, kivuttomuutta, tajuttomuutta, tunnottomuutta synnyttävä; narkoosia koskeva, siihen liittyvä. | Tupakka, hašiš ja oopiumi ovat n:sia, n:sesti vaikuttavia nautintoaineita.

narkotiini[4] *s. farm.* eräs oopiumin alkaloidi.

narkotisoi|da[18] *v. lääk.* -nti[4*] *teonn.* nukuttaa. | Potilas n:daan.

narrail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | N. tyttöjä. N. ahvenia. N. rahoja tyhmiltä ihmisiltä. N:i tullimiehiä.

narra|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* puhua perättömiä, valehdella (us. pahaa tarkoittamatta, lievästi, vaarattomasti); huiputtaa, peijata, pettää; houkutella, viekoitella. | Älä n:a! — Poika n:a tyttöä. Hän on jo luonnostaankin helposti n:ttava. Ovat n:nneet häneltä talon. Ei se ole narri, joka n:a, vaan se joka antaa itseään n. SL. Matti, kalamies, n:si särkeä uuden onkilaiturinsa nokassa KARHUM. — N. jku tekemään jtak. Ettes vähän häpee n. itsellesi toisen kunniallista morsianta KIVI.

narrautu|a[44] *pass.v.* < ed. | Vihollinen n:u hyökkäämään ennen aikojaan.

narr|i[4] *s.* helposti nenästä vedettävä, narrattava t. naurettava, hassunkurinen henkilö. | Tyhmä n. Suuri n. Olin n. kun uskoin häneen. - - sen vietäviä viiksinaamaisia n:eja KIVI. — *Erik.* **1.** *hist.* henkilö, jonka tehtävä oli huvittaa isäntäänsä ja tämän vieraita sukkeluudellaan, tyhmyydellään t. muodottomuudellaan. | N:in hiippa. N:in tiuku. — *Yhd.* hovin. **2.** eräissä sanonnoissa. | Pitää jkta n:inaan 'tehdä jksta pilaa, huvitella jkn kustannuksella'. Joutua naisten n:iksi. En rupea teidän n:iksenne! Sinne tulivat herrat ja n:it 'kaikenlaiset ihmiset, oppineet ja oppimattomat'.

narrimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* naurettava, irvokas, koomillinen, turha, typerä. | N. mies, yritys. Käyttäytyä n:sesti.

narrin|hiippa *s.* narrien käyttämä, us. kaksihaarainen, tiu'uilla varustettu hiippa. **-juhla** *s. hist.* keskiajalla jouluviikkoina vietetty hilpeä kansanjuhla. **-kaapu** *s.* **-peli** *s.* = narripeli. **-puku** *s.*

narri|näytelmä *s.* keskiajalla etenkin Ranskassa suosittu näyttämöllinen pilaesitys, joka oli tapahtuvinaan narrien maailmassa ja jossa esiintyjät olivat narrinpuvussa. **-peli** *s.* humpuuki, ilveily, turhanpäiväinen pilanteko, narrimainen toiminta. | Elämän n. Kaikki oli vain mielikuvitukseni n:ä. Mitä n:ä tämä on!

narrit|ella[28*] *v. kans.* **1.** narrata, narrailla. | Älä joutavia n:tele PÄIVÄR. **2.** käyttäytyä narrimaisesti, höpsötellä.

narriu|s[65] *s.* narrimaisuus. | - - naiivisuutta n:teen asti SILL.

narseiini[4] *s. farm.* eräs oopiumin alkaloidi.

narsismi[4] *s.* eräs sukupuolivietin harhautumisilmiö, omaan ruumiiseen kohdistuva eroottinen viehtymys.

narsissi[6] *s.* Narcissus, sipulikasveihin kuuluvia koristekasveja. — *Yhd.* kelta-, valkon.

narsisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. narsismi. | N. itseihailu.

narskaa[9] *onom.v.* narskahdella, narskua.

narskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < narskahtaa.

narskahdut- tav:mmin narskaut-.

narskah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < narskaa. | Hampaat n:tavat. Lumi n:taa. [Löi toista] nyrkillä leuankärkeen, niin että tukeva niska n:ti WALTARI.

narskahut- tav:mmin narskaut-.

narskauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* narskah(d)uttaa) < narskahtaa. | N. hampaitaan.

narske[78] *onom.s.* narskahtelu, narskunta. | Askelten, hampaiden n. - - hän sai tallin kaikumaan syömisen n:esta SEPPÄNEN.

narsku[1] *s.* **1.** *el.* = sotka. **2.** *kasv.* = sinappi. — *Yhd.* pelton.

narsku|a[1] *onom.v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* kirskua, narista, narskaa. | Hampaat n:vat. Lumi n:u jalkojen alla. Uutuuttaan n:vat saappaat.

narskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

narskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < narskua. | N. hampaitaan. Lapsi n:ti tyytyväisenä korppua. Hilpeä, yksitoikkoinen n:us. - - keväiset sorsat n:tivat pajupehkojen suojassa J.SAULI.

narssu[1] *s. harv.* huono nainen, narttu. | Roomassa - - hallitsit portot, n:t ja naasikat KIVI.

nartta[10*] *s. kansat.* kevytrakenteinen, pohjoisten kansojen käyttämä koira- ja pororeki.

narttu[1*] *s.* **1.** naaraskoira (t. -susi, -kettu). | Kiimainen n. — *Yhd.* ajokoira-, setterin. **2.** *halv.* huonosta naisesta. | Sohvankulmassa puolialaston, naurava n. LEINONEN.

1. **naru**[1] *s.*, vars. *ark.* nuora. | Sitaista n:lla kiinni. — *Yhd.* paketti-, puoti-, pyykkin.

2. **naru**[1] *onom.s. harv.* narina; vrt. nauku. | Kengissä on n:a.

nasaal|i[6] *s. fon.* konsonantti, jonka ääntyessä ilmavirta kulkee nenäontelon kautta suuväylän ollessa sulkeutuneena, nenä-äänne, nasaali-, nenäkonsonantti. | N:eja ovat *m*, *n* ja *ŋ*.

Vokaalit, lateraalit ja n:it kuuluvat aukkoäänteisiin l. resonantteihin.

nasaalikonsonantti *s. fon.* nasaalinen konsonantti, nenäkonsonantti, nasaali.

nasaalinen[63] *a. fon.* jonka ääntyessä nenäväylä on avoin; *syn.* nenäsointinen. | N. konsonantti, vokaali. N. ääntämys.

nasaalistu|a[1] *v. fon.* saada nasaalista sävyä, nasaloitua. | N:nut äänne.

nasaalivokaali *s. fon.* nasaalinen vokaali, nenävokaali, naso-oraali. | Ranskassa on neljä n:a.

nasah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

nasaht|aa[2*] *mom.v.* napsahtaa, rapsahtaa. | Vasara n:i pöytään. -- jäiset puut n:ivat [tuulen hengessä] tuon tuostakin AHO. — Se tulla n:i aivan itsestään tuo pieni viaton hätävalhe TOPPILA.

nasak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* luja, naseva. | N. sivallus. Väittää n:asti vastaan.

nasaloi|da[18] *v. fon.* -nti[4*] *teonn.* ääntää nasaalisesti. | Vokaalien n:nti heikkoa. **-tua**[1*] *pass.v.* nasaalistua.

nasarealainen[63] *a.* ja *s.*; *rinn.* natsarealainen. **1.** ensimmäisistä kristityistä. **2.** erään juutalaiskristillisen lahkon jäsenistä.

nasaretilainen[63] *a.* ja *s.* (*rinn.* natsaretilainen) Na(t)saretista kotoisin oleva. | Jeesus n. — *Erik.* erisn:n tavoin: Jeesus.

nasev|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* lyhyt ja osuva, pirteä, pureva, sattuva, sukkela, terävä, voimakas. | N. isku, potku. — N. sutkaus. N. ja selvä esitystapa. Vastata n:asti. Vuorosanojen n:uus.

nasevoitu|a[1*] *v.* tulla nasevammaksi. | [Kirjailijan tyyli on] entisestään kiinteytynyt ja asiallisesti n:nut AK.

nasiiri[6] *s. usk.* israelilaisten keskuudessa Jahvelle vihkiytynyt henkilö. | N. Simson. Jumalan n. N:t eivät antaneet leikata tukkaansa, koska he uskoivat Jumalan antaman elinvoiman piilevän siinä. **-lupaus** *s.* nasiiriksi vihkiytymisen yhteydessä Jumalalle tehty lupaus määräajaksi t. iäksi pidättäytyä juovuttavista juomista ym.

naskali[5] *s.* **1.** tav. puuvartinen, etupäässä jalkinetyössä käytetty piikki; vrt. ora. | Kolmisärmäinen, käyrä, litteä, suora n. Suutarin n. Pistää reikä n:lla. N:n kärki, pää. — Terävä kuin n. Silmät [terävät] kuin n:t. Hänen sanansa olivat pumpuliin kätkettyjä n:n pistoja. — *Kirj.* Latojan n. — *Yhd.* piirto-, purje-, äimän. **2.** *kuv.* puolikasvuisesta pojasta; vrt. nallikka, napero, nappula. | Pojan n. Jo riittää, n:t! — *Koul.* normaalilyseon auskultantista. — *Yhd.* poikan.

naskalimainen[63] *kalt.a.* N. piikki.

naskalin|kärki *s.* **-terä** *s.* **-terävä** *a.* terävä kuin naskali. — *Kuv.* N. ääni.

naski[4] *s. kans.* porsas. | -- emakon n:nensa KIVI.

nasku[1] *s. kans.* = ed.

nasku|a[1] *v. harv.* risahdella, naksua. | -- samassa rupesi lautamiehen alla oleva tuoli arveluttavasti n:maan ALKIO.

naskut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | N. vasaralla. Aivan kerrassaan lakkasivat ampumasta, vain hiukkasen n:eltiin LEINONEN. -- puhua n:teli edelleen SILL.

naskuttaa[2*] *kaus.v. harv.* < naskua. | N. suutaan.

naso-oraali[6] *s. fon.* vokaali, jonka ääntyessä ilmavirta kulkee sekä nenä- että suuväylän kautta, nasaali-, nenävokaali.

naso-oraali|nen[63] *a. fon.* -sesti *adv.* vrt. ed. | N. vokaali.

nassa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* nasahtaa, mäiskähtää. | N:htava isku. Saipa hän -- nupillensa aika n:uksen KIVI.

nassak|ka[15*] *s.* pieni (puinen) tynnyri, lekkeri. | Tamminen n. N. viiniä. Pieni kuin n:an tappi SP. — *Yhd.* rommi-, vesi-, viinan.

nasse[9] *s.* porsaan hahmoinen (joulu)piparkakku; vrt. nisse.

nassiel|la[28] *v. kans. harv.* läimäytellä. | -- n:en häntä paljaalla kämmenelläni KIVI.

nassikka[15*] *deskr.s.* pieni poika, naskali, nallikka. | Pojan n.

1. **nassu**[1] *s.* (*rinn.* nasu) porsaan, sian hyväilynimi: possu.

2. **nassu**[1] *s. ark.* naama. | Pesi n:nsa.

nast|a[10] *s.* **1.** teräväkärkinen, lyhyt ja ohut naulanen, jonka päässä on suhteellisen leveä, joko tasainen tai kupera kanta; vrt. nupi. | N:an kanta. Pistellä n:oilla kiinni. Kiinnittää piirustuspaperi n:oilla pöytään. N:oilla seinään kiinnitetty juliste. Verhoilijat kiinnittävät n:oilla huonekalujen päälliset. Hevosvaljaita koristellaan kuperakantaisilla n:oilla. Kengänpohjissa käytetään n:oja kulumisen estämiseksi. — *Yhd.* kupari-, messinki-, rauta-, teräsn.; kiinnitys-, koriste-, paino-, piirustus-, verhoilun.; kengänn. **2.** pieni (us. tappimainen t. puolipallon muotoinen) kappale t. kohoama, joka kiinnittää, ohjaa [jne.], nuppi, nappula; *tekn.* us. erityiseen loveen t. uurteeseen sopiva kohoama, joka sitoo koneiston liikkuvia osia t. ohjaa niiden liikettä. | Lukossa on n., joka pistää avaimen putkeen ja pitää sen sopivassa asennossa. Jalkapallokenkien pohjissa on kumiset n:at lipeämisen estämiseksi. Lattiaan oli lyöty kuminen n., ettei ovi päässyt aukeamaan liikaa. Kirjakaapin hyllylaudat asetetaan usein liikuteltavien n:ojen varaan. Kompassin magneettineula liikkuu vapaasti n:an varassa. Painaa soittokellon n:aa. Painaa herätyskellon n. alas. Sormuksen n. 'kanta'. — *Yhd.* kumi-, metalli-, puun.; jarru-, johto-, kannatin-, kiinnike-, kiinnitys-, kosketin-, ohjaus-, pidäke-, salpa-, sytytys-, säätö-, telki-, varmistus-, veton. — *Erik.* **a.** *anat.* Nivelen muodostavat kuopat, joita vastaavat nivelruston peittämät n:at. — *Yhd.* niveln.; kyynärn. **b.** *kut.* ks. juoksu 4. **c.** *maat.* Puimakoneen n:at 'kelan ja sillan teräspuikot, jotka irrottavat jyvät tähkistä'.

nasta|hammas *s.* tekohammas, joka on nastalla kiinnitetty juureen. **-kela** *s. maat.* Puimakoneen n. **-kone** *s. maat.* = nastapuimakone. **-lisäke** *s. anat.* N. liittää alaleuan kallonpohjaan.

nastallinen[63] *poss.a.*

nasta|puimakone *s. maat.* nastakelallinen pui-

makone. **-pyörä** *s. tekn.* pyörä, jonka kehässä on nastoja. **-sil|ta** *s. maat.* puimakoneen kelaa ympäröivä nastallinen vaippa. | Nastakoneen kela vetää oljet n:lan nastojen välitse, jolloin jyvät irtautuvat.
nasta|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* kiinnittää nastoilla.
nastavyö *s. kansat.* nastakoristeinen vyö.
nasti[1] *s. nahk.* pieni, kannaton naula.
nastia[14] *s. biol.* omasuuntainen taipumisliike, jonka kasvi suorittaa, kun sitä kohtaa ärsytys.
nastinen[63] *a. kasv.* vrt. ed. | N. liike.
nastoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa nastoilla. | N:etut kengät. Ajokaistoja toisistaan erottava kadun pinnassa oleva [metalli]n:us.
nasu[1] *s.* = 1. nassu.
nata[10*] *s.* Festuca, heinäkasveja. | Ruokomainen n. Lampaan n. — *Yhd.* aho-, aro-, punan.
nationalismi[4] *s.* kiihkeä kansallismielinen harrastus ja into ajaa oman kansakunnan ja kansallisuuden etua, us. muiden kustannuksella, kansallismielisyys, kansalliskiihko.
nationalisti[4] *s.* nationalistinen henkilö, nationalismin kannattaja.
nationalisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kansallismielinen, -kiihkoinen, kiihkokansallinen.
nati|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* vrt. narista. | Hangat, portaat n:sevat. Lumen, oven n:na. Puut nitisivät ja n:sivat tuulessa. — Yhteiskunnan liitokset n:sevat. Älä nyt n:se vastaan!
natistu|a[1] *v.* kuivettua, nahistua. | Nauriit alkavat n. Vanhuuttaan n:nut akka TOPPILA.
natisutt|aa[2*] *kaus.v.* < natista. | Tuuli n:i lahoa puuta.
nativismi[4] *s. fil.* oppi, jonka mukaan muutamat tietoainekset ovat ihmisessä synnynnäiset;)(empirismi.
nativiteetti[4*] *s.* syntyvyys.
natku[1] *s. kans.* **1.** huono nainen, huora. **2.** itara ihminen, kitupiikki.
natkuttaa[2*] *v. kans.* jankuttaa, nalkuttaa.
nato[1*] *kansanr.* aviomiehen sisar; vrt. käly.
natrium[7] *s.* eräs alkalimetalli. **-asetaatti** *s.* etikkahapon natriumsuola. **-bikarbonaatti** *s.* hapan natriumkarbonaatti. **-fosfaatti** *s.* fosforihapon natriumsuola. **-hydraatti** *s. vanh.* = seur. **-hydroksidi** *s.* natriumin ja veden muodostama emäs, kaustinen sooda, lipeäkivi, natronlipeä. **-jodidi** *s.* jodivetyhapon natriumsuola. **-kaasu** *s.* **-karbonaatti** *s.* hiilihappoinen natrium, sooda. **-kloridi** *s.* natriumin ja kloorin yhdiste, keittosuola. **-lamppu** *s. sähk.* natriumhöyryä sisältävä purkauslamppu. **-nitraatti** *s.* typpihapon natriumsuola, tärkeä lannoitusaine, chilen- l. natronsalpietari. **-oksidi** *s.* natriumin ja hapen yhdiste. **-silikaatti** *s.* vesilasi. **-sulfaatti** *s.* rikkihapon natriumsuola, glaubersuola. **-suola** *s.* **-tiosulfaatti** *s.* **-yhdiste** *s.*
natron[7] *s.* aikaisemmin natriumista, nyk. joskus natriumoksidista käytetty nimitys. | Syöpä n. 'natriumhydroksidi, lipeäkivi'. **-järvi** *s.* laskujoeton suolajärvi, jonka vesi tavallisen keittosuolan lisäksi sisältää soodaa ja glaubersuolaa. **-kalkki** *s.* natrium- ja kalsiumhydroksidin hehkutettu seos. **-(kalkki)lasi** *s.* hiekan, kalkin ja soodan sekoituksesta valmistettu tav. vihertävän sininen lasi, ranskalainen lasi. **-lipeä** *s.* = natriumhydroksidi. **-saippua** *s.* rasvahappojen natriumsuolojen seos, kova saippua. **-salpietari** *s.* = natriumnitraatti.
natsa[10] *s. puhek.* **1.** savukkeen pätkä. | Tupakan n. **2.** korpraalin t. aliupseerin arvonmerkkinauha. | Alikersantin n:t.
natsarealainen[63] *a.* ja *s.* = nasarealainen.
natsareeni[4] *s.* N:t 'Roomassa v. 1810 syntynyt uskonnollisromanttinen saksalainen taidemaalariryhmä'.
natsaretilainen[63] *a.* ja *s.* = nasaretilainen.
natsi[4] *s.*, tav. *halv.* Saksan kansallissosialisteista; joskus vastaavaa ajattelutapaa edustavista henkilöistä muissakin maissa. | Göring ja muut johtavat n:t. N:en hirmutyöt. Omat n:mme. **-diktatuuri** *s.* **-hallitus** *s.* **-johtaja** *s.*
natsilai|nen[63] *a.*, tav. *halv.* -sesti *adv.* kansallissosialistinen. | N. lehdistö. N:sesti ajattelevat piirit.
natsilaisuu|s[65] *s.*, tav. *halv.* kansallissosialismi. | N:den kukistuminen.
natsismi[4] *s.*, tav. *halv.* = ed.
natsi|tervehdys *s.* N. suoritettiin nostamalla oikea käsi suorana etuyläviistoon. **-valta** *s.*
naturalisaatio[3] *s.* kansalaiseksi ottaminen, kansalaistaminen.
naturalismi[4] *s.* **1.** *fil.* ajatussuunta, joka kiistää kaiken yliluonnollisen ja väittää, että myös sielunelämää vallitsevat yleiset luonnonlait. **2.** realismin jyrkempi muoto, joka luonnonmukaisuuden tavoittelussa menee mahdollisimman pitkälle eikä siis karta rumuuttakaan. | Reaktion n:a vastaan aloitti meillä Akseli Gallen-Kallela. Suomalaisessa kirjallisuudessa edustaa n:a ennen kaikkea Minna Canth.
naturalisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* kansalaistaa.
naturalisti[4] *s.* naturalismin kannattaja.
naturalisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* luonnonmukainen; vrt. naturalismi. | N. kuvaus, tekotapa. N. kirjailija, koulukunta. N. romaani, maalaus. Esittää n:sesti.
natusta|a[2] *deskr.v.* vars. hitaasta, vähittäisestä pureskelusta: mutustaa. | Lapsi n:a korppua. Syödä n.
natustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | N. leipää. — Elää n. KAUPPISH.
nau *onom.interj.* kissan äänestä; vrt. kurnau, miau.
naudan|lanta *s.* = navettalanta. **-liha** *s.* **-paisti** *s. ruok.* **-tali** *s.*
naudikas[66*] *s.* = boksinahka; vrt. vuohikas. | Kenkä on mustaa n:ta. — *Yhd.* pohja-, rasva-, vasikan-, vuotan.
nauh|a[10] *s.* kapea, litteä kudonta- t. punontatuote, jota käytetään sitomisvälineenä, koristeena, arvon t. järjestön merkkinä tms.; myös muista samanmuotoisista esineistä; vrt. nuora, raina, siisna. | Kirkasvärinen, kapea, leveä n. Paperinen, silkkinen n. Esiliinan n:at. Matruusin n:at. Vapaudenristin III luokan n. Mustaa n:aa pidetään surun merkkinä. Riippua n:assa. Kiinnittää, solmia n:at. Sitoa lapsen lakki n:oilla leuan alta kiinni. Liuskat leikataan ohuiksi n:oiksi. — *Erik.* eril. koneissa ja laitteissa olevista nauhoista. | Yleisradio otti puheen [magnetofonin] n:aan. Vaih-

taa [väri]n. kirjoituskoneeseen. Ampua [konekiväärin] n. [= patruunavyö] tyhjäksi. Lukea sähke n:asta. — *Kuv.* Auringon kultaiset n:at 'säteet'. Joki juoksi hopeisena n:ana. Väkeä tuli yhtenä n:ana 'jatkuvana virtana'. Maantien valkoinen n. "United States" voitti sinisen n:an 'ylitti Atlantin ennätysajassa'. Toveri hellitti auliisti kukkaronsa n:oja 'antoi raha-apua'. Vetää oikeasta n:asta 'käyttää oikeaa keinoa, osua oikeaan'. — *Yhd.* hatun-, kengänn.; hiha-, kaula-, käsivarsi-, olka-, otsa-, sukka-, vyön.; kantti-, kure-, poikki-, punos-, reuna-, sauma-, sivun.; helmi-, kumi-, paperi-, silkki-, teräsn.; eristys-, hiki-, kanto-, kiinnitys-, koriste-, maali-, mitta-, rukous-, soitto-, suru-, sytytysn.; aliupseerin-, arvonmerkki-, kaluuna-, kunniamerkki-, osakunta-, puoluen.; elokuva-, filmin.

nauhagalvanometri *s. sähk.*

-nauhainen[63] *poss.a.* Puna-, valkon.; kaksi-, useampin.

nauhake[78*] *s.* nauhamainen esine, nauha. | Kunniamerkin n. Postimerkin n. 'nauhamainen koristekuvio'. Vaakasuora n. friisin alapuolella. — *Sot.* kaluuna.

nauha|kenkä *s.*, tav. *mon.* irrotettavilla nauhoilla jalkaan kiinnitettävä (varsi)kenkä. **-keraaminen** *a. arkeol.* nauhakeramiikkaan kuuluva. **-keramiikka** *s. arkeol.* Keski-Euroopan vanhin kivikautinen saviastiateollisuuden laji. **-kone** *s. kut.* = nauhakutomakone. **-koriste** *s.* **-kutomakone** *s. kut.* N:et eroavat tavallisista kutomakoneista siinä, että niissä kudotaan samalla luhalla useita toisistaan erossa olevia nauhoja. **-kutomo** *s.* **-kuusi** *s. metsät.* kuusi(muoto), jonka oksien lyhyet oksan suuntaiset sivuhaarat antavat pääoksille nauhamaisen ulkonäön. **-kuvio** *s.*

nauhallinen[63] *poss.a.* N. kunniamerkki, merimieslakki.

nauhamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N. eläin. Kasvin n:set lehdet. Muurahaiskarhulla on n. kieli.

nauhama|to *s.* N:dot 'Nemertini, lähinnä laakamatoihin liittyvä matoluokka'.

nauha|nen[63] *dem.s.* Lapsen peite kiinnitetään n:silla korin kulmiin.

nauhan|pätkä *s.* Lyhyt n. **-rei|kä** *s.* Kenkien n:ät.

nauha|ornamentiikka *s.* vrt. seur. **-ornamentt|i** *s.* nauhoista sommiteltu t. koristellun nauhan tapainen ornamentti. | Keskiajalla käytettiin puunleikkauksessa ja kuvakudonnassa n:eja. **-polkka** *s. kansat.* eräs kansantanhu. **-pyör|ä** *s. tekn.* Puhelinkeskuksen yhdistysnauhat kulkevat n:ien varassa. **-ruusu(ke)** *s.* rusetti. | Punainen n. Puvun ainoana koristuksena oli pieni hillitynvärinen n. **-röyhelö** *s.* **-silmukka** *s.*

nauhat|on[57] *kar.a.* N:tomat kengät.

nauhoit|taa[2*] *v.* **1.** kiinnittää, sitoa t. varustaa nauhoilla, solmia nauhat kiinni. | N. kenkiään. Kauniisti n:ettu paketti. **2.** ottaa magnetofonin nauhaan; vrt. levyttää, äänittää. | Tilaisuus n:ettiin.

nauhoitus[64] *s.* **1.** nauhoittaminen. **2.** nauhoilla varustettu osa, nauhat. | Nykyisin ei n. kengissä ulotu yhtä korkealle jalan rinnassa kuin aikaisemmin. Puvun loistavavärinen n. — *Yhd.* etu-, hihnan.

nauhu|s[64] *s.* nauhakoriste, kaluuna. | Morsian koristetttiin n:ksilla. — *Yhd.* kulta-, silkkin.

naukais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < naukua. | Kissa n:ee. Oven saranat n:ivat.

naukata[35*] *v. ark.* ottaa naukku, ryypätä. | N. viinaa. N. pullosta.

naukin *adv.* ks. niukin naukin.

naukkaill|a[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < naukata. | Ukot olivat hiukan n:eet.

naukkar|i[5] *s. kirj.*, tav. *mon.* sylinteripainokoneessa olevia kynsiä, jotka tarttuvat painettavaan t. painettuun arkkiin ja kuljettavat sitä koneessa edelleen. | Johtohihna vie paperiarkin koneen n:eihin. — *Yhd.* ala-, sylinterin.

naukki[4*] *s. murt.* naukku. | - - yksi n., hyvä kanttoori, ei tee pahaa KIVI.

naukkia[17*] *frekv.v.* < naukata. | N. itsensä humalaan.

nauk|ku[1*] *s. puhek.* viinaryyppy. | Otetaanpas vielä pikku n:ut! Tarjota n:kuja. — *Yhd.* aamu-, lähtö-, tuliaisn.

nauku[1*] *s. kans.* kenkien narina. | Käskikö [isäntä] n:a panna? KAUPPISH.

nauku|a[1*] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** kissan kimeästä, vonkuvasta äänestä. | Se kissa n:u, kellä on hiiri suussa SL. **2.** ed:tä muistuttavasta vinkuvasta äänestä. | Lattiapalkit, saranat n:vat. Eräänä aikana oli muodissa, että kenkien piti n. käveltäessä. Nahka n:u kuivuuttaan. Lumi, pakkanen n:u. Suolet n:vat, vatsa n:u nälästä. - - viulu vinkui, vinkui, että katto n:i KIVI. — *Erik.* pyytää surkealla, valittavalla äänellä, ruikuttaen. | Älä nau'u! Lapset n:vat ruokaa. - - olette joka viikko käsi ojolla palkkaanne n:massa LEINONEN.

naukuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | - - vaikka n:ikin vatsassani nälkä KIVI.

naukuin *adv.* ks. niukuin naukuin.

naukujaiset[63] *s. mon.* kissannaukujaiset.

naukumaij|a[10] *s. halv.* hemmoteltu henkilö, joka helposti rupeaa itkemään, marisemaan. | Lellipoikia ja n:oja. Sinä olet sellainen n:an poika [= marisija] LEINO.

naul|a[10] *s.* **I. 1.** puuhun, nahkaan tms. lyötäväksi tarkoitettu metallinen, joskus puinenkin piikkimäinen yhdistys- ja kiinnitysväline. | Ohut, terävä n. Galvanoitu n. Kaksituumainen, kahden tuuman n. Ruostunut n. N:an osat ovat kanta ja varsi l. ruoti. Tekotavaltaan n:at voidaan jakaa langasta leikattuihin, puristettuihin l. prässättyihin ja valssattuihin n:oihin. Lyödä n. seinään. Päättää l. kotkata n. Takoa n:oja. Talo on valmis viimeistä n:aa myöten. Astua n:aan. Sahanterä osui n:aan. — Turpeet kiinnitetään puisilla n:oilla l. vaarnoilla. — *Yhd.* kengitys-, kiinnitys-, koristus-, pidäke-, varmuusn.; koivu-, kupari-, messinki-, puu-, rauta-, vaskin.; lanka-, nasta-, niitti-, nupi-, prässi-, ruuvi-, sokkan.; hevosenkenkä-, honka-, huonekalu-, huopa-, jää-, kaari-, kenkä-, lattia-, pahvi-, päre-, tammi-, venen. **2.** laajemmin, naulamaisesta, tav. puisesta esineestä. **a.** vaatteiden tms. ripustamista varten

tav. seinään kiinnitetty t. erityisessä laitteessa oleva tappi t. koukku. | Vaatenaulakon n:at. Heittää hattunsa n:aan. Takki riippuu n:assa. Pää on hatun n. SP. — *Yhd.* hattu-, vaate-, valjasn. **b.** muuta käyttöä. | Jauhinkiven n. 'kiila'. Halkaista puu n:an [= kiilan] avulla. Kanteleen n:at 'viritystapit'. — *Yhd.* viritysn. **3.** eräissä kuv. sanonnoissa. | Osua n:an kantaan t. päähän [sattuvasta puheesta, oikein arvaamisesta tms.]. Annastiina on puhunut n:an kantaan TOPPILA. - - se vertaus lyö n:aa kantaan KIVI. Kalantulo loppui kuin n:aan 'äkkiä, kerta kaikkiaan'. Hän lakkasi kuin n:aan laulamasta CANTH. Se n. veti 'se keino auttoi, tepsi'. Mutta vitkoin nousi hän n:astansa [= kasvoi pitemmäksi] KIVI. — Panna, ripustaa hampaat n:aan, ks. hammas 1. b. Hampaat n:aan kun leipä loppui SL. — *Yhd.* veton.

II. vanha painomitta, vajaa 1/2 kg. | Vanha Suomen n. '425 g'. Englannin n. '454 g'. Leiviskässä oli 20 n:aa, n:assa 32 luotia. N. voita. Tykki, jonka kaliberi oli 12 n:aa [siinä käytetyn pyöreän kuulan painon mukaan]. — *Yhd.* hopea-, kahvi-, leipä-, sokeri-, voin.

naulaaja[10] *tek.* < naulata. | Ammattitaitoinen n. Pärekaton n:t.

naulaanastuma *s. eläinlääk.* Hevonen sairasti n:a.

naulailla[29] *frekv.v.* < naulata.

-naulai|nen[63] *poss.a.* < naula. (*I.*) Vahvan. kengänpohja. (*II.*) 18-n. tykinammus.

naulak|ko[2*] *s.* vapaasti seisova t. tav. seinään kiinnitetty laite, jossa on nauloja t. koukkuja vaatteiden ym. ripustamista varten. | Eteisen, keittiön n. Takit riippuvat n:ossa. Pojalla on n:ossa oma nimikkonaulansa. — *Yhd.* hattu-, pyyheliina-, vaaten.

naula|kone *s. tekn.* kone, joka valmistaa nauloja. **-laatikko** *s.* **-laatta, -levy** *s.* rei'itetty laatta, jota seppä käyttää apuna nauloja ja niittejä takoessaan, naularauta, reikärauta. **-mainen**[63] *kalt.a.* N. piikki.

naulanen[63] *dem.s.*

naulan|kanta *s.* **-kärki** *s.* **-likistys, -painama** *s. eläinlääk.* hevosen martokavion vaivauma, joka aiheutuu kenkänaulan likistyksestä. **-pisto(s)** *s. eläinlääk.* Jos kengitettäessä naulan kärki menee martokavioon saakka (n.), syntyy tulehdus. **-pää** *s.* **-rei|kä** *s.* **1.** naulan tekemä reikä. **2.** naulaa varten tehty reikä. | Hevosenkengän n:ät. Leipälaudan päässä on n.

naula|paja *s.* paja, jossa valmistetaan nauloja; *vanh.* naulatehdas. **-puu** *s. kans.* naulakko. **-rauta** *s.* = naulalevy. **-rivi** *s.*

naulat|a[35] *v.* kiinnittää naulalla t. nauloilla; vrt. naulita. | N. kiinni. N. kokoon. N. lattialaudat paikoilleen. N. ilmoitus seinään. — *Kuv.* tav:mmin naulita. | Hän seisoi kuin paikalleen n:tuna. Pysähtyi kuin n:tuna.

naula|tehdas *s.* **-teollisuus** *s.*

naulau|s[64] *s.* **1.** naulaaminen. **2.** naulattu kohta, kiinni lyödyt naulat. | Pari lautaa oli irtaantunut n:ksestaan.

naulauskone *s. tekn.* kone, joka iskee naulan puuhun ja us. myös kotkaa sen.

naulauttaa[2*] *fakt.v.* < naulata. | N. juliste pylväisiin.

naulautu|a[44] *pass.v.*, tav. *kuv.* < naulata. | Hänen silmänsä n:ivat poikaan.

nauli[4] *s. nahk.* pieni, kannallinen, ohutkärkinen naula. — *Yhd.* konen.

nauliintua[1*] *v.* = nauliutua.

naulit|a[31] *v.* **1.** melko *harv.* varsin. merk.: naulata. | - - ei ole soveliasta, että siniristilippuja n:aan juhlasalien ym. seinille koristeiksi AK. — *Erik.* jalkineteollisuudessa: kiinnittää nauleilla. — *Yhd.* ristiinn. **2.** *kuv.* Vihollisen nuoli n:si hänet seinään. Seisahtua kuin n:tuna. Emmehän tiedä - - missä meidänkään nahkamme viimein n:aan [= millaisen lopun saamme] KIVI. — Opettaja n:si katseensa vallattomaan oppilaaseen. Puhe n:si kuulijat paikoilleen.

nauliutu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* nauliintua) < ed. | N. paikoilleen. Pojan katse n:i tytön nilkkoihin.

nauloit|taa[2*] *v.* varustaa nauloilla. | N:etut kengät.

nauloittain *adv.* Voita myytiin n. 'naulakaupalla'.

nauplius[64] *s. el.* eräs alempien äyriäisten toukkamuoto. **-aste** *s.* **-toukka** *s.*

naur|aa[9] *v.*; naurettava (a.) ks. erikseen. **I.** varsin. merk., ihmisestä: ilmaista tunteitaan naurulla; vrt. hymyillä, myhäillä, virnistää, irvistää. **1.** ilman kohdetta. | N. makeasti, pilkallisesti, tarttuvasti. N. katketakseen, kohti kurkkuaan, kuollakseen. N. partaansa. N. sisäistä naurua. N. ääneen. N. hahattaa, hekottaa, hihittää, hohottaa, hykertää, höröttää, kihertää, kikattaa, tirskua. N. jnk, jkn vuoksi, tähden. N. ilosta. Purskahtaa, ruveta, räjähtää nauramaan. Ei asia n:amalla parane. N:ava ääni. Itku pitkästä ilosta, parku paljon n:amasta SL. Se parhaiten n:aa, joka viimeksi n:aa SL. **2.** kohde ilmaistuna. **a.** N. jklle t. jkta, jllek t. jtak, (harv.) jklla, jllak. Hänelle n:ettiin. En voi olla sille n:amatta. On rumaa n. toisen vahingolle. N. jtak jklle 'nauraen kertoa jtak asiaa jklle'. Me n:amme sellaisille uhkauksille 'emme välitä niistä, halveksimme'. Tyhmä tyhjää n:aa SL. - - askeleen otan, jota ei n. tule KIVI. Niin he n:oivat häntä UT. - - siksipä n:oikin asialla ja ajeli kuin ei mitään LEINONEN. — *Kuv.* Johan sinulle n:avat harakatkin [t. hevosetkin, naurismaan aidatkin, mieron koiratkin] SP. Luonto n:oi hänen ponnistuksilleen. **b.** Esitys n:ettiin penkin alle. Hänet n:ettiin ulos. N. vatsansa kipeäksi. **II.** ed:een liittyen. **1.** naurua muistuttavasta äänestä. | Harakat, hyeenat n:avat. N:ava lokki. Viulu itki ja n:oi. **2.** nauravasta t. sellaiseksi kuvitellusta ilmeestä. | Hänen silmänsä n:oivat. Kengänsauma, seinänrako n:aa. **3.** *erik.* **a.** *kansanr.* vietellä. | - - n:aisin sataki naista KAL. - - tappoi naisen n:amansa LEINO. **b.** N:avat [= sivu]perilliset.

naurah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

naurah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < nauraa. | N. hermostuneesti, pilkallisesti. N. keksinnölleen, omille ajatuksilleen. Eipä olekaan, n:ti

Ville myönnytykseksi KAUPPISH. - - vaan n:tikin pari kertaa hänen puheitaan HELVI HÄMÄLÄINEN.

nauraja[16] *tek.* Mies tulee räkänenästä, vaan ei tyhjän n:sta SL. — Saada n:t puolelleen 'menetellä niin, että vaikka asiallisesti ehkä joutuukin tappiolle, saa osakseen huumorintajuisten (t. myös kevytmielisten, ajattelemattomien) ihmisten suosion'.

nauramaton[57] *kielt.a.*

nauranta[15*] *teonn.* < nauraa.

naurat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** < naurattaa. | Hän osaa tanssia ja n. tyttöjä. **2.** *murt.* naurahdella, naureskella. | Mitä siinä n:telette AHO. - - paha se on kuulumaan, n:teli Rantanen KAUPPISH.

naurat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* < nauraa. **1.** *fakt.* - - n:ti piikoja pirtissä JÄRVENT. - - oli tottunut n:tamaan suuria seuroja TALVIO. — *Kansanr.* Sinä veljesi tapakin, / sulta naista n:tavi [= viettelee]! LEINO. **2.** *kaus., 3.pers.* Tapaus n:ti kaikkia. Minua n:taa. - - oli n:tamaan asti iloista kuulla AHO.

naurattaja[16] *tek.* Naisten n.

nauravainen[63] *a.,* tav. *runok.* iloluontoinen, helposti naurava; naurava. | Iloinen ja n. - - n. naikkonen polvellaan KARHUM.

naureksi|a[17] *v.* naureskella. | - - vastaa vanhat puheenparsin, / n:vat nuorempaiset LEINO.

naurel|la[28] *v. harv.* = seur. | Sitähän jo n:isivat kaikki Toukolan siatkin KIVI.

naureskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* nauraa silloin tällöin, hiljakseen. | N. mielihyvästä. N. partaansa. Sinä n:it tätä pystyssä seisovaa töyhtöä päälaellani tässä KIVI.

naurettav|a[10] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* naurua herättävä, koomillinen, mahdoton. | N. muotihattu. Väitteesi on n. N:an pieni hinta noin hyvästä tavarasta. Käyttäytyä n:asti. Pikkumaisuudessaan ja typeryydessään hän meni n:uuteen saakka.

nauriin|kylvö *s.* **-kylvökone** *s. maat.* **-muotoinen** *a.* myös ⌒. | Kellon n. messinkikuori. Linnun n. pesä. **-naatti** *s.* **-siemen** *s.* **-varas** *s.* Ei n:ta hirtetä SL.

nauri|s[68] *s.* **1.** Brassica campestris v. rapa, peltokaalin turpeajuurinen muunnos, aik. yl. ruoaksi, nyk. tav. rehuksi viljelty juurikasvi; tämän kasvin mehevä juuri. | Kylvää n:sta. N:it viedään kellariin. Kasvot valkoiset kuin paleltunut n. Naama pyöreä kuin n. — N:in sylkeminen 'nauriin kylväminen suuhun otettuja siemeniä ulos sylkemällä'. — *Yhd.* kaski-, kevät-, palo-, pelto-, rehu-, ruoka-, syys-, toukon. **2.** *kuv. ark.* isosta taskukellosta. | - - katsahti n:staan, vertasi sitä raatihuoneen kelloon JÄRVENT. — *Yhd.* hopean.

nauris|halme *s.* **-haudikas** *s.* **-hau|ta** *s.* **1.** nauriiden kypsentämistä varten maahan luotu nuotiohauta. | N:toja tehtiin sekä yksi- että kaksi- ja useampikerroksisia. **2.** edellisessä, mutta myös uunissa, kannellisessa padassa tm. hauduttamalla valmistettu naurisruoka. **-hillukka** *s. harv.* - - nauris-hillukkoja [= -haudikkaita] mujusta KIVI. **-huhta** *s.* **-kaski** *s.* **-kukko** *s.* vrt. kukko 3. **-kuoppa** *s.* vrt. perunakuoppa. **-lamppu** *s. kansat.* lamppu, jonka kehyksenä on nauriin koverrettu kuori. **-lohko** *s.* **-maa** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* N. juuri. N. kello. N:sesti turpea juuri. **-paistik|as** *s.* Paistaa n:kaita. Pehmeä kuin n. **-puuro** *s.* **-var|as** *s.* — *naurisvar|kaissa,* -kaista, -kaisiin (adv.) nauriita varastamassa. **-öljy** *s.* useiden Brassica-lajien, mm. tavallisen nauriin siemenistä puserrettu öljy, rapsiöljy.

nauru[1] *s.* **1.** varsin. merk., ihmisestä: lyhyiden peräkkäisten uloshengitysten ja niihin liittyvien äännähdysten muodostama eril. tunteiden, vallankin ilon ilmaus, myös kutituksen tms. aiheuttama refleksi; nauraminen. | Iloinen, irstas, makea, pilkallinen, sydämellinen, vapauttava, väkinäinen n. Homeerinen, sardoninen n. Itkun sekainen n. N:n hohotus, höräys jne. (myös ⌣). Nauraa sisäistä n:a. Puhjeta, purskahtaa, pyrskähtää, ratketa, remahtaa, räjähtää n:un. Kiemurrella, vääntelehtiä n:sta. N:ssa suin. N. jähmettyi suupieliin. Suu vetäytyi n:un, n:n kierteisiin. Asia kuitattiin yleisellä n:lla. Ei se ole n:n asia. Oli siinä n:ssa pitelemistä [tav. iron. jstak ikävästä tilanteesta]. Olla tikahtumaisillaan n:un. Pidätellä n:aan. Sali kajahteli n:sta. Herättää n:a. Joutua n:n alaiseksi. Lasten laulut, naisten n:t LEINO. — *Erik.* naurun aihe. | Vallanhan sinä laitat itsesi ihmisten n:ksi CANTH. - - se n:na ois ja saaliina naapurin nurjan MANN. — *Yhd.* harakan-, ilo-, iva-, pilkka-, röhön. **2.** naurua muistuttavasta ääntelystä t. katkonaisesta äänestä. | Harakan, hyeenan, huuhkajan, metsäkanan n. Jo rätisi pikakiväärikin kuivan n:nsa HAANPÄÄ.

nauruhermo *s. kuv.,* tav. *mon.* N:ja kutkuttava [= naurattava, hauska] elokuva.

naurui|nen[63] *poss.a. harv.* N:set [= nauravat] kasvot.

nauru|kaasu *s.* = ilokaasu. **-kohtaus** *s.* Hysteerinen n. Saada n. **-kuoppa** *s.* = hymykuoppa. **-lihas** *s. anat.* = hymylihas. **-lokki** *s.* Larus ridibundus, eräs lokkilaji. **-menesty|s** *s.* Elokuva saavutti n:ksen.

naurun|aihe *s.* Saada n:aihetta. **-alai|nen** *a.* N. tila. Joutua, tulla n:seksi. Saattaa, tehdä jk n:seksi. **-halu** *s.* Pidätellä n:aan. **-hekotus** *s.* **-helähdys** *s.* **-hihitys** *s.* **-hohotus** *s.* **-höräys** *s.* **-kikatus** *s.* **-purskaus** *s.* Äkillinen n. **-puuska** *s.* Hillitön n. Saada n. **-remahdus** *s.* **-remak|ka** *s.* Iloinen n. Hänet otettiin vastaan valtavalla n:alla. **-rähäkkä** *s.* Puhe hukkui yleiseen n:än. Siitä nousi n. **-sekainen** *a.* myös ⌒. | N. itku. **-tirskahdus** *s.* Tytön kimeä n. **-virne** *s.* Suu n:essä.

nauru|pilleri *s. kuv.* Esitys oli oikea n. **-pommi** *s. kuv.* Syksyn suurin n. [filmikomediasta]. **-silmin** *adv.* nauravin silmin. **-silmä** *a.* nauravasilmäinen. | - - naisen nuoren, n:n LEINO. **-suin** *adv.* suu naurussa, naurussa suin. **-sui|nen** *a.* Tappoi naisen n:sen LEINO. **-suu** *a.* = ed. | N. tyttö. **-tuul|i** *s.* Isä ei ole tänään n:ella.

nauska|a[10] *onom.v.* natista, narskua. | Pakkanen n:a. - - ja hanki se n:a / ja jäätikkö rauskaa AK.

nauskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.
nauskahtaa[2*] *mom.v.* < nauskaa.
nausku|a[1] *onom.v.* nauskaa. | -- n:en katkesivat kovat juuret KATAJA.
nauskutella[28*] *frekv.v.* < seur.
nauskutt|aa[2*] *kaus.v.* < nauskua. | Syödä n. Joku muu olisi kiittänyt, tämä vain haukkua n:i KIANTO.
nau|ta[10*] *s.* **1.** *el.* Bos, onttosarvisia märehtijöitä. | N:dat jaetaan biisoneihin, kyttyränautoihin, puhveleihin ja varsinaisiin n:toihin. **2.** tav. suppeammassa merk:ssä varsin. naudoista (Taurina), erik. kesystä naudasta (Bos taurus), lehmien, sonnien, härkien, hiehojen, mullikoiden ja vasikoiden yhteisnimityksenä; vrt. raavas. | Kesy n. Vääräsarvinen n. N:dan ammuminen. N:dan liha, vuota. Talveksi n:dat viedään navettaan. — *Yhd.* lihotus-, teurasn. **3.** *kuv. halv.* typerä, älytön henkilö. | -- Antero Juhta on tyhmä ja ymmärtämätön n. LEINONEN. Arvostelijat [ovat] n:toja OLLI.
nauta|eläin *s.* Biisoni, iso n. **-karja** *s.* **-karjanhoito** *s. maat.* **-kiiliäinen** *s.* Hypoderma bovis, ihosaivartaja, jonka toukat aiheuttavat naudan ihoon ns. permuja; *syn.* nautapaarma. **-kun|ta** *s. hist.* eräänlainen verokunta keskiajalla. | Kymmenen kokoveron maksavaa talonpoikaa saatettiin yhdistää yhdeksi n:naksi. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. nauta 3. | N. käytös. Menetellä n:sesti. N:sen typerä hymy. **-paarma** *s.* = nautakiiliäinen. **-rotu** *s.* **-yksik|kö** *s.* maataloustilastossa käytetty yksikkö. | N. on esim.: 1 sonni tai lehmä = ½ hevosta = 3 sikaa = 8 lammasta. Muuntaa n:öiksi. Kotieläinten lukumäärä n:köinä. Laidunala kutakin n:köä kohti.
nautiikka[10*] *s.* merenkulkuoppi.
nautikas[66*] *s.* → naudikas.
nautinnok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* = seur.
nautinnolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka tuottaa t. johon liittyy nautintoa. | N. elämä. N. hetki. N. tunne, ikävä. Teos on kielellisesti varsin n. Vetää tupakasta n:set sauhut.
nautinnon|halu *s.* Hillitsemätön n. Päästää n:halunsa valloilleen. **-haluinen** *a.* Hän oli huikentelevainen ja n. Rokokoon n. henki. **-himo** *s.* Ylellisyys ja hillitön n. Tyydyttää n:aan. **-himoinen** *a.* N. ihminen.
nautin|ta[15*] *s.* **1.** yl. nauttiminen. | Eläkkeen n. **2.** *lak.* jnk esineen t. omaisuuden hallinta, johon liittyy sen ja sen tuoton hyväksi käyttäminen; oikeuden saanto, joka perustuu siihen, että jku on määräajan ja muutoinkin määräedellytyksin käyttänyt tähän oikeuteen kuuluvaa toimivaltaa. | Määräaikainen n. Ylimuistoinen n. Maapääomaan luetaan kuuluvaksi myös sitä seuraavat n:nat, kuten esim. osuus kalavesiin. Laidunmaat pysyivät kyläkunnan yhteisessä n:nassa. — *Yhd.* vuoro-, yhteisn.
nautinta|-aika *s. lak.* aika, jonka kuluessa henkilö on käyttänyt t. saa käyttää hyväkseen jtak esinettä, omaisuutta tms. ja sen tuottoa. **--alue** *s.* Karjalaiset yrittivät anastaa Keski-Suomen takamaat n:ikseen. **-maa** *s.*, tav. *hist.* erämaa 2. | Kylän yhteinen n. **-oikeu|s** *s. lak. hist.* oikeus, jonka nojalla sen haltija saa määrätavalla käyttää hänelle kuulumatonta esinettä, omaisuutta tms. tahi nauttia siitä tulevaa tuottoa; vrt. hallinta-, käyttöoikeus. | Valtaus- ja vuokraoikeus ovat n:den muotoja. Supistaa n:tta. **-selitelmä** *s. lak.* jakotoimituksessa laadittava asiakirja, jossa luetellaan kullekin jako-osakkaalle kuuluvat tilukset ja niiden jyvitysarvot. **-suhde** *s.*
nautin|to[2*] *s.* **1.** aistimusten t. sielullisten vaikutelmien aiheuttama voimakas mielihyvä; vrt. huvi, ilo, riemu, hekuma. | Aistillinen, esteettinen n. Lihalliset [= sukupuoliset] n:not. Pöydän, vatsan n:not. N:non tunne. N:non halu, himo. Katsella jkta n:nokseen. Väristä n:nosta. Tuntea sisäistä n:toa. Tuottaa n:toa. Hän etsii vain n:toa. Hänen näkemisensä oli n:toa vanhoille silmilleni. Oli n. katsella heidän peliänsä. Kiinalainen runoilija Li Taipo ylisti kiitävän hetken ja viinin n:toja. Nainen on ehkä suurin n:noista, paras unohtamisista LEHT. — *Yhd.* taiden.; elämän-, lemmenn. **2.** *par.* nautinta. | Omaisuus on ollut yksityisen n:nossa.
nautinto|aine *s.* luonnosta sellaisenaan saatu t. keinotekoinen tuote, joka vaikuttaa keskushermostoon joko huumaavasti tai kiihottavasti ja synnyttää käyttäjässään nautintoa; laajemmassa merk:ssä myös = ravintoaine; vrt. huumausaine. | Kahvi, tee ja tupakka ovat n:aineita. N:aineet virkistävät olematta ravitsevia. Väkijuomien käyttö n:aineena. — -- kuinka haluttu n. liha on PÄLSI. **-aineteollisuus** *s.* Ravinto- ja n. **-arvo** *s.* Hedelmien, lihan n. **-ihminen** *s.* **-kasvi** *s.* kasvi, josta saadaan nautintoainetta. **-mahdollisuu|s** *s.* Vähäiset n:det. **--oppi** *s. fil.* = hedonismi. **-rikas** *a.* → nautinnollinen, nautinnokas. **-tarkoitu|s** *s.* Käyttää n:kseen. **-vero** *s.* N:ja ovat makeisvalmistevero, väkijuomavero ym.
nautiskelija[14] *tek.* (< seur.) vrt. sybariitti. | Älyllinen n.
nautiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < nauttia. *(I.)* N. kahvia. — Tav. *(II.)* Raaka, n:eva, rahaa rakastava luonne. N. tulevien ilojen mielikuvista. Miehen tehtävä on hävittää ja luoda, ja nauttia siitä — mutta ei n. SILJO.
nautit|a[31] *v. vanh.* nauttia. | Aika tavaran n:see SL. Kiireesti valmistin atrian, jota veljellisesti n:simme yhdessä KIVI. Vaan vieras häijy, kelvoton, / -- / sen [ehtoollisen] tuomiokseen n:see VK[v].
nautittav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* tav.: josta saattaa nauttia. | Esitys oli todella n. Tilaisuus muodostui varsin n:aksi. Rivien väleistä pilkahteleva tendenssi vähentää huomattavasti teoksen n:uutta.
nautofoni[4] *s. mer.* sähköllä toimiva, sointulevyllinen voimakas äänikoje, jota käytetään laivojen, majakkain yms. merkinantolaitteena; vrt. (sumu)sireeni. | Sumumerkit annetaan n:lla.
naut|ti|a[17*] *v.* **I.** *tr.* neutraalissa merk:ssä. **1.** ruoasta, juomasta tm., jonka jku syö, juo t.

muuten käyttää aktiivisesti hyväkseen. | N. aamiaista. N. keittoa, maitoa. Ruoka kelpaa nautittavaksi. Esitelmien välillä nautittiin vehnäskahvit. N. Herran ehtoollista. N. tabletti kerran päivässä. N. raitista ilmaa. N. päivällisunta. Hänkö n:si näiden huulien pyörryttävää hekkumaa KIVI. — *Erik.* **a.** alkoholin nauttimisesta. | N. liikaa. Mies vannoi, ettei hän koskaan enää n:si tippaakaan. Hän poistui ravintolasta hiukan n:neena. **b.** käyttää jatkuvasti hyväkseen jtak esinettä, omaisuutta tm. ja sen tuottoa; vrt. nautinta. | N. korot pääomastaan. Luovuttaa kalavedet, niitty, palstatila jkn nautittavaksi. - - verotta n:kaat sitä [torppaa] aina kuolinpäivään̈ne asti KIVI. **2.** jstak, joka jatkuvasti tulee jkn hyväksi ilman tämän aktiivista myötävaikutusta. | N. eläkettä, suurta palkkaa, valtionapua. N. virkavapautta. N. opetusta. N. lain suojaa. N. kansalaisluottamusta. N. yleistä arvonantoa. N. jkn suosiota, vieraanvaraisuutta. Hallitus n:i eduskunnan luottamusta. Kirkko n:i verovapautta. N. pankissa avointa luottoa. **II.** *intr.* tuntea voimakasta mielihyvää jnk aistillisen t. sielullisen vaikutelman johdosta. | N. elämästä, olemassaolostaan. N. jkn kärsimyksistä. N. esityksestä, musiikista, taiteesta. Silmä nauttii kuvapatsaan viivojen sopusuhtaisuudesta. N. luonnosta, luonnon kauneudesta. N. muistoista. N. onnesta. N. vapaudestaan. N. intensiivisesti. N. kaikilla aistimillaan. N. täysin siemauksin. Hän elää vain n:akseen. - - muut murehti, nautti, ma en, ma en LEINO. - - elä hetki, nauti hetki, kaadu paikallesi L.ONERVA.

nauttija[14] *tek.* Alkoholijuomat aiheuttavat n:ssaan kiihotusta. [Sairas] oli niin huonona, ettei hänessä ollut minkään n:a PAKK. — *Yhd.* avun-, eläkkeen-, palkann.

nauttimus[64] *s. lak. harv.* nautinta.

nautti|nen[63] *a. mer.* nautiikkaan kuuluva t. sitä koskeva, merenkulku-. | N:set kojcet.

nau'unta[15*] *teonn.* < naukua. | Kissan surkea n.

navahdut- tav:mmin navaut-.

navah|taa[2*] *onom.v. harv.* -dus[64] *teonn.* pamahtaa, läjähtää. | Ohjasperät n:tivat ruskon selkään.

navahut- tav:mmin navaut-.

navak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* ripeä, terhakka, ponteva, tiukka, kova, napakka. | N. isku, sivallus. Tuuli on n. N. pakkanen. Poika puolusti n:asti oikeuksiaan. Tapella n:asti. Vastausten n:kuus miellytti opettajaa.

navakoitu|a[1*] *v.* tulla navaka(mma)ksi. | Tuuli n:u.

navallisuus[65] *s.* = napaisuus.

navan|kansi *s. tekn.* (auton) pyörän navan suojus. **-ympäristötähti** *s.* tähti, joka on niin lähellä taivaan napaa, ettei se koskaan laske ao. paikkakunnalla, sirkumpolaarinen tähti.

navauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* navah(d)uttaa) < navahtaa. | Lyödä, purra n.

navea[21] *a. harv.* kovanlainen, kiinteä. | - - keskeltä oli suo kaitaisin ja siinä maa myös n:mpi KIVI.

navertaa[6] *v. kans.* nävertää, nakertaa. | N. kivikovaa nisusta J.SAULI.

navet|ta[15*] *s.* ulkorakennus t. sen osa, jossa pidetään karjaa (tav. nautoja), milloin se ei ole laitumella, karjakartano, läävä, ometta, pihatto. | Kivinen, puinen n. Kuuden lehmän n. Luoda n:taa puhtaaksi. Karja suljettiin n:taan. N:an hajua on vaikea saada pois vaatteista. Maidossa oli selvä n:an maku. — *Yhd.* kellari--, kesä-, lanta-, luontin.; hirsi-, kivin.; lammas-, lehmi-, vuohin.

navetta|-apulainen *s.* Lypsytaitoinen n. **-ilma** *s.* N. pilaa maidon. **-kaivo** *s.* **-kartano** *s. kans.* navetan ja siihen liittyvien rakennusten ryhmä; navetta. **-katos** *s.* (navetan yhteyteen) karjaa sateelta suojaamaan rakennettu katos. **-keittiö** *s.* karjakeittiö. **-kota** *s.* **-lanta** *s.* navetasta saatu lanta, kylmä lanta. | N. on kiinteää ja erittäin vesipitoista, minkä vuoksi se palaa hitaasti. **-lato** *s.* navettaan liittyvä lato, karjatalo. **-mies** *s.* mies, jonka tehtäviin kuuluu lannan luonti navetasta ym. raskaat navettatyöt. **-palvelija** *s.* **-piha** *s.* **-piika** *s.* **-rakennus** *s.* **-ruokinta** *s.* Karjan kesäruokinta on joko laidunruokintaa tai n:a. **-työ** *s.*

navetto[2*] *s. murt.* navetta.

navigaatio[3] *s.* purjehdustaito, merenkulkutaito, -tiede; navigointi.

navigoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* huolehtia aluksen kulusta ja liikkeistä, ohjailla alusta. | Aluksen n:nti.

navoit|taa[2*] *s.* varustaa navoilla; *fys.* tehdä polaariseksi. | Rattaiden n:taminen. — Tasavirtakäämityksellä n:ettu sähkömagneetti. **-tua**[1*] *pass.v.*

ne *demonstr.pron.* ks. se.

nearkti|nen[63] *a. el. maant.* Eläimistönsä puolesta Amerikka jakautuu eteläamerikkalaiseen l. neotrooppiseen ja pohjoisamerikkalaiseen l. n:seen alueeseen.

nebulaarihypoteesi *s. täht.* Laplacen esittämä olettamus, jonka mukaan aurinkokuntamme on syntynyt hehkuvasta, tiheämmän keskuksensa ympäri kiertävästä kaasumassasta.

nebuloosa[13] *s. täht.* tähtisumu.

neeker|i[5] *s.* **1.** negridiseen roturyhmään kuuluva henkilö; *erik.* henkilö, joka kuuluu Afrikan tummaihoiseen alkuväestöön t. polveutuu siitä; vrt. murjaani. | N:it l. mustaihoiset. Pesunkestävä n. N:ien ulkomuodolle on ominaista villamainen tukka, leveä ja litteä nenä ja paksut huulet. — *Kuv.* Hän on paahtunut aivan n:iksi. — *Yhd.* bantun. **2.** *leik.* sanomalehtimies. | Noilta kirotuilta n:eiltä ei näy saavan rauhaa missään! — *Yhd.* lehti-, sanomalehti-, urheilun.

neekeri|heimo *s.* **-hirssi** *s.* Pennisetum typhoideum, vars. Afrikassa viljelty viljalaji. **-kans|a** *s.* Afrikassa on satoja erilaisia n:oja. **-kieli** *s.* **-kylä** *s.* **-kysymys** *s.* valkoisen rodun asuma-alueilla asuvaan neekeriväestöön liittyvät probleemit. **-laulaja** *s.* N. Al Jonson. **-laulu** *s.* Negro spirituals, hengelliset n:t. **-musiikki** *s.* (Amerikan) neekerien musiikki; us. *halv.* jatsimusiikista. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* Ulkomuodon n:set piirteet. **-nainen** *s.* **-n|pusu** *s. ruok.* eräs mustapintainen, pyöreä leivonnainen. **-nyrk-**

keilijä s. -orj|a s. Afrikasta kuljetettiin n:ia Amerikan ja Intian suurille plantaaseille. -orjuus s. N. lakkautettiin Englannin siirtomaissa v. 1833. -po|ika s. Mustia kuin pienet n:jat. -rotu s. negridinen ihmisrotu, "musta(ihoinen)" rotu. -sankkeri s. *lääk.* eräs sukupuolitauti. -tanssi s. neekerien tanssi; *halv.* jatsista yms. -valtio s. -ver|i s. Hänessä oli pari tippaa n:ta. -väestö s. Yhdysvaltain n.

nefeliini[4] s. *min.* natriumaluminiumsilikaatti. -syeniitti s. eräs harvinainen magmakivilaji.

nefoskooppi[1*] s. *metrl.* koje, jolla määritetään pilvien näennäinen nopeus ja kulkusuunta; *syn.* pilvipeili.

nefriitti[6*] s. 1. *min.* kova, sitkeä, vihreän värinen korukivi. 2. *lääk.* munuaistulehdus.

negaatio[3] s. kieltäminen. | Jumala sisältyy usein jumalattomimpiinkin ajatuksiin, vaikka vain n:na. — *Kiel.* kielto. | Suomessa n. ilmaistaan kieltoverbillä.

negatiivi[4] s. 1. kuva, jossa valoarvot ovat vaihdoksissa siten, että varjot esiintyvät vaaleina, valot tummina;)(positiivi. a. *valok.* Kostea, kuiva n. N:n heikentäminen, kehittäminen, kiinnittäminen, kopioiminen, vahvistaminen. N:sta valmistettiin useita suurennuksia. b. *kirj.* N. jäljennetään syövyttämällä sinkkilevylle. 2. *tekn.* jäljennettävästä esineestä, mallista, valmistettu muotti, jossa kohoamat esiintyvät syvennyksinä ja päinvastoin. — *Yhd.* kipsin.

negatiivi|kuva s. negatiivi. -luku s. *mat.* negatiivinen luku.

negatiivi|nen[63] a. -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*)(positiivinen. 1. kielteinen. a. kieltävä, epäävä, torjuva, hylkäävä. | N. vastaus, päätös. N. asenne, suhtautuminen. Hän oli n. luonne. b. epäedullinen, epäsuotuisa, huono, haitallinen. | Yleisvaikutelma jäi n:seksi. Keihäsmiestemme sijoittuminen oli n. yllätys. 2. sellainen, josta puuttuu jtak olennaista; päinvastainen kuin se, jota pidetään oikeana, normaalina tms. | Yritimme, mutta tulos oli n. 'tarkoitus jäi saavuttamatta'. Väestönlisäys on ollut n:sta laatua 'vähennystä'. — *Tal.* Maalla on n. kauppatase 'tuonti on suurempi kuin vienti'. Velka on n:sta omaisuutta. — *Maant.* N. pintamuoto 'maanpinnan laskeuma'. Rantaviivan n. [= alaspäin tapahtuva] siirtyminen. — *Mat.* N. luku 'nollaa pienempi reaaliluku, miinusmerkkinen luku'. Jos vähentäjä on vähennettävää suurempi, saadaan jäännökseksi n. luku. Puolisäde muodostaa myötäpäivään kiertäessään n:sen kulman. — *Fys.* Liikkeen hidastuminen on n:sta kiihtyvyyttä. Painovoima tekee nostovoiman vastakohtana n:sta työtä. Lämpömittarin n:set asteet 'nollan alapuolella olevat, pakkasasteet'. N. [= kovera] linssi. — *Kasv.* N. [= ärsykkeestä poispäin suuntautuva] taksis. — *Sähk.* Hartsi tulee hangattaessa n:sesti sähköiseksi. N. sähkövaraus. Virtalähteen n. napa. N:sesti sähköinen hiukkanen. — *Valok.* N. kuva 'negatiivi (1. a)'. — *Kut.* Kun loimensyöttölaitteet toimivat loimen jännityksen perusteella, niitä sanotaan n:siksi. N. varsikone. — *Lääk.* Kokeen tulos on n., kun merkkejä ko. taudista ei havaita.

negatiivipaperi s. *valok.* negatiivin ottoon tarkoitettu valonherkkä paperi.

negativismi[4] s. *fil. lääk.* kielteisyys, vastahakoisuus.

négligé[20] [-šē] s. naisen aamu- t. yöpuku; solmittavilla nauhoilla kiinnitettävä pitsimyssy; puolipukeisuus.

negligoida[18] v. laiminlyödä, syrjäyttää, olla välittämättä.

negosioida[18] v. *liik.* päättää jk suurehko liikeasia, esim. välittää laina.

negretti[1*] s. = seur. -lammas s. eräs merinolammasrotu, siihen kuuluva lammas.

negridinen[63] a. N. roturyhmä 'Afrikan, Etu- ja Taka-Intian sekä Melanesian saariston "mustaihoiset" rodut'.

negriit|to[2*] s. N:ot 'pienikokoinen, neekereitä muistuttava, sukuperältään tuntematon ihmisrotu, joka elää Filippiineillä, Malakan niemimaalla ja Andamaaneilla'.

negroidi[4] s. negroidinen henkilö. -nen[63] a. neekerin sukuinen, neekerimäinen.

negus[64] s. Abessinian hallitsija. | N. Menelik.

neidit|ellä[28*] v. -tely[2] *teonn.* puhutella neidiksi. | - - joka jo on niin pitkä, että häntä jossain n:ellään SILL.

neidon|hiuspuu s. Ginkgo biloba, saniaismänty, jota Kiinassa ja Japanissa kasvatetaan pyhänä puuna. -kenkä s. Calypso bulbosa, eräs kämmekkäkasvi. -kieli s. Echium vulgare, eräs lemmikkikasvi. -koren|to s. Calopteryx, sudenkorentoja. | Siniset n:not lepattelevat jokien varsilla AK. -kukka s. Nigella, koristekasveina viljeltyjä leinikkikasveja, neito. -vaippa s. Helleborine, kämmekkäkasveja.

neilik|ka[15*] s. 1. Dianthus, kohokkikasveja, joista useita lajeja viljellään koristekasveina. | Monivuotinen n. N:an ryytimäinen tuoksu. Kolme tulipunaista n:kaa. Kulkea n. napinlävessä. — *Yhd.* harja-, hieta-, kallio-, keto-, koriste-, puna-, puutarha-, ranta-, ruukku-, tarha-, tervan. 2. mauste- ja rohdosaine, jota saadaan ryytineilikkapuun avautumattomina kuivatuista kukkasilmuista; tällainen silmu. | Maustaa n:alla. Teelusikallinen hienonnettuja n:oita. — *Yhd.* mauste-, ryytin.

neilikka|mainen[63] *kalt.a. kasv.* N. teriömuoto. -rustokas s. Marasmius oreades, kalpean lihanvärinen helttasieni, jota sen neilikantuoksun vuoksi käytetään liha- ja kalaruokien mausteena, laukkasieni. -öljy s. ryytineilikoista vesihöyryllä tislaamalla saatu haihtuva öljy.

nei|ti s. 1. *taiv.* [4*]. a. vars. tittelinä ja puhuttelusanana: naimaton nainen;)(rouva; vrt. neito, neitsyt, impi. | Rikas vanha n. Fanny-n. N. Hirvonen. N. Mathilda Wrede. Hyvä n.! Armollinen, jalosukuinen n.! Saanko, n., saattaa teidät kotiin? Hän on pian täysikasvuinen n. Liisa on vielä n. [= naimaton], jääneekö n:diksi koko iäkseen. — Us. *erik.* sivistyneistöön kuuluvasta naimattomasta naisesta. | Pappilan n:dit. Talon nuori n. 'puolikasvuinen tytär'. Ei emännän kuitenkaan tarvitse luulla, että tyttö miksikään korkea-arvoiseksi n:diksi täällä paisuu MERIL. — *Yhd.* aatelis-, herras-, opettaja-, pikku-, virkan. b. yleisenä virka-

t. ammattitehtävässä olevan naisen (us. myös naimisissa olevan) puhuttelusanana ja (*yhd.*) ammattinimityksenä. | N. — kuppi kahvia [ravintolassa]! — *Yhd.* apteekki-, hovi-, kassa-, konttori-, pankki-, parturi-, posti-, puhelin-, seuran. **2.** *kansanr. vanh.* (taiv. 32*; ess. myös neinnä) nuori naimaton nainen, nuori tyttö, neito, impi. | Tellervo, Tapion n. N:et niemien nenissä KAL. Tuuli n:ttä tuuitteli, / aalto impeä ajeli KAL. Kun olin ennen nuorra n:nnä KANT. - - taivahan n:et / huntuja neuloo LEINO. - - heistä muodostui kauniit n:det PÄIVÄR. — *Leik.* Lapsi on tytär kotona, vasta n. naituansa SL.

neiti-ihminen *s. ark.* neiti. | Hän oli vanttera n., vahva kuin puuhevonen KIANTO.

neitimäi|nen[63] *kalt.a.* tav. paheksuvasti. | [Kaikki muut tytöt] olivat hänestä niin n:siä, ettei hän suorastaan voinut heitä sietää AHO.

neiti|nen[63] *dem.s.* Se auttoi n:sen vaunuistaan A.OKSANEN. — *neitiseni* (harv.) puhuttelusana: neiti hyvä. | - - saako olla, n:seni? sanon minä ja tarjoan LINN.

neitivalta *s. kansanr.* = seur.; us.)(miniävalta. | Valkea kesäinen päivä, / n. valkeampi KAL.

neitiys[65] *s.* neitinä olo. | Pakollinen n.

nei|to[1*] *s.* **1.** tav. *ylät.* nuori naimaton nainen, nuori tyttö; vrt. impi, neiti, neitonen, neitsyt. | Kaunis, sorea n. 17-vuotias n. Tyttö kehkeytyy n:doksi. Mieli n:don miehelähän SL. Poika ja n. kisailivat rakkauden kisausta ruisleikkopellolla KIVI. — Vellamon n. — *Yhd.* ikä-, linnan-, morsiusn.; meren-, metsän-, vedenn. **2.** = neidonkukka.

neitoikä *s.* tyttöjen kehityksessä murrosikää seuraava vaihe.

neitokai|nen[63] *s.* tav:mmin neitonen; vrt. nuorukainen | Tanssiin menevät n:set SEPPÄNEN.

neito|nen[63] *s.* nuori naimaton nainen, nuori tyttö; vrt. neito, neiti, neitsyt, impi. | N:set ja nuorukaiset. Hän on seurustellut erään n:sen kanssa. - - kaukaiset metsänreunat värisevät kuin n:sen jäsenet karkelon kiihkossa LEINONEN. — *Yhd.* helsinkiläis-, konttori-, ylioppilasn.

neitseelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (*rinn.* neitsyellinen) koskemattomalle neitsyelle ominainen, puhdas, siveä. | N. kainous. Kalevalan Ainon n. puhtaus. N. povi. Kapea, n. vuode. [Rakastin] n:sen vartalosi notkeutta AHO. "Kuka siellä?" huusi morsian n:sesti närkästyneenä KIANTO. [Silja] eli vielä täydessä n:sessä heräämättömyydessä SILL. — *Biol.* partenogeneettinen. | N. lisääntyminen, sikiäminen 'munasolun kehittyminen normaaliksi yksilöksi ilman hedelmöitystä'. Lehtikirvat lisääntyvät n:sesti. — *Kuv.* koskematon. | N:sen koskematon metsä. N. [= viljelemätön] maa. Lapin luonnon n:syys.

neitseys[65] *s. vanh.* neitsyys.

neitsy[1] *s.*, vars. *vanh.* = neitsyt.

neitsyelli|nen[63] *a. harv.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = neitseellinen.

neitsykäi|nen[63] *dem.s.* < seur. | Hauskaksi tuntui Jaakopille aika vartoessaan n:stä Raakelia KIVI.

neits|yt *s.* Taiv. kaavan 73 t. (ei kuit. merk:ssä 1.a ja 2) 77 mukainen. **1.** koskematon nainen, impi. | Koskematon n. Orleans'in n. Viisaat ja tyhmät n:eet. - - tyttö oli sangen ihana nähdä ja vielä n. VT[V]. Kukas on tämän n:een laillinen naittaja? LEINONEN. — *Erik.* **a.** us. isolla alkukirjaimella Jeesuksen äidin nimityksenä. | N. Maria. Pyhä N. - - luki messujaan pyhän n:yen kuvan ääressä AHO. Sano siskolle, että kynttelin / vie eteen hän N:yen alttarin KOSKENN. **b.** *vanh.* ja *hist.* naimattoman, vars. aatelittoman naisen tittelinä ja palvelijan ammattinimityksenä. | N. Ulrika. Eilen n. liian varhain sulki pellin LARINK. — *Yhd.* kamarin. **2.** *erisn. täht.* eräs eläinradan tähdistö ja merkki, Virgo.

neitsyt|ilta *s.* morsiamen viimeinen ilta ennen häitä; juhla, jonka morsiamen tyttöystävät järjestävät tälle ennen häitä. **-kammio** *s.* tav. yhden, mutta myös useamman nuoren naisen asuinhuone. | Hän saattoi lennähtää ulos n:staan hiukset pehmeästi irrallaan KIANTO. **-matka** *s.* (aluksen) ensimmäinen matka. | Koematkan jälkeen Aallotar lähti n:lleen. **-puhe** *s.* kansanedustajan (valtuusmiehen) ensimmäinen puhe eduskunnassa (valtuustossa). **-öljy** *s.* hieno öljy(laatu), joka on valunut oliiveista niiden omasta painosta, ennen puristamista.

neitsyy|s[65] *s.* neitseenä olo, impeys, piikuus, koskemattomuus. | Menettää n:tensä. - - immen päälle iski niinkuin kotka ja - - n:tensä kunniankruunun vei KIVI. — *Kuv.* Ihmiskunnan aatteellinen n. tuli julmasti raiskatuksi KIANTO.

nekku[1*] *s.* siirapista ja sokerista paperitötteröön valamalla valmistettu makeinen. | Imeskellä n:a. Keittää, valmistaa n:ja. — *Yhd.* siirappi-, tikkun.

nekrologi[5] *s.* (sanoma)lehdessä julkaistu, pääasiassa vain lyhyet elämäkertatiedot sisältävä muistokirjoitus äsken kuolleesta henkilöstä.

nekroosi[6] *s. lääk.* kuolio. | Mennä n:in.

nekroottinen[63] *a. lääk.* kuolion luonteinen, kuolio-. | N. utaretulehdus.

nekrotomia[15] *s. lääk.* ruumiinavaus.

nektari[5] *s.* jumalten juoma kreikkalaisten mytologiassa; vrt. ambrosia. — *Kuv.* Sima on kevään n:a. Runouden n.

nekton[7] *s. el.* aktiivisesti, omin voimin pintavedessä uiva eläimistö;)(plankton.

neli[4] *s.* laukka, vars. sen nopein laji; vrt. nelistä, nelistää. | Ajaa täyttä n:ä. Hirvi syöksyi n:in.

neli- yleinen perusl:a neljä vastaava yhd:ojen alkuosa; käytöstä vrt. kolmi-.

neli|akselinen *a. raut.* N. vaunu. **-apila|(s)** *s.* nelilehdykkäinen apilanlehti(kuvio). | N:n uskotaan tuottavan onnea löytäjälleen — *Kuv.* Koko n. [= nelihenkinen toverusryhmä] istuutui nyt nurmikolle lepäämään. **-haarai|nen** *a.* -suus *omin.* N. koukku. **-henkinen** *a.* N. toimikunta. **-heteinen** *a.* N. kasvi. **-hyppely** *s. voim.* nelijakoinen vuorohyppely. **--iskuinen** *a. mus.* N. säe, sävelryhmä. **-jako** *s.* neljään osaan jakautuminen t. jakaminen. | Itiöt syntyvät emosoluista n:on tietä. Eduskunnan n. Ympyrän n. **-jakoi|nen** *a.* -suus *omin.* neljään osaan jakautuva. | N. ikkuna. N. tahti, vuosi. **-jakoviljely(s)**

s. eräs vuoroviljelyjärjestelmä. **-jalkai|nen** *a.* N. eläin, tuoli. — N. säe. — *S:sesti.* Ihmiset ja n:set. **-jalkaseisonta** *s. voim.* seisonta, jossa ruumiinpaino on tasan käsien ja jalkojen varassa. **-jono** *s.*, vars. *sot. voim.* neljän rinnakkaisjonon muodostama jonosto. | Joukkue järjestyy n:on. **-kamari|nen** *a.* Valtiopäivät toimivat n:sina — ritaristo ja aateli, papisto, porvaristo ja talonpoikaissääty. **-kannassa** *adv. kans.* nelisin. **-kanta** *s. kans.* neliö. | Seulalla arvottaessa asetettiin kaksi hiiltä ja kaksi savipalasta n:an niin, että muodostui risti. **-kantainen** *a.* nelitahkoinen. | N. pora. **-kerroksinen** *a.* N. rakennus.

nelik|ko[2*] *s.* **1.** vetomitta, 1/4 tynnyriä, Suomessa nyk. 30 l, aik. kuivan tavaran mittana noin 41 ja nestetavaran noin 31 l; tämän vetoinen liereä puuastia. — *Yhd.* silakkan. **2.** melko *harv.* neljän (henkilön) ryhmä; vrt. kolmikko. | Oli siinä surkea n. miehiä.

nelikoittain *adv.* nelikkokaupalla, -määrin. | Voita myytiin n.

nelikollinen[63] *s.* nelikon täysi. | N. perunoita.

neli|kulmainen *a.* -kulmaisuus *omin.* vrt. nelisskulmainen. | N. ikkuna, torni. **-kulmarauta** *s. tekn.* = neliöteräs. **-kulmio** *s.* **1.** *geom.* neljän janan rajoittama tasakuvio. | N:n sivut, kulmat, pinta-ala. Neliö on säännöllinen n. **2.** väljemmin: nelikulmion muotoinen alue, esine, joukko tms. | Taikina leikataan n:iksi. Jalkaväen vahvat n:t.

nelikymmen|henkinen *a.* N. joukko. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* **-vuotias** *a.* N. henkilö. **-vuotinen** *a.* N. toiminta.

nelikärkinen *a.* N. kiila, tähti.

nelikäs[66*] *s.* **1.** *mus.* kvartoli. **2.** *hist.* neljän ruodun t. ratsutilan yhdessä asettama sotamies.

neli|kätinen *a.* -kätisesti *adv.* Soittaa pianoa n:kätisesti 'kaksi yhdessä'. N. pianokappale. **-laita** *a.* = seur. — Tav. *s:sesti* vene, jonka kummassakin laidassa on neljä lautaa; yl. iso vene. **-laitainen** *a.* vrt. ed. | N. vene. **-lapekatto** *s.* **-lappeinen** *a. rak.* N. päädytön harjakatto. **-lehti|nen** *a.* N. apila, emiö. Arkin taittaminen n:seksi. — *S:sesti* nelilehtinen apila. | Tytöt etsivät n:siä. **-lokeroinen** *a.* N. sydän. N. siemenkota. **-luokkainen** *a.* N. keskikoulu.

nelilö[2] *s.* filateliassa: kaksirivinen, neljän toisistaan irrottamattoman postimerkin muodostama ryhmä.

neli|maali *s.* eräs pesäpallon tapainen lasten pallopeli, neljä maalia. | Pelata n:maalia. **-mastoinen** *a.* N. purjelaiva, kuunari. **-miehinen** *a.* N. toimikunta. **-mitta** *s. run.* mitta, jossa säe jakautuu neljään dipodiaan, tetrametri; myös = seur. **-mittasäe** *s.* vrt. ed. **-moottorinen** *a.* N. pommikone. **-napainen** *a. sähk.* N. kone, moottori, kytkin.

nelinen ks. nelisen, nelistä.

neli|niitinen *a. kut.* neljällä niisivarrella kudottu, nelivartinen. | N. kangas l. toimikas. **-nivelinen** *a.* N. varvas, tuntosarvi. N. korsi.

nelin|jaloin *adv.* (myös ⌒) ryömien, nelinkontin, -ryömin. | Ryömiä n. **-kanto** *s. sot.* kantotapa, jossa on neljä miestä kantamassa. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* **1.** neljä kertaa niin suuri, voimakas, pieni [jne.] kuin se, johon verrataan. | Tuotannon n. kasvu. Vauhti tuli n:seksi. Lukujen n. tulo. **2.** joka esiintyy, tapahtuu, tekee jtak [jne.] neljä kertaa, jossa jtak on neljänä kerroksena tms. | N. hei-huuto. N. paperisäkki. **-kertaist|aa**[2] *v.* tehdä nelinkertaiseksi. | Tuotanto n:ettiin. **-kertaistu|a**[1] *pass.v.* < ed. | Rahastot n:vat. **-kontin** *adv.* (myös ⌒) = nelinjaloin. | Kulkea n.

nelinpeli *s. urh.* vars. neljän hengen pelattavasta verkkopallosta. — *Yhd.* sekan. **-mestari** *s.* **-ottelu** *s.* **-pari** *s.*

nelinryömin *adv.* (myös ⌒) = nelinjaloin. | Heittäytyä n.

neli|numeroinen *a.* N. luku. **-nurkkainen** *a.*; *rinn.* nelisnurkkainen. | N. aitaus, huone, rakennus. **-näytöksinen** *a.* N. näytelmä. **-osainen** *a.* N. alttaritaulu, masto, teos. N. mahalaukku. **-ottelu** *s. urh.* **1.** neljä lajia käsittävä urheiluottelu. | Poikien n:n lajit olivat: 100 m:n juoksu, kuulantyöntö, keihäänheitto ja pituushyppy. **2.** ottelu, jossa on neljä osanottajaa. | Pohjoismainen n. nyrkkeilyssä. **-polvinen** *a.* N. akseli. N. runomitta. **-pyöräi|nen** *a.* N. turbiini. N:set vankkurit. **-pyöräjarrut** *s. mon. tekn.* jarrut, jotka vaikuttavat ajoneuvon kaikkiin neljään pyörään. **-pyöräveto** *s. tekn.* veto, johon ajoneuvon kaikki neljä pyörää ottavat aktiivisesti osaa; vrt. kaksipyöräveto. **-pyörävetoinen** *a.* N. traktori. **-päinen** *a.* N. seurue. N. reisilihas. **-päiväinen** *a.* N. istunto, vierailu. **-rivi** *s.* **1.** *sot. voim.* neljän peräkkäisen rivin muodostama rivistö. | Joukkue on n:ssä. **2.** *run.* = nelisäe. **-rivinen** *a.* N. rivistö. N. säkeistö. N. piikkiäes. N. ohra, tähkä. **-ruutuinen** *a.* N. ikkuna. **-sahaus** *s. puut.* sahaus(menetelmä), jossa tukki ensin sahataan kahdelta sivulta tasaiseksi pelkaksi ja sitten toisessa sahassa toiseen suuntaan halutuksi tavaraksi, pelkkasahaus; vrt. halkisahaus. **-seinäinen** *a.* N. rakennus.

nelisen *indef.lukus. vaill.* noin, likimäärin neljä. | Siitä on n. viikkoa. **-kymmentä, -sataa** *indef.lukus.* vrt. ed.

nelisiipinen *a.* N. hyönteinen. N. potkuri, tuuletin. N. rakennus.

nelisin *adv.* neljin, neljä yhdessä, neljän kesken. | Istuimme n. vajassa.

neli|sivuinen *a.* N. piha, rakennus. N. monikulmio. N. sanomalehti. **-sivukas** *s. geom.* nelisivuinen monikulmio.

nelis|kanttinen *a. ark.* = seur. **-kulmainen** *a.* nelikulmainen; tav. erik. neliömäisestä t. kuution t. suorakulmaisen suuntaissärmiön muotoisesta. | Melkein n. pöytäliina. N. leuka. Ja tämä kivi, miesten turvapaikka, oli melkein n., sylän korkea kallionkappale KIVI. **-nurkkai|nen** *a.* nelinurkkainen. | N. piha. N. uuni. N. tupa. Kanan kauppa kartanolla, neien n:sessa [= huoneessa] SL.

neli|sointu *s.* **1.** *mus.* neljän eri sävelen (perussävel sekä sen terssi, kvintti ja septiimi t. seksti) muodostama sointu. **2.** neljän keskenään sointuvan värin yhdistelmä. **3.** *run.* nelinkertainen loppusointu.

nelistä[63] *s. vaill.* Ajaa täyttä n. 'täyttä neliä, nopeaa laukkaa'.

nelist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* juosta neliä, laukata. — *Kuv.* Kievarit ja talot n:ävät ohitse. Pappi n:i läpi kuulutukset. N:ävä [= lentävä] keuhkotauti.

neli|sylinterinen *a.* N. moottori. **-sä|e** *s. run.* runo t. säkeistö, jossa on neljä säettä, nelirivi. | Omar Khaijam käytti n:keitä kuuluisissa epigrammeissaan. **-säkeinen** *a.* N. säkeistö. **-särmäinen** *a.* N. parru. N. varsi, lehti, palko. **-sävel** *s. mus.* iskuala, jossa on neljä yhtä pitkää säveltä. **-sävelikkö** *s. mus.* nelisävelinen asteikon katkelma, tetrakordi. **-sävelinen** *a. mus.* N. iskuala. **-tahkoinen** *a.* jossa on neljä sivupintaa. | N. torni, hirsi. N. ohra, tähkä. **-tahoinen** *a.* = ed. **-tahokas** *s. geom.* neljän kolmion rajoittama pyramidi, tetraedri. **-tahtimoottori** *s. tekn.* polttomoottori, jonka täydelliseen työvaiheeseen kuuluu neljä männäniskua: imu-, puristus-, työ- ja poistotahti. **-tahtinen** *a.* N. moottori. N. säe. **-taite** *s. kirj.* neljään osaan taitetun arkin koko, kvartto(koko). **-taitekoko** *s. kirj.* vrt. ed. **-taitteinen** *a.* N. arkki, nidos. N. taittokone. N. välikatto. **-tavu** *s. run.* neljän (us. lyhyen) tavun muodostama runojalka, peoni. | Daktyylien joukossa esiintyy joskus myös n:ja. **-tavui|nen** *a.* N:set sanat. N. runojalka, loppusointu.

nelitellen *adv. harv.* nelittäin.

neli|tiehana *s. tekn.* neljän putken yhtymäkohtaan sovitettu hana, jolla putket saadaan pareittain toistensa yhteyteen. **-toistavuotias** *a.* N. poika. — *S:sesti.* Lupaava n. **-toistias** *a.* = ed.

nelittäin *adv.* neljä (aina) yhdessä, neljän ryhminä. | Kukat ovat n. lehtihangoissa. Kivääri-keot muodostetaan n. Tytöt kävelivät n.

neli|ulotteinen *a. geom.* -ulotteisuus *omin.* jolla on neljä ulottuv(ais)uutta. | N. geometria. N. avaruus. Suhteellisuusteorian n:ulotteisen koordinaatiston koordinaatit ovat pituus, leveys, korkeus ja aika. **-vaihei|nen** *a.* -sesti *adv.* N. hengitysliike. — *Sähk.* N. vaihtovirta. N. moottori. **-valjak|ko** *s.* **1.** neljä ajoneuvojen tms. eteen valjastettua hevosta. **2.** *kuv.* neljä toverusta tms. | Pojat muodostivat iloisen n:on. **-valtai|nen** *a. kasv.* -suus *omin.* N. hetiö 'jossa on 6 erilehtistä hedettä, niistä 4 pitempää, 2 lyhyempää'. — *S:sesti.* N:set 'Linnén kasviluokka Tetradynamia'. **-varti|nen** *a.* **1.** jossa on neljä vartta. | N. keinu. **2.** *kut.* = neliniitinen. **-viikkoinen** *a.* N. kuukausi, kurssi. N. porsas. **-viivainen** *a. mus.* N. oktaavi 'kolmiviivaista korkeampi oktaavi'. N. c 'neliviivaisen oktaavin c'. **-vuotia|s** *a.* N. poika. N:ana Liisa pantiin leikkikouluun. **-vuotinen** *a.* N. kurssi, seminaari. — N. nurmi. **-vuotiskau|si** *s.* Liiton jäsenmäärä on kuluneen n:den aikana kasvanut. **-värikuva** *s. kirj.* neljällä värillä painettu kuva. **-värinen** *a.* N. kansikuva, kartta.

neliväri|painanta *s. kirj.* **-painatus** *s. kirj.* **-painos** *s. kirj.*

neliääni|nen *a. mus.* -sesti *adv.* N. laulu. N. sävellys.

neliö[3] *s.* **1.** *geom.* tasasivuinen, suorakulmainen nelikulmio, kvadraatti. | N:n sivut, ala. — *Yhd.* vinon. **2.** yl. neliön muotoinen alue, esine, joukko tms. — *Sot.* neljä alayksikköä käsittävän yksikön tavallinen ryhmittymismuoto, jossa alayksiköt ovat kaksi rinnakkain ja kaksi peräkkäin. — Filateliassa: nelilö. — *Urh.* nyrkkeilykehä. — *Kirj.* täytevälineitä, joita käytetään vars. vajaiden ja tyhjien rivien täyttämiseen. — *Yhd.* jää-, kartta-, katu-, kaupunki-, rakennusn.; avon. **3.** vars. *puhek.* neliömetri. | Huoneiston vuokra on 75 mk n:ltä. **4.** *mat.* suureen toinen potenssi; vrt. kuutio. | Korottaa n:ön. 2:n n. on $2 \cdot 2 = 4$. Valovoima on kääntäen verrannollinen etäisyyden n:ön. Toisen asteen yhtälön vasen puoli täydennetään n:ksi yhtälön ratkaisemista varten.

neliö|desimetri *s.* (*lyh.* dm^2) pintamitta: neliö, jonka sivut ovat desimetrin pituiset.

neliöi|dä[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** *geom.* muuntaa jk kuvio pinta-alaltaan samansuuruiseksi neliöksi. | Ympyrän n:minen. **2.** *mat.* mitata ala annetulla neliöllä. **3.** jakaa neliöiksi. | Karamelliseos n:dään veitsellä.

neliö|jalka *s.* pintamitta: neliö, jonka sivut ovat jalan pituiset. | Englannin n. = 0,09 m^2. **-juuri** *s. mat.* luvun toinen juuri, juuri jonka indeksi on kaksi. | N. 4:stä on 2. **-kilometri** *s.* (*lyh.* km^2) pintamitta: neliö, jonka sivut ovat kilometrin pituiset. **-kirjoitus** *s.* kirjoitus, jossa kirjaimilla on enemmän t. vähemmän neliömäinen muoto. | Heprealainen n. **-kyynärä** *s.* vanha pintamitta: neliö, jonka sivut ovat kyynärän pituiset.

neliök|äs[66*] *a.* poikkileikkaukseltaan neliön muotoinen. | Parru veistetään n:kääksi.

neliömaili *s.* pintamitta: neliö, jonka sivut ovat mailin pituiset. | Englannin n. on noin 259 ha.

neliömetri *s.* (*lyh.* m^2) pintamitta: neliö, jonka sivut ovat metrin pituiset. — *Yhd.* lattian. **-hinta** *s.* Permantopinnan, huvilapalstan n. **-paino** *s.* Paperin n. oli 75 grammaa. **-vuokra** *s.*

neliö|mitta *s.* neliön muotoinen pintamitta, jonka sivu on pituusyksikön suuruinen. **-muoto** *s. mat.* lausekkeen muoto, jossa se muuttujiinsa nähden sisältää vain toisen asteen termejä. **-muotoinen** *a. mat.* vrt. ed. **-mäi|nen**[63] *a.* -syys[65] *omin.* N. aukea, ruutu. N. kamera.

neliönmuotoi|nen *a.* -suus *omin.* (tav. ⌒) = ed.

neliö|peninkulma *s.* pintamitta: neliö, jonka sivut ovat peninkulman pituiset. **-raha** *s.* nelikulmaiseksi leikattu metalliraha, klippinki. **-senttimetri** *s.* (*lyh.* cm^2) pintamitta: neliö, jonka sivut ovat senttimetrin pituiset. **-summa** *s. mat.* annettujen lukujen neliöiden summa. | Pienimmän n:n menetelmä. **-syli** *s.* pintamitta: neliö, jonka sivut ovat sylen pituiset. **-teräs** *s. met.* poikkileikkaukseltaan neliömäinen kankiteräs. **-tuuma** *s.* pintamitta: neliö, jonka sivut ovat tuuman pituiset. | Englannin n. = 6,45 cm^2. **-verk|ko** *s. mat.* Suorakulmaisessa koordinaatistossa muodostavat tasaväliset, koordinaattiakselien suuntaiset suorat n:on.

neljä[11] *perusl.* merkitään 4, joskus IV. **1.** lukumäärästä. | N. poikaa, lammasta. N:n jalan juoksevat. Vain n. totteli käskyä. N. kertaa.

N. vuotta. Se tapahtui kolme n. päivää sitten. N:n kilometrin matka. N:ltä taholta. Jakaa n:än osaan. N. viidesosaa. N:n kuninkaan kirja 'pelikortit'. N:n laudan välissä 'arkussa'. N:n seinän sisällä 'huoneessa'. Hajota n:än tuuleen 'joka suuntaan'. N:n silmän välillä 'kahden kesken, kasvotusten'. 2. numerosta ym. | Kaksikymmentä n. (myös ◡). Kello on n. Hän matkusti n:n junassa. Hänellä oli laskennossa n. 'nelonen'.

neljäkymmentä *perusl.* N. markkaa. Hän oli jo neljissäkymmenissä 'noin 40 vuoden ikäinen'. Neljänkymmenen marttyyrin päivää vietettiin 9. p:nä marraskuuta. N. kahdeksan (myös ◡).

neljäkäs[66*] *s.* **1.** *geom.* nelikulmio, jonka sivut ovat yhtä pitkät, rombi. **2.** yleisemmin, laajemmin: neljäkkään muotoinen levy tms. | Mutterin n. **3.** *rak.* kuution t. paralleelepipedin muotoiseksi hakattu kivilohkare, harkkokivi, neljäkäskivi. **-kivi** *s.* = ed. **3.** | Pyramidi oli tehty n:stä.

neljänlai|nen[63] *a.* Raamatun vertaus n:sesta kylvömaasta. Pesukoneita oli näytteillä n:sia.

neljänneksenperuutus *s. hist.* Kaarle X Kustaan ollessa Ruotsi-Suomen kuninkaana toimeenpantu aateliston tilojen osittainen valtiolle palauttaminen 1. reduktio.

neljänneksittäin *adv.* neljännes kerrallaan. | Väliajat otettiin mailin n. — *Yhd.* vuosin.

neljänne|s[64] *s. (perusl.)* (jnk kokonaisuuden) neljäsosa (merkitään 1/4). | Omenan n. N. omenaa. Kolme n:stä. Kaksi kohtisuoraa halkaisijaa jakaa ympyrän neljään n:kseen 1. kvadranttiin. Puu halkaistaan n:ksiksi. Kuu on ensimmäisessä n:ksessään 'kuusta näkyy sen oikea puolisko'. Vuoden viimeinen n. — Kellonajoista puhuttaessa: 15 min, tunnin neljäsosa. | Kello oli jo n:ksen, n:stä yli seitsemän. Akateeminen n. Hän viipyi kolme n:stä. — *Kans.* pituusmittana: 1/4 (vanhaa Ruotsin) peninkulmaa. | Sinne oli matkaa kuusi n:stä. — *Yhd.* utaren.

neljännes|arkki *s.* N:arkin koko. **-hehtaari** *s.* N:n peltomaa. **-kierro|s** *s.* Suora kulma on tasan n:ksen suuruinen. **-kilo** *s.* Kahvi on n:n pakkauksissa. **-kunta** *s. hist.* Keskiajalla ja uudenajan alussa olivat hallintopitäjät etupäässä veronkantoa silmällä pitäen jaetut neljään piiriin, n:an. **-kuntamies** *s. hist.* = neljännesmies. **-laatik|ko** *s.* Naulojen hinta nousi 20 markkaan n:olta. **-litra** *s.* N:n muki. N. vettä. **-maileri** *s. urh.* juoksija, joka on erikoistunut neljännesmaileille (400 m:lle). **-maili** *s.* 1/4 mailia, noin 400 metriä; *urh.* myös 400 m:n juoksusta. **-metri** *s.* N:n vahvuinen lumikerros. **-mies** *s. hist.* (*rinn.* neljännysmies) henkilö, jonka tehtävänä oli (alk. neljänneskunnassa) auttaa kruununmiehiä veronkannossa, järjestyksenpidossa ym., neljänneskuntamies, lukumies. **-miljardi** *s.* **-miljoona** *s.* **-minuutti** *s.* **-naula** *s.* **-nuotti** *s. mus.* aika-arvoltaan kokonuotin neljäsosa, neljäsosanuotti (merkitään ♩). **-peninkulma** *s.* **-piiru** *s.* N:n tarkuudella. **-piste** *s. mat.* N:et ovat ne satunnaissuureen arvot, jotka jakavat todennäköisyysjakautuman neljään osaan niin, että satunnaissuure osuu kuhunkin niistä yhtä todennäköisesti (25 %:n varmuudella). **-ruhtinas** *s. hist.* (*rinn.* neljännysruhtinas) Rooman ylivallan alainen pikkuruhtinas, tetrarkki. | Galilean n. Herodes Antipas. **-tauko** *s. mus.* neljännesnuotin pituinen tauko.

neljännesti *adv.* neljännen kerran. | Ja viimein, n. kysyttäessä, piika toi tiedon PAULAH.

neljännes|tiili *s. rak.* N:tiilen [= tiilen lyhyimmän särmän] vahvuinen seinämä. **-tun|ti** *s.* 15 minuuttia, kvartti. | N:nin kuluttua. Kolme n:tia. **-tuntinen** **1.** *s.* neljännestunti. | Se oli vaikea n. **2.** *a.* neljännestunnin kestävä. | N. puheenvuoro. **-tuuma** *s.*

neljännesvuosi *s.* Kolme neljännesvuotta. **-julkaisu** *s.* neljännesvuosittain ilmestyvä julkaisu. **-kokou|s** *s.* Yhdistyksen n:ksessa päätettiin - -.

neljännes|vuosisata *s.* Talouselämämme kiintoisin n. '25 vuotta'. **-vuosisatainen** *a.* N. merkkipäivä. N. olemassaolo. **-vuosittain** *adv.* Talo tuottaa 10.000 mk n. N. ilmestyvä lehti. **-ympyrä** *s. geom.* ympyrän neljännes 1. kvadrantti.

neljännys[64] *s. vanh.* neljäsosa, neljännes. | Leivän n. Kuun viimeinen n. — *Yhd.* vuodenn. **-mies** *s.* = neljännesmies. **-ruhtinas** *s.* = neljännesruhtinas.

neljäntuulenlakki *s.* tav. ⌒ ⌒; ks. lakki 1.

neljä|s[75] *järjestysl.*; merkitään 4:s (4.) t. IV. | N. käsky. N. sinfonia. N. sääty. Kuun n. neljännes. N. ulottuvuus. Luvun n. juuri, potenssi, verto. N. vaalisaarnaaja 'jonka seurakunta vaalissa pyytää kolmen vaalisijoille asetetun lisäksi'. N:nneksi suurin. Tuletko n:nneksi [korttipeliin tms.]? Kustaa IV Aadolf. Joka n. viikko. Toukokuun 4. [päivä]. Hän on jo n:nnellä [ikävuodellaan t. luokalla koulussa]. Kello käy n:ttä 'on yli kolmen'. — Melko *harv.* Yksi-, kaksi- jne. n:ttä '31, 32'. Kolmenn:ttä ikäisenä.

neljäsataa *perusl.* Myydä neljästäsadasta markasta. Neljänsadan neuvosto. — *Urh.* Juosta neljääsataa [metriä].

neljäs|kertainen *a.* Hänet tuomittiin n:kertaisesta varkaudesta. **-kymmenes**[84] *järjestysl.* **-luokkalainen** *s. (a.)* Lyseon n. **-osa**[85] *s.* neljännes. | Luvun n. Kolme n:a. Tahtiosan aikamittana käytetään n:a [vrt. seur.]. **-osanuotti** *s. mus.* = neljännesnuotti. **-osatunti** *s.* = neljännestunti. **-päiväinen** *a. lääk.* N. horkkakuume 'jossa kuumekohtauksia esiintyy tav. 72-tuntisin väliajoin'. **-sadas**[84] *järjestysl.*

neljästi *adv.* neljä kertaa. | Lehti ilmestyy n. vuodessa.

neljästoista *järjestysl.* Eerik XIV.

neljä|toista *perusl.* Hän oli jo täyttänyt n. [vuotta]. Jouluun on enää n. päivää. **-tuhatta** *perusl.* myös ⌒.

nelma[10] *s.* eräs lohikala.

nelo|nen[63] *s.* **1.** neljän numero. | Epäselvästi merkitty n. Sai laulusta n:sen 'neljällä merkityn (huonoimman käytetyn) arvosanan'. Ampua n. 'osua nelosella merkittyyn maalin renkaaseen'. **2.** järjestyksessä neljäs, neljän numerolla merkitty tm. | Tulla n:sena perille. [Konekivääriryhmässä] n. toimii patruunankantajana.

Munkkiniemestä pääsee n:sella [= raitiolinja 4:n vaunulla] Hietalahteen. Ässä, kakkonen, kolmonen ja n. — Autoista: auto, jonka moottori on nelisylinterinen. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutu-, valttin.; Ford-n. **3.** tav. *mon.* N:set 'neljä samasta raskaudesta syntynyttä lasta t. poikasta'. Uuhi sai n:set.

neloskarits|a *s.*, tav. *mon.* vrt. ed. 3. | N:oita synnyttävä emolammas.

nelsoni[5] *s. urh.* eräs painiote. — *Yhd.* koko-, puolin.

nemesis[64] *s.* (myös: Nemesis) kreikkalaisessa mytologiassa: oikeutta valvova ja sen rikkomisen rankaiseva jumalatar; rikosta seuraava (taivaallinen) kosto, rangaistus. | Historian n. ei jätä tällaisia erehdyksiä rankaisematta.

-nen[63] s:njohdin (vrt. -inen, -lainen), jolla muodostetaan: **1.** kaksitavuiseen kantasanaan liitettynä deminutiiveja; esim. kukkanen, kätönen, poikanen, sananen. — Us. *mon.* lukuset; hippasilla, leskisillä (leikkien nimiä). **2.** eläinten nimiä; esim. hevonen, kyyhkynen, kärpänen, perhonen. **3.** sukunimiä; esim. Kervinen, Makkonen.

nenit|ellä[28*] *v. murt.* kiusoitella, pistellä. | N. jklle. - - enkä kärsi n:televää akkaväkeä LASSILA.

nenitse **1.** *postp.* Niemen n. 'nenän ohi'. - - naisten neulojen n. [= neniä pitkin] AK. **2.** *adv.* Hän puhalsi tupakansavua suitse ja n. 'nenän kautta'.

nenä[11] *s.* vrt. nokka, kuono, kärsä. **1.** elin, jossa ihmisen hajuaisti sijaitsee ja jonka kautta hengitys yl. tapahtuu, erik. sen ulkoinen, esiin työntyvä osa. | Iso, kaareva, leveä, litteä, nykerö, suora, terävä, punainen n. Aatelinen, kreikkalainen, roomalainen n. [ks. näitä a:eja]. N:n selkä, pää, nipukka. N:n väliseinä, sivuontelot. N. noessa, puuterissa. Silmälasit n:llä. N. kutisee, syyhyy. N:ä kutkuttaa. N. vuotaa [limaa]. N:stä vuotaa verta. N:ssä tuhisi ainainen nuha. Niiskauttaa n:änsä. Niistää, pyyhkiä n:änsä. Niin kiire, ettei ehdi edes n:änsä niistää SP. Kaivaa [sormella] n:änsä. Pidellä n:änsä [pahan hajun vuoksi]. Tuhahtaa n:änsä. Puhua n:änsä 'honottaa'. Hengittää n:n kautta. Palelluttaa n:nsä. — Tunkkainen haju pisti n:än. Luonnonihmisen n. [= hajuaisti] on tarkempi kuin kulttuuri-ihmisen. — *Yhd.* koukku-, kyömy-, latuska-, lättä-, nykerö-, pysty-, satulan; aatelis-, kotkann.; noki-, räkän.; olut-, viinan.; (lääk.) haisu-, kupari-, mätän.

2. vars. *ark.* eräissä us. *kuv.* sanonnoissa. | Aina hän on täällä n. pitkällä [= uteliaana, ahneena] kärkkymässä. Niin pimeä ettei näe n:nsä päähän, n:änsä pitemmälle. Kulkea minne n. neuvoo 'ilman tiettyä päämäärää'. Hänellä oli tarkka n. [= "vainu"] haistamaan ansiomahdollisuudet. - - olihan hyvä, että Jannella oli ollut n:ä [= ymmärrystä] käskemättäkin juosta rantaan auttamaan KILPI. — *nenä kiinni jssak.* Istua n. kirjassa kiinni. On aina n. kiinni papereissaan. — *nenä nyrpällä; nyrpällä, nuivalla nenin* tms.: vastenmielisesti, kyllästyneenä, tympäytyneenä. | Syödä jtak n. nyrpällä, nirpassa. Kuunteli nyrpällä nenin. — *nenä solmussa* = ed. | - - pitää välttää ensimmäistä riitaa, eikä saa antaa turhista n:n solmuun mennä AK. — *nenä pystyssä* ylpeästi, ylpeänä, mahtavana, ylpeän, mahtavan näköisenä. | Kulkea n. pystyssä. — *saada pitkä nenä* pettyä suunnitelmissaan, toiveissaan, nolostua; jklta venyy naama pitkäksi; vrt. seur. | Sai suunnitelmissaan, aikeissaan pitkän n:n. Sanomalehtimiehet, jotka olivat panneet toiveensa Kordeliniin [= K:n rahastoon], saivat pitkän n:n. Jäi pitkillä nenin katsomaan, kun auto porhalsi ohi. — *näyttää jklle pitkää nenää* pitää toista (t. kumpaakin) kättään sormet levällä nenänsä jatkona osoittaakseen siten jklle toiselle halveksimistaan, vahingoniloaan; (kuv.) ilkkua, osoittaa vahingoniloaan jklle. | Näyttää pitkää n:ä leikkitoverilleen, opettajalle. Naapurilehti näyttää meille pitkää n:ä sen johdosta, että - -. — *nyrpistää nenäänsä* osoittaa vastenmielisyyttään, kyllästyneisyyttään. | Nyrpistää tyytymättömänä n:änsä. He vain nyrpistivät n:änsä tuolle velkaantuneelle seikkailijalle. — *nostaa, nakata nenäänsä* ylpeilemisestä, mahtailemisesta. | Nostella n:änsä köyhille, köyhien edessä. Niilo vain nakkasi hymähtäen n:änsä. - - ei sitä, kuule, nyt pidä kohta niin kovin n:änsä nostaa, ei tiedä vielä maailmassa kuinka käy ALKIO. — *ei ajattele nenäänsä pitemmälle* toimii harkitsemattomasti, lyhytnäköisesti. | N:änsä pitemmälle ajattelematon hepsankeikka. Ei siinäkään näytä ajatellun n:ä pitemmälle. — *pistää nenänsä jnnek, jhk* pistäytyä jnnek; sekaantua, puuttua jhk. | Ei uskaltanut n:änsä ulos ovesta pistää. Ei keittiöön juuri ollut vieraan n:änsä pistämistä. Pistää n:nsä toisten asioihin, joka paikkaan. Tuohon sotkuun minä en n:äni pistä. — *nenän alla, edessä.* Kirja aina n:n alla. Istua aivan opettajan n:n alla. Ammus räjähti n:mme edessä. Pani kalan ihan kissan n:n eteen. Paiskata ovi kiinni toisen n:n edessä. Viedä, anastaa jtak aivan toisen n:n alta, edestä. Isän n:n alla [= silmälläpidon alaisina, läheisyydessä] lapset kyllä olivat siivosti. — *nenän editse, ohitse.* Pujahtaa pakoon vahtien n:n editse. Tilaisuus pääsi menemään n:ni ohi. Hyvä huvila, ja meni aivan n:mme ohitse. — *nenästä nokkaan* kahden kesken; vasten kasvoja, päin naamaa. | Annahan minä saisin sen rouvan käsiini, niin kyllä - - minä sanoisin hänelle n:stä nokkaan! PAKK. — *vetää jkta nenästä* a) Tiinakin on tyhmä kuin peruna ja huolimaton ... pitäisi aina olla n:stä vetämässä joka työssä ALKIO. Ei sitten maailmassa mitään aikaan saataisi, jos jokaista aina pitäisi n:stä vetää SILL. b) petkuttaa, puijata, huiputtaa. | Vetää n:stä asiakkaitaan, velkamiehiään, opettajaansa. Naisia, jotka pystyvät vetämään miestänsä kelpo lailla n:stä, jos niikseen tulee. — *ottaa nenäänsä* närkästyä, loukkaantua. | Ottaa n:änsä kaikista pikkuasioistakin. — *hypätä, tulla jkn nenälle* asettua jkn tielle, ryhtyä röyhkeästi vastustamaan vanhempaansa, parempaansa. | Hypätä isänsä n:lle. Ei tarvitse mokoman nulikan tulla minun n:l-

leni. - - sanavalmis ihminen, jonka n:lle ei rehentelevimmänkään nousukkaan ollut hyvä hypätä E.KIVIJÄRVI. — *antaa jkta nenälle, saada nenälleen* nolata jku, tulla nolatuksi. | Tyttö, joka antoi helposti n:lle. Sai pahasti n:lleen. — *kaatua* tms. *nenälleen* kasvoilleen, suulleen. | Kaatua, kuukahtaa, lentää n:lleen. Kamppasi miehen n:lleen lumihankeen. — *omin nenin* omin päin, omin neuvoin. | Tehdä jtak omin nenin.

3. eläinten, vars. nisäkkäiden vastaavasta elimestä. | Koira kulkee n. maassa, ulvoo n. pitkällä. Kissa hieroo n:änsä. — Myös hajuaistista. | Sepi sai jäniksenjäljet n:änsä. [Ajo] vaatii koiralta tarkkaa vainua, ts. hyvää n:ää Y.YLÄNNE.

4. yl. kärki, huippu, nokka, pää; paikallissijoissa us. postp:ta läheten. | Kannon, kuusen n. Terävä kuin naskalin n. Seipään, tangon, tikapuiden n:ssä. Paistaa makkaraa tikun n:ssä. Panna jtak puntarin n:än. Patsaiden n:än rakennetut aitat. - - tuli suihki suksiloista, / savu sauvojen nenistä KAL. Varpaiden n:t. Punnita jtak sormiensa nenillä. Jalaksen n. Takareen n. eli sepä. Istua penkin n:än, n:lle. Niemen n:ssä. Harjun n:stä avautuva näköala. - - vuorelle pystytettiin rovio ja sen n:än vanha tervattu vene TALVIO. - - kanna mettä kielessäsi / kuuen kukkasen n:stä, / seitsemän on heinän päästä KAL. Kulkea joukon n:ssä. — Voitto oli hiuskarvan n:ssä 'varassa'. — *Yhd.* patsaan-, seipään-, viirinn.; mäen-, niemenn.; peukalon-, sormen-, varpaann.

5. *abstr.* käyttöä, vars. *kans.* | Onhan siinäkin vähän asian n:ä 'asian tynkää, juurta, vähän asiaa'. Olisi ollut asian n:ä vähän. — Palkan n:stä [= palkasta] eläjät. - - pantu tänne palkan eestä, / rakettu rahan n:stä KAL. Menisit nyt jo edes työhön, että oppisit, kun eläminen ansion n:än [= varaan] tulee ALKIO. — *pahan nenällä* (murt.) pahaksi onneksi. | Pitikin pahan n:llä tulla tämän uuden komennon, juuri kun virka-aika oli täyttymässä AHO. Remulan Ransakin oli haastettu oikeuteen, vaikkei mitään asiasta tiennyt, sattui silloin pahan n:llä Koiranhännän kapakassa pörräämään TOPPILA. — *ihmeen nenällä* (murt.) kaikeksi ihmeeksi, ihmeen kaupalla. | - - puhui saarnastuolissakin — silloin kun ihmeen n:llä sattui siihen nousemaan — maanviljelyksestä AHO.

6. *myt.* yhd:oissa: sairaus, jonka uskottiin aiheutuvan luonnossa piilevän pahan voiman l. väen tarttumisesta. | Metsän-, vedenn.

nenä|apina *s.* Nasalis larvatus, Borneossa elävä häntäapina, jolla (koirailla) on pitkä, litteä nenä. **-aukko** *s. anat.* **-hengitys** *s.* hengitys nenän kautta;)(suuhengitys.

-nenäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Iso-, nykerö-, peruna-, puna-, roomalais-, räkä-, vuotavan.; haukann.; hyvä-, tarkkan.

nenä|kakkulat *s. mon.* vrt. kakkulat 2. **-karhu** *s.* Nasua rufa, pikkukarhujen heimoon kuuluva peto, jolla on kärsämäinen kuono. **-katarri** *s. lääk.* nenän limakalvon tulehdus, nuha. | Kuiva n. Krooninen n. **-kitti** *s.* eräs naamioimisaine.

nenäkkäin *adv.* = nenätysten.

nenä|koi *s. lääk.* eräs nenässä esiintyvä iho- ja limakalvotuberkuloosin muoto. **-kuorikko** *s. anat.* Nenäontelon seinistä pistää nenäkäytävään kolme ohutta liuskaa, n:a, jotka jakavat sen vaakasuoriin osiin.

nenäk|äs[69*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* joka siekailematta, pieteetittä tekee ivallisia, sopimattomia huomautuksia t. antaa tällaisia vastauksia, näsäviisas, nokkaviisas, nokkava, viisasteleva. | N. nuorukainen, oppilas. Vastata n:käästi. N. huomautus, vastaus. — Laajemmin. | - - n. orava pudotti kävyn lähelle [koiraa] HEPOR.

nenä|käytävä *s. anat.* Nenäkuorikot jakavat nenäontelon n:käytäviin. **-lasit** *s. mon.* sangattomat silmälasit, jotka puristuvat kiinni nenänvarteen.

nenäliina *s.* ohuesta kankaasta tehty pieni, neliskulmainen, tav. valkoinen vaatekappale, jota käytetään nenän niistämiseen ym. | Silkkinen n. Valkoinen n. rintataskussa. Pyyhki suunsa n:an. Huiskuttaa n:lla. — *Lääk.* Hoitajan käyttäessä nenä- ja suuliinaa suojeltuu pienokainen nuhatartunnalta. — *Yhd.* arki-, nuha-, morsius-, silkkin. **-kangas** *s.* ohut pellavapalttina (laji). **-laukku** *s.*

nenä|lima *s.* Tauti leviää ysköksen ja n:liman välityksellä. **-luu** *s. anat.* pieni, nenänselässä oleva parillinen luu, joka muodostaa nenän katon. | Vasen, oikea n. N. on iskusta murtunut. **-lääkäri** *s.* nenäsairauksiin erikoistunut lääkäri.

nenänalusta *s.* Kuivata n:nsa.

nenänielu *s. anat.* kitapurjeen yläpuolella oleva nielun ylin osa. **-aukko** *s. anat.*, tav. *mon.* nieluun aukeavista taemmista nenäaukoista; *syn.* koaani.

nenän juuri *s. anat.* nenänselän otsaan liittyvä yläpää, nenäntyvi. | N:juuren sisäänpainuma. N:juuresta lähtevät rypyt. **-nipukka** *s.* nenänpää. | - - silmälasit pyrkivät väkistenkin solumaan ihan n:an JÄRVENT. **-nypykkä** *s.* vars. lapsen nenästä. | Palelluttaa n:nsä. **-piel|i** *s.* Kyynelet juoksivat n:iä pitkin. Joskus puhkaisevat alkuasukkat n:ensäkin koristeiden kiinnittämistä varten. **-pää** *s.* nenän kärkiosa. | Hikitippa n:ssä. N:n kutiamisen uskottiin ennustavan jonkun kuolemaa. — Ei tarkene n:tään ulos pistää. **-sel|kä** *s.* nenän sivujen yhtymäkohta. | N:än alapäätä nimitetään nenänpääksi, yläpäätä nenänjuureksi. **-seutu** *s. anat.* pääkopan t. naaman jaotuksessa käytetty nenän ympäristön nimitys. — *Kans.* Pikkupoikien siistimätön n. **-typistys** *s.* nenän pois leikkaaminen rangaistuksena. **-tyvi** *s.* = nenänjuuri. **-var|si** *s.* Sivellä n:ttaan. Katsoa n:tta pitkin 'kieroon; ylimielisesti, halveksien'.

nenä ontelo *s. anat.* nenän ilmatiehyiden ylimmän osan muodostava ontelo. **-osa** *s.* Otsaluun n. **-paju** *s.* = (reen) juko, etu-, keulapaju. **-peili** *s. lääk.* peilikoje, jolla voidaan tarkastaa nenäonteloa. **-pieli** *s.* = nenänpieli. **-pii** *s.* nenän yläpuolinen osa hevosen kuonossa. |

Kuonohihna sovitetaan n:lle. **-piuvi** *s. harv.* näpäys t. luunappi nenälle. **-polyyppi** *s. lääk.* eräs nenätauti, limakalvon paksuntuma. **-puoli** **1.** *a.* nenätön. | N. kuvapatsas. **2.** *s.* **a.** se pään puoli, jossa nenä on. **b.** etu-, kärkipuoli. | Reen n. **-puu** *s.* = (reen) juko. **-ren|gas** *s.* Luonnonkansojen naisten n:kaat. — Talutti härkää n:-kaaseen sidotusta nuorasta. N. estää sikaa tonkimasta maata. **-rusto** *s. anat.* nenän väliseinän rustomainen osa. **-saivartaja** *s.* saivartajia, jotka munivat munansa eläinten sieraimiin. | Lampaan, poron n. **-sointi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* N. ääni. Puhua n:sesti.

nenästävedettävä *a.* (tav. ⌒) luonnoltaan yksinkertainen, helposti petettävä, puijattava; vrt. nenä 2: vetää nenästä.

nenäst|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* vetää veneen kokka maihin. | Vene oli löysästi rantaan n:etty.

nenä|suuäänne *s. fon.* = naso-oraali. **-tauti** *s.* **-tautioppi** *s. lääk.; syn.* rinologia.

nenätti[5*] *s.* Roripa, ristikukkaiskasveja. — *Yhd.* metsä-, vesin.

nenätysten *adv.*, hiukan *ark.* (nenät) vastakkain, nenäkkäin, nokitusten. | Istua n.

nenätön[57] *kar.a.* N. nukke. N. kerma-astia.

nenä|varsi *s.* = nenänvarsi. **-verenvuoto** *s. lääk.* verenvuoto nenästä. **-vokaali** *s. fon.* = nasaalivokaali. **-vuoto** *s. lääk.* veren t. märän vuoto nenästä. **-väylä** *s. anat. fon.* nenän kautta kulkeva ilmatiehyt; vrt. suuväylä.

nenäyty|ä[44] *v. harv.* ottaa nenäänsä, loukkaantua. | Kenonen vähän n:i kysymyksestä LASSILA.

nenä-|ääni *s.* Puhua n:äänellä. Kuorsaukset ja muut n:äänet. **-ääninen** *a.* N. laulu. **-äänne** *s. fon.* = nasaali.

neo- yhd:oissa, us. = uus-, nuor-. **-dyymi**[4] *s.* eräs harvinainen maametalli. **-impressionismi** *s.* impressionismin jatkoksi maalaustaiteessa 1880-luvulla syntynyt suunta, uusimpressionismi, pointillismi. **-impressionistinen** *a.* vrt. ed. | N. maalaus. **-liittinen**[63] *a. arkeol.* N. (kivi)-kausi, aika 'kivikauden myöhempi, jääkauden jälkeinen ajanjakso, jolloin kiviaseet hiottiin sileiksi, nuorempi kivikausi'. N. [= neoliittiselta ajalta peräisin oleva] kirves. **-logia**[15] *s.* **1.** *usk.* valistusaikainen maltillisen rationalistinen uskonnollinen virtaus. **2.** *kiel.* uusien sanojen ja puheenparsien, neologismien, muodostaminen. **-loginen**[63] *a.* vrt. ed. | N. suunta, virtaus. **-logismi**[4] *s. kiel.* kielellinen uudistusmuodoste, uusi sana t. puheenparsi.

neon[7] *s.* eräs jalokaasu. | Ilmassa on n:ia 0,0015 tilavuusprosenttia. **-kaasu** *s.* **-putki** *s.* neonkaasulla täytetty putken muotoinen purkauslamppu. | N:a käytetään mm. valomainoksissa. **-valo** *s.* vrt. ed.

neosalvarsaani *s. farm.* salvarsaania käyttökelpoisempi syfilislääke.

neotrooppinen[63] *a. el. maant.* N. alue käsittää Etelä-Amerikan, osan Keski-Amerikkaa ja Länsi-Intian.

neotsooinen[63] *a.* = kenotsooinen.

nepaa[23] *s. murt.* serkku. | Syöpi susi n:nsakin SL.

nepotismi[4] *s.* omien sukulaisten suosiminen virkoja täytettäessä.

neptunismi[4] *s. geol.* vanhentunut käsitys, että kaikki kivilajit ovat syntyneet kerrostumalla.

neptunium[7] *s. kem.* keinotekoinen transuraaneihin kuuluva alkuaine.

nereidi[4] *s.* merenneito.

nero[1] *s.* **1.** nerous, nerokkuus. **a.** henkisen lahjakkuuden ylin aste, tav. myös siihen liittyvä luova kyky. | N:n tunnusmerkkinä on, että se tuottaa olennaisesti uutta ja alkuperäistä, jolla on merkitystä ihmisten yhteiselle henkiselle elämälle IT. N. ilmenee eri aloilla, esim. taiteellisena, tieteellisenä ja käytännöllisenä n:na. A:ssa on luovaa n:a. Ei edes Newtonin n. olisi riittänyt, jotta - -. **b.** avarammassa merk:ssä: yl. lahjakkuus, lahjat, kyvyt, äly, älykkyys. | N:n leimaus, tav:mmin ⌣. Siihen pystyy vain ihmisen n. Ylipäällystön strateginen n. Uhrata kaikki tarmonsa ja n:nsa lasten hyväksi. Eräs mies oli sattunut saamaan lahjaksi n:a runsaan annoksen ALKIO. Jokainen n:n merkki, vaikka pieni kuin saivar, pitää oikeutensa saaman KIVI. N:a, mielikuvitusta, aistia ja kätevyyttä tarvitaan viljeltävän talon raatamisessa korven keskestä AHO. Raha oli miehellä kädessä, vaan ei ollut n:a pitää! KS. **2.** nerokas ihminen. **a.** henkilö, joka on lahjakkuudeltaan (ja luovalta kyvyltään) ylintä astetta, hengen jättiläinen. | Hengen n. Luova n. Suuret n:t. Kaikkien aikojen suurin n. Leonardo da Vinci. Sellaiset n:t kuin Aleksis Kivi ja Jean Sibelius. - - vain harvoille n:ille on niin kuin Cervanteelle - - suotu kyky koota yhdeksi eläväksi kokonaisuudeksi ne moninaiset äänet, joita kokonaisessa kansassa humisee TARK. **b.** yl. lahjakas ihminen, »kyky». | Kouluun hyväksyttiin vain n:t. Hän oli monitietoinen n., kuten sanomalehtimiehen tulee ollakin. Julman-Ulla oli n. naisekseen töitä teettämään NUOLIV. **3.** *yhd.* ihmisn.; luonnonn.; ajattelija-, kirjailija-, taiteilija-, tutkijan.; kieli-, liike-, yleisn.

nerok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65*] *omin.* neroutta osoittava, (loistavan) etevä t. lahjakas, nerollinen. | N. taiteilija, tutkija. N. ajatus, tuuma. Koneen n:kuus. Suunnitelma on n:-kaasti laadittu.

nerolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed.

neroniek|ka *a.* ja *s.* nerokas (henkilö). | Ei häntä yleensä minään n:kana pidetä. - - antoi kuuman korvapuustin n:alle keksijälle PAKK.

neron|leimaus *s.*, us. *iron.* nerokas päähänpisto, nerokkuuden, älyn hetkellinen ilmaus. | Saada n. **-tuot|e** *s.* Runoilijoiden, säveltäjien kuolemattomat n:teet. — Us. *iron.* Paperikoriin joutui sekin n.!

neropatt|i *s.* **1.** *harv.* vrt. älynystyrä. | - - sulkea kirjailijat joskus lukkojen taa - - heruttelemaan n:ejaan AK. **2.** nerokas, vars. kekseliäs henkilö. | Koulussa hän ei ollut mikään n. — Us. *iron.* Kukahan n. tämänkin taas on keksinyt!

nerot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < nero 1. | Hänen teoksensa on täysin n.

nerou|s[65] *s.* nerokkuus. | Synnynnäinen n. N:-den kipinä. Kiven n. [= se, että K. on nero] on jo kauan ollut tunnustettu.

nertsi[4] *s.* keskieurooppalainen vesikko; vars. sen turkiksen kauppanimitys, yleistynyt myös minkin ym. vesikkoeläinten turkiksen nimitykseksi. **-turkki** *s.*

nesessääri[4] *s.* laukku t. lipas, jossa pidetään harjoja, kampoja, saippuakoteloita, parranajovälineitä yms.

neste[78] *s.* sula, juokseva aine (jonka muotoa voi helposti muuttaa, mutta ei juuri tilavuutta). | Vesi ym. n:et. Elohopea on tavallisessa lämpötilassa n. Jähmeät kappaleet, n:et ja kaasut. N:en paino, tilavuus, lämpötila. Kaasu tiivistyy lopulta n:eksi lämpötilan aletessa. Kyllästetty n. 'kyllästetty liuos'. Kuiva-aineen ja n:en suhde ravinnossa. — Pullo täynnä kirkasta n:ttä: viinaa. -- onhan juomanamme ohran ruskea n. [= olut] KIVI. — N:en nousu puissa. Lihassyiden sisältämä valkuaispitoinen n. Ruumiin n:et. N:et ne minullakin on kihisseet nuoressa ruumiissa [= olen ollut täynnä elinvoimaa] VALENTIN. — *Yhd.* elämän-, rypälen.; (tekn.) huuhtelu-, jäähdytys-, lasitus-, poltto-, puhdistus-, syövytys-, värin.; (fysiol.) haima-, lihas-, maha-, ruoansulatus-, sappi-, sylki-, verin.; imu-, juuri-, kasvi-, kudos-, maitiais-, ravinto-, solun.

nesteen|hukka *s.* *lääk.* Liiallinen n. heikentää ruumiin voimia. **-mitta** *s.* = nestemitta. **-pinta** *s.* **-pitävä** *a.* N. liitos.

nesteetön[57] *kar.a.* < neste.

nestehiukka|nen *s.* Neste sekaantuu ilmaan pieniksi n:siksi, uduksi.

nestei|nen[63] *a.* **1.** *poss.* N. ruoho. — *Yhd.* vähän. **2.** nestemäinen. | Elohopea on ainoa metalli, joka tavallisessa lämmössä on n:sessä tilassa.

neste|jarru *s.* *tekn.* nesteen (tav. öljyn) välittämällä paineella toimiva jarru, hydraulinen jarru. **-jännitys** *s.* *kasv.* elävän kasvisolun solunsisällyksen paine solun seiniä vastaan, turgori. **-jäähdytys** *s.* *tekn.* nesteen avulla suoritettu jäähdyttäminen; vrt. ilmajäähdytys. **-kerro|s** *s.* Maan pinnan n. Ylemmät n:kset painavat alempia. **-kompassi** *s.* kompassi, jonka neula liikkuu nesteellä täytetyssä säiliössä. **-lukko** *s.* *tekn.* esim. viemäreissä ja käymisastioissa käytetty kaasujen vaihduntaa estävä laite, jonka muodostaa nesteellä täytetty putken mutka. **-lämpö** *s.* *fys.* se lämpömäärä, joka tarvitaan, jotta 1 kg 0°:ista nestettä alkaisi höyrystyä. **-lämpömittari** *s.* lämpömittari, joka perustuu nesteen (elohopean, spriin tms.) tilavuuden vaihteluihin erilaisissa lämpötiloissa. **-manometri** *s.* manometri, jossa paineennäyttäjänä toimii neste- (elohopea- t. vesi)patsas. **-mitta** *s.* **1.** nesteiden mittaamisessa käytetty tilavuusyksikkö. **2.** astia, jonka laitaan merkitystä asteikosta voidaan lukea kaadetun nesteen määrä, mittalasi. **-mittari** *s.* *fys.* nestemäärän mittaamiseen käytetty mittari. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.*, vars. *fys.* -syys[65] *omin.* juokseva, sula. | N. aine, ilma, ravinto. N. olomuoto, tila. **-määrä** *s.* Kappaleen syrjäyttämä n. Pienehkö n. **-ontelo** *s.* *biol.*; *syn.* nesterakko. | Alkuliman sisässä on solunesteen täyttämä n. **-paine** *s.* *fys.* nesteen omasta painosta johtuva, hydrostaattinen paine; hydraulinen paine. **-paljous** *s.* nestemäärä. **-patsa|s** *s.* *fys.* patsaan muotoinen nestemäärä (esim. putkessa). | 80 cm:n korkuisen n:an paino. **-pilari** *s.* *fys.* = ed. **-pin|ta** *s.* *fys.* Aleneva, kovera n. Etäisyys vapaasta n:nasta. N:tojen välinen korkeusero. Paine n:toja vastaan. **-pisar|a** *s.* Tauti leviää suusta singahtavien n:oiden välityksellä. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* N. ruoka. Sylki antaa ruoalle oikean n:suuden. **-puristin** *s.* *tekn.* puristin, jonka toiminta perustuu paineen leviämiseen nesteissä, hydraulinen puristin. **-pylväs** *s.* *fys.* = nestepatsas. **-rakko** *s.* *biol.* = nesteontelo. **-rihma** *s.* *kasv.*, tav. *mon.* kotelosienten itiölavassa olevia rihmoja, jotka eivät kehitä itiöitä, vaan suojelevat itiökoteloita kuivuudelta. **-seos** *s.* Noin 30—50 % alkoholia ja loput vettä sisältävää n:ta nimitetään paloviinaksi. **-säiliö** *s.* Kompassin n. **-tasapaino** *s.* *fysiol.* Elimistön n:n säilyttäminen 'nestemäärän säilyttäminen normaalina'. **-tavara** *s.* *liik.*)(kuiva tavara. **-uute** *s.* *farm.* rohdoksista eril. liuottimilla valmistettu, määräväkevyyteen haihdutettu uute; lääkeseos, jonka pääosan muodostaa tällainen uute. **-virtau|s** *s.* N:ksen nopeus, paine. — *Kasv.* veden sekä siihen liuenneiden aineiden kulku kasvissa.

nesteytin[56*] *väl.* *tekn.* (< seur.) laite, jossa höyry jäähdytetään nesteeksi, lauhdutin, kondens(aatt)ori.

nesteyttää[2*] *v.* *fys.* tiivistää nestemäiseen tilaan, lauhduttaa, kondensoida. | Höyry voidaan n.

nesteyty|ä[44] *v.* *fys.* tiivistyä nestemäiseen tilaan, lauhtua, kondensoitua. | Alkoholihöyry alkaa n. hyvin alhaisessa lämpötilassa. Vesihöyryn n:minen vedeksi.

nestor[7] *s.* (myös: Nestor) alansa vanhin ja kunnioitetuin edustaja, jnk ryhmän tms. vanhin, kunniavanhus. | Hammaslääketieteemme n.

nestoriaani[4] *s.* *usk.* = seur.

nestoriolai|nen[63] *a.* ja *s.* *usk.* nestoriolaisuuteen kuuluva, sitä kannattava. | N:set lähetyssaarnaajat.

nestoriolaisuus[65] *s.* *usk.* vanhan ajan kirkon piirissä syntynyt oppisuunta, jonka mukaan Kristuksen molemmat luonnot on käsitettävä pysyvästi toisistaan erillään oleviksi.

netka|htaa[2*] *v.* -(hd)us[64] *teonn.* taipua äkisti, notkahtaa, hetkahtaa. | Tytön niska n:hti merkitsevästi. [Korkeushyppääjän] takaruumiin n:us riman putoamisen välttämiseksi.

netkaselkäinen *a.* notko-, ketkaselkäinen. | Vanha, n. tamma.

netkaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < netkahtaa. | N. lanteitaan.

netota[38*] *v.* *ark.* saada nettoa, voittaa. | Hän nettosi kaupasta tuhat markkaa.

netto[1*] *liik.* **1.** *adv.* kaikkine vähennyksineen. | Tavara painaa 10 kg n. 'ilman astiaa, käärettä'. Nelikon hinta on 32 mk n. — A. painaa 96 kg n. 'vaatteitta'. **2.** *s.* määrä, joka jää, kun kokonais- l. bruttomäärästä (-painosta, -hinnasta, -tulosta tms.) vähennetään päällyksen paino t. hinta t. kulungit yms.; *syn.* puhto. | N. saadaan vähentämällä brutosta taara. Tavarat, joiden päällys on arvokas tai vaikea

erottaa, myydään brutto n:na. — *Ark.* Saada n:a '(rahallista) voittoa'.

netto|arvo *s.* **-budjetti** *s.* talousarvio, joka käsittää tulojen ja menojen nettomäärät. **-energia** *s.* — *Maat.* jäännös, joka jää jäljelle, kun rehun muuntokelpoisesta energiasta vähennetään ruoansulatustyöhön tarvittava energia. | Rehun n. **-hinta** *s. liik.* hinta, joka saadaan vähentämällä välityspalkkio yms. **-kasvu** *s. metsät.* metsikön kokonaiskasvun ja kulojen, lahoamisen, tuhohyönteisten ym. aiheuttaman poistuman erotus. **-menot** *s. mon.* Valtion n. **-määrä** *s.* Menojen n. Laatikot sisältävät ilmoitetun n:n marjoja. **--omaisuus** *s.* puhdas omaisuus. | Kuntien n. **-paino** *s.* tavaran paino sinänsä. | N. saadaan joko punnitsemalla tavara ilman päällystä tai vähentämällä bruttopainosta taara. **-putous** *s. tekn.* se kosken luonnollisen putouksen osa, joka vaikuttaa turbiineihin, hyödyllinen l. tehoisa putous. **-putouskorkeus** *s. tekn.* **-saatava** *s. liik.* Pankkien ulkomaiset n:t. **-tappio** *s.* puhdas tappio. **-tilavuus** *s.* Aluksen n. 'lastitilojen ja matkustajasuojien tilavuus'. **-tulo** *s.*, tav. *mon.* bruttotulojen ja niiden hankkimiskustannusten erotus, puhdas tulo. | Alkoholiliikkeen tuottama n. **-tulos** *s.* Liikkeen n. osoittaa nousua. **-tuotto** *s.* kokonaistuoton ja kustannusten erotus, puhdas tuotto. | Rautateiden n. **-vaaka** *s.* nettopainon ilmoittava vaaka. | Maidon, voin n. **-vetoisuus** *s.* kauppa-aluksen nettotilavuus rekisteritonneina. **-vetomäärä** *s.* = nettotilavuus. **-voitto** *s.* puhdas voitto. | Liikkeen n.

neula[10] *s.* **1.** ohut, puikkomainen esine, jollaisia käytetään ompelemiseen, kiinnittämiseen, pistämiseen, raapimiseen, koristeena, osoittimena ym. | Terävä, tylppä n. Ompelukoneen n. Ommella, pistää n:lla. Pujottaa lanka n:an. -- pukimet aivan vasta n:lta heitetyt [= upo uudet] KAUPPISH. Kiinnittää pusero edestä n:lla. Asemien kulku merkitään sotakarttaan neuloilla. Gramofonin n. Neulaventtiilin n. Kompassin n. — *Kuv.* ilmauksia ja sanontoja. | Etsiä n:lla 'tarkasti'. Istua kuin neuloilla 'olla niin kärsimätön, levoton, ettei voi istua hiljaa paikallaan'. Katseet kuin n:t 'pistävät, terävät'. Viima viilsi kylminä neuloina hänen ruumiinsa läpi LINN. Päivänsäteen kultainen n. SEPPÄNEN. — Kuvaamassa pientä, vähää. | Se on n:n hakemista heinäsuovasta 'toivotonta, turhaa työtä'. Oli niin hiljaista, että olisin voinut kuulla n:n putoavan. Joka n:sta alkaa, se hevoseen lopettaa [nim. varastelun] SP. En n:akaan ole ottanut! KIANTO. -- ette n:n edestä [= hiukkaakaan] MERIL. — *Kans.* Siian n. 'siian poikanen'. — *Yhd.* hopea-, kulta-, luu-, metalli-, puun.; kanava-, parsin-, pujottelu-, ryijy-, silmä-, virkkuun.; hattu-, koriste-, puku-, rinta-, solmion.; hiusn.; nuppin ; haka-, lukko-, säppin ; (kal.) havas-, jama-, käpy-, paulan.; (lääk.) haava-, injektio-, punktion.; hyönteisn.; sähkön.; tatuoimisn.; gramofoni-, safiiri-, yön.; koetin-, raavin-, radeerausn.; kompassi-, magneetti-, pohjoisn. **2.** *harv.* neulanen. | Tuuli pudotteli neuloja puista. — *Yhd.* havunn. **3.** avarammin: neulan muotoisista esineistä. | Happo kiteytyy neuloiksi. Kleopatran n:t 'kaksi egyptiläistä obeliskia, jotka on sijoitettu Lontooseen ja New Yorkiin'. Neulapadon n:t 'vierekkäin pystyyn asetettavat piirut, joista padon sulkupinta muodostuu'. — *Yhd.* jään.; (el.) särmän.

-neulainen[63] *poss.a.* (*1.*) Pysty-, vaakasuoran. virkkauskone. (*2.*) -neulasinen. | Hienon. havusto.

neula|järjestelmä *s.* Kompassin n. **-kala** *s.* Fierasfer acus, pieni tuulenkalojen heimoon kuuluva kala. **-kinnas** *s. kans.*, tav. *mon.* kinnasneulalla neulottu kinnas. **-kirja** *s.* kankaasta, paperista, nahasta tms. valmistettu kirjan muotoinen neulansäilytyslaite. **-kirje** *s.* kirjekuoren tapainen pakkaus, jollaisissa neuloja myydään. **-kivääri** *s.* vanhan mallinen, pitkästä iskurista nimensä saanut, takaa ladattava kivääri. **-kompassi** *s.* kompassi, jossa on taulusta erillään pyörivä neula. **-kotelo** *s.* neulikko. **-kuppi** *s. tekn.* eräs voitelulaite. **-lennätin** *s. tekn.* eräs sähkömagneettinen lennätin. **-luku** *s. sot.* neulapohjoisesta laskettu suuntakulma 6000-jakoisina piiruina.

neulamai nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N:set lehdet. Puun n:set suippusolut. N:sesti kiteytyvä aine. Oravan hampaiden n:suus.

neula nen[63] *dem.s.* Kiinnittää n:silla. — N:sina kiteytyvä mineraali. — *Yhd.* jää-, kiden. — Tav. 2. havupuun neulamainen lehti. | Kuusen, männyn, katajan n:set. Kuvuneita n:sia. — *Yhd.* havu(n)n.

neulan kuljetin *s. lääk.* kirurgisten neulojen käsittelyväline. **-kärki** *s.* Terävä, tylppä n. Terävä kuin n. -- pisteli jäsenissä kuin n:nä pinteleenmoinen halu KILPI. -- pienet silmät n:nä TALVIO. **-nup pi** *s.* nuppineulan (pallon muotoinen) pää. | N:in kokoinen murunen. **-pisto** *s.* **1.** *käs.* Ommella huolimattomin n:in. **2.** Kirvelevä, terävä n. N:jen jäljet sormissa. N. eläimen sorkassa kehittyy usein märkiväksi. — *Kuv.* Katse kuin n. Puheen sisältämät n:t 'piikittelyt, pienet ilkeät vihjaukset'. N:ja [= pieniä, ärsyttäviä tekoja], joihin jokaiseen venäläinen virkavalta vastaisi kangenlyönnillä LEINO. **-pistopolitiikka** *s.* vrt. ed. 2. **-pistos** *s.* = neulanpisto, vars. 2. **-silmä** *s.* (ompelu)neulan päässä oleva reikä. | Pujottaa lanka n:än. — *Kuv.* ahtaasta paikasta. | Täytyy ryömiä vaikka n:stä. Helpompi on kamelin käydä n:n läpi kuin rikkaan päästä Jumalan valtakuntaan UT. -- katsoa siirotteli diskonttausluukun n:än KARHUM. **-terävä** *a.* N. kynä. Oravan n:t hampaat.

neula|pato *s. tekn.* pato, jonka sulkupinnan muodostavat "neulat" (ks. neula 3). **-pohjoinen** *s. sot.* kompassin pohjoisneulan osoittama pohjoissuunta; vrt. napapohjoinen, karttapohjoinen. **-putki** *s.* = neulikko. **-raha** *s.*, tav. *mon.* naisen (tyttären t. vaimon) taskuraha. **-rasia** *s.* Neuloja säilytetään n:ssa. Kompassin n. **-rivi** *s.* Kutomakoneen n:t.

neulaset|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < neulanen. | Lehtikuusen hedekukat ovat n:tomissa kääpiöversoissa. Hyönteiset syövät männyn n:ttomaksi.

-neulasinen[63] *poss.a.* < neulanen. | Kaksi-, kolmin.; harva-, lyhyt-, pitkä-, tiheän.
neulasisto[1] *koll.s.* (< neulanen); *syn.* neulasto. | Kuusen tuuhea n.
neulasmai nen[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* < neulanen. | Puun n:set lehdet. Kiteet ovat n:sia. N:sen jäykkä.
neulas|pistiäinen *s.* N:pistiäiset 'lehtipistiäisten alaheimo Lophyrinae'. **-ruoste** *s. metsät.* eräitä kasvitauteja. | Männyn, kuusen n. **-sato** *s. metsät.* Männyn vuotuinen n. 'vuodessa kariseva neulasmäärä'.
neulasto[2] *koll.s.* = neulasisto.
neulastuppi *s. kasv.* (männyn) kääpiöverso, josta neulaset kasvavat.
neulatanko *s.* Neula kiinnitetään ompelukoneen n:on kiertimellä.
neulaton[57] *kar.a.* (*1.*) N. ompelukone. (*2.*) neulaseton. | N. puu.
neula|tyyny *s.* Neulat säilytetään n:tyynyssä. **-venttiili** *s. tekn.* venttiili, jonka sulkevana osana on hieno puikonpää. | Kaasuttimen n. **-viila** *s. tekn.* erimuotoisia, ohuita ja hienosti teritettyjä viiloja.
neule[78] *s.* vrt. neulos. **1.** *käs.* kudelma, kudin; vrt. neuloa 1. | N. muodostuu silmukoista. Oikea, nurja n. N. tulee tasaista. Sukat ym. n:et. Karoliina istui keittokirjaa tutkien, sukan n. vieressään AHO. — *Yhd.* helmi-, palmikko-, patenttin.; sukann. **2.** ommel, ompelus; ompelulanka; vrt. neuloa 2. | Kenkä ratkesi n:esta. -- neulanpisto kankaan lävitse, käden muutto n:en yli ja pistoksen kiinniveto PÄLSI. Ei silkistä lumppusäkin n:eksi olle *MANN.
-neuleinen[63] *poss.a.* Kulta-, nukkan.
neule|kangas *s.* = trikoo. **-malli** *s.* **-paita** *s.* **-pitsi** *s. käs.* puikoilla neulottu pitsi. **-puikko** *s.* = kudinpuikko. **-puku** *s.* **-pusero** *s.* Omatekoinen n. Villalankainen n. **-takki** *s.* **-teollisuus** *s.* trikooteollisuus. **-työ** *s.* puikoilla neulomalla (kutomalla) suoritettava t. suoritettu työ. | Kahdella puikolla suoritettavat n:t. N:n tekniikka. N:n parsiminen. Virkkaus- ja n:t.
neulikko[2*] *s. kans.* tav. vyössä kannettu neulansäilytysrasia, neulakotelo, -putki.
neulo|a[1] *v.* **1.** *käs.* valmistaa kudelmaa l. neuletta toisiinsa punoutuvista lankasilmukoista joko puikoilla l. vartailla tai koneella, kutoa (I. 3). | N. käsin, koneella. N. nurin, oikein. N. pitsiä kahdella sukkapuikolla. Terittää sukka n:malla. Sukkaa n:o, ukkoa toivoo SL. **2.** neulalla ja langalla käsin t. koneella suoritetusta työstä: ommella. | N. napit kiinni. N. säkeistä lakanoita. N. pitkiä pistoja. N. neulalla, koneella. Kenkien n:minen. — Nuoralla n:ttu vene. Lääkäri n:o haavan umpeen. **3.** *kuv.* edestakaisesta liikkeestä. | Lahna n:o evillään.
neuloja[16] *tek.* vrt. ompelija. | Nopea, taitava n. — *Yhd.* napinn.
neuloma|kone *s.* **1.** neuletta (1) valmistava kone, trikookone. **2.** *murt.* ompelukone. **-lanka** *s.* **-teollisuu|s** *s.* N:den raaka-aineet. Kotimainen n. **-tuot|e** *s.* N:teiden kauppa, myynti. **-työ** *s.* N. rasittaa silmiä. — N. putosi hänen syliinsä.
neulomo[2] *s.* tav. ompelimo. | Pariisin n:t. Kenkätehtaan n. — *Yhd.* alusvaate-, puku-, korsetti-, lakki-, puku-, turkisn.
neulomus[64] *s.* neule; ompelus, ommel.
neulonnai nen[63] *s.* neulomatuote, neulottu esine, trikootuote. | Käsineet, sukat ym. n:set. N:siin käytetään tavallisimmin villa- tai silkkivillalankoja. — *Yhd.* kuvio-, pitsi-, silkkin.
neulonta[15*] *teonn.* < neuloa. (*1.*) *käs.* Kireä, tavallinen n. N. aloitetaan luomalla silmukoita. — *Yhd.* kone-, kuvio-, taiden. (*2.*) Vaatteiden n.
neulo|s[64] *s.* vrt. neule. **1.** kudelma; vrt. neuloa 1. | Oikea, nurja n. N:ksen leventäminen. **2.** ommel, ompelus; vrt. neuloa 2. | N:ksen ratkeaminen. Pitseillä ja n:ksilla koristetut alusvaatteet. — *Lääk.* Repeytyneen lihaksen päät yhdistetään n:ksilla. N:sten poistaminen. — *Nahk.* valmiiksi ommellut kengän päällisosat.
neuloskel|la[28] *frekv.v.* < neuloa. (*1.*) N. sukkaa. (*2.*) -- minä n:en täällä isän kanssa [suutarintöitä] KIVI.
neulottaa[2*] *fakt.v.* < neuloa. (*1.*) N. itselleen sukat. (*2.*) N. haavansa sairaalassa.
neumi[4] *s. mus.* laulettavien sanojen yläpuolelle piirrettyjä merkkejä, joiden avulla keskiajalla ilmaistiin messulaulujen sävelmät. | Neumeja on kahta päämuotoa: aksentti- ja hakan:t. **-kirjoitus** *s.* neumien muodostama nuottikirjoitus.
neuralgi|a[15] *s. lääk.* hermosärky. -|**nen**[63] *a. lääk.* vrt. ed. | N:set kivut. Sairauden n. luonne.
neurasteenikko[2*] *s. lääk.* neurasteeninen henkilö. | Aivan vähäpätöisetkin seikat saattavat vaikuttaa n:on järkyttävästi.
neurasteeni|nen[63] *a. lääk.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* heikkohermoinen. | N. henkilö.
neurastenia[15] *s. lääk.* heikkohermoisuus. | Akuuttinen n. Lapsuusiän n.
neuriini[6] *s.* emäksinen, ruumismyrkkynä esiintyvä aine.
neuriitti[4*] *s.* **1.** *anat.* hermosolun pitkä, ärsytystä poispäin johtava haarake. **2.** *lääk.* hermotulehdus.
neuro|fibrilli[6] *s. anat.* hermosolun säiemäinen rakenneosanen, hermosäie. **-logia**[15] *s. lääk.* oppi, joka käsittelee hermostoa ja sen elimellisiä tauteja, hermotautioppi. **-loginen**[63] *a.* vrt. ed.
neuroni[5] *s. anat.* hermosolu jatkeineen, hermoke.
neurooma[13] *s. lääk.* ääreis- t. keskushermostossa esiintyvä, hermokudoksesta muodostunut hyvänlaatuinen kasvain.
neuroosi[6] *s. lääk.* anatomisiin syihin perustumaton sielullinen t. hermoston toiminnallinen häiriö. | N. syntyy. Potea n:a. N. ilmenee usein neurasteniana. — *Yhd.* kauhu-, tuskan.; pakkon. **-psykologia** *s.* neurooseja tutkiva psykologian haara.
neurootikko[2*] *s. lääk.* neuroosia sairastava henkilö.
neurootti|nen[63] *a. lääk.* neuroosia poteva, siihen kuuluva. | N. henkilö. N:set oireet.
neuro|paatti[4*] *s. lääk.* hermostoreaktioltaan yliherkkä henkilö. **-paattinen**[63] *a. lääk.* vrt. seur. | N. rakenne. **-patia**[15] *s. lääk.* hermoston rakenneheikkous, joka ilmenee taipumuksena hermoston toimintahäiriöihin.

neuston[7] *s. biol.* vesilätäkköjen tms. pintakalvossa elävä mikroskooppinen eliöstö; vrt. plankton.

neutraali[6] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.; rinn.* neutraalinen. **1.** jossa ei ole kumpaakaan t. jossa ei vallitse voimakkaampana kumpikaan kahdesta vastakkaisesta tekijästä; joka on kahden vastakohdan, äärimmäisyyden rajalla t. välissä. | Kansanluonteen n:t piirteet 'piirteet, joita ei voida pitää hyvinä eikä huonoina'. — *Kasv.* Puun n. syykerros 'johon ei vaikuta puristus eikä veto'. — *Kem.* N. [= ei hapan eikä emäksinen] aine. N. liuos. N. maa. N. saippua. — *Sähk.* Maapallo taivaankappaleena on sähköisesti n. 'maan ja ilmakehän sähkövaraukset kumoavat toisensa'. N. molekyyli 'ulospäin sähkötön molekyyli; molekyyli, jonka elektronit ja positronit sitovat toisensa'. **2.** joka ei ota osaa t. vaikuta mihinkään, ei herätä riitaa, kuohuta tunteita; us.: tasapuolinen, välinpitämätön, tehoton, mitäänsanomaton; jolla ei ole mitään tunnusomaisia merkkejä, piirteitä tms. | Nahka on väriaineisiin nähden n. 'ei vaikuta väriaineiden väreihin t. muuta niitä omalla alkuperäisellä värillään'. Seinä on n. tausta, jota vastaan huoneen sisusteet erottuvat. Taulun n:t kehykset. N. arvostelu, sanonta. N. keskustelunaihe. N. äänensävy. N. väri 'värisävytön väri (valkoinen, harmaa t. musta)';)(korea, kirjava väri. Esiintyä n:sti. - - viime vuosikymmenen aikana eetillisesti n:ksi kehittynyttä kirjallisuutta WALTARI. **3.** joka ei ole kenenkään t. kummankaan puolella, pysyy erillään sodasta, riidasta, väittelystä tm.; joka kuuluu puolueettomalle valtiolle, puolueettomaan asemaan, on puolueettoman henkilön tm. omaisuutta; puolueeton. | N. valtio. N. alue, vyöhyke. N. rannikko. N:t siirtomaat. N. kauppa. Julistautua n:ksi. Pysyä n:na. Virallisesti n. henkilö.

neutraali|akseli *s. tekn.* Taivutetun kangen n. 'puristumattomana ja venymättömänä säilynyt keskiviiva'. **-johdin** *s. sähk.* = nollajohdin. **-koh|ta** *s.* Tasavirtamoottorin harjat ovat n:dassa.

neutraali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = neutraali. | N. liuos. Kaasun n:suus. Valtion n:suus.

neutraali|piste *s. sähk.* = nollapiste. **-puna(inen)** *s.* eräs väriaine. **-sini(nen)** *s.* eräs väriaine.

neutraalistaa[2] *v.* = neutralisoida.

neutraalistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) = neutralisoitua.

neutraalisuola *s. kem.* suola, joka ei ole hapan eikä emäksinen, normaalisuola.

neutraalisuusoikeus *s. lak.* niiden oikeussäännöksien yhdistelmä, jotka määräävät puolueettomien valtioiden ja niiden alamaisten suhteita sotaa käyviin valtioihin.

neutraali|taso *s. tekn.* taso, jolla joidenkin voimien vaikutukset kumoavat toisensa. **-vyöhyk|e** *s.* **1.** *tekn.* tehoton, vaikutukseton vyöhyke. | Ankkurijohdot ovat n:keessä. **2.** *lak.* kahden valtion välissä oleva puolueeton vyöhyke.

neutralisaatio[3] *s.* neuralisointi; neutralisoituminen.

neutraliso|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* (*rinn.* neutraloida) tehdä neutraaliksi, neutraalistaa. **1.** tehdä merkityksettömäksi, tyhjäksi, kumota, sitoa. | Liikkeen lisääntyneet kustannukset n:ivat keskityksen tuottaman edun. Sininen n:i punaisen ja keltaisen värin liian voimakkaan vaikutuksen. — *Kem.* N. ammoniakkiliuosta suolahapolla. — *Sähk.* Yhtä suuret määrät vastakkaisia sähkölajeja n:ivat toisensa. **2.** tehdä puolueettomaksi. | Ahvenanmaan n:iminen. Alue n:idaan.

neutralisoimisaine *s.* Kalkin käyttö n:ena.

neutralisoitu|a[1*] *v.* (*rinn.* neutraloitua) tulla neutraaliksi, neutraalistua. | Nahat rasvataan alkalisella saippuaemulsiolla, jotta niissä oleva happo n:isi.

neutralisoitumislämpö *s. fys.* lämpömäärä, joka vapautuu hapon ja emäksen neutralisoituessa.

neutraliteetti[4*] *s.* (valtakunnan) puolueettomuus.

neutraloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = neutralisoida. **-tua**[1*] *v.* = neutralisoitua.

neutr|i[4] *s.* vrt. maskuliini, feminiini. **1.** *kiel.* eräissä kielissä suku, joka käsittää muut kuin maskuliiniset ja feminiiniset substantiivit sekä niiden sijasta käytettävät sana(nmuodo)t; neutrisukua oleva, suvuton sana. **2.** ed:n mukaisesti: sukupuoleton olento. | Emmehän me ole n:eja kumpikaan L.ONERVA.

neutri|muoto *s. kiel.* Partisiipin perfektin yksikön n. **-|nen**[63] *a. kiel.* neutrisukua oleva. | Substantiivit ovat maskuliinisia, feminiinisiä tai neutrisia. **-suku** *s. kiel.* ks. neutri 1. **-sukuinen** *a.* N. sana.

neutroni[5] *s. fys.* atomiytimen sähköisesti neutraali osanen. **-pommitus** *s.* **-säteily** *s.*

neuvo[1] *s.* **1.** viite, jonka noudattamisen antaja katsoo toiselle hyväksi; vrt. ohje, opastus, kehotus. | Viisas, äidillinen n. Suullinen n. Jaella n:ja. N:a antava kansanäänestys. Ministeri oli antanut kuninkaalle huonon n:n. Sain n:n palata kotiin. Kysyä, pyytää jklta, jkn n:a. Kiittää n:sta. Seurata, noudattaa, kuulla jkn n:a. — Nyt ovat hyvät n:t kalliit! **2.** keino, menettelytapa. | Ei ollut muuta n:a kuin lähteä kotiin. Mikä nyt n:ksi? - - isäntä ja emäntä aprikoimaan, mikä tässä n:ksi tulee PÄIVÄR. Hätä n:n keksii SL. Sano minulle - - millä n:in [= miten] voisin miellyttää L. ONERVA. - - sumutorvi, jossa ääni saadaan aikaan koneellisin n:in AK. — Tulla toimeen omin n:in 'omin avuin, yksin'. — *Kans.* N:n neitonen pitääpi [= menettelee näin]: kun ei naida, ompi ilman SL. Suurelle saaliille täytyy pitää muuta n:a; suolata rant'aittaan U.T. SIRELIUS. **3.** vars. eräissä sanonnoissa: tuuma, aie, ajatus, suunnitelma. | Yksissä n:in [= yksissä tuumin, yhdessä] jkn kanssa. Pitää n:a jkn kanssa 'neuvotella; suunnitella yhdessä'. - - pitivät he n:a tappaakseen hänet VT. — Muuten vars. *heng.* | - - töin ja n:in rikkoneet / sun käskys, asetukses VK. Komtuuria oli varoitettu, ja meidän n:mme ennakolta tyhjäksi tehty KALLAS. — *Yhd.* (a. runok.) moni-, satan. **4.** vars. *raam.* viisaus. | Juma-

lalla on -- n. ja ymmärrys VT. Niin vihdoin ikuisessa n:ssaan / Hän ihmissydämen loi maailmaan KOSKENN. N:lla työt tehdään, ei väen paljoudella SL. **5.** vars. yhd:n jälkiosana, us. *mon.*: kalu, kapine, väline. | Tukinajoon tarvittavat n:t. -- koimannessa ahkiossa oli herrojen n:ja PAULAH. — *Yhd.* ajo-, apu-, kirjoitus-, kulku-, onki-, parranajo-, purema-, pyynti-, syömä-, tupakkan(:t).

neuvo|a[1] *v.* antaa neuvo t. neuvoja; vrt. ohjata, opastaa, opettaa, kehottaa, osoittaa, ilmoittaa. **1.** obj. ilmaisee neuvo(je)n saajan. | N. jkta kädestä pitäen. N:n sinua luopumaan yrityksestäsi. Isäntä n:i vieraat saunaan. -- olen tässä lastani koettanut taas n. taipaleelle NUOLIV. Reki varsan n:o SL. — Ilman obj:a. | Tee niin kuin sydän n:o! -- roistoja, jotka pahaan n:vat KATAJA. **2.** obj. ilmaisee neuvo(je)n sisällyksen. | Neuvo minulle hyvä keino! Tytölle n:ttiin, kuinka lattia lakaistaan. N. jklle tie, tietä. Lähdimme n:ttuun suuntaan. Hänelle Antti n:i linnan avaimet portaiden alta KS. Sitten hän [lääkäri] kirjoitti bromia ja n:i jonkinlaisia männynhavukylpyjä SILL.

-neuvoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Monin.; (biol.) yksi-, kaksin.

neuvoja[16] *tek.* Arpa paras neuvojista SL. — *Erik. amm.* (vars. alemman) ammattikoulutuksen saanut toimihenkilö, joka suorittaa neuvontatyötä; vrt. konsulentti. | Maatalousseurojen, Marttaliiton n:t. Karjanhoidon, kotitalouden, puutarhanhoidon n. — *Yhd.* mies-, naisn.; kerho-, piiri-, seuran.; (myös gen.-alkuisina) karjanhoito-, maatalous-, metsätalous-, urheilu-, verotusn. **-koulutus** *s.* Kalastusalan n. **-kunta** *s.* neuvojat. **-kurssi** *s.* Koko maan käsittävät n:t. N:n suorittanut kotitalousneuvoja.

neuvok|as[66*] *s.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* kekseliäs, keinokas, nopeaälyinen, ovela (ei ilkeyden merk:tä), viisas, älykäs. | N. mies, joka on selviytynyt monesta kiperästä tilanteesta. Moni n. köyhä rikastui tänä aikana. N. toiminta. Toimia n:kaasti. Osoittaa n:kuutta.

neuvokirja *s.* ohjekirja. | Puutarhanhoidon n.

neuvok|ki[6*] *s. kans.* neuvo. | -- sai taas aihetta n:keihin AHO. -- vaimoin puheet ja n:it KAUPPISH.

neuvokkivirsi *s. kansanr.* vanhoihin häämenoihin kuuluva, tav. morsiamen opastamiseksi laulettu runo. | N:ssä annettiin ohjeita tulevan yhteiselämän varalle. Karjalainen n. Morsiamen n.

neuvokset|ar[54*] *s.,* vars. *puhek.* yhd:n sijasta: neuvoksen puoliso. | Rouva n. Puhutella jkta n:tareksi. -- johon n. [= valtion.] nyykäytti päätään SILL. — *Yhd.* hovi-, kauppa-, kunnallis-, sala-, vuorin.

neuvol|a[13] *s.* neuvonta-asema, neuvomo. | Kuntaan olisi perustettava lastenhoidon n. Äidinmaidon jakelu suoritetaan n:oissa. — *Yhd.* avioliitto-, kasvatus-, äitiysn.; lastenn.

neuvollinen[63] *a. kans.* neuvokas.

neuvomat|on[57] *kielt.a.* Mies tuleepi neuvotusta, koira n:tomasta SL.

neuvomo[2] *s.* = neuvola. — *Yhd.* maanviljelysn.

neuvonantaj|a *s.* (tav. henkilöstä) joka antaa t. jolta saa neuvoja. | Ylioppilaiden opastajat ja n:at. Kodin lääkärikirja, terveiden ja sairaiden n. Liiton äänenkannattaja »Siipikarja» on tuhansien pienkarjanhoitajien n:ana suorittanut arvokkaan työn. Kokemus on usein paras n. Ihmeellinen n., Väkevä Jumala VT. — *Erik.* henkilö, joka toimii hallitsijan, jnk elimen, yhdistyksen tms. avustajana, neuvojana. | Ministerit ovat hallitsijan n:ia. Paavin n:at l. kardinaalit. Kotimaisella ruhtinaalla, kaanilla, oli brittiläinen n., agentti. Toimia poliittisena n:ana. Yhdistyksen lainopillinen n. Kansallisteatterin kirjallinen n.

neuvonanto *s.* neuvonta. **-asema** *s.* **-toimisto** *s.*

neuvon|pide *s. vanh.* tuuma, hanke, yhteinen sopimus. | -- häpeään joutuu Israel n:piteistänsä VT. **-pito** *s.* neuvotteleminen, neuvottelu. | Yhteinen n. Kokoontua, saapua, yhtyä n:on. Nyt jääköön tähän n:mme KIVI.

neuvonta[15*] *teonn.* < neuvoa. | Varoitus ja n. -- vähät naisen neuvonnasta AHO. — *Erik.* (ammatti)neuvojan suorittamasta työstä. | Kodeissa suoritettu n. — *Yhd.* ammatin-, ehkäisy-, kotitalous-, nuoriso-, opinto-, urheilu-, äitiysn. **--asema** *s.,* vars. *lääk.* neuvola. | Lastenhoidon n. Terveydenhoidollinen n. **-kurss|i** *s.,* tav. *mon.* Lyhyet, käytännölliset n:it. Järjestää, toimeenpanna n:eja työläisille. **-laitos** *s.* Liittojen toiminnan ohjausta varten on järjestetty erityinen n. **-matk|a** *s.* Neuvojat suorittavat n:oja. **-osasto** *s.* Teknillinen n. Yleisradion n:n johtaja. **-piiri** *s.* Alue jaettiin kahteen n:in, joihin kumpaankin palkattiin vakituinen neuvoja. **-toi|mi** *s.* neuvojan toimi t. toiminta. | Harjoittaa n:nta. Hän sai n:messaan paljon hyvää aikaan. **-toiminta** *s.* = neuvontatyö. **-toimisto** *s.* Ammatinvalinnan, lainopillinen n. Perustaa n:ja. N:n hoitaja, päällikkö. **-työ** *s.* ammattineuvojien, neuvonta-asemien tm. suorittama työ. | Kirjallinen, käytännöllinen, teknillinen, tehokas, vapaaehtoinen n. Konsulenttien suorittama n. Liiton n:tä on tehostettu.

neuvos[64] *s.* kollegiaalisen keskusviraston päättävän elimen muu jäsen kuin puheenjohtaja; myös eräissä virka- ja arvonimissä. | Hovioikeuden n. Kaupallinen n. — *Yhd.* asutus-, esittelijä-, hallinto-, hallitus-, hovi-, kamari-, kauppa-, kaupunki-, kirjasto-, kirkko-, koulu-, kunnallis-, lähetystö-, lääkintö-, maatalous-, merenkulku-, opetus-, sala-, sosiaali-, talous-, teollisuus-, vakuutus-, valtio-, vuorin. **-herra** *s. hist.* valtaneuvos; neuvosmies. | Kuninkaan, valtakunnan n:t. Kaupungin n:t. Goethen isä oli arvossa pidetty n. Frankfurtin kaupungissa.

neuvoskel|la[28] *frekv.v.* < neuvoa. | -- ja siinä ohessa n:i, missä lääkäri asui SILL.

neuvos|kunta *s.* neuvosto (käyttö kuit. ahtaampi). | Spartan vanhain n. eli gerusia. Venetsian tasavallan suuri ja pieni n. Paavin kuuria eli n. Ruotsin kuningas ei itsevaltiuden ajalla ollut riippuvainen n:kunnasta. **-mie|s** *s.* raastuvanoikeuden t. maistraatin jäsen, raatimies. | Maaherra nimittää n:het. — *Yhd.* kunnallis-, oikeusn. **-pöytä** *s. vanh.* neuvottelupöytä.

neuvosto[2] *s.* monijäseninen neuvottelu- ja toimielin, joka johtaa yhteiskunnan, yhteisön, yhtiön t. jnk henkilöryhmän asioita, neuvoskunta. | Ateenan lakiasäätävä neljänsadan n. Juutalaisten suuri n. Saksan osavaltioiden salaiset n:t. Kaupungin asioita hoiti n. eli raati. Kansainliiton yleiskokous ja n. Kuulua n:on. N:n jäsenet, puheenjohtaja. — Työläisten ja talonpoikain n:t Venäjällä vuonna 1917. Kansankomissaarien n. Neuvostoliiton ylin elin on v:sta 1936 ollut korkein n. — *Yhd.* hallinto-, liitto-, ministeri-, opettaja-, sotilas-, talous-, turvallisuus-, työttömyys-, valtion.; vanhain-, vanhempainn.

neuvosto- yhd:ojen alkuosana us. = Neuvostoliiton. **-armeija** *s.* N:n eteneminen. **-diplomaatt|i** *s.* N:eja kutsuttu kotiin. **-hallitus** *s.* neuvostojärjestelmään nojautuva hallitus; *erik.* Neuvostoliiton hallitus. **-järjestelmä** *s.* vaalioikeutta nauttivien kansalaisten (työläisten) valitsemiin (paikallis)neuvostoihin perustuva hallitusjärjestelmä; *erik.* Neuvostoliiton hallitusjärjestelmä. **-kansa** *s.* N:n johtajat. **-kansalai|nen** *s.* Suomessa asuvat n:set. **-kirjailija** *s.*

neuvostola[15] *s.* Neuvostoliitto.

neuvostolainen[63] *a.* ja *s.* neuvostoliittolainen.

neuvostolaista|a[2] *v.* tehdä neuvostolaiseksi. | Baltian maiden täydellinen n:minen.

neuvosto|lehdistö *s.* N. ruoskii jatkuvasti teollisuuden epätyydyttävää tilaa. **-leh|ti** *s.* N:dissä julkaistaan säännöllisesti tietoja eri teollisuusaloilta. **-liittolai|nen** *a.* ja *s.* Taisteluun osallistui n:sia lentokoneita. N:sten talous on suunnitelmataloutta. **-maa** *s.* vars. Neuvostoliitosta. **-paratiisi** *s.*, tav. *iron.* **-taiteilija** *s.* **-talous** *s.* N. on voimakkaassa nousussa. **-tasavalt|a** *s.* tasavalta, jossa on vallalla neuvostojärjestelmä. | Kirgiisien n. kuuluu Sosialististen n:ojen liittoon. **-tähti** *s.* 5-sakarainen tähti, joka on mm. Neuvostoliiton lipussa, sirpin ja vasaran yläpuolella. **-upseeri** *s.* **-valta** *s.* **1.** neuvostojärjestelmä. **2.** neuvostotasavalta; Neuvostoliitto. **-valtio** *s.* valtio, jossa vallitsee neuvostojärjestelmä. **-vastai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* N. [= Neuvostoliittoa vastaan tarkoitettu, tähdätty] politiikka, propaganda, rintama. **-venäläinen** *a.* ja *s.* **-viranomainen** *s.*

neuvot[1] *s. mon.* ks. neuvo 5.

neuvot|ella[28*] *v.* **1.** keskustellen pohtia, miten asianomaisten t. -omaisen itsensä olisi jssak asiassa meneteltävä, täten vaihtaa ajatuksia, pitää neuvoa, konsultoida. | N. puhelimessa, kirjeitse. Tahtoisin n. kanssasi. N. jstak asiasta. Ennen päätöksen tekoa oikeus poistuu n:telemaan. — *neuvotteleva* (a.) Varsinaisten jäsenten ohella saattaa virastoihin kuulua myös n:televia l. konsultatiivisia jäseniä. N:televa insinööri. **2.** *kans.* keinotella, keplotella. | Onkija sai hauen n:elluksi jäälle. - - ehkä n:telisit jonkun [viina-]ankkurin itsellesikin J. REIJONEN.

neuvot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** joka ei tiedä jhk asiaan keinoa, menettelytapaa, epäröivä, epätietoinen, hämillinen, nolo. | Jäädä n:tomaksi. Seisoa n:tomana. Kasvoilla n. ilme. Parempi leivätönnä kuin n:onna SL. **2.** *kasv.* emi- ja hedelehtiä vailla oleva. | Laitakukat n:tomia.

neuvottelij|a[14] *tek.* (< neuvotella) vars. henkilö, joka (toisen toimeksiannosta) käy vastapuolen kanssa neuvotteluja, mutta jolla tavallisesti ei ole valtuutta tehdä (toimeksiantajaansa) sitovia päätöksiä. | Suomi lähetti Moskovaan n:oita. — *Yhd.* kauppa-, rauhann.

neuvottelu[2] *teonn.* < neuvotella. | Yhteinen n. Sitkeitä n:ja. Käydä, pitää n:ja. Ryhtyä n:ihin jkn kanssa. N:t jatkuvat. Tulos n:ista. — *Yhd.* aselepo-, jatko-, palkka-, rauhan-, sotan. **-aste** *s.* Asia on vielä n:ella 'asiasta neuvotellaan vielä'. **-huone** *s.* **-kokou|s** *s.* konferenssi. | Pitää n:ksia. **-kunta** *s.* jtak erityistä tarkoitusta varten asetettu, tavallisesti asioita valmisteleva ja neuvoa antava monijäseninen elin. | Taloudellinen n. Liikkeenhoitajien, rautatiehallituksen n. Kysymystä selvittelemään asetettiin n. **-paikka** *s.* Käräjäkumpua käytettiin pakanuuden aikana n:na. **-peli** *s.* šakkipeli, jota toisella t. kummallakin puolella pelaa vähintään kaksi pelaajaa. **-pohja** *s.* Englannin ja Saksan välillä on käyty keskusteluja, jotka ovat tarkoittaneet n:n löytämistä virallisia kauppasopimusneuvotteluja varten. **-politiikka** *s.* Chamberlainin n. ajautui karille. **-päiv|ä** *s.* **1.** Rauhanneuvottelujen ensimmäinen n. **2.** *mon.* useita päiviä kestävä neuvottelutilaisuus. | Kotitalousopettajien, piiri-insinöörien n:ät. Liitto järjestää vuosittain n:iä alaisilleen. **-pöy|tä** *s.* Asettua n:dän ääreen. Toivottavaa on, että Suomikin saisi äänensä kuuluviin kansainvälisissä n:dissä. **-teitse, -tietä** *adv.* Asiasta sovittiin n. Sopimukseen päästiin n. **-tilaisuu|s** *s.* Eduskuntaryhmä kokoontuu n:teen. **-toimisto** *s.* toimisto, joka antaa neuvoja jhk erikoisalaan kuuluvista asioista. | Lainopillinen, teknillinen n. Kääntyä n:n puoleen.

nev|a[10] *s.* tav. puuton, rahkasammalta kasvava suo; vrt. korpi, letto, räme. | Aukea, lyhytkortinen, vetinen n. Järvi kasvaa umpeen ja muuttuu n:aksi. Rämpiä n:oja. — *Yhd.* aito-, jänne-, kalvakka-, luhta-, lähde-, muta-, rahka-, rimpi-, sara-, tulva-, vesin.

neva|-aste *s.* Suo jää n:-asteelle. **-jänne** *s.* vrt. jänne 4. **-korpi** *s.* nevan ja korven välimuoto. | N:en metsäkasvillisuus on matalaa ja käsittää etupäässä lehtipuita. **-maa** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* **-niitty** *s.* kostea t. märkä niitty, jossa on paksu, ainakin pintaosaltaan puhtaasti turvemainen mullaskerros; *syn.* heteniitty. **-räme** *s.* nevan ja rämeen välimuoto. **-suksi** *s.*, tav. *mon.* upottavien nevojen ylittämisessä käytetty suksi.

newfoundlandinkoira [njufaund-] *s.* isokokoinen, tav. musta vartija- ja seurakoira (rotu).

nevoittua[1*] *v.* muuttua nevaksi.

nid. *lyh.* kirjasta: nidottu(na). | Hinta nid. 120 mk.

nide[78*] *s.* **1.** nitomisväline, side. | Viikatteen n. Aidan n. 'vitsas'. Liisteet nidotaan yleensä kahdella niteellä. Pajumerran n. **2.** par. nidos 2.

nidelmä[13] *s. harv.* nitomistuote; ks. nitoa 2. |

Majan seinänä oli vitsoista tehty n. — *Yhd.* paju-, säle-, vitsan.
-nidoksinen[63] *poss.a.* < nidos. | Kaksi-, monin.
nidoksittain *adv.* nidoksina, nidos kerrallaan. | N. ilmestyvä teos.
nidonta[15*] *teonn.* (< nitoa) nitominen. | Kirjan, viikatteen n. **-lanka** *s.* **-työ** *s.*
nidos[64] *s.* **1.** *harv.* nitomalla tehty liitos, vahvike tms. | Ongenvapaa lujittava n. **2.** kirja (teos t. sen osa, kappaleena). | Kirjasto käsittää yli 20.000 n:ta. Julkaisun kolmas n. **-luku** *s.* kirjojen kappalemäärä. | Kirjaston n. on kasvanut.
nidot|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < nitoa.
niekauttaa[2*] *v. harv.* nyökäyttää, keikauttaa. | N. päätänsä.
niekka[10*] **1.** tav. johtimen luonteisena yhd:n jälkiosana, jolla muodostetaan: **a.** merk:ltään poss., taipuvia t. taipumattomia *a:eja:* hame-, hanko-, hattu-, häntä-, kaulus-, kivääri-, korva-, parta-, pistin-, pyssy-, rilli-, saapas-, sarvi-, turkki-, viiksin. **b.** alkuosan ilmaisemalla alalla toimivaa t. taitavaa henkilöä merkitseviä *s:eja:* kieli-, kynä-, laulu-, runo-, sana-, soitto-, taide-, taito-, tieto-, tyyli-, vitsi-, väri-, älyn. **2.** vain *tilap.* itsenäisenä *s:na:* taiteilija. | Oikeinpa niekan [= taitavan näyttelijän] tavalla teet sinä tässä tehtäväsi KIVI. - - meitä onkin tässä kolme n:a [= runoilijaa] ja kolme majisteria KIANTO.
niekku[1*] *s. mus.* (vars. kansanomaisen) virsilaulun sävelkuvio, jossa useita säveliä lauletaan samalle tavulle; vrt. melisma.
niekut|ella[28*] *frekv.v. harv.* -telu[2] *teonn.* < seur. | - - muorit oikein huokaillen n:telivat itseään PÄIVÄR.
niekut|taa[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* nyökyttää, keikuttaa. | Rovasti n:ti lihavaa päätään MERIL.
nielais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < niellä. | N. ruokapala, lääke, tabletti. N:in kiireesti kupin kahvia. Lapsi on n:sut napin. Kala n:ee syötin, koukun. N:i jännittyneenä tyhjää. Jäykkä kuin seipään n:sut. Älä pelkää, en minä sinua purematta n:e. Ukko näytti siltä kuin aikoisi n. pojan elävältä. — N. [= viime hetkessä jättää sanomatta] kirous, kiivas vastaus. Älä n:e viimeistä tavua. N:i kiukkunsa. Ville n:ee pahat sanansa TALVIO. — *Kuv.* Pyörre, koski n:ee veneen. Ihmisvirta n:i heidät mukaansa. Tuli n:i ahnaasti ikkunaverhot. Tehdas n:i pojan kitaansa. Hän poistui, ja pimeys n:i hänet. Kadonnut kuin maan n:emana. [Suurliike] n:i pienemmät kilpailijansa. Yrityksen sanotaan n:seen sievät rahat. Parisataa Pohjanmaan talonpoikaa oli taas sotaretki n:sut IVALO.
nielau|s[64] *s.* nielaisu. | Ahmaisi banaanin melkein yhdellä n:ksella. Nieleskellä pitkin n:ksin. Vielä muutama n. [viinaa] KIVI. Tyhjä n. painui alas kurkusta SILL.
nieleks|iä[17] *frekv.v.* (< niellä) nieleskellä. | N. ruokaansa. N:i vastahakoisesti puuroaan. — N. sanojaan, kyyneliään, kiukkuaan. N:ii nolona tyhjää. - - ikään kuin n:i sanoja, joita yritti pursua hänen huuliltaan KIANTO. - - paukku, joka panisi heidät vähäksi aikaa n:imään PEKKANEN.
nielemis|himo *s. lääk.* = polyfagia. **-häiriö** *s.* Kurkkusairauksissa esiintyy n:itä. **-liike** *s.* **-vaikeu|s** *s.* Potilaalla on n:ksia.
nielemätön[57] *kielt.a* tav. sellainen, jota ei ole nielty t. ei voi niellä. | Kurkussa tuntui ikään kuin n. pala.
nieleskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< niellä) nieleksiä. | N. ruokaa. N:i hitain kulauksin kahviaan. N. nolona tyhjää. N:i liikuttuneena kurkkuun nousevia paloja. N. kyyneliä, kiukkuaan. Äskeistä nolouttani vielä n:len M.RAPOLA.
nielett|ää[2*] *v.* < niellä. **1.** *fakt.* N:i pojalla katkeran lääkkeen. **2.** *kaus.*, *3. pers.* Oli nolo olla, n:i ja kuivasi kurkkua.
nielijä[14] *tek.*, vars. *kuv.* < niellä. | Uuni oli oikea halkojen n. — *Yhd.* miekan-, tulenn.; kilometrin-, peninkulmann.
niello[2] *s.* metallien, vars. hopeaesineiden koristamismenetelmä, jossa kaiverrettu ornamentti täytetään mustalla emaljilla; joskus myös: siten koristettu esine, nielloteos.
nielloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* käyttää nielloa, koristaa nielloa käyttäen. | N:tu hopeaesine.
niello|teos *s.* **-työ** *s.*
niel|lä[25] *v.* -entä[15*] *teonn. harv.* **1.** saattaa kurkun lihasliikkein kiinteää t. nestemäistä ainetta suusta ja nielusta ruokatorveen ja mahalaukkuun. | N. ruokaa, vettä, lääke. Lapsi n:i napin. N. pureksimatta. Kurkkuni on kipeä, en voi n. Kita ammollaan valmiina n:emään. Käärme n:ee saaliinsa elävältä. Kala n:i syötin. Tilhi n:ee pihlajanmarjat kokonaisina. Sammakko hengittää n:emällä ilmaa keuhkoihinsa. Saimme n. pölyä tukehduksiin asti. — *Kuv.* N. itkua. A. n:i sisukkaasti kyynelensä. Puhu selvästi, sanoja n:emättä. N. sanojen loput. — Eräitä sanontoja. | Älä pelkää, en minä sinua purematta n:e. Kankea, juhlallinen kuin seipään n:lyt. Sai n. monta karvasta palaa. Te sokeat taluttajat, jotka siivilöitte hyttysen ja n:ette kamelin UT.

II. ed:een liittyvää tav. *kuv.* käyttöä. **1.** ihmisestä. **a.** sietää, kestää, sulattaa suuttumatta, kostamatta tms. | Sai n. monta loukkausta. N. harminsa, vastenmielisyytensä. Pui nyrkkiä taskussa ja n:i kiukkunsa. N:i tyynenä pilkkasanat. Huonompi kuin Aino tosin, mutta se täytyi n. PEKKANEN. Jos voit kylmästi n. / karvaankin tappion JYLHÄ. **b.** hyväksyä, omaksua kritiikittömästi. | Yleisö n:ee arvelematta kaiken, mitä sanomalehdessä kerrotaan. N:i tiedon sellaisenaan. **c.** *harv.* innokkaasta kuuntelemisesta t. katselemisesta: ahmia. | N:i ahneesti jokaisen kuulemansa sanan. N:evä katse. **2.** esineistä, asioista. **a.** aukosta, tilasta, johon jtak valuu, putoaa t. nousee: vetää (sisäänsä), imeä. | Oviaukko n:ee väkeä. Räppänä ei jaksanut n. kaikkea savua. Pohjaton, n:evä suonsilmä. Oja ei voinut n. kaikkea vettä. N:evä kuilu, syvyys. Myllyn suppilo n:ee jyviä. Paperikori saa n. kehnot tekeleet. - - ovi alkoi n. jonoa sisäänsä AHO. Kadonnut kuin maan n:emänä. Horna hänet n:köön! **b.** huokoisista aineista yms.: imeä. | Kuiva maa n:ee

ahnaasti vettä. - - lehdet n:ivät vettä kuin sienet KARHUM. Keltaiset esineet n:evät kaikki siniset säteet. **c.** mukanaan kuljettavasta, imevästä liikkeestä: viedä, vetää mukanaan. | Virta n:ee tukkeja. Vinha, n:evä koski. Putous alkoi n. venettä. Kurimus n:i lautan ja se painui syvyyteen. Meri n:i saaliinsa. **d.** saada liittymään, sulautumaan, uppoamaan, häviämään itseensä, ottaa valtaansa. | Laajentuva suurvalta n:i alueen toisensa jälkeen. Kaupunki n:i vähitellen lähikylät. Ihmisvilinä n:i naisen. Sumu, pimeys n:ee vaeltajan. Suurkaupunki on hänet n:lyt. Yritti huutaa, mutta tuulen ulvonta n:i äänen. — Liekit n:ivät ahnaasti seiniä. Kaikki n:evä intohimo. - - rakkauteni on niin korkea, kaikki n:evä IRIS UURTO. Työ n:ee hänet pian kokonaan. **e.** kuluttaa, vaatia, viedä. | Yritys on n:lyt huimia summia. Verot n:ivät suuren osan tuloja. Sairaalamaksut n:ivät kaikki säästöt. Sota n:i suunnattomasti miehiä ja materiaalia. Uuni n:ee tavattomasti puuta. Rakennus n:i paljon sementtiä. Lehti n:ee yhä enemmän paperia. Rutto n:i tuhansia ihmisiä. Kulutus n:i metsien vuotuisen lisäkasvun. Musiikki n:i hänen vapaahetkensä. **f.** nopeasta matkan tekemisestä. | Auto n:ee kilometrejä, peninkulmia.

nielu[1] *s.* **1.** *anat.* suuontelosta ruokatorveen johtava suppilomainen ontelo; vrt. kita, kurkku. | N., johon edestäpäin aukeavat nenäontelot, suuontelo ja kurkunpää, jatkuu kuudennen kaulanikaman kohdalla ruokatorveksi. N:n kurojat. N:un koskee. — *Kuv.* suu, aukko, kita, syöveri. | Luolan musta n. Surman, hornan n. Muistuu menneen tuskan n. *MANN. Mun edessäni epätoivon n. KOSKENN. - - kaiken ahmaa pimeyden n. SARKIA. — *Yhd.* kurkkun. **2.** ed:een liittyen: **a.** *kal.* eräissä sulkupyydyksissä: kapeneva johdeaukko, -kanava. | Rysän, katiskan n. Merran suppilomaisesti kapeneva n. **b.** *kasv.* yhdislehtisessä teriössä torven ja laiteen raja. **c.** virtaavan veden uomassa: kohta, jossa virran voima on suuri, kurimus. | Vene kiiti virran n:a kohti. Kosken n. tempaisi tukin mukaansa. Uittoruuhen n. 'yläpää'. Siinä alkaa n., koskeen menet! TOPPILA. Neito oli loitonnut kaltaan rannalle, vetävän n:n yläpuolelle HAARLA.

nielu|ajos *s. lääk.* tav. angiinan yhteydessä nieluun syntyvä märkäpesäke, kurkkuajos. **-aukko** *s.* Rysän, merran n. — *Mer.* aukoista, jotka partaan läpi johtavat kannelle tulleen veden pois, valumisaukko. **-difteria** *s. lääk.* kurkkumätä.

-nieluinen[63] *poss.a.* Avara-, suuri-, syvän.; yksi-, kaksi-, monin.

nielu|kaari *s. el.* kaloilla pään naamaosaa tukevia luukaaria. | Useimmilla kaloilla on 7 paria n:kaaria, joihin kuuluvat leukakaari, kieliluunkaari ja kiduskaaret. **-kaaristo** *koll.s. el.* < ed. **-katarri** *s. lääk.* = nielutulehdus. **-lan|ka** *s. kal.* merran t. rysän nielun seinää muodostava t. nielua paikoillaan pitävä lanka.

nielullinen[63] *poss.a.* N. kalanpyydys.

nielu|ontelo *s. anat.* Suuontelon erottaa n:ontelosta kitapurje. **-ranko** *s. el.* = nielukaaristo. **-rengas** *s. el.* eräillä alemmilla eläimillä hermoston keskuksena toimiva nielua ympäröivä hermorengas. **-risa** *s. anat.* nielun takaseinässä oleva imukudosmuodostuma; vrt. kitarisa. | **-risatulehdus** *s. lääk.* **-sola** *s. anat.* = kitasola. **-tau|ti** *s. lääk.* Korva- ja n:dit.

nieluton[57] *kar.a.* N. merta.

nielu|tulehdus *s. lääk.* nielun tulehtuminen, nielukatarri. | N. esiintyy äkillisenä nuhan ja angiinan yhteydessä. **-vanne** *s. kal.* rysässä: nielua tukeva vanne.

niemek|e[78*] *s.* **1.** (pieni) niemi. | Järveen, mereen pistävä n. Kallio-, hiekkarantainen, metsäinen n. Kapea n. — *Yhd.* kallio-, maan. **2.** ed:een liittyen: ulkonema, uloke, kieleke. | Metsän reuna tekee n:keitä. Niitty pistää n:keenä syvälle metsään. Murrealue pistää kapeana n:keenä toisen sisään. — *Yhd.* metsän.

niemekäs[66*] *poss.a.* < niemi. | N. rannikko, järvi.

niemen|kärki *s.* Kierrettiin n. **-nenä** *s.* = ed. | Vene katosi n:n taakse. **-nokka** *s.* niemenkärki.

niem|i[37] *s.* **1.** veteen pistävä maaulkonema, -kieleke;)(lahti. | Pitkä, kapea n. Metsäinen, kallioinen, hiekkarantainen n. N:en kärki, nenä, nokka, pää, kainalo, tyvi. Malakan n. Suomen n. 'Suomi'. Kierrettiin veneellä n:en ympäri. — *Yhd.* kallio-, maan.; etelä-, pohjoisn. **2.** *harv.* ed:een liittyen: yl. niemeke, kieleke, ulkonema. | Metsän reuna muodostaa n:en. Miksi haparoitsee sormes huivin n:is? KIVI. Talo oli metsäisessä aavan lakeuden n:essä AHO. — *Yhd.* metsän.

niemimaa *s. maant.* manteresta mereen pistävä suuri niemi. | Italia on n. Skandinavian, Balkanin, Kuolan, Etu-Intian n.

nieminen[63] *poss.a.* N. järvi, rannikko. — *Yhd.* moni-, runsasn.

niemy|t[73] *dem.s. runok.* < niemi. | - - pitkän n:en nenässä KAL.

nieriä[14] *s.* Salmo salvelinus, eräs lohikala; *syn.* nieriäinen; vrt. rautu. | N. esiintyy jokivesissä pienenä alpinus-muotona, laajoissa järvivesissä isokokoisena salvelinus-muotona. — *Yhd.* iso-, pikkun.; puron.

nieriäinen[63] *s.* = ed.

nieto|s[64] *s.* kinos. | Korkea, paksu, syvä n. Tuuli kasaa lunta n:ksiin, n:ksiksi. Tarpoa n:ksissa. Auto juuttui n:ksiin. N:kset alenevat, sulavat. — *Kuv.* Lentohiekan muodostamat n:kset. — *Yhd.* hiekka-, lumin.

nietost|aa[2] *v.* kinostaa. | Tuulen n:ama lumi. — *Yksipers.* Suksen jäljen n:i umpeen AHO.

nietostu|a[1] *pass.v.* < ed. | Lumi n:u aitovarsille. Tie on n:nut umpeen.

nietu[1*] *s. vaill. puhek.* Se on n:a 'siitä ei tule mitään, se on tyhjää puhetta [tms.]'. No, se nyt on n:a, että ne olisivat itsestään voineet mihinkään kävellä! AK. N:a mylly kitkuttaa [= jauhaa tyhjää]! PAULAH.

nietzscheläi|nen[63] [nītše-] *a.* ja *s.* **-syys**[65] *s.* saksalaisen Fr. Nietzschen julistamaan oppiin t. suuntaan kuuluva. | N. herramoraali, maailmankatsomus, yli-ihmisoppi. - - olihan n:syys juuri 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymme-

ninä alkanut levitä pääkaupunkimme nuoriin kirjallisiin piireihin TARK.

nigrosiini[4] *s. tekn.* N:t 'mm. nahan ja erilaisten kankaiden värjäämiseen käytettyjä siniharmaita väriaineita'.

nihilismi[4] *s.* ajatussuunta t. elämänkatsomus, joka ei pidä mitään pätevänä, vaan kieltää kaiken. | Valtiollinen n. kieltää kaiken yhteiskuntajärjestyksen. Siveysopillinen n. ei tunnusta mitään siveellistä ohjetta päteväksi. Uskonnollinen, teoreettinen n. Nietzsche näyttää joskus julistavan täydellistä siveellisyyden n:ä. — *Erik.* Venäjän sivistyneistön keskuudessa 1860-luvulla levinnyt jyrkästi rationalistinen elämänkäsitys, johon myöhemmin liittyi terrorismia suosivaa anarkismia.

nihilisti[4] *s.* nihilismin kannattaja. | Venäläiset n:t ja anarkistit.

nihilistinen[63] *a.* nihilismiin kuuluva, sen mukainen. | N. ajatussuunta, suhtautuminen.

nihkais|ta[24] *v. harv.* nykäistä, nyhtäistä. | - - n:i peittoa ylemmäs hieman KIVI.

nihke|ä[21] *a.* -ys[64] *omin.* hiukan kostea, kostean tuntuinen, ei täysin kuiva, kosteahko, hikevä, nahkea. | N:äksi kuivanut leipä. Vasta mankeloitu, n. lakana. Kylmästä tuodut vaatteet tuntuivat n:iltä. N. maalipinta. Likaisia, n:itä seteleitä. Juoksurata oli vielä raskas ja n. Sairaan n. käsi. - - otsa hiestä n:änä HAARLA. N. lämpö, ilma. Oli n:än hikevä iltapäivä KARHUM. - - nuorten koivunlehtien n. tuoksu LEMPI JÄÄSKELÄINEN.

nihki *adv. kans.* vars. a:sen sanan t. adv:n vahvistimena: lopen, aivan, perin, peräti. | N. vähän. N. viisas, väsynyt. - - kuhmuinen eikä n. puhdaskaan sotilassaapas HAANPÄÄ. — - - nääntymäss' on nainen n. LEINO.

nihrata[35] *v. harv.* kalvaa, nakertaa, nirhata, nikertää. | Ala nyt vain n. sitä [vapaa] poikki J.REIJONEN.

1. **nih|ti**[4*] *s.* **1. a.** *hist.* sotamies, vars. jalkamies; valtaherran aseellinen palvelusmies; vrt. huovi. | Joukko linnan n:tejä. Piispan n:tejä ei ollut enää hengissä kuin seitsemän miestä IVALO. **b.** korttipelissä: sotamies. **2.** eril. kannattimista ja kiinnittimistä. | Pöydän kääntöjalat eli n:dit. Liimattavat pinnat puristetaan n:dillä yhteen. — *Rak.* goottilaisen kimppupilarin runkoon liittyvä, holviin saakka ulottuva ja holviruoteena jatkuva puolipylväs, pienpylväs.

2. **nihti**[4*] *s. harv.* kärpäsruuti.

niiail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Nöyrästi n:eva muija.

niia|ta[35] *v.* tytöistä, naisista: tervehtiä t. kiittää polviaan notkistaen; vrt. lyykistää. | Pojat kumartavat, tytöt n:avat. N:si syvään vieraille. N. niksauttaa. Tervehtiä n:ten.

niiau|s[64] *teonn.* < ed. | Siro, syvä n. Tyttö teki pienen n:ksen. — *Yhd.* hovin.

niin A. *adv.* **I.** *demonstr.* **1.** v:n ohella viittaamassa joko edellä mainittuun, puheena olleeseen, aikaisemmin tunnetuksi tulleeseen tai (tav. välittömästi) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan tapaan, tilaan, asiaan t. asioihin, olosuhteisiin: sillä tavalla, sillä lailla, siihen tapaan, sillä tavoin, sillä keinoin, sillä muotoa, siten; siinä tilassa, sillä kannalla.

a. Tee n. 'sillä tavalla kuin oli puhe'. Puu on katkaistava tyvestä; n. meneteltäessä ei puuta mene hukkaan. N. laskemalla saadaan väärä tulos. Juttu voidaan hoitaa n:kin. Asia on n. eikä toisin. N. hän puhui. | "Mistä sen tiedät?" — "Kuulin n. kerrottavan." | "Jäädään tänne." — "Tehdään n." | "Oletteko aikoneet myydä talonne?" — "N. on ajateltu." | N:hän usein sanotaan. | "Ei siitä mitään tule." — "N:kö luulet?" | Hän pelasi aina rehellistä peliä; n. nytkin. N. käy, kun rehkii liikaa. - - olenpa onnellinen myös, n. luulen KIVI. Sanaa on pidetty lainana; n. ei kuitenkaan liene laita. Pääasia unohtuu helposti, ja n. näyttää käyneen nytkin. Jo ensi kokoelmassa on muutamia ihastuttavia luonnonhymnejä, n. mm. se, joka alkaa - - KOSKENN. Sain vain seisomapaikan, mutta hyvä n:kin. Eräänlainen iskulause, jos n. haluaisi sanoa. Kun mies oli lähtenyt, Liisasta tuntui, että n. oli sittenkin parasta. Ei hän tänne pääse, järjestämme n. Hän on jo kuudenkymmenen; n. se aika menee. Maksu suoritettava yhdellä kertaa, mikäli n. on sovittu. Henkilökuntaa lisättiin, koska tarve n. vaati. — Jos n. tarvitaan, olen valmis vaikka heti. Olosuhteiden n. vaatiessa hintaa on alennettava. Sillä n. on: puheen paljous enentää turhuutta VT. Valtioneuvostolla on oikeus, milloin n. tarpeelliseksi katsoo, sitä varten määräämällään henkilöllä tarkastuttaa uskonnollisia yhdyskuntia LK. — *Erik.* johtolauseessa viittaamassa (suoran) esityksen sisällykseen. | Matti, n. hän kertoi, oli juuri ehtinyt lähteä. "Kumpi heistä ennen naiduksi tulee", n. seisoo säätös-kirjassa KIVI. Tulin katsomaan, että mitä sinä täällä niin aikailet, n. hän ajatteli sanovansa SILL. — *Ellipt.* yhteyksissä. | N. [esittää, kertoo, selittää (tms.) asian] Homeros. — Joskus = siinä määrin, niin paljon. | Ei uskaltanut liikahtaakaan, n. pelkäsi. Ei enää n. harmittanut [kuin oli harmittanut aikaisemmin; vrt. A.II.1]. Proviant-timestarin ollessa kotona eivät ihmiset n. uskaltaneet tulla [kuin muulloin] TALVIO. — Ollaverbin ohella joskus = se, sellainen. | Antti Eemeli Kukkonen — n. oli hänen täydellinen nimensä. - - ei n. ole laulajan lempi LEINO. Hänen täytyi säteillä kaikkialle, — n. oli kerta kaikkiaan hänen luontonsa KALLAS. — *Puhek.* kiert. aviotonta lasta odottavasta t. sellaisen saaneesta naisesta. | Hänelle on käynyt niin. - - kuului niihin, joille oli käynyt n. SILL.

b. eräitä ed. kohtaan liittyviä sanontoja. *niin sanoakseni, sanoaksemme* us. sanontaa lieventävänä, antamassa sanonnalle varovaisuuden sävyä: jos haluaisi niin sanoa; us. = jollakin tavalla, tavallaan. | Koko suhde on n. sanoakseni kiero. Olimme paikalla n. sanoakseni vain syrjäisinä. Mieliala oli n. sanoaksemme tulenarka. — *niin sanottu* (*lyh.* ns.), *kutsuttu* tunnettu sillä nimellä (joka mainitaan). | Kansan n. sanotut syvät rivit. N. sanottu sivistyneistö. Päässä n. sanottu neljän tuulen lakki. N. kutsuttu kalevalainen kult-

tuuri. — *niin ikään* (myös ◡) samoin; myös, edelleen. | Olin sairas, sisareni n. ikään. Eilen satoi, ja tänään sataa n. ikään. N. ikään eläintarinat ovat lapsille sopivaa luettavaa. Ilmoitettakoon n. ikään, mitä tuomiokapituli asiasta on päättänyt. — *niin myös* tav. par. ja, sekä, (ja) samoin, samoin kuin, samoin myös. | Suomalaiset ja virolaiset, n. myös liiviläiset, vatjalaiset ja vepsäläiset. Perukirjassa on mainittava, onko perillisille annettu perintöveron alaista omaisuutta, n. myös omaisuuden laatu ja arvo. — *ja niin edelleen, edespäin* (*lyh.* jne.), *poispäin* jätettäessä luettelematta, kertomatta [tms.] loppuun asti jtak. | Opettajat, lääkärit, tuomarit ja n. edelleen. Huomenna, ylihuomenna ja n. edespäin. Osaa laulaa, soittaa, tanssia ja n. poispäin. — *niin ollen* ilmaisemassa johtopäätöstä: siis, siksi, sen johdosta. | Asiassa on menetelty virheellisesti; n. ollen se täytyy ottaa uudelleen käsiteltäväksi. Juttu on jo selvä; voitte n. ollen lähteä. Järjestelystä on n. ollen molemminpuolista hyötyä. — *niin ja näin* ilmaisemassa, että jk on kyseenalaista, epävarmaa, ettei kaikki ole kohdallaan tms. | On n. ja näin ehdimmekö junaan. Hänen paranemisensa taitaa olla n. ja näin. Asiat olivat hiukan n. ja näin. Puhtauden laita oli usein n. ja näin. Nukuin yöni n. ja näin. - - pitsit kaulan ympärillä ja hiansuissa vähän n., vähän näin CANTH. — *niin tai näin* sillä tai tällä tavalla, miten tahansa. | Olipa asia n. tai näin. Sama se, tekeepä n. tai näin. — *niin ja niin* vars. kerrottaessa lyhyesti viittaamassa jkn toisen sanomaan t. esittämään, jota ei haluta toistaa; vrt. se ja se. | Piti menetellä n. ja n. N. ja n. on käynyt. Tee n. ja n. - - koska ei ollut n. ja n., niin ei sitten myöskään n. eikä n. SILL. N. ja n. on sinun puhuttava hänelle VT. — *niin vain* kielt. yhteyksissä: ilman muuta, siltään; joskus: noin vain, käden käänteessä, helposti. | Ei sitä n. vain voi tehdä. Ei ukko n. vain kuole. Ei sotaa n. vain voiteta. Ei tästä n. vain lähdetä kuin jänis haavalta SP. — Joskus *niin, niinkään* = niin vain. | Ei tästä nyt n. lähdetä. Ja mitä metsään kuuluu, niin ei sitä n:kään hakata KATAJA. Ei minua n. vaivuteta, jollen itse ole vaipuakseni SILL.

c. viittaamassa komp.-konj:n liittämään lauseeseen, sanaliittoon t. sanaan; vars. välittömästi kuin-sanan edessä olevana käsitetään tav. sen kanssa liittokonj:n muodostavaksi (ks. A.I.2). | N. köyhä elää, kuin märkä palaa SP. N. on asia kuin olen sanonut. N. oli kuin olisi vasara päässä takonut. Tee n. kuin muutkin tekevät. Menettelen täsmälleen n. kuin katson parhaaksi. — Niin kuin sinä minulle, n. minä sinulle. Kuten eilen, n. tänäänkin. Samoin kuin lapsi tarvitsee ruokaa, n. taimikin tarvitsee ravintoa. Ja kuten unestaherääjän ensimmäinen ajatus kohdistuu nukuttuun uneen, - - n. painautui Lyylin mieleen nyt vahva, laaja kuva kuluneesta talvesta SILL. - - niin kuin vieroitettu lapsi äidin helmassa, - - n. on sieluni minussa VT.

d. viittaamassa konsekutiiviseen t. eksplikatiiviseen että-lauseeseen; vrt. A.I.3. | Juoksi n. että kaatui. Tehtävä voidaan suorittaa n., että - -. Päätettiin n., että - -. Menettele n., ettei kukaan joudu kärsimään. Voi olla n:kin, että olet oikeassa. Lähti n., ettei kukaan aavistanut mitään. Kyllä kai tämä n. päättyy, että kaikki menee. N. näytti, että on ruokaa jos syömämiehiäkin KATAJA. Sillä n. on Jumala maailmaa rakastanut, että hän antoi ainokaisen Poikansa UT. — Ellipt. *ei niin, että* asia ei ole, asiaa ei ole käsitettävä niin, että. | Ei n., että haluaisin ketään syyttää. Ei n., ettei vikoja olisi.

2. komp. liittokonj:n osana: *niin kuin* (myös ◡; oikeastaan A.I.1.c-kohdan erikoistapaus) tapauksissa, joissa verrattavat puolet ovat jssak suhteessa samanlaisia, samaa tasoa, keskenään yhtä pitäviä tms.: sillä, samalla tavalla kuin, samoin kuin; vastaa sekä (reaalisissa tapauksissa) kuten-konj:ta että (irreaalisissa, hypoteettisissa tapauksissa) ikään kuin konj:ta; us. korvattavissa pelkällä kuin-konj:lla.

a. = kuten. **aa.** ks. kuten I.1. | Me n. kuin kaikki suomalaiset. Tällä n. kuin seuraavallakin viikolla. — Kaljupäinen n. kuin isänsä. Nopeasti n. kuin salama. Nyt n. kuin ennenkin. — Puhui n. kuin mies. Elävät sovussa n. kuin hyvät naapurukset ainakin. En pelkää ketään n. kuin häntä. Luvut, jotka suhtautuvat toisiinsa n. kuin 1, 3 ja 9. Olkoon n. kuin haluat. Sano asia n. kuin se on. - - ei kukaan ole n. kuin [= sellainen kuin] sinä LINN. **bb.** ks. kuten I.2. | Monet kotieläimet, n. kuin hevonen ja lehmä. Poikkeustapauksissa, n. kuin sodan tai nälänhädän uhatessa. **cc.** ks. kuten I.3. | N. kuin tunnettua, tiettyä. Inflaatio, n. kuin olemme nähneet, on vain jatkunut. N. kuin jo alussa mainitsin, - -. — *Erik.* **dd.** *niin kuin ei kukaan, mikään* paremmin, enemmän [tms.] kuin kukaan. | Laulaa, osaa mairitella n. kuin ei kukaan. - - hänessä oli taiteilijaa, rotua ja kulttuuria n. kuin ei kenessäkään hänen aikalaisessaan KOSKENN. — *niin kuin ei mitään* noin vain, helposti, leikiten. | Työ sujui n. kuin ei mitään. Löi ennätyksen n. kuin ei mitään. - - seurustellen n. kuin ei mitään koko maailman kanssa KIANTO. **ee.** (vars. huudahduslauseissa) konsess. konj:ta läheten. | Ja n. kuin minä olen siinä työtä tehnyt [= niin paljon kuin olenkin, vaikka olen niin paljon jne.]! Ja n. kuin se teitä lellitteli ja hellitteli! L.ONERVA. **ff.** kopulatiivikonj:ta läheten: — *niin kuin -kin, niin — kuin (-kin)* sekä — että, yhtä hyvin — kuin. | Kaikki ovat tervetulleita, miehet n. kuin naisetkin. Asia koskee n. sinua kuin muitakin. Nyt n. kuin muulloinkin. N. istuessaan kuin seistessään. — *niin — kuten* (harv.) = ed. | - - kaikille nykyajan ihmisille, n. epäuskoisille, jopa ateisteille, kuten uskovaisillekin LEHT. — *niin — jos (-kin)* (harv.) = ed. | N. puolelta jos toiseltakin.

b. = ikään kuin; ks. ikään 5. | Komentelee n. kuin olisi isäntä talossa. Avasi suunsa n. kuin sanoakseen jotakin. Näyttää n. kuin sade olisi tulossa. Haukattavaa pöytään n. kuin olisi

jo! Hilma oli vain n. kuin pois lähtemässä ja lähtikin vihdoin SILL. — *Erik.* **aa.** us. aloittamassa (tav. huudahduslauseen luonteista) itsenäistä lausetta. | N. kuin en asiaa muka tietäisi. N. kuin siitä mitään apua olisi! **bb.** vars. *puhek.* us. lieventämässä (yksityistä) sanaa t. ilmaisua, antamassa ilmaisulle varovaisuuden t. epämääräisyyden leimaa, vars. hiukan, vähän, noin -sanojen ohella; joskus = muka, tavallaan, näköjään. | Eikö hän ole hiukan n. kuin päästään vialla. Vähän n. kuin nolona. Olisi n. kuin asiaa. Paljonkos sitä pitäisi n. kuin palkkaa saada? Siltä varalta, että jos n. kuin sattuisi hätä tulemaan. Virkkoi noin n. kuin jotakin sanoakseen: - -. Olisin hiukan n. kuin tiedustellut, onko - -. Hänen pitäisi tulla n. kuin tänä iltana. - - se antaa meille vähän n. kuin juhlallisuutta KIVI. - - oikeinko ne varustelevat n. kuin sotaa? ALKIO. - - akat kutkaleet kai meinasivat n. kuin kostaa KIANTO.

3. konsekutiivisen liittokonj:n osana: *niin että (ettei).* Voidaan eräissä tapauksissa käsittää myös siten, että *niin* kuuluu demonstr. adv:na päälauseeseen; vrt. A.I.1 d. | Juoksi, n. että kaatui [t. juoksi n., että kaatui]. Ei päivää, n. ettei vahinkoa. Oltiin köyhiä, n. että täytyi kerjätä. Lähti salaa, n. ettei kukaan huomannut. Tulee pakkanen, n. että järvet jäätyvät. Olin sairas, n. etten voinut tulla. — Sivulause, us. ellipt., korostaa päälauseen t. jnk sen jäsenen sisällystä. | Virka meni n. että pamahti. Jäi luokalleen n. että humahti. Menee n. että. - - lohet hyppiikin kuohun alla n. että AHO. — N. että semmoinen se oli Mäkipään perheen tämänkertainen jouluateria SILL. — *Erik.* **a.** johtopäätöstä ilmaiseva sivumerk.: joten. | Kello onkin jo kymmenen, n. että täytyy tästä lähteä. Ruista tuli tavallista runsaammin, n. että varmasti päästään talven yli. **b.** finaalinen sivumerk.: jotta. | Join vain vähän, n. että sinullekin olisi jäänyt.

4. yhdyttäessä toisen puheeseen. **a.** ilmaisemassa, että jk asia on samalla tavalla, samassa tilassa, samoin [tms.] kuin jk toisen mainitsema. | "Olen sairas." — "N. minäkin." | "Pekka ainakin oli siellä." — "N. oli Liisakin." **b.** kysymykseen liittyvissä myöntävissä vastauksissa; ei käytetä milloin kysymys sisältyy v:iin. | "Mattiko se on?" — "N." | "Silläkö kotona?" — "N." | "Kahviako sinä haluaisit?" — "N." | "Taidat olla sairas?" — "N. olen." | "Eikö se ole ennenaikaista?" — "N. kyllä, mutta - -." | "Kuka sen sitten riisui?" — "Jaa oriinko?" — "N." AHO. **c.** *niinkin* vahvistamassa myöntävää vastausta t. toteamusta. | "Tuleeko Paavo myös?" — "Tuleepa n:kin." | "Ei suinkaan hän vain ole sairas?" — "Onpa n:kin." | Korea likka! Onpa n:kin KIVI. | "Leikilläänhän se äitisi niin on sanonut." — "Leikillä n:kin", myönnytti Kustaava KAUPPISH. **d.** myöntämässä oikeaksi ja vahvistamassa toteamusta. | "Olet täällä joka päivä." — "N. (olen)." | "Tulee pian joulukin." — "N." | "Täytyy vain yrittää." — "N. juuri." | "Kannattanee ainakin koettaa." — "Aivan n." | "Kuuluu Jussikin kuolleen." — "N. kuuluu." | "Kylläpä tänään tuulee." — "N. tekee." | "Yhden jätin." — "N. pitikin jättää." | "Mutta äskenhän sinä - -." — "N. n., äläs nyt häiritse." | "Kovinpa myrskyää." — "N., ja sataakin." | "Kylmä on." — "N. on, n. on." | "Tekö?" — "N. n., minä - -." — "Jaa n., n:pä tietenkin - -" AHO. | "Sinähän itse sanoit sitä kauniiksi —?" — "N., sitä ajatusta, minkä sinä olit siihen kätkenyt - -" LINN. | "Onhan siellä vanha Jussikin." — "N. ja entäs Oskari" SILL. | "Olemme siis kihlatut?" — "Olemme n." KIVI. — Vars. *puhek.* myös kieltävään lauseeseen liittyen. | "Ei asiasta mitään tule." — "Ei tule n." | "Eihän sitä koskaan tiedä." — "Eipä n., ei tiedä." **e.** vars. *puhek.* kysymyksissä yksityiseen sanaan vahvistavasti liittyen; vrt. A.I.6. | "Tule tänne!" — "N. minäkö?" | "Kuulehan!" — "N. mitä?" | "Mitäs teille kuuluu?" — "N. meilleko?" | "Eikö se ole vaikeaa?" — "N. vaikeaako?" | N. mistäs olikaan puhe? | "Paljonko se antoi sinulle?" hän kysyi. — "Kuka n.?" LEINO. — Joskus *niin että* = ed. | "Tulehan syömään." — "N. että syömäänkö?" | "Mitä täällä oikein on tapahtunut?" — "N. ettäkö tapahtunut?" **f.** *niinkö, vai niin* (vars. kysyvästi, ihmettelevästi) toisen sanoihin vastattaessa; us. = todellako, tosiaanko. | "Isä tulee huomenna." — "N:kö." | "Jussila kuuluu tehneen vararikon." — "Vai n." | "En oikein haluaisi lähteä." — "Vai n., aiot siis jänistää." **g.** *kuinka, miten(kä) niin* selitystä, syytä tms. kysyttäessä. | "Oli vaikea päästä." — "Kuinka n.?" | "Onkohan se sama mies?" — "Mitenkä n. sama mies?" KIANTO. **h.** *niin kai* us ivallisesti t. epäuskoisesti: kyllä kai. | N. kai, sinä vain koetat uskotella. N. kai, ja kuitenkin sanoit äsken, että - -. N. kai — ja sitten sinä tulla kolistelet juuri kun ma olen päässyt uneen SILL.

5. a. *eikö niin, niinhän* myöntävää vastausta, vahvistusta omaan puheeseen odotettaessa, vetoavissa kysymyksissä, pyynnöissä yms. viittaamassa lausuttuun. | Se oli Antti, eikö n.? Tulethan, eikö n.? Hän on rikollinen, n:hän? Olettehan kansakoulun johtokunnan esimies, eikö n.? AHO. Eikö n.: jos teet hyvin, voit kohottaa katseesi VT. **b.** *niinköhän* us. aloittamassa arvelua, jonka toteutumiseen t. todenperäisyyteen puhuja suhtautuu epäillen. | N:köhän tästä kunnialla selvitään. N:köhän tyttö mahtaa olla noin vain otettavissa.

6. interj:ta läheten. **a.** muusta lauseyhteydestä irrallaan ilmaisemassa harkintaa, huomaamista, toteamista, muistamista tms.; us. = jaa, tosiaankin. | N., kun asiaa oikein ajatellen, niin - -. N., sellaista on elämä. N. n., tässä sitä ollaan. N. n., minkäs sille mahtaa. N., mitenkähän mahtaa olla. Lähdettävä täältä on kerran jokaisen, n. n. N., niin se nyt kävi. Irja — n., en oikein tiedä. En oikein muista — ai n., silloin. Kala painaa ainakin kaksi kiloa, n., ehkäpä enemmänkin. | "Kuinka niin?" — "N., minä vain muuten ajattelin - -" AHO. | Mutta mistä saatiin siementä? N:pä n. . . . se oli polttava kysymys JÄRVENT. Hän on taas runoilija, niin kuin kolme vuosikymmentä sitten, n., suurempi, aidompi kuin nuoruutensa päivinä

KOSKENN. Mutta silmät — n., ne olivat erikoisen kirkkaat WALTARI. **b.** *niin aina* (vars. kans.) toteamista, päivittelyä tms. ilmaisten. | Kuoltava täällä on kaikkien, n. aina. | Vai niin, vai niin. N. aina, n. aina TALVIO. Yö rupeaa jo pimenemään — n. aina — toinen väri siinä jo on kuin juhannuksen aikaan SILL. — *niin oikein* = ed. | N. oikein, purutupakkaa tulin hakemaan TALVIO. **c.** *kas niin* toteamuksissa, kehotuksissa yms. | Kas n., nyt se on valmis. Menehän, kas n.! Kengät jalkaan, kas n. Kas n., älähän enää itke! **d.** *no niin* muodostamassa jnklaisen palaamiskohdan aikaisempaan t. siirtymän uuteen asiaan; us. = palatakseni asiaan, se siitä tms. | No n., palataanpas asiaan. No n., siitä ei sen enempää. No n., kuinka ollakaan, niin - -. — Vetoavasti, toteavasti, kehottavasti tms. | No n., siinä sitä ollaan! No n., uskotkos jo! No n., mitäs minä sanoin! — No n., alahan joutua! **e.** *niin no* us. ilmaisemassa vastahakoista myöntymystä, vastahakoisesti myöntävää toteamista tms. | N. no, eihän se tosin häävi ole, mutta - -. N. no, mitäpäs se oikeastaan meihin kuuluu. N. no, onhan siitä ollut puhetta. N. no, tavallaan. No, n. no, tulkoon sitten AGAPETUS.

7. a:n (partis:n), adv:n, (luku)määrää ilmaisevan pron:n t. harv. laatua, astetta, arvostelua tms. ilmaisevasti käytetyn s:n edessä aikaisemmin mainittuun, puheena olleeseen, tunnetuksi tulleeseen t. (tav. heti) jäljessä mainittavaan, puheeksi tulevaan viitaten ilmaisemassa ominaisuuden, määrän, tilan tms. astetta: siinä määrässä, määrin, asteessa.

a. Ahven painoi ainakin kilon; n. suurta en ole ennen saanutkaan. | "Tuletko satamaan?" — "En uskalla tulla n. kauas." | "Hän kulki matkan puolessa tunnissa." — "N:kö nopeasti?" | "Viipyivät kello kuuteen." — "N. kauan!" | "Poikia on kahdeksan." — "N. monta!" | "Täytti äskettäin 60 vuotta." — "Onko hän jo n. vanha!" | "Maksoi vain 100 mk." — "N. vähän." | Olisi voinut luulla hänen voittaneen arpajaisissa, n. iloinen hän oli. Ei malttanut syödäkään, n. oli innoissaan. — Erik. *niin ja niin, niin tai niin* vars. kerrottaessa viittaamassa lyhyesti jkn toisen esityksessään mainitsemaan ominaisuuden, määrän, tilan tms. asteeseen, jota ei haluta toistaa; vrt. se ja se. | N. ja n. korkea, vanha, tärkeä. Auttoi n. ja n. suurella summalla. N. ja n. monta sataa vuotta. Ammeen piti olla n. tai n. tilava.

b. komp. kuin-konj:n liittämissä yhteyksissä edellisen verrattavan edessä: siinä, samassa, yhtä suuressa määrässä, määrin, asteessa (— kuin), yhtä (— kuin). | Toinen on n. hyvä kuin toinenkin. Liisa on päivälleen n. vanha kuin Pekka. N. köyhä kuin kirkonrotta. N. oppinut kuin professori. N:hän tuo on kevytkin kuin höyhen. N. totta kuin elän. 9 on kolme kertaa n. suuri kuin 3. Osaa n. hyvin kuin veljensäkin. N. nopeasti kuin salama. N. kauas kuin silmä kantaa. Ei koskenut n:kään kovasti kuin olin luullut. N. kauan kuin jaksan muistaa. Sillä n. korkealla kuin taivas on maasta, n. voimallinen on hänen armonsa VT. N. usein kuin mahdollista. N. pian kuin suinkin. N. myöhään kuin 1700-luvulla. N. olevinaan kuin kuvernööri. — Se olisi sitten n. paljon kuin 100 mk. Ota n. monta kuin haluat. — Elää n. rauhassa kuin ei sotaa olisikaan. N:kin etelässä kuin Helsingissä. Ei ole enää n. pakkanen kuin eilen. Ei ole n. jano, nälkä, hiki kuin äsken. — *niin pian kuin* = heti kun. | Alkoi räyhätä, n. pian kuin pullo oli tyhjä. — *niin kauan kuin.* Heinänteko sujui ripeästi, n. kauan kuin (t. n. kauan, kuin) poutaa kesti. — *niin hyvin — kuin (-kin)* us. kopulatiivisesti = sekä — että (vrt. A.I.2.a. ff). | N. hyvin rakennukset kuin viljelykset olivat rappiolla. Asia koskee n. hyvin sinua kuin minuakin. — *niin — kuin onkin* (tekeekin, olenkin, olikin jne.) us. konsess. = siitä huolimatta että on (tekee jne.), vaikka on(kin, tekeekin jne.). | Suuttui, n. sävyisä kuin tavallisesti onkin. Yrittää piti n. väsynyt kuin olikin. N. mukavaa kuin olisikin, jos - -. Maali kuivui liiaksi, n. nopeasti kuin hän maalasikin. Ymmärtää hyvin n. lapsi kuin vielä onkin. Teki työtä mitä vain n. herra kuin olikin. Otti ryypyn, n. raittiusmiehenä kuin häntä pidettiinkin. Riitelee n. vieraissa kuin onkin.

c. *harv.* kunnes-konj:lla alkavaan sivulauseeseen viitaten; tav. par. muuten. | Viipyi n. kauan, kunnes muut ehtivät lähteä.

d. jäljessä seuraavaan konsekutiiviseen että-lauseeseen viitaten. | N. ruma että hirvittää. N. paha että itkettää. N. hyvä, että ei parempaa missään. Olin n. sairas, että ei ruokakaan maistunut. N. suuttunut että puhisee. — Juoksi n. kovasti, että kaatui. N. kauan että kyllästyttää. N. korkealla, että tuskin silmä erottaa. N. ikävissään että itkee. Sulautui n. yhteen harmaan kiven kanssa, että - -. — N. monta, että ei jaksa laskea. N. vähän, että ei kannata mainita. — N. kesä, että tuomet jo kukkivat. En ole n. [tav. par. sellainen] narri, että lähtisin. - - ollaan itse n. porvareita, n. porvareita, että käry tulee ALKIO. — Absol. käyttöä läheten; vrt. A. II. 2. | Ole n. kiltti ja lähde 'että lähdet'. Olkaa n. hyvä ja odottakaa. | "Saanko tulla?" — "Ole n. hyvä!"

8. vars. *puhek.* joskus vahvistamassa sanoja se, siellä, sinne jne. | Otahan se paketti sieltä pöydältä, se n. - - kotiin, sinne n., entiselleen SILL.

II. *absol.* Käyttö us. puhekielenomaista. **1.** v:n määräyksenä ilmaisemassa tekemisen, toiminnan, tapahtumisen suurta astetta: kovasti, kovin. | Nukuttaa, harmittaa, suututtaa, väsyttää n. Satoi, tuuli n. Pelkäsin n., ettet tulekaan. Selkää särki n. Eihän tuota n. tiedä. No, kukas tietää, vaikka se nyt n. puhuu lasten edusta LINN. - - minä kärsin itse omasta olemuksestani n., n. L.ONERVA. **2.** a:n (partis:n), adv:n, (luku)määrä ilmaisevan pron:n t. harv. laatua, astetta, arvostelua tms. ilmaisevasti käytetyn s:n edessä ilmaisemassa ominaisuuden, määrän, tilan suurta astetta: erittäin, hyvin, kovin. | Olen n. iloinen. Ei se ole n:kään varmaa. Sittemmin n. kuuluisa N. N. Ennen n. kukoistava kaupunki oli sora-

läjänä. Vähittäiskaupassa n. yleinen tinkiminen. Oli n. kaunis puku, n. n. n. kaunis PAKK. -- kaikin puolin n. sitten kerrassaan kelpo poikia KOJO. Lauloi n. ihanasti. N. hiton väsynyt. Ehkä hän ei olekaan n. kovin paha ihminen. | "Mitä kuuluu?" — "Ei n. [= juuri] sanottavia." On aina n. olevinaan. Teen sen n. mielelläni. Sehän tapahtui n. kauan sitten. Suututtaa n. taitamattomasti. Oli n. suunnattoman yksin. — Turkikset ovat n. muodissa. Ei tässä n. hätää vielä ole. Ei sillä n. väliä ole. Häntä tulee n. sääli. Oli n. nälkä, jano, hiki. Keitähän sieltä nyt n. joukolla tulee. Tavaraa n. tuhannen tavalla. Ei sitä meilläkään n. metsänkorvessa eletä LEINO. **3.** vahvistamassa kielt. ilmausta: kerta kaikkiaan, yhtään. | En tiedä asiasta n. mitään. Ei n. penniäkään. Ei n. sanan sanaa puhunut. Huoneessa ei ollut n. ristin sielua. -- ei katsahda n. puolella silmällä AHO. Vaimonsa sen sisällöstä ei tietänyt n. vähääkään KAUPPISH. Hänessä ei ole huumoria n. nimeksikään LEINO. Koko kohtaus ei muuten tehnyt Kalleen n. minkäänlaista vaikutusta SILL. **4.** vars. *heng. vanh.* vahvistavasti ero- ja tulosijan välissä. | He olivat vankeina vieneet naiset, jotka siellä olivat, pienimmästä n. suurimpaan VT[v]. Ja kasvoista n. kasvoihin / myös nähdään Herra korkehin VK. Hän näki -- trikolorin liehuvan valtamerestä n. valtamereen LEINO.

III. liittämässä edellä olevaa sivulausetta hallitsevaan lauseeseen; voidaan lauseen merk:n muuttumatta tav. jättää poiskin. **1.** komparatiivilauseen jäljessä. | Kuten tiedetään, n. on --. Niin kuin muistat, n. minä palvelin silloin Anttilassa LINN. **2.** temporaalilauseen jäljessä. | Kun pääsimme perille, n. alkoi sataa. Kun kasvan suureksi, n. rupean kauppiaaksi. Ennen kuin ehdin huomatakaan, n. hän oli jo kimpussani. Mutta niinäkin öinä, jolloin hän vuoteellansa nukkui eikä vallan valvonut, n. unen kummitukset kaiken aikaa ilkamoivat KALLAS. **3.** kausaalilauseen jäljessä. | Koska et tullut ajoissa, n. jäät ilman. Kun ei, n. ei. Kun kerran et halua totella, n. saat vastata seurauksista. Koska 6 nappia maksaa 12 mk, n. yksi nappi maksaa 2 mk. Ja topakka kun oli Maijastiina, n. mikä, pitiväthän ne sitä JOTUNI. **4.** konditionaalilauseen jäljessä. | Jos sen teet, n. et enää ole ystäväni. Jos tietäisin, n. sanoisin. Jos koskaan n. nyt. Jos kenessä n. hänessä on sisua. Jos ei muuten, n. huvikseen. Ellei hyvä, n. mukiinmenevä. Kun lähtenet, n. lähde. Hän ymmärsi, että jos hänkin nyt palaisi työhön, n. hän kenties saisi pitää paikkansa PEKKANEN. — *Puhek.* myös konditionaalisluonteisen kysymyslauseen jäljessä. | Kuka [= jos joku] antaa kympin, n. minä laulan. **5.** *harv.* finaalilauseen jäljessä. | Jott' uusi kesä kerran sais, n. täytyy vanhan kuolla KOSKENN. **6.** konsessiivilauseen jäljessä. | Vaikka tekisit mitä, n. en suostu. Joskaan ei muualla, n. ainakin täällä. Olkoon, että vahinko ei ole korvaamaton, n. se harmittaa.

IV. toteavasti t. johtopäätöstä ilmaisevasti edellä sanottuun viitaten aloittamassa itsenäistä lausetta; us. myös *ja niin, niinpä.* | N. tultiin vihdoinkin kotiin. N. oli mennyt sekin päivä. Vielä tunti, ja n. oltiin perillä. Nykäisi ohjaksista, ja n. lähdettiin. Ja n. hänestä tuli pappi. Juna tuli vasta kuudelta, ja n. minulla oli vielä hyvää aikaa. Työtä siinä on ollut, mutta n:pä siitä on tullutkin hyvä. Kasvia esiintyy paikoin muuallakin; n:pä sitä tiedetään tavatun Tampereen seuduilla. | Kaupassa ei aina tehdä eroa säkin ja paalin välillä. N. käytetään esim. Jaavan kahvin päällyksistä kumpaakin nimeä. | "Minä kylvetän vuorostani Ilpoa!" vastasi emäntä pilaan yhtyen. — "N:pä tule sitten!" AHO. Isä otti tytärtään kädestä, ja n. mentiin pitkin iltavarjoista lehtotietä SILL. [Perhe] teki kaikkensa, -- ja n:pä en ole tätä kotiopettaja-suveani myöhemminkään katunut KOSKENN. Orkesteri kuului soittavan ja n. oli kansa kadonnut tanssisalin puolelle SIMO PENTTILÄ.

B. konklusiivinen *konj.* (t. sellaista lähenevä *adv.*).

I. yhdistämässä kahta rinnasteista lausetta (joista ed. ajatukseltaan, vaikka ei muodoltaan alisteinen; vrt. A. III). | Tule tänne, n. saat jotakin hyvää. Kului vähän aikaa, n. alkoi sataa. Ei aikaakaan, n. ukko kuoli. Viikko vielä, n. ollaan joulussa. Kuinka ollakaan, n. talo paloi. Tuskin on yhdestä pahasta päässyt, n. jo on toinen edessä. Tarvitsee vain kyntää ja kylvää, n. kyllä maa kasvaa. Saatpa nähdä, n. hän tulee. Mitä palkkaan tulee, n. siitä en halua sanoa mitään. Aamulla leivotaan piparkakut, n. ovat tuoreita ja hyviä heidän tulemaansa CANTH. Tuohon juuri ennätin nukkua, n. silloin sinunkin piti ruveta loilottelemaan KAUPPISH. Pelättiin, n. lähdettiin ALKIO. Sano, n. on helpompaa SILL. Hetkinen vielä, n. jumalatonta ei enää ole VT.

II. vars. *kirjall.* aloittamassa uutta sisältävää itsenäistä lausetta; us. = ja. | N. tapahtui, että koko kylä paloi. N. Egyptiin tuli uusi kuningas, joka ei Joosefista mitään tiennyt VT. N. Jeesus sanoi hänelle: "Ystäväni, mitä varten sinä tänne tulit?" UT. N. muutamana päivänä se poika virkkaa uunilta isälleen: -- LEHT. N. tulkoon yö ja kuolo yli kaiken sen / mi onnellist' on ollut, suruisata KOSKENN. N. Adam Dörffer ei tätä yöllistä näkyä sen enempätä hämmästellyt KALLAS.

niineen *adv. harv.* siltään, niine hyvineen. | -- ja n. meni rouva pois taakseen katsomatta PAKK.

niin|i[32] *s.* **1.** useiden kasvien, vars. eräiden puiden kuoren niinisyistä saatu kuitumainen aine, jota käytetään kasvien sidontaan, punonta- ja kudontatöihin yms. | Lehmuksen, pajun n. Pellavan varresta saadut n:et. N:en punominen. Värjätystä n:estä tehtyjä laukkuja. **2.** = niinipuu.

niini|kerros *s.* Lehmuksen kuoren alla on n. **-kori** *s.* niinestä tehty kori. **-kui|tu** *s.* = niinisyy. | Lehmuksen, pellavan n:dut.

niinikään *adv.* tav. ⌒; ks. ikään 5, niin A. I. 1. b.

niini|köysi *s.* niinestä punottu köysi. | Hirtettiin halpaan n:köyteen, niin aatelismies kuin

olikin. **-lanka** *s.* **-matto** *s.* niinestä kudottu matto.
niininen[63] *ain.a.* N. matto.
niini|nuora *s.* **-puinen** *a.* vrt. seur. | N. luokki. **-puu** *s.* = (metsä)lehmus. **-solu** *s.* *kasv.* niinisyy. **-syinen** *a.* vrt. seur. | N. kuori. **-sy|y** *s.* *kasv.* tav. pitkän jänteen muodostava vahvikesolu, niinisolu, -kuitu. | N:itä on kasvavissa varren pintaosissa ja johtojänteiden ympärillä. Lehmuksen, pellavan, nokkosen n:yt. **-säie** *s.* **-työ** *s.* punonta-, kudonta- tms. työ, jossa aineksena on niini. **-virsu** *s.*
niin|kauankuin *konj.* → niin kauan kuin; ks. niin A. I. 7. b. **-kuin** *konj.* par. ⌒; ks. niin A. I. 2. **-kutsuttu** *a.* *(partis.)* par. ⌒; ks. niin A. I. 1. b. **-muodoin** *adv.* par. ⌒; ks. muoto 7. **-myös** *konj.* par. ⌒; ks. niin A. I. 1. b, myös 4. **-ollen** *adv.* par. ⌒; ks. niin A. I. 1. b. **-piankuin** *konj.* → niin pian kuin; ks. niin A. I. 7. b. **-päin** *adv.* par. ⌒. **-sanoaksemme, -sanoakseni** *adv.* par. ⌒; ks. niin A. I. 1. b. **-sanottu** *a.* *(partis.)* par. ⌒; ks. niin A. I. 1. b.
niipukas[66*] *a.* *harv.* turhan tarkka, ylen vaativainen, nirso, oikukas. | N. ostaja.
niisi[11] *s.* *kut.*, tav. *mon.* Niidet 'langat, joiden silmukkoihin loimilangat pujotetaan ja joita liikuttamalla aikaansaadaan loimien väliin vire kudetta varten'. N:en sitominen, solmiminen. Niiden silmä. Pujottaa, panna kangas n:in 'pujottaa loimet niisien läpi'. — *Kuv.* -- lähetti puhemies Vilenin, -- talontyttären luo naimista n:in panemaan [= valmistelemaan] E.JAAKKOLA.
niisi|lanka *s.* **-nauha** *s.*
niisintä[15*] *s.* niisiminen; se järjestelmä, jonka mukaisesti loimilangat pujotetaan niisiin; *syn.* niisitys.
niisipälkki *s.* = niisivarsi.
niisistö[2] *koll.s.* niidet.
niisittäjä[10] *tek.* *amm.* Kutomon n:t.
niisit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* = niisiä.
niisi|varpa *s.* = seur. **-var|si** *s.* kangaspuissa: niisiä ylhäältä ja alhaalta pingottava puu- t. metallilista, niisipälkki, -varpa. | N:ret sidotaan alhaalta polkusiin, ylhäältä ne ovat toistensa yhteydessä pyörien tai vipustan välityksellä. Kutoa kahdella n:rella 'kahdella niisivarsiparilla'. Neljälle n:relle niisitty kangas.
niisi|ä[17] *v.* pujottaa (loimet) niisiin, niisittää. | Nelivartiseksi n:tty kangas.
niiskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Eukko itkeä n:teli.
niiska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* vrt. niiskuttaa. | -- sanoja, jotka saivat minut halveksivasti n:htamaan *WALTARI.
niiskautt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | Itkeä n. Pyyhkäisi silmiään ja n:i nenäänsä.
niiskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Itkeä n:telee alituiseen. N:teli nuhaista nenäänsä.
niiskut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* **1.** nyyhkyttää. | N. liikutuksesta. Itkeä n. Äänekäs n:us. **2.** N. nenäänsä 'vedellä äänekkäin nykäyksin ilmaa nenän kautta'.
niistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < niistää. | N:i yhtenään nenäänsä.
niistimet[56] *väl.* *mon.* (< niistää) kynttilän-, päreen- tms. niistämislaite. | Ja kynttilän n. ja sammuttimet olkoot puhtaasta kullasta VT[V].
niistinliina *s.* *vanh.* nenäliina.
niistäjä[10] *tek.*
niistämätön[57] *kielt.a.* jota ei ole niistetty. | Likainen, n. nenä. N., savuava kynttilä.
niistäpuolin *adv.* tav. ⌒.
niist|ää[2*] *v.* -o[1], -äntä[15*] *teonn.* **1.** poistaa limaa nenästä puhaltamalla ilmaa ulos sierainten kautta (ja pyyhkiä nenäliinalla tms.). | N. nenänsä, itsensä, lapsensa (nenä). N. nenäliinalla, nenäliinaan, sormin, sormiinsa. N. turautti äänekkäästi. **2.** katkaista karsi palavasta kynttilästä t. päreestä lyhyemmäksi. | N. kynttilä(ä) kynttiläsaksilla. N. päre(ttä). — *Kuv.* [Uimalaitos] on n:änyt [= vienyt] niemeltä pois parhaan nokan I.K.INHA. Hänen juttuistaan pitää aina n. jonkin verran 'jättää uskomatta'.
niit|ata[35*] *v.* *met.* **1.** liittää niit(e)illä. | Kiinnittää, liittää n:taamalla. N. yhteen, kiinni. Pintaan on n:attu metallilevy. N:attu laivankylki. **2.** litistää jhk kiinnitetyn niitin pää. | Niittien päät n:ataan kiinnitettävän esineen tasoon.
niit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < niittää. | N:teli hiljalleen koko saran.
-niitinen[63] *poss.a.* < niisi. | Kaksi-, kolmi-, neli-, kahdeksan-, monin.
niitin|kanta *s.* **-reikä** *s.* **-varsi** *s.*
niito|s[64] *s.* niitetty, vars. maassa kokoamatta oleva heinä (t. elo); vrt. luoko. | Eilinen n. oli vielä hajallaan. N:kset pantiin ruolle. Heinä sai kuivua n:ksellaan. Jätti viikatteensa n:kselle. — *Kuv.* Tuonen n.
niitospää *s.* niitettäessä muodostuva pitkänomainen heinä- t. elokoko, karhe.
niittaaja[10] *tek.* *amm.* < niitata. | Ammattitaitoinen n.
niittaus[64] *s.* *tekn.* niittaaminen; niittaamalla tehty liitos. | Metallilevyjen n. Laatta irtosi niittauksestaan. — *Yhd.* kone-, kuuma-, kylmän. **-kone** *s.* Paineilmalla toimiva n. **-menetelmä** *s.* **-työ** *s.* **-vasara** *s.* N:in huumaava pauke.
niit|ti[4*] *s.* *tekn.* kannallinen, liereä metallipultti, jolla kaksi t. useampia kappaleita liitetään kiinteästi yhteen litistämällä t. harittamalla kannan vastainen pää; *syn.* niittinaula. | N:in kanta, varsi, päätekanta. Kaksikärkinen n. Veneen laudat liitetään n:eillä. N:eillä toisiinsa kiinnitetyt metallilaatat. N:in reikä. — *Yhd.* kupari-, metalli-, teräsn.; kaksois-, (kupu-, uppo)kanta-, laiva-, putkin.
niitti|aine *s.* N:aineen on oltava hyvin sitkeää. **-jako** *s.* niittien keskinäinen etäisyys saumassa. **-liitos** *s.* niitattu liitos. | Tilkitty n. **-naula** *s.* = niitti. **-reikä** *s.* niittiä varten niitattavaan esineeseen tehty reikä, niitin reikä. **-rivi** *s.* Sauman n. **-sauma** *s.* niitattu sauma. **-teräs** *s.* Sitkeää n:tä. **-vasara** *s.* = niittausvasara.
niit|to[1*] *teonn.* < niittää. **1.** niittäminen. | Heinän, piennarten n. on kesken. Olla kauran n:ossa 'kauraa niittämässä'. — *Kuv.* Kuolon, surman n. -- luulenpa jo asiamme valmistu-

neen n:toon KIVI. — *Yhd.* heinän-, kauran-, rukiinn. **2.** *voim.* niitettäessä käytettyä liikettä muistuttava vartalon eteentaivutus- ja kiertoliike; vrt. niittoasento. **3.** *par.* niitos. | -- vaikkei n:toa enää levällään kuivatakaan SILL.

niitto|asento *s. voim.* asento, jossa jalat ovat haara-asennossa, vartalo oikeaan kiertyneenä, kädet nyrkissä, oikea takana yläviistossa, vasen poikki rinnan. **-kelpoinen** *a.* Joutunut, n. kaura. **-kone** *s. maat.* heinän t. viljan niittämiseen käytetty kone. | N:en runko, terä. Kahden hevosen vedettävä n. N:en raksutus, laulu. **-liike** *s.* **-mies** *s.* niittäjä. | Taitava, roima n. N:ten tahdikkaat liikkeet. — *Kuv.* Tuonen n. 'kuolema'. **-nurmi** *s. maat.* nurmi, josta sato korjataan niittämällä; vrt. laidunnurmi. | Timoteita ja apilaa kasvava n. **-sirp|pi** *s. kansat.* suurikokoinen, niittämiseen käytetty sirppi, kamppi. | Viikatteen arvellaan kehittyneen n:istä. **-tuli** *s. sot. vanh.* leveystuli. **-työ** *s.* — *Kuv.* Konekiväärit aloittivat n:nsä. Tuonen, kuoleman n. **-väki** *s.*

niit|tu[1*] *s. murt. runok.* = seur. | -- rupesivat raivaamaan n:uksi satavuotista kuusistoa KIVI. -- kasteesta jo n:ut kastui LEINO. -- pienet vainajat juoksevat jossain taivaan n:ulla SILL.

niit|ty[1*] *s.* etup. luonnonvaraisesti heinää ja ruohoa kasvava puuton maa-ala, jonka kasvu tav. niitetään rehuksi, heinämaa, niittymaa; joskus myös heinäksi kylvetystä viljelysalueesta, heinäpellosta; vrt. laidun, pelto. | Talon pellot ja n:yt. Aidattu n. Rehevä, laiha, huonokasvuinen n. Ylävä, alava, kuiva, kostea, vesiperäinen n. Kovan maan, turveperäinen n. Vanha, metsittynyt n. Limingan n:yt. Raivata n:tyä. Olla n:yllä, mennä n:ylle 'heinänteossa, heinäntekoon'. Karja on n:yllä, n:yssä. N:tyjä voidaan tarpeen vaatiessa käyttää laitumena. — *Yhd.* kylvö-, luonnonn.; aho-, järvi-, korpi-, lehto-, letto-, luhta-, neva-, notko-, nurmi-, ranta-, rinne-, suo-, tulva(ranta)-, tunturi-, turve-, vesin.; apila(s)-, heinä-, korte-, kukka-, lauha-, leinikki-, lepikko-, rölli-, sammal-, saran.; kauko-, koti-, metsä-, taka-, ulkon.; uudis-, yhteisn.

niitty|aitaus *s.* aidattu niittyala. **-ala** *s.* Talon n. on 5 ha. **-alue** *s.* Limingan laaja n. Tulva peittänyt suuria n:ita. **-aukea** *s.* Metsän sisässä oli pienoinen n. **-hehtaari** *s.* Heinäsato n:lta. **-heinä** *s.* us.)(kylvö-, peltoheinä. | N:n rehuarvo on yleensä pienempi kuin kylvöheinän. **-höylä** *s. maat.* laite, jota käytetään leikkaamaan niityltä mättäitä ja yl. tasoittamaan sen pintaa, niittylata.

niittyinen[63] *poss.a.* Kokan edessä oli n. ranta ja muutamia latoja AHO.

niitty|kaistale *s.* Talon n:kaistaleet. **-kappale** *s.* **-kasvi** *s.* Niittyleinikki, yleinen n. **-kasvillisuus** *s.* Rehevä n. **-kuk|ka** *s.* Päivänkakkara, kurjenpolvi ym. yleiset n:at. **-laakso** *s.* **-laidun** *s.* **-lakeu|s** *s.* Pohjanmaan n:det. **-lata** *s. maat.* = niittyhöylä. **-lato** *s.* niityllä oleva lato; vrt. heinälato. **-leinikki** *s.* Ranunculus acer, erittäin yleinen leinikki. **-leinikkö** *s.* = ed. **-lohko** *s.* Tilan n:t. **-lude** *s.* Lygus pratensis, eräs nivelkärsäinen. **-maa** *s.* niitty. | Aukea, rehevä, alava n. Talon n:t. **-maisema** *s.* Tasainen n. **-mato** *s.* niitty-yökkösen toukka. **-mies** *s.* heinäntekijä, heinämies. | Heiluu paitahihasillaan kuin n. **-mäinen**[63] *kalt.a.* N. maa-ala, suo, kasviyhdyskunta. **-notkelma** *s.* **-notko** *s.* **-osuu|s** *s.* Kylän, talojen n:det. **-palsta** *s.* Aidattu n. **-perhonen** *s.* Coenonympha, pieniä, yläpuolelta ruskeita t. punaisen keltaisia päiväperhosia. **-polku** *s.* niityn poikki t. niitylle vievä polku. **-puro** *s.* niityn läpi juokseva puro. **-ranta** *s.* Tasainen, alava n. Volgan matala vasen ranta, niin sanottu n. **-sar|ka** *s.* Tilan pelto- ja n:at. **-tie** *s.* niityn poikki t. niitylle vievä tie. **-tilk|ku** *s.* Torpan pienet n:ut. **-tyyppi** *s.* **-töyräs** *s.* **-viljely(s)** *s.* **-villa** *s.* = suovilla. | [Tuuli suhisi] n:n valkopäissä RAILO. **--yökkö** *s.* = seur. **--yökkö|nen** *s.* Charaeas graminis, tiheäkarvainen yöperhonen. | N:sen toukka, niittymato, aiheuttaa valtavina joukkoina esiintyessään heinämaille suuria tuhoja. **-|äes** *s. maat.* niityn pinnan muokkaamiseen käytetty matalassa kulkeva äes. | N:äkeet ovat tavallisesti niveläkeitä.

niittäjä[16] *tek.* Heinän, kauran, kaislojen n.

niittämätön[57] *kielt.a.* jota ei ole niitetty. | N. heinä, nurmi, pelto, sarka.

niit|tää[2*] *v.* **1.** katkaista, kaataa (heinää, ruohoa, eloa, kaisloja tms.) viikatteella t. niittokoneella. | N. heinää, kauraa, kaisloja. N. niitty, ruisvainio, pientareita. Isäntä n:tää edellä, rengit perässä. N. viikatteella, koneella. N. pitkälle sängelle, pitkään sänkeen. Vehnä on valmis n:ettäväksi. **2.** *kuv.* **a.** Konekivääri n:tää vihollisia. Koko armeija n:ettiin maahan. Tauti, kuolema on n:tänyt runsaan sadon. **b.** saada, korjata. | N. laakereita 'saada mainetta, kunniaa'. N. mainetta, kunniaa. Konsertissaan A. n:ti runsaasti suosiota. Yhtiö n:ti huimia voittoja. Mitä ihminen kylvää, sitä hän myös n:tää [alk. UT.] Joka vääryyttä kylvää, se turmiota n:tää VT. -- hänen pitää viimein n:tämän kirousta KIVI.

niitynaita *s.*

niityt|ön[57] *kar.a.* **-tömyys**[65] *omin.* < niitty. | N. tila.

niitättää[2*] *fakt.v.* < niittää. | N. heinänsä vieraílla.

nijoa[1] *v.* → nioa.

nikah|taa[2*] *v. harv.* vars. kielt. yhteyksissä: liikahtaa, hievahtaa. | Poika ei käskystä huolimatta n:dakaan. Työnsi ovea, mutta se ei n:tanutkaan.

nikahtua[1*] *v.* tikahtua, tukehtua, menehtyä. | Juosta n:kseen. Oli n. nauruunsa. -- äiti yski, että tahtoi n. siihen paikkaan KARHUM.

nikam|a[10] *s.* **1.** vars. *anat.* selkärangan osana oleva lyhyt rengasmainen luukappale, selkänikama. | Selkärangan n:at. N:an solmu 'paksumpi etuosa'. N:an kaari 'kaarimainen takaosa'. N:an haarakkeet. — *Kuv.* kappale, osanen, pala jtak. | Talo myytiin viimeiseen n:aan. Viime n:assa 'viime hetkessä'. Ei ole yötä kuin pienoinen n. enää H.VÄLISALMI. — *Yhd.* häntä-, kannattaja-, kaula-, kiertäjä-, lanne-, niska-, pyrstö-, rinta-, risti-, selkän. **2.** *harv.* kohoama, nyppylä, nikara. | Vuorenharjanteen rosoi-

set n:at. Kosken n. Noustuaan viimeisen n:an olivat he samassa vuoren korkeimmalla kukkulalla AHO. Toisinaan metsätien n:issa lennätti se [poro] ajajansa pulkkineen korkealle ilmaan KIANTO.
-nikamainen[63] *poss.a.* Moni-, 29-n.
nikama|tulehdus *s. lääk.* tav. tuberkkelibasillien selkärangassa aiheuttama tulehdustauti. **-valtimo** *s. anat.* solisvaltimon ensimmäinen ja vahvin haara.
nikara[12] *s.* **1.** kohopaikka, kohoama, nyppylä. | - - puroon saattoi koko kylä nostaa myllyjänsä, itse kukin oman härkkimensä sopivaan n:an pitkin joen vartta PAULAH. — *Kuv.* pulma, vastus, "kiperä paikka". | - - semmoista se oli ollut elämä, että kun yhdestä n:sta pääsi, niin oli toinen edessä PAKK. N:sta n:an [= niukoissa oloissa] oli eletty Nikkilässäkin PAKK. Ensimmäinen n. suomalaiselle maalaispojalle oli oppia ruotsinkieli TARK. **2.** *ain.* = niverä 1. **-koivu** *s.* niverä koivu. **-muodostuma** *s.* niverämuodostuma.
nikar|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) näpertää, nikkaroida. | N:teli puusta kaikenlaisia pikkuesineitä. N. puukolla, kirveellä. Verkkainen n:telu.
nikar|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* eril. teräaseita (vars. puukkoa) käyttäen valmistaa puusta jtak (tav. kooltaan pienehköä), nikkaroida. | N. puukolla lapsille leluja. Renki n:taa kiulua.
nik|ata[35*] *v.* nyökätä. | - - sinä niiaat ja minä n:kaan KILPI. — Tav. vain yhteydessä *nikata silmää* iskeä silmää. | Paavo n:kasi silmää Liisalle. - - n:kasi uhallakin silmää alkajaisiksi HAARLA.
niker|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.
niker|tää[6] *v.* -rys[64] *teonn.* nikartaa, näpertää. | N:si tylsällä veitsellä puuta.
nikhaka[10*] *s. sotahist.* keskiajan lopulla ja uuden ajan alussa käytetyn pienen tykin nimitys.
nikka[10*] *s.* nikotus, hikka. | Itku pitkästä ilosta, n. kauan nauramasta SL.
nikkari[5] *s. puhek.* puuseppä. | N:n höylä, työkalut. N:n ammatti. — *Yhd.* (kuv.) pakina-, petiitti-, (sanoma)lehti-, vitsin.
nikkaroi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* puusepän työkaluja käyttäen valmistaa puusta jtak, tehdä puusepäntöitä (vars. harrasteluna, sivutöikseen), nikarrella. | N. huonekaluja, arkkua, puuastioita. Isännän oma n:ma sänky. — *Kuv.* N. sanomalehtipakinoita.
nikkeli[5] *s.* rautaryhmään kuuluva hopeanvalkoinen, kiiltävä metalli t. seos, jossa se on huomattavana aineksena. | N:ä käytetään rahoihin, talous- ja laboratoriokaluihin ja teräsja muiden metalliesineiden päällystämiseen. — *Yhd.* kromi-, kuparin. — *Erik.*, vars. *puhek.* **a.** nikkelirahoista. | Maksoi setelillä ja sai takaisin n:ä. **b.** tuliaseen luodista. | Antaa jklle n:ä nahkaan. Sai n:ä kalloonsa.
nikkeli|alue *s.* alue, josta saadaan nikkeliä. | Petsamon n. **-esiintymä** *s.* Runsas n. löydetty.
nikkeliini[4] *s. met.* sähkövastuksissa käytettyjä nikkeliseoksia.
nikkeli|kaivos *s.* Tuottoisa n. Kolosjoen n. **-kerro|s** *s.* N:ksella päällystetty astia. **-kiisu** *s.* **-kuor|i** *s.* Kellon n:et. **-kylpy** *s. tekn.* liuos, jossa metalliesineitä elektrolyyttisesti nikkelöidään. **-lejeerinki** *s. met.* nikkeliseos. **-malm|i** *s.* Tärkeimpiä n:eja ovat nikkelipitoinen magneettikiisu ja nikkelipitoinen serpentiini. **-markka** *s.* **-myrkyty|s** *s. ark. leik.* Saada n., kuolla n:kseen 'kuolla (käsi)tuliaseen luodista'.
nikkelinen[63] *a.* **1.** *ain.* N. levy, raha, tupakansytytin. **2.** *poss.* — *Yhd.* niukka-, runsasn.
nikkelin|tuotanto *s.* Kanadan n. **-tuottaja** *s.*
nikkeli|pitoinen *a.* -pitoisuus *omin.* Runsaasti n. malmi. **-pronssi** *s. met.* kuparin ja nikkelin (joskus lisäksi tinan tms.) seos. | Markan, 50 ja 25 pennin rahoihin käytetty n. sisälsi 25 paino-osaa nikkeliä ja 75 paino-osaa kuparia. **-päällyste** *s.* **-raha** *s.* nikkelistä t. nikkeliseoksesta (esim. nikkelipronssista) lyöty raha. | Markan, 50 pennin n. **-rikkau|s** *s.* Petsamon n:det. **-seos** *s.* Uushopea, eräs n. **-sulfaatti** *s.* **-suol|a** *s. kem.* N:oja ovat mm. nikkelinitraatti ja -sulfaatti. **-suoni** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teräs** *s. met.* raudan ja nikkelin seos. | Kovaa 5-prosenttista n:tä. **-vaippa** *s.* Kiväärin luodin n. **-vihtrilli** *s.* nikkelisulfaatti. **-yhdiste** *s.*
nikkelöi|dä[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* päällystää nikkelillä. | Kemiallinen, galvaaninen n:nti. N:ty metallilevy, astia. Kiiltävä, n:ty ovenripa.
nikkelöimislaitos *s.* Uudenaikainen kromitus- ja n.
nikkelöimätön[57] *kielt.a.* N. kupariastia.
niklata[35] *v.* par. nikkelöidä.
nikot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < nikottaa 1. | Lapsi alkoi n. Juopuneen n:telu. — *Kuv.* katkonaisesta puhumisesta, änkyttämisestä, hengen haukkomisesta yms. | Sano jo äläkä n:tele! Moottori alkoi n. ja pysähtyi kokonaan. — *Ark. leik.* hangoitella, vastustella. | Lähti n:telematta mukaan.
nikotiini[4] *s.* tupakassa vaikuttavana aineena oleva alkaloidi. | Puhtaana n. on väritön, nestemäinen, voimakkaasti myrkyllinen aine. — *Kuv.* N:n orja 'nikotinisti, tupakkamies'. **-kärytys** *s.* puutarhanhoidossa: nikotiinipitoisia aineita polttamalla suoritettu kärytys. **-liuos** *s.* N:ten käyttö kasvien tuholaisten torjuntaan. **-myrkytys** *s. lääk.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* N. aine, liuos. Tupakan n:suus. **-sulfaatti** *s.* N:a käytetään ruiskutusaineena kasvien tuholaisia hävitettäessä.
nikotiinit|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* N. savuke.
nikotinisti[4] *s.* innokas tupakkamies. | Intohimoinen n.
nikot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* vrt. nikka. **1.** pallean tahdottomasti tapahtuvista supistumisliikkeistä johtuvasta äkillisestä sisäänhengityksestä ja siitä aiheutuvista äänistä. | Lapsi n:taa. Juopuneen n:us. — Katkonaisesta puheesta, itkusta, naurusta. | Selitti katkonaisesti ja n:taen. Itkeä n. N:tava nauru. Kaappari päästi suustaan pari n:tavaa hohotusta HAARLA. **2.** *yksipers.* Poikaa alkoi ankarasti n.
nikromi[6] *s. met.* krominikkeli.

1. **niks** *onom.interj.* niksahtavasta äänestä. | N., keppi katkesi. N. naks, niskat nurin.

2. **niks** *interj.* *alat.* kieltävänä vastauksena: ei. | N., sanoo saksmanni.

niksa|a[9] *onom.v.* vrt. 1. niks. | Nurkassa n:a ja naksaa. Poron kaviot n:vat.

niksah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

niksa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < niksaa. | Keppi n:hti poikki. Kuului pieni n:hdus.

niksaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

niksaut|taa[2*] *kaus.v.* < niksahtaa. **1.** äänestä. | Katkaista n:ti kynän. **2.** nopeasta niiaamisesta. | Niiata n. Tytöt n:tivat sievästi.

niks|i[4] *s.*, vars. *ark.* **1.** nokkela keino, konsti, temppu, kikka, hienous. | Jalkapallopelin, korttipelin n:it. Pieni mukava n. Osata n:ejä. Oppi uusia n:ejä. Perehtyä hiihdon teknillisiin n:eihin. **2.** vaikeus, pulma, mutka. | Asiassa on vielä pieni n., ennen kuin se on selvä. Siinäpä se n. juuri onkin, ettei ole rahaa.

niksis *onom.interj.* = 1. niks. | N., sääri poikki!

niksua[1] *onom.v.* = niksaa.

niksut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < ed. | N. sormiaan.

nikut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N:teli ja nakutteli pärekattoa.

nikut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* — Vars. *nikuttaa ja nakuttaa.* Takoa n. ja nakuttaa.

nila[10] *s.* puun kuoren ja puuosan välissä olevat pehmeät ja mehukkaat solukot, mäihä; *kasv.* toisikäisesti paksuutta kasvavien (vars. kaksisirkkaisten ja paljassiemenisten puu)kasvien jällen ulospäin muodostamat ainekset. | Puun n. Kuori irtoaa helposti keväällä n:n aikaan.

nilai|nen[63] *ain.* ja *poss.a.* -suus[65] *omin.* Puun n. kerros. — *Kuv.* niljainen. | - - hänen n:set, veltot huulensa U.KARRI.

nila|kerros *s.* **1.** vrt. nila. | Puun kuoren alla on n. **2.** *anat.* orvaskeden sisempi, elävä kerros, nilvikerros. | Orvaskedessä on kaksi kerrosta: marraskesi ja n. **-kuoriai|nen** *s.* N:set 'Hylesinae, kaarnakuoriaisten alaheimo'. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Kasvin n:set osat. **-osa** *s.* Puun n. **-puoli** *s.* Puun kuoren n. **-tylppysolu** *s.* *kasv.*

nilell|ä, -e *adv.* (*rinn.* niljellä) (hankautumisesta, palamisesta tms.) vereslihalla olevasta ihosta. | Iho punainen ja n. Soutaa kämmenet n. Olla n. Mennä, tulla, hankautua, palaa n:e. Ratsasti takamuksensa n:e. Hankiainen söi koiran jalat n:e. — *Kuv.* Maa paloi kaskettaessa n:e 'liian perusteellisesti, hedelmättömäksi'.

nilgai[27] *s.* Portax pictus, intialainen lehmäantilooppi.

nili[4] *s.* *kansat.* patsasaitta. | Lappalaisten n:t.

nilist|ää[2] *v.* *murt.* riisua; nylkeä. | Ukko n:ää vesimärän turkkinsa yltään HAANPÄÄ. - - alkoi n. nahkaa vasan selästä AK. — *Kuv.* - - n:etään köyhiltä verot koppina pois! KIANTO.

nilja[10] *s.* *harv.* lima. | Liukasta n:a.

niljaantu|a[1*] *v.* tulla niljaiseksi. | N:nut tien pinta.

niljaht|aa[2*] *v.* *harv.* luiskahtaa, liukastua, nuljahtaa. | Jalka n:i liukkaalla tiellä.

niljai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* (vastenmielisen) limainen, kostea ja liukas, niljakas, niljakka. | N:set rantakivet. N:set portaat. Sateesta n. katu. Etanan n. pinta. N. levä. N:sta rasvaa. — *Kuv.* vastenmielinen, inhottava, iljettävä. | N:set kaksimieliset puheet.

niljak|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* = ed. | N. tie, rinne. Savinen, n. maa. N. kuin käärme. Levien n:kaat lonkerot. — *Kuv.* - - naisten kimeitä luikaisuja ja n:asta naurua HAARLA.

niljak|ka[15*] *a.* -kuus[65] *omin.* niljainen. | Märkä, n. maa. N. hako. Mateen n. ruumis. Sienen n. lakki. Kylmä, n. käsi. N. keli. N. kosketus. — *Kuv.* N. kaksimielisyys, rivous. N. ääni.

niljakkai|nen[63] *a.* *harv.* -suus[65] *omin.* niljainen. | N:set rantakivet.

niljell|ä, -e *adv.* = nilellä.

niljettymä[13] *s.* *lääk.* niljettynyt ihon kohta, orvaskeden irtautuma verinahasta, nirhama. | Kämmeneen tullut rakko puhkesi ja jäljelle jäi kirvelevä n. Visvainen n.

niljettyä[1*] *v.* mennä nil(j)elle.

nilk|ka[10*] *s.* säären ja jalkaterän välinen jalan osa; vastaava osa jalkineessa t. sukassa; varvasastujilla: ranne- t. nilkkanivelen kohta (etu-, takanilkka) t. jokapäiväisessä puheessa us. välikämmen- t. jalkapöydänluiden ja varpaiden yhtymäkohta; linnuilla: varsinaisen nilkan alaosan ja jalkapöydänluun muodostama (us. pitkä) jalan osa; niveljalkaisilla: raajan viimeinen, us. kynteen t. kynsiin päättyvä nivelikäs osa. | Hoikat, paksut, kauniit, sirot n:at. N:an luut. Nyrjäyttää n:kansa. N:kaan ulottuva hame. Housut valahtivat n:koihin. Kahleet, raudat n:oissa. Pilkka sattuu omaan n:kaan [= kääntyy pilkkaajaa itseään vastaan] SP. — Sukan n. — Lintujen jalkapöydänluut ovat yhtyneet toisiinsa ja muodostavat n:an. Kanahaukan puoliväliin paljaat n:at. Perhosen 5-nivelinen n. — *Yhd.* etu-, takan.

nilkkai|n[56] *s.*, tav. *mon.* nilkkaan sukan ja kengän päälle (tav. sivusta) kiinnitettävä kankainen, kudottu t. nahkainen suojus, damaski, nilkkuri. | Harmaat, valkoiset n:met. Miesten n:met. Painonapeilla kiinnitettävät n:met. N:mia käytetään varsinkin talvella.

-nilkkainen[63] *poss.a.* Hoikka-, paksu-, siron.

nilkka|luu *s.* *anat.* Jalassa on 7 n:luuta. Kantaluu, nisäkkäiden suurin n. **-nivel** *s.* *anat.* Säären ja jalkaterän välillä on n. Hevosen etujalan n., etunilkka eli etupolvi. Hyönteisen n:et. **-noja** *s.* *voim.* asento, johon päästään oikonojasta koukistamalla polvia siten, että nilkkataipeet nojaavat telineeseen. **-poukama** *s.* *anat.* kanta- ja telaluun vaon muodostama suppilomainen syvennys. **-ren|gas** *s.* nilkan ympäri kiinnitetty rengas. | Neekerit käyttävät koristeina metallisia n:kaita. **-riipunta** *s.* *voim.* riipunta nilkkataipeiden varassa. **-suk|ka** *s.* lyhyt, hiukan nilkan yläpuolelle ulottuva sukka, nilkkuri, puolisukka. | N:at ovat kesällä mainiot. Hiihtosukka, lämmin n. **-sukkatyt|tö** *s.* vars. amerikkalaista tyyliä noudattamaan pyrkivistä n. 13—17-vuotiaista (kaupunkilais)tytöistä. | Villapusero, puolisääreen käännetyt housut ja purukumi — n:ön välttämättömät

varusteet. **-taive** *s.* säären ja jalkapöydän yhtymäkohta, nilkan etupuoli.

nilkku[1*] *a.* ontuva, rampa. | N. mies, poikanen. N. hevonen. Niin tyhmä puhuu kuin n. tanssii SP. **-jalka** *a.* = ed. | N. vanhus.

nilkkuri[5] *s. harv.* **1.** nilkkasukka. | Lämpimät n:t. **2.** nilkkain.

nilko|a[1*] *v. murt.* imeä. | -- äijä jälleen kellahti lavitsalle mustaa nysää n:maan PAULAH. Poika lakkaa n:masta [äitinsä rintaa], henkäisee vähän LEINONEN. — Lypsämisestä. | N. viimeisiä tilkkoja.

nilkosilmäinen *a. murt.* -- vanha, n. kukko KIVI.

nilkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N. rampana. — Koirat nalkuttelevat ja n:televat.

nilkut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** ontua, kulkea ontuen, liikata. | N. hitaasti, vaivalloisesti. Kävellä, mennä, juosta n. Loukkasi jalkansa ja n:ti pois radalta. -- n:taen vasenta jalkaansa, joka oli verissä KALLAS. **2.** *harv.* nalkuttaa. | Haukkua n. -- n:ti ja nalkutti kuin pieni piski LARINK.

nilo|a[1] *v. murt.* koloa, kuoria. | N:ttu kuusiranka KATAJA.

niluri[5] *s.* nilakuoriaisiin kuuluvia hyönteisiä. — Vars. *yhd.* suomu-, ukkon.; kuusen-, männynn.

nilvi|kasvain *s. lääk.* pehmeä ihokasvain. **-kerros** *s. anat.* = nilakerros 2.

nilvi|ä[17] *v. harv.* nälviä. | -- käytti ahkerasti lainakirjastoa Tädin n:misistä huolimatta SILL.

nilviäi|nen[63] *s.* N:set 'Mollusca, eläinkunnan pääjakso, johon kuuluu säännöllisesti 2-kylkisiä t. kierteisiä, pehmeäruumiisia, raajattomia eläimiä'. N:siä ovat mm. simpukat, kotilot ja mustekalat. — *Kuv. halv.* inhottavasta, vastenmielisestä, kierosta, valonarasta henkilöstä. | Mokomakin n.! Kaikennäköiset inhottavat politiikan n:set. — *Yhd.* petiittin.

nilviäis|eläimistö *s.* **-laji** *s.*

nim. *lyh.* nimittäin.

nimeil|lä[28] *v. käs.* -y[2] *teonn.* nimikoida. | Liinavaatteiden n:y. Punaisella langalla n:ty nenäliina.

nimeilymuste *s.* nimikoimismuste.

nimeke[78*] *s.* = nimike 2.

nimeksi *adv.* ks. nimi 5.

nimek|äs[66*] *a.* -kyys[65] *omin.* **1.** tunnettu, kuuluisa, maineikas. | N. taiteilija, tiedemies, juoksija. N. romaani, sävellys. **2.** tunnettuja, kuuluisia nimiä t. henkilöitä käsittävä. | VPS:n n. joukkue.

nimelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** *poss.* jolla on jk nimi; nimeltä tunnettu, mainittu;)(nimetön. | Kaupungissa oli vain pari n:stä katua. N:set ja nimettömät ystävät. — *Erik.* Vekselin n. eli täydellinen siirto 'siirto jkllе nimetylle henkilölle t. hänen määräämälleen'. N. luku, suure 'laatuluku'. **2.** joka (vain) nimeltä, muodollisesti (mutta ei käytännössä, todellisuudessa) on jk, jssak asemassa, jnk arvoinen tms., virallinen, muodollinen, näennäinen; nimi-, nominelli; us.)(tosiasiallinen, todellinen, reaalinen, reaali-. | Puolueen n. johtaja. N. toimi, virka. Hallitsijan valta oli vain n. N:sesti itsenäinen, laillinen. Vain n:sesti kristitty. Kuuluu seuraan ainakin n:sesti. Tuli n:sestikin liikkeen johtajaksi. N. vapaaherrakunta 'sellainen, joka ei tuota omistajalleen todellisia vapaaherrakuntia seuraavia erikoisetuisuuksia'. — *Liik.* Arvopaperien n. [= nimellis]arvo. N. korkokanta 'koron suhde arvopaperin nimellisarvoon'. N. ja todellinen korko. — *Puut.* N. mitta, kuutio 'kuutio(mitta), jonka mukaan höylätavara myydään'. N. mitta saa olla leveydeltään 1/4" ja paksuudeltaan 1/8" todellista mittaa suurempi. **3.** vars. *kans.* ed:een liittyen gen:n määrittämänä: jksik nimitettävä, (arvoltaan, asemaltaan, tehtävältään, laadultaan tms.) jtak vastaava, jnk tapainen, jnk niminen. | Keitti hiukan kahvin n:stä. Olisi vähän asian n:stä. Isännälläkään kun ei ollut työn n:stä TOPPILA. -- kertoi olevansa aputoimittajan n:senä lehdessä HEPOR. **4.** *par.* niminen. | Ei ole monta sen n:stä miestä. Minkä n. hän lienee milloinkin ollut AHO.

nimellis|arvo *s. liik.* arvo, joka rahassa t. vars. arvopaperissa itsessään on ilmoitettu sen arvoksi; vrt. todellinen, reaali-, kauppa-, kurssi-, markkina-, vaihtoarvo. | Rahan, osakkeiden, obligaatioiden n. Vaihtorahan metalliarvo on pienempi kuin n. **-jännite** *s. sähk.* jännite, jolle jk kone t. laite on tarkoitettu. | Sähkölampun n. Käyttöjännite ei saa nousta n:ttä suuremmaksi. **-kurssi** *s. liik.* nimellisarvoinen kurssi, parikurssi. **-mit|ta** *s.* **1.** *tekn.* mitta, jonka suuruinen jnk pitäisi olla, jllek määrätty mitta;)(todellinen mitta. | Reiän, akselin n. Toleranssipoikkeama, so. sallittu poikkeama n:asta. **2.** *puut.* kuutiomitta, jonka mukaan höylätavara myydään, nimellinen mitta. **-määrä** *s.* vrt. nimellisarvo. | Osakkeiden n. **-palkka** *s.* us. = rahapalkka;)(reaalipalkka. **-teho** *s. tekn.* teho, jonka saavuttavaksi jk voimakone t. -laite on tehty. | Polttomoottoriin merkitty n. **-virta** *s. sähk.* virran voimakkuus, jolle jk kone t. laite on tarkoitettu.

nimen|anto *s.* N. lapselle. **-antoperuste** *s.* **-huu|to** *s.* — *Erik.* **a.** kokouksen, oppitunnin tms. alussa suoritettava toimitus, jossa läsnäolijoiden toteamiseksi luetellaan kaikki ao. henkilöt ja jossa jokaisen on hänen nimeään mainittaessa vastattava. | Istunto, kokous, luento aloitetaan n:dolla. Pitää, toimittaa n. Iltahartaudessa oli n:dosta poissa 4 miestä. **b.** puhelimessa puhelua tilattaessa sen paikan nimeäminen, johon puhelu halutaan. | Puhelin: n. **-lyhennys** *s.* SOK, Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan n. **-muutos** *s.* = seur. **-muutto** *s.* Maaherran hyväksymä n. Yhdistyksen n.

nimennäis|osake *s. liik.* nimetylle henkilölle asetettu osake, nimiosake;)(haltijaosake. **-paperi** *s. liik.* = nimennäissitoumus. **-siirto** *s. liik.* vrt. seur. **-sitoumus** *s. liik.* nimetylle henkilölle, mutta ei hänen määräämälleen tehty kirjallinen velkasitoumus, rektasitoumus, nimennäis-, nimi-, rektapaperi;)(haltijasitoumus; vrt. määrännäissitoumus. **-šekki** *s. liik.* vrt. ed. **-vekseli** *s. liik.* vrt. nimennäissitoumus. **-velkakirja** *s. liik.* vrt. nimennäissitoumus.

nimen|omaan *adv.* erityisesti, suoranaisesti, juuri, etenkin, varsinkin, nimenomaisesti. | Kaikki lapset, n. Jorma. Tämä koskee n. meitä. Asiasta on n. mainittu sivulla 16. Älä sano mitään, ellei n. kysytä. Isä on siitä n. kieltänyt. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* nimenomaan esitetty, tapahtuva tms., erityinen, erikoinen, suoranainen, selvä. | N. määräys, kutsu, pyyntö. Ilman holhoojan n:sta lupaa. Hänen n:sena tehtävänään on --. Vain sillä n:sella ehdolla, että --. Monin paikoin, mutta n:sesti Pohjanmaalla. N:sesti tehtäväänsä koulutettu. **-omattain** *adv.* → nimenomaan.

nimentö[2*] *s. kiel.* = nominatiivi.

nimen|vaihdos *s.* **-väärenny|s** *s.* Joutua kiinni n:ksestä.

nime|tä[38] *v.* **1. a.** mainita, ilmoittaa jku, jk nimeltä, mainita jkn, jnk nimi. | Eräs n:tty henkilö. Ilmiantajan n:ämä. Edellä n:tty elokuva, tutkimus. Sääntöjen 7. §:ssä n:tyt asiat. On vaikea n. kaikkia nykyajan taidevirtauksia. **b.** *harv.* = nimittää 1.b. | [Tunteelle] ei voinut antaa nimeä, joka olisi sen tyhjentävästi n:nnyt KOSKENN. [Herne-sanan] n:ämä viljelyskasvikin opittiin balttilaisilta naapureilta AK. **c.** *erik.* mainita jku nimeltä, jkn nimi jtak määrätarkoitusta, -tehtävää varten; joskus: valita, ehdottaa, esittää (valittavaksi, määrättäväksi) jhk tehtävään tms. | N. jku todistajaksi. Ehdokkaiden n:äminen. Komitean jäseniä ei ole vielä n:tty. Suomen joukkue n:ttiin eilen. **2.** → nimittää. | Lapsi n:ttiin Liisaksi. **3.** *kansanr.* sanoa, virkkaa. | -- sanan virkkoi, noin n:si KAL.

nimet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** jolla t. jossa ei ole nimeä; joskus: anonyymi. | Ennen kastamista lapsi on n. Pieni n. metsälampi. N. ilmianto, kirje, kirjoitus 'jossa ei ole lähettäjän nimeä'. N:tömänä esiintyvä [= nimeään ilmaisematon] kirjoittaja. — N. sormi 'pikkusormen viereinen sormi, kultaralli'. — *Anat.* N. valtimo 'aortasta haarautuva oikeanpuoleinen käsivarren ja pään valtimorunko'. — *S:sesti.* a) nimetön sormi. | Sormus vasemman käden n:tömässä. b) *mon. leik.* alushousut. | Vetää n:tömät jalkaansa. **2.** nimeltä tuntematon, mainitsematon; tuntematon, määrittelemätön, outo. | Joku n. ystävä, hyväntekijä, vainaja. Tavallinen n. rivimies. -- hävinnyt tuohon suurkaupungin ihmisvilinään n:tömänä ja tuntemattomana TARK. — Outo, n. tunne. N. tuska, ikävä, hätä. Äidistä huokui häneen n. rauha ja voima WALTARI. **3.** *harv.* ed:een liittyen (vrt. nimi 3): joka on vailla kuuluisia nimiä, tuntematon, maineeton. | Kilpakävely, kansainvälisesti n:tömin urheilulajimme.

nimeämätön[57] *kielt.a.* jota ei ole nimetty. | N. henkilö.

nim|i[8] *s.* **1.** sana t. sanaliitto, jota käytetään ilmaisemaan jkta henkilöä, jtak oliota, esinettä t. asiaa, nimitys. **a.** leksikaalista merk.-sisällystä luonnehtimatta jkn erityisen, yksityisen henkilön, jnk olion, esineen nimestä: erisnimi, propri. | Lapsella täytyy olla n. Mikä on n:esi? Pojan n. on Pekka, tytön Anna-Liisa. Hänen n:ensä on Matti Heinonen. Paavo on tavallinen pojan n. Anteeksi, en kuullut n:eänne. Hevosen, koiran, kissan n. Kaupungin, pitäjän, kylän, kadun, torin, talon n. Maan, läänin n. Paikan n. oli Golgata. Järven, lahden, vuoren n. Laivan n. Romaanin n:enä on "Seitsemän veljestä". Sävellyksen, runon n. Kaunis, ruma, tavallinen, harvinainen n. Kristillinen, suomalainen n. Oikea, väärä, otettu, tekaistu n. Rakkaalla lapsella on monta n:eä [vars. jkn t. jnk monista lempi- tms. nimistä] SP. Ei n. miestä pahenna, jos ei mies n:eä SL. **b.** leksikaalista merk.-sisällystä luonnehtivasti kaikkien samaan lajiin kuuluvien henkilöiden, olioiden, esineiden, asioiden yhteisestä nimestä; yleisnimi l. appellatiivi, nimisana l. substantiivi. | Anoppi, puolison äidin n. Eläimen, kasvin tieteellinen n. Ja ihminen antoi n:et kaikille karjaeläimille ja taivaan linnuille ja metsän eläimille VT. Nuoren hevosen n. on varsa. Nili, lappalaisten oma patsasaitan n. Eräästä amerikkalaisesta pommituskonetyypistä käytetty n., lentävä linnoitus. Saada professorin n. ja arvo 'titteli'. Hyvä n. huonolla asialla. Heikkous, n:esi on nainen (Shakespeare). **c.** *yhd.* Henkilön-, isän-, miehen-, naisen-, pojan-, tekijän-, tytönn.; eläimen-, kalan-, kasvin-, koiran-, lehmän-, linnun-, puunn.; heimon-, kansan-, perheen-, ryhmän-, suvunn.; joen-, järven-, kadun-, kylän-, luonnon-, maan-, paikan-, pitäjän-, talon-, tilann.; aineen-, auton-, esineen-, kirjan-, liikkeen-, tavaran-, tekimenn.; asian-, kielen-, kuun-, ominaisuuden-, taudin-, teon-, tilann.; etu-, liika-, risti(mä)-, sukunn.; arvo-, haukkuma-, herras-, hyväily-, iva-, kunnia-, lempi-, lisä-, lyhennys-, maine-, peite-, pilkka-, puhuttelu-, sala-, virkan.; eris-, kaksois-, laji-, rinnakkais-, yhteis-, yleisn.; kirjailija-, sotilas-, taiteilija-, tyttön.; asutus-, kauppa-, kulttuurin.; hämäläis-, karjalais-, savolaisn.

2. ed. pääryhmään liittyvää käyttöä. **a.** eril. käyttötapoja. | Ilmoittaa, sanoa, kirjoittaa n:ensä. Lausua, kuiskata jkn n., n:eä. Käyttää jksta, jstak jtak n:eä. Kantaa jtak n:eä, par. seur. t. olla jnk niminen. Olla n:eltään jk. Kaupunki n:eltä(än) Betlehem. Kutsua, puhutella, luetella n:eltä. Häntä oli puhuteltava n:ellä Teidän Ylhäisyytenne. N:eltä tunnettu, mainittu, mainitsematon henkilö. Tunnen hänet vain n:eltä. Hallitsija vain n:eltään 'nimellisesti'. Lapsi sai n:en, n:ekseen Pirkko. Ottaa uusi n. Muuttaa, suomalaistaa n:ensä. Huonosti valittu n. Esiintyä jllak n:ellä, n:enään jk. Olla tunnettu jllak n:ellä 'jnk nimisenä'. Suolattuna ja maustettuna kilohaili käy anjoviksen n:ellä. Koira tuntee n:en Musti 'on tottunut siihen, että sitä nimitetään Mustiksi'. — N. merkitsee usein paljon. N., joka ei vastaa teoksen sisällystä. Hänen n:ensä on laajalti tunnettu. Tehdä n:ensä kuuluisaksi, tunnetuksi. A:n n. oli kaikkien huulilla. Jo hänen n:ensäkin herättää kauhua. Kristillisyys ei saisi olla vain pelkkä n. Liikkeen n:ellä on hyvä kaiku. Teos tuskin ansaitsee tieteellisen

tutkimuksen n:eä. Nimittää asioita niiden oikeilla n:illä. — *Ark.* Tottelee n:eä Sakari 'on nimeltään S.' **b.** *erik.* kirjoitetusta t. painetusta nimestä. | Puhelinluettelon n:et. Listassa on parikymmentä n:eä. Tuossa näkyy Liisankin n. Näki n:ensä lehdestä. Sinun n:elläsi tullut [= sinulle osoitettu] kirje. Nimilehdessä on teoksen ja tekijän n. N:en alkukirjaimet. — *Erik.* = nimikirjoitus. | Kirjeen alla oli n. Antti. Kirjoittaa n:ensä jhk. Pistätkö n:esi tähän paperiin? Todistaa, varmentaa asiakirja n:ellään. Väärentää jkn n. Hänen n:ensä ei enää kelpaa vekseliin. Kerätä n:iä (keräyslistaan). Saada, pyytää n. (vekseliin, takaajaksi). — Vrt. 3. | Hyvä, luotettava, heikko n. [esim. velkakirjan takaajana]. - - oli kysellyt kuinka paljosta hänen n:ensä on kiinni ALKIO.

3. a. nimi edustamassa henkilöä, jolle se kuuluu. | Hän alkaa jo olla tunnettu n. Historian suuret n:et. Jalkapallojoukkueen vahvin n. Wäinö Aaltonen, kuvanveistotaiteemme johtava n. Päivän n. seurapiireissä. - - tarvitsi suuren n:en suojelusta TARK. Kuitenkin on sinulla Sardeessa muutamia harvoja n:iä, jotka eivät ole tahranneet vaatteitaan UT. — Kiitetty olkoon Herran n.! Ylistää, julistaa Jumalan, Jeesuksen Kristuksen n:eä. Hänen n:ensä kunniaksi. - - hänen n:eensä pakanat panevat toivonsa UT. **b.** nimi edustamassa käsitystä, joka toisilla on siitä, jolle t. johon se kuuluu; maine. | Jklla on hyvä, huono n. Tavoitella n:eä ja kunniaa. Saanut n:eä säveltäjänä. Luoda itselleen n. Tahrata, häpäistä hyvä n:ensä. N. on kalliimpi suurta rikkautta VT. - - sinulla on se n., että elät UT. — Liikkeellä on arvossa pidetty n. A:n tuotteet ovat saaneet huonon n:en. Auto, joka on n:ensä arvoinen.

4. erikoista paikallissijojen käyttöä. **a.** iness:ssä t. ill:ssa ilmauksissa, jotka merkitsevät jkn, jnk edustajana, puolesta, suojeluksessa tms. esiintymistä t. toimimista, jkhun, jhk vetoamista; joskus: laskuun, tiliin, varjolla. | Esiintyä, toimia omissa n:issään, toisen n:issä. Harjoittaa ammattia omiin n:iinsä. Esivallan n:essä, n:issä, n:iin. Hoiti taloa alaikäisten lasten n:essä, n:issä. Seurani n:essä, n:issä lausun teidät tervetulleiksi. Kristillisyyden n:essä on tehty kauheita tekoja. Lain n:essä, avatkaa! Jokainen tappeli omiin n:iinsä. Vannoa, rukoilla jkn n:een. Kastaa, siunata Isän, Pojan ja Pyhän Hengen n:een. Sanat kuuluvat Herran n:essä, n:een seuraavasti: - -. - - siunattu olkoon hän, joka tulee Herran n:een UT. Sillä missä kaksi tahi kolme on kokoontunut minun n:eeni, siinä minä olen heidän keskellänsä UT. — *nimessä* us.: jhk vedoten, jnk tähden, vuoksi. | Sieluni autuuden n:essä, totta puhun! Kohtuuden, oikeuden, totuuden n:essä on myönnettävä, että - -. Kaiken pyhän, järjen n:essä. Oman etusi n:essä. Inhimillisyyden n:essä. Auttakaa taivaan n:essä. Ole herran n:essä hiljaa! — *ei missään nimessä* ei missään tapauksessa, millään muotoa, ei kerta kaikkiaan, ei suurin surmin. | En missään n:essä haluaisi lähteä. Tulitikkuihin et saa missään n:essä koskea. | "Kutsunko Maijankin?" — "Älä missään n:essä." **b.** ed:een liittyen *nimellä* joskus = jtak syynä t. aiheena käyttäen, jnk varjolla. | - - pakeni saaresta - - milloin hylkeenpyynnin, milloin muun n:ellä E.ELENIUS. - - kukapa lähtee tästä laskiaismarkkinoitten n:ellä vihille NUOLIV. **c.** vars. mon. iness:ssä ja ill:ssa (harv. yks. adess:ssa ja all:ssa) ilmauksissa, jotka merkitsevät jkn, jnk omistuksessa, hallussa, hoidossa, vastuulla tms. olemista t. siihen joutumista. | Talo on Kustaan, perikunnan n:issä. Mylly esiintyy asiakirjoissa hänen n:ellään. Omaisuus siirrettiin pojan n:iin, n:elle. Rakensi talon omiin n:iinsä. Otti velkaa omiin n:iinsä. Nurmen n:issä olleet maailmanennätykset. Sai urakan n:iinsä 'suorittaakseen'. Silloin jo oli [hopealusikat] Pertun n:een luvannut KATAJA. - - sinä olet ottanut n:iisi tämän temppelin VT. **d.** ed:een liittyen mon. ill:ssa ajasta. | Joudutaankohan perille tämän päivän n:iin 'vielä tänä päivänä'. Rakennus valmistunee vielä tämän vuoden n:iin 'tämän vuoden aikana'. **e.** monikon iness:ssä ja ill:ssa (harv. yksikön adess:ssa ja all:ssa) ilmauksissa, joissa jtak pidetään jkn tekemänä, aikaansaamana. | Taulu, joka käy Rembrandtin n:issä. Aristoteleen n:ellä kulkeva teoria. Runo on pantu hänen n:iinsä. — Ed:een liittyen jnk luultua, arveltua aiheuttajaa, syytä ilmaisemassa: tiliin, laskuun. | Koko teko meni hänen ymmärtämättömyytensä n:iin. Kirjoitus pantiin sepustajansa ilkeyden n:iin.

5. *nimeksi* (adv.) mitättömän vähän, tuskin mainittavasti, (ei) juuri ollenkaan. | Lunta, metsiä, rahaa on vain n:eksi. Keitossa tuntui suola vain n:eksi. Teollisuutta harjoitettiin vain n:eksi. Sataa, tuulee tuskin n:eksi. Sairas syö enää n:eksi. Silakkaa on saatu vasta n:eksi. Ei ymmärrä asiaa n:eksikään 'ollenkaan'. Jutussa ei ole totta n:eksikään. — Maa on vain n:eksi [= nimellisesti] kuningaskunta.

nimiehdotus *s.* ehdotus jnk nimeksi. | Epäonnistunut n.

nimien|keräys *s.* Rauhanasian varjolla suoritettu n. **-sekaannus** *s.*

nimi|hakemisto *s.* Teoksen lopussa on asia- ja n. **-henkilö** *s.* jssak kirjallisessa tms. tuotteessa esiintyvä henkilö, jonka mukaan tuote on saanut nimensä. | "Juha"-romaanin n. Novellin, elokuvan n. **-huuto** *s.* puhelimessa tunnuksena numeron asemesta käytetty nimi. | N.: Hallman.

nimik|e[78*] *s.* **1.** tullitariffissa: oman numeroidun ryhmänsä muodostava tavara(luokka) ja vars. sen nimi. | N:keessä mainitut tavarat. Tavara, joka kuuluu n:keeseen 10.012. — *Yhd.* tavaran.; osa-, pään. **2.** *kirj.* kirjan (t. muun painotuotteen) nimiön se osa, joka sisältää kirjan varsinaisen nimen, nimeke.

nimi|kilpi *s.* julkisesti nähtäväksi tarkoitettu jkn henkilön, jnk liikkeen tms. nimen sisältävä taulu, "kyltti". | Oveen kiinnitetty kuparinen n. Postikonttorin, tavaratalon n. Katujen n:kilvet. Kulkueessa kannettiin eri urhei-

luseurojen n:kilpiä. **-kirja** *s.* jnk laitoksen, seuran tms. toimihenkilöiden t. jäsenten luettelo, matrikkeli; *erik.* valtion viran- ja toimenhaltijoista ao. laitoksessa pidetty vahvistetun kaavan mukainen luettelo, johon merkitään kunkin henkilötiedot, opinnot, tehtävät, virkaylennykset yms. | Oppilaitoksen, osakunnan, yhdistyksen n. Virkamiehen ansioluettelona käytetään n:n otetta. Pitää n:a. **-kirjai|n** *s., tav. mon.* nimen alkukirjain; monogrammi. | Hänen n:mensa ovat J. L. Savukekoteloon kaiverretut omistajan n:met. Ommellut, taiteellisesti sommitellut n:met. N:nten malli. **-kirjoitu|s** *s.* jkn henkilön nimi hänen itsensä tavanomaisesti kirjoittamana, autogrammi. | Kaunis, selvä, epäselvä n. Todistaa, varmentaa asiapaperi n:ksellaan. Väärentää jkn n. Kerätä n:ksia.

nimikkeistö[1] *koll.s.* nimikkeet kokonaisuutena. | Tullitariffin n. — *Yhd.* tullin.

nimik|ko[2*] *s.* olio t. esine, joka on määrätty, omistettu jklle, jota jku pitää omanaan, hoidossaan, käytössään, nimissään; joskus: joka on omistettu jklle ja nimitetty hänen mukaansa. | Lehmä on talon tyttären n. Jokaisella lapsella oli lammaskatraassa oma n:konsa. Hänen n:okseen istutettu puu. Lapsi kastettiin ennen aina jonkun pyhimyksen n:oksi. Kirkko on Pyhän Olavin n.

nimikko|eläin *s.* **-hevonen** *s.* **-kirkko** *s.* Pyhän Andreaan n. **-lammas** *s.* **-lehmä** *s.* Miniän n. **-puu** *s.* Taloon tulleelle nuorikolle istutettiin n. **-pyhimys** *s.* erikois-, suojeluspyhimys; vars. pyhimys, jonka mukaan jku henkilö, jk kirkko tms. on saanut nimensä. | Pyhä Nikolaus, laivurien n. Kirkon n. **-päivä** *s.* Pyhän Mikaelin n.

nimikoi|da[18] *v. käs.* -nti[4*] *tconn.* merkitä (tav. ompelemalla) liinavaatteisiin nimikirjaimia, nimeillä, merkata. | N. liinavaatteita ompelemalla, nimikoimismusteella. Valkoisella langalla n:dut kirjaimet. Lakanoiden n:nti.

nimikoimis|lanka *s. käs.* nimikointiin käytetty lieväkierteinen, kiiltävä puuvillalanka, nimeily-, merkkauslanka. **-malli** *s.* **-muste** *s.* nimikoimiseen käytetty muste, nimeily-, merkkausmuste.

nimi|kortti *s.* pienikokoinen kortti, johon on kirjoitettu t. painettu (t. on tarkoitus kirjoittaa) jkn henkilön, tav. sen käyttäjän nimi; us. = käyntikortti. | Liittää n:korttinsa kukkalähetykseen. Kihlakortteina käytetään usein samaan kuoreen pantuja kihlaparin n:kortteja. Illallisvieraiden paikat oli merkitty n:kortein. **-kristilli|nen** *a.* -syys *omin.* vain nimeltä, muodollisesti, ulkonaisesti kristillinen, muoto-, tapakristillinen;)(tosikristillinen. | N. ihminen. N:syys, us. *syn.* kirkkokristillisyys. Penseä n:syys. **-kristit|ty** *s.* vrt. ed.; us. *syn.* kirkkokristitty;)(tosikristitty. | Suruttomat ja n:yt. - - moni jalo pakana elää paremmin kuin useat n:yt, jotka noudattavat Jumalan tahtoa ainoastaan sikäli kuin se soveltuu heidän pyyteihinsä AK. **-kuulu** *a.* → kuuluisa, nimekäs. **-laat|ta** *s.* jkn henkilön, jnk liikkeen tms. nimeä ilmaiseva (tav. pienehkö) laatta. | Koiran kaulapannassa oleva n. Hautojen marmoriset n:at. **-lap|pu** *s.* jhk esineeseen kiinnitetty nimeä, omistajaa, sisällystä, käyttötarkoitusta tms. ilmaiseva lappu, nimilippu, esite, etiketti. | Kirjan selkään, lääkepulloon, tavaralähetykseen, hyllyn reunaan liimattu n. Matkalaukkuun kiinnitetty n. Herbaariopaperit on varustettu n:uilla. Sotilaan nimen, arvon ja varusnumeron osoittava n. **-lehti** *s. kirj.* se painotuotteen (kirjan, aikakauslehden tms.) lehti, jonka etusivulle on painettu tuotteen nimiö, nimiö-, tittelilehti. **-leima** *s.* leimasimella painettu nimi. | Omistajan, toiminimen, lähtöaseman n. Nimikirjoitusta selventävä n. **-leimasin** *s.* jnk nimen painamiseen tarkoitettu leimasin. **-levy** *s.* = nimilaatta. **-lippu** *s.* = nimilappu. | Lääkepullon, herbaariokasvin n. **-lista** *s.* Kokouksen osanottajien n. **-luettelo** *s.* Aakkosellinen n. Koulun oppilaiden, lääkekasvien n. Kirjan lopussa täydellinen nimi- ja asialuettelo. **-lyhennys** *s.* par. nimenlyhennys, lyhennetty nimi. **-merkitön** *kar.a.* < seur. | N. kirjoitus. **-merk|ki** *s.* **1.** jkn henkilön täydellisen t. oikean nimensä asemesta tav. kirjallisen esityksen, tuotteen tekijännimenä käyttämä merkintä (esim. nimen lyhennys, nimikirjaimet, salanimi). | N. P. K-o, "Olli". N. "Huolestunut kansalainen". Pakinoitsijan, kilpailijan n. Taulun alakulmassa on taiteilijan n. Käyttää jtak n:kiä. Esiintyä, kirjoittaa, julkaista jtak jllak n:illä, n:kinä(än) jk. N:in taakse kätkeytyy eräs tunnettu henkilö. — Alma neuloi n:kiä [= nimikirjainta, -kirjaimia] punaisella langalla uusiin nenäliinoihin CANTH. **2.** jtak tiettyä nimimerkkiä käyttävä henkilö. | N. "Tiitus" kirjoitti asiasta seuraavaa: - -. Vastaukset pyydetään lähettämään tämän lehden konttoriin n:ille "Kesäkuussa tavataan" [ilm.]. **-mie|s** *s.,* vars. *urh.* nimekäs, tunnettu mies. | Runsaasti n:hiä mestaruuskilpailuissa. **-muisti** *s.* kyky muistaa nimiä. | Ilmiömäinen n. **-muo|to** *s.* Paavo — eräs Pauluksen suomalainen n. Latinalaisasuiset n:dot. Vanha, vakiintunut, uusi, turmeltunut n.

nimi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[66] *omin.* **1.** gen:n t. poss.-suff:n ohessa. **a.** gen. ilmaisee jkn, jnk toisen, jolla on sama nimi kuin pääsanan ilmaisemalla käsitteellä. | Aivan hänen n:sensä mies. — Kirjoitetaan tav. ◡ a:sen pron:n tai a:n kanssa: monen-, saman-, sen-, tämänn.; oudonn. **b.** (definitiivinen) gen. ilmaisee itse nimen. | Esiintyi insinööri Kallion [= Kallio-]n:senä. Kavalluksen n. rikos. Eduskunnan valiokunnat antavat lausuntonsa tavallisesti mietinnön n:sinä. **2.** nom:n ohessa ◡. | Eri-, hyvä-, kaunis-, komea-, ruman.; latinalais-, suomalaisn.; kaksi-, monin.; Häme--, Pekka--, Salokas--, Tuomis-n; Ville Tuominen -n.

nimi|neuvos *s. vanh.* eräs tsaarinvallan aikainen arvonimi Venäjällä ja Suomessa; sen saanut henkilö. **-novelli** *s.* novelli, jonka mukaan kokoelma, johon se kuuluu, on saanut nimensä. **-osa** *s.* nimihenkilön osa näytelmässä, oopperassa t. elokuvassa. | "Hamletin", "Lean" n.

Näytellä, esittää, laulaa n(:a). Tänään klo 19.30 "Carmen", n:ssa ruotsalainen vierailija A. **-osake** *s. liik.* = nimennäisosake. **-paperi** *s. liik.* = nimennäispaperi.

nimipäivä *s.* **1.** Jkn n. 'se vuoden päivä, jonka kohdalla ko. henkilön nimi on almanakassa'. Sirkan n. on 16. 10. Viettää, juhlia jkn n:ä. **2.** *mon.* nimipäivänviettotilaisuus. | Iloiset n:t. Mennä jkn nimipäiville. **-kahvi** *s.,* us. *mon.* Komeat n:t. Kutsua n:lle. **-kekkerit, -kestit** *s. mon.* **-lahja** *s.* Sai kirjan n:ksi. **-onnittelu** *s.* Henkilökohtainen, kirjeellinen n. Saapua n:lle. **-rinkilä** *s.* **-sankari** *s.* se jonka nimipäivä on. | Onnea n:lle! **-vieras** *s.*

nimi|runo *s.* runo, jonka mukaan kokoelma, johon se kuuluu, on saanut nimensä. **-sana** *s. kiel.* = substantiivi. **-sarja** *s.* Johannes-nimestä on syntynyt kokonainen n. Maineikkaiden taistelupaikkojen n. **-siirto** *s. liik.* vekselin, šekin tms. siirto merkitsemällä sekä siirtäjän että siirronsaajan nimi; vrt. blankosiirto. **-sivu** *s. kirj.* nimilehden etusivu.

nimismies *s.* aik. pitäjään määrätty kruunun hallinnon paikallinen toimihenkilö (varhimmin kansan oma luottamusmies), jonka tehtävänä oli kruununtilojen hoito, veronkanto, syytteennosto yms.; vrt. nimitysmies; nyk. maaherran alainen virkamies, jonka tehtävänä on toimia nimismiespiirissään yleisen järjestyksen valvojana, virallisena syyttäjänä ja ulosottomiehenä, kruununnimismies, vallesmanni. **-piiri** *s.* (tav. yhden, joskus useamman pitäjän käsittävä) kihlakunnan alapiiri, jossa hallintoviranomaisena toimii nimismies. | Leppävirran n. **-pitäjä** *s. hist.* = hallintopitäjä. **-talo** *s. hist.* nimismiehen virkatalo. **-vero** *s. hist.* nimismiesten aluksi omaa palkkaustaan varten, myöhemmin valtiolle kantama maavero.

nimistö[2] *koll.s.* Henkilöiden, luonnonpaikkojen, työkalujen n. Seudun vanha, omaperäinen n. Kasvien suomalainen, latinalainen n. Eläin-, lääketieteen, kemian, kieliopin, tekniikan, farmakopean n. — *Yhd.* henkilön-, karjan-, kasvin-, linnun-, paikan-, taudinn.; karjalais-, suomalaisn.; arvo-, etu-, hyväily-, liika-, pilkka-, ristimä-, sala-, suku-, virkan.; kulttuuri-, metsästys-, sotilasn.

nimi|tapa *s. kiel.* = infinitiivi. **-taulu** *s.* jnk nimeä osoittava taulu. | Kunkin lehmän kohdalla on n.

nimit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < nimittää. **1.** *harv.* mainita, luetella nimiltään t. joillakin nimillä. | N:tele koneen eri osat. Eri metsätyyppien n:tely. - - sitä sanoessaan taputti hän oritta kaulalle ja n:teli sitä nimeltään AHO. Papaksi hän itseään harvoin n:teli KIANTO. — Tav. **2.** nimitellä haukkuma-, pilkkanimillä, haukkua, herjata, sättiä. | Aina haukkuu ja n:telee. N:teli toista takanapäin roistoksi, varkaaksi ja lurjukseksi. N. asianajajia lapamadoiksi SILL. - - kiivaasti vastusteli Eino äitiäänkin ja n:teli rumilla nimillä KATAJA.

nimitiede *s.* nimitutkimus.

nimittäin *adv.* (*lyh.* nim.), joka konj:n tavoin ja us. parenteettisesti liittää aikaisempaan, edellä esitettyyn jnk selittävän, selventävän, täydentävän lisän; näet, näes, näetsen. | Hän, n. Pekka [t. Pekka n.]. Kaikki kolme havupuutamme, n. kuusi, mänty ja kataja. Taiteista abstraktisin, n. musiikki. Kilpailu, n. rehellinen kilpailu, on aina sallittua. Tulen, ellei n. sada. - - yhtä viisas on hän aina kuin isänsäkin, minä n. KIVI. — En tule, olen n. sairas. On n. usein niin, että - -.

nimittäjä[10] *s.* **1.** *tek. harv.* Minulla on melkein yhtä monta nimeä kuin on n:ä L.ONERVA. **2.** *mat.* murtoluvussa murtoviivan alapuolelle merkitty luku, joka osoittaa kuinka moneen osaan yksikkö t. kokonaisuus on jaettu, jakaja. | Murtoluvussa $^{3}/_{5}$ on 5 n., 3 osoittaja. Pienin yhteinen n. 'pienin kokonaisluku, johon kahden t. useamman murtoluvun nimittäjät sisältyvät tasan'.

nimittämis|kirja *s. lak.* asiakirja, jolla henkilö nimitetään valtion virkaan t. toimeen, nimityskirja. | N. voi olla avoin kirje, valtakirja tai toimikirja. **-oikeus** *s.* oikeus nimittää viran t. toimen haltija(t), nimitysoikeus. | Virat, joihin tasavallan presidentillä on n. **-tapa** *s.* nimitystapa.

nimittämät|ön[57] *kielt.a.* jota ei ole nimitetty t. ei voi nimittää; joskus: nimetön, tuntematon. | Kaupungin n:tömät kadut. - - seuraa minua kumminkin jokin n. vaiva SILL. — *Mat.* N. luku 'paljas luku'.

nimittäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. 1. a. | Vaatimattomasti "sivulliseksi" n:vä henkilö. "Tulenkantajiksi" n:nyt kirjailijaryhmä.

nimit|tää[2*] *v.* vrt. nimetä, mainita, kutsua, sanoa. **1. a.** antaa jklle, jllek jk nimi, ruveta käyttämään jksta, jstak jtak nimeä. | Poika n:ettiin Pentiksi. Linnoitus n:ettiin Pyhän Olavin linnaksi. Kaikkia katuja ei vielä ole n:etty. Kasvi, joka lienee n:ettävä kokonaan eri lajiksi eikä muunnokseksi. Puuvillakankaat n:etään sidonnan mukaan. **b.** ed:een liittyen: ilmaista t. määrittää jk olemalla sen nimenä, tarkoittaa jtak, nimetä jk. | Substantiivi n:tää jonkin käsitteen. Yhdyssanassa "konekirjoitus" edellinen yhdysosa ilmaisee välineen, jolla jälkimmäisen n:tämä työ suoritetaan. **c.** käyttää jksta, jstak jtak nimeä, sanoa, kutsua jkta, jtak jksik, jllak nimellä. | N. jkta, jtak jksik, jllak nimellä. Tyttöä n:etään Liisaksi. Ruotsin asukkaita n:ämme ruotsalaisiksi. N. jkta hyväntekijäkseen. Hyökkääjäksi n:etty puoli. Taloa, jota tuskin voi kartanoksi n. Laatokkaa n:etään usein mereksi. Romantiikaksi n:etty taidesuunta. N. jkta etu-, suku-, arvo-, pilkkanimellä. Useita kasveja n:etään eri paikkakunnilla eri nimillä. N. asioita niiden oikeilla nimillä. Miten häntä, sitä tavallisesti n:etään. **2.** (virallisesti) asettaa, valita, määrätä, kutsua, antaa nimitys jhk virkaan, toimeen t. tehtävään. | N. jku jhk virkaan, toimeen. N. jku jnk päälliköksi. Tasavallan presidentti n:tää piispaksi jonkun kolmesta vaalissa enimmän ääniä saaneesta. Komitean jäseniksi on n:etty seuraavat henkilöt: - -. Vasta n:etty rehtori. Hän on ehdolla, mutta häntä ei ainakaan vielä ole n:etty. **3.** par. nimetä, mainita nimeltä. | N. ehdokkaaksi. Ketään

erikseen n:tämättä. Mutta n:ä toki kosija IVALO. [Tuomari] n:täköön määräpäivän, jonka sisällä vetoajan on annettava riitakirjansa LK. Joka - - perättömästi sanoo toisen syypääksi n:ettyyn [= nimeltä mainittuun, tiettyyn, määrä]rikokseen LK.

nimi|tuomari *s. vanh.* varatuomari. **-tutkimus** *s. kiel.* erisnimiin kohdistuva tutkimus, nimitiede, onomastiikka, onomatologia.

nimity|s[64] *s.* **1.** nimi (harv. erisnimestä). | Presidentti, tasavallan päämiehen n. Jeep on erään amerikkalaisen autotyypin n. Ruumiinjäsenen, veneen, joen, kivilajin, painon, värin, taudin, tunteen, kirjallisen suunnan n. Osuva, tarkka, oikea, harhaanjohtava n. Tavallinen, harvinainen n. Kunnioittava, halveksiva, loukkaava n. Käyttää jksta, jstak jtak n:stä. Antaa jklle, jllek jk n. — *Yhd.* arvo-, kunnia-, pilkkan.; ammatti-, kauppan.; erikois-, ryhmä-, yhteis-, yleisn. **2.** nimittäminen jhk virkaan, toimeen t. tehtävään. | N. jhk virkaan, jksik virkamieheksi. Antaa jklle n. Sai n:ksen lehtoriksi. Hänen n:ksensä maaherraksi herätti yleistä tyytyväisyyttä. Odottaa n:stä. — *Yhd.* virkan.

nimitys|asia *s.* avoimen viran täyttäminen siihen liittyvine toimenpiteineen. | Joensuun lyseon matematiikan vanhemman lehtorin n. Sotilaalliset n:asiat. **-kirja** *s.* = nimittämiskirja. **-mies** *s. hist.* nimismiestä edeltänyt pitäjän väestön itsensä valitsema viranomainen, jonka tehtävänä oli mm. huolehtia paikallisesta kyytilaitoksesta. **-oikeus** *s.* = nimittämisoikeus. **-peruste** *s.* **-ta|pa** *s.* Kidemuotojen nimet perustuvat uuden n:van mukaan pintojen lukuun ja keskinäisiin suhteisiin.

nimitytt|ää[2*] *fakt.v.* < nimittää. | N:i itsensä diktaattoriksi.

nimi|tyyppi *s.* Vanha *nen*-loppuinen n. N. Arpia, Nousia. **-vakuus** *s. liik.* pelkkä henkilövakuus, takaus, takuu;)(reaalivakuus, pantti.

nimiö[3] *s. kirj.* painotuotteen nimilehteen (-sivuun), joskus myös kirjan selkään painettu teksti, joka ilmaisee tuotteen nimen sekä sen tekijän, kustantajan ja painopaikan, titteli; vrt. nimike 2. | Kirjan n. — *Yhd.* suojusn. **-ladelma** *s.* **-lehti** *s. kirj.* = nimilehti. **-sivu** *s. kirj.* = nimisivu.

nio|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* = nivoa. | Aidakset n:ttiin seipäisiin närevitsaksilla. Purkautumattomaksi n:ttu köydenpää.

niobi[6], **niobium**[7] *s.* eräs harvinainen alkuaine, harmaan kiiltävä metalli.

nipin napin *adv.* hädin tuskin, töin tuskin, vaivoin, juuri ja juuri. | Jää kantaa miehen n. n. Rahat riittivät n. n. Pääsi n. n. tutkinnosta.

nipin näpin *adv.* = ed. | - - kiven koloon piiloutuen n. n. pelastunut AHO.

nipistelijä[14] *tek.* < seur.

nipistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < nipistää. | N. sormin, pihdeillä. N:i toista käsivarresta. Pakkanen n:i korvia. — *Yksipers.* Vatsaa, vatsassa n:ee.

nipisti|n[56] *väl.*, us. *mon.* < nipistää. | Kellosepän n:met l. atulat. Sokeripihdit, metalliset n:met. Verho kiinnitetään tankoon n:millä. N:mellä yhteen liitetty paperitukku. Pyöräilijä kiinnittää housunlahkeensa n:mellä 'lahkeenpitimellä'. Muurahaisen, ravun n:met.

nipisty|s[64] *teonn.* < nipistää. | Etusormen ja peukalon n. Käsivarren, korvan n. Kipeä n. N:ksen jättämä mustelma. Vatsassa tuntuu ilkeää n:stä. Pieni pakkasen n. — Huulilla hieno tietäväisyyden n. SILL. — *nipisty|ksessä*, -ksissä, -kseen, -ksiin. Suu happamessa n:ksessä. - - täytyy siinä olla n:ksessä ahtaassa paikassa KATAJA. Joutua n:kseen, n:ksiin.

nipisty|ä[1] *pass.v.* < nipistää. | Tiukasti yhteen n:neet huulet.

nipistäjä[16] *tek.*

nipistäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Rapu n:i varpaaseen.

nipist|ää[2] *v.* us. = näpistää; merk.-ryhmät lähellä toisiaan. **I. 1.** (tarttua jhk ja) puristaa (lujasti), tav. niin että vain pieni osa kohdetta jää puristuksiin. | N. peukalolla ja etusormella. N. hohtimilla, atuloilla. N. jkta käsivarresta, jkn käsivartta. N. korvasta, leuasta. N. mustelmalle. N:i itseään todetakseen oliko valveilla. Rapu n:ää saksillaan. Hevonen n:i hampaillaan hihasta. Rako n:i sulkeutuessaan ilkeästi sormea. — *Kuv.* - - olivat n:äneet pojan kiinni IVALO. **2.** *kuv.* **a.** pakkasesta. | Pakkanen n:ää korvia, nenää. Halla n:i [= palellutti] oraat. **b.** vatsakivusta. | Nälkä n:ää vatsaa, vatsassa. — *Yksipers.* Vatsaa, vatsassa n:ää. **II. 1.** irrottaa t. katkaista nipistämällä. | N. irti, poikki. N:i tomaatista oksan. N:i ihomadon ulos. **2.** *kuv.* ed:een liittyen. **a.** erottaa jstak pieni osa; typistää, supistaa. | Kasvitarhaksi n:ettiin kulma perunamaasta. N:i erän palkasta. Sain n:etyksi hiukan aikaa kirjoittamiseen. Kutomapalkkaakin koettavat emännät n. niin pieneksi KATAJA. - - n:i yöunensa - - lyhyemmäksi NUOLIV. **b.** tav:mmin näpistää (2). | - - n:ämme vain sieltä täältä jonkin viinirypäleen tai pähkinän AHO. **III. 1.** puristaa yhteen; sulkea nipistämällä, puristamalla. | N. huulensa, suunsa kiinni. N:i silmänsä tiukasti umpeen. — Letkun pää n:ettiin tukkoon. Piirakan reunat n:etään vastakkain. **2.** kiinnittää nipistämällä, puristamalla. | Lehmän korvaan n:etty metallimerkki. Lakanan reunaan n:etään pyykkipojat.

1. **nippa**[10*] *s. tekn.* putkimainen metallinen yhdistyskappale, nippeli. — *Yhd.* voitelun.

2. **nip|pa**[10*] *s. harv.* huippu, kärki, nipukka. | - - juuresta n:paan saakka tasaisesti punertava nenä HAARLA. — *nipasta nappaan* tarkalleen, täsmälleen. | Riittivät [rahat] n:asta nappaan SILL.

nippeli[5] *s. tekn.* = 1. nippa.

1. **nip|pu**[1*] *s.* (tav. yhteen sidottu) kimppu, tukku, pakka. | N. rimoja, tukkeja, luutia, nahkoja, salaattia, lankaa. Paksu n. kirjeitä. Sitoa, yhdistää n:uksi, n:puun. Retiisit myydään 10—20 kappaleen n:puina. Osti n:un rinkilöitä. - - tappelevatkin usein niin, että väliin ovat paitasillaan yhdessä n:ussa ALKIO. — *Yhd.* avain-, heinä-, kala-, kukka-, lauta-, nahka-, rinkeli-, salaatti-, tukki-, vihannesn.; asiakirja-, kirje-, paperi-, setelin.

2. **nippu**[1*] *s. harv.* nipukka, (2.) nippa. | Leuan, nenän n.

nippu|hinta *s.* hinta nipulta. | Retiisien n. **-kehä** *s. metsät.* tukkien niputtamisessa käytetty rautakehä. **-kuljetus** *s. metsät.* puutavaran kuljetus nippuina; vrt. seur. **-lautta** *s. metsät.* rautalangalla t. -ketjuilla sidotuista puutavaranipuista muodostettu lautta. **-lauttaus** *s. metsät.* vrt. ed.

niprist|ää[2] *v. harv.* -ys[64] *teonn.* kipristää, nyrpistää. | N. nenäänsä.

nips *onom.interj.* nipsahtavasta äänestä. | N., kynä katkesi!

nipsa|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* napsahtaa, niksahtaa, ripsahtaa. | Tikku katketa n:hti. Kuului pieni n:us. - - akkunaruutuun n:hti pisara ja toinen KARHUM.

nipsaut|taa[2*] *kaus.v.* < nipsahtaa. | Katkaista, leikata n. N:ti luunapin toisen otsaan.

nipuittain *adv.* nippuina, nipuissa, nippu kerrallaan, nippumäärin. | Myydä n. retiisejä, päreitä. Vanhoja lehtiä n. — *Kuv.* Murskasi ennätyksiä n.

nipuk|ka[15*] *s.* jnk esineen t. muodostuman uloin (tav. terävähkö) osa, kärki, huippu, nenä, sakara, nippa, nirkko. | Nenän, leuan, kielen, korvan n. Hännän viimeinen n. Kauluksen, huivin n:at. Suippolakin n. Niemen uloin n. Vuoren korkein, ylin n. — *Anat.* Darwinin n. 'ihmisen korvalehden yläosan sisälaidassa joskus esiintyvä, muiden nisäkkäiden korvalehden kärkeä vastaava nipukka'. — *viime nipukassa* viime hetkessä, viime tingassa, tipassa. | Ehti junaan ihan viime n:assa. Asia jäi aivan viime n:kaan. — *Yhd.* hännän-, korvan-, leuan-, nenänn.; nenän.

niput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* sitoa nipu(i)ksi, panna nippuun t. nippuihin. | N. tukkeja, lautoja. N:ettu sahatavara. Päreiden n:us. N. nahkoja, porkkanoita, köysiä. Langalla pinkoiksi n:etut villapaidat. Setelit n:etaan sadan kappaleen nipuiksi, nippuihin. — *Kuv.* - - sattumako n:ti noin asioita yhteen? HEPOR.

niputtaja[16] *tek.* Olla päreiden n:na.

niputus|kettinki *s. metsät.* **-kone** *s.*, vars. *metsät.* N., jonka muodostaa kaksi rinnakkaista ponttonia ja toiselle asennettu konevoimainen kiramo. **-laite** *s.*, vars. *metsät.* Koneellinen tukkien n. **-laitos** *s. metsät.* Puutavarayhtiön n. **-lanka** *s.*, vars. *metsät.* puutavaran niputukseen käytetty metallilanka.

nirah|taa[2*] *v. harv.* -dus[64] *teonn.* **1.** *onom.* äkillisestä kitisevästä äänestä; kirahtaa, narahtaa. | Lapsi n:taa kehdossa. **2.** norahtaa, pirahtaa. | - - ei verentippaa miehestä n:tanut LEINONEN.

nirha[10] *s. harv.* viila.

nirhalaitainen *a. kasv.* lehdestä, jossa reunan hampaat ovat terävät, lovet kaarevat; vrt. nyhälaitainen.

nirhama[13] *s. lääk.* haava, jossa vain iho on rikkoutunut, tav. hankautumalla. | Tuli vain pieni n.

nirha|ta[35] *v.* **1.** kalvaa, hangata, nakertaa. | N. kynäveitsellä puuta poikki. Kenkä n:si kantapään verille. **2.** *harv.* raapaista. | Sauvanpistot sattuivat vain n:ten HAANPÄÄ.

niristel|lä[28] *frekv.v. harv.* < niristää. | Sydäntäni n:ee nähdessäni kuinka Juhania jauhetaan KIVI.

niris|tä[41] *onom.v. harv.* narista, kitistä. | Hiekka n:ee anturan alla. — Tyttö - - n:i siinä sängyn kupeella KAUPPISH.

nirist|ää[2] *v. harv.* nipistää, puristaa. | - - n:i kahdella sormella tyttöä hieman niskatukasta KIVI.

nirkko[1*] *s.* suippo kärki, huippu; hammas. | Kirkontornin n. Puukon n. [Järven itäpää] pistää terävänä n:na aivan Venäjän rajaa vastaan IVALO. — Erik. *käs.* Pitsin n. Liinan reunaan on koristeeksi virkattu n:ja.

nirpa|ssa, -lla(an) *adv.* nenästä: tyytymättömyydestä nyrpistyneenä, nyrpällä(än). | Söi keittoa nenä n., n:lla nenin.

nirpist|ää[2] *v.* nyrpistää, kipristää. | N. nenäänsä. Aliina n:i huuliansa JOTUNI.

nirppa[10*] *s. harv.* lumikko.

nirppa|nenä *a. halv.* tyytymättömästä, oikukkaasta, ylpeästä tms. henkilöstä, vars. naisesta; vrt. nirpassa. — *S:sesti.* Mokomakin n.! - - Jenni oli jonkin joutava katku, ylpeä, tyhjä n. M.MERENMAA. **-nok|ka** *a.* = ed. | - - kuolee n:kana vanhanapiikana LEINO. — *S:sesti.* Nämä Helsingin n:at TIITUS.

nirp|pu[1*] *s. harv.* nirkko. | - - pienet kiillottomat pisarat istuivat oksien n:uissa LINN. **2.** Apion, pieniä, päärynänmuotoisia kärsäkkäitä, joista monet elävät toukkina ruohokasvien siemenissä; *syn.* suippokärsäkäs.

nirri[4] *s. ark.* sanonnassa *(ottaa) nirri pois.* **1.** henki. | Rahat tänne tai n. pois! **2.** sisu, "luonto". | Kova hiihto otti miehestä n:n pois. Minun eukkoni on aikanaan ottanut minulta n:n pois niin tarkkaan, etten jaksa tapella naisten kanssa E.AUER.

nirs|iä[17] *v.* järsiä, jyrsiä, nirhata. | Wetter piteli kalaa sormissaan ja n:i suurin, tervein hampain sen niskaa TALVIO.

nirskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < nirskahtaa. | Pakkaslumi n:telee jalan alla.

nirskahdut- tav:mmin nirskaut-.

nirskah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* narskahtaa, kirskahtaa. | Hiekka n:taa koron alla. Hampaat n:tivat yhteen.

nirskahut- tav:mmin nirskaut-.

nirskauttaa[2*] *kaus.v.* < nirskahtaa. | N. hampaitaan.

nirsku|a[1] *onom.v.* narskua, kirskua. | Ankkurin kettingit alkoivat n. Avain n:u lukossa.

nirskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N. hampaitaan. Sahata n.

nirskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < nirskua. | N. hampaitaan. Hepokatin n:us. N:tava porsas LEHT.

nirso[1] *a.* -sti *adv.* ruokien tm. suhteen turhantarkka, erittäin vaativa, vaatelias, valikoiva. | N. ruoissaan. Koira ei yleensä ole n., vaan syö melkeinpä mitä vain. Kasvupaikan suhteen voikukka ei ole kovinkaan n. Pääkaupungin n. ja hemmoteltu ensi-iltayleisö. Hän on siinä asiassa erittäin n.

nirsoill|a[29] *v.* olla nirso, käyttäytyä nirsosti, valikoida. | Ei n:a ruokapöydässä!
nirsu[1] *a. harv.* nirso. | - - hän on tänään n:lla tuulella KARHUM.
nirsuil|la[29] *v. harv.* nirsoilla. | Ei n:tu eikä nuoleskeltu KARHUM.
niru|a[1] *v. harv.* norua, herua, tihkua. | Suovettä n:i jalan alta. — *Kuv.* - - eikä taloista eikä mökeistä mitään [avustusta] n:nut TOPPILA.
nirvana[11] [myös -vā-] *s. usk.* budhalaisten uskonnollisuuden korkein aste: yksilöllisen olemisen lakkaaminen, so. tila, jossa kaikki halu ja elämäntunto on sammunut; us. *kuv.* täydellisestä ajatuksettomasta levon ja onnen tilasta. | Vaipua n:an. — *Kuv.* Runsaan aterian jälkeen seurue vaipui n:an. [Aho] halusi hetkittäin vaipua kokonaan sen [romantiikan] lupaamaan esteettiseen n:an TARK.
nisk|a[10] *s.* **I.** ihmisellä ja eläimillä: kaulan takaosa ja us. myös takaraivon alaosa. **1.** N. ja takaraivo. Paksu n. kuin härällä. Kävellä, istua n. jäykkänä, suorana. N. kyyryssä, kyrmyssä, kekassa, kekallaan. Taivuttaa n:aansa. Työntää, vääntää, yrittää, ponnistella n. vääränä (myös kuv.). Nakata n:aansa. Palmikot, nuttura n:assa. Hiukset n:asta kiharat. N. [= tukka niskasta] tasaiseksi leikattu, ajeltu. Lakki, huivi n:assa. Kädet n:assa. Tarttua jkta n:asta, n:aan. Nostaa koiranpentua n:asta. Raapia n:aansa. Taittaa n:ansa. — Nahkoissa: niska- ja kaulaosa. | Vuodan n. — Eräissä yhteyksissä, vars. puhek., *mon.* yhdestäkin puhuttaessa. | Taittaa, vääntää n:at nurin jklta, jltak (myös kuv. 'nujertaa, kukistaa'). Nakata, viskata, heitellä n:ojaan. Tuli n:at edellä maahan. Pudota n:oilleen. — *Yhd.* (a.) keikka-, kyrmyn. **2.** *kuv.* eril. sanontatavoissa. | Jklla on jäykkä, taipumaton n. 'on taipumaton, uppiniskainen'. Notkistaa, taivuttaa n:ansa, jkn n. 'taipua, nöyrtyä, totella; saada jku taipumaan [jne.]'. Päästä n:an päälle (ark.) 'voiton puolelle'. N:assa voittajan ies. Luoda n:oiltaan orjuuden, sorron ies. Hänellä on jo vuosia, ikää n:assaan, n:oillaan 'on jo iäkäs'. Saada kylmää vettä n:aansa 'joutua nolatuksi; kokea jtak, mikä äkkiä laimentaa innostusta'. Kaataa kylmää vettä jkn n:aan. Jklla on silmät n:assakin 'huomaa kaiken'. Tarttua pahaa suoraan n:asta kiinni.

II. ed. pääryhmään liittyvää postp:n tapaista erikoistunutta t. kuv. käyttöä. **1.** sisäpaikallissijoissa. **a.** us. päällä, yllä, päältä jne. | Kohta on sade n:assamme. Hyökkääjät saivat muureilta kiehuvaa vettä n:aansa. Katto oli pudota n:aamme. Ammukset putosivat omien miesten n:aan. Pilkkasanat satelivat poistuvien n:aan. - - on saanut moskaa [= lantaa] n:aansa tämä maa KIVI. - - voi olla sade jauhosäkkien ja sokerilaatikoiden n:assa millä hetkellä hyvänsä KOJO. **b.** *kuv.* ed:een liittyen: heti jälkeen, perään, "päälle". | Ryyppy leipäpalan n:aan. Tuli onnettomuus heti toisen n:aan. On tullut äkkiä myrskyn n:aan kaatosade HAARLA. Ei tehty velkaa velan n:aan KARHUM. **c.** kimpussa, kimpusta, kimppuun. | Kohta ovat hyökkääjät n:assamme. Karistaa ahdistajat n:astaan. Hyökätä, syöksyä jkn n:aan. Usuttaa koirat varkaan n:aan. Saada poliisi n:aansa. On saanut arvostelijat n:aansa. Vilustuin ja tauti oli heti n:assani. - - talonmiehen n:assa oli alituiseen taloneuvoston puheenjohtaja HEPOR. Rutto sen suutarin n:aan! KIVI. **2.** vars. mon. ulko-, harvemmin yks. sisäpaikallissijoissa: jkn taakkana, rasituksena, vaivana, huolehdittavana olemisesta. | Elää vanhempiensa n:oilla. Hänellä on kymmenhenkinen perhe n:oillaan. Joutui kunnan, köyhäinhoidon n:oille. Jättää, sälyttää jk työ, tehtävä toisten n:oille. Koko urakka joutui minun n:oilleni. Työmehiläisten n:oilla on kaikki työnteko. Velkaa n:assa. Tuli n:aan sievoinen tappio, sakko. Ottaa vastuu, velvollisuus, syy, vahinko n:oilleen. Vierittää, panna, sysätä syy toisten n:oille. Syy lankeaa kokonaan hänen n:oilleen. - - lykkäsi sen [huolenpidon kansakoulusta] sitten kunnan n:aan AHO. **3.** *nurin niskoin* ks. nurin II.

III. eri esineistä. **1.** Puun juuren n. 'varren ja juuren yhtymäkohta'. Porkkanan, lantun juuren n. — Vaaran, vuoren, harjun, harjanteen n. 'harja, laki'. Puijon kyömyinen n. AHO. Jokin etäinen valo piirtyi juuri kallion n:alle IRIS UURTO. Laskea koskea tukin n:alla. - - kuin kana orren n:alla J.FINNE. Kun vähänkin oli koukun n:assa [madon]riekaletta KARHUM. — *Yhd.* juurenn. **2.** *erik.* **a.** Kirjan n., tav. 'selkä'. Linkkuveitsen, varstan n., n:at 'saranan kohta'. **b.** eril. (puu)rakenteissa: vaakasuora kannatin, kannatuspuu, -kisko; niskahirsi, -orsi, -palkki, -parru, -puu, niskanen, vuoliainen, vasa. | Lattian, välikaton n:at. Paalupukin n. N:ojen varaan laudoista tehty lava. Sillan, laiturin arkut ja n:at. — *Yhd.* puun. **c.** Joen, kosken n. 'alkukohta (järvestä), yläpää'. Lähellä putouksen n:aa. Saavuttiin kosken n:aan. N. nielee vettä ahnaaseen kurkkuunsa AHO. — Vetää puut tulvan n:aan 'tulvivan vesistön yläjuoksulle'. — *Kuv.* Aivan joulun n:assa 'juuri ennen joulua'. — *Yhd.* joen-, koskenn.
niska|-aukko *s.* **1.** *anat.* Iso n. 'kallon taka-alaosassa oleva aukko, jonka kautta aivo-ontelo ja selkäydinkanava ovat yhteydessä keskenään'. **2.** Vesikourun, uittoruuhen n. 'yläpään aukko'. **-harja** *s.* Hevosen, hyeenan n. **-harja|s** *s.* Sian n:kset. — *Leik.* - - n:ksista sinua nyt vähän kiristäisin KIVI. **-heit|to** *s. urh.* painissa: vastustajan heittäminen niskaotteella. | Selättää n:osta. **-hirsi** *s. rak.* niskapuuna oleva hirsi. | Lattian n. Katon niska- l. harjahirsi. **-hiu|s** *s.* Kihartuvat n:kset. N:sten leikkauttaminen. Tukistaa jkta n:ksista. **-hyppy** *s. voim.* niskan varassa suoritettu teline- t. mattohyppy. **-höyhen** *s.* Kukot tappelevat n:et pörröllä.
-niskainen[63] *poss.a.* Harjas-, jäykkä-, kapea-, kyrmy-, paksu-, puna-, pyöreä-, terävä-, vihreän.; uppin.
niska|jakaus *s.* niskaan ulottuva jakaus. **-jänne** *s.* = niskaside. **-kaari** *s. anat.* takaraivonluussa niskan poikkisuuntaan kulkevia kaarevia har-

janteita. | Alempi, ylempi n. **-karv|a** *s.* Koira murisee n:at pystyssä. Pörhistää n:ansa. N:at nousevat kauhusta, vihasta pystyyn. Tarttua jkta n:oista, n:oihin. — *Kuv.* - - kun kuulen noita iänikuisia hävyttömiä väitteitä suomalaisten mongolisuudesta ja punaisuudesta, niin nousevat n:ani pystyyn J.FINNE. **-kihara** *s.* **-kilpi** *s. el.* vrt. kilpi 2.b. | Kovakuoriaisen, toukan n. **-kuoppa** *s. anat.* ihmisellä niskan keskellä oleva pitkittäissyvennys. **-köysi** *s.* = niskanuora. **-lihas** *s.* **-lohko** *s. anat.* Aivojen n. **-luu** *s. anat.* = takaraivonluu. **-lyönti** *s.* lyönti niskaan. | N. on nyrkkeilyssä kielletty. **-nahka** *s.* Tarttua koiraa n:an. **-nappi** *s.* nappi, jolla miesten irtokaulus kiinnitetään niskasta paitaan;)(etunappi.

niska|nen[63] *s. rak.*, vars. *mon.* vaakasuora kannatuspuu, niska(puu), vuoliainen. | Permantoa, välikattoa kannattavat n:set. N:sten varaan pinotut parrut. — *Yhd.* lattian-, poikkin.

niskanikama *s.* = kaulanikama.

niskanjäykkyys *s. lääk.* eräissä sairaustiloissa niskassa esiintyvä jäykkyys, joka pakottaa pitämään päätä jäykästi takakenossa ja välttämään sen liikkeitä.

niskanuora *s.* N:n veto 'kansanomainen voimainkoetus, jossa kilpailijat niskan varassa vetävät umpisilmukalle solmittua nuoraa, nahkavyötä tms.'

niskan|vääntäjä *s. leik.* painija. **-vääntö** *s. leik.* paini.

niska|oja *s. maat. metsät.* avo-oja, jonka tarkoituksena on estää veden tulo ylävämmältä alueelta alavammalle, piirioja. | N:ojalla ympäröity viljelysalue. Kuivattavan suon laitaan kaivettu n. **-osa** *s.* Kallon, kauluksen n. **-ote** *s.*, vars. *urh. voim.* ote niskasta. **-pahka** *s. eläinlääk.* hevosen niskassa korvien takana oleva pahka, josta us. kehittyy märkivä avanne. **-palk|ki** *s. rak.* niskana oleva palkki. | Välikaton n:it. **-parru** *s. rak.* vrt. ed. **-peili** *s.* varrellinen käsipeili, jonka avulla voi toisesta peilistä tarkastella omaa selkäpuoltaan, vars. niskaa ja pään takaosaa. **-pisto** *s. lääk.* selkäydinnestettä näytteeksi otettaessa kannattajanikaman ja kallon väliin tehty pisto. **-puo|li** *s.* Vuodan n. Kosken n. **-pu|u** *s. rak.* = niska III.2.b. | Permannon, välikaton n:ut. Sillan, laiturin n:ut. N:iden varaan tehty pino. — Tulenteossa: alin puu, jonka varaan muut puut ladotaan. **-riipunta** *s. voim.* riipunta niskan ja käsien varassa. — Vapaa n. 'riipunta pelkästään niskan varassa'. **-sauma** *s.* **1.** *käs.* Kauluksen n. **2.** *rak.* muuratun holvikaaren ensimmäinen sauma. **-seisonta** *s. voim.* seisonta niskan (ja pään) varassa. **-side** *s. anat.* seitsemännen kaulanikaman okahaarakkeesta takaraivonluuhun ulottuva vahva jänne. **-suoni** *s.* **-särky** *s.* **-tuk|ka** *s.* Pitkä, kihara n. Tukistaa n:asta. **-töyhtö** *s.* Jalofasaanin sininen n. **-vill|at** *s. mon.* Lampaan n. — *Leik.* niskahiukset, -tukka. | Raapia n:ojaan. Tarttua jkta n:oihin.

niskoit|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* olla vastahakoinen, panna vastaan, vastustella, hangoitella (vastaan), niskuroida, uhitella, "pullikoida", "jermuilla". | N. jkta vastaan. N:televa lapsi, oppilas. N:televat alamaiset. N. lakia, esivaltaa vastaan. Rangaista n:telusta. - - sinä olet n:ellut Herran käskyä vastaan VT. - - n:telullaan he kiusasivat Jumalaa VT. — *Lak.* N:telu, tottelemattomuus julkisen viranomaisen tai esimiehen määräyksiä vastaan.

niskoittelija[14] *tek.* < ed. | Rangaista n:a. - - n:t älkööt nostako päätänsä VT.

niskur|i[5] **1.** *s.* niskoittelija. | Te n:it! **2.** *a.* -uus[65] *omin.* niskoitteleva. | Ihminen on kovakorvainen, n. ja tyhmä myös KIVI. - - niin kuin n. lehmä on Israel niskoitellut VT. - - minä tunnen sinun tottelemattomuutesi ja n:uutesi VT[v].

niskuroi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* niskoitella. | N. jkta vastaan. N:va alamainen, oppilas.

nisse[9] *s.* **1.** vehnäs- t. piparkakkutaikinasta tehty ihmisen hahmoinen (joulu)leivonnainen; vrt. nasse. | N:jä ja nasseja. **2.** ravintolan, hotellin nuori apulaistarjoilija, tarjoilijaoppilas, tarjoilijapoika t. -tyttö tms. | Hotellin, elokuvateatterin n. **-poika** *s.* **-tyttö** *s.*

nissi[4] *s.* → nišši.

nisu[1] *s. kans.* **1.** myös *raam.* vehnä. | Kylvää, viljellä n:a. N:ja tuli kymmenen hehtoa. - - hänen vihamiehensä tuli ja kylvi lustetta n:n sekaan UT. - - jos ei n:n jyvä putoa maahan ja kuole, niin se jää yksin UT. — *Kuv.* Erottaa n:t akanoista t. ohdakkeista 'kelvolliset kelvottomista, synnittömät syntisistä'. **2.** nisunen, vehnäleipä, vehnänen. | Kahvia ja n:a. Leipoa n:ja.

nisuinen[63] *ain.a.* N. leipä.

nisu|jauho *s.* **-kahvi** *s.*, tav. *mon.* vehnäskahvi. | Tarjota, juoda n:t. **-kakku** *s.* **-leipä** *s.*

nisu|nen[63] *s. kans.* vehnä-, nisuleipä, vehnänen. | Kahvia ja n:sta. Leipoa n:sia.

nisunjyvä *s.* Jeesuksen vertaus n:stä.

nisu|pelto *s.* **-pulla** *s.* Posket kuin n:t. **-vainio** *s.*

nis|ä[11] *s.* nisäkästen maitorauhanen sitä ympäröivine side- ja rasvakudoksineen; naisella: rinta(rauhanen). | Naisen n:ät. Sian, koiran n:ät. Lapsi imee äidin n:iä. — *Kuv.* - - voimoa elämän n:istä joi LEINO.

nisäk|äs[66*] *s. el.; syn. vanh.* imettäväinen. | N:käät 'Mammalia, selkärankaisluokka, johon luetaan tasalämpöiset, keuhkoilla hengittävät, yl. 4-raajaiset, karvapeitteiset eläimet, jotka synnyttävät eläviä poikasia ja ruokkivat niitä nisiksi muodostuneiden maitorauhastensa eritteellä'. — *Yhd.* maa-, vesin.

nisäkäs|eläin *s.* **-heimo** *s.* **-lahko** *s.* **-lisko** *s.* N:t 'Theromorpha, permi- ja triaskauden maaliskoja'.

nisä|luku *s.* nisien lukumäärä. | Koiran n. **-n|särky** *s. lääk.* nisässä tuntuva kipu, joka johtuu sen seuduilla olevien kylkiluiden välihermojen särystä. **-pari** *s.* Sian 9 n:a. **-tulehdus** *s. lääk.* bakteerien aiheuttama nisän tulehtuminen ja ajettuminen.

nisätön[57] *kar.a.*

nišši[4] *s. rak.* = komero 1. | Puolipyöreä n. Kuvapatsaan taustana oleva n.

nitistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < nitistää. | N. vihollisia.

niti|stä[11] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* kitistä, kitkua, natista. | Saranat n:sevät. Liitokset n:sivät ja natisivat. Rattaiden n:nä. Reki liukuu mieluisasti nitajavalla lumella TOPPILA.

nitist|ää[2] *v.* **1.** *harv.* likistää, nipistää. | - - n:ää käärmeen pään kuin pihteihin KALLAS. - - n:i huulensa sen jälkeen yhteen KILPI. **2.** ottaa hengiltä, tappaa, nujertaa. | N. jku, jk hengiltä. N:i sormellaan kärpäsen. N:i miehen kuin itikan. Karhu oli n:änyt pari lehmää. - - jollemme me n:ä porvaria, niin n:ää porvari varmasti meidät SILL. — *Kuv.* voittaa, kukistaa. | N. jku kilpailussa, loppusuoralla. HJK n:i HPS:n 3—0. N. jkn ennätys. - - röyhkeys oli n:ettävä alkuunsa ELSA SOINI.

nito|a[1*] *v.* **1.** kiinnittää, yhdistää jllak siteellä, sitoa (yhteen, kiinni), nioa, nivoa. | Tukeista vitsaksilla nidottu lautta. Liisteistä nidottu reen kori. N. viikate 'viikatteen terä varteen'. Luudan n:minen. Tytöt n:ivat palmikkoihinsa kirjavia nauhoja. — *Kuv.* [Kivi] n:o lopulta veljesten motiivit yhteen R.KOSKIMIES. **2.** ed:een liittyen: valmistaa jtak punomalla, kutomalla jstak nauhamaisesta aineesta, nioa, nivoa. | N. vakka tuohesta. Niinestä nidotut virsut. **3. a.** *kirj.* liittää kirjan t. vihkon arkit langalla t. nitomasinkilöillä yhteen; sitoa kirja sille asteelle, että se on enää vailla kansia ja selkää. | N. kirja käsin, koneella. Nidottu [= kartonkipäällyksinen] kirja. **b.** liittää papereita toisiinsa erityisellä (painettavalla t. pihtimäisellä) kojeella puristettavilla pienillä metallihakasilla, sinkilöillä, sinkilöidä. | Kulmasta yhteen nidotut asiakirjat.

nitoja[10] *tek.*

nitoma|kehä *s. kirj.* nelikulmainen pysty puukehä, jossa kirjan nitominen käsin tapahtuu. **-koje** *s.* vrt. nitoa 3. b. **-kone** *s. kirj.* **-lanka** *s. kirj.* **-nauha** *s. kirj.* **-sinkilä** *s.*

nitomaton[57] *kielt.a.* N. lehden vuosikerta.

nitomis- = nitoma-.

nitomus[64] *s.* nitomisen tulos, nitomalla tehty esine. | Tuohisuikaleista tehty n.

niton[7] *s.* eräs jalokaasuihin kuuluva radioaktiivinen alkuaine, radon.

nitraat|ti[6*] *s. kem.* typpihapon suola. | Metallien n:it. — *Yhd.* hopea-, kalium-, natrium-, rauta-, selluloosan.

nitraatti|bakteeri *s. maat. kem.* bakteeri, joka nitrifikaatiossa hapettaa nitriitit nitraateiksi, nitro-, salpietaribakteeri. **-pitoinen** *a.* N. ravintoliuos. **-typpi** *s.* typpihapon aineosana oleva typpi, salpietarityppi.

nitragiini[4] *s. maat. kem.* palkokasvibakteerien puhdasviljelys, jolla palkokasvien siemen vähän ennen kylvöä tartutetaan t. joka multaan sekoitettuna kylvetään maahan.

nitra|ta[35] *v. kem.* -us[64] *teonn.* käsitellä orgaanisia aineita nitraushapolla, nitreerata, typettää. | N. puuvillaa. Vahvasti n:ttu selluloosa. Raudan n:us eli typettäminen, pintakarkaisumenetelmä, joka perustuu siihen, että typpi ja rauta muodostavat kovan yhdisteen.

nitraushappo *s. kem.* väkevän typpi- ja rikkihapon seos, jolla orgaaniset aineet nitrataan.

nitrautua[44] *pass.v.* < nitrata.

nitreerata[35] *v. kem.* = nitrata.

nitridi[6] *s. kem.* metallin ja typen yhdiste. — *Yhd.* aluminiumn.

nitrifikaatio[3] *s. maat. kem.* maassa tapahtuva ilmiö, jossa elimellisten jätteiden hajotessa muodostunut ammoniakki hapettuu nitraatiksi, salpietarikäyminen. | N:ssa ammoniakki hapettuu ensin nitriitiksi ja se vuorostaan nitraatiksi. **-bakteeri** *s.* nitrifikaatiota aiheuttava bakteeri.

nitriili[6] *s. kem.* syaanivetyhapon esteri.

nitriitti[6*] *s. kem.* typpihapokkeen suola t. esteri. **-bakteeri** *s. maat. kem.* bakteeri, joka nitrifikaatiossa hapettaa ammoniakin nitriiteiksi. **-pitoinen** *a.* N. rikkihappo.

nitro[1] *s. puhek.* lääkkeenä käytetystä nitroglyserolista.

nitro|bakteeri *s.* = nitraattibakteeri. **-bentseeni** *s. kem.* nitrattu bentseeni, mirbaaniöljy, keinotekoinen karvasmanteliöljy. **-fenoli** *s. kem.* fenolista nitraamalla syntynyt aine. | Tärkein n. on pikriinihappo. **-fiili**[4] *s. kasv.* = nitrofyytti. **-foska**[11] *s. maat.* typpeä, fosforihappoa ja kalia helppoliukoisessa muodossa sisältävä väkilannoite. **-fyytti**[4*] *s. kasv.* kasvi, joka viihtyy runsaasti typpiyhdisteitä sisältävällä alustalla, nitrofiili, ruderaatti, salpietarikasvi. **-gelatiini** *s.* räjähdysgelatiini. **-glykoli** *s. kem.* glykolin typpihappoesteri. **-glyseriini** *s. kem.* = seur. **-glyseroli** *s. kem.* eräs glyserolin nitraatti, herkästi räjähtävä, väritön, öljymäinen neste. | N:a käytetään mm. dynamiitin valmistamiseen. **-glyseroliruuti** *s. sot.* nitroglyserolia sisältävä ruuti.

nitroni[5] *s. kem.* eräs emäksinen orgaaninen yhdiste.

nitroosi[6] *s. kem.* nitrosyylirikkihappoa t. nitriittiä sisältävä rikkihappo. **-happo** *s.* = ed.

nitroselluloosa *s.* hienontamattomana tavallisen puuvillan näköinen räjähdysaine, kemialliselta rakenteeltaan selluloosanitraatti. | Vahvemmin nitrattu n., pumpuliruuti l. pyroksyliini. Vähemmän nitrattu n., kollodiumvilla l. kollodiumselluloosa. **-lakka** *s.* **-ruuti** *s.*

nitro|silkki *s. kut.* vähän nitratusta nitroselluloosasta valmistettu tekosilkki. **-syylirikkihappo** *s. kem.* **-tolueeni** *s. kem.* tolueenia nitraamalla syntynyt yhdiste. **-yhdiste** *s. kem.* nitraamalla aikaansaatu orgaaninen yhdiste. | Useat n:et ovat räjähdysaineita, eräitä käytetään värien valmistukseen.

niuha[10] *a.* -sti *adv.* **1.** vähän jtak kuluttava, vars. huonosyömäinen, niukkaruokainen. | N. kahvinjuoja. N. syömään. N. [= vähän leikkaava] viikate. **2.** *harv.* vihainen, äkäinen, tuima. | N. hevonen, virta. [Tamma] vetikin korvansa n:sti taaksepäin WALTARI. **-ruokainen** *a.* vähäruokainen, niukkasyömäinen. **-syömäinen** *a.* = ed.

niuhossa *adv. harv.* hevosen korvista: luimussa. | - - äkeänä, korvat n., Valko seisoo KIVI.

niukahdus[64] *teonn.* < niukahtaa. | Nilkan, ranteen, lonkkanivelen n. Niukahduksen loitsu, luku. **-lanka** *s.* kansanomaisena parannusvälineenä niukahtaneen jäsenen ympäri sidottava lanka. **-luku** *s.* niukahduksen loitsu.

niukahdut- tav:mmin niukaut-.
niukahko[1*] *mod.a.* < niukka. | N. ravinto.
niukaht|aa[2*] *v.* nyrjähtää. | Jalka n:aa. N:anut ranne. — *Kuv.* - - nujui viikkokausia, kunnes n:i hengiltä TOPPILA.
niukahut- tav:mmin niukaut-.
niuk|alti *adv.* vähän, niukasti. | N. rahaa, ruokaa, vaatteita, aikaa. Riistaa oli perin n. Tietoja saatiin vain n. Metsää alkoi olla yhä n:emmalti.
niukan|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* niukahko, niukanpuoleinen. | N. saalis. Toimeentulo oli n:laista. Rahaa oli n:laisesti. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* = ed. | N. palkka. Metsää on n:sesti.
niukauttaa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* niukah(d)uttaa) < niukahtaa. | N. jalkansa.
niukentaa[8] *v.* tehdä niuk(emm)aksi. | Ruoka-annoksia oli pakko n.
niukentu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Toimeentulon n:minen.
niuk|eta[34*] *v.* = ed. | Kasvillisuus n:kenee pohjoiseen päin.
niukin naukin *adv. ark.* hädin tuskin, töin tuskin, nipin napin, niukuin naukuin. | Pelastui n. n. Ehdittiin junaan n. n. Ansioillaan hän tulee n. n. toimeen.
niuk|ka[10*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** vars. määrästä: vähälukuinen, vähäinen, pieni; riittämätön, vajavainen, heikko, huono, laiha;)(runsas. | N. eläimistö, kasvisto. N. ruokavalio. Liian n. ravinto. Elää n:oissa varoissa. N:at kokoelmat. Luonnon n:at antimet. Sato jäi odotettua n:emmaksi. N. parrankasvu, lepo. Myöhäisen illan n. valo. Lain määräykset ko. asiasta ovat n:at. Romaanin yksipuolinen ja n. aatesisällys. Ravinnon, varojen n:kuus. N:asti viljaa, tavaraa, tilaa, aikaa. Ansaita n:asti. N:asti pukeutunut nainen. Teos on vain n:asti tunnettu. Voitti n:asti vastustajansa. - - joka n:asti kylvää, se myös n:asti niittää UT. **2.** vars. mitoista yms.: vajaa, täpärä;)(kokonainen, täysi. | N. kapallinen. Matkaa on n. peninkulma. Asiasta on kirjassa vain n. rivi. Saavi oli n:asti puolillaan. **3.** elinehdoista, taloudellisista oloista yms.: riittämätön, puutteenalainen, puutteellinen, köyhä, ahdas, huono;)(riittävä, yltäkylläinen, hyvä. | N. toimeentulo. Elämä oli kovaa ja n:kaa. Elää n:oissa oloissa. Ansaita n. leipänsä. Sai maasta n:an elatuksensa. N. kukkaro. [Miksi] sitten elämme niin n:asti, jos kerran olemme rikkaita AHO. **4.** kitsas, tarkka;)(tuhlaava, antelias. | Vähän antoi n. luonto. N. ruoassaan. - - harmaa ol' jo parraltansa, / n:emp' ehkä lauseissansa *CAJ. N:kahan olen ollut paloittelemaan ystävyyttäni KATAJA. **5.** *s:sesti harv.* puute. | - - syömäneuvoista kun alkoi olla n. TIITUS.
niukka- alkuosana lukuisissa -inen-loppuisissa poss. a:eissa; tätä yhd.-tyyppiä suositetaan us. vierasmallisen -köyhä-loppuisen sijaan (esim. happiköyhä — niukkahappinen).
niukka|eleinen *a.* -eleisesti *adv.* -eleisyys *omin.* N. esiintyminen. Kirjailijan sanonnan n:eleisyys. **-happi|nen** *a.* -suus *omin.* N. ilma, veri. **-kasvi|nen** *a.* -suus *omin.* N. autiomaa. **-kasvui|nen** *a.* -suus *omin.* N. pelto, aro. **-laji|nen** *a.* -suus *omin.* N. eläimistö, kasvisto. **-lumi|nen** *a.* -suus *omin.* N. talvi. **-metsäi|nen** *a.* -syys *omin.* N. maasto. **-ravintei|nen** *a.* -suus *omin.* N. kasvualusta. **-ravintoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* N. mies. N. keskustelu, maininta, tiedotus. Lapidaarisen n. runo. Puhua n:sesti. **-satei|nen** *a.* -suus *omin.* N. kesä. **-satoi|nen** *a.* -suus *omin.* N. lajike. **-valoi|nen** *a.* -suus *omin.* N. asunto. **-veti|nen** *a.* -syys *omin.* N. joki, ylänkö.
niukuin naukuin *adv. ark.* = niukin naukin. | Voitti n. n. Oppi n. n. lukemaan.
niukut|taa[2*] *v. puhek. leik.* -us[64] *teonn.* poistaa t. vääräntää jk merkintä raaputtamalla. | Vääransi paperin n:tamalla E:n F:ksi.
niv|a[10] *s.* vahvahko virta(paikka), vuolle. | N:an pinnassa näkyy aina virtauksen aiheuttamia pyörteitä. Koskien välillä on tyynemmin virtaavia n:oja. Kihisevä, matala n. N:an niska. - - ylös noustessa saatiin soutaa vastaisia vesiä, sauvoa n:oja ja koskia PAULAH.
nivaali[6], **-|nen**[63] *a. maant.* -suus[65] *omin.* ilmastosta: jolle on ominaista ikuinen lumi ja jää. | N. ilmasto.
nivaska[15] *s. murt. ark.* kimppu, nippu, tukku. | Aika n. sanomalehtiä.
nivel[54] *s.* **1. a.** us. *anat.* kahden t. useamman tav. keskenään liikkuvan luun t. ruston liittymäkohta. | Polvi, reiden ja säären välinen n. Olkapää on lapaluun ja olkaluun välinen n. Sormiluiden, nikamien väliset n:et. Varpaan viimeinen n. N:en muodostavat tavallisesti sileän nivelruston peittämät vastakkain liukuvat nivelpinnat ja rustoihin kiinnittyvä nivelpussi. Yksi-, kaksi-, moniakselinen n. Kireä n. Liikkuvat n:et. Ns. jäykkiä n:iä ovat saumat, rustoliitokset ja sideliitokset. Jäykistynyt, kankea n. N:en nyrjähdys, tulehtuminen. N. on mennyt sijoiltaan. — *Yhd.* kinner-, kinttu-, kyynär-, leuka-, lonkka-, nilkka-, niska-, olka-, polvi-, ranne-, sormin.; kierto-, laaka-, nasta-, pallo-, ratas-, sarana-, satulan.; keski-, valen. **b.** *kasv.* lehden t. lehtien kiinnekohta varressa; myös varren t. lehtiruodin (tav. turpea) kohta, josta kasvin taipumisliike tapahtuu. | Varren n:et. Rukiin korren n:et. **c.** *tekn.* liitos, joka sallii yhdistämiensä osien keskinäisen liikkumisen; sarana. | Akselin, ohjauslaitteen n:et. Telaketjun osien väliset n:et. Konekiväärin patruunavyön n:et. Koneen n:et. N:istä taitettava metrimitta. Seinään erityisellä n:ellä kiinnitetty työlampun varsi. Harpin, säpin n. Kaarisillan, holvin n. 'kohta, josta silta, holvi liikkuu alustallaan t. jk sen osa jtak toista vasten'. — *Yhd.* haarukka-, kaksois-, kardaani-, kierto-, levy-, pallo-, sarana-, tappin.; etu-, harja-, takan. **2.** kahden liikkuvan nivelkohdan, so. 1. ryhmässä määritellyn nivelen väli, jnk (tav. samanlaisiin) peräkkäisosiin jakautuvan kokonaisuuden yksityinen osa, jäsen. **a.** Sormen n:et. Varpaan viimeinen, kynteen päättyvä n. **b.** Niveljalkaisten raajojen n:et. Heisimadon ruumis on muodostunut lukuisista litteistä peräkkäisistä n:istä. Hyönteisten takaruumiin rengasmaiset n:et ovat usein sulautuneet yh-

teen. **c.** Ketjun yksityiset osat, n:et. — *Kuv.* Sarjan n:et. Virkakoneiston eri n:et. Tapaan itseni yhtenä n:enä siinä ihmisjonossa, jonka toinen pää on asemasillalla AHO. **d.** *yhd.* Keski-, kynsi-, kärki-, lisä-, pääte-, tyvin.; rinta-, selkä-, vatsan.

nivel|akseli *s.* **1.** vars. *anat.* nivelen (ajateltu) akseli. **2.** *tekn.* nivelikäs akseli. | Kardaaniakseli on n. **-eläi|n** *s.*. N:met 'Annulata, nivelmadot ja niveljalkaiset'.

nivelet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* Käsnäjalka, n. raaja. Sarojen n. korsi. N. kaarisilta. Osat liittyvät toisiinsa n:tömästi. — N. mato. Toukan n. ruumis.

nivel|haarake *s.* *anat.* nikaman kaaresta molemmin puolin ylös- ja alaspäin lähtevä haarake, johon viereinen nikama niveltyy. | N:haarakkeita on jokaisessa nikamassa neljä. **-hankain** *s.* nivelikäs hankain. **-hiiri** *s.* *lääk.* nivelessä irrallaan liikkuva, kipuja aiheuttava rustokappale.

nivelik|äs[66*] *poss.a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* N. raaja. Heinän n. korsi. Kaktuksen n. varsi. N. metrimitta, akseli, äes. — N. tuntosarvi. Kastemadon n:kyys. N. barokkityylinen kellotorni.

niveli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* N. korsi. N. kannatusjousi, akseli. N. telaketju. — *Yhd.* harva-, iso-, lyhyt-, norja-, pieni-, pitkä-, suuri-, vahva-, vankkan.; kaksi-, 6--, tuhat-, monin.

nivelistö[1] *koll.s.* Selkärangan n. Koneen n.

nivelittäin *adv.* nivelten mukaan, nivel kerrallaan. | Nivelmatojen elimet ovat järjestyneet n. Lidut katkeilevat n.

nivelittäinen[63] *a.* *harv.* Tikapuuhermoston n. rakenne.

nivel|jalkainen *a.* *el.* jonka raajat ovat nivelikkäät. | N. eläin. — Tav. *s:sesti.* N:jalkaiset 'Arthropoda, eläinkunnan runsaslajisin pääjakso, kaksikylkisiä eläimiä, joiden ruumis on muodostunut tav. eri ruumiinosiksi ryhmittyneistä jaokkeista ja joiden raajat ovat nivelikkäät'. N:jalkaisiin luetaan mm. äyriäiseläimet, käsnäjalkaiset, tuhatjalkaiset, hyönteiset ja hämähäkkieläimet. **-jäykistymä** *s.* *lääk.* nivelen jäykistymä, jäykistynyt nivel. | N:n hoito. **-jäykkyy|s** *s.* *lääk.* nivelen jäykkyys. | Potea n:ttä. **-karhi** *s.* *maat.* = niveläes. **-ketju** *s.* *tekn.* niveltappien toisiinsa liittämien metallilevyjen t. -kaistaleiden muodostama ketju, lamelliketju. | Polkupyörän n. **-kierukka** *s.* *anat.* eräissä nivelissä nivelpintojen välissä oleva kaarimainen rustolevy. **-kohta** *s.* Harpin, akselin n. Solmu, heinäkasvien korren paisunut n. **-kotilo** *s.* N:t 'Placophora, alkunilviäisten luokkaan kuuluva nilviäislahko'. **-kuolaimet** *s.* *mon.* kuolaimet, joiden suukappale on tehty kahdesta toisiinsa niveltyvästä osasta. **-kuoppa** *s.* *anat.* kovera nivelpinta. | Olkaluun pallomainen yläpää niveltyy lapaluun n:an. **-kurouma** *s.* kahden nivelen rajana oleva kurouma. | Toukan n:t. **-kytkin** *s.* *tekn.* kahden erisuuntaisen akselin nivelenä käytetty kytkin, kardaanikytkin. **-kärsäi|nen** *a.* *el.* N. hyönteinen. — Tav. *s:sesti.* N:set 'Hemiptera, hyönteislahko, johon kuuluvilla hyönteisillä on nivelikäs pisto- t. imukärsä'. Luteet kuuluvat n:siin. **-laite** *s.* *tekn.* Leikkuukoneen terän n. **-leini** *s.* *lääk.* = nivelreumatismi. **-levy** *s.* *anat.* eräissä nivelissä nivelpintojen välissä oleva rustolevy. **-liitos** *s.* **-litu** *s.* *kasv.* yksisiemenisiksi kappaleiksi poikittain lohkeava litu.

nivelloi|da[18] *v.* -nti[49] *teonn.* **1.** *maanm.* vaa(k)ita, punnita (korkeuseroja). **2.** saattaa samalle tasolle, tasoittaa. | Rapautumisen n:va vaikutus. Pyrkimys n. yhteiskunnan eri kerroksia. **-tu|a**[1*] *pass.v.* < ed. 2. | Sosiaalinen n:minen, yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden jatkuva lisääntyminen.

nivel|luu *s.* *el.* muilla selkärankaisilla paitsi nisäkkäillä: nielurangon luu, jolla alaleuka niveltyy pääkalloon. **-ma|to** *s.* N:dot 'Annelida, matojen pääluokka, liereä- t. litteäruumiisia, keskenään samanlaisiin jaokkeisiin selvästi jakautuvia matoja'. N:toihin kuuluu mm. kastemato. **-monikulmio** *s.* *geom.* monikulmio, jonka kärkipisteissä on nivelet, joista sivut voivat liikkua. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* N. liitos. N:sistä osista koostuva ketju. **-nasta** *s.* *anat.* kupera nivelpinta. | Reisiluun yläpään n. niveltyy lonkkamaljaan. Pääkallo niveltyy kahdella n:lla ensimmäiseen kaulanikamaan. **-neste** *s.* *anat.* = nivelvoide. **-nuk|ke** *s.* nukke, jonka jäsenet liittyvät toisiinsa liikkuvin nivelin. | Marionctit, mannekiinit ym. n:et. **-ontelo** *s.* *anat.* rakomainen, nivelvoiteen täyttämä ontelo, jota rajoittavat nivelpinnat ja nivelpussi. **-osa** *s.* Hyönteisen raajan, lidun n:t. **-palkki** *s.* *rak.* usean tuen yli jatkuva, vapaasti taipuva nivelikäs palkki. **-pinta** *s.* *anat.* luun rustopäällysteinen, toista vasten niveltyvä pinta. | Kupera, kovera n. Olkaluun yläpään pallomainen n. **-piste** *s.* *tekn.* nivelen kohta. | Palkin n:eseen vaikuttava rasitus. **-pussi** *s.* *anat.* niveltä ympäröivä sidekudoskalvo. **-pää** *s.* niveltyvä pää. | Luun, akselin n. **-ren|gas** *s.* Madon n:kaat. **-reumatismi** *s.* *lääk.* nivelissä esiintyvä reumatismi, nivelleini. | Krooninen, äkillinen n. N:n jäykistämät kädet. **-ruoto** *s.* *el.* nivelikäs ruoto. | Pehmeä n. **-rusto** *s.* *anat.* luun nivelpintaa peittävä rusto. **-sairaus** *s.* = niveltauti. **-side** *s.* *anat.* niveltä vahvistava, niveltyviä luita yhdistävä kudosside, ligamentti. **-solmu** *s.* *kasv.* heinäkasvien korren turvonnut nivelen kohta. | Rukiin korren n:t. **-suunnikas** *s.* *geom.* vrt. nivelmonikulmio. **-särky** *s.* Reumatismin aiheuttama n. **-taive** *s.* Olka- ja kyynärvarren välinen n. **-tan|ko** *s.* *tekn.* N:golla akseliin yhdistetty vipu. **-tap|pi** *s.* *tekn.* niveltyviä osia yhdistävä tappi. | Nivelketjun n:it. N:in reikä. **-taut|i** *s.* Tavallisimpia n:eja on nivelreumatismi. **-tuberkuloosi** *s.* *lääk.* **-tulehdus** *s.* *lääk.* nivelpussin sisäpintaa peittävän kalvon tulehdus. **-turvotus** *s.* Tulehduksesta johtuva n.

nivelty|ä[1*] *v.* -västi *adv.* **1.** liittyä nivelellä jhk, olla nivelyhteydessä jhk, niveltää (2). | N. jhk. Olkaluu n:y olkapäässä lapaluuhun. Pääkallo n:y kahdella nivelnastalla ensimmäiseen kaulanikamaan. Luun n:vä pinta. Nivelkuoppaan n:vä nivelnasta. — Lamelliketjun osat liittyvät n:västi toisiinsa. N:vä akseli, varsi, aisa.

N:vä metrimitta. — *Kuv.* Tapaukset n:vät toisiinsa yhtenäiseksi sarjaksi. **2.** jakautua niveliin. | Poikittain n:vä litu.

nivel|tää[5] *v.* **1.** *tr.* **a.** liittää nivelellä jhk, asettaa nivelyhteyteen jnk kanssa. | N. akselin osat toisiinsa. Niveltapilla toiseen n:letty levy. Työvalaisimen varsi n:letään seinään. **b.** *harv.* jakaa niveliin. | N:letty barokkimainen kellotorni. **2.** *intr.* niveltyä. | Alaleuka n:tää ohimoluuhun. Keskenään n:tävät nikamat. N:tävä luunpää. Olkaluun yläpään pallomainen, lapaluuhun n:tävä pinta.

nivel|vamma *s.* Sijoiltaanmeno, eräs n. **-vesi** *s. anat.* = nivelvoide. **-vika** *s.* **-virna** *s.* Coronilla, vars. Välimeren maissa kasvavia hernekasveja. **-voide** *s. anat.* nivelpussin täyttävä limainen neste, nivelneste, -vesi. | N. pitää nivelpinnat liukkaina ja vähentää niiden välistä hankausta. **-voidekalvo** *s. anat.* nivelpussin sisäkalvo. **-väli** *s. kasv.* kahden lähimmän nivelen väli, nivel (2). | Varren, korren n:t. Bamburuo'on n. Lyhyt, pitkä n. **-yhtey|s** *s.* yhteys nivelen välityksellä. | Olla n:dessä jhk, jnk kanssa. Pääkallon ja ensimmäisen kaulanikaman välinen n. **-äes** *s. maat.* äes, jonka runko on tehty useista toisiinsa niveltyvistä osista, nivelkarhi;)(jäykkä äes. **-äyriäi|nen** *s.* N:set 'Arthrostraca, kuoriäyriäisiä, joiden eturuumiin jaokkeet ovat erillisiä'.

niverä[12] **1.** *s. metsät.*; *syn.* nikara. **a.** visa. **b.** puu, joka eroaa visasta siten, ettei siinä ole ruskeita juovia; pienikiharainen lainekoivu. **2.** *a. harv.* = seur. **1.** | N. kohta, pinta.

niveräinen[63] *a.*; *syn.* nikarainen. **1.** laineikas, loimukas. | N. puunpinta. **2.** *ain.* N. piipunkoppa.

niverä|koivu *s. metsät.*; *syn.* nikarakoivu. **1.** visakoivu. **2.** pienikiharainen lainekoivu. **-muodostuma** *s. metsät.* **-piippu** *s.* piippu, jonka pesä on tehty niveräkoivusta. | - - silloin sai vain sammaleen / n. täytteekseen *CAJ.

nivo|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* nitoa, nioa, sitoa, kietoa. | N. yhteen, kiinni. N. langalla, siteellä. Närelenkeillä n:ttu tukkipuomi. — Juurista n:ttu matto. Oksista n:ttu maja. - - tuvassa virsuja n:imme JÄRN. — *Kuv.* - - alkusointu n:o säkeitä toisiinsa TARK.

nivoo[21] *s.* **1.** *geol. maanm.* **a.** vaakasuora pinta, vedenpinta. **b.** korkeus, tav. merenpinnasta. **2.** *tekn.* tarkka vesivaaka, libelli.

nivoonsiirtyminen *s. geol.* meren t. järven pinnan ja maankuoren suhteen muuttuminen pystysuorassa suunnassa.

nivoopinta *s.* tasa-arvopinta. **1.** *fys. geol.* potentiaaliteoriassa pinta, jonka joka pisteessä potentiaalilla on sama arvo, tasapotentiaalipinta. | Geoidi, maan n. **2.** *mat.* vrt. seur. **-viiva** *s. mat.* avaruuskoordinaatistoon sijoitetun pinnan viiva, jonka pisteet ovat yhtä kaukana koordinaattitasosta, tasa-arvoviiva.

nivoutu|a[44] *pass.* ja *refl.v.*, tav. *kuv.* < nivoa. | Tapahtumat n:vat toisiinsa. Säkeistöt n:vat laajemmissa kappaleissa koukeroivaksi runokudelmaksi TARK. Samaksi sävelalaksi n:via sävellajeja nimitetään toistensa rinnakkaisiksi I.KROHN. — *Harv.* Oli turvallista n. junaan ja valtioon kiinni HEPOR.

nivukset[64] *s. mon.* tav:mmin nivuset.

nivus|ajos *s. lääk.* märkivä tulehdus nivustaipeen imusolmukkeessa. **-aukko** *s. anat.* nivustaipeen lihaksistossa oleva vatsanseinämän aukko, jonka läpi nivuskanava kulkee.

nivus|et[63] *s. mon.* **1.** reiden ja vatsan rajaseutu, reisi-, nivustaipeen seutu; joskus: lantio. | Oikean-, vasemmanpuoleiset n. Seisoa n:iaan myöten vedessä. N:ia särkee. - - alkoi kiinnittää leveää tuppivyötänsä n:illeen KATAJA. [Kun kapteeni] koetti uudelleen ottaa [Ingeä] n:ilta kiinni ja suuta antaa, niin silloin paukahti LEINONEN. **2.** *murt.* pakarat, takamukset.

nivus|kanava *s. anat.* vatsan etuseinämän läpi hieman nivussiteen yläpuolelta johtava kanava, jossa miehellä on siemennuora, naisella kohdun liereä side. **-kohju** *s. lääk.* kohju, joka on syntynyt nivusiin siten, että suolistoa on työntynyt nivuskanavan kohdalla ulos vatsanontelosta, nivusrevehtymä, -tyrä. **-kuoppa** *s. eläinlääk.* = nälkäkuoppa. **-rauhanen** *s. anat.* nivustaipeen imusolmuke. **-revehtymä** *s. lääk.* = nivuskohju. **-side** *s. anat.* suoliluun etuhaarakkeesta häpyluun kyhmyyn ulottuva jännesyinen side. **-taive** *s. anat.* reiden ja vatsan raja, reisitaive. **-tyrä** *s. lääk.* = nivuskohju.

njaa *interj.* epäröivän, harkitsevan myöntymyksen ilmauksena: mjaa, tjaa, no jaa. | Njaa, voisihan sitä ajatella.

N.N. merkintä, jota käyt. tarkoittamaan tuntemattoman t. tahallaan mainitsematta jätetyn henkilön etu- ja sukunimeä. | Tohtori N.N.

-nnainen[63] (etuvok. sanoissa -nnäinen[63]; *rinn. harv.* -ntainen[63], -ntäinen[63]) deverbaalinen nomininjohdin, jolla muodostetaan: **1.** enimmäkseen teon tulosta merkitseviä s:eja; johdannainen, liitännäinen, punonnainen. **2.** a:eja: kannannainen, luontainen, näennäinen, olennainen, perinnäinen, satunnainen, synnynnäinen, teennäinen.

no *interj.* (*rinn.* us. noh, noo, nooh) käyt. tav. lauseen alussa t. jnk sanan edessä varsinaista merkitystä vailla olevana aloitus-, täyte- t. vahvistussanana; on tav. painoton, mutta saattaa vars. kysyvänä t. kehottavana yksin esiintyessään olla vahvasti painollinenkin; käyttöryhmät vaikeasti erotettavissa. **1.** ihmetystä, ihailua, kyllästymistä, sadattelua, halveksimista yms. merkitsevien ilmausten yhteydessä. | No on siinä kokoa! No kaikkea sitä kuuleekin! No se nyt vielä puuttui! No jo nyt on piru! No, johan nyt on ihme, jos ei - -. No älä hitossa! No voi minun päiviäni! No ovat ne nuo herrat! No on siinäkin muka mies! | Kalle pääsee kouluun. — No nyt! | No saakeli! No voi sun seitsemän seppää poikineen LEHT. **2.** us. muiden interj:iden täydennyksenä. | No terve terve! No hei sitten! No päivää ja tervetuloa! No voi sitä ressua! **3.** (tav. painollisena) ilmaisemassa äkillistä, us. ihmettelyä herättävää huomiota. | No! johan sinä tulit. | Mutta kuinka äitisi jaksaa? No, nyt sieltä näkyy kaupunki AHO. | No! Mitä tuo on? Malka-

mäen muori! SILL. **4.** kysymyksissä. **a.** No, kuinkas kävi? No hyvinkös teillä voidaan? No, miltäs tuntuu? No mikä sille nyt tuli? No kuka se sitten olisi ollut? **b.** yksin painollisena: kysyvänä, selitystä odottavana vastauksena toisen sanomaan. | Kuulehan! — No? | Matti! — No? | Olen niin onneton! — No? | Arvatkaapa kuka tuli. — No? | Luulisit kai minun olevan iloinen, mutta en ole oikein. — No? kysyi Helena kättä puristaen KOJO. **c.** vetoavasti. | No, mitäs minä jo sanoin! No entäs nyt? **5.** myöntymystä, toisen mielipiteeseen yhtymistä merkitsevissä ilmauksissa. | No tule, jos mielesi tekee. | Saanko toisen kupin? — No tottahan! | ”Saanko jäädä taloon?” — ”No jo toki” KATAJA. No niin niin. No onhan se niinkin. No se on varmaa! No olkoon niin kuin haluat. | Eipä olisi kannattanut tulla tänne asti. — No ei. | ”No, sehän sopii!” huudahti hra Lind iloissaan AHO. **6.** ed:een liittyen vakuutuksissa yms. | Onko hän rikaskin! — No aivan varmaan! | No tuohon käteen! No jo uskon, että hän on pystyvä mies. | Te olette ollut taistelussa? — No helekkarissa... KIANTO. **7.** kehotuksissa; myös yksin painollisena. | No alahan jo joutua! | Menehän edeltä! No! | No pian nyt! No, Pekka, mitäs sinulle kuuluu? No Liisa, nyt on sinun vuorosi! -- otti ohjakset ja kimautti hevoselle: no! SILL. **8.** vars. toistettuna ilmaisemassa (tav. lievää) kieltoa, varoitusta, moitetta, varoittavaa, hillitsevää, rauhoittavaa kehotusta yms.; us. = so. | No no, älähän mahdottomia juttele! No no, tohtori! No no, so so, olkaa hiljaa! No no, jo riittää! No no, älähän itke! No no no, ei ruveta riitelemään! No mutta Pekka! ”No, no!” rauhoitteli Uutela LINN. **9.** us. siirryttäessä puheessa t. kerronnassa toiseen asiaan; joskus liittämässä jtak uutta edelliseen. | No, sitten sattui niin, että --. No, kuinka ollakaan, tapahtui että --. No, annahan olla, eukko kuolikin. No, kului muutama päivä. No, ukko yritti ja yritti. No, olipahan miten oli, minä ainakin --. No, tuumasta toimeen. No, uskokoon kuka haluaa. No, kun eukko ehti hätään, lehmä olikin jo kuollut. No, siitä ei sen enempää. | Ostetaan sika. — Ei. — No lammas sitten. | Mistäs minä nyt sitten kertoisin? No minä kerron vaikka tästä Kenoveevasta AHO. **10.** muita tapauksia. | No nyt sitä päästään pian kyntämään. No se kuuluu Iivarikin sitten kuolleen. Mitä ne nuo viikatteet ja aurain kärjet ja lapiot ja kuokat — no, niitä hän tietysti voisi tehdä sivutöinään AHO. Ahaa, no rekikeli tästä ainakin saadaan KIANTO. — No, nyt lähdetään. No mikäs, hyvähän se on. No hyvä on! | Vedetään yht'aikaa. No nyt! | En ymmärrä. — No mutta onhan se aivan selvä asia! | Tuletko? — No en oikein tiedä. | Se oli ... se oli ... no, nyt minä sen jo muistan! LINN. No ei tänne tulla, kun minä sen sanon SILL. **11.** *no niin* a) muusta lauseyhteydestä irrallisena toteavana t. jnklaisen palaamisen aikaisempaan t. siirtymän uuteen asiaan muodostavana ilmauksena; us. = palatakseni asiaan. | No niin, mihinkäs jäimmekään? No niin, leikki sikseen. No niin, se siitä. No niin, koska hän tahtoo, niin saakoon AHO. b) vetoavasti, toteavasti, kehottavasti tm. | No niin, siinä sitä ollaan! No niin, mitäs minä sanoin. No niin, alahan joutua! — *niin no* us. ilmaisemassa vastahakoista myöntymystä, vastahakoisesti myöntävää toteamusta tms. | Niin no, tavallaan kylläkin. Niin no, saattaahan se olla hyväkin. Niin no, se on oikeastaan ihan sama asia. Niin no, mitäpä se oikeastaan minulle kuuluu. No, niin no, tulkoon sitten AGAPETUS. -- näkyväistä ei ollut paljoa jättänyt. Niin no, pientä siellä, pientä täällä KARHUM. — *no jaa* (ark.) harkitsevaa t. suopeaa myöntymystä ilmaisten. | No jaa, meneehän se mukiin. Naiset asianajajina — no jaa, miksikäs ei. No jaa, eipä hullumpaa.

n:o *lyh.* numero. | Juna n:o 71. Aloitamme n:osta 6. Soittakaa n:oon 37450.

noblessi[6] *s.* **1.** aateli, ylhäisö, hienosto, ”kerma”. | Seudun, paikkakunnan, kaupungin n. **2.** mielen jalous, arvokkuus. | Ritarillinen n. -- säilyttänyt saman koskemattomuuden, saman n:n, mikä lyyrikoilta aina helpommin häviää kuin epiikan ja dramatiikan objektiivisemmilta edustajilta KOSKENN.

noen|harmaa *a.* **-värinen** *a.* myös ⌒.

noet|a[36*] *v.* tartuttaa nokea jhk, tehdä nokiseksi. | N. kasvonsa. Nokesin sormeni uunin suusta. Katsoa aurinkoa n:un lasin läpi. Nokeava liekki. Ruskohiili palaa n:en.

noet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < noki. | N. tulipinta. — N:onta viljansiementä.

noettu|a[1*] *v.* nokeutua. | N:nut seinä, ikkuna. -- iski n:neen kepinpään kantta vastaan TALVIO.

nogailai|nen[63] *s.* N:set 'Kaakkois-Venäjällä, Kaukasuksen pohjoisrinteillä ja niiden edustalla olevilla aroilla asuva tataarikansa'.

nogaitataari *s.* = ed.

noh *interj.* = no. **1.** (painollisena) ilmaisemassa äkillistä, us. ihmettelyä herättävää huomiota. | Noh, siinähän sinä jo oletkin! | Noh! Mitäs tuo on? Noh, kah, osaahan se AHO. **2.** kysymyksissä. **a.** Noh, kuinkas kävi? Noh, mihin sellainen kiire? **b.** painollisena yksin: kysyvänä, selitystä odottavana vastauksena toisen sanomaan. | Kuulehan, Pekka! — Noh? | Tiedätkö, kuka hän oli? — Noh? **c.** vetoavasti. | Noh, enkös sitä jo sanonut! **3.** myöntymystä, toisen mielipiteeseen yhtymistä merkitsevissä ilmauksissa. | Noh, otahan, jos mielesi tekee. Noh, onhan se niinkin. Noh, olkoon menneeksi. **4.** kehotuksissa; myös yksin painollisena. | Noh, ota nyt! Noh, jouduhan jo! Tamma vaolle, noh! Noh, mennääs nyt vähän tonne olkiin lämmittelemään SILL. **5.** (us. toistettuna) ilmaisemassa (tav. lievää) kieltoa, varoitusta, moitetta, varoittavaa, hillitsevää, rauhoittavaa kehotusta tms. | No noh, älähän suutu! Noh noh, annahan olla! **6.** us. siirryttäessä puheessa t. kerronnassa toiseen asiaan; joskus liittämässä jtak uutta edelliseen. | Noh, sattuipa niin, että --. Noh, olipahan miten tahansa, --. Noh, tuumasta toimeen: --. Noh, se siitä. Noh — oletpa sinä lapsiparka sentään luke-

maan oppinut SILL. 7. muita tapauksia. | Noh, itsepä hän asian parhaiten tiennee. Noh, ehkä ei tuntenut hän lintua KIVI. Noh, nyt ei enää muuta kuin pane silmus kaulaan! KALLAS.

nohova[13] *a. murt.* -sti *adv.* runsas, runsaahko. | N. saalis. Punnitsi oikein n:sti.

noi *pron. murt. puhek.* nuo.

noidan|juoma *s.* noidan valmistama taikajuoma, noitajuoma. **-kattila** *s., tav. kuv.* sekavasta, myllertävästä kaaoksesta; hiidenkattila. | Meri myllersi kuin kiehuva n. Yhä uusia joukkoja lähetettiin suurtaistelun n:an. **-kehä** *s. kuv.* tilasta, josta ei ole pääsyä, taikakehä. | Joutua n:än. Seikkailupolitiikan turmiollinen n. - - kiertänyt teoriain ahdasta n:ä AK. **-lukko** *s. kasv.* Botrychium, Ophioglossaceae-heimoon kuuluvia saniaisia. **-nuol|i** *s.* **1.** noidan ampuma nuoli; sellaiseksi t. sellaisen aiheuttamaksi kuviteltu ilmiö. | Varo, ettei hän [tietäjä] ammu n:ta sydämeesi! LEINO. Palava, kirkas n. N:ten ajateltiin kulkevan tuulispäissä ja aiheuttavan tauteja ja muuta pahaa. - - n:ia kuin tulisia käärmeitä lenteli lakkaamatta ristiin, rastiin ilmassa huimaavan päämme yli KIVI. — *Kuv.* Kiitää, menee kuin n. 'nopeasti'. **2.** *lääk.* lihasreumatismin t. venähdyksen aiheuttama (yl. äkillinen) kipu tav. selän lihaksissa. | N. iski selkään. **-puku** *s.* Šamaani käyttää erikoista n:a. **-tuli** *s.* aaltoilevassa merenpinnassa pimeällä havaittava planktoneliöiden aiheuttama valoilmiö, vedensäihky.

noik|ata[35*] *v. ark.* -kaus[64] *teonn.* **1.** nyökätä, antaa pään nyökkäyksellä jk merkki. | N. huomenta. - - pappi n:kaa päällään ystävällisesti ja käskee istumaan ALKIO. **2.** sanoa pisteliäs sana, tehdä yliolkainen huomautus t. vihjaus.

noin *demonstr.adv.*, joka viittaa jhk puhujan kannalta paikallisesti t. ajallisesti (suhteellisen) loitolla, mutta havaittavana olevaan; vrt. näin, niin.

1. a. v:n ohella viittaamassa puhujan (loitolla itsestään) välittömästi havaitsemaan (t. ajattelemaan) tapaan, tilaan, asiaan, olosuhteisiin: tuolla tavalla, tuolla lailla, tuohon tapaan, tuolla tavoin, keinoin, tuossa tilassa, tuolla kannalla, tuollaan, tuolleen, tuoltaan. | Älä tee n. 'sillä tavalla kuin puhuja näkee puhuteltavan t. jkn muun tekevän'. Sitten hän pani silmänsä kiinni, n., aivan kuten sinä nyt. Asia ei voi olla n. N. ei voi jatkua. Nostakaa varovasti, kas n.! Hyvä n:kin. Kumarra kauniisti — n.! N., lakki päähän ja kintaat käteen. Sanan virkkoi, n. nimesi KAL. Kun minä nyt näen sinut n. [= tuollaisena], niin minä ymmärrän LINN. — *noin ikään* (myös ◡) tuolla tavalla, noin. | Hän on seisonut n. ikään [alasti] edessäsi? AHO. Emäntä silmäili Siljan vaatetusta, — n. ikään, että miten niillä hameilla oli yö eletty SILL. **b.** ed:een liittyen: ***noinkohan*** aloittamassa kysymystä t. arvelua, jonka todenperäisyyteen t. toteutumismahdollisuuteen puhuja suhtautuu epäillen: tokkohan, niinköhän, näinköhän. | N:kohan tuo nyt meni kokonaan? N:kohan häipyisi haikeaksi muistoksi vain KARHUM. **c.** vars. *puhek.* (us. kädellä tms. jhk loitommas viitattaessa) vahvistavana tuo, tuolla, tuossa yms. sanojen jäljessä. | "Ketä tarkoitat?" — "Tuota n." | Saanko tuollaisen n.? Hän asuu tuolla n. Asetetaanpas kaappi tuohon n. Tuolla tavalla n. - - puukko on tuolla seinän raossa, tuolla n. PÄIVÄR. Menette tuonne n. ja kysytte Kemppaisen muorin mökkiä TALVIO. — Erik. *tuota noin* harkintaa, miettimistä, epäröintiä ilmaisemassa. | Tuota n., mitäs minun pitikään sanoa. Tuota n., en nyt oikein tiedä. Merkitsikö nyt niinkään paljon, jos joskus poikkesi ... tuota n. — soh, Polle! — poikkesi moraalin polulta ...? JÄRVENT. **d.** *puhek. kiert.* päästään vialla t. humalassa olevasta. | Eikö hän ole päästään vähän n.? Taisit itsekin olla aika tavalla n. **e.** tav. painollisena: *noin vain* ilman muuta, muitta mutkitta, niin vain. | Ei täältä n. vain lähdetä. Kaupunki vallattiin n. vain. N. vain suoralta kädeltä. Kuka nyt pystyisi n. vain maksamaan semmoista summaa. Ei sitä n. vain kannata poiskaan heittää. Oppi koko konstin n. vain, ihan itsestään. Hän saattoi tehdä kepposen ihan n. vain JÄRVENT. **f.** painottomana vailla varsin. merk:tä antamassa sanonnalle epämääräisyyden, ylimalkaisuuden, lievyyden tms. sävyä; vrt. seur. | N. yleisesti puhuen. N. summittaisesti määriteltynä. N. sattumalta. N. kautta rantain. N. vain huvikseen, leikillään, kokeeksi. N. vain harrastelijana. Teki sen n. tietämättään. - - se tapahtuu suotta, n. vain ilman aikojaan AHO. - - oli seurannut miesten keskustelua n. vain toisella korvallaan KAUPPISH. On tullut tavaksi meillä muistaa Elias Lönnrotia n. vain ylimalkaan kansallissankarina LEINO. - - kävelee, n. vain pyhäisen aikansa kuluksi SILL. — *noin niin kuin* us. lieventävästi: vähän niin kuin, tavallaan (niin kuin), muka, näköjään, näet niin kuin. | N. niin kuin kokeeksi, leikillään, huvikseen. Eikö hän ole vähän n. niin kuin löylynlyömä? N. niin kuin jotakin sanoakseen. - - tassuttelee pihalle, n. niin kuin tietämättä minne menee SILL. - - piti jäädä kotosalle n. niin kuin isännöimään HAARLA. - - n. niin kuin liioitellen puhuen M.RAPOLA. - - minun siis n. niin kuin tavallaan täytyy asettua puoltamaan lakkoa R. RAUANHEIMO. — *noin ikään* (myös ◡) vihjaavasti us. = ed. | Ottakaahan ensiksi, kun olette n. ikään arvokkaampi. - - ei hän tänään katsonut ketään silmiin, vaan sanoi sanottavansa n. ikään mennessään SILL. - - kultarahan painuessa kouraan, n. ikään etumaksuksi miesten syömisistä LEINONEN.

2. painollisena (vrt. 1.f) a:n, adv:n, lukumäärää ilmaisevan pron:n t. harv. laatua, tilaa tms. ilmaisevan s:n edessä jhk puhujan (loitolla itsestään) havaitsemaan viitaten osoittamassa ominaisuuden, määrän, tilan tms. astetta: tuossa määrässä, määrin, tuossa asteessa. | Onko hän tosiaankin n. ruma! En huoli n. huonosta. Ei häntä olisi n. kieroksi luullut. Olisinpa n. terve kuin sinä! N. pieni lintu. N. tavattoman hieno. N. perin suomalainen. En jaksa syödä n. paljon. Osaatko koko läksyn n. hyvin? Onko teillä n. kiire?

3. (*lyh.* n.) määrää osoittavan ilmauksen edessä: suunnilleen, osapuilleen, likimain, likimäärin. | N. kymmenen henkeä. Väkiluku n. 6.000. N. 6 kg. N. 4 m:n pituinen lauta. N. 10 km:n päässä. N. neljännes palkasta. Luki n. sivun verran. Pakkasta n. 20 astetta. N. 50-vuotias mies. N. vuonna 1500. Kello oli n. 9. N. vuoden kuluttua. Juhannukseen oli n. viikko. Viivyn n. puoli tuntia. Alkoholipitoisuus n. 15 %. N. 5 kertaa vuodessa. N. kahdeskymmenes. N. maaliskuun puolivälissä. N. sinun pituisesi. - - kyllä minä n. sinnepäin tiedän LEINO. — N. kymmenisen päivää → kymmenisen päivää tai n. kymmenen päivää. N. satakunta → satakunta tai n. sata.

noinikään tav. ⌒; ks. noin 1. f.

noinpäin *adv.* par. ⌒.

noi|ta[11*] *s.* **1.** henkilö, jolla uskomuksen mukaan on yliluonnollisia kykyjä, esim. taito käyttää loitsuja ja taikoja, asettua yhteyteen henkivoimien (paholaisen) kanssa; vars. luonnonkansojen ja menneiden aikojen tietäjistä; vrt. maagi, poppamies, šamaani, taikuri, tietäjä, velho. | Lapin n. Pohjolan n:dat. N:dan kirot. Loveen lankeamalla n. etsi tietoja kaukaisilta seuduilta, jopa manalastakin. N:tien luultiin ratsastavan luudalla Hornaan. 1600-luvulla n:tia poltettiin roviolla. Jos miehessä tahi naisessa on n:dan eli tietäjän henki, niin he ovat totisesti kuoletettavat, he ovat kivitettävät VT[V]. — N:dan kattila, nuoli, tav. ⌣. **2.** *kuv.* **a.** *halv.* vars. vanhasta, rumasta naisesta. | Mokomakin vanha n. **b.** ihaillen taitavasta t. valloittavasta ihmisestä. | Pikku n. Olet oikea n.!

noita-akk|a *s.* N:oja esittävä pääsiäiskortti. — *Kuv. halv.* Hänen vaimonsa on oikea n., ruma ja ilkeä.

noitais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< noitua) sanoa kirosana, kirota. | "Perhana!" n:i isäntä. Mehevä n:u.

noita|juoma *s.* taikajuoma. **-juttu** *s.* oikeusjuttu noituudesta syytettyä vastaan. | Vielä 1700-luvulla tavataan n:ja. 1600-luvulla nostettiin n. erästä Turun professoriakin vastaan. **-keino** *s.*, tav *mon.* taikakeino. | Tietäjän n:t. Turvautua n:ihin. Koettaa n:illa voittaa jkn rakkaus. Äijät suojelevat n:illa kuormansa varkailta. **-konst|i** *s.* = ed. | Erilaiset n:it. Koko kylä luuli Jaakon oppineen n:eja. **-luku** *s.* loitsu. | Ja Keppi-Saara puhelee itsekseen, n:ja lukee TALVIO. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* us.: salaperäinen, taianomainen. | N. mies. Hänessä on n:sta käskijäntahtoa. N:set puut. **-pussi** *s.* pussi, jossa noita säilyttää taikakalujaan. | Keräsi n:in kuolleiden luita. **-rovio** *s.* rovio, jolla noituudesta kuolemaan tuomittu poltettiin. | N:t roihusivat pitkin maata. **-rum|pu** *s.* rumpu, jota noita käyttää arpomiseen t. jota pärryttämällä hän pyrkii huumaantumaan päästäkseen tässä horrostilassa henkien yhteyteen, (arpa)kannus | Kumeaääninen lappalaisen n. N:pua pärryttäessään tietäjä lankesi loveen. Jumalien tahtoa tiedusteltiin n:mulla. N:mun kalvoon on toisinaan piirretty maailmanpuu. **-sapatti** *s.* paholaisten ja noitien hurjat juhlat, joihin noitien kuvitellaan kokoontuvan määräaikoina, esim. pääsiäisen tai toukok. 1. p:n vastaisena yönä luudilla, pukeilla ym. ratsastaen. **-sa|tu** *s.* N:dun sankaritar. Pelottava n. Kertoa n:tuja. **-tarina** *s.* **-temp|pu** *s.*, tav. *mon.* = noitakeino. | Haltijoita taivuteltiin n:uilla. Pahansuovat ihmiset saivat aikaan tauteja ilkeillä n:uillaan. Kirke muutti n:uillaan Odysseuksen seuralaiset sioiksi. **-tuomio** *s.* N:t langetettiin hatarin ja mielivaltaisin perustein. **-ukko** *s.* N. teki pahoja karjalle ja ihmisille. **-usko** *s.* usko noitiin. | Lappalaisten n. on ikivanhaa. N. oli yleinen valistuneidenkin keskuudessa. **-uskonto** *s.* Lappalaisten muinaisuskonto oli n:a. **-vaimo** *s.* **-vaino** *s.*, us. *mon.* noitiin kohdistuva vaino. | 1300—1700-luvun n:t. N:jen aikana Suomessa tuomittiin 50—60 henkilöä kuolemaan. **-voim|a** *s.* noidalle ominaiseksi kuviteltu yliluonnollinen kyky. | Vanhassa testamentissa n:ia pidetään aivan todellisina. — *Kuv.* taikavoima. | Ilmassa oli salaperäistä n:aa. Siinä oli n:ia pelissä. **-ämm|ä** *s.* N:ät tunkeutuivat näkymättöminä ehtooyöllä navettaan lampaita keritsemään. - - parhaan osan hän itse pitää, vaikka sitten sataisi vanhoja n:iä ALKIO. — *Kuv. halv.* Mokomakin vanha n.!

noitu|a[1*] *v.* **1.** taikoa, loihtia. | Noiduttua lihaa ei ihminen voinut syödä. Joku oli n:nut karjan petojen suuhun. — *Kuv.* Tämä on kuin noiduttua! Kuin n:malla he olivat rakentaneet kodan. Noiduttu kehä 'noidankehä'. Olemme kiertäneet kuin noidutussa ympyrässä pääsemättä pois. **2.** kirota, kiroilla, manailla, sadatella. | N. naapuriaan. N:u elämän viheliäisyyttä ja ihmisten petollisuutta. Rupesi kirkumaan ja n:maan niin, että tuvan katto tärisi. "Tämäpä nyt pirua on", n:i haudankaivaja HAANPÄÄ.

noituil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Ukko järkeilee, mittailee ja n:ee.

noituu|s[65] *s.* taikuus, magia. | Harjoittaa n:tta. Inkvisition ajoilla lentämistä pidettiin n:tena. Saksalaiset kirjanpainajat aiottiin tuomita n:desta. Mutta siellä oli yksi mies, Simon nimeltä, joka siinä kaupungissa ennen n:den virkaa piti UT[V]. — *Kuv.* Hänen silmissään oli n:tta. Nöyryyttävä asema painoi häntä kuin n.

noj|a[11] *s.*; nojalla, nojallaan, nojassa, nojissa ks. erikseen. **1.** tuki. | Tuolin n. 'selusta'. Istuimen n. Kirjat ladotaan pystyyn kahden n:an väliin. Kaarien n:ina on yksinkertaiset seinissä tai pilareissa olevat konsolit. Emakon makuupaikalle pitäisi laittaa n:at porsaiden suojaamista varten. — *Yhd.* jalka-, käsi-, selkän. **2.** *voim.* noja-asento — *Yhd.* etu-, haara-. koukku-, kulma-, kyykky-, makuu-, oiko-, poikki-, polvi-, sivu-, vapaan.

nojaa *interj.* tav. ⌒; ks. no 11.

nojaamat|on[57] *kielt.a.* < nojata. — Vars. *sot.* N. [= avoin] sivusta. Tehtäviä, joissa joukkue on n.

nojaantua[1*] *refl.v.* = nojautua.

noja|-asento *s.* Heittäytyä mukavaan n:asentoon sohvaan, nurmikolle. — *Voim.* asento, jossa voimistelijan painopiste käsiin nojaten

on tukipisteen yläpuolella, noja. | Yhdistetyt noja- ja riipunta-asennot. N:asennoissa kyynärpää on kämmenen yläpuolella. **-heilahdus** *s. voim.* **-hyppy** *s. voim.* Permanto- ja telinehypyt jaetaan vapaisiin hyppyihin ja n:ihin.

nojail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < nojata. | N. seinään, pöytää vasten. N. kyynärpäillään polviinsa. Lapionvarteen n:evia työmiehiä.

-nojainen[63] *a.* **1.** *poss.* Korkea-, matalan. **2.** *rinn.* -nojoinen. | Etu-, takan.

noja|istunta *s. voim.* N:istunnassa nojataan taaksepäin käsiin, jotka tukevat lattiaan. **-liike** *s. voim.* permanto- t. telineliike, jota suoritettaessa vartalon painopiste on tukipisteen yläpuolella.

nojal|la, -ta, -le *postp.* gen:n ohella. **1.** *konkr.* jhk tukien t. tuettuna, jnk varassa; tav:mmin nojassa. | Räystään n:le pystytetyt tikapuut. Kirjailija katselee siitä veräjän n:ta asumusta SILL. **2.** *abstr.* **a.** jnk varassa, turvin; tav:mmin nojassa. | -- varttunut täällä lihan ja ruisleivän n. KIVI. **b.** perusteella. | Luvun, käskyn, sopimuksen, valtuuksien, lain n. Edellä mainittujen syiden n. Tutkimusaineiston n. tehdyt päätelmät. Tiedän sen kokemukseni n. Sen n., että --. Peri avioliittonsa n. koko tilan. Vanhan toveruuden n.

nojall|a(an, -e(en *adv.*; *rinn. harv.* nojollaan. **1.** jhk nojaamassa, jnk varassa. | Pyssy n. aitaa vasten. Istuutui mukavasti n:een vaunun nurkkaan. **2.** kallellaan. | Petäjä on n. järvelle päin.

nojallinen[63] *poss.a.* N. sohva, penkki.

noja|puuliike *s. voim.* **-pu|ut** *s. mon. voim.* teline, jossa tolppien varassa on kaksi yhdensuuntaista aisaa. | Voimistella n:illa. **-seisonta** *s. voim.* seisonta telineeseen käsin nojaten. — *Yhd.* kyljin-, päin-, selinn.

noja|ssa, -sta, -an. **I.** *postp.* gen:n ohella. **1.** *konkr.* jhk tukien t. tuettuna, jnk varassa. | Istua pää käden n. Kivijalan n. oleva rakennus. Päällysrakenne tehdään pilarien n:an. Kissa laskeutui käpäliensä n:an. -- sauvani n. seison *MANN. **2.** *abstr.* **a.** jnk varassa, turvin. | Koko elämänen on pienen palkan n. Verotus on suunniteltu tuloveron n:an. Ei jäänyt yhden neuvon n:an. Joutua, jäädä oman onnensa n:an. On kokonaan sattuman n., tullaanko oikeihin johtopäätöksiin. Runo löytyi aivan sattuman n. 'sattumalta'. **b.** *harv.* perusteella, nojalla. | -- se etuoikeus, jonka hän alkunaisen kiinnityksen n. on saanut LK. **II.** *adv.* (*rinn.* -nojossa) yhd:n jälkiosana. | Etu-, takan.

noja|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **I.** *intr.* **1.** nojautua. **a.** olla (antaa painonsa olla, pitää oma painonsa) jnk tuen t. alustan varassa, tukeutua. | N. seinään. N:si kädellään pöydän reunaan. N. raskaasti, kevyesti jkn rintaa vasten. Roomalaiset aterioivat n:avassa asennossa maaten. Voimakas n:us käsillä kohontapuuhun. Sukset pystyssä seinää vasten n:amassa. Kaksi toisiinsa n:avaa pylvästä. Ammuttaessa pyssyn perä n:a olkapäähän. Akselin alapää n:a teräsalustaan. Niskahirret n:avat joko suoraan maahan tai jalkahirsiin. **b.** *kuv.* = nojautua 2. | Kansan luottamukseen n:ava eduskunta. Maalaisliiton ja ruotsalaisten eduskuntaryhmiin n:ava hallitus. N. lakiin. Tehtyyn päätökseen n:ten anomme, että --. Tapaus, johon vastustajat syytöksissään n:sivat. N. omiin kokemuksiinsa, asiantuntemukseensa. N. vieraisiin esikuviin. Uusi, alkukieleen n:ava käännös. Laajoihin lähdetutkimuksiin n:ava teos. Tekotavaltaan Canthin "Anna Liisa" n:a Ibseniin. Omalaatuiseen mielikuvitukseen n:ava huumori. **c.** *sot.* N:ava [= vierusjoukkoon, linnakkeeseen, maastoesteeseen tms. siitä tukea saaden ulottuva;)(avoin] sivusta. Armeijan vasen sivusta n:si pieneen kukkulaan. **2.** *harv.* olla kallellaan eteen- t. taaksepäin, kallistua. | Tuoli, jossa on taaksepäin n:ava selusta. **II.** *tr.* **1.** antaa jnk (painon) olla t. pitää jk (jnk paino) jnk tuen t. alustan varassa, tukea. | N. selkä(ä)nsä uunin kylkeen. Seistä kättään seinään n:ten. N. päätään käsiinsä, jkn rintaa vasten. Älä n:a kyynärpäitäsi pöytään! Ratsastaja n:a jalkansa jalustimiin. **2.** *sot.* vrt. I. 1. c. | Oikean sivustan Armfelt n:si metsäkielekkeeseen.

nojateline *s. voim.* voimisteluteline, jolla suoritetaan nojaliikkeitä.

nojaton[57] *kar.a.* N. tuoli, penkki, pulpetti.

nojatuoli *s.* tav. pehmustettu tuoli, jossa on selkä- ja käsinojat; vrt. laiskanlinna. — *Yhd.* nahka-, telttan.

nojautu|a[44] *refl.v.* < nojata. **1.** vrt. nojata I. 1. a. | N. sauvaan, lapioonsa, aitaan. Istui kyynärpäät polvia vasten n:neina. Väsynyt lapsi n:u äidin rintaan. N. jkn käsivarteen. Hevonen n:u kevyesti kuolaimiin. **2.** *kuv.* pitää jtak perustana, perusteena, todisteena, mallina, lähtökohtana tms., olla jnk perusteen varassa, perustua; turvautua, nojata. | Eduskunnan enemmistöön n:va hallitus. Lakiin n:va toimenpide. Oikeaan käsitykseen n:va periaate. Komitean kannanotto n:u kestämättömiin perusteisiin. Asiakirja, johon velkomus n:u. Edelliseen sääntöön n:en saadaan: --. Opetuksen tulisi n. oppilaalle tuttuun ainekseen. Uudissanan tulee n. entiseen kielenkäyttöön. Toimeentulomme n:u suureksi osaksi metsävaroihin. Lehtien levikki n:u tilauksiin. Monet tekstiilitaiteilijamme n:vat kansanomaisiin sommitteluihin. Turvaa Herraan kaikesta sydämestäsi äläkä nojaudu omaan ymmärrykseesi VT. **3.** *sot.* vrt. nojata I. 1. c. | Mereen n:va sivusta. **4.** taivuttautua t. kallistua (us. jnk tuen varassa). | N. ulos ikkunasta. Istua eteenpäin n:neena. -- taaksepäin n:vat savutorvet AHO. -- istui hiukan n:neena hänen puoleensa IVALO. -- Mikko vaistomaisesti n:i taaksepäin välttääkseen [uunin suusta hehkuvaa] liikaa kuumuutta E.JAAKKOLA.

noji|ssa, -in *postp. harv.* nojassa. | -- ranta-aittoja, jotka aina kiviensä n. seisovat HEPOR.

-nojoinen[63] *a.* = -nojainen 2. | Etu-, takan.

nojoll|a(an, -e(en *adv. harv.* = nojallaan. | Arkun kansi oli n. kopin seinää vasten.

nojo|ssa, -on *adv.* = ed. | Kirjat ovat n. hyllyllä. — *Yhd.* etu-, takan.

nokaht|aa[2*] *v. murt.* nuokahtaa, nyökähtää; pu-

dota, tipahtaa. | Pää n:i alemmaksi. — Älä nuolaise ennen kuin n:aa! SP.
nokakkain *adv. ark.* nokitusten.
nokallinen[63] *poss.a.* < nokka. | N. tiputuspullo. N. kannu, huhmar.
nokan|kynsi *s. el.* linnun nokan kärjessä oleva kynsimäinen sarveutuma. | Kova, alaspäin kaartunut n. **-kärki** *s.* Haukkojen käyrä n. **-pä|ä** *s.* = ed. — Us. = nenänpää. | Pikkupojat vuotavine n:ineen. Pian oli n. kylmänä. — Siinä sai Eenokki n:ähänsä [= nenälleen]! **-tyv|i** *s.* Pitkin lunnin n:eä on keltainen vanne.
nokare[78] *s.* palanen, murunen, pieni kimpale. | Pieni n. voita. Kynnenkokoinen n. sokeria. Taikinasta muodostetaan kahdella lusikalla n:ita. — Lihat on myyty viimeiseen n:eseen. [Kalat] syötiin päivälliseksi, joka n. CANTH. — *Kuv.* En löytänyt yhtä ainoata vihan n:tta sydämestäni HILJA VALTONEN. — *Yhd.* jää-, rasva-, sokeri-, voin.
nokastu|a[1] *v. ark.* = nokkaantua. | Eivät he turhista n:neet. Erkkilä oli sen suunnan miehiä, että otti pian n:akseen.
nok|ata[35*] *v.*; *rinn. murt.* noukata. **1.** iskeä nokallaan; siepata nokkaansa. | Tiainen n:kasi ikkunaruutuun. Lintu n:kasi korvalehteä. Kana n:kaa jyvän. **2.** *harv.* siepata, kopata, napata. | Kun seppä oli saanut - - toimensa tehdyksi, n:kasi hän pajalaukkunsa selkäänsä ja alkoi tallustella takaisinpäin PÄIVÄR.
nokat|on[57] *kar.a.* < nokka. | N. teekannu. N:tomat liemiastiat.
nokatu|ksin, -sten *adv. ark.* nokitusten. | Ihmiset istuvat n. pitkällä penkillä tuijottaen toisiaan. Näillä rinteillä voit päästä n. jääkarhunkin kanssa. Elettiin liian ahtaasti, aivan n.
nokeamaton[57] *kielt.a.* < noeta. **1.** *akt.* N. liekki, palaminen. Autoöljy on kemiallisesti puhdas ja n. valmiste. Hyvän koksin tulee olla lujaa, kosketeltaessa n:ta. **2.** *pass.* Noettu ja n. lasilevy.
nokeutu|a[44] *v.* (*rinn.* nokeentua[18*]) tulla nokiseksi, noettua. | Lamput pyrkivät n:maan. Uunin savukanavat ovat n:neet. Mustaksi n:nut uuninrinta. Jos padan pohja pääsee liiaksi n:maan, niin keittäminen hidastuu. Sytytystulppien n:minen.
noki[8*] *s.* **1.** hiilipitoisten aineiden vaillinaisesti palaessa syntyvä musta, hienon hieno hiilijauhe; vrt. kimröökki. | Nuotion n. Takka kävi mustaksi noesta. Kiuas työntää nokea. Sylinterin seiniin kokoontunut n. ja karsta. Kimröökki on mustien värien valmistukseen käytettyä nokea. Viertomiehet olivat yltä päältä noessa. — *Yhd.* lamppu- t. lampun-, öljyn. **2.** *maat.* nokisienten itiöpöly; nokisienten aiheuttama kasvitauti. | Noen saastuttama vilja. Näytteissä ei ole havaittu nokea. — *Yhd.* haisu-, korsi-, kätkö-, lenton.; kaurann.
noki|hiukkanen *s.* Sumun sameutta lisäävät siihen sekoittuneet hiili- ja n:hiukkaset. **-hiutale** *s.* Lumelle on lennellyt mustia n:ita. **-härmä** *s. kasv.* Fumago, eräiden sienten kehitysmuotoja. | N. peittää puiden lehdet mustana kerroksena. **--itiö** *s. kasv.* nokisienen itiö. **-jyvä** *s. maat.* nokisienen saastuttama jyvä. **-kaap|pi** *s. tekn.* esim. höyrykattiloissa tuliputkien ja savutorven välissä tuhkan kerääntymistä varten oleva tila, savukaappi. | Tuliputkesta kulkee tuli ja polttokaasut n:piin ja savutorveen. Veturin n:it, savutorvet ym. puhdistetaan noesta ja tuhkasta. **-kammio** *s.* = ed. **-kana** *s.* Fulicula atra, liejukanojen heimoon kuuluva harmaan musta lintu. **-karsta** *s.* Riihen kattoparruja peitti kymmenien vuosien n. Uuninsuu on mustassa n:ssa. **-kerro|s** *s.* Höyrykattilain tulipinta nuohotaan n:ksen poistamiseksi. N. estää lämmön siirtymistä. **-keuhko** *s. lääk.*, tav. *mon.* par. pölykeuhko. **-kolari** *s. ark.* nuohooja. | Musta kuin n. **-lasi** *s.* noettu lasi. | Katsella auringonpimennystä n:n läpi.
nokill|a(an, -e(en *adv. ark.* nenällään, vatsallaan. | Mies oli n. ojan pohjassa. Siinä tempussa olisit pian n:asi. Hyvä kun ei n:een lentänyt. Jos ohjaussauvaa lähdössä työnnetään liiaksi eteenpäin, lentokone on helposti n.
noki|luukku *s.* luukku, jonka kautta uunin, keskuslämmityskattilan tms. kanaviin kerääntynyt noki ja tuhka voidaan poistaa, nuohousluukku. **-musta 1.** *s.* mustana maalivärinä t. muuhun värjäykseen käytettyjen nokilajien yhteisnimitys; *syn.* kimröökki. | N:lla tummennettu maali. N. ei helposti sekoitu veteen. **2.** *a.* musta kuin noki, aivan musta, sysi-, pikimusta. | N. riihi. N. pilvi. N. yö. - - vihasta n:na kasvoiltansa seisoi Junani KIVI. — *Kuv.* - - jätti mulle n:n mielen KIVI. - - hän veti oman n:n murheensa hiilellä - - piirin itsensä ja perheensä ympärille LEINO. **-naama 1.** *s.* nokinen naama. | Nuohoojan n. **2.** *a.* = seur. | N. seppä. — *S:sesti.* Enemmän tulta ahjoon, senkin n:t! **-naamai|nen** *a.* N. nuohooja. — *Kuv.* Ei myllyä voitu ulkoapäinkään n:seksi jättää.
noki|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* noessa oleva, noesta musta, nokeutunut. | N. katto. N. pata. N. riihimies poikkesi pirttiin. — Lentonoen turmelemat n:set tähkät.
noki|nenä 1. *s.* nokinen nenä. **2.** *a.* = seur. | N. poikanen. — *S:sesti.* Täälläkö sinä oletkin, n.? Klaus Flemingiä sanottiin n:nenäksi. **-nenäinen** *a.*
nokinta[15*] *teonn.* < nokkia.
noki|palo *s.* = nokivalkea. **-perhonen** *s.* Erebia, tumman ruskeita päiväperhosia, joiden etusiipien ulkolaidassa on mustia, kellanpunaisen renkaan ympäröimiä täpliä. | Metsän n. Lapin n. **-pilkku** *s.* **-pimeä** *a.* ja *s.* pilkko-, sysipimeä. | N. yö. Saunassa oli n:ä. Emäntä lähtee niin pian kuin ehtii, ettei aivan n. matkalla yllätä. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* Vahvasti n:sta maata. — Ohran n:suus on usein suuri. **-poika** *s.* nuoresta nuohoojasta. | Pieni n. vaan / uunin piippuun katoaa *IMMI HELLÉN. **-päinen** *a.* N. korsi. **-pä|ä** *s.* nokitähkä. | Kaura oli täynnä n:itä. **-sien|i** *s.* N:et 'Ustilagines, vars. heinäkasveissa esiintyviä, tav. mustaa itiöpölyä muodostavia loissieniä'. N:ten aiheuttamat tuhot. **-tahra** *s.* **-tauti** *s. maat.* nokisienten aiheuttama kasvitauti.
nokit|ella[28*] *frekv.v.* (< nokittaa) piikitellä,

näykkiä, nälviä. | Jotkut kansanedustajat pilkaten n:telivatkin toisiaan. Mikko olisi kai sinäkin aamuna n:ellut Annastiinalle enemmänkin, ellei sitä siikaa olisi saatu E.ELENIUS.
nokitonttu *s. halv.* nokisesta olennosta. | Ei siinä saanut riehua n:na, - - vaan piti oikein pestä kätensäkin lipeällä KIANTO. Musta kuin n.
nokitta|a[2*] *v.* **1.** hakata t. koputtaa jllak teräväkärkisellä, piikkimäisellä esineellä. | N. jäätä puukolla. Ompelukone hakata n:a ompelusta. **2.** näykkiä, piikitellä. | Herra tarkastaja ei käyttänyt [tilaisuutta] n:akseen opettajaa oppilasten kuullen KIANTO. **3.** pokerissa: korottaa jkn toisen pelaajan asettamaa panosta.
nokittain *adv.* = seur. | Kukkopojat seisovat n. toistensa edessä.
nokitusten *adv. ark.* (nokat, nenät) vastakkain, nenätysten, nokakkain, nokatuksin, nokatusten. | Linnut istuvat oksalla n. Istuimme n. Ajomies tahtoi työnjohtajan kanssa n. selvitellä asioitaan. — *Kuv.* Siinä ovat pojat taas n. 'riitelevät'.
noki|tähkä *s. maat.* nokisienten saastuttama, musta tähkä, nokipää. | Minä löin teitä, kaikkia teidän kättenne töitä, n:tähkällä ja viljanruosteella ja rakeilla VT. **-valkea** *s.* savusoliin, savupiippuihin ym. kerääntyneen noen kiivas palaminen, nokipalo. | N:sta alkanut tulipalo. **-väri** *s.* nokimusta, kimröökki.
nok|ka[11*] *s.* **1.** lintujen ja nokkaeläinten sarveistupen peittämistä, tav. huomattavasti ulkonevista leukaosista. | Pitkä, lyhyt, suora, kaareva, leveä, kapea n. Voimakas, terävä, tylppä, litteä n. Kotkan, sorsan, pääskysen n. Nokkasiilin n. Variksenpoika n. ammollaan. Varpunen ruohonkorsi n:assaan. Tikka hakkaa puuta n:allaan. — *Yhd.* ristin.; keltan.; (kasv.) kurjen-, vuohenn.

2. vars. *ark.* **a.** ihmisen nenästä. | Aatelismiehen korkea n. N. kylmästä punaisena. N. veressä, puuterissa. N. vuotaa. Siivota, niistää n:kansa. Puhua n:kaansa. Silmälasit n:alla. — Vars. eräissä us. kuv. sanonnoissa; vrt. nenä 2. | N:kani haistaa tässä hiukan puolue-etuilun käryä. On saanut asiasta käryä n:kaansa 'saanut vihiä'. Niin pimeää ettei näe n:kaansa pitemmälle. Naiset eivät useinkaan ajattele n:kaansa pitemmälle. Kuljettiin minne n. neuvoi. Istuu aina n. kirjassa kiinni. Kulkee n. pystyssä kuin mikäkin maaherra. Saavutus, jonka johdosta jo kannattaa nostaa n:kaansa. Norkoilijat saivat pitkän n:an. Nyrpistää (tyytymättömänä) n:kaansa jllek. Sellainen ilma, ettei uskalla n:kaansa ulos pistää. Älä pistä n:kaasi keittiöön! Pistää n:kansa toisten asioihin. Joka paikkaan hänenkin täytyy n:kansa pistää. Ei ole n:kaansa sen koommin näyttänyt 'näyttäytynyt'. Kirja aina n:an alla. Istuin ihan puhujan n:an alla. Livahti pakoon aivan poliisien n:an alta. Puida nyrkkiä jkn n:an edessä. Sieppasi kalan ihan n:kani edestä. Tilaus vietiin melkein n:kani edestä. Nenästä n:kaan, ks. nenä 2. Miestä vedettiin pahasti n:asta. Ei noin vähästä kannata n:kaansa ottaa. Hypätä, tulla jkn n:alle. Sai pahasti n:alleen. Tuollainen rahantekijä tarvitsisi hiukan n:alleen. Kaatua, luiskahtaa n:alleen. Mies n:allaan maantienojassa. [Lato] milloin vähän kallellaan, milloin n:allaan, milloin selkäkenossa AHO. Tulla toimeen omin n:in, n:kinsa, n:kineen 'omin neuvoin, omin päin, yksin'. Jatkoimme matkaa omin n:kinemme. Oman n:kansa neuvolla hän on säästönsä koonnut. Ei tässä asiassa ole kenelläkään n:an koputtamista '(vastaan) sanomista, huomauttamista'. Teen mitä tahdon eikä siinä muilla ole n:an koputusta. Joukkue on osoittanut niin erinomaista kuntoa, ettei toisilla liene tulevissa otteluissa n:an koputusta 'mitään mahdollisuuksia'. — Pääsymaksu 100 markkaa n:alta, n:asta 'hengeltä'. Saivat sakkoa 2.000 markkaa n:kaa kohti. — *Yhd.* konkka-, pystyn.; keikka-, nirppan.; räkän.; pihkan. **b.** eläinten nenästä t. kuonosta. | Haju kävi koiran n:kaan. Soh Halli, n. pois pöydältä! — *Yhd.* pikin.

3. astian laidasta ulkoneva nesteen, jauhojen tms. kaatamista helpottava putki t. kouru, kaatonokka. | Kahvipannun, kermakon, kannun n. Selvittää (kahvipannun) n. N:alla varustettu mittalasi. — *Yhd.* kaaton.; pannunn.

4. a. eril. esineiden käyrästä kärjestä t. (vars. koukkumaisesta) ulkonemasta, sakarasta tms. | Pieksun n. Kaarevaan n:kaan päättyvä luistin. Reen jalaksen n. eli sepä. Suksen n. Teriö, jonka ylähuuli päättyy pitkään n:kaan. — Nosturin n. Puntarin n. 'koukku'. Panna kala puntarin n:kaan. — *Kuv.* Asia otettiin puntarin n:kaan 'puntaroitavaksi, käsiteltäväksi'. **b.** yl. kärki, nenä, pää; paikallissijoissa joskus postp:n tavoin. | Tikun, seipään n. Tukin, pylvään n. Istuutua kannon n:kaan. Kiipesi maston n:kaan. Istahti penkin n:alle. Siemeniä otettiin vain kolmen sormen n:kaan. - - vesi tippui hiuksien n:ista KATAJA. — Laivan, veneen n. 'keula, kokka'. Lentokoneen n 'rungon etuosa'. — Laiturin, niemen n. — Huivin n. 'kulma, nurkka'. — *Mer.* vaakasuoran t. vinon puun pää. | Raa'an, puomin n. — *Yhd.* maston-, raa'ann.; niemenn.
nokka-akseli *s. tekn.* vars. polttomoottorissa akseli, johon nokkapyörät on kiinnitetty.
nokkaantu|a[1*] *v. ark.* (*rinn.* nokkautua) loukkaantua, "ottaa nokkaansa", nokastua. | Helposti n:va nainen. - - kun ei voittanut, niin siitä n:i KATAJA.
nokka|eläin *s.*; *syn.* kloaakkieläin. | N:eläimet 'Monotremata, Australiassa ja Uudessa Guineassa eläviä, pehmeäkuorisia munia munivia alhaisia nisäkkäitä, joiden virtsa- ja sukupuolitiehyet avautuvat yhteissuoleen ja joiden leuat ovat hampaattomat, sarveistupen peittämät'. **-hauki** *s.* = nokkakala. **-huilu** *s.* puinen puhallussoitin, johon puhalletaan sen päässä olevasta aukosta.
nokkail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* esiintyä ylimielisesti, nokkavasti, mahtailla, pöyhkeillä, kopeilla. | Näytetäänpäs noille n:eville kaupunkilaisnulikoille!
-nokkainen[63] *poss.a.* Hento-, iso-, kapea-, kiverä-, koukku-, käyrä-, leveä-, lyhyt-, paksu-, pitkä-, suora-, terävä-, tylppä-, vahvan.;

kelta-, musta-, punan.; korkea-, matalan.; keikka-, pystyn.; sälön.

nokkais|ta[24] *mom.v.* < nokata. | Kana n:ee silloin tällöin toista. Varis n:i saaliin suuhunsa.

nokka|kala *s.* Belone acus, rakkosuisiin kuuluva kala, jolla on pitkäksi nokaksi venyneet leuat, nokkahauki. **-kannu** *s.* nokallinen kannu, erik. sairaanhoitovälineenä. | Annettaessa makaavalle sairaalle juoksevaa ravintoa käytetään n:a. **-kenkä** *s.* pitkä- t. kiveräkärkinen kenkä. **-kulma** *s. mer.* raakapurjeen yläkulma, joka sidotaan raa'an nokkaan. **-kärki** *s. mat.* käyrän kärkipiste, jossa käyränhaaroilla on yhteinen tangentti ja jossa haarat kulkevat samalla puolen tangenttiaan. **-lasit** *s. mon. ark. harv.* nenä-, silmälasit. | Isäntä oli lukemassa avopäin raamattua, n. päässä PÄIVÄR. [Vaari] kiskottelee, kirjan avaa, / n. pyyhkii hihaan EINARI VUORELA. **-lu|de** *s.* N:teet 'Anthocoridae, pieniä, hyvin litteitä luteita, joiden pää on kapea, nokkamainen'. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* N. kuono, ulkonema. Yökön huulirihmat ovat pitkät, n:sesti eteenpäin pistävät.

nokka|nen[63] *s. kal.* vars. puinen t. luinen kalakoukku. | Talvella pyydetään haukea n:sella. N. oli vanhan väen koukkupyytimiä. N:sia on viime vuosikymmeninä käytetty pääasiallisesti madekoukkuina.

nokka|paju *s.* nenä-, sepäpaju, juko. **-poro** *s.*, tav. *mon.* kahvipannun nokassa oleva kahvinporo. | Kaataa n:t pois. **-pyör|ä** *s. tekn.* pieni pyörä, jonka kehällä on pyörän varassa lepäävälle vivulle halutun heilahduksen antava koroke; *syn.* peukalopyörä. | Venttiilit saavat liikkeensä ohjausakselilla olevista n:istä.

nokkari[5] *s. sot.* srapnelli t. muu aikautettu ammus, joka räjähtää vasta maahan iskettyään.

nokka|saukko *s.* Potamogale velox, länsiafrikkalainen saukon näköinen hyönteissyöjä. **-siili** *s.* Echidna aculeata, siiliä muistuttava nokkaeläin. | N:n karvat ovat muodostuneet pistäviksi piikeiksi. **-un|i** *s. ark.*, tav. *mon.* lyhyt päiväuni, nokoset. | Ottaa pienet n:et. Lehtorilla oli tapana silloin tällöin vetää pienet n:et.

nokkautua[44] *v.* = nokkaantua.

nokkav|a[10] *a.* -asti *adv.* **1.** nokallinen. | Maanmainiot n:at paulapieksut KIANTO. — Tav. **2.** nenäkäs, kopea. | Suulas ja n. eukko. Ruotsikot tulivat liian n:iksi. Tästä on hieman n:asti huomautettu sinne Helsinkiin.

nokka|valas *s.* Hyperoodon rostratus, hammasvalas, jonka leuat kapenevat linnun nokkaa muistuttavaksi nokaksi. **-varpunen** *s.* Coccothraustes coccothraustes, paksunokkainen, isohko peipposlintu, jota väliin tavataan Etelä-Suomessakin. **-var|si** *s.* nenän varsi. | Katsella alakuloisesti pitkin n:ttaan. — Silmäili meitä pitkin n:ttaan 'halveksien'. **-vero** *s. hist.* kirkollinen vero, jota uuden ajan alussa suoritettiin perheiden täysi-ikäisten jäsenten luvun mukaan. | Mustasaaren alueella maksettiin n:na voita ja haukia. **-viisa|s** *a.* ja *s.* -asti *adv.* -us *omin.* nenäkäs, näsäviisas. | N. poika. N. kysymys. Se oli parahiksi noille n:ille! Sinä n. nallikka, tiedä, että olen enos KIVI.

nokkel|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* kekseliäs, neuvokas, näppärä. | N. tyttö. A. oli porvarissäädyn n:impia puhujia. Mies on n. ja hyvä hoksaamaan. Nuorempi veli alkoi olla yhtä n. kaupoissa. Tullimiehet kävivät valppaammiksi ja n:ammiksi. Hänen sormensa olivat yhtä n:at liikkumaan kuin kielensäkin. N. sananvaihto. N:uutta vaativa tehtävä. Vältti n:asti kaikki ansat. N:asti laadittu komedia.

nokkela|käänteinen *a.* **-sanai|nen** *a.* Vastailla n:sesti.

nokki|a[17*] *v.* **1.** linnusta: hakata t. poimia nokalla. | Varpunen n:i ikkunaruutua, -ruutuun. Varis n:i matoja kesantopellolla. Kanaemo n:i poikasilleen syötävää. — *Kuv.* Olla ihmisten nokittavana 'moitittavana, arvosteltavana, hampaissa'. **2.** *murt.* noukkia, poimia. | Sormin saavat n. jok'ainoan paperossin pätkän AHO. — Veneen täytyisi kääntyä, muuten n:si piru [= kävisi huonosti], sehän ajautuisi suoraan päin E.ILMARI.

1. **nokko**[1*] *s. murt.* **1.** pieni heinäkasa, nökkönen. | Aina mie olen tiennyt kellottakin n:ni hajottaa PAULAH. **2.** tippa, pisara. | - - joskus pihisee tervan n. reiästä ulkopuolelle AK.

2. **nokko** *adv. murt.* riittävästi, tarpeeksi, kylliksi. | Savotan ruukinpirtillä oli hommaa aivan n. E.ILMARI.

nokko|nen[63] *s.* Urtica, poltinkarvallisia ruohoja. | N:sia on meillä kaksi lajia: tavallinen n. eli viholainen ja rautan. eli polttiainen. Polttaa kätensä n:sissa, n:siin. Tavallisen n:sen varren kuiduista voidaan valmistaa lankaa. — *Yhd.* karva-, rautan.

nokkos|ihottuma *s. lääk.* vrt. nokkoskuume. **-kasvi** *s.* **-keitto** *s. ruok.* nuorista nokkosen lehdistä valmistettu keitto. **-kuitu** *s.* nokkoskasveista saatavia selluloosakuituja. **-kuume** *s. lääk.* allerginen tauti, joka ilmenee kutiavina, ihon pinnasta hieman kohollaan olevina punareunaisina nopeasti ilmestyvinä ja katoavina läiskinä. | Mansikkain syöminen aiheuttaa muutamissa henkilöissä n:en. **-lanka** *s.* nokkoskuiduista kehrätty lanka. **-muhennos** *s. ruok.* nuorista nokkosen lehdistä valmistettu muhennos. **-palttina** *s.* nokkoskuiduista kudottu kangas; *vanh.* myös eräistä puuvillakankaista. **-pehko** *s.* Rehevä n. - - Mooab [on] tuleva Sodoman kaltaiseksi - - n:jen maaksi VT. **-pensas** *s.* **-perhonen** *s.* Vanessa urticae, ruskea, mustatäpläinen päiväperhonen, jonka toukka elää nokkosissa. **-rokko** *s. eläinlääk.* sikaruusun lievin muoto. **-säkki** *s.* karkea nokkoslangasta kudottu säkki, viholaissäkki.

nokoset[63] *s. mon. ark.* nokkaunet. | Ottaa n.

nokot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* kököttää, nököttää. | Siinä hän n:taa kirjojen kimpussa, ei kuule eikä näe mitään. Piti istua n. aivan hiljaa. N:etaan kuin pulmuset pälvessä.

nokturni[6] *s. mus.* katolisen kirkon yöjumalanpalveluksiin kuuluva laulu; romanttinen (piano)sävellys, jonka yleissävy ilmentää öistä tunnelmaa. | Chopinin n:t.

nokulainen[63] *s. murt.* nokkonen.

nola|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä noloksi, saattaa noloon asemaan. | N. itsensä. Jokainen poikanulikka olisi voinut n. hänet. Maaherra sai

n:avan vastauksen ehdotukseensa. N:ttuina saimme luikkia tiehemme.

noljot|taa[2*] *deskr.v.* katsoa tollottaa, toljottaa. | Mitä siinä n:at? Katsoa n:ti tyhmän näköisenä vanhukseen.

nolkki[4*] *s.* = nulkki 1.

nolkki|a[17*] *deskr.v. harv.* = seur. | - - n:en havuja raikkaasti tuoksuvassa tarhassa KIVI.

nolkut|ella[28*] *deskr.v.* nakutella, koputella. | Ukko n:teli sauvallansa lattiaan. Hakata n:teli tupakkahakkurilla palturia.

nolla[11] **1.** *perusl.* luku, joka lisättynä toiseen ei muuta sen arvoa; merkitään 0. | Jos kahteen lisätään n., saadaan kaksi. $0 \times 3 = 0$. N. kokonaista viisi kymmenesosaa '0,5'. Loppunopeus on n. Pallon kuormitus säädetään siten, että nousuvoima vähenee n:an. — *Kuv.* Mainostus on ollut n:n arvoista. Kauppaneuvos oli aloittanut aivan n:sta 'tyhjästä'. Koetin tiedustella asiaa, mutta tulos oli plus miinus n. **2.** *s.* **a.** nollan numero. | Biljoona merkitään luvulla, jossa on ykkönen ja 12 n:a. Hänen palkassaan on yksi n. liikaa 'palkka on 10 kertaa liian suuri'. — *Kuv.* Hän on täysi n. 'mitätön henkilö'. Seuroissakin istuu kuin mikä n., että oikein harmikseen katselee CANTH. — *Urh.* Kaventaa n. 'saada ensimmäinen maali, juoksu tms'. **b.** mitta-asteikon nollalla merkitty kohta. | Lämpömittari on n:ssa. Viisi astetta n:n alapuolella. Vesivaaka asettuu n:an. — *Kuv.* Ruokakomento oli kerrassaan n:ssa 'ei ollut mitään syötävää'. Mieliala oli painunut melkein n:an. — *Yhd.* normaalin.

nolla|-arvo *s.* Itseinduktiojännitteen n. Jännitekäyrien n:-arvot. **--asento** *s.* jnk (vars. mittaus)kojeen osoittimen asento silloin, kun mitattava suure (paine, jännite tms.) on nollan arvoinen; jnk koneen t. koneiston säätö- tms. elimen asento silloin, kun koneisto t. ko. elin ei toimi; us.: alkuasento. | Galvanometri on n:nossa. Kun kampi on n:nossa, on moottorin ankkuri oikosulussa ja se pysähtyy. **--aste** *s.* mitta-asteikkojen nollalla merkitty kohta, 0°. | Lämpömittari osoittaa n:tta. Useiden bakteerien toiminta lakkaa lämmön laskiessa n:eseen. **--asteinen** *a.* N. vesi. **-elementti** *s. mat.* joukko-opissa: tarkastellun joukon elementti, joka on vastaelementtinsä suuruinen. **-haarukka** *s. sot.* hakuammunnassa se tulos, että samoilla ampumaperusteilla saadaan osuma maalin eteen ja taakse. **-harppi** *s.* harppi, jonka piirtosäde voidaan asettaa miltei nollaan. | Pienien ympyröiden, nurkkapyörennysten ym. piirtämiseen tarvitaan n:a. **-johdin** *s. sähk.* jakelujohtoverkossa käytetty tav. maatettu johdin, jonka vaikutuksesta suurehkoa jännitettä käyttävään johtoverkkoon voidaan kytkeä pienemmälle jännitteelle rakennettuja sähkökojeita. **-jännite** *s. sähk.* **-kaari** *s. mer. tekn.* kaari, joka sijaitsee aluksen leveimmällä kohdalla ja jolla siis on suurin ulottuvuus; myös (ja nyk. etupäässä) laajemmin: aluksen poikkileikkaus konstruktiovesilinjan keskikohdalta; pääkaari. **-kohta** *s.* = nollapiste. **-kulma** *s. mat.* kahden toisiaan sivuavan viivan välinen kulma. **-maatto** *s. sähk.* käyttölaitteiden suojaaminen yhdistämällä niiden päällys t. suojus maatettuun nollajohtimeen. **-matriisi** *s. mat.* matriisi, jonka kaikki elementit ovat nollia. **-meridiaani** *s.* kartalla se meridiaani, josta maantieteellinen pituus lasketaan. | Kansainvälisenä n:na on Greenwichin meridiaani. **-piste** *s.* nollalla merkitty (ja tav. lähtökohtana oleva) asteikon kohta; nollaa (nollan suuruista arvoa) kuvaava piste; (todellinen t. ajateltu) piste (kohta, vaihe), jossa jk on nollan suuruinen. — *Erik.* **1.** (*yleisk.* tav. nimenomaan) lämpömittarin asteikossa lämpö- ja pakkasasteiden rajana oleva nollalla merkitty kohta. | Celsiuksen ja Réaumurin lämpömittarissa n. osoittaa sitä lämpötilaa, jossa vesi jäätyy. — Us. myös nollapisteen osoittamasta lämpötilasta, nolla-asteesta. | Lämpötila laskee n:en alapuolelle. Absoluuttinen n. 'alin teoreettisesti mahdollinen lämpötila, —273° C'. — *Kuv.* Pataljoonan mieliala pyrki painumaan n:en alapuolelle. Rohkeutemme oli n:essä. Rahan arvo läheni nopeasti n:ttä. **2.** geodesiassa: piste, josta maan korkeusluvut lasketaan, normaalinolla. | Suomen n:eksi otettiin Katajanokan kanavassa olevan vesiasteikon n. N. valitaan siten, että se yhtyy merenpinnan keskikorkeuteen. **3.** *mat.* koordinaattiakselien leikkauspiste, origo; argumentin arvo, jolla funktio saa arvon nolla, nollakohta. **4.** *sähk.* tähtikytkennässä olevien vaiheiden yhteinen piste, neutraali-, tähtipiste. **-pyörä** *s. tekn.* = joutopyörä. **-raja** *s.* N:n alapuolella.

nolla|s[75] *järjestysl.*, joka vastaa perusl:a nolla. | N. potenssi. N:nnen suuruusluokan tähti.

nollasuunta *s.* ampumaopissa: aseen sivukulmaasteikon nollalukemaa vastaava sivusuunta.

nolla|ta[35] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** *sähk.* liittää sähkölaitoksen t. -laitteen metalliset rakenneosat maatettuun nollajohtimeen, maattaa nollajohtimeen. | N:tun esineen jännitteen nousu ei saa ylittää 125 V:a. Koska hengenvaara on suuri, on varminta käyttää suojamaattoa tai n:usta. **2.** saattaa nolla-asentoon. | N. laskukone.

nolla|taso *s.* vrt. nollapiste 2. | Vedenpinnan n. Korkeudet lasketaan nollapisteestä tai jostakin oletetusta n:tasosta. **-viiva** *s.* nollalla merkitty asteikon tms. viiva; viiva, jonka kohdalla jk on nollan suuruinen. | Asteikon, noonion n. **-ympyrä** *s. mat.* ympyrä, jonka säde on nolla; nollaharpilla piirretty ympyrä.

nolo[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1. a.** henkilöstä: epäonnistumisen, epämieluisan yllätyksen, joskus esim. ansaitsemattoman t. ylenpalttisen kiitoksen t. imartelun tms. johdosta hämillään oleva, hämillinen, häpeilevä, nolattu, nolostunut, "häntä koipien välissä oleva", "kuin siiville lyöty". | N. kuin uitettu koira. Tulla, käydä n:ksi. Mies meni niin n:ksi, ettei saanut sanaa suustaan. Peitellä n:uttaan. Kun kissa on iskenut kanalaumaan eikä ole onnistunut, hiipii se n:na tiehensä AHO. Hienon hieno n:uden häive käväisi koko seurueen tajussa SILL. **b.** noloutta, nolostumista ilmaiseva. | N. ilme. Naurahtaa n:sti. **c.** noloksi tekevä, nolostumista aiheuttava, nolo(stu)ttava. | Joutua n:on asemaan. Olla n:ssa tilanteessa. Oli n:a tulla

häihin ilman lahjaa. Asia sai n:n lopun. N. [= ikävä] juttu. Oletko kuullut, kuinka n:sti minulle kävi? 2. a. taitamaton, saamaton, nahjusmainen. | Hän on aivan n. niittokoneen ajaja. N. käyttelemään kirvestä. Ohjasivat venettä niin n:sti, että tuli vahinko. Sinä olet koko riuska poika merellä, mutta maalla niin saamarin n., etenkin naima-asioissa E.ELENIUS. b. *ark.* kehno, halju, kelju. | Oletpa sinäkin n. kaveri! Olin piilottanut laatikkooni n:n tusinaromaanin.

nolostu|a[1] *v.* -s[64] *teonn.* tulla noloksi. | Hän n:i ja sopersi. Tilanne, jossa kuka tahansa olisi n:nut. N:nut ilme. Mielessäni on sama n:nut välinpitämättömyys kaikkea kohtaan IVALO. - - n:ksen puna nousi hänen otsalleen NUOLIV.

nolostutt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | N:i puheillaan koko seurueen. Hän oli suorastaan n:avan kopea. N:ava asia. Väki seisoi juhlallisuuden n:amana. — *Yksipers.* nolottaa. | Ukkoa nauratti, mutta poikia n:i.

nolott|aa[2*] *v., 3.pers.* saada tuntemaan itsensä noloksi, nolostuttaa. | Epäonnistuminen n:i ja harmitti. Oikein n:aa tulla näin vanhassa puvussa. Kyllä minua n:i, kun muut erehdykseni huomasivat.

nomadi[6] *s.* paimentolainen. | N:t 'kansat, jotka viettävät vaeltavaa elämää'; ahtaammassa merk:ssä 'paimentolaiskansat'. N:t käyttävät asumuksenaan kotaa, telttaa tms. N:t harjoittavat kalastusta, metsästystä, karjanhoitoa tai alkeellista maanviljelystä. **-kansa** *s.*

nomadismi[4] *s.* paimentolaiskansojen keskuudessa vallitseva yhteiskunnallis-taloudellinen järjestelmä.

nomadisoi|da[18] *v.* kierrellä nomadina paikasta toiseen. | N:va kansanheimo. N:va metsästäjä- ja kalastaja-asutus.

nomenklatuuri[4] *s.* nimiluettelo, ammattisanojen luettelo; nimistö. | Teoksen lopussa oleva n. Laiva-asemalla tarvittavat painotuotteet, kuten lomakkeet ja n:t, on tilattava posti- ja lennätinhallituksen varastokonttorista. Kartan n.

nominaali- us.: nimi-, nimellis-.

nominaali|muoto *s. kiel.* verbinmuoto, jolla on nominien sijapäätteitä ja omistusliitteitä, mutta joka voi saada verbin määräyksiä; *syn.* infiniittimuoto;)(persoona-, finiittimuoto. | Verbien infinitiivit ja partisiipit ovat n:muotoja. **-määritelmä** *s. fil.* määritelmä, joka esittää vain mitä sanoja t. symboleja voidaan käyttää määriteltävän sanan sijasta;)(reaalimääritelmä.

nominaali|nen[63] *a.* **1.** (*rinn.* nominelli) nimellinen. **2.** *kiel.* nomineille ominainen. | N. ilmaus. N. lauserakenne. Verbien n:set taivutusmuodot 'nominaalimuodot'.

nominalismi[4] *s. fil.* keskiajan filosofiassa suunta, joka ei myöntänyt yleiskäsitteille olemassaoloa, vaan piti niitä pelkkinä sanoina.

nominalisti[4] *s.* nominalismin kannattaja. **-nen**[63] *a.* N. filosofia.

nominatiivi[4] *s. kiel.* nominin perusmuoto, nimentö. | Suomen kielen n. on yksikössä päätteetön, esim. "talo", monikossa *t*-päätteinen, "talot". Irrallinen n. 'nominatiivissa olevan substantiivin yhdessä paikallisilmauksen tms. kanssa muodostama appositiorakenne, joka vastaa sivulausetta, nominativus absolutus'; esim. Vahinko ei tule *kello kaulassa.* **-muoto** *s.* **-muotoinen** *a.* **-nen**[63] *a.* nominatiivimuotoinen. **-subjekti** *s.* nominatiivissa oleva subjekti. | Predikaatti noudattaa n:n lukua ja persoonaa.

nominelli[4] *a.* = nominaalinen 1.

nomini[5] *s. kiel.* sana, joka taipuu sijoissa. | Nomineja ovat substantiivit, adjektiivit, lukusanat ja pronominit. — *Yhd.* kanta-, yhdysn. **-johtoinen, -kantainen** *a.* nominista johdettu, denominaalinen. **-paradigma** *s.* Suomen n. sisältää 15 sijaa sekä kaksi lukua. **-taivutus** *s.* nominien taivutus, deklinaatio, sijoittelu.

nomismi[6] *s. usk.* siveyskäsitys, joka pitää ihmisen suhdetta Jumalaan oikeudellisesti määrättynä ja evankeliumia lakina, lakisuuntaisuus. | N:n mukaan "hyvä" on lainsääntöjen noudattamista.

nomisti[6] *s.* nomismin kannattaja. | N:t ovat kiintyneet lain kirjaimen muodolliseen ja konemaiseen täyttämiseen. **-nen** *a.* lakisuuntainen; vrt. nomismi. | N. raamatunkäsitys. N. perussävy.

nomo|grafia[15] *s. mat.* nomogrammeja käsittelevä matematiikan haara. **-grammi**[4] *s. mat.* graafinen esitys, jossa funktion ja argumenttien arvot on merkitty asteikkoihin ja käyrästöihin niin, että vastinarvot voidaan lukea viivoitinta käyttäen. **-kaanon** *s.* kreikkalaiskatolisen kirkon kirkko-oikeudellinen lakikokoelma.

nomo|s[64] *s.* **1.** eräs muinaiskreikkalaisen laulurunouden laji; sen alaan kuuluva laulu. | N:sten säveltäjä. **2.** hallintopiiri Kreikassa. | Sparta on Lakonian n:ksen pääkaupunki.

nonagressiosopimus *s.* hyökkäämättömyyssopimus.

nonfiguratiivi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* N:sen eli abstraktisen taiteen tuotteet eivät kuvaa mitään olioita, vaan ovat pelkkiä väri- ja viivasommitelmia.

nonkonformisti[4] *s.; syn.* dissentteri. | N:t 'Englannissa anglikaaniseen kirkkoon kuulumattomat protestantit'.

nono, nonoh *interj.* ks. no.

nonparelli[4] *s.* **1.** *kirj.* petiittiä pienempi kirjakeaste, jonka keilinmitta on 6 typografista pistettä. | Latoa n:lla. **2.** *mon. ruok.* kakkujen koristamiseen käytettyjä pieniä värillisiä sokerirakeita. **-kirjake** *s.*

nonstop[7] *s.*, vars. *puhek.* tauoton (ilman väliaikoja, välillä tapahtuvaa kuulutusta tms. tapahtuva) esitys t. ohjelma. | Yleisradion keskiviikkoinen "Kirjava n." käsittää keskeytymättömän sarjan musiikkiesityksiä. **--esitys** *s.* **--ohjelma** *s.* Elokuvateatteri, joka esittää n:a.

noo *interj.* vrt. no (jonka venytetty muoto tämä sana on). | Noo, kyllä se meidän perheellemme riittää. Noo, nuorihan se tyttö vielä on. — Noo, hiljaa nyt! Noo, älä ota sitä niin vakavasti. — Noo, miltä sinusta nyt tuntuu? Noo, eikö jo lähdetä? Noo, veli, jokos tehtiin rauha?

noobeli[5] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* jalo, jalomie-

linen, ylhäinen, hieno; vrt. noblessi. | N:a yleisöä. N. teatteri.
noodi[4] *s. täht.* niistä kahdesta taivaan pallon pisteestä, joissa jnk taivaankappaleen ratataso leikkaa annetun perusisoympyrän, solmu.
nooh *interj.* noh, noo.
nooni[1] *s. mus.* eräs intervalli (oktaavi + sekunti). **--intervalli** *s.*
noonio[3] *s.* asteikkoa pitkin siirrettävä pienempi apuasteikko, jonka astejaotus on yhtä suurempi t. pienempi kuin pääasteikon samanpituisen jaotuksen ja jota käytetään jälkimmäisen osien arvioimiseen; *syn.* vernier. | N:n avulla luetaan asteiden kymmenes- ja kahdeskymmenosat. **-asteikko** *s.* **-laite** *s.*
noonisointu *s. mus.*
nootta[11*] *s. liik.* lasku yksityisestä ostosta, laskele; kauppamatkustajan t. agentin kirjoittama tilauslista, orderi.
noot|ti[4*] *s.* **1.** hallituksen toisen valtion hallitukselle toimittama tiedonanto. | Ranskankielinen n. Itävalta-Unkarin hallitus antoi Serbialle jyrkän n:in. Japanin n. oli torjuva. — *Yhd.* vastalause-, vastaus-, verbaalin. **2.** *kirj.* painetun tekstin alareunassa t. lopussa oleva viittaus, selitys t. huomautus, viite. | Varustaa teos n:eilla. N:it oli kerätty viimeisen luvun loppuun. — *Yhd.* alan.
noottienvaih|to *s.* Suomen ja Chilen kesken n:dolla tehty väliaikainen kauppasopimus. Tapaus aiheutti laajan n:don. Suomen ja Neuvostoliiton välinen n. selvitti riitakysymyksen.
noottinumero *s.* noottiin viittaava numero tekstissä asianomaisen kohdan jäljessä, viittausnumero.
nopanheitto *s.* nopan pelaaminen, noppapeli.
nop|ata[35*] *v.* **1.** siepata, kopata, napata. | Poika n:paa kiven maasta. Kettu n:pasi linnun suuhunsa. — *Kuv.* Suomalaiset aikoivat n. kilpailuissa kolmoisvoiton. **2.** lyödä näpsäyttää, näpätä. | Eukko n:pasi tenavaa sormille.
nope|a[21] *a.* -asti *adv.* (nopeus *omin.* ks. erikseen) joutuisa, vikkelä, sukkela, nopsa, pikainen, kerkeä, ripeä;)(hidas, verkkainen. **1.** asioista: vähän aikaa vievä, lyhyessä ajassa, pian tapahtuva. **a.** liikkeestä vars. vauhtia ajatellen. | N. meno, juoksu, marssi, ravi, liikenne. N. vauhti. Kärpän n:at liikkeet. Kulkea n:in askelin. A. pommitti vastustajan palleaa n:in, nasevin iskuin. Kulkea, kävellä, ajaa n:asti. Lentokoneella matkustatte n:asti ja mukavasti. Kiitää nuolta n:ammin. **b.** työstä, toiminnasta, tapahtumisesta, ilmiöistä. | N. suoritus, toimitus, tarjoilu. Virastoasiain käsittely n:ammaksi! N. apu on tarpeen. Työskennellä, kirjoittaa, lukea n:asti. Liian n:asti tehty johtopäätös. N. kasvu, kehitys, muutos. Kiihtynyt, liian n. aineenvaihdunta. N. palaminen, paraneminen. Tottuneelta työ sujuu n:asti ja varmasti. N:asti tappava myrkky. Rakennus valmistui odotettua n:ammin. Aika kului n:aan. Kaikki tapahtui hyvin n:asti. Hinnat alkoivat n:asti laskea. — Länteen kuljettaessa maasto laskee n:asti. N:asti [= voimakkaasti, jyrkästi] kasvava lukusarja. — *Erik.* rytmistä, toistuvista ilmiöistä: tiheä, taaja, tiukka. | Soittaa liian n:assa tempossa. Aikamme n. ja kuluttava rytmi. Teoksen osat ilmestyivät n:assa tahdissa. **2.** henkilöistä, eläimistä, esineistä: nopeasti liikkuva t. toimiva, lyhyessä ajassa jstak suoriutuva tms. | N. juoksija, kävelijä. N. tarjoilija, kirjoittaja, työntekijä. N. liikkeissään, työssään, päätöksissään. N. juoksemaan, kävelemään. — N. kilpahevonen. N. auto, juna. Lentää n:in siivin. — N. äly, käsityskyky, mielikuvitus. — N. suoni, valtimo 'tiheä valtimonsyke'. **3.** eräitä erikoistuneita käyttötapoja. | N. [= nopeasti reagoiva] räjähdysaine, valokuvausfilmi. Kuiva viljapelto on n. [= herkkä] ottamaan tulen. Kätevä ja n. [= nopeasti tulokseen vievä] menetelmä. N. laivayhteys. N. tie 'jota pitkin pääsee nopeasti perille'. — N. juoksurata 'jolla voi saavuttaa hyviä tuloksia'. Aika on vastatuulessa juostuksi erittäin n. 'hyvä'. Olla n:assa [juoksu]kunnossa. **4.** *yhd.* Nuolen-, salaman-, tuulenn.; äkkin.
nopea-ajatuksinen *a.* Nokkela ja n. henkilö.
nopeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* N. tahti, käynti.
nopea|iskuinen *a.* -iskuisuus *omin.* N. kone. N. nyrkkeilijä. **-jalkai|nen** *a.* N. hirvi. Tämän hetken n:simmat mailerit. **-juoksuinen** *a.* N. joki. **-kasvui|nen** *a.* -suus *omin.* Mänty on kuusta n:sempi. Säynäs on särjen sukuun kuuluvista kaloista n:sin. **-keittoinen** *a.* joka keitettäessä kypsyy nopeasti. | N. hernelajike. **-kierroksinen** *a. tekn.* jonka kierrosluku on suuri. | N. moottori. **-kulkuinen** *a.* N. juna, mottorivene. **-kuvioinen** *a. mus.* N. korulaulu. **-käyntinen** *a.* N. moottori, ratas. **-käänteinen** *a.* liikkeissään t. toimissaan nopea. | N. työntekijä. N. politiikka. **-liikkeinen** *a.* N. pikkueläin. N. hiihtäjä. N. vanha tanssi.
nopeanlai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* nopeahko. | N. vauhti, tahti.
nopea|nousuinen *a.* N. lentokone. **-puheinen** *a.* **-rytminen** *a.* **-tahti|nen** *a.* -suus *omin.* N. kävely. N. puhe. Liian n. työskentely. — *Mus.* N. sävelmä. N. fugato-osa. **-tekoinen** *a.* nopeasti valmistettava. | N. solmu. Kalja on maukas ja n. juoma. **-tempoi|nen** *a.* -suus *omin.* N. puhe. — *Kuv.* Aikamme kuluttava n:suus. **-tuumainen** *a.* nopea-ajatuksinen. **-töinen** *a.* nopeatekoinen. | N. kakku, jälkiruoka. **-älyi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kekseliäs, terävä, viisas. | N. mies. Koko joukon terävin ja n:sin poika. Teko ilmaisi n:stä häikäilemättömyyttä.
nopeuden|lisäys *s.* **-muutos** *s.* **-säädin** *s.* Moottorin n. Automaattinen n. 8-asteinen n. **-säätö** *s.* **-vaihtelu** *s.*
nopeu|s[65] *omin.* < nopea. **1.** Nykyaikaisen liikenteen n. on muuttanut käsityksiä etäisyyksistä. — Tav. **2.** *absol.* vauhti, jolla jk liike, toiminta tms. tapahtuu. **a.** etenemisestä, liikkeestä. | Kappaleen n. on sen aikayksikössä kulkema matka. Suuri, pieni n. Tasainen, kiihtyvä n. Junan, lentokoneen n. Tuulen, äänen n. Aluksen kriitillinen n. Auton n. oli 80 km tunnissa. Moottorivene, joka saavuttaa 20 solmun n:den. Lisätä, vähentää n:tta. — *Kuv.* Huhu leviää kulovalkean, tuulen, ajatuksen n:della. Nuolen n:della kiiti alus eteenpäin.

Aika tuntui kuluvan etanan n:della. **b.** toiminnasta, tapahtumisesta, ilmiöistä. | Suorituksen, puheen, kirjoituksen, soiton n. Tuotannon n. Työ sujui amerikkalaismallisella n:della. Kasvun, kehityksen n. Käsityskyvyn n. — Suonen, valtimon n. 'valtimonsykkeen tiheys'. **c.** *yhd.* Ajo-, etenemis-, juoksu-, kulku-, kävely-, lento-, liikkumis-, marssi-, matkustusn.; kierto-, laskeutumis-, liukumis-, nousu-, putoamis-, putous-, pyörimis-, pyörintä-, pyörähdys-, virtaamisn.; ampuma-, hengitys-, isku-, kirjoitus-, kuvanotto-, leikkuu-, lähetys-, suoritus-, syöttö-, sähkötys-, toimitus-, työn.; haihtumis-, itämis-, jäähtymis-, kasvu-, kehitys-, kuivumis-, lämpenemis-, palamis-, purkautumis-, reaktio-, sulamis-, syttymisn.; tulin.; lähtö-, matka-, tulon.; kehä-, kulma-, säteisn.; alku-, loppun.; ennätys-, huippu-, keski-, maksimi-, minimi-, normaali-, raja-, äärin.; pintan.; sekunti-, tuntin.

nopeus|ajo *s. urh.* Autojen ja moottoripyörien n. Maailmanennätys n:ajossa. **-aste** *s.* sävelteoksen esittämisen n. **-ennakko** *s.* ampumaopissa: mitatun ja tulenjohtovälineessä käytetyn nopeuden ero. **-ennäty|s** *s. urh.* Lentokoneen n. — Palosotilaat saivat n:ksen liikkeelle lähdössään. **-ero** *s.* Juoksijain n:t. Kahden hammasrattaan n. **-harjoitu|s** *s.* Pikajuoksijan, pikakirjoittajan n:kset. **-häviö** *s. tekn.* Pieni pyörä saa hihnan luistamisen takia aikaan n:itä. **-kilpailu** *s.* Lentokoneiden, moottoripyörien n:t. N. konekirjoittajille. **-koe** *s.* **-kolmio** *s. fys. tekn.* vrt. nopeussuunnikas. | Turbiinin n:t. N:ista voidaan lukea tiettyihin nopeuksiin kuuluvat, toisiansa vastaavat ajat ja matkat. **-komponentti** *s. fys. tekn.* **-korkeus** *s. fys. tekn.* Virtaavan nesteen n. on se korkeus, johon suihku nousisi, jollei siihen vaikuttaisi muu kuin painovoima. **-käyrä** *s. tekn.* nopeuden vaihteluja esittävä graafinen käyrä. **-len|to** *s.* Uusi n:non ennätys. **-mittari** *s. tekn.* mittari, jolla liikkuvan kappaleen, esim. ajoneuvon, nopeus voidaan mitata. | N. näytti 106 km:n tuntinopeutta. Auton mittaritaulukossa tulee olla myös n. **-määräy|s** *s.* Autoilijoita asetettu syytteeseen n:sten rikkomisesta. Laiva ei noudattanut satama-alueen n:ksiä. **-piirros** *s. tekn.* nopeuden graafinen esitys. | Turbiinin n. **-raja** *s.* Silta, jolla auto ei saa ylittää 35 km:n n:a. **-rajoitu|s** *s.* nopeutta koskeva rajoitus. | Kelirikon aikaiset liikenteen n:kset. **-suh|de** *s. tekn.* Kampikoneiston voima- ja n:teet. Epäkeskon ja ala-akselin n. on 1 : 1. **-suunnikas** *s. fys. tekn.* eri suuntiin vaikuttavia nopeuden komponentteja ja niiden resultanttia kuvaava suunnikas, jossa viereiset sivut esittävät komponentteja ja lävistäjä resultanttia. **-vaatimu|s** *s.* Lentokoneiden rakenne on kehittynyt yhä kasvavien n:sten mukaan. Laskukone, joka täyttää suurimmatkin n:kset. **-vektori** *s. fys. tekn.* nopeuden suuruutta ja suuntaa esittävä vektori. **-yksikkö** *s.* nopeuden mittayksikkö.

nopeut|taa[2*] *v.* tehdä nopeammaksi. | Rytmiä n:etaan ja askelta pidennetään. Elokuva voidaan esittää myös n:ettuna, so. ottonopeutta nopeammin. Lämmittämällä sekoitusvesi voidaan sementin sitomisaikaa n. Kartoitustyön n:tamiseksi esitettiin useita ansiokkaita suunnitelmia.

nopeutu|a[44] *v.* tulla nopeammaksi. | Sydämen rytmin n:minen. Lääkärikunnan n:nut ja yhä n:va kasvu. Yleiskustannukset alenevat tuotannon n:misen vuoksi.

nopli|a[17] *v. murt.* poimia, noppia, nyppiä, näykkiä. | Syödä n. Kusti poikkesi muutaman kerran suon laitaan hilloja n:maan AK.

nopostel|la[28] *deskr.v.* (syödä) mutustella. | Ei löytynyt luutakaan n:tavaksi. Pojat n:ivat kalaa. Kyyhkyset n:ivat kilpaa hampun siemeniä.

nopp|a[11*] *s.* **1.** pelikuutio, arpakuutio. | Jokainen siirto määrätään heittämällä kahta n:aa. Heittää n:aa 'pelata noppapeliä'. — *Yhd.* arpa-, pelin. **2.** noppapeli. | Pelata n:aa. Päälliköllä on valta kokonaan kieltää korttipeli ja n. aluksessaan. **3.** *murt.* tippa, pisara. | - - tiputteli vielä pullosta silloin tällöin maahan joitakuita n:ia PAULAH. — *Yhd.* terva-, vesin.

noppa|kapiteeli *s. rak.* romaanisessa tyylissä yleinen pylväänpää, jonka perusmuotona on alapäästään pallopinnaksi pyöristetty kuutio. **-kiveys** *s.* noppakivinen katukiveys. **-kivi** *s.* **1.** lasten noppapelissä noppana käyttämä kivi. | Leikkiä n:llä. **2.** nupukiveä pienempi särmätty katukivi; us. myös = nupukivi. **-kuutio** *s.* = noppa 1. **-peli** *s.* nopalla pelattava (raha)-peli; noppakivillä leikittävä lasten leikki; noppa (2). **-pikari** *s.* pikari, josta pelinopat kaadetaan pöydälle.

noppasill|a[63] *s. vaill.* Olla n. 'pelata noppaa'. Ruveta n:e.

nopp|ia[17*] *v.*, us. *ark.* poimia, noukkia. | N. marjoja, rikkaruohoja. Lintu n:i muutaman siemenen. Äiti alkoi n. perunoita kattilasta. Sillien n:iminen verkoista on työlästä.

nopsa[11] *a.* -sti *adv.* vars. elollisten olentojen liikkeistä ja toiminnoista: nopea, vikkelä, sukkela. | N. kävely. Nuoren ihmisen n:t liikkeet. N. liikkeissään, töissään. N. juoksemaan, oppimaan. N. kävelijä, kirjoittaja. Liian n. pilkkaamaan toisia. Nuoret n:t jalat. N. huomiokyky. Juosta n:sti, n:an. Nyt n:sti pukeutumaan! N:sti liikkuvat sukkapuikot mummon käsissä. Yöt valkenivat n:an. Ja vasamata nopsempaan, / - - / nää sanat lensi halki maan KRAMSU.

nopsa|jalka *a.* = seur. **-jalkai|nen** *a.* N. mies. Poro on n. vetäjä. Lapsi vilisti n:sena kuin metsän eläin. **-liikkeinen** *a.* N. kärppä. N. poliisi. **-siipi** *s.* Zephyrus, päiväperhosia. | Koivun, tammen n.

nopsaut|taa[2*] *onom.v.* näpäyttää, näpsäyttää, kopsauttaa. | N. arkun kansi kiinni. Mies n:ti kirveensä tukkiin ja pani tupakaksi. N:ti ohjasperillä hevostaan.

norah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Silmistä n:telee suuria kyyneleitä. - - tummien vesipisaroiden n:dellessa kämmenselälle HAARLA.

norah|taa[2*] *mom.v.* (< norua) valahtaa, tipahtaa, kihahtaa, herahtaa. | Monta hikihelmeä oli n:tanut, ennen kuin pelto oli kynnetty.

Nauraessakin n:taa kyynel. Mummolle n:ti vedet silmiin.

norea[21] *a. harv.* -sti *adv.* = norja. | N:in haudottujen vihtain raksuttava huhkina ALKIO.

noriitti[6*] *s. geol.* eräs gabron rombinen muunnos.

1. **norj|a**[11] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* notkea, joustava, taipuisa, vetreä, nuortea. **1.** N. pajunvitsa. Latvasta n. ongenvapa. N. kiikkulauta. Rasva, joka pitää nahan n:ana. — N. ja voimakas vartalo. Vielä nuori ja n. mies. Kissan n:at liikkeet. Heilautti n:asti kättään. N:uutta vaativa voimisteluliike. **2.** Voidetta lämmitetään kunnes se on tarpeeksi n:aa. **3.** *kuv.* Meidän tulee häntä kurittaa, niin kauan kuin sydämensä vielä on nuoruuden n. ja taipuvainen KIVI.

2. **norja**[11] *s.* norjalaisten kieli. | Puhua n:a. — *Yhd.* muinais-, nykyn.

norjalai|nen[63] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N. kirjailija. N:set sukset. — Hän on kunnon n. N:set muistuttavat luonteeltaan suomalaisia.

norjalais|mallinen *a.* N. hiihtolakki. Siirryttiin n:malliseen maastohiihtoon. **-syntyinen** *a.* N. säveltäjä.

norjalaistu|a[1] *v.* muuttua norjalaiseksi. | Ruijan suomalaiset n:vat nopeasti. Murre on jonkin verran n:nutta.

norjan|kieli *s.* tav. ⌒. **-kielinen** *a.* N. väestö. N. kirjallisuus. **-lap|pi** *s.* Norjan lappalaisten kieli. | N:in murteet. Sana on laina n:ista. **-salpietari** *s. maat.* eräs lannoite, erikoismenetelmän mukaan valmistettu kalkkisalpietari. | N. sisältää typpeä 13—16 %.

norjatar[54*] *s.* norjalainen nainen.

norjen|nel|la[28*] *frekv.v.* -telu[2] *omin.* < seur. | N. jäseniään.

norjen|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* -nus[64] *teonn.* = norjistaa.

norjentua[1*] *pass.v.* (< ed.) = norjistua.

norjeta[34] *v.* = norjistua.

norjist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* tehdä norj(emm)aksi, norjentaa, notkistaa. | Saunan löyly n:aa jäykistyneet jäsenet. Kesän ruskettama ja n:ama tyttö. Lämpö n:aa talven kohmettamat pikkuoliot. — Kahvi n:i eukkojen kielet 'teki eukot puheliaiksi'.

norjistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) tulla norj(emm)aksi, norjentua, norjeta, notkistua. | Lihakset n:vat. Olipa mies nuortunut ja n:nut! Nuoraainekset pannaan kuumaan veteen n:maan. — Kielenkäyttö n:u kulttuurin palveluksessa.

norju|a[1] *v. murt.* notkua, taipua. | Souti jotta airot n:ivat. Aisa n:i kaareksi.

norkail|la[29] *v. harv.* (*rinn.* norkkailla[29]) = norkoilla. | -- älkäät uskokaa, isäntä, meitä tulleeksi tänne [häihin] n:emaan KIVI. Kyllä se siellä jo n:ee, mutta odottakoon SILL.

norkki|a[17*] *v. ark.* = norkoilla. | Hän istuu täällä vain n:massa.

nork|ko[1*] *s. kasv.* lehtipuun t. pensaan velttolapakkoinen tähkä; vrt. urpu. | Haavan pitkät n:ot. Koivu on täynnä heiluvia n:koja. Pajun n:kojen korea väri johtuu heleän keltaisista hedeponsista. — *Yhd.* emi-, hede-, hedelmän.; koivun-, lepän-, pajunn.

norkkoi|nen[63] *poss.a.* N. koivu. N. oksa. Linnut visersivät n:sessa lepikossa. — *Yhd.* pitkä-, runsasn.

norkkomai|nen[63] *kalt.a.* N. kukinto. Kukat ovat n:sissa tähkissä.

norkko|perä *s. kasv.* norkkoa kannattava varren osa. **-suomu** *s. kasv.* norkon yksityisen kukan suojussuomu.

norkoilija[14] *tek.* < seur.

norkoil|la[29] *v. ark. halv.* odotella jtak saadakseen, kärkkyä, norkkia. | Koira n:i sokeria. Mennä pitoihin n:emaan. Mitä ne täällä kokouksissa n:evat, tekisivät kerrankin työtä! Kunhan n:et ensimmäistä tilaisuuttasi sata tai tuhat vuotta, puhu sitten vasta KARHUM.

normaal|i[6] **1.** *a.* -isti *adv.* -ius[65] *omin.* säännöllisen luonnon- t. elämänjärjestyksen, säännöllisten t. tavallisten olosuhteiden tms. mukainen; joka ei poikkea siitä, mitä pidetään (t. on totuttu pitämään) tavallisena, luonnollisena, oikeana, odotuksenmukaisena tms.; säännönmukainen, säännöllinen, tavallinen;)(epänormaali, epätavallinen, poikkeuksellinen. | N. sademäärä, verenpaine, suonentiheys. Talvi on ollut kaikin puolin n. N. kehitys, kasvu. Oppilaiden edistyminen on ollut n:ia. N:ia huonompi näkökyky. Kuume on sairauden oireena ilmenevä n:ia korkeampi ruumiinlämpö. Vesi on tänä vuonna n:ia alempana. Koneen n. pyörintänopeus. Ilmiö, joka on aivan luonnollinen ja n. Ihmisen n. unentarve on hyvin yksilöllistä. Hyvin tavallinen, mutta tuskin n. sanajärjestys. Suhteet naapurivaltioihin ovat olleet n:it. N:eissa olosuhteissa kustannukset olisivat pienemmät. N. elämänmeno. Elämä palasi sodan jälkeen n:eihin uomiinsa. N:isti kehittynyt lapsi. Liikenne sujui myrskystä huolimatta täysin n:isti. — *Erik.* ihmisestä us.: henkisiltä kyvyiltään ja taipumuksiltaan terve;)(abnormi. | Teko, joka kuohuttaa jokaista n:ia ihmistä. Hän ei ole aivan n. Olla n:issa mielentilassa. **2.** *s.* suora, joka muodostaa suoran kulman annetun suoran t. tason kanssa; suora, joka muodostaa suoran kulman käyrän viivan tangentin t. pinnan tangenttitason kanssa ja kulkee sivuamispisteen kautta; *syn.* kohtisuora. | A-pisteestä suoraa D vastaan piirretty n. — *Yhd.* keskin.

normaali- yhd:ojen alkuosana. **1.** = normaali 1. **2.** mallina, ohjeena, normina oleva; joskus = normi-; esim. normaalikello, -koulu, -metri, -painos. **-|aika** *s.* **1.** jtak maata t. aluetta varten vahvistettu porvarillinen aika, virallinen aika. | Suomen n. 'Neiti Aika' ilmoittaa automaattisesti n:ajan. Kello poikkesi n:ajasta vain 9 sekuntia. **2.** säännönmukainen, tavallinen aika. **a.** Linja-auto tuli kaupunkiin aivan n:aikaan 'aikataulun mukaisesti'. — Virkaylennys tuli miltei aina n:ajassa. **b.** Puutavaran vienti oli n:aikana paljon suurempi kuin nyt. Tonttien arvo on sitten n:aikojen moninkertaistunut. **-arvo** *s.* Rahan n. 'nimellis-t. kulta-arvo'. Tavaran n. on sen arvioitu arvo. Vedenkorkeus on n:n [= tavallisen keskimää-

räisen arvon] alapuolella. Kun virranvoimakkuus ylittää n:n, niin varokkeen lanka sulaa poikki. **-asen|to** *s.* Pään n. Sijoiltaan mennyt käsi saatiin n:toon. Jäänmurtajan keula nousee kiintojään päälle ja jään rikottuaan painuu n:toonsa. Sähkövirrat voivat poikkeuttaa magneettineulan n:nosta. Akseli ei pysähdy n:toon, vaan kierähtää hiukan sen yli. **-derivaatta** *s. mat.* derivaatta, joka on muodostettu tietyn käyrän normaalin suuntaan. **-elementti** *s. sähk.* = normaalipari. **-etäisyy|s** *s.* Kirjan n. luettaessa. Ryhmän muu henkilöstö järjestyy paririviin n:ksin ajoneuvon taakse. N. miehestä mieheen on 1 m. Srapnelli räjähti n:dellä, 40—70 m maalin edessä. **-filmi** *s.* elokuvauksessa tavallisesti käytetty 35 mm:n levyinen filmi; vrt. kaitafilmi. **-hiek|ka** *s. rak.* sementin ominaisuuksia kokeiltaessa seoksiin käytetty raekooltaan määräsuuruinen hiekka. | Koekappaleet tehdään n:asta, jotta tuloksia voitaisiin verrata toisiinsa. **-hin|ta** *s.* Puvun, voin n. Tinkiminen n:noista ei yleensä onnistu. **--ihmi|nen** *s.* Asia, jonka luulisi kiinnostavan jokaista n:stä. — Tunsin itseni selvätajuiseksi ja jo melkein n:seksi. **--ilmakehä** *s. fys.* ilmakehän normaalia painetta merenpinnan tasalla vastaava nesteissä ja kaasuissa vallitsevan paineen mittayksikkö: 1,033 kgf/cm², fysikaalinen ilmakehä, atmosfääri. **-jakautuma** *s. mat.* satunnaissuureiden normaali jakautuminen. | N:n frekvenssifunktio on Gaussin kellokäyrä. **-jännite** *s. sähk.* Tavallisin n. on nykyään 220 voltin jännite. N:ttä suuremmat jännitteet saattavat vahingoittaa eristettä. **-jännitteinen** *a.* **-jännitys** *s. fys.* normaalivoiman vaikutuksesta kappaleessa syntyvä jännitys, vetojännitys;)(leikkausjännitys.

normaali|kausi *s.* Ilmiö, jota ei n:kausina esiinny. **-kehitys** *s.* **-kello** *s.* tarkkuuskello, jonka mukaan toisten kellojen osoitukset tarkistetaan. | Tähtitornin n. Keskusaseman n. siirtää sähkön avulla kaikkien asemaan liitettyjen kellojen osoittimet samanaikaisesti. **-kenttä** *s. urh.* normaalimittainen pelikenttä. **-kiel|i** *s.* N:essämme on vielä paljon epävakaisuutta. Volter Kilven kieli poikkeaa useassa suhteessa n:estä. **-kier|re** *s. tekn.* N:teillä varustettu varoke. **-kiihtyv(äis)yys** *s. fys.* liikeradan normaalin suuntainen kokonaiskiihtyvyyden komponentti. **-ko|ko** *s.* Kirjan, paperiarkin n. Suomen lippujen n:ot. Postikortin n. on 15×10,5 cm. Kattilaa valmistetaan useita n:koja. **-kokoinen** *a.* N. ihminen. N. tiili, ruuvi, ikkuna. —Väestöryhmä, jolla on yleensä n. perhe. **-kompassi** *s. mer.* magneettikompassi, jonka mukaan alusta tavallisesti ohjataan ja joka on sijoitettu mahdollisimman etäälle magneettisten häiriöiden aiheuttajista, pää-, standardikompassi. **-komponentti** *s. fys.* = normaalikiihtyvyys. **-korkeu|s** *s.* Patolaitteiden avulla on ajateltu pitää Päijänteen vesi aina n:della. Voimistelusalin n. on 5—6 m. Kirjakkeen n. Puheen n. on yleensä lähellä äänialan alarajaa. **-korkuinen** *a.* N. aita, huone, mutteri. **-korrelaatio** *s. mat.* kahden normaalisti jakautuneen satunnaissuureen välinen korrelaatio. **-kosteus** *s.* Ilman n. Jauhojen n. on 11—14 %. **-koulu** *s.* oppilaitos, jossa opettajiksi aikovat saavat käytännöllisen valmistuksen; vrt. normaalilyseo. | V. 1864 perustettiin Helsinkiin n. — *Yhd.* maatalousn. **-kulutu|s** *s.* Polttoaineen n. Vehnämäärä riittää tyydyttämään 3—4 kuukauden n:ksen. Kotimarkkinateollisuutemme tuotantokyky ylittää n:ksen. **-kunto** *s.* Urheilijan, koneen n. **-kuntoinen** *a.* **-kuorma** *s.* Nosturin n. on 5.500 kg ja suurin sallittu kuorma 6.500 kg. **-kuormitus** *s. tekn.* Moottorin, generaattorin n. Ylittää n. **-kuula** *s. urh.* kansainväliset määräykset täyttävä kuula. | N. painaa 7,257 kg (16 Englannin naulaa). **-kynttilä** *s. fys.* mm. Suomessa käytännössä oleva valon voimakkuuden yksikkö: 10/9 hefnerkynttilää. | Tavallisen steariinikynttilän voimakkuus on vähän suurempi kuin n:n. **-käyn|ti** *s. tekn.* Paine riittää koneen lämpimänä ollessa takaamaan n:nin. **-käyrä** *s.* normaalimuotoinen graafinen (tilasto- tms.) käyrä. | Kulutuksen n. **-käyt|tö** *s. tekn.* N:össä moottori kehittää 400 hevosvoimaa. Magnetoimisvirta ei vastaa n:töä.

normaali|lapsi *s.* henkisesti ja ruumiillisesti terveesti kehittynyt lapsi, tavallinen lapsi. | Risatautinen lapsi eroaa jo ruumiinrakenteeltaan n:lapsesta. **-leikkaus** *s.* **1.** *mat.* **a.** monikulmio, joka syntyy, kun jk särmiötila leikataan sivusärmiä vastaan kohtisuoralla tasolla; käyrä, jota pitkin pinnan normaalin kautta kulkeva taso leikkaa pinnan. | Kiilan n. on tasakylkinen kolmio. **2.** = normaaliprofiili. **-leveys** *s.* Villakankaan n. Rautateiden eurooppalainen n. **-levyi|nen** *a.* N. paperiarkki, filmi. Käytävämatto on n:stä. **-lyseo** *s.* yliopistoon johtava oppilaitos, jossa oppikoulunopettajien käytännöllinen valmistuminen tapahtuu. | Suomalainen n. Auskultoida n:ssa. Suomessa on kolme n:ta. — *Yhd.* tyttön. **-lyseolainen** *s.* normaalilyseon oppilas. **-läm|pö** *s.* Ruumiin n. Meriveden n. Keskilämpö ylitti elokuussa n:mön noin 4°:lla. **-lämpötila** *s.* **-malli** *s.* N:a oleva keittolevy. **-mallinen** *a.* **-metri** *s.* metrin mallimitta. | Kansainvälistä n:ä, josta kaikille metrisiä mittoja käyttäville maille saadaan perusmitat, säilytetään Pariisissa. **-metsä** *s. metsät.* kaikissa suhteissa säännöllinen ihannemetsä. **-mit|ta** *s.* **1.** mallimitta. | Kaikissa mittauksissa pitää olla jokin n., johon mitattavaa suuruutta voidaan verrata. **2.** Suomalaisten tiilien n:at. N:tojen mukaan tehty puku. N:at täyttävä pelikenttä. **-mittai|nen** *a.* N. ihminen. N. levy. Voi on pakattu n:siin astioihin. Sahatavara valmistetaan yleensä n:sta. Elokuva viimeistellään n:seksi kokoillan esitykseksi. **-moukari** *s. urh.* vrt. normaalikuula. | N. painaa 7,275 kg. **-muo|to** *s.* rakennuksen, aluksen, tuolin n. N:dosta on useita poikkeuksia. — Säeluettelosta näkee laulutyypin n:don. Elämän n. — *Mat.* Yhtälö ax = b on yhden tuntemattoman sisältävän ensiasteisen yhtälön n. Toisen asteen yhtälön n. **-muotoinen** *a.* N. sydän. N. huone. N. pyöreäkaarinen vene. N. runo. N. määritelmä. N. yhtälö. N. keskikoulu. **-määrä** *s.* Pesäpallojouk-

kueen n. on 9 pelaajaa. Asevelvollisia ei aina oteta täyttä n:ä. Amerikka rajoittaa viennin n:än. Varastoja pitää aina olla jokin n. Hiiva, joka sisältää n:n vettä. **-määräy|s** *s.* Suomessa on asetuksella vahvistettu betonirakenteiden n:kset. N:sten suuruisia putkia.

normaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = normaali 1. — *Yhd.* epän.

normaali|nolla *s.* = nollapiste 2. | Tarkkavaakituksen n. valitaan merenpinnan keskikorkeudelta. **-nopeus** *s.* Auton, aluksen n. Painokoneen n. Konekirjoittajan n. **-näköi|nen** *a.* näkökyvyltään normaali. | N:sellä 10-vuotiaalla lapsella on silmän mukautumiskyky hyvin suuri. N. silmä. **-olosuhte|et** *s. mon.* N:issa ei sähköisyys tuota mitään haittoja. N:issa sydän jaksaa hyvin kestää melkoisen lisärasituksen. **-olo|t** *s. mon.* Painaa n:issa n. 60 kiloa. Ihmisen ruumiinlämpö on n:issa noin 37°. Tehtaat kykenevät n:issa tyydyttämään kotimaisen tarpeen. Suhteellisen kosteuden poikkeus n:ista on yleensä 6—7 prosenttia.

normaali|paine *s.* Linja-auton renkaiden n. — *Erik.* ilmakehän normaalipaine. | Litra ilmaa painaa n:paineen vallitessa 1,29 g. **-paino** *s.* **1.** Asteikko on jaettu n:illa [= normaalipunnuksilla] suoritettujen kokeiden avulla. — Jyrän n:n metristä työleveyttä kohti tulee olla vähintään 200—300 kg. Voimistelusauvan n. on 1,5 kg. 165 cm pitkän naisen n. olisi 55 kg. Painoni on aina ollut n:n alapuolella. **2.** *fys.* painovoiman suuruus 45. leveysasteella. **-painoinen** *a.* N. lapsi. N. kilpakeihäs. **-paino|s** *s.* jnk teoksen virallisesti hyväksytty mallipainos, ohjepainos; asiantuntijain tarkistama ja julkaisema kirjailijan teosten painos. | Virsikirjan n. — Runebergin koottujen teosten n. ilmestyi kahdeksana niteenä. **-pari** *s. sähk.* jännitteen mittauksissa ja tarkistuksissa normina käytetty vakiojännitteinen galvaaninen pari, normaalielementti. | Voltti- ja ampeerimittarien tarkistus suoritetaan n:in vertaamalla. **-perhe** *s.* **1.** Sokerin kulutus n:ttä kohti. **2.** *mat.* funktiojoukko, joka sisältää kaikkien funktiojonojensa rajafunktiotkin. **-piirustu|s** *s.* erilaatuisten teiden, kanavien tm. rakenteesta ja mitoista vahvistettu piirustus; standardituotteina valmistettujen rakennusten osien, huonekalujen tms. työpiirustus. | Rakennustyössä noudatetaan Ic-luokan tielle vahvistettuja n:ksia. N:ksia ovia ja ikkunoita varten. **-pitui|nen** *a.* N. ihminen. N. kynä, värinauha. — Sana voidaan n:senakin ääntää tavallista painokkaammin. Talvi oli n. **-pituu|s** *s.* Junanvaunun, kiväärin piipun n. Ei voida esittää mitään varmoja n:ksia, jotka kuvastaisivat kasvavan nuorison ruumiin kehitystä. — Työajan n. on määrätty 8 tunniksi päivässä. Talvimajoituksen n:tena pyrittiin pitämään viittä kuukautta. **-profiil|i** *s.* esineen, rakennelman, tien tarkoin määritetty ja käytäntöä varten vahvistettu pituussuuntaa vastaan kohtisuora poikkileikkaus. | Raskaat kannatuspalkit ovat n:ia n:o 40. Maantien n. määrää penkereiden poikkileikkauksen muodon ja mitat. Rataleikkauksissa noudatetaan vahvistettuja n:eja. **-proosa** *s.* kirjallisuudessa vallitseva yleinen, yhteinen proosakieli, -tyyli. | On luotava ilmeikäs suomalainen n. kansankielen ilmaisuvaroja jalostaen. Sanonnan murteellisuudet ja muut poikkeamat n:sta. Kiven arvoa ei vähennä se, ettei hän sovi nykyaikaisten n:n kirjoittajien esikuvaksi. **-rai|de** *s.* **1.** *raut.*, tav. *mon.*)(kapearaide. | N:teita varten rakennettu veturi. Yksityisratojen raiteet ovat usein n:teita kapeammat. **2.** *kuv.* Elämä palautui vähitellen n:teilleen. **-raideleveys** *s.* Rautateiden kansainvälinen n. on 1.435 mm. **-raitei|nen** *a. raut.* Maailman rautateistä on 71 % n:sia. Meillä nimitetään omaa 1.524 mm:n raideleveyttämme n:seksi, vaikka se kansainvälisesti on leveäraiteinen. **-rakenne** *s.* Sinfonian n. **-rakentei|nen** *a.* N. jalkapohja ei kauttaaltaan vastaa maahan. Koe-eläimiksi valitaan n:sia yksilöitä. N. liesi lämpiää tasaisesti. **-ra|ta** *s.*, vars. *urh.* 400 m:n pituinen juoksurata. | N:dalla on helpompi saavuttaa ennätyksiä kuin lyhyemmällä radalla. **-sato** *s.* Jos saadaan n., voidaan perunajauhojen tullia alentaa. **-silmä** *s.* Likinäköisen silmän näköväli on lyhyempi kuin n:n.

normaalist|aa[2] *v.* tehdä, saattaa, yhtenäistää vakiintuneiden normien, yleisen käytön tms. mukaiseksi, normaaliksi, normalisoida; joskus: vakioida, standard(is)oida. | Kielen, oikeinkirjoituksen n:aminen. N:ettu heikkovirtarele.

normaalistua[1] *pass.v.* (< ed.) tulla, muuttua normaaliksi, normalisoitua. | Olot ovat sodan jälkeen jo ehtineet n.

normaali|suhde *s.* **1.** Pöydän osien n:suhteet. Polykleitoksen pronssikuvista opittiin miehen ruumiin n:suhteet. — Yliopiston suomen- ja ruotsinkielisten opiskelijoiden lukumäärän n. — Lääkeaineet sekoitetaan n:suhteessa. Ravintokokoomuksen suuri poikkeavuus n:suhteista voi käydä kohtalokkaaksi. **2.** Vanhempien ja lasten välillä vallitsi n. **-suuruinen** *a.* N. postikortti. **-suuruu|s** *s.* Hissinkorien n:det eri kuormituksille. Parantolain n:tena pidetään 200—300 paikkaa. **-syvyys** *s.* Ojan n. Kirjahyllyn n. — *Sot.* Ateenalaisessa falangissa oli 8 miestä peräkkäin, mikä näyttää olleen n. Ryhmän edetessä parvessa on normaalileveys ja -syvyys noin 20 m. **-sävel** *s. mus.* sävel, josta lähtien lasketaan kaikkien muiden sävelten korkeustaso, viritetään soittimet [yms.]. | N:enä pidetään yleensä yksiviivaista a:ta, jonka värähdyslukuna oli aikaisemmin 435, nykyään yleensä 440 kaksoisvärähdystä sekunnissa. **-talvi** *s.* Meren jäätyminen alkaa n:na marraskuun puolivälissä. **-tapau|s** *s.* N:ksissa toimisto tekee kustannusarvion teosta varten. N:ksessa asevelvollisuus suoritetaan aseellisena palveluksena. — Lääkärin mielestä oli kysymyksessä n. **-taso** *s.* **1.** Tulvavesi on 70 cm n:a korkeammalla. — Tuotanto ei vielä ole noussut n:lle. Valuuttakurssit laskivat jälleen n:on. — Tavallinen n:n oppilas. **2.** *geom.* taso, joka sisältää viivan t. pinnan normaalin. | N:t leikkaavat toisensa. **-teho** *s. tekn.* Koneen n. on 4.5 hevosvoimaa. Numero ilmoittaa tasavirtamoottorin n:n. Lähetysaseman n. on 150 kW. **-tiil|i**

s. Suomalaisen n:en pituus on 27 cm, leveys 13 cm ja paksuus 7,5 cm. **-tila** *s.* Jotta aine pysyisi n:ssa, se on säilytettävä sopivissa kellareissa. Sydämen toiminta palautuu n:ansa. Talouselämä on sodan jälkeen saavuttamassa n:n. Mies ei nähtävästi ollut n:ssa. — *Fys.* Kaasu on n:ssa, kun sen paine on 760 mm ja lämpötila 0° C. **-tulkki** *s. tekn.* nimellismittainen tulkki. **-tuotanto** *s.* **-tyyli** *s.* Sana, jota ei n:ssä käytetä. **-tyyp|pi** *s.* N:piä oleva kaapeli. Varastohuoneen n. Väkirehu, joka poikkeaa n:istä. **-tyyppinen** *a.* **-työaika** *s.* **-työpäivä** *s.* V. 1889 esitettiin työväenkongressissa ensi kerran 8-tuntisen n:n vaatimus. Pankeissa ylityö on tavallista, mutta n. on verraten lyhyt.

normaali|vahvuinen *a.* N. rautatiekisko. N. köysi. N. kannatinpylväs. — N. ääni. — N. komppania. **-vahvuus** *s.* Kiviseinän n. — Pataljoonan n. on keskimäärin 1000 miestä. **-vartalo** *s.* **-vartaloi|nen** *a.* Puku, joka sopii jokaiselle n:selle miehelle. **-vastu|s** *s. sähk.* vastuksien mittaamiseen käytetty suuruudeltaan tunnettu vastuskoje. | N:kset valmistetaan metalliseoksista, joiden lämpötilakerroin on hyvin pieni. **-vauhti** *s.* Työ on edistynyt n:a. **-vire** *s.* Kannel oli n:essä. **-virei|nen** *a. mus.* -sesti *adv.* N. viulu. N:set urut. **-viritteinen** *a.* = ed. **-viritys** *s. mus.* vrt. normaalisävel. **-virranvoimakkuu|s** *s. sähk.* Varokkeita, joiden n:det ovat 25, 60, 100 ja 200 ampeeria. N:ksia suurempia virtoja estetään pääsemästä johtoihin. **-vir|ta** *s. sähk.* normaalijännitteinen virta. | Jännitehäviö on n:rassa hyvin vähäinen. Ensiökäämitykseen johdetaan n. **-voima** *s. fys.* kappaletta kuormitettaessa syntyvän kimmovoiman komponentti, joka vaikuttaa leikkauspinnan ulkonormaalin suuntaisesti, vetovoima;)(leikkausvoima. | N. aiheuttaa hankausvastuksen. **-vuo|si** *s.* Viennin arvo oli heinäkuussa vain 6 % korkeammalla kuin n:tena 1934. Rehu ei n:sinakaan riittänyt talvea. **-väli** *s. sot.* N. miehestä mieheen on 1 m. N. saadaan siten, että mies kohottaa vasemman kätensä vierustoverin olkapäälle. — *Kirj.* Sanojen n. on puolikas. **-yksilö** *s. el.* ja *kasv.* Muunnos, joka eroaa väriltään lajin n:stä. **-ääntämys** *s.* Jnk äänteen n. Murteessa vokaalin pituus miltei vastaa yleiskielen n:tä.

normalisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = normaalistaa.

normalisoitua[1*] *pass.v.* (< ed.) = normaalistua.

normann|i[6] *s. hist.* Keski- ja Etelä-Euroopan kansojen viikingeistä käyttämä nimitys, "pohjanmies"; *erik.* niistä skandinaaveista, jotka 900-luvulla asettuivat Pohjois-Ranskaan. | N:ien lohikäärmeenpursi. N:ien ryöstöretket. Skandinavian kansat esiintyvät historiassa ensi kerran 800-luvulla n:ien nimisinä. Normandian maakunta on saanut nimensä n:eista.

normannilainen[63] *a.* Vanha n. sotilassuku. N. seikkailumieli. — N. tyyli 'Pohjois-Ranskassa 1000-luvulla kukoistanut romaaninen rakennustyyli'. N. kirkko. — N. hevonen 'Pohjois-Ranskassa Normandian maakunnassa kehitetty työhevonen'.

normannipäällikkö *s.* N. Robert Guiscard perusti 1000-luvulla oman valtakunnan.

normatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* normina, mallina, ohjeena oleva, sellaisena pidetty t. sellaiseksi tarkoitettu; normeja, ohjeita antava; ohjeellinen. | N. kielioppi, sanakirja. Alallaan n:sena pidetty teos. Oikeusopillinen ratkaisu, joka on tullut n:seksi. N:sena, kasvatukselle ohjeita antavana tieteenä kasvatusoppi palvelee toisia päämääriä kuin sielutiede. Opetusmenetelmään kuuluu olennaisesti sen ideaalinen eli n. luonne.

normeerat|a[35] *v.* **1.** tav:mmin normittaa. **2.** *mat.* muuntaa suure toiseksi niin, että yksi t. useammat sen ominaisuuksista muuttuvat etukäteen valituiksi muiden pysyessä muuttumattomina. | N:un satunnaissuureen keskiarvo on nolla ja keskihajonta yksi.

norm|i[4] *s.* **1.** sääntö, ohje, malli. | Opetustoiminnassa noudatettavat yleiset n:it. Oikeakielisyyteen kuuluu kielen n:ien noudattaminen. Oikeuden n:it ovat käskyjä, kieltoja tai lupia. Ei ole mahdollista laatia yleispäteviä siveyssääntöjä eli n:eja. Valistusajalla ihmisjärki oli ehdoton totuuden lähde ja n. Evankelisessa kirkossa ei tunneta muuta n:ia kuin ilmoitettu Jumalan sana. — Luujauhoissa pitäisi n:ien mukaan olla 4 % typpeä. Suomessa seurataan yleensä saksalaisia ja ruotsalaisia sähkökoneen n:eja. — Lastaustyössä n:ina pidetty työsuoritus. — *Yhd.* oikeus-, perus-, tapa-, yleisn.; palkka-, työn.; betoni-, standardi-, värin. **2.** *kirj.* kirjan t. tekijän nimi (t. sen lyhenne) kunkin arkin ensimmäisellä sivulla. **3.** *mat.* itseisarvon, pituuden neliö.

normi|hinta *s.* ohjehinta. **-palkka** *s.* ohjepalkka.

normit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* antaa normeja t. vahvistaa normit jtak varten, määrätä t. säännöstellä ohjeilla t. säännöillä, säännöttää; *tekn.* standard(is)oida. | Hintojen n:taminen. N:ettu yhteiskunnallinen elämä. N:etut työolot. Jonkin yhteisön puhumistottumusta tai kielitajua pidetään n:tavana tekijänä. — Rakennustöissä on kaivattu rakenneosien tyypittämistä ja n:tamista. Joillakin aloilla on n:us jo pitkälle kehittynyt.

norna[11] *s.* skandinaavisessa mytologiassa jumalattaria, jotka määräsivät ihmisen kohtalon hänen syntyessään; vrt. kohtalotar, moira. | On kuin, hunnutettuna pää, / seisois n. sun takanasi KAILAS.

noro[1] *s.* **1.** kostea notko, notkelma, painanne, alho. | Usvaa kohoilee vesistä ja n:ista. Missä ei ole järveä, siinä on suota ja n:a. Rehevissä n:issa kasvaa koivuja, tuomia tai pihlajia. Nousi koivupuut n:illa, / lepät mailla leyhke'illä KAL. Syvällä n:ssa, pari kivenheittoa mökiltä, lekotti nimetön lampare KIANTO. — *Yhd.* korpi-, nevan. **2.** pikkupuro, nestejuova. | Hiki virtasi jo n:ina pitkin selkäpiitä. Veri valui hiljaisena n:na. Suupielistä valuivat mällin n:t. — *noronaan* (adv.) Vesi tippui n:naan räystäistä. Kasvoista virtasi n:naan verta. — *Yhd.* hiki-, kyynel-, veri-, vesin.

noroi|nen[63] *a.* kostea, vetinen. | N. niitty. N:set maat kuivatetaan. Kaukana n:sten notkojen takana näkyi koivikolehto.

noromaa *s.* kostea notko- t. rantamaa. | Ensi

luokan metsämaiksi luetaan kosteahkot, lihavanlaiset n:t.
noro|nen[63] *dem.s.* < noro 2. | Veri alkoi vuotaa pitkinä n:sina kasvoja myöten. — *norosinaan* (adv.) - - veden n:sinaan juostessa paidan helmasta PAKK.
norppa[11*] *s.* Phoca hispida, Suomen yleisin hylje(laji), kiehkuraishylje.
norri[4] *s.* = knorri. **1.** Kievarissa pelattiin n:a. **2.** Ukko maisteli väkevää n:aan kupin reunalta. — *Yhd.* kahvin. **-kuppi** *s.* - - puhe sujuu paremmin, kun nenän alla höyryää n. KOJO.
norsi[42] *s. murt.* = seur. 1.
norss|i[4] *s.* **1.** kuore, vars. suurikokoinen. | Nuotalla saatiin paljon n:eja ja kiiskiä. — N:in liha on jokseenkin arvotonta. — *Murt.* Poika sai pyöreäsilmäisen ahvenen n:in. Pojan n. 'pojan vekara'. **2.** *koul.* **a.** tav. *erisn.* (Helsingin) normaalilyseo. — *Yhd.* poika-, tyttön. **b.** normaalilyseolainen. | Vanhat n:it olivat kuuntelemassa avajaispuhetta.
norssiverkko *s.*
norsu[1] *s.* Elephas, suurimpia nykyään eläviä maanisäkkäitä, joiden nenä ja ylähuuli ovat kasvaneet yhteen pitkäksi kärsäksi ja joiden yläleuassa on 2 pitkää etuhammasta (syöksyhammasta); *syn.* elefantti. | Afrikkalainen, intialainen n. N:ja pyydetään syöksyhampaiden vuoksi. Intiassa n:a käytetään kanto- ja vetojuhtana. **-eläin** *s.* Mammutti on sukupuuttoon kuollut n. **-lauma** *s.*
norsun|hammas *s.* tav. norsun syöksyhammas. **-lui|nen** *a.* N. biljardipallo, kampa, kädensija, rasia, solki, veistos.
norsunluu *s.* norsun syöksyhampaiden valkoinen, kova luu, jota käytetään taideteollisuudessa monenlaisten pikkuesineiden valmistukseen, elfenluu. | N. oli entisaikoina Kongon tärkein vientitavara. Myös virtahevon ja mursun hampaista saatua luuta sanotaan joskus n:ksi. N:n värinen iho. **-esine** *s.* **-kartonki** *s.* tav. kahdesta paperikerroksesta lujasti puristettu hieno ja sileä kartonki(laji), jota käytetään esim. nimikorttien painatukseen. **-koriste** *s.* Huonekaluissa oli upotuksina n:ita. **-leikkau|s** *s.* norsunluusta t. -luuhun leikattu koriste, kuva t. kuvio. | N:ksin koristettu lipas. Sarkofagien sirot n:kset. **-levy** *s.* Muotokuvaminiatyyrit tehtiin usein n:ille. **-musta** *s.* norsunluujätteistä valmistettu luumusta. **-nappi** *s.*
norsunluun|leikkaus *s.* koru- ja taide-esineiden leikkaaminen norsunluusta. | N:leikkauksessa kuten monessa muussa taideteollisuuden haarassa on Bysantin vaikutus etualalla. **-värinen** *a.* tav. ⌢.
norsunluu|pallo *s.* **-rasia** *s.* **-torni** *s. kuv. kirjall.* Runoilija katselee yksinäisyydessään maailmaa n:staan. Esteettinen kuvastelijanasenne, n., on saanut ylimmän huipennuksensa! VILJANEN. **-työ** *s.* **-veistos** *s.*
norsun|metsästys *s.* **-pyynti** *s.*
norsutauti *s. lääk.* etenkin alaraajoissa ja kivespussissa esiintyvä imunesteen kiertohäiriöiden aiheuttama ruumiinosan laajentuminen, elefanttitauti. | N. on varsinaisesti tropiikkitauti, jota sääsket levittävät.

noru|a[1] *v.* valua, virrata pieninä noroina; tippua, tihkua. | Hiki n:u pitkin kasvoja. Kyynelpisarat n:ivat sormien lomitse. Punainen verivirta n:i tannerta pitkin. Juustopallo pannaan kehään raskaan painon alle, jotta hera n:isi pois. Ankara helle sai hongat n:maan pihkaa. Ei tähän kuoppaan vettä noru.
norut|taa[2*] *kaus.v.* < ed. | Kun hera n:etaan pois, jää jäljelle kuiva piimä.
nosema[13], **-rutto** *s.* eräs mehiläistauti. | N. tuhoaa lyhyessä ajassa koko mehiläisyhteiskunnan.
noske[9] *s. halv.* Suomen kommunistien sosiaalidemokraateista käyttämä pilkkanimi. | - - ei n:lle ja porvarille suoda iloa nähdä »tovereita» lakossa AK.
noskelainen[63] *a.* ja *s.* vrt. ed.
nost|aa[2] *v.* -avasti *adv.* kohottaa;)(laskea, alentaa.
I. 1. liikuttaa ylöspäin, siirtää t. asettaa ylemmäs, ylempänä olevaan paikkaan. | Niin raskas kivi, että en jaksa sitä n. N. jk ilmaan, koholle. Haahloja voidaan n. ja laskea. N. hiukan padan kantta. N. pudonnut kirja pöydälle. N. säkki selkäänsä, lapsi syliinsä. N. pannu tulelle. N. kuorma auton lavalle. N:i polkupyörän veräjän yli. N. ovi saranoiltaan. N. hattua [tervehdykseksi]. N:i miekkansa ja iski. N. käsi päälaelle, ohimolle. Joka kannattaa ehdotusta, n:akoon kätensä. Väsytti niin ettei jaksanut päätä pieluksesta n. Koira n:aa ylähuultaan ja näyttää hampaitaan. N. housujaan. Suuri nostokurki saattaa n. kymmenien tonnien kuormia. Pumppu n:aa veden 15 metrin korkeuteen. Jäät ovat n:aneet laiturin pois paikoiltaan. Permantoa on n:ettava puoli metriä. Lammen pintaa aiotaan patoamalla n. Tuuli n:aa pölyä ilmaan. Aura oli n:anut lumen korkeiksi valleiksi tien molemmin puolin. Tuuli n:aa veden aalloiksi. Taskussa oleva pullo on n:anut takin koholle. — Vuoret n:avat huippujaan [= vuorten huiput kohoavat] kohti korkeutta. Siellä täällä n:aa jokin kelohonka latvaansa AHO. — Erikoistuneita käyttötapoja. **a.** *urh.* painonnostosta. | N. punnertamalla, tempauksella. Vasemmalla kädellä A. n:i 58 kg. N. uusi ennätys. **b.** N. lippu (salkoon), purjeet (mastoon). N. [= irrottaa pohjasta ja nostaa] ankkuri, riippa. Laivasto n:i ankkurin ja purjehti tiehensä. N. verkot (vedestä) [tav. kokemista varten]. Lähdettiin pitkääsiimaa n:amaan. **c.** ottaa jstak nostamalla jtak. | N. vettä kaivosta sangolla, pumpulla. Uppotukkien n:aminen. Kaivoksesta n:ettiin vuosittain runsaasti 100.000 tonnia malmia. **d.** juurikasvien sadon maasta korjaamisesta; kantojen, turpeiden yms. irrottamisesta maasta. | N. perunoita talikolla, nostokoneella. Nauriit n:etaan nyhtämällä. Polttoturvetta n:ettiin viime vuonna 250.000 tonnia. Kantojen n:aminen kangella vääntämällä. N. jäitä. **e.** N. [= valita, ottaa arpojen joukosta] arpa. N. [= ottaa] korttipakasta umpimähkään jokin kortti. — **N.** korttipakka 'ottaa pakasta mielivaltainen määrä päällimmäisiä kortteja ja siirtää ne alimmaisiksi (t. sivuun ellei niitä pelissä tarvita)'.

f. *käs*. N. [= ottaa puikoille, neuloa paikalleen] pudonnut silmukka. Silmäpako n:etaan. g. erosijan ohella joskus: ottaa jstak ja asettaa toiseen (us. myös alempaan) paikkaan. | N. lapsi tuolilta [= kohottaa tuolilta ja laskea] maahan. N. jku alas satulasta. Piparkakut n:etaan (pelliltä) vadille jäähtymään. Ja leeviläiset n:ivat maahan Herran arkin VT. h. katseesta: suunnata ylemmäs, korkeammalle. | N. katseensa kirjasta. Ja Loot n:i silmänsä ja näki koko Jordanin lakeuden olevan runsasvetistä seutua VT. Nyt silmäni mä n:an / taas ylös mäkihin VK. i. eril. kuv. sanonnoissa; ks. merk:iä ao. s:ien kohdalta. | N. kätensä jkta vastaan. Kukaan ei n:anut asian hyväksi pikkusormeaankaan. Kapinahenki n:aa jälleen päätään. N. nokkaansa, rintaansa. N. jku pinnalle. N. jku valtaistuimelle.

2. vaakasuorassa, kallellaan, riipuksissa [tms.] olevan esineen asettamisesta t. siirtämisestä pystyyn t. pystympään. | N. kaatunut keila, tuoli pystyyn. N. päänsä pystyyn. Koira n:i niskakarvansa pörhölleen. Kukas kissan hännän n:aa, jos ei kissa itse SL. — *Kuv*. N. liikeyritys jälleen jaloilleen. Erehtyneiden ja langenneiden n:aminen. Toiminta, joka ei kaada vaan n:aa. N. jkn tie pystyyn 'aiheuttaa voittamattomia vaikeuksia'.

3. *kuv*. ed:een liittyen: saada ryhtymään t. kiihottaa jhk (vars. vastustamaan t. puolustamaan jkta t. jtak, kapinaan tms.); vrt. nousta I.4.c. | Tarkoitus oli n. koko kansa aseisiin. N. jku vastarintaan, kapinaan. Hän n:i vastaansa koko mahtavan aateliston. Kansalaissota n:i veljen veljeä vastaan. Yleinen mielipide n:ettiin hallitusta vastaan. — Tapaus, joka n:i koko kaupungin väen liikkeelle. Loitsuilla luultiin voitavan n. käärmeitä ihmisten kimppuun. -- n:a nyt apuusi kirkonväkesi PÄIVÄR. -- manalaiset, joita noidat ja velhot n:ivat liikkeelle kirkonmultien avulla PAULAH. -- hän n:aa kaupungin poikaset pyydystämään kasimatoja TALVIO. — Joskus *erik*. aseisiin nostamisesta, sotaväkeen ottamisesta. | Nyt n:ettiin Pohjanmaan koko alueelta joka viides mies uhattua seutua puolustamaan AK.

4. lisätä jnk korkeutta, tehdä korkeammaksi, korottaa; vrt. nousta I.5. | Seiniä on n:ettava parin hirsikerran verran. — *Erik*. taikinasta: tehdä kuohkeaksi, saattaa paisumaan, nousemaan, kohottaa, nostattaa. | Hiiva vaikuttaa taikinaan n:avasti. Huonosti n:ettua leipää.

5. saada nousemaan, kohoamaan, työntymään, ilmaantumaan [tms.] jstak esiin, näkyviin, havaittaviin; vrt. nousta I.6. | Sade n:aa viljan oraalle. Noita n:i pakenijoiden eteen vuoren. — Vrt. nousta I.6.c. | Tulehdus n:i ihoon paiseita. Voide, joka n:aa ihon rakkuloille. Kipu n:i tuskanhien otsalle. Savu n:aa kyyneleet silmiin. Raikas pakkanen oli n:anut punan poskille. Uutinen n:i hymyn huulille.

6. aiheuttaa, synnyttää, herättää, nostattaa. a. vrt. nousta I. 7. a. | Tuuli n:i korkeat laineet. Ainoastaan lounaistuuli saattoi n. myrskyn. Ehkä vielä n:aa ukonilman tämä hautova sää. Näyttää n:avan sadetta. Ja Jumala n:i tuulen puhaltamaan yli maan VT. Silmää himmersi --, n:i väsymystä SILL. b. vrt. nousta I. 7. b. | N. riita, meteli jstak. N:i aika elämän, jos ei saanut tahtoaan perille. Koirat n:ivat kovan äläkän vieraiden lähestyessä. N. riemu-, hätähuuto, valitus. N. kapina, sota. Kun kaupunki paloi, n:ettiin kysymys sen siirtämisestä joen toiselle puolelle. Lemmen n:aminen taikakeinoin. Noidan n:ama tauti. Vilustuminen n:i ankaran kuumeen. — *Erik*., vars. *lak*. N. [= panna vireille] syyte, oikeusjuttu. Kanne hylättiin liian myöhään n:ettuna.

II. rahoista, jotka ovat talletettuina ao:n tilille t. jotka ao:lla muuten on oikeus saada: ottaa t. saada haltuunsa. | N. rahaa pankista, tililtään. Viime kuukauden palkkani on vielä n:amatta. N. apuraha, eläke, perintö. Lainasta on vielä kolmasosa n:amatta. N:i väärennetyllä šekillä 100.000 mk.

III. I ryhmään liittyen eril. abstr. ja kuv. ilmauksissa. 1. saattaa korkeampaan t. parempaan arvoasemaan; tav:mmin kohottaa. | N. jku aatelissäätyyn, kuninkaaksi. N. jku kuniaan. Suurimpaan maineeseen n:i kreikkalaisen murhenäytelmän Sofokles. Toinen maailmansota n:i USA:n länsimaailman johtavaksi valtioksi. -- ja taivaan perilliseksi / niin raadollisen n:it VK. 2. a. tehdä laadultaan paremmaksi, parantaa jnk tasoa; tav:mmin kohottaa. | Sivistystä pyrittiin kaikin keinoin n:amaan. Tuotteiden laatua on koetettu n., par. parantaa. Oikea välihyökkääjä koetti rohkeilla pujotteluillaan n. muuten latteaa peliä. b. mielialasta, tunnelmasta yms.: tehdä hilpeämmäksi, rohkeammaksi, juhlallisemmaksi tms. | Sään kirkastuminen hiukan n:i alakuloista mielialaa. Laulu vaikutti mieltä n:avasti. Niin mieltäni n:aa ja juhlistaa / tämä Kymmenen virran maa A.V.KOSKIMIES. 3. tehdä määrältään, teholtaan tms. suuremmaksi, lisätä, kasvattaa; vars. b-ryhmässä nämä tav. par. a. lukumääristä ja asioista, joiden suuruutta ilmaistaan luvuilla. | N. lukumäärää. Sokerintuotantoa pyrittiin n:amaan. Jännitettä ei saa n. liian suureksi. Verenpainetta n:ava aine. Lämpötila n:ettiin 50 asteeseen. N. höyry (mer.) 'lisätä höyryn paine niin suureksi, että alus voi lähteä liikkeelle'. Laiva odottaa satamassa höyry n:ettuna. — *Erik*. hinnoista yms. | N. hintaa. Palkat n:ettiin kaksinkertaisiksi. Talletuskorkoa n:ettu $^1/_2$ prosenttia. Määrärahaa on voitu hiukan n. Kustannuksia n:ava rakennustapa. — *Kuv*. Joukkue on jälleen n:anut [= parantanut] osakkeitaan. b. N. jnk arvoa. Työtehoa pyrittiin kaikin tavoin n:amaan. Ruokahalua n:ava lääke. Harjoittelu n:aa kuntoa. Vaatimuksia on n:ettava [= lisättävä] asteittain. Kostea yöilma oli n:anut koivun tuoksun vahvimmilleen SILL.

nostaj|a[10] *tek*. Tarvittiin pari kolme vahvaa miestä n:iksi. Turpeen n:ia otetaan työhön. Mut ollut kalvan n:aa / ei suuren Suomen mailla LEINO. Pumppu veden n:ana. — Summan n:an on se myös kuitattava. Eläkkeen

n:ia oli jonottamassa jo ennen määräaikaa. — Kapinan, riidan n. Kysymyksen n. — Harjoittelu kunnon n:ana. — Koneista, laitteista tav:mmin nosturi, nostin. | Juurikasvien n. Venttiilien n:at. — *Yhd.* painonn.; kannon-, perunan-, tukinn.

nostajai|nen[63] *s.* **1.** *mon.* **a.** harjannostajaiset, harjakaiset. | Uudella rakennuksella oli n:set. N:sissa tarjotaan kahvit koko työväelle. **b.** tilaisuus, jossa jklle toivotetaan onnea t. osoitetaan kunnioitusta häntä nostamalla; sen kunniaksi tarjottu kestitys. | Morsiamen n:set. Uusi isäntä pani n:sikseen kahvit pöytään. Nyt juodaan n:sia! **2.** us. *mon.* uppopuiden nostamisesta maksettu korvaus. | N:sta maksettiin tavallisesti kappalekaupalla. Miehet kilpailivat siitä, kuka ansaitsisi suurimmat n:set.

nostal|taa[5] *mom.v.* < nostaa. | Mies n:taa suoraa päätä säkin selkäänsä. N:si komeasti kättään. N. housujaan. [Tohtori] vastasi vain siten, että n:si olkapäitään LEHT.

nostama[13] *s.* nostaminen, nostokerta. | Ähkäisi jokaisella kirveen n:lla.

nostamat|on[57] *kielt.a.* N:tomat uppopuut. — N:tomat korot. N:tomat eläke-erät on menetetty. — N. leipä, taikina.

nostamis|päivä *s.* Varojen n:päivästä maksupäivään asti. Eräpäiväksi otetaan pankista rahaa nostettaessa itse n., pankkiin rahaa pantaessa seuraava arkipäivä. **-työ** *s.* Uponneen aluksen n:t.

nostannainen[63] *a. harv.* Miehen n. kivi 'kivi, jonka mies jaksaa nostaa'.

nostan|ta[15*] *teonn.* nostaminen, nosto. | Perunain n. -- työssä tuiki työlähässä, / n:nassa vaikeassa KAL. — Lemmen n. Taru yliluonnollisesta ilman n:nasta ja tuulen myynnistä.

nostat|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Puro virtaili kuplia n:ellen. Tuuli n:teli vaahtoisia aaltoja. Ärjyi ja n:teli olkapäitään. — Kiroili niin, että kattoa n:teli.

nostat|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* **I.** *fakt.* < nostaa. | Rouva n:ti kaapin paikoilleen. Perunakin piti n. vierailla. Jäät oli n:ettu läheisestä järvestä. **II.** *kaus.* nousta-v:ä vastaten: saada nousemaan, kohottaa, nostaa. **1.** vrt. nousta I. | Tanssin tahti pyrki ihan jalkaa n:tamaan. Nuotta n:etaan 'lapetaan nostimilla'. Tuuli n:ti ilmaan sakean pölypilven. Ruoan ajatteleminenkin n:ti inhottavan palan kurkkuun. — Kuorsasi niin että kattoa n:ti. — *Kuv.* Tapaus n:ti hänen silmiensä eteen koko entisen elämän. **2.** vrt. nousta I. 4. **a.** N. jku seisomaan. -- Koi taas n:taapi nukkumasta nuoren yön A.OKSANEN. Näky, joka n:ti hiukset pystyyn. **b.** N. jku vastarintaan. N. kansa aseisiin, kapinaan, taisteluun. A. n:ti yleisen mielipiteen vastaansa. — Loukkaus n:ti hänet suorastaan raivoon. **3.** vrt. nousta I.5. | Tuuli n:ti aallot vuoren korkuisiksi. Rintaa n:tava tunne. — *Erik.* taikinasta: kohottaa, nostaa. | Taikina n:etaan lämpimässä paikassa. Liiaksi n:ettu leipä. **4.** vrt. nousta I.6. **a.** Aurinko n:taa taimet maasta. Sade n:ti viljan oraalle. **b.** Joka niemeen, notkohon, saarelmaan / kodin tahtoisin n. [= rakentaa, pystyttää] ERKKO. **c.** Tauti n:taa ihoon paiseita. Vauhti n:ti vedet silmiin. Paistin näkeminen n:ti ihan veden kielelle. Näky n:ti väkisinkin hymyn huulille. **d.** Pula-aika n:taa monenlaisia keinottelijoita. Kaupankäynti n:ti taloudellisia keskuksia, joista sitten kasvoi kaupunkeja. **5.** saada aikaan, aiheuttaa, synnyttää, herättää. **a.** Noita n:ti ankaran tuulen. Itätuuli alkoi n. sadetta. **b.** N. riita, kapina. Teos n:ti katkeran kirjallisen kiistan. Pula-ajan n:tama kuohunta. Toimenpide n:ti ankaraa vastustusta. Puhe n:ti riemuhuudon. Esitys n:ti myrskyisät suosionosoitukset. Lempeä n:ettiin taikakeinoin. [Kylmä vesi] n:ti samalla entistä ankarampia puistatuksia SILL. **c.** Teko, joka n:ti [= kiihdytti] sisua. Kirosi luontoaan n:taakseen. **6. a.** vrt. nousta IV.2.a. | Toimenpiteet metsätalouden n:tamiseksi. **b.** vrt. nousta IV.2.b. | Tuliaisryypyt n:tivat pian myrtyneen mielen. Oli mieltä n:tavaa nähdä hulmuavat liput. Puhe vaikutti innostavasti ja mieltä n:tavasti. N:tava ja vapauttava kirja. **c.** vrt. nousta IV.3. | Liikevaihtoa pyrittiin n:tamaan lisäämällä mainontaa.

nostattaja[10] *tek.* Nuotan n. 'lappaja'. — Snellman kansallistunnon n:na. — Eläimen munuaisia käytettiin lemmen n:na. — Taikinan n:na käytetään hiivaa tai leivinjauhetta.

nostattamaton[57] *kielt.a.* N. ohrataikina.

nostatu|s[64] *teonn.* < nostattaa. | Verkkovene seisoi koko nuotan n:ksen ajan. Karhun pesältä n. — Taikinan n. — Kasveja käytettiin lemmen n:kseen. Taudin n:kseen tarvittiin monet manaukset. — *Yhd.* lemmenn.

nostatus|aika *s.* Hyvistä jauhoista tehty taikina kestää vedeltymättä pitkänkin n:ajan. **-aine** *s. ruok.* Hiiva n:ena.

noste[78] *s.* **1.** *fys.* voima, jolla neste t. kaasu nostaa kappaletta ylöspäin, nostovoima. | Veden kappaleeseen vaikuttama n. = kappaleen syrjäyttämän vesimäärän paino. Suolainen vesi on suuremman n:ensa takia uimarille edullisempi kuin suolaton. **2.** nostatusaine, käyte. | Oluen n. Tuore hiiva sopii parhaiten n:eksi, mutta voidaan käyttää muitakin n:ita. — *Kuv.* Nyt astukoon se [viini] esiin, antamaan n:tta ja mehua sieluillemme KIVI. **3.** *kirj.* latomahaasta laivaan yhdellä kertaa nostettavat rivit. | Tyhjentää haka yhdellä n:ella. N. särkyy.

nostel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < nostaa. | N. heiniä seipääseen. Ahvenia saattoi n. syvyyksistä niin paljon kuin ehti. Hevonen n:ee verkalleen jalkojaan. Jäätyessään vesi n:ee kivijalkaa. Tyttö n:i rengille nenäänsä. — -- saa pitää palkatonta piikaa ja itse vain n. holhoojan palkkoja SILL. — *Kans.* Lähteä n:emaan 'kävelemään'.

nosti|n[56] *s.* **1.** nostamisväline, nostolaite. | Alkeellisimmat n:met ovat vipu, kiila ja väkipyörä. Laatikko on varustettu n:milla 'kädensijoilla'. — *Mer.* köysi, jolla nostetaan raaka, purje, lippu tm.; *syn.* valli. — *Yhd.* koukku-, sähkön.; tukin-, venttiilinn. **2.** *kal.* nuotan nostoavanto, nostinavanto; paikka, johon nuotta nostetaan. | N. tehdään apajapaikan matalam-

man pään kohdalle. — N. on joko sileä ranta tai ulommas maasta tehty kivi- tai puusilta. 3. *harv.* nostatusaine, noste. | - - käy niin kuin Mäkelän sahti ilman n:nta CANTH.
nostinavanto *s. kal.*
nosto[1] *teonn.* < nostaa. | Lakin n. Lipun, purjeiden n. Uppotukkien n. Lähdettiin pitkänsiiman n:on. Yhdellä [nuotan] n:lla voi saada tuhansien kilojen saaliin. Veden n. pumpulla. — Perunoiden n. Väki oli sokerijuurikkaan n:ssa. Kantojen n. kantopommeilla. Järvimalmin n. — *Voim.* Kätten n. Säären n. eteen. — Palkan, eläkkeen n. Säästötililtä tehdyt n:t 'otot'. — Sotaväen n. 'palvelukseen otto, kutsunta'. — Lemmen n. taikakeinoin. — *Lak.* varsinainen muutoksenhakukeino, jota käytetään hovioikeuden tuomioon muutosta haettaessa hovioikeuteen vedotuissa jutuissa, milloin muutoksenhaku on sallittu, revisio. — *Yhd.* jalan-, käden-, polven-, säärenn.; hatun-, lakinn.; lipun-, siiman-, verkonn.; painonn.; kannon-, malmin-, perunan-, turpeenn.; arvann.; palkann.; lemmenn.; (urh.) punnerrus-, työntön.
nosto|aika *s.* Syyskuu on perunoiden ja nauriiden n. Viljelmät on tarkastettava kasvukauden kuluessa ja n:aikana. — *Tekn.* Vasaran putoamis- ja n. **-alus** *s. mer.* uponneiden alusten nostamiseen käytetty alus, nostolaiva. **-asento** *s.* Sopiva n. pyykkikoria liikuteltaessa. Käsi ei tavannut oikeaa n:a. **-asia** *s. lak.* asia, johon voidaan hakea t. johon on haettu muutosta nostolla, nostojuttu. **-astia** *s.* Ruoppauskoneen n:t. **-avanto** *s.* avanto, josta nuotta nostetaan, nostin(avanto). **-hakemu|s** *s. lak.* Hovioikeus antaa lausuntonsa n:ksesta. **-hissi** *s.* Kaivoksen n. Betoniraudat ja puutavara nostetaan n:llä telineille. **-huu|to** *s.* huutokaupassa ostajien vuoron perään korottama hintatarjous. | N:doin tuli tontin hinnaksi puoli miljoonaa. Ulosmitattu irtain omaisuus on myytävä n:dolla. **-ilmoitus** *s. lak.* kirjallinen ilmoitus hovioikeudelle siitä, että hovioikeuden tuomioon tahdotaan hakea nostoteitse muutosta.
-nostoinen *a.* Hidas-, nopean.; yksi-, kaksin.
nosto|juttu *s. lak.* = nostoasia. **-kahva** *s.* Laatikon n:t. **-kank|i** *s.* Kivien vääntämisessä käytetään apuna n:ea.
nostok|as[66*] *s.* (ei *sot.*) nostomies. | - - vanhat knihdit ja rakuunat, nuorimmat n:kaat ja alipäälliköt kaikki ilman arvojärjestystä LEINONEN.
nosto|kauha *s.* nosturin tms. kauhamainen osa. | N:kauhat tyhjensivät pian suuren hiililaivan. **-ketju** *s.* Luukun n. Vesivoimalaitoksen patovalssin n. Nosturin koura tyhjenee, kun n:a hellitetään. **-kieppi** *s. voim.* kieppi, jossa telineelle noustaan vartaloa käsivarsia taivuttaen nostamalla. **-koho** *s.* Sukellusvene on varustettu kahdella n:lla veneen nostamiseksi sen mahdollisesti upottua. **-kone** *s.* nosturi. **1.** *tekn.* Yksinkertaisimpia n:ita on käsivintturi. Suurimmat ja tehokkaimmat n:et voivat nostaa ja siirtää tuhansien tonnien kuorman. **2.** *maat.* Juurikasvien, sokerijuurikkaiden n. **-koneisto** *s.* Sähkömoottorin käyttämä n. Kaivinkoneen, kutomakoneen niisivarsien n. **-korkeu|s** *s.* Pumpun n. on se kohtisuora matka, minkä vesi nousee pumputtaessa. — Nostokoneen tulee olla niin rakennettu, että n:tta voidaan helposti muuttaa. **-kouk|ku** *s.* Vintturin n. Sukeltaja kiinnitti vaijerit ja n:ut hylkyyn. **-kuilu** *s.* kaivoskuilu, josta louhittu aine nostetaan maan pinnalle. | Pystysuora, kalteva n. N:n suu. **-kulu|t** *s. mon.* Uponnut tukki joutuu nostajan omaksi, jollei omistaja määräaikana maksa ilmoitus- ja n:ja. **-kur|ki** *s.* nostokone, jossa tav. on kääntyvä "käsivarsi" nostettavan kuorman siirtämiseksi, nostorana. | Sataman n:jet. Kiinteä, liikkuva, uiva n. N:jen varsi eli ulokki. Valtava n. siirteli teräslevyjä laivasta laiturille. **-kustannukset** *s. mon.* Uponneen laivan n. Keskimääräiset n. malmitonnia kohti. **-kyky** *s.* Kaivonvintin, ruoppauskoneen n. Nostokurki, jonka n. on 14 tonnia. Pumpun n. **-köli** *s. mer.* tasapohjaisten, pienehköjen purjealusten laskettava ja nostettava köli, senterbordi. | N. on puuta tai metallilevyä ja se sijoitetaan aluksen keskiviivan kohdalle erityiseen laatikkoon. **-köy|si** *s.* Lipun, purjeen, verkon n. Nostokoukun voi kiinnittää suoraan n:teen.
nosto|laatikko *s.* Muurilaastin n. Vintturi laskee n:laatikon hissitornin pohjaan. — *Kut.* Toimintansa perusteella kutomakoneiden vaihtolaatikot jaetaan n:laatikkoihin ja revolverilaatikkoihin. **-lait|e** *s.* Vintturit, nostokurjet, hissit ym. n:teet. N. siirtää juurikkaat pesualtaaseen. **-laiva** *s. mer.* = nostoalus. **-liik|e** *s.* Sydäntautisen on varottava raskaita n:keitä. Kaikki siirto- ja n:keet tapahtuvat automaattisesti koneiston avulla. **-lip|pu** *s. liik.* Talletuskoron n. Juoksevan tilin n. 'šekki'. Lähetämme tunnusteemme maksuksi konttokuranttitilin n:un 20.000 mk. **-magneetti** *s. tekn.* sähkömagneetti, jota käytetään nostokoneessa rautaesineitä nostettaessa. **-matka** *s.* **-mie|s** *s.* **1.** *sot.* nostoväkeen kuuluva mies. | I, II, III luokan n. Yli 45-vuotiaita n:hiä ei saa kutsua aseisiin ilman eduskunnan suostumusta. **2.** nostaja. | [Malminnosto] on raskasta työtä ja alakuloinen n. tuskin katsahtaa meihin AHO. **-moottori** *s.* **-nopeu|s** *s.* Nosturi, jonka n. on 5 m minuutissa. Pumpun kampeen on n:den lisäämiseksi sijoitettu hammaspyörä. **-nuora** *s.* **-piikki** *s. metsät.* uppopuiden nostossa käytetty varrellinen piikki, tiikka. **-pilli** *s.* pipetti. | N:ssä oleva neste ei juokse pois, kun sormi tukkii yläpään. Lääke otetaan pullosta n:n avulla sen kumiosaa painamalla. **-portti** *s.* nostamalla avattava sulkuportti. | Kanavan n. **-pumppu** *s. tekn.* pumppu, jossa mäntä nostaa nestettä ylipainetta aiheuttamatta. | Mäntäpumput ovat rakenteeltaan imu- ja n:ja tai imu- ja painepumppuja. **-puom|i** *s.* alapäästään pylvääseen, mastoon tms. liikkuvasti kiinnitetty puomi, jota käytetään kuorman nostamiseen ja siirtämiseen; nostokurjen, kaivu- t. ruoppauskoneen vartena oleva puomi. | Nostovintturi kääntyvine n:eineen. Laivan lasti oli purettu ja n:it laskettiin alas. N:ien lii-

kuntasädettä voidaan nopeasti muuttaa. **-put|k|i** *s.* **1.** nostopilli, pipetti. **2.** Vesi johdetaan kattilan yläosasta lähtevää n:ea pitkin varasäiliöön ja sieltä lämpöpattereihin. **-päivä** *s.* Kuukausipalkan n. **-pöyt|ä** *s. tekn.* Valssilaitoksessa tarvitaan tela- ja n:iä tavaran työntämiseksi ja nostamiseksi valssien väliin. **-rah|a** *s. lak.* rahasumma, joka on suoritettava aiottaessa hakea nostoteitse muutosta hovioikeuden tuomioon. | Päätökseen tyytymättömän on tehtävä siitä kirjallinen ilmoitus ja liitettävä siihen n:aa 200 mk. Eläkelaitos on vapautettu maksamasta veto- ja n:oja. **-rana** *s.* = nostokurki. **-ra|ta** *s.* Moottoriveturi vie louhitut kivet n:doille ja automaattisesti rouhimoon. Koksimasuuni n:toineen. **-ren|gas** *s.* Miinassa on sen käsittelyä varten rautaiset n:kaat. Kasvilavan ikkunankehykset varustetaan n:kailla. **-ripa** *s.* nostokahva. | Kellariluukun rautainen n. **-ruuvi** *s.* N:en avulla säädettävä terä. Alasimet voidaan asettaa sopivalle korkeudelle n:en ja käsipyörien avulla.

nosto|sanka *s.* Kylvökoneen vantaiden nosto kuljetusasentoon tai lasku kylvöasentoon tapahtuu n:sangan avulla. **-silmukka** *s.* **-silta** *s.* **1.** nostettava silta. **a.** *rak.* silta, jota kallistamatta nostetaan pystysuoraan suuntaan; vrt. läppäsilta. **b.** laskusilta (1). | Linnan n. laskettiin. **2.** silta, jota pitkin jtak nostetaan. | Ketjunostolaite kuljettaa tukit n:a myöten suoraan kehyssahaan. **-talja** *s.* Sähköistetty n. **-tanko** *s.* Kylvökoneen vantaiden n. Kutomakoneen nostolaatikoiden n. **-ta|pa** *s.* Tehokas, helppo n. Erilaisia juurikasvien n:poja. — *Urh.* painonnostosta. | Punnerrus, työntö ym. n:vat. **-teitse** *adv. lak.* nostoa muutoksenhakukeinona käyttäen. | Jos tuomioon aiotaan hakea n. muutosta, siitä on kirjallisesti ilmoitettava. **-te|lak|ka** *s.* telakka, johon laivat siirretään rataa tm. alustaa pitkin nostamalla, vetotelakka; vrt. allas-, uiva telakka. | 1500 tonnin n. **-teline** *s.* **-torni** *s.* rakennustyömaalla, kaivoksessa tm. tavarahissiä t. muunlaista tavaran kuljetusta varten rakennettu torni. | Betonihissin puinen n. Kuparikaivoksen n. **-työ** *s.* Aluksen nosto- ja pelastustyöt on jo aloitettu. — Jäiden, turvepehkun n. **-vaijeri** *s.* **-varsi** *s.* Nostokurjen liikkuva n. **-vauhti** *s. voim.* N. aikaansaadaan siten, että ruumis kohotetaan koukkuriipuntaan ja siitä ojentaudutaan eteenpäin, jolloin ruumis joutuu heilahdusliikkeeseen. **-veitsi** *s.* eräs kutomakoneen osa. **-vintturi** *s.* Sähköllä käyvä n. N:n vaijeri. **-vi|pu** *s.* N. on autossa välttämätön. Kylvökoneen vantaiden nosto kuljetusasentoon tapahtuu n:vun avulla. **-voima** *s.* Roudan n. Nosturin n. — Ilman n. N. toimii painovoimalle vastakkaisena. Lentokoneen tasojen aikaansaama n. — Hiivan n. **-vä|ki** *s. sot.* asevelvolliset, jotka eivät ole vakinaisessa palveluksessa eivätkä kuulu reserviin. | N:en I, II ja III luokka. Valtakunnan sotavoima jaetaan linja- ja n:keen. N:keen kuuluvat meillä ne 17 ja 60 ikävuoden välillä olevat miespuoliset kansalaiset, jotka eivät ole linjaväessä tai joita ei ole kokonaan vapautettu asevelvollisuudesta. N. asettaa sodan aikana täydennysmuodostelmia, joista korvataan kenttäarmeijan tappioita. **-väkijoukko** *s.*, us. *mon.* **-väkimies** *s.* nostomies. **-väline** *s.*

nosturi[5] *s. tekn.* koneellinen nostolaite, nostokone. | Nostokurjet, vintturit, hissit, elevaattorit ym. n:t. Kiinteä, liikkuva, uiva n. 40-tonninen n. N. nosti auton toisensa jälkeen laivasta laiturille. — *Yhd.* höyry-, sähkön.; juoksu-, kulku-, kääntö-, siirton.; maston.; kannon-, perunan-, viljann.

notaari[6] *s.* **1.** Suomessa valtioneuvoston, hovioikeuden tms. virkamies, jonka tehtävänä tav. on pöytäkirjojen laatiminen ja allekirjoittaminen. | Eduskunnan n. Turun tuomiokapitulin varsinainen n. Korkeimman oikeuden n. Yliopiston tiedekuntain n:t. Rikosasiain n:n tehtävänä on pöytäkirjojen laatiminen rikosasioita käsiteltäessä. Julkinen n. 'kaupungin virkamies, jonka tehtävänä on toimittaa protestit, vahvistaa asiakirjoja, todistaa nimikirjoituksia jne.'. Obligaatioiden arvonta tapahtuu valtiokonttorissa julkisen n:n läsnä ollessa. — *Yhd.* hovioikeudenn.; poliisi-, siviilin.; varan. **2.** ulkomaiden oloista: notariaatin (1) jäsen.

notariaatti[4*] *s.* **1.** sellaisia virallisia henkilöitä tarkoittava yhteisnimitys, jotka on kelpuutettu ryhtymään oikeudellisiin toimenpiteisiin t. olemaan läsnä oikeustoimia suoritettaessa. **2.** notaarin virka. **3.** notariaattiosasto, -toimisto.

notariaatti|osasto *s.* pankkilaitoksen osasto, joka hoitaa asiakkaiden lainopillisia tehtäviä, esim. laatii asiakirjoja. | Kansallis-Osake-Pankin n. N. hoitaa pääomien sijoituksia ja huolehtii niihin liittyvistä muodollisuuksista, oikeudenkäynneistä jne. **-tehtäv|ä** *s.* Pankkien n:ien merkitys on aikain kuluessa kasvanut. **-todistus** *s.* (julkisen) notaarin antama t. vahvistama todistus. | Ulkoasiainministeriön, julkisen notaarin, kruununvoudin antama n. Varallisuussuhteita, allekirjoitusta koskeva n. **-toimisto** *s.* vrt. notariaattiosasto. | Yksityiset n:t.

noteera|ta[35] *v.* **1.** panna merkille, ottaa huomioon; merkitä muistiin. | Häntä ei juuri tarvitse n. Muutamia kulmureita ja vapaapotkuja n:ttiin kummallekin puolelle AK. **2.** *liik.* todeta julkisesti hinta l. kurssi (tav. pörssissä). | Teollisuusosakkeet n:ttiin eilen huippukursseihin. Riisille n:ttu uusi hinta. — *Kuv.* arvostaa, arvostella. | Siellä ei ihmiselämän arvo ole korkealle n:ttu.

noteerau|s[64] *s.* noteeraaminen; noteerattu hinta. | N:ksen suorittavat meklarit tai pörssivaltuutetut. Kaupassa seurattiin Lontoon n:ksia. — *Yhd.* pörssin.; huippu-, nousun.; kuukausi-, viikon.; valuuttan.; kala-, puuvilla-, sokerin.

notifioida[18] *v.* ilmoittaa, antaa tiedoksi (esim. diplomaattinen nootti). | Lähetystön tehtävänä oli n. Bulgarian ja Turkin hallitukselle Suomen itsenäiseksi julistautuminen.

notiisi[6] *s.* tieto, tiedonanto; sanomalehtiuutinen. | Luin lehdestä pienen n:n.

notkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < notkahtaa. | N:televa vartalo. N:televa käynti. Sydän

jyskytti ja polvet n:telivat. Kapulasillan n:telu tuntui hauskalta. Soudetaan niin, että tuhdot n:televat. - - hän lähti omiin askareihinsa, n:dellen, hyrähdellen AHO.

notkahdus[34] *teonn.* < notkahtaa. — Vars. *voim.* notkistus ja ojennus. | Polvien n. — *Yhd.* kyykkyn.

notkahdut- tav:mmin notkaut-.

notkaht|aa[2*] *mom.v.* (< notkua) keinahtaa; nyökähtää, hetkahtaa, retkahtaa; huojahtaa. | Pojan niska n:i. Kalpea pää n:aa rintaa vasten. Vavan kärki n:aa. Pojat pelästyivät jotta polvet n:ivat. — Vanhus n:i uupuneena polvilleen. Hän n:i tien käänteessä kuormalta ja putosi pää edellä ruohikkoon. — Rakennus on keskeltä hiukan n:anut 'painunut notkolle'. Pylväät voivat n. [= nurjahtaa] sivulle.

notkahut- tav:mmin notkaut-.

notkall|a(an), -e(en) *adv.* notkolla. | Katonharja on n. Rannempana on läävä, n:een painuneine kattoineen LEHT.

notkan|ne[78*] *s.* notkelma, notko, painanne. | Niittytiessä oli vetelä n. Mökki on n:teessa kivikon kupeessa.

notkaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N. polviaan.

notkaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* notkah(d)uttaa) < notkahtaa. | N. vartaloaan, lanteitaan, polviaan. N:ti ylpeästi niskaansa. Tytöt niiata n:tivat sirosti. — *Voim.* Polvien n:us kyykyssä käyden.

notke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* taipuisa, joustava, norja, vetreä, nuortea, sulava;)(jäykkä, kankea. **1.** N. pajunoksa. Ongenvapa ei saa olla liian n. Kovettunut hihna saadaan n:aksi öljyämällä. — N. vartalo. N. kuin kissa. N:at liikkeet. Kiipesi n:asti katolle. Taitovoimistelu vaatii n:utta. Vedellä on n. selkä SL. **2.** aineista: helposti muovattava; nesteistä: juokseva. | Taikina vaivataan n:aksi. Uurroksiin pannaan ensin n. pohjakitti. Terva saadaan n:ammaksi lämmittämällä. N:aa ihovoidetta. Öljyn n:us eli viskositeetti. **3.** *kuv.* Tyttö on aina ollut nöyrä ja n. N:ana poliitikkona hänen on onnistunut säilyttää asemansa. Suuri sotapäällikkö, mutta vailla valtiomiehen n:utta. — N. ja kohtelias käytös. Ihan harmittaa tuo n. kuuliaisuus. Nykyinen tilanne vaatii tavallista suurempaa n:utta myös pienten kansojen ulkopolitiikalta. — N. pakinatyyli. Ilmeikäs, n. melodia. Mannisen runojen rytmi on vilkas ja n. Kielemme luontuu n:asti uusiinkin runomittoihin. — Bussit ovat katuliikenteessä n:ampia kuin raitiovaunut.

notkeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* N:a tervaa, öljyä.

notkea|juoksuinen *a.* N. öljy. N. sulate voidaan sellaisenaan käyttää valamiseen. **-liikkeinen** *a.* N. eläin. Hän oli hento ja n. kuin kissa. **-puheinen** *a.* N. seuraihminen. Kauppias oli n. mies. **-selkäi|nen** *a.* -syys *omin.* nöyrä, kohtelias, taipuisa; nöyristelevä, mielistelevä. | Osasipa olla n. herrain edessä! N:set miehet saivat helposti virkaylennyksen. Karuilta suomalaisilta yleensä puuttuu n:syyttä ja mielistelemisen taitoa. **-vartinen** *a.* N. ruoho. — N. nuori neito. **-älyinen** *a.* N. tutkija.

notkelm|a[13] *s.* notko, noro, painanne, alho. | Syvä n. Niityn, tien n. Rahkasuon vetinen n. Kevätpurot syöksyvät mäkimailta alas n:iin. Kuusen parhaita kasvupaikkoja ovat n:at ja korvet. Liukas reki luisui n:assa hevosen jalkoihin. — *Yhd.* korpi-, metsä-, niitty-, oja-, pelto-, suon.

notke|ta[34] *v.* tulla notkea(mma)ksi, notkistua. | Siinä uunin edessä n:nivat kädetkin HEPOR.

notkeus|aste *s.* Betonin, sementin n. Seoksen n:asteita erotetaan neljä: kuiva, kostea, märkä ja vetelä. **-liik|e** *s. voim. urh.* Harjoittaa n:keitä. Ohjelmaan kuuluu erilaisia n:keitä. **-voimistelu** *s.*

notkeutta|a[2*] *v.* tehdä notkea(mma)ksi, notkistaa. | Voimistella vartalon n:miseksi.

notkeutu|a[1] *v.* tulla notkea(mma)ksi, notkistua. | Vähitellen sormet vertyivät ja n:ivat.

notkist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* -us[64] *teonn.* **1.** taivuttaa, koukistaa. | N. polvensa, selkänsä (jklle tervehdykseksi, kunnianosoitukseksi; myös kuv. 'taipua, nöyrtyä, alentua jkn edessä, osoittaa jklle kunnioitustaan' tms.). Puut n:ivat oksiaan hedelmien painosta. — *Voim.* Polvien n:us. — *Kuv.* Herra, n:a taivaasi ja astu alas, koske vuoria, niin että ne suitsuavat VT. Orjia olemme, ikeen alle meidät n:i kova onni KIVI. **2.** tehdä notkea(mma)ksi, notkeuttaa, norjentaa, norjistaa, verryttää. | Koetti hieromalla n. kohmettuneita käsiään. Taikina n:etaan leivinpöydällä. N:ettu voi lisätään seokseen.

notkistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. *(1.)* Kaikille tässä nyt polvia n:emaan! Puut huokailivat tuulessa latvojaan n:len. *(2.)* Tanssimalla hän jalkojaan n:i.

notkist|ua[1] *pass.v.* < notkistaa. **1.** taipua, vääntyä. | Polvet n:uvat. N. kyykkyyn. Pensaat olivat n:uneet maahan marjojen painosta. Ongenvapa alkoi n.: kala oli koukussa. Perhonen asettui heinän n:uneelle latvalle. Hirsien keskikohdalle pantiin kivet, etteivät ne n:uisi. - - sen tähden hän ei rikastu - - eikä hänen viljansa n:u maata kohden VT. — *Kuv.* taipua, myöntyä, nöyrtyä, alistua. | He eivät hevillä n:u. - - kaikkien polvien pitää Jeesuksen nimeen n:uman UT. - - valtakunnat sortuvat, niiden täytyy n. hänen [Kristuksen] valtansa alle AK. Kyllä hän nyt n:uu ja taipuu uskottomuutensa hylkäämään PAKK. **2.** tulla notkea(mma)ksi, notketa, notkentua, norjistua, vertyä. | Jäsenet, lihakset n:uvat. Kaada kahvia, niin kieli n:uu! — Kuumetessaan metallit n:uvat ja sulavat. Terva oli auringon paisteessa niin n:unut, että venyi kuin paras öljy. Taikina ei vain tahtonut n.

notkistusasento *s. voim.* asento, jossa sääret ovat polvinivelestä suoraan kulmaan notkistettuina.

notko[1] **1.** *s.* **a.** ympäristöään alempana oleva maaston kohta, notkelma, noro, alho, alanne, laakso, painanne. | Vesiperäinen n. Mäkien väliset n:t. Tie vie haan läpi n:on. Puiston syvimmässä n:ssa on tuuhea lehto. Kuusen taimia on levinnyt kosteista n:ista männikköi-

hin ja koivumetsiin. — *Kuv.* Kuoleman n. Suomalainen kirjallisuus on pian nouseva tästä n:sta. Ei sini nousta n:sta Suomen kansa saata / kuin emme me viljele isiemme maata LEINO. — *Yhd.* korpi-, kuusikko-, niitty-, puron. **b.** melko *harv.* esineessä oleva taipuma t. painuma, taive, mutka. | Vesikatossa huomattiin n:ja. Lumi on painanut katonharjaan n:n. Putket voivat painua n:ille. — Vars. *notko|ssa,* -on, -lla(an), -lle(en) (adv.) alas- t. sisäänpäin taipuneena t. painuneena. | Ruunan kyljet ovat laihat ja selkä n:ssa. Ladon seinälaudat olivat painuneet n:on. Talorötteröitä n:lla olevine kattoineen. Kaupassa oli tavaraa hyllyt n:llaan. Sängyn pohja painui n:lle. Lattiapalkit olivat n:lle kuluneet. **2.** *a.* alas- t. sisäänpäin taipunut t. painunut, notkolla oleva, kovera. | N. nenä, selkä. Etuseinästä n. kavio. Höylättäessä n:ksi jäänyt kohta. Sarat kynnetään virheellisesti joko liian kuperiksi tai keskeltä n:iksi.

notkoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* **1.** N. maasto. **2.** notkollaan oleva, notko. | N. selkä, katonharja. Vartalon liika n:suus.

notko|katto *s.* **1.** notkolle painunut katto. **2.** *rak.* katto, jonka lappeet (ja us. harjakin) on rakennettu koveriksi. | Kaksi-, nelilappeinen n. Kirkon n. **-kattoinen** *a.* Vanha, n. lato. — N. pagodi. **-koht|a** *s.* Vetisiä n:ia. Tiessä oli jääsohjuinen n. **-lappeinen** *a.* vrt. notkokatto 2. | N. harjakatto. **-maa** *s.* Ruohoinen n. Metsänomistajan pitäisi ojittaa pohjaveden vaivaamat n:t. **-merkki** *s.* liikennemerkki, joka ilmoittaa, että sen takana on rumpu t. kohoava silta t. että tie on muuten epätasainen. **-niitty** *s.* **-paik|ka** *s.* Kostea n. N:oissa oli vielä lunta. Kivikauden asuinsijat ovat tavallisesti n:oissa. — Katon harja noudattelee kivijalustan lieviä n:koja. **-selkä 1.** *s.* lantion kohdalta mutkalle painunut selkä(ranka), ketkaselkä. | Lapsella on n. N. on usein heikkouden merkki. N:ä hoidetaan hieronnalla ja voimistelulla. **2.** *a.* = seur. | N. hevonen. **-selkäi|nen** *a.* -syys *omin.* N. tyttö. N. nenä. N. katto. Liian korkea pielus edistää köyryselkäisyyttä tai n:syyttä. **-tie** *s.* **-varti|nen** *a.* Pitkät, n:set hopeahelaiset piiput tuprusivat melkein jokaisen suussa ALKIO.

notku|a[1] *v.* taipuilla, hetkua, keinua, notkahdella. | Kävellä vartalo n:en. Polvet n:ivat väsymyksestä. Kulkea n:vin askelin. Ratsastava joukko n:i tahdikkaasti. Miehet vetelivät niin että airot n:ivat. Hyvin jousitetut, n:vat rattaat. Lattiapalkit n:ivat askelten alla. — Orret n:vat tavaran painosta. Herkkuja n:va pöytä. — Kuorsasi että nenä n:i. Rahaa on että n:u.

notku|hyppely *s. voim.* N:hyppelyä paikalla. N:hyppelyä haara- ja perusasentoon. **-hyppy** *s. voim.* Kolme n:ä eteenpäin.

notkuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < notkua.

notkumaton[57] *kielt.a.* Tukeva, n. lattia.

notkunta[15*] *teonn.* < notkua. — Vars. *voim.* nopeiden notkahdusten suorittaminen. | N:a joka kolmannella korkeammalle ponnahtaen. — *Yhd.* kyykkyn.

notkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N polviaan, vartaloaan. — Neiet käyä n:teli KAL. -- näki Marjan maitopyttyä kantaen n:televan tupaan AHO.

notkut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < notkua. | N. polviaan, lanteitaan.

notkuva|käyntinen *a.* **-lanteinen** *a.* **-polvinen** *a.*

notori|nen[63] *a.*, vars. *lak.* yleisesti tunnettu, ilmeinen. | N:set seikat, jotka jo ennestään ovat oikeudelle tunnetut, eivät kaipaa todistamista. N:set asiat on tuomiossa otettava huomioon, vaikka kumpikaan asianosaisista ei niihin vetoaisikaan. — N. juoppo, lurjus.

noudanta[15*] *teonn.* < noutaa. | Aarteen n. Jauhojen n. Sammon n. Pohjolasta.

noudat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. II; ks. sen merk.-ryhmiä. *(1.b.)* Laiva n:telee itäistä saaristoreittiä. Jälkiä n:televa koira. Riekot liikkuvat parvissa vesakoita ja ojanvarsia n:ellen. Ja Matti lähti n:telemaan sitä latua, jonka Liisa oli tehnyt AHO. Hän -- lähti noin vain ilman aikojaan polkua niemen päähän n:telemaan LEINO. *(1.c.)* Saariston sokkeloita n:televa reitti. Rajaviiva n:telee vanhaa maakuntarajaa. Puhelinlangat n:televat tien menoa. Asutus n:telee vuonojen rantoja. *(1.d.)* Höyläys suoritetaan kaapin muotoja n:ellen. — Jalka pyrki n:telemaan tanssin rytmiä 'liikkumaan tanssin rytmissä'. *(2.a.)* Sivistyneistö koetti n. suuren maailman tapoja. Hän n:teli hyväntahtoisesti isäntänsä pieniä mielitekoja. Elää vain oman sydämensä halua n:ellen. Pyrkiä n:telemaan Jumalan tahtoa. *(2.b.)* Hyräily ei n:ellut mitään tiettyä sävelmää. Arvopaperipörssi n:telee Amerikan johtavien pörssien suuntaa.

noudat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **I.** *fakt.* (< noutaa) panna t. lähettää noutamaan, haettaa. | N. matkatavaransa. N:in lapset kotiin. Sairas n:ti luokseen lääkärin. -- eivät ne saa omin lupinsa poliisilla n. lehmää navetasta ja myydä KATAJA. **II.** seurata. **1.** *konkr.* **a.** *harv.* kulkea jäljessä t. mukana. | Hän n:ti meitä koko kilometrin matkan. — Vars. *raam. vanh.* Mutta Pietari n:ti häntä taampana UT[v]. -- koska kansa sen kuuli, n:tivat he häntä jalkaisin kaupungeista UT[v]. **b.** kulkea t. liikkua jtak pitkin, jnk mukaisesti, jtak ohjeena pitäen. | Hiihdellä latuja n:taen. Pimeässä oli vaikea n. polkua. Koira lähti n:tamaan kissan jälkiä. Viittoja n:taen osasimme perille. Hetken aikaa aitovartta n:ettuaan he tulivat tarkasti teljetylle veräjälle AHO. **c.** teiden, pitkänomaisten luonnonpaikkojen yms. sijainnista: olla pitkin pituuttaan jnk läheisyydessä, jtak pitkin; olla jnk mukainen; myötäillä. | Tie n:taa rantaviivaa. Etelässä raja n:taa jokea. Polku kierteli vaarojen kupeita ja kovia maita n:taen. — Tiukasti vartalon muotoja n:tava puku. **d.** Veistettäessä n:etaan puun muotoa 'veistetään puun muodon mukaisesti'. Piirtää kuultopaperin läpi mallin viivoja n:taen. **2.** *abstr.* **a.** henkilösubj:n ohella: toimia jnk mukaisesti; joskus: totella. | N. esimerkkiä. N. ohjeita, lakia. N. aikataulua, päiväjärjestystä, etikettiä. N. jtak periaatetta, menetelmää. N.

joitakin suuntaviivoja. N. Keski-Euroopan aikaa. Vierasperäisten sanojen kirjoittamisessa on n:ettu Airilan teosta "Vierasperäiset sanat". Vahvistettua tulo- ja menoarviota ei pystytty täysin n:tamaan. Perinnäistapojen n:taminen. N. hyviä tapoja. — N. käskyä, kehotusta, toivomusta, kieltoa. En voinut n. kutsua. N. jkn tahtoa, mieltä. N. haluaan, mielitekojaan, kutsumustaan. — Pojat n:tavat [= tottelevat] isäänsä ja seuraavat hänen esimerkkiään. Hevonen on jo varsana totutettava n:tamaan ohjaksia. Vaikka moni n:taapi / mielellänsä maailmaa / - - / anna mun sua n. VK. — Joskus laajentuneesti. | N. varovaisuutta 'toimia varovasti, olla varovainen'. N. huolellisuutta, puhtautta, säästäväisyyttä. N:a kohtuutta [= ole kohtuullinen] ruoassa ja juomassa! Virallisissa piireissä n:etaan asian suhteen suurta pidättyväisyyttä. N. puolueettomuutta. Hallituksen tähän asti n:tama politiikka. **b.** asiasubj:n ohella: olla jnk mukainen. | Morsiuspuku n:taa kunkin ajan yleistä kuosia. Runo, joka ei n:a säännöllistä kalevalanmittaa. Painettu teksti n:ti jokseenkin tarkkaan käsikirjoitusta. Vanha kirjakieli n:taa pääasiallisesti länsisuomalaista kielimuotoa. Aikajärjestystä n:tava kertomus. Laadittiin uutta ehdotusta n:tava lisäys. Suomen kielessä adjektiiviattribuutti n:taa pääsanan sijaa ja lukua. Sana, joka n:taa toista deklinaatiota. Talon veroluku n:ti pinta-alan suuruutta.

noudattaja[10] *tek.* Käskyjen n. Toisen tahdon n. Tarkka sovinnaisuuksien n. Hän on lähinnä ranskalaisen tyylin n.

noudattamaton[57] *kielt.a.* Sääntöjä n. röyhkeä vastustaja.

noude[78*] *s.* **1.** vars. *vanh.* — *jkn mielen nouteeksi* mielihalun tyydyttämiseksi, mielihyväksi, tyytyväisyydeksi. | - - Jumalaa palvelemme, hänen mielensä nouteeksi UT[v]. - - me raukat vaan sun lahjojas / käytimme usein väärin / - - / himoimme nouteheksi VK[v]. **2.** *kansat.* = nuode. **-mies** *s.* = nuodemies. **-väki** *s.* = nuodeväki.

nougat[31] [nugā t. nugā·] *s.* ruskistetusta sokerista ja manteleista t. pähkinöistä valmistettu kova makeislaji. | N:'n valmistus on peräisin Etelä-Ranskasta. Kakku koristetaan n:'lla. **-jäätelö** *s.*

nouk|ata[35*] *v.*, vars. *murt.* nokata. | N. suuhunsa. Tikka n:kasi kolmannenkin kerran. — N. kivi maasta. Hän n:kaa käteensä korkean silkkihatun.

nouk|ka[11*] *s.*, vars. *murt.* = nokka. *(1.)* Linnun n. Luusta on kukolla n., siihen hyvän jyvän tuntee SL. *(2.)* Mies sai n:alleen. Naiset oleilivat kauempana kiviaidan kupeella - - nokka n:assa rupatellen LEINONEN. *(3.)* Kahvi valuu pannun n:asta. *(4.)* Sirpin käyrä n. Uistimen n. Kallion, niemen n. Jousen n. lukitsee säätövivun sen kumpaankin pääteasentoon. Koukussa voi olla kaksikin n:kaa ripustimia varten.

noukkais|ta[24] *mom.v.* < noukata. | Maalivahti n:ee pallon. [Oli sovittu, että rouva heittäisi] avaimen ikkunasta kadulle, josta Antti n:isi sen LEINO.

nouk|kia[17*] *v.* -inta[15*] *teonn.* **1.** vars. *murt.* linnuista: nokkia. | Harakat n:kivat pudonneet omenat rikki. Rehunauriita täytyisi talvisaikaan antaa kanojen n:ittavaksi. **2.** poimia, noppia. | N. marjoja. N. perunat maasta, kalat nuotasta. N:in nuppineulat lattialta. — *Kuv.* Kuuset oli tarkoin n:ittu paperipuiksi. Laiva kulki laiturista laituriin n:kien matkustajia. Ei semmoisia rahoja niin vain n:ita. Eri sanomalehdistä olen n:kinut tietoja asiasta. Hän vain n:ki tapauksen ja piirteen sieltä, toisen täältä. Harjoittavat radion kuuntelua eräänlaisena urheiluna n:kien mahdollisimman paljon ulkomaisia asemia koneillaan. — *Urh.* A. n:ki pisteitä varsinkin lähinyrkkeilyssä. **3.** *käs.* poimia. | N:ittu raanu on kudottu lastaa käyttäen.

noukkija[14] *tek.* Marjojen n. Perunannostokonetta kohti pitäisi olla ainakin 15 n:a.

noun|ti[4*] *s. murt.* nouto, noudanta. | Renki on heinän n:nissa. Elsa tuli kotia kuteitten n:nista PAKK.

nousaht|aa[2*] *mom.v.* < nousta. | Hän n:i äkkiä pystyyn. Rattaat n:avat välillä mäennyppylälle.

nousema[10] *s.* nouseminen, nousemiskerta. | Lähde nyt tältä n:lta. - - airorivin n:lta, airorivin laskemalta kiihkeni meno ja vauhdin paine KILPI. — *Yhd.* maann.

nousematon[57] *kielt.a.* < nousta. **1.** *akt.* N. aurinko. N. oras. N. taikina. **2.** *pass.* N. [= noustavaksi mahdoton] kallionseinämä.

nousemu|s[64] *s.*, vars. *raam. heng.* nouseminen, nousu. | Jeesus on ollut ihmisille n:kseksi. Katso, tämä on pantu lankeemukseksi ja n:kseksi monelle Israelissa UT. - - sanovat, ettei n:sta [= ylösnousemusta] ole UT[v]. — Täst' eikö n:sta horroksesta? KOSKENN. — *Yhd.* ylösn.

nousen|ta[15*] *s.* nouseminen, nousu. | Jalan n. Muori piti huolen varhaisesta n:nasta. On jo n:nan aika. Niin käypi taru n:nasta Suomen KOSKENN.

nouseskel|la[28] *frekv.v.* < nousta. | Vieraat n:ivat ja tekivät lähtöä. Hän nukahti vasta, kun muut jo alkoivat n. Hiihto jatkui n:len vaaralta vaaralle. Yhä n:ee savuja talojen raunioista. Made kutee kylmillä sydänkuilla n:len silloin jokien suihin. Ketterästi n:i vielä vanhuksen jalka ja säännöllisesti loksahteli suksi AHO.

nousija[14] *tek.* < nousta. | Kana on aikainen n. Hän sai halvauksen, ei taida enää olla n:a. Vuorille n:in päämääränä ovat hohtavat lumihuiput.

nous|ta[24] *v.* kohota;)(laskea, laskeutua, painua.

I. liikkua ylöspäin, siirtyä t. asettua ylemmäs, korkeammalla olevaan paikkaan. | N. ilmaan, koholle. Ilmapallo n:ee. Hissi n:i kuudenteen kerrokseen. Lintu n:ee lentoon. Lämmin ilma n:ee, kylmä painuu alaspäin. Piipusta n:ee savua. Suolta n:i usvaa. Taivaalle n:ee mustia pilviä. N. veden pinnalle. Kerma n:ee maidon pinnalle. Pellosta saatiin leipää

ja merestä n:i [saaliina pyydyksissä] kalaa. Minulle n:i [arpaa valittaessa] arpa n:o 126. Esirippu n:ee. Lippu n:ee salkoon. Kirnun mäntä n:i ja laski tahdikkaasti. Rinta n:ee ja laskee hengitettäessä. Kurkkuun tuntui n:evan karvas pala. Kulmakarvat n:ivat hämmästyksestä. Väsyttää niin, ettei tahdo jalka maasta n. Nuorten jalka n:ee [=nuoret liikkuvat] kevyesti. Ei yksikään käsi n:sut [= kukaan ei ruvennut] häntä puolustamaan. Pylväät pyrkivät routaisessa maassa n:emaan. N:ihan kanto (maasta irti), kun kangettiin. Laudasta koholle n:sut naulanpää. — Katse n:ee [= suuntautuu ylemmäs] kirjasta. — Aurinko, kuu n:ee 'ilmestyy taivaanrannan yläpuolelle'. — *Kuv.* Veri n:ee päähän. Viina n:ee päähän 'humalluttaa'. Menestys on n:sut hänelle päähän. Väkijoukosta n:i kauhunhuuto. Rinnasta n:ee raskas huokaus. Huulille n:ee rukous. Mieleen n:ee muistoja menneisyydestä. Hienoinen epäilys n:i mieleen. Myös Hengelle / ylistys n:koon Pyhälle / täydestä sydämestä VK. — Elin-, kustannustaso n:ee; vrt. IV. — Ed:een liittyviä erikoismerk:iä:

1. elollisen olennon (t. siihen verrattavan) tahallisesta ylöspäin liikkumisesta, ylempään paikkaan siirtymisestä; joskus: kiivetä. | N. puuhun, tuolille, pöydälle, tikapuille, satulaan. N. ratsaille. N. aidan yli. Tyvestä puuhun n:taan SL. Pappi n:ee saarnastuoliin. N. torniin, vuorelle. N. portaita, mäkeä. Oli korkea rinne n:tavana. N:tiin rannasta pihaan. Vedestä maalle n:sut sorsa. — Auto, joka helposti n:ee jyrkimmätkin mäet. Lentokone syöksyi maahan heti ilmaan n:tuaan. — N. valtaistuimelle (tav. kuv. hallitsijaksi ryhtymisestä t. pääsemisestä). — N. haudasta, kuolleista. Kristus on n:sut ylös; vrt. ylösnousemus. — *Kuv.* N. alennustilastaan, kurjuudestaan.

2. ed:een liittyen. **a.** jokea tms. ylöspäin, vastavirtaan kulkemisesta. | N. veneellä virtaa. Laiva Tonavaa n:emassa. Oli n:tava monet kovat kosket. N:tiin ihan vesistön latvoille. Lohi n:ee koskiin kutemaan. **b.** pohjoiseen t. ylä- t. sisämaahan päin kulkemisesta. | Etelästä Lappiin n:seita uudisasukkaita. **c.** Alus n:ee tuuleen 'kääntyy tuulta vasten t. pyrkii vastatuuleen'. Lähdettiin vastalaitaisessa n:emaan tuulen yläpuolelle. Jaala käännettiin niin ylös tuuleen, kuin minkä se ikinä n:i E.ELENIUS.

3. a. ajoneuvoon siirtymisestä; us. astua, asettua. | N. rekeen, vaunuun, junaan, laivaan. N. polkupyörän selkään. N. suksille, reen kannoille. **b.** ed:een liittyen myös ajoneuvosta pois siirtymisestä; us. (ja joskus par.) laskeutua. | N. (pois) satulasta. N:in junasta Tampereella. — *Erik.* aluksesta maihin siirtymisestä. | N. maihin (laivasta, veneestä). Suuria englantilaisjoukkoja n:sut maihin Pohjois-Ranskassa.

4. paikaltaan (sanottavasti) liikkumatta tapahtuvasta pystyyn t. pystympään asentoon siirtymisestä; joskus: kohottautua, ojentautua. | N. seisomaan, seisaalleen, pystyyn, jaloilleen. Kirkkoväki n:ee seisomaan. N. tervehtimään. Vieras n:i lähteäkseen. N. tuolista, vuoteesta, makuulta. N. ruokapöydästä, aterialta. Olen juuri n:sut kylvystä. Kaatui eikä kyennyt omin voimin n:emaan. Ei se sairas enää sijaltaan n:e. N. kyynärpäiden varaan, istumaan. N. varpailleen, täyteen mittaansa. Hevonen n:ee takajaloilleen. — Lakoutunut vilja n:i jälleen. Hiukset n:ivat kauhusta pystyyn. Koiran niskakarvat n:ivat pörhölleen. — *Kuv.* Jkn tie n:ee pystyyn 'jkn eteen tulee voittamattomia vaikeuksia'. Varat loppuivat ja tie n:i pystyyn. — *Erik.* **a.** yölevolta jalkeille nousemisesta. | N:en aamuisin kello seitsemän. Oli niin aikaista, ettei talossa vielä ollut n:tu. — *Kuv.* Olet varmaan n:sut tänään väärällä jalalla [kun olet niin pahantuulinen, ärtyinen]. **b.** vars. *raam.* Ottakaa sitten mukaanne myöskin veljenne ja n:kaa ja menkää jälleen sen miehen luo VT. N:e, tee meille Jumala, joka käy meidän edellämme VT. **c.** *kuv.* jhk ryhtymisestä. | N. jkta vastaan, vastustamaan 'ryhtyä vastustamaan'. Veli n:ee veljeä vastaan. N. esivaltaa vastaan. Koko luontoni n:ee sellaista menettelyä vastaan. Kansa n:i yhtenä miehenä puolustamaan oikeuksiaan. N. vastarintaan, kapinaan, taisteluun, sotaan, aseisiin. N:e, Herra, pelasta minut, minun Jumalani! VT. — N. raivoamaan, metelöimään. Potilas n:i suorastaan raivoon. No nytkös hääväki intoon n:i LEHT.

5. tilanmuutoksesta: tulla korkeammaksi, yletä. | Kiviröykkiö n:i yhä korkeammaksi. Vesakko on n:sut [= kasvanut] vankaksi tukkimetsäksi. Aallot n:ivat lähes kymmenen metrin korkuisiksi. Laine n:ee lakkapääksi AHO. Rannikolla maa n:ee noin metrin vuosisadassa. Tulva n:i yhä. Meri n:i jo ranta-aittoihin. Tunkio n:ee navetan seinustalla kohta harjan tasalle SILL. — *Erik.* **a.** vars. *ylät.* rakentamisen yms. tuloksesta. | Seinät n:ivat n:emistaan. Rakennus on n:sut jo kattoon. **b.** Lämpömittari [= lämpömittarin elohopea- tms. patsas] n:ee. — Tähän liittyen; vrt. IV.3. | Ilmapuntari, mittari n:ee 'näyttää suurempaa astetta t. määrää'. Lämpötila n:i lämpimän puolelle. Kuume n:ee. **c.** taikinan huokoiseksi tulemisesta, paisumisesta, kohoamisesta. | Ennen paistamista taikinan on saatava n. Hyvin n:sutta leipää.

6. kohoutua, työntyä, tunkeutua, kasvaa, ilmaantua esiin, näkyviin, havaittaviin jstak. | Merestä n:sut saari. — *Kuv.* Yhä uusia vastuksia n:i tiellemme. — *Erik.* **a.** kasvien kasvamisesta. | Taimi n:ee maasta. Ruis on n:sut oraalle. Pellolle on n:sut kaunis ruisvainio. Hakkuun jälkeen n:sut taimisto. — *Kuv.* kasvaa, varttua, kehittyä. | N:eva nuoriso, sukupolvi. Meillä on n:emassa useita eteviä tiedemiehiä. -- poika jäi ja nuorukaiseks n:i *CAJ. Nuoret vahvat pojat n:emassa — ne tarvitsevat tilaa LINN. Nuori, n:eva valtio. Neuvostoliiton n:eva autoteollisuus. **b.** rakentamisen, pystyttämisen tuloksesta; vrt. I.5.a. | Entisen hökkelikylän tilalle on n:sut uljas kaupunki. Amerikkalaisella vauhdilla n:sut teollisuuskaupunki. Seudulle on parhaillaan n:emassa

suuri tehdas. Nous taloni yhdessä yössä KAILAS. Pellolle n:i kuhilas toisensa jälkeen. c. Käsivarteen on n:sut paise. Iho n:i rakkuloille. — Hiki n:ee [= kihoaa] otsalle. Nenän päähän n:i vesitippa. Kyynelet n:ivat silmiin. Poskille n:ee kirkas puna. Hymy n:ee huulille. d. *kuv.* saada alkunsa, lähteä, ilmaantua tms. | Suoraan kansan keskuudesta n:sut runoilija. Uusia kriitikkoja n:i kuin sieniä sateella. Talonpoikien keskuudesta n:seet sivistyssuvut. Uusi kudontataiteemme on n:sut kansalliselta pohjalta.

7. alkaa, syntyä, aiheutua. a. tuulesta, sateesta yms. | N:i ankara tuuli. Oli n:emassa myrsky, ukonilma. N:ee sade, tuisku. Mikäpä sinne lähtee n:evan ilman selkään rypemään MERIL. b. ed:een liittyen. | Asiasta n:i ankara riita. Huoneessa n:i kova meteli. Maassa n:i kapina. Siitäpä ilo n:i. Tapauksesta n:i kaikenlaisia huhuja. N:i kysymys koulun laajentamisesta. Tapauksesta n:i käräjäjuttu. Mutta asiasta n:ee tuima prosessi KIVI. -- n:eepa tästä iloinen kesti, n:ee totisesti KIVI. Tämä on vale ja vihapuhe kateudesta n:nut KIVI. Jos sota n:ee LK. c. Jkn luonto, sisu n:ee 'kuohahtaa'. Vihani alkoi hiljalleen n. d. *harv.* ajasta: alkaa, koittaa. | Maaliskuinen aamu n:ee SILL. Yön n:ten tyynen, kuulaan, avaran *JYLHÄ. Vaipui kuolon öinen haamu, / n:i uusi, kirkas aamu VK. — *nouseva* (kans.) N:evan viikon maanantaina. Haastan sinut n:evan syksyn käräjiin.

II. esineistä, joiden korkeus ei muutu. 1. olla ympäristöään korkeampi, seisoa t. näkyä t. erottua korkeana t. ympäristöään korkeampana; ulottua t. suuntautua ylöspäin. | Siellä täällä n:ee aavikon keskeltä joku puu. Kirkkojen tornit n:ivat muiden rakennusten yläpuolelle. Merestä korkeana n:eva saari. Vuori, joka n:ee lähes 3.000 metrin korkeuteen 'on lähes 3.000 metriä korkea'. Tien molemmilla puolilla n:i synkkä metsä. Kuvio, joka tuskin n:ee taustapinnasta. — Savupiiput n:evat kohti taivasta. Pystysuoraan n:eva rinne. Jyrkästi n:eva katto. Eteisestä n:ee portaat ullakolle. Vuorelle n:eva tie. Katu näytti n:evan suoraan taivaaseen. Takana kaulus n:ee korkealle niskaan. — N:eva kaari. Putken, käyrän n:eva osa. Voimakkaasti n:eva ruuvikierre. Korkeimmilleen käyrä n:ee pisteessä P. N:eva käyrä (mat.) 'käyrä, jonka ordinaatta kasvaa argumentin mukana'. — *Anat.* N:eva aortta, lynkkysuoli. 2. korkeussuhteista: tulla korkeammaksi. | Maasto n:ee pohjoista kohti.

III. äänestä: tulla säveltasoltaan korkeammaksi. | N:eva sävelkulku, -asteikko. Sävelmä, joka n:ee kaksiviivaiseen g:hen. N:eva korko, intonaatio. Puhujan ääni n:i lopulta kimeäksi huudoksi.

IV. ed:iin liittyen eril. abstr. ja kuv. ilmauksissa. 1. päästä korkeampaan t. parempaan (arvo)asemaan, yletä. | N. virassa. Mies, joka n:i nopeasti virkaurallaan. A. n:i vihdoin viimein kenraaliksi asti. N:sut puotipojasta kauppaneuvokseksi. N. hallitsijaksi. N. johtoasemaan. N. kunniaan, maineeseen. Joukkue onnistui n:emaan mestaruussarjaan. Talossa oltiin joka suhteessa vaurastumassa ja n:emassa. 2. a. tulla laadultaan paremmaksi, parantua tasoltaan. | Tulokset ovat n:seet kautta linjan. Opillinen sivistys rupesi jälleen n:emaan. Romaani n:ee loppua kohden. Tuotteiden laatu on n:sut, par. parantunut. b. mielialasta, tunnelmasta yms.: tulla hilpeämmäksi, rohkeammaksi, juhlallisemmaksi tms. | Voitonsanoma sai mielialan n:emaan. Tunnelma n:i n:emistaan. Ilo n:i ylimmilleen. 3. tulla määrältään, teholtaan [tms.] suuremmaksi, kasvaa, lisääntyä; vars. b-ryhmässä nämä us. par. a. lukumääristä ja asioista, joiden suuruutta ilmaistaan luvuilla. | Lukumäärä n:ee. Jäsenmäärä on n:sut kahteensataan, kahdeksisadaksi. Moottorin kierrosluku ei saa n. liian suureksi. Vehnäntuotanto on nopeasti n:sut. Painoni on n:sut pari kiloa. Voimalaitoksen teho n:ee. Tuntinopeus n:i 120 kilometriin. — *Erik.* hinnoista yms. | Hinnat ovat viime syksystä n:seet lähes kaksinkertaisiksi. Matkalippujen hinnat n:evat jälleen 10 %. Rahan arvo n:ee. Palkkani n:ee hiukan. Osakkeet ovat [= osakkeiden kurssi on] n:emassa. N:eva suunta markkinoilla, pörssissä. N:eva eli progressiivinen verotus(asteikko). -- tukit alkoivat jälleen hinnoissa n. J.FINNE. Talo ei huutokaupassa n:sut täyteen arvoonsa 'talon huutokauppahinta ei noussut sen arvoa vastaavaksi'. b. Ylellisyys on jälleen n:emassa. Maaseudun teatteriharrastus on ilahduttavassa määrässä n:sut. Rohkeus, into n:ee. Jkn maine, arvo n:ee. Olla n:evassa [= nousu]humalassa. 4. määriä ilmaisevissa yhteyksissä lisääntymistä ilmaisematta yhteis-, kokonais- t. enimmäismäärän suuruudesta. | Jäsenmäärä n:ee nykyään lähes tuhanteen 'on lähes tuhat'. Toiselle sadalle n:eva oppilasjoukko. Lasku n:i huimaavaan summaan. Menetykset n:ivat kahteensataan kaatuneeseen ja haavoittuneeseen. 3.000 niteeseen n:eva kirjasto. Korkeusero saattaa n. jopa 150 metriin. Tämän määrän yli n:evalta osalta maksetaan lisäkorvaus. Työaika ei saa n. kuuttatoista tuntia suuremmaksi.

nousu[1] *teonn.* < ed. I. nouseminen, nousenta. 1. < nousta I. | Lentokoneen n. (maasta). Sukellusveneen n. pinnalle. Loimilankojen n. ja lasku kudottaessa. Veden kapillaarinen n. Jklla on kevyt, ripeä, hidas jalan n. (myös ◡) 'askel, käynti'. — Auringon, päivän n. (myös ◡). Kuu teki n:aan. -- vesi kuivui, että tie valmistuisi auringon n:sta [= idästä] tuleville kuninkaille UT. — N. rekille, nojapuille. Puuhun, ratsaille, vuorelle, torniin n. Uuden hallitsijan n. valtaistuimelle. — *Kuv.* Talouselämän kulku on ainaista n:a ja laskua. Näin hän siirtyili elämänsä rataa, nuoruus teki vielä n:a SILL. — *Yhd.* jalann.; auringon-, kuun-, päivänn.; ilmaann.; valtaistuimellen.; maihinn. — *Erik.* a. < nousta I. 2. | Kosken n. sujui hitaasti. Kalan n. kudulle. — Aluksen n. tuuleen. b. < nousta I. 4. | Seisaalleen, pystyyn, varpailleen n. Makuulta, vuoteesta n. Vieraat tekivät n:a lähteäkseen. — Yölevolta

nousemisesta. | Herätys ja n. klo 7.30. Alusti taikinan ennen toisten n:a. — *Yhd.* varpaillen.; ylösn. **c.** < nousta I. 4. c. | Kansan n. (aseisiin, kapinaan). Aseellinen n. Tapahtui kansallinen herätys ja n. — *Yhd.* kansann. **d.** < nousta I. 5. b—c. | Lämpömittarin n. Ilmapuntari on n:ssa. — Lämpötilan, kuumeen n. — Taikinan n. — *Yhd.* lämmönn. **e.** < nousta I. 6. | Viljan n. oraalle. Juurikasvien n. taimelle.

2. < nousta II. | Tuomiokirkon tornien ylväs n. kohti korkeutta. Holvikaarien huimaava n. — *Erik.* Tien, kadun, rautatien n. 'pituuskaltevuus'. Portaiden n. [= kaltevuus, jyrkkyys] ei saa olla 45 astetta suurempi. Katon n. 'kaltevuus'. Porrasaskelman n. 'korkeus'. Kuta parempi n. savukanavalla on, sitä paremmin se vetää. Kaariholvi on sitä heikompi, mitä pienempi kaaren n. siinä on. Kiilan n. 'kylkien kaltevuus'. Veneen keulan, suksen kärjen n. 'kaarevuus, korkeus'. Päreiden n. eli terä [= katon korkeussuuntainen pärerivien limitysväli] katossa. 10 cm:n n:llä naulattu pärekatto. Ruuvikierteen, rihlan n. 'kahden lähimmän vastinpisteen lieriön akselin suuntainen etäisyys'. Potkurin n. 'matka jonka potkuri yhdellä kierroksella kulkisi eteenpäin'. Toimikkaan (toimiviivan) n. 'viistous'.

3. < nousta III. | Säveltason n.

4. a. < nousta IV. 1, 2.a. | Tasainen n. [= yleneminen] virkauralla. Kenraali A:n n. on ollut ilmiömäisen nopea. KPS:n n. mestaruussarjaan näyttää jo varmalta. Caesarin n. valtaan. Ruotsin valtakunnan n. mahtavuuteen. Yhdysvaltain n. maailman johtavaksi sotilasvallaksi. Suomen urheilun n. maailmankuuluisuuteen. — Teollisuuden, kaupan, kulttuurielämän, kirjallisuuden n. Tekniikan viime aikoina tapahtunut ilmiömäinen n. Maaseudun taloudellinen n. Hellenistisen taiteen n., kukoistus ja rappeutuminen. Musiikkielämä on meillä voimakkaassa n:ssa. A:n johtajakausi on teatterille ollut voimakkaan n:n aikaa. Suomalaisuus oli voimakkaassa n:ssa. Yhdistyksen perustaminen antoi alun paikkakunnan järjestöelämän n:lle. Tulosten n. on ollut ilahduttava. Elintason n. Uskonnollisen herätyksen aiheuttama siveellinen n. Talon n:a oli koko ympäristö ihmetyksellä seurannut ALKIO. **b.** vars. estetiikassa: jnk taideteoksen vaikuttavuuden, tehon kasvaminen, kirjallisen tuotteen toiminnan kiihtyminen tms. | Näytelmä, josta puuttuu draamallista n:a. Draaman ylenevä toiminta eli n. Sinfonian finaalin valtava n. Taulun pääryhmään taiteilija on saanut keskitystä ja n:a. Kohtauksessa on vauhtia, n:a ja havainnollisuutta TARK. **c.** < nousta IV. 2. b. | Tunnelman, mielialan n. Seurue oli hyvässä n:ssa 'nousuhumalassa'. - - hänen [Siljan] vireensä näytti vieläkin olevan n:n puolella SILL. **d.** < nousta IV. 3. | Lukumäärän n. Kierrosluvun, tuntinopeuden n. Rukiintuotannossa havaittavissa lievää n:a. Puutavaran vientinumerot osoittavat n:a. — Hintojen, palkkojen, vuokrien n. Rahan arvon n. Osakkeet ovat n:ssa. Teräsmarkkinoilla on tapahtunut lievää n:a. — Painoni osoittaa hiukan n:a. — *Yhd.* arvon-, hinnan-, kurssin-, palkann.; paineen-, painonn.

II. nouseva paikka t. kohta jssak, nousukohta. **1.** Tiessä on jyrkkä n. Koko loppumatka oli n:a. Latu teki jyrkän n:n. Portaiden edessä ei saisi olla liian suurta n:a. — *Yhd.* äkkin. **2.** Melodian n:t ja laskut. **3.** *run.* runojalan painollinen osa;)(lasku. | N:ssa oleva tavu. **4.** vrt. I.4.b. | Romaani, jossa on voimakkaita draamallisia n:ja ja laskuja. Näytelmän juonen n:t ja laskut. Runo, jonka kaksi viimeistä säkeistöä muodostavat voimakkaan n:n. Lausujan on äänellään osattava tehostaa esittämänsä tuotteen n:ja. - - Alkibiadeen puhe on [Platonin] "Pitojen" toinen suuri n. KOSKENN.

nousu|aalto *s.* Nousu- ja laskuaalto 'vuoksi ja luode'. — *Kuv.* Talouselämän nousu- ja laskuaallot. Sivistyksen n. N. alkoi taas laskea, ja työttömyyskausi näytti olevan tulossa. **-aika** *s.* **1.** Lasten makuullemeno- ja n. On jo n. — Auringon, kuun n. Taivaankappaleiden nousu- ja laskuajan määrittäminen. Lohen paras n. [= aika, jolloin se nousee jokiin kutemaan] on kesäkuun puolivälistä heinäkuun puoliväliin. — *Fys.* Ylöspäin heitetyn kappaleen n. 'aika, jonka kappale tarvitsee saavuttaakseen lakipisteensä'. **2.** nousukausi. | Sivistyksen n. Kansallinen n. Taloudellinen n. Raittiustyön alalla elettiin n:a. 1860-luvulla alkoi talletuspankkien varsinainen n. **-aukko** *s. met.* valumuottiin tehty aukko, josta ilma pääsee poistumaan. | N:on kohoavasta metallin pinnasta näkyy, milloin muotti on täysi. **-ero** *s. tekn.* vrt. nousu I. 2. | Tuurna liikkuu kullakin ruuvin kierroksella n:n pituisen matkan. **-heilahdu|s** *s.* **1.** *voim.* Siirrytään oikoheiluntaan n:ksen avulla. **2.** *liik.* Tukkuhinnastossa tapahtui vähäinen n. Vuoden 1930 tilapäistä n:sta seurasi ankara laskuaalto. **-hetki** *s.* Aikainen n. Auringon n. **-humala** *s.* nousussa oleva, yltyvä humala;)(laskuhumala. | Olla pienessä, hyvässä n:ssa. - - taskussa hyvä mullin hinta ja päässä hieno n. SILL.

nousui|nen[63] *poss.a.* Kolmen askelman n. koroke. 1 mm:n n. ruuvikierre. — *Yhd.* jyrkkä-, loiva-n.; eri-, pieni-, suurin.

nousu|johto *s. tekn.* sähkö-, kaasu- t. vesijohdon osa, joka nousee rakennuksen eri kerroksiin ja josta kerrosten haarajohdot lähtevät. **-johtoinen** *a. fil.* induktiivinen. **-kaarto** *s.* kaarto, jossa lentokone nousee. **-kal|a** *s.* kala, joka nousee jokiin kutemaan. | Lohi on säännöllinen n. N:ojen elinehtona olevat kosket ja jokiväylät padotaan toinen toisensa jälkeen.

nousuk|as[60*] *halv.* **1.** *s.* (suhteellisen) mitättömästä yhteiskunnallisesta asemasta kohonnut henkilö. | Sota-ajan n:kaita. Häikäilemätön n. Ylimykset eivät tunnustaneet n:asta vertaisekseen. N:kaana hänellä oli paljon vihamiehiä. N:kaan käytös. **2.** *a. harv.* -kuus[65] *omin.* nousukasmainen, nousukas-. | N. liikemies LEHT. Paljasti heti n:kuutensa.

nousukas|henki *s.* **-kulttuuri** *s.* Amerikkalaismallinen n. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65]

omin. N. ihminen. N. kulttuuri. Upean n. huvila. N. halu näytellä loistoa ja rikkautta. **-sivistys** *s.* **-suku** *s.* **-tyyppi** *s.* Itsetietoinen n.
nousu|kausi *s.* Henkinen ja taloudellinen n. Kansallinen, uskonnollinen n. Pekka Halonen on taiteemme n:kauden persoonallisimpia mestareita. Suomalainen ryijy elää n:kauttaan. — *Liik.* Lamakautta seurasi uusi n. Laskelmat perustuvat n:kauden oloihin. **-keinottelu** *s. liik.* kurssien yms. nousuun perustuva keinottelu, hausse-keinottelu. **-kierre** *s.* taitolentoliike, jossa lentokone kallistuneena kiertää pituusakselinsa ympäri samalla nousten; vrt. pysty-, vaaka-, syöksykierre. **-koht|a** *s.* Tien, käyrän nousu- ja laskukohdat. Draamallinen n. Romaanin suuri n. on myrskyn kuvaus. Tapanin päivän ja laskiaisen rekiretket ja tanssiaiset kuuluivat huvikauden n:iin. — -- tullivanhimman humala oli sivuuttanut korkeimman n:ansa ja alkoi aleta tylsyyttä kohti E. ELENIUS. **-konjunktuuri** *s. tal.* = noususuhdanne. **-korkeu|s** *s.* Ilmapallojen n:della on rajansa. Ammuksen n. — *Fys.* Nesteen kapillaarinen n. Karkearakeisessa maassa veden n. on hyvin pieni. — *Tekn.* Venttiilin n. **-kulma** *s.* Lentokoneen n. Ilmaan heitetyn kappaleen nousu- eli heittokulma. — *Erik.* kaltevuuskulma. | Katon, portaiden n. Teatterin permannon n. on 30°. — *Tekn.* Ruuvikierteen n. 'kulma, jonka kierre muodostaa lieriön akselia vastaan kohtisuorassa olevan tason kanssa'. — *Sot.* korotuskulman ja maastokulman erotus. **-kun|to** *s.* **1.** Järjestää radiosondi n:toon. **2.** vars. *urh.* paraneva, nouseva (kilpailu)kunto. | A. on osoittanut jälleen n:toa. Palloseura on n:nossa ja voi yllättää. **-kuntoinen** *a.* N. urheilija, joukkue. **-kyky** *s.* **1.** Lentokoneen n. Vaunun nopeus vähenee sen tultua mäkeen, koska sen täytyy käyttää koko n:nsä. **2.** taikinasta: kohoamiskyky. | Hienojen vehnäjauhojen n. on parempi kuin karkeiden. **-lento** *s.* lento, jossa lentokone jatkuvasti lisää korkeutta. **-liik|e** *s.* **1.** Aluksen keulan nousu- ja laskuliike aallokossa. Arkki irtautuu paperipinosta imurin keikahdus- ja n:keellä. Epäkesko antaa terälle nousu- ja laskuliikkeen. **2.** Kansallinen n. — Hintojen yleinen n. **-loh|i** *s.* vrt. nousukala. | Kemijoen alajuoksulla saadaan n:ta heti, kun pahin alkutulva on ohi. **-luku** *s. kut.* lankaluku, jonka päässä pomssin sidospisteet ovat toisistaan.
nousunaika *s.* = nousuaika. | Vanhoilla emännillä oli kyllä "n. tunnossa" PAULAH. Tavalliseen n:an oli heillä kummallakin vielä pitkälti SILL. — Teollisuudella oli edessään suurenmoinen n.
nousu|nopeus *s.* Hissin, lentokoneen, raketin n. Sukeltajan n. vedessä. — Veden n. vesijohtoputkissa. Lämpimän ilman n. **-paik|ka** *s.* **1.** Lentokoneen nousu- ja laskupaikka. Raudat viritetään piisamin n:an kohdalle veden alle. -- auringon n. taivaanrannalla oli -- jo siirtynyt melkoisen matkan myötäpäivään SILL. **2.** nousukohta, kohokohta. | Koskenlaskukohtaukset muodostavat teoksen n:at. — N:oissa laulajan ääni kajahti kuin kirkonkello. **-pinta** *s. rak.* muuri- ja seinäkiven pystysuora saumapinta. **-putki** *s. tekn.* vrt. nousujohto. | Kaivon pumpun pystysuora n. Sammutusvesi valui sähköjohtojen n:a myöten pohjakerrokseen saakka. Valumuotin rajapintaan koverretaan n:a ilman poispääsyä varten. **-siika** *s.* vrt. nousukala. **-silmukka** *s.* taitolennossa: silmukka jonka aikana lentokone saa lisää korkeutta. **-silta** *s.* silta, jota myöten jhk noustaan. | Navetanylisten n. on tehtävä loiva, jotta kuorman veto kävisi keveästi. **-suhdan|ne** *s. tal.*, tav. *mon.* nousukauden t. -suunnan aikana vallitseva suhdanne, nousukonjunktuuri. | N:teen vallitessa kysyntä on tarjontaa voimakkaampi, tavaroilla on hyvä menekki ja hinnat nousevat. Sodanaikaiset n:teet. N. on hyvässä kehitysvauhdissa. Elämme n:teessa eli ns. hyvää aikaa. Heräsi epäilyksiä Englannin n:teiden kestävyydestä. N. päättyi ja taloustilanne kääntyi laskuun. — *Kuv.* Poliittiset n:teet. **-suh|de** *s.* Maan n:teista johtuu, että jokien pääsuunta on koillisesta lounaaseen. Rautatielinjan kaltevuus ja n:teet. Teatterisalin tuolirivien n. on liian jyrkkä. **-suun|ta** *s.* **1.** Lentokoneen n. Romaanisen kirkon kuori on auringon n:taan päin. Liekkien n. uunissa. Kaikki johdot johdetaan kattiloista n:taan. Ruuvin n:nan tulee olla sellainen, että työpaine vaikuttaa koneeseen päin. **2.** Hintojen, työpalkkojen n. Syntyneisyyden suhdeluku oli n:nassa. Maan lääkärikunta on kasvanut, varsinkin viime vuosina n. on ollut jyrkkä. — Erik. *tal.* kehitys, jolle on ominaista kysynnän kasvaminen ja hintojen nouseminen; *syn.* hausse. | Talouselämän, teollisuuden n. Lievä n. vallalla pörssissä, puuvillamarkkinoilla.
nousu|tahti *s.* **1.** Näin nopeaa n:tahtia ei pörssissä ole usein nähty. — Vars. **2.** *vanh.* **a.** *mus.* kohotahti. **b.** *run.* esitahti, anakruusi. **-tavu** *s. run.* runojalan noususssa oleva tavu. **-tendenssi** *s. tal.* vrt. noususuhdanne, noususuunta. | Hintojen n. Ulkomaankauppa osoittaa n:ä. Liiallisten n:en torjuminen. **-tuul|i** *s.* **1.** *metrl.* vuoristossa päivällä rinnettä ylöspäin puhaltava tuuli. **2.** Juhlassa oltiin jo hyvällä n:ella 'noususuhumalassa'. **-ve|si** *s.* Nousu- ja laskuvesi 'vuorovesi, vuoksi ja luode'. N:den aika. N:den ja laskuveden vaihtelu. — *Kuv.* On niin helppo nykyisen kansanvallan n:dessä -- huutaa syytössanoja KIANTO. **-viik|ko** *s. kans.* ensi viikko, nouseva viikko. | -- n:olla pitäisi lähteä heinään JÄRVENT. **-viina|ssa** *s. vaill.* nousuhumalassa. | Miehet ovat parhaassa n. Äijä puhuu ja maistaa, n. viittiloiden AHO. -- kun vähän n:an tultiin, lähdettiin raitille ajelemaan, rallatettiin ja pidettiin hauskaa KATAJA. **-voima** *s.* **1.** *fys.* Ilmapallon n. **2.** Jauhojen n. on todettu viljan lajikeominaisuudeksi. **-vuo|si** *s.* **1.** Nuorisoseuraliikkeen n:det. Parin n:den perästä tuli takaisku. **2.** *kal.* Lohet oli pyydystetty ensimmäisenä n:tenaan seitsemännen ikävuoden ollessa menossa. **-väli** *s.* Heitetyn kappaleen n. 'nousukorkeus'. Rihlan n. 'nousu'.
nout|aa[2*] *s.* **1.** käydä jssak paikassa tuodakseen sieltä jtak mukanaan, hakea. | N. hattunsa,

tavaransa. N. vettä kaivosta. N. halkoja vajasta. N. kirje postista, vieras asemalta. Pestävät vaatteet noudetaan asiakkaan kotoa. Tule n:amaan minua! N. jku tansseihin. Ellei syytetty tule, määrää oikeus oikeudenpalvelijan hänet n:amaan. N:amisen uhalla. Lautakunta pyytäköön nimismieheltä virka-apua pois jääneen n:amiseen. Lentokone suoritti sairaslennon n:aakseen potilaan sairaalaan. — *Mets.* koirasta: noutaa ammuttu otus, apportoida. | Vesilintujen metsästyksessä käytetään n:amaan opetettuja seisojia. **2.** *kans.* t. *runok.* noudattaa, seurata. **a.** *konkr.* Helposti sinne löytää, kun polkua n:aa. Nyt sen [tien] suuntaa olikin helppo silmän n., kun sitä oli kevään päivä tummentanut KATAJA. - - ajokas kyllä tien n:aa, vaikka pyry on viimeiset jäljet umpeen puhaltanut ... KATAJA. Kulki kohti kuulumia, / n:i silmänsä näkyjä LEINO. **b.** *abstr.* Toimia Jumalan tahtoa n:aen. Kyllä niidenkin mieltä vähä pitää n. ALKIO. Niin kuin isä ei voi kieltää / rakkautta lapseltaan, / vaikka, n:ain omaa mieltä, / eksyykin se toisinaan - - VK.

noutaja[10] *tek.* Postin n. Reki valmistui ja jäi odottamaan n:ansa. Järven yli päästäksemme huutelimme takarannan talosta venettä ja n:a. — *Mets.* N:t eli noutokoirat ovat koiria, jotka on kasvatettu noutamaan ammuttua riistaa. Totteleva ja kestävä n. — *Kuv.* kuolemasta. | Heikolle miehelle olisi siinä rytäkässä jo n. tullut. Minulla heti mieleen työnnähti, että eiköhän ole n. käynyt PAKK.

noutamis|aika *s.* Maksun perimisaika on kaksi kuukautta tavaran n:ajasta lukien. Lastin ostajalla on kahden kuukauden n. **-kyky** *s.* Useilla koirilla on synnynnäinen n.

nou|to[1*] *teonn.* < noutaa. | Emäntä lähetti pojan kylälle piimän n:toon. Renki on halkokuorman n:dossa. Olivat käyneet - - isännät [pyytämässä] Mattilan isoa ruunaa koneen n:toon ja luvanneet hyvän palkan KATAJA. Jonkin pienen puun n:don varjolla Kustaa ajeli pitkin takamaitaan SILL. — *Lak.* pakkokeino, jolla niskoitteleva henkilö tuodaan viranomaisten eteen. | Esteettä pois jääneen syytetyn n. Voidaan käyttää uhkasakkoa tai n:don uhkaa. — *Yhd.* käskynn.; (kasv.) päivänn.

nouto|koira *s. mets.* = noutaja. **-mies** *s.* noutaja, hakumies. **-posti** *s.* postipaikasta noudettava posti, poste restante. **-uhka** *s. lak.* viranomaisten asettama uhka noutaa väkipakolla henkilö, joka ei määräyksen mukaan saavu esim. oikeuteen.

nova[11] *s. täht.* taivaalle ilmestynyt uusi tähti.

novatiaani[4] *s. usk.* N:t 'roomalaisen Novatuksen 3:nnella vuosisadalla muodostama, ankaraa kirkkokuria vaativa uskonlahko'.

novellet|ti[4*] *s.* **1.** lyhyt novelli, pienoisnovelli. | Ahon lastuja voidaan sanoa n:eiksi. **2.** *mus.* romanssin ja balladin välimailla oleva pianosävellys. | Schumannin n:it.

novell|i[6] *s.* suppea suorasanainen kertomus, joka keskitetysti kuvaa jtak yksityistä tapahtumaa, vars. ratkaisevaa elämänkäännettä. | Historiallinen, psykologinen, realistinen, klassillinen n. Kokoelma n:eja. N:in tekniikka ja rakenne. N. on laadultaan draamallisempi kuin romaani. Ahon n:it 'Yksin' ja 'Helsinkiin'. Laajaa n:ia sanotaan usein pienoisromaaniksi. — *Yhd.* avioliitto-, kylä-, lapsi-, rakkaus-, saaristolais-, urheilun.; ajanviete-, jatko-, nurkkan.; pienois-, taiden.; elokuvan.

novelli|aihe *s.* N. alkoi elää kirjailijan mielikuvituksessa. A. sai n:aiheensa omasta elämästään. **-kilpailu** *s.* Sai 1. palkinnon n:ssa. **-kirjailija** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kokoelma** *s.* Pakkalan n:t "Lapsia" ja "Pikku ihmisiä". **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N. pakina. Matkamuistelmissa on n:sia palasia. N:sesti käsitelty aihe. **-muo|to** *s.* Kirjailija kuvasi työläiselämää n:dossa. **-n|kirjoittaja** *s.* Etevä, tuottelias n. Kokeilla n:kirjoittajana. **-romaani** *s.* novellin ja romaanin välimuoto, tavallista pitempi novelli, pienoisromaani. **-sarja** *s.* Kotikylän elämää ja asujaimistoa kuvaileva n. N. Suomen historian katolisesta keskiajasta.

novellisti[4] *s.* novellikirjailija. | Etevä n. Maria Jotuni on taipumuksiltaan ratkaisevasti n. ja näytelmäkirjailija.

novellistiikka[10*] *s.* novellitaide, -kirjallisuus, -tuotanto. | Hyvää, hienostunutta n:a. Varhaisrealistisen n:mme tuotteet. Hänen [Maupassantin] verraton n:nsa kuvaa tunteettomalla ironialla elämän suurta naamiohuvia KOSKENN.

novellisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* novellimainen, novellinomainen. | N. muistelmateos. N. kertomataide. Romaanin rakenteen n. sirous. Esitystavaltaan n. taiteilija. N:sen keskitetty esitys.

novelli|taide *s.* Ranskalainen n. Uusimman kirjallisuutemme kehittyneintä n:taidetta. **-tuotanto** *s.* Minna Canthin n. Suomennettu valikoima Anatole Francen parasta n:a. **-valikoima** *s.*

novgorodilai|nen[63] *a.* ja *s.* N:set uskonlevittäjät perustivat Valamon ja Konevitsan luostarin. N. eli pohjoisvenäläinen rakennustyyli. Taistelu n:sia vastaan.

novial[7] *s.* eräs kansainvälinen apukieli.

noviisi[6] *s.* koeaikaansa palveleva luostariveli t. -sisar, munkki-, nunnakokelas, uusikko. | Luostarin n:t. Munkiksi aikovan on ensin n:na käytävä läpi yksivuotinen koeaika. — *Kuv.* yl. kokelas, alokas, aloittelija, harjoittelija. | Hän on vielä n. tieteen alalla. Toimitukseen on tullut uusi n. **-aika** *s.* Kaksivuotinen n.

novokaiini[4] *s. farm.* prokaiinihydrokloridi, paikallispuudutukseen käytetty aine. **-puudutus** *s.* **-ruiske** *s.*

ns. *lyh.* **1.** (myös: n.s.) niin sanottu. | Valurautaiset keskuslämmityskattilat, ns. liitekattilat. Muoto "sanomaisillani" on ns. V infinitiivi. **2.** nuorisoseura.

-nta (etuvok. sanoissa -ntä) deverbaalinen johdin, jolla muodostetaan tav. kolmitavuisia teonnimiä: etsintä, hankinta, harkinta, kutsunta, liikunta, luenta, lääkintä, poiminta, tarjonta, valinta, valvonta; liikehdintä, luonnehdinta; saanta.

nti *lyh.* neiti. | Nti Eeva Saarela.

-nti[4*] deverbaalinen johdin, jolla muodostetaan kaksi- t. nelitavuisia teonnimiä: arviointi, ha-

ravointi, juonti, käynti, lyönti, myynti, numerointi, pyynti, tuonti, tupakointi, uinti, vienti. **-nto** (etuvok. sanoissa -ntö) deverbaalinen johdin, jolla muodostetaan teon, teon tuloksen t. teon kohteen nimiä: asento, asunto, elanto, kaivanto, katsanto, kuvaanto, käytäntö, lausunto, olento, pyyntö, sovinto.

nudis|mi[6] *s.* alastomuuden harrastus, alastomuuskulttuuri. **-ti**[6] *s.* nudismin harrastaja. **-ti|nen**[63] *a.* N:sia taipumuksia.

nuha[11] *s.* nenän limakalvon tulehdus, jonka oireina ovat nenäkäytävän tukkeutuminen ja vetisen t. limaisen nesteen vuotaminen nenästä, nenäontelon katarri. | Äkillinen, krooninen n. Minulla t. minussa on n(:a) t. olen n:ssa. Sai vilustuttuaan kovan n:n. Kanojen tarttuva n. — *Yhd.* heinän.

nuhai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* N. pikkupoika. Ruoka ei maistu n:selle yhtä hyvin kuin terveelle. Niistellä n:sta nenäänsä. N. ääni. Oli n. koiranilma.

nuha|kuume *s.* influenssa. **-liina** *s.* Jos lapsen hoitajassa on nuhaa tai yskää, hänen on käytettävä suunsa ja nenänsä edessä harsokankaista n:a. **-lääke** *s.* **-pulveri** *s.* **-salva** *s.* **-tartun|ta** *s.* Suojella lasta n:nalta. **-tauti** *s.* Sairastaa n:a. **-tipat** *s. mon.* **-voide** *s.*

nuh|de[78*] *s.*, us. *mon.* jklle rikkomuksen, laiminlyönnin tms. johdosta tehty paheksuva, tuomitseva, moittiva huomautus t. muistutus, varoittava moite, ojennus, varoitus, "ripitys", torut; harvemmin nuhtelu. | Isälliset, kirvelevät n:teet. Saada jklta n:teita. Äiti antoi pojille tuikeat n:teet. Päästä jstak vähäisellä n:teella. Missä eivät n:teet auta, on käytettävä ruumiillista kuritusta. Vitsa ja n. antavat viisautta, mutta kuriton poika on äitinsä häpeä VT. — *Erik.* **1.** virallisena rangaistusmuotona. | N:teet koko koulun läsnä ollessa. Antaa jklle julkiset n:teet. **2.** *heng.* Herran n:teen välikappale. Totuttaa lapsia Herran n:teeseen. Suo hyviin töihin tahtoa / - - / armossa että kasvaisin, / n:teittes alla eläisin VK. — Kasvattaa, pitää jkta, elää [tms.] Herran (kurissa ja) n:teessa t. kurissa ja Herran n:teessa. - - älkää kiihottako lapsianne vihaan, vaan kasvattakaa heitä Herran kurissa ja n:teessa UT. - - kiitollinen, että heitä [tyttäriä] edes pienen aikaa oli pidetty työssä, kurituksessa ja Herran n:teessa TALVIO.

nuhdekirje *s.* Saada n. puheenjohtajalta.

nuhdel|la[28*] *v.* antaa jklle nuhde t. nuhteita, varoittaen moittia, torua, ojentaa, varoittaa, "läksyttää", "ripittää". | N. jkta laiminlyönnistä, vallattomuudesta. Joutua n:tavaksi. N. lapsia. Kyläläisiä n:tiin ankarasti. Nuhteleva ääni, katse. Omatunto nuhtelee. Ja herättyään hän [Jeesus] nuhteli tuulta ja veden aallokkoa; ja ne asettuivat ja tuli tyven UT.

nuhde|puhe *s.* **-saarna** *s.* Rovasti piti tuiman n:n. — Vars. *leik.* Isän räiskyvä n. Pojat olivat hyvin ansainneet n:nsa. **-sana** *s.* **-tulva** *s.* *kuv.*

nuher|taa[4] *deskr.v.* -rus[64] *teonn.* (vars. saamattomasta) työnteosta: koettaa puurtaa, tuhertaa, töhertää, nykertää. | Töissään koetti Esko n. koko iltapäivän, vaan huonosti sekin luonnisti IVALO.

nuhi|sta[41] *v.* -na[14] *teonn.* **1.** *onom.* tuhista, pihistä. | Nenä n:see. **2.** *deskr.* nuhjata, nuhjailla. | N. kotinurkissa.

nuhista|a[2] *kaus.v.* < ed. | N. nenäänsä. Lapset ja vaimot itkeä n:vat HEPOR.

nuhistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Autonkuljettajakin heräsi, nahisteli ja n:i SILL.

nuhjaantu|a[1*] *v.* nuhraantua. | N:nut kangas, postikortti. — *Kuv.* - - vanhoja, kuluneita ja n:neita ihmisiä M.MERENMAA.

nuhjail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | N. kotosalla. Koko elämä oli sellaista pientä paikallaan n:ua. Matkalla ei n:tu. - - karjapiika, joka yksin n:i suuressa keittiössä SILL.

nuhja|ta[35] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** hiljaisesta (us. saamattomasta) työnteosta, oleilusta, liikehtimisestä: nuhertaa, tuhertaa; maleksia, vetelehtiä; nuhjustaa, nyhjätä. | N. omissa oloissaan, kotinurkissa. Mökki, jossa torppari väkineen koettaa elää n. Mennä n:ttiin vielä pari kilometriä. **2.** hangata (itseään) jtak vasten, nuohota, kiehätä, kehnätä. | Poika n:a äitinsä ohessa ja höpähtelee siinä jotakin SILL.

nuhjot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | N. omissa kotinurkissaan. Matematiikan tunneilla ei totisesti n:eltu!

nuhjot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* (vars. saamattomasta) paikoillaan olemisesta: kyhjöttää, kyyköttää, nyhjöttää. | Hän istua n:taa kaikki illat kotona. Elämä pyrki olemaan paikoillaan pysyvää n:usta. Pohjalainen ei [painissa] n:a tai liikoja odottele, hän käy kiinni mieheen heti, kun siihen lupa annetaan AK.

nuhjuinen[63] *a.* nuhjaantunut, nuhruinen. | Yllään aina sama, n. puku.

nuhjus[64] *deskr.s.* nahjus. | Hiljainen mies, oikea n. Sinä, nokisin ja laiskin n. *MANN. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N. poika.

nuhjust|aa[2] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* nuhjata, nahjustaa. | N. nurkissa.

nuhjustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Lapset n:ivat sisällä koko pitkän päivän. Työhön n:ematta!

nuhkunahka *s. nahk.* säämiskämäinen, martiopinnaltaan hiottu nahka, nupukkinahka.

nuhraantu|a[1*] *v.* (*rinn.* nuhrautua) kankaasta, paperista tms.: hankautua ja samalla likaantua, nuhjaantua, tuhraantua. | N:nut lakki, puku, nukke. Pehmeä kaulus, joka rypistyy ja n:u helposti. Linnun n:nut höyhenpuku. N:nut postikortti. Lukea jotakin n:nutta romaania. Kuihtuneet kasvot ovat itkiessä n:neet SILL. — *Kuv.* - - vanhahko mies, joka - - herättää vastenmielisyyttä velttoudellaan ja n:neella erotiikallaan AALE TYNNI.

nuhraantu|maton[57] *kielt.a.* Puhdas, n. kaulus. **-neisuus**[65] *omin.* Setelien n.

nuhrai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* nuhruinen. | N. takki. Taskussa n:seksi kulunut kirje. N. nietos SILL.

nuhra|ta[35] *v.* tehdä nuhruiseksi, tuhrata. | N. vaatteensa. Epäselväksi n:ttu käsikirjoitus. Kyynelten n:amat poskipäät.

nuhrautua[44] *v.* = nuhraantua.
nuhrui|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* nuhraantunut, nuhrainen. | N:set vaatteet. Halpa sametti käy n:seksi parissa viikossa. Usvat nousevat - - n:silta niittymailta KARHUM.
nuhteet|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* moitteeton, mallikelpoinen, kunnollinen, säntillinen, korrekti. | Käytökseltään, siveellisesti n. N. kansalainen, virkamies. Ritari peloton ja n. N. maine. Ulkonainen n:tomuus. Elää, vaeltaa n:tomasti. Tehdä tehtävänsä n:tomasti. Ansiomitali n:tomasta palveluksesta. Tämä mies oli n. ja rehellinen, pelkäsi Jumalaa ja karttoi pahaa VT. - - pyhitä koko olemuksemme niin, että henkemme, sielumme ja ruumiimme säilyisivät n:tomina AK. — Runon n. rakenne. Sisällykseltään n. kertomus. - - päässä n. silkkihattu, isiltä perityn yhteiskuntajärjestyksen salkku kainalossa LEINO.
nuhtelevai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* nuhteleva. | Sanoa jtak n:sesti.
nuhtelevasti *adv.* < nuhdella. | Puhua n. Katsoa, pudistaa päätään n.
nuhtelija[14] *tek.* < nuhdella.
nuhtelu[2] *teonn.* < nuhdella. | Julkinen n. Päästä jstak lievällä n:lla. **-kirjelmä** *s.*
nuija[11] *s.* **1.** voimakkaiden iskujen aikaansaamiseen (alkukantaisissa oloissa myös taistelussa) käytetty joko yksipuinen, jykeväpäinen kurikka tai myös ase, jonka muodostaa melko raskas, tav. sylinterimäinen puu- t. rautakappale, pää, ja siihen kiinnitetty varsi; vrt. juntta, moukari. | Puinen, metallinen n. Kalamiehen n. Luolaihmisen n. Ratsuväessä muinoin käytetty rautapiikkinen n. Hakata, pehmittää jtak n:lla. Lyödä vastustajaansa n:lla päähän. Kenen kerran n:mme maahan lyö, / se maassa on KOSKENN. Sinne vaaja vaipuu, kunne n. vaatii SL. — *Yhd.* kivi-, puu-, rautan.; piikkin.; isku-, lyömän.; kokkare-, liha-, peruna-, savi-, voin.; nurkka-, salvos-, sotan. — *Erik.* **a.** nuijasta, jolla eräissä peleissä lyödään palloa. | Krokettipelin kaaret, n:t ja pallot. — *Yhd.* kroketti-, polon. **b.** nuijasta t. vasarasta, jolla kokouksen, istunnon tms. puheenjohtaja päätöksen vahvistukseksi lyö pöytään. | Lyödä päätös n:lla pöytään. Puheenjohtaja koputtaa varoittavasti n:llaan. Puhemiehen n. paukahti. — *Kuv.* puheenjohtajan tehtävästä, asemasta, puheenjohtajuudesta. | Hoitaa, heilutella (puheenjohtajan) n:a 'olla puheenjohtajana'. Puheenjohtajan n. oli A:lla lähes 10 vuotta. **c.** parissa kuv. sananparressa. | On kuin n:lla (päähän) lyöty(nä) 'täysin ymmällä, hämillään, pää pyörällä, kuin puulla päähän lyöty, kuin puusta pudonnut'. Huone on kuin n:lla lyöty(nä) 'mahdollisimman täynnä väkeä, tupaten t. täpö täynnä'. Ihminen - - on vihoissansa kuin n:lla tupattu säkki, jonka sisällä sappi se karvas kiehuu ja kuohuu KIVI. **2.** *kuv.* käyttöä. **a.** Nyrkki puristui luiseksi n:ksi. **b.** *biol.* eräiden hyönteisten tuntosarvien nuijamaisesta päästä. | Turilaan tuntosarvien n. **c.** *leik.* (vanh.) viinapullosta. | Pieni n. konjakkia ALKIO. | - - pianhan tämä loppuu näin pikkuinen pullo. — Paljonko yhdestä n:sta sitten pesee neljää suuta K.KAJANDER. **d.** *deskr.* Pojan n. - - toiset poikan:t, tuollaiset köyhemmät ja hintelämmät SILL. **e.** *abstr.* Pakkanen jymäytteli n:llaan seiniä ja nurkkia. - - annat tuomiosi n:n paukkua LARINK. Häntä oli vaikea tuntea: ei näkynyt jälkeäkään äskeisestä murhaavan ivan:n ja vinkuvan pilkkapiiskan käyttäjästä K.LEHTIMÄKI.
nuijail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < nuijata. | Voimallisesti n:i Juhani kangellansa härkää sarvien väliin KIVI.
nuija|joukko *s. hist.* nuijamiesjoukko. **-kapina** *s. hist.* nuijasodasta ja siihen liittyvistä paikkakunnittaisista kansannousuista. | Savon n. **-kivi** *s. arkeol.* Reiällinen n. **-lau|ta** *s. kansat.* nuijalla ja puunauloilla hirrestä halkaistu lauta. | N:doista salvottu riista-aitta. Rakennuksen kattaminen n:doilla. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N. lyöntiase. Kromosomien n:set kärkiosat. Tuntosarvet n:sesti paksunevat. **-mies** *s.* nuijalla varustautunut mies. | Kivikauden n. — Vars. *hist.* nuijasotaan osaa ottaneista miehistä. | Jaakko Ilkka, n:ten johtaja. **-neva** *s. maant.* = tupasvillaneva. **-n|isku** *s.* **-n|lyönti** *s.* Puheenjohtajan n. **-n|varsi** *s.* **-päi|nen** *a.* N:set tuntosarvet. **-pää** *a.* = ed. | N:t vasamat. N. [= nupopää] sonni. — Myös *s:sesti:* kookas uimapyrstöllinen sammakontoukka, nölliäinen. | Oma kunkin kaunihimpi, sammakonkin n:nsä SL. **-päällikkö** *s. hist.* nuijamiesten päällikkö. | Isokyröläinen n. Yrjö Kontsas. **-sarvinen** *a.* N. kovakuoriainen. **-sota** *s. hist.* Suomen talonpoikien talvella 1596—97 maan käskynhaltijaa Klaus Flemingiä vastaan tekemä kapina.
nuija|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* iskeä, us. myös tappaa nuijalla. | N. jkta päähän. N. lehmä kuoliaaksi. Tervahaudan laidat tasoitetaan n:amalla ulkonevat tervakset haudan sisälle. — *Kuv.* Kovan onnen n:ukset KIVI.
nuiji|a[17] *frekv.v.* -nta[15*] *teonn.* < ed. | N. kuoliaaksi, hengiltä. Hylkeiden n:minen. N. liha pehmeäksi. N. paaluja maahan. N. maa tiukkaan. — *Kuv.* Joutua arvostelijoiden n:maksi. Kyllä maailma n:i [= hioo, opettaa] SP. Pakkanen n:i puita ja nurkkia 'paukkuu'. — *Erik.* päätöksen vahvistamisesta (nuijanlyönnillä) kokouksessa tms. | N. päätökset pöytään. Asiat n:ttiin kaikessa kiireessä.
nuiva[11] *a.* -sti *adv.* **1.** kuivahtanut, kuivahko. | N. pihanurmi. On viini kurkun voide, — n. / voitehett' on kurkku kuiva *MANN. — Vars. **2.** *kuv.* kylmäkiskoinen, penseä, haluton; nyrpeä, nurja(mielinen), tylyhkö. | Olla n:lla tuulella. Arvostelu on tuiki välinpitämätön ja n., hiljoilleen moitiskeleva L.ONERVA. Sanoa jtak, naurahtaa n:sti. — *nuivalla nenin* nuivasti, nyrpeissään, myrryksissä. | Tehdä, sanoa jtak n:lla nenin.
nujak|ka[15*] *s.* **1.** (lievähkö) tappelu, käsikähmä, kärhämä, kahakka, kahina, nahina, metakka, temmellys. | Tappelun n. Kyläkuntien välinen n. Pari kertaa on jo sattunut pikku n. Poliisin oli puututtava n:kaan. Haavoittua n:assa. — *Kuv.* Tieteellinen n. — *Yhd.* tappelunn. **2.** *harv.* kovasta tuulesta, myrskystä. | Tuulen n.

-- nousi kova n., purjeet pullistuivat ja laivat lensivät hyvää vauhtia PAULAH.
nujakoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* (lievähköstä) tappelusta: kahakoida, kahinoida, nahinoida, metakoida. | Poikien n:nti.
nujer|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tuuli n:telee puita. -- hän sai akan alleen ja n:teli häntä hartioista niin että rusahteli TALVIO.
nujer|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* **1.** väkivalloin (painamalla tm.) kaataa maahan, painaa alleen, kellistää; väkivalloin (vääntämällä, rusentamalla tms.) katkaista, taittaa; nutistaa, nitistää. | N. jku maahan, alleen. Myrskyn n:tamat puut. N. niska(t) jklta, jltak eläimeltä. N:si nauriista naatit. — N. karhu kirveellä. **2.** *kuv.* (väkivalloin) saattaa vastustuskyvyttömäksi, häviölle, voittaa, lyödä, tuhota; lannistaa, murtaa, masentaa, lamaannuttaa, tukahduttaa. | N. vastustajansa, vihollinen. Tauti n:taa vahvankin miehen. N:rettu armeija. Saksalaiset n:rettiin perin pohjin. VPS n:si HJK:n 6—0. — Kapinan, lakkoliikkeen, opposition n:taminen. Virkaylimystön valta n:rettiin. Hollantilaiset n:sivat Ruotsin siirtomaayritykset alkuunsa. N. jkn vastarinta, ylpeys. Elämässä on mahteja, joita mikään ei n:ra. -- kyllä maailma sinut vielä n:taa JOTUNI. — Harvemmin. | Hän -- pystyi vastauksellaan n:tamaan ruokottomimmankin heittopuheen SILL.
nujertaja[10] *tek.*
nujertu|a[1*] *pass.v.* < nujertaa. | N. tielle, hangelle. Nälkään n:nut poro. — Palasi kotiin n:neena miehenä.
nuju[1] *s. harv.* = nujakka.
nujust|aa[2] *v. harv.* = nujuuttaa 1. | Tuosta etutupsusta hän minua vähän n:i KIVI.
nuju|ta[39] *deskr.v.* ponnistellen, tempoen tm. ahertaa jnk kimpussa, jssak työssä tms., nahuta; hiljakseen painiskella, nujakoida. | N. ison kiven kimpussa. Äitinsä helmuksissa n:ava lapsi. Hyvinä tovereina he [mies ja varsa] olivat silloin n:nneet talvella tallissa ja kesällä pellolla KAUPPISH. -- kun aikansa oli siinä [kosken nousussa] n:ttu, niin kosken päälle sitä päästiin kuin päästiinkin AK. — Keskenään n:avia lapsia. Tapella n. — *Kuv.* Julkinen sana on taas viime päivinä n:nnut -- hallituskysymyksen ympärillä AK.
nujuut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** retuuttaa, riepottaa, ravistella, tempoa, kiskoa. | Koira n:taa mattoa hampaissaan. N:ti raskasta rekeä rinnettä ylös. Vetää n. venettä. N. jkta tukasta, niskasta. Tuuli n:taa puita. — *Kuv.* Tiedemiehetkin n:tavat toisiaan ankarassa tukkanuotassa. **2.** vaivalloisesta, ponnistellen tapahtuvasta työstä, liikkumisesta yms. | Tulla, mennä n. Tapella n. Elää n. [= kituuttaa, retuuttaa] hiljalleen.
nukah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Rupesi huomaamattaan n:telemaan. — *Kuv.* -- aika kuluu talossa, vaikka viisari joskus n:telikin taulullaan KILPI.
nukah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < nukkua. **1.** vaipua uneen, uinahtaa. | N. nurmelle, äitinsä käsivarsille. N. istualleen. N. itkuunsa. Siihen ajatukseen hän viimein n:ti. N. hetkeksi. Olla n:tamaisillaan. — *Kuv.* **a.** luonnosta, luonnonesineistä, -ilmiöistä. | Laine n:ti rannan valkoiselle hiekalle. Saaret uinuivat niin hiljaisina kuin olisivat n:taneet meren syliin IRIS UURTO. **b.** kuolemasta. | N. viimeiseen uneensa, Herran huomaan. N:ti hiljaa pois. **c.** ed. ryhmään liittyen: lakata, loppua, päättyä, tukahtua, sammua, vaimeta. | Sanomalehti n:ti. Koko puuha n:ti lähes kymmeneksi vuodeksi. Kaupungin n:taneen siveellisen valppauden uudelleen herättäminen. Älköön kuitenkaan pyhityksen ikävöiminen sinussa kokonaan n:tako *ERKKI KAILA. **d.** erehtyä, kömmähtää, torkahtaa. | Kirjoittajalle sattunut n:dus. Joskus n:taa Homeroskin SP. **2.** nukkua vähän aikaa. | Taisinpa vähän n. N:din pitkään. — *Kuv.* Seuran toiminnassa tapahtunut muutaman vuoden n:dus.
nukalli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* (< nukka) nukkainen. | N. kangas, huivi. Molemmin puolin n. ryijy.
nukat|a[35*] *v. kut.* tehdä nukkaiseksi, nukittaa. | Harjaamalla n:tu kangas.
nukat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < nukka. | Päällysvaatekangas, jonka oikea puoli on n.
nuken|kasvot *s. mon.*, vars. *kuv.* Irman pyöreät n. **-pää** *s.* Muovinen n. **-sänky** *s.* **-vaate** *s.*, tav. *mon.* **-vaunut** *s. mon.* Upeat kuomulliset n.
nukikas[66*] *a.* nukallinen.
1. **nukit|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa nukalla; tehdä nukkaiseksi, nukata. | N:tamalla ommeltu seinävaate. Flanelli on heikosti vanutettu ja pinnaltaan n:ettu pehmeä, kaksivartinen kangas. Ryijy, jonka n:uksessa on kolmea väriä: mustaa, punaista ja kellervää.
2. **nukit|taa**[2*] *v. kansanr.* kurittaa. | -- elä nurmella n:a, / pieksä pellon pientarella KAL.
nukitus|kone *s. kut.* **-käpy** *s. kasv. kut.* keskieurooppalaisen karttaohdakkeen (Dipsacus fullonum) kehtomykerö, jota käyrään otaan päättyvien suomujensa vuoksi käytetään kankaiden nukitukseen, nukkauskäpy.
nuk|ka[11*] *s.* **1.** lyhyet, hienot ja pehmeät, tiheässä olevat haituvat, karvat; us. myös nöyhtä, kehnä, köhnä. | Kangasvuokon n. Lehteä peittävä valkoinen n. Turkin pehmoinen n. Perhosen siipien n. Pyyhkeestä astioihin tarttuva n. Lumen sulaminen synnyttää päreiden pinnalle n:kaa, joka tekee pärekatot keväisin tulenaroiksi. — *Yhd.* suolenn. **2.** vars. *kut.* kankaan pintaa vastaan kohtisuoraan kudotut t. muuten kiinnitetyt lyhyet langat. | Sametin, plyysin n. Maton pehmeä n. N:an solmiminen ryijyyn. N:kaa harjataan vastasuuntaan. — *Harv.* yksityisestä nukkalangasta. | Mallipiirustuksessa ruutu vastaa yhtä n:kaa ja kahta loimilankaa. **3.** *kuv.*, vars. *ylät.* lyhyestä nurmesta, vars. sanonnassa "nurmen nukka". | -- lyhyttä lammasten jyrsimää nurmen n:kaa I.K.INHA. -- poski kuin nurmen n. LARINK. -- rinteellä oli nurmikko nuorella n:alla IVALO. -- nurmet nousivat n:alle, / kiuru kimposi sinehen LEINO.

nukkaantua[14*] *v.* = nukkautua.
nukkai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* nukallinen. | Kasvi, jolla on n:set lehdet. Nurealta puolelta n. flanelli. — *Yhd.* lyhyt-, pitkä-, tiheän.; harmaa-, puna-, valko-, vihreän.
nukka|kangas *s.* plyysi, vars. pitkänukkainen huonekaluplyysi, šagi. | Punaisella n:kankaalla päällystetty nojatuoli. **-karsta** *s. kut.* kone, jolla kankaan pinta raavitaan nukkaiseksi. **-kudos** *s. kut.* **-lan|ka** *s. kut.* Ryijyn n:gat. N:gaksi sopivaa villalankaa. **-lisäke** *s. anat.* ohutsuolen limakalvon pinnassa olevia pieniä lisäkkeitä, jotka antavat suolen seinämälle ominaisen samettimaisen tunnun. **-loimi** *s. kut.* plyysi- ja mattokankaiden loimista, jotka muodostavat nukan. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* Lyhyt, n. karvapeite. **-malka** *s. kut.* erityinen neula, joilla nukkakangasta kudottaessa nukkaloimi kohotetaan silmuiksi kankaan pinnalle. **-mat|to** *s.* Itämaiset n:ot. **-pinta** *s.* Sametin n. **-pintai|nen** *a.* N. kangas, matto. Itiöemät yläpuoleltaan n:set, alapuoleltaan sileät. **-puoli** *s.* Ryijyn n. **-päinen, -pää** *a.*, vars. *runok.* Nurmi n. 'lyhyt'. **-rauta** *s. kansat.* eräs rukin kehrän osa. **-silmu|(kka)** *s. kut.* Matto, jonka n:ja ei ole leikattu auki. **-solmu** *s. kut.* solmu, jolla nukka kiinnitetään maton t. ryijyn loimeen.
nukkaus[64] *teonn. kut.* (< nukata) nukitus. **-käpy** *s. kut.* = nukituskäpy.
nukkautua[44] *v.* (*rinn.* nukkaantua) tulla nukkaiseksi, nöyhtäytyä, kehnäytyä. | Kirjoituspaperi ei saa n., kun siihen kirjoitetaan terävällä teräskynällä.
nukka|verka *s.* plyysi. **-vieru** *a.* kankaasta: josta nukka, pinta on kulunut; yl. kulunut, nuhruinen, nuhraantunut, nuhjaantunut. | N. puku, karvalakki. Tuolien plyysi oli kulunut n:ksi. Köyhä leski n:ssa nutussaan. - - päällä harmaa, vanha lievetakki, / n., vanhanmallinenkin L.POHJANPÄÄ. — Romaanin n. kirjoittaja LEINO.
nuk|ke[9*] *s.*; mon. gen. us. nukkien (nukki-sanan paradigmasta). **1.** ihmisen muotoinen lelu, harvemmin koriste-esine tms. | Kankainen, puinen, muovinen n. N., joka sulkee silmänsä. N:en pää. N:en vaatteet, sänky, vaunut. Leikkiä n:eilla. Syöttää, pukea n:kea. Saada n. joululahjaksi. — N. maskottina. Kuvat eli n:et, joita alkukantaiset kansat tekevät vainajista. — *Yhd.* kangas-, muovi-, paperi-, posliini-, puu-, riepu-, räsy-, vahan.; lappalais-, poika-, tyttön.; koriste-, markkina-, sätky-, teatterin.; luonnen. — *Erik.* = mainos-, malli-, muotinukke. **2.** *kuv.* nukkemaisista ihmisistä. **a.** vars. pienikokoisesta, sovinnaisen kauniista, sievästä lapsesta t. naisesta. | Äidin pikku n. Madame A., tyypillinen rokokooajan n. **b.** vars. huomattavassa asemassa olevasta, heikkoluonteisesta henkilöstä, joka antaa muiden johtaa itseään, tahdoton välikappale. | Alentaa hallitsija voimattomaksi n:eksi. Me [naiset] olemme vain n:keja ja - - kissanpoikasia, joiden kanssa te [miehet] leikitte LINN.
nukke|hallitsija *s. kuv.* heikkotahtoinen, toisten johdettavissa oleva hallitsija; vrt. nukke 2.b. **-hallitus** *s. kuv.* marionettihallitus. **-kaap|pi** *s.* nuken t. nukkien "asunnoksi" tehty kaappi. | Tyttö pani nukkensa vuoteisiin n:piin ja peitteli hyvin. — Hänen kotinsa on kuin n. 'pieni ja sievä'. **-kamari** *s.* Lasten n. Huone oli pieni kuin n. **-ko|ti** *s.* Lapsen huoneen nurkkaan järjestämä n. — Talo on kuin n. Kaikki oli itse asiassa pientä kuin n:din puutarha KOSKENN.
nukkela[14] *s.* = ed. | Koti on kuin n.
nukke|lapsi *s.* Tyttönen hoitaa n:lastaan kuin äiti ainakin. **-leikki** *s.* Lapset jatkoivat n:ään. Hänestä koko yritys oli kuin n:ä. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* N:sen ilmeetön ja sovinnainen kaunotar. Tytön pienten kasvojen n. kauneus. N:sen pieni huonekalusto. **-maja** *s.* Tupa — oikea n. ihmisasunnoksi — sijaitsi lähellä valtamaantietä TARK. **-näytelmä** *s.* vrt. nukketeatteri. **-talo** *s.* nukkeja varten tehty talo; *kuv.* pienen pieni talo. **-teatteri** *s.* teatteri, jossa näyttelijöinä ovat nivelnuket, joita esittäjä liikuttelee ja joiden osien mukaan hän muuntelee ääntään, marionetti-, kasperteatteri. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*
1. **nukki**[5*, 8*] *s. murt.* nukke.
2. **nukki**[5*] *kasv.* Androsaces, esikkokasveihin kuuluvia kauniskukkaisia ruohoja.
nuk|kua[1*] *v.* **1.** olla unessa, levätä uneen vaipuneena, olla nukuksissa, uinua;)(olla valveilla, valvoa. | N. sikeästi, rauhallisesti, makeasti, levottomasti, raskaasti, kevyesti. N. syvässä unessa. N. kuin hako, tukki 'sikeästi'. N. kovasti kuorsaten. Hyvää yötä, n:u hyvin! N. istuallaan, pitkällään. N. vuoteessa, nurmella, ulkona. Lapsi n:kuu kehdossa, äidin vieressä. N. vähän, kauan. Tänään n:uin kello seitsemään. N. aamu-, ilta-, yöuntaan. Lapsi n:kuu päiväuniaan. Huonosti n:utun yön jälkeen. En voinut n. koko yönä silmäntäyttäkään. N. koiranunta, ks. tätä. N. vanhurskaan unta 'makeasti, sikeästi ja levollisesti'. N. ruokalepoaan. N. päänsä selväksi. N. väsymys ruumiistaan. N. turhat houreet, haaveet päästään. Panna, ruveta, käydä n:kumaan. Panna, riisua lapsi n:kumaan. — Karhu n:kuu talviuntaan. Kanat n:kuvat orrellaan. — Kaikki on hiljaista, talo [= talon väki] n:kuu. Kasarmi n:kuu, vain vartiomies valvoo. Pimeä, n:kuva kaupunki. — *Kuv.* **a.** elottomasta, liikkumatta olevasta. | Talvinen luonto n:kuu lumivaipan alla. Metsä n:kuu. Meri n:kuu. Vaelsimme läpi n:kuvan erämaan. - - aika seisoo, n:kuu tuuliviiri LEINO. **b.** kuolleesta, haudassa olevasta. | N. kuolon, kuoleman unta, viimeistä untaan, ikiuntaan. N. haudassa, kirkkomaassa, maan povessa, nurmen alla. **c.** jstak toimettomasta, uneliaasta, saamattomasta, lamaannus-, turtumistilassa olevasta: torkkua, olla nukuksissa. | On sekä n:kuvia että ripeästi toimivia yhdistyksiä. Uimaseura n:kuu vanhurskaan unta. N:kuvien puolue 'vaaleissa äänestämättä olevat'. Kolkutella n:kuvia omiatuntoja. Uupuneena ja verta vuotavana usein uudistuvista sodista n:kui Suomen kansa vuosikymmeniä AK. — Kehdossa avuttomana makaavan lapsen itsetajunta n:kuu vielä. Herääväkö - - heidän - - vaistonsa, jotka varmaankaan eivät ole

kuolleet, vaikka n:kuvat? AHO. En tahdo - - herättää kuvitelmia tai hänen n:kuvia halujaan KATAJA. — Erik. *kasv.* N:kuva silmu '(vars. puun vuosiverson) silmu, joka pysyy pitkät ajat kehittymättä ja puhkeaa vasta jstak erityisestä syystä, esim. latvan taittumisen johdosta, uinuva silmu'.
2. vaipua uneen, nukahtaa. | Lapsi n:kui heti vuoteeseen päästyään. Tämän sanottuaan hän n:kui. N. nyyhkytyksiinsä, kyyneliinsä. N. istualleen. Olla n:kumaisillaan. - - siunatkaat sielujanne ja ruumiitanne ja n:kukaat Herran nimeen KIVI. N:u pois, kehotti Kustaava poikaansa KAUPPISH. - - n:uin nuoruuden suruihin, / heräsin huomenen iloihin LEINO. — Mies on kuin n:kuneen rukous 'veltto, nahjus, saamaton'. Seuroja kyllä pidettiin, mutta ne olivat kuin n:kuneen rukousta V.MALMIVAARA. — *Kuv.* **a.** luonnosta, luonnonesineistä, -ilmiöistä. | Laine n:kui rannan kaislistoon. - - aurinko, joka silloin länteen n:kui [= laski] KIVI. - - tuuli yöksi n:kuu kaislanpäihin KAILAS. **b.** kuolemasta. | N. iankaikkiseen, ikuiseen uneen. N. kuolon uneen, kuolemaan. N. Herran nimeen. N. uskossa Vapahtajaan. Nuorena n:kunut. Herrassa n:kunut. Autuaasti n:kunut rovastimme. - - kun Daavid oli aikanansa Herran tahtoa palvellut, n:kui hän ja tuli otetuksi isiensä tykö UT. Kiljahtaen kaatui hän [ammuttu mies] ja vereensä n:kui KIVI. **c.** lakata, loppua, päättyä, sammua, tukahtua, vaimeta. | Toimikunta n:kui innostuksen puutteeseen. Vuosia sitten n:kunut yhdistys heräsi uudelleen eloon. - - doña Brinidan nuoruus oli jo n:kunut S.PENTTILÄ. Sulosoittoon huolet hukkuu, / sydämenkin tuska n:kuu AK.

nukkuja[16] *tek.* Häiritä, peitellä n:a. Herättää n. Nurmen alla [= haudassa] n:t.

nukkuma-aika *s.* nukkumisaika. | N:a jäi hyvin vähän. Nyt on jo n.

nukkumaanmeno *s.* myös ⌒. | N:n aika. **-aika** *s.*

nukkuma|-asento *s.* Hyvä, huono, normaali n. Monet kasvit painavat lehtensä erityiseen n:asentoon 'yöasentoon'. **-huone** *s.* tav:mmin makuuhuone. **-orsi** *s.* Kanan n. **-paik|ka** *s.* Aittaa käytetään kesäisin n:kana. Tehdä havuista n. Etsiä itselleen yöksi n. Järjestää n:at kuntoon. **-puu** *s.* Linnun n. **-rauha** *s.* Häiritä jkn n:a. **-sija** *s.* Lapsen n. Etsiä itselleen sopiva n. Telttaan -htiin havuista n:t. — *Kuv.* Siinä kirkkomaassa on moni merkkihenkilö saanut n:nsa 'hautansa'. **-til|a** *s.* Tässä on kyllä n:aa kahdellekin. Asettua n:oilleen 'nukkumaan'.

nukkumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* Piti lähteä matkaan n:tomana. **2.** *pass.* N:toman yön jälkeen väsynyt.

nukkumat|ti *s.* (myös: Nukkumatti, Nukku-Matti) personoitu uni, olento, josta lapsille kerrotaan ja jonka kuvitellaan antavan unen, unijukka. | N. näkyy olevan tulossa. No, eikös se n. ala tulla? N. ei näytä enää olevan kaukana 'lapsi on nukkumaisillaan'. Hän alkoi kiireesti kertoa N:ista, joka tulee sulkemaan lapsen silmät HEPOR.

nukkumis|aika *s.* Aikuiselle riittää lyhyempi n. kuin lapselle. N:aikaa jäi vain muutama tunti. — On jo n. 'aika mennä nukkumaan'. **-asento** *s.* **-paikka** *s.* **-rauha** *s.* **-sija** *s.*

nukkuvai|nen[63] *a.* nukkuva. | Herättää n:set. - - nurmi peitti n:set, / turve turpehen alaiset LEINO.

nukleiini[4] *s. biol.* eräiden solutuman fosforipitoisten valkuaisaineiden vanha nimitys. **-happo** *s. biol.* solutumassa ja -limassa olevia suurimolekyylisiä fosforihappojohdannaisia.

nukleoni[4] *s. fys.* protonien ja neutronien yhteisnimitys.

nukuksi|ssa, -in *adv.* unessa, uneen vaipuneena. | Olla, maata n. Tuudittaa lapsi n:in. Itkeä itsensä n:in. Se uni, jonka n:ssani näin AHO. Helteisesti paahtava päivä näytti uuvuttaneen n:in laivan koko miehistön IVALO. — *Kuv.* Yhdistys on n. 'yhdistyksen toiminta on lamassa, pysähdyksissä'. Harrastus on jäänyt n:in. Henkisesti n. oleva rahvas. Omatunto on n. Tämä vanhurskauden ikävä on usein n. ihmisessä G.JOHANSSON. — *Yhd.* puolin.

nukula[12] *s.* Leonturus, huulikukkaisiin kuuluvia kasveja.

nukunta[15*] *teonn. harv.* < nukkua. | On jo nukunnan aikakin. N:a häiritsevä melu. **-puu** *s.* nukkumapuu. | Lintujen n.

nukuskel|la[28] *frekv.v.* < nukkua. | - - hän muuten n:ee missä milloinkin KIANTO.

nukut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < nukuttaa. **1.** vaivutella uneen. | N. lasta. N. lapsi uneen. **2.** *murt.* pyrkiä nukahtamaan, yrittää päästä uneen. | Kuule, nouse ylös, elä enää n:tele KAUPPISH. | Raita koetti n. Hän sulki silmänsä HEPOR.

nukut|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* **I.** *fakt.* pitää nukkumassa. | N. lasta vieressään, kehdossa, ulkoilmassa. Vieraita n:ettiin salissa. **II.** *kaus.* **1.** vaivuttaa uneen. | N. lasta, lapsi laulamalla. N. uneen. N. kehtoon, viereensä, syliinsä. — *Kuv.* Synti n:taa omattunnot. N. kansa välinpitämättömyyden uneen. - - velttoutta ja taantumista, johon maata ja kansaa unettavilla rauhan huiluilla kyllä koetetaan n. AHO. — *Erik.* **a.** vars. *lääk.* suorittaa nukutus, saattaa narkoosiin, narkotisoida. | N. potilas leikkausta varten. N. eetterillä, ruiskeella. **b.** vars. *urh. ark.* tajuttomaksi iskemisestä. | [Nyrkkeilijä] A. n:ti vastustajansa toisessa erässä. **c.** *kiert.* tappaa, surmata. | "Punertaa mar sinunki miekkas." — "Kaksi heistä [miehistä] n:in" KIVI. Näiden piti n. vuorella seisovat vartijat äkkiä ja äänettömästi HAARLA. **d.** *valok.* vaimentaa kuvauksen herkkyyttä, jotta valotetun negatiivin voisi kehittää kohtalaisen valoisassa. **2.** *3.pers.* **a.** unettaa. | Minua n:taa. Rupesi raukaisemaan ja n:tamaan. Istua pirtin n:tavassa lämmössä. N:tava [= ikävystyttävä, väsyttävä] esitys, puhuja. **b.** Kuinkas sinua n:ti [= kuinka nukuit, millainen oli unesi] viime yönä? Kylläpä minua n:ti hyvin. Poikia n:ti puolille päivin.

nukuttaja[16] *tek.* Lapsen n.

nukutu|s[64] *teonn.* < nukuttaa. — *Erik.* **1.** *lääk.* potilaan huumaaminen erityisillä aineilla leikkausta tms. kipua tuottavaa toimenpidettä var-

ten tunnottomuuden ja tajuttomuuden tilaan; siten aikaansaatu tila; *syn.* narkoosi. | Suorittaa, antaa n. Syvä, pinnallinen n. Herätä n:ksesta. — *Yhd.* eetteri-, kloroformin.; hengitys-, ruisken. **2.** *valok.* vrt. nukuttaa II.1.d. | Kuvauksen n.

nukutus|aine *s. lääk.* Tavallisimmat n:aineet olivat eetteri ja kloroformi. Huumata n:aineilla. **-kaasu** *s.* **-laulu** *s.* — *Kuv.* Liverrellä poliittisia n:ja. **-liuos** *s. valok.* **-naamari** *s. lääk.* Asettaa n. potilaan kasvoille. **-tila** *s.* Sisään hengitetty eetteri saa aikaan lyhytaikaisen n:n. Herätä n:sta.

nuli[4] *a. murt.* puli, muli. | N:ksi ajettu pää. **-pää** *s.* ja *a. murt.* puli-, mulipää.

nulikka[15*] *s. halv.* vars. vastuuttomasta, vallattomasta, kujeilevasta pojasta, nuorukaisesta: kloppi, nulkki. | Nuori, alaikäinen, parraton n. Vallaton, kuriton, häpeämätön, julkea n. Mies on vielä täysi n. Käyttäytyy kuin n. Laitakaupungin nulikat. Ahaa, sinä pojan n., pörhisteletkös piikkejäsi! LEHT. — *Yhd.* poika- t. pojan-, renkin.; herras-, koululaisn. **-|ikä** *s.* N:iässä oleva poika, nuorukainen. N:iässä huvittavat kaikenlaiset kepposet. **-mai|nen**[63] *kalt. a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N. kepponen, teko, käytös, vastaus, mielenosoitus. N:sen itsetietoinen. Päästä, parantua n:suudestaan. N:suuden ilmaus. **-vuosi** *s.* Harrastelin maalaamista jo n:nani.

nuljah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Jalat n:televat liukkaalla tiellä. Made n:telee käsistä. Kenkä n:telee jäätyneestä suksen mäystimestä.

nuljahdut- tav:mmin nuljaut-.

nuljah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** luiskahtaa, lipsahtaa, solahtaa; liukastua, livetä. | Hihna n:taa vauhtipyörän päältä. Kourat n:tivat voimistelutangosta. Niljakas kala n:taa käsistä. Veitsi n:ti leivästä ja viilsi käteen haavan. Lapsi n:ti laiturilta veteen. Peräsuoli, kohtu n:taa esiin. N. liukkaalla tiellä. Käsi, jalka n:taa sijoiltaan. — *Kuv.* ja *abstr.* Vainottavat olivat n:taneet hänen käsistään kuin talvikot kiviraunioon AHO. No kumma tuo olisi, jollei tästä nikarasta [= pulmasta, vastuksesta] nyt jollakin tavoin pääsisi n:tamaan PAKK. **2.** luiskahtaa irti. | Naulasta n:ti kanta. Sormesta n:ti kynsi irti. Kämmenestä n:taa nahka. Sisiliskolta n:taa häntä, kun se säikähtää. **3.** tapahtua huomaamatta, kuin varkain, luiskahtaa, luikahtaa, livahtaa. | Siinäpähän päivä mennä n:ti. Työssä n:ti pari tuntia. Valta, omaisuus n:ti toisiin käsiin.

nuljahut- tav:mmin nuljaut-.

nuljak|ka[10*] *a. harv.* -kuus[65] *omin.* niljakka. | N. made, sieni, tie. N. keli.

nuljaska[15] *s.* **1.** *harv.* lima. | - - ota kiiskiltä kinoa, / matehelta n:ta KAL. **2.** Gomphidius, limapintaisia helttasieniä.

nuljat|a[35] *v. harv.* tehdä (hankaamalla tm.) liukkaaksi; kuluttaa, hioa [jne.] särmättömäksi, pyöreäksi tms. | Liukkaaksi n:tu rinne. Pilalle n:tu kirveenterä.

nuljaut|taa[2*] *kaus.v.* (*harv.* nuljah(d)uttaa) < nuljahtaa. | N. miekka vastustajan kourasta. N. jalkansa. N. jänikseltä nahka. N. taskunsa nurin. — *Kuv.* Tämä asia se on riittänyt n:tamaan Laurin pois raiteiltaan HELLAAKOSKI.

nuljautu|a[44] *pass.v.* < nuljata. | Liukkaaksi n:nut tie.

nulju[1] *a. ark.* perin saita, kitsas, "nuuka"; joskus: kelju. | N. mies. Kerta kaikkiaan hän ei ollut n., ei suurissa eikä pienissä [asioissa]! KARHUM.

nulju|a[1] *deskr.v. harv.* (*rinn.* nuljuta) luistaa, luiskahdella; vrt. nuljahtaa. | Suojainen lumi n:u anturain alla.

nuljuksennaula *s. kansat.* = pirunnyrkki.

nuljuluu *s. anat.* N:t 'kaksi hevosen vuohisnivelen takapuolella olevaa pientä luuta, jotka ovat liukkaana alustana niiden yli kulkeville jänteille'.

nuljus[64] *deskr.s.* kuhnus, nuhjus, nahjus. | Saamaton n. - - voittakin tulee toimeen tuollainen n. ALKIO.

nulju|ta[39] *deskr.v.* = nuljua. | Hevosen jalan koukistusjänteet n:avat liukkaiden nuljuluiden yli. — *Kuv.* - - etuilijain n:aminen vapaaksi rintamatehtävistä kaikenlaisilla keljunkonsteilla AK.

nulkat|a[35*] *v. murt.* vars. porosta: juosta hiljaa, hölkätä. | - - poro laahasi häntä pulkan perässä hiljakseen juosta n:en kotiin päin KIANTO. Lumi lisääntyi lisääntymistään, eikä poro jaksanut enää n. JÄRVENT.

nulk|ka[11*] *s. murt.* vars. porosta: hiljainen juoksu, hölkkä. | Poro juoksee hiljaista n:kaa. - - porojen koparat naksahtelevat tasaisen n:an tahdissa PAULAH.

nulk|ki[4*] *s.* **1.** *halv.* nulikka, nolkki. | Pahainen, parraton, alaikäinen n. Julkea, nenäkäs pojan n. Viransijaisena oli nuori papin n. Tässä onkin sellainen tyttö, jolle karvattomat n:it eivät saa puhuakaan EINARI VUORELA. | Siitähän on jo vuosi, kun hän ensimmäisen kerran saapasteli tehtaaseen ... Ja yhä häntä pidetään vielä n:kina O.SIIPPAINEN. — *Yhd.* poika- t. pojan-, renkin.; aatelis-, herras-, kerjäläisn. **2.** *murt.* mäen tms. nyppylä. | [Tunturin] ylimmille n:eille J.LAINIO.

nullifikaatio[3] *s.* mitättömäksi julistaminen.

nulliteetti[4*] *s. lak.* mitättömyys, ehdoton pätemättömyys. **-kantelu** *s. lak.* mitättömyyskantelu.

nulo[1] *a. murt.* -us[65] *omin.* alakuloinen, alla päin oleva. | N:us nyt mielt' ei paina, / sujuu temput, riemu soi *MANN. Munterinp' ei ollut n. / Kustaan lipun alle tulo *MANN.

nulppo[1*] *a.* ja *s. murt.* sarveton (poro).

numeeri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* joka voidaan laskea, määrittää, lausua, ilmaista numeroilla, numeroilla tapahtuva, lukumäärään perustuva, luvusta riippuva, lukumääräinen, numero-. | Teräksen kovuuden n. arvo. N. jaotus, arviointi. Suorittaa n:sia laskelmia. Määrittää n:silla laskuilla. Laskea n:sesti. N:sesti vähäinen määrä. — *Mat.* N. yhtälö 'yhtälö, jonka kertoimet ovat tiettyjä lukuja'.

numeraali[4] *s. kiel.* lukusana.

numero[2] *s.* **I. 1.** luvun kirjoitusmerkki. | N:t 0—9. Kahden, viiden n. (myös ◡) '2, 5'. Arabialai-

set, roomalaiset n:t. Jos luku alkaa nollalla tai nollilla, sanotaan niiden jäljessä olevia muita n:ita merkitseviksi n:iksi. Summa merkittynä sekä kirjaimin että n:in. Algebrallisissa laskutoimituksissa käytetään usein kirjaimia n:iden sijasta. — Pahvinen, peltinen n. Kilpailijoilla oli rinnassa suuret n:t. **2.** numerolla ilmaistu arvosana. | Todistuksen n:t. Saada hyvä, huono n. jstak oppiaineesta. Käytöksen, matematiikan, laulun n. — *Yhd.* huolellisuusn.; koen. **3.** *mon.* numeroilla ilmaistuista luvuista, määristä. | Esittää n:ita kulutuksen kasvusta. Puhuvia n:ita alkoholin käytöstä. Vienti edusti suurempia n:ita kuin tuonti. — Suomi voitti maaottelun n:in [= pistemäärin] 106—96. — *Yhd.* kuolleisuus-, kustannus-, menekki-, myynti-, tilasto-, tuonti-, työttömyys-, vientin:t.

II. *lyh.* n:o. **1.** numeroilla merkityistä t. merkittävistä jnk paikkaa t. asemaa jssak järjestyksessä, sarjassa, järjestelmässä, luettelossa, luokituksessa yms. osoittavista luvuista, järjestysnumeroista. **a.** Pekan n. rivissä oli 6. Auton, polkupyörän, kiväärin, verokirjan, passin, kuitin, arvan n. Setelin sarja ja n. Tontin, talon, huoneiston n. Puhelimen n. Sivun, virren, säkeen n. Tilan n. maakirjassa. Juokseva n. 'järjestysnumero'. — *Yhd.* arkisto-, järjestys-, kontrolli-, maakirja-, rekisteri-, tarkastus-, viittausn.; kilpailu-, lähtö-, tulon.; puhelinn.; varusn.; koen. **b.** jnk luokitusjärjestelmän mukainen kokoa, laatua tms. osoittava numero (luku). | Puvun, kengän n. Lakki on liian pientä, liian suurta, sopivaa n:a. Raakasilkin laillinen eli kansainvälinen n. ilmaisee 9.000 m:n pituisen langan painon grammoina. 40 n:n ompelulankaa. 16 n:n teräslevyä. N. 3:n lyijykynä. Kolmen n:n jauhoja. — *Yhd.* kestävyys-, kovuus-, laji-, lujuus-, suuruusn. **2.** Huone n. 10 'numerolla 10 merkitty huone'. — *Puhek.* Hän on ystäväni n. yksi 'paras ystäväni'. Yhteiskunnan vihollinen n. yksi 'pahin vihollinen'. Se oli yllätys n. kaksi 'toinen yllätys'.

III. 1. määränumerolla merkitystä esineestä, paikasta yms. | Soittaa [puhelin]n:on 12 34 56. N. on varattu, ei vastaa [puhelimeen]. Yhdistää väärään n:on. Paavo asuu Rantakadun n:ssa 26 'talossa, jonka numero on 26'. Asuimme hotellissa vierekkäisissä n:issa 'peräkkäisillä numeroilla merkityissä huoneissa'. Talot ovat samaa, eri n:a 'kuuluvat samalla, eri maakirjanumerolla merkittyyn tilaan'. Antti Lappalainen Peräkylän n:sta 8. **2.** jnk tilaisuuden ohjelman osana oleva esitys, kilpailu tms., ohjelman kohta. | Ohjelman ensimmäisenä n:na oli tervehdyspuhe. Illan ohjelmaan kuului viisi eri n:a. Koko kilpailujen paras n. oli 5.000 m:n juoksu. — *tehdä numero jstak.* Asiasta tehtiin suuri n. 'asiaa pidettiin tärkeämpänä, asiaan kiinnitettiin suurempaa huomiota kuin se ansaitsi, asiasta nostettiin häly, asiaa paisuteltiin (suhteettomasti)'. Johtaja ei tehnyt n:a alaistensa myöhästymisistä. Ei kannata tehdä n:a tyhjästä. Esiintyä itsestään n:a tekemättä 'vaatimattomasti'. Sinun pitääkin aina tehdä n. itsestäsi 'saada huomio kiintymään itseesi, esiintyä tärkeänä'. — *Yhd.* ohjelman.; alku-, loppu-, pää-, täyten.; laulu-, lausunta-, musiikki-, soitto-, tanssi-, voimistelun.; bravuuri-, loisto-, menestys-, veto-, yleisö-, yllätysn. **3.** samalla järjestysnumerolla numeroiduista, samalla kertaa ilmestyvistä sanomalehden, aikakauskirjan tms. kappaleista. | Sanomalehden, aikakauskirjan n. Kahdeksana n:na vuodessa ilmestyvä taidelehti. Vuosikerran ensimmäisessä n:ssa. Uuden Suomen viime lauantain n. — *Yhd.* erikois-, joulu-, juhla-, kaksois-, muisto-, näyte-, sunnuntain.; irto-, tilausn. **4.** kokoelman, varaston tms. luetteloiduista esineistä, kappaleista t. esinelajeista. | Museo, jonka kokoelmissa on tuhansia n:ita. Tavaraluettelo käsitti noin 500 n:a. A. on kerännyt satoja n:ita runoja ja arvoituksia. **5.** *kuv.* henkilöistä jnk suuren kokonaisuuden merkityksettömänä, epäitsenäisenä osana. | Hänen silmissään tavallinen ihminen on vain pelkkä n. Ei yksityinen sotilas ole suuressa armeijassa muuta kuin n.

numero|aineisto *s.* Tutkimuksessa käytetty tilastollinen n. Tehdä vertailuja n:aineiston perusteella. **-arpa** *s.* numeroitu, numerollinen arpa. **-arpajaiset** *s. mon.* arpajaiset, joissa osanottaja saa valita numeroita tietystä määrästä lukuja ja saa arvonnassa voiton, jos nostettujen numeroiden joukossa on hänen valitsemiaan. **-arvo** *s. mat.* numeroin ilmaistu (merkitty, lausuttu) arvo. | Kaavassa esiintyvien kirjainten n:t. **-arvoitus** *s.* arvoitustehtävä, joka perustuu numeroihin. **-asteikko** *s.* numeroitu asteikko. | Mittauskojeen n. **-esimerk|ki** *s.* esimerkki, jossa luvut (arvot, suureet) merkitään (lausutaan) numeroin. | Soveltaa teoreema n:kiin. Asia selviää parhaiten n:in avulla. **-herra** *s.* henkilöstä, joka on paljon numeroiden (tilastojen) kanssa tekemisissä, esittää mielellään numerotilastoja. | Kuivan asiallinen n. **-hevonen** *s. sot.* yleisessä käytössä oleva armeijan hevonen;)(palvelushevonen.

numeroi|da[30] *v.* varustaa järjestysnumero(i)lla, antaa jllek, merkitä jhk järjestysnumero(t). | N. kirjan sivut. N. tilitodisteet, hakemuksen liitteet. N. käskyn eri kohdat. Salissa on 250 n:tua paikkaa. Teosta julkaistiin 300 n:tua kappaletta.

numeroilmoitus *s. sot.* ilmoitus, joka vaaditaan miehiltä, kun tahdotaan todeta heidän olevan tehtäviensä mukaisilla numeroittaisilla paikoilla.

numeroimaton[57] *kielt.a.* N. istumapaikka. N:ta lankaa.

numeroimis|järjestelmä *s.* **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-laite** *s.* **-peruste** *s.* **-tapa** *s.*

numeroi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* gen:n määrittämänä (myös ◡). | Kolmen n. kynä 'kynä, jonka numero on 3'. Sopivan n:sta lankaa. — *Yhd.* kolmi-, kymmen-, moni-, nelin.; pieni-, pyöreä-, suurin.; eri-, samann.

numero|integrointi *s. mat.* integraalin numeroarvon laskeminen.

numerointi[4*] *teonn.* < numeroida. | Kirjan sivujen n. Suorittaa n. — Yleisesti käytetty n.

'numeroimistapa'. **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-laite** *s.* **-peruste** *s.* **-vaaka** *s.* Langan n.
numeroisilla[63] *s. vaill.* eräs seuraleikki. | Olla, leikkiä n.
numeroittain *adv.* numero kerrallaan, numero paikassaan, paikkaansa; numeroiden mukaan, numerojärjestyksessä, -järjestykseen. | Aikakauslehti ilmestyy n., viisi numeroa vuodessa. Tutkia lehden vuosikerta n. Järjestää kengät n. eri hyllyille.
numeroittainen[63] *a.* numeroittain tapahtuva, numerojärjestystä noudattava. | N. järjestys.
numeroitu|a[1*] *pass.v.* — *numeroitu|va* (a.) -vuus[65] (omin.) N:va suurejono (mat.) 'jonka luvut voidaan asettaa jonoon niin, että kutakin suuretta tulee vastaamaan tietty kokonaisluku'.
numeroitumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* — *Mat.* Yksikköjanan pisteet muodostavat n:toman pistejoukon.
numeroitus[64] *s.* numerointi; numero(i)lla tehty järjestysmerkintä, merkitty järjestysnumero t. merkityt -numerot, järjestysnumeroiden sarja. | Sivujen n. Kellotaulun n.
numero|jako *s.* numeroilla merkitty jako, jako numeroihin. **-jakso** *s.* **-jaotu|s** *s.* numeroilla merkitty jaotus. | N:ksella varustettu asteikko. **-jono** *s.* **-järjestelmä** *s.* Kymmenjärjestelmään perustuva numero [= luku]järjeste'mä. Kassakaappia avattaessa käytettävä n. **-järjesty|s** *s.* numeroittainen, numeroilla merkitty, ilmaistu järjestys. | Säilyttää lehdet n:ksessä. Panna n:kseen. Noudattaa n:stä. **-kerroin** *s. mat.* numerolla ilmaistu (merkitty) kerroin. | Luvussa 3*ab* on 3 luvun n. **-kilpi** *s.* Moottoriajoneuvon, talon n. **-kirjoitus** *s. mus.* nuottikirjoituksen sijasta käytetty numeromerkintä. **-kirves** *s. metsät.* kirves, jolla lyödään puuhun numeroita. **-laatta** *s.* Auton n. Eläimen korvaan kiinnitetty n. **-lappu** *s.* Pahvinen, metallinen n. Kilpailijan, vaatesäilön n. **-lasku** *s.* numeroilla suoritettava lasku; vrt. kirjainlasku | Logaritmien keksiminen merkitsi suurta helpotusta n:jen suorittamiseen. **-leima** *s.* **-leimasin** *s.* leimasin, jolla jhk leimataan numerot. **-levy** *s.* Auton n. 'numerokilpi'. Automaattipuhelimen n. **-lippu** *s.* numerolappu.
numerolli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* **1.** jossa t. jolla on numero(ita). | N. vaatelappu. N:sia hauleja. **2.** numeerinen, numero-. | N:set tiedot. N. selvitys jstak liikeasiasta. N:set suhteellisuusluvut. N:sesti epäedullinen kauppatase. N:sesti komea tilasto. N:sesti suuri 'lukuisa'. Kasvaa, pienetä n:sesti.
numero|luettelo *s.* Tavaralajien n:luettelot. **-lukko** *s.* avaimeton varmuuslukko, joka avataan numeroilla merkittyjä kääntölevyjä määräasentoon kiertämällä; vrt. kirjainlukko. **-lu|ku** *s.* **1.** numeroilla ilmaistu (merkitty) luku. | N:vuilla suoritettavat laskutoimitukset. Numeerisen yhtälön kertoimet ovat n:kuja. — Tilasto- yms. luvuista. | Tarkastella tilannetta n:kujen valossa. Esittää luotettavia n:kuja jstak. **2.** numeroiden lukumäärä. | Taulukon n. oli valtava. — Museon, kirjaston, kokoelman n. **-läppä** *s.* Soittokellotaulussa putoaa n., kun jostakin huoneesta painetaan nappia. **-lävistin** *s.* **-meisti** *s. tekn.* **-merkintä** *s.* numeroin suoritettu t. tehty merkintä. | Puneella tehty n. Kilometripylvään n. oli kulunut pois. **-merkki** *s.* Arabialainen, roomalainen n. Tietyn paksuisella langalla on tietty kirjain- tai n:nsä. **-mies** *s.* numeroiden käsittelyyn, laskemiseen tottunut henkilö. | Tottunut, näppärä n. Hän ei ollut mikään n., ja sen vuoksi hänellä oli paljon vaivaa kuittikirjoista ja laskuista TARK. **-mittakaava** *s.* mittakaava, jossa suhde ilmaistaan murtoluvulla. | N. 1 : 42.000. **-muisti** *s.* muisti, joka hyvin oppii ja säilyttää luvut. | Jkulla on hyvä n. **-määrä** *s.* Murtoluvun osoittajan n. Museon kokoelmien n. **-näppäin** *s.* Kirjoituskoneen n. **--esasto** *s.* numeroitu yksityisosasto. | Saunan n. **-paalu** *s. maanm.* numeroitu mittapaalu. **-puoli** *s.* Rahan kuva- ja n. Saunan n. 'yksityispuoli'. Teoksen n. 'numerotietoja esittävä osa'. **-pyörä** *s.* Laskukoneen, leimasimen n. **-rekisteri** *s. liik.* pankin rekisteri, johon asiat merkitään juoksevassa numerojärjestyksessä. **-rivi** *s.* Taulukon alin n. **-ryhmä** *s.* Jaksollisen kymmenmurtoluvun n:t. N. 1—30. **-sanoma** *s.* salakielinen sanoma, jossa on käytetty merkkeinä numeroita. **-sarake** *s.* Taulukon n. **-sarja** *s.* Taulukon, tilaston n:t. Tuotannon kasvua esittävä n. Puhelimen n. jo osoittaa kaupunginosan. **-sauna** *s. puhek.* julkisen saunan yksityisosasto. **-tarkastaja** *s. liik.* tilintarkastaja, joka tarkastaa vain tilien muodollista puolta (tav. jatkuvasti vuoden mittaan), numerotilintarkastaja. **-tarkastus** *s. liik.* tilintarkastus, joka rajoittuu vain tositteiden ja tilikirjojen vertailuun. **-tarkkailija** *s. liik.* tarkkailija, jonka tehtävänä on pitää silmällä vain tilikirjoja. **-tarkkailu** *s. liik.* vrt. ed. **-taulu** *s.* Kellon n. Auton matkamittarin n. Kilpakentän n. Kirkon n. 'taulu, johon jumalanpalveluksen virsien numerot pannaan seurakunnan nähtäväksi'. Kääntelee kuin lukkari n:a. **-taulukko** *s.* Esittää tilastotiedot n:ina. **-tehtävä** *s.* **-tekijä** *s. mat.* lausekkeen numerolla merkitty tekijä; vrt. kirjaintekijä. **-tie|to** *s.* Esittää tarkkoja, summittaisia n:toja jstak. Valaista asiaa n:doilla. Taulukon sisältämät n:dot Suomen ulkomaankauppaa koskevat n:dot. **-tilasto** *s.*
numerotilintarkastaja *s. liik.* = numerotarkastaja.
numeroton[57] *kar.a.* N. kappale.
numero|tyyppi *s.* Kirjain- ja n:tyypit. **-viiri** *s.* Kansainvälisen merkinantojärjestelmän n. **-virhe** *s.* Laskuun oli tullut pari n:ttä. **-yhdistelmä** *s.* Kassakaapin lukon n. Salamerkkisanoman n. **-yhtälö** *s. mat.* yhtälö, jonka kaikki tunnetut tekijät ovat tiettyjä lukuja; vrt. kirjainyhtälö.
numerus[64] *s.* **1.** *kiel.* luku. | Kaksi n:ta, yksikkö ja monikko. **2.** *mat.* luku, jonka logaritmi on annettu, vastinluku.
numismaatikko[2*] *s.* numismatiikan tutkija t. harrastaja, rahatieteilijä; rahojen, mitalien keräilijä.
numismaattinen[63] *a.* numismatiikkaa koskeva, numismatiikan alaan kuuluva. | N. kokoelma, julkaisu, kirjallisuus. Suomen n. yhdistys.

numismatiikka[10*] *s.* tieteenhaara, joka tutkii rahoja, rahojen vastikkeita, mitaleja ym. rahan kaltaisia esineitä, rahatiede.
nummettua[1*] *v.* muuttua nummeksi.
nummi[8] *s.* **1.** kuiva, karu, hiekkaperäinen, etup. vain kanervaa, sammalta ja jäkälää kasvava maa. | Kanervainen n. Puuton n. — *Erik.* Parolan n. 'harjoituskenttä'. — *Yhd.* hiekka-, jäkälä-, kanerva-, varpun. **2.** *murt.* kangas. | - - ja kultanummen hongat soi KIVI. **-hiekka** *s.* **-lammas** *s. maat.* nummilla elävä lammas, vars. Pohjois-Saksassa Lüneburgin nummella elävä pienikokoinen lammas(rotu). **-maa** *s.* Karu, hiekkainen n. **-mainen**[63] *kalt.a.* N. ylätasanko. **-maisema** *s.* **-niitty** *s.* **-seu|tu** *s.* Pohjois-Saksan n:dut.
nummuliitti[4*] *s.* alkueläimiä, joiden rahan muotoiset kuoret muodostavat vanhemman tertiäärikauden kalkkikivikerroksia. **-kalkki** *s. geol.* vrt. ed.
nunatakki[4*] *s. maant.* mannerjäästä esiin pistävä kallioperän paljas huippu.
nunna[11] *s.* **1.** luostarilupaukset tehnyt, jhk nunnakuntaan kuuluva nainen; vrt. munkki. | Kreikkalaiskatolinen n. Vihkiä n:ksi. Siveä kuin n. **2.** = nunnaperhonen. — *Yhd.* havu- lehtin. **3.** = nunnankukka. **4.** *rak.* = nunnatiili.
nunna|kokelas *s.* luostarissa koeaikaansa oleva nunna, noviisi. **-kunta** *s.* samoja luostarisääntöjä noudattavien nunnien yhteisö. | Pyhän Klaaran n. **-luostari** *s.* **-lupaus** *s.* naisnoviisin antama luostarilupaus. | Tehdä, antaa n. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* Naisen n. olemus. N:set piirteet.
nunnan|huntu *s.* Peittää päänsä n:huntuun (kuv.) 'ruveta nunnaksi'. Hylätä n. (kuv.) 'luopua nunnan elämästä'. **-kukka** *s.* Nonnea, karhealehtisiin kuuluvia kasveja. **-puku** *s.*
nunna|perhonen *s.* Liparis, metsien tuhohyönteisinä esiintyviä kehrääjäperhosia. **-sisar** *s.* nunna, luostarisisar. **-tarha** *s. kans.* jatulintarha. **-tiili** *s. rak.* eräs kattotiili(muoto), nunna. **-vala** *s.* nunnalupaus.
nunnu[1] *s. kans.* **1.** nänni. | Lehmän n. **2.** kukista. | Päivä paistoi, nurmen n:t, / kukat kultaiset kedolla/ katselivat, kuuntelivat KALLIO.
nuntiatuuri[4] *s.* **1.** nuntiuksen toimi. **2.** nuntiuksen virasto.
nuntius[64] *s.* vieraassa valtakunnassa oleva paavin vakinainen lähettiläs, joka valvoo valtion kirkollisia suhteita, mutta ei harjoita tuomiovaltaa.
nuo *pron.* ks. tuo.
nuode[78*] *s. kansat.,* tav. *mon.* vanhoissa karjalaisissa häämenoissa morsiamen puolelta oleva saattoväki, nuode-, juohdemiehet, noude, nouteet. | Nuoteet nousivat ajopeleihin. Hupina käki metsässä, neito nuori nuotehessa SL. **-mie|s** *s. kansat.* vrt. ed. | N:het saattoivat morsiamen sulhasen kotiin. **-väki** *s. kansat.* seurue, jonka kanssa sulhanen tulee häätaloon häitä pitämään ja morsianta noutamaan; vrt. juohdeväki.
nuoha[11] *s. murt.* noki, pöly, nöyhtä.
nuoh|oa[1] *v. harv.* = nuohota. | Karista katosta karstat, / noet n:o kiukahasta KAL.
nuohoamis- = nuohous-. **-kola** *s.* **-luukku** *s.*
nuohooja[16] *tek. amm.* < nuohota. | Kurssin käynyt n. N:n kuula. — *Kuv.* Maailmanrannan n. 'kulkuri, maailmankiertäjä'. **-mestari** *s.* nuohousalueesta vastaava nuohooja.
nuoho|ta[38] *v.* puhdistaa noesta; laajentuneessa merk:ssä yl. siivota. | N. savupiippu, savukanavat. N. öljylamppu. — N. katto ja seinät havuluudalla. Alituiseen pestä ja n. lattioita. Talossa on paljon n:ttavia kohtia. Liisa nauroi ja n:si [pojan kasvoja] - - väkisin pesusienellä TALVIO. — *Kuv.* Mies on ikänsä n:nnut kotikylänsä nurkkia 'elellyt kotikylässään'. Romujen kerääjä n:aa [= koluaa, etsii, tarkastelee] joka nurkan. Kissakin, joka n:o [= hankaa kyljellään] säärtäni SILL.
nuohous[64] *teonn.* < ed. | Uunin, savupiipun n. **-alue** *s.* Kaupunki on jaettu n:isiin. **-kola** *s.* koukkumainen nuohousväline. **-laitos** *s.* Kunnallinen n. **-luukku** *s.* Tulipesän, savukanavan n. 'noki-, tuhkaluukku'. **-väline** *s.*
nuoj|aa[2] *deskr.v. harv.* nuhjailla, nuhjata, nuhjustella, nahjustella; myös: ahertaa, puurtaa. | Kantaa n. suurta kantamusta. Koko aamun n:aa tallissa hevosten ruokinnassa. Kokouksessa n:ettiin puoli päivää. — - - peltomaassaan päiväkaudet n:aa ja lapiollaan lykkii ... AHO.
nuojah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Puiden latvat n:telivat hiljalleen tuulessa. Soudettiin niin lujasti, että vene n:teli.
nuojaht|aa[2*] *mom.v.* (< nuojua) huojahtaa, nyökähtää. | Pää n:i rintaa vasten.
nuojautua[44] *v. harv.* nuhraantua, nuhjaantua.
nuoju|a[1] *deskr.v.* -nta[15*] *teonn.* huojua, huojahdella, nyökähdellä, nuokahdella. | Täydet tähkäpäät n:vat iltatuulessa. Puut aamutuulessa huojuu / ja latvat ne tuulessa n:u ELINA VAARA. Pitkään kotvaan ei hän vastaa, vaiti n:u, / katsoo huokaellen, kuinka kaislat huojuu *MANN.
nuojuilla[29] *frekv.v.* < ed.
nuojut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tuuli n:telee puita. N. vartaloaan.
nuojutt|aa[2*] *kaus.v.* < nuojua. | Tuuli n:i ruohoa. N. päätään, vartaloaan.
nuokah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Täydet tähkäpäät n:televat vienossa tuulessa. Väsynyt pää n:telee tämän tästä.
nuokah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* heilahtaa hervottomasti alaspäin, nyökähtää, nuukahtaa. | Torkkuvan pää n:ti tuon tuostakin. — *Kuv.* nyykähtää, tuupertua. | Nurmeen n:ti poika maan SILJO.
nuokall|aan, -een *adv.* painuksissa, nuokuksissa, riipuksissa. | Istua pää n. Rukiin tähkät, kukat ovat n. Pää retkahti n:een.
nuokku|a[1*] *v.* **1.** heilahdella veltosti alaspäin, nuokahdella; olla nuokuksissa. | Väsyneen ihmisen, hevosen pää n:u. Istuu pää n:en. Kuusen oksat n:vat lumivaipan alla. On helteinen päivä, kukat n:vat hennoissa varsissaan. Kypsät marjatertut, täydet tähkäpäät n:ivat. Soutajien vartalot n:vat tasaisessa tahdissa. - - n:vat [= notkuvat] orret maanpäällisestä tavarasta sitä raskaampina JOTUNI. — *Kasv.* N:-

va latva, kukinto. Kukan varsi veltto, n:va. N:va ohra 'nuokkuohra'. Kissankellon kukat ovat n:vassa asennossa. 2. torkkua, torkahdella. | Väsynyt mies n:u pöytää vasten. Uninen ajuri n:i rattaillaan. Kaksi vanhaa, vanhaa varista / n:u hiljaa pellon aidalla L.POHJANPÄÄ. Lippo n:u tukka silmillä ja puhisee kuin raskaassa unessa HAARLA. — *Kuv.* veltosta, uneliaasta, väsymyksen t. haluttomuuden herpaisemasta toiminnasta t. olemisesta. | Uupunut juoksija n:u raskaasti maaliin. Saamaton ja omissa unelmissaan n:va henkilö. Ukko Granbergin -- pikkuinen maja n:i Katajanokan korkeimmalla kohdalla J.V.LEHTONEN.

nuokku|helmikkä *s.* Melica nutans, helmikkä, jonka tähkylät ovat harvassa yksipuolisessa nuokkuvassa tertussa. **-ohra** *s.* harva- ja nuokkuvatähkäinen kaksitahkoinen ohralajike; vrt. pystyohra. **-talvikki** *s.* Pyrola secunda, talvikki, jonka terttu on toispuolinen, nuokkuvakukkainen.

nuokkuva|kukkainen *a.* N. arokellukka. **-latvainen** *a.* N. kasvi.

nuokuksi|ssa, -in *adv.* asennosta: rennosti alaspäin taipuneena, painuneena, riipuksissa, lerpallaan. | Torkkua penkillä pää n. Hevonen seisoo pää n. Helteisenä päivänä kasvin kukka painuu n:in.

nuokunta[15*] *teonn.* < nuokkua.

nuokuskel|la[28] *frekv.v.* < nuokkua. | Kissa n:ee penkin kulmalla.

nuokut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | N. päätään. Alakuloisesti oksiaan n:televa paju. [Lähtivät] soutaa n:telemaan siintäviä salmia kohden AHO.

nuokutta|a[2*] *kaus.v.* < nuokkua. **1.** N. päätään. Tuuli n:a marjaterttuja. **2.** *3.pers.* torkuttaa. | Väsynyttä lasta alkaa n.

nuolais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < nuolla. **1.** varsin. merk. | N. huuliaan, suupieliään. Koira n:ee isäntänsä kättä. N. postimerkin liima kosteaksi. N. lusikkansa puhtaaksi. Koira n:ee ruoan lautaselta, voin leipäpalan päältä. Älä n:e ennen kuin tipahtaa SL. **2.** *kuv.* Liekki n:ee uunin suuta, vaatteita. Laine n:ee rantakiviä. Hyökyaalto n:i miehen laivan kannelta mereen. Tyhjän siitä n:ee 'ei hyödytä mitään'. Pääsihän siinä [karjankaupassa] joskus vähän n:emaankin [= hyötymään, voittamaan] SILL. — *Erik.*, vars. *urh.* sulavasta, täpärästä ylittämisestä tms. | [Hyppääjä] n:ee [= ylittää miltei hipaisten] riman. [Aituri] n:ee esteen kauniisti. [Katajapensaiden] latvat vain rapsivat kinttuja, ellei kyllin taitavasti n:sut ylitse KARHUM. [Pakenevat pojat] n:ivat edellä minkä ulottimet myönsivät ALKIO.

nuoleksi|a[17] *frekv.v.* -nta[15*] *teonn.* (< nuolla) nuoleskella. | N. huuliaan, suutaan. Kissa n:i käpäliään. Lehmät n:vat toisiaan. — Liekit n:vat kattoa ja seiniä. -- terävä viikate n:i [= leikkaa helposti] apilaa juuresta poikki ALKIO.

nuolen|heitto *s.* N. maaliin. Lasten juhla, jonka ohjelmassa on n:heittoa, onkimista ym. **-kantama** *s.* N:n päässä. Ampua n:n etäisyydestä. **-kärki** *s.* **-nopea** *a.* -sti *adv.* N. heitto, vauhti. Kiitää n:sti. **-pää** *s.* nuolenkärki. **-pääkirjoitus** *s. hist.* Kaksoisvirran maassa muinoin käytetty kirjoitus(järjestelmä), jonka merkkeinä ovat nuolenpään t. kiilan muotoisten kuvioiden yhdistelmät, kiilakirjoitus. | Savitaulu, jossa on n:ta. **-pääteksti** *s.* vrt. ed.

nuoleskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < nuolla. | N. huuliaan. N. rasvaisia sormiaan. — Tulikielekkeet n:evat palavaa taloa. — *Ark. halv.* suutelemisesta. | Porttikäytävässä n:u.

nuolettaa[2*] *fakt.v.* < nuolla. | N. koiralla kättään.

nuoleutu|a[44] *pass.v. harv.* < nuolla. | Hyökyaalto oli syössyt kannelle ja n:i -- jokaiseen kojuun ja komeroon TALVIO. — *Kuv.* hävitä tarkoin, kuin nuoltuna. | Viimeistään sen [varjagiliikkeen] vaikutuksesta näyttää Etelä-Pohjanmaan väestö n:neen pois J.JAAKKOLA.

nuol|i[32] *s.* **1.** jousella, puhallusputkella tms. singottava terävä- t. tylppäkärkinen, kevyt, tav. puinen keihään tapainen ase; vrt. vasama. | N:en varsi, kärki, kärkipää, sulkapää. Sulitettu, myrkytetty n. Vetäistä n. viinestä. Asettaa n. jänteelle. Ampua, singota, puhaltaa n. Lävistää, surmata n:ella. N. suhahti ohi. Katse, sanat terävät kuin n. Kiitää, lentää n:en nopeudella. N:ta nopeampi, nopeammin. Kiitää, lentää, juosta n:ena 'nopeasti kuin nuoli'. Ponnahtaa n:ena pystyyn. Hyökätä n:ena jkn kimppuun. -- n:ella teräsnenällä, / vasamalla vaskisella KAL. Päähyt pyörähti pihalle, / miehen kallo kartanolle, / kuni n:en noutaessa / puusta koppelo putosi KAL. — *Erik.* käsin maalitauluun heitettävä nuoli, tikka. | Heittää n:ta. — *Kuv.* Amorin, lemmen n:en haavoittama, satuttama. Ukkosen n. 'salama'. Surman, tuskan, vihan, kohtalon n. Mutta ampukoot he päällemme kaikki kiukkunsa n:et KIVI. Oot, Jeesus, vahva kilpemme, / mi pahan n:et estää VK. — *Yhd.* heitto-, lintu-, myrkky-, orava-, puu-, sulka-, valon.; noidan-, surman-, ukkosen-, ukonn. **2.** jk singottavaa nuolta muistuttava esine, (liikenne-, typografinen) merkki tms. | Kompassin n. Tien ajosuuntaa osoittava n. Kartan reunassa oleva n. (→) osoittaa pohjoissuunnan. Tekstissä n. osoittaa sanaa, johon viitataan. Vektorin n. Voimien resultantin n. — *Yhd.* osoitin-, pohjois-, suunta-, tuulin.; kaksois-, salaman.

nuoliai|nen[63] *s.* **1.** *urh.* pesä-, jalkapallossa: pallo, joka hipoo maata, kentän rajoja t. maalin reunoja. | Ampua, sivaltaa lujia n:sia. — *Yhd.* maa(n)-, raja(n)n. **2.** vain *yhd.* Kiven-, tuulenn.

nuoli|hammas *s. tekn.* nuolimainen hammas. **-hammastus** *s. tekn.* Hammaspyörän n. **-hampainen** *a. tekn.* N. lieriöratas, jyrsin. **-haukka** *s.* Falco subbuteo, jalohaukan sukuun kuuluva pienikokoinen haukka.

nuolija[14*] *tek.* < nuolla. | Padan n. — Jkn saappaiden n. 'imartelija, hännystelijä, orja'. — *Yhd.* ruoskan-, saappaann.

nuoli|juuri *s.* = arrowjuuri. **-kantai nen** *a. kasv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* N. [= nuolimainen] lehti. N:sti sepivä lehti. **-kimppu** *s.* **-kontti** *s.* Metsästäjän n. **-korkeus** *s. tekn.* Holvin n.

'lakikorkeus'. **-kotelo** *s.* viini. | Mies jousi ja n. olallaan. **-kuvio** *s.* nuolen muotoinen t. nuolien muodostama kuvio. | Tiemerkin n. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* N. kuvio, merkki. Luoti lentää n:sesti. — *Kasv.* N. lehti. **-ma|to** *s.* N:dot 'Chaetognata, matoluokka, johon kuuluu pieniä, nuolimaisia matoja'. **-myrkky** *s.* eläimistä t. kasveista saatu, nopeasti ja tehokkaasti vaikuttava myrkky, jolla luonnonkansat sivelevät nuoltensa kärjet. **-nuolinen**[63] *poss.a.* Kaksi-, kymmen-, terävän.

nuoli|paju *s.* Salix hastata, eräs paju(laji). **-pyssy** *s.* jousi-, kaaripyssy. **-ryöp|py** *s. kuv.* Hyökkääjä sai vastaansa ankaran n:yn. **-sa|de** *s. kuv.* Saada vastaansa, niskaansa tuima n. Joutua n:teeseen. Lähettää jkn jälkeen n. **-sauma** *s. anat.* = lakisauma. **-suunta** *s.* nuolen osoittama suunta (piirroksessa tms.). **-taso** *s. anat.* = sagittaalitaso. **-tuisku** *s. kuv.* Hyökkääjä kärsi tuntuvia tappioita kovassa n:ssa. **-tyvinen** *a. kasv.* = nuolimainen. | N. lehti. **-viini** *s.* Metsästäjä jousi kädessä ja n. selässä. **-viit|ta** *s.* nuolen muotoinen viitta. | Tie merkitty n:oilla. **-viiva** *s.* Suuntaa osoittava n.

nuol|la[25] *v.* **1.** pyyhkiä t. sivellä, lipoa kielellään. | N. tyytyväisenä huuliaan. N. sormiaan. N. lusikkansa. Poi'ittuaan lehmä puhdistaa vasikkansa n:emalla. Kissa n:i lattialle läikähtäneen maidon. Kyllä koira haavansa n:ee SL. — Hyönteinen, jolla on n:evat suuosat. — Pää on kuin n:tu 'hiukset sileästi päätä myöten kammattuina, us. samalla rasvattuina t. kasteltuina'. Tukka sileästi jakaukselle n:tuna. — *Halv.* suutelemisesta. | - - lennetään yöt kuin päättömät kanat ja annetaan kaiken maailman miesten n. itseään TYYNE MAIJA SALMINEN. — *Kuv.* Tappelijat lähtivät kukin taholleen haavojansa n:emaan 'vammojaan parantelemaan, potemaan, toipumaan'. Puolue n:ee vielä haavojaan vaalitappion jälkeen. N:koon haavansa [= pitäköön hyvänään, kärsiköön, koettakoon itse selviytyä kärsimästään vahingosta tms.], kun ei uskonut varoituksia. N. näppejään, näppiä n:len, ks. näppi 2. Alentua n:emaan jkn saappaita 'imartelemaan, liehakoimaan, nöyrästi tottelemaan jkta, matelemaan jkn edessä'. **2.** *kuv.* ed:een liittyen. | Tuli n:ee padan pohjaa. Kulovalkean liekit n:ivat kuivaa kanervikkoa. Metsäpalo n:i maan paljaaksi. Laineiden sileiksi n:emia rantakiviä. Aurinko n:ee keväiset lumet. - - suksi n:ee ladun pohjaa KATAJA. Hämärä n:ee pehmeästi paikkoja TALVIO. — Äärimmäisen perusteellisesta puhdistamisesta, raivaamisesta yms. | N. alituiseen lattioita ja nurkkia. Metsät oli n:tu [= hakattu] putipuhtaiksi. - - huhtikuun tuuli voi n. rukiin oraat olemattomiin SILL. — *Urh.* N. [= ylittää täpärästi ja sulavasti] aidat, esteet. N:eva [= matala ja vetävä] askel. A. n:i [= juoksi nuolevalla tyylillä] aidat ajassa 14.6.

nuolu[1] *teonn.* < ed. | Ei n. elätä, eikä kaape kadota SL. Mikä neulalla saadaan, se n:lla syödään SL. **-kivi** *s.* **1.** kivi, jonka päältä nautakarja ja lampaat laitumella ollessaan saavat nuolla suolaa ja jauhoja. **2.** *maat.* suolantarpeen tyydyttämiseksi karjan nuoltavaksi annettava suolakivi. **-kuppi** *s. tekn.* eräänlainen voitelukuppi. **-pala** *s.* = nuolukivi 2. **-suinen** *a. el.* N. hyönteinen. **-suu** *s. el.* hyönteisten nuolevista suuosista. **-tauti** *s. eläinlääk.* vars. nautaeläimissä esiintyvä puutostila, jolloin niillä on halu nuolla, pureskella ja niellä kaikenlaisia esineitä ja aineita.

nuopalla(an) *adv.* nuopeana, nuuduksissa. | Olla, kyyhöttää n. Istua pää n. 'nuokallaan, nuokuksissa'.

nuope|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* alla päin oleva, haluton, alakuloinen, masentunut, nuutunut. | Lapsi on ollut koko päivän kovin n., ei syö eikä leiki. Hän on perin surkean ja n:an näköinen. Tuo hevonen ei ole terve, koska se seisoo noin n:ana, pää riipuksissa. — *nuopeissa(an* (adv.) nuopeana, nuopallaan. | Olla n:issaan.

nuor. *lyh.* nuorempi. | Nuor. kirjanpitäjä, lehtori. Virtanen nuor.

nuor|a[11] *s.* **1.** 6—12-säikeinen rihma t. ohut köysi, jonka läpimitta on enintään 7 mm; vrt. lanka, liina, naru, nyöri, rihma, paula. | Paksu, ohut, luja, vahva n. Kolminkertainen n. Kymmensäikeinen n. N:an säie, pää. N:an pätkä. Purjeveneen n:at. Punoa, tehdä n. Vyyhdetä n:aa. Kiskoa, nykiä n:asta. Kiristää n:aa. Sitoa n:alla. Pujottaa n:aan. Ripustaa pyykki n:alle kuivumaan. Pitää hevosta n:assa. Panna n:aan. Juoksuttaa n:an päässä. Taluttaa eläintä n:assa. — *Yhd.* hamppu-, jouhi-, manila-, niini-, olki-, paperin.; napa-, solmu-, tervan.; heitto-, hirtto-, hyppy-, kiinnitys-, laukaisu-, pelastus-, ojennus-, side-, sytytys-, talutus-, veton.; jalka-, jalus-, kaide-, kela-, koho-, kokka-, käsi-, lieka-, mitta-, niisi-, paketti-, purje-, pyykki-, ohjas-, ohje-, rinta-, suu-, vyön.; kelkan-, kellon-, pellinn. **2.** erikoiskäyttöä. | Tanssia n:alla, ks. nuorallatanssija. Hypätä n:aa 'hyppiä lenkkinä pään yli pyöritettävän nuoran ylitse'. Panna jku n:iin 'sitoa köysiin', kuv. yl. 'vangita'. Olla, pitää n:issa. Mennä, vetää itsensä n:aan 'hirttäytyä'. Roikkua n:assa, n:an päässä, jatkona 'hirressä'. Saada n. kaulaansa 'saada hirttotuomio'. — *vetää, nykäistä (oikeasta, väärästä) nuorasta.* Kyllä hän suostuu, kun vain osaat nykäistä oikeasta n:asta. En tiedä, mistä n:asta nyt olisi vedettävä 'mitä tehtävä, yritettävä'. — *nuorana(an)* yhtämittaisena jonona, köytenään. | Miehiä hiihti n:anaan ohi.

nuora|-aisa *s. maat.* Niittokoneen n:-aisat. **-haasia** *s. maat.* haasia, jossa kannatinriukujen sijasta käytetään pingotettuja nuoria. **-hyppely** *s. voim. urh.* hyppely lenkkinä pään yli pyöritettävän nuoran ylitse. | N. on hyvää hengitysharjoitusta.

nuorai|nen[63] *a.* **1.** *ain.* nuorasta tehty, nuora-. | N:set aisat, ohjakset. **2.** *poss.* Kaksi-, monin.

nuora|kaide *s.* pingotetun nuoran muodostama (us. tilapäinen) suojakaide. **-kannin** *s.* Metsästäjän laukun n. **-kehto** *s.* nuorissa riippuva kehto. **-keinu** *s.* orteen, puunoksaan tms. lenkille ripustetusta köydestä (t. köysistä) ja sen (niiden) varaan asetetusta laudasta tms. tehty

keinu, nuorakiikku. | Vajan orteen ripustettu n. **-keraaminen** *a. arkeol.* nuorakeramiikkaan kuuluva t. sille ominainen. | N. saviastia. N. kulttuuri. **-keramiik|ka** *s. arkeol.* myöhäiskivikautinen saviastiain koristelu(tyyli), jossa ornamentit tehtiin nuoralla astian pintaan painamalla ennen polttamista; tältä ajalta peräisin olevat saviastiat. | N:alla koristetut saviastiat. N:kaan kuuluva muinaislöytö. **-kiik|ku** *s.* nuorakeinu. | Lapset kiikkuvat orteen kiinnitetyssä n:ussa. **-kimppu** *s.* **-koristeinen** *a.* vars. = nuorakeraaminen. | N. saviastia. **-lenk|ki** *s.* Sitoa, kytkeä n:illä.

nuorallatanssija *s.* tasapainotaituri, joka kävelee, tanssii t. tekee muita taitoliikkeitä maanpinnan yläpuolelle pingotetulla nuoralla. | Esiintyä sirkuksessa n:na. — *Kuv.* Poliittinen n.

nuoramai|nen[63] *kalt.a.* N:seksi pötkyksi puristettua tupakkaa.

nuoranen[63] *s.* **1.** *dem.* Lyhyt n. **2.** *kut.* tasavaltainen toimikas, jossa kaikki lankojen juoksut ovat yhtä pitkät.

nuoran|heitin *s. mer.* = heittokivääri. **-punoja** *s.* N:n ammatti. **-punomo** *s.* **-punonta** *s.* nuoran valmistaminen käsin t. koneellisesti punomalla. **-pätkä** *s.* Sitaista n:llä kiinni. **-pää** *s.* Roikkuva n. — Vetää itsensä n:hän 'hirttäytyä'. **-silmukka** *s.* Heittää n. kaulaan. - - kaulani oli vähällä joutua n:an [= olin joutua hirteen] WILKUNA.

nuora|ohja(kse)t *s. mon.* **-painan|ne** *s.* N:tein koristeltu saviastia. **-portaat** *s. mon.* nuoratikkaat. | Laivan mastoon vievät n. **-silmukka** *s.* **-|tikapuut, -|tikkaat** *s. mon.* Nousta laivaan n:tikkaita myöten. Laivasta laskettiin n. Voimistelusalin n. **-vyyhti** *s.* **-vyö** *s.* Housut n:llä kiinni.

nuorehko[2] *mod.a.* < nuori. | N. henkilö. N. lainasana.

nuorek|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* nuorelta näyttävä, vaikuttava, nuoren tavoin tunteva, ajatteleva, toimiva, nuorelle ominainen. | N. ja pirteä vanhus. N:kaan näköinen. N:kaan iloinen. Sileä ja n. iho. N., sointuva ääni. Pukeutua n:kaasti. Iloista seuraa ja n:asta leikinlaskua. N. ja haltioitunut mieliala. N. sankarimieli, seikkailunhalu. N:kaan uskon innoittama. Keski-ikään saakka n:kuutensa säilyttänyt nainen. Viisikymmenvuotias, mutta vielä n:kaan voimakas ja päivettynyt mies SILL. — N. ja eteenpäin pyrkivä maa. "Kesäyön unelma" on kautta aikojen n:kuutensa säilyttävää runoutta.

nuoremmainen[63] *a.* = nuorempainen.

nuoremmiten *adv.* nuorempana, nuorena. | Sienen heltat ovat n. valkeahkoja, vanhemmiten kellanruskeita.

nuoremmuu|s[65] *omin.* < nuorempi. | Karjalan ja Savon viljelyksen n. Lounais-Suomeen verrattuna. Jonkin tavan tai uskomuksen n:tta tai vanhemmuutta on usein vaikea ratkaista. — *nuoremmuutta(an* (adv.) siitä syystä t. sen perusteella, että on nuorempi, nuoremmakseen, nuorempana. | Tarjoudun n:ttani lähtemään. Hän lupasi n:ttaan suorittaa tehtävän. Mene sinä n:ttasi!

nuorempainen[63] *a. runok.* (*rinn.* nuoremmainen) nuorempi. | Veli vanhempi kirosi: / - - / Sanan saattoi n.: / - - LEINO.

nuorenlainen[63] *a.* nuorehko, nuorenpuoleinen. | N. mies, äiti.

nuorenmiehen|asunto *s.* **-elämä** *s.* Viettää n:ä. **-koti** *s.*

nuorenno|s[64] *s. metsät.* hakatun metsikön t. puuryhmän tilalle tav. luonnon siemennyksestä noussut taimisto, vars. jonkin verran varttunut, muutaman metrin korkuinenkin. | Luonnollinen n. Kuusen n:ksille vaarallinen sieni. Karja tuhoaa metsän n:sta.

nuorennus[64] *teonn.* nuorentaminen. — *Metsät.* par. uudistus. **-aine** *s.* On turhaan koetettu keksiä tehoavaa n:tta. **-leikkau|s** *s.* Ryppyjen poistaminen ym. n:kset. — Vanhojen hedelmäpuiden ja pensaiden n. 'leikkaaminen uusien versojen kehittymiseksi'. — *Kuv.* [Jalkapallo]-joukkue on läpikäynyt n:ksen 'joukkueen miehiä on vaihdettu nuorempiin'. **-lääk|e** *s.* Aikojen kuluessa on kokeiltu monenlaisia n:keitä. **-menetelmä** *s.*

nuorenpuolei|nen *a.* nuorehko, nuorenlainen. | N. äiti. N:sta väkeä. N. kasvin taimi.

nuoren|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* **1.** tehdä nuore(mma)ksi, nuore(mma)n näköiseksi. | Ihmisiä on koetettu n. lääkkeiden, leikkausten ym. menetelmien avulla. Parran ajaminen n:si miestä huomattavasti. Puku n:taa häntä kovasti. Vaikuttaa n:tavasti. On voima, mi mielet n:taa, / - - / se on laulun tenhoisa taika A.NOPONEN. **2.** erikoiskäyttöä. | N. urheilujoukkuetta, seuran johtokuntaa 'vaihtaa entisten jäsenten sijalle nuorempia'. N. karjakantaa. N. hedelmäpuita 'edistää puun kasvua kuivuneita oksia leikkaamalla yms.'. — *Metsät.* par. uudistaa.

nuorentamis|menetelmä *s.* **-tapa** *s.*

nuorentu|a[1*] *pass.v.* (< nuorentaa) nuortua. | Olet ihan n:nut viime näkemästä.

nuore|ta[34] *v.* = nuortua. | Taudista toivuttuaan hän näyttää vahvistuvan nopeasti ja aivan kuin n:nevan.

nuorgrammaat|ikko *s. kiel.*; *syn.* junggrammaatikko. | N:ikot 'kielitieteellinen koulukunta, joka näkee kielen kehityksessä kaksi päätekijää: mekaanisfysiologiset äännelait ja sielullisena tekijänä analogian'. **-tinen** *a.* N. tutkija, koulukunta, katsomustapa.

nuor|i[30] *a.* jolla on (suhteellisen) vähän ikää, vasta vähän aikaa elänyt, olemassa, käytössä [tms.] ollut, äskettäin syntynyt, tapahtunut, käyttöön, tunnetuksi tms. tullut;)(vanha, iäkäs.

1. ihmisistä. **a.** N. ja lapsellinen. Vielä n. ja kokematon. Hän on kovin n., melkein lapsi vielä. Niin n. ja niin paatunut! Siihen aikaan olimme vielä hyvin n:ia. Olet liian n. niin vaativaan tehtävään. Ikäisekseen n:en näköinen. N. [= aikuiseksi ehtimässä oleva] poika, tyttö. Olet kovin vakava noin n:eksi mieheksi. N:ten Naisten Kristillinen Yhdistys. Muuan n. herra, neiti. N. aviovaimo, isä, äiti. N. sulhanen, morsian. N. pappi, lääkäri. N. polvi, kansa 'nuoret ihmiset, henkilöt, nuoriso'

Talon vanhukset ja n. väki. — N. emäntä, isäntä, mies, pari, ks. ◡. — Jo n:ena hän oli lahjakas. N:empana A. sairasteli. N:esta [= nuoruudesta] alkaen, lähtien, pitäen kivulloinen. Ennen n:ra miessä. Minkä n:ena oppii, sen vanhana taitaa SL. — Hän on minua vuotta, vuoden n:empi. Perheen n:in lapsi. Viittätoista vuotta n:emmat 'alle 15-vuotiaat'. — *Lak.* N. [= 15, mutta ei vielä 18:a vuotta täyttänyt] henkilö. N. rikoksentekijä, työntekijä. — *Kirjall.* N. Goethe 'Goethe nuorena'. N. Yrjö Koskinen. — *nuoremmakse(en* (adv.) siitä syystä t. sen perusteella, että on nuorempi, nuorempana, nuoremmuuttaan. | Menehän n:emmaksesi noutamaan posti! Käyppäs, Eero-poika, n:immakses laskemaan tynnöristä olutta KIVI. — *nuorempi* (komp.; lyh. us. nuor.) a) henkilönnimen jäljessä pojasta puhuttaessa erotukseksi (samannimisestä) isästä: junior. | Jäppinen n:empi. Henry Ford n:empi. b) virkaikää, -asemaa ajatellen: vähän aikaa jssak virassa t. toimessa ollut, myöhemmin virkaan t. toimeen nimitetty; alempaan palkkausluokkaan kuuluva. | A. on n:empi upseeri, kapteeni kuin B. Valtionarkiston n:emman amanuenssin virka. N:empi lehtori, konstaapeli. N:empi upseeri (sot. vanh.) 'yliupseeri'. **b.** *s:sesti,* tav. *mon.* Lapset ja n:et. Asia, joka koskee sekä vanhoja että n:ia. Perheen, kylän n:et 'nuori väki, nuoriso'. Nykyajan n:et. Ottaa osaa n:ten rientoihin. Kokoomuksen n:et. Sosiaalidemokraattiset n:et. Moni n:ikin lähti mukaan. Vasta kansakoulusta päässeen n:en on vaikea valita elämänuraansa. — Perheen n:inkin [= nuorin lapsi] otettiin mukaan. Hauskoja joululahjoja perheen n:immille. — *Yhd.* maatalous-, työläisn:et; varhaisn:et.

2. ed:een liittyen. | Uskoa isännyys n:empiin käsiin 'nuoremmalle miehelle'. Katso sinä n:illa silmilläsi. Hänessä on vielä n:ta voimaa ja tarmoa. - - Siljan n. kukkeus - - viehättikin häntä SILL. N:ia [= nuorten] mieliä kiehtova aate. N:ella iällä, n:essa iässä 'nuorena, nuoruudessa'. N. [= nuorten] rakkaus. N. [= nuorten, vastanaineiden] avio-onni. [Isäntä] nauroi n:ta [= nuoren ihmisen] raikasta naurua LINN. Moni nukkui n:ihin toiveisiin / ja heräsi hapsihin hopeisiin LEINO.

3. a. eläimistä. | N. varsa, hevonen. N:ta lehmää sanotaan hiehoksi. Lypsylehmät ja n. karja (myös ◡). N:esta [= ensimmäistä kertaa] poikiva lehmä. **b.** kasveista, kasvinosista, luonnontuotteista. | N. puu, metsä. N. lehti, silmu, verso, taimi. N:ta, tuoretta heinää, ruohoa. N:ia herneenpalkoja. N:ta salaattia, pinaattia. N:ena (on) vitsa väännettävä [= kasvatus on aloitettava aikaisin] SL. — *Murt.* vasta valmistetuista t. valmistuneista ruokatuotteista: tuore, uusi. | N:ta, äsken kirnuttua voita. N:ta leipää, kaljaa. N:ta maitoa ja piimää. N:ia [= uusia] perunoita.

4. luonnonmuodostumista, esineistä, asioista, ilmiöistä; us.: vähän aikaa olemassa ollut, kestänyt, tunnettu, käytetty, äskettäin syntynyt, alkanut, keksitty, käyttöön tullut tms. | N:ta, vasta satanutta lunta. N. jää. N:et poimuvuoret. Välimeri nykyisessä muodossaan on n. muodostuma. — N. ja elinvoimainen kansa. Kemi on verraten n. kaupunki. Euroopan n:immat valtiot. N. [= äskettäin vallattu] siirtomaa. Paperiteollisuus on Suomessa vielä n:ta. N. [= äskettäin havaittu, keksitty] ilmiö. Suomen n. kirjallisuus, itsenäisyys. N:empi [= myöhempi, neoliittinen] kivikausi. - - kesän vielä ollessa n:emmalla [= alku]-puolellaan SILL.

nuori|emäntä[S1] *s.* (myös ⌒) aviovaimo, joka asuu miehensä vanhempien kotona miehen äidin vielä eläessä (t. omien vanhempiensa kotona oman äitinsä vielä eläessä), nuorikko;)(vanhaemäntä. **-herra**[S4] *s.* myös ⌒. | Talon n. 'täysi- t. puolikasvuinen poika'. - - syyttä suotta karkasi Iiskenpoika vimmattuna vieraan nuorenherran [= herrasnuorukaisen] kimppuun TALVIO. - - hyvin kirjallisen nuorenherran ruutikuivia itse-erittelyjä KOSKENN. **--isäntä**[S1] *s.* (myös ⌒) tav. isän vielä eläessä isännän tehtäviin osaa ottava t. niitä hoitava poika; appensa kotona tämän vielä eläessä asuva, isännän tehtäviin osaa ottava vävy;)(vanhaisäntä. | "Ja onhan talossa n." — "On, on kyllä, mutta vanhaisäntä ei luota häneen" H.VÄLISALMI. **-kansa**[S4] *s.* (myös ⌒) nuoriso, nuori väki. | N. ei jouda muuhun kuin iltamapuuhiin ALKIO. **-karja**[S1] *s. maat.* (myös ⌒) iältään vasikan ja täysi-ikäisen välillä olevat naudat. | Vasikoiden ja nuorenkarjan ruokinta. N. ja sonnit. Nuorenkarjan ja siitoseläinten kasvatus.

nuorik|ko[=*] *s.* **1.** vasta vihitty (nuori) vaimo. | Tuoda n. taloon. Kuherrella n:konsa kanssa. — *Mon.* vasta vihitty (nuori) aviopari. | N:kojen asunto, makuukamari. N:ot häämatkallaan. **2.** *maat.* nuori kana.

nuorikko|kana *s.* nuori kana. | Munimaton, muniva n. **-vuosi** *s.* Vanha vaimo kertoili muistoja n:ltaan.

nuori|mies[S4] *s.* **1.** naimaton mies, poikamies. | Elää nuorenmiehen elämää. Nuorenmiehen asunto, talous. Piintynyt n. Naimahaluinen n. Siisti n. saa asunnon toisen toverina [ilm.]. Vanha n. viettää häänsä jälkeen kuoleman KIVI. Ja niitä hän sitten järjesteli pareiksi, rikkaita vanhojapiikoja köyhille nuorillemiehille, köyhiä nuoria tyttöjä varakkaille vanhoillepojille TALVIO. **2.** (myös ⌒) nuori mies, nuorukainen, poika. | Autoalaa tunteva n. saa toimen myyjänä. Kuka tämä n. oli? Perheen nelivuotias n. Mitäs tämä n. tietää?

nuorimmai|nen[63] *sup.a.* nuorin. | Perheen n. vesa. — *S:sesti.* Äiti viihdyttelee sylissään n:stansa.

nuori|muori[S4] *s. vanh.* ja *leik.* (myös ⌒) nuorikko. **-pari**[S4] *s.* (myös ◡) vasta vihitty (nuori) aviopari. | Lapseton n. Häiden jälkeen n. lähti matkalle.

nuoriso[2] *koll.s.* nuoruusiässä olevat henkilöt. | Kasvava, nouseva n. Opiskeleva, akateeminen n. N:n kasvatus, opetus. Suomen N:n Liitto. — *Yhd.* kaupunkilais-, maalais-, maatalous-, työläis-, ylioppilasn.; kerho-, koulu-, urheilu-,

yliopiston.; varhaisn. **-ilta** *s.* vrt. ilta 2. **-jouk|ko** *s.* Aate, joka on sytyttänyt taajat n:ot. **-juhl|a** *s.*, us. *mon.* Kristillinen n. Matkustaa n:ille. Palata n:ilta. **-julkaisu** *s.* vrt. nuorisokirja. **-järjestö** *s.* Kansainvälinen n. **-kerho** *s.* Seurakuntien n:t. **-kerhotyö** *s.* N:n johtaja. **-kertomus** *s.* nuorisoa varten kirjoitettu kertomus. **-kirja** *s.* nuorison luettavaksi kirjoitettu t. sopiva kirja. **-kirjailija** *s.* vrt. seur. **-kirjallisuus** *s.* nuorison luettavaksi tarkoitettu kirjallisuus. | Kotimainen n. **-kirjasto** *s.* nuorisoa varten tarkoitettu kirjasto. **-kokous** *s.* Hengellinen n. **-kuoro** *s.* **-kutsut** *s. mon.* **-lehti** *s.* nuorisolle tarkoitettu aikakauslehti. | Nuori Voima oli aikoinaan maamme huomattavin n. **-leiri** *s.* **-liike** *s.* Kristillinen, poliittinen n. **-liit|to** *s.* Sosiaalidemokraattinen n. Evankelisen n:on rukoushuone. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* **-maja** *s.* nuorisolle tarkoitettu urheilu- t. retkeilymaja.

nuorison|huoltaja *s.* lastensuojelulautakunnan alaista suojelukasvatustoimintaa johtava kunnan virkailija. **-huolto** *s.* nuorisoon kohdistuva huoltotoiminta. **-huoltotyö** *s.* **-johtaja** *s.* **-kasvattaja** *s.* **-kasvatus** *s.* **-kirja** *s.* = nuorisokirja. **-kirjailija** *s.* = nuorisokirjailija. **-kirjallisuus** *s.* = nuorisokirjallisuus. **-lehti** *s.* = nuorisolehti. **-opetus** *s.* **-romaani** *s.* = nuorisoromaani. **-suojelu** *s.* nuorison suojelemiseen ja kasvattamiseen tähtäävät yhteiskunnan toimenpiteet. **-tuomioistuin** *s.* = nuorisotuomioistuin.

nuoriso|-ohjaaja *s.* kunnallisen, seurakunnallisen tms. nuorisotyön johtaja. **--opisto** *s.* Suomen N. 'nuorisoseuraväen kansanopisto'. **--osasto** *s.* Seuran, puolueen n. Työnvälitystoimiston n. **-pappi** *s.* vrt. nuorisopastori. **-parvi** *s.* Iloinen, hälisevä n. **-pastori** *s.* seurakunnan nuorison toimintaa ja harrastuksia ohjaava pappi. **-piir|i** *s.* N:eissä suosittu kirjailija. — Seurakunnan n. **-polvi** *s.* Nykyinen n. **-psykologi** *s.* **-psykologia** *s.* = nuorisosielutiede. **-psykologinen** *a.* N. tutkimus. N. ongelma. **-päivät** *s. mon.* Yleiset kirkon n. helluntaina Tampereella. **-rikollisuu|s** *s. lak.* nuorison rikollisuus. | Alkoholin vaikutus n:teen. **-romaani** *s.* vrt. nuorisokirja.

nuorisoseura *s.* N:t ovat nuorison pyrintöjen ja sivistyksellisten harrastusten ohjaamiseksi ja edistämiseksi perustettuja seuroja, joiden jäsenet ovat etupäässä nuorisoa. **--aate** *s.* **-järjestö** *s.* **-lainen**[63] *s.* nuorisoseuran jäsen. **-liik|e** *s.* N:keen aikakauslehti "Pyrkijä". **-merkki** *s.* nuorisoseurajärjestön tunnustukseksi t. erityisillä suorituksilla osoitetusta harrastuksesta antama rintamerkki. **-mies** *s.* Linnankoski oli innokas n. **-piiri** *s.* Vuoksen n. **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* **-väki** *s.* Maamme n.

nuoriso|sielutiede *s.* nuorison sielunelämää tutkiva sielutieteen haara, nuorisopsykologia. **-sihteeri** *s.* yhdistyksen, seuran tms. erityisesti nuorisoa koskevia asioita hoitava sihteeri. **-siirtola** *s.* valtion ylläpitämä huoltolaitos, johon sijoitetaan koulukodeista koetteeksi päästettyjä oppilaita sekä huoltolautakuntien esityksestä huostaan otettuja nuorukaisia; vrt. työsiirtola. **-tiede** *s.* = nuorisosielutiede (us. myös lapsisielutiede). **-tuomioistuin** *s. lak.* eräissä maissa alaikäisiä lainrikkojia tutkiva ja tuomitseva erikoistuomioistuin. **-työ** *s.* nuorison keskuudessa suoritettu harrastus-, herätys-, valistus-, kasvatus- tms. toiminta. | Kristillinen n. Seurakunnallinen n. Urheiluseurojen n. **-työlautakunta** *s.* **1.** nuorisotyötä ohjaava kunnallinen lautakunta. **2.** Valtion n. 'maan nuorisotyötä suunnitteleva ja sen eri työmuotoja edustava opetusministeriön asiantuntijaelin'. **-työntekijä** *s.* **-vakuutus** *s.* = opintovakuutus. **-vankila** *s.* nuorten rikollisten erikoisvankila. **-yhdistys** *s.* Kristillinen, sosialistinen n.

nuorita[31] *v. harv.* = seur.

nuorit|taa[2*] *v.* sitoa nuoralla, nuorilla, panna nuoriin. | N. kuorma, paketti. N. eläin jaloistaan. Mies n:ettiin puuhun kiinni.

nuoritus[64] *s.* **1.** nuorittaminen. | Kuorman n. vei aikaa. **2.** siteinä olevat nuorat. | N. on siksi luja, että se kestää.

nuoriväki[51] *s.* tav. ⌒. | Perheen nuorenväen marjaretki.

nuorrut|taa[2*] *kaus.v.* **1.** nuorentaa, tehdä nuorteaksi. | Saunominen ja uiminen piristää ja n:taa ihmistä. [Talonkauppa] oli siirtänyt hänet uuteen, rikkaaseen, n:tavaan elämään LINN. — Pakkasen pikkupurenta n:taa [= norjistaa] hänen jäsenensä KIANTO. **2.** *met.* lisätä rakenneteräksen murtolujuutta tietyllä lämpökäsittelyllä. | Moottorien kampiakselit n:etaan. N:taminen on oikeastaan karkaisua, jota seuraa päästö 400—500 asteeseen.

nuorrutus[64] *teonn.* < ed. **-karkaisu** *s. met.* **-kuumennus** *s. met.* **-lämpötila** *s. met.* **-päästö** *s. met.*

nuor|sosialismi *s.* anarkismiin vivahtava, jyrkkiä taistelukeinoja suosiva sosialistinen suunta vars. Ruotsissa. **-sosialisti** *s.* vrt. ed. **-suomalainen** *a.* N. puolue 'v. 1918 hajonnut suomalainen keskustapuolue, jonka tunnuslauseena oli laillisuus ja edistys'. — *S:sesti* nuorsuomalaisen puolueen jäsen, kannattaja. **-suomalaisuus** *s.* vrt. ed.

nuorte|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** nuorekas, nuorekkaan kimmoisa, jäntevä, terve, elinvoimainen;)(veltto, lakastunut. | N:at, hymyilevät kasvot. Poikamaisen n:at piirteet. Kasvoilla terve ja n. ilme. 70-vuotias, mutta vielä n. Hänhän tunsi vielä veren pulppuavan lämpöisenä ja n:ana KATAJA. Kuin pyyhkäisemällä hävisi hovineuvoksettaren kasvoista ja liikkeistä äskeinen n. sulo TALVIO. -- hän kostutti kielensä kärjellä huuliaan, joiden n:ata punaa auringon säde suuteli KARHUM. **2.** norja, notkea, sulava, vetreä, taipuisa, joustava, pehmeä;)(jäykkä, kankea, kova. | N. vartalo. Saunan jälkeen ruumis tuntuu n:alta. N:an voimakkaat jäsenet. N. puu, vitsa. Öljytty hihna pysyy n:ana. Talirauhasten erittämä rasva pitää ihon n:ana. N:aa öljyä, voidetta. N:aa lunta, savea, leipää. — *Kuv.* Kielen kehityksen tasalla n:ana ja notkeana pysyvä oikeinkirjoitus.

nuortu|a[1*] *v.* tulla, tuntea tulevansa nuore(mma)ksi, nuorentua, nuorcta, virkistyä. | Sairaudesta selvittyään hän on n:nut vuosia. Kat-

selimme n:nein mielin nuorison karkelointia. Täällä voisi käydä nuoresta vielä vanhoillaankin, n. uudelleen AHO. Oi kevät, ihmehen ihme, sun tullessas maailma n:u KOSKENN. Kaikkinensa suomalainen lyriikka osoitti suurta virkeyttä ja n:mista TARK. — Johtokunta on vähitellen n:nut 'johtokuntaan on tullut entistä nuorempia jäseniä'.

nuorturkkilai|nen *a.* ja *s.* N:set '1870-luvulla syntynyt turkkilainen uudistuspuolue'.

nuorukai|nen[63] *s.* **1.** nuori, naimaton mies, sukupuolikypsyyden saavuttanut poika. | Reipas, lupaava n. Neitosten parissa punasteleva n. Yletä, varttua n:seksi. — *Yhd.* aatelis-, herras-, maalais-, sankari-, talonpoikais-, työläis-, urheilijan. **2.** *kansanr.* myös neitosesta. | Neitokainen, n.! / Tuota nyt sanon sinulle KAL. **3.** *murt.* hieho.

nuorukais|haave *s.* Kauniit, romanttiset n:haaveet. **-hahmo** *s.* Uljas, romanttinen n. **-|ikä** *s.* pojan kehityksessä sukukypsyyden saavuttamista seuraava kehitysvaihe täyden miehuuden saavuttamiseen asti; vrt. neitoikä. | N:ikään ehtinyt, n:iän saavuttanut, n:iässä oleva poika. **-joukko** *s.* Intomielinen n. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* Näöltään n. mies. Tuntea n:sta ujoutta naisten parissa. **-miel|i** *s.* Puhdas ja jalo n. N:tä hurmaava sankarikertomus. **-polvi** *s.* Urheileva n. Sodan karaisema n. **-sielu** *s.* Niin on Goethen "Faust" - - olennaiselta osaltaan n:n tuote KOSKENN. **-sydän** *s.* Lemmentuska raateli hänen n:tään. **-vuosi** *s.*, tav. *mon.* Kuvailla n:ensa elämyksiä. Urheilu oli hänen n:ensa lempiharrastus.

nuoruuden|aika *s.* Kirjailijan n:ajan huomatuin tuote. N:ajan harrastukset. **-aikainen** *a.* N. tuttava. **-elämys** *s.* Hauskojen n:ten muisto. **-erehdys** *s.* **-haave** *s.* Pettävät n:et. **-harrastu|s** *s.* Suosituimmat n:kset. **-huimuus** *s.* **-hulluu|s** *s.* Tehdä jtak n:dessaan. **-huumau|s** *s.* Teki sen n:ksessaan. **-ihanne** *s.* **-ihastus** *s.* Liisa on Paavon n. **-|ikä** *s.* Parhaassa n:iässään oleva mies. **-ilo** *s.* Hänen n:nsa jäi lyhytaikaiseksi. **-innostus** *s.* Iän lisääntyessä n. sammuu. **-in|to** *s.* Silmät loistivat n:toa. N:nossaan malttamaton. **-kau|si** *s.* Kirjailijan n:den tuotanto. **-kiihko** *s.* **-kokemu|s** *s.* N:ksistaan viisastunut. **-koti** *s.* Käydä katsomassa n:aan. **-kukkeu|s** *s.* Parhaassa n:dessaan oleva maalaisneitonen. **-kuva** *s.* Topeliuksen n. **-lemmitty** *s.* Muistella n:ään. Juhana III:n suomalaissyntyinen n. **-lem|pi** *s.* N:men ja pohjolan kesäyön ylistys. **-lyriikka** *s.* Goethen n. **-muistelma** *s.*, tav. *mon.* F. E. Sillanpään n:t. **-muisto** *s.* Kertoa n:jaan. N:t kirkastuvat iän karttuessa. **-pessimismi** *s.* Potea n:ä. **-pettymy|s** *s.* Kokea ensimmäinen n:ksensä. **-päiv|ä** *s.*, tav. *mon.* N:iltä säilynyt muisto. **-rakastettu** *s.* **-rakkau|s** *s.* Kiihkeän n:den kohde. Anni oli Pekan ensimmäinen n. **-rikos** *s.* nuoruudessa tehty rikos. **-romaani** *s.* Santeri Alkion n. "Eeva". **-runo** *s.* Leinon n:t. Koskenniemen n:jen lyyrillinen kauneus. **-runous** *s.* Danten n. **-synti** *s.* nuoruudessa tehty synti; nuoruudesta johtuva, nuoruudessa tavallinen synti. **-teo|s** *s.* Kirjailijan, säveltäjän n:kset. **-toveri** *s.* Viedä kukkia n:nsa haudalle. **-tuotanto** *s.* Kirjailijan n. **-tuttava** *s.* **-tuttu** *s.* Tavata n:jaan. **-työ** *s.* **-unelma** *s.* **-vaikutelma** *s.* **-voim|a** *s.* Mies oli parhaissa n:issaan. **-ympäristö** *s.* Runoilijan n. on jättänyt jälkensä hänen tuotantoonsa. **-ystäv|ä** *s.* Muistaa n:iään. **-ystävätär** *s.*

nuoruu|s[65] *s.*)(vanhuus. **1.** *omin.* < nuori. | Avioliiton esteenä oli morsiamen n. N:destaan huolimatta kookaskasvuinen poika. [Lapsukaisten] poskilla vielä kukkivat n:den ruusut TOPPILA. — Kirjallisuutemme, kansallisen sivistyksemme n. Poimuvuorten n. 'myöhäsyntyisyys'. [Kuvitelmat] todistavat laulajakansan ajatusten n:tta [= nuorekkuutta] ja lapsellista herkkyyttä TARK. — *Yhd.* ikin. **2.** keski-ikää edeltävä (us. erik. lapsuuden ja keski-iän välinen) ikäkausi. | N., keski-ikä ja vanhuus. Jo vihreässä n:dessaan 'aivan nuorena'. N:desta alkaen, lähtien. N:den aika, ikä. N:den [= nuorena tehty] erehdys, synti, rikos. N:den lemmitty, rakastettu. Haudata työhön n:tensa unelmat ja haaveet. Elää n:tensa kevättä. Tehdä jtak n:den hurmassa, innostuksessa. Miehessä on vielä n:den voimaa ja terästä. Kultaisen n:den muistot. N. ja hulluus, vanhuus ja viisaus SL. Aline, hänen n:tensa morsian TALVIO. — *Psyk.* kehitysvaihe sukupuolikypsyyden saavuttamisesta n. 20:nteen ikävuoteen, nuorukais-, neitoikä; vrt. lapsuus, murrosikä, siirryntäikä. | Varsinainen n. Varhaisempi n. 'lapsuutta seuraava kehitysvaihe'. — *Kuv.* Kesääpä tämä oli, ja n. kaiketi vielä suonissa sousi KARHUM.

nuoruus- us. = nuoruuden-.

nuoruus|aika *s.* N:ajan muistot, elämykset. N:ajan ilot ja riemut. — *Biol.* aika, jolloin täysimuotoinen hyönteinen ei vielä ole saavuttanut sukupuolikypsyyttä. **-aikainen** *a.* **-aste** *s.* *biol.* Jouhimato on toukkana ja myöhemmällä n:ellaan loiseläin. — Sudenkorennon n:et ovat vesielämään mukautuneita toukkia. **-|ikä** *s.* nuoruuden-, nuorukais-, neitoikä. | Lapset lähenevät jo n:ikää. N:ikään ehtinyt, päässyt henkilö. Parhaan n:ikänsä elänyt, sivuuttanut. N:iän sielunelämä. N:iän muistot, haaveet, elämykset. **-kau|si** *s.* Myöhäisemmän lapsuuden ja aikaisemman n:den kehitys. Tämä teos osoittaa kirjailijan n:den päättyneen. **-muisto** *s.* Hauskoja n:ja. **-vuosi** *s.*, tav. *mon.* Parhaita n:aan elävä henkilö. N:en ystävä, toveri. Puhe kääntyi haastateltavan n:in.

nuorvulkaani|nen *a.* *geol.* Sekä n:sia että ikivanhoja kivilajeja.

nuoska[11] **1.** *s.* lämpimähkö, leuto, suojainen talvisää, jolloin ei ole pakkanen, mutta ei myöskään vesisuoja. | Maaliskuinen n. N:lla lapset tekevät lumilinnoja ja ovat lumisilla. Lumi on n:n pehmentämää. **2.** *a.* talvisäästä: leuto, lauha, suojainen; lumesta: leudon sään kostuttama ja pehmentämä; nuoskea, nuoskainen. | N. sää, ilma. N. [= nuoskan sään] keli. Sataa suurina hiutaleina n:a lunta. Lumi on niin n:a, että se tarttuu suksen pohjiin. Aurinko hautoo lumen n:ksi.

nuoskailma *s.* nuoskasää.

nuoskainen[63] *a.* nuoska, nuoskea. | N. lumi, keli.

nuoska|keli *s.* vrt. pakkas-, vesikeli. | N:kelin vuoksi hiihtäminen oli raskasta. N:kelin suksivoide. **-lumi** *s.* **-sää** *s.*
nuoske|a[21] *a.* -us[65] *omin.* **1.** nuoska(inen), suojainen. | N. ilma, sää, tuuli. Ilma oli sumuinen ja n. KATAJA. — Sataa n:aa lunta. N:assa lumessa kahlaaminen on raskasta. **2.** pehmeä, taipuisa, joustava;)(kova. | Terve ja n. iho. N:ata nahkaa. N:aksi väännetty vitsa.
nuoskeutu|a[44] *v.* = nuoskistua. | Auringonpaisteessa n:nutta lunta.
nuoskista|a[2] *v.* tehdä nuoskea(mma)ksi. | Leuto sää oli n:nut lumen.
nuoskistua[1] *pass.v.* (< ed.) muuttua nuoskea(mma)ksi, nuoskeutua.
nuot *pron.* ks. tuo.
nuotan- *kal.* **-kives** *s.* **-koho** *s.* **-kudonta, -kutominen** *s.* **-köysi** *s.* **-perä** *s.* nuotan keskimmäinen verkko (povettomassa nuotassa) t. kaloja yhteen keräävä peräpussi. **-povi** *s.* nuotan pussimainen osa, johon kalat vangitaan. **-reisi** *s.* nuotan poven ja siulan välinen osa, nuotan puolisko. **-siula** *s.* **-ve|to** *s.* nuotalla kalastaminen. | Olla n:dossa. Lähteä n:toon. — *Kuv.* Poliittinen n. Vasemmistopuolueiden n. maalaisväestön keskuudessa. **-vetopaikka** *s.* apaja(paikka). **-vetäjä** *s.* Vanha, kokenut n. tietää parhaat apajat.
nuot|ata[35*] *v. harv.* -taus[64] *teonn.* vetää nuottaa, kalastaa nuotalla.
nuotik|as[66*] *a. harv.* -kaasti *adv.* jossa on nuotti(a). | [Ruotsalaisten upseerien] n. puhe JÄRVENT.
nuotilli|nen[63] *poss.a.* < nuotti. **1.** nuoteilla varustettu. | N. virsikirja. **2.** vrt. nuotti 3. | -- hyräillen sanatonta, mutta n:sta hyräilyä PÄIVÄR.
nuotin|kaula *s. mus.* nuottimerkin pystysuora varsi. **-luku** *s.* nuottien lukeminen. **-lukutaito** *s.* **-pää** *s. mus.* nuottimerkin pallomainen osa, nuppi.
nuotinta[15*] *teonn. mus.* < nuotita. | Sävelmän n.
nuotintaa[8] *v.* → nuotita.
nuotio[3] *s.* yöpymistä, lämmittelyä t. ruoanlaittoa varten ulkosalle viritetty tuli; vrt. rakovalkea, kokko. | Tehdä, sytyttää, virittää n. Koota puita n:on. N:n pohja. Hiiltyvä n. osoitti eränkävijäin yöpymispaikkaa. Yöpyä n:lla. — *Erik.* Partiolaiset polttavat leireillään n:ta erikoisin juhlamenoin. — *Kuv.* Koko kartano roihusi valtavana n:na. — *Yhd.* ilta-, leiri-, merkkin. **-kiv|i** *s.* N:et 'nuotion pohjan kehyskivet'. **-meno|t** *s. mon.* Partiolaiset viettämässä leiri-iltaa n:in.
nuotion|pohja *s.* Vanha, mustunut n. **-sija** *s.* **-valo** *s.* N:ssa aavemaisilta näyttävät miehet.
nuotio|paikka *s.* Metsästäjien, sissien, partiolaisten n. **-pu|u** *s.* Keräillä oksia n:iksi. Hakata, kaataa n:ut. Kohennella n:ita 'nuotiossa palavia puita'. **-savu** *s.* Erämaasta kohosi taivaalle useita n:ja. **-tarina** *s.* nuotiolla kerrottu tarina. **-tul|i** *s.* Sytyttää, virittää n. Keittää, paistaa n:ella. Lämmitellä, kuivata vaatteensa n:ella. Nukkua, yöpyä n:illa. Vierailla jkn n:illa. **-vahti** *s.* nuotion vahti, nuotiotulen hoitaja. **-valkea** *s.* nuotiotuli. | Sytyttää, sammuttaa n. Loimottava n. Viettää yönsä n:n ääressä.
nuotisto[2] *s.* nuottikokoelma. | Orkesterin n:n hoitaja.
nuotita[31] *v. mus.* merkitä nuottimerkeillä. | N. kansansävelmä.
nuotiton[57] *kar.a.* < nuotti. | N. virsikirjan laitos.
nuot|ta[11*] *s. kal.* suoran seinän tapainen verkkopyydys, jonka perukkaan kalat saarretaan; vrt. kulle, vata. | Keskipovinen, poveton n. Jamoa n. hapaista. N:an verkot. N:an köydet, reidet, povi, perä, siula, kohot. Laskea, heittää n. veteen, järveen, mereen. Potkea n:taa. Vetää n:taa 'kalastaa nuotalla'. Olla n:alla 'nuottaa vetämässä, nuotalla kalastamassa'. Lähteä, mennä n:alle. Palata n:alta. — *Kuv.* Vetää yhtä n:taa jkn kanssa 'toimia yhteisen päämäärän hyväksi, vetää yhtä köyttä'. Joutua poliisin n:taan. Joutua samaan n:taan 'samalla tavoin narratuksi, petetyksi, harhaan johdetuksi'. — *Yhd.* havas-, kiila-, koho-, köysi-, liina-, rahje-, reisin.; kierre-, kure-, laahus-, veton.; haili-, kuore-, lohi-, muikku-, siika-, sillin.; kesä-, kevät-, syys-, talvin.; joki-, jää-, meri-, paiste-, pohja-, ranta-, selkän.; koko-, osa-, puoli-, yhteisn.; iso-, suurn.; (kuv.) tukka-, vaalin.
nuotta|-apaja *s.* **--artteli** *s. kans.* nuottakunta. **--avanto** *s.* talvinuotan vetoa varten tehty avanto. **-haili** *s.* nuotalla pyydystetty haili. **-ha|vas** *s.* N:paat 'verkkopalat, joista nuotta on jamottu kokoon'. **-huone** *s.* nuottakota. **-jää** *s.* Pyyntiaikaan on n:llä vilkasta liikettä. Naisetkin ahertavat joskus n:llä 'jäänuotan vedossa'. **-kalastus** *s.* kalastaminen nuotalla. | Harjoittaa n:ta. **-kel|a** *s.* suurilla nuotilla kalastettaessa käytetty kelalaite. | N:oja on kolmea lajia: vene-, jalka- ja kelkkakela. **-kives** *s.* nuotan kives. **-kota** *s.* (*rinn.* nuottikota) rantaan rakennettu harvaseinäinen nuotan kuivaus- ja säilytyssuoja. **-kuningas** *s. kans.* nuottakunnan keskuudestaan valitsema johtaja. **-kunta** *s.* yhdellä t. useammalla yhteisellä nuotalla apajoivien kalastajien yhtymä; vrt. nuottue. | 12-miehinen n. **-köy|si** *s.* N:det 'nuotan päissä olevat köydet, joista nuottaa vedetään'. **-lato** *s.* (latomainen) nuottakota. **-luoma** *s. kans.* nuotta-apaja. **-maja** *s.* nuotanvetäjien tilapäinen asumus. **-mie|s** *s.* nuotanvetäjä. | Tottunut n. Emäntä varustaa n:hille evästä. N:het saivat hyvän saaliin. — *Erik.* nuotanvedossa veneestä käsin nuottaa hoiteleva mies; vrt. köysimies. **-osuus** *s.* osuus yhteisnuottaan. **-paula** *s.* paula, johon nuotan hapaat 1. verkot, kohot jne. kiinnitetään. **-puu** *s.* N:t 'puut, joiden varaan nuotta levitetään ulkoilmaan kuivumaan'. **-pyydy|s** *s.* N:ksiin kuuluvat nuotta, vata ja kulle. **-pyynti** *s.* nuottakalastus. | Harjoittaa n:ä sisävesissä. **-ranta** *s.* ranta, jossa vedetään nuottaa, apajaranta. **-reisi** *s.* nuotan reisi. **-retk|i** *s.* nuotanvetoretki. | Olla n:ellä. **-rihma** *s.* nuotan kudontaan sopiva rihma, nuotan rihma. **-ruoho** *s.* Lobelia dortmanna, matalassa vedessä kas-

vava ruoho, elvikki. **-saalis** *s.* Runsas, hyvä n. **-sauna** *s.* nuotanvetäjien tilapäinen kiukaallinen asumus. **-siika** *s.* nuotalla pyydystetty siika. **-talas** *s.* vrt. nuottakota. | Yhdistetty vene- ja n. **-vene** *s.* **1.** nuotanvedossa käytetty, tav. erityisesti sitä varten rakennettu vene; vrt. soutuvene. **2.** vene, josta nuottaa vedettäessä nuotta lasketaan veteen; vrt. köysivene. **-verkko** *s.* verkko, josta nuotta rakennetaan. **-ve|si** *s.*, tav. *mon.* Seudulla on hyvät n:det. Talvisilla n:sillä kalastajia kohtaavat monenlaiset vaikeudet. **-vä|ki** *s.* yhdessä nuottaa vetävät henkilöt. | Aholan n. palasi jo kotiin. N:ellä täytyy olla mukanaan monenlaisia varusteita. **-yhtiö** *s.* nuottakunta.

nuot|ti[4*] *s.* **1. a.** *mus.* sävelen (taso-, isku- ja kestosuhteita osoittava) merkki. | N:in pää l. nuppi, kaula l. varsi ja lippu l. väkä. Kaksiväkäinen n. Ylennetty, alennettu n. N:it kirjoitetaan erityiselle nuottiviivastolle. Poika osaa jo lukea n:it. Soittaa, laulaa n:eista, n:tien mukaan. — *Yhd.* kahdeksannes-, kahdeksasosa-, koko-, neljännes-, neljäsosa-, puolin.; koriste-, pää-, vaihton.; kirjain-, numeron. **b.** *kuv.* Ottelu, työ sujui, kävi täsmällisesti n:tien mukaan. Tanssia jkn n:tien mukaan 'toimia jkn toivomalla tavalla, ohjeiden mukaan'. En minä silläkään kerralla katunut, että minä Alastalon n:eissa kuljin KILPI. — Vars. *urh.* Olla, pysyä n:eissa mukana 'ottelussa tilanteen tasalla'. — Forstmestari tunsi, että hän oli lähtenyt väärästä n:ista [= aloittanut puheen väärästä päästä, väärin] PAKK. **2.** *mon.* nuottilehti, -vihko, -kirja. | Laulun n:it. Unohtaa n:it kotiinsa. Kulkea n:it kainalossa. Panna n:it hyllylle. — *Yhd.* orkesteri-, tanssin:it. **3.** *kans.* ja *puhek.* sävelmä. | Virren, kansanlaulun n. Laulaa omalla n:illaan. Laulaa n:illeen 'sävelmän mukaan, oikein'. Laulaa n:in vierestä 'epäpuhtaasti'. Yhtyä virren, laulun n:tiin 'virteen, lauluun'. — *Kuv.* **a.** lausemelodiasta. | Jkn puheessa on selvä n. Puheen, saarnan, murteen n. Puhua saarnaavalla, laulavalla n:illa. — [Kissa] naukui surkealla n:illa, etsien poikasiaan KALLAS. — *Yhd.* luku-, saarna-, sisälukun.; runonn. **b.** Yhtyä jkn kanssa samaan n:tiin 'puhua samaan suuntaan, sävyyn'. Hän veisaa edelleen samaa n:tia 'puhuu entiseen tapaan, suuntaan'. Puhua lohdulliseen, toruvaan, leikilliseen n:tiin. Suomalaisissa pitäjissä taas olivat hurrit kuulleet kunniansa, koska siinä talossa taas oli se n. JÄRVENT. — Niin otti kirves kuin toisen n:in [= hakkuu alkoi sujua paremmin] MERIL. [Hevonen] taivalsi omaa, raskasta n:tiaan muista huolimatta ALKIO. — [Kalliota] riittäisi, juuri sillä n:illa se kangen kärkeen ja käsivarsiin täräytti KARHUM. **4.** *kirj.* = nootti 2.

nuotti|arvo *s. mus.* N. käy ilmi nuotin muodosta ja ilmaisee sävelen keston. **-avain** *s. mus.* nuottiviivaston alkuun sijoitettu merkki, joka ilmaisee jnk sovitun säveltason aseman viivastolla ja antaa siten lähtökohdan toisten määritykseen, klaavi. | Tavallisin n. on g-avain.

nuottien|kaiverrus *s.* **-kirjoitus** *s.* **-kirjoituskone** *s.* **-lukeminen, -luku** *s.*

nuotti|hylly *s.* Asettaa nuotit n:hyllylle. **-julkaisu** *s.* nuotteja (sävelmiä) sisältävä julkaisu. **-järjestelmä** *s.* **-kaappi** *s.* **-kirja** *s.* Liturginen n. Virsi- ja n. **-kirjake** *s. kirj.* nuottien painamiseen käytetty kirjake. **-kirjallisuus** *s.* nuotein merkitty (kirjoitettu t. painettu) musiikki. **-kirjapaino** *s.* **-kirjasto** *s.* **-kirjoitus** *s.* merkkijärjestelmä, jonka avulla ilmaistaan sävelten taso-, kesto- ja iskusuhteet; sen merkeillä tehty musiikin merkintä; vrt. nuotti. | Alkeellinen, kehittynyt n. Kuva esittää Händelin n:ta. **-kokoelma** *s.* Monipuolinen n. **-korva** *s. kans.* sävelkorva. | Jkulla on hyvä, huono n.

nuottikota *s.* = nuottakota.

nuotti|kynä *s.* nuottien kirjoittamiseen käytetty kynä. **-ladelma** *s. kirj.* **-laukku** *s.* **-lehti** *s.* **-liit|e** *s.* Kansantanhuja esittävä teos n:teineen. **-luettelo** *s.* Rykmentin soittokunnan n. **-merkintä** *s.* nuoteilla merkintä, nuottikirjoitus. **-merkki** *s.* **1.** nuotin merkki, nuotti. **2.** *kirj.* viittausmerkki. **-muste** *s.* nuottien kirjoittamiseen käytetty muste(laji).

-nuottinen[63] *poss.a.* Kalevalaisn.; suoran.

nuotti|nimi *s. mus.* määräsävelen nimi (c, d, e jne.); vrt. tapailunimi. **-oppi** *s. mus.* oppi nuoteista ja niiden käytöstä. | N:a tuntematon kansansoittaja. **-osasto** *s.* Musiikkikaupan n. **-paino** *s. kirj.* vrt. kirjapaino. **-painos** *s. kirj.* Laulukirjan n. 'painos, jossa on myös laulujen nuotit'. **-paperi** *s.* paperi, jossa on nuottiviivasto; nuottien painamiseen käytetty paperi. **-piirrin** *s.* vrt. nuottikynä. **-pinta** *s. mus.* nuottiviivasto. | Viisiviivainen n. **-rivi** *s.* **-ryhmä** *s.* **-salkku** *s.* Pianisti n. kainalossa. **-teline** *s.* Viulunsoittaja n. edessään. Flyygelin n. **-varasto** *s.*

nuottivene *s.* = nuottavene.

nuotti|vihko *s.* nuottien merkitsemiseen tarkoitettu nuottiviivastollinen vihko; nuotteja sisältävä vihko. | Kirjoittaa sävellys n:vihkoonsa. Säestäjä selailee n:vihkonsa lehtiä. **-vihkonen** *s.* Käsin painettu n. **-viiv|a** *s. mus.* nuottiviivaston viiva; vrt. apuviiva. | Ensimmäinen, viides n. N:ojen väliin merkitty nuotti. **-viivasto** *s. mus.* viiden vaakasuoran viivan muodostama viivasto, jonka viivoille ja viivojen väleihin nuotit kirjoitetaan ja jota voidaan ylös- ja alaspäin laajentaa apuviivoilla, nuottipinta. | Piirtää n. Merkitä nuotit n:lle. G-avain määrää yksiviivaisen g:n sijoitettavaksi n:n toiselle riville. **-virsikirja** *s.* virsikirja, jossa on myös virsien nuotit.

nuottue[78] *s. kal.* nuotalla yhdessä apajoimassa olevat henkilöt, nuottamiehet, -väki; nuottakunta. | N:en apaja. N:en köysivene. Samalla järven selällä voi yhtaikaa olla useita n:ita. N:eseen kuului kolme taloa. Apajoida toisen n:en vesillä.

nuotturi[5] *s. kal.* nuotanvetäjä. | Nuotan isännän ja n:en välinen sopimus.

nupahta|a[2*] *mom.v. murt.* < nupista. | -- n:a hän lyhyesti pojille, että on mentävä ehtootalliin SILL.

nup|i[1] *s.* pieni, vars. verhoilutöissä käytetty, kannastaan asti kärkeä kohden kapeneva naula. | Pinkopahvi lyödään n:eilla kiinni väli-

kattoon. Päälliskangas kiinnitetään tuoliin n:eilla. — *Yhd.* kupari-, rautan.

nupillinen[63] *poss.a.* < nuppi. | N. kutomapuikko. N. kävelykeppi.

nupinaul|a *s.* = nupi. | Nakutella seinäpahvit n:oilla kiinni.

nupi|sta[24] *v.* -na[14] *teonn.* napista, nurista. | N. jklle jstak. Tee vain n:sematta! Lopeta jo tuo turha n:na!

nupit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä t. kiinnittää jhk nuppi. | N. neuloja, tulitikkuja.

nupo[1] *a.* -us[65] *omin.* naudasta: sarveton, nutipää. | N:t lehmät. N. karja. N:uden periytyminen. — *S:sesti.* Punakyyttö n. oli karjan paras lypsylehmä. **-karja**[9] *s.* **-kyyttö**[1*] *s.* ja *a.* Itäsuomalainen n. N:ä karjaa. **-päinen** *a.* **-pä|ä** **1.** *s.* Lehmä, jolla on n. **2.** *a.* nupopäinen. | N. itäsuomalainen maatiaislehmä. — *S:sesti.* Emäntä n:itään ruokkimassa.

nuppa[11*] *a.* *murt.* nupo.

nup|pi[4*] *s.* **1.** yl. pieni, pallon t. puolipallon muotoinen paksunnos, ponsi, kohoama tms., tav. esineen päässä koristeena, kädensijana, luiskahtamisen estäjänä tms.; vrt. nappi, nappula. | Kävelykepin hopeinen n. Tulitikun n. 'rikkipää'. Nuppineulan, lippusalon n. Sängynpatsaiden messinkiset n:it. Lämpömittarin n. Rasian n. 'napukka, josta rasian kansi nostetaan auki'. Vintilän n. 'vintilän varren pallomainen pää, joka tav. tuetaan rintaa vasten'. Miekan kahvan n. estää miekan luiskahtamasta kädestä. Satulan n. 'eräissä satulatyypeissä etukaaren kohoama'. Tee n. nuoran päähän, niin et koskaan turhaan vedä SL. Älä kirkontornin n:pina kiillä, / niin kirkuna naakkain ei korvias viillä *MANN. — *Yhd.* hopea-, kumi-, posliinin.; maston-, neulan-, satulan-, torninn. **2.** *erik.* **a.** *ark.* ihmisen päästä. | Kivi putosi suoraan miehen n:piin. Sai kuulan n:piinsa. Saipa hän [tappelussa] ensin huomaamatta n:illensa aika nassauksen KIVI. — *Yhd.* pään. **b.** *mus.* Nuotin n. 'nuottimerkin pallomainen pää'. **c.** *tekn.* nappula, joka kierrettäessä, vedettäessä t. painettaessa vapauttaa jnk mekanismin, sulkee sähkövirran, säätää jnk laitteen toimintaa tms. | Radion n:it. Kiertää n:ista. Valokuvauskoneen n., josta painamalla kone laukaistaan. Abloy-lukon n., jota kiertämällä lukko avataan. Kiväärin varmistimen n. N:ista vedettävä taskukello. — *Yhd.* kääntö-, sulku-, säätö-, telki-, veto-, viritysn.

nuppi|eristin *s.* *sähk.* nupin muotoinen eristin. **-kahva** *s.* Oven n. **-koetin** *s.* *lääk.* nuppipäinen koetin. **-mainen**[63] *kalt.a.* N. pää. Kasvin heteen n. ponsi. N. paksunnos, kohoama, muhkura.

-nuppinen[63] *poss.a.* Kiiltävän.; hopea-, kulta-, lasi-, luu-, metalli-, posliinin.

nuppi|neula *s.* lyhyt kiinnitysneula, jonka päässä on nuppi. | N:neulan pää, nuppi. Kiinnittää n:neulalla. **-päinen** *a.* N. kävelykeppi, neula, puikko. N. tuntosarvi.

nup|pu[1*] *s.* **1.** kasvien osista. **a.** puhkeamaton kukka; vrt. um(p)pu. | Ruusuissa on jo suuret n:ut. Vuokot ovat avanneet n:punsa. Kukka on n:ulla, tulee n:ulle. Koivut työnsivät hiirenkorvaa, syreenit n:pua HEPOR. — *Kuv.* Vasta n:ussaan oleva nuoruus. — *Yhd.* ruusunn.; kukan-, kukkan. **b.** *maat.* apilan kukkamykerö. | Puidun apilan n:ut. **2.** hyväilynimityksenä: kulta, herranterttu. | Miks et nuku, Luojan n.? LEINO. Ja äidit ne laulavat lapsilleen: / - - / oi, nuku, mun n:puni kultainen LEINO. - - sellainen n. kuin rikkaan Suthoffin tytär oli ja on vielä! TALVIO. — *Yhd.* kullann. **3.** yleisk. ei suositeltava merk.: nuppi, nyppy. | Neulan n. Kävelykepin n. Puntarin n. 'painava pää'. Nuotin n. 'pää, nuppi'. Joka ei pane n:pua nuoraan, se vetäköön kahdesti SL. — Hiuksista: nuttura. | Sitoa hiuksensa n:ulle. — *Kut.* langassa t. kankaassa oleva paksunnos, nyppy.

nuppuil|la[29] *v.* olla nupulla. | Puut ja kukat n:evat. N:eva ruusutarha.

nuppuinen[63] *a.* **1.** *poss.* N. omenapuu. — N. kangas. **2.** nupulla, nupussa oleva. | N. ruusu.

nuppula[14] *deskr.s.* pieni t. pienehkö kohoama, nyppylä, nuttura. | Mäen n. Sitoa hiukset n:lle. — *Yhd.* kiven-, mäenn.

nuppu|nen[63] *dem.s.* Kukan n. — Hyväilysanana. | Muistathan, Hannaseni, pikku sulo n:seni, että minulle ahkerasti kirjoitat CANTH. — *Yhd.* kullann.

nuppu|päinen *a.* N. vasama, neula. **-sihti** *s.* *tekn.* paperikoneen sihti, joka siivilöi juoksevasta massasta kuitusolmut, solmuri.

nupu[1*] *s.* pieni (pyöreä) kivi. | Saunan kiukaan päällyskivet olivat nyrkin kokoisia n:ja. — *Tekn.* nupukivi. **-kiveys** *s.* nupukivistä tehty katutm. kiveys.

nupukivi *s.* *tekn.* suorakulmaiseksi hakattu, mitoiltaan tav. 10—15 × 15—25 cm:n suuruinen katukivi. **-katu** *s.* **-kone** *s.* **-muuri** *s.* **-nen** *ain.a.* N. katu. **-päällyste** *s.* Tien, kadun, pihan n. **-tie** *s.* **-vasara** *s.* nupukivien hakkaajan vasara.

nupukka[15*] *s.* nuppu, nuppula. — Hyväilysanana. | Ainoastaan sinun tähtesi, kulta n. CANTH.

nupukki[5*], **-nahka** *s.* = nuhkunahka.

nupula[14] *deskr.s.* nupu, nuppula, nappula. | Kiven n.

nupullinen[63] *poss.a.* < nuppu. | N. ruusupensas.

nupura[14] *deskr.s.* nupula. | Kiven n.

nurahdella[28*] *frekv.v.* < seur.

nurah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < nurista. | Hän vain n:ti tyytymättömänä. Halveksumisen n:dus.

nure|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** tav:mmin nurja. | Kankaan n. puoli. N. silmä. — *Kuv.* Näyttää n. [= huono] puolensa. - - luulisin tältä rintaman n:alta puolelta voivani tarjota jotain uutta ainakin niille, jotka olivat sen oikealla puolella AHO. Jokainen noista mainioista luonnetutkielmista kääntää näkyviin n:an puolen siitä yhteiskunnasta, jonka kasvatteja - - yksilöt ovat TARK. **2.** mielialasta: nyreä, karsas, apea, tyytymätön, hapan. | Mieli n:ana, n:in t. n:illa mielin. Näyttää n:aa naamaa. — *nureissa(an* (adv.) nureana, nyreissään. | Olla n:issaan jklle jstak. Keskimmäinen jos kihlattais, / nuorimpamme ois n:issaan *MANN.

nureks|ia[17] *v.* -inta[15*] *teonn.* **1.** enemmän t. vähemmän avoimesti ilmaista tyytymättömyyttään, harmiaan jstak, nurkua, napista, nurista, nyreksiä. | N. jtak. N. jklle jstak. Hän n:ii vähimmästäkin vastoinkäymisestä. Olisin sinun luullut ajattelevan parempaa Kustaavasta, sanoi vaimo n:ien ja meni toisiin huoneisiin KAUPPISH. Riitta oli alkanut nurkua ja n. hänen matkojaan A.ORAVALA. **2.** ed:een liittyen: olla tyytymätön, harmissaan, nyreissään, nureissaan, happamena, apeana, pahoillaan jstak. | Miespoloinen on jo lakannut n:imasta ja parempia päiviä toivomasta. Kantaa kohtalonsa n:imatta. Että poikani ainoa syntynyt on, sitä, emo kurja, nyt n:in KIVI. - - hän sydämessään kumminkin aina n:i, eikä tahtonut koskaan oppia Jumalaa kiittämään pahoista päivistään CANTH. Mutta miksikäs n.: kaikella katoovalla on aikansa ... AK. Mitä itket, poikueni, / nuorna saamani, n:it KAL.

nureksu|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* = ed. | Tehdä työnsä n:matta. Suhtautua jhk n:en.

nurin I. *adv.* **1.** nurja puoli, sisäpuoli näkyvissä t. näkyviin, ulospäin. | Sukka, paita on n. Kääntää takki, turkki n. Kääntää taskunsa n. Panna sukat n. jalkaansa. Kääntää silmäluomi, suoli n. Kun on nuttu n., niin on onni oikein SL. — *Käs.* Neuloa, kutoa kaksi silmää n., kaksi oikein 'vuoroin kaksi nurjaa ja kaksi oikeaa silmää'. — *Kuv.* Kääntää itsensä n. 'paljastaa sisimpänsä'. **2.** kumossa, kumollaan, kumoon, ylösalaisin, väärinpäin. | Astia on maassa n. Tuolit ovat n. pöydällä. Mennä, keikahtaa, kaatua, horjahtaa, lentää n. Kuorma kierähti ahteessa n. Pyöreäpohjainen ruuhi keikahtaa helposti n. Kaataa, lyödä, heittää, paiskata, työntää, potkaista, lennättää n. Juosta, ajaa jku n. — Kaataa heinää n. 'niittää'. Sahata, hakata puu n. Ampui mies, ja kiirahtipa mesikämmen nurmelle n. KIVI. — Kääntää turpeet n. Asettaa kirja, valokuva n. pöydälle. — Kyntää, kääntää pelto, sarka, sänki n. — Silmät n. 'niin että vain valkuaiset näkyvät'. Hän oli pyörtymäisillään, silmät n. päässä. [Kauhean uutisen kuultuaan] hän katsahti Keskitaloon avuttomin, n. vierähtänein silmin LINN. Kääntää jkn silmät n. (kuv.) 'saattaa sellaiseen tilaan, että asianomainen ei tajua todellisuutta, näkemäänsä, on helposti harhaan johdettavissa, petettävissä'. **3.** vääntämällä rikkomisesta, murtamisesta. | Vääntää kirjan selkä n. Vääntää jkn t. jkulta niskat n. 'taittaa niskat, tappaa'. **4.** ed:iin liittyen *abstr.* ja *kuv.* **a.** sekaisin, epäjärjestyksessä, ylösalaisin, nurinkurisesti, hullusti. | Perhe tekee muuttoa ja talo on n. Santarmit käänsivät aseita etsiessään koko huoneiston n. Vallankumous panee koko yhteiskunnan n. Kääntää luonnonjärjestys n. Kääntää asia n. 'vääristellä, esittää, selittää nurinkurisesti'. - - ja kaikki toimet n. käy LEINO. [Faust] on valmis kääntämään maat ja taivaat n. saadakseen omistaa [Gretchenin] KOSKENN. - - itsetiedotonta keikailua, n. kääntynyttä itsetehostusta rakastetun naisen valloittamiseksi PEKKANEN. - - luonnoton tunteen ja tahdon n. kääntyminen [= kieroon kehittyminen] HOLLO. **b.** Liikeyritys meni n. 'teki vararikon'. Isäntä joi talonsa n. Esitys äänestettiin n. 'hylättiin'. Panna, saattaa jkn suunnitelma n. 'ehkäistä, sotkea'. **5.** *nurin narin.* Mullistaa, panna talo n. narin. Tulin portaat n. narin alas. Viskeli tavarat n. narin. Koko maailma on nyt n. narin. Asiat menevät n. narin.

II. *a.* attr:na eräissä adverbi-ilmauksissa. — *nurin kurin* hullusti, hassusti, hullunkurisesti, päin mäntyä. | Valjasti hevosen aivan n. kurin. Kullervo teki kaiken n. kurin. Nyt on maailma n. kurin ja ylösalaisin, koska vanhukset kantavat nuorukaisia hautaan Sakalassa! KALLAS. Muistan maan ma pohjolassa, / miss' on kaikki n. kurin LEINO. — *nurin niskoin* kumossa, kumoon, ylösalaisin, päistikkaa, päälaellaan, päälaelleen; sekaisin, sekamelskana, hullusti, nurinkurisesti. | Heittää, lennättää, kaataa jku t. jk n. niskoin. Mennä, kellahtaa, lentää, tulla alas, pudota n. niskoin. Auto oli ojassa n. niskoin. Hyökkääjät heitettiin takaisin n. niskoin 'lyötyinä, voitettuina'. Heittää todellisuus n. niskoin. Kaikki on nyt n. niskoin ja sekamelskana. — *nurin päin* (myös ◡). Kääntää turkki, sukka n. päin 'nurin'. Panna, kääntää pöytälevy n. päin. Voileipä putosi n. päin [= voipuoli alaspäin] lattialle. Pitää kirjaa käsissään n. päin 'ylösalaisin'. Taulu on seinällä n. päin. Panna länget n. päin hevosen kaulaan. Silmät päässä n. päin. Ymmärtää asia n. päin 'väärin, hullusti, nurinkurisesti'. Kullervo teki kaiken n. päin. Kaikki asiat menevät nyt n. päin. — *nurin puolin* (myös ◡) nurin päin. | Turkki n. puolin. Silmät n. puolin päässä. — *nurin perin* (harv.) nurin päin, nurinkurisesti. | Esittää asiat n. perin.

nurina[14] *teonn.* < nurista. | Tyytymättömyyden n. Väkijoukosta alkoi kuulua n:a ja uhkauksiakin.

nurin|ajo *s.* kumoonajo. | N. johtui siitä, että kapealla tiellä oli vaikea sivuuttaa. Auton n:ajossa loukkaantuneet. **-kurin** *adv.* par. ⌒. **-kuri|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* luonnoton, järjetön, kiero, nurja, väärä, väärinpäinen, naurettava, hassu, hullunkurinen. | N:set yhteiskuntaolot. Kiero ja n. järjestys. N. menettely. Asiat ovat perin n:sella kannalla. Raja on varsin n., kun se jakaa kyliä, jopa talojakin kahteen valtakuntaan. N. katsantokanta, käsitys. Tulla n:seen tulokseen. Esittää n:sia johtopäätöksiä. N. esitys tapahtumain kulusta. Opettaa lapsiaan n:sesti. Suhtautua jhk n:sesti. Luonteen kieroudet ja n:suudet. Muotihulluuden n:suudet. **-meno** *s.* Kuorman n. — *Kuv.* Liikkeen, yrityksen n. Lakiesityksen n. valtiopäivillä. **-narin** *adv.* par. ⌒. **-niskoin** *adv.* par. ⌒. **-peräi|nen** *a. harv.* nurinkurinen. | N. menettely. Kuulostaa kovin n:seltä. **-puolin** *adv.* tav. ⌒. **-puoli|nen** *a.* nurin puolin oleva; nurinkurinen. | N. kuvio. — N. kuva kristinuskosta. - - n:seksi se käypi elämä emännättömässä talossa IVALO. — Painissa: N:sessa niskaheitossa kytketään vastustajan vasen käsi

kyynärpään yläpuolelta ja niska. **-päin** *adv.* tav. ⌒. **-päi|nen** *a.* nurin päin oleva; nurinkurinen. | N. leima, kuva. — Antaa n:siä käskyjä, neuvoja. **-riipunta** *s. voim.* riipunta, johon päästään "neulansilmällä" etutietä t. otteella takatietä.

nurisija[14] *tek.* < seur.

nuris|ta[24] *v.* puhua tyytymättömästi jstak, jkta vastaan, napista, nurkua, murista, äreillä. | N. jstak t. jtak. N. jklle jstak. Ei pidä turhista n. Kärsiä, alistua n:ematta. Miehistö alkoi n. marssien pituutta. N. kovaa onneaan. Isä n:i pojilleen tuhlauksesta ja laiskuudesta. Laivan miehistö alkoi n. päällikköään vastaan. Välistä pyrki mammanne siitä n:emaan, kun ei tänään tiedetty, mitä huomenna pöytään pantaisiin AHO. Tuleeko sinulta koskaan sitä pyörää siivotuksikaan? kysyy isä n:evalla äänellä ALKIO. **2.** *harv.* narista. | Lumi n:ee jaloissa.

nurist|aa[2] *v.* kaataa lopputilkat jstak (kahvia pannusta, viinaa pullosta tms.). | N:i pannusta itselleen neljännen kupillisen. N. pullosta viimeinen pisara.

nuristella[28] *frekv.v.* < ed. | N. viimeiset tipat.

nurj|a[11] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* vrt. nurin, nurinkurinen. **1.** nurea. | Kankaan, nahan n. puoli 'se puoli, joka tav. on sisään- t. alaspäin, näkymättömissä'. Silittää paita n:alta ja oikealta puolelta. Pöytälevyn n:alla puolella leivotaan. — N. [= nurin puolin oleva, ylösalainen] kuva. — *Käs.* N. [= tavallisen sukan nurjan puolen] silmukka, silmä. Neuloa, kutoa n:aa ja oikeaa. **2.** *kuv.* **a.** huono(mpi), väärä, luonnoton, kiero, kieroon kehittynyt, nurinkurinen. | Asian n. puoli. Elämän n:at puolet. Kääntää jklle n. puoli itsestään. Joutua rintaman n:alle puolelle. N:at historialliset olot. N. rauha luo luonnottomia oloja ja synnyttää katkeruutta. N. ja takaperoinen kehitys. N. kasvatus- ja opetustapa. N. käsitys, mielipide. N. esitys, selitys, tulkinta. Asiat ovat n:alla kannalla, kehittyvät n:aan suuntaan. Mene jo, aatos n., mieletön ja halpa KIVI. Päätti työnsä nainen n. [= kiero, kavala] LEINO. **b.** mielialasta ja jhk suhtautumisesta: vastahakoinen, kylmäkiskoinen, penseä, tyly, töykeä, ynseä, karsas, nurjamielinen;)(tyytyväinen, altis, vastaanottavainen, ystävällinen, suopea, myötämielinen. | Olla n. jkta t. jtak kohtaan. Jklla on n. mieli jkta t. jtak kohtaan. Olla n:alla mielellä. Näyttää n:aa naamaa. Katsella n:in silmin. Luoda jkhun n:ia katseita. Osoittaa n:aa tahtoa. Kuvitella n:assa mielessään pahaa lähimmäisistään. Kohdella jkta n:asti. Puhua n:asti jksta. Kumoukselliset ainekset suhtautuvat n:asti oleviin oloihin. Menetellä n:asti jkta kohtaan. Esimiesten n:uus sai hänet kyllästymään toimeensa. - - n:ana oli vieras-äiti tyrkännyt kirjan hänen kouraansa alusta alkain KIVI. Peruuta nuo sanas n:at / taikka puhumasta lakkaa! A.TOLA. Voi sinä epäuskoinen ja n. sukupolvi UT. Mutta n. Juudan kansa / hyljäsi myös Jeesuksen VK[V]. Mä n., kovakorvainen, / sä nöyrä kuoloon asti VK. — N. onni, kohtalo. Kohtalon n:at oikut. Aika, sa ankara, hallainen, n. LEINO.

nurjahdus[64] *teonn. tekn.* < nurjahtaa. | Pylvään, sauvan n. **-lujuus** *s. tekn.* suurin pituussuuntainen puristus, jonka sauva, pylväs tms. kestää nurjahtamatta. **-vaara** *s.*

nurjahtaa[2*] *v. tekn.* pitkistä, hoikista kappaleista (sauvoista, pylväistä yms.): taipua pituussuuntaisen puristuksen alaisena.

nurjahtamis- = nurjahdus-.

nurjamieli|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* Olla n. jklle, jkta kohtaan. Kaikkia uudistuksia kohtaan n. henkilö. N. arvostelija. Saada osakseen n:stä kohtelua. Suhtautua jkhun t. jhk n:sesti. Arvostella, tuomita n:sesti. Osoittaa n:syyttä jkta t. jtak kohtaan. Ahlqvistin n:syys Kiveä kohtaan ilmeni monin tavoin.

nurje|ta[34] *v.* käydä nurj(emm)aksi. | Suuttuivat siitä [Kiesuksen kumartamisesta] omat haltijat, n:ni heidän mielensä AHO.

nurkakkain *adv.* = nurkittain 1.

nurkallinen[63] *poss.a.* < nurkka.

nurkan|pää *s. rak.* seinähirren salvaimen ulkopuolelle ulottuva pää. | Lyhyet, pitkät n:päät. Kuusi-, nelikulmainen n. Laudoittaa n:päät. **-rako** *s.* nurkanpäiden rako. **-takai|nen 1.** *a.* N. tupakkamaa, tupakka. **2.** *s. puhek.* kotikasvuinen tupakka, palturi, kessu. | Viljellä, kasvattaa n:sia, n:sta. Polttaa, vedellä n:sia, n:sta. **-takuinen** *a.* ja *s.* = ed. **-tau|s** *s.*, tav. *mon.* Siivota n:kset.

nurkata[35*] *v. harv.* salvoa nurkat, rakentaa. | N. rakennus.

nurkatse *adv.* ja *postp.* par. nurkitse.

nurkem|pana, -maksi *komp.adv.* lähempänä nurkkaa. | Eikö tuota kaappia voisi pitää n.? Siirtää n:maksi.

nurkikkain *adv.* = nurkittain 1.

nurkimmainen[63] *sup.a.* lähinnä nurkkaa oleva. | Salin n. ikkuna.

nurkitse *adv.* ja *postp.* nurkan vieritse t. taitse. | Tie kulkee aivan talon n. Kirkko näkyy tuvan päätyikkunasta aitan n. Kiertää pellon n. taloon.

nurkittain *adv.* kulmittain. **1.** kahden t. useamman esineen keskinäisestä asemasta: nurkat vastakkain, vierekkäin, nurkka nurkkaa vasten, nurkakkain, nurkikkain, nurkitusten. | Talousrakennukset ovat n. muodostaen kehän. Asettaa kaksi pöytää n. keskelle huonetta. **2.** esineen asemasta jnk toisen suhteen: nurkka jtak kohti, vinoittain. | Asettaa liina n. pöydälle 'liinan nurkat pöydän reunojen keskikohdalle'. Ikkunasta näkyy naapurirakennus n. 'siten että nurkka on katsojaan päin'. Kaappi on huoneen perällä n. 'siten että huoneen nurkkaan jää kolmiomainen tyhjä tila'. **3.** nurkasta vastakkaiseen nurkkaan, vinosti jnk poikki. | Taittaa paperiarkki n. Halkaista levy n.

nurkittainen[63] *a.* nurkittain oleva t. tapahtuva.

nurkitusten *adv.* = nurkittain 1. | Rakennukset ovat n. Aitta on n. asuinrakennuksen kanssa.

nurk|ka[11*] *s.* jnk pinnan kahden erisuuntaisen (vars. keskenään kohtisuoran) reunaviivan t. jnk esineen kahden t. useamman erisuuntaisen (vars. keskenään kohtisuoran) särmän t.

sivun yhtymäkohta; vars. siihen rajoittuva pinnan t. esineen (ulkoneva) osa; kulma, kulmaus, nurkkaus; nirkko, särmä. | Lakanan, paperiarkin, taulun n. Pyyhkiä kyynelensä nenäliinan n:kaan. Taittaa käyntikortin n. Niityn, pellon, kentän n. Istua tuolin, sohvan, n:alla. Kattaa ruoka pöydän n:alle. Laatikon, kaapin n. Löi päänsä arkun n:kaan. Vahvistaa matkalaukun n:at nahalla. Hakata lohkareesta terävät n:at. Saada setelin n:asta kiinni (kuv.) 'päästä rahoihin käsiksi'. — *Yhd.* ala-, ylän.; sisä-, ulkon.; etelä-, itä-, pohjoisn.

— *Erik.* **1.** rakennuksen, muurin, laatikon tms. ulkonurkka t. sen lähistö. | Rakennusten n:at ovat melkein toisissaan kiinni. Talot ovat n. n:kaa vasten. Ikkunasta näkyy naapurin aitan n. Ajoi kärrynsä riihen n:kaan. Kurkistella n:an takaa. Pujahtaa n:an taakse. Käydä [tarpeellaan] n:an takana. Jklla on asiaa n:an taakse. Panna tuli n:an alle 'sytyttää rakennus tuleen'. On kiire aivan kuin n:at olisivat tulessa. Tuuli vinkuu, pakkanen paukkuu n:issa. — Seisoa rakennuksen n:alla. Vieras jätti pyöränsä saunan n:alle. Siirsi tuolinsa aivan uunin n:alle. Syödä pöydän n:alla 'pöydän ääressä istuen, ruoat pöydän kulmalla'. Istua pöydän n:alla 'pöydän kulman vieressä t. päällä'. — Vetelehtiä jnk n:issa 'talon lähettyvillä, talossa'. Pysytellä omissa n:issa 'kotosalla'. Nykyajan talojen n:issa hurisevat jo puimakoneet. Ja kaikkia sinä kans hännilläsi vetelet tänne minun n:kiini! KARHUM. — *Yhd.* kaapin-, muurin-, tuvan-, uuninn.; kotin. **2.** rakennuksen nurkkasalvainten kohta t. itse salvain. | Lato rakennettiin n:kien alle pantujen kivien varaan. Tuvan n:at nousevat nopeasti. Olla n:alla (kans.) 'salvamassa rakennusta'. Onpa ukkovaari iskenyt n:an poikineen KARHUM. - - meni n:asta tupahan, / sai sisähän salvoimesta KAL. — *Yhd.* haka-, hammas-, kynsi-, lohenpyrstö-, risti-, sinkka-, sulkan.; tasa-, vinon. **3.** nurkanpää. | Rakennuksessa on lyhyet, pitkät n:at. **4.** huoneen, vaunun, laatikon tms. sisänurkka, soppi, sopukka, kolkka, loukko. | Aitan, tuvan, varaston n. Sivu- ja peräseinän välinen n. Kaappi on huoneen n:assa. Sängyn, kaapin, laatikon, kotelon n. Lapsi kyyristyi sohvan n:kaan. Seisottaa oppilaita n:assa (häpeämässä). Silmän n:assa kimalteli kyynel. Hiukan jauhoja säkin n:assa. Tieto levisi pitäjän syrjäisimpiinkin n:kiin. Etsiä rauhallinen n. mietiskelypaikakseen. — Perheellä ei ole vielä omaa n:kaa 'omaa asuntoa, huonetta'. Elää, asua toisten n:issa 'vuokralaisena, loisena toisten asunnossa'. Pitää n:at [= paikat] puhtaina. Santarmit nuuskivat joka n:an. Kurjat kavaltajat — ne kätkeytyivät nyt pimeimpiin n:kiinsa KIANTO. Monilla muilla laajat maat, / meill' on vain n. pohjolaa LEHT. Ellös viekö neioistasi, / - - / n:kihin nuhajamahan, / soppihin sohajamahan KAL. — *Kuv.* Heittää kirjansa n:kaan 'lopettaa, jättää kesken opintonsa, koulunkäyntinsä'. Heitti papinkaapunsa n:kaan 'luopui papinvirasta'. Hän on heittänyt kaikki periaatteet n:kaan. — *Yhd.* karsina-, ovensuu-, ovi-, perä-, sänkyn.; lukun.; tuvan-, uuninn.; silmä(n)n. **5.** *mon.* ulkopaikallissijoissa eräissä likimääräisyyden ilmauksissa: lähistöllä, lähettyvillä, paikkeilla, tienoilla, vaiheilla, "hujakoilla". | Taistelut riehuivat aivan kaupungin n:illa. V:n 1930 n:illa. Kurssi kestää joulun n:ille. Siinä kolmenkymmenen n:illa oleva mies. Hinta pyörii sadan markan n:illa. Juoksi 100 metriä 12 sekunnin n:ille.

nurkka|-asianajaja *s. halv.* tav. itseoppinut, epäpätevä asianajaja; vrt. nurkkasihteeri. **-hirsi** *s.* nurkanpää. | Pistää sirppi n:en rakoon. **-huone** *s.* Valoisa n. **-hylly** *s.* **-ikkuna** *s.* **-nurkkainen**[63] *poss.a.* Jyrkkä-, lyhyt-, pitkä-, pyöreä-, suora-, terävä-, viiston.; kolmi-, neli(s)n.; risti-, ristikkon.; valkon.

nurkka|isänmaallisuus *s.* isänmaallisuus, joka kohdistuu etupäässä vain puhujalle (kirjoittajalle) läheisimpään, suppeaan osaan isänmaata, nurkkapatriotismi. **-jumala** *s.* nurkassa oleva jumalankuva. **-juur|i** *s.*, tav. *mon.* Seisoskeli tuvan n:ella. Aina se on pelto paras hoitaa n:esta käsin AHO. Hiiviskellä jkn n:issa. Pitää n:ensa puhtaina. Piilotella jtak n:issaan. **-kaappi** *s.* Peränurkassa seisova n. **-kahvila** *s. halv.* vaatimaton, us. hämäräperäinen kahvila. **-kamari** *s.* **-kapakka** *s. halv.* vrt. nurkkakahvila. | Siivoton n. **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s. halv.* vähäpätöinen pikkukauppias. **-kilpi** *s.* Liikkeen n. **-kirjuri** *s. halv.* = nurkkasihteeri. | Rappiolle joutunut n. **-kisko** *s. rak.* Vahvistaa rakennuksen nurkat n:illa. **-kiv|i** *s.* rakennuksen nurkan alla oleva kivi, kivijalan kulmakivi. | Rakennus on pelkkien n:ien varassa. Uuden rakennuksen n:et ovat jo valmiina. — *Kuv.* kulmakivi, tukipylväs. | Avion pyhyys oli Rooman lujuuden n:iä ERKKI KAILA. **-kun|ta** *s. halv.* **1.** eristäytyvä, omia etujaan ajava joukko henkilöitä, kuppi-, ryhmäkunta. | Poliittinen n. Harvalukuinen kiihkoilijain n. Katsella asioita oman n:tansa kannalta. **2.** kulmakunta. | N:nan eukot. Oman n:nan etu. **-kuntai|nen** *a.* -suus *omin.* N. kateus, omanvoitonpyynti. N:set harrastukset, olot. N:suutta vihaava isänmaanystävä. **-kuntalai|nen** *s.* -suus *omin.* jhk nurkkakuntaan kuuluva henkilö. | Kaikenlaiset n:set. **-laudoitus** *s.* Talon n. **-lau|ta** *s.* **1.** hirsirakennuksen nurkan suojaksi pystyyn naulattu lauta. | Valkoiseksi maalatut ikkuna- ja n:dat. **2.** nurkassa hyllynä oleva lauta. **-leh|ti** *s. halv.* vähäpätöinen sanomalehti, pikkulehti. | Huonopalkkainen n:den toimittaja. **-levy** *s.* nurkan vahvikelevy. **-liito|s** *s.* Hirsirakennusten n:kset.

nurkkama[13] *s.* pieni nurkka, nurkkamainen osa jssak, nurkkaus. | Pieni n. peltoa, niittyä.

nurkka|mestari *s.* **1.** *hist. halv.* ammattikuntaan kuulumaton, laittomasti ammattia harjoittava käsityöläinen. **2.** *nyk.* taitamaton käsityöläinen, poropeukalo, patus, patustelija. | Teettää pukunsa n:mestareilla. **-muoto** *s.* Tavallinen rakennuksen n. **-novelli** *s.* lehden alakerrassa julkaistu, us. irti leikattava (jatko)novelli. **-nuija** *s.* puunuija, jolla lyödään salvoksella hir-

siä liitoksista lujasti yhteen. **-paalu** *s.* **-paik|ka** *s.* **1.** nurkassa oleva paikka. | Sain vaunusta n:an. **2.** syrjäinen paikka(kunta). | Sellaisilla n:oilla kuin Suomussalmi. **-palkki** *s.* **-pallo** *s.* eräs palloleikki. **-patriootti** *s.*, tav. *halv.* henkilö, joka ihannoi ahtaasti omaa kotiseutuaan, katsoo asioita sen kannalta ja ajattelee kaikessa ensi sijassa sen etua. **-patriootti|nen** *a.* -suus *omin.* N. omahyväisyys. **-patriotismi** *s.* nurkkaisänmaallisuus; vrt. paikallisisänmaallisuus. **-patsas** *s.* **-penkki** *s.* **-piel|i** *s.*, tav. *mon.* vrt. nurkkajuuri. | Pitää n:ensä puhtaina. Hiiviskellä jkn n:issä 'talon nurkissa, lähistöllä'. **-pilari** *s.* **-piste** *s.* Ristikkosillan n:et. **-pylväs** *s.* **-pää** *s.* nurkanpää. **-pöytä** *s.* Vierashuoneen, ravintolan n. **-rau|ta** *s.* Vahvistaa arkku n:doilla. **-räätäli** *s.* *halv.* vrt. nurkkamestari. **-salvain** *s.* *rak.* Rakennuksen n. **-salvos** *s.* *rak.* Tiivis n. Yksinkertainen n. **-sihteeri** *s.* *halv.* tav. itseoppinut, epäpätevä asioitsija, nurkkakirjuri. | Jonkun n:n laatima asiakirja. **-silmällä** *adv.* Katsoa, vilkaista n. 'syrjäsilmällä'. -- eikä hän voinut olla tuon tuostaankin n. katsahtamatta vieressään äänetі astuvaan vanhukseen IVALO. **-sohva** *s.* Istua salin n:ssa. **-suutari** *s.* *halv.* vrt. nurkkamestari. **-sänky** *s.* Seinään kiinnitetty n. **-tanss|it** *s.* *mon.* ilman viranomaisten lupaa järjestetyt tanssit. | Juosta n:eissa. **-teatteri** *s.* *halv.* pieni, vaatimaton teatteri. | Pikkukaupungin n:n näyttelijä.

nurkkau|s[64] *s.* nurkka, nurkan kohta, kulmaus. | Pellon, hautausmaan n. Uunin n. Istua sohvan n:ksessa. Talonpoikaistuvan n. Emännän, lasten oma n. Aidan n. — *Yhd.* karsina-, keittiö-, ovin.; askartelu-, leikki-, lepo-, seurustelu-, tarjoilun.; ala-, koillis-, luoteis-, ylän.; sohvan-, uuninn.

nurkka|uuni *s.* huoneen nurkassa oleva uuni. **-veisto|s** *s.* N:ksilla koristettu talo. **-vieras** *s.* *harv.* kuokkavieras. **-vier|i** *s.* nurkan vieri. | Seisahtaa talon n:elle. **-vuori** *s.* rakennuksen nurkan vuorilaudat, -laudoitus.

nurkkuri[5] *s.* *harv.* kuokkavieras.

nurku[1*] *s.* nurkuminen. | Ja hiipivä n. on hiljennyt, / salakuiske ei enää soi *MANN.

nurku|a[1*] *v.* tyytymättömänä valittaa jtak, napista, nurista. | N. jtak. N. ja napista jkta vastaan. N. kovaa kohtaloaan. N. palkan pienuutta. Siinain korvessa kansa alkoi n. Moosesta vastaan. Tehdä, kestää, kärsiä n:matta. Totella n:matta. Maksaa veronsa n:matta. Alistua n:matta kohtaloonsa. Yhä n:i vaimoni, ettei hän voi säätynsä mukaisesti elää PÄIVÄR. -- vähän n:i emäntä vierasten syövän KAUPPISH.

nurkuilla[29] *frekv.v.* < ed.

nurkumaton[57] *kielt.a.* N. apulainen.

nurkumieli *s.* Tehdä jtak n:n.

nurmen|kyntö *s.* *maat.* **-leikkuri**, **-leikkuukone** *s.* ruohonleikkuri, -leikkuukone.

nurmeton[57] *kar.a.* < nurmi. | N. maankamara.

nurmettaa[2*] *v.* saattaa nurmea kasvavaksi. | N. pengermän luiskat.

nurmettu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) ruveta kasvamaan nurmea, muuttua nurmeksi, ruohottua. | Tie, polku n:u. Jättää pelto n:maan. N:nut hautakumpu, pihamaa. — *Kuv.* Antaa kirkkotiensä n. 'käydä harvoin kirkossa'. Päästää tietonsa ja taitonsa n:maan. -- hiljalleen n:va tuttavuus ja toveruus SILL.

nurm|i[8] *s.* **1.** maan kamaraa peittävä lyhyt ja tiheä ruoh(ikk)o, lyhyt heinä. | Luonnonvarainen, kylvetty n. Pihamaalla kasvaa vehmas n. Pellon pientaret kasvavat n:ea. Keväinen n. jo vihertää. Puutarhan käytävät ovat n:en peitossa. Nuori n. tuoksuu voimakkaasti. Niittää hevosille tuoretta n:ea. Tallata n. maan tasalle. N:en nukka 'lyhyt ruoho'. **2.** nurmea kasvava maa-ala, nurmikko, nurmikenttä; *maat.* heinämaa, -pelto, niitty. | Loikoilla n:ella. Levittää pellavat n:elle kuivumaan. Pitää peltoa muutama vuosi n:ena. Kyntää, kääntää n:ea. Kaksi-, kolmi-, monivuotinen n. — *Kuv.* Levätä, nukkua n:en alla 'haudassa'. Joutua n:een, n:en alle. Nukkua n:en unta. N:en nukkuja 'haudassa lepääjä'. **3.** *yhd.* Apila-, heinä-, kukka-, rehu-, ruoho-, timotein.; kylvö-, luonnonn.; koriste-, laidun-, niitto-, siemenn.; oja-, pelto-, piha-, puutarhan.

nurmi|apila *s.* Trifolium pratense, nurmissa kasvava puna-, harv. valkokukkainen apila. **-aura** *s.* *maat.* erityisesti nurmien kyntöön sopiva aura. **-heinä** *s.* Timotei on Suomessa yleisin n. Kylvetty n. 'kylvöheinä'. **-jalava** *s.* = vuorijalava. **-kaista** *s.* Ajotietä reunustavat n:t. **-kasvi** *s.* Apila, timotei ym. n:t. **-kenttä** *s.* laaja nurmikko, nurmipeitteinen kenttä. | Luontainen, keinotekoinen n. Puutarhan, puiston n. Lentokenttänä oli laaja n. Stadionin n.

nurmikka[15*] *s.* Poa, vaihtelevan kokoisia heinäkasveja. — *Yhd.* aro-, korpi-, kylä-, lehto-, niitty-, rantan.

nurmik|ko[2*] *s.* nurmen peittämä maa-ala, nurmikenttä, nurmi, niitty. | Loikoa, kelliä, leikkiä n:olla. N:on leikkaaminen. — *Yhd.* piha-, puiston.; ruoho-, timotein.; kylvön.

nurmikkoinen[63] *poss.a.* nurmipeitteinen, nurminen. | N. piha, puisto.

nurmikko|kenttä *s.* nurmikenttä. **-piha** *s.* **-rinne** *s.*

nurmi|kuokka *s.* *maat.* nurmen kuokkimiseen käytetty kuokka. **-kynnö|s** *s.* *maat.* kynnetty nurmi. | N:ksen muokkaus. **-laidun** *s.* *maat.* karjan laitumena käytetty nurmi. **-lintu** *s.* *runok.*, vars. tuutulauluissa. | Nuku, nuku, n., / väsy, väsy, västäräkki KR. Nukkuos äityen n., / tuuti, tuuti lulla! LEINO. | Laulu, soitto sulle soi: / "Nuku, n., oi!" LEHT. **-lintu|nen** *dem.s.* -- nuku, n:seni, / väsy, västäräkkiseni KANT. **-liotus** *s.* = kasteliotus. | Pellavien n. **-mat|to** *s.* nurmipeite, -kenttä, nurmikko. | Ottelu pelattiin Pallokentän n:olla. **-mätäs** *s.* **-nata** *s.* Festuca pratensis, luonnonvaraisena kasvava ja viljelty heinäkasvi.

nurminen[63] *poss.a.* N. tie, piha, kenttä, kunnas, kumpu. N. pelikenttä. — *Yhd.* lyhyt-, tiheän.

nurmi|niitty *s.* tav. kaskiahosta t. pellosta nurmettunut niitty, kuivan maan niitty, nurmikko; vrt. tulva-, turveniitty. **-pallo** *s.* = maahockey. **-peite** *s.* **-peitteinen** *a.* **-pelto** *s.* *maat.* nurmena oleva pelto. **-penger** *s.* nurmipeittei-

nen penger. **-pergermä** *s.* **-penkki** *s.* istumiseen tarkoitettu nurmipeitteinen, penkkimäinen kohoama maassa. **-perhonen** *s.* Coenonympha pamphilus, eräs keltainen päiväperhonen. **-piha** *s.* nurmikkoinen piha. **-pinta** *s.* Lentokentän n. **-puntarpää** *s.* Alopecurus pratensis, timotein ohella tavallisin rehuheinämme, alopekuuri. **-rikko** *s. maat.* nurmesta muokattu pelto. | Kylvää pellava n:on. **-rinne** *s.* Rantaan viettävä n. **-ruis** *s. maat.* sellaiseen maahan kylvetty ruis, josta samana kesänä on korjattu heinä. **-ruusu** *s.* = metsäruusu. **-turve** *s.* nurmesta leikattu turve. **-tädyke** *s.* Veronica chamaedrys, eräs pieni tädyke. **-tähkiö** *s.* = timotei. **-töyräs** *s.* **-vehnä** *s. maat.* vrt. nurmiruis. **-viillo|s** *s. maat.* rikki kynnetty nurmi. | Kasvattaa perunaa n:ksessa. **-viillosperuna** *s. maat.* **-viljely|(s)** *s. maat.* Monivuoroinen pelto- ja n. N:ksessä olisi pyrittävä lyhytaikaisiin nurmiin. Laiduntalous ja muu n. **-äes** *s. maat.* nurmesta kynnetyn pellon muokkaamiseen käytetty äes.

nurpall|a (an), -e(en) *adv.* — *nurpalla nenin, nokin* nyrpeänä, apeana, happamena, haluttomana. | - - yksin murjottaen, n:a nokin, tyhjin kukkaroin ja tyhjin matkalaukuin L.ONERVA. — *pää nurpallaan* pää riipuksissa, alla päin. | Väsynyt ajokoira juoksee pää n. ja häntä koipien välissä. [Tyttö] seisoi hiukan syrjässä pää n:aan LINN.

nurpe|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* nyrpeä. | Totella n:in mielin. Tyytymättömän ja n:an näköinen mies. Murahtaa n:asti. — *nurpeissa(an* (adv.) nurpeana, nyrpeissään. | Vieläkö olet n:issasi riitamme vuoksi?

nurpoll|a (an), -e(en) *adv. harv.* = nurpallaan.

nurru|mieli *s. harv.* alakuloisuus, apeus. | - - olethan vielä n:mielissä, vaikkas olet jo kumonnut usean ryypin! KIVI. **-poik|a** *s. harv.* arka ja saamaton mies. | Päin tuuleen, Timo! Ethän ole koskaan nurru-poika KIVI. Vieraat eivät olleet mitään n:ia, ne tarjosivat heti hinnan pyöreissä luvuissa WILKUNA.

nussia[17] *v. alat.* = naida 2, 3.

nutaatio[3] *s.* **1.** *täht.* Maan akselin liikkuminen ns. keskinavan suhteen. **2.** *kasv.* kasvin omaehtoinen taipumisliike, nuokkuminen. **-liike** *s. täht. fys.*

nuti[4(*)] *a.* vars. naudasta: sarveton, nupo. **-päinen** *a.* **-pää** **1.** *s.* Lehmä, jolla on n. **2.** *a.* nutipäinen. | N. lehmä. — *S:sesti.* Talon n:t.

nutist|aa[2] *v.* nitistää. **1.** rutistaa, rusentaa. | N. jku seinää vasten, lattiaan, maahan, nurkkaan. Lattialla kisailevat kissanpojat n:avat toisiaan niskasta. - - sen n:aisin mäsäksi kuin kärpäsen KIANTO. **2.** ottaa hengiltä, tappaa, nujertaa. | N. karhu hengiltä. N. jku päiviltä. Tapparan isku n:i miehen siihen paikkaan. - - pian se [kuolema] saisi minut n:etuksi ALKIO. — *Kuv.* kukistaa, voittaa. | N. vastustajansa. N. vastarintaliike. N. joku parilla sanalla. **3.** *deskr.* nujuta, nahistaa. | Tapella n.

nutist|ua[1] *pass.v.* (< ed.) kukistua, nujertua. | Peitotkaa minua, jos mielenne tekee, ärjäisi poika, ei tämä poika helposti n:u J.FINNE. Kyllä pian herrainvalta Suomessa n:uu! KIANTO.

nutria[14] *s.* eteläamerikkalainen rämemajava; sen nahka. **-turkki** *s.*

nutritio[3] *s.* ravitsemus, ravinnonotto. **-tila** *s. lääk.* ravitsemustila.

nutroosi[6] *s.* pienten lasten ja sairaiden ravintojauheena käytetty maidonvalkuaisainevalmiste.

nuttu[1*] *s.* **1.** vars. *kans.* miesten t. naisten lyhyt takki. | Kesä-, kävelypuvun n. Pyjaman n. Körttipuvun n. Kun on n. nurin, niin on onni oikein SL. — *Yhd.* sarka-, verkan.; neule-, villan.; aamu-, koti-, luku-, yön.; päällysn. **2.** tav. kudottu t. virkattu paitamainen pikkulapsen vaatekappale. — *Yhd.* vauvann.

-nuttuinen[63] *poss.a.* Musta-, punan.; sarka-, verkan.

nuttura[14] *s.* niskaan t. päälaelle koottu hiussykerö. | Pitää hiuksensa n:lla. Kiertää, kammata hiuksensa n:ksi, n:lle. — *Yhd.* hiusn.; niska-, päälakin.

nutukas[66*] *s.,* tav. *mon.* poron koipinahoista tehty karvakenkä.

nutust|aa[2] *deskr.v.* mutustaa, natustaa. | Lapsi n:aa leipäpalaa. Syödä, purra n. — *Kuv.* Elää n:i puutteessa.

nutustella[28] *frekv.v.* < ed. | Syödä n. — Sitä elää n:an ja toimitaan vanhain kaavain mukaan ALKIO.

nutuutella[28*] *frekv.v.* < seur.

nutuut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* nujuuttaa. **1.** Pihan pojat tapella n:tivat tämän tästä. — Osasi se peijakas ruotsia, sitä se nyt siinä lukea n:ti TALVIO. Aina samaa kitkutusta ja n:usta [= ilotonta, puutteenalaista elämää] . . . TALVIO. **2.** riepottaa, retuuttaa. | N. jkta tukasta. Isot pojat pyrkivät n:tamaan pienempiään.

nuuduksi|ssa, -in *adv.* nuutuneena, lopen väsyksissä, uuvuksissa. | Polttavassa helteessä koko luonto oli n. Raskaan päivätyön loputtua väki oli aivan n.

nuudutella[28*] *frekv.v.* < seur.

nuudutta|a[2*] *kaus.v.* < nuutua. | Auringonpaiste n:a kukat. Nälän ja väsymyksen n:ma mies.

nuuhistel|la[28] *frekv.v.* haistella, nuuhkia. | Koira n:ee jälkiä. Sika tongiskelee ja n:ee maata.

nuuhkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | N. ilmaa. Hevonen vain n:ee heinätukkoa, mutta ei syö.

nuuhk|ia[17] *v.* haistella (us. äänekkäästi), nuuskia. | Mies n:i ilmaa ja ennusti sadetta. Koira n:ii isäntänsä jälkiä, vaatteita. Hevonen n:ii heiniä, ennen kuin alkaa syödä. — *Harv.* = nuuskia 2. | - - ihmisten yksityisen elämän n:iminen on sivistyneelle ihmiselle sopimatonta M.MERENMAA.

nuuhottaa[2*] *deskr.v.* nyhjöttää, nuhjottaa. | Istua n. pöydän ääressä.

nuuk|a[11] *a. ark.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** talousasioissa tarkka, säästäväinen, säästeliäs, kitsas. | N. isäntä. Punnitsee tavaran n:asti. Ei rikas, jollei n. SL. **2.** muuten: tarkka, täsmällinen. | Ei näissä asioissa kannata olla turhan n. Ei se ole niin n:aa kuin naiminen SP. Pitää n:asti kiinni oikeuksistaan. — *nuukaan* (adv.) tarkoin. | Hän tuntee asiat aivan n:aan.

nuukah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Pää n:telee alaspäin.

nuukaht|aa[2*] *mom.v.* **1.** nuokahtaa, nyökähtää. | Pää n:aa rintaa vasten. Istua pää alas n:aneena. **2.** lysähtää, lyyhistyä, kuukahtaa, ny(y)kertyä, nyykähtää, nyykistyä. | N. pyörtyneenä maahan. N:i väsyneenä tiepuoleen. Uninen lapsi n:i penkille ja nukkui sen tien. Laukaus pamahti, ja karhu n:i siihen paikkaan. - - kun ruuna kuoli, niin n:i mieskin TOPPILA.

nuukail|la[29] *v. ark.* -u[2] *teonn.* olla tarkka, nuuka, menetellä tarkasti; kitsastella. | N. vaatteiden ostossa. Kuluttaa rahaa n:ematta. Hän ei n:e palkkaa maksaessaan. Turha n:u ja kitsastelu ei hyödytä mitään.

nuuka|ssa, -lla(an *adv. harv.* nuokallaan. | Kuuntelee pää n. Istua pää n:llaan.

nuukertu|a[1*] *v. harv.* lyyhistyä, ny(y)kertyä, kuukertua, tuupertua. | Kantaja n:i taakkansa alle. Siihenpä on n:nut nuori mulli, sydänveri on ulos vuotanut TOPPILA.

nuupaht|aa[2*] *v. harv.* nuukahtaa. | - - torkahti taas, n:i, torkahti HEPOR. - - kuolla n:aa vaikka maantien ojaan AK.

nuupall|a(an), -e(en) *adv.* nuokallaan, nuukallaan. | Istuu pää n. Seisoa n:a nenin 'alla päin'. Painua n:een 'käydä alakuloiseksi, masentua'.

nuuru|a[1] *v. murt.* kuihtua, riutua; aristella, valitella. | Vasikat n:ivat ja kuolivat. - - maata möhötti uunin päällä n:en päätään kipeäksi TOPPILA.

nuusa[11] *s. murt.* puute. | On n. leivästä. Minulla ei ole rahan n:a KIANTO.

nuuska[11] *s.* **1.** hienoksi jauhettu tupakka, joka on tarkoitettu nenään vedettäväksi (t. mällinä käytettäväksi). | Käyttää n:a. Panna nenäänsä hyppysellinen n:a. Ottaa n:a. Panna n:ksi. — *Yhd.* nenä-, suun. **2.** *kuv. ark.* **a.** jstak aivan murskana, jauheena olevasta. | Murskata, jauhaa, ruhjoa n:ksi. Ampua vihollisen asemat n:ksi. Peitota, piestä, survoa jku n:ksi 'perin pohjin'. Räjäyttää, ampua, särkeä tuhannen n:ksi. Koeputki meni tuusan n:ksi. Ilmapommituksen jälkeen koko kortteli oli n:na. Uhkasi tehdä meistä n:a. **b.** moitteista, nuhteista. | Antaa jklle n:a jstak. Saada aika tavalla n:a.

nuuskaaja[16] *tek.* < nuuskata.

nuuskah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Nenät n:telivat. **-taa**[2*] *mom.v.* tuhahtaa.

nuuskai|nen[63] *poss.a.* nuuskan tahrima. | N. naama. N:set rintapielet.

nuuskais|ta[24] *mom.v.* < nuuskia. | Mies n:i tyhjää viinapulloa. Koira n:ee vieraan jalkoja.

nuuska|kuono *a. halv.* = nuuskanaama(inen). — *S:sesti.* Senkin n. **-mylly** *s.* Nuuskatehtaan n. **-naama** *a.* = seur. | Kaisa, akka n. KIVI. **-naamainen** *a.* N. eukko.

nuuskanruskea *a.* N. puku.

nuuska|rasia *s.* Tuohinen, hopeinen n. **-sarvi** *s.* vrt. ed.

nuuska|ta[35] *v.* **1.** vetää nuuskaa nenäänsä; käyttää nuuskaa. | Poika oppi jo nuorena n:amaan. **2.** jnk huumausaineen nauttimisesta nuuskan tavoin. | N. kokaiinijauhetta.

nuuska|tehdas *s.* **-tupakka** *s.* tupakka, josta valmistetaan nuuskaa; nuuska. **-viisa|s** *a.* -asti *adv.* -us *omin.* nokka-, näsäviisas. | N. poroporvari. Antaa n:ita neuvoja. Selitellä asiaa hiuksenhienosti ja n:asti. Hengetön n:us.

nuusk|ia[17] *v.* -inta[15*] *teonn.* **1.** vetää ilmaa nenäänsä hajun aistimiseksi, haistella, nuuhkia. | Koira on päässyt jäniksen jäljille ja n:ii maata. Hevonen vain n:ii ummehtuneita heiniä. Isäntä n:ii ilmaa päätelläkseen, tuleeko sade. **2.** *kuv.*, tav. *halv.* innokkaasti koettaa saada käsiinsä, tietoonsa, tutkia, penkoa jtak. | Tutkia ja n. jkn tavaroita. Kotitarkastuksen pitäjät n:ivat joka sopukan. Sensuuri n:i postin tarkoin. N. tietoonsa jkn salaisuudet. N. jkn asioita, käytöstä, jälkiä. - - ja niin n:ittiin lasten ja nuorten ihmisten sieluja sekä etsittiin niistä seksuaalisia kummallisuuksia ja kuiluja *HOLLO.

nuuskij|a[14] *tek.*, us. *halv.*: urkkija, kätyri; *alat.* etsivästä, poliisista, tarkkailijasta yms. | Epäillä jkta salaiseksi n:aksi. Ohranan, santarmien n. Niitä on nykyään kaikenlaisia n:oita ja raittiuden valvojia ... TOPPILA. — *Yhd.* tullin.

nuusku[1] *s. murt.* nuuska.

nuusniekka[10*] *s. murt.* käymälä.

nuusta|a[2] *v. murt.* nuuskia, haistella. | - - sulki varovasti pellin, n:en tuliko lämpimän mukana häkätuntua KARHUM.

nuutata[35*] *v. kirj.* tehdä kartonkiin uurre t. taite käännöstä t. taittamista varten, falssata.

nuuttaus[64] *s. kirj.* **1.** nuuttaaminen. **2.** = falssi 1, 2.

1. **nuutti**[4*] *s. puut.* uurre, ura, varho.

2. **Nuutti**[4*] *s.* Nuutin päivästä, jota alkuaan vietettiin loppiaisen jälkeisenä, myöh. tammik. 13. päivänä.

nuuttihöylä *s. puut.* uurre-, varhohöylä.

nuutu|a[1*] *v.* **1.** kasveista: kuihtua, lakastua. | Valon ja veden puutteessa n:nut kasvi. Kimppu n:neita ruusuja. Muumiotaudin saastuttamat kasvin osat n:vat ja vähitellen kuivettuvat. **2.** *kuv.* ihmisistä, eläimistä: väsyä, riutua, voipua. | Sairaan ja n:neen näköinen lapsi. Nukkumatta matkustettuaan tyttö oli aivan n:nut. Raskaasta päivätyöstä n:nut hevonen seisoskeli pää riipuksissa. — Mielialasta: käydä apeaksi, haluttomaksi, herpaantua. | N:nut mieliala. N:nein mielin. Henkisesti n:nut. N:nut kansallistunto sai uutta virikettä.

nyansoi|da[18] [joskus: -ŋs-] *v.* -nti[4*] *teonn.* antaa jllek eri vivahduksia, tehdä vivahteikkaaksi; joskus: värittää. | Taulun taitavasti n:dut värit. Ilmeikkäästi n:tu sävellys. N. soittoa, laulua. Kuoron hieno n:nti.

nyanssi[6] [joskus: -ŋssi] *s.* vivahdus, vivahde; erik. *kuvat.* vars. värin puhtauden vivahdus; *mus.* vars. äänen voimakkuuden vivahdus, dynaaminen vaihdos. | Värin n:t ja häiveet. Kuorolaulun hienoimmat n:t.

nyde[78*] *s.*, vars. *rak.* vinotuki, pönkkä. | Nyteellä tuettu pylväs, vaaja, pato. Aidan nyteet.

nyh|dellä[28*] *frekv.v.* < nyhtää. | - - karhunnahka, jonka liepeitä tuuli n:teli AHO. - - lähti soutaa n:telemään laivalle MERIL.

nyhdäntä[15*] *teonn.* < nyhtää. | Pellavan n.

nyher|tää[6] *deskr.v.* -rys[64] *teonn.* **1.** ahertaa, nuhertaa, tuhertaa. | N. työssä. Tehdä n. **2.** itkemisestä: tuhertaa. | Itkeä n.

nyhji|ä[17] *v. harv.* hiljalleen nykiä, nyhtää, tempoa, nyhjyttää. | N. jkta olkapäästä. N:vät ja tuuppivat toisiaan.
nyhjyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Nuotan vetäjätkin ovat alkuapajan vetoaikana tyynempiä, n:televät, verkalleen vain n:televät KAUPPISH.
nyhjytt|ää[2*] *v. harv.* hiljalleen nykiä, nyhtää, tempoa, nyhjiä. | Sika n:i veräjää, kunnes se kaatui.
nyhjäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< nyhjätä) nuhjailla. | - - keskipäivän pitkät tunnit n:i Kulmalan pirtissä SILL.
nyhjäis|tä[24] *v.* -y[2] *teonn.* nykäistä, nyhtäistä, nyhkäistä. | N. toista hihasta. N:i vierustoveriaan. Tyhjästä on paha n. [= tyhjästä, olemattomasta ei voi mitään ottaa, ei voi ostaa rahatta tms.] SP.
nyhjät|ä[35] *deskr.v.* tekemisestä, liikkumisesta: nuhjata, tuhertaa. | Elää n. Tehtiin työtä, n:tiin NUOLIV.
nyhjäy|s[64] *s.* nyhjäisy, nykäys, nykäisy. | - - kärsipä hän närkästymättä Matin pieniä n:ksiä PÄIVÄR.
nyhjöt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Siinä nyt Taavetti seisoskeli — n:teli kotiaidan veräjällä M.MERENMAA.
nyhjöt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* paikallaan olemisesta: kyhjöttää, kyhnöttää, kyyhöttää, nuhjottaa, nyyköttää. | Istua, olla, nukkua n. N. toimettomana nurkassa, penkillä. Hän n:ti hiljaa lastukasalla uunin vieressä HAARLA. - - vähäinen kylä elellä n:ti elämäänsä M.MERENMAA.
nyhkäis|tä[24] *v.* -y[2] *teonn.* nykäistä, nyhtäistä, nyhjäistä. | N. toista hihasta. N:i lakkinsa silmille. Kysyi hän viimein lukkarilta, n:ten häntä kylkeen KIVI.
nyhtäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* (< nyhtää) kiskaista, tempaista, temmata, riuhtaista, vetäistä, nykäistä. | N. porkkana maasta. N:i kouraansa muutaman ruohon. N. hius päästään. N. jkta palmikosta, käsipuolesta, hihasta. Isäntä n:ee ohjaksista, ja niin lähdetään. Yhtäkkiä hevonen n:i. N. itsensä vapaaksi. — *Refl. taiv.* Panu n:ihe eteenpäin ja tempasi pitelijänsä mukanaan puun alle AHO.
nyhtäjä[16] *tek.* Pellavan, juurikasvien n.
nyhtämätön[57] *kielt.a.* jota ei ole nyhdetty. | N. pellava.
nyhtäyty|ä[44] *pass.v.* < seur. | Ruohot n:ivät juurineen maasta.
nyh|tää[2*] *v.* **1.** irrottaa kiskomalla, vetämällä, tempomalla, riuhtomalla; nyppiä, nykkiä; joskus: kitkeä, kyniä. | N. (käsin) ruohoa, sammalta (maasta). Rikkaruohot on n:dettävä juurineen. Lehmä n:tää ruohoa suuhunsa. Eräät luonnonkansat "ajavat" partansa n:tämällä. N. kulmakarvoja. Kukot n:tivät toisistaan suuria höyhentukkoja. Harsimalangat n:detään pois. N:ti ongella isoja ahvenia. N. maitoa lehmästä. — *Erik.* pellavan, juurikasvien yms. korjaamisesta nyhtämällä. | N. pellavia. Porkkana on vielä n:tämättä. — *Kuv.* N. jklta rahaa. Joukkue on n:tänyt pisteen sieltä, toisen täältä. Pahat tottumukset on n:dettävä pois juurineen. Totuus piti n. hänestä sanasanalta. **2.** vetää tempomalla, tempoa, kiskoa, riuhtoa, nykiä. | N. jkta tukasta, hameen helmasta. N. köyttä puoleensa. Hevonen n:tää raskasta kuormaa. Kala n:tää onkea. Tuuli kiskoi ja n:ti purjeita.
nyhtö[1*] *teonn.* < ed. | Pellavan, nauriin n.
nyhä[11] *s.* pieni kohoama; *maant.* loivarinteinen mäennyppylä.
nyhäinen[63] *a. kasv.* hammaslaitaisen lehden laidasta: jossa hampaat ovat kaarevat, pyöreäpäiset. — *Yhd.* iso-, matalan.
nyhälaitainen *a. kasv.* hammaslaitaisesta lehdestä: jossa hampaat ovat kaarevat, pyöreäpäiset, lovet terävät.
nyintä[15*] *teonn.* < nykiä. | Kalan n.
nyiskel|lä[28] *frekv.v.* < nykiä. | Ukko n:i alituiseen partaansa.
nyk. *lyh.* nykyinen; nykyään, nykyisin.
nykerty|ä[1*] *deskr.v.* kuukertua, lyyhistyä, tuupertua; käpertyä, nyykertyä, nyykistyä. | Sai iskun päähänsä ja n:i aloilleen. Lapsi oli väsyneenä n:nyt sohvan nurkkaan. N:i [= kuoli] työnsä ääreen. Ja ruohikossa makasi liikkumattomana, siihen n:neenä, koko ajan tuo romuluinen, karkeakasvoinen torpanmies SILL. [Hevonen] n:y samassa tantereeseen kuin märkä rätti HAANPÄÄ.
nyker|tää[6] *deskr.v.* -rys[64] *teonn.* **1.** nuhertaa, nyhertää, tuhertaa. | Virkata n. **2.** nakertaa, nikertää. | - - lammaskarja viidakossa ruohoa syödä n:tää LEHT.
nykerä[12] *a. harv.* = seur. 1. | - - pää levyt, nenä n. KAL.
nykerö[2] **1.** *a.* nenästä: pieni ja tylppä. | Sievä n. nenä. **2.** *s.* **a.** nykerönenä. | Nosti pientä n:äänsä. — *Yhd.* nenä(n)n. **b.** lyhytvartinen piippu, nysä. | Tyytyväisenä sytyttää Juutas katkenneen n:nsä LEHT.
nykerönenä **1.** *s.* pieni, tylppä nenä. | Tytön pieni n. **2.** *a.* = seur. | - - pääsin jonkun n:n Ainon tai länkisäären Ellin puolittaiseen tuttavuuteen SILL. — *S:sesti.* Pikkutyttö, soma n.
nykerönenäinen *a.* N. tyttö, pienokainen.
nykimätön[57] *kielt.a.* Moottorin tasainen, n. käynti.
nykisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Tänne n:t kuin kärpänen pyttyyn! KARHUM.
nykistä|ä[2] *deskr.v.* nitistää, nutistaa. | N. hengiltä. [Karhu] pian n:ä niin teidät kuin teidän härkännekin KIVI.
nyk|iä[17*] *v.* -ivästi *adv.* **1.** kiskoa (pienin) äkkiliikkein jtak (puoleensa), nyhtää, tempoa. | N. jkta tukasta, takin liepeestä. N:i hermostuneena huivin kulmaa. Mies n:i lakkaamatta viiksiään. N. jkta olkapäästä. N. ohjaksista, ohjaksia. N. hevosta suitsista. Langoista nyittävä sätkynukke. On opittava ohjastamaan n:imättä ja tempomatta. N. peitettä päälleen. N. hansikkaat käteensä. N:i pojan hereille. Ukko n:ii lauttaa salmen yli. Koneen edestakaisesta käynnistä aiheutuva n:iminen rasittaa hihnaa. - - hevoset vetivät epätasaisesti, n:ivät ja rimpuilivat LINN. Poro nousi vastamaata, n:ien ahkiota perässään JÄRVENT. Rouvat n:ivät päivänvarjonsa suppuun SEPPÄNEN. — Kala n:ii (onkea, ongessa). Jo n:ii (kala)! Tuuli n:i ja

tempoi purjeita. — *Kuv.* - - kerran koetti minultakin n. tietoja J.FINNE. 2. ed:een liittyen: aiheuttaa äkkiliikkeitä jssak, saada jk liikkumaan nykäyksin; tehdä nykäyksittäin jtak; tehdä äkkiliikkeitä, nykäyksiä; liikkua t. tapahtua nykäyksin; nykähdellä, nytkiä. | Elohiiri n:ii silmäluomia, silmäluomissa. Hymy n:i suupielissä, suupieliä. N:ivä kouristus. [Nukkuvan koiran] jalat n:ivät, se oli juoksevinaan HEPOR. Niskojaan n:ien NUOLIV. Riemu riipoo sydäntä, pelko n:ii olkapäitä KARHUM. — *Yksipers.* Suupieliä, lihaksia n:ii. Sydän jyskytti, ohimoissa n:i. Kurkkua n:i, tahtoi itkettää. — *nykien, nykimällä, nykivästi* us. = nykäyksittäin; *nykivä* nykäyksin tapahtuva. | Nieli saaliin hitaasti n:ien. Katkonaiset, n:ivät liikkeet. Hieronnan on tapahduttava tasaisesti, ei n:ien. Työntää jtak n:imällä. N:ivä juoksu, uintityyli. Epätasainen, n:ivä ajo. Moottori käy n:imällä 'katkonaisesti'. Elokuvan juoni edistyy ikään kuin n:imällä. 3. *murt.* kosketella. | - - varoitti häntä moneen kertaan siitä, ettei hän millään muotoa saa sitä [kirjettä] rasvaisilla hyppysillä n. ... AHO. - - miehen päälaki n:i katto-orsia JOTUNI.

nyk|kiä[17*] *v.* nyhtää, nyppiä. | N. höyheniä linnusta. N:ki päivänkakkaran valkoisia laitakukkia. - - alastomia kuin n:ityt linnut PÄIVÄR. - - n:ki kuontalosta kehrättävää AHO. - - mitä nyt n:itään, kun parta loppui PAKK. - - vitkaan astui varsa, hiljaa / ukko ohjaksista n:ki LEINO.

nyky- yhd:ojen alkuosana = nykyinen, nykyis-. **-|aika** *s.* Mennyt, nyky- ja tuleva aika. N:ajan ihminen, kulttuuri, tekniikka. N:ajan vaatimuksia vastaava työkalu. Huoneisto, jossa on kaikki n:ajan mukavuudet. N:ajan kuvaus. N:aikana sellaista pidetään vanhoillisena. Elää n:ajassa. Vielä n:aikoinakin. **-aikai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* nykyaikana elävä, esiintyvä, tapahtuva tms., nykyaikaan kuuluva, nykyajan (tapojen, käsitysten, vaatimusten tms.) mukainen, nykyajalle ominainen, nykyinen, tämänhetkinen, nykyajan; us. = uudenaikainen, moderni. | N. ihminen, runoilija, kirurgi. Urheileva n. nainen. Kielitieteen huomattavimmat n:set edustajat. N. suurkaupunki, sairaala, asunto. N. kirjallisuus, musiikki, tiede, kemia. N:set mukavuudet. Osuustoiminta n:sessa muodossaan. N:sesti hallittu valtio. N. viisiottelu (urh.) 'moniottelu, johon kuuluu esteratsastus, miekkailu, pistooliammunta, uinti ja maastojuoksu'. **-aikaist|aa**[2] *v.* tehdä nykyaikaise(mma)ksi, nykyajan vaatimuksia vastaavaksi, uudenaikaistaa, modernisoida. | N:ettu hotelli, liikehuoneisto. N:ettu näytelmä. Oikeinkirjoituksen n:aminen. **-aikaistu|a**[1] *pass.v.* < ed. | N:nut Turkki. **-aikaistuttaa**[2*] *v.* nykyaikaistaa. **-arvo** *s.*, vars. *liik.* jnk (esineen) arvo nykyhetkellä, nykyinen arvo. | Hyödykkeen, rakennuksen, omaisuuden, pääoman n. Vekselin diskontattu arvo eli n. **-asu** *s.* Vanhat kirkkomme n:ssaan. **-hetk|i** *s.* parhaillaan (kulumassa, käsillä) oleva hetki, nykyisyys; nykypäivä; joskus: nykyaika. | Menneisyys ja n. Sarkian runous on elävä kauan yli n:en. Elää n:essä. N:ellä asia ei ole ajankohtainen. N:en tärkeimmät tehtävät. **-hetkinen** *a.* nykyinen, tämänhetkinen. | N. valtiollinen asemamme. Pääoman n. arvo. **-ihminen** *s.* nykyajan ihminen.

nykyi|nen[63] *a.* (*lyh.* nyk.) parhaillaan, tällä hetkellä, nyt, nykyään (olemassa) oleva, vallitseva, tapahtuva; käsillä, kulumassa oleva, tämän-, nykyhetkinen, nyky-. | Entinen ja n. aika. Talon n. isäntä. N. polvi. Vanha ja n. Turku. N:stä edellinen kellotapuli. N. päällystakkini ansaitsisi jo tilalleen uuden. Silloiset ja n:set asiat. Kielemme n. tila. Maatilan n. arvo. Sanan n. merkitys. Tapa, jolla on ollut n:stä laajempikin käyttö. — *nykyi|sellä(än,* -sillä(än, -selle(en, -sille(en (adv.) nykyisessä tilassaan, asemassaan, asussaan tms.; harv. = nykyisin. | Suurkirkko n:sellään. Asiain n:sillään ollessa t. ollen. Rakennus uusittiin n:selleen pari vuotta sitten. Vielä n:selläänkin sellaista joskus esiintyy.

nykyis- = nyky-, nykyinen. **-arvo** *s.* Maatilan n.

nykyisin *adv.* 1. (*lyh.* nyk.) tällä hetkellä, nykyään; nykyaikana, -päivinä. | Asuu n. Kotkassa. Rehtorina on n. A. Läänejä on maassamme n. 10. N:kin kalastuksella on merkityksensä. 2. *harv.* äskettäin, viime aikoina. | Laurin kontissa on kymmenittäin n. valettuja luoteja KIVI.

nykyisittäin *adv. harv.* nykyisellä tavalla, nykyaikaisesti. | N. sanoen.

nykyis|kansa *s.* N:kansain kirjallisuus. **-kieli** *s.* **-suomi** *s.*

nykyisyy|s[65] *s.* 1. nyky-, tämänhetkisyys. | Tapahtumien n. 2. nykyaika, -hetki, -päivä kaikkine tapahtumineen. | Menneisyys ja n. Ahdistava n. on vaihtuva parempaan tulevaisuuteen. Elää n:dessä. Heräsi unelmistaan todellisuuteen n:teen.

nykyjään *adv.* tav:mmin nykyään.

nyky|kansa *s.* Löydös, joka ei ole n:kansan työtä. **-kieli** *s.* nykyään olemassa oleva kieli; kieli nykyisellään. | Agricolan aikainen ja n. **-kielinen** *a.* nykykieleen kuuluva, nykykielessä esiintyvä, nykykielen mukainen tms. | Sanan n. vastine, asu. **-kulttuuri** *s.* **-kun|to** *s.* N:nossaan A:lla on mahdollisuuksia ennätykseen. **-maailma** *s.* Valas, n:n suurin nisäkäs. N:n aikaan. Sellainen ei ole enää n:ssa mahdollista. **-mallinen** *a.* N. auto. **-markk|a** *s.* Taulun arvo n:oina. **-muoti** *s.* **-muotinen** *a.* **-muoto** *s.* Sanan n. **-muotoinen** *a.* N. ammattiyhdistysliike. **-mur|re** *s.* Suomen n:teet. **-olo|t** *s. mon.* Hotelli on rakennettu n:ja ajatellen. Aikeesta on n:issa luovuttava. Matka on n:issa hankala. **-polv|i** *s.* N:en on vaalittava menneisyyden perintöä. N:en taiteilijat. **-päiv|ä** *s.* nykyisyys, nykyhetki. | N:än muoti. Elää vain n:ää varten. N:ien Helsinki. Aina n:iin asti. **-päiväi|nen** *a.* nykyinen, nykyaikainen, nyky-, tämänhetkinen. | N. sivistys. N:sen politiikkamme tärkein kysymys. **-ruotsi** *s.* N:n kielioppi. **-saksa** *s.* **-suomalai|nen** *a.* ja *s.* Sanan n. äänneasu. N:sten asuma-alueet. **-suom|i** *s.* N:en sanakirjan 3. osa. **-tila** *s.* Potilaan n. Maailmanpolitiikan n. **-tilan|ne** *s.*

N:teen suomat mahdollisuudet. **-todellisuu|s** *s.* Romantikon pako n:desta mielikuvituksen maailmoihin.

nykyttä|ä[2*] *deskr.v.* nytkiä, nytkytellä. | Lampaat syödä n:vät. Ajaa n. hiljalleen.

nyky|tyyli *s.* N:tyyliä edustava tuoli. **-tyylinen** *a.* **-tärke|ä** *a.* -ys *omin.* nykyhetken kannalta tärkeä, ajankohtainen, aktuaalinen. | N. kysymys, tehtävä. N. esitelmä, aikakauslehti. **-vaatimu|s** *s.* N:ksia vastaava jäähdytyskaappi. **-vaihe** *s.* Kehityksen, työn n. **-vuo|det** *s. mon.* Rakentaminen on n:sina ollut erittäin vilkasta. N:siin asti.

nykyä *s. vaill.* vain yhteydessä *tätä nykyä* = seur. | Elämme tätä n. vaikeaa aikaa. Tätä n. kirjasto käsittää yli 30.000 nidosta.

nykyä|än, -nsä *adv.*; *harv.* nykyjään. **1.** (*lyh.* nyk.) tällä hetkellä, tänä aikana, parhaillaan, tätä nykyä, nykyisin, nyt, nyttemmin, nykyaikana, -hetkellä, -päivinä. | Ennen oli toisin kuin n. Sudet ovat n. harvinaisia. Pekka on n:nsä lehtorina Tampereella. Hiippakuntia on n. seitsemän. **2.** *harv.* äskettäin. | - - n., kaiketi menneenä iltana KIVI.

nykäh|dellä[28*] *frckv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Jalat n:telivät soiton tahdissa. — *Yksipers.* Suupielissä n:telee.

nykäht|ää[2*] *mom.v.* nytkähtää, liikahtaa, vavahtaa, värähtää. — *Yksipers.* - - hänen suupielessään n:i tuskaisesti JÄRVENT.

nykäisin[56] *s. kirj.* käsin käytettävä tiikelipainokone.

nykäis|tä[21] *mom.v.* **1.** vetäistä, kiskaista, tempaista, riuhtaista, riipaista, nyhtäistä. | N. ohjaksista, kellon nuorasta, hameen helmasta, kahvasta. Lapsi n:i äitiä hiljaa hihasta. N. laskuvarjo auki. N:ee hevosen (ohjaksista) juoksuun. N. moottori käyttönuoralla, kammesta käyntiin. Veti n:emällä veneen maalle. N. housujaan ylemmäksi. N:i kengät jalkaansa. Soutajat n:evät rivakasti vielä pari kertaa. N. ovi kiinni, auki. N:i salvan paikoilleen. N. tuoli toisen alta, pöytä kumoon. N:i lompakostaan setelin. N:i pojan käsipuolesta hereille. Hevonen n:ee kuorman liikkeelle. N:i hiuksen päästään. Lehmä n:ee maasta ruohotukon. Vauhtipyörä n:i miehen mukaansa. — Kala n:ee (onkea). Oli niin tyyni, että (kala) ei n:sytkään. — *Kuv.,* vars. *ark.* Osaa n. aina oikeasta narusta. N. [= ottaa] kova hinta jklta. N. jstak hyvät rahat. N:in kaupassa tuhatlappusen. N:i ensimmäisen palkinnon. - - n:imme vielä joltain henki-kultaisenki pois KIVI. **2.** ed:een liittyen: tehdä äkkiliike, nykäys, tehdä äkkiliikkeellä jtak. | N:i päänsä pystyyn. Käänsi n:ten päätään. Hissi lähti n:ten [= nytkähtäen] liikkeelle. — *Refl. taiv.* - - hän n:ihe kärsimättömästi ja nousi lattialle liikkumaan SILL. — Vars. *urh.* kiihdyttää äkkiä vauhtia, syöksähtää eteenpäin. | N. rako kiinni. N. itsensä eroon toisista. Sadan metrin päässä maalista A. n:i ja muut jäivät. HPS n:i lopussa ja sai vielä kaksi maalia. - - saisi hiihtäen n. puolitoistapeninkulmaisen taipaleen päivässä KARHUM. **3.** vars. *murt.* koskettaa nopeasti; hipaista, tönäistä. | Sormi sattui n:emään maljakkoa. "Maistuu tämä [kahvi] ilmankin [leipää]", sanoi eikä n:sytkään [= koskenutkaan], mokoma JOTUNI.

nykäisy[2] *teonn.* (< ed.) nykäys. | N. ohjaksista, kellon nuorasta. Hevonen kiskaisi voimakkaalla n:llä kuorman liikkeelle. Moottori käynnistyi heti ensimmäisellä n:llä. Siimassa tuntui n. — Niskan n. Heilautti itsensä voimakkaalla vartalon n:llä rekille. A. teki n:n ja karisti muut kannoiltaan. — *Yhd.* alku-, loppun.; äkkin.

nykäykset|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* < nykäys. | Koneen joustava, n. käynnistyminen. Hissi pysähtyy n:tömästi.

nykäyksittäin *adv.* nykäyksiä tehden, nytkähdellen, tempoen, katkonaisesti, jaksoittain, puuskittain. | N. tapahtuva veto, liike. N. liikkuva ratas, kirjoituskoneen värinauha. Koneisto toimii n. Juosta, uida n. Puhua n. Oli alkanut tuulla n. HEPOR.

nykäyksittäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* nykäyksittäin tapahtuva. | N. liike, lähtö, juoksu.

nykäy|s[64] *s.* nykäiseminen, nykäisy, kiskaisu, tempaisu, riuhtaisu; äkillinen liike, nytkähdys; joskus myös: töytäys, tärähdys, värähdys tms. | N. ohjaksista, kellon nuorasta, oven kahvasta. Kiskaisi yhdellä n:ksellä hampaan irti. Kone lähti käyntiin ensi n:ksellä. Siimassa tuntui voimakas n. Kangeta kiveä n:ksin. Juna lähti n:ksin liikkeelle. Veturin äkilliset n:kset ja pysähdykset. Jokaisen kiskonliitoksen kohdalla tuntui pieni n. Epätasaisen vauhdin aiheuttamat n:kset. Suupielissä näkyi hermostuneita n:ksiä. Lihasten äkillisten supistumisten aiheuttamat n:kset. - - lennätti heittoesineen kiivaalla n:ksellä menemään KOSKENN. — *Urh.* vauhdin äkillinen kiihdyttäminen. | Viimeisen suoran alkaessa A. teki rajun n:ksen ja toiset jäivät. — *Yhd.* hermo-, jänne-, lihasn.; loppun.; äkkin.

nykäyttää[2*] *kaus.v.* (< nykähtää) nytkäyttää. | N. olkapäitään, niskojaan.

nyköttä|ä[2*] *deskr.v.* nököttää, kököttää. | Istua n. Kylän mökit, ihmistenpesät, n:vät aivan alakuloisina PAULAH.

nyljentä[15*] *teonn.* < nylkeä.

nyljettää[2*] *fakt.v.* < nylkeä.

nyl|jin[56*] *väl.* < nylkeä. | Petäjän kuori kiskottiin katajaisella n:kimellä. Rautainen, luinen n.

nylkemätön[57] *kielt.a.* N. eläimen ruho.

nyl|keä[13*] *v.* **1.** kiskoa nahka(a) t. kuori (kuorta) jstak, kettää. | N. nahka(a) (jstak). N. karhu, vasikka, täytettävä lintu. Kalan n:keminen ja perkaaminen. N:jetty orava. N. tuppeen, tupelle. N. päänahka jklta. — N. kuorta petäjästä. N. parkkia. N:jetty koivu. — Sika n:kee kärsällään maasta nurmikamaran. N. vaatteet yltään. — N. pukkia (ark. leik.) 'oksentaa'. **2.** *kuv.* kohtuuttomien maksujen, verojen yms. ottamisesta, kohtuuttomasta rasittamisesta yms.: riistää, kiskoa, kyniä, verottaa. | Herrat pettivät ja n:kivät talonpoikia. Ravintolat n:kevät häpeämättömästi yleisöä. N:ki toisen putipuhtaaksi. Asiakkaiden n:keminen. N:ki pelitovereiltaan 10.000 mk. Por-

tugali n:ki armottomasti siirtomaitaan. — Metsät on n:jetty viimeistä puuta myöten. Ryöstöviljelyn n:kemä pelto.

nylkijä[14] *tek.* (< ed.) nylkyri. | Karhun n. — Kansan riistäjät ja n:t.

nylky[1*] *teonn.* < nylkeä. **-hinta** *s.* kohtuuttoman suuri hinta, kiskurihinta. | Myi halkoja n:an. **-puukko** *s.* nylkemispuukko.

nylkyri[5] *s.* nylkijä. | Hevosten n. — Talonpojan pettäjät ja n:t.

nylkyvi|ka *s.* N:at alentavat nahan arvoa.

nylon[7] [us.: nailon] *s. tekn.* eräs tekokuituaine. | N:ista, joka on lujaa, kimmoisaa, valoa ja vettä kestävää, valmistetaan sukkia ja muitakin tekstiilituotteita. — *Puhek.* N:it 'nylonsukat'. — *Yhd.* kreppin. **-lanka** *s.* Lujaa n:a. **-sukka** *s.* nylonlankainen sukka.

nymf|i[4] *s.* **1.** kreikkalaisessa mytologiassa: luonnotar. | N:ien luultiin asuvan lehdoissa ja niityillä, lähteiden äärillä, vuorilla ja niiden onkaloissa. N:ejä olivat mm. najadit, oreadit ja dryadit. N:ien ja faunien kisailu. **2.** *el.* vähittäisen muodonvaihdoksen toukka, jolla ei ole erityisiä väliaikaisia toukkaelimiä, primäärinen toukka.

nymfo|maani[4] *s.* nymfomanian vaivaama nainen. **-maaninen**[63] *a.* **-mania**[17] *s.* luonnottoman voimakkaasti kiihottuneen sukupuolivietin aiheuttama sairaalloinen tila naisissa t. naaraseläimissä.

nypelö|idä[30] *v.* hypistellä, sormeilla, nypistellä, nypliä, nyplätä, näpelöidä, näplätä. | N:i neuvottomana esiliinaansa. Miehet n:ivät lakkejaan.

nypiskell|ä[28] *frekv.v. harv.* < nyppiä. | -- ruskeita viiksiänsä yksivakaisesti n:en WALTARI.

nypistel|lä[28] *frekv.v.* < seur. **1.** hypistellä, nypelöidä. | -- n:i ehtimiseen takkinsa ja liivinsä nappeja PÄIVÄR. **2.** näpistellä. | Henkemme piteiksi täytyy meidän hieman n. toisen omasta KIVI.

nypist|ää[2] *v.* **1.** nipistää, näpistää. | N. suunsa kiinni. -- minä silloin tällöin vähän n:in kakusta SILL. **2.** nitistää. | -- jäniksen poika on n:etty KIVI.

nypittää[2*] *fakt.v.* < nyppiä. | N. kulmakarvansa.

nypityttää[2*] *v.* = ed.

nypli|ä[17] *v.* hypistellä, nypelöidä, nyplätä. | -- rupesi n:mään aliupseerin vyösolkea PAKK. -- kiharoitaan kierrellen ja kaulustaan n:en HELVI HÄMÄLÄINEN.

nypl|ä[11] *s. harv.* nyppy, nappi. | -- ompelivat nappeja sinelleihinsä ja n:iä voimistelupaitoihinsa IVALO.

nypläil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | N:i esiliinan nauhoja kiinni. Vaari n:i siinä sängyn laidalla istuessaan karheaa lakanan lievettä TOPPILA. — N. pitsejä.

nyplä|tä[35] *v.* **1.** hypistellä, sormeilla, nypelöidä, nypliä, nypistellä, näplätä. | N:si hämillään nutun lievettä. N. käsityötä. Mitä sinä siitä laukusta n:ät, anna laukun olla penkillä KATAJA. Tyttö katseli kenkänsä kärkiä ja n:si pukunsa laskoksia KARHUM. **2.** *käs.* valmistaa pitsiä erityistä työalustaa (nypläystyynyä) ja nypylöitä käyttäen. | N. pitsiä. N:tty pitsi.

nypläy|s[64] *s. käs.* nypläämineh; nypläämällä tehty kudos. | Pitsien n. Harrastaa n:stä. Milanon n:kset olivat kuuluisia kautta Euroopan. — *Yhd.* pitsinn.

nypläys|lanka *s.* **-malli** *s.* **-pitsi** *s.* nyplätty pitsi. **-taito** *s.* **-tyyny** *s.* täytetty alusta, jolla pitsejä nyplätään. | N. nypylöineen. Istua n:n ääressä. **-työ** *s.*

nypläjä[10] *tek.* < nyplätä. — *Yhd.* pitsinn.

nyppijä[14] *tek.*

nyp|piä[17*] *v.* (pienin nykivin liikkein) nyhtää, nykkiä; noppia, poimia; kyniä. | N. höyheniä linnusta. N. partakarvojaan. N:ityt kulmakarvat. Sormilla kuohkeiksi n:ityt villat. Kana n:pii [= kynii] itseään. N. roskia vaatteistaan. N. marjoja, salaatin lehtiä. Tyttö n:pii päivänkakkaran valkoisia laitakukkia. Älä n:i siipiä kärpäseltä! Särki n:pii syöttiä. N:pi ujostellen esiliinaansa. N. ongella ahvenia. Hartaasti juuri haastelinkin hänelle, n:pien takkinsa nappia KIVI. -- n:ittiin lattialta höylänlastuja ahvenina AHO. Heitä huvitti kiusoitella heitä, n. käsivarsista TALVIO. -- n:itään tien ohesta kukkanen RAILO. — *Kuv.* N. rahaa, markkoja (jklta, jstak). Joukkue n:pi kaikki pisteet itselleen. -- te olette kaiketi nyt sitten n:pineet pois kaikki ansiomahdollisuudet TALVIO. -- ajeli ympäri kaupunkia, n:pi kaikki kyydit SILL.

nyppy[1*] *s.* pieni kohoama, nyppylä, nysty(rä). | Virkata n:jä. Pinta oli täynnä nystyröitä ja n:jä. Ihossa on märkiviä n:jä. — Pieni nenän n. 'pieni nenä'.

nyppyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* N:seksi virkattu vuoteenpeite.

nyppylanka *s. kut. käs.* tehostelanka, jossa on tasavälein pallomaisia paksunnoksia; vrt. koholanka.

nyppy|lä[14] *s.* pieni t. pienehkö kohoama, nyppy; nystyrä. | Mäen korkein n. Vuoren, kallion n. Kallioperusta näkyy paikoin paljaina n:öinä. Kangasrouskun lakin keskellä on n. Pitsiin virkatut n:ät. — *Yhd.* kallion-, mäen-, vuorenn.

nyppyläi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* N. pinta, kangas.

nyppypintainen *a.* N. kangas.

nyppäis|tä[24] *mom.v.* < nypätä. | N:ee marjan sieltä, toisen täältä. N:i langanpätkän hameestaan. — *Kuv.* VPS n:i HPS:ltä kaksi pistettä.

nypykkä[15*] *s.* nyppy, nyppylä. | Mäen n. — Vars. pienestä nenästä. | Nenä sellainen pieni n. — *Yhd.* mäen-, nenänn.

nypylli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < nyppy. | N. kangas, pinta.

nypyl|ä[17] *s. käs.* toisesta päästään puolan muodostava puupalikka, jolle lanka pitsin nypläyksessä on kierretty, papelo. | N:öitä eri tavoin siirtelemällä nyplätään erilaisia pitsejä.

nypyt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < nyppy. | N. kangas, lanka.

nyp|ätä[35*] *v.* nopata, napata, kopata, siepata, nyhtäistä. | N. marja maasta. N:päsi langanpätkän hameestaan. Kala n:pää onkea, syöttiä. — N:päsi toisen palkinnon.

nypösvilla *s. kut.* lumppuvilla, šodi.
nyreksiä[17] *v.* olla nyreissään, nureksia.
nyreyty|ä[44] *v.* tulla nyreäksi. | Ei noin vähästä kannata n. -- oli miehensä vastauksesta ikään kuin hieman n:nyt LASSILA.
nyre|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* tyytymätön, huonotuulinen, nyrpeä, äreä, ärtyisä, hapan, ynseä, harmistunut, loukkaantunut, närkästynyt; ärtynyt, äkäytynyt. | N. vanhapiika. Istuu n:än näköisenä. Olla n:ällä mielellä, tuulella. N. ilme, vastaus, ääni, äänensävy. Vastata, virkkaa jtak n:ästi. — *nyreissä(än)* (adv.) nyrpeissään, nyreänä, nyreällä tuulella. | Olla n:issään. Huonosta onnestaan n:issään. Taidat olla minulle vielä n:issäsi eilisestä? "Kukapa minusta välittäisi", sanoi poika n:issään.
nyrhi[4] *s. murt.* tylsä teräase, vars. veitsi t. kirves. | Vuolla n:llä. Puukon, kirveen n. — *Yhd.* kirves-, puukkon.
nyrjäh|dellä[28] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < nyrjähtää. | Jalka tahtoi alituiseen n.
nyrjähdy|s[64] *s.* nyrjähtäminen, niukahdus. | N. on tavallisimpia nivelten vammoja. Nilkan n. — Sivulta tuleva paine voi aiheuttaa tukirakenteen n:ksen 'nurjahduksen'.
nyrjähdyttää[2*] *v.* = nyrjäyttää.
nyrjähty|ä[1*] *v.* = seur. | N:nyt nilkka.
nyrjäht|ää[2*] *v.* nivelestä: loukkaantua jnk luonnottoman t. liian laajan liikkeen (esim. vääntymisen) johdosta siten, että nivelpintojen keskinäinen asema ei muutu, niukahtaa; vrt. mennä sijoiltaan, venähtää. | Nilkka n:ää. Jalkani n:i liukkaalla tiellä. N:äneen nivelen nivelpussi on usein osaksi revennyt. Hautoa n:änyttä rannetta.
nyrjäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* nyrjäh(d)yttää) < ed. | N. jalkansa, nilkkansa.
nyrkin|isku *s.* N. leukaan, vasten kasvoja, pöytään. **-kokoinen** *a.* myös ⌒. | N. kivi, peruna, ajos, pala. **-mentävä** *a.* tav. ⌒. | N. reikä.
nyrkistää[2] *v.* puristaa (kätensä) nyrkkiin. | N. kätensä.
nyrkkeilijä[14] *tek. urh.* (< nyrkkeillä); *syn.* pugilisti. — *Yhd.* alokas-, amatööri-, ammatti(lais)-, kilpa-, mestarin.
nyrkkeil|lä[28] *v.*, vars. *urh.* **1.** (määräsääntöjä noudattaen) otella (tav. erityisin käsinein verhotuilla) nyrkeillä iskien. | N. jkn kanssa, jkta vastaan. N. taitavasti, sisukkaasti, teknillisesti, puhtaasti, epäpuhtaasti. N. paljain nyrkein. **2.** Maalivahti n:i [= iski nyrk(e)illään] pallon maalin lähettyviltä.
nyrkkeily[2] *s.*, vars. *urh.* **1.** nyrkkeileminen, vars. urheilumuotona, pugilismi. | Taitava, puhdas n. Harrastaa n:ä. **2.** *mon.* nyrkkeilykilpailut. | TUL:n n:t tänä iltana Messuhallissa. **3.** *yhd.* Alokas-, amatööri-, ammatti(lais)-, kilpa-, taiton.; kauko-, lähi-, puolustus-, varjon.; pisten.
nyrkkeily|asento *s.* **-hansikas** *s.* = nyrkkeilykäsine. **-harjoitus** *s.*, tav. *mon.* **-joukkue** *s.* Suomen n. Ruotsia vastaan valittu. **-kehä** *s.* köysillä aidattu neliö, jossa nyrkkeileminen tapahtuu, nyrkkeilyneliö. | Esiintyä n:ssä 'esiintyä kilpanyrkkeilijänä'. **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* **-kinnas** *s.* = seur. **-käsine** *s.* nyrkkeilyssä käytetty nahkainen, vahvasti pehmustettu käsine, nyrkkeilyhansikas, -kinnas. **-liitto** *s.* Suomen N. **-maa** *s.* Puola lienee tänä vuonna Euroopan paras n. **-maaottelu** *s.* Suomen ja Tanskan välinen n. **-maine** *s.* N:emme kärsi maaottelussa pahan kolauksen. **-manageri** *s.* **-mestari** *s.* **-mestaruus** *s.* **-mestaruuskilpailu** *s.*, tav. *mon.* **-neliö** *s.* = nyrkkeilykehä. **-ottelu** *s.* **-pallo** *s.* nyrkkeilyssä harjoitteluvälineenä käytetty, tav. alhaalta ja ylhäältä joustavasti rinnan korkeudelle kiinnitettävä nahkapallo. | Takoa n:a. **-promoottori** *s.* **-seura** *s.* **-säännöt** *s. mon.* **-taito** *s.* **-toiminta** *s.* **-tuomari** *s.* **-tyyli** *s.* **-valmentaja** *s.* **-voitto** *s.*
nyrk|ki[4*] *s.* käsiterä sormien päät kämmentä vasten taivutettuina; rusikka. | Kova, luja, tiukka, höllä n. Rautaiset n:it. N:it kuin moukarit. N:in kokoinen kivi. Kädet n:issä. Panna, puristaa kätensä n:kiin. Kädet puristuivat n:kiin. Takoa, lyödä n:illä(än), n:eillä(än). Lyödä, pamauttaa n:kinsä pöytään. Iskeä n:kiä pöytään (myös kuv. 'olla vihainen, uhata, vaatia tiukasti' tms.). N. tärähti leukaan. Heristää, puida n:kiä. Näyttää n:kiä(än), uhata n:eillään. Hyökkäsi n:it ojossa toisen kimppuun. Pani n:kinsä heilumaan 'ryhtyi tappelemaan nyrkeillään'. Tyttö puristi rahaa lujasti pikku n:issään. N:it savessa (kuv. 'umpihumalassa'). Mutta kuinkas sitten käykään, kun pitäisi juoda n:it saveen? TALVIO. — *Kuv.* Panssariosasto toimii etenevän armeijan n:kinä. — *Yhd.* rauta-, teräsn.; panssarin.; virkan.; pirunn.
-nyrkkinen[63] *poss.a.* Kova-, rautan.
nyrkki|oikeus *s.* voimakkaamman valtaan t. väkivaltaan perustuva oikeus, väkevämmän oikeus. | Lakeja poljettiin, maassa vallitsi n. N:oikeuteen perustuva valta. **-paino** *s. leik.* N:ssa tehty [= käsin kirjoitettu] lehti. **-posti** *s. leik.* jkn henkilön mukana kulkeva posti. | Saada kirje n:ssa. **-pyykki** *s. leik.* käsipyykki. **-rau|ta** *s.* iskemiseen (tapeltaessa, puolustauduttaessa) tarkoitettu nyrkissä pidettävä rauta. | Mukiloida jkta n:dalla. **-rieska** *s. kansat.* kovaksi alustetusta happamattomasta, kohottamattomasta taikinasta tehty litteä ohra- (t. harvemmin ruis)rieska.
nyrkkisill|ä[63] *s. vaill.* Olla n. 'nyrkkitappelussa'. Ryhtyä, käydä n:e.
nyrkki|sääntö *s.* jnk (esim. teknillisen) työn käytännöllisessä suorituksessa ohjeena oleva epävirallinen sääntö. **-taistelu** *s.* Helleenien n:t. **-tappelu** *s.* **-val|ta** *s.* väkivaltaan perustuva valta. | Tyrannin n. N:lan aika, politiikka. **-voima** *s.* Raivata tiensä n:lla.
nürnbergin- [nyr-] **-puna** *s.* eräs punainen rautaoksidiväri. **-vihreä** *s.* vihreänä väriaineena käytetty keinotekoisesti valmistettu kromioksidihydraatti.
nyrpeillä[28] *v.* olla nyrpeä, nyrpeissään, ynseillä.
nyrpe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* tyytymätön, huonotuulinen, nyreä, äreä, ärtyisä, hapan, harmistunut, loukkaantunut, närkästynyt; pahastunut, ärtynyt, äkäytynyt. | Kaikkeen tyytymätön, n. ihminen. Istuu n:än näköisenä. Olla n:ällä tuulella, mielellä. N. ilme, ääni,

vastaus. Katselee n:in nenin. Suhtautua n:ästi jhk. Hevonen luimisteli n:änä korviaan. — *nyrpeillä(än, nyrpeissä(än* (adv.) nyrpeänä, nyrpeällä tuulella, nyreissään. | Olla n:illään. "Älä häiritse!" sanoi Liisa n:issään.
nyrpistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < nyrpistää. | N. tyytymättömänä nenäänsä.
nyrpisty|ä[1] *v.* **1.** *pass.* < seur. | Nenä n:i tyytymättömyydestä. **2.** tulla nyrpeäksi, pahastua. | Ei leikistä kannata n.
nyrpist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* (tav. nyrpeytensä ilmaisemiseksi) kipristää (nenäänsä, huuliaan), kurtistaa, nirpistää. | N. nenää(nsä) (myös kuv. yl. tyytymättömyytensä, halveksimisensa, nyrpeytensä osoittamisesta). N:i nenäänsä ruoalle. Haisipas se pahalta — piti ihan n. nenää. Jos ei kaikki mene mielen mukaan, n:etään heti nokkaa. N. pilkallisesti huuliaan, suutaan.
nyrppä|nenä *a. harv.* = nirppanenä. | Onpa sinulla n. rouva JOTUNI. **-nokka** *a.* = ed.
nyrpäll|ä(än) *adv. harv.* nenästä: tyytymättömyydestä nyrpistyneenä, nirpallaan. | Katsella jtak nenä n:ä(än), n:ä nenin (myös kuv. yl. tyytymättömänä, halveksien, nyrpeissään).
nyrt|yssä, -tyyn *adv. harv.* kurtussa. | - - hampaat hajalla, nenä n. SEPPÄNEN.
nysterm|ä[10] *s.* pieni kohoama, pieni kyhmy, nysty(rä). | Poskihampaan purupinnan n:ät. Hernekasvien juurissa on bakteerien aiheuttamia n:iä.
nystermäham|mas *s. el.* hammas, jonka purupinta on nystermäinen. | Kaikkiruokaisten eläinten poskihampaat ovat n:paita.
nystermäinen[63] *poss.a.* N. pinta, hammas, hedelmä, ihottuma. — *Yhd.* hieno-, pienin.
nystermäpintainen *a.* N. hammas, hedelmä.
nystermätön[57] *kar.a.* N. pinta, hedelmä.
nysty[1] *s.* pieni kohoama (vars. orgaanisessa kudoksessa), pieni kyhmy, pahkura, nystyrä, nystermä, nyppy. | Kielen pinnassa on n:jä, papilleja. Koivun lehdissä on usein n:jä, äkämiä. Havunneulaset ovat kiinni pienissä n:issä. — *Yhd.* hius-, karva-, lehti-, rihma-, sieni-, vallin.; iho-, munuaisn.; maku-, mesin.
nystyinen[63] *poss.a.* N. pinta, jäkälä. — *Yhd.* hieno-, iso-, matala-, pienin.
nysty|karva *s. kasv.* tav. lyhyt, nuppipäinen karva, jonka nupissa on karvan erittämää us. tahmeaa nestettä. | Kihokin n:karvat. **-karvainen** *a. kasv.* N. kasvi, lehti, marja. **-karvaton** *a. kasv.* N. lehti, varsi. **-lihas** *s. anat.* Sydämen eteiskammion seinämästä kohoaa kolme keilamaista n:ta. **-mäi|nen**[64] *kalt.a.* -sesti *adv.* N. kohoama, paksuntuma. **-pilkku** *s. kasv.* jssak kasvin osassa oleva, ympäristöstään väriltään poikkeava, tav. tahmeaa nestettä erittävä kohta. **-pilkkuinen** *a. kasv.* N. lehti. **-pilkuton** *a. kasv.* N. vana.
nystyr|ä[18] *s.* pieni (kova) kohoama, kyhmy, pahkura, nystermä, nysty, nyppy. | Pinta, jossa on kuhmuja ja n:öitä. Reumatismin, tuberkuloosin aiheuttamat n:ät. Pässillä oli pienet sarven n:ät. Pieni mäen n. — *Kuv.* Pala palaltaan sulivat kovettuneen mielen n:ät AHO. - - kaikki katkeruuden n:ät silenevät KIANTO. — *Yhd.* iho-, juuri-, kiden.; bakteerin.; mesin.; älyn.
nystyräbakteeri *s. kasv.* hernekasvien juurinystyröissä symbioosissa elävä, typpeä yhteyttävä bakteeri, äkämä-, palkokasvibakteeri.
nystyräi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Karhea, n. pinta. N. oksa, lehti. N:seksi lyöttynyt tie.
nystyrä|mäinen[63] *kalt.a.* N. kohoama, pahka, muodostuma. **-pintainen** *a.* **-tauti** *s.* (vars. nautaeläinten) tuberkuloosi. **-tautinen** *a.* N. lehmä.
nystyrätön[57] *kar.a.* N. lehtiruoti.
nystytön[57] *kar.a.* N. oksa, vana.
nysä[11] *s.* **1.** lyhytvartinen piippu. | N. hampaissa. Polttaa, tupruttaa, imeä, sytytellä n:änsä. Veteli savuja n:stään. — *Yhd.* piippu-, piipunn. **2.** *tekn.* rengasmainen kappale, jolla putken pää liitetään toiseen, aukkoon tms., putkiyhde. | Höyryputken, letkun n. — *Yhd.* liitosn.
nyt *adv.* **I.** ajankohdasta parhaillaan kulumassa olevaa (t. harvemmin juuri kulunutta t. lähinnä tulevaa) aikaa ilmaisten: tällä hetkellä, tässä silmänräpäyksessä, käsillä olevana ajankohtana; tällä kertaa, tällä haavaa, juuri, parhaillaan; nykyään, nykyisin.

1. nykyajasta. | N., juuri tällä hetkellä. N. tänään, meidän päivinämme. Ennen ja n. N. ja silloin. N. ja vastedes. N. ja iankaikkisesti. N. kuten aina muulloinkin. N. eikä kohta. N. tai ei koskaan. Juuri n. N. taas, jälleen. Vasta n. Jo n. Hän elää vielä n:kin. N. paistaa aurinko, huomenna saattaa sataa. Äsken itki ja n. nauraa. N. tätä kirjoittaessani. En voi maksaa aivan n., ehkä ensi viikolla. Viime tunnilla puhuimme linnuista, n. aiomme käsitellä kaloja. Hän on n. 52-vuotias. Esitti n. jo kuolleen säveltäjän lauluja. Tapauksesta on n. jo kuusi viikkoa. N. talo on vihdoinkin valmis. N. ollaan jo toukokuussa. Elämme n. vaikeita aikoja. | "Koskeeko?" — "Ei n. enää." | N. mennään kaikki kahville. Vedetään yhtaikaa — n.! "N.!" huudahti opettaja, ja pojat pinkaisivat juoksuun. "N. putoan!" ehdin ajatella. Mihin n. olet lähdössä? Kuka sieltä n. tulee? N:kö sinä jo tulitkin? Mitä n.? Mikä sille n. tuli? Sattuipas n. hyvin. N. on aika lähteä. N. on jo kiire. N. tarvitaan kaikki voimat. N. on kysymys suurista asioista. Eipä n. [= tällä kertaa] enempää. — N. [= juuri, viimeksi] kuluneena kesänä. Teoksen n. [= vastikään] ilmestynyt toinen osa. N. viime aikoina. N. syksyllä viimeksi. Asiassa meneteltäköön niin kuin n. [= juuri edellä, tässä yhteydessä] on sanottu. N. pian, kohta, heti. Tulos saadaan n. [= tällöin, kun tähän asti on päästy] siten, että - -. Minä kuolen n. juuri, tuossa paikassa KIVI. - - mitä hän aivan varmasti uskoo n. pian saavansa kokea SILL.

2. menneen ajan tapahtumia kerrottaessa viittaamassa ajankohtaan, johon kerronnassa on ehditty t. jossa tapahtumat liikkuvat (kerrottujen tapahtumien nykyaikaan). **a.** us. = silloin. | Silloin hän ei asiasta vielä tiennyt, n. tiesi. | Mies eteni varovasti. N. hän oli jo veräjällä. N. oli kaikki kunnossa. Maa joutui uudelleen sotaan, n. jo toisen kerran. N. alettiin salissa

tanssia. N:kös ilo alkoi! N. oli kulunut jo kolme päivää Paavon lähdöstä. N. olivat ajat muuttuneet. -- n. satoi äsken ensimmäisen lumen SILL. **b.** jtak etenevää, jatkuvaa tapahtumista t. toimintaa kuvattaessa us. = sitten, tämän jälkeen, tässä vaiheessa. | Ajoimme ahteesta, n. tulimme sillalle. Napoleon suuntasi n. kaikki voimansa Englantia vastaan.

II. ed:een liittyen nykyiseen tilaan, vallitseviin olosuhteisiin tms. viitaten; us. = asioiden näin ollen, kun näin on, näissä olosuhteissa, nykyoloissa. | Mitäs n. sanot? Mikä n. eteen [t. neuvoksi]? Siinä n. näet! | [Isä sairastui.] N. ei matkasta tule mitään. | Kyllä se n. kestää. N. tarkenin, kun oli niin paljon vaatetta yllä. Tuli halla, n. oraat varmasti menivät. Tein kuten neuvoit, ja tässä n. on tulos. N. on vain pidettävä huolta, että --. Olisi edes kirjoittanut; n. [= koska hän ei ole kirjoittanut] en tiedä hänestä mitään. | Jos olisi rahaa, ostaisin uuden hatun. N. täytyy tyytyä entiseen. Teosta olisi pitänyt vielä kypsytellä; n. se ei vaikuta valmiilta. | Sellainen sekaannus! Mitä hän n. mahtaa meistä ajatella?

III. tav. painottomana vailla selvää ajan merk:tä; 1. ja 2. ryhmän raja ei ole selvä.

1. (us. edellä sanottuun t. yleisesti tunnettuun viitaten) rajoittavana adv:na lauseessa, jonka sisältämä asia halutaan esittää omana erillisenä tapauksenaan; us. = seikka on se että, asia on niin että, tässä tapauksessa, puhuaksemme tästä asiasta, tällöin; joskus selittävästi (suunnilleen = nimittäin) t. johtopäätöstä ilmaisten (suunnilleen = siis); käyttö tällöin us. muukalaisvoittoista ja korvattavissa tav. muulla tavalla (joskus esim. liitepart:eilla -kin, -han, -pa tms.). **a.** päälauseessa. | N. on asia niin, että --. Asia on n. [= kerta kaikkiaan] niin, ei sille mitään mahda. Olettakaamme n., että --. Ilmiötä on n. ensinnäkin tarkasteltava siltä kannalta, onko --. Mutta n:pä onkin niin, että --. N. on huomattava, että --. N. sattui kuitenkin syttymään sota. N. ei voi olla mahdollista, että --. | N. on radiumin atomipaino 226 ja heliumin 4. Jos siis --. | Mutta n:pä Kristus on noussut kuolleista UT. Seisoi n. ladon takana koivuinen kanto KIVI. Mutta miten kuuluu n. ensimmäinen käsky? AHO. **b.** sivulauseessa. | Kun n. tiedetään, että --. Kun se n. kerran on tapahtunut, niin minkä sille enää voi. Kun n. laivasto oli tuhottu, niin koko puolustus luhistui. Kun n. asiat ovat näin, miksi ei --. Koska n. on tärkeää, että --. Koska hän n. oli profeetta ja tiesi, että -- UT. Jos n. kävisi niin onnettomasti, että --. Jos n. vipu käännetään alkuasentoon, niin --. Vaikka n. olisikin sillä tavalla, ei pidä odottaa liikoja. Jotta n. kaikki kävisi oikein, on --.

2. vars. *puhek.* vailla varsin. merk:tä täytet. vahvistussanana. **a.** kehotuksissa, pyynnöissä yms. | Ole n. hiljaa! Mene n.! Tule n. mukaan sinäkin! Anna n.! Syö pian n.! No pian n., ei minulla ole aikaa odottaa! Malttakaahan n. vähän! Älä n. hätäile! Kuulehan n.! Älä n. aina viitsi! Annetaan hänen n. olla. Olisit n. vielä nukkunut. Ei tässä n. sinua olisi tarvittu. Ei n. pidä tyhjästä suuttua! Neiti istuu n., minä laitan kahvia SILL. **b.** huudahduksissa, päivittelyissä yms. | Jopa n. jotakin! Johan n. No n. on kumma! On se n. ihme, jos ei --. N:hän on piru! Sepä n. on hemmettiä! No n., kaikkea sitä näkeekin! Katsopas n., minkä teki! | "Pekka on mennyt kihloihin." — "Älä n.!" | Kunpa hän n. onnistuisi! Eihän n. toki! Se n. on valhe! Siinä sitä n. ollaan! Jutella n. tuollaista! Ne n. ovat niitä hänen puheitaan! Onko n. laitaa, että --. Kaikkea sitä kuuleekin: lähteä n. noin vain! Mitäs minä n. hänestä. Ei tuo n. niin kumma asia ole. Hänestä n. mihinkään olisi! No hyvästi n.! Terve n. sitten! Mutta jo n. hopusti kesän teki KATAJA. **c.** muissa yhteyksissä. | Saa n. nähdä. Siinä se n. on. Sinä n. pystyt mihin vain. Eihän sitä n. alussa kaikkea osaa. Jos minä n. sitten tulisin. En n. oikein tiedä. Eihän tässä n. oikeastaan mitään hätää ole. Kunhan tässä n. ehditään. Puhumattakaan n. siitä. Olisiko siitä n. ehkä puoli tuntia. Eihän se n. niin ihme ole. Olipa n. kuka tahansa. Kyllä se n. vain niin on, usko pois. Jos n. niin välttämättä haluat. Jos n. yleensä mitään varmaa voi sanoa. Mikäli siitä n. hyötyä on. Kuinka se n. noin sattui? Kuka n. helteellä palelisi. Kai minä n. muuallakin toimeen tulen. Kotona hän n. melkein aina oli AHO. Se n. ei ole eloaitta se, mutta olkoon menneeksi AHO. Hänhän n. kuitenkin oli kylän suutari ALKIO. Mitäs tämä n. sata tai pari on sinun rahoissasi E.ELENIUS. -- se n. oli kerran hänen tapansa sellainen JÄRVENT. **3.** *puhek.* adversatiivisen yhdistyksen kielt. alkuosassa rajoittavana t. sanontaa lieventävänä; joskus suunnilleen = juuri, suorastaan, aivan, vallan. | Ei n. (juuri, aivan) hyväkään, mutta välttävä. Ei n. ylellinen, mutta hieno, -- ehkei n. juuri minun puolestani, vanhan ja syntisen, mutta -- SILL. -- ellei n. aivan rikollista, niin ainakin hyvin paheksuttavaa PEKKANEN.

nytisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Vähällä taisi pitää, ettette n:neet sinne kuin russakka kaljatuoppiin! KARHUM.

nytist|ää[2] *v. harv.* **1.** rutistaa, mutistaa, mytistää. | Huivin kulmat solmuun n:ettyinä. **2.** nitistää, tappaa. | -- tuollaiset huuhkaimenpoikaset ovat n:ettävät heti paikkaansa LINN.

nytke[78] *s.* nytkiminen, nytkähtely, nytkintä. | Keinutuolin, suupielten n.

nytki|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* nytkähdellä, nytkyä, nytkää, vavahdella. | Jäsenet n:vät kuin vetotaudissa. Kasvot itkusta n:en. Ammutun otuksen vielä n:vä ruumis. — *Yksipers.* Suupielissä, suupieliä n:i.

nytkyjalka *s.* = kukonaskel 2.

nytkyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < nytkyttää. | N. ongenvapaa edestakaisin. — Ajaa, hiihtää, soutaa n. Jatsin tahdissa n:televä pari. Hitaasti n:televä ruuna, reki, juna. -- käveli n:telemällä ja rennosti AHO. -- vanha emäntä oli hiljaa keinua n:ellyt pienessä tuolissaan SILL. — *Kuv.* Elää n.

nytkyttimet[56*] *s. mon. kut.* = housuvalssit.

nytkyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < nytkyä. | N. vartaloaan edestakaisin. Työntää n:täen ovea. Vetää n. Kantaa n:ti raskasta säkkiä selässään. Kankesi n:täen kiveä. Hartiain n:ys. — Ajaa, soutaa, mennä n. Junan yksitoikkoinen n:ys. Tanssin n:ys. Elohiiri n:ti silmäluomessa. Kynttiläkruunu n:ti katossa — sellainen poljenta täytti tuvan JÄRVENT.

nytkytys|kierto *s. voim.* nytkyttäen, nykäyksin suoritettu vartalon kierto. **-taivutus** *s. voim.* nytkyttäen, nykäyksin suoritettu vartalon taivutus. | N. sivulle, eteen.

nytky|ä[1] *v.* -ntä[15*] *teonn.* tehdä nykäyksiä, liikkua nykäyksin, hytkyä, hetkua, vavahdella, tutista, nytkähdellä, nytkiä, nytkää. | Nauraa että hartiat n:vät. Ukon pää n:i hänen puhuessaan. Suupielet alkoivat hermostuneesti n. Ajaa n:villä rattailla. Silta n:i joka liitoksestaan. N:vä liike. -- hänen hartiansa n:ivät kuin vilutautisen KALLAS.

nytkäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < nytkähtää. | Hartiat n:televät naurusta, itkusta. Koko ruumis n:teli suonenvedon tapaisesti. Lihasten tahdoton n:tely. Rattaat n:telivät eteenpäin. Hevonen juoksi ja reki n:teli. Vene n:telee soudun tahdissa. Hitaasti n:televä keinutuoli. Auton, junan, koneen n:tely. N:televä liike, kuolinkamppailu. Keltasirkun n:televä lento. N:televä rytmi. N:televä itku, ääni. -- koko olennossa oli jotain levotonta, n:televää IRIS UURTO. — *Yksipers.* Suupielissä alkoi n.

nytkähdyt- = nytkäyt-.

nytkä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* (< nytkiä) vavahtaa, värähtää, tärähtää, hytkähtää. | Hartiat n:htävät itkusta. Suupielessä näkyi pieni hermostunut n:hdys. Kuolevan viimeiset n:hdykset. Ukko torkkui, pää n:hti tuon tuostakin alaspäin. Hevonen tempaisi, ja ajomies n:hti taaksepäin. Pieni n:htävä kumarrus. Auto lähti n:htäen liikkeelle. Kone n:hti käyntiin. Juna pysähtyy n:htäen. Rattaiden n:(hd)ykset. Vene n:htää joka aironvedolla. Tikka kiipeää runkoa pienin n:yksin. — *Yksipers.* Suupielissä n:htää silloin tällöin hermostuneesti.

nytkähyt- = nytkäyt-.

nytkäis|tä[24] *v.* -y[2] *teonn.* nykäistä, kiskaista, tempaista. | N. kätensä pois. N:i hän ohjia hieman KIVI.

nytkäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | N. olkapäitään, päätään. -- hieroa n:telee pastoria niin että suonet kitisee KIANTO. -- vähän vain n:telen tämän ison viikatteeni tappiloista KARHUM.

nytkäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* nytkäh(d)yttää) < nytkähtää. | N. olkapäitään, päätään, niskojaan. N. vartalonsa suoraksi. Vetäistä n. Tytöt niiata n:tivät. — *Yksipers.* -- meni hermoihin semmoinen vika, puheli sukkaa kutova nainen. Aina n:tää HELVI HÄMÄLÄINEN.

nytkä|ä[2] *v.* = nytkyä, nytkiä. | -- nilkka n:en soiton tahtia HELLAAKOSKI.

nyttemmin *adv.* (jo, enää) nyt, nykyään; nyt myöhemmin. | Tapa on n. jäänyt käytännöstä. Kuulustelut ovat n. päättyneet. Hän ei n. (enää) hoida virkaansa. N. [= äskettäin] julkisuuteen tullut lausunto.

nytten *adv. murt.* nyt. | Sytykettä on tarpeeksi jo n. SEPPÄNEN.

nytty[1*] *s. harv.* mytty, nyytti. | Ei konttia selässä eikä n:ä kädessä? KIVI.

nyttyrä[14] *s. harv.* mytty, nyytti, nuttura. | Näetkö tuota, joka tuolla puun oksalla istuu, tuommoinen pikkuinen n.? PÄIVÄR.

nyyhke[78] *s.* nyyhkiminen, nyyhkytys, nyyhkintä, nyyhky. | Itkun n. N. tukahdutti hänen äänensä. -- n:itä nieleksii LEHT.

nyyhk|iä[17] *v.* -intä[15*] *teonn.* nyyhkyttää. | Itkeä n., n:ien. Kappalainen saarnasi, akat n:ivät. — *Kuv.* Viulu valittaa ja n:ii. Soitto lavalta värisi ja n:i TALVIO. Särkyvät aallot n:ii, / n:ii meri ja maa HELLAAKOSKI.

nyyhky[1] *s.*, vars. *runok.* nyyhkytys, nyyhke. | Itkun n. Yksinäisen rinnan n. LEINO. Rajuina sysäyksinä kohoili n. nuoren poven syvyyksistä LEINONEN. — *Kuv.* Syystuulen tumma n. / yöss' elää yksinään MANN.

nyyhkyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.

nyyhkyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* itkeä nykäyksittäin henkeä vetäen, nyyhkiä; vrt. niiskuttaa. | Itkeä n:täen. Kätki kasvot käsiinsä ja alkoi n. N. kuuluvasti, hiljaa, katkerasti, lohduttomasti. Lapsi n:ti pakahtuakseen. Tyttö purskahti hillittömään n:ykseen. Hän alkoi tyyntyä, n:ykset vaimenivat vähitellen. Hartiat nytkähtelivät tukahdutetusta n:yksestä. — N. suruaan, kovaa kohtaloaan. Itkuvirttä n:tävä nainen. — *Kuv.* Viulu valittaa ja n:tää. Tanssin haikeasti n:tävä sävel. Tuulen n:ys.

nyyhkäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < nyyhkiä. | Lapsi n:i vielä muutaman kerran.

nyyhkäy|s[64] *s.* nyyhkäisy. | Tytöltä pääsi äänekäs n. — *Kuv.* Viulun haikeat n:kset.

nyyhöttä|ä[2*] *deskr.v. harv.* kyyhöttää, kyyröttää, kyhjöttää, nyyköttää. | Istua n. Taas hän n:ä siellä polvillansa tuolilla HAARLA.

nyykerty|ä[1*] *v.* = seur. | Hevoset kaatuivat valjaisiin, ja lehmät n:ivät parteensa TOPPILA. -- n:y nääntyneenä kannon juurelle KARHUM.

nyykisty|ä[1] *v.* lyyhistyä, tuupertua, kuukertua, käpertyä, ny(y)kertyä. | N. kokoon, kasaan, suulleen. N:i voimattomana lattialle. -- sinä minun silmieni edessä n:it sinun kuormasi alla KILPI. Eevastiinan kuoleman jälkeen n:i Joope entiseen voimattomuuteensa TOPPILA.

nyykist|ää[2] *v.* lyykistää. | Niiata n. Tyttö tuli ujosti vieraan eteen, n:i hiukan RAILO.

nyykkäis|tä[24] *v. harv.* nyökkäistä. | Ukko lähti hiihtää n:emään KATAJA.

nyykyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | ”Niin, niin”, n:teli Holli-Reeta päätään huolestuneena LEINO.

nyykyt|tää[2*] *v. harv.* -ys[64] *teonn.* nyökäyttää. | -- huokailkaa, n:täkää päätänne, ihmetelkää LEHT.

nyykähdyt- tav:mmin nyykäyt-.

nyykä|htää[2*] *v.* -(hd)ys[64] *teonn.* **1.** nuokahtaa, nyökähtää. | Pää n:htää hervottomasti rintaa vasten. -- pää silmälaseineen teki ymmärtä-

väisen n:yksen SILL. 2. nuukertua, ny(y)kertyä, nyykistyä. | N. kokoon, suulleen. -- hiljaa vuoteelleen n:hti AHO. On lähähtyä ja n. siihen paikkaan LEMPI JÄÄSKELÄINEN.
nyykähyt- tav:mmin nyykäyt-.
nyykäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | N. päätään.
nyykäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* nyykäh(d)yttää) (< nyykähtää 1) nyökäyttää. | N. päätään. -- n:ti päätä suosiollisesti hymyillen CANTH.
nyyköt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* kyyhöttää, kyhjöttää, kyyröttää, nyköttää, nököttää. | Istua n. Tuolla n:ti sauna, harmaana, vanhan mummon näköisenä HAANPÄÄ.
nyysä|tä[35] *v. murt.* niiskuttaa; niistää. | [Muori] rupesi lihavaa nenäänsä n:ämään ja kyyneliä vuodattamaan ALKIO.
nyytillinen[63] *s.* nyytin täysi. | Iso n. pestäviä vaatteita.
nyytinki[6*] *s. kansat.* itäsuomalainen nyplätty pitsi.
nyyt|ti[1*] *s.* (vars. jtak kulmistaan yhteen solmittua vaatetta kääreenä käyttäen tehty) muodoltaan epämääräinen käärö, mytty, nyytty. | N. vaatteita, villoja. Kädessä n., jossa oli kirkkokengät ja virsikirja. Kerjäläisen n. Eväät pantiin n:tiin. Sitoa, kääriä n:tiin, n:iksi. Pestävät vaatteet sidottiin lakanalla n:iksi. Avata n. — *Yhd.* eväs-, vaaten.
nyytti|kestit, -kutsut *s. mon.* kutsut, joihin kukin vieraista tuo osan siellä nautittavasta kestityksestä.
nyyt|ty[1*] *s. kans.* nyytti. | N. vaatteita. N. käsivarrella. Aukoa n:tynsä solmuja. Karoliina otti n:ystä lämpöistä vehnäleipää AHO.
nyök|kiä[17*] *v.* nyökähdellä, nyökkyä; nyökytellä. | Pää n:kii. -- ajaa n:ittiin rinnakkain NUOLIV. Johanna n:kii iloisesti päätänsä CANTH.
nyökky|ä[1*] *v.* nyökähdellä, nyökkiä. | Pää alkoi n. Mies n:i unisena reen keulalla IVALO.
nyökkäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < nyökätä. | N. (päällään, päätään) ystävällisesti.
nyökkäistä[24] *v. murt.* nyökähdellä, nyökkiä. | Kuokkia, soutaa n. -- taas alkoi [pumpun] vivun ponnessa n. ja ähkää AHO.
nyökkäys[64] *teonn.* < nyökätä. | Pään n. — *Yhd.* päänn.
nyökkä|ä[2*] *v. murt.* nyökähdellä, nyökkiä. | Pää, vartalo n:ä edestakaisin. Gondolan perässä pienellä kapealla kannella n:ä kuljettajan vartalo sopusointuisessa, plastillisessa soudussa AHO.
nyökkääjä[10] *tek.* < nyökätä. — *Yhd.* päänn.
nyökyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | N. päätään. "Niin, niin", n:teli isäntä. Keinua, soutaa n. -- ruustinna n:teli valtavaa ruumistaan kahvipannun takana KIANTO.
nyökyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < nyökkyä. | N. päätään, ruumistaan. Isä n:ti hyväksyvästi päätään. Kiikkua, soutaa n. -- varsa käydä n:tää saranpäästä toiseen SILL.
nyökäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < nyökähtää. | Ukko torkkui, pää n:teli. Veneessä istujat n:televät soudun tahdissa.
nyökähdyt- = nyökäyt-.
nyökä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* liikahtaa hiukan alaviistoon eteenpäin. | Pää n:htää. Vaunu pysähtyi äkkiä, matkustajat n:htivät eteenpäin.
nyökähyt- = nyökäyt-.
nyök|ätä[35*] *v.* (nopeasti) liikauttaa t. taivuttaa päätään hiukan eteenpäin. | N. päätään, päällään. N. jklle tervehdykseksi, hyvästiksi. N. huomenta, hyvää päivää. Vastata n:käämällä. N:käsi [= kutsui nyökkäämällä] pojan mukaansa.
nyökäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | N. päätään.
nyökäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn.* nyökäh(d)yttää) < nyökähtää. | N. päätään, päällään. Opettaja n:ti hyväksyvästi.
nyör|i[4] *s.* ohuehko punottu nuora, punos. | Kaksisäikeinen n. Kylpytakin, rukin, pellin n. N:ein koristettu takki. — *Kuv.* Pitää n:ejä kässissään, hoidella n:ejä 'ohjata, hallita, hoitaa jtak'. Se, joka istuu ylhäällä ja jonka hyppysissä ovat n:it [Jumalasta] HAANPÄÄ. — *Yhd.* silkkin.; koristen.; pellinn.
nyöri|kenkä *s. kans.* nauhakenkä. | -- jalassa keltaiset n:kengät AHO. **-koriste** *s.* N:in somistettu takki. **-mäinen**[63] *kalt.a.* N. punos.
nyörin|punoja *s.* **-punomo** *s.* **-punonta** *s.*
nyörit|tää[2*] *v.* varustaa (sitoa, koristaa tms.) nyör(e)illä. | N. kengät, kureliivi. N:etty husaarintakki.
nyörity|s[64] *s.* **1.** nyörittäminen. | Kureliivin, kengän n. **2.** nyörittämällä, nyöristä tehty sidos, koriste tms. | Korsetin, piiskanvarren n. N:ksellä koristettu pusero.
nyörä|tä[35] *v. harv.* -ys[64] *teonn.* nyörittää. | -- seisoo peilin edessä, liiviään n:ä TALVIO. -- n:si kopan lujasti vesikelkkaan SILL.
näemmä *adv.* (= näen mä; *rinn.* näämmä) huomaamista ilmaisten: näköjään, sikäli kuin näen. | Olet n. jo tullut. Olikin n. viisas mies. Ruoka ei maistu, n.
näennäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* millainen jk näyttää olevan; (subjektiiviseen, välittömään, pintapuoliseen, erheelliseen, pelkkään) näkemiseen, huomaamiseen, havaintoon perustuva, sellaisen nojalla jnak t. jnklaisena pidetty, jksik t. jnklaiseksi arvioitu, luultu; todellisuuteen perustumaton, todellisuutta vastaamaton, todellisuudessa toisenlainen, epätodellinen, kuviteltu, luuloteltu, oletettu, illusorinen, vale-; joskus: ulkonainen, muodollinen, nimellinen, suhteellinen;)(todellinen, oikea, varsinainen. | Taivaankannen n. kaarevuus. N:sesti aurinko kiertää maata. Esineen n:sen suuruuden määrää näkökulma. Miehen rauhallisuus oli vain n:stä. N:sesti onnellinen ihminen. N:sesti kaikki oli hyvin. N. muutos, poikkeus, yhtäläisyys. N. perinnöllisyys. Paraneminen olikin vain n:stä. N. menestys, etu, voitto, tappio. N:set ja todelliset ystävät ja viholliset. Teki n:siä vastaväitteitä. N. [= nimellinen] kauppa, sopimus. Hän on hallitsija vain n:sesti. Poliittinen tila oli n:sesti lauennut, mutta pinnan alla kuohui. N. horisontti. Esineen n. eli suhteellinen paino 'painon suhde painoyksikön painoon sillä paikka-

kunnalla, missä punnitus tapahtuu'. Tähden n. suuruus 'maapallolla olevan havaitsijan havaitsema valovoimakkuus'. Tähden n. paikka 'välittömän havainnon nojalla ilman aberraation vaatimaa korjausta määritetty paikka'. N. jättö 'laivan nopeuden ja potkurin nopeuden erotus'.

näennäis|liike *s.* **-ratkaisu** *s.* **-teho** *s. sähk.* vaihtovirran jännitteen ja virran tehollisten arvojen tulo. **-vastus** *s. sähk.* impedanssi.

näentä[15*] *teonn.* < nähdä. — *Yhd.* kaukon.

näes *adv.*, vars. *puhek.* (*rinn.* nääs) = seur. | En tule, ei ole n. aikaa. On nimipäiväni, n. Ei n. viitsinyt lähteä. Komensi lapset pois, melusivat n. liikaa. Oli siellä muitakin, Kalle ja Ville n.

näet *adv.* (akt. ind. prees. yks. 2. pers. < nähdä; *rinn.* näät), joka konj:n tavoin ja us. parenteettisesti liittää aikaisempaan, edellä esitettyyn jnk selittävän, selventävän, täydentävän lisän: nimittäin, näes, näetsen; vars. v:iin liittyen; täydelleen menettänyt sinuttelun luonteen. | Palelin, oli n. hyvin kylmä. Aloitahan, työ n. ei valmistu tekemättä. Tarina n. kertoo, että - -. Olen n. sitä mieltä, että - -. Pekalla oli suu täynnä; istuimme, n., aamiaisella. — Joskus s:seen ilmaukseen liittyen (sen jäljessä). | Hän, vainaja n., oli enoni. Talolliset, ne n., joilla oli vähintään kolme lehmää, - -.

näetsen (= näet sen; *rinn.* näätsen). **1.** *adv.*, vars. *puhek.* = ed. | En joutunut ennemmin, myöhästyin n. junasta. On n. otaksuttu, että - -. Siinä hän nyt on, Taavetti n. Lapset, n., olivat kuolleet. Tämä on murtomaajuoksua, n., Mikko KATAJA. **2.** *interj.*, vars. *murt.* jtak (kehottavasti, varoittavasti tms.) todettaessa. | Tahtoo aina tuo lehmä potkaista — n. taas! Aina ne nuo lapset ovat tiellä — n., ettekös pääse siitä!

nähden postp:n luonteinen *adv.*, joka ilmaisee suhdetta, näkökohtaa.

1. ill:n ohella; useita lähekkäisiä merk.-vivahduksia; tav. korvattavissa jllak alempana mainitulla tavalla t. pelkällä sijamuodolla. **a.** jnk suhteen, jnk kohdalla, jnk osalta, jnk ollessa kysymyksessä. | Se pätee tähänkin n. 'tässäkin (tapauksessa, asiassa), tämänkin asian suhteen, osalta'. Siihen n. [= siinä (asiassa, kohdassa), siitä (asiasta), sen (asian) suhteen] olen eri mieltä. Tähän n. [= tässä (asiassa, suhteessa), tämän suhteen] on tehtävä poikkeus. Liian arka arvosteluun n. 'arvostelulle, arvostelun suhteen'. Varovainen ruokaan n. Asia on häneen n. [= hänen suhteensa, hänen kohdallaan] toinen. Kuun asema maahan n. Kappaleen liike toiseen n. Kun kävelen kulkevassa junassa, liikun sekä junaan että maahan n. Todistajiin n. oli vallalla tapa, että heitä oli pariton luku. Tyttäret ja pojat ovat perintöön n. samanarvoisia. Maan maksutase ulkomaihin n. Tapahtuma-aikaan n. ei ole mitään epäilyksiä. Lauseke $2a^2bc^3$ on 6:tta astetta a:han, b:hen ja c:hen n. - - vapauttaa hänet kaikista sitoumuksistaan meihin n. AHO. Itseensä n. hän kyllä oli rauhallinen LINN. - - Pohjanmaan ruotsin irrallinen asema ruotsin kieleen n. E.N.SETÄLÄ. - - varsinaiseen rikolliseen n. sai asia oikeudellisen loppunäytöksen KOSKENN. **b.** jnk suhteen, jnk puolesta, jnk kannalta; korvattavissa us. pelkällä abl:lla. | Karjakanta on lukumäärään n. [= lukumäärältään, lukumäärän puolesta] päässyt sodanedelliselle tasolle. Tuotannon runsauteen n. [= runsaudessa, runsauden puolesta] olemme taantuneet. Kasvupaikkaan n. vaatelias kasvi. Viljaan n. omavarainen maa. Kokoonsa ja sisällykseensä n. huomattava julkaisu. Oikeinkirjoitukseen n. on vielä epäjohdonmukaisuutta. Suomen kansa on uskontoonsa n. varsin yhtenäistä. Tällä kohtauksella oli Kalleen n. monet pienet vaikutukset SILL. **c.** par. jtak kohtaan. | Välinpitämättömyys asiakkaisiin n. Kristityn velvollisuudet lähimmäisiin n. - - kummilla oli paitsi velvollisuuksia myös oikeuksia kummilapseen n. SILL. **d.** jhk verrattuna, jnk suhteen, jnk rinnalla. | He ovat meihin n. paremmassa asemassa. Olet vielä lapsi minuun n. Onhan tämä aikaisempaan n. kokonaan toista. Vartaloon n. liian lyhyet raajat. - - alkoi aineellinen vaurastus kohota sille entiseen n. korkealle asteelle, jolle - - AHO. - - tekevät sitä edellisiin n. niin vähäisessä määrässä, että - - LEINO. - - entiseen n. ihan outoa ja uutta KIANTO. Hänen kokemuksensa olivat tosin olleet vähiä ja viattomia siihen n., mitä hänelle aukeni täällä suuressa talossa SILL. **e.** jhk katsoen, jnk huomioon ottaen, jk huomioon otettuna. | Potilas voi olosuhteisiin n. hyvin. Kokoonsa n. voimakas eläin. Ikäänsä n. pirteä vanhus. Kysyntään n. riittävästi tavaraa. Siihen n., että tehtävä oli vaikea, selviydyimme hyvin. — Joskus syytä ilmaisten. | Asian tärkeyteeen n. [par. asian tärkeyden takia; koska asia oli tärkeä] asetettiin erityinen komitea sitä valmistelemaan.

2. *murt.* elat:n ohella: jkn puolesta. | Meistä n. saatte tehdä mitä haluatte. - - saisitte minusta n. olla täällä vaikka koko talvenkin AHO. Saat kaiketi minusta n. mennä LEINO. Karvari sai hänestä n. olla vaikka suolla LEHT.

näh|dä[33] *v.* (vok.-vartalo näke-, näe-, *puhek.* ja *runok.* myös nää-, kons.-vartalo näh-); näes, näet, näetsen, nähden, nähkääs, nähtävä, nähtävästi, näkeminen, näkemä, näkevä ks. myös erikseen.

I. varsin. merk.: silmillään aistia, erottaa, havaita t. huomata, saada valoaistimus t. -aistimuksia; vrt. katsoa.

1. Onhan sinulla silmät n. Sokea ei näe. Näkee vain vasemmalla silmällään. Pimeässä on mahdoton n. Tuo valoa, en enää näe. Katso tarkkaan, niin näet! Kaikkien n:den. Salaa, kenenkään näkemättä. En tiedä, en ollut näkemässä. Kevät edistyy silmin n:den. Kirjoittamalla voidaan kieli-ilmaukset saattaa silmin n:täviksi. Antoi kirjan n:täväkseni. Ikkunaan n:täväksi asetetut tavarat. Luettelo on pidettävä kaikkien n:tävänä. — N. silmälaseilla, kiikarilla, periskoopilla. Paljain silmin n:tävä tähti. Peilistä näkee kuvansa. — N.

hyvin, huonosti, selvästi, tarkasti, epäselvästi, hämärästi. Vasen silmäni näkee paremmin kuin oikea. Näenkö oikein, onko siinä tosiaankin Matti! Heitä oli kahdeksan, mikäli en n:nyt väärin. — N. eteensä, sivulleen. N. kauas. Likinäköinen näkee vain läheltä, lähelle. Tältä vuorelta näkee viiden peninkulman päähän. — N. jku, jk, jtak. Näin hänet silmästä silmään. Näetkö tuon talon? En halua n. sitä miestä silmieni edessä. Näin kaiken omin silmin. Oli niin pimeää, ettei kättään n:nyt. Näki tulijan ikkunasta. Oletko n:nyt N.N:n Hamletina? Äskettäin näkemäni elokuva. En osta tavaraa sitä ensin näkemättä. Komea talo päältä n:den (ark.) 'ulkoapäin, ulkonaisesti'. Tuttu, ennen n:ty maisema. Kaupunki pohjoisesta, ilmasta n:tynä. Joukossa n:tiin ministeri A. Halusi vielä kerran n. lapsensa. Iloitsi n:dessään poikansa ylioppilaana. Ei ollut meitä näkevinään. Näkisimme teidät mielellämme luonamme tänä iltana [vrt. I.4]. Harvoin n:ty vieras. Maailmaa n:nyt ja kokenut mies [vrt. III.2]. N:ty ja eletty todellisuus. Rohkeasti n:ty maalaus. Näki ympärillään pelkkää kurjuutta. — Oli niin valoisaa, että näki vaikka lukea. Näin, että talo paloi. Näki veljensä hukkuvan. Näki miehen hiipimässä aidanvartta. Oletko n:nyt vierasta tästä kulkevaksi? Toistakin nimitystä näkee käytettävän. Näki, kuinka laiva kallistui ja kaatui. — N. kummituksia. Säikähtänyt kuin aaveen n:nyt. N. näkyjä, olemattomia. — *nähtävä* (s:sesti). Näyttelyssä oli paljon n:tävää. Talo on hiukan outo n:tävä. Juhlapuvussaan hän oli komea n:tävä. — *näh|tävissä*, -täviin, -tävillä, -täville (adv.) nähtävänä, näkyvissä, näkösällä. | Olla, pitää jtak n:tävissä, n:tävillä. Ikkunaan n:täville asetetut tavarat. Kuulutus on pidettävä yleisön n:tävillä 14 päivää. Tulla n:täville, n:täviin. — *Erik.* **a.** huomata, todeta, tajuta, oivaltaa, päätellä näkemästään. | Kellosta näkee ajan. Hevosen iän voi n. hampaista. Kehityksen näkee taulukosta. Lehdestä näin, että isäsi on kuollut. Hänestä näkee heti, että hän on ulkomaalainen. Ei miehestä voinut päältä n., oliko hän rikollinen. Näethän, ettei lapsi ole terve. Oli näkevinään käden viivoista koko hänen tulevaisuutensa. Lue eteenpäin, niin näet, mitä tapahtui. Näkivät miehen kuolleeksi. - - näki heidät murheellisiksi VTV. Katsokaa minun käsiäni ja jalkojani ja n:kää, että minä itse tässä olen UT. **b.** joskus: tavata, kohdata, joutua tekemisiin jkn t. jnk kanssa. | Näin Pekan eilen kadulla. Näki teatterissa pari tuttavaansa. Näen häntä nykyään vain harvoin. Hauskin vieras, minkä perhe oli aikoihin n:nyt. Sellaista neroa ei maailma ennen ole n:nyt. Ei ole n:nyt vertaistaan.

2. ed:een liittyviä vars. kuv. käyttötapoja ja sanontoja. | N. jkn läpi, jkn sydämeen, sisimpään 'päästä selville, olla selvillä jkn ajatuksista, aikeista'. Näkee kaiken mustana, ruusunpunaisena 'suhtautuu kaikkeen synkästi, toiveikkaasti'. N. asiat jkn toisen silmillä 'suhtautua asioihin toisen tavoin, toisen kannalta'. N. jtak sielunsa silmillä. Näkee kaikki tapahtumat romantikon värillisten lasien takaa. Näki elämän ruusunhohteisena edessään. N. asiat oikeassa, väärässä, omituisessa valossa. Näkee asiassa vain valoisan, synkän puolen. Niin raivoissaan, että näkee punaista edessään. Tapaus avasi ihmisten silmät näkemään, mikä oli - -. Ei näe nenäänsä pitemmälle SP. Ei näe metsää puilta SP. — N. ensi kerran päivänvalo 'syntyä'. Haluaisinpa n. hänen kukistumisensa päivän [vrt. III.2]. Hän on n:nyt parempiakin päiviä 'elänyt paremmissakin oloissa'. 20 kesää n:nyt [= 20-vuotias] neito. Sairas ei enää näe huomista päivää 'ei elä huomiseen'. Ukko ei kahteen viikkoon ole n:nyt selvää päivää 'ollut selvänä'. - - me emme nää huomenta yksikään KOSKENN. — N. unta. Näin sellaisen unen, että - -. N. unissaan, mielikuvituksessaan jtak. Näki jo [kuvitelmissaan] itsensä suuren maatalon isäntänä.

3. *kuv.* elottomista olioista t. abstr. käsitteistä. | Mitä kuu matkallaan näki. Linna on n:nyt suojissaan merkkihenkilöitä ja upeita juhlia. Katu on n:nyt varsillaan paljon köyhyyttä. Lattia ei ole luutaa n:nytkään 'lattiaa ei ole (pitkiin aikoihin) lakaistu'. — Teos näki julkisuuden v. 1952. Moni tärkeä aloite on n:nyt seuran piirissä päivänvalon. Eilen illalla näki parrasvalon A:n uusi näytelmä 'oli näytelmän ensi-ilta'. Puku on jo n:nyt parhaat päivänsä 'on käytetty, kulunut'.

4. päivittelyissä, ihmettelyissä yms. | Ei hän, luoja n:köön, mikään enkeli ole! Herra n:köön, tämähän on kauheaa!

II. *harv.* katsoa. | - - Valamon saaren merkillisimpiä paikkoja näkemään AHO. Lähdepäs nyt täältä sisästäkin päin näkemään tätä uutta kotiasi MERIL. Täytyi tulla vielä kerran teitä näkemään TOPPILA.

III. yl. havaita, huomata, oivaltaa, tajuta, päästä selville, tulla tietämään, tuntemaan, käsittää, ymmärtää, aavistaa tms. **1.** Tutki, niin näet. Alanpa n., mikä hän on miehiään. Nyt näen, mitä hän tarkoitti. Näki selvästi toisen vilpillisyyden. N. omat vikansa. Alkoi n. asioiden yhteyden. En näe asiassa mitään ihmeellistä. En näe hänessä mitään syytä. Mitä hän oikein on näkevinään Liisassa? Siinä nyt näet! Näen, että on paljon tehtävää. Näki, ettei enää ollut mitään toivoa. Tohtori näkee asiassa enemmän kuin siinä todellisuudessa on. Näki mahdollisuutensa pieniksi. N. jtak ennakolta. Näki suurten mullistusten olevan tulossa. Sodan loppu on selvästi n:tävissä. Kuten aikaisemmin olemme n:neet - -. Sanotusta näemme, että ero on oikeastaan olematon. Milloin aihetta n:dään olevan, olkoon sallittua - -. Näen kyllä, mistä tuuli puhaltaa. Näkisimme kernaasti [= toivomme] Teidän jatkavan työtänne. - - ei ihmisen järjellä eikä viisaudella näe, mistä tie menee taivaaseeen KATAJA. Ja vaimo näki, että siitä puusta oli hyvä syödä VT. Tutki ja näe, ettei Galileasta nouse profeettaa UT. — *nähdäkse(ni* käsittääkseni, sikäli kuin ymmärrän; joskus = mielestäni. | Asia on n:däkseni niin, että - -. Ju-

tussa ei n:däksemme voi tehdä enempää. Hänen n:däkseen tulos on hyvä.

2. kokea, tuta. | Olen täällä joutunut näkemään yhtä ja toista. Joka elää, näkee. N:täväksi jää, miten asiat kehittyvät. Sen näemme aikanaan. Saa nyt n. Sanon isälle, saatpa n.! Saahan n., miten tässä käy. Saas n., tuleeko hän. Onhan se jo n:ty, ettei hänestä ole mihinkään. Näkevät, ketä ovat loukanneet. Hänen ennustuksensa n:tiin myöhemmin perättömäksi. — *Erik.* N. nälkää, vaivaa. Kaikki se vaiva, minkä äiti lapsestaan näkee. Näki asiasta paljon työtä ja vaivaa. -- jos mieli kalansaaliista iloa n. U.T.SIRELIUS. — *Kuv.* Kaupunki on n:nyt kaikenlaisia vaiheita.

3. huomata jk jksik, jnklaiseksi; joskus: saada jstak jk käsitys, käsittää jk jksik, jnklaiseksi, pitää jnak, jnklaisena, olla jstak jtak mieltä. | Näki parhaaksi lähteä. Tee niin kuin hyväksi näet. Hallitus näkee hyväksi ilmoittaa, että --. Kokeiltu ja hyväksi n:ty. Näki turhan turhaksi. N. mahdoton mahdottomaksi. — Luther näki paavissa antikristuksen. Lakonrikkurissa työläiset näkevät yhteisen asian kavaltajan. Välikohtauksessa tahdotaan n. tahallinen provokaation yritys. Muutamat näkevät työn rangaistuksena. Nykyinen aika näkee Kivessä yhden kirjallisuutemme korkeimmista huipuista TARK.

nähkääs *adv.* (akt. imperat. prees. mon. 2. pers. < nähdä); suunnilleen = näet, näes (paitsi että mon. 2. pers. merk. on selvä). | N., asia on niin, että --. Oli n. muka muita parempi. He aikovat naimisiin, n. Vetäydyin heti takaisin, hienotunteisuudesta n. Minulta ei n. voida riistää mitään SILL.

nähtävyy|s[65] *s.* näkemisen arvoinen, nähtävä t. nähtävissä oleva paikka, olento t. esine. | Kaupungin huomattavin n. on tuomiokirkko. Maakunnan historialliset n:det. Kukkiva keto oli viehättävä n. Päissään oleva ei suinkaan ole kaunis n. Hullunkurinen n. 'näky'. — *Yhd.* matkailun.; luonnonn.

nähtäv|ä[13] *a. (partis.)*; ks. myös nähdä. **1.** *harv.* silminnähtävä, ilmeinen, selvä. | Osoitti n:ää levottomuutta. — *Yhd.* silminn. **2.** *harv.* näkemisen arvoinen. | Kaupungin n:in osa.

nähtävästi *adv.* **1.** silminnähtävästi, selvästi (havaittavasti), ilmeisesti. | Mieshän on (aivan, silmin) n. humalassa. Olet laihtunut ihan n. — *Yhd.* silminn. **2.** ilmeisesti, todennäköisesti; arvatenkin, luultavasti. | Hän on n. nälissään. Epidemia on n. saanut alkunsa juomavedestä. Kolme miestä, n:kin ulkomaalaisia. Paikka oli n. vanha kalmisto. Yhdistys toimii n. erittäin tarmokkaasti. Ei hän n:kään enää tule. Siitä oli n. kauan, kun hän oli saanut tehdä totia AHO.

1. **näin** *demonstr.adv.*, joka viittaa jhk puhujan kannalta paikallisesti t. ajallisesti läheiseen; vrt. niin, noin.

1. v:n ohella viittaamassa välittömästi (lähellä, samanaikaisesti, juuri edellä, heti myöhemmin) havaittuun t. havaittavaan, mainittuun, ajateltuun tms. tapaan, tilaan, asiaan, olosuhteisiin: tällä tavalla, tällä lailla, tähän tapaan, tällä tavoin, keinoin t. muotoa, täten; tässä tilassa, tällä kannalla, tällään, tälleen, tältään, nykyisellään, nykyiselleen, nykyiseltään. | Tee n. [sillä tavalla kuin puhuja parhaillaan tekee, sanoo, on juuri tehnyt, sanonut t. tulee heti tekemään, sanomaan]. Aivan, juuri n. Pane kätesi n. [sillä tavalla kuin puhuja näyttää]. Vääntelí suutaan, n. Nostetaan varovasti, kas n. — Asiat eivät enää voi jatkua n. 'tällä tavalla, tällään, nykyisellään'. Asiain n. ollen ei voida tehdä enempää. N. ei voi jatkua 'nykyinen tila, asiat tällään eivät voi jatkua'. N. on hyvä. Olisi se voinut suurempikin olla, mutta hyvä n:kin. Emmehän vielä juuri n. [= tällaiselleen, tälleen] heitä peltoamme KIVI. Jos nyt ilma n. [= tällaisena, tällään] pysyy KATAJA. Muisti siinä myös talvelliset iltatunnit, jolloin koulun lampuissa n. [= tähän vuorokauden aikaan] jo oli tuli SILL. — N. on asian laita 'niin kuin juuri edellä on mainittu'. N. kielto lakkasi olemasta voimassa. N. [= niin kuin edellä olen sanonut] sanoessani en tarkoita, että --. — Sitten hän teki n. [= seuraavasti]: --. Aloitti kirjeensä n.: "Hyvä Paavo. Olen --." | Jeesuksen Kristuksen syntyminen oli n. Kun hänen äitinsä Maria oli -- UT. — Ellipt. yhteyksissä. | N. [esittää kertoo, selittää (tms.) asian] Topelius. — *näin ikään* (myös ◡) tällä tavalla, näin. | Sitten hän alkoi hypellä, n. ikään. Sanoi n. ikään. Silloin oli n. ikään [= samalla tavalla kuin nyt] kevät. — *näin ollen* johtopäätöstä ilmaisten: aikaisemmin esitetyn perusteella, nojalla, edellisen, tämän johdosta, takia, niin muodoin, siis. | N. ollen johtopäätös on väärä. Menettelytapa on n. ollen täysin mahdollinen. Luulisi n. ollen, että --. Kyllä siitä n. ollen riittää sinullekin. Laite soveltuu n. ollen myös kotikäyttöön. N. ollen ja kun syytetty lisäksi on --. — Joskus: *näin* = näin ollen. | Runoa on n. pidettävä itsenäisenä. — *niin ja näin, niin tai näin* ks. niin A.I.1.b.

2. *puhek.* ed:een liittyen: *näinköhän* aloittamassa kysymystä t. arvelua, jonka todenperäisyyteen t. toteutumismahdollisuuteen puhuja suhtautuu epäillen: tokkohan, niinköhän, noinkohan. | N:köhän tästä vain selvitään. N:köhän todella jaksat? N:köhän vain mahtaa tulla kesä. Mutta n:köhän siitä hyvä tulee? KAUPPISH.

3. a. painottomana sellaisen ilmauksen edessä, joka viittaa läheiseen paikallisuuteen, lähiympäristöön, vallitseviin olosuhteisiin, nykyiseen tilaan, aikaan tms.; vrt. **4.** | N. [= täällä] keskikaupungilla liikenne on vilkasta. N. teatterissa näkee paljon tuttavia. N. maalaisoloissa. Kyllä se n. työmiehelle kelpaa. N. meidän kesken. N. kaupunkilaisten joukossa. N. keväällä, lauantaisin, iltaisin, pakkasaamuna. N. arkioloissa. N. juhlien jälkeen. -- n. valtatien varrella AHO. [Sali] oli muhkea katsella, varsinkin n. kun tuli ovesta KILPI. **b.** vars. *puhek.* (us. kädellä tm. jhk lähellä olevaan viitattaessa) vahvistavana tämä, täällä, tässä yms. sanojen jäljessä. | Tämä n. Asetetaan kukat tähän n. Katselin ulos juuri tästä n.

Tule sinä istumaan tänne n. Tällä tavalla n. - - ja vahvaa näytti hän nyrkkiähän: / "Tähän n. minä turvaudun" *CAJ. Tällainen n. siitä tuli.
4. painollisena (vrt. 3.a) a:n, adv:n t. lukumäärää ilmaisevan pron:n edessä jhk välittömästi havaittuun t. havaittavaan (läsnä, lähellä, parhaillaan, nykyisin olevaan, tapahtuvaan tms.) viitaten ilmaisemassa ominaisuuden, määrän, tilan tms. astetta: tässä määrässä, määrin, tässä asteessa. | N. [kertoja näyttää esim. käsillään kuinka] pitkä hauki. N. hyvää maata [kuin tämä] ei usein näe. Olen hyvilläni, että olette täällä n. mieslukuisina. Ovatkohan kaikki n. onnellisia? N. paljon rahaa en ole milloinkaan omistanut. Onko teitä n. monta? Ei n. vähästä kannata suuttua. Oletko aina jalkeilla n. varhain? Ei olisi luullut hänen n. pian paranevan. N. myöhään yöllä. En voi enää tulla n. [myöhään] illalla. Asutko n. keskellä kaupunkia?
2. **näin**[66*] *s.* ks. näkimet.
-näinen[63] ks. -nainen.
näin|ikään *adv.* tav. ⌒; ks. 1. näin 1. **-muodoin** *adv.* par. ⌒; ks. muoto 7. **-ollen** *adv.* par. ⌒; ks. 1. näin 1. **-päin** *adv.* par. ⌒.
näistäpuolin *adv.* tav. ⌒.
näiver|tää[8] *v. harv.* -rys[64] *teonn.* nävertää, kaivertaa. | Ja se valkea mieshaamu - - iskeytyi haihtumattomaksi kuvaksi Loviisan muistiin ja n:si mieltä JOTUNI.
näivetty|ä[1*] *pass.v.* -neisyys[65] *omin.* (< seur.) kuivettua, kuihtua, lakastua, nuutua, surkastua; riutua, voipua. | Nahkea, n:nyt nauris. Laiho n:y veden puutteessa. N:nyt lehti, kukka, mänty, aro. Lihasten, selkäytimen n:minen. Sairas lapsi alkoi hiljaa n. Ryppyinen, n:nyt iho. N:neet kasvot. N:nyt vanhus, vanhapiika. Suri suremistaan ja n:i aloilleen. — *Kuv.* Henkinen n:minen, n:neisyys. Kaavoihinsa n:nyt tiede, taide. Aikaisemmin kukoistava teollisuus n:i. - - alkoi tarjoilla rahojaan ja n:nyttä sydäntään Loppilan neideille LEHT. Tällainen n:nyt minuus IRIS UURTO.
näivettä|ä[2*] *v.* saada, saattaa näivettymään, näivetyttää. | Kuivuus n:ä ruohon. N:vä tauti, verenvähyys. Monien lapsivuoteiden n:mä nainen. — *Kuv.* Dogmien n:mä uskonnollisuus.
näivetys[64] *s.* näivettyminen, näivettyneisyys. | Vähäverisyyden aiheuttama n. **-tau|ti** *s.*, vars. *eläinlääk.* (etenkin hevoselle ominainen tarttuva) veritauti, jossa suuri osa punasoluja tuhoutuu. | Hevosten n. — *Harv.* yl. näivettävästä, hivuttavasta taudista. | Sen tähden Herra, Herra Sebaot, lähettää hänen lihavuuteensa n:din VT. — *Kuv.* Henkinen n. **-tautinen** *a.* N. hevonen.
näivetyttää[2*] *v.* = näivettää.
näivä[11] *a. harv.* näivettynyt. | - - kalvakka, n. naama oudosti kallellaan HAANPÄÄ.
näkeeksi *adv. murt.* näytteeksi, nähtäväksi. | Tehdä jtak n. Minä kyselen ja vastailen n. [= näytteeksi] uskontunnustuksesta KAUPPISH.
näkemiin ks. näkemä 1.a.
näkemi|nen[63] *teonn.* < nähdä. | Tarkka, epäselvä n. Selvän n:sen väli on n. 25 cm. Stereoskooppinen n. Henkien, aaveiden n. N:sen arvoinen rakennus, maisema. Kaupungissa oli paljon n:stä 'nähtävää'. — Sisäinen, henkinen n. — *Yhd.* jälleen-, kaukon.
näkemis|kyky *s.* vars. kuv. yhteyksissä; vrt. näkökyky. | Taiteilijan, tietäjän n. Kirjailijan realistinen n. Henkinen, sosiaalinen n. **-tapa** *s.*, vars. *kuv.* suhtautumisesta jhk, vaikutelmien saamisesta yms.; us. = näkemys. | Yksipuolinen, objektiivinen n. Taidemaalarin n. Taiteellinen n. Uusi n. kuvaamataiteessa. Kirjailijan realistinen, romanttinen n. Historiallinen n. kielitieteessä.
näkemykselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* välittömään näkemiseen, havaintoon, tajuamiseen, (sisäiseen) näkemykseen perustuva, sen mukainen, intuitiivinen;)(loogilliseen, erittelevään ajatteluun perustuva, ajateltu, ajatuksellinen, diskursiivinen. | Kirjailijan henkilöhahmojen suorastaan n. havainnollisuus. N. ja ajatuksellinen avaruudenkäsitys.
näkemyksenomai|nen *a.* -sesti *adv.* Tajuta, oivaltaa jtak n:sesti.
näkemy|s[64] *s.* **1.** tapa nähdä, tajuta, oivaltaa, näkemistapa; (välittömään) näkemiseen, tajuamiseen, oivaltamiseen perustuva (us. ajatuksellisesti tarkemmin erittelemätön, perustelematon) suhtautumis- ja käsitystapa; siten omaksutut jtak koskevat mielteet ja käsitykset kokonaisuutena; vrt. katsomus. | Taiteilijan, kirjailijan, poliitikon n. Sisäinen, henkinen n. Subjektiivinen, omaperäinen, yksipuolinen n. Taiteellinen, runollinen, realistinen, romanttinen n. Taulu, jossa on paljon aitoa n:stä. Syvällinen, pintapuolinen n. Ahdas, avarakatseinen n. Poliittinen, uskonnollinen n. Schleiermacherin jumaluusopillinen n. Valtavalla n:ksellä luotu taideteos, romaani. Julistaa omaa n:stään. Omaksua uusi n. Avartaa n:stään. Uuden n:ksen poliitikko. Tulla jhk n:kseen. Lain toimeenpanijalta vaaditaan inhimillistä n:stä. Runo, jonka n. on todella hienostunut. "Seitsemän veljestä" edustaa uutta n:stä Suomen kansasta TARK. — *Yhd.* elämän-, uskonn.; kokonais-, perusn. **2.** myös *mon.* (välittömään) näkemiseen, tajuamiseen, oivaltamiseen perustuva yksityinen mielle, mielikuva, vaikutelma, käsitys, mielipide. | Taiteen harjoitus on sisäisten n:sten tulkitsemista. Syvällisiä n:ksiään väläyttelevä kirjailija, tiedemies. Lutherin uskonnolliset n:kset. Nuoruudenaikaiset n:kseni ja kokemukseni. Teos avaa maallikolle uusia n:ksiä 'näköaloja'. Minulla ei ole hämärintäkään n:stä siitä päivästä, jolloin - - AHO. - - voimakkaita aistimuksia, mielikuvia, n:ksiä K.S.LAURILA. - - muusta kuin 3-ulottuvaisesta avaruudestamme meillä ei ole mitään "n:stä", mitään "kuvaa" EINO KAILA.
näkem|ä[13] *s.* **1. a.** näkemiskerta, näkeminen. | Rakkautta ensi n:ältä. Huomasi asian jo ensi n:ällä. Ensi n:ästä alkaen. Olet lihonut viime n:ästä, sitten viime n:än. Haukkui naapureitaan joka n:ällä, n:ässä. Tunsi talon omasta n:ästään, omalta n:ältään. N:äni mukaan. Parempiko kysymä kuin n.? SP. Joka n. kyseli

Rikki, kuinka sairas voipi PÄIVÄR. - - siltä n:ältään [= sen näkemisen perusteella] pari vuotta myöhemmin nouti hänet vaimonaan kotiinsa AHO. - - oli ilmeisesti jo n:ältäkin kommunisti ALKIO. Lauttoja kulki nytkin monta yhdellä n:ällä KATAJA. — *näkemiin* (erottaessa, kirjeen lopussa käytettynä) hyvästelysanana. | Hyvästi ja n:iin. N:iin, Antti! N:iin siihen asti! N:iin sitten! Pikaisiin n:iin! **b.** se mitä on nähty. | Kertoa n:äänsä, n:iään, n:istään. Kummasteli n:äänsä. Säikähti n:ästään. Painoin n:äni tarkasti mieleen. Kaiken n:äni perusteella. Äskeinen n. vielä askarrutti mieltä. N:ästä ja kokemasta kertynyt tieto. **2.** *harv.* näkömatka. | N:än päässä. Silmän n:än ulkopuolella.

näkemät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *akt.* joka ei näe t. ole nähnyt. | Sokea, mitään n. ihminen. Tuijottaa n:tömin silmin. Maailmaa n. ja kokematon nuorukainen. - - oli tulemassa niin n:tömäksi, että pian tarvitsi taluttajaa ... AHO. **2.** *pass.* jota ei (voi) nähdä t. ole nähty. | Silmin n. olio, seitti. Ennen n. ihme, yleisömäärä. Miesmuistiin n. myrsky. Jospa olisin kuollut, ihmissilmän n:önnä! VT. — Piilossa, silmän n:tömissä 'näkymättömissä'. Meri oli jäässä silmän n:tömiin.

näkemäväli *s. lak.* matka, jonka tielläkulkija esteettömästi näkee eteensä. | N:ä rajoittavat luonnonesteet.

näkev|ä[13] *a. (partis.)* joka näkee, näkökykyinen. | Kananpojat kuoriutuvat n:inä. N:ät ja sokeat. Katsella jtak n:in silmin. — *Yhd.* kaikkin.

näkeväi|nen[63] *a.*, vars. *runok.* = ed. | - - me olimme kuin unta n:set VT.

näkij|ä[14] *tek.* < nähdä. **1.** Tapauksella ei ollut n:ää, n:öitä. Henkien, näkyjen, unien n. Missä tekijä, siinä n. SL. — *Yhd.* silminn.; kaukon.; henkien-, unenn. **2.** henkilö, jolla on kyky nähdä yliluonnollisia asioita, tulevaisuutta tms., tietäjä, ennustaja, profeetta, noita. | Suuri, kuuluisa, profeetallinen n. Kaukokatseinen n. Silmissä n:än katse. Snellman, kansallinen n. Runoilijat ja n:ät. Hän on n., aavistelija, ymmärtäjä AHO. Sillä sitä, jota nyt sanotaan profeetaksi, kutsuttiin muinoin n:äksi VT.

näkijänkatse *s.* vrt. ed. 2. | Snellmanin n.

näkim|et[78*] *väl. mon.* (harv. *yks.*), vars. *ark. leik.* silmät. | Hyvät n. Teroittaa, hieroa n:iään. - - eivät n. eivätkä kuulimet saa niistä mitään kokonaista kuvaa AHO. Mustia viiruja ja kuvioita tanssi n:ien edessä HAANPÄÄ.

näkin|kenkä *s.* simpukka, kotilo t. vars. sen kuori. | Pohjamutaan painunut n. N:kengän kuori. Kierteinen n. N. koristeaiheena. **-kierä** *s.* **1.** kierteinen kotilo t. vars. sen kuori. **2.** *rak.* kierukka, voluutti. **3.** *anat.* korvassa: simpukka. **-kuor|i** *s.* **1.** simpukan t. kotilon kuori. | Helmiäishohtoinen n. — *Ain.* Kanoille syötetään hienonnettua n:ta. **2.** *ruok.* näkinkuoren muotoinen vuoka t. jnk ruokalajin alusta. | N:essa paistettu leivos. Sieniä n:issa. **-parta** *s.* Chara, harmaita, säteittäisesti haaraisia vedessä eläviä leväkasveja. **-ruoho** *s.* Najas, haarovia, hauraita, kaljuja vesikasveja.

näkki[4*] *s.* vedenhaltija, vetehinen; vrt. Ahti. | N. ja vedenneito. Tottelemattomia lapsia peloteltiin sillä, että n. vie heidät.

näkkileipä *s.* = mureleipä. | Maustettu n. **-paketti** *s.* **-tehdas** *s.*

näky[1*] *s.* **1.** se mitä t. minkä jku näkee, mikä avautuu jkn katseelle, nähtäväksi; joskus: nähtävä, nähtävyys; näkymä, ilmestys. | Kulkue oli komea n. Kotipiha, tuttu n. En tiedä kauniimpaa n:ä kuin kesäinen kukkaketo. Auringonlasku oli n., jota ei hevin unohda. Perhe iltalampun ääressä: mikä kodikas n.! Juhlallinen, liikuttava, kauhea, piinallinen n. Sodan hirvittävät näyt. Silmiämme kohtasi kammottava n. Ukko oli todella hullunkurinen n. Maan päällä ei ole kauniimpaa n:ä kuin puhdas äidillisyys SILL. **2.** yliluonnollisen, selittämättömän, "olemattoman" näkeminen t. ilmestyminen jklle, ilmestys, visioni; todellisuuteen perustumaton, (mielikuvituksen, unen, kuumeen tms. aiheuttama) kuviteltu näköaistimus, sisäinen näkökuva, -kuvitelma tms. | Taivaallinen, uskonnollinen, yliluonnollinen n. Jumala ilmestyi Jaakobille näyssä. Haltioituneen tietäjän, profeetan, mystikon näyt. Nähdä n:jä keskellä kirkasta päivää. N:jen näkijä ja ennustaja. Näki näyssä tulevaisuuden. Näki unessa näyn, että taivas oli avautuvinaan. Kaikki haihtui kuin n. N. katosi yhtä selittämättömästi kuin oli ilmestynytkin. Kuume-, mielisairaan sekavat näyt. Taiteilijan, runoilijan sisäiset näyt. Aihe on väikkynyt valtavana n:nä kirjailijan silmien edessä. Runo kokonaisuudessaan on kuin hurmioitunut n. [Ahon "Korven kosto"] on kauas historiamme alkuaikoihin nimettömille saloillemme runoiltu n. TARK. **3.** → (ulko)näkö. | - - olen katsonut sinua, ja silmiini sinun n:si ottanut KILPI. **4.** *yhd.* Hirmu-, kauhu-, kauneusn.; aave-, harha-, henki-, runo-, unin.; merin.

näkyala *s. vanh.* = näköala. | [Näyttämön] perillä avara n. KIVI. N. avautuu kauas itäpohjoiseen KIANTO.

näkyis|ä[13] *a.* -yys[65] *omin.* **1.** riittoisa. | Suolainen voi on n:ämpää kuin suolaton. N. väriaine, voiteluöljy, saippua. N. käyttää. **2.** *harv.* näkyvä. | N. julistus, ilmoitus. Urheiluelämämme n:immät edustajat. - - melkein yhtä n. vanha palatsi I.K.INHA.

näkylei|pä *s. raam.* juutalaisilla: pöydälle (vars. temppeliin) ruokauhriksi Jahvelle asetettu leipä. | Ja pidä aina minun edessäni pöydällä n:vät VT.

näkym|ä[13] *s.* jk konkreettinen paikallisuus katsojalle kulloinkin näkyvänä kokonaisuutena; joskus: näky, näköala, maisema. | Matkailureittiemme n:ät. N. kirkontornista. N. kaupungin kadulta, sairaalan käytävästä. N. satamaan, torille. Kaunis, viehättävä, eloisa n. N:ää rajoittavat vuoret. Elokuva väläyttelee toinen toistaan komeampia n:iä. — *Kuv.* Muutamia n:iä kirjallisuuden maailmaan. — *Yhd.* järvi-, katu-, kaupunki-, maisema-, tien.

näkymäala *s. lak.* alue, jonka tiellä kulkija voi nähdä sivuilleen.

näkymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65]

omin. joka ei näy, jota ei voi nähdä. | Paljain silmin n. tähti, pikkuolio. Silmälle, silmään n. Valkoinen jänis on lumella melkein n. N:tömäksi naamioitu tykistöpatteri. N. maali. Pimeys, sumu tekee esineet n:tömiksi. N. ommel, sauma. N. vesileima. Polku luikersi melkein n:tömänä kanervikossa. Maastoon n:tömästi sijoitettu konekivääri. N:tömästi parsittu sukka. N:tömäksi tekevä taikaviitta. N:tömät säteet. Aiheuttaa n:öntä vahinkoa. Hänen työnsä tulokset ovat n:tömiä. — *näkymät|tömissä, -tömiin* (adv.) Olla, pysyä n:tömissä. Kallioperä on kokonaan n:tömissä. Vene on jo n:tömissä. Sukeltaja kävi n:tömissä. Kadota, häipyä, jäädä, mennä, piilottaa n:tömiin. — N:tömät [= tilikirjoista tms. ilmenemättömät] tulot. N. vienti 'esim. rahdista, matkailuliikenteestä yms. kertyvät tulot'. Kauppataseen n:tömät tulot. — Us. yliaistilliseen, yliluonnolliseen, henkimaailmaan kuuluvasta. | N. henki, olento. N., yliluonnollinen voima. N:tömät vallat. Näkyvä ja n. maailma. Nähdä olemattomia ja n:tömiä. Me uskomme yhteen Jumalaan, Isään kaikkivaltiaaseen, taivaan ja maan, kaikkien näkyväisten ja n:tömäin Luojaan KATEK. — *Kuv.* N. käsi 'jk tuntematon, salaperäinen, us. yliluonnollinen voima'. Laiva kiitää kuin n:tömän käden vetämänä. Jokin n. käsi pidätti minua. — *Yhd.* läpin.

näkymö[2] *s.* tapahtumapaikka katselijan näkemänä, näköpiiri, näyttämö (kuv.). | Katsella edessään olevaa n:ä. N:lle ilmestyi kadunkulman takaa uusi henkilö. Yhtäkkiä n. sai eloa. Naiset poistuivat, n. oli jälleen tyhjä. Tähtäimeni [= silmäni] palaavat esineelliseen n:ön M.RAPOLA. — *Kuv.* Kirjailija tuo n:lle uuden henkilön. Kansa astui historian n:lle.

näkyvyy|s[65] *s.; rinn.* näkyväisyys. **1.** silmällätajuttavuus, mahdollisuus tulla nähdyksi; *erik.* ilman tilapäisistä ominaisuuksista ja valaistuksesta riippuva etäällä olevien esineiden silmällä-tajuttavuus. | Tähtien, linjan n. N. patterista maaliin. Hyvä, huono, selvä n. Vapaa, esteetön n. N. sateen huonontama. Merellä vallitsi hyvä n. N. vuorelta oli joka suuntaan erinomainen. — *Yhd.* läpin. **2.** näkömatka. | Sumu rajoitti n:den muutamaksi metriksi.

näkyv|ä[13] *a. (partis.)* -ästi *adv.* joka näkyy, nähdään, näköaistimilla (silmillä) havaittava; joskus: selvästi nähtävä, helposti erottuva; konkreettinen. | Sekä n. että näkymätön maailma. Voikukalla on erittäin n:ät kukat. Spektrin n. osa. N. sauma, sinkkaus. Suurikokoinen, n. ilmoitus. Hänen kuvansa oli lehdessä n:ällä paikalla. N:ät eli optiset signaalit. N:ästi merkitty linja. Hän oli ihan n:ästi peloissaan. N. kulutus. N:ät [= tilikirjoista tms. ilmenevät] varat, tulot. Saada aikaan n:iä tuloksia. Työstä ei ruvennut tulemaan n:ää jälkeä. Toimenpiteestä on suorastaan n:ää hyötyä. — Hän toimii yhteiskunnassa erittäin n:ällä [= huomatulla, huomiota herättävällä] paikalla. Julkisen elämän n:immät [= tunnetuimmat] edustajat. Sibelius, säveltaiteemme n:in nimi. — *näkyv|illä, -iltä, -ille, -issä, -istä, -iin* (adv.) nähtävänä, nähtävissä, näkösällä, esillä, ilmoilla; näköpiirissä, näkömatkan päässä; ulkopaikallissijoissa paikan merk. ('lähettyvillä') us. enemmän etualalla, sisäpaikallissijoissa varsinaisen näkymisen merk. | Ketään ei ollut n:illä, n:issä. Tulla, ilmestyä, asettaa, panna, tuoda, jättää (jkn) n:ille, n:iin. Kadota, mennä (jkn) n:iltä, n:istä. Pysytteli poissa toisten n:istä. Saada jtak, jk n:iin(sä). Saivat karkulaisen n:iinsä. Vesi on laskeutunut ja kari on n:issä. Vene häipyi n:istä. Metsän takaa tuli n:iin talo. Viinaa ei saanut tuoda hänen n:illeenkään. En päästänyt lasta n:istäni. Johdot voidaan asentaa joko n:iin tai seinän sisään. Tuska purkautui n:ille, n:iin itkuna. — *käydä, tulla näkyviin* us. par. ilmetä, selvitä, käydä ilmi. | Sanotusta tulee n:iin, että - -. — *Yhd.* läpin.

näkyväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* = ed. | N. ja näkymätön maailma. N. merkki, tunnus, vika. Esineen n. muoto. N. lähitodellisuus. Saavuttaa n:siä tuloksia. Ajallinen, n. elämä.

näkyväisyys[65] *omin.* (< ed.) = näkyvyys. | Väylän, tähtien n. N. katsomosta näyttämölle. Hyvä, huono, selvä n. Esteetön, vapaa n. N. supistui muutamaan sataan metriin.

näky|ä[1*] *v.* (-vä *partis.* -vyys *omin.* ks. myös erikseen) vrt. nähdä. **1. a.** erottua silmiin, silmillä, olla nähtävä, nähtävissä, silmin havaittava, havaittavissa, tulla nähdyksi. | Tuolla n:y talo. Valo n:y pimeässäkin. Kuu n:i suurena kiekkona. Niin pieni että tuskin n:y. N. hyvin, huonosti, selvästi, epäselvästi, himmeästi, hämärästi. N. jhk, jnnek (asti). Kauas n:vä vuori. Laiva n:y tänne asti. Kirkko ei näy täältä, tänne. Kadulla ei näy ketään. Kaukana n:i musta piste. Ikkunasta n:y taivasta vain kapea kaistale. Lakin alta n:i hiukan tukkaa. Kylkiluut n:ivät selvästi ihon alta. N. peilistä. Kuvassa n:i tuttuja kasvoja. Kävin katsomassa, mutta ei häntä kotona n:nyt. Onko Pekkaa n:nyt täälläpäin? Miestä ei näy, ei kuulu. Kadonneesta ei n:nyt jälkeäkään. Sinuapa ei ole n:nyt pitkiin aikoihin. Sellaisia hattuja n:y muillakin. Talosta ei näy mitään liikettä. Miehessä ei n:nyt elonmerkkiäkään. [Savua] alkoi olla n:mään asti MERIL. [Kuu] ei tähän aikaan valaise, se n:y vain SILL. — Rannalla n:i muutamia naisia pyykkiä pesemässä. Katselin, eikö häntä n:isi tulevaksi. N:i, kuinka auto lähti liikkeelle. — Pojat n:vät [= näen, huomaan poikien] jo palaavan. Sauna n:i lämpiävän. Naapurissa n:y vielä nukuttavan. Juna n:y jo tulleen. Hänen henkeään n:y ahdistavan. Ukko n:y olevan vielä hyvissä voimissa. Ei hän enää näy paranevan. Pian n:y leipäkin loppuvan. — *Puhek.* ja *murt.* Teillä näytään [par. näkyy] leivottavan. — Ilman subj:a. | Kalliolta n:y [= voi nähdä] kauas. Ikkunasta ei näy järvelle. — *Geom.* Janan sanotaan jostakin pisteestä n:vän siinä (koverassa) kulmassa, jonka tästä pisteestä janan päätepisteisiin piirretyt säteet muodostavat keskenään. **b.** *näkyä läpi* läpäistä valoa, olla läpinäkyvä. | Lasi n:y läpi. **c.** ilmetä, käydä selville näköhavainnon, näkemisen perusteella; vrt. nähdä I.1.a. | Nimesi n:y luette-

losta. Hevosen ikä n:y hampaista. Ihmisen luonne n:y usein kasvonpiirteistä. Kuvasta n:y, että - -. Pöytäkirjasta n:y, mitä kokouksessa päätettiin. Kirjeestä n:y, että hän ei tule. Kehitys n:y oheisesta taulukosta. Tekstiyhteydestä n:y, että tekijä on tarkoittanut muuta. Ulkomaalaisuus n:y jo hänen puvustaan. Kädestä sanotaan n:vän koko ihmisen kohtalo. N:y selvästi, että hän on sairas.

2. yl. olla havaittavissa, huomattavissa, todettavissa, tulla todetuksi, käydä selville, ilmetä, esiintyä; raja ed:een ei selvä; vrt. nähdä III. | On n:nyt tapauksia, jolloin - -. Hänen elämäntyönsä merkitys n:y monella alalla. Renessanssin enteitä n:y ristiretkien ajoilta asti. Sanasta n:y vielä sen alkumerkitys. Mitään toivoa ei enää n:nyt. Taloudellinen pula n:i siinäkin, että maatiloja joutui pakkomyyntiin. — N:y, että hanke on mahdoton. Näyttekin olevan [= huomaan, että olette] aika veijari. Housuja ei pronssikaudella vielä näy tunnetun. Maa n:y kuuluneen vain yläluokalle. Tämä sana n:y olevan suomalais-ugrilainen. Avioliitto ei näy olleen onnellinen Kyllä tässä jo n:y toimeen tultavan. N:y pitävän rakentaa uusi sauna. N:ypäs osaavan, kun vain tahtoo. Vanhaa tapaa n:y noudatetun kauan aikaa. Häntä n:y käytetyn moniin luottamustoimiin. — *Puhek.* ja *murt.* Talossa näytään [par. näkyy] rikastutun. Kun Silja jäi yksin, ei hänestä enää näytty paljon välittävän [= ei enää näkynyt paljon välitettävän] SILL.

3. a. vars. *vanh.* ilmetä jnak, jnklaisena, jksik, jnklaiseksi, osoittautua, näyttäytyä jksik, jnklaiseksi; vrt. nähdä III.3. | - - näin on sinulle hyväksi n:nyt UT. Näin n:y hurskas halvaksi, / Jumalan hyljäämäksi VKV. - - on mitä toivottavinta, ettei ihminen näy itselleen kahdeksi eri "minäksi" jakautuvana HOLLO. Kaikki n:y petokseksi, hänen suloiset kätensä, liikkeensä IRIS UURTO. **b.** *harv.* näyttää, tuntua jltak. | - - kasarmi, vaikka kyllä kamoittava, n:i heistä kuitenkin parhaaksi turvapaikaksi KIVI. - - n:ypä kuin tekisit vaan leikkiä koko asiasta KIVI. Vai niin sinusta n:y LINN. Ei saisi pitää totena sitä, miltä itsestä n:y ja tuntuu W.MALMIVAARA.

näkäräi|nen[63] *s. ark. leik.* (viina)ryyppy. | Otetaanpa pienet n:set!

näkö[1*] *s.* **1.** kyky nähdä, näkökyky, -aisti. | Hyvä, huono, tarkka, terävä, heikko, hämärä n. Menettää n:nsä. Sokea sai n:nsä. Näön tarkkuus. Tutkia jkn n:ä. N. huononee, heikkenee, paranee, korjaantuu. Kyynelet himmensivät hänen n:nsä [vrt. 1.c]. On niin nälkä, että n:ä haittaa SP. Koira ajoi vain n:nsä perusteella [vrt. 1.a]. — Ed:een liittyviä merk.-vivahduksia. **a.** näkeminen. | Suojassa jkn näöltä. Rytekkö peitti meidät näöltä. - - katsoi / hedelmää lumottua, jonka n. / jo kiusauksen toi *JYLHÄ. — *Yhd.* unenn.; vaivann. **b.** *harv.* näköpiiri, -ala. | Metsikkö sulki näön kokonaan. — *jkn näöstä, näköön* jkn näkyvistä, näkyviin. | Mutta katos neito näöstäni KIVI. - - eivät he kumpikaan uskaltaneet hänen n:önsä mennä PÄIVÄR. **c.** *harv.* katse; vrt. 1.a. | - - valkeus on poistanut n:ni edestä kaikki haaveksemme tyhjät kangastukset KIVI. - - paljastuu n:mme eteen AK. **d.** *vanh. harv.* se mitä on nähty, näkemä. | Jos kielin voisi kertoa / n:nsä vanhat puut A.OKSANEN. **e.** *vanh.* näky, näkymä. | - - nähnyt kummallisia n:jä KIVI. - - oli siellä viheliäinen n. nähtävänä PÄIVÄR. Juhlallinen ja totinen on se n., joka lehterille tultua aukeaa eteen AHO. Surullinen n. kohtasi vanhaa soturia IVALO.

2. a. ulkonäkö, ulkomuoto. | Maisemien n. muistutti tundraa. Minareetit antavat kaupungille itämaisen näön. Mies, jossa on sekä kokoa että n:ä. Parantaa kasvojensa n:ä. Muistuttaa näöltään mongolia. Muuttua näöltään. Tunnen hänet vain näöltä. Arvostella jtak näön perusteella Poika on isänsä n:ön 'muistuttaa ulkonäöltään isäänsä'. Olet'e hiukan samaan, yhteen n:ön. Ja oliko Matilla edes n:ä — senpäiväinen könsikkä hän oli! TALVIO. — *näköjään*, harvemmin *näköään* (adv.) a) ulkonäöltään. | Minkälainen tuo oli n:jään? TOPPILA. b) ulkonäöstä päätellen. nähtävästi; näennäisesti | N:jään hyvin köyhä mies. N:jään samanlaiset esineet. N:ään pieni vamma voi tulla kohtalokkaaksi. Hän oli n:ään aivan terve. Hänen omaisuutensa on n:jään pohjaton. Pekka ei n:jään enää tule. Ei ollut vahingosta n:jään milläänkään. Se oli n:jään turhaa puuhaa. Joukko n:ään sammuneita tulivuoria. N:ään ristiriitainen tulkinta Maassa elettiin n:ään hyvin rauhallisissa oloissa. — *näön vuoksi* jotta jk näyttäisi jltak. olevan jk, jtak, muodon vuoksi. muodollisesti. nimellisesti. | Istui toimistossaan vain näön vuoksi. Emännät kursailivat näön vuoksi. Esteli hiukan näön vuoksi. Näön vuoksi miehiä oli rangaistava. Ei ollut nälkä, mutta söin näön vuoksi. Jussikin oli näön vuoksi ryyppäävinään. Äänestettiin vain näön vuoksi. — *Yhd.* ulkon. **b.** *vanh. harv.* kasvot. kasvonpiirteet; vrt. 1.c. | [Huivi] peitti yläpuolen kokonansa, mutta ei avonaiseksi jättäen kuin näön ja vähän kaulaa A.OKSANEN. - - n. kirkastuupi ja riemahtain / povi kuolinhetkenä nousee *CAJ.

näkö|aisti *s.* näkö (1). | Kehittynyt, huono n. **-aistimu|s** *s.* N:ksia välittävä hermorata. **-aistin** *s. anat.* näköelin, silmä.

näköal|a *s.* ala, jonka jku näkee t. jonka voi nähdä (jhk suuntaan) jstak paikasta; kaikki se, mikä katsojalle jstak paikasta näkyy; us. erik. maisema, luonnonnäkymä. | N. jstak Esteetön, vapaa n. Hyvä n. on välttämätön lentokoneen tähystäjälle. N:aa rajoittavat puut. Laaja, avara, suppea n. - - kaitainen n. vesistöön päin SILL. N. tornista etelään, yli kaupungin. N. Puijolta Kallavedelle. Vaasa, n. vesitornista. Kuta korkeammalle noustiin, sitä laajempi oli n Huoneesta on hieno n. merelle. Vuorelta avautuu mahtavia n:oja joka suuntaan. Aulangon kauniit n:at. Salomaiden siintävät n:at. Uusi rakennus pilasi entisen n:an. Katsella n:aa, n:oja. — *Kuv.* Henkisiä n:oja avartava kirja. Tutkimus on avannut uusia n:oja. Nykyhetken, tulevaisuuden n:at. Häntä moitittiin ahdasnäköisyydestä ja n:ojen ka-

peudesta. [Kirjailija] avaa huimaavia n:oja ihmissieluun. - - laajentaa sielullisia n:ojansa maailmankirjallisuuden merkkiteoksilla TARK. - - tekijät esittävät suuria synteettisiä n:ojaan Goethen neroudesta KOSKENN. — *Yhd.* kaupunki-, meri-, metsä-, puiston.; yleisn.

näköala|kortti *s.* Pariisia esittävä n. **-kuva** *s.* **-paik|ka** *s.* paikka, josta avautuu jk (tav. laaja ja komea) näköala. | Koli, Puijo ym. n:at. Maamme retkeily- ja n:at. Kaukolanharjun torni on tunnettu n. **-piirros** *s.*, tav. *sot.* maisemapiirros, joka osoittaa näköalan jstak määräkohdasta (esim. tähystys- t. konekiväärиasemasta). **-torni** *s.* näkötorni. | Pyynikin n. **-vaunu** *s.* rautatievaunu t. auto, joka on tarkoitettu näköalojen katselemista varten. **-vuor|i** *s.* vuori, jolta avautuu jk laaja ja komea näköala. | Sveitsin n:et.

näkö|alue *s.* **1.** näkökenttä. | Silmän n. Kaukoputken, mikroskoopin n. **2.** *fysiol.* näkökeskus. | Aivojen n. **-avaruus** *s. fil.* välittömän näkemisen perusteella havaittu avaruus;)(matemaattinen avaruus. **-elin** *s.* näköaistin, silmä. **-etäisyy|s** *s.* näkömatka, -väli. | Silmien n. Otus tuli n:delle. **-harha** *s. psyk.* näköaistin alalla esiintyvä harha-aistimus. | Kangastus, eräs n. Juoppohullun n:t. **-havainto** *s.* N:on perustuva arviointi. Tarkistaa n:nsa mittaamalla. **-hermo** *s. anat.* = näköjuoste. **-häiriö** *s.* Silmän vahingoittumisesta johtuva n. — *Kuv.* Minkä n:n vallassa hän olikaan elänyt, kun ei ollut tuota käsittänyt!

näköi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** gen:n t. poss.-suff:n ohessa: ulkonäöltään jnk kaltainen, lainen, jtak muistuttava, jltak näyttävä; kirjoitetaan us. ◡ a:ien ja tav. indef. pron:ien kanssa. | Poika on isänsä n. Toistensa n:set kuin kaksi marjaa. Kuva on aivan n:sesi. Nyt olet hiukan miehen n. Kullan n. seos. Kenen n. hän onkaan? Hauskan n. tyttö. Ruman, vanhan, julman, kauhean, ilkeän, ujon, arvokkaan, älykkään, likaisen, tuhruisen, puhtaan, uuden, lämpimän n. Olet tullut paljon terveemmän n:seksi. Hyvin tavallisen n:set kasvot. Olet aivan entisesi n. Asutun n. talo. Herkullisen n. kakku. Käveli huolettoman n:sesti. Hänhän ei ole juuri minkään n. Ei hätä ole tämän n. SP. On sen n. kuin aikoisi sanoa jotakin. Jos jonkin n:siä kukkia. | "Olen niin väsynyt." — "Sen olet n:nenkin." — Vars. *puhek.* ilman gen.-määräystä kuvasta tms.: mallin näköinen. | Maalata n. muotokuva. Valokuva on hyvin n. N:syyttä tavoitteleva piirustus. — *Yhd.* hauskan-, heikon-, huonon-, hyvän-, ikävän-, kiltin-, köyhän-, oudon-, pahan-, ruman-, tyhmän-, viisaann. (tav. ⌒); monen-, saman-, sen-, toisen-, yhdenn. (myös ⌒); todenn. **2.** *poss.* < näkö 1. | Heikko-, huono-, hyvä-, liki-, normaali-, pitkä-, tarkka-, terävän.; ahdas-, kauko-, lyhyt-, selvän.

näköispainos *s.* = faksimile(painos).

näköis|ä[13] *a.* **1.** näkyvä. | - - jänöt painautuvat n:ille paikoille AHO. — *näköis|ällä*, -ältä, -älle (adv.) par. näkösällä. **2.** hyvän näköinen. | - - ahkeroiden saatiin mäki pääsiäiseksi jotenkuten n:ään kuntoon KARHUM. **3.** *harv.* sellainen, missä voi nähdä, valoisa. | Illan kuulaus oli vielä täysin n. SILL.

näköjuoste *s. anat.* näköaistimuksia silmästä aivoihin välittävä hermorata, näköhermo.

näköjään *adv.* ks. näkö 2.a.

näkö|kalvo *s. anat.* silmässä: verkkokalvo. **-kankeus** *s. lääk.* Vanhuuden n. 'tila, jossa silmän linssi vanhenemisen johdosta on menettänyt mukautumiskykynsä'. **-kan|ta** *s.* suhtautuminen; suhtautumis-, asennoitumistapa, asenne, (katsanto)kanta, mielipide. | Tarkastella asiaa omalta n:naltaan. Iäisyyden n:nalta. N:tani on muuttunut. Kaksi vastakkaista n:taa. Uusi n. metsänhoidossa. Luopua n:nastaan. Yhtyä toisen n:taan. — *Yhd.* kauneus-, puolustusn. **-katve** *s. sot.* paikka t. alue, johon vihollisen tähystys ei voi kohdistua. **-keila** *s. el.* niveljalkaisten verkkosilmän yksityinen, sauvamaisen keilan muotoinen osa, näkötorvi. **-kent|tä** *s.* katseen liikkumattomana pysyessä (t. jllak optisella laitteella) samanaikaisesti näkyvä alue. | Silmän n. N:ässä olevat esineet. Kiikari pienentää silmän n:tää. Kaukoputken, mikroskoopin n. **-keskus** *s. fysiol.* näkötoimintaa säätelevä aivojen alue. **-koh|ta** *s.* huomioon otettava seikka, asianhaara, puoli. | Tärkeä, huomion arvoinen n. Kiinnittää huomiota eri n:tiin. Yhteiskunnalliset n:dat kasvatuksessa. Laite, joka on suunniteltu käytännön n:tia silmällä pitäen. Eräitä yleisiä n:tia metsänhoidossa. - - olen saanut häneltä monta uutta n:taa AHO. — *Yhd.* ansio-, hyöty-, kannattavuus-, kauneus-, kestävyys-, liikenne-, lujuus-, mukavuus-, puolue-, puolustus-, säästäväisyys-, terveys-, turvallisuus-, verotusn.; perus-, pään. **-kukkula** *s. anat.* Väliaivojen sivuseinämät ovat paksuntuneet kahdeksi pitkänpyöreäksi n:ksi, jotka yhtyvät eräisiin näköjuosteen säikeisiin. **-kulma** *s.* kulma, jonka (nähdyn) esineen ääripisteistä silmään tulevat säteet t. niistä jhk näköpisteeseen piirretyt suorat muodostavat keskenään. | N. määrää esineen näennäisen suuruuden. Aurinko näkyy noin puolen asteen n:ssa. Suuri, pieni n. Jana AB näkyy C-pisteestä n:ssa ACB. — *Kuv.* suhtautumis-, asennoitumis-, tarkastelutapa, näkökanta. | Jokainen tarkastelee asioita omasta n:staan. Subjektiivinen, objektiivinen n. Tuottajan n. on toinen kuin kuluttajan. Katsella tapahtumia entistä laajemmasta n:sta. Sota rauhanystävän n:sta. - - kirjailija on - - löytänyt humoristisen n:n TARK. **-kuulo** *s.* kuuron t. huonokuuloisen kyky tajuta puhetta suunliikkeitä tarkkaamalla, silminkuulo, huuliltaluku, labiologia. **-kuv|a** *s.* näkemiseen perustuva mielikuva. | Jstak esineestä, tapahtumasta saatu n. Hänestä minulla on varsin selvä n. N:iin perustuva muisti. **-kyky** *s.* Silmän n. N. huononee, paranee. Tutkia n:ä. **-kynnys** *s. psyk.* tajuttavan näköärsykkeen voimakkuuden alaraja. **-matka** *s.* matka, jonka päästä jnk voi nähdä. | Olla n:n päässä, ulkopuolella. Otus ilmestyi n:lle. **-muisti** *s.* näkemiseen perustuva muisti; *psyk.* muistityyppi, joka parhaiten säilyttää näköaistimukset, visuaalinen muisti.

näköpiiri *s.* **I. 1.** jstak paikasta (tav. joka suuntaan) näkyvä alue. | Koko n., niin kauas kuin silmä kantaa, on lumen peitossa. Kaukana n:n rajalla. Mitä korkeammalle noustaan, sitä laajempi on n. N:ä rajoittava vuoristo, metsä. Sumu haihtui, n:in tuli yhä useampia esineitä. Jk on n:n sisä-, ulkopuolella. Laiva loittoni n:stäni horisontin taakse. Tarkastella n:ä. Sukellusveneen suppea n. - - näkyy päivänsavua n:n rannoilla SILL. — *näköpiiri|ssä, -stä, -in* us. = näkyvissä. | Jk on jkn n:ssä. Ilmestyä, tulla (jkn) n:in. Saada n:insä jk, jtak. Auto hävisi n:stäni mutkan taa. Vihdoinkin ilmestyi n:ini tarjoilija. — Kuv. käyttöä läheten. | - - vieras oli tullut viime joulukuulla paikkakunnan n:in ALKIO. Eilen ilmestyivät n:ini [= näin] kevään ensimmäiset vihannekset. Mies hävisi n:stäni pitkäksi ajaksi 'en nähnyt miestä pitkiin aikoihin'. **2.** *kuv.* **a.** sisäpaikallissijoissa tapahtuvaksi, tulevaksi, saatavaksi tms. odotetusta, suunnitellusta; vrt. kiikarissa, tähtäimessä. | N:ssäni on tällä kertaa lupaava yritys. Minkäänlaista olojen paranemista lähimmässä n:ssä tuskin on. Meidän n:ssämme oleva tulevaisuus. Olipa suoranainen ruotsalaistumisen vaara n:ssä TARK. **b.** nähdyn, havaitun, tiedon, tietämisen alasta t. määrästä, kokemuspiiristä, käsityskyvystä yms. | Ihmisen henkinen n. Laajentaa n:ään. Sotaretket avarsivat n:ä. N:ä avartava teos. Permalaiset joutuivat 800-luvulla norjalaisten n:in. Runon historiallinen n. Oppineet selitykset ylittivät yksinkertaisen kansanmiehen n:n. - - tuonut uuden kulman Suomen kirjallisuuden n:in TARK. **II.** näköpiirin (I. 1) raja, taivaanranta, horisontti; raja I ryhmään ei selvä. | Laiva sivuutti saaren n:n taitse, ulkopuolitse. Kaukana n:n takana. Aurinko nousi n:n yläpuolelle.

näkö|piste *s.* kohta, josta jk näkyy t. jtak katsotaan (ajatellaan jnk näkyvän t. jtak katsottavan), silmäpiste. | Kaupunki ylhäällä olevasta n:pisteestä katsottuna. Asettaa kamera uuteen n:pisteeseen. Projektion n. **-puhelin** *s.* vrt. näköradio. **-puna, -purppura** *s. fysiol.* silmän verkkokalvossa oleva väriaine, joka valon vaikutuksesta nopeasti muuttuu ja häviää, mutta jota pimeässä muodostuu uudelleen. **-putk|i** *s.* putki, jonka läpi jtak katsotaan. | Mikroskoopin n. — *Erik.* **a.** periskooppi. | Sukellusveneen n. **b.** *vanh.* kaukoputki. | - - seutua vain / n:ella tarkastain *CAJ. - - asettui n:ellaan tähystelemään veljenpoikiensa lähtöä E.ELENIUS. **-pää** *s. kans.* **1.** poskipää. | - - poskesi punottamahan, / n:si näyttämähän KAL. **2.** kasvot. | Peto olen. Peljätän, / kun näytän n:ni LEINO. - - hänen n:ssänsä oli verenvaihdos ylön nopia KALLAS. - - näyttelee milloin n:nsä, milloin lannepuolensa HAARLA. **-radio** *s.* radio, joka välittää lähetyksen myös näkyvänä, televisio. **-sauva** *s. anat.* silmän verkkokalvon sauvamainen näkösolu. **-solu** *s. anat.* silmän valoa aistiva solu. **-suoja** *s. sot.* suoja vihollisen tähystystä vastaan; näkökatve. | Metsikön, kaivannon, savuverhon tarjoama n. Olla n:ssa. **-suunta** *s.* Silmän n. **-syvyys** *s. fys.* veden kirkkauden mitta: suurin syvyys, mistä valkoinen levy, jonka halkaisija on noin 20 cm, veteen upotettuna näkyy silmään.

näkösäl|lä, -tä, -le *adv.* näkyvällä paikalla, näkyvillä, näkyvissä, nähtävillä, nähtävissä. | Olla n. Tulla, ilmestyä, asettaa, tuoda, jättää n:le. Poistua, hävitä n:tä. Yhtään ihmistä ei ollut n. Pyydys on liiaksi n. Joen mutkasta lipui n:le vene. Koho jäi n:le veden pinnalle.

näkö|tappi *s. anat.* silmän verkkokalvon tappimainen näkösolu. **-tarkkuus** *s.* Silmän n. N. heikkenee iän lisääntyessä. Normaali, hyvä, huono n. **-torni** *s.* näköalojen katselemista varten rakennettu torni, näköalatorni. | Puijon, Aulangon n. Kirkontorni oli samalla erinomainen n. N:sta avautuva maisema. **-torvi** *s. el.* = näkökeila. **-tuntuma** *s. sot.* olotila, jossa kahden peräkkäin t. vierekkäin olevan joukon t. miehen väli t. etäisyys on sellainen, että naapuri voidaan nähdä, näköyhteys. **-vaikutelma** *s.* näkemiseen perustuva vaikutelma. | Mykän elokuvan n:a täydentää äänielokuvassa kuulovaikutelma. **-viiva** *s.* **1.** katseltavan esineen ja silmän (t. näköpisteen) välinen suora. **2.** linssistön (kaukoputken, mikroskoopin tms.) akseli. **-vinkkeli** *s. ark. leik.* näkökulma, -kanta. | Kustannustason nousu palkannauttijan n:stä (katsottuna). **-virhe** *s.* **-viritys** *s. rad.* radiovastaanottimen viritys käyttämällä erityistä putki-ilmaisinta (virityssilmää), josta virityksen tarkkuuden voi nähdä. **-voima** *s.* näkökyky. | - - koettaa pelastaa n:nsa jälleen JOTUNI. **-väli** *s.* tarkimmalle näkemiselle sopivin etäisyys silmästä. | Normaalisilmän n. luettaessa on noin 25 cm. **-yhteys** *s. sot.* tav:mmin näkötuntuma. **-ärsyke** *s.*

näköään *adv.* ks. näkö 2. a.

nälinkuolia|s[66] *a. kans.* (*rinn.* nälänkuolias) perin nälkiintynyt. | - - tulet juovuspäissä n:an perheesi luo rusikoimaan lapsesi vaivaisiksi PÄIVÄR. - - vaimo sairasteli torpassa n:ana TOPPILA.

nälissään *adv.* ks. nälkä.

nälisty|ä[1] *v.* nälkiintyä. | Huonolla laitumella lehmät n:ivät. - - kiertelin metsässä kuin n:nyt lintukoira WILKUNA.

nälit|tää[2*] *v. harv.* = nälättää. | Ei aitan avainta n:ä, eikä tynnyrin tappia janota SL.

näljä[11] *s.* liukas, limainen aine, lima, kina, nilja. | Kalan n. Kiiski on n:ssä. Puron pohjalla, liejussa, n:ssä / se [rapu] viihtyi, veessä ei väljässä MANN.

näljäi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* limainen, niljainen. | N. kiiski. Nuoren sienen helttoja peittää n. verho. Kieli tuntuu n:seltä.

näljä|tä[35] *v.* tahrata näljällä, tehdä näljäiseksi. | Hauki oli vain n:nnyt syötin nielemättä sitä.

nälkiinnyt|tää[2*] *kaus.v.* < seur. | Linnan puolustajat n:ettiin piirityksellä.

nälkiinty|ä[1*] *v.* (*rinn.* nälkiytyä[1*]) tulla nälkäiseksi, joutua pitkäaikaisen ruoanpuutteen vuoksi vajaaravitsemustilaan. | Rehun puutteessa karja n:i. N:nyt, ryysyinen armeija.

nälkk|iä[17*] *v. kans. harv.* nalkuttaa. | - - näsäviisas tulokas, joka lakkaamatta n:i LEHT.

[Naapuritalon rakki] haukkua n:ii milloin ohikulkijoita, milloin kadulla lepäävää Mustia EJ. NORTAMO.

nälkä[11*] *s.* aistimus, joka ilmaisee elimistön olevan ravinnon tarpeessa; vrt. jano. | Hiukaiseva, hivuttava, kova n. Ruoan n. Minun t. minulla on n. Pojan t. pojalle tuli n. Nähdä n:ä 'kärsiä nälkää, olla nälässä'. Kuolla, nääntyä n:än. Pitää kotieläimiä, lapsia, vankeja nälässä. Piinata nälällä. Sammuttaa, tyydyttää n:(ä)nsä. Syödä nälän silmään 'pahimpaan nälkäänsä'. Joka kesät onkii ja uistelee, sitä n. talvella tonkii ja puistelee SL. N. on paras kokki SL. Viisi virkaa, kuusi n:ä SL. N. on, että näköä haittaa SP. -- sammutin n:ni emännän eväistä AHO. -- läksi työtä etsimähän, / n. suolia näversi LEINO. — *nälissä(än)* (adv.) nälkäisenä, nälän ahdistamana. | Olin nälissäni kuin susi jouluyönä. — *Kuv.* halu, himo, puute. | Hengellinen n. Rakkauden, seikkailujen, ymmärtämyksen n. Kirjallisuuden n. -- siell' on n., kaiken n.: / puun n., pärehen n., / ve'en n., vehnän n., / rukihisen leivän n. KAL. Jos henkisen nälän sinäkin oppisit, armahani KIANTO. — *Yhd.* sudenn.; maan-, maineen-, opin-, tavaran-, tiedon-, tupakann.; maalinn.

nälkä|aika *s.* Kovina n:aikoina syötiin maassamme pettua. **-hoito** *s. lääk.* Lääkäri suositti potilaalle n:a 'ruoan normaalin (kalori)-määrän huomattavaa supistamista'.

nälkäi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Oletko vielä n.? Tuntea itsensä n:seksi. Olen n. kuin susi. Syödä n:sesti 'ahnaasti, paljon'. N. kirppu kipeästi puraisee SL. -- seuraten kuin n. leipäpalaa AHO. -- niin paljon kuin kristillisen ihmisen n:seen maaruun mahtuu KIVI. — *Kuv.* Katsoa n:sesti 'kaipaavasti, himoiten'. Seurata n:sin silmäyksin. — *Yhd.* opin-, tiedonn.; maalin-, uutisn.

nälkä|kuolema *s.* nälkään kuoleminen. | Piiritetyn linnan väkeä uhkasi n. **-kuoppa** *s. eläinlääk.* Lehmän, vuohen n. 'viimeisten kylkiluiden ja suoliluun kyhmyn välissä oleva syvennys, nivuskuoppa'. **-kurki** *s.* harmaa haikara; tav. *kuv.* nälistyneen, puutetta kärsivän, us. pitkän ja hontelon ihmisen haukkumanimityksenä. | Laiha kuin n. Ei hän mikään n. ole. **-kuume** *s.* = pilkkukuume. **-kuuri** *s. ark.* nälkähoito; vars. *kuv.* nälässä olemisesta, niukkasyöntisyydestä, paastosta. | Ankara, pakollinen, vapaaehtoinen n. Joutua n:lle. **-lakko** *s.* par. syömälakko. **-maa** *s.* puutteenalaisesta, karusta, tuottamattomasta seudusta. | Kainuun n:t. -- se [hevonen] — kuten n:n kasvatti ainakin — oli oppinut kaikkiruokaiseksi JÄRVENT. **-palk|ka** *s.* pieni, riittämätön palkka. | Tehdä työtä, raataa n:alla. **-parvi** *s.* pesänsä hylännyt mehiläisparvi. **-pitäjä** *s.* vrt. nälkämaa. **-päiv|ä** *s.,* tav. *mon.* Varustautua n:ien varalle. **-pöhö** *s. kans.* nälän aiheuttama turvotus(tauti). | Sairastua n:ön. **-ruokinta** *s. maat.* liian niukka ruokinta. | Karjan n. **-saar|to** *s.* sodassa käytetty keino pakottaa vihollismaa antautumaan estämällä sen elintarvikkeiden tuonti. | Ympärysvallat yrittivät lannistaa Saksan n:rolla. **-seutu** *s.* vrt. nälkämaa. **-taiteilija** *s.* **1.** henkilö, jolla on kyky elää pitkiä aikoja syömättä. 2. *halv.* huonosti toimeentuleva taiteilija. **-talvi** *s.* Katovuotta seurasi n. **-tauti** *s.* pitkäaikaisen vajaaravitsemuksen seurauksena ilmenevä sairaudentila. **-vuo|si** *s.* Kadon aiheuttama ankara n. Egyptin seitsemän n:tta. Saarna, tentti oli pitkä kuin n. **-vyö** *s.* suoli-, uuma-, vyöstä. | Minä sinun opetan, saatuani housut ylös ja n:n kiinni KIVI. — Tav. *kuv.* Kiristää n:tään 'olla syömättä, koettaa tulla toimeen mahdollisimman vähällä'.

nälvijä[14] *tek.* < seur., vars. 2. | Pikkumaiset arvostelijat ja muut n:t.

nälv|iä[17] *v.* -intä[15*] *teonn.* **1.** näykkiä, jäytää. | Tottahan rukiista leipää syönyt mies jaksaa sen minkä varpuja n:inyt luontokappale ... HAANPÄÄ. -- niin ei nälkä n:i LEHT. — Tav. 2. ilkeämielisestä, pikkumaisesta arvostelemisesta, ivaamisesta, pilkkaamisesta: näykkiä, pistellä sanoin. | Lopeta jo alituinen n:imisesi! N:ivä arvostelu. -- joutunut kaikkien hampaisiin ja n:ittäväksi HEPOR.

nälväis|tä[24] *mom.v.* < ed. | Lehti ei taaskaan malta olla n:emättä vastapuolta.

nälän|hätä *s.* Maassa raivosi ankara n. **-kuolias**[66] *a.* = nälinkuolias. **-silmä** *s.* Syödä kipeimpään n:än 'pahimpaan nälkäänsä'. **-tunne** *s.*

nälättä|ä[2*] *v., 3. pers.* (ei asiatyylissä); vrt. janottaa. | Minua n:ä 'minun t. minulla on nälkä'.

nämä *pron.* ks. tämä.

nänn|i[4] *s.* maitorauhasesta lähtevän maitotiehyen kekomainen pää. | Rintojen n:it. Lehmän n:it eli vetimet. Lapsi hamuili suuhunsa äidin n:iä. -- paisuvain nisäin n:it palavat tulipunaisina kuin kaksi ketoneilikan kukkaa LEHT.

-nänni|nen[63] *poss.a.* Iso-, lyhytn.; kolmi-, nelin.

nänninkehä *s.* nänniä ympäröivä tumma alue.

nänni|tiehyt *s.* **-voide** *s.*

näpelöi|dä[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* hypistellä, kopeloida, sormeilla, näplätä, nypelöidä. | N. nappeja auki.

näper|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < näpertää; vrt. naperrella. | N. puhdetöitä. Aikani kuluksi vain n:telen. Vähäpätöistä n:telyä. Tuollaisella pikku n:telyllä työ ei edisty. Pientä kirjallista n:telyä.

näpertelijä[14] *tek.* < ed.

näper|tää[8] *v.* -rys[64] *teonn.* tehdä jotakin pientä, vähäpätöistä; jyrsiä, nakertaa. | N. puukolla. N. kirvesvartta. Joutavanpäiväinen n:rys.

näperä[12] *a. kans.* -sti *adv.* täpärä, niukka. | -- aikakin alkoi olla hyvin n:llä KATAJA.

näpe|ä[21] *a. kans.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* herkkä, nopea, näpäkkä. | N. [= hyvin pyytävä, ottava] verkko. Tuli levisi n:ästi. Ja hyvin n. se [koira] on haukkumaan oravia KIANTO.

näpillinen[63] *s.* näppeihin mahtuva erä, hyppysellinen. | N. jauhoja.

näpin *adv.* ks. nipin näpin.

näpistelijä[14] *tek.* < seur. | Pikkuvarkaat ja n:t.

näpistel|lä[28] *frekv.v.* -y *teonn.* < näpistää. | N. pihdeillä. — Joutua n:ystä linnaan.
näpistim|et[56] *väl. mon.* (< seur.) pienet pihdit, atulat, pinsetit, nipistimet. | Litteäleukaiset n. Tarttua esineeseen n:illä. — *Kuv.* -- iltapakkanen oli iskenyt jäiset n:ensä hänen korvalehtiinsä KARHUM. — *Yhd.* lanka-, pyörön.
näpist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** nipistää, puristaa. | N. jkta sormillaan, pihdeillä. -- n:i huulensa ohuiksi kuin viiva LEINO. — *Kuv.* Nälkä n:ää. **2.** kähveltää, varastaa jtak pientä, vähäarvoista. | -- minä n:in teiltä hopeapikarin LARINK. — *Lak.* Jos varastaminen, anastetun arvo ja muut rikoksenteossa ilmenneet asianhaarat huomioon ottaen, on katsottava vähäiseksi, rangaistaan rikoksen tehnyttä n:ämisestä.
näpliä[17] *frekv.v.* = seur.
näpläil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | N. nappeja auki.
näplä|tä[35] *v. kans.* -ys[64] *teonn.* näpelöidä, nyplätä. | Kauan meni pojalta kääröä auki n:tessä PÄIVÄR.
näp|pi[4*] *s.* **1.** sormien, tav. peukalon ja etusormen päät yhteen puristettuina. | Kirjoitettaessa pidetään kynää etusormen ja peukalon n:issä. -- otettiin [peruna] siitä silmällä valiten vasempaan n:piin SILL. **2.** tav. *mon.* sormet, sormenpäät, hyppyset. | Lyödä, näpsäyttää n:pejään. Ottaa n:peihinsä. Äiti napautti pöydälle kurkottelevaa lasta n:eille. Hän on erittäin taitava n:eistään. Opettajan n:it syyhyivät halusta tarrautua uppiniskaisen oppilaan niskatukkaan. Poika puhalteli palelevia n:pejään. -- väki ryyppäsi suuhunsa aamukahvinsa teevadilta viiden n:pinsä varassa E.LAMPÉN. Hei, nulikka, n:it irti siitä matkalaukusta! AK. — *Kuv.* Nuolla n:pejään [osattomaksi, ilman jäämisestä]. Erkki vei tytön vihille ja toiset saivat nuolla n:pejään. Jäädä, jättää jku n:pejään nuolemaan. Elää n:piä nuollen 'tarkasti'. Ansiot menivät ylläpitoon aivan n:piä nuollen 'tarkkaan, kokonaan'. Siinä voi helposti polttaa n:pinsä 'epäonnistua, joutua kärsimään vahinkoa, saada nenälleen'. Siihen keittoon en pistä n:pejäni 'siihen asiaan en sekaannu'. Köyhän on parasta pitää n:pinsä erossa rikkaan keitoksista KARHUM. Ja tiedetään se, kenen n:it siinä on pelissä LEHT.
-näppinen[63] *poss.a.* Koukku-, lujan.
näppivoima *s.*, us. *mon.* Heikot, lujat n:t. Säilyketölkin avaaminen kysyy n:a.
näppi|ä[17*] *frekv.v. kans.* (< näpätä) nyppiä, sormeilla, noppia. | -- nälkä n:ipi sydäntä SL. Viel' on nännit n:mättä, / rinnat riuahuttamatta KAL. Ei kateus häntä kyntysille näpi JÄRVENT. -- on n:nyt halmeen tyhjäksi KILPI. — Kala n:i 'nykii (onkea)'.
näppy[1*] *s.* näppylä. | Lapsen iho nousi täyteen pieniä n:jä. — *Yhd.* nääränn.
näppyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* N. iho.
näppyl|ä[14] *s.* eräs ihottuma(muoto), pieni ihon kohoama, näppy; vrt. finni. | Märkäpäinen n. Pojan kasvoihin kohosi punaisia n:öitä. — *Yhd.* iho-, märkän.
näppyläinen[63] *poss.a.* N. iho.
näppäilijä[14] *tek.* < seur. | Ahkera valokuvien n.
näppäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < näpätä. | N. harppua. Soittaa viulua n:len, pizzicato. N. kirjoituskonetta. N. valokuvia. Soitimella olevan metson n:y.
näppäilysoitin *s.* = sormintasoitin.
-näppäiminen[63] *poss.a.* Kymmen-, 48-n.
näppäimistö[1] *koll.s.* < seur. | Nelirivinen n. Kirjoitus-, lasku-, latomakoneen n. Harmonikan n.
näppäi|n[56] *väl.*, tav. *mon.* < näpätä. **1.** kosketin, vars. pieni, pyöreä (harv. esim. pianon koskettimista). | Kassa-, kirjoitus-, latomakoneen n. Harmonikan, huilun n:met. **2.** *mus.* näppäiltäviä kielisoittimia soitettaessa käytetty pieni luu-, selluloidi- tm. levy, plektron. | Norsunluinen n. Soittaa mandoliinia n:mellä. **3.** *puhek. harv.* painonappi. | Puristaa n:met kiinni.
näppäin|koneisto *s.* Kirjoituskoneen n. **-pöytä** *s. kirj.* Latomakoneen n. **-rivi** *s.*
näppäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < näpätä. | Jokohan [kala] n:ee!
näppär|i[5] *s. kans.* **1.** suonirauta. **2.** painonappi. | -- näkyi juuri pusertelevan kiinni puseronsa n:eitä SILL.
näppäryy|s[65] *omin.* < seur. | Jalkapallo on taitoa ja n:ttä vaativa peli. — *Yhd.* sormin.
näppärä[12] *a.* -sti *adv.* **1.** henkilöstä: taitava (vars. sormistaan), nokkela, näpsä(kkä). | N. tyttö. N. tilapäisrunoilija. Hän on varsin n. käsistään. N. toimittelemaan kaikenlaisia asioita. Vastata n:sti. N:sti sommiteltu huvinäytelmä. -- kärpäset ovat n:tä väkeä AHO. -- pikku toimi, jonka hän äskettäin oli suorittanut vallan n:sti SILL. **2.** työkaluista, menetelmistä: kätevä, mukava. | N. työkalu, kone. N. pyydystystapa. [Innostui] karsimaan tiheäoksaisia havupuita pienellä n:llä kirveellään KIANTO. **3.** työn tuloksista: näppäryyttä osoittava, näppärästi tehty. | N. juoni, runo, sukkeluus. N. vastaus.
näppäy|s[64] *s.* näppääminen; näppäämisestä syntynyt ääni. | N. sormille. Valokuvan n. [= otto, laukaisu] onnistui hyvin. Kitaran n:kset. Metso aloittaa laulunsa n:ksillä.
näpräil|lä[29] *frekv.v. kans.* -y[2] *teonn.* (< seur.) näperrellä. | Jospa emäntä onkin n:lyt tämän morsiuspaidakseen? KARHUM.
näprä|tä[35] *v. kans.* -ys[65] *teonn.* näpelöidä, näpertää. | -- pienillä kätösillänsä n:si hän joutuisasti ja sievästi noita kierteisiä punoksia PÄIVÄR. -- n:ä sonetteja, jotka eivät sovi kieleemme LEHT.
näpsiä[17] *frekv.v.* (< näpsätä) napsia. | N. saksilla langanpäät poikki.
näpsytellä[28*] *frekv.v.* < seur.
näpsyttää[2*] *kaus.v. kans.* napsuttaa. | N. sormiaan.
näpsä[11] *a. kans.* -sti *adv.* näppärä, näpeä, näpsäkkä. | N. poika. N. ase, pyydys. N. juoni, tuuma. -- eikä kellään ollut -- ansat niin n:t AHO. -- hänen nuorin n. orivarsansa SILL. -- että kovin n:sti noudattaisi -- kutsua LEINONEN.
näpsähdellä[28*] *frekv.v.* < näpsähtää.
näpsähdyt- tav:mmin näpsäyt-.

näpsäht|ää[2*] *mom.v. harv.* napsahtaa. | Ensimmäinen pehmeä tippa n:i Tuomaan otsalle KARHUM.

näpsähyt- tav:mmin näpsäyt-.

näpsäistä[24] *mom.v.* < näpsätä.

näpsäk|kä[15*] *a. kans.* -ästi *adv.* -kyys[65] *omin.* näppärä, näpsä, nokkela. | N. vastaus. Se n. Santra! JÄRVENT. Aika n:ästi sanottu ja havaittu! KIANTO.

näpsä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* näpsäyttää, näpätä, napsauttaa. | N. jkta nenälle, sormille. N. saksilla lanka poikki. Lyödä n. — *Kuv.* Tapaninpa luodista sai hän [karhu] viimeisen ja tuntuvimman n:yksen KIVI. -- ja ylpeytensä n:ykseilä rangaistiin NUOLIV.

näpsäytellä[28*] *frekv.v.* < seur.

näpsäyttää[2*] *kaus.v.* (*rinn. harv.* näpsäh(d)yttää) (< näpsähtää) näpäyttää, näpsäistä. | N. sormiaan. N. [sähkö]katkaisimesta valo. N. jkta nenälle [us. kuv. 'ojentaa, nolata' tms.]. — *Kuv.* Sanoa, vastata n.

näpyk|kä[15*] *s. harv.* näppylä. | Ihoon ilmestyi rakkulanmuotoisia n:öitä.

näpyliä|s[66] *a. murt.* -ästi *adv.* ahne, perso, hanakka. | N. kuin kissa tuoreelle maidolle. Tarjoilijatar otti n:ästi vastaan juomarahoja.

näpäh(d)yt- tav:mmin näpäyt-.

näpäk|kä[15*] *a.* -ästi *adv.* -kyys[65] *omin.* näppärä, napakka, näpsä, soma. | N. [= ottava] onki. Sirotekoinen, n. reki. N. tyttö. -- vaikkei se [uni] enää tällä iällä tartu niin n:ästi KAUPPISH.

näpäkärsä *a. murt. halv.* helposti loukkaantuvasta, lyhytnokkaisesta henkilöstä. | Naapuri ja lähimmäinen on keikkanokka, n. KIVI.

näp|ätä[35*] *v.* **1.** koskettaa äkkiä, lyödä kevyesti, näpsäyttää, näpsätä, napauttaa, näpäyttää. | N. jkta poskelle, sormille. N. hevosta ruoskalla. N. jkta nenälle [tav. kuv. 'ojentaa, nolata' tms.]. N. harpun, kitaran kieltä, pianon kosketinta. N. kitaraa. N. [= napsauttaa] ovi lukkoon, arkun kansi kiinni. Kala n:pää onkea. — N. valokuva. A:lle n:ättiin 400 m:llä aika 48.6. **2.** siepata äkkiä, napata. | Lintu n:päsi jyvän nokkaansa. Mistähän saisi niihinkin veroihin rahat n:ätyksi!

näpäy|s[64] *s.* **1.** napsahdus. | Kuului kevyt n. ja arkun kansi sulkeutui. **2.** kevyt isku, napaus, näpsäys. | Piiskan n. Antaa, saada n. Pesäpallossa n:ksellä tarkoitetaan kevyttä sijoituslyöntiä. — *Kuv.* Se oli hänelle terveellinen n. 'ojennus, opetus'.

näpäytellä[28*] *frekv.v.* < seur. | N. sormiaan.

näpäyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* (*rinn. harv.* näpäh(d)yttää) näpätä, näpsäyttää. | N. kanteleen kieliä sormillaan. N. kastanjetteja. N:ti arkun kannen lukkoon. N. lehmää vitsalla.

näpöstel|lä[28] *frekv.v. kans.* -y[2] *teonn.* hypistellä, sormeilla; näprätä, näperrellä; vrt. napostella.

näpöttää[2*] *deskr.v. kans. harv.* nököttää, nöpöttää. | Istua n.

näre[78] *s.* **1.** nuori kuusi; *murt.* yl. kuusi. | Kuusen n. Laakso kasvoi pientä n:ttä. N:et kahden puolen osoittivat tien suunnan järven yli. Puomit sidotaan toisiinsa n:estä väännetyillä vitsoilla. -- n. nousee kuuseksi silmissäni AHO. — Metsästä hakattiin 500 n:ttä. — *Yhd.* kuusenn. **2.** *harv.* laajemmin: nuori havupuu. | Katajan, männyn n.

näreikkö[2*] *koll.s.* näremetsikkö, -metsä. | Matala, tiheä n.

närei|nen[63] *a.* **1.** *ain.* N:set aisat. **2.** *poss.* N. rinne.

näreistö[2] *koll.s. harv.* näreikkö. | -- halki tiuhan n:n KIVI.

näre|lenkki *s.* Kiertää, vääntää n:lenkkejä. Tukkipuomit yhdistetään n:lenkeillä. **-metsä** *s.* **-vitsa|s** *s.* Vinoaidan siteinä käytettiin n:ksia.

näre|ä[21] *a. kans. harv.* -ästi *adv.* nyrpeä, äreä. | N. vanha ukko. — *näreissä(än)* (adv.) näreänä, äreissään.

närh|i[8 (4)] *s.* Garrulus glandarius, koreahöyheninen varislintu. | N:en rääyntä. — *Yhd.* sinin.

näri|stä[24] *onom.v.* -nä[11] *teonn.* käristä, narista. | Sorsat n:sevät lahdella. Ole n:semättä, sinä itsepintaisin kaikista miehistäni KIVI. Mitä n:nää siellä? KIVI. Ääni oli jollakin tavoin ärsyttävän n:sevä KARHUM.

närk|ki[4*] *a. kans.* -isti *adv.* herkkä, pikainen, kärsimätön, närkäs. | Haapa on n. kuivumaan. Helsingin n. ja ennakkoluuloinen teatteriyleisö. — *Erik.* älykäs, sukkela. | -- kurki, tuo viisaasti, n:isti katseleva lintu KIVI. N. värkki! KARHUM.

närk|äs[66] *a.* -käästi *adv.* kärkäs närkästymään, kärsimätön, äkkipikainen, ärtyisä. | Luonteeltaan koppava ja n. Vastata n:käästi. Minä olen luonnostani hyvin pikainen ja tuittupäinen ja n. pahenemaan PÄIVÄR. -- oli kovin n. heittelemään piiloille pistosanoja ALKIO.

närkästel|lä[28] *frekv.v.* olla närkästynyt, osoittaa närkästystään. | Tyhjää n:et. Enhän minä pahalla JOTUNI.

närkästy|s[64] *s.* närkästyminen, närkästyneisyys. | Siveellinen n. Tuntea n:stä. N:stä herättänyt lehtikirjoitus. Niellä n:ksensä. -- suu n:stä osoittavassa supussa ALKIO. — *närkästyksissä(än)* (adv.) närkästyneenä, närkästyksen vallassa.

närkästytt|ää[2*] *kaus.v.* < seur. | Puhe, joka n:i monia.

närkästy|ä[1] *v.* harmistua, panna pahakseen, suuttua (lievästi), ottaa itseensä. | N. jklle, jkhun. Hän n:i pilanteostamme. Ei joutavasta kannata n. -- nainen näytti vieläkin sitä muistoansa n:vän KIANTO. -- kun Jeesus sen näki, n:i hän VT. — *närkästy|nyt* (a.) -neesti (adv.) -neisyys[65] (omin.) N:nyt ilme. Poistui n:neenä. Mies tuhautteli n:neesti nenäänsä. Kaikki n:neisyys hälveni heidän mielestään.

närri[4] *s. murt.* närhi. | -- sinä harakka, hohkoharakka, n.! KIVI.

närt|e[78*] *s. kansat.* pitkähkö, suorakaiteen muotoinen auma. | Vilja koottiin n:teisiin. — *Yhd.* ohra-, olkin.

närtsi[4] *s.* → nertsi.

närvänä[15] *s.* Sibbaldia, ruusukasvien heimoon kuuluvia kasveja.

När|ä[11] *s. kans.* mielen katkeruus, kauna, salaviha, närkästys. | Jk käy jkn n:älle 'suututtaa'. -- povestani kaikki n. hälveni KIVI. -- että

joku olisi puheeni johdosta saanut sydämeensä n:ää JÄRVENT. - - katkeruus ja n. nakerteli hänen sisuksissaan HAANPÄÄ. — Harv. *mon.* - - se käy niin minun n:illeni ALKIO.
näräi|nen[63] *poss.a.* Hänellä ei ollut n:stä tunnetta ketään eikä mitään kohtaan SILL.
näräm|ä[13] *s. lääk.* Nokkoskuumeessa nousee ihoon vaaleanpunaisia tai valkoisia litteitä kohoamia, n:iä.
närästel|lä[28] *frekv.v.* < närästää. | Rinnassa n:ee ja kurkkua polttaa.
närästys[64] *s.* mahalaukusta ruokatorveen ja nieluun nouseva polttava t. kouristuksen tapainen epämiellyttävä tunne, joka useimmiten aiheutuu liiasta mahalaukun haponmuodostuksesta. | Kuvottava n. Tuntea n:tä. Jkta vaivaa n. **-pulveri** *s. farm.*
närästä|ä[2] *v., 3. pers.* vrt. ed. | Minua n:ä 'vaivaa närästys'. - - nousi Heikin kurkkuun usein kuin karvas n:vä pala KARHUM. — *Kuv.* Häviö n:ä [= karvastelee, kismittää] minua vieläkin.
näsiä[14] *s.* Daphne mezereum, matala ennen lehtimistään kukkiva pensas, jonka punaiset marjat ovat myrkyllisiä; *syn. kans.* riidenmarja. **-n|marja** *s.* **-pensas** *s.*
näskäin[56] *s. kansat.* nahan muokkauksessa verinahan kaapimiseen käytetty kaksiteräinen, puuvarteen kiinnitetty rauta.
näskätä[35] *v. kansat.* kaapia näskäimellä; vrt. ed.
nästyyk|i[4], **-|ki**[4*] *s. alat.* nenäliina. | Ei ole moukalla n:kiä! KIANTO.
näsäviisa|s *a.* -asti *adv.* -us *omin.* nenäkäs, nokkaviisas, rikkiviisas, viisasteleva. | N. nulikka. Vastata n:asti. Oppilaan n:us harmitti opettajaa.
näsäyttä|ä[2*] *v. harv.* näpäyttää; tav. *kuv.* antaa nenälle, ojentaa. | Tämmöinen rohkeus - - herätti toisissa kiihkeätä n:misen halua JOTUNI.
nätkelmä[13] *s.* Lathyrus, hernekasvien heimoon kuuluvia ruohoja. | Keltakukkainen n. — *Yhd.* meri-, metsä-, niitty-, suon.
nätkin[56] *s.* Hedysarum, hernekasveihin kuuluvia isokasvuisia ruohoja.
nät|ti[4*] *a. ark.* -isti *adv.* yl. sievä, soma; vrt. kaunis. **1.** esteettisestä miellyttävyydestä. | N. tyttö. Nuori ja n. N., melkein kaunis vartalo. N. varsa, kukka. N. pikkukaupunki. — N. ääni, sävelmä. Hän laulaa aika n:isti. — *Yhd.* pikkun. **2. a.** käytöksestä yms.: kiltti, siivo, kohtelias. | Kiittää, niiata n:isti. Istu nyt hiljaa ja n:isti paikallasi! Etäämmältä saat n:isti katsoa IVALO. **b.** liikkeistä, toiminnoista: siro, näppärä, taitava. | N. heitto, laukaus. A. syötti B:lle, joka toimitti pallon n:isti verkkoon. Karkulainen napattiin n:isti kiinni. N:isti [= hyvin] leikkaava niittokone. - - nakerrat hämilläsi niin n:isti kuin mikähän pieni hiiri LINN. **c.** tavasta: mukava, soma, sopiva. | N. tapa päästä ikävistä asioista. Sattuipas n:isti [= mukavasti, sopivasti, hyvin]! Mikäs sen n:impää 'somempaa, mukavampaa, sopivampaa, parempaa'. - - teidän on n:impi ottaa valmiiksi valjastettu hevonen, jos satutte viipymäänkin ALKIO. **3.** koosta, määristä. **a.** melkoinen, aikamoinen, sievoinen. | N. ahven. N. saalis. Sain maksaa n:it rahat. | - - neljäkymmentä riksiä. N. summa kyllä KIVI. - - aika n. mullonen, isompi kuin luulinkaan AHO. Sai teidän talo sentään tästä n:in korvauksen SILL. **b.** joskus: pienehkö, kevyehkö. | - - minkä minä painan, näin n. mies IVALO. **4.** *iron.* Oletpa tosiaan n:issä siivossa! Olisipa se totta vie ollut n. uutinen eukollesi! KARHUM. **5.** *kans.* tarkka, niukka, täpärä. | Mitata, punnita n:isti. Juuri n:isti hän ehti junaan. N:isti eläen rahat sentään riittivät. N:ille [= tiukalle] se otti meilläkin K.HALME.
nättiruokainen *a. kans.* vähäruokainen, niukkasyömäinen. | N. ihminen, koira.
nätä[11*] *s.* Minuartia, pieniä, mätästäviä kohokkikasveja.
näveri[5] *s.* pieni kädensijallinen kaira. | Ruuviteräinen n. Vääntää n:llä reikää puuhun. — *Yhd.* käsi-, vääntön.
näver|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < nävertää. | Puuseppä n:teli reikiä. N. kirvesvartta.
näverrin[56*] *väl.* (< nävertää) näveri.
nävertäjä[16] *tek.* — Jälkiosana eräiden männyissä tuhohyönteisinä elävien kovakuoriaisten nimissä: ytimenn.; pysty-, vaakan.
näver|tää[6] *v.* -rys[64] *teonn.* porata, kairata; nakertaa. | N. kairalla reikää. N. puukolla lusikanvartta. Toukka n:tää puun juuria. — *Kuv.* Vatsaa n:tää. - - nälkä suolia n:si LEINO.
näykkeil|lä[28] *frekv.v. murt.* = näykkiä. | Sitähän [sararuohoa] rupesivat nyt härjät vakaasti n:emään KIVI.
näykkijä[14] *tek.* < seur., vars. 2. | Ilkeämieliset arvostelijat ja n:t.
näyk|kiä[17*] *frekv.v.* -intä[15*] *teonn.* < näykätä. **1.** tavoitella t. nyppiä jtak hampaillaan t. huulillaan. | Hevonen, joka pyrkii n:kimään hoitajaansa. Kala n:kii onkea. Tiainen n:kii talia nokallaan. Lampaita lyhyttä ruohoa n:kimässä. - - on aina kinttujamme n:kimässä kuin rakkikoira J.FINNE. [Varsa] oppi n:kimään ruohonkorsia SILL. — Syö reilusti äläkä n:i! Nälkä käskeee n:kimään SL. **2.** *kuv.* ilkeämielisestä, pikkumaisesta arvostelemisesta, ivaamisesta, pilkkaamisesta: nälviä, pistellä sanoin. | Saivarteleva ja n:kivä arvostelu. Lopeta jo tuo ainainen n:kimisesi! - - nälvi ja n:ki ja pureskeli miniäänsä jok'ainoassa käänteessä LEINONEN.
näykkäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* = ed.
näykkäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Koira kiersi taakse ja pyrki n:emään jalasta.
näyk|ätä[35*] *v.* -käys[64] *teonn.* **1.** tavoittaa t. nykäistä hampaillaan t. huulillaan. | [Kettu] n:käsi purrakseen AHO. Mielihyvissään n:käsi ruuna Heikkiä huulillaan AHO. - - katolla sipsutti västäräkki - - n:äten kiinni kärpäsiä! HAANPÄÄ. **2.** *kuv.* ilkeämielisestä, pikkumaisesta arvostelusta, ivaamisesta, pistosanasta, -puheesta: nälväistä. | "Rosvo kuuluu olevan isäsi", n:käsi eukko.
näynomai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* myös ⌒. | Romaanin suorastaan n:sesti hahmotellut naistyypit.
näyt|e[78] *s.* **1.** esine (kappale, yksilö), jnk osa,

aine-erä tms., jonka tarkoituksena on jtak laajempaa kokonaisuutta (ryhmää, lajia) edustamalla antaa käsitys ko. kokonaisuudesta, olla esimerkkinä, todisteena edustamansa kokonaisuuden ominaisuuksista, laadusta; vrt. malli. | Analyysia varten otetaan aineesta n. Kankaasta n:teeksi leikattu tilkku. Tavaran laatu määritetään n:teen perusteella. Useasta säkistä otetut n:teet osoittivat viljan kauttaaltaan pilaantuneeksi. Malmin metallipitoisuuden, veden bakteeripitoisuuden toteamiseksi otettu n. — N. jkn käsialasta. N:teitä Ranskan kirjallisuudesta. Esitelmää valaistiin lukuisin säveltäjän tuotannosta poimituin n:tein. Kokoelma, jossa on n:teitä myös Amerikan kasvistosta. — *Liik.* tavaranäytteistä. | Tilata tavaraa n:teen perusteella. Arvottomana n:teenä postitettu lähetys. Kauppamatkustajain myyntitoiminta kuuluu ns. n:teeseen perustuvaan kauppaan. — *Lääk.* N. syöpäiseksi epäillystä kudoksesta. Potilaasta on lähetetty n:teet bakteriologiseen laboratorioon. Positiiviseksi osoittautunut n. — *Mat.* satunnaisesti vaihtelevan suureen t. sen arvojen muodostamasta perusjoukosta otettu (äärellinen) osajoukko; vrt. otos. — *Yhd.* kangas-, maa-, malmi-, tavara-, vilja-, värin.; kielen-, kuva-, käsiala(n)-, käännös-, murre-, teksti-, tyylin.; basilli-, kudos-, uloste-, verin-, virtsan.; pisto-, yleisn. **2.** ed:een liittyen: tuote, suoritus, teko tms., joka on t. jonka tarkoituksena on olla osoituksena jkn kyvystä, taidosta, tuntemis- t. ajattelutavasta tms.; osoitus, todiste, esimerkki. | Opin, taidon, voiman, älyn n. Runo on todellinen muodonmestaruuden n. Kekseliäisyyden, hellyyden, urheuden, ystävyyden n. Keräyksen tulos on kaunis uhrimielen n. N. hyvästä kurista, todellisesta mielenmaltista. Rakennus on tyypillinen n. sen ajan arkkitehtuurista. Puhe oli surkea n. siitä, mihin puoluekiihko voi viedä. — *Erik.* ammatti- tms. pätevyyden t. -taidon osoitukseksi tapahtuva suoritus t. esitys; us. *mon.* tilaisuudesta, jossa sellainen suoritus t. esitys tapahtuu. | Hyväksytty n. Julkiset n:teet. Teatterikoulun, musiikkiopiston [oppilas]n., n:teet. Pitää, antaa, suorittaa [opetus]n:teet normaalilyseossa. — *Yhd.* ammatti-, harrastus-, kypsyys-, opetus-, pätevyysn.; opin-, sisun-, taidon-, voimann.; työn.; kisällin-, mestarin-, opettajan-, oppilasn. **3.** *näytteeksi* (adv.) (tunnetuksitekemis-, arvostelu- tms. tarkoituksessa) nähtäväksi; jnk osoitukseksi, esimerkiksi. | Lähetän n:teeksi muutaman kappaleen. Opettaja lukee n:teeksi muutaman säkeen. — *näyt'teillä*, -teille (adv.) (yleisön, toisten) nähtävänä. | Asettaa tauluja n:teille. Ikkunaan n:teille asetetut tavarat. **4.** *lak.* par. näyttö.

näyte|aineisto *s.* **--erä** *s.* **--esine** *s.* Mainosikkunan n:et. **--esitys** *s.*

näyteikkuna *s.* liikkeen ikkuna, johon asetetaan näytteille myytäviä tavaroita, mainosikkuna. **-mainonta** *s.* **-n|somistaja** *amm.* **-valaistus** *s.*

näyte|kaappi *s.* lasiseinäinen, tavaranäytteitä sisältävä kaappi, mainoskaappi, vitriini. **-kappale** *s.* Mainostarkoituksessa lähetetty kirjan n. Kultasepän ammattipätevyytensä osoitukseksi valmistama n. **-kenttä** *s. maat.* alue, jolla tunnetuksitekemis-, mainos- tms. tarkoituksessa malliksi viljellään joitakin kasveja, käytetään määrälannoitteita tms. **-kokoelma** *s.* Suomalaisten teollisuustuotteiden n. **-kuva** *s. valok.* mallikuva. **-laidun** *s. maat.* vrt. näytekenttä.

näyt|ellä[28*] *v.* **1.** *frekv.* < näyttää. | N. hampaitaan. N. iloista naamaa. N. eläimiä markkinoilla. Käärmeenlumoojat n:televät maksusta käärmeitään. N:teli iloisena lahjaansa. -- itseänsä sinulle n:teli KIVI. -- eikä hänen tapansa ollut mielenliikutuksiaan kenellekään n. KIANTO. **2.** *erik.* **a.** esittää jtak näytelmää, esittää osaa jssak näytelmässä, elokuvassa tms. | Teatterissa n:eltiin Shakespearen näytelmää "Romeo ja Julia". Pääosaa n:teli hra A. N. hyvin, huonosti, uskottavasti, maneerimaisesti, temperamentikkaasti. N. Hamletia, Eskoa. Filmin kuvaus on loistavaa, n:teleminen sen sijaan suorastaan kehnoa. — *Kuv.* Toisen maailmansodan traagillinen loppunäytös n:eltiin Nürnbergissä. Aatelisto oli n:ellyt osansa loppuun 'joutunut pois vallasta, menettänyt merkityksensä [tms.]'. Venäjä n:telee tärkeää osaa [= Venäjällä on tärkeä osa] maailman politiikassa. Määräävää osaa rauhansopimuksessa n:televät [= määräävinä tekijöinä rauhansopimuksessa ovat] taloudelliset kysymykset. Mielikuvitus n:telee suurta osaa kirjailijan luomistyössä. Sama teema n:telee tärkeää osaa [= teemalla on tärkeä osuus] sinfonian finaalissa. **b.** ed:een liittyen: koettaa näyttää muulta kuin on, olla olevinaan muuta kuin on, teeskennellä. | N. huolettomuutta. N. herrasmiestä, viatonta, kokenutta, naiivia. Poika katseli tyttöä välinpitämätöntä n:ellen. Hänen ankaruutensa on vain n:telemistä. Aliina liioitteli tunteitansa ja n:teli järkyttääkseen hänen tasapainoansa JOTUNI. -- n:telemme rakastuneita, kunnes olemme auttamattomasti rakastuneet ELSA SOINI.

näytelm|ä[13] *s.*; *syn.* draama. **1.** esitys, joka kuvaa jtak inhimillisen elämän tapahtumaa t. tapahtumia nykyhetkisen, elävien henkilöiden vuoropuhelun ja miimisen esiintymisen muodossa; kirjallinen teos, joka on tarkoitettu siten esitettäväksi t. muuten kirjoitettu vastaavaan muotoon. | Humoristinen, vakava n. Realistinen, romanttinen n. 3-näytöksinen historiallinen n. Koko illan (kestävä) n. Shakespearen n:ät. N. jakautuu näytöksiin, näytökset kohtauksiin. N:än juoni, loppukohtaus. N:än henkilöt, osajako. Kirjoittaa n. N:äksi muovattu romaani. Lukea, esittää n. Kansallisteatteri esittää Turjan n:ää "Särkelä itte". N:än pääosan esitti Tauno Palo. — *Yhd.* ele-, keskustelu-, laulu-, musiikki-, puhe-, runon.; aate-, huvi-, ilve-, juoni-, jännitys-, kauhu-, kärsimys-, murhe-, mysteeri-, pila-, rikos-, satun.; kansan-, koulun.; joulun.; menestysn. **2.** *kuv.* (vars. draamallinen, tavallisuudesta poikkeava) tapahtuma, tapahtumasarja jkn näkemänä t. jkn näkemäksi ajateltuna, näky. |

Kadulla sattui huvittava n. Mellakat alkoivat olla kaupungissa jokapäiväisiä n:iä. Sodan verinen n. Kruunajaisista tuli ennen näkemättömän loistelias n. Maailmanhistorian suuri n. Miehet tuijottivat n:ää [= härän ja karhun kamppailua] sanattomina hetken NUOLIV. — *Yhd.* luonnon-, verin.

näytelmä|harrastus *s.* Maaseudun n:harrastukset. **-kappale** *s.*, vars. *ark.* näytelmä (us. erik. ohjelmanumerona). | Ohjelmassa oli viimeisenä n. **-kerho** *s.* näytelmien esittämistä t. lukemista varten perustettu kerho. | Koulun n. Liittyä n:on. **-kilpailu** *s.* näytelmien kirjoitus- t. esityskilpailu. | Suomen Nuorison Liiton n. Ottaa osaa n:un. **-kirjailija** *s.* draamakirjailija, dramaatikko. | Etevä saksalainen n. Schiller. **-kirjallisuu|s** *s.* draamakirjallisuus, dramatiikka. | Suomenkielisen n:den varsinainen aloittaja Pietari Hannikainen. **-laji** *s.*

näytelmälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* näytelmänomainen, draamallinen, näytelmä-. | N. esitys. Romaanin n. suppeus. N:set vaikutuskeinot. Aleksis Kivi käsitteli Kullervo-aihetta n:sesti. Kohtauksen n:syys.

näytelmä|muoto *s.* Kuvaelmat eivät liity toisiinsa niin kiinteästi kuin n. edellyttäisi. Käsitellä jtak aihetta n.muodossa. **-musiikki** *s.* näytelmään liittyvä musiikki.

näytelmän|harjoitus *s.*, us. *mon.* Palata n:harjoituksista. **-kirjoittaja** *s.* Tunnettu n. Robert Kiljander.

näytelmännös[64] *s.* näytelmäsovitus, dramatisointi. | Romaanin n.

näytelmän|omainen, -|tapainen *a.* myös ⁀. | Ritvalassa vietettiin n:tapaisia helkajuhlia. **-tekijä** *s.*

näytelmä|runo *s.* runonäytelmä. | Sakari Topeliuksen n. "Kypron prinsessa". **-runoilija** *s.* (vars. runomuotoisia näytelmiä kirjoittava) näytelmäkirjailija, draamarunoilija. | Kaikkien aikojen etevin n. William Shakespeare. **-runous** *s.* (vars. runomuotoinen) näytelmäkirjallisuus, draamarunous. **-seura** *s.* Hämeenlinnan n. **-seurue** *s.* näytelmiä esittävä seurue, näyttelijä-, teatteriseurue. | 7-henkinen n. Kiertelevät n:et. **-sovitus** *s.* näytelmännös. | "Seitsemän veljeksen" n. **-taide** *s.* **-tuotanto** *s.* Maria Jotunin n. **-tuote** *s.*

näyte|lähetys *s. liik.* Tavaran n. **-nuk|ke** *s.* mainos-, mallinukke. | Pukumyymälöiden n:et. **-numero** *s.* Lehden n. **-pullo** *s.* pullo, joka sisältää jnk näytteen. **-pussi** *s.* vrt. ed. **-putk|i** *s.* **1.** nesteestä näytettä otettaessa käytetty, tav. molemmista päistä avoin lasiputki. **2.** Tällä kupongilla saatte ilmaiseksi n:en uutta hammastahnaamme. **-pöy|tä** *s.* Myymälöiden n:dät ovat täynnä tavaroita. **-tilkku** *s.* **-tunt|i** *s.* Opetusnäytteet järjestetään siten, että näytteiden suorittaja arvostelijain läsnä ollessa pitää muutamia n:eja asianomaisessa aineessa. **-työ** *s.* Oppilaan n. hyväksyttiin. **-valikoima** *s.* **-varasto** *s.* **-vihko** *s.* Julkaista n. **-viljely|s** *s.* Mallilaitumet ym. n:kset.

näytin[56*] *s. kem.* reagenssi.

näytteen|ottaja *s.* **1.** Valantehnyt n. **2.** näytteenottokoje. | Näyte otettiin erityisellä n:ottajalla. **-otto** *s.* N. kemiallista analyysia varten. N. on suoritettava siten, että saatu näyte edustaa laadultaan mahdollisimman tarkoin sitä ainetta, josta se on otettu. **-ottokoje** *s.*

näytteille|asettaja *s.* näytteillepanija. **-asettelu** *s.* näytteillepano. **-panij|a** *s.* Messuilla on ennätysmäärä n:oita. **-pano** *s.* Tavaroiden n. Museossa toimitetaan n:n uudistus.

näyttelemis|taide *s.* N:taiteen tärkeimmät vaikutuskeinot ovat sana ja ilme. **-taito** *s.*

näyttelijä[14] *tek.* < näytellä. **1.** Taikatemppujen n. Pitkän nenän n. — Tav. **2.** us. *amm.* Etevä, suosittu n. N. Aarne Leppänen. Kansallisteatterin n:t. Esiintyä n:nä. Vierailevalle n:lle ojennettiin kukkia. — Olet liian huono n. voidaksesi salata mitään. — *Yhd.* amatööri-, ammatti-, elokuva-, filmin.; luonnen.; vastan.; lapsi-, mies-, naisn.

näyttelijä|kaarti *s. puhek.* = seur. | Uuden elokuvan n. **-kunta** *s.* näyttelijät. | Teatterin vakituinen n. **-ky|ky** *s.* Hänen esiintymisensä todisti täydellistä n:vyn puutetta. — Etevä n. Ida Aalberg. **-liitto** *s.* Suomen N.

näyttelijän|lahja *s.*, tav. *mon.* Jklla on hyvät n:lahjat. **-ura** *s.*

näyttelijä|seurue *s.* teatteri-, näytelmäseurue. | Kiertelevä n. **-suoritus** *s.* Elokuva, jossa on monta mainiota n:ta.

näyttelijätär[54*] *s.* naispuolinen näyttelijä. | N. Elli Tompuri. — *Yhd.* elokuva-, filmin.; vastan.

näyttelijävoima *s.*, us. *mon.* Teatterin n:t 'näyttelijäkunta'.

näyttely[2] *s.* **1.** *harv.* näytteleminen. | Tuollainen itsensä n. tympäisee. — Tav. **2.** eril. esineiden t. tuotteiden yhdellä paikalla (suurin joukoin) tapahtuva nähtävänä pito tunnetuksitekemis-, mainos-, myynti-, opetus-, huvitus- tm. tarkoituksessa; siten näytteille asetetut esineet sekä huone(isto) tm. tila, johon ne on asetettu näytteille; vrt. messut, museo. | Kiertävä, pysyvä n. Kansainvälinen n. Teollisuustuotteiden, grafiikan n. Ranskan nykytaidetta esittelevä n. Uiva [= alukseen t. aluksiin sijoitettu] n. Taiteilijalla on ensimmäinen oma n. Strindbergin taidesalongissa. Suomen osasto Pariisin n:ssä. Järjestää, toimeenpanna n. Ottaa (näytteillepanijana) osaa n:yn. Viedä koiransa n:yn. N. pidetään Messuhallissa. Käydä n:ssä, n:ä katsomassa. N. on auki klo 10—20. N:n avauksen suoritti opetusministeri. — *Yhd.* auto- eläin-, hevos-, huonekalu-, kirja-, kissa-, koira-, ori-, postimerkki-, radio-, tamma-, turkisn.; arkkitehtuuri-, kodinsisustus-, kotitalous-, kuvanveisto-, käsityö-, maalaus-, maatalous-, puutarha-, taide-, taideteollisuus-, teollisuusn.; myyntin.; ateljeen.; juhla-, muiston.; kevät-, syys-, talvi-, vuosin.; maailmann.; yhteis-, yksityisn. **-aineisto** *s.* **-alue** *s.* Maailmannäyttelyn n. **-esine** *s.* **-halli** *s.* **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* Pysyvä n. **-kenttä** *s.* **-komitea** *s.* **-luettelo** *s.* luettelo näyttelyssä olevista esineistä, tuotteista tm. sekä niiden näytteillepanijoista, omistajista. **-paikka** *s.* **-paviljonki** *s.* **-pöy|tä** *s.* Seinillä oli kudonnaisia, n:dillä lasia ja keramiikkaa. **-rakennus** *s.* **-sali** *s.*

näyttelyssäkävijä *s.* myös ⁀.

näyttely|tavara *s.* **-tila** *s.* Suomelle Tukholman messuilla varattu n. **-tilaisuus** *s.* **-toimikunta** *s.* **-toiminta** *s.* **-viera|s** *s.* näyttelyssäkävijä. | Jo avajaispäivänä n:iden luku nousi yli viidentuhannen. **--yleisö** *s.*

näyttäjä[16] *tek.* Tavaroiden n. 'esittelijä'. Ampumatulosten n:t ovat ammunnan aikana suojahaudassa. — Osoitin. | Öljynpaineen n. — *Yhd.* ajan-, paikan-, suunnan-, tienn. **-menetelmä** *s.* *metsät.* kasvu- ja tuottotaulukoita laadittaessa käytetty menetelmä, jossa koeala-aineisto ryhmitellään hyvyysluokkiin analysoitavien keskipuiden, näyttäjäpuiden, perusteella. **-prosentti** *s.* *metsät.* metsikön arvokasvun ja tuotantopääoman prosenttisuhdetta ilmaiseva korkoprosentti. **-puu** *s.* *metsät.* ks. näyttäjämenetelmä.

näyttämä[13] *s.* **1.** näyttäminen. | Ei sitä opi yhdellä n:llä. **2.** jnk laitteen osoittimen ilmaisema luku t. määrä; *tekn.* lukema. | Mittauskojeen osoittimen n. Metalliesineet aiheuttavat magneettisia häiriöitä kompassissa, jonka n. tulee vääräksi. Vaihtovirta ei vaikuta tasavirtamittarin n:än.

näyttämät|ön[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Kello pysähtyi n:tömäksi. **2.** *pass.* Käräjillä n. kauppakirja.

näyttämö[2] *s.* **1.** varsin. merk:ssä: näytelmän esityspaikka, (näyttämö)lava, "palkit";)(katsomo. | Teatterin, juhlasalin n. Esiintyä n:llä. Tulla n:lle. Poistua n:ltä. N. pimenee. N. vaihtuu näytelmässä kolme kertaa. Parras erottaa n:n katsomosta. Hän liikkuu n:llä kuin kotonaan. N:llä esitettäväksi sopimaton lukudraama. Näytelmä, joka voidaan asettaa n:lle [= järjestää esityskuntoon, lavastaa (yms.); vrt. näyttämölleasetus] vaatimattomissakin olosuhteissa. Teatterissakävijäin olisi varmaan hauska saada silmätä myös n:n taakse. — N:n [= näyttämöllä esiintyvien näyttelijäin] ja katsomon välillä vallitsi lämmin ja läheinen suhde. — *Yhd.* pyörön. **2.** laajemmin: teatteri. | Suomenkielinen n. Työväen n. — *Yhd.* amatööri-, ammattin.; laulu-, ooppera-, operetti-, puhe-, seura-, ulkoilman. **3.** *kuv.* 1. kohtaan liittyen tapahtumapaikasta, julkisuudesta. | Suurpolitiikan, tapahtumien, veristen sotien n. Rikollisen sanotaan vaistomaisesti palaavan tekonsa n:lle. Vetäytyä syrjään julkisuuden n:ltä. Kansat poistuvat historian n:ltä. Viime aikoina on n:lle astunut uusia hiihtäjäkykyjä. Eros astui elämäni n:lle KOSKENN. — *Yhd.* sotan.

näyttämö|ala *s.* teatteriala. | Antautua n:alalle. **-asetus** *s.* par. näyttämölleasetus, lavastus. **-asu** *s.* näyttämöesityksen ulkonainen asu. **-draama** *s.* näyttämöllä esitettäväksi soveltuva draama;)(lukudraama. **-esitys** *s.* Näytelmä, revyy tai muu n. **-hahmo** *s.* näytelmän henkilö näyttelijän tulkitsemana. | Tauno Palon "Eerik XIV" oli mieleen painuva n. **-harrastus** *s.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* N. draama. **-kieli** *s.* näyttämöllä puhuttu, huolitellen esitetty kieli. **-koneisto** *s.* näytelmän esittämiseen tarpeelliset teknilliset laitteet; *kuv.* myös näytelmän esittämiseen tarvittavasta henkilökunnasta, lavastuksesta ym. järjestelystä. | Suurta n:a vaativa näytelmä. **-koriste** *s.*, tav. *mon.* lavastukseen kuuluvista kulisseista ja muista ulkonaisista tehosteista, dekoraatioista. | N:et olivat yksinkertaiset, vain pari tyyliteltyä puuta. **-kuva** *s.* kulissien, rakennelmien, koristeiden ym. avulla luotu kuva näytelmän tapahtumapaikasta, lavastus. | Pyörönäyttämölle voidaan eri näytösten n:t rakentaa valmiiksi jo ennen esityksen alkua. **-lait|e** *s.*, tav. *mon.* näytelmän esittämiseen tarpeellisista laitteista (teknillisistä laitteista, kulisseista ym.). **-lava** *s.* = näyttämö 1. | Pyörivä n.

näyttämölle|asetus *s.* näyttämöesityksen ulkonaiset järjestelyt ja puitteet (lavastus, puvut yms.). | Näytelmän tehoa lisäsi upea, onnistunut n. **-pano** *s.* = ed.

näyttämölli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* näyttämöön kuuluva t. liittyvä, näyttämöllä tapahtuva, näyttämölle ominainen, näyttämö-. | N. vaikutus. Näytelmän kirjallinen ja n. teho. Händelin oratorion n. esitys. N:sen musiikin vaikutus riippuu suuresti ympäristötekijöistä. Näyttelijöiltä vaaditaan paitsi harjaantumista myös luontaisia n:siä kykyjä. Toinen näytös oli n:sesti paras Huono kuuluvuus heikensi kohtauksen n:syyttä.

näyttämö|luoma *s.* näyttelijän jksta näytelmän henkilöstä luoma kuva, näyttämöhahmo. | Uuno Laakson "Saituri" on eheä ja hyvin ymmärretty n. **-maalari** *s.* taiteilija, joka suorittaa näyttämöasuun kuuluvat maalaustyöt. **-menestys** *s.* Ibsenin "Nukkekodin" loistava n. **-mestari** *s.* henkilö, jonka tehtävänä on hoitaa ja johtaa teatterin näyttämön järjestelyä. **musiik|ki** *s.* näyttämöesitykseen liittyvä musiikki. | Leevi Madetoja sävelsi uuden n:in Sofokleen "Oidipukseen". **-n|muutos, -n|vaihdos** *s.* Eri näytösten vaatimat n:muutokset. **-ohjaaja** *s.* **-ohjaus** *s.* **-opisto** *s.* V. 1920 perustettu Suomen N. muutettiin v. 1943 Suomen Teatterikouluksi. **-parras** *s.* ramppi. **-rakennus** *s.* **-sovitus** *s.* näytelmännös. | "Seitsemän veljeksen" n. **-tai|de** *s.* draamallisen ihmiskuvauksen havainnollistaminen näyttämöllä toimivina ja puhuvina henkilöinä, teatteritaide. | Kansallinen, kotimainen n. Suomen n. Paitsi näyttelemistaidetta n:teeseen kuuluu myös moninaisia keinoja. **-taitee'lli|nen** *a.* -sesti *adv.* N:set lahjat, opinnot. N:sesti varsin herkullinen näytelmä. **-taiteilija** *s.* näyttämöalalle erikoistunut taiteilija, näyttelijä. | Etevä, lahjakas, monipuolinen n. **-tarpeisto** *s.* näyttämövarusteet, rekvisiitta. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* näyttämövaruste. **-tekniik|ka** *s.* A:n n. ei sovellu filmiin. Valonheittimien käytäntöön ottaminen aiheutti suuren mullistuksen n:an alalla. **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* N:set laitteet. N:sesti heikko näytelmä. **-teo|s** *s.* N:ksena [näytelmä] on hyvänlainen. Aleksis Kiven n. "Lea". **-toiminta** *s.* Maaseudun n. Harrastaa n:a **-tottumus** *s.* **-tulkinta** *s.* **-työ** *s.* **-ura** *s.* teatteriura. | Antautua n:lle **-valaistus** *s.* **-valo** *s.*, tav. *kuv.* Saattaa. tuoda n:on 'näyttämölle, parrasvaloon'. **-varuste** *s.*, tav. *mon.; syn.* rekvisiitta. | Puutteelliset n:et.

näyttävä[13] *a.* *(partis.)* *puhek.* par. näökäs, hy-

vän, komean [tms.] näköinen. | N. kukkakimppu, voimisteluliike. -- olihan löydettävissä n:mpiä, naamoiltaan nätimpiä HAANPÄÄ.

näyttäytymisaika *s.* Maalien n. kenttäammunnassa.

näyttäyty|ä[44] *refl.* ja *pass.v.* < seur. **1.** *konkr.* tulla näkyviin, ilmestyä, ilmaantua. | Nainen n:i ikkunassa. Älä koskaan näyttäydy kasvojeni edessä! Haltija n:y ihmiselle toisinaan eläimen hahmossa. Enkeli n:i Marialle unessa. Viikkokausiin ei aurinko n:nyt. Vaisu hymy n:i hänen kasvoillaan. **2.** *abstr.* ilmetä; osoittautua jksik. | Lapsen musikaaliset taipumukset n:ivät jo varhain. Asiat n:vät nyt oikeassa valossa. Seuraukset n:ivät myöhemmin. Romanttinen virtaus n:i monilla aloilla. — Hän on n:nyt rohkeaksi mieheksi. Huhu n:i todeksi. N:i välttämättömäksi ryhtyä jyrkkiin toimenpiteisiin. — N:i, että koko teoria oli ollut väärä. Asunto-oloissa on n:nyt olevan paljon korjaamisen varaa.

näyt|tää[2*] *kaus.v.* < näkyä.

I. *tr.* **1.** antaa (jkn) nähdä (jtak), antaa jnk näkyä (jklle), saattaa, panna näkymään, paljastaa jkn katseelle, tuoda näkyviin, pitää näkyvissä. | N. jklle jtak. N. kaukaa, läheltä, vilaukselta, ohimennen. N:ä mitä on kädessäsi. N. kasvonsa, silmänsä. On rumaa n. kieltään. Pekka n:ti minulle uusia kenkiään. N. vammaa lääkärille. Oli säädytöntä n. nilkkaansakaan. Älä n:ä selkääsi vieraille! Koira n:ti vihaisesti hampaitaan. N:ti meille kokoelmaansa. N. lapsille kuvia kirjasta. N. matkalippu(a). N:täkää passinne, olkaa hyvä! Todistus on n:ettävä holhoojalle. N:ettäessä [= vaadittaessa, maksettavaksi esitettäessä] maksettava vekseli. Tuollaista hevosta kelpaa kyllä n. kenelle tahansa. Talonmies n:tää huoneistoa klo 16—18 [ilm.]. Opas n:tää museota matkailijoille. Kalliossa n:etään vielä "jättiläisen jalanjälkiä". Asemamies n:ti junalle punaista valoa. Tulosten näyttäjä n:ti "ohi". — Ilveilijä n:ti temppujaan. Loukkaantunut ei n:tänyt [= loukkaantuneessa ei ollut havaittavissa] pienintäkään elonmerkkiä. — Minulle n:ettiin sellainen uni, että --. Tytölle n:ettiin näyssä tulevia tapahtumia. — Peili n:tää oikean vasempaan ja päinvastoin. Mikroskooppi n:tää esineet suurentuneina. Nouseva aurinko n:ti maiseman punertavassa hohteessa. Ikkuna n:ti näköalan vääristyneenä. Pikainen silmäys n:ti Kokin istumassa rahillaan HEPOR. — *Refl. taiv.* [Hirvi] juoksi suuria mutkia, välistä n:tihe [= näyttäytyi] AHO. — *näyttää itsensä* (vanh.) näyttäytyä. | -- n:än itseni vasta, koska on hän vähän ehtinyt katselemaan ympärillensä KIVI. — Ed:een liittyviä (us. kuv.) sanontoja; ks. selityksiä ao. s:ien kohdalta. | N. naama(a)nsa, kasvojaan, silmiään, nokkaansa (jssak). N. hampaitaan. N. iloista, surullista, tyytyväistä, vihaista naamaa. N. pitkää nenää. N. oikea, todellinen karvansa. N. korttinsa. N. kyntensä, leijonankyntensä. Nurmi n:ti Widelle kantapäänsä. — *Erik.* **a.** antaa, ojentaa jklle nähtäväksi. | N. tänne, mitä on kädessäsi. **b.** näyttää (jllak) viittaamalla, osoittamalla. | N. sormella, karttakepillä. N. joki, raja, kaupunki kartasta. N:ä missä on Pohjantähti. — N. tietä, latua, suuntaa. N:ti meille parhaan onkipaikan. **c.** viitata, osoittaa jhk suuntaan; olla jhk suuntaan. | Viitta n:tää länteen päin. Kompassineula n:tää pohjoiseen. Sormi n:ti maata kohti. Talon pääty n:tää itään. **d.** N. valoa, valkeaa 'pitää valonlähdettä niin, että jku näkee sen valossa'. N:ähän valoa, en oikein näe. N. pärettä, soihtua. Kun isäntä meni porstuan ovia lukitsemaan, piti emännän n. pärevalkealla ALKIO. **e.** Punaista valoa n:tävä [= punavaloinen] lyhty. Opastin n:ti vihreää, juna saapui asemalle. **f.** sallia nähdä, valaista. | Huonosti n:tävä valo. Kauas n:tävä sähkölamppu. -- lamppuja, joista yksi n:tää enemmän kuin kymmenen pärettä AHO. -- pärekin jo pihdissään / pienemmästi n:tää J.MUSTAKALLIO.

2. ed:een liittyen: osoittaa, esittää näkyvällä tavalla; olla jnk näkyvänä merkkinä, kuvata, tulkita jtak näkyvästi, havainnollistaa. **a.** N:ä käsilläsi, kuinka pitkä on metri. N:tävä opetus. N. [= viitata] tahtia. N., miten merimiessolmu tehdään. N. esimerkkiä, mallia. **b.** Merimerkit n:tävät väylää. Jäljet n:tivät, mistä miehet olivat kulkeneet. Tapahtumapaikkaa n:tämässä on pieni risti. **c.** ohjata, opastaa, johtaa. | Tienviitat n:tivät perille. Valo n:ti matkalaiset selvälle tielle. -- valju kuu, yön aurinko, vain yksin / matkamiestä kirkkotarhaan n:ti *CAJ. **d.** Kuva n:tää tavallisen sulkuventtiilin. Kuvan 190 n:tämä äes. Piirroksen n:tämällä tavalla. Kartta n:tää, että alue on vuorista. Juuston valmistusta n:tävä elokuva. Taulukon n:tämä kehitys. Käyrä n:ti, että lasku on ollut suurin marraskuussa. Taulukko n:tää matkat kilometreinä. **e.** Kello n:tää aikaa. Kompassineula n:tää pohjoista. Viisarit n:tivät puoli kymmentä. Lämpömittari n:tää pakkasta. Sähkömittari n:ti, että kulutus oli vähentynyt. Oikein, väärin n:tävä kello, kompassi. Paljonko ilmapuntari tänään n:tää? **f.** Koho n:tää, milloin koukussa on kala. Monet merkit n:tävät, että kesä on lähellä. Poikkileikkaus n:tää, että puun ikä on ainakin 50 vuotta. Ei Kivimäellä tarvita näin suuria rakennuksia kuin tämä pohja n:tää KAUPPISH.

3. *vanh.* näytellä, esittää. | Ilosen ilveenhän n:ämme tässä huomenna KIVI.

4. a. yl. osoittaa, antaa havaita t. koskea t. tuntea. | N. iloaan, suruaan, tyytyväisyyttään. N. taitoaan, voimiaan, kykyään. N. mahtiaan, valtaansa. N. jalouttaan, ilkeyttään. N:ti kiitollisuuttaan antamalla lahjan. Jumala n:tää rakkauttaan lukemattomin tavoin. N:ä meille totuus! -- n:ti vielä mieltä urohon *CAJ. N. hyvät, huonot puolensa. N. todellinen luonteensa. N. jklle ihmeitä. N. parastaan. N:ti ilmeistä halua sekaantua toisten asioihin. Ruotsi on n:tänyt kantansa tässä asiassa. Ruoka n:tää jo pilaantumisen oireita. Runoudellamme on n:ettävissä monta huomion arvoista nimeä. Kehitys n:tää nousevaa suuntaa. — N. olevansa jk, jnklainen. Uhkasi n., kuka

talossa isäntä on. Kyllä minä n:än, mikä siitä seuraa. N:etään niille, ettemme pelkää. Aikoi n. mitä kuuluu ja kuka käski 'läksyttää, pauhata'. N:ä mihin kelpaat ja mitä osaat. — Koe n:ti vakuuttavasti, että teoria on oikea. Koirien into n:ti, ettei saalis ollut kaukana. Aika on n:tävä, miten kaikki kehittyy. Kokemus on n:tänyt, että --. — Vars. *puhek.* ilman obj:a uhkauksissa yms. | Odottakaahan, kyllä minä teille vielä n:än! Ole vaiti, taikka minä n:än. N:etäänpäs niille kerrankin! Kyllä minä jo n:täisin, jos minua tuolla tavalla kiusattaisiin. **b.** osoittaa tarkoituksellisesti, todistaa. | N:ämme, että tulos on oikea. N. jk jksik, jnklaiseksi. N. jk oikeaksi, todeksi. N. jku viattomaksi, syylliseksi. N. oikeutensa jhk. N. kokeella jtak. N. täyttäneensä velvollisuutensa. N:ti kuitilla, että vero oli maksettu. N. löytöesine omakseen. N:ti kirjallisesti valittaneensa ehdollepanosta. Rikosta ei ole n:etty. -- kääntykööt tuomariin ja n:täkööt perusteensa käräjissä LK. — *näyttää toteen* osoittaa todeksi, oikeaksi, todentaa. | N:ä toteen väitteesi. Voitko n. toteen, että olen valehdellut. Syytöksiä ei voitu n. toteen. Millä n:ätte toteen, että koru on teidän? **c.** *refl. taiv.* = näyttäytyä. | Ero n:äiksen siinä, että --. -- kun Elli oli kuullut sen, pysyi se mielessä ja n:tihe todeksi AHO.

II. *intr.* vrt. näkyä. **1.** aiheuttaa jk (subjektiivinen) näkövaikutelma, vaikuttaa ulkonäöltään jksta jltak, jnklaiselta, olla jkn mielestä jnk näköinen, muistuttaa ulkonäöltään jtak. | N. jksta jltak, jnklaiselta. N:ät hiukan kalpealta. Isä n:tää minusta aika sairaalta. N. iloiselta, tyytyväiseltä. Ankaralta n:tävä herra. Miltäs minä nyt n:än? Nyt sinä vasta mieheltä n:ät. Kuu n:ti suurelta metallikiekolta. Pinta n:tää erehdyttävästi marmorilta. Hauki n:ti aika suurelta, mutta painoi vain kilon verran. Torni n:tää suhteettoman korkealta. Pöytä ei n:ä hyvältä siinä kohdassa. Kuvat n:tävät aivan samanlaisilta, mutta niissä on pieni ero. Ei taidakaan olla niin tyhmä kuin miltä n:tää. N:ät siltä, kuin olisit pudonnut veteen. — N. jllek, par. jltak. -- koko mies n:tää hyvin sairaalle ja kuluneelle ALKIO. -- n:ti hauskalle, kun tytöt laskivat [mäkeä] PAKK. — *Vanh.* transl:n ohella. | Synkeäksi n:ti tämä suo KIVI. — Lapsi n:ti nukkuvan, mutta ei nukkunutkaan. N:tää kuin olisit itkenyt. Talosta katsoen n:ti, että koko metsä oli tulessa. Tuolla hän jo n:tää tulevan. Kiskot n:tävät kaukana yhtyvän. Kone n:ti olevan kunnossa. Ei n:ä sadetta tulevan tänäänkään. Huoneessa ei n:tänyt olevan ketään, mutta tarkemmin katsoessani huomasin vanhan miehen. Nainen n:ti olevan talon emäntä. Talossa n:ti juuri herätyn.

2. yl. aiheuttaa jk (subjektiivinen) vaikutelma, tuntua, vaikuttaa jksta jltak. | Sota n:ti väistämättömältä. Asia alkoi n. hyvin uskottavalta. Hänen tulonsa ei n:ä enää luultavalta. Oikeutesi tähän omaisuuteen n:tää hiukan hämärältä. Alku n:ti erittäin lupaavalta. Ratkaisu n:tää oikealta. Ei n:ä mahdolliselta, että --. Kuljettiin niin pitkälle kuin n:ti turvalliselta. N:tää kuin jutussa olisi jotakin kieroa. Olot n:tävät jatkuvasti huononevan. Suosikit n:tävät paljon vaikuttaneen hallitsijaan. Ennustus n:ti alkavan toteutua. Nyt hän vasta n:tää asian käsittäneen. N:tää olevan syytä varoa sellaista. Niin n:ti, että on ruokaa KATAJA.

näyt|tö[1*] *s.* näyttäminen. | Ampumatulosten n. N:ön jälkeen erääntyvä vekseli. — *Voim.* liikkeen näyttäminen ennakolta t. sen suorituksen aikana. — *Lak.* todistus t. selvitys, joka esitetään oikeudelle t. viranomaiselle väitteen todenperäisyyden osoittamiseksi. | Siitä ei ole esitetty n:töä. — *Yhd.* toteenn.

näyttö|aika *s.* Huoneiston n. Vekselin n. **-aikainen** *a. liik.* määräajan kuluttua irtisanomisen, näyttämisen t. vaatimisen jälkeen erääntyvä. | N. vekseli, velkakirja. **-hauta** *s. sot. urh.* Ampumaradan n. 'tulostennäyttäjien suojahauta'. **-suoja** *s.* vrt. ed. **-vekseli** *s. liik.* vaadittaessa maksettava, avistavekseli. **-velvollinen** *a. lak.* todistamisvelvollinen; vrt. seur. **-velvollisuus** *s. lak.* velvollisuus näyttää toteen väitteensä, todistamisvelvollisuus.

näytän|tö[2*] *s.* teatterin, elokuvateatterin, kabareen, sirkuksen tms. esitystilaisuus; vrt. näytös. | Ilmainen, julkinen, onnistunut n. Kansallisteatterin n:nöt. Antaa, toimeenpanna n. N. alkaa klo 20.15. Klo 19:n n. [elokuvissa]. Poistua kesken n:nön. — *Yhd.* elokuva-, ooppera-, sirkus-, tanssi-, teatterin.; avajais-, ilta-, iltapäivä-, juhla-, lahja-, päivä-, vierailun.; koululaisn.

näytäntö|aika *s.* Muutetut n:ajat. **-ilta** *s.* **-kau|si** *s.* Oopperan n. Syksyn n. N:den 1936—37 ohjelmisto. Eilinen ensi-ilta oli n:den suuri tapaus. — *Yhd.* kevät-, syysn. **-vuosi** *s.*

-näytöksinen[63] *poss.a.* < seur. 1. | Kolmi-, viisin.

näytö|s[64] *s.* **1.** oman kokonaisuutensa muodostava, väliajan t. -aikojen erottama, us. myös näyttämölaitteiden vaihdosta edellyttävä näytelmän osa; vastaava kirjallisen teoksen osa; vrt. kohtaus (4), kuvaelma (1). | Näytelmä jakaantuu n:ksiin, n:kset kohtauksiin. 1., viimeinen n. N:sten väliajat. — *Kuv.* Maailmansodan ensimmäinen n. [= vaihe] oli Saksalle suotuisa. — *Yhd.* alku-, jälki-, loppu-, välin. **2.** tilaisuus, jossa urheilijat, voimistelijat tms. näyttävät taitoaan, mannekiinit esittävät pukuja tms.; vrt. näytäntö. | Antaa n. nyrkkeilyssä, kaunoluistelussa. N:kseen oli yleisöllä vapaa pääsy. Toisen joukkueen ylivoimaisuuden vuoksi ottelulla oli n:ksen luonne. Klo 19:n n. [elokuvissa] → näytäntö. — *Yhd.* lento-, mannekiini-, muoti-, uima-, voimistelun.; joukkon.; voimann. **3.** *lak. vanh.* = näyttö.

näytös|esitys *s.* Kilpailusta muodostui jännityksetön n. **-heitto** *s. urh.* vrt. seur. **-juoksu** *s. urh.* ilman kilpailutarkoitusta t. -vastusta suoritettu juoksu. | Nurmen ja Isohollon n. **-kappale** *s. vanh.* näytelmäkappale. **-luonteinen** *a.* N. peliesitys. **-matka** *s.* **-nyrkkeily** *s. urh.* **-ohjelma** *s.* **-ottelu** *s. urh.* ilman kilpailutarkoitusta t. -vastusta suoritettu ottelu. **-tilaisuus** *s.* **-tyyli** *s.*

VPS pelasi n:in ja voitti ottelun 7—1. **-velvollinen** *a. lak. vanh.* näyttövelvollinen. **-velvollisuus** *s. lak. vanh.* näyttövelvollisuus. **-väline** *s.*, tav. *mon.*
nää *pron. murt.* ja *runok.* nämä. | Syömistä varten n. [maitokehlot] ennen on olleet NUOLIV. -- on lapsi saman seudun hän kuin miehet n. *MANN.
näädän|karvasivellin *s. maal.* **-nahka** *s.* **-nahkaturkki** *s.*
nääkkä[11*] *s. murt.* knääkkä. | Miten ihmeessä se n. löysi sen lähteen M.MERENMAA.
näälämies *s. kansanr.* lanko.
näämmä *adv.* = näemmä.
näännyksi|ssä, -in *adv.* Olla n. 'nääntynyt, uuvuksissa'. Raataa itsensä n:in.
näännyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < nääntyä. | N. nälkään. Susi n:ettiin yhtämittaisella ajolla. Kadulle paistoi aurinko n:tävästi JOTUNI.
näännytys|strategia *s. sot.* **-taktiikka** *s. sot.* Ympärysvallat käyttivät n:a Saksaa vastaan.
nääntymy|s[64] *s.* nääntyminen, näännyksissä olo. | Työskennellä n:kseen asti. -- janos, n:kses näin KAILAS.
näänty|ä[1*] *v.* uupua perin pohjin, voipua, kuihtua, menehtyä. | N. nälkään, suruun. N. rakkaudesta. N. verotaakan alle. N. vankilassa. Hän oli kovin n:neen näköinen. Olla n:mäisillään. -- etten syntiin n:is VK.
nääntä|ä[8] *v. runok.* näännyttää. | -- viel' eloon jääneet n:ä nälkä *JYLHÄ.
näärännäppy *s.* silmäluomen reunan talirauhasen tulehdus, naarannappi.
nääs *adv.*, vars. *ark.* ja *runok.* = näes. | -- olivat n. niin viisaita AK. -- sunnuntain' ei maistu viini, / silloin, n., on krouvit kiinni LARINK.
nääsä|tä[35] *v. kans. harv.* soimata, haukkua, sättiä. | -- punehtuu kuin kukko ja n:ä sinua KIVI. | -- julkeus meni liian pitkälle. Sitä oli, totisesti, n:ttävä! K.HALME.
näät *adv.*, vars. *ark.* ja *runok.* = näet. | -- n. kansa ilman toivoa / on kypsi kuolohon K. LEINO.
näätsen *adv. ark.* ja *runok.* = näetsen. | Se oli n. sillä tavalla HAARLA. Kolme mamsselli heilakkaa / on n. miehellä sillä LEINO.
näät|ä[11*] *s.* **1.** Martes martes, n. 45 cm pitkä solakkaruumiinen, puissa elävä petoeläin, mäntynäätä. | N., joka Suomessa on käynyt harvinaiseksi, on arvokas turkiseläin. — *Yhd.* haapa-, mäntyn.; haisu-, pussin. **2.** näädän nahka.
näätä|eläin *s.* N:eläimet 'Mustelidae, tav. pitkä- ja hoikkaruumiisia, matalajalkaisia petoeläimiä'. Meikäläisiä n:eläimiä ovat ahma, hilleri, kärppä, lumikko, näätä, mäyrä, saukko ja vesikko. **-koira** *s.* = supikoira.
nääveli[5] *s. kans. harv.*, tav. *mon.* viikset. | -- jää n:t pystyssä katsomaan matkueen perään KIANTO.
näök|äs[66*] *a.* -kyys[65] *omin.* hyvän, komean, kauniin näköinen, ulkonäöltään edustava. | Kasvoissa olevat arvet voidaan kyllä saada n:käämmiksi, mutta harvoin kokonaan näkymättömiksi. Mahtoi olla n:ästä, kun minä jesuiitan puvussa ajaa karauttelin hiestyneillä hevosilla IVALO. N. härkä olikin tämä Alajängän Aslakan ajokas HEPOR.
näöli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* näköä koskeva, näön. | N. yhdenkaltaisuus. Jo n:sesti he muistuttavat toisiaan.
näöntarkkuu|s *s.* Silmän n. Normaali n. Tutkia jkn n:tta.
näötön[57*] *a. harv.* epäedullisen näköinen, rumahko.
nöh *onom.interj.* kirjoitetussa kielessä porsaan ääntelystä. | "N. n.", puhelivat porsaat.
nöhtä[11*] *s.* = nöyhtä.
nökkönen[63] *s.* pieni kekomainen koko, heinä- tm. ruko. — *Yhd.* heinän.
nökö[1] *deskr.s. kans.* lyhyestä, palleroisesta esineestä t. olennosta, us. erik. porsaasta. **-nenä** *s.* nykerönenä.
nökötellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Istua n.
nököt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* olla, tav. istua mitään tekemättä, ääneti paikallaan, jököttää, kököttää. | Istua n. -- muinaisen kasken kannot siinä n:tävät mustina vielä LEHT. -- yksinäinen, paikoillaan n:tävä pilvi U.KARRI. Ryntäillään n:ti hän [kuollut] pöytää vasten HAANPÄÄ. -- n:täen kuin kanat orrellaan TOPPILA.
nölliäinen[63] *s.* uimapyrstöllinen, kiduksilla hengittävä sammakontoukka, nuijapää.
nöpelöi|dä[30] *frekv.v. kans. harv.* näpelöidä. | -- ja n:vät mustan kiiltäviä arkun reunuksia KAUPPISH.
nöpö[1] *s.* pienestä, palleromaisesta esineestä, us. erik. pienestä nenästä. **-nenä** *s.* nykerönenä.
nöpöt|tää[2*] *deskr.v. kans. harv.* nököttää. | -- penkillä istua n:ti KIANTO. -- niin n:imme siinä rinnakkain kuin varpuset räystäällä RAILO.
nöyh|tä[11*] *s.* hieno, haituvamainen t. jauhomainen aine, nukka, höyde, pöly. | Kankaan pinnasta irtautunut n. Pyyheliinasta jää astioihin n:tää. N:dän peittämä sieni. -- katsellen hiilten huokunaa ja sitä hopeanvalkoista n:tää, joka hiilistä hajaantui savutorveen TALVIO. — *Yhd.* liina(n)-, vaaten.
nöyhtäinen[63] *poss.a.*
nöyhtäytyä[44] *v.* (*rinn.* nöyhtääntyä[1*]) tulla nöyhtäiseksi, nukkautua, kehnäytyä.
nöyle[78] *s. murt.* kotikehruinen ompelulanka, säie, neule (2). | Piiat kehräsivät — parhaat taitajat hienoa n:ttä SILL. Neula ja n:ttä! TALVIO.
nöyristel|lä[28] *frekv.v.* -evästi *adv.* -y[2] *teonn.* esiintyä matelevasti, orjamaisesti, osoittaa liehakoiden nöyryyttään. | Hän on nöyrä, mutta ei kuitenkaan n:e. Voitetun n:y herättää voittajassa useinkin vain halveksuntaa. N:evä ja äitelä kohteliaisuus.
nöyristy|ä[1] *pass.v.* (< seur.) nöyrtyä. | -- kohtaloonsa n:nyt vanha papintytär KIANTO.
nöyrist|ää[2] *v.* = seur. | Hei, ukko, jo n:ä ylpeä niskas! KOSKENN. N:etyt kansat KILPI.
nöyrrytt|ää[2*] *kaus.v.* (< nöyrtyä) saattaa, tehdä nöyräksi, taivuttaa, masentaa; vrt. nöyryyttää. | N. itsensä. Yksinäisyys n:i ylpeän mielen. N:äkää sydämenne Jumalan edessä!
nöyrtymys[64] *s.* nöyrtyminen, alistuminen, nöyrtyneisyys, alistuneisuus.

nöyrtymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* Kova, n. ihminen.

nöyr|tyä[1*] *v.* alistua, taipua, masentua. | N. kohtaloonsa. Napoleon koetti mannermaansulkemuksella pakottaa Englannin n:tymään. Sisu ei salli miehen n. Et n:ry siis rukoukseen? KIVI. Minä olen päättänyt, etten n:ry papin edessä JÄRVENT. Ylpeä uhma n:tyy KARHUM.

nöyryyt|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* **1.** saattaa jku alentavalla, halventavalla, loukkaavalla kohtelulla tuntemaan olevansa häpeällisessä, arvottomassa asemassa. | N:tävä rangaistus. Saksa pakotettiin n:tävään rauhaan. Kohdella n:tävästi. -- että isä saisi n. veljeään, joka aina arvollaan kerskailee LEHT. Ei auttanut muu kuin taipua n:tävään ja katkeraan välttämättömyyteen HAAHTI. Sinä et voi aavistaa, miten sinä hyvyydelläsi minua n:ät J.FINNE. **2.** nöyrryttää. | -- he n:tivät sydämensä Jumalan edessä PÄIVÄR.

nöyryyty|s[64] *s.* nöyryyttäminen, nöyryyttävä teko t. kokemus. | N. koski häneen syvästi. Köyhänapua talon isännälle, mikä n.! Kyynelet kohosivat pojan silmiin, kun hän muisti äskeisen n:ksen. N:kset tekevät harvoin nöyräksi, ne vain nostavat pahaa sisua. He olivat näet myös ylpeitä ja arkoja kaikille n:ksille SILL.

nöyr|ä[11] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** alistuvainen, kuuliainen, tottelevainen, taipuisa, alamainen, altis;)(kopea, ylpeä, uhmamielinen. | N. lapsi, palvelija, vaimo. Luonteeltaan, sydämeltään n. Hän on vain n. välikappale mahtavampien käsissä. N. esiintyminen. N:in palvelijanne! Kiittää n:ästi. Anon n:immästi, että minut vapautettaisiin. Pyydän n:immin anteeksi. Teeskennelty n:yys. Osoittaa n:yyttään. -- enemmän lujat kuin n:ät kasvojen piirteet ALKIO. -- heittäytyy n:äksi paikallismetsänhoitajan edessä KIANTO. Kristityn ihmisen tulee olla n. esivaltaa kohtahan A.JÄRVILUOMA. N. vaatimattomuus täyttää sieluni ja mieleni SILL. -- tietoisen kulttuurihengen n. alistuminen välttämättömyyteen TARK. — *Kuv.* Ylpeys käy talonpojankin takissa, n:yys silkkipuvussakin SL. **2.** *murt.* **a.** joustava, norja. | N. vitsa, hihna. **b.** N. vuosi 'huono vuosi, katovuosi'. N. ilma 'paha ilma, pyry'. Siposileäksi oli kolmipäiväinen n. ilma pyyhkäissyt koko Petkeleen viittatien KIANTO.

nöyrä|ilmeinen *a.* -- loi upseeriin aran, vaan aina n:ilmeisen katseen KIANTO. -|**luonteinen,** -|**luontoinen** *a.* Liisa on vakava ja n:luontoinen ihminen ALKIO. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* **-päi|nen** *a.* *kans.* heikkopäinen, -mielinen. | Vaimo on murheesta n. KALLAS. -- kyllä se [isäntä] on tullut n:seksi, mööpelit yläkerrassa menneet entistä enemmän sekaisin HAANPÄÄ. **-selkäi|nen** *a.* *halv.* -sesti *adv.* -syys *omin.* nöyristelevä. | N. poliitikko. Esiintyä n:sesti. Kohteliaisuus ei ole n:syyttä.

OIKAISUJA

I osaan

Sivu

26 vas. palstassa 20. r. alh. *on:* MANN. — *po.:* *MANN.

55 oik. 8.—9. r. alh. *on:* junan lähtöasema — *po.:* junan ensimmäinen lähtöasema

164 vas. 14. r. ylh. *on:* s. [k-] — *po.:* [k-] *s.*

188 vas. 28.—29. r. ylh. *on:* **-lyyrillinen** — *po.:* **--lyyrillinen**

oik. 23. r. ylh. *on:* teho(keino). — *po.:* teho(keino). |

oik. 28. r. ylh. *on:* **4.** — *po.:* **3.**

229 oik. 10. r. alh. *on:* MANN. — *po.:* *MANN.

294 vas. 3. r. alh. *on:* h:it — *po.:* f:it.

298 oik. 17. r. alh. *on:* haruspurje. — *po.:* haruspurje; *syn.* keulapurje.

358 vas. 1. r. alh. *on:* kumpurajalka — *po.:* kampurajalka

420 oik. 19. r. ylh. *on:* *s. alat.* — *po.:* *a. alat.*

461 vas. 3. r. ylh. *on:* -na[17] — *po.:* -na[14]

525 vas. 1. r. alh. *on:* kaikki — *po.:* - - kaikki

591 oik. 3. r. ylh. *on:* **hävikki**[4*] — *po.:* **hävikki**[5*]

591 oik. 11. r. ylh. *on:* vedenpäällinen t torpedoalus — *po.:* vedenpäällinen torpedoalus

674 vas. 8. r. ylh. *on:* **islam**[7] — *po.:* **islam**[7] *s.*

II osaan

Sivu

19 vas. 36. r. ylh. *on:* portin — *po.:* pirtin

40 vas. 20. r. alh. *on:* niiksee — *po.:* niikseen

46 vas. 3.—4. r. ylh. *on:* vertauskuvana. — *po.:* vertauskuvana. |

56 vas. 23. r. alh. *on:* luojaan — *po.:* Luojaan

142 vas. 10. r. alh. *on:* K:ken — *po.:* K:en

161 vas. 20. r. alh. *on:* **kalessi**[6] *s.*, tav. *mon.* — *po.:* **kalessi**[6] *s.*, tav. *mon.* (*rinn.* kaleesi)

oik. 26. r. ylh. *on:* ks. kili — *po.:* ks. 2. kili.

211 vas. 9. r. alh. *on:* **1.** *sot.* — *po.:* **1.** *sot.* (*lyh.* kapt.)

214 oik. 23. r. alh. *on:* **karkeahko** — *po.:* **karheahko**

219 oik. 32. r. ylh. *on:* **karkeaa** *s.* — *po.:* **karkeaa** *v.*

301 vas. 29. r. ylh. *on:* *mets.* — *po.:* *metsät.*

316 vas. 15. r. alh. *on:* **-ua** — *po.:* **-ua**[1]

326 oik. 8. r. ylh. *on:* **kestitys rasitus** — *po.:* **kestitys|rasitus**

350 vas. 8. r. ylh. *on:* päästä — *po.:* Päästä

365 oik. 4.—5. r. ylh. *on:* par. vahvistua. — *po.:* = kiinnetä.

367 oik. 14. r. alh. *on:* **kiiru**[81] [-ru'] *s.*, vars. *kans.* — *po.:* **kiiru**[81] [-ru'] vars. *kans.*

372 vas. 23. r. ylh. *on:* **kili** — *po.:* 1. **kili**

vas. 28.—29. r. ylh. välistä puuttuu: 2. **kili** *onom.interj.* = kil. | Kellot soivat: k. kali, k. kali.

420 oik. 26. r. ylh. *on:* **-kov|a** *s.* — *po.:* **-kov|a** *a.*

543 vas. 12. r. alh. *on:* *jos* — *kuinka* — *po.:* *jos kuinka*

648 vas. 32. r. ylh. *on:* liuottaminen — *po.:* liottaminen

661 oik. 16. r. ylh. *on:* **kylmävesi** — *po.:* **kylmävesi**[85]

692 oik. 15. r. alh. *on:* Saada jnk (lento)k:sen — *po.:* Saada (lento)k:sen

697 vas. 20. r. ylh. *on:* tutkintok.; — *po.:* tutkintak.;

704 vas. 2. r. alh. *on:* tutkintomenettely — *po.:* tutkintamenettely

723 vas. 13. r. ylh. *on:* kaksin- — *po.:* kaksin

